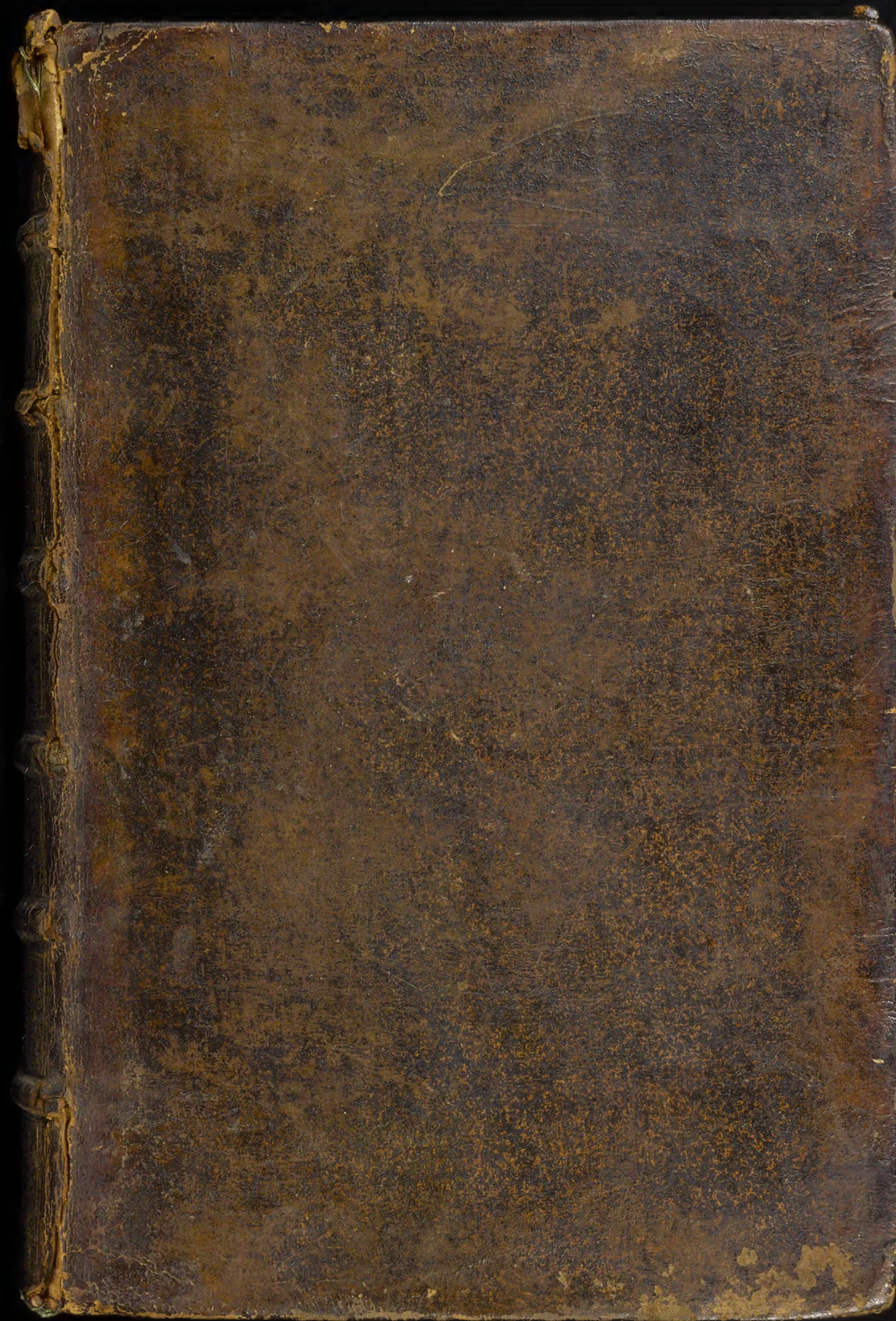

SACROSANCTA CONCILIA

AD REGIAM EDITIONEM EXACTA

QUÆ NUNC QUARTA PARTE PRODIT AUCTIOR

Studio PHILIP. LABBEI, *&* GABR. COSSARTII,

Soc. JESU *Presbyterorum.*

TOMUS DECIMUSQUARTUS

Ab anno M. DXII. *ad annum* M. DXLV.

Quo inchoatum est concilium Trident. absolutum ann. M. DLXIII.

LUTETIÆ PARISIORUM,

Impensis SOCIETATIS TYPOGRAPHICÆ Librorum Ecclesiasticorum jussu Regis constitutæ.

M. DC. LXXII.

CUM PRIVILEGIO REGIS CHRISTIANISSIMI.

SYLLABUS

EORUM QUÆ TOMO XIV. CONCILIORUM CONTINENTUR.

*Quæ asterisco * notata sunt, non erant in prioribus aliis editionibus: quibus vero hæc nota † impressa est, eorum incertus est annus.*

SYLLABUS

TOMI DECIMIQUARTI.

CONCILIUM

TOMI DECIMIQUARTI.

Alia monumenta quamplurima, quæ ad hoc concilium attinent, videri possunt in collectione Puteanorum fratrum, quæ in omnium manibus est.

cretum & publicatum de eliminando ab electione in posterum Romani pontificis ambitu & simoniaca pravitate a dicto prædecessore tuo editum, nunquam satis laudatum, clavum divini imperii consecutus, cumque ab ipsa Lateranensis concilii celebritate fauste feliciterque auspicatus fueris. Quid enim sanctitati tuæ magnificentius, quid gloriosius accidere potuit, quam eo tempore, quo de cujusque vita reformanda, temperandis moderandisque moribus, ambitione tollenda, schismate pestifero extinguendo, augenda religione, roborando Christianorum statu, conservanda amplificandaque Romanæ ecclesiæ dignitate maxime agitur, omnium oculos, mentes, animos in te unum fuisse conjectos; eo, inquam, tempore unum te ab universo senatu tanto fastigio atque gradu dignissimum fuisse judicatum. Quod sane admiratura cum sit omnis ætas, & ad incredibilem sapientiam, vitæ candorem, innocentiam, facilitatem, ceterasque præstantissimas vel animi vel ingenii tui dotes relatura, maximam perennis gloriæ tuæ partem Lateranensi concilio ascribat necesse est: cum etiam majores nostri Martino quinto prædecessori tuo ad maximam felicitatem ascripserint, quod in Constantiensi concilio post schismatis perniciosi extinctionem, in tanta patrum diversitate & numero electorum ac nationum varietate concorditer ad summum pontificatum assumptus fuerit, idemque memoriæ mandaverint. Quare dum tu, illud idem immortale esse cupiens, magnis rationibus motus, omnia in eo gesta sub uno volumine in lucem prodire voluisti, pro tua innata prudentia scias, te non minus æternitati nominis tui, quam reipublicæ Christianæ commoditati, ornamento, saluti prospexisse. Ego autem pro summa in sanctitatem tuam mea observantia & servitute, illa ipsa in publicum edendi onus mihi a sanctitate tua demandatum tanto suscepi libentius, quod hac in re viderem ejus ipsius famam cum communi causa conjunctam. Qua igitur mentis atque animi in istam sacratissimam sedem promptitudine, sinceritate, devotione & constantia, sanctitate eadem tua teste, dum in minoribus ageret, & scintillæ aliquæ futuri schismatis apparerent, in summo rerum ac temporum discrimine indicendum concilium Iulio Bononiæ tunc constituto suadebam, eadem ipsa constitutiones promulgatas, conciones habitas, epistolas a Christianis principibus missas, omnia in duodecim sessionibus, ex quibus dictum sacrum Lateranense constat concilium, gesta, ordinata & correcta, mandata publica, cetera denique ad concilium pertinentia in unum collegi, & ex originalibus exemplaribus quam emendatissime transcripta, Iacobo Mazochio Romanæ academiæ librario fidissimo imprimenda tradidi, paucis exceptis, quæ casu amissa, reperiri non potuerunt. Absolvit tandem ille summa cura, solertia, industria frugiferum & salutare opus, meaque sententia dignitatis, auctoritatis, majestatis multo majoris quam voluminis. Nam aut me amor fallit, aut si vel restitutam fluctuosissimis temporibus ecclesiæ universalis serenitatem, vel perniciosi schismatis extinctionem, vel eligendi Romani pontificis formam, universorum ordinum reformationem, vel agendi concilii normam, aut dubiorum declarationem in arduis materiis, vel in perfidos Christi hostes decretam expeditionem, vel demum actus omnes æquo æstimemus animo, non modo recentioribus, verum etiam vetustissimis quibusvis conciliis jure optimo conferemus. Sed ne suspensam importuna fortassis præfatione sanctitatem tuam gravioribus occupatam diutius detineam, finem scribendi facio: illud tamen unum ingenue affirmans, ad tuam singularem ac prope divinam sapientiam maxime spectare, quæ pro communi Christianæ reipublicæ incremento summis laboribus gesta, atque in illustri tandem sunt posita monumento, sancta, inviolata, incorrupta perpetuo esse velle, eaque Christianis principibus universis sub authentica forma nota facere. Quod si tu, pontifex beatissime, ceteris gravissimis negotiis, curisque assiduis quandoque miscebis, magnum immensæ felicitati adjunges cumulum, & pontificatum tuum gloriosissimum haud dubie augustiorem facies. Felicissime valeat sanctitas tua, quam Deus optimus maximus diu incolumem pro sua pietate ad regimen & custodiam ecclesiæ suæ sanctæ conservare & custodire dignetur.

Summarium, sive rubrica sacri Lateranensis concilii, quod fuit inchoatum sub Iulio II. pontifice maximo, die decima mensis Maii anni 1511. & terminatum die decimasexta Martii anni 1518. sub Leone X. pontifice maximo.

SACRVM Lateranense concilium duodecim habet sessiones. Ante primam narratur, quibus de causis Iulius II. pontifex maximus prorogat concilium, alias per sanctitatem suam indictum: deinde quo ordine & comitatu præfatus Iulius die tertia Maii anni millesimi quingentesimi duodecimi ingreditur basilicam Lateranensem, qualiter missa solenniter celebratur per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Raphaelem episcopum Ostiensem, cardinalem sancti Georgii, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarium, sacrique collegii cardinalium decanum: cantaturque euangelium per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia. Deinde reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis de Farnesio, nomine pontificis, propter suæ sanctitatis indispositionem, legit schedulam hortatoriam ad hujusmodi concilium perficiendum. Qua lecta, sanctitas sua declarat primam sessionem inchoari debere die Lunæ decima Maii. Postremo habetur oratio ornatissima per reverendum patrem dominum Ægidium Augustinianæ religionis generalem.

Prima igitur sessio inchoatur die prædicta decima Maii. Missa celebratur per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Dominicum episcopum Portuensem sancti Marci cardinalem. Sermo ornatus habetur per reverendum patrem dominum Bernardum archiepiscopum Spalatensem. Ponuntur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, prælatorum, principum & oratorum, ac aliorum magnificorum virorum. Deinde cantantur litaniæ, fiunt orationes, pontifex, sumpto themate, Convenistis in unum patres, & hortatur synodum ad ecclesiæ reformationem & schismatis extinctionem, pacem inter Christianos principes componendam, & expeditionem

ANNO CHRISTI 1512.

CONCILIUM LATERANENSE V. GENERALE NOVISSIMUM, SUB IULIO II. ET LEONE X. CELEBRATUM.

ANNO CHRISTI 1512.

Leo papa decimus, universis & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis & aliis prælatis ac doctoribus & scholaribus universitatum quorumcumque studiorum, & aliis fidelibus Christianis, ad quos præsentes pervenerint, salutem & apostolicam benedictionem.

CUM in moderno Lateranensi concilio per felicis recordationis Iulium papam II. prædecessorem nostrum indicto, & per nos, sacro ipso approbante concilio, concluso, multa salubria ad morum correctionem, & subditorum quietem, B & animarum salutem, prout expedire visum fuit, per diversas bullas, seu literas apostolicas, statuta fuerint, quæ uberes fructus, Deo dante, in domo domini allatura fore speramus, & earum bullarum, ac aliorum omnium in dicto concilio gestorum tenorem, illo prius per dilectum filium nostrum Antonium tituli sanctæ Praxedis presbyterum cardinalem, de mandato nostro cum originalibus literis diligenter examinato, ac de verbo ad verbum in unum librum redigi, & per dilectum filium Iacobum Mazochium in Romana curia librorum impressorem C imprimi fecerimus, quia forsan contingeret de literis ipsis sic impressis dubitari, & an fides eis in causis agitandis sit adhibenda, hæsitari, illæque per allegantem in forma authentica sub plumbo, si extra Romanam curiam essent producendæ, vel sub vicecancellarii, si in libro cancellariæ; aut camerarii signeto, si in libro cameræ essent descriptæ, & in dicta curia essent producendæ, produci deberent: eapropter pro communi omnium utilitate, universis & singulis D vestrum per apostolica scripta mandamus, quatenus librum ipsum per dictum Iacobum impressum, & per eumdem Antonium cardinalem summa cum diligentia correctum, revisum, & bene examinatum, prompto suscipiatis affectu, & studio alacri eo utamini de cetero in judiciis ac scholis, ac si literæ ipsæ sic impressæ, sub plumbo inibi essent insertæ. Mandantes insuper, quod tenori literarum sic impressarum, manu

A publici notarii ex dicto libro extracto, ac subscriptione & sigillo alicujus episcopi munito, eadem prorsus fides adhibeatur, tam in judicio, quam extra illud, quæ adhiberetur ipsis originalibus literis prædictis, si illæ sub plumbo exhibitæ forent vel ostensæ: quodque in eis contenta inviolabiliter serventur, & per vos servari mandentur, si gratiam nostram caram habetis, & nostram indignationem cupitis evitare. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris die vigesimaquinta Maii, anno domini 1521. pontificatus nostri anno nono.

Antonius de Monte cardinalis sanctæ Praxedis, Leoni X. pontifici maximo perpetuam felicitatem.

MULTA sunt, pater beatissime, eademque summa & præclara, quibus immensa Dei bonitas augustissimum pontificatum istum tuum a sui principio mirum in modum exornavit atque illustravit. Est enim magnum ac rarum, ut reliqua prætercam, te ex urbe totius Etruriæ florentissima, ac ceterarum omnium principe familia, universæ non modo Etruriæ, sed etiam Italiæ atque Europæ clarissima, parentibus nobilitate, virtute, rebus gestis, fortuna, religione, pietate conspicuis ortum duxisse; primum e nationis tuæ mortalibus sanctissimam Petri sedem conscendisse, atque in ætate quidem tam valida & robusta, ut id nullis, aut certe paucissimis post hominum memoriam contigerit: postquam tamen in sacro senatu per quatuor fere lustra inter patres magna cum dignitate, laude, & virtutum tuarum multiplicium experimento versatus fueras. Sed tamen in numero tot gratiarum insignium a Deo acceptarum, illud mihi præcipuum videtur ac singulare, quod in tanta peccandi licentia, tam perditis moribus, tam nefaria plurimorum audacia, communi atque unanimi patrum cunctorum voto, suffragio, studio, consensu, ea potissimum tempestate, qua sacrum in Laterano concilium a Iulio II. indictum haberetur, post jam confirmatum de-

tarium : legiturque mandatum illustris ducis A Venetiarum per dominum Thomam Phædram prædictum, in personam magnifici domini Francisci Foscari oratoris Venetiarum.

Tenor prædicti mandati illustris ducis Venetiarum, sub data 10. Aprilis 1512.

Per eumdem dominum Thomam Phædram leguntur literæ clarissimæ memoriæ Ludovici regis Franciæ XI. directæ alias felicis recordationis Pio papæ II. super revocatione pragmaticæ sanctionis.

Tenor dictarum literarum sub data vigesimaseptima Novembris anni millesimi quadringentesimi sexagesimiprimi.

Dominus Melchior de Bardessinis habet orationem in concilio de revocanda prædicta pragmatica : & pontifex, sacro approbante concilio, decernit monitorium & citationem fiendam pro hujusmodi revocatione sub termino sexaginta dierum.

Tenor monitorii de revocanda dicta pragmatica, sub data 1512.

Reverendus pater dominus Alexander episcopus Alexandrinus de mandato pontificis legit bullam, in qua pragmatica revocatur, & gesta per conciliabulum Pisanum super eadem annullantur. Dein quinta sessio indicitur fienda die decimasexta Februarii 1513.

Tenor prædictæ bullæ sub data 1512. IV. Idus Decembris.

Dantur vota, citantur absentes, ut ad concilium accedant : & quamplures reverendi episcopi procuratorio nomine exhibent mandata aliorum prælatorum. Fiunt instrumenta, cantatur hymnus, Te Deum laudamus, &c. Deinde pontifex cum reverendissimis cardinalibus & ceteris prælatis equitat ad palatium apostolicum in Vaticano.

Tenor orationis habitæ in quarta sessione per reverendum dominum Marcellum prædictum.

Quinta sessio celebratur absente sanctissimo domino nostro Iulio II. pontifice maximo, propter suæ sanctitatis ægritudinem, præsidente reverendissimo domino, domino Raphaële de Riario, episcopo Ostiensi, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerario, die decimasexta Februarii, in qua notantur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium, & aliorum prælatorum in ordine, ut supra.

Reverendus pater dominus Alphonsus patriarcha Antiochenus celebrat missam, dominus Antonius de Piperno capellæ apostolicæ diaconus cantat evangelium : habeturque oratio per reverendum dominum, dominum archiepiscopum Sipontinum.

Magnificus dominus Bonus de Francischis, orator magnificæ communitatis civitatis Lucensis exhibet mandatum suæ communitatis, quod legitur per supradictum dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati prædicti ejusdem communitatis Lucensis sub data Octava Februarii, millesimi quingentesimi decimitertii.

Per reverendum patrem dominum Scaramuzam episcopum Cumanum legitur bulla innovationis & confirmationis constitutionis contra simoniacam pravitatem, in electione Romani pontificis non committendam.

Tenor bullæ constitutionis prædictæ, sub data decimaquarta Kalendas Martii 1512.

Dantur vota ab omnibus, exceptis quinque. Deinde præfatus reverendus dominus Scaramuza episcopus Cumanus legit schedulam, in qua commemorantur acta contra pragmaticam : & indicitur, sextam sessionem inchoari debere die undecima Aprilis 1513.

Tenor schedulæ prædictæ sub data decimaquarta Kalendas Martii 1512.

Dantur vota ab omnibus super dicta schedula. Postea mandato reverendissimi præsidentis citantur absentes ad valvas concilii, accusatur eorum contumacia, fiunt instrumenta.

B Producuntur mandata reverendi domini patriarchæ Venetiarum, & electi domini Hieronymi Cremonensis, per reverendissimum dominum, dominum episcopum Portuensem, cardinalem Grimanum ; nec non quamplura alia a diversis prælatis, procuratorio nomine aliorum prælatorum absentium, qui non possunt interesse hujusmodi concilio.

Tenor orationis habitæ per reverendum patrem & dominum, dominum Ioannem Mariam de Monte, archiepiscopum Sipontinum, in qua prius laudatur institutio conciliorum, & quod Iulius II. pontifex maximus indixerit concilium Lateranense ; suadenturque patres concilii ad C restituendam justitiam, pacem, unitatem : quæ tria divina munera hominum & temporum injuria deleta videntur.

Millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die Lunæ 21. Februarii, felicis recordationis Iulius concedit naturæ Romæ apud sanctum Petrum in palatio apostolico : & de more pontificum exequiæ celebrantur.

Die Veneris quarta Martii 1513. collegium reverendissimorum cardinalium ingreditur conclave post celebrationem missæ de Spiritu sancto ad altare sancti Andreæ, in basilica sanctorum D apostolorum Petri & Pauli.

Die Veneris undecima Martii reverendissimus dominus, dominus Ioannes cardinalis de Medicis in conclavi ab omnibus cardinalibus, nemine discrepante, ad summi apostolatus apicem canonice eligitur, vocaturque Leo X. & die sabbati decimanona mensis prædicti, adstante collegio reverendissimorum cardinalium, & aliorum prælatorum, per reverendissimum dominum Alexandrum cardinalem Farnesium coronatur, & inthronizatur.

Millesimo quingentesimo decimotertio, 10. Aprilis publicantur literæ prorogationis sextæ sessionis per Ioannem Dominicum de Fidelibus, sanctissimi domini nostri cursorem, usque ad diem vigesimumseptimum ejusdem mensis anni E prædicti.

Die undecima dicti mensis, Leo X. pontifex maximus associatur ab universo collegio reverendissimorum cardinalium, & aliorum prælatorum, ac tota curia Romana, ad basilicam sancti Ioannis Laterani.

Sexta sessio fit die vigesimaseptima prædicti mensis Aprilis anni præteriti 1513. in eadem Lateranensi basilica, præsidente sanctissimo domino nostro Leone X. in qua primo ponuntur nomina reverendissimorum cardinalium, prælatorum, & illustrium dominorum, ordine quo supra.

Celebratur missa per reverendissimum dominum, dominum Franciscum episcopum Sabinensem cardinalem Volaterranum. Habeturque oratio per reverendissimum dominum Simonem episcopum Modrusiensem. Cantantur litaniæ. Dicitur evangelium per reverendissimum dominum

ANNO CHRISTI 1512.

expeditionem contra infideles conficiendam. A Deinde incipit hymnum, Veni creator. Quo per capellæ apostolicæ cantores absoluto, reverendissimus dominus, dominus cardinalis Farnesius legit schedulam, sive bullam indictionis ejusdem sacri Lateranensis concilii.

Tenor bullæ indictionis concilii, sub data Romæ 1511. decimaquinta Kalendas Augusti, inchoandi die Lunæ decimanona mensis Aprilis anni 1512.

Executio dictæ bullæ per tres cursores facta die vigesimaquinta Iulii anni prædicti 1511.

Tenor alterius bullæ prorogationis dicti concilii, sub data Romæ 1512. decimaquinta Kalendas B Maii, lectæ per eumdem reverendissimum cardinalem Farnesium in ipso sacro Lateranensi concilio: quæ prorogatio est usque ad Kalendas Maias anni prædicti 1512.

Tenor brevis alterius prorogationis lecti per supra nominatum reverendissimum dominum cardinalem Farnesium, sub data vigesimanona Aprilis ejusdem anni 1512. quæ prorogatio est usque ad diem tertiam Maii anni supradicti.

Eadem die tertia Maii concilium congregatur, in quo missæ celebrari, orationes fieri pro divino suffragio implorando mandantur: ordines in concilio servandi & decreta statuuntur, advocati, procuratores, notarii, custodes, votorum C scrutatores eliguntur, locorum assignatores, & loca quæque in ordine suo assignanda constituuntur.

Tenor orationis habitæ per reverendum patrem dominum Bernardum Zane archiepiscopum Spalatensem, qua prima sessio terminatur.

Secunda sessio incipit die Lunæ decimaseptima Maii anni prædicti millesimi quingentesimi duodecimi: in qua primum describuntur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, & aliorum prælatorum, nec non excellentissimorum oratorum diversorum principum, multo- D rumque illustrium dominorum & magnificorum virorum.

Missa per reverendissimum dominum, dominum Thomam tituli sancti Martini in Montibus presbyterum cardinalem Strigoniensem celebratur, habeturque oratio per reverendum patrem dominum Thomam Caietanum ordinis Prædicatorum generalem.

Dominus Baltassar Tuerdus sanctissimi domini nostri secretarius legit mandatum illustrissimi regis Angliæ, & dominus Thomas Phædra concilii secretarius legit mandatum catholici regis Hispaniarum, in personam magnifici oratoris domini Hieronymi Vich.

Tenor mandati præfati catholici regis. E

Dicuntur orationes, fiunt litaniæ: reverendissimi cardinales præstant obedientiam pontifici, per quem postea inchoatur hymnus, Veni creator, &c. & per cantores finitur.

Reverendus pater dominus archiepiscopus Spalatensis legit bullam sub data decimasexta Kalendas Iunii, pontificatus Iulii anno nono, in qua Pisanum conciliabulum damnatur, omniaque in illo confecta annullantur & irritantur. Lateranense quoque concilium, & quæcumque in eo, bene gesta esse confirmantur. Dantur vota, & publica fieri instrumenta mandatur.

Per quamplures reverendos prælatos exhibentur mandata aliorum prælatorum.

Propter adventum reverendi episcopi Gurcensis locum tenentis serenissimi imperatoris, facta fuit prorogatio tertiæ sessionis Lateranensis concilii usque ad tertiam mensis Novembris diem.

Tenor prorogationis prædictæ, & affixio schedulæ per Bartholomæum de Mantua, sanctissimi domini nostri cursorem.

Tenor orationis habitæ per reverendum patrem dominum Thomam Cajetanum ordinis Prædicatorum generalem.

Tertia sessio fit die Lunæ tertia Decembris anni prædicti 1512. in qua describuntur in primis reverendissimi cardinales in ordine, & alii prælati ac illustrissimi domini, & ceteri excellentissimi viri, ut supra.

Missa celebratur per reverendissimum dominum, dominum Marcum episcopum Prænestinum, cardinalem Senogalliensem, & dicitur euangelium, *Ego sum pastor*, &c. per reverendissimum dominum, dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin cardinalem de Aragonia. Cantantur litaniæ, orationes & hymnus, Veni creator, &c. & habetur oratio per reverendum dominum Alexium episcopum Melfitensem. *Ioan. 10.*

Legitur mandatum serenissimi imperatoris Maximiliani per dominum Thomam Phædram concilii secretarium, in personam reverendi episcopi Gurcensis, sub data prima Septembris 1512.

Tenor mandati supradicti serenissimi imperatoris.

Legitur schedula per præfatum reverendum episcopum Gurcensem, in qua avocat nomine ejusdem imperatoris omnia acta in conciliabulo Pisano, adhæretque Lateranensi concilio, & nomine præfati imperatoris præstat obedientiam pontifici.

Affixio schedulæ, & citatio facta per Petrum Menguar sanctissimi domini nostri cursorem.

Reverendus pater dominus Petrus Gryphus episcopus Forliviensis legit bullam tertiæ sessionis, in qua iterum reprobantur omnia & singula per cardinales schismaticos actitata, tam in transalpinis quam cisalpinis locis, excepto ducatu Britanniæ: revocantur quoque concessa per sedem apostolicam in eisdem locis, & fit indictio quartæ sessionis fiendæ decima die Decembris anni prædicti.

Dantur vota, incipitur hymnus, Te Deum laudamus, &c. per pontificem, & finitur per cantores. Dein pontifex cum reverendissimis cardinalibus, omnique comitiva, revertitur ad palatium apostolicum.

Tenor orationis habitæ per supra nominatum episcopum Melfitensem.

Quarta sessio inchoatur die Veneris decima Decembris, eo ordine reverendissimorum cardinalium & prælatorum, aliorumque dominorum, quo supra dictum est. Missa celebratur per reverendissimum dominum, dominum Nicolaum tituli sanctæ Priscæ presbyterum cardinalem de Flisco: & euangelium cantatur per reverendissimum dominum, dominum Marcum sanctæ Mariæ in porticu diaconum cardinalem de Cornelii.

Præstatur a prælatis obedientia pontifici, fiuntque solitæ ceremoniæ, ut supra: habetur oratio per reverendum dominum Marcellum nobilem Venetum, apostolicum protono-

ANNO CHRISTI 1513.

quod dictus rex usurpaverat ducatum illum, A &c.

Tenor mandati illustrissimi marchionis Brandeburgensis electoris imperii, lecti per præfatum dominum Thomam Phædram.

Alterius mandati tenor illustrissimi marchionis Montisferrati, lecti pariter per eumdem dominum Thomam Phædram.

Dominus Marius de Peruschis procurator concilii proponit supplicationem sanctissimo domino nostro contra regios officiales provinciæ Provinciæ, usurpantes jurisdictionem & libertatem sanctæ Romanæ ecclesiæ.

Die Lunæ decimanona Decembris, sanctissimus B dominus noster, sacro approbante concilio, mandat decerni monitorium pœnale contra prædictas personas in prædicta supplicatione insertas, spatio trium mensium exequendum per edictum in Avenionensi, Niciensi, * Vintimiliensi, civitatibus.

* Vigintimilien.

Reverendus pater dominus Ioannes archiepiscopus Gneznensis, regis Poloniæ orator, legit schedulam pontificis, in qua damnatur omnis assertio contraria veritati Christianæ fidei illuminatæ, mandatque publicari in principio studii quarumcumque universitatum, & observari quosdam canones per sanctitatem suam constitutos.

Dantur vota super prædictos canones ab omnibus, præterquam a reverendis, episcopo * Bergomensi, & generali ordinis Prædicatorum, qui circa duo respective contradixere.

* Pergamē.

Tenor bullæ per reverendum patrem Ioannem * Vincentium archiepiscopum Senensem lectæ, & per concilium approbatæ, in qua tractatur de pace inter Christianos principes componenda, & Bohemos a fide dissentientes reducendo, ac nona sessione fienda die nona Aprilis, millesimo quingentesimo decimoquarto.

* Vincentinum.

Alterius bullæ tenor lectæ per reverendum patrem dominum Ioannem Franciscum archiepiscopum Taurinensem super reformatione; & sic octava sessio finitur.

Affiguntur diversæ schedulæ de mandato sanctissimi domini nostri per Ioannem Antonium cursorem in acie Campi Floræ, & valvis basilicæ apostolorum, audientiæ publicæ sancti Ioannis Lateranensis, & cancellariæ apostolicæ: monentes quoscumque ad proponendum materias tractandas in concilio, audiendas per deputatos, &c.

Tenor prorogationis nonæ sessionis usque ad quintam diem Maii proxime futuri anni 1514. pontificatus vero anno secundo.

Die vigesimanona Aprilis fit congregatio in palatio apostolico in capella majori, in qua fue- E runt sanctissimus dominus noster & omnes cardinales, & alii prælati soliti, excepto reverentissimo patre domino Bernardo cardinale sanctæ Crucis, qui ob adversam corporis valetudinem non potuit interesse: in qua diversa a diversis dicuntur. Tandem sanctissimus dominus noster mandat dari copiam bullæ, & tempus deliberandi.

Die trigesima Aprilis omnes in congregatione conventi sunt concordes super his quę proponi debent in nona sessione.

Oratio habetur per dominum Baptistam Gargiam Senensem equitem Hierosolymitanum, quam dedicat reverendissimo domino, domino Fabricio Carretto, magno Rhodiorum magistro.

ANNO CHRISTI 1514.

Tenor orationis præfatæ per eumdem equitem, qua octava sessio clauditur.

Nona sessio celebratur in ecclesia Lateranensi die Veneris quinta mensis Maii anni 1514. in qua primo ponuntur nomina reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum, ac illustrium virorum, prout in aliis posita sunt.

Celebratur missa de Spiritu sancto submissa voce per reverendum dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, habeturque oratio per reverendum patrem dominum Antonium Puccium. Dicuntur litaniæ, & orationes consuetæ fiunt, benediciturque synodus per pontificem. Cantatur euangelium per reverendissimum dominum, dominum Ludovicum cardinalem de Aragonia. Deinde oratores regis Lusitaniæ præsentant mandatum nomine ipsius regis, quod legitur per dominum Thomam Phædram supradictum.

Tenor mandati supradicti sub data duodecimo Kalendas Novembris 1512.

Procurator fisci & concilii accusat contumaciam prælatorum Gallicorum non venientium ad concilium. Ex adverso episcopus Massiliensis orator Christianissimi regis, excusat eos instrumentis & C literis facientibus fidem de eorum legitimo impedimento.

Tenor literarum excusationis prælatorum Gallicę nationis, qui renuntiant congregationi Pisanæ, & adhærent concilio Lateranensi.

Tenor literarum concilii Sabaudiæ, directarum prælatis Gallicis.

Tenor literarum prælatorum Gallicæ nationis summo pontifici directarum, quibus narrant ducem Mediolani & Genuæ impedisse, quare Romam venire non potuerunt, & petunt sibi veniam dari. Ex adverso dominus Hieronymus Moronus orator prædicti ducis Mediolani, excusat principem suum. Postremo sanctissimus pontifex absolvit eosdem prælatos, & prorogat eis ter- D minum veniendi ad concilium.

Tenor bullæ per reverendissimum episcopum Massiliensem supra ambonem lectæ, qua pontifex hortatur principes Christianos ad pacem inter eos componendam, ut fieri possit expeditio contra fidei Christianæ hostes: & ordinat nonnullas orationes dici debere inter missarum solennia, & alias preces a cunctis Christi fidelibus fundendas, cum propositione indulgentiæ centum dierum pro orthodoxæ fidei exaltatione, & inimicorum ejus destructione. Dat quoque salvum conductum omnibus ad concilium Lateranense venire volentibus, & hortatur ceteros principes, ut tuto pertransire & redire illos dimittant, sub data 1514. tertio Nonas Maii.

Comprobantur omnia in dicta bulla contenta ab omnibus in concilio assistentibus, nemine discrepante.

Tenor bullæ reformationis curiæ, lectæ in ambone pe reverendum patrem dominum Vincentium archiepiscopum Neapolitanum: in qua multa & diversa ad reformationem cardinalium, archiepiscoporum, episcoporum & aliorum prælatorum, reliquorumque religiosorum, tam in curia Romana quam extra, continentur, sub data 1514. tertio Nonas Maii.

Indictio decimæ sessionis ad Kalendas Decembris 1514.

Dantur

ANNO CHRISTI 1513. num Alphonsum diaconum cardinalem sancti A Theodori Petrutium. Hymnus incipitur, Veni creator. Pontifex sumpto themate, Pastoralis officii, &c. hortatoriam habet orationem ad continuandum concilium, donec fiat universalis concordia & pax inter Christianos.

Dominus Thomas Phædra secretarius concilii legit mandatum illustris communitatis Florentinæ in personam magnifici domini Iacobi Salviati, ponitur que tenor mandati sub data trigesima mensis Decembris 1512.

Dominus Marius de Peruschis concilii procurator reproducit monitorium executum contra profitentes pragmaticam, tenoris prout supra, & B accusat eorum contumacias.

Reverendus pater dominus Robertus archiepiscopus Rheginus, de mandato sanctissimi domini nostri legit schedulam die vigesimaseptima Aprilis 1513. in qua sanctitas sua facit salvum conductum veniendi, morandi, consulendi, redeundi, quibuscumque ad concilium venire volentibus & debentibus, exceptis schismaticis, & aliis a jure communi prohibitis dumtaxat. Hortatur etiam principes, ut liberum transitum illis concedant: prorogatque septimam sessionem fiendam decimo Kalendas Iunii proxime futuri. Dantur vota, & fiunt instrumenta. Postea nonnulli procuratores producunt mandata nomine aliquorum prælatorum ad interessendum hujusmodi concilio. C

Congregatio prælatorum in Lateranensi palatio pro rebus concilii. Electio quoque vigintiquatuor prælatorum, qui adsint cum reverendissimis cardinalibus in his quæ pertractanda sunt coram pontifice.

Affixio & tenor prorogationis literarum septimæ sessionis usque ad decimamquintam Kalendas Iulii 1513.

Die tertia Iunii anni prædicti fit divisio prælatorum deputatorum ad diversa negotia obeunda: & eorumdem nomina, tituli & cognomina scribuntur.

Tenor orationis factæ per reverendum dominum Simonem Modrusiensem episcopum in sexta sessione. D

Septima sessio tenetur die Veneris decimaseptima Iunii 1513. in qua primum notantur nomina & tituli reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum, &c. per ordinem, ut supra.

Celebratur missa voce submissa per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem. Habetur sermo per dominum Baltassarem de Rio apostolicum protonotarium, & reverendissimi domini Petri cardinalis Arborensis secretarium. Litaniæ & orationes dicuntur. Benedicitur per pontificem synodus, ut moris est. Deinde reverendissimus dominus, dominus Alexander cardinalis Farnesius cantat evangelium. E Quo finito, oratores Poloniæ producunt mandatum serenissimi domini Sigismundi, quod per dominum Thomam Phædram ascenso ambone legitur.

Tenor mandati suprascripti regis Poloniæ, sub data Poznaviæ, decima Aprilis 1513.

Reverendus dominus Marinus Caracciolus exhibet mandatum ducis Mediolani, legiturque per eumdem dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati ducis prædicti sub data Papiæ nona Maii 1513.

Reverendus dominus Alexander archidiaconus Mantuanus dat mandatum illustrissimi marchionis Mantuæ, quod legitur per supradictum dominum Thomam Phædram. ANNO CHRISTI 1513.

Tenor mandati supradicti marchionis Mantuæ, sub data Mantuæ, duodecima Iunii 1513.

Reverendus dominus Laurentius de Medezeldri producit mandatum illustrissimorum dominorum Stanislai & Ioannis ducum Mazoviæ, & legitur per eumdem dominum Thomam Phædram.

Tenor mandati supradictorum dominorum sub data Ezechonouu, vigesima Februarii 1513.

Idem Thomas legit schedulam subscriptam per dominum Bernardinum Carvaial, & Fridericum de sancto Severino, olim cardinales, super materia abjurationis schismatis, & unionis ecclesiæ, & confessionis erroris ipsorum, & veniæ petitionis.

Tenor schedulæ lectæ de mandato sanctissimi domini nostri per reverendum patrem dominum Pompeium de Columna episcopum Reatinum, in qua octava sessio usque ad decimamsextam Kalendas Decembris fienda prorogatur.

Tenor alterius schedulæ, in qua prædicta prorogatio octavæ sessionis fiendæ decimosexto Kalendas Decembris usque ad diem Veneris decimamseptimam Kalendas Ianuarii, iterum prorogatur ad diem Lunæ decimamquartam Kalendas præfati mensis Ianuarii.

Reverendus dominus Baltassar de Rio protonotarius apostolicus ornatum habet sermonem in concilio, sumpto themate: *Nihil impossibile erit vobis.* & sic septima sessio terminatur. *Matth.* 17.

Octava sessio incipitur in ecclesia Lateranensi die Lunæ prædicti mensis Decembris in præsentia sanctissimi domini nostri Leonis & multorum reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, generalium religionum, oratorum, principum, & illustrium dominorum, aliorumque dignorum virorum.

Missa submissa voce dicitur per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, haberurque oratio per dominum Ioannem Baptistam de Gargiis militem Hierosolymitanum: fiunt orationes, cantantur litaniæ, & hymnus, Veni sancte Spiritus. Præstatur obedientia, fiuntque solitæ ceremoniæ, dicitúrque evangelium per reverendissimum dominum dominum Marcum cardinalem de Cornelis.

Reverendus episcopus Massiliensis, & magnificus dominus Ludovicus de Solier, oratores regis Christianissimi, dederunt mandatum nomine ejusdem regis, & petierunt prorogari terminum supradictum ad allegandum super pragmaticam.

Obligatio supradictorum oratorum nomine Christianissimi regis, de qua fuit rogatus reverendus dominus Petrus Bembus sanctissimi domini nostri secretarius, cum ratificatione præfati regis, sub data vigesimasexta Octobris, millesimo quingentesimo decimotertio, & regni ejus decimosexto.

Tenor mandati Christianissimi regis.

Reverendus pater dominus Marinus Caracciolus orator ducis Mediolani opponit oratori Christianissimi regis, quod non debeat in mandato inscribi titulus ducis Mediolani, attento quod

ANNO CHRISTI 1516.

bus: sed Signinus, Cumanus, Brumatensis, Cerviensis, Senogalliensis, Ferentinus, Soranus & Polignianensis episcopi vellent, quod excluderetur approbatio privilegiorum. Tenores autem supradictarum schedularum inseruntur in undecima sessione sequente.

Vndecima sessio inchoatur decimanona Decembris 1516. in qua primo notantur nomina reverendissimorum dominorum cardinalium & aliorum prælatorum, prout in præmissis actum est. Celebratur missa per reverendum dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, cantatur euangelium per reverendissimum sanctæ Mariæ in Via lata dominum Marcum diaconum cardinalem, quod incipit: *Sedente Iesu super montem Oliveti.* Incipitur hymnus, Veni creator, per sanctissimum dominum nostrum, & dicuntur orationes consuetæ. Quibus peractis, orator patriarchæ Maronitarum montis Libani præsentat & legit mandatum in lingua Chaldæa, seu Arabica, quod postea in lingua Latina interpretatum legitur a prædicto domino Andrea Pipeario.

Math. 24.

Tenor præfati mandati.

Obedientia per dictos oratores Maronitarum præstatur sanctissimo pontifici, super qua petuntur instrumenta hujusmodi obedientiæ per procuratorem fiscalem.

Tenor schedulæ circa modum prædicandi super ambonem, lectæ a reverendo patre domino Ioanne episcopo Revaliensi oratore marchionis Brandeburgensis, sub data 1516. decimaquarta Kalendas Ianuarii: supra quam dantur vota, nemine discrepante.

Tenor bullæ lectæ a reverendo patre domino episcopo Iserniensi, quæ continet concordata inter pontificem & Christianissimum Francorum regem super pragmatica, cum mandato in eadem bulla inserto, sub data supradicta.

Dantur vota super dicta bulla ab omnibus, preterquam a reverendis patribus episcopis, Lucerino, Brumatensi, Castelli maris, Chiensi, Terdonensi, Asculano, qui in nonnullis respective dissentiunt.

Schedulæ, sive bullæ tenor super abrogatione pragmaticæ sanctionis, lectæ per reverendum patrem episcopum Cavallicensem, sub data prædicta, ab omnibus votata.

Reverendus pater dominus episcopus * Sibinicensis ascenso ambone, legit schedulam super religiosos & eorum privilegia, sub data 1516. decimanona Decembris, super qua nonnulli episcopi in aliquibus respective dissensere.

* Seboniceasis.

Idem reverendus episcopus indicit duodecimam sessionem fiendam sexto Nonas Martii 1517. Postea dantur mandata a diversis prælatis nomine aliorum prælatorum. Deinde aguntur gratiæ Deo, & sanctissimus dominus noster cum omni comitiva revertitur ad sacrum palatium apostolicum in Vaticano, & sic undecima sessio terminatur.

Tenor prorogationis duodecimæ sessionis cum executione per cursores in locis consuetis facta, videlicet a sexto Nonas Martii 1517. usque ad 16. Kal. Aprilis ejusdem anni.

Fit congregatio nonnullorum reverendissimorum cardinalium & reverendorum prælatorum coram pontifice in superiori capella palatii apostolici die decimatertia Martii 1517. in qua unusquisque sedet in loco ordinato a reverendissimis cardinalibus ibidem existentibus, eo quia fuit prius differentia inter oratorem regis catholici & patriarcham Aquileiensem de * antecedentia.

ANNO CHRISTI 1517.

* ante sedendo.

Piperarius concilii secretarius de mandato eorumdem reverendissimorum cardinalium legit tres schedulas, quarum prima super extensione Paulinæ non placuit: in aliis duabus, una de punitione invadentium domos cardinalium, altera de impositione decimarum ac absolutione concilii, respective dissenserunt reverendi episcopi Salamantinensis, Adriensis, Budensis, Imolensis.

Duodecima & ultima sessio inchoatur die decimasexta Martii 1517. in qua primo ponuntur nomina reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum, ac illustrium dominorum in ordine, prout in supradictis scriptum est.

Missa celebratur per reverendissimum cardinalem sanctæ Crucis. Fit oratio per reverendum episcopum Iserniensem, cantatur euangelium per reverendissimum sanctæ Mariæ in porticu cardinalem, quod incipit: *Ascendens Iesus in naviculam.* Cantantur orationes & litaniæ, sicut in aliis scriptum est. Deinde Piperarius prædicti concilii secretarius, ascenso ambone, legit literas serenissimi imperatoris ad pontificem.

Math. 9.

Tenor literarum prædictarum sub datum ultima Februarii 1517.

Legitur schedula contra invadentes domos cardinalium per reverendum episcopum Militensem, quæ in aliquibus corrigitur propter diversitatem opinionum.

Tenor schedulæ prędictę correctæ, sub datum decimaseptima Kalendas Aprilis 1516.

Patriarcha Aquileiensis legit schedulam impositionis decimarum & absolutionis concilii. Tenor schedulæ sub data prædicta.

Dantur vota ab omnibus fere super eadem schedula, exceptis reverendis episcopis infra scriptis, qui varie dissentiunt: & procurator fiscalis petit omnium gestorum instrumenta. Deinde reverendissimus dominus cardinalis Farnesius alta voce dicens, Domini, ite in pace, cantato hymno, Te Deum, &c. sanctissimus dominus noster omnibus comitantibus equitat ad palatium apostolicum, & sic duodecima & ultima sessio finitur, unaque præsens concilium solvitur: In nomine Patris & Filii & Spiritus sancti, qui nos in pace custodiat. Amen.

ACTA
SACRI GENERALIS LATERANENSIS
CONCILII.

Ad omnipotentis Dei gloriam, fidei catholicæ exaltationem, schismatis extirpationem, & in nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti. Amen.

In his scriptis continentur ordinationes, statuta, constitutiones, decreta & alia acta & gesta in sacrosancto generali Lateranensi concilio, præsidente sanctissimo in Christo patre & domino nostro, domino Iulio divina providentia papa II. recollecta, & in publicam formam redacta per nos protonotarios, notarios & scribas infra scriptos, ad id per eumdem sanctissimum dominum nostrum papam, ipso approbante concilio, deputatos.

In

ANNO CHRISTI 1515.

Dantur vota ab omnibus, exceptis nonnullis, quibus pontifex opportune respondit. Incipitur hymnus per sanctitatem suam. Quo finito per cantores, finitur nona sessio, & omnes in concilio existentes associant pontificem in Vaticano.

Tenor orationis luculentissimæ habitæ per reverendum dominum Antonium Puccium, apostolicæ cameræ septemvirum, in nona sessione.

Die vigesimasexta Novembris 1514. sanctissimus dominus noster de consilio reverendissimorum cardinalium prorogat decimam sessionem inchoandam vigesimatertia Martii anni 1515.

Alia prorogatio decimæ sessionis de eorumdem reverendissimorum consilio, a die præfata vigesimatertia Martii, usque ad diem quartam Maii anni prædicti 1515.

Tenor salviconductus ducis Genuæ, qui fuit per cursorem sanctissimi domini nostri præsentatus oratoribus regis Christianissimi, sub data vigesima secunda Martii 1515. cum recognitione ipsius & intimatione.

Millesimo quingentesimo decimoquinto, die secunda mensis Maii fit congregatio reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum in palatio apostolico, coram quibus in præsentia sanctissimi domini nostri leguntur schedulæ per dominum Thomam Phædram, proponendæ in decima sessione: quæ ab omnibus fuerunt votatæ & approbatæ.

Decima sessio incipit quarto Maii 1515. in ecclesia Lateranensi, & primo inscribuntur nomina reverendissimorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, principum oratorum, & aliorum dominorum, prout in præpositis sessionibus.

Missa celebratur per reverendum archiepiscopum Gneznensem regis Poloniæ oratorem: & habetur oratio per reverendum patrem dominum Stephanum archiepiscopum Patracensem. Cantatur euangelium per reverendissimum dominum dominum cardinalem Farnesium, secundum Matthæum, quod incipit, *Dixit Iesus parabolam hanc: Simile est regnum cælorum homini regi*, &c. fiuntque orationes consuetæ. Deinde oratores illustrissimi ducis Sabaudiæ deducunt mandatum nomine prædicti ducis. Quo per dominum Thomam Phædram lecto, per ipsosque oratores osculatis pedibus sanctissimi domini nostri, & præstita per eos obedientia, exeunt, & clauditur concilium.

Matth. 22.

Tenor bullæ lectæ per reverendum patrem dominum Bernardum episcopum Adriensem in ambone, in qua tractatur de reformatione Montium pietatis sub data 1515. quarto Nonas Maii, quæ omnibus placet, præterquam reverendo domino Ieremiæ archiepiscopo Tranensi, qui dicit præfatos Montes pietatis plus esse damnosos quam utiles.

Tenor schedulæ sive bullæ lectæ in ambone per reverendum patrem Bernardum episcopum Tarvisinum, contra exemptos: in qua etiam continentur nonnulla ecclesiasticam libertatem & dignitatem episcopalem concernentia, sub data 1515. quarto Nonas Maii: quæ omnibus placent, excepto præfato archiepiscopo Tranensi.

Alterius schedulæ tenor super impresione librorum, lectæ in ambone per reverendum patrem dominum Franciscum episcopum Nannetensem, sub data prædicta; quæ placet omnibus, nisi reverendo patri domino Alexio episcopo Melfitano.

Alia schedula lecta in ambone per reverendum patrem dominum Petrum episcopum * Castellæ maris, super præfixione termini contra profitentes pragmaticam sanctionem, & super indictione undecimæ sessionis.

* Castelli

Respondet orator regis Christianissimi in excusationem prælatorum Gallicorum, & dat literas nomine *Louis de Soliers* oratoris ejusdem Christianissimi. Responsio pontificis eidem oratori: & vota quæ ab omnibus dantur, excepto episcopo Potentino, qui non vellet dari terminum profitentibus pragmaticam.

Procurator concilii accusat contumaciam absentium a concilio, & pontifex assentit & declarat, nisi ad primam comparerent.

Dantur circa decem & octo mandata a diversis reverendis prælatis, nomine aliquorum prælatorum concilio non interessentium. Postea cantato hymno, ut supra, sanctissimus dominus noster equitavit in Vaticano, associantibus cunctis in concilio existentibus.

Tenor orationis facundissimæ per reverendum patrem dominum Stephanum archiepiscopum Patracensem, & episcopum Torcellanum in concilio habitæ, cujus thema est: *Magnus dominus & laudabilis nimis, in civitate Dei nostri in monte sancto ejus.* *Psal. 47.*

Tenor mandati illustrissimi ducis Sabaudiæ producti per reverendissimum dominum cardinalem sanctæ Praxedis nomine ipsius ducis, sub data quarta Maii 1515.

Tenor instrumenti dati per oratorem regis Franciæ sub data 1514. vigesima quinta Novembris, alias registrati in actis concilii, quod de novo procurator ipsius concilii petit in eisdem actis registrari.

Pontifex absolvit personas in dicto instrumento descriptas, quatenus infra quatuor menses ratificent omnia in instrumento contenta.

Instrumenta, ratificationes & approbationes supradictarum personarum cum necessariis authenticatis, cum aliis diversis schedulis.

Millesimo quingentesimo decimosexto, die decimaquinta Decembris, fit congregatio reverendissimorum cardinalium & aliorum prælatorum in palatio apostolico coram sanctissimo domino nostro, pro discutiendis & examinandis schedulis in undecima sessione legendis: inscribunturque nomina in eadem congregatione existentium.

Legitur schedula per dominum Andream Piperarium concilii secretarium, de mandato reverendissimorum cardinalium, qua continentur concordata inter sanctissimum dominum nostrum & regem Francorum. Qua perlecta, dantur vota ab omnibus, exceptis nonnullis reverendis episcopis.

Alia schedula legitur per eumdem dominum Andream abrogationis pragmaticæ sanctionis. Item alia super iis quæ debent observare prædicatores verbi Dei, & super quibus præstantur vota, nemine discrepante.

Per eumdem legitur alia schedula continens privilegia religiosorum. Dantur vota ab omnibus

ANNO CHRISTI 1512.

gna auctoritate Lateranensis principia concilii auspicata est, quod a Iulio II. pontifice maximo paulo ante institutum, sanctæ Christianæ reipublicæ optamus fore salutare: tum quod ab eo viro est, quem ego & tu sæpe soliti sumus in sermonibus nostris clarissimum hujus sæculi tamquam obscurascentis lumen appellare. Et quidem quæ in communibus hominum sensibus posita sunt, ea nemo est qui in Ægidio summa esse non agnoscat. Sumus enim experti pluries illam hujus viri mulcentem omnium aures atque animos eximiam eloquentiam, vernacula quidem lingua Etruscorum, quæ illi patria est, abundantem, sed ex uberrimis & Græcæ & Latinæ eruditionis fontibus deductam. Magno enim hic studio theologiæ ac philosophiæ altissimis artibus comites literas politiores adjunxit. Ergo illa in sacris concionibus divina semper & admiranda, flectere arbitrio suo hominum mentes, refrenare, incitatas languentes accendere, vel inflammare potius ad virtutis, justitiæ, temperantiæ studium, summi Dei venerationem, sanctæ religionis observantiam, novit. Nec vero quidquam interfuit, illo dicente, inter doctos homines & idiotas: non senex ab adolescente, vir a muliere, non princeps ab infimo homine potuit dignosci: sed omnes pariter vidimus præcipites ferri impetu animos audientium, quocumque eos oratori impellere libuisset. Tanta vis orationis, tantum flumen lectissimorum verborum, pondus optimarum sententiarum ex eo ferebatur. Ex quo, quod semper evenire cernimus, jam plane intelligimus necessitate evenire, non casu, ut quotiescumque dicturus est, concursus maximi omnibus ex locis audiendi causa fiant. Sed nos hæc popularia cum multis, illa secretiora cum paucis cognoscimus. Soleo enim mirari te, Bembe, vehementerque probare judicium tuum, cum ita dicas: Humanitatem ipsam, & eas artes quæ humanitatis propriæ & affines sunt, si malo hominum fato amissæ intereant, ab hoc uno homine exprimi & repræsentari posse, nec adumbrata in eo simulacra, sed totam effigiem virtutis agnosci. Quod vero addis, grandiorem tibi etiam in cubiculo videri Ægidium quam in pulpito, ubi certe est maximus, facile tibi assentior. Sed hæc alias. Nunc orationem leges, de qua testatum esse apud omnes volo, quicumque eam in manus sument, redempturos eos non Hectorem, sed Hectoris corpus. quod ipsum tamen tanti precii est, ut jure optimo rependi auro queat. Certe non aderit calor ille & vis in dicendo oratoria, spiritusque ζώσης, ut aiunt, φωνῆς, quo tantum potuit Ægidius, ut omnium adstantium animos primum suavissime demulserit, deinde ad extremum vehementissime commoverit. Verum quid opus hæc ad te scribere, qui amore quidem & benevolentia erga Ægidium mihi par, judicio omnibus antecellis? Ego, quod egi, ut elucubratio optimi & religiosissimi viri non lateret in tenebris suppressa, sed in populum exiret, spero me bonis omnibus gratum fecisse: tibi quidem certe scio. Vale.

vivæ vocis

Oratio prima synodi Lateranensis, habita per Ægidium Viterbiensem, Augustiniani ordinis generalem.

NEMINEM hoc loco non mirari existimo, cum tot in urbe viri sint graviter copioseq; dicendi facultate clarissimi, cur ipse unus qui cum A luminibus his nulla sim ratione comparandus, & pro rostris appaream, & in tanta præsertim re, tantoque consessu, quo spectatius sacratiusque nihil habet terrarum orbis, audeam verba facere. Dicam sane aliquid intercessisse, quamobrem ego non virtute ulla aliis præpositus, sed quadam superiorum tum temporum, tum actionum ratione, & tanquam a causa ipsa invitatus videar, qui primus hoc conflictu telum jaciam, & sacrosancti Lateranensis concilii auspicia capiam. Nam cum annis abhinc circiter viginti, quantum in me fuit, & perexiguæ vires tulere, euangelia populis interpretatus sim, prophetarum vaticinia aperuerim, Ioannis Apocalypsim de successu ecclesiæ, B universæ ferme Italiæ enarraverim, ac sæpenumero affirmaverim, eos qui tunc audiebant, ingentes ecclesiæ & agitationes & clades visuros, illiusque emendationem aliquando cospecturos: nunc par esse visum est, ut qui hæc dixerat ventura, idem venisse testetur: & qui toties exclamaverat, Videbunt oculi mei salutaria tempora; jam tandem exclamet: Viderunt oculi mei salutare sanctumque principium expectatæ instaurationis. Modo adsis, orbis instaurator, divini parentis proles, servator sospitatorque mortalium: desque vim mihi dicendi, orationi commovendi, patribus non verbis, sed ipsa re, veri, sancti, exacti concilii celebrandi, extirpandi vitia, virtutes excitandi, C ad vulpes quæ sanctam demoliendam vineam hac tempestate scatent, capiendi: ac denique collapsam religionem in veterem puritatem, in antiquam lucem, in nativum splendorem, atque in suos fontes revocandi. Dicam itaque de synodo, & quam ecclesiæ commoda semper sit, & quam nostris temporibus necessaria: præfatus, oraculorum stylum me invertere non ausurum esse, sed integra, ut legi solent, verba atque orationes usurpaturum: tum quod homines per sacra immutari fas est, non sacra per homines: tum quod ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ, simplex sermo veritatis est. Atque a principio partitio illa in mentem venit, rerum alias divinas esse, cælestes D alias, alias humanas. Divinæ quippe, quod sunt motus ac mutationis expertes, emendatione non egent: cælestes vero atque humanæ agitationi obnoxiæ, instaurationem desiderant. Nam luna cum ad solis commercia venerit, sol cum a cancro in brumam descenderit, quasi magno mortalium dispendio, damna ab integro reponunt; coguntur que, præscribente natura, lucis jacturam rependere, & quidquid cadendo abstulerint, ascendendo mortalibus restituere. Quod si cælestia siderum itinera, quamquam perpetua, immortalia, sempiterna, redeunt tamen restituunturque, quidnam tertium hoc faciet rerum genus, utpote fluxum, caducum, mortale? Profecto, aut E interitu cito pereat necesse est, aut continua innovatione reficiatur. Quod enim est cibus corporibus, ut vivant; quod genitura generibus, ut perpetua sint; id præstat humanis animis sua pro tempore emendatio, cultura, disciplina: quamque absque ciborum alimentis animantia diu vivere, tam humanæ animæ, tam ecclesia absque cura synodorum probe agere non potest. Ac quemadmodum si pratis imbres, si hortulis rivos, si agris cultum, si vineis putationem, si denique viventibus alimenta subduxeris, illa arescent brevi, silvescentque, hæc vivere desinent atque emorientur: ita ferme post Constantini tempora, quæ ut sacris rebus multum adjecere splendoris & ornamenti, ita morum & vitæ severitatem

ANNO CHRISTI 1512.

In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti. Amen.

ANNO a nativitate ejuſdem 1512. indictione decimaquinta, die vero Lunæ tertia menſis Maii, qui fuit dies inventionis ſanctæ crucis, pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri, domini Iulii divina providentia papæ II. anno nono, præfatus ſanctiſſimus dominus noſter papa, qui alias indixerat concilium generale in alma Urbe, in eccleſia Lateranenſi, die Lunæ decimanona menſis Aprilis præteriti inchoandum & celebrandum, & deinde propter certum conflictum habitum apud Ravennam civitatem Romandiolæ inter milites ſuæ ſanctitatis & ſãctæ Romanæ eccleſiæ & regis catholici ex una, & exercitum Ludovici regis Francorum & prætenſos ſchiſmaticos, adhærentes conciliabulo Piſano, ſeu conventiculæ ſatanæ, ex alia parte; in quo B conflictu fuerunt interfecta multa hominum millia, & inter ceteros dominus de Fuſſo magnus magiſter capitaneus regis Franciæ, & plures alii diverſi duces & barones & proceres Gallorum & Hiſpanorum, & capti reverendiſſimus dominus Ioannes cardinalis de * Medicis apoſtolicæ ſedis legatus, & Fabricius Columna, & alii plures, & dicta civitas eccleſiæ miſerabiliter a Gallis direpta; inchoationem hujuſmodi uſque ad Kalendas Maii ejuſdem anni prorogavit, & demum ex eadem cauſa ad ſupradictum diem Lunæ tertium ſupradicti menſis Maii iterum prorogavit, prout in literis apoſtolicis, quarum tenores infra acta primæ ſeſſionis inſeruntur, plenius continetur.

* Medicibus,

C Volens idem ſanctiſſimus dominus noſter, dominus Iulius II. pontifex maximus inchoare dictum concilium generale ex pluribus & variis, graviſſimis & urgentiſſimis cauſis, ſtatum univerſalis eccleſiæ & apoſtolicæ ſedis, ac pernicioſiſſimi ſchiſmatis extinctionem concernentibus, ut in literis indictionis concilii latius continetur, indictum, cum die præcedenti ex palatio apoſtolico lectica vectus ob ſui corporis indiſpoſitionem in pontificali apparatu & comitiva omnium reverendiſſimorum dominorum cardinalium, patriarcharum, primatum, archiepiſcoporum, epiſcoporum, protonotariorum, abbatum, & univerſa curia & cuſtodia militum Rhodianorum cruce ſignatorum, & conſuetis ceremoniis, D ut moris eſt, in dictæ baſilicæ Lateranenſis ædibus divertiſſet & hoſpitaſſet & pernoctaſſet, conſtitutus dicta tertia die de mane in præfata baſilica Lateranenſi, celebrata prius in majori altari miſſa per reverendiſſimum in Chriſto patrem & dominum, dominum Raphaelem epiſcopum Oſtienſem, cardinalem ſancti Georgii vulgariter nuncupatum, ſanctæ Romanæ eccleſiæ camerarium, & collegii ſacri cardinalium decanum, ac facto ſermone Latino per reverendum patrem & magiſtrum fratrem Ægidium de Viterbio, ſacræ theologiæ profeſſorem, ac ordinis E Eremitarum ſancti Auguſtini priorem generalem, ac verbi Dei prædicatorem celeberrimum, cujus tenor in fine præſentis actus & ſolennitatis mitti ſacri Lateranenſis concilii ponetur. Facta etiam prius proceſſione per eumdem ſanctiſſimum dominum noſtrum, reverendiſſimos cardinales, patriarchas, archiepiſcopos & epiſcopos ac abbates, nec non alios viros, qui de jure ſeu conſuetudine ad concilium generale venire conſueverunt, intraverunt ornati pluvialibus, planetis, & dalmaticis juxta ordinis qualitatem, & mitris, locum in medio prædictæ Lateranenſis eccleſiæ pro celebratione con- A cilii hujuſmodi paratum, cum ſuis ſubſelliis, tabulatis, clauſuris, altaribus, pontificali cathedra, ornamentis & ordinibus, quæ in hujuſmodi ſacrorum conciliorum celebrationibus ſervari & fieri conſueviſſe reperiuntur. In quo cantatis litaniis & aliis devotis orationibus, & hymno, Veni creator Spiritus, &c. de more in principio celebrationis conciliorum a ſanctis patribus & ſancta Romana eccleſia legi & decantari ſolitis & conſuetis, capella cantorum incipiente, *Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquæ uſque ad animam meam*, &c. & invocata Spiritus ſancti gratia, ac exhibita per omnes cardinales & prælatos præfatos ſanctiſſimo domino noſtro obedientia & reverentia conſueta in paramentis ordinate & convenienter, cantatoque euangelio per reverendiſſimum in Chriſto patrem dominum Ludovicum ſanctæ Mariæ in Coſmedin diaconum cardinalem de Aragonia vulgariter nuncupatum, incipiente, *Deſignavit dominus & alios ſeptuagintaduo*, &c. reverendiſſimus in Chriſto pater dominus Alexander ſancti Euſtachii diaconus cardinalis de Farneſio vulgariter nuncupatus ſtans in thalamo eminenti, ubi dictus dominus noſter papa ſedebat, legit ſchedulam tenoris infra ſcripti, nomine ſuæ ſanctitatis, propter indiſpoſitionem ſui corporis impediti, videlicet.

Psal. 68.

Luc. 10.

Indicto per nos hoc ſacro Lateranenſi concilio, de quo, cum in minoribus eſſemus, ſæpenumero cogitavimus, & ad ſummi apoſtolatus apicem vocati, omnino nobis celebrandum propoſuimus, dum ante ipſius inchoationem bella inter Chriſtianos vigentia ſedare, & oves perditas ad ovile dominicum reducere intendimus, repente inteſtina hæreſis, inſidiante ſatana bonorum operum perturbatore, domum Dei, quam decet ſanctitudo, invaſit. Ne igitur contagioſa peſtis latius ſerperet, & Chriſti gregem nobis commiſſum ſenſim inficeret, paſtorali officio jugiter invigilantes, vocemque Iſaiæ animo repetentes: *Ini conſilium, coge concilium:* diutius cunctandum fore non duximus. Convenimus itaque, venerabiles fratres, voſque dilecti filii, hodierna ſolenni die in hac Lateranenſi baſilica, ut in Spiritu ſancto congregati viam veritatis eligamus & abjicientes opera tenebrarum, induamur arma lucis. Vos igitur hortamur in domino, ut illum præ oculis habentes, qui eſt via, veritas & vita, in medium libere conſulatis, Deo magis quam hominibus placere ſtudentes. Speramus enim domino cooperante in hac ſacra Lateranenſi ſynodo ſentes ac vepres ab agro domini penitus extirpare, depravatos mores ad meliorem frugem redigere, pacem inter Chriſtianos principes componere, denique expeditionem adverſus hoſtes fidei inter ſe diſſidentes decernere, ut in hoc vexillo ſalutiferæ crucis, quæ huic ſacro concilio auſpicatiſſimum dedit initium, antiqui hoſtis inſidias ſuperare valeamus.

Psal. 42.

Isa. 16.

Rom. 13.

Qua lecta, ſanctiſsimus dominus, approbante ſacro concilio, conciliũ ſacrũ Lateranenſe inchoare decrevit primam ſeſſionem incipere die decima Maii futura, quæ erat dies Lunæ proxime ventura.

Iacobus Sadoletus Petro Bembo ſalutem plurimam dicit.

HABES, Bembe, orationem Ægidii Viterbienſis, quam tanta ope expetiviſti, dignam illam quidem propter elegantiam quæ ab iis potiſſimum legatur, qui judicare aliquid de præſtantibus ingeniis poſſunt; ſed aliis quoque commendationibus prælucentem, tum quod ma-

ANNO CHRISTI 1512.

ob utrumque bonum se dixerit testatur evangelista, qui cœpisse cum scribit tum facere, tum docere. Quin & duodecim illi duces, qui super omnem terram constituti sunt principes, Spiritus afflati numine, completique, ita utramque cæli vim sunt assecuti, ut etiam cæli appellationem promeruerint, ut vulgatissimum jactatur oraculum: *Cæli enarrant gloriam Dei.* Quo monemur, eorum rectorum celebrandam esse gloriam, qui cæli tum lucem sapientia, tum conversiones sanctimonia imitati consecutique sint. Hujus itaque rei, quæ omnium longe maxima est, quanta cura synodis fuerit, historia memorat. Nam qui præstanti doctrinæ sanctum vitæ institutum adjunxerint, a synodorum patribus ex universo terrarum orbe conquisiti, evecti, exornatique sunt, summa cum eligentium laude, ecclesiarum fructu, commodo, lætitia, plausu populorum. Quid illud omnium gravissimum ac periculosissimum loquar, quod nemo tempestate nostra non deplorat? injurias principum dico, legionum insolentiam, armatorum minas. Quid enim miserius vel audiri vel cogitari potest, quam ut cæli terrarumque regina ecclesia aut vi servire, aut manus dare, aut grassantium tela pertimescere cogatur? Quæ quidem pestis adeo serpit hoc tempore, adeo insurgit, adeo invalescit, ut omnis illa ecclesiæ auctoritas, atque a Deo tradita libertas, eversa, profligata & plane extincta esse videatur. Quamobrem cave, Iuli secunde pontifex maxime, cave credas ullum mortalium quidquam melius salubriusve cogitasse unquam, quam ipse, Spiritu sancto monente, cogitaveris in synodo instituenda, cujus quidem nulli reges, nulli principes possunt vel decreta contemnere, vel jussa negligere, vel auctoritatem detrectare. Si qui enim forte pontificem ipsum per se inermem parvipendere ausi sunt, synodi auctoritate, principumque & nationum consensu ac studiis instructum metuere ac vereri consueverunt. Nam si synodorum res gestas repetamus, nihil illis potentius, nihil majus, nihil munitius esse intelligemus. Synodo namque in Ioannem Hispanum & Alphonsum Lusitanum, Rodulphum imperatorē designat Gregorius X. Synodo Martinus IV. in Petrum Aragonensem animadvertit. Synodo VIII. Bonifacius in Philippū regem decernit. Synodo & olim Gregorius alter, & patrum memoria Eugenius Græcam ecclesiam Latinæ conjungit. Synodo in Fridericum imperatorem agit & IV. Innocentius, & Gregorius VIII. Quin in hac eadem æde omnium principe, & quæ vincere semper hostes solita est, vinci nunquam, non nisi synodo & II. Innocentius adversarios dejecit, & III. Alexander Victorem sociosque superavit: & III. Innocentius Othonem imperio submovit, & Martinus V. hostilia tyrannorum arma dissipavit. Et ne omnia persequar, quidquid laude, quidquid gloria dignum a Melchiadis ætate in ecclesia gestum est, aut ad hostem arcendum, aut ad rempublicam componendam, id omne de synodis originem sumpsit, & proinde synodis referendum acceptum est. Quid enim aliud sancta synodus est nisi malorum metus, proborum spes, errorum ejectio, seges & restitutio virtutum, qua dæmonum fallacia vincitur, sensus illecebræ auferuntur, ratio amissam arcem recipit, terris e cælo justitia restituitur? Redit siquidem ad mortales Deus. Nam si dixerat: *Ubi duo vel tres meo nomine convenerint, ad eos venio, interque eos sum*: quanto huc libentius se conferet, quo non duo tantum, vel tres, sed tot ecclesiæ capita proficiscuntur? Nam si angelos Ioannes appellat ecclesiarum pastores, quid est quod vel votis petere, vel precibus a Deo consequi non possit tanta simul frequentia angelorum? Hic Eva ab exilio revocatur, hic serpentis caput talo premitur puellæ sanctioris: Abraham educitur e Chaldæorum terris, Agar ancilla obtemperat dominæ: fœdus cum Deo rursus feritur, animorum circumcisio introducitur. Hic scalam figens patriarcharum pater in cælum aditum pandit, Deo jungitur in palæstræ ludo, & a videndo Deo accipit nomen. Hic populi velut in solitudine fame oppressi, divinitus suppetias impetrant, cæli angelorumque panem recipiunt, & suavitate vescuntur cælestium epularum. Hic cum hominum pectora tanquam saxea evaserint, Mosis virga percussa, aquarum fontes effundunt. Hic thesaurus in agro abditus effoditur, margarita emitur, lampades accenduntur, semen in bonam seritur terram, sinapis granum surgit in arborem, & feraci oleæ oleaster inseritur. O beata itaque illa tempora, quæ synodos susceperunt! hæc stulta, si non agnoverint: misera, si non admiserint. Et quoniam vetera synodorum commoda strictim attigimus, nunc quam brevissime nostra delibemus. Appello ergo te, Iuli II. pontifex maxime, summus ille te appellat Deus, qui suam te gerere in terris vicem voluit, qui e tanto jam pridem senatu te unum delegit qui nonum usque in annum ecclesiæ suæ te sponsum defendit, qui & bonam cogitando mentem, & magnam agendo facultatem dedit, quantam nulli majorum unquam præstitit; ut scilicet prædones abigeres, vias purgares, seditiones tolleres, domini templum omnium quæ usquam visa sunt, magnificentissimum excitares: militiæ, quod nemo antehac potuit, ecclesiæ arma magnis regibus metuenda faceres, ut denique imperium propagares, ut Ariminum, Faventiam, Ravennam, & permulta recuperares. Quæ etsi eripere tibi hostis potest, quin tamen primus pontificum hæc omnia gesseris, efficere non potest. Magnorum enim principum virtus non ex casu aut ex eventu, sed ex consiliis actionibusque censenda est. Nunc rebus gestis hæc duo deerant, ut synodum vocares, & communi Christianorum hosti bellum indiceres, & quæ ab initio semper cogitasti, spopondisti, decrevisti, jam Deo, jam Christiano gregi, jam tuæ præstes tum pietati, tum fidei. Ac scias, te bonos omnes in magnam spem erexisse, quippe qui bellorum & malorum temporum injuria ad hæc differenda coactus quidem fueris, ad negligenda vero & deserenda non minis, non telis, non cladibus adduci potueris: quin animum ea constantia firmaveris, ut ii fluctus, hæ aquæ quamquam multæ firmam tamen caritatem tuam extinguere non potuerint. Ille itaque idem Deus, qui præter hæc omnia quæ ad animum excitandum enumeravi, immortalia beneficia, his superioribus annis tum Bononiæ, tum Romæ, cum etiam intra ædes tuas extinctus habereris, in vitam revocavit, & ad hæc maxima opera gerenda reservavit, ut & ipse Deus extincto pontifici manifestissimo miraculo, & pontifex extinctæ ecclesiæ sanctissima synodo vitam restitueret, atque una cum reviviscente pontifice etiam ecclesia moribus reviviscerет. Ille, inquam, Deus petit mandatque, ut duo illa animo volutes, cures, peragas, & quemadmodum propheta jubet, destruas, evellas,

Margin notes: Act. 1. Psal. 44. Psal. 18. Matth. 18. Apoc. 2. & 3. Gen. 13. Gen. 12. Gen. 15. Gen. 17. Gen. 28. Psalm. 77. Num. 20. Matth. 13. Ibidem. Matth. 25. Marc. 4. Matth. 13. Rom. 11.

ANNO CHRISTI 1512.

tem non parum enervarunt; quoties a synodis habendis cessatum est, toties vidimus divinam sponsam a sponso derelictam, illudque euangelii factum, quod heri recitabatur: *Iam modicum, & non videbitis me.* Vidimus Christum in navicula obdormientem, vidimus ventorum rabiem, hæreticorum furorem in candida veritatis vela irruentem. Vidimus perditam malorum audaciam adversus jura, auctoritatem, majestatem ecclesiæ sævientem. Vidimus malas cupiditates, diram auri atq; habendi sitim. Vidimus, inquam, vim, rapinas, adulteria, incestus, omnem denique scelerum pestem ita sacra profanaque miscere omnia, ita in sanctam naviculam impetum facere, ut pene scelerum fluctibus illa latus dederit, ac prope mersa & pessumdata sit. Rursus cum eo monente spiritu, cui hodie supplicationes decretæ sunt, patres ad synodum confugerunt, quamprimum emendavere composuereque omnia, ventis, turbinibusque imperavere, & quasi in tutissimum portum delati impetum rationi, injuriam justitiæ, vitia virtuti, tempestates ac fluctus serenitati tranquillitatique cedere compulerunt, hymnumque cecinerunt sancto Spiritui, piscatorum, maris atque aquarum Deo: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem.* & illud: *Iam hiems transiit, imber abiit & recessit: surge amica mea.* Iacet enim sponsa, ut hieme frondes arborum: surgit reviresscitque synodorum studio, ut silvæ veris tempore revocato sole frondescunt, ad Solis redeuntis radios & fecundi spirant Zephyri & læta plantaria germinant: ad synodorum lumen & divini spiritus flant auræ, & emortui ecclesiæ oculi reviviscunt ac recipiunt lucem, ubi pars altera impletur oraculi: *Iterum modicum, videbitis me.* Quod quidem nihil aliud sibi vult, nisi quod sancti Spiritus lux, quæ synodis omissis extinguitur, tamquam excussus e silice novus ignis, iterum accenditur & recuperatur in synodis. Ad hæc Paulus apostolorum decus, cum salutis caput ostenderet, *Absque fide*, inquit, *Deo placere nullo modo possumus.* Atqui sine synodis stare non potest fides: absque synodis igitur salvi esse non possumus. Verum quod ratione dicimus, ut etiam experimento probemus, cogitandum nobis est, tres esse credendarum rerum radices, e quibus universa ecclesiæ fides manat. Prima divinæ naturæ unitas est. Altera, eadem in natura parentis, sobolis, amoris felicissima Trinitas. Tertia in virginis utero, prolis divinæ conceptio. In quibus veluti in altissimis apicibus ac sanctissimis montibus, & reliquæ fidei partes novem & pietas universa fundata est. *Fundamenta enim ejus in montibus sanctis.* Vnitas nempe mons Dei nuncupatur, quod in una dumtaxat Dei essentia sit atque natura: & ut unitatem illam non solitariam, non sterilem, sed uberrima fecunditate præditam cogitemus, ideo mons pinguis adjicitur. Corpus vero in virgine Verbo junctum, montem coagulatum vocat vates. Hæc itaque tripartita illa vinea est, super vertices montium sita, quam & futuram cecinere oracula, & præsentem euangelia indicavere. Sed jam perierat vinea: nam, ut testis est David, illam aper e silva depopulatus erat, illam tumor philosophiæ vastaverat. Arius primum montem avellere conatus est, qui unitatem * dispersit: Sabellius secundum, qui personas confudit: Photinus tertium, qui partum virgineum impura temeritate labefactavit. Tres veluti impiissimi gigantes qui gloriæ cupiditate de rerum novarum studio illecti, montes loco movere ausi sunt, ut viam sibi facerent ad cælum oppugnandum rescindendumque. Et erant jam voti compotes: nam quæ ipsi philosophia persuadebant, armis ea recipi principes imperabant. Philosophia nos argumentis urgebat, arma collatis signis oppugnabant. Illa præstigiis, hæc vi fidē evertere conabātur. Illa invertere quæ credebantur, hæc eos qui crededant perdere contendebant. Illa in pietatē & animas, hæc in corpora vitamque sæviebant. Quid faceret divina spōsa jamjam peritura quo se verteret? quo confugeret? cujus fidem, cujus opē, cujus auxilium imploraret? Exhorrescebat tempestas, navicula mergebatur. Denique ne multis morer, nulla effugiendi, nulla evadendi inventa via est, nisi Nicæna synodus, ubi Silvestro ad clavum sedenti, & jamjam naufragium facienti, e cælo sese ostendens Deus, *Modicæ*, inquit, *fidei, quare dubitasti?* Ac statim divinis fulminibus & fidei montes restituit, & gigantum temeritatem disjecit: ubi erepta puella experimento didicit, cum quidquam sibi adversi imminere videat, nullum omnino præsidium ad se vel vindicandam efficacius habere, quam synodum, qua sola fit, ut nullæ aquæ ecclesiæ caritatem extinguant, utque divinus spiritus in nostris animis mansionem efficiat, unicus, velut aquarum victor, tempestatumque potens, teste Mose, fertur super aquas. Iam vero quod de fide dixi, quæ utique nulla esset, si synodi institutio non fuisset; idem ferme de temperantia, justitia, sapientia, ceterisque virtutibus existimari velim. Omnes enim desidiam pro labore, otium pro negotio, voluptatem pro solicitudine expetimus. Verum cum animadvertimus, quandoque fore, quod in synodis fit, ut census habeatur, ut morum & vitæ exploretur ratio, ut improbi deprehendantur, judicentur, plectantur; contra probi alliciantur, foveantur, attollantur; incredibiles stimuli appetendę virtutis injiciuntur, ut homines colligant sese, ut meliora deliberent, ut ad vitia relinquenda & ad virtutem capessendam accendantur, nihilque non honestum, nihil non magnificum moliantur. Illud, illud synodi discerniculum fuit, unde veluti ex equo Trojano tot clarissima ingeniorum lumina emicuere. Illa virtutum approbatio, illa detestatio vitiorum, Basilios, Chrysostomos, Damascenos Græciæ, Hieronymos, Ambrosios, Augustinos, Gregorios Italiæ peperit: qui cum magna similium turba bone Deus, quos libros, quæ scripta, quæ monumenta, quod doctrinarum, quod disciplinarum, quod divini vel auri vel argenti genus in Christianum ærarium non congesserunt? Rem prætereo nisi tempus obsisteret, minime prætereundam, de ecclesiarum rectoribus, de pastoribus populorum, in quibus quidem universa rei Christianæ sita est & summa & salus. Vt enim inferior hic mundus cæli tum motu, tum lumine regitur; ita Christianæ gentes a rectoribus suis, velut a cælestibus pastoribus gubernantur: qui, si boni futuri sint, necesse est ut & lumine disciplinarum fulgentes, alios doceant, & motum sanctarum actionum exercentes, quæ docuerint, ipsi in primis & maxime agendo præeant. Hæc duo illa sunt, quæ & docuit pastorum princeps Christus, & cum lucernas ardentes gestare ad clare instituendum, & ad sancte agendum præcinctos esse jussit, simul ipse mirifice exercuit, cum & lux mundi, & divini Patris sapientia fuerit, & sanctus sanctorum appellatus sit, quod probos omnes vitæ sanctimonia antecesserit: atque eas ob res, *Ego*, inquit, *sum pastor bonus.* Quod vero ob

Marginalia: Ioan. 16. — Can. 8. — Can. 2. — Ioan. 16. — Hebr. 11. — Psal. 86. — Psal. 67. — Isa 5. — Ier. 8. — Matth. 20 & 21. — Psal. 79. — Matth. 14. — Luc. 12.

ANNO CHRISTI 1512.

tissimam salutem sancti Spiritus numine firmetis; curetisque & pacari Christianos principes, & in publicum Christi hostem Mahumetem nostrorum regum arma converti, atque his fluctibus, his tempestatibus, his aquis, non modo non extingui ecclesiæ caritatem, sed almæ crucis meritis, & divini spiritus ductu, quibus junctim hodie sacra fiunt, ablui potius ab omnibus conceptis maculis, & in antiquum splendorem munditiamque restitui.

Dixi.

Habita fuit oratio in æde Lateranensi quinto Nonas Maias 1512.

SESSIO I.

SESSIO I.

DIE Lunæ decima mensis Maii, anno, indictione & pontificatu, de quibus supra, congregata fuit sacra & universalis synodus in basilica Lateranensi, præsidente præfato sanctissimo domino nostro Iulio, celebrata missa de Spiritu sancto per reverendissimum in Christo patrem dominum Dominicum episcopum Portuensem, cardinalem Grimanum, seu sancti Marci vulgariter nuncupatum: habitus sermo per reverendum patrem dominum Bernardinum archiepiscopum Spalatensem. Interfuere infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, magistri generales ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctę Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori, Senensis.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

SESSIO I.

A Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis & Torcellanensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Orlandus Nazarenus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vincentius.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus. B
Reverendus pater dominus Laurentius Asculanus episcopus, vicecamerarius & gubernator Vrbis.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Iacobus Barensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Antonius Avenionensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antimariensis.
C Reverendus pater dominus Mauricius Tuaniensis.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Andreas Noboniasiensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Iosue Esculanus.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavalicensis.
Reverendus pater dominus Galasius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
D Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Galasius Sarsinatensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Signinus.
Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Thomas Cerviensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.

ANNO CHRISTI 1512. evellas, eruas errores, luxum, vitia: instituas, aedifices, plantes moderationem, virtutem, sanctimoniam. Ad haec vero agenda, cum alia permulta, tu praecipue exercitus amissus excitare nos debet: quod equidem putem divina providentia factum, quo armis ecclesiae alienis freti cederemus, ut ad nostra redeuntes, victores evaderemus. Nostra autem arma sunt pietas, religio, probitas, supplicationes, vota, lorica fidei, atque arma lucis, ut apostoli verbis utar. Ad quae si synodi opera redibimus, ut armis non nostris inferiores aliquo hoste fuimus, ita nostris erimus omni hoste superiores. Veniat, quaeso, in mentem Mosis bellum, quod adversus Amalec regem gessit. Videbis populum Deo carum, gladiis fidentem, vinci semper: contra, semper vincere precibus supplicantem. Iosue exercitum in praelium ducebat, Aaron sacerdos cum Hur ac Mose montem ascendebant. Illi armato corpore ferebantur in hostem, hi Deum purgato animo precabantur: illi ensibus, hi votis agebant: illi ferro, hi pietate pugnabant. Vidimus utraque arma, militiae scilicet ac religionis. Sed jam quae nostra sint, Deo rem ostendente, cognoscamus. Dum Moyses, inquit, manus attollebat, noster vincebat exercitus: dum manus remittebat, exercitus inclinabat. Ac ne casu id factum suspicemur, in calce sermonis illius scribitur, adversus Amalec, hoc est in ecclesiae hostem, Dei manum ac bellum esse in generatione & generationem. Quibus quidem verbis monet Deus, utramque generationem atque utramque ecclesiam & Mosis & Christi, militiae armis vinci, pietatis studio vincere: superari telis decertando, sacra faciendo superare. Freta initio suis armis ecclesia Africam cepit, Europam obtinuit, Asiam occupavit, non bello, non ferro, sed religionis actionibus & sanctitatis opinione per universum orbem Christiana signa circumtulit. At ubi sponsa quae tunc undique vocabatur, accersebatur, expetebatur in vestitu deaurato, aureum paludamentum ardentis spiritus ferreis Ajacis insani armis commutavit, imperium, duodecim* ducum partum sanguine, amisit, Asiam & Ierusalem perdidit, Africam Aegyptumque relinquere coacta est, Europae cum Byzantino imperio & Graecia, bonam eripi sibi partem vidit. Vox Dei est, dicentis, lassis Mosis manibus, votis, precibusque cessantibus, Iosue vinci, vincere Amalec: ita & nos vidimus, cum religio vota ferro commutavit, toto fere orbe pulsam, ejectam, explosam ecclesiam, aucto in immensum Mahumete, qui, nisi ferro relicto, rursum in pietatis sinum ad aras & Dei pulvinaria redeamus, crescet in dies magis, subiget imperio omnia, orbem universum nostrae impietatis ultor impiissimus occupabit. Video, video, nisi vel hoc concilio, vel alia ratione nostris moribus modum imponamus, nisi nostram humanarum rerum cupiditatem, malorum fontem, cedere divinarum amori compellamus, actum de republica esse Christiana, actum de religione, actum etiam de iis ipsis opibus, quas patres divino cultu aucto peperere, nos contra, neglecto, amissuri sumus. Eae enim ita ex extrema paupertie pervenere ad summum, ut non ita multo post interiturae esse videantur: ac nisi receptui canamus, nisi rationibus nostris consulamus, infula illa ditissima, cujus ad ornanda sacerdotis tempora usus fuit, vix ad operienda inveniatur. Audite divinas voces undique sonantes, undique synodum, pacem, sanctam illam expeditionem efflagitantes. Quando enim vita nostra mollior? quando ambitio petulantior? quando cupiditas inflammatior? quando peccandi licentia impudentior? quando audacia adversus pietatem loquendi, disputandi, scribendi, aut frequentior, aut securior fuit? Quando in populis rerum sacrarum, quando sacramentorum, quando & clavium & sanctorum praeceptorum non modo negligentia, sed & contemptus major? Quando apertius religio & fides nostra ludibrio vel tenui plebeculae fuit? Quando, proh dolor, schisma in ecclesia perniciosius? quando bellum periculosius? quando hostis potentior? quando exercitus truculentior? quando obiter monstra, portenta, prodigia tum caeli minitantis, tum terrae expavescentis, aut crebriora, aut horribiliora apparuere? Quando (heu fletus me impedit) caedes, quando clades, aut post Brixiana, vel postea Ravennate cruentior? quando, inquam, ullus inter infaustos dies, quam sanctissima illa resurgentis Christi lux, aut luctuosior, aut calamitosior illuxit? Quae quidem omnia, nisi ferrei simus, quidnam aliud, quam caelitus missae voces sunt? Voces namque Dei, uti Proclus ait, facta sunt, de quo uno aiunt oracula, quod, *Dixit & facta sunt.* Et in arcanis Hebraeorum legimus, decem dictis quae in Genesi leguntur, orbem universum esse conditum. Voces igitur sunt, quae fieri cernimus, voces monentis Dei ac praecipientis ut synodum habeas, ut ecclesiam emendes, ut utriusque hominis bellum tollas, ut sponsae tuae undique lacessitae pacem utramque restituas, ut gladios avertas urbis & Italiae jugulis imminentes, ut nostram frenes vivendi licentiam, ecclesiae viscera majoribus vulneribus ferientem. Non enim multi refert, quantum agri possideamus, sed quam justi, quam pii, quam divinarum rerum studiosi simus: ut denique post tot mala, tot incommoda, tot calamitates, principem Christum audias, Petro posterisque synodum ostendentem, ut unicam omnium malorum medicinam, singularem periclitantis naviculae portum, solam reipublicae confirmandae rationem. *Tu,* inquit, *Petre, aliquando conversus, confirma fratres tuos.* Audis Petre? audis Paule? Auditis augustissima semper capita, tutela ac praesidium urbis Romae? Auditis, in quem malorum cumulum ecclesia vestro fundata sanguine deducta sit? Videtis acies utrimque profligatas, videtis caedes? videtis clades? videtis campos occisorum acervis opertos? Videtis terram hoc anno plus cruoris hausisse, quam pluviae; minus imbrium bibisse quam sanguinis? Videtis tantum occubuisse Christiani roboris, quantum fuerat ad fidei hostem debellandum satis? nihil nobis nisi exitium, nihil nisi interitum superesse? Ferte opem, juvate, succurrite, & quam de Iudaeorum & tyrannorum faucibus eruistis ecclesiam, nunc domesticis cladibus occumbentem erigite. Orat populus, viri, feminaeque, omnis aetas, omnis sexus, omnis orbis: rogant patres, obsecrat senatus, obtestatur ipse denique supplex pontifex, ut se, ut ecclesiam, ut urbem Romam, haec templa, has aras, haec sacra, haec vestra ipsorum capita servetis, ac synodum Lateranensem, hodie ante ora vestra a Iulio II. pontifice maximo indictam, (quod faustum, felix fortunatumque sit nobis, ecclesiae vestrae, totique reipublicae Christianae) in orbis terrae certissimam

Marginalia: Ierem. 1. — Ephes. 6. — Rom. 13. — Exod. 16. — Ibidem. — Ibidem. — Ibidem. — * apostolos intelligit dum latine loqui vult — Exod. 17. — SESSIO I. — Psalm. 148 — Genes. 1. — Luc. 22.

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO

concilii in hac Lateranensi basilica tenendi, & proximis diebus inchoati, per nostras intimationis & prorogationis literas denuntiari & pervulgari fecimus, quarum tenor subsequitur, videlicet.

Iulius episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Sacrosanctę Romanæ ecclesiæ martyrum sanguine consecratæ, magistræ, fidei, veritatis alumnæ, omnium errorum expertis, unicæ & immaculatæ, divina institutione, sanctorum auctoritatibus conciliorum, canonumque omnium testimonio, ecclesiarum cunctarum primatum tenentis, fidelium matris, regimini superna B dispositione præsidentes, circa religionis Christianæ puritatem, ipsiusque unitatem, pacem & tranquillitatem, quæ in conjunctione membrorum ad unum caput, Christum videlicet, cujus vices in terris gerimus, principaliter tendit, divisionem ovilis nobis ex alto commissi, in illoque schisma, per quod ecclesia scindi & scandalizari, grexque dominicus nobis creditus turbari quoquo modo possit, quantum cum Deo possumus, prohibentes, ac damna & scandala quæ exinde evenire possent, enervantes, ac palmites futuros infructuosos succidere, & quoscumque aliter quam per ostium ad ovile ingredi cupientes, ac a via domini postquam illam semel cognoverant, retrocedentes, ad semitam veritatis reducere, vulpeculasque ex vinea ejusdem domini per ministerium summi apostolatus etiam expellere desiderantes, de opportunæ provisionis remedio providemus, aliaque ordinamus & mandamus, prout conspicimus in domino salubriter expedire. Sane non sine gravi animi nostri molestia percepimus, quod quidam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales qui nobiscum, dum versus civitatem nostram Bononiensem pro recuperatione nonnullarum terrarum sanctæ Romanæ ecclesiæ etiā una cum nostra curia personaliter accederemus, pro recuperandis terris hujusmodi venire simulaverant, ex nostra licentia ab urbe recedentes, Florentiam diverterunt, ibique se continuerunt, etiam postquam nos eos per dilectum filium nostrum Franciscum tituli sancti Clementis presbyterum cardinalem, tunc in minoribus constitutum episcopum Concordiensem datarium nostrum, ac per literas nostras ad nos tunc Bononiæ existentes, vocari feceramus; licet se venturos obtulissent, nihilo minus satore zizanię seminante, per quem morum subversio in clero & populo frequenter obrepit, tamquam membra insana sine causa legitima a suo capite recedentes, armis satellitibusque stipati, imo in seipsis armis assumptis, & pro sacerdotalibus vestibus thoracem induti, & gladiis armati, Papiam se contulerunt. E Quo cum pervenissent, stimulo conscientiæ, ut credimus, agitati, per internuntios, perque regiorum oratorum intercessiones reditum ad nos postularunt, & pro desertionis venia supplicarunt, quam benigne obtulimus. Sed ipsi qui nobis ex officio tamquam consultores assistere, neque sine licentia nobis & nostræ curiæ veluti corporis membra abesse debuissent, ausi tamen sunt os in cælum,* & spiritum blasphemiæ, & cum Lucifero sedem ad Aquilonem ponere, altitudinem nubium transcendere, ut se similes Altissimo constituant, pontificalem auctoritatem nostram sibi ipsis adscribere satagētes, convenientes ut locustæ acephali, aggressi sunt sine Romani pontificis A auctoritate œcumenicum generale atque universale concilium convocare, locum concilii & tempus indicere, & valvis ecclesiarum ac aliis publicis locis per publica instrumenta etiam falsa indictionem hujusmodi affigere & publicare, eisdemque instrumentis falsis publice atque impudenter uti, quosdam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales sui propositi socios in eorum prætenso edicto falso declarando, qui tamen & publicis & privatis scripturis eorum propriis manibus scriptis, se illis in hujusmodi proposito, neque verbo, neque scripto unquam junxisse, seu quomodolibet consensisse protestati sunt, nosque ac venerabiles fratres nostros ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales ac alios tunc expressos, vocare & requirere, ut per nos vel alios ad hujusmodi eorum concilium accedere vellemus, non formidarunt, asserentes decennium post ultimum universale concilium, etiam contra constitutionem concilii Constantiensis quæ incipit, Frequens, jam dudum effluxisse, & nos illud convocare neglexisse, maxime cum juravissemus & vovissemus illud post biennium a creatione nostra tenere, tempusq; pro homine interpellare, neque credendum fore, nostra auctoritate & voluntate concilium futurum: & cum de gravibus criminibus notoriis durantibus, universalem ecclesiam C scandalizantibus in capite agendum foret, ad summum pontificem concilii congregationem non attinere, sed secundo loco ad cardinales, qui pontifici in negligentia non adhæserunt, convocationē concilii spectare. Ac ut hujusmodi eorum convocationem & conventiculum honestare viderentur, eisque auctoritatem adjicere, hoc idem fere per omnia, per quosdam assertos procuratores carissimorum in Christo filiorum nostrorum Maximiliani Romanorum imperatoris electi, & Ludovici Francorum regis Christianissimi, principum, sub eisdem datis modo & forma, & similibus schedulis, præter tamen voluntatem & mentem dictorum principum, ut rationabiliter credi debet, fieri & publicari procuraverunt & ordinaverunt. Sed hæc ut falsa, ficta cōmentitiaque sunt, D & non ex zelo caritatis & religionis, sed odii fomite & inimicitiæ procedentia; ita omnibus principibus, nec non Christi fidelibus cupimus nota fieri. Quis enim tanti erroris particeps est, qui nos de negligentia erga convocationem concilii redarguere possit, cum nihil nobis per ultimos undecim annos, quibus cardinalatus officio functi sumus, magis cordi fuerit, quam celebrari videre generale concilium, & ecclesiæ Romanæ statum in melius reformari? Quid enim felicis recordationis Alexandro sexto Romano pontifici prædecessori nostro magis nos odiosos fecit, nisi studium & cura generalis concilii celebrandi? Quid nos terra marique jactavit, cum nobis idem Alexander prædecessor esset infensus? Quid toties Alpes transcendere, transalpinas Gallias peragrare per æstus, nives & glacies compulit, nisi quod nitebamur, ut a Romano pontifice concilium indiceretur, convocaretur & celebraretur? Nota recensemus, & principibus Christianis apertissima, imo illis ipsis qui nos & fratrum nostrorum collegium criminantur, dudum pleneque comperta. Quare anteactæ vitæ ratio apud prudentes de præsenti & futuro vitæ rationem facit, nulla subest ratio, cur dicti cardinales qui a nobis recesserūt desperent nos facturos, quod tam longo tēpore, tam ardenter, & non sine vitæ discrimine fieri desideravimus & studuimus. Aperiant oculos cordis

al * ad spiritum blasphemiæ,

ANNO CHRISTI 1512.

rianensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Milopotamiensis.
Reverendus pater dominus Raphael Crapitanensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriatinensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Algarensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.
Reverendus pater dominus Guilhelmus Cortonensis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Neocastrensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.
Reverendus pater dominus Michael Monopolitanus.
Reverendus pater dominus Dominicus Aquensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Bovinensis.
Reverendus pater dominus Georgius Calliensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Signensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Nolanus.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Michael Mordaniensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Abbas monasterii sancti Galgani ordinis Cisterciensis Vulteranensis diœcesis,
Reverendus pater dominus Floremondus abbas monasterii sancti Georgii de Vrbe, ordinis sancti Benedicti.

Magistri generales ordinum.

Magister Thomas generalis ordinis Prædicatorum.
Magister Demetrius ordinis Minorum vicarius.

A Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Bernardus vicarius ordinis beatæ Mariæ de Monte Carmelo.

Senator urbis.

Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus.

Oratores.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis & reginæ Hispaniarum.
Magnificus dominus Franciscus Foscarus eques, orator serenissimi & illustrissimi dominii Venetorum.
Magnificus dominus Antonius de Strozis, orator Florentinorum.

B

Illustrissimi domini temporales.

Illustrissimus dominus Iulius de Vrsinis.
Illustrissimus dominus Marcus Antonius de Columna.
Illustrissimus dominus Nicolaus de Ruvere.
Illustrissimus dominus Franciottus de Vrsinis.
Dominus Fabricius de Careto, procurator ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani
Dominus Sixtus de Ruvere prior Vrbis, miles ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.
Dominus Petrus Grimanus prior de Hungaria, miles ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.

Deinde præsentibus supradictis, & aliis doctoribus & magistris, cantatisque litaniis & aliis orationibus cum genuflexionibus, benedictaque synodo per sanctissimum dominum nostrum juxta C morem & laudabilem consuetudinem in sacris conciliis servari solitam, & quampluribus devotis orationibus, ac cantato euangelio per reverendissimum dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia, quod incipit: *Ego sum pastor bonus*: idem dominus noster Iulius papa habuit orationem, sumpto themate: Convenistis in unum, patres, &c. Et allocutus est synodum, exhortãs omnes ad meditandum & solerter insistendum super ordinandis, quæ ad ecclesiæ pacem & statum pertinent, ac schismatis extinctionem, & dictæ ecclesiæ reformationem, ac contra fideles per Christianos principes expeditionem, pacemque inter eos componendam. Facta itaque exhortatione magna cum gravitate & caritate, quibus Romanum pontificem decebat, idem sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni creator spiritus, &c. D Quo absoluto per cantores, reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis, de Farnesio vulgariter nuncupatus, stans in thalamo eminenti juxta locum, ubi præfatus sanctissimus dominus noster sedebat, alta & intelligibili voce legit quamdam schedulam, cujus tenor est talis.

Schedula prima.

Bulla indictionis sacri generalis concilii Lateranensis.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

INTENDENTES executioni eorum quæ anno preterito & præsẽti pro celebratione generalis concilii

Anno Christi 1512.

divini juris quam humani, ruinosas domos, civitatemque penitus desolatam pro celebrando œcumenico concilio? Nunquam talibus in locis scriptum est concilium generale fuisse celebratum. Revolvantur omnes conciliorum œcumenicorum historiæ: apparebit patribus nostris sanctis sane & prudentibus viris, pro celebrando concilio ante omnia cordi fuisse, eligere civitatem amplam, ædificiis accommodatam, salubris aeris, fertilis soli, convehendis commeatibus facilem: quæ omnia si Pisis adesse quispiam affirmaverit, ruinæ civitatis, ædificiorum rudera, villarum & vinearum eversiones redarguant sic dicentem. Hæc tamen si Pisis essent integra, ut non sunt, nec affirmari possunt sine impudentia; quomodo est ad Pisas tutus accessus, vel in ea mansio, cum omnis Tuscia arma nunc tractet, & nos pro pastorali quod gerimus, officio, nil magis premat, quam Florentinos & Senenses, inter quos fremit bellum, ne se armis invicem impetant, continere? Fidem de re hac facere possunt plerique Christiani principes, a nobis sæpius & instantius requisiti, suam per literas & nuntios auctoritatem & gratiam interponere, ut si inter se ii populi pacem habere noluerint, per inducias saltem ab armis abstineant. Igitur cum ex præmissis & aliis etiam notissimis causis, accessus ad Pisas, vel ibi mansio secura habenda verisimiliter credi non possit, cum civitas ipsa desolatione, habitationibus pro concilio non sit fulta; cum ager vastitate sit desolatus, cum tempus in edicto seu indictione præfixum sufficere non possit, & terminus assignatus ab illis tempori generali concilio celebrando dari solito non respondeat: cum insuper indicentes nulla sint auctoritate suffulti, & si quam habere possent, illa, ut decuit & fieri opportuit, imo debuit, non sint usi; cum edictum ipsum seu convocatio de falsitate se convincat: Nos considerantes, quanta cum difficultate & temporis diuturnitate prædecessores nostri præfati in eorum conciliis celebratis priscas hæreses & schismata, etiam aliquando imperiali majestate adjuvante, sustulerunt, quodque illa in totum extinguere nequiverunt, cum eorum aliqua (quod dolentes referimus) usque ad hodiernum diem in sua pertinacia perdurent, quamque calamitosa fuerint prælatis & omnibus Christi fidelibus schismatum tempora, supradicta omnia, tamquam perniciosissima schismatum atque errorum seminaria, quæ aliquamdiu conniventibus oculis toleravimus, expectantes eorum ad cor reversionem, ob Christi caritatem zelumque domus suæ dissimulare ulterius non valemus, timentes nobis improperari illud Ezechielis: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis vos murum pro domo Israel*: verentes etiam, ne figmenta erroresque prædicti Christi fidelium minus eruditorum mentes aliquo infidelitatis laqueo involvant, apud quos sæpe, ut inquit Origenes in cantica, pulcriora videntur mendaciorum sophismata, quam documenta veritatis: & ne error cui non resistitur, approbari videatur, & veritas Deique causa, & jura indefensa opprimantur, habita super his cum venerabilibus fratribus nostris ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, de eorumdem cardinalium concilio & unanimi consensu, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, prædictas indictionem, convocationem & publicationem assertas, schismaticæ conventiculæ, synagogæ

Ezech. 13.

A satanæ, & ecclesiæ malignantium, per Dathan & Abiron auctores schismatum, eorumque socios, & alias supradictas procuratorio nomine dictorum carissimorum filiorum nostrorum Maximiliani imperatoris Romanorum electi, & Ludovici Francorum regis Christianissimi, illustrium principum, factas, indictas & publicatas, omniaque & singula in eis & qualibet earum contenta, & inde secuta quæcumque, quorum tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus insererentur, pro sufficienter expressis & insertis haberi volumus, tamquam a non habentibus facultatem, & ex minus legitimis causis ac incongruis terminis & loco, nulla, irrita & inania, non legitime ad scindendum & scandalizandum universalis ecclesiæ unitatem facta, B ne cancerosus morbus invalescat, reprobamus, revocamus, cassamus, irritamus & annullamus, revocataque, irrita, cassa, reprobata & annullata haberi volumus, ac, prout sunt, nullius roboris vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Districtius sub excommunicationis, anathematis & maledictionis æternæ, ac dignitatum & beneficiorum ecclesiasticorum quorumcumque sæcularium vel regularium, feudorum, indultorum, privilegiorum, concessionum, facultatum & gratiarum privationum ipso facto, infamiæ, & aliis in universalem ecclesiam scandalizantes, & schisma in ea discordiamque suscitantes, eisque consilium, auxilium vel favo- C rem præstantes, tam a jure quam alias promulgatis & indictis pœnis inhibemus. Nec non eisdem cardinalibus qui a nobis recesserunt, ut præfertur, ac omnibus & singulis cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, qualitatis, conditionis, præeminentiæ, auctoritatis & nobilitatis existentibus, & quacumque ecclesiastica, etiam cardinalatus, patriarchali, * provinciali, archiepiscopali, episcopali, abbatiali, seu sæculari, regali, reginali, ac etiam imperiali, ac aliis dignitatibus & præeminentiis fulgentibus, & quos ab omni vinculo juramenti, conventionis, obligationis & promissionis per eos forsan factarum, propterea absolvimus & liberamus, ac absolutos & liberatos fore nuntiamus, ne indi- D ctionibus, publicationibus & convocationibus prædictis, omnibusque aliis & singulis, vel eorum aliquo, per reprobos aut alios præfatos, vel eorum aliquem, ut præfertur, factis, directe vel indirecte, tacite vel expresse, seu quovis quæsito colore adhæreant, accedant, intersint, obediant, assistant, consilium, auxilium vel favorem præstent, aut quomodolibet intendant, ut pessima * facta suis erroribus confusa tamquam nebula dissolvantur, etiam inhibemus. Omniaque & singula, civitates, terras & loca quæcumque, ad quæ perversa concilia, seu po- E tius conciliabula, schismaticas conventiculas, synagogas, ac ecclesias malignantium hujusmodi indicentes, & eis adhærentes, obedientiam, consilium, auxilium vel favorem aliquem, ut præfertur, præstantes, & eorum quemlibet declinare contigerit, & in quibus concilia seu conciliabula, aut ecclesias malignantium hujusmodi celebrari vel coadunari & congregari contigerit, ecclesiastico subjicimus interdicto. Et nihilo minus bonam intentionem nostram exequi, volentes, ut antiquæ hæreses quæ in diversis Christianorum partibus nondum extinctæ sunt, & pessimum noviter pullulans schisma, extinguantur, reformationique morum tam ecclesiastico-

Sessio

*primitiali

* secta.

ANNO CHRISTI 1512. SESSIO I.

cordis, & odiis obstacula resecent, cogitent, qua voce, quibus oculis, qua facie promiserimus, ut dicunt, in nostra ad pontificatum assumptione, juraverimus & voverimus generale celebrare cōcilium: quoniam nostræ promissioni interfuerunt. Certe palpabunt, nos non sola voce, non simulate, sed in cordis simplici veritate id egisse quod prædicant. Quod si ea quæ diximus, attendere noluerint, examinent & inspiciant omne studium in pontificatu nostro circa præmissa. Nonne omnes principes Christianos, qui ad obedientiam ex more præstandam miserunt oratores admonuimus de celebrando generali concilio, deque expeditione in perfidos Turcas conciliariter decernenda, assumenda & prosequenda? Nonne primo pontificatus nostri toto biennio Christianos potentatus pacare studuimus, ut conciliatis animis concilium iniretur? Quid ultra facere debuimus aut potuimus ad restituēdam ecclesiæ pacem, quod omiserimus? Novit ipse cardinalis, qui edicti seu indictionis hujusmodi & contentorum in ea se aurigam profitetur, & * clavi moderatorem prædicat, quid a nobis habuerit in mandatis, cum ad Romanorum imperatorem electum per universam Germaniam illum nostrum & sanctæ sedis apostolicæ legatum misimus: communicet illa fratribus suis qui cum illo sentire videntur; proferat monita in scriptis illi tradita: certo certius, & luce meridiana clarius erit, hanc indictionis desperationem de celebrando a nobis concilio, nedum levem & inanem, sed falsam, irrationabilem, impossibilemque fuisse. Nulla nostra culpa, neque sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, dilata est generalis concilii indictio, convocatio & celebratio. Distulit hæc infelicitas temporum, quæ sub eodem Alexandro prædecessore nostro vexare cœpit Italiam, & adhuc vexare non cessat; & instans necessitas recuperādi terras & jura ejusdem Romanæ ecclesiæ. Nam propositum nostrum semper ad concilii celebrationem promptissimum atque intentissimum fuit. Quare spiritum diffidentiæ deponant, & ita hujusmodi calumniæ auctores reversi ad cor, mordere desinant pastorem & patrem animarum suarum. Desinant etiam calumniari fratres suos ejusdem Romanæ ecclesiæ cardinales. Quod si tam ardenter illi cordi est, se caput & auctores generalis concilii constituere, quid ad hanc rem facto opus sit prius discant. Revolvant sanctorum patrum & Romanorum vitas pontificum, & antiquum morem indicendi & convocandi & celebrandi concilium; traditiones & leges super his editas a patribus inspiciant, videbunt hujusmodi concilia a solis Romanis pontificibus esse indicta, & aliter indicta, rata non fuisse. Quod vero attinet ad constitutionem concilii Constantiensis quæ incipit, Frequens hujusmodi; ea ad octuaginta annos servata non fuit: & si servata fuisset, teste piæ memoriæ Eugenio papa IV. etiam prædecessore, ac sacrorum canonum sanctionibus, ex causis prædictis licuit nobis transgredi; & quod fortius est, stante legitimo impedimento, de quo supra, eam locum non habere certo certius est. Votum autem & juramentum, quod ex prædictis causis de jure nobis transgredi licuisset, & transgressi non sumus, quandoquidem legitimo impedimento detenti, non potuimus observare: & quia votum & juramentum, quantum ad hanc materiam attinet, in foro conscientiæ versantur, de æquitate canonica purgatio moræ semper admittitur. Desinant nobis & fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus negligentiam impingere, quæ, ut præmittitur, nulla fuit; & si qua fuisset, ipsis cum Alexandro prædecessore præfato & nobiscum manentibus multo magis imputari posset. Quod autem docentes juxta prophetam, linguas suas loqui mendacium, & contra divinum præceptum, adversus principem populi sui maledicentes, confingunt in nos crimina, & ea quidem, ut asserunt, durantia, gravissima, notoria, scandalizantiaque universalem ecclesiam; dicuntque propterea negligentibus aliis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, ad eos devolutam concilii congregandi facultatem; non miramur: quoniam, teste Hieronymo, schismatici, cum dubitant causas suas damnari, in contumelias prosiliunt. Dicant prædicti nomine tantū cardinales Dathan & Abiron, Acaciūque & Dioscorum repræsentantes, tenebrarum filii, numquid summo pontifici spectet & pertineat congregare concilium, etiam si de sua causa agatur? Legant ultra antiquos, gesta Constantiensis concilii, in quibus se potissimum fundant, ut ex eis tamquam Iudæi ex propriis codicibus confundantur: reperient, Ioannem papam XXIII. de cujus potissimū causa agebatur, concilium Constantiense hujusmodi indixisse. Cum ergo concilium prædictum congregare parati simus, satis constat, dolosas eorum linguas locutas fuisse mendacium. Sed si hæc omnia cessarent, stantibus impedimentis prædictis, in qua negligentia dici possunt esse fratres nostri sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales hujusmodi non requisiti ad concilium congregandum, ita ut ad paucissimos, Romano pontifici eorum culpa ambitioneque infensos, schismaticos, ac extra domum Dei positos, potuerit potestas universalis ecclesiæ devolvi, imo potius ab eis usurpari? Adjiciamus ergo nunc hujusmodi potestatis abusum ostendere trium mensium & quatuordecim dierum ab eis tempus in suo, ut volunt, edicto seu convocatione assignatum, & ad œcumenicum concilium congregandum: hoc tam brevi temporis spatio poterit nationibus Christianis a Mediolano remotissimis legitime innotuisse? Poteruntne, si innotuisset in termino, diœcesanas & metropolitanas synodos convocare, celebrare & perficere? Poteruntne, qui venturi decernerentur, ad tantum iter necessaria conquisivisse? Poterunt principes accedere volentes, populis sibi subditis & status sui securitati * bonæ consuluisse? Poterunt, quos mittere decreverint, procuratores aut oratores plene informatos mittere? vix cursor expeditus trium mensium & semi spatio ire & redire posset sine sarcinis, unde & quo ipsi graves viros & multa secum impedimenta trahentes, sine quibus venire non possunt, putant, imo decernunt, accedere posse & oportere. Quare si nihil aliud, indictionem concilii quam attentaverunt, in tempore præfixo accedendi impossibilitas ipsa penitus enervat: sed possibile fuerit & aliqua ratione decretum hoc ipsum concilii tempus, loci ratio indictionem ipsam nullam facit. Locus concilii commodus esse debet & tutus. Quis ignorat (quod dolenter dicimus) urbem Pisas prope quatuordecim continuos annos obsessam durissime fuisse, & ad eam desolationem bello redactam, ut rarissimæ domus integris parietibus in illa consistant, & fere nullæ sint, quæ contignationibus & solariis muniantur; Habitarentne ibi sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, principes sæculares, vel oratores eorum, communitatum item nuntii? Habitarentne doctores celeberrimi, tam divini

* clavium.

* beng

ANNO CHRISTI 1512. expressio habenda foret, illarum omnium tenores præsentibus, ac si de verbo ad verbum insererentur, pro expressis habentes: venientes ad concilium Lateranense hujusmodi libere, tute & secure transire, morari & recedere permittant & permitti faciant, ne tantum * taleque laudabile & necessarium concilium Lateranense distrahatur, & ut ad illud venientes tute & in pacis tranquillitate vivere, dicere & expedire valeant, quæ omnipotentis Dei honorem concernent, totiusque ecclesiæ sanctæ statum. Decernentes nihilo minus irritum & inane, quidquid contra indictionem concilii Lateranensis per nos * indictam hujusmodi, seu ad impedimentum, præjudicium aut dilationem ejusdem, per schismaticam conventiculam & ecclesiam malignantium prædictis, seu quemvis alium, quavis auctoritate, quovis ingenio aut quæsito colore, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Insuper, ut præmissa omnia & singula ad omnium, ad quos spectat, notitiam & cognitionem deveniant, omniumque quæ in præsentibus literis continentur, certa & indubitata notitia habeatur, nullusque præmissorum ignorantiam juste prætendere possit, nec se legitime excusare, cum etiam ad intimandum aliquibus personaliter in præsentibus literis comprehensis tutus non pateat accessus, literas prædictas: Volumus & decernimus, præsentes literas nostras, per aliquos curiæ nostræ cursores vel notarios publicos, in basilica principis apostolorum & ecclesia Lateranensi, hora divinorum, dum ibi multitudo populi ad divina audiendum convenire & congregari consuevit, publice ac alta & intelligibili voce legi & publicari & dictarum ecclesiarum portis sive valvis, & in acie campi Floræ & cancellariæ apostolicæ affigi, & ibidem per aliquod temporis spatium dimitti debere, ut ad singulorum notitiam publicamque notionem devenire possit: transumptisque illarum manu publicorum notariorum factis vel subscriptis, sigilloque alicujus prælati munitis, fidem indubiam adhiberi, omnesque & singulos in illis comprehensos, & ad quos pertinet, perinde arctari & constringi ac teneri & obligari ad observantiam omnium & singulorum in eis contentorum, cujuscumque gradus & dignitatis existant, ecclesiasticæ vel mundanæ, post lapsum unius integri mensis a data præsentium numerandi, in omnibus & per omnia, & perinde ac si personaliter & in propria persona intimatæ fuissent, & eis personaliter præsentatæ, præsentium tenore decernimus, statuimus & declaramus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ reprobationis, revocationis, cassationis, irritationis, annullationis, declarationis, absolutionis, liberationis, inhibitionis, interdicti, nuntiationis, convocationis, statuti, indictionis, ordinationis, concessionis, mandati, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

*f. tamque

*f. indicti

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo undecimo, quintodecimo Kal. Augusti, pontificatus nostri anno octavo.

Sigismundus.
D. de Comitibus.

SESSIO I.

A Ego Iulius catholicæ ecclesiæ episcopus subscripsi.

Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Sanctus Petrus, sanctus Paulus.
Iulius papa secundus.

Ego Raphael episcopus Ostiensis, cardinalis sancti Georgii, camerarius, subscripsi.
Ego Dominicus episcopus Portuensis, cardinalis sancti Marci, subscripsi.
Ego Iacobus episcopus Albanensis, cardinalis Arborensis, subscripsi.

Cardinales presbyteri.

Ego Nicolaus cardinalis tituli sanctæ Priscæ, subscripsi.
B Ego F. cardinalis de Claromonte manu propria.
Ego Marcus tituli S. Mariæ Transtiberinæ cardinalis Senogalliensis.
Ego Robertus tituli S. Anastasiæ presbyter cardinalis Nannetensis.
Ego Leonardus tituli sanctæ Susannæ presbyter cardinalis subscripsi.
Ego Christophorus tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis subscripsi.
Ego Sixtus tituli sancti Petri ad vincula presbyter cardinalis, vicecancellarius, subscripsi.
Ego Christophorus Eboracensis tituli sancti Petri & Marci presbyter cardinalis subscripsi.
C Ego Antonius tituli sancti Vitalis presbyter cardinalis subscripsi.
Ego Petrus tituli sancti Eusebii presbyter cardinalis subscripsi.
Ego Achilles tituli sancti Sixti presbyter cardinalis Bononiensis subscripsi.
Ego F. tituli sancti Clementis presbyter cardinalis subscripsi.

Diaconi cardinales.

Ego Ioannes sanctæ Mariæ in Domnica diaconus cardinalis de Medicis, manu propria subscripsi.
D Ego Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis de Farnesio, manu propria subscripsi.
Ego Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconus cardinalis de Aragonia, manu propria subscripsi.
Ego Marcus sanctæ Mariæ in Porticu diaconus cardinalis * Cornelius, manu propria subscripsi. *de Corneliis.
Ego B. sancti Hadriani diaconus cardinalis subscripsi.
Ego Alphonsus S. Theodori diaconus cardinalis Petrucius subscripsi.

E A tergo vero * dictæ bullæ erant verba executionis & publicationis & intimationis dictæ bullæ per tres cursores infra scriptos facta sub hac forma, videlicet:

*dictarū literarū apostolicarum infrascripta verba erāt.

Anno a nativitate domini 1511. indictione decimaquarta, die vero Veneris vigesimaquinta mensis Iulii, pontificatus sanctissimi domini nostri Iulii divina providentia papæ II. anno octavo, retro scriptæ literæ apostolicæ convocationis concilii generalis, publicatæ & affixæ fuerunt in valvis sancti Iacobi Hispanorum de Vrbe, dum celebrabantur divina, ubi magna multitudo convenerat, tam curialium quam officialium, & Romanorum, propter festum solenne quod in eadem ecclesia celebrabatur. Eadem die in Vesperis, dum

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO I.

siasticorum quam sæcularium personarum, quæ de jure vel consuetudine reformationi vel determinationi concilii subjiciuntur, bellorumque imminentium seditioni consulatur, unicuique quod suum est reddatur, justitia & pax sese invicem osculentur, Christique fideles in pace & unitate, in Dei nomine, non ex passionum privatarum fomite, qui, ut ex gestis diversorum conciliorum apparet, pessimos effectus parere consuevit, congregati, ad faciendum expeditionem contra infideles jam regnum Siciliæ infestantes, meliora ac nobiliora loca Christianorum occupantes, præsertim Ierusalem matrem nostram antiquam, & ex antiqua Christianorum negligentia deperditam, facilius & promptius intendant: In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus sancti, auctoritate omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, qua in terris fungimur, de simili eorumdem fratrum consilio & assensu, œcumenicum, universale ac generale concilium in alma urbe nostra communi omnium patria, loco aptissimo & tutissimo, apud Lateranum, ubi plurima concilia per antiquos & patres nostros habita fuerunt, & altissimus Petri sedem collocari voluit, literatorumque & peritorum numerus copiosus habetur, post festum resurrectionis domini nostri Iesu Christi proxime futurum, inchoandum, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo, die Lunæ decimanona mensis Aprilis, quæ erit feria secunda post octavam ejusdem resurrectionis, celebrandum, &, ut sequitur, auctore domino finiendum, nuntiamus, convocamus, statuimus, indicimus & ordinamus, licet nos non lateat, hanc novem mensium præfixionem pro sacro concilio generali celebrando, ex tot longinquis mundi partibus venturis fortassis non sufficere, & de brevitate notari posse ad tantam rem peragendam, præsertim cum a sanctis patribus Romanis pontificibus prædecessoribus nostris assignato tempori ad similia generalia concilia congreganda non respondeat, qui nunquam minus quam annum ad hoc inchoandum assignasse reperiuntur. Sed quia ad Christianissimum regem prædictum, & quosdam alios principes de inchoando generali concilio in tempore præsentibus inserto, literas dedimus: & insuper, ne volentibus nos & venerabiles fratres nostros ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales calumniari, ansam daremus, si longius tempus statuissemus, visum est nobis hunc terminum assignare. Insuper præfatis & aliis venerabilibus fratribus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, monasteriorum abbatibus & prælatis præsertim sub vinculo juramenti ad visitandum certis temporibus limina apostolorum Petri & Pauli, etiam tempore suæ promotionis adstrictis & obligatis, non obstantibus quibusvis concessionibus privilegiis & indultis, eis eorumque ecclesiis, monasteriis & beneficiis per dictos prædecessores nostros aut nos concessis, confirmatis & innovatis, quæ pro expressis habentes, ex certa scientia & plenitudine præmissis, cassamus, irritamus & annullamus. Omnibusque aliis ecclesiasticis vel sæcularibus, etiam regibus & principibus, ceterisque personis, quæ de jure vel consuetudine in congregationibus generalium conciliorum solent intervenire, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere teneantur per se vel alios

Psal. 84.

A idoneos nuntios, procuratores vel oratores, legitima mandata habentes, sub excommunicationis, aliisque de jure vel consuetudine, aut alias non accedentibus ad generale concilium indictum, pœnis, mandamus, ut ad ipsum concilium Lateranense accedere, & usque ad dicti concilii conclusionem & dissolutionem per nos vel auctoritate nostra fiendam, in dicta urbe morari debeant, nec non carissimos in Christo nostros & ejusdem Romanæ ecclesiæ filios Maximilianum Romanorum imperatorem electum prædictum, ceterosque Christianorum illustrissimos reges, duces, marchiones, comites & alios nobiles in virtute sanctæ obedientiæ rogamus,
B hortamur & monemus, ut opem & operam adhibeant efficaces, quod omnes & singulæ tam ecclesiasticæ quam sæculares personæ, in eorum regnis, ducatibus & dominiis consistentibus, quæ in generalibus conciliis de jure vel consuetudine interesse consueverunt, ad concilium Lateranense hujusmodi, cessante impedimento prædicto, accedant, postpositis odiis, conciliatis animis in Spiritu sancto, non autem passionibus repleti, veramque domum Dei facientes, & his quæ ad Dei laudem, ecclesiæ exaltationem, unitatem & reformationem, schismatum vero & hæresum totalem extirpationem, fideliumque prædictorum pacem
C & salutem concernunt, caritate muniti intendant. Et ne ad tantum laudabile & necessarium opus accedere debentes aliquibus de causis seu figmentis ab accessu ad dictum concilium Lateranense quomodolibet retrahantur, omnibus & singulis in congregationibus conciliorum generalium adesse solitis, & ad dictum concilium Lateranense venientibus, eorumque servitoribus & familiaribus cujuscumque status, gradus, ordinis, conditionis vel nobilitatis existentibus, ecclesiasticis & sæcularibus, pro se bonis eorum quibuscumque per civitates, terras & loca terrestria & maritima dictæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ad concilium Late-
D ranense, ad urbem hujusmodi veniendi, & in ea morandi & libere consulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi, etiam post quatuor menses post dicti concilii Lateranensis conclusionem & dissolutionem, liberum, tutum & securum salvumconductum ac plenam & omnimodam securitatem de consilio & potestate præmissis, damus & concedimus, aliosque salvos conductus & securitates habere cupientibus dare pollicemur, eosque benigne & caritative tractabimus & suscipiemus. Mandantes sub indignationis nostræ & aliis arbitrio nostro infligendis pœnis, omnibus & singulis gentibus nostris armigeris, equestribus & pedestribus, ac arcium nostrarum castellanis, civitatum, ter-
E rarumque & locorum dictæ Romanæ ecclesiæ subjectorum legatis, gubernatoribus, rectoribus, locatenentibus, potestatibus, officialibus & vassallis, ut, non obstantibus quibusvis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, legibus imperialibus, statutis quoque & consuetudinibus municipalibus, etiam juramento, confirmatione apostolica, aut quavis alia firmitate roboratis, quæ salvoconductui & securitati præmissis in aliquo derogare, seu illos quomodolibet impedire possent, etiam si talia forent, de quibus specialis, specifica, expressa & individua, non autem per generales clausulas id importantes, mentio seu quævis alia

ANNO CHRISTI 1512.

Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo duodecimo, quintodecimo Kalendas Maii, pontificatus nostri anno nono.

ALIA PROROGATIO SESSIONIS.

Successive vero idem dominus noster papa ad alium certum terminum concilium prædictum prorogandum duxit, & prorogavit, prout in Brevi apostolico desuper confecto plenius continetur, cujus quidem tenor ad verbum de verbo sequitur, & est talis.

Iulius papa secundus, ad futuram rei memoriam.

Romanus pontifex dominici gregis suprema sibi dispositione commissi curam agere studens, ea quæ pro universalis ecclesiæ reformatione, & ejusdem gregis utilitate, ac catholicæ fidei & reipublicæ Christianæ exaltatione, certo præfixo tempore fieri ordinaverat, nonnunquam ad aliud breve tempus, subsistente causa, libenter prorogat & extendit. Nuper siquidem cupientes generale concilium in alma urbe nostra apud Lateranum, ubi plurima concilia habita fuerunt, juxta deliberationem & ordinationem per nos de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu factam, die Lunæ decimanona præsentis mensis Aprilis, quæ fuit feria secunda post octavam festi resurrectionis domini nostri Iesu Christi proxime præteriti, auctore domino celebrare, ut illa in eo statuerentur & fierent, quæ cederent ad laudem Dei & ecclesiæ exaltationem, unitatem & reformationem, ac schismatum & hæresum totalem extirpationem, fideliumquè pacem & salutem, ac bonum publicum ecclesiæ sanctæ, hujusmodi venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis, episcopis, monasteriorum abbatibus & prælatis, omnibusque aliis ecclesiasticis vel sæcularibus, etiam regibus & principibus, ceterisque personis, quæ de jure vel consuetudine in congregationibus generalium conciliorum solent intervenire, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere tenerentur per se vel alios idoneos nuntios, procuratores, vel oratores legitima mandata habentes, sub excommunicationis, aliisque de jure vel consuetudine, aut alias non accedentibus ad generale concilium indictum infligi solitis pœnis, per quasdam mandavimus, ut ad ipsum concilium Lateranense accedere, ac usque ad dicti concilii conclusionem & dissolutionem, per nos vel auctoritate nostra faciendam, in dicta urbe morari deberent. Nec non carissimos in Christo filios nostros, & ejusdem Romanæ ecclesiæ filios, Maximilianum in Romanum imperatorem electum, ceterosque Christianorum reges illustres, duces, marchiones, comites, & alios nobiles, virtute sanctæ obedientiæ rogavimus, hortati fuimus & monuimus, ut opem & operam adhiberent efficaces, quod omnes & singulæ tam ecclesiasticæ quam sæculares personæ in eorum regnis, ducatibus & dominiis consistentes, quæ in generalibus conciliis de jure vel consuetudine interesse consueverunt, ad concilium Lateranense hujusmodi, cessante impedimento prædicto, accederent, ac locum apud Lateranum pro concilio hujusmodi habendo præpararimus, ac pro reformatione prædicta statuenda puro corde & recta voluntate adimplere proposuerimus, ac carissimorum in Christo filiorum nostrorum Ferdinandi Aragonum & utriusque Siciliæ, ac Henrici Angliæ, & aliorum regum illustrium literis intelligeremus, episcopos & alios prælatos regnorum & dominiorum suorum ad concilium per nos indictum hujusmodi venire, & in itinere esse, ac propter conflictum apud civitatem nostram Ravennæ Romandiolæ provinciæ nuper habitum, ubi magna hominum strages secuta fuit, non solum rei militari operam dantes, verum etiam incolæ & habitatores illarum partium ad prædam intenti existerent, & propterea prælati & alii ad concilium hujusmodi venientes, sine magno incommodo & discrimine transire non valerent, viarumque itinera tuta non essent, ac dies Lunæ, in qua concilium per nos indictum hujusmodi inchoari, ac prælati & ceteri hujusmodi concilio interesse debebant, instare nosceretur, ipsique prælati tunc non venissent, & propterea remorari cogerentur: nos habita super his cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, ac de ipsorum communi consilio & assensu, per alias nostras literas tempus concilii celebrandi hujusmodi, ad hoc ut archiepiscopi, episcopi & prælati, & abbates, & alii ad concilium hujusmodi accedentes, & in itinere hujusmodi existentes, inchoando concilio interesse possent, ad Kalendas Maii proxime futuras prorogavimus, prout in singulis nostris literis plenius continetur. Cum autem terminus prorogationis hujusmodi instare noscatur, & causæ prorogationis hujusmodi non solum non cessaverint, verum etiam novi incendii, quod prope urbem exoriri inceperat, & in dies magis augeri formidabatur, extinctioni summa diligentia operam dare studuerimus: nos itaque habita super his cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, ac de ipsorum consilio & assensu, concilii celebrandi tempus prorogatum hujusmodi, ut præfertur, ad festum inventionis sanctæ crucis, quod erit tertia Maii proxime futuri, auctoritate apostolica tenore præsentium prorogamus pariter & extendimus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesimanona Aprilis 1512, pontificatus nostri anno nono.

Postmodum vero lectis supradictis bullis, idem reverendissimus dominus Alexander prosecutus est eamdem schedulam tenoris infra scripti.

SESSIO I.

Statuto itaque tempore congregati per Dei gratiam una cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & nostra curia, præsignato in loco Lateranensis ipsius basilicæ, de sacræ synodi hujus consilio, publicæ fidelium paci, catholicæ fidei propagationi, & reformationi universalis ecclesiæ, nec non hæreticæ pravitatis nuper exortæ extirpationi intendentes, quia non satis in re tam ardua & ponderosa per se consilia humana sufficiunt, nisi divinum adsit auxilium, ab ipso per orationes & cultum Dei sumentes initium, hoc sacro generali approbante concilio statuimus, ut hac ipsa die * speciali ad hoc constituta celebretur missa, quemadmodum est per Dei gratiam celebrata: quam etiam jussimus & in hac & in singulis aliis collegiatis, tam sæcularibus quam regularibus urbis Romæ ecclesiis semel in hebdomada, videlicet

* specialis

ANNO CHRISTI 1512.

dum celebrabantur divina, publicata & affixa fuit in valvis principis apostolorum de Vrbe. Die vero sequenti Sabbati, retroscriptam bullam in basilica principis apostolorum de Vrbe, hora missæ, dum celebrabantur divina, & multitudo copiosa assisteret, ego Petrus Mengivar præfati domini nostri papæ cursor alta & intelligibili voce coram omni populo dictam bullam de verbo ad verbum legi, lectamque ad valvas dictæ basilicæ affiximus, & per spatium unius horæ affixam dimisimus. Eadem die dictam bullam publicavimus & affiximus in valvis cancellariæ apostolicæ, & affixam dimisimus, durante cancellaria. Eadem die in ecclesia sancti Ioannis in Laterano hora vesperarum, dum celebrabantur divina, ego Petrus Mengivar sanctissimi domini nostri papæ cursor dictam bullam alta & intelligibili voce legi, lectamque ad valvas dictę ecclesiæ affiximus & publicavimus, & per spatium unius horæ affixam dimisimus. Eadem die retroscriptam bullam publicavimus, & affixam dimisimus per spatium duarum horarum in acie campi Floræ, ut moris est, per nos Onophrium Balestarium, Petrum Mengivar, & Ioannem Bernardi, præfati domini nostri papæ cursores. Et ita fidem facimus, & manibus propriis scripsimus & subscripsimus.

Ita est, Onophrius Balestarii cursor.
Ita est, Petrus Mengivar cursor.
Ita est, Ioannes Bernardi cursor.

Deinde prælibatus sanctissimus dominus noster dominus Iulius papa II. prorogavit concilium generale hujusmodi ad certum alium terminum, ut in literis apostolicis desuper confectis plenius continetur, quarum tenor sequitur, & est talis.

Bulla prorogationis concilii generalis.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

Inscrutabilis divinæ providentiæ altitudo ad hoc nos, maximæ potestatis desuper plenitudine tradita, super universum gregem dominicum præsulem constituit, ut ad removendum atque extirpandum de agro domini vepres, ex quibus possent ecclesiæ suæ sanctæ & Christianæ reipublicæ dissensiones & scandala provenire, cura & solicitudine assidua ac pervigili intendamus, & ut ea congruo tempore, & sine alicujus incommodo & periculo expediri valeant, opportune provideamus. Nuper siquidem cupientes generale concilium in alma urbe nostra apud Lateranum, ubi plurima concilia habita fuerunt, juxta deliberationem & ordinationem per nos de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu factam, E die Lunæ decimanona præsentis mensis Aprilis, quæ erit feria secunda post octavam festi resurrectionis domini nostri Iesu Christi proxime præteriti, auctore domino celebrare, ut illa in eo statuerentur & fierent, quæ cederent ad laudem Dei & ecclesiæ exaltationem, unitatem & reformationem, ac schismatum & hæresum totalem extirpationem, fideliumque pacem & salutem, ac bonum publicum ecclesiæ suæ sanctæ, hujusmodi venerabilibus fratribus nostris patriarchis, archiepiscopis, episcopis, monasteriorum abbatibus & prælatis, omnibusque aliis ecclesiasticis vel sæcularibus, etiam regibus & principibus, ceterisque personis, quæ de jure

SESSIO I.

A vel consuetudine in congregationibus generalium conciliorum solent intervenire, cessante legitimo impedimento, de quo legitime docere tenerentur per se vel alios idoneos nuntios, procuratores vel oratores, legitima mandata habentes, sub excommunicationis, aliisque de jure vel consuetudine, aut alias non accedentibus ad generale concilium indictum infligi solitis pœnis, mandavimus, ut ad ipsum concilium Lateranense accedere, & usque ad dicti concilii conclusionem & dissolutionem per nos vel auctoritate nostra faciendam, in dicta urbe morari B deberent: nec non carissimos in Christo filios nostros & ejusdem Romanæ ecclesiæ filios, Maximilianum in Romanorum imperatorem electum, ceterosque Christianorum reges illustres, duces, marchiones, comites, & alios nobiles in virtute sanctæ obedientiæ rogavimus, hortati fuimus & monuimus, ut opem & operam adhiberent efficaces, quod omnes & singulæ tam ecclesiasticæ quam sæculares personæ in eorum regnis, ducatibus & dominiis consistentes, quæ in generalibus conciliis de jure vel consuetudine interesse consueverunt, ad concilium Lateranense hujusmodi, cessante impedimento prædicto, C accederent, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur, ac locum apud Lateranum pro concilio hujusmodi habendo præparavimus, & pro reformatione prædicta statuenda, puro corde & recta voluntate adimplere proponimus, ac ex literis carissimorum in Christo filiorum nostrorum Ferdinandi Aragoniæ & Siciliæ, ac Henrici Angliæ, & aliorum regum illustrium, aliorumque principum, nobis constet, episcopos & alios prælatos regnorum & dominiorum suorum, ad concilium per nos indictum venire, & in itinere esse. Verum propter conflictum apud civitatem nostram Ravennam Romandiolæ provinciæ nuper habitum, ubi magna hominum strages secuta fuit, cum non solum rei mi- D litari operam dantes, sed etiam incolæ & habitatores illarum partium ad prædam intenti existant, & propterea etiam prælati & alii ad concilium hujusmodi venientes sine magno incommodo & vitæ discrimine per civitates & loca Romandiolæ, & illis circumvicina transire non valeant, viarumque itinera tuta non sint, ac proxima dies Lunæ, qua concilium per nos indictum hujusmodi inchoari, ac prælati & ceteri hujusmodi concilio interesse debebant, instare noscatur, ipsique prælati adhuc non venerint, & * propterea præmissa remorari aliquamdiu cogantur. Nos igitur archiepiscoporum & episcoporum, ac aliarum personarum ad concilium hujusmodi accedentium periculis obviare, & eorum commodo providere volentes, habita super his cum præfatis venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, & ipsorum communi consilio & assensu, tempus concilii celebrandi hujusmodi ad hoc, ut archiepiscopi, episcopi & prælati, ac abbates, & alii ad concilium hujusmodi accedentes, & in itinere existentes, inchoando concilio interesse possint, ad Kalendas Maias proxime futuras auctoritate apostolica tenore præsentium prorogamus, non obstantibus præmissis ac aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ voluntatis & prorogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire.

* propter

domini nostri, tactis sacrosanctis scripturis, præstiterunt corporale juramentum, & quilibet eorum præstitit, de fideliter exercendo officia eis commissa; videlicet, reverendus pater dominus Alphonsus de Lerma, & Paulus de Cesis, protonotarii apostolici de numero: dominus Alvarottus de Alvarottis, literarum apostolicarum de majori parco abbreviator: excellentes juris utriusque doctores, domini Paulus de Planca, Iustinus de Carosiis, Angelus de Cesis, Ioannes Baptista de Senis, & Melchior de Bardasinis, advocati; dominus Bernardus Mocharus & Thomas Regis, procuratores: domini Bernardus Sculteti, & Bernardinus de Conteras, scribæ: excellens juris utriusque doctor dominus B Paulus de Capozuchiis, & nobiles domini Iacobus de * Fragapanibus, & Petrus Pauli de Vechis, Vrbis almæ conservatores: & dominus Fabricius de Careto, Sixtus de Ruvere, Petrus Grimanus, priores & milites ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani. Et deinde idem sanctissimus dominus noster Iulius commisit reverendissimo domino Raphaeli episcopo Ostiensi, cardinali sancti Georgii, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerario, ut reciperet & jurare faceret officiales absentes in prædicta schedula contentos, præsentibus magistris ceremoniarum, &c. Et hæc fuerunt pro prima sessione.

* Fregepanibus,

Insuper idem reverendissimus dominus Alexander cardinalis, de mandato præfati domini statuit & pronuntiavit secundam sessionem fieri debere die Lunæ sequentis hebdomadæ, quæ erit decimaseptima hujus mensis, in qua tractabitur de annullatione gestorum in conventicula satanæ & conciliabulo Mediolanensi, seu Pisano, super quo cogitare deberent. Super quibus omnibus & singulis magister Thomas Regis procurator fieri petiit per protonotarios & notarios ad hoc deputatos publicum & publica, instrumentum & instrumenta.

Tenor vero sermonis & orationis habitæ per reverendum patrem dominum archiepiscopum Spalatensem, præsente sanctissimo domino nostro & reliquis patribus concilii in habitu consueto prælatorum, videlicet, cum pluviali sericeo & mitra, ascenso ambone consueto, sequitur, & est talis.

Thomas Niger canonicus, archipresbyter & vicarius Spalatensis, doctissimo & integerrimo M. Marulo nobili Spalatensi, salutem.

Cum urbem Romam sanctorumque reliquias ex voto invisere statuissem, eo tunc temporis evocatum ad concilium Lateranense Bernardum Zane archipræsulem nostrum Spalatensem operæpretium visum est comitari. Quo cum longo postliminio tandem pervenissem, peragratis omnibus pene sanctorum sacellis, eorumque sacris reliquiis ex Christianorum instituto adoratis, contigit interfuisse orationi ab eodem archipræsule nostro luculentissime peroratæ coram maximo pontifice Iulio II. ceterisque patribus ex industria in Lateranensis ecclesiæ synodo, ad id in prima sessione congregatis. Quam quidem orationem, M. Marule, amicorum doctorumque virorum rarissime, ad te præcipue mittere visum est, ut, cui tu, in illo tuo præclaro opere de imitatione Christi, eruditionis atque ingenii laudem tribuisti singularem, dignumque censuisti, cui ipsum opus præcipue dedicares, ejus nunc non minus commendes erga rempublicam Christianam studium atque curam, cum perspexeris, qualibus ipse argumentis, quanta animi verborumque concitatione totus in eo sit, ut bella inter Christianos principes exorta sedentur, ut unusquisque suis limitibus contineatur, ut hæreses schismataque extirpentur, ut pax reddatur ecclesiæ, ut tandem adversus communes fidelium persecutores Turcas communia Christianorum arma sumantur. Talia tu cum legeris, putabis illum non in auditorio ac frequenti consessu celeberrimorum virorum verba facere, sed in acie totum versari, arma tractare, buccina militari concrepare: tam acer est in dicendo, tam vehemens in exhortando, tam efficax in suadendo: sed omissa actione, pronuntiationem vehementiamque verborum Demosthenis Æschinisque, sua verba trutinantium, crederes. Quod nequaquam auderem adstruere, nisi & orationi prius peroratæ, quam pene demandatæ, ipse interfuissem, & ab omnibus fere qui interfuere, commendatissimam cognovissem. Nam & tunc totius pene sacratissimi theatri applausu est excepta, & postea omnium qui eam legerunt, seu audierunt, rotundo ore celebrata, ac doctissimi cujusque sententia commendata. Magisque ejus eloquii venustatem vehementiamque admirantur, qui philosophiæ insuper & theologiæ peritissimum eum esse non ignorant. Rarum enim C est, ut quis ad tam ingenuas, tantæque difficultatis artes etiam rhetoricam examussim adjecerit. Illud etiam non in ultimis archipræsulis nostri laudibus computandum censeo, ut qui in ecclesia sua metropolitana, in prædicatione annuntiationeque divini verbi per totam pene quadragesimam indefesso gradu, ac veluti quodam continuato virtutum pariete, a nullius ordinis religionisque professore se passus est superari, in orando etiam eisdem professoribus præferri merito & debuit & meruit, cum prælatorum, non monachorum, id præcipue sit muneris: sed quibus mores quoque hominis, sicut nobis, liquido innotescunt, nihil in eo desiderari aiunt, vel quod D ad eruditionem, vel quod ad vitam pertineat. Idem te de ipso jampridem sentire non dubito. Eo etiam magis in eo tantas fortunæ dotes miramdas censeo, quod & nobilitate præcipua splendescens, & opibus non immodicis pollens, in gremio luxuriantis fortunæ molliter educatus, literas non est aspernatus, nec eruditos eruditorumque consuetudinem fastidienter illusit. Nam bona mens bonaque fortuna rarenter copulantur. Quotus enim quisque ex globo nobilium eloquentiæ studet? quotusquisque aut eruditus est, aut eruditionis assertor? E contrario complusculos videas (de nobilibus opulentioribusque loquor) qui ubi occeperint adolescenturire, E se totos dedant dedicentque belluinis voluptatibus, quibus literatorium gymnasium carcer est, doctrina supplicium; qui spretores sunt studiorum, osores studiosorum. At archipræsul noster in amplissimis, uti prædixi, fortunarum bonis constitutus præcipuo Veneti senatus genere præfulgens, stemmata suorum tum summorum pontificum, tum cardinalium patriarcharumque affatim numerans, a teneris, ut Græci aiunt, unguiculis ad hanc usque ætatem, literarum studia scienter amplexus est, datque jugiter operam, ut natalium suorum splendor eruditione magis illustretur, quam genere. Verumtamen, ut revertamur, unde digressi sumus, cum orationem quam mittimus, mi Marce, perlegeris, quod intra

ANNO CHRISTI 1512.

licet feria secunda, sacro hoc durante concilio celebrari. Utque ferventius ejusdem sacri concilii celebrationi fideles assistant, ampliori se gratiæ munere sentientes refectos, omnibus vere pœnitentibus & confessis, videlicet sacerdotibus easdem missas celebrantibus, pro singulis missis annos tres, interessentibus vero duos de injunctis eis pœnitentiis in domino relaxamus in forma ecclesiæ consueta. Ad cujus missæ etiam celebrationem hortamur venerabiles fratres nostros sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, nec non patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, ceterosque in sacerdotali ordine constitutos, ut & ipsi ad impetrandum divinum auxilium cum devotione singulis septimanis prædictam missam celebrent semel, quibus celebrantibus & celebrationi interessentibus similes gratias largimur. Hortamur in domino etiam omnes & singulos qui Christi nomine censentur, ut ad consequendum inceptæ rei prosperum successum & optatam consummationem, diligenter precibus, orationibus, jejuniis, eleemosynis, aliisque piis operibus velint insistere, ut Deus nostra & ipsorum humilitate placatus, dignetur felicem exitum huic sacræ congregationi concedere. Insuper, quia veterum conciliorum & patrum sanctorum instituta nos monent, ut a concernentibus catholicam fidem sacra incipiatur synodus, & servandam esse laudabilem consuetudinem censeamus, attendentes talia propter eorum arduitatem & pondus, diligentiam & spatium temporis capax exigere, hortamur omnes & singulos literarum peritiam habentes, quibus huic sacro generali concilio interesse continget, ut diligenter secum & cum aliis illa cogitent atque tractent, quæ eis videbuntur ad hanc rem utilia & opportuna, & cum primum commode potuerunt, illa ad nostram hujusque sacræ synodi notitiam referant, ut tempore opportuno terminari possint, quæ tenenda vel repudianda pro utilitate & ipsius catholicæ fidei incremento videbuntur. Hortamur propterea congregatos hic omnes, aliosque ad synodum hanc sacram venturos, ut cogitare diligenter velint, deinde proponere ea per quæ possit etiam congregatio catholicorum ad debitam reformationem & tranquillitatem optatam Deo juvante perduci. Nostræque intentionis & mentis est, ut omnes hac causa congregati cum omnimoda libertate dicere, consulere & facere omnia & singula quæ ad præmissa putaverint pertinere, possint & valeant, juxta aliorum conciliorum antiquorum consuetudinem. Ut autem notus sit omnibus modus, qui in sacræ hujus synodi processu erit servandus, tam quoad ea quæ dicenda terminandaque erunt, quam quoad consessum & gestum, juxta tenorem canonis Toletani, erit hic norma notata.

Tolet. XI. cap 1 qu. 4. In loco.

In loco benedictionis considentes sacerdotes domini, nullis debent aut indiscretis vocibus perstrepere, aut ullis tumultibus perturbari, nullis etiam vanis fabulis & risibus agi, & quod deterius est, obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere. *Si quis enim*, ut ait, apostolus, *religiosum se putat, non refrenans linguam suam, sed cor suum seducens, hujus vana est religio.* Cultum enim suum justitia perdit, quando silentia judicii obstrepentium turbatio confundit, dicente propheta: *Erit enim cultus justitiæ, silentium.* Debet ergo, quidquid aut considentium consultationibus agitur, aut a causantium parte proponitur, sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus* sensus audientiam turbent, nec judicum vigorem de tumultu enervent. Quicumque ergo in conventu concilii hæc quæ præmissa sunt, violanda crediderit, & contra hæc interdicta, aut tumultu, aut contumeliis vel risibus concilium conturbaverit, juxta legis divinæ edictum, quo præcipitur: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium:* cum omni dedecore * de consessione abstractus, a communi cœtu recedat, & trium dierum excommunicationis sententiam perferat. Quoniam vero communiter contingere potest, quod aliqui ex considentibus non erunt in sedibus debitis collocati, eodem sacro approbante concilio decernimus, quod ex sessione hujusmodi nulli ecclesiasticæ vel sæculari personæ præjudicium generetur. Quia etiam ad prosecutionem hujus generalis concilii ministri & officiales idonei requiruntur, hoc eodem sacro approbante concilio, infra scriptos spectatæ fidei sufficientesque viros ad ipsa ministeria deputavimus, videlicet: In primis dilectum filium nobilem virum Constantinum Conunatum Macedoniæ ducem, Achaiæ principem, generalem concilii custodem, conservatores almæ Urbis & officiales Romanos loci ipsius concilii. Milites autem Hierosolymitanos, personæ nostræ curam habere volumus. Item dilectos filios Nicolaum Lipamanum, Franciscum Spinulam, Alphonsum de Lerma & Paulum de Cesis, notarios, qui videndi omnes scripturas quæ in eodem concilio fient, curam habeant specialem, ita quod concorditer & ordinate fiant, sicut decens est, & omnibus ordinatis in præfato concilio se subscribant. Nec non dilectos filios magistrum Benedictum Trulleti, Bernardum Sculteti, Bernardinum de Conteras, Franciscum de Atavantis, præfati concilii notarios & scribas, qui notariis supradictis subalternent. Item dilectos filios Thomam Phædram bibliothecæ nostræ præfectum, & Bartholomæum Salicetum, ejusdem concilii secretarios: nec non dilectos filios Iacobum Simonetam causarum sacri palatii auditorem, Hieronymum de Genutiis apostolicæ cameræ auditorem, Alvarottum de Alvarottis literarum apostolicarum abbreviatorem ex majori parco, Manilium Rabbum acolytum capellæ nostræ, scrutatores votorum. Quorum duo ex una, alii vero ex altera præfati concilii parte vota scrutentur, & cum ipsis duo ex eisdem notariis, & duo ex scribis supradictis in votorum scrutatione semper debent interesse. Dilectos filios Paulum Plancam, Iustinum de Carosiis fiscalem, Angelum de Cesis, Ioannem Baptistam de Senis, Melchiorem de Bardasinis, advocatos; Marianum de Guccinis fiscalem, Thomam Regis & Bernardum Mocharum procuratores. Locorum autem assignatores, Paridem de Grassis, & Baltassarem Nicolai Viterbiensem, magistros ceremoniarum volumus* loca assignare debentibus in concilio sedere. Si qua vero legenda occurrerint sessione sequenti, venerabilem fratrem archiepiscopum Spalatensem ei muneri deputamus.

Iacob. 1. — Isa 32. — Sessio I. — *sensus audientium conturbet, nec judicii vigorem — Proverb. 22. — *al. & confusione — *f. esse, & loca

Lecta itaque schedula hujusmodi, idem reverendissimus dominus Alexander petiit ab omnibus, si placebant eis contenta in schedula: & omnes annuerunt, quod sic, nemine discrepante. Deinde infra scripti officiales in supradicta schedula contenti, ad pedes præfati sanctissimi

domini

ANNO CHRISTI 1512.

cellentiam, dignitatem & veritatem probare nec possum, nec debeo. Non equidem possum, quia supra humanam rationem, utpote divinitus revelata, consistit. Non debeo, quia nimis elatus, nimisque mihi de me promittens profecto judicarer, si id probare conarer, quod tot doctissimi & sanctissimi patres per tot annorum curricula firmissime asseverarunt. Quod item firmissime tenet sanctitas tua, pater beatissime, tamquam caput & dominus: tenent & hi sapientissimi patres, Christianissimi reges & principes, & respublica nostra Veneta, quæ sanguine & vita propria, nedum opibus & divitiis, per octoginta ferme annos contra immanissimos Turcas fidem ipsam facile comprobavit, quam demum firmissime tenet magna orbis terrarum pars. Sed duo silentio præterire non possum, quæ eamdem fidem nostram stabiliunt & muniunt. Alterum, tot doctissimorum & sanctissimorum patrum conversio, qui inanes fabulas fallacesque ritus quibus jam assueti & adstricti tenebantur, non dimisissent, nisi eamdem fidem nostram certam, indubitatam & divinam inspexissent. Et ut ceteros dimittam, ne modum excedat oratio, proponite vobis, patres, Paulum apostolorum principem, electionis vas, humanarum & divinarum rerum scientissimum, quem Christianam religionem mirifice insequentem unica de cælo vox, ut testatur Actuum caput nonum, ad Christum deduxit. Ipse quoque testatur, se usque ad tertium cælum, id est, usque ad ipsam ineffabilem Trinitatem intuitive contemplandam raptum extitisse, ut & ipsius Trinitatis, & omnium inde pendentium fidem firmissime stabiliret. *(1. Cor. 12.)* Proponite & vobis Augustinum Africanum Tagastensi urbe oriundum, qui Christianæ religionis oppugnator acerrimus Ambrosium doctissimum Mediolani antistitem intuens disputantem, sacrum baptisma suscepit e manibus ejus, dicentis: Te Deum laudamus: ipsoque Augustino respondente, Te dominum confitemur. Quem bene & optime confessus est in mille & pluribus excellentissimis & eminentissimis voluminibus, & potissimum in libris Trinitatis, de fide ad Petrum, & Retractationum. Accedit & alterum non minoris efficaciæ argumentum. Post Christi veri domini, Dei, mediatoris, reparatoris & redemptoris nostri nativitatem, passionem, resurrectionem & ascensionem, ubi prisca illa inania & vanissima omnia, responsa & oracula? ubi idolorum templa? ubi vanissimi ritus? ubi sacris initiati, vel potius profanis dehonestati sacerdotes? Non hæc omnia jam in visceribus totius humani generis insita & stabilita, non, inquam, hęc omnia tam facile cedere potuissent, nisi firmissimæ, constantissimæ ac indubitatissimæ veritati, hoc est, orthodoxæ fidei, catholicæ & apostolicæ disciplinæ, cujus tu, sacratissime pontifex, in terris vicarius & caput existis, ac una cum sacris cardinalibus, pontificibus, sacerdotibus, catholicisque principibus ipsam Christi ecclesiam militantem constituis. *(Locus mutilus.)* Sicut enim humanum corpus ex capite multisque membris conficitur ad diversa naturæ munera obeunda, ita & ecclesia militans ex te sanctissimo pontifice tamquam capite, ceterisque Christicolis tamquam membris integratur, testante apostolo: *Sicut in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo*. *(Rom. 12.)* Et alibi: *Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa; ita* *(1. Cor. 12.)*

A *Christus unus est, & in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Iudæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno spiritu potati sumus.* Hujus autem corporis & ecclesiæ sub Christi vexillo militantis potestas, libera amplissimaque jurisdictio & habenæ, tuæ sanctitati, sacratissime pontifex, sunt demandatæ, non quidem per internuntios, sive prophetas, seu apostolos, vel sanctos alios, sed ab ipsa prima veritate Iesu Christo vero domino & Deo nostro, dicente Petro, & in eo omnibus summis pontificibus: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris, erit solutum.* *(Matth. 16.)* B Et iterum: *Pasce agnos meos, pasce oves meas.* *(Ioan. 21.)* Sed quis pastus suavior, quis amabilior, quis decentior a tua sanctitate, sacratissime pontifex, in membra & subditos tuos potest provenire, quam unitas in credendo, credulitas in amando, amor in amplectendo, amplexus in perficiendo, perfectio in contemplando catholica, apostolica, divina & sanctissima instituta, quibus jurgia removebuntur, bella sedabuntur, seditiones, proditiones, perjuria, sacrilegia, homicidia, usuræ, luxuriæ, adulteria, ceteraque detestanda humani generis facinora evellentur, destruentur, & in pacem, fidem, constantiam, fortitu- C dinem, modestiam, temperantiam, liberalitatem, justitiam, ceterasque animi & corporis virtutes commutabuntur? Hic est, inquam, pastus ille, qui nos vera Christi membra, non subdititia; vigorosa, non inania; recta, non obliqua efficiet: qui demum nos de militante deducet ad triumphantem ecclesiam, quam beatissimi nos tam corpore quam animis in beatifica illa & Christi benedicti veri Dei nostri intuitiva visione constituemus, ubi felici æternitate & æterna felicitate perfruemur. Verum, pater sanctissime, duo sunt, quæ nos in militante ecclesia potissimum perturbant, & a triumphante retrahunt & deviant: alterum, dominandi cupiditas, luxuria & ambitio: alterum, & id perniciosissimum, hæ- D resis infidelitasque. Vtrique debet sanctitas tua, debemus & nos omnes totis viribus, toto mentis affectu occurrere, ne universalis ecclesiæ status deturpetur, dehonestetur, confundatur. Priori quidem optime consultum erit, si concilium istud, quo te præsente, pater beatissime, nihil est majus in terris, decreverit, imperaverit, sanxerit, ut omnes principes finibus suis contenti, magis ultra non progrediantur: uti possident, possideant castra, oppida, urbes, regiones, quarum possessionem ipsa temporum diuturnitas, nullo interim reclamante, propriam fecit. Quæ vero vi, sævissimis & injustissimis armis, in oculis maxime tuæ sanctitatis diripuere, dilaniavere, E reddant, restituant. Sic dominandi cupiditas cessabit, sic sanguis innoxius puerorum & innocentum non effundetur: sic virginum, matronarum pudicarum, & (proh scelus) etiam Deo dedicatarum honos, pudor, virginitas non corrumpetur, non violabitur, non postergabitur: sic incendia, rapinæ & violentiæ cessabunt: sic denique Christianus Christiano, fidelis fideli, frater fratri non succensebit, non comminabitur, non insidiabitur. Hæc sunt, beatissime ac sacratissime pontifex, amplissimi & sapientissimi patres, quæ vobis, celeberrimo augustissimoque consessui vestro supplicant, quæ a vobis auxilium expostulant, quę quotidie sine intermissione proclamant: Succurre, pater sanctissime, succurre orthodoxa & apostolica fides, succurre, inquam, miseris,

SESSIO I.

ANNO CHRISTI 1512.

intra te fortasse tacitus sentis, etiam verbis scriptisque in publicum securus dabis; delectabit que te ab eo plurimum amari, quem plurimum laudas: imo qui jam multorum ore celebratur ubique & extollitur, adeo ut nemo sit, qui dubitet, ex oratione suasuque suo pontificem maximum Iulium, compositis ecclesiæ rebus, & his quæ per tyrannos erant occupata, reparatis, continuo expeditionem indicturum in Turcas, omnesque Christianorum principes, qui ad hanc usque diem dormitaverunt, simul & dormierunt, veluti ex somno Endymionis excitaturum, convocaturumque ad eam perficiendam, ut qui Christiano nomini tam infensi infestique sunt, ipsius Christi vicarii invictissimi auspiciis B profligentur. Etenim si nemo priorum pontificum æque ac iste magnas res aut aggressus sit, aut felicissime gesserit, cur non speremus, ipso duce, & hoc futurum? Oremus igitur, ut qui pontifici maximo Iulio secundo tantæ gerendæ rei contulit voluntatem, non deneget facultatem. Ceterum felix Spalatina civitas patria nostra, cui Bernardus Zane contigit archipræsul, qualem & habere jucundissimum est, & habuisse gloriosum. Vale. Ex Urbe quinto Idus Maias, millesimo quingentesimo duodecimo.

Bernardi Zane Veneti patricii, artium doctoris & sacræ theologiæ magistri, archipræsulis Spalatensis; oratio habita in prima sessione concilii Lateranensis, præsente Iulio secundo pontifice optimo maximo. C

Solent hi qui coram singulis principibus, privatisque consessibus orationem habent, beatissime ac sacratissime pontifex maxime Iuli, loci, temporis ac personarum rationem, venerandumque conspectum in sui excusationem adducere, si minus concinne, minusve eleganter verba facerent, seu in media oratione deficerent. Ego vero, qui coram te, hoc est, coram totius orbis principe & vero Christi vicario, in excelsissimo humani generis fastigio posito, coram tot sapientissimis pontificibus, tot doctissimis prælatis & D magistris, tot tantisque principibus, ac ut unico verbo verum fatear, coram toto terrarum orbe sum verba facturus, non dicam, ut fieri solet, quo me vertam? sed quo animo, quibus viribus, quo dicendi genere, qua demum memoria tantum oneris sustinere, ad finemque perducere valeam, nescio. Ad loci, temporis & personarum rationem, gravitatem, rarissimum augustissimumque conspectum, accedit rei de qua dicturus sum, magnitudo, amplitudo & dignitas maxima. Non enim unum dicendi genus sese mihi offert, sed omnia simul: non de unius personæ dignitate vel statu, non de unius provinciæ conservatione, non de terrarum orbe tan- E tum, sed de divinis humanisque rebus, de rerum omnium principe & moderatore Deo optimo maximo, de ejus vicario summo sanctissimoque pontifice, de utraque ecclesia militante & triumphante, de ejus firmissimis cardinibus, de principibus, de cælo ac terra denique sum verba facturus. Quæ omnia sicuti ardua sunt, impossibiliaque videntur uni quamvis consummatissimo ad pronuntiandum ac perorandum, ita me recreat & reficit summa benignitas sanctitatis tuæ, sacratissime pontifex, qui utpote humanissimus munificentissimusque, non tam oblatum officium, quam animum quo offertur, inspicis & perpendis. Suscepi igitur a sanctitate tua de-

SESSIO I.

A mandatum munus ea mente, eo animo, ut si ad optatum finem perducere non valuero, intueatur saltem tua beatitudo animi mei promptitudinem, desiderium, voluntatem. Ignoscent præterea omnes hi sapientissimi patres, si ego præ ceteris ad munus hoc difficilimum subeundum ab eadem tua beatitudine selectus fuerim, quandoquidem id non inconsulto evenit. Sanctitas enim tua non tam viri doctrinam & eruditionem, qua hi omnes facile præstant, quam summa dignitate, utpote metropolitica, summorumque pontificum affinitate insignitum, & tuæ sanctitati ab ineunte pueritia summo studio, observantia & devotione obnoxium præelegit. Verum quia instabile, insolidum & caducum est fundamentum, quod supra firmam petram jactum non fuerit, ideo a divinis auspicabimur, nec dimittendo Patrem Filiumque divinum, Spiritum sanctum, amborum nexum, submissa ac reverenda voce invocabimus: Veni creator Spiritus, mentes tuorum visita, imple superna Patris & Filii gratia, quæ tu creasti pectora. Amen. Salomonis verba initium orationis meæ aptum idoneumque mihi propono, beatissime ac sacratissime pontifex maxime, dicentis: *Ad hoc facta est domus tua, ut respicias orationem servi tui, & audias preces quas fundit famulus tuus coram te, & aperias oculos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es, ut invocaretur nomen tuum, & exaudires orationem quam servus tuus orat in eo.* Exaudi, inquam, orationem meam, imo nostram, summe Deus, æterna veritas, vera caritas, & cara æternitas, universi mens: qui quidquid videmus, existens, per immensas mundi partes universamque naturam commeans, omnibus animantibus vitam præstas; orbem universum quem condidisti, summa ac ineffabili providentia assidue gubernas, & ita gubernas, ut excellentiori quodam modo nos, hoc est rationalem creaturam, quam cetera, ames & conserves. Quam quidem amoris & protectionis præstantiam, sacratissime pontifex, in tribus potissimum licet intueri. Primo equidem nos propter nosmet, cetera vero non propter seipsa, sed ob rerum naturas & species conservandas, amat & tuetur. Secundo, ita nobis consulit, ut nosmetipsos nobismet consulere permittat: cetera vero ab ipso summo rerum principio reguntur, in finesque proprios diriguntur. Tertio demum cetera omnia ad nos, nos item ad seipsum decrevit & ordinavit, tamquam ad finem, quietem, perpetuamque nostram felicitatem, quam baptizatis credentibusque repromisit, testibus Marco & Ioanne. Baptizatis equidem, ob sacramentum ab ipso in Iordane institutum, ut veterum macularum sordibus ablutis, novum hominem indueremus in Christo Iesu domino nostro, testante apostolo: *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* Credentibus vero, ut per duodecim articulorum, decemque præceptorum, ac ineffabilis incomprehensibilisque unitatis & Trinitatis divinæ fidem, tamquam religionis sanctissimæ fundamentum & veritatis vinculum, ad veram sempiternamque vitam certissime deduceremur, eodem apostolo constantissime asseverante, fide aptata esse sæcula verbo Dei, sine fide impossibile esse Deo placere. *Oportet enim accedentem ad Deum credere quia est.* Cujus quidem fidei nostræ præstantiam, excellentiam,

2. Par. 6.

Rom. 5.

Heb. 11.

Ibidem.

ANNO CHRISTI 1512.

inimicissima. Suo enim sordidissimo Mahumeto obsequium maximum se præstare putat, Christianos insequendo, dilaniando, occidendo. Et ne recenseam calamitates ab eisdem retroactis temporibus nobis illatas, utpote vobis omnibus notas, considerate, patres, præsentes ærumnas Christi fidelium, in quos Turcæ crudelissime desæviunt: filios a complexu parentum, infantes a matrum uberibus eripiunt, uxores in virorum conspectu violant, virgines e matrum amplexu in hostilem libidinem rapiunt, senes parentes tamquam inutiles in filiorum oculis trucidant, juvenes sicuti boves aratro jungunt, & terram vomere vertere cogunt. Sed quid pluribus opus est? Nulla in eis reperitur feminei sexus reverentia, nulla puerilis ætatis pietas, nulla senectutis miseratio. Hæc a me, sacratissime pontifex, sapientissimi patres, non tamquam audita vel lecta, sed certe visa, sunt repetita. Vidi ego oculis propriis, vidi, inquam, eos usque ad suburbia archipræsulatus mei Spalatensis & illius miserrimæ urbis Spalati, depopulantes omnia, igni ferroque devastantes, & in miserabilem captivitatem utriusque sexus filios tuæ sanctitatis & meos abducentes. Viderunt & hæc in urbibus suis duodecim suffraganei ejusdem sanctitatis tuæ & mei. Adest & locupletissimus testis amplissimus totius Hungariæ primus archipræsul Strigoniensis, qui proximis his elapsis diebus, intellecta immanissima eorumdem invasione in nostrates, Dalmatiæ, Illyriæ, Croatiæ, Pannoniæ, imo totius religionis Christianæ statum amarissime deploratus est. Sæpe, pater sanctissime, & sæpius ego (o me miserum & infelicem) divinis officiis assistens, coactus sum cappam indumentaque pontificia dimittere, arma sumere, ad urbis portas percurrere, afflictum populum Spalatensem tua apostolica benignitate mihi demandatum solari, animare, & adversus sanguinem nostrum sitientes assurgere. Miserere itaque, sanctissime pater & domine, filiorum & servorum tuorum, affer opem tam dura ferentibus, redime de miserabili servitute, quos Christus benedictus suo preciosissimo sanguine a perpetua morte liberavit. Misereremini & vos patres amplissimi, nec vos tutos idcirco existimetis, quia mansionem fortassè procul a Turcis sortiti estis. Nemo enim tam remotus est, quin reperiri queat. Si vicinum qui ante vos proximus est igni, in periculo dimiseritis, dimissi eritis & vos a vicinis qui retro habitant. Tales nos esse oportet in alios, quales illos erga nos cupimus invenire. Nolite Germani Gallorum auxilia sperare, nisi & vos Hungaris; nec vos Galli Hispanorum, nisi Germanis opem feratis. *Qua enim mensura mensi eritis, eadem remetietur & vobis.* (Matth. 7.) Nec putet sanctitas tua, pater beatissime, vosque patres amplissimi, Turcas esse insuperabiles. Vinci possunt, & sæpius victi sunt. Multitudinem qua potissimum vincunt, inermem ducunt; confisi perniciosissimis equis. Adde plurimos eorum subditos esse Christianos, Christianamque religionem ardenter amplecti, qui anhelanti ore sanctitatis tuæ adventum, auxilium, redemptionem, & e miserabili servitute liberationem expectant. Scio ego, & certissime mihi promitto, (modo ceteri principes non deficiant, prout deficere non debent, si veri sunt Christiani, ut cupiunt appellari) sanctitas tua non deerit, quin tanto imminenti periculo & præsentaneo morbo occurrat. Novi enim ego, imo totus orbis novit, sacratissime pontifex, animi tui fidem, fortitudinem, sapientiam, liberalitatem, magnitudinem, qua tum in ceteris, tum in Dei ecclesia catholica & apostolica defendenda, augenda & conservanda semper usus es. In hoc etiam defensionis genere quam necessario, scio & certissime vobis promitto, sapientissimi patres, quod sanctitatis suæ non maximus labor fidem, non formidolosum periculum fortitudinem, non denique expectata (quod absit) egestas liberalitatem extinguere poterit, quin sanctitas sua humani generis maximam partem fide redimat, fidei inimicos fortitudine expellat, Christi ecclesiam liberalitate amplificet. Quare, pientissime & misericordissime Deus, de excelso sancto tuo angustias nostras aspice. Nosti enim, quod præter nominis tui gloriam, & dominici gregis salutem, nil aliud quærit vox nostra. Memento domine Iesu Christe, quod divo Petro & successoribus ejus regni cælorum claves tradidisti. Ecce adest divi Petri successor Iulius, auctoritate non minor, vicarius tuus. Respice ad preces sanctitatis suæ & nostras, & exaudi nos de excelso solio tuo. *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ. Adjuva nos Deus salutaris noster, propter gloriam nominis tui, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.* (Psalm. 578.) Respice benignis oculis super populum tuum. Da felicem cursum cœptis nostris, ut tandem reformata, aucta & stabilita ecclesia tua, majestati tuæ laudes gloriose cantemus, tibi perpetuo serviamus, & omnis terra, una cum vicario tuo, patre & domino nostro Iulio, summo sanctissimoque pontifice, adoret te, & nomini tuo psallat in sæcula sæculorum. Amen.

SESSIO I.

SESSIO II.

DIE Lunæ, septima supradicti mensis Maii fuit secunda sessio in supradicto loco. In qua fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, magistri generales ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominicus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi

ANNO CHRISTI 1512.

miseris, adjuva pusillanimes, refove debiles. Detineret me profecto istarum calamitatum prolixior commemoratio, nisi in dicendo mihi modus habendus esset: tum, ne tanta tua audiendi facilitate viderer abuti, pater beatissime: tum, quia his majora potioraque me expectant & vocant, quæ paucissimis brevissimisque absolvam. Officit nobis deinde alterum, & nos universalemque ecclesiam magnopere perturbat, hæresis infidelitasque. Hæresis ab electione dicta, teste divo Hieronymo, plures inducit ad eligendam disciplinam quam meliorem existimant, catholicam & apostolicam dimittentes, diversos errores seminantes, schisma interponentes: quod quam perniciosum & detestabile reperiatur, auctoritate, exemplis ac ratione facile comprobatur. Testis itaque est Augustinus inquiens: Non dubito catechumenum catholicum, divina caritate flagrantem, hæretico baptizato anteponere. Testis est & divus Bernardus, asserens, plus nocere falsum catholicum, quam si verus appareat hæreticus. Testis demum est doctissimus & sanctissimus prædecessor tuæ sanctitatis divus Leo, dicens: Quid autem iniquius est, quam impia sapere, & sapientioribus doctioribusque non credere? In hanc autem insipientiam cadunt, quicumque ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, apostolicas literas, euangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt, & ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.
I. Cor. 11. Perlege apostolum ad Corinthios: *Scissuras esse*
I. Cor. 12. *inter vos non laudo.* Et infra: *Deus temperavit corpus, ut non sit schisma in corpore, sed in idipsum*
I. Tim. 6. *pro invicem solicita sint membra.* Et ad Timotheum: *Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, superbus est, nihil sciens, & languens circa quæstiones & verbo-*
2. Tim. 2. *rum pugnas.* Et infra: *Profana & vaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, &*
Ibidem. *sermo eorum ut cancer serpit.* Deinceps: *Vanas & sine disciplina quæstiones devita, sciens quia generant lites.* Secundo loco, exempla magis moventia sese nobis offerunt. Innocentius itaque tertius Othoni quarto a se primitus coronato, & de se deque Romanis ac universali ecclesia pessime merito, imperium abstulit. Honorius item tertius Fridericum secundum ecclesiastica divinaque instituta pervertentem, anathemate notatum, imperiali dignitate privavit. Innocentius deinde quartus Fridericum "tertium, ob ejus insidias ac pontificum persecutionem, Siciliæ Apuliæque regno ac imperio exauctoravit. Bonifacius octavus Petro & Iacobo Columnensibus cardinalatum, Philippo Gallorum "regnum ademit. Ioannes demum XXII. Ludovicum Bavariæ ducem, ecclesiæ rebellem ac schismaticum declaravit, sicuti suæ sanctitatis originales plumbatæ literæ ad prædecessorem meum Spalatensem archipræsulem, ac penes me existentes, apertissime demonstrant. Plurima alia schismatis, ac, qui pœnas luerunt, schismaticorum detestabilia exempla præterire me cogit ratio, quæ tertium sibi locum vendicavit. Schisma igitur ab animorum scissura, quæ obduratas mentes aversosque animos ab universalis ecclesiæ unitate sejungit, appellari, nemo est qui ambigat. Vnitas vero ipsa nos, hoc est, Christicolas omnes in apostolica atque catholica ecclesia, ecclesiamque ipsam catholicam & apostolicam in nobis spiritali quodam dilectionis vinculo unit, conjungit, confirmat. Ipsam autem ecclesiæ unitatem sacri doctores in duobus consistere affirmarunt. Primo, in membrorum ecclesiæ, id est, fidelium adinvicem commixtione: secundo, in eorumdem ordine ad unum caput, Christi scilicet vicarium, sanctitatem tuam, sanctissime Iuli, juxta apostoli dictum ad Colossenses: *Inflatus sensu carnis suæ & non tenens caput.* Inde merito infertur, necessarioque concluditur, schismaticos illos appellari, qui summo pontifici subesse, membrisque ecclesiæ subjectis communicare recusant, renuunt, inficiantur. Et quia jure humano atque divino sancitum est, per ea quemque puniri debere, per quæ peccat, ideo schismaticorum peccato duplici duplex pœna debet infligi. Altera, quia a fidelium communione se abdicarunt, merito excommunicari, id est, esse extra fidelium consuetudinem declarari debent. Altera vero, quia ecclesiæ capiti, hoc est, tuæ sanctitati subdi recusant, omni apostolico privilegio & pontificio privari promerentur. Quare, sacratissime pontifex, sapientissimi patres, persequimini, evellite, de medio auferte hæreticos ac schismaticos; manifestos, manifesta, acri & severissima punitione: occultos, solerti, vigilanti ac diligentissima indagatione, ne eveniat quod testatur divus Hieronymus: & Deus avertat. Arius in Alexandria una scintilla fuit: sed quoniam statim oppressus non est, ejus flamma per totum orbem* populata est. Resecandæ denique sunt putridæ carnes, & scabiosa ovis a caulis repellenda, ne tota domus, massa, corpus & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Infidelitatis postremo tres sunt species, teste divo Thoma, & ut ejus verbis utar, paganorum, quæ gravis est: Iudæorum, quæ gravior: Hæreticorum, quæ gravissima. Cum hæreticos præmiserim, ac deliberaverim, Iudæos dimittam, qui, apostolicis & prædecessorum tuæ sanctitatis, Gregorii, Alexandri, Clementis & Innocentii decretis, in sua obstinatione vivere permittuntur, in attestationem nostræ verissimæ redemptionis, in perpetuam erroris sui detestationem, in exemplum denique acerrimæ punitionis. Et quia ad id quod magis urget, & me, imo omnes plurimum movet, orationis nostræ finis se convertit: dimittam plures barbaras nationes, quæ sua ac parentum suorum culpa Christum verum Deum & redemptorem nostrum ignorantes, varios nefandosque ritus servant. Dimittam orientales fere omnes, qui potius ferinis quam humanis moribus vitam ducunt, & ad id quod cervicibus nostris imminet, me convertam. Sed equidem sine maximo dolore, sine singultibus, sine lacrymis, nec memorari, nec cogitare, nedum exprimere valeo immanissimam Turcarum rabiem & potentiam. Hi, ut optime novit sanctitas tua, nostis & vos, patres amplissimi, a centum octoginta ferme annis, hoc est, ab Ottomano primo usque ad * Pacietem præsentem undecimum eorum principem, magnam Asiæ partem, & eam potiorem, occupavere. Deinde Europæ non minorem cum maxima Christiani cruoris effusione usurparunt, dilaniarunt, lacerarunt, duodecim imperiis & duodecim regnis usurpatis, & quod formidabile est, imperium suum Dalmatiam & Liburniam usque dilatavere, a quo quidem loco ad urbes tuæ sanctitatis Picentinas unius noctis spatio commodissime possunt transfretari, effrenata gens, immanissima, Christiano nomini inimicissima.

Marginal notes: SESSIO I. — Coloss. 2. — Sapient. 6. — " unus & idem est cum priori — "& hoc falsum. — * propagata — * f. Bajazetem

ANNO CHRISTI 1512.

Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Nolanus.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Michael Mordaniensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Carolus Montis regalis.
Reverendus pater dominus Silvester Nigorinensis.
Reverendus pater dominus Gaspar sanctæ Iustæ.
Reverendus pater dominus Marcus Vrgentinus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Scalensis.
Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.
Reverendus pater dominus Raphael Grossetanus.
Reverendus pater dominus Matthæus Bethelenensis.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Iacobus civitatis Ducalis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Antonius abbas monasterii sancti Galgani ordinis Cisterciensis, Vulteranensis diœcesis.
Reverendus pater dominus Guillelmus abbas monasterii beatæ Mariæ Britonis.

Magistri generales ordinum.

Magister Thomas Cajetanus generalis ordinis Prædicatorum.
Magister Demetrius ordinis Minorum vicarius.
Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Bernardus vicarius ordinis beatæ Mariæ de Monte Carmelo.

Senator Vrbis.

Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus.

Oratores.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis & reginæ Hispaniarum.
Magnificus dominus Franciscus Foscarus eques, orator serenissimi & illustrissimi dominii Venetorum.
Magnificus dominus Antonius de Strozis, orator Florentinorum.

Illustrissimi domini temporales.

Constantinus dux Macedoniæ.
Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.

SESSIO II.

A Illustrissimus dominus Iulius de Vrsinis.
Dominus Fabricius de Careto, procurator ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.
Dominus Sixtus de Ruvere prior Vrbis, miles ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.
Dominus Petrus Grimanus prior de Hungaria, miles ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.
Excellens juris utriusque doctor, dominus Paulus de Capozuchiis, & nobiles domini Iacobus de Fragapanibus, & Petrus Pauli de Vechis, Vrbis almæ conservatores.

Celebrata missa per reverendissimum in Christo patrem dominum Thomam tituli sancti Martini in Montibus, presbyterum cardinalem; facta B oratione per reverendum patrem dominum Thomam Cajetanum ordinis prædicatorum priorem generalem, ascendit ambonem dominus Baltassar Tuerdus, domini nostri papæ secretarius, & legit quoddam mandatum illustrissimi Henrici regis Angliæ, de confederatione cum eodem sanctissimo domino nostro papa: quo perlecto, reverendus pater dominus Thomas Phædra præfectus bibliothecæ sanctissimi domini nostri papæ, ac concilii secretarius, ascendit ambonem, & legit quoddam mandatum catholici Ferdinandi regis Aragonum, in personam magnifici domini Hieronymi de Vich, ad interessendum & incorporan- C dum ac uniendum se concilio Lateranensi, cujus tenor talis est.

MANDATVM REGIS HISPANIÆ.

Ferdinandus Dei gratia rex Aragonum, Siciliæ citra & ultra Pharum, Ierusalem, Valentiæ, Majoricarum, Sardiniæ, & Corsicæ, comes Barchinoniæ, dux Athenarum & Neopatriæ, comes Rossilionis & Ceritaniæ, marchio Oristani & Gottani, nec non administrator & gubernator regnorum Castellæ, Legionis, Granatæ, &c. pro serenissima & potentissima regina Ioanna filia nostra carissima, cujus personæ & bonorum curam gerimus, universis & singulis præsentium seriem D *inspecturis.*

Notum facimus, quod licet nos cum primum intelleximus, sanctissimum ac beatissimum dominum nostrum Iulium divina providentia papam secundum, pro defendenda sanctæ Romanæ ecclesiæ indivisibili unitate, schismatum hæresumque pullulatione secanda, morum universali reformatione, & sanctissima contra infideles & sacrosanctæ fidei catholicæ hostes * obeunda, concilium Lateranense convocasse, proposuerimus, (* *f* expeditione.) & tota mente ac totis viribus nostræ præfatæ ecclesiæ & summi pontificis monitionibus facere satis: multo tamen acrius solicitati sumus, postea- E quam venerabilis & dilectus noster utriusque juris doctor Guillelmus Cacador causarum sacri palatii auditor, & ejusdem sanctitatis capellanus & nuntius ad hoc specialiter destinatus, ad nos & alios Christianos principes missus, publice atque palam insinuavit dicti sacri Lateranensis concilii convocationem, & schismatici Pisani continuationem esse ecclesiæ unicæ Romanæ scissuram, & naviculæ Petri fluctuationem, quod in causa tam ardua providendum sit, quandoquidem tuitionem & propugnationem ecclesiæ, licet requisiti, sponte tamen & gratuiter suscepimus, ne Dei optimi

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.

Reverendissimus dominus Ludovicus sanctę Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.

Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori, Senensis.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis & Torcellanensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.

Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.

Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.

Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

Reverendus pater dominus Orlandus Nazarenus.

Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.

Reverendus pater dominus Frãciscus Suessanus.

Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.

Reverendus pater dominus Ferdinandus Caietanus.

Reverendus pater dominus Laurentius Asculanus episcopus, vicecamerarius & gubernator Vrbis.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.

Reverendus pater dominus Ioannes Iacobus Barensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.

Reverendus pater dominus Antonius Avenionensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Antimariensis.

Reverendus pater dominus Mauricius Tuaniensis.

Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.

Reverendus pater dominus Andreas Noboniasiensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavalicensis.

Reverendus pater dominus Gelasius Bellunensis.

Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.

A Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.

Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.

Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.

Reverendus pater dominus Galasius Sarsinatensis.

Reverendus pater dominus Iacobus Signinus.

Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.

Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

B Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.

Reverendus pater dominus Iosue Esculanus.

Reverendus pater dominus Thomas Cerviensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Milopotamiensis.

C Reverendus pater dominus Raphael Crapitanensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.

Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriatinensis.

Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Algarensis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

D Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.

Reverendus pater dominus Guillelmus Cortonensis.

Reverendus pater dominus Nicolaus Neocastrensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Tudensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.

Reverendus pater dominus Michael Monopolitanus.

Reverendus pater dominus Dominicus Aquensis.

E Reverendus pater dominus Gilbertus Rapollanus.

Reverendus pater dominus Ioannes Bovinensis.

Reverendus pater dominus Georgius Calliensis,

Reverendus pater dominus Iacobus Marsicanus.

Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.

Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis.

Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.

ANNO CHRISTI 1512.

dientia per cardinales & prælatos sanctissimo domino nostro papæ, & benedicto concilio, cantatoque euangelio per reverendissimum dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia, quod incipit: *Attendite a falsis prophetis*: idem sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni creator, &c. Quo finito per cantores, reverendus pater dominus Bernardus archiepiscopus Spalatensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti.

Matth. 7.

BVLLA SECVNDÆ SESSIONIS SACRI generalis concilii Lateranensis.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Sacro approbante concilio, cum inchoatam hujus sacri Lateranensis concilii celebrationem, ad Dei laudem, universalis ecclesiæ pacem, fidelium unionem, schismatis & hæresum eversionem, morum reformationem, ac contra perfidos fidei hostes expeditionem, Altissimi dextera assistente, prosequi intendamus, ut omnium schismaticorum & pacis hostium, latrantium canum ora obtundantur, universique Christi fideles valeant a tam pestifero & venenoso contagio se immaculatos servare, in hac præsenti secunda sessione in Spiritu sancto legitime congregata, indictionis, convocationis & publicationis schismaticæ conventiculæ, & asserti conciliabuli Pisani, ad scindendum & scandalizandum ecclesiæ præfatæ unionem, emanatarum citationum, monitionum, decretorum, absolutionum, sententiarum, actorum, legatorum, creationum, obedientiarum, subtractionum, assertarum censurarum, appositionum, ipsiusque conciliabuli translationis ad Mediolanum vel Vercellensem civitates, aut alia loca quæcumque, omniumque & singulorum in dicto conciliabulo gestorum & conclusorum reprobationes, damnationes, revocationes, cassationes, irritationes & annullationes, per nos habita cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, & de eorumdem fratrum consilio & unanimi consensu, ac ex certa scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, per diversas nostras literas respective, præsertim sub data decimaquinta Kalendas Augusti, pontificatus nostri anno octavo, ac tertio Nonas Decembris, & Idibus Aprilis, ejusdem pontificatus anno nono editas, factas & emanatas, literasque ipsas cum decretis, declarationibus, inhibitionibus, mandatis, hortationibus, monitionibus, interdictorum ecclesiasticorum appositionibus, & aliis sententiis, censuris & pœnis, tam a canonicis sanctionibus, quam a nobis, maxime in literis indictionis hujus sacri universalis concilii, ac omnibus & singulis aliis clausulis in dictis literis contentis, quarum tenores, ac si de verbo ad verbum præsentibus insererentur, pro expressis haberi volumus, licet, ut firma & valida, nulla alia confirmatione aut approbatione egerent, ad abundantiorem cautelam & veritatis manifestationem, hoc sacro approbante concilio, confirmamus, approbamus & innovamus, illaque inviolabiliter observari volumus, statuimus & ordinamus, supplentes omnes & singulos defectus, si qui forsan intervenerint in eisdem. Nec non conciliabulum præfatum illiusque translationem, ac omnia & singula per ipsum conciliabulum, illique assistentes, adhærentes, fautores & consentientes, directe vel indirecte, quomodocumque & qualitercumque a die indictionis ipsius conciliabuli, usque in præsentem diem acta, facta, gesta & prolata, ac in posterum gerenda, agenda, facienda & proferenda, etiamsi talia sint vel fuerint, de quibus specialis, specifica, expressa ac individua mentio habenda foret, illorum tenores & qualitates etiam pro expressis habentes, ut alia adulterina & a veritate deviantia concilia, & in eis gesta, a jure sacrisque canonibus damnata & reprobata fuerunt, damnamus & reprobamus, ac prout sunt, nulla, irrita & inania, nulliusque roboris vel momenti fuisse & esse nuntiamus, & quatenus opus sit, cassamus, irritamus & annullamus, ac pro cassis, irritis & annullatis haberi volumus. Et nihilo minus hoc sacrum concilium œcumenicum juste, rationabiliter, ac ex veris & legitimis causis, riteque & recte indictum celebrari inceptum, omniaque & singula quæ in eo facta & gesta sunt, & de cetero fient ac gerentur, justa rationabilia, firma & valida fore, ac idem robur, eamdemque vim, potestatem, auctoritatem & firmitatem habere & obtinere, quæ alia concilia generalia, præsertim Lateranense, a sacris canonibus approbata habent & obtinent, hoc eodem sacro concilio approbante, decernimus & declaramus. Insuperque temporum dispositione, æstivisque caloribus instantibus, ut commoditati & valetudini prelatorum consulatur, ultramontanique & trans mare existentes, qui hactenus ad hoc sacrum concilium venire non potuerunt, expectentur, propterque alias justas & rationabiles causas præfato sacro concilio notas, & ab eo approbatas, tertiam sessionem continuationis celebrationis concilii præfati, tertio nonas Novembris proxime futuri faciendam, hoc præfato sacro concilio similiter approbante, indicimus. Omnibusque & singulis prælatis, & aliis in eodem concilio *tunc existentibus a Romana curia recedendi, & pro eorum voluntate ubi eis placuerit morandi, dummodo dicta tertio nonas Novembris in præfato concilio Lateranensi, cessante legitimo impedimento, de quo clare constet, sub pœnarum in literis indictionis ipsius concilii & canonicis sanctionibus contra non accedentes ad concilia indictarum incursu, præsentes existant, & facultatem, præfato sacro concilio etiam approbante, concedimus & indulgemus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, approbationis, innovationis, statuti, ordinationis, suppletionis, damnationis, reprobationis, nuntiationis, cassationis, irritationis, annullationis, voluntatis, decreti, declarationis, indictionis, concessionis & indulti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

SESSIO II.

* *f.* nunc.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. sextodecimo Kalendas Iunii, pontificatus nostri anno nono.

Postmodum idem reverendus pater dominus Bernardus archiepiscopus petiit ab omnibus, an placeant paternitatibus suis contenta in schedula.

ANNO CHRISTI 1512

SESSIO II

optimi maximi honorē negligere videremur. Profitemur enim nos filium ejusdem sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ deditissimum, proque ejus honore atque statu animam ponere paratissimum. Cum igitur præfata sacrosancta Romana ecclesia innitatur tam sanctum, tam salubre atque laudabile propositum prosequi atq; perficere, ut* sedes catholica non modo cōservetur & manuteneatur, sed etiam augeatur, & Mahumetana secta enervetur, cujus rei nos impulsores atque effectores, Deo auctore, semper extitimus; operæprecium arbitramur, ut ea omnia pro portione nos contingente præparemus, quæ dicto sacro Lateranensi concilio consentanea & opportuna fore videantur. Quapropter fidem, constantiam, sagacitatem, atque agibilium experimentum nostri magnifici & dilecti consiliarii Hieronymi de Vich, nostri in Romana curia oratoris, haud parvifacientes, non tamen in præjudicium, novationem, seu derogationem quarumvis potestatum per nos vobis hactenus tributarum, sed illis potius addendo & accrescendo, eis quidem melioribus, validioribus & efficacioribus via, modo, jure & causa, quibus facere possumus & debemus, facimus, constituimus, creamus, deputamus, & solenniter ordinamus, nostrum & dictæ serenissimæ Ioannæ reginæ filiæ nostræ carissimæ verum, certum, legitimum & indubitatum procuratorem, factorem, negotiorumque infra scriptorum gestorem, ac nuntium specialem & generalem, ita quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra; videlicet vos eumdem Hieronymum de Vich oratorem nostrum, licet absentem tamquam præsentem, ad interessendum videlicet, consentiendum, dissentiendum, protestandum, ac fieri requirendum pro nobis dictis nominibus, proque dicta serenissima regina Ioanna filia nostra carissima, regnisque atque dominiis & populis ditioni utriusque nostrum subjectis, omnia & singula quæ præparationi celebrationis dicti sacri Lateranensis concilii opportuna, suffragantia, conducibilia & convenientia sint, & sine quibus illud commode celebrari non posset, nec non dicti schismatici, perniciosi, Pisani conciliabuli impeditiva, refragantia, & ad nullitatem in eo attentandorum tendentia, ne illud longius procedat, sed tamquam injuria, perperam & inique congregatum, dissolvatur & evanescat, & perniciosissimum schisma fugetur & tollatur; comparendumque atque interessendum, dum tempus adfuerit, eisdem nominibus in dicto sacro Lateranensi concilio, & in omnibus actis & processu ejusdem, ibique obedientiam debitam præfato beatissimo domino nostro papæ toties, quoties opportunum fuerit, præstandum & recensendum, confitendumque atque recognoscendum, eumdem dominum Iulium papam secundum esse verum, unicum, canonicum & indubitatum pontificem, & dominici gregis pastorem: & in eodem sacro Lateranensi concilio dicendum, proponendum, tractandum, vovendumque dictis nominibus, & utrovis eorum, omnia & quæcumque inchoationi, celebrationi, continuationi & conclusioni dicti sacri Lateranensis concilii, & quæ in eo proponentur & tractabuntur, unionique & individuitati dictæ sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ & membrorum ejus, nec non morum universali reformationi, & dicti perniciosissimi schismatis nullitati & extinctioni, fideique augmento, & sanctissimæ atque catholicæ ligæ nuper initæ conservationi & implemento, atque præfatæ, jamdiu est, a nobis optatæ, inceptæque in hostes ejusdem fidei expeditioni necessaria, seu etiam opportuna, & sine quibus ea commode fieri seu perfici nequirent. Et quoniam multa eorum verisimiliter in dies occurrere possunt, quæ nobis ad præsens minime occurrunt, exprimi & specificari ad validitatem actorum, seu agendorum necessaria, & sine quorum expressione forte de jure non tenerent, de quibus si notitiam informationemque haberemus, ea omnia exprimere non omitteremus, providere volentes, ne ipsa expressio per nos præsentibus non facta ullum incommodum tantæ rei propter loci distantiam pareret, seu causaret, vobis potestatem tribuimus, ea omnia huic nostro mandato dictis nominibus & utrovis eorum, de peritorum consilio addendi, exprimendique per quoscumque notarios atque tabelliones, inde per vos requirendos, secundum eorum stylum adjicienda, annotanda seu extendenda, juxta occurrentium qualitatem & exigentiam negotiorum & rerum de quibus supra. Quæ omnia & singula per vos, ut præfertur, extendenda & declaranda, illam vim illudque robur habere volumus, quam haberent, si per nos extensa & declarata præsentibus extitissent, & pro omnibus & singulis supradictis quæcumque juramenta de secreto servando, & alia nomine nostro & in animam nostram præstandi & subeundi, omniaque & quæcumque instrumenta necessaria & opportuna cum pactis, pactionibus, stipulationibus bonorum nostrorum & dictæ serenissimæ reginę filiæ nostræ carissimæ, obligationibus, renuntiationibus, juramentis, clausulis & cautelis necessariis, utilibus, seu etiam opportunis, faciendi & servandi, firmandi seu concedendi generaliter, & omnia alia peragendi, quæ in prędictis & circa prędicta necessaria & utilia sint, seu etiam opportuna, etiam si talia forent, quę mandatum specialius exigerent, quam prę̨sentibus est insertum, & sine quibus ea fieri nequirent, quę nos dictis nominibus faceremus seu facere possemus, si adessemus. Nos enim supradictis nominibus, & utrovis eorum nomine, in & super prædictis omnibus, & singulis, cum suis incidentibus, dependentibus & emergentibus, annexis & connexis, committimus atq; conferimus vobis eidem procuratori, nuntio & oratori nostro plenarias vices nostras, cum omnimoda & indefectura facultate, ratum, gratum, validum atque firmum perpetuo habituri, quibus supra nominibus, totum id, & quidquid & quantum in prædictis & circa ea & quodlibet eorumdem procuratum & actum fuerit, sive gestum, & nunquam revocaturi, sub bonorum & jurium nostrorum & dictæ serenissimæ reginæ Ioannæ filiæ nostræ carissimæ respective omnium hypotheca, & sub omnis juris & facti renuntiatione ad hæc necessaria, pariter & cautela. In quorum fidem & testimonium præsentes fieri jussimus, manu propria subsignatas, sigilloque nostro impendente munitas.

Datum Burgis, die secunda mensis Decembris, anno a nativitate domini millesimo quingentesimo undecimo.

Yo el Rey.

Dominus rex mandavit mihi
Michaeli Perez Dalviacan.

Quo perlecto, dictis orationibus & litaniis more solito, præstitaque solita & consueta obedientia

contrariis non obstantibus quibuscumque, prout semper desideravimus, feliciter incepimus, & domino adjuvante omnino perficere intendimus.

Placet, & publicetur.

Anno a nativitate domini 1512. indictione decima quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Iulii divina providentia papæ secundi anno nono, ultima mensis Octobris, præsentes suprascriptæ literæ sanctissimi domini nostri papæ, prout in eisdem continetur, affixæ & publicatæ fuerunt in basilicarum principis apostolorum de Vrbe, & sancti Ioannis Lateranensis, valvis seu portis, nec non cancellariæ apostolicæ in acie campi Floræ; & sic affixas per longum temporis spatium dimisi: copiam earumdem literarum in locis suprascriptis affixi, & affixam dimisi, per me Bartholomæum de Mantua, sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

Reverendissimo in Christo patri & domino, domino Thomæ sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti Martini in montibus presbytero cardinali Strigoniensi, procurator ordinis Prædicatorum servus salutem dicit.

Ad XVII. Kalendas Iunii, qui dies secundam concilii sessionem in æde præbuit Lateranensi, cum alia habuimus illius solennis & sacratissimæ lucis grata monumenta, tum illud maximum, quod tu eodem die ac loco Romæ tum primum divinas res publice peregisti, magna quidem apud Deum, ut credimus, ob tuam virtutem gratia, sed non minore apud homines ob virtutis opinionem laude & existimatione. Quamquam enim tuum nomen ubique apud omnes probatum sit ac clarum, Romæ tamen apud bonos & graves clarissimum certe & probatissimum est. Eo itaque die, quo de rerum summa graviter constituendum erat, conciliumque ipsum, patrum sententia, in aliud tempus differendum, cum rite a te & sancte mysteria sanctissima celebrata essent, tum pulpitum, ut scis, ascendit meus & totius prædicantium ordinis generalis magister, vir tum religione & doctrina singulari, tum præstanti excellentia animi atque ingenii. Quod quidem quasi geometricam quamdam videtur habuisse rationem, ut ille sui ordinis primus secundæ sessionis orationem pronuntiaverit, tu secundi ordinis in senatu princeps, primis in hac urbe mysteriis publice fueris initiatus. Verum cum hæc ipsa oratio dives optimarum sententiarum & luculenta, digna a summo pontifice judicaretur, quæ in acta referretur, multique illam boni viri quotidie efflagitarent, operæpretium fore duxi, si ego qui prædicatorum ordinis hic res curo, eamdem orationem, priusquam ab aliis legeretur, tibi potissimum dedicarem. Feci igitur, & perquam libenter feci, ut & illa tui nominis inscriptione illustrata, majore auctoritate in publicum prodiret, tantique viri præsidio esset munitior, & meæ erga te observantiæ ac venerationis magnitudo hoc primo testimonio tibi innotesceret. Sed & aptum visum est, cum illius diei ceremonias conjunctim egissetis, ut non separatim in ora hominum perveniretis, quamquam tua virtus & auctoritas multo majoribus & gravioribus rebus celebritatem promerita est. Scimus enim, tuus in urbem adventus quantam spem lætitiamque

A bonis omnibus attulerit, qui pacem quidem & salutem continue optant, bellum autem diuturnum & infestum coguntur sustinere. Subit namque multos qui virtutes amant, qui tuo exemplo crudelia bella abhorrent, qui Christianæ fidei infidelibus armis infestissimi sunt, subit illos, puto, fastidium incredibile, cum videant hujusce temporis scelera & ruinas. Quis enim non stomachetur, vacare Christianos intestinis dissensionibus, pace toties attentata, nunquam vero firmata, elapsamque e manibus fuisse occasionem retinendæ Africæ, Græciæ atque Asiæ in libertatem & religionem vindicandæ. B Ad quam Christianorum vecordiam ne forte putemus Deum dormitare, omitto reliqua quæ domestica sunt. Ecce nuper Turcarum rex senex, invalidus, & imperio, & pecunia, & exercitibus cessit, præter omnium opinionem, filio ætate tertio, juveni ferocissimo, & Christiani sanguinis appetentissimo, qui magno donativo conciliatis sibi militum animis, additisque ad fœdus suum Scythicis nationibus, nihil non ausurus brevi timetur. Iure hoc quidem optimo factum est, ut Christiani qui oblatam occasionem justitiæ atque laudis contempserunt, quique nuper recuperatam fere Africam totam C iterum canibus illis abripiendam devorandamque objiciunt. Iuste, inquam, factum est, ut ii quandoque de præsenti suo imperio trepidare cogantur, qui imperium Christi nec amplificare student, nec defendere: quin illud potius & vitiis oppugnare, & labefactare dissensionibus non verentur. Sed de iis satis. Melius enim longe tu quam ego, aut quisquam, hæc nosti & cogitasti, quippe qui a puero acceptas contra Turcas inimicitias, & ab incunabulis susceptam sacratissimæ fidei tutelam & defensionem, adhuc perpetuam retinuisti. Proptereaque in hanc urbem venisti, ut pacatis universis, non solum iis partibus quæ fidei sunt, consuleres, sed etiam illis quæ infidelitatem & discordiam alunt, vehementissime te opponeres. Sed redeo ad orationem, quæ mihi cum doctissima videtur esse, D tum ita largiter ampla, ut non tantum quæ præsentis concilii sunt, sed omnium conciliorum vim, auctoritatem rationemque amplexa videatur. Quam cum tua amplitudo benigno vultu acceperit, existimabimus magnum & illi ornamentum, & nostro ordini universo ex tua benevolentia accessisse. Vale.

Oratio reverendi patris, fratris Thomæ de Vio Cajetani, sacræ theologiæ professoris, ac totius ordinis prædicatorum generalis magistri, habita Romæ in secunda sessione concilii Lateranensis, decimoseptimo Kalendas Iunii 1512.

E

Cum animadvertam, Iuli secunde pontifex maxime, reliquas omnes ecclesiasticæ reipublicæ consuetudines actionesque singulas esse singulis ecclesiæ partibus accommodatas, generales vero synodos universalem ecclesiam penitus respicere, eamque tanquam finem sibi proprium attendere, existimavi me facturam rem & utilem & omnibus gratam, si hodierno die primum de ecclesia ipsa, deinde de synodis hujus temporis, illarumque differentia ac diversitate dicerem. Sed cum iis diebus ex hoc loco viri doctissimi, qui hoc oratorio munere magna cum laude perfuncti sunt, de iis fere rebus verba graviter sapienterque fecerint, ego, qui ingenio illis

ANNO CHRIST. 1512.

dula. Qui responderunt, & quilibet eorum respondit, placere contenta in schedula. Super quibus omnibus magister Bernardus Mocharus, procurator concilii, petiit fieri per protonotarios & notarios ad hoc deputatos publicum & publica, instrumentum seu instrumenta.

Deinde reverendus pater dominus Vincentius Caraffa archiepiscopus Neapolitanus, procurator reverendi patris domini Donati episcopi * Neselitani ad interessendum sacro concilio, dedit quoddam mandatum subscriptum per dominum Iacobum Andream Parlatum civem Neapolitanum notarium curiæ archiepiscopalis Neapolitanæ. Et venerabilis vir dominus Franciscus Insart, solicitator literarum apostolicarum, dedit mandatum reverendi patris domini Petri de Costa episcopi Portugalensis diœcesis * publicum notarium, in quo ipse dominus Franciscus principaliter nominatur ad interessendum sacro concilio. Et reverendus pater dominus Ioannes Baptista episcopus Cavalicensis, procurator reverendi patris domini Hieronymi Palavicini episcopi Aleriensis, dedit mandatum ejusdem ad interessendum dicto concilio subscriptum per dominum Luchinum de Belganderio & Balavic laicum Marianensem publicum notarium, & sigillatum sigillo præfati episcopi Aleriensis. Ac reverendus pater dominus Gisbertus episcopus Rapolanus dedit mandatum procurationis reverendi patris domini Ioannis Baptistæ episcopi * Fanensis, subscriptum per dominum Malatestam Thomasinum publicum notarium, & sigillatum sigillo dicti episcopi. Et venerabilis vir dominus Petrus Perini, assertus procurator reverendi patris domini Aynionis episcopi Lausanensis, dedit mandatum ejusdem ad interessendum concilio, subscriptum per dominum Perret, & sigillatum sigillo dicti domini episcopi. Et reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Achilles tituli sancti Sixti presbyter cardinalis Bononiensis vulgariter nuncupatus, dedit mandatum reverendi domini Ioannis de Sclusa abbatis Præmonstratensis, ut totius ordinis judicis superioris & reformatoris generalis, subscriptum per dominum Ioannem Ray canonicum ecclesiæ collegiatæ sancti Quintini, de sancto Quintino Noviomensis diœcesis, publicum notarium.

* Nusquitani.

* f. subscriptum per

* Maranen.

Anno a nativitate domini 1512. indictione decimaquinta, pontificatus præfati sanctissimi domini nostri Iulii papæ secundi anno nono, die ultima mensis Octobris, per discretum virum Bartholomæum de Mantua, præfati sanctissimi domini nostri papæ cursorem, affixæ fuerunt & publicatæ in basilicarum principis apostolorum de Vrbe, & sancti Ioannis Lateranensis valvis seu portis, nec non cancellariæ apostolicæ & aciei campi Floræ, certæ literæ prorogationis tertiæ sessionis propter adventum reverendi & illustris domini Mathæi electi Gurcensis, serenissimi Maximiliani electi imperatoris locumtenentis, usque ad tertium diem mensis Decembris proxime futuri prout in eisdem literis continetur, quarum tenor sequitur.

PROROGATIO SESSIONIS PROPTER ADVENTVM GVRCENSIS.

Iulius episcopus servus servorum Dei.

CVPIENTES ingenti desiderio ad omnipotentis Dei gloriam, plurimorumque optimorum operum perfectionem, alias inchoatam sacri

SESSIO II.

A Lateranensis concilii celebrationem prosequi, in secunda sessione in Spiritu sancto legitime congregata, ut temporum indispositione, æstivisque caloribus instantibus, commoditati & valetudini prælatorum opportune consuleretur, ultramontanique & trans mare existentes, qui eatenus ad concilium hujusmodi venire non poterant, expectarentur: propterque alias justas & rationabiles causas dicto concilio notas, & ab eo approbatas, tertiam sessionem continuationis præfatæ, tertio Nonas Novembris proxime futuri faciendam, sub data XVI. Kalendas Iunii, pontificatus nostri anno nono, indiximus: sperantes tunc Deo duce, ac Christianorum regum & principum ope, Ita-

B licis & exteris rebus pacatis, & prælatos præfatos tutis itineribus cum quiete ad ipsum concilium venturos, nullumque aliud impedimentum inesse, quo minus tertia sessio hujusmodi die, ut præfertur, indicta haberi potuisset. Cum autem satore zizaniæ instigante, & nonnullorum malignitate, qui Christianorum nomen in vanum recipere non formidant, bella atrocia tam in Italia quam extra eam viguerint & vigeant, dictique prælati Germani, Hispani, Anglici, Poloni & alii, propter hostium pericula tute adhuc accedere non potuerint, nuperrimeque venerabilis frater noster Matthæus episcopus Gurcensis, carissimi in Christo filii nostri Maximiliani Romanorum regis in

C imperatorem electi in tota Italia locumtenens generalis, & ad nos orator destinatus, prope urbem ad illam venturus sit, cum quo multa * gravia importantia & magni ponderis, statum & quietem ecclesiæ, principum Christianorum & Italiæ concernentia, præsertim de pace inter ipsum Maximilianum regem & dilectum filium Leonardum Lauredanum Venetorum ducem, quæ nobis cordi est, componenda, agenda sint: ex quorum conclusione universalem pacem aliaque innumerabilia bona ex eorum auctoritate, * intermissione vero graviora prioribus scandala, damnaque intolerabilia futura *, dilationemque in-

D dictæ sessionis ad paucos dies, * nedum præjudicium, sed utilitatem allaturam arbitramur. Idcirco ut sine perturbatione aliqua continuationi celebrationis tam celeberrimi & necessarii concilii insistere valeamus, prælatisque & oratoribus principum ad dictum sacrum concilium venturis, in itinere existentibus, ut accepimus, aliqua ulterior dilatio concedatur, dictusque venerabilis frater Matthæus episcopus Gurcensis Cæsareæ majestatis locumtenens & orator, circa diem ipsam celebrationis tertiæ sessionis, & forte ipsa die vel sequenti almam urbem est ingressurus, & de nostro mandato ob personam quam gerit & repræsentat, honorifice excipiendus sit,

E & cum solitis ceremoniis & curiæ Romanæ comitiva associandus, & ad nos deducendus, qui cum omni celeritate desiderare videtur expeditionem negotiorum sibi commissorum, ut infra paucos dies ex urbe recedere possit: habita super his cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, expressis aliisque justis & rationabilibus causis urgentibus, de eorumdem cardinalium concilio unanimique consensu, tertiam sessionem, continuationem, celebrationem concilii præfati ad tertium Nonas Decembris similiter proxime futuri, ceterisque in indictione concilii, & in secunda sessione præfatis contentis, firmis manentibus, prorogamus, & judicibus præmissis, ceterisque

* gravis importantiæ.

* f. speramus.

* f. timemus.

* f. nullum

ANNO CHRISTI 1512.

rum, talis tantaque sanctitas tantum in mentibus hominum & numinis habuit & majestatis quandoquidem intelligentiis etiam beatis, quas angelos dicimus, hymnum carmenque Deo proprium constituat. Angeli namque atque archangeli, cherubim quoque & seraphim repetitis ingeminatisque vocibus, *Sanctus, sanctus, sanctus*, proclamant. Quo fit, ut Dei quoque civitatem, in qua magnus dominus est, deceat sanctitudo. Atque hanc partem quæ paucis demonstrari potest, brevissime ostendam. Omnibus rebus tum natura, tum arte constitutis, hoc principio attributum ingeneratumque est, ut cum aliæ aliis jungendæ sint, pari mutuaque dispositione ac similitudine conueniant. Hoc ipsæ formæ, secundum materiæ recipientis merita distributæ, testantur. Hoc propria peculiariaque munera obeunda aptæ appositæq; nostrorum membrorum habitudines manifestant. Denique hoc confirmant innatæ materiis ipsis, ut ita dicam patientiæ, quibus ipsæ res hominum artificio subjectæ obtemperant. Hæc namque omnia & reliqua id genus, sive natura, sive arte componenda sint, nisi primum amica inter se consensione conveniant componi conjungive non possunt. Cum igitur sanctitas & munditia propria Deo sit, illique conveniat maxime; cumque conjungendas res ipsas habiles inter sese ad conjunctionem esse oporteat, nemini dubium est, puto, ecclesiasticam civitatem, quæ Deo conjunctissima est, puram, mundam, sanctam immaculatamque existere. Veritate etenim prima, qua confirmatur, ac in qua fundatur, & errorum omnium expers pura mente perseverat, & dilectione perpetua, qua ipsa in Christo & Christus in ipsa manet usque ad sæculi consummationem, ab omni vitiorum sorde & contagione remota est atque ita virtute bonitateque perficitur ac vallatur, ut neque mors, neque vita, neque instantia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia illam possit a Christi amore separare. Recte igitur civitas hæc nostra, quandoquidem omnium cælestium virtutum præcipua a Deo pollet sanctitate, omnibus ea ceteri mundi dignitatibus, potestatibus, imperiis antecellit. Satis esse arbitror hujus civitatis demonstratam sanctitatem: quæ civitas quia sancta est, jure optimo a sancto Spiritu nomen illi impositum est præclarissimum. Is enim hanc sanctam civitatem Ierusalem appellavit. Quod profecto nomen ob hanc causam adepta est, quod Ierusalem non modo pacem ipsam, sed ea etiam quæ pacis sunt, innuere, sanctorum interpretatione tradatur. Tria igitur in hoc sunt. Nam & hoc Ierusalem atque pacis optimum est, & id verum hujus civitatis nomen, & postremo huic civitati ita proprium, ut nulli præterea alteri vere convenire possit. Optimum certe est. Nam optima res pax est, adeoque magna & divina, ut universa creatura hanc appetere & perquam desiderare videatur. Cum enim pax ipsa, Augustino teste, tranquillitas ordinis sit; & tranquillitas ordinis tunc sit, cum seclusis contrariis quibusque ordo conquiescit: constat res omnes, siquidem naturaliter fines suos appetant, & impedientia cuncta submovere contendant, pacem appetere, pacisque & quietis fructus ut adipiscantur, summa ope laborare. Quod autem Ierusalem pacisque nomen, verum nostræ civitatis nomen sit, is testis bonus est, qui dixit: *Et factus est in pace locus ejus*: Dei scilicet, qui

Isa. 6.

Psal. 75.

A & hujusce urbis finem pacem posuit, & tantam in ea voluit prorogari abundantiam pacis, ut cives ipsi non modo cum Deo pacis auctore & principe, non modo inter se omnes pacem haberent, sed singuli etiam pacis tranquillitatisque abundantia, & intelligendo in veritate, & appetendo in ipsa bonitate conquiescerent. Ea vero pax, hæc urbs Ierusalem, hoc sanctissimum Dei hominumque domicilium, non quidem impiorum hominum est, qui quomodo non vera bona sectantur, ita nec veram pacem inquirunt: sed illorum est, patres, qui pacifici sunt, qui pacis domum unanimes inhabitant, qui pacem his qui prope & his qui longe sunt, annuntiant: qui his ad quos divertunt, pacem deferunt; & cum hospitio recepti non sunt, redeuntem ad se pacem ipsi recipiunt. Illorum est
B hæc sanctissima Ierusalem, quæ ex vivis lapidibus construitur, de qua David loquitur, & cujus portarum seræ ac claustra a domino confortantur. Hæc est illa Ierusalem, patres, in qua, sicut paulo ante inter res divinas perfectum est, rex pacificus pacem relinquit nobis, pacem suam dat nobis: sed non quomodo hujus mundi homines dant, ipse dat nobis. Ii enim pacem dant, ut molestia careant. Sed pax ibi vera non est, ubi nec vera concordia
C est, nec corda hominum conjuncta, sed disjuncta sunt. Ea autem pax quam Christus dat, & quæ in testamento pacis & in Ierusalem invenitur, ea est, patres, amoris vinculum, tranquillitas animi, simplicitas cordis, consortium divinitatis. Quis unquam vidit vel audivit talia? Quid fuit unquam tam singulare, tam novum, tam inusitatum? Pax Christi non modo corda nostra & nostras intelligentias custodit, sed omnem etiam & humanum & angelicum sensum exuperat, omnisque homo sanctus vocatur, qui scriptus, & qui relictus, & qui residuus fuerit in Ierusalem. Hanc itaque præclaram in mutatione mundi rerum novitatem videns Ioannes, civitatem hanc non solum sanctam, non solum Ie-
D rusalem, sed novam etiam Ierusalem, Spiritu sancto dictante, appellavit. Nova est enim. Nam qui in throno sedebat, & qui de thesauro suo nova & vetera profert, nova in ea fecit omnia. Fecit namque, ut neque languesceret aut veterasceret unquam, neque senio conficeretur. Ex quo fit, ut hæc longe sit origine, dignitate atque auctoritate eminentior Hebræorum synagoga, quæ per antiquæ legis vetustatem consumpta, cultum & notitiam veri olimque promissi Dei Filii solita pertinacia, atque animi obstinatione repudiavit. Nam cum in synagoga ipsa in hodiernum usque diem vetus homo sit, vetus lex, vetus fermentum, pristina conversatio: in
E nostra certe hac nova Ierusalem omnia nova sunt, novum cor, nova lex, novus homo, nova conspersio. Quæ enim major novitas esse potest, quam Deum hominem esse, & rursus hominem Deum, eumdemque verum Deum ac hominem clavis confixum, spinis coronatum, & innumeris affectum contumeliis, non aliis ipsum armis, quam cruce, quam morte, quam vulneribus infernum vicisse, cælos ascendisse, ad patris dexteram conscendisse, propterque suum nomen ac legem trucidatos & gloria & honore & felicitate perpetua affecisse? Quid, quod illius discipuli rudes, pauperes, abjecti obscurique homines, cum universus fere terrarum orbis ignorantiæ tenebris involveretur, & erroribus ac super-

SESSIO I.
Psal. 147.

Psal. 121.

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO II.

illis & doctrina inferior sum, quo meis viribus A minus confido, pater sancte, eo humilius atque propensius tuam humanitatem & clementiam mihi propitiam esse & summisse oro, & suppliciter peto. Sed quoniam nihil est, quod homo de semetipso sine auxilio opeque divina possit polliceri, ad gloriosam ipsam virginem Dei matrem primum convertam orationem meã. Ave Maria, &c.

Cum dilectus Christi discipulus & euangelista multa nobis ex prophetica illa mysticaque visione nuntiare instituisset, de Deo, de agno, de Dei agnique gloria, deque venturis præteritisq; temporibus ac rebus divinitus retulit, atque eis etiam Christianam rempublicam & ecclesiam contemplatus, in hunc modum ipse, aut per ipsum potius sanctus Spiritus locutus est: *Vidi civitatem sanctam Ierusalem novam descendentem de cælo.* (Apoc. 21.) Magna profecto & divina, maximaque insuper, atque omnem humanæ rationis terminum exuperantia Ioannes vidit. Vidi, inquit, civitatem, vidi sanctam, vidi Ierusalem, vidi illam novam ac de cælo descendentem. Quæ est ista civitas, quam Ioannes vidit? Quæ est ista quam magister discipulo, Christus apostolo, Spiritus sanctus euangelistæ ac vati figuris & allegoriis revelavit? Certe civitas hæc Christianæ reipublicæ urbs est, quæ non vallo aliquo terreno, non caduco murorum mœniumque ambitu cincta est, sed multitudine copiaque innumerabili clausa est ac permunita. Quamquam enim hujus mundanæ sapientiæ antistites certo quodam & præscripto civium numero civitates constitui oportere arbitrati sint, nimiamque & nimis late diffusam multitudinem submoverint, neque inter centies centena millia, ut ipsi aiunt., commercium fieri posse ullum existimaverint, solum tamen Christianum genus tanta tamque mirabili a Deo optimo maximo cognationis, necessitudinis, societatisque copula devinctum ac conjunctum est, ut in unitate maximam multitudinem, unius urbis ambitu spatium amplissimum, in una denique civitate totum terrarum orbem complectatur. Nam D cum in condenda & constituenda qualibet civitate duo in primis requirantur; primum, ut partibus suis omnibus ipsa constituatur respublica; deinde, ut eæ partes inter sese civili amicitia quadam & consensione conspirent; licet cognoscere, quomodo privatis publicisque in rebus, ambabus iis partibus nostra hæc Christiana civitas excellat. Quod enim ea partes omnes perfectissimæ reipublicæ habeat atque contineat, ea in primis sacra, quæ sacramenta appellamus, ostendunt, quæ tantæ sunt efficaciæ & virtutis, partim ut hominum generationes matrimonio propagent, partim Deo filios baptismate ut gignant, tum ut genitos communicatione corporis Christi alant & vegetent, deinde divina chrismatis virtute corroborent: ubi corroboraverint, potestate atque auctoritate ecclesiasticis ordinibus augeant: mox aliquo errore lapsos confessione restituant, & postremo, humanis culpis abluendis, sancti olei unctione perungant. Præter hæc autem divina & præclara munera, multa habet alia hæc civitas cumulatissime. Habet namque apostolos, habet euangelistas, habet prophetas, habet pastores, doctores, martyres: habet sermones scientiæ, sermones sapientiæ, genera linguarum, interpretationes sermonum, discretionem spirituum, gratiam sanitatum, fidem, vaticinia, miracula, & eam cælum claudendi rursumque aperiendi potestatem, ut quidquid in terris l igaverit, quidquid solverit denique, id continuo in cælo dissolutum vel ligatum sit. Et quamquam hæc magna maximaque sint, satis tamen non fuit, tot tantaque ecclesiam habuisse, nisi & angelorum revelationes, illuminationes, defensionesque habuisset. Quibus omnibus actionis nostræ contemplationisque studia non tueri modo ac defendere, sed propensius etiam & augere & ornare & perficere conatur. Civitas igitur & hæc divina illis reipublicæ partibus illustratur, quibus nulla unquam alia vel melioribus vel ornatioribus illustrata, est. Quod autem B cives ipsi arctius in hac, copulatiusque quam in civili alia communitate devinciantur, vel hinc patet manifeste, quod ii non jam cives sunt aut advenæ, sed cives sanctorum, sed domestici Dei, sed membra Christi, & ita unius ejusdemque mystici corporis membra, ut alii aliis & membra sint, & quemadmodum sunt, mutua sese communicatione ac societate consoveant. Cum igitur hæc civitas ex perfectissimæ reipublicæ partibus perfectissimis constituatur, ipsiusque cives interiore & cognatiore quam omnes aliæ societates genere colligentur: patet certe, hanc urbem aliis esse digniorem, perfectiorem, excellentiorem, ipsamque præstare omnibus honore, decore, & quod maximum est, humana C beatitudine ac felicitate. Quamquam enim cujusvis civitatis proprium esse videatur, sufficienter ex se, beneque ac beate vivere, nulla tamen alia, nisi hæc nostra hoc ipsum habere cumulate ac largiter potest, sed ne imitari quidem. In aliis namque finis civilis amicitiæ & societatis est, optima inter se hominum conjunctio: in hac vero nostra, in qua heredes Dei omnes, coheredes autem Christi sunt, ad Deum ipsum, ut proprium Christiani generis finem, cuncta referuntur. Hæc cum ita sint, recte Christi ecclesia non tam civitas ab apostolo Christi, quam civitas sancta a viro sanctissimo commemoratur. Id autem, patres, ut nunc vos alloquar, mox extrema oratione ad hunc summum pontificem caput omnium reversurus, id, inquam, patres, qua & ego quoque ratione demonstravero, quæso, intelligite. Sanctitas ipsa, ut a definitione incipiamus, utque Dionysio Areopagitæ placet, immaculata, libera, perfectaque munditia est. Proinde tametsi hoc summis antiquorum, nostrorumque rationibus firmatum sit, in Deo universorum auctore & gubernatore omnium rerum naturas, excellentias dignitatesque consistere: Deus tamen ipse præ iis omnibus propriam ita sibi vendicat sanctitatem, ut etiam summi philosophi E Dei substantiam munditia & sanctitate definirent. Nam cum invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, sempiternam quoque ejus virtutem, ac divinitatem intellectu conspicerent, vellentque Dei naturam & voluntatem, ac quidquid in Deo est, unica, aliisque rebus incommunicabili proprietate exprimere, non virtutis quidem, non divinitatis, aut reliquis tantæ majestati consentaneis nominibus usi sunt, sed munditiæ & sanctitatis significationibus. Solam enim deitatis substantiam a totius potentiæ macula & labe liberam remotamque esse perpendentes, illamque ob id esse dicentes actum purum; eamdem certe ipsam definitione hac mundissimam esse sanctissimamque dixerunt. Nec mirum

ANNO CHRISTI 1512.

Hæc itaque nunc Pisana novitas Constantiæ tunc ortum habuit, & evanuit; Basileæ repullulavit, & explosa est: atque iis etiam temporibus, si vos viri eritis, interibit, quemadmodum sub Eugenio quarto summo maximæ hujusce sedis pontifice repressa est. Neque enim de cælo descendit, atque ob id diuturna non est: neque unius principatum amplectitur, qui & in illa triumphante ecclesia est, & hanc militantem conservat, quemque synodus Pisana amplecti deberet, si e cælo descendisset, & nunquam multitudinis regimini, uti facit, inniti. Longe igitur ab hac Christi Pisarum ecclesia discrepat. Hæc enim fidelium est, illa cavillantium: hæc domesticorum Dei, illa aberrantium: hæc Christianorum hominum, illa vero eorum qui Christi vestem conscindere, & a mystico Christi corpore mystica Christi membra sejungere non verentur. Habetis, patres, quid de Pisana synodo communiter locutus sum. Hoc enim universi totis devotisque animis deprecamur. Assequetur autem hoc, te volente, teque imperante, si tu ipse, pater sancte, omnipotentis Dei, cujus vices in terris non solum honore dignitatis, sed etiam studio voluntatis gerere debes; si ipsius Dei potentiam, perfectionem sapientiamque imitaberis. Atqui ut in primis potentiam imiteris, accingere, pater sancte, gladio tuo, tuo, inquam, accingere: binos enim habes, unum tibi reliquisque hujus mundi principibus communem; alterum tibi proprium, atque ita tuum, ut illum alius nemo nisi a te habere possit. Hoc itaque gladio tuo, qui ecclesiasticæ potestatis est, accingere potentissime, & accingere super femur tuum, id est, super universas humani generis potestates. Cumque accinctus fueris, tum intende contra errores, contra hæreses, contra dissensiones, denique contra inferni portas, errorum, hæresum & dissensionum auctores. Nec intende solum, sed etiam procede & regna. Procede in primis, & prospere procede, gentes quæ bella volunt, dissipando: tum regna, sacerdos & rex, quæ pacis sunt cogitando, inquirendo, persequendo. Is namque idem, quem imitari debes, & rex regum est, pacisque princeps, & dominus dominantium, rexque pacificus. Hanc autem summam potentiam tuam divina perfectio comitetur. Perfectio hæc, misericordia est, qua pater ille cælestis & perfectus solem suum oriri facit super bonos & malos, pluitque super justos ac peccatores. Nam si tanta ubique misericordia præstabis, ut non modo amicos, sed inimicos etiam ac hostes ad tui nominis reverentiam, ad apostolicæ sedis cultum, ad Christi ecclesiæ unitatem, ad hujus concilii manifestam professionem venire compellas, recte, pater sancte, Dei perfectionem imitaberis humano more. Nulla enim de virtutibus omnibus nec admirabilior, nec excellentior misericordia est, nulla magis principi propria, nulla potentiæ summæ cognata magis atque amica est. Hæc te præ regibus terræ excellentissimum, hæc te universis populis adorandum, Deoque insuper te & gratum & amicum & simillimum reddet. Verum cum multos multarum nationum gentiumque viros clarissimos per Dei tuamque misericordiam ad hanc synodum venturos accessurosque existimemus, una se tibi ad hanc rem offert divina sapientia, quæ a fine ad finem fortiter attingit, & disponit omnia suaviter. Hujus nuper exemplo a fine ad finem tum attigisti fortiter, pater sancte, cum indicto concilio hoc atque inchoato, universos ad bene de Christiana republica sperandum excitasti. Dispones autem suaviter, providendo sapienter, ne vocati a te, juste queri possint, se, ut par erat, in re tanta expectatos non fuisse. Quare postquam hodierno die, quod bonum faustum felixque sit, de singulis quæ ad hujusce sanctissimæ synodi conservationem & statum spectare videbuntur, constitutum fuerit, tumde iis quoque constituatur nationibus, quæ cum intellexerint Romæ & a Romano pontifice concilium synodumque haberi, & desiderari se atque expectari, cunctæ procul dubio nobiscum una ad Christianæ religionis disciplinam, ad apostolicæ auctoritatis majestatem, ad communem fidelis populi salutem, ad labentium rerum restitutionem, ad totius præterea ecclesiæ defensionem & rem convertentur. Sic namque hoc sacrosanctum concilium in cælum ascendet cum catholica ecclesia, quam refert, & quam Ioannes civitatem esse sanctam, esse Ierusalem, novamque esse, atque de cælo descendisse, contemplatus est. Dixi.

SESSIO II.

SESSIO III.

In hac sessione reverendus & illustris dominus Matthæus episcopus Gurcensis & princeps imperii, dedit mandatum invictissimi principis Maximiliani electi imperatoris.

Anno & indictione quibus supra, pontificatus præfati sanctissimi domini nostri, domini Iulii papæ II. anno decimo, die vero Veneris, tertia mensis Decembris, fuit celebrata tertia sessio concilii generalis in basilica Lateranensi, præsente præfato sanctissimo domino nostro, in qua fuerunt præsentes reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, magistri generales ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet;

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi

ANNO CHRISTI 1512.

superstitionibus sceleribusque obtemperaret tot atque tantus, ut dæmones omnium gentium dominarentur, ac summopere ab hominibus colerentur: hunc tamen ipsum mundum immundum ii Christi discipuli, ii ex infima plebe viri contra synagogæ pontifices, contra mundi imperatores, contra humani generis hostes, contra leges, consuetudines, opiniones, non armis, non opibus, non vi aut ferro vicerunt, sed fide tantum, spe & caritate superarunt, purgaverunt, illuminarunt? Tam autem propria est nostræ ecclesiæ divina atque sempiterna novitas hæc, ut nulla hominum ætas fuerit, nulla unquam civitas aut respublica, quæ non ab hac Christiana ecclesia cuncta acceperit, quæ filiorum Dei adoptionis perpetuæ existunt. Nam ut a divo Thoma præclare scribitur, summum illud Dei beneficium, quod nostri gratiam appellant, & quo Dei filii efficimur, id adeo novi testamenti est, ut a mundi creatione sancti sanctæque omnes, quatenus naturæ divinæ participes fuerunt, eatenus sub novo testamento comprehendantur, ad quod veteris omnia sunt referenda. Verum cum hoc fieri nequiverit, ut excellens hæc divini humanique consortii novitas ex terra terrenisque rebus oriretur, (quod enim natum est ex carne, caro est; & quod natum est ex spiritu, spiritus est) par certe & consentaneum rationi fuit, ut de cælo civitas hæc sancta & nova Ierusalem descenderet. Descendit namque de cælo urbs hæc nova, cujus fundamenta nec in poetarum figmentis, nec in humanæ sapientiæ persuasibilibus verbis, neque in cujusvis mortalis aut creatæ voluntatis appetitu, seu opinione jacta sunt: sed quæ in montibus sanctis, hoc est, in patriarcharum figuris, in prophetarum testimoniis, in præconiis apostolorum, in suppliciis martyrum, in admirandis Christi operibus, in sanctorum proborumque hominum purgatissimis mentibus, in virtutis denique & spiritus ostensione inconcussa ac firma perseverant. Descendit autem de cælo non gressibus corporis, sed imitatione ac similitudine. Illius namque exemplo quæ in cælis est, reipublicæ beatissimæ, hujus quæ in terris est, regimen constituit Deus, ut illud non penes omnes aut multos, sed penes unum Christi vicarium & dominici gregis pastorem consistat. Nam sicut in Ierusalem illa quæ in cælis est, matre nostra unus tantum dominus est Iesus Christus: ita in hac Ierusalem illius filia, quæ Christi sanguine irrigata, & matris est illustrata splendoribus, unus tantum princeps est, vicarius Christi & pontifex maximus, cui omnes descendentis Ierusalem cives & incolæ, non solum ut separatim singuli, sed etiam ut simul universi obedire debent: quemadmodum qui in superna sunt Ierusalem sancti, cum singulatim, tum universe, divisimque ac simul omnes uni omnium creatori subsunt, parent, obtemperant. Vt vero præclarissima hæc sunt? At dicet forte quis: Cum iis temporibus duæ nobis ecclesiæ & duæ synodi proponantur, una Romana, Pisana altera; utrum ambæ de cælo descenderunt? Alteram enim earum tantummodo descendisse necesse est, siquidem Christi sponsa una est. Sinite me hoc in loco, patres, respirare paulisper: nam quid a vobis in hac re constituendum sit, paucis dicam. Quinque Christi ecclesiæ conditiones nobis, ut audistis, sanctus euangelista proposuit. Illam enim in primis esse civitatem, deinde sanctam, Ierusalem post,

A tum novam esse, & de cælo postremo descendisse affirmavit. Illam igitur synodum & in terris ecclesiam militantem, quam de cælo credimus descendisse, consentaneum esse præscriptis conditionibus, & in cælo triumphantis ecclesiæ formulis, procul dubio reperiemus. Eam vero quæ a supernorum imitatione prolapsa in præceps, ab illis deflectit viam, non utique de cælo descendisse, quin potius ab inferis ascendisse judicabimus. Hoc quando ita se habet, non descendit de cælo, patres, Pisana nuper patrum illorum ecclesia, non descendit de cælo infaustus ubique B & invisus cœtus: non tantum e cælo facinus, non descendit, inquam, sed ruit. Quamobrem? quia non observat ea quæ cæli sunt: non imitatur quæ cælorum regni esse traduntur. At quare hoc rursus? Quia prorsus aliena est a revelatis apostolo conditionibus. Vt autem eas congruo ordine percurramus, quis vestrum putabit, patres, illum conventum qui unius tantummodo nationis est, si tamen unius est, & non dimidiatæ, vel nullius potius gentis legitima coitio, quis putabit illum universam coegisse synodum, ejus civitatis, ad quam fortitudo gentium venit, ad quam multitudo maris convertitur, ad quam om- C nes per circuitum orbis terrarum congregantur, cujus minimus in mille est, & parvulus in gentem fortissimam?

Tantum enim abest, ut ecclesia illa Pisana vera Dei civitas sit, quantum abest, ut sancta & legitima sit: tantumque recedit a candore sanctitatis, quantum ad errorum sordes accedit: accedit autem plus tanto, quanto magis & Petrum ecclesiæ, & papam concilio, & suo conciliabulo summum, verum certumque Christi vicarium subjicere conatur. Quod tamen nil aliud est, mea sententia, quam naturæ ipsius rationisque ordinem pervertere, & filios patri, & membra capiti, pastorique ipsi suarum greges ovium præficere. Sed & illud perspicuum est, Ierusalem nomen illi ecclesiæ ne- D quaquam convenire, propterea quod nec pacem habet, nec ordinis tranquillitatem, quodque tam excellentem ecclesiæ ordinem subvertere connititur, utpote quæ contra Romanam ecclesiam togata armataque bella commoverit, quæque ad quoscumque diverterit, non modo pacem illis non attulerit, sed spem omnem pacis funditus everterit. Quæ singulatim omnia commemorarem, nisi intelligerem nimio etiam plus quam vellem esse manifesta. Non igitur Pisarum synodus, synodus Ierusalem est, sed civitas ac turris Babel potius, quæ in terra Sennaar confusionem fecit, & concordiam ædificantium disjecit. At dicent nonnulli: Saltem una ex multis, & quarta ex quinque præscriptis conditionibus Pisano cœtui conve- E niet, novitas scilicet. Quid enim tam novum & inusitatum ac mirabile est, quam esse qui conentur efficere, ut miles duci, filius patri, domino servus imperet, oves pastori, denique pedes & cetera membra capiti? Fateor equidem & ego quoque nova hæc esse, sed tamen aliena prorsus ab illa sempiternæ sanctissimæque civitatis novitate. Multum enim inter hanc illamque interest novitatem. Nomen utrisque commune est, sed res & significatio diversa. Hæc enim Ierusalem novitas a Spiritu sancto est, & æterna est. At illam Pisanam unica tantum obedientia & ecclesiæ pars tunc effecit, cum schismatis illius tempore tres ita maximi pontifices habebantur, ut nullus eorum aut certus quidem, aut absque ambiguitate verus Petri successor existimaretur.

SESSIO II.

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.

Reverendus pater dominus Andreas Albensis.

Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.

Reverendus pater dominus Vincentinus Launensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.

Reverendus pater dominus Matthæus Vmbratinensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.

Reverendus pater dominus Hugo Regiensis.

Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.

Reverendus pater dominus Galasius Bellunensis.

Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.

Reverendus pater dominus Hieronymus Bidriensis.

Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavalicensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.

Reverendus pater dominus Iacobus civitatis ducalis.

Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.

Reverendus pater dominus Aloysius Parentinus.

Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.

Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Floremondus abbas monasterii sancti Georgii de Vrbe, ordinis sancti Benedicti.

Reverendus pater dominus Guillelmus abbas monasterii beatæ Mariæ Britonis.

Magistri generales ordinum.

Magister Thomas Cajetanus generalis ordinis Prædicatorum.

Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.

Magister Bernardus vicarius ordinis beatæ Mariæ de Monte Carmelo.

Magister Angelus ordinis beatæ Mariæ Servorum.

Locumtenens Maximiliani.

Reverendus & illustris dominus Matthæus episcopus Gurcensis serenissimi domini Maximiliani electi imperatoris *.

*f. locum tenens.

Oratores, & senator Vrbis.

Illustris dominus Albertus de Carpi, dicti Maximiliani orator.

Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus, senator Vrbis.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis & reginæ Hispaniarum.

Magnifici domini, Iacobus de Salviatis & Mat- A thæus de Strozis, dominii Florentini, ac Parmensis, oratores.

Illustrissimi domini temporales.

Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.

Dominus Nicolaus de Ruvere.

Illustrissimus dominus Iulius de Vrsinis, & alii illustres domini de Vrsinis.

Celebrata missa per reverendissimum dominum Marcum episcopum Prænestinum, cardinalem Senogalliensem, & facta oratione per reverendum patrem dominum Alexium episcopum Melfitensem, cantatis litaniis & aliis orationibus, & cantato hymno, Veni creator Spiritus, ut moris est; cantatoque euangelio per B reverendissimum dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconum cardinalem de Aragonia, quod incipit: *Ego sum pastor bonus*, &c. reverendus dominus Thomas Phædra secretarius concilii ascendit ambonem, & legit quoddam mandatum procurationis serenissimi & invictissimi principis Maximiliani electi imperatoris, datum per supradictum dominum Matthæum Gurcensem episcopum, locumtenentem. Cujus tenor sequitur, & est talis.

MANDATVM MAXIMILIANI.

Maximilianus, divina favente clementia, electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, C *&c. rex, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes palatius Hanoniæ, &c.*

Recognoscimus, & tenore præsentium notum esse volumus universis, cum impræsentiarum nos destinamus in Italiam & ad Vrbem, venerabilem Matthæum episcopum Gurcensem, principem, consiliarium & locumtenentem nostrum generalem in Italia, devotum ac dilectum, pro quibusdam rebus nostris ibi faciendis. Idcirco nos de ejus dexteritate, ingenio atque rerum gerendarum peritia plurimum confisi, motu proprio, & ex certa scientia, ac animo deliberato fecimus, constituimus, creavimus & D ordinavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus, creamus & solenniter ordinamus præfatum Gurcensem principem & locumtenentem nostrum procuratorem, actorem ac negotiorum nostrum gestorem specialem, omni meliori modo, via, jure & forma & ordine, quibus melius & validius de jure possumus & debemus, ad comparendum pro nobis & nomine nostro in synodo seu concilio Lateranensi superiori, per sanctissimum in Christo patrem & dominum dominum Iulium secundum sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summum pontificem, dominum nostrum sanctissimum, de consensu sacri reverendissi- E morum dominorum cardinalium collegii indicto & denuntiato, & illud approbandum & prosequendum, & si, & inquantum opus foret, illud ad alium locum & aliud tempus transferendum, etiam ex toto tollendum & extinguendum, nec non revocandum, annullandum, irritandum & penitus delendum omnia & singula ea quæ per ecclesiam Gallicanam in civitate Turonis eodem anno superiori fuerunt acta, conclusa & deliberata, & similiter ad revocandum omnia & singula mandata & procuratoria, si qua a nobis emanaverunt pro indictione

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO III.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.

Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.

Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Cornelis.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis & Torcellanensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.

Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.

Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.

Reverendus pater dominus Iulianus Cibo Agrigentinus.

Reverendus pater dominus Fräciscus Suessanus.

Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus.

Reverendus pater dominus Hercules Augustensis episcopus, & illustrissimi domini ducis Sabaudiæ orator.

Reverendus pater dominus Laurentius Montis regalis episcopus, & gubernator Vrbis.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.

Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.

Reverendus pater dominus Andreas Noboniaiensis.

Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.

Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.

Reverendus pater dominus Ioannes Maria Sipontinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Lucas Fulginatensis.

Reverendus pater dominus Silvester Vuigorniensis.

Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.

Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.

Reverendus pater dominus Guillelmus Cortonensis.

Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.

Reverenduspter dominus Bertrandus Adriẽsis.

A Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.

Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Alg[illegible]ensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Tudensis.

Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.

Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.

B Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.

Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.

Reverendus pater dominus Antonius Iacobus Camerinensis.

Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.

Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.

Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis.

C Reverendus pater dominus Ioannes Arianensis.

Reverendus pater dominus Baptista Aquinatensis.

Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.

Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.

Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.

Reuerendus pater dominus Ioannes Elnensis.

Reverendus pater dominus Augustus Sagonensis.

D Reverendus pater dominus Ludovicus Signiensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.

Reverendus pater dominus Lucas Gaurdiensis.

Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Insulensis.

Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.

Reverendus pater dominus Andreas Literensis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.

Reverendus pater dominus Antonius Calenensis.

E Reverendus pater dominus Hieronymus Niciensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Bovinensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.

Reverendus pater dominus Dominicus Imolensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Bellicensis.

Reverendus pater dominus Bartholomæus Agriensis.

Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.

Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Petrus Narniensi

Reverendus

ANNO CHRISTI 1512.

nes, favores, adhærentiam & auxilium, per regem Franciæ & nonnullos alios regni Franciæ prælatos, officiales, nobiles & barones schismaticis & hæreticis in dicti conciliabuli Pisani damnati & reprobati prosecutione notorie præstita, regnum Franciæ, & præsertim Lugdunum, ducatu Britanniæ excepto, sub data videlicet Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo duodecimo, Idibus Augusti, pontificatus nostri anno nono, de fratrum prædictorum consilio, ecclesiastico subjecimus interdicto, nundinasque Lugduni fieri solitas, in Lugduno extunc de cetero fieri inhibuimus, dictasque nundinas in civitate Gebennensi faciendas transtulimus, cum decretis, declarationibus, inhibitionibus, omnibusque & singulis in eis contentis clausulis, similiter sacro concilio prædicto de illis plenariam notitiam habente ac approbante, innovamus: regnumque præfatum, ut præfertur, illiusque civitates, terras, oppida & loca quæcumque hujusmodi interdicto subjicimus, ac ipsas nundinas ex Lugduno in civitatem præfatam Gebennensem faciendas transferimus. Et ut sacrum hoc Lateranense concilium ad finem uberrimæ fertilitatis deducatur, aliaque plura & gravia in hoc sacro Lateranensi concilio tractanda & discutienda veniant ad Dei omnipotentis laudem, & universalis ecclesiæ exaltationem, quartam sessionem continuationis celebrationis ipsius quarto Idus præsentis mensis Decembris faciendam, sacro concilio præfato omnia approbante, indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prosecutionis, voluntatis, damnationis, reprobationis, detestationis, decreti, declarationis, innovationis, interdicti, translationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. tertio Nonas Decembris, pontificatus nostri anno decimo.

D. de Comitibus.

Qua quidem schedula, ut præmittitur, perlecta, idem reverendus pater Petrus episcopus petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in dicta schedula. Et omnes & singuli responderunt, placere contenta in dicta schedula. Fuit insuper indicta quarta sessio, quarto Idus præsentis mensis. Et hæc fuerunt pro tertia sessione. Super quibus idem magister Marianus de Cuccinis procurator petiit instrumentum & instrumenta, &c. Et incepto per sanctissimum dominum nostrum glorioso hymno, Te Deum laudamus; & capella prosequente, & usque ad finem perducto, sanctissimus dominus noster cum cardinalibus & aliis prælatis recessit, & venit ad sanctum Petrum in palatium apostolicum in Vaticano.

Iulio hujus nominis secundo pontifici maximo, Alexius episcopus Melfitanus affectissimus famulus, salutem plurimam dicit, perpetuamque felicitatem.

Non me præterit, sapientissime pontifex, parum pii minusque grati erga Deum animi esse, A quidquam ex iis quæ nobis contingunt, alii cuipiam quam illi, ejusque abstruso judicio tribuere. Propterea quæ fortunam & fatum appellant, aut nulla esse, aut si qua sunt, ego quidem illi subjici sentio: tantumque sideribus tribuo, quantum est, quod nihil ex ejus potentia detrahere possit. Verumtamen & divum Augustinum divinarum humanarumque rerum interpretem eminentissimum, causas fortuitas non esse nullas, sed latentes asserere, & mihi plurima & gravissima infortunia ab ipsis fere statim incunabulis accidisse, eoque graviora, quo præter omnem spem opinionemque incidere, sat scio. Quibus illud quoque tanto magis annumeraverim, quanto nihil ego enixius curo, B quam ne quid a me vel dicatur, vel fiat, quod tibi non placeat. Iussus itaque a te, ut in tertia tui sacri apud Lateranum concilii sessione concionarer, nec ignarus maxima vocis & laterum, & eadem vel minori fortasse disciplinarum inopia laborare, nihil horum, quo rem evitarem, causatus sum, temerarium, & non minus stolidum arbitratus, quidquam de iis tuo præcepto opponere, quæ tibi quoque nota esse viderentur. Præterea quæ postea suasere, ut rem jam præparatam & intermissam sententia mutata resumerem, quod & hæc ex ipsa oratione facile percipere poteris, & epistolæ ad diem ipsius concionis properandum est. Fuit hic tertio Nonas Decembris, C cum sol longissime a nobis recedens, & nos obliquus respiciens, dum parvam hemisphærii nostri partem ambit, dies brevissimos reddit: cumque ad ea quæ in synodo agenda erant, vix totus suffecturus videretur, res, vel potius necessitas ita tulit, ut eodem ante omnia Lateranum tibi e Vaticano eundum esset. Per properandi igitur curam magna ex parte somno excusso, nos fere antelucanos præstolandi prosequendique tui gratia Vaticanum deduxit: ubi antequam exires, tanta vis imbris procellosi inhorruit, ut diuturnam serenitatem quæ nobis otiosis præcesserat, iter facturis resarcire velle sibi videre- D tur. Existi tamen, quæ tua constantia est, & procella paulisper cessante, totum fere iter pluviosum perfecimus. Itaque membra quæ natura teginon patitur, vento, aqua & anni tempore gelida, cetera vestibus prælongis & madefactis gravata erant. His maxime impeditos, mulis descendentes cœnum excepit, ex cœno sitibundos, famelicos, fessos, madidos, implicitos, cœnulentos & somnolentos ædes vastissima, nulla testudine, sed tignis tecta, & crebris transennis, per quas magnæ naves transiniti possint, patentissima: eadem multitudinis hominum & murmuris, strepitus ac lamentorum ex incommodis orientium, algorisque plena. Sic affecto misero mihi, & innata, E quod dixi, vocis & corporis imbecillitate laboranti, a tot incommodis circumvento, vento, imbre, procella crepitantibus, & murmure, tecto & transennis templi verba intercepturis, concionandum erat. Insuper suggestum ascendi, sicut e regione transennarum altissimarum ac latissimarum, sic a te, ad quem labores meos & verba direxeram, longe jussu quidem tuo, ante inceptam synodum positum, quo magis multitudinis auditui quam tuo consuleretur. Omitto, quod quidam ad suum commodum cuncta trahentes, ita tunc quoque ad reddendum Deo & justitiæ debitum se difficiles durosque præstitere, ut sicut te multosque ex patribus per totam fere sessionem solicitos ac suspensos tenuere,

SESSIO III.

ANNO CHRISTI 1512.

ctione concilii Pisani, quod nonnulli cardinales A tunc indixerant, & idem concilium Pisanum penitus tollendum & extinguendum. Dantes & cedentes eidem Gurcensi principi, locumtenenti & procuratori nostro, plenam & amplam potestatem gerendi & exercendi omnia & singula in præmissis & circa ea necessaria & opportuna, juxta dexteritatem suam, prout magis videbitur expedire; nec non ad faciendum omnia alia & singula, quæ verus & legitimus & indubitatus procurator, liberam & generalem facultatem habens, circa præmissa facere posset, & quæ nosmet facere possemus, si præmissis personaliter interessemus, etiam si talia forent, quæ manda- B tum exigerent magis speciale: ponentes dictum procuratorem nostrum, quoad præmissa, * totaliter in locum nostrum. Insuper promittentes in verbo nostro Cæsareo, & sub bona fide nostra, nos gratum & ratum habituros, quidquid per præfatum principem locumtenentem & procuratorem nostrum in præmissis & circa ea cum omnibus suis dependentibus, emergentibus & connexis, actum, dictum, transactum, concordatum seu conclusum fuerit, & nullo unquam tempore contravenire directe vel indirecte, aut quovis exquisito colore vel causa, de jure vel de facto, etiamsi de jure possemus. Supplentes prætera omnes & singulos defectus tam juris quam C facti, qui in præmissis aliquo modo poterunt evenire. Promittentes quoque, ut si forte mandatum istud ad aliqua per supradictum procuratorem nostrum tractanda & concludenda sufficiens non foret, quod nos omnia & singula hujusmodi tractata, & per supradictum procuratorem nostrum sic conclusa, rata, grata & firma habebimus & observabimus, harum testimonio literarum sigilli nostri appensione roboratarum.

*fataliter

Datum in civitate nostra imperiali Colonia, die prima mensis Septembris, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo, regnorum nostrorum, Romani vigesimoseptimo, Hungariæ vero vigesimotertio.

Per regem.

Ad mandatum Cæsareæ majestatis proprium.

Quo perlecto, surrexit præfatus reverendus & illustris dominus Matthæus, & legit quamdam schedulam manu propria scriptam, cujus tenor est talis.

Schedula lecta per Gurcensem.

Ego vigore dicti mandati Cæsareæ majestatis clementissimi & invictissimi principis, ad abolendum omne schisma quod in ecclesia oriri posset, & etiam pro executione capitulorum conclusorum coram sanctissimo domino nostro revoco quodcumque mandatum qualitercumque concessum conciliabulo Pisano, & procurotores E quoscumque, qui in dicto conciliabulo intervenerunt, & omnia acta & agenda per illud conciliabulum, quæ declaro irrita & nulla, nomine præfatæ Cæsareæ majestatis, & adhæreo sacro & canonico Lateranensi concilio, ecclesiam universalem repræsentanti, rite & legitime congregato. Declaro etiam, majestatem Cæsaream nunquam dedisse mandatum ad præfatum conciliabulum.

Et declaratione facta, præfatus dominus Matthæus Gurcensis accessit cum ea qua decuit reverentia ad præfatum sanctissimum dominum nostrum, & deosculatus est pedes ejusdem sanctissimi domini nostri, comitante eum dicto illustri domino Alberto de Carpi, præfatæ Cæsareæ majestatis oratore. Quibus peractis, magister Marianus de Cuccinis procurator fisci, & præfati concilii procurator, petiit a protonotariis & notariis concilii publicum & publica fieri instrumentum & instrumenta de omnibus supradictis, &c.

SESSIO III.

Deinde discretus vir Petrus Mengivar sanctissimi domini nostri cursor, retulit coram præfato sanctissimo domino nostro, se, instante præfato magistro Mariano de Cuccinis procuratore, ad portas ipsius concilii citasse & monuisse omnes & singulos prælatos, & alios tam ecclesiasticos quam sæculares, qui in concilio interesse consueverunt, ut comparerent ad interessendum sacrosancto concilio. Responsione facta, idem magister Marianus accusavit eorum contumaciam. Demum reverendus pater dominus Petrus Gryphus episcopus Foroliviensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti.

BULLA TERTIÆ SESSIONIS SACRI generalis concilii Lateranensis.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Sacro approbante concilio, ad illius, cujus perfecta sunt opera, laudem & gloriam, sacrum Lateranense concilium prosequentes, in hac tertia sessione Spiritu sancto favente legitime congregata, quam alias tertio Nonas Novembris proxime præteriti faciendam in secunda sessione indixeramus, & deinde de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio unanimique assensu, in hodiernum diem tenendam, ex certis tunc expressis & aliis legitimis causis prorogavimus & indiximus, eodem sacro concilio prorogationem & indictionem hujusmodi ex causis præfatis sibi notis approbante, post felicem faustamque carissimi in Christo filii nostri Maximiliani Roma- D ni imperatoris electi semper Augusti huic sacrosancto Lateranensi concilio veram adhæsionem & sinceram unionem, omnia & singula per damnationis alumnos Bernardinum Carvaial, Guillelmum Brissonet, Renatum de Pria, & Fridericum de sancto Severino, olim cardinales, eorumque fautores, adhærentes, complices & sequaces, schismaticos, hæreticos, & in suam ac aliorum perniciem debacchantes, unitatem sanctæ matris ecclesiæ scindere satagentes in conciliabulo Pisano, Mediolani, Lugduni, vel alibi, quæcumque, quotcumque & qualiacumque fuerint, etiam decimarum impositiones in universo regno Franciæ per eos factas, quorum tenores & qualitates, ac si præsentibus de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales insererentur, pro expressis haberi volumus, usque in præsentem diem acta, gesta & facta, conscripta & publicata seu ordinata, & in futurum forsitan gerenda, quamvis sint nulla, irrita & inania, & a nobis, præfato concilio sacro approbante, damnata & reprobata fuerint, potiori pro cautela damnationi & reprobationi hujusmodi inhærendo, eodem sacro concilio approbante, damnamus, reprobamus & detestamur, illaque nulla, irrita & inania, nullusque roboris, efficaciæ, effectus vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Nec non literas nostras, per quas, propter receptio-

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO III.

curatius pensitata atque discussa, ad incrementum omnia, conservationemque religionis, publicam honestatem, bonos mores, animarumque salutem redigebantur. Interdum etiam, cum res exigeret, sua cuique jura quasi municipalia pro salute proprii gregis & commodo statuebant. De rebus vero ponderosis & dubiis summum caput, ut communis omnium magister & doctor, consulebatur. Quo fiebat ut, si quando hæresis vel alia res gravis & perniciosi exempli alicubi oriretur, præsertim quæ religionem & publice leges offenderet, ad illam evestigio reprimendam patres undique, præcipue tamen B probatissimi, eruditissimi ac integerrimi quique accersebantur, & ad locum tempusque aptum, a capite delectum, & ab ipsis approbatum, conveniebant. Vbi non minus ardentissima dilectione in Deum, quam mutua inter se & erga proximum, quod est universum genus humanum, caritate, omnia simul prospicientes, & singula sedulo scrutantes & ponderantes, ut quæ ad omnes pertinerent, ab omnibus reciperentur vel eliminarentur: quæ infringenda dijudicassent, pro irritis & inanibus; quæ vero probanda, pro venerandis sanctisque ab omnibus habebantur: & ita eorum consultis atque decretis publice ab C orbe universo parebatur, ut vel si plures mundi sententia Democriti essent, eorum jussis obtemperaturi viderentur. Hac ratione sacræ synodi malis erant metus, bonis spes, vitiis pœna, virtutibus præmium, laboribus quies, studiis fomes, incrementum justitiæ. Hac ratione turbulentissimæ seditiosissimæ ac perniciosissimæ hæreses extinctæ deletæque fuere, & fide sacrosanctaque religione enucleata & explicata, earumque capitibus & articulis stabilitis, mundus, expulsis errorum tenebris, eam aliquamdiu totus retinuit, in qua nunc brevis ejus angulus luce ambulat veritatis. Hac ratione tot sacri & saluberrimi canones, duces præstantissimi ad bene beateque vivendum, & ad temporaneam comparandum, æternamque salutem promerendum, D per ipsas synodos sanciti conscriptique fuere, quibus non minor fides & auctoritas quam ipsis euangeliis attributa est: & quorum si quæ a nobis ratio curave haberetur, ad has sordes fœditatemque morum, ad quas per eorum contemptum & conciliorum intermissionem devenimus, non utique deventum fuisset. Hac ratione Vrbanus pontifex hujus nominis secundus, synodo habita, totum fere occidentem excivit, & numerosissimæ ac potentissimæ expeditionis illius auctor factus, Antiochiam & Ierusalem præclara ecclesiæ membra, & alias insignes urbes & regna cum ingenti gloria recepit. E Et post eum, ne amitterentur, Paschalis & Gelasius pontifices supplementis, commeatu & pecunia exercitui in Asia subveniri fecere; & Callistus hujus nominis secundus, nongentorum patrum, qua nullus ante & post eum frequentiorem usquam, in hoc ipso Laterano ad idem opus synodum habuit, ubi tu quoque, beatissime pater, hujus & aliorum exemplo, & recto, ut par est credere, animo, hanc edixisti, quod bonum, faustum felixque tibi, universæ ecclesiæ & nobis omnibus sit, & ad eumdem per illos movearis effectum. Hac ratione cum alii, tum Innocentius hoc nomine tertius, qui etiam Laterani ad hoc ipsum quingentorum paulo minus patrum concilio interfuit & præsedit, tanta auctoritate fuere, ut imperatorem & reges Galliarum, Hispaniarum & Neapolis ad idem properandum compulerint. Hac præterea ratione imperatores pedibus nudis, non brevi spatio per nives cursim ante mœnia procumbentes, & alii ad pedes pontificum inermium certe, ac sola innocentia munitorum provoluti, eorum veniam precabantur. Macti virtute & vere felices pontifices, quibus tantum ultro a summis etiam principibus venerationis & verecundiæ pendebatur: feliciores principes, qui in personis hominum tantum Deo timoris cultuique exhibere non hæsitabant. Felicissimi & hi & illi, qui depositis odiis sic ad mutuam dilectionem convertebantur, ut alterorum alteri quam libentissime onera ferrent, quo lex redemptoris per utrosque adimpleretur; quique non ex potentia licentiam, sed contra ex licentia potentiam pensitabant: nec quod sibi placeret, sed quod omnibus expediret, quodque deceret, non quod liceret prospicientes, anteponebant. Denique, qui ex majoribus non eos, quos & ipsi ante gerendum magistratum & omnes boni vituperarent & reprobarent, sed quos scirent omni laude commendationeque dignos, imitandos sibi & superandos pro viribus proponebant. Sed quid ego his sideribus immoror, quæ quamvis per se micarent, magna ex parte ab aliis lumen mutuata fuere; & non ad illas fulgentissimas stellas recurro, qui ita perpetuo vixere, ita variis modis pro fide, proque ecclesia certavere; ita denique toti Deo dediti, gratiam ejus promeruere, ut facile affirmaverim, multa illum propter eorum merita suamque patientiam sustinere, quæ per suam justitiam nequaquam sustinuisset? Quis enim, qui eorum facta vel dicta vel scripta scrutari voluerit, non inveniet vel primos illos tres & triginta a Petro Melchiadem usque uno tenore & vivendi summa cum temperantia, & gerendi magistratum summa cum sapientia, & subeundi quævis pericula pro fide proque ecclesia summa cum fortitudine, denique migrandi a temporanea vita ad æternam summa cum alacritate & gaudio, ita certasse adversus Romanum imperium & reliquas orbis terrarum nationes & vires, ut non modo illis invitis & impugnantibus ecclesiam, pro qua certabant, suo sanguine solidaverint, dilataverint & extulerint, sed ita ipsos quoque hostes orbis domitores & armis insuperabiles devicerint, ut sibi corona victoriæ cælique regno per martyrium comparatis, illos illorumque successores ecclesiæ jugo æternum subegerint? Vel subsecutos a Silvestro ad splendidissimum sidus Gregorium Gordiani, totidem quidem numero, quamvis alio rerum cursu tenoreque certandi, persecutione ecclesiæ per Christianos principes in favorem protectionemque conversa; ita & præcepta sui principis servantes, & exempla majorum sequentes, dignitati incrementoque religionis & ecclesiæ consuluisse, ut ipsi quoque omnes, sicut priores, jure optimo in divorum numerum sint relati. Tantum præterea pietate, ingenio, disciplina, moderatione, & omni virtutis genere valuisse, ut cum ipsi, tum eorum imitatione posteri quoque immanissima hominum monstra, vel potius sævissimas feras, Gothos, Vandalos, Longobardos, & alios hujusmodi, eorumque reges usque adeo leniverint, ut ex truculentissimis cicures mansuetosque reddiderint: denique labore, inedia, siti, vigiliis, continentia, studio justitiæ, & illiciti abstinentia lucri, hanc quam videmus

ANNO CHRISTI 1512. * f. turbaturi

re, ita me quoque in actionis medio * turbabundi viderentur. Super his mitra caput, parum ejus hiberna infula tecti capax, sic angebat, ut non magis nuperrime simul omnes in itinere sub imbre ad Lateranum, quam ego tunc sub illa ad orationis calcem properarem. Sed sicut quondam toti Græciæ belli, ita nunc mihi hujus mali Paris causa erat. His ergo tot simul factum est, quorum vel unum suppetiisset, ut nec tu, nec pars maxima sacri senatus & patrum audire me quiverit. Quamobrem hæc mihi postea singula memoria repetenti, nec dijudicare queunti, quibus minus fecerim satis, illisne, quibus ita me affectum & properantem locus audire permisit, an quibus id ex parte vel omnino negavit: expedire visum est, magnis etiam viris id suadentibus & amicis flagitantibus, ut institutum transgrederer, & orationem impressoribus darem, quo & omnibus qui adfuerant, hac saltem ratione facerem satis, & longe pluribus tacendo prodessem, quam dicendo profueram. Si tamen ea sit, ut, quod ejus initio maxime optavi, aliquibus conferre possit. Tua beatitudo, si id ei cumulus & magnitudo cogitationum ac rerum agendarum permiserit, ita leget, ut omnem fructum laborum meorum in eo maxime versari existimet, ut a te uno probentur.

Alexii episcopi Melfitani oratio quam habuit in tertia sessione sacri Lateranensis concilii, jussu Iulii secundi pontificis maximi.

Maxime vellem atque optarem a domino Iesu Christo, in cujus nomine, ut par est credere, te duce, beatissime pater, hic sacer senatus, præclarus Procæsar, insignes reguli, Cæsaris, regum & aliorum principum oratores, ornatissimi præsules, & ceteri qui adsunt humanissimi viri, huc hodie convenere, ut eadem sinceritate pietateque mentis, qua ego erga beatitudinem tuam, universam ecclesiam & horum singulos sum verba facturus, omnes præsentes atque absentes, quibus celebrandæ synodi onus incumbit, rem tam salubrem & pernecessariam agendam suscipiant, suo tempore agant, & ad finem perducant. Mihi vero post annos octo & quadraginta, quibus maxima ex parte in hac aulica luce, in sacro tuo aliorumque summorum pontificum, & vestro, patres, mihi jucundo venerandoque conspectu versatus consenui, hujus saltem suscepti hodie muneris labor optatum pariat fructum, ut sacrosanctæ matri ac alumnæ ecclesiæ, si non omnino (neque enim tanti me facio) vel aliqua ex parte conducat. Et quoniam ubi facto opus est, compertum habeo parum verba proficere: & sicut rectam valetudinem non conferri, ita nec res magnas solis verbis confici posse; præcipue vero ratione, & ejus ministris mente ac lingua, nos a ceteris animantibus differre: sed his tantis naturæ bonis ita quosdam abuti, ut raro admodum utantur concordia mentis & linguæ, sed plerumque aliud habent in ore, aliud in corde; quæ fere sola sunt instrumenta consilii: hoc autem morbo ubique, sed præsertim in synodo, re omnium quæ ad religionem & præsentem futuramque salutem hominum pertinent, maxima, cum ingenti discrimine utriusque salutis laborari: me denique in tanti morbi, tamque magnæ rei & imbecillitatis meæ cogitatione pene deficere: summus ille artifex mentium illustrator & auctor invocetur, qui & extinctas eas accendit, & accensas inflammat, &

SESSIO III.

A ab illis ora dissonare non patitur, quique in igneis linguis apparuit, & ora infantium fecit diserta. Veni creator Spiritus, mentes tuorum visita, imple superna gratia, quæ tu creasti pectora. Vtinam tuos, domine, utinam tuos tuæque gratiæ capaces nos reddas. Hoc ergo duce, quod ipse concedat, quam brevius mihi fieri poterit, de concilio deque ecclesia differendum est. Et primo altius earum primæva figura & origine repetitis, mixtim etiam incremento, majestate potestateque ostensis, nec non utilitate & commodo quæ ex eis humano generi proveniunt, ex parte enumeratis; postremo, mutatæ a me sententiæ reddita ratione, dicendi faciam finem. Per hæc enim, etsi pro rei magnitudine

B paucissima parumque ornata, opitulante illo qui & publice ab omnibus, & privatim a me invocatus est, sive rationibus, sive exemplis, sive auctoritatibus innitendum procedendumque in synodo fuerit, recte omnia consuli, & consulta rectius decerni, & decreta rectissime executioni mandari quam facillime poterunt. Cum redemptor & legifer noster hominem, parvum mundum, collapsum erigere ac instaurare cum suis Patre & Spiritu statuisset, nec in opere discedere a prima ejus productione, cui etiam totam Trinitatem adfuisse, per verbum, *Faciamus*, perspicuum est, cum in ceteris rebus, quantumvis bonis, multis ac magnis creandis, *Dixit*, &, *Vidit*, de Deo singulariter a Mose proferatur: quod & in Iordane amni, per sacri ac salutiferi lavacri institutionem, & in patefacienda, pro capacitate visurorum, gloria sua super montem Thabor tri- — *Gen. 1.* — *Mar. 1.*

C bus, & non paucioribus, discipulis qui eum comitabantur; & passim per totam legis traditionem, & demum in corroborandis instruendisque discipulis, per Spiritum sanctum in ejus nomine a Patre missum, plenius declaravit: rediturus ad Patrem, & a terrenis ad cælestia corpore transcensurus, ita duodecim discipulos (& orando Patrem, *Fac*, inquiens, *Pater, ut hi unum sint, sicut & nos unum sumus*: & eos monendo, *In hoc*, inquiens, *scient omnes, vos meos esse discipulos, si vos mutuo dilexeritis*) institutos reliquit, ut capiti, quod in primis suas vices gerere voluit, reliqui uti membra connexi, per toties repetitum præceptum mutuæ caritatis & pacis, unum corpus complerent. Et quod vas electionis Paulus ait: — *Matth. 17.* — *Ioan. 17.* — *Ioan. 13.*

D *Singuli ejus membra, & aliorum alii, ut unius corporis partes forent.* Quod etiam a duobus & septuaginta pariter ab illo electis, & ab aliis qui ad fidem undique quotidie confluebant: *Multitudinis*, inquit Lucas, *erat cor unum & anima una*: & a posteris per traditionem utriusque ordinis, & curam eorum qui illis successere, quam diligentissime observatum fuisse, omnibus qui historias evolverint, plenissime constat. Et deinde per inauditam & incredibilem constantiam & fortitudinem eorum aliorumque martyrum, & victorias — *Rom. 12.* — *Act. 4.*

E de sævissimis tortoribus partas, religione longe lateque per totum orbem diffusa, & ecclesiis pro conditione locorum & temporum super regiones vel provincias constitutis, & eisdem præter mandatum exemplumque principis, naturæ quoque ratione edoctis, res omnes disjunctas per se imbecilliores fieri; conjunctas vero, validiores: singulæ suæ saluti diuturnitatique consulentes, id ipsum sedulo servare curarunt, dum annis fere singulis capite citiusque cum suis membris in locum omnibus tutum & commodum coeuntibus, quæ corripi emendarique oporteret, ac-

ANNO CHRISTI 1512.

parte vel tuæ sorti, pro majestatis celsitudine, & felicitatis immensitate; vel meæ, pro exilitatis humilitate; vel, ut rectius dicam, temporis & hominum perversitati adscribens, quod cum tamdiu tamque vehementer concilium invocarent & cuperent, nunc inceptum, etiam vocati & jussi, postponunt: multorum dierum ac noctium labore, vigiliisque abjectis, valereque ad tempus vel perpetuo jussis, ne loco præmii risum, ut ad tempus minus pertinentes, reportarent; quod ad absentes non parva ex parte pertinebat oratio, mutata sententia, his paucis apud te coram sacro senatu & his patribus agendum putavi, cujus & potestatem supremam, & computati cum aliis, numerum vigesimum & centesimum explere, & auctoritatem & sapientiam in quacumque re maximam novi, & voluntatem ad omnia quæ in concilio agenda, tractanda complendaque sunt, propensiorem esse par est. Quod si id minus ex voto & tua vel aliorum sententia cesserit, & quod initio pollicitus sum, in repetenda primæva figura vel origine conciliorum & ecclesiæ, & eorum incremento, majestate potestateque declarandis, utilitate etiam & commodo, quæ omnibus conferunt, recensendis: denique in reddenda mutatæ meæ sententiæ ratione, parum fortasse fecerim satis, in primis a tua beatitudine, & deinde a ceteris omnibus veniam peto. Et ut in eo merito desinam, a quo incepi, tu sancte Spiritus adsis, & ita meis faveto votis ac precibus, ut quæ tibi grata, summo pontifici, universæ ecclesiæ, & cum suis principibus toti generi Christiano, & dignitati concilii profutura sunt, ipsi pontifici & his patribus decernenda inspires. Qui cum Patre & Filio in unitate perfecta vivis & regnas in sæcula sæculorum. Amen. Dixi.

Locus obscurissimus, quales in hac oratione complures.

SESSIO IV.

Sessio IV.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo duodecimo, indictione decimaquinta, pontificatus sanctissimi domini nostri Iulii divina providentia papæ secundi anno decimo, die vero Veneris decima supradicti mensis Decembris, fuit celebrata quarta sessio in ecclesia Lateranensi de Vrbe, præsente & præsidente præfato sanctissimo domino nostro Iulio in loco consueto. Et fuit celebrata missa Spiritus sancti per reverendissimum in Christo patrem & dominum, dominum Nicolaum tituli sanctæ Priscæ presbyterum cardinalem de Flisco vulgariter nuncupatum. Fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, ac abbates & magistri ordinum, oratores principum, & alii illustrissimi domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarius.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Sixtus sancti Petri ad vincula, sanctæ Romanæ ecclesiæ vicecancellarius.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Cornelus.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cesar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Cajetanus.
Reverendus pater dominus Laurentius Montis regalis episcopus, & gubernator Vrbis.
Reverendus pater dominus Hercules Augustensis episcopus, & illustrissimi domini ducis Sabaudiæ orator.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Iulius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Noboniensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Ioannes Maria Sipontinus.

Episcopi.

ANNO CHRISTI 1512. SESSIO III.

demus amplitudinem & opulentiam nobis comparavisse, per quas deliciis quotidie magis involvimur, & opibus pene insanimus. O felix sæculum, quod illos viros non morbum, ut alios, rebus ecclesiæ, sed ejus morbis & periculis præsentaneum remedium attulisti! O te ecclesiam tui sponsi gratia plus quam prudentissimam, quæ ita tuis primordiis consuluisti, ut tales tunc, non quales postea multis temporibus experta es, rectores defensoresque haberes! O * solum tunc certe beatissimum, quam reverenter te intueor, oscularique gestio, quod illos & tulisti & aluisti, & magna ex parte produxisti! Postremo quis est, qui hoc etiam in cogitatione auctæ vel conservatæ, cum in occidente, tum in oriente, ecclesiæ non perpenderit, ita utramque partem patres earum instituisse, ut si quando forte inter se dissentirent, acuendi potius ingenia studio, & perficiendi fidei perspicuitatem, quam pervertendæ causa veritatis, tunc quoque modestiori quadam æmulatione utraque abstineret a vitiis, & bonis moribus inhæreret, & ambæ pariter ad religionis conversationem proficerent? Quod * quando tunc valeret, donec præstari potuit, satis & Roma olim, deleta Carthagine, & ab annis aliquot occidentalis ecclesia, orientali collapsa, sicut experta est, ita membra ejus quæ recte vivunt & sentiunt, non sero pœniteret. Digna profecto res, quæ a multis accuratius cogitetur & ante omnes a te, beatissime pater, qui mancam & imperfectam felicitatem tuam putare propterea sæpe visus es, quod earum utrique pariter, totique orbi, quod tuæ sanctæ sedi datum est, non simul præsideres. Eat nunc quispiam, & Zoroastrem vel Trimegistum, vel Phoroneum, vel Pisistratum, vel Lycurgum, vel Solonem, vel Numam Pompilium, vel alios, non dicam cum legifero redemptoreque nostro, sed vel cum ipsis servis ejus, præsertim, quos dixi sex & sexaginta, conferat; quos ille ita partitus est, ut æqua portione, & plus quam miranda ratione, & primi confitendæ tuendæque veritatis, pascendarumque ovium curam martyrio; & secundi eadem cura voluntatem martyrii terminarent, & alterutri suo numero annos ejus temporales æquarent: vel aliis occidentalis & orientalis ecclesiæ luminibus anteponat, qui ultra lucem veritatis, vita etiam, moribus, institutis, scriptis & præceptis longissime illo excelluere, & demum tantum auctoritatis & ipsi consecuti, & successoribus impertiti sunt, ut non præcepto vel imperio, sed nutui eorum subjici, omnes felicitatis loco haberent. Multa graviter & copiose præco Christi egregius, eruditissimus vir Ægidius Viterbiensis de ratione conciliorum, deque accepto detrimento per intermissionem, & utilitate per frequentationem eorum consequenda, disseruit prima oratione, qua hoc sacrum est auspicatus concilium: aliquanto plura Thomas Cajetanus, philosophicæ ac theologicæ rationis uti peritissimus, ita disceptator acerrimus, de triumphante ac militante, deque Pisana, ut ipse appellat, ecclesia. Non paucis etiam præsul Spalatensis, disciplinarum quas dixi, non vulgaris professor, sua cum Turcis prælia pro defensione communis tecum gregis inita descripsit, beatissime pater. Ego quoque perbenigne a te jussus ut idem onus subirem, & humanissime monitus, ne his mihi præviis factis longissimo cederem intervallo, pro viri-

*id est, terra

Locus obscurus, * quam

A bus multa de synodis, earumque definitione, appellatione, origine, causis, numero, conatu & fine, multa de pravis sectis sive hæresibus, multa de apostolis, de martyribus, & de singulis divorum ordinibus, de comparatione bonorum piorumque sacerdotum cum divinis spiritibus, de Silvestro pontifice, de Constantino principe, de prima synodo & ejus 318. patribus, omnibus in divorum numerum relatis, & de reliquis universalibus synodis singulatim, & aliis memoria dignis, multa distincte de universa triumphante ac militante ecclesia, deque lethifera sibi & aliis turba Pisana, malis consiliis & artibus nixa, & in caput suum more gigantum, conspirationis furiis ac insidiis agitata, & a te quam pru-
B dentissime per veri ac legitimi concilii edictionem confusa & enervata: ubi de te quoque non pauca, servato tamen modo, ne Laco natus, & in concilio constitutus, principi, & meo, & vivo, & præsenti, ac de me bene merito assentari viderer. Post hæc de præsentis synodi ratione, pro cursu nostrarum rerum ac temporum, in quo, cum ad levamen fortassis aliarum multarum & ingentium Christiani nominis cladium hoc saltem Deus concesserit, quod hæresibus, quæ ut plurimum causæ conciliorum fuere, nec publice, nec impune laboramus; reliquum foret decernere, ut instaurationi ac propagationi religionis in hoc perangusto Europæ angulo per
C discordias & ignaviam coarctatæ, magna virium parte incumberetur. Sed quoniam tanto operi frustra insisteremus, nisi prius Deus iratus nobis placaretur, qui in tanta corruptione morum & bellorum ac simultatum culpa constitutis placari non posset: & propterea multis, & acriter in mores, & pleraque flagitiorum & scelerum, præcipue tamen in perniciosam ambitionem, pestiferam omnium rerum venalitatem & luxum intolerabilem, & innumera detestanda quæstus & nefanda libidinis genera, & execrandas lusiones diebus sacratissimis, earumque comites blasphemias non ferendas invecturus;
D mala etiam consilia, mutuas fraudes & cupiditatem rerum alienarum, ex quibus discordias & bella intestina oriri foverique constat, & sævissimas Christianorum inter se trucidationes, ac tanti effusi sanguinis, cujus dimidio minus ad profligandum communem hostem suppetiisset, causas detestaturus; & idcirco de morum corruptione & culparum inhibitione, de tollendis undique discordiis, & pace ubique inserenda, deque salutifera in communem Christiani nominis hostem expeditione, & ejus impræsentiarum occasione non pauca; postremo te in primis, tuorum verborum non immemor, & deinde imperatorem & reges singulatim ac nominatim, & alios principes & popu-
E los Christianos, ad illam, quod sperabam nonnullos eorum adfuturos, hortaturus: multa, inquam, de his, & quæ ad ea pertinent, jam literis & memoriæ mandata, dicenda, & tribus vix horis absolvenda paravi. Sed ubi animadverti, quam parum vel Ægidii mei, paucis vel nullis eorum qui ad concilium expectabantur, supervenientibus, verba profecerint, vel Thomæ ecclesia, etsi nunc egregie per te re navata, in meliori spe constituta, maxime Cæsare in tuum sanctum fœdus recepto, tunc certe adhuc fluctuante: vel Spalatensis, perverse non in Turcas, sed inter Christianos bellis ferventibus: concidi præ indignatione, fateor, animo; & hoc ex parte

ANNO CHRISTI 1512.

Oratores, & senator Urbis.

Illustris dominus Albertus de Carpi, Maximiliani electi imperatoris orator.

Magnificus dominus Petrus de Starcelupis Florentinus, senator Urbis.

Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis Hispaniarum.

Magnificus dominus Iacobus de Salviatis, & Matthæus de Strozis, dominii Florentini oratores.

Ac etiam fuerunt præsentes tres oratores dominorum Helvetiorum.

Illustrissimi domini temporales.

Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.

Dominus Nicolaus de Ruvere.

Illustrissimus dominus Iulius de Ursinis.

Dominus Octavianus Pallavicinus.

Illustris dominus Franciottus de Ursinis.

Dominus Christophorus de Pallavicinis.

Dominus Stephanus de Comitibus.

Fuerunt etiam præsentes quamplures reverendi domini protonotarii apostolici, auditores causarum sacri palatii & clerici cameræ, ac alii magistri in theologia, & doctores diversarum professionum clerici & laici.

Fuit habita oratio per reverendum patrem dominum Christophorum Marcellum nobilem Venetum, sedis apostolicæ notarium & artium doctorem, cujus tenor in fine præsentis sessionis describitur. Et cantatis orationibus, consuetis litaniis, & benedicta sacra synodo per pontificem, & aliis solitis conciliorum ceremoniis, præstitaque ab omnibus prælatis sanctissimo domino nostro consueta obedientia, sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni sancte Spiritus. Et reverendissimus in Christo pater dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu diaconus cardinalis de Corneliis vulgariter nuncupatus, legit evangelium secundum Matthæum, quod incipit: Matth. 13. *Exiit qui seminat, seminare semen suum.* Deinde secretarius magnifici domini Francisci Foscari equitis, oratoris illustrissimi dominii Venetorum, dedit quoddam mandatum dicti dominii Venetorum, nomine dicti magnifici domini Francisci, in quo idem dominus Franciscus est constitutus procurator ad interessendum sacrosancto concilio Lateranensi: & idem secretarius excusavit eumdem dominum oratorem, quia non interesse poterat sessioni propter corporis alterationem. Consequenter idem sanctissimus dominus noster dedit dictum mandatum reverendo patri domino Thomæ Phædræ secretario concilii, mandans eidem, ut illud legeret in ambone. Qui dictus dominus Thomas ascendit ambonem, & legit dictum mandatum tenoris infra scripti alta voce & ab omnibus audienda.

MANDATUM VENETORUM.

Leonardus Lauredanus Dei gratia dux Venetiarum, &c.

Cum sanctissimus & beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Iulius, digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, divino afflatus numine, pro suo pastorali officio, ut verum A decet in terris Christi vicarium, & ad extinguendum hæreses, tollendumque pessimum exortum schisma, ac reprimendam eorum temerariam audaciam, qui diabolico spiritu inducti, tunicam inconsutilem domini nostri Iesu Christi discindere & dilacerare conantur; & denique pro bono pacis omnium Christianorum celebrare decreverit & jam indixerit generale & universale concilium in Laterano, nosque inter alios Christianos principes & potentatus ejusmodi sancto operi adesse paterna caritate sit hortatus, sedulam adhibuimus operam, ut status nostri viri ecclesiastici & sæculares, doctrina, religione & moribus præstantes, qui rei B conducere possent, sese Romam conferrent. Et ne ulla in re a summa devotione, reverentia, cultu & observantia nostra erga sacrosanctam sedem apostolicam & eumdem sanctissimum dominum nostrum deesse videamur, cum personaliter interesse nequeamus, vices nostras demandavimus, & tenore præsentium omni meliori modo, via, jure & forma, quibus magis, melius & validius de jure vel de facto a nobis fieri potest & debet, demandamus nobili & dilectissimo patricio Veneto Francisco Foscaro equiti, oratori nostro Romæ agenti, ut sacrosancto concilio Lateranensi nostro nomine intersit, assistat, & ea omnia præstet & peragat C quæ a nobis quoquo modo adhiberi possent, aut incumberent ad honorem, decus, dignitatem, tutelam & conservationem, amplitudinemque & exaltationem personæ ejusdem sanctissimi domini nostri Iulii secundi summi pontificis, nec non sanctæ Romanæ ecclesiæ ac universalis venerandi Lateranensis concilii antedicti, cum ampla auctoritate, potestate, facultate atque arbitrio, a nobis cum consiliis nostris sibi tributis & impertitis, ad omnia & singula in tam pio, religioso & salutari negotio, qualia & quantumcumque fuerint tractanda, peragenda, promittenda, jurejurando firmanda, præstanda, executioni mandanda & ad- D implenda, quæ nobis Venetoque dominio possent competere vel deberent, tam de jure quam de consuetudine, non secus ac si nosipsi cum dominio & senatu nostro coram personaliter ageremus, faceremus & adimpleremus, promittentes omnia & singula ab eodem oratore nostro, quo supra nomine, tam verbo quam scripto in præmissis & circa præmissa pertractanda, concludenda & firmanda, approbaturos nos esse, rataque & grata in perpetuum habituros. In quorum fidem & testimonium præsentes literas nostras in hac patenti forma fieri jussimus, & nostri soliti sigilli, quo in similibus utimur, appensione muniri. E

Datum in nostro ducali palatio die decima Aprilis, indictione decimaquinta 1512.

Quo perlecto, idem sanctissimus dominus noster mandavit eidem domino Thomæ secretario, ut legeret quasdam literas claræ memoriæ Ludovici regis Francorum XI. sigillo ejusdem sigillatas, directas felicis recordationis Pio papæ secundo, super revocatione pragmaticæ sanctionis: qui dominus Phædra in eodem ambone legit dictas literas alta & intelligibili voce, cujus tenor talis est.

SESSIO IV.

LITERÆ

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO IV.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Lucas Fulginatensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.
Reverendus pater dominus Andreas Albensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Aloysius Parentinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Iacobus civitatis ducalis.
Reverendus pater dominus Franciscus Ortanus.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis.
Reverendus pater dominus Albertinus Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Galasius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus * Insulensis.

* al. Ilcinensis.

Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisigniarensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Bartholomeus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Antonius Iacobus Camerinensis.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Dominicus Imolensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Signiensis.
Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriatinensis.
Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Nolanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Eluensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

A Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.
Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.
B Reverendus pater dominus Hieronymus Niciensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.
Reverendus pater dominus Philippus Adriacensis.
Reverendus pater dominus Hugo Regiensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Augustinus Sagonensis.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
C Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Antonius Auximanus.
Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Milopotamiensis.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Scalensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Bellicensis.
D Reverendus pater dominus Guillelmus Cortonensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Bovimiensis.
Reverendus pater dominus Lucas Gaurdiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.

Abbates.

E Reverendus pater dominus Antonius abbas sancti Galgani Vulterranensis diœcesis.
Reverendus pater dominus Guillelmus abbas monasterii beatæ Mariæ Britonis.
Reverendus pater dominus Floremondus abbas monasterii sancti Gregorii de Vrbe, ordinis sancti Benedicti.
Reverendus pater dominus Georgius Gannensis, Mersburgensis diœcesis.

Magistri generales ordinum.

Magister Thomas generalis ordinis Prædicatorum.
Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Bernardinus vicarius Carmelitarum.
Magister Angelus beatæ Mariæ Servorum.

Oratores,

ANNO CHRISTI 1512. SESSIO IV.

abrogare, prout temporum & locorum qualitate pensata, id conspicit in domino salubriter expedire. Dudum siquidem displicenter per nos pluries accepto, per multa temporum spatia, per nonnullos prælatos Gallicæ nationis, & nobiles laicos, ac alios illis faventes, præsertim cujusdam sanctionis prætextu, quam ipsi pragmaticam vocant, apostolicæ sedi, sanctæque Romanæ universalis ecclesiæ capiti, libertati & auctoritati enormiter detractum, canonibusque præfatis derogatum fuisse, rem adeo perniciosam in Dei offensam, & ecclesiæ præfatæ vilipendium & evidens detrimentum, amplius ferre nequeuntes, cum sanctio ipsa ab omni ad id potestate carentibus, nullorumque Romanorum pontificum aut generalium legitimorum conciliorum auctoritate facta, sed quodam abusu tantum in illis partibus introducta & observata fuerit, illaque cum in ea contentis nulla & invalida merito declarari & abrogari debeat, quam etiam claræ memoriæ Ludovicus XI. Francorum rex abrogavit, ut in ejus patentibus literis desuper confectis plenius continetur, sacro Lateranensi concilio approbante, in quarta sessione, declarationis & abrogationis per nos faciendarum, hujusmodi negotium & discussionem venerabilium fratrum nostrorum Romanæ ecclesiæ præfatæ cardinalium, & aliorum prelatorum congregationibus in Lateranensi sala superiori, quatenus opus foret, faciendis, relationemque discussionis nobis & Lateranensi concilio præfato faciendam commisimus, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, cujuscumque dignitatis, etiam si regalis existerent, sanctione præfata abutentes, seu illam approbantes, omnesque & singulos alios, sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateret accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram nobis & concilio præfato, causasque dicendas, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem, dignitatem & unitatem ecclesiæ Romanæ præfatæ & apostolicę sedis, canonumque prædictorum & ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari, decerni & abrogari non deberet. Illosque sic monitos & citatos arctari & teneri, ac si personaliter moniti & citati fuissent, statuimus & ordinamus, ac quintam sessionem decimaquarta Kalendas Martii, quæ erit quarta feria post primam dominicam quadragesimæ proxime futuræ, faciendam, eodem sacro Lateranensi concilio approbante, indiximus. Nos igitur, quorum interest, ne indefensæ libertatis ecclesiasticæ ratio in extremo judicio a nobis requiri possit, & perversorum & ambitiosorum protervia diutius convalescat, declarationis, abrogationis & discussionis negotium, monitionis & citationis statutum & decretum hujusmodi debitæ executioni demandare, omnes & singulos Gallicos prælatos, capitula, seu conventus, parlamenta & laicos illis faventes, cujuscumque dignitatis, etiam si regalis extiterint, sanctione præfata abutentes, seu illam approbantes, omnesque alios & singulos, sua communiter vel divisim interesse putantes, ut præfertur, ex certa nostra scientia, auctoritate apostolica, tenore præsentium, primo, secundo, tertio & peremptorie citamus, monemus & requirimus, quatenus infra sexaginta dierum spatium, a die præsentium in locis supradictis affixionis numerandum, quorum viginti pro primo, alios viginti pro secundo, & reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino monitione canonica assignamus, ad comparendum coram nobis & concilio Lateranensi præfato, causasque dicendas, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem, dignitatem ac unitatem ecclesiæ Romanæ & sedis, canonumque & ecclesiasticæ libertatis prædictorum violationem, nulla & invalida declarari, decerni & abrogari non debeat. Quo termino assignato, sive comparere sic moniti & citati curaverint, sive non, ad executionem negotii, decreti, abrogationis & statuti prædictorum, illorumque & aliorum in præmissis necessariorum, prout justum fuerit, eodem sacro Lateranensi concilio approbante, procedemus. Et cum pro citationibus & monitionibus hujusmodi ad partes illas tutus non pateat accessus, ne præfati sic moniti & citati, aliique quos præsentes literæ contingunt, valeant de præmissis ignorantiam allegare, & prætextu ignorantiæ hujusmodi aliquod velamen excusationis assumant, volumus literas ipsas in valvis prædictis juxta decretum & statutum hujusmodi affigi & ipsam affixionem publicari. Decernentes etiam, quod earumdem literarum publicatio sic facta perinde eosdem, sic monitos & citatos arctet, ac si literæ ipsæ die affixionis & publicationis hujusmodi eis personaliter lectæ & insinuatæ forent, cum non sit verisimilis conjectura, quod ea quæ tam patenter fiunt, debeant apud eos incognita remanere: non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis contrariis quibuscumque, seu si monitis & citatis prædictis, vel quibusvis aliis communiter vel divisim a dicta sede indultum existat, quod interdici, suspendi vel excõmunicari non possint, per literas apostolicas non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ citationis, monitionis, requisitionis, assignationis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512.

Deinde exclusis a loco concilii omnibus aliis non habentibus voces definitivas; exceptis oratoribus principum & baronibus & pluribus principalibus ordinum, & porta concilii clausa sanctissimo domino nostro cum cardinalibus & aliis prælatis in pluvialibus & casulis dalmaticis mitratis existentibus, prout est consuetum, reverendus pater dominus Alexander episcopus Alexandrinus de mandato suæ sanctitatis ascendit ambonem, & legit schedulam seu bullam tenoris infra scripti.

BULLA SECUNDA SESSIONIS QUARTÆ SACRI GENERALIS CONCILII LATERANENSIS.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Saluti gregis nobis desuper commissi, morum refor-

LITERÆ LUDOVICI REGIS FRANCIÆ abrogationis pragmaticæ sanctionis.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex tibi sanctissimo ac beatissimo patri nostro Pio papæ secundo, obedientiam filialem, & plenos devotionis affectus.

Deum solum scientes, cujus providentia bene consulitur rebus humanis, meliusque regna & urbes religione* angi atque defendi, quam armis & mœnibus, te vicarium Dei viventis ea veneratione prosequimur, ut sacra præsertim in ecclesiasticis rebus tua merita, veluti vocem pastoris audire, illisque parere prompta mente velimus. Quapropter, beatissime pater, etsi constitutio quædam in regno nostro, quam pragmaticam vocant, magno prælatorum conventu, magna temporis deliberatione conclusa fuerit, & jam callum obducens, quietum prope fixerit statum: tu tamen tuis ad nos literis illam a regno nostro auferri, explodi abrogarique flagitas. Nobis quoque dilectus & fidelis consiliarius noster Ioãnes episcopus Atrebatensis, quem cum potestate legati de latere ad hoc nostrum regnum misisti, commemoravit ea, ad quæ per ipsum tibi nostro nomine pollicenda, vovenda, expromittenda, nos antequam regnũ suscepissemus, religionis in se ritus quidam deduxerat. Nos nostra promissa exequi, accedente moderatrice rerum ecclesiasticarum tua auctoritate, studemus ac volumus, & id quidem tanto volumus animo propensiori, quanto nobis regnum Franciæ florens & bello vacuum tuetur Deus & protegit. Omnibus itaque victimis potiorem obedientiam intelligentes, assensi sumus his quæ tuo nomine nobis aperta sunt, ipsam scilicet pragmaticam sanctionem tibi tuæque sedi esse infensam, utpote quæ in seditione & schismatis tempore, atque per seditionem, sectionis a tua sede figuram, nata sit: & quæ, dum tibi, a quo sacræ leges oriuntur & manant, quantamlibet eripit auctoritatem, omne jus & omnem legem dissolvit. Illud enim exoritur, quod idem consiliarius in nomine tuæ sanctitatis adstruxit, ut dum per pragmaticam sanctionem ipsam summa in ecclesia tuæ sanctitatis auctoritas minuitur, dum prælatis in regno nostro quoddam licentiæ templum præstruitur, dum congruens unitas ad alia regna conformitasque tolli videtur, abroganda sit ipsa pragmatica, tollendaque a regno nostro, quippe quæ adversus tuam sedem, omnium ecclesiarum* matronam, ab inferioribus prælatis lata sit, tamquam, ut scriptura loquitur, *Quomodo si elevetur virga contra levantem se, aut baculus, qui utique lignum est*. Quidquid, beatissime pater, licet plerique docti homines confutare niterentur atque diluere, multaque nos dehortarentur abrogare sanctionem ipsam; te tamen principem totius ecclesiæ, antistitem sacrorum, te dominici gregis pastorem profitemur & scimus, teque jubentem sequimur, tibi & beatissimi Petri cathedræ consentimus & * injungimur. Itaq; sicut mandasti, pragmaticam ipsam a regno nostro, nostroque Viennensi Delphinatu & omni ditione nostra per præsentes pellimus, dejicimus, stirpitusque abrogamus, & quam, qualemve ante pragmaticæ ipsius editionem, circa ecclesiarum, beneficiorum, aliarumque rerum spiritualium dispositionem, censuram, moderationem in regno nostro omnique ditione nostra, tui prædecessores Martinus quintus & Eugenius quartus Romani pontifices habebant & exercebant, talem eamdemque nostro adjutorio beatissimo Petro tibique ipsius successori reddimus, præstamus & restituimus, cum judicio libero, cum potestate non coarctata. Tu enim, cum scias quid auctoritate divinitus tibi tradita possis, quas pro regni nostri & ecclesiarum in eo tranquillitate postulabimus, non negliges res necessarias, poterisque semper quod opportunum fuerit judicare. Utere igitur deinceps in regno nostro potestate tua, ut voles, atque illam exerce. Nam ut hominum membra nulla contentione, capite uno atque una mente ducuntur, sic tuis sacris decretis ecclesiæ prælati in regno nostro & Delphinatu consonantiam & obedientiam plenam refundent. Quod si forte obnitentur aliqui, aut reclamabunt, nos in verbo regio pollicemur tuæ beatitudini, atque promittimus exequi facere tua mandata, omni appellationis aut oppositionis obstaculo prorsus excluso, eosque qui tibi contumaces fuerint, pro tuo jussu comprimemus & refrenabimus.

* f. legendum est, augeri

* f. matrem Isa. 10.

* jungimur. * f. conjungimur.

Datæ Turonis sub magno sigillo nostro, die vigesimaseptima mensis Novembris, anno domini 1461. & regni nostri primo.

Postmodum vero excellens doctor dominus Melchior de Bardassinis advocatus concilii, habuit orationem multum ornatam & luculentam super reprobatione pragmaticæ sanctionis, petens illam revocari & annullari, ac decerni monitorium contra prælatos, capitula, conventus, principes Franciæ, præsidentes parlamentorum, & alios, sua communiter vel divisim interesse putantes, ut comparere deberent ad allegandum, quare dicta pragmatica revocari non debet. Et illud idem petiit dominus Marianus de Cuccinis procurator fisci, & sacri concilii procurator. Et sanctissimus dominus noster, hoc sacro approbante concilio, decrevit monitorium & citationem sub termino sexaginta dierum tenoris infra scripti.

MONITORIUM CONTRA PRAGMATICAM & ejus assertores.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Licet sacrorum canonum instituta, sanctorum patrum & Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, & in generalibus legitimis conciliis pro defensione ecclesiasticæ libertatis, dignitatisque sedis apostolicæ tuitione, consultissima deliberatione sancita, inviolabiliter ab omnibus custodiri oporteat, ipsorumque decreta, veluti divina inspiratione edita, immutabilia censeantur; Romanus tamen pontifex, qui regis æterni, rerumque & jurium omnium conditoris locum, licet imparibus meritis, tenet in terris, cum hujusmodi decreta saluberrima & honesta, hominum calliditate & ambitione vergi conspiciat in abusum, & humanas traditiones Christi legibus anteferri, ut ecclesiæ indemnitati & libertati opportune subveniat, & præsumptam curet deponere malitiam perversorum, eorumque conatibus occurrat: interdum cogitur abusiones & humanas traditiones hujusmodi nullas & invalidas declarare & abrogare

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO IV.

in jure & bullis indictionis contra non venientes ad concilium. Relatione facta, idem dominus Marianus accusavit contumaciam absentium, & petiit decerni citationem contra eos, ad videndum se declarari in proxima sessione: & sanctissimus dominus nihil respondit.

Deinde reverendus pater dominus Alexius episcopus Melfitanus, procurator reverendi patris domini Raphaelis episcopi Malfiensis, ad interessendum concilio, & eum excusandum, dedit quoddam mandatum subscriptum per discretum virum Guillelmum de Voys clericum Cenomanensem, apostolica auctoritate notarium. Et reverendus dominus Rodericus Ioannis, abbas beatæ Mariæ de Tavoica Tudensis diœcesis, procurator reverendi patris domini Henrici episcopi Septensis *primus* Africanus, dedit mandatum dicti episcopi subscriptum propria manu, & ejus proprio sigillo sigillatum. Postmodum vero venerabilis vir dominus Ioannes Roderici de Tapia, portionarius ecclesiæ Cordubensis, procurator reverendi patris domini Gometii de Toleto episcopi Placentinensis, dedit quoddam mandatum dicti episcopi, subscriptum per discretum virum dominum Ferdinandum de Toro clericum Placentinæ diœcesis, publicum apostolica auctoritate notarium, ad interessendum concilio, & eumdem dominum episcopum excusandum. Deinde supradictus dominus Marianus procurator concilii, petiit de omnibus & singulis actis & gestis in supradicta sessione instrumentum & instrumenta. Et fuit indicta quinta sessio decimoquarto Kalendas Martii proxime futuri. Et hæc fuerunt pro quarta sessione. Qua absoluta, sanctissimus dominus noster volens Deo gratias de gestis reddere, incepit cantare hymnum exultationis, Te Deum laudamus, capella prosequente usque ad finem. Quo finito, sua sanctitas, cum cardinalibus & prælatis exeuntibus de loco concilii, equitavit ad palatium sancti Petri in Vaticano.

Hæc fuit ultima sessio, in qua intervenit personaliter sanctissimus dominus noster Iulius secundus, qui etiam tunc infirmabatur aliqualiter, adeo quod causante gravi ægritudine & crescente, in quinta sessione tenta tempore suo non potuerit personaliter interesse.

Christophori Marcelli in quarta Lateranensis concilii sessione habita oratio.

Si quis ante miratus sit, beatissime pater, quod ad laudatissimum hoc dicendi munus admissus quispiam non satis dignus apparuit, hoc tempore mirandum potius esse videtur, cum me, neque alias hoc genere laudis functum, neque, de more, candidatum, videat hunc ascendisse locum, hanc provinciam tanto cum animo suscepisse. Sed profecto non est cur mirari debeat, si tuam inspiciat pietatem, si meam in te observantiam, tuæque in me gratiæ conquirendæ servandæque studium recognoscat. Iussisti tu, pater sancte, & parui: hoc munere me dignum efficere voluisti, & contemnere nolui, sed animo libenti suscepi: ad quod alioquin me nulla causa, nullum judicium, nulla sententia compellere potuisset. Idque unum me magis inter alia recreat, quod ea de re dicturus sum, sola cujus amplitudine quævis facile splendere potest oratio. Dicendum est enim de officio principis, quo suam recte civitatem componat, regat, instituat. Dicendum, inquam, his temporibus, quibus sanctissima Christiana respu- A blica varia civium confusione visa est maxime perturbari. Neque ita mihi dicendum, pater sancte, ut te moneam quidquam aut doceam, quod usque modo non egeris: sed ex his quæ dixero, quisque probitatem tuam, vires, ingenium, optimeque administratum imperium magis ac magis intelligat, ad bene beateque vivendum animetur, deformitatem abjiciat, consuetudinem mutet, tibi optimo maximoque principi læto inserviat animo. Quod utinam, te duce, assequi valeamus, ut majores laudes, quam vel quisq; meruerit ante, vel mente concipere possumus, sub tuo tibi cumulatissime contingant imperio. Dicam igitur tuis fretus auspiciis, sacra- B tissime pontifex. Si qua ulla in re (quod non ambigo) sed in multis defecero, sic veniam dabis, ut omnes sat esse sciant, me tua in primis auctoritate suffultum, in re magna dixisse quidquam, sed longe melius voluisse. Cum rerumpublicarum ea præstantissima sit (ut philosophi attestantur omnes) quæ ab uno tantum principe & civili peritia prædito & bonis moribus instituto regitur, duas præcipuas ejus partes invenio: quarum altera ad virtutes & judicium pertinet, altera ad rerum agendarum necessitatem, quam imperatoriam vocant. Si enim princeps civitatem suam bene institutam, civesque in ea ad bene agendum promptos esse voluerit, ipse prius, tam- C quam speculum in quo bonarum actionum imagines splendeant, virtutes sequatur, amplectatur & præferat, operæpretium est. Namque semper ad principum mores omnis civitas omnisque respublica componi solet, in quos omnium vertuntur oculi, alliciuntur animi, suoque non amplius, sed eorum arbitrio & consuetudine vivunt. Ita enim cum principi tamquam præstantissimo cariores fieri, invicemque præstare, nativo quodam instinctu percupiant, illum pro viribus imitari student, ejus vestigia sequi, atque ita mores imbibere, ut nihil aliud agere, nihil excogitare penitus videantur. Inde visi sunt cives pro duce forti for- D tes maxima subire pericula, mortemque ipsam oppetere: inde abstinentes fieri, justi, modesti, cauti, liberales, magnanimi, ceterisque virtutibus præditi, & tamquam ab unico eorum sole suum quisque splendorem accipere. Quid de vitiis dicam? Cum natura semper ad malum prona pro sensuum voluptatibus, quibus negotium commune habemus cum feris, si male agendi cives in principe amplum & manifestum habent exemplum, citius ad ejus imitationem accedunt, currunt, advolant, imo ipsum facile exuperant. Hinc apertæ tyrannides, inhonesta lucra, corruptiones, rapinæ, ambitiones, Dei contemptus, civitatum mutationes, rerumpublicarum jacturæ: hinc sævi- E tiæ, variaque tormentorum genera, stupra, incestus, sacrilegia & mille mortes quotidie inspiciuntur. Virtutis autem imitatio, etsi difficilior alis videatur, cum tamen ad rationis stimulos & ignes advertimus, nulla est magis delectabilis, nulla dulcior, nulla suavior: qua non tantum opus, ut in plerisque aliis, sed etiam ejus auctorem suspicimus & laudamus. Ex quo sapiens illud Antisthenis, Ismeniam optimum fuisse tibicinem, sed nequam hominem, asserentis. Nam si probus foret, non esset utique tibicen. Neque ullus unquam ingenuus vehementer etiam admiratus Iovem, aut Iunonem inspiciens, Phidias aut Polycletus fieri concupivit. Atque ideo virtus in cunctis per se amabilis & honorabilis, sed in principe, velut in maxime ingenuo, præcipue commendatur.

ANNO CHRISTI 1512

SESSIO IV.

reformationi defensionique ecclesiasticæ libertatis, ac fidei catholicæ tranquillitati & augmento, paternis & solicitis studiis intendentes, ad omnipotentis Dei & individuæ Trinitatis laudem & gloriam, sacro hoc approbante concilio, literas nostras a nobis dudum emanatas, eidem concilio notas, per quas Romanæ curiæ officiales & illorum exactiones generaliter reformavimus, approbamus & innovamus, illasque, quas per nonnullos postea tunc expressos ad fidelium utilitatem juxta intentionem nostram declarari mandavimus, per præfatos expressos, & cum illis alios diversarum nationum prælatos, nunc in præfato concilio præsentes deputandos, omnibus quæ judicium humanum pervertere possent, cessantibus ut justum & æquum fuerit, particulariter declarari, & declarationes ipsas, in aliis sessionibus nobis in hoc sacro concilio referendas, & ab eodem concilio approbandas, ut debite exequantur, præcipimus & mandamus. Insuper cum jam per multa temporum spatia per nonnullos prælatos Gallicę nationis, & nobiles laicos, ac alios illis faventes, præsertim cujusdam sanctionis prætextu, quam ipsi pragmaticam vocant, apostolicæ sedi, sanctæque Romanæ universalis ecclesiæ capiti, libertati & auctoritati enormiter detractum, sacrisque canonibus derogatum fuerit: nos rem adeo perniciosam in Dei offensam, & ecclesiæ præfatæ vilipendium & evidens detrimentum, amplius ferre nequeuntes, cum sanctio ipsa ab omni ad id legitima potestate carentibus, nullorumque summorum pontificum, aut generalium legitimorum conciliorum auctoritate facta, sed quodam abusu tantum in illis partibus introducta & observata fuerit, illaque cum in ea contentis nulla & invalida merito declarari & abrogari debeat; quam etiam claræ memoriæ Ludovicus undecimus Francorum rex abrogavit, ut in ejus patentibus literis desuper confectis plenius continetur. Declarationis igitur & abrogationis per nos faciendarum hujusmodi negotium & discussionem venerabilium fratrum nostrorum ecclesiæ præfatæ cardinalium & aliorum prælatorum congregationibus, quas in Lateranensi sala superiori, quatenus opus fuerit, facient relationemque discussorum in prima, aut aliis sessionibus, prout commode fieri poterit, nobis & sacro concilio approbante, committimus, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta, & laicos illis faventes, cujuscumque dignitatis, etiam si regalis existerent, sanctione præfata abutentes, seu illam approbantes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateat accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram nobis & concilio præfato, causasque dicendum, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem, dignitatem & unitatem ecclesiæ Romanæ & apostolicæ sedis, sacrorumque canonum & ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari, decerni, & abrogari non debeat, illosque sic monitos & citatos arctari & teneri, ac si personaliter moniti & citati fuissent, statuimus & decernimus. Vlterius omnes & singulas provisiones, collationes beneficiorum ecclesiasticorum, confirmationes electionum & postulationum, concessionum gra-

A tias, mandata & indulta quæcumque, tam gratiam, quam justitiam, seu mixtim concernentia, cujuscumque tenoris existant, quæ præsentibus pro expressis haberi volumus, per synagogam vel conciliabulum Pisanum, illiusque schismaticos adhærentes, facta & concessa, quamvis sint nulla & invalida, pro potiori tamen cautela, nulla & irrita, nulliusque roboris vel momenti esse, omnesque & singulos cujuscumque dignitatis, status, gradus, nobilitatis, ordinis & conditionis existentes, quibus concessa fuerunt, aut quorum commodum, utilitatem seu honorem quomodolibet respiciunt, nullos eorum fructus, redditus & proventus suos facere, vel hactenus fecisse, sed ad il-
B lorum restitutionem, & ipsorum beneficiorum, & aliorum præmissorum concessorum dimissionem teneri, & nisi beneficia ipsa & alia eis concessa infra duos menses a data præsentium computandos realiter & omnino dimiserint, etiam aliis beneficiis ecclesiasticis, quæ justo titulo possident, eo ipso privatos existere, dicto sacro approbante concilio, decernimus. Fructus quoque, redditus & proventus hujusmodi, ac quasvis pecunias decimarum per dictum conciliabulum impositarum, exactos & exigendos, expeditioni contra infideles faciendæ applicamus. Vt autem declaratio reformationis & nullitatis sanctionis prædictæ, aliaque gerenda mature exe-
C qui, & præfati ad sacrum concilium hujusmodi venturi, quorum aliquos jam iter ad veniendum arripuisse accepimus, commode venire possint, quintam sessionem decimoquarto Kalendas Martii, quæ erit quarta feria post primam dominicam quadragesimæ proxime futuræ, faciendam, præfato sacro concilio approbante, indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, præcepti, mandati, commissionis, monitionis, citationis, ordinationis, decreti, applicationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit
D incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. quarto Idus Decembris, pontificatus nostri anno decimo.

Ia. Questemberg.

Qua perlecta, idem reverendus pater dominus Alexander episcopus petiit a patribus existentibus in concilio, an placerent reverendis paternitatibus suis contenta in schedula seu bulla.
E Et immediate scrutatores votorum una cum protonotariis & notariis iverunt ad recipiendum vota patrum. Et omnes, post sanctissimum dominum nostrum, qui respondit per verbum, Placet, responderunt, placere eis contenta in schedula.

Postmodum vero de mandato præfati sanctissimi domini nostri, ad instantiam domini Mariani de Cuccinis procuratoris, discreti viri domini Petrus Mengivar & Ioannes Bernardi, præfati domini nostri cursores, ad portas concilii alta & intelligibili voce citarunt omnes interesse debentes, tam de jure, quam de consuetudine, concilio; & vocaverunt eos, ut accederent ad interessendum concilio, ad evitandum pœnas contentas in

ANNO CHRISTI 1512.

concilium, a Dionysio Antiochenum, ab Innocentio Lugdunense prius, & recentius a Gregorio quingentorum patrum numero celebratum, ubi Constantinopolitani patriarchæ & Palæologi imperatoris præsentia, post tertiumdecimum orientalis ecclesiæ ab occidentali recessum, unio restituta fuit, sponteque sua nonnulla ex ferocissimis Scytharum gentibus sacri lavacri felicia insignia suscepere. Sileo quibus alia Græcorum & aliorum perniciosissima extincta sunt schismata. Prætereo, quæ regibus & principibus silentium, legesque imposuerunt & frena. Ea denique in universum omitto, quibus pro reformanda ecclesia, pro negligendis deliciis, abjicienda pompa, fastu, luxu, mollitie, omnique extinguenda libidine, sanctissima instituta sunt edita. Quæ si recensere proponerem animo, nedum vobis in dicendo, patres, sed mihi ipsi in connumerando deficerem. Id unum præterire non possum, quod ubi sanctissimum hoc pro novandis legibus, ac sedanda seditione, a te nostro omnium patre Iulio secundo pontifice maximo, apud Lateranum fuit convocatum concilium hisque diebus, quibus haberi debebat, de totius ecclesiæ summa actum esse videbatur, quando audita est cruentissima illa & numquam satis deplorata Ravennæ clades, quando nudatis ensibus hostes cujusque jugulo imminere acerrimi videbantur, quando præsidium omne, omnis spes subsidii sublata erat: illismet, inquam, diebus visi sunt hostes effugere, fusi, fugatiq; , nullum habere, qui eos caperet, Italiæ locum; omnes animi vires & imperium statim restitui. Credo equidem, pater sancte, quod Deus optimus maximus per te pacificam ecclesiæ restitutionem, ac sævissimi schismatis extinctionem excupiens, tantum a nobis avertere decrevit incendium. O felix Lateranense concilium, o sanctissima concio, cui divinus cœtus & multitudo respondet in cælis ubi una pietas viget, unus amor, una felicitas. Sed longe quidem felicius atque beatius, si quando, te duce, dabitur, ut restituta quiete, restitutis moribus, restituta ecclesia, in summa animi tranquillitate vivamus. De opibus præterea, de bello & pace debet agere princeps, eo quod si nullæ sint opes, civitatem tutari non potest, neque bellum indicere, neque pacem servare, neque seipsum intra mœnia custodire. Illæ namque sunt opes, sine quibus neque publica, neque privata agitur vita. Cum enim communia nusquam sint omnia, sed quisque arte sua & ingenio vivat, cum domus, familiæ, agri, prædia, urbes, opida, arces, respublicæ, imperia, totusque terrarum orbis sit in partes divisus, commutatio necessaria, & cunctis habendi & dominandi sit innata libido; opes habeamus oportet, ut hinc bellum, inde pacem, hinc victus, annonam, commeatus, inde munitiones, arma, viros, equos, mœnia propugnacula, muros, aggeres, valla, tormenta aliaque instrumenta bellica comparare, erigere, servare & custodire possimus. Inde vectigalia, fisci, æraria, solutiones, census, pensiones, tributa sunt, ut decet, a principe instituenda. Bellum vero sic semper agendum, ut nunquam nisi justum suscipiatur, illiusque tantum causa, ut scilicet in pace vivamus. Pax enim est animi quies, pax vita, pax humana felicitas. A pace amicitiæ, societates, fœdera, affinitates, cognationes, conjugia, procreationes, liberi, virtus, religio & rerumpublicarum incrementa procedunt. Iu-

A stum autem id bellum appellandum existimo, ad quod vel inviti, ut nosipsos nostrumque defendamus imperium, trahimur: vel sponte, ut quæ quandoque nostra fuerint, capiamus, aggrediamur. Publicas enim injurias, publica detrimenta, usurpationes injustas, violenta dominia princeps æquo animo ferre non debet, sed totis viribus quæ sua sunt servare, arrepta armis recipere, potiusque velle mori, quam turpiter & cum ignominia vivere. Quid enim deterius viro privato, nedum principi, quam ignavia vel metu torpere, succumbere, & seipsum despicere? Quid pulcrius, quid gloriosius atque præstantius, quam pro patria, pro justitia, pro liber-

B tate certare, mortemque ipsam, si oporteret, oppetere? Quemadmodum tu, pater sancte, in tam justissimo adversus potentissimos hostes suscepto bello ita gessisti, ut ardentissimos æstus, acerbissima frigora, noctes insomnes, adversas valetudines, omnia vitæ incommoda, & fere mortem ipsam non tantum intrepide tuleris, sed quasi sponte tua obieris. Vnde prius largissima opum effusione ingenti comparato exercitu, & Bononiæ salus apparuit, & pulsis novissime ab Italiæ finibus hostibus, omnem gloriam, omnem immortalitatem, quam nullus unquam pontifex assequi potuit, tibi merito vendicasti, Regiumque, Parmam, Placentiam tuo sacratissimo imperio subdidisti. Ex quo omnis Italiæ locus, omnis populus, omnis civitas, omnis respubli-

C ca, omnes denique privatim & publice gaudent, jubilant, exultant, teque omnis ævi, omnium sæculorum, omnium gentium principem & caput appellant. Sed longe melius in posterum appellabunt habebuntque, si hac tua felicitate, fine tandem armis imposito, in pace sint omnia constituta. Quæ vero ad regionum custodiam & communem populi conventum faciunt, jam temporis angustia prætermus. Cum igitur tantæ reipublicæ unicus atque supremus princeps fueris institutus, beatissime pontifex, cui summa data potestas, ac divinum injunctum imperium, tuum est, quemadmodum oppressam armis erexisti, amplificasti, ita moribus depravatam ecclesiam reformare, corrigere, illustrare. In tanta

D namque peccandi licentia constituti sumus, ut, paucis quibusdam exceptis, nullus sit, qui virtutibus non officiat omnibus, qui leges neque minimas quidem observet. Omnia improbitas & intemperantia complet & occupat, omnia a recto æquitatis, & justitiæ tramite deviant, in obliquum tendunt; neque ullus est, qui ad seipsum, ad cor suum mentemque respiciat. Quisque commoditatem suam privatamque utilitatem prætendit. Ipsa vero respublica, ipsa ecclesia derelinquitur, & derelicta conqueritur, & languet, & plorat. Eam namque a nonnullis integritatem ejus lacerare volentibus angi videmus, mirum in modum cruciari. Quam etiam penitus lacerassent, nisi tuis viribus obstitisses, invictissime pontifex. Videmus multiformem

E Centaurorum Satyrorumque choream, qui reipublicæ hujus formam quotidie immutant, alterant atque perturbant, qui seditiones parant, fovent, enutriunt. Videmus simulatores undique, sophistarumque sophistas, quos dominus in euangelio rapaces lupos appellat, qui ovium vestimentis induti, quibusdam pietatis & religionis præstigiis mortales cunctos illudunt; in quibus omnis impietas & libido viget, ambitio, livor,

SESSIO I.

ANNO CHRISTI 1512.

SESSIO IV.

mendatur: sine qua nihil probum, nihil sanctum, nihil egregium fieri excogitarive potest. Sed quoniam virtutum omnium fons & origo est amandi virtus, qua Deum optimum maximum noscimus, colimus & veneramur, qua bonitatem ejus, pulcritudinem, potentiam, majestatem, rerumque omnium ab eo exitum gradatim, nosquemetipsos advertimus, conspicimus & amamus, præ ceteris est in principe collocanda. Hac enim religiosus fiet & optimus, hac optime suam civitatem custodiet, Deo & hominibus gratus. Longe namque melius amore quam metu civitatis imperium continetur. Metus plerumque odium affert. Id autem publici boni despectum, & privati studium parit: ex quo seditiones, rixæ, discordiæ, & rerumpublicarum eversiones denique exoriuntur. At cum cives a principe se amari perspexerint, in sententiam unam coibunt omnes, rem illi gratam facere, inservire, muneraque sibi imposita exequi ardentissime procurabunt, & veluti facibus quibusdam accensi, nihil erit tam arduum, tam noxium atque difficile, quod libenti non expediant animo, quantumvis terribilis præ oculis eorum adstaret interitus. Tot sunt hac in re majorum nostrorum exempla, qui pro patria, pro virtute, pro gloria, nisi divino quodam ardore correpti, nunquam occubuissent. Tot in sanctissima Christi familia martyrum testimonia, qui acerrimos cruciatus, extremaque vitæ supplicia hac amandi virtute, tamquam aliarum omnium radice, perpessi sunt, quot enumerare non possumus. Hæc est illa virtus quæ infima supremis conjungit, quæ divina omnia & humana complectitur, omnia perficit, omnia firmat, omnia subsistere facit. Hac mundus ipse productus, supernæ creatæ mentes. Hac totius universi quam admirabilis ordo concluditur. Quæ naturæ sunt, omnia ex immensa illa obscuritate & confusione in lucem ordinemque redacta, imo & lux ipsa, quam inquiunt e cælo in terram Prometheum detulisse, omnisque & vitæ & sapientiæ splendor inde processit. Hæc denique virtus, imo virtutum omnium parens, eo magis est terreno principe digna, quo Deus ipse mundum suo jure gubernat. Hanc si perfecte calluerit princeps, tenore uno, velut ab Herculeo lapide pendentes virtutes alias assequetur, ictibus fortunæ resistet, cum ea certabit & vincet: nihil nimio amore vel odio, nimia lætitia vel dolore, spe vel desiderio prosequetur: sed optime ex utroque contrario compositam, & ad medium redactam, in seipso pariet harmoniam, quam mox in civitate diffundet, voluptates abjiciet, aspernabitur opes, omnem ambitum ac inanem gloriam propulsabit: omnia illi ad vota succedent, optime imperabit, suumque felix augebit, auctumque perpetuo conservabit imperium. Sed ad imperatoriam artem, quæ principi magis est propria, jam convenit ut accedamus. Imperatoriam artem veluti principi summe necessariam, ita aliarum omnium præstantissimam credimus. Si enim in hoc distat princeps a cive, quod regit & imperat, hic vero regitur & gubernatur; utrisque eædem aut dignitate pares artes esse non possunt. Quæ principis ergo præstantior, cum tam varia tamque multiplicia in civitate spectet officia, tot artes, quas liberales & mechanicas vocant, tot magistratus, ceremonias, ritus ac humanæ vitæ consuetudines, quæ a principis regimine pendent, est utique difficilis cognitu, sed difficilior comparatu, ideoque in paucissimis sem-

A per inventa. Neque ex omnibus artibus quamdam unam conflari posse censendum, quæ conveniat principi, sed eam esse, qua vir bonus & sapiens cum ratione rempublicam administrat ad subditorum salutem. Quæ vero pro varia temporum expectatione in republica debeat agere princeps (ut paulo altius repetamus) sunt de ferendis legibus, de opibus, de bello & pace, de locorum & regionum custodia, & de his quæ ad communem populi conventum faciunt, pertractare, consulere, deliberare. At quoniam quandoque non est ea regis prudentia, quę universos valeat supplere defectus; neque talis rex ipse in civitatibus nascitur, auctore Platone, qualis inter apum examina statim a principio ceteras antecellens exoritur: plurium consilio in statuendis legibus, aliisque rebus B agendis, utatur necesse est. Ita namque multorum sententia confirmata magis, & laudabilior & gratior & acceptior cunctis efficitur. Neque inde principi auctoritatis quidquam adimitur, sed ejus virtus, probitas, sanctitas amplius elucescit. Ad ferendas autem leges, non ex suo tantum capite, sed etiam a majoribus traditas, convenit ut princeps accipiat, utiles admittat, superfluas deleat, superstitiosas abjiciat; quæ rectæ rationi consonant, observandas instituat. Divina profecto hæc est legũ peritia, & adeo mortalibus necessaria, ut sine ipsa in cœtu vivere, quidve ad publicum vitæ bonum conferat, agnoscere nequeant: vel si noscant, id C semper nequaquam velint aut possint, eo quod ad privatam commoditatem natura eos mortalis semper impellit. Atq; ideo ars omnis, omnis multitudo, omne officium, magistratus omnis, privatumque omne & publicum regimen legibus indiget, & domus, & civitas, & respublica, & præfecturæ, & exercitus, & cujusque denique sigillatim hominis vita. Sine legibus fluctuant omnia, omnia titubant & in perturbatione sunt posita. His sublatis, æquitas aufertur, justitia perit, religio tollitur, negligitur ratio, mens offuscatur, vilescit animus, amicitiæ corruunt, odia insurgunt, omnis recte vivendi modus, omne denique bonum amittitur & ruit in præceps. Divina siquidem & humana, cælestia & terrena, animantia & vita carentia, & quæcumque in universo consistunt, D legibus indigent, legibus disponuntur: legibus affectiones, vires, habitus, actiones, officia numerantur.

Neque traditas tantum leges princeps debet accipere, sed pro temporis mutatione alias condere. Et in primis, quæ ad animum pertinent, ad religionem, ad mores, ad vitæ consuetudinem, ad concordiam, ad animi tranquillitatem, ad bene beateque vivendi rationem inspicere. Hinc bene merentibus præmia, favores, largitiones, beneficia, magistratus: demerentibus mulctas, castigationes, correctiones, exilia, depressiones impendere eosque tamquam putrida reipublicæ membra adu- E rere, abscindere, amputare, ne totum corpus inficiant. Quocirca toties frequentissimæ synodi & œcumenicæ, ex toto fere terrarum orbe convocatis patribus, sunt hinc inde celebrata concilia, sanctissimæ confirmatæ leges, institutiones mutatæ, hæreses abjectæ, castigati errores, difficultates solutæ, veritas probata, seditiones extinctæ, concordia restituta, una monstrata fides, una religio, unus princeps, qui summam in terris habeat potestatem. Taceo quæ tamquam euangelia quatuor venerari debemus. Taceo a Victore pontifice Alexandrinum convocatum

ANNO CHRISTI 1513

SESSIO V.

Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.

Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.

Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.

Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.

Reverendissimus dominus Ludovicus sanctę Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.

Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.

Reverendissimus dominus Sigismundus sanctæ Mariæ Novæ.

Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Iulius Corinthiensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.

Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Neapolitanus.

Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.

Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.

Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.

Reverendus pater dominus Raynaldus Ragusinus.

Reverendus pater dominus Andreas Noboniasiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.

Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.

Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.

Reverendus pater dominus Ioannes Maria Sipontinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.

Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.

Reverendus pater dominus Silvester Vuigorniensis.

Reverendus pater dominus Iacobus civitatis Ducalis.

Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.

A Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.

Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Ottanus.

Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.

Reverendus pater dominus Bertrandus Adriēsis.

Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.

Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.

B Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.

Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.

Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.

Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.

Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Reverendus pater dominus Vincentius Launensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.

C Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Tudensis.

Reverendus pater dominus Frāciscus Suessanus.

Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Brugniatensis.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.

D Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Nolanus.

Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.

Reverendus pater dominus Gabriel Calvensis.

Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Elvensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Acerranus.

Reverendus pater dominus Matthæus Vmbratinensis.

Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Castrensis.

Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.

E Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Galasius * Vilvensis. *Bellunēsis

Reverendus pater dominus Ioannes Bovinensis.

Reverendus pater dominus Baptista Aquinatensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.

Reverendus pater dominus Basilius Tudertinus.

Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.

Rverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis

Reverendus pater dominus Ludovicus Signiēsis.

Reverendus

ANNO CHRISTI 1512.

livor, rapacitas, tumor, sævitia dominatur. Videmus altera ex parte rabidissimos leones, & Christiani nominis hostes qui quotidie Christianas vires imminuunt, qui terra marique latissimum jactant imperium. Quos nisi divino & præpotenti quodam numine adjuti, ut tu quoque inhias magnanime pontifex, quandoque oppressuri essemus, die una profecto videremus passim per campos Italiæ spatiari, ignique omnia ac ferro vastari. Hinc merito conqueri potest ecclesia, & tanquam omnium mater, obortis lacrymis exclamare: *Filios nutrivi, ipsi autem spreverunt me.* Væ mihi miseræ & infelici, ex quo dignitatis culmine iniquorum manibus detracta sum? quo pacto meus mutatus color, offuscatus nitor, cælestis pulcritudo terrenis sordibus inquinata? His lamentationibus & querimoniis ad tuos sanctissimos devoluta pedes, in hunc modum opem humiliter implorare videtur: Terras & maria circuivi, & nullum præter te, Iuli pontifex beatissime, qui me magis diligeret, dignitatemque meam & salutem magis curaret, inveni. Tua sub ditione defensa sum, protecta, mirum in modum aucta. Tuis viribus & auctoritate intestini cesserunt hostes, seditiosa turba recessit, a tyrannide liberata Italia. Ad te igitur supplex tamquam ad verum principem, protectorem, Petrum & sponsum accedo, quem oro, obsecro & obtestor, si quæ corporis sunt, temporanea jura respiciunt, armis curasti, nunc quæ ad cujusque animum pertinent, non armis, sed sanctissimis legibus cura. Id namque longe facilius agere poteris, quam quæ hactenus egisti. Cura, inquam, pater beatissime, ut sponsæ tuæ forma decorque redeat & pulcritudo. Cura, ut grex tibi commissus optimis ac spiritalibus alimentis alatur & vivat. Cura, ut valetudo hæc quæ totum terrarum orbem invasit, abscedat. Cura, ut fluctuanti naviculæ, in alto a diris agitatæ ventis, salutis portus illuceat. Cura ne fruges cujus es cultor, præ nimia ariditate siccescat. Cura, ut ovile unum fiat, quod modo est in partes divisum. Cura denique, ut salutem quam dedisti nobis, & vitam & spiritum non amittamus. Tu enim pastor, tu medicus, tu gubernator, tu cultor, tu denique alter Deus in terris. Adverte igitur, clementissime pater, si sponsam tibi deditissimam amas, si justitiam, pietatem, modestiam, aliasque virtutes amplecteris; si velut es optimus ac præstantissimus princeps, ita principis artem & officium optime calles: adverte, inquam, & provide, ut hac in tua republica virtutes colantur, foveantur, maximoque sint habitæ precio, vitia expellantur, extinguantur, & tamquam perniciosissimæ pestes absistant. Adverte & provide, ut in ea concordia vigeat, discordia recedat, pax subeat, pax vera, pax sancta, pax communis & perpetuis temporibus duratura; ut justitiæ osculo & veritatis conjugio confirmata, super universam terram uberrimos cælestis benignitatis pariat fructus; ne forte, si secus fiat, velut ex quibusdam parvis igniculis majores & sæviores inde, imo maximæ & sævissimæ belli flammæ consurgant. Quos igitur in tui obsequium admisisti, pientissime pater, retine, fove, confirma. Quos respuisti, congrega, redige, serva, ut in vera Christi familia verus Christus inhabitet, una sit mens, unus animus, una voluntas. Communes autem & Christiani nominis hostes vexa, turba, confringe: fidelissimos & benemeritos suscipe, amplectere, adjuva: malignos abige, seditiosos propelle, dolosos ac fœdifragos disjice, perde, confunde. Si denuo opus est armis, in eos armis & potentissimis utere: sin autem, sola auctoritate procede. Ad hoc enim is tibi a Deo concessus est principatus, & totius Christianæ reipublicæ dignitas, salus, vita, libertas, omniaque fortunæ bona tuæ sapientiæ & potestati sint credita. Ad hoc Lateranense concilium convocasti, ad curæ tuæ solicitudines, labores & studia fuere semper intenta: ad hoc respiciunt omnium mortalium vota. Hoc expectant omnes, & apertis faucibus operam tuam implorant. Ita namque optimo virtutum moderamine per te contexta atque composita hujus reipublicæ tela, restituetur tibi hereditas tua, quam exiens aper de silva toties vorare prætendit. Redibunt aurea sæcula, tuoque flante spiritu effluent aquæ, & irroratione tua terra pinguescet. Dixi.

Isa. 1.

SESSIO IV.

SESSIO V.

SESSIO V.

Hæc notabilis & memoranda propter confirmationem bullæ factæ in materia electionis Romani pontificis canonice faciendæ.

Quinta sessio tenta & celebrata absente domino nostro Iulio secundo pontifice maximo propter ægritudinem, præsidente reverendissimo in Christo patre domino Raphaele episcopo Ostiensi sanctæ Romanæ ecclesiæ camerario, cardinale sancti Georgii nuncupato.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Mercurii decima sexta mensis Februarii, fuit celebrata quinta sessio in ecclesia Lateranensi in loco solito. In qua propter corporis alterationem & adversam valetudinem sanctissimi domini nostri Iulii divina providentia papæ secundi, fuit præsidens in præfata sessione reverendissimus in Christo pater & dominus Raphael episcopus Ostiensis, cardinalis sancti Georgii vulgariter nuncupatus, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarius. In qua fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, generales ordinum, & principum oratores, ac illustrissimi domini, & quamplures alii in diversis facultatibus doctores & magistri, videlicet reverendissimi in Christo patres & domini, domini

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis prædictus præsidens.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus tituli sanctæ Praxedis, Anglicus.

Reveren-

& ordinamentorum nostri communis, ad omnia & singula in tam pio & sacrosancto concilio, qualia & quantumcumque fuerint tractanda, peragenda, promittenda, jurejurando firmanda, præstanda, adimplenda, perficienda, tam de jure quam de facto & ex consuetudine, & non secus ac si nosipsi coram personaliter ageremus, faceremus & adimpleremus, promittentes omnia & singula a præfato nostro oratore, nomine quo supra, tam verbo quam scripto in præmissis & circa præmissa tractanda, peraganda, concludenda & firmanda, nos esse approbaturos, rataque & grata in perpetuum & omni tempore habituros. In quorum quidem omnium & singulorum fidem, robur & testimonium, has nostras præsentes literas in patenti forma, tam vivæ vocis oraculo, quam dato & obtento inter nos partito ad buxulas & pallo- B ctas, ac servatis servandis, fieri & sigillari jussimus nostri soliti & majoris sigilli divi Martini impressione.

Datum in nostro Lucensi palatio, anno domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero octava mensis Februarii.

Io. Nobilis cancellar.
de mandato scripsi.

Quo perlecto, exclusisque de more aliis non habentibus voces definitivas, exceptis oratoribus principum & baronibus, & aliis prioribus prælatis in suis subselliis existentibus mitratis, clausoque concilio & portis, reverendus pater dominus Scaramuza episcopus Cumanus ascendit C ambonem, & legit quamdam bullam tenoris sequentis.

BVLLA INNOVATIONIS & confirmationis constitutionis contra simoniacam pravitatem in electione pontificis non committendam.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Si summus rerum opifex, terrarum cælique sa- D tor, sua ineffabili providentia Romanum pontificem in cathedra præeminentiæ pastoralis Christiano generi præesse voluit, ut sanctam Romanam universalem ecclesiam sinceris corde & opere gubernaret, fideliumque omnium profectibus solicitis studiis intenderet, decens & salutare reputamus, ut in electione præfati pontificis, in quē ut puritatis & candoris speculum fideles ipsi intuentur, omnis labes omnisque illius suspicio absit, talesque ad tanti fastigii gradum assumantur, qui rite & recte & canonice ingressi modo & ordine convenientibus, naviculæ Petri guberna- E cula sustineant, talesque existant in tanto dignitatis culmine constituti, qui bonis & rectis solatio, malis autem formidini sint, & eorum exemplo ceteri fideles ad bene operandum instruantur, & ad viam salutis dirigantur, & ea quæ propterea per nos statuta & ordinata fuerunt pro rei magnitudine & gravitate, per sacrum generale concilium approbentur, & innoventur, & approbata & innovata communiantur, ut eo firmius perdurent & tenacius observentur, & adversus diaboli multiplices insidias defendantur, quo fuerint dicta auctoritate sæpius circumfulta. Dudum siquidem a nobis, magnis & urgentibus causis, magnaque & matura discussione & deliberatione cum A doctissimis & gravissimis viris, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, præcedentibus & præhabitis, emanarunt literæ tenoris subsequentis.

CONSTITVTIO INSERTA.

Iulius episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Cum tam divino quam humano jure, in spiritualibus præcipue detestabiliter simoniæ sit labes prohibita, & longe magis in electione Romani pontificis vicarii Iesu Christi domini nostri abominabilis sit, & universali ecclesiæ perniciosa: nos, qui regimini ejusdem universalis ecclesiæ, meritis licet imparibus, auctore domino præsidemus, cupientes quantum cum Deo possumus, in præmissis pro tantæ rei necessitate ac periculi magnitudine, ut tenemur, in posterum salubriter providere, de fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & unanimi consensu, hac nostra perpetuo valitura constitutione, apostolica auctoritate, & de potestatis nostræ plenitudine statuimus, ordinamus, decernimus & definimus, quod si (quod Deus pro sua clementia & in omnes bonitate avertat) contigerit, postquam nos vel successores nostros successive ipse Deus ab hujusmodi universalis ecclesiæ regimine absolverit, humani generis inimico procurante, & ambitione vel cupiditate ad hoc inclinante seu impellente, electionem Romani pontificis ab eo quem eligi contigerit, vel ab aliquo, seu aliquibus de cœtu cardinalium quomodolibet votum dantibus, per simoniacam hæresim in dando, promittendo, vel recipiendo pecunias, bona cujusque generis, castra, officia vel beneficia, seu promissiones & obligationes, commissam per se vel alium seu alios quomodocumque & qualitercumque, etiam in duarum partium, vel omnium cardinalium unanimi concordia quomodolibet, etiam per viam assumptionis unanimiter, nemine discrepante, etiam sine scrutinio factæ, celebrari vel fieri, non solum hujusmodi electio vel assumptio eo ipso nulla existat, & nullam eidem sic electo vel assumpto administrandi in spiritualibus & temporalibus facultatem tribuat, sed etiam contra dictum sic electum vel assumptum, de simoniaca labe a quocumque cardinale, qui eidem electioni interfuerit, opponi & excipi possit, sicut de vera & indubitata hæresi, ita quod a nullo pro Romano pontifice habeatur: quinimo ipse sic electus a priori suo cardinalatus & alio quocumque honore, ecclesiis cathedralibus, etiam metropolitanis & patriarchalibus, monasteriis, dignitatibus & aliis quibuscumque beneficiis & pensionibus, quæ tunc obtinebat in titulum vel in commendam, aut alias quomodocumque, eo ipso absque alia declaratione privatus existat: & idem electus, non apostolicus, sed apostaticus, & tamquam Simon magus & hæresiarcha, & ad prædicta omnia & singula perpetuo inhabilis habeatur & sit. Nec hujusmodi simoniaca electio per subsequentem ipsius inthronizationem, seu temporis cursum, aut etiam omnium cardinalium adorationem seu obedientiam, ullo unquam tempore convalescat. Liceatque omnibus & singulis cardinalibus, etiam illis qui huic simoniacæ electioni seu assumptioni consenserint, etiam post inthronizationem & adorationem seu obedien-

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO V.

Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Andreas * Adriacensis.

*Adjacen. Ajaceni

Reverendus pater dominus Lucas Gaurdiensis,
Reverendus pater dominus Augustinus Sagonensis.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Andreas Auxerensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis
Reverendus pater dominus Dominicus Imolensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Christophorus Polliminensis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Basilius abbas & generalis Vallis umbrosæ.
Reverendus pater dominus Floremondus sancti Georgii de Urbe.
Reverendus pater dominus Polydorus sancti Eutychii Spoletanæ diœcesis
Reverendus pater dominus Antonius sancti Galgani Vulteranensis diœcesis.
Reverendus pater dominus Guillelmus monasterii beatæ Mariæ Britonis.

Magistri generales ordinum.

Magister Ægidius ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Thomas ordinis Prædicatorum.
Magister Bernardus ordinis Carmelitarum.
Magister Timotheus ordinis Minorum.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, serenissimi Maximiliani Romanorum regis orator.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, illustrissimi & catholici Ferdinandi regis Aragonum & Castellæ gubernatoris.
Magnificus dominus Franciscus Forscarus illustrissimi dominii Venetorum orator.
Nobilis dominus Bonus de Francischis, communitatis Lucensium orator.

Illustrissimi domini temporales, & senator Urbis.

Illustrissimus dominus Fridericus marchio Mantuanus.
Magnificus dominus Iulius Storciatus senator Urbis.
Dominus Hieronymus Benzon, unus ex Urbis conservatoribus.
Illustrissimus dominus Iulius de Ursinis.
Illustrissimus dominus Iacobus de Sabellis.
Et alii quamplurimi domini & milites ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.

A Fuit celebrata missa Spiritus sancti per reverendum patrem dominum Alphonsum patriarcham Antiochenum in altari existente in loco concilii, quod fuit mutatum propter absentiam papæ, & versum versus reverendissimos dominos cardinales & prælatos concilii. Et facta oratione per reverendum patrem dominum Ioannem Mariam archiepiscopum Sipontinum, cujus tenor in fine præsentis sessionis inseretur, reverendissimus dominus Raphael episcopus Ostiensis præsidens accessit ad altare, & ibidem indutus ornamentis pontificalibus, sedens ante altare, habens dorsum ad altare, & faciem versus concilium, incepit hymnum, Veni creator Spiritus. Et cantatis litaniis & aliis devotis orationibus consuetis cantari, & cantato evangelio per dominum B Antonium de Piperno diaconum capellæ sanctissimi domini nostri papæ, quod est secundum Ioannem, & incipit, *Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium*, &c. nobilis dominus Bonus de Francischis orator communitatis Lucensis dedit mandatum communitatis suæ præsidenti concilii, ad interessendum concilio. Et statim supradictus reverendissimus dominus episcopus Ostiensis tradidit illud reverendo patri domino Thomæ Phædræ secretario concilii. Qui ascendit ambonem, & illud legit tenoris infra scripti.

MANDATVM LVCENSIVM.

C Cum sit, quod beatissimus & sanctissimus dominus noster Iulius summa Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex optimus maximus, ad extinguendum hæreses abolendumque perniciosum ac detestabile exortu schisma, & pro bono pacis universæ Christianæ reipublicæ, celebrari jam firma sententia sua decreverit, indixeritque generale & universale concilium in Laterano, nosque ut alios Christi fideles ad interveniendum hujusmodi concilio sua in nos paterna caritate sit hortatus, ideo nos aulam & vexillifer justitiæ populi & communis Lucensis, utpote qui universam potestatem & imperium nostræ civitatis & populi repræsentamus, juxta formam statutorum & ordinamen- D torum nostri communis, cum personaliter interesse nequeamus, sicuti nostri præcipui esset officii & desiderii, vices nostras tenore præsentium nostrarum patentium literarum, quas potestatem publici solennis & authentici instrumenti habere volumus, omni meliori modo, via, jure & forma quibus magis, melius & validius, tam de jure quam de facto & consuetudine a nobis fieri potest & debet, demandavimus & demandamus præstantissimo juris utriusque consulto domino Bono de Francischis, civi & oratori nostro dilectissimo Romæ agenti, ut hujusmodi sacrosancto concilio nostro & civitatis nostræ Lucensis, populique universi nomine intersit & assistat E cum reliquis potentatuum Christianorum legatis, qui etiam ibi aderunt, ea omnia & singula præstando & peragendo, quæ a nobis quoquo modo adhiberi & præstari possent, ad honorem, decus, ornamentum, amplitudinem, exaltationem & conservationem præfati sanctissimi domini nostri papæ Iulii secundi pontificis maximi, nec non sanctæ Romanæ ecclesiæ ac universalis ipsius sacrosancti Lateranensis concilii, cum amplissima auctoritate & omnimoda potestate, facultate, balia & arbitrio nobis in hac parte attributis juxta formam statutorum, decretorum &

Anno Christi 1513.

prælatis nostris domesticis lectæ & publicatæ & approbatæ, & demum in quinterno cancellariæ descriptæ & annotatæ, & in audientia contradictarum ac aliis locis publicis dictæ civitatis, & postremo Romæ in locis designatis solenniter publicatæ extiterunt, & earum exemplaria ad omnes fere Christianos principes transmissa. Nos insuper attendentes, quanti ponderis, quantique exitii Christi vicariorum in terris adulterinæ electiones essent, quantumque detrimenti Christianæ religioni afferre possent, præsertim his difficillimis temporibus, quibus diversimode vexatur Christiana religio universa, volentes satanæ dolis & insidiis, humanæque præsumptioni & ambitioni, quantum nobis permittitur, obviare, ut literæ prædictæ eo magis observentur, quo clarius constiterit, eas matura & salubri deliberatione dicti sacri concilii approbatas & innovatas, qua statutæ & ordinatæ fuerunt, licet ad sui subsistentiam & validitatem alia probatione non indigerent, sed ad abundantiorem cautelam, & ad tollendam omnem doli ac malitiæ causam male cogitantibus & tam saluberrimæ constitutioni contravenire satagentibus, ut eo tenacius observentur & difficilius tollantur, quo tantorum patrum fuerint approbatione munitæ, literas prædictas cum omnibus & singulis statutis, ordinationibus, decretis, definitionibus, pœnis, inhibitionibus, aliisque omnibus & singulis clausulis in eis contentis, sacro hoc Lateranensi concilio approbante, auctoritate & potestatis plenitudine præfatis approbamus & innovamus, easque inviolabiliter & irrefragabiliter observari & custodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis obtinere, ac cardinales, mediatores, oratores, nuntios & alios in dictis literis contentos, ad ipsarum literarum & omnium & singulorum in eis expressorum observationem, sub censuris & pœnis, & aliis in eis contentis, juxta earumdem literarum tenorem & formam teneri & obligatos fore decernimus & declaramus, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac omnibus illis quæ in dictis literis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, mandati, decreti & declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in basilica Lateranensi in sacra sessione, anno domini 1512. decimoquarto Kalendas Martii, pontificatus nostri anno decimo.

Bal. Tuerdus.
Ia. Questemberg.

Qua perlecta, idem reverendus pater petiit, an placerent paternitatibus patrum ibidem existentium contenta in bulla. Et immediate scrutatores votorum una cum protonotariis & notariis receperunt vota. Et omnibus fere habentibus vocem definitivam placuerunt simpliciter contenta in bulla, præter infra scriptos quinque, qui votarunt & responderunt ut infra: videlicet reverendus dominus Ioannes Dominicus episcopus Terdonensis, qui noluit dare votum, quia dixit se non esse bene informatum. Reverendo domino Benedicto episcopo Chiensi placuit dispositio schedulæ, sed non forma. Reverendus

A dominus episcopus Castrensis dixit, pœnas contentas in supradicta schedula esse modificandas. Reverendo domino Scaramuzæ episcopo Cumano placuit de manifesta simonia; de occulta non, nisi declaratione prius facta per generale concilium. Reverendo domino Alexandro episcopo Alexandrino placuit, quatenus simonia sit notoria facti permanentis, vel procederet declaratio generalis concilii, vel ab omnibus vel duabus partibus cardinalium opponeretur de simonia. Successive idem reverendus pater dominus Scaramuza episcopus Cumanus legit aliam schedulam tenoris infra scripti.

Sessio V.

ALIA SCHEDULA.

B *Iul.us episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.*

Inter alia necessaria & fructuosa opera in sacro Lateranensi concilio, pacis auctore favente, peragenda, in quarta illius sessione literas nostras, per quas Romanæ curiæ officiales & illorum exactiones generaliter reformavimus, per nonnullos alios deputandos & deputatos particulariter declarare, & declarationes ipsas in aliis sessionibus nobis in eodem concilio referre, & ab ipso concilio approbari præcepimus & mandavimus, C nec non negotium & discussionem declarationis, nullitatis, invaliditatis & abrogationis assertæ sanctionis pragmaticæ in partibus Gallicanis nulla legitima auctoritate, sed contra ecclesiasticam libertatem, in sanctæ sedis vilipendium, abusui Gallicorum prælatorum & aliorum laicorum eis faventium introductæ, venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum in prima aut aliis sessionibus, prout commode fieri posset, nobis & concilio præfato faciendam, concilio hujusmodi approbante, commisimus, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, & D dicta sanctione abutentes, omnesque & singulos alios in præmissis sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateat accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, moneri, citari infra certum competentem terminum præfigendum ad comparendum coram nobis & dicto concilio, causasque dicendum, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem Romanæ ecclesiæ & sacrorum canonum, ac ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari & abrogari non deberet, statuimus & decrevimus. Cum autem particularis E declaratio officialium fieri & referri, citatioque & monitio contra prælatos Gallicos, & alios illis faventes, & sua interesse putantes, decretæ & executæ, reproduci hactenus non potuerint, & tempus ad comparendum præfixum nondum lapsum extiterit, nosque notoria adversa valetudine impediti, juxta desiderium cordis nostri in ipso concilio personaliter interesse non possimus, cupiamusque particularem reformationem, & citatione ac monitione hujusmodi reproductis, discussionem abrogationis & declarationis prædictarum, earumque relationes mature & accurate fieri, ac pristina nostra valetudine restituta, quam pius & misericors dominus sua solita clementia concedere nobis dignetur per

nosipsos

ANNO CHRISTI 1513. SESSIO V.

obedientiam, ac etiam universo clero, populo A Romano, nec non subditis & sancti Angeli de Urbe, ac quarumvis aliarum Romanæ ecclesiæ arcium præfectis, castellanis, capitaneis & aliis officialibus, quocumque homagio seu juramento vel cautione præstitis non obstantibus a talis electi, etiam inthronizati obedientia & devotione impune & quandocumque discedere, (ipsis fidei Romanæ ecclesiæ & obedientiæ futuri Romani pontificis canonice intrantis, nihilo minus adstrictis permanentibus) & eum ut magum, ethnicum, publicanum & hæresiarcham evitare. Ad cujus quoque confusionem possint cardinales qui præfatæ electioni se opponere voluerint, si præsumpserit se regimini universalis ec- B clesiæ prætextu talis electionis ingerere, auxilium brachii sæcularis contra eum implorare. Nec tales ab ejus obedientia discedentes, tamquam tunicæ domini scissores, aliquarum propter dictum discessum pœnarum seu censurarum ultioni subjaceant. Cardinales vero qui eum sic simoniace elegerint, a suis ordinibus & etiam cardinalatus titulis & honore, ac quibuscumque patriarchalibus, archiepiscopalibus, episcopalibus & aliis prælaturis ac dignitatibus & beneficiis, quæ in titulum vel commendam tunc obtinebant, vel in quibus, seu ad quæ jus tunc habebant, absque alia declaratione privati existant, nisi ab illo penitus & cum effectu discesserint, & reliquis C cardinalibus, qui hujusmodi simoniæ non consenserint, infra terminum octo dierum, postquam fuerint ab eis requisiti personaliter, si fieri poterit, alias per edictum publicum, se absque fictione vel fraude univerint & conjunxerint. Et tunc, si præfatis aliis cardinalibus se univerint & conjunxerint, in pristinum statum & ad pristinos honores & dignitates, etiam cardinalatus ac ecclesias & beneficia quibus præerant & quæ obtinebant, reintegrati, rehabilitati ac restituti & repositi, ab hujusmodi simoniæ labe & censuris ac pœnis ecclesiasticis quibuscumque absoluti eo ipso existant. Mediatores vero, proxenetæ, trapezitę tam clerici quam laici, cujuscũq; dignitatis, D qualitatis & ordinis fuerint, etiam patriarchali, archiepiscopali, sive episcopali, vel alia sæculari, mundana sive ecclesiastica dignitate præditi, etiam quorumcumque regum & principum oratores vel nuntii, hujus simoniacæ electionis participes, sint omnibus suis ecclesiis, beneficiis, prælaturis & feudis, ac aliis quibuscumque honoribus & bonis eo ipso privati, & ad similia inhabiles, ac etiam active & passive intestabiles, & eorum bona ipso facto ad instar reorum criminum læsæ majestatis fisco apostolicæ sedis applicentur devolvanturque, si prædicti delinquentes ecclesiastici fuerint, vel alias Romanæ ecclesiæ subditi. Bona vero & feuda taliter delin- E quentium non subditorum, sæcularium in partibus existentia, fisco sæcularis principis, in cujus territorio bona sita fuerint, ipso facto similiter applicentur. Ita tamen, quod si infra tres menses a die quo notum fuerit illos simoniam commisisse, vel participasse, principes dicta bona fisco suo actualiter non applicaverint, extunc illa fisco ecclesiæ Romanæ applicata censeantur, & sint eo ipso, absque aliqua similiter declaratione. Promissiones quoque & obligationes, sive sponsiones, propterea quandocumque, etiam ante tempus dictæ electionis, etiam extra personas cardinalium per quoscumque alios quomodocumque factæ, cum quavis inexcogitabili solennitatę & forma, etiam juratæ, conditionales, sive eventuales, & in forma excommissarum ex quacumque causa etiam depositi, mutui, cambii, confessionis de receptis, donationis, arrendamenti, vel venditionis, permutationis, vel alterius cujuscumque contractus, etiam in ampliori forma cameræ apostolicæ factæ, sint nullæ & invalidæ, & ad agendũ inefficaces, nullusque illarum vigore cogi vel cõstringi possit in judicio vel extra; liceatque omnibus ab illis impune absque aliquo metu sive perjurii nota recedere. Et insuper liceat cardinalibus qui electioni prædictæ simoniacæ interfuerint, & a præfato sic electo discesserint, adhibitis secum aliis cardinalibus, etiam illis qui hujusmodi simoniacæ electioni consenserint, & postea eisdem cardinalibus in dicta simonia non complicibus se univerint, si se cum eisdem unire voluerint: alioquin sine eis ad alterius nihilo minus pontificis electionem, non expectata alia sententia declaratoria simoniacæ electionis hujusmodi, eadem tamen præsente nostra constitutione semper in suo robore permanente, libere alias tamen canonice devenire, & concilium etiam generale indicere & convocare in loco idoneo, prout eis videbitur expedire, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, & præcipue felicis recordationis Alexandri papæ III. quæ incipit, Licet de evitanda discordia; & aliorum Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, etiam in conciliis generalibus editis, ceterisque contrariis quibuscumque inhibentibus. Postremo omnibus & singulis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, qui pro tempore erunt, & eorum sacro collegio, ne apostolica sede vacante, prædictis contravenire, vel contra præmissa vel aliquod præmissorum statuere, disponere, ordinare, vel aliquo modo facere seu attentare præsumant, quocumque exquisito colore vel causa, sub excommunicationis latę sententię pœna, quam ipso facto incurrant, & a qua nonnisi per Romanum pontificem canonice electum absolvi possint, nisi in mortis articulo, præcipimus: decernentes extunc irritum & inane, si secus super his vel aliquo præmissorum a quoquam scienter vel ignoranter, etiam per nos contigerit attentari. Ut autem præsentis constitutionis, decreti, statuti, ordinationis ac inhibitionis nostræ hujusmodi tenor ad omnium notitiam deducatur, volumus pręsentes literas nostras in valvis basilicæ principis apostolorum, nec non cancellariæ, ac in acie campi Floræ affigi, nec aliam earumdem literarum publicationis solẽnitatem requiri aut expectari debere, sed hujusmodi affixionem pro solenni publicatione & perpetuo robore sufficere. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum constitutionis, ordinationis, statuti, decreti, definitionis, applicationis, appropriationis & inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimoquinto, decimonono Kalendas Februarii, pontificatus nostri anno tertio.

Quæ literæ deinde pro ipsarum subsistentia firmiori & notorietate, dum Bononiæ cum nostra curia essemus de mense Octobris, pontificatus nostri anno septimo, in consistorio nostro secreto etiam venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus & aliquibus

ANNO CHRISTI. 1513.

SESSIO V.

unitatem, pacem: quæ tria divina munera & hominum & temporum injuria deleta videbantur.

Priusquam in hoc celeberrimo Christiani orbis conventu verba facere incipiam, ut ea dicenti mihi vobisque audientibus facultas divinitus infundatur, qua & ego ad communem Christianæ reipublicæ salutem dignitatemque pertinentia facile recenseam, & vos libere decernatis, laudabili majorum nostrorum monente instituto sanctissimi Spiritus, cujus numine salutaris hæc summo studio celebratur synodus, opem ac præsidium humillime implorabo.

Tametsi loci huius ornatissimi dignitas, & rei dignissimæ, de qua mihi dicendum est, amplitudo, vestrique amplissimi conspectus majestas, patres sapientissimi, ab hoc demandato dicendi munere me deterrebant, non tamen invitus, sed læto potius hilarique animo majorum imperio parui, si nihil aliud, hoc certe sperans me assecuturum laudis, quod indignus non fuerim judicatus, cujus orationi gravissima vestrum omnium præsentia interesset. Suadebat præterea, & magnopere confirmabat Iulii pontificis, vestro ac tantorum virorum erga rempublicam Christianam singulari & pene incredibili studio, quod præ se quisque ferre visus est mihi, cum antea semper, tum vero quoties ad hanc sacrosanctam conventum est Constantinianam ædem. Cunctos enim nostræ religionis ac fidei instaurandæ, confirmandæ, amplificandæ acerrimo inflari desiderio perspiciebam: unde facile adducebar ut crederem, me de his rebus quæ universo Christianorum cœtui consulerent atque prospicerent, dicentem vos attente benigneque audituros. Nam quæ maxime ad Christiani generis utilitatem, dignitatem, auctoritatem pertineant, statui quantum temporis angustia concesserit, hodierna oratione complecti. Adestote igitur animis, vosque ipsos mihi æquos benignosque præbete. Ego in id præcipue incumbam, ut nisi composita rerum varietate audientium auribus jucunditatem delectationemque attulero, satietatem quidem ac molestiam inculta verborum prolixitate minime sim allaturus.

Cum autem ad illustrandam & propagandam, nedum conservandam ac tuendam nostram fidem religionemque, synodum hoc tempore sapienter institutam luce clarius appareat, primum de saluberrima ejus institutione dicemus: ubi singularem pontificis Iulii prudentiam atque incredibilem animi celsitudinem attingi æquo animo patiamini. Quæ deinde pro Christianæ reipublicæ robore, splendore, amplitudine decernenda potissimum videntur, quo brevius fieri poterit perstringam. Sanctissimæ igitur hujus Lateranensis synodi institutionem cum alia plurima mirifice commendant. summisque in cælum laudibus extollunt, tum illud in primis, quod nil nisi ex omni parte perfectum, justum, optimum & Christianæ reipublicæ opportunum maximeque fructuosum, sapientissimorum patrum ac præstantium omni virtutum & disciplinarum genere hominum consilio, quorum lectissima hujusce templi subsellia ornari frequentia intuemur, statui decernive posse censetur: quippe quod plurimarum civitatum, gentium, nationum periculis atque eventis, vel ab ipsa terrarum orbis origine, compertum & exploratum est. Floruisse in Græcia Athenienses, viguisse Lacedæmonios, claruisse Corinthios accepimus, quamdiu integerrimorum consilia domi militiæque valuissent. Nihil enim (quod ad mores, ad instituta, ad leges, ad delectum habendum, ad aciem instruendam, ad conserendam pugnam spectaret) nisi exquisitis plurimorum sententiis, iisdem in civitatibus gerebatur. Nec ab re quidem apud Homerum Agamemnon ille plures sibi dari diutissimo ad Troiam bello Nestoris quam Achillis similes exoptabat, quorum alteri lacertis & viribus, alteri consiliis ac sententiis præstarent. Quid, quod hanc ipsam urbem summum imperii principatum non absque sapientissimorum hominum consilio adeptam, cunctis terrarum gentibus nationibusque privatim ac publice agendi normam legemque præscripsisse constat? Recolite singulas regum actiones, contemplamini post liberam civitatem universa consulum, tribunorum, decemvirorum, aliorumque magistratuum gesta. Evolvite cuncta Cæsarum monumenta. Quidnam aliud, obsecro, nisi prudentum consilia regnum peperisse, rempublicam constituisse, imperium potentiamque auxisse comperietis? Sed quid in re Christiano nomini opportuna, seu potius necessaria, ubi non de unius alteriusve reipublicæ ac provinciæ salute, libertate, dignitate, sed de sanctissima Christi fide, de orthodoxa religione, de Christianorum omnium quiete agitur, Græcorum Romanorumve diutius immoramur exemplis, cum longe melior consultandi ratio, præstantior consilii norma, exactius sapientissimorum hominum judicium, majorique diligentia perpensum, vel hoc ipso in loco, vel alibi gentium religionem nostram asseruerit, conservarit, defenderit, amplificarit; Complectimini cogitatione, si placet, Romanorum pontificum ad nostram hanc tempestatem labores, difficultates, pericula, tot tantarumque rerum discrimina. Quidnam aliud magis præsentaneum ad perferendas multiplices gentilium, hæreticorum, schismaticorum, improborum denique ac perditorum omnium agitationes atque procellas, ad evitandas syrtes & cautes, ad portenta & monstra conculcanda, iis visum fuisse remedium invenietis, quam ut universos patres ad se convocarent, quorum consilio apostolicæ ratis cursum in mediis fluctibus dirigerent, remis undas perfringerent, attollerent vela, ancoras jacerent, clavum tenerent, portum denique ipsum celerrime adventarent, lætissime contingerent, securissime potirentur? Itaque celebrent alii præclarissimarum rerum a Iulio pontifice gestarum magnitudinem, varietatem, numerum: commendent plurimi admirandam in profanis sacrisque ædificiis magnificentiam, perpetuam plerique omnes felicitatem extollant: ego vero singularem illius prudentiam, incredibilemque animi firmitatem admirari nunquam satis potero, quod in summa totius Italiæ consternatione, in perditissima nonnullorum audacia, nefariaque ambitione, in extrema potentissimi hostium exercitus immanitate intrepidus, interritus inconcussusque, ut tantorum patrum consilio, ne dicam auctoritate atque opera, uteretur, saluberrimam synodum (quod nostrorum temporum pontifices in majori omnium quiete & Christianorum principum obedientia, minorique hostium formidine aggredi non sunt ausi) Christiano orbi indixerit; indictam, nulla clade, nulla jactura deterritus, instituerit: institutam, nulla corporis atque animi molestia, nullo aliter sentientium suasu abstractus, sic Deo faven te in hunc

ANNO CHRISTI 1513.

nosipsos debitum apostolicæ servitutis in ipso concilio exequi, eodem sacro concilio approbante, sextam sessionem tertio Idus Aprilis proxime sequentis faciendam indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum præcepti, mandati, commissionis, statuti, decreti & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1512. decimaquarta Kalendas Martii, pontificatus nostri anno decimo.

Qua perlecta, idem reverendus pater petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula: & omnes, nemine penitus discrepante, dixerunt, placere contenta in schedula.

Postmodum dominus Marianus procurator fisci & concilii petiit, & obtinuit a reverendissimo domino præsidente citationem ad portam concilii, contra absentes interesse debentes ipsi sacro concilio. Et deinde facta citatione & relatione, accusavit contumaciam absentium, & petiit contra eos declarari pœnas & censuras decretas contra non venientes ad sacrum concilium: super quibus omnibus petiit instrumentum & instrumenta.

Deinde reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Dominicus episcopus Portuensis, cardinalis Grimanus nuncupatus, procurator reverendi patris domini Antonii Contareni patriarchæ Venetiarum, dedit ejus mandatum ad excusandum eumdem & nomine ejus interessendum, subscriptum per dominum Ioannem Franciscum a Puteo publicum notarium, & ejus sigillo sigillatum. Ac etiam dictus reverendissimus dominus cardinalis procurator reverendi patris domini Hieronymi Tarvisini electi Cremonensis, ad excusandum eumdem electum, ac ad interessendum nomine ejus sacro Lateranensi concilio, dedit duo mandata ipsius electi publica, & unum subscriptum per discretum virum Iacobum Fasolum de Venetiis, ejusdem electi sigillo sigillatum, & aliud subscriptum tantum per eumdem Iacobum Fasolum publicum notarium. Et reverendus pater dominus Hieronymus episcopus Buduensis procurator reverendi patris domini Iacobi de Petruciis episcopi * Larinensis, dedit mandatum ad excusandum eumdem Iacobum episcopum, & nomine ejus interessendum, subscriptum per discretum virum Loysium Granara de Neapoli, publicum apostolica auctoritate notarium. Et reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Antonius tituli sancti Vitalis presbyter cardinalis, procurator reverendi patris domini Christophori de Spiritibus electi Cæsenatensis, ad excusandum & interessendum concilio, dedit ejus mandatum subscriptum per dominum Petrum Paulum Ludovici publicum notarium. Et reverendus dominus Paris de Grassis, sanctissimi domini nostri papæ magister ceremoniarum, procurator reverendi patris domini Fi. Rovarella archiepiscopi Ravennatensis, docuit de ejus mandato legitimo ad excusandum & interessendum concilio, subscriptum per dominum Antonium Garuphum Britonensem, publicum notarium. Ac reverendus dominus Andreas Sanna canonicus * Vsulensis, procurator reverendi patris domini Ioannis Sannæ episcopi Vsulensis, docuit de ejus mandato ad interessendum & excusandum, & erat subscriptum per dominum Ioannem Ordium publicum notarium. Deinde reverendus pater dominus Galesius episcopus Bellunensis, procurator reverendi patris domini Angeli de Ripantibus de Esio episcopi Esini, dedit ejus mandatum subscriptum per dominum Antonium Franciscum SerAngeli de Esio publicum notarium. Et reverendus pater dominus Laurentius de Flisco episcopus Montis regalis, procurator reverendi patris domini Bonifacii Ferrier episcopi Iporigiensis, docuit de ejus legitimo mandato, * subscriptum per discretum virum Iacobum de Peritis de Baergoro publicum notarium. Et etiam dedit mandatum reverendi patris domini Augustini electi Vercellensis subscriptum per dominum Paulum Petri de Masæis publicum notarium, ad excusandum eosdem reverendos dominos Bonifacium & Augustinum, ac eorum nominibus interessendum sacro concilio. Successive reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Petrus tituli sancti Eusebii presbyter cardinalis Anconitanus nuncupatus, procurator reverendi patris domini Cosmæ Pacii archiepiscopi Florentini, volens docere de ejus mandato, dedit legitimum subscriptum per dominum Laurentium Andreæ de Ciobis publicum notarium. Et reverendus pater dominus Vincentius archiepiscopus Neapolitanus, procurator reverendi patris domini Iuliani episcopi Rubensis, ad excusandum & nomine ejus interessendum, dedit mandatum ejusdem, subscriptum per discretum virum dominum Ioannem Andream Florentinum de Neapoli publicum notarium. Et reverendus dominus Manilius acolytus sanctissimi domini nostri, procurator reverendi patris domini Pauli episcopi Argolicensis ad excusandum & interessendum concilio, dedit mandatum subscriptum per dominum Cataneum de Lipis publicum notarium. Et reverendus pater dominus Iacobus episcopus Paphensis, procurator reverendi patris domini Bartholomæi episcopi Montis viridis, ad excusandum & interessendum dedit mandatum subscriptum per dominum Laurentium Francisci de Bonnicontiis civem Romanum, de regione montium, publicum notarium. Et demum reverendus dominus Stanislaus de Avalzivo decretorum doctor, canonicus Noladislanuensis, dedit mandatum reverendi patris domini Vincentii episcopi * Noladislanuensis ad excusandum & interessendum ejus nomine in sacro Lateranensi concilio, subscriptum per dominum Matthiam Bernardi de Ossineza publicum notarium, clericum Placentinæ diœcesis. Quibus peractis, indicta fuit sessio sexta tertio Idus Aprilis proxime futuri. Et hæc fuerunt pro quinta sessione.

Finis quintæ sessionis tempore vitæ Iulii secundi expeditæ, eo absente propter ægritudinem, ex qua quatriduo post obiit. Tenor vero sermonis & orationis habitæ in dicta sessione per reverendum patrem dominum Ioannem Mariam de Monte archiepiscopum Sipontinum, sequitur, & est talis.

In prima orationis parte laudatur institutio conciliorum, & summus pontifex Iulius, quod Lateranense concilium indixerit. In secunda suadentur patres ad restituendam justitiam, unitatem,

* Alarinē.

SESSIO V.

* Vsellen.

* *f.* subscripto

* Nalven.

ANNO CHRISTI 1513. SESSIO V.

narum commutatione alendam spectant, si nobis proponere ante oculos velimus, nec victoriam parari, nisi vexilla sequendi, servandi ordines, ad tubæ signum sese instruendi, conserendi manum, pedem referendi, ceteraque id genus moliendi ac perferendi omnia, una insit militibus imperatoribusque voluntas. Nec navim ullam, nisi & gubernator & nautæ invicem consentiant, & alius alii in judicio atque opera nequaquam adversetur, ad certum unquam pervenire portum comperiemus. Postremo, si nostrum hoc humanum contemplemur corpus, optimam prudentissimamque rerum artificem naturam, cum in eo fabricando complures ac diversas partes ad varia studia & ministeria, utpote oculos ad videndum, ad audiendum aures, pedes ad incedendum, formasset, unam ceteris omnibus præfecisse, cujus citatu ac nutu cunctæ moveantur, seque ad agendum tolerandumve quidpiam in ejus ipsius conforment voluntate, perspiciemus. Quæ cum ita sint, quonam pacto perpetuum Christi regnum undique telis lacessitum vigere, æternam beatorum rempublicam diversis factionibus dissipatam florere, domum Dei sanctissimam sibi dissidentem constare, cælestem angelorum militiam inter se digladiantem eminere, salutarem apostolorum navim, diversis remigum & magistri conatibus agitatam, continen, redemptoris nostri membra scissa, separata, discerpta, ab unitate distracta, stare ac permanere, vel minimo temporis spatio arbitrabimur? Summa igitur, amplissimi patres, unitate, summa voluntatum animorumque concordia est opus, cum præsertim ea nobis divinis & præceptis & exemplis tantopere insinuetur. Omitto id quod inquit propheta in psalmis:
Psal. 67. *Deus habitare facit unanimes in domo.* Subticeo
Exod. 12. agnum Exodi in figura Christi occisum, atque in una domo comedi jussum. Prætereo manda-
Iof. 2. tum fuisse Raab, in qua ecclesia præformabatur, ut parentes, fratres, totamque familiam in domum suam colligeret ad seipsam: transeo verba
Ioan. 10. illa, nostra hac tempestate sæpius repetita: *Unum sumus ego & Pater, & erit unus grex & unus pastor.* Relinquo supplicium de iis divinitus sum-
Num. 16. ptum, qui sibi adversus Aaron legitimum sacerdotem sacrificandi licentiam arrogaverant: omnia denique divina præcepta atque exempla prætermitto. Quid enim eorum ullum adducam, cum nihil aliud sacrarum literarum contineant monimenta, quam unum esse Deum, unum Christum,
Matth. 16. unam ecclesiam, unam fidem, unam cathedram super firmissimam petram domini voce fundatam? Cumque id nos vel maxime, ut inquit Augustinus, ad unitatem cohortari debeat, quod ex uno dumtaxat homine universum gigni voluit humanum genus altissimus, ut quantopere unitatem in pluribus diligeret, nobis apertissime declararet. Hanc igitur primum omnium inducite, hanc custodite, hanc excolite, compositi in eo-
Eph. 4. dem sensu, ut Paulus apostolus inquit, *& in eadem sententia, sustinentes invicem in dilectione, satagentes servare unitatem spiritus in conjunctione pacis.* Pax itaque unitati conjungenda, aggreganda, copulanda est. Tanta est enim inter utramque necessitudo ac societas, ut cum arctissimo & firmissimo colligatæ sint vinculo, dissolvi earum una, quin & altera dissolvatur; ac servari una, quin servetur & altera, nullo modo possit. Quapropter extinctis bellorum flammis, quæ totum jam diu inflammarunt & incenderunt Christianum orbem, sacrosanctæque reipu-

A blicæ rebus compositis, cum justitia pariter atque unitate excitanda atque erigenda pax est. De qua cum latissimus dicendi campus occurrat, nec temporis angustia, nec vestra, patres, ceterorumque præstantium virorum benignitas atque humanitas longiorem expetat orationem, plura non dicam. Siquidem ea quæ ad Christiani generis utilitatem, dignitatem, auctoritatem, saluberrima hac synodo decernenda maxime videntur, breviter accepistis: quæ si vos vestris consiliis, vestris sententiis, vestris, inquam, suffragiis restituenda, servanda, confirmanda statuitis, non dico sanctissimam hanc Urbem veram pontificum sedem, sed orbem universum maximam atque
B perpetuam frugem percepturum sperate. Idque ut summi pontificis votis ac studiis vestrum omnium ac bonorum principum optatis respondeat, supremum cæli numen his precibus obtestabor. Te, æterne olympi regnator Christe, cujus ditione atque imperio cuncta cælestia terrenaque gubernantur, qui tuam a Nerone, Domitiano, Trajano, Marco Antonino, & Lucio Aurelio Commodo, Severo, Maximino, Decio, Valeriano, Aureliano, Diocletiano haud passus es exterminari religionem ac fidem, qui ecclesiam tuam tot procellis hæreticorum ac schismaticorum agitatam, in mediis submergi nequaquam pertulisti fluctibus: te, inquam, invocamus, tuum imploramus numen, tuam oramus clementiam. Respice vicarium tuum sanctissimum & ecclesiæ tuæ pa-
C storem solertissimum, corpore licet ægro, animo tamen firmissimo. Respice vigilantissimum senatum, respice cunctos hos patres, respice nostros principes, respice familiam tuam universam. Vides impia tyrannorum pectora adversus justitiam armata, cernis improbos ac nefarios in leges jusque insurgentes, spectas habere conventiculum perditæ factionis ad scindendam ac dirimendam tunicam tuam inconsutilem, unitatemque ab ecclesia tua rejiciendam. Perspicis tuorum robore tot intestinis bellis perculso, nostrisque debilitatis ac pene confectis viribus, instaurantem se ad pugnam hostem, parantem se ad victimam nostri sanguinis. Tolle, ut cœpisti, secures, tolle gladios. Sit finis ac terminus bellorum, sit fas, re-
D viviscente justitia, conservata unitate, dulcissimos optatæ pacis fructus colligere. Pacem a te Christe expetimus, pacem a te clementissime Deus efflagitamus. Da illam, domine, diebus nostris, quia non est alius qui pugnet pro nobis, nisi tu domine Deus noster. Aut si bella gerenda sunt, si acies instruendæ, si vulnera perferenda, si id nostrorum exposcunt vitiorum pœnæ, si nostra pianda sunt delicta sanguine adversus Turcas nominis tui hostes, quod & sanctissimus vicarius ipse tuus & nos omni semper studio concupivimus, bella geramus: pro tua fide, pro religione, pro aris ac focis dimicantes, pœnas nostrorum criminum luamus: tua effundamus causa sanguinem, quo tuo tandem universus inserviat orbis imperio, tuam cuncti religionem ac fidem
E afferant, agnoscant, profiteantur, ut suo quodammodo jure alacriter ac jucunde canere id possit ecclesia: In omnem terram propagatum est imperium eorum, & in fines orbis terræ religio eorum. Dixi.

Obitus Iulii secundi pontificis maximi.

Anno a nativitate domini 1513. indictione prima, die vero Lunæ vigesimasexta mensis Februarii, felicis

ANNO CHRISTI 1513.

hunc diem gerit, ut profanam omnem contumaciam abolere, sacrilegam dominandi libidinem cohibere, truculentam rapiendi licentiam refrenare, detestabiles & Christianæ reipublicæ perniciosas ac pestiferas in occupanda sacratissima Petri sede largitiones in perpetuum delere, adulescentes, nedum pullulantes hæreticorum ac schismaticorum segetes radicitus extirpare: ridiculam denique, impiam ac nefariam Mahumetis sectam funditus evertere atque exterminare sibi proponat. Quare fit, ut non sane obscuriorem illum ex tam præclara synodi institutione laudem omnino reportaturum confidamus, quam veteres ii majores ejus reportarunt, qui innumeras Arii, Photini, Sabel- B lii, Ebionitarum, Macedonii, Eudoxii, Nestorii, Pelagianorum, Eutychianorum, Dioscori, Theodori, Gregorii, Macarii, Monothelitarum, Acephalorum ac ceterorum omnium hæreses de medio sustulerunt: quandoquidem cum virtutes ceteras, tum vel in primis tria hæc optima ac prope divina munera, quæ & temporum & hominum injuria sunt pene deleta, summam justitiam, inseparabilem unitatem, communem inter Christianos pacem, ejus restitutum iri sapientia, ac vestro, patres, consilio non desperamus. De quibus si me, ut cœpistis, breviter differentem benigne attenteque audietis, & ego dicendo & vos audiendo uberrimam, ut puto, C frugem colligemus. Est igitur justitia præ ceteris instauranda, restituenda, illustranda: quippe quæ virtutum omnium fons atque origo, & mortale genus Deo optimo maximo conciliat, & humanam societatem arctissimo necessitudinis vinculo conjungit. Ut enim Deum immortalem, auctorem, parentem moderatoremque nostrum, a quo bonorum omnium origo & causa est, a quo nobis essentia, motus, intellectus, contemplatio actioque tributa, studiose colamus, pie veneremur, humillime adoremus; ut eum nobis propitium faciamus, ut pro cumulatissimis in nos beneficiis memoriam gratiamque non dissimulemus, ut mentem ei sanam, innocentem animum, D vitam probam, voluntatem rectam, castam, integram præbeamus; ut religionem cultumque sacrorum minime contemnamus, ipsa nos docet monetque justitia. Ea etiam, cum natus sit homo sociabilis (quippe qui in tanta rerum naturæ copia quæ usui sunt, supra cetera animalia inopia laborat, alienæque opis indiget, ac propterea necessitate impellente, ut arbitrati quidam sunt, cœtum amat & civitates colit) sola facit, ut ipsa societas & conjunctio retineri possit. Nam quid patriæ, parentibus, propinquis, amicis, civibus, peregrinis, quid item magistratibus profanis ac sacris, quid principibus debeamus, quid sequi quidve declinare, quid vel commendare vel improbare jure oporteat, nobis ante oculos propo- E nit. Nempe ut æquitatem, fidem, beneficentiam, pietatem, severitatem integritatemque complectamur: superbiam, perfidiam, avaritiam, sævitiam, lasciviam, ambitionem fugiamus, nos excitat atque inflammat. Quapropter hanc primum omnium, patres, restituite virtutem: hujus luce, quæ penitus extincta est, Christianum orbem illustrate: hanc diligentiam iis jubete, qui judicant terras: hanc servandam statuite Christianis principibus. Enimvero eam esse virtutem, quæ sua cuique distribuit, Augustinus, Bernardus, Ambrosius, sanctissimarumque legum * auctores definierunt. Porro igitur inspiciendum est, an quis-

* al. latores

A que quod suum est possideat, an quis alienum occupatum detineat. Sed hoc loco sinite me prætereire, non dico Italiæ, verum, quod longe miserrimum est, totius Europæ calamitates, quæ tantæ sunt, ut eas cogitatione, nedum oratione persequi vix sine lacrymis queam. Quem enim esse dicam tam obtuso pectore, corde sic immani, moribus tam efferatis, cujus animus tot sedium atque agrorum occupationes, tot urbium, oppidorum, locorumque omnium eversiones ac direptiones, tot furta, tot rapinas, tot sacrilegia meminisse nemo perhorrescat? Testes estis vos, miserrimæ civitates, quæ, nulla a vobis patrata culpa, in visceribus vestris atrocissimos hostes pertulistis, quæ in gremio parentum infantes trucidari, matronas innoxias imbellesque senes interfici, rapi sacratissimas virgines, ornatissima templa spoliari, omniaque & flagitiorum & facinorum genera perpetrari conspexistis, quibus vel ipsos Turcas Christiani nominis hostes abstinuisse nonnunquam audivimus. Quod si, ut nonnulli prædicant, finxere quondam poetæ, post Saturni tempora, cum sensissent justitiam a rebus humanis abesse, offensam vitiis hominum recessisse a terra in cælumque migrasse, & ad Iovis regnum se contulisse, bone Deus, quas nugas, quas fabellas, quas fallacias excogitaturos eos fuisse arbitramur, si nostrorum temporum scelera, si flagitia, si facinora, si abjectum Christianæ religionis cultum, si vesanam dominandi libidinem, si nefandam rapiendi licentiam, si inauditam in iis impietatem, sævitiam, ambitionem, quos pietatis, caritatis integritatisque exempla esse oportebat, conspicarentur? Quas ob res expergiscimini, patres, ut cœpistis, expergiscimini: & quando nonnisi pro reformanda confirmandaque Christiana republica in hunc ipsum locum convenistis, sic eam reformandam confirmandamque vobis proponite, ut justitiam in primis virtutum reliquarum principem ac reginam, tum inseparabilem Christiano orbi unitatem pacemque summis bonorum omnium votis ac studiis expetitam, dicente psalmographo, *Iustitia & pax osculatæ sunt*, tandem aliquando restituatis. Neque enim servari justitia facile potest, nisi & justitiæ unitas, & unitati concordia copuletur. Diligenter idcirco videndum est, patres amplissimi, ut eam Christiani retineant unitatem, quam universas multitudines, cunctos cœtus, omnes mortalium societates retinere cernimus. Nam si in primis quodcumque libuerit, vel regnum, vel civitatem, vel domum quamvis privatam inspiciamus, nihil horum stare ac diu permanere posse absque ea, de qua dudum verba facere aggressi sumus, unitate, luce clarius apparebit. Ruat enim illud atque evertatur regnum necesse est, quod non uniformi regis ac eorum qui reguntur voluntate gubernatur: exoriantur ac invalescant in ea civitate civiles discordiæ, intestina bella, odia sempiterna, in qua reipublicæ curam gerentium in unum sententiæ non conveniunt. Dilabatur brevi ac dissolvatur res familiaris, quamvis magna & ampla, nisi in unam paterfamilias domesticique voluntatem concurrant, id quod euangelii verba illa locupletissime testantur: *Omne regnum divisum contra se desolabitur: & omnis civitas vel domus divisa contra se, non stabit.* Ipsas denique hominū actiones, quarum aliæ bello ad rempublicam armis tuendam, aliæ pace, mercium ac ceterarum rerum humano usui opportunarum

SESSIO V.

Psalm. 84.

Matth. 12.

ANNO CHRISTI 1513.

assignato, duodecimo Kalendas Martii proxime præteriti executa fuerit, diesque compartitionis citatorum & monitorum hujusmodi non nisi quartodecimo Kalendas Maii proxime futuri veniat, ut sic citati & moniti in dicta sexta sessione tenenda comparere, suasque rationes allegare possint: cumque etiam dicta die, tertio Idus præsentis mensis, solennis processio nostræ assumptionis ad ecclesiam Lateranensem juxta morem aliorum prædecessorum nostrorum fiet, difficillimumque esset eadem die sessionem & processionem hujusmodi celebrare, ac ex aliis justis & rationabilibus causis nostrum & dictorum fratrum animos moventibus, de consilio & assensu prædictis, sextam sessionem præfatam quinto Kalendas Maii proxime futuri, quæ erit die Mercurii vigesimaseptima præsentis mensis Aprilis, qua causæ hujusmodi cessabunt, ac citati & moniti præfati comparere, & eorum causæ & allegationes audiri, vel vera contumacia accusari poterunt, prorogamus, illamque ipsa die, quinto Kalendas mensis hujusmodi faciendam indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prorogationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, quarto Idus Aprilis, pontificatus nostri anno primo.

PLACET.

Executio & publicatio suprascriptarum literarum prorogationis, sequitur & est talis.

Die decima mensis Aprilis præsentes suprascriptæ literæ affixæ & publicatæ fuerunt in valvis principis apostolorum de Urbe, in valvis ecclesiæ sancti Ioannis Lateranensis, in valvis cancellariæ apostolicæ, ac in acie Campiflora, ut moris est, per me Ioannem Dominicum de Fidelibus, cursorem.

Alia executio & publicatio earumdem literarum prorogationis, est talis.

Die vero undecima mensis Aprilis, affixæ & publicatæ fuerunt in valvis basilicæ sancti Ioannis Lateranensis, dum ibidem gentium multitudo propter accessum sanctissimi domini nostri, domini Leonis papæ X. congregata erat, per Ioannem Dominicum de Fidelibus, cursorem.

Die vero Lunæ undecima supradicti mensis Aprilis, post divinum officium in basilica sancti Petri principis apostolorum peractum, ante horam prandii, sanctissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Leo divina providentia papa decimus diademate pontificali coronatus solenniter cum maximis mirificisque triumphis, honestate, reverentia & honore decentibus, per reverendissimos in Christo patres & dominos, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, abbates, cum albis, mitris atque pluvialibus ornatos, nec non perplures illustres duces & barones, nobilesque Romanos, atque ceterarum nationum homines, de dicta basilica sancti Petri ad basilicam sancti Ioannis Lateranensis, pro nonnullis ceremoniis ibidem faciendis, laudabiliter associatus extitit.

SESSIO VI.

& prima tempore sanctissimi domini nostri, domini Leonis papæ decimi.

In nomine domini nostri Iesu Christi. Amen. Anno a nativitate ejusdem millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Mercurii vigesimaseptima mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno primo, sacra & universali synodo in basilica Lateranensi congregata, fuit celebrata sexta sessio, præsidente præfato sanctissimo domino nostro. Et fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ & archiepiscopi, ac reverendi patres domini episcopi, abbates & oratores principum, illustres domini & alii quamplures doctores & magistri & equites ac nobiles, in primis reverendissimi domini

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Ioannis & Pauli.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Carolus tituli sanctæ Cæciliæ.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Matthæus tituli sanctæ Potentianæ.
Reverendissimus dominus Petrus sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Sigismundus sanctæ Mariæ Novæ.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ & assistentes papæ.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Reverendus

felicis recordationis Iulius papa secundus, sicut altissimo placuit, Romæ apud sanctum Petrum in palatio apostolico ab hac luce migravit, & viam universæ carnis ingressus est; & sic apostolica sedes vacavit, & fuerunt celebratæ exequiæ ejus juxta ritum & consuetudinem antiquitus observatam.

Die vero Veneris quarta mensis Martii supradicti anni 1513. reverendissimi in Christo patres & domini, domini sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales in unum pro electione summi pontificis facienda, post celebrationem missæ Spiritus sancti in basilica principis apostolorum in altari sancti Andreæ, conclave quod in palatio sancti Petri in capella superiori, capella Sixti vulgariter nuncupata, factum fuerat, intraverunt, & B quilibet eorum intravit, & clausum fuit conclave ad celebrandum canonicam legitimamque electionem Romani futuri pontificis juxta canonicas sanctiones.

DECRETA ET ACTA CONCILII Lateranensis sub Leone papa X.

IN DEI OMNIPOTENTIS NOMINE. *Amen.*

Sequuntur gesta ejusdem sacri Lateranensis concilii, in Spiritu sancto legitime congregati, sub Leone X. pontifice maximo continuati & celebrati cum eisdem solennitatibus & ceremoniis & officialibus in principio dicti concilii deputatis & ordinatis.

C

Die autem Veneris undecima supradicti mensis Martii, reverendissimus in Christo pater & dominus, dominus Ioannes de Medicibus, sanctæ Mariæ in Dominica sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis; de Medicibus vulgariter nuncupatus, Romæ in conclavi supradicto, per reverendissimos dominos cardinales, sancti Spiritus infusione afflante, nemine discrepante, nulloque contradicente, concorditer & unanimiter & pure ad summi apostolatus apicem rite & legitime ac canonice electus & assumptus extitit, nec non dominus Leo D papa decimus nuncupatus, atque honorifice, ut decuit, de dicto palatio ad basilicam principis apostolorum de Vrbe ductus, inibique ad altare majus ejusdem cum cantico, Te Deum laudamus, cum maxima lætitia & solennitate positus & inthronizatus.

Die vero Sabbati decimanona supradicti mensis Martii, præfatus sanctissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Leo divina providentia papa decimus, per reverendissimos in Christo patres & dominos, dominos sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, divino officio missæ, solennitatibus in talibus E fieri solitis in ecclesia sancti Petri peractis, ante porticum & introitum dictæ basilicæ, videlicet supra scalam marmoream, in qua constructum fuerat quoddam tabernaculum ornatum, sive solium elevatum pro dicti domini Leonis papæ decimi coronatione agenda per reverendissimum in Christo patrem & dominum Alexandrinum sancti Eustachii diaconum cardinalem, de Farnesio vulgariter nuncupatum, in ceterorum dominorum cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, prælatorum, clerique atque populi præsentia extitit honorifice atque solenniter, ut de-

A cuit, & summo pontifici congruit, triplici diademate & corona coronatus & inthronizatus, cum magno totius curiæ & Romani populi plausu & lætitia.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Dominica, decima mensis Aprilis, fuerunt publicatæ & affixæ per Ioannem Dominicum de Fidelibus, sanctissimi domini nostri cursorem, quædam literæ prorogationis sextæ sessionis tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei.

Ad sanctæ Romanæ universalis ecclesiæ regimen, meritis quamquam imparibus, divina dispositione vocati, inter omnia peragenda, quæ tantæ molis onus requirunt, illud in primis expetendum videtur, ut iis quæ ad omnipotentis Dei laudem, ecclesiæque præfatæ unitatem & exaltationem, ac fidelium omnium profectum tendunt, omni conatu totisque viribus salubriter intendamus. Cum itaque felicis recordationis Iulius papa secundus prædecessor noster, ut status ecclesiæ præfatæ in melius reformaretur, sacrum ac generale Lateranense concilium de venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum ecclesiæ præfatæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio & assensu convocaverit & indixerit, illudque deinde celebrare inceperit, & in eo plures usque ad quintam sessiones inclusive tenuerit, sextamque sessionem tertio Idus præsentis mensis faciendam indixerit, prout in literis seu schedulis dicti Iulii prædecessoris desuper confectis plenius continetur: nos qui etiam tunc in minoribus constituti, concilium præfatum celebrari summopere cupiebamus, & domino Iulio prædecessore, sicut domino placuit, rebus humanis exempto, illius successores effecti, non minus cordi tenemus dicti concilii celebrationem usque ad perfectionem causarum, propter quas indictum fuit, continuare & ad finem perducere, conciliumque hujusmodi usque ad illius debitum finem & complementum prosequi velle nuntiamus. Verum cum præfatus Iulius prædecessor, eodem concilio approbante, negotium & discussionem declarationis, nullitatis & invaliditatis ac abrogationis assertæ pragmaticæ sanctionis, in partibus Gallicanis quodam abusu introductæ, apostolicæ sedi, ecclesiasticæque auctoritati, & sacris canonibus derogantis, dictis fratribus & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum in eodem concilio faciendam commiserit, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, cujuscumque dignitatis, etiam regalis existentes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateret accessus, in certis locis tunc expressis, moneri & citari infra certum terminum præfigendum, ad comparendum coram Iulio prædecessore & concilio præfatis, causasque dicendum, quare sanctio ipsa in concernentibus auctoritatem prædictam, & ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari & abrogari non debere decrevit: citatioque prædictorum Gallicorum capitulorum, parlamentorum & laicorum præfatorum, cum termino competenti ad comparendum eis

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VI.

Reverendus pater dominus Paulus Lectoriensis.
Reverendus pater dominus Theseus Recanatensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Elnensis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Antonius sancti Galgani.
Reverendus pater dominus Ioannes sancti Sebastiani extra Vrbem.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, serenissimi Maximiliani Romanorum regis orator.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, illustrissimi & catholici Fernandi regis Aragonum & Castellæ gubernatoris orator.
Magnificus dominus Franciscus Foscarus illustrissimi dominii Venetorum orator.
Reverendus pater dominus protonotarius Marinus Charatius, illustrissimi domini Maximiliani ducis Mediolanensis orator.
Dominus Iacobus Salviati, & Franciscus Victorius, dominii Florentinorum oratores.
Illustrissimus dominus Ludovicus comes Petiliani.

Senator Vrbis & conservatores.

Illustris dominus Iulianus senator Vrbis.
Dominus Hieronymus Venzo, & dominus Stephanus Carbon.

Celebrata itaque missa per reverendissimum dominum Franciscum episcopum Sabinensem, C cardinalem Vulterranum, & habita oratione per reverendum patrem dominum Simonem episcopum Modrusiensem, cujus tenor in fine præsentis sessionis describitur; cantatisque litaniis & euangelio per reverendissimum dominum Alphonsum sancti Theodori diaconum cardinalem, quod incipit: *Cum esset sero die illa una sabbatorum*, &c. (Ioan. 20.) sanctissimus dominus noster papa incepit hymnum: Veni creator Spiritus, &c. Quo finito, idem sanctissimus dominus noster habuit orationem, & incepit: Pastoralis officii, &c. exhortando patres existentes in concilio, ad cogitandum ea quæ viderint pro republica Christiana expedire. Et etiam dixit intentionis suæ sanctitatis esse, continuare concilium, donec fiat universalis concordia & pax inter Christianos. Finita hujusmodi oratione, supradictus magnificus dominus Iacobus Salviati orator Florentinorum, præsentavit mandatum præfato domino nostro nomine dicti dominii ad interessendum concilio. Et immediate idem dominus noster dedit illud reverendo patri domino Thomæ Phædræ legendum in ambone. Qui ascendit ambonem, & legit tenoris infra scripti.

MANDATVM FLORENTINORUM. E

In nomine Dei. Amen.

Anno domini nostri Iesu Christi ab ejus salutifera incarnatione millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero quarta mensis Aprilis, tempore pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini, domini Leonis divina providentia papæ X. Cum superioribus mensibus, die videlicet trigesima mensis Decembris 1513. sacrosancto concilio Lateranensi per felicis memoriæ Iulium pontificem maximum A indicto & celebrato interesse atque adhærere summo perecuperemus, ut veros Christianos decet, mandavimus tribus legatis nostris tunc, ac etiam ad præsens Romæ degentibus, Iacobo videlicet Salviato, Matthæo Strozæ, ac Francisco Victori, nobilibus nostris & cuilibet ipsorum in solidum, ut nostro nomine tali muneri atque officio in tali concilio interessent atque adhærerent, ut de tali mandato per nos facto & celebrato publicum constat documentum infra scripti tenoris & exempli.

In Dei nomine Dei. Amen.

Anno domini nostri Iesu Christi ab ejus salutifera incarnatione 1512. indictione prima, die vero B trigesima mensis Decembris, tempore pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini, domini Iulii divina providentia papæ secundi, prospexit tandem Deus noster de excelso sancto suo, *Dominus de cælo in terram adspexit*. (Psal. 101.) Fluctuante enim Christiana navicula & periclitante, ne ictibus mergeretur undarum immanium & pessimarum, dies tandem illuxit, quo ventorum rabie sedata, & placatis positisque procellis, salutarem navis repererit portum Christi, qui cum in terris homo factus versaretur, salutem mundo allaturus, nulli rei magis incubuit, nihil præ se tulit uberius, quam ut pacem procuraret, suis pacem relinqueret. (Ioan. 14.) Neque a nobis postmodum discessurus quidquam dulcius mandavit discipulis, quam ut pacem colerent, paci studerent, pacem rebus in omnibus amplexarentur. C Neque id mirum. Quid enim pace sanctius, quid jucundius, quid vel nomine ipso pacis suavius? Hæc enim bonos nutrit, dispersos cogit, noxia quæque tollit, & salutem perennem non parat modo, sed præstat. Hac una re motus sanctissimus ac beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Iulius divina providentia papa secundus, & catholicæ ecclesiæ pontifex maximus, verus & indubitatus Christi vicarius, Petri successor, cum videret Christianam pacem atque unitatem discindi atque dilacerari, plures in vinea domini Sabaoth hæreses pullulare, apros de silva imminere vineam ipsam jamjam profanaturos atque exterminaturos, schisma inter Christianos serpere mortiferumque & abominandum, D lupos complures ovium pellibus amictos dominicum gregem invadere; occurrendum protinus imminenti malo, atque exterminandum tam immane facinus duxit. Ideoque de consensu sacrosancti reverendissimorum cardinalium collegii, concilium superiore anno indixit legitimum, sacrosanctum, Romæ apud sanctam Lateranensem ecclesiam, ad quam Christiani omnes convenirent, ab eo vocati in communem defensionem Christianæ reipublicæ, & eorum animadversionem, qui tunicam inconsutilem atque unicam domini nostri Iesu Christi discindere, in partesque varias distrahere moliuntur. Cumque Florentinæ reipublicæ, inter Christianas primarias respublicas non postremæ, ad conciliumque hujusmodi vocatæ, partes suas tueri, neque communi rei deesse conveniat, obsequendum votis vocationique sanctissimi domini nostri papæ statuit, ut Christianos principes decet: idcirco cum respublica ipsa coram interesse Lateranensi sacrosancto concilio non possit, communem ceterorum usum secuta, vicarios suos tali muneri destinandos decrevit. Quapropter nos

priores

Anno Christi 1513.

Sessio VI.

Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rheginus.
Reverendus pater dominus Federicus Salernitanus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Taurinensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus episcopus & gubernator Vrbis.
Reverendus pater dominus Hercules episcopus Augustensis, orator Sabaudiæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis & orator ducis Ferrariæ.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis.
Reverendus pater dominus Iulius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Antonius Avenionensis.
Reverendus pater dominus Rainaldus Ragusinus.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Surrentinus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Iulius Florentinus.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Genocius Trojanus.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Iustinopolitanus.
Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Petrus Theatinus.
Reverendus pater dominus Iacobus civitatis Ducalis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Sibinicensis.

Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Suessanus.
Reverendus pater dominus Petrus Vrgellensis.
Reverendus pater dominus Hugo Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Bernardinus Policastrensis.
Reverendus pater dominus Iosue Esculanus.
Reverendus pater dominus Marius Vrgentinus.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Spigacensis.
Reverendus pater dominus Andreas Literensis.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus * Avellinensis.

*al. Lavellen.

Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Conradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Acerranensis.
Reverendus pater dominus Thomas Callinensis.
Reverendus pater dominus Albertus Sebastensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Iacobus Signiensis.
Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriaticensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Tribuniensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Claudius Bellicensis.

sanctissimus dominus noster nihil respondit. Demum exclusis aliis non habentibus vocem definitivam, exceptis oratoribus & baronibus ac prælatis, & clausis portis dicti concilii, ut moris est, sanctissimo domino nostro Leone decimo, cum ceteris prælatis, sacris vestibus indutis & mitratis, in suis locis considentibus, reverendus pater dominus Robertus archiepiscopus Regiensis ascendit ambonem, & legit schedulam tenoris infra scripti, de mandato dicti sanctissimi domini nostri.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Superna illius ordinatione, qui cælestia & terrestria omnipotentis providentia moderatur, sanctæ suæ universali ecclesiæ licet immeriti præsidentes, inter multiplices curas, quibus assidue angimur, doctoris gentium salubri sanctissimaque doctrina moniti, ad ea maxime aciem nostræ mentis convertimus, per quæ in ecclesia ipsa perpetua unitas & caritas inviolata perdurent, grexque nobis commissus rectis tramitibus in viam salutis procedat, ac Christicolarum nomen & pretiosæ crucis signum, in quo fideles salvati sunt, infidelibus expulsis, dextera Dei assistente, latius diffundatur. Sane postquam felicis recordationis Iulius papa secundus prædecessor noster sacrum generale Lateranense concilium, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio & assensu, laudabiliter, legitime & ex rationabilibus causis, Spiritu sancto cooperante, & in eo quinque sessiones tenuerat, sextamque sessionem tertio Idus præsentis mensis faciendam indixerat, nos, dicto prædecessore de medio sublato, extunc expressis & aliis causis nostrum & dictorum fratrum animum moventibus, sextam sessionem hujusmodi, de eorumdem fratrum consilio & assensu, usque in hodiernum prorogavimus. Cum autem in minoribus constitutis semper nobis insitum cordi fuerit, generale concilium, utpote agri dominici culturam præcipuam, celebrari videndi, nunc ad apostolatus apicem assumpti, honesto utilique desiderio nostro debitum ex injuncto nobis curæ pastoralis officio accessisse conspicientes, rem hanc ardentiori voto & tota animi alacritate suscepimus. Itaque prorogationem hujusmodi per nos factam, approbante eodem sacro Lateranensi concilio, approbamus, ac concilium ipsum usque ad perfectionem causarum, propter quas indictum extitit, & præsertim, ut inter principes & potentatus Christianos, bellis atrocibus pacatis, hostilibusque armis depositis, universalis & firma pax componi valeat, pro qua indefessa solicitudine, nihil pro tam salubri bono intactum relinquendo, omnes conatus nostros adhibere intendimus, prosequi, & fine debito terminare velle, nostrique incommutabilis animi & intentionis fore & esse declaramus, ut iis quæ ad Dei laudem ecclesiæque præfatæ exaltationem ac Christi fidelium concordiam pertinent, peractis, sancta ac necessaria expeditio contra catholicæ fidei hostes fieri, feliciterque ex illis, altissimo favente, triumphari possit. Vt autem ad tantum perutile concilium accedere debentes ab accessu hujusmodi quomodolibet non retrahantur, omnibus & singulis ad celebrationem concilii præfati per dictum Iulium prædecessorem convocatis, aut in congregationibus conciliorum generalium de jure vel consuetudine interesse debentibus, præsertim Gallicæ nationis, & ad dictum concilium Lateranense venientibus, schismaticis & aliis quibuscumque, de jure communi vel speciali, per sententiam seu literas apostolicas prædecessorum nostrorum, vel sedis apostolicæ, prohibitis dumtaxat exceptis, venientiumque servitoribus & familiaribus, cujuscumque status, gradus, conditionis vel nobilitatis existentibus, ecclesiasticis & sæcularibus, pro se & eorum bonis quibuscumque, non obstantibus quibusvis censurarum & pœnarum ecclesiasticarum & sæcularium adjectionibus, contra eos ex quibusvis causis, a jure, vel per sedem præfatam, sub quibusvis verborum formis & clausulis generaliter promulgatis, & quas generaliter incurrerunt, per civitates, terras & loca terrestria & maritima Romanæ ecclesiæ præfatæ subjecta, ad concilium Lateranense ad Vrbem hujusmodi veniendi, & in ea morandi & libere consulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi, liberum, tutum, plenum & omnimodum salvum conductum, cum plena, libera, tuta & omnimoda securitate, atque in vera & infallibili fide pontificia, approbante sacro concilio præfato, harum serie damus & concedimus. Et nihilominus omnes & singulos reges, principes & potentatus Christianos per literas nostras hortabimur, monebimus & requiremus, ut pro summi Dei & apostolicæ sedis reverentia, venientes ad sacrum Lateranense concilium hujusmodi, directe, quomodolibet in persona vel bonis non molestent, seu molestari faciant, sed eos libere, secure & quiete venire permittant. Ceterum pro exequenda celebratione ipsius concilii, septimam sessionem decimo Kalendas Iunii proxime futuri faciendam indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, declarationis, continuationis, prosecutionis, concessionis, monitionis & requisitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, quinto Kalendas Maii, pontificatus nostri anno primo.

Die Mercurii vigesimaseptima Aprilis, millesimo quingentesimo decimotertio. Lecta per reverendum dominum Robertum archiepiscopum Rheginum.

Qua perlecta, petiit idem reverendus dominus archiepiscopus, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt, placere contenta in schedula. Et fuit indicta septima sessio decimo Kalendas Iunii. Super quibus omnibus & singulis præfatus dominus Marius procurator petiit instrumentum & instrumenta.

Demum reverendus pater dominus Carolus Orpheus sedis apostolicæ notarius dedit mandatum reverendi patris domini Pauli Zanæ episcopi Brixiensis, & instrumentum excusationis illius. Et reverendus pater dominus Franciscus Insert, literarum apostolicarum solicitator, dedit mandatum reverendi patris domini Georgii episcopi

priores libertatis, & vexillifer justitiæ populi Florentini de Balia, una cum consilio nostræ Baliæ, omnibus modis, quibus magis, melius & validius potuimus ac possumus, statutorum ac legum nostræ reipublicæ more servato, facimus, constituimus, creamus & solenniter ordinamus procuratores nostros & nostrę reipublicę, ac vices nostras ac reipublicæ, ipsius nostræ demandamus nobilibus civibus nostris Iacobo Salviato Ioannis filio, Matthæo Strozæ Laurentii filio, & Francisco Victori Petri filio, oratoribus nostris apud summum pontificem Romæ degentibus, quibus omnibus simul, & unicuique ipsorum sejunctim & separatim nostras nostræque reipublicæ vices mandavimus atque mandamus, ut sacrosancto concilio Lateranensi prædicto nostro nomine intersint, assistant, adhæreant, præstent & transigant, quæ a nobis nostraque republica præstari, exhiberi ac transigi quoquo modo possint in decus, honorem, dignitatem amplitudinemque præfati sacrosancti concilii Lateranensis & exaltationem ejusdem sanctissimi domini nostri Iulii secundi, pontificis maximi, & sanctæ Romanæ ecclesiæ catholicæ antedictæ, dantes eisdem oratoribus nostris & eorum cuilibet amplissimam auctoritatem, potestatem atque arbitrium ad omnia & singula in prædictis & circa prædicta, videlicet, quæ in tam pio & salutari ac religioso negotio tractanda, peragenda, promittenda, præstanda, & executioni mandanda atque adimplenda forent, quæ nos cum præfato nostro consilio Baliæ ex forma statutorum ac legum reipublicæ nostræ quoquo modo facere, tractare, promittere, præstare, ac executioni mandare atque adimplere possemus ac possumus, & quæ nosipsi facere possemus, si præsentes præfato concilio interessemus, promittentes omnia & singula a præfatis oratoribus nostris vel altero ipsorum facta, gesta, promissa, præstitaque in præmissis, nos approbaturos esse, rataque & grata in perpetuum habituros, decernentes præsens nostrum mandatum vires habiturum & duraturum, donec præfati oratores nostri vel ipsorum quilibet in præfata legatione permanserit apud præfatum sanctissimum dominum nostrum Iulium pontificem maximum. In quorum omnium fidem & testimonium præsens mandatum fieri jussimus & publicari in forma nostræ reipublicæ consueta.

Datum in palatio nostro, die quo supra.

Ego Antonius olim ser Anastasii, ser Amerigi de Vespuccis, imperiali auctoritate judex ordinarius notariusque publicus & civis Florentinus, nec non cancellarius extractus officiorum populi & communis Florentiæ, prædictis omnibus & singulis, dum sic agebantur, interfui, eaque rogatus scribere, scripsi rogatus & publicavi, & in hanc publicam formam redegi, & aliis magis arduis negotiis occupatus, alii mihi fido scribendum commisi. Et quia cum meo originali concordare inveni, ideo in fidem præmissorum me subscripsi, & solito mei signo signavi. Nunc autem eodem Iulio pontifice maximo ab humanis subtracto, & in legitimum ejus locum ac sanctæ sedis apostolicæ successorem divina providentia suffecto sanctissimo ac beatissimo domino nostro, domino Leone decimo pontifice maximo, vero Christi vicario, ac Petri legitimo successore, qui idem sacrosanctum Lateranense concilium in Christianæ reipublicæ sanctificationem ac decus prosequi & celebrare pro sua divina clementia destinat, ita nobis significantibus præfatis legatis, præfati sanctissimi domini nostri nomine non visum est, ut communi Christianorum causæ, tam sanctæ, tam divinæ, quantum in nobis est, desimus. Idcirco notum singulis atque universis esse volumus, quibus interest, aut quomodolibet interesse posset, si qua in re per præfati felicis recordationis Iulii pontificis obitum, eidem mandato nostro subtractum, aut aliqua in parte diminutum quomodolibet sit, aut esse per quemquam putaretur, id nos omnemque rempublicam nostram hujus instrumenti nostri serie penitus supplere, instaurare & sufficere. Volumusque ejusmodi mandatum, omni dubitatione semota, in suo robore penitus perstare & remanere, eosdemque legatos nostros, & quemlibet eorum, eadem facultate, auctoritate & potestate frui debere & posse, qua frui debebant ac poterant, dum præfatus felicis memoriæ Iulius pontifex maximus in humanis ageret: decernentes præsens nostrum mandatum vires habere ac durare debere, donec præfati oratores nostri, vel ipsorum quilibet in præfata legatione permanserit apud præfatum sanctissimum dominum nostrum, dominum Leonem decimum pontificem maximum. In quorum omnium fidem ac testimonium præsens fieri jussimus instrumentum, eumdemque Antonium Vespuccium secretarium nostrum, notariumque publicum, de prædictis unum seu plura, prout opus fuerit, conficere instrumenta.

Datum in palatio nostro, die quo supra.

Ego idem Antonius olim ser Anastasii, ser Amerigi de Vespuccis, imperiali auctoritate judex ordinarius, notariusque publicus & civis Florentinus, nec non cancellarius extractus officiorum populi & communis Florentiæ, prædictis omnibus & singulis dum sic agebantur, interfui: eaque rogatus scribere, scripsi, rogavi & publicavi; & in hanc publicam formam redegi, & aliis magis arduis negotiis occupatus, alii mihi fido scribere commisi. Et quia cum meo originali concordare inveni, ideo in fidem præmissorum me subscripsi, & solito mei signo signavi.

Deinde dominus Marius de Peruschis procurator concilii, reproduxit bullam seu monitorium contra profitentes pragmaticam, tenoris prout supra continetur, dans ejus executionem a tergo, videlicet:

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, pontificatus sanctissimi domini Iulii divina providentia papæ secundi anno decimo, die vero decimaquinta mensis Februarii, præsentes retroscriptæ literæ apostolicæ præfati sanctissimi domini nostri papæ fuerunt affixæ & publicatæ in metropolitana Mediolanensi, & in cathedrali Papiensi die decimasexta ac cathedrali Astensi die decimaoctava mensis Februarii, affixæ & publicatæ in valvis seu portis, & ibidem per longum temporis spatium dimissæ, ut ab omnibus ibidem stantibus legi & intelligi possent. Deinde copiæ earumdem literarum ibidem affixæ, dimissæ fuerunt in signum veræ publicationis earumdem literarum prædictarum, per me Franciscum Vaca sanctissimi domini nostri papæ cursorem: & dictus dominus Marius procurator accusavit eorum contumaciam prælatorum & aliorum interesse debentium sacro concilio hujusmodi, & non interessentium, petens decerni citationem contra eosdem: &

Deputatio pro rebus pacis universalis componendæ inter principes Christianos, & pro extirpatione schismatis, est de infra scriptis, videlicet:

Reverendissimus dominus Vulterranus.
Reverendissimus dominus Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Surrentinus.
Reverendissimus dominus de Flisco.
Reverendissimus dominus sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus de Finario.
Reverendissimus dominus de Farnesio.
Reverendissimus dominus Mantuanus.

Prælati his adjungendi sunt infra scripti, electi per universos prælatos concilii.

Reverendus dominus Gubernator episcopus Tarvisinus.
Reverendus dominus Terdonensis.
Reverendus dominus Bisignianensis.
Reverendus dominus Salernitanus.
Reverendus dominus Florentinus.
Reverendus dominus Cumanus.
Reverendus dominus Theatinus.
Reverendus dominus Faventinus.

Additi per sanctissimum dominum nostrum de his qui non interfuerunt congregationi tempore electionis.

Reverendus dominus archiepiscopus Gneznensis, orator Poloniæ.
Reverendus dominus episcopus Reatinus.
Reverendus dominus generalis Augustinensium eremitarum.
Reverendus dominus generalis Servorum.

Deputatio pro generali reformatione curiæ & officialium est de infra scriptis.

Reverendissimus dominus Camerarius.
Reverendissimus dominus Senogalliensis.
Reverendissimus dominus Agennensis.
Reverendissimus dominus Eboracensis.
Reverendissimus dominus sancti Vitalis.
Reverendissimus dominus Sedunensis.
Reverendissimus dominus Aragonensis.
Reverendissimus dominus de Cornelis.

Prælati his adjungendi, sunt infra scripti, electi per universos prælatos concilii.

Reverendus dominus Senensis.
Reverendus dominus Miletensis.
Reverendus dominus Castelli maris.
Reverendus dominus Signinus.
Reverendus dominus Modrusiensis.
Reverendus dominus Alexandrinus.
Reverendus dominus Cavallicensis.
Reverendus dominus Rheginus.

Additi per sanctissimum dominum nostrum de his qui non interfuerunt congregationi tempore electionis.

Reverendus dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus dominus episcopus Augustensis, orator Sabaudiæ.
Reverendus dominus generalis Carmelitarum.
Reverendus dominus generalis Camaldulensis.

Deputatio super materia pragmaticæ, & rebus fidem tangentibus, est de infra scriptis.

Reverendissimus dominus Grimanus.
Reverendissimus dominus Arborensis.
A Reverendissimus dominus Nannetensis.
Reverendissimus dominus vicecancellarius.
Reverendissimus dominus sancti Eustachii.
Reverendissimus dominus Bononiensis.
Reverendissimus dominus de Saulis.
Reverendissimus dominus de Petruciis.

Prælati his adjungendi, sunt infrascripti, electi per universos prælatos concilii.

Reverendus dominus Spalatensis.
Reverendus dominus Ragusinus.
Reverendus dominus Iustinopolitanus.
Reverendus dominus Nazareth.
Reverendus dominus Ilcinensis.
B Reverendus dominus Vrbinatensis.
Reverendus dominus Anglonensis.
Reverendus dominus Taurinensis.

Additi per sanctissimum dominum nostrum de his qui non interfuerunt congregationi tempore electionis.

Reverendus dominus Sibinicensis.
Reverendus dominus Melfitanus.
Reverendus pater generalis Prædicatorum.
Reverendus pater generalis Minorum.

Ita placet, & deputamus.

Deinde supradicti deputati diversis vicibus convenerunt in unum, tractantes & consulentes C in tribus diversis locis, prout fuerunt deputati, de rebus pacis, fidei & reformationis, in palatio tamen apostolico diversis cameris, sive aulis & locis, ubi steterunt ad plures horas qualibet vice clausi, ad discutiendum & examinandum materias proponendas in sacro Lateranensi concilio & sequentibus sessionibus tenendis & celebrandis. Quæ postmodum in dictis sessionibus post longam & maturam discussionem expeditæ fuerunt, ut infra apparebit.

*Simon Bengnius episcopus Modrusiensis Bernardino de * Frangepanibus, Modrusiæ, &c. comiti, salutem.*

* Fragapanibus. * Fregepanibus.

D Constitueram omnino, princeps illustris, orationem hanc non edere, utpote quæ silentio potius premi, quam in hominum exire notitiam mereatur: ne si quid favoris aut gratiæ, dum recitaretur, paulo ante consecuta est, totum id nunc sua in lucem prodeundi temeritate disperseat, cum præsertim nullo eruditi laudatoris elogio muniatur, nullosve commendationis titulos præ se ferat. Nosti vero tu, qui non succisivis modo temporibus, sed inter arma, inter gladios ipsos scribis aliquid semper aut transfers, quantum referat, audiatur oratio an legatur, & in cujus aurem veniat, a quo probetur. Verum mea hæc, ut ingenue fatear, non ostensioni, sed fidei E & veritati innititur. Malui enim communes calamitates aperta oratione, nudis verbis & excusso, ut dicitur, sinu denudare, quam exquisitis verbis aut ementitis locis rem ipsam per se verissimam inumbrare. Cum doctis actum est, quorum animis probe insinuari posset habita oratio. Et qui veritatem dicit, juxta illud sapientis, non laborat. Nam & miserabiles hujusmodi conciones plus interim efficaciæ obtinent, & magis movent, si res ipsæ de quibus agitur, iisdem quibus concluduntur terminis, & eadem illa qua sunt facie, sine cultu, sine affectatis, ut aiunt, cincinnis exhibeantur. Si quid vero nostra hac profecerimus oratione, tu & nostri omnes, imo ecclesia omnis intelliget. Ego certe nihil dubito,

Leonem

episcopi Conimbriensis. Et reverendus pater dominus Bernardus archiepiscopus Spalatensis dedit mandatum reverendi patris domini Octaviani episcopi Viterbiensis, & dominus Iacobus Gerteuvitz dedit mandatum reverendi patris domini Ioannis episcopi Misnensis, ad interessendum concilio hujusmodi.

Congregatio prælatorum in Lateranensi palatio pro rebus concilii.

Anno a nativitate domini 1513. indictione prima, die vero Veneris decimaquarta mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis papæ decimi anno primo, post meridiem, in basilica Lateranensi, in aula qua itur ad sancta sanctorum, vulgariter nuncupata aula concilii, fuit congregatio prælatorum existentium in urbe. Et fuerunt præsentes cardinales, generales ordinum, videlicet:

Reverendissimus dominus Raphael episcopus Ostiensis, sanctæ Romanæ ecclesiæ camerarius, cardinalis sancti Georgii nuncupatus.

Reverendissimus dominus Thomas sancti Martini in montibus presbyter cardinalis, Strigoniensis nuncupatus.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii diaconus cardinalis, de Farnesio nuncupatus.

Insuper fuerunt præsentes octuaginta & septem patriarchæ, archiepiscopi & episcopi. Fuitque propositum per præfatum reverendissimum Raphaelem episcopum Ostiensem, etiam de mandato sanctissimi domini nostri, quod difficile foret pro singulo negotio tractando in concilio congregare omnes prælatos: ideo sequendo ordinem & modum aliorum conciliorum, paternitates suæ eligerent aliquos prælatos graves & doctos, qui essent una cum reverendissimis cardinalibus, ad pertractandum coram sanctissimo domino nostro ea quæ in sessionibus concilaribus essent proponenda. Et ita prælati ibidem existentes dixerunt fore honestum & rationi consonum. Et ad electionem prælatorum deputandorum processerunt, mediantibus fabis albis & nigris, seu cum fabis albis & nigris: & ita elegerunt vigintiquatuor prælatos, videlicet:

Reverendum dominum Bernardum episcopum Tarvisinum gubernatorem Urbis.
Archiepiscopum Senensem.
Episcopum Terdonensem.
Episcopum Bidunensem.
Archiepiscopum Salernitanum.
Archiepiscopum Florentinum.
Episcopum Cumanum.
Archiepiscopum Tranensem.
Episcopum Faventinum.
Episcopum Melitensem.
Episcopum Castelli maris.
Episcopum Signensem.
Episcopum Modrusiensem.
Episcopum Alexandrinum.
Episcopum Cavallicensem.
Archiepiscopum Rheginum.
Archiepiscopum Spalatensem.
Episcopum Relisinum.
Episcopum Iustinopolitanum.
Archiepiscopum Nazarenum.
Episcopum Ilcinensem.
Episcopum Urbinatensem.
A Episcopum Anglionensem.
Episcopum Taurinensem.

Prorogatio septimæ sessionis.

Deinde die vigesima supradicti mensis Maii, discretus vir dominus Enrardus Duvivier, præfati sanctissimi domini nostri cursor, retulit se affixisse literas prorogationis septimæ sessionis tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei.

Providentia sedis apostolicæ plurimum circumspecta, nonnunquam ea quæ certis tunc B suadentibus causis & rationibus, statutis temporibus facere disposuit, ex aliis non minus ponderandis rationibus & causis in aliud tempus in melius commutat & prorogat, prout id in domino videt salubriter expedire. Cum itaque in sexta sessione sacri Lateranensis concilii solenniter celebrata, in qua nos concilium prosequi & fine debito terminare velle, eodem sacro concilio approbante, nuntiavimus, septimam sessionem concilii præfati decimo Kalendas Iunii proxime futuri faciendam indixerimus, & certis supervenientibus legitimis causis, præsertim quia propter temporis angustiam materiæ in dicta C sessione proponendæ prælatis deputatis & aliis generaliter interesse in dicta sessione debentibus notificari non potuerunt: adventus quoque venerabilis fratris Ioannis archiepiscopi Gneznensis primatis Poloniæ, carissimi in Christo filii nostri Sigismundi Poloniæ regis oratoris, ad præstandum nobis dicti regis nomine obedientiam, & adhærendum ac se incorporandum nomine totius Polonicæ nationis sacro Lateranensi concilio, ad Urbem de proximo expectatur: qui dictæ septimæ sessioni, quæ ultima erit ante Kalendas Octobris proxime venturi, interesse cupit: aliisque causis nobis & venerabi- D libus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus notis, septima sessio decimo Kalendas hujusmodi commode celebrari non possit, satiusque visum sit eam ad aliquot paucos dies post decimum Kalendas præfatas celebrandam prorogare: Nos urgentibus rationibus moti, de fratrum prædictorum consilio & unanimi assensu, septimam sessionem prædictam ad decimumquintum Kalendas Iulii, quæ erit sexta feria, prorogamus, & ipsam decimoquinto Kalendas Iulii faciendam indicimus.

Data Romæ in palatio apostolico, die vigesima mensis Maii, 1513. pontificatus nostri anno primo.

PLACET.

E Anno a nativitate domini 1513. indictione prima, die vero tertia mensis Iunii, sanctissimus dominus noster divisit supradictos prælatos deputatos per congregationem, ut aliqui eorum tractarent ea quæ spectant ad pacem universalem componendam inter principes Christianos, & etiam quæ spectant extirpationi schismatis: & alii ad tractandum ea quæ spectant ad fidem, & super reformatione & abolitione pragmaticæ sanctionis. Et etiam sanctitas sua ultra prælatos deputatos per congregationem, addit alios, qui interesse deberent congregationibus particularibus faciendis, ac etiam addidit generales ordinum. Deputati fuerunt tales, & primo.

Deputatio

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO V.

itum est. Et nisi Deus optimus maximus lucernam illam de domo David internecioni nunquam demandandam promisisset, quid de nobis nunc esset, arbitrari facile potestis, patres amplissimi. Quare, cum nemo esset, qui languenti ecclesiæ opem ferret, recordatus Deus verbi sui, augustissimi illius tunc Romanorum & Hungariæ, nunc candidissimam animam, Sigismundi regis spiritum suscitavit. Qui tamquam prudentissimus Samson, & fortissimus virorum Gedeon, temporum magis quam commoditatis suæ habuit rationem. Sed quid tanto principe dignius? quid omnipotenti Deo gratius? quid, quod universæ ecclesiæ ex usu magis esset, facere potuisset: Et cum dignitatis suæ ratio, & rerum necessitas ita exposceret, nulla eum itinerum laborumve difficultas dehortari, aut ab optimo unquam proposito deducere valuit: ita ut non prius conquievrit, quam tribus illis, qui de pontificatu contendebant, abdicatis dejectisque, huic sanctæ sedi legitimum pontificem, pacemque plusquam aurum desiderabilem dederit. Martinus quintus is fuit, unicum mea sententia & præsentaneum tantis malis remedium, ante cujus ad Vrbem adventum, universæ ecclesiæ pax restituta est. Quievimus tunc aliquamdiu: periclitati sumus iterum. Rebus enim sic, ut diximus, foris compositis, compositis, & Martino vita functo, omnis belli moles in Eugenium recidit: qui post amissas nonnullas urbes & oppida, post suscitatum in Vrbe tumultum, fuga saluti suæ consuluit. Supervenienteque Basileensis concilii tempore, cum tollere illud frustra tentasset (quantus est censuræ metus, quanta concilii auctoritas) Bononiam primo id transtulit, Basileæ deinde idipsum approbavit: rursum Ferrariam, & demum Florentiam convocavit. Basileensis tamen conventus patres, contra sanctissimæ Nicænæ synodi decreta, præter Romani pontificis sententiam & auctoritatem, concilium licet acephali convocantes & prosequentes, ut hoc quoque ceteris illius congregationis malis annumeraverim, abdicato Eugenio, Amedeum Sabaudiæ ducem suffecere. Quod tametsi temere factum, ecclesiæ tamen plurimum obfuit. Nam & tripliciter scissa tunc est, & longo post tempore ad veram unitatem reduci vix potuit, renascentibus semper aliis & aliis novis ac gravissimis bellis, quæ tanti boni effectum impediebant, Eugenio tunc & Nicolao postea Italiam frustra placare conantibus. Effecit tamen id demum Nicolaus, ubi Amedeus, de quo dixi, pontificatu seipsum abdicavit, summa Christianorum omnium lætitia & exultatione. Sed interrupit tantum gaudium Constantinopolis & Peræ expugnatio, in qua Constantinopolitanus imperator obtruncatus est, & quod reliquũ nobis erat orientalis roboris ac splendoris, amisimus, amissis antea dudum Hierosolymis, Antiochia & Alexandria, tribus ecclesiæ catholicæ munitissimis arcibus. Adnitente deinde Callisti tertii pontificis legato, compluribusque cruce signatis, Taurunum Hungari defenderunt, multis hostium trucidatis, & capta etiam ingenti præda, quam nostris paulo post dissensionibus & socordia cum omni usura rependimus, amisso Trapezuntis imperio cum tota Pontica regione, * Bossinæ regno cum bona Illyrici parte. Recuperasset hæc omnia Pius secundus, prudentia & caritate in Christianos nulli prædecessorum pontificum postponendus, si, dum in conventu Mantuæ celebrato hæc meditatur, omnis fere Italia intestinis odiis & bellis caruisset: sed tota omnino recuperationis spes intempestiva tanti pontificis morte sublata fuit. Et ita, nostra causa, tantum bonum nostris, ut diximus, malis impeditum hucusque sæpius extitit, serpente magis in dies, & Christianam ditionem occupante vicino jam & potentissimo hoste. Ad nostros redeo, qui divina ira perciti, post amissam Eubœam & magnam Græciæ atque Epiri partem, majora bella parare, majora odii & discordiarum domi militiæque semina jacere, accedente ad hoc Bohemorum regis perfidi, & in apertam jam hæresim prolabentis, scelerataque & urbi vicina opinione. Quæ demum omnia, aut majori ex parte, Pauli secundi sapientissimi pontificis suasu & prudentia sublata sunt. Carptim hæc attigi, patres, ut quæ supra meos annos accidere, reminiscamini: quæ vero mea ætate gesta sunt, neminem ex vobis esse arbitror, qui non, sicut ego & melius me, omnia norit. Quis est enim, ad quem illius nunquam satis deploratæ cladis, quam ante hos viginti annos in Illyrico accepimus, fama non pervenerit? Quis est, qui pulcerrimas & ditissimas orientis atque Epiri civitates, ex corde & oculis Christianorum a Turcis nuper erutas, non deploraverit? Omitto combustas naves, amissas triremes, desideratum sæpius nostri nominis robur. Quis est præterea, qui Iadrensem agrum quinquies eodem anno Turcarum rabie vastatum, & ferro ac flammis desolatum nesciat? Scardona celeberrimi olim conventus civitas, oppugnata sæpius hoc etiam anno, & quod nuperrime vidimus, amissis prope eam quatuor oppidis, ipsa Dei magis quam hominum præsidio defensa est. At in ecclesia Modrusiensi, cui ego, licet indignus, nunc præsum, continuas excursiones fieri, villas incensas, castra expugnata, & intra hos duos menses duo vi capta & diruta, abductaque esse, proh dolor, plus quam duo millia Christianorum, quis est qui non audierit jam, ingemuerit jam, nisi nos hic in urbe, qui connivemus, obaudimus, dissimulamus? Prætereo reliquam Adriatici maris oram, Dalmatiamque omnem, quæ & assiduis incursionibus vel eo maxime infestatur, quod quidquid in ea equitum aut peditum roboris erat, ad Italicos tumultus evocatum est; nisi tamen assiduis Venetorum vigiliis & validissima semper classe defenderemini: tum etiam nisi bellicosi essent Dalmatæ, rupto jam diu eo obice, refractis illis claustris repagulisque, Turcas in Italia coram vidissetis. Quid de Hungaris dicam, quibus tantus inest pro Christi nomine pugnandi fervor, ut quantumvis pauci cum magno Turcarum numero congredi non vereantur? Quid de Polonis, quorum ita spectata est in universos Christi hostes strenuitas, ut ab armis in Turcas, Tartaros, Russos, Valacchos & alios ejuscemodi barbaros exercendis nunquam respirent? Horum præsidio & quibusdam quasi propugnaculis si careretis, experiremini profecto, quid Turcarum rabies, quid immanitas esset. Experiremini certe, quantũ sagittis valeant hostes hi de quibus diximus. Videretis procul dubio & sentiretis, quam longe volent, quam acute perforent, & quam avide Christianum sanguinem sitiant, qui equinum bibunt. Illud certe satis constat, profligatos sæpius a decem annis Hungarorũ exercitus, & intra hos sex menses quinq; fortissima eorum castra a Turcis in Illyrico esse expugnata, & quod illis commune est, una cum incolis absumpta.

* Boznæ

ANNO CHRISTI 1513. Leonem pontificem nostrum maximum, in quo æqua semper fuit bonitati liberalitas, prudentiæ caritas, integritati magnanimitas, & hunc etiam sacrosanctum cardinalium senatum, non nos, non nostros tantum, pro quibus etiam salvator noster humanitatem subiit & passus est, haud despiciendam gregis dominici partem, sed Christianam rempublicam omnem hancque apostolicam sedem, hæc templa, has aras, hos penates, hæc sacra, hanc provinciarum principem & orbis caput urbem Romam, seque adeo & salutem propriam conservaturos. Vel si nil magis hac industria consecutus ero, id saltem efficiam, ut officii me mei nullo unquam tempore pœnitentia subeat, quin & vera prædixerim, & necessarium remedium pro virili imploraverim. Quod etiam si debito eventu destituatur, & tibi & nostris, qui animum in hac re expendere statuent, & mihi etiam ipsi fiet satis. Vale.

Oratio per Simonem Bengnium episcopum Modrusiensem in sexta sessione Lateranensis synodi habita.

Nemo unquam extitit, pater beatissime, vosque patres amplissimi, qui sua virtute, suo ingenio nisus, nostrum hoc cælum transcendere potuerit: quandoquidem comparare tantum arte aut industria nunquam possumus, ut unde nostra culpa decidimus, nostra eodem virtute resiliamus. Quod si cui datum est aliquando (datum est autem multis) felicitatem illam, quæ ceteras omnes immensitate æternitateque superat, adipisci, veritatis eum pater attraxit. Hæc namque una est ad beatitudinem via, ipsa est principium, ipsa finis. Hanc qui propriis viribus confidunt, relinquentes, non ferme secus, quam Thaletem illum Asianum decidisse referunt, in errorum damnationisque foveas prolabuntur. Haud aliter certe a veritate ipsa & divini judicii speculo facies suas averterunt, qui loquentes in dolo verba pacifica, innumeras fere ecclesiæ calamitates intulerunt. Quarum causa œcumenicum illud primum omnium & innumerabilium bonorum seminarium, apud Nicæam Bithyniæ urbem, & alia alibi multa concilia coacta & celebrata esse legimus. Ego vero in hac Lateranensis concilii continuatione verba facturus, tametsi leve dicendi munus suscepisse me arbitror, quippe qui certus sim, vos & officii vestri memores & dignitatis, tales vos Christianæ religioni exhibituros, quales temporum & rerum, de quibus agendum est, ratio ac magnitudo esse jubet: cum hac tamen præfatione dicam, patres, ut, si quid, quod dicendum a me fuisset, omisero (tanta est hujus provinciæ difficultas) veniam me ab omnibus impetraturum sperem. Vos vero, si (quæ vestræ partes sunt) labenti ecclesiæ non succurreritis, quid spei, quid subsidii reliquum sit, judicate. Itaque de promissa toties ecclesiæ reformatione, deque sanctissima contra Turcas expeditione quam brevissime dicturus, a veritate illa opem atque auxilium implorabo, quæ locuturis nobis coram regibus & præsidibus Spiritus sancti facundiam pollicetur. Tu igitur, domine, qui os hominis fecisti, qui mutum, surdum, videntem & cæcum fabricatus es, pone custodiam ori meo & ostium circumstantiæ labiis meis; ut quæ tuo nomine digna sint, quæ Leoni pontifici nostro maximo, hisque patribus ac dominis, & universæ ecclesiæ salutaria fuerint, perstringere valeam. Quando ita constitutum est a natura, ut omnia orta occidant, plurimum certe debemus majoribus nostris, qui cum perpetuo

A esse non possent, usque adeo nobis prospexerunt, ut, nisi qui omnem exuit humanitatem, rerum gestarum memoria & præsentem vitam corrigere, & futuram etiam recte ducere sua sponte unusquisque possit ac valeat. Cujus etiam rei gratia statuariam & sculpturæ & picturæ artes sagacissima mortalitas adinvenit, ut qui literarum notitiam non habent, inspectis magnorum virorum imaginibus ad bene vivendum excitentur: tum etiam, ut majores natu præclara illorum gesta a generatione in generationem proferant & promittant. Nobis vero majorum nostrorum studio atque vigiliis tantopere consultum est, nobis ex evangelicæ legis institutionibus, & Christi legislatoris nostri actionibus, totius vitæ norma ita præscripta est, ut illinc veluti ex archetypo quodam & exemplari, quid fugere, quidve sequi debeat, unusquisque depromere possit, simulque qualem se sibi, & qualem alteri exhibere teneatur, apertissime sciat. Et sicut pro honore, pro potentia, pro imperio, pro republica animarum prodigos, & extrema quæque perpessos fuisse nonnullos refert antiquitas: ita nos quoque pro Christiani nominis honore animas nostras odisse debemus in hoc mundo, pro Christiana fide nihil arduum, nihil terribile expavescentes, pro Christianæ religionis imperio agrum dominicum excolere, vitia extirpare, virtutes serere debemus. In hac vero Christiana republica corruptelas omnes tamquam boni cives explodamus, errata corrigamus, instituta quæ malorum studiis in desuetudinem abierunt, ad communem bonorum usum revocemus, pacem amemus, amicitias celebremus: & tales denique nos, qui tamquam luminaria in mundo lucere debemus, exhibeamus, ut qui in ecclesia Dei sunt, nostra bona opera velut e speculo videant, quæ sequantur. Illis vero, qui cogente necessitate auxilium a nobis implorant, caritatis viscera ostendamus, ne si præmissorum rationem non habuerimus, lupi & impudici, juxta Augustini sententiam, judicemur. Sed dicturus jam de his quę facere nos oportet, rem altius aliquantulum repetam, ut recensitis aliquorum malorum oppressionibus, quanta nos deinceps etiam incómoda maneant, si vestro studio, vestra prudentia illis non occurratur, cognoscatis, inspiciatis, attingatis. Gregorio undecimo, cui ob restitutam Italiæ Romanam curiam plurimum debemus, Romæ vita functo, Urbanus sextus legitime successit. Quod cum cardinales Galli incusarent, Clementé septimum deligunt: iidemque illi cardinales in demortui Clementis locum Benedictum decimumtertium substituunt. Urbano Bonifacius eo nominé nonus, Bonifacio Innocentius septimus, Innocentio Gregorius duodecimus, succedunt. Abdicatisque deinde in Pisano concilio, communi omnium cardinalium consensu, Gregorio & Benedicto, quod promissis non stetissent, Alexander quintus eligitur, in cujus postea locum Ioannes vigesimustertius sufficitur. Et ita per quadraginta ferme annos multis variisque incommodis afflicta ecclesia, octo legitimos, mixtimque pseudopontifices habuit. Eoque ventum erat, ut cum velum templi Dei trifariam scissum ecclesiam catholicam protegere ac circumfovere nequiret, schismaticis ipsis longe lateque debacchandi occasionem præbuit ea pestis, nostris vero in nosipsos & nostra viscera desæviendi fomitem subministravit; non tamen sine suspicione, quod illorum temporum pontifices, qui bella extinguere, discordias tollere debuissent, suscitarent ea potius atque nutrirent. Quibus rebus quasi in præceps

SESSIO VI.

ANNO CHRISTI 1513. Matth. 16. cantes, illud pro viribus adnitimini, ut interiores & domesticæ primum discordiæ vastationesque tollantur. Et juxta legislatoris nostri sententiam, portæ inferi, id est, inferiores mundi potestates, adversus Romanam ecclesiam, quæ summa est & suprema, non prævaleant. Quibus sublatis, tum demum cum apertis hostibus agendum censeo. Serpentem vero sævissimi schismatis hydram caritatis igne & pastoralis officii adustione extinguite, exsiccate; ne quæ nunc parva est scintilla, maximum paulo post incendium suscitet: unaque sit sponsa Christi, una amica ejus, una dilecta. Si quid præterea in hac universi orbis specula, vel incontinentium licentia honestati detraxit, vel si temporum malignitas æquitatis ac justitiæ, quæ humanarum divinarumque rerum fundamentum est & conservatrix, lumen offendit, hujus sanctæ synodi judicio emendetur, quæ caritatis clypeo, potestatis mucrone, misericordiæque ac severitatis libra bonos foveat, malos compescat, & majorum more fortia confirmet, debilitata instauret, injusta in æquitatis gyrum reducat, ut non quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, quæsivisse merito commendetur. Cumq; restitutam sibi integritatis suæ speciem ac decorem sancta Romana ecclesia viderit, & filiis suis ipsa glorietur, & nos tantæ parentis gloria indigni minime comprobemur. Pacem vero non cum hostibus, prout hactenus factum est, sed cum nostris habeamus. Bellum illis & arma inferamus, cum his beneficiis certemus, & de recuperandis quæ nostra sunt, contendamus. Et cum ad morem, qui rerum omnium causa est, & ad pacem atque concordiam nati simus, pacem amplectamur, pacem amemus, pacem celebremus, ut rempublicam nostram Christianam in pristinam majestatem restituere, eamque qualis esse debet, posteris nostris relinquere possimus. Illis præterea, qui servitutis jugum apud sævissimos Turcas jam diu sustinent, & redemptionis expectationem ferre ulterius nequeunt, vel benigni alicujus sideris salutares igniculos ostendamus, ne quod multorum annorum patientia promeruissent, nostra id culpa vel negligentia amittere videantur. Illis denique, qui hostium ipsorum faucibus expositi ad quinquagesimum annum, jam abducuntur, diripiuntur, vulnerantur, cædi demum assiduæ & excidio patent, & quorum quasi devotionis fiducia in utramque aurem hucusque dormivimus, erogemus aliquid, impartiamur aliquid, ut refecti aliquantulum viriliter agant, confidant & sint robusti, ne forte rupto eo obice, sublataque media belli mora, hostilitatis impetus (quod flexis genibus deprecemur) nos quoque in præceps trahat. Mandemus tamen prius domos nostras, interiores inquã, quæ non fumo, non pulvere, sed malis cogitationibus sordidantur: exteriores quoque prudenter disponamus. Commodissime enim reipublicæ rector ac moderator efficitur, qui suorum prius extiterit. An forte arbitramini, patres amplissimi, eum ecclesiam Dei bene dispositurum, & diligentem fore de alieno, qui de suo negligens est, qui domum suam dispensare nescit? Et cum in societatem Iesu Christi vocati simus, non sint in nobis contentiones, neque scissuræ, quarum consuetudinem ecclesia Dei habere non debet: sed unanimes semper idipsum omnes intendamus, quod construat & ædificet in Christo Iesu domino nostro. Ita demum deformata reformabuntur, dubii sperabunt, nutantes confirmabuntur, fides exaltabitur,

1. Cor. 1.

1. Cor. 11.

A justitia vigebit, pietas coletur, religio stabit, hostes propellentur. Aurea pax revocabitur, dicemusque cum Isaia, & cantabimus: *Exulta satis filia Sion, quia ecce salvator tuus veniet tibi.* Dixi.

Sessio VI. Isa. 62. Zach. 9.

SESSIO VII.

Sessio VII.

In nomine domini. Amen. Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Veneris decimaseptima mensis Iunii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno primo, fuit celebrata septima sessio concilii generalis Lateranensis in ecclesia Lateranensi præsente B & præsidente præfato sanctissimo domino nostro papa. Fueruntque præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi & abbates, oratores principum, & illustres domini, ac quamplurimi doctores & nobiles, & primo,

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
C Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.
Reverendissimus dominus Franciscus Sabinensis.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Thomas tituli sancti Martini in montibus, Strigoniensis.
Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Robertus tituli sanctæ Anastasiæ, Nannetensis.
D Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Carolus tituli sanctæ Cęciliæ.
Reverendissimus dominus Christophorus sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti, Bononiensis.
E Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinæ, de Saulis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Sigismundus sanctæ Mariæ Novæ.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.

Patriarchæ

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VI.

ſumpta. O ferrea Chriſtianorum pectora, o immites Chriſtianos, qui hæc non videant, non audiant, non credant! Vnius olim Catonis ſententia, & Africanæ ficus pro concione oſtenſæ, ſenatum populumque Romanum ad delendam Carthaginem impulit: nos amiſſa ſæpius Aſia, Africa, & magna jam Europæ portio, continuæque Chriſtianorum cædes & lacrymæ nil movent? nos vicinior, potentior, crudelior hoſtis nihil deterret? Sunt hic complures ex noſtris, qui poſt amiſſas paulo ante uxores cum liberis & fortunis omnibus ad me miſeri confugerunt, conſilium & auxilium implorantes. Poſſem ego quoque vobis hodie, patres, hoc eodem in loco recentia & ſanguinolenta adhuc iſtorum vulnera oſtendere. Sed quouſque jam patiemini tam vicinum hoſtem? Quamdiu eum, ut clavos in oculis & lanceas in lateribus, feretis? An expectatis, dum parata & deducta jam ingens claſſis Rhodum occupet, aut Italiam depopuletur? Vereor profecto, vereor, & futurum certo certius credite, patres, ne brevi apud vos cœnent, niſi provideatur; qui cum quibus diximus, jam pranſi ſunt. Multa reticeo, quæ quoniam noſtra ætas vidit & paſſa, ne alta vulnera recrudeſcant, non recenſere ſatius exiſtimo. Vnum hoc certe nullo pacto prætermittere poſſum, longe feliciores illos Italis ceteriſque Chriſtiani orbis nationibus exiſtimandos, qui pro fide contra infideles perfidoſque pugnant, pro ſanctiſſima religione contra fœdiſſimam ſectam ſanguinem fundunt, pro Deo optimo maximo contra turpiſſimum Mahumetum corpora telis objiciunt, mortem oppetunt. Iſti contra, quid pro paucorum potentia, pro privatis odiis, pro ſimultatibus fecerint, dicat Brixia, exponat Ravenna, referat Etruria, ediſſerat calamitates ſuas ciſalpina Gallia, Gallia item tranſalpina, Flaminia, Liguria. Citetur Liris teſtis victoriæ, inſpiciantur urbana ſepulcra, recenſeatur Hiſpania, interrogetur Britannia. Quid dicam magis? Perluſtretur Europa: audiemus profecto ſanguinem clamantem de terra & voces occiſorum dicentium: *Vindica domine, vindica domine, vindica domine ſanguinem noſtrum qui effuſus eſt.* Et quod deteſtabile omnino dixerim, parum eſt, Italicum cruorem Italica manu fundi, niſi exteris etiam gentibus hauriendus præbeatur. Poſſem ad hæc de pernicioſiſſima illa Hydrunti invaſione, deque continuis noſtri nominis hoſtium per Tyrrhenum mare excurſionibus, ni temporis anguſtia concluderer, multa dicere. Sed dicemus de his omnibus latius, cum pacatis Italiæ rebus (hanc enim omnium, quæ nunc vigent, bellorum arcem eſſe judico) ſanctiſſimæ expeditionis tempus advenerit. Nunc vero, quod reliquum jam eſt, ut commodius a me dici & fieri a vobis poſtmodum poſſit, operæprecium exiſtimavi, ſi de eccleſia catholica aliquid, quantum tamen temporis brevitate dabitur, in medium adduxero. Illud enim neceſſarium in primis ſemper fore duxi, ut fidei noſtræ caput, Romana ſcilicet eccleſia, componatur ante omnia, inſtauretur, reformetur. Nam ſicut graviſſimus eſt morbus, qui a capite diffunditur; ita optima eſt valetudo, quæ ab optimo capite, tamquam a ſaluberrimo fonte, inter cetera membra defluit & corrivatur. Vidimus jam, quæ majorum noſtrorum, quæ noſtra ætate acciderint. Et hæc ferme omnia, aut majorem eorum partem, noſtra cauſa, noſtris, ut diximus, malis

Apoc. 6.

perpeſſi ſumus. Tædet vero, pigetque, fidem, pietatem, religionem noſtris temporibus ita tepuiſſe, & pene dixerim, contabuiſſe videri, ut vix earum ulla veſtigia ſint reliqua. Et in nobis quo tempore eccleſia ab hæreticorum perſecutionibus vacua, ſumma pace & libertate fruitur, tantopere fidem ac fervorem majorum noſtrorum animis inſitum refrixiſſe, ut cum Ieremia vere dicere poſſimus: *Egreſſus eſt a filia Sion omnis decor ejus*, innocentiæ ſcilicet & caſtitatis: *principes ejus facti ſunt ut arietes, hoſtes ingreſſi ſunt ſanctuaria ejus.* Eccleſias polluerunt, virgines ejus & juvenes in captivitatem abierunt. Sacerdotes & ſenes ſpreverunt Deum. Non eſt lex, non eſt mandatum, judicia pervertuntur. Hæccine eſt illa Ieruſalem, civitas perfecti decoris, & gaudium univerſi orbis? Hæccine illa filia Sion, ſponſa Chriſti, quæ una eſſe debet? Noſtri vero, tamquam mendax illa femina quæ dividi puerum petebat, diviſerunt eam ſæpius, diſciderunt, dilaniaverunt. Hæccine eſt illa filia Sion, ſoror Chriſti, quam majores noſtri commendatam ſibi pro viribus defenderunt, proprii ſanguinis effuſione incorruptam conſervaverunt, jejuniis, lacrymis, orationibus auxerunt? Nos contra quibus artibus majorem jam ejus partem amiſerimus, ſilentio involvam. Et de minima iſta quæ ſuperat adhuc portione nihil dicam, patres. Ponam digitum ſuper os meum: dijudicet ſeipſum unuſquiſque, & quæ afflictus animo & pro veritate dixi, æquis auribus accipite, æquo animo ferte, & communem omnium utilitatem apertis, ut dicitur, oculis proſpicite. Sed ne fleveris, filia Sion, quia ecce venit leo de tribu Iuda, radix David: ecce ſuſcitavit tibi Deus ſalvatorem, qui ſalvabit te de manibus vaſtantium, & populum Dei de manu perſequentium liberabit. Te, Leo beatiſſime, ſalvatorem venturum ſperavimus. Ad te pro acceptis cladibus, pro perperam geſtis gementes, pro malorum fine, & futuræ ſpe victoriæ læti & hilares clamamus: *Impugna impugnantes nos. Apprehende ſcutum & gladium, & exurge in adjutorium noſtrum.* Conclude adverſus eos qui nos perſequuntur, & tabernaculum ſponſæ tuæ, quod manus impiorum polluerunt, vindica, ut ſicut Chriſtianus populus te ſolum & verum pontificem veneratur, ita & Chriſtiani nominis hoſtes te religioſiſſimum metuant, te potentiſſimum contremiſcant. Da hoc, pater beatiſſime, Iulii prædeceſſoris tui & parentis optimi ſanctiſſimæ memoriæ, da perpetuæ quieti, ut ſicut lætatur jam te ſucceſſore, ſicut gaudet jam te indictum a ſe concilium proſequi & celebrare, ita & conceptam animo eccleſiæ unionem, ejuſque reformationem, & ſanctiſſimam contra Turcas expeditionem te omni deſiderio expetere, totis viribus complecti videat & lætetur. Vos vero, patres ampliſſimi (ingenue dicam quod ſentio) niſi certus eſſem, majoribus jam auſpiciis & felici ductu ejus ſponſi, quem Deus nuper eccleſiæ ſuæ ſtabili fide jugavit, daturos ſedulo operam, ut reſpublica noſtra in his quibus conſtituti ſumus periculis, veſtra cura, veſtro ſtudio, veſtra prudentia nihil detrimenti capiat, ſalva ſit, liberetur: viderer profecto jam nunc videre domos noſtras deſeri, nos pro mancipiis duci, trahi, diſcerpi, & in nos, qualia ſæpe anteactis temporibus, contumeliarum omnium & ſcelerum fieri exempla. Vos ego omnes appello, patres, qui ædificati ſupra fundamentum apoſtolorum, ſedetis ſuper ſedes duodecim judi-

Thren. 1.

Pſalm. 34.

ANNO CHRISTI 1513.

Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus * Avellinensis.
Reverendus pater dominus Hugo Rheginus.
*Lavellinē. Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.
Reverendus pater dominus Georgius Bellicensis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Elnensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Abbates.

Reverendus pater dominus Floremondus abbas sancti Georgii de Vrbe.
Reverendus pater dominus Ioannes Andreas abbas sancti Sebastiani extra Vrbem.
Reverendus pater dominus Hilarius præceptor sancti Spiritus de Vrbe.

Generales ordinum.

Magister Ægidius generalis ordinis eremitarum sancti Augustini.
Magister Angelus generalis ordinis beatæ Mariæ Servorum.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi orator Maximiliani electi imperatoris.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici Ferdinandi Aragonum regis.
*Ostrorog. Illustris dominus Stanislaus de * Osteroch orator regis Poloniæ.
Magnificus dominus Franciscus Foscarus orator Venetorum.
Reverendus pater dominus Marinus Caracciolus orator ducis Mediolanensis.
Magnifici domini P. de Bondelmonte, & Iacobus Salviati, ac Franciscus Victorius, oratores Florentinorum.
Reverendus pater dominus Alexander archidiaconus Mantuanus, orator marchionis Mantuæ.

Illustres domini temporales.

Illustris dominus Iulianus de Medicis frater germanus sanctissimi domini nostri.
Illustris dominus Camerini.
Magnificus dominus Franciscus Cibo.
Illustris dominus Marcus Antonius Columnā.
Illustris dominus Franciottus de Vrsinis cum ejus filio.

Conservatores Vrbis.

Dominus Hieronymus Benzon cum sociis.

Fuit celebrata missa submissa voce per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, & habita oratio per dominum Baltassarem del Rio clericum Palentinum, protonotarium apostolicum, reverendissimi domini cardinalis Alborensis secretarium: cujus tenor in fine præsentis sessionis est insertus. Et cantatis litaniis, & aliis devotis orationibus, & ab eodem sanctissimo domino nostro benedicta synodo, prout moris est, reverendissimus dominus Alexander, sancti Eustachii diaconus cardinalis, de Farnesio vulgariter nuncupatus, cantavit euangelium secundum Lucam, quod incipit: *Designavit dominus & alios septuagintaduos discipulos*, &c. Quo finito oratores Poloniæ supradicti præsentarunt mandatum illustrissimi domini Sigismundi regis Poloniæ. Et reverendus pater dominus Thomas Phædra ascendit ambonem, & legit illud tenoris inserti, videlicet: SESSIO VII. Luc. 10.

MANDATVM REGIS POLONIÆ.

Sigismundus Dei gratia rex Poloniæ, magnus dux Lituaniæ, Russiæque, &c. dominus & heres.

Notum facimus universis & singulis harum seriem inspecturis, lecturis seu audituris, quod postea quam accepimus dominum olim felicisque recordationis Iulium II. divina providentia sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summum pontificem, pro defendenda sanctæ Romanæ ecclesiæ unitate, & sanctissima contra catholicæ fidei & crucis Iesu Christi hostes expeditione suscipienda, concilium generale in Laterano indixisse, memores officii ac debiti nostri, quo eidem sanctæ Romanæ ecclesiæ matri nostræ sumus adstricti, pro cujus honore & tranquillo statu omnes vires nostras effundere semper parati sumus, de certa nostra scientia, ac universorum regni ac dominiorum nostrorum, principum spiritualium & sæcularium, procerum, communitatum ac militiarum consilio & coassensu, reverendum in Christo patrem dominum Ioannem ecclesiæ metropolitanæ Gneznensis archiepiscopum, & regni nostri primatem, & magnificum Stanislaum de * Ostrorog equitem auratum, Palatinatus castellanum, nostros & regni nostri consiliarios sincere dilectos, quos etiam nuper piis paternisque monitis prædicti olim Iulii summi pontificis ad infra scripta designatos legaverimus, eosdemque ad sanctissimum in Christo patrem & dominum, dominum Leonem decimum divina providentia ejusdem sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summum pontificem modernum, & sanctam sedem apostolicam, ac sacrum Lateranense concilium, si & inquantum cœptam prosecutionem habuerit, oratores designavimus & deputamus harū serie literarum, dantes illis plenam & omnimodam potestatem pro nobis ac regnis, dominiis, principibus, spiritualibus & sæcularibus, proceribus & populis ditioni nostræ subjectis coram eadem sanctitate domini nostri, domini Leonis decimi papæ moderni, comparendi, ibidemque obedientiam, juxta majorum meorum consuetudinem, præfato sanctissimo domino nostro novo præstandi, & recognoscendi eumdem sanctissimum dominum nostrum papam esse verum, unicum & indubitatum pontificem, & dominici gregis pastorem, & in sacro Lateranensi concilio dicendi, proponendi, atque quæ regno nostro opportuna sunt, petendi, agendi, tractandi omnia & singula, quæ ad celebrandum & concluendum ipsum sacrum concilium, & quæ in eodem proponentur & tractabuntur, nec non ad dictæ sanctæ Romanæ ecclesiæ & membrorum ejus unionem, Christianæque religionis augmentum, atque ad sanctissimam & a nobis desideratam in ejus Christianæ religionis & catholicæ fidei hostes expeditionem, & quæ ad obedien- *Osteroch.

Patriarchæ & aſſiſtentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cęſar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Franciſcus Conſanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senenſis.
Reverendus pater dominus Iulius Florentinus.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachienſis.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
Reverendus pater dominus Franciſcus Taurinenſis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarviſinus epiſcopus & gubernator Vrbis.
Reverendus pater dominus Silveſter Vuigornienſis epiſcopus, orator regis Angliæ.
Reverendus pater dominus Ioannes Gneznenſis archiepiſcopus, orator regis Poloniæ.
Reverendus pater dominus Hercules epiſcopus Auguſtenſis, orator Sabaudiæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus epiſcopus Adrienſis & orator ducis Ferrariæ.

Archiepiſcopi.

Reverendus pater dominus Iulius Corinthienſis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicoſienſis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatenſis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranenſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Matthæus ſanctæ Severinæ.
Reverendus pater dominus Orlandus Avenionenſis.
Reverendus pater dominus Raynaldus Raguſinus.
Reverendus pater dominus Andreas Monembaſienſis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborenſis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Gabriel Barenſis.

Epiſcopi.

Reverendus pater dominus Simon Ariminenſis.
Reverendus pater dominus Iacobus Paphenſis.
Reverendus pater dominus Albertus Valvenſis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Iuſtinopolitanus.
Reverendus pater dominus Rainaldus ſancti Angeli de Lombardia.
Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Petrus Theatinus.
Reverendus pater dominus Franciſcus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Buduenſis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetenſis.
Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.

A Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Andreas Anſarenſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Sibinicenſis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomenſis.
Reverendus pater dominus Paris Piſaurienſis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Ioſue Aſculanus.
Reverendus pater dominus Vincentius Oſcenſis.
B Reverendus pater dominus Franciſcus Spoletanus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletenſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonenſis.
Reverendus pater dominus Franciſcus Biſignianenſis.
Reverendus pater dominus Petrus Caſtelli maris.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Marianenſis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Iporigienſis.
C Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinenſis.
Reverendus pater dominus Giſbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinenſis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus
Reverendus pater dominus Tranquillus * Firmanus.
Reverendus pater dominus Iacobus Marſicanus.
D Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriaticenſis.
Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatenſis.
Reverendus pater dominus Petrus Forolivienſis.
Reverendus pater dominus Marius Vrgentinus.
Reverendus pater dominus Hugolinus Licienſis.
Reverendus pater dominus Albertus Sebaſtenſis.
Reverendus pater dominus Iacobus Signienſis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogallienſis.
Reverendus pater dominus Baptiſta Aquinatenſis.
Reverendus pater dominus Petrus Narnienſis.
Reverendus pater dominus Petrus Vrgellenſis.
Reverendus pater dominus Latinus Veſtanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonenſis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chienſis.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Galeſius Bellunenſis.
Reverendus pater dominus Andreas Literenſis.

Anno Christi. 1513.

Sessio VII.

rere possunt, pro virili nostra integerrime facere A satis valeamus, specialem nuntium, procuratorem, & in omnibus & singulis, in amplissima & validissima forma, vices nostras omnimodas gerentem, facere persuademur. Harum propterea serie omni meliori modo eligimus, constituimus, creamus & deputamus nostrum verum, certum, legitimum & indubitatum procuratorem & nuntium specialem & generalem, ita quod specialitas generalitati non deroget, nec contra; & omnimodas vices nostras gerentem, reverendum in Christo archidiaconum Mantuanum dominum Alexandrum Gablonetam juris utriusque doctorem & oratorem nostrum carissimum, Cujus fidem & nobis inserviendi voluntatem multis an- B nis probavimus & cognovimus, ac quantum in nobis est, sacrum Lateranense concilium, per felicis memoriæ sanctissimum Iulium papam recte & rite divinitus indictum & convocatum, in omnibus & per omnia, prout & quemadmodum ejus beatitudo statuit & ordinavit, laudandum, confirmandum & venerandum, atque debitis temporibus in omnibus actis processibusque ejusdem sacri Lateranensis concilii comparendum, in ipsoque debitam audientiam præfato sanctissimo domino nostro Leoni, toties, quoties fuerit opportunum, præstandum, & eumdem dominum nostrum verum, unicum, canonicum & indubitatum pontificem dominici gregis pastorem esse, quem, etsi mori oportuerit, nunquam negabimus, confitendum, recensendum & recognoscendum, in ipsoque sacro Lateranensi concilio dicendum, proponendum, tractandum, firmandum, revocandum, damnandum, laudandum vovendumque, & nostro nomine omnia & quæcumque celebrationi, continuationi & conclusioni dicti sacri Lateranensis concilii, & quæ in eodem proponentur, tractabuntur, decidentur, unionique & individuitati dictæ sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ & membrorum, nec non morum universali reformationi, fideique augmento necessaria, seu etiam opportuna, & sine quibus ea commode fieri seu perfici nequirent, etiamsi speciale, singulare & individuum manda- D tum exigerent, & majora essent expressa. Ita quod ea omnia quæ nosipsi, si præsentes essemus, omni validiori modo facere omnibus possemus, cum omnibus clausulis, juramentis & obligationibus necessariis, & quibus efficacius fieri potest, valeat & ipse validissime celebrare & nostro nomine perficere, & ad consilium sapientis non solum præsens nostrum mandatum extendere, sed in omnibus & singulis occurrentibus, majoribus etiam expressis, addere, & cum clausulis & obligationibus, prout expedierit, confirmare: quoniam super prædictis omnibus & singulis, cum annexis, dependentibus, emergentibus, incidentibus E & connexis, omni meliori modo & forma, quibus de jure efficacius fieri potest, præfato reverendo domino Alexandro plenarie vices nostras committimus, damus & conferimus, promittentes ratum, gratum, validum atque firmum, omni in loco & tempore perpetuo habere, quidquid in prædictis & circa prædicta, & quodlibet eorum, per præfatum dominum archidiaconum dictum, actum, procuratum gestumve fuerit, & in nullo unquam contra facere vel venire aliqua ratione vel causa. Renuntiantes omnibus exceptionibus tam juris quam facti, & omnia & singula bona nostra tam præsentia quam futura, cum præmissorum omnium & singulorum observantia obligantes.

Datum Mantuæ die duodecima Iunii, millesimo quingentesimo decimotertio.

Franciscus marchio Mantuæ manu propria.

Statius Gadius secretarius mandato suo subscripsit.

Quo finito, reverendus Laurentius de Medizeldri, orator illustrissimorum dominorum Stanislai & Ioannis ducum Mazoviæ, dedit mandatum: & idem Phædra legit illud tenoris infra scripti, videlicet:

MANDATVM DVCVM MAZOVIÆ.

Stanislaus & Ioannes Dei gratia duces Mazoviæ, Russiaque, &c.

Significamus per præsentes nostras literas universis quibus expedit, quia venerabilem dominum Laurentium de Medizeldri cathedralis Vilnensis præpositum, & parochialis in Vitepstro archipresbyterum ecclesiarum, secretarium regium, oratorem, nuntium & procuratorem specialem, ad sacrum generale concilium Lateranense, per modernum sanctissimum dominum nostrum Iulium divina providentia papam secundum, cum sacro reverendissimorum dominorum cardinalium collegio institutum, & ad Kalendas Novembris translatum, de mente nostra bene & plene C informatum, jussis ejusdem sanctissimi domini nostri morem gerentes, deputavimus, designavimus, misimus & constituimus, deputamusque, designamus, mittimus & constituimus, dantes & concedentes eidem plenam & omnimodam facultatem nomine nostro in eodem concilio super statu religionis Christianæ, ac sanctæ Romanæ universalisque ecclesiæ rebus, etiam ducatus nostri, consulendi, agendi, differendi & concludendi, volentes ea omnia quæ idem nomine nostro egerit in eodem sacro conventu, rata, grata atque firma habere, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus subappendi jussimus.

Datum in civitate nostra Ezicchonovu, vigesima Februarii, anno domini millesimo quingentesimo decimotertio.

Quo finito, idem dominus Thomas Phædra legit quamdam schedulam subscriptam per dominum Bernardinum de Carvaial, & F. de sancto Severino, olim sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, super materia abjurationis schismatis & unionis ecclesiæ, cum convenientibus verbis & humili erroris confessione, & veniæ petitione, tenoris infra scripti, videlicet:

Tenor hujus schedulæ non est insertus, quia cum esset in manu dicti Thomæ secretarii, qui postmodum defunctus est, nunquam potuit reperiri.

Quin domini Bernardinus Carvaial, & F. de sancto Severino, postmodum per sanctissimum dominum nostrum, servatis solennitatibus consuetis, paucis diebus elapsis, in palatio apostolico pristinæ dignitati in consistorio secreto solenniter post schismatis abjurationem restituti fuerunt, cum venissent prius per aulas palatii apostolici, ubi magna multitudo convenerat, tamquam privati clerici, & non cardinales, habitu clericorum sæcularium induti simpliciter coloris violati, & bireto ejusdem coloris, ante pedes sanctitatis suæ coram sacro senatu genuflexi, & schisma in solenni forma intelligibili voce juxta tenorem certæ schedulæ,

obedientiam consuetam præstandam fuerint necessaria seu opportuna, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est insertum; & quæ ipsimet faceremus, seu facere possemus, si præsentes adessemus. Promittentes nos ratum, gratum, validum atque firmum habituros quidquid in prædictis & quolibet eorum, per dictos nostros oratores actum & gestum fuerit. In quorum fidem & testimonium præsentes scribi & sigillo nostro sigillari fecimus.

Datum Poznaniæ decima mensis Aprilis, anno domini 1513.

Sigismundus rex scripsit.

Quo perlecto, reverendus pater dominus Marinus Caracciolus præsentavit mandatum illustrissimi domini Maximiliani ducis Mediolanensis: & idem Phædra legit in ambone infra scripti, videlicet:

MANDATVM DVCIS MEDIOLANI.

Maximilianus Maria Sfortia, vicecomes, dux Mediolani, &c. Papiæ princeps, Angleriæ comes, ac Genuæ & Cremonæ dominus.

Nemini dubium sit, quod sacrosancta universalis synodus, in Deo optimo maximo congregata, universo Christiano orbi & gregi dominico, ac etiam catholicis principibus est admodum proficua & salutaris. Nam circa Christianæ religionis indivisibilem unitatem, pacem & tranquillitatem versatur, pro universali morum in capite & in membris ecclesiæ reformatione ac Christianæ fidei augmento, & ut vitia extirpentur, corrigantur excessus, & virtutes solidæ inserantur. Tendit etiam ad regum & principum invicem dissidentium pacificationem & concordiam. Anno superiore felicis recordationis Iulius secundus Lateranense concilium instituit, & reformandæ ecclesiæ initium tulit, & normam afferre cœpit, extirpando errores qui surgere in Christianis populis velle videbantur. Dehinc ut Pisanum conciliabulum tolleret, & ejus perniciosissimi schismatis extirparet auctores, ipsos & præcipuos eorum fautores Italia expulit. Quibus expulsis, mihi in primis aditus patuit ad recuperandum paternum & hereditarium statum Mediolanensem. Iulio secundo ex humanis sublato, qui tantorum operum auctor esse cœperat, illi successor creatus est, in quo nec sapientia major, nec animi bonitas firmior ad peragendum quæ inchoata fuerant, desiderari posset. Nuper igitur certior factus sum, sanctissimum ac beatissimum dominum nostrum, dominum Leonem divina providentia decimum pontificem maximum in Lateranensi concilio sextam sessionem celebrasse, & principes ac populos monuisse, & statuisse, quæ finiendo concilio supersunt, & pacando Christiano orbi necessaria videntur, peragere velle. Res profecto admodum salubris, & quæ nullis unquam laudibus satis efferri posset. Hæc autem cum ab omnibus sint magnificienda, minime a me sine gravi nota negligi possent. Neque enim unquam ex animo excidet, occupato parentis mei statu, idipsum quod patria procul vixi, serenissimi Cæsaris beneficio * rectum me vixisse: & nisi inter ceteros beatissimi Iulii secundi arma Gallum hostem pepulissent, frustra a me per hæc tempora parentis mei principatus desiderari potuisset. Collibens igitur atque omni studio ad Lateranense concilium accedo: cui, nisi impius atque ingratus esse velim, deesse nusquam debeo. A sancta nostra matre ecclesia separare me, iniquissimum esset, præsertim cum ad id ipsum, quod sum, apostolicæ sedis & sanctissimæ ligæ, Romanique Cæsaris beneficium esse agnoscam ac fatear. Omnibus igitur meliori modo, via, jure, forma & causa, quibus melius, validius & efficacius possum, eligo, creo, atque constituo reverendum dominum Marinum Caracciolum apostolicum protonotarium, consiliarium & oratorem dilectum meum, verum & certum ac legitimum procuratorem, & mandatarium ac nuntium specialem, ut nomine meo in hoc sacro concilio ac Christiana religione & congregatione intersit, assistat, suffragetur, & in omnibus & singulis actis & processibns ea agat, tractet, proponat & concludat, quæ pro sanctæ Romanæ ecclesiæ reformatione, & pacandis Christiani orbis turbationibus atque incommodis, agi, firmari & concludi oportere censebitur. Polliceor autem in verbo veri principis & cum juramento, omnia & singula me firma & rata habiturum, quæ per ipsum ad hoc publicum bonum procurata, dicta, acta, gesta aut promissa fuerint. In cujus rei fidem & testimonium præsentes fieri jussi, & non solum sigilli mei munimine, verum manus meæ propriæ subscriptione stabilivi.

* rectum

Datum Papiæ die nono Maii, millesimo quingentesimo decimotertio.

Maximilianus.

Quo etiam finito, reverendus dominus Alexander archidiaconus Mantuanus dedit mandatum illustrissimi marchionis Mantuæ, & dominus Thomas Phædra legit illud tenoris infra scripti, videlicet:

MANDATVM MARCHIONIS MANTVÆ.

Franciscus marchio Mantuæ, & sanctæ Romanæ ecclesiæ confalonerius.

Sicuti contingit nobis divino beneficio ecclesiæ sanctæ Dei sacri corporis esse membrum haud ignobile, sic nobis convenire intelligimus, præfatæ ecclesiæ semper inhærere, pro ea & cum ea extrema quæque pati, & more boni militis gloriosum ipsius vexillum nusquam deserere. Cum igitur alias sacrum Lateranense concilium indixerit sanctæ memoriæ Iulius papa II. dignitatis ecclesiasticæ studiosissimus, & in primis a nobis semper adorandus. Is namque ut erat pientissimus, e tenebris & umbra mortis gratuita redemptione nobis ereptis, salutem & dulcissimam libertatem restituit: propter quod immortale meritum, opinamur Deum optimum maximum, precibus nostris exauditis, retribuisse copiosam sibi in cælis mercedem. Quod quidem consilium beatissimus dominus Leo papa decimus, nuper divinitus ad apostolatus apicem evectus, (quod nobis faustum felixque futurum reipsa perspeximus) cum maxima populi Christiani frequentia prosequitur, licet superioribus diebus speciales oratores, illustrem dominum Aloysium Gonzagam marchionem, & etiam consanguineum nostrum carissimum, & dominum Franciscum Bonatum juris utriusque doctorem, civem nostrum dilectissimum ad ejus beatitudinem venerandam adorandamque misserimus, ut in his etiam quæ in posterum occurrere

ANNO CHRISTI. 1513.

ferre debeant, ut per dictum sacrum concilium & nos approbari & debitæ executioni demandari valeant & inviolabiliter observentur, eodem sacro concilio approbante, statuimus & ordinavimus. Ceterum, quia tam ex debito injuncti nobis desuper apostolicæ servitutis officii, quam ut in imminenti & notorio infidelium periculo ac effusioni Christiani sanguinis, qui exigentibus nostris culpis frequenter in dies effunditur, occurratur, & dissensiones quæ inter Christianos principes vigent, tollantur, cogimur inter reges & principes Christianos totis viribus pacem quærere, cujus componendæ una ex principalioribus congregationibus concilii præfati causa extitit, ut ipsa sequatur & inviolata perduret, & debitæ executioni demandetur, præsertim his temporibus, quibus potentia infidelium & inimicorum fidei crevisse dicitur, concilio præfato approbante, ad reges, principes & potentatus præfatos, legatos & nuntios pacis, vigiles, doctrina, experientia & probitate insignes, pro tractanda & componenda universali pace mittere disposuimus & decrevimus, utque arma deponant, domino auxiliante, quantum in nobis est, pro viribus laborare & operari, regumque & principum & potentatuum hujusmodi oratores in ipso concilio præsentes pro apostolicæ sedis reverentia fideliumque unione requirimus, ut regibus, principibus & potentatibus suis respective hæc significent, eosque nostro nomine hortentur ad ipsos legatos apostolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, votisque nostris tam justis & piis per eos illis exponendis satisfaciendum: quod eos facturos credimus, ut quanto citius fieri poterit, & absque legitima excusatione per nos mittendi legationis munus eis impositum sponte suscipere, & susceptum viriliter adimplere possint, ac patre luminum, a quo omne datum optimum est, favente, pax ipsa tractari & componi, eaque composita, sancta & necessaria contra infidelium rabiem, Christianum sanguinem sitientium, expeditio fieri valeat, & pro totius Christianitatis securitate & quiete feliciter terminari. Postremo quia jam temporis dispositione calores æstivi instant, prælatorum valetudini, & ad concilium præfatum venire volentium commoditati consulentes, aliisque justis & rationabilibus causis moti, octavam sessionem sextodecimo Kalendas Decembris proxime futuri, præfato sacro concilio approbante, indicimus faciendam, prælatisque omnibus & singulis, & aliis in eodem concilio existentibus, a curia præfata recedendi, & ubi eis placuerit, ad eorum libitum commorandi; ita tamen, quod nisi dicto die sextodecimo Kalendas Decembris, cessante impedimento legitimo, præsentes fuerint, in literis indictionis ipsius concilii, & canonicis sanctionibus contra non accedentes ad concilia contentas pœnas incurrant, præfato sacro concilio approbante, licentiam & facultatem concedimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prorogationis, assignationis, deputationis, confirmationis, commissionis, continuationis, reformationis, deliberationis, monitionis, voluntatis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Jac. 1.

Datum Romæ in publica sessione in sacrosancta Lateranensi basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, quintodecimo Kalendas Iulii, pontificatus nostri anno primo.

SESSIO VII.

Ia. Sadoletus.
Ia. Questemberg.

Qua perlecta, idem episcopus petiit a patribus, an placerent eis contenta in schedula. Et omnes responderunt, placere contenta in schedula, excepto reverendo patre domino Ieremia archiepiscopo Tranensi, qui dixit, non placere dilationem quoad reformationem, nec etiam quoad pacem & revocationem pragmaticæ. Et etiam dixit, quod cum tractatu revocationis deberet tractari de provisione facienda super causis contentis in revocatione. Et hæc fuerunt pro septima sessione. Et fuit indicta octava sessio decimo Kalendas Decembris. Super quibus omnibus & singulis dominus Marius de Peruschis procurator concilii petiit instrumentum & instrumenta.

Deinde anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero decimasexta mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno primo, discretus vir Bellavilla ejusdem sanctissimi domini nostri cursor, in valvis basilicæ principis apostolorum, & sancti Ioannis Lateranensis, ac cancellariæ apostolicæ, publicavit literas sive schedulam prorogationis octavæ sessionis, cujus tenor talis est.

Leo episcopus servus servorum Dei octavam sessionem sacri celeberrimique Lateranensis concilii, in qua terminum in septima sessione præcedente, Gallicis prælatis & eis faventibus, suaque interesse putantibus, citatis & monitis ad dicendum causam, quare sanctio pragmatica in concernentibus sacrorum canonum & libertatis ecclesiasticæ violationem nulla & invalida declarari & abrogari non deberet, præfixum; & quarum citationis & monitionis executio reproducta, & ipsorum citatorum & monitorum contumacia accusata fuerat, eisdem citatis & monitis non currere, nisi post primam sessionem, nec in aliquo eis præjudicare decrevimus, ac declarationem & decisionem reformationis officialium, & hæresum extirpationem, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus & prælatis per nos commissas, referendas statuimus & ordinavimus: nec non pro universali pace inter Christianos principes & potentatus componenda, ad eos legatos & nuntios mittere disposuimus, regumque, principum & potentatuum hujusmodi oratores in ipso concilio tunc præsentes, ut regibus, principibus & potentatibus suis respective id significarent, eosque nostro nomine hortarentur, ad ipsos legatos apostolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, votisque nostris tam justis & piis per eos illis exponendis satisfaciendum, ad decimumsextum Kalendas Decembris proxime præteriti faciendam per nos indictam, ex certis legitimis causis tunc expressis, ad diem Veneris post proximum festum sanctæ Luciæ prorogamus, quæ erit XVII. Kalendas Ianuarii, faciendam indiximus: terminumque citatis & monitis præfatis, ut præfertur, præfixum interim non currere, & in aliquo eis non præjudicare, nisi post octavam sessionem præfatam, decernimus & declaramus. Cum autem cardinales & prælati congregationum, quibus fidei & reformationis officialium, & pacis causæ

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VII.

schedulæ, quam in manibus tenebant, factæ, & A realiter abjurassent, & veniam humiliter erratorum petiissent, prioribus vestibus exuti, habitum cum bireto rubeo cardinalium consueto induti, per magistrum ceremoniarum, & ad osculum pedum & oris per sanctitatem suam admissi, & capello rubeo accepto de manu sanctitatis suæ, & ad osculum aliorum cardinalium recepti, & de speciali gratia ad priorē locum restituti fuissent, juxta morem prædecessorum suorum servari solitum in similibus, prout latius in actis publicis in camera apostolica, & apud secretarios domesticos pontificis & concilii latius continetur. Deinde lecta schedula prædicta, exclusisque ceteris de more non habentibus voces definitivas in concilio, clausoque ostio concilii, exceptis oratoribus & baronibus qui remanserunt, prælatisque omnibus post sanctissimum in suis subselliis cum mitris & vestibus sacris considentibus de more.

Demum reverendus pater dominus Pompeius de Columna episcopus Reatinus ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam tenoris infra scripti de mandato sanctissimi domini nostri papæ, alta & intelligibili voce, videlicet:

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

* sacro Lateranensi concilio.

Meditatio cordis nostri assidua * sacri Lateranensis concilii vigilans & intendens, ad ea potissimum vertitur, quæ per prædecessores nostros Romanos pontifices pro tuitione ecclesiasticæ libertatis, deformatorumque præsertim in officiis apostolicæ sedis reformatione, ac Christi fidelium pace & tranquillitate, provide statui & ordinari incepta, per nostræ provisionis ministerium, debitum & salubrem sortiantur effectum. Dudum felicis recordationis Iulius papa secundus prædecessor noster negotium & discussionem declarationis, nullitatis & abrogationis assertæ sanctionis pragmaticæ in partibus Gallicanis contra libertatem præfatam in dictæ sedis vilipendium, abusu Gallicorum prælatorum & nobilium, & aliorum laicorum eis faventium introductæ, venerabilium fratrum nostrorum, tunc suorum, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum sibi & concilio præfato faciendam, dicto concilio approbante commisit, Gallicosque prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta & laicos illis faventes, & dicta sanctione abutentes, omnesque alios & singulos in præmissis sua communiter vel divisim interesse putantes, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram prædecessore & concilio præfatis, causasque dicendum, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem dictæ ecclesiæ, sacrorum canonum & libertatis præfatæ violationem, nulla & invalida declarari & abrogari non deberet, statuit & ordinavit, nec non literas suas, per quas Romanæ curiæ officiales, & illorum exactiones generaliter reformaverat, per nonnullos deputatos & deputandos, particulariter declarari, & declarationes ipsas sibi in eodem concilio referri præcepit, prout in literis seu schedulis dicti Iulii prædecessoris desuper confectis plenius continetur. Cum autem dicto Iulio prædecessore in humanis agente, diversis impedimentis causantibus, citatio exequi & reproduci, ac negotium abrogationis discuti, ac reformatio hujusmodi particulariter, ut intentionis ipsius Iulii prædecessoris fuerat, fieri non potuerint, sed ipso Iulio prædecessore rebus humanis exempto, citatio ipsa legitime executa, in proxima præcedenti sessione per procuratorem fiscalem nostrum reproducta, ipsorumque citatorum non comparentium contumacia accusata, & ad ulteriora procedi petitum fuerit: nos licet totis animi desideriis nil magis affectantes, quam præmissas & alias causas utiles & necessarias, propter quas dictum concilium indictum extitit, ad debitum finem perducere: tamen, ut mature & humaniter procederetur, petitioni præfatæ responsionem non dedimus, nuncque etiam cum præfato concilio intelligentes, per citatos & monitos hujusmo- B di diversa impedimenta allegari, quare in termino eis præfixo comparere, defensionesque eorum allegare, & de eorum jure docere non potuerunt, ut omnis justę excusationis & querelæ materia eis auferatur, jam libero salvoconductu ipsis & aliis ad concilium hujusmodi venire volentibus in dicta proxima præcedenti sessione concesso, cardinalium aliorumque prælatorum, qui præmissa & alias conciliares materias audiant, discutiant, auditaque & discussa in eodem concilio referant, particulari deputatione per nos facta, etiam ut majorem nostram & concilii præfati erga eos benignitatem sentiant, eodem sacro concilio appro- C bante, terminum citationis & monitionis hujusmodi præfixum usque ad primam sessionem post Kalendas Novembris proxime venturi tenendam prorogavimus; ipsumque terminum illis non currere, nisi post primam sessionem prædictam tenendam, nec in aliquo præjudicare decernimus. Et insuper cum ultra cardinales jam deputatos, nonnullos prælatos per dictum concilium electos, additis aliquibus ex legitimis causis, qui reformationi prædictæ generali intendere debeant, deputaverimus, sitque nostra firma intentio & dispositio, universalem reformationem, tamquam utilem & necessariam ad dominici agri purgationem & culturā, omnino prosequi & perficere, domino disponente: sed quia graves querelæ in dies contra officialium Romanæ curiæ abusum & ex- D torsiones ad nos deferuntur ex diversis orbis partibus, dictaque reformatio jam cœpta tempore felicis recordationis Iulii secundi prædicti prædecessoris nostri fuerit, sacro approbante concilio, ideo ad hoc ut illa citius terminetur, & ea absoluta, ad alias reformationis partes deveniri posit, & querelæ prædictæ tollantur, quod cardinales & prælati per ipsam reformationem deputati, auditis prius & intellectis officialibus præfatis, eorumque juribus examinatis, reformationem prædictam juxta tenorem literarum dicti Iulii prædecessoris desuper editarum, & concilii præfati in tertia sive quarta sessione determinationem; ac E juxta primævas officiorum institutiones seu antiquas consuetudines, usque ad tempora piæ memoriæ Sixti quarti etiam prædecessoris nostri observatas, vel alias, prout eis videbitur, facere, formasque & modos, quos officiales ipsi in exigendis taxis, emolumentis regalibus & proventibus quibuscumque servare, & a quibus sub pœnis in literis ipsius Iulii prædecessoris desuper contentis abstinere teneantur, particulariter & distincte declarare & decidere, ac reformationem & decisionem per eos faciendas, in proxima futura vel aliis sessionibus, quibus commode id fieri poterit, referre

primitiis adorato, præsepio, castrametare, & sa- A cratam pretioso sanguine humum deiferam tuis tentoriis fode. Extensis autem in Hierosolymitanis arcibus tuis aquilæferis, alteram altera Ierusalem facile consequeris. Alteram inquam, cujus non petra solidata, sed lapis angularis est Christus, quique in una crucifixus apparuit, in altera gloriosus manet in sæcula, comitaberis rex regem gloriæ: constituet te supra multa longe majora, qui in pauca te fidelem & catholicum adinvenit. Et denique, ne prolixius vagari videar, quam ipsa rei series exposcit, tu, qui inter ceteros sacro chrismate unctos reges solus catholicus, & non ab re, nuncuparis, fidei catholicæ ac tuum nomen & ditionem, dum datur occasio, ut solitus es, extende, amplia, dilata, ne (quod Deus avertat) B quando diutius oppressis Christianis suppetias feramus, suppetiis præsertim nobis opus sit, vicino jam hoste acerrimo perterritis. Vale, regum optime, diuque vive regnorum amœnitate felicissimus. Romæ ex ædibus reverendi domini mei cardinalis Arborensis undecimo Kalendas Iulii, anno Christianæ salutis millesimo quingentesimo decimo tertio, pontificatus domini nostri Leonis papæ decimi anno primo.

Nihil impossibile erit vobis. Matthæi XVII.

Matth. 17. Ascensurus ad superos, unde venerat, servator noster Iesus, beatissime pontifex, missurus pariter athletis suis paracletum Spiritum, quo totius orbis accolas aggredi, invadere & expugnare non formidarent: *Si habueritis*, inquit, *fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, Transi hinc, & transibit; & nihil impossibile erit vobis.* Cujus firma veræ fidei institutoris pollicitatione confisus, tantorum patrum qui hoc ipso in loco ante me verba fecerunt, quorum ego corrigiam calceamenti nedum solvere, verum deosculari videor minus dignus, auctoritatem, doctrinam, gravitatem prægrandes bonarum artium & eloquentiæ torrentes admiratus, nihil de hac omnium celeberrima per gloriosæ memoriæ Iulium D secundum indicta, nihil de aliis per alios sanctitatis tuæ prædecessores celebratis synodis, cum tot & tanta, tamque luculenter & copiose dicta sint, differendum putavi, nisi ut jam tandem uberrimum aliquem fructum tanti ovium Christi satagentissimi pastoris, tantarumque ovium fecundus consessus, ex hoc sacro Dei ovili fecundet, pullulet, pariat, & contra immanissimos fidei nostræ hostes, contra Christiani sanguinis sitibundas feras, contra patrimonium Christi tyrannice occupantes, arma lucis induti, Christianorum arma convertamus. Et licet Modrusiensis præsul in proxime habita sessione, & Lucensium primo, Florentinæ deinde reipublicæ, postremo sere- E nissimi Poloniæ regis oratores insignes in reverentia tibi & regis sui & gentilium tuorum nomine exhibita, de hujusmodi bello suscipiendo multa sapientissime disseruerint, quia tamen paucis tanta complecti nequiverunt, quin plura aliis recensenda reliquerint, ut eo libentius communi Christianorum jacturæ consulatur, quo instantius periculum formidandum est: utque ea omnia, & si pluries repetita, balbus ego & hebes, ac ab omni dicendi genere immunis, paucis absolvam, vosque desidiosi & segnes, jamjam expergiscentes, non ingrata audire, & audita exequi possitis, Gabrielis prece solita Deiparæ nostræ præsidium imploremus: Ave Maria, &c.

Nihil impossibile erit vobis.

Verberabat jam tertio, cui insidebat, asinam Balaam, beatissime Christiani gregis animarum protomedice, quia quo vellet herus, nollet asinā, obvii angeli expavescens gladium, iter facere. Aperuit dominus os asinæ conquerentis, & contra nutum Dei verberantis Balaæ oculos divino fulgore lustravit, ut quod humano capite erat delicturus in Deum, asellæ verbis a labris angeli jussa capesseret, jubentem adoraret, ejusque nutui pareret. Quid mirum ergo? Quid, qui dudum ante locutus est in igne, in rubo, & nunc in asina, loquatur in me Deus? & ab eo quem rectum reris tramitem, tibi deviare consulat, labia mea aperiens, ut os meum annuntiet laudem suam? Reris profecto, ni fallor, verum iter proficisci, si jam restituto & aucto B. Petri patrimonio, pacato aliquanto Italiæ tumultu, compositis demum Christianorum principum nonnullis simultatibus, daretur Turcarum rabiem exinde frenatum iri. Sed ubi periculum majus intenditur, ut aiebat in sacro Lugdunensi concilio prædecessor tuus Gregorius, ut tu, decimus, ibi procul dubio plenius esse consulendum censeo. In- C stat Turcarum gladius faucibus nostris, & nos ejus acumini colla submittimus: obrepit litora, & ad auratos recessus illecebris educati comprimimur. Depopulatur oppida, vastat agros, grassatur in compitis, & nos segnitie marcescimus. A propriis laribus evellimur, retrudimur ad hos qui extant, sacros penates. Illi igne, ferro, tormentis in universam undequaque Christianam rempublicam: nos in nosipsos sævientes, illis ad nostrum interitum opitulamur. Nos ut parva tueamur, amittimus magna: illi, ut majora sibi posterisque suis relinquant hereditatis monumenta, grandia quæque sua, ne discordia dilabantur, floccifaciunt & parvipendunt. Ita ut si invictissimus ille Ferdinandus Hispaniarum sceptra feliciter tenens, vitæ umbratilis amator extitisset, tantum Granatæ regnum, & quasi totam illam Bæticam provinciam, in occiduo nostro octingentis ferme annis a Mauritanis occupatam, in veri Dei cultum ac ditionem suam venire minime coegisset: ut quod in oriente aliorum principum inertia orthodoxæ ditioni per infideles obtruncatum est, id ipsum catholicus princeps catholicæ fidei & sibi ipsi in occidente restitueret. Reminiscens divini verbi, si contra fidei hostes fide & armis dimicandum erat, nihil formidandum, nihil impossibile futurum auspicabatur. Si his igitur armis contra inermes dimicandum nobis est, & nihil impossibile erit nobis: aggrediamur nobis debitam provinciam, amplectamur omnium sanctissimam expeditionem, irruamus in perterritos hostes, jam sectæ suæ, secundum eorum prophetiam, finem pertimescentes, quæ sexcentis circiter annis post salutiferum virginis partum incepisse, & secundum astrorum peritos, brevi finienda esse perhibetur; in tali asserentes signo initium habuisse, ut diu durare posse impossibile sit, aut supra naturam magis, seu ob peccatorum nostrorum demerita. Quod ab Alionoto regis Armeniæ fratre facile comprobatur, dum in orientali scribens historia, esse apud Mahumetanos hostes indubiam prophetiam, cujus prætextu ad annum millesimum quingentesimū a Christi ortu duraturam eorum sectam, pro comperto asseverat. In isto obiter centum annorum curriculo,

causæ hujusmodi commissæ fuerunt, licet omni studio & diligentia circa illarum expeditionem elaboraverint, quia tamen resolutiones per eos factæ in debitam schedulam adhuc reduci non potuerunt, id infra triduum factum esse, ac proxima dies Veneris, qua dicta octava sessio per nos indicta teneri debeat, instare noscatur: Nos igitur ex præmissis & aliis causis super hoc providere volentes, de venerabilium fratrum nostrorum consilio & unanimi consensu, octavam sessionem & diem Veneris hujusmodi ad diem Lunæ proxime futurum prorogamus, & octavam sessionem ipsam dicta die Lunæ, quæ erit decimaquarta Kalendas Januarii, faciendam indicimus, terminumque citatis & monitis præfatis, ut præfertur, præfixum interim non currere, & in aliquo eis non præjudicare, nisi post ipsam octavam sessionem, decernimus & declaramus.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimotertio, Idibus Decembris, pontificatus nostri anno primo.

PLACET.

Deinde die decimaseptima ejusdem mensis fuit congregatio in capella superiori palatii apostolici omnium trium congregationum, super fide, pace & reformatione: in qua reverendissimi domini cardinales & prælati deputati legerunt schedulas tres super fide, pace & reformatione, quæ in octava sessione inseruntur, & hoc post multas congregationes prius factas super hujusmodi consultatione.

Invictissimo & augusto principi Ferdinando Hispaniarum sceptra tenenti, Aragonum, utriusque Siciliæ ac Jerusalem regi catholico, Baltassar del Rio scholasticus Myndoniensis, apostolicæ sedis protonotarius, debitam mancipii reverentiam, & felicitatem P. D.

Aristoteles philosophantium princeps, invictissime rex, Callisthenem suum auditorem ad magnum Alexandrum condiscipulum mittens, monuisse fertur, ut cum eo aut quam rarissime, aut quam jucundissime loqueretur, quo apud regias aures vel silentio tutior, vel sermone esset acceptior. Xenocrates quoque philosophus alter, qui nobis multa audire, pauca vero loqui licere, & ea propter duas nobis a natura aures, & os unum tantum situm fuisse aiebat, cum maledico quorumdam sermoni summo cum silentio interesset, interrogatus, cur solus linguam cohiberet: Quia dixisse me, inquit, aliquando pœnituit, tacuisse nunquam. Grave quidem alterius præceptum, alterius autem præclara sententia fuit. At ego, cum a silentio jucunditatem, a jucunditate veritatem sæpius procul esse conspexerim, æstimavi tutius mihi fore, amicum habere Platoné: sed salubrius, dominam & parentem veritatem colere: quia quanto magis veritati præsto sum, tanto minus a rerum omnium opificis via & vita secedere videor. Quam ob rem cum in dies & in horas fama crebuerit, atrociorem impræsentiarum hostem habere Christianam religionem, quam antehac fuerimus experti, quem amicis & affinibus, consanguineis & fratribus, proprio denique sanguini non pepercisse intelleximus: nam & binos ex fratre nepotes, & fratrem ipsum (nepotibus prius strangulatis, ut sanctissimo domino nostro Leoni, & sacrosancto cardinalium senatui nudiustertius per fide dignas literas denuntiatum est) nu-

A perrime occidisse non expavit, Hungariæ regnum mox invasurus, cujus jam duo emporia, regni præcipua antemuralia, igne vastavit, quo illinc commodior sit illi ad nos aditus. Ego vero tanto repente lacessitus infelici nuntio, utriusque spreto philosophi consilio, licet alios hac ipsa de re verba fecisse, & parum aut nihil ad tam sanctum opus animos allexisse compererim, ut quemadmodum duræ cautes assiduo lymphæ tenui delapsu perforantur, ita & inconcussæ audientium mentes, quibus quæ reipublicæ nostræ conducunt, quandoque obaudire mos est, repetita toties vivida verborum vi penetrentur, accendantur, incitentur, efflagitatus a maxime venerando an-

B tistite domino Laurentio Puccio Florentino, felicis recordationis Iulii secundi pontificis maximi & in ejus locum suffecti Leonis sanctissimi a datandis dictandisque literis apostolicis obsequentissimo mancipio, & veræ hujus Romanæ curiæ præfulgido sidere, literatorum præsidio, & denique absque adulationis labe, bonitatis integritatisque cultore optimo, & de majestate tua optime merito; qui dum proxime exacto anno coram vigili pastore Iulio præfato de dominica passione ac mortis nostræ morte me concionantem audiret, de hac ipsa sanctissima in Turcas expeditione orationem aliquando habere me coe-

C git; non potui tandem in tanta rei necessitudine rerumque expectatione formidolosus non paruisse, ac parendo carptim non tetigisse nonnulla de te, deque aliis Christianis principibus, quibus Christianæ reipublicæ tutandæ ampliandæque cura est. Inter quos quia eminentissimum sidus semper fulsisti, etiam si ad gloriæ tuæ æmulorum perniciem, majestati tuæ assentari videar, dum vera loquor, loqui non pudet. Nec puduit pariter aperta voce mutire, & in media urbis & orbis terrarum, ac universalis ecclesiæ sacrosancta area propalam bonos extulisse, de fide catholica bene meritos commendasse, Christiani nominis hostium domitores aliis prætulisse, reliquos vero sibi tantum natos principes, ut aiebat divinus ille Plato, silentio præteriisse, clarisque tuis facinoribus intentos ad hanc sanctissimam expeditionem

D maxime necessariam invitasse & provocasse. Accipe igitur, augustissime princeps, subditi tibi addictissimi, homagiique tibi debiti lucubratiunculam hanc qualemcumque, quam coram tuo & aliorum principum solio, te absente, ac si præsentem fuerim intuitus, non intempestive habui. Et quia coram tanto consessu ineptias meas vesane fortassis prodere sum ausus, nunc in lucem edere majestati etiam tuæ easdem temere, reverenter tamen dicare non sum veritus, sciens in Christi negotio præsentaneo morem tibi gessisse, & votive tibi fuisse obsecutum, dum non immerito ab

E omnibus recte sentientibus regum exemplar Christianorum, ut es, & haberis & judicaris, cujus propterea omnes Dei causam, teque causæ ejusdem causidicū appellant, tutorem prædicant, & ecclesiasticæ colunt libertatis assertorem. Orationi igitur nostræ, quando quid otii aut curarum vacatio acciderit, rex sacratissime, intende prospere, procede & regna, non isthic tantum, sed in medio illo orbis terrarum & Iosaphat umbilico, ibique, ubi Christus mortem nostram moriendo destruxit, ubi & vitam resurgendo reparavit, quo ipsum rursus supremum judicem venturum speramus, pro acquirenda tua Ierusalem, pro visendo Calvariæ loco, pro colendo vitæ nostræ sepulcro, pro adorando, jam a regibus fidei nostræ

ANNO CHRISTI 1513.

archidiaconus & colendus collega tunc existebas, A denuntiatum est. Quo in conflictu supra quadraginta hostium millia cæsa fuisse, pro comperto habemus. Etsi, o utinam jam datum esset solam tantorum principum manum in veros hostes converti potuisse, credidissem profecto de te, Leo maxime, eorumdem regum impensa illud prophetici psalmi dictum :
Psalm. 71. *Dominabitur a mari usque ad mare, & a flumine usque ad terminos orbis terrarum. Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent. Et adorabunt eum omnes reges, & omnes gentes servient ei.* Tu vero, qui summi Dei geris vices in terris, quique Christi tunicam, scissuræ jam proximam, inconsutilem, ut erat, præservasti, universalisque ecclesiæ cardines & principes, ut olim manus domini apostolorum principem a fluctibus, ne mergeretur erexit, tu B quoque in hac lacrymarum[a] fluctuosa valle, ne dissensionis turbine obruerentur, erexisti, evocasti, ovesque ipsas tuas, vocem tuam audientes, pastoris boni vestigia & verba secutus, ad te traxisti : quandoquidem dudum ante oves existens, prædicebas :
Ioan. 12. *Cum exaltatus fuero, omnia traham mecum.* Traxisti, inquam, domine, omnia ad te, quando quæ aberant ab ovili oves, jam pastor effectus attrahis, foves, amplexaris, ut villicationis tuæ rationem redditurus, Dei verba dicas Deo :
Ioan. 18. *Quos mihi dedisti, non perdidi ex eis quemquam.* Attrahe pariter & convoca religionis nostræ sæculares principes, compone eorum simultates : largiantur te duce unius saltem triennii sanctissimas inducias Deo, quæ mediocri amico etiam C non efflagitanti darentur, ut rixis tandem particularibus sedatis, majus & validius copiarum corpus efficiamini : quia nullum robur tam firmum atque solidum, quod divisum non debilitetur, non cadat, non dissipetur. Ignis in stipites segregatus, extinguitur : domus in lapides divisa corruit : navis in tabulas discissa demergitur :
Luc. 11. *Omne regnum in seipsum divisum*, ut aiebat legislator noster, *desolatur.* Christianis etiam principibus inter se dissidentibus, prolabitur funditus Christiana religio : & denique nihil est, quod concordia non constet, cadat discordia. Pariat ergo concordes animos concors fides, & concordibus membris te sanctissimum amplexantibus caput, D expergiscere in Dei subsidium, obliviscere populum tuum & domum patris tui.
Psalm. 79. *Excita, domine, potentiam tuam, & veni.* Succurre miseris explosis Christicolis, qui te præstolantur. Consule renatæ labenti religioni, quia
Thren. 1. *omnes amici ejus spreverunt eam, & non est qui consoletur eam ex omnibus caris ejus.* Audi dominum, qua te de causa in hunc terrarum orbem miserit, & qua, delendæ præsertim Mahumeticæ sectæ tempestate, oves suas tibi crediderit.
Isa. 61. *Ut consolarer*, inquit, *omnes lugentes Sion, & ponerem consolationem lugentibus Sion.* Tuo nempe gladio fretus :
Ierem. 31. *Convertam*, ait, *luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo a dolore.* Hac propterea ipsi fide se- E curi, Converte, clamitant, luctum nostrum in
Thren. 1. gaudium : *nam viæ Sion lugent, quia non sunt qui veniant in ejus levamen, & ipsa oppressa est amaritudine.* Tria enim hoc uno nondum exacto anno, ut hanc consolationis spem jam brevi complendam facilius crederemus & intueremur, operata est in te Dei omnipotentia maximi, dive Leo : mirabilem, primum, tuam mediis ab hostibus libertatem, non hominum, sed Dei manu donatam : desperatam, alterum, in proprios lares & patriæ amplexus reductionem & receptionem :

SESSIO VII.

reliquũ, quod non ab re, nec nisi (ut ego ipse vidi, vidi, inquam, immeritus : vidi, & qui vidit, testimonium perhibuit ; & scitis patres, quia verum est testimonium ejus) vere divina providentia factum censendum est, quod te sacerrimus iste senatus ex tot tantisque patribus, tibi ætate majoribus, meritis & vitæ integritate paribus, juniorem in senem, fratrem, & ut ita dixerim, filium in patrem, collegam in dominum, in Petri successorem, in summum sacerdotem, in Christi vicarium elegerint, assumpserint, adoraverint, ut hanc scilicet sanctam provinciam assumeres, assumptam prosequereris, & longo saltem temporis intervallo longævus perficeres, perfectam pacares, & Christiano dogmate institueres : ac ceu leo rex quadrupedum, tu alter Leo, hominum non alter rex tantum, sed regum rex, & orbis terrarum monarcha effectus, alias oves quas habes, quæ non sunt de hoc ovili, ad tuum ovile reduceres, allicerès, revocares. *Accingere ergo gladio tuo super femur tuum potentissime* : nam & tu duos gladios habes, spiritualem scilicet & temporalem. Psal. 44. Altero igitur evaginato, altero in vaginam reposito, in hostes irrue, quia nihil impossibile erit tibi. Vinces profecto, quia vicit Leo. Aggredere certamen gloriæ, ubi qui legitime certaverit, coronabitur. 2. Tim. 2. Dissolve compedibus mancipatos, assere pedicis astrictos, aufer vinctis manicas, audi nostrorum lugubres ululatus, excogita miserandos gemitus, pensita lacrymarum & sanguinis profundos torrentes, perpende flebiles singultus. Volve tecum animo, quot nefandas strages, quot sanguinolentas cædes, quot incendia, quot excidia, Christianorum, quot Dei nostri templa incensa, diruta, profanata, & ceu prostibula ipurcata existima. Miserere nostræ Christianæ reipublicæ hanc sacram synodum appellantis, vociferantisque : *Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei.* Fer illis opem, discerpe ergastula, vindica captivos, manumitte concatenatos. Iob. 19. Ecce te invitat rex propheta : *Dirumpamus*, ait, *vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum.* Psal. 2. Deduc eos ad tuum & domini jugum suave, quia cadent. *Cadent enim a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis.* Psalm. 90. Et unum interea excogita pontificum felicissime. Si nunc atrocissimæ Turcarum situ minime obsimus, quo in statu nos, quo in ambiguo posteros nostros, ad has Europæ rimas compressos, sumus relicturi ? Et si nihil impossibile erit nobis, contra patrimonium Christi occupantes, contra fidei nostræ hostes, contra inimicos crucis arma sumamus. Ad quod etiam electionis vas nos hortatur, dicens : *Persequimini inimicos crucis, quorum finis interitus est.* Philip. 3. Si ergo interitus, audeamus, certa Pauli sponsione securi. Tuque beatissime pontifex, quem item sacrosancta hæc synodus appellat, obtestatur, & in prophetæ verbis proclamat : *Tu es qui restitues hereditatem meam mihi* : Psal. 15. cujus ductu & auspicio Christiana religio reviviscit, nitere, ut te duce, qui bonitate insignis, sapientia præcipuus, providentia circumspectus, præpotens armis, auctoritate gravis, consilio & rerum experientia pollens, Christianæ reipublicæ primus & caput es, sit una fides, unum baptisma : denique, ut es unus pastor, sit unum ovile : ut hac orbis machina sub illius qui pastor bonus est, bacillo, fide & ditione introducta, quam ipse mercedem copiosam in cælis pro fidei nostræ retributione spopondit, eam ipsi operibus assequamur. Dixi.

Ioan. ult.

[a] luctuosa

SESSIO

curriculo, quorum jam tertium cum decimo suppputamus, deleri radicitus tantam superstitionem, si non negligimus, si otio non torpemus, aut negotio non diffidemus, ambigendum non est. Lex enim & prophetæ eorum usque ad Ioannem Medicem, qui infecta terrarum orbis membra abscindet, diruet, & ut leo rugiens devorabit. Quæ omnia licet aliter se haberent, quam futura prænuntiamus, urget tamen necessitas, impellit ratio, cogit & hortatur nos ipsa nostra jam imminuta respublica. Nam ante Eubœæ & Aulonis incendium, dum senatus Venetus nobis arx Christiana & propugnaculum extitit, mare illud piratis omnibus & grassatoribus vacuum audivimus. Redactis tamen in miseram Turcarum servitutem Eubœa & Aulone, liber eis ad nos patet aditus. Novit quæ loquor, signifera illa immortalis memoriæ Iulii secundi cataphracta quadriremis, ab hostibus haud dudum prope Corsicam expilata & direpta. Expertæ sunt, nec multo post, tres aliæ catholici regis validissimæ triremes, & introclusi Christiani, sui nominis hostium efferatam sævitiem. Quarum vexillis, proh dolor, velut pisces hami esca, ceteros maria sulcantes Christicolas, ni Deus avertat, deglutient, discerpent, devorabunt. Sensit quæ recolo, felicis recordationis Sixtus quartus, qui tunc Ferdinando Parthenopeo regi, sacri collegii & subditorum ecclesiæ communi pecunia adjutus, maximo terrestri exercitu contracto, instructa cum apostolico legato munitissima classe, suppetias misit. Quia trajecto ex Aulone Adriatico sinu, & expositis in Apuliam haud exiguis militum copiis, tanto impetu Hydruntem ejus regionis metropolim oppugnare adortus est quidam Mahumeti Ottomani dux impiger, ut paucis paulo post diebus transactis, nemine interim ante suppetias Sixti succurrente, illam vi ceperit, omnique crudelitatis genere in ea sit debacchatus, & archiepiscopo pontificalia paramenta induto, cum clero & civibus in ecclesia trucidato, sacris omnibus profanatis, prostitutis virginibus, junioribus cum pueris Byzantium in lugubrem captivitatem transmissis, magnam utrique Siciliæ jacturam, sed maximum toti Christiano orbi terrorem incussit. Nam si præter suppetias ipsas ecclesiæ, divinum auxilium tunc nobis præsto non fuisset, quo imperantis Mahumeti mors, & inter filios discordia intervenerat, actum erat de his quæ extant, Europæ angustiis: quia formidandum nobis esset, quod illud incendium latius fuerat diffundendum. Sed quos suo ipsius pretioso sanguine mercatus est Christus, noluit periclitantibus suæ subventionis penitus deesse subsidium. Taceo quot idem Mahumetus, vivente nunc Turcarum tyranno longe mitior & humanior, a nostris manibus suo* imperio, regno subdiderit. Nam præter Pontum, Bithyniam, Cappadociam, Paphlagoniam, Ciliciam, Pamphyliam, Lyciam, Cariam, Lydiam ac Phrygiam, regna, provincias, urbes insignes, totum fere Hellespontum adussit. Peram & Mitylenem Ianuensium colonias diripuit, Peloponnesum invasit, ipsisque Achaiæ, Acarnaniæ, Epiri, majoris Macedoniæ Christianis populis non pepercit. Raxiam pariter & Serviam provincias, ac quidquid ab Hadrianopoli, Savumque & Danubium amnes interjacet, suæ ditioni adscripsit, & a nostra abstulit. Valachi eapropter timore perculsi, pro majori parte ad ipsum defecerunt. Bosinam postmodum obrepens, velut horrenda tempestas, Cerbereis faucibus exhausit usque

*f. imperio regna subd.

adeo; ut senes & infantes, quorum ætati indulgendum; feminas, quarum sexui naturæ lege parcendum erat, ceterosque locorum incolas in plateis concatenatos, ceu boves eviscerari, mactari, dilacerari canino rictu nefarie jusserit. Illinc Sinopem & Trapezundam, vetusta nostrorum monumenta majorum, suæ feritati subegit. Ipsam denique Byzantium Constantini urbem augustam sub fide fœderis quiescentem (ac si ab infidelibus fides, ab immanissimis pietas, a perfidis hostibus vita speranda esset) machinis & tormentis extemplo & inopinate oppressam vi cepit, ejusque universa plebe venumdata, & in atrocissimam servitutem subacta, expugnavit, diripuit, adussit. Et ut nobilitatem omnem penitus deleret, ac indigenæ nobiles Christi milites ingenui, sub ficta libertatis spe frustrarentur, sævus ille canis eosdem jam libertate donatos repente obtruncari præcepit.

Nostra, nostra, inquam, hæc, non proavorum tempestate accidisse comperimus: & si jamjam per caritatis alumnum, maximeque reverendissimum Hungariæ cardinalem, quem interea & sanctissime quidem, pro te & sacrosancta ista sede, omnium sanctissimæ legationis officio fungi statuis, imminens Turcarum imperatori, procella non retunditur & propulsatur; vereor, pater beatissime, vereor, patres amplissimi, ne dum absenti hinc Hungariæ & Poloniæ calamitati non consulitur, nostrarum præsentaneam formidemus, imo (quod absit) deploremus, lamentemur, patiamur. Sed quid in externis, ut ita dicam, enarrandis tempus contero? Nosti, pater beatissime, Coclearium oppidum Valentini litoris, Capritanum castrum Arborensis marchionatus, & alia utriusque Hesperiæ & insularum maris nostri maritima loca, quæ nostri nominis hostes, circumventores & piratæ propalam assidue depopulantur. Pensita, oro, quanti te, quanti sacrosanctam istam sedem, quanti faciant ceteros Christianæ reipublicæ primores intestinis bellis laborantes, qui nostri usque dominii præcordia penetrare non expavescunt: quorum contagiosam pestem si per Africæ fines Ferdinandus noster non compescuisset, irruissent enimvero in nos, & ceu dudum fecerunt, huic sacræ Lateranensi basilicæ, igne supposito tunc dilapsæ, nunc minime pepercissent. Noverunt tamen ejus potentiæ scintillam Melhila, Auranum, *Busia, Tripolis, civitates perpulcræ, Mazarquibir, & alii portus celeberrimi, quibus rex ipse alter Hannibalis * annulus, nobis vero nostri & Romani sanguinis vindex & ultor est. Ladislaum etiam Hungariæ regem serenissimum, Christianæ religionis athletam & ducem strenuum, ne silentio prætereamus, suis tantum regni primatibus comitatum, innumeram sæpe hostium multitudinem aut profligasse, aut dum nostra ambire studebant, sua propria reliquisse, tergaque & vitam nostrorum manibus sæpius dedisse, non dubitamus. Emmanuelem pariter Lusitanorum regem, fidei nostræ fidus præclarum, orientis viscera nostris a Gadibus usque auroram & Gangem penetrasse, fidei expertes vexillo crucis insignivisse, paganas gentes domuisse, in ditionem nostram venire coegisse, nemo nostrum ambigit. Sigismundum præterea Poloniæ regem, assiduum & acerrimum infidelium domitorem, contra Tartaros & alios hostes convicinos dimicantem, maximam reportasse victoriam, perennis memoriæ Iulio secundo & sacrosancto huic collegio, cujus tu præcipuus archi-

*Buzia,
*f. æmulus.

ANNO CHRISTI 1513.

Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Iustinopolitanus.
Reverendus pater dominus Albertus Valvensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Iannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Sarsinatensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Tudensis.
Reverendus pater dominus Martinus Zarnensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Hugo * Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Aloysius Iporiensis.
Reverendus pater dominus Marinus * Minerniensis.

* Parentinensis.

* Meneruniensis.

Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriaticensis.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Robertus Civitatensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.
Reverendus pater dominus Theseus Recanatensis.
Reverendus pater dominus Corradus Astunensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Michael Archensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Elnensis.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.
Reverendus pater dominus Andreas Lausanensis.
Reverendus pater dominus Sixtus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Baptista Vinciensis.
Reverendus pater dominus Petrus Paulus Æsinus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Corsulensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater domnus Hercules Vrbevetanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.

SESSIO VIII.

A Reverendus pater dominus Gabriel Calvensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Squilacensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Iosue Esculanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Marius Vrgentinus.
B Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.
Reverendus pater dominus Andreas Literensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Abbates.

C Reverendus pater dominus Blasius generalis Vallis umbrosæ
Reverendus pater dominus Petrus Camaldulensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Sebastensis.
Reverendus pater dominus Ioannes sancti Sebastiani extra Vrbem.
Reverendus pater dominus Nicolaus sancti Gregorii de Vrbe.

Generales ordinum.

Reverendus pater dominus Hilarius præceptor sancti Spiritus.
D Reverendus pater dominus Thomas generalis sancti Dominici.
Reverendus pater dominus Bernardinus sancti Francisci.
Reverendus pater dominus Ægidius, eremitarum sancti Augustini.
Reverendus pater dominus Angelus sanctæ Mariæ Servorum.

Oratores & illustres domini.

Illustris dominus Maria Sfortia, & illustris dominus Albertus Pius de Carpi, & Antonius Iuba, serenissimi Maximiliani electi imperatoris oratores.
E Magnificus dominus Ludovicus de Solier Christianissimi regis Franciæ orator.
Magnificus dominus Hieronymus de Vich catholici regis Ferdinandi Aragonum orator.
Magnificus dominus Totus Lupus de Lapide eques, & Benso de Alvenschn. & Ioannes Bencelvil, oratores illustris domini Ioachim marchionis Brandeburgensis electoris imperii.
Magnificus dominus Petrus Landus orator illustrissimi dominii Venetorum.
Reverendus pater dominus Marinus Caracciolus, protonotarius apostolicus, orator illustrissimi domini Maximiliani Sfortiæ ducis Mediolanensis.
Oratores domini Florentinorum.

Magnifici

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VIII.

SESSIO VIII.

IN nomine domini. Amen. Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, indictione prima, die vero Lunæ decimaseptima mensis Decembris, celebrata fuit octava sessio concilii generalis in sacrosancta basilica Lateranensi, præsente & præsidente sanctissimo domino nostro Leone papa decimo. Et fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, generales ordinum, oratores principum, & illustrissimi domini, ac in sacra pagina & utraque censura doctores celeberrimi, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Tiburtinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Carolus tituli sanctæ Cęciliæ.
Reverendissimus dominus Christophorus sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Federicus de sancto Severino, sancti Angeli.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Porticu, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.
Reverendissimus dominus Matthæus sancti Angeli Gurcensis.
Reverendissimus dominus Iulius sanctæ Mariæ * de Navicula.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

* in Dominica.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus episcopus & gubernator Vrbis.

A Reverendus pater dominus Claudius Massiliensis episcopus Christianissimi Francorum regis orator.
Reverendus pater dominus Ioannes Gneznensis archiepiscopus, orator regis Poloniæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis & orator ducis Ferrariæ.
Reverendus pater dominus Dominicus episcopus Aquensis, marchionis Montisferrati orator.
Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
B Reverendus pater dominus Robertus archiepiscopus Rheginus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Consanensis.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Taurinensis.
C Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Iulius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
D Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.
Reverendus pater dominus Orlandus Avinionensis.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Arborensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Gabriel Barensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Dionysius Tolonensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Nannetensis.
E Reverendus pater dominus Lactantius Suanensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.

Reveren-

quod per mortem præfati Iulii, omnis odii & A suspicionis materia est extincta, & quod nonnulli ex prænominatis cardinalibus, nec non imperator electus, qui dictum prætensum concilium Pisanum indixerant, jam illi renuntiarunt, & dicto Lateranensi adhæserunt. Hinc est, quod in præsentia præfati sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi, coram nobis notariis & testibus infra scriptis personaliter constituti reverendissimus in Christo dominus Fridericus sancti Theodori diaconus cardinalis de sancto Severino vulgariter nuncupatus, nec non reverendus in Christo pater dominus Claudius de Seysello electus Massiliensis, ac magnificus & generosus dominus Ludovicus Forbin dominus de Soleriis, præfati Christianissimi Ludovici Francorum regis procuratores ad omnia & singula infra scripta peragenda specialiter deputati, constantibus literis patentibus dicti Christianissimi regis sua manu subscriptis, & sigillo suo sigillatis ejusdem regis nomine & mandato, cum ea qua decuit reverentia atque humilitate a dicto prætenso Pisano concilio penitus discesserunt, illique plenarie renuntiaverunt, ac pure, libere & simpliciter sacrosancto Lateranensi concilio prædicto, tamquam vero, unico & legitimo, adhæserunt. Et insuper procuratorio nomine quo supra promiserunt, quod præfatus rex Christianissimus nullum deinceps favorem, nullamque assistentiam dicto prætenso concilio Pisano quoquo pacto præstabit, quinimo quoscumque in civitate Lugduni, aut alibi in regno, terris & dominiis suis, sub nomine dicti prętensi concilii Pisani persistentes, infra unum mensem proxime futurum abire faciet; & pertinaciter resistentes, cujuscumque status, gradus, dignitatis aut conditionis fuerint, ecclesiastici, vel sæcularis, de facto ejiciet & expellet, ac pro schismaticis habebit, & cōtra eos velut tales, ad omne mandatū præfati sanctissimi domini nostri etiam manu armata, si opus fuerit, procedet. Et ulterius promiserunt præfati procuratores nomine quo supra, prænominatum D Christianissimum regem facturum & curaturum cum effectu, quod sex pręlati & quatuor doctores seu graduati ex honoratioribus, ex numero eorum qui prædicto prætenso concilio Pisano intervenerunt, destinabuntur ad eumdem sanctissimum dominum nostrum papam nomine dicti prætensi concilii Pisani, & cum legitimo mandato per illud pro tempore repræsentantes, tam eorum quam aliorum omnium qui dicto concilio adhæserunt, nomine facto. Qui prælati & doctores seu graduati infra Kalendas Ianuarii proxime futuri coram sua sanctitate personaliter comparebunt, dictoque concilio Pisano pure & simpliciter renuntiabunt, illudque abjurabunt, & veniam atque absolutionem a sua sanctitate humiliter in forma convenienti, & suæ sanctitati accepta, postulabunt, & ulterius dicto concilio Lateranensi tamquam vero, unico indubitatoque, tam suo quam aliorum adhærentium prædictorum nomine, adhærebunt, & se incorporabunt: quodque si præmissa facta non fuerint, præfatus rex nulli eorum qui dicto prætenso concilio Pisano interfuerunt, aut faverunt, opem, auxilium aut favorem dabit adversus sanctę sedis apostolicæ auctoritatem, quinimo præfati sanctissimi domini nostri sententias, decreta & censuras contra eos exequi faciet suo posse, etiam manu forti & armata, si opus sit, absque ulla simulatione vel fraude. Et ulterius promiserunt præfati procuratores, quo supra nomine, quod quamprimum commode fieri poterit, venient aliqui prælati & insignes viri nomine totius ecclesiæ Gallicanæ cum sufficienti mandato, qui dicto concilio Lateranensi adhærebunt & assistent, quemadmodum ceteræ nationes. Quæ omnia & singula prænominati procuratores promiserunt ratificari facere per præfatum Christianissimum regem in bona & sufficienti forma, cum præinsertione præsentis instrumenti, de verbo ad verbum, intra quadraginta dies proxime futuros, sub obligationibus & submissionibus in forma.

B Ego Fridericus diaconus cardinalis sancti Angeli de sancto Severino, ita promitto.

Ego Claudius electus Massiliensis manu propria ita promitto.

Ego Ludovicus de * Soleriis manu propria ita promitto. * Solier.

Ego Petrus Bembus clericus Venetiarum, sanctissimi domini nostri papæ secretarius ac publicus apostolica auctoritate notarius, quoniam præmissis omnibus singulis, dum sic, ut prædictum est, in antecubiculo sanctissimi domini nostri papæ, atque in ejus præsentia, reverendissimorumque dominorum Antonii tituli sancti Vitalis C presbyteri cardinalis Papiensis, & Petri tituli sancti Eusebii presbyteri cardinalis Anconitani, & Laurentii sanctorum quatuor presbyteri cardinalis de Pucciis, ac Iulii sanctæ Mariæ in Domnica diaconi cardinalis de Medicis, tractarentur & fierent, præsentibus etiam testibus ad id vocatis, Philippo Aldimario, Latino de Benassais, ac Ioanne Lazaro Pulica, & requisitis, rogatus interfui, eaque ita fieri vidi & audivi, & hoc ipsum publicum instrumentum, aliis impeditus negotiis, alterius manu scriptum confeci, & in hanc publicam formam redegi, signumque meum atque nomen in prædictorum fidem apposui.

Anno domini 1513. indictione prima, die sexta mensis Octobris, pontificatus ejusdem sanctissimi domini nostri anno I. signatum. Idem B. Hinc est, quod nos de dictis promissionibus, obligationibus & submissionibus, totoque tenore dicti instrumenti præsentibus inserti, ad totum informati, ex certa nostra scientia & regia auctoritate omnia & singula in dicto instrumento contenta harum tenore laudamus, ratificamus & approbamus, illaque observare & attendere, in nulloque contravenire vel facere aliqua ratione vel causa promittimus bona fide nostra, & in verbo regis, ac sub expressa obligatione omnium bonorum nostrorum præsentium & futurorum. In quorum fidem præsentes manu nostra subscriptas jussimus sigilli nostri munimine roborari.

E Datum Corbeiæ die vigesimasexta mensis Octobris, anno domini millesimo quingentesimo decimotertio, & regni nostri decimosexto.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dux Mediolani, dominus Genuæ, universis præsentes literas inspecturis salutem.

Notum facimus, quod nos confidentes de prudentia, dexteritate, diligentia & fide carissimi & amantissimi consanguinei Friderici cardinalis de sancto Severino, protectoris negotiorum nostrorum in Romana curia, & dilectorum ac fidelium consiliariorum nostrorum Claudii episcopi Massiliensis, & domini Ludovici de Soleriis, oratorum per nos destinatorum ad sanctissimum papam, eosdem & quemlibet eorū ex nostra certa

Magnifici domini Galeottus de Carreto, & Franciscus Pugilla, oratores illustris domini marchionis Montis ferrati.

Dominus Franciscus de Guidono, orator magistri Rhodi.

Illustris dominus Galeatius Sfortia.

Illustris dominus Ioannes Ludovicus marchio Pallavicinus, ac quamplures illustres domini, & magistri sacrarum literarum, & in utroque jure doctores celeberrimi.

Fuit celebrata missa submissa voce per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem, & habita oratio per dominum Ioannem Baptistam de * Gargiis militem ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani, quæ in fine præsentis sessionis ponetur. Et cantatis devotis orationibus ac hymno consueto, Veni creator Spiritus; & litaniis, ac præstita obedientia, & aliis ceremoniis servari solitis servatis, reverendissimus in Christo pater dominus Marcus cardinalis de Corneliis cantavit euangelium secundum Matthæum, quod incipit: *Simile factum est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit seminare*, &c. Et deinde reverendus pater dominus Claudius episcopus Massiliensis, & magnificus dominus Ludovicus de Solier, oratores Christianissimi Francorum regis, dederunt mandatum ipsius Christianissimi regis, & juxta illius tenorem adhæserunt nomine præfati regis sacro Lateranensi concilio, & revocaverunt conciliabulum Pisanum, ac petierunt prorogari terminum ad allegandum de juribus super pragmatica sanctione. Quo facto, reverendus pater dominus Thomas Phædra de mandato sanctissimi domini nostri ascendit ambonem, & legit prædictum mandatum, cujus tenor talis est.

* Garge.

MANDATVM REGIS FRANCORVM.

Ludovicus Dei gratia Francorum rex, dux Mediolani, & dominus Genuæ, universis præsentes inspecturis.

Fieri volumus manifestum, quod cum carissimus consanguineus noster Fridericus tituli sancti Angeli, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis de sancto Severino vulgariter nuncupatus, & dilecti ac fideles consiliarii nostri, magistri, Claudius de Seysello electus Massiliensis, & Ludovicus Forbin dominus de Soleriis, apud sanctissimum dominum nostrum papam Leonem decimum impræsentiarum oratores, tamquam procuratores nostri & procuratorio nomine certas promissiones, obligationes & submissiones fecerint præfato sanctissimo domino nostro per instrumentum publicum, manu venerabilis viri Petri Bembi præfati sanctissimi domini nostri papæ secretarii & notarii apostolici receptum, cujus tenor sequitur & est talis.

In nomine domini. Amen.

Vniversis præsentes inspecturis fiat manifestum, quod superioribus annis bonæ memoriæ Iulio secundo pontifice maximo in humanis agente, subdolæ falsæque suggestiones inimicorum atque æmulorum serenissimi & Christianissimi Ludovici Francorum regis apud eumdem Iulium usque adeo invaluissent, quod illum adversus dictum regem obsequentissimum filium, & ecclesiæ primogenitum, ex patre, apertum acerrimumque hostem effecissent. Et licet idem rex, quantum fieri potuit, patienti animo dicti A pontificis impetum atque iracundiam tolerare statuisset, sperans aliquando fore, ut suæ sanctitati reconciliaretur, nihilo minus tamen præter opinionem dicti regis evenerit, quod multi ecclesiastici, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, aliique doctissimi & præstantissimi viri, in civitate Pisana sub nomine concilii generalis convenerint, asserentes firmiter, & pluribus coloratisque rationibus persuadentes, se dicti concilii congregandi multis de causis legitimam potestatem habere, accedente etiam ad hoc consensu & auctoritate serenissimi Romanorum imperatoris electi, prætensum concilium Pisanum indixerint, dictusque rex ex consilio plurimorum prælatorum & aliorum doctissimorum virorum ecB clesiæ & nationis Gallicanæ dicto prætenso concilio Pisano adhæserit, prælatosque qui illud legitime congregatum esse arbitrabantur, ad prætensum concilium præfatum ire permiserit, illudque in terris, regno & dominiis ac ditionibus suis continuare passus fuerit, & illius decretis & provisionibus paruerit, & in regno & dominiis suis prædictis pareri fecerit, non quidem ut sanctæ sedi apostolicæ aut sanctæ Romanæ ecclesiæ (quod absit) maculam aliquam aut scissuram schismaque inferret, sed prædictis consiliis, suasionibus, adhortationibusque inductus, præsertim quia causæ propriæ, per quas ad id faciendum motus fuit, personam ejusdem Iulii pontificis a quo, ut præfertur, provocatus fuerat, præcipue concernebant. Cumque postmodum præfato Iulio pontifice vita functo, & sanctissimo domino nostro Leone decimo in ejus locum ad sumC mi apostolatus apicem atque universalis ecclesiæ regimen assumpto, intellexerit præfatus rex sanctitatem suam insequendo in hac parte gesta præfati Iulii, dictum prætensum concilium Pisanum, tamquam minus legitimum, & a non habentibus potestatem indictum, nec non omnia in eo gesta damnasse & improbasse, & dictum concilium Lateranense tamquam rite & legitime indictum, ejusque omnia gesta & decreta approbasse, fueritque postmodum per suam sanctitatem, tam per literas in forma Brevis, quam alias diversimode paterne admonitus, ut a dicto prætenso concilio, tamquam minus rite & a non habentibus potestatem indicto, recederet, & dicto Lateranensi tamD quam vero, indubitato, unico & œcumenico concilio adhæreret, ipseque rex solo religionis zelo atque instinctu adductus, sperans desideratam universalem Christi fidelium pacem auspiciis præfati sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi præsto adfuturam, ac propediem, favente dominino, unanimi Christianorum principum & populorum consensu, arma in orthodoxæ fidei communesque hostes convertenda esse: considerans insuper, quanti sit in his & ceteris rebus omnibus summi pontificis auctoritas, quam præsertim vitæ munditia atque innocentia comitatur, quæ E sunt in præfato sanctissimo domino nostro perspicua, paternis suæ sanctitatis monitis & suasionibus abunde permotus, quippe qui illius auctoritati & sententiæ potius quam alterius cujusque mortalium, sanctius & severius semper stare judicavit, præsertim ubi scandalum ecclesiæ imminet & scissura, pro singulari quam erga præfatum sanctissimum dominũ nostrum & sanctam sedem apostolicam gerit devotionem, vestigia Christianissimorum Franciæ regum prædecessorum suorum non solum imitari, verum etiam, si fieri potest, anteire cupiens, animadvertens præsertim quod

ANNO CHRISTI 1513.

dominum nostrum Leonem papam decimum pro obedientia & reverentia suæ sanctitati præstanda nuper destinaverimus, accepimus septimam Lateranensis concilii divinitus convocati, universalem repræsentantis ecclesiam, imminere sessionem. Ne igitur ab dominico ovili, cujus non spernendum membrum sumus, tamquam vagi aberrare, & inconsutilis vestis domini & salvatoris nostri Iesu Christi temerarii & improbi laniatores judicemur, ipsam in primis universalem synodum Lateranensem per sanctæ memoriæ Iulium secundum in Spiritu sancto legitime & canonice congregatam, atque alias antecedentes sessiones, in quibus universalis ecclesiæ & totius reipublicæ Christianæ bono actum est, approbantes, omnibus melioribus modo, via, jure, forma & causa, quibus melius & efficacius de jure facere possumus & debemus, vices nostras reverendissimo in Christo patri domino Marco tituli sanctæ Mariæ in Transtiberim presbytero cardinali Senogalliensi, protectori nostro, nec non præfatis, reverendo episcopo * Dominico ac Galeotto & Francisco oratoribus nostris, & cuilibet eorum in solidum, tenore præsentium demandamus, quatenus instanti septimæ sessioni nec non omnibus & singulis deinceps in præfato sacrosancto concilio Lateranensi faciendis & peragendis nostro nomine assistant, seu alius eorum assistat, eaque omnia & singula peragant, seu peragat, quæ per nosipsos exhiberentur & agerentur, si præsentes adessemus, & quæ ad dignitatem, amplitudinem & exaltationem personæ sanctissimi domini nostri Leonis decimi pontificis maximi, nec non sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac sacrosancti Lateranensis concilii, exhibenda merito esse conspexerint. Dantes & tribuentes præfato reverendissimo domino Marco cardinali Senogalliensi, nec non oratoribus nostris præfatis, & cuilibet eorum in solidum, amplam facultatem, auctoritatem & bailiam, omnia & singula sanctæ Romanæ ecclesiæ & Christianæ religionis bonum & salubrem statum tangentia, in præfato sacrosancto Lateranensi concilio tractanda & peragenda, approbandi, & jurejurando, si opus fuerit, firmandi nostro nomine. Promittentes in verbo veri & catholici principis, omnia & singula ab eodem domino Marco cardinale Senogalliensi, nec non oratoribus nostris præfatis, seu eorum aliquo, nostro quo supra nomine, tam verbo quam scriptis, in præmissis & circa præmissa peragenda approbaturos, eaque rata & grata in perpetuum habituros. In quorum fidem & testimonium præsentes nostras literas fieri, nostrique sigilli robore communiri jussimus.

Datum * Tridini die undecimo Decembris, millesimo quingentesimo decimotertio.

Antonius.

* Aquen.

* Tridenti.

Quo finito, dominus Marius procurator concilii dedit quamdam supplicationem sanctissimo domino nostro tenoris infra scripti, proponens & supplicans, prout in ea. Tenor vero supplicationis talis est.

Beatissime pater, licet provincia Provinciæ, illiusque clerici in quacumque dignitate constituti, ac personæ sæculares semper sedi apostolicæ non minus debitam quam devotam obedientiam præstiterint, illique paruerint, resque & personas ecclesiasticas debita libertate & immunitate frui permiserint, & in eadem defendere & manu tenere conati fuerint: nihilo minus iniquitatis filii, domini Gervasius de Bellomonte præsidens, Petrus de Braudis, Bertrandus Duranti, Petrus Matthæi, Simon de Trabutiis, Guillelmus de Perrerio, Marcellinus Givrivand, Elzianus Rostagin, Ioannes * Torvatoris, Antonius de Albis, Stephanus Parisii, nec non reverendi patres domini Augustinus de Grimaldo episcopus Grassensis, ac etiam episcopus Senecensis, Franciscus de Senatro, Tossantius Corriolis, consiliarii curiæ regiæ parlamenti dictæ provinciæ Provinciæ, nec non administrantes justitiam inter laicos per Christianissimum Franciæ regem deputati, parlamentum dictæ provinciæ Provinciæ nuncupatum. Dei timore postposito, relaxatis debitæ obedientiæ habenis, ut tyrannidem plenarie sibi in dicta provincia usurparent, omnia mala tentare, auctoritatem sedis apostolicæ nedum parvifacere, sed illam sibi vindicare non erubescunt. Nam etsi literas a sanctitate vestra, sedeque apostolica illius auctoritate, tam ex gratia quam justitiæ debito decretas, promptam & paratam executionem habere deceat, prout in eadem provincia perantea semper habuerunt, illi tamen, ne illas quisquam sine eorum licentia in scriptis obtenta, quam annexam appellant, in eadem provincia exequatur, sub gravissimis pœnis inhibuerunt. Quin etiam requisiti plurіes illam denegant, sicque impetrationem literarum apostolicarum eodem modo frustrantes, quod profecto nil aliud est, nisi in hanc sanctissimam sedem, superbiam satanæ imitando, cervicem erigere. Et licet ipsis in clericos, resque ecclesiasticas nulla penitus competebat jurisdictio, ecclesias tamen per se vel alios, ordinariis insciis & irrequisitis, visitant, numerum deservientium in illis pro libito minuunt, augent, fructus pro conficta reparatione ecclesiarum ad simplicem requisitionem sub sequestro detineri jubent, eosque fructus in manibus eorumdem laicorum deponunt, quosque sub hoc conficto colore usurpant: causas spirituales & beneficiales non tantum super possessorio, sed etiam possessorii conficto colore super titulo audiunt: partesque quascumque, etiam si episcopali ac cardinalatus præfulgeant dignitate, coram eis, contra omne jus, per fas & nefas litigare cogunt, & ne ad sedem apostolicam recursum habeant, prohibent; & contrafacientes gravissimis pœnis per subtractionem bonorum temporalium afficiunt. Beneficia vacantia, etiam si aliis canonice collata fuerint, per se vel eorum nepotes, propinquos & amicos, occupant & occupata detinent, ad manus regias capiunt, annotant, & quos volunt, in eis intrudunt: nec illis, quibus jus in eis vel ad ea competit, propter eorum auctoritatem & tyrannidem, jus suum prosequi licet. Quin etiam contra quascumque personas, quavis, etiam episcopali fulgentes dignitate, inquirunt, citant, coram se personaliter comparere compellunt, procedunt, mulctant & puniunt: computa & rationes quarumcumque personarum ecclesiasticarum, etiam regularium, pro eorum dignitate per se, seu commissarios laicos, reddere, & reliqua præstare coram eisdem laicis cogunt, ordinationesque faciunt & indicunt super modo & forma psallendi seu cantandi in choro, super habitu & modo incedendi: quantitates & summas pecuniarum pro dictis commissionibus a dictis ecclesiasticis exigunt, & sub colore reparationis

SESSIO VIII.

* Tornatoris.

certa scientia & auctoritate regia fecimus & constituimus, ac per præsentes facimus & constituimus nostros veros & indubitatos procuratores generales & speciales; ita tamen quod specialitas generalitati non deroget, nec contra; ad petendum nomine nostro & ecclesiæ Gallicanæ, pro qua, quo ad hoc, promittimus, a sanctissimo domino nostro papa & a sacro concilio Lateranensi in sessione quæ proxime celebrabitur, aut alias, prout eis videbitur, terminum & dilationem competentem pro dicta ecclesia Gallicana, ut interea possint congregari, deputari & mitti aliqui prælati, & aliæ notabiles personæ, ad se præsentandum in dicto sacro Lateranensi concilio, & ibidem super facto pragmaticæ sanctionis respondendum, considerato quod antea & in præsentia propter bella & dissensiones quæ sunt in Italia, non fuit, neque tutum est iisdem prælatis & aliis personis dictæ ecclesiæ Gallicanæ Romam posse accedere, & quod dicta ecclesia Gallicana cum in præsentia congregata non sit, ad se congregandum propter regni magnitudinem, distantiam diœcesum & habitationum dictorum prælatorum, nec non propter bella quæ in limitibus regni nostri geruntur, indiget temporis spatio convenienti. Et insuper ad requirendum a præfato sanctissimo domino nostro papa, & a sacro concilio Lateranensi prædicto, tam nostro quam dictæ ecclesiæ Gallicanæ nomine, pro qua promittimus, ut præfertur, ne ullo modo velint procedere in facto prædictæ pragmaticæ sanctionis, dicta ecclesia Gallicana & nostris procuratoribus & deputatis non auditis, & ad petendum & requirendum de præmissis instrumentum publicũ loco & tẽpore profuturum & valiturum prout juris fuerit. In quorum fidem præsentes literas manu nostra scripsimus, & sigilli nostri jussimus munimine roborari.

Datum Corbeiæ die vigesimasexta Octobris, anno salutis millesimo quingentesimo decimotertio, & regni nostri sextodecimo.

Louys.
Per regem Robertet.

Quo finito, reverendus pater dominus Marinus Caracciolus protonotarius apostolicus, orator illustrissimi domini ducis Mediolanensis, supplicavit sanctissimo domino nostro, ne permitteret quod Christianissimus rex Franciæ nominaret se ducem Mediolani in mandato, attento quod ipse usurpaverat ducatum Mediolanensem, & dictus dux auxilio sanctæ sedis recuperaverat: alias protestabatur, &c. Ex adverso reverendus pater dominus Claudius episcopus Massiliensis dixit illa alio loco & tempore determinari debere. Et tandem dominus noster respondit, quod omnia dicta transirent sine præjudicio. Deinde supradicti oratores illustris marchionis Brandeburgensis electoris imperii dederunt mandatum, & id reverendus pater dominus Thomas Phædra legit in ambone, cujus tenor talis est.

MANDATVM MARCHIONIS Brandeburgensis.

Dei gratia Ioachim marchio Brandeburgensis, sacri Romani imperii archicamerarius, princepsque elector, Stetiniæ, Pomeraniæ, Cassuborum & Sclavorum dux, burgravius Nurembergensis ac Russiæ princeps, universis præsentes literas inspecturis, amicabile obsequium, salutem, favorem, & complacendi animum affectuosum.

Ad hoc nos omnipotens Deus in membrum & unum de catholicæ ecclesiæ columnis, meritis licet insufficientibus, constituit, ut ejus mandatis ad extremum parere etiam dignoscamus atque cupiamus. Cum igitur felicis recordationis Iulius papa secundus, cujus, & non minus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis moderni pontificis, laudes tacere nequivimus, sacrum Lateranense concilium, ad ecclesiæ sanctæ Dei, ad Christianæ reipublicæ augmentum, extinctionem hæresis, reformationem morum, ac communem Christicolarum pacem tractandam indixerit: verum quia pluribus innumerisque negotiis præpediti, ac varia propter itineris discrimina, hujusmodi concilio personaliter ad præsens interesse minime valemus, propterea præsentibus consiliariis & oratoribus nostris fidelibus nobis dilectis, venerabilibus ac magnificis dominis Enttelvvolffo de lapide equiti aurato, capitaneoque nostro, Bussoni de Alvestent juris doctori, ac ecclesiæ Magdeburgensis canonico, Ioanni Blanctenfeldo doctori, Teutonicorumque ordinis Prussiæ in Romana curia procuratori generali, conjunctim & divisim, melioribus quibus possumus & debemus modis in mandatis tradidimus atque commisimus, eos etiam constituimus, illisque ut nostris oratoribus impræsentiarum committimus atque mandamus, quatenus præsenti Lateranensi concilio, sancte & rite indicto ac convocato, nostro nomine, quantum per eos fieri poterit, interesse, in illoque comparendo actus & processus concelebrare, causas tractare, omniaque alia agere ac determinare, quæcumque celebrationi Lateranensis concilii interveniunt, proponenturque: nec non quæ necessaria & opportuna universali reformationi, fideique augmento videantur, & si speciale mandatum exegerint, & majora essent expressis, nosque ipsi, si præsentes essemus, validiori modo facere possemus, cum omnibus clausulis, juramentis & obligationibus necessariis, & quibus efficacius fieri potest, valeant. Promittentes ratum, gratum & validum omni in loco & tempore perpetuo habere, quidquid in prædictis & circa prædicta, & quodlibet eorum, per præsentes nominatosque nostros consiliarios & oratores actum conclusumque fuerit. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum præsentes nostras literas ac constitutionis mandatum sigilli nostri appensione duximus roborandum, sub anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimotertio, penultima die mensis Septembris.

Quo perlecto, magnifici domini oratores marchionis Montisferrati superius nominati dederunt mandatum, quod etiam fuit lectum per eumdem dominum Thomam Phædram in ambone, cujus tenor talis est.

MANDATVM MARCHIONIS Montisferrati.

Guillelmus marchio Montisferrati, sacri Romani imperii princeps, vicariusque perpetuus.

Cum pro majorum nostrorum & cujuslibet Christiani principis more, reverendum in Christo patrem dominum Dominicum de Schilivis episcopum Aquensem, ac magnificos dominum * Galeoctum de Carreto, & dominum Franciscum * Pugellani, juris utriusque doctores, consiliarios & oratores nostros ad sanctissimum dominum

* Galeotum
* Pagillani,

ANNO CHRISTI 1513. vit atque concessit, & tradi mandavit. Attento quod idem sanctissimus dominus noster papa, eodem sacro approbante concilio, affirmavit sibi notorium constare de contentis & expositis in schedula prædicta.

Postmodum vero exclusis de more de loco concilii omnibus non habentibus voces definitivas, remanentibus in suis subselliis prælatis post cardinales mitratis & sacris vestibus indutis, in præsentia sanctissimi domini nostri reverendus pater dominus Ioannes archiepiscopus Gneznensis orator regis Poloniæ ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam super fide tenoris infra scripti.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Apostolici regiminis solicitudo nos assidue pulsat, ut medendis animarum languoribus, quarum nos ex alto omnipotens auctor curam habere voluit, iis potissimum qui instantius fideles nunc urgere cernuntur, salutifero olei & vini medicamine ad instar Samaritani in euangelio solicitam operam impendamus, ne nobis illud Ieremiæ objiciatur: *Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi?* (Ierem. 8.) Cum itaque diebus nostris (quod dolenter referimus) zizaniæ seminator, antiquus humani generis hostis, nonnullos perniciosissimos errores a fidelibus semper explosos in agro domini superseminare & augere sit ausus, de natura præsertim animæ rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus; & nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam verum id esse asseverent: contra hujusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante concilio damnamus & reprobamus omnes asserentes animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus; & hæc in dubium vertentes: cum illa non solum vere per se & essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicis recordationis Clementis papæ V. prædecessoris nostri in generali Viennensi concilio edito continetur, verum & immortalis, & pro corporum quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda sit. Quod manifeste constat ex euangelio, cum dominus ait: (Matth. 10.) *Animam autem occidere non possunt.* Et alibi: (Ioan. 12.) *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.* Et cum æterna præmia, & æterna supplicia pro merito vitæ judicandis repromittit: alias incarnatio, & alia Christi mysteria nobis minime profuissent, nec resurrectio expectanda foret, ac sancti & justi miserabiliores essent, juxta apostolum, cunctis hominibus. (1. Cor. 15.) Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatæ fidei contrariam, omnino falsam esse definimus, & ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus: omnesque hujusmodi erroris assertionibus inhærentes, veluti damnatissimas hæreses seminantes, per omnia, ut detestabiles & abominabiles hæreticos & infideles, catholicam fidem labefactantes, vitandos & puniendos fore decernimus. Insuper omnibus & singulis philosophis in universitatibus studiorum generalium, & alibi publice legentibus, districte præcipiendo mandamus, ut cum philosophorum principia aut conclusiones, in quibus a recta fide deviare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explanaverint, quale hoc est de animæ mortalitate aut unitate, & mundi æternitate, ac alia hujusmodi, teneantur eisdem veritatem religionis Christianæ omni conatu manifestam facere, & persuadendo pro posse docere, ac omni studio hujusmodi philosophorum argumenta, cum omnia solubilia existant, pro viribus excludere atque resolvere. Et cum non sufficiat aliquando tribulorum radices præscindere, nisi &, ne iterum pullulent, funditus evellere, ac eorum semina originalesque causas, unde facile oriuntur, removere, cum præcipue humanæ philosophiæ studia diuturniora, quam Deus secundum verbum apostoli evacuavit & stultam fecit, (1. Cor. 1.) absque divinæ sapientiæ condimento, & quæ sine revelatæ veritatis lumine in errorem quandoque magis inducunt, quam in veritatis elucidationem: ad tollendam omnem in præmissis errandi occasionem, hac salutari constitutione ordinamus & statuimus, ne quisquam de cetero in sacris ordinibus constitutus, sæcularis vel regularis, aut alias ad illos a jure arctatus, in studiis generalibus, vel alibi publice audiendo, philosophiæ aut poesis studiis ultra quinquennium post grammaticam ac dialecticam, sine aliquo studio theologiæ aut juris pontificii, incumbat. Verum dicto exacto quinquennio, si illis studiis insudare voluerit, liberum sit ei, dum tamen simul aut seorsum, aut theologiæ, aut sacris canonibus operam navaverit, ut in his sanctis & utilibus professionibus sacerdotes domini inveniant, unde infectas philosophiæ & poesis radices purgare & sanare valeant. Et hos canones per ordinarios locorum, ubi generalia studia vigent, & rectores universitatis eorumdem studiorum singulis annis in principio studii, in virtute sanctæ obedientiæ publicari mandamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, reprobationis, definitionis, inhibitionis, decreti, ordinationis, statuti & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata anno incarnationis dominicæ 1513. XIV. Kalendas Ianuarii, pontificatus nostri anno primo.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt simpliciter placere, excepto reverendo patre domino Nicolao episcopo Bergomensi, qui dixit, quod non placebat sibi, quod theologi imponerent philosophis disputantibus de veritate intellectus, tamquam de materia posita de mente Aristotelis, quam sibi imponit Averrois, licet secundum veritatem talis opinio est falsa. Et reverendus pater dominus Thomas generalis ordinis Prædicatorum dixit, quod non placet secunda pars bullæ, præcipiens philosophis, ut publice persuadendo doceant veritatem fidei.

Deinde reverendus pater dominus Ioannes Vincentius archiepiscopus Senensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam super pace tenoris infra scripti.

SESSIO VIII.

Leo

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VIII.

rationis ecclesiarum, cōmissarios laicos mandant ad capiendos fructus beneficiorũ, quos multipliciter distrahunt, dilaniant, & in proprios usus convertunt. Et quod nefariissimum est, in majus ecclesiastici ordinis dignitatisque episcopalis dedecus & vilipendium, adstante populi multitudine, per eorum procuratorem fiscalem, etiam episcopos coram eis pro tribunali sedentibus, nudato capite stantes, de variis criminibus accusari, obnigrari, & opprobria prædicare non dubitant, ita quod omnem ordinariis locorum jurisdictionem, auctoritatem & obedientiam subtraxerunt, & dictæ provinciæ clerum in teterrimam servitutem subegerunt, cum etiam laicis obedientiam ecclesiasticis personis debitam, quavis dignitate ac honore præditis, subtrahentibus assistant: quin potius eos in eorum nefando proposito confovent & protegunt, ipsisque ordinariis, ne in clericos vel laicos sua jurisdictione utantur, sub amissione temporalitatis & aliis pœnis inhibent, ac damnatam pragmaticam sanctionem in eadem provincia impudenter introducere & observari facere, aliaque nefandissima & detestanda, ab omni jure & ratione aliena facinora in dies peragere & perpetrare, ac eorum damnatas constitutiones, ordinationes, seu statuta & abusiones desuper edere & promulgare satagunt, in sedis apostolicæ notorium contemptum, in gravissimum totius cleri dictæ provinciæ detrimentum, populorumque scandalum, & aliorum perniciosissimum exemplum, sententias, censuras & pœnas, tam a jure communi, quam etiam a sacris constitutionibus per Eugenium quartum & alios Romanos pontifices sanctitatis vestræ prædecessores, etiam in die cœnæ domini, quotannis publicatis, editis & promulgatis, damnabiliter incurrendo. Et quoniam, pater beatissime, præmissa sunt perniciosissimi exempli, & adeo publica & notoria, ut nulla possint tergiversatione celari, nec ullo quovis modo, præsertim hoc sacro Lateranensi imminenti concilio, conniventibus oculis sub silentio ulterius impunita dimitti & tolerari conveniant: igitur ego Marius de Peruscis vestræ sanctitatis & fisci sedis apostolicæ procurator, ad cujus officium etiam in præmissis animadvertere spectat in hoc sacro Lateranensi concilio, ad pedes vestræ sanctitatis humilis & supplex flexis genibus hodie constitutus, cum debita reverentia supplico sanctitati vestræ, ut illa hoc sacro Lateranensi approbante concilio, in præmissis tam publicis & notoriis, & quæ ulteriori probatione non indigent, debitas & convenientes provisiones adhibere dignetur, ac contra prænominatos præsidentes & consiliarios, nec non dominos Honoratum Laugerii advocatum, & N. procuratores fiscales dictæ curiæ parlamenti Provinciæ, clericos & laicos, præsidentes, officiales & alios forsan in eorum locum in dicto parlamento deputatos & deputandos, eorumque complices, fautores & adhærentes etiam majores, expressos & in executione nominandos, ut omnes & quascumque prohibitiones, ordinationes, mandata, decreta, per eos hactenus quomodolibet contra libertatem ecclesiasticam & canonicas sanctiones & ipsorum pontificum constitutiones, resque & personas ecclesiasticas quovis modo concernentes & concernentia, factas & editas, penitus cassent, irritent & annullent, irritaque & inania declarent, ordinariosque, collegia ecclesiastica & monasteria, ac ecclesiasticas

A quascumque personas, sua jurisdictione, immunitate, libertate ac privilegiis quibuscumque uti & frui permittant, ac res quomodolibet directe vel indirecte non impediant; ecclesiasque, monasteria & personas ecclesiasticas ad pristinam possessionem privilegiorum, jurium, jurisdictionum & bonorum per eos, vel de eorum mandato ad alterius instantiam occupatorum & ablatorum, cum damnis expensarum & interesse propriis expensis ipsorum realiter integrent & restituant, & ab ejusdem damnatæ pragmaticæ sanctionis introductione & abusu, præmissisque omnibus & singulis, & aliis quibuscumque etiam hic non expressis, criminibus, transgres-

B sionibus & excessibus, contra libertatem ecclesiasticam, & in vilipendium ac contemptum sedis apostolicæ tendentibus in futurum, in actis causæ, si opus fuerit, latius exprimendis, de cetero penitus se retrahere & abstinere, ac de cassatione, revocatione & declaratione hujusmodi per publica documenta ibidem voce præconia bannita & publicata coram vestra sanctitate in hoc sacro concilio legitime doceant. Et nihilo minus personaliter, & non per procuratorem, coram vestra sanctitate in hoc sacro Lateranensi concilio, vel alio judice per eumdem deputando, ad se de præmissis excusandum, & juri stando, sub majoris excommunicationis, omnibusque

C aliis & singulis censuris & pœnis a jure communi, & sacris constitutionibus prædictis, editis & promulgatis, ac decem millium ducatorum auri pro quolibet, ac omni beneficiorum ecclesiasticorum, dignitatum ecclesiasticarum, etiam cathedralium, ac inhabilitate ad præmissa & alia obtinenda, & quoad laicos, sub censuris & pœnis ecclesiasticis & pecuniariis prædictis, ac perpetuæ infamiæ, privationis feudorum, incapacitatis actuum legitimorum ac testamenti factione, activæ & passivæ inhabilitatis eorum, cujuslibet eorum filiorum usque ad tertiam generationem, pœnis, monitorium contra eosdem & alios etiam in executione nominandos, sub certo ter-

D mino per sanctitatem vestram statuendum, ac etiam per edictum publicum exequendum & publicandum, attento quod etiam notorie constat de non tuto accessu, decernere & concedere dignemini, & in eventum non paritionis, omnes & singulas sententias & censuras & pœnas prædictas, eosdem & quemlibet eorum incidisse & incurrisse declarare, aggravare, reaggravare, ac interdictũ ecclesiasticum, etiam in omnibus & singulis civitatibus, castris, oppidis & locis, in quibus & ad quæ ipsos vel eorum alterum declinare, stare vel morari contigerit, decernere & apponere, ac apponi mandare, usque ad invocationem brachii sæcularis inclusive, procedere seu declarari, ap-

E poni ac procedi, mandare dignemini. In contrariũ facientibus non obstantibus quibuscumque, prænarratorum, & aliorum latius in monitorio decernendo specificandorum qualitates & circumstantias omnino pro expressis habendo, die Lunæ decimanona Decembris, millesimo quingentesimo decimotertio. Et tunc sanctissimus dominus noster, eodem sacro Lateranensi concilio approbante, monitorium pœnale, etiam ad personaliter comparendum, contra personas in eadem schedula annotatas & designatas, sub pœnis & censuris omnibus & singulis in eadem schedula expressis, ac sub termino trium mensium, & per edictum in Avenionensi, Niciensi & Vintimiliensi civitatibus exequendum decre-

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VIII.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

In apostolici culminis specula divinæ gratiæ munere collocati, nil magis esse nostri officii duximus, quam sedulo ac diligenter omnia circumspicere, quæ ad catholici nobis commissi gregis custodiam, incolumitatem, augmentum pertinere possent; & in hoc ipsum omnes industriæ nervos, omnes animi ingeniique vires contulimus. Cum igitur felicis recordationis Iulius papa II. prædecessor noster, ut erat fidelium commodi solicitus, & tutelæ studiosus, tum aliis multis de causis, tum quia frequens circa Romanæ curiæ B officiales querimonia urgebat, œcumenicum Lateranense concilium indixisset, & deputatis variis venerabilium fratrum suorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, & prælatorum insuper congregationibus, qui de querelis ipsis accurate inquirerent, & ne curiales interim & alii ad curiam pro gratiis accedentes nimio expensarum onere fatigarentur, simul ut infamia, qua dicti officiales flagrabant, mitigaretur celeri remedio, bullam reformationis edidisset, qua illi officiorum statutis custodiendis sub gravi pœna denuo astringebantur, nec circa excessus specialiter decernere, aut concilium C absolvere, morte præventus quivisset: nos ejus non minus curæ, quam officii successores, initio statim nostri pontificatus & continuare synodum, & pacem inter Christianos principes procurare, nec minus, cum universalem reformationem perficere nostræ mentis sit, primum a prædecessore ipso super officiis provisa, novis fulcire subsidiis, & auctis deputationibus exequi non destitimus. Enimvero nulla vehementior cura nos angit, quam ut tribuli & sentes ex dominico agro eruantur, & si quid est, quod ejus culturæ officiat, radicitus evellatur atque extirpetur. Sedula ergo a deputatis relatione habita, & quid a D quibus exorbitaretur animadverso, ut quæque vel a decenti & laudabili more, vel a primæva institutione desciverant, ad normam retraximus, & ea in unam reformationis bullam, sacro approbante concilio, super hoc editam, ex ordine congessimus, in eaque executores, qui ordinata servari cogerent, deputavimus: quam ab officialibus ipsis & ceteris, ut quemque tanget, sine fraude & inviolabiliter observari, hoc sacro approbante concilio, mandamus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, a qua, nisi per Romanum pontificem, excepto mortis articulo, absolvi non possint, ita ut ultra hanc & alias pœnas in bulla ipsa particulariter expressas, contravenientes, officio, in quo deliquerint, ad semestre tempus sint eo ipso suspensi. Et si secundo erraverint E in eodem officio, quod quantum in se fuit coinquinarunt, perpetuo careant. Qui postquam constitutione nostra ad frugem reducti erunt, inhibito atque sublato communi damno, ad ceteras reformationis partes procedemus. Et si nobis omnipotens pro sua misericordia concesserit, ut pacem inter Christianos principes componamus, non noxiis solum seminibus extirpandis, sed & propagandis Christi finibus insistemus, ac sanctissimam contra infideles expeditionem cujus desiderium assidue nostro cordi inhæret, Deo ipso rei suæ favente, eorumdem fulti præsidiis aggrediemur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc at- A tentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1513. quartodecimo Kalendas Ianuarii, pontificatus nostri anno primo.

P. Bembus.

D. de Comitibus.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et responderunt omnes, placere, exceptis reverendo patre domino Ieremia archiepiscopo Tranensi, qui dixit, quod non placebat sibi modus schedulæ; reverendo patre domino Iacobo episcopo Potentino, qui dixit, quod placet bulla, sed vult quod videantur reformationes: & reverendo patre domino Bernardo archiepiscopo Spalatensi, qui dixit, quod placet bulla mandati, non tamen reformationes, donec audiantur & publicentur: & reverendis patribus dominis Alexio Melfitano & Paride Pisauriensi episcopis, qui dixerunt placere eis, dummodo fiat reformatio generalis. Postremo vero dominus Marius de Peruschis procurator concilii accusavit contumaciam non comparentium, & petiit super omnibus fieri instrumentum & instrumenta Et fuit indicta nona sessio pridie Idus Aprilis, quæ erit quarta feria post dominicam in passione. & hæc fuerunt pro octava sessione.

Qua finita, & cantato hymno exultationis per capellam sanctissimi, incipiente, Te Deum, &c. quo finito, sanctissimus dominus noster cum universis patribus & curia reversus est ad palatium, & locus concilii remansit vacuus.

Anno a nativitate domini nostri Iesu Christi millesimo quingentesimo decimo quarto, indictione secunda, die vero decimaquinta mensis Ianuarii, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Leonis papæ decimi anno primo, de mandato præfati sanctissimi domini nostri fuerunt affixæ & publicatæ in acie campi Floræ, basilicæ principis apostolorum de Vrbe, ac audientiæ publicæ, nec non sancti Ioannis Lateranensis & cancellariæ apostolicæ, & diversæ schedulæ tenoris infrascripti.

De mandato sanctissimi domini nostri papæ intimetur omnibus & singulis prælatis, magistris, doctoribus, & aliis religiosis viris volentibus dare notitiam rerum & materiarum proponendatum in sacro Lateranensi concilio, quæ expedire & convenire eis videbuntur, ut accedant recurrantque ad reverendissimos dominos cardinales tres ex qualibet congregatione trium deputationum antiquiores, quid ad præsens in curia seu Vrbe se continens, & sunt præsentes, & eis vel eorum alteri, juxta schedularum alias impressarum de dictis deputationibus continentiam & tenorem, dictas materias aperiant, illarum notulas seu informationes tradant ad eum finem & effectum, ut illis examinatis & discussis, illæ commemorationes, quæ laudabiles ac bonæ videbuntur, in congregationibus & sessionibus futuri dicti sacri concilii proponi possint & approbari, ad Dei omnipotentis laudem & ecclesiæ suæ sanctæ exaltationem,

Die decimaquinta mensis Ianuarii millesimo quingentesimo decimo quarto, suprascriptæ literę affixæ & publicatæ fuerunt in acie campi Florę, ac basilicæ principis apostolorum de Vrbe, & audientiæ publicæ, nec non sancti Ioannis Lateranensis

ANNO CHRISTI 1513.

SESSIO VIII.

A *Leo episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.*

Ad omnipotentis & individuæ Trinitatis laudem & gloriam illius, cujus vicem in terris gerimus, & qui pacem & concordiam nutrit in sublimibus, pacemque ipsam e mundo discedens jure quodam hereditario suis reliquit discipulis, sacrum Lateranense concilium prosequentes, cum alias inter cetera in septima proxima præcedenti sessione, ut imminenti & notorio infidelium periculo, Christianamque sanguinis effusioni, qui exigentibus nostris culpis etiam tunc effundebatur, occurreretur, dissensionesque inter Christianos reges & principes & gentes tollerentur, & inter ipsos totis viribus pacem quærere cogeremur, cujus componendæ una ex principalioribus congregationibus concilii præfati causa extiterat, ut pax ipsa sequeretur, inviolataque perduraret, & debitæ executioni demandaretur, his præsertim temporibus, quibus potentiam infidelium mirum in modum crevisse cognoscebatur, eodem sacro concilio approbante, ad reges, principes potentatusque præfatos legatos & nuntios pacis, vigiles, doctrina, experientia ac probitate insignes, pro tractanda & componenda universali pace mittere disposuimus & decrevimus, utque arma deponant, domino auxiliante, quantum in nobis esset, pro viribus laborare & operari, regumque, principum & potentatuum prædictorum oratores in ipso concilio tunc præsentes, pro apostolicæ sedis reverentia, fideliumque unione requisivimus, ut regibus, principibus & potentatibus suis ea significarent, eosque nostro nomine hortarentur ad ipsos legatos apostolicos benigne & honorifice tractandum & audiendum, votisque nostris tam justis & piis per eos illis exponendis satisfaciendum. Quod eos facturos nobis persuadebamus, ut quanto citius fieri posset, per nos mittendi legationis munus eis impositum alacriter suscipere, susceptumque viriliter implere possent, ac patre luminum, a quo omne datum optimum est favente, pax ipsa tractari atque componi eaque composita, sancta & necessaria contra infidelium rabiem Christiano sanguine satiari anhelantem expeditio fieri valeret, & pro totius Christianitatis securitate & quiete feliciter terminari. Nosque postmodum pro debito pastoralis officii pacem & unitatem ipsam cum universo populo Christiano, tum maxime eisdem regibus, principibus & potentatibus, ex intimo cordis affectu optantes, ex quorum dissensione diuturniora & graviora in dies Christianæ reipublicæ damna provenire posse formidabatur, ex eorũ auctoritate, pace & unitate eidem reipublicæ utiliter & salubriter consultum iri sperabatur, nuntios nostros & literas ad præfatos reges, principes & potentatus inter se dissidentes, hortandos, requirendos, monendosque misimus, nihilque, quantum in nobis fuit, omisimus tractare ac operari omni nostro conatu, ut semotis quibusvis dissidiis atque discordiis, unanimi tandem consensu, gratia & amore ad universalem pacem, concordiam & unionem redire vellent, ne ulterius per immanissimum Turcarum tyrannum ac infideles alios damna Christianis inferrentur, sed ad reprimendum gentium illarum immanem furorem elatosque conatus accingerentur. Quæ cum ita sint, nos cuncta ad optatum finem perduci omni cogitatione, cura, studio ac sedulitate affectantes, & dante domino confidentes, legatos de latere nostro sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales in consistorio nostro secreto de fratrum nostrorum consilio per nos postmodum nominandos, cum auctoritate & facultatibus necessariis & opportunis, tanquam angelos pacis pro hujusmodi Christianorum pace universali tractanda, componenda & conducenda, expeditioneque contra infideles ineunda, eodem sacro concilio approbante, ad eosdem reges, pro eorum regia magnanimitate, & erga catholicam fidem devotione, prompto & alacri animo, adutrumque sanctissimum opus pacis expeditionisque inducendos, pro universæ reipublicæ Christianæ integra atque perfecta tutela, defensione & salute mittendos & destinandos esse decernimus. Præterea cum ex diuturna & multiplici hæresi Bohemorum plurimum Deus offendatur, & Christianus populus scandalizetur, quorum etiam ad veræ fidei lumen atque concordiam reducendorum provincia dilecto filio nostro Thomæ tituli sancti Martini in montibus presbytero cardinali Strigoniensi ad Hungariam & Bohemiam nostro & apostolicæ sedis legato est a nobis his proximis diebus plene demandata, eosdem tamen hortamur in domino, ut vel ad nos & hoc sacrum Lateranense concilium, vel ad eumdem Thomam cardinalem legatum, qui propinquior illis erit, aliquot ex suis oratores cum sufficienti mandato destinare non negligant, ad tractandum de opportuno remedio, quo errores, quibus diu detinentur, agnoscant, & ad verum religionis cultum & sanctæ matris ecclesiæ gremium Deo duce reducantur. Quibus, hoc sacro approbante concilio, veniendi, eundi, standi, quousque præmissa tractanda duraverint, & postmodum discedendi, & ad propria redeundi, in fide pontificia liberum salvum conductum & fidem publicam tenore præsentium concedimus & elargimur, eorumque votis, quantum cum Deo poterimus, annuemus. Vt autem hoc sacrum Lateranense concilium ad finem uberrimæ speratæque utilitatis perducatur, (alia namque plura & gravia in eo tractanda discutiendaque remanent) ad omnipotentis Dei laudem & ecclesiæ suæ exaltationem, nonam sessionem continuationis celebrationis ipsius sacri. concilii Lateranensis nono Aprilis 1514. pontificatus nostri anno primo quæ erit quarta feria post dominicam passionis, sacro concilio approbante, indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ constitutionis, concessionis, elargitionis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1513. quartodecimo Kalendas Ianuarii, põtificatus nostri anno primo.

Qua perlecta, petiita patribus, an placerent paternitatibus contenta in schedula. Et omnes unanimiter responderunt, placere. Demum reverendus pater dominus Ioannes Franciscus episcopus Taurinensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam super reformatione tenoris infra scripti.

Leo

ANNO CHRISTI. 1513.

SESSIO VIII.

mensis dixit, quod ea quæ concernunt prælatos, A pertractentur per electos, & expediantur simul cum aliis contentis in bulla. Ad idem fuit reverendus dominus Paris Pisauriensis. Reverendus dominus Ioannes Aquilanus dixit, quod placebat, prout dixit Phædra. Reverendus dominus Maximus Iserniensis dixit quod placebat, prout dixit Phædra. In reliquis detur copia & tempus. Reverendus dominus Ioannes Antonius Anglonensis dixit, quod placebat, quod suspenderentur quæ spectant ad episcopos, donec cum aliis petitiones eorum discutiantur & determinentur in secunda sessione a proxima. Reverendo domino Ioanni Antonio Callinensi placent contenta in schedula, dummodo concernentia epi- B scopos examinentur, & deinceps detur copia & tempus, ut melius consulatur & respondeatur. Similiter reverendo domino Petro Foroliviensi, demptis omnibus contentis in bulla, quatenus concernunt episcopos & ecclesias, cetera placent. Et supplicat sanctissimo domino nostro, ut habeat prælatos recommendatos. Reverendus dominus Lactantius Suanensis dixit, se non audivisse, nec legisse bullam. Ideo non respondit ad idem. Reverendo domino Ioanni Triburiensi, & reverendo domino Ioanni Bovinensi placuit simpliciter, prout in bulla. Et ad idem fuerunt duo sedentes prope eos. Reverendus dominus Dominicus Lucerinus dixit, se obtemperaturum in om- C nibus sanctissimo domino nostro: tamen libenter vellet legere bullam, & prudenter deliberare. Reverendo domino Ioanni Sibinicensi placet, quod in omnibus contentis in schedula, & quoad omnes cujuscumque ordinis servetur dispositio juris communis. Reverendo domino Angelo Britonoriensi placet, quod placuit domino nostro. Supplicat tamen, quod sua sibi tam illicite & atrociter ablata restitui faciat. Ceteri vero dixerunt, quod daretur eis copia & tempus deliberandi. Et tandem dominus noster respondit, quod daretur eis copia & tempus deliberandi.

Et sic die sequenti de mane in eodem loco convenerunt prælati, & supradictus dominus Thomas Phædra legit eisdem schedulam, & volentibus habere dedit copiam. Et tandem dicti prælati elegerunt infra scriptos prælatos, qui una cum reverendissimis dominis cardinalibus deputandi per sanctissimum dominum nostrum deliberarent super schedula proponenda in sessione. Prælati electi fuerunt infra scripti, videlicet, reverendi patres & domini, Senensis, Spalatensis & Rheginus archiepiscopi, & reverendi patres domini Melfitanus, Reatinus, Faventinus, Lucerinus & Foroliviensis episcopi.

Deinde dicti prælati die sequenti in aula superiori ipsius palatii convenerunt cum reverendissimis dominis cardinalibus, & ibidem consultarunt & deliberarunt super proponendis in nona sessione, prout in ea inseruntur: & remanserunt concordes.

Humilimis servulus Ioannes Baptista Gargha, Senensis, eques Hierosolymitanus, illustrissimo Rhodiorum principi Fabricio Carreto, sacræ Hierosolymitanæ religionis magno magistro salutemplurimam dicit.

Religionis nostræ Hierosolymitanæ studio atque observantia impulsus, princeps illustrissime, non potui jussis tuis, dum admiratus in Vrbe ageres, promptissimus non obtemperare. Nobilis item vir Philippus Provanus, vices nunc in Vrbe gerens, adhortatus vehementer est, ad idque ab ipso omne auxilium ac favor mihi præstitus est, ut onus orandi pro religionis nostræ decore, Lateranensis synodi sessione octava, adspirante Leone decimo pontifice maximo, subirem. Quod etsi arduum ac meis humeris impar esset, qua tamen potui sedulitate ac cura absolvi. In quo orandi munere, ut in omnibus nostræ religionis negotiis, reverendissimus cardinalis Iulius Medices, nostri ordinis ingens præsidium, mihi opem & favorem impendit, tamquam is, qui de religione nostra semper esse optime meritus censeretur, existimavi hos nostros qualescumque labores tibi esse destinandos, ut de his te omnibus, quæ pro religione nostra in ipsa synodo, in qua Christianæ reipublicæ decus ac splendor maxime effulsit, recensuerim, facerem certiorem. At hoc unum ingenue fateor, si quando illius loci amplitudinem dignitatemque animo volverem, atque onus injunctum nobis considerarem, totus equidem algebam, & cor atque animus quodam metu perculsus me ab incepto plurimum deterrebant. Ac perquam libenter hanc orandi arduam atque difficilem provinciam detrectassem, nisi fuisset mihi & religioni & celsitudini tuæ morem gerendi incredibilis cupido. Id etiam præstiti, ne inter commilitones viderer prorsus inutilis, qui licet corpore aliquando servire nequiverim, at ingenii atque animi opibus, ac quantulocumque valui ingenio, religioni nostræ non defui. Gaudeoque mirum in modum, si quid ejusdem causa facio, nihilque animo gratius quam de religione aliquid mereri. Tuæ etiam præstantiæ esse significandum putavi, quemadmodum ab ipso summo pontifice cœptum est agi de unione ecclesiæ, ejusque reformatione, ac de pace inter Christianos principes facienda, & de expeditione adversus Turcas suscipienda: & ad hæc omnia ab eodem Leone vehementer incumbitur. Quamobrem D sperandum ab his plurimum est, qui duro subsunt Turcarum imperio, atque ab illis pariter qui Turcis finitimi eorum semper arma formidant, Leone pontifice maximo annitente, imminutum iri Turcarum imperium, atque ab eorum immanitate ac barbarie ereptum iri saltem populos, quos septuaginta ab hinc annis suo adjecerunt imperio. Quod si in oratione mea vim, ubertatem atque elegantiam desideres, ingenii mei tenuitati precor adscribas. Non equidem spe quæstus aut gloriæ ad id muneris obeundum commotus fui, sed ut re, qua aliquid valerem, me nostræ religioni non incommodum ac prorsus in- E utilem exhiberem, cujus ab ineunte ætate observantissimus semper fui. Tuæ quoque præstantiæ ante istam ad principatum evectionem deditissimus fui, semperque magnopere colui ac sum veneratus, quasi animus præsagiret, te quandoque hunc altum, tamque tuis meritis dignum honorem esse assecuturum. Quanto fuerim de hac tua electione gaudio affectus, nullis possim consequi verbis. Et quo id præ me declararem aliqua in re, libentissime mihi tuo nomine injunctam suscepi apud Leonem decimum orandi provinciam: quamque apud illum habui orationem, alteri in Lateranensi concilio habitæ subnectendam curavi, ac simul imprimendam, tuæque celsitudini esse transmittendam aut destinandam censui:

ANNO CHRISTI 1513.

nensis & cancellariæ apostolicæ valvis sive portis, dimissis ibidem earumdem suprascriptarum literarum copiis affixis per me Ioannem Antonium sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero quarta mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi anno secundo, fuit publicata in locis publicis schedula prorogationis nonę sessionis usque ad diem quintam mensis Maii proxime futuri, cujus tenor talis est.

Leo episcopus servus servorum Dei, universis singulis præsentem schedulam inspecturis.

Licet alias in octava proxime præcedenti sessione, ut sacrum Lateranense concilium, in quo plura & gravia ad omnipotentis Dei laudem & Romanæ ecclesiæ exaltationem tractanda discutiendaque supererant, ad finem uberrimæ speratæque utilitatis commodius perducatur, nonam sessionem continuationis celebrationis ipsius sacri Lateranensis concilii, eodem approbante concilio, ad Nonas præsentis mensis Aprilis indixerimus, tamen cum dies nonæ sessionis hujusmodi instare noscatur, & ea quæ in eadem sessione expedienda & sancienda sunt per venerabiles fratres nostros sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, in pluribus congregationibus coram nobis habitis, diligenter & mature, ut par est, discussa fuerint hactenus, ut desiderabamus, & aliis prælatis qui in dicto concilio votum dare debent, communicari & examinari, ac perfici & absolvi nequiverint, volentes nos ea qua decet dignitate ac maturitate in eodem concilio expediri, nonam sessionem prædictam ad tertium Nonas Maii proxime futuri, quæ erit dies quinta dicti mensis Maii, millesimo quingentesimo decimoquarto, pontificatus nostri anno secundo, de eorumdem fratrum nostrorum consilio prorogamus, ipsamque nonam sessionem dicta quinta die tenendam ac celebrandam esse omnibus intimamus, præsentemque nostram schedulam in valvis basilicæ principis apostolorum de Vrbe, ac sacrosanctæ Lateranensis ecclesiæ, affigi & publicari mandamus.

Placet, & ita mandamus.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero quarta mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi domini nostri, domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, suprascriptæ literæ fuerunt affixæ & publicatæ in valvis basilicæ principis apostolorum de Vrbe, ac in valvis sive portis basilicæ sancti Ioannis Lateranensis, per me Franciscum Vaca sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

Ita est, Evrardus Duvivier cursorum magister.

Deinde die vigesimanona suprascripti mensis Aprilis in locis publicis affixæ & publicatæ fuerunt diversæ schedulæ tenoris infra scripti.

De mandato speciali sanctissimi domini nostri Leonis decimi pontificis maximi, intimatur & mandatur omnibus & singulis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus & generalibus, in generali concilio vocem definitivam habentibus, in Vrbe præsentibus, quatenus omni exceptione & excusatione remotis, hodie quæ erit vigesima-

SESSIO VIII.

A nona Aprilis, hora decimanona debeant omnes personaliter comparere in palatio apostolico, in capella majori, ubi tenebitur generalis congregatio omnium prælatorum pro rebus sacrum Lateranense concilium concernentibus, coram sua sanctitate: una cum reverendissimis dominis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, sub pœna excommunicationis, quam contrafacientes incurrant, si non paruerint.

A. car. S. Vit.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero vigesimanona suprascripti mensis Aprilis, pontificatus præfati sanctissimi domini nostri, B domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, præsentes literæ fuerunt affixæ in basilica principis apostolorum de Vrbe, & cancellariæ apostolicæ, ac officii literarum contradictarum valvis seu portis, & in acie campi Floræ. Et in quolibet loco solito affixæ, dimissę fuerunt per me Evrardum Duvivier sanctissimi domini nostri papæ ac Romanæ curiæ cursorem.

Ita est, Io. Dioverit cursor.

Deinde eadem die hora Vesperarum fuit congregatio in loco superius nominato. Et fuerunt in dicta congregatione sanctissimus dominus noster & reverendissimi domini cardinales præsen- C tes in Vrbe, excepto reverendissimo patre domino Bernardo episcopo Sabinensi, cardinale sanctę crucis, qui non potuit interesse propter corporis alterationem: ac etiam fuerunt præsentes patriarchæ, archiepiscopi & episcopi numero septuaginta & novem, & duo abbates & generales ordinum, habita prius oratione. Et per præfatum reverendum patrem dominum Thomam Phædram de mandato suæ sanctitatis, alta & intelligibili voce propositum fuit, an placeret paternitatibus suis, quod schedula quæ fuerat eis lecta in alia congregatione particulari, deletis & cancellatis his quæ concernunt prælatos, proponeretur & publicaretur in proxima nona sessione.

D Super hujusmodi propositione fuerunt vota particularia, quæ sequuntur. Primo reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus gubernator Vrbis dixit, quod placebant sibi proposita per dominum Thomam Phædram: & idem dixit reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus. Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius archiepiscopus Senensis dixit, quod daretur copia & tempus deliberandi. Et ad idem fuerunt omnes stantes in eodem sedili. Reverendus pater dominus Alexius episcopus Melfitanus dixit placere, prout Phædra dixit, dummodo de cetero detur copia. Et reverendus dominus Gisbertus episcopus Rapollanus dixit, quod dif- E ferantur quæ concernunt prælatos, & detur tempus deliberandi. Reverendus dominus Franciscus Nannetensis dixit, quod detur copia & tempus, & interim sua sanctitas videat petitiones prælatorum. Reverendus dominus Ludovicus Tricaricensis dixit, quod detur copia & tempus saltem deputatum. Reverendus dominus Thomas Comaclensis dixit, quod differantur ea quæ concernunt prælatos, & detur copia & tempus. Ad idem fuit reverendus dominus Hieronymus Asculanus. Reverendus dominus Pompeius Reatinus dixit, quod deleantur quæ concernunt prælatos; & circa alia contenta in bulla reservabat votum ad aliud tempus, quando erit melius informatus. Reverendus dominus Nicolaus Bergo-

mensis

ANNO CHRISTI 1513.

tenenda, spreta jacebant: prævaricatores divinarum legum, & ecclesiasticarum consuetudinum contemptores impune cervicibus elatis incedebant. Abusus vero & depravata voluntas, ubi semel cœperant, in dies duriores efficiebantur: & animus sceleribus adstrictus non facile ab eis divelli poterat. Quæ omnia ab hac sanctissima synodo sincero examine pendentur. O saluberrimam medicinam omnibus consulentem, omnia tumentia comprimentem, omnia tabescentia reficientem, omnia supervacanea resecantem, omniaque depravata corrigentem! Hanc reges principesque meditabantur, hanc populi omnes efflagitabant, hanc senes, juvenes, cunctique Christiani cupere videbantur, quibus tacitum Deus desiderium hujusmodi inspirabat. Et his omnibus tu solus, pater beatissime, satisfacies, qui hunc tantorum patrum in tui tam fausto pontificatus initio cœtum hanc in ædem Lateranensem coegisti, ubi illa duo Petri & Pauli preciosissima capita reposita venerantur, quæ hic totius Christianæ reipublicæ imperium, tribunal & decus posuerunt. Et cum ab omnibus synodis Lateranensibus semper ingens ipsi ecclesiæ adjumentum & utilitas præstita sit, hæc mirum in modum recte prospiciet, a qua omnis sua salus atque quies pendet: quæ quantum synodali auxilio egeret, nullus est qui nesciat. Qua de re, pater sanctissime, inter ea quæ abs te præclarissime gesta gerendaque sunt, hanc sanctam synodum, rem adeo arduam & his temporibus opportunam prosequi persancte decrevisti. Ab hac enim religiosi urbanique mores instaurati erunt, & flagitia quæ divinum examen notaverit, coercebuntur, in qua sola animorum sinceritas & religionis amor cuncta pensabit. Quibus sic gestis, cælestes iræ futura temporum felicitate expiatæ videbuntur. Aurea nempe te ætas regnante incipiet, & justitia de cælo lapsa in terras redibit. Tu literarum virtutumque omnium exoptatum præsidium divinitus datus es, a quo cuique sua præmia tribuentur. Nunc siderum cælestis omnium harmonia tibi Christi vicario applaudit, & cunctorum hominum pectora incredibili de tua summa felicitate gaudio perfunduntur, & sub te pastore optimo omnis exultat populus, a quo pacem, concordiam & tranquillitatem expectat, quas omnis jam homo optat, cupit, amat & vult. Et cum pacis amica ipsa sit justitia, & se invicem osculentur, ea etiam summa in te conspicitur. Tu igitur pacis donator & justitiæ defensor diceris, a quibus immortalitate donaberis. Quid est enim quod principem melius prædicet, quam quietus populus, concors senatus, & tota respublica morum honestate insignita? O pacis dulce nomen, a qua tranquilla libertas, mentis serenitas, simplicitas cordis, vinculum amoris, & consortium caritatis gignitur. Hæc simultates tollit, bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos pacat, cunctisque est placida. Quamobrem antistes maxime, vosque Christianæ religionis firmissimæ columnæ, & militiæ Christi summi duces, qui in tanta horum temporum expectatione in sacerrimum hoc templum convenistis, & fluctuanti summis Petri naviculæ procellis opem tulistis, maxima & perenni laude estis digni, & cæleste stipendium vobis dabit Deus, si hoc tam salutiferum sanctumque concilium sanctæ matri ecclesiæ profuturum, cui libertatis decorem restituet, & suo populo mores vivendi religiosius præcipiet, toto pectore amplectemini, & faciles cœpto operi favebitis, in quo vestra erga ipsam ecclesiam bonorum pietas filiorum, & Christianæ reipublicę civium verus amor conspicietur. Ecce enim nunc tempus, quo corporis otium, mentis ignavia expellenda est. Ecce tempus, quo in armorum cælestium terrestriumque meditatione, cordis sinceritas, animi magnitudo, viresque corporis pro republica Christiana exercendæ sunt. Verum cum hæc militia nostra divi Ioannis Baptistæ assiduis Turcarum incursibus semper fuerit obvia, & de ipsis quamplurimas jam victorias meritosque triumphos obtinuerit, tum a summis pontificibus, tum a sanctis conciliis, maxime a cunctis Lateranensibus, miris favoribus & privilegiis affici, & variis stipendiis commilitonibus nostris concessis, multisque beneficiis donari meruit, quæ recensendo, nimis prolixa foret oratio. Itaque, pater beatissime, & tu tantorum patrum splendidissime cœtus, qui in hoc templum convocatus fuisti, cui divus ille Ioannes Baptista nostri salvatoris præcursor præsidet, qui summus patriæ tuæ Florentiæ, urbisque Rhodi, & Hierosolymitani ordinis patronus existit, cujusque olim nomine vocari non parum lętabaris, quemque ante alios omnes colere consuevisti, toto tibi pectore & imis sensibus hanc suam Rhodiensem religionem, & præstantissimorum Rhodiorum principē, qui Christianæ fidei defensor est acerrimus, cum toto populo, & hos sedulo tibi astantes nostros commilitones commendamus, ut non solum noster ordo in suis privilegiis & constitutionibus ab hac sancta synodo confirmetur, sed etiam augeatur. Scis enim, pater beatissime, & tu Lateranensis synode, Rhodon insulam ab omnibus laudatam, atque opportunissimam semper ad res gerendas esse judicatam. Nam Rhodos nostra adjacet Asiæ, qua maxime Asia in mare nostrum excurrit: hinc in Syriam & in Ægyptum commodissima est navigatio, hinc in mare Asiaticum, Hellespontum, Propontida ac Pontum commodissime solvitur, & rebus navalibus atque classicis ea civitas semper pollnit. Quamobrem Rhodiorum amicitiam semper Romani magnifecerunt, eorumque ad multa bella usi sunt opera. Quare arcis ac rei Christianæ propugnaculi curam tibi, pontifex maxime, non in postremis esse habendam arbitror, ac danda est opera, ut quemadmodum eam Soli fuisse urbem consecratam tradunt, ac nullo die, quamvis nubilo ac pluvio, Solem in ea non illuxisse: danda est, inquam, opera, ut ea insula vero Soli, hoc est, Christo semper sit sacra, ac semper verum Solem colat, in eaque semper illucescat. Tu nos igitur favore & clementia protegas, quo alacrius ea pro republica Christiana contra infideles egredi valeat, qui rabido & truci animo semper contra Rhodiense præsidium inhiant, & usque sub divi Ioannis Baptistæ auxilio copiæ Hierosolymitanæ militiæ, eorumque crudelibus ausis fortiter resistunt, & feroces animos innumeris prælis compescunt. Nam nec principes nostri, nec commilitones certa vitæ discrimina subire unquam recusant, nec recusarunt, ne illa Christianæ reipublicę firma Rhodiorum propugnacula in Turcarum ditionem redigerentur. Arx enim illa est expultrix sævissimorum hostium, qui semper vestras urbes & imperia invadere, & religionem nostram funditus evertere student. Et ut jam per literas præteritis mensibus, pater sanctissime, tibi illinc a nostris significatum fuit, Sultan Selim sectæ Mahumetanæ

Psalm. 84.

SESSIO VIII.

Anno Christi 1513.

censui: quamquam nos minime præterit, hanc talem non esse, qualem tuæ singulares divinæque virtutes merebantur. Privilegia autem nostra, indulta constitutionesque ab aliis pontificibus concessa, benignissimus Leo decimus pontifex maximus humanissime confirmavit, atque magnopere auxit, perpetuoque robore munivit. Superest, princeps illustrissime, ut servuli tui Ioannis Baptistæ sinceræ mentis animi obsequium, absolutumque tanto ingenii discrimine susceptum onus solita benignitate suscipias; & qui tuæ exaltationi gloriosissimæ, a qua semper beneficiis sum innumeris affectus, deditissimus semper extiti, quasi nunc aucto servitutis vinculo, sub tuo ut præsidio sim peto, ac vehementissime precor, tuæque illustrissimæ dominationi me totum trado atque addico. Vale.

Romæ Kalendis Aprilis 1513.

Oratio Ioannis Baptistæ Garghæ Senensis, equitis Hierosolymitani, habita apud Leonem decimum pontificem maximum ac Lateranense concilium in sessione octava, decimoquarto Kalendas Ianuarias, millesimo quingentesimo decimotertio.

Veni sancte Spiritus, omnium tuo amore corda fidelium comple, & in me tuæ virtutis ignem accende, ut tam arduum hodie inceptum te aspirante exequi valeam.

Cum, pater beatissime, vosque Christianæ religionis fulgentissima sidera, onus orandi in hoc tã augusto consessu mihi minus experto fuisset injunctum, diu mente revolvi, quam meis id impar viribus foret. Nam tum ingenii imbecillitas, tenuisq; dicendi copia mihi silentium indicere videbantur, tum coram tanto pontifice ac sacrosancta synodo Lateranensi verba facturus, verebar, ne in dicendo obmutescerem. Et id acrius me vexabat, quia idem gravissimis ac maximis oratoribus & philosophis aliquando evenisse compertum habeo. Quod ego animo complectens, hujus ornatissimi & sacerrimi loci amplitudinem majestatemque merito expavescebam. Sed cum plane, pater sanctissime, tuæ serenitas frontis, atque animi benignitas, singularisque tantorum patrum humanitas me ita recrearet atque reficeret, ut obire munus mihi delegatum non dubitarem, ad quod hujus etiam præcipui temporis observantia me hortabatur: quare audentiori animo hoc tam eminens suggestum, unde totus fere terrarum orbis conspicitur, ascendi. Confisus igitur omnipotentis Dei & intemeratæ virginis, divique Ioannis Baptistæ nostri fautoris auxilio, tuaque, pater beatissime, me hortante innata clementia, cum de Christi militia, tum de sancta synodo brevibus perstringam. De Christi militia in primis dicere nostrum est institutum, cui ille operam dat, qui magnæ & supernæ militiæ cælestis est cupidus & Christo semper hærere desiderat, quique illius divinæ vocis non otiosus auditor est: *Si quis meus*, inquit, *minister est, me sequatur: & ubi ego sum, illic & minister meus erit.* Christus autem in cælis est: illuc igitur nos cursum dirigere decet. Nemo terrenæ consuetudinis, caducæque dilectionis reminiscatur. nam qui huic Christi militiæ accingitur, non sibi domum construere, non possessiones comparare debet. Escas enim regias habet, & imperatoris annona fruitur. Mansio autem in castris est: ubi si mors Christo bellante contingat, gloriosa est. Vincentes enim dona regalia & (Ioan. 12.)

A honores quam maximos adipiscuntur. Et licet vita in præliis laboriosa sit, in pace tamen splendida & honorata transigitur. Christi autem militum arma, non lorica, non clypeus, non gladius, sed pietas, religio, probitas, innocentia & castitas sunt. Non cedat armatæ mentis constantia terroribus inimicorum. nam nisi quis strenue pugnaverit, non coronabitur. Nihil autem est nequius, nihil crudelius nostro hoste, qui in cælo bellum, in terris fraudem & odium inter primos fratres excitavit. Et is in omni nostro opere sua tendit retia. Et ne multis vos remorer, omnia mundi mala sua sunt pravitate commissa. Et cum mens humana variis hujus mundi illecebris devicta sit, & laborem fugiat, voluptatem vero sequatur, pravisque resistere desideriis ægre ferat, nos sic apostolus hortatur: *Induite vos armaturam fidei, ut adversus diaboli insidias stare possitis.* Victorem Christum regem sequamur, qui nos vult victoriæ suæ habere participes. Crux illius nostra est victoria, cujus patibulum noster est triumphus. Terra non nobis patria est, sed cælum nos cives & incolas expectat. Ubi hæc utinam verba domini audiamus: *Euge*, inquit, *serve bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.* Euge, inquam, miles strenue, imitator domini tui & regis æterni comes, dignis & optatis remuneraberis præmiis. O salutifera & præ omnibus expetenda Christi militia, in qua certa & pretiosissima sunt trophæa, quibus tot martyres ac beati patres cælesti imperio gloriantur, ac perpetua pace quiescunt. Licet parvulus ex collo pendeat nepos, licet sparso crine & scissis vestibus ubera mater ostendat, quibus te nutrivit; licet in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem; crudelitas ista pietas est; & siccis oculis ad crucis vexillum evola. Gladium tenet hostis, ut nos perimat. Nec de matris lacrymis est cogitandum, nec propter patrem Christi militia est deserenda, cui etiam salvatoris causa vitam debemus. Huic Christi militiæ, Leo X. pontifex maxime, a summo Deo invictus vexillifer præfectus fuisti, tibique D ille ligandi & solvendi potestatem dedit. Tu in specula domini pervigil fortiter adstans, cuncta in rectum tramitem rediges. Tibi ergo omnium ecclesiarum præsides & totius orbis Christiani principes parere affectant. O quam divina & salutifera fuit hæc tua ad summi pontificatus apicem assumptio, a quo pro pacando statu Christiani populi, qui tot sceleribus, rapinis & seditionibus permiscebatur, ad salutiferam hujus cœptæ sanctæ synodi curam deventum est: cui rei quantum nobilissimæ tuæ familiæ Medices nomen consonum sit, clare constat. Tu namque optimus pastor, tu salutifer medicus infirmitati E Christianæ religionis cælitus datus es. Tua enim cura, tua tutela, solertia, probitateque atque virtute grex domini egebat, ut ab imminenti capitali exitio liberaretur, ut pristinæ sanitati abs te vero eruditissimoque medico restitueretur. Ad quam rem sola synodus hæc erit veluti quoddam Mithridaticum antidotum. In synodis quoniam solita plerumque est mater ecclesia salubria remedia providere, si quando nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacabilis animus & feritas rebellandi suo in populo oriebatur. Nunc impius lucri furor, ac effrenis cupido, iraque præceps atque immanis libido, quæ succensas agit mentes, honestatis fines effregerant, & omnis denique scelerum labes in mundum irrepserat. Mores vero & instituta majorum, pro lege

(Sessio VIII.) (B) (C)

Marginalia: 2. Tim. 2. — Ephe. 6. — Matth. 25. — Matth. 16.

ANNO CHRISTI 1514. SESSIO IX

generalis concilii in ecclesia Lateranensi in loco A solito mane hora Tertiarum. In qua fuit præsens præfatus sanctissimus dominus noster dominus Leo papa X. indutus vestibus pontificalibus, sedens in thalamo consueto. Fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates & magistri generales ordinum, & oratores principum, & quamplures illustrissimi, domini, & alii doctores & nobiles in copiosa multitudine.

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Iacobus Albanensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Tiburtinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Christophorus sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli S. Vitalis, Sipontinus.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Fridericus de sancto Severino, sancti Angeli.
Reverendissimus dominus Hippolytus sanctæ Luciæ in Silice.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.
Reverendissimus dominus Matthæus sancti Angeli, Gurcensis.
Reverendissimus dominus Iulius sanctæ Mariæ * de navicula.

*al. in Domnica.

Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Angelus Turritanus.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
B Reverendus pater dominus Iulianus Vulterranus.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Andreas Miletensis.
Reverendus pater dominus Alexander Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus & gubernator Vrbis.
Reverendus pater dominus Petrus Tergestinus, serenissimi Maximiliani electi imperatoris orator.
C Reverendus pater dominus Claudius Massiliensis episcopus, Christianissimi Francorum regis orator.
Reverendus pater dominus Silvester Vuigorniensis episcopus, orator illustrissimi Henrici regis Angliæ.
Reverendus pater dominus Ionnes Gneznensis archiepiscopus, orator illustrissimi Sigismundi Poloniæ regis.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, illustrissimi domini ducis Ferrarię orator.

Archiepiscopi.

D Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis.
Reverendus pater dominus Iulius Corinthiensis.
Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Spalatensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
E Reverendus pater dominus Franciscus Iadrensis.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Orlandus Avinionensis.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Surrentinus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Fabricius Hydruntinus.

Episcopi.

ANNO CHRISTI 1513.

tanæ immitem tyrannum classem ingentem paravisse, & innumeras copias contra Christi fideles & Rhodi insulæ milites & incolas contraxisse, & tantam tormentorum vim, quantam nullus unquam, ad id bellum instituisse exploratum habuimus, qui illinc postmodum semotis castris alio contra orthodoxæ fidei cultores impetum fecerunt, ubi multas clades & urbium eversiones inferre conati sunt. Et nuperrime cum quieturum esse illum speraremus, per alteras a nostris sanctitati tuæ significatum est, in eosdem belli apparatus ingenti studio, summaque celeritate incumbere. Et cum nihil majori odio prosequantur quam Rhodum, ei multo magis in posterum timendum est, cui nunquam minari desistunt. Necesse igitur est, ut principibus Christianis accersitis, & tuis in sancta dispersis ovibus septa collectis, quo unum sit ovile, sicut unus est pastor, cui pacifice & quiete præcipias, ut abs te magnanimo duce & vexillifero, tua animi sinceritate, mirabili sapientia, cælestique virtute adversus hanc infidelium potentiam bellum suscipiatur. Expergiscimini ergo, expergiscimini tandem Christiani principes, & labanti ecclesiæ auxilium afferte, & sub Leone felicissimo pastore, invictoque duce, de bello Turcis inferendo in medium consulite, nec ulterius patiamini nostri redemptoris sepulcrum, & Constantinopolim novam Romam sub Turcarum imperio detineri, & tantam pestem atque perniciem adversus Christianos populos diutius sævire. Sed religionem vestram proprius respiciatis, quam colere & augere vestri imperii & regni interest. Cujus rei fidelissimum vobis Romanorum exemplum propono, quorum reipublicæ splendor semper emicuit, dum religionem præ cunctis rebus observarunt. His enim non solum servandæ, sed etiam amplificandæ religionis studium fuit: quam si quis contempsisset, non immeritas divinæ ultioni pœnas dabat. Ne miremini igitur, si tot infortunia Christianis rebus acciderunt. Rara enim inter principes Christianos concordia hactenus fuit. Qui cum debuissent unanimes salutiferæ contra infideles expeditioni consulere & opem ferre, bella eis gerere magis placuit, quæ nullos honestos meritosque triumphos habitura essent; & religionem conservare atque defendere contempserunt. Deponite nunc, deponite Christiani principes hanc tarditatem atque segnitiem, & ad vindicandam Christianam rempublicam ab atrocissimorum hostium servitute accurratis, & insulę Rhodo opem afferte, quæ (quod Deus avertat) si expugnaretur, væ, væ Christianis urbibus & imperiis. Præstate igitur auxilium. Nam quid magis vos decet, quam non solum pecunias atque vires omnes pro Christi nomine & gloria exponere, sed etiam vosmet devovere, ut vita frui æterna valeatis? Hac enim conditione gignimur, ut generati nos Deo justa & debita obsequia prębeamus. Viriliter ergo agite, probati principes, currite fortiter cursum hunc felicissimum, & certate bonum certamen, ut æterna præmia consequamini. At P. C. cui Christianæ religionis habenæ traditæ sunt, hæc te cura, hoc te desiderium tangat: hæc te victoria, hic te triumphus expectat maximus, qui nullo sæculo aboleri poterit. Magni enim & ingenii divini est, magna aggredi, atque ea moliri, quæ non minus meriti quam gloriæ sint paritura. Iacet desolata Asia, jacet Africa, jacet Ægyptus, ac bona Europæ pars deserta, abjecta, sine lege, sine moribus, sine

SESSIO VIII.

A ullo Christianæ religionis consortio. Vbi tot civitates, tot populi, tot imperatores, reges, principes cultu veræ fidei & armorum usu præstantissimi, ubi tot celeberrima Christi & sanctorum templa in crudelissimam jam Turcarum & barbarorum ditionem devenerunt, a quibus acceptas clades, eversiones contumeliasque non est hujus temporis recensere, cum jam omnibus notæ sint atque testatæ, & cum tot jam annos nihil aliud audiamus quam excidia alia super alia Christianorum. Quid quod Tyrrhenum mare toties infestarunt, & (quod pudet referre) ad litora usque Romani agri prædatum venerunt? Sed hæc loca tam efferata, barbara, sine fide, sine Deo, B tam diu in potestate infidelium esse, ac non tam reg., quam devastari passi sunt principes Christiani, dum quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: dum quisque luxui, simultatibus, otio indulget; dum Romanum pontificem toties acclamantem, rabidos lupos gregem domini invasisse, non audiunt. At qui non tanta esset rerum jactura fragilium, nisi cum his innumeræ quoque animæ fidelium deperirent, quæ partim metu, partim labefactata religione, quasi plantæ incultæ sensim in dies a fide deficiunt. Huc, pontifex maxime Leo, animum te decet advertere, adversus horum rabiem, composita inter Christianos pace, consurgere, exercitum in ea loca trajicere, illatas ab hostibus injurias ulcisci, ad tantum decus, tantam gloriam ante alios evolare. Crux C Christi in aciem pro vexillo prodibit, dux agminis sui præcedet omnipotens: insultabitur undique eorum capitibus, tamquam parieti inclinato & maceriæ depulsæ. Persequeris & comprehendes illos, & non converteris, donec deficiant. Sed sine te, Deus, miseri quid sumus? aut quo recidunt conatus nostri? Cogitat jam bonus pastor vicarius tuus, cogitat, inquam, in veram sanctamque sponsæ tuæ unionem, ejusque reformationem incumbere, & populi tui in angulum redactas servare reliquias, amissa recuperare, fines ecclesiæ propagare. At scriptum est, quod reprobes cogitationes populorum, & reprobes consilia principum. Parentes ergo ad unum putemus fideles principes, ituros in hostes tuos Christianos omD nes: paratam putemus esse classem, instructam aciem: nisi tu Deus exercituum adjuves, nostris his cogitationibus, his consiliis præsens assistas, adspires, faveas: nisi denique custodieris civitatem, frustra vigilant qui custodiunt eam. Tibi ergo regi regum & domino dominantium preces soli fundendæ sunt. Ne memineris iniquitatum nostrarum. Exurge, & dissipentur inimici tui: vindica sanguinem justorum tuorum, qui effusus est. Erue de manu canum unicam sponsam tuam, labanti tuæ religioni porrigito dexteram. Leoni pontifici maximo, quem ad pascendas oves tuas unum præ omnibus elegisti, mitte auxilium de sancto tuo, ut pacatis Christianorum animis, in hoc tam sanctum, tam necessarium, tamque ecclesiæ tuæ utile & expediens opus toto, ut aiunt, E pectore incumbere, illud feliciter absolvere te duce valeat, qui vivis & regnas in sæcula. Dixi.

SESSIO IX.

SESSIO IX.

ANNO a nativitate domini 1514. indictione secunda, die vero Veneris quinta mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ X. anno secundo, fuit celebrata nona sessio generalis

ANNO CHRISTI 1514. SESSIO IX.

Reverendus pater dominus Theseus Recanatensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Milopotamiensis.
Reverendus pater dominus Latinus Vestanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Spigacensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.
Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriaticensis.
Reverendus pater dominus Matthias Famagustensis.

Abbates.

Reverendus pater dominus Ioannes sancti Sebastiani extra muros Vrbis.
Reverendus pater dominus Nicolaus sancti Gregorii de Vrbe.

Generales ordinum.

Reverendus pater dominus Petrus Camaldulensis.
Reverendus pater dominus Thomas Prædicatorum.
Reverendus pater dominus Bernardinus, Minorum.
Reverendus pater dominus Ægidius, eremitarum sancti Augustini.

Oratores, senator, illustres domini temporales.

Illustris dominus Sfortia dux Barensis, & serenissimi Maximiliani electi imperaroris in Italia locumtenens generalis.
Illustris dominus Albertus Pius de Carpi, orator imperatoris.
Magnificus dominus Iacobus senator Vrbis.
Magnificus dominus Ludovicus Solier orator Christianissimi regis Franciæ.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis Hispaniæ.
Magnificus dominus Tristandus de Acugna, &
Magnificus dominus Didacus Pacheco, &
Magnificus dominus Ioannes de Farra, illustrissimi regis Portugalliæ oratores.
Magnificus dominus Ioannes Baduer orator illustrissimi dominii Venetorum.
Magnificus dominus Totus Lupus de Lapide eques, & Berso de Alvenschn, & Ioannes Bencelvil, oratores illustrissimi domini Ioachim marchionis Brandeburgensis electoris imperii.
Magnificus Petrus Landus illustrissimi dominii Venetorum.
Orator Florentinorum.
Reverendus pater dominus Alexander archidiaconus Mantuanus, illustrissimi domini marchionis Mantuani orator.
Magnificus dominus Franciscus de Guidono, orator magistri Rhodi.
Orator patriarchæ Hierosolymitani.
Illustris dominus Ludovicus comes de Petiliano.
Dominus Antonius de Stunega prior Castellæ, ordinis sancti Ioannis Hierosolymitani.

Conservatores Vrbis.

Magnificus dominus Euangelista Magdalenæ.
Magnificus dominus Marius de Crescentiis.
Et alii quamplures domini ecclesiastici & sæculares, auditores rotæ, & clerici cameræ, ac in diversis facultatibus doctores.

Fuit celebrata missa de Spiritu sancto submissa voce per reverendum patrem dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem. Et habita oratione per reverendum patrem dominum Antonium Puccium clericum cameræ apostolicæ, quæ ponetur in fine sessionis juxta stylum aliarum: cantatisque litaniis ac orationibus consuetis, & benedicta synodo per sanctissimum dominum nostrum, & cantato euangelio secundum Ioannem per reverendissimum in Christo patrem dominum Ludovicum sanctæ Mariæ in Cosmedin cardinalem Aragoniæ, quod incipit, *Si diligitis me*, &c. sanctissimus dominus noster incepit hymnum, Veni creator Spiritus, &c. Quo finito, & oratione cantata per præfatum sanctissimum dominum nostrum, supradicti oratores illustrissimi regis Portugalliæ accesserunt ad pedes sanctitatis suæ, & præsentaverunt mandatum præfati illustrissimi regis ad interessendum sacro concilio. Et idem sanctissimus dominus noster tradidit illud reverendo domino Thomæ Phædræ secretario concilii Qui ascendit ambonem, & legit illud alta & intelligibili voce: cujus tenor talis est.

MANDATVM REGIS PORTVGALLIÆ.

Emmanuel Dei gratia rex Portugalliæ & Algarbiorum citra, ultraque mare in Africa, dominus [u] Gunca ac Conquistæ, navigationis ac commercii Æthiopiæ, Arabiæ, Persiæ atque Indiæ, universis & singulis harum seriem inspecturis.

[u] Guinea.

Notum facimus, quod confidentes nos plurimum de fide & industria nobilis & insignis viri Tristanni de Cugna consiliarii nostri fidelissimi, & dilectorum atque egregiorum juris doctorum Didaci Pacheci, & Ioannis de Farra, nostræ curiæ auditorum, quos ad sanctam sedem apostolicam, ac sanctissimum dominum nostrum, dominum Leonem decimum divina providentia sanctæ Romanæ & universalis ecclesiæ pontificem maximum cum obedientia oratores destinavimus: ipsosque etiam oratores ac procuratores ad hoc sacrum Lateranense concilium, quod sua sanctitas continuare & prosequi deliberat, designamus, deputamus, constituimus, dantes illis plenum mandatum & omnimodam potestatem pro nobis & regnis dominiisque nostris in ipso sacro Lateranensi concilio dicendi, proponendi, agendi, tractandi omnia & singula, quæ ad celebrandum & concludendum ipsum concilium, tam quoad sanctissimam & omnibus Christianis optabilem contra Christi hostes expeditionem, quam quoad cetera ad sanctæ Romanæ ecclesiæ ejusque membrorum unionem, & Christianæ religionis fideique catholicæ augmentum & commodum spectantia. necessaria, seu opportuna fuerint, etiam si talia forent, quæ mandatum exigerent specialius: ac denique omnia

ANNO CHRISTI 1514. | SESSIO IX.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Iannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Paphensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Vicentinus.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Thomas Comaclensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Bovinensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melficanus.
Reverendus pater dominus Iosue Esculanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Vasinius Placensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Bisignianensis.
Reverendus pater dominus Ferdinandus Balneoregiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Alexander Vrbevetanus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Bergomensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Elnensis.
Reverendus pater dominus Petrus Foroliviensis.
Reverendus pater dominus Lambertus Venusinus.
Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienis.
Reverendus pater dominus Christophorus Polinianensis.
Reverendus pater dominus Aloysius Arbensis.
Reverendus pater dominus Cæsar Insulensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Anglonensis.
Reverendus pater dominus Augustinus Perusinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Phanensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Aceranensis.
Reverendus pater dominus Sixtus Salutiarum.

A Reverendus pater dominus Andreas Ansarensis.
Reverendus pater dominus Augustinus Triburiensis.
Reverendus pater dominus Tryphon Catarensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.
Reverendus pater dominus Lactantius Suanensis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Cajacensis.
B Reverendus pater dominus Marcus Vrgentinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Ilcinensis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Liciensis.
Reverendus pater dominus Hugo Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Antonius Calenensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Aquinatensis.
C Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Petrus Narniensis.
Reverendus pater dominus Dionysius Tolonensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
Reverendus pater dominus Baptista Pennensis.
D Reverendus pater dominus Ludovicus Tricaricensis.
Reverendus pater dominus Antonius Vrbinatensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Niciensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Franciscus Nannetensis.
Reverendus pater dominus Angelus Britonoriensis.
Reverendus pater dominus Andreas Literensis.
E Reverendus pater dominus Augustinus Sagonensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Trabatensis.
Reverendus pater dominus Richardus Venafranus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinus.
Reverendus pater dominus Nicolaus Curciolensis.
Reverendus pater dominus Petrus Paulus Æsinus.
Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Marsicanus.

prout dixerunt & exposuerunt tam nomine suo, quam aliorum reverendorum patrum archiepiscoporum, episcoporum, & omnium & singulorum cujuscumque status, gradus & dignitatis existentium, ecclesiastici vel temporalis, qui in congregatione Pisana interfuerunt, eis adhærentium & adhærere volentium sub illa meliori forma qua potuerunt & debuerunt, obtemperando mandatis apostolicis & exhortationibus regiis, suos fecerunt & constituerunt procuratores legitimos & oratores prædictos reverendos patres dominos ad sanctissimum dominum nostrum papam specialiter & expresse, ad renuntiandum congregationi Pisanæ jam dissolutæ, & adhærendum concilio Lateranensi, nec non ad petendum absolutionem, quatenus opus esset, a præfato sanctissimo domino nostro, prout latius continetur in dicto procuratorio instrumento, cujus tenor ob sui prolixitatem, & brevitatis causa, hic non fuit insertus: quod tamen vidimus & tenuimus. Et publice coram nobis & prædictis notariis & testibus infra scriptis renuntiaverunt & renuntiant dictæ congregationi, 1514. undecima mensis Ianuarii, indictione secunda, & domini nostri Leonis papæ decimi anno primo, receptum per magistros Ioannem de Alverina Lemovicensis, & Petrum Quesvel Lexoviensis diœcesis, notarios apostolicos. Præfati igitur reverendi patres & spectabiles doctores, legati & oratores coram nobis pro tribunali sedentibus, & notariis testibusque infra scriptis renuntiarunt & renuntiant dictæ congregationi Pisanæ jam dudum dissolutæ, & adhærent adhærereque volunt in futurum concilio Lateranensi, ut optata reformatio ecclesiæ & pax universæ Christianæ religionis, nec non provisio necessaria contra immanissimum Turcam & hostes fidei subsequantur. Et si forsan occasione dictæ congregationis Pisanæ & gestorum in ea, aliquas censuras juris aut hominis, aut alias quascumque pœnas de jure aut de facto incurrerint, præstito prius debito juramento de parendo mandatis ecclesiæ & præfati sanctissimi domini nostri Leonis papæ decimi cum illa humilitate qua possunt & debent, usque ad prostrationem & pedum oscula, absolutionem qua indigent sibi dari, & quamcumque aliam juris pœnam seu maculam aboleri petierunt & postulaverunt, prout per tenorem præsentium petunt & postulant, ac si coram sanctitate sua præsentes & personaliter interessent, supplicando sanctitati suæ cum illa devotione qua valent, ut ipsis præfatis oratoribus & aliis, quorum legatione funguntur, & qui in dicta congregatione interfuerunt, consilium, auxilium, opem, favorem, aut obedientiam præstiterunt, absolutionem pro sua solita clementia concedere dignetur: offerentes se supplices preces Deo effundere, ut regimini sanctissimæ matris ecclesiæ sua sanctitas feliciter & longæve præesse valeat. De quibus omnibus & singulis cum quanta maxima instantia potuerunt & valuerunt, rogarunt, ut pro justificatione eorum præfatæ voluntatis & excusationis, quævis acta prædicta, inquantum de jure possumus, vellemus recipere, pro & nomine ejusdem sanctissimi domini nostri & sanctæ sedis apostolicæ; & de receptis eis actum publicum concedere: quod quidem actum, prout de jure potuimus & debuimus, recepimus, & per notarios publicos in formam publicam redigi fecimus, & eis tradi concessimus & præcepimus.

Datum in dicto cœnobio Vlciensi, sub sigillo nostri vicariatus, die decimaseptima mensis Martii, anno a nativitate domini 1514. indictione secunda, pontificatus prælibati sanctissimi domini nostri Leonis papę decimi anno primo, præsentibus ad hæc spectabilibus viris dominis ac magistris, Alvano de Vareniis, Stephano Vivet, jurium doctoribus, Albanensis ac Tutelensis diœcesis, ac Deo devotis religiosis Orencio de Bardonethia infirmario, & Marcellino Casferii Cocreario, canonicis dicti cœnobii, testibus vocatis & rogatis.

Et ego Petrus Quesvel presbyter in artibus magister, Lexoviensis diœcesis, publicus apostolica auctoritate notarius, quia prædictæ expositioni, renuntiationi, adhæsioni, juramenti præstationi, & absolutionis petitioni, ceterisque præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut supra, scriberentur, agerentur, dicerentur & fierent, una cum Ioanne Iusteri notario publico collega meo, ac prænominatis testibus præsens interfui, eaque sic fieri & dici audivi: ideo hoc præsens publicum instrumentum manu mea scriptum, una cum sigilli vicariatus dicti domini vicarii appensione subsignavi, in fidem & testimonium præmissorum requisitus & rogatus. Et approbo in rasura ipsa, si qua indigeat sibi dari, & quamcumque juris pœnam seu maculam aboleri.

P. Quesvel.

Et ego Ioannes Iusteri in Delphinatu Taurinensis diœcesis publicus auctoritatibus apostolica, imperiali & Delphinali notarius, quia prædictis expositioni, renuntiationi, adhæsioni, juramenti præstationi, & absolutionis petitioni, ceterisque omnibus & singulis, dum sic, ut supra, scriberentur, agerentur, dicerentur & fierent, una cum dicto magistro Petro Quesvel notario publico collega meo, ac prænominatis testibus; eaque sic fieri vidi & audivi: ideo hoc præsens publicum instrumentum manu dicti domini Petri Quesvel scriptum, fideliter facta debita collatione cum proprio originali, una cum sigilli vicariatus dicti domini vicarii appensione subsignavi, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum veritatis requisitus & vocatus, approbo in rasura qua indigeat sibi dari, & quamcumque aliam juris pœnam seu maculam aboleri instare.

Tenor vero literarum consilii Sabaudiæ, directarum ad prælatos Gallicanos, est talis; & primo suprascriptio talis est: Reverendis patribus & dominis præstantissimis, dominis oratoribus regiæ majestatis ad Vrbem, dominis honorandis, & intus tenor est talis:

Reverendi patres & domini honorandi, ex literis quas scribit nobis magnificus dominus Astensis gubernator, videbunt dominationes vestræ quantum exhortetur aliqualem retardationem ulterioris transitus vestri, donec responsum, quod pro voto facere speratur, breviter consequatur, prout latius in eisdem literis, quas, ne prolixiores simus, eisdem dominationibus vestris mandamus his introclusas, quæ pro earum solitis prudentiis non nisi recte providebunt & agent, prout melius consulto eis videbitur. Nos autem si quid pro eis valeamus, ad id paratissimos offerimus animo quam libenti. Ex Taurino die 26. Februarii.

Consilium ducis Sabaudiæ citra montes Taurini residens.

Tenor vero literarum prælatorum Gallicæ nationis,

ANNO CHRISTI 1514. SESSIO IX.

omnia circa hoc faciendi, quæ vobis viderint expedire, & nosipsi præsentes faceremus: promittentes nos gratum, ratum, firmum & validum habituros, quidquid in prædictis & quolibet eorum per dictos nostros oratores actum, factum & gestum fuerit. In quorum fidem & testimonium præsentes scribi, & sigillo nostro communiri fecimus, manuque nostra subscripsimus.

Datum in urbe nostra Ulixbonæ duodecimo Kalendas Novembris, anno domini millesimo quingentesimo duodecimo.

Deinde dominus Marius de Peruschis, fisci & sacri concilii procurator, exposuit præfato sanctissimo domino nostro, quod licet alias fuerit decretum monitorium contra prælatos Gallicæ nationis, & alios utentes quadam pragmatica sanctione, & fuerit citatio decreta contra eosdem, ut venirent ad allegandum causam, quare dicta pragmatica revocari non debet; & fuerit hujusmodi monitorium seu citatio legitime executa & reproducta, & sua sanctitas prorogaverit eisdem terminum usque ad præsentem sessionem: tamen ipsi minime comparere curarunt, nec curant, tam ad defendendum dictam pragmaticam, quam ad interessendum sacro concilio. Quare contumaciam eorum accusavit & accusat, petens procedi contra eos ad declarationem, & decerni processus per affixionem citationum ad valvas ecclesiæ Lateranensis. Ex adverso vero reverendus pater dominus Claudius episcopus Massiliensis, orator Christianissimi Francorum regis, allegavit, excusando dictos prælatos, dicens eos venisse usque ad montes, seu Delphinatum; & quia non potuerunt obtinere salvumconductum a detentoribus ducatus Mediolanensis & dominii Ianuensis, ideo non venerunt. Et pro verificatione dictorum produxit unum instrumentum & certas literas missivas tenoris infra scripti, videlicet instrumentum.

EXCUSATIO PRÆLATORUM Gallicorum.

Universis & singulis præsentes literas inspecturis, Guillelmus Costæ presbyter in decretis baccalaureus, prior, seu commendatarius prioratus sancti Stephani de Vallelojsia Ebredunensis diœcesis, & canonicus ecclesiæ collegiatæ sancti Salvatoris Montispessulani diœcesis Magalonensis, vicarius in spiritualibus & temporalibus generalis reverendi patris domini Ludovici de Mazis, sanctæ sedis apostolicæ protonotarii, ac præpositi commendatarii præpositatus, seu cœnobii Ulciensis, ordinis sancti Augustini, Taurinensis diœcesis, salutem in domino sempiternam.

Notum facimus, quod in nostra, notariorumque ac spectabilium & scientificorum doctorum & testium infra scriptorum præsentia existentes & personaliter constituti coram nobis sedentibus pro tribunali in cœnobio dicti præpositatus, reverendi in Christo patres ac domini, domini episcopi, Ioannes Lexoviensis, Antonius Engolismensis, Franciscus Ambianensis, Ioannes Cabilonensis, Symphorianus Laudunensis: magistri in theologia, Ioannes Lelamiensis, Antonius Lescurre: archidiaconi, Ioannes de Fraxino Tolosanensis, Guillelmus de Nossai Lexoviensis, jurium doctores, legati, oratores & procuratores ad sanctissimum in Christo patrem & dominum nostrum dominum Leonem papam decimum & modernum, per nonnullos reverendos patres, qui in congregatione Pisana interfuerunt, suo & aliorum nomine procuratores decreti & destinati exposuerunt, quod sunt supra sexaginta dies effluxi, quibus huic loco applicuerunt, & plusquam quatuor menses huic legationi vacarunt. Verumtamen cum primum huic loco applicuerunt, fuere a mazerio præfati sanctissimi domini nostri papæ certiores effecti, quod Maximilianus Sfortia ducatus Mediolanensis detentor, eidem mazerio breve apostolicum sibi offerenti, commeatum & salvumconductum præfatis oratoribus recusare non erubuit. Quod intelligentes præfati oratores, visi sunt viam Genuensium tentare: quibus significatum est, illam propter divisiones, factiones & bella ipsorum Genuensium, ac incursiones vicinorum & confœderatorum præfati Maximiliani, minime tutam esse, nec posse illac proficisci sine suarum discrimine & periculo personarum, tam ex causis præmissis, quam ex insidiis ab hostibus Christianissimi regis eisdem paratis. Quare præfati oratores de præmissis omnibus ejusdem sanctissimi domini nostri papæ nuntio super hoc specialiter destinato certificaverunt, & responsum a sua sanctitate acceperunt per suum Breve, datum Romæ die decimaseptima Februarii, anno domini millesimo quingentesimo decimoquarto: quo continebatur, quod sanctitas sua de salvoconductu Maximiliani & Octaviani nobilium Mediolani & Genuæ detentorum, eis provideri faceret, prout ex literis reverendi patris domini Claudii episcopi Massiliensis, Christianissimi Ludovici Francorum regis oratoris, latius certiores redderentur. Insequendo igitur prædictum mandatum apostolicum, supra viginti dies hic expectaverunt, nullo salvoconductu a dicto Maximiliano recepto, nullaque dictum salvumconductum recipiendi spe data. Quapropter præfati oratores, ne mora possit eis quomodolibet imputari, sed ut de eorum obedientia, deque ipsius Maximiliani contumacia, inobedientia, & reluctatione, ipsi sanctissimo domino appareat, curarunt suam præfatam sanctitatem de omnibus præmissis iterum certiorare, & ut apertius liqueat non tantum de eorum debita diligentia, sed etiam de bona, quam erga præfatum sanctissimum dominum nostrum & sedem apostolicam gerunt, voluntatem, & talem hactenus fuisse, ut ab illius unitate nunquam voluerint, minusque in futurum velint ullo pacto discedere, sed illius mandatis perpetuo obtemperare, neque schismaticos unquam fuisse, sed unam ecclesiam catholicam sub uno pontifice maximo coluisse, & observasse quidquid ab inimicis veritatis & Christianissimi regis & regni ex adverso dictum fuerit. Ipsi, inquam, oratores non valentes habere optatam præsentiam prædicti sanctissimi domini nostri (quod dolentes ægre tulerunt) & hoc propter viarum discrimina, & inimicorum Christianissimi regis & regni ex adverso insidias eis paratas, prout ipsis apertius constitit, tam nomine suo, quam procuratorio reverendorum patrum dominorum Gaspardi de Turone Valentinensis & Diensis, Claudii de Longo vico Matisconensis, & Guiscardi Hierapolitanensis titularii, & Lugdunensis suffraganei, episcoporum, ac domini Ioannis Arzeleri jurium doctoris, Lugduni existentium. Qui quidem prædicti patres interfuerunt prædictæ congregationi Pisanæ, prout

Anno Christi 1514.

contra eosdem hostes necessaria, ac ad gloriam & exaltationem orthodoxæ fidei, aliarumve rerum consultationem pertinent, maturo consilio omniumque assensu decerni feliciter possent. Ad quod quidem concilium solenniter indictum, riteque denuntiatum, etsi multi ex diversis Europæ partibus præclari & in omni scientia præstantes viri convenerint, multi etiam legitime impediti mandata in publica forma miserint: non tamen bellorum ac temporum difficultatibus, quibus loca plurima jam diu hostilibus armis obsessa fuerunt, ea quam desiderabamus, copia & multitudo convenire potuit. Nihil est præterea quod nobis adscribi possit, si hactenus (quod si forsitan multis necessarium videtur, & nos opportunum præ ceteris putamus) legatos de latere ad reges & principes pro concordia eorumdem principum & pace non misimus. Hac sane causa id facere destitimus. Principes enim fere omnes suis ad nos literis ac nuntiis, legatos mitti, minime expedire aut necessarium esse significarunt. Circumspectos nihilo minus ac probatæ fidei viros nuntios nostros, etiam episcopali dignitate præditos, ad eos ipsos principes graviora inter se armis, ac, quantum conjici poterat, asperiora bella molientes ultro misimus. Quorum præcipue opera effectum est, ut pactis jam inter quosdam principes induciis, ceteri eas brevi approbaturi esse credantur. Quare legatos, uti proxima sessione decrevimus, ubi opus & expediens fuerit, pro stabili ac perpetua pace inter eos componenda, ac uti antea proposuimus, mittere non postponemus. Neque interim cum eorumdem principum oratoribus apud nos agentibus, quæ ad rem hujusmodi pertinent, agere & meditari, neque ipsos etiam principes per nostros nuntios & literas ad id urgere & admonere cessabimus. Quin etiam ut nostra pacis consilia & juges cogitatus omnipotens & misericors Deus promoveat ex alto, ac fidelem plebem æquis ac propitiis magis oculis aspiciat, & pro communi salute ac pace, compescendaque nefariorum Christiani nominis hostium superba rabie, ejus piis annuat precibus: universis & singulis primatibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, nec non ecclesiarum, tam cathedralium quam collegiatarum, tamque sæcularium quam quorumvis ordinum regularium capitulis, collegiis, conventibus, plebanis, decanis, ecclesiarum rectoribus, cetersque animarum curam habentibus, prædicatoribus, quæstoribus, ac verbum Dei ad populum pronuntiantibus, auctoritate apostolica injungimus, & in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus intra missarum solennia, & dum inter aut extra illa verbum Dei ad populum proponetur, ac in eorum orationibus, quas capitulariter & conventualiter, aut alias in quibuscumque congregationibus facient respective pro pace Christianorum & infidelium confusione, hac collectas habeant speciales; videlicet, Deus a quo sancta desideria: Et, Deus in cujus manu sunt omnes potestates & omnia jura regnorum, respice in auxilium Christianorum. Et nihilo minus suis diœcesanis, & aliis quibuscumque personis utriusque sexus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus, quibus ratione prælaturæ & alterius cujuscumque superioritatis ecclesiasticæ præsidebunt, injungant, ac in domino eos hortentur, quibus Dei verbum sua aut alterius auctoritate proponetur, ut privatim pro pace, ut præmittitur, Christianorum, & infidelium exterminatione, ad Deum ipsum ac gloriosissimam ejus matrem in oratione dominica & in angelica salutatione pias preces effundant. Et insuper quicumque ex supradictis apud principes sæculares cujuscumque gradus, præeminentiæ vel dignitatis existant, aut etiam consiliarios, familiares, domesticos & officiarios eorum, nec non apud civitatum, oppidorum, vel universitatum, quorumcumque sæcularium magistratus, rectores, locumtenentes, aut alias utriusque sexus personas, ecclesiasticas vel sæculares, quas ad pacem universalem aut particularem inter principes, potentatus & Christianos populos, nec non ad expeditionem contra infideles persuadendam, auctoritate & gratia valere putaverint, illos ad hujusmodi pacem & expeditionem hortentur & inducant. Quos omnes per viscera misericordiæ Dei nostri, & per meritum passionis unigeniti ejus filii Iesu Christi, quam maximo possumus cordis affectu in domino hortamur, ac pro pastoralis officii qua fungimur auctoritate monemus, ut depositis privatis simultatibus, apertisque inimicitiis, ad pacis studia amplectenda, & ad expeditionem prædictam decernendam se convertant. Proptereaque omnibus & singulis prælatis, principibus & personis, tam sæcularibus quam ecclesiasticis, cujuscumque status, gradus, dignitatis & præeminentiæ aut conditionis existant, sub interminatione divini judicii districtius inhibemus, ne dictæ paci per nos aut nostros, seu sedis apostolicæ legatos vel nuntios, & episcopali dignitate præditos, ut præfertur, pro Christianæ reipublicæ defensione & fidelium salute tractandæ aliquod impedimentum directe vel indirecte, palam aut occulte interponere quoquo modo præsumant. Sed qui in pace conficienda privatum aut publicum suorum principum suarumve civitatum aut rerumpublicarum, quorum quarumve ad eos ratione officii vel publici alicujus muneris cura spectabit, interesse prætendant, illud quoad modestius tranquilliusve poterunt, prosequentes, pacis nihilo minus partes & studia, quantum in domino poterunt, amplectantur. Quin etiam ad dictam pacem & expeditionem contra dictos Christianæ fidei hostes procurandam, & ab ipso Deo impetrandam, volentes spiritualibus donis Christi fideles animare, omnibus vere confessis & contritis, qui pro ipsa obtinenda pace ac decernenda expeditione in missis, prædicationibus, & aliis divinis officiis, aut in collegialibus, conventualibus, aliisve publicis aut communibus orationibus devote ad Deum preces effundant, aut apud principes, consiliarios, officiarios, rectores, vel alias personas supradictas, quæ ad pacem faciendam vel tractandam, & expeditionem in hostes invictæ crucis, ut præmittitur, decernendam, aliquam auctoritatem habere videbuntur; diligentem ac solertem operam adhibebunt, quoties id fecerint: qui vero privatim ac particulariter pro præmissis a Deo consequendis devotas effuderint preces, septies in die, si toties id fecerint; aut si minus, quoties id fecerint, donec pax universalis, quæ per nos assidue tractatur, inter principes & populos impræsentiarum armis diffidentes, confecta sit, & expeditio contra infideles nostris auspiciis decreta, de omnipotentis Dei misericordia, ac de beatorum ejus apostolorum Petri & Pauli auctoritate confisi, centum dies de injunctis eis pœnitentiis relaxamus. Mandantes propterea venerabilibus fratribus

nationis, directarum ſanctiſſimo domino noſtro, A talis eſt, & primo in ſupraſcriptione : *Sanctiſſimo domino noſtro Leoni papæ decimo pontifici maximo.* Intus vero.

Sanctiſſime pater, cum omni humilitate, reverentia & honore, uſque ad pedum oſcula procidentes, beatitudinis veſtræ perpetuum incrementum a Deo ſuppliciter petimus.

Sanctiſſime pater, ex brevi apoſtolico, quod ad nos mittere ſanctitati veſtræ placuit, intelleximus datam eſſe operam ab eadem ſanctitate veſtra cum Maximiliano & Octaviano Mediolanenſis & Genuenſis ducatus detentoribus, ut nobis ſalvumconductum darent. Unde gratias agi- B mus qua valemus humilitate eidem ſanctitati veſtræ, quæ pro innata clementia nos non niſi tuto & ſecure ad ſe proficiſci jubet. At vero ex quo breve apoſtolicum accepimus, interea dum ſalvumconductum præſtolamur, dies viginti effluxere : cumque jam ante quadraginta lapſi eſſent, dum hic agimus, factum eſt ut ſexaginta dierum numerum egerimus, quatuor menſium intervallo per agros ac diverſoria deducti. Beatiſſime pater, cum Maximilianus ſanctitatis veſtræ maſſerio ſalvum abnuere conductum non veritus ſit, cumque etiam diuturna nos tenuerit expectatione ſuſpenſos, quo in nos animo ſit, quam ſuſpecta nobis eſſe debeat profectio noſtra, fa- C cile cognoſcimus. Oramus itaque, & totis animis obſecramus, ut Maximiliani contumacia, qui ſpretis ſemel & iterum mandatis veſtris durum ſeſe ac renitentem præbuit, moram noſtram excuſet, & promptam quæ in nobis eſt voluntatem parendi nequaquam obſcuret : quam ut veſtræ ſanctitati certius teſtatam relinquamus, actum judiciale mittimus, coram ordinario judice ſpeciali hujus loci legitime ut voluimus confectum, quale potuiſſemus agere, juxta procuratoris noſtri facultatem in veſtræ ſanctitatis præſentia Piſanæ congregationi jam diſſolutæ nomine & noſtro, & quorum cauſa procedimus, renuntiando, & adhærendo ſacro Lateranenſi D concilio, apoſtolicam denique utcumque indigemus humiliter ac devote petendo abſolutionem.

Sanctiſſime pater, ſolitam illam animi veſtri manſuetudinem obnixe imploramus, miſereatur tantorum laborum atque impenſarum, dignetur expletos ſexaginta dies & amplius in deſerto hoc & vaſta ſolitudine pœnitentiæ noſtræ loco ſuſcipere, velitque ſacri hujus temporis & imminentis feſti paſchæ rationem habere, quo divinis, ut officii noſtri eſt, vacare commode valeamus, ne commiſſis nobis gregibus diutina abſentia noſtra ſalutis diſpendium ferat. Beatiſſime pater, paratos omni tempore ad obſequia veſtræ ſancti- E tatis animos offerimus, divinam majeſtatem oraturi, ut felicem donet veſtræ ſanctitati curſum hic agere, & in cælis una cum omnibus quos dedit vobis Pater, perennem gloriam adipiſci. Ex Vlciis prope Secuſiam, die decimanona Maii. Ejuſdem ſanctitatis veſtræ humillimæ creaturæ & devoti oratores epiſcopi.

I. Cabilonenſis.
E. Lexovienſis.
F. Ambianenſis.
A. Engoliſmenſis.
S. Laudunenſis.

Ex adverſo contra dicta & allegata per præfatum reverendum patrem dominum Claudium epiſcopum, magnificus dominus Hieronymus Moron orator illuſtriſſimi Maximiliani Sfortiæ ducis Mediolani dixit, quod præfatus illuſtriſſimus dominus dux non negaverat prælatis Gallicæ nationis ſalvumconductum, ſed diſtulerat eis dare, cauſa deliberandi & conſulendi. Et auditis hinc inde propoſitis, tandem ſanctiſſimus dominus noſter abſolvit cum reincidentia prælatos præfatos a cenſuris, ſi quas incurrerant; & prorogavit eiſdem terminum uſque ad proximam ſeſſionem, & interim ſuſpendit cenſuras, & voluit eos interim non incurrere, ſed elapſo termino, in priſtinas cenſuras reincidere, & non ante. Poſtmodum vero excluſis aliis non habentibus vocem definitivam in concilio, a loco concilii, exceptis oratoribus & baronibus ſupra deſcriptis, prælatiſque omnibus exiſtentibus in veſtibus & paramentis ſacris in ſuis ſubſelliis mitratis ex ordine poſt reverendiſſimos dominos cardinales in præſentia ſanctiſſimi domini noſtri papæ; præfatus reverendus pater dominus Claudius epiſcopus Maſſilienſis aſcendit ambonem, & legit quamdam ſchedulam tenoris infra ſcripti.

Leo epiſcopus ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, ſacro approbante concilio.

Poſteaquam ad univerſalis eccleſiæ curam & regimen, licet tanto oneri impares, divina diſpenſatione vocati ſumus, ex ſummo ſtatim apoſtolatus apice, tamquam ex vertice montis Sion, ea proſpicere ac animo volvere cœpimus, quæ ad ſalutem, tranquillitatem ac propagationem ipſius eccleſiæ pertinere in primis videbantur. Cumque in hanc rem omnem noſtram curam, cogitationem ac ſtudium more ſolertis vigiliſque paſtoris converteremus, nihil gravius aut Chriſtianæ reipublicæ pernicioſius, & pio noſtro deſiderio magis adverſum bellorum efferata rabie comperimus, quæ uſque adeo armis graſſata eſt, ut vaſtata pene mutuis cladibus Italia, deformatiſque ac partim everſis, æquatis partim ſolo civitatibus & terris, concuſſis provinciis & regnis, in Chriſtianum ſanguinem furere ac debacchari non deſinant. Nihil itaque prius, nihil ſtudioſius, aut magis ex animo curandum duximus, quam ea bella ſedare, eccleſiaſticamque diſciplinam pro viribus ac temporum ratione componere, ut placato per vitæ emendationem Deo, dominicum gregem noſtræ fidei commiſſum, compoſitis diſſidiis, in unum cogere & aggregare, unanimemque ac pacis & concordiæ vinculo tamquam firmiſſimo glutino unitum, adverſus communes hoſtes fidei Chriſtianis cervicibus imminentes facilius adhortari ac concitare poſſimus. Cujus quidem expeditionis in impios & crucis Chriſti implacabiles inimicos, hoc vehemens noſtrum deſiderium ita cordi noſtro infixum eſt, ut ſacrum Lateranenſe concilium a felicis recordationis Julio II. prædeceſſore noſtro indictum ac inchoatum, ejuſque obitu intermiſſum, ea præcipue cauſa continuare & proſequi decreverimus, ut in diverſis ſeſſionibus in eodem ſacro concilio per nos habitis omnibus patet, ut Chriſtianis principibus, ſeu eorum oratoribus in eo concilio congregatis, prælatiſque ex diverſis mundi partibus eo venientibus, pace inter ipſos Chriſtianos principes compoſita, extirpatiſque, ut par eſt, primo ex domini agro peſtiferis hæreſum ſentibus, ea quæ ad ipſam expeditionem contra

Anno Christi 1514.

Sessio I

liceat hanc paginam noſtræ injunctionis, inhibitionis, relaxationis, exhortationis, rogationis, monitionis, caſſationis, irritationis, annullationis, donationis, conceſſionis, obligationis & mandati infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ in publica ſeſſione in Lateranenſi ſacroſancta baſilica ſolenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo decimoquarto, tertio Nonas Maii, pontificatus noſtri anno ſecundo. Qua perlecta, petiit a concilio, an placerent paternitatibus ſuis contenta in ſchedula. Et omnes, nemine penitus diſcrepante, ac quilibet eorum reſpondit, placere contenta in ſchedula. Deinde reverendus pater dominus Vincentius archiepiſcopus Neapolitanus aſcendit ambonem, & legit aliam quamdam ſchedulam tenoris infra ſcripti.

BVLLA REFORMATIONIS CVRIÆ.

Leo epiſcopus ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, ſacroſancto approbante concilio.

Supernæ diſpoſitionis arbitrio, quo cæleſtia pariter & terrena ineffabili providentia diſponuntur, in ſublimi beati Petri ſolio Chriſti unigeniti Dei filii gerentem vices in terris Romanum pontificem decet in primis, pro cura & ſalute dominici gregis ſibi divinitus commiſſi, providi exercere paſtoris officium. Quare pro dicti paſtoralis officii ſolicitudine, cum eccleſiaſticam diſciplinam, ac per omnes fere Chriſti fidelium gradus bene recteque vivendi regulam temporum difficultate ac hominum malitia, licentiaque & impunitate in deterius ita labi, diffluere, aberrareque longius a recta via animadvertimus, ut niſi provida corrigatur emendatione, in varios errores ſecuritate peccandi quotidie magis incidere, moxque obortis publice ſcandalis, prorumpere ſit verendum. Cupientes igitur, quatenus nobis ex alto permittitur, ea jam nimium invaleſcentia mala corrigere, ac pleraque in priſtinam ſacrorum canonum obſervantiam reducere, ac in melius juxta ſanctorum patrum inſtituta dante domino reformare, eaque omnia, ſacro approbante Lateranenſi concilio, a felicis recordationis Iulio papa ſecundo prædeceſſore noſtro inter alia propterea incepto, & per nos continuato, ſalubriter moderari: ut ab his ſumamus exordium, quæ pro nunc magis expedire videntur, & quæ ſæpe per ſingulas ætates neglecta, magnam Chriſtianæ religioni attulere perniciem, & in eccleſia Dei maxima ſcandala pepererunt, a promotionibus ſcilicet ad eccleſiaſticas dignitates conſtituimus exordiri. Cum piæ memoriæ Alexander papa tertius prædeceſſor noſter etiam in Lateranenſi concilio decreverit, ut ætas, morum gravitas, ac literarum ſcientia in perſonis promovendis in epiſcopos & abbates diligenter inquirantur, nihilque magis Dei eccleſiæ officiat, quam cum immeriti aſſumuntur prælati ad regimen eccleſiarum, propterea in promotionibus prælatorum, quarum a Romanis pontificibus magna ratio haberi debet, eo præſertim, quod de promotis per eos ad eccleſias ſeu monaſteria in extremo judicio rationem Deo reddituri ſunt, ſtatuimus & ordinamus, ut deinceps perpetuis futuris temporibus, patriarchalibus, metropolitanis ac cathedralibus eccleſiis & monaſteriis pro tempore vacantibus, de perſonis, juxta præfati Alexandri conſtitutionem, ætate matura, gravitate morum, literarumque ſcientia præditis, non ad alicujus inſtantiam, per commendam & adminiſtrationem ſeu conſervationem, aut alio quovis modo provideatur, niſi ratione utilitatis eccleſiarum, prudentiæ, nobilitatis, probitatis, experientiæ atque curialitatis antiquæ cum competenti literatura, & in ſede apoſtolica meritorum, aliter viſum fuerit faciendum. Idemque in electis & poſtulatis, quorum electiones & poſtulationes per ſedem apoſtolicam admitti conſueverunt, volumus obſervari. Et ſi de minoribus ætate triginta annorum eccleſiis aut monaſteriis hujuſmodi contigerit provideri, non diſpenſetur cum eiſdem, ut eccleſiis citra vigeſimumſeptimum ætatis annum, monaſteriis vero citra vigeſimumſecundum præeſſe valeant. Quinimo ut accuratius diligentiuſque idoneæ perſonæ promoveantur, ſtatuimus, ut cardinalis, cui electionis, poſtulationis aut proviſionis eccleſiæ ſeu monaſterii relatio committetur, antequam in ſacro conſiſtorio, ut moris eſt, referat commiſſionem examinis ac relationis hujuſmodi ſibi datam, uni cujuſlibet ordinis antiquiori cardinali in ipſo conſiſtorio per ſeipſum, vel ſi ea die, qua ſibi commiſſionis onus injunctum fuerit, conſiſtorium non fuerit, per ſecretarium ſuum aut alium quemlibet ex ſuis domeſticis familiaribus notam illam facere debeat: qui tres priores aliis quamprimum ſui ordinis cardinalibus eam ſignificare teneantur, negotiumque electionis, adminiſtrationis, poſtulationiſve aut promotionis ſummarie & de plano per ſeipſum dictus relator examinet, & ſi qui contradixerint, his vocatis, idoneos, graves & fide dignos teſtes, & ſi expediens opuſve fuerit, alios ex officio aſſumere, proceſſuſque & jura ejuſmodi relationis, una cum dictis teſtium die faciendæ relationis ſecum ad conſiſtorium deferre debeat: neque ullo modo referat, ſi præſens in curia promovendus majorem cardinalium partem antea non adiverit, ut quæ a referente collega ſint cardinales audituri, oculata fide, quantum ad perſonam promovendi attinet, cognoſcere poſſint. Promotus vero eoſdem cardinales qui præſentes in curia fuerint, ex antiquo more conſuetudineque laudabili quamprimum viſitare teneatur. Quem quidem morem laudabilemque conſuetudinem innovamus, ac inviolabiliter obſervari mandamus. Et quoniam epiſcopalem dignitatem tueri illæſam, & ne improborum impugnationibus, aut accuſantium calumniis paſſim pateat, munire par eſt: ſtatuimus, ut nullus epiſcopus aut abbas, quovis inſtante ac requirente, niſi ſibi copia & facultas legitimæ defenſionis permittatur, etiam ſi crimina fuerint notoria, diligenterque partibus auditis, cauſa plenarie probata fuerit, dignitate privari valeat: neve aliquis prælatus invitus, niſi aliis juſtis efficacibuſque rationibus & cauſis, transferatur juxta formam ac decretum concilii Conſtantienſis. Et quoniam ex commendis monaſteriorum (ut magiſtra rerum experientia ſæpius docuit) monaſteria ipſa tam in ſpiritualibus quam in temporalibus graviter læduntur, quippe quorum ædificia partim commendatariorum negligentia, partim avaritia vel incuria collabuntur, & in dies divinus cultus in his magis diminuitur, paſſimque

obloquendi

ANNO CHRISTI 1514.

fratribus primatibus, patriarchis, archiepiscopis & episcopis, ad quos præsentes seu earum exempla sub sigillis authenticis, vel in Urbe, aut alibi fideliter impressa pervenerint, quatenus illas per suas provincias & diœceses, quanto citius poterunt, faciant publicari, ac debitæ executioni demandari. Ceterum, quod proposuimus & toto corde concupivimus, reformationem interim ecclesiasticam tam curiæ nostræ, quam etiam venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, & aliorum in Urbe commorantium, & alia complura necessaria, sacro approbante concilio decrevimus, quæ aliis nostris literis in hac eadem sessione publicandis continebuntur. Et licet idem Iulius prædecessor noster ad hujusmodi concilium omnes qui adesse consuevere, convocaverit, & ut tute ac secure venire & accedere possent, eis amplum salvum conductum dederit: quia tamen hactenus ob prædicta forsitan impedimenta complures prælati, qui venire deberent, adhuc non venerunt, cupientes nos ad graviora in futura proxima sessione procedere, denuo ipsos ac reges, duces, marchiones, comites & alios ad concilia generalia venire aut mittere assuetos, qui hactenus oratores vel mandata legitima non dederint, in domino hortamur, ac per ejusdem misericordiæ viscera rogamus & monemus, ut quamprimum poterunt, vel ipsi personaliter accedere, vel speciales & idoneos nuntios cum legitimis mandatis ad hoc sacrum & Christianæ reipublicæ perutile futurum Lateranense concilium mittere velint. Venerabilibus autem fratribus patriarchis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prælatis, præsertim sub vinculo jurisjurandi, ad visitandum certis statutisque temporibus limina apostolorum Petri & Pauli, & ad generalia concilia indicta personaliter accedendum, etiam tempore suæ promotionis adstrictis, quorum non comparentium contumacia in diversis sessionibus per promotorem dicti concilii sæpius accusata extitit, & contra eosdem petitum procedi, & de incursu censurarum & pœnarum protestatum solenniter reperitur, non obstantibus quibuscumque privilegiis, concessionibus & indultis eis, eorumque ecclesiis, monasteriis & beneficiis per dictos prædecessores nostros aut nos concessis, confirmatis & innovatis: quæ habentes pro expressis, ex certa scientia & plenitudine potestatis cassamus, irritamus & annullamus, in virtute sanctæ obedientiæ injungimus, ac sub excommunicationis & perjurii, aliisque de jure vel consuetudine, & præsertim in literis indictionis & publicationis dicti concilii Lateranensis per ipsum Iulium prædecessorem nostrum specialiter indictis, aut aliis non accedentibus ad concilium rite indictum pœnis, districtius mandamus, ut ad dictum concilium Lateranense accedere personaliter, & usquequo conclusum & auctoritate nostra absolutum fuerit, in Urbe morari debeant, nisi aliqua legitima causa impediti fuerint. Et si, ut præfertur, modo fuerint impediti, procuratores suos speciales cum pleno mandato ad ea quæ tractanda, agenda & deliberanda erunt, idoneos mittant. Et ut omnis prorsus excusatio tollatur, neve cuiquam venire debenti prætextus aliquis cujuscumque impedimenti relinquatur, præter publicam fidem, quam in indictione hujus sacri concilii omnibus ad id venientibus liquet esse concessam, hoc eodem approbante concilio, omnibus & singulis in con-

SESSIO IX.

A gregationibus conciliorum generalium adesse solitis, & ad ipsum Lateranense concilium venientibus, eorumque domesticis familiaribus, cujuscumque status, gradus, ordinis & conditionis vel nobilitatis existant, ecclesiasticis & sæcularibus, pro se & bonis suis quibuscumque per civitates, terras & loca, tam maritima quam terrestria, dictæ Romanæ ecclesiæ subjecta, ad concilium Lateranense ad Urbem veniendi, & in ea libere commorandi, & pro animi sententia consulendi, & ab ea quoties videbitur recedendi, & post quatuor menses a dicti concilii conclusione & dissolutione liberum, tutum & securum salvumconductum, ac plenam & omnimodam securitatem auctoritate apostolica tenore præsentium, B de consilio & potestate prædictis, damus & concedimus & impartimur, aliosque salvosconductus & securitates habere cupientibus dare libere pollicemur: quos omnes & singulos benigne & caritative tractabimus & suscipiemus. Mandantes omnibus & singulis principibus sæcularibus, quantumcumque grandi dignitate, etiam imperiali, regali, reginali, ducali, aut alia quacumque fulgentibus, & civitatum rectoribus, ac civibus eorum rempublicam gubernantibus & regentibus, ut prælatis & aliis ad dictum concilium Lateranense venientibus, sub divinæ majestatis & indignationis nostræ incursu, pœnis contra impedientes conciliorum celebrationem, & præ- C sertim dicti Lateranensis concilii, in jure, sive literis præfatæ indictionis per prædecessorem nostrum contentis & appositis, liberam licentiam & facultatem, salvumque conductum veniendi & redeundi, & per eorum dominia, terras & loca, per quæ ipsos transitum facere oporteat, cum eorum rebus & bonis ac equis, liberum transitum & innoxium concedant, omnibus prorsus exceptionibus sive excusationibus semotis ac cessantibus. Mandamus insuper & injungimus sub indignationis nostræ & aliis arbitrio nostro infligendis pœnis, omnibus & singulis gentibus nostris armigeris, tam pedestribus quam equestri- D bus, eorumque ducibus & doctoribus, ac etiam arcium nostrarum castellanis, civitatumque & locorum dictæ Romanæ ecclesiæ subjectorum legatis, gubernatoribus, rectoribus locum tenentibus, potestatibus, officialibus & vassallis, ut quibusvis constitutionibus, ordinationibus apostolicis, legibus imperialibus, statutisque & consuetudinibus municipalibus, etiam juramento & confirmatione apostolica, aut quavis alia firmitate roboratis non obstantibus, quæ salvoconductui & securitati præmissis in aliquo derogare, seu illa quoquo modo impedire possent, etiam si talia forent, de quibus specialis & specifica, expressa & individua, non autem per E generales clausulas id importantes, mentio, seu quævis alia expressio habenda foret, illorum omnium tenores præsentibus, ac si de verbo ad verbum insererentur, pro expressis habentes, & aliis quibuscumque, cujuscumque gradus, status, conditionis & præeminentiæ fuerint, ut ipsos venientes ad concilium Lateranense libere, tute & secure transire, morari & recedere permittant & permitti faciant, ne tam sanctum, laudabile ac pernecessarium concilium quavis causa vel prætextu distrahatur, & ut ad illud venientes tute ac in pacis tranquillitate libertateque vivere, dicere & expedire valeant, quæ honorem Dei omnipotentis, statumque totius ecclesiæ concernant. Nulli ergo omnino hominum

ANNO CHRISTI 1514. SESSIO I[illegible]

ponendis inter quoscumque litibus omni diligentia vacent incumbantque: principum & quorumcumque aliorum, ac præsertim pauperum & religiosorum justa negotia pio promoveant affectu, oppressos & injuste gravatos juxta vires suas & officii debitum adjuvent.

Tituli sui loca, si præsentes in curia fuerint, personaliter: si vero absentes, per vicarium idoneum semel saltem singulis annis visitent: clericos & populos ecclesiarum titulo suo subjectarum cum diligentia inquirant, vigilentque circa cultum divinum & bona dictarum ecclesiarum, moresque in primis & vitam clericorum & parochianorum solerter explorent, eosque omnes & singulos ad recte honesteque vivendum paterno moneant affectu.

Pro augmento autem divini cultus & salute animæ suæ, quilibet cardinalis vel in vita donet, vel in mortis articulo relinquat suo titulo, quantum sit satis ad presbyterum unum commode ibi sustentandum: vel si ecclesia indigeat reparatione, vel alia subventione, tantum illi relinquat vel donet, quantum conscientiæ suæ videbitur.

Et cum minime deceat, affines & consanguineos, præsertim benemeritos & ope indigentes, negligere, sed illis providere justum & laudabile sit: non propterea tamen vel beneficiorum multitudine, vel ecclesiasticis redditibus ita eos impleri convenire arbitramur, ut ceteri damnum ex hujusmodi largitionis intemperantia patiantur, & inde scandalum nascatur. Statuimus itaque, ut ecclesiarum bona temere non effundant, sed ea in piis & sanctis operibus exponant, quorum causa magni & opimi redditus per sanctos patres statuti & ordinati fuerunt.

Volumus etiam ut ecclesiis eisdem cardinalibus commendatis, etiam si cathedrales, abbatialesve, aut prioratus, vel quæcumque alia beneficia ecclesiastica fuerint, absque omni prorsus excusatione procurent, ac omni conatu suo provideant debite inserviri cathedralibus, dignos & idoneos vicarios, seu suffraganeos, prout consuetudo fuerit, cum digna & competenti mercede apponentes; reliquis autem sibi commendatis ecclesiis aut monasteriis de justo clericorum vel capellanorum, seu religiosorum aut monachorum, Deo sufficienter & laudabiliter servientium numero providentes: ædificia quoque, possessiones & jura quæcumque in statu convenienti conservent, & diruta instaurent, sicut ad bonorum prælatorum & commendatariorum officium spectat.

Statuimus etiam, ut dicti cardinales circa numerum familiarium, equorumque suis impensis alendorum, magna utantur circumspectione ac diligenti providentia, ne majorem numerum, quam sua facultas, conditiove ac dignitas patiatur, habentes, luxus ac prodigalitatis vitio notari possint: neve rursus avari sordidique habeantur, si in magnis & amplis redditibus, paucissimis victum præbeant, cum domus cardinalium patens hospitium, portusque ac refugium proborum & doctorum maxime virorum & pauperum nobilium, honestarumque personarum esse debeat. Sint igitur circa modum & numerum tenendi prudentes, ac de familiarium qualitate in primis curiosi, ne ex alienis vitiis turpem sibi contrahant infamiæ notam, vulgoque obloquendi calumniandique justas præbeant occasiones.

Et cum maxime providendum sit, ut non solum coram Deo, cui primum placere debemus, sed etiam coram hominibus opera nostra probentur, ut ceteris exemplo ad imitandum possimus esse, ordinamus ut quilibet cardinalis se domus ac familiæ suæ optimum rectorem præfectumque ostendat esse, tam circa ea quæ extrinseca omnibus apparent, quam quæ intus latent abscondita. Habeat itaque eorum quisque sacerdotes & levitas honestis vestimentis indutos, attenteque provideat, ne quis in familia sua quoquo modo beneficiatus, & in sacris ordinibus constitutus, vestes portet versicolores, nec eo habitu utatur, qui ordini ecclesiastico parum conveniat. Quare in presbyteratus ordine constituti vestes colorum, quæ clericis a jure non prohibeantur, deferre debeant usque ad talos saltem demissas. Et habentes dignitates in cathedralibus, & canonici etiam dictarum cathedralium, ac primam dignitatem in collegiatis habentes, & cardinaliũ capellani missas celebrantes, caputium deferre in publico teneantur: scutiferis vero paulo supra talos concedantur.

Parafrenarii, quia in assiduo sunt motu, ministerioque funguntur laboriosiore, brevioribus ac magis expeditis vestibus uti possint, etiam si fuerint clerici, dummodo in presbyteratus ordine non sint constituti: ita tamen ut ab honestate non discedant, sed ita vivant, ut mores ecclesiasticis suis ordinibus non discrepent.

Reliqui vero clerici temperate ac modeste omnia faciant, & tam ipsi clerici beneficiati, quam in sacris ordinibus constituti, non comam neque barbam nutriant, neque mulas, aut equos cum phaleris, ornamentisque ex velluto aut serico factis habeant, sed ejusmodi rebus ex panno tantum aut corio simpliciter utantur.

Si quis autem familiarium prædictorum contra fecerit, aut post tres menses legitima monitione præcedente a præsentium publicatione, hujusmodi vestes prohibitas gestaverit, in excommunicationem incurrat. Si vero infra tres alios menses non se correxerit, a perceptione fructuum ex beneficiis, quæ obtinet, suspensus intelligatur. Quod si per alios sex menses in hujusmodi pertinacia obstinatus permanserit, legitima similiter monitione præcedente, beneficiis omnibus, quæcumque habet, privatus sit & esse censeatur: eaque sic vacantia a sede apostolica libere impetrari valeant. Quæ omnia & singula in nostris & cujuscumque Romani pontificis pro tempore existentis familiaribus, & similiter in omnibus aliis clericis beneficiatis, vel in sacris ordinibus constitutis, ac etiam curialibus, locum habere volumus; hoc uno tantum excepto, quod dicti nostri & Romani pontificis familiares, rubri coloris vestimenta gestare possint, pro decentia & consuetudine dignitatis pontificalis. Et quoniam ad cardinales maxime spectat operum optimorum cura, pro viribus laborabunt scire, quæ regiones hæresibus, erroribusque ac superstitionibus contra veram & orthodoxam fidem infectæ sint, & ubi divinorum mandatorum ecclesiastica deficiat disciplina: quique reges ac principes, seu populi bellis infestentur, vel infestari timeant. Hæc & hujusmodi scire, ac nobis & Romano pontifici pro tempore existenti referre operam dabunt, ut opportuna & salutaria talibus malis ac pestibus remedia vigilanti studio excogitari valeant. Et cũ frequenti ac prope quotidiana experientia notum sit, pro provinciis ac civitatibus propter suorum legatorum de latere absentium multa sæpius contingere mala, variaque non sine apostolicæ sedis præjudicio,

obloquendi materia personis præsertim sæcularibus præbetur, non absque dignitatis apostolicæ sedis diminutione, a qua commendæ hujusmodi proficiscuntur: ut eorum indemnitati salubrius consulatur, volumus ac sancimus, ut cum illa per obitum abbatum qui illis præerant vacaverint, nullo pacto cuiquam possint commendari, nisi pro conservatione auctoritatis apostolicæ sedis, & ad occurrendum malitiis illam impugnantium, pro temporum qualitate aliter nobis de fratrum nostrorum consilio visum fuerit expedire. Sed de persona idonea juxta præscriptam constitutionem eis ita provideatur, ut illis idonei abbates, prout decet, præfuturi sint. Ea vero monasteria, quæ commendata fuerint, cum per eorum cessum vel decessum, quibus erant commendata, commendæ hujusmodi cessaverint, cardinalibus dumtaxat ac personis qualificatis & bene meritis commendari possint: ita tamen, quod eorum monasteriorum commendatarii, quibus antea de cetero commendata fuerint, cujusvis dignitatis, honoris & præeminentiæ existant, etiamsi cardinalatus honore & dignitate fungantur, si mensam habuerint separatam, ac seorsum a mensa conventuali, quartam suæ mensæ partem pro instauratione fabricæ, seu pro ornamentis, vestibus ac paramentis emendis sarciendisque, aut pauperum alimonia, aut sustentatione, ut major exiget ac suadebit necessitas; si vero mensa fuerit communis, tertiam omnium fructuum dicti monasterii sibi commendati partem pro supradictis oneribus supportandis, & sustentatione monachorum, omnibus aliis deductis oneribus, impartiri teneantur. Ac literæ, quæ super monasteriorum hujusmodi commendis expedientur, cum clausula hoc ipsum specifice exprimente debeant expediri. Alioquin, si aliter expediantur, nullius sint roboris vel momenti. Et quoniam ecclesiis hujusmodi absque aliqua fructuum diminutione provideri decet, ut tam dignitati præsidentium, quam ecclesiarum & ædificiorum necessitati consulatur, decernimus pariter ac statuimus, ut super earumdem ecclesiarum fructibus pensiones minime reserventur, nisi ex resignationis causa, aut etiam alia, quæ in secreto nostro consistorio justa, probabilis & honesta habita fuerit.

Statuimus quoque, ut de cetero parochiales ecclesiæ ac dignitates majores & principales, aliaque beneficia ecclesiastica, quorum fructus, redditus & proventus ducentorum ducatorum auri de camera, secundum communem æstimationem, valorem annuum non constituunt vel attingunt, nec non hospitalia, leprosariæ, xenodochia, cujuscumque valoris, quæ ad pauperum usum & alimoniam instituta sunt, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus non commendentur, aut alio quovis titulo conferantur, nisi per obitum familiarium suorum vacaverint, quæ illis commendari possint, ut illa ad illarum personarum sibi gratarum & idonearum commodum infra sex menses dimittere teneantur: quibus etiam, quoad beneficia, ad quæ haberent regressum, præjudicare non intendimus. Ordinamus etiam, ne ecclesiarum ac quorumcumque monasteriorum & militiarum membra a suo capite, quod est absurdum, absque legitima & rationabili causa disjungantur aut separentur. Uniones perpetuæ, præterquam in casibus a jure permissis, vel sine rationabili causa, nequaquam fiant. Dispensationes autem ad plura incompatibilia ultra duo; nisi qualificatis juxta formam juris communis, non concedantur, nisi ex magna & urgenti causa. Et personis cujuscumque dignitatis parochiales ecclesias & earum perpetuas vicarias, ac dignitates maiores & principales, etiam per viam unionis vel commendæ ad vitam, ultra quatuor obtinentibus, exnunc terminum duorum annorum præfigimus, ut interim quatuor tantum ex eis retentis, reliquas dimittere teneantur, & beneficia dimittenda hujusmodi resignari valeant in manibus ordinariorum, ad effectum, ut de illis provideatur personis per eos nominandis, quacumque reservatione etiam generali, etiam ex qualitatibus resignantium personarum resultante, non obstante: quo elapso termino, nisi dimiserint, omnia vacare censeantur, ac possint libere ut vacantia impetrari: talesque præterea retinentes pœnas extravagantis execrabilis recolendæ memoriæ Ioannis papæ vigesimisecundi etiam prædecessoris nostri incurrant. Item statuimus, ut speciales reservationes quorumcumque beneficiorum ad cujusvis instantiam minime concedantur.

De cardinalibus.

Et cum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales ceteros omnes in ipsa ecclesia post summum pontificem honore ac dignitate præcedant, conveniens ac debitum est, ut vitæ munditia ac virtutum splendore cunctis præfulgeant. Quapropter non modo hortamur eos ac monemus, verum etiam statuimus & ordinamus, ut de cetero quilibet cardinalium pro tempore existens, juxta doctrinam apostoli, ita sobrie, caste ac pie vivat, ut non solum a malo, sed ab omni etiam specie mali abstinens, coram hominibus luceat, Deumque in primis operibus honorificet. Sint omnes vigiles, ac divinis officiis, missarumque celebrationibus intenti, habeantque capellas suas in loco honesto, prout facere consueverunt. Sitque eorum domus, familia, mensa, supellexque, non fastu aut pompa, neque superfluis rebus, neque aliquo modo reprehensibilis, ne peccandi excedendique modum licentia inde nascatur, sed ut æquum est, modestiæ & frugalitatis speculum dici mereantur. Illis itaque sint contenti, quæ sacerdotalem præ se ferant modestiam, ac prælatos & quoscumque alios insignes viros ad Romanam curiam venientes benigne honorificeque, tam publice quam privatim, tractent, & apud nos & successores nostros gratiose liberaliterque eorum negotia commendata suscipiant.

Præterea ministerium indecorum episcoporum prælatorumque in domibus non habeant, ne ceteris præesse instituti, & sacro charactere insigniti, in vilia descendant ministeria, passimque pastoralis officii contemptum inducant. Eos itaque quos vel nunc habent, vel in posterum sunt habituri, honorifice, ut fratres, ac juxta eorum status condecentiam tractent.

Cumque Romani pontifices communi omnium Christi fidelium Patri assistant, personarum acceptatores vel advocatos eos fieri valde inconveniens est. Propterea statuimus, ne partialitatem suscipiant aliquam, neque principum aut communitatum, vel quorumcumque aliorum contra quemquam, nisi quantum justitia & æquitas postulat, eorumque dignitas & conditio requirit, promotores aut defensores fiant, sed a privata omni passione sejuncti, sedandis & componendis

ANNO CHRISTI 1514.

SESSIO IX.

diligentes & severi fuerint, pro qualibet vice decem annorum indulgentiam consequantur, & tertiam partem mulctæ pecuniariæ habeant. Quicumque vero blasphemantem audierint, eum verbis acriter objurgare teneantur, si citra periculum suum id fieri posse contingat, eumdemque deferre, vel notificare apud judicem ecclesiasticum seu sæcularem intra triduum debeant. Quod si plures dictum blasphemantem simul audiverint, singuli eum accusare teneantur, nisi forte omnes convenerint, ut unus pro cunctis tali fungatur officio. Quos omnes in virtute sanctæ obedientiæ hortamur & monemus in domino, ut pro divini nominis reverentia & honore, in suis dominiis ac terris præmissa omnia servari & exactissime exequi mandent ac faciant, uberrimam ab ipso Deo tam boni ac pii operis mercedem habituri, similemque annorum decem indulgentiam ab apostolica sede consecuturi cum tertia parte mulctæ, qua dictus blasphemus plectetur, quoties tale scelus puniendum curaverint. Quam quidem indulgentiam & reliquam tertiam mulctæ partem accusatori, blasphemi nomen deferenti, similiter concedi & assignari volumus, aliis pœnis contra hujusmodi blasphemos per sacros canones expressis, nihilominus in suo robore manentibus.

Ut clerici præsertim caste continenterque juxta canonum præcepta vivant, statuimus ut contra facientes acriter secundum canones puniantur. Si quis vero tam laicus, quam clericus, de crimine, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiæ, convictus fuerit, pœnis per sacros canones aut jus civile respective impositis puniatur. Concubinarii autem, sive laici sive clerici fuerint, eorumdem canonum pœnis mulctentur: neque superiorum tolerantia, seu prava consuetudo, quæ potius corruptela dicenda est, a multitudine peccantium, aliave quælibet excusatio eis aliquo modo suffragetur, sed juxta juris censuram severe puniantur.

Ad bonum vero & quietum regimen civitatum, ac locorum omnium Romanæ ecclesiæ subjectorum, constitutiones bonæ memoriæ Ægidii episcopi Sabinensis olim editas innovamus, easque inviolabiliter servari præcipimus & mandamus.

Et ut nefariæ simoniæ labes ac pestis non solum a Romana curia, sed ex omni etiam Christiana ditione in perpetuum ejiciatur, constitutiones per antecessores nostros etiam in conciliis contra hujusmodi simoniacos editas innovamus, easque inviolabiliter servari præcipimus, ac pœnas in eis contentas pro expressis & insertis haberi, & delinquentes etiam auctoritate nostra affici volumus.

Statuimus quoque, & ordinamus, ut quilibet habens beneficium cum cura vel sine cura, si post sex menses ab obtento beneficio divinum officium non dixerit, legitimo impedimento cessante, beneficiorum suorum fructus suos non faciat pro rata omissionis recitationis officii & temporis, sed eos tamquam injuste perceptos, in fabricas hujusmodi beneficiorum vel pauperum eleemosynas erogare teneatur. Si vero ultra dictum tempus in simili negligentia contumaciter permanserit, legitima monitione præcedente, beneficio ipso privetur, cum propter officium detur beneficium. Intelligatur autem officium omittere, quoad hoc, ut beneficio privari possit, qui per quindecim dies illud bis saltem non dixerit, Deo tamen ultra præmissa de dicta omissione redditurus rationem. Quæ pœna in habentibus plura beneficia reiterabilis toties sit, quoties contra facere convincentur.

Et cum fructuum ecclesiarum cathedralium & metropolitanarum, monasteriorumque & aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio & administratio ad nos & Romanum pontificem pro tempore existentem, & illos etiam, qui ejusmodi ecclesias, monasteria & beneficia jure & canonice obtinent, solum pertineant, sæcularesque principes, omni etiam divino jure id prohibente, dictis ecclesiis, monasteriis ac beneficiis intromittere se nullatenus debeant: statuimus & ordinamus, ut fructus, redditus & proventus ecclesiarum, monasteriorum ac beneficiorum, per sæculares ullos principes, etiamsi imperator, reges, reginæve, seu respublicæ vel potentatus fuerint, aut per eorum officiales, seu judices, etiam ecclesiasticos, vel quascumque alias personas, publicas vel privatas, de eorumdem imperatoris, regum, reginarumve ac principum, rerumque publicarum vel potentatuum mandato, sequestrari, occuparive, aut modo aliquo detineri, ipsique hujusmodi ecclesias, monasteria ac beneficia obtinentes, sub prætextu fabricæ instaurationisque, sine Romani pontificis tempore existentis expressa licentia, aut eleemosynarum, seu quovis alio colore aut fuco, impediri non debeant, quo minus de illis, ut antea libere ac sine impedimento disponere valeant. Et si sequestrati fuerint, occupative aut detenti, integre libereque ac sine exceptione vel mora, prælatis ad quos de jure legitimeque spectant, restituantur: de quibus si dissipati nusquam reperiri possint, eorum justa æstimatione facta, dictis prælatis satisfieri volumus per eos, qui dictas sequestrationes, applicationes, dissipationesque fecerint, aut fieri mandaverint, sub pœna excommunicationis aut interdicti ecclesiastici, talium principum terris & dominio eo ipso incurrendis. Et ut eorum, ac eisdem subjectorum bona ubicumque reperta, si moniti parere noluerint, capi & retineri possint. Ipsi vero contra facientes, tam supradictis pœnis, quam privationis feudorum & privilegiorum, quæ a nobis & Romana vel aliis ecclesiis nunc & pro tempore obtinuerint, & aliis contra violatores & oppressores libertatis ecclesiasticæ, etiam per extravagantes & alias constitutiones, etiam incognitas, & forsan in usu non existentes, impositis, quarum omnium tenores pro expressis & insertis habentes innovamus, ac perpetuum firmitatis robur habere decernimus & declaramus, ac secundum eas per quoscumque judices, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sublata & adempta eis aliter judicandi declarandique potestate, sententiari, judicari & interpretari debere volumus atque mandamus.

Et cum a jure, tam divino quam humano, laicis potestas nulla in ecclesiasticas personas attributa sit, innovamus omnes & singulas constitutiones felicis recordationis Bonifacii papæ octavi, etiam prædecessoris nostri, quæ incipit: Felicis; & Clementis quinti, quæ incipit: Si quis suadente; nec non quascumque alias apostolicas sanctiones in favorem libertatis ecclesiasticæ, & contra ejus violatores quomodolibet editas, & pœnis etiam contra talia præsumentes, in bulla,

quæ

ANNO CHRISTI 1514.

præjudicio scandala oriri, statuimus & ordinamus ut illis cardinalibus provincias ac civitates legationis titulo obtinentibus, eas per locum tenentes aut officiales quoscumque administrare liceat, sed personaliter ipsi pro majori parte temporis adesse, atque eas omni vigilantia regere & gubernare teneantur. Et qui nunc titulum legationis obtinent, aut pro tempore obtinebunt, si in Italia, intra tres menses: si extra Italiam, quinque a die præsentis publicationis ad suas provincias ire, ac majorem temporis partem ibi residere teneantur, nisi de nostro & successorum nostrorum mandato, pro aliquibus gravioribus negotiis in Romana curia retineantur, vel ad alia loca, prout necessitas postulat, mittantur: & tunc in dictis provinciis ac civitatibus vicelegatos, auditores & locum tenentes, ceterosque consuetos officiales, cum debitis provisionibus ac salariis habeant. Qui præmissa omnia & singula non servaverit, emolumentis quibuscumque legationis careat. Quæ quidem propter hoc antiquitus ordinata & instituta fuerunt, ut opportuna legatorum præsentia populis esset salutaris, non ut ipsi laborum & curarum penitus expertes, lucro tantum sub legationis titulo inhiarent. Et cum cardinalis officium in primis versetur in frequenti Romani pontificis assistentia & sedis apostolicæ negotiis, propterea statuimus, ut omnes cardinales in Romana curia residеant; & qui sunt absentes, si in Italia, intra sex menses, si extra Italiam, infra annum a die publicationis præsentis constitutionis revertantur. Alioquin fructus beneficiorum & omnium officiorum suorum emolumenta amittant, omnibusque privilegiis generaliter & specialiter cardinalibus concessis, quam diu abfuerint, omnino careant, exceptis tamen illis, quos ratione officii ab apostolica sede injuncti, vel de Romani pontificis mandato aut licentia, vel justo metu, aut quavis alia legitima causa impediente, vel ægrotationis abesse contingat: privilegiis, indultis & immunitatibus, eisdem cardinalibus concessis, & in bulla nostra sub data coronationis nostræ contentis & expressis, in suo robore nihilo minus permanentibus.

Statuimus insuper, ut expensæ funebres cardinalium, computatis omnibus mille quingentorum florenorum summam excedere non debeant, nisi executorum providentia, justis allegatis causis ac rationibus, plures expendendum esse duxerit. Exequiæ & castrum doloris prima & nona die fiant: infra octavam vero missæ de more celebrentur.

Pro reverentia autem sedis apostolicæ, utilitateque & honore communi pontificis & ipsorum cardinalium, ut scandalorum, quæ nasci possent, occasio tollatur, majorque, in sacro senatu libertas votorum fiat, liceatque, ut par est, cardinali cuique secundum Deum & conscientiam suam libere & impune quodcumque sentiat dicere: statuimus, ne quis cardinalium vota in consistorio data, & quæcumque ibi gesta aut dicta, quæ in odium, aut præjudicium, aut scandalum alicujus redundare possint, scripto aut verbo, vel quovis alio modo revelet sub pœna perjurii & inobedientiæ. & quotiescumque a nobis & Romano pontifice pro tempore existente specialiter & expresse ultra præmissa indictum fuerit super aliqua re silentium, si quis contra fecerit, ultra pœnas excommunicationem latæ sententiæ incurrat: a qua non possit absolvi, nisi a nobis vel præfato pontifice Romano & cum expressio-

A ne causæ, præterquam in mortis articulo. SESSIO IX.

Reformationes curiæ, & aliorum.

Et cum omnis ætas ab adolescentia prona sit ad malum, & a teneris assuefieri ad bonum magni sit operis & effectus, statuimus & ordinamus, ut magistri scholarium, & præceptores, pueros suos sive adolescentes nedum in grammatica & rhetorica, ac ceteris hujusmodi audire & instruere debeant, verum etiam docere teneantur ea, quæ ad religionem pertinent, ut sunt præcepta divina, articuli fidei, sacri hymni & psalmi, ac sanctorum vitæ: diebusque festivis nihil aliud eos docere
B possint, quam in rebus ad religionem & bonos mores pertinentibus, eosque in illis instruere, hortari & cogere, in quantum possint, teneantur; ut nedum ad missas, sed etiam ad vesperas, divinaque officia audienda, ad ecclesias accedant, & similiter ad prædicationes & sermones audiendos impellant, nihilque contra bonos mores, aut quod ad impietatem inducat, eis legere possint.

Ad abolendam vero execrabilem blasphemiam, quæ in maximum divini nominis, & sanctorum contemptum supra modum invaluit, statuimus
C & ordinamus, ut quicumque Deo palam seu publice maledixerit, contumeliosisque atque obscœnis verbis dominum nostrum Iesum Christum vel gloriosam virginem Mariam ejus genitricem expresse blasphemaverit, si munus publicum jurisdictionemve gesserit, perdat emolumenta trium mensium pro prima & secunda vice dicti officii: si tertio deliquerit, illo eo ipso privatus existat. Si clericus vel sacerdos fuerit, eo ipso quod de delicto hujusmodi fuerit convictus, etiam beneficiorum, quæcumque habuerit, fructibus applicandis, ut infra unius anni mulctetur: & hoc sit pro prima vice, qua blasphemus ita deliquerit: pro secunda vero si ita deliquerit, & convictus, ut præfertur, fuerit,
D si unicum habuerit beneficium, eo privetur: si autem plura, quod ordinarius maluerit, id amittere cogatur. Quod si tertio ejus sceleris arguatur & convincatur, dignitatibus ac beneficiis omnibus quæcumque habuerit, eo ipso privatus existat, ad eaque ulterius retinenda inhabilis reddatur, eaque libere impetrari & conferri possint. Laicus vero blasphemans, si nobilis fuerit, pœna vigintiquinque ducatorum mulctetur: & pro secunda vice, quinquaginta fabricæ basilicæ principis apostolorum de Urbe applicandis: & aliis, ut infra deducitur: pro tertia vero nobilitatem perdat. Si vero ignobilis ac plebeius fuerit, in carcerem detrudatur. Quod si ultra duas vices publice blasphemans deprehensus fuerit, mitra infami per integram diem ante fores ec-
E clesiæ principalis mitratus stare cogatur. Si vero pluries in hoc ipsum peccatum lapsus fuerit, ad perpetuos carceres, vel ad triremes damnetur ad judicis deputati arbitrium. In foro autem conscientiæ nemo blasphemiæ reus, absque gravissima pœnitentia, severi confessoris arbitrio injuncta, possit absolvi. Qui vero reliquos sanctos blasphemaverit, arbitrio judicis rationem personarum habituri, mitius aliquanto puniri volumus. Statuimus etiam, ut sæculares judices, qui contra tales blasphemiæ convictos non animadverterint, eosque justis pœnis minime affecerint, quantum in eis fuerit, quasi eidem sceleri obnoxii, eisdem quoque pœnis subjiciantur. Qui vero in illis inquirendis puniendisque

Reverendus pater dominus Ioannes Staphyleus episcopus Sibinicensis dixit placere sibi, quod in omnibus in schedula contentis, quoad omnes cujuscumque ordinis servetur dispositio juris communis.

Reverendus pater dominus Scaramuza episcopus Cumanus dixit, placere verba, cessante metu cardinalium.

Reverendo patri domino Gabrieli archiepiscopo Dyrrachiensi placent omnia, præter constitutiones Ægidii cardinalis, quas ignorat.

Reverendo patri domino Christophoro Polignianensi non placet, quoad resignationem beneficiorum, sed quoad cetera, sic.

Reverendo patri domino Michaeli Montalcinensi placent, præter quoad duo incompatibilia, quia vult quod sint qualificati.

Reverendo patri domino Benedicto episcopo Chiensi placent, præterquam de incompatibilibus resignandum quoad præterita, & de accusandis & reprehendendis blaphemiis in criminalibus.

Deinde sanctissimus dominus noster auditis votis respondit quod mutabuntur aliqua verba, sed non mutabitur sententia: & quod contenta in eis suæ sanctitati alias placent. Super quibus omnibus & singulis dominus Marius de Peruschis procurator concilii petiit instrumentum & instrumenta.

Quibus absolutis, & incepto hymno per sanctissimum dominum nostrum Leonem, Te Deum laudamus, &c. ad referendum Deo gratias de bonis operibus expletis, prout est de more sacrorum conciliorum, & capella cantorum respondere usque ad finem hymni, fuit dissoluta sessio. Et sanctissimus dominus noster cum reverendissimis dominis cardinalibus & prælatis equitando accesserunt ad palatium sancti Petri in Vaticano, associantes sanctissimum dominum nostrum, ut tenentur. Quo ibi dimisso, omnes reversi sunt ad proprias domos & habitationes ad Dei laudem.

Leoni decimo pontifici maximo Antonius Puccius, humillime pedes osculatus, sese commendat.

Paulo post tuam ad summi apostolatus apicem gratissimam omnibus assumptionem, beatissime pater, ad Vrbem profectus, quo septemviratus munus, a reverendissimo patre meo gratia & munificentia tua in me translatum exercerem, nihil sane magis optavi, quam aliquam dari occasionem, qua singularem meæ erga sanctitatem tuam servitutis affectum, si non implere, aliquo saltem indicio declarare possem. Qua de re superioribus mensibus beatitudine tua velut æstuantis desiderii mei præsaga, perdifficile mihi orandi in Lateranensi concilio munus demandante, licet impar meis illud humeris viderem, more tamen amantium, non quid vires possent ingenii, sed quantum vis auderet amoris, inspiciens, quidquid benigne per te fuit injunctum, prompta mentis hilaritate suscepi, susceptumque hodie in augustissimo Lateranensi templo coram inclyto sanctitatis tuæ conspectu, benigna grataque ejus attentione pro viribus præstiti. Et cum non ab re fore duxerim, ut quam astantibus voce protuleram, eam literis tibi uni, a quo omnium salus unice pendet, perpetuo dedicarem: accipe, quæso, meæ in te observantiæ ac servitutis qualecumque testimonium, eo præcipue animo, ut si quid forte aures, mentemque tuam minus graviter vel ornate dictum offenderit, non temeritati, quam cum tanto periculo minime attentassem, sed flagranti potius amori ascribas, qui Hieronymo teste, modum non habet, ordinem nescit, mensuram ignorat. Si qua vero, non tam ex intima rhetorices officina, quam præcipuis hausta theologis, legentem te oblectaverint, ea obedientiæ merito tribuas, cum divinæ misericordiæ munere factum sit, ut quod optavi & volui, aliqua etiam ex parte possem. Reliquum ergo mihi est, dies noctesque clementissimum Deum orare, ut si dicendo expresserim quæ tu pro pietate in Deum, pro morum disciplina, pacisque cultu in hac ipsa nona sessione, sacrosancto approbante concilio, decrevisti, ubique ab omnibus Christi fidelibus sincere ac integerrime observentur. Vale.

Oratio habita per reverendum patrem dominum Antonium Puccium, cameræ apostolicæ clericum, in nona sacrosancti Lateranensis concilii sessione, tertio Nonas Maii, 1514.

Nullum tempus unquam fuisse memini, pontifex maxime, patres amplissimi, & clarissimi præsules, quo magis animum meum commotum, affectum, inflammatumque senserim, quam hodie totum me apud sanctitatem tuam de universo ecclesiæ Dei statu verba facturum, commoveri, affici, inflammarique sentio. Licet enim divinæ majestatis tuæ conspectus, rutilanti cujus fulgore imbecilles oculi mei caligant, tot amplissimorum patrum consessus, quorum nemini ingenio vel sapientia plurimarumque rerum peritia mereor comparari, ipsius denique pertractandæ rei magnitudo, quæ omnem ingenii ubertatem, omnem dicendi copiam, omne orationis genus excedit, non mediocriter me dicere incipientem terreat: recreat tamen, recreat, ac summopere animum meum reficit ratio communis boni, quod ex sacrosancti istius consessus consilio atque decreto universæ Christianæ fidei, catholicæque ecclesiæ proventurum spero, mihique omnino polliceor. Noster namque Deus Iesus a morte resurgens & in altum ascendens, ut cælestia inde dona mortalibus largiretur, si ecclesiæ sponsæ suæ, a qua corpore discesserat, pro ministerio exercendo, pro gente illuminanda, pro fide consummanda, quosdam concessit apostolos, prophetas aliquos, nonnullos euangelistas, doctores non paucos, pastores vero quamplurimos, nimirum ego velut Simeon alter animo & corpore debeo exultare, qui hodie non virtute propria excitatus, sed obedientiæ ratione compulsus, eo meruerim oraturus accedere, quo pro universa tandem ecclesia Dei reformanda singulorum, quos dixi, sacros piosque successores ac imitatores, & jam frequentes video convenisse, & frequentiores propediem conventuros non dubito. Gaudeo igitur jure optimo, utque conceptum a me gaudium uberiori plenitudine compleatur, duo dicturo mihi a beatitudine tua pontifex maxime bona horum amplissimorum patrum venia, concedi flagranter opto, humillimeque deposco. Primum, ut sacratissimæ Dei sponsæ, præsenti cujus corpori in melius reformando toto animi inhæres affectu, excellentiã, præcipuas deinde reformandi causas, pro

ANNO CHRISTI 1514.

quæ legitur in cœna domini, contentis, in suo robore permansuris. Et cum in Lateranensi pariter ac conciliis generalibus sub excommunicationis pœna prohibitum fuerit, ne reges, principes, duces, comites, barones, respublicæ, & alii potentatus quicumque regnis, provinciis, civitatibus ac terris quoquo modo præsidentes, collectas, decimas, & alia hujusmodi onera, clericis, prælatis & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis imponant, exigantque, neve a sponte etiam dantibus & consentientibus etiam recipiant : atque in præmissis auxilium, favorem, consiliumve palam vel occulte præstantes in excommunicationis latæ sententiæ pœnam eo ipso incidant, & ipsæ quoque respublicæ ac communitates & universitates circa hoc quomodolibet delinquentes ecclesiastico eo ipso subjiciantur interdicto : prælati etiam, præmissis absque Romani pontificis expressa licentia ultro consentientes, excommunicationis & depositionis pœnam ipso facto incurrant, statuimus & ordinamus, ut de cetero talia præsumentes, etiamsi, ut præfertur, qualificati fuerint, ultra supradictas pœnas, quas contraveniendo eo ipso incurrere volumus, innovamus, quod ad omnes actus legitimos, inhabiles & intestabiles habeantur. Et cum secundum leges civiles, & sacrorum canonum censuras, sortilegia per invocationem dæmonum, incantationes ac divinationes superstitionesque prohibitæ sint, statuimus, decernimus & ordinamus, ut clerici, qui in præmissis culpabiles inventi fuerint, arbitrio superiorum infamia notentur : si vero non destiterint, deponantur, atque in monasterium ad tempus arbitrio superioris præfiniendum, detrudantur, beneficiisque, & officiis ecclesiasticis priventur. Laici vero utriusque sexus, excommunicationis & aliis pœnis juris, tam civilis, quam canonici subjaceant.

Et ut omnes ficti Christiani, ac de fide male sentientes, cujuscumque generis aut nationis fuerint, nec non hæretici, seu aliqua hæresis labe polluti, vel Iudaizantes, a Christi fidelium cœtu penitus eliminentur, & a quocumque loco, & præsertim a Romana curia expellantur, ac debita animadversione puniantur, statuimus, ut contra eos diligenti inquisitione ubique & in dicta curia maxime, procedatur per judices per nos deputandos, & ejus criminis reos & legitime convictos, debitis pœnis puniri, relapsos vero, absque ulla spe veniæ aut remissionis affici volumus. Et cum constitutiones & ordinationes nostræ hujusmodi, quas pro nunc ordinamus, vitam, mores, ecclesiasticamque disciplinam concernant, tam officiales nostros, quam alios, tam in Romana curia, quam extra ubique locorum commorantes imitari convenit, illis ligari, eosque ad earum observationem inviolabiliter teneri volumus atque decernimus. Et ne constitutiones ipsæ aliis censuris ac pœnis in contrafacientes per antiqua jura & constitutiones impositis derogare in aliquo videantur, cum ad augmentum editæ atque excogitatæ fuerint, etiam declaramus, per earum dispositiones ordinationesque nihil prorsus juri communi, vel decretis aliorum Romanorum pontificum ullatenus derogatum esse. Quinimo si qua in eis propter perversam temporum, aut locorum vel hominum corruptelam, vel abusum, aut quamcumque aliam causam minime probandam, vigorem suum amiserint, ea exnunc innovamus, confirmamus & inviolabiliter observari mandamus. Quas nostras consultissimas constitutiones, post duos menses ab earum publicatione, ligare debere etiam decernimus & declaramus, districtius inhibentes, ne quis eas glossare, vel super eis commentaria, interpretationesve facere absque speciali nostra vel sedis apostolicæ licentia præsumat. Si quis autem ausu temerario contravenerit, excommunicationis latæ sententiæ pœnam eo ipso incurrat. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, sanctionis, reformationis, intentionis, ordinationis, exhortationis, monitionis, præcepti, voluntatis, innovationis, confirmationis, mandati, decreti, declarationis & inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquarto, tertio Nonas Maii, pontificatus nostri anno secundo.

SESSIO IX.

Bulla seu schedula indictionis decimæ sessionis sacrosancti Lateranensis concilii, lecta per eumdem reverendum patrem dominum archiepiscopum Neapolitanum in nona sessione.

Leo episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Vt hoc sacrum Lateranense concilium ad finem uberrimæ speratæque utilitatis perducatur, possintque dicti prælati & alii vocati commode venire, & personaliter adesse, ut speramus : cumque alia plura & graviora in eo tractanda discutiendaque remaneant, ad omnipotentis Dei laudem & ecclesiæ suæ exaltationem, decimam sessionem continuationis celebrationis ipsius sacri Lateranensis concilii, Kalendis Decembris, quæ erit sexta feria post festum sancti Andreæ apostoli, millesimo quingentesimo decimoquarto, pontificatus nostri anno secundo, sacro concilio approbante, indicimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, designationis, voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ, millesimo quingentesimo decimoquarto, tertio Nonas Maii, pontificatus nostri anno secundo.

Qua perlecta, idem archiepiscopus petiit a sanctissimo domino nostro, & a reverendis patribus concilii, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula, seu bullis per eum recitatis. Et omnes, præter infra scriptos, qui votarunt prout infra, responderunt placere.

Particulares, qui votaverunt, primo reverendus pater dominus Ieremias archiepiscopus Tranensis, qui dixit, non placere ea, quæ deviant a jure, & etiam, quia providetur, quoad multa non necessaria, & generalia omittuntur.

minandum, erigendum, salvandumque prope- A ravit, ut merito dilectus ille discipulus, attonita visione in admirandum superni regni lumen absorptus, in divina illa sua Apocalypsi cantarit: *Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, tribubus & linguis, stantes ante thronum.* (Apoc. 7.) Qua autem pulcritudine, quo decore, qua venustate redempti filii, & a superna illa Ierusalem adhuc peregrini, refulserint: quis tantæ ingenii perspicaciæ, tamque perspicuæ ubertatis eloquii vel posset mente concipere, vel oratione auderet attingere? Ii enim per hostiam corporis Christi semel oblatam in æternum sanctificati, non ultra carni & sanguini indulgere, prætereuntemque caduci sæculi figuram diligere, ac secundum principem & potestatem caliginosi hujus B aeris ambulare curantes, sed omni prorsus abnegata impietate, ad verum, uberem, ac salutarem sobrietatis, pietatis & justitiæ cultum conversi audire de se meruerunt: *Fulgebunt justi sicut sol in conspectu Dei;* (Matth. 13.) quippe qui divinis illustrati fulgoribus, æternæque caritatis ardore succensi, de virtute in virtutem ambulando, (Psalm. 83.) in virum perfectum secundum mensuram plenitudinis ætatis Christi, (Ephes. 4.) unanimi zelo evadere cupientes, magnificati inde & consummati in opere ministerii, post miserrimum carnis suæ habitaculum dissolutum beatissima demum digni effecti gloria, illud quoque in cælesti regno de se dictum audierunt: *Beatus populus qui scit jubilationem:* (Psal. 88.) C quo sane jubilo ante regium thalamum psallentes & exultantes, alterno cantu clamare non cessant: *Benedictio & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum.* (Apoc. 7.) Hæc illa est sponsa, beatissime pater, de cujus excellentia ac dignitate in ipso orationis principio apud sanctitatem tuam pollicitus sum me verba facturum. Hæc, inquam, sponsa est, quæ omnium mater ecclesia dicitur, quam ab æterno cælestis ejus sponsus ultionea sanguinis effusione sibi providit: provisam lateri suo indissolubiliter copulavit: copulatam innumera, pulcerrima ac felicissima prole in perpetuum propagavit. Quid igitur oneris, quid officii, D quid solicitudinis sanctitati tuæ incumbat, ut hanc sponsam pro dignitate regere, extollere, decorareque possis, etsi non parum ex his, quæ hactenus oratione perstrinxi, menti tuæ innotuisse arbitror, singulis tamen perspectis causis, quibus ad ejusdem divinæ sponsæ regimen, decus atque salutem toto debeas animi studio inhærere, quod secundo me præstituram obtuleram, tanto quidem id clarius innotescet, ut quantum ceteri ad comparandos honores fortunasque cumulandas, quantum ad otiosos dies in deliciis conterendos, quantum plerique ad humana studia exercenda, voluptatesque captandas, quantum ad ipsam animi E corporisque requiem concedunt temporis, tantum tute ipse tibi ad recolendam, persuadendam, ac perficiendam totius ecclesiæ, Christianæque reipublicæ reformationem, sumendum impendendumque fore existimabis. Duæ mihi præcipuæ, beatissime pater, in mentem occurrunt causæ, quarum una, ut inceptam ecclesiæ reformationem alacri animo prosequaris, invitat: altera, ni hoc feceris, horrendum in Christianos omnes divinæ ultionis judicium comminatur. Cum hoc igitur universo generi hominum

fuerit a natura tributum, si qua in familia laus præcipua vel animi vel corporis præclare floruerit, hanc fere omnes illius stirpis cupidissime æmulari, ea in primis tibi uni maximo pontifici offertur causa, qua uberrimum ecclesiæ Dei fructum sis allaturus, præsens scilicet sacrosanctum œcumenicum, augustumque Lateranense concilium, maximi illius principis Iulii secundi prædecessoris tui providentia, opera, licitudine inchoatum. Ut enim tu Leo pontifex, divino numine annuente, in regale Romanorum pontificum genus consentientibus omnium suffragiis adscitus totum in rebus agendis eorumdem majorum tuorum consilium, gravitatem, sapientiam, providentiam, ac judicium debeas imitari, illius tamen summi pontificis, cui egregiis tuis virtutum meritis successisti, clarissimum hujus indicti concilii munus tanto cordis affectu ardorisque studio amplecti ac prosequi debes, ut velut alter Hadrianus Nicolai successor, præclari hujus muneris auctor potius, quam imitator, a Christianis omnibus judiceris: cum præsertim ex ea hora, qua salvatore Iesu in carne gloriosa & immortali super omnes cælos, obstupentibus angelis, ad Patris dexteram sublimato, sacratissimi ejus discipuli pro vinea sabaoth excolenda in Spiritu sancto congregari cœperunt, nihil tam salutare, tamque magnificum & gloriosum in hanc ipsam omnium matrem militantem ecclesiam profectum esse noverimus, quam quod ex sacrosancta œcumenicorum conciliorum celebratione, tamquam ex peculiari Spiritus sancti aula, omnium aromatum refertissima, divinitus emanavit. Inde enim dispersæ dominicæ oves colliguntur, varii languores ac morbi dignoscuntur, opportuna languentibus remedia adhibentur, veritas totius Christianæ legis rationali cuique menti clarius innotescit, suavius insinuatur, verius persuadetur, tenacius imprimitur. Id quod in Iosue, si quis diligenter attenderit, figuratum percipiet, dum ait: *Congregati sunt omnes filii Israel in Silo, & fuit illis terra subjecta.* (Iosue 18.) Propter quod pontifex maxime, si a perenni testataque majorum tuorum Romanorum pontificum multiplici virtute non te degenerem, imo vero laudabilis totius eorum vitæ, consuetudinis, virtutis atque actionis verum singularemque imitatorem, ac expressorem præstare magnopere cupis, jam tui consilii est, tuæ sapientiæ, hoc unum te decet, hoc, inquam, a tua potestate debetur, ut præclara tot Romanorum pontificum gesta tu unus imitaturus, indictum jam biennio concilium ad optatum usque finem salubriter, honorificeque perducas. Id autem ut omnino perficias, suavis quoque illa ac perjucunda proximæ sessionis memoria suadet, monet, hortatur, impellit, qua inconsutilis Christi tunica in varias forsan, ni Deus occurrisset, particulas discindenda, in pristinum suum inconsutilem statum per te unum Leo X. est restituta. Tunc enim divinæ misericordiæ beneficio, inauditæque mansuetudinis tuæ merito factum est, ut quorum ferox antea imperium timebatur, promptam obedientiam tui adspexerint oculi: quorum asperæ comminationes audiebantur, humiles preces tuæ perceperint aures: quorum truculenta vulnera formidabantur, libentia oscula tui exceperint pedes: qui si in te uno vero atque legitimo Christi & Dei vicario, propheticum illud debuerit rursus impleri: *Adorabunt* (Psal. 37.)

Anno Christi 1541.

pro mea, quantula sit dicendi facultate, in medium afferam, quo conceptam animo tuo reformationem, & a nobis optatam diu, vehementissimeque speratam, omni studio, labore atque conatu prosequi non desistas. Sed antequam hæc aggrediar, per angelicam salutationem a beatissima virgine opem suppliciter implorabo. Ave Maria gratia plena, *&c.*

Cupientibus nobis, beatissime pater, supernæ illius Ierusalem (quam recte liberam, communemque omnium matrem sacra testatur pagina) excellentiam admirabilemque gloriam & dignitatem accuratius indagare, tria potissimum consideratione attentioneque digna in mentem veniunt. Primum, quod gratuita dote a sponso prælecta, deinde spiritali & individua copula illi conjuncta, beatissima postremo sobole fecunda mater effecta est. Universo siquidem humano genere protoparentum nostrorum transgressione vanitati subjecto, ejusque rationabili intellectu peccatorum caligine obscurato, ac divinorum semitam mandatorum prorsus oblito: impiaque cordis sui desperatione in omnem impudicitiam, turpitudinem, immunditiam prolapso, demerso atque defixo, sapientis Dei filius coomnipotenti & coæterno cum Patre sapientiæ suæ lumine in beneplacita paternæ voluntatis dispensatione perspiciens, mortales omnes non per alium quam per seipsum Filium ab æterno Deum, sed in extremo tempore hominem factum, inter Deum Patrem & homines mediatorem futurum, ipsi paternæ majestati reconciliari oportere, cælestique gratia recreari, ac perenni demum cælorum hereditate donari, tam insigne misericordiæ ac pietatis, & dilectionis erga nos sacrificium vel in ipso crucis patibulo offerre non recusavit. Licet enim unicam illam sponsam, cui per spiritale & castissimum matrimonium adveniente temporis plenitudine in odorem suavitatis insolubiliter jungendus erat, ita sordidam atque inopem conspicaretur, ut neque sordes ejus humano more copia rerum delere, neque forma inopiam excusare posset, nimio tamen humanæ salutis ardore flagrans, antequam e paterno sinu prodiens, mundum ingrederetur, ad Patrem ipsum in throno conversus clamavit: *Hostiam & oblationem noluisti, holocausta & pro peccato non postulasti, corpus autem adaptasti mihi: tunc dixi, Ecce venio: in capite libri scriptum est de me, ut faciam voluntatem tuam.* (Psalm. 93. Hebr. 10.) Quam, obsecro, voluntatem ad nos veniens Iesus Dei filius facturus erat? Illam nempe, illam, qua prædestinatos adoptionis filios sanctificavit, cum sanctissimo illo corpore divinæ suæ naturæ invisibili Spiritus sancti artificio, de purissima virginis carne aptato, in araque crucis ultro pro nobis oblato, de sacratissima ipsius corporis aqua sanguineque pretiosissimo, gratuitam dotem, heu nimis caram, nimisque pretiosam, ecclesiæ sponsæ suæ constituit atque confecit. Quo quidem lavacro, profluvioque dotali eamdem sponsam ab omni labe ita mundavit, omnique scientiæ ac sapientiæ thesauro locupletavit, ut omnium merito pulcerrima atque ditissima prædicari deberet, sacro illo testante eloquio: *Sicut lilium inter spinas, ita amica mea inter filias.* (Cant. 2.) ac rursus: *Multæ filiæ congregaverunt sibi divitias, tu vero supergressa es universas.* (Prov. 31.) At per quam reputamus spiritalem copulam, tam sanctum Christi & ecclesiæ matrimonium consummatum? per eam profecto, theologorum judicio, qua non solum duo per mutuam conjunctionem caro una, sed unum potius in carne una effecti sunt, canente sponsa: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* (Cant. 2.) Id quod sacrum divinumque mysterium præclarus ille universarum gentium institutor vas electionis divinitus contemplatus, magnum matrimonii sacramentum in Christo & ecclesia consummatum esse testatus est. Quippe qui tanta unitatis vi, tamque indissolubili amoris nexu mutuo conjuncti sunt, ligati, atque constricti, ut non minus difficile judicetur, a latere sponsi consortem ejus ecclesiam segregari, quam sit etiam impossibile, Christum Iesum salvatorem nostrum, aut hominem sine Deo interpretari, aut Deum sine homine intelligere, cum utramque in se naturam plenissime contineat: nec aliquo modo Christus exprimi possit, quin Deus pariter atque homo, idemque mediator Dei & hominum exprimatur. Non est igitur mirum, tale tantumque matrimonium non modo secundum legem divortium nullum pati, sed quod omnem naturæ ordinem, modum, consilium, institutum, atque decretum excedit, nec ipsa quidem temporali sponsi morte dirimi ullo modo potuisse. Siquidem mortales matrimonio conjungit Deus, quos licet homo separare non possit, mors tamen ipsa dirimit atque dissolvit. (Matth. 19. Marc. 10.) In Christi vero ecclesiæque matrimonio conjungitur ipse Deus, qui ut per se incorruptibilis & immortalis existens, ita incorruptibile & immortale matrimonium cum sponsa contrahens & consummans, insolubili ejus amplexu atque consortio post mortem magis quam in præsenti vita potitus est. Quam sane mutuam, insolubilemque conjunctionem ascendente Iesu ad Patrem, vehementissime admirantes angeli conclamarunt: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum delicys affluens, innixa super dilectum suum?* (Cant. 8.) Sed quid mirum, cælestem sponsum, speciosum forma præ filiis hominum, perpetua indissolubilique copula cum sponsa sua in terra & in cælo conjunctum fuisse? cum mortales omnes uxoribus senio cōfectis, non alia fere quam prolis susceptæ gratia, diuturno earum consortio delectentur: ipse vero ex virgineo ac fecundissimo consortis suæ ventre, non quidem arescente unquam vel senescente, sed viridi semper atque integro permanente, eam susceperit prolem, quæ numero, decore, gloria ceteras soboles antecellit. Abrahæ namque in alia regione versanti, cui domesticæ primo de incarnatione Verbi, Spiritus sancti ministerio, factæ sunt promissiones, cælitus dictum est: *Multiplicabo semen tuum super numerum arenæ maris & stellæ cæli, & in semine tuo benedicentur omnes gentes.* (Gen. 22.) Quidnam, obsecro, patres, tam ampla de futuro Abrahæ semine promissio innuebat? quid præmonstrabat? quid pollicebatur, nisi quod non in pluribus, sed in uno tantum semine, in ipso videlicet Dei hominumque mediatore Christo, & Dei & hominis filio, Deo pariter atque homine, mortales omnes divinæ immortalitatis benedictione replendi erant, cum per fecundissimum ecclesiæ partum, universum terrarum orbem Deo & Patri regenerandum, prolapsaque omnia sive cælestia, sive terrena in integrum restituendum, ac ipsas præcipue gentes a recta Dei semita alienatas, sanctorum consuetudine destitutas, sine spe ambulantes, absque timore viventes, & prorsus sine Deo in mundo hoc temere vagantes, illuminandum,

Sessio IX.

exemplum, & ex eo scandalum vergere dignoscuntur? Vt enim præcipuam illam doloris causam silentio præteream, inter eosdem ipsos non minus præcepto quam nomine fratres, quos partim conventuales, partim observantes trito vocabulo nuncupamus, tam magnum chaos intervenisse, ut qui observantum ordine non censentur; religiosorum numero excludantur, cum tamen nomen ipsum conventuale, modo reliquum vitæ respondeat, purgatis auribus nil nisi pudicum, sanctumque repræsentet: quonam mœrore, quo gemitu, quo singultu reliquum sacrarum religionum statum expressero? Si enim vel temporum malignitate vel dissimilitudine voluntatum eo deventum est, ut necessario in ecclesia Dei conventus unus, unaque observantia sit futura, quod ego maxime deploro: cur, quæso, observantia ipsa in plures rursus observantias scinditur, divellitur ac laceratur? ut dum uni regendo corpori, plura quidem capita, quam vix membra in ipso corpore sint regenda, præesse cernamus, veluti unum in plures rivulos derivatum flumen facilius exsiccari contingit, ita omnem spiritalem eorum profectum non mediocriter extenuari timendum est, monente apostolo Christicolas omnes, eos præcipue, qui & habitu & disciplina in unum convenerint, eodem sensu, eademque scientia abundare, idipsum dicere, nullam inter eos schismatis causam fovere, unum denique corpus atque unum spiritum existentes, unam scilicet obedientiam, unamque caritatem profitentes, ad optatum supernæ vocationis bravium properare debere. Ex quo fit, pater beatissime, ut si hodie sub diversis patrum vexillis fideli cuique merere liceat, ne forte in vanum propheta cantarit: *Astitit regina a dextris ejus in vestitu deaurato circumdata varietate*: illud quidem pro euangelica disciplina servanda omnino expediat, ut cuilibet eorum corpori suum præsit caput, non autem uni capiti plura subinde capita ambitiose vel monstruose potius astruantur. Nam si ad monasticum inde ordinem te contuleris, citra primam illam observantiæ conventusque dissonantiam, ac nonnullas etiam inter observantes ipsos obedientiæ contentiones atque scissuras, ne qua præcipua ignorantiæ, ambitionis, avaritiæ ac solicitudinis temporalis labes, intimis eorum præcordiis medullitus inhæserit, etiam atque etiam animadvertendum, inspiciendumque pro tua sapientia judicabis. Vt autem de femineo devotoque sexu, miserabilis cujus status ex conditione viri, qui caput est mulieris, attendi potest, quæ dicenda se offerunt, ex industria prætercam: jam obsecro, ad eos, qui in sortem domini vocati, clericalique insigniti charactere, præcipuam animarum curam ac solicitudinem gerunt, omnem mentem atque cogitationem conjicito. Quid enim inde regendis ovibus documenti, quid utilitatis, quid salutis sperari possit, clarius atque apertius conspicaberis. Heu, heu miseros patres, talia ex ore meo de filiis audituros! sed me longe miseriorem, propriis eadem labiis prolaturum, miserrimos autem eos, qui & vobis audiendi occasionem, & mihi dicendi causam suis operibus præbuere. Eo devenit insignis noster clericorum ordo, ut contempto acceptabili tempore, tantaque dierum nostrorum neglecta salute, caritatis regnum usque adeo destruxerimus, cupiditatis vero tyrannidem auxerimus, ut ne præclaram hanc ipsam

1. Cor. 1.

Psalm. 44.

A militiam nostram coram divina majestate, dictis factisque mentiamur, & vobis pro vestræ in nos pietatis officio diligentissime advertendum, & nobis ex pungenti conscientiæ stimulo vehementissime sit timendum. Neque enim modo, ut Augustini utar verbis, mendacium illud, falsa proferre, sed episcopum se aut sacerdotem, vel clericum profiteri, & contraria huic ordini operari.

Sacra parumper volumina revolvere placeat, vetusta patrum scita perscrutari, omnem denique canonum tenorem repetere: nonne clericum adulatorem impiumque, proximi proditorem, maledicum, fratrisque sui perversum insimulatorem, invidum, pacisque alienæ seditiosum B perturbatorem, ambitiosum, sacrarumque dignitatum sacrilegum usurpatorem, adulterum, ceterarumque obscœnitatum turpissimum perpetratorem, crudelem per se, injuriarumque suarum sævissimum vindicatorem, feneratorem, turpiumque lucrorum nefandissimum quæstorem: nonne, inquam, hujusmodi omnes clericos, aut ad sacerdotium non promoveri, aut promotos partim ab ordine sacerdotali deponi, partim vero suspendi omnino debere, eorumdem sacrorum voluminum, scitorumque patrum, ac priscorum canonum summa auctoritate, inviolabilique decreto didicimus? Quod si ecclesiæ C matris nostræ benignitas, providis suis consiliis a tanta priscorum canonum severitate aliquantulum non temperasset, quonam ejusmodi clerici tempestate nostra confugerent? quo conscia m sibi tot scelerum faciem obvolverent? cujus opem ac misericordiam implorare non formidarent? Nam dum omnibus ecclesiæ gradibus ita discussis, ad Vrbem ipsam, quam Babylonem apostolorum princeps divino afflatus Spiritu nuncupavit, aciem mentis conjicio, ejusque incolas pastores, qui quotidie per universum terrarum orbem animarum saluti præficiuntur, tantorum causam errorum interrogatione contendo: ecce divinam illam sponsam Ierusalem supernam, mystici sui corporis splendore fulgentem, aut D ipsius sponsi humanitatis fulgore splendentem, sed lugubri indutam veste, totam squalore confectam, lacrymisque perfusam, ad infimum suum corpus, quod hac fidelium unitate repræsentatur, visitandum descendere, nescio quo intuitu videor mihi conspicere, taliaque ad sacratissimos pontificis pedes sparsis crinibus provolutam, multo cum gemitu deplorantem audire: Hæccine ego, suavissime sponse, unica illa dilecta tua, atque formosa, quæ jam clamare possum, *Noli me considerare quia fusca sum*? Hæccine inclyta illa mea celebrisque domus, quam pene desertam, ac situ squalentem a nemine vi- E deo frequentari? Hæccine florida illa vinea, quam ut produceret uvas spectans, eam spinas, tribulosque produxisse perspicio? Vbi ille, jucundissime sponse, hortus meus irriguus? Vbi lilia mea candentia? Vbi rosæ immarcessibiles? Nonne hæc omnia gloria Libani cum decore Carmeli a me transeunte, evanuere? Vbi pascua, gregis mei, quæ tamquam arva deserti arefacta perlustro? Vbi pastores gregis, quos præesse potius quam prodesse, dispergere quam colligere, mactare quam salvare intelligo? Vbi demum carissimi illi filii, quos genui, quos educavi, quos fovi, quos decoravi. Illi autem spreverunt me, & adversus me unam tamquam parvulam, maternaque ubera non habentem, cornua erexere.

1. Petr. 5.

Cant. 1.

Isa. 5.

Anno Christi 1514.

bunt eum omnes reges terræ, omnes gentes servient ei. Quid est, obsecro, reliquum, nisi quod inviolabili ecclesiæ unitate procurata atque composita, tu Leo fortissime tamquam Dei zelotes, pro domus ejus decore atque salute, liberius cuncta, ferventius singula, audentius universa prosequaris? Iam nemo reclamat, nullus obsistit, omnes ad petram parvulos allisere, utque illis tandem salutarem præbeas escam, omnes a te expectant. Quid enim flagrantius nobiscum simul optare debent, qui modo erant in ecclesia Dei hospites atque advenæ, quam ut nunc fiant cum aliis per motum instaurationem sanctorum cives & domestici Dei, superædificati supra fundamentum apostolorum & prophetarum B in ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio crescit in templum sanctum, utque omnes pariter in uno spiritu ad ipsum Deum & patrem tendentes, incomprehensibilem ejus majestatem & gloriam uno ore celebrare possimus? Excitare igitur, beatissime pater, excitare in hoc unum præclarissimum ac saluberrimum Christianæ censuræ opus, ipsum amplectere, ipsum ad optatum usque finem prosequere. Væ enim nobis. Quid autem nobis? id enim parum dixisse est. Væ, inquam, universis Christi fidelibus, si tam raram futuri boni occasionem, si quod ne cogitandum quidem est, C frustra labi permiseris. At dicet fortasse quispiam: Iam ecclesia Dei in integrum fidei, spei, caritatisque vinculum est restituta. Fateor. Iam universum illius corpus uni capiti, hoc est, tibi subditum esse conspicitur. Et hoc summa cum alacritate affirmo. Iam omnes unum Deum, unam fidem, unum baptisma, ipsam denique ecclesiæ unitatem, extra cujus gremium quis constitutus veniam consequi peccatorum nullo modo potest, & corde juste credunt, & ore salubriter confitentur: nihil horum inficior. Sed quid hæc, obsecro, emolumenti sunt allatura, si reges, si principes Christiani nobilissima ecclesiæ membra, temporali adhuc truculentoque gladio, (heu, heu miseram nostram nimisque lacrymabilem tempestatem!) mutuo vexari, D dilaniari, confici, ac miserrime trucidari non desistunt? Si universum orbem qua possum mente collustro, præcipue autem Italiam, Germaniam, Galliam, Hispaniam, Angliamque potissimas ejus partes auro, argento, divitiis, populis, armis, robore, ingenioque refertas animadverto; quid ubique gentium, proh dolor! comperio, quod non vehementi me dolore affligat atque prosternat? imminentes invicem hostium terrores, invasiones, incursiones, impetus, prælia, direptiones, incendia, clades, stragesque Christianorum innumeras. Heu esurientia principum corda, nondum innoxiis Chri- E stianorum visceribus satiata! heu sitibundam terram, nondum de ferventi Christiani cruoris gurgite tumefactam! heu cæcam dæmonum rabiem, nondum innumeris fidelium cladibus expletam! Usquequo in humanam perniciem anhelatis, æstuatis, arderis? Quingentis Christianorum millibus vigesimo ab hinc anno, cruento gladio confossis atque prostratis, adhuc esuritis? adhuc sititis? adhuc inhiatis? En, pater beatissime, qui nihil libentius facere ab ipso matris utero didicisti, quam parcere inimicis: & qui tuam victor amari mansuetudinem quam virtutem vincendo formidari maluisti: parce obsecro, filiis tuis, non corruptibili emptis auro vel argento,

Sessio IX.

A sed pretioso ac vivifico Christi sanguine e diabolica potestate redemptis. Evigila, quæso, intende, enitere in saluberrimum componendæ pacis opus, quo perficiendo dum per legatos ac nuntios sedulam impertiris operam, ut arma interim conquiescant, a Christiano sanguine temperetur, expetendæ a cunctis induciæ statuantur, omnem tuam auctoritatem decretumque interpone. Cum enim tantis in rebus tam arduisque negotiis, principum animos non minus opinio famæ, quam ratio certa ad alterius vel contemptum, vel metum, vel odium, vel amorem soleat commovere, optatam hanc ipsam inter Christianos pacem celerrime confectum iri sperandum est. Sperandum dixi, imo, ut verius loquar te hujusmodi peragendæ pacis auctore tam casto, tam pio, tam religioso, constantissime affirmandum. Quippe cujus celeberrimum nomen apud Christianos principes tantæ hucusque fuit auctoritatis & gratiæ, ut quod tu pro communi omnium quiete, dignitate, salute decreveris, ratum gratumque omnes procul dubio sint habituri; non ignari, omnem tibi uni in cælo & in terra traditam a domino potestatem, ut non spiritualibus tantum viris, sed terrenis quoque hujus sæculi potestatibus in causa communis boni jus dicere non pertimescas. Quod tum demum, ut ad alteram doloris causam jam deveniam, felicissime contigerit, si hoc potissimum tempore cum omnis caro vitam suam corrupit, simulque omnes declinaverunt a recto, nec est qui faciat bonum, non est usque ad unum, ad universam Christianæ religionis censuram, quo cœpisti ardore procedas. O nos ignaros, o cæcos, o nostrimet prorsus oblitos! qui jucundo temporalis pacis solatio perfrui volumus, horrendis æterni belli suppliciis cruciandi; qui humanam rabiem sedari confidimus, iram omnipotentis Dei, suum in nos vibrantis gladium, subituri. Optas tu, summe pontifex, imo nihil te magis hoc optare affirmas, pacem inter Christianos tuos a domino impetrare? Internas nostras vitiorum simultates attende, ut his sedatis, quæ sunt externa, pace suavissima perfruantur. Nam si te ad sæcularem in primis hominum statum diligentissime discutiendum converteris, quid in eis existimas offensum iri, nisi impietatem circa divina fidei nostræ mysteria, quæ aut curiose perquirunt, aut leviter derident, aut superbe contemnunt, blasphemiam ac detestationem adversus Deum horribilem, in sanctosque abominabilem, detractionem in pastores sacros impiam atque nefandam, sacrarum censurarum contemptum, sacrilegia, rerumque divinarum occupationem ac subreptionem, avaritiam in comparandis fenore opibus damnatis vix Hebræis permisso, turpitudinem in quovis obscœnitatis genere inauditam, odium inextinguibile, sumendæque pro acceptis injuriis vindictæ flagrantissimam cupiditatem; unde frequentes rixæ, quotidiana vulnera, homicidiaque crebra proveniunt, extremam denique in quovis flagitio ac facinore perpetrando licentiam? Quæ quidem omnia tanto acerbiori animum tuum dolore conficient, quanto ea in hominibus diuturniora, graviora, impudentioraque esse conspexeris. Quid * si in obligationem observandæ virtuti & honestati religiosorum graduum mentem intenderis, nonne ibi quamplurima deprehendes, quæ in maximum animarum fidelium exem-

Gen. 6.

Psalm. 13.

ANNO CHRISTI 1514.

domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, præfatus sanctissimus dominus noster ex certis causis urgentissimis, & præsertim quia ea quæ in decima sessione determinari debent, non fuerunt adhuc absoluta per reverendissimos dominos cardinales & congregationes prælatorum, in quibus ea discutiuntur; ideo de consilio præfatorum reverendissimorum cardinalium decimam sessionem ad diem Veneris post festum sancti Benedicti proxime futuri, quę erit dies vigesimatertia Martii anni sequentis, prorogavit, prout in schedula prorogationis continetur, quæ legitime affixa, & per cursores executa fuit.

ANNO CHRISTI 1515.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquinto, indictione tertia, die vero vigesimasecunda mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, discreti viri Franciscus Vacca, & Enrardus Duvivier, præfati sanctissimi domini nostri cursores, in valvis basilicæ principis apostolorum de Urbe & Lateranensis ecclesiarum quasdam literas prorogationis affixerunt & publicaverunt tenoris infra scripti.

Leo, &c.

Licet alias decimam sessionem continuationis celebrationis sacri Lateranensis concilii, Kalendis Decembris in ultima nona sessione, sacro approbante concilio, per nos indictam, ex certis causis tunc expressis, ad diem Veneris post festum sancti Benedicti proxime præteriti, quæ erit dies vigesimatertia Martii præsentis mensis, de fratrum nostrorū consilio prorogaverimus & extenderimus, prorogatamque & extensam esse omnibus nuntiaverimus: quia tamen ea, quæ in dicta decima sessione determinari debent, matura indigent discussione, & per congregationes sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium & prælatorum, in quibus ea discutiuntur, non fuerunt adhuc absoluta: eapropter prorogationem decimæ sessionis hujusmodi de simili fratrum nostrorum consilio, ad tertium nonas Maii, quæ erit dies quarta mensis Maii proxime futuri etiam prorogamus & extendimus, prorogatamque & extensam etiam omnibus nuntiamus.

Placet. I.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero vigesimasecunda mensis Martii, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi, anno tertio, suprascriptæ literæ fuerunt affixæ & publicatę in valvis basilicæ principis apostolorum sancti Petri de Urbe, ac in valvis ecclesiæ Lateranensis per me Franciscum Vacca, sanctissimi domini nostri papæ cursorem.

Enrardus Duvivier
magister cursorum.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero vigesimasexta mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis, de Monte vulgariter nuncupatus, nobis notariis & scribis sacri concilii quasdam literas salviconductus ducis Ianuensis de mandato præfati sanctissimi domini nostri tradidit, mandans nobis, ut eas magnificis oratoribus Christianissimi regis Franciæ traderemus, seu tradi faceremus, & eisdem dicere faceremus, de mandato præfati sanctissimi domini, ut eas prælatis Gallicanæ ecclesiæ mitterent, ad effectum, ut volentes, & debentes venire ad sacrum concilium, tute & secure possent venire. Quas quidem literas salviconductus nos Bernardus Sculteti, & Bernardinus de Contreras notarii & scribę infra scripti, per duos testes recognosci fecimus, & easdem literas sic recognitas, cum earum recognitione, a tergo venerabili viro magistro Enrardo Duvivier, sanctissimi domini nostri papæ magistro cursorum dedimus, ut eas supradictis magnificis oratoribus Christianissimi regis Francię per duos cursores tradi faceret.

SESSIO X.

Die vero Sabbati vigesimaoctava mensis Aprilis ejusdem anni, discreti viri Ioannes Bernardi, & Ioannes Duveti cursores, præfatas literas salviconductus se magnificis oratoribus Christianissimi regis Franciæ præsentasse & intimasse, ac idem dimisisse eis, nobis notariis, prout in schedula eorum manibus subscripta, retulerunt.

Tenor autem literarum salviconductus, de quo supra fit mentio, talis est:

Octavianus de Campofregoso, Dei gratia Genuensis dux, & populi defensor.

Literis sanctissimi domini nostri moniti, harum nostrarum auctoritate damus, concedimus, & impartimur tutum, amplum, validum & generalem salvumconductum, omnimodamque fidentiam, & liberam facultatem quibuscumque prælatis Gallicis, & aliis cujusvis nationis vocatis a summo pontifice ad sacrum Lateranense concilium, nec non eorum servitoribus, equitaturis, bulgiis, valisiis, bonis & rebus quibuscumque, transeundo per totum territorium, & districtum Genuæ, tam mari quam terra, sibique per transitum morandi, & pro libito discedendi, ac redeundi tute, libere & impune, omnique impedimento & molestia reali & personali cessante, penitusque remota, non obstantibus aliquibus guerris, odiis, inimicitiis, controversiis & differentiis inter nos, & commune Genuensis ex una parte, & alios quoscumque, sine qui velint, ex altera, vertentibus, seu quæ in posterum verti possent, damnis, præliis, injuriis, & offensionibus cujusque Genuensis per quemvis illatis, vel inferendis, represaliusque seu represaliarum literis concessis, vel concedendis, nec aliis obstantiis quibuscumque, etiam si talia forent de quibus oporteret mentionem facere specialem, quæ pro specificatis habeantur. Mandantes quibuscumque officialibus & subditis totius territorii Genuensis tam in mari, quam in terra, ut nostras salviconductus literas observent, faciantque ab omnibus inviolabiliter observari sub pœna indignationis nostræ. In quorum testimonium præsentes fieri jussimus & registrari, nostrique sigilli impressione muniri.

Datum Genuæ in palatio ducali, die 22. Martii 1515.

Idem Octavianus.
Simon.

Tenor vero recognitionis talis est:

Die Iovis vigesimasexta Aprilis 1515. constituti in domo dominorum Bartholomæi & Eduardi Doria mercatorum Ianuensium, Romanam cu-

curiam

ANNO CHRISTI 1514. ...19. ...en. 1.

xere. Accurre pater, succurre fili, occurre sponse: ego enim te, ut Dei vicarium patrem colo, ut hominem filium diligo, ut ecclesiæ universæ præpositum sponsum amplector. *Misereminí autem, misereminí mei, vos quoque amici mei, quia filii dereliquerunt me, & ex carissimis meis, non est qui consoletur me.* Audistis, patres, matris vestræ singultus, lacrymas conspexistis, vociferationes intellexistis, implorationem misericordiæ, pietatisque vestræ animadvertistis. Eia agite, observandi antistites, vos primo nunc appellare juvat. Omnem, quæso, cogitationem, vigilantiam, consilium, industriam, operam atque conatum in hanc ipsam tam necessariam, tamque salubrem morum reformationem intendite, adhibete, configite ac locate. Quid sobrietatis, quid decoris, quid pudicitiæ, quid hospitalitatis, quid sapientiæ, quid rectitudinis ac justitiæ de quovis perfecto pastore optatur, speratur ac prædicatur? totum id in ceteros Christi fideles, & vitæ candore & verbo doctrinæ, divinæ cooperantis gratiæ largitate transfundite, hujus præsertim amplissimi senatus favente consilio, auctoritate, decreto. Vos enim jam appello, patres amplissimi, vos obtestor, vos imploro, vos, inquam, providi totius Christiani orbis moderatores, divini Christianæ fidei consultores, proprii ac singulares Romani pontificis electores, dilectissimi sedis apostolicæ filii, amplum Romanæ ecclesiæ gremium, latissimumque omnium bonorum perfugium, firmissimi denique terrarum cardines, solidissimæque columnæ, quibus universum nostræ fidei ædificium suffultum atque firmatum, in consummationem usque sæculi perdurabit immobile. Tantam, obsecro, vestri ordinis dignitatem perpendite, ne si forte eam, vestrique gregis salutem singuli neglexeritis, nobilissima cujusque vestrum anima ante horrendum Christi tribunal, vel invita cogatur audire. *Si ignoras te, o pulcerrima inter mulieres, egredere & abi post vestigia gregum tuorum, & pasce hœdos tuos juxta tabernacula pastorum.* Vt autem dignitatem hanc ipsam vestram & animo cognoscatis & opere comprobetis, quod in humanis studiis, quod in religione, quod denique in universo Romano, Christianoque clero, salutari ac necessaria indiget discussione, censura, institutione, pullulantium scilicet hæreseon extirpatio, morum disciplina, regularis obedientiæ unitas, clericalis amictus institutum, sacrorum initiatio, multijuga sacerdotiorum collatio, animarum cura, pastorum præsentia, diœceseon visitatio, annua episcopalium synodorum congregatio, frequens metropolitanorum conciliorum celebratio, hæc omnia diligentia, consilio, integritateque vestra discutite, castigate, componite. Nisi enim hoc ipso concilii tempore, nisi per vos, nisi sub tanto animarum nostrarum episcopo atque pastore, & famam nostram, quæ fere prorsus amissa est, recuperaverimus, & salutem ipsam, quæ spe exigua, extremaque pendet, retinuerimus: nihil est præterea quo confugere, aut in quo sperare possimus. Verum ut alacriori tandem animo ad hanc ipsam morum institutionem suscipiendam singuli convertamur, recordare, obsecro, Leo sanctissime, recole atque considera, quam inæstimabili dotis precio nostra superna mater ecclesia sancta unigenito Dei Filio desponsata, quam insolubili copula cum eo conjuncta, quam præclara sobole fecunda mater effecta

...nt. 1.

A sit. Contemplare singulas universasque causas, quæ ut pro ecclesiæ corpore, quod nos sumus, instituendo ac reformando, omnes animi vires intendas, cunctosque industriæ nervos adhibeas, partim alliciunt & invitant, partim vero stimulant atque impellunt. Tu quidem in celebri & florida civitate natus, ex sapientissimis parentibus ortus, ac eximiis animi dotibus excellens, & inter eruditissimos homines, liberaliaque studia nutritus, meritoque, nondum puerilibus annis egressus, cardinea dignitate ornatus, inter sacra arduaque negotia diutissime versatus, tanta, præter naturæ bonitatem, & rerum experientiam, ingenii gloria excelluisti, ut occurrente Romani pontificis obitu, sic ascensus tuus ad summum istum pontificatum celebraretur, quod veluti cetera in te præclara fama ingenii superabat, ita ingenii famam expectatio tantæ dignitatis, expectationem vero assumptio ipsa mirabiliter superaret, acclamantibus cunctis: *A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris: Dextera domini fecit virtutem, dextera domini exaltavit te.* Ne duriorem autem humeris tuis conditionem, quam ferre possis, hęc omnia imponere videantur; ego ille, qui nihil horum sine magna cura, pietate ac reverentia supremæ dignitatis tuæ, sacrosanctique hujus amplissimi ordinis, ac universi ecclesiastici gradus locutus sum, prædico, clamo, denuntio, & si per viscera Iesu Christi obtestari te semel licet, nunc utique obtestor: Concitare atque exurge, Sion matrem nostram sponsamque tuam circumda, ipsam complectere, in turribus ejus mirabilia Dei enarra, fidelium corda virtute instrue atque compone. Vrbem primum, ut judicium incipiat a domo domini: inde orbem disciplinæ tuæ censura in pristinum fidei, spei, caritatisque cultum restitue. Omnia namque Christianæ reipublicæ jura, singula bonorum perfugia, innocentum præsidia, pœnitentium merita, malorum supplicia, omnis denique temporum præteritorum memoria, ratio præsentium, spes futurorum, ut in tua hodie potestate, in tua sententia, in tuo judicio sunt posita atque defixa; ita & per te unum, si partim recuperata, partim vero fuerint conservata, jam pacate omnia se inter Christianos habebunt. Iam Deo reconciliati, unanimi consilio atque ardore in perfidos ac immanes Christiani nominis hostes bellum & propulsabimus & aggrediemur. Iam victricem classem & exercitum gloriosum Constantinopolim & Ierusalem versus, cursu prospero, Deo favente dirigemus: propheticum illud memorantes & concinentes: *Introibimus in tabernaculum Dei, adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus.* Iam te invicto nobiscum leone pugnante, universis tandem corporis & animæ hostibus debellatis, devictis atque consumptis sub felici faustoque beatitudinis tuæ vexillo, supernam illam Ierusalem introeuntes, ac simul cum sanctis apostolis, prophetis, euangelistis, doctoribus atque pastoribus divinæ hereditatis effecti participes, ante regium thalamum decantabimus: *Regi sæculorum, immortali & invisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.* Dixi.

SESSIO IX.

Psalm 117.

Psalm. 131.

1. Tim. 1.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero vigesimasexta mensis Novembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini

ANNO CHRISTI 1515.

Reverendus pater dominus Ludovicus episcopus Maurianensis, orator ducis Sabaudiæ.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, orator ducis Ferrariç.

Archiepiscopi.

Reverendus pater dominus Stephanus Patracensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Orlandus Avenionensis.
Reverendus pater dominus Andreas Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Surrentinus.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Andreas Spalatensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Turritanus.
Reverendus pater dominus Alexander Viennensis.
Reverendus pater dominus Antonius Atheniensis.

Episcopi.

Reverendus pater dominus Iannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Aloysius Parentinus.
Reverendus pater dominus Bartholomęus Iustinopolitanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Aquilanus.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cenetensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Bidunensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Faventinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Silvius Bojanensis.
Reverendus pater dominus Marinus Cassinensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Vasinius Placentinus.
Reverendus pater dominus Aloysius Interamnensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Nannetensis.
Reverendus pater dominus Marius Vgentinus.
Reverendus pater dominus Iustinianus Amerinus.
Reverendus pater dominus Hugo Reginensis.

SESS. X.

A Reverendus pater dominus Bartholomęus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Aloysius sancti Marci.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienfis.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Marianensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Hieronymus Niciensis.
B Reverendus pater dominus Antonius Calinensis.
Reverendus pater dominus Philippus Ajacenus.
Reverendus pater dominus Theseus Racanatenus.
Reverendus pater dominus Matthæus Vmbriaticensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Augustinus Perusinus.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Veverensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Vestanus.
Reverendus pater dominus Alexander Vrbevetanus.
Reverendus pater dominus Angelus Britonoriensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.
Reverendus pater dominus Paulus Esinensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Ansarensis.
D Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Casertanus.
Reverendus pater dominus Augustinus Agriensis.
Rverendus pater dominus Guarrinus Nucerinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vrgellensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Natalis Vigiliensis.
Reverendus pater dominus Silvius Comaclensis.
Reverendus pater dominus Valentinus Pennensis.
Reverendus pater dominus Thomas Lechliensis.
Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.
Reverendus pater dominus Lactantius Suanensis.
E Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Laurentius Dulcinensis.
Reverendus pater dominus Sixtus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Zacharias Terracinensis.
Reverendus pater dominus Euangelista Cajacensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Agrigentinus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.

Reverendus

Anno Christi 1515.

riam sequentium dominus Eduardus præfatus, A & dominus Thomas Pecunia cives & mercatores Ianuenses medio eorum juramento recognoverunt, & se recognoscere dixerunt manum & personam illustrissimi domini ducis Ianuensis Octaviani de Campofregoso, manum & personam cancellarii, & sigillum ejusdem ducis in retroscriptis literis appositum, &c. Et dixerunt esse illorum, quorum nubi esse dicuntur.

Ita est. B. de Contreras.
Ita est. B. Sculteti.

Tenor vero intimationis.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero Sabbati vigesima octava mensis Aprilis, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, originales literæ passus præsentatæ & intimatæ ac dimissæ fuerunt illustrissimis dominis de Solier, & Nostromars, oratoribus Christianissimi regis Franciæ, cujus præsens copia extracta & collationata fuit a suo proprio originali per nos Ioannem Bernardi, & Ioannem Duveti cursores.

Enrardus Duvivier
magister cursorum.

Anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero secunda mensis Maii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, fuit congregatio reverendissimorum dominorum cardinalium, & omnium prælatorum existentium in curia, & interesse volentium in palatio apostolico in superiori capella. In qua interfuit sanctissimus dominus noster præfatus, & interfuerunt cardinales numero viginti & unus, & prælati numero sexaginta & septem. Et fuerunt lectæ per reverendum patrem dominum Thomam Phædram secretarium concilii schedulæ proponendæ in proxima sessione. Et fuerunt ab omnibus approbatæ, & post aliqualem & maturam discussionem super aliquibus ex ipsis, tandem votatæ & approbatæ ad Dei omnipotentis laudem, & ecclesiæ exaltationem.

SESSIO X.

Sessio X.

ANNO a nativitate domini 1515. die vero Veneris quarta mensis Maii, indictione tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ X. anno tertio fuit celebrata decima sessio sacrosancti concilii generalis in ecclesia Lateranensi in loco solito, in qua fuit præfatus sanctissimus dominus noster, & fuerunt præsentes infra scripti reverendissimi cardinales, patriarchæ & archiepiscopi, & episcopi, ac principum oratores, ac illustres domini, barones, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.
Reverendissimus dominus Franciscus Tiburtinensis.
Reverendissimus dominus Marcus Prænestinus.

Presbyteri cardinales.

Sessio X.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus dominus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.
Reverendissimus dominus Antonius sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.
B Reverendissimus dominus Achilles tituli sancti Sixti.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli S. Sabinæ, de Saulis.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Fridericus de sancto Severino, sancti Angeli.
Reverendissimus dominus Hippolytus sanctæ Luciæ in Silice.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
C Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Alphonsus sancti Theodori.
Reverendissimus dominus Iulius sanctæ Mariæ de navicula.
Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu.
Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
D Reverendus pater dominus Franciscus Consanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Franciscus Taurinensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Pompeius Reatinus.
E Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Silvester Vvigorniensis episcopus, orator illustrissimi Henrici regis Angliæ.
Reverendus pater dominus Ioannes Gneznensis archiepiscopus, orator illustrissimi Sigismundi Poloniæ regis.

Innocentio octavo, Alexandro sexto & Iulio secundo Romanis pontificibus prædecessoribus nostris probatam, a sanctis quoque ac Deo devotis, & in magna ob sanctitatis opinionem existimatione habitis, evangelicæ veritatis prædicatoribus prædicatam esse ostendunt. Nos super hoc, prout nobis est ex alto concessum, opportune providere volentes, alterius quidem partis, justitiæ zelum, ne vorago aperiretur usurarum, alterius pietatis & veritatis amorem, ut pauperibus subveniretur: utriusque vero partis studium commendantes, cum hæc ad pacem & tranquillitatem totius reipublicæ Christianæ spectare videantur, sacro approbante concilio, declaramus & definimus, montes pietatis antedictos per respublicas institutos, & auctoritate sedis apostolicæ hactenus probatos & confirmatos, in quibus pro eorum impensis & indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas & aliarum rerum ad illorum conservationem, ut præfertur, pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat ultra sortem absque lucro eorumdem montium accipitur, neque speciem mali præferre, nec peccandi incentivum præstare, neque ullo pacto improbari, quinimo meritorium esse, ac laudari & probari debere tale mutuum, & minime usurarium putari, licereque illorum pietatem & misericordiam populis prædicare, etiam cum indulgentiis a sancta sede apostolica eam ob causam concessis: ac deinceps alios etiam similes montes cum apostolicæ sedis approbatione erigi posse: multo tamen perfectius, multoque sanctius fore, si omnino tales montes gratuiti constituerentur, hoc est, si illos erigentes, aliquos census assignarent, quibus si non omni, saltem vel media hæc parte hujusmodi montium ministrorum solvantur impensæ, ut ad leviorem æris solvendi portionem medio hoc pauperes gravari contingat, ad quos, cum hujusmodi census assignatione, pro impensarum supportatione erigendos, Christi fideles majoribus indulgentiis invitandos esse decernimus. Omnes autem religiosos, & ecclesiasticas ac sæculares personas, qui contra præsentis declarationis & sanctionis formam de cetero prædicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latæ sententiæ pœnam, privilegio quocumque non obstante, incurrere volumus, non obstantibus præmissis ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, definitionis, decreti & excommunicationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, quarto Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et interrogati per scrutatores votorum responderunt placere contenta in schedula, excepto reverendo patre domino Ieremia archiepiscopo Tranensi qui dixit, non placere, quia didicit per experientiam, quod præfati montes sunt plus damnosi quam utiles.

A Deinde reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus ascendit ambonem, & legit contra exemptos schedulam & alias materias, ecclesiasticam libertatem & dignitatem episcopalem concernentes, cujus tenor talis est:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Regimini universalis ecclesiæ, disponente domino, præsidentes, juxta pastoralis officii debitum libenter intendimus utilitatibus subdito- B rum, & ad conservandam libertatem ecclesiasticam & removenda scandala, ponendam concordiam, & nutriendam quietem inter ecclesiarum prælatos & eorum subditos, eo propensius apostolicæ solicitudinis studium adhibemus, quo dissensionem talium fore dispendiosam experimento comprobatur: nec non indulta pariter & privilegia eisdem subditis in ipsorum prælatorum dispendium, tam per prædecessores nostros, quam sedem apostolicam concessa, ita libenter moderamur, ne exinde scandala procedant, neve ex eis ulli detur materia malignandi, & personæ ecclesiasticæ a bono obedientiæ, nec non divini perseverantia servitii nullatenus retrahantur. C Sane nuper ad nostrum relatio fide digna perduxit auditum, quod canonici patriarchalium, metropolitanarum & cathedralium & collegiatarum ecclesiarum & alii clerici sæculares plura præsumunt, quæ ipsis infamiam non parvam pariunt, & aliis inferunt læsionem prætextu exemptionis & libertatis a dicta sede obtentæ, ordinariorum correctiones & ordinationes subterfugiunt, ac eorum forum sive judicium declinant. Nonnulli etiam impunitatem suorum excessuum per privilegium exemptionis obtinere sperantes, excessus ipsos commitere non verentur, quos nisi per exemptionem, qua gaudent, crederent se defendi, nullatenus fuissent commissuri. Hinc itaque D accidit, ut propter eorum audaciam, qui prætextu privilegii exemptionis impunitatem excessuum obtinere confidentes, nonnulla multoties committant enormia, per quæ plurimum diffamatur ecclesia, & scandala gravia generantur, potissime autem cum talia per eos, ad quos horum spectat correctio, incorrecta remaneant, seu illi, ad quos spectat, illa punire negligunt: Nos volentes, ne eo prætextu delicta remaneant impunita, morbo hujusmodi necessariam adhibere medelam, sacro approbante concilio statuimus, ut de cetero illi, quibus exemptorum correctio & punitio a dicta sede demandata est, circa illam vigilanter intendant, & diligenter E officii sibi commissi debitum exequantur; & quamprimum eis exemptos ipsos deliquisse, legitime constiterit, ita eosdem exemptos delinquentes puniant, quod iidem exempti metu pœnæ a suis arceantur insolentiis, & alii eorum exemplo perterriti, prosilire ad similia merito perhorrescant. Et si circa hoc negligentes fuerint, diœcesani & alii locorum ordinarii eosdem, quibus exemptorum correctio hujusmodi competit, personaliter si (illorum copia & notitia haberi poterit) alioquin, vel si nullus in partibus exemptorum ipsorum certus judex fuerit, eos quorum sua in præmissis interesse putaverint, per edictum publicum cathedralium seu aliarum ecclesiarum locorum, in quibus exem-

ANNO CHRISTI 1515. SESSIO X.

Oratores.

Illustris dominus Albertus de Carpi, serenissimi Maximiliani electi imperatoris orator.
Magnificus dominus Ludovicus Solier, orator Christianissimi regis Franciæ.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis Hispaniæ.
Reverendus pater dominus Michael Brut, illustrissimi regis Portugalliæ orator.
Magnificus dominus Marinus Georgius, dominii Venetorum orator.
Magnificus dominus Marinus Charatius, illustris ducis Mediolanensis orator.
Magnificus dominus Franciscus Victorius, dominii Florentinorum orator.
Illustris dominus Ioannes Filibertus de Palude, comes de Iaes, & reverendus pater dominus Petrus de Baonia, illustrissimi domini ducis Sabaudiæ oratores.

Senator, conservatores, illustres domini temporales.

Magnificus dominus Iacobus senator Vrbis.
Illustris dominus Prosper de Columna, dux Caniæ.
Illustris dominus Marcus Antonius de Columna.
Illustris dominus Ludovicus de Vrsinis, comes Petiliani.
Illustris dominus Nicolaus Volski, miles Polonus.
Illustris dominus Laurentius de Satmat.
Illustris dominus Mutius de Columna.
Illustris dominus Ioannes Franciscus de Coluna.
Magnificus dominus Euangelista Magdalenæ, conservator Vrbis.
Magnificus dominus Marius de Crescentiis, conservator Vrbis; & quamplures alii nobiles & milites Hierosolymitani.

Celebrata missa per reverendum in Christo patrem Ioannem archiepiscopum Gneznensem oratorem regis Poloniæ, & habita oratione per reverendum patrem dominum Stephanum archiepiscopum Patracensem, quæ juxta morem infra ponetur. Et cantato euangelio per reverendissimum dominum Alexandrum sancti Eustachii diaconum cardinalem secundum Matthæum, quod incipit: *Dixit Iesus parabolam hanc: Simile est regnum cælorum homini regi*, &c. Et cantatis orationibus consuetis, & hymno, Veni creator, per præfatum sanctissimum dominum nostrum præscripti oratores illustrissimi ducis Sabaudiæ dederunt præfato sanctissimo domino nostro mandatum præfati illustrissimi ducis ad interessendum nomine suo in sacrosancto Lateranensi concilio. Et idem sanctissimus dedit illud reverendo patri domino Thomæ Phædra legendum in ambone. Qui ascendens ambonem, legit illud alta & intelligibili voce. Quo perlecto præfati oratores accesserunt ad pedes sanctitatis suæ, & genibus flexis osculati sunt beatissimos pedes. Deinde exclusis illis qui de more interesse non debent, & clausis portis concilii, reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis ascendit ambonem, & legit schedulam super confirmatione montis pietatis; cujus tenor talis est:

Matth. 18.

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Inter multiplices nostræ solicitudinis curas,

A illam in primis suscipere pro nostro pastorali officio debemus, ut quæ salubria, & laudabilia, ac catholicæ fidei consona, & bonis moribus conformia, nostro tempore non solum enucleentur, verum etiam ad posteros propagentur: & quæ materiam scandali præbere possent, penitus succidantur, & radicitus extirpentur, nec pullulare usquam sinantur, ea in agro dominico & vinea domini sabaoth dumtaxat conseri permittendo, quibus fidelium mentes pasci spiritualiter possint, eradicatis zizaniis & oleastri sterilitate succisa. Sane cum olim inter nonnullos dilectos filios sacræ theologiæ magistros, ac juris utriusque doctores, controversiam quamdam non sine populorum scandalo & murmuratione exortam & nuper his diebus innovatam esse compererimus B circa pauperum relevationem, in mutuis eis publica auctoritate faciendis, qui montes pietatis vulgo appellantur, quique in multis Italiæ civitatibus ad subveniendum per hujusmodi mutuum pauperum inopiæ, ne usurarum voragine deglutiantur, a civitatum magistratibus & aliis Christi fidelibus sunt instituti, atque a sanctis viris divini verbi præconibus, & laudati, & persuasi, ac a nonnullis etiam summis pontificibus prædecessoribus nostris probati & confirmati sint, ne præfati montes a Christiano dogmate dissonantes, vel non utraque parte diversimode sentiente atque prædicante. Nonnullis enim magistris & C doctoribus dicentibus eos montes non esse licitos, in quibus aliquid ultra sortem pro libra, decurso certo tempore per ministros hujus montis ab ipsis pauperibus, quibus mutuum datur, exigitur, & propterea ab usurarum crimine injustitiave, seu ab aliqua certi specie mali mundos non evadere, cum Dominus noster, Luca euangelista attestante, aperto nos præcepto obstrinxerit, ne ex dato mutuo quidquam ultra sortem sperare debeamus. Ea enim propria est usurarum interpretatio, quando videlicet ex usu res, quæ non germinat, nullo labore, nullo sumptu, nullove periculo lucrum fœtusque conquiri studetur. Addebant etiam iidem magistri & doctores, in his montibus neque commutativæ neque distriD butivæ justitiæ fieri satis, cum tamen justitiæ terminos contractus hujusmodi excedere non debeant, si debeant approbari: idque præterea probare nitebantur, quia impensæ pro hujusmodi montium conservatione a pluribus, ut aiunt, debitæ a solis pauperibus, quibus mutuum datur, extorqueantur: pluraque interdum ultra necessarias & moderatas impensas, non absque specie mali ac incentivo delinquendi, quibusdam aliis personis, ut inferre videntur, exhibeantur. Aliis vero pluribus magistris & doctoribus contra asserentibus, & in multis Italiæ gymnasiis verbo & scripto conclamantibus pro E tanto bono, tamque reipublicæ pernecessario, modo ratione mutui nihil petatur, neque speretur: pro indemnitate tamen eorumdem montium, impensarum videlicet ministrorum eorumdem ac rerum omnium ad illorum necessariam conservationem pertinentium, absque montium hujusmodi lucro, idque moderatum & necessarium ab his, qui ex hujusmodi mutuo commodum suscipiunt, licite ultra sortem exigi & capi posse nonnihil licere, cum regula juris habeat, quod qui commodum sentit, onus quoque sentire debeat, præsertim si apostolica accedat auctoritas. Quam quidem sententiam a felicis recordationis Paulo secundo, Sixto quarto,

Anno Christi 1515.

Sessio X.

& alia, quæ legis diœcesanæ & jurisdictionis sunt, & ad ipsos episcopos dumtaxat pertinent, temere auferre, fraudare, usurpare, seu ut præmissa fiant, mandare, ac ipsa & fructus quoscumque, ne a civitatibus, terris & locis eorum extrahantur, prohibere : feuda, possessiones & prædia occupare, & indebite detinere, seu ad feuda & bona ipsarum ecclesiarum eis concedendum, ac beneficia ecclesiastica personis per eos nominatis conferendum, minis & terroribus ac aliis viis indirectis inducere & compellere, & alia quamplurima damna, jacturas & injurias ecclesiis & earum prælatis, ac cleris præfatis inferri, non modo permittere, sed etiam expresse mandare præsumant. Attendentes igitur, quod laicis in clericos & personas ecclesiasticas, ac bona ecclesiastica non est attributa facultas, atque æquum & justum esse, ut in eos jura insurgant, qui illa offendere præsumunt : nec non considerantes, quantum ex his tam nostro & apostolicæ sedis honori, quam personarum ecclesiasticarum quieto & prospero statui, non sine damnanda pernicie derogetur : ac cupientes eos, quos ad observantiam jurium, virtutum præmia non inducunt, non tam adjectarum exaggeratione pœnarum, quam adjiciendarum de novo formidine a temerariis ausibus refrenare, omnes & singulas constitutiones, quæ super decimarum solutione, & contra violatores & raptores ecclesiarum, & incendiarios, agrorum depopulatores, & tam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, quam venerabiles fratres nostros episcopos, & alias personas ecclesiasticas, sæculares & regulares capientes, detinentes, & eorum jurisdictionem & jura quomodolibet indebite occupantes, aut eos in eorum jurisdictionis exercitio perturbantes seu molestantes, eos quoque ad conferendum beneficia ecclesiastica personis per eos nominatis, aut alias de illis pro eorum libito voluntatis disponendum, & feuda ac bona ecclesiastica in emphyteusi concedendum, aut alias vendendum temere compellentes, nec non statuta contra libertatem ecclesiasticam facientes, & ad præmissa, auxilium, consilium vel favorem præstantes hactenus emanarunt, innovamus. Et cum ea, nedum juri contraria, sed etiam ecclesiasticæ libertati opprobriosa sint quamplurimum & adversa, ut de officio nobis credito dignam Deo possimus reddere rationem, affectibus & monitis paternis imperatorem, reges, principes, duces, marchiones, comites, barones & quoscumque alios alterius cujuscumque nobilitatis, præeminentiæ, potentiæ seu potestatis, excellentiæ vel dignitatis existentes, attente hortamur in Domino, eisdem virtute sanctæ obedientiæ mandantes, ut ipsi constitutiones prædictas observent, & faciant a suis etiam subjectis inviolabiliter observari, quacumque consuetudine contraria non obstante, si divinam offensam & sedis apostolicæ debitam vitare voluerint ultionem. Ac collationes de dictis beneficiis sic factas, nullas & irritas nihilominus esse decernimus, ac illis utentes, reddentur inhabiles ad alia beneficia ecclesiastica obtinenda, donec cum eis super hoc per sedem prædictam fuerit dispensatum. Mature quoque considerantes, quod post Christi ad cælos ascensionem, apostoli per singulas urbes & diœceses episcopos distribuerunt, sicut sancta Romana ecclesia per orbem constituit, eosdem episcopos in partem solicitudinis vocando, onera gradatim distribuendo per patriarchas, primates, archiepiscopos & episcopos : ac sacris etiam canonibus fuerit definitum, per eos pro morum correctione, & controversiarum decisione & determinatione, ac mandatorum domini observatione, fieri debere concilium provinciale, ac synodum episcopalem, ut depravata corrigerentur, & illa facere negligentes, canonicis pœnis subjacerent : cum conveniat, nos circa ea quæ rempublicam Christianam concernunt, esse intentos, desiderantes canones ipsos firmiter observari, eisdem patriarchis, primatibus, archiepiscopis & episcopis districte injungimus ut de officio eis commisso dignam Deo possint reddere rationem, canones, concilia & synodos hujusmodi fieri mandantes, quocumque privilegio non obstante, inviolabiliter observent, præterquam quoad concilium provinciale, quod de cetero singulis trienniis mandamus, ad illaque etiam exemptos accedere debere decernimus, privilegio ac consuetudine quacumque contraria non obstantibus. Circa hoc autem negligentes, pœnas in eisdem canonibus contentas se noverint incursuros. Et cum constitutione in concilio Viennensi edita, quæ incipit, In plerisque, ut pontificiæ dignitatis honor servaretur, statutum fuerit, ne ecclesiis cathedralibus bonis temporalibus, sine quibus spiritualia diu esse non possunt, privatis, ac clero & populo Christiano carentibus, de aliquibus personis præsertim religiosis provideretur, constitutionem ipsam innovamus, illamque inviolabiliter observari debere volumus atque mandamus, nisi aliqua justa causa, in consistorio nostro secreto approbanda, aliter duxerimus faciendum. Nos enim quidquid contra præmissa, vel, aliquod præmissorum contigerit attentari, irritum decernimus & inane, contraria quacumque constitutione vel privilegio non obstante. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, prohibitionis, præcepti, constitutionis, ordinationis, hortationis, injunctionis, innovationis, voluntatis, mandati & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, 4. Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt placere, dempto præfato reverendo patre domino Ieremia archiepiscopo Tranensi, qui dixit, non placere in quantum schedula dat ordinem, quod episcopi contra exemptos debeant formare processus & mittere ad curiam.

Postmodum vero reverendus pater dominus Franciscus episcopus Nannetensis ascendit ambonem, & legit schedulam super impressione librorum, cujus tenor talis est :

exemptorum judices hujusmodi residere, seu nullis eorumdem exemptorum judicibus existentibus, ipsos exemptos deliquisse contigerit, valvis affigendum moneant, ut ipsi tales exemptos delinquentes & criminosos puniant & castigent infra competentem terminum, monentium ipsorum arbitrio moderandum. Et si ipsi moniti in hoc negligentes fuerint, & id adimplere neglexerint, seu recusaverint, tunc, ut in eo, in quo deliquerint, puniantur, cognitione hujusmodi ea vice sint privati, & se non intromittant ullatenus de eisdem: sed diœcesani & alii locorum ordinarii hujusmodi contra tales exemptos, delinquentes & criminosos auctoritate nostra ad inquisitionem, vel per accusationem sine aliquibus tormentis procedere, & testes per seipsos examinare possint, ac processum ipsum, quem ratione solennitatis juris, præterquam ratione citationis omissæ, dummodo delictum alias rite probatum fuerit, nullum allegari vel dici posse prohibemus, sed per eos habitum, clausum, & eorum sigillo munitum, ad sedis apostolicæ examen, ipsorum exemptorum delinquentium expensis, etiam in ipso processu factis, ad quarum solutionem ordinarii ipsi possint eosdem inquisitos & accusatos compellere, per proprium vel alium nuntium, quanto citius destinare procurent, apud eamdem sedem per Romanum pontificem vel alium, cui duxerit committendum, diligenter examinandum, & ita culpabiles repertos, quoad condemnationem vel propter sufficientia indicia, propter quæ ad torturam pro veritate exquirenda procedi valeat, ad ipsos diœcesanos, seu ordinarios per eos auctoritate nostra in causa inquisitionis seu accusationis ulterius legitime procedendum, & causam ipsam, prout justum fuerit, terminandam remittendum. Notarii autem dictæ sedis, quorum officium in ipsis primitivæ ecclesiæ initiis a felicis recordationis Clemente papa primo ad sanctorum gesta perquirenda atque conscribenda noscitur institutum, ad protonotariatus officium assumpti, habitum & rochetum deferentes, & alii nostri & dictæ sedis officiales, actu sua officia exercentes, tam in civilibus, quam in criminalibus ab omni ordinariorum jurisdictione sint exempti. Alii vero notarii habitum protonotariatus non deferentes, nisi illum infra trimestre post præsentium publicationem assumpserint, & ipsi ac alii in posterum assumendi, habitum & rochetum hujusmodi continue non gestantes, atque alii nostri & dictæ sedis officiales, officia sua actu non exercentes, tam in criminalibus quam in civilibus ratione causæ summam vigintiquinque ducatorum auri de camera non excedentis dumtaxat, eorumdem diœcesanorum & ordinariorum jurisdictioni subjaceant. In civilibus vero causis summam hujusmodi excedentibus, plena gaudeant exemptione, & a dictorum diœcesanorum & ordinariorum jurisdictione penitus sint exempti. Dignum quoque & etiam congruum arbitrantes, quod ex sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium familiaribus illi dumtaxat privilegio exemptionis gaudeant, qui actu domestici & continui sunt commensales, vel ab eisdem cardinalibus ad ipsorum exequenda negotia missi, vel qui recreationis causa ad tempus a Romana curia absentes fuerint. Ceteris vero, etiam familiaritatis literas habentibus, quo minus coercitioni diœcesanorum & ordinariorum eorumdem subjaceant,

A familiaritatis hujusmodi privilegium nullatenus suffragetur. Et cum eisdem diœcesanis, ut monasteria monialium sedi apostolicæ immediate subjecta, in eorum diœcesibus consistentia, semel in anno visitare possint, per constitutionem in concilio Viennensi editam, quæ incipit; Attendentes; plena fuerit data facultas: illam innovamus, ac exemptionibus & privilegiis quibuscumque non obstantibus, districte servari præcipimus & mandamus. Per præmissa quoque eisdem diœcesanis & ordinariis, casibus quibus in exemptos a jure jurisdictio concessa est, nullatenus præjudicium generetur. Exemptiones autem de cetero absque rationabili causa, &

B quorum interest, minime citatis pro tempore concessas, nullius roboris & momenti esse decernimus. Et cum ecclesiasticus ordo confundatur, si sua unicuique jurisdictio non servetur, ordinariorum jurisdictioni, quantum cum Deo possumus, favere, ac litibus finem celerius imponi, & litigantium immoderatis sumptibus & expensis parci satagentes, statuimus & ordinamus, quod singulæ causæ, tam spirituales quam civiles & mixtæ, ac forum ecclesiasticum quomodolibet concernentes, & beneficiales, dummodo beneficia ipsa generaliter reservata non fuerint, & ipsorum singulorum beneficiorum fructus, reditus & proventus vi-

C gintiquatuor ducatorum auri de camera secundum communem æstimationem, valorem annuum non excedant, in prima instantia extra Romanam curiam, & in partibus coram ordinariis locorum dumtaxat cognosci & terminari, ita quod nulli ante definitivam sententiam liceat appellare, nec appellatio, si fuerit emissa, ullatenus admitti, nisi ab interlocutoria, quæ vim habeat definitivæ, vel a gravamine minime concernente negotium principale, quod per appellationem a definitiva sententia reparari non possit: nisi alter collitigantium adversarii sui potentiam merito perhorrescens, seu alia probabili & honesta causa, aliter quam per proprium juramentum saltem semiplene probata, coram or-

D dinario non auderet litigare. Eo enim casu causæ ipsæ etiam appellationum in dicta curia, etiam in prima instantia, committi & cognosci & terminari possint. Alioquin appellationes, & illarum etiam aliarum causarum hujusmodi commissiones in posterum, & quidquid inde secutum fuerit, nullius sint roboris vel momenti. Iudices autem & conservatores a sede apostolica deputati, si in altero jurium graduati non fuerint, assessorem partibus non suspectum, ab ipsis partibus vel earum altera requisiti, assumere, & secundum ejus relationem judicare teneantur. Et quia sæpius & mul-

E tiplici relatione percepimus, quamplurimas ecclesias, & illis præsidentes episcopos, tam citra quam ultra montes, vexari in eorum jurisdictionibus, juribus & dominiis, ac turbari a domicellis, principibus & nobilibus eorumdem, qui sub colore jurispatronatus, quod in beneficiis ecclesiasticis habere confingunt, nullo privilegio apostolico suffulti, sine ordinariorum collationibus & literis, & absque aliquo saltem colorato titulo beneficia non solum clericis, sed etiam laicis conferre, sacerdotes & clericos delinquentes ad eorum libitum punire, decimas omnium rerum, ad quarum solutionem de jure tenentur, ac cathedralium

&

tollendas, ad dictam diem Kalendarum Octobris pro ultima & peremptoria dilatione, ut præfertur, prorogamus, & de novo concedimus & assignamus. Quo termino elapso, ad ulteriora & terminationem dicti negotii etiam definitiva sententia procedetur, eorum contumacia & non comparitione minime obstantibus, in prima extunc futura sessione, quam ad hoc, & alia quamplura utilia peragenda, videlicet undecimam sessionem, quæ erit die quartadecima Decembris post festum beatæ Luciæ proxime futurum, præfato sacro approbante concilio, indicimus.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrarum requisitionis, monitionis, prorogationis, concessionis, assignationis & indictionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, IV. Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta, magnificus dominus Ludovicus de Solier, orator Christianissimi regis Franciæ accessit ad pedes sanctitatis suæ, & dixit in excusatione profitentium pragmaticam sanctionem, quod prælati Franciæ fuerunt impediti per inimicos Francorum, non verentes censuras contentas in bulla cœnæ domini, & ideo sanctitas sua habuit eos alias excusatos. Cum igitur de præsenti eodem impedimento detenti sint, & non audeant venire, quia inter Delphinatum & Lombardiam est periculum: quare pro parte eorum supplicatur sanctitati suæ, ut habeat eos nunc excusatos. Et cum dabitur eis tutus accessus, offerunt se venire ad concilium, & allegare de juribus suis. Et idem magnificus orator dedit schedulam tenoris infrascripti.

Sanctissimo ac beatissimo domino nostro papæ.

Pater beatissime, novit optime sanctitas vestra, & nos Christianissimi regis oratores apud eamdem fidem facimus, prælatos ecclesiæ Gallicanæ ad pedes, & imperium sanctitatis vestræ, & ad sacrum concilium venientes prohibitos fuisse, ac impeditos comminationibus & detectis insidiis inimicorum regis ejusdem Christianissimi, non verentium censuras, & pœnas in bulla cœnæ domini comprehensas: & ideo jure ac merito beatitudo vestra tunc prælatos illos excusatos habuit. Non enim citatum legimus quemquam teneri se periculis committere maris, latronum, itinerum & inimicorum. Cum igitur, pater beatissime, eodem notorio impedimento perdurante; maxime inter Delphinatum & Liguriam & Lombardiam, prælati ipsi ad hoc sacrum concilium venire non potuerint, non etiam venturi sint, donec libere liceat & expedite, supplicatur humiliter pro parte illius Gallicanæ ecclesiæ, quod & nunc sanctitati vestræ placeat illam, eosdemque prælatos excusatos habere: & ita pro sua prudentia solita providere, quod tutus esse possit accessus ac expeditus ad eamdem sanctitatem & sacrum concilium: tunc etenim & quamprimum ad sanctitatis vestræ pedes prælati ipsi, aut alii dictæ ecclesiæ nomine venient, imo obtemperaturi ejusdem imperio,

A & sanctæ sedis apostolicæ: alioquin per illos non stabit, prout nec stat, quo minus adveniat. Ceterum pater beatissime, pro exoneratione Ludovici de Soleriis, oratoris regis Christianissimi, qui has offert, supplicatur humillime, ut placeat jubere notariis omnibus & singulis in præsenti concilio & sessione assistentibus, quos rogat, quod de excusatione hujusmodi, declaratione, oblatione, una cum decreto sanctitatis vestræ actum sumant, & inde instrumentum conficiant, eidem oratori expediendum ad ecclesiæ Gallicanæ, & aliorum, quorum interesse poterit, uberiorem cautelam.

B Ejusdem sanctitatis vestræ humillimus servitor Christianissimi Francorum regis orator Louys de Soliers.

Præfatus sanctissimus dominus noster respondit præfato oratori, quod ex provincia Provinciæ erat facilis & tutus transitus per Ianuam, & quod providerat de salvoconductu Ianuensium, & eis mandaverat tradi, & si opus esset, provideret de meliori & tutiori salvoconductu, & propterea volebat sanctitas sua, quod schedula prædicta staret in suo robore.

Deinde præfatus reverendus pater dominus Petrus episcopus Castelli maris petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et responderunt omnes placere, dempto reverendo domino Iacobo episcopo Potentino, qui dixit non placere, quod detur iste terminus profitentibus pragmaticam, quia contemnunt bullas & mandata apostolica.

C

Demum dominus Marius de Peruschis, sacri concilii procurator, accusavit contumaciam non interessentium, in concilio interesse debentium; & petiit per sanctitatem suam declarari. Et præfatus dominus noster declaravit, nisi ad primam comparerent. Et hæc fuerunt pro decima sessione.

Fuerunt insuper data mandata infrascripta per procuratores infrascriptos, excusando principales suos, videlicet reverendus pater dominus

D Ioannes Franciscus de Ruvere episcopus Taurinensis dedit mandatum reverendi patris domini Ioannis de Sabaudia episcopi Gebennensis. Et venerabilis vir dominus Humbertus Caneti, dedit mandatum reverendi patris domini archiepiscopi Tarentini. Et dominus Godfelsus Vandemberch dedit mandatum reverendi patris domini Ioannis episcopi Havelbergensis. Et reverendus pater dominus Gisbertus episcopus Rapollanus dedit mandatum reverendi patris domini Ioannis Baptistæ episcopi Valvensis & Sulmonensis. Et reverendus pater dominus Ioannes archiepiscopus Gneznensis dedit mandatum reverendi patris domini Fabiani episcopi Narniensis.

E Et discretus dominus Ludovicus Molon clericus Cæsaraugustensis dedit mandatum reverendi patris domini Ludovici episcopi Empuriensis. Et reverendus pater dominus Bartholomæus episcopus Iustinopolitanus dedit mandatum reverendi patris domini Bernardi episcopi Clusiensis. Et reverendus pater dominus Bernardus episcopus Tarvisinus dedit mandatum reverendi patris domini Georgii episcopi Nonensis. Et reverendus pater dominus Ioannes episcopus Sibinicensis dedit mandatum reverendi patris domini episcopi Farensis. Et dominus Petrus Raymiardi dedit mandatum reverendi patris domini Antonii episcopi Regiensis. Et reverendus pater dominus frater Guillelmus de Salvaterra dedit mandatum

ANNO CHRISTI 1515.

SESSIO X

Leo episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam, sacro approbante concilio.

Inter solicitudines nostris humeris incumbentes, perpeti cura revolvimus, ut errantes in viam veritatis reducere, ipsosque lucrifacere Deo, sua nobis cooperante gratia, valeamus. Hoc A est quod profecto desideranter exquirimus, ad id nostræ mentis sedulo destinamus affectum, ac circa illud stu iosa diligentia vigilamus. Sane licet literarum peritia per librorum lectionem possit faciliter obtineri, ac ars imprimendi libros temporibus potissimum nostris divino favente numine, inventa seu aucta & perpolita, plurima mortalibus attulerit commoda, cum parva impensa, copia librorum maxima habeatur, quibus ingenia ad literarum studia percommode exerceri, & viri eruditi in omni linguarum genere, præsertim autem catholici, quibus sanctam Romanam ecclesiam abundare affectamus, facile evadere possunt, qui etiam infideles sciant & valeant sacris institutis instruere, fideliumque collegio per doctrinam Christianæ fidei salubriter aggregare: quia tamen multorum querela nostrum & sedis apostolicæ pulsavit auditum, quod nonnulli hujus artis imprimendi magistri, in diversis mundi partibus libros tam Græcæ, Hebraicæ, Arabicæ & Chaldææ linguarum in Latinum translatos, quam alios, Latino ac vulgari sermone editos, errores etiam in fide, ac perniciosa dogmata etiam religioni Christianæ contraria, ac contra famam personarum etiam dignitate fulgentium continentes, imprimere ac publice vendere præsumunt, ex quorum lectura non solum legentes non ædificantur, sed in maximos potius tam in fide, quam in vita & moribus prolabuntur errores, unde varia sæpe scandala, prout experientia rerum magistra docuit, exorta fuerunt, & majora in dies exoriri formidantur. Nos itaque, ne id, quod ad Dei gloriam, & fidei augmentum, ac bonarum artium propagationem salubriter est inventum, in contrarium convertatur, ac Christi fidelium saluti detrimentum pariat, super librorum impressione curam nostram habendam fore duximus, ne de cetero cum bonis seminibus spinæ coalescant, vel medicinis venena intermisceantur. Volentes igitur de opportuno super his remedio providere, hoc sacro approbante concilio, ut negotium impressionis librorum hujusmodi eo prosperetur felicius, quo deinceps indago solertior diligentius & cautius adhibeatur, statuimus & ordinamus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus nullus librum aliquem seu aliam quamcumque scripturam, tam in urbe nostra, quam aliis quibusvis civitatibus & diœcesibus imprimere seu imprimi facere præsumat, nisi prius in Vrbe per vicarium nostrum & sacri palatii magistrum, in aliis vero civitatibus & diœcesibus per episcopum vel alium habentem peritiam scientiæ libri, seu scripturæ hujusmodi imprimendæ ab eodem episcopo ad id deputandum, ac inquisitorem hæreticæ pravitatis sive diœcesis, in quibus librorum impressio hujusmodi fieret, diligenter examinentur, & per eorum manu propria subscriptionem, sub excommunicationis sententia gratis & sine dilatione imponendam, approbentur. Qui autem secus præsumpserit, ultra librorum impressorum amissionem, & illorum publicam combustionem, ac centum ducatorum fabricæ principis apostolorum de Vrbe sine spe remissionis solutionem, ac anni continui exercitii impressionis suspensionem, excommunicationis sententia innodatus existat, ac demum ingravescente contumacia taliter per episcopum suum vel vicarium nostrum respective per omnia juris remedia castigetur, quod alii ejus exemplo similia minime attentare præsumant.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti & ordinationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli B apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1515. quarto Nonas Maii, pontificatus nostri anno tertio.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et responderunt omnes placere, excepto reverendo patre domino Alexio episcopo Melfitano, qui dixit placere de novis operibus, non autem de antiquis.

Deinde reverendus pater dominus Petrus episcopus Castelli maris ascendit ambonem, & C legit schedulam super præfixione termini contra profitentes pragmaticam sanctionem, & super indictione undecimæ sessionis, cujus tenor talis est:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Cum inter alia in hoc sacro concilio expedienda, quid super sanctione, per nonnullos prælatos Gallicæ nationis, tam clericos, quam laicos, etiam nobiles ac alios illis faventes, quam ipsi pragmaticam vocant, edita, determinandum & declarandum foret, expedire & declarare summopere desideraremus, prout etiam felicis D recordationis Iulius papa II. prædecessor noster hujus concilii indictor desiderabat, & prælati & alii clerici, ac laici præfati, ad comparendum tam coram præfato Iulio prædecessore, quam nobis pluries citati fuerint, & eorum contumacia in dicto concilio sæpius allegata, seu accusata extiterit: cumque postmodum pro parte prælatorum, clericorum, & laicorum etiam nobilium, ac fautorum prædictorum, ad hoc, ut præfertur, legitime vocatorum, allegatum fuerit, nullum locum, per quem transeundum esset, ut tute venire ad comparendum in dicto concilio possent, habere: nos ne eo prætextu quoquo modo se excusare possent, a communitate Ianuensium, per quorum loca tute ad Romanam E curiam ad allegandum ea, quæ in hujusmodi causa pragmaticæ allegare voluerint, venire possint, amplum salvumconductum concedi curavimus, & eisdem assignari. Et ne aliquid amplius contra præmissa allegare, & justam possint prætendere ignorantiam, clericos & laicos, etiam nobiles, etiam prælatos, & fautores, clericorumque ac sæcularium collegia, ad eorum contumaciam convincendam, sacro approbante concilio, de novo pro ultimo & peremptorio termino requirimus & monemus, ut ante Kalendas Octobris proxime futuri, omni excusatione & dilatione cessantibus, legitime comparere debeant: quem terminum & dilationem hujusmodi, ex causis prædictis ad omnes excusationes

Anno Christi 1515.

Sessio X.

Sola tu virgo dominaris astris,
Sola tu terræ, maris, atque cœli
Lumen, inceptis faveas, rogamus,
Inclyta nostris.
Vt queam sacros reserare sensus,
Qui latent chartis nimium severis,
Ingredi & celsæ, duce te benigna,
Mœnia terræ.

Si omnia, pater beatissime, quæ pro declaratione propositi psalmi dicenda sese offerunt, perquirere vellem, longa esset oratio. Quandoquidem hæc tam altissima & profundissima psalmodia, non solum in se opera creationis universi, mysterium reparationis humani generis, pro innovatione sæculi prima sabbati, & sacramentum magnæ reformationis pro secunda sabbati in magno Lateranensi nostro concilio demonstrandum, ac decretum ultimæ consummationis universi per finale judicium miro & ineffabili modo contineat, verum etiam & mysterium incarnationis Verbi Dei pro civitate magni domini in cælis & in terris ex lapidibus vivis construenda præ se ferre invenitur, pro qua Rex magnus ab initio & ante sæcula præparaverat terram immaculatam, in qua ædificaret sibi domum, de qua gloriose educeret immaculatam, æternam sponsam, matrem justorum lætantem, & non minus in posterum fidem catholicam & apostolicam suam, juxta decretum sacrosancti consistorii Trinitatis & unitatis divinæ, pro communi salute per orbem universum promulgandam esse statuerit, tam pro intellectuali, quam pro rationali ecclesia beatificanda exaltandaque temporibus præfinitis a Patre, in quibus eam toto orbe terrarum per suos principes constituendos super universam terram annuntiaret & prædicaret, in qua quidem prædicatione luce meridiana clarius ostenderent, quod æternitas Christi, antequam ex virgine nasceretur, in mysterio præmonstrata ac prædestinata esset, ita quod mysterium non præjudicaret tempori, nec e contra, quin ipse ille solus esset, qui ante mundi constitutionem usque ad consummationem omnia operaretur, secundum arcanum suæ divinæ mentis in cælis & in terris, tam pro natura angelica, quam pro humana, donec in Christo Deo omnes unum fierent, & magnus ipse dominus tunc in civitate Dei, & in monte sancto ejus nimium laudabilis inveniretur, tum in gradibus, tum in domibus suis, dum eam carnem, quam ab æterno prædestinaverat, ac pro temporis plenitudine præparaverat, unione ineffabili, in supposito Verbi assumeret de domo Mariæ semper virginis, dicente propheta: *Deus in domibus ejus cognoscetur, dum suscipiet eam.* (Psalm. 47.) De hac ergo ineffabili susceptione, tum pro prima, tum pro secunda sabbati, in quibus & ædificatio & reformatio civitatis magni Regis ex monte Sion, & lateribus Aquilonis cum exaltatione universæ terræ continetur, quambrevissime dicemus. Reliqua vero majora & profundiora mysteria in tribus aliis orationibus meis, pro tanto concilio, a die suscepti oneris in dicendo dispositis, legenda relinquam. Et non minus brevitatis causa in volumine decem librorum, in quibus ab origine usque ad consummationem universi, speculum limpidissimum militantis ecclesiæ instar triumphantis mirifice continetur, sanctissimo domino nostro dedicato, calamo exaranda reservabimus. Siquidem & audita modo durissima inter duos infide-

A les reges pugna, & illorum iniquam intentionem contra rempublicam Christianam nostram ex illorum ante male gestis mecum perpendens, aliam, quam ad præsens recitamus, breviorem orationem humiliori stylo non absque causa disposuimus. Verum, pater sanctissime, non minus nunc, quam tunc, quando reges terræ male convenerunt in unum, tam primo contra regnum Iudæorum, quam secundo Christianorum, ut destruerent fidem unigeniti a patre super terram, reges nostri cæli ecclesiæ & terræ, nunc etiam bene convenerunt in hoc sacrosancto Lateranensi concilio in unum, ad reformationem tum ecclesiæ, tum orbis universi pro gloria regni Christi, & suæ sanctæ Romanæ ecclesiæ & apo-
B stolicæ sedis exaltatione, ac hostium tantæ fidei extirpatione, quæ per veros spirituales venatores de proximo juxta temporum computationem pro secunda sabbati fieri debet in magna & ultima reformatione, sicut prima sabbati ædificatio fuerat per piscatores, dicente Ieremia pro secunda sabbati, sicut dixerat pro prima de piscatoribus: *Et ecce mittam venatores meos, & venabuntur eos de montibus & collibus & speluncis & de cavernis terræ.* (Ierem. 16.) Et ideo propheta alio in psalmo dixerat: *Veritas* jam diu *de terra* virginis *orta est, & justitia de cælo* ad eam, pro ædificatione civitatis Dei magni, *in terram prospexit*: (Psalm. 84.) quæ non minus ad præsens pro reformatione, innovatione dilatationeque illius per orbem universum respi-
C cit. Et id quoque pro nostro tempore perficere summopere quærit festinatque, ne fiant nostra, in persecutione tum Turcarum, tum Sophi & aliorum impiorum, pejora prioribus, quod culpa nostra, nostro utique tempore stante magno Lateranensi concilio divinitus, pro tempore magnæ tribulationis, in civitate magni Regis congregato, non fiat in eo, & sit illa vera magna reformatio, pro qua priores pontifices hactenus ideo laboraverunt in vanum. Quod nostro quoque tempore rex noster magnus Christus in concilio nostro Lateranensi non minus nimium laudabilis pro reformatione inveniretur, quam antea fuerat pro ædificatione, quando præstantius
D solito per universi orbis secundam conversionem & obedientiam sedatis bellis, quæ in orbe Christiano culpa malorum vigent, hostibusque fidei nostræ virtute altissimi superatis, & ad nostram fidem miraculose etiam conversis, ex Mahumeti spurcissima secta una cum omnibus aliis ubique terrarum dextera excelsi, extincta, solus rex magnus noster Christus sedere habeat in monte sancto apostolicæ sedis ejus, de qua scribitur: *Et sedes ejus sicut sol in conspectu meo semper*, (Psalm. 88.) & id profecto cum exultatione conversionis universæ terræ, de qua etiam habetur: *Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos*: (Psalm. 125.) & alibi: *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, & in eo parabit vasa mortis.* (Psalm. 7. Psalm. 41.)
E Quandoquidem abyssus, abyssus tanti sacramenti, abyssum reconciliationis cum Deo, plus solito imminente durissima persecutione domus Ottomannorum & Sophi, per opera Lateranensis concilii, agente Leone decimo pontifice maximo, invocat, ut sit in urbe Roma, quæ Deo providente, regnante impiorum ecclesia sub idololatria caput orbis ideo data fuerat, quod regnante successivo tempore justorum ecclesia sub vera latria multo amplior, gloriosior & præstantior in magnæ civitatis reformatione fieret, quam antea fuerat. Recte ergo ille dixerat: *Vidi civitatem* (Apoc. 21.)

sanctam

ANNO CHRISTI 1515.

tum reverendi domini Guillelmi episcopi Gerundensis. Et dominus Zutfeldus Vardemberch dedit mandatum reverendi domini Henrici episcopi Rotheburgensis. Et reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius de Monte, tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis, dedit quasdam literas missivas, & quoddam mandatum reverendi patris domini Iacobi archiepiscopi Upsalensis ad excusandum eum in sacro Lateranensi concilio, & interessendum nomine suo & suæ provinciæ. Et reverendus pater dominus Ferdinandus episcopus Scalensis dedit mandatum reverendi patris domini Bernardi episcopi Soiani. Et reverendissimus in Christo pater & dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ presbyter cardinalis, de Flisco nuncupatus, dedit mandatum reverendi patris domini Hieronymi episcopi Torcellani. Et reverendus pater dominus Andreas archiepiscopus Spalatensis dedit mandatum reverendi patris domini Antonii episcopi Calamovensis: & reverendus pater dominus Ioannes Antonius episcopus Calmensis dedit mandatum reverendi patris domini Gallesii episcopi Bellunensis: & reverendus pater dominus Petrus Paulus episcopus Esinus, dedit mandatum reverendi patris domini Antonii episcopi Auximani.

Quibus perlectis, sanctissimus dominus noster incepit, Te Deum laudamus. Et cantato per capellam cantorum, expletaque decima sessione, præfatus sanctissimus dominus noster equitavit ad palatium associantibus reverendissimis dominis cardinalibus & aliis prælatis & curialibus in copioso numero.

Oratio reverendi patris domini Stephani archiepiscopi Patracensis & episcopi Torcellani, habita in concilio Lateranensi coram Leone decimo pontifice maximo in decima sessione dicti concilii, quarto Maii, millesimo quingentesimo decimoquinto.

Magnus dominus & laudabilis nimis, in civitate Dei nostri in monte sancto ejus. Psalm. 47. Rem grandem & summe difficilem, ac parvitati meæ imparem, pater beatissime, ne obedientiæ bonum perderem, hodie hoc in loco amplissimo ornatissimoque hujus sacrosancti Lateranensis concilii, coram tuo judicio gravissimo & tantorum patrum justissimo tractandam suscepi. In qua quasi mei ipsius & senectutis ac adversæ valetudinis oblitus, zelo tamen fidei catholicæ & apostolicæ perfusus, quo anima mea jam diu comesta fuit, in discrimine maximo decorum actionis meæ posui, cum ab hoc genere dicendi per annos plures me abstinuerim. Et hoc quidem, si assumptæ propositioni, in qua de summa omnium rerum agitur in tanta angustia temporis in quo brevitati in dicendo satisfaciendum esse censeo altissimo & profundissimo sacramento magnæ & ultimæ reformationis, divinis mysteriis præpositi psalmi involuto, correspondere non valuero. Nam quis est astantium speculatorum sanctæ ecclesiæ, etiam summa doctrina, ut par est, repletus, qui in se, & non in Christo vivens, quo tantæ psalmodiæ fracto alabastro, in quo opus creationis, mysterium reparationis, sacramentum reformationis, & ultimæ consummationis decretum, miro secreto continentur, non in litera, sed in spiritu; non in superficie, sed in medulla, non in sermonum foliis, sed in radice rationis; non in montibus philosophantium Gelboe, ubi, propheta dicente, *ceciderunt fortes Israel*, sed in montibus sanctis & æternis, in quibus positum est fundamentum fundamentorum, sancti sanctorum, in odorem tantorum unguentorum suavissimum, de quo apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Iesus Christus:* digne possit & valeat mentes astantium patrum tantis unguentis optimis inungere, tum pro cognitione veritatis boni & mali cōsilii, tum pro reformatione ecclesię & orbis, ac cōtra hostes fidei expeditione summe necessaria, ut Christi bonus odor Deo fieri possit; invenire etiam longa meditatione non valeo. Verum, pater sanctissime, in tantorum mysteriorum, quæ latent in litera propositi psalmi, contemplatione quasi exstatica mente & corde jam positus, profiteor me in dicendo hodie nihil aliud scire, quam Christum, & hunc pro nobis cruci affixum. Ideo cum apostolo libera voce clamabo: *Vivo jam, sed non ego, vivit vero in me Christus.* Non mirum igitur astantibus accedat, si pro declaratione psalmi David, ipsi David, scilicet Christo, pro secunda sabbati in filiis Core, qui Calvariarum filii in apostolis interpretantur, a custodia serotina, sic enim ejus titulus est, humanæ sapientiæ verbis insistere non curabo; sed quam brevissime spiritum vitę in tanti psalmi demonstratione perquiram, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, prout alias consuevi, sed in ostensione tantum spiritus & virtutis, præsertim coram te Leone decimo pontifice maximo, quem divina favente clementia hoc tempore magnæ reformationis persecutionisque infideliū canonice electum existimo, ut sis Leo in sede Petri, non ab re decimus, pro Christi regno, nostro tempore, si volueris, toto orbe terrarum innovando assumptus: quandoquidem non frustra in ultimo decalogi positus, Leo decimus vocatus fueris. Et ego quidem jam septuagenarius, cujus cithara versa est in luctum, & organum, cum Iob, in vocem flentium, in oculis meis abjectus, & omnium speculatorum sanctæ ecclesiæ minimus, in decima quoque tanti concilii sessione, pro mysteriis regis magni enucleandis te jubente oraturus, non frustra etiam ascenderim. Quapropter, ut hæc tam divina, tam excelsa & sublimia ac mira, mirandaque, quæ in dicta psalmodia continentur, & ad præsens humili sermone meo dicenda veniunt, a Spiritu Christi, in quo est mihi vita, in dicendo progressu orationis dignius largiusque disponantur, ipsa virgo beata, angelorum domina, fons omnium gratiarum, quæ omnes hæreses interemit, cujus opera, magna reformatio, concordia principum, & vera contra infideles expeditio fieri debet, opem ferre dignetur, quod talia digne cum profectu audientium dicenda suo ore, sicut in apostolis, sua facundia, sicut in doctoribus, & sua gratia, sicut in martyribus, electisque omnibus, ita in nobis pro assumpta brevitate copiose, tam pro vera tanti concilii conclusione, quam pro necessaria & celeri contra hostes fidei nostræ expeditione infundere velit, quod lumen Christi plus solito ad gloriam & honorem tanti concilii in cordibus auditorum accendi valeat. Cujus auxilium desuper implorantes humiliter prostrati canticum novum pro novo suffragio cantabimus, dicentes:

Omnium splendor, decus, & perenne
Virginum lumen, genitrix superni,
Gloria humani generis Maria
Unica nostri.

Marginalia: Sessio X. — Reg. 1. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 1. — Galat. 2. — Iob. 30.

ANNO CHRISTI 1515.

rantium pro salute animarum viam mandatorum A Dei! Quis vos ita fascinavit, quod inde divino judicio rei facti estis, quando terminos sanctorum divinæque scripturæ transgredientes, jura puri hominis contra veritatem Dei hominis, & magnitudinem æterni regis, ac contra scientiam Dei extollere adhuc contenditis, & cornua contra sedem apostolicam erigere per magistros erroris non erubescitis, ut tot mala religioni Christianæ non minus, quam ex aliis male gestis provenerant? Sed heu, heu, quam calamitosa erit de proximo talium perditio, & laborantium in Dei scientia & observatione mandatorum Dei exaltatio! quoniam de magna Turcarum, & infidelium aliorum a tot annis persecutione, jam rex noster Christus ad reformationem universi, sua B magnitudine miro modo educet bonum pro secunda sabbati, sicut cum prima sabbati in maxima persecutione Romanorum regnum cælorum Romanæ ecclesiæ in ipsa Vrbe adduxerat ut esset in ea gloria omnibus sanctis ejus, qui sanguinem suum fuderant pro firmamento apostolicæ sedis, & sedentis canonice in ea, & non minus in sua instanti reformatione nunc id futurum existimo. Ideo jam hora est, patres optimi, hora inquam, est, nos de malo somno surgere, & magno domino vigilare, quoniam ipse est, qui nostro quoque tempore in fremitu suæ magnitudinis propter lacrymas Magdalenæ & Marthæ, id est, contemplativæ, & activæ rogantis ecclesiæ, Lazarum quatriduanum & jam diu in lascivia mundi fœtentem suscitabit pro sua magnitudine in secunda orbis conversione demonstranda, in qua status clericorum in Lazaro designatus, præ aliis opera virginis gloriosæ ad vitam contemplativam pro septimo statu ecclesiæ trahetur. Et non minus religiosorum quatuor rotarum status, in filia mortua in domo archisynagogi demonstratus, ad primam vitam, in qua spiritus vitæ erat in rotis, miro modo a mortuis revocabitur: status vero laicorum in filio matris viduæ extra civitatem resuscitato præfiguratus, ubique terrarum multo gloriosius, quam alia, ad fidei catholicæ observantiam, apostolicæque doctrinæ quasi D reminiscendo primitias fidei nostræ vocabitur, & pientissime intra civitatem Dei sub matris suæ Romanæ ecclesiæ obedientia adducetur, quod inde gloriose toto orbe terrarum unum ovile & unus pastor usque ad sæculi consummationem, in magnitudine utique ipsius magni domini fiat. Nam & hanc magnitudinem in cælo empyreo in primo magno generali concilio intellectualis ecclesiæ pro hominis susceptione, in quo magnus dominus suo tempore elevandus in terra, supposito Verbi Dei ad universi decorum erat, ut in illo constitueret unam sanctam ecclesiam, electorum omnium matrem & reginam: si Lucifer, E qui tanti boni concilii in cælo divisionem fecerat, & primam viam mali concilii invenerat sua malitia, superbiaque cum suis cohærentibus juxta legem & conditionem eis appositam pro signo, in quo ipse habebat signaculum similitudinis Dei, suscipere, ut par erat, per veram obedientiam voluisset, & æterni sacerdotis magni ante eum geniti regnum & imperium ac hierarchiam, harmoniam & monarchiæ universorum temperatissimum principatum, æqua mente in magnitudine creatoris sui & omnium præponderare quæsivisset, & se supra extollere non concupivisset; a tanta magnitudine domini, tamquam primus hæresiarcha sub anathemate perpetuæ

Ioan. 11.

Mar. 5.

Luc. 7.

Ioan. 10.

damnationis ad ima dejectus, & extra bonorum angelorum ecclesiam & bonum concilium factus; nec donis supernaturalibus, in quibus plenus decore erat, spoliatus fuisset. Hanc magnitudinem si Adam suasione mulieris serpentina lingua deceptæ, in se non concupivisset, donis gratuitis denudatus, sub maledicto terræ in opere suo, extra paradisum deliciarum ejectus in sudore vultus sui non vixisset. Hanc magnitudinem, si imperatores & reges tum Romanorum, tum aliorum, si philosophi, si sapientes in scientia noctis non ignorassent; idola non adorassent, Dei potentiam in agendis secundis causis non supposuissent, & primas sex veritates in divinis philosophus non negasset: hanc magnitudinem, si principes sæculi, si populi & idolorum sacerdotes cognoscere voluissent, idololatriam contra veram latriam per orbem universum non prædicassent: Babylonem omnium confusionum & errorum matrem contra civitatem Dei & justorum ecclesiam non erexissent: nec monarchias septem Luciferi, suorumque principum, & imperium puri hominis supra regnum & imperium Christi filii Dei vivi extollere falso titulo non perquisivissent. Nec minus sacerdotes & principes synagogæ Iudæorum, si talem magnitudinem domini sui grato animo suscipere voluissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent, nunquam regno, sacerdotio, & civitate Dei privati fuissent: nec imperatores, & principes Romani imperii, qui ubique terrarum in sanguinem sanctorum debacchabantur, si celsitudinem veræ magnitudinis in fide Christi cognoscere voluissent, in qua sui principes & ministri, ac milites, non in potentia armorum & sæculi favore, sed in virtute perfecta, in vita immaculata, in signis & miraculis, in scientia Dei & doctrina Christi, in qua dæmones expellebant, idola destruebant, cathedram pestiferæ doctrinæ dejiciebant, & cathedram veræ & apostolicæ doctrinæ sola operatione perfecta exaltabant, nunquam usque ad magni Constantini tempora, in quibus ipse Constantinus a divina gratia afflatus desuper, cognita æternitate Regis gloriæ & potestate in regno suæ ecclesiæ, & se possessorem malæ fidei in mundi principatu post resurrectionem illius ex mortuis advertens, sceptrum imperii orbis & Vrbis, ac monarchiam universi, vero & proprio domino & omnium creatori victori Deo, & homini in sede sua Romana Silvestro pontifici maximo in jure primævo & naturali Christi æterni sacerdotis secundum ordinem benedicti Patris plene cessit, & Christum regem magnum in suo vicario per obedientiam adoravit, aliamque sedem jussu illius, & concessione apostolica quæsivit, & sub obedientia sedis apostolicæ in Byzantio erexit, & contra hostes fidei nostræ semper gloriose pugnavit. Quæ quidem omnia sic divinitus gesta, si alii imperatores cognoscere & suscipere voluissent, nunquam, inquam, tales imperatores in sanctorum sanguine tam crudeliter polluti fuissent. Nec minus etiam post Constantini tempora, si imperatores, si legum imperialium cultores & conditores, & nostri etiam temporis illarum professores, talem magnitudinem regni Christi & salvatoris nostri Iesu æterni sacerdotis advertere voluissent, omnia temporalia & potestatem tum in divinis, tum in humanis, spreto jugo Christi, in suis vicariis ad imperium trahere non præsumerent. Nec Cæsares electiones pontificum pro eorum argumento confir-

SESSIO X.

Genes. 1.

ANNO CHRISTI 1515. *sanctam novam Ierusalem descendentem de cælo, a Deo paratam sicut sponsam ornatam viro suo.* In hac ergo tali ac tanta civitate Dei, sancta videlicet Romana ecclesia, magnus dominus nimium laudabilis etiam invenitur, & in monte sancto apostolicæ sedis ejus pro secunda sabbati, plus solito exaltari & magnificari jure æterno reperitur. Et nimium quidem laudari dicitur, quoniam quantum laudari debeat, nec angelica, nec humana lingua exprimi posset, præsertim cum ipse sit magnus dominus, & magna virtus ejus, & sapientiæ ejus non est numerus. Qui quidem pro sua magnitudine, in concilio impiorum laudari non reperitur, quando in talium ore sua laus sordescat: non in atriis synagogæ Pharisæorum & hypocritarum, quorum os maledictione plenum est: nec in palatiis regum & principum, quorum manus plenæ sunt sanguine & infidelitate: nec denique in Babylone philosophantium de corde suo, ac juris humani peritorum, ubi omnis confusio contra veritatem sanctæ ecclesiæ adducitur. Sed ubi, dicit quispiam, laudabitur? Dicat propheta: *In civitate Dei*, in sancta utique immaculata ecclesia Dei, & quod fortius & dignius est, *in monte sancto* apostolicæ sedis ejus; de quo Isaias: *Et erit in novissimis diebus mons præparatus in domo domini super verticem omnium montium*, qui est potestas plenitudinis Christi ejus in sede apostolica, per legem immaculatam super omnia regna mundi sedens, & confluent ad eum omnes gentes, & adorabunt eum, & dicent: Gloria tibi domine, qui es Deus & homo: dicente etiam Ioanne: *Rex regum & dominus dominantium*, per mysterium incarnationis, per opus redemptionis, & gloriam resurrectionis: in qua omnia innovasti, & mundum ecclesiæ tuæ super omnes & omnia exaltasti, & qui eras ante mundi constitutionem per mysterium sacramenti in unitate personæ unigenitus a Patre. Propter quod dixeras: *Antequam Abraham fieret, ego sum*: quoniam in Christo erat æternitas ab initio & ante sæcula; & in Abraham brevitas, in qua Deus homo factus est, ut homo in tali brevitate fieret Deus, & in mundi plenitudine primogenitus virginis matris in terris fieret, qui erat unigenitus filius Dei in cælis, de quo Ieremias: *Novum faciet dominus super terram; Femina circumdabit virum.* Quod, commutata forma verborum talium, Plato ipse, qui a sacra Hebræorum vera philosophia & Dei scientia lumen habuerat, dixerat, Deum circumrotundum & decurtatum, quando unigenitus Dei Filius factus est homo. Propter quod Petrus apostolus, revelante Patre, ei dixerat: *Tu es Christus Filius Dei vivi*, pro prima sabbati. In qua prolatione fidem catholicam & apostolicam ab æterno patre pro æterno filio ordinatam ad fundamentum ecclesiæ, confessus est. Et nunc quoque, quod ipse venturus sit in spiritu pro secunda sabbati, ad magnam orbis reformationem, non minus opera Spiritus sancti & virtute insinuare reperitur, ut orbis terrarum, & universa quæ cæli ambitu continentur, ad montem sanctum apostolicæ sedis ejus in utroque gladio cum vera obedientia veniant. *Et tunc cognoscat unusquisque nostrum, suum vas possidere in Dei magna civitate, ad sanctificationem & honorem per humilitatem scientiæ Dei, & non per superbiam humanæ scientiæ, ad contumeliam & errorem*, in quo & Averroistæ in scientia diaboli & juristæ in scientia mundi, & Mahumetistæ in scientia

Psalm. 145.
Psalm. 47.
Isai. 2.
Apoc. 19.
Ioan. 8.
Ierem. 31.
Matth. 16.
1. Thess. 4.
66.

A carnis, extollunt se adversus scientiam Dei, ac lumen fidei catholicæ. Et idcirco a Spiritu sancto dicitur: *Super quem requiescam, nisi super humilem & trementem sermones meos? Siquidem & Spiritus sanctus disciplinæ effugit fictum, nec habitat in corpore subdito peccatis.* Hinc etiam scribitur: *Vani sunt omnes sensus hominis, in quibus non subest scientia Dei.* SESSIO X. Sap. 1. Sap. 13.

Verum, pater sanctissime, si hæc talis ac tanta scientia Dei, in nostro Lateranensi magno concilio, nunc mundi & diaboli & carnis spreta scientia, grato animo jam suscipietur, vera & repentina reformatio per totam ecclesiam, orbemque universum, gloriose miraculoseque absque livore fiet. Et hoc certe, si in novitate vitæ depositis B veteribus pannis, cum veris Iebusæis corde contrito & humiliato, ad pientissimum regem nostrum Christum accedere curabimus. In qua humiliatione vera cum Christo rege magno reconciliatio fiet, sine qua nec unionem principum Christianorum, nec expeditionem contra hostem potentissimum summe necessariam obtinere valebimus. Quandoquidem cognita magnitudine ipsius magni domini, exuere nos oportet veterem hominem cum omnibus malis actibus suis, in quibus ira Dei contra nos, populumque suum provocata jam diu fuit, & novum hominem Christum in sanctitate & veritate induere: C alioquin peribimus regnante diluvio maximæ tribulationis in vinea domini. Siquidem magnus ipse dominus vitia, scelera, & peccata, ac blasphemias contra Deum, virginem, & sanctos turpissimas, quæ in Romana & universali ecclesia ac populo suo Christiano & orbe universo perpetrantur, pro sua justitia amplius tolerare non valeat, ne magnitudo sua ludibrio iri ulterius in tanta universi corruptione habeat, quasi hæc inferiora ipse, Qui est, neglexerit: nam & sua negligere non valet, quoniam domini est terra & plenitudo ejus: & neglecto per suos ministros in terris regimine universi, in quibus, & status clericorum & religiosorum ac laicorum, terminos, quos posuerant sancti patres, dicente D scriptura: *Ne transgrediaris terminos, quos posuerunt patres tui*; transgredi non verentur, corrigere, & de medio auferre summopere intendat & quærat. Ideo opera Lateranensis concilii digne reformanda veniunt, ne pereamus de via justa. At vero adhuc in nostro sæculo, patres optimi, multi sunt legis divinæ perversores, qui non modo præmissa fovere, sed & leges veteris mundi in maligno positi, quæ proprio fine carent, contra immaculatam legem Dei ponere satagunt, quando tales potestatem coactivam imperii præferre Romano pontifici: & regnum mortis principis tenebrarum, regno Christi anteferre: & imperium puri & mortalis hominis im- E perio Dei & immortalis hominis: ac leges maculatas ad animarum perditionem legi immaculatæ convertenti animas anteponere conantur. Et ita tales perversi, & non conversi, & irreligiosi, & non religiosi totius Christianæ fidei decorum contra magnitudinem magni domini deturpare non verentur: quasi Christus bonus pastor animam suam pro ovibus suis, in quibus ædificaret sibi ecclesiam sine ruga & macula, in mortem solus non posuerit, & per sanguinem sanctorum, super se lapidem vivum & angularem, talem dilectam non ædificasset. O hypocritarum & perditorum hominum pessimam conditionem! o inimicorum fidei perditionem! o igno-

Coloss. 3.
Psalm. 23.
Prover. 28.
Ioan. 20.

ANNO CHRISTI 1515

tiæ ligni sedis apostolicæ, a crucis ligno assumptæ, dicente propheta, *Dominus regnabit a ligno*, gravissime diutissimeque puniti fuerunt, quod talium exemplo etiam sedens in ipsa apostolica sede, animadverteret, qua censura plectendus veniret, si ipse Deo non obediret: quandoquidem Deus illum sibi soli judicandum servaverat, prout in pontifice Aaron, & Petro concipere potuimus. (Psalm. 93.) Quapropter nostro tempore duo imperia, tot, tantaque regna & Christianorum dominia ad spurcissimam sectam Mahumeti cum maxima jactura reipublicæ Christianæ & regentium in ea, venerunt, quoniam ab obedientia sedis apostolicæ recesserunt. De quibus valde timeo & pertimesco, quoniam obstinationem in malo in rectoribus tum ecclesiæ, tum residui populi Christiani in orbe terrarum, non ignoro quod dicente Ezechiele, dominus jam per flagellum Turcarum sive impiorum a pastoribus requiret gregem suum, tempore nubis & caliginis male præsidentium dispersum, & ab uberibus sanctæ ecclesiæ evulsum per inobedientiam. (Ezech. 34.) O me miserum, quid audio? quid mente concipio ex his? Væ inquam mihi, quia tamdiu tacui, ut inde vir pollutus labiis essem. (Isai. 6.) Verumtamen tacui, o patres, o domini, o majores mei, quia aliquantisper propheticus ille sermo me retardavit, quo dicitur: (Amos 5.) *Qui intelligit, taceat, quoniam pravum tempus est, in quo alii supplantant, alii qui in eum, qui cecidit, insiliunt, alii super eum plaudunt: qui autem manum porrigat ex affectione, non est.* Et quoniam caritas extincta est, admonitiones ex caritate sublatæ sunt, concordiæque etiam nomen ipsum ad præsens ignoratur; O tempora! a summis ad ima facta transgressio: improbitati probitas, inopia copiæ, superbiæ humilitas, avaritiæ caritas cessit: non mirum igitur, si causis diversis, uti natura est, diversi pro temporibus oriuntur effectus. Nam & sancti apostoli, & illi qui nostram ecclesiam suo sanguine ædificarunt, cælestia & bona immortalia, nos vero caduca & mortalia terrena quærimus: illi miracula & virtutes, nos piacula & scelera: illi summis virtutibus gratiam, nos vitiis iram consecuti fuimus. Sed væ, væ gubernacula Christianorum male flectentibus, qui propria dumtaxat curantes, mentium animarumque salutem neglexerunt, gregemque rapientibus lupis non modo non obviant, sed vada, quoad possunt, per desidiam ampliant.

Iamjam tempus vindictæ aderit, nisi per vetam Lateranensis concilii ordinationem, pœnitentiam de commissis, & omissis in populo Christiano te jubente, pater sanctissime, qui plenitudinem potestatis in te habes, prædicabitur, & vera reformatio tam in spiritualibus, quam in temporalibus, ubique terrarum tuo decreto diffusa fuerit. Arripe ergo gladium divinæ potestatis tibi traditum bis acutum, & jube, impera & manda, ut pax universalis, & colligatio per decennium inter Christianos ad minus fiat, & reges ad id in compedibus magnitudinis magni Regis liga, & nobiles in manicis ferreis censurarum constringe, quoniam tibi data est omnis potestas in cælo & in terra. (Matth. 16.) Utere ergo illa, ut pacem inter Christianos habeas, & expeditionem contra hostes fidei, ut par est, e vestigio obtineas: quandoquidem hostis noster, tamquam draco sævissimus, ad nos devorandos properat & festinat. Et si ante provisionem nostram ingreditur terram noster pro-

A missionis Italiam, quid tibi tunc, pater sancte, dignitas pontificalis proderit? quid gemmæ? quid preciosa latera domus? quid dominia & principatus tui & tuorum? quid sponsæ fidei tuæ commissa ornamenta? quid vasa preciosa, & palatia digne constructa? Quid Cæsari maximo nostro imperii sceptrum & regni Romani dignitas valebit, si eo vivente & negligente, talis calamitas evenerit? Quid regibus Christianissimo & catholico, talis denominatio Christianissimi & catholici operabitur, si de illorum negligentia rei divino judicio fient? Quid aliis regibus Christianis, ceterisque tum Italiæ, tum extra, dominia, regna, thesauri maximi, filii & paratus armorum, si sanctam ecclesiam Romanam dominam & reginam,

B ac omnium matrem profanari permiserint? Quid vobis, patres optimi, dignitas maxima cardinalatus? quid arca plena nummis? quid vasa aurea & argentea? quid lapides preciosi? quid equorum & familiæ ornatus & domorum, ceterarumque rerum usus deceptione plenus? Quid denique ecclesiæ sanctæ prælatis dignitas, potestas & divitiæ? Quid Romanis aliisque populis, & Romanæ curiæ officialibus, ceterisque miseræ Italiæ cultoribus vita & opera ipsorum tunc prodesse poterunt? Dicat a memoria mea calamitosa illa Constantinopolitanæ civitatis clades. Probet totius illius imperii dura sanguinis effusio. Confirmet Trapezundæ & omnium populorum Hellespontici maris circumquaque eversio. Clamet

C Thessalonicarum Mitylenii & Peloponnesi occupatio. In medium afferant Asiæ & Europæ ditissimæ devastatæ provinciæ. Insinuent totius Thessaliæ, Macedoniæ, Epiri & Illyriæ opulentissimæ sine numero deprædatæ civitates, opida & castra. Exclament tot millia millium populorum totius fere plagæ orientis, meridiei ac septentrionis, qui ab annis ducentis, sed turpius duriusque nostris temporibus, ad infidelibus subjugati fuerunt, & jam successivis temporibus, quod dolenter dico, a fide nostra diversi, quorum sanguinem, dicente Ezechiele, in die districti examinis dominus de manibus illorum, qui tunc in Dei ecclesia indigne præsidebant, durissime requiret. (Ezech. 34.) Declaret tantarum virginum violatio,

D puerorum ululatus, mulierum planctus, matrimoniorum divisio, captivorum venditio, & aliorum absque numero occisio. Aperiat & ante oculos nostros ponat hujus matris nostræ & sponsæ Dei, tantarum ecclesiarum ubique fornicatio, & sanctarum religionum dissipatio, & in reliquiis sanctorum conculcatio: quæ quidem omnia in illa misera Chalcidis, seu Eubœæ, Croiæ, Drivasti, Alissii, Scodræ, Motoni & Coronæ & aliarum direptione fuerunt, quæ cuncta hæc domus Ottomannorum brevi temporis spatio debacchata est. Et denique proclamet in auribus nostris crudele ac nefandum Hydrunti excidium, in quo quam sæva fuerit Turcarum rabies nemo nostrum ignorat. Nam & quo in periculo tunc fuerit & Romana ecclesia, & tota Italia, quod

E tertium *Væ* Apocalypsis non sustinuerit, sicut Hierosolymitana primum & Constantinopolitana secundum, propter illarum aversionem contra regnum Christi & suæ sanctæ apostolicæ sedis sustinuerint, misericordia & miseratio magni domini ad suorum fidelium preces apertissime declaravit, quando instante periculo nostro, opportuno tempore Turcarum principem imperatorem sævissimum Mahumetum soldanum interemit. (Apoc. 8.) Hæc nos doceant, hæc nobis ad do-

ctrinam

NNO RISTI 513.

to confirmasse asserent; nec talia male gesta, divinitus suo tempore evacuata allegarent. Nec potestatem coactivam & tyrannicam, iterato super liberam, unicam, & supremam vicarii Christi potestatem & sanctæ ecclesiæ ponerent. Nec sola spiritualia pontifici Romano ascriberent, nec verba Christi, dicta sanctorum & sacrorum conciliorum, summorumque pontificum decreta, opera Spiritus sancti edita, ac sacras sanctiones obliqua interpretatione aberrantes ab utero, sacrarum literarum violassent. Nec denique nostris temporibus, si cardines orbis, si reges tum cæli ecclesiæ, tum terræ, si quatuor rotarum patres, & religiosi, si magistri & doctores, si advocati & procuratores, si judices, & Romanæ curiæ officiales, ecclesiarumque rectores, tantam magnitudinem magni domini, & inviolabilis justitiæ suæ sceptrum, recta, simplici, ac pura mente, juxta legis Dei, & regularum divinum intellectum suscipere vellent, tot enormia & legi immaculatæ contraria, fracto jugo Christi sine caritate ac Dei timore, plebem Christi quasi panem devorantes, non perpetrarent, & terminos, quos posuerunt sancti patres, non transirent. Quapropter Bernardus ad Eugenium tamquam ad summum hierarchicum in cælo ecclesiæ virum, in quo erat omnis potestas supra omnes potestates, tam cæli quam terræ, recte scripserat: Tibi data est omnis potestas; in qua qui totum dicit, nihil excludit. sed cogita utrum omnia concedere debeas. Quod si non debes, serva modum, ut justificeris, cum judicaris. Et alibi: Ut quid in palatio tuo leges Iustinianæ garriunt, & tuæ Christianæ silent? In quibus si tantum, patres optimi, leges Christi non siluissent, & præsidentes in Dei ecclesia in regimine eis commisso modum in omnibus servassent, sancta ecclesia tantorum hæreticorum hæreses, & schismata, ac impiorum persecutiones non sustinuisset, nec sceleratam Mahumeti sectam, nec Ottomannorum & Sophi instantem maximam persecutionem subire cogeretur: si tamen dominus ipse magnus, magnitudinem suam contra potentissimum hostem sicut sub * Eliseo contra Sennacherib, & Macchabæorum tempore contra Antiochum non apposuerit, quod inde virtus fidei suæ elucescat. Recte ergo ad nos conversa mater nostra ecclesia voce lugubri dicere potest: *Filios enutrivi, & exaltavi, ipsi autem spreverunt me, ut non sit in pace adhuc amaritudo mea amarissima.* Siquidem & amara fuit tyrannorum in filiis meis occisio, sed inde fidei meæ amplificatio: & non minus amarior hæreticorum persecutio, sed catholicæ fidei exaltatio: verum & jamdiu, sed fortius nunc propter falsam & simulatam hypocritarum irreligionem, facta est mihi amarissima, quando talium causa, spurcissima secta Mahumeti tantum per orbem creverit, quæ tamen de proximo, virtute dexteræ excelsi, & non humana, extincta erit: ut si pro septimo statu in vera pace amaritudo amarissima. & pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Quibus quidem sic stantibus, pater sanctissime, talibus jam speculationibus tanti psalmi postpositis, ad illas tantum pro conclusione orationis nostræ summe & repentine necessaria veniamus, in quibus anima mea jam corde & mente immersa, dolores parturientis Romanæ ecclesiæ nostræ & universalis tam vehementer in se suscepit, quod contremiscunt labia, viscera quatiuntur, oculi lacrymarum flumina desiderant, lingua calculum ignis Christi

Margin notes (left): er. 22. — n. 50. — ia, vel hia, le- um. — 1.

exoptat, ut circumquaque lingua velociter dicentis diffundere valeat, quanta sit latitudo, submersio & periculum imminentis tribulationis tum Sophi & impiorum hominum, tum Turcarum, in qua dominus propter scelera, vitia & peccata, quæ in regibus tum cæli, tum terræ, ac populo Christiano hoc nostro tempore vigent, ad nostri temporis flagellum potentissimos fidei nostræ hostes excitavit, & negligentissimos principes Christianos pro illius defensione adhuc multis flagellis a somno turpissimo excitare non valuit, quandoquidem in malevolam animam intrare sapientia divina nequeat, ut fiant nostra posteriora pejora prioribus, in quibus ab annis multis populus Christianus Christi sanguine redemptus, ductus est captivus incuria & negligentia prælatorum ecclesiæ, & principum Christianorum, qui quærentes quæ etiam sua non sunt, quæ Christi sunt neglexerunt, ac ad præsens fortius solito negligunt, quandoquidem bella durissima ab annis viginti inter se exercentes, tantorum bellatorum sanguinem, tum in Italia, tum extra, sine pietate fuderunt, presbyteris, religiosis, nobilibus, honestisque viris, sanctimonialibus, virginibus, viduis, aliorumque uxoribus, pueris & puellis, tam turpiter abusi fuerunt, quod nec sexui, nec ætati, nec religioni, nec ecclesiæ, nec sacris rebus pepercerunt, ac si feræ silvarum immanissimæ, & sine ratione fuissent in membrorum Christi conculcatione turpissima sævientes, & non minus in extinctione veteranorum militum laboraverunt, in quibus robur exercitus Christianorum contra tantos hostes tutissimum erat. O miserrimam populi Christiani conditionem! O summis lacrymis deplorandam tot animarum perditionem! O miseræ Italiæ crudelissimam conculcationem, deprædationemque! in quibus latior via, extinctis nostris præsidiis, hostibus fidei nostræ data est, Siquidem tales auctores, crudelissimique belli nimia propria cupiditate ducti, reipublicæ Christianæ defensionem distulerunt, & bella inter Christianos exercentes, stragem maximam sanguinis Christiani dederunt. Et ideo vada, quo ad potuerunt, ad occupandum majora in dies, Turcis & aliis infidelibus aperuerunt. Et eo quidem tempore, in quo si principes Christiani uniti essent, facillime stante talium infidelium durissima strage inter se, dominia Christianorum occupata recuperare possent. Propterea dominus per Isajam conqueritur, dicens: *Ideo populus meus ductus est captivus, quoniam non habuit scientiam*, scilicet veræ doctrinæ & immaculatæ vitæ, in qua ecclesiæ pastores, non pastores fuerunt tunc, sed lupi rapaces, prout multis notum est. Verumtamen quanto major erit nostri causa persecutio, tanto gloriosior erit per conversionem omnium, in Christo rege nostro, & non a nobis liberatio. Et hinc fuit, patres optimi, quod brevi tempore quatuor patriarchales ecclesiæ, aliæque innumerabiles, in quibus Hebræorum & Græcorum ecclesiæ de titulo crucis abrasæ opera diaboli fuerunt, propter illarum hæreses & rebellionem contra obedientiam sanctæ sedis Romanæ, ad manus infidelium devenerunt. Siquidem & in sede Romana in suo vicario Deus sibi obedientiam incommutabilem reservaverat, instar illius, quam in ligno paradisi Adæ posuerat, ut imperaret mundo, & soli Deo unice serviret & obediret, & tantam obedientiam a subditis exigeret, quantam ipse Deo præstaret. Idcirco adversantes obedientiæ ligni

Margin notes (right): SESSIO X. — Sap. 1. — Isa. 5. — Gen. 2.

rum, reverendo Urbano de Myolano electo Valentinensi, Angelino de Provais præside patrimoniali, G. domino Salloysonis barone sancti Germani, reverendo domino de Piovana abbate Novalesii, Francisco Piovana, Ioanne de Lucerna: Francisco de Boscho, domino Pressiaci magistro hospitii, Iasebro Paserii advocato fiscali.

Anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo decimoquinto indictione tertia, die vero vigesimaprima mensis Iunii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, dominus Marius de Peruschis sacri concilii, aut fisci procurator, petiit, quod instrumentum datum coram sanctissimo domino nostro per magnificum dominum Ludovicum de Soleriis, & in libris cameræ apostolicæ registratum in actis concilii de novo registrari tradens illud facto tenoris infra scripti:

In nomine Domini. Amen.

Anno nativitatis dominicæ millesimo quingentesimo decimoquinto, & die vigesimasecunda mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo. Noverit modernorum præsentia, & futurorum posteritas non ignoret, quod magnifici & spectabiles jurium professores, domini Gervasius de Bello monte miles & præsidens, Bertrandus Duranti dominus de Podioverio, Simon de Tributiis dominus de sancta Margarita, Gaspar de Peterio, Marcellinus Giuremandi, Bertrandus Rostagni, Antonius de Albis, Claudius Sarente dominus de Souassu regii consiliarii, in suprema curia insignis parlamenti Provinciæ, & item magnifici etiam jurium doctores domini Aymericus de Andrea præsidens computorum, Ioannes Arbaudi & Michael Guirani magistri rationales magnæ regiæ curiæ, & cameræ computorum Aquensium: nec non egregii domini Iacobus de Angelo, & Franciscus Guarini jurium licentiati, regii generales procuratores constituti infra cameram consilii dictæ supremæ curiæ, certificati, ut dixerunt, de actis, gestis & promissis per magnificum & spectabilem militem dominum Ludovicum Forbinum dominum de Soleriis, primum in dicta parlamenti curia regium consiliarium, & apud summum pontificem pro Christianissimo domino nostro Francorum rege oratorem dignissimum, eorumve spectabilium dominorum procuratorem, constante de ejus procuratoria potestate instrumento in notam sumpto, & rogato per me notarium & secretarium regium infra scriptum, apud dictum sanctissimum dominum nostrum papam, juxta potestatem eorum parte illi datam, prout de actis, gestis, atque promissis jam dictis spectabilibus dominis constitit per actum, seu illius exemplum nuper eisdem transmissum per reverendum & spectabilem jurium doctorem dominum Petrum de Brandis archidiaconum Venerensem etiam regium in dicta curia parlamenti consiliarium Romæ existentem. Cujus quidem exempli tenor sequitur:

Anno a nativitate Domini millesimo quingentesimo decimoquarto, indictione secunda, die vero decimaquinta mensis Novembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno secundo, constitutus personaliter coram

A præfato sanctissimo domino nostro, ac testium, & mei notarii cameræ apostolicæ infra scriptorum Romæ in palatio apostolico, ac in aula seu camera ipsius palatii, præfatus magnificus dominus Ludovicus, procurator, & procuratorio nomine præmissorum in eodem procuratorio nominatorum, asserens & notificans eidem sanctissimo domino nostro, quod ipsi consiliarii regii superius nominati, voluntarie & scienter non admiserant contenta in dicto monitorio, sed quodam modo inantea intendebant esse obedientes filii suæ sanctitati, & nihilo minus vigore facultatis sibi in dicto instrumento attributæ, omnes & singulas prohibitiones, mandata & decreta

B per ipsos consiliarios, ac parlamentum hujusmodi hactenus contra ecclesiasticam libertatem & canonicas & pontificum sanctiones factas, & facta ac gesta, eis omnibus, melioribus, modo, via, jure, causa & forma, quibus melius potuit, scivit & debuit, coram ipso sanctissimo domino nostro revocavit, cassavit & annullavit, ac revocat, cassat & annullat, & ad pristinum statum omnia reducit, ac eisdem literis monitorialibus expresse, quantum potuit, obedivit & obtemperavit, & quod dicti sui principales illi obedient, & obtemperabunt ac facient, & exequentur in futurum in omnibus & per omnia, prout in eisdem literis monitorialibus plenius continetur; expresse dixit atque promisit, me notario præsente, &

C stipulante, & cetera; prout etiam ipsi principales sui jam in partibus publice revocaverant, cassaverant & annullaverant, & alia fecerant, prout in publicis documentis desuper factis, constantibus, de quibus fidem facit, ac ea mihi notario infra scripto consignavit inserenda, quorum tenores inferius describuntur. Et insuper eosdem principales suos, & eorum quemlibet in solidum virtute dicti mandati & potestatis sibi attributæ quodam modo inantea ipsi sui principales & eorum quilibet, quantum in eis vel eo est, omnia & singula contenta in dicto monitorio adimplebunt, & præmissis omnibus parebunt, & ecclesiasticam libertatem non perturbabunt,

D sed tamquam catholici, & obedientes filii suæ sanctitatis mandatis acquiescent. Et quod non contravenient in futurum directe vel indirecte alio quovis quæsito colore. Et eorum, & cujuslibet ipsorum bona quæcumque specialiter & expresse obligant, & pro eis & eorum quolibet de rato, & rati habitione. Ac se acturum & curaturum, quod infra quatuor menses proxime futuros dicti sui principales omnia & singula, supra & infra scripta ratificabunt & approbabunt. Et quod omnia & singula in dictis monitorialibus semper & perpetuo observabunt & adimplebunt, prout in eisdem literis continetur & præcipitur, solenniter & expresse promisit, me no-

E tario infra scripto tamquam publica & authentica persona, pro sancta Romana ecclesia & omnibus aliis quorum interest stipulantibus & recipientibus.

Quibus sic gestis, præfatus sanctissimus dominus noster more pii patris, motus benignitate & clementia, considerans & attendens, quod præfati consiliarii ad cor reversi sunt, & quod sancta sedes apostolica post lapsum cum humilitate ab ea veniam petentibus & recurrentibus ad eam non consuevit claudere suæ pietatis gremium, etiam ad universas preces ipsius magnifici domini Ludovici præfatos consiliarios superius nominatos,

ANNO CHRISTI 1515.

ctrinam fiant, hæc in exemplum accedant, hæc A nos excitent, hæc nos cautiores & diligentiores faciant & reddant. Et quæ nobis usui & ornatui sunt pro gloria nominis illius, cujus omnia sunt, pro salute nostra & multorum, ac pro liberatione totius reipublicæ nostræ Christianæ, nosipsimet potius exponamus, largissimeque effundamus, quam ad talium pollutas manus una nobiscum deveniat. Quod utique digne fiet, pater beatissime, si, quæ diximus, opere complere curabimus. Verum quo id a nobis dignius, præstantiusque exequatur, colligite, vos patres, vos domini, vos ecclesiarum rectores ac præsides, vos, inquam, etiam reges & principes Christiani populi, vos iterum, inquam, qui in sanguinem Christi, & sanctorum nimium impinguati & dilatati estis, B colligite fragmenta alabastri, confractæ in dicendo psalmodiæ ne pereant, & implete cophinos animarum vestrarum, sicut apostolorum numerus prima sabbati, pro secunda sabbati orbis conversione complenda, quasi priora reminiscendo, & posteriora prævidendo, jussu domini duodecim cophinos, juxta partes duodecim orbis secundo convertendas impleverunt, de quibus Propheta: *Reminiscentur & convertentur ad te omnes fines terræ.* Quapropter vos cardines orbis, vos principes terræ, docente rege nostro David, circumdate jam dignius ac præstantius solito montem Sion, speculatricem videlicet sanctam apostolicam sedem nostram. Et vos etiam veri episcopi, & sanctæ ecclesiæ digni prælati, ma- C trem nostram Romanam ecclesiam, unicam dominam omnium & reginam vero & pio affectu complectimini, & vestra immaculata vita, doctrina & operatione perfecta fovete eam, orationibus instantes, jejunia & eleemosynas observantes, sacras vigilias adamantes, & distribuite fragmenta apostolicæ doctrinæ in domibus ejus, scilicet in ecclesiis illius, in quibus tamquam turres dati estis cum propugnaculis contra hostes fidei, ut enarretis pro progenie altera, quæ ad jugum fidei catholicæ & apostolicæ ventura est: quoniam hic magnus dominus nimium laudabilis in civitate Dei, & in monte sancto ejus: ipse, & non alius, est Deus dominus noster, & solus salvator & liberator, qui digne & gloriose miraculoseque cum D exultatione universæ terræ, ab omni periculo nos liberabit, & in fremitu fortitudinis suæ conculcabit omnes contrarias potestates: & ipse, inquam, & non alius, cum gloria & honore nominis sui reget nos in sæcula sæculorum. Amen. Deo gratias.

Psalm. 21. — *Psalm. 47.*

Die vero vigesima præfati mensis Maii, reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius tituli sancti Vitalis, nunc vero sanctæ Praxedis presbyter cardinalis, protector illustrissimi Caroli ducis Sabaudiæ, dedit mandatum præfati illustrissimi domini; cujus tenor talis est:

MANDATVM DVCIS SABAVDIÆ. E

Carolus dux Sabaudiæ, Chablasii & Augustæ, sacri Romani imperii princeps vicariusque perpetuus, marchio in Italia, princeps Pedemontium, comes Gebenesii, Baugiaci & Rotundi montis, baro Vuandi, Foncigniaci & Gaii, Niciaque, Breyssiæ ac Vercellarum, &c. dominus, universis & singulis præsentes literas inspecturis.

Faucinia-

Facimus manifestum, quod cum quondam felicis recordationis Iulius papa secundus, sacrum Lateranense concilium in urbe Roma celebrandum indixerit, quod sanctissimus dominus noster dominus Leo divina providentia papa decimus, præfato Iulio, sicut domino placuit, de medio sublato, ad summi apostolatus apicem divina favente clementia assumptus, pro rebus universalis ecclesiæ, ac totius Christianæ religionis salubriter dirigendis disponendisque, ut experientia edocet, cum maxima catholicorum principum, Christianique populi frequentia prosequitur. Nos igitur tam salubre & laudabile suæ beatitudinis propositum, ac permaxime necessarium opus collaudantes, illique pia devotione & reverentia assistentes, licet superioribus proximis diebus speciales oratores nostros suę beatitudini, tamquam vicario Christi, & beati apostolorum principis Petri vero successori, reverentiam obedientiamque præstandam destinaverimus, nihilo minus ut sanctis institutis suæ beatitudinis, cujus & sanctæ matris ecclesiæ membrum nos esse profitemur, juxta illustrissimorum progenitorum nostrorum laudabilem consuetudinem conformemur, ex nostra certa scientia maturaque deliberatione, citra tamen quorumcumque procuratorum nostrorum hactenus per nos constitutorum revocationem, tenore præsentium facimus, constituimus & deputamus nostrum verum, legitimum & indubitatum procuratorem specialem, ita tamen, quod specialitas generalitati non deroget, nec econtra, videlicet reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Antonium, sanctæ Romanæ ecclesię tituli sancti Vitalis presbyterum cardinalem, nostrum & negotiorum nostrorum in Romana curia protectorem, specialiter & expresse ad se nomine nostro in dicto sacrosancto concilio, illiusque sessionibus, quatenus expediat, præsentandum illisque interessendum, ad dicendum, proponendum, tractandum & procurandum, nec non laudandum & emologandum omnia & singula, quæ ad laudem Dei, animarum salutem, morum reformationem, universalisque ecclesiæ, ac totius religionis Christianæ bonum, pacem quoque & unionem Christi fidelium concernere videbuntur, & quæ præfatus sanctissimus dominus noster papa sacro hujusmodi concilio approbante duxerit reformanda, statuenda & ordinanda, nec non & ad alia faciendum, dicendum, gerendum & exercendum, quæ nosipsi in præmissis & circa ea faceremus, diceremus & proponeremus & ageremus, si præsentes personaliter interessemus, etiamsi talia forent quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Quæ quidem omnia & singula promittimus bona fide nostra, & in verbo principis perpetuo habere & tenere rata, grata, valida & firma, in nulloque contra facere, dicere, opponere vel venire, nec contravenire volenti aliqualiter consentire, clam, palam, tacite vel expresse sub obligatione omnium bonorum nostrorum, præsentium & futurorum cum renunciationibus, & ceteris clausulis solitis & opportunis. In quorum testimonium has duximus concedendas, quas per secretarium nostrum subsignatum fieri jussimus, sigillo cancellariæ nostræ roboratas.

SESSIO X.

Datæ Taurini, die quarta mensis Maii, millesimo quingentesimo decimoquinto.

Carolus.

Primum præsentibus dominis illustrissimis Philippo de Sabaudia comite Gebennensi, reverendo Ioanne de Sabaudia episcopo Gebenna-rum,

simi domini nostri domini Leonis papæ decimi, A sibi vivæ vocis oraculo facto, mandavit nobis Bernardo Sculteti, & Bernardino de Contreras, notariis & scribis sacri concilii, ut daremus in publica forma magnifico domino Ludovico de Soleriis, Christianissimi Francorum regis oratori, instrumentum authenticum cujusdam protestationis per eum factæ in decima sessione, excusando prælatos Gallicanæ nationis; quod quidem instrumentum eidem magnifico oratori fuit traditum tenoris infra scripti:

Universis & singulis præsentis publici instrumenti seriem inspecturis, visuris, lecturis pariter & audituris: Notum sit, quod anno a nativitate domini 1515. indictione tertia, die vero Veneris, quarta mensis Maii, pontificatus sanctissimi in B Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, Romæ in basilica Lateranensi fuit celebrata decima sessio sacrosancti generalis concilii Lateranensis. In qua quidem sessione fuit præfatus sanctissimus dominus noster. Et post multa tractata & acta in præfata sessione, circa finem reverendus pater dominus Petrus episcopus Castelli maris ascendit ambonem, & legit schedulam tenoris suprascripti.

Leo episcopus servus servorum Dei, prout superius.

Qua perlecta, magnificus dominus Ludovicus de Soleriis orator Christianissimi regis Franciæ, accessit ad pedes præfati sanctissimi domini nostri, & dixit; excusando prælatos ecclesiæ Gallicanæ profitentes pragmaticam sanctionem, quod prælati Franciæ fuerunt impediti per inimicos Christianissimi regis Francorum, non verentes censuras contentas in bulla cœnæ domini, & ideo sanctitas sua habuit eos alias excusatos. Cum igitur de præsenti eodem impedimento detenti sint, & non audeant venire, quia inter Delphinatum & Lombardiam est periculum; quare pro parte eorum supplicatur sanctitati suæ, quod habeat eos nunc excusatos, & cum dabitur tutus accessus, offerunt venire ad concilium, & allegare de juribus suis. Facta itaque prædicta excusatione, idem magnificus orator dedit quamdam schedulam. Præfatus sanctissimus dominus noster respondit præfato oratori, quod ex provincia Provinciæ erat facilis & tutus transitus per Ianuam, & quod providerat de salvoconductu Ianuensium, & eis mandaverat tradi, & si opus esset, provideret de meliori & tutiori salvoconductu: tamen volebat sanctitas sua, quod schedula supradicta staret in suo robore.

Tenor autem schedulæ datæ per oratorem, de qua supra fit mentio, talis est:

Sanctissimus, &c. prout superius.

Super quibus omnibus & singulis idem magnificus dominus orator petiit a protonotariis, notariis & scribis concilii instrumentum & instrumenta. Acta fuerunt hæc in præfata basilica Lateranensi in decima sessione sacrosancti Lateranensis concilii generalis sub anno, indictione, die, mense, & pontificatu, quibus supra, præsentibus ibidem reverendo patre domino Thoma Phædra, & Bartholomæo Saliceto secretariis, & Francisco de Actavantis, & Benedicto Trocileti, & Aurelio Amerino notariis & scribis præfati concilii, testibus ad præmissa vocatis specialiter atque rogatis.

Et ego Bernardus Sculteti decretorum doctor decanus Vvarmiensis publicus apostolica & imperiali auctoritatibus notarius, & sacri Lateranensis generalis concilii scriba deputatus, quia præmissis omnibus, & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent & agerentur, una cum prænominatis testibus, ac infra scripto collega & connotario meo præsens interfui, eaque omnia & singula sic fieri vidi, & audivi, ac in notam sumpsi; ideo hoc præsens publicum instrumentum manu alterius fideliter scriptum, exinde confeci, subscripsi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, signoque & nomine meis solitis & consuetis signavi & communivi, rogatus & requisitus, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

Et ego Bernardinus de Contreras clericus Burgensis juris utriusque doctor publicus apostolica auctoritate notarius, ac sacri Lateranensis concilii scriba, quia præmissis omnibus & singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent & dicerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, ac fieri vidi & audivi, & in notam sumpsi, ex qua præsens publicum instrumentum manu alterius fideliter scriptum, subscripsi, & publicavi, signoque & nomine meis solitis signavi, in fidem, & testimonium omnium, & singulorum præmissorum rogatus & requisitus.

C *Congregatio generalis pro discussione eorum quæ tractanda sunt in undecima sessione.*

Anno a nativitate domini 1515. indictione quarta, die vero decimaquinta Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno quarto, fuit congregatio generalis prælatorum in palatio apostolico, in superiori capella dicti palatii, pro discutiendis & examinandis schedulis in undecima sessione legendis. In qua quidem congregatione fuerunt præsentes reverendissimi domini

Cardinales.

D Reverendissimus dominus Dominicus episcopus Portuensis.
Reverendissimus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii.
Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.
Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii.

Archiepiscopi, episcopi, & oratores.

Reverendus pater dominus Ioannes Revaliensis, episcopus, orator marchionis Brandeburgensis.
E Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis, orator ducis Ferrariæ.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrhachiensis.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Arianensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Andreas Cornelius Spoletensis.

Reverendus

natos, & eorum singulos auctoritate apostolica, & ex sua solita clementia præmissis, visis & intellectis, exceptis dumtaxat his, qui per secundum monitorium ad comparendum personaliter sunt adstricti, a censuris & pœnis etiam inhabilitatis, factionis testamenti, eorumque posteritatem & generationes, & descendentes ab eis absolvendos duxit & absolvit, & facto signo sanctæ crucis in personam præfati magnifici domini Ludovici eorum procuratoris, benedixit, & interdictum ecclesiasticum præmissorum occasione forsan appositum, penitus, & omnino relaxavit, eosque & eorum quemlibet rehabilitavit, & ab eis & quolibet eorum omnem infamiæ maculam sive notam penitus removit, ac eos, & eorum singulos, quatenus opus sit, ad pristinos honores, gradus, dignitates, beneficia & officia restituendos duxit, restituit cum reincidentia & sine aliqua suspensione, & revocatione, & præjudicio dictarum literarum monitorialium, & processus, perinde ac si præsens absolutio facta non fuisset, nisi omnes & singuli principales prædicti infra dictos quatuor menses proxime futuros præmissa omnia & singula sic, ut præfertur, ratificaverint & approbaverint.

Ipsi vero spectabiles & magnifici domini parendo mandatis, & bene placitis ipsius sanctissimi domini nostri papæ, quantum in eis est, & eos tangit, seu tangere poterit in futurum, communiter & divisim omnia & singula per dictum spectabilem dominum de Soleriis, juxta mandatum sibi datum, acta, gesta, promissa & procurata, & quæ in exemplo super inserto continentur, omnibus, melioribus, modo, via, jure & forma, quibus potuerunt & debuerunt, approbarunt, laudarunt, emologarunt, & ratificarunt, laudantque approbant, emologant & ratificant, promittentes emologationem, approbationem & ratificationem hujusmodi, ac omnia alia & singula supradicta, firma & valida habere, tenere & observare, ac nunquam in aliquo contrafacere, dicere, vel venire, per se vel aliam interpositam personam tacite vel expresse sub expressa hypotheca, & obligatione omnium supranominatorum spectabilium dominiorum, & cujuslibet ipsorum, mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, ac sub omni juris & facti renuntiatione pariter & cautela. Et ita ad sancta Dei euangelia per eosdem seriatim, unus post alium tacta jurarunt, de quibus præmissis omnibus fieri & expediri jusserunt, & voluerunt unum & plura, publicum & publica, instrumentum & instrumenta, per me notarium & secretarium regium infra scriptum. Acta fuerunt hæc omnia in civitate Aquensi, ubi supra, videlicet infra cameram regii consilii dictæ curiæ supremæ parlamenti, præsentibus ibidem nobilibus viris magistris Guillelmo Morini, Ioanne Malhart, & Antonio Malbequi regiis secretariis, & ejusdem curiæ grafferiis, testibus ad præmissa vocatis, & assumptis. Et me Ioanne Boycelli cive Aquensi regio secretario & notario publico, & comitatibus Provinciæ & * Fortulquerii, terrisque illis adjacentibus regia, & alias ubique terrarum apostolica auctoritatibus constituto. Qui præmissis ratificationi, approbationi & emologationi, promissionique & obligationi & aliis supradictis una cum prænominatis testibus præsens fui, eaque in notam sumpsi, legi & publicavi, a qua, seu illius originali extenso, hoc instrumentum publicum, in hanc publicam formam redactum aliena manu mihi fideli virtute gratiæ

* Forqualquerii, *legendum*.

A mihi concessæ extrahi feci, & inde collatione facta cum eodem extenso, compertaque conformitate, hic me subscribens, signum meum interposui authenticum, in fidem, robur & testimonium omnium præmissorum.

Anno prædicto, & die vigesimasexta mensis supra dicti Februarii in loco supradicto, videlicet infra cameram consilii, in præsentia nobilium Stephanni de Gennes commentariensis palatii, & Ioannis Draconis Villæ * exeratum, meique notarii secretarii regii supra & infra scripti constituti, magnifici & spectabiles jurium professores domini Petrus Matthæi, dominus de Renesto Brossiæ, & Ioannes Torvatiris dominus de Camilhaco, etiam regii in dicta curia consiliarii, certiorati per lecturam præsentis instrumenti de B ratificatione, approbatione & emologatione gestorum & promissorum per supra scriptum magnificum dominum de Soleriis, illam, & omnia in hujusmodi instrumento contenta, gratam & ratam, rataque & grata habentes, omnibus, melioribus, modo, via & forma, quibus potuerunt & debuerunt, quantum in eis est, & eosdem conjunctim & divisim tangit, seu tangere potest, ratificaverunt, approbarunt & emologarunt, ratificantque, approbant & emologant sub illis, & eisdem promissionibus, obligationibus, renuntiationibus & juramento supra scriptis, ac si præsentes in præmissis interfuissent. Et hanc ratificationem & approbationem jusserunt notari, C & describi per me dictum notarium & secretarium, hic me propria manu subsignantem. Boycelli.

Vniversis & singulis has præsentes testimoniales literas inspecturis, visuris & audituris. Nos Guhelmus de Cordoano jurium licentiatus, sanctæ metropolitanæ Aquensis ecclesiæ canonicus, vicariusque generalis in spiritualibus & temporalibus totius archiepiscopatus Aquensis; Notum facimus & attestamur, nobilem virum magistrum Ioannem Boycelli civem Aquensem, qui præsens sive præcedens instrumentum ratificationis sumpsit, subscripsit & subsignavit, fore & esse regium secretarium, notarium publicum apostolica, & regia auctoritatibus notum, virumque D boni nominis & famæ, ac laudabilis conversationis, ad eumque tamquam ad notarium publicum & personam publicam, communem & publicum haberi recursum, & pro tali in tota patria Provinciæ reputari, suis quoque instrumentis & actis publicis, manu & signo suis roboratis, in judicio & extra stari, & fidem indubiam adhiberi. Et vt præscripto instrumento fides indubia per quoscumque adhiberi valeat, has præsentes testimoniales literas per Honoratum Parcatoris notarium, & curiæ archiepiscopalis Aquensis scribam fieri, sigillique ejusdem curiæ cum manus nostræ subscriptione fecimus, & jussimus debita appensione communiri.

Datæ Aquis die vigesimatertia mensis Februa- E rii, anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoquinto tertiæ indictionis.

G. de Cordoano
vicarius præfatus.

Anno a nativitate Domini 1515. indictione tertia, die vero octava mensis Iulii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno tertio, reverendissimus in Christo pater & dominus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis presbyter cardinalis de mandato præfati sanctis-

ANNO CHRISTI 1515.

schedula parternitatibus suis. Sed propter diversitatem votorum prælatorum existentium in congregatione circa narrativam & dispositivam schedulæ, visum fuit præfatis reverendissimis cardinalibus, quod schedula aptaretur, & die sequenti fieret alia congregatio in eodem loco, & iterum legeretur schedula aptata, & deliberaretur super ea.

Die vero decimaquinta supradicti mensis Decembris, fuit congregatio in eadem capella, in qua interfuerunt reverendissimi in Christo patres & domini, Antonius sanctæ Praxedis, Petrus sancti Eusebii, & Laurentius sanctorum quatuor Coronatorum tituli, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri cardinales, prælati vero quadraginta sex, & generales ordinum qui in supra dicta congregatione interfuerunt. Et fuit lecta per supradictum dominum Andream schedula continens privilegia religiosorum. Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis. Et responderunt omnes placere, hoc tamen addito, quod reverendus dominus Vincentius episcopus Signinus dixit, quod videbatur sibi, quod narrativa, ubi ponebantur illa verba, Quod episcopi fuerunt assumpti a pontifice, debebat poni, quod fuerunt assumpti a Christo. Et reverendus dominus Scaramuza episcopus Cumanus dixit, quod placebant ei contenta in schedula, dummodo excluderetur approbatio privilegiorum: & ejusdem opinionis fuerunt Brumatensis, Cerviensis, Senogalliensis, Ferentinus, Soranus, & Polignianensis.

Schedulæ vero, de quibus supra fit mentio, inseruntur in infrascripta undecima sessione.

SESSIO XI.

ANNO CHRISTI 1516.

In nomine domini. Amen. Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimosexto, indictione quarta, die vero decimanona mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi, anno quarto, fuit celebrata undecima sessio in basilica Lateranensi de Vrbe in loco consueto, præsente præfato sanctissimo domino nostro, & fuerunt præsentes infrascripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi & episcopi, & abbates & magistri generales ordinum, oratores principum, & quamplures alii illustres domini, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.
Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.
Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Franciscus tituli sanctorum Ioannis & Pauli, Surrentinus.
Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.
Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.
Reverendissimus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agnenensis.
Reverendissimus dominus Antonius sanctæ Praxedis.
Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

A Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum. SESSIO XI.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.
Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.
Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Corneliis.
Reverendissimus dominus Iulius sanctæ Mariæ de navicula.
Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu.
B Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.
Reverendus pater dominus Robertus Rhegiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
C Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Revaliensis episcopus, orator marchionis Brandeburgensis electoris imperii.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adriensis episcopus, orator illustrissimi ducis Ferrariæ.

Archiepiscopi & Episcopi.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicosiensis.
D Reverendus pater dominus Ieremias Tranensis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Clemens Colossensis.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barensis.
Reverendus pater dominus Andreas Spalatensis.
Reverendus pater dominus Alexander Viennensis.
Reverendus pater dominus Marcus Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Thebanus.
E Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Hipporegiensis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellæ.
Reverendus pater dominus Blasius Thelesinensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.

Reverendus

ANNO CHRISTI 1515. SESSIO X.

Reverendus pater dominus Ioannes Thebanus. A
Reverendus pater dominus Marcus Monembasiensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Hugolinus Lyciensis.
Reverendus pater dominus Alexius Melfitanus.
Reverendus pater dominus Bertrandus Tarvisinus.
Reverendus pater dominus Andreas Militensis.
Reverendus pater dominus Paulus Forosemproniensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Hipporegiensis. B
Reverendus pater dominus Benedictus Chiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Alexander Hieronymus sancti Dominici insulæ Hispaniarum.
Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.
Reverendus pater dominus Marinus Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Antonius Sutrinus. C
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Casertanus.
Reverendus pater dominus Marinus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.
Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.
Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellanæ. D
Reverendus pater dominus Bartholomeus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Thomas Lechlinensis.
Reverendus pater dominus Valentinus Parmensis.
Reverendus pater dominus Vincentius Arbensis.
Reverendus pater dominus Zacharias Sebastensis.
Reverendus pater dominus Petrus Lavellinus. E
Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.
Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.
Reverendus pater dominus Thomas Saonensis.
Reverendus pater dominus Paulus Esinensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Auximanus.
Reverendus pater dominus Guarinus Nucerinus.
Reverendus pater dominus Theseus Racanatensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Nobiensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Marsicanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Valvensis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Bidunensis.
Reverendus pater dominus Philippus Brumatensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Polignianensis.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Ventiensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Vrgellensis.
Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis; ac Vallis umbrosæ, & sancti Dominici, sancti Francisci, sancti Augustini, & sanctæ Mariæ Servorum, ordinum generales.

Quibus omnibus congregatis & sedentibus more solito, dominus Andreas Piperarius secretarius concilii de mandato præfatorum reverendissimorum cardinalium legit schedulam continentem concordata per sanctissimum dominum nostrum cum Christianissimo Francorum rege. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnes responderunt simpliciter placere; exceptis infrascriptis, qui dederunt vota particularia, & primo reverendus dominus Bertrandus episcopus Adriensis dixit placere, præsertim quia erant concordata cum sanctissimo domino nostro. Reverendus dominus Hieronymus episcopus Antibarenus dixit quod placebant; quia credebat, quod proveniebant a Spiritu sancto. Reverendus dominus Ieremias Tranensis archiepiscopus dixit, quod licet in illis concordatis lectis in schedula multa essent, quæ sibi displicerent quod sint facta & concordata, tamen postquam sanctissimus dominus noster jam fecerat & dederat bullam, & se obligaverat in vim contractus facere approbari per concilium, non deviabat a voluntate sanctitatis suæ: & sic placebant ea de causa. Reverendus dominus Maximus episcopus Iserniensis dixit placere, quia placuit sanctissimo domino nostro. Reverendus dominus Ioannes Dominicus episcopus Terdonensis dixit, quatenus tribuunt jurisdictionem laicis contra ecclesiasticos, non placere.

Deinde præfatus dominus Andreas legit schedulam abrogationis pragmaticæ sanctionis. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus unanimiter & simpliciter placuerunt.

Postmodum vero fuit per eumdem Andream lecta schedula super iis, quæ debent observare prædicatores prædicantes verbum Dei. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et placuerunt omnibus, excepto reverendissimo domino Mario episcopo Aquinatensi, qui sibi placere dixit, quod prædicatores prædicent, secundum quod Spiritus eis spirat.

Demum idem dominus Andreas legit schedulam concernentem privilegium religiosorum. Qua perlecta, petiit an placerent contenta in

ANNO CHRISTI 1516.

quod semel saltem in anno nostra proprio sacerdoti confiteamur peccata, sanctissimumque eucharistiæ sacramentum in paschate suscipiamus domini nostri Iesu Christi, & sanctorum apostolorum Petri & Pauli natali hoc consueverimus adimplere: & ut semper & in omnibus apostolicę sedis ac sanctitatis vestrę ejusque successorum submittatur mandatis: præsentibus archiepiscopis, episcopis, nec non doctoribus nostris cleri & populi majoribus, & claro nos docuit eloquio, & dulciter instruxit. Hæc enim, pater sancte, & nonnulla alia ab eo instituta, nostrarum salutem concernentia animarum, & in Arabico conscripta sermone, nobis relicta, quibus evitantur peccata moresque reformantur in melius, prompta obedientia acceptamus & confitemur, adimplereque speramus. Et propterea apprime in domino exultavimus, & animi nostri immodicam spiritalem conceperunt lætitiam, Deoque optimo maximo, ac sanctitati vestræ gratias egimus, fratres hos sanctos ad nos dirigenti, qui salutis iter nobis ostenderunt, & animas nostras in domino recrearunt. Nos vero cum prælibato fratre Ioanne Francisco quosdam ex nostris ad sanctitatem vestram destinamus, ea deducti opinione, ut patrum instituta, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ dogmata addiscant, & cum edocti fuerint, ad nos docturi alios postmodum redeant. Interea non parvo afficimur tædio, quoniam ad deosculandum adorandumque sanctissimos sanctitatis vestræ pedes accedere prohibemur, & quæ mente gerimus, fixis in terram poplitibus proprio ore exprimere ipsi nequimus. Vt autem affectui nostro ac voto utcumque satisfaciamus, cum præfato sanctitatis vestræ nuntio fratre Ioanne Francisco, oratorem nostrum Acuri Ioseph cum Elia, ac Elia monacho, ad sanctitatem vestram destinandum decrevimus, ut nostro ac totius cleri, Maronitarumque populi nomine, terram fronte tangens flexisque genibus sanctissimos pedes sanctitatis vestræ & adoret & deosculetur, ac sanctæ apostolicæ sedi coram fratribus vestris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, sanctitati vestræ obedientiam præstet, & fidelitatem juret, & quod veraciter sanctæ sedis apostolicæ, & sanctitatis vestræ servi fideles sumus, demisso capite firmiter protestetur. Amen, Amen. Quædam vero alia supradicto fratri nostro Ioanni Francisco reservamus, quæ ut sanctitati vestræ enarret, sub Dei attestatione adstrinximus; erit enim veluti noster amabilis frater benedicti monasterii sanctæ Mariæ de Camibin in monte Libano sancto, ac totius cleri & Maronitarum populi ad pedes sanctitatis vestræ solicitus procurator. Omnia quidem nostra, & quomodo sub infidelium detestanda servitute, tamquam omni auxilio orbati, infelicissimam vitam ducimus, propriis oculis ipse conspexit. Hoc est responsum puritatis nostræ sanctissimo, & purissimo patri nostro, cujus sanctas benedictiones misericors Deus ad nos transmittat. Amen, Amen, Amen.

Scripta sunt hæc anno dominicæ incarnationis millesimo quingentesimo decimoquinto, mensis Februarii die 14.

Præsentabuntur cum Dei gratia in manus sanctissimi domini nostri Leonis, qui super sanctam sedem Petri apostoli residet, pro parte pauperis discipuli sui Petri patriarchæ Maronitarum ex monasterio Camibin in monte Libano servi servorum Dei.

A Quo perlecto, dicti oratores accesserunt ad sanctissimum dominum nostrum, & deosculati sunt ejus beatissimos pedes, præstantes eidem sanctissimo domino nostro, nomine quo supra, debitam obedientiam & reverentiam. Qua præstita, dominus Marius de Peruschis procurator concilii, petiit instrumentum & instrumenta dictæ obedientiæ. SESSIO X

Deinde reverendus pater dominus Ioannes episcopus Revaliensis, orator marchionis Brandeburgensis electoris imperii, ascendit ambonem, & legit schedulam disponentem circa modum prædicandi, cujus tenor talis est:

B *Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.*

Supernæ majestatis præsidio, per cujus ineffabilem providentiam cælestia simul & terrena diriguntur, super gregem dominicum nobis commissum, speculatoris officium, quantum imbecillitati nostræ conceditur, exercentes, totaque mente nobiscum ipsi revolventes, inter alia quamplura & magna ad nos etiam pertinere, ut munus prædicationis, quod in ecclesia Dei præcipuum ac pernecessarium, magnique fructus at-
C que utilitatis, dummodo recte & ex sincera caritate erga Deum & proximum, præceptisque & exemplis sanctorum patrum, qui hæc profitentes cum fidei fundatione & propagatione plurimum ecclesiæ contulerunt, exerceatur: quippe quod redemptor noster primus fecit & docuit, & ejus præcepto & imitatione duodenus ille apostolorum numerus, quasi totidem cæli Dei veri gloriam enarrantes per orbem terrarum, universum genus humanum, quod sub peccati jugo vetusta servitute continebatur, sensim ab eorum tenebris educentes, & ad perpetuæ salutis lucem excitantes, verbum ipsum in omnem terram & in fines orbis terræ, tum ipsi prius, tum deinde sui successores, longe lateque pro-
D pagaverunt, altissimeque fundarunt, ut qui nunc tantum subeunt onus, meminisse debeant, creberrimeque secum revolvere, præter auctoris ipsius ac fundatoris Iesu Christi pientissimi redemptoris, Petri etiam & Pauli ceterorumque apostolorum & domini discipulorum se vices, quoad hoc officium, subire, ac sustinere. Sane fide dignorum relatione percepimus, quod nonnulli prædicatores nostris temporibus, quod dolenter referimus, non attendentes, se eorum, quos diximus, & insuper sanctorum ecclesiæ doctorum, aliorumque sacram theologiam profitentium, qui assistendo jugiter Christianis, ac se falsis prophetis rectam fidem subvertere an-
E nitentibus opponentes, ecclesiam militantem illæsam prius, per se talem eam esse manifestarunt, officium exercere, & non nisi utilia concurrenti eorum sermonibus populo ad vitiorum extirpationem, virtutum laudem, animarum denique salutem fidelium, meditanda & perficienda debere assumere, multa tamen & varia contra instituciones & exempla, quæ diximus, quandoque etiam scandalosa populis prædicare, quod mentem certe nostram mirum in modum commovit, dum nobiscum ipsi mente volvimus, quod illi officii immemores sui, in suis sermonibus non ad utilitatem audientium, sed ad suam potius ostentationem laborantes, vanis quorumdam auribus blandiuntur, qui ad hoc jam devenisse apparent, ut verificetur dictum

Reverendus pater dominus Christophorus Polignianensis.
Reverendus pater dominus Franciscus Digniensis.
Reverendus pater dominus Guarinus Nucerinus.
Rverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.
Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Antonius Sutrinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Casertanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Auximanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Vrgellensis.
Reverendus pater dominus Gabriel Gallinensis.
Reverendus pater dominus Iannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Hieronymus Asculanus.
Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.
Reverendus pater dominus Marius Aquinatensis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis.
Reverendus pater dominus Matthæus sancti Leonis.
Reverendus pater dominus Thomas Saonensis.
Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.
Reverendus pater dominus Paulus Forosempronienfis.
Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.
Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.
Reverendus pater dominus Petrus Paulus Esinus.
Reverendus pater dominus Philippus Brumatensis.
Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.
Reverendus pater dominus Racomanus Venafranus.
Reverendus pater domiuus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Theseus Racanatenus.
Reverendus pater dominus Augustinus Perusinus.
Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.
Reverendus pater dominus Augustinus Nobiensis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Sibinicensis.
Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.
Reverendus pater dominus Iulianus Salutiarum.

Abbates, & generales ordinum.

Reverendus pater dominus sancti Sebastiani extra muros Vrbis abbas.
Generales Vallis umbrosæ, sancti Francisci, sancti Dominici, & sanctæ Mariæ Servorum.

Oratores & illustres domini temporales.

Illustris dominus Laurentius de Medicis, nepos præfati sanctissimi domini nostri secundum carnem, dux Vrbinatensis.
Illustris dominus Albertus de Carpi, orator invictissimi imperatoris.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator Catholici regis Hispaniarum.
Magnificus dominus Michael de Silva, orator illustrissimi regis Portugalliæ; & quamplures alii nobiles & milites Hierosolymitani.

Celebrata missa per reverendum dominum Gabrielem archiepiscopum Dyrrachiensem; & cantato per reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Marcum, sanctæ Mariæ in Via lata diaconum cardinalem, euangelio secundum Matthæum, incipiente, *Sedente Iesu super montem Oliveti*, &c. ac cantato hymno per sanctissimum dominum nostrum, incipiente, Veni creator Spiritus: ac peractis orationibus consuetis, oratores patriarchæ Maronitarum montis Libani præstiterunt obedientiam nomine dicti patriarchæ sanctissimo domino nostro, & præsentaverunt quoddam mandatum in lingua Chaldæa seu Arabica. Et præstita obedientia, unus dictorum oratorum ascendit ambonem, & legit dictum mandatum in lingua propria. Deinde reverendus dominus Andreas secretarius concilii ascendit ambonem, & legit dictum mandatum interpretatum in lingua Latina, cujus tenor sequitur, & est talis: Matth. 24.

MANDATUM PATRIARCHÆ Maronitarum.

Gratias Deo reverenter agimus sub mundissimis pedibus patris nostri sanctissimi Christi vicarii, & domini papæ Leonis decimi, qui vices beati Petri veritatis petræ gerit in terris, sedetque super apostolicam sedem ipsius sanctissimæ benedictionis super nos. Amen.

Cogimur in divinas laudes erumpere, Deoque, a quo omne bonum, gratiarum actiones indesinenter agere, qui purissimæ sanctitatis vestræ menti illabi dignatus est; eamque per inspirationem pulsare, ut nos per sanctum nuntium suum fratrem Ioannem Franciscum de Potentia visitaret. Is enim fratre Francisco Reatino interprete, & viam salutis nobis ostendit, & sancta documenta reliquit: nempe quomodo sanctum conficiatur chrisma, ex puro videlicet oleo & balsamo, nihilque præter hæc immiscendum, quo etiam tempore aquis salutaribus infantes ablui debeant, & sacro baptismatis fonte renasci: non sitque quadragesimus postulandus dies, sicut antea erroris tenebris involuti præstolari consuevimus, sed in octavo, vel etiam ante, cum necessitas expostulaverit: qua vero ratione juxta patrum & sanctæ Romanæ ecclesiæ instituta, matrimonia contrahantur, quæ eadem impediant: ac sacri quonam pacto conferantur ordines: quibus item verbis in consecratione dominici corporis ac sanguinis uti debeamus: & quod Spiritus sanctus a Patre procedat & Filio, sicuti ab unico principio & unica spiratione: & quod Christianus, qui in hac vita sufficientem de suis delictis pœnitentiam non egit, ea functus ad quemdam, divina permittente justitia, ducatur locum, qui purgatorium dicitur, ut ibidem, quousque dignior sit cælum ascendere, maneat: & quod

ANNO CHRISTI 1516

SESSIO

ri debere decernimus, ut hac ratione ad utilitatē populi prædicantes, & cum domino lucrifacientes, talentum, quod ab illo acceperant, superlucrari, & ejusdem gratiam & gloriam consequi mereantur. Ceterum si quibusdam eorum dominus futura quædam in Dei ecclesia inspiratione quapiam revelaverit, ut per Amos prophetam ipse promittit, & Paulus apostolus prædicatorum princeps, *Spiritum*, inquit, *nolite extinguere, prophetias nolite spernere*, hos aliorum fabulosorum, & mendacium gregi connumerari, vel aliter impediri minime volumus. Extinguitur namque ipsius gratia Spiritus, Ambrosio teste, si incipientibus loqui fervor contradictione sopitur: & tunc Spiritui sancto injuria certe fieri dicitur. Et quoniam res magni momenti est, eo quod non de facile credendum sit omni spiritui, sed sint probandi spiritus, teste apostolo, an ex Deo proveniant; volumus, ut lege ordinaria tales assertæ inspirationes, antequam publicentur, aut populo prædicentur, exnunc apostolicæ sedis examini reservatæ intelligantur. Quod si sine moræ periculo id fieri non valeret, aut urgens necessitas aliud suaderet, tunc eodem ordine servato, ordinario loci notificentur, ut ille adhibitis secum tribus aut quatuor doctis & gravibus viris, hujusmodi negotio cum eis diligenter examinato, quando id expedire videbunt, super quo eorum conscientias oneramus, licentiam concedere possint. Si qui autem contra præmissorum aliquod committere quidquam ausi fuerint, ultra pœnas contra tales a jure statutas, excommunicationis etiam sententiam, a qua non nisi a Romano pontifice, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi possint, eos incurrere volumus. Et ut eorum exemplo alii attentare similia minime audeant, eis prædicationis etiam officium interdictum esse perpetuo decernimus; non obstantibus constitutionibus, ordinationibus, ac privilegiis & indultis, & literis apostolicis, ordinibus, & personis præfatis, etiam in Mari magno comprehensis, ac etiam a nobis forsan approbatis, innovatis, vel etiam de novo concessis, quæ quo ad hoc nolumus eis in aliquo suffragari.

1 Thess 5.

1. Ioan. 4.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri statuti, ordinationis, mandati, inhibitionis, innovationis, approbationis, decreti & voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis domini millesimo quingentesimo decimosexto, XIV. Kalendas Ianuarii, pontificatus nostri anno quarto.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus unanimiter placuerunt.

Postmodum vero reverendus pater dominus Maximus episcopus Iserniensis ascendit ambonem, & legit schedulam, in qua continentur concordata cum Christianissimo rege Francorum. Cujus tenor sequitur, & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio.

Divina disponente clementia, per quam reges regnant, & principes imperant, in eminenti

A apostolatus specula, & super gentes & regna meritis licet imparibus constituti, animo revolventes, quod etsi ea, quæ pro salubri & quieto regimine regnorum, & ad pacem & justitiam populorum perpetua eorumdem regnorum stabilitate, regibus præsertim de fide catholica & de republica Christiana & apostolica sede benemeritis; laudabili & provida nostra ordinatione, cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus concessa, ac ad effectum hujusmodi gesta, statuta, ordinata, decreta, factave sunt, plenam roboris obtineant firmitatem: illis nihilo minus interdum sacro approbante

B concilio, nostræ innovationis, & approbationis robur adjicimus, ut eo firmius illibata perdurent, quo sæpius erunt nostra auctoritate, ac etiam generalis concilii præsidio communita, efficacemque operam circa eorumdem conservationem libenter adhibemus, ut reges & ipsorum regnorum personæ, concessionibus, privilegiis, statutis, & ordinationibus hujusmodi in domino plene gaudentes, in pacis & tranquillitatis, ac amœnitatis dulcedine conquiescant, & in eorum solita erga eamdem sedem devotione ferventius perseverent. Nuper siquidem ut ecclesia sponsa nostra in sancta unione conservaretur, & per Christi fi-

C deles sacris canonibus a Romano pontifice & sacris generalibus conciliis dumtaxat editis uteretur, quasdam constitutiones, quas de cetero loco pragmaticæ sanctionis & contentorum in ea, in regno Franciæ pro bono pacis & concordiæ, ac illius communi & publica utilitate cum carissimo in Christo filio nostro Francisco Francorum rege Christianissimo, dum Bononiæ cum nostra curia essemus, tractatas, & cum eisdem fratribus nostris diligenter examinatas, & de eorum consilio cum præfato rege concordatas, & per ipsius regis legitimum procuratorem acceptatas, de eorumdem fratrum consilio & unanimi consensu statuimus & ordinavimus, prout in nostris literis desuper confectis plenius continetur, quarum tenor sequitur, & est talis:

D *Leo episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.*

Primitiva illa ecclesia in angulari petra a salvatore nostro Iesu Christo fundata, apostolorum præconiis elata, martyrumque sanguine consecrata & aucta, ubi primum juvante domino per orbem terrarum lacertos movere cœpit, provide attendens, quantum oneris humeris impositum haberet, quot oves pascere, quot custodire, ad quot etiam remotissima loca oculos intendere oporteret, divino quodam consilio parochias instituit, diœceses distinxit, episcopos creavit, &

E metropolitanos præfecit, ut tanquam membra capiti obsequentia, cuncta secundum ejus voluntatem salubriter in domino, & tamquam rivuli a perenni fonte, Romana videlicet ecclesia, derivantes, ne angulum quidem dominici agri irrigatum dimitterent. Vnde sicut alii Romani pontifices prædecessores nostri suo tempore omni studio curarunt, ut dicta ecclesia uniretur, & in sancta unione sine ruga & macula conservaretur, & omnes vepres ab eadem ecclesia abolerentur, cui proprium est, divina opitulante gratia, virtutes colere, & vitia radicitus extirpare: ita & nos tempore nostro, & præsenti durante concilio, ea facere & curare debemus, quæ unioni & conservationi ejusdem ecclesiæ

conducere

ANNO CHRISTI 1516. SESSIO XI.

dictum Apostoli ad Timotheum ita scribentis: *Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur:* quorum falsas & inanes mentes, prædicantes ipsi præfati, non modo in rectam veramque viam reducere minime student, sed illas majoribus etiam erroribus implicant, dum sine ulla canonum attestatione, vel reverentia, imo contra ipsas canonicas sanctiones, sacræ scripturæ sensum multifariam pervertentes, temereque ac perperam plerumque interpretantes, contra veritatem prædicare, terroresque ac minas, multaque mala prope diem affutura, jamque ingruentia, nulla prorsus legitima ratione muniti, sed suo dumtaxat sensui obsequentes, comminantur, repræsentant, adesseque asseverant, plerumque etiam vana quædam & inania, & alia hujusmodi populis ingerere, & quod enormius est, ab æternitatis lumine, & sancti Spiritus admonitione aut infusione illa se habere asserere audent? Cumque ii sub confictorum miraculorum mendaciis varios errores fraudesque disseminent, denique populos, quos in euangelica doctrina sedulo instruere, & in vera fide detinere & conservare deberent, sermones suos a sensu & præceptis universalis ecclesiæ retrahentes, a sacrisque constitutionibus, quas maxime sequi deberent, deviantes, auditores suos amovent ac longe faciunt a salute. Per hæc namque & alia hujusmodi simpliciores homines, ut ad deceptionem procliviores, a via salutis & obedientia Romanæ ecclesiæ deviantes, in errores varios perfacile inducuntur. Propterea Gregorius hujus muneris peritissimus, & fervore caritatis incensus, prædicatores vehementer hortatur & monet, ut dicturi ad populum prudentes cautique accedant, ne dicendi impetu rapti, verborum erroribus quasi jaculis audientium corda configant, & cum sapientes fortasse videri desiderant, decepti, speratæ virtutis compagem insipienter discindant. Sæpe namque verborum effectus amittitur, cum loquacitate importuna, vel incauta, audientium corda levigantur. Et sane in nullo alio rudem ii plebem majori damno scandaloque afficiunt, quam cum vel tacenda predicant, vel falsa & inutilia docendo, eam in terrorem inducunt. Quæ quoniam huic sacræ religioni divinitus institutæ, ut nova & aliena, omnino contraria esse noscuntur, gravi certe accuratoque sunt examine digna, ne scandalum populo Christiano, & suorum auctorum, ac aliorum animabus interitum pariant. Nos igitur sanctæ Dei ecclesiæ (cui disponente domino præsidemus, quæ quidem una est, & unum Deum prædicat, colit, ac unam fidem firmiter & sincere confitetur, juxta illud prophetæ vaticinium: *Qui habitare facit unius moris in domo*) uniformitatem, quantum cum Deo possumus posthabitam reducere, & retentam conservare, quique populo verbum Dei prædicant, tales esse cupientes, ut eorum prædicatione Dei ecclesia nullum scandalum patiatur; & si qui corrigibiles sunt, ab his, quæ proximis nostrisque temporibus præsumpserunt, cum nonnullos eorum præter illa quæ diximus, in prædicationibus non viam amplius domini in virtute docentes, non euangelium, ut deberent, explanantes, sed conficta miracula & nova ac falsa vaticinia, aliaque levia & ab anilibus fabulis parum distantia, magnumque scandalum parientia, nulla devotionis & auctoritatis, ejusque improbantis ac repellentis hæc debita ratione, vastis clamoribus imprimere ac suadere ubique conantes, & ne pontificali quidem dignitate fulgentibus, & aliis ecclesiæ prælatis parcentes, quibus potius honorem ac reverentiam exhibere deberent, sed in eorum personas ac statum audaciter ac temere invehi consuevisse, & alia hujusmodi commisisse constat, in futurum abstineant, ut tam periculosum contagiosumque malum, ac mortifera pestis radicitus evellatur, & arefactum ita penitus deleatur, ut nec memoria ejus remaneat: sacro approbante concilio, statuimus & ordinamus, ut nullus tam clericus sæcularis, quam cujuscumque etiam mendicantium ordinis regularis, aut quivis alius ad quem facultas prædicandi, tam de jure quam de consuetudine vel privilegio aut alias pertinet, ad hujusmodi officium exercendum admittatur, nisi prius per superiorem suum respective diligenter examinatus (in qua re conscientiam ipsius superioris oneramus) ac morum honestate, ætate, doctrina, probitate, prudentia, & vitæ exemplaritate ad illud aptus, & idoneus reperiatur, & hic, quocumque postea prædicaturus accesserit, de hujusmodi examine & idoneitate sua per literas authenticas, seu alias sui examinatoris approbatorisque episcopis & aliis locorum ordinariis fidem legitime faciat. Mandantes omnibus qui hoc onus sustinent, quique in futurum sustinebunt, ut euangelicam veritatem, & sanctam scripturam juxta declarationem, interpretationem, & ampliationem doctorum, quos ecclesia vel usus diuturnus approbavit, legendosque hactenus recepit, & in posterum recipiet, prædicent & explanent: nec quidquam ejus proprio sensui contrarium, aut dissonum adjiciant, sed illis semper insistant, quæ ab ipsius sacræ scripturæ verbis, & præfatorum doctorum interpretationibus, rite & sane intellectis, non discordant. Tempus quoque præfixum futurorum malorum, vel Antichristi adventum, aut certum diem judicii prædicare, vel asserere nequaquam præsumant, cum Veritas dicat, non esse nostrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate: ipsosque qui hactenus similia asserere ausi sunt, mentitos; ac eorum causa reliquorum etiam recte prædicantium auctoritati non modicum detractum fuisse constet: inhibentes omnibus & singulis clericis sæcularibus vel regularibus præfatis, ceterisque cujuscumque status, gradus, & ordinis existant, qui hoc onus assument, ne de cetero in sermonibus suis publicis, alia quæque futura ex literis sacris constãter prædicere, nec illa a Spiritu sancto vel divina revelatione se habuisse affirmare, & alienas inanesque divinationes asseverando, aut alio quocumque modo tractando assument, sed ex divinæ vocis præcepto euangelium omni creaturæ cum vitiorum detestatione, & virtutum commendatione enucleent & declarent, & pacem ac dilectionem mutuam a redemptore nostro tantopere commendatam ubique foventes, non scindant vestem inconsutilem Christi, sed ab episcoporum & prælatorum, ac aliorum superiorum, eorumque status scandalosa detractione, quos coram vulgo, & laicis non modo incaute, sed etiam intemperanter reprehendũt & mordent, & ab eis male gestorum expressis quandoq; nominibus aperta & manifesta redargutione abstineant. Denique constitutionem felicis recordationis Clementis papæ V. quæ incipit, Religiosi; quam tenore præsentiũ innovamus & approbamus, inviolabiliter ab eis observari debere

ANNO CHRISTI 1516.

ecclesias sic vacantes nominare, per nos & successores seu sedem hujusmodi de persona sic nominata eisdem ecclesiis minime provideri debeat, sed teneatur idem rex infra tres alios menses a die recusationis personæ nominatæ non qualificatæ, solicitatori nominationem non qualificatam prosequenti, consistorialiter factæ, intimandæ computandos, alium supra dicto modo qualificatum nominare: alioquin ut dispendiosæ ecclesiarum hujusmodi vacationi celeriter consulatur, ecclesiæ tunc sic vacanti, per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi de persona, ut præfertur, qualificata, nec non ecclesiis per obitum apud sedem prædictam vacantibus semper, nulla dicti regis præcedente nominatione, libere provideri possit, decernentes, B electiones contra præmissa attentatas, ac provisiones per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi factas, nullas & invalidas existere. Consanguineis tamen præfati regis, ac personis sublimibus ex causa rationabili & legitima, in nominatione & apostolicis literis exprimenda, nec non religiosis mendicantibus reformatis, eminentis scientiæ, & excellentis doctrinæ, qui juxta sui ordinis regularia instituta ad gradus hujusmodi assumi non possint, sub prohibitione præmissa minime comprehensis, sed de eorum personis dictis ecclesiis pro tempore vacantibus, ad dicti regis nominationem per nos & successores nostros seu sedem hujusmodi, libere provideri possit; C Monasteriis vero & prioratibus conventualibus & vere electivis, videlicet in quorum electionibus forma capituli. Quiapropter, servari & confirmationes electionum hujusmodi solenniter peti consueverunt, in regno, Delphinatu & comitatu, hujusmodi nunc, & pro tempore etiam per similem cessionem vacantibus, illorum conventus ad electionem seu postulationem abbatis seu prioris, procedere non possint, sed idem rex illorum occurrente hujusmodi vacatione, religiosum ejusdem ordinis in ætate viginti trium annorum ad minus constitutum, infra simile tempus sex mensium, a die vacationis monasteriorum & prioratuum hujusmodi D computandorum, nobis & successoribus nostris, aut sedi hujusmodi nominare, & de persona per regem hujusmodi monasterio vacanti nominata, per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi, provideri: Prioratus vero, personæ ad illum per eumdem regem nominatæ, conferri debeat. Si vero idem rex presbyterum sæcularem, aut religiosum alterius ordinis, aut minorem viginti trium annorum, vel alias inhabilem, nobis, aut successoribus nostris infra dictum semestre, seu sedi hujusmodi nominaret, talis nominatus recusari, & nullatenus sibi provideri debeat: sed rex ipse infra trimestre a die recusationis supradicto modo intimandæ com- E putando, alium modo supradicto qualificatum monasterio seu prioratui tunc vacanti nominare, & de persona ad monasterium nominata, illi providere: ad prioratum vero nominato, prioratus ipse per nos & successores nostros, seu sedem prædictam conferri debeat. Alioquin dictis novem mensibus effluxis, nulla, seu de persona minus idonea, & modo præmisso non qualificata facta nominatione, ac etiam vacantibus apud sedem prædictam, semper etiam nulla dicti regis expectata nominatione, per nos, & successores nostros, seu sedem prædictam, monasteriis provideri: prioratus vero, personis,

SESSIO

A ut præfertur, qualificatis dumtaxat conferri libere possint. Electiones autem & illarum confirmationes, nec non provisiones per nos & successores nostros & sedem prædictam contra præmissa pro tempore factas, nullas, irritas, & inanes esse decernimus. Per præmissa tamen non intendimus in aliquo præjudicare capitulis ecclesiarum, & conventibus monasteriorum & prioratuum, hujusmodi privilegia a sede apostolica proprium eligendi prælatum obtinentium, quo minus ad electionem episcoporum ac abbatum & priorum, juxta privilegia eis concessa, libere procedere possint, juxta formam in eorum privilegiis contentam; & si in eorum privilegiis forma aliqua expressa non fuerit, tunc formam concilii generalis, Quia propter, servare teneantur, dummodo de privilegiis sibi concessis hujusmodi, per literas apostolicas seu alias authenticas scripturas docuerint, omni alia specie probationis eis in hoc adempta. Volumus quoque & ordinamus, quod in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis, de cetero non dentur aliquæ gratiæ expectativæ, ac speciales vel generales reservationes ad vacatura beneficia, per nos & sedem prædictam non fiant: & si de facto per importunitatem, aut alias, a nobis & successoribus nostris & sede prædicta emanaverint, illas irritas & inanes esse decernimus. In cathedralibus tamen, metropolitanis & collegiatis ecclesiis, in quarum statutis caveretur expresse, quod nullus ibidem dignitatem, personatum, administrationem vel officium obtinere possit, nisi in illis actu canonicus existat, canonicos ad effectum dumtaxat inibi obtinendum dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi, & non consequendum primam præbendam vacaturam, creare posse intendimus. Statuimus insuper, quod ordinarius collator in unaquaque cathedrali, ac etiam metropolitana ecclesia canonicatum & præbendam theologalem inibi consistentem, conferre teneantur uni magistro seu licentiato, aut baccalaureo formato in theologia, qui per decennium in universitate studii generalis privilegiata studuerit, ac onus residentiæ, lecturæ & prædicationis actu subire voluerit, quique bis aut semel ad minus per singulas hebdomadas, impedimento cessante legitimo, legere debeat, & quoties ipsum in hujusmodi lectura deficere contigerit, ad arbitrium capituli per subtractionem distributionum totius hebdomadæ puniri possit, & si residentiam deseruerit, de illis alteri provideri debeat. Et ut liberius studio vacare possit, etiamsi absens fuerit a divinis, habeatur pro præsente, ita ut nihil perdat. Præfatique ordinarii, collatores seu patroni ecclesiastici, quicumque fuerint, ultra dictam præbendam theologalem, quam, ut præfertur, qualificato conferre teneantur, tertiam partem omnium dignitatum, personatuum, administrationum & officiorum, ceterorumque beneficiorum ecclesiasticorum, ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem quomodolibet spectantium, viris literatis, graduatis, & per universitates nominatis hoc modo, videlicet primo mense post præsentium acceptationem, & earumdem publicationem præfati ordinarii collatores, dignitates, personatus, administrationes & officia ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem,

In concil. Lateran. sub Innoc. III. cap. 2.

conducere videntur. Ea propter omnes ſpinas, quæ unioni hujuſmodi obſiſtunt, & ſegetem domini pullulare non ſinunt, tollere prorſus & extirpare, ac virtutes in vinea domini inſerere ſatagimus. Sane inter arcana noſtræ mentis revolventes, quot tractatus inter piæ memoriæ Pium II. Sixtum IV. Innocentium VIII. Alexanxandrum VI. & Iulium II. Romanos pontifices prædeceſſores noſtros, & claræ memoriæ reges Franciæ Chriſtianiſſimos ſuper abrogatione certæ conſtitutionis in dicto regno Franciæ vigentis, quæ pragmatica vocatur, habiti fuerunt, & licet Pius II. præfatus, nuntiis ad claræ memoriæ Ludovicum XI. Franciæ regem Chriſtianiſſimum deſtinatis, tantis eidem perſuaſerit rationibus, ut rex ipſe pragmaticam ſanctionem hujuſmodi, tamquam in ſeditione & ſchiſmatis tempore natam, ſuis patentibus literis abrogaverit, tamen hujuſmodi abrogatio, nec etiam literæ apoſtolicæ præfati Sixti ſuper concordata cum oratoribus præfati regis Ludovici ad præfatum Sixtum prædeceſſorem deſtinatis habita, expeditæ per prælatos, & perſonas eccleſiaſticas dicti regni receptæ fuerunt, nec ipſi prælati & perſonæ eccleſiaſticę illis parere, nec monitis Innocentii & Iulii prædictorum aures præbere, ſed eidem pragmaticæ conſtitutioni inhærere voluerunt. Unde pręfatus Iulius prædeceſſor in præſenti concilio Lateranenſi univerſalem eccleſiam repræſentante, per eum legitime indicto, abrogationis pragmaticæ ſanctionis hujuſmodi negotium, & illius diſcuſſionem venerabilium fratrum ſuorum cardinalium, de quorum numero tunc eramus, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque diſcuſſorum ſibi & eidem cōcilio faciendam commiſit, Gallicoſque prælatos, capitula eccleſiarum, & monaſteriorum conventus, ac parlamenta, & laicos illis faventes, cujuſcumque dignitatis, etiamſi regalis exiſterent, ſanctione prædicta utentes, ſeu illam approbantes, omneſque & ſingulos alios ſua communiter vel diviſim intereſſe putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus non pateret acceſſus, in certis eccleſiis tunc expreſſis affigendum, moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum, ad comparendum coram eo in concilio præfato, cauſaſque dicendum, quare ſanctio præfata in concernentibus auctoritatem, dignitatem, & unitatem eccleſiæ Romanæ & apoſtolicæ ſedis, ſacrorumque canonum, & eccleſiaſticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari, decerni, & abrogari non deberet. Et cum ſuper his in forma juris in præfato concilio Lateranenſi procederetur, dictuſque Iulius prædeceſſor (ſicut domino placuit) rebus fuiſſet humanis exemptus, noſque divina favente clementia ad ſummi apoſtolatus apicem aſſumpti fuiſſemus, & contra prælatos, capitula, conventus, & perſonas hujuſmodi ad nonnullos actus proceſſiſſemus, tandem conſiderantes pacem eſſe vinculum caritatis, & ſpiritualem virtutem, qua ſalvamur, dicente domino: *Qui biberit aquam, quam ego dabo ei bibere, non ſitiet in æternum*: & quod in pace conſtat ſalus univerſorum, Caſſiodoro teſtante; omni quippe regno deſiderabilis debet eſſe tranquillitas, in qua & populi proficiunt, & utilitas gentium cuſtoditur: matura deliberatione cognovimus, non per nuntios aut legatos noſtros, ſed in præſtatione obedientiæ filialis, quam cariſſimus in Chriſto filius noſter Franciſcus Francorum rex Chriſtianiſ-

Joan.

A ſimus perſonaliter nobis præſtitit, hæc cum majeſtate ſua coram diſcutere, eamque paternis hortari monitis, ut ad laudem Dei & ſui honorem, prompto animo libens ac volens dictæ pragmaticæ ſanctioni abrenuntiare, & ſecundum canones & conſtitutiones ſanctæ Romanæ eccleſiæ, quemadmodum ceteri Chriſtiani vivere, mandatis apoſtolicis & proviſionibus quę a ſede apoſtolica pro tempore emanarent, parere & obedire vellet: & cum ex electionibus, quæ in eccleſiis cathedralibus & metropolitanis ac monaſteriis dicti regni, a multis annis citra fiebant, grandia animarum pericula provenirent, cum pleræque per abuſum

B ſæcularis poteſtatis, nonnullæ vero præcedentibus illicitis, & ſimoniacis pactionibus, aliæ particulari amore & ſanguinis affectione & non ſine perjurii reatu fierent, cum electores ipſi, etiamſi ante electionem per eos faciendam, magis idoneum, & non eum, quem promiſſione aut datione alicujus rei temporalis, ſeu prece vel precibus per ſe vel alium interpoſitis, electionem procurare didiciſſent, eligere ſponte jurarent, juramentum hujuſmodi non ſervarent, ſed contra proprium hujuſmodi juramentum in animæ ſuæ præjudicium venirent, ut nobis notorie conſtat ex crebris

C abſolutionibus, & rehabilitationibus a nobis & prædeceſſoribus noſtris petitis & obtentis: Idem Franciſcus rex noſtris paternis monitis, tamquam verus obedientiæ filius parere volens, tam pro bono obedientiæ, in qua magnum meritum vere conſiſtit, quam pro communi, & publica regni ſui utilitate, in locum dictæ pragmaticæ ſanctionis, ac ſingulorum capitulorum in ea contentorum conſtitutiones infraſcriptas invicem tractatas, & cum fratribus noſtris ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalibus diligenter examinatas, & de eorum conſilio cum præfato rege concordatas, per dilectum filium Rogerium Barnæ regium advocatum oratorem ſuum, ad hoc ab eodem Franciſco rege ad nos deſtinatum, habentem ad hoc

D ſpeciale & ſufficiens mandatum, acceptavit; de eorumdem fratrum conſilio & unanimi conſenſu, ex certa noſtra ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſtatuimus & ordinamus, quod de cetero perpetuis futuris temporibus loco dictæ pragmaticæ conſtitutionis ac omnium & ſingulorum capitulorum in ea contentorum, in dicto regno, Delphinatu, & comitatu Dienſi ac Valentinenſi infra ſcriptæ obſerventur conſtitutiones: Videlicet, quod cathedralibus & metropolitanis eccleſiis in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis nunc & pro tempore, etiamſi per ceſſionem in manibus noſtris & ſucceſſorum noſtrorum Romanorum pontificum canonice intrantium ſponte factam vacantibus, illarum capitula & canonici, ad electionem ſeu poſtulationem inibi futuri

E prælati, procedere non poſſint: ſed illarum occurrente hujuſmodi vacatione, rex Franciæ pro tempore exiſtens unum gravem magiſtrum ſeu licentiatum in theologia, aut in utroque, ſeu in altero jurium doctorem, aut licentiatum, in univerſitate famoſa, & rigore examinis, & in vigeſimoſeptimo ſuæ ætatis anno ad minus conſtitutum, & alias idoneum, infra ſex menſes a die vacationis eccleſiarum earumdem computandos, nobis & ſucceſſoribus noſtris Romanis pontificibus, ſeu ſedi prædictæ nominare, & de perſona per regem hujuſmodi nominata, per nos & ſucceſſores noſtros, ſeu ſedem prædictam provideri: & ſi contingeret, præfatum regem, perſonam taliter non qualificatam ad dictas

ANNO CHRISTI 1516.

mere teneantur: alioquin literæ nominationis hujusmodi, eo ipso nullæ sint & esse censeantur. Si quis vero ex dictis qualificatis, graduatis simplicibus, aut nominatis, tempore vacationis beneficii in mensibus eis deputatis vacantis, duas obtineat præbendas, in cathedralibus etiam metropolitanis, aut collegiatis, seu dignitatem vel præbendam, vel aliud beneficium seu alia beneficia, quorum insimul vel cujus fructus, reditus & proventus tempore residentiæ, & horis divinis interessendo, ad summam ducentorum florenorum auri de camera ascenderent, beneficium, in vim gradus seu nominationis hujusmodi, tunc petere seu consequi non possit. Et insuper, quod tam graduati simplices, quam nominati, beneficia in mensibus eis assignatis vacantia, petere & consequi possint secundum propriæ personæ condecentiam & conformitatem, videlicet, sæculares sæcularia, & religiosi regularia beneficia ecclesiastica, ita quod sæcularis nominatus, beneficia regularia in mensibus deputatis, vacantia prætextu cujusvis dispensationis apostolicæ, & econtra religiosus beneficia sæcularia, petere aut consequi minime possint. Quodque beneficia simpliciter vel ex causa permutationis in mensibus, graduatis simplicibus & nominatis assignatis vacantia eis non sint affecta nec debita, sed ex causa permutationis cum permutantibus dumtaxat, simpliciter vero vacantia beneficia hujusmodi personis idoneis per ipsos ordinarios libere conferri possint.

Statuimus quoque, quod parochiales ecclesiæ, in civitatibus aut villis muratis existentes, non nisi personis modo præmisso qualificatis, aut saltem qui per tres annos in theologia vel altero jurium studuerint, seu magistris in artibus, qui in aliqua universitate privilegiata studentes, magisterii gradum adepti fuerint, conferantur. Monemus autem præfati regni universitates, sub pœna privationis omnium & singulorum privilegiorum, a nobis & sede apostolica obtentorum, nec collatoribus seu patronis ecclesiasticis habeant aliquos nominare, nisi eos, qui secundum præfata tempora studuerint, & secundum dictarum universitatum statuta ad gradus, & non per saltum, provecti fuerint. Quod si secus fecerint, ultra nullitatis pœnam, quam in præfatarum nominationum literis declaramus, universitates ipsas nominandi privilegio ad tempus, secundum culpæ qualitatem, suspendemus.

Si quis autem graduatorum aut nominatorum in mensibus deputatis a collatoribus ordinariis, aut personis ecclesiasticis, beneficium vacans in vim gradus aut nominationis petierit, & collatorem ordinarium in vim præfati gradus aut nominationis in processu posuerit, & aliter molestaverit, illum ultra expensarum, damnorum, & interesse condemnationem, a fructibus sui gradus & nominationis privandum esse decernimus: eodemque vinculo collatores ordinarios & patronos ecclesiasticos, quibus graduati & nominati debite, ut supra, qualificati, suos gradus & nominationis literas insinuaverint, adstringimus, ut beneficia ad eorum collationem vel præsentationem spectantia, in mensibus graduatorum simplicium & nominatorum vacantia, stantibus præfatis graduatis aut nominatis debite qualificatis, illa prosequentibus, aliis, quam graduatis aut nominatis conferant, sub pœna suspensionis potestatis conferendi beneficia in octo mensibus, illo

A anno ad collationem eorum ac præsentationem liberam spectantibus. Statuimus quoque & ordinamus, quod quilibet Romanus pontifex semel dumtaxat tempore sui pontificatus literas in forma mandati, juxta formam inferius annotatam, & non ultra dare possit hoc modo, videlicet unum collatorem habentem collationem decem beneficiorum in uno: habentem autem collationem quinquaginta beneficiorum & ultra, in duobus beneficiis dumtaxat gravare possit; ita tamen, quod in eadem ecclesia cathedrali vel collegiata collatorem unum pro tempore in duabus præbendis non gravet. Et ut obvietur litibus quæ occasione literarum mandatorum hujusmodi oriri possent, mandata hujusmodi sub forma, quæ est inferius annotata, dari volumus, quam ad perpe-

B tuam rei memoriam in cancellaria apostolica publicari, & in illius quinterno registrari mandamus: declarantes, prosequentes hujusmodi mandata, quoad beneficia sub illis comprehensa, ordinariis collatoribus & graduatis simplicibus & nominatis præferendos esse, nosque & successores nostros jure præventionis, dignitates, personatus, administrationes & officia ceteraque beneficia ecclesiastica, sæcularia, & quorumvis ordinum regularia, quæcumque & quomodocumque qualificata, tam in mensibus graduatis, simplicibus & nominatis, quam ordinariis collatoribus præfatis assignatis, vacantia, ac etiam sub dictis mandatis comprehensa, libere

C conferre.

Statuimus insuper, quod in provisionibus, quas personis quibusvis de beneficiis vacantibus, seu certo modo vacaturis, per nos & successores nostros, ac sedem prædictam, etiam motu proprio, etiam promotis ad ecclesias cathedrales & metropolitanas, ac monasteria, ut obtenta per eos beneficia retinere possint, fieri contigerit, illorum verus annuus per florenos, aut ducatos auri de camera, aut libras Turonensis, seu alterius monetæ, valor secundum communem æstimationem exprimi debeat: alioquin gratiæ ipsæ sint ipso jure nullæ.

Statuimus quoque & ordinamus, quod in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis, omnes

D & singulæ causæ, exceptis majoribus in jure expresse denominatis, apud illos judices in partibus, qui de jure aut consuetudine præscripta, vel privilegio illarum cognitionem habent terminari & finiri debeant. Et ne sub umbra appellationum, quæ nimium & nonnunquam frivole interponi consueverunt, atque etiam in eadem instantia ad prorogationem litium sæpe multiplicari, injustis vexationibus materia præbeatur: volumus, quod si quis offensus, coram suo judice justitiæ complementum habere non possit, ad immediatum superiorem, etiam ad nos & successores nostros, vel sedem prædictam, omisso medio, nec a gravamine in quacumque instantia ante definitivam

E sententiam quomodolibet appelletur: nisi forsitan tale gravamen extiterit, quod in definitiva reparari nequiret, & eo casu, non nisi ad immediatum superiorem liceat appellari. Si quis vero immediate subjectus sedi apostolicæ, ad eamdem sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem inclusive, si ab illis appellari contigerit, nisi propter defectum denegatæ justitiæ, aut justum metum: & tunc committi debeat in partibus convicinis

SESSIO XI.

præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem, ut præfertur, spectantia graduatis hujusmodi, qui literas suorum graduum cum tempore studii debite insinuaverint, conferre teneantur. Beneficia vero, quæ in duobus sequentibus mensibus vacare contigerit, illa juxta juris communis dispositionem personis idoneis libere conferre, seu personas idoneas ad illa præsentare possint. Beneficia autem, quę in quarto mense vacare contigerit, viris graduatis per universitatem nominatis, qui gradus & nominationis literas cum tempore studii debite insinuaverint, conferre seu præsentare teneantur. Beneficia vero, quæ quinto mense & sexto vacare contigerit, simili modo personis idoneis libere conferre, seu personas ad illa B præsentare possint. Beneficia autem quæ septimo mense vacare contigerit, graduatis, qui simili modo literas gradus cum tempore studii debite insinuaverint, conferre teneantur. Beneficia vero quæ octavo & nono mensibus vacare contigerit, pari modo personis idoneis conferre, seu personas idoneas ad illa præsentare teneantur. Beneficia autem, quæ mense decimo vacare contigerit, graduatis nominatis, qui gradus & nominationis literas cum tempore studii debite insinuaverint, per eosdem ordinarios conferri, seu ipsi ad illa præsentari debeant. Beneficia autem quæ undecimo & duodecimo mensibus vacare contigerit, per eosdem ordinarios personis idoneis juxta juris C communis dispositionem conferri, seu ipsi ad illa præsentari debeant.

Si quis vero cujuscumque status, etiamsi cardinalatus, patriarchalis, archiepiscopalis aut pontificalis, vel alterius cujuslibet dignitatis contra prædictum ordinem & qualificationes superius ordinatas, de dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis, seu quibusvis aliis beneficiis ecclesiasticis hujusmodi aliter, quam modo præmisso disposuerit, dispositiones ipsæ sint ipso jure nullæ: collationesque & provisiones ac dispositiones illorum ad immediatum superiorem devolvantur, qui eisdem personis modo præmisso qualificatis providere teneatur. Et si contravenerit, D ad alium superiorem devolvatur provisio & præsentatio hujusmodi gradatim, donec ad sedem apostolicam fiat devolutio. Præterea volumus, quod collatores ordinarii & patroni ecclesiastici præfati, qui dignitates, personatus, administrationes & officia ac beneficia, in mensibus graduatis & nominatis assignatis, vacantia, illis graduatis simplicibus aut nominatis illa conferre, aut ad illa eos dumtaxat præsentare teneantur, qui per tempus competens in universitate famosa studuerint. Tempus autem competens, decennium in magistris seu licentiatis aut baccalaureis in theologia, septennium vero in doctoribus seu licentiatis in jure canonico, civili, aut medicinis: E quinquennium autem, in magistris seu licentiatis in artibus cum rigore examinis a logicalibus inclusive, aut in altiori facultate: sexennium autem, in baccalaureis simplicibus in theologia: quinquennium vero, in baccalaureis juris canonici aut civilis, in quibus baccalaureis juris canonici aut civilis, si ex utroque parente nobiles fuerint, triennium esse decernimus. Præfatique graduati & nominati, collatoribus ordinariis sive patronis ecclesiasticis semel vacationem beneficii de literis, gradus seu nominationis, & de præfato tempore studii, per literas patentes universitatis, in qua studuerint, manu scribæ & sigillo universitatis signatas, fidem facere teneatur. Cum vero probatio nobilitatis fieri deberet ad effectum, ut nobiles ipsi gaudere possint beneficio minoris temporis studii, tunc nobilitas ipsa per quatuor testes deponentes in judicio coram judice ordinario loci in quo est natus ille, de cujus nobilitate ex utroque parente constare debet, etiam in partis absentia probari possit: teneanturque præfati graduati, tam simplices, quam nominati, patronis ecclesiasticis aut collatoribus ordinariis, quibus gradus aut nominationis literas hujusmodi insinuare deberent, literas suorum gradus & nominationis, certificationis, temporis studii, & attestationis nobilitatis duplicatas dare, ac singulis annis, tempore quadragesimæ, per se vel procuratorem suum, collatoribus, nominatoribus, seu patronis ecclesiasticis, aut eorum vicariis, eorum nomina & cognomina insinuare, & eo anno quo præfatam insinuationem facere omiserint, beneficium in vim gradus aut nominationis hujusmodi petere non possint. Et si collatoribus ordinariis, aut patronis ecclesiasticis in mensibus deputatis graduatis simplicibus, aut graduatis nominatis, non esset graduatus aut nominatus, qui diligentias præfatas fecerint, collatio seu præsentatio per collotarem seu patronum ecclesiasticum etiam eisdem mensibus facta alteri quam graduato vel nominato, non propter hoc irrita censeatur, si tamen graduatus simplex aut beneficium post insinuationem gradus aut nominationis in mensibus eis assignatis vacans petierit, & inter suam insinuationem & præfatam requisitionem non supervenerit quadragesima, in qua nomen & cognomen insinuare debuerit, ad beneficium sic vacans eum capacem, ipsumque illud consequi posse & debere decernimus.

Statuimus quoque & ordinamus, quod collatores ordinarii & patroni ecclesiastici præfati inter graduatos, qui literas gradus cum tempore studii & attestatione nobilitatis debite insinuaverint, quoad beneficia in mensibus eis deputatis vacantia, gratificare possint illum ex eis, quem voluerint: quo vero ad beneficia in mensibus graduatis nominatis deputatis, antiquiori nominato conferre, seu antiquiorem nominatum, qui literas nominationis, temporis, studii & attestationis nobilitatis, debite insinuaverit, præsentare, seu nominare teneantur. Concurrentibus autem nominatis ejusdem anni, doctores licentiatis, licentiatos baccalaureis, demptis baccalaureis formatis in theologia, quos favore studii theologici, licentiatis in jure canonico, civili, aut medicina, præferendos esse decernimus: Baccalaureos juris canonici aut civilis, magistris in artibus preferri volumus. Concurrentibus autē pluribus doctoribus in diversis facultatibus, doctorem theologum, doctori in jure, doctorem in jure canonico, doctori in jure civili, doctorē in jure civili, doctori in medicina præferendos esse decernimus. Et idem in licentiatis, & baccalaureis servari debere volumus. Et si in eisdem facultate & gradu concurrerent, ad datam nominationis seu gradus recurrendum esse volumus. Et si in omnibus his concurrerent, tunc collator ordinarius inter eosdem concurrentes gratificare possit. Volumus autem, quod nominati literas nominationis ab universitatibus, in quibus studuerint, obtinentes in nominationum literis beneficia per eos possessa, & eorum verum valorem exprimere

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO X.

A Pro hujusmodi autem divini observantia præcepti hi, ad quos pertinet, tam salutaribus monitis, quam aliis canonicis remediis omni studio laborent. Statuimus insuper, quod ad vitandum scandala & multa pericula, subveniendumque conscientiis timoratis, quod nemo deinceps a communicatione alicujus in sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ aut censuræ ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine vel a jure generali promulgatæ, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, vel interdictum ecclesiasticum observare: nisi sententia, prohibitio, suspensio, B vel censura hujusmodi, fuerit vel contra personam, collegium, universitatem ecclesiasticam, aut locum certum, aut certam a judice publicata, & denunciata specialiter & expresse, aut si notorie in excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari, eum a communione illius abstinere volumus juxta canonicas sanctiones. Per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos, seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari. Et quoniam ex indiscreta interdictorum promulgatione multa consueverint scandala evenire, statuimus, quod nulla civitas, opidum, castrum, villa, aut locus ecclesiastico supponi possit interdicto, nisi ex causa seu culpa ipsorum locorum, aut domini, seu rectoris vel officialium. Propter culpam autem seu causam alterius cujuscumque privatę personæ, hujusmodi loca interdici nequaquam possint auctoritate quacumque ordinaria vel delegata, nisi talis persona prius fuerit excommunicata ac denuntiata, seu in ecclesia publicata, aut domini seu rectores vel officiales ipsorum locorum, auctoritate judicis requisiti, hujusmodi personam excommunicatam, infra biduum inde cum effectu non ejecerint, aut ad satisfaciendum compulerint, qua etiam post biduum ejecta, recedente vel satisfaciente, mox divina re- D sumi possint. Quod etiam in pendentibus locum habere decernimus. Nec non constitutionem de eorumdem fratrum nostrorum consilio editam, quam cum irritanti decreto statuimus, decernimus & ordinamus, quod ex tunc de cetero perpetuis futuris temporibus de cessione regiminis & administrationis ecclesiarum & monasteriorum, facta per eos qui ecclesiis, & monasteriis ipsis præerunt, seu illa in administrationem seu commendam, aut ut aliis unita, aut alias obtinebant, seu resignatione aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum, seu cessione juris in eis vel ad ea quo- E modolibet competentis, aut privationis vel depositionis, aut censurarum fulminationem, etiam in literis apostolicis, a no bis & sede apostolica, etiam motu proprio pro tempore emanatis, quæ in manibus Romani pontificis factæ dicerentur, contentis, etiamsi super illis narrantis fundaretur intentio constare & apparere deberet per publica instrumenta, vel documenta authentica: alioquin tam in judicio, quam extra illud, narrativæ, & assertionibus hujusmodi in præjudicium tertii minime stari, nec ex illis alicui præjudicium afferri debere, nisi de hujusmodi narrativa & assertione etiam in literis apostolicis facta, altero ex præmissis modis doceretur: innovamus, illamque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari mandamus. Et quia ad supradictam concordiam cum præfato Francorum rege, ob illius sinceram devotionem, erga nos & sedem prædictam ostensam, cum ad præstandam nobis reverentiam & filialem obedientiam, ad civitatem nostram Bononiensem personaliter accessit, consentimus, illamque inviolabiliter observari desideramus, illamveri contractus & obligationis inter nos & sedem apostolicam prædictam ex una, & præfatum regem & regnum suum ex altera partibus legitime initi vim & robur obtinere: ac illi & præsentibus in aliqua sui parte per quascumque literas, & gratias, per nos & successores nostros desuper concedendas, derogari: clausulamque cum earumdem derogatione præsentium latissime extendenda, ac quod eædem præsentes literæ, & earum tenor pro expressis habeantur in quibusvis supplicationibus pro tempore signatis, appositam, nihil penitus operari: & illius vigore in literis apostolicis super ipsis supplicationibus conficiendis, quidquam, per quod præsentibus aut alicui particulæ de contentis in eis derogaretur, seu derogari videretur, narrari non possit: & sic per quoscumque judices & commissarios, etiam causarum dicti palatii apostolici auditores, & præfatæ Romanæ ecclesiæ cardinales in quibusvis causis super præmissis vel eorum aliquo pro tempore motis, judicari, definiri & sententiari debere, sublata eis aliter sententiandi & definiendi omnimoda facultate & auctoritate: nec non irritum, & inane, quidquid secus super his, vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate etiam per nos & successores nostros præfatos, scienter vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. Volumus autem, quod si præfatus rex præsentes literas, ac omnia & singula in eis contenta, quæ in prima futura sessione præsentis concilii Lateranensis approbari, & confirmari facere promisimus, infra sex menses a die approbationis, & confirmationis computandos, non approbaverit & ratificaverit, ea & perpetuis futuris temporibus in regno suo, & omnibus aliis locis, & dominiis dicti regni, per omnes prelatos & alias etiam ecclesiasticas personas, ac curias parlamentorum legi, publicari, jurari & registrari ad instar aliarum constitutionum regiarum, & de acceptatione, lectione, publicatione, juramento & registratione prædictis, infra prædictum tempus per omnium & singulorum supradictorum patentes literas aut authenticas scripturas nobis non transmiserit, aut nuntio nostro apud ipsum regem existenti, per eum ad nos destinandas non consignaverit, & deinde singulis annis etiam legi, prout aliæ ipsius Francorum regis constitutiones & ordinationes, quæ in viridi sunt observantia, observari debent, inviolabiliter observari cum effectu non fecerit, præsentes literæ & inde secuta quæcumque, sint cassa & nulla, nulliusque roboris vel momenti. Et cum omnium, quæ in regno, Delphinatu & comitatu prædictis agantur, notitiam non habeamus, consuetudines, statuta, seu usus libertati ecclesiasticæ, & auctoritati sedis apostolicæ quomodolibet præjudicantia, si qua in regno, Delphinatu & comitatu prædictis alias, quam in præmissis existant, non intendimus nobis, & eidem sedi in aliquo præjudicare, seu illa tacite vel expresse quomodolibet approbare.

Et nihilo minus præfato Francisco, & pro tempore

ANNO CHRISTI 1516.

convicinis, & cum causarum expressione, quæ etiam de illis, etiam legitime alias, quam per juramentum coram judicibus a sede apostolica deputandis, constare debeat. Processus autem contra præmissa attentatos, nullos & irritos esse volumus: ac rescripta contra præmissa impetrantes, in expensis, damnis & interesse condemnari debere decernimus atque declaramus. Sanctę vero Romanæ ecclesiæ cardinales, qui pro universali ecclesia continue laborant, nec non dictæ sedis officiales, officia sua actu exercentes, sub præsenti decreto non intendimus comprehendi. Statuimus etiam & ordinamus, quod judices causas, quæ in partibus terminari debent, coram eis pro tempore pendentes, sub pœna excommunicationis & privationis beneficiorum per eos obtentorum, eo ipso incurrenda, infra biennium terminare debeant. Pars vero diffugiens, & expeditionem ipsius causæ malitiose impediens, gravissime per eosdem judices mulctetur, etiam usque ad privationem juris in hujusmodi processu prætensi, si eis visum fuerit, super quo eorum conscientias oneramus. Ab interlocutoriis autem secundo, a definitivis vero tertio dumtaxat provocare licere decernimus. Volumusque secundam sententiam interlocutoriam conformem, & tertiam definitivam etiam conformem, omni mora cessante: executioni debitæ demandari debere, quacumque appellatione interposita non obstante. Statuimus quoque, quod quicumque, dummodo non sit violentus, sed habens coloratum titulum, pacifice & sine lite prælaturam, dignitatem, personatum, administrationem, vel officium, seu quodcumque beneficium ecclesiasticum triennio proximo hactenus possidet, vel pro tempore possidebit, in petitorio vel possessorio, a quoquam etiam ratione juris noviter reperti molestari nequeat, præterquam prætextu hostilitatis aut alterius legitimi impedimenti, de quo protestari, & illud juxta concilium Viennense intimari debeat. Lis autem hoc casu quod ad futuras controversias intelligatur, si ad executionem citationis, jurisque sui in judicio exhibitionem, aut terminorum omnium observationem processum fuerit. Monemus etiam ordinarios, ut diligenter inquirant, ne quis sine titulo beneficium possideat: & si quem beneficium sine titulo possidere repererint, declarent, illi jus non competere, cujusvis temporis detentione non obstante, de ipsoque beneficio possit illi, dummodo non sit intrusus, vel violentus, aut alias indignus, vel alteri idoneo provideri. Et insuper statuimus, quod quicumque clericus cujuscumque conditionis, status, religionis, dignitatis, etiamsi pontificalis, vel alterius præeminentiæ fuerit, qui post habitam præsentium notitiam, quam habere præsumatur post duos menses post earumdem præsentium publicationem, in ecclesiis cathedralibus factam, quam ipsi diœcesani omnino facere teneantur, postquam præsentes ad eorum notitiam pervenerint, publicus concubinarius a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus, quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus hi fructus percipiuntur, convertat. Necnon hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse noverit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum concubinam dimittat, & si illam non dimiserit, vel dimissam seu

SESSIO XI.

A aliam publice resumpserit, jubemus, ut ipsum omnibus suis beneficiis omnino privet. Et nihilo minus hi publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores post ipsarum concubinarum dimissionem, manifestamque vitæ emendationem fuerit dispensatum; ad susceptionem quorumcumque honorum, dignitatum, beneficiorum, officiorumve sint inhabiles. Qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existant. Quodque si hi, ad quos talium correctio pertinet eos, ut prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores, tam in ipsos de B neglectu, quam in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos, etiam per suspensionem a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur. Et si ii, quorum destitutio ad nos & sedem prædictam spectat, per concilia provincialia; aut suos superiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ad nos deferantur. Eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque generalibus capitulis, etiam provincialibus, quoad eos servetur, pœnis aliis conC tra prædictos, & alios non publicos concubinarios a jure statutis, in suo robore permansuris. Publici autem intelligendi sunt, non solum hi, quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam, sed per rei evidentiam, quæ nulla possit tergiversatione celari, notorius est, sed etiam, qui mulierem de incontinentia suspectam & diffamatam tenent, & per suum superiorem admoniti, ipsam cum effectu non dimittunt. Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem ecclesiasticam habentes, pecuniarios quæstus a concubinariis percipere non erubescunt, patientes eos in tali fœditate sorD descere, sub pœna maledictionis æternæ præcipimus, ne deinceps sub pacto, compositione, aut spe alterius quæstus talia quovis modo tolerent, aut dissimulent: alioquin ultra præmissam negligentiæ pœnam duplum ejus, quod propterea acceperint, restituere, & ad pios usus omnino convertere teneantur & compellantur. Ipsas autem concubinas aut suspectas prælati omnibus modis curent a suis subditis per auxilium & brachii sæcularis invocationem, si opus fuerit, penitus arcere, qui etiam filios ex tali concubinatu procreatos, apud patres suos cohabitare non permittant. Iubemus insuper, quod in prædictis synodis & capitulis præmissa publicentur, & ut quilibet suos subditos ad ipsarum conE cubinarum dimissionem moneat, diligenter. Injungimus præterea omnibus sæcularibus viris, etiamsi regali præfulgeant dignitate, ne ullum qualecumque inferant impedimentum, quocumque quæsito colore prælatis, qui ratione officii sui adversus subditos suos pro hujusmodi concubinatu, & aliis casibus sibi a jure permissis procedunt. Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit, & sub pœna peccati mortalis necessario evitandum, monemus omnes laicos tam uxoratos quam solutos, ut similiter a concubinatu abstineant. Nimis enim reprehensibilis est, qui uxorem habet, & ad aliam uxorem seu mulierem accedit. *Qui vero solutus est*, si continere nolit juxta apostoli consilium, *uxorem ducat*. 1. Cor. 7.

Pro

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO X.

tudinibus vestræ vel alterius ecclesiæ solitum juramentum, dummodo in absentia tua per procuratorem idoneum, & cum ad ecclesiam ipsam accesseris, corporaliter illud præstes. Data, *&c.* Dilectis filiis N. & N. ac N. officialibus, salutem & apostolicam benedictionem. Hodie cupientes, ut dilecto filio N. clerico N. diœcesis juxta illius, quæ olim per felicis recordationis Gregorium papam nonum prædecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem, directa exitit, quæ incipit; Mandatum; & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda, aut dignitate, personatu, administratione, vel officio ecclesiæ N. aut alio beneficio ecclesiastico cum cura vel sine cura provideri posset, motu proprio venerabili fratri nostro episcopo N. & dilectis filiis capitulo, singulisque canonicis ecclesiæ N. per alias nostras literas mandavimus, quatenus si eis communiter vel divisim pro alio non scripsissemus, qui simile mandatum, aut similem gratiam prosequeretur, eidem N. canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium, aut beneficium ecclesiæ N. aut aliud beneficium ecclesiasticum, ad eorum collationem, provisionem, præsentationem, nominationem, seu quamvis aliam dispositionem, communiter vel divisim pertinentia, si quem, quam vel quod post mensem post præsentationem earumdem literarum vacare contingeret, cum plenitudine juris canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis suis, prout ad eos communiter vel divisim pertineret, conferrent & assignarent, aut eum ad illa præsentarent, eligerent, nominarent, seu de illis providerent, prout in eisdem literis plenius continetur. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta motu simili mandamus, quatenus vos vel duo, aut unus vestrum, per vos, vel alium seu alios, si episcopus, capitulum & canonici prædicti canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium, aut beneficium hujusmodi eidem N. conferre & assignare, ac de illis etiam providere recusaverint, seu distulerint, aut negligentes fuerint, canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium hujusmodi cum plenitudine juris canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis supradictis eidem N. conferre & assignare, nec non eumdem N. ad illa, ut moris est, admittere, & in canonicum recipere & in fratrem, stallo sibi in choro & loco in capitulo assignatis, omniaque & singula alia in dictis literis contenta, alias juxta earumdem continentiam ac formam, in omnibus & per omnia facere & exequi curetis, contradictores, prout justitia suadebit, ad hoc compescendo, non obstantibus omnibus, quæ in dictis literis voluimus non obstare. Datum, *&c.* Pro regularibus autem similis forma illis conveniens detur, *&c.* Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis, suspensionis, adstrictionis, declarationis, præcepti, injectionis, nominationis, innovationis, consensus, decreti, voluntatis, promissionis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno A incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimosexto, decimoquinto Kalendas Septembris, pontificatus nostri anno quarto.

Nos igitur, ut literæ ipsæ, quæ ob id præcipue editæ fuerunt, ut in corpore mystico, sancta videlicet ecclesia, perpetua caritas & pax inviolata perdurent, & si qua membra dissentiant, ea commode suo reinserantur corpori, eo magis observentur, quo clarius constiterit, ipsas literas ea matura & salubri deliberatione a nobis, dicto sacro Lateranensi approbante concilio, approbatas & innovatas, qua statutæ & ordinatæ fuerunt, licet ad earumdem literarum subsistentiam B & validitatem, alia approbatione non indigerent. Ad abundantiorem tamen cautelam, ut eo tenacius observentur, & difficilius tollantur, quo tantorum patrum fuerint majore approbatione munitæ, literas prædictas cum omnibus & singulis statutis, ordinationibus, decretis, definitionibus, pactis, conventionibus, promissione, voluntate ac pœnis, inhibitione, aliisque omnibus & singulis clausulis in eis contentis, illa præsertim, qua voluimus, quod si præfatus Francorum rex supradictas literas, ac omnia & singula in eis contenta, intra sex menses a data præsentium computandos non approbaret & ratificaret, & ea perpetuis futuris temporibus C in regno suo & aliis locis & dominiis dicti regni, per omnes prælatos & alias ecclesiasticas personas ac curias parlamentorum acceptari, legi, pubiicari, jurari & registrari ad instar aliarum constitutionum regiarum, & de acceptatione; lectione, publicatione, juramento & registratione prædictis intra prædictum tempus per omnium & singulorum supradictorum patentes literas, aut authenticas scripturas nobis non transmitteret, aut nuntio nostro apud ipsum regem existente, per eum ad nos destinandum non consignaret, & deinde singulis annis etiam legi, prout aliæ ipsius Francorum regis constitutiones & ordinationes, quæ in viridi sunt observantia, observari debent, inviolabiliter D observari cum effectu non fecerit, literæ ipsæ & inde secuta, quæcumque essent, cassa & nulla, nulliusque roboris vel momenti sacro Lateranensi concilio approbante, apostolica auctoritate, & potestatis plenitudine approbamus, & innovamus, easque inviolabiliter & irrefragabiliter observari & custodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis in eventum dictarum approbationis & ratificationis, & non aliter, nec alio modo obtinere, omnesque in dictis literis comprehensos, ad ipsarum literarum ac omnium & singulorum in eis expressorum in eis observationem, sub censuris & pœnis ac aliis E contentis, juxta earumdem literarum tenorem & formam, teneri & obligatos esse decernimus & declaramus, non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac omnibus illis, quæ in dictis literis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, mandati, decreti, declarationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ in publica sessione in Lateranensi

tempore existenti Francorum regi in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus per se vel alium, seu alios in dignitate ecclesiastica constitutos, præsentes literas ac omnia & singula in eis contenta, quando, & quoties opus fuerit, publicari, & ea inviolabiliter observari faciant, contradictores, cujuscumque dignitatis & præeminentiæ fuerint, per censuras ecclesiasticas & pecuniarias pœnas, aliaque juris & facti quævis opportuna remedia, appellatione qualibet omnino postposita, compescendo. Non obstantibus omnibus supradictis, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem. Forma vero supradicti mandati apostolici sequitur & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei venerabili fratri episcopo N. & dilectis filiis capitulo, singulisque canonicis ecclesiæ N. salutem & apostolicam benedictionem.

Vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita, super quibus dilectus filius N. apud nos fide digno commendatur testimonio, nos inducunt, ut sibi reddamur ad gratiam liberales. Hinc est, quod nos cupientes ut eidem N. juxta illius, quæ olim per felicis recordationis Gregorium papam IX. prędecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem directa extitit, quæ incipit; Mandatum; & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda aut dignitate, personatu administratione vel officio vestræ vel alterius ecclesiæ, aut alio beneficio, cum cura vel sine cura, etiamsi parochialis ecclesia, vel ejus perpetua vicaria, aut capella, sive perpetua capellania ad vestram collationem, nominationem seu præsentationem, & aliam quamcumque dispositionem provideri possit: ac volentes præfato N. meritorum suorum intuitu gratiam facere specialem, ipsumque N. a quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris & pœnis, a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes, & absolutum fore censentes, nec non omnia & singula beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura, quæ præfatus N. etiam ex quibusvis apostolicis dispensationibus obtinet & expectat, ac in quibus & ad quæ jus sibi quomodolibet competit, quæcumque, quotcumque & qualiacumque sint, eorumque fructuum, redituum & proventuum veros annuos valores & hujusmodi dispensationum tenores præsentibus pro expressis habentes, motu proprio, non ad ipsius N. vel alicujus alterius pro eo nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis pro alio non scripserimus, qui simile mandatum aut similem gratiam prosequatur, canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium vestræ vel alterius ecclesiæ, aut aliud beneficium ecclesiasticum cum cura vel sine cura, etiamsi parochialis ecclesia, vel ejus perpetua vicaria, aut capella vel perpetua capellania fuerit ad vestram collationem, provisionem, pręsentationem, nominationem, seu quamvis aliam dispositionem pertinens, etiamsi dignitati, personatui, administrationi, vel officio hujusmodi cura immineat animarum, dummodo talis dignitas electiva non existat, cum creatione in canonicum vestræ vel alterius ecclesiæ, etiamsi in eo statuto & privilegio expresse caveatur, quod nulli de dignitate, personatu, administratione vel officio provideri non possit, nisi cum effectu illius ecclesiæ canonicus existat, canonicatum hujusmodi ecclesiæ cum plenitudine juris canonici, & non obstante de certo canonicorum numero ad effectum hujusmodi dignitatem, personatum, administrationem vel officium dumtaxat obtinentium, & non alias auctoritate apostolica, tenore præsentium conferimus, & de illo etiam providemus, si quemquam vel quod post mensem, postquam præsentes literæ vobis præsentatæ fuerint, extra Romanam curiam vacare contigerit, cum plenitudine juris canonici, ac omnibus juribus & pertinentiis suis eidem N. conferatis, & de illo aut illa provideatis, seu ipsum ad illum, illam, vel illud præsentetis aut nominetis, ipsumque N. in canonicum & in fratrem vestræ vel alterius ecclesiæ ad effectum tantum obtinendi dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi, recipiatis, stallum sibi in choro, & locum in capitulo cum plenitudine juris canonici assignetis, inducentes eumdem N. vel procuratorem suum ejus nomine, in corporalem possessionem canonicatus & præbendæ, aut dignitatis, personatus, administrationis vel officii, seu beneficii hujusmodi, juriumque & pertinentium universorum prædictorum, defendentesque inductum, ac facientes N. vel pro eo procuratorem prædictum, ad præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem, vel officium seu beneficium hujusmodi, quodcumque fuerit, ut moris est, admitti, sibique de illius, vel illorum fructibus, redditibus, proventibus, juribus & obventionibus universis integre responderi, non obstante de certo canonicorum numero, ut præfertur, & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac dictæ vestræ vel alterius ecclesiæ juramento, confirmatione apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis, statutis & consuetudinibus contrariis quibuscumque, aut si vobis ab apostolica sit sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicujus minime teneamini, quodque de canonicatibus & præbendis seu dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis vestræ vel alterius ecclesiæ, aut aliis beneficiis ecclesiasticis quibuscumque, ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem, seu quamvis aliam dispositionem, communiter vel divisim pertinentibus, nulli valeat provideri per literas apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem, & qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali vel speciali, cujuscumque tenoris existant, per quam præsentibus non expressam, vel totaliter non insertam, effectus hujusmodi gratiæ impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cujusque toto tenore habenda sit in nostris literis mentio specialis, seu si dictus N. præsens non fuerit ad præstandum de observantiis, statutis & consuetudinibus

rege Christianissimo revocatam, cassatam, atque abolitam, auctoritatem, libertatem, ac dignitatem dictæ sedis violare ac diminuere, facultatemque Romani pontificis pro tempore existentis de sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium pro universali ecclesia assidue laborantium, virorumque doctorum personis, quibus abundat curia, & quorum consiliis sedis apostolicæ & Romani pontificis atque universalis ecclesiæ auctoritas & potestas conservantur, negotiaque diriguntur, & in prospero statu confoventur, ecclesiis & monasteriis, eisdemque personis de reliquis beneficiis ecclesiasticis juxta eorum status exigentiam providendi, penitus auferre, prælatis vero ecclesiasticis illarum partium causam B præbere, ut ipsi nervum ecclesiasticæ disciplinæ obedientiæ sanctum frangant & violent, ac contra nos & sedem prædictam eorum matrem cornua erigant, & eis ad præmissa audendum viam aperire, ipsamque notorie nullitati subjacere, nulloque nisi alicujus temporis seu potius tolerantiæ cujusdam adminiculo fulciri, & si Romani pontifices prædecessores nostri præfati, prout ipsi suo tempore summopere optare demonstrarunt, corruptelam & abusionem hujusmodi, vel malignitate temporum, vel alias illi providere, & in totum occurrere non valentes, suis temporibus tolerasse visi fuerunt, considerantes tamen ab ipsius Bituricensis sanctionis C editione vix annos septuaginta fluxisse, nullumque infra hoc temporis spatium præter hoc Lateranense concilium legitime fuisse celebratum, in quo cum (disponente domino) constituti simus, ab ejusdem improbæ sanctionis extirpatione & totali annullatione, sine nostra & tantorum patrum in præsenti concilio congregatorum nota, ac nostræ & dictorum illa utentium animarum periculo, abstinere seu desistere non posse, Augustino teste, judicamus atque censemus. Et sicut piæ memoriæ Leo papa I. prædecessor noster, cujus in hoc libenter, quoad possumus, vestigia imitamur, ea quæ in secunda Ephesina synodo temere contra justitiam & catholi- D cam fidem gesta fuerunt, postmodum in Calchedonensi concilio mandavit ac fecit, pro dictæ fidei firmitate revocari: ita & nos a tam nefariæ sanctionis & contentorum in ea revocatione, retrahi aut desistere, salva conscientia, ac nostro & ipsius ecclesiæ honore, non posse, aut debere, censemus. Nec illud nos movere debet, quod sanctio ipsa, & in ea contenta, in Basileensi concilio edita, & ipso concilio instante, a Bituricensi congregatione receptata & acceptata fuerunt, cum ea omnia post translationem ejusdem Basileensis concilii, per felicis memoriæ Eugenium papam quartum, etiam prædecessorem nostrum factam, a Basileensi conciliabulo, seu potius conventicu- E la, quæ præsertim post hujusmodi translationem concilium amplius appellari non merebatur, facta extiterint, ac propterea nullum robur habere potuerint: cum etiam solum Romanum pontificem pro tempore existentem, tamquam auctoritatem super omnia concilia habentem, tam conciliorum indicendorum, transferendorum, ac dissolvendorum plenum jus & potestatem habere, nedum ex sacræ scripturæ testimonio, dictis sanctorum patrum, ac aliorum Romanorum pontificum etiam prædecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorumdem conciliorum confessione manifeste constet: quorum aliqua referre placuit, reliqua

A vero, utpote notoria, silentio præterire. In Alexandrina enim synodo Athanasio ibidem existente, Felici Romano pontifici ab eadem synodo scriptum fuisse legimus, Nicænam synodum statuisse non debere absque Romani pontificis auctoritate concilia celebrari. Neque nos latet, etiam eumdem Leonem pontificem Ephesinam secundam synodum ad Calchedonem transtulisse; Martinum etiam papam V. præsidentibus suis in consilio Senensi potestatem transferendi concilium nulla consensus ipsius concilii mentione habita dedisse; Ephesinam quoque primam synodum Cælestino, ac Calchedonensem eidem Leoni, sextam Agathoni, septimam Hadriano, octa- B vam Nicolao, octavam etiam Constantinopolitanam synodum Hadriano Romano pontifici prædecessoribus nostris maximam reverentiam exhibuisse, eorumdemque pontificum institutionibus & mandatis in sacris conciliis per eos editis & factis, reverenter & humiliter obtemperasse. Unde Damasus papa & ceteri episcopi Romæ congregati scribentes de concilio Ariminensi episcopis in Illyrico constitutis, præjudicium aliquod per numerum episcoporum Arimini congregatorum fieri non potuisse testantur: quandoquidem constet, Romanum pontificem, cujus ante omnia decebat spectari decretum, talibus non præbuisse consensum: eumdemque Leonem pontificem, u- C niversis Siciliæ episcopis scribentem, idem voluisse apparet. Consueveruntque antiquorum conciliorum patres, pro eorum, quæ in suis conciliis gesta fuerunt, corroboratione a Romano pontifice subscriptionem, approbationemque humiliter petere & obtinere, prout ex Nicæna & Ephesina ac Calchedonensi hujusmodi, & sexta Constantinopolitana, & septima eadem Nicæna, & Romana sub Symmacho synodis habitis, earumque gestis, nec non in Aimari libro de synodis manifeste colligitur, quod etiam novissime Constantienses patres fecisse constat. Quam laudabilem consuetudinem si Bituricenses & Basileenses secuti fuissent, hujusmodi molestia procul dubio ca- D reremus. Cupientes quoq; hujusmodi negotium ad debitum finem perduci, ac tam vigore citationum hactenus a nobis, & præfato Julio prædecessore ex abundanti emanatarum, quam aliorum præmissorum, quæ ita notoria sunt, ut nulla valeant excusatione aut tergiversatione celari, etiam ex nostro pastorali officio procedentes, omnesque & singulos, tam juris quam facti defectus, si qui forsan in præmissis intervenerint, supplentes, ex certa nostra scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, eodem sacro approbante concilio tenore præsentium præfatam pragmaticam sanctionem seu corruptelam, ejusque approbationem quomodolibet emanatam, omniaque E & singula decreta, capitula, statuta, constitutiones, sive ordinationes in eodem quomodolibet contentas, seu etiam insertas, ac ab aliis prius editas, nec non consuetudines, stylum, usus, sive potius abusum, ex ea in hanc usque diem quomodolibet emanatos seu observatos, nullius roboris vel momenti fuisse & esse decernimus & declaramus. Nec non ad abundantiorem cautelam eamdem Bituricensem sanctionem sive corruptelam, ejusque approbationem tacitam vel expressam, ut præfertur, & in ea contenta omnia & singula, etiam inserta quæcumque revocamus, cassamus, abrogamus, irritamus, annullamus ac damnamus, & pro infectis, revocatis, cassatis, abrogatis, irritatis,

ranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ, millesimo quingentesimo decimosexto, quarto Kalendas Ianuarii pontificatus nostri anno quarto.

Visa. Ie. Salvius.
Bembus.
A. de Castillo.

Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus placuerunt simpliciter, excepto reverendo patre domino Dominico episcopo Lucerino, qui dixit quod placebant sibi contenta in bulla, dummodo Galli acceptent bullam revocationis pragmaticæ sanctionis. Et in eodem voto fuit reverendus pater dominus Philippus episcopus Brugnatensis, & etiam reverendus dominus Petrus episcopus Castelli maris. Reverendo patri domino Benedicto Chiensi placuerunt omnia, excepto quod in quantum disponitur circa resignationes factas in curia, quod requiratur consensus regis, hoc non placuit. Nec etiam placuit eidem Benedicto, quod appellationes non admittantur, sed placere ei, quod appellationes admitterentur. Reverendo patri domino Ioanni Dominico Terdonensi non placuit consuetudo parlamentorum, quod habeant jurisdictionem in personas ecclesiasticas. Et in quantum suprascripta bulla tribuit jurisdictionem secularibus in personas ecclesiasticas, non placet ei. Reverendo patri domino Hieronymo episcopo Asculano placent contenta in schedula, dummodo acceptentur per partes hinc inde.

Deinde reverendus pater dominus Ioannes Baptista episcopus Cavallicensis ascendit ambonem, & legit schedulam abrogationis pragmaticæ sanctionis, seu corruptelæ, cujus tenor sequitur & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Philipp. 2. Pastor æternus gregem suum usque ad consummationem seculi nunquam deserturus, ita, apostolo teste, obedientiam dilexit, ut pro expiando primi parentis inobedientiæ peccato seipsum humiliaverit, factus obediens usque ad mortem: migraturus vero ex mundo ad Patrem, in soliditate petræ Petrum ejusque successores vicarios suos instituit, quibus ex libri regum testimonio ita obedire necesse est, ut qui non obedierit, morte moriatur. Et ut alibi legitur, in ecclesia esse non potest, qui Romani pontificis cathedram deserit: quoniam Augustino Gregorioque auctoribus, sola obedientia est mater custosque omnium virtutum, sola fidei meritum possidens: sine qua, quisque infidelis convincitur, etiamsi fidelis esse videatur. Itaque nos, eodem Petro docente, soliciti esse debemus, ut quæ a Romanis pontificibus prædecessoribus nostris, præsertim in sacris conciliis pro obedientiæ hujusmodi, auctoritatis, libertatisque ecclesiasticæ, & sedis apostolicæ defensione, mature & ex legitimis causis inchoata sunt, nostris studio, & cura & diligentia debite absolvantur, & ad optatum finem perducantur: simplicium quoque animæ, quarum etiam rationem Deo reddituri sumus, a dolis & laqueis tenebrarum principis liberentur. Sane felicis recordationis Iulius papa secundus prædecessor noster, post indictum ex legitimis tunc expressis causis, de venerabilium fratrum suorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio & assensu, sacrum Lateranense concilium, provide considerans cum eodem sacro Lateranensi concilio Bituricensem regni Franciæ corruptelam, quam illi pragmaticam sanctionem vocant, cum maximo animarum periculo & scandalo, ac dignitatis sedis apostolicæ detrimento & vilipendio, retroactis temporibus viguisse & adhuc vigere, ejusdem pragmaticæ sanctionis negotium, eodem approbante concilio, discutiendum certis tunc nominatim deputatis cardinalibus & prelatis certæ congregationis commisit. Et quamquam sanctio præfata ex multis nullitati notorie subjaceret, schismaque manifestum foveret & contineret, & propterea citatione aliqua minime præcedente, per se irrita, nulla & invalida declarari potuisset, ex abundanti tamen cautela idem Iulius prædecessor Gallicos prælatos, capitula ecclesiarum & monasteriorum, parlamenta, & laicos illis faventes, & dicta sanctione utentes, omnesque & singulos alios in præmissis sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum, cum ad partes illas tutus tunc non pateret accessus, in Mediolanensis, Astensis & Papiensis ecclesiarum valvis affigendum, monuit & citavit, ut infra tunc expressum terminum, coram eo & dicto concilio comparerent, causasque dicerent, quare sanctio præfata, illiusque corruptela & abusio in concernentibus auctoritatem Romanæ ecclesiæ, & sacrorum canonum, ac ecclesiasticæ libertatis violationem, nulla & invalida declarari non deberet. Cumque dicto Iulio prædecessore in humanis agente, diversis impedimentis causantibus, citatio exequi & reproduci, ac negotium abrogationis hujusmodi plene discuti, ut intentio ipsius Iulii prædecessoris fuerat, non potuisset, sed eodem Iulio prædecessore rebus humanis exempto, citatio ipsa legitime executa, & per procuratorem fiscalem sacri concilii promotorem reproducta, ipsorumque citatorum non comparentium contumacia accusata, & ad ulteriora procedi petitum fuisset: nos divina favente clementia, ad summi apostolatus apicem assumpti, omnibus rite pensatis, petitionis prædictæ ex certis causis nullum tunc responsum dedimus. Ac deinde cum per dictos monitos & citatos diversa impedimenta allegarentur, quare in termino eis, ut præfertur, præfixo comparere non potuissent, ut omnis justæ excusationis & querelæ occasio eis auferretur, terminum citationis & monitionis hujusmodi præfixum, eodem sacro approbante concilio, ad alium tunc expressum terminum jam diu effluxum, in diversis sessionibus pluries prorogavimus. Cum autem moniti & citati prædicti, sublatis jam omnibus impedimentis, effluxisque omnibus terminis, coram nobis & dicto concilio non comparuerint, nec comparere curaverint, ad allegandam causam, quare sanctio prædicta nulla declarari non debeat, ita ut executioni ultra locus non sit, possintque merito contumaces reputari, prout eos exigente justitia reputamus: nos mature attendentes pragmaticam sanctionem, vel potius, ut dictum est, corruptelam, schismatis tempore a non habentibus potestatem, editam, reliquæ Christianæ reipublicæ ecclesiæque sanctæ Dei nullatenus conformem, & a claræ memoriæ Ludovico XI. Francorum rege

ANNO CHRISTI 1516.

SESSIO XI.

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Dum intra mentis arcana revolvimus, & diligenti consideratione pensamus operosa solicitudinis studia, continuosque labores pro divini nominis gloria, exaltatione catholicæ fidei, ecclesiæ unitate servanda, & institutione ac salute fidelium animarum per coepiscopos eorumque superiores, in diversis orbis partibus, ad regimen suarum ecclesiarum a sede apostolica constitutos, nec non per fratres diversorum ordinum, præsertim mendicantium, indefesse & indesinenter impensos, tanta ex eorum in vinea domini fructuosis operibus, & opportune ac laudabiliter gestis, cordi nostro provenit satisfactio, ut iis quæ ad pacem & quietem inter eos conservandam conducere cognoscimus, omni studio intendamus. Novimus enim episcopos ipsos in partem solicitudinis nostræ assumptos fuisse, quorum honor & sublimitas, teste Ambrosio, nullis potest comparationibus adæquari. Religiosos etiam in agro dominico pro Christianæ religionis defensione & ampliatione complura fecisse, ac uberes fructus protulisse, & in dies singulos proferre, ita ut eorumdem episcoporum ac religiosorum bonis operibus orthodoxam fidem incrementa sumpsisse, & per orbem terrarum undique dilatatam fuisse, fidelium nullus ignoret. Et sicut ipsi sæpenumero vigilantissima & solerti cura schismata in Dei ecclesia extinguere, & ecclesiæ unitatem reddere, & ut eidem ecclesiæ pacis tranquillitas daretur, innumeros labores subire non dubitarunt: ita quoque par est, eos inter se, nostris provisionibus, pacis vinculo, ac fraterna caritate & unitate conjungi, ut eorum concordi doctrina & mutuis operibus uberiores in ecclesia Dei fructus provenniant. Sane cupientes, ut jura spiritualia, quæ ad Dei laudem & Christi fidelium animarum salutem pertinent, & quorum exercitium præfatis episcopis & eorum superioribus in suis diœcesibus, cum ipsi in partem solicitudinis, ut prefertur, assumpti, ac diœceses distinctæ, & cuilibet eorumdem episcoporum assignatæ fuerunt, commissum extitit, ut per ipsos episcopos exerceantur, & jus illa libere exercendi, quantum fieri potest, eis illæsum præservetur: & si aliqua dictis fratribus mendicantibus in eorumdem episcoporum læsionem per Romanos pontifices prædecessores nostros & sedem apostolicam concessa fuerint, concessiones hujusmodi eisdem religiosis factas, in subsequentibus duximus moderandas, ut ipsi fratres potius ab eisdem episcopis omni cum caritate foveantur, quam aliquo modo molestentur & inquietentur. Una enim est regularium & sæcularium, prælatorum & subditorum, exemptorum & non exemptorum universalis ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur, eorumque omnium unus dominus, una fides: & propterea decet eos, qui ejusdem sunt corporis, unius etiam esse voluntatis. Et sicut fratres nexu invicem caritatis adstricti sunt, sic non convenit alterum in alterius injuriam seu jacturam prosilire, dicente salvatore: *Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.* (Joan. 16.) Ad conservandam igitur inter episcopos eorum superiores, ac prælatos & fratres hujusmodi mutuam caritatem & benevolentiam, divini quoque cultus augmentum, pacemque & tranquillitatem universalis ecclesiæ status, quod ita demum fieri posse cognoscimus, si unicuique quantum fieri potest, sua jurisdictio conservetur, sacro approbante concilio statuimus & ordinamus, quod episcopi & eorum superiores & alii prælati præfati parochiales ecclesias ad eosdem fratres ratione locorum suorum legitime spectantes, quo ad ea, quæ ad parochianorum curam, & sacramentorum conservationem, administrationemque pertinent, sine tamen visitatorum insolito gravamine vel impensa, visitare, & illarum curam gerentes, & circa illam delinquentes, si religiosi fuerint, juxta ipsius ordinis regularia instituta intra septa regularis loci: sæculares vero presbyteros, & fratres hujusmodi beneficia obtinentes, libere tamquam suæ jurisdictioni subjectos punire. Ac tam prælati quam presbyteri sæculares, qui vinculo excommunicationis ligati non fuerint, missas in ecclesiis domorum eorumdem devotionis causa celebrare volentes, celebrare possint: ipsique fratres tales celebrare volentes libenter recipere debeant; ac ab eisdem prælatis ad processiones solennes pro tempore faciendas requisiti, dummodo eorum loca suburbana ultra unum milliare a civitatibus respective non sint remota, accedere: nec non superiores eorumdem fratrum fratres, quos ad audiendas confessiones subditorum eorumdem prælatorum pro tempore elegerint, eisdem prælatis personaliter exhibere ac præsentare, si eos sibi exhiberi & præsentari petierint: alioquin eorum vicariis, dummodo ad prælatos ultra duas diætas accedere non cogantur, omnino non teneantur. Possintque illi per eosdem episcopos & prælatos super sufficienti literatura & aliqua saltem hujusmodi sacramenti peritia dumtaxat examinari: talibusque præsentatis admissis, vel etiam indebite recusatis, confitentes constitutioni, quæ incipit: Omnis utriusque sexus; quoad confessionem dumtaxat satisfecisse censeantur, ipsique fratres etiam forensium confessiones audire valeant. Laicos tamen & clericos sæculares, a sententiis ab homine latis, nullatenus absolvere possint. Eucharistiæ vero & extremæ unctionis, aliaque ecclesiastica sacramenta illis, quorum etiam infirmorum ac decedentium confessiones audierint, dicentibus proprium sacerdotem illa sibi dare denegasse, dare nequeant: nisi denegatio sine legitima causa facta, vicinorum testimonio probata, aut requisitio coram notario publico facta doceretur. Eorumdem vero fratrum obsequio insistentibus, sacramenta hujusmodi nullatenus ministrare valeant, nisi illorum durante obsequio. Pacta autem & conventiones inter eosdem fratres & prælatos atque curatos pro tempore inita, valeant, nisi per subsecutum capitulum proximum generale vel provinciale refutata, ac per eos refutatio hujusmodi intimata debito tempore fuerint. Parochias autem cum cruce ad levanda funera eorum, qui apud ecclesias domorum & locorum eorumdem suam elegerint sepulturam, intrare non possint, nisi prius præmonito & requisito, ac non recusante parochiano presbytero, & tunc sine ejus ac ordinarii præjudicio: nisi eisdem fratribus super hoc antiqua consuetudo, quæ sit in viridi observantia, & cum pacifica possessione suffragatur. Volentes quoque sepeliri in habitu eorumdem fratrum in claustro non degentes, sed in propriis domibus habitantes, in eorum ultima voluntate sepulturam sibi libere eligere possint. Quodque

fratres

tatis, annullatis, & damnatis haberi volumus, decernimus & declaramus. Et cum de necessitate salutis existat omnes Christi fideles Romano pontifici subesse prout divinæ scripturæ & sanctorum patrum testimonio edocemur, ac constitutione felicis memoriæ Bonifacii papæ VIII. similiter prædecessoris nostri, quæ incipit, Unam sanctam, declaratur: pro eorumdem fidelium animarum salute, ac Romani pontificis & hujus sanctæ sedis suprema auctoritate, & ecclesiæ sponsæ suæ unitate & potestate, constitutionem ipsam, sacro præsente concilio approbante, innovamus & approbamus, sine tamen præjudicio declarationis sanctę memoriæ Clementis papæ V. quæ incipit, Meruit; inhibentes in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub pœnis & censuris infra dicendis, omnibus & singulis Christi fidelibus, tam laicis quam clericis sæcularibus, & quorumvis ordinum etiam mendicantium regularibus, & aliis quibuscumque personis, cujuscumque status, & gradus, & conditionis existant, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, & quibusvis aliis ecclesiastica vel mundana, vel quavis alia dignitate fulgentibus, omnibusque aliis & singulis prælatis, clericis, capitulis, & conventibus sæcularibus, & ordinum prædictorum regularibus, etiam monasteriorum abbatibus, prioribus, ducibus, comitibus, principibus, baronibus, parlamentis, officialibus etiam regiis, judicibus, advocatis, notariis & tabellionibus ecclesiasticis vel sæcularibus, & quibusvis aliis personis ecclesiasticis regularibus & sæcularibus, ut præfertur, quacumque dignitate fulgentibus, in præfato regno Franciæ, Delphinatu, & ubicumque prædicta pragmatica directe vel indirecte, tacite vel expresse vigeret, quomodolibet existentibus, vel pro tempore futuris, ne de cetero præfata pragmatica sanctione, seu potius corruptela, quomodolibet ex quavis causa, tacite vel expresse, directe vel indirecte, aut quovis alio quæsito colore vel ingenio, in quibusque actibus judicialibus vel extrajudicialibus uti, seu etiam eam allegare, vel secundum eam judicare, aut quosvis actus judiciales vel extrajudiciales, secundum dictæ pragmaticæ tenorem vel capitula in ea contenta, per se vel alium seu alios nullatenus facere præsumant, aut per alios fieri permittant seu mandent, nec præfatam pragmaticam sanctionem, aut in ea contenta capitula seu decreta, ulterius in domibus suis, aut aliis locis publicis vel privatis teneant: quinimo illam ex quibusvis archivis etiam regiis, seu capitularibus, & locis prædictis, infra sex menses a data præsentium computandos, deleant seu deleri faciant, sub majoris excommunicationis latæ sententiæ, necnon quo ad ecclesiasticas, & regulares personas prædictas, omnium etiam patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclesiarum, monasteriorum quoque & prioratuum, etiam conventualium, & quarumcumque dignitatum aut beneficiorum ecclesiasticorum sæcularium, & quorumvis ordinum regularium privationis, & inhabilitatis ad illa in posterum obtinenda: quo vero ad sæculares, præfatæ excommunicationis, necnon amissionis quorumcumque feudorum, tam a Romana quam alia ecclesia ex quavis causa obtentorum, ac etiam inhabilitatis ad illa in posterum obtinenda, inhabilitatisque ad omnes & singulos actus legiti-

A mos quomodolibet faciendos, infamesque ac criminis læsæ majestatis in jure expressis pœnis, eo ipso, & absque ulteriori declaratione per omnes & singulos supradictos, si (quod absit) contra fecerint, incurrendis: a quibus vigore cujuscumque facultatis, ac clausularum etiam in confessionalibus, quibusvis personis sub quibusvis verborum formis concessis, contentarum, nisi a Romano pontifice canonice intrante, vel alio ab eo ad id in specie facultatem habente, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi nequeant; non obstantibus præmissis, nec non constitutionibus & ordinationibus, decretis ac statutis, apostolica, seu quacumque alia etiam conciliari auctoritate quomodolibet, etiam ex certa scientia & apostolicæ potestatis plenitudine editis &
B emanatis, & sæpius innovatis, repetitis, confirmatis & approbatis: quibus illorum omnium & singulorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, ad effectum præmissorum, pro sufficienter expressis & insertis habentes, illis alias in suo robore permansuris, scientia, potestate & tenore præmissis, specialiter & expresse derogamus contrariis quibuscumque: aut si communitatibus, universitatibus, & personis singulis supranominatis, etiam cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, marchionibus, & ducibus præfatis, vel quibusvis aliis, communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod in-
C terdici, suspendi vel excommunicari, aut propterea privari, & inhabiles reddi non possint per literas apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujusmodi mentionem: & quibuscumque aliis privilegiis, indulgentiis & literis apostolicis generalibus, vel specialibus, quorumcumque tenorum existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta, effectum earumdem impediri valeat quomodolibet vel differri, & de quibus, quorumque tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris literis mentio specialis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostri supplementi, decreti, declarationis, revocationis, cassationis, abrogationis, irritationis, annullationis, damnationis, voluntatis,
D constitutionis, innovationis, approbationis, inhibitionis, & derogationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ 1516. quarto decimo Kalendas Ianuarii, pontificatus nostri anno quarto.

Visa I. Salvius.

F. de S. Ioanne.

E Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus placuerunt simpliciter, excepto reverendo domino episcopo Terdonensi qui dixit, quod non placebat sibi revocatio illorum, quæ habuerint originem a Basileensi & Bituricensi conciliis, seu conventiculis.

Postremo reverendus pater dominus Ioannes episcopus Sibinicensis ascendit ambonem, & legit schedulam disponentem circa religiosos & eorum privilegia; cujus tenor talis est:

apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimosexto, decimonono Decembris, pontificatus nostri anno quarto.

Qua perlecta, idem episcopus legit indictionem duodecimæ sessionis, videlicet sexto Nonas Martii proxime futuri. Et petiit, an placerent lecta in dictis schedulis paternitatibus suis. Et fuerunt vota infrascripta aliqualiter discrepantia, aliis ceteris respondentibus per verbum, Placet. Nam reverendus dominus Iacobus episcopus Potentinus dixit, quod non fuerat vocatus nec informatus; & ea de causa remittit se ad sanctissimum dominum nostrum, a quo bona cuncta procedunt.

Cumanus & Tarvisinus dixerunt, quod videbatur eis, quod esset adimenda illa clausula Salvis, *&c.* & quod poneretur, Approbare, ubi dicit, Innovare.

Cavallicensi etiam non placuit illa clausula, Salvis, *&c.*

Melfitanus dixit, placere sibi quoad ea, quæ restituuntur ordinariis, in alio vero sine præjudicio ordinariorum & successorum suorum.

Hipporegiensi placuerunt sine approbatione privilegiorum. Et in eodem voto fuit Bellunensis.

Terdonensi placuerunt, exceptis duobus, videlicet de conservatoribus, quibus dari deberent assessores, & sine approbatione privilegiorum, quia unius inclusio est alterius exclusio.

Cæsenatensi placuerunt sine approbatione privilegiorum.

Brumatensi placuerunt, dummodo tollatur clausula, Salvis, aut verbum, Innovare, deponatur, & ponatur, Approbare.

Vinciensi, Ferentino, & Senogalliensi placuerunt sine approbatione privilegiorum fratrum.

Allegariensi placuerunt pro se, sed pro aliis, pro quibus est procurator, dicit se nihil velle dicere.

Dignienfi placuerunt, sine præjudicio ecclesiæ suæ.

Fuerunt insuper data mandata prælatorum absentium; & primo, reverendus dominus Zutfeldus Vverdemberg dedit mandatum reverendi patris domini Henrici episcopi Coroniensis. Et dominus Petrus de Candia dedit mandatum reverendi patris domini Augustini episcopi Grassensis.

Reverendus dominus Ioannes Noendommanus dedit mandatum reverendi patris domini Theodorici episcopi Lubecensis.

Reverendus dominus Benedictus episcopus Chiensis dedit mandatum reverendi domini Iacobi episcopi Faventini.

Reverendus dominus Ioannes de Treda nomine episcopi Cajetani, sive de Lipari, dedit mandatum reverendi patris domini Petri episcopi Lucan.

Reverendus dominus Hieronymus episcopus Asculanus dedit mandatum reverendi domini episcopi Ioannis Antonii Calinensis.

Reverendus dominus Alexius episcopus Melfitanus dedit mandatum reverendi domini Iuliani Cibo episcopi Agrigentini.

Reverendus dominus Ioannes episcopus Algarensis dedit mandatum reverendi domini Guillelmi episcopi Tyrasonensis.

Reverendus dominus Petrus episcopus Castelli maris dedit mandatum reverendi domini Francisci episcopi Spoletani.

Reverendissimus dominus cardinalis sancti Georgii dedit mandatum reverendi domini Alberti Magdeburgensis, & Moguntini archiepiscopi, ac marchionis Brandeburgensis.

Reverendus dominus Ioannes Ingenvinkel, dedit mandatum reverendi domini Friderici episcopi Trajectensis.

Reverendus dominus Ioannes episcopus Vrgellensis, dedit mandatum reverendi domini Petri Conceptionis in insula Hispan.

Reverendus pater dominus Georgius archiepiscopus Nazarenus dedit mandatum reverendi domini episcopi Tribuniensis & Machariensis.

Et dominus Zutfeldus Noiodeburgensis dedit mandatum pro reverendo domino Ioanne episcopo Harveibergensi.

Et dominus Petrus de Soto dedit mandatum reverendi domini Alphonsi archiepiscopi Compostellani.

Reverendus dominus Alexius episcopus Melfitanus præfatus excusavit reverendum dominum Nicolaum episcopum Bergomensem

Reverendus dominus Ioannes Pels dedit mandatum reverendi domini Medardi abbatis sancti Adalberti in Egmonda, ordinis sancti Benedicti Trajectensis diœcesis.

Quibus finitis cantores inceperunt Te Deum laudamus. Quo finito, sanctissimus dominus noster, comitantibus reverendissimis dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis & episcopis, & aliis prælatis & nobilibus viris, equitando rediit ad sacrum palatium apostolicum in Vaticano.

PROROGATIO SESSIONIS DUODECIMÆ.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoseptimo, indictione quinta, die vero vigesima septima mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno quarto, præfatus sanctissimus dominus noster de sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio, duodecimam sessionem ex certis rationabilibus causis & legitimis prorogandam duxit & prorogavit, prout in schedula per cursores in basilicæ principis apostolorum de Vrbe, & sancti Ioannis Lateranensis ecclesiarum valvis, ac cancellariæ & audientiæ apostolicæ portis affixa apparuit.

Tenor vero schedulæ & executionis earum sequitur & est talis:

Leo episcopus servus servorum Dei.

Duodecimam sessionem Spiritu sancto favente, legitime congregandam, quam alias sexto Nonas Martii proxime futuri faciendam in undecima sessione indixeramus, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio, unanimique consensu, ex certis rationabilibus & legitimis causis, ad decimamsextam diem dicti mensis Martii, quæ

A fratres ipsi ad ordines promovendi, per ordinarios de grammatica & sufficientia examinari, & dummodo competenter respondeant, per eosdem ordinarios libere admitti, ac nullatenus in eorum ecclesiis seu domibus, aut aliis eorum locis, ab alio quam a diœcesano episcopo, vel ejus vicario, super hoc cum debita reverentia requisito, & absque rationabili causa contradicente, vel eo a diœcesi absente, ad dictos ordines promoveri debeant. Nec ab alio episcopo consecrationem ecclesiæ, vel altaris, aut cœmeterii benedictionem petere, seu in ecclesiis per eos pro tempore ædificandis, primum lapidem per alienum episcopum poni facere possint, nisi ubi ordinarius bis aut ter cum debitis reverentia & instantia requisitus, sine legitima causa id recusaverit. Et absque curatorum consensu sponsum & sponsam benedicere nequeant. Et ut debitus honor matrici ecclesiæ reddatur, tam ipsi fratres, quam alii clerici sæculares, etiam super hoc apostolicæ sedis privilegio muniti, die sabbati majoris hebdomadæ, antequam campana cathedralis vel matricis ecclesiæ pulsaverit, campanas in ecclesiis suis pulsare minime possint. Contra facientes pœnam centum ducatorum incurrant. Censuras autem per eosdem ordinarios latas & promulgatas, ac in matrici ecclesia civitatum, nec non in collegiatis & parochialibus ecclesiis castrorum & opidorum respective solenniter publicatas, quando super hoc ab eisdem ordinariis requisiti fuerint, in ecclesiis domorum suarum publicare ac servare. Et ut animarum utriusque sexus Christi fidelium saluti uberius consulatur, illos, quorum confessiones pro tempore audierint, cujuscumque status & conditionis fuerint, ad solvendum decimas, sive aliam bonorum seu fructuum quotam in locis, in quibus decimæ ipsæ aut similia solvi consueverunt, etiam sub onere conscientiarum suarum monere & hortari, ipsisque etiam illas solvere recusantibus, absolutionem denegare, & super hoc requisiti, id populo etiam publice prædicare & persuadere teneantur. Conservatores autem eisdem fratribus pro tempore a sede apostolica deputandi, doctrina & probitate præstantes, & in ecclesiastica dignitate constituti esse debeant: & coram eis per eosdem fratres, quibus dati fuerint, ultra duas diætas a loco suæ solitæ habitationis nullus trahi possit, privilegiis super hoc alias eis concessis nullatenus suffragantibus. Excommunicati quoque, ordinem mendicantium profiteri volentes, ubi de interesse tertii agetur, absolvi non possint, nisi prævia satisfactione. Procuratores quoque & negotiorum gestores ac operarii eorumdem fratrum servitiis insistentes, sententiis excommunicationis promulgatis illaqueati sint, & esse censeantur, si illis causam dederint, aut dantibus consilium, auxilium vel favorem præstiterint. Fratres autem & sorores tertii ordinis, nec non mantellati, corrigiati, pizochatæ, chordellati, & alii quocumque nomine nuncupati, in propriis domibus habitantes, sepulturam, ubi voluerint, eligere valeant: sed die paschatis tantum eucharistiam, nec non extremam unctionem, ceteraque ecclesiastica sacramenta, pœnitentiæ sacramento dumtaxat excepto, a proprio sacerdote recipere, & ad onera, quæ laicis incumbunt, perferenda teneantur, ac in foro sæculari coram judicibus sæcularibus conveniri possint. Et ne censura vilescat ecclesiastica, & minoris auctoritatis interdicti sententia repute-

tur, iidem dicti tertii ordinis, ad divina audienda in ecclesiis suorum ordinum tempore interdicti nullatenus admittantur, si causam dederint interdicto, vel causam ipsam nutriant seu foveant, aut dantibus auxilium, consilium vel favorem quoquo modo præstiterint. Collegialiter autem viventes, seu cum claustralibus habitantes, ac mulieres virginalem seu cælibem, aut castam vidualem (expresso voto & sub dicto habitu) vitam ducentes, privilegiis, quibus fratres ordinis, cujus tertiæ regulæ habitum gestant, gaudere debeant. Omnia etiam
B singula supradicta ad reliquos religiosos ordinum quorumcumque extendi, & per eos etiam servari debere volumus atque decernimus. Salvis tamen in reliquis desuper non expressis, tam episcoporum quam fratrum & aliorum religiosorum prædictorum juribus, quibus per præmissa in aliquo præjudicare, seu quidquam innovare non intendimus; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ac statutis & consuetudinibus dictorum ordinum, juramento, confirmatione apostolica, vel quavis alia firmitate roboratis, privilegiis quoque & indultis, ac literis apostolicis, contra præ-
C missa, seu aliquod præmissorum eisdem ordinibus concessis, etiam in Mari magno contentis, quibus, etiamsi ad illorum derogationem, de eis, eorumque totis tenoribus specialis, specifica, expressa, individua, ac de verbo ad verbum, non autem per generales clausulas id importantes, mentio seu quævis alia expressio habenda, aut aliqua alia exquisita forma servanda esset, illorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis & insertis habentes, specialiter & expresse derogamus, ceterisque contrariis quibuscumque, decernentes exnunc irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate, scienter vel ignoranter contigerit attentari. Eosdem insuper fratres in vir-
D tute sanctæ obedientiæ monemus, ut eosdem episcopos, loco sanctorum apostolorum subrogatos, pro debita & nostra ac apostolicæ sedis reverentia, congruo honore & convenienti observantia venerentur. Ipsos quoque episcopos hortamur, ac per viscera misericordiæ Dei nostri requirimus, ut fratres ipsos affectu benevolo prosequentes, caritative tractent ac benigne foveant, seque illis minime difficiles, aut duros vel morosos, sed potius faciles, mites, propitios, piaque munificentia liberales exhibeant, ac in omnibus prædictis, tamquam in agro dominico cooperatores, eorumque laborum participes prompta benignitate recipiant, eorumque jura omni cum cari-
E tate custodiant, atque defendant, ut tam episcopi quam fratres præfati, quorum opera veluti lucernæ ardentes supra montem positæ, omnibus Christi fidelibus lumen præbere debent, ad Dei laudem, fidei catholicæ exaltationem, populorumque salutem, de virtute in virtutem proficiant, ac exinde a largissimo bonorum omnium retributore domino perennis vitæ præmium consequi mereantur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis, voluntatis, derogationis, decreti, monitionis, exhortationis, & requisitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum

ANNO CHRISTI 1517.

Reverendus pater dominus Vincentius Arbensis. A

Reverendus pater dominus Paulus Nimosiensis.

Reverendus pater dominus Paris Pisauriensis.

Reverendus pater dominus Scaramuza Cumanus.

Reverendus pater dominus Petrus Castelli maris.

Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.

Reverendus pater dominus Basilius Tudertinensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Casertanus.

Reverendus pater dominus Georgius Castrensis.

Reverendus pater dominus Ioannes archiepiscopus Corinthiensis. B

Reverendus pater dominus Scabonius Imolensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Signinus.

Reverendus pater dominus Philippus Philadelphiensis.

Reverendus pater dominus Iulianus Salutiarum.

Reverendus pater dominus Ieremias archiepiscopus Tranensis.

Reverendus pater dominus Ioannes archiepiscopus Thebanus.

Reverendus pater dominus Marcus Senogalliensis. C

Reverendus pater dominus Hippolytus Albensis. Nec non sancti Dominici, sancti Augustini ordinum generales.

De mandato reverendissimi domini Antonii tituli sanctæ Praxedis Presbyteri cardinalis, de Monte nuncupati, & aliorum cardinalium ibidem præsentium supra nominatorum, dominus Andreas Piperarius secretarius concilii legit tres schedulas, unam videlicet super confirmatione & extensione Paulinæ de rebus ecclesiæ non alienandis, aliam vero super punitione invadentium domos cardinalium, ac aliam super impositione decimarum, ac absolutione sacri Lateranensis concilii. D

Quibus perlectis petiit, an placerent contenta in dictis schedulis paternitatibus suis. Et super schedula Paulina fuerunt diversæ opiniones, & variæ altercationes, propter quas visum fuit præfatis reverendissimis dominis cardinalibus quod dicta schedula omitteretur, & quod Paulina remaneret in eodem statu, in quo tunc existebat.

Super schedula opiniones infrascriptæ, videlicet:

Salamantino non placuit, quod clauderetur concilium, imo fuit opinionis, quod de novo vocentur prælati, ex quo non est pax generalis, ut possint secure venire. Quo ad approbationem gestorum, dixit quod approbat ea, quæ approbaverat: & quo ad decimas, quod apponatur clausula in schedula, quod exigantur postquam fuerit indictum bellum contra Turcas. E

Adriensi placuit, excepto quod cupiebat, quod ubi dicit in schedula, esse relatum a cardinalibus & prælatis, nulla remanere indiscussa & inexaminata, placeret quod adderentur ista verba, Ex deductis seu propositis.

Budensi non placuit, quod approbentur omnia hactenus per concilium.

Imolensi non placuit, quod solvatur concilium cum impositione decimarum.

Et sic post varias & diversas discussiones fuit absoluta prædicta congregatio. SESSIO XII.

SESSIO DVODECIMA.

ANNO a nativitate domini 1517. indictione quinta, die vero decimasexta mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi anno quarto, fuit celebrata duodecima & ultima sessio sacrosancti concilii generalis in ecclesia Lateranensi in loco solito; in qua fuit præsens præfatus sanctissimus dominus noster. Et fuerunt præsentes infrascripti reverendissimi domini cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, & episcopi, nec non principum oratores, & illustres domini & barones, & alii quamplurimi doctores & nobiles, videlicet:

Episcopi cardinales.

Reverendissimus dominus Raphael Ostiensis.

Reverendissimus dominus Bernardinus Sabinensis.

Reverendissimus dominus Dominicus Portuensis.

Reverendissimus dominus Franciscus Albanensis.

Presbyteri cardinales.

Reverendissimus dominus Nicolaus tituli sanctæ Priscæ, de Flisco.

Reverendissimus dominus Hadrianus tituli sancti Chrysogoni.

Reverendissimus Leonardus tituli sanctæ Susannæ, Agennensis.

Reverendissimus dominus Antonius sanctæ Praxedis.

Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.

Reverendissimus dominus Achilles tituli S. Sixti.

Reverendissimus dominus Bandinellus tituli sanctæ Sabinæ, de Saulis.

Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Diaconi cardinales.

Reverendissimus dominus Alexander sancti Eustachii, Farnesius.

Reverendissimus dominus Ludovicus sanctæ Mariæ in Cosmedin, de Aragonia.

Reverendissimus dominus Marcus sanctæ Mariæ in Via lata, de Cornelius.

Reverendissimus dominus Iulius sanctæ Mariæ de navicula.

Reverendissimus dominus Bernardus sanctæ Mariæ in porticu.

Reverendissimus dominus Innocentius sanctorum Cosmæ & Damiani.

Patriarchæ & assistentes papæ, & oratores.

Reverendus pater dominus Alphonsus Antiochenus.

Reverendus pater dominus Cæsar Alexandrinus.

Reverendus pater dominus Marinus Aquileiensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius Senensis.

Reverendus pater dominus Latinus Rhegiensis.

Reverendus pater dominus Gabriel Dyrrachiensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Reverendus

ANNO CHRISTI 1517.

quæ erit decimasexta Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno quarto, prorogamus pariter & extendimus.

Data Romæ apud sanctum Petrum tertio Kalendas Martii, pontificatus nostri anno quarto.

Fiat.

Tenor executionis sequitur & est talis:

Die vigesimaseptima Februarii anno millesimo quingentesimo decimoseptimo, præsentes literæ fuerunt affixæ ad valvas audientiæ per me Michaelem de Billeno cursorem.

Anno, mense, die & pontificatu supradictis, præsentes literæ affixæ & publicatæ fuerunt in valvis seu portis basilicæ principis apostolorum de Vrbe, & sancti Ioannis Lateranensis, ac cancellariæ apostolicæ, nec non in acie campi Floræ per me Michaelem de Billeno cursorem.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo decimoseptimo, indictione quinta, die vero decimatertia mensis Martii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Leonis divina providentia papæ decimi, anno quarto, fuit congregatio prælatorum in superiori capella palatii apostolici, in qua interfuerunt infrascripti reverendissimi cardinales, & reverendi patres archiepiscopi & episcopi. Et quia fuerat differentia in quadam congregatione privata inter reverendum patrem dominum Petrum episcopum Syracusanum, catholici Hispaniarum regis oratorem ex una, & reverendum patrem dominum Marinum patriarcham Aquileiensem ex alia, super antesedentia, hoc est, quis eorum in priori loco sedere deberet, ex ordinatione reverendissimorum dominorum cardinalium infrascriptorum, in hac congregatione prælati sederunt non ordine consueto, sed unusquisque prout ingrediebatur capellam, ad libitum voluntatis:

Reverendissimorum dominorum cardinalium nomina sunt hæc:

Cardinales.

Reverendissimus dominus Antonius tituli sanctæ Praxedis.

Reverendissimus dominus Petrus tituli sancti Eusebii, Anconitanus.

Reverendissimus dominus Laurentius tituli sanctorum quatuor Coronatorum.

Patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, & oratores.

Reverendus pater dominus Bernardus Tarvisinus.

Reverendus pater dominus Dominicus Lucerinus.

Reverendus pater dominus Bertrandus episcopus Adriensis, orator ducis Ferrariæ.

Reverendus pater dominus Petrus episcopus Syracusanus, orator catholici regis Hispaniarum.

Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel archiepiscopus Barensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Cavallicensis.

Reverendus pater dominus Amadeus Augustensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Vincentius archiepiscopus Senensis.

Reverendus pater dominus Andreas Militensis.

Reverendus pater dominus Vincentius Octotiensis.

Reverendus pater dominus Altobellus Polensis.

A Reverendus pater dominus Hieronymus Budensis.

SESSIO XII.

Reverendus pater dominus Gabriel archiepiscopus Dyrrhachiensis.

Reverendus pater dominus Franciscus Salamantinus.

Reverendus pater dominus Petrus Cerviensis.

Reverendus pater dominus Philippus Brumatensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Revaliensis.

Reverendus pater dominus Maximus Iserniensis.

B Reverendus pater dominus Georgius archiepiscopus Nazarenus.

Reverendus pater dominus Christophorus Cæsenatensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Baptista Vinciensis.

Reverendus pater dominus Galesius Bellunensis.

Reverendus pater dominus Ioannes Dominicus Terdonensis.

Reverendus pater dominus Ioannes archiepiscopus Trajocensis.

Reverendus pater dominus Simon Ariminensis.

Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.

C Reverendus pater dominus Iacobus Civitatis ducalis.

Reverendus pater dominus Paulus Forosemproniensis.

Reverendus pater dominus Octavianus Viterbiensis.

Reverendus pater dominus Petrus Lavellensis.

Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.

Reverendus pater dominus Simon Andrensis.

Reverendus pater dominus Zacharias Sebastensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Nebiensis.

D Reverendus pater dominus Franciscus Digniensis.

Reverendus pater dominus Laurentius Dulcinensis.

Reverendus pater dominus Ludovicus Sarnensis.

Reverendus pater dominus Valentinus Pennensis.

Reverendus pater dominus Augustinus Grassensis.

Reverendus pater dominus Archangelus Avellinensis.

Reverendus pater dominus Baltassar civitatis Castellanæ.

E Reverendus pater dominus Angelus Lausanensis.

Reverendus pater dominus Simon Modrusiensis.

Reverendus pater dominus Marcus archiepiscopus Monembasiensis.

Reverendus pater dominus Camillus Tiburtinus.

Reverendus pater dominus Guarinus Nucerinus.

Reverendus pater dominus Theseus Racanatenus.

Reverendus pater dominus Bartholomeus Montis viridis.

Reverendus pater dominus Tryphon Catarensis.

Reverendus pater dominus Petrus Acerranensis.
Magnificus dominus Ioannes Montis marini.
Reverendus pater dominus Gisbertus Rapollanus.
Reverendus pater dominus Thomas Saonensis.

Abbates, & generales ordinum.

Generales ordinum Vallis umbrosæ, Carmelitarum, ac Minorum, & sancti Dominici.
Abbas sancti Sebastiani, abbas sancti Gregorii.

Oratores & illustris senator Vrbis.

Illustris dominus Albertus de Carpi, Maximiliani Romanorum imperatoris electi orator.
Magnificus dominus Ioannes Baptista senator Vrbis.
Magnificus dominus Hieronymus Vich, orator catholici regis Hispaniarum.
Magnificus dominus Michael Silvius, orator regis Portugalliæ.
Magnificus dominus Marcus Minius, orator dominii Venetorum.
Reverendissimus dominus Alexander archidiaconus Mantuanus, orator marchionis Mantuani.
Magnificus dominus Virgilius de Poetis, orator Bononiensis.

Illustrissimi domini temporales.

Honoratus dux Trajecti.
Illustrissimus dominus Franciottus de Vrsinis.

Celebrata missa per reverendissimum dominum Bernardinum episcopum Sabinensem cardinalem sanctæ Crucis, & facta oratione per reverendum patrem dominum Maximum episcopum Iserniensem, cujus tenor ex more consueto ponetur in fine sessionis præsentis; & cantato euangelio secundum Matthæum per reverendissimum dominum Bernardum sanctæ Mariæ in Porticu diaconum cardinalem, quod incipit, *Ascendens Iesus in naviculam*, &c. cantatisque orationibus & litaniis consuetis, sanctissimus noster incepit hymnum, Veni creator Spiritus. Quo finito, dominus Andreas secretarius concilii ascendit ambonem, & legit quasdam literas serenissimi domini Maximiliani electi imperatoris, quarum tenor talis est:

Beatissime pater, domine reverendissime, nuntius beatitudinis vestræ apud nos reddidit nobis breve sanctitatis vestræ, in quo nobis significat illustrem victoriam Turcarum tyranni adversus Sultanum Ægypti dominum; nosque toto animo hortatur, rogat, obtestatur, ut sanctam expeditionem adversus tam impium Christiani nominis hostem sumere velimus, una cum beatitudine vestra illius furorem comprimere, & Christianæ reipublicæ pariter consulere. Idque etiam ex relatione præfati nuntii sui intelleximus, & quo fidei amore, qua pietate optet animam suam pro ovibus sibi commissis ponere. Quæ quidem res gratissima nobis, sed & molestissima fuit. Quippe non potuimus non efflictim dolere Christiano nomini inimicissimi tyranni tantam & tam nobilem victoriam: cui ubi ille quem optat finem imposuerit, ac suam sibi potentiam firmaverit, in quos potius aut libentius debacchabitur, quam in miseros Christianos? Miseros eos appellamus, qui cum opibus florentissimi sint viribus & animi magnitudine egregii: quorum virtuti non Asia solum cederet, sed & si alter terrarum orbis reperiretur: quasi tamen nullibi locorum divitiæ extent nisi inter ipsos Christianos, nullibi civitates, sese invicem absumunt, perfidos autem Christi hostes hac & illac victores impune vagari permittunt; quin &, si Deo placet, de semet triumphum referre sinunt. Ceterum cum animo nostro repetimus, quod nullus Deus fortis est, præter Deum nostrũ, nullus porro alius, qui convinciat gentes in fortitudine brachii sui: in eam sententiam devenimus, ut pro certo habeamus, Turcarum victoriam Christianis salutarem fore. Voluit enim divina majestas per hanc cæcas Christianorum aliquorum mentes illuminare, & dormientes excitare, ac januam pulsare, tempus jam esse ex somno surgere. Quæ nobis cogitantibus omnis mœror ille a nobis recedit, & in lætitiam potius vertitur. Speramus enim jam prope futurum, cum externæ & infidæ gentes agnoscent Christum dominum Deum suum: neque Turcarum tanta victoria nobis formidolosa esse debet: scimus enim quoties omnipotens Deus hostibus suis vires dederit, ut suorum scelera ac peccata ulcisceretur. Novimus etiam, quoties voluerit fidos numinis sui cultores parva manu ingentes hostium copias fundere. Speraverunt in eo patres nostri, speraverunt, & liberavit eos. *Psal.* 21. Quod si tam cæcæ aliquorum mentes erunt, quæ tam certis futuri exitii nuntiis nondum resipiscant, non tamen nobis desperandũ erit tali pontifice, qualem multa sæcula non tulerunt. Scimus egregias virtutes, inclytas animi dotes beatitudinis vestræ, & nunc cernimus, quo fervore, qua pietate pro commisso sibi grege insudet. Quæ quamquam nobis gratissima sunt, unum tamen nobis summæ admirationi fuit, admirationi ne an potius mœrori? quod sanctitas vestra optat, ut Deus aures nostras aperiat ad audiendam aliquando veritatis vocem: quasi vero veritati aures hactenus occluserimus. Atqui ita de nobis respondemus, nos non tam profundo somno sopitos in hanc usque horam obdormivisse, ut hæc demum Turcarum victoria nos excitaret, sed diu ante prævidimus ea, quæ nunc ante oculos habemus, sanctissimæque memoriæ prædecessores sanctitatis vestræ qui ætate nostra vixerunt, monuimus, rogavimusque, & per viscera misericordiæ Dei obtestati sumus, ut Christianæ reipublicæ consulerent. Quorum aliqui nobiscum consenserunt, sed tamen semper reperti sunt, qui tam gloriosæ, & tam Deo acceptæ expeditioni inviderent, & omni nixu nobis adversarentur. Quod si illi iidem sanctitatis vestræ prædecessores viverent, qui ætate nostra fuere, redderent veritatis testimonium, & nobiscum una Christianæ reipublicæ tam lugubrem hostium victoriam ingemiscerent, & sponte sua faterentur expeditionem istam non hac tempestate magis, quam semper, necessariam fuisse. Verum Deo optimo maximo gratias agimus, quod majestas sua nos potissimum excitare voluit, beatitudine vestra ejus vicem gerente, & gregem ovium suarum egregie tutante. Quæ si cœptum iter peregerit, duce virtute sua, nullum discrimen, nulla calamitas Christianæ reipublicæ subeunda, aut pertimescenda est. Nosque, quoad vita superetit, nunquam deseremus tam gloriosam provinciam, tam necessariam, tam ipsi Deo acceptam: sed opes, vires, sanguinem nostrum etiam ad certum exitium pro Christi fide conferemus. Non laboret in nobis itaque sanctitas vestra, qui a teneris

Reverendus pater dominus Franciſcus Salamanticenſis.
Reverendus pater dominus Dominicus epiſcopus Lucerinus.
Reverendus pater dominus Vincentius Neapolitanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Cavallicenſis.
Reverendus pater dominus Andreas Militenſis.
Reverendus pater dominus Amadeus Auguſtenſis gubernator.
Reverendus pater dominus Petrus epiſcopus Cæſarauguſtenſis, orator regis Hiſpaniarum.
Reverendus pater dominus Ioannes Revalienſis epiſcopus, orator marchionis Brandeburgenſis.
Reverendus pater dominus Bertrandus Adrienſis epiſcopus, orator ducis Ferrariæ.

Archiepiſcopi.

Reverendus pater dominus Aldronandinus Nicoſienſis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Antibarenſis.
Reverendus pater dominus Ieremias Tranenſis.
Reverendus pater dominus Clemens Coloſſenſis.
Reverendus pater dominus Georgius Nazarenus.
Reverendus pater dominus Stephanus Gabriel Barenſis.
Reverendus pater dominus Andreas Spalatenſis.
Reverendus pater dominus Alexander Viennenſis.
Reverendus pater dominus Marcus Monembaſienſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Thebanus.

Epiſcopi.

Reverendus pater dominus Altobellus Polenſis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Budenſis.
Reverendus pater dominus Simon Ariminenſis.
Reverendus pater dominus Iacobus Potentinus.
Reverendus pater dominus Iacobus civitatis Ducalis.
Reverendus pater dominus Georgius Caſtrenſis.
Reverendus pater dominus Iulianus Salutiarum.
Reverendus pater dominus Vincentius Signienſis.
Reverendus pater dominus Theſeus Maceratenſis.
Reverendus pater dominus Marcus Senogallienſis.
Reverendus pater dominus Hugolinus Lycienſis.
Reverendus pater dominus Scabonius Imolenſis.
Reverendus pater dominus Laurentius Dulcinenſis.
Reverendus pater dominus Iannotius Trojanus.
Reverendus pater dominus Paulus Foroſempronienſis.
Reverendus pater dominus Octavianus Viterbienſis.
Reverendus pater dominus Bartholomæus Montis viridis.
Reverendus pater dominus Chriſtophorus Polignianenſis.
Reverendus pater dominus Galeſius Bellunenſis.

Reverendus pater dominus Maximus Iſernienſis.
Reverendus pater dominus Philippus Brugnatenſis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aſculanus.
Reverendus pater dominus Petrus Cervienſis.
Reverendus pater dominus Franciſcus Dignienſis.
Reverendus pater dominus Auguſtinus Nobienſis.
Reverendus pater dominus Petrus Paulus Eſinus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Caſerranenſis.
Reverendus pater dominus Baſilius Tudertinus.
Reverendus pater dominus Iacobus Antonius Sutrinus.
Reverendus pater dominus Baltaſſar civitatis Caſtellanæ.
Reverendus pater dominus Angelus Lauſanenſis.
Reverendus pater dominus Gratianus Aletrinus.
Reverendus pater dominus Simon Andrenſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Auximanus.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Sulmonenſis.
Reverendus pater dominus Hieronymus Aretinenſis.
Reverendus pater dominus Ludovicus Sarnenſis.
Reverendus pater dominus Petrus Lavellinus.
Reverendus pater dominus Zacharias Sebaſtenſis.
Reverendus pater dominus Paulus Nimoſienſis.
Reverendus pater dominus Blaſius Theletinus.
Reverendus pater dominus Tryphon Catarenſis.
Reverendus pater dominus Vincentius Octotienſis.
Reverendus pater dominus Bonifacius Hipporegienſis.
Reverendus pater dominus Auguſtinus Graſſenſis.
Reverendus pater dominus Benedictus Chienſis.
Reverendus pater dominus Iacobus Marſicanenſis.
Reverendus pater dominus Chriſtophorus Cæſenatenſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Vincienſis.
Reverendus pater dominus Ioannes Baptiſta Marianenſis.
Reverendus pater dominus Petrus Caſtelli maris, & pro Spoletano.
Reverendus pater dominus Marius Aquinatenſis.
Reverendus pater dominus Tranquillus Ferentinus.
Reverendus pater dominus Auguſtinus Peruſinenſis.
Reverendus pater dominus Bernardus Soranus.
Reverendus pater dominus Valentinus Pennenſis.
Reverendus pater dominus Matthæus ſancti Leonis.
Reverendus pater dominus Ioannes Algarenſis.
Reverendus pater dominus Hippolytus Albenſis.
Reverendus pater dominus Archangelus Avellinenſis.

ANNO CHRISTI 1517.

eminenti in ecclesia Dei dignitati conspicimus in A domino solenniter expedite. Sane ab aliquibus citra temporibus damnabilis quidam in Urbe inolevit abusus & licentia delinquendi, quo, dum apostolica sede vacante, per cardinales in conclavi existentes de futuri Romani pontificis electione tractatur, si qua de uno ex eisdem cardinalibus quod in pontificem sit electus, vox prodeat, etiam non vera, illius domum vulgus armis aggreditur, & super ea diripienda, cum ipsius cardinalis conclave nondum egressi familiaribus eam custodientibus, vi contendit: & si etiam effractis foribus, aut pariete effosso, aditus pateat, in prædam omnium bonorum, quæ ibi extant, hostiliter corruit, nisi armatorum præsidio defendatur. Nonnullique quandoque reperiuntur ita temerarii & audaces, ut aliis etiam temporibus prætextu rixarum, domos cardinalium hostiliter & cum armis aggredi non vereantur: in eaque morantes offendere & vulnerare, ex quibus cardinalium honori, quibus sacrosancta militans ecclesia, tamquam purpureo tota decoratur amictu, non parum detrahitur, & eorum generatur contemptus, & homicidiorum & aliorum scandalorum occasio exhibetur. Nos igitur hujusmodi temerarios conatus debita volentes animadversione reprimere, sacro approbante concilio, felicis recordationis Honorii tertii & Bonifacii octavi Romanorum pontificum prædecessorum nostrorum, contra aliquem dictæ ecclesiæ cardinalem hostiliter insequentes, & illis præsentia, consilio, aut favore assistentes, eosve scienter receptantes aut defendentes, & eorum domos & ædes, ut supra, invadentes, & eorum posteros, bona, editas constitutiones, auctoritate apostolica tenore præsentium innovamus, decernentes eas ubique debere perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari. Et nihilo minus constitutiones easdem cum omnibus & singulis in eis contentis censuris & pœnis, ad omnes & singulas personas cujuscumque status, conditionis & excellentiæ existentes, qui alicujus dictorum cardinalium domum, tam tempore dicti conclavis, etiamsi in Romanum tunc pontificem sit electus, quam alias quandocumque & ex quacumque causa armata manu invadentes, & in ea violenter aut hostiliter aliquid diripientes, aut quemquam ex inibi existentibus vulnerantes, & eorum socios & qui id fieri mandaverint, vel factum ejus nomine ratum habuerint, ac ipsis invasoribus consilium in præmissis vel favorem præstiterint & defenderint, extendimus & ampliamus; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ innovationis, decreti, extensionis & ampliationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoseptimo, decimoseptimo Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno quarto.

Deinde reverendus pater dominus Marinus patriarcha Aquileiensis ascendit ambonem, & legit schedulam impositionis decimarum & absolutionis concilii: cujus tenor talis est:

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Constituti juxta verbum prophetæ, meritis licet imparibus, super gentes & regna, officii nostri debitum decenter exequimur, cum universi status ecclesiastici, ac universalis ecclesiæ, eorumque negotiorum reformationem per nos utiliter factam innovamus, & pro illius inviolabili observatione opportuna remedia adhibere, & ecclesiis cathedralibus ac etiam metropolitanis, ne diutius suis pastoribus careant, providere cogitamus, ac ad illa curis assiduis vigilamus, & operibus intendimus indefessis, per quæ dominicum gregem curæ nostræ commissum, in conspectu divinæ majestatis acceptum & obsequentem reddere valeamus; Turcas vero & infideles alios, tam in orientalibus, quam in meridionalibus partibus consistentes, qui veri luminis veræque salutis iter pertinacissima mentium caligine contemnentes, vivificæ cruci, in qua salvator noster mortem ultro suscipere voluit, ut mortem nostram moriendo destrueret, ac vitam sacratissimæ vitæ suæ ineffabili mysterio repararet, inimicantes & hostes Deo odibiles, ac Christianæ religionis persecutores acerrimos sese reddunt, reprimere, ac infestissimis crebrisque eorum insultibus, quibus in Christianum sanguinem crudeliter debacchantur, non solum spiritualibus, verum etiam temporalibus muniti præsidiis, possimus auctore & fautore domino contraire. Sane cum felicis recordationis Iulius papa secundus prædecessor noster, sacrum generale Lateranense concilium, de venerabilium fratrum suorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, de quorum numero tunc eramus, consilio & assensu, laudabiliter, legitime, & ex rationalibus causis, Spiritu sancto cooperante, convocasset, & in eo quinque sessiones tenuisset, ac sextam sessionem indixisset: nos, quibus etiam in minoribus constitutis initium cordi desiderium semper fuerat, generale concilium, utpote agri dominici culturam præcipuam, celebrari videndi, dicto Iulio prædecessore humanis rebus exempto, divina favente clementia ad summi apostolatus apicem assumpti, honesto, utilique desiderio nostro debitum, ex injuncto nobis curæ pastoralis officio, accessisse conspicientes, rem hanc ardentiori voto, & tota animi alacritate suscepimus, ac in dicta sessione illius prorogationem, extunc expressis, & aliis causis nostrum & dictorum fratrum animum moventibus, de eorumdem fratrum consilio & assensu, ad certum tunc expressum tempus per nos factæ, approbante eodem sacro Lateranensi concilio, approbavimus, & concilium ipsum usque ad perfectionem causarum, propter quas indictum extiterat, & præsertim inter principes & potentatus Christianos bellis atrocibus pacatis, hostilibusque armis depositis, universalis & firma pax componi valeret, pro qua tamquam pro saluberrimo bono, intactum nihil relinquendo, conatus omnes nostros adhibere intendebamus, prosequi & fine debito terminare velle: nostrique incommutabilis animi, & intentionis fore & esse declaravimus, ut his, quæ ad Dei laudem ecclesiæque præfatæ exaltationem, & Christi fidelium concordiam pertinent, absolutis, sancta & pernecessaria expeditio contra catholicæ fidei hostes fieri, feliciterque de illis, altissimo favente, triumphari posset:

ris annis, cũ adhuc quid esset bella gerere per ætatem nesciremus, cum tamen audiremus esse Turcas, qui Christi religionem negligerent, odissent, persequerentur, eos potissimum cum primum licuisset, radicitus evertere optabamus. Non laboret in nobis, qui ubi adolevimus, & militarem artem didicimus, non eam scire voluimus ad Christianorum civitates occupandas, sed potius ad eas vindicandas e manibus tyrannorum: non ad fines adimendos, sed tuendos: non ad eorum decus, sed laudem: non ad perniciem denique, sed ad custodiam: hujusque rei testes erunt cuncta bella quæ gessimus semper inviti, semper lacessiti, semper coacti. Et nunc cum videremus beatitudinem vestram tot persuasionibus nos ad pacem & concordiam cohortari, & ita velle, pro bono Christianitatis flecti nos permisimus, & conditiones quascumque suscepimus, ne mora ulla in nobis esset, ne per nos defuisse videretur, quin labanti fidei Christianæ opitularemur: neve unquam vox justi coram Deo super nos clamaret. Neque vero nos cohortetur sanctitas vestra, qui postquam imperii sceptrum suscepimus, ipsi nunquam destitimus, cum quocumque pontifice agere, ut sanctam hanc expeditionem susciperet. Scimus enim eam & necessariam, & utilem & gloriosam fore. Excitet modo se beatitudo vestra, & Christi vexillum erigat, & cum reverendissimis illis patribus iter felicissime adversus hostes arripiat: nos comitabimur eam, & opes ac vires nostras omnes conferemus. Neque ætas nostra, quæ jam celeri gradu ad senectutem festinat, nos tantillum morabitur: quin si mors illa pro Christi nomine optatissima obtigerit, reviviscere nos ad æternam gloriam speramus. Sed quid de nobis dicimus? Nemo tam impudens erit, aut tam Christiano nomini inimicus, qui si viderit Dei vicarium cum reverendissimis cardinalibus bellum in Turcas moventem, ac * met in expeditionem euntem, non omni renuntiata * merce, etiam ad certam mortem convolet. Imbecillis nimirum sexus, & infirma ætas beatitudinem vestram sequetur. Quare nos itidem rogamus sanctitatem vestram, imploramus, obtestamur, ut provideat, ne quid detrimenti Christiana respublica capiat. Confirmet opinionem, quam omnes de ea conceperunt, succurrat nutanti reipublicæ Christianæ, liberet e faucibus sævissimorum luporum oves sibi commissas; neque expectet, quod Christiani principes congregentur, quippe longum illud esset, & fortasse periculosum, sed sanctitas vestra, gladio domini super femur potentissimum cincta, iter auspicatissimum ingrediatur. Quæ quanto magis ab aliis principibus derelicta erit, tanto erit gloriosior, tantoque magis immensa Christianorum multitudo confluet, Deo victimas gratas offerri optantium. Nos vero qui, aut ubi sanctitatem vestram deseremus, qui ultro cupimus hanc fragilem, & corruptibilem coronam, quam gerimus, cum illa preciosissima & æterna martyrii corona permutare? Neque vero subvereatur beatitudo vestra Turcarum potentiam; non tot apparatibus, non tanta bellatorum copia indigemus. Ipse namque Deus est pro quo certaturi sumus. Ipse docebit manus nostras ad prælium, & ponet ut arcum æreum brachia nostra, ipse dabit nobis protectionem salutis suæ, & dextera ejus suscipiet nos. Quod si hæc tam sancta deliberatio in auras evanescat, prout aliæ hactenus fecerunt, neque aliqua expeditio fiat, tunc summum illum rerum opificem obtestamur,

* ipsummet
* mercede,

per nos non defuisse, quin vita & sanguine nostro Christianæ reipublicæ consuleremus: videbuntque gentes, & ipse, cui nihil ignotum est, Deus, nos nulla alia pro re magis unquam elaborasse. Per quem vero deerit, is sciat se rationem ante tribunal Dei redditurum. Cetera intelliget sanctitas vestra ab oratore nostro, cui latius scribimus.

Datum in opido nostro Mechliniæ, die ultima mensis Februarii, anno domini millesimo quingentesimo decimoseptimo: regnorum nostrorum, Romani trigesimosecundo, Hungariæ vero vigesimoseptimo.

Maximilianus divina favente clementia Romanorum imperator, semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. rex, archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes palatinus, &c.

Maximilianus.

Ad mandatum Cæsareæ majestatis proprium.

Ia. de Bannissis.

A tergo.

Sanctissimo in Christo patri & domino domino Leoni decimo divina providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summo pontifici, domino nostro reverendissimo.

Quo finito, reverendus pater dominus Andreas episcopus Militensis ascendit ambonem, & legit quamdam schedulam contra invadentes domos cardinalium. Qua perlecta, petiit an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et reverendo domino Francisco episcopo Albanensi non placuit narrativa, in quantum narrabantur casus particulares. Reverendissimo domino Antonio cardinali sanctæ Praxedis placuit, quoad extensiones canonum Bonifacii, & aliorum Romanorum pontificum, disponentes contra contemnentes reverendissimos dominos cardinales, & in eorum res & bona manus violentas imponentes; alia vero non placuerunt. Et in eodem voto fuerunt Petrus tituli sancti Eusebii, & Hadrianus tituli sancti Chrysogoni, & Leonardus sancti Petri Ad vincula. Reverendo patri domino Amedeo episcopo Augustensi placuit, dummodo extendatur ad prælatos existentes in ecclesiis eorum, qui patiuntur multas insidias. Et in eadem opinione fuerunt Barensis, Spalatensis, Viennensis, ac Monembasiensis archiepiscopi, nec non Ariminensis, Potentinus & Polensis episcopi. Et propter vota reverendissimorum dominorum cardinalium supradictorum, schedula fuit aptata in hunc qui sequitur modum:

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam, sacro approbante concilio.

Temerariorum quorumdam, qui sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales præcipuas catholicæ ecclesiæ columnas, qua convenit reverentia observare contemnunt, & in eorum res & bona manus violentas ausu sacrilego injicere non verentur, effrenata libido nos admonet & inducit, ut ad eorum audaciam, antequam longius prorepat, comprimendam, ea quæ a prædecessoribus nostris in dictorum cardinalium dignitatis conservationem provida sunt consideratione statuta, pro illorum observantia firmiori nostræ innovationis munimine roboremus, extendamus & ampliemus, prout temporum qualitas exigit, & tam

ANNO CHRISTI 1517.

& illorum executores ad illa & in eis contenta A observari faciendum, in Romana curia gubernatorem almæ Urbis nostræ, & vicarium nostrum pro tempore existentes, ac cameræ apostolicæ generalem auditorem, qui personas sibi respective subjectas ad id cogere & compellere valeant: extra vero eam, omnes & singulos locorum ordinarios deputamus, inhibentes sub excommunicationis latæ sententiæ pœna omnibus & singulis Christi fidelibus, ne in præsenti concilio gesta & facta sine nostra & dictæ sedis licentia speciali glossare aut interpretari præsumant: Ac fidei urgente nos zelo, dictam contra infideles expeditionem, per nos & dictum Iulium prædecessorem, dictis causis conciliaribus expeditis, toties B in dictis sessionibus propositam & promissam, & cum oratoribus regum & principum apud nos existentibus pluries communicatam & discussam, piæ memoriæ Nicolaum papam V. etiam prædecessorem nostrum qui post Constantinopolitanæ urbis calamitosum excidium, ad vindicandas Christi injurias & infidelium furorem reprimendum, generalem contra eos expeditionem indixit, & quem solerti studio felicis memoriæ Calixtus tertius, ac Pius secundus Romani pontifices etiam prædecessores nostri imitati fuerunt, imitantes ad triennium proxime futurum cum facultate per nos, una cum eisdem fratribus nostris, decimas fructuum ex ecclesiis & monasteriis, ac aliis beneficiis in universo orbe consistentibus, imponendi & exigendi, ac omnia & singula alia, quæ ad hujusmodi expeditionem necessaria sunt, & quæ in similibus expeditionibus fieri consueverunt, faciendi, sacro approbante concilio, sumendam, faciendam, & prosequendam decernimus. Et ut felicem sortiatur effectum, pias, humiles, ac devotas ad omnipotentem Deum preces jugiter fundimus, idemque omnibus utriusque sexus Christi fidelibus faciendum mandamus, eosdem Maximilianum in imperatorem electum, ac reges, principes, & potentatus Christianos, quorum virtutem Deus excitare nos jubet, hortantes, ac per viscera misericordiæ Dei nostri Iesu Christi obsecrantes, perque tremendum ejus judicium obtestantes, ut ipsi memores se de ipsa ecclesia Christi sanguine redempta, & per eos etiam propriæ vitæ non parcendo, tuenda & conservanda rationem reddituros esse omnibus invicem posthabitis odiis, mutuisque dissensionibus ac simultatibus oblivioni perpetuæ demandatis, ad defensionem Christianæ fidei, sicut proprio & necessario eorum incumbit officio, fortiter & potenter exurgant: & in tantæ necessitatis articulo, prout eorum fuerint facultates, prompta auxilia præbere studeant, eosdem nihilo minus paterno affectu monentes, ac requirentes, ut pro summi Dei & apostolicæ sedis reverentia pacem per eos initam, saltem dicta expeditione durante, inviolabiliter observare procurent, ne tantum bonum, quod dextera domini assistente secuturum speramus & optamus, aliqua interveniente discordia, & dissensione, valeat impediri. Et ne prælati ac alii ad presens concilium, quod fere quinquennium duravit, laboribus & expensis ulterius fatigentur, & ut eorum ecclesias visitare, & consolari possint, ac aliis certis rationalibus & justis causis præsens concilium absolvimus, & cum benedictione domini dimittimus, omnibusque & singulis in eo existentibus ad propria remeandi, sacro eodem approbante concilio, licentiam concedimus. Et ut ad propria, aliquibus spiritualibus muneribus refecti, cumulatiori gaudio remeare possint, illis eorumque familiaribus plenariam omnium peccatorum suorum remissionem & indulgentiam semel in vita, & in mortis articulo elargimur.

SESSIO X

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ approbationis, innovationis, constitutionis, mandati, deputationis, inhibitionis, decreti, monitionis, requisitionis, absolutionis, dimissionis, concessionis, & elargitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Data Romæ in publica sessione, in Lateranensi sacrosancta basilica solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoseptimo XVII. Kalendas Aprilis, pontificatus nostri anno quarto.

Qua perlecta, petiit, an placerent paternitatibus suis contenta in schedula. Et omnibus placuerunt, exceptis infrascriptis, qui dederunt vota, prout infra.

Adriensi placent omnia, excepto quod in confirmatione gestorum per concilium, placeret sibi, quod ad illa verba, Omnia negotia; addantur ista verba, Ex propositis; ita quod sensus sit, Quod omnia negotia ex propositis fuerunt expedita. C

Tranensi non placuit clausura concilii.

Dyrrhachiensi quo ad decimas placet, quando erit incepta expeditio contra Turcas.

Salamantino placet quo ad decimas, quando erit incepta expeditio: sed quo ad dissolutionem concilii, non placuit.

Tarvisino placet, quod confirmentur ea, quæ sibi placuerunt in aliis: & quo ad decimas, quando erit incepta expeditio.

Grassensi, Chiensi, Montis viridis, Montis marini placent, quo ad decimas, quando erit incepta expeditio.

Imolensi non placuit de decimis simpliciter.

D Cerviensi, Lyciensi, Ferentinensi, Perusino, Sorano, Maceratensi, & Nibiensi placent, quo ad decimas, prout Dyrrhachiensi & aliis, quando erit incepta expeditio.

Algarensi placet, quo ad decimas quod observetur consuetudo antiqua, quando fuit facta expeditio.

Generali prædicatorum placet dissolutio concilii, in reliquis dixit se paratum obedire.

Et sic collectis votis per scrutatores, & facta relatione sanctissimo domino nostro, venerabilis vir dominus Marius de Peruschis, procurator sacri concilii, petiit instrumentum & instrumenta omnium gestorum.

E Demum reverendissimus in Christo pater dominus dominus Alexander sancti Eustachii, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis, alta & intelligibili voce cantavit: Domini, ite in pace; & cantores capellæ domini nostri in eodem tono responderunt, Deo gratias. Et consequenter inceperunt canticum, Te Deum laudamus. Quo finito, sanctissimus dominus noster equitavit, comitantibus reverendissimis dominis cardinalibus, patriarchis, archiepiscopis, & episcopis, & quampluribus aliis illustribus dominis; & rediit ad palatium apostolicum.

SESSIO XII.

poſſet: & ut ad tam perutile concilium accedere debentes, ab acceſſu hujuſmodi nullatenus retraherentur, nullamque omnino cauſam prætendere poſſent, omnibus & ſingulis ad celebrationem concilii per Iulium prædeceſſorem convocatis, & ad dictum concilium Lateranenſe venientibus, ipſorumque venientium ſervitoribus ad concilium Lateranenſe, ad Vrbem hujuſmodi veniendi, & in ea libere commorandi ſalvumconductum, dicto ſacro Lateranenſi approbante concilio, dedimus & conceſſimus, ac reges & principes hortati ſumus, ut pro ſedis apoſtolicæ reverentia venientes hujuſmodi non moleſtarent, ſed eos libere venire permitterent: ac ſeptimam ſeſſionem indiximus, in qua cum nihil magis affectaremus, quam ut cauſæ utiles & neceſſariæ, propter quas dictum concilium Lateranenſe indictum fuerat, ut deſiderii noſtri erat, ad finem debitum perducerentur, tres cardinalium aliorumque prælatorum, qui cauſas hujuſmodi & alias concernentes materias audirent & diſcuterent, auditaque & diſcuſſa in eodem concilio referrent, particulares deputationes fecimus, atque mandavimus: quarum quidem deputationum una pacis univerſalis componendæ inter reges ac principes Chriſtianos, quæ una ex principalioribus congregationis concilii præfati cauſa fuerat, & ſchiſmatis extirpationis. Altera, generalis reformationis, etiam curiæ: reliqua vero, diſcuſſionis & abrogationis pragmaticæ ſanctionis, & rerum orthodoxam fidem concernentium, peculiarem curam haberent. Et cum unaquæque deputatio, quamplura utilia & neceſſaria diligenter examinaverint, & accurate nobis retulerint, ac per eos diſcuſſa & examinata in aliis quinque ſeſſionibus ſucceſſive per nos tentis, ſacro approbante concilio, per nos, favente domino, abſoluta & terminata fuerint, procul dubio cognoſcimus, Deum ipſum bonorum datorem piis noſtris, & non niſi ad commune bonum tendentibus deſideriis, pro ſua immenſa pietate & miſericordia plurimum faviſſe, ac nobis, ut quæ mente noſtra geſſimus, & circa quæ plurimum laboravimus, videlicet ut concilium ipſum cauſis, propter quas indictum fuerat, juxta votum terminatis, feliciter claudi & abſolvi poſſet, conceſſiſſe. Cariſſimus namque in Chriſto filius noſter Maximilianus in imperatorem electus, Iulii prædeceſſoris præfati, noſtro vero tempore claræ memoriæ Ludovicus Francorum rex, & ceteri reges & principes Chriſtiani ſummo cum omnium gaudio, Lateranenſi concilio in Spiritu ſancto legitime congregato adhæſerunt, ac Piſanum conciliabulum per quoſdam nullam poteſtatem habentes indictum, & per eumdem Iulium prædeceſſorem damnatum, juxta ipſius Iulii prædeceſſoris ſententiam pro damnato habuerunt, & ſchiſma ex his pullulare cœptum (quod ſemper dum viguit, quamplurimas calamitates prælatis, & aliis Chriſti fidelibus ex diverſis ſchiſmatum temporibus, & aliis generalibus conciliis hactenus celebratis attuliſſe conſtat) extinctum, ac univerſalis eccleſiæ pax, & unio ſecuta extitit: nec non tam eccleſiaſticarum quam ſæcularium, & aliarum perſonarum mores, quantum expedire viſum fuit reformati, & nonnullæ cauſæ, orthodoxam fidem concernentes, terminatæ: ac nonnullæ aliæ materiæ, in dictis tribus deputationibus cardinalium & prælatorum diligenter examinatæ & diſcuſſæ, in dicto concilio ſolerti cura expeditæ & terminatæ fuerunt, no-

A biſque per cardinales & prælatos deputationum hujuſmodi pluries relatum fuit, nulla negotia eis diſcutienda, examinandaque remanſiſſe, & a pluribus menſibus citra, nulla prorſus de novo a quoquam ad eos proiecta fuiſſe: epiſcopoſque in partem ſollicitudinis ad curam gregis dominici nobiſcum perferendam vocatos, ac alios prælatos in dicta Vrbe præter ſacrorum conciliorum conſuetudinem, cum eorum & eccleſiarum ſuarum incommodo ac damno, diutius permanſiſſe. Itaque ex præmiſſis omnibus, quæ per nos & dictas deputationes in ipſo concilio expediri deſiderabantur, ſola regum & principum pax, & animorum concordia reſtare videretur: pro qua qualis mens noſtra ſemper fuerit, quantumve omni ſtudio noſtro circa illam componendam laboraverimus, cunctis literas a nobis emanatas legentibus apertiſſime conſtare poteſt: novitque Deus ipſe, qui ſumma eſt omnium rerum lux & veritas, quot precibus, quamve aſſiduis orationibus ab eo petere, & implorare nunquam deſiterimus, ut Chriſtianum gregem, cujus cuſtodiam nobis, licet immeritis, commiſit, mutuo caritatis fervore accenſum, ad firmam ac perpetuam pacem ineundam pro ſua clementia inducere dignaretur. Et nihilominus tam nuntiis noſtris, quos apud Maximilianum imperatorem electum, ac eoſdem reges & principes habuimus, quam literis, eos multis & efficaciſſimis rationibus, præſertim ſi religioni Chriſtianæ & catholicæ fidei in grave periculum ac diſcrimen propter tyranni Turcarum potentiam nuper dilatatam, & auctam deductæ, ut par eſt conſulere & providere vellent, in domino, cujus cauſa præcipue agitur, hortati ſumus, ac ex eorumdem nuntiorum, regumque & principum ipſorum literis percepimus, exhortationes noſtras tantæ apud eoſdem reges & principes auctoritatis & efficaciæ fuiſſe, illorumque corda & animos adeo flexiſſe, & commoviſſe, ut fere inter omnes pax tamdiu a nobis pro reipublicæ Chriſtianæ univerſali bono deſiderata, animo concepta fuerit, & ſi quid ſupereſt, prope diem componendum (ipſo Deo favente) ſperatur: quod mente animoque noſtro ſubmiſſe nobis revolventibus exultat cor noſtrum in domino noſtro Ieſu Chriſto, ipſique ſuper hoc gratias agimus omnium gratiarum largitori, quod ipſos ad optatam nobis concordiam induxerit: ac per omnes Chriſti fideles ſigna lætitiæ, quæ in ſimilibus fieri conſueverunt, & gratias Deo agendas, ipſumque Deum, ut pax concluſa perduret, rogandum eſſe cenſemus. Solum itaque ſupereſt, ut ſancta ac pernéceſſaria contra infidelium rabiem, Chriſtianum ſanguinem ſitientium, expeditio capiatur: nec non omnia & ſingula, quæ in undecim ſeſſionibus partim per nos, partim per Iulium prædeceſſorem hujuſmodi, hactenus tentis, geſta & facta, potiori pro cautela, approbentur & innoventur, ac inviolabiliter obſervari mandentur. Habita igitur ſuper his cum fratribus noſtris & aliis prælatis matura deliberatione, ſacro approbante concilio, omnia & ſingula in dictis undecim ſeſſionibus geſta & facta, ac literas deſuper editas, cum omnibus in eis contentis clauſulis, exceptis quibuſdam quæ certis perſonis pro univerſalis eccleſiæ pace & unione duximus concedenda, nec non executorum in illis deputatione apoſtolica auctoritate approbamus & innovamus, illaque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter obſervari debere decernimus atque mandamus,

&

ANNO CHRISTI 1517. SESSIO XII.

in populo, & unum in quolibet mortalium, conditum est. Sed ne singulis in figuris meæ narrationis immorari videar, tacebo ipsius montis loca circum adjacentia, siccitatem omnium doctrinarum, in quibus greges domini frustra pascebantur, significare. Tacebo Mosen & Aaron a Deo optimo maximo pontificalis & sacerdotalis ordinis sumpsisse originem, cujus ordinis doctrina & beneficio, Spiritu sancto auctore, a servitute vitiorum liberati populi, & viam rectam ingressi, ad promissum salutis regnum perducerentur. Tacebo etiam sublata idolorum simulacra, diversorum tyrannorum pravos animos, malis artibus imbutos, & variarum disciplinarum prodigia, & vanitates ostendere, quæ cum mortalium vitam B & ingenia captivare assuescerent, euangelicæ veritatis eloquio abolerentur. Aggrediar tamen, non transversis locis aut translationibus, ut plerique faciunt hallucinatores, sed veris sententiis ab ipso Mosis, & Esdræ secretioris doctrinæ sensu depromptis tabernaculi divinum & necessarium opus. Cujus quidem si quæris ædificium, totum spiritus, totum ecclesia, totum cælum & Christus est. Nam primo, quid sibi volunt loca illa in eo sancta, nisi ut pacem & sanctitatem sequamur, si Deum ipsum videre, si placidum & fautorem habere volumus. Quid columnæ argenteæ, nisi pontifices & sacerdotes, qui patientia, fide, justitia, pietate, continentia, doctrina & mentis candore, stabiles, firmi, nitidi & præfulgentes sint, C ut ipsi quoque Dei tabernaculum fieri possint, quo sancto impleri Spiritu, divino frui eloquio, & alios docere queant, si pontifices, si sacerdotes esse volunt: alioqui non columnæ, sed umbræ, non argenteæ sed plumbeæ erunt & obtusæ. Quid candelabrum septem luminibus distinctum, nisi septifarium sancti Spiritus lumen? cujus fulgore pontificum & sacerdotum lumina ita noctes & dies accenderentur, ut semper vigilare, semper insidias satanæ intueri possint: quorum lumbi castitate præcincti, spe firmi, bonis exemplis robusti, manus caritatis & fidei lucernis accensas prætenderent. Quid alia? Ipsa enim mensa Christus est, in qua duodecim panes propitiatio- D nis, duodecim sunt apostoli, qui Iesu Christi virtute atque doctrina imbuti, panem quotidianum angelorum, panem salutis nostræ, panem eucharistiæ quo vescimur, panem denique euangelicæ doctrinæ, & admirabilis ac divini verbi, quod audivimus, obtulerunt. Thuribulum, sanctorum orationes & mortalium supplicationes, quæ per ora sanctorum ascendunt ad Deum. Quid illa duo altaria? unum incensi, hoc est, odor caritatis & fidei, qui angelorum ministerio fertur ante tribunal, & ante ipsum sancti & puri agni altare divinum? alterum victimarum, in quo continentiæ cultro superbiam quasi taurum, arietem quasi iracundiam, hircum ipsam luxuriam, hœ- E dum vitiorum fœditatem, & vitulum quasi saginam omnium voluptatum cupiditatumque immolare debemus? Arca testamenti, in qua secundæ legis tabulæ, hoc est, novum instrumentum euangelicæ veritatis, & Iesu Christi mysteria (quæ in arca ecclesiæ, in arca animorum nostrorum perpetuo erant permansura) portendisse videntur. Virga Aaron, virga recti, virga regni, virga pontificum & sacerdotum, quæ sancta est institutio, summa dignitas, & justa ac suprema jurisdictio, & quæ non vitiorum vi, non terreo putris dominatus humore, sed suo ingenito virtutis, & dignitatis victitat succo, & vigore florescit divinitus. Vrna mannæ auro interclusæ, subtilis divini verbi intellectus, & dulcis sancti eloquii cibus, qui non aurario in plumbo obliquæ & obtortæ dissimulationis, sed ipso puro in auro fidei servatus, pontificum & sacerdotum ministerio, peregrinantibus in hoc vitæ curriculo sensim exhibetur. Ipsas etiam gemmas, coccum, byssum, purpuram, hyacinthum, quorum ornatu sæpe angeli coruscare videntur: nitorem, munditiam, scientiam, caritatem, justitiam, spem, fidem, & ceteras virtutes, quas tametsi totius ecclesiæ, tamen pontificum & sacerdotum ornatus, & indumenta esse satis constat. Vna & altera cherub, quæ supra arcam explicatis alis sunt positæ, scientiæ, intelligentiæ & sapientiæ fulgores, ab illa pura divina & infinita luce per transennam ecclesiæ, in animos pontificum & sacerdotum transmissos, accendunt. At vero sancta sanctorum (quæ semel dumtaxat intrare fas est) cælum ipsum ostendere, ubi in latissima & lucidissima regia, quam vigor humanæ mentis penetrare nequit, perpetua in majestate atque unitate cum Patre & Spiritu sancto, Iesus Christus super seraphim caritatis igne incendit, super cherubim intelligentiæ splendore fulget, super vero throno sedet judex sæculorum. Infelix Iudæa, quæ cum per tot annos sedisset super cathedram Moysis, & Spiritus sancti sacrarium sæpe extitisset, non in Abraham, non in Isaac, non in Iacob, non in Mose tabernaculum intellexit: qui cum per sanctitatem Deum excoluissent, non ex caducis arborum frondibus, sicuti superstitiosa, & cæca Iudæorum turba quotannis facere consuevit, sed ex virentibus virtutum omnium ramis ita animos formaverunt, ut singuli, Dei tabernaculum & Spiritus sancti sacrarium fierent. Infelix Græcia, quæ olim humanarum rerum arbitra, atque omnium doctrinarum inventrix, & orbis terræ flos semper extitit, usque adeo ab hinc centum annis pertinaciter illam castam & sanctam Hilarii, Athanasii, Chrysostomi, Cyrilli, Pamphili, Hierothei, Epiphanii, Basilii, Gregorii, & aliorum sanctorum patrum doctrinam deseruit, ut ea deserta, collapsa sit religio: qua collabente, ita corruit imperium, ut hodie non solum ab illo sancto tabernaculo abhorrere, verum etiam fidei doctrinæ ignara videatur. Infeliciane dicam, an ingrata Christianæ reipublicæ regna atque imperia, quæ nequissimorum spirituum fallaciis, & superbo tyrannorum dominatu cum diu captivata essent, ac Iesu Christi mysterio, & apostolorum, pontificum & sacerdotum beneficio in tabernaculum recepta fuissent, tanta discordiæ cupiditatis & luxus infelicitate, tanta bonorum ingratitudine tenentur, ut jure multo infelicissima & ingratissima dici possint. Quid enim in humana natura infelicius, quid miserius esse potest illo, quem nimia insperatæ fortunæ aura evexit, quem nimia divitiarum affluentia implevit, necdum explevit, & quem nimia felicitatis opinio corripuit? Quid etiam ingratius, quid detestabilius, quam nulla beneficiorum memoria, sicuti nostra tempestate omnibus datur cernere, nullis laborum & virtutum meritis tangi, aut nulla eos gratia prosequi, qui ut grati viderentur, sub ipso laborum fasce defessi, spoliati, vexati, eversi, afflicti & necati sunt, quorum merita non solum perpetuæ oblivioni tradita, verum etiam qui vivunt, ab omni honoris aditu aut excluduntur, aut vexantur assidue. Rursus vero, quid infelicius & ingratius

Maximi Corvini episcopi Iserniensis oratio in duodecima sessione sacrosancti Lateranensis concilii dicta decimoseptimo Kalendas Aprilis, anno domini 1517. sedente Leone X. pontifice maximo anno V.

Cum ab ineunte ætate, sanctissime pater, sacri principes atque pontifices, statuissem, eos qui ob rem apostolicam, laborem otio, communem utilitatem privatæ gratiæ, præclaram mortem caducæ vitæ non anteferrent, male de fide catholica sentire, & ab hinc ferme triginta annis in omni meæ vitæ ratione, pro hujus imperii fide, dignitate & auctoritate, omne meum tempus, studium, laborem, atque industriam, etiam adversus hostes & inimicos, caste & integre impendissem: nihilo secius, ex quo hujus sanctæ sedis beneficio in hoc sacrum collegium pontificum cooptatus sum, non obscura res est, quot labores, pericula, discrimina, jacturas, carceres, calamitates, domi forisque difficillimis hujus sacri imperii temporibus, ejus jussu subierim. Ex quibus optimo cuique satis datur cernere, quanto cum mei capitis periculo, hanc sanctam sedem juverim, quanta cum innocentia insimulantium invidiam & ementientium calumniam pervicerim, & quanto meo cum labore vivat mecum simul exemplum tum privatæ tum publicæ fidei. Nunc quoniam hanc provinciam in hoc sacrosancto Lateranensi concilio mihi decrevistis, facile intellexi, neque meorum laborum memoriam apud vos abolendam esse, neque vestram erga me gratiam. Quare ut meo pristino more, & vestro obtemperare judicio, & huic quoque provinciæ fructum afferre videar, ab ipsa Laodicensis concilii sententia, quæ pontificem quemque in omni concilio de omni re atque utilitate totius catholicæ ecclesiæ dicere voluit oportere, brevi & compendiosa dicendi ratione non discedam. Itaque cum in eo genere omnes ingenii vires aut perclitandæ, aut tamquam chordæ intendendæ sint, & vestræ aures ita castæ & religiosæ haberentur, ut si quis se illis accommodare velit, non solum eleganter, verum etiam Attice dicat oportet, omnem meæ orationis aditum, sicuti in sacris fieri consuevit, divino numini consecrare institui. Quapropter te Deum solum regem, te solum dominum, qui in una substantia trium personarum, per simplicem, summam, fontalem & perfectam unitatem, unus supra omne concilium, & in omni concilio, tam præsens, quam verus existis, quem propter beneficia Christianæ reipublicæ, optimum, propter vim atque potentiam, maximum nominamus, & qui meæ fidei laborumque meorum testis, ingenii atque consilii adjutor, & orationis ac dictionis auctor semper existis, precor & quæso, ut ex tui divini eloquii fonte, hodierna die mihi casta & religiosa contingat oratio. Verum (quod vitio dari solet) ne meæ orationis membra, ab ipso deprecationis capite abhorrere videantur, dicam breviter, quam res tanta dici potest, de origine & majestate concilii, dicam de mysterio & beneficio, postremo dicam de doctrina atque virtute. In quibus ostendam potissimum, quantum pontifices & sacerdotes ecclesiæ, & quantum pontificibus, & sacerdotibus debeat Christiana respublica.

Concilii originem, sicuti ego accepi, a Deo optimo maximo initium & formam sumpsisse satis constat. Nam cum in principio cælum & terram creasset, cælum ipsum in tres principatus (quos hierarchias vocant) instituit, ac quemlibet principatum in totidem angelorum choros distinxit. Quos cum ipse princeps & parens Deus, unitas prima, lux pura, divina, & infinita creasset, eos deiformes spiritus, mentes intellectus & intelligentiæ capaces, & quasi oculos esse voluit, qui ad Deum ipsum conversi, & ab eo divinitus exciti, lucem, essentiam, vitam, & omnem perfectionem acciperent, & rursus ita divini & sancti ignis imaginem præ se ferrent, ut primus principatus, qui in cælo empyreo sub Trinitatis sede existit, sola luce divinæ unitatis, nullis interjectis spiritibus, secundus in crystallino eodem fulgore, per primum transmisso, extimus vero in sapphireo orbe, quem firmamentum vocant, radiis divinæ majestatis, ex transfusione secundi, qui secundus loco supremi lumine conspersus illustraretur, & illustraret, purgaretur, & purgaret, perficeretur, & perficeret. Hic est fons divinæ lucis, hæc origo atque majestas concilii. Cujus quidem concilii cum sedem tum regnum Lucifer (qui ut alii, primæ: ut alii, secundæ hierarchiæ principatum gerebat) ilicet affectaret, cælum Trinitatis superbia invadere voluit. Unde ingenti cum exercitu, qui fuit ex omni choro angelorum, subito tamquam fulgur in terram excussus, in monstrum deformatus, & in barathrum detrusus fuit. Cujus occasu, divini concilii regnum illustratum, purgatum, & perfectum est. Sed neque ab re dictum fuisse velim, Luciferum fulguris in morem cecidisse. Nam quid aliud superbia est, nisi fulgur, cujus furor quanto magis ardere videtur incursu, tanto magis subito occasu extinguitur? Divino igitur concilio in hunc modum illustrato, statuit Deus, magno quoque mysterio & beneficio terram, hoc est humanum genus, quod terra dicitur, illustrare, quæ primum veneno cadentium spirituum, mox primi parentis noxa, quando si angelus non cecidisset, & homo non peccasset, corrupta fuerat. Verum cum omnis cælorum virtus vehiculo lucis ad terram transferatur, angelorum ministerio (qui in extimo sunt orbe, & quibus sacra mysteria, ceremoniæ, regna, urbes, mortales curæ sunt) factum est, ut divini concilii mysterium & beneficium in terram transveherentur, quibus possent animæ corporibus clausæ, divini spiritus lumine, vi & gratia per immortalis virtutis participationem, quam cum angelis habere videntur, in cælum trahi, quando, qui trahuntur spiritu, ii filii Dei sunt, non autem Luciferi exemplo, qui non extolli, sicuti ceteri angelorum chori, qui radiis divinæ gratiæ illustrantur, sed ascendere voluit: demens, & ipsa quoque superbia dementior, cui tam præclarum munus a Deo collatum fuisset, si in fide permansisset. Igitur Deus vivo oraculo elegit sibi pontifices, & sacerdotes, Mosen & Aaron, qui inter deserta loca montis Oreb, gregem pascebant, quorum monitis, signis & legibus ab Ægyptiorum tyrannide liberati sunt populi, promissam in terram ducti, cælesti rore nutriti, submersi tyranni, debellati hostes, dejecta idolorum simulacra, devorati ab ipsis terræ faucibus schismatis auctores. formati mortalium mores, auctus pontificum & sacerdotum numerus, constituti duces, principatus, conventus, collegia, ordines, instituta sacra altaria, sacrificia, denique præpotenti Deo tabernaculum, quod esset unum in

IN [a] CONCILIVM [b] LATERANENSE V. [c] œcumenicum [d] decimumſeptimum [e] approbatum, [f] centum & quatuordecim epiſcoporum, [g] contra Piſanum conciliabulum, aliiſque de cauſis ſub Iulio papa II. [h] anno domini MDXII. inchoatum, & tempore Leonis papæ X. anno MDXVII. abſolutum.

NOTÆ SEVERINI BINII.

Concilium a quo indictum.

a *Concilium.*] Hanc ſynodum auctoritate Iulii papæ ſecundi indictam & congregatam, Maximilianus auxilio & conſilio promovit. Omnia enim mandata quæ ſub ejus nomine a ſchiſmaticis in conciliabulo Piſano promulgata fuerant, revocavit, atque plane irrita reddidit. Iulius pontifex eccleſiaſticæ libertatis defenſor maximus, anno ſecundo poſt ſui electionem, prout juramenti interpoſitione promiſerat, œcumenicam ſynodum indixiſſet, ſi non graviſſimis belli motibus juſtiſſime impeditus, huc uſque ad annum pontificatus ſui nonum ejuſdem congregationem invitus differre debuiſſet. Cauſæ indicti concilii apud acta ſynodalia, non uno in loco indicantur.

Qua de cauſa.

Schiſmatis illius, quod conciliabulo Piſano propagatum fuit, extirpatio, Chriſtianorum principum inteſtino bello inter ſe mutuo digladiantium optata concordia; Romanæ curiæ totiuſque eccleſiæ reformatio; pragmaticæ ſanctionis abrogatio, & expeditio contra Turcam ſuſcipienda, primariam convocandi & congregandi concilii œcumenici occaſionem dederunt. Vnde ſeſſione prima Iulius pontifex oratione ad ſynodum habita ait: *Conveniſtis in unum patres*, &c. Et allocutus eſt ſynodum, exhortans omnes ad meditandum & ſolerter inſiſtendum ſuper ordinandis, quæ ad eccleſiæ pacem & ſtatum pertinent, ac ſchiſmatis extinctionem: & dictæ eccleſiæ reformationem, ac contra infideles per Chriſtianos principes expeditionem, pacemque inter eos componendam.

Hæretici redarguuntur.

Quiſquis ergo hanc ſynodum ea dumtaxat primaria intentione a Iulio indictam exiſtimat, ut hoc præextu judicium Piſani conciliabuli declinaret, graviter aberrat. Cum enim Romanus pontifex legitime conſtitutus nulli judici præterquam Deo ſubjectus ſit, & a nemine, ut patres Sveſſionenſis concilii profitentur, judicari poſſit, licebat eidem juſtiſſime ejuſmodi uſurpatum illegitimum judicium declinare, etiamſi nulla alia cauſa graviore impeditus fuiſſet. Quas vero ob cauſas alias pontifex reprobato & annullato Piſano conciliabulo hanc œcumenicam hoc tempore Romæ potius, quam Piſis congregari voluerit, ex bulla indictionis hujus concilii dixi ſupra in notis conciliabuli Piſani.

Quotum œcumenicum fuerit.

b *LateranenſeV.*] Hæc ſynodus inter œcumenicas in eccleſia Lateranenſi Romæ celebratas numero & ordine quinta eſt. Provincialium conciliorum eodem loco ſub diverſis pontificibus celebratorum numerus eſt tantus, ut cum nomine pontificis illius cujus tempore habita fuerunt, convenientius, quam cum certa numeri nota inſcribantur, citentur, & proferantur.

Oecumenicum.

c *Oecumenicum.*] Præſidium pontificis, præſentia patriarcharum orientalium, reſque graviſſimæ in concilio habitæ, œcumenicam ſynodum eſſe convincerent, etiamſi acta ſynodalia nihil iſtius tituli continerent.

d *Decimumſeptimum.*] Eorum dumtaxat quæ auctoritate apoſtolica & conſenſu totius eccleſiæ confirmata & recepta fuerunt.

A quo fuerit approbatum.

e *Approbatum*] Leo. pontifex per bullam, quæ continetur in actis ſynodalibus, iſtam ſynodum non tantum approbavit, verum etiam ad maximam ejus dignitatem declarandam gravi pœna interdixit, ne quiſquam ad decreta, canones & conſtitutiones ſacroſancti concilii ullas gloſſas vel interpretationes citra conſenſum ſedis apoſtolicæ adjiciat. Parebo monitis eccleſiæ, nihil interpretabor amplius: quidquid deinceps, lector, a me huic editioni alibi appoſitum videris, ſcias eſſe hiſtorias ejuſmodi, quas ex probatiſſimis hujus ſæculi ſcriptoribus ſummatim excerptas poſteritati tradendas eſſe putavi.

f *Centum & quatuordecim.*] Horum omnium nomina juxta ordinem dignitatis apud acta ſynodalia diverſis in locis expreſſa inveniuntur. Sederunt eo ordine, qui in conciliis œcumenicis hactenus obſervari conſuevit.

Acta concilii ſummatim enarrantur.

g *Contra Piſanum.*] Quibus de cauſis hæc ſacroſancta ſynodus indicta & congregata fuerit, dixi ſupra verbo *Concilium*: quid vero in iiſdem cauſis actum ſit, indicant ſummaria ſeſſionum ſynodicarum, quæ actis concilii neſcio a quo præfixa inveniuntur. Quæ cum plurimis in locis præter titulos & inſcriptiones nihil habeant, rerumque geſtarum & conſtitutionum editarum parum contineant, pergratum fore putavi, ſi argumenta dumtaxat ſingularum ſeſſionum, quam poſſum breviſſime hoc loco enarrem, eaque dumtaxat his adjiciam, quæ in prædicto ſummario deſiderari videntur.

Seſſio I. Prima ſeſſione, quæ habita eſt decima Maii, anno Chriſti milleſimo quingenteſimo duodecimo, Iulius orationem habuit, qua patres concilii ad ſchiſmatis Piſano conciliabulo propagati extinctionem, eccleſiæ ſanctæ reformationem, principum Chriſtianorum concordiam & unionem, expeditionemque contra infideles ſuſcipiendam exhortatus fuit. Qua finita recitata eſt bulla indicti concilii, continens cauſas ſupra memoratas, quibus pontifex juſte impeditus, ſynodum tempore quo promiſerat congregare non potuerat.

Seſſio II. Seſſione ſecunda, quæ habita fuit decimoſeptimo Maii ejuſdem anni, legitur bulla, in qua Piſanum conciliabulum, omniaque ejuſdem acta condemnantur & reprobantur: Lateranenſe vero concilium legitime congregatum eſſe omnium ſuffragio definitur.

Seſſio III. Tertia ſeſſio habita eſt tertio Decembris: qua per recitationem alterius bullæ, acta ejuſdem Piſani conciliabuli, omniumque ſchiſmaticorum cardinalium, tam ultra quam citra Alpes degentium, iterum annullantur, revocatis etiam privilegiis, quæ a ſede apoſtolica acceperant.

Seſſio IV. Quarta ſeſſione, decima die Decembris, recitata eſt bulla, in qua pragmatica ſanctio, quæque ejuſdem cauſa conciliabulum Piſanum egerat, plane abrogantur atque irrita pronuntiantur.

Seſſio V. Anno redemptoris noſtri milleſimo quingenteſimo decimotertio, decimoſexto die menſis Februarii habita eſt ſeſſio quinta, cui propter adverſam Iulii papæ valetudinem præſedit N. cardinalis & Oſtienſis epiſcopus. Poſt lectam bullam de ſimonia in electione pontificis non committenda, omnium conſenſu definitum eſt, ſimoniacam Romani pontificis electionem plane nullam eſſe, ipſique electo nihil juris vel auctoritatis conferre. Additum fuit, quod non tantum cardinales ſimoniace eligentes, verum etiam omnes, qui vel auxilio vel conſilio eamdem electionem promoviſſent, canonicas depoſitionis & irregularitatis cenſuras de facto incurrere debeant, Quam conſtitutionem ſynodalem dum omnes epiſcopi, quinque tantum exceptis, ſuo ſuffragio approbaſſent, finita eſt ſeſſio quinta. Cumque his quinque ſeſſionibus peractis Iulius papa vigeſimo quinto Februarii obiiſſet, eique poſt interregnum 14. dierum undecima Martii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimotertio, Leo, quem vulgo decimum nominant, in pontificatu ſubrogatus fuiſſet, ſacroſanctam ſynodum quam Iulius inchoaverat, Leo continuari ſextamque ſeſſionem vigeſimoſeptimo Aprilis celebrari mandavit.

Seſſio VI. Anno igitur ſupradicto 1513 vigeſimoſeptimo Aprilis habita eſt ſeſſio ſynodalis ſexta, qua deputati ſunt vigintiquatuor prælati, quorum octo cum cardinalibus apud pontificem agerent de pace inter principes Chriſtianos componenda, & ſchiſmaticis cardinalibus plane exſtirpandis: reliqui vero partim pro reformanda curia, partim etiam pro fide defendenda, & pragmatica ſanctione abroganda apud eumdem inter ſe conferrent.

Seſſio VII. Septima ſeſſione, quæ decimoſeptimo Iunii celebrata fuit ſub præſidio Leonis papæ, lecti ſunt ſupplices libelli Bernardini Caravajal, & Frederici de ſancto Severino ſchiſmaticorum cardinalium, quibus illi abjurato ſchiſmate agnitoque errore veniam ſibi dari poſtulaverunt. Simplici clericali habitu induti, & ad pedes pontificis proſtrati, poſt ſolennem ſchiſmatis abjurationem priſtinæ dignitati reſtituti fuerunt.

Seſſio VIII. Octava ſeſſione decimonono Decembris definitum eſt, animam hominis immortalem eſſe, atque in pluribus hominibus non unam; ſed plures eſſe animas. Profeſſoribus philoſophiæ ſerio mandatum fuit, ut principia & concluſiones, quibus Ethnici a Chriſtiana philoſophia diſcrepant, qualia ſunt dogmata de mundi æternitate, de animæ immortalitate & unitate, fideliter explicent, veritatem confirment, argumenta Ethnicorum philoſophorum proponant & diſſolvant. Additum fuit, ne quis in ſacris ordinibus conſtitutus, ultra quinquennium in philoſophiæ vel poeſeos ſtudium incumbat; ſed potius illo exacto ſtudium theologiæ vel juris pontificii adjungat, ut his ſcientiis inſtructus prædictam philoſophiam cum poeſi ab erroribus expurgare valeat.

Seſſio IX. Seſſio nona habita eſt anno domini 1514. quinto Maii ſub præſidio Leonis papæ, in qua de ætate, gravitate morum, & ſcientia ordinandorum confirmata eſt conſtitutio concilii Lateranenſis œcumenici ſub Innocentio tertio. Inſuper decretum fuit, ne quiſquam prælatorum citra defenſionem judicetur, cauſamque juſtiſſimam de loco in locum alium transferatur; nulla deinceps monaſteria commendentur; ſed defuncto abbate ſtatim ad alterius electionem

gratius simul esse videtur, quam nullo virtutis A præmio (in quo humana felicitas collocata est) adduci, nullo Iudæorum aut Græcorum exemplo vitam in melius instituere, super modium voluptatum sedere, animi vigorem pro fide catholica, non accendere, finitimis & sociis arma inferre, orientis imperium (quod toties declamatum, acclamatum & conclamatum est) non vindicare, tot populorum servitutem non respicere, corruenti tabernaculo ecclesiæ non occurrere, infelicitatis & ingratitudinis pœnam non expavescere, denique nulla justitia, nulla pietate, nullo Dei motu permoveri? Atrox est enim, ferum & inhumanum, ita suis cupiditatibus incubare, ita sibi indulgere, ita sui oblivisci, ita fortunam non metiri suam, ut aliorum calamitates, B labores, jacturas, merita, virtutes, benefacta aut neglexisse, aut toto pectore non excepisse videatur. Sed o ferrea, devia & dura tempora, o cupiditatum cæcam & diuturnam curam, o miseram beneficiorum oblivionem, & o tenacem, noxiam atque superbam ingratitudinis naturam, infinitamque duritiem, quæ quanto magis tuarum cupiditatum venenis indulges, tanto magis mortalium odia acuis, vitæ labores exaggeras, animi anxietudinem accumulas, pietatis lumen extinguis, atque ultoris Dei iram, furoremque tibi assidue provocas. Nunc vero de doctrina atque virtute, quarum tametsi magnus est campus, tamen omnia in brevissimam arcam a me deducenda erunt. Omnis enim, quæ a Ma- C gis, Chaldæis, Gymnosophistis, Brachmanis, Dryidis, vatibus, Pythagoricis, & ceteris philosophis effluxit sapientia, tam vana & incerta quam inanis & superstitiosa semper visa est, & sicuti in proverbio, * ingenita levitas & erudita vanitas. Docuit divino eloquio Moses Dei discipulus, cum primas veteris disciplinæ tabulas confregisset, secundas vero digito Dei vivi (hoc est, virtute verbi humanati) inscriptas, in quibus euangelicæ veritatis mysteria continebantur, in arca testamenti, quod Christi morte sancitum est, servandas duxisset. Docuit Salomon rex, cum opulentissimum Dei templum, ad illius sanctissimi tabernaculi exemplum, pro abrogatione ve- D teris ritus & disciplinæ, ac receptione novæ & euangelicæ doctrinæ, a fundamentis ædificasset: cujus velum, in quo sancta sanctorum erant, & tamquam cælum ab aliis partibus discludebatur, in morte Christi scissum est, ut divina mysteria humano generi manifesta fierent, & ut per altioris euangelii sacramentum atque ejus virtutem, tum primum mortalibus viam ad illam veram sapientiam & celeste regnum patefactam esse ostenderet. Postremo docuit Christus, solus magister & pontifex futurorum bonorum, cum templum, & tabernaculum non manu factum, sed majus & perfectius, hoc est ipsum cælum præ se ferret, cujus semel non per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per pro- E prium cruorem primus introivit sancta sanctorum, admirabilem, perfectam, sanctam atque divinam sapientiam & doctrinam, vita, virtute & eloquio, docuit & ostendit, suos pontifices & sacerdotes in terris constituit, divino igne afflavit, legatos Spiritus sancti elegit, columnas ecclesiæ effecit, ecclesiam eorum humeris imposuit, & præcones divini eloquii esse voluit; atque sicuti ipse missus a Patre sub legibus fuerat, idemtidem eos in universum terrarum orbem, tamquam agnos inter lupos misit, non ut vanam & vacuam barbarorum, Græcorum, Latinorumve sapientiam docerent, sed ut omni creaturæ euangelium, euangelium dico, euangelium prædicarent.

* ingenita.

Est igitur euangelii instrumentum, sola intelligentia, sola disciplina, & sola vera, casta & sancta sapientia: cujus non mortalis, sed ipse Deus optimus maximus auctor, effector & illustrator, existit: ex quo quidem euangelio omnium doctrinarum, virtutum, & rerum divinarum atque admirabilium, tamquam ex oceano, cum venæ, tum fontes effluxerunt. Quorum sanctos latices cum pontifices & sacerdotes ebibissent, dæmonia & dæmoniorum ministros (qui per tyrannidem catholicæ fidei cultoribus aqua & igni interdixerant) ejecerunt, serpentes, vitia, schismata, hæreses & hæretistas atque eorum prodigia, quorum venenum terram omnem subverterat, sustulerunt. Linguis locuti sunt novis, cum sancti Spiritus eloquio pleni, mortales ad pœnitentiam permoverent, ac divinæ sapientiæ arcana, tot editis voluminibus, nobis aperirent. Mortiferum poculum impune biberunt, cum nullis illecebris, nullis cupiditatibus tacti, per medios venenorum potus, ignes, gladios, aculeos, interitus & mortes, vitam & immortalitatem invenirent. Denique super ægros manus imposuerunt, cum ecclesiam, fidem, atque religionem, ægras, exanimes, & jam collabentes, ad sanitatem, vitam, & in suam sedem restituerent, corporum ægritudines curarent, sordes animorum delerent, ac solo sancto & ineffabili Iesu Christi nomine omnes ad salutem reducerent. Quorum illustres animæ, rebus sancte & feliciter gestis, ea via, qua Iesus Christus victor & triumphator ad patrem ascendit, semel dumtaxat sancta sanctorum ingressæ divinum templum & tabernaculum tot variis stellis, tot innumerabilibus luminibus, tot claris sideribus ita ornarunt, ut eorum fulgoribus assidue sacrosancta illustretur, purgetur, & perficiatur ecclesia. Quapropter te in primis sanctissimum patrem, qui pontificum & sacerdotum omnium pontifex optimus maximus existis, deinde vos sacros principes, qui tamquam vivæ leges in senatu assidue consistitis, maxime & quam maxime decet, cum pro divini concilii majestate, tum pro sacrosanctæ ecclesiæ dignitate, quiete & auctoritate hunc ordinem sacrorum pontificum & sacerdotum, quos Deus elegit, Iesus Christus instituit, Spiritus sanctus firmavit, ac vestra membra, vestros angelos, quos ad manum haberetis, & quos in universum mitteretis, esse voluit: in sacrosancta catholica & apostolica ecclesia, cujus onus (ut hoc sanctum imperium late propagarent) suppositis humeris per tot annos sustinuerunt, labores obierunt, insectationes, injurias, pericula, cruces & cruciatus subierunt, ob tot meritorum magnitudinem, ac eorum ipsorum præcipuam dignitatem, fidem, virtutem, doctrinam, constantiam, patientiam atque vigilantiam, quibus maxime addicti sunt, in ea, quam divini verbi eloquio a Deo acceperunt, gratia, potestate & libertate servare, colere, ornare, honestare: ut & sua sibi reddatur ecclesia, & ut ecclesiæ dignitas, dignitati auctoritas, auctoritati Christiana respublica, Christianæ vero reipublicæ pax, justitia, pietas, & ipsa Iesu Christi sacra & sancta institutio restituatur.

Dixi.

Cujus nomen est benedictum : basim, & auxi- A lium magni nominis, & gloriæ adoramus Deum tanta præditum cælesti gratia altissimum, qui cælos exaltavit, ornavitque luce, ab ipso securitatem, & veniam petimus. Qui ordine certo tempora disposuit, & per prophetas præcepit sequendam nobis, capessendamque doctrinam. Cujus negotiatio melior est auro, & argento: qui etiam sequi nos voluit, jussitque electum a luce patrem laudum beatissimum, januam, & indicem viæ rectæ, ducem ducum, qui videt animas peccatrices quas & potest a pœnis eripere, cui pro salute, proque via salutis genuflectunt sensus, patrem, & dominum nostrum, nostrarumque suscitatorem animarum, patris vica- B rium altissimi, soliumque tenentem Romæ dominum nostrum papam Leonem papam Romanum, quem potentissimus, altissimusque Deus secundet semper in nomine suo, faciatque nos participes felicitatis suæ, orationumque suarum sanctissimarum. Amen.

Nos itaque subditus Petrus patriarcha qui sedemus in sede apostolica Dei patiens electus, cuique curæ est reformatio ecclesiarum Dei, qui suo favore complectatur non solum patriarcham patrum, sed & eas creaturas, quæ ipsum Petrum sequuntur, qui sequitur id quod Christus C Iesus dixit beato Petro. Tu es Petrus, & super nomen tuum ædificabo ecclesiam meam. Hoc est quod credimus, & continuo cultu agimus horas sanctas, quodque præcepit creator Deus, diligimus præcepta sua sancta. Credimus in Deum solum, & in tria benedicta nomina. Credimus firma fide in tres personas sanctas, unicum Deum, unicum creatorem, unicum adoratum, unicum regem, unicum infinitum, unicum potentem, unicum fortissimum, unicum in Trinitate, unicum Deum, & tres personas, unicum creatorem cælorum, & omnium quæ in eis sunt terræ, & omnium, quæ in ea sunt, atque creatorem visibilium omnium, & invisibilium, Deum vivum, æternum, antiquissimum, pu- D rum, immaculatum. Cujus nec principium nec finis est. Cujus sunt abdita secreta, publica dona, qui nec veterascit, nec mutatur, nec movetur. Est & inaccessibilis, & invisibilis, in quo est infinita gratia. Qui nec mensurari potest, nec melior esse, nec fuit unquam, aut esse potest in donis suis diminutus. Estque unicus Deus in regno suo æterno in æternum regnaturus. Est Deus super omnia potens rerum omnium creator. Creavit cælum, & exaltavit illud. Creavit terram, & firmavit illam. Creavit mare, & implevit illud, mundumque universum perfectum fecit; universum suæ di- E tioni subegit, atque supra cæli verticem sedit. Creavit hominem, & super omnia dilexit illum, bonisque omnibus donavit. Est Deus in principio, in medio, in fine. Cujus nec principium est, nec medium, nec finis. Est unus in æternum, est lux & veritas, & sapientia. Est sine avaritia munificus, sine mutatione firmus, sine debilitate fortis. Est auxilium indigentium, non derelinquit sperantes in se. Est vera lux. Unit sibi justos, injustos a se repellit, recipit pœnitentes, & veniam postulantes. Est Deus verus, justus, datque præmium justis gloriam æternam cælestem, dat injustis pœnam infernæ caliginis. Hic est verus creator, cui, & in quem debent universi credere, & adorare, & laudare semper benedictum nomen ejus. Est unus solus Deus, & est trinus, est Pater, & Filius & Spiritus sanctus. Tres personæ unicus Deus. Et ita credimus esse excelsum unicum creatorem in unitate, unum Deum solum creatorem, & non creatum. Qui miseratione sua liberavit Adam cum sua posteritate: sit nomen Dei benedictum. Misit Gabrielem ducem paradisi angelorum electum ad puellam virginem immaculatam, gratia præditam, devotam, pudore conspicuam, benedictam Mariam. Gabriel dominam salutavit: dominus sapientiæ excelsus super sapientes eam elegit habitaculum domino. Ingressus est ad eam Gabriel subito genuflexus vultu reverenti, & humili exposuit excelsi omnipotentis Dei incarnationem messiæ, nuncium humano generi preciosum lætissimumque angelus eam salutavit, dixitque, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres: quæ cum audisset angelum magna humilitate respondit. Si domino placet, fiat voluntas ejus. Concepitque virgo filium Dei sine semine, & sic factus est Deus homo humanus, fuit Deus in corpore humano, & in anima humana, indutus carne humana, fuit natus, sed non fuit creatus, ipse est creator, & ante omnem creaturam genitus est a patre omnipotente, creavitque gloriosam virginem inclitam Mariam, quæ ipsum novem menses portavit in utero. Ipse est Deus, & verus Deus, & noster Deus, & salvator Iesus Christus unicus Deus, unicus filius, unicus creator. Verus Deus, vera lux, totus veritas sine suspicione, sine dubio providens universum humanum genus, universamque videt creaturam. In ejus manu est vita, & mors, & post mortem vitam præstat.

Nihil aut in cælo, aut in terra, aut in mari ejus latet obtutum. Est Deus, est homo humanus, immaculatus, est lux in cælesti paradiso, est bonum nostrum, salus nostra, iter vitæ nostræ, porta vitæ nostræ, fons vitæ nostræ perpetuæ, & credimus, & firma tenemus fide, quod semper est noster Deus Iesus Christus. Nos humiles, & desiderantes catholicæ fidei prospera, exaltationemque, & nos liberari, nostramque ab eo orationem exaudiri, quemadmodum vocem famescentium exaudivit, & dat eis panem in abundantia. Scimus misericordiam suam infinitam, qui propter nos crucifixus, mortuus, & sepultus est, & tertia die resurrexit, & ascendit in cælum, & Deus pater sedere eum fecit ad dexteram suam. Descendit ad inferos, & liberavit justos, & universam generationem suam, & a patris dextera venturus judicare vivos, & mortuos, justus judex, dabit justis præmium quod merentur, & injustis secundum opera sua, unicuique retribuet secundum opera sua. Et ita credimus, quemadmodum sancta ecclesia unica ecclesia sustentationem & remissionem nostrorum peccatorum, & sic expectamus resurrectionem in die judicii vivorum, & mortuorum, postque habebimus vitam æternam. Amen. Oleum sacrosancti chrismatis, quod cum sancto baptismate liberat a periculo, sicut dominus noster Iesus Christus dixit. Qui baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non, minime videbit gloriam Dei, hoc modo facimus. Primo accipimus libras sex olei virginis, & muschi boni, atque perfecti quatuor certi ponderis mensuras, & omnes mixturæ ex musco extractæ duas ejusdem rationis mensuras. Croci exacti, quod a Genuensibus deportatur, mensuras decem, storacis,

electionem procedatur ; uniones perpetuæ tollantur ; plura quam duo beneficia incompatibilia poſſidere nulla diſpenſatione concedendum eſſe etiam qualificato, niſi magna & urgens cauſa id requirat. Cardinalibus mandatum eſt, ne extra Romanam curiam reſideant. De puerorum diſciplina præceptum eſt, ut non tantum bonarum literarum, verum etiam fidei, religionis, bonorumque morum diſciplina informentur, diebus feſtivis nihil aliud doceatur, quam quæ ad religionem & bonos mores pertinent. Conſtitutiones anteriores contra Simoniacos promulgatæ innovantur. Recitationem horarum canonicarum ultra ſex menſes ab obtento beneficio omittens, non tantum pro rata temporis officiique intermiſſi fructus, quos percepit, tenetur reſtituere ; verum etiam ſi pergat ulterius contumaciter omittere officium, prævia legitima admonitione beneficio privari debet.

Seſſio decima habita eſt quarto Maii, anno domini 1515. in qua montes pietatis multis in locis uſurpati, & a ſede apoſtolica approbari laudantur & approbantur, excommunicatis iis omnibus, qui vel verbo vel ſcripto eoſdem impugnare auſi fuerint. Eadem ſeſſione conſtitutum fuit, ne ſub excommunicatione ullus deinceps liber novus in lucem emittatur, quin vel per ordinariū loci, vel per inquiſitionem hæreticæ pravitatis approbatus fuerit.

Seſſione undecima, quæ habita fuit anno 1516. die 9. Decembris, edita eſt conſtitutio de modo prædicandi verbum Dei, nimirum ne quis publice concionari præſumat, qui non prævio examine eſt approbatus ; addita determinatione, quas res e ſuggeſtu publicare liceat, quibuſve ibidem abſtinere debeat. Circa finem adjecta eſt decretis conſtitutio de religioſis, eorumque privilegiis.

Seſſione duodecima anno 1517. decimoſexto Maii celebrata excommunicantur quicumque domos cardinalium tempore electionis novi pontificis invadunt : abſolutoque concilio, Leo pontifex univerſa & ſingula, quæ ſuperioribus ſeſſionibus definita ſunt, confirmavit & approbavit. Hæc ſummatim de rebus in hoc concilio geſtis.

h *Anno domini*, &c.] Quæ de tempore celebrati concilii habet inſcriptio, vera eſſe ex præcedentibus cognoſcuntur.

VITA
LEONIS PAPÆ IX.
QVEM VVLGO X. NOMINANT.

LEO antea Ioannes appellatus, patre Laurentio Medices viro nobiliſſimo, & matre Clarice Viſina Florentiæ prognatus, annum agens ætatis trigeſimumſeptimum, creatus eſt pontifex quinto Idus Martii anno 1513 tempore Maximiliani imperatoris, cum in numerum cardinalium ab Innocentio relatus, biennio propter Mediceos omnes a Carolo rege Francorum Florentia expulſos, a patria exulaſſet, binaque legatione in Florentia functus fuiſſet. Alfonſus Petrucius cardinalis admodum adoleſcens Leonis creationem de more populo Romano nuntiaturus, erupit in has voces : Pontificem habemus Leonem decimum ; ac vivant vigeantque juniores. Initio pontificatus repreſſis atque extinctis bellorum incendiis, quibus orbis fere univerſus conflagrabat, totum ſe paci componendæ dedit, miſſiſque ad principes legatis, pacem, tranquilli-
E tatemque reipublicæ comparavit ; cardinales a Iulio dignitate ſpoliatos reſtituit ; ſynodum ab eodem Laterani inchoatam, & agi, & perfici juſſit ; Mutinam ab imperatore triginta millibus aureorum redemit ; Sfortiam in ducatu Mediolanenſi confirmavit. Helvetiis ampla ſtipendia decrevit. Veritus Franciſcum regem, qui novas adeptus erat Marignani victorias, pacem petiit, Bononiæ obtinuit. Laurentium nepotem Florentiæ adminiſtrandæ præfecit, Vrbinique ducem creavit. Ejecto Senis Burgheſio, & ejus fratre cardinale, Raphaelem Petrucium dominum conſtituit. Cumque rex Selimus Turcarum bellicoſiſſimus Chriſtianis acriter minaretur, ſolennes ſupplicationes indixit, quas & ipſe nudis pe-

A dibus celebravit. His abſolutis, Selimus morte ſublatus eſt. Deprehenſa conjuratione Burgheſiorum, non tantum de auctoribus, verum etiam de omnibus qui ſceleris conſcii fuerant, debitas pœnas ſumpſit. Et ut numerum purpuratorum patrum impleret, triginta cardinales una vice creavit. Cumque poſt obitum Maximiliani imperatoris Carolus V. gubernacula imperii capeſſeret, ſeptem millibus aureorum receptis ſuper lege, quæ reges Neapolitanos imperii aditu prohibebat, diſpenſavit. Cum Carolo fœderatus, bellum indicit Gallis ; iiſque Mediolano ejectis, Par-
B mam & Placentiam eccleſiæ recuperavit. Beatum Franciſcum de Paula, Franciſco rege inſtante, inter ſanctos retulit. Hujus temporis anno Chriſti 1517. Martinus Ludderus ſive Lutherus, natione Saxo, patre incubo, ut teſtatur Cochlæus, prognatus, monachus Auguſtinianus in Germania novas hæreſes excogitare, & jam ante damnatas reſuſcitare cœpit, motus invidia erga Tertzellium Dominicanum, cui Albertus Moguntinus archiepiſcopus indulgentias, quas pro Turcica expeditione bona ſua erogantibus pontifex conceſſerat, in Germania promulgandas demandaverat. Habita diſputatione Lipſica inter Eckium, Lutherum & Carolſtadium, Lutherus
C a conſiliariis Georgii principis optimi monitus, ut comiter & ſedate ſe gereret, reſpondit : Neque propter Deum hæc res cœpta eſt, neque propter Deum finietur. Cumque poſt multas admonitiones pontificis non reſipiſceret, neque in conventu principum Vvormatienſi ad palinodiam cantandam induci poſſet, excommunicatus eſt a pontifice, ſecurumque a ſe dimiſſum Carolus V. velut publicum & notorium hæreſiarcham exſtirpandum eſſe reſcripſit. Eodem tempore apud Helvetios Tigurinos Vlricus Zvvinglius cœpit indulgentiarum prædicatorem, eo a pontifice miſſum, oppugnare. Poſt hæc Leo pontifex mitiſſimus, juſtitiæ & religionis amantiſſimus, literatorum hominum ſingularis patronus, qui urbem elegan-
D tibus ædificiis exornavit, ſaliſque vectigali imminuit, febricula lentiore correptus, exceſſit e vita anno domini 1521. quarto Nonas Decembris, cum ſediſſet annos octo, menſes totidem & dies viginti. Sepultus eſt apud ſanctum Petrum, & vacavit ſedes poſt obitum ejus diebus triginta ſeptem. *Hæc ex Onuphrio & Surio.*

Lutherus cur & quando hæreſiarcha factus?

Lutherum Leo excommunicavit.

Leonis papæ obitu

*** LITERÆ MARONITARVM AD LEONEM X. EX BIBLIOTHECA LATINI Latinii Viterbii in eccleſia cathedrali.

Epiſtola [n] *patriarchæ Maronitarum ad Leonem X. in concilio Lateranenſi.*

A tergo.

Felici vere virgini domino dominantium prudentiſſimo, ac ſapientiſſimo, quem totus adorat orbis, cujus thronum ſervet Deus in longa tempora in poteſtate magna Amen. Leoni PP. Romano Deogratias in æternum.

[n] Debemus illas humanitati V.C. Dominici Magri Melitenſis, qui eas ad nos Roma trāſmiſit.

In capite epiſtolæ.

Præſentem ſalutationem Dei eſſe cupio Leoni PP. Chriſtianorum Deo dilectiſſimo, excelſo, catholico, pio, pleno miſericordiæ, vicario Dei, regi regum.

Epiſtola.

QVEM cœlum adorat, & terra, qui pedibus ſuis ſternit planum mare, potentiſſimum, excelſum, verum, quem laudamus pientiſſimum.

Y iij Cujus

totus interfuit populus, omnes prælati ceterique A super caput electi patriarchæ, manus imponunt. Diacones dicunt. Sit laudatus ille excelsus Deus, qui tibi contulit gratiam. Deinde acceptum baculum patriarchatus datur ei in manus hoc ordine. Minimus prælatorum primus tenet manu baculum; deinde ordine suo manus superiores prælati omnes tenentes baculum; postremo vero manu sua supra ceteras manus posita tenet baculum ipse patriarcha. Eoque facto pater patrũ effectus est. Quibus gestis magister chori omnibus ipso etiã patriarcha cum obedientia, & humilitate audientibus pro concione loquitur in hunc modum. O tu patriarcha, quem Spiritus sanctus sua gratia tibi collata ad hoc fastigium evexit, super scapulas tuas populum hunc tibi commissum portabis, ob- B servabisque, & manu tenebis ea omnia quæ antecessores tui & observaverunt, & manu tenuerunt in famulatu domini nostri Iesu Christi, & sanctæ fidei nostræ, quæ vera est, & firma, in qua salvandi sumus. Tu autem, cui cura omnium nostrum commissa est, id quod a te petimus, sis in operibus tuis justus, servesque quidquid euangelium dicit, utque justus sis, memento præceptorum illius, qui te constituit super nos. Tu es nunc pater noster, guberna filios. Tu es pastor noster, custodi gregem. Tu es dux noster, duc nos recta via salutis. In nomine Dei Patris, & Filii, & Spiritus sancti unici Dei. Omnes angeli benedicti custodiant intellectum tuum, animam tuam, & corpus C tuum mundum, atque catholicum, ut tu custodias populum obedientem, tuaque monita, & doctrinam sequentem. Recordare diei, & horæ, quando justo judici, qui reddit unicuique secundum opera, rationem reddes. Nos quidem a te pendemus. Tu autem debes cæcum ducere, ægrotum sanare, eumque qui aberravit tua doctrina in viam reducere, & tandem omnium nostrum Deo rationem reddere. Nos vero Deum pro te orabimus, qui precibus nostris, tuisque bonis operibus gaudere te faciat sua gloria. Quod si audebis promissa non implere, dissentiens, deviabisque ab illo, quod & prophetæ servarunt, & tu Deo servandum spopondisti, quorum in die judicii a te D exigetur ratio. Nos enim tibi subdimur, debemusque præceptis tuis absque ulla contradictione parere. Si autem observabis promissa; & quæ benedicti patres observaverunt, ipse custodias; orabimus Deum, & ut in præsenti vita res tuas secundet, & in futura, quæ æterna est, beatitudine te donet; quod & nos ipsi populus tuus tua doctrina, atque benedictione consecuturos nos speramus. Te vero lucrum gratiæ habiturum. Conserva igitur dona Dei, quæ recepisti serviens illi, laudibusque extollens benedictum nomen suum.

Sacræ vestes, eorumque mysteria ad consecrandum altaris sacramentum, hæ sunt. In primis E planeta alba utimur, de qua Esaias loquitur, quæ similis est honoratæ vesti, qua induentur angeli in die judicii, & dicit eam significare habitum angelorum, in quo apparuerunt in resurrectione benedicti salvatoris nostri. Cingulo utimur propter id quod dixit dominus ad Moysen. Inter alia oportet quod media vestra sint fortia. Amictu capitis utimur propter ea verba, quæ dixit dominus ad Moysen, quod similem faceret fratri suo Aaron eo modo, quo præcepit ei dominus. Aliter amictus significat sudarium capitis Christi, quod habuit in sepulcro. Stola signum est funis, quo maledicti Iudæi collum domini Iesu Christi cinxerunt; Manipuli vero pendentes a brachiis significant vincula sancti Petri. Camisis vero ejus vestis signum est, qua induerunt Christum Iudæi quo die crucifixerunt eum. Significat etiam vestem Christi, quæ non texta quidem, nec consuta est; sed ab excelso demissa cælo ad messiam, super quam Iudæi, ne divideretur, miserunt sortem. Similitudo autem roris marini bene olentis in corona ejusdem signum est marini roris, quod positum fuit super caput messiæ domini nostri, quod præcepit Deus Moysi ut faceret fratri suo Aaron. Baculum autem, quem manu gestamus, est, ut ait Deus in lege, baculus qui datus est in manu Moysi. Ideo enim datur in manu nostra, quod dictum est in psalmis. Tene baculum in manu, quo castiges inimicos tuos. Ego humilis derelictus ab infidelibus subjugatus Petrus patriarcha humiliter peto a nostro felici domino patre ut ea omnia concedere dignetur, quæ ad patriarchas a sanctis patribus Romanis pontificibus dari debent, & necessaria sunt. Itaque confirmationem meam ipse peto a vestra paternitate. In primis igitur benedictiones per bullam paternitatis vestræ; deinde vestes pontificales, quibus patriarchæ Maronitarum utuntur. Annulum, & crucem, & cetera necessaria humiliter peto, quæ non sunt tam divitiis pretiosa, quam ad celebranda missarum officia sufficientia, sicut sanctitati vestræ placebit. Item ornamenta pro altari, & ministris quatuor ordinatis, & hæc omnia postulo potius pro habenda sancta vestra benedictione, & pro memoria, & honore fidei Christianæ, quam alia quavis terrenæ gloriæ cupiditate, & hæc eadem miserunt alias sancti patres antiqui prædecessores sanctitatis vestræ, quorum unus, uti meminimus, fuit Eugenius, qui ea quæ diximus omnia per nuntium misit ad nos. Innocentius item, & alii plures sancti patres, quos nominare nescimus, nobis ea omnia donarunt. Sic & ego derelictus, & obediens supplico sanctitatem vestram illa nobis donare dignetur, quæ veteres nobis majores vestri donarunt, quibus consolemur lætemurque.

Non multum temporis elapsum est, postquam duo fratres ordinis S. Francisci, alter Hispanus natione, Gerson appellatus, alter nomine Scander, personæ quidẽ religiosę, devotęque nos in nostra sancta hac instituerunt, reformaruntque. Supplico etiam, sanctitas vestra episcopo Cypri, ut quasdam canonias in Cypro insula ad patriarchas Maronitarũ pertinentes nobis restituat, præcipere dignetur, quas & nobis sanctitas vestra confirmet. Iustum est enim quod petimus, & dominus noster ait in euangelio. Si quid justum aliquis a te postulaverit, ei ne denegaveris. Quod si impetraverimus, sanctitas vestra afficiet corda nostra lætitia, & extollet nomen vestrum cum bona memoria. Omnes enim provinciales, confines, & quæ sunt in circuitu nationes cognoscent esse nos & curæ, & cordi sanctæ ecclesiæ Romanæ, & quod vos, & nos simus unius fidei professores.

Supplico item sanctitatem vestram mittere dignetur per istum nostrum nuncium bullas ad nos canoniarum, quas diximus, & confirmationem hujus sancti loci, qui mons Libanus dicitur, quem David propheta in suis psalmis & nominavit & honoravit. Nos in nostris precibus Deum semper orabimus, ut prosperum faciat, & exaltet nomen sanctum vestrum in sancta apostolica sede, & in ecclesia, donetque nobis gratiam, ut in diebus vestris ab infidelium jurisdictione

A storacis, quo adolendo in honorem nostræ dominæ utimur, mensuras septem: Masticis mensuras quindecim; Thuris albi mensuras decem & septem: Rosarum mensuras decem & octo, Canabrę perfectæ mensuras quindecim; Cinamoni exacti mensuras septem; Radicis redefusi mensuras novem; Vnguenti balsami magnæ & inclytę civitatis, quæ dicitur Cayro, quod impositum manui ad alteram usque partem penetrat, & missum in aquam tendit in fundũ, nasciturque ex arboribus, quæ in eo loco adoleverunt, in quo vestes domini nostri Iesu Christi pueri abluebantur, quodque superat omnia balsama, quæ uspiam terrarum inveniuntur; hujus inquam balsami mensuras viginti unam. B Quorum omnium quod terendum est seorsum in vase mundo tritum, telaque serica cribratum ad invicem miscetur oleo quod diximus virgine, deinde tela alba, atque munda colatur, posteaque coquuntur in vase mundo atque novo, vel quod antea ad hos usus deputatum est. Ligna autem sunt chartæ ad hos usus conscriptæ sanctorum imagines, & librorum tabulæ. Postquam autem vas ferbuit, tela quadam serica liquor quindecies colatur. Quibus omnibus præsentes sunt patriarcha, prælati, diacones, subdiacones, atque septuaginta duo presbyteri. Quorum decem electi stant, quatuorque eorum simul euangelium cantant; duo vero epistolam, C reliqui autem duo psalmos David concinunt; omnesque simul præfatione sufflantes aromata. Stat unus prælatorum cum cruce, ante se diacones, & subdiacones sacris induti baculum manu gestantes. Adsunt etiam septuaginta duo presbyteri, ex quorum viginti quatuor duodecim quidem suffimentis adolendis, duodecim vero ventilabris concitandis insudant. Sedet interim patriarcha, septemque prælati, decoctoque colato oleo confestim patriarcha, prælati, diacones, subdiacones, & universi presbyteri pro sua quisque dignitate sacris induti stant coram altari suo quisque loco, tam viginti quatuor illi quos diximus aromata sufflantes, & ventilantes, quam archiepiscopus cruce ante se stan- D te baculum gestans manu, attenti omnes curiosisque oculis in officio præstant absque cibo, potuque tres dies, totidemque noctes a secunda feria majoris hebdomadæ in mane ad quintam usque in meridiem. His omnibus cæremoniis, quas diximus, sanctum oleum consecramus pauperes Maronitæ, derelicti, spreti, subjugati ab infidelibus, oblivioni traditi a regnis, atque dominiis Christianorum, qui longissime distantes, & semper obedientes sanctæ matri ecclesiæ Romanæ, & PP. Quin etiam observamus, & custodimus ea omnia, quæ sancta mater ecclesia Romana instituit, pro qua, proque domino nostro beato patre nostro papa Leone dilecto, Deique vices in terra gerenti Deum dominum nostrum semper in horis E sanctis oramus, & ex corde sanctam sedem gloriosi Petri diligimus, quam Deus exaltet.

Electionem autem patriarchæ Maronitarum, quam sibi petit significari dominus, & pater noster felix papa Leo, quo scilicet modo creatur, & assequitur gratiam atque felicitatem sedis supra sedes prophetarum, sic facimus. Sede patriarchatus vacante duodecim sacerdotes boni, pudici, catholici, quos jam ad id muneris destinatos esse cognoscimus, cum primum vita functus est patriarcha, in quodam monasterio, quod ad eum usum habetur, appellaturque domus sanctæ Mariæ, in sua quisque cella concluduntur ea custodia, ut nullus alium vel videat, vel alloquatur. Accipit unusquisque horum duodecim folia chartarum, redditque singulis diebus singula folia scripta nomine ejus, quem eo die in patriarcham elegit, & quando omnes in unum conveniunt Dei gratia, & non eorum voluntate, confestim congregantur prælati, diacones, & subdiacones, & universi sacerdotes, totaque nostra respublica, & electum constituunt in sede felici, in qua sedet hodie servus Christus Petrus patriarcha sedis prophetarum, quæ rupes fidei est, manuque tenet pauperes, & derelictos Maronitas, qui semper Christianam fidem tenuerunt, tenent, tenebuntque humiles, & obedientes sanctæ matri ecclesiæ Romanæ, & domino nostro patri papæ, omnibusque suis præceptis, & in Christi famulatu.

Ritus divinorum officiorum nostrorum, quem exponi jubet dominus, & pater noster felix papa Leo, similis per omnia est ritui ecclesiarum omnium, quæ ordinem sanctæ matris ecclesiæ Romanæ sequuntur, & quia longa verborum indigent serie, si ex amussim narrandus est, paucis dicimus similem eum esse prorsus ritui bonorum omnium Christianorum. Post officia namque nostrarum horarum missas cantamus bono quodam ordine, eoque conventu, quem rhetores patres nostri benedicti gratia sibi a Deo collata instituerunt; eumque modum in missæ celebratione, omnibusque sacris festis observamus, in qua celebratione ipse Maronitarum patriarcha sacra facit.

Creatus patriarcha tres a Deo gratias obtinet. Prima est quod omnes ejus subjacent jugo; secunda quod si quid exequendum incidit omnino parendum est ei. Tertia est quod nulli unquam licet decreto, factoque ejus contradicere. Ex quo autem creatur, & elevatur usque ad primum festum proxime sequens confirmatur, & juratur, daturque ei obedientia ab omnibus prælatis, totaque natione. Eoque die sancto festo post celebratas tres missas magister chori, & cum eo omnes diacones, & universi presbyteri procedunt ad altare majus, ducentes secum patriarcham electum, quem sequuntur omnes prælati. Sedere eum itaque faciunt ante altare, deinde induunt eum vestibus sacris imponentes novam capiti mitram, exuto prius vestibus, quibus antea utebatur. His actis magister chori, ceterique quos diximus, genuflectunt cum universo populo coram electo, tum magister chori alta voce illum his verbis alloquitur. Spiritus sanctus voluit te patriarcham, patremque super omnes patres esse in dignitate sedis benedictorum prophetarum, & obtinere locum Christi, & vicarii sui sancti Petri. Tuque eris pater super nos. Confestim electus patriarcha procidens genuflexus in terram, versoque ad altare vultu alta voce ter ait. Ego sum humilis, & obediens omnibus præceptis excelsi Dei, & sanctorum prophetarum. Et si quid deinceps Spiritus sanctus jusserit protinus explebo cum justitia, & reformatione fidei Iesu Christi. Statim diacones elevatum a terra patriarcham abscondunt in loco secreto apud altare, posteaque unus prælatorum, cui id muneris a magistro chori demandatum est, patriarcham absconditum ducit foras; collocatque ante majus altare. Eo igitur in loco patriarcha sedente, officium majoris celebratur ea solennitate, ut omnes prælati suo quisque ordine inserviant. Et si patriarcha vult missam celebrare, illi defertur; sin autem committit uni prælatorum, assistunt patriarchæ, duo diacones collaterales, finitoque officio missæ, cui devote

totus

rum pro faciendis hostiis. Liber pontificalis. Hæc est omnium quantitas, quæ nos pauperes a sanctitate vestra transmissa recepimus. Postremum sanctitatem vestram super nos piissimum patrem humillime deprecamur, ut quemadmodum commissi divinitus gregis sollicitam curam gerit, ac veluti purissimus, & irreprehensibilis pastor indeficientem erga populum suum caritatem habet, sic nos in remotissimis partibus agentes oblivioni non tradat, sed frequenter per tales nuncios nos misericorditer visitare dignetur, quales fuerunt ii, quos nuper ad nos sanctitas vestra destinavit. Eorum quidem adventu, eloquiis, doctrina uberi, & conversatione sanctæ non minus in domino exultavimus. & cor nostrum exhilaratum est, quam si decorem vultus sanctitatis vestræ intuiti fuissemus. Sumus enim in infidelium, & hæreticorum medio constituti, a quibus persecutionem patimur, bonis nostris expoliamur, ac sæpe numero flagellis cædimur. Talibusque adminiculis indigemus, ut in domino confortati adversantia nobis ferre possimus, & hæreticorum perfidia confundatur, cum nos a sanctitate vestra sic honorari conspexerint. Hoc est responsum paupertatis nostræ sanctissimo domino nostro, cujus gratia, & benedictio ad nos semper veniat. Amen. Amen. Gratias Deo indesinenter agimus, & ipsius misericordia super nos. Amen. Amen. Scripta sunt hæc anno incarnationis domini nostri Iesu Christi 1515. mense Februarii die 14.

A tergo.

Dabuntur cum Dei altissimi gratia in manus domini nostri, & patris sanctissimi papæ Leonis X. sedentis super sedem apostolicam pro parte pauperis Petri patriarchæ Maronitarum ex monasterio Cannubin in monte Libano servi servorum Dei.

Gratias Deo reverenter agimus sub mundissimis pedibus patris nostri sanctissimi Christi vicarii, & domini nostri papæ Leonis X. qui vices B. Petri veritatis petræ gerit in terris, sedetque super apostolicam sedem. Ipsius sanctissimæ benedictiones super nos semper. Amen. Cogimur in divinas laudes erumpere, Deoque, a quo omne bonum, gratiarum actiones indesinenter agere, qui purissimæ sanctitatis vestræ menti illabi dignatus est, eamque per inspirationem pulsare, ut nos per sanctum nuncium fratrem Ioannem Franciscum de Potentia visitaret. Is enim fratre Francisco Rebatino interprete & viam salutis nobis ostendit, & sancta documenta reliquit. Nam quomodo sanctum conficiatur chrisma, ex puro videlicet oleo & balsamo, nihil præter hæc immiscendum. Quo etiam tempore aquis salutaribus infantes ablui debeant, & sacro baptismatis fonte renasci, & non sit quadragesimus expectandus dies, sicut antea erroris tenebris involuti expectare consuevimus, sed in octavo, vel etiam ante cum necessitas expostulaverit. Qua vero ratione juxta patrum, & sanctæ Romanæ ecclesiæ instituta matrimonia contrahantur, & quæ eadem impediant. Quonam pacto sacri conferantur ordines. Quibus item verbis in cõsecratione dominici corporis, & sanguinis uti debeamus. Et quod Spiritus sanctus a Patre procedat, & a Filio tamquam ab unico principio, & unica spiratione. Quod Christianus, qui in hac vita sufficientem de suis delictis pœnitentiam non egit, ea functus ad quemdam locum ducatur, qui purgatorium dicitur. Quod semel in

A anno saltem nostra peccata proprio sacerdoti confiteamur, sanctissimumque eucharistiæ sacramentum in paschate suscipiamus. Quamvis absit jactantia, ter in anno, videlicet in paschate, in natali domini nostri Iesu Christi, & festo SS. apostolorum Petri, & Pauli hoc consuevimus adimplere. Et ut semper in omnibus apostolicæ sedis, ac sanctitatis vestræ, ejusque successorum mandatis submittamur præsentibus archiepiscopis, & episcopis, nec non sacerdotibus nostris, & cleri, & populi majoribus claro nos docuit eloquio. Hæc enim pater sancte, & nonnulla alia ab eo instituta nostrarum animarum salutem concernentia Arabico conscripta sermone nobis relicta, quibus evitantur peccata, moresque in melius re-
B formantur prompta obedientia acceptamus, & confitemur, & adimplere speramus. Propterea exultavimus in domino, Deoque optimo maximo, & sanctitati vestræ gratias egimus dirigenti ad nos fratres hos sanctos, qui salutis iter nobis ostenderunt, & animas nostras in domino recrearũt. Nos vero cum prælibato fratre Ioanne Francisco quosdam ex nostris ad sanctitatem vestram destinavimus, ea ducti opinione ut patrum instituta, & sanctæ Romanæ ecclesiæ dogmata addiscant, & cum edocti fuerint ad nos docturi alios postmodũ redeant. Interea non parvo afficimur mœrore, quoniam ad deosculandum, adorandumque sanctissimos sanctitatis vestræ pe-
C des accedere prohibemur, & quæ mente gerimus fixis in terra genibus proprio ore exprimere ipsi nequimus. Vt autem affectui nostro, ac voto utcumque satisfaciamus, cum præfato sanctitatis vestræ nuncio fratre Francisco oratorem nostrum Curi Ioseph cum Elia monacho ad sanctitatem vestram destinandum decrevimus, ut nostro, ac totius cleri, Maronitarumque populi nomine terram fronte tangens, flexisque genibus sanctissimos pedes sanctitatis vestræ adoret, & deosculetur, & sanctæ sedi apostolicæ coram fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus sanctitati vestræ obedientiam præstet, & fidelitatem juret, & quod veraciter sanctæ sedis apostolicæ, & sanctitatis vestræ servi fideles sumus
D demisso capite firmiter protestetur. Amen. Amen. Quædam vero alia sancto fratri nostro Io. Francisco reseravimus, quem ut sanctitati vestræ enarret sub Dei attestatione astrinximus. Erit enim veluti noster amabilis frater benedicti monasterii S. Mariæ de Cannubin in monte Libano sancto, ac sollicitus procurator totius cleri, & Maronitarum populi ad pedes sanctitatis vestræ. Omnia quidem nostra, & quomodo sub infidelium detestanda servitute, omni auxilio orbati infelicissimam vitam ducimus propriis oculis ipse conspexit. Hoc est responsum paupertatis nostræ sanctissimo, ac purissimo patri nostro cu-
E jus sanctas benedictiones misericors Deus ad nos transmittat. Amen. Amen. Amen. Scripta sunt anno dominicæ incarnationis 1515. mense Februarii die 14.

A tergo.

Præsentabuntur cum Dei gratia in manus sanctissimi domini nostri Leonis X qui super sanctam sedem Petri apostoli residet pro parte pauperis discipuli sui Petri patriarchæ Maronitarum ex monasterio Cannubin in monte Libano servi servorum Dei.

In

Jurisdictione liberemur, qui nos vectigalibus, & tributis gravissimis, opprobriis, persecutionibus, colaphis, & alaphis devorant, afficiunt, cædunt. Nec hoc dumtaxat patimur, verum & nostri Christiani, Cypriani scilicet, qui sub ditione Venetorū degunt, afflictionibus nostris addiderunt. Compatiatur itaque sanctitas vestra, & misereatur nobis, digneturque amore Dei ad Venetorum ducem literas dare, ut pauperes Maronitas, qui in sua Cypro sunt, a tributis quæ solvunt, liberos esse faciat; Quorum plures sunt vel sacerdotes, vel ecclesiastici viri, & pro se quisque dimidium ducatum, pro sale decimam ducati partem, decimam item pro uxore, & liberis: denique adeo male tractantur, ut tolerari non possit. Illi non custodiunt sancti euangelii præceptum dicentis. Qui opem feret proximo suo erit qui ferat ei. Nos itaque de pedibus sanctitatis vestræ animos sumimus filii subditi, obedientes patri pientissimo. Supplicamus ut misereatur nostri. Postulamus etiam a sanctitate vestra aliquid indulgentiarum in suis bullis, quæ afficient lætitia populum subditum, & inopem, cujus & paupertatem, & servitutem guardianus Hierosolymitanus, qui nobiscū fuit, bene conspexit, viditque literas sanctitatis vestræ ad nos, quas & deosculati sumus, & super capita nostra posuimus, quas tanquam reliquias observamus, & custodimus. Supplicamus etiam ut sanctitas vestra ad dominum Maronitarum dignetur commendatitias literas dare pro nobis. Plurimi enim faciet epistolam vestram. Vocatur ipse Elias filius Irmes, filii Iacob, desideratque literas sanctitatis vestræ, quæ ei maxime placebunt.

Nuncius noster ad sanctitatem vestram est carissimus filius noster Petrus Maronita, cui poterit sanctitas vestra in omnibus, quæ ex parte nostra exponet, fidem integram adhibere; & quidquid beneficiorum ei conferet, erit nobis quam gratissimum. Oramus dominum, & Deum nostrū Iesum Christum, vos in longa temporum spatia conservet, secundetque, Amen. Amen. Amen.

Scripta est epistola in ædibus nostris anno incarnationis 1514. octava die mensis Martii.

Subscriptio.

Imperiis tuis obeundis cum incolumitate paratus virgo, princeps, amictus luce appellatus Farchat filius Mobarec servus tuus, servus Dei. Hæc est veritas patriarcha, judex in modum perpetuus, qui rerum tuarum certior fieri cupit, & quem delectant literæ tuæ salutem dicit.

Discipulus minimus Petrus patriarcha Maronitarum ex monasterio Cannubin servus servorum Dei.

In nomine sanctæ, & individuæ trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cui gratias agimus, quoniam corde, & corpore a criminibus mundi sumus, & a captivitate liberati illius, cui antea subjecti eramus.

Pauper, ac minimus discipulus cum obedientia prompta, humilitateque profunda sub pedibus patris nostri, & domini Leonis Deo carissimi papæ X. sine fine gratias agimus, qui rectum perambulat iter, sanctam Dei ecclesiam illustrat, doctrinæ verba eructat, euangelica scit eloquia, atque observat pater noster mundissimus, sol refulgens, luna plena veritatis, sanctique nominis vir, arbor in misericordia plantata, nobisque misericordiæ fructus producens; pater noster & dominus de nostra vita cogitans, gregisque sibi commissi, populi videlicet in Christum credentis per totum orbem diffusi sollicitam curam gerens, eique profutura omnia cum fratribus nostris apostolicæ sedis cardinalibus impiger subministrans, ipsius sanctissimæ benedictiones jugiter super nos, Amen.

Pauperes sumus, gratias Deo indesinenter agimus, qui suam nobis misericordiam affluenter tribuit, divinamque sanctitatis vestræ mentem inclinavit, ut nos spiritualiter, & corporaliter visitare dignaretur. Nuncios namque nobis carissimos Fratrem Io. Franciscum de Potentia, ac socios ad nos misericorditer destinavit, qui pabulum divini verbi administrans, Christianæ fidei veritatem coram doctoribus nostris luculenter ostendit, & sollicite docuit, & ostensam in nostris libris invenimus. Nuncque laudes Deo omnipotenti sine fine persolvimus, quia sua adjuvante gratia nos illustrari voluit, ut a catholica fide, quam sancta Romana ecclesia tenet, & prædicat, in nullo deviemus, nisi in iis forte, quæ ignoramus. Sumus namque sub perfecta obedientia sanctitatis vestræ patris nostri gratiosissimi, & sanctæ Romanæ ecclesiæ in omnibus, quæ nobis præcipit, & imponit. Verum quia sub nefando infidelium servitutis jugo infelicissimam vitam ducimus, multa præter nostram voluntatem fiunt, & quæ cupimus adimplere non possumus; ac juxta regionis cōsuetudinem propter hæreticorum inevitabile, & contagiosum commercium quædā admittere cogimur, quæ nuncius prædictus melius novit, ac sanctitati vestræ referabit. Non tamen contra sanctam, & immaculatā fidem quidquam substantialiter agimus. Propterea quod credimus, & sentimus sanctitati vestræ patri nostro sanctissimo nunciamus, cui notum esse volumus, quia sive vivimus, sive morimur pro Dei, ecclesiæ, ac sanctitatis vestræ honore quæcūque etiam durissima perpeti æquanimiter parati sumus. Post hæc gratia domini nostri filius sanctitatis vestræ misericordissimi patris munera per nuncios ad nos delata venere, videlicet amictus, rochetum, sive alba, cingulum de serico rubeo auro fulcitum, crux pectoralis argentea quibusdam in extremitatibus perlis ornata, duæ stolæ, tres manipuli brochati in velluto rubeo, scandalia brochati rubei, caligæ brochatelli albi, tunicellæ de tafta rubeo fectuciis auri tracti ornatæ. Casula brochati in velluto rubeo imaginem habens B. P. in mari; chirotecæ de serico rubeo auro contextæ. Mitra perlis desuper ornata per totum, quibus ex utraque parte solis figura pulcherrima facta est. Gremiale brocatelli rubei. Pluviale brochati in velluto rubeo friseum aureum ornatissimum habens, in quo sex magnæ figuræ auro textæ appositæ sunt. Pallium altaris brochati in velluto rubeo imaginem B. Thomæ continens digitum in latus salvatoris mittentis. Dalmatica, & tunicella ejusdem brochati. Pluviale aliud rasi rubei, in cujus caputio imago est salvatoris resurgentis a mortuis. Coopertorium faldistorii, velluti rubei. Bursa pulcherrima auri tracti cum corporalibus. Tria vascula ænea deaurata simul juncta ad tria consecranda videlicet oleum sanctum, cathecumenorū, & chrismatis. Duæ vestes panni optimi pro me paupere patriarcha. Tres aliæ pro duobus archiepiscopis, & archidiacono qui nobiscum semper morantur. Petia una panni nigri coloris, ex qua novem vestes factæ fuere pro totidem anachoretis in valle profunda, & terra, quam nos sanctam vocamus commorantibus, qui Deum pro sanctitate vestra incessanter exorant. Decem calices pro pauperibus sacerdotibus: ferrum

gno nostro patriaque Delphinali locum sibi vendicabant. Ideo nos animo reputantes quanta olim ante illius pragmaticæ sanctionis promulgationem, indignitas rerum ac deformitas in regno nostro patriaque Delphinali grassaretur, cum videlicet res nummaria (quibus veluti nervis res publica subnixa est) ea maxime ac præcipue ratione exhauriretur, cum prælatibus & antistitibus sacerdotiorum conferendorum libertas facultasque adimeretur: cum peregrini & incolæ sacerdotiis Gallicis sæpenumero donarentur, cum diplomatibus apostolicis quas expectativas nuncupabant, generatim sigillatimque superstitum hominum spirantiumque sacerdotia electiva mixta ac collativa in diem mortis eorum conferrentur qui eis fungebantur. Id quod cum bonis moribus non convenit: Tum vero alieni fati votum habet adjunctum. Postremo cum sacerdotiorum controversiæ litesque sacræ in curia Romana disceptarentur ingenti nostrorum hominum dispendio & incommodo: ex quo sequi plerumque necesse erat, ut qui vel sumptibus suppeditare vel labori sufficere nequirent, hi aut juri suo cedere, aut causas deserere, ac pro derelictis habere cogerentur. Simul ea accedebat deformitas, ut literarum studiosi & disciplinis liberalibus incumbentes aut sacerdotia adipisci nequirent, aut qui adipisci cuperent literarum studium abjicere, aut certe deponere cogerentur, passimque per urbes errabunde vagari, ut id periculum imminere videretur, ne literarum tandem amor & scientia per incuriam exolescerent. Cum igitur summopere nobis videndum esse existimaremus, ne hujusmodi indignitas in regno nostro exoriretur, id quod futurum intelligebamus, tempori utique inserviendum esse duximus, ac rebus nostris periclitantibus, pro re nata consulendum, imminentiaque detrimenta minore ac leviore dispendio redimenda. Quare cum Bononiam cum omni nostro comitatu venissemus, exhibendæ gratia reverentiæ sanctissimo patri nostro Leoni X. pontifici summo, quam ei Franciæ reges majores nostros ut primos ac maximos sacrosanctæ ecclesiæ filios exhibuisse novimus, obnixis precibus ab eo contendimus, ut si pragmaticæ nomen omnino esset abrogandum, saltem vice illius bona sua conciliique venia, certas nobis leges conditionesque meditari comminiscique liceret, quibus imperium nostrum supradictum imposterum uteretur. Quod ad ea quidem pertinet quæ sanctione pragmatica cavebantur, quibus nostris precibus exorata pontificis sanctitas (nam ei quoque cordi erat regni nostri ecclesiam recte atque ordine administrari) haud ægre nobis indulsit, ut conventa quædam nobis meditari commentarique liceret, pragmaticæ sanctionis vicem regno ac potentatui supradicto ubique præbitura, quæ ejusdem ipsa concilii auctoritate assensuque confirmarentur, quam homologationem vocant, cum irritante decreto hujus commentationis curam, quam tunc sua sanctitas & nos mandavissemus viris quibusdam consultissimis, ita confecta temperataque sunt ea conventa, ut pleraque pragmaticæ sanctionis capita firma nobis post hac rataque futura sint. Qualia sunt ea quæ de reservationibus in universũ aut sigillatim factis statuunt, de collationibus, de causis, de frustratoriis appellationibus, de antiquatione constitutionum Clementinæ, quam Literis vocant, de libere quieteque possidentibus, de concubinariis, quædamque alia quibus nihil

A iis conventis derogatum, abrogatumve fuit, nisi si in quibusdam capitibus nonnulla interpretanda immutandave censuimus, quod ita referre utilitatis publicæ arbitraremur. Quod vero ad electiones pertinet minime quod optabamus obtinere potuimus causis in dictis conventis latissime insertis, ac nihilo secius tamen, cum ab ejusdem pontificis sanctitate dilationem semestrem impetrassemus, iis rebus transigendis superiisque viros multos doctrina eximia literarumque peritia prædictos usuque rerum callentissimos consuluissemus, tandem de eorum sententia, quando ita ferebat ratio, difficultasque temporis, rerumque nos circumstantium necessitas, sæpe dicta B conventa in regno nostro ac Delphinio promulganda censuimus, ita ut sanctionis vicem instarque plenum habeant, quorum conventorum seu approbationis concilii tenor sequitur & est talis.

Approbatio concordatorum per concilium generale Lateranense facta.

TITVLVS II.

LEO episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam sacro approbante concilio. Divina disponente clementia per quam reges regnant & principes imperant, in eminenti apostolatus specula, & super gentes & regna C meritis licet imparibus constituti, animo revolventes, quod & si ea quæ pro salubri & quieto regimine regnorum, & ad pacem & justitiam populorum perpetua eorumdem regnorum stabilitate, regibus præsertim de fide catholica & de republica Christiana & apostolica sede bene meritis, laudabili & provida nostra ordinatione cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus concessa, ac ad effectum hujusmodi gesta, statuta, ordinata, decreta factave sunt, plenam roboris firmitatem obtineant, illis nihilominus interdum sacro approbante concilio nostræ innovationis & approba- D tionis robur adjicimus, ut eo firmius illibata perdurent, quo sæpius erunt nostra auctoritate ac etiam generalis concilii præsidio communita, efficacemque operam circa eorumdem conservationem libenter adhibemus, ut reges & ipsorum regnorum personæ concessionibus, privilegiis, statutis & ordinationibus hujusmodi in domino plene gaudentes, in pacis & tranquillitatis ac amœnitatis dulcedine conquiescant, & in eorum solita erga eamdem sedem devotione ferventius perseverent. Nuper siquidem ut ecclesia sponsa nostra in sancta unione conservaretur & per Christi fideles sacris canonibus a Romanis pontificibus & sacris generalibus conciliis dumtaxat E editis uterentur, quasdam constitutiones quas de cetero loco pragmaticæ sanctionis & contentorum in ea, in regno Franciæ pro bono pacis & concordiæ ac illius communi & publica utilitate cum carissimo in Christo filio nostro Francisco Francorum rege Christianissimo, dum Bononiæ cum nostra curia essemus, tractatas, & cum eisdem fratribus nostris diligenter examinatas, & de eorum consilio cum præfato rege concordatas, & per ipsius regis legitimum procuratorem acceptatas, de eorumdem fratrum consilio unanimi consensu statuimus & ordinamus prout in nostris literis desuper confectis plenius continetur, quarum tenor sequitur, & est talis.

IN DEI OMNIPOTENTIS NOMINE, qui creavit omnia, & omnibus hominibus vitam vult, & salutem, cui omnia gratias agunt.

Sub pedibus sanctissimis patris, & domini nostri ab omni macula purissimi virtutibus, ac sanctitate ut sol renitentis. Corde, ac mente humili ego pauper servus Elias indignum judicans nomẽ meum exprimere Mechadem montis Libani sancti, & civitatis Besciarræ sub durissimo infidelium dominio constitutus gratias Deo ago, quoniam sanctissimi, ac clementissimi patris nostri totius mundi domini benedictionem super B me venire concessit, qui veluti orbis specimen in sancta sede a Deo electus Christi filii sui domini nostri vices gerit, & locum tenet in terris domini nostri papæ Leonis X. sedentis super apostolicam sedem cum fratribus suis, ac dominis nostris Cardinalibus, reliquisque ecclesiæ prælatis, quorum benedictioni, & gratiæ me humiliter submitto: Amen. Immensas Deo altissimo gratias referre astringor, qui sanctitatem vestram piissimum patrem nostrum excitavit, ut filium suum mandatis obsequentem misericorditer visitaret, duasque vestes per servatum nuncium suum fratrem Io. Franciscum de Potentia dono transmitteret, qui C pericula magna cum sociis, ac tribulationes innumeras perpessus suarum orationum subsidium nobis præstiturus ad nos tandem venit, & ob hoc, aliaque nobis exhibita beneficia sub pedibus sanctitatis vestræ caput inclinans gratias ago. Nuncius quidem prædictus in sancta fide catholica nos instruxit, docuitque quidquid sanctitas vestra ei injunxit, quod reverenter, ac cum ingenti mentis affectu recepimus sublato omni defectu, & inter cetera, ut sub sanctæ Romanæ ecclesiæ, ac sanctitatis vestræ obedientia reverenti, famulatu perpetuo viveremus, efficaciter induxit. Quod ego corde bono recipiens, efficacius adimpleo. Mitto namque cum prænominato sanctitatis vestræ nuncio oratorem meum Curi Ioseph cum Elia monacho, ut prostratus, capiteque terram tangens meo nomine, ac totius Maronitarum populi pedes sanctitatis vestræ adoret, D & assistentibus omnibus S. R. E. cardinalibus purissimæ apostolicæ sedi, & sanctitati vestræ obedientiam præstet, & fidelitatem juret, & scripta quidem hæc mea fidelitatem istam per petuo attestabuntur. Nam quoad vixero una cũ universo Maronitarũ populo tamquam verus Christianus, servusque fidelis sanctam & immaculatam fidem catholicam firmiter tenere, & stabiliter intrepidus confiteri, ac apostolicæ sedi, & sanctitati vestræ illibatam servare intendo. Deus autem omnipotens nobis misericorditer concedat, ut oculis nostris conspicere ipsi possimus quod sanctitas vestra per suas nobis literas pollicetur. Amen. Amen. Post hæc sanctitati vestræ E non latet nos, nostramque fidem detestabili Mahometanorum subesse imperio, qui nobis iniquis actionibus adversantur. Bona enim nostra diripiunt, nosque in publicis aggrediuntur viis, & durissima frequentius pœna castigant. At nos adversus eos in nomine domini totis viribus pugnamus, & quantum possumus resistimus iniquitati, magnasque ea de re angustias sustinemus. Sed ut inter tot adversa positi respiremus, sanctitas vestra ne obliviscatur paupertatis nostræ, ac miseriæ humillime deprecamur. Mittat frequentius tales nuncios obsecramus, quales fuerunt hi, qui nuper

A ad nos a sanctitate vestra missi venere. Non enim aliter eorum adventu lætificati sumus, & documentis in domino corroborati sumus, quam si speciem faciei sanctitatis vestræ vidissemus. Hoc quippe sanctitas vestra negare non debet. Dicit enim scriptura, Omni petenti te tribue. Hoc est responsum paupertatis nostræ patri nostro sanctissimo, cujus benedictiones, & gratia sint semper super nos: Amen. Amen. Scripta fuerunt hæc anno incarnationis dominicæ 1515. Alexandri vero Macedonis 1827. die 14. mensis Februarii. Transmissaque a monte Libano sancto, civitate Besciarræ benedicta. Deo gratias semper agimus Amen. Amen. Amen.

A tergo.

Pręsentabuntur cum Dei altissimi gratia manibus S. D. N. papæ Leonis X. pro parte pauperis Eliæ, qui soli Deo gratias agit.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. I.

Rothomagense concilium anno 1514. a quibusdam celebratum dicitur præside Georgio de Ambasia hujus nominis II. archiepiscopo cardinale tituli SS. Marcellini & Petri. Verum alii provincialem hanc synodum differunt in annum circiter 1522. testanturque acta ejus in mss membranis asservari. Ea si nancisci liceat in appendicem conjicientur.

TEXTUS INTEGER Concordatorum inter sanctissimum dominum nostrum papam LEONEM X. *& Christianissimum dominum nostrum regem* FRANCISCUM *hujus nominis primum, cum præfatione, titulis ac rubricis, ut vocant, patentibus regiis literis, ceterisque appendicibus.*

TITULUS I.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux, Astensis comes ac Genuæ dominus, omnibus literas has lecturis salutem. Cum non pridem superstite adhuc Ludovico memoriæ commendabilis rege, socero nostro (cujus animæ propitietur altissimus) sacrum Lateranense concilium sæpius editis decretis, eumdem socerum nostrum ad ejusdem concilii conventum evocasset, cum eoque regni nostri curias summas (quas parlamentarias vocamus) ecclesiam insuper universam Gallicam cunctasque regni nostri gentes, Delphinalisque nostri potentatus, admonendosque censuisset, ut si quid auctoritatis priscæ afferre, si qua jura citare, si rationes consentaneas palam edisserere posse confideret, quominus sanctio pragmatica ejusdem concilii auctoritate ac sententia antiquaretur, abrogaretur, induceretur, irritaque etiam nulla pronunciaretur & schismatica, id infra diem dictis decretis præfixam efficerent: quo neglecto talis denique sacro approbante concilio decerneretur. Dudum autem statimque nobis diadematico fastigio divina benignitate auctis regnumque auspicato ineuntibus: cum rursus hujuscemodi edicta alia, atque alia eadem ab auctoritate manantia, nobis innotuissent, nobis etiam, nostrisque curiis, ecclesiæ Gallicanæ ac subditis populis edicto novissimo ac causæ peremptorio spes omnis esset purgandæ moræ præcisa, ut si ulterius cunctari in animum induxissemus, futurum omnino videremus in hæc discrimina incidere, quæ antedictæ pragmaticæ sanctionis decretum hoc in re-

 gno

consilio cum præfato rege concordatas per dilectum filium Rogerium Barme, regium advocatum, oratorem suum ad hoc ab eodem Francisco rege ad nos destinatum, habentem ad hoc speciale & sufficiens mandatum acceptavit.

De regia nominatione ad prælaturas facienda.

TITULUS V.

De eorumdem fratrum consilio & unanimi consensu, ex certa nostra scientia & potestatis plenitudine, statuimus & ordinamus quod de cetero perpetuis futuris temporibus loco dictæ pragmaticæ constitutionis, ac omnium & singulorum capitulorum in ea contentorum, videlicet ut de cetero cathedralibus & metropolitanis ecclesiis in regno, dicto Delphinatu, & comitatu Diensi ac Valentinensi, nunc, & pro tempore etiã per cessionem in manibus nostris & successorum nostrorum Romanorum pontificum canonice intrantium sponte factam vacantibus, illarum capitula & canonici ad electionem seu postulationem, inibi futuri prælati procedere non possint: sed illarum occurente hujusmodi vacatione, rex Franciæ pro tempore existens, unum gravem magistrum seu licentiatum in theologia, aut in utroque seu altero jurium doctorem, aut licentiatum in universitate famosa &, cũ rigore examinis & in vigesimo septimo suæ ætatis anno ad minus constitutum, & alias idoneum infra sex menses a die vacationis ecclesiarum earumdem computandos nobis & successoribus nostris Romanis pontificibus seu sedi prædictæ nominare, & de persona per regem hujusmodi nominata per nos & successores nostros, seu sedem prædictam provideri: & si contingeret præfatum regem personam taliter non qualificatam ad dictas ecclesias sic vacantes nominare, nos & successores seu sedes hujusmodi de persona sic nominata eisdem ecclesiis minime provideri debeat. Sed teneatur idem rex infra tres alios menses a die recusationis personæ nominatæ non qualificatæ, solicitatori nominationem non qualificatam prosequenti, consistorialiter factæ intimandæ computandos: alium supradicto modo qualificatum nominare. Alioquin ut dispendiose ecclesiarum hujusmodi vacationi celeriter consulatur, ecclesiæ tunc sic vacanti per nos & successores nostros seu sedem hujusmodi de persona ut præfertur qualificata. Nec non per obitum apud sedem prædictam vacantibus, semper nulla dicti regis præcedente nominatione libere provideri possit. Decernentes electiones contra præmissa attentatas, ac provisiones per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi factas, nullas & invalidas existere. Consanguineis tamen præfati regis ac personis sublimibus ex causa rationabili & legitima in nominatione & apostolicis literis exprimenda, necnon religiosis mendicantibus reformatis eminentis scientiæ & excellentis doctrinæ, qui juxta sui ordinis regularia instituta ad gradus hujusmodi assumi non possunt, sub prohibitione præmissa minime comprehensis: sed de eorum personis dictis ecclesiis pro tempore vacantibus ad dicti regis nominationem, per nos & successores nostros seu sedem hujusmodi libere provideri possit.

De monasteriis pure electivis.

TITULUS VI.

Monasteriis vero & prioratibus conventualibus, & vere electivis, videlicet in quorum electionibus forma capituli QUIA PROPTER, servari & confirmationes electionum hujusmodi solenniter peti consueverunt in regno, Delphinatu & comitatu hujusmodi, nunc & pro tempore etiam per similem cessionem vacantibus, illorum conventus ad electionem seu postulationem abbatis seu prioris procedere non possint, sed idem rex illorum occurrente hujusmodi vacatione religiosum ejusdem ordinis in ætate viginti trium annorum ad minus constitutum infra simile tempus sex mensium a die vacationis monasteriorum & prioratuum hujusmodi computandorum, nobis & successoribus nostris, aut sedi hujusmodi nominare & de persona per regem hujusmodi monasterio vacanti nominata, per nos & successores nostros, seu sedem hujusmodi provideri. Prioratus vero personæ ad illum per eumdem regem nominatæ conferri debeat. Si vero idem rex, presbyterum secularem aut religiosum alterius ordinis, aut minorem viginti triũ annorum, vel alias inhabilem nobis aut successoribus nostris infra dictum semestre seu sedi hujusmodi nominaret, talis nominatus recusari, & nullatenus sibi provideri debeat: sed rex ipse infra trimestre a die recusationis, supradicto modo intimandæ computandum, alium modo supradicto qualificatum monasterio seu prioratui tunc vacanti nominare, & de persona ad monasterium nominata illi providere. ad prioratum vero nominato, prioratus ipse per nos & successores nostros seu sedem prædictam conferri debeat. Alioquin dictis novem mensibus effluxis nulla seu de persona minus idonea & modo præmisso non qualificata facta nominatione, ac etiam vacãtibus apud sedem prædictam, semper etiam nulla dicti regis expectata nominatione, per nos & successores nostros seu sedem prædictam monasteriis provideri. Prioratus vero personis, ut præfertur, qualificatis dumtaxat conferri libere possint. Electiones autem & illarum confirmationes nec non provisiones per nos & successores nostros ac sedem prædictam contra præmissa pro tempore factas, nullas, irritas & inanes esse decernimus.

De singulorum privilegiis, & quod in scriptis tantum probari debent.

TITULUS VII.

Per præmissa tamen non intendimus in aliquo præjudicare capitulis ecclesiarum, & conventibus monasteriorum & prioratuum hujusmodi privilegia a sede apostolica proprium eligendi prælatum obtinentibus, quominus ad electionem episcoporum ac abbatum & priorum juxta privilegia eis concessa libere procedere possint juxta formam in eorum privilegiis contentam. Et si in eorum privilegiis forma aliqua expressa non fuerit, tunc formam concilii generalis, capituli QUIA PROPTER tantum servare teneantur: dummodo de privilegiis sibi concessis hujusmodi per literas apostolicas seu alias authenticas scripturas docuerint, omni alia specie probationis eis in hoc adempta.

DE

Consti-
tutionibus.

*Textus * Concordatorum.*

TITULUS III.

Leo episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Primitiva illa ecclesia in angulari petra a salvatore nostro Iesu Christo fundata, apostolorum præconiis elata, martyrumque sanguine consecrata & aucta, olim ubi primum juvante domino per orbem terrarum lacertos movere cœpit, provide attendens quantum oneris humeris impositum haberet, quot oves pascere, quot custodire, ad quot etiam remotissima loca oculos intendere cogeretur, divino quodam consilio, parochias instituit, diœceses distinxit, episcopos creavit, & metropolitanos præfecit, ut tamquam membra capiti obsequentia, cuncta secundum ejus voluntatem salubriter domino gubernarent, & tamquam rivuli a perenni fonte, Romana videlicet ecclesia derivantes, ne angulum quidem dominici agri irrigatum dimitteret, unde sicut alii Romani pontifices prædecessores nostri, suo tempore omni studio curarunt ut dicta ecclesia uniret, & in sancta unione hujusmodi sine ruga & macula conservaretur, & omnes vepres ab eadem ecclesia abolerentur, cujus proprium est divina opitulante gratia virtutes colere & vitia radicitus extirpare, ita & nos tempore nostro & præsenti durante concilio, ea facere & curare debemus quæ unioni & conservationi ejusdem ecclesię conducere videntur. Ea propter omnes vepres quæ unioni hujusmodi obsistunt, & segetem domini pullulare non sinunt; tollere prorsus & extirpare, ac virtutes in viam domini inserere satagimus. Sane inter arcana mētis nostræ revolventes quot tractatus inter piæ memoriæ Pium II. Sixtum IV. Innocentium VIII. Alexandrum VI. & Iulium II. Romanos pontifices prædecessores nostros & claræ memoriæ reges Franciæ Christianissimos super abrogatione certę constitutionis in dicto regno Franciæ vigentis, quæ pragmatica vocatur, habiti fuerunt. Et licet Pius II. præfatus, nuntiis ad claræ memoriæ Ludovicum XI. Franciæ regem Christianissimum destinatis tantis eidem persuaserit rationibus, ut rex ipse pragmaticam sanctionem hujusmodi tamquam in seditione & schismatis tempore natam, suis patentibus literis abrogaverit, tamen hujusmodi abrogatio nec etiam literæ apostolicæ præfati Sixti super concordata cum oratoribus præfati regis Ludovici ad præfatum Sixtum prædecessorem destinatis habita expedite, per prælatos & personas ecclesiasticas dicti regni receptæ non fuerunt, nec ipsi prælati & personæ ecclesiasticæ illis parere, nec monitis Innocentii & Iulii prædictorum aures præbere: sed eidem pragmaticæ constitutioni inhærere voluerunt, unde prefatus Iulius prædecessor in præsenti concilio Lateranensi, universalem ecclesiam repræsentante, per eum legitime in dicto abrogationis pragmaticæ sanctionis hujusmodi negotium & illius discussionem venerabilium fratrum suorum cardinalium, de quorum numero tunc eramus, & aliorum prælatorum congregationibus, relationemque discussorum sibi & eidem concilio faciendam commisit, Gallicosque prælatos capitula ecclesiarum & monasteriorum conventus ac parlamenta & laicos illis faventes cujuscumque dignitatis, etiam si regalis existerent, sanctione prædicta utentes, seu illam approbantes, omnesque & singulos alios sua communiter vel divisim interesse putantes, per edictum publicum cum ad partes illas tutus non pateret accessus, in certis ecclesiis tunc expressis affigendum moneri & citari infra certum competentem terminum præfigendum ad comparendum coram eo in concilio præfato, causasque dicendum, quare sanctio præfata in concernentibus auctoritatem, dignitatem & unitatem ecclesiæ Romanæ & apostolicæ sedis sacrorumque canonum & ecclesiasticæ libertatis violationem nulla & invalida declarari, decerni & abrogari non deberet. Et cum super his in forma juris in præfato concilio Lateranensi procederetur, dictusque Iulius prædecessor sicut domino placuit rebus fuisset humanis exemptus, nosque divina favente clementia ad summi apostolatus apicem assumpti fuissemus, & contra prælatos, capitula, conventus & personas hujusmodi ad nonnullos actus processimus, tandem considerantes pacem esse vinculum caritatis & spiritualem virtutem qua salvamur, dicente domino. Qui biberit aquam quam ego dabo ei bibere, non sitiet in æternum. Et quod in pace consistat salus universorū, Cassiodoro testante, omni quippe regno desiderabilis debet esse tranquillitas, in qua & populi proficiunt & utilitas gentium custoditur: matura deliberatione cognovimus non per nuntios aut legatos nostros, sed in præstatione obedientiæ filialis, quam carissimus in Christo filius noster Franciscus Francorum rex Christianissimus personaliter nobis præstitit, hæc cum majestate sua coram discutere, eumque paternis hortari monitis, ut ad laudem Dei, & ad sui honorem prompto animo libens ac volens dictæ pragmaticæ sanctioni abrenunciare, & secundum leges sanctæ Romanæ ecclesiæ, quemadmodum cæteri Christiani vivere, ac mandatis apostolicis, quæ a sede apostolica pro tempore emanarent, parere & obedire vellet.

Electiones ad beneficia abrogatæ.

TITULUS IV.

Et cum ex electionibus quæ in ecclesiis cathedralibus & metropolitanis, ac monasteriis dicti regni, a multis annis citra fiebant, grandia animarum pericula provenirent, cum pleræque per abusum secularis potestatis: nonnullæ vero præcedentibus illicitis & simoniacis pactionibus, aliæ particulari amore & sanguinis affectione, & non sine perjurii reatu fierent. Cum electores ipsi etiam si ante electionem per eos faciendā, idoneiorem & non eum quem promissione aut datione alicujus rei temporalis, seu prece vel precibus per se vel alium interpositis, electionem procurare didicissent, eligere sponte jurarent, juramentum hujusmodi non servarent: sed contra proprium hujusmodi juramentum in animæ suæ præjudicium venirent, ut nobis notorie constat ex crebris absolutionibus & rehabilitationibus a nobis & prædecessoribus nostris petitis & obtentis: idem Franciscus rex nostris paternis monitis, tamquam verus obedientiæ filius, parere volens, tam pro bono obedientiæ, in qua magnum meritum vere consistit, quam pro communi & publica regni sui utilitate, in locum dictæ pragmaticæ sanctionis ac singulorum capitulorum in ea contentorum, leges & constitutiones infra scriptas invicem tractatas, & cum fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus diligenter examinatas, & de eorum consilio,

sive, aut in altiori facultate. Sexennium autem in bacalariis simplicibus in theologia. Quinquennium vero in bacalariis juris canonici aut civilis, in quibus bacalariis juris canonici aut civilis, si ex utroque parente nobiles fuerint, triennium esse decernimus.

De prima insinuatione & exhibitione literarum.

TITVLVS XIV.

PRÆFATIQVE graduati & nominati collatoribus ordinariis sive patronis ecclesiasticis semel ante vacationem beneficii de literis gradus seu nominationis, & de præfato tempore studii per literas patentes universitatis, in qua studuerint manu scribæ & sigillo universitatis signatas fidem facere teneantur.

De probatione nobilitatis.

TITVLVS XV.

CVM vero probatio nobilitatis fieri debeat ad effectum ut nobiles gaudere possint beneficio minoris temporis studii, tunc nobilitas ipsa per quatuor testes deponentes in judicio coram judice ordinario loci in quo est natus ille de cujus nobilitate ex utroque parente constare debet, etiam in partis absentia probari possit.

De insinuatione & exhibitione literarum tempore quadragesimali.

TITVLVS XVI.

TENEANTVRQVE præfati graduati tam simplices quam nominati patronis ecclesiasticis aut collatoribus ordinariis quibus gradus aut nominationis literas hujusmodi insinuare debent, literas suorum gradus & nominationis, certificationis temporis studii, & attestationis nobilitatis duplicatas dare, ac singulis annis tempore quadragesimæ per se aut procuratorem suum collatoribus, nominatoribus seu patronis ecclesiasticis, aut eorum vicariis, eorum nomina & cognomina insinuare, & eo anno quo præfatam insinuationem facere omiserint, beneficium in vim gradus, aut nominationis hujusmodi petere non possint. Et si collatoribus ordinariis aut patronis ecclesiasticis in mensibus deputatis graduatis simplicibus, aut nominatis non esset graduatus aut nominatus qui diligentias præfatas fecerit, collatio seu præsentatio per collatorem seu patronum ecclesiasticum, etiam eisdem mensibus facta, alteri quam graduato vel nominato non propter hoc irrita censeatur. Si tamen graduatus simplex aut nominatus beneficium post insinuationem gradus aut nominationis, in mensibus eis assignatis vacans petierit, & inter suam insinuationem & præfatam requisitionem non supervenerit quadragesima, in qua nomen & cognomen insinuare debuerit, ad beneficium sic vacans eum capacem, ipsumque illud consequi posse & debere decernimus.

De duobus mensibus gratificationis.

TITVLVS XVII.

STATVIMVS quoque & ordinamus quod collatores & ordinarii & patroni ecclesiastici præfati inter graduatos qui literas gradus, cum tempore studii & attestatione nobilitatis debite insinuaverint quo ad beneficia in mensibus eis deputatis vacantia, gratificare possint illum ex eis quem voluerint.

Quo vero ad beneficia in mensibus graduatis nominatis deputatis, antiquiori nominato conferre, seu antiquiorem nominatum, qui literas nominationis, temporis studii & attestationis nobilitatis debite insinuaverit, præsentare seu nominare teneantur. Concurrentibus autem nominatis ejusdem anni, doctores licentiatis, licentiatos bacalariis, demptis bacalariis formatis in theologia, quos favore studii theologici licentiatis in jure canonico, civili aut medicina præferendos esse decernimus: bacalarios juris canonici aut civilis magistris in artibus præferri volumus. Concurrentibus autem pluribus doctoribus in diversis facultatibus, doctorem theologum doctori in jure: doctorem in jure canonico doctori in jure civili: doctorem in jure civili, doctori in medicina præferendos esse decernimus. Et idem in licentiatis & bacalariis servari debere volumus: & si in ejusdem facultate & gradu concurrerent, ad datam nominationis seu gradus recurrendum esse volumus. Et si in omnibus iis concurrerent, tunc volumus quod collator ordinarius inter eosdem concurrentes gratificare possit.

De beneficiis exprimendis. 2. de repletione. 3. de regula, regularia regularibus. 4. De generibus vacationum quæ ad graduatos non pertinent.

TITVLVS XVIII.

VOLVMVS autem quod nominati literas nominationis ab universitatibus in quibus studuerint obtinentes in nominationum literis beneficia per eos possessa, & eorum verum valorem exprimere teneantur, alioquin literæ nominationis hujusmodi eo ipso nullæ sint, & esse censeantur. Si quis vero ex dictis qualificatis graduatis simplicibus aut nominatis, tempore vacationis beneficii in mensibus eis deputatis vacantis, duas obtineat præbendas in cathedralibus etiam metropolitanis aut collegiatis, seu dignitatem vel præbendam, vel aliud seu alia beneficium seu beneficia, quorum insimul vel cujus fructus, redditus & proventus tempore residentiæ & horis divinis interessendo ad summam ducentorum florenorum auri de camera ascenderent beneficium in vim gradus seu nominationis hujusmodi petere seu consequi non possit. Et insuper quod tam graduati simplices quam nominati beneficia in mensibus eis assignatis vacantia, petere & consequi possint secundum propriæ personæ condecentiam & conformitatem: videlicet seculares secularia, & religiosi regularia beneficia ecclesiastica. ita quod secularis nominatus, beneficia regularia in mensibus deputatis vacantia, prætextu cujusvis dispensationis apostolicæ, nec econtra religiosus beneficia secularia petere aut consequi minime possit, quodque beneficia simpliciter vel ex causa permutationis, in mensibus graduatis simplicibus & nominatis assignatis vacantia, eis non sint affecta nec debita, sed ex causa permutationis cum permutantibus dumtaxat. Simpliciter vero vacantia beneficia, hujusmodi personis idoneis per ipsos ordinarios libere conferri possint.

De reservationibus sublatis.

TITVLVS VIII.

VOLVMVS quoque & ordinamus quod in regno, Delphinatu & comitatu prædictis, de cetero non dentur aliquæ gratiæ expectativæ ac speciales vel generales reservationes ad vacatura beneficia, per nos & sedem prædictam non fiant, & si de facto per importunitatem aut alias a nobis & successoribus nostris & sede prædicta emanaverint, illas irritas & inanes esse decernimus.

De canonicis ad effectum creandis.

TITVLVS IX.

IN cathedralibus tamen metropolitanis & collegiatis ecclesiis in quarum statutis caveretur expresse, quod nullus ibidem dignitatem, personatum, administrationem vel officium obtinere possit, nisi in illis actu canonicus existat, canonicos ad effectum dumtaxat inibi obtinendi dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi & non consequendi primam præbendam vacaturam creare posse intendimus.

De collationibus, & primo de præbenda præceptoriali.

TITVLVS X.

STATVIMVS insuper quod ordinarius collator in unaquaque cathedrali ac etiam metropolitana ecclesia canonicatū & prębendam theologalem inibi consistentem, conferre teneatur uni magistro seu licentiato aut bacalario formato in theologia qui per decennium in universitate studii generalis privilegiata studuerit, ac onus residentiæ, lecturæ & prędicationis actu subire voluerit. quique bis aut semel ad minus per singulas hebdomadas impedimento cessante legitimo legere debeat, & quotiens ipsum in hujusmodi lectura deficere contigerit ad arbitrium capituli per substractionem distributionum totius hebdomadæ puniri possit. Et si residentiam deseruerit, de illa alteri provideri debeat. Et ut liberius studio vacare possit, etiam si absens fuerit a divinis, habeatur pro præsente, ita ut nihil perdat.

De graduatis, nominatis & simplicibus.

TITVLVS XI.

PRÆFATIQVE ordinarii collatores seu patroni ecclesiastici quicumque fuerint ultra dictam præbendam theologalem, quam ut præfertur, qualificato conferre tenentur, tertiam partem omnium dignitatum, personatuum, administrationum & officiorum ceterorumque beneficiorum ecclesiasticorum ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem quomodolibet spectantium, viris literatis, graduatis, & per universitates nominatis hoc modo videlicet:

In primo mense post præsentium acceptationem & earumdem publicationem prefati ordinarii collatores, dignitates, personatus, administrationes & officia ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem, seu quamvis aliam dispositionem, ut præfertur, spectantia, graduatis hujusmodi qui literas suorum graduum cum tempore studii debite insinuaverint, conferre teneantur. Beneficia vero quæ in duobus sequentibus mensibus vacare contigerit, illa juxta juris communis dispositionem, personis idoneis libere conferre seu personas idoneas ad illa præsentare. Beneficia autem quæ in quarto mense, vacare contigerit viris graduatis per universitatem nominatis, qui gradus & nominationis literas cum studii tempore debite insinuaverint, conferre seu præsentare teneantur. Beneficia vero quæ in quinto & sexto mensibus vacare contigerit, simili modo personis idoneis libere conferre, seu personas ad illa præsentare possint. Beneficia autem quæ septimo mense vacare contigerit, graduatis qui simili modo literas gradus cum tempore studii debite insinuaverint conferre teneantur. Beneficia vero quæ octavo & nono mensibus vacare contigerit pari modo personis idoneis conferre seu personas idoneas ad illa præsentare teneantur. Beneficia autem quæ in mense decimo vacare contigerit graduatis nominatis, qui gradus & nominationis literas cum tempore studii debite insinuaverint, per eosdem ordinarios conferri seu ipsi ad illa præsentari debeant. Beneficia autem quæ undecimo & duodecimo mensibus vacare contigerit per eosdem ordinarios personis idoneis juxta juris communis dispositionem conferri seu ipsi ad illa præsentari debeant.

Decretum irritans in favorem graduatorum.

TILVLVS XII.

SIQVIS vero cujuscumque status etiam si cardinalatus, patriarchalis, archiepiscopalis, aut pontificalis, vel alterius cujuslibet dignitatis, contra prædictum ordinem & qualificationes superius ordinatas, de dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis, seu quibusvis aliis beneficiis ecclesiasticis hujusmodi aliter quam modo prædicto disposuerit, dispositiones ipsæ sint ipso jure nullæ, collationesque & provisiones ac dispositiones illorum ad immediatum superiorem devolvantur, qui eisdem personis modo præmisso qualificatis providere teneatur. Et si contravenerit, ad alium superiorem devolvatur provisio & præsentatio hujusmodi gradatim, donec ad sedem apostolicam fiat devolutio.

De tempore studii.

TITVLVS XIII.

PRÆTEREA volumus quod collatores ordinarii & patroni ecclesiastici præfati qui dignitates, personatus, administrationes & officia ac beneficia in mensibus graduatis & nominatis assignatis vacantia, illis graduatis simplicibus aut nominatis illa conferre, aut ad illa eos duntaxat præsentare teneantur, qui per tempus competens in universitate famosa studuerint. Tempus autem competens decennium in magistris seu licentiatis aut bacalariis in theologia: septennium vero in doctoribus seu licentiatis in jure canonico, civili, aut medicina: quinquennium autem in magistris seu licentiatis in artibus cum rigore examinis a logicalibus inclusive,

sarum expressione, quæ etiam de illis legitime, alias quam per juramentum coram judicibus a sede apostolica deputandis, constare debeat: processus autem contra præmissa attentatos, nullos & irritos esse volumus, ac rescripta contra præmissa impetrantes in expensis, damnis & interesse condemnari debere decernimus, atque declaramus. Sanctæ vero Romanæ ecclesiæ cardinales, qui pro universali ecclesia continue laborant, necnon dictæ sedis officiales, officia sua actu excercentes, sub præsenti decreto non intendimus comprehendi.

Vt infra biennium lis beneficialis terminetur.

TITVLVS XXVI.

STATVIMVS etiam & ordinamus, quod judices, causas quæ in partibus terminari debent, coram eis pro tempore pendentes, sub pœna excommunicationis & privationis beneficiorum per eos obtentorum, eo ipso incurrenda, infra biennium terminare debeant: pars vero diffugiens, & expeditionem ipsius causæ malitiose impediens, gravissime per eosdem judices mulctetur: etiam usque ad privationem juris in hujusmodi processu prætensi, si eis visum fuerit, super quo eorum conscientias oneramus.

A secunda interlocutoria, & tertia diffinitiva non provocetur.

TITVLVS XXVII.

AB interlocutoriis autem secundo: a diffinitivis vero tertio provocare non licere decernimus: sed volumus secundam sententiam interlocutoriam conformem, & tertiam diffinitivam etiam conformem, omni mora cessante, executioni debite demandari debere, quacumque appellatione interposita non obstante.

De pacificis possessoribus.

TITVLVS XXVIII.

STATVIMVS quoque quod quicumque dummodo non sit violentus, sed habens coloratum titulum, pacifice & sine lite prælaturam, dignitatem, personatum, administrationem vel officium, seu quodcumque beneficium ecclesiasticum, triennio proximo hactenus, vel pro tempore possederit, seu possidebit in petitorio vel possessorio, a quoquam etiam ratione juris noviter reperti molestari nequeat, præterquam pretextu hostilitatis, aut alterius legitimi impedimenti, de quo protestari & illud juxta concilium Viennense intimari debeat. Lis autem, hoc casu, quo ad futuras controversias intelligatur, si ad executionem citationis, jurisque sui in judicio exhibitionem, aut terminorum omnium observationem processum fuerit. Monemus etiam ordinarios ut diligenter inquirant, ne quis sine titulo beneficium possideat, & si quem beneficium sine titulo possidere repererint, declarent, illi jus non competere, cujusvis temporis detentione non obstante, de ipsoque beneficio possit illi, dummodo non sit intrusus, vel violentus, aut alias indignus, vel alteri idoneo provideri.

De publicis concubinariis.

TITVLVS XXIX.

ET insuper statuimus, quod quicumque clericus cujuscumque conditionis, status, religionis, dignitatis, etiam si pontificalis vel alterius præeminentiæ fuerit, qui præsentium notitiam, quam habere præsumatur, post duos menses, post earumdem præsentium publicationem, in ecclesiis cathedralibus factam, quam ipsi diœcesani omnino facere teneantur, postquam præsentes ad eorum notitiam pervenerint, fuerit publicus, concubinarius a perceptione fructuum omnium beneficiorum suorum trium mensium spatio sit ipso facto suspensus: quos suus superior in fabricam vel aliam evidentem ecclesiarum utilitatem, ex quibus ii fructus percipiuntur, convertat, necnon hujusmodi publicum concubinarium, ut primum talem esse noverit, mox suus superior monere teneatur, ut infra brevissimum terminum, concubinam dimittat: & si illam non dimiserit, vel dimissam aut aliam publice resumpserit, jubemus ut ipsum omnibus suis beneficiis omnino privet. Et nihilominus ii publici concubinarii, usquequo cum eis per suos superiores, post ipsarum concubinarum dimissionem manifestamque vitæ emendationem, fuerit dispensatum, ad susceptionem quorumcumque honorum, dignitatum, beneficiorum, officiorumve, sint inhabiles: qui si post dispensationem recidivo vomitu ad hujusmodi publicum concubinatum redierint, sine spe alicujus dispensationis ad prædicta prorsus inhabiles existent. Quodque si ii ad quos talium correctio pertinet, eos, ut prædictum est, punire neglexerint, eorum superiores tam in ipsos de neglectu, quam in illos pro concubinatu modis omnibus digna punitione animadvertant. In conciliis etiam provincialibus & synodalibus adversus tales punire negligentes, vel de hoc crimine diffamatos etiam per suspensionem, a collatione beneficiorum, vel alia condigna pœna severiter procedatur. Et si ii quorum destitutio ad nos & sedem prædictam spectat, per concilia provincialia; aut suos superiores propter concubinatum publicum reperiantur privatione digni, statim cum processu inquisitionis ad nos deferantur, eadem diligentia & inquisitio in quibuscumque generalibus capitulis etiam provincialibus, quo ad eos servetur, pœnis aliis contra prædictos & alios non publicos concubinarios a jure statutis in suo robore permansuris: publici autem intelligendi sunt, non solum ii, quorum concubinatus per sententiam aut confessionem in jure factam, seu per rei evidentiam, quæ nulla possit tergiversatione celari notorius est: sed etiam qui mulierem de incontinentia suspectam, & diffamatam tenent, & per suum superiorem admoniti, ipsam cum effectu non dimittunt. Quia vero in quibusdam regionibus nonnulli jurisdictionem ecclesiasticam habentes, pecuniarios quæstus a concubinariis percipere non erubescunt, patientes eos in tali fœditate sordescere, sub pœna maledictionis æternæ præcipimus, ne deinceps sub pacto, compositione, aut spe alterius quæstus, talia quovis modo tolerent, aut dissimulent: alioquin ultra præmissam negligentiæ pœnam, duplum ejus quod propterea acceperint restituere, & ad pios usus omnino convertere

De ecclesiis parochialibus in villis muratis.

TITVLVS XIX.

STATVIMVS quoque quod parochiales ecclesiæ in civitatibus aut villis muratis existentes, non nisi personis modo præmisso qualificatis, aut saltem qui per tres annos in theologia vel altero jurium studuerint, seu magistris in artibus, qui in aliqua universitate privilegiata studentes magisterii gradum adepti fuerint, conferantur.

De universitatum nominationibus.

TITVLVS XX.

MONEMVS autem præfati regni universitates sub pœna privationis omnium & singulorum privilegiorum a nobis & sede apostolica obtentorum, ne collatoribus seu patronis ecclesiasticis habeant aliquos nominare, nisi eos qui secundum præfata tempora studuerint, & secundum dictarum universitatum statuta ad gradus, & non per saltum promoti fuerint, quod si secus fecerint ultra nullitatis pœnam quam in præfatarum nominationum literis declaramus, nominandi privilegio ad tempus secundum culpæ qualitatem suspendemus.

De patronis a graduatis non molestandis.

TITVLVS XXI.

SI quis autem graduatorum aut nominatorum in mensibus deputatis, a collatoribus ordinariis aut patronis ecclesiasticis beneficium vacans in vim gradus aut nominationis petierit, & collatorem ordinarium in vim præfati gradus aut nominationis in processu posuerit, & taliter molestaverit, illum ultra expensarum, damnorum & interesse condemnationem, a fructibus sui gradus & nominationis privandum esse decernimus. Eodemque vinculo collatores ordinarios & patronos ecclesiasticos quibus graduati & nominati, debite ut supra qualificati suos gradus & nominationis literas insinuaverint, astringimus ut beneficia ad eorum collationem vel præsentationem spectantia, in mensibus graduatorum, simplicium & nominatorum vacantia, stantibus præfatis graduatis aut nominatis debite qualificatis, illa prosequentibus, aliis quam graduatis aut nominatis non conferant, sub pœna suspensionis potestatis conferendi beneficia in octo mensibus illo anno ad collationem eorum ac præsentationem liberam spectantibus.

De mandatis apostolicis.

TITVLVS XXII.

STATVIMVS & ordinamus quod quilibet Romanus pontifex semel dumtaxat tempore sui pontificatus, literas in forma mandati juxta formam inferius annotatam dare possit. Hoc modo videlicet, Vnum collatorem habentem collationem decem beneficiorum in uno, habentem autem collationem quinquaginta beneficiorum, & ultra in duobus beneficiis dumtaxat gravare possit: ita tamen quod in eadem ecclesia cathedrali vel collegiata, collatorem unum pro tempore in duabus præbendis non gravet, & ut obvietur litibus quæ occasione

A literarum, mandatorum hujusmodi oriri possent, mandata hujusmodi sub forma quæ est inferius annotata dari volumus, quam ad perpetuam rei memoriam in cancellaria apostolica publicari, & in illius quinterno registrari mandamus: declarantes prosequentes hujusmodi mandata quo ad beneficia sub illis comprehensa, ordinariis collatoribus & graduatis simplicibus & nominatis præferendos esse. Nosque & successores nostros jure præventionis dignitates, personatus, administrationes, & officia, ceteraque beneficia ecclesiastica sæcularia & quorumvis ordinum regularia, quæcumque & quomodocumque qualificata, tam in mensibus gratuatis simplicibus & nominatis quam ordinariis collatoribus præfatis assignatis vacantia, ac etiam sub dictis mandatis comprehensa libere conferre. Statuimus insuper quod in provisionibus quas personis quibusvis de beneficiis vacantibus, seu certo modo vacaturis, per nos & successores nostros ad sedem prædictam etiam motu proprio, etiam promotis ad ecclesias cathedrales & metropolitanas ac monasteria ut obtenta per eos beneficia retinere possint fieri contigerit, illorum verus annuus per florenos aut ducatos auri de camera aut libras Turonenses seu alterius monetæ valor secundum communem æstimationem exprimi debeat. Alioquin gratiæ ipsæ sint ipso jure nullæ.

De causis.

TITVLVS XXIII.

STATVIMVS quoque & ordinamus quod in regno, Delphinatu & comitatu prædictis omnes & singulæ causæ, exceptis majoribus in jure expresse denominatis, apud illos judices in partibus, qui de jure aut consuetudine præscripta vel privilegio illarum cognitionem habent, terminari & finiri debeant.

De frivolis appellationibus.

TITVLVS XXIV.

ET ne sub umbra appellationum, quæ nimium & nonnunquam frivole interponi consueverunt, atque etiam in eadem instantia ad prorogationem litium sæpe multiplicari, injustis vexationibus materia præbeatur, volumus quod si quis offensus, coram suo judice justitiæ complementum habere non possit, ad immediatum superiorem per appellationem recursum habeat, nec ad aliquem superiorem etiam ad nos & successores nostros vel sedem prædictam, omisso medio: nec a gravamine in quacumque instantia ante diffinitivã sententiam quomodo libet appelletur, nisi forsitan tale gravamen extiterit, quod in diffinitiva reparari nequiret, & eo casu non nisi ad immediatum superiorem liceat appellari.

De exemptorum appellationibus.

TITVLVS XXV.

SI quis vero immediate subjectus sedi apostolicæ ad eamdem sedem duxerit appellandum, causa committatur in partibus per rescriptum usque ad finem litis, videlicet usque ad tertiam sententiam conformem inclusive, si ab illis appellari contigerit, nisi propter defectum denegatæ justitiæ aut justum metum: & tunc committi debeat in partibus convicinis, & cum cau-

sarum

A manæ ecclesiæ cardinales, in quibusvis causis super præmissis vel eorum aliquo pro tempore motis judicari, diffiniri, & sententiari debere, sublata eis aliter sententiandi & diffiniendi omnimoda facultate & auctoritate, necnon irritum & inane quicquid secus super his vel eorum aliquo a quoquam quavis auctoritate etiam per nos & successores nostros præfatos scienter vel ignoranter contigerit attētari decernimus. Volumus autem quod si præfatus rex præsentes literas ac omnia & singula in eis contenta, quæ in prima futura sessione præsentis concilii Lateranensis approbari & confirmari facere promittimus intra sex menses a die approbationis & confirmationis hujusmodi computandos, non approbaverit & B ratificaverit, & ea perpetuis futuris temporibus in regno suo, & omnibus aliis locis & dominiis dicti regni per omnes prælatos & alias etiam ecclesiasticas personas ac curias parlamenti, acceptari, legi, publicari, jurari, & registrari, ad instar aliarum constitutionum regiarum & de acceptatione, lectione, publicatione, juramento & registratione prædictis, infra prædictum tempus per omnium & singulorum supradictorum patentes literas, aut authenticas scripturas nobis non transmiserit, aut nuntio nostro apud ipsum regem existenti, per eum ad nos mittendas non consignaverit: Et deinde singulis annis etiam legi prout aliæ ipsius Francisci regis constitutiones & C ordinationes, quæ in viridi sunt observantia observari debent, inviolabiliter observari cum effectu non fecerit, præsentes literæ & inde secuta quæcumque sint, cassa & nulla, nulliusque roboris vel momenti, & cum omnium quæ in regno, Delphinatu & comitatu prædictis agantur notitiam non habeamus, consuetudines, statuta seu usus libertati ecclesiasticæ & auctoritati sedis apostolicæ quomodolibet præjudicantia, si qua in regno, Delphinatu & comitatu prædictis alias quam in præmissis existant, non intendimus nobis & eidem sedi in aliquo præjudicare, seu illa tacite vel expresse quomodolibet approbare. Et nihilominus præfato Francisco, & tempore existenti D Francorum regi, in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus per se vel alium seu alios in dignitate ecclesiastica constitutos, præsentes literas ac omnia & singula in eis contenta quando & quotiens opus fuerit publicari & ea inviolabiliter observari faciat. Contradictores cujuscumque dignitatis & præeminentiæ fuerint per censuras ecclesiasticas & pecuniarias pœnas aliaque juris & facti quęvis opportuna remedia appellatione qualibet omnino postposita compescendo. Non obstantibus omnibus supradictis, aut si aliquibus communiter vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas non facientes plenam & expres- E sam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem.

Forma mandati apostolici.

TITULUS XXXIV.

LEO episcopus servorum Dei, venerabili fratri episcopo N. & dilectis filiis, capitulo singulisque canonicis ecclesiæ N. salutem & apostolicam benedictionem. Vitæ ac morum honestas, aliaque laudabilia probitatis & virtutum merita: super quibus dilectus filius N. apud nos fide digno commendatur testimonio, nos inducunt ut sibi reddamur ad gratiam liberales. Hinc est quod nos cupientes ut idem N. juxta illius quæ per fœlicis recordationis Gregorium papam IX. prædecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem directa extitit, quæ incipit, Mandatum, & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda aut dignitate, personatu, administratione vel officio vestræ vel alterius ecclesiæ aut alio beneficio cum cura vel sine cura, etiam si parochialis ecclesia vel ejus perpetua vicaria aut capella sive perpetua capellania ad vestram collationem, nominationem seu præsentationem & aliam quamcūque dispositionem provideri possit, ac volentes præfato N. præmissorum meritorum suorum intuitu gratiam facere specialem, ipsumque a quibusvis excommunicationis, suspensionis & interdicti, aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris & pœnis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existit, ad effectum præsentium dumtaxat consequendum, harum serie absolventes & absolutum fore censentes. Necnon omnia & singula beneficia ecclesiastica cum cura & sine cura quæ præfatus N. etiam ex quibusvis apostolicis dispensationibus obtinet & expectat, ac in quibus & ad quæ jus sibi quomodolibet competit, quæcumque, quodcumque & qualiacumque sint eorumque fructuum, reddituum & proventuum veros annuos valores ac hujusmodi dispensationum tenores præsentibus pro expressis habentes, motu proprio, non ad ipsius N. vel alterius pro eo nobis super hoc oblatæ petitionis instantiam, sed de nostra mera liberalitate, discretioni vestræ per apostolica scripta mandamus, quatenus si vobis pro alio non scripserimus qui simile mandatum aut similem gratiam prosequatur, canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium vestræ vel alterius ecclesiæ, aut aliud beneficium ecclesiasticum cum cura vel sine cura, etiam si parochialis ecclesia vel ejus perpetua vicaria aut capella, vel perpetua capellania fuerit, ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem seu quamvis aliam dispositionem, pertinentem, etiamsi dignitati, personatui, administrationi vel officio hujusmodi cura immineat animarum, dummodo talis dignitas electiva non existat, cum creatione in canonicum vestræ vel alterius ecclesiæ, & si in ea statuto & privilegio expresse caveatur quod nulli de dignitate, personatu, administratione vel officio provideri possit, nisi cum effectu illius ecclesiæ canonicus existat, canonicatum hujusmodi ecclesiæ cum plenitudine juris canonici, & non obstante de certo canonicorum numero ad effectum hujusmodi dignitatem, personatum, administrationem vel officium dumtaxat, & non alias, auctoritate apostolica, tenore præsentium conferimus, & de illo etiam providemus, si quem, quam, vel quod post mensem postquam præsentes literæ vobis præsentatæ fuerint, extra Romanam curiam vacare contigerit, cum plenitudine juris canonici ac omnibus juribus & pertinentiis suis, eidem N. conferatis, & de illo aut illa provideatis, seu ipsum ad illum, illam, vel illud præsentetis aut nominetis: ipsumque N. in canonicum & in fratrem vestræ vel alterius ecclesiæ ad effectum tantum obtinendi dignitatem, personatum, administrationem vel officium hujusmodi

vertere teneantur, & compellantur. Ipsas autem concubinas, aut suspectas prælati omnibus modis curent a suis subditis per auxilium etiam & brachii sæcularis invocationem, si opus fuerit, penitus arcere. Qui etiam filios ex tali concubinatu procreatos apud patres suos cohabitare non permittant. Iubemus insuper quod in prædictis synodis & capitulis præmissa publicentur, & ut quilibet suos subditos ad ipsarum concubinarum dimissionem moneant diligenter. Injungimus præterea omnibus sæcularibus viris, etiam si regali præfulgeant dignitate, ne ullum, qualecumque inferant impedimentum, quocumque quæsito colore, prælatis, qui ratione officii sui, adversus subditos suos pro hujusmodi concubinatu & aliis casibus, sibi a jure permissis procedunt. Et cum omne fornicationis crimen lege divina prohibitum sit, & sub pœna peccati mortalis necessario evitandum, monemus omnes laicos tam uxoratos quam solutos, ut similiter a concubinatu abstineant: nimis enim reprehensibilis est, qui uxorem habet & ad aliam uxorem accedit. Qui vero solutus est, si continere nolit, juxta apostoli consilium uxorem ducat: pro hujusmodi autem divini observantia præcepti, ii, ad quos pertinet, tam salutaribus monitis quam aliis canonicis remediis omni studio laborent.

De excommunicatis non vitandis.

TITVLVS XXX.

STATVIMVS insuper quod ad vitandum scandala, & multa pericula, subveniendumque conscientiis timoratis, quod nemo deinceps a communicatione alicujus in sacramentorum administratione vel receptione, aut aliis quibuscumque divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, seu suspensionis, aut prohibitionis ab homine, vel a jure generaliter promulgatæ teneatur abstinere, vel aliquem vitare, vel interdictum ecclesiasticum observare, nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura hujusmodi fuerit, vel contra personam, collegium, universitatem, ecclesiam, aut locum, certum aut certam, a judice publicata & denuntiata specialiter & expresse, aut notorie in excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari, eum a communione illius abstinere nolumus juxta canonicas sanctiones: per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos, interdictos seu prohibitos non intendimus in aliquo relevare, neque eis quomodolibet suffragari.

De interdictis non leviter ponendis.

TITVLVS XXXI.

ET quoniam ex indiscreta interdictorum promulgatione multa consueverunt scandala evenire. Statuimus quod nulla civitas, oppidum, castrum, villa, aut locus ecclesiastico supponi possit interdicto, nisi ex causa seu culpa ipsorum locorum, aut domini, seu rectoris, vel officialium. Propter culpam autem seu causam alterius cujuscumque privatæ personæ hujusmodi loca interdici nequaquam possint auctoritate quacumque ordinaria, vel delegata, nisi talis persona prius fuerit excommunicata, ac

A denunciata, seu in ecclesia publicata: aut domini, seu rectores, vel officiales ipsorum locorum auctoritate judicis requisiti hujusmodi personam excommunicatam infra biduum, inde cum effectu non ejecerint, aut ad satisfaciendum compulerint, qua etiam post biduum ejecta, recedente vel satisfaciente, mox divina resumi possint, quod etiam in pendentibus locum habere decernimus.

De sublatione Clementinæ, Litteris.

TITVLVS XXXII.

B NECNON constitutionem de eorumdem fratrum nostrorum consilio editam, qua cum irritanti decreto statuimus, decrevimus & ordinavimus, quod extunc de cetero perpetuis futuris temporibus de cessione regiminis & administrationis ecclesiarum & monasteriorum facta per eos qui ecclesiis & monasteriis ipsis præerant, seu illam administrationem, seu commendam, aut ut aliis unita aut alias obtinebant, seu resignatione aliorum quorumcumque beneficiorum ecclesiasticorum, seu cessione juris in eis vel ad ea quomodolibet competentis, aut privationis vel dispositionis, aut censurarum fulminatione, etiam in literis apostolicis a nobis & sede apostolica, etiam motu proprio pro C tempore emanatis, quæ in manibus Romani pontificis factæ dicuntur, contentis (etiamsi super illis narratis fundaretur intentio, constare & apparere deberet per publica instrumenta vel documenta authentica) alioquin tam in judicio quam extra, illud narrativis & assertionibus hujusmodi in præjudicium tertii minime stari, nec ex illis alicui præjudicium afferri deberet, nisi de hujusmodi narrativa & assertione etiam in literis apostolicis facta altero ex præmissis modis doceretur, innovamus illamque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari mandamus.

De perpetua stabilitate concordatorum.

D TITVLVS XXXIII.

ET quia ad supradictam concordiam cum præfato Francisco rege ob illius sinceram devotionem quam erga nos & sedem prædictam, cum ad præstandam nobis reverentiam & filialem obedientiam ad civitatem nostram Bononiæ personaliter venire dignatus est, consentimus, illamque inviolabiliter observari desideramus. Illam veri contractus & obligationis inter nos & sedem apostolicam prædictam ex una & præfatum regem & regnum suum ex altera partibus legitime initi, vim & robur obtinere, ac illi & præsentibus in aliqua sui parte per quascumque literas & gratias per nos & E successores nostros desuper concedendas derogari, clausulamque cum earumdem derogatione præsentium latissime extendenda, ac quod eædem præsentes literæ & earum tenor pro expressis habeantur in quibusvis supplicationibus pro tempore signatis appositam, nihil penitus operari, & illius vigore in literis apostolicis super ipsius supplicationibus conficiendis quicquam, per quod præsentibus aut alicui particulæ de contentis in eis derogaretur seu derogari videretur, narrari non possit: & sic per quoscumque judices & commissarios etiam causarum dicti palatii apostolici auditores & præfatæ Ro-

approbante concilio approbatas & innovatas, A qua ſtatutæ & ordinatæ fuerunt, licet ad earumdem literarum ſubſiſtentiam & validitatem alia approbatione non indigerent. Ad abundantiorem tamen cautelam ut eo tenacius obſerventur & difficilius tollantur quo tantorum patrum fuerint majore approbatione munitæ; literas prædictas cum omnibus & ſingulis ſtatutis, ordinationibus, decretis, diffinitionibus, pactis, conventionibus, promiſſione, voluntate ac pœnis, inhibitione aliiſque omnibus & ſingulis clauſulis in eis contentis: illa præſertim qua volumus, quod ſi præfatus Franciſcus rex ſupradictas literas ac omnia & ſingula in eis contenta intra ſex menſes a data præſentium computandos, non approbaret & ratificaret & ea B perpetuis futuris temporibus in regno ſuo & aliis locis & dominiis dicti regni, per omnes prælatos & alias eccleſiaſticas perſonas ac curias parlamentorum, acceptari, legi, publicari, jurari & regiſtrari ad inſtar aliarum conſtitutionum regiarum: & de acceptatione, lectione, publicatione, juramento & regiſtratione prædictis, intra prædictum tempus per omnium & ſingulorum ſupradictorum patentes literas aut authenticas ſcripturas nobis non tranſmitteret, aut nuntio noſtro apud ipſum regem exiſtenti, per eum ad nos deſtinandas non conſignaret: & deinde ſingulis annis etiam legi, prout aliæ ipſius Franciſci regis conſtitutiones & ordinationes, C quæ in viridi ſunt obſervantia, obſervari debent, inviolabiliter obſervari cum effectu non fecerit, literæ ipſæ & inde ſecuta, quæcumque eſſent caſſa & nulla, nulliuſque roboris, vel momenti ſacro Lateranenſi concilio approbante, apoſtolica auctoritate, & poteſtatis plenitudine approbamus & innovamus, eaſque inviolabiliter & irrefragabiliter obſervari & cuſtodiri mandamus, roburque perpetuæ firmitatis in eventum dictarum approbationis & ratificationis, & non aliter nec alio modo obtinere, omneſque in dictis literis comprehenſos, ad ipſarum literarum in eis expreſſorum obſervationem, ſub cenſuris & pœnis ac aliis in eis con- D tentis, juxta earumdem literarum tenorem & formam teneri & obligatos eſſe decernimus & declaramus, non obſtantibus conſtitutionibus apoſtolicis, ac omnibus illis quæ in dictis literis non obſtare volumus ceteriſque contrariis quibuſcumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ approbationis, innovationis, mandati, decreti & declarationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum.

Datum Romæ in publica ſeſſione in Lateranenſi ſacroſancta baſilica ſolenniter celebrata. E Anno incarnationis dominicæ milleſimo quingenteſimo ſextodecimo, quartodecimo Kalendas Ianuarii, pontificatus noſtri anno quarto. Sic ſignatum, viſa Ie. Salvi. Bembus. Io. de Madrigal. Et in dorſo regiſtrata apud me Bembum.

Sequuntur literæ patentes regiæ pro acceptatione concordatorum.

TITVLVS XXXVIII.

QVOCIRCA dilectis & fidelibus conſiliariis noſtris ad præſens tenentibus & qui in futurum noſtra tenebunt parlamenta, omnibuſque juſtitiariis regni noſtri & Delphinatus ac comitatus noſtrorum, ceteriſque officiariis, & ſubditis noſtris, & eorum cuilibet prout ad eum pertinuerit, mandamus, diſtrictius injungentes, quatenus omnia præmiſſa & ſingula teneant, cuſtodiant & conſervent in ſua roboris plenaria firmitate. Et in cauſis quibuſcumque occaſione præmiſſorum de cetero orituris & emerſuris, ſecundum liberationes & concluſiones præſcriptas judicent, pronuntient & ſententient, atque ab omnibus ſubditis & incolis noſtrorum regni, Delphinatus ac comitatus inviolabiliter faciant in omnibus & per omnia obſervari, prædictas perſonas eccleſiaſticas & ſæculares ac earum quamlibet in omnibus & ſingulis ſuperius expreſſis, ab omni turbatione, violentia, impreſſione, moleſtatione, vexatione, damno & impedimento tueantur, protegant pariter & defendant. Omnes & quaſcumque perſonas cujuſvis conditionis ac ſtatus fuerint contra facientes aut venientes taliter puniendo, quod in poſterum ceteris cedat in exemplum, quoniam ſic fieri volumus & jubemus per præſentes. In cujus rei teſtimonium ſigillum noſtrum præſentibus literis duximus apponendum. Datum Pariſiis die XIII. menſis Maii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo: & regni noſtri tertio. Sic ſignatum ſupra plicam. Per regem, dominis ducibus Alenconii, Borbonii & Vindocinenſi, vobis dominis d'Orval, de la Trimoille, de Boyii magno magiſtro, baſtardo Sabaudiæ, de la Palice & de Chaſtillon, mareſchalibus Franciæ & aliis præſentibus. Robertet.

Areſtum verificationis parlamenti.

LECTA, publicata & regiſtrata ex ordinatione & de præcepto domini noſtri regis reiteratis vicibus facto in præſentia domini de Trimolia primi cambellani dicti domini noſtri regis, ad hoc per eum ſpecialiter miſſi Pariſius in parlamento XXII. die Martii, anno domini milleſimo quingenteſimo decimoſeptimo. Sic ſignatum, Pichon.

De prorogatione obtinenda, ad verum valorem beneficiorum exprimendum, ſive ut alii editio habet: *De prorogatione ad approbandum concordata tam a prælatis regni quam ab aliis perſonis.*

TITVLVS XXXIX.

FRANCISCVS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux & Genuæ dominus, univerſis præſentes literas inſpecturis ſalutem. Cum urgenti neceſſitate, evidentique commodo & utilitate reipublicæ regni noſtri ducti ad evitanda majora pericula quæ ex revocatione pragmaticæ in futurum eventura cernebamus, ſive illi revocationi obediretur, ſive non obediretur, quæ unicuique recte ſentienti latiſſime conſtare poſſunt, certa inverimus cum ſancta ſede apoſtolica concordata, in quibus inter cetera cautum eſt, quod infra ſex menſium ſpatium illa publicari & regiſtrari, necnon jurari in curiis noſtris parlamentorum efficeremus, eccleſiamque Gallicanam illis conſentire, alias nullius eſſent momenti, quæ nullatenus ob brevitatem temporis aliis etiam urgentibus negotiis occupati perficere valuimus: idcirco ne in rete

(quod

jusmodi recipiatis, stallum sibi in choro & locum in capitulo, cum plenitudine juris canonici assignetis, inducentes eumdem N. vel procuratorem ejus nomine, in corporalem possessionem canonicatus & præbendæ aut dignitatis, personatus, administrationis vel officii seu beneficii hujusmodi, juriumque & pertinentiarum universorum prædictorum.: defendentesque inductum, ac facientes N. vel pro eo procuratorem prædictum ad præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium seu beneficium hujusmodi quodcumque fuerit, ut moris est, admitti, sibique de illius vel illorum fructibus, redditibus, proventibus, juribus & obventionibus universis integre responderi, non obstante forsan ut supra de certo canonicorum numero & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis ac dictæ vestræ vel alterius ecclesiæ juramento confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis statutis & consuetudinibus contrariis quibuscumque, aut si vobis ab apostolica sit sede indultum, quod ad receptionem vel provisionem alicujus minime teneamini, quodque de canonicatibus & præbendis seu dignitatibus, personatibus, administrationibus vel officiis vestræ vel alterius ecclesiæ aut aliis beneficiis ecclesiasticis quibuscumque ad vestram collationem, provisionem, præsentationem, nominationem seu quamvis aliam dispositionem communiter vel divisim pertinentibus, nulli valeat provideri per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem, & qualibet alia dictæ sedis indulgentia generali, vel speciali, cujuscumque tenoris existat: per quam præsentibus non expressam vel totaliter non insertam effectus gratiæ impediri valeat quomodolibet vel differri, & de qua cujusque toto tenore habenda sit in nostris literis mentio specialis, seu si dictus N. præsens non fuerit ad præstandum de observandis statutis & consuetudinibus vestræ vel alterius ecclesiæ solitum juramentum dummodo in absentia sua per procuratorem idoneum, & cum ad ecclesiam ipsam accesserit corporaliter illud præstet. Datum, &c.

De literis in executione mandatorum.

TITULUS XXXV.

Simili modo. Leo, &c.

DILECTIS filiis N. & N. ac N. officialibus salutem & apostolicam benedictionem. Hodie cupientes ut dilecto filio N. clerico diœcesis juxta illius quæ olim per fœlicis recordationis Gregorium papam IX. prædecessorem nostrum ad tunc episcopum Noviomensem directa extitit, quæ incipit, Mandatum, & aliarum duarum illam immediate sequentium decretalium formas, de canonicatu & præbenda aut dignitate, personatu, administratione vel officio ecclesiæ N. aut alio beneficio ecclesiastico, cum cura vel sine cura provideri, motu proprio, venerabili fratri nostro episcopo N. & dilectis filiis, capitulo, singulisque canonicis ecclesiæ N. per alias literas nostras mandavimus, quatenus si eis communiter vel divisim pro alio non scripsissemus qui simile mandatum aut similem gratiam prosequeretur, eidem N. canonicatum & præbendam, aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium aut beneficium ecclesiasticum ad eorum collationem, provisionem, præsentationem seu quamvis aliam dispositionem communiter vel divisim pertinens, si quem, quam vel quod post mensem post præsentationem earumdem literarum vacare contingeret, cum plenitudine juris canonici ac omnibus juribus & pertinentiis suis prout ad eos communiter vel divisim pertineret, conferrent & assignarent: aut eum ad illa præsentarent, eligerent, nominarent, seu de illis providerent prout in eisdem literis plenius continetur. Quocirca discretioni vestræ per apostolica scripta motu simili mandamus quatenus vos vel duo aut unus vestrum, per vos vel alium seu alios, si episcopus, capitulum, & canonici prædicti canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum & administrationem vel officium, aut beneficium hujusmodi eidem N. conferre & assignare ac de illis etiam providere recusaverint, seu distulerint, aut negligentes fuerint, canonicatum & præbendam aut dignitatem, personatum, administrationem vel officium seu beneficium hujusmodi cum plenitudine juris canonici ac omnibus juribus & pertinentiis supradictis eidem N. conferre & assignare, necnon eumdem N. ad illa, ut moris est, admittere, & in canonicum recipere, & in fratrem, stallo sibi in choro, & loco in capitulo assignatis, omniaque & singula alia in dictis literis contenta, alias juxta earumdem continentiam atque formam in omnibus & per omnia facere & exequi curetis, contradictores prout justitia suadebit ad hoc compescendo, non obstantibus omnibus quæ in dictis literis volumus non obstare. Datum, &c.

De mandatis apostolicis pro regularibus.

TITULUS XXXVI.

PRO regularibus autem similis forma illis conveniens detur.

Conclusio Concordatorum.

NULLI ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis, suspensionis, astrictionis, declarationis, præcepti, injunctionis, monitionis, innovationis, consensus, decreti, voluntatis, promissionis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sextodecimo: quintodecimo Kalendas Septembris: pontificatus nostri anno quarto.

Approbatio concilii generalis Lateranensis.

TITULUS XXXVII.

NOS igitur ut literæ ipsæ, quæ ob id præcipue editæ fuerunt, ut in corpore mystico sancta videlicet ecclesia, perpetua caritas & pax inviolata perdurent, & si qua membra dissentiant, ea commode suo reinserantur corpori, eo magis observentur, quo clarius constiterit ipsas literas ex matura & salubri deliberatione a nobis, dicto sacro Lateranensi approbante

nobis exposito, quod majestas tua propter varias occupationes quibus tunc implicitus eras, ac ex certis aliis rationabilibus causis infra dictum semestre, infra quod tunc adhuc existebas, in dictis literis contenta per prælatos & personas regni tui hujusmodi approbari facere commode non confidebat: Nos per alias nostras literas semestre prædictum, infra quod tunc adhuc existebas ad annum a data posteriorum literarum hujusmodi computandum prorogavimus, pariter & extendimus, prout in singulis literis prædictis plenius continetur. Cum autem, sicut exhibita nobis nuper pro parte tua petitio continebat, majestas tua literas priores prædictas, juxta voluntatem nostram prædictam approbavit, & confirmavit, & approbari facere intendebat, fecissetque, nisi a literarum priorum editione, ac tuis approbatione & confirmatione, ac earumdem priorum literarum publicatione hujusmodi temere appellatum fuisset. Et propterea nobis humiliter supplicari fecisti, ut annum prædictum, infra quem adhuc existis, ad alium annum prorogare de benignitate apostolica dignaremur. Nos itaque hujusmodi supplicationibus inclinati, annum prædictum, infra quem adhuc majestas tua existit, ad alium annum a fine primi anni hujusmodi computandum, authoritate apostolica tenore præsentium prorogamus pariter & extendimus, nonobstantibus præmissis, ac constitutionibus apostolicis, necnon omnibus illis, quæ in prioribus & posterioribus literis prædictis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1518. VI. Kalendas Iulii, pontificatus nostri anno sexto.

Quocirca dilectis & fidelibus consiliariis nostris curias nostras parlamenti tenentibus, necnon seneschallis, baillivis, præpositis, aliisque justitiariis & officiariis nostris harum serie mandamus & injungimus, quatenus has præsentes suis in registris registrent, ut si pro rebus & negotiis in dies occurrentibus, illis quis egere [n] habuerit, ex dictis registris illas extrahere possit & valeat. Cui extracto debito modo facto, talem fidem haberi volumus, ac si dictarum bullarum originale exhiberent. Nam sic nobis placet, & quatenus opus est, ex nostra certa scientia, & potestatis plenitudine, ita fore ordinamus. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum præsentibus literis duximus apponendum. Datum Baugiaci, die 25. mensis Octobris anno domini 1518. & regni nostri V. Per regem, Gedoyn.

[n] apud Rebuffum & alios mendose legitur, *agere*.

Prorogatio temporis. De annatis.

TITVLVS XLIII.

LEO episcopus servus servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Romanus pontifex, cui tot tantaque in spiritualibus & temporalibus providenda incumbunt, rerum & temporum qualitate pensata, nonnulla prout ad cunctorum clericorum beneficia ecclesiastica a sede apostolica pro tempore impetrantium commoda & utilitates, ac litibus & fraudibus obviandum oportere conspicit, salubriter ordinat & disponit. Nuper siquidem inter constitutiones ad laudem Dei & Christi fidelium pacem & quietem de fratrum nostrorum consilio cum carissimo in Christo filio nostro Francisco Francorum rege Christianissimo, matura deliberatione concor-

A datas, statuimus quod in provisionibus quas personis quibusvis regni Franciæ ac Delphinatus & comitatus Diensis & Valentinensis de beneficiis vacantibus, seu certo modo vacaturis per nos & successores nostros & sedem prædictam, etiam motu proprio, etiam promotis ad ecclesias cathedrales & metropolitanas & monasteria, ut obtenta per eos beneficia retinere possent, fieri contingeret, illorum verus annuus per florenos aut ducatos auri de camera, aut libras Turonenses, seu alterius monetæ, valor secundum communem æstimationem exprimi deberet: alioquin gratiæ ipsæ essent ipso jure nullæ. Cum autem contingeret personas regni & Delphinatus ac comitatus hujusmodi vacatione beneficiorum in locis remotis regni ac Delphinatus

B & comitatus eorumdem per obitum, pro tempore vacantia intellecta, eorum veri valoris notitiam habere non posse, & veri valoris hujusmodi notitia non habita ad illa a Romano pontifice impetrandum celerem nuntium, ad sedem prædictam destinare, & signaturam supplicationis super illorum impetratione cum facultate verum annuum valorem beneficiorum hujusmodi in literarum super hujusmodi supplicationibus expeditione augendi obtinere, & ad effectum possessionem beneficiorum hujusmodi assequendi, literas super hujusmodi impetrationibus, cum minus vera valoris beneficiorum eorumdem expressione expedire, & absque eorum culpa, di-

C ligentia & expensis pro impetratione hujusmodi obtinenda factis, & gratia eis a nobis concessa & illius effectu frustrari, ac per posteriores, qui nulla adhibita diligentia, cum expressione veri valoris, eadem beneficia a sede prædicta impetrarunt, excludi, ac desuper propterea molestari. Nos qui subditorum nostrorum commoda libenter procuramus, ac eos a litibus & expensis quantum cum domino possumus relevamus, motu proprio ac certa nostra scientia ac de apostolicæ potestatis plenitudine statuimus & ordinamus, quod de cætero perpetuis futuris temporibus impetrantes beneficia ecclesiastica in regno, Delphinatu & comitatu prædictis per obitum dumtaxat vacantia, si verum annuum valorem beneficiorum in

D literis apostolicis quæ super dictis beneficiis expeditæ fuerint, non expresserint infra annum, a die datæ literarum earumdem computandum, valorem ipsum male expressum corrigi per officiales, ad quos expeditio literarum hujusmodi pertinet, & correctiones literarum earumdem fieri consueverunt, petere; ipsique officiales ipsarum literarum expeditioni præsidentes, ad eorumdem impetrantium simplicem petitionem, valorem ipsorum ad verum annuum valorem juxta petentium voluntatem in eisdem literis reducere & corrigere; ipsique impetrantes pro augmento valoris expressi dumtaxat annatam cameræ apostolicæ solvere debeant & teneantur: decernentes quascumque impetrationes posteriores de dictis beneficiis, ratione non expressio-

E nis veri valoris hujusmodi infra dictum annum factas, nullius roboris vel momenti esse & pro infectis haberi debere. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum statuti, ordinationis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Siquis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis domini cæmillemsio quingen-

(quod verebamur) incideremus, & ne commodo, & utilitate dictorum concordatorum frustraremur, a sede apostolica post lapsum dicti spatii sex mensium unius anni prorogationem obtinuimus. Ceterum, cum in dictis concordatis inter cetera etiam caveretur, quod verus valor beneficiorum in illorum impetrationibus exprimendus sit, timendum erat ne ambitiosi sub prætextu veri valoris non expressi, jam dicta impetrarent beneficia. Igitur ut prædictis malitiis via præcluderetur, a sanctissimo domino nostro papa Leone decimo rescriptum obtinuimus, quo impetrationes prætextu veri valoris non expressi obtentę infra annum illius rescripti, in quo verus valor non fuisse expressus asseritur, nullius valoris ac momenti esse declararentur. Quarum bullarum seu rescriptorum tenor sequitur, & est talis.

De vero valore beneficiorum non exprimendo, vel ut in alia editione legitur: *Papa ad regis postulationem prorogat sex menses datos ad approbandum concordata ad annum a data petentium computandum.*

TITVLVS XL.

Leo episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Francisco Francorum regi Christianissimo salutem & apostolicam benedictionem. Dudum siquidem inter alia cum irritantis appositione decreti, statuimus & ordinavimus, quod ex tunc de cetero occurrentibus cathedralium & metropolitanarum ecclesiarum ac monasteriorum in regno Franciæ & Delphinatu ac comitatu Diensi & Valentinensi consistentium vacationibus, dilecti filii ecclesiarum, capitulorum & monasteriorum conventus ad electiones seu postulationes futurorum archiepiscoporum, episcoporum, ac abbatum, ecclesiarum & monasteriorum vacantium, pro tempore hujusmodi procedere non valerent, sed majestas tua ad ecclesias & monasteria hujusmodi sic vacantia, infra certum tunc expressi temporis spatium, nobis & pro tempore existenti Romano pontifici personas idoneas certo tunc expresso modo qualificatas, ad eamdem nominationem per nos & Romanum pontificem hujusmodi ecclesiis & monasteriis eisdem præficiendas nominare valeres: prout in nostris inde confectis literis, in quibus voluimus, quod si majestas tua, omnia in illis statuta, ordinata & contenta infra sex menses post tunc proximam futuram sessionem Lateranensis concilii tunc vigentis, non approbares & confirmares: & a prælatis ac aliis personis tunc expressis regni tui approbari non faceres, literæ ipsæ nullius essent roboris vel momenti plenius continetur. Cum autem sicut exhibita nobis pro parte tua petitio continebat, majestas tua propter varias occupationes quibus ad præsens implicitus existis, ac ex certis aliis rationabilibus causis infra dictum semestre, infra quod adhuc existis in dictis literis contenta per prælatos & personas regni tui hujusmodi approbari facere posse commode non confidat. Nos itaque tuis in hac parte supplicationibus inclinati, semestre prædictum infra quod adhuc existis ad annum a data præsentium computandum, auctoritate apostolica tenore præsentium prorogamus pariter & extendimus, Non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, necnon omnibus illis quæ voluimus in dictis literis non obstare. Ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ prorogationis & extensionis infringere, vel ei ausu temerario contraire: Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo decimoseptimo, Kalendis Iulii, pontificatus nostri anno quinto.

Altera prorogatio petitur ad annum a fine alterius computandum, eo quod propter varias occupationes non fuit concordatum approbatum, & receptum a regnicolis.

TITVLVS XLI.

Franciscus Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux, & Genuæ dominus, universis præsentes literas inspecturis, notum sit & manifestum, quod cum jamdudum a sancta sede apostolica certæ literæ apostolicæ per nos obtentæ fuissent, quibus semestre, infra quod nos ecclesia Gallicana approbare debebamus concordata inter sanctam sedem apostolicam & nos inita, per annum prorogatum extiterat: verum quia durante dicto anno, aliis occupati negotiis, dictam approbationem & confirmationem a prælatis & aliis personis ibidem expressis approbari, seu confirmari, minime fecerimus; idcirco alias literas apostolicas ab eadem sede obtinuimus, quibus annum jam dictum ad alium a fine illius computandum denuo prorogari fecimus prout in dictis literis (quarum tenor sequitur) plenius continetur.

Conceditur secundus annus a fine primi computandus ad hoc, ut concordata recipiantur & observentur a regnicolis.

TITVLVS XLII.

Leo episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Francisco Francorum regi Christianissimo, salutẽ & apostolicã benedictionem. Dudum siquidem inter alia, cum irritantis appositione decreti statuimus, & ordinavimus, quod ex tunc de cætero occurrentibus ecclesiarum cathedralium & metropolitanarum, ac monasteriorum in regno Franciæ & Delphinatu, ac comitatu Dien. & Valentin. consistentium vacationibus, dilecti filii ecclesiarum, capitula & monasteriorum conventus, ad electiones seu postulationes futurorum archiepiscoporum, episcoporum, ac abbatum ecclesiarum & monasteriorum vacantium pro tempore hujusmodi procedere non valerent. Sed majestas tua ad ecclesias & monasteria hujusmodi sic vacantia infra certum tunc expressi temporis spatium nobis, & tempore existenti Rom. pontifici personas idoneas certo tunc expresso modo qualificatas, ad eamdem nominationem, per nos & Romanum pontificem hujusmodi ecclesiis & monasteriis eisdem præficiendas nominare valeret: ac voluimus quod si majestas tua omnia in illis statuta, ordinata, conventa, infra sex menses, post tunc proximam futuram sessionem Lateranensis concilii tunc vigentis non approbaret, & confirmaret, & prælatis, & aliis tunc expressis regni tui approbari non faceret, literæ ipsæ nullius essent roboris vel momenti. Et deinde pro parte tua nobis

Gedoin. Lecta, publicata, & registrata Tolosæ (A) in parlamento 22. Novembris, anno domini 1518. Michaelis.

De pœna temere venientium contra hujusmodi concordata.

TITULUS XLVII.

FRANCISCUS Dei gratia Francorum rex, Mediolani Dux, & Genuæ dominus, universis præsentes literas inspecturis, salutem. Cum pro corroboratione necnon observatione decretorum concordati per nos cum sanctissimo domino nostro papa Leone decimo initi, necessarium ac utile foret, ut a sancta sede apostolica illius concordati protectores constitueremur, (B) ut utroque mucrone institutis concordatorum non parentes punirentur: Literas apostolicas a jam dicta sede apostolica obtinuimus, quarum tenor inferius describitur, quibus illorum concordatorum protectio nobis concessa est. Quocirca directis & fidelibus consiliariis nostris parlamenta nostra Parisius, Tolosæ, Burdegalæ, Rothomagi, Divione, & Gratianopoli tenentibus, necnon ceteris nostris justitiariis & officiariis mandamus & injungimus, quatenus juxta facultatem nobis concessam eorum concordatorum infractores pœnis legitimis afficiant. Et ea quæ in contrarium dictorum concordatorum attentaverint, (C) revocent, & in pristinum statum reducant seu reduci faciant, compescendo compescendos omnibus viis rationabilibus & debitis. Et ut nemo jam dictæ nostræ protectionis ignorantiam prætendere valeat, eas præsentes publicare, & in registris suis registrare faciant indilate, quoniam nobis sic placet, & ita fieri volumus, non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus.

De protectione concordatorum Franciæ regibus concessa.

TITULUS XLVIII.

LEO episcopus servus servorum Dei, charissimo in Christo filio Francisco, (D) Francorum regi Christianissimo, salutem & apostolicam benedictionem. Dudum siquidem inter alia cum irritantis appositione decreti statuimus & ordinamus, quod ex tunc de cetero occurrentibus ecclesiarum cathedralium etiam metropolitanarum ac monasteriorum in regno Franciæ, & Delphinatu, ac comitatu Diensi & Valentinensi consistentium vacationibus: dilecti filii ecclesiarum capitula, & monasteriorum conventus ad electiones seu postulationes futurorum archiepiscoporũ, episcoporum, ac abbatum, ecclesiarum & monasteriorum vacantium pro tempore hujusmodi (E) procedere non valerent, sed majestas tua ad ecclesias & monasteria hujusmodi sic vacantia intra certum tunc expressi temporis spatium, & nobis, & pro tempore existenti, Romano pontifici personas idoneas certo tunc expresso modo qualificatas, ad eamdem nominationem per nos & Romanum pontificem hujusmodi ecclesiis & monasteriis eisdem præficiendas nominare valeret: prout in nostris inde confectis literis (in quibus majestati tuæ, & pro tempore existenti Francorum regi in virtute sanctæ obedientiæ, quod per te vel alium, seu alios in dignitate ecclesiastica constitutos easdem literas, ac omnia & singula in eisdem contenta, quando & quotiens opus foret, publicari & inviolabiliter observari faceret mandavimus) plenius continetur. Cum autem sicut accepimus, nonnulli regni, Delphinatus & comitatus prædictorum, a quorum cordibus Dei timor abest, literas hujusmodi & per eas editas constitutiones, & in eis contenta plene acceptare recusent, & illis non sine spiritu blasphemiæ, & censurarum in eis contentarum incursu, verbo & opere si possent contravenire contendant: Nos ea quæ tanta maturitate, consilio & sacri tunc vigentis Lateranensis concilii approbatione discussa, statuta, ordinata, facta & concessa sunt, ut inviolabiliter & incõcusse, prout par est, observentur, pro nostri pastoralis officii debito providere volentes, quamquam aliis literis nostris temerariis ausibus contravenire nitentibus occurrerimus, eorumque ora obstruxerimus, motu proprio, & ex nostra certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, cum deceat secularem potestatem, præsertim magnam, ecclesiasticam juvare potestatem, in his præsertim quæ animarum salutem concernunt, majestatem tuam, & pro tempore existentem Francorum regem, literarum prædictarum, ac per eas editarum constitutionum, & omnium ac singulorum in eis contentorum legitimos protectores, defensores, & conservatores: necnon quorumvis adversus illas & in eis contenta venire tentantium, cujuscumque dignitatis, status, gradus, ordinis, conditionis, vel nobilitatis existentium, ac quacumque mundana dignitate fulgentium, invictissimos oppugnatores authoritate apostolica tenore præsentium constituimus, & deputamus, non obstantibus omnibus quæ in dictis literis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 15.8.xvii. Kalend. Iulii pontificatus nostri anno sexto. Sic signatum sub plica. Ioan. Sadoletus & supra plicam, Ia. Questemberg. In testimonium quorum, his præsentibus sigillum nostrum duximus apponendum. Datum Baugiaci die xxv. mensis Octob. anno domini 1518. & regni nostri quarto. Per regem. Gedoyn.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S.I.

Elias de Bordelia Ord. Minorum ex episcopo Petracoricensi archiepiscopus Turonensis scripsit contra Pragmaticam Gallorum, ut vocat, sanctionem opusculum breve, quod circa annum 1520. Parisiis excusum fuit apud Franciscum Regnault & venumdatũ apud Durandum Gerlier, in 8. cum privilegio ad bienniũ hoc titulo DEFENSIO CONCORDATORUM: subtilis & præclarus reverendi in Christo patris & domini D. Eliæ quondam Turonensis archiepiscopi tractatus editus tempore Ludovici XI. regis Franciæ Christianissimi, quod Defensorium concordatorum non immerito potest intitulari, eo quod continere videatur & amplecti motiva, rationes, media, persuasiones & causas concordatorum initorum inter S. D. N. Leonem papam hujus nominis X. & Christianissimum D. D. regem Franciscum hujus nominis primum. Verum cum antistes ille sanctissimus die 5. Iulii anni 1484 obierit Artaniæ prope Cæsarodunum Turonum, non est quod quis eum scripsisse quicquam arbitretur de concordatis circa beneficia inter pontificem Romanum & regem Galliæ initis Bononiæ, quod nonnullis fraudi hactenus fuisse novimus. Adversus opusculum Bordelii Philippus Probus Bituricus IC. scripserat

quingentesimo sexto. Kalendas Octobris, pontificatus nostri anno quarto.

De registratione concordatorum in curiis facienda.

TITVLVS XLIV.

QVOCIRCA dilectis & fidelibus consiliariis curias nostras parlamenti tenentibus, necnon senescallis, ballivis, præpositis, aliisque justitiariis & officiariis nostris harum serie mandamus & injungimus, quatenus præsentium tenorem suis in registris registrent, ut si pro rebus & negotiis in dies occurrentibus, ille qui egere habuerit, ex dictis registris illas extrahere possit, & valeat. Cui extracto debito modo facto, talem fidem haberi volumus, ac si prædictarum bullarum originale exhiberent. Nam sic fieri volumus, & quatenus opus esset ex nostra certa scientia & potestatis plenitudine ita fore ordinamus. Datum Ambasiæ die duodecima mensis Aprilis, anno domini millesimo quingentesimo decimo octavo, & regni nostri quarto.

Sur le reply est escrit, per regem, *ainsi signé* Robertet: *& seellé à double queue de cire jaune.*

De regia facultate primum mensem graduatis debitum nominandi.

TITVLVS XLV.

FRANCISCVS Dei gratia Francorum rex, Mediolani dux, Genuæ dominus. Cum superioribus diebus certa inivenimus concordata cum sanctissimo domino nostro papa Leone decimo, quibus inter cetera ordinatur, quatenus beneficia vacantia primo mense post publicationem illorum, afficiantur graduatis simplicibus. Verum cum ex diversitate temporum quibus jam dicta concordata publicata in parlamentis nostris fuere, dictorum mensium diversitas confusionem litium educatricem generare verisimiliter potuisset. Nos igitur, ut dictæ confusioni obicem apponeremus, a jam dicto domino sanctissimo, domino nostro papa literas apostolicas obtinuimus, quarum tenor de verbo ad verbum inferius describitur, quibus permissum & concessum est, illum primum mensem exprimere nobis ac nominare licere. Ea propter facultatem nobis a sede apostolica prædicta concessam insequentes, considerantesque dicta concordata in curia nostra parlamenti Parisius in mense Martii ultime præteriti fuisse publicata: mensem præteritum Aprilis dictam publicationem immediate sequentem, pro proximo mense eligimus & nominamus. Ex cujus initio ordo & computatio sequentium mensium, ut qui menses graduatis simplicibus necnon graduatis nominatis, ac ordinariis collatoribus spectant, sciant & juxta illorum ordinem beneficiis in illis vacantibus provideatur, tenorem dictorum concordatorum insequendo, nullo habito respectu ad tempus publicationis eorumdem concordatorum in aliis curiis nostri parlamenti factæ. Quocirca dilectis & fidelibus consiliariis nostris parlamenta Parisius, Tolosæ, Burdegalæ, Rothomagi, Divione, Gratianopoli tenentibus: necnon ceteris nostris justitiariis & officiariis mandamus & injungimus, quatenus has præsentes literas nostras publicare habeant: necnon in suis registris registrare, ut nemo ignorantiæ causam prætendere possit, aut valeat: & juxta tenorem jam dictæ facultatis nobis concessæ, & declarationis per nos factæ, processus judicare habeant: quia sic fieri volumus, & ita nobis placet, non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus.

Sequitur tenor dictarum literarum apostolicarum.

TITVLVS XLVI.

LEO episcopus servus servorum Dei, carissimo in Christo filio Francisco, Francorum regi Christianissimo, salutem & apostolicam benedictionem. Dudum siquidem inter alia cum irritantis appositione decreti, statuimus & ordinavimus quod ex tunc de cetero occurrentibus ecclesiarum cathedralium etiam metropolitanarum ac monasteriorum in regno Franciæ, & Delphinatu, ac comitatu Diensi & Valentinensi consistentium vacationibus, dilecti filii ecclesiarum capitula, & monasteriorum conventus, ad electiones seu postulationes futurorum archiepiscoporum, episcoporum, ac abbatum, ecclesiarum & monasteriorum vacantium pro tempore hujusmodi procedere non valerent; sed majestas tua ad ecclesias & monasteria hujusmodi sic vacantia, infra certum tunc expressi temporis spatium, & nobis & pro tempore existenti Romano pontifici personas idoneas certo tunc expresso modo qualificatas: ad eamdem nominationem per nos & Romanum pontificem hujusmodi ecclesiis, & monasteriis eisdem præficiendas nominare valeret: prout in nostris inde confectis, literis (in quibus inter alia, quod primo mense post earumdem literarum acceptationem & publicationem ordinarii collatores, dignitates, personatus, administrationes & officia ad eorum collationem, provisionem, nominationem, præsentationem seu quamvis aliam dispositionem spectantia: graduatis simplicibus sub certis modo & forma tunc expressis conferre, & de illis etiam providere deberent, caveatur) plenius continetur. Quum autem, sicut accepimus, propter diversa tribunalia plurium parlamentorum in regno, Delphinatu, & comitatu prædictis consistentia, in quibus literas & in eis constitutas & expressas constitutiones publicari & acceptari diversis temporibus propter locorum distantiam oportet: super primo mense (qui ordinariis collatoribus ad conferendum graduatis conceditur) quis sit, plures lites & dispendia partium super hoc exoriri contingere possit, nos litibus & dispendiis hujusmodi pro nostri pastoralis officii debito, obviare volentes, & ne quis mensis sit deinceps hujusmodi dubitari aut hæsitari contingat, majestati tuæ, ut post publicationem & acceptationem literarum concordatorum hujusmodi, primum mensem hujusmodi, quis sit exprimere & nominare possit & valeat: motu proprio, & ex nostra certa scientia, authoritate apostolica, tenore præsentium licentiam & facultatem concedimus, pariterque indulgemus, non obstantibus omnibus quæ in eisdem literis voluimus non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1518. xvii. Kal. Iulii, pontificatus nostri anno vi. Sic signatum supra plicam, Ia. Questemberg. In testimonium quorum his præsentibus sigillum nostrum duximus apponendum. Datum Baugiaci die 25. mensis Octobris, anno domini 1518. & regni nostri quarto. Per regem, Gedoin.

rare, ac ubi causæ suæ diffidit, ad convicia accedere non veretur, more hæreticorum, quorum, ut inquit Hieronymus, ultimum præsidium est, ut cum conspiciant causa damnatum iri, incipiant virus serpentis lingua diffundere: & cùm se victos conspiciant, ad contumelias prosilire. Nam licet hæreses esse ad exercitationem fidelium tu dixeris oportere, eas tamen, ne incrementum accipiant, neve vulpeculæ coalescant, in ipso ortu, te intercedente & adjuvante, extingui necesse est. Exurgat denique omnis sanctorum ac reliqua universalis ecclesia, cujus vera sacrarum literarum interpretatione posthabita, quidam, quorum mentem pater mendacii excæcavit, ex veteri hæreticorum instituto apud semetipsos sapientes, scripturas easdem aliter quam Spiritus sanctus flagitet, proprio dumtaxat sensu, ambitionis, auræque popularis causa, teste apostolo, interpretantur, imo vero torquent & adulterant: ita ut juxta Hieronymum, jam non sit euangelium Christi, sed hominis, aut quod pejus est, diaboli. Exurgat, inquam, præfata ecclesia sancta Dei, & una cum beatissimis apostolis præfatis, apud Deum omnipotentem intercedat, ut purgatis ovium suarum erroribus, eliminatisque a fidelium finibus hæresibus universis, ecclesiæ suæ sanctæ pacem & unitatem conservare dignetur. Dudum siquidem, quod præ animi angustia & mœrore exprimere vix possumus, fide dignorum relatu ac fama publica referente, ad nostrum pervenit auditum: imo vero, proh dolor! oculis nostris vidimus ac legimus multos & varios errores, quosdam videlicet jam per concilia ac prædecessorum nostrorum constitutiones damnatos, hæresin etiam Græcorum & Bohemicam expresse continentes: alios vero respective vel hæreticos, vel falsos, vel scandalosos, vel piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, a falsis fidei cultoribus, qui per superbam curiositatem mundi gloriam cupientes, contra apostoli doctrinam plus sapere volunt, quam oporteat: quorum garrulitas, ut inquit Hieronymus, sine scripturarum auctoritate non haberet fidem, nisi viderentur perversam doctrinam etiam divinis testimoniis, male tamen interpretatis, roborare: D quorum oculis Dei timor recessit, humani generis hoste suggerente, noviter suscitatos, & nuper apud quosdam leviores in inclyta natione Germanica seminatos. Quod eo magis dolemus ibi evenisse, quod eamdem nationem & nos, & prædecessores nostri, in visceribus semper gessimus caritatis. Nam post translatum ex Græcis a Romana ecclesia in eosdem Germanos imperium, iidem prædecessores nostri & nos, ejusdem ecclesiæ advocatos defensoresque ex eis semper accepimus, quos quidem Germanos, catholicæ veritatis vere germanos, constat hæreseon acerrimos oppugnatores semper fuisse, cujus rei testes sunt laudabiles illæ constitutiones Germanorum imperatorum pro libertate ecclesiæ, proque expellendis exterminandisque ex omni Germania hæreticis, sub gravissimis pœnis etiam amissionis terrarum & dominiorum, contra receptatores, vel non expellentes, olim editæ, & a nostris prædecessoribus confirmatæ: quæ si hodie servarentur, & nos & ipsi utique hac molestia careremus. Testis est in concilio Constantiensi Hussitarum ac Vvicleffistarum, nec non Hieronymi Pragensis damnata ac punita perfidia. Testis est toties contra Bohemos Germanorum sanguis effusus. Testis denique est prædictorum errorum seu multo- A rum ex eis per Coloniensem & Lovaniensem universitates, utpote agri dominici piissimas religiosissimasque cultrices, non minus docta quam vera ac sancta confutatio, reprobatio, & damnatio. Multa quoque alia allegare possemus, quæ, ne historiam texere videamur, prætermittenda censuimus. Pro pastoralis igitur officii divina gratia nobis injuncti cura, quam gerimus, prædictorum errorum virus pestiferum ulterius tolerare seu dissimulare, sine Christianæ religionis nota atque orthodoxæ fidei injuria, nullo modo possumus. Eorum autem errorum aliquos præsentibus duximus inserendos, quorum tenor sequitur & est talis:

1. Hæretica sententia est, sed usitata, sacramenta novæ legis justificantem gratiam illis dare, qui B non ponunt obicem. Plurimæ Lutheri hæreses.

2. In puero post baptismum negare remanens peccatum, est Paulum & Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu cæli.

4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario magnum timorem, qui se solo satis est facere pœnam purgatorii, & impedit introitum regni.

5. Tres esse partes pœnitentiæ, contritionem, confessionem & satisfactionem, non est fundatum in sacra scriptura, nec in antiquis sanctis Christianis doctoribus.

6. Contritio quæ paratur per discussionem, collationem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ damnationis acquisitionem, hæc contritio facit hypocritam, imo magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium, & omnium doctrina de contritionibus hucusque data præstantius: De cetero non facere, summa pœnitentia; Optima pœnitentia, nova vita.

8. Nullo modo præsumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est ut omnia mortalia cognoscas. Vnde in primitiva ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiæ Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti: imo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati, & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi, E *Quodcumque solveris*, &c. Hic, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, & crede fortiter te absolutum, & absolutus vere eris, quidquid sit de contritione. Matth. 16

12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed joco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus. In sacramento pœnitentiæ ac remissione culpæ, non plus facit papa aut episcopus, quam infimus sacerdos: imo ubi non est sacerdos, æque tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset. Nullus debet sacerdoti respondere,

scripserat tractatum DEFENSORIUM ELECTIONUM A inscriptum cujus ipsemet meminit. Verum non est ille super. Textum porro integrum concordatorum, ut in Gallia passim excuditur & in forensibus tam ecclesiasticorum quam sæcularium judicum tribunalibus auditorisque vulgo omnium manibus teritur, adscribendum curavi a plurimis ea de re jam pridem rogatus, eique subjecissem libens FLORENTINUM provinciale concilium, præside Iulio de Medicis, cardinale archiepiscopo celebratum anno 1517. a Leone X. Romano pontifice approbatum. Verum illud nondum meas in manus venit, ideoque cum aliquot aliis in appendicem hujus XIV. tomi rejiciendum erit. Hujus ergo in locum succedent quæ se- B quuntur.

*"**Constitutiones provinciales an. dom. 1518. per* Guliel Rokeby *archiepisc. Dublinensem cum suis episcopis & religiosis personis factæ.* 1518.

1. PRESBYTERI Conacienses & Ulnienses non admittantur nisi judicio ordinarii inveniantur idonei. Quod non solventes pastuiam &, simili ordine decimas, excommunicentur. [d.MS. ...apato ...rubeo ...ensis ...opi.]

2. Quod clerici Hibernici non solventes procurationes archiepiscop. & cetera onera ecclesiis imposita, sint denuntiati excommunicati per omnes curatos sub pœna suspensionis latę sententiæ quo ad ultimum vale. Item disponi cle. dendum & ceteris provincialibus constitutionibus C edit. in hac parte.

3. Calices stannei sint post annum suspensi, nec tales amodo consecrari debent, nisi scyphus saltem argenteus sit.

4. Duo æstimatores constituantur per episcopum ad appretianda bona mortuorum, alias æstimatio facta non valet.

5. Excommunicati sint ipso facto, & denunciandi per curatum etiam absque ordinariorum literis, temporales non solventes dimidiam partem obventionum domorum in cimiteriis, & eorum bona & personæ in dictis cimeteriis seu ec- D clesiis existentia ecclesiastica carebunt immunitate.

6. Statuta provincialia & synodalia debita exequi debent sub pœnis in iisdem contentis per ordinarios & curatos.

7. Concessio vel firma facta laicis de bonis quibuscumque ecclesiasticis sine assistentia clericorum est ipso jure nulla.

8. Clerici amodo ludentes ad pilam pedalem, solvant toties quoties XL. d. ordinario, & XL. d. reparationi ecclesiæ ubi talis ludus exercetur.

9. Imponentes onera laicalia & exactiones necessarias glebis ecclesiæ sint excommunicati, regia potestate excepta.

10. Definit concilium omnes procurationes in- E ter Hibernicos ratione visitationis debitas episcopo & persolvendas, & sic eos ad solutionem dictarum procurationum per censuram ecclesiasticam fore compellendos: Ita tamen, quod statutum ... extendatur ad solutionem procurationum indifferenter omnibus quibus debentur procurationes, & ulterius approbamus omnes, tam inter Hibernicos quam etiam Anglicos persolvi debere secundum antiquos...... & rotulos inde in singulis diœcesibus olim confectos.

*"**Declaratio jejunii vigiliæ sancti Ioannis Baptistæ contingentis in die Corporis Christi.* A. D. 1519.

VENERABILI fratri Vuillielmo archiepiscopo Cantuariensi nostro, & apostolicæ sedis legato nato, Leo papa decimus. Venerabilis frater salutem & apostolicam benedictionem. Tua a nobis sollicitudo requisivit, ut cum præsenti anno vigilia nativitatis B. Ioannis Baptistę, in festo sacratissimi Corporis Christi occurrat, qua die plebi tibi commissæ jejunium injungere debeas. Super hoc igitur, habita cum venerabilibus fratribus nostris matura deliberatione, taliter tibi respondendum duximus; quod præsenti constitutione perpetuo duratura statuimus, quod vigilia nativitatis beati Ioannis hujusmodi, in festo Corporis Christi, in quo memoria recolitur salvatoris, a quo salus nostra dependet occurrens, propter tanti festi solennitatem, feria quarta jejunari debeat, & jejunanda sit vigilia ipsa; sicque ab omnibus de cetero, cum vigilia in festo Corporis Christi hujusmodi occurrit, servari mandamus; Et propterea fraternitas tua plebi sibi commissæ, in tota Cantariensi provincia & suffraganeis suis mandabit, ut tam præsenti, quam aliis futuris annis, quibus vigilia nativitatis ejusdem Ioannis Baptistæ, in festo Corporis Christi occurret, præcedenti die, viz. feria quarta jejunent, & vigiliam ipsam, ob venerationem ac devotionem nativitatis hujusmodi observent. Datæ Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris die XIX. Februarii millesimo quingentesimo nonodecimo, pontificatus nostri anno sexto. [Ex cod MS. in Registro ...nciali. D. archiep. Cantuar. [nuncupato Varham] fol. 26. b.]

BULLA APOSTOLICA LEONIS PAPÆ X.

ANNO CHRISTI 1520.

Contra errores Martini Lutheri & sequacium.

Leo episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

EXURGE domine & judica causam tuam, memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipientibus fiunt tota die: inclina aurem tuam ad preces nostras; quoniam surrexerunt vulpes quærentes demoliri vineam, cujus tu torcular calcasti solus, & ascensurus ad patrem, ejus curam, regimen, & administrationem Petro tamquam capiti, & tuo vicario, ejusque successoribus instar triumphantis ecclesiæ commisisti. Exterminare nititur eam aper de silva, & singularis ferus depascitur eam. Exurge Petre, & pro pastorali cura præfata, tibi, ut præfertur, divinitus demandata, intende in causam sanctæ Romanæ ecclesiæ, matris omnium ecclesiarum, ac fidei magistræ, quam tu, jubente Deo, tuo sanguine consecrasti: contra quam, sicut tu præmonere dignatus es, insurgunt magistri mendaces, introducentes sectas perditionis, sibi celerem interitum superducentes, quorum lingua ignis est, inquietum malum, plena veneno mortifero: qui zelum amarum habentes & contentiones in cordibus suis, gloriantur, & mendaces sunt adversus veritatem. Exurge tu quoque quæsumus, Paule, qui eam tua doctrina ac pari martyrio illuminasti atque illustrasti. Iam enim surgit novus Porphyrius: quia sicut ille olim sanctos apostolos injuste momordit, ita hic sanctos pontifices prædecessores nostros contra tuam doctrinam eos non obsecrando, sed increpando, mordere, lacerare [Psalm. 73]

A offensivos, vel simplicium mentium seductivos, & veritati catholicæ obviantes, damnamus, reprobamus, atque omnino rejicimus, ac pro damnatis, reprobatis & rejectis, ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus haberi debere, harum serie decernimus & declaramus: inhibentes in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub majoris excommunicationis latæ sententiæ, nec non quo ad ecclesiasticas & regulares personas episcopalium omnium etiam patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ecclesiarum, monasteriorum quoque & prioratuum etiam conventualium, & quarumcumque dignitatum aut beneficiorum ecclesiasticorum, sæcularium, aut B quorumvis ordinum regularium, privationis & inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda: quo vero ad conventus, capitula, seu domos aut pia loca sæcularium vel regularium, etiam Mendicantium, nec non universitates etiam studiorum generalium, quorumcumque privilegiorum indultorum a sede apostolica vel ejus legatis, aut alias quomodolibet habitorum vel obtentorum, cujuscumque tenoris existant: nec non nominis & potestatis studium generale, tenendi, legendi ac interpretandi quasvis scientias & facultates, & inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda: prædicationis quoque officii ac amissionis studii generalis, & omnium privilegiorum ejusdem. Quo vero ad sæculares ejusdem excommunicationis, nec non amissionis cujuscum- C que emphyteusis seu quorumcumque feudorum, tam a Romana ecclesia quam alias quomodolibet obtentorum, ac etiam inhabilitatis ad illa & alia in posterum obtinenda. Nec non quo ad omnes & singulos superius nominatos, inhibitionis ecclesiasticæ sepulturæ, inhabilitatisque ad omnes & singulos actus legitimos, infamiæ ac diffidationis & criminis læsæ majestatis, & hæreticorum & fautorum eorumdem in jure expressis pœnis, eo ipso & absque ulteriori declaratione per omnes & singulos supradictos, si, quod absit, contra fecerint, incurrendis. A quibus vigore cujuscumque facultatis & clausularum etiam in confessionalibus quibusvis personis, sub quibusvis verborum formis contentarum, nisi a D Romano pontifice, vel alio ab eo ad id in specie facultatem habente, præterquam in mortis articulo constituti, absolvi nequeant. Omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus, tam laicis quam clericis, sæcularibus & quorumvis ordinum regularibus, & aliis quibuscumque personis, cujuscumque status, gradus vel conditionis existant, & quacumque ecclesiastica vel mundana præfulgeant dignitate, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium, collegiatarum ac inferiorum ecclesiarum prælatis, clericis, aliisque personis ecclesiasticis, sæcularibus, & quorumvis ordinum, etiam E Mendicantium regularibus, abbatibus, prioribus, vel ministris generalibus vel particularibus, fratribus seu religiosis exemptis, & non exemptis: studiorum quoque universitatibus sæcularibus, & quorumvis ordinum etiam Mendicantium regularibus: nec non regibus, imperatoris electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis, conductoribus, domicellis, omnibusque officialibus, judicibus, notariis, ecclesiasticis & sæcularibus communitatibus, universitatibus, potentatibus, civitatibus, castris, terris & locis, seu eorum vel earum civibus, habitatoribus & incolis, ac quibusvis aliis personis ecclesiasticis vel regularibus, ut præfertur, per universum orbem, ubicumque, præsertim in Alemania, existentibus, vel pro tempore futuris, ne præfatos errores, aut eorum aliquos, perversamque doctrinam hujusmodi asserere, affirmare, defendere, prædicare, aut illi quomodolibet, publice vel occulte, quovis quæsito ingenio vel colore, tacite vel expresse favere præsumant. Insuper, quia errores præfati & plures alii continentur in libellis seu scriptis cujusdam Martini Luther, dictos libellos & omnia dicti Martini scripta seu prædicationes, in Latino vel quocumque alio idiomate reperiantur, in quibus dicti errores seu eorum aliqui continentur, similiter damnamus, reprobamus, atque omnino rejicimus, & pro omnino damnatis, reprobatis ac rejectis, ut præfertur, haberi volumus: mandantes in virtute sanctæ obedientiæ & sub prædictis pœnis eo ipso incurrendis, omnibus & singulis utriusque sexus Christi fidelibus superius nominatis, ne hujusmodi scripta, libellos, prædicationes seu schedulas, vel in eis contenta capitula, errores aut articulos supradictos continentia legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, aut in domibus suis, sive aliis publicis vel privatis locis tenere quoquo modo præsumant: quinimo illa statim post harum publicationem, ubicumque fuerint, per ordinarios & alios supradictos diligenter quæsita, publice & solenniter in præsentia cleri & populi, sub omnibus & singulis supradictis pœnis comburant.

Quod vero ad ipsum Martinum attinet, bone Deus, quid prætermisimus, quid non fecimus, quid paternæ caritatis omisimus, ut eum ab hujusmodi erroribus revocaremus? Postquam enim ipsum citavimus, mitius cum eo procedere volentes, illum invitavimus: atque tam per diversos tractatus cum legato nostro habitos, quam per literas nostras, hortati fuimus, ut a prædictis erroribus discederet, aut ad nos, oblato etiam salvoconductu & pecunia ad iter necessaria, sine metu seu timore aliquo, quem perfecta caritas foras mittere debuit, veniret, ac salvatoris nostri apostolique Pauli exemplo, non in occulto, sed palam & in facie loqueretur. Quod si fecisset, pro certo, ut arbitramur, ad cor reversus errores suos cognovisset: nec in Romana curia, quam tantopere, vanis malevolorum rumoribus plus quam oportuit tribuendo, vituperat, tot reperisset errata: docuissemusque eum luce clarius, sanctos Romanos pontifices prædecessores nostros, quos præter omnem modestiam injuriose lacerat, in suis canonibus seu constitutionibus, quas mordere nititur, nunquam errasse: quia juxta prophetam, *Nec in Galaad resina, nec medicus deest.* Ierem. 8.

Sed obaudivit semper, & prædicta citatione, omnibusque & singulis supradictis spretis venire contempsit, ac usque in præsentem diem contumax atque animo indurato, censuras ultra annum sustinuit: & quod deterius est, addens mala malis, de citatione hujusmodi notitiam habens, in vocem temerariæ appellationis prorupit, ad futurum concilium, contra constitutionem Pii secundi ac Iulii secundi prædecessorum nostrorum, qua cavetur, taliter appellantes hæretico-

rum

dere, se esse contritum, nec sacerdos requirere. A
Magnus est error eorum qui ad sacramenta eucharistiæ accedunt, huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicujus peccati mortalis, quod præmiserint orationes suas, & præparatoria; omnes illi ad judicium sibi manducant & bibunt: sed si credant & confidant se gratiam ibi consecuturos, hæc sola fides facit eos puros & dignos.

13. Consultum videtur, quod ecclesia in communi concilio statueret laicos sub utraque specie communicandos; nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt hæretici, sed schismatici. Thesauri ecclesiæ, unde papa dat indulgentias, B
non sunt merita Christi & sanctorum. Indulgentiæ sunt piæ fraudes fidelium, & remissiones bonorum operum: & sunt de numero eorum quæ licent, & non de numero eorum quæ expediunt.

14. Indulgentiæ his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem pœnæ pro peccatis actualibus debitæ apud divinam justitiam.

15. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares, & ad fructum spiritus utiles.

16. Indulgentiæ necessariæ sunt solum publicis criminibus, & proprie conceduntur duris solummodo & impatientibus. C

17. Sex generibus hominum indulgentiæ nec sunt necessariæ, nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his qui non commiserunt crimina, his qui crimina commiserunt, sed non publica, his qui meliora operantur.

18. Excommunicationes sunt tantum externæ pœnæ, nec privant hominem communibus spiritualibus ecclesiæ orationibus.

19. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicationem, quam timere.

20. Romanus pontifex Petri successor, non est Christi vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutus.

Matth. 16. 21. Verbum Christi ad Petrum, *Quodcumque solveris super terram*, &c. extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso Petro. D

22. Certum est in manu ecclesiæ aut papæ prorsus non esse statuere articulos fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum.

23. Si papa cum magna parte ecclesiæ sic vel sic sentiret, nec etiam erraret, adhuc non est peccatum aut hæresis, contrarium sentire, præsertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

24 Via nobis facta est enarrandi auctoritatem conciliorum, & libere contradicendi eorum gestis, & judicandi eorum decreta, & confidenter confitendi, quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocumque E
concilio.

25. Aliqui articuli Ioannis Hus condemnati in concilio Constantiensi sunt Christianissimi, verissimi & euangelici, quos nec universalis ecclesia posset damnare.

26. In omni opere bono justus peccat.

27. Opus bonum optime factum, est veniale peccatum.

28. Hæreticos comburi, est contra voluntatem Spiritus.

29. Præliari adversus Turcas, est repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos.

30. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter propter occultissimum superbiæ vitium.

31. Liberum arbitrium post peccatum, est res de solo titulo: & dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Purgatorium non potest probari ex sacra scriptura quæ sit in canone.

32. Animæ in purgatorio non sunt securæ de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut scripturis, ipsas esse extra statum merendi, aut augendæ caritatis.

33. Animæ in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quærunt requiem, & horrent pœnas.

34. Animæ ex purgatorio liberatæ suffragiis viventium, minus beantur quam si per se satisfecissent.

35. Prælati ecclesiastici & principes sæculares non malefacerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

Qui quidem errores respective quam sint pestiferi, quam perniciosi, quam scandalosi, quam piarum & simplicium mentium seductivi, quam denique sint contra omnem caritatem, ac sanctæ Romanæ ecclesiæ matris omnium fidelium, & magistræ fidei reverentiam, atque nervum ecclesiasticæ disciplinæ, obedientiam scilicet quæ fons est & origo omnium virtutum, sine qua facile unusquisque infidelis esse convincitur, nemo sanæ mentis ignorat. Nos igitur in præmissis, utpote gravissimis, propensius, ut decet, procedere, nec non hujusmodi pesti, morboque canceroso, ne in agro dominico tamquam vepris nociva ulterius serpat, viam præcludere cupientes, habita super prædictis erroribus & eorum singulis diligenti trutinatione, discussione, ac districto examine, maturaque deliberatione, omnibusque rite pensatis ac sæpius ventilatis cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, ac regularium ordinum prioribus seu ministris generalibus, pluribusque aliis sacræ theologiæ, nec non utriusque juris professoribus sive magistris, & quidem peritissimis: reperimus eosdem errores, respective, ut præfertur, aut articulos non esse catholicos, nec tamquam tales esse dogmatizandos, sed contra ecclesiæ catholicæ doctrinam sive traditionem, atque ab ea veram divinarum scripturarum receptam interpretationem, cujus auctoritati ita acquiescendum censuit Augustinus, ut dixerit se euangelio non fuisse crediturum, nisi ecclesiæ catholicæ intervenisset auctoritas. Nam ex eisdem erroribus, vel eorum aliquo vel aliquibus palam sequitur, eamdem ecclesiam, quæ Spiritu sancto regitur, errare & semper errasse. Quod est utique contra illud, quod Christus discipulis suis in ascensione sua, ut in sancto euangelio Matthæi legitur, promisit dicens: *Ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi.* Matth. 28
nec non contra sanctorum patrum determinationes, conciliorum quoque & summorum pontificum expressas ordinationes seu canones: quibus non obtemperasse, omnium hæreseon & schismatum, teste Cypriano, fomes & causa semper fuit.

De eorumdem itaque venerabilium fratrum nostrorum consilio & assensu, ac omnium & singulorum prædictorum matura deliberatione prædicta, auctoritate omnipotentis Dei, & beatorum apostolorum Petri & Pauli, & nostra, præfatos omnes & singulos articulos seu errores, tamquam, ut præmittitur, respective hæreticos, aut scandalosos, aut falsos, aut piarum aurium offensivos,

tatibus, civitatibus, terris, castris & locis, seu A eorum habitatoribus, civibus & incolis, omnibusque aliis & singulis supradictis, per universum orbem, præsertim in eadem Alemania constitutis mandamus, quatenus sub prædictis omnibus & singulis pœnis, ipsi vel eorum quilibet, præfatum Martinum, complices, adhærentes, receptantes, & fautores personaliter capiant, & captos ad nostram instantiam retineant, & ad nos mittant, reportaturi pro tam bono opere, a nobis & sede apostolica remunerationem præmiumque condignum: vel saltem eos & eorum quemlibet, de metropolitanis, cathedralibus, B collegiatis, & aliis ecclesiis, domibus, monasteriis, conventibus, civitatibus, dominiis, universitatibus, communitatibus, castris, terris ac locis, respective tam clerici & regulares, quam laici omnes & singuli supradicti omnino expellant.

Civitates vero, dominia, terras, castra, villas, comitatus, fortalitia, opida, & loca quæcumque ubilibet consistentia, eorum & earum respective metropolitanas, cathedrales, collegiatas, & alias ecclesias, monasteria, prioratus, domus, conventus, & loca religiosa vel pia cujuscumque ordinis. ut præfertur, ad quæ præfatum Martinum, vel C aliquem ex prædictis declinare contigerit, quamdiu ibi permanserint, & triduo post recessum, ecclesiastico subjicimus interdicto.

Et ut præmissa omnibus innotescant, mandamus insuper universis patriarchis, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, metropolitanarum, & aliarum cathedralium ac collegiatarum ecclesiarum prælatis, capitulis, aliisque personis ecclesiasticis, sæcularibus, & quorumvis ordinum supradictorum regularibus, fratribus religiosis, monachis, exemptis & non exemptis supradictis, ubilibet, præsertim in Alemania, constitutis, quatenus ipsi vel eorum quilibet sub similibus censuris & pœnis eo ipso incurrendis, Martinum, omnesque & singulos supradictos, qui elapso termino D hujusmodi mandatis, seu monitis nostris non paruerint, in eorum ecclesiis, dominicis & aliis festivis diebus, dum inibi major populi multitudo ad divina convenerit, declaratos hæreticos & condemnatos publice nuntient, faciantque & mandent ab aliis nuntiari, & ab omnibus arctius evitari.

Nec non omnibus Christi fidelibus, ut eos evitent, pari modo sub prædictis censuris & pœnis; & præsentes literas, vel earum transsumptum sub forma infrascripta factum, in eorum ecclesiis, monasteriis, domibus, conventibus, & aliis locis, legi, publicari, atque affigi faciant. Excommunicamus quoque & anathematizamus omnes & singulos, cujuscumque status, gradus, conditionis, E præeminentiæ, dignitatis, aut excellentiæ fuerint, qui, quo minus præsentes literæ, vel earum transsumpta, copiæ seu exemplaria in suis terris & dominiis legi, affigi & publicari possint, fecerint, vel quoquo modo procuraverint per se vel alium seu alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, tacite vel expresse.

Postremo, quia difficile foret præsentes literas ad singula quæque loca deferri, in quibus necessarium foret; volumus & apostolica auctoritate decernimus, quod earum transsumptis manu publici notarii confectis & subscriptis, vel in alma Vrbe impressis, & sigillo alicujus ecclesiastici prælati munitis, ubique stetur & plena fides adhibeatur, prout originalibus literis staretur & adhiberetur, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Et ne præfatus Martinus, omnesque alii supradicti, quos præsentes literæ quomodolibet concernunt, ignorantiam earumdem literarum, & in eis contentorum omnium & singulorum prætendere valeant, literas ipsas in basilicæ principis apostolorum, & cancellariæ apostolicæ, nec non cathedralium ecclesiarum Brandeburgensis, Misnensis, & Merspurgensis valvis affigi & publicari debere volumus: decernentes, quod earumdem literarum publicatione sic facta, supradictum Martinum, omnesque alios & singulos prænominatos, quos literæ hujusmodi quomodolibet concernunt, perinde arctent, ac si literæ ipsæ die affixionis & publicationis hujusmodi eis personaliter lectæ & intimatæ forent: quum non sit verisimile, quod ea quæ tam patenter fiunt, debeant apud eos incognita remanere.

Non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, seu si supradictis omnibus & singulis, vel eorum alicui, aut quibusvis aliis a sede apostolica prædicta, vel ab ea potestatem habentibus, sub quavis forma, etiam confessionali, & cum quibusvis etiam fortissimis clausulis, aut ex quavis causa seu grandi consideratione, indultum vel concessum existat, quod interdici, suspendi vel excommunicari non possint per literas apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum, non autem per clausulas generales id importantes, de indulto hujusmodi mentionem, ejusdem indulti tenores, causas & formas, perinde, ac si de verbo ad verbum insererentur, ita ut omnino tollantur, præsentibus pro expressis habentes.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ damnationis, reprobationis, rejectionis, decreti, declarationis, inhibitionis, voluntatis, mandati, hortationis, obsecrationis, requisitionis, monitionis, assignationis, concessionis, condemnationis, subjectionis, excommunicationis & anathematizationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri ac Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Data Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ 1520. XVII. Kalendas Iulii, pontificatus nostri anno octavo.

Visa. R. Milanesius
Albergatus.

VITA
HADRIANI PAPÆ VI.

Anno Christi 1522.

Hadrianus quando pontifex factus?

HADRIANVS tenuis sed honestæ fortunæ parentibus Vltrajecti natus, Lovanii studendo tantum profecerat, ut inter theologos facile primus haberetur. Qua de causa in Caroli V. præceptoré assumptus, atque in Hispaniam profectus, ibique episcopus & cardinalis creatus, post vices ibidem Caroli præclare gestas, tempore ejusdem Caroli V. imperatoris anno domini 1522. quinto Idus Ianuarii, opera cardinalis Medices, atque omnium cardinalium consensu pontifex electus fuit. Quod cum illi apud Victoriam urbem Cantabriæ moranti nuntiatum esset, Genuam maritimo itinere delatus, a principibus Galliæ summo honore visitatus est. Romam ingressus octavo Kalẽdas Octob. in Vaticano coronatus est pompa admodũ tenui propter pestis calamitatem, quæ tum Vrbem pervaserat. Nomen cum quibusdam

rum pœna plectendos. Frustra etiam concilii auxilium imploravit, qui illi se non credere palam profitetur, ita ut contra ipsum, tamquam de fide notorie suspectum, imo vere hæreticum, absque ulteriori citatione, vel mora, ad condemnationem & damnationem ejus, tamquam hæretici, ac ad omnium & singularum suprascriptarum pœnarum & censurarum severitatem procedere possemus. A

Nihilo minus de eorumdem fratrum nostrorum consilio, omnipotentis Dei imitantes clementiam, qui non vult mortem peccatoris, sed magis ut convertatur & vivat: omnium injuriarum hactenus nobis & apostolicæ sedi illatarum obliti, omni qua possumus pietate uti decrevimus, & quantum in nobis est, agere, ut proposita mansuetudinis via, ad cor revertatur, & a prædictis recedat erroribus, ut ipsum tamquam filium illum prodigum ad gremium ecclesiæ revertentem benigne recipiamus. Ipsum igitur Martinum & quoscumque ei adhærentes, ejusque receptatores & fautores, per viscera misericordiæ Dei nostri, & per aspersionem sanguinis domini nostri Iesu Christi, quo & per quem humani generis redemptio, & sanctæ matris ecclesiæ ædificatio facta est, ex toto corde hortamur & obsecramus, ut ipsius ecclesiæ pacem, unitatem & veritatem, pro qua ipse salvator tam instanter oravit ad Patrem, turbare desistant, & a prædictis tam perniciosis erroribus prorsus abstineant, inventuri apud nos, si effectualiter paruerint, & paruisse per legitima documenta nos certificaverint, paternæ caritatis affectum, & apertum mansuetudinis & clementiæ fontem. B

Inhibentes nihilo minus eidem Martino exnunc, ut interim ab omni prædicatione, seu prædicationis officio omnino desistat. C

Alioquin ut ipsum Martinum, si forte justitiæ & virtutis amor a peccato non retrahat, indulgentiæque spes ad pœnitentiam non reducat, pœnarum terror coerceat disciplinæ, eumdem Martinum, ejusque adhærentes, complices, fautores & receptatores tenore præsentium requirimus & monemus in virtute sanctæ obedientiæ & sub prædictis omnibus & singulis pœnis, eo ipso incurrendis, districte præcipiendo mandamus, quatenus infra sexaginta dies, quorum viginti pro primo, viginti pro secundo, & reliquos viginti dies pro tertio & peremptorio termino assignamus, ab affixione præsentium in locis infrascriptis, immediate sequentes numerandos, ipse Martinus, complices, fautores, adhærentes, & receptatores prædicti, a præfatis erroribus, eorumque prædicatione ac publicatione & assertione, defensione quoque & librorum seu scripturarum editione super eisdem, sive eorum aliquo omnino desistant, librosque ac scripturas omnes & singulas, præfatos errores, seu eorum aliquos quomodolibet continentes, comburant, vel comburi faciant. Ipse etiam Martinus errores & assertiones hujusmodi omnino revocet, ac de revocatione hujusmodi per publica documenta in forma juris valida, in manibus duorum prælatorum consignata, ad nos infra alios similes sexaginta dies transmittenda, vel per ipsummet (si ad nos venire voluerit, quod magis placeret) cum præfato plenissimo salvoconductu, quem exnunc concedimus, deferenda, nos certiores efficiat, ut de ejus vera obedientia nullus dubitationis scrupulus valeat remanere. D E

Alias si, quod absit, Martinus præfatus, complices, fautores, adhærentes & receptatores prædicti secus egerint, seu præmissa omnia & singula infra terminum prædictum cum effectu non adimpleverint, apostoli imitantes doctrinam, qui hæreticum hominem, post primam & secundam correptionem, vitandum docuit, exnunc prout extunc, & e converso eumdem Martinum, complices, adhærentes, fautores & receptatores præfatos, & eorum quemlibet, tamquam aridos palmites in Christo non manentes, sed doctrinam contrariam catholicæ fidei inimicam, sive scandalosam, seu damnatam, in non modicam offensam divinæ majestatis, ac universalis ecclesiæ & fidei catholicæ detrimentum & scandalum dogmatizantes & prædicantes, claves quoque ecclesiæ vilipendentes notorios & pertinaces hæreticos eadem auctoritate fuisse & esse declarantes, eosdem ut tales harum serie condemnamus, & eos pro talibus haberi ab omnibus utriusque sexus Christi fidelibus supradictis volumus & mandamus; eosque omnes & singulos omnibus supradictis, & aliis contra tales a jure inflictis pœnis, & præsentium tenore subjicimus, & eisdem irretitos fuisse & esse decernimus & declaramus.

Inhibemus præterea sub omnibus & singulis præmissis pœnis, eo ipso incurrendis, omnibus & singulis Christi fidelibus superius nominatis, ne scripta, etiam præfatos errores non continentia, ab eodem Martino quomodolibet condita vel edita, aut condenda vel edenda seu eorum aliqua, tamquam ab homine orthodoxæ fidei inimico atque ideo vehementer suspecta, & ut ejus memoria omnino deleatur de Christi fidelium consortio, legere, asserere, prædicare, laudare, imprimere, publicare, sive defendere per se vel alium, seu alios, directe vel indirecte, tacite vel expresse, publice vel occulte, seu in domibus suis, sive aliis locis, publicis vel privatis, tenere quoquo modo præsumant: quinimo illa comburant, ut præfertur.

Monemus insuper omnes & singulos Christi fideles supradictos, sub eadem excommunicationis latæ sententiæ pœna, ut hæreticos prædictos declaratos & condemnatos, mandatis nostris non obtemperantes, post lapsum termini supradicti evitent, & quantum in eis est, evitari faciant, nec cum eisdem vel eorum aliquo commercium, aut aliquam conversationem, seu cōmunionem habeant, nec eis necessaria ministrent.

Ad majorem præterea dicti Martini, suorumque complicum, fautorum & adhærentium ac receptatorum prædictorum, sic post lapsum termini prædicti declaratorum hæreticorum & condemnatorum confusionem, universis & singulis utriusque sexus Christi fidelibus, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, patriarchalium, metropolitanarum & aliarum cathedralium, collegiatarum, ac inferiorum ecclesiarum prælatis, capitulis, aliisque personis ecclesiasticis, sæcularibus, & quorumvis ordinum, etiam Mendicantium (præsertim ejus congregationis, cujus dictus Martinus est professus, & in qua degere vel morari dicitur) regularibus, exemptis & non exemptis, nec non universis & singulis principibus, quacumque ecclesiastica vel mundana fulgentibus dignitate, regibus, imperatoris electoribus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, capitaneis, conductoribus, domicellis, communitatibus, universitatibus, potentatibus,

gravius est prædictis omnibus horrendum illud & plus quam Tartareum venenum quo hæreseon ac schismatũ contagione tot myriades animarum interierunt, intereuntque. Ita tibi debemus omnes, quod nunc passim ab unitate matris ecclesiæ recedatur: Quod avertatur vulgus indoctum, ac bis mille præstigiis ac fascinationibus retrahatur a fide, quam suxit ab ubere materno: Quod basilicæ sint sine plebibus, plebs sine sacerdotibus: sacerdotes sine debita reverentia, & sine Christo denique Christiani: Quod sacramenta fidei, non sacra censeantur: Quod sanctuarium Christi, sanctum esse negetur: quod dies festi festivis frustrentur solennus: Quod moriantur homines in peccatis suis, rapiantur animæ ad tribunal terrificum, nec pœnitentia reconciliati, nec sacra communione muniti: Quod pulcerrimus ille tabernaculi ordo confusus sit, & pro Christiana pace ac tranquillitate ad rebellionem, ad rapinas, ad cædes, ad incendia, cum magno ac manifesto Christianæ reipublicæ discrimine, veluti classico passim excitati. Pro quibus egregiis tuis in ecclesiam Christi meritis, quo te præmio, imo quo non supplicio dignum censebimus? At dices forte, Serpens me decepit. Dignam certe recepisti mercedem, qui illum nutrivisti in sinu tuo. Sed itane stultus es ac sine corde, ut in eis maxime rebus, in quibus errare damnati est, uni homuncioni cooperto peccatis, quam tot sanctissimis ab initio patribus, qui in lege Dei meditati sunt die ac nocte, & quam tot universalibus conciliis, adversus quæ impudens os illud velut sepulcrum patens, se aperire non erubescit: sanctæ denique & catholicæ ecclesię, cujus ritum, consuetudinem & decreta, a temporibus apostolorum ad nos usque inviolabiliter observata, unus iste sacrilega temeritate damnare præsumit, plus credere potueris? O cæcam dementiam, ac plus quam Iudaicam cæcitatem! At fortassis hoc tibi imposuit, quod veterator ille Martinus, & ejus sequaces, de capitulis scripturarum visi sunt sua confirmare. Et quis tandem hæreticorum ita non fecit? An non hæ sunt veteris serpentis astutiæ, qui hac veluti esca obducto hamo miseris animabus mille technis & versutiis semper est insidiatus: quique, quo angularem infringeret veræ fidei lapidem, ac Christianam scinderet unitatem, in scripturarum agrum suum seminare semen, & perversam scripturarum intelligentiam jampridem est aggressus? Cum itaque maxima semper pars ecclesiarum, imperita turba sit, & vix unus reperiatur aut alter, qui spiritualibus oculis de scripturarum intelligentia digne valeat judicare: siquidem librum signatum legimus, quem solus leo de tribu Iuda dignatus est aperire, ac solvere signacula ejus: quæ tandem est ista diabolica excæcatio, uni carnali homuncioni, semper eructanti crapulam & potum, quam reliquo orbi universo, quam tot spiritualibus patribus, quorum voluntas semper fuit in lege domini, qui vitæ sanctimonia, ostensione spiritus, ac virtute, glorioso denique martyrio suam doctrinã comprobaverunt, in scripturarum intelligentia plus apud te fidei habere potuisse? O cæcitatem novam & inauditam! Vnus apostata tibi potuit persuadere, fefellisse priores universos, errare posteros, & in solum se & quos decepit pervenisse regnum Dei, pervenisse totas miserationum Dei divitias, ac gratiam universitatis? Et quid non dicimus cum propheta: *Heu, heu, heu, domine: ergone decepisti populum tuum?* Quin potius, cur non devitatis (secundum apostolicum præceptum) quæstionibus ac pugnis verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & subvertunt corda audientium, ex operibus suis, juxta dominicam designationem, studuistis cognoscere filium profanum istum, qui ad vos venit primum in vestimentis ovium, lupus intrinsecus rapacissimus? Siquidem non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructibus arbor cognoscenda erat.

Apoc. 5. — *Ier. 4.* — *Matth. 7.*

Annon manifesti sunt nequissimi fructus ejus? Siquidem sacrilegus hic adversus Deum, imagines sacras, atque adeo ipsam crucem Christi, sceleratis manibus confringere, & pollutis conculcare pedimus non formidat: contra sacerdotes Dei furore impio temerarie debacchans, non desinit laicos, ad lavandas sibi in eorum sanguine manus sedulo concitare: ecclesiam Christi parricidalibus armis oppugnans, hoc agit assiduo, ut suffocentur homines in peccatis suis: hoc unum elaborat, ne divina misericordia suis sacramentis, quæ peccatorum remedia efficacia esse voluit, vulneratos in ecclesia sua curet. Ita enim ea aut sustulit universa, aut hæreseos suę pestifero infecit veneno, ut toxicum magis requirat, quam animarum medicinas.

Pręcepit suis ne indignanti Deo quis satisfaciat: ne jejuniis, orationibus, lamentationibus peccata redimat: ne hostia illa placens Deo, corpus & sanguis domini nostri Iesu Christi a sacerdotibus offeratur quotidie pro peccatis nostris. Vota docet non reddere domino Deo suo. Et cum ipse sit apostata, ac professionis suæ desertor, ut plurimos sui faciat similes, sancta illa Deo vasa polluere non veretur, consecratasque Christo virgines, & vitam monasticam professas, extrahere a monasteriis suis, & mundo, imo diabolo quem semel abjuraverunt, reddere. Quod in veteri lege in umbraticis sacerdotibus dominus non tulit, quod Ethnici in idolorum suorum flaminibus omnes sunt abominati, Christi sacerdotes etiam vilissimis copulat meretricibus. Sanctos patres illos, quorum vita & doctrina illustravit universum mundum, non solum debito honore non prosequitur, sed multo quam Cain scelestius despicit, deridet, contemnit, insectatur.

Sacrosanctis omnibus universalibus conciliis impudenti ore palam contradicit, ac sacrilega lingua detrahit: libertatis specie licentiosam quamdam vitam, nullis constrictam legibus, ac vere ferinam, inducere conatur. Vnde & exlex homo, contemptor ac violator legum omnium, in tantam erupit mentis vesaniam, ut sanctissimorum patrum decreta & ecclesiasticos canones igne publico concremare non formidarit. Et breviter Christianam veritatem, omnem rerum ordinem, pulcerrimam denique ecclesiæ faciem, a Christo, ab apostolis, apostolicisque viris ac sanctissimis patribus ab initio constitutam, unus hic post tot centenos annos discindere, invertere ac deformare molitur.

Quod si nondum satis etiam internoscis, de Christiano magisterio, an de Antichristi spiritu ista proficiscantur: si ita fascinavit te præstigiator ille, ut credere possis unum hunc perfidissimum apostatam, veluti alterum Elisæum habere duplicem spiritum Eliæ, aut alterum esse, quem se jactitat, Danielem, in quo sit spiritus amplior & intelligentia scripturarum major, quam in omnibus olim sanctissimis illis doctissimisque viris, quam in sacrosancta ecclesia catholica, quid est te uno cæcius? Aut si jam ex fructibus arborem cognos-

busdam aliis pontificibus non immutavit. Amplo & robusto erat corpore, sed vivaci ingenio. Nam cum cardinalis nepoti suo sacerdotium 70. aureorum annui reditus contulisset, vacassetque aliud, cujus proventus paulo pinguiores essent, vix adduci potuit daret illud, solitus dicere: Cupere se homines beneficiis dare, non beneficia hominibus. Ad rempublicam accedens, ob minimos rerum usus omnia fere aliorum arbitrio moderabatur. Bellum intulit Sigismundo Malatestæ, quem ducis Ferrariensis atque Vrbini auxilio fretus Arimino expulit, omniaque adversus eos duces a Iulio & Leone decreta abrogavit. Cardinalem Soderinum ob datas adversus pontificem & Carolum literas, in vincula conjecit. Rhodum tertium jam mensem gravissima obsidione periclitantem cum rescivisset, omnes curas & cogitationes in hoc convertit ut illi succurreretur. Verum turbato tum rerum statu, ærario profuso, infelici exitu obsidio terminata est. Multa quidem, uti erat ardenti zelo accensus, in ecclesiæ utilitatem præstiturus erat, si Godefridos, Tancredos, Balduinos, Robertos ea ætas nacta fuisset. Ad clerum reformandum, corruptosque Vrbis mores ingenti vires convertit. Sanctum Antoninum Florentinorum antistitem, & sanctum Bennonem Germanum in sanctorum cœtum aggregavit. Cum intellexisset Franciæ regem Franciscum in Italiam cum potenti exercitu adventare, pontifex Cæsaris partes fulsit, Anglis, Hungaris, Venetis, aliisque liberis Italiæ civitatibus in fœderis societatem adductis. Hujus temporibus, inquit Surius, quoddam mire ridiculum accidit Vvittembergæ: Carolstadius enim & Melanchthon præcipui Lutheri discipuli & symmystæ, hausta occasione ex scriptis Lutheri, studiosis adolescentibus persuasere, non esse dandam operā philosophiæ: Platonem, Aristotelem, Ciceronem, & id genus alios, non nisi mera scripsisse commenta & imposturas, ideoque libros eorum Vulcano consecrandos; uni sacrorum bibliorum lectioni vacandum, neque fas esse hominem Christianum literis deditam actitare vitam: faciendum omnibus, quod in Genesi dictum est: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Et ut suam insaniam ex Lutheri primævis fontibus ad se derivatam magis proderent, Carolstadius ex archidiacono factus est agricola Vvittembergensis; Melanchthon in pistrino artem pistoriam meditabatur; plerique adolescentes artium liberalium libris combustis mechanica opificia complexi sunt. A quo delirio dum Lutherus utrumque a se infatuatum, versis velis ad mentem saniorem reduxisset, omnes ille catholicos reges ac principes scriptis suis calumniose traduxit. Hadrianus paulo post hæc incidit in morbum, ex quo commendata ecclesia & Christiana republica cardinalibus, diem clausit extremum, VIII. Kalendas Octobris anno Christi 1523. cum in pontificatu sedisset annum unum, menses sex, diesque totidem. Post obitum ejus, duos menses, diesque quatuor sedes vacavit. In sancto Petro sepultus est, hoc elogio exornatus:

HADRIANVS VI. HIC SITVS EST, QVI NIHIL SIBI INFELICIVS IN VITA, QVAM QVOD IMPERARET, DVXIT,

(Res gestæ Hadriani.) (Carolstadii & Melanchthonis deliria quæ?) (Genes. 3.) (Obitus Hadriani papæ.)

A

BREVE HADRIANI PAPÆ VI. AD FRIDERICVM SAXONIÆ DVCEM, adversus Lutherum.

Dilecte fili, salutem & apostolicam benedictionem.

SATIS & plus quam satis sustinuimus, dilecte in Christo, si forte Dei pietas tuam animam dignetur invisere, ac dare pœnitentiam ad cognoscendum veritatem, ut resipisceres a diaboli laqueis, a quo captivus detineris. Novimus te paterne monitum a felicis recordationis prædecessore nostro, ut a te separares perniciem illam
B Christianæ religionis Martinum Lutherum: & cum jam toti orbi manifestæ essent scelestissimæ machinationes illius, speravimus & te ad cor pœnitens reversurum.

Sed quoniam expectavimus uvas, *& ecce quia frustra conflavit conflator, malitiæ enim tuæ non sunt consumptæ*: coegit nos miseratio tui, coegit paternus amor, quo te, & tibi subditos Saxones in domino semper fuimus prosecuti, salutaribus & paternis monitis adhuc convenire, ut vel tandem resipiscatis, antequam plane in vos conveniat quod mox subdit propheta: *Argentum reprobum vocate eos, quia dominus projecit eos.* (Ierem. 6.) (Ibidem.)

Et quid dicemus vobis, quam quod Galatis
C suis Paulus? *O insensati, quis vos fascinavit veritati non obedire? Currebatis bene: interrogate patres vestros, ac dicent vobis: majores vestros, & annuntiabunt vobis*, quod ab ea ætate, qua uno eodemque tempore vixere Hadrianus Romanus pontifex & Carolus ille magnus imperator, Saxonicæ fidei plantatores, ad nostra usque & carissimi in Christo filii nostri Caroli tempora, avi & proavi vestri atque adeo Saxones omnes, semper habiti estis veluti pacis amatores, fidei propugnatores, per omnia obedientiæ pacifici filii: talesque ut non immerito Gregorius V. natione Saxo, olim Romanus pontifex, Saxoniæ ducem in Romani imperatoris constituerit electorem. *Quomodo ergo tam cito mutatus est*
D *color optimus? Cur tam facile transferimini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud euangelium, quod non est aliud, nisi sunt quidam, qui vos conturbant, & volunt cōvertere euangelium Christi?* Quis vineam domini sabaoth tam pulchre plantatam est demolitus? Certe exterminavit eam aper de silva, & singularis ferus depastus est eam. Sed væ illud a vobis, a domesticis & amicis, a cruciatu præcordiorum. Obsecramus te fili dilecte in Christo, leva oculos tuos in directum, & vide ubi sis prostratus. (Galat. 3.) (Deut. 32.) (Thren. 4.) (Galat. 1.) (Isaia. 5.) (Psalm. 79.)

Considera quantam ecclesiæ Christi, tot malis undique circumvallatæ ac pene oppressæ, pro opera qua illi subvenire debueras, cladem insuper intulisti. Oppugnatur foris ab infestissimo illo ac
E potentissimo Christiani nominis hoste. Diffident intus principes reipublicæ Christianæ, & in mutuam armati perniciem, cruentissimis inter se odiis conflictantur; & in fraterna viscera ferrum stringunt, ut vix Ethnici inter se crudelius. An hæc ita tibi visa sunt non satis gravia, nisi contritionem induceres super contritionem, nutriens ac fovens serpentem illum in sinu tuo, qui veneno linguæ suæ ecclesiā & terras infecit adeo, ut nunc pervenerit gladius etiam usque ad animā? Quanto autem pluris est anima quam corpus, tanto

Luc. 10. ad quos dicebat: *Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foras de domo aut civitate, excutite pulverem de pedibus* Matth. 10 *vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicii,* Hebr. 13. *quam illi civitati.* Annon præcepit ita apostolus: *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis?* Quod si malis & peccatoribus non sit obediendum, qui- 1. Ioan. 1. bus tandem? Quoniam, *si dixerimus, Peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.* Quis es, noli discutere pastorem: noli te judicem Dei constituere & Christi. Annon ita præce- Matth. 23. pit dominus in euangelio, dicens? *Super cathedram Mosis sederunt Scribæ & Pharisæi: omnia quæcumque dixerint vobis, servate & facite: Si* B *quæ autem fecerint male, facere nolite:* manifeste significans, habere eos dignitatem, tametsi vitæ essent perditæ. Numquid idem dominus, cum postea tempore passionis alapam accepisset a ser- Ioan. 18. vo sacerdotis, dicenti sibi: *Sic respondes pontifici?* adversus pontificem quidquam dixit contumeliose? quin magis innocentiam suam asserens & ostendens: *Si male*, inquit, *locutus sum, exprobra de malo: sin bene, quid me cædis?* Annon & Paulus, cum cæderetur in concilio jussu Ananiæ, Act. 23. diceretque ad eum: *Percutiet te Deus, paries dealbate: Et tu sedens judicas me secundum legem, & contra legem jubes me percuti:* audiens ab astantibus: *Sic insimulas sacerdotem Dei, maledicendo ipsum?* tamen inane nomen & umbram quam- C Act. 23. dam sacerdotis cogitans expavit? *Nesciebam*, in- Exod. 22. quit, *fratres, quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices.* Quo magis miramur, quod ex istis diabolici spiritus operibus, veluti fructibus nequissimis arborem pessimam nondum cognovistis. Et quis tandem est ita hebes animo, ut non videat quo nunc prorumpant furiosissimi conatus istius, cum ut quisque est facinorosissimus, desperatissimus, aut perditissimus latro aut homicida, sub istius vexillis ac signis conveniant? Ecclesiam jam Christi parricidalibus armis ac sacrilegis manibus non clam, sed palam oppugnantes, consecrata Deo loca, templa & monasteria exurunt & prophanant: D Christo dicatas virgines, sacerdotes Christi & monachos crudelissime persequuntur, ecclesiarum bona diripiunt: & breviter, rapinis, latrociniis, cædibus, incendiis, confundunt universa: excæcante nimirum eos justo Dei judicio, & in insaniam tam manifestam erumpere permittente, ut neminem jam latere possint scelestissimæ machinationes istius. Atque hi, qui pestifera contagione ipsius infectos sese nunc tandem cognoverunt, schismatico errore deposito, ac hæretico furore deserto, unitatis ac veritatis domicilium fidei sanitate repetunt. Inter quos, dilecte nobis in Christo Iesu, cum a te non ex postremis reversurum ad salutarem matris sinum speravissemus, E quem revertentem libenter & obviis excepissemus manibus: bona spe tandem nostra frustrati, videmus supra petram induravisse te faciem tuam: videmus perniciem illam animarum Lutherum sub tuo patrocinio latitantem, suum Matth. 3. adhuc virus longe lateque spargere. Sed quoniam adhuc potens est dominus Deus etiam de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ, antequam egrediatur ut ignis indignatio ejus, & succendatur, nec sit qui extinguat: ideo te, fili dilecte in Christo, obsecramus per viscera nostri redemptoris domini nostri Iesu Christi, per Christianam unitatem, per patriæ caritatem, per tuam denique ipsius tuorumque salutem, miserere ecclesiæ Christi, & tot jam malorum procellis undique exagitatæ ac pene oppressæ, tua maxime culpa, aliquando fer opem: miserere patriæ nostræ, quæ sinceræ olim fidei, eximiæ religionis, sanctæ sub jugo domini ac religiosæ obedientiæ insigni præcellens gloria, perniciem istam religionis Christianæ, ac fidei ac pietatis publicum hostem Martinum, in suis se peperisse ac fovisse visceribus nunc erubescit. Miserere denique tui ipsius, tuorumque misere seductorum Saxonum. Quos, nisi resipiscatis, & quidem cito, manet præsens & certa ultio divina, quam neque in hoc sæculo effugietis, neque in futuro. Hæc dicit dominus Deus: *Audi, populc stulte, audi prin-* Ierem. *ceps qui non habes cor: qui habetis oculos & non videtis: aures, & non auditis: Me ergo non timebitis, & a facie mea non dolebitis?* numquid non audistis, quæ fecerim in diebus antiquis? Legite scripturas, in quibus putatis vos vi- Ioan. 5. tam æternam habere, & invenietis, quam gravis semper fuerit, & quam terribilis divina vindicta in illos qui in populo Dei schisma concitaverunt. Numquid non legistis horribilem divinam ultionem adversus Dathan & Abiron, Num. quod multitudinem adversus Mosen concitavissent, quos dehiscens sub pedibus terra, & aperiens os suum, deglutivit, & omnia quæ ad eos pertinuerunt, ita ut descenderent viventes in infernum? Et adversus Core, quem eamdem ob causam cum ducentis & quinquaginta viris cælestis flamma devoravit. Quod si ob durius imperium fortassis, aut quorumdam pastorum seu ignaviam, seu malitiam schismata excitanda putatis: numquid non ex libro Regum audistis 4. Reg. adeo indignatum fuisse dominum adversus decem tribus filiorum Israel, & in omne semen eorum, ut dimoverit eos & tradiderit in direptionem, donec projiceret eos a facie sua? Ob quam tandem culpam, nisi quod ob durius imperium Salomonis, & imprudentius arrogantiusque responsum Roboam regis Ierusalem, scissæ fuerunt 3. Reg. a tribu Iuda & Benjamin? Quam præsens semper 1. Reg. fuerit dominus vindex sacerdotibus suis, an non 2. Paral. Saul ab regio abjectus honore, & Ozias rex Iuda percussus lepra, propterea quod quæ sacerdotes domini sunt ausi usurpare, sufficienti vobis potuerunt esse argumento? Et breviter, annon omnes testantur historiæ, universos ultrice domini manu infelice periisse exitu, qui in christos domini sacrilegas manus injicere non formidaverunt? Contra autem, felicia omnia, & longam illis contigisse vitam, qui Christum in sacerdotibus suis venerati sunt? Moveant ergo vos exempla aliorum, & cogitate quid vobis sit expectandum, qui venerabilem Dei chorum in manus tentatis tradere profanas. Proinde quod dominus per Mosen præcepit universo populo Israel, ut separarentur a tabernaculis Core, Dathan & Num. 16 Abiron, nec tangerent quidquam quod ad eos pertineret, ne involverentur in peccatis eorum: hoc & vobis, præcipue autem tibi, dilecte fili, ejusdem domini nostri auctoritate præcipimus, & obsecramus in Christo Iesu, ut separemini a Martino Luthero, auferatis a vobis petram illam scandali, neque tangatis quod illius est, ne & vos divina ultio involvat subito in peccatis illius. *Expurgate quamprimum* 1. Cor. 5 *fermentum illud, quod reliquam fidei vestræ massam corrupit, ut sitis nova conspersio, novaque creatura.*

Non

tem cognoscens, in errore persistis tamen, quid A temiserius?

Sed esto: transfiguratus sit coram te satanas ille in angelum lucis, & quæ manifesta sunt opera carnis ac diabolica, spiritus esse & Christi opera, venenata sua facundia persuadere potuerit. Numquid non ubique vel hoc ipso prodit, cujusnam spiritus sit, quod omnis ejus sermo amarus est, virulentus, arrogans, ac maledicentissimus, nusquam non scatens conviciis, blasphemiis ac scommatibus plusquam venenatis, adversus omne Christianæ pietatis, modestiæ, mansuetudinis ac benignitatis officium? Numquid ita docuit Paulus, cujus se jactitat spiritum habere, cum nulla ejus extet epistola, quæ non pacem & unitatem, ac alias id genus virtutes redoleat? An B non Romanos suos hortatur in domino, ut in caritate fraternitatis se diligant invicem, sectentur quæ sunt pacis, & quæ ædificationis custodiant? Corinthius annon testatur, se docere in ecclesiis, Deum, non dissensionis, sed pacis

alat. 6. Deum esse? Et, breviter, numquid non ubique clamat, ubique docet euangelica illa tuba, ut digne ambulemus in omni humilitate

hes. 4. ac mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in caritate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis, utque deponamus om-

loss. 3. nem iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem? Quo igitur pacto maledicentiam, amaritudinem, iram, indignationem, blasphemiam, inflationem, jactatio- C nem, quæ ita huic peculiaria sunt, ut illa Paulo, ac illius discipulis universis, qui mitis est ac humilis corde: non Paulini, non Christiani, sed diabolici spiritus esse certissima indicia, vel cæco non clarissime appareat?

Ex verbis illius quomodo non intellexisti, Christum in corde suo, an vero antichristum

atth. 3. haberet, secundum quod ipsa Veritas in euangelio ait: *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? De abundan-*

Cor. 5. *tia enim cordis os loquitur.* Et cum scriptum sit, quod *maledici regnum Dei non possidebunt:*

atth. 5. Item cum in euangelio dicat dominus: *Quicumque dixerit fratri suo, Raca, reus erit concilio: Qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ incendio.* D

Illumne esse antichristi apostolum, cuiquam obscurum esse poterit? qui non modo sacerdotes Dei, sed & principem sacerdotum Petri successorem, Iesu Christi in terris vicarium, tam nefandis infamibusque nominibus, tam inauditis contumeliis, conviciis, ac blasphemiis, nusquam non lacerat, discerpit & insectatur, ut ea commemorare pudica refugiat lingua, & audire horreant aures castæ: Qui apostolicam cathedram in qua præsedit caput apostolorum Petrus, cui præfuerunt tot sancti pontifices, quam ecclesiam principalem, unde sit exorta unitas sacerdotalis, sanctus ille & gloriosus E martyr Cyprianus, non dubitat asserere, impio ac pestilenti ore cathedram pestilentiæ, antichristianam, diabolicam, & si quæ potuit excogitare nefandiora, toties appellare non cessat: Qui scholas Christianas, quæ tam multos doctissimos sanctissimosque viros, tam egregias in ecclesia Dei columnas nobis protulerunt, impudica lingua sua, lupanaria, Sodomas & Gomorrhas ubique vocare non verecundatur: Qui non satis habet, omnipotentis Dei sacerdotes probris omnibus, conviciis,

contumeliis, ac blasphemiis horrendis & inauditis, nunquam non publice ac privatim insectari, quibusvis viliores facere, nisi etiam laicos concitet ad lavandas sibi manus in sanguine ipsorum: Cum tamen quanto honore haberi velit sacerdotes suos, maxime autem principem sacerdotum, idem ipse Dominus in Deuteronomio testatus est, dicens: *Si difficile & ambiguum apud te judicium esse prospexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & judicum intra portas tuas videris verba variari, surge & ascende ad locum, quem elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem: & facies quæcumque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit dominus, & docuerint te juxta legem ejus; sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat domino Deo tuo, ex decreto judicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbia.* Deut. 17.

Et Samuel cum sperneretur a filiis Israel, annon dicit dominus: *Non enim te spreverunt, sed me, ne regnem super eos:* manifeste ostendens, invisibilem se contemni, cum visibilem quis spernit sacerdotem? Quare & Moses murmuranti adversus se populo respondit: *Non adversus me murmurastis, sed adversus dominum Deum vestrum.* 1. Reg. 8. Exod. 16.

Quod si Leviticos illos sacerdotes tanta honoris prærogativa præcellere voluerit dominus, qui exemplari tantum ac umbræ deserviebant cælestium, in umbratico illo tabernaculo sacrificiorum officia consumentes: quo tandem honoris loco eos haberi voluit, quibus tradidit claves regni cælorum? tantamque tribuit potestatem, ut quæ ligarent super terram, ligarentur & in cælis: & quæ solverent super terram, soluta essent & in cælis: utque quorum ipsi dimitterent peccata, dimissa forent: quorum retinerent, forent & retenta? Qui non sanguinem hircorum aut vitulorum, sed hostiam vivam, sanctam, immaculatam, corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi offerunt quotidie pro peccatis nostris, conficiunt verbo suo ac manibus tractant? breviter sacramenta omnia, quibus hominibus vita salusque tribuitur animarum, suis perficiunt orationibus? Quanto, inquam, honore hos præcellere voluerit dominus, quis tandem dubitabit, quod nec ipse tacuit in euangelio, cum dixit ad eos: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit & eum qui misit me?* Et quid consequitur? quod in eumdem Christum blasphemus est & maledicus, qui sacerdoti Christi blasphemat aut maledicit. Annon hoc primum mandatum in retributione: *Honora patrem & matrem, ut sis longævus super terram? Qui autem maledicit patri aut matri, morte moriatur.* Numquid ad carnales tantum parentes illud est referendum? Et num minus ad eos qui nos in Christo regeneraverunt, per quos Christiani sumus, qui nobis peccata dimittunt, qui cælestibus nos pascunt sacramentis? Quid si peccatores sunt & mali sacerdotes? Quid si & parentes? Numquid propterea eos non honorare, aut eis maledicere licebit? Numquid non & Iudas erat inter eos, quos dominus misit ante faciem suam, & ad quos

Matth. 16. Luc. 10. Exod. 20. Deut. 5.

cis & diœcesibus sub jurisdictione aliorum inquisitorum dicti ordinis congregationis Lombardiæ, in dies perpetrantur & committuntur. Et cum eadem sint delicta, eadem profecto provisione & castigatione eis est earumdem literarum tenore providendum. Quare tu, sicut asseris, in civitate Comensi, ubi dictæ pravitatis inquisitor existis, tam tuo, quam omnium aliorum dictorum ordinis & congregationis hæreticæ pravitatis inquisitorum ubilicet consistentium & deputatorum nominibus, fecisti nobis humiliter supplicari, ut literas prædictas ad vos extendere & ampliare, aliasque desuper opportune dignaremur providere.

Nos igitur hujusmodi supplicationi inclinati, literas prædictas, cum omnibus in eis contentis clausulis, in omnibus & per omnia, prout in eisdem literis continetur, ad te, & ad alios ordinis & congregationis hujusmodi inquisitores, tam impræsentiarum deputatos, quam in futurum perpetuis futuris temporibus deputandos, ac si tibi, & cuilibet inquisitorum prædictorum dirigerentur, & directæ fuissent, apostolica auctoritate, tenore præsentium extendimus; ipsasque literas tibi & illis, ut præmittitur, eisdem auctoritate & tenore concedimus;

Non obstantibus omnibus illis, quæ idem Iulius prædecessor voluit non obstare, ceterisque contrariis quibuscumque.

Et quia difficile foret præsentes literas ad singula loca, in quibus de eis fides forsan fuerit facienda, deferre: volumus & apostolica auctoritate decernimus, quod ipsarum transsumptis, manu cujuscumque notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus curiæ, seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, in judicio & alibi, ubi opus fuerit, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ adhiberetur eisdem præsentibus, si forent exhibitæ vel ostensæ.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesima Iulii, millesimo quingentesimo vigesimotertio, pontificatus nostri anno primo.

Euangelista.

ANNO CHRISTI 1523.

VITA CLEMENTIS PAPÆ VII.

CLEMENS, cui antea Iulii nomen erat, Iuliani Medicei filius, a Leone patruele primum archiepiscopus Florentinus, mox cardinalis creatus, universæ reipublicæ curam suscepit. Qua bene administrata, post Hadriani mortem, cardinalibus Columna, & Cornario faventibus, pontifex renuntiatus est, anno domini millesimo quingentesimo vigesimotertio, decimoquarto Kalendas Decembris, tempore Caroli quinti imperatoris. Tertio pontificatus anno jubileum celebravit. Post Borbonii a Gallis defectionem, Clemens Caroli potentiam pertimescens, inita prius cum Venetis societate, sese medium inter utrosque constituit, & eorum dissidia componere summo studio conatus est. Columnenses ingentibus coactis copiis instructi ad regnum Neapolis pro Carolo custodiendum, adsunt cum Hugone Moncada, ædesque pontificis, nil tale metuentis invadunt. Is fuga arrepta, in Æliam arcem se recepit, neque inde egredi ei licuit, quin Columnensibus venia promissa, exercitum e Gallia cisalpina revocandum in se reciperet. Principibus tamen viris intercedentibus, & prorege Lanoio conciliante, ad pacem ventum est, & pontifex omnem exercitum dimittit. Quod ut sensit Borbonius, illico exercitum Cæsaris Romam admovet, Vrbem contra fidem publicam capit, & diripit miserrime: quod facinus nemo antea Gothorum & Vvandalorum temporibus ausus fuerat. Clemens in Hadriani arce diu obsessus, ad deditionem compulsus, multoque ære redemptus, Columnensibus veniam, si quid deliquissent, concessit. Post septem menses liber e custodia evasit ementito habitu, & in Vrbem veterem perductus est: inde rursus amicitiam & affinitatem cum Carolo contraxit, quem in Italiam profectum Bononiæ coronavit, cujusque auxilio Florentiam obsedit; receptaque, Alexandrum pronepotem ei ducem præposuit. Henricum Angliæ regem excommunicavit, quod conjugem suam Caroli materteram repudiasset. Cum Carolo aliisque principibus Italiæ sex mensium fœdus iniit. Franciscum regem Massiliæ convenit, eumque sibi nova affinitate conjunxit. Catharinam enim Medicem proneptem suam regis filio natu minori nuptum dedit. Ad Vrbem reversus, literas salutationis a Davide rege Æthiopiæ, longe disjunctissimo, accepit; quibus lectis magnam animo lætitiam concepit. Hujus temporibus secta Lutheranorum divisa est in Zuinglianos, Carolstadianos, Lutheranos, Anabaptistas. Habitis in Helvetia, Hassia & Bohemia convenientibus disputationibus & colloquiis, ut vocant, synodalibus, frequenter quidem tentatum est, ut concordarentur, sed frustra. Thoma Muntzero auctore, prætextu libertatis euangelicæ, exortum est bellum Rusticanum perniciosissimum. In Spirensibus comitiis permissum fuit ut in fidei & religionis negotio nihil deinceps usque ad concilium innovetur. Sectarii se decreto isti subscribere non posse protestati, ad Cæsarem appellarunt, dictique hac de causa Protestantes, confessionem suæ perfidiæ, a Melanchthone Græce & Latine conscriptam, ter quaterve mutatam, in celeberrimis imperii comitiis Augustæ, anno sequenti habitis, obtulerunt. Clemens obiit anno domini millesimo quingentesimo trigesimoquarto, septimo Kalendas Octobris, cum longo & difficili morbo antea laborasset, sedissetque annos decem, menses totidem & dies septem.

Clemens quando pontifex factus?

Clemens captus.

ANNO CHRISTI 1524.

CONSTITVTIO " AD REMOVENDOS ABVSVS, ET ORDINATIO AD CLERI VITAM reformandam, per reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Laurentium tituli sanctæ Anastasiæ, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyterum cardinalem Campegium, ad Germaniam, &c. de latere legatum, anno domini millesimo quingentesimo vigesimoquarto Ratisbonæ edita.

" *Ante ... tuta syn... dalia V... lentini e... Hildesen... sis edita ... hoc titul...* Reform... tio cler... Germa... ad cor... ctionei... vitæ & ... rum & ... moven... abusus.

"** SYNOPSIS CAPITVM SEQVENTIVM.

Quod nemini prædicare liceat, nisi per episcopum admisso, cujus est verbo Dei seminando eos adhibere quos probaverit esse doctos, modestos ac pios viros. Cap. I.

Quod clerici morum integritatem, clericali quoque habitu, ac tonsura ornare debeant. Cap. II.

Vitandæ clericis tabernæ, scenæ, ludi, omnisque levitas. Cap. III.

Interdicitur clericis cauponaria ac mercatio. Cap. IV.

Vt

Non dedigneris, fili dilecte, Paulum imitari, quem sicut vicisti in ecclesiæ Dei persecutione, tam gravem animarum perniciem sub tuo nutriens patrocinio: ita reversus ad cor, effice ut omnes intelligant tuam conversionem: utque qui per te sunt scandalizati, in te rursus glorificent Deum. Maxime autem hoc præsta quamprimum, ut impurum os illud obstruatur, ut capuletur blasphema lingua, quæ contra Deum ac sanctos ejus loqui non cessat, & virus suum undique spargit. Et ut propheticis vos verbis admoneamus, *State super vias, & videte ac interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea, & invenietis refrigerium animabus vestris.* State, inquam, & doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, per quam ambulaverunt patres vestri, quam demonstraverunt tot myriades martyrum, docueruntque tot millia confessorum, & ambulate in ea.

Ierem. 6.

Quod si a vobis impetraverimus, sicut & sincere speramus, erit quod gaudeamus cum angelis de peccatore pœnitentiam agente, & perditam rursus inventam ovem humeris nostris ad ovile domini gaudentes reportabimus, paternaque pietate, quantum in nobis fuerit, stolam vobis pristinam restituemus.

Quod si dixeritis, *Non ambulabimus:* & paterne salubriterque vos monenti respondebitis, *Non audiemus. Ideo audite gentes*, dicit dominus, *& cognoscite congregationes, quanta ego faciam eis. Ecce ego adducam mala super populum istum fructum cogitationum ejus, quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.* Sed & hoc tibi denuntiamus in virtute omnipotentis Dei & domini nostri Iesu Christi, cujus in terris vicarius sumus, nec te in præsenti sæculo hoc laturum impune, & in futuro æterni te ignis expectare incendium. Vivunt una pontifex Hadrianus & religiosissimus imperator Carolus, meus carissimus in Christo filius & alumnus. Cujus tu edictum vere Christianum adversus Lutheranam perfidiam, & quod talem decebat imperatorem, non sine gravi offensa ac vilipensione Cæsareæ majestatis violare non timuisti. Non committemus, ut quos olim cum Magno Carolo Hadrianus pontifex in Christo genuerunt, nunc Hadrianus pontifex & imperator Carolus sub schismatico ac hæretico tyranno, hæreseon ac schismatum sinamus interire contagione. Quare revertimini ad cor, & resipiscite tu tuique misere seducti Saxones, nisi utrumque gladium, apostolicum simul & Cæsareum, olim velitis experiri.

Ierem. 6.

Scripta Romæ anno domini millesimo quingentesimo vigesimosecundo.

BREVE HADRIANI PAPÆ VI. AD INQUISITOREM COMENSEM.

Inquisitoribus hæreticæ pravitatis datur facultas procedendi contra incantatores, sortilegos, diabolo obedientiam præstantes, fidem abnegantes, *&c.*

Hadrianus episcopus, &c. *Dilecte fili salutem & apostolicam benedictionem.*

DUDUM, uti nobis exponi fecisti, per felicis recordationis Iulium papam secundum prædecessorem nostrum, non sine magna tunc animi sui displicentia accepto, quod per quemdam Georgium de Casali, ordinis fratrum Prædicatorum professorem, & in civitate Cremonensi hæreticæ pravitatis inquisitorem deputatum, in nonnullis Lombardiæ partibus, & præsertim in locis, in quibus dictus Georgius inquisitor deputatus erat, repertæ fuerunt quamplures utriusque sexus personæ, propriæ salutis immemores, & a fide catholica deviantes, certam sectam facientes; fidem, quam in sacri susceptione baptismatis susceperunt, abnegantes, sanctam crucem pedibus conculcantes, & opprobria super eam perpetrantes, ecclesiasticis & præsertim eucharistiæ sacramentis abutentes, diabolum in suum dominum & patronum assumentes, eique obedientiam & reverentiam exhibentes, & suis incantationibus, carminibus, sortilegiis, aliisque nefandis superstitionibus, jumenta & fructus terræ multipliciter lædentes: aliaque quamplurima nefanda, excessus & crimina eodem diabolo instigante committentes & perpetrantes, in animarum suarum periculum, divinæ majestatis offensam, perniciosumque exemplum, & scandalum plurimorum.

Contra quas cum dictus Georgius tunc, ut asserebat, in dictis locis suæ inquisitioni deputatis, prout ipsius Georgii incumbebat officio, ipse Georgius processisset: nonnulli autem tam clerici quam laici illarum partium, quærentes plus sapere quam oportet, præmissa delicta ad ejusdem Georgii inquisitionis officium non pertinere temere asserentes, præsumentes in populo errores & scandala seminaverunt: sicque eumdem Georgium in populo odiosum reddere, & dicti Georgii officium impedire conati fuerunt, prout etiam tunc impediebant: ita quod propter præmissa, personæ prædictæ delicta hujusmodi perpetrantes, remanebant impunitæ, & aliæ eorum exemplo ad similia perpetranda quotidie inducebantur, in non modicum fidei opprobrium, animarum periculum, & scandalum plurimorum.

Dictus prædecessor volens (ne inquisitionis officii executio quomodolibet retardaretur, & labes hæreticæ pravitatis longius venena diffunderet) providere, dicto Georgio per quasdam suas in forma brevis literas commisit & mandavit, quatenus in locis ejusdem Georgii inquisitioni deputatis, de excessibus hujusmodi cognoscere, & contra quascumque personas, cujuscumque conditionis & præeminentiæ forent, inquisitionis officium exercere & exequi; ipsasque personas, quas in præmissis culpabiles reperiret, una cum locorum ordinariorum vicariis, quatenus voluissent interesse, juxta dictarum personarum demerita corrigere & punire deberet, secundum modum contra alios hæreticos a jure ex sacris canonibus statutum: contradictores quoscumque per censuram ecclesiasticam, & alia juris opportuna remedia compescendo. Eos vero qui in præmissis, consilium, auxilium vel favorem præstarent, præfatus prædecessor noster, eisdem indulgentiis uti & gaudere decrevit, quibus Crucesignati contra alios hæreticos, ex indulto apostolico eis concesso, tunc gaudebant & utebantur, prout in dictis literis plenius contineri dicitur.

Et sicut eadem expositio subjungebat, non solum delicta & crimina hujusmodi contra fidem catholicam & Christianam religionem, sub jurisdictione inquisitoris Cremonensis committuntur & perpetrantur; sed omnibus aliis locis

cus palatini Rheni duces in superiori & inferiori Bavaria fratres germani, venerabiles in Christo patres, Bernardus episcopus Tridentinus, Ioannes administrator ecclesiæ Ratisbonensis, palatinus Rheni dux Bavariæ, ac nuntii sive oratores omnes cum pleno mandato venerabilium in Christo patrum & illustrissimorum principum Vigandi episcopi Bambergensis, Gregorii episcopi Spirensis palatini, Vvillelmi episcopi Argentinensis, Christophori episcopi Augustensis, Hugonis episcopi Constantiensis, Christophori episcopi Basileensis, Philippi episcopi Frisingensis, palatini Rheni ducis Bavariæ, Ernesti administratoris ecclesiæ Pataviensis ac palatini Rheni ducis superioris & inferioris Bavariæ, & Sebastiani episcopi Brixinensis. Cum quibus pluribus hinc inde in discussionem allatis, & præcipue quibus consiliis, quibusque modis præfatæ nationi Germanicæ periclitanti consuleretur, paribus sententiis receptum fuit, hanc perditissimam hæresin rudi populo plausibilem, ob libertatem illi falso persuasam prætextu euangelicæ caritatis, non parvam habuisse occasionem partim a perditis moribus & vita clericorum, partim ob non diutius dissimulandum sacrarum sanctionum, ecclesiasticarumque constitutionum abusum, & proinde non parum momenti fore extirpandæ hæreticorum Lutheranorum & eorum sequacium sectæ, ut clerici ad honestatem vitæ moresque suos illos, quos divus Paulus exigit & præscribit, debita censura reducti, abususque, laicos male offendentes, sublati fuerint. Itaque habitis maturis deliberationibus, & piis consiliis præfatorum Ferdinandi principis, cardinalis, ac ducum & episcoporum, atque nuntiorum suorum, infrascriptos salutares aliquot tam necessariæ reformationis sacerdotum, presbyterorum, religiosorum & clericorum modos præscribere, statuere, sancire, atque edere necessarium duximus. Quocirca auctoritate apostolica, qua fungimur in hac parte, statuta & ordinationes per nos, ut præfertur, editas ab omnibus & singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, præpositis, decanis, archidiaconis, & aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, ac parochialium ecclesiarum aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum rectoribus, presbyteris, religiosis, ac clericis, in universa Germania residentibus, prout eos & eorum quemlibet respective tangit, aut tangere poterit in futurum, perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari volumus, decernentes irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Et nihilo minus universis & singulis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, & aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, nec non metropolitanarum & aliarum cathedralium ecclesiarum canonicis, ipsorumque archiepiscoporum & episcoporum officialibus & vicariis generalibus per præsentes committimus & mandamus, quatenus ipsi & eorum quilibet, & postquam pro parte illorum quorum interest., aut in futurum interesse poterit, fuerint requisiti, statuta & ordinationes hujusmodi, & horum singula, inviolabiliter observari faciant, contradictores per censuras ecclesiasticas & alia juris remedia compescendo, invocato, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, non obstante constitutione felicis recordationis Bonifacii papæ

A octavi, qua cavetur, ne quivis extra suam civitatem & diœcesin, nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam diætam a fine suæ diœcesis, ad judicium evocetur; seu ne judices a sede apostolica vel ejus auctoritate deputati, extra civitatem & diœcesin, in quibus deputati fuerint, contra quoscumque procedere, aut alii, vel aliis vices suas committere præsumant. Et in concilio generali de duabus diætis & personis, ultra certum numerum ad judicium non vocandis, & aliis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Verum, quia difficile foret, præsentes literas ad singula loca ad quæ expediens fuerit, deferri; volumus & auctoritate

B apostolica decernimus, quod transsumptis præsentium literarum, manu notarii publici subscriptis, & sigillo alicujus personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, ea fides adhibeatur, quæ eisdem originalibus, si essent exhibitæ vel ostensæ, adhiberetur. Et ut hujusmodi statuta & ordinationes ad singulorum notitiam deducantur, universis locorum ordinariis, auctoritate apostolica præfata in virtute sanctæ obedientiæ mandamus, quatenus statuta & ordinationes hujusmodi per se, vel alium, seu alios, in eorum ecclesiis vel civitatibus publicent, seu publicari faciant, quæ post publicationem ipsam eosdem, quorum interest, aut interesse poterit, perinde arctent,

C ac si eis personaliter intimatæ essent, aut intimarentur. Tenor vero statutorum & ordinationum prædictarum sequitur & est talis:

I.

Cum potissimum anima verbo, quod ex ore Dei procedit, vivat: id autem nec passim, nec ab omnibus expediat prædicari, admonente apostolo, qui inquit: *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* ideo statuimus & ordinavimus, ut non liceat cuiquam, etiam religionem professo, ac quomodolibet exempto, euangelium docere, nisi ab ordinario vel ejus vicario, tam moribus quam doctrina probatus fuerit, facta fide per patentes literas, quæ præter notarii mercedem gratis prorsus concedantur. Missi itaque atque pro-

D bati euangelicum negotium tractabunt recte, sobrie, & pure, loca quæque recondita magis & abstrusa, intellectuque difficilia, non ad novum & adulterinum sensum, sed juxta sanctorum patrum, & ab ecclesia receptorum doctorum, præcipue Cypriani, Chrysostomi, Ambrosii, Hieronymi, Augustini & Gregorii exponant & interpretentur. Omni etiam opere studeant, ne pro veris somnia & aniles fabulas, pro certis dubia, pro receptis apocrypha, & jamdudum explosa, damnataque ab orthodoxa ecclesia, tendant vel depromant; idque omni modestia; ne unquam eos ad convicia injuriasque delabi contingat, locusque ille cum populi offendiculo dehonestetur. Itaque ordinarius aliquot excellenti doctrina præditos constituat, qui per diœcesin inquirant,

E qui sint ad euangelicam doctrinam idonei disseminandam, quique ad impias novitates & perfidiam aliquam non deflectant, ut remedia adhibeantur, quod populus recte instituatur in Christiana lege: & ab ea deficiens, ne secum alios trahat, debite coerceatur: cultus divinus observetur, peragaturque his modis & ritibus, qui per manus sanctorum patrum nobis traditus, & per majores nostros observatus est in sacrificio altaris, officiis defunctorum, canonicis

Rom. 10

Vt parochi oblationibus ac juribus suis contenti, subditis nihil superflui oneris imponant. Cap. v. A

Vt parochi pro necessaria sacramentorum administratione, quod de consuetudine voluntarie offertur, recipiant, nihil vero extorqueant. Cap. vi.

Consuetudo per quam plus justo onerantur subditi, authoritate episcoporum vel magistratus moderanda. Cap. vii.

Quod oporteat clericos esse temperantes, & non miscere cum laicis convivia ne funeralia quidem aut fraternitatem. Cap. viii.

Parochis datur potestas occultos peccatores gratis absolvendi, præter hæreticos, homicidas & excommunicatos, qui cum publicis peccatoribus remittendi sunt ad eos quibus absolutio reservata est. Cap. ix. B

Ne prælati animarum curam indignis & sub vili stipendio locent. Cap. x.

Gaudere non debent clerici de ecclesiasticis beneficiis, quorum prædia & domos non restaurant. Cap. xi.

Non debent animarum curæ præfici religiosi, sed ad regulæ (quam professi sunt) observantiam compelli. Cap. xii.

Licebit pauperi conventui cuilibet suæ ecclesiæ, diviti tantum cohærenti præficere religiosum probatum prius, & admissum per episcopum, sed ne ad sacros quidem ordines alii quam tales promoveri debent. Cap. xiii. C

Extra diœcesim ordinati sive ordinarii authoritate ac literis testimonialibus, ad divina non admittantur. Cap. xiv.

Sacerdotes in libidinem effusos & nefario concubinatu pollutos, pœnis ac censuris ecclesiasticis coercendos. Cap. xv.

Stationarios qui eleemosynam pacti sunt, prohibendos, qui vero integra fide colligunt, non admittendos nisi sub testimonio ordinarii. Cap. xvi.

Vagos sacerdotes non tolerandos ultra mensem, nisi cum testimonio ordinarii unde discesserunt, ejusque cujus diœcesim intrarunt admissione. Cap. xvii. D

Servandas in ærario templi pecunias templo dedicatas, nec erogari debent nisi accedente ad voluntatem præfectorum ærarii, rectoris quoque consensu. Cap. xviii.

Episcopi debent suis vicariis (quod & ipsi episcopi sunt) ita providere, ne cogantur contra episcopalem dignitatem quæstui servire. Cap. xix.

Rediguntur dies festi in numerum, ceteri ita abrogantur, ut nihilominus peragantur divina. Cap. xx.

Quibus diebus interdicta sit nuptiarum celebritas, & quatenus jejunium plebi sit imponendum. Cap. xxi. E

Quod cædis clerici authores tantum divinis excludere debeant. Cap. xxii.

Quod episcopi non debeant clericorum bonis inhiare qui legitimos heredes aut successores relinquunt. Cap. xxiii.

Quod secularis potestas capere possit apostatas, debet tamen ordinario tradere, cujus erit in ipsos animadvertere, quodque non liceat episcopis pensionem, aut absentiarum decimas extorquere. Cap. xxiv.

Quod non liceat episcopis beneficiorum fructus immodice ac avare clericis surripere. Cap. xxv.

Archiepiscopi debent provincialem synodum omni triennio convocare. Cap. xxvi.

Qui recusat altari servire, non debet de altari vivere. Cap. xxvii.

Qui sacramentorum communionem in totum neglexerint, sepultura debent asinorum sepeliri. Cap. xxviii.

Non committendum ut relinquatur impunita blasphemia. Cap. xxix.

Servanda quæ adversus simoniacos sacri canones decernunt. Cap. xxx.

Divinatores, hæreticos, & fidei dilaceratores, non modo vitandos ac rescindendos, sed severa quoque animadversione plectendos. Cap. xxxi.

Vt sacerdotes oportet sacras literas assidue discere, ita laicorum est non temere de illis disceptare ac judicare. Cap. xxxii.

Decet episcopos in suos vicarios esse liberales, prælatosque omnes eleemosynarios. Cap. xxxiii.

Veterum decreta sanctionesque pulchrum est observare. Cap. xxxiv.

Episcopi in synodo quomodo de more veterum singulis annis oportet celebrare, debent has constitutiones publicare, & subditos ad earum observantiam compellere. Cap. xxxv.

Laurentius miseratione divina tituli sanctæ Anastasiæ, Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, per universam Germaniam, ac Hungariæ & Bohemiæ, Poloniæque regna, & quæcumque alia loca ad quæ nos declinare contigerit, domini nostri papæ & apostolicæ sedis legatus, ad perpetuam rei memoriam.

Ex legationis officio a sede apostolica nobis commisso obligamur, ut circa statum personarum ecclesiasticarum sub finibus nostiæ legationis consistentium, in melius reducendum, propensius cogitemus; ut quæ in eis a sanctorum patrum decretis & ordinatione deviare perpenderimus, ad debitam reformationis normam dirigentes, eis opem & operam adhibeamus efficaces. Nuper siquidem cum sanctissimus dominus noster Clemens papa septimus, cum pro pastorali suo officio, tum pro ea affectione qua inclytam nationem Germanicam paterne prosequitur, intellectis ejus fluctuationibus, hæreticorumque impietate in dies crescente, nos ad universam Germaniam suum apostolicæ sedis legatum de latere miserit non aliam ob causam, quam ut tranquillitati provinciæ & saluti animarum, quæ periclitantur ob dictam nuper natam impurissimam omnis hæreseos sentinam, consulat; quod onus, licet humeris nostris impar, ejus tamen præceptis & mandatis obedire, ut tenemur, volentes, freti Christi favore servatoris nostri, cujus negotium agitur, subivimus: nihil hic prorsus nostris viribus tribuentes, aut prætereà cupientes, quam quod ad munus hoc feliciter implendum attineat. Cumque aliquot mensium experientia, multa collapsa & præter omnem opinionem difficultatibus plena perpenderimus, cum serenissimo Ferdinando Hispaniarum principe, archiduce Austriæ, imperiali locumtenente generali, communicatis consiliis, concordi sententia particularem conventum in civitate Ratisbonæ convocare decrevimus: in quo una nobiscum interfuerunt præfatus serenissimus princeps & archidux, reverendissimus Matthæus sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sancti angeli presbyter cardinalis archiepiscopus Satlzburgensis, ac illustrissimi Guilielmus & Ludovicus

XIII.

Monasteriorum prælati unitas ecclesias habentes, prædictos vicarios perpetuos vel ad nutum amovendos, in eisdem ecclesiis in posterum non constituant, nisi prius per ordinarios aut eorum vicarios ut idonei & apti fuerint admissi. Ecclesiæ tamen suis monasteriis unitæ usque adeo propinquæ, quod religiosi earumdem curam habituri, sub religione in monasterio sub debitaque obedientia stare possent, modo sint habiles & idonei, per hujusmodi religiosos provideri possint. Id quoque permittimus de monasterio, quod tam tenue est, ut debitam sustentationem habere nequeat, volentes religiosos & qualitercumque exemptos, curata beneficia habentes, ordinario loci esse subjectos. Cumque in ecclesia Dei magis præstet, paucos bonos & doctos, quam plures indoctos & imperitos habere ministros, id quod ratio nostrorum temporum exigere videtur: idcirco deinceps non initientur sacris ordinibus, nisi viri morum vitæ candore & doctrina præ ceteris spectati, probatique per testimonium examinis rite servandi.

XIV.

Quod attinet ad ordinatos in urbe vel in alia quacumque aliena diœcesi, sancimus, ut & illi suarum ordinationum literas & titulos ostendant; & simili modo ad divina peragenda prius non admittantur, quam ab episcopo vel vicario seu officiali fuerint rite admissi.

XV.

Præterea, cum nihil æque conveniat omnibus numeris, ac eos esse mundos qui vasa domini portant, & in sacrario operantur, quales sacerdotes constituit ipse dominus, qui quotidie sacrosancta tractant, & in illis versantur: Igitur volumus, atque juxta sanctiones canonicas feliciter a divis patribus institutas sancimus, ut caste continenterque vivant. Sacerdotes concubinarii, incontinenterque vitam agentes, canonum pœnis in ordinem redigantur, nulla consuetudine eis, nulla conniventia, imo damnosa prælatorum negligentia patrocinante.

XVI.

Quo vero ad quæstores, qui vulgo stationarii appellantur, statuimus, ne quis quavis auctoritate & literarum occasione, vel ad prædicandum, vel subsidia eleemosynasque colligendas se ingerat, utcumque se jactet indulgentiis abundare, nisi prius literæ admissionis & approbationis ordinariorum vel vicariorum ab eo prolatæ fuerint, adstringentes ipsos ordinarios, ut tales admittant, qui probæ vitæ testimonium habeant, & de prædicatione sua, dum opus erit, rationem reddere possint, eleemosynis piorumque obligationibus non abusuri per luxum proprium, religione jurisjurandi affirmaturi, se nec quotam nec totam colligendi facultatem certa summa pecuniarum pactos esse. Fratribus tamen Mendicantibus integras salvasque concessiones a sede apostolica factas relinquimus.

XVII.

Et ut pastor agnoscat vocem ovis, & illa vicissim vocem pastoris audiat, tollaturque omnis vagandi occasio: ordinamus, quod presbyteri peregrini & ignoti, ad missarum sacrificium non admittantur, nec ultra mensis spatium in consortio presbyterorum tolerentur, nisi exhibeant literas admissionis alterius ex archiepiscopis vel episcopis, in cujus diœcesin se transtulerint, ac documenta & literas testimoniales sui ordinarii,

A a cujus diœcesi proxime discesserunt, quibus de eorum ordinibus & honestate constet, ne aliquis incorrigibilis post perpetratos excessus, impune ad aliam diœcesin transeundo evadat.

XVIII.

Ut autem Christi fidelium eleemosynæ in usum, pro quo erogantur, vertantur: non liceat procuratoribus seu vitricis fabricarum, in singulis ecclesiis quidquam de pecuniis ad fabricam provenientibus distribuere, aut in ædificiorum vel alterius rei usum dispensare sine rectoris scitu, sed ad armaria fabricæ reponantur, ut hactenus servatum est, duabus vel tribus clavibus pro loci consuetudine tenendis: quarum una ipsi B rectori servanda tradatur, observato usu, in clavibus & rationibus reddendis a principibus & superioribus hactenus recepto.

XIX.

Statuimus quoque & ordinamus, ne episcoporum in pontificalibus vicarii, in consecrandis ecclesiis & altaribus, quod sacri jubent canones, quidquam omnino exigant, excepta procuratione. Convenit namque, ut pro qualitate status ipsorum, episcopi prospiciant, præstando præcipue pensiones super fructibus mensæ episcopalis a sede apostolica constitutas, ne aliquid attentare habeant in dedecus episcopalis dignitatis.

XX.

Nec ab re, imo justis de causis adducti, fe-
C storum multitudinem constringendam esse duximus: statuentes & ordinantes, ut de cetero dominica dies, quæ in gloriam dominicæ resurrectionis ad nos usque a primitiva ecclesia maxime celebris semper habita est; dies quoque nativitatis Christi, sancti Stephani, Ioannis & Innocentium, circumcisionis, epiphaniorum, paschæ cum feria secunda & tertia dumtaxat, ascensionis, Georgii, pentecostes cum feria secunda & tertia dumtaxat, corporis Christi, & præsertim quatuor beatæ virginis, purificationis, annuntiationis, assumptionis & nativitatis; natalitia apostolorum, Ioannis Baptistæ, Magdalenæ, Laurentii, dedicationis, Michaelis, omnium sanctorum, Martini, Nicolai & Catharinæ, &
D per diœcesin Saltzburgensem festivitates sancti Ruperti, sicut hactenus observatæ fuere, celebres quoque & festi habeantur. In ceteris autem festivitatibus, quacumque ratione vel institutis vel receptis, & quæ sub præcepto celebrari debeant, permittimus, liberumque cuique facimus, ut missa audita, ad operas suas, quibus suam suorumque alimoniam quærere cogitur, redire possit: Festis tamen dedicationum & patronorum principalium nihil derogantes, quoad eorum celebrationem in cathedrali sede, civitateque ac loco etiam episcopalis residentiæ dumtaxat.

XXI.

E Cumque in certis locis & diœcesibus inter pastores & gregem, propter nuptiarum celebritatem, quam alii inthronizationem, alii solennizationem vocare solent, multa & jurgia & scandala eveniant: declaramus & statuimus, quod matrimonia in conspectu ecclesiæ possint solennizari, nullo ab ordinario ad hoc consensu petito, aut quapiam re pro ea exposita, exceptis tamen tota quadragesima, ultima hebdomada adventus, festis paschæ, pentecostes & nativitatis dominicæ, cum octavis ac diebus Rogationum. Iejunia quoque ab

canonicis horis, ceterisque divinis laudibus atque ceremoniis.

II.

Hinc hortamur atque monemus omnes & singulos, qui sacris initiati sunt, ut vivant vitam, quam professio exigit, & Christus requirit, inquiens : *Sit luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est.* Cum vestitu honesto incedant, quem Paulus alicubi præscripsit. Quapropter singulari cura intendat quisque prælatus, ne hi quibus præest, in sacris ordinibus constituti, vestes varii coloris velut virgatas & fimbriatas deferant, sed longis atque talaribus utantur. Nulla arma induant, nisi itinerantes : barbam & comam non nutriant, coronam & tonsuram deferentes, tum summopere curantes, ne quem laicorum indecentia vestitus offendant, ut sacris canonibus cautum est.

Matth. 5. *1. Tim. 2.*

III.

Insuper tabernas publicas evitent, nisi eas peregre proficiscentes ingredi oporteat, & tam inibi quam domi & alibi a crapula & ebrietatibus, omnique ludo a jure prohibito, blasphemiis, rixis, ac aliis quibuscumque excessibus & offensionibus penitus abstineant. Choreas, spectaculaque & convivia publica vitent, ne ob luxum petulantiamque eorum, nomen ecclesiasticum male audiat.

IV.

Cumque secundum apostolum, *Nemo militans Deo sese negotiis sæcularibus implicare debeat :* nemini liceat contra provincialia statuta & synodalia domi suæ tabernam compotandique locum aperire laicis : quoniam non raro sequi solent ebrietatem rixæ, cædes, & multa hoc genus scelera, quæ sacerdotalem polluunt dignitatem. Præterea negotiationibus mercimoniisque more mercatorum abstineant.

2. Tim 2.

V.

Sacerdotes * quoque curati, quique vicem eorum referunt, subditos in remediis & aliis juribus parochialibus, ultra ea quæ sibi de jure debentur, non gravent, ultraque depositionem, eos ad peractiones septimi, tricesimi vel anniversarii peragi faciendas non cogant, tum præter oblationes festis solennibus fieri solitas, cum illa pro arbitrio fieri debeant, ab invitis non exigant.

** autem*

VI.

De sepultura quoque ac administratione sacramentorum, aliisque spiritualibus pacisci, aut aliquid ab invito exigere nemo possit aut debeat, & propter ejusmodi a parochianis neglecta, cuiquam non liceat aliquod sacramentorum denegare, neque propter debita quempiam ab ecclesiastica sepultura prohibere. Parochialia tamen jura, quæ usus recepit, & debentur altari servienti, per prædicta non abrogamus.

VII.

Cum autem in diœcesibus non sit eadem consuetudo, & inter subditos & pastores multa & varia emergant dissidia, pastoribus quibusdam plura exigere propensis, subditis vero ob penuriam & egestatem reclamantibus & recusantibus: ordinamus, quod quilibet ordinarius infra sex menses post præsentium publicationem, omnibus perpensis, beneque & sufficienter examinatis super prædictis, certam legem ordinationemque una cum principum aut dominorum sæcularium consilio, quos ista negotia tangunt, constituat, ne viduæ, pupilli & alii pauperes nimium ultra vires injuste graventur; quos nos, si neglectum fuerit, si in provincia affuerimus, vel successor noster, habita de his plena informatione, facturos pollicemur : aut rem ipsam sanctissimo domino nostro relaturi sumus, qui huic rei prospiciendæ judices deputabit.

VIII

Convivia presbyterorum, quæ in exequiis & fraternitatibus publice in tabernis hucusque exhibita sunt, prorsus abrogamus, quod plerumque laicis sint scandalo; si autem convivium vel consuetudo, vel locorum distantia exiget, fiat illud in domo sacerdotis, honesteque, non ad luxum, sed ad necessitatem, instruatur. Siquidem neque comessationi, neque compotationi vacandum est sacerdotibus, cum quod ne audiant; *Quorum Deus venter est* : tum quod officii eorum est, & sobrie & caste pro peccatis Deo dona sacrificiaque offerre. *Philip. 3.*

IX.

Porro ne & ipsi videantur pecuniæ aucupium magis, quam salutis animarum studium amplecti, dum laicos graviora delicta confessos hinc inde remittunt non sine famæ rerumque dispendio: constituimus & ordinavimus, ut deinceps quilibet confessor absolvere possit laicos contritos & confessos a quibuscumque peccatis occultis, quamtumcumque gravibus & enormibus, quæ ordinarii suæ auctoritati reservaverant, exceptis dumtaxat homicidis, hæreticis & excommunicatis, ad episcopum vel ejus vicarium mittendis. Quod autem ad clericos, nihil, quo ad hoc statutum, intelligatur innovatum. Pro condonatione autem & remissione peccatorum, quam absolutionem vocant, nihil omnino ab invito exigant.

X.

Statuimus quoque juxta apostoli sententiam, quæ dicit, nemini cito esse manum imponendam; ne cui temere cura animarum committatur. Itaque probetur prius per episcopum vel ejus officialem, etiam religionem professus. Nec liceat ulli, vicarium ecclesiæ & plebi suæ sufficere, illamve locare, sive emolumentum, quod absentiæ nomine recipiet, constituere sine auctoritate episcopi aut vicarii. Nam cum os bovi trituranti non sit alligandum, episcopi vel officialis arbitrio ejusmodi emolumenta locationum & absentiarum moderanda censemus. *1. Tim. 5.* *1. Cor. 9.*

XI.

Domos quoque, fundosque dotales beneficiorum collapsos instaurent possessores, quantum necessitas postulaverit, reparataque in debita structura conservent, & per archidiaconos & decanos rurales, ac alios ad quos de jure vel consuetudine spectat, ubi negligentes fuerint, per subtractionem proventuum auctoritate nostra arctius compellantur.

XII.

Expresse cavemus, ne cura ecclesiarum beneficiorumque concedatur religionem quamcumque professis, etiam exemptis. Quod si hactenus aliqui admissi vel recepti essent, nisi de voluntate favoreque superioris sui, legitimisque caussis constiterit, extra sua monasteria degere nequaquam sibi integrum fore putent, quando illos sic vagos, per ordinarios vel vicarios ad superiores suos, per victus denegationem aut alia juris remedia remittendos esse jubemus.

petentem vivendi portionem assequantur, ne detur eis ansa suos subditos ob rei familiaris penuriam gravandi. Porro, quod proxime accedit ad apostolorum institutionem, moremque primitivæ ecclesiæ, hortamur, cum prælatos, tum reliquos sacerdotes, ut meminerint pauperum, & eleemosynis studeant alter alterum vincere.

XXXIV.

Sunt item pleraque alia a summis pontificibus, sacris conciliis, provincialibusque & synodalibus constitutionibus, prodita, quæ mire decent & adornant candorem vitæ clericalis. Nec minus obviant offendiculis, quæ Christus passim cavenda præcepit, quæ velut sancta teneri & observari mandamus, transgressores secundum canones ipsos prædictasque constitutiones puniri volentes.

XXXV.

Inhibentesque propterea omnibus & singulis vicariis & officialibus, nec non & archidiaconis & decanis ruralibus, aliisque, ad quos criminum denuntiatio correctioque quomodolibet spectant, aut quibus id per ordinarios committetur, ne ad excessus transgressionesque alicujus dictarum constitutionum, statutorum & ordinationum nostrarum, ob pecuniam etiam ultro oblatam, aut alterius rei gratia conniveant, sed potius ad pœnas de jure vel consuetudine debitas, contra delinquentes pro delicti qualitate & officii sui debito procedant. Atque ut ita fiat, quoniam nihil proderit leges condere, nisi sint qui conditas juvent, mentemque earum exequantur, utque refloreat catholica fides, ecclesiasticaque dignitas, hæresibus radicitus extirpatis, suum locum recuperet: idque vix alio medio aptius atque commodius fieri possit, quam synodis; itaque priscum synodorum morem renovare cupientes statuimus & ordinamus, ut singulo anno saltem synodus diœcesana opportuno tempore a singulis episcopis celebretur cum potioribus prælatis, decanis ruralibus, virisque dignis. In quibus per quartas designentur judices, qui diligenter intendant, si statuta prædicta ac alia per synodos de scitu episcopi statuenda, observentur, invocato ad hoc, si opus fuerit, brachio sæculari. Mandantes propterea, ut hujus nostræ constitutionis ordinationisque series, in præfatis synodis tam provincialibus quam diœcesanis, in earumdem principio diligenter legatur, ne quis in futurum ignorantiam prætexere possit.

Datum Ratisbonæ a nativitate domini millesimo quingentesimo vigesimoquarto, Nonis Iulii, pontificatus præfati domini nostri papæ anno primo.

Visa. Iul. Flo. Montinus.
D. de Paternina.
G. Prego.

A. D. 1527. " ** *Ordinationes Vuillielmi Vuarham archiepiscopi Cantuariensis, super confirmatione statuti alias editi, de numero procuratorum curiæ Cantuariensis.*

Ex veteri exemplari in bibl. *Cotton.*

VVillielmus permissione divina Cantuariensis archiepiscopus totius Angliæ primas, &c. dilectis in Christo filiis officiali curiæ nostræ Cantuariensis, & decano beatæ Mariæ de Archubus London ipsius officialis commissario, ac dictæ curiæ præsidenti; necnon procuratoribus & ceteris ejusdem ministris tam præsentibus quam futuris quibuscúque, quos infrascripta tangunt seu tangere poterunt quomodolibet in futurum, salutem, gratiam, & benedictionem, ac fidem indubiam præsentibus adhiberi. Cum non sit minus pium atque laudabile lapsa reficere, quam nova condere, cura & sollicitudine pastorali animadvertere & providere tenemur, ne quæ olim a sanctis patribus ecclesiæ nostræ Christi Cantuariensis archiepiscopis, prædecessoribus nostris, pie & sancte, tam pro honore, & celebri fama dictæ curiæ nostræ Cantuariensis, quibus antiquitus præ ceteris fulgere dignoscitur, quam pro cóservatione ministrorum ejusdem statuta ordinata & fundata fuerunt, sub nobis labantur, nostrisve temporibus deficiant aut pereant: Nuper siquidem nobis porrecta cómunis vestra supplicatio & petitio continebat, quod cum inter cetera dictæ curiæ nostræ statuta, certus & determinatus procuratorum numerus utputa ad decem tantum expresse destineatur & determinetur, ut ii quo essent numero pauciores, eo majoris fierent in vulgo æstimationis, & tanto majori nobis & eidem curiæ nostræ essent laudi & honori, quanto minoribus feodis, salariis, seu stipendiis causas exercere cogeretur; atque etiam ut sibi cum suis clericis vel ministris commodius degerent, & suos clientes sine rapinis & modicis exactionibus benignius & liberalius tractarent, ipsorum procuratorum usque adeo nunc creverit multitudo, statutumque de numero eorumdé ita excesserit, ut omnia pene in contrarium vergant & . . . . eant, & ut primitus pauci erant dictæ nostræ curiæ honori & decori, nunc excessiva multitudo fiat oneri & dedecori; ut tunc sicut graves inter graves æstimabantur, nunc autem longe minoris reputationis a plebe fiant; ut tunc modicis stipendiis cum clericis suis honeste victitabant, causasque exercebant, nunc vero sine clericis modica vix ad vitam sufficiant, vix a rapinis abstinentes; tunc commode, nunc incommode, imo fere misere vivant, aliaque multa mala contingant, quorum catalogú dolenter profecto ex vestris literis supplicatoriis perlegimus, ac aliunde fidedignorum relatione abunde percepimus: Nos igitur Vvillielmus Vvarham archiepiscopus & primas antedictus, præmissa attente pensantes, ac oculate considerantes, ad quem reformatio statutorú prædecessorú nostrorum prędictorum, necnon conservatio, confirmatio, & stabilitio eorúdé principalius dignoscitur pertinere, vestris supplicatibus inclinati, & grato annuentes assensu, ac non solum nostro, & dictæ curiæ nostræ Cantuariésis honori, verum etiam vestri ac ipsius quieti consulere volentes, ac malis & incómodis prædictis pio cópatientes affectu, necnon statuta ipsius curiæ cóservare & manutenere, utilitatique aut verius necessitati ministrorum ejusdem prospicere & providere, paterna benevolentia affectantes, prout ex officii nostri debito astringimur & tenemur, statutú felicis recordationis Roberti de Vvinchelse olim Cantuariensis archiepiscopi prædecessoris nostri, sic incipiens (*Statuimus insuper ut sexdecim advocati, & decem procuratores dumtaxat, &c.*) cujus tenorem quatenus expedit pro hic inserto haberi volumus pro nobis & futuris successoribus nostris Cantuariésibus archiepiscopis in quantú idem statutum dictos procuratores & hujusmodi eorum numerú concernit, etiam ex mero motu & certa scientia nostris præsentium tenore reintegramus, ratificamus, approbamus, confirmamus, corroboramus, & pro perpetuo consolidamus ac stabilimus perenniter observandum; atque perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observari volumus & mandamus.

Volumus

ab ecclesiâ instituta, sub debito obedientiæ sanctæ ecclesiæ catholicæ in posterum indici debent, omisso excommunicationis verbo, ne infirmorum conscientiæ offendantur, cum his temporibus pietas pene omnis jaceat, sacerdotibusque parum deferatur.

XXII.

Vt igitur extinctus cultus excitetur, populusque non fiat in dies negligentior, statuimus ut propter cædem clericorum, persona tantum, non autem locus interdicendus veniat, nisi cœtu concursuque populari facinus patratum esset.

XXIII.

Inhibemus insuper, ne in posterum episcopi clericis legitimis, ab intestato decedentibus, in patrimonialibus bonis, aut industria propria acquisitis, succedere possint aut debeant.

XXIV.

Cumque quotidie ob novas, imo jam olim damnatas hæreses, apostatarum numerus tam religiosorum, quam sacerdotum in immensum crescat, quamplurimis eorum uxores ducentibus; ut ergo hæc sacrilegia impunita non remaneant, concedimus quibuscumque principibus, statibusque potestatis sæcularis, eorumque officialibus facultatem, ut ejusmodi apostatas & sacrilegos capere possint, modo reos ipsos ordinariis infra tempus debitum tradant & assignent, absque aliqua in eos tortura & animadversione, debite puniendos: quibus enixe mandamus, ut omni posita mora favoreque, diligentius quam hactenus factum fuit, juxta sacras sanctiones omnino puniant facinorosos; adeo quod criminis enormitate expostulante, possit episcopus, servata forma capituli primi de hæreticis in sexto, reum curiæ sæculari relinquere, vel ad perpetui carceris ærumnam damnare. Negligentia autem ordinariorum ad apostolicam sedem deducta, judices ecclesiastici ab ea deputabuntur, qui constito de ordinariorum negligentia, ad preces principum aliorumque sæcularium reos maxime hæreseos meritis pœnis afficient. Quod jam episcoporum quidam, ut accepimus, de beneficiorum pensionibus atque absentiis decimas exigant, cum sit id contrarium juri, longeque præstet male inductos usus delere, quam inusitatum quid admittere: idcirco decimas ejusmodi ulterius exigi solvique interdicimus, usumque talem qualitercumque receptum cassantes, cassatumque esse censentes.

XXV.

Item improbamus, & ut absonum prorsus rejicimus, ab episcopis medios exigi fructus de beneficiis, quæ unius sustentationi vix sufficiunt, ut sunt quæ non excedunt valorem trigintaduorum Rhenensium, de quibus in Romana curia medii fructus non exiguntur. Quod etiam ab ordinariis observandum esse præcipimus, nisi concordatis aliter cautum esset, vel honesta ratione aliquid, sine tamen reprehensibili gravamine, recipiant.

XXVI.

Ceterum quo major fiat conjunctio, firmaque magis inter provinciales stabiliatur concordia totius provinciæ, antiquum morem synodorum innovantes, statuimus ut singulo triennio post pascha provinciale concilium celebretur.

XXVII.

Ad hæc, cum beneficia propter officia juxta patrum sanctiones dari consueverint, fierique vix possit ut in tanta præbendatorum caterva non reperiatur, qui officii oblitus horas negligat canonicas: hinc statuentes volumus & ordinamus, ut locorum ordinarii per archidiaconos & decanos de hujusmodi sacerdotibus negligentibus sese diligenter edoceant, & secundum uniuscujusque negligentiam atque desidiam, fructus perceptos vel in utilitatem ecclesiæ, vel in usum pauperum vertant. Quod si post legitimas monitiones & simul primam correctionem, in eamdem negligentiam, quæ dissolutæ prorsus mentis indicium est, quis relabatur, tum beneficio etiam ecclesiastico privetur. Collatorique vel patrono de alio idoneo providendi aut præsentandi sit potestas.

XXVIII.

Sanctionem patrum, qua ecclesiastica sepultura privatur, quisquis non confessus, nec eucharistiæ paschali tempore communionem sumpserit, inviolabiliter observandam esse statuimus, ac ubi quem contigerit inopinata morte obire inconfessum, sepultura præfata illum carere non volumus, modo ipsius curato constet, vel doceat ille, ipsum secundum jam dictam sanctionem confessum esse, & simul communicatum, aliudque non obstet canonicum impedimentum.

XXIX.

Ad tollendam execrabilem blasphemiam divini nominis, ac divorum, quos temnere fas non est, statuimus & ordinamus, ut quicumque clericus vel sacerdos Deo palam maledixerit, conviciis contumeliisque, atque adeo obscœnis verbis incesserit Deum & dominum nostrum Iesum Christum, aut nunquam satis laudatam matrem ejus gloriosam virginem pari blasphema lingua impetiverit, aliosque sanctos blasphemaverit, fructuum vel bonorum privatione, seu aliis pœnis, pro qualitate blasphemiæ & delicti, plectatur.

XXX.

Contra simoniæ labem non discedimus a patrum sanctionibus, jubentes eas sub pœnis in illis contentis observari.

XXXI.

In sortilegos, divinaculos, incantatoresque clericos, quos tam sacræ leges quam patrum decreta execiantur, statuimus & ordinamus, ut arbitrio superiorum infamia notentur: si qui moniti non destiterint, ordine amoveantur: inque monasterium ad tempus juxta arbitrium superioris relegentur, beneficiis officiisque suis ecclesiasticis privati. Ceteri autem pseudochristiani, de fideque parum probe sentientes, citra delectum personarum, hæretici quoque vel Iudaismum referentes, a sancta congregatione Christianorum procul arceantur. Contraque eos diligenti inquisitione procedatur per ordinarios vel eorumdem vicarios aut hæreticæ pravitatis inquisitores, vel per judices a sede apostolica, vel per nos deputandos, ut non resipiscentes pœnis puniantur debitis.

XXXII.

Prohibemus etiam tam clericis quam laicis, de sacrosancta fide temere, præcipue inter pocula atque convivia, disceptare: injungentes sacerdotibus, ut omni modestia utantur, & peculiariter operam impendant novo veterique testamento legendo, ut par est, ne per otia in vitia voluptatesque labantur.

XXXIII.

Statuimus & ordinamus, ut quilibet episcopus diligenter provideat, atque in primis id curet, ut vicarii, sive perpetui, sive pro nutu positi, competentem

ANNO CHRISTI 1528.

prius fidem fecerint de permissione ordinariorum deque probatione & institutione eorum. Quinetiam habeant articulos chirographo secretariorum signatos ultra quorum contenta, si quædam publicent, subjaceant pœnæ arbitrariæ, tam rectores ecclesiarum abusus ipsos fieri permittentes, quam quæstores ipsi delinquentes. Prohibetur etiam ne aliqui incogniti prædicatores cujuscumque professionis sint ad prædicationem admittantur, nisi habita potestate ordinariorum.

VI.

Decernit quod rectores ecclesiarum in sacris celebrandis diebus dominicis prædicent plebi præcepta legis, euangelium, aliquid epistolæ illius diei, aut quod confert ad cognitionem peccatorum & virtutum, tripertitum etiam Gersonis vulgari sermone versum declarent: quod ut commodius fiat, curent breviores esse in aliis, ut puta in precationibus fieri solitis ac aliis non necessariis.

VII.

Item decernit quod statuta synodalia Latino sermone contexta in linguam vernaculam vertantur, ut conciones synodales fiant impposterum contextu faciliori & rudiori sermone, & quem maxime capere poterunt auditores, quibus sub pœnis arbitrariis rectores parochiarum & alii sacerdotes & clerici in civitate vel oppido existentes in quo fiet synodalis concio intersint.

VIII.

Statuit ne clerus aut plebs vagetur & deambulet per templa, interea dum res divina peragitur aut prædicatio sive mandatorum publicatio habetur.

IX.

Definit ut decretum concilii Constantiensis super celebratione conciliorum provincialium tertio quoque anno celebrandorum observetur. Fiant etiam visitationes a dominis prælatis singulis annis & per se, legitimo cessante impedimento, quoniam ad eos pertinet de ovibus curam solicitam agere.

X.

Decernit ut acerrima indagatio, inquisitio & punitio fiat contra blasphemos, iram Dei, B. Mariæ virginis & sanctorum provocantes.

XI.

Statuit ad majorem Dei reverentiam ut rectores ecclesiarum suo populo persuadeant faciendam genuflexionem tantisper acquoties audietur signum aliquod elevationis corporis Christi seu sacrosanctæ eucharistiæ.

XII.

Item statuit excludenda etiam ridicula quæ interdum fiunt in collatione sacramentorum præcipue baptismi & matrimonii in contemptũ sacramentorum. Statuit etiam ne pœnitentes injunctam sibi pœnitentiam a sacerdote revelent: Neve sacerdotes ipsi revelent pœnitentias etiam injunctas aut aliquid in confessione detectum: quod a quibusdam impune fit in contemptum clavium ecclesiæ: alioquin si contrafecerint gravi pœna punientur.

XIII.

Decernit quod observetur statutum concilii Constantiensis & pragmaticæ sanctionis de residentia canonicorum & aliorum ecclesiæ ministrorum in divino cultu, & etiam de psalmodia lente & cum certa morula facienda.

XIV.

Decernit quod emendæ imposterum non dentur ad firmam, nec etiam jus sigilli dominorum prælatorum.

XV.

Decernit quod breviaria, missalia, baptisteria, processionalia, horæ, & hujusmodi libri, quos vocant usus, non mittantur ad chalcographiam imprimendi, donec ipsi librarii acceperint exemplaria ab ordinario aut deputato emendata.

XVI.

Item statuit quod confraternitates non erigantur inconsulto ordinario, nec fiant sumptus immoderati præcipue conviviorum, compotationum, chorearum, &c. Convertantur potius pecuniæ confratrum in pios usus. Itemque contractus ficti & usurarii prętextu prædictarum confraternitatum non contrahantur.

XVII.

Statuit numerum dierum festorum esse coercendum: steturque arbitrio ordinariorum in ipsis festis abrogandis.

XVIII.

Item ne literarii studii magistri suis auditoribus legant auctores revocantes a divino cultu, ecclesiæ ceremoniis, & religionibus sive institutis ab ipsa ecclesia approbatis: sed potius legantur scriptores ad animi cultum & linguæ splendorem conducentes.

XIX.

Statuit quod parochi sive curati sub pœnis arbitrariis visitent suas curas personaliter semel in anno ad minus, maxime in paschate, salvis tamen in omnibus privilegiatorum exemptionibus.

XX.

Decernit quod dimissoriæ non dentur promovendis nisi debite examinati fuerint ab ordinario & idonei inventi. Itemque si qui promoti fuerint ad ordines sacros non habitis dimissoriis suspendantur a celebratione missarum per tempus quod convenire videbitur ordinario. Et si jam promoti incapaces inveniantur corporaliter puniantur arbitrio diœcesani. Non concedantur etiam dimissoriæ ad sacros ordines non beneficiatis, nisi prius fecerint fidem de titulo patrimonii.

XXI.

Item statuit ne dispensetur a prælatis, cum habentibus curam animarum, ut relictis propriis ovibus, inserviant alienis.

XXII.

Decernit moniales cohibere ab exitu monasteriorum suorum, & compelli ab ordinariis ut resideant in claustris suis clausis undique septis, adeo ut aditus non pateat ad eas sæcularibus. Et per omnia observentur & exequutioni mandentur contenta in capitulo Periculoso, de statu regularium in sexto.

XXIII.

Item decernit quod religiosi extra claustra sua vagantes ab ordinariis cogantur ad rectam redire semitam & ad suorum institutorum observantiam.

Lecta & publicata in ultima sessione consilii provincialis Bituricensis die 21. mensis Martii anno domini MDXXVII. præsidente reverendissimo in Christo patre & domino domino Francisco de Turnone miseratione divina archiepiscopo patriarcha Bituricensi Aquitanię primate celebrata. "1528. Romani quo jam utimur.

LE TROING secr.

Super

ANNO CHRISTI 1527.

Volumus etiam, ac ex mero motu & certa scientia nostris ut supra ordinamus, atque pro nobis & futuris successoribus nostris Cantuariensibus archiepisc. perpetuo statuendo, & stabiliendo mandamus, quatenus de cetero nullus prorsus in numerum procuratorum præfatæ curiæ nostræ Cantuariensis, per nos aut successores nostros hujusmodi, seu officialem, decanumve, aut alium ejusdem curiæ præsidentem quemcumque pro tempore existentem nominetur, admittatur, aut recipiatur, seu procurationis officium in eadem exercere, quovis modo permittatur, donec & quousque numerus præfatorum procuratorum multitudine numerosa jam existentium sub & infra numerum decennalem statuti prædicti decreverit & pervenerit. Tum demum numerus ipsius statutus hoc est decem nullatenus excedatur, etiamsi in contrarium a nobis, aut dictis successoribus nostris Cantuariensibus archiepiscopis in mandatis haberi seu alias indulgeri, vel dispensari contigerit, quibusvis clausulis, dispensationibus, privilegiis seu indultis præsentium derogatoriis, aut derogatoriarum derogatoriis, ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus, nec in futurum valituris quibuscumque, etiamsi de hujusmodi statuti reintegratione, ratificatione, confirmatione, & corroboratione, seu de præsenti ordinatione nostra hujusmodi de verbo ad verbum specialis, specifica, expressa, & individua fiat mentio: Decernentes, quod in contrarium fieri contigerit exnunc prout extunc, & extunc prout exnunc irritum & inane, viribusque ac effectu juris & facti carere prout tenore præsentium sic decernimus. Volentes præterea, ac vobis officiali, decano, & præsidenti hujusmodi jam præsenti, & cuicumque futuro firmiter injungendo mandamus, quatenus vos proxima sessione, in dicta curia nostra Cantuariensi præsentationem & intimationem præsentium vobis factas immediate sequentes has nostrarum reintegrationum, confirmationum, corroborationum, approbationum, consolidationum, & ordinationum, ac aliorum præmissorum, literas inter alia statuta & ordinationes ipsius curiæ nostræ Cantuariensis, in libro statutorum ejusdem inactitari, registrari, commemorari & conscribi, ac pro statutis haberi, reputari, & debite observari, vestro decreto judiciali & solenni ibidem publice decernatis; easque de cetero semel in anno perpetuis futuris temporibus in plena curia, nequid memoriæ hominum... subjacerent, publice, & intelligibiliter perlegi & publicari debite faciatis, perpetuæ firmitatis robur ibidem obtenturas. Ut autem præmissa omnia & singula per nos, ut præmittitur superius, gesta & facta perpetuæ firmitatis robur perenniter obtineant; nec super illis ulla dubietatis aut ambiguitatis valeat quæstio suboriri; nos Vuilhelmus archiepiscopus & primas antedictus, has nostras præsentes literas, nostri pontificalis sigilli jussimus & fecimus appensione & munimine communiri. Datæ in manerio nostro de Otford sexto die mensis Martii anno domini secundum cursum & computationem ecclesiæ Anglicanæ, MDXXVII. Et nostræ translationis anno XXV.

Et nos Thomas permissione divina prior ecclesiæ Christi Cantuariensis, & ejusdem loci capitulum, omnia & singula superius scripta & contenta, quantum ad nos attinet, autoritate capituli nostri notificamus, approbamus, & tenore præsentium confirmamus. In cujus rei testimonium A sigillum nostrum commune præsentibus est appensum. Datæ in domo nostra capitulari octavo die Martii anno regni regis Henrici octavi decimo nono.

ANNO CHRISTI 1528.

**CONCILIUM BITURICENSE PROVINCIALE,

PRÆSIDE FRANCISCO TURNONIO ARCHIEP. anno Christi MDXXVIII. die XXI. Martii in quadragesima, adversus dogma Lutheri ejusque sequacium, ad reformationem morum, necnon pro decimarum solutione, &c.

B *Descripsimus ex veteribus chartis pene situ obsitis.*

DECRETA CONCILII PROV. BITURICENSIS.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti, amen. Hæc sancta synodus provincialis Bituricensis in Spiritu sancto legitime congregata ad facilius consequendum pacem & unionem ecclesiæ Dei decernit, declarat, ordinat, statuit & definit ut sequitur.

I.

Decernit quod damnatum dogma Lutheri & sequacium a sacrosancta sede apostolica jampridem reprobatum in publicis concionibus locis & C temporibus opportunis, prout expediens ordinariis locorum videbitur, generaliter tantum reprobetur, non declaratis sigillatim erroribus, nisi locus aliquis fuerit ad quem pervenerint damnati aliqui errores. In quo & errore reprobato nominatim ipsius etiam errores reprobentur.

II.

Item decernit injungendum esse curatis & parochianorum rectoribus siquos sciant in sua parochia Lutheranis aut aliis ejusdem sectæ, & hæreticæ factionis intoxicatos aut infectos erroribus, siquos maleficos, sortilegos, incantatores, & alias id genus superstitiones observantes, usu herbarum D cum superstitiosa observatione, & sacrilego ac damnato ritu characterum, etiam usu signorum in occultis revelandis per dæmonum invocationem & aliquorum mixtionem verborum abutentes, revelent episcopo aut ejus vicario sub incursu pœnæ arbitrariæ per ordinarios decernendæ.

III.

Decernit & statuit ne quis librarius libros infectos Lutherana hæresi & sequacium vendat, neve impressores imprimant, neve habentes apud se detineant, sed intra mensem unum ordinariis locorum aut vicariis eorumdem exhibeant, neve aliqui emant. Si quis vero hoc præsenti decreto E & ejus promulgatione admoniti contravenerint, venditores, impressores, emptores & detentores carceribus includantur & alia pœna arbitraria puniantur.

IV.

Item decernit & statuit ne libri Lutheranæ hæresis aut sequacium aut alii libri etiam divini a Latino sermone in linguam vernaculam pridem & ab annis octo versi non vendantur, emanturve, nisi fuerint ab ordinariis locorum recogniti sub pœnis contravenientibus infligendis.

V.

Decernit ne quæstores indulgentias promulgantes hujusmodi indulgentias aut aliud quodvis ad populum concione publica declarent, nisi

ANNO CHRISTI 1528.

Ordinavit insuper quod pecuniæ ex prædictis A decimis collectæ dictis filiis ad precium redemptionis nondum receptis interim in custodiam penes ecclesiam cathedralem cujuslibet diœcesis dictæ provinciæ reponentur in arca seu scrinio tribus aut quatuor clavibus clauso, ad diœcesani cum sui capituli consilio discretionem pro iisdem pecuniis dandis & tradendis tempore & casu præmisso tangentibus, factis in præmissis protestationibus quod per hujusmodi concessionem non intendit præfatum concilium contravenire sacrorum conciliorum decretis aut aliquibus constitutionibus super solutione decimarum, aut aliis editis, sed solum in casu & jure permisso, videlicet captivorū regis & ejus filiorum redemptione, non intendens libertati aut immunitati ecclesiasticæ in quopiam derogare aut præjudicare, nec in alios usus prædictam decimam convertendam & citra præjudicium alicujus consequentiæ. Et quod interea nullis aliis oneribus aut solutionibus prædicta provincia aut ejus diœceses prægravent.

LE TROING. secr.

Extractum a suo originali per me, Calforn.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S.I.

Hoc eodem anno aut certe præcedenti 1527. neq; enim diem aut mensem scimus, Franciscus Rohanius filius marescalli Giensis, archiepiscopus Lugdunensis, congregasse dicitur synodum provincialem Lugduni, præside Claudio de Longovico Matisconensi episcopo, qui procuratoris partes obibat, ceterosq; qui aderant consecrationis prærogativa superabat. Easdem porro ob causas coactum arbitror ob quas Bituricense concilium a Francisco Turnonio celebratum fuisse paulo ante observavimus.

EIVSDEM OBSERVATIO ALTERA.

Parisiense, quod apud Binium aliosque passim minus accurate dici Senonense consuevit, inchoatum fuit, ut habent acta quæ sequuntur, a die 3. Februarii anni 1527. more veteri Gallico, ad diem 9. Octobris anni 1528. præside Antonio a Prato, &c. adversus Lutheri similiumque hæreticorum impia dogmata ac pro reformatione ecclesiæ.

Post præfationem curiosis lectoribus sæpius evolvendam, in qua novatorum, schismaticorum atque hæreticorum mores graphice depinguntur, Sequitur,

I. Generale decretum continens hæreseon tum pullulantium species & detestationem, modum judicandi ac discernendi hæreticos ac relapsos, formam & ordinem procedendi contra eosdem: acerbas etiam eorumdem pœnas, ac demum exhortationem ad principes potestatesque seculares de illis profligandis & exterminandis.

II. Decreta fidei numero sedecim cum annotationibus aliquot erorum jam olim damnatorum et tunc repullulantium.

III. Constitutionem seu decreta morum numero quadraginta cum postrema conclusione.

CONCILIVM SENONENSE DICI CONSVETVM, PARISIENSE

A LOCO DICENDVM, CONTRA LVTHERANORVM hæreses, & pro reformatione ecclesiæ celebratum Lutetiæ Parisiorum, sub reverendissimo domino Antonio a Prato, tituli sanctæ Anastasiæ presbytero cardinali, Senonensi archiepiscopo, Galliarum ac Germaniæ primate, nec non. Albigensi episcopo, Franciæ cancellario, inchoatum anno domini MDXXVII. " & consummatum anno sequenti tempore Clementis papæ VII.

" ex su[...] tation[...] licet [...] ca, quo[...] rique [...] advert[...] nam R[...] na & [...] choat[...] consu[...] tū fui[...] dem a[...] 1528.

Antonius miseratione divina, tituli sanctæ Anastasiæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, archiepiscopus Senonensis, Galliarum & Germaniæ primas, Albigensis episcopus, ac Franciæ cancellarius, universis præsens hoc scriptum inspecturis, salutem in eo qui est omnium vera salus.

CUM frequens conciliorum celebratio agri dominici præcipua sit cultura, quæ vepres, spinas & tribulos hæreseon extirpat, excessus corrigit, deformata reformat, & vineam domini ad frugem uberrimæ fertilitatis adducit; genera- C lia autem non facile possint aut soleant adunari, quibus subolescentes errorum fibræ animadversionis tempestivæ sarculo præcidantur, provide admodum a sanctis patribus institutum est, ut metropolitani provincialia subinde concilia convocarent, quibus una cum suis suffraganeis, irrepentibus animorum morbis & commissæ sibi plebis contagioni, digna cautione mederentur. Quod etsi semper utique fuerit non segniter observandum, ea tamen sese nobis obtulit necessitas, ut in tanta curarum nostrarum mole, nulla dilatione negotium tam sanctum protrahi pateretur. Siquidem cum gravis & lethifer morbus afflictat corpus ac depascit, adhibenda est D e vestigio salutaris medicina sine ulla procrastinatione, quæ propulsato morbo pristinam ægroto sanitatem instauret. Et periculosa tum solet esse mora cum per illam languor exitialis invalescit amplius, & valentiores sumit vires. Quid igitur factitandum, cum extrema quædam animorum pestis immaniter grassatur in omnes, & lue sua mortifera longe lateque debacchatur? Nonne rejecta omni prorogatione, incunctanter occurrendum est, & mature tam pestilenti malo remediis salutaribus & accommodis; ne si oscitanter idipsum & lente agatur, interea tabes illa pestifera latius proserpat in plures, & diffusius propagetur? Tale autem quiddam no- E stra accidisse ætate circa fidei & morum corruptelam, vel tacentibus linguis, res ipsa plane loquitur. Adesse jam tempora illa periculosa, de quibus ad Timotheum scribit apostolus, ipsa rerum experientia dilucide comprobat. Tanta enim Martini Lutheri & perditorum quorumdam hominum auspiciis in orthodoxam fidem pestis efferbuit, tam gravis ecclesiæ procella superioribus hisce diebus incubuit, ut electi (quod est apud Matthæum) propemodum viderentur in errorem induci, & dirum concussæ Petri naviculæ naufragium intentari. Nempe eo dementiæ proruperunt ecclesiæ perduelles, in eam venere perfrictæ frontis impudentiam, dum extinctarum

2. Tim[...]

Matth.[...]

ANNO CHRISTI 1528.

Super ecclesiasticæ jurisdictionis perturbatione decretum.

Decernit & ordinat eadem synodus, ut super turbatione quod jurisdictio ecclesiastica a sæcularibus judicibus patitur circa obligationes juramento firmatas cum submissione coercionis ecclesiasticæ circa personalium actionum cognitionem inter laicos : circa etiam testamentorum quoad pias causas exhibitionem & exequutionem:circa inventariorum de bonis mobilibus clericorum per notarios officialium confectionem & literarum tacitis nominibus monitoriarum publicationem : item circa remissiones quæ a laicis judicibus fiunt cum onere casus privilegiati : adhæc circa prohibitiones generales necnon & particulares quæ tam contra arresta quam contra ordinationes regias passim fiunt. Porrigatur supplicatio domino nostro regi,quatenus super his procedere dignetur,ut libertati ecclesiasticæ & subditorum suorum etiam laicorum commoditati consulatur.

Super reformatione ecclesiasticæ jurisdictionis decreta.

I.

Inhibet hæc provincialis synodus monitoria generalia seu tacitis nominibus ab ecclesiasticis judicibus decerni,nisi damnum ratione cujus impetratur, sit æstimationis trium solidorum : nec moniti culpabiles pro minori damno excommunicationis sententia innodentur, atque id in monitoriis literis exprimatur.

II.

Statuit etiam ut in literis contra participantes excommunicatoriis & aggravatoriis concedendis eximantur uxor & liberi nec non servitores & ancillæ quæ ante dictarum literarum impetrationem operas suas locaverint.

III.

Prohibet insuper notariis, scribis, procuratoribus & aliis in ecclesiasticis curiis practicantibus, pro salariis, vacationibus,expeditionibus & actis judicialibus contra partes seu clientulos suos per viam excommunicationis procedere : sed tantum per viam interdicti ab ingressu ecclesiæ eisdem liceat procedere, donec crescente contumacia causa cognita per judices aliter extiterit ordinatum.

IV.

Item, ut animarum saluti consulatur, decernit pro prima contumacia literas excommunicatorias non esse concedendas, sed tantum interdictum ab ingressu ecclesiæ nisi pro diversitate locorum morumque ordinariis aliter observandum videbitur.

V.

Item ut facilius & rectius metropolitani judices justitiam ministrare valeant, statuit informationes & inquestas a suffraganeis seu eorum officialibus in lingua Latina aut Gallica esse faciendas, aut saltem tali idiomate ut absque interprete facile possint in Bituricensi sede intelligi.

Aliud decretum circa parochialium ecclesiarum rectores.

Statuit provincialis hæc synodus ut parochia- A lium ecclesiarum rectores ceterique animarum curam habentes residant in suis beneficiis; nec eisdem etiam concedendæ literæ de non residendo ,nec ipsorum vicariis de regendo, nisi causa cognita : qua expensa & vicariis idoneis præmisso examine compertis, teneantur prædicti curam animarum habentes sic per se vel suos vicarios procedere,ut debita hospitalitas & pauperum subventio observentur.

Aliud decretum circa cœmeteria.

Ne adeo facile polluantur aut prophanentur cœmeteria, statuit ut proxime quam citius fieri poterit, saltem infra triennium claudantur. Et si ii ad quos spectat hæc cura, causa cessante, facere neglexerint, ordinarii arbitrio puniantur. B

Lecta & publicata in ultima sessione, &c. *ut supra.*

De solutione quatuor decimarum pro redemptione filiorum regis pro patre obsidum &c.

Die Iovis decima nona mensis Martii anno domini MDXXVII. fuit quinta sessio synodi seu concilii provincialis Bituricensis, in qua præsidente reverendissimo in Christo patre & domino, D. Francisco de Tournon,m. d. archiepiscopo, patriarcha Bituricensi, Aquitaniæ primate, & assistentibus nonnullis reverendis in Christo patribus dominis episcopis suffraganeis dicti reverendissimi domini, ac abbatibus, prioribus & C ceterorum dominorum episcoporum suffraganeorum, necnon capitulorum ecclesiarum cathedralium, dominorum abbatum, priorum conventualium, & collegiorum sæcularium ecclesiarum, civitatis & diœceseos & provinciæ Bituricensis ad dictum concilium vocatorum & invitatorum ibi in præsentiarum non existentium vicariis, & præsentibus hujusmodi concilium provinciale facientibus & repræsentantibus, discussis prius fidei, reformationis morum,libertatis ecclesiæ, & illius jurisdictionis obstaculis:deinde super requisitione & conventione domini nostri Francorum regis in dicto concilio proposita, rogatis & scrutatis singulorum sententiis, necessitateque D urgenti considerata, prædicta synodus memoratæ conventioni domini nostri regis super solvendis quatuor decimis pro redemptione dominorum filiorum ipsius domini nostri regis captivorum & pro eodem obsidium exequentium ...... Quas quatuor decimas super fructibus tam exemptorum, quam non exemptorum beneficiorum & officiorum ecclesiasticorum,etiam confraternitatum,communitatum ac præceptoriarum militarium & aliorum beneficiorum sancti Ioannis Hierosolymitani, aliorumque ordinum, nec non & fabricarum ecclesiasticarum in dicta provincia existentium, infra biennium, nisi necessitas prædictorum filiorum regis actu citius redimendo- E rum aliud exigerit,persolvendas esse,qualibet decima ad rationem & quantitatem decimæ novissime solutæ omnibus prædictis inclusis ascendente, censuit & concessit : duas videlicet infra festum beati Michaelis proxime venturum, & reliquas infra aliud subsequens festum ejusdem sancti Michaelis anno revoluto, seu infra alios terminos reverendissimi domini Bituricensis archiepiscopi & suorum suffraganeorum arbitrio infra hujusmodi biennium præfigendos.

Ordinavit

ANNO CHRISTI 1528.

2. Cor. 6. conficitur, ipsum divinæ gratiæ, & reliquos fideles, cooperatum fuisse: quos ipse cohortatur, ne in vacuum gratiam Dei recipiant: laborem eorum pronuntians nequaquam fore vanum, si sic gratia utantur, ut non frustra illam videantur suscepisse. Utrumque nimirum alteri connectens apostolus, noluit liberū arbitrium otio torpescere cum Manichæo: & arrogantiam devitans Pelagii, sic cooperationem tribuit libero arbitrio, ut ex se tamen & citra divinæ gratiæ munus, sufficere non possit ad salutem. Hæc utique sententia est ecclesiæ catholicæ, quam semper catholici doctores tenuerunt, & in oppositam partem declinantes hæreticos, divinorum eloquiorum testimoniis confutarunt & damnarunt, quales (ut præmissum est) fuerunt Pelagius, Manichæus, & hoc tempore Manichæi discipulus Lutherus. Atque Manichæo successit Aerius, dissimili quidem voluntate, sed simili vanitate oppugnans ecclesiam. Hic namque carnalem molitus statuere libertatem solenniter indicta ab ecclesia nolebat jejunia servari, ne legi viderentur fideles obnoxii. Arbitrabatur enim, si jejunia ab ecclesia constituta servarent, aut sacris ejus legibus ac institutis obtemperarent, eos in servitutem redigendos, Christianis hominibus minus convenientem. Qua in re liquido ostendit, quam ignarus, quamque in divinis scripturis parum esset exercitatus. Intelligere siquidem debuerat ex apertissimis sacræ scripturæ documentis, quod vera libertas Christianorum, qua fideles Christus liberavit, non libertas est carnis, sed spiritus, per quam mortificatur caro cum suis concupiscentiis, spiritus autem vivificatur. Adversatur enim prorsus libertati spiritus libertas carnis, ut præclare sub typo Isaac & Ismael, Saræ & Agar, ad Galatas apostolus deducit. Volens itaque Deo inspirante ecclesia hanc spiritualem libertatem Christiana pietate dignam statuere, moderata indixit jejunia, ac rationabilem ciborum delectum certis temporibus & diebus sapientissime sancivit, non hæc (ut volebat insipiens Aerius) arbitrio relinquens filiorum, quorum ut pia mater salutem affectaret & haberet solicitudinem. Noverat enim sensus humanique cordis cogitationes prona esse ad malum ab adolescentia: nec facile ex se & suapte voluntate ad hanc libertatem spiritus pervenire posse. Tanta autem moderatione, tantaque circumspectione omnia digessit, ut iis qui Christiano animo sunt imbuti, nullus prorsus justæ querelæ locus relinquatur, atque illa instituens haudquaquam nos rursum in legis Mosaicæ servitutem obtrudit, quæ jam omnino desiit, sed in libertatem asserit filiorum Dei. Unde constat quam fallatur Aerius, dum in carnalem fideles nititur dejicere libertatem. Quamobrem cum sua Ismaelitica aut Agarena, eaque carnali atque impia libertate, non heri aut nudiustertius, sed ante annos mille damnatus est & cum eo satanica ejusmodi libertas funditus est eversa. Quam nihilo minus homines impii his temporibus incassum laborant rursus excitare & erigere: dicentes nequaquam ecclesiæ hoc esse concessum, ut fideles valeat lethiferæ noxæ reddere obnoxios, aut sic ad mortale peccatum obligare, ut lethalem noxam præceptorum ecclesiæ incurrant transgressores: cum tamen ex sacris literis, donatam esse a Christo ecclesiæ ejusmodi auctoritatem clare innotescat, qui inter Ethnicos eos sane deputavit, qui ecclesiæ præceptis non obediunt. Contraria autem assertio, non catholicorum est,

Libertas Christiana.

Galat. 4

Matth 18.

A sed hæreticorum, qui hoc unum præter cetera, suorum habent errorum fundamentum. Hoc amplexantur Aerius, Iovinianus, Lamperius. Huic adstipulantur Valdenses, Vvicleſistæ, Bohemi: ex eo fonte omnes fere Lutheranæ impietatis blasphemiæ proficiscuntur. Nec mirum, si tantopere hujusmodi sententiam probant hæretici, & oppositam rejiciunt, cum sciant, sicut baculo canes, ita universas suas hæreses ecclesiæ repelli auctoritate, & se, ut putrida membra, ab ejus consortio resecari. Sic olim rejectus est delirus Manichæus, & cum carnali sua libertate insanus Aerius. Rejectus est & post eos Epicu- B reus Vigilantius, infensus admodum ecclesiasticæ pudicitiæ, quandoquidem immundo spiritu agitatus, in tantam prorupit amentiam, ut continentiam hæresin, pudicitiam dicat libidinis seminarium. Quare sacram continentiæ legem non ferens, libidini frena permittit, nullos volens sacris initiari, qui uxores prius non duxerint: neque iis credi pudicitiam, qui cælibes vivant, quasi nihil sit, quo homines, divina gratia adjuti, distent a porcis, nihil quo differant a brutis animantibus, nihil quo a jumentis separentur. Pessime certe de restituto a Christo humano genere judicat, qui ita censet. Nam qui C ita de hominibus sentit, homines humana exuit dignitate, & in servilem brutorum dejicit conditionem, ut sint tamquam equus & mulus, quibus non est intellectus. Probanda itaque est Latinæ ecclesiæ continentia, utpote quæ sanctitate præfulgeat, libertatemque præstet dominum sine impedimento obsecrandi, nec non profectui ecclesiæ maxime sit accommodata. Non abs re ergo ecclesiastica censura repulsa est Vigilantii & assectarum ejus assertio impudentissima. Sequentes autem Vigilantium Valdenses, homines idiotæ, & literarum expertes, ordinem hierarchicum ecclesiæ confundunt, perturbant, destruunt: liberum cuique esse asserentes prædicare & docere verbum Dei; nullum sexus aut sta- D tus discrimen facientes; sacerdotes itidem & præsules, cum primum lethaliter deliquerint, omni spoliant dignitate sacerdotii aut episcopatus: neque eos tum posse consecrare, aut sacerdotes ordinare asseverant. Præcepta insuper ecclesiæ parvipendunt, quæ alicujus esse momenti minime credunt. Purgatorium etiam inficiantur, neque orant pro defunctis: omne rursus juramentum illicitum arbitrantur, simul & judicium, nihil demum teneri aut agi volunt, quod non fuerit expressum in sanctis scripturis: quæ sane assertio aliorum multorum basis est & fundamentum errorum; cum tamen per easdem sanctas scripturas manifeste elidatur. Porro hu- E jusmodi istorum rudium & indoctorum, insanos errores divulgantium, mox rejecta est impietas, atque per ecclesiæ censuram recisa. Post hos autem ignaros homines, surrexit Marsilius Patavinus; cujus pestilens liber, quod defensorium pacis nuncupatur, in Christiani populi perniciem, procurantibus Lutheranis, nuper excusus est. Is hostiliter ecclesiam insectatus, & terrenis principibus impie applaudens, omnem prælatis adimit exteriorem jurisdictionem: ea dumtaxat excepta, quam sæcularis largitus fuerit magistratus. Omnes etiam sacerdotes, sive simplex sacerdos fuerit, sive episcopus, archiepiscopus, aut etiam papa, æqualis ex Christi institutione asserit esse auctoritatis: quodque alius plus alio auctoritate præstet, id ex gratuita laici principis

ANNO CHRISTI 1528.

tinctarum quondam hæreseon cineres exsuscitant, dum hæresiarchas ab omni fidelium theatro quondam explosos orthodoxis patribus anteponunt, ut sacrosanctam conciliorum auctoritatem respuant, nullum vel apertissimum scripturæ locum non depravent, sed corruptum atque adulteratum in suam utcumque sententiam detorqueant. Ne serpat itaque latius hic cancer, ne quis e commissa nobis plebe, vanæ cujusdam libertatis prætextu, aut adulterino scripturarum fuco deceptus, tam dirum ac pestilens venenum hauriat: de suffraganeorum nostrorum consilio decreta promulgari jussimus, quibus exitiale Lutheri & ceterorum id genus hæreticorum virus, aliqua ex parte detegatur. Adjectæ sunt & nonnullæ constitutiones, quibus insolescentes nostra tempestate mores & suppullulantes quidam excessus comprimantur. Disciplinæ tamen ordinem secuti, a generali primum decreto susceptum fidei negotium inchoamus, ad specialia subinde progressuri.

Datum Parisiis anno domini 1528. die vero vigesima mensis Februarii.

PRÆFATIO.

Psal. 128. SCRIBENS regius psaltes de ecclesia ejusque adversariis, & vano atque inani eorum conatu, *Sæpe*, inquit, *expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israel: Sæpe expugnaverunt me a juventute mea: etenim non potuerunt mihi.* Quibus sane verbis indicat ecclesiæ vel a primordiis suis hostes non defuisse: qui atrociter quidem illam impugnarunt, sed minime devicerunt: hostiliter quoque exercuerunt, sed non pro sua potuerunt libidine extinguere. Quare cum præposuisset, *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea*, mox subjunxit: *Etenim non potuerunt mihi*: quod idem facile cognoscet, quisquis veteres hæresiarchas & eorum errores paululum discusserit. Nam a plurimis adversariis oppugnatam ecclesiam fuisse percipiet, sed semper de illis nobiliter triumphasse: impugnarunt in primis ecclesiam in primo suæ juventutis flore Simoniani, Nicolaitæ, Gnostici, Carpocratiani, Chiliastæ, Ebionei, & plerique alii hæretici, qui falso arbitrati vafris suis argutiis & dolis supplantare ecclesiam, tanquam fumus evanuerunt: ecclesia autem victrix gloriosaque permansit. Subsecuti sunt deinde alii, ecclesiam insidiosius & occultius adorti: qui sacras literas aliquatenus suscipientes, & nudo earum cortici inhærentes, ejus auctoritatem non solum moliti sunt imminuere, verum etiam prorsus enervare. Hujusmodi fuerunt, Manichæus, Aerius, Vigilantius, Valdo, Marsilius Patavinus, & Ioannes Vvicleffus. At frustra id tentarunt; quandoquidem solido fundamento innixa everti non potuit. Voluit nempe Deus tantam esse ecclesiæ suæ stabilitatem & potestatem, ut per eam veluti per infallibilem quamdam regulam ad salutem mortales dirigerentur. Nam, ut sanctæ scripturæ contestantur, nulli ad vitam beatam patet aditus, qui ecclesiam certe non audiat, aut qui ab ejus communione exclusus sit. Nec certe gloriari possunt hæretici, quasi apud illos resideat ecclesia catholica. Nam cum illa sit universalis, omnesque fideles complectatur, (alioqui catholica non esset) angulis aut latibulis hæreticorum nequit circumscribi. Huic accedit, quod in in-

A tegritate fidei ecclesia catholica eadem semper perseverat, nec ullis erroribus coinquinatur. At contra, nefariis suis conventiculis veluti infamibus prostibulis fidem hæretici prostituere ac violare satagunt, dum impie in suis adinventionibus fornicantur. Præterea, in finem usque sæculi, juxta Christi pollicitationem, perduratura est ecclesia catholica, quod nullis adhuc hæreticorum sectis contigit. Quare non potest apud hæreticos catholica ecclesia residere, licet secus arbitrati sunt Manichæus, Aerius, Vigilantius, & ceteri prænominati. Quorum perniciosos errores paulo diffusius explicare constituimus, quod iidem sint, aut fere similes illis, qui hac tempestate repullulare videntur. Præfatorum itaque
B hæresiarcharum primus fuit non minus impius quam ridiculus Manichæus; qui tollens liberum arbitrium, duplicem in homine statuit naturam; alteram bonam, alteram malam: & bonam quidem a Deo, imo de Dei substantia conditam asserit, & eamdem semper bene agere: malam vero a principe tenebrarum, semper male. Agunt enim juxta illius sententiam non libere & voluntarie, sed necessario & naturaliter: ob idque nihil imputandum putat humanæ voluntati, sed naturis illis, maxime inter se contrariis. Nec ea in re multum distat a Manichæo Lutherus: nam cuncta quæ ab homine fiunt, necessario fieri Lutherus credit, nec in hominis situm potestate vias suas bonas facere aut malas. Aufert etiam
C ipse, ut Manichæus, liberum arbitrium, licet alias ab eo dissentiat. Manichæus namque humanam salutem ponit in operibus bonæ illius naturæ. At Lutherus sola fide & fiducia in Deum, ejusque promissa, seclusis bonis operibus, homines justificari arbitratur. Errat Manichæus, errat & Lutherus. Erravit consimiliter Pelagius, dum aliud extremum secutus, ad vitam beatam comparandam minime necessariam putat divinam gratiam: sed ad id sufficere censet liberum arbitrium, si modo adsit divinæ legis cognitio. Porro talia deliramenta respuens ecclesia catholica, hæc tria ad salutem requiri docet: Fidem, bona opera, & divinam gratiam, neque absque his patere homini adulto viam salutis. Accedentem siquidem ad Deum oportet primum divinæ gratiæ
D munere adjutum credere, deinde bonis operibus intendere: in quibus efficiendis & liberum arbitrium operatur, & gratia; primo tamen, & principalius, gratia. Quapropter qui hominem bene operari & salutem consequi arbitratur absque gratia, aut primatum boni operis libero arbitrio adscribit, non gratiæ, Pelagianus censendus est: qui vero salvari hominem existimat, neglectis bonis operibus, a libero arbitrio procedentibus, hic Manichæus est & Lutheranus. Nam in errorem Manichæi incidit Lutherus, dum nimis anxie & scrupulose devitat Pelagium. Metuens namque liberum arbitrium cum Pelagio nimis efferre, omne bonum opus, quod
E est in homine, Deo tribuit & divinæ gratiæ, nihil prorsus libero arbitrio, sicque tollens omnino liberum arbitrium Lutherus factus est Manichæus, dum refugit esse Pelagianus. Debuerat certe Lutherus ex apostolo nosse, ita necessariam esse divinam gratiam ad bene operandum, ut cum ea tamen liberum arbitrium, bonum opus efficiat. Testis siquidem est apostolus, divinam gratiam in se vacuam non fuisse, 1. Cor. 15.
cum abundantius, inquit, laboravi, non ego autem, sed gratia Dei mecum. Unde recte

panis & vini cum corpore Christi asserunt remanere. Eo etiam vesaniæ devenerunt eorum nonnulli, ut Spiritum Dei jactantes se habere, scripturas sacras luce clariores affirment, omnibus sacris interpretibus rejectis, quibus tamen plerique alii refragantur. Sunt & alia non pauca, de quibus inter se Lutherani digladiantur. Hæc autem discrepantia plane indicat, quam a veritate sint alieni. Veritas siquidem ubique sibi constat, nusquam dissidet. Non enim Spiritus Dei spiritus est dissensionis. Cum itaque in his quæ ad fidem spectant, tam manifestarie dissideant, perspicuum est eos nullatenus in solidæ veritatis radice stabiliri. Eos enim, qui ab unitate ecclesiæ dissident, relinquit Deus in manu consilii sui, ut nec sibi ipsis nec aliis hæreant. Contra vero catholicorum dogmatum inconcussam veritatem demonstrat unus & idem consensus: inter quæ nulla unquam poterit inveniri discordia. Unde satis exploratum est, illa a Deo proficisci, neque aliquando dissolutum iri, quantumvis ea evertere nitantur veritatis inimici. At vero Lutherana doctrina, a parte mendacii (qui dissensionis spiritus est) exorta, tandem veluti fenum exarescet: nempe usque adeo pudendos atque execrandos illa continet errores, & tam male sibi cohærentes, ut facile fugienda appareat & detestanda. Et quia suapte natura talis est ejusmodi doctrina Lutheri, serpentina quadam malitia laborant, quod dolentes referimus, Lutherani orthodoxorum procerum libris eam inserere, quo eorum prætextu facilius suscipiatur. Hinc impiis tum præfationibus, tum annotationibus marginibus adjectis, tum scholiis, tum indicibus, limpidissimos illos fontes catholicæ pietatis, & antiquorum doctorum libros, virulento sulfure damnati sui erroris inficere moliuntur: sed non potest adversus veritatem prævalere falsitas: veritas enim super omnia vincit. Nam cum Deus veritas sit, & Deum nemo valeat superare, nec veritas certe poterit aliquando ulla hæreticorum versutia supplantari. Quare non est quod editorum librorum copia glorientur Lutherani, tam enim potest nefanda scriptorum farrago damnatam impietatem firmare, quam stramineæ stipulæ fundamentum domus reddere stabilius. Non enim pluris faciunt hujusmodi libros orthodoxi, quam pulverem quem projicit ventus a facie terræ: habituri idem judicium, tam pro dogmatibus quam libris, quod præcedentes hæresiarchæ, quorum ita sunt scripta perpetuis tenebris sepulta, ut ne eorum vestigia quidem supersint: quapropter frustra laborant, in scribendis libris suæ perfidiæ, aut suam vesaniam publicis concionibus prodendo. Nec enim stabilientur, sed peribunt, sicut priorum, sic horum impiorum hæreticorum cum suis scriptis desideria, neque contra ecclesiam Dei prævalebunt, quæ gloriosa in sæcula permanebit, de illis (prout & de ceteris hactenus hæresiarchis) insignem relatura triumphum.

GENERALE DECRETUM,

CONTINENS HÆRESEON, QUÆ NUNC pullulant, species, earum detestationem, modum judicandi ac discernendi hæreticos ac relapsos, formam & ordinem procedendi contra eosdem; eorumdem etiam acerbas pœnas, ac demum exhortationem ad principes potestatesque sæculares de illis profligandis & exterminandis.

Antonius miseratione divina, tituli sanctæ Anastasiæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, archiepiscopus Senonensis, Galliarum & Germaniæ primas, ac Franciæ cancellarius, universis præsens hoc scriptum inspecturis, salutem in eo qui est omnium vera salus.

INTER cunctas pastoralis officii solicitudines, quibus premimur incessanter, illa fortius nos angit, ut cunctis hæreticis de finibus Christianorum expulsis, suisque falsis & virulentis scriptis ac pestilentibus doctrinis penitus extirpatis: fides catholica, quæ solidæ semper fuit subnixa petræ, integra illibataque permaneat: ac populus Christianus, nostræ potissimum provinciæ, in fidei sinceritate (quolibet obscuritatis semoto velamine) immobilis inviolatusque persistat. Sane prospicientes (quod non sine gravi displicentia referimus) insurrexisse nonnullos pseudochristos ac pseudoprophetas, quorum dux & vexillifer est Martinus Lutherus, qui a veritate excidentes, nonnullos ac pene infinitos, etiam, si fieri possit, electos, ut est apud Matthæum, ad errores inducunt homines: haud dubie hæresiarchas, fastuosos, seditiosos, Luciferiana superbia ac rabie lupina erectos: ac demum quales apostolus ad Timotheum graphice describit, suisque pingit coloribus, & ad amussim exprimit. Qui rursus, ut inquit Petrus, sectas perditas ac damnatas introducunt, libertatem promittentes, cum ipsi sint servi corruptionis, in maximam certe reipublicæ Christianæ perniciem & jacturam: ac tandem, nisi cito occurratur, ruinam & eversionem: utpote quos non pudet novas hæreses effingere, sed etiam satagunt ac student veteres, & jamdiu per ecclesiam sopitas, instaurare. Et inter hæc, primum de sacramentis ecclesiæ multa perniciose dogmatizant: affirmantes laicos & mulierculas æque atque presbyteros posse absolvere. Et quod hactenus fuit inauditum, laicis ut sacerdotibus eucharistiæ consecrationem permittunt. Inter sacerdotes & plebem nihil interesse dicunt: sed omnes sacerdotes putant quicumque sunt Christiani. In clericis, in sacris ordinibus constitutis, cælibatum non admittunt. Monachis & aliis voto obstrictis libertatem lasciviendi indulgent. Quibus relicto velo & abjecta cuculla, ad sæculum redeundi facultatem relaxant, & apostasiam permittunt. Romanorum pontificum decreta, decretales epistolas, etiam & canones conciliares enervare contendunt. Veteres ecclesiæ ceremonias, ac receptas tot annis laudabiles consuetudines ridiculas censent. Et, ut ad impietatis cumulum addant, sacram scripturam figere ac refigere non dubitant; ac relicto sensu patrum orthodoxorum vellicare, & ad suum sensum reprobum contorquere; conviciis semper & maledicentiis pleni, & non solum aceto perfusi, sed ubique veneno respersi. Articulos insuper infinitos (quos non magnopere attinet referre) disseminant, aut scandalosos, aut temerarios, aut blasphemos, aut piarum aurium offensivos. Ac tandem super exitiali pestilentique dogmatum veneno, pleraque alia tam fœda ac male olentia nauseabundi evomunt, ut quasi ex professo habeant, speciem ac decorem sanctæ matris ecclesiæ, non habentis maculam neque rugam, fœdare, spurcare, ac contaminare. Veriti ergo, ne hoc veneficum virus in nobis credito dominico agro radices ageret, ac velut cancer cresceret in perniciem

Matth.
1. Tim.
2. Petr. 2

ANNO CHRISTI 1528.

principis concessione vult provenire; quod pro sua voluntate possit revocare. Verum ex sacris literis coercitus est delirantis hujus hæretici immanis furor: quibus palam ostenditur, non ex principum arbitrio dependere ecclesiasticam potestatem, sed ex jure divino, quo ecclesiæ conceditur, leges ad salutem condere fidelium, & in rebelles legitima censura animadvertere. Iisdem quoque literis aperte monstratur, ecclesiæ potestatem longe alia quavis laica potestate non modo superiorem esse, sed & digniorem. Ceterum hic Marsilius, & ceteri prænominati hæretici, adversus ecclesiam impie debacchati, certatim ejus aliqua ex parte nituntur diminuere auctoritatem. Nam quod in bonis & in malis operibus statuit scriptura, tollit Manichæus liberum arbitrium: ad suum nutum revocat Aerius ecclesiastica jejunia: Vigilantio, contra ecclesiæ decretum, sacrilegæ ecclesiasticorum nuptiæ probantur. Vitiis prælatorum tantopere Valdenses offenduntur, ut inde eorum statum damnent. Excellens a Christo concessa ecclesiæ potestas gravis est Marsilio, nec illam potest ferre. At vero his succedens Lutheranæ sectæ fons & origo Vviclefus, cuique Lutherus per omnia ferme consentit, non aliqua tantum ex parte, ut priores illi hæretici, sed radicitus totam ecclesiæ enervare auctoritatem contendit. Is enim non cum uno aut altero tantum hæreticorum priorum, commercium habet, sed cum singulis. Cum Manichæo namque humanorum actuum tollit libertatem: cum Aerio, nihili facit præcepta ecclesiæ: Vigilantium secutus, ecclesiasticorum pudicitiam prostituit, terrenis etiam illos possessionibus exuens. Passim & ab unoquoque juxta hæresin Valdensium prædicandum verbum Dei decernit, nulla habita ratione prohibitionis superiorum: Marsilii item dogma probat, ne quis excommunicari possit, qui ad sæculares judices provocarit. Cumque omnibus his consentiat, non tamen quiescit mala mens, nec pravum impiumque ingenium sibi satisfacit, nisi omnes longe superet impietate, seque hostem prodat ecclesiæ, aliis multo infestiorem. Hinc certe quidquid ab ecclesia Spiritu sancto suggerente constitutum est, hoc ille delirus, veluti dæmonio arreptus, conterere, lacerare, abjicere molitur. Hic est qui universitates aspernatur & generalia studia, civilia dominia perplexa reddit & incerta, ecclesiasticis possessiones adimit, & decimas clericorum subjicit laicis, ipsos bonaque eorum laicorum tribuens jurisdictioni; religionum & religiosorum abjicit instituta, censuras ecclesiæ flocci pendit, minimeque curandas pronuntiat. Quid plura? Sacrum ille ridet canonem missæ, dies festos sanctorum pariter & reliquias tollit, preces fidelium ad eos dirigi vetat. Horas canonicas & vocales concentus, eos potissimum qui in templis alta voce efferuntur, subsannat. Sanctas etiam in ecclesia pie ac laudabiliter constitutas ceremonias ridet. Nec his contentus est, nisi suæ virus perfidiæ, in divina quoque sacramenta eucharistiæ, ordinis, confirmationis, & pœnitentiæ evomat. Quamvis autem omnium ferme hæresum portenta, quæ inducere studet, antequam ipse nasceretur, falce ecclesiasticæ censuræ essent præcisa; ne tamen haberet, in quo gloriaretur incircumcisus Philisthæus in superbia sua, exprobrareque agminibus Dei viventis non posset, aut in Deum & ecclesiam sponsam suam tam execrandas blasphemias effutire, in celeberrimo illo Constantiensi concilio repressa est Vvicleffi (& in eo, Lutheri & sequacium) tam effrenis & prius inaudita insania. Proinde dum rejecta est impiissimi hæretici Vvicleffi dementia, dum Marsilii, dum Valdensium, dum Vigilantii, dum Aerii, dum denique Manichæi; simul etiam corruit & funditus eversa est temeraria & impudens assertio eorum, qui calumnias, blasphemias, atque hæreses præscriptas tuentur & imitantur. Cujusmodi sunt Lutherus, sequacesque illius, Melanchthon, Carolstadius, Lambertus, Zuinglius, Oecolampadius, & ceteri hujusce conjurationis execrandæ complices: quos ideo ex nomine citavimus, ne pestiferos illorum libros quis legere audeat, ne vipereis dogmatibus inficiatur. Quo fit ut non parum demiremur, quonam pacto tam impudentes sint hodie, aut tam arrogantes Lutherani, ut damnatam Vvicleffi damnati viri doctrinam audeant disseminare, eamque probare, prædicare, scribere, aut divulgare non erubescant, quam semper ecclesia Spiritu sancto illustrata rejecit, respuerunt orthodoxi, probati doctores execrati sunt: quasi vero magis sit paucis, iisdemque temerariis, errorum satoribus credendum, quam omnibus doctoribus, sanctis martyribus, academiis, episcopis, summis pontificibus, generalibus conciliis, quo stultius dici nihil potest, aut furiosius. Nam quæ major stultitia, si non insania dicenda est potius, quam quod prædamnatas tot retro sæculis hæreses revocare conantur, & extinctos execrandarum blasphemiarum cineres student ex inferis denuo suscitare? At certe in vanum laborant, cum adversus Christum & ecclesiam nihil unquam feliciter attentetur. Quapropter quantumlibet tumultuentur, innumeras licet insipientium hujusmodi catervas in animarum & corporum perniciem, ad nefariam impietatem tuendam technis & fraudibus alliciant: quotquot libros ad firmandam execrabilem hanc sectam conscribant, quantumvis nugas & calumnias suas composito fucatoque sermone satagant adumbrare; quantumvis denique in ecclesiæ catholicæ conspirent exitium, impii tamen eorum conatus in ventos tandem effluent & vanescent. Zelatur enim Christus zelo magno ecclesiæ suæ sponsæ integritatem*, quæ in fidei & caritatis potissimum sinceritate consistit, nec passurus est aliquando fidem ecclesiæ iniquis hæreticorum conjurationibus corrumpi. Eapropter dum eam illi oppugnant, potenti brachio virtutis suæ illos repellit, ac vana eorum molimina frustratur. Et quemadmodum facile solis calore nix dissolvitur, facilius longe divina virtute impiorum consilia vix dum exorta dissipari, & cordis eorum cogitationes dispergi solent. Hoc utique in Lutheranis hodie videmus impleri, qui quamvis longe ab ecclesiæ catholicæ dogmatibus absint, tamen inter se admodum dissident, dum alii unum, alii aliud tenendum arbitrantur. Ex eis enim nonnulli sanctorum imagines dejiciunt, alii contra erigunt: quidam humanas disciplinas, ut venenum pietatis reprobant, quas alii, ut apprime utiles, defendunt: iteratum baptismum ab aliquibus susceptum alii omnino execrantur. De eucharistia insuper minime conveniunt. Nam eorum nonnulli, solum esse signum corporis & sanguinis Christi in eucharistia contendunt: alii vero veraciter esse Christi corpus & sanguinem certo profitentur: in hoc tamen a veritate dissidentes, quod substantiam panis

ANNO CHRISTI 1528.

rale Lateranense concilium prohibemus, ne passim liceat cuivis prædicationis officium usurpare: neque ad prædicandum prodeant, nisi quibus aut a jure, aut a papa, aut episcopo loci, licentia concedetur. *Quomodo enim prædicabunt, nisi mittantur?* Et veritas ipsa dicit in euangelio: *Rogate dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Ioannes quoque Baptista, specialis suæ missionis testimonium protulit de scriptura, dicens: *Ego vox clamantis in deserto: dirigite viam domini*, sicut dixit Isaias propheta.

camus. 1. §. Quia vero. Rom. 10. — Matth. 9. — Joan. 1. Isaiæ 40.

Ordinamus insuper, quod suffraganei nostri, si viderint aliqua loca esse de hæresi suspecta, per se aut alios idoneos quamcitius ad illa accedant, & ab illis de vicinia exigant sacramentum de prodendis hujusmodi hæreticis, ac conventicula illicita facientibus. Quibus etiam districte præcipimus, ut ad hæc exequenda diligenter invigilent, & in negotio hujusmodi hæreticæ pravitatis, summarie & de plano procedant. Et si in expurgando hujusmodi fermento fuerint remissi aut negligentes, intelligant se pœnas incursuros quæ in sacro generali Lateranensi concilio continentur. Pœnas insuper reformident, contra inquisitores in officio delinquentes, in sacro Viennensi concilio promulgatas. Constitutiones autem Vrbani V. Clementis V. & Bonifacii VIII. diligenter observent suffraganei nostri. Obsecramus autem per viscera misericordiæ Dei nostri Christianissimum regem & principem ac dominum nostrum supremum, ut pro suo singulari zelo miroque affectu & incredibili devotione religionis Christianæ, a suis terris & dominiis universos hæreticos confestim repellat: exterminetque hanc tetram & diram luem hæreticorum, quæ in dies magis ac magis pullulat: res haud dubie inaudita, cum ab exordio nascentis ecclesiæ usque ad hæc novissima tempora regnum hoc Christianissimum (ut inquit Hieronymus) hæreticorum prodigiosis monstris caruerit. Proinde principes orthodoxi, si Christiano nomini consultum esse volunt, si religionis Christianæ ruinam metuunt, necesse est in exterminandis profligandisque hæreticis omnes suos conatus intendant, omnem suam potestatem exerceant. Periculum alioqui est, ne Petri navicula operiatur fluctibus, ac demergatur in profundum: nunquam enim sic undis jactata est ecclesiæ navis, sic ventis validis (id est vanis doctrinis) impulsa, sic undique procellis agitata. Inde, quod Christo in navi dormiente apud Matthæum apostoli fecerunt instante naufragio, clamemus necesse est, & dicamus: *Domine, salva nos: perimus.* Novissime ordinamus, quod rectores & consules civitatum, juxta sacrum generale Lateranense concilium, corporaliter præstent sacramentum, quod fideliter & efficaciter ecclesiam in hujusmodi negotio hæresis (cum fuerint requisiti) juxta suum officium pro viribus adjuvabunt, manusque porrigent adjutrices. Episcopi autem vel inquisitores dum in hujusmodi negotio procedunt, & a sæcularibus judicibus forsan excommunicatis subsidia postulant, nullam ex participatione hujusmodi excommunicationem incurrant. Præcipimus tandem singulis suffraganeis nostris, ut hoc nostrum tam salubre, tamque pro conditione temporum necessarium statutum, suis statutis synodalibus adjiciant, ac in prima eorum synodo faciant publicari. Datum Parisiis in prima sessione concilii nostri facta apud fratres eremitas sancti Augustini, anno domini MDXXVII. die tertia Februarii.

Dicto cap. §. Adjicis. — Cap. Statuta. de heret. in 6. — Dicto cap. Excommunicamus. 1. §. Volumus. — Cap. Volentes. de hæresi cler. — Matth. 8. — Cap. Excommunicamus. 1. § Moneantur. De hæret.

INDEX DECRETORUM FIDEI.

CETERUM, quia magis solent sermones particulares moribus esse accommodi, quam universales, jam superest, particularia quædam decreta super renascentibus nonnullis præfatis erroribus in medium proferre: quibus tum per sanctas scripturas, tum per sacra concilia, traditionem ecclesiæ, antiquitatis consensum, tum per inconcussum ecclesiæ usum, & certam ejusdem auctoritatem ejusmodi elidantur errores. Quorum quidem decretorum index subsequitur.

DECRETA FIDEI.

I.

SANCTUM quidem & indissolubile viri & uxoris vinculum: at vero magnum istud in Christo & ecclesia sacramentum, quam ille tantopere dilexit, ut seipsum traderet pro ea, quo illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, & exhiberet sibi gloriosam, non habentem maculam neque rugam. Cum igitur eam sibi in fide desponsaverit, ab ea profecto per infidelitatem, aut ullum circa mores errorem, non est aliquando divellenda, nec ullo patietur Christus a se divortio illam separari, cum qua se futurum spopondit usque ad consummationem sæculi. Ea quippe non modo sponsa, sed & domus illa Dei est, quæ columna est & firmamentum veritatis, firmiter ædificata, bene fundata supra firmam petram. In quam licet descendat pluvia, irruant venti, inundent flumina; everti tamen non poterit, neque portæ inferi prævalebunt adversus eam, aut aliquando poterunt illi, qui expugnant illam a juventute sua. Non enim dormitabit neque dormiet qui custodit eam: is nimirum, qui ascendens in altum dedit quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in unitatem fidei & agnitionis Filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia, ad circumventionem erroris; sed maneat nobiscum in æternum

ANNO CHRISTI 1528.

perniciem aliorum; officii nostri pastoralis esse duximus, vepres hujusmodi nocivas falce auctoritatis ecclesiasticæ resecare, & plantulam, priusquam subolesceret, & in plures serperet, radicitus evellere. Hinc est quod in hoc nostro provinciali concilio, quod ad corrigendos excessus & extirpandas hæreses, juxta Calchedonense ac Lateranense concilia, adunatum est, ad Dei honorem, fidei orthodoxæ exaltationem, ac subditorum nostrorum pacem, augmentum & tranquillitatem: duximus habito suffraganeorum nostrorum consensu, ac multorum divini & humani juris interpretum consilio, his tantis periculis salubriter ac celeriter providendum: Antiquos scilicet canones (quorum utique custodes & executores constituimur) aut declarantes, aut renovantes, seu ex potestate nobis concessa, interdum adjectione pœnæ communientes. In primis juxta sacrum Lateranense concilium, excommunicamus & anathematizamus omnem hæresim, extollentem se adversus orthodoxam & catholicam ecclesiam. Universos insuper, qui aliter quam Romana credit & prædicat ecclesia, credere & pertinaciter asserere attentant, ejusmodi concilii auctoritate velut hæreticos & pertinaces, & a communione fidelium separatos declaramus. Ecclesia quippe universa errare non potest: utpote quæ regitur Spiritu veritatis, secum manente in æternum, & cum qua Christus manet usque ad consummationē sæculi. Quæ etsi diversa, & nonnunquam (quod sæpius neoterici hæretici objiciunt) pugnātia proposuerit decreta, nihil tamen est in tanta decretorum multitudine, quod fidei orthodoxæ * obvertetur. Sed ab uno eodemque spiritu edocta fuit, ut ita pro conditione temporum statueret, ut visum fuerit conducibilius: ejusdemque concilii auctoritate, credentes, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum, excommunicationi subjacere decernimus. Suspectos autem de hæresi & notatos, post unam aut alteram correptionem, decernimus ab omnibus devitandos, *scientes* (ut dicit apostolus) *quod subversi sunt, & suo plane judicio condemnati.* Ac subinde dum intelligunt se a consortio hominum separatos, rubore plerumque suffusi, ad humilitatis gratiam & reconciliationis affectum facilius inclinentur. Damnati de hæresi, si ad unionem fidei catholicæ redire noluerint, maneant de foro ecclesiæ, & ad agendam perpetuam pœnitentiam in pane doloris & aqua tristitiæ, perpetuo carceri deputentur. Damnati de hæresi, si eam abjurare noluerint: si laici sunt, statim sunt judicio sæculari relinquendi. Si clerici, præsente potestate sæculari, sunt a suis ordinibus degradandi, & pronuntiandum est, ut eos sæcularis judex in suum forum recipiat. Ceterum quia episcoporum numerus per sacros canones ad degradationem requisitus non facile potest adunari, concedimus, ut cum sacerdos aut alius in sacris ordinibus constitutus fuerit pro crimine hæresis degradandus, possit, accersitis abbatibus, aliisque prælatis, solus episcopus degradare. Qui in hæresim semel abjuratam reciderint, ac velut canes ad vomitum redierint: tamquam palmites aridos in vite non manentes, foras mittendos decernimus, & sæculari judicio sine ulla audientia relinquendos. Relapsos autem in hæresim, juxta decretum Alexandri quarti, declaramus eos, qui in judicio hæresim abjurarunt, & post committunt in ipsa, licet prius hæresis crimen non plene contra ipsos probatum fuisset. Insuper eos, qui in una specie hæresis commiserunt, aut in uno fidei articulo erraverunt, & post simpliciter vel generaliter hæresim abjurarunt, si extunc in aliam speciem hæresis committunt, velut relapsos in hæresim decernimus judicandos. Præterea is, de cujus lapsu in hæresim ante abjurationem constiterit, vel nunc constat: si post illam hæreticos deducat, acceptet, sive associet, vel dona ac munera eis mittat, seu favorem eis impendat, qui excusari non possit, merito judicari debet relapsus: cum illum ex approbati a se erroris consequentia, non sit dubium id fecisse. Novissime, abjurans in judicio hæresim, propter vehementem præsumptionem, si iterato labitur, licet non fuisset plene probata, relapsus dicitur. Ceterum relapsis etsi resipiscentia non profuerit ad evitationem pœnæ temporalis, tamen cum ecclesia nulli claudat gremium redeunti, non sunt ipsis relapsis, si pœnituerint, & pœnitentiæ signa apparuerint, pœnitentiæ & eucharistiæ sacramenta deneganda. Qui de hæresi deprehensi fuerint sola suspicione notabiles, nisi juxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, innocentiam suam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio feriantur, & usque ad satisfactionem condignam ab omnibus evitentur. Hæreticorum bona tamquam reorum læsæ majestatis, si laici sint, fisco sæculari applicentur: si vero clerici, ecclesiis, a quibus stipendia receperint. Confiscationis autem executio non fiat per judicem sæcularem, nisi prius a judice ecclesiastico super crimine sententia pronuntiata extiterit.

Ceterum, quia intelleximus per nonnulla loca provinciæ nostræ quosdam (qui in nulla unquam academia incorporati fuerint, sed in verba Lutheri jurarunt, aut Luthero sunt nequiores) monopolia illicita facere, & occulta conventicula, nec non cum laicis sese in penetralibus domorum recipere, & cum idiotis ac mulierculis conversari, de fide catholica disputare, & non secus quam impius Montanus cum suis Priscilla & Maximilla, simplicium animos eludere & fascinare, inter hæc jactantes se habere spiritum domini: propterea, ne vitia sub specie virtutum subintrent, præcipimus suffraganeis nostris, ut congregationes hujusmodi occultas & adeo perniciosas prohibeant, ac transgressores pœna condigna puniant. Deus enim, qui est lux vera, & qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, adeo execratur opera tenebrarum, ut apostolos in universum mundum prædicaturos missurus præceperit eis aperte: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine.* Rursus etiam intelleximus, nonnullos Martini Lutheri libellos perniciosos, jampridem cum suo auctore a sanctissimis pōtificibus Leone papa & Hadriano nec non Clemente papa moderno, damnatos, a nonnullis nihilo secius, timore divino & pudore humano prorsus abjectis, adhuc evulgari, legi, & circumferri. Propterea prohibemus sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne qui, cujuscumque conditionis aut status existant, prædicti Lutheri libellos, aut qui ab eo & suis sequacibus prodiisse asseruntur, deinceps comparent, habeant, & circumferant: aut in concionibus publicis, seu privatis confabulationibus, laudent, approbent, tueantur, aut evulgent. Porro cum, secundum apostolum, alios dedit dominus apostolos, alios doctores, alios prophetas: hinc est, quod districte juxta sacrum generale

Margin notes: Cap. Quoniam. 18 distinct. — Cap. Sicut olim de accus. — Cap. Excommunicamus 1. in princ. de hæret. — * adversetur. — Dicto cap. Excommunicamus. 1. §. Credentes. — Tit. 3. — Dicto cap. Excommunicamus. 2. Cap. Excōmunicamus. 1. §. Damnati. de hær. — 15. q. 7. cap. Si quis. Ca. 1. de hæret. in 6. — Relapsi quatuor modis cognoscuntur. — Cap. Super eo, de hæret. in 6. — Cap. Vergentis, de hæret. — Marc. 16. — Ephes. 4. — Cap. Excommuni-

ANNO CHRISTI 1528.

corticem tantum, suo fretus ingenio percurrat, A si penitissimos sensus cum ecclesiasticis interpretibus non penetret, vix unquam confutabitur hæreticorum versutia. Obortis igitur de fide dissidiis, frustra sæpe scriptura consulitur, nisi ecclesiæ certa & infallibilis litem dirimat auctoritas, quæ canonicum librum ab apocrypho, catholicum sensum ab hæretico, germanum ab adulterino, discernat. Hac nempe velut internuntia, patrum & sacrorum conciliorum organis, Spiritus sanctus docet nos omnia, & suggerit nobis omnia: sine quorum auspiciis, qui scripturæ sacræ sensum habere se jactitant, non intelligunt quæ loquuntur, neque de quibus affirmant; sed videntes non vident, & audientes B non audiunt. In enumerandis itaque canonicæ scripturæ libris, qui præscriptum ecclesiæ usum & auctoritatem non sequitur, sacrum Carthaginense concilium tertium, Innocentii & Gelasii decreta, & denique definitum a sanctis patribus librorum catalogum respuit, aut in exponendis scripturis non pascit hœdos suos juxta tabernacula pastorum, sed fodit sibi cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas: & spretis orthodoxorum patrum vestigiis, proprii spiritus judicium sequitur: is veluti schismaticus & hæreseon omnium incentor & fautor a tanta temeritate reprimatur.

Cap. 47.

V.

Ampla certe scripturæ latitudo, ingens & incomprehensibilis profunditas, perniciosum est tamen eo errore laborare, ut nihil admittendum putetur, quod non e scriptura depromptum sit: multa quippe a Christo ad posteros per manus apostolorum ore ad os & familiari colloquio transfusa sunt; quæ etsi in sacra scriptura expresse contineri non videantur, inconcusse tamen tenenda veniunt. Nam quod genua flectamus orantes ad orientem, sed & sacrosanctæ eucharistiæ percipiendæ ritus, vel eorum quæ dicuntur in baptismo verborum, gestorumque, & ordinum, atque interrogationum & responsionum, quis facile explicet rationem? Et tamen omnia hæc, D operta licet & velata, portamus super humeros, atque ita implemus, ut a magno pontifice Christo aut primitivæ ecclesiæ proceribus tradita. Ad hæc, ubi quæso scriptum est illud, quod a Christo dictum commemorat apostolus: *Beatius est magis dare, quam accipere?* Quis scripto redegit ea, quæ per dies a resurrectione quadraginta dominus cum discipulis de regno Dei disseruit? atque alia id genus multa; *Quæ si scribantur per singula, nec ipsum mundum*, juxta Ioannem, *arbitramur posse capere eos, qui scribendi sunt, libros.* A quibus non longe sunt aliena symbolum illud apostolorum, & quod sine unctione non fit confirmationis sacramentum, & insuper benedicto missæ sacrificio aqua E misceatur, aut fideles vivificæ crucis signo frontem communiant; pluraque id genus, quæ velut ex receptione quadam, & quasi per manus, ab apostolis emanarunt. Hinc Paulus non eas tantum traditiones jubet a Thessalonicensibus observari, quas per epistolam, sed etiam quas per omnem sermonem didicissent. Neque prætermisisse putandus est cetera, quæ circa venerandum eucharistiæ sacramentum Corinthiis sese dispositurum, cum venisset, ultro spoponderat. Quorum plurima licet a Christo forte non sint instituta, id tamen ratum est, quod dictante Spiritu sancto apostoli tradiderunt, veluti

Dionysius ecclesiasticæ hierarc. cap. 1.

Origenes homilia 5. super Num.

Cap. Ecclesiasticarum 11. distinct.

Act. 20.
Act. 1.
Ioan. 21.
2. Thess. 2
1. Cor. 11.
Cyprianus in sermone

quod Christus ipse tradidit, & in sui commemorationem fieri præcepit. Oportet itaque nos auctoritati patrum consuetudinique majorum, usque ad tantum tempus per tantam annorum seriem protelatæ, etiam non percepta ratione credere, eamque ut antiquitus tradita est jugi observantia ac reverentia custodire. Quam si quis eo prætextu pertinacius rejiciat, quod non legitur in scripturis sacris, ut hæreticus & schismaticus habeatur.

ANNO CHRIS 1528. de ablut ne pedum Cassianu col. 21. c.

VI.

Si tanta erat synagogæ majestas, tanta Leuitici sacerdotis auctoritas, ut qui superbiret, nolens obedire sacerdotis imperio qui eo tempore domino ministrabat, decreto judicis moreretur, ut hac animadversione auferretur malum de Israel, cunctusque populus audiens timeret, & nullus deinceps intumesceret superbia, qua fronte in eam prorupit hæreticus audaciam, ut quidquid scriptura non expressum, a sacrosanctis conciliis & summis ecclesiæ pontificibus statutum sit, ausu temerario respuat & subsannet? An non attendit verba Christi? qui, ne quispiam a præstanda Scribis & Pharisæis obedientia ob quamtumvis apertam morum impuritatem avocaretur, *Omnia*, inquit, *quæcumque dixerint vobis, servate & facite: secundum autem opera illorum nolite facere*: & ad suos conversus, quibus regendam committebat ecclesiam, *Qui vos audit*, inquit, *me audit: & qui vos spernit, me spernit.* Atque id optimo quidem jure. Nam cum filios patribus, & subditos potestatibus sublimioribus oporteat esse morigeros, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; nec in iis tantum quæ jure divino cauta sunt, sed quę vel ad familiam aut ad rempublicam pertinent; profecto qui præsunt ecclesiis patres sunt. *Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo*, inquit Paulus, *sed non multos patres: ego enim*, ait, *in Christo per euangelium vos genui.* Nec patres tantum sunt, sed & in sibi commissos potestatem accepere, sæculari non inferiorem, in ædificationem quidem, & non in destructionem. Quæ omnia cum essent priscis olim patribus persuasissima, non inveniebatur qui non ultro jussa capesseret, cum synagogæ primores jejunium aliquod & dies festos indicerent, vel apostoli a sanguine suffocato & idolothytis abstinendum esse. Quin Paulus hominem contentiosum, legem illam de velandis mulieribus non probantem, quod ea forte non inniteretur scripturæ, ecclesiastica consuetudine refellendum censuit, quæ contentiones hujusmodi non admittit. Oportet itaque præpositis obedire, & subjacere eis, qui pervigilant, quasi rationem pro animabus nostris reddituri; qui si quid instituerint, quamvis hujus rei certum de scripturis non proferatur exemplum, earumdem tamen scripturarum etiam in hac re a nobis tenetur veritas, cum hoc facimus quod universæ placuit ecclesiæ, quam ipsa scripturarum commendat auctoritas. In omnibus igitur, in quibus nihil certi definivit scriptura, mos populi Dei, & instituta majorum pro lege habenda sunt: & sicut prævaricatores divinarum legum, ita contemptores ecclesiasticarum consuetudinum coercendi.

Deut. 17
Math.
Luc. 10.
1. Cor. 4

VII.

Cum in omnibus ecclesiasticis constitutionibus, utilis quædam honestas & spiritualis profectus incrementum eluscescat, in indicendis tamen jejuniis

ANNO CHRISTI 1528.

æternum Spiritus veritatis; & sanctificet nos in veritate. Ea, inquam, tabernaculum illud Dei cum hominibus, in quo habitabit cum eis, & ipsi populus ejus erunt: & ipse Deus cum eis, erit eorum Deus. Extra quam, non secus ac quondam extra arcam Noe, nemo salvus esse possit, quin insurgentibus hæresum procellis obruatur. Ea ipsa una est domus, in qua agnus paschalis manducari est jussus, & extra quam participatio mensæ domini nequaquam potest haberi. Eadem quoque unica est domus Rahab, qua conclusi, evadunt exterminium urbis Iericho, neque ancipitem sentiunt gladium, in exitium hostium fidei & ecclesię exertum. Una igitur sancta & infallibilis ecclesia, quæ nec a caritate decidere potest, nec ab orthodoxa fide deviare; cujus auctoritatem qui in fide & moribus secutus non fuerit, quasi Deum abnegaverit, (cui gloria in ecclesia & Christo Iesu in omnes generationes) infideli deterior habeatur.

II.

Cum adeo explorata sit ex scripturis tum unitas ecclesiæ, tum sanctitas, ut qui secus ausit affirmare, manifestæ statim impietatis convincatur, apertissimum autem in hæreticos argumentum, & quo minore negotio contundi queant, sit ejus auctoritas; cujus definitiones & decreta, propter sui claritatem, non facile sint cavillis & tergiversationibus obnoxia: operæprecium se facturos esse putaverunt, si quam inficiari non possunt, dolo tandem & versutiis eludant. Id quod tum demum assecuti fuerint, si pro sententia Lutheranorum invisibilis & tota spiritualis, ac proinde nobis incognita credatur ecclesia. Nam quis futurus contentionis modus, ubi provocatur ad judicem, qui nec inveniri, nec inventus internosci possit? *Atqui*, inquit Christus, *si te corripientem frater tuus non audierit, dic ecclesiæ.* [Matth. 18.] Quid autem crassius, aut quid inutilius fingi possit, si prorsus occulta sit & impervestigabilis ecclesia, cujus majores natu admonet apostolus, universo gregi, non quidem invisibili, attendere, [Act. 20.] in quo eos Spiritus sanctus posuerat episcopos ad regendam ecclesiam Dei? Numquid invisibilis illa, a qua pro Petro, cum carcere teneretur, assidua fiebat oratio, aut in qua Timotheum conversari docet apostolus? [Act. 12.] [1. Tim. 3.] Non igitur fide tantum & internis charismatibus, sed confessione fidei, & externa ac visibili sacramentorum participatione constat, semperque constitit ecclesia, quæ ab ipsis incunabulis, communi & præscripta unius & ejusdem fidei protestatione non caruit. *Unum corpus*, inquit Paulus, *unus Spiritus, unus dominus, una fides.* [Ephes. 4.] Sed ne ab his invisibilibus tantum pendere videretur ecclesia, unum adjecit baptisma. Etenim in uno spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus: sive Iudæi, sive gentiles, sive servi, sive liberi, omnes in uno Spiritu potati sumus. Quisquis igitur tergiversandi studio invisibilem & incertis sedibus errantem dixerit ecclesiam, non hæresim tantum dixisse, sed hæresum omnium puteum fodisse judicetur.

III.

Absurdum non abs re videri possit, si tanto studio veteri synagogæ Deus adfuit, ut si quid in lege difficile vel ambiguum occurreret, quod citra controversiam a judicibus & legisperitis absolui non posset, designato, tamen cœtu non carerent, cujus arbitrio res tota finiretur: [Deut. 17.] ecclesiam autem longe synagoga potiorem ita necessariis destituat auxiliis, ut prorsus non habeat, cui suborta de fide quæstione tuto satis inniti possit.

ANNO CHRISTI 1528.

A Proinde cum certa sit & infallibilis ecclesiæ regula, nec aliquando invisibilitatis prætextu tandem eludi queat: ea profecto sacris generalibus conciliis auctoritas derogari non potest, quæ proxime universalem repræsentant ecclesiam. His enim conciliis si ea decernendi quæ ad sinceritatem fidei, & extirpationem hæresum, ecclesiæ reformationē, & morum integritatem pertinent, potestas adimatur, nihil certum, nihil stabile futurum est, nihil denique, quo hęreticus ab orthodoxo possit internosci: cum ille frequenter tum impendio loquacior, tum pervicacior, pluribus (licet perperam intellectis) scripturarū testimoniis falso glorietur. Nec erat, quo veterum quondam B hæreticorum retunderentur insultus, nisi ecclesiastici proceres apostolorum exemplo concilia celebrassent, quibus sancti Spiritus auctoritatem ferocientibus illis, & rerum humanarum scientia tumentibus, opponerent. Quo fit, ut si conciliorum auctoritati, sub hac temporum calamitate, tantillum depereat, protinus velut ab inferis suscitantæ sint damnatę hæreses, neque defuturi sint qui hinc Ario, inde Nestorio, ceterisque id genus pestibus, palam subscribere non formident. Etsi autem nonnihil quoque laicorum intersit, quid credendum sit, quid agendum, id tamen ab apostolis (quibus succedunt episcopi) legimus observatum, ut sive murmuri Græcorum occurrendum foret, seu pacanda super legalibus oborta seditio: C non centurionem, non promiscuam e plebe multitudinem accerserent, sed præsentem sibi Spiritum sanctum affirmarent, cujus instinctu quod justum esset & æquum sanciretur. Quod si ubi duo vel tres in nomine domini congregantur, (licet sibiipsis relicti falli possint) continuo tamen in medio eorum sit dominus, quanto magis, ubi summus pontifex, ceterique primores ecclesiastici conveniunt, ut hæresibus subinde pullulantibus occurrant, & dominicum agrum subortis expurgent zizaniis? Sancta igitur & inviolabilis est sacrorum conciliorum universalium auctoritas, cui quisquis pertinacius refragatur, hostis fidei jure optimo censeri debet.

IV.

D Magna profecto fuit, semperque futura est scripturæ sacræ auctoritas: in qua nihil falsum, nihil otiosum esse possit. Cum enim non humana voluntate allata sit aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati, locuti sint sancti Dei homines, omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, & ad erudiendum in justitia. At nihilo minus mutilum est & prorsus invalidum sumptum e scripturis argumentum, si pro cujusvis arbitrio, quod adductum fuerit, sacrum aut profanum, canonicum aut apocryphum habeatur, vel quod in canonem admissum receptumque fuerit, E indocti & instabiles depravent ad suam ipsorum perditionem, ac passim cerdones, ac infimæ plebis homines, in eam quam semel imbiberint, sententiam pertinacius detorqueant. Nam quid promovebis, cum si quid defenderis, negetur; ex diverso, si quid negaveris, defendatur? & tu quidem nihil perdes, nisi vocem in contentione: nihil consequeris, nisi vilem de blasphematione laudem. [Tertullianus de præscriptionibus hæreticorum.] Nullus quidem tam deploratus quondam surrexit hæreticus, qui non suum errorem scriptura tueri conaretur: nulla tam absurda, tam impudens hæresis, quæ non sacris utcumque fulciatur eloquiis, sed corruptis, & a genuino sensu depravatis. Imo vero si quis literæ corticem

ANNO CHRISTI 1528.

qui vult perfectus esse abneget semetipsum, & tollat crucem suam, vadat, & vendat omnia quæ habet, & det pauperibus, ad perpetuæ profecto tum obedientiæ, tum paupertatis vota cohortatur. Si quis igitur votum aliquod hujusmodi voverit domino, etiamsi perpetuum fuerit, non faciet irritum verbum suum, sed deiparæ virginis, Annæ matris Samuelis, & Rechabitarum exemplo, omne quod promiserit implebit, neque tardabit reddere, sed quæ semel de labiis suis egressa fuerint observabit, & faciet sicut promisit domino: quandoquidem ruina est homini, devotare sanctos, & post vota retractare. Quod si quis secus fecerit, aut hæretica pravitate corruptus secus facere licitum esse docuerit, is velut juris tum divini tum naturalis infractor, nedum sacrosanctis conciliis injurius condigna per suos superiores animadversione plectatur.

X.

Etsi nihil intentatum reliquit hæreticus, quo Christianam fidem omni parte profligaret; in abrogandis tamen sacramentis, vipereo dente sacra matris ecclesiæ viscera crudeliter dilaniat. Et quibus aliquando spiritualibus coaluit incrementis, ea non ingrato tantum, sed & perfido per nefas ausu conatur abrumpere. Nec enim satis esse visum est, si sacramentorum ecclesiasticorum numero detraxerit, dum pleraque ex eis humanum & recens inventum esse dicit, nisi tandem omnibus conferendæ gratiæ vim negaret.

De baptismo.

Verum, ut ad singula descendamus, quam efficax sit baptismi sacramētum primum innotescat. Hoc certe est fons ille patens domui David & habitantibus Ierusalem, in ablutionem peccatoris. Hæc aqua munda, cujus effusione mundamur ab omnibus inquinamentis & spurcitiis nostris. Hoc quod nos salvos facit baptisma, quo denuo nascimur. Per hoc lavacrum regenerationis & renovatione Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum salvatorem nostrum, justificati gratia ipsius, heredes sumus secundum spem vitæ æternæ. Hoc aquæ lavacro mundat Christus ecclesiam in verbo vitæ, ut eam sibi exhibeat gloriosam, non habentem maculam neque rugam:
Galat. 3. Rom. 6. *Quotquot enim baptizati sumus in Christo Iesu, Christum induimus: consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem.* Cum igitur ablutio peccatorum, ab inquinamentis & spurcitiis emundatio, salus, renovatio, regeneratio Spiritus sancti, ceteraque id genus, infusionem gratiæ palam insinuent, perspicuum evadit baptismi sacramentum sua virtute gratiam conferre.

De sacramento ordinis.

Porro sacramentum ordinis vel hinc facile colligi potest, quod etsi omnibus adeo commune sit internum illud sacerdotium, quo exhibemus corpora nostra hostiam sanctam viventem, Deo placentem, ut priscis quoque sub Mosaica lege patribus conveniret; non protinus tamen quilibet dispensator ministeriorum Dei ut architectus ædificii spiritualis habendus est. Non continuo, si puer aut mulier baptismum susceperit, legatione pro Christo fungitur, sed divisiones ministrationum sunt: Ephes. 4. *deditque Deus quosdam quidem apostolos, quosdam prophetas, alios euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad consummationem sanctorum, in opus ministerii, ad ædifica-*

A *tionem corporis Christi.* Atque ejus gratia Titum Cretæ reliquit apostolus, ut constitueret per civitates presbyteros. Nam *si totum corpus oculus, ubi auditus? Si totum auditus, ubi odoratus?* Denique si omnia essent unum membrum, nec esset aliquis qui non sit sacerdotali ordine insignitus, ubi corpus? aut quid denique confusius, quid perturbatius esse queat? Quosdam itaque Christus sacerdotes instituit, quibus sui corporis potestatem commisit: veri quidem, dum instituto sui corporis & sanguinis sacramento, *Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem.* Mystici vero, dum posteaquam in discipulos insufflasset, *Accipite*, inquit, *Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quibus palam evadit in susceptione ordinis conferri gratiam. Recte igitur Timotheum Paulus admonet, ut non negligat gratiam quæ data est ei cum impositione manuum presbyterii, sed eam resuscitet potius. Quod si pro sui dignitate quis fecerit, duplici honore dignus habeatur.

ANNO CHRISTI 1528. — 2. Tit. 1. — 1. Cor. 12. — Luc. 22. — Ioan 20.

De sacramento eucharistiæ.

Quis autem vivificum esse neget eucharistiæ sacramentum, quod tam apertis testimoniis scripturæ comprobatur? Calix enim benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis domini est? Hic nempe calix ille præclarus inebrians: hoc frumentum, hoc vinum germinans virgines. *Probet itaque seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Nam qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Caro enim mea*, inquit dominus, *vere est cibus, & sanguis meus vere est potus: qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem in me manet & ego in illo.* Et rursum: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Quibus luce clarius constat, hoc sacrosanctum eucharistiæ sacramentum non solum gratiam conferre, sed & alia pleraque adversus hæreticos roborari, quæ de ipso catholica tradit ecclesia: atque adeo quidem, ut post tam aperta scripturarum oracula plura consarcire supervacuum foret.

1. Cor. 11. — Ioan. 20. — Ibidem.

De sacramento confirmationis.

Nec obscurius quidem sacramentum confirmationis Christus instituit, cum parvulis manus imponeret. Quod & ab apostolis legimus promulgatum, cum ad Samaritas miserunt Petrum & Ioannem, a quibus illi (licet a Philippo diacono antea baptizati) per impositionem manuum Spiritum sanctum acciperent. Quod ex actis apostolorum apud Ephesios a Paulo, & ex Dionysio, Clemente & Fabiano pontificibus, a primitiva quondam ecclesia legimus observatum. Vnde & tunc impositionis manuum, nunc confirmationis appellatum est sacramentum. Baptismo siquidem regeneramur ad vitam, post baptismum hoc sacramento confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur, post baptismum hoc sacramento roboramur: cujus conferendi potestas, episcopis a Christo concessa, donum Dei est: quod asseruit Petrus pecunia possideri non posse.

De sacramento pœnitentiæ.

Pœnitentiæ vero tam necessarium est sacramentum, quam impossibile est baptismum iterari. Voluntarie enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur

ANNO CHRISTI 1528.

jejuniis inſigniter emicuit, quibus nihil aptius retundendæ carnis petulantiæ potuit inſtitui, cum id genus dæmoniorum (ut ad ſpiritum dictum Chriſti referamus) jejunio tantum & oratione pellatur. Nec ſane quidpiam, exemplo Moſis, promovendæ mentis puritati commodius: aut demum exemplo Ninivitarum, ad impetrandum, aut iram Dei placandam, efficacius ab eccleſiaſticis quondam præſidibus potuit ordinari. Quæ res apoſtolos impulit, ut quadrageſimale jejunium ſanctificarent, quo Chriſti fideles, non tam Moſen, aut Eliam, quam Chriſtum imitati, totius anni decimam exolverent. Quæ vero a Calliſto martyre in quatuor anni B partes diſcreta ſunt jejunia, quarti, quinti, ſeptimi & decimi menſis legem referunt, ac figuram adimplent. Et velut quædam noſtri temporis primitiæ ſub illis quatuor anni partibus offeruntur, ea quidem obſervantia ut duodenarius dierum numerus duodecim menſium numero reſpondeat; neque diſſimili religione ſtatuta ſunt cetera vigiliarum jejunia, quo puriores ſacris ſolennitatibus accedamus. Ceterum quod ad ciborum delectum attinet, etſi jam olim exoleverit vetus illa Moſaicæ legis ſervitus, quam umbram futurorum apoſtolus appellat, nec jam aliquid commune dicendum ſit, aut immundum: nihil tamen ſanctius, nihil utilius C potuit inſtitui, quo pruriens carnis laſcivia frenaretur, quam ut jejuniorum & ſtatutis ab eccleſia abſtinentiæ diebus, a carnium eſu temperantes, cibis tantum aridioribus veſceremur. Neque profecto minor eſſe debet apud nos ſacroſanctæ matris eccleſiæ auctoritas, quam apud filios Rechab moituri patris imperium: qui, ne patris edictum violarent, a vino perpetuo abſtinuerunt. Si quis igitur Aerianorum hujuſmodi errorem, mille abhinc annis damnatum, & a Ioviniano, Vigilantio, Valdenſibus, Vvicleffo, Huſſitis, ac noviſſimis iſtis diebus a Luthero & ſequacibus ſuſcitatum, ſecutus, quadrageſimale jejunium, non jam terrena cogitatione initiatum, quam cæleſti majeſtate D conſecratum, & cetera eccleſiaſtica jejunia, vel præſcriptas a patribus abſtinentias non obſervaverit, aut non obſervandas duxerit, ſacrorum conciliorum auctoritate, anathema ſit.

Marc. 9. Exod. 34. Deut. 9. Iona 3.

76. diſtinct. c. 1.

De conſecr. diſt. 3. & 5. in pluribus capp.

Hebr. 10.

De conſec. diſt. 3. cap. Ieiunia & pluribus aliis. Ierem. 35.

VIII.

Non ſatis eſſe viſum eſt Lutheranæ factionis auctoribus, ſi quis in ſordibus eſt, ſordeſcat adhuc, niſi Luciferiana quadam malitia magnam ſtellarum partem ſecum traherent, & qui jamdudum impudicitiæ frena laxaſſent, multo plurimos in ſacrilegos inceſtus & nefanda prodigioſæ libidinis exempla ſecum præcipites agerent. Vt enim qui laſcivia diffluebant plures haberent ſui ſimiles, & coacervata multitudine E ſuam utcumque turpitudinem adumbrarent, in eam proruperunt audaciam, ut ſacerdotes euangelicos nulla cælibatus lege teneri velint: ſed contra totius eccleſiæ ritum, & præſcriptam ab ejus incunabulis conſuetudinem, liberas quibuſcumque poſt adeptum ſacerdotium affirment nuptias. Leviticis quidem ſacerdotibus licita fuere conjugia, utpote qui paucis tantum diebus ſua vice miniſtrarent, & ex ea tantum tribu jure ſucceſſionis ſacerdotio fungerentur. Neque voluit orientalis eccleſia ſuos ea ſeveritate coerceri, ut contractis primum matrimoniis uti non liceret. At ſacerdotio Chriſti, ut-

Levit. 21. 1. Paral. 24. Ambroſius in 1. ad Tim. c. 3.

A pote ſublimiori & excellentiori ſuperinductas aliquando fuiſſe de jure nuptias, exemplo caret: & tamquam ab apoſtolis interdictum ſecundo Carthaginenſi concilio prohibetur. Neque potuit quidquam illo ſanctius inſtitui, quo miniſtri puriores ſacris accedant altaribus, & jugi pene ſacramentorum adminiſtrationi reddantur aptiores: quam neminem nec ad ſubdiaconatum quidem admitti, qui non ſeſe voto perpetuæ caſtitatis adſtrinxiſſet. Etenim ſi in lege veteri ii tantum ſanctis panibus veſcebantur qui ab uxoribus mundi forent, ſi procul a ſuis domibus habitabant, quibus ſua vice ſa- B crificandum erat, ne conjugum forte polluerentur amplexibus: ſi quibus orandum eſt, a conjugali commercio ſit ad tempus abſtinendum: ſi denique a viduis, quas ſuis ſumptibus eccleſia quondam alendas admittebat, continentiæ votum exegerit, jure quidem optimo a ſummis pontificibus & ſanctis eccleſiæ conciliis indictum eſt, ut qui ſacris ultro ſeſe ordinibus mancipa[r]ent, perpetuo cælibatus vinculo nectere[n]tur. Nam, *Qui ſine uxore eſt, ſolicitus eſt quæ domini ſunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore eſt, ſolicitus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat uxori, & diviſus eſt.* Degravat quippe animum, & ad terrena C dejicit uſus matrimonii: amor liberorum avarum & ſolicitum reddit. Quiſquis igitur contra ſacrorum conciliorum & patrum decreta, ſacerdotes, diaconos aut ſubdiaconos lege cælibatus non teneri docuerit, aut liberas illis conceſſerit nuptias, inter hæreticos, omni tergiverſatione rejecta, numeretur.

ANNO CHRISTI 152[8].

Cap. 2. Diſt. 32. c. Si quis.

82. diſt. cap. Propoſuiſti.

1. Cor. 7.

Carth. II. cap. 2. Carthag. V. cap. 2. Toletan. I. cap. 4.

IX.

Non abſimili ſane verſutia veritatis inverſores declinaverunt in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis: dum vota perpetua, & in his potiſſimum monaſtica, non vanitatis tantum, ſed & impietatis accuſant; & abjecta peſſimo quidem exemplo cuculla, ad ſacrilegas ſe convertunt nuptias. Quod infandum apoſtaſiæ D genus hac una maxime prætexunt ratione, quaſi vota ejuſcemodi libertati Chriſtianæ præjudicium afferant, nec ſatis in noſtra ſit poteſtate jugis illa perpetuaque caſtitas. Atque his ſtrophis in deſideria carnis pelliciunt eos qui paululum effugiunt, libertatem eis promittentes, cum ipſi ſint ſervi corruptionis. At vero nulla major libertas, quam cum repreſſa carnis tyrannide, corpus in obſequium Chriſti trahitur, nec tam concupiſcentia ducimur, quam ſpiritu. Nempe ubi Spiritus domini, ibi libertas: neque quidquam eſt, quod non poſſimus in eo qui nos confortat: Chriſtus quippe non patitur nos tentari ſupra id quod poſſumus, ſed facit cum tentatione proventum, ut poſſimus ſuſtinere. E Cujus auxilio freti inventi ſunt eunuchi, qui ſe caſtraverunt propter regnum cælorum. Ac proinde certa ſit damnatio viduarum, quæ cum luxuriatæ forent in Chriſto, volebant nubere, turpi certe transfugio primam fidem irritam facientes, non quam baptiſmo, qui nuptiarum fœdera non reſpuit; ſed juxta expoſitionem concilii Carthaginenſis, quam perpetuæ caſtitatis profeſſione ſpopondiſſent. Ab hoc autem perpetuæ caſtitatis voto qui Chriſtum aliquando dehortantem facit, in eum blaſphemat, & apoſtolo contrarius eſt, qui palam nec ſemel tantum ad perpetuæ virginitatis obſervantiam inſtigaſſe legitur. Ceterum cum Chriſtus aperte ſuadeat, ut

27. quæſt. 1. cap. Sicut bonum.

ANNO CHRISTI 1528.

ficium, hæc munda (juxta missæ nominis Hebraici rationem) oblatio, quam in omni loco Malachias prædixit offerendam, cum, repudiatis legis antiquæ ceremoniis, ab ortu solis usque ad occasum magnum esset nomen domini in gentibus. Nihil igitur in sacrificiis majus esse potest, quam corpus & sanguis Christi, nulla potior oblatio. Qua in re, cum universalis ecclesię ritu tam aperte consentiunt Ignatius, Irenæus, Cyprianus, Athanasius, Chrysostomus, ac reliqui posteriores, & concilia prope innumera: ut qui contrarium sensisse præsumpserit manifestam hæreseos labem incurrat.

XII.

Vnum illud videmus in primis hactenus observatum ab iis, qui propagandis hæresibus animum intenderint, ut ea sibi dicenda putent, quæ maxime placitura videantur; quo prurientes multitudinis aures demulceant, & a severioribus patrum avertant institutis. Hac ratione Mahometica quondam pestis invaluit. Hoc aucupio Lutherus plures illaqueat, dum simul cum culpa semper omnem cujusvis pœnæ temporalis reatum aboleri contendit. Purgatorium tollit, & quo laicos gravius in clericorum odium exasperet, sacrificia, oblationes, & omnes id genus pro defunctis orationes, recens esse sacerdotum commentum impudenter asseverat. Prævidit enim versutus artifex, nihil esse quod effreni plebeculæ possit esse jucundius, quam si facillima prorsus in cælum prædicetur via, si omnis acerbæ illius purgatoriæ pœnæ decutiatur metus: si quid habeat, quod aliquo tandem prætextu sacerdotibus impingat. Ne igitur incautus forte quispiam, vafris hujusmodi blanditiis pellectus, errorum scopulis illidatur, sacro approbante provinciali concilio, firmiter tenendum decrevimus, culpa per pœnitentiam abolita, frequenter superesse temporalis pœnæ reatum, velut superstites quasdam peccati reliquias, quæ per dignos pœnitentiæ fructus veniant expiandæ: adeo ut iniquitate & culpa peccati dimissa peccator adhuc pœnæ temporali sit obnoxius. Hinc murmuranti adversus dominum Israeliticæ plebi, inde David dimissam primum adulterii noxam scriptura commemorat, pro qua tamen subinde pœna temporalis irrogata est. Superabundans quidem atque exuberans est Christi satisfactio, cujus plenitudinem assequimur, dum sicut semel tantum mortuus est, ita semel illi consepelimur per baptismum. Peccata vero, quæ post baptismum commissa fuerunt, pœnitentia quidem expiantur, sed quæ morienti Christo non semper configuret. Cum autem hujusmodi pœnæ temporalis, aut venialis tantum peccati reus repente nonnunquam intereat, de omni verbo etiam otioso rationem redditurus, nec illi pateat aditus in cælestem illam Ierusalem, in quam nihil intrat coinquinatum: nec item gehennæ subjaceat; quippe qui gratiæ sit particeps ac pœnæ temporalis tantum debitor, fit ut primum purgetur ex iis quæ gessit in corpore, salvus tandem aliquando futurus, sic tamen quasi per ignem: de sua semper interim salute ex remanentibus in eo fide, spe & caritate, securus. Neque enim ex eorum est numero, quorum blasphemia non remittitur neque in hoc sæculo, neque in futuro, quorum superbia ascendit semper: sed eorum potius, quos sub terra Deo laudem acclamantes sacer Apocalypsis liber commemorat. Sancta igitur & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur. Nec abs re ab

A apostolis traditum, ut in tremendis & vivificis mysteriis agatur commemoratio defunctorum. Sciebant enim illis inde multum contingere lucrum, utilitatem multam. Cum igitur tam sanctum apostolorum institutum, ab initio nascentis ecclesiæ ex sacro Dionysio legamus observatum, & in Cabilonensi ac pluribus subinde conciliis promulgatum, quisquis Catharorum, Armeniorum, Vviclefi, Bohemorum, Lutheri, aut Valdensium exemplo, hos errores cum sacro Constantiensi concilio non damnarit, hæreticæ pravitatis pœnas incurrat.

ANNO CHRISTI 1528. Chrysostomus. Dionysius eccle. hierar. cap. De cons. dist. 2. c. Visum.

XIII.

Vt abyssus abyssum invocat, & in aliud scelus
B ex alio labimur, in eam demum hæreticus incidit insaniam, ut qui piis animabus, quæ purgatorio detinentur, suffragia vivorum adimit: vicissim quoque vivos sanctorum, qui in cælis sunt, defraudet auxiliis: quasi vel preces nostras non audiant, vel nostris calamitatibus non tangantur: quasi divinæ clementiæ deroget, quod qui Christo ministraverit, hoc honore dignus habeatur, ut pro ceteris intercedat. Sed quam sit primum horum non modo veritati sed scripturis quoque dissonum, facile intelligit qui beatis pervium esse non ignorat omniforme illud divinitatis speculum, in quo quidquid eorum intersit illucescat. Etsi neque desint nobis angeli Gabriele Danielis,
C Raphaele Tobiæ haudquaquam segniores, qui nobis ab exordio precum nostrarum assideant, ut illis mox offerant, quorum suffragium imploramus. Nec pigrius quam olim prȩveniant principes conjuncti psallentibus, e quorum manibus ascendat fumus aromatum de orationibus sanctorum. Porro quod ad secundum attinet, qui fieri potest ut nostris non afficiantur incommodis, quorum nunquam excidit caritas, quibus tantum gaudium in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente? Abraham, cum hic diversaretur, pro salute Sodomitarum apud dominum semel & iterum, quinimo & sæpius, interpellavit, ut pro certo justorum numero, qui inter eos reperiretur, toti parceretur civitati. Annunc cum cælo gloriosus
D regnat, usque adeo refriguit ejus caritas & imminuta est, ut immemor filiorum suorum factus, non oret pro iis, qui in hoc procelloso mari adhuc constituti diris jactantur mundi fluctibus? Nec enim a beatorum communione (quorum alter alterius membra sumus) possumus aliquando separari, quin auctiore nobis caritate consulant, quam cum terrena nobiscum conversatione tenerentur. Hinc angelus ille Zachariæ, & Ieremias jamdudum in sinum Abrahæ receptus, multum orant pro populo & universa sancta civitate, & pro pœnitentis impietate orabit omnis sanctus in tempore opportuno. Nihil autem divi-
E næ benignitati vel omnipotentiæ deperit, quæ summa & incomprehensibili sapientia infima quæque per intermedia moderatur & regit: neque minus unus est mediator Dei & hominum Iesus Christus, si juxta sacram Aurelianensis concilii atque aliorum complurium institutionem, litaniis ad aliquos sanctorum convertamur, Christo tamen accepta ferantur omnia: per quem omne id genus interveniendi munus ceteraque in humanum genus beneficia deriventur. Absit igitur, ut tanti sint apud aliquem hæreticorum præstigiæ, ut cum Manichæis, Catharis, Bohemis, & Valdensibus, beatis illis cælestis aulæ proceribus (ex quibus non secus ac ex igne splendor, odor ex unguento, nostra omnium dimanat utilitas) cultum exhiberi

Sanctorum communionem in symbolo.

Concilii Aurelia-nensis ca... 23. alias ... De cons. dist 3. c. Rogatio-nes. Basilius.

ANNO CHRISTI 1528.

quitur pro peccatis hostia. Neque ei, qui semel tantum passus est Christus, sæpius comsepeliri possumus per baptismum. Cum igitur in multis offendamus omnes, neq; sit qui possit dicere, Mundum est cor meum, & purus sum a peccato, necessaria est profecto secunda post naufragium tabula. In qua discussa diligenter conscientia, quidquid occurrit Dei offensivum, detestemur. Nam ad pœnitentiam nos adducit benignitas Dei, secundum autem duritiam & impœnitens cor homo thesaurizat sibi iram, nisi resipiscens sciat & videat, quam malum est & amarum, reliquisse dominum, & non esse timorem ejus apud se. Contra vero, quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Neque enim cor contritum & humiliatum despicit Deus: qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum, sed commovet terram, & conturbat eam: tum sanat contritiones ejus, quia commota est. Nemo igitur tantum de fide sua præsumat, nemo adeo pœnitentiam novam vitam existimet, ut non recogitet annos suos in amaritudine animæ suæ.

Hieronym. ... us.

De confessione.

Prov. 28. Sed ut vetustissimum illud, ita verissimum: *Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Neque satis fuerit de peccatis conteri, & ea apud sese Deo confiteri, nisi sacerdoti quoque sacramentali confessione detegantur. Ea quippe nec humanum nec recens inventum esse potest, quæ tot & tantis fulcitur scripturarum oraculis. Ad hanc enim, præter multas Mosaicæ legis figuras, propius manuduxisse videtur, primum ille Christi præcursor: a quo qui baptizabantur, confitebantur peccata sua. Tum Christus ipse, dum suscitatum Lazarum ab apostolis solvi jubet: & ei quem a lepra curaverat præcipit ut sese sacerdotibus ostendat. At tum demum hujuscemodi confessionem instituit & præcepit, cum postquam in apostolos insufflasset, *Accipite*, inquit, *Spiritum sanctum: quorum remiseritis* Joan. 20. *peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis retenta sunt.* Nam quomodo remittet quæ sibi cognita non fuerint? aut quo pacto eorum judex esse poterit, quæ prorsus ignota sint? Oportet itaque, quem antiquus ille serpens occulte momorderit, abstrusissimum quodque vulnus medico detegere, omnem indigestum & virulentum humorem (etsi stomacho mentis altius insederit) evomere: pudorem, in satisfactionis partem, de singulo quovis errato pati, ne, dum occultis peccatorum vinculis sese teneri dissimulat, horrendæ tandem sub omnium oculis æternæ damnationis laqueo constringatur. Proinde statim ab ipsis ecclesiæ nascentis incunabulis sacer iste confitendi ritus, de interioribus, nedum de exterioribus tantum, inolevit: ut tum ex Iacobo, tum ex divi Dionysii, Alexandri, Vrbani, & Cypriani scriptis manifestum evadit. Recte igitur hanc exomologesis legem a Christo institutam, per apostolos ad nos usque deductam, & ab universali ecclesia inviolabiliter observatam, a cunctis Christi fidelibus sectandam esse: & contravenientes auctoritate concilii Constantiensis & aliorum complurium damnatos declaramus.

Hieron in Ecclesiasten. Cyprian. serm. 5. de lapsis. Chrysost. super Matthæum hom. 5.

Dionysius in epistola ad Demoph.

De extrema unctione.

Marc 6. Ad unctionis autem extremæ sacramentum, Christus manuduxisse primum videtur, cum apostoli oleo ungerent multos infirmos, & sanarentur. Neque enim id suo sensu, sed præceptoris in-

A stituto fecisse putandi sunt. Sed ne hic noster ungendi infirmos ritus Christi præceptū, non tamen sacramentum, esse videretur, *Si quis infirmatur* inquit Iacobus, *in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ:* Iacob. 5. *& orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & allevialbit eum dominus: & si in peccatis sit remittentur ei.* Quibus liquido constat, extremam unctionem non ægritudinis tantum corporalis medicamentum esse, sed etiam ceterorum sacramentorum instar, remissionem peccatorum efficaciter operari: ac proinde nec ab Iacobo quidem fuisse institutam, sed ab eo tantum, cui peculiare est, ut gratiam & gloriam conferre B possit.

ANNO CHRISTI 1528.

De sacramento matrimonii.

Postremo matrimonium esse sacramentum, abunde satis sacrosanctæ matris ecclesiæ tum usu tum auctoritate comprobatur. Hoc quippe sacramentum magnum est, in Christo quidem & ecclesia, quo sanctificatur vir infidelis per mulierem fidelem, & mulier infidelis per virum fidelem. Hoc honorabile conjugium, torus immaculatus, in quo non solum salvatur mulier per filiorum generationem, sed fas est unicuique vas suum possidere in sanctificatione & honore: per quod conjuges benedictionem consequuntur in filiis, nec habet in eos dæmonium potestatem, nisi C ita conjugium suscipiant, ut Deum a se & a sua mente excutiant, & suæ libidini vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Qui negat itaque matrimonium esse sacramentum, aut denique septem sacramenta non admittit, inter hæreticos habeatur.

XI.

Quam vere a sapiente dictum est: *Vir, qui erraverit in via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur.* Prov. 21. Erravit quidem Lutherus in via doctrinæ, cum quidquid agimus peccatum esse censuit. At tum demum irruit quasi gigas, & posuit in cælum os suum, cum, ne quid nostrum Deo gratum esse fateretur, sacrosanctum illud missæ sacri-D ficium abrogari voluit, tantopere nobis necessarium, tantis scripturæ testimoniis roboratum. Nam si omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis; quod tandem proprium & peculiare novæ legis sacrificium a sacerdote offerendum esse queat, nisi super benedictum istud corporis & sanguinis Christi symbolum, quod esu paschalis agni, manna, ceterisque propemodum omnibus Mosaicæ legis ceremoniis figuratum est? Neque enim lex esse potest, quæ sacerdotio careat: quod si sacerdotium habet, habet & sacrificium. Porro etsi Christus assiduus pro nobis pontifex non per E sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem, introivit semel in sancta, æterna redemptione inventa: negari tamen non potest sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: ac proinde hujus exemplo sacrificium aliquod obtulisse, quod exteriore panis & vini forma veteri illi Melchisedech oblationi responderet. Erat enim sacerdos Dei altissimi, quod utique fecit in suprema cœna illa. *Nam accepto pane gratias egit, & fregit, deditque discipulis suis, dicens: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur:* Marc. 8. & ab euangelicis sacerdotibus jugi semper observantia præcepit iterari. *Hoc facite*, inquit, *in meam commemorationem.* Luc. 22. Hoc enim holocaustum, hæc victima pro peccato, hæc hostia pacifica, hoc juge sacrificium,

ANNO CHRISTI 1528.

suscipit, ut solam agnoscat, opera rejiciat & condemnet. Verum si recte perpendantur quæ pro fide producit e scripturis testimonia, reliquas virtutes non excludunt. Quæ vero contra opera citat, ea omnia vel ad nimiam in operibus fiduciam vel ad legales ceremonias pertinent. Fide quidem vivimus, & sine hac impossibile est placere Deo. Si quis nihilo minus habuerit omnem fidem, ita ut montes transferat, caritatem autem non habuerit, nihil est. Fide justificamur, sed & spe salvi facti sumus. Et dimissa sunt Mariæ Magdalenæ peccata multa, quoniam dilexit multum: *Si quis enim*, dicit dominus, *diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Nunc igitur manent fides, spes, caritas, tria hæc, major autem horum est caritas*, & in vivificando justificandoque potior: quandoquidem fides sine operibus mortua est. Tum demum utilis est ad salutem, cum per dilectionem operatur. At caritas non est otiosa, sed per bona opera satagit ut certam vocationem nostram electionemque faciat. Non enim auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur, dum ille reddet unicuique juxta opera sua, dum unusquisque mercedem accipiet secundum laborem suum. Quandoquidem omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum. Ubi eos, qui a sinistris erunt, non solum increpabit dominus, quia non crediderunt, sed quia operibus misericordiæ non vacarunt. Eos autem qui a dextris erunt, commendabit non tam a fide, quam a bonis operibus: opera enim illorum sequuntur illos. Talibus siquidem hostiis promeretur Deus, facietque tandem omnis misericordia locum unicuique juxta meritum operum suorum, non absoluta condignitate quidem (*neque enim condignæ sunt passiones hujus sæculi ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*) sed gratuita magis & liberali repromissione: qua, conventione facta de denario diurno, conduxit operarios in vineam suam, qua, inquam, qui suffert tentationem, cum probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se, & ei qui fidem servaverit, certaverit bonum certamen, cursum consummaverit, coronam justitiæ reddet in illa die justus ille judex, qui nos, etsi servos inutiles, sua misericordia dignos facit, in partem sortis sanctorum. Non justificat igitur sola fides, sed magis caritas, nec quævis opera peccata sunt; sed eatenus adultis ad salutem necessaria, ut meriti quoque rationem non respuant.

Ioan. 14. — *I. Cor. 13.* — *Rom. 8.*

Annotationes aliquot errorum, jam olim damnatorum, & nunc repullulantium paucis constricta.

His sane decretis, possent plura alia adjungi, verum nimia hujusmodi decretorum multiplicatione orthodoxos lectores gravare metuentes, haudquaquam alia in præsentia censemus adjicienda. Quia tamen plurimæ aliæ sunt hæreses, quas in editis libris, aut publicis prædicationibus, aut familiaribus etiam colloquiis, minime erubescunt homines perversi hodie promulgare, pestilentibus dogmatibus enitentes inficere populum Christianum; generali quadam definitione tales damnatæ doctrinæ assertiones operæprecium est indicare, quo facilius vitentur. Exploratum nempe est, quod non alia via convenientius hæreticorum calumniæ, hæreses atque impietates caventur, quam ubi deteguntur & manifestantur. Tunc enim omnibus facile constat, quam vana sint ac futilia, imo quam stulta & impia eorum dogmata. At vero, ut commodius tales errores discernantur, certis subnectuntur indicibus modo sequenti.

1. Nusquam legitur Dei cognomen aperte tribui Christo, in apostolorum & euangelistarum literis, præterquam in duobus aut tribus locis. *Error fa Ario.*

2. Audemus Spiritum sanctum appellare Deum, quod veteres ausi non sunt. *Error fa Macedonio.*

3. Christus suam mortem deplorari non voluit, sed adorari: ut quæ sponte pro salute totius mundi suscipiebatur. Non enim deflenda est mors innocentis.

4. A consortio ecclesiæ resecatur quisquis admittit crimen lethale. *Error Io nis Hus natus in concilio Constantiensi sess. ne XV.*

5. Ecclesia non constat nisi ex bonis.

6. Primatus summi pontificis non est a Christo. Non recte aut pie ab ecclesia canuntur illæ orationes, Salve regina mater misericordiæ, Regina cæli, Ave maris stella.

7. Novissima pars capituli ultimi euangelii beati Marci ex apocrypho quopiam euangelio ascripta apparet a lectore studioso.

8. Indecorum vel ridiculum videtur, quod idiotæ & mulierculæ psittaci exemplo psalmos suos & precationem dominicam Latine murmurant: cum ipsæ quod sonent non intelligant. *Error Bo hemorum*

9. Baptizati infantes, cum veniunt ad annos discretionis, sunt rebaptizandi.

10. Infantes non sunt baptizandi.

11. Baptizati parvuli postquam ad pubertatis annos pervenerint, ut in communibus fidei articulis fuerint instructi, interrogentur, ratumne habeāt quod susceptores nomine illorum polliciti sunt in baptismo. Id si non approbent, fortassis expediet illos non cogi, sed suo relinqui animo, donec resipiscant: nec ad aliam interim vocari pœnam, nisi ut ab eucharistia sumenda reliquisque sacramentis arceantur. Ceterum nec a sacris nec a concionibus excludantur.

12. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, moratur animam ab ingressu cæli.

13. Iustus in omni bono opere peccat.

Omne opus bonum optime factum est veniale. Deus obligavit hominem ad impossibile, in nono & decimo præceptis prohibens non concupiscere: quod qui negat, pessime facit; & qui hoc falsum esse dicit, plusquam pessime facit.

14. Hoc est mortalium mortalissimum, non credere sese damnabili & mortali peccato esse obnoxium coram Deo.

15. Modus celebrandi missam, quo utitur ecclesia catholica, non est conveniens. *Error fav Vvicleffo*

16. Missa debet dici lingua vulgari. *Error Bohe.norum*

17. Manifestus est error, missam applicare seu offerre pro peccatis, pro satisfactionibus, pro defunctis aut quibuscumque necessitatibus suis, aut aliorum. *Error Aerianorum Astarothitarum.*

18. Non est dubium, universos hodie sacerdotes & monachos, cum episcopis & omnibus suis majoribus esse idololatras: in statu periculosissimo agentes, ob missæ seu sacramenti ignorantiam, abusionem & irrisionem. *Error Donatistarum Ascetarum & Apostolicorum.*

19. Magna est fides, cognoscere Christum corporaliter

ANNO CHRISTI 1528.

exhiberi non finat: dicata martyribus templa subsannet, dies festos inscribi, & eorum (ut aiunt) passiones palam in ecclesia legi, cachinnis insectetur. Pluris fit sacrorum conciliorum auctoritas: quibus si quis pertinacius obstiterit, hunc pœnis in hæreticos a jure statutis declaramus coercendum.

XIV.

Si tam candide quam curiose hæreticus ea loca perlustrasset, quibus scriptura passim ab idolorum & simulacrorum cultu revocat, nequaquam certe tanto strepitu Christianos ab imaginum honore deterreret. Neque enim dum catholicus quispiam sanctam Christi veneratur imaginem, aliquod numen illi subesse putat, aut quasi Deum colit: sed ob recordationem Filii Dei, ut in ejus amore recalescat, cujus imaginem videre desiderat. Et nos quidem non quasi ante divinitatem, ante imaginem prosternimur: sed illum adoramus, quem per imaginem aut passum, vel in throno sedentem, recordamur. Et dum nos per ipsam picturam quasi per scripturam ad memoriam Filium Dei reducimus, animum nostrum de resurrectione lætificat, aut de passione mulcet, non majore quidem idololatriæ periculo, quam cum in nomine Iesu omne genu flectitur cælestium, terrestrium, & infernorum. Quem enim vocula cursim auribus insinuat, hunc eumdem fidelibus oculis imago sedulo repræsentat. Accedit & ex imaginibus alia non inferior utilitas, idoneum videlicet atque accommodum indoctæ plebi rudimentum: ut cum sacratissimæ virginis Mariæ, aut sancti cujusquam imago sese offert, ea velut archetypo ad propositæ sanctitatis imitationem & veram utcumque pietatem rudi quadam introductione simplex populus animetur. Et sepolita tantisper distractione dum ad unius imaginis contuitum se colligit, uno obtutu sibi plura proponit, quam diuturna librorum evolutione comprehenderet. Non abs re igitur apostoli vivificam crucem & sacras erexerunt imagines: quæ cum ab initio nascentis ecclesiæ debita semper ab orthodoxis veneratione colerentur, nihil illis a sacrosanctis quatuor universalibus conciliis derogatum est. Quin & ab Augustino moribundis proponi jubentur, & a Gregorio Magno, tum ad Recharedum, tum ad Secundinum missæ leguntur. Et insurgentibus tandem imaginum eversoribus Romani pontifices, Constantinus, Gregorius secundus & tertius, Paulus primus, Stephanus tertius, & Hadrianus primus, tanta animi constantia restitere, ut illi septima tandem apud Nicæam synodo, concordi patrum assensu damnarentur: & Carolus ille cognomento Magnus, Francorum rex Christianissimus, Francofordiensi conventu ejusdem erroris suppresserit insaniam, quam infelicissimus quidam Felix in Gallias & Germaniam invexerat. Quisquis igitur de Christi vel sanctorum imaginibus aliter senserit, is Christo & sanctis injurius cum Valdensibus pestiferam hæreseos labem se noverit incurrisse.

[...] consecr. [di]st. 3. cap. [...]rlatum. [...] cap. Venerabiles. [G]regorius [...] Secundum.

[Da]mascenus lib. 4.

[A]ugustinus [li]b. de visitatione infirmorum.

[C]arolus [M]agnus.

XV.

Etsi nulla pene sit tam aperta catholica veritas, nullus tam manifestus sacræ scripturæ locus, quem non hæretici suis cavillis & tergiversationibus eludant, nulla tamen in re tam impudenter tantaque rei Christianæ jactura debacchati sunt, quam in exterminando profligandoque libero arbitrio. Nam quid Christi fidelibus perniciosius excogitare potuit hostis ille veritatis, quam si vel a Pelagio seducti omnia sine præsidio gratiæ sibi tumidius arrogent, vel fatiscenti pusilloque animo cum Wicleffo necessitati fatisque committant omnia? Nihil profecto reliquum erit tum divinis legibus, tum humanis; nullus consiliis aut electioni, nullus precibus aut objurgationi, ceterisque id genus, locus: nulla denique justitia futura est, qua quibusdam pœnæ, quibusdam constituta sint præmia: si pro Wicleffi & Lutheranorum sententia omnia de necessitate eveniant. Prodierat hic error primum apud Gentiles, sed summo omnium consensu mox explosus est: adeo liberum esse arbitrium, velut evidenti quodam experimento cognitum, omnium mentibus sese inculcat. Cum igitur reliquerit Deus hominem in manu consilii sui, apposueritque coram eo ignem & aquam, bonum & malum, ut ad quodcumque voluerit porrigat manum suam: nec abs re beatus ille dicatur qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit: quod sub eo sit appetitus ejus, & dominetur illius; ac denique percurrenti sacram scripturam passim obvium sit, quod liberum in utramvis partem hominis arbitrium asseveret: satis esse visum est sacro provinciali concilio libertatis hujusmodi vires & metas exponere. Neque enim liberum arbitrium asserentes, divinam excludimus propterea gratiam; quod illi falso toties imponere non verentur, atque hoc fumo credulorum oculos perstringere. Sed juxta sacram scripturam eo extendimus, ut voluntas humana misericordiæ prævenientis auxilio suffulta, & interiori quodam & occulto secretioris inspirationis afflatu contacta, sese convertat in Deum, Deo appropinquet, & ad veram illam gratiam se præparet, quæ tandem accepta sit ad vitam æternam. Neque tamen tanta gratiæ necessitas libero præjudicat arbitrio, cum illa semper sit in promptu, nec momentum quidem prætereat, in quo Deus non stet ad ostium, & pulset: cui si quis aperuerit januam, intrabit ad illum, & cœnabit cum illo. Nec denique tale sit hujusmodi trahentis Dei auxilium, cui resisti non possit. Quoties enim dominus voluit congregare filios Ierusalem, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluerunt? Frustra certe Stephanus Iudæos duræ cervicis & incircumcisi cordis argueret, qui semper Spiritui sancto resisterent. Frustra Paulus Thessalonicenses admoneret, Spiritum ne extinguerent, si divinis inspirationibus homines inevitabiliter raperentur. Trahit quidem Deus, sed in ejus odorem currimus; non vi, non unco raptamur. Prædestinat, eligit, vocat, sed eos demum adultos glorificat, qui in fide & caritate radicati per bona opera certam suam vocationem electionemque fecerint. Et licet attingat a fine usque ad finem fortiter, disponit tamen omnia suaviter. Hanc igitur hæresin, arbitrii libertatem prorsus auferentem, non tam damnamus, quippe quæ jam olim ab ecclesia & sacrosanctis conciliis damnata sit, quam communi hominum conceptioni & apertis scripturæ testimoniis declaramus esse contrariam.

XVI.

Frequens illud est apud imprudentes, & qui non tam animi moderatione, quam impetu feruntur, ut dum ab altero vitiorum incaute diffugiunt, in alterum prolabantur. Cujus rei Lutherus fidem facit, qui dum operum fiduciam nimis insectatur, nihil tandem operibus reliquum facit, atque ita unius fidei patrocinium suscipit,

dere. Auctoritate itaque, qua fungimur, omnes A in nostra provincia constitutos, qui tam impia dogmata ausu temerario asserere, docere, scribere præsumpserint, his scriptis sententia excommunicationis innodamus; nec non & eos qui illis auxilium, consilium, aut favorem quovis modo fuerint impartiti. Sub eadem quoque pœna omnibus nobis subditis inhibemus, ne Lutheri libros, sive Lutheranorum quorumcumque, retinere præsumant, qui ad pestilentem doctrinam promovendam conscripti sunt.

INDEX DECRETORUM

AD MORES PERTINENTIUM. B

I. *Frequentandas esse preces in ecclesiis pro tranquillo statu totius ecclesiæ & regnorum orbis Christiani.*

II. *Omnem exactionem indebitam pro sacramentorum aliarumque rerum divinarum administratione, esse a viris ecclesiasticis summopere devitandam.*

III. *Quod promovendi ad sacros ordines exhibeant literas testimoniales de sufficientia ætatis & honestate vitæ suæ.*

IV. *Neminem ad sacrum subdiaconatus ordinem esse promovendum, nisi sufficientem exhibeat titulum beneficialem, vel patrimonialem.* C

V. *Quomodo diœcesani examinare debent petentem literas dimissorias, antequam illi ipsi concedant.*

VI. *Diligentem etiam inquisitionem debere fieri a diœcesanis super ætate, moribus & literatura jam promotorum ad sacerdotium.*

VII. *Promotos in curia Romana ad sacros ordines non esse admittendos ad illorum executionem, nisi prius a diœcesanis fuerint examinati.*

VIII. *Instituendi ad curam animarum diligenter ante examinentur a diœcesanis, an sint idonei gerendæ illi provinciæ.*

IX. *Ad beneficia ecclesiastica obtinenda assumantur idonei a diœcesanis, qui suo erga Deum & ecclesiam rite fungantur officio.* D

X. *Quotidianas distributiones satis largas & sufficientes assignari debere iis, qui divino officio in ecclesiis celebrando intersunt.*

XI. *Curati resideant in suis ecclesiis, nisi sint legitime excusati, & populum sibi commissum diligenter instruant documentis fidei & morum.*

XII. *De iis quæ curati suos studiose debent admonere parochianos ad ipsorum salutem.*

XIII. *De fundationibus antiquis ecclesiarum accurate observandis, & sedulo complendis.*

XIV. *In oratoriis privatis sine diœcesani facultate non esse celebrandum, neque in capellis hospitiorum, neglecta ecclesia parochiali.* E

XV. *Die dominico non celebrentur missæ in capellis, etiam ex fundatione, nisi post completam missam parochialem.*

XVI. *In ecclesiis nihil inhonestum aut indecens fieri debere, quo divinum impediatur aut minus reverenter audiatur officium.*

XVII. *Psalmodia mature & cum distinctione peragatur: ac musicus cantus, organorumque modulatio, ad devotionem excitans, non lasciviam, in ecclesiis exhibeatur.*

XVIII. *De horis canonicis, debite, reverenter & honeste in ecclesia decantandis, distincto tempore & congruo pulsu.*

XIX. *De eisdem integre, mature & devote legendis a viris ecclesiasticis, sine aliquo levitatis aut irreligiositatis exemplo.*

XX. *De tabula officiariorum in choro ponenda, & tempore ingressus in chorum, cum divinum celebratur officium.*

XXI. *Canonici, cum primum recepti fuerint in consortium capituli, suos fructus integre recipiant, sine dilatione aut expectatione per aliquot annos.*

XXII. *De regulari disciplina, in victu, vestitu & moribus, in monasteriis tam religiosorum quam monialium exacte observanda.*

XXIII. *De honestate morum in vita & habitu a clericis servanda, sine vestium preciosarum pompa & luxu.*

XXIV. *Qualis debet esse habitus clericorum, & virorum ecclesiasticorum.*

XXV. *De honestate clericorum observanda in incessu, conversatione cum laicis, in evitatione chorearum, & actionis ludorum scenicorum.*

XXVI. *Incontinentes sacerdotes & concubinarios clericos, itidem venatores, & negotiis sæcularibus deditos, graviter esse puniendos.*

XXVII. *Quid agendum, quando prioratus religiosorum aut monialium, non habent proventus sufficientes ad plurium in illis locis educationem.*

XXVIII. *De numero monialium in monasteriis earum instituendo, perpetuaque ipsarum clausura vigilanter observanda.*

XXIX. *De visitatione & reformatione diligenti hospitalium, leprosariarum, & similium domorum, facienda per eos, ad quos idipsum legitime spectat, & de gubernatoribus earumdem domorum.*

XXX. *Confratrias non esse de novo erigendas; nisi ex consensu & approbatione diœcesanorum: antiquarum autem statuta & fundationes, ut visitentur, illis exhiberi debere.*

XXXI. *De excommunicationibus non concedendis, nisi pro ardua & gravi causa: neque decernendis pro injuriis verbalibus, nisi sint admodum atroces, de quo officiales locorum dijudicent.*

XXXII. *Diœcesani per se, aut vicarios suos, visitent frequenter parochias, in quibus audiunt hæreticos habitare, & ad illorum exterminationem atque extirpationem pro viribus elaborent.*

XXXIII. *Libri de fide & moribus differentes non imprimantur amplius, nec alibi impressi vendantur: sine speciali diœcesanorum auctoritate & permissione, qui eos prius visitent.*

XXXIV. *Libros lingua vernacula compositos, & de fide ac moribus tractantes legi vulgo non debere: nisi a diœcesanis ante visitati sint & approbati, atque permissi ut publice legantur.*

XXXV. *Non esse admittendos quoscumque ad exercendum prædicationis ad populum officium, nisi a diœcesanis approbati fuerint & missi.*

XXXVI. *Quales esse debent verbi divini prædicatores, & quid potissimum prædicare studeant, & quibus uti sermonibus.*

XXXVII. *Solos illos mendicantes habere potestatem absolvendi, qui ante per suos prælatos diœcesanis præsentati fuerint, & per eosdem commissi.*

XXXVIII. *Abbates sacramentum confirmationis non conferant, nec calicum consecrationem attentent: nisi diœcesano ante exhibuerint speciale (si quod habent) super hoc privilegium.*

XXXIX.

ANNO CHRISTI 1528.

corporaliter esse, ubi sacramentaliter est. Sed major est, cognoscere eum absolute ubique corporaliter esse.

20. Nihil conducit ad susceptionem eucharistiæ, se præparare per contritionem, confessionem, satisfactionem, & alia bona opera.

21. Non licet inducere homines ad pœnitentiam per timorem gehennæ.

22. Episcopus non potest quod non possit simplex sacerdos.

23. Ecclesia non potuit illegitimare aliquas personas, sic quod non possint contrahere matrimonium.

24. Humana instituta si observas ut humana, nihil te juvant; sin ut divina, mendacium committis.

Catharorū error & Valdensiū.

25. Lex euangelica, quo tutiores sint homines a perjurio, prorsus damnat omne jusjurandum; ut jam fas non sit jurare, neque per Deum, neque per cælum, neque per terram.

Error Vvicleffi damnatus in concilio Constantiensi sessione VIII.

26. Excommunicationes non sunt timendæ, sed optandæ.

27. Qui venialia peccata docent esse distincta a mortalibus, ad insaniam perditissime nituntur trahere hominum conscientias.

Error favēs Ioviniano.

28. Opera nihil sunt coram Deo; aut omnia sunt æqualia, quantum ad meritum attinet.

29. Meritum tribuere operibus, propemodum cum eis est sentire, qui credunt nos ex operibus justificari posse, de quo errore damnantur Iudæi plurimum.

Error Beguardorū.

30. Illi qui habent caritatem nullis præceptis humanis sunt subjecti.

31. Habentes caritatem non tenentur jejunare, orare, vigilare, aut alia consimilia bona opera efficere: sed liberum est illis facere aut omittere hujusmodi bona opera pro suo beneplacito.

Error Vvicleffi.

32. Indulgentiæ prorsus sunt abjiciendæ.

Error favēs Vvicleffo.

33. Fundationes obituum sunt inventiones diaboli. Ecclesiastici non debent gaudere privilegiis & immunitatibus plusquam laici.

Error Catharorum, Valdensiū, Beguardorum, & Hussitarū.

34. Non licet ecclesiasticis habere bona immobilia.

Error Vvicleffi.

35 Deus non vult pseudoapostolos & hæresiarchas extingui, sed tolerari, si forte resipiscant, & e zizaniis vertantur in triticum. Quod si non resipiscant, serventur suo judici, cui pœnas dabunt aliquando.

36. Decimæ sunt puræ eleemosynæ; & possunt parochiani, propter peccata suorum prælatorum, ad libitum suum eas auferre.

Error Vvicleffi damnatus in concilio Constantiensi sessione VIII.

37. In ecclesia non debent esse varia vivendi genera, quæ religiones appellantur.

38. Nulli licet invitis parentibus intrare religionem.

39 Si proximum voco in jus, si ei damna procuro; quæ necessario vocationem illam prætorialem sequuntur, si etiam tamquam ethnicum omni sanctorum consortio & participatione totius ecclesiæ eum privatum iri obtineo: quomodo non facio injuriam qui * justitiam peto? quomodo mandatum Dei non solvo, qui sanctam inter me & fratrem dilectionis necessitudinem violo?

* f. injustitiam.

Ad principes Christianos exhortatio, ut elaborent pro hæreticis exterminandis.

PLURIMOS hactenus errores commemoravimus: sed non illorum sufficit commemoratio. Opus namque est, quod Christianissimi principes suppetias ferant, zelo zelantes pro domo domini exercituum, quæ juxta apostolum est ecclesia. Posset haud dubie Deus absque illis universam hæreticorum cohortem conterere ac exterminare: nullius enim creaturæ suæ eget ministerio. Vult tamen pro sua benignitate homines sibi cooperari: ampla quoque eos donat mercede qui ei cooperantur, in iis præsertim negotiis quæ ad fidei dignoscuntur spectare integritatem, quemadmodum multæ indicant historiæ. Laborarunt olim adversus hæreticos strenue Christianissimi principes Constantinus, Valentinianus, Theodosius, Clodoveus, Carolus Magnus, & Ludovicus pater sancti Ludovici: sed numquid præmio defraudati sunt? minime certe. Nam apud Deum gratiam invenerunt, qua nihil in vita est expetibilius, & apud homines immortale sui nominis decus adepti sunt. Contra vero principes, qui hæreticorum consuetudine abusi & eorum deliniti consortio, impiis erroribus non obstitere, sed impenderunt subsidium, iram Dei vindicem sensere. Divino siquidē favore destituti, in graves ærumnas prolapsi sunt, miserabilem vitæ exitum sortiti. Cujus rei (ut alios taceamus) testes sunt, vel locupletissimi, Licinius a Constantino devictus, Iulianus apostata, Valens Arianus, Philippicus, Constantinus quintus, & Leo ejus filius, sacrarum imaginum impii eversores. Hi profecto detestandam impietatem consectati digna suæ perfidiæ reportarunt stipendia. Longum esset reliquorum principum, qui a fidei sinceritate deficientes pestifero hæreticorum contagio infecti sunt, miserias enumerare & calamitates. Longum itidem esset eorum felicitatem & gloriam recensere, qui fidei catholicæ * inconcusse adhærentes, hæreticos tamquam capitales suæ coronæ hostes ad internecionem usque deleverunt. Hæc itaque attendentes, pro nostri officii debito, Christianos principes instanter rogamus, & in domino exhortamur; si suæ saluti consulere, si suæ ditionis jura illibata custodire, si in pace & tranquillitate subditas sibi nationes continere exoptant, potenti brachio fidem catholicam tueantur, ac ejus hostes viriliter satagant debellare. Id autem haud factu erit difficile, ubi antiqua Christianissimorum principum in hæreticos, eorum libros & fautores edicta instaurabuntur. Quæ si salutari judiciorum severitate executioni demandentur, nulla prorsus hæreticorum monumenta, nulli libri, nulla scripta in suis provinciis reperientur. Malesanæ item conciones cessabunt, nec non & clandestina conventicula, in quibus peregrinos cultus a Christiana pietate degenerantes inducere solent hæretici. Usque eo effrenis insuper impiorum audacia retundetur, ut jam orthodoxæ fidei ac ecclesiæ catholicæ sacrisque ejus constitutionibus, audeat nemo contraire. Hoc profecto nostrum desiderium, hæc votorum summa, hæc nostri conatus gloria. Hoc est quod tota mente exposcimus, & assiduis precibus a domino efflagitamus: sperantes, dum strenue Christianissimi principes hæreticos debellant, & nos piis laboribus, ne creditæ nobis oves luporum morsibus trucidentur, prohibituros. Et tum demum donabit nobis dominus sua pietate tantopere a fidelibus exoptatam atque expetitam pacem & tranquillitatem in hac vita: & post hujus vitæ decursum consummatam felicitatem. At vero quia scimus non satis esse ad hæc obtinenda fideles adhortari, nisi rebelles convenienti districtione reprimantur, salutari antidoto decrevimus huic negotio providere.

* inconfuse.

ANNO CHRISTI 1528.

super fraude, si qua intervenerit inter cedentem & cessionarium, exigatur sacramentum cedentis ac cessionarii. Iurabit autem cedens, se donasse sine ulla fictione, aut spe in futurum recuperandi: cessionarius autem affirmabit, nullum esse inter se & cedentem pactum de restitutione rerum cessarum: suæque intentionis esse illa retinere, ac quamdiu vivet illis uti & frui. Prohibemus autem districte, ne ordinatus ad titulum patrimonialem, eumdem vendat, aut alienet sine permissione episcopi ordinantis, donec beneficium aut patrimonium prætaxati valoris fuerit assecutus.

V.

Et quamvis episcopus originis, beneficii, aut domicilii, non solum ad ordines promovere, sed etiam literas dimissorias, ad ipsos ordines concedere possit; injungimus tamen suffraganeis nostris, ut si quando literas dimissorias ad sacros ordines indulgere voluerint, ne indigni assumantur, observent ordinem qui sequitur: videlicet quod volentes impetrare literas dimissorias accedant ad diœcesanos: qui super præmissis ætate, literatura, moribus, beneficio seu patrimonio inquirant; serventque diligenter prædictas solennitates, perinde ac si in propria ordinare vellent. Ac tunc sic examinato concedantur literę dimissorię: remittaturque ita examinatus cum literis ipsis: in quibus etiam declaretur prædicta solennitas sic observata, fiatque mentio expressa de beneficio aut patrimonio, ut episcopus, ad quem se conferet ordinandus, eum sine scrupulo promovere & ordinare possit. Quod si propter infirmitatem aut aliam causam rationabilem, is qui literas dimissorias obtinere cupit, non possit commode accedere ad suum episcopum, tunc remittatur super ætate, literatura ac moribus, ut prius, examinandus ad episcopum, cui literæ dimissoriæ præsentabuntur: inseraturque in illis literis dimissoriis clausula, Super quo conscientiam tuam oneramus. Proviso tamen, quod nunquam concedantur literæ dimissoriæ, nisi illi qui habuerit beneficium aut patrimonium prætaxati valoris.

VI.

Sed quantum attinet ad jam promotos ad sacerdotium, injungimus suffraganeis nostris, ut super illis diligentem & accuratam faciant inquisitionem. Et quos invenerint promotos ante ætatem legitimam, juxta juris dispositionem ab executione ordinum suspendant, donec ad ætatem legitimam pervenerint. Et quos vita reprehensibiles cognoverint, debite coerceant. Quos insuper non esse literaturæ sufficientis deprehenderint, ab executione ordinum suspendant, donec in scientia, quæ ordini est requisita, ad plenum fuerint instructi.

VII.

Rursus quia nonnulli, suæ ignorantiæ & incapacitatis & delictorum conscii, fugientes examen suorum episcoporum, scientes se non esse ab illis promovendos, ad curiam Romanam confugiunt, etiam absque literis dimissoriis eorumdem episcoporum, & in eadem curia se faciunt promoveri ad omnes sacros ordines, per quosdam asserentes se esse episcopos, & habere a Romano pontifice auctoritatem ordinandi, de quorum potestate ac commissione non apparet: sintque ordinati hujusmodi promoti extra tempora, ac interdum tribus successivis diebus: talibus diœcesani non permittant executionem suorum ordinum, nisi visis diligenter eorumdem literis: constito etiam sufficienter de potestate ordinantium, & eorum commissione eis a Romano pontifice concessa. Ad hæc etiam, quod rursus examinentur de vita, scientia, ætate, ac inquiratur de beneficio seu patrimonio. Qui si in prædictis aut aliquo præmissorum inventi fuerint minus sufficientes, declarentur suspensi ab executione ordinum, modo & forma supra declaratis.

VIII.

Ceterum, quia ecclesiæ Dei nihil magis officit, quam quod indigni præficiantur curæ animarum, & ad aliorum assumantur regimen, qui seipsos regere non possunt: diœcesani ergo ad parochiales ecclesias non instituant præsentatos ab ecclesiasticis laicisve patronis, nisi eos prius diligenter examinaverint: neque indignos præficiant, aut incapaces admittant. Quod si qui sint instituti vel provisi, etiam per sedem apostolicam, nihilo minus diœcesani eos examinent: & si minus idonei fuerint inventi, ad administrationem beneficii non admittantur, sed loco eorum per episcopos instituantur vicarii idonei, quibus congrua portio assignetur. Et tamdiu in beneficio administrent, donec sic instituti aut provisi literaturam sufficientem assecuti fuerint, aut sint ætatem legitimam adepti.

IX.

Cumque grave nimis sit & absurdum, quod quidam ecclesiarum prælati, cum possint viros idoneos ad beneficia ecclesiastica promovere, assumere non verentur indignos, quibus nec morum honestas, nec literarum sufficientia suffragatur; carnalitatis sequentes affectum, non judicium rationis; unde quanta ecclesiis damna proveniant, nemo sanæ mentis ignorat. Nos ergo volentes huic morbo mederi, præcipimus omnibus & singulis collatoribus, ut, prætermissis indignis, idoneos assumant, qui Deo & ecclesiis gratum valeant impendere famulatum. Fiatque juxta sacrum Lateranense concilium in provinciali concilio diligens inquisitio, ut qui post primam & secundam correptionem fuerit repertus culpabilis, a beneficiis conferendis per ipsum provinciale concilium suspendatur: instituta in eodem concilio persona provida & honesta, quæ suspensi suppleat defectum in beneficiis conferendis.

X.

Ad nos (quod amarius dolendum est) pervenit quod in multis cathedralibus & collegiatis ecclesiis hujus nostræ provinciæ, nullæ sunt aut usque adeo tenues quotidianæ distributiones, ut vix tertiam partem grossorum fructuum ascendant. In quibus hactenus invaluit consuetudo, quod illarum ecclesiarum canonici absentes, per interessentiam unius diei grossos fructus totius anni percipiant. Ex quibus vagandi materia oritur, cultus divinus (quem augeri optamus) diminuitur, officium (propter quod beneficium ecclesiasticum datur) omittitur, quibusdam clericis admodum ignaris tenui precio conductis, cura divini officii committitur: quod unico contextu, non servatis interstitiis temporum ab ecclesia præfixis, per hujusmodi mercenarios transcurrendo & syncopando celebratur, ut aliunde ex quæstu missarum vitam sibi mendicent. Nos igitur cupientes prædictis occurrere & quantum possumus adversus futura cavere, sacro approbante concilio, hujusmodi consuetudines tamquam ecclesiis nocivas, & cultui divino detrahentes, cassamus & revocamus. Hisque non obstantibus statuimus quod diœcesani in suis diœcesibus

Damnatur irrationabilis consuetudo.

ANNO CHRISTI 1528.

XXXIX. *Cum quanta reverentia gravitate & honestate sacramentum matrimonii est suscipiendum.*

XL. *Imagines sacræ præcedente episcopi visitatione, in ecclesiis collocentur, neque prætextu novi miraculi erigatur capella aut altare novum, nisi episcopus loci de eo negotio ante definierit.*

PRÆFATIO.

In nomine domini, Amen. Sequuntur constitutiones editæ in sacro provinciali concilio Senonensi, celebrato Parisiis per reverendissimum in Christo patrem & dominum dominum Antonium, miseratione divina & sanctæ sedis apostolicæ gratia tituli sanctæ Anastasiæ sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ presbyterum cardinalem, archiepiscopum Senonensem, Galliarum & Germaniæ primatem, Franciæ cancellarium, & reverendos in Christo patres episcopos, suffraganeos ejusdem reverendissimi patris, videlicet episcopos, Carnotensem, Parisiensem, Meldensem, Antissiodorensem, Trecensem, Nivernensem, & Petrum de Stella, vicarium episcopi Aurelianensis, per eumdem reverendissimum admissum, una cum clero totius prædictæ provinciæ, legitime congregato & evocato anno ab incarnatione domini 1527. die tertia mensis Februarii, qua fuit inchoatum prædictum concilium, & continua prosecutione deductum usque ad nonam diem Octobris anni vicesimi octavi supra millesimum & quingentesimum. Qua quidem die extrema fuit manus supradicto concilio imposita.

DECRETA MORVM.

I.

Paulus gentium apostolus, cum Timotheum in primis admonuisset ut a pseudoapostolis creditam sibi plebem avocaret, qui volentes esse legis doctores non intelligebant quæ loquebantur, neque de quibus affirmabant, protinus ad mores conversus, *Obsecro*, inquit, *primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate & castitate.* (1. Tim. 2.) Proinde Paulum imitati, de suffraganeorum nostrorum consilio & assensu in primis districte injungimus, ut per cathedrales, collegiatas, parochiales, & alias quascumque ipsius nostræ provinciæ ecclesias, fiant preces tam publice quam privatim, quibus avertatur ira Dei, & de peccatis nostris meritam non sumat ultionem. Nam si precibus locus aliquando affuerit, si qua olim orandi necessitas institit, ea profecto hac nobis nostra tempestate sese offert, qua atroces assiduosque bellorum tumultus inter Christianos principes exardescere videmus: & navis ecclesiæ pluribus schismatum undis jactata vanæ doctrinæ ventis fluctuat. Orandus igitur benignissimus Deus, ut qui nostris iniquitatibus offensus hactenus in puppi dormitasse videtur, exurgat, & dissipentur inimici ejus, imperet mari & ventis, cessetque tempestas: pestilentes hæreses in dies pullulantes tollat, falsa amputet dogmata, dissidentes & exulceratos principum animos conciliet: pacatisque hæresum procellis, fatiscentem Petri naviculam tuta tandem statione recipiat. Sanctissimum dominum nostrum papam & statum hierarchicum ecclesiæ in perfecta caritate contineat: & Christianissimum regem nostrum ac supremum dominum incolumem nobis servet, votorumque compotem efficiat, ut commissus illi populus Deum unicum pacis auctorem agnoscat, & in agendis illi gratus totus inhiet & inardescat.

II.

Sacro hoc approbante concilio, statuimus & ordinamus, ut omnia sincere, pure & munde fiant in domo domini, sine labe labisve suspicione, aut specie mali. Ad quod prælati, ecclesiarum cathedralium & collegiatarum capitula, archidiaconi, abbates, abbatissæ, & aliæ quæcumque personæ ecclesiasticæ, diligentem gerant curam & studium exercendi, administrandi, & exequendi, onus eis a domino concessum, (ne sanguis subditorum de manibus eorum requiratur) non quæstus causa aut pecuniæ. Ideo statuimus, inquam, & ordinamus, conformiter ad sacrorum conciliorum, sanctorumque patrum decreta, ut manus suas illibatas, integras & intactas servent, juxta juris communis dispositionem & ordinationem, ab omni exactione abstinentes, non obstantibus quibuscumque juramentis, statutis, & consuetudinibus introductis, & in futurum introducendis. Irrationabilem illam consuetudinem judicantes, qua ad unam præbendam receptus, suorum in dicta præbenda prædecessorum non receptorum (a quibus jus non habet, sed a conferente vel instituente) plures receptiones solvere compellatur. (Ad unam receptus præbendam non solvat plures receptiones.) Provideant autem diœcesani, ne ecclesiarum parochialium rectores, matricularii, aut alii quicumque, indebitas exactiones pro sacramentorum, sacramentaliumque ac divinorum administratione faciant.

III.

Et ut deinde de ministris ecclesiæ provideamus, ne circa promovendos ad sacros ordines fraus aliqua committatur, sacro hoc approbante provinciali concilio, de fratrum nostrorum suffraganeorum sententia & consensu statuimus, ut promotionis tempore, ordo qui proxime sequitur, diligenter observetur. Vt quantum attinet ad ætatem & mores, non prius promoveant diœcesani suos ad aliquem sacrum ordinem, quam viderint literas testimoniales presbyteri parochialis, quæ contineant duorum aut trium testium probatorum, non suspectorum, depositiones juramento solenni firmatas de sufficientia ætatis promovendi, & de probata & inculpata illius vita. Quo absoluto, inquirant, si promovendus habeat scientiam, a jure ad ordinem suscipiendum requisitam. Neque aliquem ad sacerdotium promoveant, nisi qui (quantum fragilitas humana patitur) sciat ea quæ continentur in canone, Quæ ipsis, 38. distinctione.

IV.

Porro in grave clericalis ordinis scandalum ac dedecus videmus haud paucos sacerdotes nudos ac mendicos. Prohibemus itaque, ne aliqui ad sacrum subdiaconatus ordinem assumantur, nisi sub titulo beneficii viginti librarum Parisiensium ad minus, vel patrimonii similis valoris. Super quo per vicarios nostros in nostra diœcesi, aut in diœcesi suffraganeorum nostrorum, per eosdem suffraganeos, eorumve vicarios vel officiales, fiat diligens inquisitio per testes omni exceptione majores. Si autem titulus patrimonialis ad eum pervenerit ex cessione, aut donatione alterius: similiter inquiratur, an præfatam summam possit reditus rei cessæ repræsentare. Deinde super

ANNO CHRISTI 1528.

Mimi non intrent ecclesiam ad pulsandum suis instrumentis.

offendere: ne ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehendantur peccata committi. Prohibemus idcirco, ne histriones aut mimi intrent ecclesiam, ad pulsandum tympano, cithara, aut alio instrumento musicali: neque in ecclesia, aut juxta ecclesiam suis pulsent instrumentis. Prohibemus insuper, ne fiat deinceps festum fatuorum aut innocentium, neque erigatur decanatus patellæ.

XVII.

Et cum in ecclesiis Dei psalmodia cantanda præcipiatur, ut fidelium devotio excitetur, in hoc nocturnum diurnumque officium, & missarum celebritates, assidue clero ac populo sub maturo tenore distinctaque gradatione cantentur, ut eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Propterea præcipimus, ut in ecclesiis sint musici cantus distincti ac discreti, moventes cor ad devotionem compunctionemque. Porro in ecclesiis prætextu musici cantus non sunt audiendæ publicæ cantilenæ & lascivæ. Neque enim, inquit Hieronymus, in tragœdiarum modum guttur & fauces medicamine sunt leniendæ, ne, dum blanda vox quæritur, congrua vita negligatur. Nam ut cantor minister Deum moribus stimulat, cum populum vocibus delectat, ita lascivus animus dum lascivioribus delectatur modis, eos sæpe audiens emollitur & frangitur. Curent ergo sacerdotes & clerici sic suos cantus instituere, ut modesta honestaque psallendi gravitate, placidaque & grata modulatione, sic audientium aures deliniant, ut provocent excitentque ad devotionem compunctionemque; non ad lasciviam, cordisve aut animi titillationem.

Organorum usus.

Organorum usum ecclesia a patribus ad cultum servitiumque divinum recepit. Nolumus itaque quod organicis instrumentis resonet in ecclesia impudica aut lasciva melodia, sed sonus omnino dulcis, qui nihil præter hymnos divinos & cantica spiritualia repræsentet.

XVIII.

Et ut in majoribus ecclesiis cultus Dei vivi sanctior, juxta majorum traditiones, in melius reformetur, statuimus ut in cathedralibus ac collegiatis & conventualibus ecclesiis horis debitis, signis congrua pulsatione præmissis, laudes divinæ per singulas horas, non cursim ac festinanter, sed tractim cum pausa decenti, præsertim in medio cujuslibet versiculi psalmorum, debitam faciendo inter solenne & feriale officium differentiam, reverenter ab omnibus persolvantur.

Horas autem canonicas dicturi, cum tunica talari ac superpelliciis mundis, & cappis, juxta temporum diversitatem, ingrediantur ecclesias: caputia, almutias, vel birreta tenentes in capite.

De gravitate in choro servanda.

Qui cum in choro fuerint, gravitatem servent, quam locus & officium exposcunt: non cum aliis confabulantes seu colloquentes, aut literas seu scripturas alias legentes. Et cum psallendi gratia ibidem conveniant, muta aut clausa labia tenere non debent: sed omnes, præsertim qui majori funguntur honore, in psalmis, hymnis & canticis, Deo alacriter modulentur.

Cum dicitur Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto, omnes consurgant.

Philipp. 2.

Cum nominatur illud nomen gloriosum, Iesus, in quo omne genu flectitur cælestium, terrestrium & infernorum, omnes caput inclinent.

De officio horarum.

Nemo ibidem, cum horæ in communi cantan-

A tur, legat vel dicat privatim officium. Nam non solum officium quo obnoxius est choro subtrahit, sed & alios psallentes perturbat.

Super his debite observandis, aliisque ad divini officii prosecutionem ac chori disciplinam spectantibus, decanus & capitulum, vel cui onus incumbit, diligenter invigilet, hincinde, ne quid inordinate fiat, circumspiciens.

Horum autem transgressores, illius horæ, in qua circa prædicta excesserint, vel alia majori, prout transgressionis gravitas exegerit, plectatur pœna.

XIX.

Admonemus beneficiatos & alios in sacris ordinibus constitutos, qui ad horas canonicas te-

B nentur, ut si orationes suas Deo acceptas fore cupiunt, non in gutture, vel inter dentes, seu deglutiendo aut syncopando dictiones, vel colloquia aut risus intermiscendo: sed sive soli, sive associati, diurnum nocturnumque officium reverenter, verbisque distinctis peragant: ac tali in loco, unde a devotione non retrahantur.

Quicumque in ecclesia beneficiatus, præsertim de majoribus, divinorum tempore per ecclesiam vel foris circa eam deambulando, aut cum aliis colloquendo visus fuerit, non solum illius horæ, sed totius diei distributiones ipso facto amittat. Et si semel correptus non destiterit, per mensem distributionibus careat: &, si pertinacia exegerit, graviori pœnæ subjiciatur. Regula-

C res, qui in conventualibus ecclesiis circa prædicta excesserint, superiorum arbitrio castigentur.

XX.

Constituatur tabula in choro, in qua quid per unumquemque ex canonicis vel aliis beneficiatis, in singulis horis per hebdomadam aut majus tempus, cantandum legendumve sit, describatur. Qui autem secundum quod ibi perscriptum fuerit facere per se vel alium neglexerit, pro qualibet hora distributiones unius diei amittat.

Qui in matutinis & vesperis, ante Gloria Patri primi psalmi, consimiliter in aliis horis, in

D missa, ante finem epistolæ usque in finem, divino officio non interfuerit, (nisi forte necessitate cogente, ac petita ac obtenta licentia, discedere oporteat) pro illa hora absens censeatur: salvis ecclesiarum consuetudinibus, si quæ forte circa hæc arctiores existant. Idem observetur in iis qui a principio usque ad finem in processionibus non permanserint. Pro cujus executione deputetur aliquis, onus habens notandi personas singulas, statuto tempore non convenientes, juramento adstrictus agere fideliter, & nulli parcere.

Præcipimus etiam conformiter ad statutum præcedentis concilii, quod in illis ecclesiis, quibus singulis horis certæ distributiones statutæ non sunt, omnino etiam de grossis fructibus, si opus

E sit, deputentur: ut juxta mensuram laboris plus minusve quisque capiat emolumenti. Tollentes prorsus abusum illum, quo in una dumtaxat hora præsens totius diei distributiones usurpat. Et illum, quo præpositi, vel decani & alii officiales, ex hoc solo quod officiales sunt, licet actualiter pro utilitate ecclesiæ non absint, quotidianas distributiones percipiunt.

XXI.

Cum autem, secundum apostolum, is qui altari servit de altari vivere debet, statuimus ad juris dispositionem, ut omnes & singuli canonici ecclesiarum

ANN[O] CHRI[STI] 1528 non dic[...] do a q[...] piam [...] vatim [...] choro [...] illæ ca[...] tur.

De distri[...] butionib[...] c i[...] que se[...] cundum [...] mensuram laboris fa[...] ciendis. [...] Damnatu[...] abusus ci[...] ca quoti[...] dianas di[...] stributio[...] nes.

1. Cor. 9.

ANNO CHRISTI 1528.

diœcesibus dictarum ecclesiarum canonicos per juris remedia, etiam suarum præbendarum privationem, ad suas ecclesias revocent: dictosque grossos fructus, pro majori parte in quotidianas distributiones convertant. Et residentes & divino officio actualiter interessentes secundum mensuram laborum plus minusve capiant emolumenti: sub obtestatione divini judicii omnibus præcipientes, ut respectu hujusmodi quotidianarum distributionum jura antiqua sacrorum conciliorum & patrum decreta integre observent & observari faciant.

XI.

Rectores ecclesiarum (quorum singularis est electa industria) compellantur per suffraganeos nostros, quoad fieri poterit, ad personalem residentiam: neque cum illis de non residendo, nisi causa probabili intercedente, dispensetur.

Et in ecclesiis parochialibus per singulos dies dominicos presbyteri parochiales curati per se, aut vicarios eorum, clara voce & intelligibili, ac verbis maternis, annuntient decem præcepta decalogi, & articulos fidei. Et si qui fuerint presbyteri, quibus non suppetat doctrina, aut prædicandi gratia, legant & declarent prædicta die dominica unum capitulum Ioannis de Gerson, in opere suo tripartito.

XII.

Admoneant frequenter curati suos parochianos, ut intersint missæ parochiali diebus dominicis & festis per hebdomadam occurrentibus. Et ut ad omnia illa, quæ per singulos dies dominicos in prenis præcipiuntur, diligenter attendant. Quod si legitimo cessante impedimento, absque licentia sui curati, per tres dies dominicos neglexerint interesse missæ parochiali, denuntient statim promotoribus, ut pro mensura contemptus vel offensæ puniantur.

Hortentur insuper iidem curati eosdem parochianos suos, ut frequenter peccata sua confiteantur, & sacramentum eucharistiæ percipiant, præsertim in festis solennibus, & tempore infirmitatis, aut pestis, aut ubi instat periculum mortis: seu cum mare sunt navigaturi, aut per diversa loca peregrinaturi. Quos etiam commoneant, ne peregrinentur sine literis testimonialibus Christianitatis eorum: quas iidem curati per se aut eorum vicarios, si petantur, liberaliter tradant.

Curati diligenter advertant, si parochiani eorum, ad minus semel in anno, sanctam ecclesiæ communionem eucharistiamque percipiant: & communicantium nomina, si commode fieri potest, in scripto redigant.

XIII.

Volumus etiam quod in singulis parochialibus ecclesiis non solum dicatur missa parochialis dominicis, sed etiam aliis per hebdomadam diebus divina officia, secundum primam fundationem ipsius ecclesiæ, vel illius augmentationem, celebrentur.

Et ne divinus cultus (quem omnino augeri desideramus) minuatur, fundatorumve intentio fraudetur, per diœcesanos compellantur omnes & singuli rectores ecclesiarum parochialium, capellani, aliique beneficiati, leprosariarum aliarumque domorum administratores, ad ostendendas exhibendasque literas fundationis, institutionis & augmentationis beneficiorum suorum & administrationum: ut omnibus visis, de divinis officiis, juxta fundatorum intentionem, quod opportunum fuerit, ab eisdem diœcesanis statuatur.

Inhibemus capellas de novo erigi, construi, etiam omnino dirutas reædificari, sine diœcesanorum licentia & permissione. De capellis non temere de novo erigendis.

XIV.

Non liceat in oratoriis privatis, quæ in domibus privatorum interdum habentur, missas celebrare prætextu dispensationis sedis apostolicæ, nisi prius visis ab episcopis, recognitis & approbatis dictis literis dispensationis: transgressores autem per ordinarios locorum pœna condigna plectantur.

Sed quia in diversoriis aut hospitiis sunt interdum capellæ, ubi viatores ac transeuntes passim celebrari faciunt, neque curant ad ecclesiam parochialem, vel aliam ecclesiam accedere; præcipimus suffraganeis nostris, ut inhibeant sub pœna suspensionis a divinis omnibus & singulis presbyteris sibi subditis, ne in hujusmodi capellis deinceps celebrare attentent. Quia tamen extranei sacerdotes a celebratione missæ, aut transeuntes ab auditione facile cohiberi non possent, idcirco iidem suffraganei nostri prohibeant sub pœna excommunicationis vel alia pœna, magistris dictorum hospitiorum, seu diversoriorum, quod non patiantur deinceps in illis capellis celebrari.

XV.

Item ne populus distrahatur a missa parochiali, & ab auditione mandatorum Dei & ecclesiæ, prohibemus, ne in capellis ab antiquo etiam episcoporum auctoritate fundatis, aliæ missæ celebrentur, quam illæ, quæ de fundatione extiterint. Et si quæ sint missæ, quæ ex tenore fundationis dici debeant die dominico, non dicantur, nisi post missam parochialem.

Admonemus insuper suffraganeos nostros, ut ex causis præmissis, & præsertim hoc tempore, quo videmus multos adduci ad contemptum præceptorum ecclesiæ & ministrorum ejusdem: non facile admittant fundationes capellarum, quibus ordinatur celebratio missæ dominico die, ea potissimum hora, qua populus universus convenire debet ad audienda divina, præceptaque Dei & ecclesiæ.

Et ut magis ac magis tollatur occasio celebrandi missas in locis ac oratoriis privatis, injungitur suffraganeis nostris, ut non sint faciles ad consecranda altaria portatilia: sed tunc demum ad ea consecranda accedant, cum intellexerint ea esse requisita pro ecclesiis aut aliis locis, in quibus licite celebratur. Et per suos decanos rurales aliosve officiarios provideant, ne prædicta altaria portatilia retineantur in domibus privatorum. De altaribus portatilibus non facile consecrandis.

XVI.

Cum autem deceat domum Dei sanctitudo, ut cujus in pace factus est locus, ejus cultus sit cum debita veneratione pacificus: sit itaque juxta Gregorii decimi concilium generale Lugdunense ad ecclesiam humilis & devotus ingressus: sit in ea quieta conversatio, Deo grata, inspicientibus placita, quæ considerantes non solum instruat, sed & reficiat. Cessent in ecclesiis universitatum & societatum quarumlibet concilia, conciones & publica parlamenta. Cessent confabulationes quælibet: cessent vana, & multo fortius fœda & profana colloquia. Cessent postremo quæcumque, quę divinum possunt perturbare officium, aut oculos divinæ majestatis offendere:

ANNO CHRISTI 1528.

diationibus, aut saltationibus: non turpes, amatorias, aut lascivas depromant cantilenas, seu cantantibus faveant aut adsint.

Non in scenam velut histriones prodeant, non comœdias vernaculas agant: non spectaculum corporis sui faciant in publico privatove loco.

Quæ omnia cum omnibus sacerdotibus sunt indecora, & ordini clericali multum detrahentia, tum illis præcipue, quibus animarum cura est commissa.

XXVI.

Incontinentes sacerdotes, & concubinarios clericos, episcopi per se vel suos officiales ad continentiam & ecclesiæ regulam remediis convenientibus revocabunt. Salutares pœnas, juxta sanctorum patrum decreta, & sacrorum ac generalium conciliorum canones, in illos (si moniti non desistant) exequentur.

Contra clericos venatores, vel negotiis sæcularibus implicitos, si a venandi negotiandive consuetudine moniti non desistant, ad pœnam Aurelianensis concilii & alterius Lateranensis procedetur.

XXVII.

Et cum sacrum Viennense concilium statuerit, ut monachi in suis sibi commissis administrationibus vel prioratibus non præsumant soli habitare, sed si proventus prioratuum vel administrationum hujusmodi forte non suppetant, duobus aliis vicinioribus locis, ad eorum monasteria pertinentibus, vel ipsorum monasteriorum officiis, aut inter se invicem, prout erit commodius, cum consensu & consilio abbatum, per locorum ordinarios uniantur: nos illud Viennensis concilii tam salubre tamque providum statutum observari præcipimus.

Ad hoc statuimus, quod moniales, cujuscumque ordinis existant, morantes in prioratibus, qui non sunt idonei ad confovendam reformationem, & conventum custodiendum, neque ad id forte reditus eorum suppetere possunt: remittantur ad abbatiam seu monasterium, unde hujusmodi prioratus dependent. Reditus autem prædictorum prioratuum applicentur abbatiæ, vel monasterio, ubi etiam pro mensura augmenti augeatur numerus religiosarum. Ex ordinatione autem episcopi providebitur de servitio competenti in prædicto prioratu celebrando per presbyterum sæcularem: cui de consensu religiosarum, per eumdem episcopum congrua portio assignabitur.

De revocatione religiosarum, in aliena diœcesi existentium.

Et quoniam sunt aliqua monasteria sita extra provinciam nostram, a quibus dependent prioratus, infra limites provinciæ nostræ constituti, rogamus diœcesanos locorum, ut religiosas illorum prioratuum advocent ad suas abbatias, seu monasteria: offerentes, quod nos & suffraganei nostri etiam curabimus modo consimili ad abbatias nostrarum diœcesum revocare religiosas, existentes in prioratibus extra provinciam nostram sitis, quibus insufficientes reditus esse nobis constiterit.

XXVIII.

Item constituimus, ut in monasteriis monialium tot instituantur moniales, quot de facultatibus eorumdem monasteriorum (reparationibus ecclesiæ, clausuræ, & aliarum regularium domorum, nec non & processuum expensis deductis) commode & sine penuria sustentari possint. A quibus pro ingressu, aut receptione, nihil prorsus prætextu consuetudinis, aut quovis alio quæsito colore, exigatur. Si qua tamen ultra eas in hujusmodi monasteriis se recipi petat, id non interdicimus, dummodo congruam secum afferat pensionem, qua cum ceteris religiosis numerariis alatur. Non tamen in locum numerariarum succedat: sed decedentibus numerariis aliæ novæ & pauperes subrogentur.

ANN… CHRI… 1528

De statu regularium cap. Periculoso,

Provideant etiam episcopi, ut illud salubre ac frugiferum decretum, incipiens, Periculoso, in eo præsertim, quod continet de clausura perpetua monialium, servetur, ac perpetuo custodiatur. Nihil enim magis officit regulari monialium disciplinæ, spiritualique profectui, quam reseratis claustri septis, portisque pro cujusque earum nutu patentibus, frequens & licentiosa extra monasterium evagatio, & tamquam ruptis obicibus, dissoluta ac insolens ultra metas conventus eruptio. Siquidem exinde dedecorosa enascitur earum cum laicis personis tam viris quam mulieribus conversatio: & præter cetera salutis animarum detrimenta, ingens in præcipiti pendentis earumdem castitatis periclitatio.

XXIX.

Cum autem ea, quæ ad certum usum pium sint largitione fidelium destinata, non debeant in alium usum converti: præcipimus, juxta concilium Viennense, xenodochia, leprosarias, eleemosynarias, & alia hospitalia, quocumque nomine censeantur, visitari & reformari per eos, ad quos id de jure statuto vel in locorum fundatione apposito, vel ex consuetudine præscripta, aut privilegio sedis apostolicæ spectat & pertinet. Gubernatio vero viris providis & discretis ac boni testimonii committatur: qui instar tutorum & curatorum præstare juramenta, ac de locorum ipsorum bonis inventarium conficere, & ordinariis seu locis illis, quibus subsunt loca hujusmodi, vel deputandis ab eis, annis singulis de administratione sua teneantur reddere rationem: volentes quod hæc in provisione seu commissione, quæ fiet de eisdem hospitalibus, exprimantur.

XXX.

Cum ex multiplicatione confratriarum sæpe monopolia oriri contingat, & quæ in usus pios consumenda sunt, in crapulam converti videantur: siquidem dies festos confratriarum, non aliter se confratres digne celebrare putant, nisi comessationibus & ebrietatibus deserviant: sacro approbante concilio, sub pœna excommunicationis inhibemus: ne aliqui, cujuscumque status extiterint, confratrias erigere, & de novo instituere, sine episcoporum expresso consensu & approbatione, audeant. Antiquas autem, quas per episcopos institutas aut aliter approbatas fuisse constiterit, toleramus. Omnem baculorum delationem, confratribus & aliis quibuscumque, tam extra quam intra ecclesiam, nec non conventiculares comessationes, maxime diebus festis illarum confratriarum, & ex denariis earumdem fiendas seu solvendas, sub prædictis pœnis prohibentes.

Ordinamus insuper, quod quantum ad antiquas confratrias attinet, teneantur confratres, seu procuratores, infra sex menses a die publicationis præsentium, afferre diœcesanis, eorumve officialibus aut vicariis, statuta, si qua habeant: & eosdem diœcesanos instruere de modo & forma quam in eis servant; de quantitate redituum, & in quos convertant usus; ut sic, justitia mediante, quod super his opportunum fuerit statuatur, omniaque ad sobrietatem & modestiam revocentur.

ecclesiarum cathedralium & collegiatarum nostræ provinciæ, lucrentur & percipiant post eorum receptionem & admissionem in fratres, grossos fructus, & alios quoscumque suarum præbendarum, personaliter residendo & deserviendo suis beneficiis, æqualiter inter se distribuendo. Nisi ex fundatione eorumdem locorum speciali & legitima, sufficienter probata, prædicti grossi fructus pro certo tempore aliis ecclesiis aut piis usibus, expresse pertineant & deputentur. Damnabilem illam consuetudinem judicantes, qua in certis ecclesiis prædicti fructus ad certum tempus, in utilitatem cedunt jam receptorum: sive qua cavetur, ut ad certum tempus sint de novo recepti, expectantes: veram corruptelam & notorium abusum, tales & similes, declarantes per hoc præsens nostrum statutum. Et quoniam dispositione juris duo canonici assistentes episcopis, seu de familia eorum existentes, similiter & alii privilegiati, debent gaudere grossis fructibus suarum præbendarum: ideo non intendimus eis præjudicare per hoc præsens statutum, sed volumus eos illibatos conservare in dictis suis privilegiis.

Diœcesani statim post dissolutum præsens concilium diligenter visitabunt breviaria, missalia, antiphonalia, ac sanctorum legendas. Et quæ deprehenderint in illis superflua, aut non satis pro ecclesiæ dignitate convenientia, ipsi continuo tollent & resecabunt, & quæ viderint esse necessaria, adjicient.

XXII.

Fide dignorum relatio ad nostrum auditum perduxit, quantum in multis monasteriis sit a primæ institutionis puritate recessum, siquidem illorum cœnobitæ sic vitam monachalem & regularem rejecerunt, ut & moribus & nomine & habitu religiosi haberi & nominari vereantur. Quod si in præmissis gubernaculum disciplinæ contemnatur, hoc solum restare videmus, ut religio naufragetur. Rebus itaque in deteriora prolabentibus obviam ire volentes statuimus, ut abbates, abbatissæ, priores, priorissæ, & alii religiosorum superiores, quocumque nomine censeantur, sic sua monasteria in cultu divino, vita & moribus, vestimentis monachalibus, cibis & potibus, reforment, & suos religiosos & moniales, ad vitam regularem & monasticam, secundum institutiones suorum ordinum & alias regulares, reducant, quod in eis nihil reperiatur, quod divinam majestatem & simplicium animos offendere possit. In præmissis autem, per diœcesanos in suis visitationibus diligens inquisitio fiat. Et quæ repererint deformata, reforment, & omnino corrigant: quæ super prædictis facta fuerint sequenti concilio referant. Et ne notorium illum abusum, quo nonnulli regularem apostasiam incurrendo, sine habitu regulari etiam in publicum incedere non erubescunt, sub dissimulatione pertransire videamur: statuimus, quod canonici regulares de cetero super veste exteriori togam lineam, tam intra, quam extra monasterium, ferre omnino teneantur. Nisi forte super hujusmodi toga non deferenda, privilegium habeant: quod suis diœcesanis exhibere infra duos menses, a die publicationis computandos, habeant: Qui viso privilegio, super alio habitu patenter distincto a vestimentis clericorum sæcularium, ordinabunt, ut expedire & juris esse videbitur.

XXIII.

Omnes clericos, maxime in sacris constitutos, admonitos esse volumus: se cum in sanctorum loco sint, necessitatem bene vivendi, non licentiam peccandi esse assecutos. Idcirco eos hortamur, ut opera sanctorum exerceant, luceantque coram hominibus opera eorum, sintque vere illud sal euangelicum. In ministerio vigilantes & soliciti, plantent, evellant, dissipent: & cum summo studio ædificent quæ pietatem respiciunt.

Insuper professionem suam probent habitu, scilicet ut per decentiam habitus extrinseci intrinsecam morum honestatem ostendant. Vestitus ergo clericorum, maxime in sacris constitutorum, non sit expectoratus: sed a collo desuper undique clausus, a manicis, lateribus, & retro.

Cum elationis habeat calumniam, quidquid propter venustatem, non propter necessitatem accipitur: & ne bona ecclesiæ, quæ pauperum sunt, in fastum & corporis ornatum (qui a sacrato ordine alienus esse debet) convertantur, inhibemus omnibus & singulis ecclesiasticis nostræ provinciæ, ne vestimentis exterioribus & sagis oblongis sericeis, in publico aut domestice utantur, sub pœnis arbitrio diœcesanorum imponendis. Non tamen intendimus ecclesiasticis ex sanguine regio aut ducali ortis hujusmodi vestimentorum sericeorum delationem prohibere: quos tamen hortamur ut in suis vestimentis decentiam ecclesiasticam observent.

XXIV.

Vestes sint talares, non fronciatæ, aut partitæ; nec nimia amplitudine superfluæ, nec plus æquo constrictæ, in quibus clericalis ordinis honestas & modestia, non fastus jactantia, vel elationis vitium, deprehendatur. Non etiam camisias gestent (quod dicunt) fronciatas.

Non pannosi sint clerici, aut in vestibus laceri. Neque enim affectatæ sordes, aut exquisitæ deliciæ, laudem pariunt.

Non caligas partitas aut scacatas assumant, neque circa genu diffutas, non lunatis seu cornutis, ac nimis fenestratis calceis utantur. Non annulos in digitis deferant: nisi forte hujusmodi sint, quibus id ad decorem suarum dignitatum permittatur.

Ipsi quoque clerici in sacris præsertim constituti, & eorum commensales, neque comam relaxent, aut barbam nutriant: sed tonsuram, coronam, seu rasuram habeant, secundum ordinem suum honeste rasam.

Denique juxta concilium Lateranense pannis rubeis aut viridibus non utantur: ab iis denique abstineant quæ in eodem concilio continentur.

XXV.

In incessu quoque honestatem exhibeant, ut gravitate itineris, mentis maturitatem ostendant. Incompositio enim corporis, risus dissolutus, indecens oculorum vagatio, inæqualitatem indicant mentis.

In conversatione autem cum laicis ita se habeant, ut neque ex nimia familiaritate, aut conversatione æquali, reddatur contemptus dignitatis: neque ex nimia austeritate, fastu aut pompa, superbi aut plus æquo elati judicentur.

Neque in publico ludant pila, aut aliis ludis, maxime cum laicis. A ludo alearum, aliisque, qui a sorte pendent, abstineant: neque ludentium fautores, spectatores, aut testes existant.

Non se admisceant choreis publicis, tripudiationibus,

Marginal notes (left): [...]mnatur [con]suetudo [a]liqui[bus] eccle[si]is invale[scen]s. — [De] visitan[dis] per [di]œcesanos [bre]viariis [&] missali[bu]s. — [De] togali[ne]a super [ves]tem a [ca]nonicis [re]gulari[bu]s feren[da].

Marginal notes (right): De vestimentis sericeis non deferendis a clericis. — De honestate a clericis servanda in crinibus & tonsura. — Qui ludi a clericis sunt vitandi.

ANNO CHRISTI 1528.

pientes, præcipimus omnibus & singulis suffraganeis nostris, ne ullos, cujuscumque status, ordinis vel conditionis existant, prædicatores, quæstores, religiosos seu sæculares, extraneos sive diœcesanos, quavis occasione, seu causa, ad officium prædicationis in ecclesiis per suas diœceses constitutis, permittant, tolerentve: nisi ab ipsis suffraganeis, eorumve vicariis, approbati, & ad hoc nominatim missi extiterint. *Quomodo enim*, secundum apostolum, *prædicabunt, nisi mittantur?* Et veritas ipsa dicit in euangelio: *Rogate dominum messis ut mittat operarios in messem suam.* Proinde suffraganei nostri nullos ad prædicandum mittant, nisi viros ætate maturos, moribus graves, & in sacris literis sufficienter eruditos.

Rom. 10.

Matth. 9.

Eosdem etiam suffraganeos admonemus, ut si per se aut alios probos ac delectos viros prædicare voluerint, euangelium Christi sincere populo annuntient & prædicent. Imitentur vestigia Christi, præcipientis apostolicis viris: *Prædicate euangelium omni creaturæ.* Et iterum: *Docete omnes gentes servare quæcumque mandavi vobis.* Cessent in sanctis illis concionibus profanarum legum minime necessariarum citationes: poetarumque auctoritates supervacaneæ, subtilium quæstionum, & plerumque futilium, inanes allegationes. A ridiculis etiam histrionicisque sermonibus abstineant.

Matth. 16. Matth. 28.

XXXVI.

Sint prædicatores, juxta Gregorium, in verbo discreti: ne vel tacenda proferant, vel dicenda reticeant. Prædicent rursus sacrum euangelium: innitantur interpretationibus sacrorum doctorum. Instruant populum ad observationem præceptorum Dei, ut fidem inconcusse teneant: atque omnibus mandatis Dei & ecclesiæ pareant, nec ab ejusdem ecclesiæ decretis & sanctionibus devient.

Sint etiam prædicatorum sermones casti & examinati, ad amorem Dei populum trahentes, detestentur vitia concionatores verbi divini, alliciantque auditores ad amplexus virtutum. Habeant præ oculis pro scopo honorem Dei & profectum animarum, nihil ad gloriam & ostentationem faciant, non quæstui sint intenti, aut vindictæ appetentes.

Quod si secus fecerint, aut si populum more scurrarum vilissimorum, dum ridiculas & aniles fabulas recitant, ad risus cachinnationesque excitaverint: aut, quod deterius est, si prælatis ecclesiæ, principibus, sacerdotibusque detraxerint, ac tandem populum ab obedientia superiorum retraxerint; eumdemque absolutione decimarum ac aliorum, ad quæ jure divino & positivo sunt omnes obstricti, abalienaverint: nos volumus tales tam ineptos & perniciosos concionatores ab officio prædicationis suspendi, & a suis superioribus pro modo & mensura excessus acriter puniri. Per præsens tamen statutum non intendimus derogare Clementinæ, Dudum.

De prohibendis & puniendis ineptis prædicatoribus.

XXXVII.

Nos præterea cupientes animarum periculis, quantum cum Deo possumus, consulere, volumus omnes & singulos intelligere, quod illi soli Mendicantes habent potestatem absolvendi, qui primum per suos provinciales custodes, ministros, priores, guardianos, aliosve eorumdem Mendicantium prælatos, electi fuerint tamquam sufficientes & idonei, vita probati, discreti, modesti atque periti; inde suffraganeis nostris in suis

A diœcesibus per præfatos Mendicantium prælatos præsentati, qui ab eisdem episcopis ad audiendas confessiones sint commissi. Qui sic electi, præsentati, deputati, seu commissi, juxta canones conciliares, & Romanorum pontificum decreta, confessiones sibi confiteri volentium libere audire possunt, imponere pœnitentias salutares, & beneficium absolutionis impendere. Declaramus autem non competere Mendicantibus sic deputatis & commissis, in absolvendo ampliorem potestatem, quam curatis vel parochialibus sacerdotibus est a jure concessa: nisi forsan eis ecclesiarum prælati, uberiorem in hac parte gratiam B specialiter duxerint faciendam. Guardianos autem, custodes, & alios fratrum Mendicantium præfectos, hortamur in domino, ut in ecclesiarum suorum conventuum loco ad legendum aptiore chartam præsentatorum suorum nomina continentem statuant: quatenus qui volent Mendicantibus confiteri, videant prius si sint de nominatorum & approbatorum numero, alias absolutos se non fore intelligant.

XXXVIII.

Quoniam abbates nonnunquam attentant munus confirmationis conferre, idque vendicant ex consuetudine præscripta ad se pertinere: nos attendentes C hanc impositionem manuum a Christo primum institutam, & ab apostolis receptam, solis episcopis (qui apostolorum sunt successores) reservatam, consuetudinem hujusmodi (quæ potius corruptela dicenda est) reprobamus. Quod si qui sint qui contendant sibi competere hanc facultatem ex privilegio, volumus quod, cum primum fuerint requisiti a suffraganeis nostris, de privilegio fidem facere teneantur. Et idem statuimus observandum, quantum ad illos qui calicum consecrationem attentant.

XXXIX.

Sane cum matrimonium a Deo rerum omnium conditore in paradiso & in statu innocentiæ institutum fuerit, sitque, teste apostolo, sacramen- D tum: proinde cum magna reverentia ac devotione suscipiendum, utpote in quo (sicut & in reliquis sacramentis) gratia conferatur: prohibemus ne in sponsalibus aut nuptiali benedictione fiant risus, cachinnationes, aut alia ridicula verba enuntientur. Quinimo moneantur affidati, quatenus jejuni, contriti, & confessi, ac cum multa reverentia ad hoc sacramentum accedant. Illum quoque abusum, qui invaluit in quibusdam partibus, ut benedictio nuptialis & missa celebrentur statim post mediam noctem, tollimus & amputamus: statuentes, quod talia deinceps non fiant, nisi post ortum solem ac illucescentem diem. Siquidem exemplo pernicioso E interdum compertum est, solennitates hujusmodi nuptiales sic in latebris & occulto factas clandestinis matrimoniis viam aperuisse, & occasionem dedisse contemnendi tam excellens sacramentum, & lascivias ac spurcitias quasdam committendi.

Ephes. 5.

Benedictionem nuptialem & missam solum in die celebrari debere.

Sed cum ex clandestinis matrimoniis gravia eveniant in dies scandala ac pericula, volumus omnes contrahentes, consulentes, scienter interessentes, auxiliantes, & adjuvantes sententiæ excommunicationis ipso facto subjacere.

De clandestinis matrimoniis non attentandis.

XL.

Et ut nihil sine discretione in ecclesia Dei fiat, expediens & rationabile visum est, propter lascivas imagines & veritati scripturæ non convenientes,

vocentur. Alioquin, elapsis sex mensibus, ad earum annullationem procedatur.

Eisdem confratribus & aliis delationem calicum, vasorum, & capparum ecclesiasticarum, prohibemus. Injungentes de suffraganeorum nostrorum consensu, sacerdotibus & aliis per provinciam nostram constitutis, ne ipsas deinceps concomitentur, aut illis deserviant. Exnunc autem juramenta quæ solent præstare in ingressu omnino reprobamus & cassamus: prohibentes ne deinceps juramenta super observatione statutorum prædictarum confratriarum, aut præstentur, aut exigantur. Et etiam, ubi confratriæ erunt permissæ, volumus quod ab invitis pro egressu nihil exigatur.

Confratriarum provisores, procuratores, seu magistri, vel gagiatores ecclesiarum parochialium, teneantur præstare juramenta in initio officii suscepti, coram episcopis aut eorum officialibus, eliganturque singulis annis, mox reddituri de receptis & solutis rationem. Et pecuniæ, quæ supererunt, applicentur per eos vel in usum reparationis ecclesiæ, aut curam seu alimoniam pauperum, aut alios pios usus, prout episcopus arbitratus fuerit.

XXXI.

Insuper, ne quis per excommunicationem, quam pro præcipuo mucrone ecclesia habet, a fidelium communione ex levi causa innodetur; sacro approbante concilio prohibemus, quatenus de cetero nullæ excommunicationes concedantur, nisi pro gravi causa: & ea cognita, secundum formam juris; generalesque monitiones in forma malefactorum, non decernantur pro injuriis verbalibus, nisi forte atrocioribus: quarum distinctio arbitrio officialium relinquatur. Quos nihilo minus diligenter & districte monemus, ut omnino caveant ab illarum multiplicatione, ne in vilipendium & contemptum deducantur.

XXXII.

Statuimus & præcipimus, ut ad tollendas hæreses, quæ magis ac magis (quod dolentes referimus) pullulant, diœcesani juxta sacrum generale concilium, aut per se aut archidiaconos seu alias honestas personas, bis in anno, aut sæpius, si res ita postulaverit, parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeant: & ibi tres aut plures boni testimonii viros, vel etiam, ubi opus fuerit, totam viciniam, jurare compellant, si quos ibidem hæreticos, vel aliqua occulta conventicula celebrantes, vel a communi conversatione fidelium dissidentes, sciverint: & quos sciverint episcopis, seu eorum officialibus, indicare. Qui vero ex his juramenti religionem obstinatione damnabili respuentes jurare forte noluerint, hoc ipso tamquam suspecti de hæresi reputentur, & contra eos tamquam hæreticorum fautores procedatur. Qui autem sic indicati fuerint, nisi se ab objecto crimine purgaverint, vel si post purgationem in pristinam lapsi fuerint perfidiam, canonice puniantur.

XXXIII.

Quia hæreticorum mos est non solum sacram scripturam convellere, ac relicto vero sensu ad suam phantasiam contorquere: sed & sacros libros transferre, & in eisdem libris ac sacrorum doctorum, scholia quædam & annotationes marginales, sed depravatas adjicere, quo eam, quam pollicentur, libertatem ob oculos obtrudant simplicium, eosque fallacibus errorum involucris quasi tenaci visco involvant, & in errorum labyrinthum conjiciant. Inde est quod hujus sacri concilii auctoritate, ac de consensu suffraganeorum nostrorum, prohibemus, ne deinceps per provinciam nostram imprimantur libri sacri aut sanctorum doctorum, qui vel de fide aut moribus ecclesiasticis habeant tractatum, sine nostra suffraganeorumque nostrorum per suas diœceses speciali auctoritate & permissione. Contra facientes ipso facto sententiæ excommunicationis subjaceant.

Et si qui sint tales libri seu in provincia seu alibi impressi, prohibemus sub eadem excommunicationis pœna, prædictos libros vendi vel publicari, sine nostra (ut prius) suffraganeorumve nostrorum permissione. Adjicientes sub prædictis pœnis, quod eisdem libris non adjiciantur annotationes marginales quæ hæresim sapiant, aut scandalosæ sint, ac piarum aurium offensivæ.

XXXIV.

Verum quia intelleximus libros nonnullos, scriptos lingua vernacula, & impios & scandalosos, per nostram provinciam enchiridii more, a quibusdam circumferri, & a laicis, pueris, ac mulieribus, interdum publice, aliquando occulte legi; qui etsi forte incertos habeant auctores, nemini tamen dubium est eos ex materia operis ab hæreticis & perditionis magistris prodiisse: de fratrum & coepiscoporum nostrorum consilio & consensu præcipimus sub excommunicationis pœna omnibus & singulis, cujuscumque status, conditionis aut sexus, ut si quos habuerint libros, fidem aut mores concernentes, a viginti annis citra in vulgari seu Latino sermone editos, eosdem ad diœcesanum suum confestim deferant: ut cum ab eo aut ejus vicariis & commissis visi fuerint sedulo & examinati diligenter, eorumdem librorum vel interdicatur vel permittatur lectio. Quorum quidem librorum, seu jam impressorum, sive posthac imprimendorum, si lectio permissa fuerit, addatur eisdem libris decretum episcopi, quo significet per se aut alios doctos & approbatos viros seipsum examinationem diligentem fecisse, ac tunc demum eorum publicationem permittere. Volumus autem hoc præsens tam utile tamque salubre statutum per singulas parochias provinciæ nostræ ter aut quater in anno publicari.

XXXV.

Invidens semper humanæ saluti zizaniorum sator diabolus, quod in agrum dominicum per se directe non potest, id nonnunquam per suos, quos possidet, cupiditatis igne succensos, exquisitis modis efficere conatur. Siquidem dum nonnulli prædicatores, quæstores, vel falso nonnunquam simulatæ religionis habitu subintrant, prædicationis officium, circumventis parochialibus presbyteris, usurpant, novas doctrinas, & sæpenumero hæreses, apud rudem plebeculam disseminant. Et benevolentiam vulgi captantes administratoribus tam ecclesiasticis quam sæcularibus detrahunt, subditos suis majoribus rebelles & penitus inobedientes reddunt: plantare fingentes destruunt, seditiones excitant, scandala immittunt. Et dum quem venantur, quæstum fuerint assecuti, continuo recedentes, anxias suorum auditorum animas, promissæ sibi salutis spe vacuas, sed & variis expositas periculis, relinquunt errorum laqueis multiplicibus involutas. Nos ergo talibus viam, quantum cum Deo possumus, præcludere cupientes,

ANNO CHRISTI 1533.

hoc præsertim tempore, cum palam sit omnibus illud cogi, si unquam alias, esse necesse. Quod ad nos attinet, non est cur magnopere de hac re urgeri, vel tua sanctitate teste, debeamus, quum jampridem quid haberemus animi plane indicaverimus, videri scilicet operæ pretium fore, ut tum rite, tum etiam de eorum quorum interest voluntate, eo loci ejusce rei gratia conveniatur, ubi omissis rebus profanis de causa religionis tractetur, decidaturque; nemo ut postea existat, qui iis fidem abroget, quæ in eo conventu definita invenientur. Hoc tam pio instituto nihil est quod pro singulari nostra in rempublicam Christianam devotione nobis nec prius possit nec antiquius videri. Beatissime pater, B Deus optimus maximus sanctitatem tuam in recta sanctæ ecclesiæ administratione diu præstet incolumem. Parisiis die 17. mensis Februarii 1533.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. I.

** Eodem anno Christi domini MDXXXIII. celebratum fuisse Viennæ Allobrogum provinciale concilium præside Petro Palmerio Viennensi archiepiscopo accepimus: necdum tamen videre illud typis excusum hactenus licuit, neque apparet cum novissimis Galliæ conciliis Ludovici Odespun de la Meschiniere cura ac studio anno C 1645. uno simul volumine publicatis. Quod vero ad Polonensia attinet, satius esse arbitratus sum de iis seorsim tractare, aut eruditi cujuspiam Poloni industriam in rebus patriæ suæ accuratius enucleandis expectare.

VITA
PAVLI PAPÆ III.

PAVLUS III. ante Alexander nominatus, natione Romanus, ex nobili Farnesiorum familia genitus, optimis disciplinis Florentiæ instructus, multisque egregiis animi dotibus exornatus, post res multas præclare gestas, juxta illud quod dicere solebat:

Confectum senio melior fortuna sequetur.

Paulus quando pontifex factus. Res gestæ Pauli papæ.

ex cardinali creatus est pontifex tertio Idus Octobris, anno Christi 1534. tempore Caroli quinti imperatoris. Initio pontificatus præter Alexandrum Farnesium & Guidonem Ascanium, nepotes suos, Bembum, Sadoletum, aliosque viginti eminentis doctrinæ & singularis prudentiæ viros in numerum cardinalium allegit. Henricum VIII. Angliæ regem, quod legitima uxore repudiata aliam duxisset, multaque alia contra publicam ecclesiæ pacem & dignitatem perpetrasset, regno regiisque insigniis spoliavit. In expeditionem Tunetanam Cæsari duodecim triremes duce Virginio Vrsino transmisit. Vt vero ardens suum de republica Christiana & Cæsare bene merendi desiderium ostenderet, universæ classi benedicturus, eique læta ac fausta precaturus, Centumcellas profectus fuit. Carolum Cæsarem insigni victoria obtenta in Africa revertentem, magna cum gratulatione Romæ excepit, eumque ad pedum suorum oscula admisit. Ejusdem Cæsaris rogatu, ad tollenda de religione dissidia, erroresque qui sensim univer-

ANNO CHRISTI 1534.

A sam Germaniam pervadebant, convellendos, concilium Mantuæ anno sequente 1537. celebrandum indixit: verum certis de causis idem postea Vicentiam transtulit. Turcis Dalmatiam ferro & flamma vastantibus, solennes supplicationes indixit, quas ipse nudis pedibus obivit; missisque ad omnes principes legatis rogavit, ut consociati in capitalem & juratum Christiani nominis hostem arma arriperent. Interea Petrum Laisium ecclesiastici exercitus ducem creavit, Vrbem mœnibus cinxit, initoque fœdere cum Cæsare & Venetis instructissimam classem contra Turcas infeliciter emisit. De Carolo & Francisco rege conciliandis diu frustra laboravit. Romam reversus nuptias inter Margaritam Austriacam, & Octavium nepotem, quem Camerini ducem jure beneficiario creaverat, celebravit: Perusinos, qui ob auctum salinarum vectigal defecerant, armis perdomuit. Cæsari ad Algerianam expeditionem trajecturo apud Lucam occurrit, atque cum eo de celebrando universali concilio, aliisque reipublicæ Christianæ negotiis communicavit. Quod cum pontifex Tridenti celebrandum indixisset, ob pestem grassantem & ingruentia bella Bononiam transtulit. Cumque de pace & concordia inter Carolum imperatorem & Franciscum Gallorum regem sæpe frustra laborasset, tandem hujus causa publicas supplicationes indixit, & quod per se non poterat, Dei auxilio adjutus, post multorum annorum sævissima bella tandem impetravit. Cumque ob causas prædictas concilium nonnihil distractum esset, veritus Cæsar ne tardius quam expediret concilium religionis negotium absolveret, quibusdam negotium dedit conscribendæ cujusdam formulæ (quæ passim dicebatur Interim, sive Interreligio) qua per Germaniam usque ad concilii definitionem uterentur: missam ad se concordiæ formulam pontifex reprobavit. Societatem nominis Iesu, quæ auctore Ignatio Loyola nobili Hispano instituta est, quæque orientales populos convertit, & hæresin Lutheranam prope exstirpavit, D magno totius ecclesiæ catholicæ applausu & emolumento comprobavit & confirmavit. His omnibus rite peractis obiit IV. Idus Novembris anno domini 1549. cum sedisset annos 15. & dies 28. sepultus est in basilica sancti Petri. Obitus Pauli.

CONCILIVM COLONIENSE I.
PROVINCIALE, AVCTORITATE

Hermanni archiepiscopi (qui postea in hæresin lapsus est) pro reformatione clericorum, & ceremoniarum ecclesiæ, celebratum anno domini MDXXXVI. *tempore Pauli papæ III. & Caroli V. imperatoris.*

E

INDEX TITVLORVM PRINCIPALIVM,
ac capitulorum concilii provincialis Coloniensis I. anno MDXXXVI. celebrati.

PARS PRIMA.
DE MVNERE EPISCOPALI.

Officium episcopi, post verbi prædicationem, consistit potissimum in impositione manuum, & visitatione ecclesiarum.

ANNO CHRISTI 1528.

nientes, si in posterum, præcedente episcopi aut commissi ejus judicio & visitatione, imagines in ecclesiis collocentur.

Ex multorum fida relatione didicimus, simplicem populum aliquando levi assertione miraculorum ad unum & alterum locum populariter concurrisse, candelas & alia vota obtulisse. Ut igitur credulæ simplicitati nobis commissæ plebis consulamus, & novis impudentibusque hominum mente corruptorum ad quæstum occasionibus obviemus; sacro approbante provinciali concilio, districte prohibemus, ne quis posthac miraculum de novo factum prætendat: neve intra aut extra ecclesiam, titulum, capellam, aut altare prætextu novi miraculi erigat, aut populi concursum in miraculi gratiam & venerationem recipiat: nisi prius loci episcopus de negotio quid sentiendum tenendumque sit causa cognita decreverit.

Concilii postrema conclusio.

Et quia parum esset jura & statuta condere, nisi essent qui ea tuerentur & executioni demandarent, idcirco volumus, statuimus, & ordinamus sub pœnis ante dictis, omnia & singula supra scripta, sic, ut præmittitur, in dicto sacro provinciali concilio decreta, statuta & ordinata, per omnes suffraganeos nostros in suis synodis intimari & publicari, illaque in futurum inviolabiliter observari, executionem hujusmodi pœnarum eisdem nostris suffraganeis tenore præsentium committentes. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præsentes literas, seu præsens publicum instrumentum, decreta & statuta nostra in se continentes, sive continens, exinde fieri, & per notarios publicos subscriptos, dicti provincialis concilii scribas, seu * graffarios, signari & publicari, sigillique nostri jussimus & fecimus appensione communiri.

* grafia-rios,

Datum & actum Parisiis, quoad præmissorum conclusionem & definitionem, nobis in eodem concilio præsidentibus in domo solitæ habitationis nostræ, sub anno domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo, indictione secunda, die vero nona mensis Octobris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Clementis divina providentia papæ septimi anno quinto.

[a] ** *Clementis papæ VII. ad Christianissimum Francorum regem Franciscum primum epistola de indictione concilii generalis anno 1533. ex commentario rerum ad concilium Tridentinum spectantium.*

Carissime in Christo fili noster, salutem & apostolicam benedictionem.

SUPERIORE biennio, sicut tua majestas recordari potest, cum serenissimum Cæsarem, quamquam pro sua inclyta pietate omnia conatum, tamen in conventu Augustano nihil remedii ad hæresim Lutheranam in Germania tollendam, præ illorum obstinatione afferre potuisse audiremus: solumque concilii generalis remedium a nostris prædecessoribus in casu simili usitatum, & ab ipsis Lutheranis postulatum superesse videremus; habita super hoc cum venerabilibus fratribus nostris S. Romanæ ecclesiæ cardinalibus matura deliberatione, ad ipsius concilii generalis indictionem in Italia & loco ad hoc commodiore celebrandi devenire intendentes, id tuæ majestati, sicut Cæsari, & ceteris principibus significandum communicandumque duximus, eamque nostris literis fuimus hortati, ut tam sancto & necessario operi pro tua pietate, & Christianissimi titulo, proque tuorum majorum perpetua consuetudine favere, causamque sanctæ fidei cum tua, si fieri possit, præsentia, aut saltem oratoribus tuis, tuique regni prælatis adjuvare & tueri, & in hoc te & illos interim præparare pro communi officio velles. Postea vero ea actione nostra per apparatus Turcarum primo perturbata, & deinde per eorum in Hungariam & Germaniam irruptionem prorsus interrupta, suspensisque propterea omnium principum Christianorum animis, toto hoc interjecto tempore de ea re silere coacti fuimus. Nunc autem ipsis hostibus Dei benignitate repulsis, cum serenissimus Cæsar nobiscum Bononiæ congressus inter cetera publice salutaria hoc quoque de indicendo generali concilio nobiscum egerit, illudque non solum a Lutheranis ut antea, sed a ceteris Germanis principibus & civitatibus in proximo Ratisponensi conventu flagitatum, seque omnem operam suam, cum apud nos, tum apud reges & potentatus ceteros in id pollicitum fuisse dixerit: nos sane non solum Christiana caritate, sed etiam nostri debito muneris, quod a Deo omnipotente accepimus, astricti, ne tot animas in illa hæresi periclitari, quantũ a nobis præstari poterit, ulterius sinamus, nostras partes, nostrumque officium in principibus omnibus ad ipsum concilium adhortandis tunc susceptum a nobis, terrore immanissimi hostis interruptum resumere continuandum censuimus, ut sanctæ religioni tantis erroribus illic implicitæ succurramus, & cum vetere pietate tranquillitatem & quietem illi inclytæ nationi tam valido Christianitatis membro restituamus. Quamobrem te, fili noster in Christo carissime, qui primus ab ipso Cæsare serenissimoque fratre ejus affinibus tuis jam in hoc unanimiter concordibus ad ejusdem concilii generalis convocationem pie consentire, illudque cum tua, si fieri poterit, præsentia, aut saltem cum oratoribus tuis, & tui regni prælatis, sicut antea tuæ majestati scripseramus, juvare & tueri, ac te & illos interim ad hoc præparare, & de tua super hoc voluntate, quam non nisi te dignam speramus, ad nos perscribere quamprimum velis, ut cum Cæsaris, ac tuo, & Romanorum regis, ceterorumque principum ac potentatuum ad quos scribimus, & quorum neminem tua majestate accedente defecturam confidimus, unanimi voto & consensu ad indictionem ipsius concilii commodiore loco celebrandi, sicut & tunc tuæ serenitati scripsimus, adjutore domino devenire possimus. Quemadmodum hæc plenius & diffusius noster apud te orator tuæ serenitati coram explicabit. Datum in civitate nostra Bononia sub annulo piscatoris, die 2. Ianuarii, anno 1533.

ANNO CHRISTI 1533.

[a] ** *Responsum Francisci I. regis Francorum Christianissimi ad Clementem VII. Romanum pontificem.*

BEATISSIME pater, redditæ sunt nobis tuæ literæ, quibus tuam mentem significas in concilio Christianorum cogendo: Deo gratias, quod tam pie tua sanctitas sit animata,

XI. *Vicarii, ut divinis laudibus decantandis intersint, adigendi.*

XII. *Ad personalem residentiam cogendi, quibus hæc per fundationes beneficiorum est imposita.*

XIII. *Lucri tantum causa sacris adesse non oportere.*

XIV. *Capitula disciplinæ qualiter observanda.*

XV. *Officium decani in rebelles.*

XVI. *Contentiosi ad pacem & concordiam per decanum & capitulum revocandi.*

XVII. *Pœna adversus contentiosos pertinaces.*

XVIII. *Quo tempore capitulorum quotidianorum conventus observandi.*

XIX. *Volumina statutorum revidenda.*

XX. *In capitulis a juramentorum facili exactione temperandum.*

XXI. *Inter visitandum, de moderandis annis, qui expectantiæ appellantur, videndum.*

XXII. *Non oportere a canonico recens admisso pecuniam statutariam duplicatam ob antecessorem exigi.*

XXIII. *Communi necessitati ecclesiæ, communi contributione consulendum.*

XXIV. *Tribunalia extra templa collocanda.*

XXV. *Optandum, ut deambulationes in hisce ecclesiis prohiberi possint.*

XXVI. *Theatrales ludos non inferendos templis.*

XXVII. *Cujusdam abusus abrogatio.*

XXVIII. *Processionum collegiatarum ecclesiarum, quæ ad majorem fiunt, moderatio.*

XXIX. *De processionibus non abrogatis.*

XXX. *Quomodo ad anniversaria episcoporum in majori ecclesia conveniendum sit.*

XXXI. *Minora ministeria idoneis committenda, ac decenter peragenda.*

PARS QVARTA.

I. *De parochis, ac eorum vicariis, aliisque verbi ministris.*

II. *Qui admittendi.*

III. *Orandus Deus, ut mittat operarios in messem suam.*

IV. *Unde dignoscere operteat pseudoecclesiastas.*

V. *Soli auctoritate ordinaria comprobati, ad verbi ministerium admittendi.*

VI. *Quod ordinarii verbi ministri sunt legitimi parochi & illorum vicarii, modo tamen hi examinati prius & admissi sint.*

VII. *Fratres mendicantes quatenus admittendi.*

VIII. *Quam modestiam fratres mendicantes in verbi prædicatione servare oporteat.*

IX. *Non ferendi, qui in jurisdictiones & potestates temere ad plebem invehuntur.*

X. *Abusus est, qui parocho suo officio interdicit.*

XI. *Fratres mendicantes his synodalibus constitutionibus erunt parentes.*

XII. *Decet quoque, ut fratres eatenus ordinariæ potestati subjiciantur.*

XIII. *De semel certo loco destinatis ac admissis, non temere retrahendis.*

XIV. *Qui nulla legitima auctoritate innixi, se verbi ministerio ingerunt, uti seditiosi comprimendi.*

XV. *Prohibentur omnes apostatæ, monachi ignoti, ac peregrini spermologi.*

XVI. *De Terminariis, quatenus admittendi.*

XVII. *Privilegiis fratrum nihil derogatur.*

XVIII. *Monachorum ecclesiæ per sæculares (ut vocant) presbyteros gubernandæ.*

PARS QVINTA.

I. *De vita ac moribus parochorum.*

II. *Vita ut doctrinæ in parocho conveniat, necessarium.*

III. *Pastorem, gregis exemplum esse oportere.*

IV. *Vitanda parocho in primis avaritia.*

V. *Parochi familiam irreprehensibilem esse debere.*

VI. *Parocho luxus omnino cavendus.*

VII. *Pudicitia servanda parocho.*

VIII. *Quæ fugienda parocho, & quæ sectanda.*

PARS SEXTA.

I. *De disseminatione verbi.*

II. *Quid parocho meditandum.*

III. *Fidelitas in primis in parocho requiritur.*

IV. *Quis sit fidelis verbi dispensator.*

V. *Omnis scriptura ad geminam caritatem exigenda.*

VI. *Summa euangelicæ prædicationis.*

VII. *Parocho cautissima solicitudine in prædicatione verbi utendum.*

VIII. *Quemadmodum sermo temperandus.*

IX. *Quid cavendum inter concionandum.*

X. *Nihil aut fabulosum, aut suspectum afferendum.*

XI. *Loquacitas vitanda.*

XII. *Quemadmodum parochum adversus hæreticos pugnare oporteat.*

XIII. *A scommatis & conviciis abstinendum.*

XIV. *In contentiosis dogmatibus, quomodo docendus populus sapere.*

XV. *Qualem oporteat esse parochum in reprehendendis criminibus.*

XVI. *Manifesta reprehensio utriusque potestatis, vitanda.*

XVII. *Quomodo corripiendi magistratus.*

XVIII. *Admonendus populus, ut oret pro magistratibus.*

XIX. *Notantur qui secus docent.*

XX. *Summa doctrinæ Christianæ in enchiridion contrahenda.*

XXI. *Enchiridion quæ docebit.*

XXII. *Ordo concionandi quem simpliciores sequentur.*

XXIII. *Sanctorum historiæ quatenus attingendæ.*

XXIV. *Allegoriæ quomodo explicandæ.*

XXV. *Quomodo finienda concio.*

XXVI. *Quid recitandum finita concione.*

XXVII. *Quomodo, finita concione, populus excitandus ad orandum pro defunctis.*

PARS

ANNO CHRISTI 1536.

ecclesiasticorum collatio, ac institutio ministrorum.

II. *Ad certum titulum ecclesiæ ministros canonice deligendos ordinandosque.*

III. *Manum nemini cito imponendam.*

IV. *Humani affectus & venalitas in beneficiis ecclesiasticis, execrabiles.*

V. *Beneficia ecclesiastica, priusquam vacent, nemini promittenda.*

VI. *Dignis tantum beneficia esse conferenda.*

VII. *Idoneos tantum in prælatos eligendos.*

VIII. *In eligendo, ætas, mores, literatura & sacer ordo, spectanda.*

IX. *Electionem sinceram esse oportere.*

X. *In confirmatione electionis, quæ expendenda.*

XI. *Per patronos idoneos præsentari oportere.*

XII. *Quid incumbat archidiaconis.*

XIII. *Aliquot abusus officialium inter visitandum corrigendi.*

XIV. *Omnes qui de beneficiis disponunt, sui officii admonendi.*

XV. *Moderatio patronos laicos respiciens.*

XVI. *De officio vicariorum in pontificalibus.*

XVII. *Quid episcopis potissimum curandum sit.*

XVIII. *De ætate ordinandorum.*

XIX. *Testimonium vitæ ac doctrinæ per initiandos sacris, exhibendum.*

XX. *De eruditione ordinandorum inquirendum.*

XXI. *Videndum quo affectu ad ordines accedatur.*

XXII. *Quanto temporis spatio ante majorum ordinum receptionem initiandi se præsentare debeant. Item & quid initiandi tum secum allaturi sint.*

XXIII. *Quale testimonium afferendum.*

XXIV. *Die Mercurii proxima ante susceptionem ordinum, examinandi qui initientur sacris.*

XXV. *Neminem ab examinatione immunem esse oportere.*

XXVI. *Cujus admonendi sint pridie ordinationis initiandi sacris.*

XXVII. *In minoribus ordinibus conferendis, quæ cura adhibenda.*

XXVIII. *Ab initiandis nihil exigendum.*

XXIX. *Literæ dimissoriæ nulli temere concedendæ.*

XXX. *Tituli ordinandorum diligenter discutiendi.*

XXXI. *Peregrini clerici quomodo admittendi.*

XXXII. *Odiosa beneficiorum pluralitas in una eademque persona.*

XXXIII. *Dispensationes inspiciendæ, ut occurratur abusibus.*

XXXIV. *In resignationibus ac permutationibus beneficiorum, quæ cura adhibenda.*

XXXV. *Præstat paucos esse bonos, quam multos inutiles sacerdotes.*

XXXVI. *De visitatione ultimo loco dicendum.*

PARS SECVNDA.

I. *De officio privato ac publico, vitaque ac moribus clericorum generatim.*

II. *Unde clerici appellatio derivata.*

III. *Clericum suo officio intentum esse oportere.*

IV. *Duplex clericorum ministerium.*

A V. *Biblia a clericorum manibus nunquam deponenda.*

VI. *De horariis precibus in dies perlegendis, & reformandis breviariis.*

VII. *Pro cujuslibet affectu non facile novandum quid in ecclesiastico officio.*

VIII. *Quo affectu horarias preces persolvere oporteat.*

IX. *Summa devotione missæ sacrum celebrari oportere.*

X. *Arguuntur, qui polluta mente ad altare domini accedunt.*

XI. *Revidenda missalia ac breviaria.*

XII. *Quæ omitti aut decurtari vel organorum vel cantorum concentu haud debeant.* B

XIII. *Quemadmodum missa legenda.*

XIV. *Quid post elevationem eucharistiæ agendum.*

XV. *Organorum melodia quemadmodum temperanda.*

XVI. *Singulis dominicis diebus, quæ ipsis peculiaria sunt, officia dicenda.*

XVII. *Confessio, missæ præambulum, devote recitanda.*

XVIII. *Cur sacerdos in altari ministrum habeat.*

XIX. *Omnis cultus divinus summa cum veneratione peragendus.*

C XX. *De vita ac moribus clericorum.*

XXI. *Ob quam causam clerici male audiant, ac puniantur.*

XXII. *Præcipuæ causæ omnis mali tres.*

XXIII. *Ambitionem ac fastum clericali officio maxime repugnare.*

XXIV. *Omnis luxus clerico interdictus.*

XXV. *Clerico non licere vel cauponem agere, vel tabernas, nisi necessitatis causa, intrare.*

XXVI. *Habitus seu exterioris corporis cultus modestia, a clericis exigitur.*

XXVII. *Mali exempli est, sacerdotem se venditare in capellanum delicato laico, aut muliercula.*

D XXVIII. *Suspecta mulierum cohabitatio clericis interdicta.*

XXIX. *Avaritia in clero execrabilis.*

XXX. *Honesto artificiolo victum quærere clerico licet.*

XXXI. *Clerici ne mercatores sint, multo minus feneratores.*

XXXII. *Damnantur clerici superstitiosi, scurræ, curiosi ac leviculi.*

PARS TERTIA.

I. *De metropolitanis, cathedralibus, & collegiatis ecclesiis, & in his ministrantibus.*

E II. *De officio decanorum.*

III. *De officiis in ejusmodi ecclesiis ministrantium, generatim.*

IV. *De canonicorum vita & officio.*

V. *Quemadmodum preces horariæ, aliaque divinæ laudes, decantandæ.*

VI. *Inter sacra nihil ne cogitandum quidem, quod Dei aut ecclesiæ oculos offendat.*

VII. *Decani templi summi potestas in prævaricatores.*

VIII. *Quem oporteat esse vestitum ministrantium in hisce ecclesiis.*

IX. *Decani undique advigilabunt.*

X. *Ante omnia vero, ut canonici sacris adsint.*

ANNO CHRISTI 1536.

A

PARS DECIMA.

PARS VNDECIMA

PARS DVODECIMA.

PARS DECIMATERTIA.

PARS DECIMAQVARTA.

PARS

PARS SEPTIMA.

B

PARS OCTAVA.

C

PARS NONA.

ANNO CHRISTI 1536.

quod qui sic præficiunt, ac præficiuntur, inter ementes & vendentes columbas, quos dominus flagello de funiculis facto e templo ejecit, ac mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit, computentur. Si enim is dignus sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat ut nihil sibi in ecclesiasticis honoribus gravitas, nihil sibi defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat. Et cum fides simul & vita in sacerdotibus & ministris eligenda sit, quæ tandem vita, & quæ opera sacerdotis illius erunt, qui honores tanti sacramenti per præmium convincitur obtinere?

V.

Ex concilio Lateranẽsi.

Cum olim conciliari institutione vetitum sit, ne ulla ecclesiastica ministeria seu beneficia promittantur alicui priusquam vacent; tum ne quis mortem proximi, in cujus locum & beneficium se crediderit successurum, desiderare videatur: tum quod turpe sit, divinique plenum animadversione judicii, si locum in ecclesia Dei futuræ successionis expectatio habeat, quam ipsæ etiam sæculares leges condemnare curarunt: idque vero cum nunc passim preter omnem personarum delectũ designatis etiam ex nomine beneficiis, in quæ stipulatores successuri sunt, pessimo exemplo fiat, tollendus abusus est: idq̃ue non aliter, quam secundum canonicam ordinationem, ne quis solicitus sit, non tam de officio, quam de beneficio viventis.

VI.

Qui sacerdotia ecclesiastica pleno, ut aiunt, jure potestatem conferendi habent, alium factæ a se manuum impositionis discussorem non expectant. Præcipua ergo illis habenda cura est, idque maxime in præficiendis parochis, ne apostolici præcepti prævaricatores ac rei fiant. Quis enim non intelligit, quam gravi culpa se obstringit is, qui in causa est, ut cæcus cæco ducatum præstet, nimirum ambobus in foveam delabentibus? *Despiciunt* (inquit Malachias propheta) *nomen domini, qui cæcum, qui claudum, qui languidum animal ad immolandum offerunt*; & propterea graviter a domino increpantur. Quis vero cæcum animal offert, nisi qui indoctum in docti locum ordinat? magistrum facit, qui vix discipulus esse poterat? Claudum vero, qui lucra terrena quærentem locat in dignitate, veluti pedem in diversa ponentem? Cui potest inferri illud: *Vsquequo claudicatis in duas partes?* Languidum denique, qui vitiosum pro religioso habet, quique tardum & pigrum probat patientem?

Malach. 1.

Hieronymus in Malach.

3. Reg. 18.

VII.

Ex conc. gener. Can. Ne pro defectu. de electio. ex conc. Basileensi. Hieron. Symma. ad Lauren. cap. Vilissimus. 1. quæst. 1. ex conc. Basileensi.

Sacris canonibus saluberrime constitutum est, ut omnes cathedrales ecclesiæ, collegia, & conventus ad dignitates vacantes ex sua congregatione idoneos eligant prælatos. Atque eos demum sacris administrationibus dignos esse existiment, quorum omnis ætas per disciplinas ecclesiasticas cucurrisset. Iam ut primitivæ ecclesiæ censura mitigationem recipiat discretionis, is saltem aliorum curæ præficiatur, cujus comparatione grex ceteri merito dicantur. Quomodo enim fieri potest, ut non vilissimus reputetur, qui est honore præstantior, nisi quoque scientia & sanctitate præcellat? Atque utinam hic pensitetur, & nautis & navigio de-A ferendis eamdem imminere periclitandi necessitatem.

VIII.

Quapropter electores soliciti sint, ut talem præficiant, qui officio credendo satisfacere possit; virum ætatis legitimæ, moribus gravem, literarum scientia præditum, atque in sacris ordinibus constitutum: scientes, ipsis in re tam gravi vel dolo vel negligenter agentibus, non minorem, quam malis illis pastoribus ac prælatis, quos ipsi præfecerunt, in districto Dei judicio imminere pœnam. Neque enim impune peccatur in Spiritum sanctum, qui in omni electione ut auctor invocatur. Neque inultum permittet Deus, si quis jurejurando, quod sub electionem præstatur, frustra nomen domini usurpaverit; ut omittamus pœnas canonicas, quæ perperam eligentes manent.

Deut. 5.

IX.

Absit ergo omnis simoniæ pravitas, omnis personarum respectus. Cessent potentiorum preces, quæ minis æquiparantur, omnisque impressio: cesset ambitio, ac dominandi libido. Ad hæc, procul absint omnes illicitæ obligationes, quæ sub electionem, aut paulo post, ab eligendo vel electo, haud præter simoniæ labem, extorquentur. Et procedat de vultu Dei opus ipsius, ut scilicet qui præstantior est omnibus, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, hic eligatur.

Hierony. quæst. 1. Licet. si ergo.

X.

Electione facta, nos & ceteri qui confirmationis munus impendemus, officio nostro, Deo volente, non deerimus, discussuri scilicet diligenter & formam electionis, & electi merita, priusquam nostras imponamus manus.

XI.

Patroni tum ecclesiastici, tum laici, quos hac de re diligenter admoneri curabimus, videbunt ut idoneos (quemadmodum ante diximus) archidiaconis præsentent. Compertum siquidem habemus, quam hic supra modum peccetur. Sunt enim qui tantum filios ac consanguineos, seu aliter ipsis addictos, citra ullum delectum aut discrimen scientiæ, morum, ac ætatis, beneficiis ecclesiasticis admovent. Sunt qui admotis nomen tantum relinquunt, censum autem atque ecclesiasticos reditus sibi ausu quodam sacrilego (nihil minus quam de ecclesiastico ministerio cogitantes) usurpant. Quæ omnia cum sanctorum patrum sanctionibus damnentur, multorumque malorum in ecclesia Dei causa sint, posthac non committi, sed sublata penitus esse, suamque vim canonicis regulis constare, ex animo cupimus.

Alex. III. Can Exfr[...] quen. de [...] instit.

XII.

Archidiaconi nostri, ad quorum curam inter alia pertinet, ut nostro nomine parochias ordinent, ac ministros ecclesiæ ipsis præsentatos ac oblatos inquirant, scient sui muneris esse, negligentiam patronorum supplere. Cum enim oculi nostri sint, dispicient ne quis alioqui indignus, sub alicujus præsentationis prætextu, irrepat ac admittatur. Nec contenti, quod post edicta ter publicata nusquam compareat, qui præsentationem oppugnet, eorum etiam qui ipsis præsentantur, & ad instituendum offeruntur, vitam, mores, & eruditionem accurate pervestigabunt: ac nisi comperti illi fuerint, muneri, cui præfici postulantur, pares; fore nefas putabunt, stulte

Can. & ca[...] Ad hæc [...] offic. arch[...] diac. C. fi[...] de elect. [...] 6.

ANNO CHRISTI 1536

PARS PRIMA.

DE MVNERE EPISCOPALI.

Episcopi munus in duobus potissimum consistit. Primum, in impositione manuum, quæ est ordinum ecclesiasticorum collatio, ac institutio ministrorum; deinde in visitatione diœceseos. Vtrumque beatissimus apostolus, ad Titum dilectum filium Cretæ episcopum scribens, complectitur: *Hujus*, inquit, *rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.* Alterum vero idem apostolus, cum a Mileto discessum maturaret, profecturus Hierosolymam, ac certus quod amplius haud visurus esset faciem eorum omnium per quos transivit prædicans regnum Dei, vocatis illo ad se ab Epheso ecclesiæ presbyteris, apostolica vehementia inculcat, cum ait: *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Et quoniam scio*, inquit, *quod intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi; & ex vobisipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se, propterea vigilate* Cui muneri ut ambo illa apostolici ordinis eximia luminaria, nimirum Petrus ac illius collega Paulus, satisfacerent, alter transivit & invisit universos, alter perambulavit Syriam & Ciliciam, confirmans ecclesias, præcipiens custodire præcepta apostolorum & seniorum: nimirum non tantum verbo, sed & exemplo episcopos commonentes, ut qui speculatores in Dei ecclesia constituti sunt ac appellantur, provinciæ sibi mandatæ vigilantissime intendant, fidem, conversationem, mores, & vitam singulorum explorent examinentque, ac provideant ne alicubi quis in ea vocatione, ad quam a Deo vocatus est, torpescat.

Episcopi munus in duobus consistat.

Tit. 1.

Act. 20.

CAPITVLA.

I.

Impositio manuum est ostium, per quod intrant qui ecclesiarum gubernaculis admoventur. Proinde quia ejuscemodi ostium diligenter custoditum non est, factum est, ut tanta mala quæ sentimus, agminatim in ecclesiam Dei irruperint. Hujus januę vigilantissimi custodes fuerunt apostoli Christi, & quotquot ipsis successerunt apostolici episcopi. In primis vero divinissimus Paulus, qui dilectissimis discipulis Timotheo ac Tito ejusmodi custodiæ formulam ex professo præscribit. Porro apostoli, cum esset in locum Iudæ proditoris diligendus duodecimus collega, statuerunt duos ex his viris, qui cum ipsis congregati fuerunt in omni tempore, quo intravit & exivit inter eos dominus Iesus, probatissimos, electionem alterutrius domino committentes. Ad hæc, cum essent deligendi primi illi ecclesiæ diaconi, apostoli, convocata discipulorum multitudine, dixerunt: *Considerate fratres ex vobis viros boni testimonii, plenos Spiritu sancto ac sapientia, quos constituamus super hoc opus.* Atque illi (cum placuisset hic sermo) coram omni multitudine elegerunt Stephanum, virum plenum fide & Spiritu sancto, ac reliquos sex, quos statuerunt ante conspectum apostolorum: qui dein non temere, sed orantes, illis imposuerunt manus. Denique de Barnaba, per apostolos ad Antiochiam destinato, refert scriptura: *Quoniam apostoli miserunt Barnabam, quod esset vir bonus & plenus Spiritu sancto ac fide.* Quibus exemplis edocemur, quanta cura ac delectu manus impositionem fieri oporteat. Beatus apostolus inter alia Timotheum sic alloquitur: *Commenda*, inquit, *quæ audisti a me per multos testes, fidelibus, qui & idonei erunt alios docere.* Et iterum: *Manus nemini cito imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* A qua regula cum longe lateque discessum sit, affectibus privatis sibi omnia vendicantibus, morbus obortus est plurimus, atque ita radicatus, ut vix spes medendi relicta sit. Neque tamen in mediis & exulceratissimis morbis de remedio desperandum erit, sed tanto magis de pharmaco idoneo cogitandum providendumque.

1. Tim. 3.

Tit. 3.

Act. 1.

Act. 6.

Act. 11.

2. Tim. 2.

1. Tim. 5.

II.

Quoniam vero primitivæ ecclesiæ facies, quod ad institutionem ministrorum attinet, paulatim immutata fuit: nimirum dotatis templis, sacerdotiisque ac certis stipendiis ministrantibus constitutis: visum subinde sanctis patribus non absque multa ratione fuit, ne quisquam sine certo titulo, qui illi victum necessarium suppeditaret, ad majores, quos & sacros ordines vocamus, ordinaretur: adhibita etiam non levi severitate in episcopos, qui secus facere præsumpsissent. Quæ cum sic se habeant, reformationem ordiri hinc fuerit necesse. Videndum itaque in primis est, ut collationes ecclesiasticorum sacerdotiorum seu beneficiorum, ut electiones, præsentationes, & institutiones clericorum ac ministrorum, maxime eorum qui curæ præficiuntur animarum, quæ scientia scientiarum merito appellanda est, rite ac canonice fiant: utque maximi illi & teterrimi abusus & vitia, quæ in deligendis personis ecclesiasticis, non vulgari cum detrimento ecclesiæ sæpenumero committuntur, quoad fieri potest, tollantur. Quod tunc demum futurum est, cum repulsis ac submotis indignis, digni tantum ac idonei admittentur, qui & velint & possint officium (propter quod beneficium datur) gerere & explere. Scriptum est enim: *Qui non laborat, non manducet.*

Ex concilio Lateranensi sub Alexandro III.

2. Thess. 3.

III.

Quamobrem omnibus, qui præficiendi ecclesiasticis muniis ministros potestatem habent, illa (quam paulo ante retulimus) Paulina admonitio semper ob oculos versabitur: *Manus cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* Si enim ad honores mundi, sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant: quam diligens, & quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum & cælestium dignitatum? Certe olim excommunicatione percellebantur, qui ecclesiastica beneficia contulissent indignis.

1. Tim. 5.

S. Leo Can. Miramur. 61. Dist. ex concilio Toletano.

IV.

Nulla itaque consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis contemplatio, facere debet hoc, ut populi gubernatio alii quam meliori tradatur. Cessent omnes affectus humani, qui sua, non quæ Iesu Christi sunt, quærunt. Maxime vero sacerdotiorum ac beneficiorum venalitas execranda est, quod

Hieronymus in Numeros.

ANNO CHRISTI 1536.

non quæ Christi sunt, nisi cum tales non gratis Deum diligunt, non Deum propter Deum quærunt, temporalia commoda sequentes, lucris inhiantes, & honores ab hominibus expetentes? Quisquis ergo talis est, non Dei filius, nec ovili Christi idoneus pastor futurus, sed mercenarius est. Vbique Deus hominis intentionem & mentem spectat, quam Christus in euangelio lucernam corporis atque oculum vocat. Qui si simplex fuerit, totum corpus lucidum erit; sin autem fuerit nequam, totum corpus tenebrosum erit. Quare si lumen, quod in initiando est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?

Matth. 6.

XXII.

Vt autem hic animus vicariis nostris in pontificalibus eo exploratior sit (neque enim qualicumque assertioni statim tuto creditur) operæpretium existimamus, ut qui ad sacros (quos vocamus majores) ordines capessendos adspirant, quatuor temporibus, ut vocant, quæ tempus impertitionis ejusmodi ordinum proxime præcedunt, vicariis nostris in pontificalibus sese repræsentent, qui eos (quemadmodum diximus) rogabunt, quid eos huc permoveat; an expenderint, quid in hac vocatione præstare oporteat, an huic vocationi se sentiant posse respondere: & an sperent se, adjutore Deo, continere posse ac velle. Item an affectu carnis huc ducantur, ut videlicet in otio & suaviter vivant, opesve & honores parent. Admoneantur quoque, ut bene seipsos explorent, excutiantque, ne cum ad capiendos ordines reversi fuerint, Spiritum sanctum fraudent.

Eo ipso etiam tempore ordinandi testimonium vitæ ac conversationis secum afferent, ut vicarii nostri in pontificalibus, cum ex responsione, tum vita præcedente colligere possint, an admittendi videantur; & num referat diligentius de vitæ testimonio, ante appetens ordinationis tempus, inquirere.

XXIII.

Qui civitatem aut opidum, senatus: qui vero pagum aut vicum incolit, judicis ejus loci literas sigillatas, quæ gratis dabuntur, secum feret. Quæ ne cuipiam vel per invidentiam, vel alium minus sincerum affectum denegentur prohibemus. Alioqui afferens documentum factæ requisitionis & denegati testimonii, nec tamen incusatus criminis vel defectus, ac idoneus per vicarios nostros in pontificalibus repertus, nihilo secius admittetur. Qui vero non in opidis aut pagis, in quibus titulum nacti ac ministraturi sunt, sed in longinqua regione moram traxerunt, hi canonicis satisfaciant institutis.

XXIV.

Et ut hæc omnia eo accuratius observentur, visum nobis est ut ordinandi maxime ad sacerdotii gradum, quod die sabbatino ex more ecclesiastico fieri solet, die Mercurii proxime præcedente, ad nostras civitates, ubi vicarii nostri in pontificalibus ordines ipsos sacros impartient, sese conferant, quo duobus dehinc sequentibus diebus, videlicet Iovis & Veneris, quos ejusmodi disquisitioni peragendæ deputamus, vicariis nostris, ipsisque nostra auctoritate in eo munere adjungendis theologis, se repræsentent, examinationique eorum submittant.

XXV.

A qua quidem neminem excipimus, etsi magisterii titulum prætexat, nisi quem publicum sit, & vitam integram egisse, & ea quæ ordo impertiendus requirit, facile callere. Quamobrem non solum clerici, qui sæculares appellantur, sed & religiosi, cujuslibet etiam professionis fuerint, hanc censuram experientur.

XXVI.

Pridie ordinationis admonebit vicarius noster in pontificalibus iterum omnes, quo sese quisque discutiat, ne officio se alliget, cui non possit satisfacere. Neve mentiatur Spiritui sancto, aut impœnitenti corde accurrat, sed ore confessus, ac spiritu contritus humiliatusque, post perceptam sacrosanctam eucharistiam, Deo totus deditus accedat.

XXVII.

Quamquam qui minores vocantur ordines, tam exactam curam non requirant, suo tamen modo pro gradu & excellentia ordinis, omnium eorum quæ diximus, ratio habenda est. Quid enim indecorum magis, quam admoveri infantes, qui non intelligant quid agatur, imo ne capiant quidem, quid clerici nomen, & reliqua minorum ordinum vocabula significent? Quid turpius, quam quod penitus analphabeti, ac interdum flagitiosi (qui ut legum civilium censuras ac pœnas eludant, sese impudentissime ingerunt) in maximam ecclesiastici ordinis ignominiam, sacris initiantur? Qua de re nemo posthac ordinibus hisce insigniendus est, nisi quem & vita commendet, & literaturæ ætatisque sit, pro ratione suspiciendi ordinis, sufficientis, ac rectæ sinceræque voluntatis. Qui enim in clerum alleguntur, rem profitentur minime ridiculam, nempe se peculiariter in sortem domini adscitos, quibus posthac omnia terrena sordeant, ac solus dominus sors ac pars hereditatis futurus sit. Cujus quoque, priusquam ordinentur, diligenter admoneri debent.

Hier. ad Nepotia.

XXVIII.

Vt autem ecclesiastici ordines summa sinceritate omni quæstus suspicione, omnique mali specie quam longissime submota, conferantur; nolumus ut ab initiatis quidquam, vel sigilli nomine, a vicariis nostris in pontificalibus exigatur, sed tantum scribis earum literarum (quæ formatæ appellantur) unus albus solvatur. Nam eos sumptus quos antehac vicarius noster in diœcesi Coloniensi choraulium causa facere consuevit, nos deinceps pendemus. Non dubitamus interim suffraganeos nostros suis vicariis in pontificalibus ita provisuros, ne quis justam querendi causam inveniat.

XXIX.

Prohibemus quoque, ne officiales nostri literas dimissorias, quæ vulgo licentiatoria ordinandi vocantur, alicui temere concedant. Illorum enim prætextu, qui suæ ruditatis & inscitiæ sibi conscii sunt, nostrorum vicariorum in pontificalibus disquisitionem subterfugiunt, ac alio demigrant, ubi nullus canonicæ traditionis respectus habetur.

XXX.

Tituli quoque ordinandorum discutiantur. Plerique enim inventi sunt, qui fictis & emendicatis titulis, ad sacerdotii dignitatem evecti, eamdem turpiter prostituere postea coacti sunt, vendibiles, quandocumque dolosi spes refulserit nummi. Quorum numerum, quod nihil fere aliud quam numerus sint, imminui plurimum referret. Inter hos siquidem est, qui in plateis mendicat infelix clericus, & servili operi mancipatus, publicam

Hieron. Rust. C. diac. 95 dist.

ANNO CHRISTI 1536.

stulte petentibus assentiri. Neque existimabunt A id temporis, quod huic examini impendent, perdi: cum nequaquam possit collocari melius, maxime quod officium eorum, hoc ipsum ut fiat, magnopere requirat.

XIII.

Et quoniam ad nos quorumdam querela perlatum est, nonnullos officiales archidiaconorum nostrorum, investituræ nomine plus æquo interdum petere, quosdam etiam institutionem ipsam petentibus, vel temere negare, vel saltem in longum differre tempus, quamlibet legitima sit præsentatio, & idoneus is qui præsentatus est: Curæ itaque nobis erit, inter visitandum de his diligenter inquirere, & quæ vitiosa comperientur, archiepiscopali auctoritate, communicato tamen cum archidiaconis nostris (ut par est) consilio, quoad ejus fieri poterit, corrigere.

XIV.

Referre etiam non parum existimamus, omnes qui de sacerdotiis seu beneficiis ecclesiasticis quamcumque disponendi potestatem habent, speciatim ac diligenter admoneri, ut hisce synodalicis canonibus per omnia obtemperent, nisi in eo ipso, in quo deliquerint, puniri velint.

XV.

Attamen quod ad patronos laicos attinet, C hanc censuram eatenus moderamur, ut archidiaconi nostri præsentatos ab eis, quod inidonei sint, instituere recusent, liceat ipsis inutilium loco alios iterum intra tempus legitimum præsentare, modo tamen dolus absit.

XVI.

Posteaquam de illorum officio diximus, qui sacerdotiis seu beneficiis rectores admovent ecclesiasticis ordinibus initiandos; restat ut de vicariis nostris in pontificalibus, qui huic muneri (in partem solicitudinis nostræ vocati) potissimum delegati sunt, paucis dicamus. Nobis quidem uti ceteris omnibus pontificibus, in Aaronis persona locutus est Deus: *Homo paterfamilias, qui habuerit maculam, non offeret panes* D *Deo suo, nec accedet ad ministerium ejus. Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo, vel grandi, vel torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem in corpore, vel herniosus. Omnis enim qui habuerit maculam, non accedat offerre hostias domino, nec panes Deo suo.* Quid per allegoriam sermo divinus significare voluerit, maximus ille cælestium rerum pervestigator Paulus in epistolis quas Timotheo ac Tito, ambobus nascentis ecclesiæ episcopis inscripsit, gravissime explicavit. Quum enim mandasset, ut per civitates presbyteri constituerentur, statim subjecit quales substitui vellet & oporteret. *Oportet*, inquit, E *constituendum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, prudentem, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura.* Et ut iterum nos officii nostri commonefaceret, subjecit: *Et hi probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes.*

[Lev]it. 12.

[Ti]t. 1.

Tim. 3.

XVII.

Incumbit itaque nobis, ut probemus primum eos qui ordinibus, maxime sacris, initiari desiderant. Curæ ergo erit vicariis nostris in pontificalibus, manus impositionem auspicaturis, ne hic quid desit, neve ordines sacros aliter quam secundum regulam euangelicam impartiantur. Ut adjutores in hoc examinationis munere habeant, non repugnamus, modo primæ solicitudinis partes apud eos sint, nec quæ ipsis ante omnia agenda erant, in alios penitus relegent, interim ipsi de omnibus incerti: per hæc tamen suffraganeis nostris nihil præjudicantes, quo B minus ipsi, quemadmodum videbitur opportunum, de hujuscemodi examine faciendo dispiciant. Ut vero summatim multa complectamur, dispicient de ordinandorum ætate, vita, scientia & affectu.

XVIII.

Olim diaconus ante vigintiquinque, presbyter vero ante triginta ætatis annos non ordinabantur. In Viennensi vero concilio sub Clemente V. ordines sacri minori etiam ætati concessi sunt: nempe subdiaconatus octodecim, diaconatus viginti, presbyteratus denique vigintiquinque ætatis annos nato. Num ad antiquos canones regredi referat, futurum concilium dispiciet. Nos interim admonemus, Viennense concilium tum ex aliis canonibus, tum ex seipso interpretandum: nimirum ut ætas quidem illa sufficiat, modo tamen cetera quoque, quæ canones plus quam ætatem respiciunt, haud desint: nempe literarum scientia, & morum gravitas.

Ex Conc. Arelat. III. Ex Viennen. conc. Clem. Generalem de ęta. & qual. Ex eodem cōc. Clem. eod. tit. Ex Later.

XIX.

De doctrina, vita, ac moribus, suffraganeus noster testimonium præceptorum, qui ipsos in literis instituerunt docueruntque, eorum quoque, apud quos sacris initiandus potiorem vitæ partem transegit ac diversatus est, exigere non omittet, ne manifeste criminosi irrepant: idque ad certam formulam, quam delineari curabimus. Dum enim priscam ecclesiam respicimus, summo desiderio tangimur, priscos illos sanctissimos mores, non tantum verbis, sed & re ipsa in ecclesiam, quod in nobis est, reducendi. Illa certe vetuit, ne episcopus sine testimonio clericorum & plebis, clericos ullos instituat. Hinc illæ interrogationes solennes præambulæ: Sunt justi? sunt casti? atque aliæ similes. Neque frustra scriptum legimus, quod quamquam dominus de constituendo Iosue principe præcepisset, eumdemque elegisset, nihilo secius tamen convocari synagogam voluisse.

Ex III. Carthag.

Hieron. in Leuit.

XX.

De eruditione quoque & scientia disquiret, ne statim a stiva ad ecclesiastica munia confugiatur. Per prophetam dominus dixit: *Quoniam tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Substantia siquidem sacerdotii, sunt eloquia divinitus tradita, uti Dionysius ille magnus apposite dixit. Quæ vero in parochis, quæ in ceteris eruditio requirenda sit, post dicemus.

Osea 4.

XXI.

Quo denique affectu ac proposito accedant ordinandi, videndum, accurateque investigandum est, num videlicet Dei causa tantum, an potius suæ commoditatis gratia ad ordines capessendos aspirent, quærentes quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Quid enim est sua quærere, &

Aug. 8. q. 1. Can. Sūt in ecclesia.

ANNO CHRISTI 1536.

ſed quod clerici peculiari quadam ratione miniſterio Dei & eccleſiæ dedicati ſint. Omnis quidem multitudo ſanctorum erat, attamen dominus tribum Leuiticam ſuo miniſterio peculiariter delegit, quam in terra Iſrael præter primitias, decimas, parteſque immolatorum, ac reliqua quæ ipſis peculiariter lex dedicavit, nihil proprium poſſidere, nec habere partem inter fratres voluit. Dominus enim ipſe eſt hereditas ejus, quam in hoc elegit ex omnibus tribubus, ut ſtet & miniſtret nomini ejus. Habet euangelium ſuam Magdalenam, habet & Martham: & ſecrevit quoſdam Chriſtus, quos dedit apoſtolos, quoſdam autem prophetas, alios vero euangeliſtas, alios autem paſtores & doctores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterii, in ædificationem corporis Chriſti. Breviter a condito orbe, & ab eccleſiæ, quæ in Adam cœpit, crepundiis, ſemper videntur ex hominibus aſſumpti quidam conſtituti pro hominibus in his quæ ſunt ad Deum. Semperque viſum eſt genus humanum a duobus miniſtris Dei optime regi, quæ ſunt ſacerdotalis auctoritas & regia poteſtas. Quibus quamdiu inter ſe convenit, bene actum eſt de republica Dei, cum ſecus, omnia in diverſum repente mutata ſunt. Ponit ob oculos ſermo divinus pleraque exempla huc ſpectantia, perpetuo memorabilia. Sed quid attinet antiqua repetere cum noſtri temporis exempla non minus inſignia, non in aures tantum, ſed in oculos ipſos influant? quæ nimis abunde docent, quantum malorum in eccleſiam Dei invexerit, ſacra profanis miſcuiſſe.

Gelaſ. pont. ad Anaſt. Auguſt.

III.

Omnis mali ſeminarium, cupiditas ſemper fuit. Nam dum nemo ſuum peragit officium, alienis ſemper intentus: nempe clericus quæ laici, laicus quæ clerici ſunt (ut deteriora ſileamus) uſurpat; fit ut eccleſiæ harmonia diutius conſtare non poſſit. Obteſtatur Paulus apoſtolus Timotheum, quin potius conteſtatur ſimul omnes quotquot erant Timotheo ſucceſſuri: *Tu, inquiens, vigila, in omnibus labora, opus fac euangeliſtæ, miniſterium tuum imple.*

2. Tim. 4.

IV.

Clericis, & in primis eccleſiæ preſbyteris, duplex miniſterium divinis & humanis legibus eſt injunctum. Alterum, ut in commiſſum ſibi populum Deum propitium habere cunctis rationibus enitantur: quod non tantum ſacrificiis ſolennibus efficitur, ſed etiam precibus, quæ a pio corde proficiſcuntur, teſte Iacobo, qui nos ad precandum cohortans: *Orate*, inquit, *pro invicem, ut ſalvemini: Multum enim valet deprecatio juſti aſſidua.* Omnibus quidem dictum eſt: *Petite, & accipietis*; his vero, ut ſemper petant, nec pro ſemetipſis tantum, ſed & pro tota eccleſia Dei, ut vincat populus, qui ſub ipſis eſt, hoſtes illos inviſibiles, impugnantes eos qui volunt pie vivere in Chriſto, ut ſtent ſicut Moſes, levatis ſemper interioribus animi manibus in cælum, in confractione, in conſpectu domini, ad avertendum iram ejus, ne diſperdat populum ſuum aſſidue precantem: deinde ut offerant dona ac ſacrificia pro peccatis, quemadmodum ſcriptum eſt: *Quoniam ſancti erunt Deo ſuo, & non polluent nomen ejus. Incenſum enim domini & panes Dei offerent, & ideo ſancti erunt.* Alterum, ut ſint religionis magiſtri, proindeque ut in lege domini meditentur die ac nocte, ut judicia domini vera, juſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſuper aurum & lapidem pretioſum multum, dulciora ſuper mel & favum, totis præcordiis amplectantur, exquirant, ſcrutenturque. Idque non propria præſumptione aut humano ſenſu, ſed Spiritu ſancto dictante, qui abſcondit hæc a ſapientibus & prudentibus in oculis ſuis, & revelat ea parvulis. Vnde ſcriptum eſt: *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem exquirent ex ore ejus, quia angelus domini exercituum eſt.* Qui in hoc ſecundo munere præſtant, gregi Chriſti paſcendo admovendi ſunt: de quibus ſuo loco dicemus.

Iac. 5. Matth. 7. Levit. 21. Pſal. 18. Ex decr. D. Cle… Matth. Malach.

V.

Hic ſatis eſt admonuiſſe omnes pariter eccleſiaſticis muniis conſecratos, ipſos precibus ſupplicationibuſque publicis Deo perſolvendis mancipari. Quas ut non tantum ore murmurent, ſed & corde perſolvant, nunquam a manibus eorum liber legis, hoc eſt biblia, deponatur. Nam ut quæ legunt & canunt diſcant intelligere, tota vita vix ſuffecerit: ſi tamen quid eſt in literis ſacris, quod totum humanus intellectus aſſequi poſſit, aliis ſubinde divitiarum fonticulis ex eodem fonte ſemper ſcaturientibus.

VI.

Veteris ergo inſtituti, quo ſancitum eſt, ut clerici ſacris initiati, vel ſacerdotiis præſidentes, ſingulis diebus perlegant horarias preces, quas canonicas appellamus, cauſæ multæ, & potiſſimum eæ quas jam commemoravimus, videri ſolent. Hic multo jam ex tempore, pro (ut ſpes eſt) animo deſideravimus repurgari breviaria. Nam cum olim a ſanctiſſimis patribus inſtitutum ſit, ut ſolæ ſcripturæ ſacræ in eccleſia recitarentur, neſcimus qua incuria acciderit, ut in earum locum ſucceſſerint alia cum his neutiquam comparanda, atque interim hiſtoriæ ſanctorum tam inculte ac tam negligenti judicio conſcriptæ, ut nec auctoritatem habere videantur, nec gravitatem. Deo itaque auctore, deque conſilio capituli noſtri, ac theologorum, aliorumque piorum virorum, reformationem breviariorum meditabimur.

In Conc. Afric.

VII.

Sunt in clero zelum quidem Dei habentes, ſed non ſecundum ſcientiam, qui privatis quibuſdam affectibus ducti, vel teſtamento, vel (ut vocant) fundationibus efficiunt, ut nova feſta præter eccleſiæ auctoritatem ſolenniter ſubinde celebrentur. Quo interim fit, ut preces horariæ ac reliqua publice recepta, pro affectu cujuſlibet facile noventur, id quod nobis non ſatis probatur. Neque enim errarunt patres, a quorum inſtitutis in dicendis precibus utinam tam longe diſceſſum non fuiſſet. Quod ſi hic ſingulorum affectibus indulgebitur, tandem antiquus ritus penitus evaneſcet.

Rom. 10.

VIII.

Non ſuffecerit autem, preces iſtas horarias utcumque præmurmuraſſe: ſed ut conciliari conſtitutione cautum eſt, preſbyter ex intimo affectu, elevataque mente in ſolum Deum nocturnum hoc diurnumque ſuæ ſervitutis penſum exolvat. *Maledictus enim qui facit opus domini negligenter.* Alioqui in precantes competet: *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt a me.* Quammaxime vero orantem cavere oportebit, ne alio reſpiciat quam ad Deum. Quod ſi externæ gloriæ aucupandæ, aut lucri gratia, denique potius ex more quam mente orare inſtituat, pars ejus inter hypocritas reputabitur,

Ex Conc. Agath. … preſbyte… Ex code… Conc. ge… neral. C… Dolente… de celeb… miſſar. Ier. 48. Iſa. 29.

ANNO CHRISTI 1536.

publicam deposcit eleemosynam: qui eo magis a cunctis despicitur, quod miser ac desolatus, juste putatur ad hanc ignominiam devenisse. Inter hos est, qui in divitum ac nobilium domibus scurram aut mimum aut morionem agit, quem ab officio retrahendum, Carthaginense concilium decernit.

XXXI.

Agath. c.5. de cle. pegr. to. c.61. 62. dist.

Peregrini clerici, Romæ aut alibi ordinati, priusquam de ordinatione sua rite adepta, deque vita, moribus, eruditione ac titulo fidem fecerint, ac commendatitias suorum episcoporum, suæque ordinationis literas exhibuerint, repellantur. Quanta enim per hos, qui evagandi licentia abutuntur, scandala, animarumque pericula, & in clero & in populo frequenter eveniant, nemo est qui non videat.

XXXII.

Odiosa semper apud veteres fuit plurium sacerdotiorum ambitiosa cupiditas, neque semel generalibus conciliis damnata. In Calchedonensi enim inter alia cautum est, clericum in duabus ecclesiis conscribi non oportere, quod difficile videatur, ut unus vicem duorum sustineat: & absurdum, si promiscuis actibus rerum turbentur officia. Id vero in primis noxium est, ubi plures parochiæ, seu dignitates uni presbytero committuntur, quod solus per omnes ecclesias, nec officium persolvere, nec rebus earum necessariam curam impendere valeat. Quare tam eos qui de sacerdotiis ejuscemodi disponendi potestatem habent, quam qui ea cæca cupiditate ducti ambiunt, commonitos volumus, ut suos affectus canonicis institutis submittant. Qui vero dispensatione apostolica adversus hæc se tueri velint, hi viderint, ut causam dispensationis obtentæ Deo comprobent. Neque enim sublimes, atque admodum literatas personas suo privilegio nudamus, modo illo recte & secundum Deum utantur.

Tolet. Vnio. q. 3.

Conc. ner. C. de ulta. de æbend. & gnit.

XXXIII.

Quam impudenter plerique diplomatis ac dispensationibus apud sedem apostolicam extortis, præter summi pontificis mentem (qui & vult & debet potestate sibi concessa, non ad destructionem, sed ad ædificationem uti) abutantur, nullus est qui ignoret. Non prohibeo, inquit, quidam vir pius, dispensare, sed dissipare. Dispensatio quidem credita est, sed hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Quamquam apud illos maxima culpæ pars resideat, qui vel nulla, vel minus legitima, vel etiam ficta causa supplicatoriis precibus inserta, dispensationis tectorium tandem eliciunt, quos apud Deum, qui renes & corda nostra scrutatur, omnemque hyprocrisin ac fraudem execratur, securos quis dixerit? Nemo tibi, ait idem ille quem jam citavimus, de dispensatione apostolica blandiatur, cujus conscientiam divina sententia tenet alligatam. Sed quia pauci sunt, in quorum conspectu est Deus, plerique vero, qui sacra auctoritate pro sua libidine passim abutuntur, fit, ut Lugdunensis concilii, sub Gregorio decimo celebrati, non insalubre decretum adversus insolentiam ejuscemodi hominum in usum revocare cogamur: quo subnixi, cunctis qui talibus diplomatis sibi blandiuntur, necessitatem imponemus literas suas nobis exhibendi, visuris num rite impetraverint, ac recte impetratis utantur. Et ut quammaxime robustæ sint dispensationes istæ, curabimus tamen, ut menti canonis

Cor. 10.

ern. ad gen. Cor. 4.

alm. 7.

er. ad Ru. rt. cog.

Conc. gd. cap d. de off. d. lib. 6.

A ac summi pontificis satisfiat, videlicet, ne animarum cura in his ecclesiis, personatibus, seu dignitatibus, quas sub hoc prætextu occupant, negligatur, nec beneficia ipsa debitis obsequiis defraudentur.

XXXIV.

Postremo, cum nobis haud clam sit, in resignationibus permutationibusque beneficiorum multa ancipitia perjuria committi ab his, qui frequenter, subito, ac non præmeditati, aut ipsi, aut per suos procuratores (id quod ejusdem reatus ac culpæ est) jurejurando ante manus impositionem testantur, in hujusmodi resignationibus, seu permutationibus nullam simoniæ labem, aut aliam illicitam intervenisse corruptelam, cum B res crebro longe secus habeat, per quod illi gravem in se Dei iram procul dubio provocant. Majori ergo cura diligentiorique, quam antehac fieri consuevit, pervestigatione prævia, hæc juramenta recipi convenit.

XXXV.

Et ut cum D. Clemente hoc caput concludamus, melius est episcopo paucos habere sacerdotes ac ecclesiæ ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.

XXXVI.

De visitatione (quæ est altera muneris nostri episcopalis pars) hic dicendi locus non fuerit importunus. Expedientius tamen erit, hanc partem C in ultimam harum synodalium institutionum classem rejicere, quod illic tractetur commodius, majorique cum fructu, nimirum traditis jam atque expositis regulis, ad quas oporteat veluti ad amussim quamdam visitationem redigere, ordiri, atque peragere.

PARS SECVNDA.

CAPITVLA.

I.

Qui exacte volet cognoscere clericorum officium & vitam, is divum Hieronymum ad Nepotianum, ac ceteros patres non minus eruditione quam vitæ sanctimonia claros (qui de hac re ex professo justis voluminibus scripserunt) D perlegat. Sat nobis impræsentiarum erit, carptim quædam delibare, ex quibus clerici nostri summatim deprehendant, quam longe lateque a recta semita declinaverint, subindeque errones ipsi, tam periculosæ digressionis commoniti, pedem in viam mandatorum domini referant. Quod ab illis pientissimus simul ac justissimus Deus, cum verbo hactenus adhortans parum profecerit, innumeris plagis justissime immissis commonens, manifesto requirit.

II.

Neminem fugit, unde clerici appellatio derivata sit, nempe a κλῆρος, quod sortem sonat. Propterea enim (si divo Hieronymo credimus) clerici dicuntur, quia de sorte domini sunt, vel quia E ipse dominus sors, id est, pars, eorum est. Quia ergo vel ipsi pars domini sunt, vel dominum partem habent, tales se exhibere debent, ut & ipsi possideant dominum, & possideantur a domino, qui cum propheta confidenter dicant: *Dominus pars hereditatis meæ.* Non quidem quod a sorte domini laicos secludamus, (omnes enim qui Christo per baptismum & fidem concorporati sumus, populus acquisitionis ejus sumus, de quo propheta dixit: *Pars autem domini populus ejus, Iacob funiculus hereditatis ejus*)

Hieron. ad Nepotian.

Psam. 15.

Deut. 32.

Ii ij sed

ANNO CHRISTI 1536.

XVIII.

Ex Conc. Tolet. C. 11. c. Vt illud. de consec. dist. 1.

Nec sine magna ratione in concilio Toletano constitutum fuit, ut habeat quisque canens Deo atque sacrificans, post se vicini solaminis adjutorem, ubi temporis, loci, sive cleri copia suffragatur: idque propter morbos & casus diversos, qui occurrere possunt, quo is qui impleturus officia accedit, si aliquo casu turbatus, vel in terram elisus fuerit, a tergo semper habeat, qui ejus vicem & officium intrepidus exequatur. Aliis insuper canonibus cavetur, ne presbyter nisi duobus testibus præsentibus celebret. Quæ decreta in quam dissuetudinem abierint, in aperto est, nimirum presbyteris frequenter celebrantibus talibus tantum adhibitis, qui vix ipsis respondere, nec quid agatur, sciant.

De consf. dist. 1. Hoc quoque.

XIX.

Ex Conc. ord. Lugd. sub Greg. X.

In summa, cultus divinus, quem sacerdos in domo Dei exhibet, debita cum veneratione peragendus est, ut & Deo gratus sit, & inspicientibus placitus; qui considerantes non solum instruat, sed & reficiat. Monet siquidem divinissimus Paulus, ut omnia nostra ordinate ac honeste fiant: ac acerrime increpat Corinthios, quod irreverenter convenirent in unum ad cœnam domini manducandam.

1. Cor. 14. 1. Cor. 11.

XX.

Nunc de vita ac moribus paucis videamus. De vita instituenda sic præcepit Paulus nedum clericis, sed omnibus Christianis: *Mortificate*, inquiens, *membra vestra quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus, propter quæ venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nunc autem deponite & vos omnia, iram, indignationem, malitiam, blasphemiam de ore vestro, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus qui creavit illum, qui est omnia & in omnibus Christus. Induite vero vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam. Super omnia autem hæc caritatem habete, quod est vinculum perfectionis, & grati estote. Verbum Christi habitet in vobis abundanter in omni sapientia, docentes & commonentes vosmetipsos in psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia cantantes & psallentes in cordibus vestris Deo. Omne quodcumque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo & patri per ipsum; non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum. Quodcumque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus. Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere. Omnis autem sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus, ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus. Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. De cetero, quæcumque sunt vera, quæcumque pudica, quæcumque justa, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplinæ: hæc cogitate, & Deus pacis erit vobiscum.*

Coloss. 3. Ephes. 5. Coloss. 3. Coloss. ult. Philipp. 4.

XXI.

Galat. ult.

Olim clericis hæc apostolica præcepta tenentibus, pax super illos erat: quomodo ergo non tantum vinea, sed & vineæ cultores facti sunt in direptionem? *Ecce*, (inquit Ezechiel, ad Hierusalem verba faciens), *hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum ejus, & manum egeno, & pauperi non porrigebant, & elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me, & abstuli eas, sicut vidisti.*

Esa. 5. Ezech. 16.

XXII.

Præcipuæ ergo causæ omnis mali sunt fastus, luxus, & avaritia, a quibus clerici potissimum male audiunt.

XXIII.

Vt omnem ambitionis radicem Christus discipulorum cordibus eximeret, parvulum in medio illorum statuit, deque primatu certare prohibuit: *Qui major* (inquit) *est in vobis, fiat sicut junior: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis major est qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit?* Quis vero ignorat clericum in medio ecclesiæ esse tamquam eum qui ministrat? Quare meminerimus potius officii nostri quam dignitatis. Neque enim ad dominationem vocati sumus, sed ad opus. Non immerito Hieronymus, ut pestem quamdam, fugiendos clericos ait, qui a speluncis domorum paternarum abstracti, & post in ecclesia sublimati, ac sacerdotiis ditati, vanæ gloriæ & superbiæ stimulis efferuntur.

Matth. Luc. 22.

XXIV.

Beatus Hieronymus ecclesiæ præfectos, qui luxu ac deliciis affluunt, Michæam describere asserit, quod ejiciendi sint de spatiosis domibus, lautisque conviviis, & multo labore conquisitis epulis, in tenebras exteriores, ubi erit fletus & stridor dentium. Vivere quidem de altario sacerdoti licet, luxuriari non permittitur. A crapula itaque & ebrietate, a compotationibus illis ad haustus æquales, a luxu, ab alea, ab immoderatis sumptibus & comessationibus, concilium generale clericos revocat universos, secutum veteris testaméti institutum, quo ministris templi vinum & sicera prohibebatur, ne ebrietate gravarentur corda eorum, & ut sensus eorum semper vigeret & esset tenuis. Et apostolus ait: *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, sed impleamini Spiritu sancto.* Et iterum: *Non in comessationibus & ebrietatibus*, & quæ sequuntur. Atque alibi Salomon: *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicumque his delectatur, non erit sapiens.*

Hieron. Mich. c. Matth. 8. 22. 25. Ex conc. general. vi. & hoc cler. cap. crapula. Levit. 10. Ephes. 5. Rom. 13. Prov. 20.

XXV.

Olim tanta honestas desiderabatur in clero, ut ne nuptialibus quidem conviviis ipsis interesse liceret, nec immisceri spectaculis ac cœtibus, ubi amatoria cantantur, aut obscœni motus corporis choreis & saltationibus efferuntur: ne auditus & intuitus sacris mysteriis deputatus, turpium spectaculorum atque verborum contagione pollueretur. Quid si videret ecclesia illa prisca clericos nostri temporis tabernarios, tabernisque (quasi domos non haberent) noctu diuque alligatos? quam execraretur facinus? Posthac ergo, non solum nullus ex clero sordidissimum cauponem aut tabernarium agat, sed ne ad tabernas quidem, nisi necessitatis causa divertat: alioqui pœnæ canonicæ imminent ei, qui ordini suo hanc ignominiosam notam inurere tentaverit.

Ex conc. Agathen. Laodic. Carth. Ex conc. Viennen.

XXVI.

Beatissimus Paulus habitus modestiam & in mulieribus

NNO CHRISTI 1536.

atth. 6. tabitur, de quibus dominus in euangelio pronuntiavit, quod ament in synagogis & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus, proindeque mercedem suam receperint. Et alibi ipsis interminans: *Væ*, inquit, *vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, oratione longa orantes: propter hoc amplius accipietis judicium.* Alibi quidem dominus ait, oportere semper orare, ac nunquam deficere: sed alia prorsus ratione, quam precabantur Pharisæi: nempe secundum divi Pauli sententiam, qui divini numinis clementiam sibi conciliare volet orando, oculis interioribus in cælum semper intentis orabit spiritu, orabit pariter & mente; psallet spiritu, psallet & mente, quemadmodum de Anna Samuelis matre legimus, quod multiplicans preces, coram domino loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. Effudit enim animam suam in conspectu domini. Denique curandum est, ut pœnitenti animo ac corde contrito humiliatoque, gratiæ Deo dicantur ac psallatur. Vt enim divinus psaltes ait, *Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras justitias meas?* & ea quæ sequuntur; utque oculi inter orandum ab omni vanitate avertantur.

(Margin: atth. 23. — c. 18. — Cor. 14. — Reg. 1. — lm. 49.)

IX.

Iam si tanto mentis ardore quælibet preces dicendæ sunt, quanta putamus devotione sacrosanctum missæ ministerium, in quo corporis & sanguinis dominici sacramenta tractantur, conficiunturque, peragendum est? Certe graviter dolemus atque animo inhorrescimus, ubi videmus passim tantis mysteriis indignos, ac conductitios illos ac indigos sacerdotes, publicis etiam ac manifestis criminibus contaminatos, sese (idque irreverenter, & interdum magis lucelli ac stipis, quam Dei causa) sacris ingerere, quorum instat interitus, & perditio non dormitat. *Probet*, inquit Paulus, *seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Atque ideo*, ut subdit, *inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Nam si nosipsos dijudicaremus, non utique dijudicaremur.*

(Margin: or. 11.)

X.

tth. 7. Terret, nec immerito, nos sermo dominicus, qui vetat nos sanctum dare canibus, & margaritas nostras projicere ante porcos, cum quosdam leviculos sacerdotes illotis manibus pedibusque, ut in proverbio est, audacius in hæc sacratissima mysteria, quam in profana, irrumpere comperimus. Quales sunt, qui humano affectu tantum, & potius ex more, quam devotionis ardore ad altare accedunt, quorum polluta est & mens & conscientia, quos merito horrendum euangelii exemplum (quod Ioannis decimotertio legimus in hæc verba: *Et postquam accepisset buccellam, introivit in eum satanas.* & cetera quæ sequuntur) ad meliorem vitæ frugem, altioremque tanti mysterii contemplationem revocaret.

XI.

Peculiaria missarum argumenta, recens præter veterum institutionem inventa, etiam patribus displicuerunt, quod tantum mysterium pro affectu cujuslibet tractari non deceat. Prosas indoctas nuperius missalibus cæco quodam judicio invectas prætermittere per nos liceret. Videbimur ergo operæprecium facturi, si missalia perinde atque breviaria perviderei curemus, ut ampu-

A tatis tantum superfluis, & quæ superstitiosius invecta videri possint, ea tantum, quæ dignitati ecclesiæ & priscis institutis consentanea fuerint relinquantur. ANNO CHRISTI 1536.

XII.

Iam & illud non recte fit in quibusdam ecclesiis, ut ob cantorum & organorum concentum omittantur, aut decurtentur ea quæ sunt præcipua. Cujus generis sunt, recitatio verborum propheticorum, aut apostolicorum, quam epistolam vocamus, symbolum fidei, præfatio, quæ & gratiarum actio, atque precatio dominica. Quamobrem hæc tota distinctissime ac intelligibiliter, uti cetera omnia (si tamen non levis decurtandi causa subsit) decantentur. Sit quoque
B cantus quo presbytero respondetur, æqualis, nec præcipitatus.

XIII.

Qui legit missam, cum reverenda modestia, clare, distincte, & exerte legat omnia usque ad canonem, ut qui audiendi sacri causa adstat, quod legitur intelligat, atque ad pietatem excitetur.

XIV.

Post elevationem consecrati corporis ac sanguinis dominici, in nonnullis templis canunt antiphonas pro pace, aut contra pestilentiam & mortalitatem, cum potius tum videretur silendum, & ab omni populo mortis dominicæ com-
C memoratio habenda, prostratisque humi corporibus, animis in cælum erectis, gratiæ agendæ Christo redemptori, qui nos sanguine suo lavit, morteque redemit. Cantiones vero illæ contra mortalitatem seu cladem, aut pro pace, satius post finitam missam canuntur. Quæ ut ad Deum dirigantur, excerptæ ex canonica scriptura plus placuerint, quales sunt antiphonæ, Media vita; ac, Da pacem domine, & similes. Sic tamen, ut illis etiam quę gloriosæ virgini matri dicatę sunt, suus honos ac locus servetur.

XV.

Organorum melodia in templis sic adhibebitur, ne lasciviam magis quam devotionem excitet: neve præter hymnos divinos ac cantica spiri-
D tualia, quidquam resonet, ac repræsentet.

XVI.

Mos inolevit non admodum improbandus, ut diebus dominicis toto ferme anno officium missæ, vel de sacrosancta Trinitate, vel de Spiritu sancto dicatur. Nobis satius videtur, ut quæ prisca ecclesia singulis dominicis peculiaria fecit, observentur. Quod si illorum loco alia usurpanda erunt, videbitur, quod de resurrectione domini est, diei dominico magis convenire, quod dies illa potissimum resurrectioni dedicata sit. Neque ignoramus, non absque causa in concilio Tiburiensi constitutum, ne propter missas peculia-
E res, missa, quam de feria vocamus, prætermittatur.

(Margin: De consf. dist. 3. Sabbato. cap. 2. de feriis. — Ex Conc. Tibur. C. 1. de celeb. miss.)

XVII.

Confessio illa, missæ præambulum, devote cum ministris uno aut pluribus vicissim confitentibus, ac sacerdotis absolutionem in verbo Christi, plena pœnitentis cordis erga Dei pietatem fiducia, recipientibus recitanda. Ad omnes enim sacro adstantes ea absolutio refertur, ut digne tantis mysteriis valeant interesse. Quamobrem dum hęc fiunt, non sit minister accendendis luminaribus aut aliis mentem avocantibus (quæ prius facta oportuit) intentus.

ANNO CHRISTI 1536.

dantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. De tali conventu psaltes dixit, *Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum.* Qui & compellens ac provocans ejuscemodi conventum, ait: *Ecce nunc benedicite domino, omnes servi domini; qui statis in domo domini, in atriis domus Dei nostri.* Porro ecclesiæ istæ collegiatæ quamdam vetustatem spirant, & ecclesiæ primitivæ institutum præ se ferunt, quod vel forma ædificiorum ostendit, quæ canonicos prope templum, in unum pene habitaculum collocavit, ut procul a promiscua multitudine separati, divinis pariter laudibus jugiter insisterent.

Psalm. 132. *Psalm. 133.*

V.

Statis ergo ac debitis horis laudes divinæ, non cursim ac festinanter, sed tractim, non truncate, sed integre, distincte, devote, reverenterque ab omnibus decantentur, persolvanturque. Et cum psallendi gratia conveniatur, ibidem, muta aut clausa labia nemo tenuerit: sed omnes pariter, senes cum junioribus, laudent nomen domini in psalmis, hymnis & canticis, Deo alacriter modulantes: sic tamen, ne boatus confundat recitationem. Nemo tum, cum publice vel preces horariæ, vel missæ sacrum cantando peraguntur, legat vel dicat privatum officium: nam is id cui obnoxius est, choro subtrahit, atque alios vel psallentes perturbat, vel a psallendo retrahit. Quem tamen aliud officium ecclesiasticum, aut publicum alio statim rapiet, ut nisi legens preces horarias, tempestive absolvere haud possit, hac lege teneri noluimus. Quam autem a vero aberrant qui existimant sese non alicujus officii in ecclesia exercendi, sed quietis & inertiæ tantum causa canonicatus esse adeptos: perinde atque satis sit, paucis quibusdam clericis admodum ignaris, tenui precio conductis, curam divini officii committi, quod deinde ejuscemodi mercenarii, non servatis temporum interstitiis, syncopando transcurrunt, interim ipsis canonicis tota vita torpentibus?

Ex conc. Agath. Can. Presbyter. cap. Dolentes. de celebr. missæ.

VI.

Longe vero abominabile est, quod quidam tum, cum divina aguntur, inter sese de rebus profanis tractant, mussitationes, colloquia, risus & cachinnos intermiscent. Quidam aut in aliquem chori angulum se recipientes, de nugis, ne quid gravius dicamus, commentantur: aut foris per templum magno cum populi offendiculo deambulantes, oculos pariter & aures ad vanitatem convertunt, atque sacra loca fœdant, positi in lapidem offensionis & petram scandali. Hac lege nullum excipimus, sive claris sit natalibus prognatus, sive plebeius. Quin potius, qui genere præstant, meminerint se illic canonicos agere, & conversari non in aulis, sed in scholis virtutum ac ecclesiasticæ disciplinæ.

VII.

Facimus quoque decano ecclesiæ nostræ potestatem personas ecclesiasticas ex aliis collegiatis ecclesiis interdum magis curiositate rerum novarum, quam devotionis causa ad templum summum se recipientes, ac inibi, præter omne decorum, sæpe etiam ecclesiastico habitu non amictas inter laicos sursum ac deorsum inambulantes, pœna canonica, nimirum suspensionis temporariæ, aut majori etiam pro ratione culpæ coercendi.

VIII.

De vestitu clericorum ante diximus, qui in his

A tanto debet esse decentior, quo sunt altiori loco, perindeque atque in specula quadam constituti. Sit ergo chorum ingredientibus vestis talaris, sint pilei, (qui bireta vocantur) sint camisiæ, sint denique calcei pariter & caligæ tales, in quibus non fastus, jactantia, elationis vitium, vel mentis levitas, sed clericalis ordinis honestas & modestia deprehendantur. Siquidem ita semper visum est majoribus nostris, externum habitum, quid intus crepet, designare: adeo ut & leges civiles injuriam matronæ, habitu meretricio utenti, illatam non vindicent: ac canones clericum non alligatum conjugio, habitum ac tonsuram clericales deserentem, post tertiam monitionem: clericum vero conjugatum statim privilegio exuant clericali: adeo ut sic in maleficiis deprehensi, animadversionem civilium magistratuum non evadant. Ne autem posthac quispiam excusationem non factæ aut præviæ monitionis prætexat, hac nostra synodali constitutione omnes (quotquot sunt in nostris diœcesibus constituti) clericos, qui habitu minus decenti utuntur, monemus, ut intra tres menses, quorum singulos pro singulis dilationibus, tertium vero uti peremptorium terminum præfigimus, habitum qui clericos deceat reassumant; alioqui ipso facto, nulla posthac alia monitione expectanda, in censuras ac pœnas constitutionum canonicarum incursuri.

ANNO CHRIST 1536.

Agath. 2 Honor. I c. ex par de privil excess. p vileg.

B

IX.

C Quo ergo hæc quæ diximus, repurgentur, ac debite simul cum omnibus aliis ad divini officii prosecutionem ac chori disciplinam spectantibus observentur, decanus diligenter invigilabit, hinc & hinc circumspiciens, ne quid inordinate fiat.

X.

Cui ante omnia curæ erit, ne quis canonicorum sacris absit, sed ut qui emolumentum ferre volent, officium quoque suum, propter quod beneficium datur, in ecclesia gerant. Aurelianensi concilio cavetur, clericos, qui officio adesse contemnunt, ecclesiasticam disciplinam arbitrio episcopi recepturos. Sed facile castigabitur hic lapsus, si negligentes, subtractione proventuum D seu distributionum mulctentur: Quare qui ab epistolæ lectione, exinde toti missæ, & a primo psalmo, singulis horis canonicis integris ac minime interpellatim, nisi forsan necessitate avocante, petitaque ac obtenta licentia, non interfuerit, justum est, ut hic illius horæ aut officii stipendio in totum careat.

Aurelian. 25.

XI.

Qui vicarii dicuntur, in quibusdam collegiis se in libertatem quamdam potius carnis quam spiritus vendicare contendunt, nolentes choro, decantandisque simul cum canonicis divinis laudibus ac sacris esse addicti: sed hi resipiscant, ac incipiant intelligere cur vicarii dicantur; E superpelliceis quoque utantur. Cujus enim vices gerent, nisi canonicis adjutores accedant? Horum nimirum vice, qui vel adversa valetudine detenti, vel negotiis necessariis avocati, interesse non possunt. Cur tandem superpelliceis utentur, qui chori sacris se mancipatos non agnoscunt? In ordinem ergo disciplinæ redigantur, suspensionisque pœna, etiam a fructibus, nedum quotidianis illis quæ distribuuntur, sed a grossis etiam, pro culpæ modo animadvertendum in non parentes.

XII.

ANNO CHRISTI 1536.

mulieribus desiderat, quem vult verecundum A esse, non in tortis crinibus aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Itidem apostolus Petrus eas commendat, quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Quam turpis ergo putanda est in clericis tanto gradu sublimioribus, deformissima illa ac frequentissima nostræ tempestatis habituum variatio, quam ne inferiori quidem vasculo apostolorum principes permittendam duxerunt? Ex veste apud homines sanctimoniæ opinionem aucupari prohibuit Christus, qui in B omnibus operibus nostris, id quod intus est, primum respicit, mundarique jubet: deinde, quod deforis est, Væ illud horrendum Pharisæis hypocritis interminans, qui ut viderentur ab hominibus justi, dilatabant phylacteria sua, & magnificabant fimbrias, cum essent intus pleni rapina & immunditia. Interim tamen euangelium non temere vestimentum Ioannis Baptistæ, quod illius professioni ac menti respondebat, de pilis camelorum contextum celebrat, ac ipse Christus vestium mollitiem ac levitatem aversatur: *Ecce*, inquiens, *qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.* Quæ omnia huc spectant, ut velimus clericos præter indictam tonsuram, ve- C stes quoque suo ordini congruentes deferre, quemadmodum olim generali concilio cautum est. Pudet siquidem nos, cum videmus prodire clericos perinde atque sæculi milites amictos, vel qui sint ut femina compti. Itidem pannosi clerici ac vestibus laceri displicent. Neque enim affectatæ sordes aut exquisitæ deliciæ laudem pariunt.

1. Tim. 2. 1. Pet. 3. Matth. 23. Matth. 3. Matth. 11. Ex conc. general. C. Cler. de vit. & honor. cler.

XXVII.

Magna eorum levitas est, in magnam cleri ignominiam redundans, qui se laicis atque adeo delicatis feminis, ventris causa in capellanos, ut appellant, atque anteambulones venditant. Qui enim debebant esse gregis duces, rediguntur in D caudam, & sordidissimis quibusque negotiis alligantur, proh nefas!

XXVIII.

Nicæno concilio neque episcopo, neque presbytero, neque diacono, neque ulli clericorum omnium habere secum mulierem extraneam permittitur, nisi forte mater, aut soror, aut avia, vel amita, vel matertera sit. Nos (si tamen hæc tempora tantam severitatem pati non videntur) saltem suspectam cohabitationem prohibemus.

XXIX.

Ex conc. Mogunt.

Ex quo in ecclesia Dei avaritia crevit, periit lex de sacerdote, & visio de propheta, quemad- E modum divus Hieronymus ad Rusticum Narbonensem ait. Nec mirum, quod nemo possit servire Deo & Mammonæ: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: unum autem sustinebit, & alterum contemnet. Vbi est enim thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Habentes autem alimenta & quibus tegamur, quisque secundum suæ vocationis rationem, his contenti sumus.

1. Tim. 6. Matth. 6.

XXX.

Ex conc. Carthag. can. Cler. Act. 91. ... Act. 18. 1. Thess. 4. 1. Cor. 4.

Quibus non suppetit ex sacerdotio, honesto artificiolo victum quærant, secuti divi Pauli exemplum: Sic tamen, ne sordidam aliquam artem, sacerdotio ignominiosam, exerceant.

XXXI.

Nemo militans Deo implicet se negotiis sæcularibus, ut ei placeat cui se probavit. Quare multa providentia olim vetitum, est ne clerici vel monachi, mercatores (tacemus feneratores) sint lucri causa.

ANNO CHRISTI 1536. 2. Tim. 2. Ex conc. Mogunt. C. 1. Ne cler. vel mon. C. Se. eod. tit.

XXXII.

Reperiuntur qui superstitioni, divinationibusque ac sortibus dediti sunt, quos damnamus. Sunt qui scurras in conviviis divitum ac potentum agunt, qui cum male fecerint, gloriantur & exultant in rebus pessimis: qui digni non sunt ut clerici appellentur. Sunt curiosi & leviculi, qui in foris, in compitis, in plateis, in vicis obambulant, vagis oculis, effreni lingua, petulante fluidoque incessu, & levitatem animi, impudentiamque mentis ostendunt: quos aversamur. Eos vero tantum & re & nomine clericos reputamus, qui legem Dei die noctuque meditantur, munus susceptum debite exequuntur, ac vitam agunt sacerdotio dignam.

In conc. Agath. 7. Can Quam sit grave. de excess. prælat. 23. dist cap. His.

PARS TERTIA.

CAPITVLA.

I.

CVM metropolitana seu cathedralis ecclesia sedes sit episcopi, principemque locum in clero obtineat, nequaquam postremum in reformatione locum obtinere debet. Nisi enim ea ecclesia præluceat omnibus, quæ in tota provincia aut diœcesi constitutæ sunt, frustra intendimus redigere in ordinem ecclesiasticæ disciplinæ ceteras.

II.

Porro cum collegiatæ ecclesiæ secundariæ sint post cathedrales, & instar illarum, (quod ad ordines ministrantium, divinumque cultum attinet) constitutæ, utrobique decanis curæ erit, ut clericos suos ad observationem piorum rituum provocent ac reducant, ut ad agendam vitam clericis dignam perpetuo cohortentur ac impellant, ut a negotiis, a tumultibus mundanis revocent, ne magis sæculi, quam Christi milites videantur, ut comessationibus, ebrietatibus, ac omni luxui interdicant; denique ut suo officio satisfacere compellant.

III.

Sunt in hisce ecclesiis diversi ministrantium gradus: nempe præpositi, decani, archidiaconi, scholastici, cantores, qui & chori episcopi, thesaurarii, qui & sacristæ seu custodes, canonici, vicarii, atque id genus alii. Interpretetur quisque vocabulum suum, & curet esse quod dicitur, secundum veterem patrum institutionem ac regulam. Atque eo solo fecerint, ut cum nostræ, tum omnium piorum expectationi magna ex parte respondisse videantur.

IV.

Vt de canonicis dicamus paucis, respondeat eorum vita titulo, respondeat nomini: sint reipsa, ut sunt nomine, canonici, id est, regulares. Neque enim clam est, primam eorum originem monasticæ disciplinæ fuisse. Imitentur apostolos & nascentis ecclesiæ ministros, quorum erat cor unum & anima una, qui quotidie, ut in A- Act. 2. ctis apostolicis legimus, perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, perseverantes in orationibus, collaudantes

Anno Christi 1536.

XIX.

Habent fere quotquot sunt cathedrales ac collegiatæ ecclesiæ, suum volumen peculiarium statutorum, quæ interdum pro affectu privato cujuslibet augentur, ac crescunt. Inter hæc reperias quamplura, quæ quæstum magis quam pietatem resipiant, & ad inæqualitatem potius, quam æqualitatem faciant: unde discordia inter fratres (uti fieri solet) frequenter alitur, concordia vero scinditur laceraturque. Et quantumvis pleraque inter hæc iniqua reperias, adiguntur tamen omnes qui recens admittuntur, ut ad ejuscemodi statutorum observationem (etiam penitus ignari quid contineant illa) citra ullum delectum jurejurando sese alligent, cum tamen juramentum non debeat esse iniquitatis vinculum, nec ad ignorata extendi. Operæpretium itaque nobis videtur, hujuscemodi statutorum volumina inter visitandum excutere, & quæ euangelicæ puritati, atque fraternæ caritati, denique disciplinæ ecclesiasticæ minus consentanea reperta fuerint, resecare, cavereque ne posthac ulla nova statuta in ejusmodi ecclesiis (nisi tamen noster accesserit) calculus edantur.

Cap. 1. de jurejur. in 6.

XX.

Et, cum Christus tam serio jurandi facilitatem prohibuerit, ut nisi necessitate veritatis, alioqui periclitandæ, cogamur, omnino non jurare debeamus: coercenda est illa immoderata in capitulis juramentorum exactio, per quam necesse est, ut multi in ancipitia perjuria corruant, quorum non tantum illi qui pejerant, sed & qui causam perjurii temere exigendo præstant, rei sint. Nam Christi verbum est: *Sit verbum vestrum, Est, est: Non, non: quod amplius est, a malo est.* Et in ecclesiastico legimus: *Vir multum jurans replebitur iniquitate, & non discedet a domo ejus plaga. Si nosipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.*

Cap. Et si Christus de jurejud. Math. 5. Eccl 32. 1. Cor. 11.

XXI.

Num annos, qui expectantiæ appellantur, moderari possimus, videbimus inter visitandum, quando nobis vel id maxime curæ erit, ut qui recens accesserunt canonici, aliquot annis de consensu capitulorum suorum, bonarum ac potissimum sacrarum literarum studiis, in academia aliqua publica & bene Christiana incumbant, utque tum sequantur illos interim reditus præbendarum suarum, quotidianis distributionibus tantum exceptis, aut portio ejuscemodi personis, juxta ecclesiarum statuta & consuetudines assignata. Multum enim refert, viros doctos esse in ecclesia Dei, qui velut splendor firmamenti fulgeant, & tamquam stellæ in perpetuas æternitates mansuri, ad justitiam plurimos valeant erudire. Indignum ergo, studio tam frugifero intentos, ac in vinea domini operantes, diurno denario fraudari, modo tamen testimonium exhibeant magistrorum, quod totos illos annos rectis operam dederint disciplinis. Per hæc tamen canonis inducias, quæ se latius porrigunt, nolumus coarctate.

Honor. III. Can. Super specul de magist.

XXII.

Nec ferendus nobis diutius videtur mos ille irrationabilis, quo ad unam præbendam receptus, ob suos in eadem præbenda antecessores non receptos, (a quibus jus non habet, sed potius a conferente vel instituente) pecuniam statutariam sepius exolvere compellitur. Nec ignoramus quosdam decanos & capitula in eo esse, ut hæc pecu- A niaria onera (quibus recens recepti, contra sacrorum canonum dispositionem gravantur) in dies novis quibusdam adinventionibus graviora, ac tandem importabilia efficiant: quod penitus improbamus.

Cap. Non debet. de

Anno Christi 1536. regul. jur. in 6.

XXIII.

Quod si fabricæ aut alia necessitas ecclesiæ immineat, satius est, ut quod in communem vertetur utilitatem, ex communibus reditibus desumatur, quam ut quis privatim gravetur. Euangelicum præceptum est, in quo universa lex consistit & prophetæ: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. Et quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hæc & vos facite illis.* Ad hanc regulam, veluti B ad Lydium quemdam lapidem, omnes actiones suas, cum omnes Christianos, tum viros ecclesiasticos redigere, æquum est pariter ac necessarium.

Math.

XXIV.

Cum in quibusdam nostris templis jurisdictionis ecclesiasticæ officiales pro tribunali sedeant, ad quod interdum multo cum tumultu concurritur, delitigaturque: visum nobis est, ut hæc tribunalia foris, intra tamen ecclesiarum pomœria, collocentur. Cordi siquidem nobis est, ut quæcumque divinum officium perturbare possunt, aut divinæ majestatis oculos offendere, e templis eliminentur: ne, ubi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi detur occasio, aut deprehen- C dantur peccata committi.

Ex conc. Lugd. C Decet. d eccl. lib.

XXV.

Atque utinam commode deambulationes etiam illas laicorum (qui ad cathedrales ac collegiatas ecclesias sola rerum novarum curiositate ducti confluunt, ibidemque nihil minus quam de rebus sacris, quæ inspectantibus illis aguntur, cogitant) submovere possemus. Grande equidem putamus piaculum, tam veneranda mysteria, quibus adstat Deus, & inter quæ Christi corpus & sanguis conficitur, tam irreverenter haberi: Tacemus quod domus Dei contemnitur, de qua Christus ejecit emétes & vendentes, & non sinebat ut quis transferret vas per templum, & dicebat, docens: D *Nonne scriptum est, domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum?* Duplici cura hic videbitur opus: tum ut prædicatores verbi Dei ex suggestis populum ab istis deambulationibus ex scripturis deterreant, tum ut magistratus civiles huic rei corigendæ officium accommodent, cum quibus hac de re agemus.

Marc. 11.

XXVI.

Olim theatrales quoque ludi & larvarum ludibria inferebantur templis, pessimo quidem exemplo, adeo ut provisione canonica, qua hic teterrimus abusus aboleretur, opus fuerit: quem ex nostris diœcesibus jam, ut speramus, ejectum gau- E demus.

Innoc. I. cum dec. de vita & honor. cl.

XXVII.

In quibusdam collegiatis ecclesiis ad summum altare, non ordinarii, sed mercenarii clerici, presbytero sacra peragenti, ministraturi adjunguntur, qui tamen officio suo satisfaciunt minus, cum ab altari ad subsellia, ex quibus succinitur, a subselliis rursus ad altare multum incomposite subinde discurrunt, quod fieri non oportuit, maxime in ecclesiis illis, quæ ordinariis personis abundant, & quorum ministri copiosis reditibus sunt ditati. Nam omnis occasio contemptus & scandali promiscuo vulgo adimenda est.

XXVIII.

Processiones ecclesiarum collegiatarum ad summum

ANNO CHRISTI 1536.

XII.

Quorum fundationes personalem residentiam requirunt, illi aut ipsi resideant, aut a proventuum perceptione suspendantur, & fructus illi in alios pios usus convertantur, nisi qui reipublicæ causa ex auctoritate nostra abfuerint.

XIII.

Vtinam optando a Deo optimo maximo consequi possimus, nequ.squam lucri causa divinis interesset, alioqui non accessurus sacra, veluti quem nummi magis quam Dei amor in templum trahit, quæstum pietatem esse putantem: qui, non dubium, ex numero eorum est, de quibus Isaias dixit: *Omnes diligunt munera, sequuntur retributiones.* Nec multum is abest (uti plerisque doctissimis viris placuit) ab horrendo crimine Giezi, qui existimavit divinum munus pecunia redimendum. Quare viderint clerici nostri, ut eorum mens & intentio tota in Deum referatur, ut cum David confiteantur Deo in directione cordis, ac in labiis suis pronuntient omnia judicia oris ejus. In via etiam testimoniorum domini delectentur sicut in omnibus divitiis. Optandum ut psalmus ille 118. qui toties non sine causa in ecclesiis replicatur, ore simul & correspondente singulis verbis mente decantetur; & cum eodem Psalte ex animo dicatur: *Voluntarie sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.* Non adimit Christus, sed decernit operanti suam mercedem: *Dignus est enim operarius mercede sua.* Et: *Qui altario deservit, de altario & vivet.* Sed interim cogitare debet clericus, se vivere non ut edat, sed edere ut Christo vivat, habereque semper menti reconditum Christi verbum: *Primum quærite regnum Dei & justitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.*

[Margin: Isa. 1. — Reg. 5. — Psal. 118. — Psal. 53. — Cor. 9. — Tim. 5. — Matth. 6.]

XIV.

Capitula vero disciplinæ, quæ vocant, multo majori diligentia observentur atque hactenus. Id ita fiet, si non tam profanæ quam res sacræ in his tractentur. Si de moribus inquiratur, si vita expendatur singulorum: & quod olim sancti patres fecisse dignoscuntur, extemporali oratione interdum commoneantur fratres; & in primis ad sacras literas capessendas instigarentur, atque ut in his optimas horas collocarent, incitarentur, quod hic reperiatur fons vitæ scaturiens, ex quo qui haurit, non sitit in æternum; hic thesaurus euangelicus, propter quem oportet vendere universa, reconditus sit, ex quo prudens ille paterfamilias profert nova & vetera.

[Margin: Joan. 4. — Matth. 13.]

XV.

Si quos decanus rebelles cernat, si divini cultus atque sui officii negligentiores, si rixosos, si litigiosos, si percussores, si aleatores, si scorta foventes, aut aliis publicis criminibus irretitos, atque hi fraternam correptionem audire recusaverint, agat in his capitulis quod jubet Paulus: *Peccantes coram omnibus argue.* Tum si resipiscere nolint, arceat a sacris, prohibeat participare fructus, donec ad meliorem vitæ frugem revertantur, sic tamen, ut hic servetur regula apostolica: *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, patientes estote ad omnes*; & neque ira, neque odium, neque rancor ullas sibi partes vendicent. Nam illa præpositorum solicitudo est utilis, illa cautela est laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor nihil sibi vendicat. Ira enim sæpe etiam innocentes ad crimen inducit. Dum enim

[Margin: Ex conc. Agath. c. 2. — Tim. 5. — Thess. 5. — Innoc. pap. I. Greg. ad Maur. imp. C. Illa. 11. q. 2.]

A justo amplius irascimur, & volumus aliena coercere peccata, graviora committimus. Per hæc tamen nostris, ac ecclesiarum provinciæ nostræ privilegiis ac legitimis consuetudinibus, & præsertim mori ac consuetudini quæ in aliquibus ecclesiis est, nempe ut causæ disciplinæ per diaconos dijudicentur, nihil præjudicamus: modo tamen diaconi, ad requisitionem decani, suo officio gnaviter ac strenue incumbant ac satisfaciant. Quod si decanus & capitulum negligentes, aut eisdem criminibus irretiti fuerint, ad juris communis dispositionem redire necesse erit.

B XVI.

Invidiæ detractionisque vitium longe omnium pestilentissimum, in collegiis non est novum, quod humani generis hostis inter fratres serere semper conatus est, quemadmodum de Abel & Cain, de Ioseph & de fratribus ejus legimus. Quin parum aberat ab omnium sanctissimo illo collegio, nempe apostolico, nisi pacificator Christus Iesus intercessisset, ac satanam repente ejecisset. Hinc sæpenumero in clero rixæ, jurgia, & injuriæ nascuntur. Hinc multæ falsæ criminationes, æmulationes, obtrectationes, & delationes oriuntur. Et fit lingua, ordinata in laudem Dei, inquietum malum, plena C veneno mortifero. Fit denique, ut in ea qua benedicimus Deum & Patrem, in ipsa maledicantur homines, qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt; atque ex eodem ore procedat benedictio & maledictio: *Non oportet*, inquit divus Iacobus, *fratres mei, hæc ita fieri: sed qui sapientes & disciplinati inter vos, ostendant ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ. Nam si zelum amarum habetis, & contentiones sunt in cordibus vestris, nolite gloriari, & mendaces esse adversus veritatem. Non enim est ista sapientia de sursum descendens a patre luminum, sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio est, ibi inconstantia, & omne opus pravum. Quæ autem de sursum est sapientia, primum* D *quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione. Fructus enim justitiæ in pace seminatur facientibus pacem. Proinde si quis putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.* Hæc ille.

[Margin: Gen. 4. — Gen. 37. — Ioan. 13. — Iac. 13.]

XVII.

Agathensi concilio constitutum est, ut quicumque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem revocari nequiverint, primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur. Decanus ergo, ubi viderit intercedere inter E fratres dissensionis materiam, quæ fraternam dirimat caritatem, hujus canonis auctoritate utatur: ac pro pace sarcienda conservandaque capituli sui consilium atque auxilium imploret, quod invicem libenter præstabunt, cujuscumque odio vel amore longe postposito.

[Margin: Ex conc. Agath. c. 31.]

XVIII.

Quotidiani capitulorum conventus, aut maturius sub summam missam, aut statim post illam servandi sunt, ne ob illos divinum officium vel suspendatur, vel præcipitetur, vel denique ab ipsis canonicis negligatur. Debet enim Dei causa omnibus aliis anteponi.

ANNO CHRISTI 1536.

enim mercenarius, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus. Poterant direptores isti sub exuvio ovino aliquandiu delitescere, nisi Christus eos prodidisset, *Ex fructibus*, inquiens, *eorum cognoscetis eos*; quod non possit arbor bona fructus malos facere, nec arbor mala fructus bonos. Ex fructu enim suo unaquæque arbor cognoscitur. (Matth. 7.)

IV.

Quos qui velit penitus agnoscere, is secundæ Petri epistolæ legat caput secundum, & quæ ejusdem argumenti est, Iudæ apostoli unicam, & eas potissimum divi Pauli epistolas, quas ad Timotheum ac Titum coepiscopos suos perscripsit, in quibus illos eodem quo dominus, nomine appellat lupos rapaces, non parcentes gregi; Ex nobis quidem suborituros, sed perversa loquentes, ut abducant discipulos post se, homines seipsos amantes, cupidos, elatos, superbos, blasphemos, sine affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, protervos, reprobos circa fidem. A fine præcepti, quæ caritas est, de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, toto cælo aberrantes, in vaniloquium conversos, seductores, proficientes in pejus, errantes, & in errorem mittentes, magistros prurientes auribus in fide (quod bonam conscientiam repulerint) naufragos, verbis contendentes, sanis vero sermonibus, & ei quæ secundum pietatem est, doctrinæ, neutiquam acquiescentes, superbos, languentes circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones, malæque conflictationes hominum mente corruptorum, ac proinde ad nihil utiles, nisi ad subversionem audientium, quorum sermo ut cancer serpit. Numquid poterat apostolus futurorum conscius, hosce pseudoecclesiastas apertius aut dilucidius designare? quos nullus profecto Apelles tam expressim suis coloribus depingere potuisset. (2. Tim. 3. 1. Tit. 1. 1. Tim. 3. 4. 2. Tim. 2.)

V.

Adversus hos pseudochristos & pseudoprophetas nos præmunivit Christus: *Videte*, inquit, *ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo, dicentes, Ego sum Christus; & multos seducent, ut in errorem (si tamen fieri potest) inducantur etiam electi. Nolite ergo ire post eos. Vos ergo* (ut subjecit commonens) *videte, ecce prædixi vobis omnia.* Christi ergo præceptum, quantum nobis ipse concedit, sequentes, quo lupos tam pestilentes ab ovilibus, ac diœcesibus nostris abigamus, visum nobis est operæprecium fore, antiquos innovare canones, quibus præcipitur, ne ulli ad verbi ministerium seu prædicationis officium, nisi missi, auctoritateque ordinaria approbati sint, admittantur. *Quomodo enim* (secundum apostolum) *prædicabunt, nisi mittantur?* (Matth. 23. Luc. 21. Marc. 14. Rom. 10.)

VI.

Ordinarii ergo verbi ministri, ecclesiarum parochialium legitimi rectores ac parochi sunto, quos etiam personaliter apud easdem ecclesias, secundum canonicas sanctiones perpetuo residere volumus: nisi tamen eos magna ratio, veluti quod vel majoris ac publicæ utilitatis causa absint, quæ & nostro calculo approbari debet, vel quod soli ob parochiç amplitudinem gubernationi tantæ non sufficiant, excusaverit. Tum enim qui per illos delegabuntur vicarii, seu vicecurati, (modo tamen hi etiam examinati, & tam quod ad vitæ integritatem, quam Christianæ eruditionis puritatem & zelum attinet, idonei reperti fuerint) nostro permissu eodem officio perfungentur. Qui vero deinceps in vicecuratos assumentur, vicarii nostri in pontificalibus ac theologorum ei per nos adjungendorum: in diœcesibus vero suffraganeorum nostrorum, illorum, quibus hoc muneris committendum duxerint, censuram (num videlicet obeundo muneri apti seu idonei sint, vel minus) expectabunt. (Cap. Licet is etiam de elect. lib. 6.)

VII.

Aliquot retro sæculis in ecclesiam recepti sunt quatuor mendicantium fratrum ordines, quo parochorum in verbi ministerio cooperarii forent. B Quos absit ut repellamus, si tamen intra concili Viennensis sub Clemente V. celebrati, aliarumque canonicarum constitutionum cancellos se continuerint; nec ante accesserint, quam per ipsorum prælatos, ut viri inculpatæ vitæ, discreti pariter ac modesti, ac verbi divini probe gnari judicentur, atque ad hoc munus deligantur: deinde etiam vicariis nostris in pontificalibus præsentati, tales inventi fuerint ac permissi. (Ex con. Vienne. C. Dud. de sepu.)

VIII.

Qui tamen cum in subsidium tantum vocati sint, ordinariis ecclesiarum rectoribus molesti C esse desinent, ita videlicet, ne eosdem (cum suo munere fungi ipsimet velint) præoccupent, neve quos in excolenda vinea domini juvare debent in concionibus, virulenta ac detractoria lingua carpant, uti nonnulli hujus generis solent, qui inflati ac incompositi, populi auribus demulcendis student, suam, non Christi, gloriam ambientes; tam ignari omnis ecclesiasticæ disciplinæ, ut ignorent parochos, si forte ceciderint, suos habere judices, non ipsos fratres censores: multo minus promiscuam plebem, quam exploratum est, mutuis ecclesiasticorum virorum amarulentis detractionibus adeo non emendari, ut scandalizetur multo magis. Nec D audiendi sunt isti, si servos Dei accusare se dicant, ut meliores fiant, cum potius invidiæ stimulis adulationisque, quam caritatis studio agitari convincantur; idipsum vel propria eorum conscientia attestante, quod sciant nullum vel in sæculo, ne dicamus in eorum monasteriis, inveniri, qui velit suum servum ab alio, quam a se, judicari: adeo ut si qui secus facere præsumpserit, hunc & multa sequatur indignatio, & ulciscendi cupiditas. Quin Paulum audiant dicentem: *Nolite judicare invicem, sed hoc judicate magis, ne offendiculum detis fratri.* (Ex. deci. Pontian. Ex decre. Anaclet. Rom. 14.)

IX.

Multo minus ferendi sunt, qui, ut auram E venentur popularem, in jurisdictiones episcopales ac ordines ecclesiasticorum pariter & civilium magistratuum invehentes, temere vociferantur ad populum: non intelligentes interdum neque de quibus loquuntur, neque de quibus affirmant. Quo nihil aliud efficiunt, quam ut plebem, alioqui satis in clerum irritatam, irritatiorem reddant, ac gliscenti seditionum igni oleum subministrent. Iurisdictiones ac magistratus esse oportet. Quod interdum personarum, non ordinis seu magistratus, vitio peccatur, alia providentia purgandum est, non cæco plebis judicio expendendum; fraterna correptione opus erat, non accusatione, aut laceratione ex suggestis. Et ut omnia non statim ad vivum usque repurgentur, quod fieri vix potest, non (1. Tim. Matth.)

summum templum, quæ in diebus maxime celebribus ac festis fiunt, procul dubio institutæ sunt causa conveniendi illuc ad missas episcopales, desiderioque recipiendi communionem vel benedictionem episcopalem. Iam cum isti conventus speciem quidem antiquitatis, & nihil præterea repræsentent, imo perniciosæ evagationis materiam, crapulæ occasionem diebus illis sacratissimis præstent, illas nobis eatenus abrogare visum est, ut collegia in civitate nostra Coloniensi, in quatuor illis summis anni festis, ac diebus celebribus sequentibus, quæque in suis ecclesiis divinum officium statis horis reverenter solenniterque concelebrent ac peragant: neque his diebus, nisi cum nos in summo templo nostro præsentes erimus, collegialiter accedant. Nam quantula sit devotio collegiorum quæ tum accedunt, quis Dei cultus ac veneratio, satis in aperto est. Tacemus, quod interim apud ipsas collegiatas ecclesias hisce diebus, maxime insignibus, solenne officium prætermittitur, aut si quod dicitur, verius præcipitatur ac truncatur, quam celebratur.

XXIX.

Reliquas autem processiones more antiquo observari volumus: jubemus tamen, ut clerus civitatis nostræ abusus qui hactenus irrepserunt, matura consultatione prævia, tollere pergat.

XXX.

Dum vigiliæ in anniversariis episcoporum in summo nostro templo, convenientibus illuc collegiis, persolvuntur: inconcinnus, atque adeo specie ipsa non satis pius ac devotus, cantus editur. Quare nobis visum est expedientius, ut collegia singula in suis templis vigilias hasce devote absolvant, dein ecclesiam nostram majorem ad sacrum tantum accedant illic tantisper facturi moram, donec id compleatur, singulis interim animum ad Deum ac pias precationes conversuris, quemadmodum superiori articulo diximus.

XXXI.

Antiquissimis canonibus, in plerisque etiam conciliis, sancitum est, ne laici secus altare inter clericos ministrent, neve ut sacrati ministri licentiam habeant ingrediendi in sacrarium, quod Græci diaconium appellant, neve vasa dominica contingant. Præterea, ne reliquiæ sanctorum & vestimenta ecclesiastica, quæ honesta esse decet, nisi tantum a sacratis ministris attrectentur: adeo ut ne sacratis quidem Deo feminis ac monachabus aut lectoribus, etiam sacra vasa vel sacratas pallas contingere, vel incensum circa altare præferre licuerit, verum id solis diaconis permissum sit, expressim autem laicis vetitum, ne pallas, ecclesiæ vela, ac altaris ornamenta abluant. Neque patres hic scripturis destituuntur. Iam vero eo ventum est, ut quatuor illi minores ordines, nempe ostiarii, exorcistæ, psalmistæ, ac lectores, non temere ab ecclesia instituti ac recepti, præter nomen nihil in ecclesia retinuerint, illorumque loco tenues aliquot homines laici, qui per ecclesiæ prælatos minoris compendii gratia subrogantur, illorum officiis sese ingerant, idque indecore: quippe nullo penitus clericali habitu amicti, inter quos sunt quos appellamus campanarios, quos ad minimum cereis accendendis, aliisque in choro ministrationibus intentos deceret superpelliceis indui. Ne interim prætereamus ablutionem pallarum vestimentorumque, altarium,

[margin: conc. ...gunt. de ...a & ho... ...cler. C. ...n liceat. conc. A... ...h. Ca. de ...23. dist.]

breviter, sacrorum custodiam talibus per custodes seu thesaurarios nostri temporis committi, quos hæc contingentes antiquitas nefarii criminis simul cum surrogantibus damnasset: quare cautius posthac agendum, ne ob talem præsumptionem dominus iratus, plagam populo, qua simul innocens cum nocente involvatur, immittat.

PARS QVARTA.

CAPITVLA.

I.

TITVLVS hic cum generalis sit, in plerosque alios scinditur. Primum enim videndum est, qui ad verbi ministerium & regimen ecclesiarum admittendi sint: deinde, de vita ac moribus eorum: post, de officio, quod in duobus potissimum situm est, disseminatione verbi, & administratione sacramentorum. Postremo, de ipsorum victu; de quibus speciatim dispiciemus. Ante omnia tamen lectorem admonitum esse volumus, hos esse locos, quos ecclesiarum jubar divus Paulus in epistolis ad Timotheum ac Titum accuratissime tractat. Nam huc illi potissimum spectant, ut sciant Timotheus ac Titus, quomodo oporteat eos in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei viventis, nisi quod articulus administrationis sacramentorum, & qui de victu est, alibi fusius explicatur. Porro cum hæ Paulinæ epistolæ mere aureæ sint, & nulli non parocho cognitu in primis necessariæ: idcirco ad verbum ediscendæ, memoriæ mandandæ, ac opere complendæ erunt. Ex quibus & aliis euangelicis apostolicisque scripturis ac patrum sanctionibus, nos quædam decerpemus, quo dilucidius fiat, in quibus hactenus magno cum reipublicæ detrimento peccatum, & quid de cetero parochis facto opus sit. 1. Tim. 3.

II.

Cum Christus Iesus pastor ille bonus, ac pastorum princeps, qui posuit animam suam pro ovibus suis, circuiret omnes civitates & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem, cum, inquam, is qui venit requirere & servare quod perierat, vidisset turbas, misertus est eis, quia erant vexati & jacentes sicut oves non habentes pastorem, dicebatque discipulis suis: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.* Ioan. 10. Matth. 9. Marc 6. Luc. 10.

III.

Num, quæso, putamus necdum tempestivum esse interpellare dominum messis, ut mittat operarios in messem, ac pastores, non quoslibet, sed secundum cor suum, nimirum ovibus misere dissipatis ac balantibus requirendis? Quis, nisi in media luce cæcus non præsentiscat nos in ea periculosissima tempora incidisse, in quibus prædictiones Christi, & apostolorum scripturæ, omnino atque omni ex parte complentur? Quis enim non videt venisse, irrepsisseque numerosa admodum caterva ad nos, falsos illos prophetas in vestimentis ovium, qui sint intrinsecus lupi rapaces, qui non introierint per ostium in ovile ovium, sed ascenderint aliunde fures ac latrones? Matth. 7. *Non enim venerunt, nisi ut furentur & mactent & perdant, quos videntes mercenarii, & qui non sunt pastores, venientes, fugiunt & dimittunt oves, & lupi rapiunt & dispergunt eas.* Fugit enim Ioan. 10.

ANNO CHRISTI 1536.

Ioan. ult. & opere teneamus, quod est, *Pasce agnos meos?* Id fecerimus, si gregem Christi post Christum unice diligamus, atque eumdem tam verbi doctrina, quam operis exemplo pascamus, divinorumque sacramentorum dispensationem tueamur defendamusque.

II.

Vbique ferme, cum de parochis sermo incidit, scriptura vitam doctrinæ copulat: nimirum quod qui vitam agit doctrinæ contrariam, plus exemplo destruat, quam ædificet verbo. Oportet enim & fieri sermonem, non tantum dici: alioqui competet in parochum, quod Seneca Platoni objectum fuisse refert: Aliter loqueris, aliter vivis; & quod Christus Pharisæis imputat: *Dicunt enim, & non faciunt: Alligant autem onera gravia & importabilia, & imponunt in humeros vestros, digito autem suo nolunt ea movere.* Apponatur ergo manus ori necesse est, ne sit vox quidem vox Iacob, manus autem manus Esau. Porro vox operum fortius sonat, quam verborum. Intuendus nobis pastorum princeps est, cujus tota vita sua doctrina est, qui cœpit primum facere, post docere. Siquidem potens opere & sermone, qui discipulos Ioannis, de adventu Messiæ rogantes, ad opera remisit, dicens: *Ite, dicite Ioanni quæ vidistis & audistis.* Qui denique non solum vocat oves suas nominatim, sed & vadit ante eas; Et cum tantum qui sic docuerit & fecerit, magnum in regno cælorum fore pollicetur.

Matth. 23. Genes. 27. 1. Petr. 2. Act. 1. Luc. 24. Matth. 11. Ioan. 10. Matth. 5.

III.

1. Tim. 2. Quare beatissimus Paulus ecclesiæ ministrum instituturus: *Exemplum*, inquit, *esto fidelium, in verbo, in conversatione, in caritate, in fide, in castitate.* Itidem ad Titum 2. *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate, verbum sanum, irreprehensibile, ut is qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis.* Sal enim terræ & lux mundi, prædicator euangelii dicitur, & lucerna super candelabrum posita, ut luceat omnibus qui in domo sunt, sic ut videant homines opera illius bona, & glorificent Patrem qui in cælis est. Quod si sal infatuatum fuerit, in quo salietur? ad nihilum enim valet ultra, nisi ut projiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Apostolus itaque hoc præceptum commendat Timotheo, ut militet bonam militiam, habens non tantum fidem, sed & bonam conscientiam: quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt: ex quibus tum erant Hymenæus & Alexander, quos tradidit satanæ, ut discant non blasphemare. Interea vero ex eodem numero omnes hæretici fuere.

Matth. 5. 1. Tim. 1.

IV.

Iam quæ clericis vitanda erunt, supra diximus. Ea ipsa potissimum Paulus quamlongissime a parochis esse vult, & quæ illis opposita sunt, in ipsis quammaxime elucere. Primum scilicet, ut abstineant ab omni avaritia. Hospitales enim erunt, non turpis lucri cupidi, non opes, sed animas venantes, non auri, sed hominum piscatores: alioqui ex pastoribus fient mercenarii, & vertentur in lupos, audientque dominum per Ezechielem exprobrantem: *Lac comedebatis, & lanis operiebamini: quod crassum erat, occidebatis, gregem autem meum non pascebatis: quod infirmum fuit, non consolidastis, & quod ægrotum erat, non sanastis; quod confractum est, non alligastis, & quod abjectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quæsivistis, sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia;* & cetera quæ sequuntur. *Qui enim volunt divites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix quippe omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu vero, o homo Dei, hæc fuge: sectare vero justitiam, pietatem, fidem, caritatem, patientiam, & mansuetudinem.*

1. Tim. 5. Tit. 1. Matt. 4. Ezech. 34. 1. Tim. 6.

V.

Interim erit domui suæ bene præpositus, ut non tantum ipse, sed & sua familia irreprehensibilem vitam agat. Qui enim domui suæ præesse nescit, quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Oportet autem illum & testimonium habere ab his qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. 1. Tim. 3.

VI.

Deinde procul absint parochi ab omni luxu. Sobrium enim vult parochum esse Paulus, nec multo vino deditum, ac vino potius ad necessitatem, quam ad voluptatem utentem, quemadmodum ipse Timotheo præcipit, ne aquam adhuc bibat, sed modico vino utatur, propter stomachum suum & frequentes suas infirmitates. Nesciat ergo parochi domus comessationes crapulosas, execretur compotationes illas ad æquales haustus obligatorias. Sit procul a symbolorum (ut vocant) dationibus. Turpissimum putet, nisi causa necessitatis, intrare tabernam, quasi domum non habeat ad edendum & bibendum. Breviter, vitet omnia quæ pastoralem auctoritatem aut dedecorant, aut imminuunt.

1. Tim. 5.

VII.

Detestetur quoque omnem libidinem. Nam oportet parochum esse pudicum; primæ Timothei 3 & se præbere exemplum in castitate; primæ Timothei 4. ne in eum vere dicatur: *Qui alium doces, teipsum non doces: Qui prædicas non furandum, furaris: Qui dicis non mœchandum, mœcharis: Qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras: per quod blasphematur nomen Dei inter Gentes.* Quo enim vultu fornicarios cælo excludet cum Paulo, qui huic volutabro cœni ipse immersus est? *An existimas* (inquit ipse Paulus) *o homo omnis qui judicas eos qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei? In quo enim judicas alterum, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ judicas. Scimus quippe, quia judicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt.*

Rom. 2. 1. Cor. 6. Ephes. 5. Galat. 5. Rom. 2.

VIII.

Denique Paulus ad Timotheum: *Iuvenilia*, inquit, *desideria fuge, sectare vero justitiam, fidem, spem, & caritatem, & pacem cum his qui invocant dominum de corde puro. Labora sicut bonus miles Christi. Nemo enim militans Deo, implicat se negotiis sæcularibus;* & quæ sequuntur. In summa, *solicite cura teipsum probabilem exhibere Deo, operarium inconfusibilem, recte tractantem verbum veritatis.* 2. Tim. 2.

2. Tim. 2.

PARS SEXTA.

CAPITVLA.

I.

Hoc ministerium sanctissimus apostolus ceteris omnibus præfert. Vnde & Corinthiis scribens, ait: *Non misit me Christus baptizare, sed*

1. Cor. 1.

ANNO CHRISTI 1536.

non gravabuntur isti oculati in se quoque descendere, ac suos erratus inspicere, quo tandem æquiores fiant, divinisque judiciis etiam quædam relinquant. Si enim omnia (ut scite Anacletus ait) in hoc sæculo vindicata essent, locum divina judicia non haberent. Sed de his satis.

: canon. Anacleti.

X.

Ex his quæ diximus, consequitur, eum morem, qui alicubi irrepit, penitus irrationabilem, ne dicamus execrabilem, abusum esse, quo legitimi ecclesiarum parochi adiguntur jurejurando affirmare, sese in suis ecclesiis fratres mendicantes ad verbi ministerium (etiam si ipsimet pro ratione suscepti ac concrediti muneris eo fungi velint) perpetuo admissuros. Quid enim hoc more aliud agitur, quam ut parocho officium, quo se Christo & ecclesiæ obstringit, adimatur, ac in alium relegetur? Id vitii, ut spes est, curabimus.

XI.

Æquum quoque censemus, ut qui ex fratribus huic muneri accingi velint, nostris vicariis in pontificalibus serio promittant, sese hisce synodalibus institutis omnino obtemperaturos, quo sermo Dei pure, sincere, ac sine offensione decurrat.

XII.

Qui ut ordinariæ nostræ potestati, quod ad ejuscemodi functionem attinet, subjiciantur, & catenus monasticæ professionis regulis, obligationibusque eximantur, non decens tantum, sed & justum putamus.

XIII.

Qui vero semel præsentati & admissi fuerint, ut certo loco hoc ministerio fungantur, non debebunt temere seu præter nostrum assensum a suscepto munere retrahi. Nam frequentem personarum mutationem, periculosam putamus: ut interim sileamus, sæpe minus idoneum in idonei locum subrogari.

XIV.

Ex conc. Antioch. cap. 5.

Extra ordinarios parochos, illorumque legitimos cooperarios, nemo deinceps neque suggestum occupet, neque conventicula vel in privatis domibus, vel vicis faciat, aut quovis tandem modo usurpet. Quod si quis secus agere præsumpserit, & inobediens perturbare ecclesiam Dei, quæ foris est, perseveraverit, hunc tamquam seditiosum corripi oportet.

XV.

Quamobrem prohibemus omnes apostatas, monachos ignotos, item istos ac peregrinos spermologos, quorum neque doctrina, neque vita ulli perspecta est; eritque proinde curæ civilibus magistratibus ac præsidibus, ut de his inquirant diligenter: & quos nos proscripsimus, eos illi cum receptatoribus ipsorum doli mali conscits, excedere provincia compellant: Nisi quid severius culpa horum prævaricatorum in ipsos statuere postulaverit. Iam ut inveniatur quispiam (quod absit) qui aliter quam legitime parochiam occupaverit, hunc abjici statim oportet, quantumvis plebs, quam corrupit, eum retinere contendat.

Ex conc. Sardic. 1. & c. Laod. 13.

XVI.

Ex Calch. concil.

Ex ordine mendicantium, qui opidatim soli commorantur, quos Terminarios appellamus, vitam interdum agere monachismo plurimum dissimilem cognovimus. Proindeque multis esse invisos: hos potius, cum officio prædicationis statis illis diebus perfuncti essent, eleemosynas-

A que collegissent, statim ad monasteria sua regredi, ibidemque quieti operam dare, atque observare jejunia & orationes juxta ordinis sui institutum malumus, quam vitam communem, ne dicamus licentiosam, inter civium turmas ducere. Vbi tamen monasteria ab opidis aut vicis tam longe dissita fuerint, ut unius diei itinere repeti non possint, nolumus Terminarios istos hac lege teneri, modo tamen viri graves & annosi, vitæ quoque ex omni parte integræ, ac sanæ doctrinæ comperti fuerint, ac id etiam visitatione potius quam constitutionibus cavebitur.

XVII.

B Nolumus autem per prædicta, privilegiis, ordinibus fratrum mendicantium rite & legitime concessis, præjudicare.

XVIII.

Eadem ratione decens est, ut monachi, qui parochiales ecclesias, cura animarum apud ipsum monasterium, non personam, relicta, incorporatas (ut vocant) monasteriis suis habent, non per religiosos, quos in monasteriis perpetuam vitam agere convenit, sed per vicarios presbyteros sæculares, modo haberi possint, ad eumdem modum quem supra diximus, examinandos, C admittendosque, gubernari procurent. Quibus etiam de ecclesiæ proventibus tantum assignare obligati erunt, unde & jura episcopalia persolvere, & congruam sustentationem habere possint: quod ut fiat, nobis curæ erit. Non tamen tam duri hic erimus, quo minus interdum viros monasticos, quos singulari vitæ exemplo & doctrinæ salutaris disseminatione insignes comperiemus, apud ecclesias parochiales relicturi & confirmaturi simus.

Cap. de monach. de presb. c. & de capell. mon.

PARS QVINTA.

CAPITVLA.

I.

D QVAMQVAM de vita ac moribus clericorum supra diximus, videtur tamen hic locus postulare, ut speciatim aliquid de conversatione ac moribus parochorum dicamus, quod horum vita & officium divo Paulo præcipue curæ fuerint, adeo ut his recte se habentibus, de reliquis non admodum magnam solicitudinem habuisse videatur. Nec immerito: res enim ipsa declarat, ac prisca sæcula meminerunt, quam tranquilla, quam florens, quam fructificans, quam denique felix ecclesia fuerit, dum talibus esset parochis insignis, qui euangelicis apostolicisque institutis, sanctorumque patrum regulis adducti, non tantum vocabulo, sed & facto præstabant quod dicebantur. Contra vero, in quanE tos æstus, tempestates, procellas, ac pericula, ob eosdem sensim in diversum mutatos ac varicantes, ecclesiæ navicula misere conjecta sit, nos sentimus. Ex quibus rursus emergere cum certo certius non possimus, nisi nos (quibus gregem suum Christus pascendum commisit) vias domini rectas, a quibus vaticando excidimus, inambulare pergamus: quid tandem aliud consilii capiendum nobis, quam ut singuli, quales esse debemus, tales & simus? atque hoc insigne Christi verbum, quod hinc discedens, Petroque oviculas suas committens, post tertiam demum dilectionis stipulationem, promissionemque, uti ultimum elogium, ac memoriale, fidelissime diligentissimeque inculcavit, & mente

ANNO CHRISTI 1536.

difficultatis, ut verbi prædicatorem undequaque absolutum, vix unum e millibus reperias. Non idem est ovium palatum, magna in pascendis varietas: quod unam oviculam nutrit, alteram mactat. Culpaverit aliquis avaros, prodigus hinc argumentum prodigalitatis suæ colliget. Culpaverit prodigos, avarus inde tenacitatis suæ excusationem arripiet. Ea est hominum malitia, ut nedum alia, sed & sanctissimum Dei verbum, pro suis quisque affectibus, ac ad sua desideria confovenda potius quam eradicanda, trahat. Videmus, proh dolor! quemadmodum hac tempestate plerique sacras literas in parabolam ac proverbium vertant, atque ad excusandas excusationes in peccatis, summa vi atque impudentia torqueant, adulterantes verbum Dei. Quare parochus cautissima solicitudine agere debet, per gladium Dei secantem a dextris & sinistris, ut medium iter pateat ad incedendum per viam regiam mandatorum Dei.

Psal. 140.

VIII.

At temperandus sermo, quoad ejus fieri potest, pro auditorum captu. Alii siquidem acri ingenio ac judicio sunt, alii hebetes animo, ac rudi Minerva præditi: quidam attenti, quidam vero desides: hi recte ac sincere instituti, illi seducti ac decepti. Discretione ergo maxima opus est. Breviter, nemo erit concionator absolutus, cui præter vitam exemplarem non adsint omnia quæ sequuntur, nempe cognitio scripturarum utriusque testamenti, ingenium velox, atque versatile, eloquentia vehemens, suadibilis & suavis: neque interim minus temperata, quam copiosa prudentia rerum ac personarum docendarum, experientia multiplex, immobilis constantia. Denique Spiritus, qui si deerit, reliquis donis parum profecerit. *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* Quomodo enim ad æternarum rerum desideria alios accendet, qui ipse totus languet ac friget, nondum Spiritu concepto, qui ex Deo est, quem & ipse Deus dat bonum petentibus se? En quam arduum est concionandi munus. Nec tamen propterea diffidentia (quæ plerumque multos avertit) deserendum. Ad euangelizandum missi sunt parochi; væ ergo illis, si non euangelizaverint. Si quis autem eorum sapientia indiget, scrutetur scripturas, & postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei.

Matth. 10.
1. *Cor.* 11.
Iac. 1.

IX.

Cavebit autem modis omnibus, ne lubricus in docendo sit, huc illucque effluens. Et in primis, ne vento doctrinarum ab ecclesia catholica non receptarum, veluti nubes sine aqua circumferatur, sed formam habebit sanorum verborum ab ecclesiæ (quæ columna veritatis est) instituto nihil discrepantium. *Tu* (inquit Paulus ad Titum) *loquere quæ decent sanam doctrinam, verbum sanum & irreprehensibile.*

Ex epist. Iudæ.
2. *Tim.* 1.
Tit. 2.

X.

Ineptas autem & aniles fabulas devitabit, qualia nuper erant, quæ ex nullis probatis auctoribus, sed potius suspectissimis obscurorum hominum commentis, afferebantur exempla: Olim vero genealogiæ interminatæ, quod ad pietatem illa nihil fecerint. Exercebit autem seipsum ad pietatem, quod corporalis exercitatio ad modicum utilis sit. Pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ.

1. *Tim.* 4.
2. *Tim.* 2.
Tit. 3.
1. *Tim.* 4.

XI.

Neque minus vitabit profana & vaniloquia, hoc est, futilem & inanem loquacitatem, qua nonnulli ratiocinationibus humanis falsam scientiæ opinionem sibi venantur. Sic enim suum compellat Timotheum Paulus: *O Timothee, depositum serva, devitans profanas vocum novitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.*

1. *Tim.*

XII.

Paratos nos esse vult apostolus Petrus ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea, quæ in nobis est, spe & fide, sed cum modestia & timore. Neque ergo doceat, neque intendat his parochus, quæ quæstiones magis præstant, quam ædificationem, quæ est ex caritate; prima Timothei 1. & iterum secunda Timothei 2. & 3. Paulus ait: *Stultas & sine disciplina quæstiones & pugnas legis respue, sciens quia generant lites. Servum autem domini non oportet litigare.* Proindeque ubi cum hæreticis res est, corripiet quidem eos cum modestia qui resistunt veritati, ne quando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem & resipiscant a diaboli laqueis, a quo tenentur captivi ad ipsius voluntatem. Quod si non profecerit, hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devitet, sciens quia subversus est qui ejuscemodi est, & delinquit, cum sit proprio judicio condemnatus. Nequaquam autem ad populum verbis contendat: ad nihil enim utile est, nisi ad subversionem audientium, memor apostolici sermonis, quo rejiciuntur omnes qui scissuram quærunt: *Si quis enim vult contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei.*

1. *Pet.* 3.
Tit. 3.
2. *Tim.* 2.
1. *Cor.* 11.

XIII.

Inter concionandum ergo a scommatis, maledictis, ac conviciis omnino abstinendum est. Prædicetur pure ac sincere Dei verbum, juxta ecclesiasticam traditionem, & patrum ab ecclesia catholica approbatorum interpretationem. Quæ vero in contentionem vel disceptationem revocari possunt, penitus sileantur, quemadmodum quoque pragmatica Augustensi sanctione cautum est.

XIV.

In controversis autem & contentiosis obscurisque dogmatibus, quæ sacris voluminibus vel universali ecclesiæ consensu expressim decisa non sunt, populus privatim (maxime cum exomologesi se purgat, modo gravatam conscientiam in hoc habeat) ita docendus est sapere, atque hac cautione profiteri de his se credere, sicut credit ecclesia. Hoc enim tutius, quam asseverare de quo dubites, aut quod non intelligas.

XV.

Erit quoque parochus in reprehendendis criminibus vehemens atque acer. Constitutus est enim, ut annuntiet populo scelera eorum, sic tamen ut in suggesto vitia tantum reprehendat, non personas nominatim perstringat. *Argue*, inquit Apostolus, *increpa, obsecra in omni patientia & doctrina.* Vbi persona arguenda, denuntiatione euangelica utendum: *Si peccaverit in te frater tuus*, inquit Christus, *vade & corripe eum inter te & ipsum solum. Quod si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Quod si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Quod si eos non audierit, dic ecclesiæ: Quod si ecclesiam*

2. *Tim.*
1. *Cor.*

ANNO CHRISTI 1536.

sed euangelizare: cui & ceteri apostoli adstipulantur, cum inquiunt: *Non est æquum nos relinquere verbum, & ministrare mensis.* Quinimo & Christus aliis anteponit: *Euntes*, inquiens, *in mundum universum, prædicate euangelium omni creaturæ, ac docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Quamobrem Paulus Timotheum suum excitans, ait: *Attende lectioni, attende exhortationi & doctrinæ, noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii. Hæc meditare, in his esto, ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrinæ, insta in illis, hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.* Et iterum: *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, prædica verbum, insta opportune, importune, ministerium tuum imple.*

[1.] Marc 16. Matth. ult.

[1.] Tim. 4.

Idem.

II.

Meditabitur parochus quid ipsi dominus per Ezechielem cap. 33. ac 34. præceperit, parabolaque speculatoris menti infigenda est: *Speculatorem*, inquit, *dedi te domui Israel. Quod si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.* Parochi siquidem sunt, quibus potissimum dictum est: *Fratres, si quis ex vobis erraverit a veritate, & converterit quis eum, scire debet quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus a morte.* Dura est nimis illa prophetæ lamentatio: *Parvuli petierunt panem, & nemo dabat eis. Pasce ergo fame morientem: si non paveris, occidisti.* At homo ex duabus partibus constat, ex carne, scilicet, & spiritu. Duplici ergo cibo opus est. Nam ut scriptura ait: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.* Cibus exterior carnem tantum mortalem reficit, & intrans per os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Panis autem spiritus, tam per verbum prædicationis, quam sacramentaliter in veritate corporis & sanguinis dominici, in viva fide comestus, vivificat, reficit, ac vegetat animam; qui non perit, sed permanet in vitam æternam: & hunc qui ederit, non morietur in æternum; id quod omnes pii sciunt ac sentiunt. *Vivus enim sermo Dei est, & efficax, & penetrantior quovis gladio ancipiti, ac pertingens usque ad divisionem animæ & spiritus, compagumque & medullarum.*

[Iac.] 5.

[Thr]en. 4.

[A]mbros.

[M]atth. 4.

[Io]an. 6.

[H]ebr. 5.

III.

Hic jam inter hujus cælestis panis dispensatores quæritur, ut fidelis quis inveniatur: *Fidelis*, inquam, *servus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis escam in tempore. Beatus ille servus, quem cum venerit dominus ejus, invenerit sic facientem. Sin secus, veniet dominus servi illius in die quo non sperat, & hora quam ignorat, & dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis, ubi erit fletus & stridor dentium.*

[1.] Cor. 4. [M]atth. 24.

IV.

Is autem fidelis est dispensator, attestante divinissimo Ioanne, cujus scopus unicus ille Christus est, & cujus spiritus confitetur Christum in carne venisse. id est, ut divus Paulus interpretatur: *Qui docet apparuisse gratiam Dei & salvatoris nostri omnibus hominibus ad erudiendum nos, ut abnegantes omnem impietatem & sæcularia desideria, sobrie, juste, & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei & salvatoris nostri Iesu Christi.* Qui, inquam, docet eumdem Christum Iesum dominum nostrũ hominem factum, ut daret semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum. Quibus verbis sanctus Paulus duas in Christo naturas, verbi scilicet & carnis, indissolubili vinculo cohærentes, & utriusque naturæ rationem complectitur; verbi, quatenus erudit nos, docens quæ sit voluntas Patris, quam facientibus denuntiat præmium, prævaricantibus vero pœnã æternã; carnis vero, quatenus datus & immolatus est pro nobis in ara crucis agnus immaculatus, & victima tollens peccata mundi, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus, & eadem cogitatione armemur: quia qui passus est in carne, desiit a peccatis, ut jam non desideriis hominum, sed voluntate Dei, quod reliquum est in carne temporis, vivamus. *Omnis autem spiritus qui solvit Iesum, ex Deo non est: & hic est antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & jam in mundo est.*

Ioan. 4 [T]it. 2.

A

B

Ioan. 1. 1. Pet. 2.

1. Pet. 4.

1. Ioan. 4.

V.

Is item fidus est minister verbi, qui omnem scripturam ad Christianam exigit caritatem. Caritas enim Christianismum consummat, quemadmodum apud divum Paulum legimus: *Finis præcepti est caritas de corde puro, conscientia bona, & fide non ficta.* Et est potissimum illud indicium, quo Christiani esse comprobamur. *In hoc* (ait Christus) *cognoscent omnes quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinvicem.* Vnde beatus Augustinus in libris de doctrina Christiana, brevissimã methodum ad pervestigandas, intelligendasque scripturas cõmonstrare volens: Quisquis, inquit, scripturas divinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita ut in illo intellectu non ædificet geminam caritatẽ Dei & proximi, is nondum intellexit, quod legis ac scripturarum summa, finis ac plenitudo, sit dilectio, quæ duobus mandatis cõprehenditur, nempe, *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex toto anima tua, ex tota mente tua, ex tota virtute tua, &, diliges proximũ tuum sicut teipsum; &, quemadmodum vultis ut faciant vobis homines, ita & vos facite illis. In his duobus mandatis universa lex pendet & prophetæ.* Quicumque ergo ad hanc amussim doctrinam suam attemperat, is nunquam potest perniciose errare.

C

1. Tim. 1.

Ioan. 13.

August. de doctrina Christ lib. 1. c. 36.

D

Rom. 13. Matth. 22.

Matth. 7.

VI.

Ezechiel vero propheta summam suæ prædicationis dominum enarrantem facit, hisce pene verbis: *Vivo ego, dicit dominus: Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur impius, & vivat. Iustitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit: & impietas impii non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua. Quare qui egerit pœnitentiam a peccato suo, feceritque judicium & justitiam, & in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum, vita vivet & non morietur*; Quod Christus brevius complexus: *Pœnitentiam*, inquit, *agite: appropinquavit enim regnum cœlorum.* Sed de his alias locupletius, suffecerit hic utcumque indicasse scopum.

E

Ezech. 18.

Matth. 4.

VII.

Quo autem solicitius parochus provinciam, cui admotus est, gubernare satagat, haud existimabit se alicui levi muneri, sed omnium gravissimo ac difficillimo præfectum; tantæ nimirum difficultatis,

ANNO CHRISTI 1536.

cionis renarret, utatur. Id enim ad captum ac fulciendam memoriam auditorum, plurimum fecerit.

XXVI.

Debet quoque, finita concione, decalogus ac symbolum fidei & succincte & exerte recitari. Illa quoque exomologesis ac publica peccatorum confessio, cum imploratione misericordiæ Dei, pure ac distincte pronuntiari, ac moneri populus, ut eisdem verbis sacerdotem pronuntiantem subsequatur: ac deinde recenseri consolatoria imprecatio remissionis peccatorum, ut populus dejecto, contrito, humiliato animo ac toto corde, cum presbytero accingatur ad mysterium redemptionis suæ (quod in altari tractatur) contemplandum, fructumque dominicæ passionis, quæ in altaris mysterio commemoratur repræsentaturque, participandum.

XXVII.

Cum multum plerumque temporis paruo cum fructu teratur in recensendis singulatim defunctorum nominibus, ubi viritim pro quolibet exigitur una oratio dominica, idque interdum non citra suspicionem vel quæstus vel ambitionis fiat: nobis potius videbitur, ut populus ad communem pro defunctis orationem pie ac devote dicendam accendatur, & hæ genealogiæ intermittantur. Super qua re tamen, quod ad morem civitatis nostræ Coloniensis attinet, & cum parochis, & cum senatu latius agere non omittemus.

PARS SEPTIMA.

CAPITVLA.

I.

ECCLESIÆ catholicæ usus septem mysteria (quæ sacramenta appellantur) observat, veluti septem quædam parata remedia, per quæ Deo visum est peccatis nostris mederi, ac nobis gratiæ suæ salutaris medicinam (diversa tamen ratione) infundere, quæ sunt, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema unctio, ordo, & matrimonium. Quæ cur a Christo & ecclesia instituta sint, & a veteribus sacramenta peculiariter appellata, deinde, quæ illorum sit per gratiam Dei efficacia & virtus, nunc non est dicendi locus. Tantum admonebimus in præsentia parochum, quæ illum circa dispensationem singulorum observare conveniat.

II.

Augnst. lib. de doctrina Christiana. Quia igitur in sacramentis aliud videtur, atque aliud agitur, instruendus est populus in cujuslibet exhibitione, quid in hujusmodi religioso arcano (id enim sacramentum sonat) agatur. Cum enim in sacramentis istis per signa quædam sensibilia infundatur insensibilis gratia congruens externis signis, excitanda est fidelium fides & devotio in Deum, ut credentes, ac divinum mysterium intelligentes, ad Dei ac salvatoris nostri Iesu Christi participandam gratiam accedant. Quod fiet, cum parochus sub administrationem cujuslibet sacramenti, sacra concione populum breviter admonuerit quid in ea re agatur.

III.

Et ut de sacro baptismo exordium capiamus, docendus est populus, quod illic aboleatur vetus homo, remisso omni peccato: atque novus exoriatur, ab omni labe purgatus per fidem in *Galat. 5.*

A Christum: quod illic qui baptizatur, lavetur lavacro regenerationis & renovationis Spiritus sancti in sanguine Christi pro nobis effuso: quod illic veterem Adam exuimus, consepulti cum illo *Tit. 3.* per baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & *Rom. 6.* nos in novitate vitæ ambulemus: quemadmodum hæc enchiridion latius edocebit.

IV.

Susceptores infantis (patrini qui dicuntur) *Can. Vos ante omnia. de consec. dist. 4.* merito admonentur, quod ipsi sint, qui ecclesiæ nomine, & in ecclesiæ fide Christo parvulos offerant per baptismum, ac se propemodum pro B parvulis fidejussores constituant, nomine parvuli respondentes: quem etiam postquam adoleverit, symbolum simul & orationem dominicam edocere, atque vitam Christo ac professione in baptismo facta dignam perpetuo agere, saltem ubi id necessitas poscere videbitur, cohortari non omittent, proindeque malumus illos deligi provectæ ætatis, quam impuberis, ne videatur infans infantem offerre, ac sponsorem se Deo pro alio constituere, qui quod promittit, non intelligat: ideoque multo minus, quod non intelligit, docere queat.

V.

Præterea docebunt populum quid sit, quod catechizetur baptizandus: quid reliqua solennia, C quæ ecclesia adhiberi voluit, signent. videlicet, Cur insuffletur in faciem baptizandi, cur signum crucis & in pectore & in fronte fiat, cur sal in os detur, cur aures & nares sputo attingantur, linianturque, cur inunctio in pectore & scapulis fiat, & cur post baptismi tinctionem in vertice. Denique, quid significet amictus albus, quo infans seu alius baptizatus superinduitur: quæ omnia sunt mysteriorum plena, quemadmodum enchiridion declarabit.

VI.

Cum beatissimus Apostolus in ecclesia omnia *1. Cor. 14.* honeste atque secundum ordinem fieri jubeat, debebit baptismus summa mentis in Deum, & D in sacratissima quæ aguntur mysteria, intentione & dari & accipi. Quare quidquid hinc susceptores seu alios adstantes avocat, procul tollendum est. Accedatur itaque deposito omni fastu, humili spiritu, ac recta in Deum fiducia, quemadmodum accesserunt qui Iesu parvulos obtulerunt, ut manus eis imponeret. *Matth. 18.* Nam hic renuntiatur satanę, & omnibus operibus atque omnibus pompis ejus. Conveniaturque ante inter patrinos de nomine infantis, ut potius in baptismo ipso cogitetur de lucranda anima Christo, quam de retinendo nomine.

VII.

Magna certe ratione ecclesiasticis patribus visum est, ut baptismus in conspectu ecclesiæ in loco sacro recipiatur, nisi tamen imminens necessi- E tas fieri aliud suaserit. Quamobrem displicet nobis quod quidam fastuosi templum domini despicientes, ambiunt magis suos infantes in domibus privatim baptizari. Quod deinceps, nisi necessitas idipsum exegerit, & causæ cognitio præcesserit, indulgere nolumus.

VIII.

Itidem dum sacramentum confirmationis confertur, docebunt vicarii nostri in pontificalibus, *Act. 8. 19 de consec. dist. 5. c. Novis.* quid agatur, nempe quod illic ambiatur gratia Spiritus sancti, qua confirmatur tiro adversus satanæ tentationes, roboraturque, ut quod corde credit ad justitiam, ore quoque palam *Rom. 10.* confiteatur

ANNO CHRISTI 1536.

clesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & publicanus. Sic Paulus Corinthium resipiscere nolentem excommunicavit. Et hic iterum Christi doctrina & exemplum sequendum, ut benevolentia severitatem vincat, ut paratus sit parochus dimittere peccanti non modo septies, sed & septuagies septies. Et cum Christo paratior sit ad absolvendum adulteram, ad frugem melioris vitæ revertentem, quam ad condemnandum, quemadmodum Paulus quoque in gratiam recepit Corinthium illum pœnitentem.

A

1. Cor. 5. Matth. 16. Joan. 8. 2. Cor. 2.

XVI.

Vitanda quoque manifesta reprehensio utriusque potestatis, tam ecclesiasticæ quam civilis; neque invehendum in ordinem aliquem, aut aliquod ab ecclesia receptum vivendi genus. *Omnis enim potestas a Deo est*, & propterea eatenus honoranda, non incessenda. Sequenda præcursoris dominici doctrina & exemplum, qui ne milites quidem a se repulit, aut ulla contumelia affecit, sed magis viam recte vivendi ostendit. Per ejuscemodi enim incautam reprehensionem plebs ad seditionem magis ac rebellionem incitatur. Hanc murmur, odium, impatientia, contumacia, protervia, & detractionis libido comitantur: quin potius docendus populus est obedire magistratibus, parere præpositis suis, etiam dyscolis: ac interim admonendus est, ut si sint magistratus interdum vitiosi, id evenire, quod dominus regnare facit malos & hypocritas propter peccata populi. Omnem animam potestatibus sublimioribus subditam esse, quodque omnis potestas a Deo sit; quod denique, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistat, nisi tamen potestas expressim præcipiat, quod est contra mandatum Dei; tum enim oportet plus obedire Deo, quam hominibus.

B

Rom. 13. Luc. 3. 1. Pet. 1. Job. 14. Prov. 28. Isa. 3. Rom. 13. Act. 5.

C

XVII.

In corripiendis vero magistratibus, correctioni quoque fraternæ locus est, quemadmodum Ioannes reprehendit Herodem. Sic enim legimus: *Dicebat enim Ioannes Herodi*, non populo: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Qua si nihil promoveas, postulanda & exspectanda provisio prælatorum, ac majorum magistratuum est: qui si dissimulent, etiam consultum magis ut ultro remittatur ad Deum, quam ut tantum scandalum inde deterius subsequatur.

Marc. 6.

D

XVIII.

Est autem populus frequenter in concionibus, post conciones vero semper diligentissime commonendus, ut Deum optimum maximum pro potestatibus deprecetur. *Volo* (inquit gentium magister Paulus) *ut fiant omnium primum obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonum est & acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.*

1. Tim. 2.

E

XIX.

Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

1. Tim 6.

XX.

Porro cum secundum euangelicam atque apostolicam doctrinam, quibus decreta patrum ac conciliorum, denique pragmatica sanctio Augustana merito accedunt, in ecclesia Dei sola canonica scriptura ac divina eloquia, secundum ecclesiasticam interpretationem sanctorum patrum ac doctorum, & recitari & prædicari debeant: non abs re videbitur, parochis summam bibliorum paucissimis præscribere, ne alicubi, dum scripturæ metas nesciunt, impingant.

ANNO CHRISTI 1536. Ex conc. Afric.

XXI.

Et cum præcipue ipsis incumbat, ut plebem erudiant in præceptis decalogi, articulis fidei, qui symbolo apostolico recensentur, ac ecclesiæ sacramentis simul cum explicatione orationis dominicæ: (Hic est enim inchoationis Christi sermo, quo jacitur fundamentum ab operibus mortuis & fidei in Deum) idcirco ut imperitioribus consulatur, quoddam enchiridion dabimus, in quo brevissime hæc omnia secundum sanam & ecclesiasticam doctrinam exponentur: simul & loci quidam communes, ad omnes omnium hominum ætates ac ordines, commonitorii inserentur. Veneratio quoque sanctorum ac reliquiarum. Denique quatenus imaginibus ac picturis utendum, docebitur. Nec interim quid sibi ecclesiasticæ ceremoniæ, præsertim illæ piæ ac antiquissimæ velint, & quo conducant, in eodem libello declarare omittemus, idque succinctissime.

XXII.

Simpliciores ac minus eruditi concionatores, festis quibusque diebus concione in nomine sanctissimæ Trinitatis cum imprecatione gratiæ Dei (nempe ut dominus suum Spiritum verbo addere dignetur) cœpta, initio ambas lectiones, quæ epistola ac euangelium missæ ejus diei appellantur, ad verbum enarrabunt. Deinde post imploratam divini numinis clementiam, regrediantur ad utriusque lectionis brevem dilucidationem, locos aliquot communes ex utraque deligentes, quibus populus ad vitæ pietatem, caritatemque Dei ac proximi inflammetur. Denuntiabunt quoque, quid ecclesia Dei eo die potissimum Deum oret ac precetur, quod in precationibus seu collectis, quæ post canticum Kyrie eleison, aut Gloria in excelsis, dicuntur, continetur: ac hortabuntur populum, ut idem pariter interea dum sacra aguntur, Deum oret, si non verbotenus, mente tamen.

Aug lib. de doctrina Christ. lib. 4. c. 30.

XXIII.

Sanctorum historiis ne nimis diu immorentur: quin potior pars (uti jam diximus) euangelio detur & epistolæ explicandis. Quod si fabulosa videbitur historia, ne attingat quidem: si verisimilis, leviter, eaque decerpat, quæ imitanda videantur. Miracula quoque ne impudentius jactentur, nisi quæ scripturis prodita, aut a non levibus scriptoribus summa cum historiæ fide tradita fuerint.

XXIV.

Si quas allegorias, aut sensus scripturæ reconditiores, spiritualia spiritualibus conferentes, adferre velint; has ex receptis ecclesiæ doctoribus, veluti Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Chrysostomo, ac similibus comprobatis auctoribus desument.

XXV.

Vbi ad calcem concionis deventum erit, brevi epilogo, quo argumentum ac capita totius concionis

ANNO CHRISTI 1536.

XVI.

Honor. III. Can Sane. de celebr. missarum. Ex conc. Mogunt. c. Presb. de consf. dist. 2. 1. C. Sane.

Et quoniam in hoc sacramento Christus continetur, cohortandus est populus, ut ad hæc mysteria contremiscens, cum in celebratione missarum elevatur hostia salutaris, se reverenter inclinet, corporeque humi fuso, mente adoret crucifixum, facturus idem, cum presbyter defert ad infirmum eucharistiam, quam ob id paratam semper habere debet, ut quando quis infirmatus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione decedat. Quod faciens decenti habitu indutus, hanc salutarem hostiam palam ac honorifice ante pectus cum omni reverentia & timore ferat & referat lumine semper præcedente, ut signo populus intelligat, illic eum esse præsentem, qui est candor lucis æternæ. Hæc denique sacrosancta hostia reponatur semper in loco singulari, mundo & signato, honorificeque collocata, devote ac fideliter conservetur.

XVII.

Docendus item est populus, quod tantum miraculum in hoc sacramento virtute Christi fiat, non ex merito sacerdotis, quod & in ceteris sacramentis obtinet. Nam intra sanctam ecclesiam catholicam in mysterio corporis Christi, nihil a bono majus, nihil a malo minus, perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per Spiritum sanctum hanc suam efficit carnem, & transit vinum in sanguinem. Sed hoc tantum interest, quod malus sacerdos sibi tantum nocet, indigne tanta mysteria tractans. Nam quod ad veritatem corporis dominici attinet, ita percipit hic, cui dicit apostolus: *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat*, sicut is, cui dicitur: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.*

1. Cor. 11. Ioan. 6.

XVIII.

Præterea instituenda plebs est, quomodo eucharistia sumenda sit. Et in primis admonenda, quam grave crimen sit, ad tanti sacramenti participationem indigne accedere. Nam apostolus ait: *Quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini.* Et iterum hanc horrendam sententiam congeminans: *Qui*, inquit, *manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini. Ideoque*, uti subjicit, *multi inter vos infirmi & imbecilles sunt, & dormiunt multi. Quod si nosipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.*

1. Cor. 11.

XIX.

Proinde nemo admittendus est, nisi ejus conscientia parocho sit, aut cui potestas super hac re legitime facta est, per exomologesin explorata, & qui pœnitenti ac contrito corde corpus domini dijudicans accesserit, quod jubet apostolus, cum ait: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat:* ne cum Iuda, qui cœnæ dominicæ ad judicium interfuit, locum diabolo præbeat. Mens ergo ab omni affectu peccandi longe absit. Nam si adhuc habet voluntatem peccandi, gravatur magis eucharistiæ perceptione, quam purificatur. At contra, quamvis quis peccato mordeatur, si tamen pœniteat, & de cetero peccandi voluntatem nullam habeat, confidens de domini miseratione, accedat ad eucharistiam intrepidus & securus.

Ibidem. Ioan. 13. Auguft. c. quotid. de consecr. dist. 2.

XX.

Qui alteri quam suo parocho confessus est, is si non factæ confessionis suspectus habeatur, testimonium afferet se confessum esse, cujus etiam conscientiam verus ipse parochus in principalibus Christianismi articulis excutere non omittet. Ac generatim singuli parochiani rudiores, anno saltem semel, cum adibunt mensam dominicam, examinandi prius in præceptis domini, articulis fidei, oratione dominica, ac ecclesiæ sacramentis, maxime baptismi & eucharistiæ.

XXI.

Ex conc. general. Omnes. pœnit. & rem. ss.

Et ut cohortandus est populus, quo sæpenumero communicet, quemadmodum olim singulis diebus dominicis fieri consuevit: (quod quidem nunc quo minus fiat, per laicos stat, quibus non debet cælestis ille cibus invitis aut nauseantibus obtrudi) ita ad minimum populus ipse in disciplina ecclesiastica retinendus est, ut saltem toto anno semel ab omnibus, qui ad discretionis annos pervenissent, confessis & contritis, eucharistia summa cum reverentia suscipiatur. Olim qui non communicassent in anno saltem ter, in pascha videlicet, pentecoste, & natali domini, inter fideles catholicos non connumerabantur; sed cum sensim omnis pene refrixerit caritas, in hoc quoque ecclesiastica disciplina cœpit esse remissior.

Ex Conc. Tolet. & lib. de c. dist. 2. Omnis hom.

XXII.

Omnium autem maxime instruendus est populus, ut recta fide accedat, sermoni domini firmiter credens, quo nos edocet Christus, dicens: *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Hoc facite in meam commemorationem.* Quibus verbis & veritatem sui corporis adstruit, & credentibus, digneque suscipientibus, remissionem peccatorum promittit, jubens ut hoc faciamus in suam commemorationem. Porro anima quæ fidem habet, & ejusmodi Christi verbis credit, in memoriam Christi sacramentum edit, cum secum recogitat, quemadmodum unigenitus Filius Dei, ob perditum hominem Deo Patri reconciliandum, & delendum quod contra nos scriptum erat chirographum, de cælo descenderit, semetipsum exinaniverit ac humiliaverit, factus obediens Patri usque ad mortem, mortem autem crucis. In quo maxima erga nos Dei caritas commendatur, qui unico Filio suo non pepercit, sed pro omnibus nobis a peccati & satanæ vinculis redimendis tradidit illum. Talem ego fidem & affectum, Deo suggerente, præparare debet in animo suo is qui eucharistiam percipit.

August. Timore de consf. dist. 2. Matth. Coloss. 2. Philip. 2. Ephes. 2. Ioan. 3.

XXIII.

Neque interim negligendum, sed perpetuo inculcandum erit, hoc sacramentum corporis & sanguinis dominici sub specie panis & vini institutum esse, ut præter veritatem corporis & sanguinis, quæ in eo continetur & recipitur, quoddam etiam eximium signum mutuæ dilectionis & caritatis excitandæ in nobis foret, quemadmodū divus Paulus inquit: *Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus, qui de uno pane & de uno calice participamus.* Quamobrem ab hujus convivii spirituali participatione longe absunt, qui invidiæ vel odii veneno infecti, aut iracundiæ furore repleti fuerint. Monendi itaque sunt qui communicare desiderant, ut deposita omni simultate, diligant alterutrum uti unius corporis membra, ut non sit schisma in corpore, sed in idipsum pro invicem solicita sint membra.

August. serm. de dedic. 1. Cor.

XXIV.

ANNO CHRISTI 1536.

confiteatur ad salutem. Quamobrem eo communiri solet ætas tenera, quæ ad nequitiam proclivior est, quam ad pietatem, ut ea proclivitas minuatur, docilitasque ad pietatem augeatur. Omnes fideles (inquit Vrbanus pontifex Romanus) per manus impositionem episcoporum, Spiritum sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni Christiani inveniantur: quia cum Spiritus sanctus infunditur, cor fideli ad prudentiam & constantiam roboratur. De Spiritu sancto accepimus, ut efficiamur spirituales, quia animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei. De Spiritu sancto accepimus, ut sapiamus inter bonum malumque discernere, justa diligere, injusta respuere, ut malitiæ ac superbiæ repugnemus, ut luxuriæ & diversis illecebris ac fœdis indignisque cupiditatibus resistamus. De Spiritu sancto accepimus, ut amore vitæ & gloriæ ardore succensi, erigere a terrenis mentem ad superna & divina valeamus. Sed de hoc alibi latius.

IX.

An expediat imitari consuetudinem, qua observatur, ut nedum adultis, sed & infantibus detur confirmatio, idque pransis, hic non definimus: quamquam quod Aurelianensi concilio sancitum est, nobis magis placuerit, videlicet ut jejuni ad confirmationem veniant, perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem sacramentalem facere priusquam accesserint, quo mundi donum Spiritus sancti mereantur accipere. Cum enim hoc sacramentum non sit necessitatis absolutæ, convenientius & utilius dabitur, si addatur admonitiuncula. At antequam infans supra septimum ætatis annum progressus fuerit, parum aut nihil horum quæ aguntur intelliget, ne dicamus, meminerit.

X.

Quemadmodum in baptismo susceptores sunt, ita hic qui confirmandum præsentant, ac coram episcopo sistunt: idque non admodum diversa ratione, nisi quod quidam etiam dicunt, decens esse, ut qui nondum adversus carnis, mundi, ac satanæ tentationes roborati sunt, per confirmatos jamdudum atque exercitatos sensus habentes, quibus fides confirmandi cognita atque explorata sit, episcopo præsententur. Quamobrem quoque admonendi sunt isti officii sui, curandumque, ut tanti sacramenti perceptio digne ac reverenter peragatur, quemadmodum in primitiva ecclesia observatum legimus.

XI.

Quibusdam in locis, ambitionis magis quam pietatis causa, dum utrumque tam baptismi quam confirmationis sacramentum peragitur, hi qui patrini dicuntur, certant, ut alter alterum donariorum precio (quo suscepti ac præsentati pueri donantur) vincant. Præterea itur statim, maxime post baptismum, ad comessationes, cum tum maxime comessationibus esset abstinendum. Qua de re monendus est populus, ut quæ digna sunt his sacramentis, tantum curent; cetera aut moderentur, aut penitus tollant. Nam non offenderimus Deum gravius, quam cum illius sanctissima mysteria indigne tractamus.

XII.

Docebit præterea parochus populum, quid signet chrisma, & cur ex oleo olivæ ac balsamo conficiatur, quemadmodum docebit enchiridion.

Margin notes (left): [ca]non. [Ur]bani. — [1.] Cor. 2. — [Ex] conc. [Au]rel. Ca. [u]t jejun. [ad] confec. [...]st. 5. — [Pe]rson.

A B C D E

XIII.

Eucharistia, unicum illud piarum mentium solatium ac delicium, hac deploratissima tempestate, execranda insania ac abominabili profanatione hæreticorum, de re tanta quodlibet comminiscentium, plerisque quodam modo in nauseam vertitur: adeo ut (quod dolentes referimus) multi nunc sint, qui non tantum hunc panem vitæ, qui de cælo descendit, accipere non desiderent, sed & aversentur, homines solo nomine Christiani, re ipsa vero Capernaitis ipsis deteriores, etiam quos post acceptam notitiam veritatis, voluntarie in Filium Dei peccantes, ac corpori dominico & sanguini contumeliam inferentes, terribilis quædam expectatio judicii, & ignis æmulatio (quæ consumptura est adversarios) manet. Ioan. 6. Hebr. 10.

XIV.

Docendus est itaque populus Christianus certissima fide credere, quod in hoc sacramento sit verum corpus & verus sanguis Christi Iesu. Neque enim Veritas mentitur, quæ apud Matthæum, Marcum & Lucam, hoc sacramentum instituens ac porrigens, simplicissime dixit: *Accipite & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remißionem peccatorum. Hoc facite in meam commemorationem.* Sic docet Paulus apostolus: *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Et; *Panis quem frangimus, nonne participatio corporis domini est?* Vnde consequitur, in eucharistia totum esse Christum, quamquam ibi sit sub ratione cibi & potus. Qui enim tradidit verum corpus & sanguinem, haud dubie tradidit vivum. Quare si credimus in sepulcro divinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore, quanto magis credemus eam a vivo corpore non esse separatam in sacramento? Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 10.

XV.

Vbi sunt, quibus contra ecclesiæ consuetudinem persuasum est, oportere laicos participare corpus & sanguinem domini sub utraque specie: ibi docebit parochus hos, qui gravatam habent conscientiam, corpus & sanguinem domini in altera tantum specie perfecte consistere, adeo ut laicus, qui sub specie panis communicat, non tantum corpus, sed & sanguinem domini non minus recipiat, quam qui capit sub utraque specie & panis & vini. Ecclesiam quoque laicis unam tantum speciem dare, quod pro reverentia ipsius sacramenti & salute fidelium, ecclesia (cui dispensatio sacramentorum Dei commissa est) sic viderit expedire. Nam cum nullatenus ambigendum sit, sub specie panis non tantum carnem, nec sub specie vini sanguinem tantum, sed sub qualibet specie totum Christum contineri: cur se laicus judicio ecclesiæ, quam dominus audiri voluit, non submittet? quæ non temere, sed multis rationibus permota, decrevit salubrius esse, ut non tantum populus, sed & sacerdotes non sacrificantes, Christum sub una tantum specie, quam sub duabus perciperent. Quid enim panis vinique species aliud sunt post consecrationem, quam species sacramentales, & accidentia sine subjecto? ut non habeat laicus cur queratur sibi alteram subtrahi speciem, ubi totum quod sub utraque specie continetur, integre accipiat. De qua re alibi latius dicetur. Ex conc. Constant. Matth. 18. Ambros de sacram. ca. Rever. de consecrat. dist. 2.

ANNO CHRISTI 1536.

prædicationis exordium sit, nunquam non est in suggesto pertractanda. Hac enim confugitur ab ira Dei ad misericordiam, hac convertimur ab operibus mortuis ad Deum viventem, hac subducimur a peccati ac diaboli laqueis, ac concorporamur Christo. Vnde a pœnitentia præcursor Ioannes, deinde Christus ipse, ac princeps apostolus Petrus, prædicationis euangelicæ doctrinam sunt exorsi. Pœnitentia autem tum recte prædicatur, cum arguuntur scelera ac flagitia per verbum Dei, & incutitur populo timor iræ, indignationisque ac justi judicii Dei, certo certius manentis eos, qui male agunt, ac male agendo perseverant. Subinde vero vino oleum miscendum est, ut ex animo vereque territis ac conversis promittatur gratia ac misericordia. Ad eum modum Paulus ad Ephesios scribens: *Hoc*, inquit, *scitote, quod omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod est idolorum servitus, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum.* Et iterum ad Galatas: *Manifesta autem sunt opera carnis, quæ sunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum servitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, rixæ, iræ, dissensiones, sectæ, invidiæ, homicidia, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

Hebr. 6. Matth. 3. Act. 2. Rom. 2. Ephes. 5. Galat. 5.

XXXII.

Iam quamquam nemo convertatur ad dominum, nisi tractus per Patrem, attamen nemo hic excusationem prætexat, quod non trahatur: quod ille semper stet ante ostium pulsans, nimirum per internum & externum verbum commonens, ut convertamur a via nostra pessima, & inclamans quoniam *ira, indignatio, tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum.* Hic concussis conscientiis commonstrandus est Samaritanus ille, qui infundit vinum & oleum, qui sanat omnes contritos, & alligat omnes contritiones eorum. *Filioli mei*, inquit diviniss imus Ioannes, *hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Iesum Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed & pro totius mundi. Hæc est doctrina, quæ docet mori mundo, & vivere Christo.*

Ioan. 6. Rom. 2. Luc. 10. Psalm. 146. 1. Ioan. 2.

XXXIII.

De confessione, & quotuplex sit, alibi dicemus. Tantum, quod ad eam, quæ sacerdoti privatim fit, attinet, paucis admonebimus. Primum magnopere necessarium judicamus, ut sacerdos, qui a confessionibus est, sit integer, eruditus, ac silentii tenax: alioqui si ad quæstum intentus sit, si ad malum solicitet, si curiosior explorator sit, si pertinacibus blandiatur, si intricatam conscientiam extricare nesciat, si denique vel ebriosus, vel iracundus, vel levis, vel secreti minime tenax, dissipandis magis quam pascendis ovibus videbitur idoneus.

XXXIV.

In primis autem qui huic muneri intentus est, docebit confitentem, ne ambiguis ac perplexis sermonibus se remoretur, & percontando cogatur velut expiscari crimina. (quod sæpenumero periculosum est) sed simpliciter, tamquam coram Deo aperiat lethalia crimina, & quæ conscientiam onerant ac lædunt, quod ea quæ contra conscientiam aguntur, ædificent ad gehennam. Atque ibi maxime opus est sacerdote judice, discernente inter lepram & non lepram.

XXXV.

Quod omnibus Christianis præcepit Paulus, dicens: *Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes:* Hoc eum qui a confessionibus est, maxime convenit observare, nimirum, ut consolando erigat pusillanimes per immensam Dei misericordiam: præfractos autem objurget, tremendumque Dei judicium ante oculos ponat. Denique uti prudentissimus medicus, pro morbi qualitate temperabit medicinam, obfuturus magis quam profuturus, si putaverit uno collyrio omnium mederi morbis. Monendi ergo qui confitentur, singuli secundum ordinem, statum, ac ætatem, atque id per locos quosdam communes ex scriptura depromptos, quos in numerato habere debet parochus.

Rom. 1. Thess.

XXXVI.

Qui nimis anxii sunt in repetenda confessione vel iteranda apud alium sacerdotem, vel etiam in enumerandis circumstantiis, quales sunt quidam, qui quantumvis confitendo, conscientiam tamen vix tranquillare possunt, docendi erunt, Deum, (cui omnia patent) sinceritatem tantum cordis a nobis requirere, nec tam severum esse exactorem, qui conscientiam ob unam vel ob aliam delicti circumstantiam, inter confitendum non dedita opera neglectam, perpetuo turbatam esse velit. Nam quis omnes erratus suos enumeraverit? quemadmodum David ait: *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me domine.* Psalm.

XXXVII.

In occultis delictis ex reservatione casuum compertum habemus, nonnihil mali interdum accidere: vel quod peccator non habens in promptu sacerdotem, qui illum absolvat, confiteri vel differt vel contemnit, vel quod qui minores ætate sunt vel mulieres, difficile adducantur, ut ex suis parochiis non sine levi suspicione ad nos seu commissarios nostros proficiscantur. Quare, ut consulamus & verecundiæ & famæ, visum nobis est, hanc potestatem nostram absolvendi a peccatis & casibus nostræ absolutioni reservatis, (occultis tamen) omnibus parochis per diœcesim nostram constitutis, rite vocatis delegare, modo tamen vicariorum nostrorum in pontificalibus consilium requirant ac adhibeant: nostris tamen suffraganeis potestatem facientes, aliter in diœcesibus suis, uti consultius videbitur, super hac re ordinandi.

XXXVIII.

In publicis vero criminibus, quemadmodum necesse est, ita jubemus ad canones antiquos publicæ pœnitentiæ regredi, atque adeo ad Christi & sui discipuli Pauli institutum reverti, qui ad Corinthios exemplo ostendit, quomodo oporteat ecclesiam, in publice peccantem animadvertere, donec ipsi publice peracta pœnitentia satisfecerit, de quo fusius dicemus sub titulo de jurisdictione ecclesiastica contentiosa. 1. Cor.

XXXIX.

Peracta confessione, sub absolutionem sacerdos monebit confitentem, ut quod admissum est, detestetur, ut sic deinceps vitam instituat, ne in ullum lethale crimen posthac incidat, quemadmodum Christus ad mulierem dixit: *Vade, & noli amplius peccare.* Vtque eum affectum habens, Ioan. 8.

ANNO CHRISTI 1536.

XXIV.

Docendus quoque populus, ut qui juxta antiquum ecclesiæ ritum, singulis dominicis diebus ad communicandum corpori & sanguini dominico non se præparat, missæ saltem parochiali hisce, aliisque festis diebus intersit, ut tametsi inter sacrificantem & assistentes non sit, more illo antiquo, tam frequens sacramentalis communio, sit saltem sacræ doctrinæ, piæ exhortationis, laudis & gratiarum actionis communio, ut sic quodam modo omnes spiritualiter communicent, cum desiderio etiam sacramentaliter communicandi. Ne vero populus ab hac missa parochiali & ab auditione verbi Dei distrahatur, placuerit nobis, ut si quæ sint aliæ missæ legendæ die dominico, hæ inchoentur primum post verbi prædicationem finitam, quemadmodum latius in visitatione secundum diversorum locorum mores ordinare studebimus.

XXV.

Docendus populus generatim, quid agatur in missa, & quibus partibus constet. Constat siquidem psalmodia, quem vocamus introitum, invocatione & gloriosa celebratione sanctissimæ Trinitatis, quæ in canticis Kyrie eleison, &, Gloria in excelsis Deo, peraguntur: precatione seu collecta, recitatione verborum propheticorum aut apostolicorum, quam vocamus epistolam: sacris canticis, quæ vocamus gradualia, & alleluia, & quæ sequuntur: lectione euangelica, symboli recitatione, seu professione fidei catholicæ: cantico, quod non sine mysterio offertorium appellatum est, gratiarum actione, quæ dicta est præfatio: religiosa commemoratione mortis, consecratione corporis & sanguinis dominici, quæ fit in canone. Rursus, precationibus, inter quas est precatio dominica: sequitur osculum pacis symbolum Christianæ caritatis, mox communio. Rursus sacrum canticum, quod commune appellatur, & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum velut in suam tutelam receptum, Deo benedictione tradit atque commendat, ut perseveret in affectu pietatis, mutuaque caritate: quorum cum admonebitur populus, incipiet nedum credere, sed & sentire, quod in missa nihil non sit pium ac venerandum.

XXVI.

Corripiendus vero abusus est, quod quidam post aspersam aquam, & ante missæ introitum, exitum faciunt: quidam, post auditum & non intellectum euangelium, abeunt: aliique, posteaquam sacerdos dixit, Sursum corda, &, Gratias agamus. Atqui tunc præcipuæ populi partes erant, quando submissius legente aut tacente sacerdote, quisque cum Deo loquitur. Denique alii statim post elevationem corporis & sanguinis dominici, non expectantes præcipuam missæ partem, quæ est communio. Antiquissimus ergo canon populo rememorandus est, qui sic habet: Omnes fideles qui in solennitatibus sacris ad ecclesiam conveniunt, & scripturas apostolorum & euangelium audiant. Qui autem non perseverant in oratione usque dum missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, (quam nos, ut non exigimus quotidie sacramentalem, saltem spiritualem a populo requirimus) velut inquietudines ecclesiæ commoventes convenit communione privari.

XXVII.

Docendus item est populus, quale sit missæ sacrificium, nempe repræsentativum. Semel quidem Christus mortuus est, justus pro injustis: semel in manifestatione sui corporis, in distensione suorum membrorum omnium. Verus Deus & verus homo semel tantum in cruce pependit, offerens Patri semetipsum hostiam vivam & passibilem, immortalem, vivorum & mortuorum redemptionis efficacem. *Et scimus quia Christus resurgens a mortuis jam non moritur: mors illi ultra non dominabitur*; & tamen quotidie immolatur in sacramento: non quod toties Christus occidatur, sed quod illud unicum sacrificium mysticis ritibus quotidie renovetur, quotidianaque recordatione mortis domini, qua liberati sumus, in edendo & potando carnem & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, hoc ipsum repræsentetur, quod olim factum est; facitque oblatio ista sacramentalis moneri nos, tamquam videamus præsentem dominum in cruce; elicientes subinde nobis ex illo fonte inexhausto gratiam salutarem, immolamusque hostiam pro vivis & defunctis, dum pro illis Patrem per Filii mortem deprecamur.

XXVIII.

Exequias ac missas, quæ pro defunctis peculiariter dicuntur, malumus in alium diem transferri, quam die dominico celebrari, nisi tamen plebs diei translatione gravaretur. In quibus etiam ad populum fiat admonitio, declareturque quibus potissimum modis Dei misericordia pro animabus ambienda sit: sic, ut interim admoneantur hi, qui funebres pompas ac missas gloriæ tantum aucupandæ causa instituunt, perdere mercedem suam. Debet quoque plebs doceri, pium esse, quemadmodum ab apostolorum temporibus ecclesia (quæ columna & firmamentum veritatis est) & docuit & observavit, pro defunctis dominum exorare, & eleemosynas in sinus pauperum elargiri, atque hæc eis prodesse, qui in communione ecclesiæ & signo pacis decesserunt, & qui cum viverent, hæc sibi ut postea possent prodesse, cooperando meruerunt.

XXIX.

Ad exequias, quæ extra civitatem nostram Coloniam celebrantur, non evocandi monachi, nec ista cohors levium ac indignorum sacerdotum. Aut si evocentur, videndum ipsis ne lasciviant. Quamquam nobis magis probetur, ut qui volet, pietate ductus, multiplicari pro defuncto preces, is monachos in suis monasteriis, ac clericos singulos in suis templis permanere sinat, ibidemque preces ac missas peragere. Quonam enim spectat concursus iste, interdum quam par est immodestior, quam ad captandam auram popularem? Cavenda vero summopere post exequias delicata convivia, crapulæ ac comessationes, ne Deus placandus, magis irritetur.

XXX.

In sacramento pœnitentiæ explicando, ac recte ministrando, maturitate multa ac diligentia opus est. Veteres orthodoxi pœnitentiæ partes tres nobis tradiderunt, contritionem, confessionem, ac satisfactionem, seu fructum pœnitentia dignum. Quamquam pœnitentia, quatenus sacramentum dicitur, potissimum in absolutione presbyteri consistat, qua ille ex virtute verbi & clavium sibi a Christo traditarum, peccatorem pœnitentem, & in misericordia Dei sperantem, a peccatis suis absolvit, de quibus paulo latius in enchiridio dicemus.

XXXI.

Prima pœnitentiæ pars, cum omnis euangelicæ prædicationis

Margin notes (left): Et hoc videndum ... de consecr. dist. 5. conc. ... c. ... de consecr. dist. 1. | ... conc. ... c. ... de consecr. dist. 1. & c. | ... Omnes fideles. de consecr. | ... dist. ... & in
Margin notes (right): Psalm. 20. C. Semel de consecr. dist. 2 & duabus seqq. 1. Petr 3. Rom. 6. | C. Non æstima. C. Tempus. 23. quæst. 2. Ex Prax. Aug. 1. Tim. 3. | Ioan. 20.

ANNO CHRISTI 1536.

XLVIII.

De sacro ordine, & quæ salutaris gratia hoc sacramento conferatur, quæ denique in eodem sacramento conferendo observari oporteat; titulo primo, qui de munere episcopali est, abunde diximus.

XLIX.

Restat extrema unctio, quæ (quoniam in morte extrema ducta est) adhibetur, ut vel convalescat ægrotus, si Deo ita visum, vel fide bonaque spe obdormiat in domino.

L.

Est autem unctio impendenda cum expositione unctionis & mandati apostolici, quod sic habet: *Infirmatur aliquis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.* Postremo loco adhibebit parochus admonitionem præparationis ad mortem, quemadmodum enchiridion docebit. *Iac. ult.*

LI.

Quod ad sepulturam attinet, quis poterit negare rem longe piissimam esse, & in veteri & in nova lege accurate observatam, ut Christianorum (qui spem resurrectionis habent) corpora non pecudum more disjiciantur, sed in cœmeterii sinum recondantur, quod etiam alto mysterio non caret? Ab hac ergo sepultura nemo Christianus, qui in communione decessit ecclesiæ, arceatur, etsi casu mortuus fuerit. Cum enim communicabatur viventi, & mortuo communicandum est. Soli vero hæretici, excommunicati, publici latrones, & hi, qui sibi mortem criminis conscientia adacti, consciverunt, & quos in peccato lethali, nullis pœnitentiæ signis præcedentibus, decessisse constiterit, prohibeantur. *Gen. 23.* *C Ex parte de sepu.t.*

LII.

In sepulturis autem & exequiis, mortalitatis atque hujus calamitosæ vitæ admonitio diligens fiat, atque excitandi inter alia præsentes, ut recogitent sibi eodem modo hinc excedendum esse, sese in hac terra peregrinos agere, aliam autem inquirere, ad quam semper oporteat suspirare. Nam quo pacto ad exorandam pro defunctis Dei misericordiam commonendi sint, supra diximus. *Hebr. 11.*

PARS OCTAVA.

CAPITVLA.

I.

SVPEREST ut de victu parochorum dispiciamus. Hic in primis, quod Christus docuit, & sacri canones maximo serio præceperunt, præmittendum duximus: nempe ut sacramenta ecclesiastica gratis ministrentur, dicente domino: *Gratis accepistis, gratis date.* Quamobrem neque pro baptizandis, consignandisque fidelibus, neque pro collatione chrismatis, vel promotionibus graduum, neque aliis sacramentis distribuendis precia quælibet vel præmia, nisi quid voluntarie offeratur, recipienda sunt. Neminem quoque ad quæstuosas exequias cogi, aut pro sepultura munus aut precium exigi volumus, secundum canonicas sanctiones custodi interim ac vespilloni de sua mercede nihil detrahentes. *Ex Conc. Toletan. 11. cap. 8.* *Matth. 10.* *Ex Conc. Tribur. ac Vasen. Can. In ecclesiastico. c. Præcipiendum. 13. q. 2.*

II.

At cum lex divina præcipiat, non alligandum os bovi trituranti, quod utique non boum causa, sed propter nos dictum Christus in euangelio explicat: *Dignus*, inquiens, *est operarius mercede sua*; ac Paulus toto capite nono primæ ad Corinthios confirmat: *Quis enim militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat? Neque enim magnum est, si qui spiritualia seminant, carnalia etiam metant.* Quamobrem dispiciendum est, ut parochis euangelii prædicatoribus, certa ac competens subministratio victus & vestitus fiat, idque ad eum modum, ne in administrandis sacramentis quidpiam exigendo, oneri sint parochianis, aut cibum vicatim discurrendo emendicare cogantur, quo nihil turpius aut sordidius. *Deut. 25.* *1. Tim. Luc.*

III.

In primis igitur, qui per vicarios seu vicecuratos ecclesias parochiales regendi potestatem a nobis acceperunt, iisdem vicariis tantam ex proventibus ecclesiæ partem assignabunt, qua vitam congrue sustentare possint. Quod nos inter visitandum pro ratione locorum ac parochiarum ut fiat, ordinabimus.

IV.

Ecclesiæ cathedrales ac collegiatæ, itidem monachi seu religiosi, qui ecclesias parochiales aut suis ecclesiis vel monasteriis unitas habent, aut regendas aliis committunt, aut præsentando committi procurant; adeo interdum omnem proventum emungunt, ut residui reditus, qui rectoribus ecclesiarum permittuntur, nimis tenues sint & exiles: quamobrem nostræ curæ erit, ut tanta portio rectoribus istis assignetur, unde jura episcopalia solvere, & congruam sustentationem habere possint. *De præ. & dig. lib. 6.*

V.

Vbi vero reditus ecclesiarum non suffecerint, juris consilium sequendum putamus, nempe ut duæ uniantur: aut si id grave videbitur, saltem una, aut plures etiam vicariæ, quæ ad altaria in ejusmodi ecclesiis fundatæ sunt, ipsi ecclesiæ parochiali, ut vocant, incorporentur: sic tamen ut, quoad fieri potest, per parochum officium, ob quod vicariæ illæ fundatæ sunt, minime negligatur. Porro decimas potissimum parochis, ac ecclesiæ ministris deberi, non dubium est. Nunc cum illæ passim a laicis magna ex parte usurpentur, neque facile ex eorum manibus divelli possint, videndum, num diligenti cohortatione, aut alia via juri consentanea, parocho, cui ecclesiæ reditus ad victum non sufficiunt, hinc aliquid emendicari possit. *Ex Vi[...] nensi c[...] Clem. [...] una.*

VI.

Postremo loco justum ac decens putamus, ut singuli parochiani denarium illum consuetum, sed duplicatum, saltem in anno quater, videlicet in festis illis majoribus, veluti in natali dominico, paschate, pentecoste, assumptioneque Virginis gloriosæ, id est, singulis festis duos denarios pendant. Neque enim tantillum offerre, ulli onerosum esse aut videri potest. Quis enim tam sordidus est, qui non æquum putet, modicum quid caduci ac temporalis subministrare, a quo spiritualia ac æterna vicissim repetit? Certe omnes scire debent, eos qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edere: & qui altario deserviunt, cum altario participare. Nam dominus ordinavit, his qui euangelium annunciant, de euangelio vivere. Qui se unica solutione *1. Cor. 9.*

(quæ

ANNO CHRISTI 1536.

bens, credat, per Dei misericordiam virtute sanguinis Christi per absolutionem impartiendam in verbo ejus, sibi remissum iri peccata. Injungat etiam illi fructum dignum pœnitentiæ facere, ac tum denique imponat manum, ac absolvat confitentem.

XL.

Dum matrimonio jungunt parochi virum ac mulierem, docebunt matrimonium institutum esse a Deo, confirmatum per Christum, ut Geneseos 2. & Matthæi 19. legimus. Quod sacramentum si quis, sicut decet, acceperit accedente sacerdotali precatione, confert donum spiritus, quo vir diligat uxorem amore casto, sicut Christus dilexit ecclesiam: mulier vicissim propter Christum amet revereaturque virum suum uti dominum. Vterque liberos, si dentur, summa cura instituant ad Christianam pietatem. Copiosam monendi materiam Paulus ad Ephesios 5. subministrat.

XLI.

Cum matrimonium ante lapsum Adæ propter procreandos liberos institutum, ac benedictione Dei firmatum sit, qua dixit ille: *Crescite & multiplicamini, & replete terram*: peculiariter autem homini: *Erunt duo in carne una: Propterea relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ*; nec ratio conjunctionis, seu benedictio post lapsum defecerit, sed tantum quod sanis potuit esse officium, id ægrotis factum etiam sit remedium, dum utriusque sexus infirmitas propendens in ruinam turpitudinis, recte excipitur honestate nuptiarum, quemadmodum divus Paulus ait: *Vnusquisque uxorem suam habeat propter fornicationem*, nimirum vitandam: Monendi sunt qui matrimonium contrahere affectant, ne alius affectus ipsos huc rapiat, ut sit honorabile conjugium ac cubile impollutum. Nam si neque ob prolem suscitandam, neque ob fornicationem vitandam, sed potius divitiarum aut opum nanciscendarum, aut alterius rei gratia matrimonium contrahatur: perperam agitur, & graviter in sacramentum peccatur. Hic, quæ Tobiæ 6 7. & 8. scribuntur, enarrari, proponi, ac doceri conveniet. Vbi locus pulcerrimus est, exemplo commonstrans, quemadmodum bona uxor donum Dei sit, debitum timenti dominum, quomodo in timore Dei * apparentibus, non luxuriæ causa, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen Dei in sæcula, petenda. Quo pacto conjugii conscriptione facta, tradenda, quemadmodum etiam convivium nuptiale cum laude & benedictione Dei agendum. Denique quo modo precandus sit Deus per conjuges, ut benedictionem suam in ipsis, quos conjunxit, impleat. Hæc enim decent sanctorum filios, qui non debent ita conjungi sicut Gentes quæ ignorant Deum. Eritque horrendum illud exemplum de septem Saræ viris a dæmonio occisis, replicandum. His namque (ut Raphael angelus apud Tobiam ait) qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se & sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus, dæmonium malum dominatur. Quamobrem vehementer comprobamus illum morem, quo matrimonio jungendi, ante ecclesiasticam conjunctionem, jejunio se præparant, & sacram eucharistiam sumunt.

[Margin: ...ef. 5. — ...ef. 1. — ...ef. 2. — ...r. 7. — ...gendum ...tur a ...ntibus.]

XLII.

Docendi itaque breviter, matrimonium tria complecti, fidem, prolem & sacramentum. In fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altera vel altero concumbatur: in prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur: in sacramento autem, ne conjugium separetur, neve dimissus aut dimissa etiam prolis causa alteri conjungatur.

[Margin: ANNO CHRISTI 1536. Augustinus de Genesi ad literam. lib. 9. cap. 7. tom. 3.]

XLIII.

Optandum ut canon Euaristi pontificis concilio generali renovetur, tollanturque illa clandestina matrimonia, quæ invitis parentibus ac propinquis Veneris potius quam Dei causa contrahuntur: nam quanta ex his clandestinis matrimoniis mala suboriantur in aperto est. Interea vero donec ecclesia de hoc prospiciat, si non irrita, prohibita saltem sint, & pœnæ canonicæ, hoc est excommunicationi, contrahentes, & qui his ope aut consilio adfuerint, subjaceant; quam nec tam facile, nisi ecclesiæ satisfiat tolli admodum expedire nobis videtur. Quantum fieri potest, cavebit parochus, ne liberos citra parentum auctoritatem conjungat. Quod si parentes negligentes fuerint, aut in admittendo matrimonio jam contracto rigidiores negatores, admonebit eos ut liberos maturæ ætatis elocent, neve vinculo jam per ecclesiam indissolubili pertinacius obluctentur.

[Margin: Ex canone Euaristi.]

XLIV.

Conjunctionem per sacerdotem cum benedictione sacerdotali ac precibus, in missarum solennia, in templo secundum antiquos canones & ecclesiasticum ritum fieri decernimus. Superbia ac fastu tumidis, qui in privatis domiciliis malunt, quam in templo, ubi ecclesia convenit, ac conjungendis bene precatur, copulari, quis non inepte opposuerit illud Paulinum: *Num ecclesiam Dei contemnitis?* Nec sacerdos ante quoslibet conjugio jungat, nisi edictis aut proclamationibus tribus publice e suggesto ad populum factis præcedentibus, ob multas ac varias fraudes evitandas. Contra hæc haud facile, sed tantum ubi ratio admodum necessaria hoc ipsum fieri postulaverit, idque non nisi causa cognita, dispensabitur.

[Margin: 1. Cor. 11.]

XLV.

Peregrini & ignoti non conjungantur, nisi legitimis testimoniis doceant, se ubi ante versati fuerint nullis matrimonii vinculis adstringi, ipsisque per suum parochum licere per alium parochum copulari.

XLVI.

Quod ad gradus consanguinitatis ac affinitatis attinet, qui matrimonium contrahendum ac contractum dirimunt, decretum concilii generalis observabitur. Hic si parochi in dinumeratione graduum addubitaverint, peritiores consulent. Vbi Romanus pontifex dispensatorio diplomate matrimonium secus contractum, approbandum jusserit, examinentur causæ diligentius, quæ dispensationem extorserunt. Quæ si comperiantur aliter, quam narratum est, se habere non dubium est, dispensationem nullius roboris esse.

[Margin: 1. Cor. 11. Ex conc. gen. C Non debet. de consang. & affin.]

XLVII.

Ludicra illa quæ in templis post conjunctionem sacerdotalem fieri consueverunt, veluti in pulsando sponso, atque alia ejusdem generis, penitus tollantur. Nam res seria, quam Deus ipse instituit, benedixit, inviolabilemque decrevit, agitur.

XLVIII.

ANNO CHRISTI 1536.

sionem, patribus placuit celebrari: quibus omnes interesse jubentur, ut quemadmodum omnes peccaverunt, sic & omnes pro venia supplicent, omnesque ad Deum corda cum manibus elevent. Quamquam potissimum litaniæ istæ principio institutæ sunt, ut tum populus divina institutione admonitus, clementiam Dei exoret, quo pestes, clades, calamitates, fames, bella, & id generis adversa, quæ nobis justissimo Dei judicio ob peccata nostra infliguntur, ac sub id anni tempus, nempe veris (cum bella emergere atque terræ fructus, qui tum in flore, atque teneri adhuc sunt, facile corrumpi solent) potissimum imminent, avertat & tollat. Vt autem ecclesia fiduciam erga Deum (quam orantes ac petentes habere necesse est) tum nobis adaugeat, Eliam proponit hominem nobis similem & passibilem, qui oratione oravit, ut non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex: & rursus oravit, & cælum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum. Quod si solus Elias petens exauditus est, num Christus ecclesiæ suæ preces aversabitur? Hic interim populus docendus est, quod non solum quæ animi, sed & quæ corporis & externa bona sunt, a Deo omnium auctore postulare oporteat: & redarguendi illi, (haud ita multo quam Gentes, meliores) qui vel fortunæ, vel suæ industriæ, bona temporalia accepta ferunt.

Iac. ult. 3. Reg. 17.

VIII.

Quod processiones per agros & campos peraguntur, rationem quidem habet, nempe quod populus oret, ut segetes ac fruges terræ a domino conserventur: Verum ut alia plurima, ita & hic mos hominum malitia depravatus est, quod per occasionem talis deambulationis, quæ Deo placando erat instituta, pleraque scelera committantur. Quamobrem nobis satius videtur, ut hæ, aliæque supplicationes ac processiones, de cetero intra septa ecclesiarum religiose fiant, ac ut in templo, loco precationibus peculiariter dedicato, oretur Deus, habeaturque tum pius rei ac tempori conveniens ad populum commonitorius sermo. Nostris tamen suffraganeis liberum relinquimus, ut ipsi in suis diœcesibus de hac re, uti mores regionis patientur, dispiciant.

Marc. 11.

IX.

Diligenter quoque populus admonendus est, cur feriæ, & potissimum dies dominicus, qui a temporibus apostolorum in ecclesia Dei semper celebris fuit, institutæ sint. Nempe, ut tum in unum omnes pariter convenirent ad audiendum verbum domini, ad audiendum quoque sacrum, & communicandum: Breviter, ad vacandum Deo soli, ut dies illa tantum orationibus, hymnis, psalmis, & canticis spiritualibus transigatur. Hoc enim est sanctificare sabbatum.

Exod. 20. Deut. 5.

X.

Quamobrem cupimus hisce diebus prohiberi nundinas, claudi cauponas, vitari comessationes, ebrietates, sumptus, lites, lusus improbos, choreas plenas insaniis, colloquia prava, cantilenas turpes: Breviter, omnem luxum. Nam hisce & (quæ fere semper consequuntur) blasphemiis ac perjuriis nomen domini profanatur, ac sabbatum (quod nos admonet, ut quiescamus perverse agere, & bene facere discamus) contaminatur.

XI.

Et cum in diebus festis, qui dedicationi ecclesiarum peculiariter dedicati sunt, plerumque indigna committantur, adeo ut videatur populus tum potissimum comessationis causa convenire: visum nobis est, ut per diœceses nostras, uno certo die anni quo ejusmodi festum dedicationis in metropolitana nostra colitur, in reliquis quoque ecclesiis omnibus, extra civitatem nostram Coloniam Agrippinam constitutis, observetur. Nam intra Coloniam summo nostro templo suus honos constare debet, quod & in aliis opidis insignioribus, ubi una ceteris ecclesiis præeminet, obtinere placuerit: videlicet ut ibi minores ecclesiæ pridie ejus diei, qui dedicationi ecclesiæ summæ ejus loci consecratus est, aut die dominico proximo præcedente suas singulæ dedicationes celebrent, observetur. Docendus autem est populus, dedicatione templi significari dedicationem ecclesiæ catholicæ ac cujuslibet hominis Christiani, qua copulatur Deo. Nam ut divus Augustinus ait: Quotiescumque templi festivitatem colimus, si fideliter ac diligenter attendimus, & sancte & juste vivimus, quidquid in templis manufactis agitur, totum in nobis spirituali ædificatione completur. Non enim est mentitus ille qui dixit: *Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* Et iterum: *Nescitis quia corpora vestra templum est Spiritus sancti?*

1. Cor. 3.

XII.

Ex vetustissima institutione & more receptum est, templa & altaria, & pleraque alia, quibus in templis ad excitandum fidelium animos, & divinum cultum explendū utimur, consecrari, solennibusque precibus, ac benedictionibus dedicari Deo, quod in veteri quidem testamento præceptū etiam divinum habuit, quemadmodum Exodi 31. & 2. Paralipomenon 22. legimus. Vngitur præterea secundum ecclesiasticam consuetudinē, cum consecratur altare, cum dedicatur templum, cum benedicitur calix, idque non solum ex mandato veteris legis, verum etiam exemplo beati Silvestri, qui cum consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Verum unctionis sacramentum, aliud quidem efficit & figurat, tam in novo quam in veteri testamento. Vnde non judaizat ecclesia, cum unctionis celebrat sacramentum, sicut aliqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei novere virtutem.

C. Sicut non alii. missarum solennia. Ecclesias. de consec. dist. 1.

C. 1. & fin. de sacram. unct.

XIII.

Quamobrem populus docendus est, hic aliud agi, atque aliud significari, cum consecratur templum. Funduntur preces domino, ut hunc locum sibi peculiariter dedicatum esse velit, ut diabolum & ejus potestatem inde penitus expellat, ut omnes qui huc deprecaturi conveniunt, ex quacumque tribulatione consolationis divinæ beneficia consequantur; ut ab omnibus pariter convenientibus, Deo laudes solvantur, divinum verbum audiatur, ac ecclesiastica sacramenta ministrentur. Peculiariter altare consecratur, ut illic oblatio munda Deo offeratur, hoc est, sacramentum corporis & sanguinis Christi, quod in memoriam passionis dominicæ immolamus. Quod vero præter preces, aspersionis etiam atque unctionis aliarumque rerum solennia adhibentur, mysterii secretioris plenum est: non quod inanimata ista gratiæ divinæ susceptiva sint; sed cum hæc visibiliter fiunt, admonetur Christianus, Deum omnia hæc per invisibilem virtutem in anima operari, quæ est domus Deo dedicanda, ubi fides fundamentum facit, spes erigit, & caritas consummat. Signat ergo templi

2. Reg. 6.

1. Cor. 3.

ANNO CHRISTI 1536.

(quæ uno albo rotato fiet) liberare volet, id ipsi A liberum esto. Ne vero parochus aut in contentionem aut suspicionem trahatur, potius hæc pecunia per ecclesiæ œconomos, aut alios probatæ fidei viros colligetur, ac ipsi parocho numerabitur.

VII.

Laudabilem tamen consuetudinem in civitate nostra Coloniensi erga sanctam ecclesiam, pia devotione fidelium introductam, per has nostras synodales constitutiones nolumus immutare, donec ipsis parochis intra eamdem civitatem de sufficientiori victu fuerit provisum.

PARS NONA.

CAPITVLA.

I.

De constitutionibus humanis, ac ecclesiasticis consuetudinibus magna impræsentiarum in ecclesia Dei concertatio est, quam ecclesiæ turbatores, ut ecclesiæ auctoritatem everterent, ad nihilumque redigerent, invexerunt. At populus hic docendus est, sanctorum patrum regulam sequi, qui diligenter admonent, traditiones ecclesiasticas, præsertim quæ fidei C non officiunt, ita observandas, ut a majoribus traditæ sunt. Sunt autem illa, quæ non scripta, sed tradita custodimus, non unius generis, quemadmodum divus Augustinus tradit. Alia enim toto terrarum orbe observantur, a patribus nobis quasi per manus tradita. Quæ quidem putanda sunt vel ab ipsis apostolis, vel ex plenariis conciliis (quorum est in ecclesia saluberrima auctoritas) commendata atque statuta retineri, veluti quod passio, & resurrectio, & ascensio in cælum, adventus Spiritus sancti, & quadragesima annua solennitate celebrantur, quod die Veneris a carnibus abstinetur; atque alia multa, quæ ab universis merito observantur. Alia vero quæ per loca terrarum, regionesque variantur, sicut est, quod alii jejunant diem Mercurii, alii non: alii quotidie communicant corpori & san- D guini domini, alii certis diebus accipiunt; & si quid aliud hujuscemodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes. Quod enim neque contra fidem catholicam, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum. Sic divus Ambrosius Augustinum docuit, de hoc altero genere interrogantem: Tu, inquit, ad quamcumque forte ecclesiam (nimirum in unitate catholicæ ecclesiæ permanentem) veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalum, nec quemquam tibi. Sed de his, ac quatenus E ecclesiasticæ istæ constitutiones obligent, alibi latius dicemus.

(Margin: ...gust. ad ...nuar. cap. ...la autem. ... dist.)

II.

Jejunia ergo ab ecclesia indicta reverenter observari volumus, admonendusque populus cur sint instituta, nempe ut corpus per intemperantiam cibi aut potus luxurians, castigetur, in servitutemque redigatur, quo animus vegetior ac liberior laudibus divinis insistat, divinæque voluntati sese attemperet. Magnum certe & generale jejunium est, abstinere ab omnibus iniquitatibus, & ab illicitis voluptatibus sæculi. Ad hoc perfectionis qui nondum pervenit, is ecclesiæ indictum huc vocans, haud contemnat,

(Margin: ...gust. in ...an ca. Ie...nium au... ...n ma... ...um. de ...nsec. ...t. 5.)

III.

Qui ecclesiæ ordinationem irrident, illique divum Paulum opponunt, quasi is jejuniis ecclesiasticis contradicat, gravissimam utrique contumeliam (apostoli doctrinam dedita opera adulterantes) inferunt. Non enim ecclesia aliquod cibi genus perpetuo interdixit, aut Iudaicum ciborum delectum contra apostolicam doctrinam invexit: quinimo cum Paulo semper docuit doctrinam esse dæmoniorum, cibum aliquem immundum judicare & prohibere, quem Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, his qui cognoverunt veritatem, B quod scilicet omnis creatura Dei bona sit, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur. Sed potius ecclesia veteris legis ac apostolicorum virorum exempla secuta jejunia quædam publica certis diebus indixit, jubens tum a carnibus abstinere, & cibis aridioribus uti: non quod carnes immundæ sint, sed ut luxui temperetur. Qua de re in Gangrensi concilio, quod non multo post apostolorum tempora observatum est, pari censura damnati sunt, tum hi qui nonnullos cibos carnium illicitos reputarunt, tum illi qui præter necessitatem corporalem superbientes, jejunia communia totius ecclesiæ putaverint contemnenda, perfectam in sua scientia rationem vindicantes, quos anathema esse concilium illud decrevit; atque alia multa, quæ nunc in contentionem rursus vocantur, ut succincte admodum, ita Christianissime apostolico spiritu definit.

(Margin: ANNO CHRISTI 1536. Col. ss. 2. 1. Tim. 4.)

IV.

Cur vero criminentur hostes ecclesiæ ejus institutum, non videmus, cum ipsa nulli injiciat laqueum, quod hanc constitutionem adeo ligare non velit, ut vel caritati vel necessitati minime credere debeat. Quinimo liberum facit quolibet tempore quibuslibet vesci, modo id vel caritas vel necessitas suadeat, adhibito tamen utriusque medici, si præsto sint, aut saltem alterius, nimirum animæ, consilio.

(Margin: C. consilijũ de observ. jejunii.)

V.

Iam cum in jejuniis ratio potius indictionis, quam abstinentia ista a carnibus spectetur; admonendus est populus, cum jejunandum erit, non minus sumptuosa & prolixa illa piscium fercula, quam carnium, vitanda, bellaria item illa, magis quam carnes inflammantia.

VI.

Quadragesimæ institutio antiquissima est, a temporibus apostolorum ad nos usque deducta, cujus violatores plerisque generalibus conciliis, præsertim Toletano octavo, acerrime redarguuntur, religionique contraire monstrantur. Atque adeo omnes quotquot sine inevitabili necessitate, seu fragilitate, evidentique languore, seu etiam impossibilitate ætatis, diebus quadragesimæ esum carnium attentare præsumpserint, alienos a sancta communione decernit, quod sacris diebus abstinentiæ obliti sint disciplinam, ac quadragesimæ dies (quæ anni potius decimæ putantur, quæ & in oblatione jejunii domino consecrantur) temerarie profanaverint. Quos vero aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut necessitas arctat, non ante prohibita violare præsumant, quam a sacerdote permissum esse percipiant.

(Margin: Orig. sup. Levit. Hieron advers. sus Montan. hæret. Ex conc. Tolet. 8. Ambros. in sermon. de quadrag. 36.)

VII.

Litanias, id est, supplicationes, seu rogationes, indicto triduano jejunio ante domini ascen- sionem,

(Margin: Ex conc. Aurel. 1. ca. 23.)

Anno Christi 1536.

aliquorum sanctorum in ecclesiis fiunt, speciem quidem pietatis habent, sed quales hac tempestate servantur, nempe in quibus tam clerici quam laici potissimum comessationibus & ebrietatibus vacant, interdum etiam variis conspirationibus adversus potestates intenti sunt, si non omnino sublatas, saltem correctas ac reformatas volumus: omnino sublatas malimus, ac reditus seu census earumdem, vel in usus pauperum, vel parochi, expendi nobis magis placuerit. At cum hæ sodalitates forsan præter publicum offendiculum, ac pauperum (qui ab eis eleemosynas ex constitutione accipiunt) præjudicium commode tolli non possint, videbimus inter visitandum, ut saltem tollantur abusus, ut prima servetur institutio, & examinentur formulæ earum & statuta, ut ratio ac calculus singulis annis per provisores, ut vocant, earumdem fraternitatum coram parochis ecclesiarum reddatur, ut superextantes fructus ac reditus, in pauperum seu ecclesiæ usum ac utilitatem convertantur, aut etiam inde aliquid parocho ad victum decidatur.

PARS DECIMA.

CAPITVLA.

I.

VITA monastica non multo post apostolorum tempora cœpit, quamquam multis persuasum sit, aliam tum fuisse, quam nunc est, monachismi rationem. Nemo tamen negaverit, hoc vitæ genus ad perfectionem euangelicam maxime accommodum, modo secundum sanctissimam institutionem pure immaculateque observetur. Quia vero res est quammaxime ardua, in carne vivere, & carnis stimulis nullum locum dare, diabolique mille fraudibus (quibus præsertim solitarios aggreditur) feliciter semper resistere, idcirco in hoc vitæ genus nemo vel invitus intrudendus, vel pelliciendus, vel temere suscipiendus, sed summa cura adhibita, post diligentissimam demum examinationem monachi ac monachæ recipiantur. Quibus sæpe inculcandum est prius Christi verbum de eunuchis, qui se castrarunt propter regnum cælorum, cum inquit: *Qui potest capere, capiat.* Proponenda Sapientis sententia, quæ habet in hæc verba: *Altiora te ne quæsieris*, &c. Rememorandum quoque diligentissime, quod Deo stulta & infidelis promissio admodum displiceat. Breviter, admonendus est omnis ad hanc vitam aspirans, ut primum se totum excutiat, ne provinciam suscipiat, cui non suffecerit, alioqui parabolæ euangelicæ dicterio notandus, quod cœperit ædificare, & non potuerit consummare. Maxima autem cautio adhibenda est in puellis, propter sexus fragilitatem, ne vel ob ætatem desit voluntas, vel metus adsit, aut alius affectus minime Christianus.

Matth. 19. *Eccle. 3.* *Luc. 14.*

II.

Certe sancti patres admodum fuerunt soliciti, ut non nisi voluntario ac spontaneo judicio virginitatis propositum atque habitus susciperentur, quod coacta servitia domino ingrata esse dignoscantur: siquidem voluntarie domino sacrificandum est, & voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu domini psalmographus obsecrat. Quod enim quis non eligit, nec optat: quod non optat, nec diligit: quod non diligit, facile contemnit. Vnde consequitur, nullum esse bonum, nisi voluntarium: adeo ut qui alio affectu quam bonæ voluntatis monachismo se alligant, magis peccent quam mereantur. Ambigi enim non potest crimen magnum admitti, ubi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana facta non possunt impune calcari, quis de eis manebit, qui corruperint fœdera divini sacramenti? De adolescentioribus viduis Paulus pronuntiavit, quod cum fuerint luxuriatæ, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

C. Puella. 1. 2 q. 2. ca. Præsens. 12. q. 2. *Psalm. 118.* Cap 1. de regula. *1. Tim. 5*

III.

Admonendi quoque erunt parentes, ne liberos in monasterium invitos detrudant, quod illos Væ longe gravius maneat, quam Pharisæos, qui circumibant mare & aridam, ut facerent unum proselytum, & cum esset factus, fiebat filius gehennæ duplo magis quam ipsi.

Matt. 23.

IV.

Qui monasterium ingreditur, alio affectu quam simplici amore Dei ductus, veluti vel spem vel promissionem abbatiam consequendi habens, vel in otio vivere affectans, vel lucris temporalibus inhians, vel honores ab hominibus appetens; quisquis talis est, non Dei filius aut monachus, sed plane mercenarius est, quemadmodum superius nos de clericis etiam dixisse meminimus: cui verendum est, ut cum volet ingredi nuptias euangelicas, objiciatur illud: *Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* quodque ipso obmutescente, rex sit præcepturus ministris, ut ligatis manibus & pedibus, ipsum in tenebras exteriores mittant, ubi erit fletus & stridor dentium.

Matth. 22.

V.

Habendus est in virorum monasteriis vir pius ac doctus, qui doceat monachos ab adolescentia meditari in lege domini die ac nocte, ad quod munus in monasteriis monialium, sanctimonialis ceteris vita & doctrina præstantior deligatur. Debet autem qui monasterio præest, summa discretione uti, maxime erga eos, quos compererit divinis literis intentos aut contemplationi deditos, ut scilicet tales a sordidioribus officiis sinat esse immunes.

VI.

In monasteriis quoque verbi prædicator erit pius quidem ac eruditus: nam nulla armatura fortior ad resistendum diabolicis insidiis ac jaculis, quam gladius ille spiritus, quod est verbum Dei, quo Christus in deserto solitarius, jejuniis & orationibus vacans, & nihilo secius tentationibus expositus, retudit omnem diaboli fraudem ac nequitiam. Nihil quoque potentius illo ad dejiciendos, ac vicissim consolandos animos nostros, nihil efficacius ad concitandam mentem in amorem Dei, contemptum mundi, ac omnium quæ in mundo pulcra ac speciosa apparent.

Matth. 4.

VII.

Neque nobis displicuerit, ut aliquot ex monachis bonæ indolis, ad universitates publicas & bene Christianas, aliquot annos theologicis studiis operam navaturi mitterentur: illic tamen non alibi quam in monasteriis seu gymnasiis sub cura & oculis præceptorum commoraturi, ne bonis ac rectis studiis destinati, mores minime monasticos imbibant ac contrahant.

ANNO CHRISTI 1536.

templi dedicatio tam fidelis animæ, quam ecclesiæ cum Christo desponsationem. Ipsa enim ecclesia catholica ex multis vivis lapidibus adunata, verum Dei templum est. Quod si Dei templum sumus, altare intus habemus. Altare quidem nostrum, cor nostrum est. In hoc altari fit sacrificium laudis. Sacrificium enim Deo, spiritus contribulationis & cor contritum. In hoc altari fit commemoratio corporis & sanguinis Christi. Hinc preces ad cælum ascendunt: ad cor enim respicit Deus. Quamobrem nisi omnia quæ in hujuscemodi consecratione exterius aguntur, in nobis spiritualiter impleantur, parum hinc fructus nobis accesserit. Quid enim exterior ablutio vel inunctio sine interiori prodest?

[...] 50.

XIV.

Benedicuntur quoque campanæ, ut sint tubæ ecclesiæ militantis, quibus vocetur populus ad conveniendum in templum, & audiendum verbum Dei: clerus vero ad annuntiandum mane misericordiam Dei, & veritatem ejus per noctem; ut per illarum sonitum fideles invitentur ad preces, & ut crescat in his devotio fidei: quamvis etiam patres alio respexerint, videlicet ut dæmones tinnitu campanarum Christianos ad preces concitantium, terreantur, quin potius precibus ipsis territi, abscedant, illisque submotis, fruges, mentes & corpora credentium serventur, ut procul pellantur hostiles exercitus & omnes insidiæ inimici, fragor grandinum, procellæ turbinum, impetus tempestatum & fulgurum temperentur, infesta tonitrua & ventorum flamina suspendantur, spiritus procellarum & aereæ potestates prosternantur; Breviter, ut audientes confugiant ad sanctæ matris ecclesiæ gremium, ac ante sanctæ crucis vexillum, cui flectitur omne genu, quemadmodum hæc in solenni benedictione campanæ reperies.

XV.

Docendus est ergo populus ab exterioribus istis, ut signatis potius quam signis inhæreat ac intendat. Quod & in omnibus aliis obtinet ceremoniis, alioqui parum ad pietatem profuturis. Nam qui in exterioribus istis consistit, ac non potius illis admonetur, ut ad Deum respiciat, confugiat, ac totam suam fiduciam in illum collocet: huic citius externa ista in subversionem, quam ædificationem erunt.

XVI.

Quamobrem quidquid in ejuscemodi rebus ad abusum & superstitionem spectat, & quo populus a Deo ad collocandum in externis istis aliquam fiduciam abduci possit prohibemus. Quale inter alia est, quod sanctorum imagines cum indulgentiis & impositione incertarum reliquiarum dedicantur: quod quidam aqua, sale, cereis, ac herbis benedictis, in medicandis pecoribus superstitiosius abutuntur. Omnis quidem creatura per verbum Dei & orationem sanctificatur, quemadmodum divus Paulus testatur: ergo quanto res sacratior, tanto abusus ejus damnabilior.

Placuit [...] consecr. [...]t. 1.

[...] Tim. 4.

XVII.

Reconciliatur ecclesia aut cœmeterium ob seminis emissionem, peccandi libidine factam. Itidem ob enormem sanguinis effusionem, dedita opera violenter & injuriose commissam, ac aliis quibusdam de causis; qui mos ex Levitici 14. & 15. suam originem trahit. Fit autem hæc reconciliatio, non quod templum revera polluatur; (ecclesia enim, cum sancta sit, coinquinari non potest: imo ipsius loci sanctitas infamiã loci abolet)

A sed cum templum locus sit, ubi delictorum venia postulatur, ubi salutaris hostia pro peccatis immolatur, ubi Deo laudes exolvuntur, ubi tutela refugii esse debet: fit, ut scandalum, horror, atque abominatio turpitudinis & peccati ibi commissi, propositum quoque & voluntas lethaliter delinquentis, in causa sint, ut sacer locus reconcilietur, idque ad exemplum & terrorem, ut videntes locum sacrum seu inanimatum templum, nullo peccato obnoxium, lavari & purificari, delicti horrore concutiantur, & recogitent quantum pro expiatione delictorum, & vivo Dei templo sit elaborandum. Sic Christus ementes B & vendentes e templo ejecit, flagello facto de funiculis, ipsos acerrime corripiens, ac dicens: *Domus mea, domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum;* aliud quidem agens, aliud vero innuens.

ANNO CHRISTI 1536.

Matth. 21. Ioan. 2.

XVIII.

Non tamen omnis pollutio hanc reconciliationem requirit, sed tantum publica vel per rei evidentiam, vel saltem per famam. Quod si occulta sit contaminatio, quæ etiam baptismi ac pœnitentiæ sacramenta non remoratur, solennitas non exigitur, quod ratio reconciliationis in occultis non C habeat locum.

XIX.

Reconciliationem autem ejuscemodi gratis fieri, ac tantum itineris sumptus vicariis nostris in pontificalibus suppeditari volumus. Qui quidem sumptus ex bonis delinquentis desumentur, modo tamen tantæ illius facultates sint: sin secus, parochiani non gravabuntur vel tantillos sumptus itineris suppeditare, ne populus præter culpam suam gravetur. Ne vero diutius ob talem pollutionem divinum suspendatur officium, aut ecclesiastica intermittatur sepultura, vicarius noster in pontificalibus statim ut vocatus fuerit a populo, (modo gravioribus rebus id temporis non fuerit implicitus) ultro ibit, officium suum D expleturus.

XX.

Immunitas ecclesiastica, vetustissima res est, jure pariter divino ac humano introducta, quæ in duobus potissimum sita est. Primum, ut clerici, illorumque possessiones & bona a vectigalibus & tributis, aliisque muneribus laicis libera sint. Nam (ut de libertate Levitarum sileamus) non temere refert scriptura, Pharaonem totam terram Ægypti sibi tributariam fecisse, præter terram sacerdotum & possessiones quæ a rege traditæ fuerant eis, quas vendere non sunt compulsi: quin potius ipsis etiam statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, ut legimus Geneseos 47. Deinde, ne rei criminis ad ecclesias confugientes, inde E violenter extrahantur, exceptis publicis latronibus, qui per industriam proximum occiderint, ac nocturnis depopulatoribus agrorum, qui itinera obsident aggressionum insidiis. Denique his, qui sub immunitatis spe in ecclesiis ac cœmeteriis delinquunt. Quod si a confugientibus ad ecclesias paria his commissa sint crimina, quæ reipublicæ referat puniri, tantisper saltem debet sæcularis potestas a manuum injectione abstinere, donec nostros consulat officiales, ne devenire necesse sit ad cessiones a divinis, & interdicta, quæ visum est antecessoribus nostris, ob violationem ejuscemodi immunitatis, editis constitutionibus promulgare.

Ex conc. Lateranensi, Can. Nõ minus. Ex gener. c. Adversos. de immu. eccl. Ex conc. Tolet. III. C Eccles. servos. 12. q. 2. C. Inter alia. c. Immunitatem. de immun. eccl. Ex Gangr. c. Si quis per super 30. dist.

XXI.

Fraternitates, quæ vocantur, & in honorem

 aliquorum

ANNO CHRISTI 1536.

cros describere ipsis maxime conveniret, ut & A manus operetur cibos, & lectione anima saturetur. Porro Ægyptiorum monasteria hunc morem servasse leguntur, ut nullum monachum absque opere & labore susciperent, non tam propter victus necessaria, quam propter animæ salutem, ne perniciosis cogitationibus vagarentur, neve instar fornicantis Israel, omni transeunti divaricarent pedes suos. *Ierem. 3.*

XVII.

Ex IV. Tolet. Monachi qui pervagati fuerint, ubicumque invenientur, tamquam fugaces nostro auxilio sub custodia revocentur. Et si qui habitum abjecerint, ut eumdem reassumant, cogendi.

XVIII.

Vt monachi seu monachæ literas nullas vel destinare vel recipere audeant, absque abbatis seu abbatissæ, aut ejus qui ipsorum loco monasterio præest, scientia, summa ratione olim constitutum est, sed per incuriam abolitum: id præsenti constitutione innovandum censuimus.

XIX.

Postremo, vitam, conversationem ac mores canonissarum, quæ sæculares ob id appellantur, quod perpetuæ castitatis ac reliqua vota monastica non emittant, reformari omnino ducimus necessarium. Nam vitam agunt plus nimio licentiosam, ac plerisque scandalosam. Quæ ut in ordinem & ecclesiasticam quamdam disciplinam, quoad fieri potest, revocentur, nobis cum visitationem aggrediemur, curandum est.

PARS VNDECIMA.

CAPITVLA.

I.

Cod. de episc. & cleric. NON solum canonicis constitutionibus, sed & imperialibus ac regalibus institutis antiquitus pientissime sancitum est, ut habeantur quam fieri potest frequentia in republica xenodochia, ptochotrophia, orphanotrophia, gerontocomia, & brephotrophia, & id genus alia loca pietati consecrata, in quæ recipiantur peregrini, pauperes, invalidi senes, parentibus orbati atque inopes liberi, infantes expositi, furiosi, leprosi, contagiosisque ac perpetuis morbis obsiti, atque aliæ miserabiles personæ: idcirco curæ nostræ imminebit, ut ejuscemodi loca, ubi constituta sunt, sartatecta teneantur; ubi vero dissipata sunt, instaurentur, reformenturque. Denique ubi necdum constituta sunt, episcopali nostra providentia ædificentur, construanturque. Pauperum enim curam nobis Christus præcipuam esse voluit, & horum toties meminit divinissimus Paulus apostolus. *Matth. 26. Marc. 14. 2. Cor. 2.*

II.

Hic ante omnia curandum nobis est, ut in domibus istis, quæ ad salutem animarum pertinent minime negligantur, sed ante omnia de sacramentorum administratione, pauperibus, debilibus & ægrotis provideatur. Ac ubi corporis infirmitas medicum postulat, ibi prius animæ, deinde corporis medicus accersatur.

III.

In ejuscemodi autem hospitalia nullæ aliæ quam eæ, quas diximus, miserabiles personæ, quæ aut morbo, aut debilitate, aut ætate impeditæ, suis manibus laborare, victumque ac vestitum sibi comparare non possunt, recipiantur: quas ad ecclesiasticam disciplinam canones pertinere, ec nostris aliorumque piorum hominum largitionibus victitare voluerunt.

IV.

In primis autem recipiantur in hæc hospitalia personæ miserabiles ejus loci, ubi hospitalia constituta sunt. Quod si recte curatum fuerit, suffecerint pene, nisi tamen fallamur, jam constituta hospitalia omnibus vere pauperibus per singula opida ac vicos repertis, ut amodo illis non fuerit necesse ostiatim panem emendicare, aut eos qui lepra, seu alio contagioso morbo im- B pliciti sunt, inter homines diversari, quod lege divina ne fiat prohibitum legimus. Nec immerito, quod ex tali commixtione ac conversatione cum sanis infinita pericula subsequantur, etiam ex solo aspectu, qui intuentibus horrorem solet incutere. Quod si leprosis, aliisque qui similibus morbis impliciti sunt, hospitalium, quibus addicuntur, reditus non suffecerint, satius est ut ipsorum nomine in conventu ecclesiæ eleemosyna per aliquot viros probos ad hoc munus deputandos, colligatur ac præstetur, atque ut trunci in templis eleemosynis istis colligendis asservandisque erigantur, quam ut ipsi C morbosi alimoniæ petendæ obtentu, aut quocumque alio prætextu consortiis hominum misceantur. *Num. 12.*

V.

Sint autem mendicantibus validis non solum hospitalia clausa, sed & publice ac ostiatim mendicare penitus interdictum. Et qui secus agere comperti fuerint, arceantur, ac legalibus nostrisque constitutionibus comprehensis pœnis subdantur. Vtilius enim esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligat, quam eidem frangitur, ut seductus injustitiæ acquiescat. *Cod. de mendic. val. lib.*

VI.

Damnamus autem abusum, quo in quibusdam locis fit, ut neglectis miseris ac inopibus, D quibus hospitalia dedicata sunt, ex privato affectu magistrorum, aut magistratuum, qui hospitalibus hisce præsunt, non modo validi, sed & quibus victus & vestitus suppetit, recipiantur, tantum quod illic commodius & in otio vivatur: qui certe aliter censeri non possunt, quam pauperum deprędatores, raptoresque, de alieno viventes, ac velut ex sanguine pauperum saginati; quos divus Hieronymus gravissime increpat: Qui, inquit, ex bonis parentum & suis opibus sustentari possunt, si quod pauperum est accipiunt, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium, judicium sibi manducant & E bibunt.

VII.

Viderint quoque hi magistri ac hospitalium pręsides, ne Iudam imitentur, qui loculos (ex quibus pauperibus distribuebatur) ferebat, ac fur erat, ne sicut ille, ita & ipsi pereant. Noverint ergo se tali muneri addictos non ut sui, sed ut pauperum curam gerant, quos neglexisse, occidisse est: quibus quid subtraxisse, sacrilegii instar est. Et quo vigilantiores in officio sint, singulis annis aut sæpius, magistratui ejus loci, præsente parocho, rationem de omnibus reddant. Non meum est, inquit Prosper, dicere quantum peccatum est eorum, qui cibos pauperum sibi usurpant, *Ioan. 12.*

ANNO CHRISTI 1536.

VIII.

Sint præterea in monasteriis virginum, præsertim præter abbates aut propositos, alii conscientiarum examinatores ac a confessionibus; aut saltem virginibus liberum sit, bis aut ter in anno aliis, quos elegerint, probis ac doctis viris, de suorum superiorum, ut vocant, consensu (quem hi interpellati, rationabili causa intellecta, nequaquam negabunt) conscientias suas exomologesi exponere, exonerareque, ne scilicet adigatur monialis renitens, semper uni homini delicta confiteri. Debent autem hi qui ejuscemodi munere in monasteriis monialium funguntur, esse homines vitæ probatissimæ, ac morum quammaxime inculpatorum, eruditi ac singularis judicii, observaturi ea quæ supra, ubi de pœnitentiæ sacramento tractatum est, delibavimus. Cavebit autem in primis, criminum non confessorum rememorationem, ne virgines discant quæ prius nescierunt. Cavebit præterea, nisi res omnino exegerit, duritiem increpationis, magis intentus ad modestissime arguendum, & pientissime vicissim consolandum. Confessiones autem monialium non privatim audiet, sed in ceterarum conspectu, non tantum ut omne malum, sed & omnis mali suspicio omnino cesset.

IX.

Monasteria olim virtutum scholæ, ac pauperum hospitalia erant: nunc, proh dolor! videmus ea quæ virorum sunt e scholis virtutum, in diversoria militum ac raptorum: quæ vero mulierum sunt, in plerisque locis in suspectas de incontinentia domos, ne quid gravius dicamus, esse commutata. Quamobrem dispiciendum nobis est, ne tam passim a quibusvis militibus hospitii jus a monasteriis vi exigatur, & eleemosynæ pauperibus deputatæ, improborum luxu devorentur, neve ad monasteria virginum accessus, toties a sacris canonibus prohibitus, pateat: Et ut qui deprehensi præter hæc fuerint offendiculum aut occasionem illis labendi, sive intra sive extra monasteria, dedisse, dignas pœnas ferant.

...1. de ...mun. ec... ...cap. ...nast. de ... & ho... ...cler.

X.

...In sin... ...parag. ...ro.diœ... ...de statu ...nach.

Visitatione ergo monasteriorum quammaxime opus esse intelligimus, quam & canones nobis imponunt. In hac vero oportebit omnia ad regulam ordinis monastici exigere, nihil non ad pietatem & vitæ sanctimoniam dirigere, & quidquid mali exempli aut improbæ consuetudinis irrepsit, penitus tollere ac eradicare. Profecerit quoque hic examinari regulas, statuta & consuetudines, tolli superstitiosa.

XI.

Habent quædam monialium monasteria sumptuosos præpositos, sub quorum potestate cum omnis bonorum administratio sit, ipsi de reditibus monasticis luxuriantur; & qui monasticæ conversationis exemplum esse debuerant, ad mundi delicias revolvuntur, fastidientes interdum similam & mella, interim monialibus ipsis vix milio & cibario pane rugientem ventrem saturantibus. Sunt quoque virginum monasteria, ubi non est victus & mensa communis, sed mos ille (quem ad Corinthios scribens Paulus, quamvis in longe sacratiori convivio, damnavit) quotidianus, nempe quod unaquæque suum cibum præsumit ad manducandum: & alia quidem esurit, alia vero ebria est. Quos abusus tollere necessarium putamus, videlicet ut in illorum delicatulorum præpositorum locum, probi œconomi a nobis comprobandi (quorum victus sit monastico similis) surrogentur, qui etiam obligati erunt singulis annis rationem de receptis ac erogatis integram reddere.

...ron. ...r. 11. ...sus. 9. cap.

ANNO CHRISTI 1536. Qui rel. 17. qu. 2.

XII.

Itidem ut moniales victum ac mensam communem ubique habeant, & quæ pari sunt officio destinatę, pari etiam cibo alantur. Quod ut quamminime onerosum sit, non debebunt plures in monasterium moniales recipi, quam congrue poterunt in singulis monasteriis sustentari, de quo nobis prius legitimam fidem fieri conveniet.

XIII.

Displicet etiam nobis, quod quædam monasteria quosdam præpositos habent, qui in capellis solitariis commorantur, quod Lateranensi concilio vetitum est, ac cautum ut episcopus abbates, monitione præmissa, per censuram ecclesiasticam compellat, ut ejuscemodi præpositos aut priores ad claustrum revocent, faciantque ecclesiis ipsis seu capellis per sæculares clericos deserviri, aut saltem alios monachos ipsis adjungant.

XIV.

Visitandæ quoque in primis & reformandæ erunt domus hospitalium militum Teutonicorum, præterea ordinis divi Ioannis Baptistæ, ac Antonitarum: atque initio providendum, ut in eisdem domibus cultus divinus rite ac debite peragatur, ut hospitalitas pro pauperibus servetur, ut vita ac conversatio regularis secundum institutionem primam ac regulam, quam illi professi sunt, illic geratur, ut ab ipsis vestes ordini ac professioni dignæ ac convenientes, publice deferantur: ut comessationes, crapulæ, ac omnis luxus prohibeatur: ut prædæ illæ bonorum mobilium, quæ post mortem prælatorum per primores ordinis fieri, ac in exteras regiones deferri, pessimo omnium exemplo consueverunt, amodo nequaquam fiant. Sed quidquid parsimonia defuncti prælati coacervatum ac relictum fuit, vel necessariis usibus ecclesiæ, aut successorum, aut pauperum ejus regionis, ubi religiosa ista domus sita est, applicetur.

XV.

Et ut revertamur ad monachorum vitam, haud ignorare debent, concilio Calchedonensi cautum, monachos oportere quieti operam dare, jejunia & orationes observare: in his locis, in quibus se semel Deo devoverunt, remanere: nullas ecclesiasticas seu sæculares actiones tractare, nunquam sua monasteria relinquere, nisi forsan ob ingentes necessitates id facere a suo episcopo jubeantur, ne nomen domini blasphemetur. Quare libertas illa peregrinandi seu exeundi, prætextu invisendi parentes, moderanda seu penitus tollenda erit.

XVI.

Monachus & monacha amare debent scripturarum scientiam, & carnis vitia non amare. Psalterii librum de manu aut oculis nunquam deponere, semper orare, sensu vigilare, vanis cogitationibus aditum præcludere, corpore pariter & animo in Deum tendere, iram patientia vincere; Breviter nullis animi perturbationibus (quæ si insederint, ad delictum maximum inducunt) locum dare: semper aliquid operis facere, ut eos diabolus semper inveniat occupatos. Et ut nulla sint quę manibus operari liceat, libros tamen sacros

Hieron. ad Rust. monach.

C. Nunquã. de consec. dist. 9.

ANNO CHRISTI 1536.

quod quam turpe ac indecorum sit, nemo ignorat.

IX.

Præterea cum per abusum artis impressoriæ, librorum plurimum malorum emerserit, prohibemus ne ulli typographi aut bibliopolæ, quempiam recens editum librum aut chartam vel imprimant, vel venum exponant, vel vendant publice vel occulte, nisi hic liber revisus, & charta vel scripturam vel picturam continens, per nostros ad hoc deputatos commissarios diligenter perspecta sit prius. Quæ & typographi nomen & cognomen complectantur, atque eam civitatem, seu opidum, in quibus excusa sunt, nominatim designent. Quæ vero his caruerint, nullo pacto venum exponantur. Porro typographi, bibliopolæ, ac reliqui librorum institores ac geruli, qui huic ordinationi contravenerint, pręter confiscationem librorum, pœnis etiam legalibus ac pragmaticæ constitutioni Augustanæ subjacebunt. Contra quos in territoriis nostris fiscalis noster acerrime inquirere, ac ad justarum pœnarum declarationem procedere non omittet.

PARS DECIMATERTIA.

CAPITVLA.

I.

ANTE annos non admodum multos reformationem jurisdictionis nostræ ecclesiasticæ edi curavimus, per quam ita temperata ac moderata omnia speramus, ut nemo de ea jure queri possit.

II.

Ne autem quispiam excommunicationis ecclesiasticæ originem ignoret, primus excommunicationis in ecclesia usus qualis fuerit, Paulus primæ ad Corinthios quinto manifeste ostendit, ubi Corinthium publice cum noverca fornicantem tradit satanæ in interitum carnis, ut spiritus ejus salvus fieret in die domini nostri Iesu Christi; non tantum exemplo indicans, sed & expressim jubens, ut qui ejuscemodi sunt, e medio ecclesiæ ejiciantur. *Si is*, inquit, *qui frater nominatur inter vos, est fornicator aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum ejuscemodi nec cibum sumere permitto.* Quin ante discipulum ille ille, qui solus vere magister est Christus, ejuscemodi excommunicationis usum Matthæi 18. docuit; quem optamus in ecclesiam revocari ac frequentissimum esse, nempe ut tales publice ac enormiter peccantes, ne aliis offendiculo sint, & notati tandem resipiant, extra communionem sacramentorum ac vitæ communis ponantur, donec ad cor & ecclesiæ gremium reversi, suum reatum deplorent. Divus sane Paulus gravissime Corinthios increpat, quod incestum illum tantisper paterentur. *Omnino*, inquit, *auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui quis habeat. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate ergo vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi*, & cetera quæ sequuntur.

1. Cor. 5. — 1. Cor. 5. — Matth. 18.

Quod si denuntiationem euangelicam (qua nulla res salubrior esse potest, & quæ nobis non tantum facienda suadetur, sed præcipitur) frequentaremus, & apostolica præcepta mordicus teneremus, rariores profecto in cœtu nostro haberemus adulteros, raptores, homicidas, & id genus alios publice criminosos, propter quos blasphematur nomen nostrum inter Gentes, & scandalizantur multi inter nos infirmiores.

Isa. 52. Rom. 2.

III.

Iamdudum vero cœpit excommunicatio in omnes inobedientes distringi, quod quasi peccatum hariolandi sit repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere.

1. Reg. 15.

IV.

Vsum ergo excommunicationis, præsertim adversus publice criminosos, in lucem revocari convenerit: deinde posthac in aliis causis excommunicatio tantum in manifeste contumaces feratur.

V.

Cavebit autem in primis judex, ne hanc aliasve censuras ecclesiasticas, vel ex injustis, vel ex levibus causis, vel juris ordine non seruato, vel ex odii fomite proferat unquam. Cum enim excommunicatio pœna sit, qua nulla major est in ecclesia, nec sit excommunicandus quis nisi pro peccato lethali, quod anathema sit æternæ mortis damnatio: nec infligenda veniat, nisi his qui aliter corrigi non possunt: debebit judex non ante excommunicare quempiam, quam cognoverit, id vel causæ gravitatem, vel ejus qui extra communionem ponendus est, apertam contumaciam, præcepto justo acquiescere nolentis, exigere.

Ex conc. Melden. Alver. C. Nemo. & Nullus fi. cer. 11. q. Ex conc. Lugd. C. de sen. ex commun. in 6.

VI.

Volumus autem ut hęc censura ab omnibus (jure non tantum humano, sed & divino idipsum postulante) timeatur: utque excommunicati in familiari conversatione vitentur, & a nemine recipiantur, quemadmodum antiquissima concilia, sub gravis reatus incursu idipsum fieri præceperunt.

Ex conc. Aur. Car. Arelat. B. caren.

VII.

Procuratores nostri fiscales adversus neminem inquirant, nisi quem legitima ac frequens gravat infamia, non quidem a malevolis & maledicis, sed a providis & honestis, justitiæ zelo commotis, suborta: quam si non probaverint, condemnentur ipsi, non autem inquisiti, in expensis. Neque enim speciem aliquam æquitatis habet, quod ab innocentibus absolutis quidpiam expensarum nomine extorqueatur: alioqui calumnia & injusta diffamatio mercedem, quod absit, haberent. Valeant ergo alii malevoli delatores, depeculatores famæ, ac reipublicæ pestes. Neque enim ad petitionem eorum qui libellum infamationis porrigunt, in occulto inquirendum est super criminibus in eodem descriptis: cum inquisitio fieri tantum debeat super illis, de quibus clamores aliqui præcesserint.

Cap. Cum oporteat. C. Inquisitionem. Tertiæ debita. de accusation.

VIII.

Nolumus autem, ut concubinarii, aut alii manifeste criminosi, ullo modo pro quæstu aut pecuniæ emungendæ causa ferantur, tolerenturque: aut ut pœnæ pecuniariæ pro criminibus passim imponantur, quod res mali exempli sit, crimen pecunia redimere; sed reformationis

ANNO CHRISTI 1536.

pant, & unde pauper victurus erat, præsumendo A suscipiunt.

PARS DUODECIMA.

CAPITULA.

I.

Ecclesiæ reformatio a summis pariter & infimis, a capitibus simul & parvulis ordienda est. Parvuli enim sunt, qui succrescentes, in majorum locum subinde decedentium, in reipublicæ tam ecclesiasticæ, quam sæcularis administratione succedunt, ut consequens sit, ab ipsis B prave ac nequiter institutis, reipublicæ perniciem imminere. Quamobrem summopere refert, ut pueritia, quæ seges est omnium rerum publicarum, in timore domini ac bonis disciplinis edoceatur. Id quod dominus præcepit Exodi 13. & Proverb. 6. Siquidem ea ætas nullis aliis usibus accommoda, per id tempus colligere poterit, & sibi & reipublicæ luculentum fructum. In primis autem operæ precium nobis videtur, ut clancularii illi magistelli, qui in conventiculis vicatim docent, prohibeantur, utque gymnasia illa ac scholæ minores, in quibus pueri primis rudimentis imbuuntur, diligenter repurgentur, præfectis illis didascalis, seu præceptoribus, C non tam eruditis quam sanæ doctrinæ, integræque ac inculpatæ vitæ viris, idque hac potissimum tempestate, qua innumeræ pestilentes hæreses totam fere Germaniam summo cum Christianismi ac reipublicæ detrimento justo Dei judicio pervadunt, ac velut cancer serpunt: quas cum pueri semel imbiberint, difficile, imo impossibile erit, ut easdem penitus iterum eluant. Nam,

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem Testa diu. Horatius.

II.

Quemadmodum vero didascali pueros in classes digerent, quæ dein ipsis prælegent, tam D ad eruditionem, quam ad vitam Christianam recte instituendam pertinentia, nos inter visitandum pro ratione cujuscumque scholæ trademus.

III.

Olim conciliari constitutione cautum est, ut non solum apud quamlibet cathedralem ecclesiam, sed & apud alias nimirum collegiatas, quarum sufficere poterunt facultates, constituatur magister idoneus, qui clericos earumdem ecclesiarum doceat & instituat. Apud metropolim autem theologum haberi præceptum est, qui sacerdotes ac quoscumque alios in sacris literis doceat, & in his præsertim instituat, quæ ad curam animarum pertinere dignoscuntur. Visum etiam concilio fuit, ut singulis magistris unius præbendæ proventus tantisper, quoad in docendo perstiterint, assignentur. Cujus quidem saluberrimæ constitutionis vix vestigia quædam apud ejuscemodi ecclesias reliqua videmus. Nam ut scholas ipsas reperias, didascalum tamen vix ullum eruditum ac pium repereris, quod nihil pene stipendii (ne dicamus unius præbendæ proventus) illi suppeditetur; quod emendatione magna indiget. Neque enim hæc res levis momenti est, a qua totius propemodum reipublicæ tum salus, tum pernicies dependet.

[...]n. 1. &c. [...]ia non- [...]lis de [...]gist.

IV.

Curandum itaque, ut singula collegia ludos literarios diligenter instituant, eisque de idoneis ludimagistris ac sumptibus prospiciant: ubi collegia non sunt, senatus & respublica idem curet.

V.

Academias, seu universitates publicatas per hanc hæreseon colluviem perire misere cernimus; quas instaurari maxime in votis est. Id fieri posse nobis videtur, si modus aliquis inveniatur, quo pauperibus scholasticis ex ecclesiasticis stipendiis aliquid possit decidi. Clericos enim illos convenit ecclesiasticis stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla bona suffragantur. Quo insuper professoribus atque his, qui in bonis literis, optimis quibusque disciplinis, ac in primis theologiæ studiis multum profecissent, spes præmii fieret: nam spes alit artes.

VI.

Et quamquam hic articulus a summo pontifice potissimum pendere videatur, tamen quod in nobis est, cuperemus omnes ordinarios collatores, præsertim parochialium ecclesiarum, huc induci posse, ut academiæ potestatem facerent, significandi subinde ipsis viros literatos ad regendum ecclesias ejuscemodi idoneos, quos ipsi collatores quibuscumque aliis non idoneis præferrent, ac parochiis, cum vacarent, præficere non differrent, modo tamen personaliter residere non detrectarent. Quod si idem apud collegiatas ecclesias (qui mense ordinario canonicatus & præbendas conferunt) obtineri possit, non dubium id plerisque ad studia capessenda calcar fore non exiguum. Conc. Basil.

VII.

Præterea non parum huc fecerit, si Honorii tertii decretalis servetur, nempe ut canonici ecclesiarum diœcesis nostræ Coloniensis dociles ad studia, potissimum theologiæ, per capitula transmittantur, percepturi toto quinquennio beneficiorum suorum fructus, non obstante aliqua contraria consuetudine vel statuto, cum denario fraudari non debeant in vinea domini operantes, de quo dictum est partim superius. Ex his enim tandem spes non vana concipi possit, aliquando futurum, ut doctorum copia habeatur, quo veluti stellæ valerent plurimos ad justitiam erudire, & temporis successu ecclesiam Dei universalem in vita ac doctrina reformare. Cap. Super specul. de magist.

VIII.

Neque ignoramus multa ac diligenti provisione opus esse in academiis, qua in primis curare necesse erit, ut optimi quique libri in singulis professionibus ac disciplinis per doctissimos professores statis diebus ac horis, vigilantissime E prælegantur, enarrenturque. Deinde, ut scholasticis vivendi regulæ præscribantur, nempe ubi bonis disciplinis vacent, a pompis, comessationibus, ebrietatibus, aleæ ludis, dissensionibus ac rixis abstineant; ut prodigi esse desinant, ac quisque se suo modulo metiatur, ut fastum omnem ac doctrinæ supercilium deponat. Nec incipiant esse magistri, priusquam fiant discipuli. Hieron. Quot enim sunt, qui magistrorum ac doctorum insignia ambiunt, ac per ambitum extorquent, etiam qui nunquam eam artem quam post magisterium profitentur, vel a limine salutarunt? quod

ANNO CHRISTI 1536.

censura ecclesiastica secundum culpæ modum A percellantur, donec resipuerint.

VI.

In monasteriis facile percipientur abusus, modo regulæ ordinis relegantur, interrogenturque qui illis præsunt, num illis scilicet simul cum nostris constitutionibus per omnia satisfiat.

VII.

Vbi ad parochias ibitur, debebit parocho ac populo paucis ante diebus adventus visitatorum significari, quo tum omnes expediti adsint ac publicæ saluti intendant. Denique ea sacramenta ac munera, quæ per solum episcopum administrantur, expurgati & præparati recipiant.

VIII.

Nec videbitur inutile, ut vicarius noster in pontificalibus, seu alius ex visitatoribus nostris theologus, concionem ad populum habeat, eumdemque de omnibus de quibus utile videbitur, ex divinis scripturis, per Dei verbum admoneat.

IX.

Interrogandus deinde parochus, num ipse principalis rector sit, aut vicarius mercenarius, an ordinaria auctoritate admissus, necne: ubi vicarius præest parochiæ, videndum quo privilegio absit parochus principalis.

X.

Deinde investigandum de vita, moribus, ac de doctrina, quo pacto verbum divinum disseminet, ac sacramenta ecclesiastica administret, & num omnia calleat quæ ad officium suum spectant. Vbi vero minus fuerit instructus, erudiatur maxime in his, quæ ad dispensationem ecclesiasticorum sacramentorum attinent, præsertim pœnitentiæ. Subinde inquiratur, num in his deses aut negligens interdum sit: & num illi necessarius & honestus victus suppetat, seu digna stipendia exolvantur. Nam si competens victus defecerit, ad eum modum, uti supra diximus, procurandus erit, aut ad nos referendum.

XI.

Videndum deinde de eruditione, habitu, tonsura, ac familiari conversatione: honestas familiæ exploranda; libri quoque omnes inspiciendi, qui si nothi aut suspecti erunt, auferendi ac tollendi sunt.

XII.

Insuper investigandum erit diligentissime, num in tota parochia ullus hæreticus aut schismaticus delitescat, num hæresis aliqua serpat, atque hic apponenda securis ad radicem, ut seducti per verbum Dei in viam veritatis, & ecclesiæ unitatem reducantur. Qui contumaces fuerint, e cœtu ceterorum tollantur.

XIII.

Præterea num in parochia superstitiones, sortilegia, divinationes, atque alia id generis, quibus mentes a Deo vivo per diaboli fraudes seducuntur, exerceantur: num perjuria, blasphemiæ, adulteria, & similia crimina, ob quæ iratus Deus in nos gladium iræ suæ vibrat, publice committantur: num ecclesiasticæ censuræ contemnantur: num sint qui parocho obedire flocci faciant, qui sacramenta ecclesiæ non participent: item, num festi dies & jejunia ecclesiastica rite observentur.

XIV.

Dein videndum quo pacto pueri instituantur, qui præterea sint scholis præfecti. Hospitalium quoque cura haud prætermittenda.

XV.

De vitiis quibus parochiani vel maxime assueverint, inquisitio facienda, ut per visitatores verbo divino ab his populus avocetur.

XVI.

Denique expiscandum, num parochus divinum officium in ecclesia canendo, legendoque rite gerat: num sacrum baptisma, itidem sacrosanctam eucharistiam cum chrismate secure ac B decenter custodiat: num vestes & reliqua ornamenta quibus in divinis officiis utimur, munde asservet: num ipse aut qui ecclesiæ provisores appellantur, templum sartumtectum curent: num sacris altaribus suus honos impendatur: num ruinis domus parochialis occurrat: num de rebus ecclesiæ alienationes faciat. Atque his similia, quæ visitatoribus nostris pro eorum circumspectione & prudentia facile occurrent, & ex constitutionibus nostris, quæ ubique pro loci ac personarum ratione rememorari debebunt, suppeditabuntur.

XVII.

C Et quoniam visitationes istæ generales per singulas parochias absque magno sumptu singulis quibusque annis frequentari haud possunt, saluberrime sancitum est in antiquissimis canonibus, bis per singulos annos in singulis provinciis concilium fieri: Vt primum ante dies quadragesimæ habeatur, videlicet quo omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum solenneque Deo munus possit offerri: Secundum vero agatur ante tempus autumni, in quo si communi omnium consensu rationabiliter comprobato, secundum ecclesiasticam regulam, duo vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia sacerdotum.

Nicæn. c. Antioch. cap. 20. Const. c. Calched. c. 19. c. cut olim accusa.

XVIII.

D In his ergo conciliis, anno bis, de his omnibus apud metropolitanæ, cathedralium, collegiatarum, monasteriorumque prælatos, & præsertim archidiaconos, ac quos vocamus decanos rurales, qui vocati sunt in partem solicitudinis episcopalis, per vicarium nostrum in pontificalibus, ac officialem disquisitio diligens fiat: Et quæ ex illorum judicio reformatione opus habere comperientur, communi consilio emendentur.

XIX.

E Denique archidiaconi, qui episcoporum oculi dicuntur, ac decani isti rurales in suis deinceps synodis, quæ sancita fuerint in provinciali seu episcopali concilio publicabunt. Et ad eumdem modum, qui in visitatione præscriptus est, vitiis extirpandis ac virtutibus inserendis studeant, criminibus publicis, magis per pœnitentias canonicas, quam pecuniæ exactionem, puniendis intenti.

XX.

Quod ut docte ac prudenter fiat, archidiaconis nostris incumbit, ne ullos inidoneos officiales aut decanos rurales deligant aut admittant, sed ad has functiones viros tantum assumant, cum doctrina præstantes, tum vitæ innocentis inculpatæque, qui nullius criminis labe notabiles, officium suum irreprehensibiliter exequantur.

XXI.

nis nostræ constitutio, quæ de officio sigilliferi postrema est, servetur. Quod si interdum vel personæ delinquentis, vel delicti qualitas pœnam pecuniariam imponi postulaverit, hæc in pios tantum usus convertatur, ne magis avaritiæ quam correctionis causa exacta videatur.

IX.

[...]im. 5. Clerici in gravissimis criminibus deprehensi, juxta canonicas sanctiones puniantur. Expedit enim ut publice delinquentes, & ecclesiam Dei scandalizantes, publice quoque arguantur & puniantur. Quamobrem tales vel a nobis deprehensi, vel extra territoria nostra per magistratus capti, ac nobis juxta sanctiones canonicas traditi, dignam sui sceleris pœnam recipient. B Quod si tam grave fuerit, ut degradatione dignum sit, faciemus ipsos curiæ tradi sæculari, ne clericali privilegio gaudeant, quo se per flagitia reddiderunt indignos.

X.

[...]conc. [Mo]gun. C. [...]ered. [...]ft. In concilio Moguntino sancitum est, ut heredibus qui jussa testatorum non adimpleverint, ab episcopo loci illius omnis res quæ eis relicta est, interdicatur, cum fructibus & emolumentis, ut vota defunctorum adimpleantur. Quamobrem procuratores nostri fiscales in diœcesi nostra Coloniensi advigilabunt, ut testamenta, maxime ecclesiasticarum personarum, privilegiis ecclesiæ nostræ majoris salvis, intra anni spa- C tium executioni mandentur: utque intra idem tempus executore testamentorum legitimum calculum reddant. Quorum etiam testamentorum insinuationem approbationemque intra triginta dies a morte sacerdotis peti volumus atque obtineri, nisi rationabilis causa longiorem dilationem exposcat in præmissis. Dispiciet autem sigillifer noster, ut si quid in quempiam stultum, aut jure prohibitum usum, temere relictum sit, in pium convertatur.

XI.

Vbi sacerdos nostræ diœcesis Coloniensis mortuus est intestatus, bona ipsius, præter patrimonialia, quæ heredibus cedunt, deducto ære alieno & funeralibus, in piam causam pro defuncti D animæ salute convertantur.

XII.

[...]. Offic. [...]sta Ea portio quæ nobis uti archiepiscopo secundum rationem bonorum, extra quæ tamen patrimonialia immobilia sunt, deducto ære alieno, ex more & speciali conventione cum clero nostro inita, debetur, nemini gravis esse potest, quod major episcopo secundum canonicas sanctiones portio, quam ea est, quæ ex remissione nostra nobis solvitur, debeatur.

XIII.

Multiplex illa & facilis juramentorum exactio, quæ in judiciis ecclesiasticis fit, nobis probari non potest. Christus inter perfectionis hortamen- E
[...]th. 5. ta ponit & illud, ut in totum abstineamus ab omni jurejurando. Quo colore ergo consuetudo nunc passim jurantium in omni negotio excusari possit, non videmus, nisi aut gravitate negotii, aut necessitate. Crebris juramentis raro deest perjurium, quod gravissime punit Deus.
[...]t. 5. Quamobrem monemus causidicos, ne tam faci-
militia les sint in exigendis * malitiæ ac aliis juramentis. Compertum enim habemus, quosdam esse tam male Christianos, qui in re tam seria ludant, ac juramenta interdum exigant, quibus præstitis credere nolint; ne dicamus quosdam eo vesaniæ prolabi, ut jusjurandum exigant, quod malint

A suspicari, præstando violatum iri, quam vere reverenterque adhiberi. Quo laqueo quis perniciosior esse potest? Admonebit igitur officialis noster causidicos, atque alios juramenta exigentes, ut ea quæ judiciarii processus solennitas necessario non requirit, remittant: utque memores sint, eamdem manere pœnam temere exigentem, quæ manet frustra præstantem juramentum.

XIV.

Cum hæreseon ac schismatum impræsentiarum plena sint omnia, videbimur operæprecium facturi, si communicato cum inquisitoribus apostolicis consilio, formulam quamdam inquirendi juri consentaneam, ac tantum negotium decentem minimeque captiosam præscribamus: Quamobrem ea de re nostris jurisperitis mandabimus.

PARS DECIMAQVARTA.

CAPITVLA.

I.

Cvm frustra sint in civitate leges, nisi & sint qui eas exequantur: itidem institutiones canonicas inefficaces & languidas esse oportet, nisi ab episcopo & reliquis (quibus ea cura demandata est, & quodam modo viva lex sunt, qui & in euangelio nuncupantur sal terræ) Matth. 5.
mancipentur effectui: idcirco visitatione per nostram diœcesin Coloniensem opus est, quam Deo auctore per nostrum in pontificalibus vicarium, ac ipsi adjunctos viros juxta pios ac doctos, quibus plenam dabimus in his spiritualibus ac ecclesiasticis rebus ordinandis potestatem, aggrediemur, eodemque adjuvante Deo peragemus.

II.

Ex superioribus vero liquet plus satis, quo ordine visitatio instituenda sit. Siquidem in primis ab ecclesiis nostris metropolitana ac cathedrali inchoandum, dehinc singulæ collegiatæ simul cum monasteriis & virorum & mulierum invisendæ: post hæc ad parochiales ecclesias omnes, in nostris civitatibus ac diœcesibus constitutas, ubi maxima cura opus erit, transeundum: ibi non solum parochi, sed alii etiam (quotquot ibidem commorantur) sacerdotes ac clerici advocandi. Atque interim non prætermittendæ scholæ & bibliothecæ, ubi illæ reperientur: ac postremo hospitalia pauperum diligenter perlustranda erunt.

III.

Quæ vero oporteat ubique sciscitari ac investigare, quæ corrigere ac repurgare, quæ statuere ac ordinare, superiores constitutiones abunde docent.

IV.

Quod ad cathedrales & collegiatas ecclesias attinet, prima cura erit in reformandis ecclesiarum prælatis, maxime decanis. Qui si cæci fuerint, consequitur necessario, ut hi quibus ducatum præstant, simul in foveam trahantur ac cadant. Quod enim ab illis committitur, facile ab aliis trahitur in exemplum.

V.

Et quoniam alicubi tanta est cleri dissolutio, ut prælatis, quamvis bonis ac eruditis, neque suus honor, neque auctoritas servetur, intendent visitatores nostri animum, ut inquieti corripiantur. Qui corripi & obedire nolunt, censura

ANNO CHRISTI 1548.

vocatis publicentur, ipsaque capitula seu collegia abbatibus, præpositis, decanis, aut aliis horum loco comparituris instrumento publico, cujus formulæ singulis citationibus additæ fuerunt, potestatem faciant, ut eorum etiam atque nomine synodi hujus statuta, quatenus ea ad quosque pertinerent, approbare, atque ipsos observaturos, profiteri legitime possint. Missa præterea fuerunt citatis omnibus exempla formulæ Cæsareanæ reformationis, mandatumque omnibus, ut eam diligenter expenderent: atque si quid ex temporum, locorum, aut personarum occasione, usu vel necessitate, addendum moderandumve ipsi judicassent, ad synodum referent: & cum suas, tum collegiorum aut capitulorum suorum sententias inter consultandum explicarent.

Ad tempus igitur præscriptum advenere abbates, præpositi, decani & camerarii quamplurimi, quorum multi veluti ex captivitate respirantes, præclaram animi magnitudinem ad domum domini ædificandam afferre videbantur. Qui remanserunt, partim privilegiis pontificum ab ordinarii jurisdictione exemptos se esse asseruerunt: partim profani magistratus imperio retenti sunt: nonnullos libertatis amor, conscientiaque perturbatæ a se religionis, obedientiæ jugo subtraxit.

ACTA PRIMÆ DIEI SYNODI.

Hora autem septima antemeridiana diei Novembris duodecimæ, reverendissimus dominus cardinalis, reverendi domini, Marcus Avunculus episcopus Nazianzenus, & reliqui abbates jus pontificiorum ornamentorum habentes, cum baculis pastoralibus, mitris, & reliquo habitu pontificali: ceteri vero præpositi, canonici, decani, presbyteri & clerici, suis quique vestimentis ecclesiasticis insignes, in ecclesia Dilingensi parochiali frequentes convenerunt. Unde re sacra de sancto Spiritu a reverendissimo cardinale summa omnium devotione peracta, ordine cuncti binique ad arcem Dilingensem processerunt, idque ea de causa, quod ecclesia parochialis rei tantæ gerendæ minime idonea, tantæque multitudinis capax non esset.

In arce vero aula superior amplissima est, in cujus capite altare intra cancellos decentissime ornatum extitit; pro cancellis, reverendissimi cardinalis subsellium, Nazianzeni episcopi & aliquot ecclesiæ suæ cathedralis ad hoc deputatorum canonicorum sedibus utrimque clausum. Ad utrumque aulæ latus, qua in longitudinem patet, triplex scamnorum ordo: in ima vero aula, transversa fuere scamna multa, omniaque stragulis operta, atque inter se ita disposita, ut ambitus transitusque liber undiquaque esset.

Porro cum ex dignioribus suum quisque locum occupasset, ceteri in reliquis sedibus assedissent, aut in spatiis intermediis constitissent, synodales orationes, sacræ laudes atque preces omnes, ex libri pontificalis præscripto ordine inceptæ atque absolutæ fuerunt.

Deinde reverendissimus dominus Martinus de Olave, theologus Hispanus, & Cæsareæ majestatis sacellanus, orationem habuit ad synodum de horum temporum statu, de officio pastorum & cleri, moribusque omnium in melius reformandis, atque disciplina ecclesiastica restituenda, tanta eruditione & eloquentia exculta, ut universæ synodo fuerit & ornamento & admirationi.

Ea finita reverendissimus cardinalis causas synodi hujus convocandæ paucis explicavit, summaque & dignitate & gravitate universos ad rem præsentem in recessus animi interiores revocandam, synodique totius negotium æquis animis, ab omnique deteriore affectu semotis, tractandum cohortatus est: atque postremo seipsum quoque obtulit synodi judicio emendandum, rogavitque omnes ex animo, ut in vita moribusque suis corrigendis monitores esse velint, iis se & libenti & grato animo obtemperaturum.

His dictis, Ioannes Albertus Vvidmanstetter ordinis S. Iacobi Lusitani frater militaris, jurisconsultus & dominationis suæ reverendissimus cancellarius, nonnulla, quæ ad præsentem actionem pertinere videbantur, præfatus, Cæsareæ majestatis formulam in comitiis Augustensibus, ut dictum supra fuit, propositam, clara voce continuaque lectione recitavit.

Absoluta ejus lectione, quoniam dies a meridie ad horam primam inclinabat, jussi sunt a reverendissimo cardinale omnes, dimissis ornamentis & habitibus, ad cœnaculum, quod aulæ synodali substructum est, eademque amplitudine patens, divertere, quo eos ad recreanda prandio corpora cum benedictione dimisit.

Hora pomeridiana tertia convenerunt in eadem aula omnes, ubi reverendissimi cardinalis jussu cancellarius synodum allocutus est in hanc fere sententiam: Procul dubio intellexisse eos, memoriaque recenti adhuc retinere, in cujus nomine congregati sint, quid in sacris solennibus a Deo optimo maximo communibus votis postularint: quid non modo pastori & episcopo suo, sed & gregi sibi commisso quisque debeat: quanta doctrinæ & vitæ ad patrum regulas conformandæ necessitas omneis fere ordines ecclesiasticos urgeat: quam habeant promptam episcopi sui voluntatem ad prospiciendum sibi & gregi: & demum, quod præcipuum tamen in hoc toto negotio est, quanta pietate, diligentia & fervore Cæsarea majestas veluti navis reipublicæ discordiarum tempestatibus jactatæ prudentissimus gubernator incolumitati omnium provisum cupiat: cujus rei singulare e multis exemplum sit, quod reformationis ecclesiasticæ formulam antiquorum patrum rationi disciplinæque maxime consentaneam proposuerit, quam ecclesiastici status in synodis celebrandis ceu normam decretorum sequerentur. Eam igitur formulam, tamquam summam totius consultationis, dominationem suam reverendissimam, quod factum hodie ante prandium sit, publicandam omnibus censuisse.

Quoniam vero dominationi suæ reverendissimæ dubium non sit, quin pro suo quisque officio, ut jussus fuerat, formulæ hujus capita singula apud suos diligenter tractarit, atque de iis quæ in hac consultatione offerri oporteat, deliberarit: supervacuum sane videri, ut singulorum sententiæ de singulis capitibus Cæsareanæ formulæ prius exquirantur, quam statutorum inde excerpendorum ratio ineatur. Ut igitur compendio majore negotium hoc expediretur, dominationem suam reverendissimam formulam totam reformationis, paucis obmissis, quorum deliberatio & cognitio pertinere ad superiores visa est, insertisque ex prioribus statutis nonnullis aliis, in decretorum, seu statutorum synodalium

ANNO CHRISTI 1536.

XXI.

Ex vetustissima quadam inquirendorum criminum formula relictum est, ut archidiaconi anno bissextili circumeant, & peccata enormia emendent, quæ sequitur in hæc verba: In concilio publico ab episcopo habito primitus jurare debent de villis singulis fidelissimi quique, liberi & servi, tres vel quatuor, seu etiam plures, ut rei veritas omnino inquiratur. Iuramentum autem illud hujuscemodi esse debet: Quidquid in villa in qua habitat, veraciter sciat, vel serio audierit actum contra fidem rectam & Christianitatem, episcopum aut ejus nuntium, quantum recordari possit & scientia subministrat, non lateat. Post juramentum vero episcopus per singula numerare debet, quæ prius juramento comprehendit, hoc est: Si vir, super uxorem suam, aliquam clanculo corrupit: Si cum duabus cognatis, sive mulier cum duobus propinquis fornicata: Si commatrem spiritualem aut filiolam suam stupro violavit: Si qua mulier partum suum necavit, vel conceptum quocumque modo excussit: Si quis cognatum suum voluntate aut casu occidit, seu morbidum fecit, & necdum ad publicam pœnitentiam venit: Si mulier maritum suum, aut maritus uxorem suam iniquo consilio interemit: Si quis virum aut feminam veneno, aut aliqua alia potione occidit, & qui hoc scilicet veneno machinatur: Si sciat divinatrices vel augures, etiam illos qui per incredulitatem illas inquirant: Si sciant meretrices, quia meretrix appellatur, si uno contempto, cum aliis fornicatur, licet nupta non sit: Si illos etiam sciant, qui cum excommunicatis communionem habent: Si illos sciant, qui convicti sunt perjurium perpetrasse: Si & illos noverint, qui loca Deo non dicata, contra fidem ecclesiasticam colunt, & ad Christi ecclesias venire contemnunt: Illos etiam si sciant, qui indictum jejunium negligunt. Hæc omnia dum episcopus habet recitata, juratores per juramentum commoneat, ceteros vero omnes nobiles & ignobiles, per bannum Christianitatis constringat, ut supradictas res minime celent, ac si in die judicii ante tribunal domini nostri Iesu Christi, rei occultatione præfatarum rerum nefandarum inveniantur. Hoc enim indicet & per bannum contestetur, ut nemo per ullius timorem aut favorem, vel etiam amicitiam, præfata reticeat veraciter scita. Neque per odium, neque per inimicitiam ullam quidquam alicui irroget, quod veraciter non possit probare. Horum aliqua si antea in præsentia episcopi allata essent, ejusque judicio terminata, postea iterata comperta fuerint, veluti in initio referantur, & episcopali decreto constituantur.

Can. 1. de arch.

XXII.

Præscripta quidem formula, quam antiquitatis causa retulimus, successu temporis in abusum, quod negare non possumus, deducta est, quod non fidelissimi quique, sed leves delatores, non qui veraciter sciant, aut serio audiverint, idque a probatis, neque uno tantum, sed pluribus, hisque fide dignis, minimeque malevolis; sed frequentius absque omni delectu vel leves, ac futiles, vel invidi ac rapaces calumniatores, delationi comperiantur adsciti. Quodque pro manifestis criminibus non canonicæ pœnitentiæ, sed pecuniariæ potissimum mulctæ a delinquentibus fuerint exactæ, permissis interim delinquentibus, haud præter grave populi offendiculum, in publica scelerum infamia perseverare.

XXIII.

Quæ omnia magna correctione indigent, quam, volente ac adjuvante Deo, inter visitandum adhibebimus, nimirum curaturi, ut viris exploratæ virtutis tantum hoc officii delegetur.

XXIV.

His autem qui synodo præficiendi sunt, sumptus necessarios (quam procurationem canones vocant) per parochianos suppeditari, justum atque æquum est.

Ex conc. Lateran. Ex conc. generali. can. Cum apostolis. c. Procurationes. de censibus.

Cetera, quæ præsentis concilii decretis comprehensa non sunt, (sunt autem pleraque, non minorem quam ea quæ correximus, castigationem postulantia) ea secundum sacrorum canonum censuram, partim in visitatione, partim in futuris synodis episcopalibus, Deo dante emendare diligenter adnitemur.

ANNO CHRISTI 1548.

CONCILIUM " AUGUSTANUM

AD REFORMATIONEM CLERI, AUCTORITATE Ottonis cardinalis, & episcopi Augustani, celebratum anno domini MDXLVIII. tempore Pauli papæ III.

" Licet instituti nostri non sit synodos diœcesanas vulgare, hanc tamen, non secus ac quasdam alias, hic invenies, quod in editionibus Biniana & regia occurrant.

ACTA ET STATUTA SYNODI diœcesanæ Augustensis, reverendissimo in Christo patre & illustrissimo principe & domino domino Ottone sanctæ Romanæ ecclesiæ tituli sanctæ Balbinæ presbytero cardinale & episcopo Augustano præsidente, ad diem duodecimum Novembris anni MDXLVIII. *convocatæ, & continuo triduo celebratæ.*

REVERENDISSIMUS in Christo pater & illustrissimus princeps & dominus dominus Otto sanctæ Romanæ ecclesiæ titulo sanctæ Balbinæ presbyter cardinalis, & episcopus Augustanus, memor communis ecclesiasticorum sacri Romani imperii statuum consensus, invictissimo & potentissimo principi & domino domino Carolo V. Romanorum imperatori maximo, in proximis comitiis Augustanis de reformandis cleri & populi moribus, deformitatibusque ecclesiarum tollendis, præstiti: etsi calamitatum superiorum reliquiis sanandis apprime distractus, summo tamen studio atque labore adnisus est, ut & Cæsareæ majestati, cui hanc synodorum congregandarum facultatem, Germanorum ecclesiæ, veluti olim Constantino imperatori totus fere orbis, acceptam ferunt, satisfaceret, & quod muneris sui esset, pro viribus adimpleret.

Kalendis igitur Octobris postquam Albigoviam subalpinam ecclesiæ suæ ditionem proximo biennio misere afflictam, præsentia sua consolari, consilio, liberalitate, jureque dicundo juvare, atque paterna sane cura & pietate lustrare cœpisset, e Fuessa opido epistolas citatorias ad abbates, præpositos, decanosque tam collegiales, quam rurales diœcesis suæ misit.

Quibus, ut in pauca conferantur, sanctorum patrum decretis & Basileensis concilii auctoritate, in memoriam revocata, sacrique Romani imperii electorum principum & statuum ecclesiasticorum, de convocandis synodis consensione commemorata imperat, eosque in domino hortatur, ut ad diem duodecimum Novembris in opido Dilinga synodi initio finique adesse velint: in primisque dent operam singuli, ut citationes hujusmodi in capitulis suis ad hoc con-

ANNO CHRISTI 1548.

non decani collegiatarum ecclesiarum canonicis, decani vero rurales in capitulo suis confratribus accersitis, eadem statuta bis in anno ad verbum prælegant, aut prælegi curent. Si quis vero huic nostro mandato non obtemperaverit, a nobis seu vicario nostro canonice punietur.

III.

Approbante cathedralis ecclesiæ nostræ venerabili capitulo statuimus & ordinamus, ut posthac ad episcopatum ecclesiæ Augustensis nullus nisi presbyteratus ordine insignis, aut qui se gradus, quos nondum habet omnes, statutis ordinationum temporibus, nulla interdicta mora, aut tergiversatione, adepturum promiserit, eligatur aut assumatur.

IV.

Ad ecclesiasticas dignitates, animarum curas, aliaque beneficia ad nostram dispositionem seu approbationem pertinentia, nullus posthac coadjutor vel resignatarius, nisi examinationis testimonio subnixus fuerit a nobis aut vicario nostro in spiritualibus admittetur. Si qui vero per surreptionem ejusmodi dignitatum, curarum aut beneficiorum coadjutores sive resignatarii successores in illis sine examinatione præscripta extiterint, amovebuntur.

V.

Vt catholica doctrina atque disciplina ecclesiastica melius conservetur, statuimus atque ordinamus, ut ordinandi, super hæresibus hoc tempore jactatis, quid de illis, & contra, quid de Romana catholica & apostolica ecclesia sentiant, diligenti examinatione explorentur. Deinde, ut nullus ordinetur, nisi qui publicum a primario sacerdote vel magistratu patriæ suæ aut ejus loci, ubi majorem vitæ suæ partem exegerit, de vita ejus & moribus probatis, testimonium literis consignatum attulerit; qua in re primarii sacerdotis seu magistratus & testium conscientiam oneramus.

Ad hæc, ut ordinandi scientia explendis saltem ecclesiæ ministeriis sufficiens, non titulis, sed diligenti constet examinatione.

Eamdem quoque rationem in his, qui ad prælaturas admittendi, & ad ecclesias parochiales provehendi sunt, volumus haberi: atque ad parochiales ecclesias quemquam, nisi populum docere & velit & sciat nolumus admitti.

Postremo neminem ad prælaturas aut ecclesias parochiales sive per electionem, sive per inferiores collatores aut patronos designatus fuerit, prius investiri, aut ad ecclesiæ munera subeunda admitti debere, quam examini satisfecerit, & vocationi suæ satisfacturum se pro viribus pollicitus fuerit, statuimus atque mandamus.

Ætatem etiam ordinandorum, secundum laudabilem ecclesiæ nostræ morem, hactenus introductum & servatum, deinceps quoque observari præcipimus.

Pro examinatione vero nullam ab his, qui a nobis deputati ad hoc fuerint, pecuniam exigi debere præcipimus: quod & hactenus in ecclesia nostra factum fuisse compertum habemus. Quod autem ad nostrum episcopale officium attinet, profitemur nos pro gratia, quam altissimus nobis largiri dignatus fuerit, munus nostrum rite recteque tam per nos, quam per vicarios & cooperarios nostros executuros. Volumusque posthac ordinandorum examini paschali pentecostesque tempore Augustæ, reliquis vero anni temporibus consuetis in opido nostro Dilinga celebrando, ipsi coram adesse & præesse, ne & in hac parte nobis quidquam desideretur.

VI.

Ignotos atque vagos sacerdotes & monachos, absque prælatorum suorum testimoniis seu formatis, multoque minus suspectos de fide aut flagitiosos sacerdotes vel monachos seu fratres fugitivos, ad concionandi sacraque peragendi officium nusquam in nostra diœcesi admitti, nec peregrinos & ignotos presbyteros in consortio aliorum presbyterorum tolerari, vel ad missarum sacrificium, nisi sui ordinarii, e cujus diœcesi proxime discessit, literas de eorum ordinibus & honestate docentes ostenderint, & a nobis vel nostro in spiritualibus vicario admissorias habuerint, admitti debere præcipimus.

VII.

Quos Græci chorepiscopos, hoc est, certarum regiuncularum in qualibet diœcesi speculatores, alii archidiaconos, alii archipresbyteros vocant, in nostra ecclesia cathedrali, quo ad certum districtum mœniis Augustanæ civitatis adjacentem archidiaconi, in reliqua vero diœcesi decanorum ruralium nomine censentur.

His igitur hoc statuto mandamus, ut hæc nostra placita atque synodalia decreta curæ suæ parochis publicent & exequantur, ut capitula sua ruralia, sicut hactenus cõsuetum fuit, congregent & servent: ad futuras synodos citati veniant; diligenter quoque invigilent, ut parochi subditos suos doceant, corrigant, & veluti pastores fideles in via catholicæ doctrinæ ducant, ne irregularitate contracta ministrent, neve in foro conscientiæ in dubiis consultent, nisi peritiores prius super his adhibuerint in consilium: ad hæc, ut ab extorsionibus & exactionibus illicitis & insolitis abstineant, & libertatem ecclesiasticam, quantum in eis est, tueantur. Hos etiam senis quibusque mensibus districtus, seu regiunculæ suæ ecclesias suas visitare, & de omnibus rebus tam spiritualibus quam temporalibus sibi concurrentibus curam habere præcipiant, & si quid emendare non poterunt, ad synodum pro tempore, aut si mora periculum habuerit, ad nos, ut opportune providere de omnibus possimus, referre jubemus. Si quos intrusos ad parochias aut alia beneficia ecclesiastica in suis districtibus esse decani intellexerint, aut suspectas de surreptione absolutiones dispensationesve ostentari, aut circumferri a quibuscumque cognoverint; eos moneant primum, ne sibi beneficia, sacramentorumque administrationem usurpent, neve gregem Christi hujusmodi dispensationum vel absolutionum prætextu decipiant. Si qui vero parere monitis noluerint, hi nobis a decanis, quos fidei juramento nobis præstitæ super hoc admonemus, sine mora indicentur.

Decanis quoque ruralibus injungimus, ne in templis, sacellis, aut oratoriis suarum regiunculatum, & picturas aut imagines quascumque depingi, sculpi aut fieri, nobis aut vicario nostro inconsultis, patiantur, ut in his veteris ecclesiæ decorum, sacrarum historiarum veritas & imaginum honestas, maturiore deliberatione circa ea præcedente, conservetur. Idem decernimus in ceteris diœcesis nostræ ædibus diligenter observandum.

Iisdem decanis ruralibus præcipimus, ut in inquirendis hæreticorum libris, aut de hæresi schismateve suspectis, nullam diligentiam prætermittant.

ANNO CHRISTI 1548.

synodalium speciem contraxisse, eumque ordinem, qui cum in pontificio jure, tum in aliis Augustanæ ecclesiæ synodalibus statutis servari consuevit, secutum fuisse.

Quibus dictis, cancellarius statuta tenore continuo ad finem usque, ut sequuntur, prælegit.

TITVLI STATVTORVM.

STATVTA

SYNODI DIŒCESANÆ AVGVSTENSIS XII. XIII. & XIV. Novembris, anno MDXLVIII. Ottone cardinale & episcopo Augustano præsidente, Dilingæ celebratæ.

I.

CVM tota creationis universi ratio, atque redemptionis nostræ fundamentum, in summæ individuæque Trinitatis recta indubitataque fide consistat, & a redemptore nostro Iesu Christo per suos apostolos, eorumque successores A una fides catholica in universum orbem, cujus primatus Romanæ sedi ex divi petri apostoli prærogativa jure tribuitur, derivata sit: Statuimus, atque omnibus prælatis universo clero & populo nostræ diœcesis mandamus, ut in sancta fide catholica, quam divina clementia & sanctissimorum hominum prædicatione secundum prædictæ sanctæ sedis puram & incorruptam traditionem majores nostri ab initio acceperunt, constantes firmique permaneant, eamdem credant, observent, ac doceant: atque pastores oves, agnosque suæ curæ commissos, in eadem fide orthodoxa pro cujusque captu erudiant, summoque studio confirment. B

II.

Sacrorum canonum & conciliorum decreta, & tam provinciales Maguntinæ sedis, quam a nostris prædecessoribus nobisque editas synodales constitutiones in universum, præcipue vero eas, de quibus specialis mentio in sequentibus nostris statutis non habebitur, firmiter observari præcipimus, transgressores secundum canones ipsos prædictasque constitutiones, puniri decernentes.

Invictissimi etiam Christianissimique imperatoris Caroli quinti, cui maximi cognomentum merito tribuimus, constitutionem de interreligione in comitiis Augustanis hoc anno editam C in ea parte, qua ad status catholicos pertinet, acceptamus, nostræque diœcesis subditis innovari decernimus, scilicet ut ecclesiæ catholicæ institutiones hactenus ab eis summa cum laude observatas, deinceps religiose observent teneantque constanter: ne se ab eis ullo modo avelli patiantur, aut omnino quidquam immutent: ceteros vero, qui novationes induxerunt, una cum clementissimo imperatore, valde hoc ab eis ac serio requirente, in domino hortamur, ut & ad ecclesiam catholicam accedentes, in observatione constitutionum & ceremoniarum ecclesiæ catholicæ per omnia nobiscum conveniant, & se hisce nostris saluberrimis & catholicis statutis D conforment.

Quin & formulam reformationis ab eadem Cæsarea majestate ecclesiasticis statibus in iisdem comitiis propositam, quam nos in his nostris synodalibus statutis sequi profitemur, omnibus nostræ diœcesis ecclesiasticis personis crebro legendam, versandamque proponimus.

Constitutiones quoque & ordinationes a reverendissimo domino Laurentio Campegio sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinale, & sedis apostolicæ per Germaniam legato, Ratisbonæ anno MDXXIII. editas & publicatas, tamquam salutares, & capituli nostri consilio & assensu acceptamus, easque ab omnibus prælatis, presbyteris E & clericis nobis subjectis volumus observari.

Statuimus præterea, ut præsens libellus synodalium constitutionum nostrarum in ecclesia nostra cathedrali, aliisque collegiatis, & monasteriis, quamprimum typis excusus fuerit, habeatur, & in choro, ut cuilibet accessus ad eum pateat, servetur. Decani quoque rurales, camerarii, plebani, capellani, ceterique presbyteri nostræ diœcesis privatim eum sibi comparent, frequenterque legant, ut quisque tam repentinis quam indictis visitationibus de his, quæ ad se pertinent, rationem reddere possit. Volumus etiam ut abbates & præpositi, convocatis omnibus monachis & canonicis & regularibus, nec non decani

luxum omnem fugiat, mercaturæ & cauponario exercitio, avaritiæ sordibus, sortilegiis, divinationibus, venationibus clamosis, omnibusque profanis negotiis, & a quibus cura sacerdotalis merito abhorret, prorsus alienus existat.

Hospitia quoque publica, tabernas aut œnopolia compotandi causa non ingrediatur. Qui secus fecerit, florenos quatuor dependet, quorum dimidiam partem fabricæ templi nostri cathedralis, reliquum delatori impartiemur. Pœnam festus dies graviorem efficiet.

Instituta quoque ecclesiastica de jejuniis & abstinentia carnium, feriis, atque hujusmodi, ab universo nostræ diœcesis clero religiose ac pie observari atque sub debito obedientiæ sanctæ ecclesiæ catholicæ præstandæ, populo indici B debere sub censuris & pœnis gravissimis, mandamus.

Præterea cum æquum in primis sit, eos mundos esse, qui vasa domini portant, & in sacrario operantur, volumus atque juxta sanctiones canonicas decernimus, ut sacerdotes professionis suæ memores, caste continenterque vivant, atque a nefario concubinatu abstineant.

Sacerdos, diaconus, & subdiaconus fornicationis, adulterii aut familiaritatis suspectæ convictus, remota protinus concubina, ab officio suspendatur, & beneficii fructibus ad certum tempus pro scandali gravitate privetur: Item convictus, suspensione & privatione fructuum gravius plectatur. Incorrigibilis demum factus, C beneficium amittat. Concubinæ autem clericorum excommunicentur. Ceteris vero clericis infra subdiaconatum constitutis, & ecclesiastico beneficio præditis, eadem privationis fructuum pœna infligatur, & a ministerio, si quod in ecclesia habuerint, repellantur. Et cum his omnibus nullas feminas, nisi aut sanguinis necessitudine junctas, aut annorum quadragenario numero majores, aut saltem suspicione carentes in illa vicinia, easque verecundas, sobrias & publico testimonio castas liceat cohabitare.

Clerici nostræ diœcesis domos fundosque dotales beneficiorum collapsos instaurent, quantum necessitas postulaverit, reparataque in debita structura conservent, & negligentes per decanos ru- D rales ac alios, ad quos de jure vel consuetudine spectat, eorum proventuum domibus fundisque applicandorum subtractione mulctentur.

XI.

Quicumque vel cupiditate, vel quovis etiam honesto colore impellente, plura beneficia ecclesiastica obtinent, hoc nostro mandato jubentur, sicuti districte præcipiendo mandamus, ut retento quod ex illis maluerint unico beneficio, cetera intra annum resignent, aut nobis vel deputatis ad hoc nostris, dispensationum suarum privilegia hujusmodi ostendant. Quod nisi debita obedientia præstiterint, sciant se ex nostra diligentia in recta & vera ecclesiasticorum beneficiorum E dispensatione adhibenda, inobedientiæ aut cupiditatis suæ pœnas legitimas suscepturos.

Si qui vero posthac sedis apostolicæ dispensatione plura beneficia obtinuerint, compertumque a nobis fuerit, eidem sedi (quæ in literis, concessionibus, privilegiisque suis rationes causasque honestas & necessarias, prout suggestum ei fuerit, sequi consuevit illusum ab impetrantibus fuisse, hi sciant nos sanctissimo domino nostro melius informato dispensationum hujusmo- A di revocationem procuraturos. Unde statuimus & ordinamus, ut in posterum nullus, cujuscumque gradus, aut dignitatis fuerit, ad alterius aut plurium beneficiorum possessionem admittatur, nisi nobis tamquam ordinario loci, dispensationis ejusmodi literas, pro sedis apostolicæ dignitate conservanda inspiciendas, prius exhibeat, Bonifacii IX. & Leonis X. maximorum pontificum constitutionibus semper salvis. Et si dispensatione dignus videbitur, nihilo minus statuimus, ut tales aut alii quicumque ecclesiarum rectores & beneficiati, vicariis suis tantam ex fructibus portionem relinquant, quanta ad hospitalitatem servandam, ad jura episcopalia & archidiaconalia persolvenda, aliaque onera ferenda sufficiat; alioquin a suis beneficiis, reservato tamen unicuique patrono aut collatori jure suo, decernimus amovendos.

Hortamur etiam in domino eos, qui plura beneficia curata ex dispensatione apostolica jam obtinent, ut uno quod maluerint, retento, cetera intra annum sine ulla pensione idoneis presbyteris resignent, & Christiano hoc officio pietateque sua severitatem & coactionem synodalium, provincialium, aut generalium statutorum aut decretorum antevertant.

Monasteria porro & collegia, aut si qui alii incorporatas cum decimis & censibus ecclesias, quas retineri velint, habuerint, idoneos sacerdotes eis præficiant: quibus de victu, vestitu honesto & competentia justa prospici decernimus: alioquin aut per privationem incorporationis legitimam, aut honestam ex ecclesiæ illius decimis & * viribus assignationem, aut ineptorum sacerdotum remotionem, ejusmodi ecclesiarum commoditati provisuri. *juribus

Prælati monasteriorum, collegia, aut alii unitas ecclesias habentes, vicarios hujusmodi aut sacerdotes constituant, nisi prius per nos aut nostrum vicarium, ut idonei, fuerint admissi. Religiosos vero, beneficiorum hujusmodi curæ a suis prælatis præfectos, non obstante eorum qualicumque exemptione, volumus nobis tamquam ordinario esse subjectos.

XII.

Monasteria cujuscumque ordinis, secundum regulas quas professi sunt, reformari, ipsosque monachos in obedientia & religione sui ordinis contineri, capitulum disciplinæ frequenter servari, vitia illic quotidie subnascentia severiter corrigi, cultum divinum reverenter & debite servari, concubinarios, adulteros, ebrios, criminosos, infames, suspectos de hæresi aliisve criminibus, pœnis debitis castigari, habitum & tonsuram diligenter servari, ædificia & bibliothecas studiose curari, prædia, census & jura conservari præcipimus: repugnantes, aut reformationis impatientes, severa coercitione debitisque mediis castigaturi.

Intermissa sacrarum literarum atque ea etiam, per quæ ad sacras literas pervenitur, studia, apud opulenta monasteria intra sex mensium spatium restaurentur. Ubi vero pauci sunt monachi, iidemque egentes, unus atque alter ad aliud ejusdem, aut si commodum videbitur, diversi ordinis monasterium, ubi scholæ restitutæ sunt, mittantur, ubi & in sacris literis, & in religionis observantia institui & proficere, atque ad prædicationem divini verbi idonei reddi possint.

A rerum profanarum exercitio monachi abstineant, atque intra monasterii septa, nisi concionum aut

prætermittant. Contrahant etiam, undecumque A in suis regiunculis possunt, ejusmodi libros omnes, & in primis formulas administrationis sacramentorum, quas adversarii ordinationes ecclesiasticas vocant, eosque libros ad nos quamprimum transmittant, & in concionibus suis, sacramentorumque administratione, catholicos doctores & Romanæ ecclesiæ manualia sequantur, ceterisque ejusdem rei pro officii sui cura monitores auctoresque existant.

VIII.

Parochi de fide & religione nostra populum sibi commissum doceant, atque instruant, sacramenta administrent, eorum mysticam gratiam exponant, publicis peccatis irretitos canonice, occultis vero delictis occulte arguant, & ad pœnitentiam adducant. Incorrigibiles nobis aut nostro in spiritualibus vicario indicent, ut vel publica satisfactione curentur, vel communione catholica arceantur: parvulos quoque & rudes quosque parochiæ suæ doceant certis temporibus symbolum fidei, dominicam precationem, salutationem angelicam, & decalogi præcepta: aut ea diebus dominicis e suggestu diserte pronuntient, ut revera duplici honore digni habeantur.

Cum nihil magis officiat ecclesiæ Dei, quam quod ad regimen animarum indigni assumuntur, statuimus & districte præcipiendo mandamus, ut a vicario nostro in spiritualibus generali, aliisque prælatis viri graves, docti, & ad curam anima- C rum habendam idonei deligantur, diligensque & anniversaria de eorum vita & moribus inquisitio habeatur.

Et quoniam non raro accidit, ut presbyteri & clerici beneficia ecclesiastica curata absque institutione seu commissione vel nostra vel vicarii nostri de facto occupent, atque nulla ligandi vel absolvendi potestate prædití, populum Dei decipiant: volumus & mandamus, ut quilibet decanus, vel camerarius in capitulo proximo sui decanatus, literas hujusmodi commissionum sibi petat exhiberi, nobisque aut vicario nostro, si qui nullas habuerint, intra mensis spatium significet. Idemque de beneficiis non curatis, ad eaque intrusis, intelligi volumus atque man- D damus.

Parochi seu presbyteri curati omnes, libros apud ecclesias suas habeant quatuor: Primum, in quo baptizatorum: Secundum, in quo statuto ab ecclesia tempore confitentium & communicantium: Tertium, in quo eorum, qui matrimonia in facie ecclesiæ contraxerunt: & quartum, in quo mortuorum & ecclesiasticæ sepulturæ traditorum nomina & cognomina cum annotatione diei & anni describantur. Hæc enim diligentia cum ad multa utilis, tum vero ad hoc præcipue, ut pastoribus ovium suarum ratio melius constet.

Capellani & * primissarii rectoribus aut plebanis suis debitam reverentiam exhibeant, ac om- E nia debita officia, sive in fundationibus expressa sint, sive ex consuetudine introducta, suis locis temporibusque exequantur in juribus parochialibus, nisi fundationum suarum tenore specialiter & expresse fuerint privilegiati, ipsis minime adversentur, vel inobedientes existant, sed in executione curæ & divinis officiis cantando & legendo fideliter assistant. Quod si aliter fecerint, canonicam nostram vindictam minime evadent.

Meminerint porro presbyteri omnes, & in primis hi quibus animarum cura incumbit, ut eorum quæ ad officii sui essentiam pertinent, notitiam habeant certam & indubitatam, veluti sunt absolutionis, aliorumque sacramentorum collationis formæ substantiales.

Quoniam autem interesse plurimum constat, qua ratione pueri & rudes catechizentur, parochis nostræ diœcesis catechismum sive libros de institutione Christiani hominis reverendi patris domini Petri de Soto ex prædicatorio ordine, theologi Hispani, & Cæsareæ majestatis confessoris doctissimi & religiosissimi viri, legendos docendosque commendamus: alios vero de hæresi, aut schismate suspectos ex usu eorum tolli præ- B cipimus.

IX.

Decanus collegii sui clericos & familiam in officio quemque suo contineat, exemplo alios præcedat, vitæ morumque honestatem in habitu & disciplina, debitumque in divinorum officiorum persolutione & ceremoniis exigat: ebrios, aleatores, percussores, scortatores, & officii sui immemores corripiat, sacris abigat, & pro jure sibi competenti mulctet.

Scholastici ecclesiæ nostræ dignitate aut titulo eminens, juventutem ecclesiæ ministeriis destinatam, doctrina, pietate, & morum honestate imbuat: aut per idoneos & probos pædagogos institui curet, atque ordinandorum examini de more nostræ ecclesiæ unaque nobiscum diligenter intendat.

Canonici decano suo obediant, divinis omnibus intersint, qua decet modestia, gravitate & pietate. Eleemosynas pauperibus distribuant, populum bonis exemplis ædificent; divinorum tempore deambulare nec ipsis in templo liceat, neque alii cuiquam permittatur. Turpe enim est in eo loco quacumque de causa motoriam agere, & ambulationes instituere, ubi & gestu corporis & animo in sacrorum mysteriorum tractationem defixos intentosque esse oporteat.

Studiosis quoque aliquibus, bonamque de se spem præbentibus decanus & collegium provideant, ut justo studiorum suorum tempore justisque sumptibus in academiis & catholicis universitatibus sustententur: qui post tempus eis concessum redeuntes, de diligentia, probitate, pietateque testimonium ejus universitatis publicum secum afferre teneantur.

Ceterum horas canonicas, residentes canonici tam cathedralis nostræ, quam collegiatarum ecclesiarum, decenti modulatione, pro ecclesiæ nostræ cathedralis & collegiatarum more persolvant, & hanc curam ad conductitios tantum succentores minime rejiciant.

Canonici etiam juniores theologum, qui in singulis collegiis frequentioribus haberi debet, lectionem suæ professioni & institutioni congruentem, certis horis, quemadmodum & vicarii aliaque collegiorum membra facere tenentur, prælegentem audiant, itaque & animos divinis studiis excolant, & ab otio removeantur.

X.

Clerus nostræ diœcesis in habitu, coronæ tonsura, & incessu decorum servet, superiore veste talari indutus, atque pietate magis venerabilis, quam aut famulorum multitudine, aut vano armorum terrore contemptibilis incedat. Mensa quoque utatur frugali, & ab ebrietate, ludis a jure prohibitis, atque omni ludicra levitate abstineat, luxum

vero Germanica lingua secundum antiquas agendas pronuntiari consueverunt, mutare fas non sit, sed & ipsa quoque conserventur.

XVI.

Solennes ceremoniæ & orationes circa baptismum hactenus in ecclesia catholica usitatæ, & in agendis ecclesiæ nostræ descriptæ, nisi necessitas illud cogat, non omittantur. Quarum significationes populo sæpius exponi mandamus ut professionis suæ, qua Christo initiatus est, admoneatur.

Susceptores quoque seu sponsores parvulorum, ætatis provectæ sint, atque in fide probe catechizati & instructi, quo non ore tantum, sed & mente & serio ad interrogata respondere, suum munus intelligere, & parvulos, ubi adoleverint, & res postulaverit, in fide orthodoxa instituere possint: ætate vero aut fide nondum provectos, ad tantum munus admitti non debere, & ipsa ratio suadet & nos præcipiendo decernimus.

XVII.

Parochi suo tempore de confirmationis origine, mysterio & chrismatis arcano, subditos sibi doceant, eosque ad ejus desiderium accendant: ut nobis, quod ex officio nostri debiti crebro facere instituimus, aut si qua justa causa impediti fuerimus, suffraganeo nostro, diœcesim nostram ad confirmandos baptizatos circumeuntibus, prompti paratique sint ad hujus sacramenti susceptionem, faciliusque, quæ ipso administrationis tempore dicentur agenturve, percipiant.

XVIII.

Canon missæ submissa voce, excepta dominica oratione, pacis exoptatione, Dei invocatione, & postrema populi salutatione, quemadmodum hactenus a catholicis factum est, summaque religione, ut mysteriis tremendis sua conferatur auctoritas, pronuntietur.

Reliquæ vero missæ, quæ catechumenorum dicitur, partes debita religione & voce alta intelligibilique legantur, adsitque semper legenti minister, qui ecclesiæ nomine respondeat sacrificanti.

Euangelia vel epistolæ dominicis & festis diebus in parochialibus ecclesiis populo, sive ante sacrum, sive sub eo, sive etiam a prandio, quod tempus epistolæ declarationi non incommodum videretur, lingua Germanica exponantur: eoque tempore nulla missa, ne populum ab auscultatione distrahi contingat, celebretur. Ut nimia festinatio in missæ lectione aut celebratione religiosas aures oculosque offendit, ita incondita prolixitas fastidium potius generat, quam devotionem. Quapropter sacerdotibus nostræ diœcesis devotam mediocritatem & toto sacratissimæ actionis tempore decorum quid ex corporis gestu, vestium sacrarum munda compositione, ipsoque vultu eluceat, commendamus.

Organa ad populi aures nullum alium sonitum aut numerum deferant, quam qui religiosus ac pius ab omnibus habeatur. Melodiæ lascivæ aut alio pertinentes, procul absint: profani etiam rhythmi ecclesiasticis sonis, aut verba sententiæve ecclesiasticæ profanis numeris aut rebus ludibrii causa non accommodentur. Nam cum aut melodiæ aut orationes sententiæve sacræ in profanam consuetudinem abeunt, fieri non potest, quin ad suum usum in ecclesiis depromptæ, animos audientium memoria illius ludibrii aut scommatis pungant, atque avocent a devotione.

Sub elevatione sacræ hostiæ, antiphonæ ad hoc sacrificium tantum pertinentes cantentur: quamquam melius & veteri ecclesiæ convenientius esset, præsentiam dominici corporis in altissimo silentio prostratos contemplari. Si quæ autem aliæ antiphonæ ex consuetudine aut fundatione cantari solitæ fuerint, eæ peracto sacro cantentur.

Concordiæ & pacis symbolum, veluti imaguncula crucifixi, ab ore sacerdotis pacem populo imprecantis, secundum cujusque ecclesiæ ritum hactenus servatum, aut commodiorem institutionem, ad adstantes in missis solennioribus deferatur.

Ignotos sacerdotes & qui publicis criminibus infames sunt, aut solum quæstum sectantur, a celebratione hujus sacri repelli jubemus.

Hostia vitalis pro infirmorum viatico in loco mundo & honorato, accenso ad eum perpetuo lumine, servetur.

Eadem si in solennibus festivitatibus aut magnis supplicationibus circumfertur (quod nisi ex catholico instituto, aut gravi causa præsentibus devotis cultoribus, fieri non debet) quidquid veram devotionem non excitat, ludique omnes profani removeantur.

Sed & quando ad infirmos defertur, lumen præferri, & campanella fidelibus signum dari præcipimus. Caveat tamen presbyter, ut ad infirmum pauciores duabus particulis non deferat, ne populus in redeuntis manibus inane vasculum adoret, sin autem contigerit forte, ut reverti ad templum sine eucharistiæ sacramento cogatur, lumen præferri aut signum dari prohibeat.

XIX.

Non sine magna animi nostri molestia intelleximus, nonnullos nostræ diœcesis laicos salutis suæ adeo immemores esse, ut nec constituto ab ecclesia catholica tempore confiteantur, neque ad sacratissimæ eucharistiæ sumptionem ulla ratione se præparent, aut ab ea penitus abstineant. Quocirca in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœna alias super hoc constituta, universis & singulis parochis, aut eorum vicariis præcipimus, ut quadragenarii jejunii singulis dominicis diebus, capitulum, quod incipit, Omnis utriusque sexus; subditis suis publicent in ecclesiis, & contra inobedientes ad pœnas juxta tenorem constitutionis jam dictæ procedant.

Tenor ac verba capitis, Omnis utriusque.

Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti: & injunctam sibi pœnitentiam propriis viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in pascha eucharistiæ sacramentum, nisi forte de proprii sacerdotis consilio ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab hujusmodi perceptione duxerit abstinendum: alioquin & vivens ab ingressu ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiæ cæcitate

Anno Christi 1548.

num aut sacrorum peragendorum gratia a suis A prælatis dimittantur, seu ad aliud monasterium destinentur, vel a nobis tamquam ordinario ad curam animarum secundum canonum permissionem evocentur, sese contineant. Tempore vero eis a divinis lectionibus vacuo, semper pii & honesti aliquid agant.

Monachi a solitaria vita nomen adepti, familia superflua, equorum fastu & pompę multitudine ne se ingerant, aut sibi otiosis, vanisque sumptibus frequentiam in solitudine procurent, sed frugaliter in humilitate vivant: & quę necessitati supersunt pauperibus, studiosorumque educationi, ecclesiæ sementem uberrimam facturi, erogent B atque dispensent.

Monasteria excisa aut deserta, quantum fieri poterit, restaurentur.

Moniales ab egressu monasteriorum suorum, virorumque conspectu contineant: earumque monasteria viri non ingrediantur, nisi id postulet inevitabilis necessitas. Oeconomum ad res suas foris procurandas deligant honestum, fidum, frugalem, qui eis & visitatori ternis mensibus rationem reddat negotiorum suorum. Inutilem, gravem, infidum amoveant, aliumque surrogandum procurent.

Canonissæ continentiæ studium nulla voti solennitate obstrictum sectantes, commune habeant dormitorium, habitu modesto, mundo & castitatis indice utantur. Magna quoque instituti C sui commoda ex mensæ communione perciperent, si contra inveteratum apud eas morem adduci ad hoc possent: quod ut faciant, eas in domino hortamur. Sicubi liberiore vita detrimentum famæ patiantur, reformari eadem curabimus.

XIII.

Concionandi officium soli vocati, & ab ordinaria ecclesiastica potestate admissi, sustineant.

Pastores, quibus animarum cura incumbit, vicarios sacerdotes, si ipsi justa ex causa munus hoc explere nequeant, admittere possunt: notos tamen, & prælatorum suorum testimoniis sub- D nixos.

Concionator, seu doctor divini verbi, euangelium & sacras scripturas non suo, sed orthodoxorum & sanctorum patrum sensu & interpretatione tractet ac doceat. Homilias sanctorum patrum, & martyrum passiones, a fide dignis tamen scriptoribus proditas, post euangelia statis diebus poterit recitare.

In concione nihil profani, fabulosi, suspective proferatur, sed sint conciones sanorum verborum & sanæ doctrinæ. Concionator se ad captum auditorum demittat: nunc catechistam agat, nunc interpretem scripturarum, nunc vitiorum reprehensorem, nunc doctorem myste- E riorum, omniaque, ad lucrum Christo afferendum, omnibus fiat: & a quæstionibus perplexis & difficilibus, omni eruditionis ostentatione rejecta, abstineat, caveatque ne se unquam ad convitia injuriasque, quibus ecclesia cum populi offendiculo dehonestatur, delabi contingat.

Iidem clerum & magistratum aut absentes quosvis, suo quosque judicii relinquendos, perverso & multis hactenus usitato judicii genere, apud populum non accusent, non deferant, non calumnientur: linguisque suis pro seditionum flagellis non utantur: sed sit oratio eorum modesta, sobria, gravis, & verbi divini nervis compacta, qua potentes sint exhortari in sana doctrina, & eos qui contradicunt, arguere. Tit. 1.

Misericordiam, bonitatem & caritatem Dei opportuno tempore prædicent & extollant, ita tamen, ut justitiæ ejus in benefactorum præmiis largiendis, malefactorumque pœnis infligendis non obliviscantur, ut dubitantes & anxii, spe & amore divino inflammentur, vel a peccatis deterriti resipiscant.

Eleemosynas, satisfactiones, & opera pietatis inducant, ne populus ab eis seductus credat, opinione quadam sua tutum se esse, etiamsi hujusmodi opera, quibus Christianæ fidei paries liniendus est, non faciat, cum tamen Deus sicuti de pseudoprophetis apud Ezechielem dicturus sit: *Et complebo indignationem meam in pariete, & in his qui liniunt eum absque temperamento.* Ezech. 13.

Adversus grassantium hæreseon tempestatem, populum præmoneant sæpe & confirment. Catechismum & decalogi præcepta crebro relegant & explicent, in primisque dent operam, ut perniciosissimus error, qui multorum animos occupat hoc tempore, eradicetur, quo verbum domini limitibus adeo angustis quidam includunt, ut ab eis nihil nisi atramento in sacris bibliis exaratum, pro verbo domini habeatur, cum verbum domini initio nullis libris, sed apostolorum cordibus impressum inveniretur: quod postea non scriptura tantum, sed magna ex parte ecclesiæ & fidelium animis sermone communicaverunt, & sacræ literæ testentur, legem euangelicam ipsissimum domini verbum, in tabulis cordium carnalibus, Spiritu Dei vivi scribendum fuisse. Hortetur præterea populum, ut verbum Dei attente audiat, ab hæresibus abhorreat, missæ officio libenter intersit, frequenti confessione se expurget, mundo corde & avido salutarem Christi corporis cibum excipiat, sacramentis & eorum mysteriis secundum ecclesiæ traditionem religiose utatur, & diebus festis, sanctis tantum vacet operibus: memineritque concionator, ut corpus suum in servitutem redigat, ne quos sermone ad pietatem adducere conatur, ipse in servitute ventris & peccati obsordescens, deterreat, aut illis opprobrio fiat.

XIV.

Divinus cultus observetur, peragaturque his modis & ritibus, qui per manus sanctorum patrum nobis traditus, & per majores nostros in sacrificio altaris, officiis defunctorum, canonicis, cæterisque divinis laudibus atque ceremoniis observatus fuit.

XV.

In administratione usuque sacramentorum, ut confusio & schismata in ecclesia Dei vitentur: & apostolicis traditionibus, sacrisque canonibus & legibus reverentia debita habeatur, ceremoniarum, orationum, rituumque receptam uniformitatem parochos nostros in omnibus sequi volumus atque jubemus.

Volumus etiam populum, quid in cujusque sacramenti collatione agatur, in concionibus & sacramentorum administratione frequenter doceri.

Lingua Latina, cui veluti divino instrumento in ipsa crucis ara factis usibus dedicato, ecclesia occidentalis religionem Christianam fert acceptam, in sacramentorum administratione, aliisque ecclesiasticis officiis per totam nostram diœcesin retineatur, & exclusa revocetur. Quæ

ejuscemodi superstitionibus prorsus renuntiarint, & pro admissis pœnitentiæ mulctam susceperint.

Item cum unus quilibet Christianus ad idem sacratissimum sacramentum percipiendum per veram contritionem & peccatorum suorum puram confessionem sese præparare obstrictus sit, illis omnibus ejus sumptione interdictum est, qui absque contritione & confessione in suis manent peccatis: & speciatim illis, qui secundum sanctæ ecclesiæ præceptum singulis annis semel non confitentur. Tales enim ab ecclesia ejiciendi sunt, & in extremis, si sic decedant, Christiana sepultura eis neganda est.

Item cum confessio integra & indivisa esse debeat, & cum proposito deinceps peccata non admittendi; eam ob rem quicumque in publicis ac notoriis degunt sceleribus, ut sunt manifesti adulteri & adulteræ, aut qui alias in lupanaribus simul victitant, & publici feneratores, & qui alios ad eadem inducunt, & id genus alii, ad hujus venerandi sacramenti communionem admittendi non sunt, donec re ipsa & factis testatum reddant, se suis omnino vale fecisse criminibus, & pœnitentiæ satisfactionem recepisse.

Item quando legitimo juncti matrimonio simul degere sunt obligati, si qui ex illis absque superioris ecclesiastici seu spiritalis judicis sui permissu ipsi se disjunxerint sive divortium fecerint, quamdiu absque juridica separatione vel concessione sejunctim vixerint, non ministrandum, sed negandum est eis dominicum sacramentum.

Item iis annumerandi sunt, qui alearum lusui perpetuo vacant: quibus non est porrigendum venerabile sacramentum, donec inde abstineant.

Item qui ebrietati & crapulæ ac comessationibus perpetuo editi sunt & inhærent, & maxime qui festos dies aut noctes in tabernis exigunt, illis post factam confessionem venerabilis hujus sacramenti sumptione per triginta dies est interdicendum, uti ab his vitiis sese emendent. Quod si facere nolint, juxta canonum decreta etiam morte mulctandi sunt.

Item qui aliena detinent bona invitis illis, quorum ea sunt, possuntque restituere, iis negandum hoc dignissimum sacramentum est, donec restituerint.

Item qui sacras perfringunt ædes, & despoliant, & qui sanctorum ac Dei templis damna inferunt, ab hoc debent excludi sacramento, donec relictis hisce sacrilegiis, Deo dicatis locis satisfecerint atque restituerint.

Item quotquot proximis suis intra eorum terminos, sive illi sint agrorum, sive pratorum, sive hortorum, sive arearum, injuriam inferunt vel invadendo, vel in arando, vel ædificia extruendo, si festis id agant diebus, hujus eis venerabilis sacramenti perceptione interdictum est, donec ab his cessent injuriis, & læsis satisfecerint.

Item subditi, qui propriis dominis suis ob accepta verbera, aut castigationem, vel alias fidem & obedientiam præstare nolunt, sacramenti hujus sumptione interdictum est, donec se morigeros præbeant, & agant pœnitentiam.

Item quicumque iniqua mensura vel pondere emunt aut vendunt, triginta diebus jubentur abstinere a sacra communione, posteaquam ex canonum præscripto irrogatam sibi pœnitentiæ mulctam susceperint.

Item quotquot justas non solvunt decimas, parochi sui tribus vicibus admonere debent, ut eas jure persolvant. Quod si admoniti facere recusabunt, neganda est eis sacra communio, donec satisfaciant, & mulctam sibi imponi patiantur.

Item quibus alicujus testamenti negotia bona fide exequenda commissa sunt, si ultra annum rem differant, auctoritate episcopi ad executionem compellentur: poteruntque ob ejuscemodi negligentiam, si justa & rationabilis causa desit, sacra communione prohiberi.

Item quando singulus quisque e religione Christiana sanctis ecclesiæ præceptis obtemperare tenetur, puta, ut jejunet, festa celebret, confiteatur peccata sua, sacras invisat ædes, & alias sanctæ ecclesiæ consuetudines colat & observet, quicumque animo obstinato iis sese opposuerint, eaque contemptui habuerint, a dignissimi sacramenti perceptione excludentur, donec redeant ad obedientiam, & pro suis peccatis mulctam sibi irrogari ferant: idque illi maxime, qui spretis templis consecratis, absque præsulis sui permissu in aliis locis plebem orationis causa congregent. Qui enim id agunt, excommunicationis sententia ligati sunt, nec licet eis dominicum percipere sacramentum.

Item qui sacerdotem e suggestu concionantem impediunt, atque in ejus contemptum ex sacris ædibus abscedunt, a sacra communione arcendi sunt, donec sese emendent, & agant pœnitentiam.

Item quotquot ex ecclesiastici decreti sive præcepti contemptu, dominicis aut aliis festivis diebus sacrum missæ auscultare nolunt, nec in ipso missæ officio perseverant, donec sacerdos ultimam benedictionem impertiatur, pro judicio confessoris sui a communione prohibeantur, donec agant pœnitentiam.

Item quicumque dominicis & aliis festivis diebus rebus venalibus, quæ ad necessarium corporis victum non requiruntur, mercimonia exercent, synodalibus statutis a venerabilis sacramenti sumptione prohibentur, donec ab his penitus abstineant.

Item qui clanculum sese jungunt matrimonio, iis sacra communio neganda est, donec secundum ecclesiæ constitutionem publice se denuntiare faciant.

Item qui dominicam orationem & symbolum apostolorum ex desidia aut contemptu discere nolunt, poterunt a suo confessore sacra communione prohiberi, donec ea addiscant.

Item quicumque omnipotentem Deum, aut sacratissimam Dei genitricem, vel alios sanctos palam blasphemant, aut eis maledicunt, vel per eorum nomina vel membra indigne ac impie jurant, & imprecantur seu maledicunt, ab ecclesiæ ingressu & sacra communione excludendi sunt, donec publicam egerint pœnitentiam.

Item quotquot sacerdotalem dignitatem, & sacerdotes ipsos publice dehonestant aut conviciantur, iis similiter ecclesiæ aditu & sacra communione interdictum est, donec pœnitentiam egerint.

Item

cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti justa de causa peccata sua confiteri voluerit, licentiam prius postulet & obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ipse illum non possit absolvere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus & cautus, ut more periti medici superinfundat vinum & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens de peccatorum circumstantiis & peccatis: quibus prudenter intelligat quale debeat ei præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum ægrotum. Caveat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem: sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personæ caute requirat: quoniam si peccatum in pœnitentiali judicio sibi detectum præsumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendum perpetuam pœnitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Sequuntur casus aliquot, in quibus sacramentum eucharistiæ personis ejusmodi criminibus gravatis non ministrari, aut saltem ad tempus differri debet: qui & ipsi una cum capitulo, Omnis utriusque sexus, vulgari lingua suo tempore sunt publicandi

CUM ex laudabili catholicæ ecclesiæ consuetudine singulis annis vobis, dilectissimi in Christo, denuntiari soleat, cuinam sacrosancti ac venerabilis corporis dominici sacramenti perceptione interdictum sit, reverendissimus in Christo pater & princeps dominus dominus Otto sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & episcopus Augustanus in cunctis suæ diœcesis parochiis denuntiationem sub hac, quæ subditur, forma & ratione fieri mandavit.

Primo, quando hoc præstantissimum sacramentum hominum e religione Christianorum unio est & conjunctio cum Deo, cuncti infideles, qui ab ecclesiæ communione & societate disjuncti sunt, ut sunt Iudæi, Ethnici, hæretici, & quotquot hæreses manutenent, tuentur, eisque opem ferunt, ab ejus perceptione arcendi sunt.

Arcendi sunt etiam, qui vel papalis vel episcopalis excommunicationis sententia constricti publice denuntiati sunt: siquidem illi ab ecclesiæ communione excluduntur, donec absolutionis beneficium consequantur.

Item ubi cantione & lectione ecclesiastica communiter interdictum est, ut fit tempore interdicti, donec ejusmodi perdurat interdictum, non licet sanis hoc percipere sacramentum: attamen ægrotis ad extrema tendentibus id ministrare permittitur.

Item cum unusquilibet in sua parochia veneranda debeat accipere sacramenta, illis qui alterius sunt parochiæ, non licet in alienis ecclesiis hoc percipere sacramentum, dum absque sui pastoris permissu atque ex illius contemptu aliis in locis id sumere volunt. Et sacerdos, si ea de re certus fuerit, ejusmodi alienæ parochiæ subditis sacramentum non porriget.

Item quando præcelsum hoc sacramentum sana mente & ex vera devotione sumendum est, ejus perceptione pueris infra annos discretionis interdictum est: sicut & illis qui mente capti sunt & ratione destituti, ut sunt amentes & insani, sive id naturaliter, sive ex dæmonum obsessione patiantur: nisi forte quandoque mentis compotes reddantur. Tum enim quamdiu ratione sua probe utuntur, sacramentum hoc eis ministrari potest.

Item ex eisdem jam dictis causis etiam illis hoc venerabile sacramentum præbendum non est, qui perpetua stomachi cruditate laborant: siquidem dum is perseverat morbus aut ægra affectio, sacramenti hujus sumptione eis interdictum est. Si quis etiam venerandum hoc sacramentum absque ulla ratione vel devotione, aut secus quam institutum est, expetat, aut indigne, puta vel ad incantationem aut superstitionem, eo uti velit, ei sacerdos, dum id rescisc it, neutiquam ea ratione ministrare debet, sed populum Christianum sibi subditum instituere ac informare, uti pro catholicæ ecclesiæ constitutione ad id sumendum præparare se debeat.

Item ne hoc præcellens sacramentum aliqua afficiatur injuria & contemptu, ex sanctorum patrum decreto & institutione etiam infames omnes ab ejus perceptione prohibendi sunt, cujusmodi sunt præstigiatores, incantatores, publice rei & scurræ, & qui ludis vacant jure pontificio prohibitis, itidemque scorta ac lenones, & qui Iudæis serviunt, aut eorum alunt proles, vel alia illicita cum eis commercia habent, & si qui alii ejus generis sunt: ii, inquam, omnes ab altaris sacramento removendi sunt, donec vita sua improba penitus abdicata, irrogatam sibi pœnitentiæ mulctam persolverint.

Item feminæ virilem habitum malo animo gestantes, quo perversam suam expleant voluntatem, a venerando hoc sacramento arcendæ sunt, donec id mali penitus correxerint, & satisfecerint.

Item quotquot se segregant, ad hæreses deficiunt, & peregrina quædam sectantur instituta ab ecclesia minime approbata, ut sunt qui in latebris clandestino conveniunt, & singularem aut etiam rejectam atque damnatam colunt fidem: Illi etiam qui ejuscemodi hæreses palam præ se ferunt & exercent, ut qui ad fores templorum consistunt, ferreis sua sponte circulis devincti, aut sine pœnitentiæ injunctione sese flagellis cædunt.

Item qui sectam pauperum de Lugduno colunt, in plateis panem propter Deum sibi dari alta voce precantes, tamquam perfecti sint. Hos omnes singuli parochi tribus dominicis publice e suggestu, ut ab his abstineant, & ceteris Christianis sese conforment, admonebunt. Quod si obtemperare nolint, ex sua ecclesia & parochia eos expellent, nec sacrosanctum eis ministrabunt sacramentum. Ita enim habent statuta synodalia provinciæ Moguntinæ.

Item quicumque superstitioni dediti sunt, ut certis quibusdam ac singularibus nec approbatis utendis benedictionibus, aut rejectis diebus, aut incantationibus dæmonum, aut futura prædicendo ex libris magicis, aut alias, vel quippiam ejusmodi sectando, quod sit Christianæ fidei, aut præceptis & constitutionibus ecclesiæ adversum: iis omnibus negandum est hoc venerabile sacramentum, nisi pro sui confessoris consilio ejuscemo-

ANNO CHRISTI 1548.

contemnere, Christique misericordiam sperare jubeat, atque ita confirmatum cum benedictione Christo commendet.

A reditu quoque comitantem multitudinem infirmitatis humanæ admoneat, atque ad preces pro infirmo in calce terreni agonis luctante fundendas hortetur.

XXI.

Sacerdotem nuptias alibi quam in ecclesia, quæ proprius est sacramentorum locus, admittere, conjungere, aut benedicere prohibemus.

Vetamus etiam a sacerdotibus eos conjungi, de quibus edictis, aut proclamationibus, ut minimum tribus, iisque tribus diebus festis sibi succedentibus, propositis, aut in concione publice factis, non constiterit eorum conjunctionem nulla legitima canonicave causa impediri, aut eos a parentibus, tutoribus, vel cognatis ad hanc copulam non cogi, sed liberum ad eam consensum afferre.

Iungendos matrimonio admoneri quoque a sacerdotibus volumus, ut parentum & amicorum consilia potius quam privata desideria sequantur; exemploque Tobiæ, jejuniis & orationibus sese præparent, atque commendent gratiæ Dei. Doceri etiam eos præcipimus matrimonia, etsi quo ad personas contrahentium legitima rataque sint, tamen nisi religione & fide eorum sanctificentur, Deo grata non esse, sacramentalique gratia, donec vitium suum emendaverint, ecclesiæque legibus subdantur, destitui.

XXII.

Pro reconciliatione pœnitentium, aut alicujus sacramenti vel sacramentalium quorumcumque administratione, sacerdos de pecunia aut re qualibet sibi danda minime paciscatur: sed eadem pro temporis, loci, personarumve necessitate, secundum ritum ecclesiæ, sine mora administret. Verum quia ratione jureque dictante, socii passionum ad consolationum societatem merito admittuntur: permittimus tandem etiam judicis officio implorato, exigi, quod in hujusmodi ex consuetudine debetur: ad cujus observationem laicos hortamur, & quantum de jure est, adstringi volumus atque compelli.

XXIII.

Prælatis nostræ diœcesis, virgines, ecclesias, altaria, cœmeteria consecrari, sacra loca quocumque modo execrata reconciliari, vasa vestesque sacras, aquam, sal, palmarum ramos, frutices, herbas, cereos, agnum paschalem, fructus novos, & quæ sunt talia, quæ de jure, vel consuetudine ante hanc catholicæ religionis perturbationem consecrari aut benedici consueverunt, suo quæque tempore & loco suisque ritibus & orationibus per totam nostram diœcesin benedici jubemus. Si quid vero locorum aut rerum non consecratum, aut execratum fortasse fuerit, quod consecrari aut reconciliari debuisset, nobis intra proximum mensis spatium indicari ab his quorum hæc cura esse debet præcipimus, ut nostro episcopali muneri in hac etiam parte satisfacere possimus.

Parochi, & quibus in nostra diœcesi verbi Dei prædicatio incumbit, populum doceant, loca, vestes & vasa usibus profanis exempta, & sacramentorum Christi ministerio mancipata, ideo consecrari & benedici, ut sciamus non nisi sacris & divinis rebus vacandum, gratia Dei illic ceu numine divino præsente. Præterea res alias humanis usibus necessarias in nomine Christi per orationem ministri & verbum Dei benedici, ut nobis divina beneficentia contra adversarias potestates, incantationes, magias, fraudes, & machinationes inimici pertinaciter nos oppugnantis prosint, & virtutem concipiant.

Ceremonias vero majoribus nostris, hominibus religiosissimis usitatas, quod ad varios pietatis usus valeant, & exercitia quædam sint, quibus mens externarum scilicet rerum sensu & significatione, ad divinum cultum ipsumque Deum attrahitur, in ecclesiis nostræ diœcesis retinendas, & ubi abrogatæ fuerint, revocandas esse statuimus atque mandamus.

Et quemadmodum a parochis concionatoribusque nostris de ceremoniarum significationibus populum doceri volumus, veluti cereos ad laudem & gloriam ejus qui lucem inaccessibilem inhabitat, & omnem hominem in hunc mundum venientem illuminat, accendi: Thura incensa significare orationes & desideria nostra cum odore bonorum operum ad Deum ascendere oportere: Processiones lætas, nostram de Christi triumpho & gloria exultationem: Lugubres, nostrum in hac lacrymarum valle exilium indicare, & illis Deo gratias agi, his veniam peccatorum, & pro vindicta misericordiam implorari: ita eumdem populum sedulo moneri jubemus, ne ceremonias religiosissime institutas, in abusum vertant aut superstitionem, sed ipsis ad pietatem exercendam utantur, atque ut processiones sint graves, ordinatæ, honestæ, Christiana religione dignæ, atque a vanis & sæcularibus studiis prorsus alienæ.

Cum autem Deo optimo maximo creatori & redemptori suo honorem, timorem & reverentiam homo tamquam creatura debeat, multosque videamus ea in re damnata ignavia desides esse, omnibus ecclesiasticis personis nostræ diœcesis districte præcipiendo mandamus, ut posthac summa pietate Deum ubique & honorent & timeant, præcipue vero in templis humiliter revereantur & venerentur. Et cum in nomine domini nostri Iesu Christi omne genu cælestium, terrestrium, & infernorum flectendum sit: volumus ut omnes, quotiescumque in sacris concionibus aut missis nomine sanguinis vel corporis Christi aut Dei genitricis Mariæ virginis fiat mentio, aut quando canticum, Gloria in excelsis, aut, Gloria tibi domine, ante euangelii initium, aut nativitatis Christi ex virgine & incarnatio in symbolo, aut gratiarum actio in præfatione, aut hujusmodi alia in divinis officiis canuntur, vel commemorantur, detecto capite genibusque flexis ante altare, vel ut locus tempusque postulaverit, Deo reverentiam exhibeant debitam, & populum ad ejus rei imitationem verbis factisque commoneant atque hortentur. Philipp.

XXIV.

De diebus festis feriandis nihil innovare volentes, præcipimus ut festivitates Christi, ac beatæ Mariæ virginis, aliorumque sanctorum, juxta constitutionem & ordinationem per quondam felicis memoriæ Christophorum episcopum Augustensem prædecessorem nostrum desuper factas & divulgatas, quarum tenor subinseritur, deinceps celebres habeantur.

Christophorus Dei gratia episcopus Augustensis dilectis nobis in Christo decano & camerario capituli in N. salutem in domino.

Licet superioribus annis constitutiones in particulari conventu Ratisbonæ habito per sedis apostolicæ legatum factas, per totam diœcesin nostram

ANNO CHRISTI 1548.

Item qui animo deliberato homicidium perpetrant, & qui erga proximum inimicitias, aut invidentiam ulcisci meditantem animo gerunt, aut qui proximos inique opprimunt, aut eorum existimationi & honori falso derogant, ii omnes ad venerabilis sacramenti perceptionem non sunt admittendi, donec vel pacem conciliando, vel aliena damna restituendo satisfaciant, & irrogatam pœnitentiæ mulctam persolverint.

Item pater & mater qui proles suas a mortis periculis non custodiunt, sive id scientes fecerint, sive ex incuria ac negligentia, aut forte in somnis, poterunt ad tempus a confessore suo præstantissimi sacramenti sumptione prohiberi, donec pœnitentiam expleverint.

Item cum sacris canonibus sub excommunicationis pœnis cautum sit, ne quisquam cujuscumque status sit, adversus ecclesiasticarum personarum, templorum aut monasteriorum ecclesiasticam libertatem sancire quippiam vel statuere ausit, eam ob rem quicumque tale aliquid præcipiunt aut statuunt contra ecclesiasticam libertatem, aut ejuscemodi decreta manutenent ac tuentur, & secundum ea judicant, aut talibus mandatis utuntur, & personas bonaque ecclesiastica exactionibus aut aliis modis gravant, iis omnibus sacra est communione interdictum, donec hujuscemodi mandata & constitutiones abrogent, ab iniquo proposito cessent, & inde absolvantur.

Item quando sacri canones vetant, ne quis manifestam usuram non esse restituendam, aut quod per usuram quæsitum est, non esse reddendum, sententiam ferat: si quis autem id agat excommunicationi subjaceat; quicumque talem ferunt sententiam, iis hujus est perceptione sacramenti interdictum, donec inde absolvantur, & pœnitentiæ mulcta eis irrogetur. Potest denique unusquilibet confessor, cui curæ sunt animæ sibi confitentium, præ peccatorum magnitudine & gravitate eisdem sibi confitentibus ceu filiis confessionis suæ ex causa quæ sibi justa videbitur, ad tempus sacra communione interdicere, eique tales confitentes morem gerere debent: nisi a superiori ecclesiastica potestate aliud impetraverint. Quod si peccatum occultum sit, & talis quispiam ad altare accedens, venerabile sacramentum sibi porrigi publice petat, non id illi sacerdos negare debet: quamquam hoc ipso quod contra sui confessoris prohibitionem accedit, peccatum admittit.

Catholicæ ecclesiæ pientissimæ matris lenitas, de rigore pœnarum canonicarum, de quibus omnes canones pœnitentiales extant, tantum remisit, populusque sibi ex ea clementia permisit tantum, ut difficile sit eas leges hoc tempore in usum ecclesiasticum revocare. Nam cum Christianorum licentia in peccando crevisset, sæpeque anni pœnitentiales ex iis canonibus in numerum ingentem pœnitentisque vitam etiam longissimam excedentem conficerent, aut senio morbisque gravati satisfacere nequirent: factum deinceps fuit, ut illæ pœnæ ex clementissimæ matris ecclesiæ indulgentia & thesauri meritorum Christi & martyrum dispensatione, in eleemosynas, orationes, sacrorum locorum visitationes, aliave Christiani hominis exercitia commutarentur. Quoniam igitur & pœnarum usus exolevit, & indulgentiæ hujusmodi hæreticorum culpa plerisque contemptui sunt, parochis nostræ diœcesis injungimus atque mandamus, ut confi-

A tentes harum pœnarum saltem admoneant, judiciumque veteris ecclesiæ circa eas explicent, & pestilentem illam opinionem, qua persuasum plerique habent, hominem peccati actualis pœnam divinæ justitiæ non debere, ex animis confitentium evellant, atque pœnitentialium canonum severitatem, pro recepta posterioris ætatis consuetudine, orationibus, eleemosynis, jejuniis, aliisque id genus pietatis operibus, pro satisfactione pœnarum injunctis mitigent, prudentique judicio pro lepræ qualitate, pœnitentisque viribus, facultate & affectibus expensis, simul & medicinam animæ ulceribus adhibeant, & pœnas delinquentibus infligant. In peccatorum B sacramentali inquisitione caveant, ne inconsulta diligentia, pusillorum animæ scandalizentur.

Decernimus etiam, ut confessores probatam aliquam confessionis summam legant, qualis est beati Antonini, Caymi Mediolanensis, aut Thomæ cardinalis Caietani, ex eaque criminum differentias, magnitudines, causasque optime discant, ut salutarem medicinam facere suo tempore possint.

Præterea ne ecclesiarum rectores videantur pecuniæ magis, quam animarum saluti studere, statuimus & ordinamus, ut deinceps quilibet confessor idoneus laicos contritos & confessos ab omnibus peccatis occultis, quantumcumque C gravibus & enormibus, nobis tamquam ordinario ante reservatis, absolvere possit: homicidis, hæreticis, & excommunicatis, quos ad nos vel pœnitentiarium nostrum remitti volumus, dumtaxat exceptis. Quod ad clericos attinet, in hac parte nihil esse volumus innovatum.

Mandamus denique, ut a confitentibus pro confessionis auscultatione, aut absolutione nihil exigatur.

Postremo presbyteris nostræ diœcesis omnibus præcipimus, ne posthac eos qui se monasteriis aliisve locis in casibus sedi apostolicæ aut nobis tamquam ordinario specialiter reservatis, aut ad contentiosi fori indagationem pertinentibus, ab- D solutos esse prætendunt, tamquam rite absolutos admittant, aut tolerent: sed eos ad nos seu pœnitentiarium nostrum remittant, ut nobis aut officialibus nostris de canonicis eorum absolutionibus fidem faciant legitimam, superque præmissis expeditionem salubrem recipiant, & quod vel justitia suaserit, vel rationis ordo dictaverit, exequantur, donec hi qui se absolvendi potestatem hujusmodi habere asseruerunt, privilegia sua nobis congruo tutoque loco exhibuerint, eaque a nobis fuerint examinata. Qua tamen in re mendicantium ordinum fratribus, eorumque facultatibus, ipsis a summis pontificibus concessis, nolumus præjudicari: Quin ipsi, tam ut jure E pontificio cautum est, quam ut nobis prædecessoribusque nostris eis concessum fuit atque conceditur, Christi fidelium confessiones audire, & eos in casibus sibi, ut præfertur, concessis, in foro pœnitentiali absolvere, pœnitentiasque salutares injungere valeant & possint, quemadmodum ecclesiarum rectoribus nostræ diœcesis concedere consuevimus.

XX.

Unctionis extremæ sacramentum cum litaniis & orationibus a majoribus acceptis, totaque ecclesia servatis, fidelibus impartiendum jubemus.

Sacerdos infirmum consoletur, a curis & desideriis præsentis vitæ ad spem æternæ salutis erigat: diabolum & terriculamenta ejus alto animo contemnere,

ANNO CHRISTI 1548.

XXVIII.

A Principes, comites, barones, nobiles, civitatisque Augustensis, atque aliorum opidorum & municipiorum nostræ diœcesis magistratus & præfectos hortamur in domino, atque in virtute ecclesiasticæ obedientiæ requirimus, eisque munere, quod Deo auctore gerimus, confisi, mandamus, ut invocati nobis nostrisque vicariis in exequendis hujus sanctæ synodi decretis auxilio sint: Iurisdictionem, libertatem, ac immunitatem ecclesiasticam, imperatorum legibus, & sacris canonibus, episcopis & clero tributam ac firmatam tueantur, nobisque conservent: ad hæc etiam, ne ecclesiis, quas tuitionis, protectionis, aut advocationis jure * teneri deberent, contra fidei datæ sacramentum, gravia & iniqua onera imponant, ne ipsos tandem Cæsareæ majestatis præcepto aut amoveri contingat, aut limitibus præscriptis, quid alteri alteris invicem debeant, includi. Cæsaris enim jussum in re tam justa prævenire honorificentius est, quam eum ad exequendum invitum compelli.

* *f.* tueri

Cum populus præter obedientiam, quam principibus & civili magistratui debet, ad eam quoque quam nobis & aliis ecclesiasticis ordinibus debet, redigendus sit, universos & singulos nostræ diœcesis laicos in domino hortamur, eisque C præcipimus, ut clerum nostrum, parochos, aliosque ordines ecclesiasticos venerentur: eorum facta non temere judicent, adversus presbyteros suos præfracte non contendant, sed morigeros se præbeant atque obsequentes. Ad Christum enim, cujus legatione funguntur, eorum tam honor, quam contemptus, pertinere credendus est.

Conveniat quoque diebus dominicis & festis ad divina, quæ in ecclesiis catholicis celebrantur: concionem sub silentio audiat, memoriæ commendet, & concionatorem vel auscultantes strepitu aut deambulatione non perturbet. In missa audienda ad finem usque donec benedictionem sacerdotalem acceperit, perseveret: & qui peccati vinculo retinentur ligati, absque absolutionis & veræ emendationis proposito, ab eucharistiæ D sacrosanctæ perceptione abstineant: palam vero criminosos, & qui peccati certissimam occasionem dimittere nolunt, sive sacerdotes sint, sive laici, omnino a communione volumus abarceri.

Patres & matresfamilias liberos & familiam secundum audita in concione domi instruant, timorem Dei, symbolum apostolicum, orationem dominicam, salutationem angelicam, præcepta decalogi, & quidquid pertinet ad bonos mores & virtutem in eis educandam, doceant: præcipue vero eos a blasphemiis, juramentis & execrationibus, cum domestica disciplina, tum iræ E divinæ prædicatione deterreant. Cetera, quæ hic brevitatis causa omittimus, ut a piis concionatoribus acceperint, ita doctrina & usu domestico tractent, atque sicuti Christianos homines decet, exerceant.

Ceremonias quoque Christianæ pietatis & instituta ecclesiastica de jejuniis & abstinentia carnium, de feriis, de processionibus & id genus ritibus, a populo nobis commisso sub debito obedientiæ sanctæ ecclesiæ catholicæ, religiose, ac sancte observari mandamus.

Sanctionem patrum Christianus populus de confessione & eucharistiæ communione, paschali tempore, sub pœnis in canone contentis observet.

Libros contagiosos, de falsa religione suspectos, & impiis jocis refertos, imagines præterea & picturas obscœnas, vel ad ludibrium religionis catholicæ, aut ad certorum hominum infamiam expressas populum nostræ diœcesis legere aut habere, atque de sacrosancta fide, præcipue inter pocula, atque convivia, temere disceptare non liceat. Legat autem libros sacros, sanctos patres, vitas sanctorum, præclarorum & fortium virorum historias & imagines tales spectet, quibus ad pietatem, virtutem, religionis & reipublicæ amorem accendatur.

ANNO CHRISTI 1548.

Ebrietatem atque infames compotationes fu- B giat, quibus & corporis & animi vires enervatur.

Tabernæ & œnopolia diebus festis ante sacrum in ecclesia peractum, infirmis & peregrinis exceptis, non pateant.

Novorum & ab ecclesia non receptorum dogmatum auctores, prædicatores, aut jactatores, sacrilegos, perjuros, blasphemos, usurarios, adulteros, ebrios, aliisque publicis criminibus obnoxios, ferri in ecclesia nostraque diœcesi prohibemus: in quos etiam censuris & pœnis ecclesiasticis summa severitate animadverti debere statuimus & ordinamus.

XXIX.

Vt porro sciant abbates, præpositi, decani, & clerus nostræ diœcesis, nos hæc statuta synodalia ex sacræ Cæsareæ majestatis formula, sacrisque canonibus, & patrum antecessorumque nostrorum decretis & statutis, non ad ostentationem, sed ad indubitatam reformationem ipsorum, nostrique gregis, pro ipsorum temporum usu atque necessitate collegisse, posthac tertio quoque anno, quotannis, aut quoties res postulaverit, diœcesin nostram totam visitationis gratia vel ipsi circumibimus, aut per suffraganeum nostrum qui baptizatos etiam confirmationis sacramento signet, mandabimus visitari.

Visitationis autem normam, si quid in ecclesiæ nostræ formulis desiderabitur, suffraganeo aut vicario nostro, quorum alteri vel utrique in occupationibus nostris visitandi munus delegabimus, præscribemus: eamque decanis quoque diœcesis nostræ ruralibus in suis visitationibus sequendam, quatenus pertinere ad eos videbitur, proponemus: operamque dabimus indefessam, ut in hac quoque parte eorum, quæ hoc quidem tempore effici possunt, nihil desideretur.

XXX.

Excommunicationis, suspensionis, & interdicti nostri sententias, a nullo, cujuscumque status, gradus & conditionis fuerit, negligi, contemni, aut quoad publicationem & executionem earum impediri debere, statuimus, atque sub pœnis & censuris ecclesiasticis quibuscumque impedientibus irrogandis, districte præcipimus.

Officiali quoque nostro injungimus, ne divinam hanc censuram, qua nulla est major in ecclesia, leviter aut propter exiguas parvique momenti causas proferat: sed ut ad sanitatem magis, quam ad interitum contumacium ac rebellium animorum respiciat.

Excommunicatos & denuntiatos, ab omnibus vitari, & a nemine in consortium recipi decernimus, eosque ante pœnitentiam emendationisque sponsionem atque satisfactionem tam ecclesiæ quam injuriam passo faciendam, ad sacramenta communionemque fidelium admitti atque absolvi prohibemus.

Nisi

nostram publicari fecerimus: ad aures tamen nostras pervenit, quod hæ constitutiones, & præsertim quoad observantiam dierum festivitatum ab aliquibus vestris capitularibus plebanis inæqualiter observentur. Ex quo multi emergunt errores, in divini cultus contemptum, & scandalum plurimorum. Unde nos, sicuti nostro incumbit officio, hujusmodi erroribus in futurum obviare cupientes, festa in diœcesi nostra celebranda hic inseri fecimus: videlicet statuimus, ordinamus, & volumus, ut de cetero dominica dies, quæ in gloriam dominicæ resurrectionis, ad nos usque a primitiva ecclesia maxime celebris semper habita est, dies quoque nativitatis Christi, sancti Stephani, & Innocentium, circumcisionis, epiphaniæ, paschæ cum feria secunda & tertia dumtaxat, ascensionis, Georgii, pentecostes cum feria secunda & tertia tantum, corporis Christi, quatuor festa beatæ Mariæ virginis, nempe purificationis, annuntiationis, assumptionis & nativitatis, natalitia apostolorum, Ioannis Baptistæ, Magdalenæ, Laurentii, dedicationis, Michaelis, omnium sanctorum, Martini, Nicolai, Catharinæ, Hulderichi atque Afræ patronorum nostrorum, sicuti hactenus observati fuere, celebres quoque & festi habeantur. Mandantes insuper vobis, ut festa jam specificata observetis, & a parochianis vestris observari faciatis: in ceteris autem festivitatibus, quacumque ratione vel institutis vel receptis, cuique liberum permittatis. Datum in castro nostro Dilingensi, anno a nativitate domini 1539.

XXV.

Cum post innumeras novationes nostra tempestate in fidei orthodoxæ articulis, moribus & ritibus a perversis hominibus introductas, nihil intentatum relinqueretur, quo populi aures a novatoribus captæ detinerentur: eo tandem ventum est, ut oratio dominica, angelica salutatio, apostolorum symbolum, & decalogi præcepta, quæ majores nostri in Germanicam linguam religiosissime conversa nobis tradiderunt, ab istis inverterentur: illaque reverendissima religio, verborum majestas, tenor atque numeri, in animos hominum una cum materno lacte instillati, e media ecclesia tollerentur: adeoque ut qui nova interpretatione usi sunt, intelligerent se a vetere devotione esse dimotos. Nam ut unico exemplo ostendamus, sequens nostrum statutum ratione non carere, ab istis novis interpretibus factum est, ut quod antea in oratione dominica dictum fuit, Pater noster qui es in cælis: ab istis dicatur, Noster pater in cælis: jamque sive data opera, sive casu aliquo hostili id acciderit, essentiæ verbum sedem suam in divinæ paternitatis invocatione admiserit. Vt igitur antiqua verborum religio atque in ea devotio passim conservetur, plebanis ecclesiarum parochialium in virtute sanctæ obedientiæ districte præcipiendo mandamus, ut singulis diebus dominicis, finita concione, orationem dominicam, angelicam salutationem, symbolum apostolorum, & decalogi præcepta, distincte ac tractatim ita prælegant, ut populus legentem repetitione subsequi, ea discere, & memoriæ mandare possit.

XXVI.

In primis statuimus & ordinamus, ut nullus nostræ Augustensis ditionis aut diœcesis, cujuscumque ætatis, status, ordinis aut gradus fuerit, ad scholas & gymnasia de schismate aut hæresi suspecta, nuperque natis de religione perversis opinionibus contaminata, discendi docendive causa audeat proficisci. Nam qui contra fecerit, is sciat se nobis pœnas debitas daturum.

Quod vero ad nos attinet, academiis incorruptis & in catholica doctrina vitaque perseverantibus potestatem facimus, nobis viros literatos ad regendum ecclesias idoneos significandi: quorum in collatione beneficiorum parochialiumque ecclesiarum, apud quos residere voluerint nostræ diœcesis, honestissimam rationem nos habituros, eosque, si digni ea re videbuntur, etiam apud sanctissimum dominum nostrum Paulum tertium pontificem maximum, cujus optimam mentem ad hoc inclinare cognovimus, summo studio atque diligentia promoturos pollicemur.

Concilii quoque Lateranensis decretum amplexi, præcipimus, ut quæcumque aut qualiacumque canonicorum collegia, scholas pro cujusque collegii magnitudine, sicubi aut desitæ sunt, aut novis opinionibus infectæ, erigant & restituant.

His præficiantur magistri & pædagogi incorruptæ vitæ, a quibus tam pietatis Christianæ prima principia, quam rudimenta literarum juventus hauriat, eaque in classes, si ætatis aut ingeniorum ratio id postulare videtur, dividatur.

Quibus etiam nihil, quod eorum innocentiam vel in religione, vel in moribus lædere possit, prælegi mandamus.

In reliquis vero oppidis ubi collegia non sunt, scholas, quarum magistri boni, honesti & docti sint, instaurari, aut conservari jubemus.

Apud singula frequentioraque canonicorum collegia singuli theologi honestis stipendiis conducti habeantur: qui certis diebus & horis interpretentur biblia, ac de re theologica juniores canonicos, vicarios, & alia collegii membra doceant: ubi eorum quisque ad lectionem suæ professioni & instituto congruentem comparere teneantur.

Doctori unius præbendæ proventus, donec in docendo perstiterit, assignetur: qui, si non suffecerit, ratio aliqua ineatur, ut ei quantum sit satis suppeditetur.

XXVII.

Hospitalia nostræ diœcesis conservari, reditus ad ea destinatos in nullos alios usus converti, atque sicubi alienati, aut in privatos usus conversi fuerint, revocari jubemus: Sin apud collegia, monasteria, aut sacras alioquin ædes, hospitalium reditus cum ceteris reditibus aut bonis confusi fuerint, & hodie ignorentur: curabimus nihilo minus, ex collegii, monasterii, aut sacræ illius ædis ærario aut proventibus, pauperum & infirmorum necessitati provideri.

Viduæ, orphani, & qui ad quærendum victum sibi non sufficiunt, ex eo loco, ubi hospitalia constituta sunt, oriundi in ea recipiantur: peregrinis autem hospitalia pro refectione tantum, non autem in fraudem indigenarum pauperum pro inhabitatione patere concedimus.

Hospitalium, quorum fundatores sibi provisionem ac dispensationem retinuerunt, administratores, saltem semel in anno provisoribus rationem reddant, quorum omnium curam & inspectionem præcipuam, nobis divino aspirante numine, pro ordinaria nostra auctoritate sumemus.

XXVIII.

ad œcumenicum concilium, sanctissimique domini nostri deliberationem duximus rejicienda. Ostenditur autem nobis ex reverendissimi & illustrissimi principis & domini Sebastiani electoris & archiepiscopi Moguntini metropolitani, domini & amici nostri carissimi, pietate, eruditione, industria, ingenio, animique magnitudine spes optima fore, ut in proxima synodo provinciali de his aliisque nostræ religionis negotiis rebusque omnibus ratio ineatur certissima, qua amplissima illius metropolis provincia orthodoxæ fidei, ipsique Christo tota restituatur.

Finita sub irruentem jam noctem statutorum lectione, reverendissimus cardinalis cancellario mandavit, ut synodum his fere verbis alloqueretur: Quomodo reformationis formulæ hodie publicatæ statutorum ratio conveniat, ex lectione hac perspectum plane omnibus esse: restareve illud solum, ut universa synodus de his omnibus suffragia ferat: ut igitur cogitandi deliberandique de singulis spatium habeant ad synodum vocati, sequenti die primum, quæ decimatertia Novembris futura erat, post rem sacram peractam, de his omnibus incunda suffragia esse, itaque reverendissimus cardinalis eos ad cœnam in cœnaculo ad hoc instructo sumendam cum sua benedictione dimisit.

ACTA SECVNDÆ DIEI SYNODI.

ALTERA die hujus sanctissimæ tractationis convenerunt omnes constituto tempore, & missa per reverendum dominum Philippum a Rechberg de Hohenrechberg decanum ecclesiæ Augustensis de sancta Trinitate solenni canticorum ritu celebrata, moxque reliquis ex libri pontificalis præscripto peractis, reverendissimus cardinalis, laicis antea per dominationis suæ reverendissium fiscalem exire jussis, synodum obtestatus est ferventi sermone, ut meminisse velit, se non privato cujusquam mortalis, aut quemquam suo, sed universos Christi, per quem creati & redempti essemus, nomine convenisse, Christi hanc causam esse, de qua nunc sit deliberandum: afferrent igitur hodie animos ab omni perturbatione, cupiditate, pertinacia, immunditia, & socordia expurgatos: consulerentque in medium de his, quæ disciplinam ecclesiasticam in ecclesia Dei excitare, restituere, & conservare queant. Quod ad se privatim attineret, daturum operam, ut Deo duce, episcopi munere, quantum in se esset, rite recteque fungeretur: & quamquam imbecillitatem defectusque suos plerosque in seipso agnosceret, tamen non dubitare se, quin multa sint, quæ latere ipsum possint. Quapropter postulare se ab universa synodo, ut ex prælatorum, canonicorum, & decanorum ruralium triplici ordine, singulos, binos, ternos aut plures, si ita videretur, eligerent, qui ceu testes synodales, de his, quæ emendanda in se essent, inquirerent: seque synodi nomine admonerent, paratum enim se esse, promptumque & ad audiendum tranquillo animo singula, & ad obtemperandum monitis salutaribus sanctæ hujus synodi in Spiritu sancto congregatę. His in hanc fere sententiam, majore tamen sermonis affluentia, dictis, summum aliquamdiu silentium fuit. Quod cum a nemine rumperetur, dominatio sua reverendissima advocatis a se consiliariis, constituit suffragiorum scrutinium inchoandum esse. Quo consilio per cancellarium publicato, fiscalis e schedula nominatim ordineque singulos ad mandata procuratoria aut syndicatoria afferenda compellavit: singuli itaque depositis apud reverendum dominum Iacobum Henrichmannum Augustensis ecclesiæ canonicum & vicarium, atque notarios adhoc deputatos, mandatorum instrumentis, super statutis synodalibus approbandis sententias dixerunt. Quorum primus reverendus dominus Marcus Avunculus episcopus Nazianzenus, & suffraganeus Augustensis brevi candidaque oratione statuta synodalia approbavit, seque observationi eorum, quatenus ad se pertinerent, adstrinxit: hunc secuti sunt reliqui prælati, abbates, præpositi & decani tam collegiorum, quam regiuncularum ruralium: nemoque in tanta multitudine extitit, qui voce sua statuta hæc saluberrima non collaudaret, atque se una cum his, quorum nomine huic synodo interesset, illis pro viribus pariturum, aliisque ut idem facerent, auctorem futurum non profiteretur.

Tanta igitur consensione omnium, votisque concordibus animadversis, reverendissimus cardinalis Deo optimo maximo, cujus Spiritu afflante hæc gerebantur, gratias egit: & accito ad se cancellario mandavit, ut synodo, quæ a prandio agenda essent, indicaret, nempe dominationem suam reverendissimam negotium dedisse reverendissimis dominis episcopo Nazianzeno, Philippo a Rechberg, *&c.* decano, Iacobo Henrichmanno vicario & cancellario suo, ut horis pomeridianis causas, gravamina & defectus tam ecclesiasticorum quam laicorum ad synodi cognitionem pertinentes, audiant, expediant, aut, si res ita postulet, ad dominationem suam reverendissimam, vel synodum ipsam referant decidenda: Cupere præterea dominationem suam reverendissimam, obnixeque petere a synodo, ut tres pluresve deputet, qui de officialium, aliorumque ecclesiasticæ functionis & fori ministrorum suorum negligentia aliisve gravaminibus inde fortasse ad se manantibus inquirant, atque ad dominationem suam reverendissimam sine ulla reformidatione deponant, ut diligentia ejusdem curaque debita, si quid incommodi fuerit, emendetur.

His dictis, reverendissimus cardinalis synodum, ad corpora in cœnaculo inferiore, sicuti toto hoc synodi tempore impensis ejusdem factum fuit, prandio curanda, de more dimisit.

A prandio auditores causarum synodalium negotio sibi dato satisfecerunt, causasque scripto vel voce propositas aut expediverunt, aut si quæ majore indagatione opus habere visæ sunt, in aliud tempus, dum veritas inquiri, aut pars altera audiri potuerit, rejecerunt.

ACTA TERTIÆ DIEI SYNODI.

POSTREMA die synodi, quæ fuit Novembris decimaquarta, hora sublucana celebravit officium missæ de beata Maria virgine solenne & habitu pontificali reverendus dominus Gaspar, abbas monasterii Othoburensis. Et sacris, tum synodalibus in libro pontificali præscriptis, rite summaque totius cleri & populi devotione peractis, cancellarius, quæ a reverendissimo cardinale fuerat jussus, in eam, quæ sequitur, sententiam synodo exposuit: dominationem suam reverendissimam videlicet, intellecta totius synodi in approbandis statutis ad Cæsareæ majestatis formulam conditis, hesternaque die prælectis, summa

ANNO CHRISTI 1548.

Nisi populari concursu cædes cleri facta sit, persona tantum clericalis homicidii rea, non autem locus delicti, interdicendus erit; idque ea de causa, ne per hanc occasionem populus in dies negligentior fiat, neve a sceleratis hominibus otium a divinis, patrato crimine, dataque opera procurari possit.

XXXI.

Universis sacerdotibus & omnibus nostris subditis, tam religiosis quam sæcularibus injungimus & mandamus, ut pro sanctissimo domino nostro Paulo papa III. ac invictissimo imperatore nostro Carolo quinto, cujus immortali beneficio hanc pacem quietemque publicam debemus: pro serenissimo principe Ferdinando Romanorum rege, ac aliis principibus catholicis, in missis, orationibus & concionibus suis devotissime precentur: populumque ut idem faciat, hortentur; ut orthodoxam fidem, sedisque apostolicæ, a qua fidei Christianæ incunabula traximus, auctoritatem, ut hactenus factum ab eis fuit, ad gloriam omnipotentis Dei tueantur: & si qui alii forte callidis adversarii nostri artibus in errores prolapsi addictive sint, pro his una cum populo atque in sacris orent, ut in tempore resipiscant, atque ad pristinam ecclesiæ catholicæ unitatem & obedientiam una cum populis sibi subjectis revertantur.

XXXII.

Cum porro sine coercitione jurisdictio nulla sit, & absque pœnis non modo leges vilescant, verum etiam quælibet civilis societas in deterius facile abeat atque dissolvatur, ne frustra huic sancto muneri operam impendisse videamur, statuimus atque ordinamus, ut pœnæ canonicæ tam in corpore juris clausæ, quam provincialibus synodalibusve statutis alias editis annexæ, transgressoribus horum statutorum, sicubi specialis pœna expressa non sit, infligatur, nobis aut vicario seu officiali nostro, earum electionem, moderationem aut aliam quamlibet arbitrariam pœnam, earum loco, pro personarum, locorum, aut transgressionis qualitate exigendam, reservantes.

XXXIII.

Cum synodorum celebrandarum ratio in tanta rerum ecclesiasticarum perturbatione plerisque ignota sit, voluimus subditis nostræ diœcesis omnibus nostram in hac re mentem, & quid quisque in ea facere aut ex ea sperare possit vel debeat, explicare.

Synodos igitur nostras diœcesanas anniversarias, & quoties necessitas ecclesiæ nostræ postulaverit, esse & habere volumus atque decernimus.

Qui ex nostra diœcesi in synodalem consessum recipiuntur, singuli jurisjurandi nobis præstiti admoniti, aut si videbitur, jurati ecclesiarum suarum, prælatorum, atque etiam officialium nostrorum & populi detrimenta, defectus, vitia gravia, aut sæcularium quorumcumque, sive præsentium, sive absentium tyrannidem in ecclesias, populum, viduas vel orphanos sævientem proferant in medium, a synodo sine ullo respectu corrigenda.

Appellationes quoque eorum, qui ad nostram synodum provocarunt, absentiumque gravamina aut desideria per epistolas aut libellos supplices explicata audientur.

Laicis etiam suas querelas, modo res aut causas ecclesiasticas concernant, aut ad judicium synodi pertineant, in scriptis proponendi potestas fiet: A quibus procuratores & advocatos synodales ex nostris consiliariis laicis deputabimus, aut ipsos, si digni vel ad causas suas exponendas apti sint, intromitti mandabimus

Et quicumque divini amoris zelo ducti, crimina, disciplinam & quietem ecclesiasticam perturbantia denuntiare voluerint, vel publice vel privatim audientur: ad quam denuntiationem ceu evangelicam, & ex caritatis visceribus proficiscentem, universos & singulos per amorem quo reipublicæ Christianæ quisque infixus esse debet, exhortamur. *Matth.* 18.

Intestina quoque odia & capitales inimicitias, ex quibus nostræ diœcesis tranquillitas perturbari aut scandala oriri possent summo studio B summoque moderamine æquitatis, extingui, deponi, atque ad amicitiam, aut saltem ad compositionem & pacem traduci adnitemur.

Quoniam vero multi sunt, qui aliorum vitia & defectus, aut potentiorum injurias, oppressiones seu tyrannidem, coram tota synodo proponere non audeant: deputabimus tres aut plures ex synodo commissarios auditores, apud quos universi & singuli tam clerici, quam laici, quæ volunt, tuto deponere possint. Sciantque omnia sub silentio tegenda esse.

Et ne quis existimet nos et aut nostros officiales ex eorum numero, quorum vita, mores & actiones corrigi debeant, exemptos esse velle, a C tota synodo testes synodales qui nostræ nostrorumque officialium reformationi intendant, deputari mandabimus; nam etsi multa nobis deesse cognoscimus, multa tamen nos fugere non ignoramus.

Neque Synodum aut ejus deputatos dimittemus, donec de omnibus causis, omniumque gravaminibus sufficienter fuerit informata.

Vitiis & querelis auditis, adhibito theologorum jurisperitorum consilio, ea atque alia incommoda, admonitione, correctione, executione, epistolis, statutisque synodalibus pro viribus nostris Dei omnipotentis auxilio innixis, apud omnes emendari & tolli curabimus: & alia omnia ad D rem sacram, divina officia & laudes pertinentia, ex libri pontificalis præscripto peragemus.

Quod autem ad apocrypha, inepta, parumque sincera, quæ temporum vitio in breviaria irrepserunt, emendanda: earumdemque precum & psalmorum frequentes repetitiones, innumera suffragia & novas collectas, sequentias, præfationes, & id genus fastidium afferentes, & officiis divinis missæque sacrificio parum congruentes, tollendas mutandasque attinet: ad hæc etiam, ut sub sacro solenni coram eodem populo missæ speciales non legantur: ut excommunicationis sententiæ ob criminales tantum causas, easque valde graves & lethales ferantur: ut apostolice E vel coadjutores facti, vel alias provisi examinentur: ut beneficiorum pluralitas refrenetur, ut beneficia tenuiora unione crescant, atque ad pauciorem numerum redigantur: ut exempti, ordinariorum reformationi, visitationi, & correctioni subjaceant: ut academiæ seu doctorum & studiosorum hominum universitates, quarum in diœcesi nostra nullam habemus, reformentur, eisque privilegia sua & immunitates conserventur: & si quæ sunt alia, quæ in Cæsareæ majestatis formula delibata sunt, & in hisce statutis nostris vel prætermisimus, vel exhortando potius quam statuendo inseruimus, ad synodum provincialem, & si in ea super his statui nihil queat, ad œcumeni-

ANNO CHRISTI 1548.

Attendite vobis & universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo Act. 20.

Act. 9. HÆc sunt verba, viri Christiani, magni illius apostoli qui vas electionis a Christo dictus est, quibus omnes illi ecclesiæ præsides ac rectores, quos hoc loco episcopos, id est, præpositos appellat, ad gubernandum instituit, hæc Act. 20. Pauli doctrina, est divinitus inspirata, qua si imbuti essent omnes dominici gregis pastores, tuto & diu eum pascere possent, gratum Deo obsequium præstantes, sibi vero ac suis ovibus æternam felicitatem & salutem conciliantes. Ac mihi B quidem ejusmodi verba esse videntur, quæ omnes magni ecclesiæ pontifices in suis aulæis & magnificis tapetis, reliqui etiam pastores in humilioribus stragulis inserta & intexta habere deberent, ut semper eis aliquid ante oculos versaretur, quod sui officii ipsos admoneret. Persarum rex, ut literis proditum est, unum habebat cubicularium, cui hoc muneris mandatum erat, ut diluculo ingressus illi diceret: Surge rex, & ea cura negotia, quæ te curare voluit * Mesorosmados: (* f. Horosmades:) at multo magis conveniret, hunc divinum apostoli sermonem omnibus ecclesiæ pastoribus quotidie inculcari, non se, inquam, a regibus, non a magistratibus, non a senatu, non a plebe C gregi dominico fuisse præfectos, sed ab ipso Spiritu sancto, ut semper meminerint, ei, a quo acceperunt, muneris rationem esse reddendam. Ac gregem quidem non quemvis illi esse commissum, sed eum, cujus salus tam cara sit maximo universæ naturæ principi, ac optimo omnium creatori & parenti Deo, ut Filium ipse suum unigenitum tradere non dubitaverit, qui pro eo sanguinem suum funderet, ac mortem cum primis ignominiosam oppeteret. Operæ precium est autem, ut causam etiam illam consideremus, qua adductus apostolus fuit, ut tam diligenter curam gregis pastoribus commendaret. Addit ergo ille: Act. 20. *Ego scio quoniam intrabunt lupi rapaces in vos,* D *non parcentes gregi: & ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se, propter quod vigilate.* Mihi igitur, viri Christiani, ad eam admonitionem, quam a principio proposui, diligentius inspicienti, & hanc ejus causam ac rationem altiori etiam animi cogitatione perpendenti, visum est, nihil a me in hunc conventum afferri nunc potuisse, quod vel muneri meo, vel huic hodiernæ celebritati magis conveniret. Video etenim non absque summa quidem animi lætitia, veluti cælestem quemdam exercitum fortissimorum fidei propugnatorum & optimorum ecclesiæ Christi pastorum, in hunc locum hodie convenisse, E ut de bello instruendo adversus satanam & ejus fautores, ac de gravissimo periculo depellendo, quod suis oviumque omnium suarum cervicibus imminet, consultent ac deliberent. In quo exercitu te Deus, optime pontifex, veluti principem & imperatorem esse voluit: reliquos clarissimos & honestissimos viros qui hic adsunt, tibi tamquam assessores & duces ac tribunos exercitus attribuit, ut eorum tu consilio & viribus utaris. Terribilem certe quidem exercitum & formidolosum adversariis: siquidem illis armis instructus accedat, quibus eum munitum esse debere, divus Paulus his verbis ex- A plicat: *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* (1. Cor.) Quorum armorum quanta sit vis & efficacia, idem apostolus Timotheo discipulo suo indicat: *Omnis*, inquiens, *scriptura divinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* (2. Tim.)

Igitur ut etiam ego aliqua saltem ex parte pro exigua mea facultate, & pro officii mihi impositi ratione, vos contra communes hostes adjuvem, tractabo nunc paucis quæ ad admonitionem ex divo Paulo a principio allatam, & ad ipsius causam atque rationem in primis pertinere existimo. Ac prius quidem dicam de præsenti reipublicæ Christianæ statu & conditione, deque magnitudine periculorum, in quibus omnes hodie versamur, id quod causæ jam dictæ respondet. Deinde, quid nos hoc tempore potissimum facere oporteat, Dei gratia & ope adjutus, juxta Pauli exhortationem explicabo. Quibus de rebus dum breviter dissero, & brevius fortasse quam varietas & magnitudo hujus causæ postulent, peto a vobis, viri Christiani, ut me pro vestra religione & pietate libenter & studiose audire velitis.

Nullum unquam tempus extitisse, cum non gravissimis satanæ bellis Dei ecclesia infestaretur, cum veterum temporum monumentis, tum præsentium experientia didicimus: quin & illas scripturæ voces: *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, sæpe expugnaverunt me a juventute mea,* (Psal. 12[...]) ecclesiæ multi esse arbitrantur. Etenim ut omnia alia tempora silentio tacitus prætermittam, quæ euangelii gratiam antecesserunt, in quibus non puto ignorare vos, quam varie & crudeliter plerique justi & fideles Dei servi a satana & ejus ministris exerciti & vexati fuerint: in ipso certe ecclesiæ Christianæ nascentis exordio animadvertere potestis, quot machinas capitalis ille generis humani hostis contra Christi apostolos & alios sanctos Dei homines, qui eorum vitam & mores secuti sunt, admoverit: quot artes nocendi excogitaverit, quot principes & tyrannos potentissimos impulerit, ut innocentes & inermes aperte & hostiliter insequerentur: quot item hypocritas excitaverit, qui ovium vestibus induti, occulte & insidiose lupos rapaces agerent, & miseras multorum animas devorarent. Verum cum multa atque innumerabilia maximarum persecutionum genera extiterint, quibus ille Dei ecclesiam lacessere atque exagitare nunquam intermisit, tamen hoc affirmo, ex omnibus eam longe gravissimam & perniciosissimam quovis tempore habitam esse, qua fidem invadere & convellere niteretur. Atqui hanc etiam non arbitror nescire vos, tunc esse periculosissimam, cum res per eos ministros geritur, qui nos nostris armis, id est testimoniis scripturarum, & magnifica ac populari Dei & Christi commendatione aggrediuntur & oppugnant. Sed ego propterea persecutionem illam quæ contra fidem intenditur, reliquis omnibus anteponendam censeo, non quod alia peccata infidelitate deteriora inveniri posse non existimem, sed quoniam crimina illa, quæ contra solam caritatem admittuntur, & divinum fidei lumen in mentibus nostris non extinguunt,

etsi invisos

ANNO CHRISTI 1548.

summa concordia, reliquum esse censere, ut ea pro rogatis publicatisque habeantur: idcirco eamdem paterno benignoque affectu omnes admonere, meminisse ut velint, se consensu hoc synodali ad ea observanda, perpetuaque vitæ, morum, atque officii integritate custodienda, Deo omnium bonorum consiliorum auctori & humanarum actionum inspectori, ipsiusque ecclesiæ Christi ejusque antistitibus obstrictos esse. Cavendum igitur omnibus, ne a legibus ipsis auctorum suorum culpa coarguatur.

Posthæc reverendissimus cardinalis synodum denuo admonuit, ab eaq; urgendo petiit, ut monitores ex se deligerent, qui dominationem suam reverendissimam de his, quæ se fortasse circa officii sui suorumque ministrorum negligentem aut improvidam curam seu administrationem lateant, admonerent: daturum enim se operam, ut seipsum suosque ad rectam episcopalis officii regulam pro viribus emendet. His dictis, synodus communicatis inter se omnium ordinum consiliis, per reverendum dominum episcopum Nazianzenum respondit, se amplius in dominatione sua reverendissima nil desiderare, quam ut pro conscientiæ suæ modo, statutis hisce synodalibus una cum suis insistat, atque veluti lex animata, in ecclesiæ suæ cardine eminens, cetera membra in officio contineat.

Hoc responso, reverendissimus cardinalis tamquam restituendæ apud suos catholicæ pietatis ingenti spe excitatus, synodo gratias egit, Deumque omnipotentem supplex rogavit, ut sibi in explendis exequendisque hujus synodi constitutionibus divino suo numine assistere dignaretur.

Postremo, præsentibus atque comparentibus in hac synodo tamquam obedientiæ filiis, gratiæ a cancellario actæ sunt, benignitatis dominationis suæ reverendissimæ plenæ, addita etiam clementissima obtestatione, dominationi suæ reverendissimæ gratius accidere nihil posse, quam si ad eum veluti ad patrem & pastorem in rebus suis dubiis adversisque confugiant: auxilio enim, consilio, studio, cura, benevolentiaque sua se eis pro viribus semper adfuturum.

Cum igitur synodus, peractis fere jam omnibus, dimittenda esset, prodiit in medium fisci promotor, atque citatorum non comparentium contumaciam accusavit, petiitque eos contumaces atque in consistorio episcopali ea de causa processum decerni atque committi: cujus petitioni reverendissima dominatio sua annuit, præcepit contra contumaces juris ordine servato procedi. Citati fuerunt etiam omnes ad synodum proximam, quæ indicta fuit ad Kalend. Septemb. anni 1549. in opido Dilinga celebranda.

His omnibus magna omnium attentione absolutis, admissi sunt, laici, hymnoque, Te Deum laudamus, cantato reverendissimus cardinalis solenni benedictione recessuros est prosecutus.

REVERENDI D. MARTINI DE OLAVE theologi Hispani, & Cæsareæ atque catholicæ majestatis sacellani, oratio habita in synodo Augustana.

20. *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.*

DICTURUS hodie apud vos, præclari ecclesiæ Dei præsides ac pastores, de insigni

A illo studio ac pietate, quam quisque vestrum pro suo officio ad hujus sanctissimæ synodi celebrationem afferre debet: vereor ego non parum, ne temere ac valde inconsulte fecisse videar, si rem ingenii mei viribus longe majorem suscipere, & in hac tam celebri corona homo peregrinus de re cum primis ardua & minime populari, loqui audeam. Quamquam autem mandatum illustrissimi principis & excellentis reipublicæ Christianæ cardinalis, quo ad hoc munus suscipiendum impulsus sum, satis magnam vim apud vos habere non dubitem, ut me possit ab omni temeritatis suspicione vendicare, præsertim cum tantum apud me semper eximia ejus dignitas & sapientia valuerit, ut ego nec benevolentiam ipsius erga me ignorare, nec voluntatem negligere, nec auctoritatem non revereri absque nefario scelere possem: verum animo meo penitus non satisfacio, cum simul de earum rerum quæ mihi ad dicendum proponuntur, sanctitate & majestate, simul de summa mea indignitate & vehementi spiritus mei remissione ac indevotione altius cogito. Doleo equidem plurimum me tam sanctæ functioni parem morum integritatem, paremque spiritus acrimoniam & ardorem minime afferre. Nam de facultate dicendi, quæ sentio, quam in me sit exigua ac pene nulla, non ita sum solicitus. Nec enim causam agendam suscepi, quæ persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis indigeat, quin ipso Spiritu Dei, ipso inquam Dei Spiritu orationem nostram instructam & ornatam esse oporteret, ut commovere illa vestros animos posset, & ad hoc synodale munus sancte & religiose gerendum, incendere & inflammare. In quo munere non arbitror ignorare vos, quantum momenti situm sit ad ea mala magna ex parte sananda, quibus tam misere afflictamur. 1. Cor. 2.

Verum ne quidquam nobis ex eo brevissimo tempore, quod mihi ad dicendum concessum est, in præfatione aut mei officii purgatione depereat, aggrediar ad rem, illud ante omnia vos omnes, viri Christiani, etiam atque etiam obsecrans & obtestans, ut quo me nunc plurimis difficultatibus circumseptum esse videtis, quoque melius agnoscitis, quantum mihi hodie Dei præsidio & gratia sit opus, eo ardentioribus votis mecum juxta illi supplicetis, ut orationem mihi inspiret, quæ sit digna ea expectatione, quam fortasse dominus reverendissimus concepit, cum hanc mihi provinciam demandavit, digna ipsius vestrisque auribus, digna hujus consessus celebritate & amplitudine, digna denique gravitate & sanctimonia earum rerum, de quibus dicturi sumus. Concedat ut Spiritus sanctus animo meo nunc illabatur, quo possit cor meum in hujus sanctæ synodi conspectu verbum eructare bonum, verbum ignitum, verbum salutis & ædificationis. Ejusmodi enim verba sunt, quæ sanctum & spiritalem conventum decent: *Quid enim paleis ad triticum, dicit dominus? nonne verba mea quasi ignis?* Hoc autem ita commodissime efficiemus, si omnes supplices & venerabundi sacratissimam virginem Mariam deprecemur, ut nobis Filium ipsa suum, eumdemque servatorem nostrum advocare & conciliare dignetur, salutationem illi angelicam offerentes. Ave Maria. Psalm. 44. Ierem. 23.

ANNO CHRISTI 1548.

cimus, nec satanæ incursiones, nec Dei flagella sentimus. Nam quotusquisque, obsecro, ex nobis his flagellis atque hac tam severa Dei correctione commonitus, factus melior esse videtur? Nimium profecto & vere in nos illud Ieremiæ congruit: *Domine, percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, noluerunt reverti.*

Ierem. 5.

Attendite igitur diligenter, o vos exercitus Dei duces ac principes; quantam ruinam hoc tempore catholica religio minetur, perspicitis. Quam innumerabiles miserorum hominum animæ perierint, & quot nunc quotidie tententur, ex quibus partim victæ succumbunt, partim nutant ac vacillant, non ignoratis. Hoc utique tempus illud est, cum Deus a vobis exigit, ut sanguinem & vitam pro suis ovibus offeratis. Quod si mortem vestram nihil nunc profuturam existimatis, nec ego sane auctor vobis esse velim, ut eam temere & absque fructu suscipiatis: cupio tamen vehementer ut omnes intelligatis, cujusmodi suspiriis & desideriis pectora vestra nunc plena esse debeant. Meminisse certe perpetuo vos convenit eorum Pauli verborum, quæ a principio attulimus, vos ab Spiritu sancto gregi dominico fuisse præpositos: vestræ curæ eas oves esse commissas, quas suo sanguine Christus acquisivit. De illis igitur adeo nunc solicitos vos esse oportet, ut parati sitis fortunas omnes vestras & vitam, si intersit, pro earum salute ac libertate libenter impendere. Quæ cura, si pro eo ac debet, defixa in animis vestris insideret, admittere haud dubie nullam illi consolationem aut remissionem possent, donec ovium vestrarum saluti recte prospectum esse videretis. *Quis scandalizatur, & ego non uror? quis infirmatur, & ego non infirmor?* dicebat magnus ille animarum zelator Paulus.

2. Cor. 11.

Ad hunc modum si vos omnes nunc ad hanc sanctam synodum compositi accedatis, non equidem dubito quin Deus optima & salutaria consilia sit inspiraturus.

Non est necesse in discrimen vestrum nunc offerre vitam, esto: at necessum est certe, vitam nos omnes emendare, ut Dei iram vehementer in nos concitatam leniamus: necessum est diu & multum nos orare, ut ejus misericordiam conciliemus: multa etiam alia præter tuum sanguinem necessaria sunt, quæ si tu nunc præstare recusas, quemadmodum tandem vitam te, si intersit, traditurum credemus?

In ea sane tempora, auditores, incidimus, ut veri fideles non distingui & internosci ab infidelibus non facile possint. Nunc demum verissime evangelicum illud impletur in nobis: *Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit.* Tepidus existere nemo nunc potest. Frigidum te aut calidum esse necesse est: aut enim pro Christo, pro fide, pro religione, pro animarum salute stare in acie debes, aut Christo renuntiare, & illi cum satana tamquam hostis & inimicus bellum inferre. Non licet mediam his temporibus tenere viam. Non fert hoc tam ingens & flagrans hæreseon incendium fidelem quempiam dissimulare, multo autem minus vos ecclesiæ Dei pastores.

Matth. 12.

A vobis nunc magnus ille gubernator & pastor animarum Christus, vitæ reformationem & orationis assiduitatem in primis exigit. His vos potissimum armis & hæreticis ad calumniandum

A aditum intercludere, & simplicem populum in officio continere, & dispersas oves ad dominicum ovile revocare potestis. *Nemini* (inquit divus Paulus, nos alloquens) *demus ullam offensionem, sed exhibeamus nosmetipsos, sicut Dei ministros.*

1. Cor. 6.

Non estis nescii, quemadmodum nos hæretici apud populum perpetuo traducant, nos scortatores, nos ambitiosos, nos avaros, nos ignaros & rudes esse, nos otio semper, luxui & ventri servire, identidem vociferantur. Superbe quidem illi & insolenter, negare non possum, cum seipsi quotidie omnium flagitiorum dedecore & turpi-B tudine polluant & contaminent, ac aliis omnibus magnam vitiorum omnium impunitatem polliceri non cessent. Superbe itaque illi, sed utinam non nimium sæpe vere: nam si vera potius hoc loco, quam plausibilia dicenda sint, negare certe non possumus, quin maximam ad nos accusandos occasionem sæpe dederimus. Nos ea tela suggessimus, quibus acrius & vehementius, quam ullis aliis, exagitamur. Dicam etiam amplius, nos, nos inquam, adversum Christum arma dedimus, nos eorum aciem instruximus: propter nos catholicæ religionis nomen inter ipsos blasphematur, propter nos utique, qui cum bonus odor

1. Cor. 6.

C Christi omnibus esse deberemus, ingens fœtor effecti sumus: propter nos qui magna ex parte extra ecclesiam flagitiosissime vivimus. in ecclesia autem tanta oris & cordis impuritate sacra mysteria attrectamus, tam irreverenter ad sanctissima Christi sacramenta accedimus: tam nulla adhibita devotione neque modestia, euangelica verba, hymnos & psalmos pronuntiamus, atque alia ecclesiastica munera obimus, ut multorum infirmorum mentes & voluntates a Dei cultu & veneratione frequenter alienemus. Ita fit, ut quibus nos armis in primis uti debeamus, ea omnia in diaboli arma adversus nos converterimus. Etenim orationibus nostris & sacrificiis tantum abest ut iram Dei in nos incensam restinguamus, ut D vehementius eam quotidie commoveamus & inflammemus: Ut ego quidem non dubitem, hanc tantam calamitatem, quantam hodie universa respublica Christiana patitur, propter nostra præcipue peccata esse illi illatam, ac quadrare in nos verissime, quod apud Ieremiam scriptum legimus: *Propter peccata prophetarum & iniquitates sacerdotum complevit dominus furorem suum.*

Thren. 4.

Apud Ezechielem autem Deus, ubi sacerdotum peccata his commemorat verbis: *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sacrum & profanum non habuerunt distantiam: inter pollutum & mundum* E *non intellexerunt.* Sed post hanc criminationem volens dominus ostendere, quam veluti invitus ad puniendos nos trahatur, & quam vehementer cupiat nostris precibus & vitæ nostræ reformatione flecti atque placari: contra vero, quantum nostra omnium pertinacia & obstinatione offendatur & irritetur, subjicit: *Quæsivi virum qui interponeret sepem, & staret oppositus coram me pro terra, & non inveni: & effudi super eos indignationem meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi.*

Ezech. 22.

Ibidem.

Timeamus igitur, viri Christiani, ne graviorem adhuc indignationem Deus in nos effundat, nisi celeriter resipiscamus. Atne tandem iræ suæ nos igne consumat, ad ipsum toto animo & studio omni convertamur. Fallacia bona & brevi interitura

etsi invisos illi admodum sæpe nos reddant, non A ita procul tamen ab eo nos semovent, ut non vel unico gemitu reconciliari illi & conjungi possimus. At fidem si quis semel amittat, is nec facile eam recuperare potest: quoniam suo se ipse judicio condemnavit, ut divi Pauli ratione utar, & reliquis adminiculis sæpius ad perniciem, quam ad salutem suam abuti solet. Nam qui absque fide est, eo longius a Deo abducitur, quo sibi justior & sanctior esse videtur. Itaque ut in Christiano ædificio erigendo a fide exordiri necessum est, quod non nisi in ea fundamenta jaci & poni possint, ita in amoliendo hoc ædificio, quod extremo loco concutitur, fides est: quam donec convulsam videat, nihil propemodum perfecisse se diabolus existimat: intelligit nimirum, B reliqua omnia quæ destruxerit, per eam facile & nullo negotio posse instaurari, verum hac una eversa, velut parta omnino victoria triumphat & conquiescit. Hanc ob rem perpetuo hoc ille suis satellitibus inculcat: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*, id est, convellite omnia religionis præsidia, nec cessate quoad fidem, quæ altissimum & firmissimum ipsius fundamentum est, ab imis radicibus extirpetis. Non latuit sane hoc veteres illos sanctissimos patres, qui quamquam aliis etiam in persecutionibus gnaviter & strenue adversus satanam decertarent, cum bellum ille tamen fidei inferebat, ita animis omnes commovebantur, ut non sibi satisfacerent, C nisi universas ecclesiæ vires colligerent, ac tamquam communi classico evocati, omnes una ad resistendum occurrerent. Alia vitia ut depellerent, nemo de sua statione discedebat: hæresin ut propulsarent, domos & provincias suas deserere, & ignotas ac longissime repositas regiones cum maximo etiamnum vitæ discrimine adire nihil dubitabant. Permulta hujus rei exempla notiora sunt omnibus, quam ut a me huc adduci conveniat. Quis enim non legit, quam frequentes olim & quam vehementi studio & ardore incitati permulti ex episcopis & aliis ecclesiæ pastoribus, ex omnibus totius orbis terrarum finibus, & contra unum Arium, vel unum Macedonium, D vel unum "Photium, vel unum denique ex quamplurimis aliis hæresiarchis, sedibus suis relictis, convenerint? Quod si priscis illis temporibus, cum non ita ubique Christi fides explicata & confirmata erat, unius terror totum Christianismum usque adeo commovebat & concitabat, quo tandem animo nos nunc esse par est, viri Christiani, qui non errore, sed ipsa, ut ita dicam, hæreseon colluvione appetimur & exercemur, nec alienis armis, ut quondam, id est philosophorum & Ethnicorum testimoniis, sed nostris ipsis, Christi nimirum, prophetarum & apostolorum verbis, contortis illis quidem & adulteratis, E at illorum tamen verbis invadimur & oppugnamur? Non nobis, inquam, ut olim, de uno vel altero fidei articulo contentio est, sed de tota propemodum religionis summa diffidemus. Nam eo hæreticorum hujus temporis doctrina & labor spectant, ut nobis sacramenta salutis eripiant, ut totum ordinem ecclesiæ conturbent, ut universas sanctissimas ejus ceremonias exterminent, ut veterum, sapientissimorum, & sanctissimorum doctorum disciplinam & doctrinam conculcent, ut omnem omnium temporum auctoritatem convellant, ut ad immoderatam quamdam vivendi libertatem & licentiam homines inducant, Dei timore omnino sublato.

An non merito cum propheta nunc exclamabimus: *Quantum malignatus est inimicus in sancto, incenderunt sanctuarium Dei, polluerunt tabernaculum ejus?* nisi forte levius est, ædes sacras in equorum ac ferarum, religiosis viris ejectis, stabula convertisse, quam igni illas incendisse: aut quasi non polluisse tabernaculum Dei illi videri debeant, qui claustra pudoris laxantes, & impurissimas ac sacrilegas nuptias inducentes, mortales omnes votorum sanctimonia & nexu liberarunt. O miseram, & in brevi tam celerem & tam variam in ecclesia Dei commutationem! O luctuosam religionis conversionem! O excellentem olim & omni laude ac commendatione celebratam Germaniam, quam negligenter cavisti, ne in te lupi rapaces, quos tantopere reformidandos esse Paulus admonuerat, ingrederentur! Quam multi viri perversa loquentes ex te his temporibus prodierunt, & quam innumerabiles illi discipuli fefellerunt, ac post se abduxerunt! Equidem non possumus non ex animo dolere omnes, qui te, quam non ita pridem ut tutissimam arcem fidei, ut eximium pietatis domicilium, ut unicum religionis firmamentum suspiciebamus, nunc tamquam scapham sine remige sævissima hæreseon tempestate jactari videmus. Utinam vero non extrema hæc tua sit discessio, utinam non in finem repulsa sis, ac celerius opinione hominum, domino infideli parere cogaris, quemadmodum & nunc illa olim inclyta Græcia paret. Non enim dubito, quin tuam infidelitatem severius adhuc vindicaturus sit Deus, nisi brevi resipiscas.

Anno Christi 1548.

Psalm. 73.

Act. 20.

Sed unde, quæso, tanta adversus Christianos satanæ potestas? unde tanta in nos vis hostibus addita? unde, nisi ex sceleribus nostris, quæ alia super alia adjicere nunquam cessamus? quibus utique ita in nos Dei iram inflammavimus, ut verendum sit, ne non solum satanam, sed etiam ipsum Deum, ipsum inquam Deum conservatorem nostrum, cujus solo præsidio uti possumus, hostem & inimicum habeamus, ac cum Ieremia lugere cogamur: *Factus est dominus velut inimicus, præcipitavit Israel, præcipitavit mœnia ejus, dissipavit munitiones ejus. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis, & occidit omne quod pulcrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion.*

Thren. 2.

Verum quid nos agimus, o Christi sacerdotes? vos enim nunc omnes appello, ut de remedio eo, de quo extremo loco me acturum promisi, consultemus. Quid nos, inquam, nunc in tanto discrimine positi agimus? quibus de rebus, tot tantisque periculis circumsepti, cogitemus? Imo vero quid nos nunc agere, & quæ potissimum consilia capere oportet? Nam quid agamus, nimio plusquam satis, proh dolor! perspicuum est omnibus. Otiamur & stertimus omnes; magni juxta & parvi ad rem nostram attentissimi sumus. Omnes Dei patientia & longanimitate abutimur. Omnes toto animo & studio omni in eam curam incumbimus, ut cupiditatibus & desideriis nostris satisfaciamus. Omnes in res inanes & fallaces universas nostras cogitationes abjicimus. In medio gravissimi belli omnium, quæ ullo unquam tempore in ecclesia Dei gesta sint, constituti, nihil de periculo cogitamus, imo nec bellum quidem ullum esse existimamus, si de nostris opibus nihil discedat, & reliquas voluptates sectari liceat. Tot tantaque mala & tam gravem reipublicæ Christianæ persecutionem pacem ducimus,

ANNO CHRISTI 1548.

inclytæ Germanicæ nationi pristina avitaque luce & pace, a catholicis imperii membris, præter alia de religionis forma, a sua majestate diserte declarata, clementer monendo postulavit, ne quid ab observatis hactenus in universali Dei ecclesia ritibus, sanctisque observationibus quisquam digrederetur: imo, ut cum nosipsos in primis inculpatos, circa religionis normam exhiberemus, tum etiam nostræ fidei commissos, in divina disciplina ita moderaremur, ut omni diligentia cautum accurateque provisum videretur, ne alicunde insolens quid aut alienum a vetustis ecclesiæ catholicæ ritibus irrepere, aut intromitti pateremur, sed immobiles potius, tamquam ad scopulum tabula aliqua naufragio ejecti, ita ad relictam a majoribus religionem, usque ad generalis concilii definitionem, adhæreremus. Quod quidem fieri posse illius majestas existimavit, si ecclesiarum mores, vitæque ratio ad meliorem sanctioremque formam revocarentur. Huic igitur tam pie monenti, perinde atque divino oraculo omnes catholici, imperiique principes, ac status, ut par erat, lubenter paruerunt, & pro se quisque simul atque ad suos rediisset, curaturum recepit. Et ne foret cuiquam necessarium, qualisnam esset reformandi processus, modusque assumendus, longum cogitando tempus impendere, sacra illius majestas sibi haudquaquam grave duxit formam nobis proponere, ad amussim consentaneam scripturis, & cælitus inspiratis canonibus, quam de sacrorum voluminum penu, piorum literatissimorumque hominum industria, deprompserat; qua quidem admoniti singuli, quid apud suos facto opus esset, ad restaurandam ecclesiæ integritatem, non difficulter neque obscure perspicerent. Hanc igitur nos protinus, ut a comitiis vobis redditi sumus, convocato clero nostro, superioris nostræ diœcesis Treverensis, in cathedrali ecclesia: inferioris vero, in Confluentina arce, reformationis formulam, juxta Cæsaris mandatum publicari & prælegi omnibus vobis curavimus, ac nunc de integro etiam a vobis exigimus, monentes & obsecrantes, aut etiam virtute sanctæ obedientiæ, & auctoritate nostra præcipientes, ne quisquam vestrum a declarata Cæsareæ majestatis formula, institutionibusque ecclesiasticæ & a majoribus nostris conservatæ disciplinæ, vel in cathedrali, aut secundariis parochialibusque ecclesiis, monasteriis, sacellis, oratoriis, aut ullis locis religioni dicatis, discedat, aut alienum aliquid insolitumve agat, vel obstrepere præsumat, sed ea omnia qualia sunt, summo studio & animo complectatur, observet, & constanter re ipsa & opere prosequatur.

Deinde quoque eadem auctoritate requirimus, ut ad synodum nostram episcopalem, in qua executionis edictum concludetur, die constituto, in ecclesia nostra metropolitana, ceteris postpositis rebus omnibus, propensis animis conveniatis, quo possimus in commune consulere ac dispicere ea omnia, quæ extirpandis erroribus erunt necessaria, & ad rectam divinorum officiorum administrationem conducibilia. Inquisituri præterea, quod etiam communis salus maximopere postulat, quid ad morum ornamenta, splendoremque conferat, quid vitam emendet, ac nos denique extra malevolorum reprehensionem ponat. Quas quidem commoditates ac officiorum certissima adjumenta suppeditabit, cum

A recti cupidus in synodum allatus animus, tum ipsa norma & observatio veterum canonum divinorumque scriptorum, quæ sacro Spiritus afflatu, quasi indice viam ostendent. Ac ne quis dicat sibi de hujus nostræ synodi, deque reformationis intimatione certi nihil constitisse, talique prætextu effugere se speret: ideo in omnem ecclesiæ nostræ regionem & agrum tot reformationis exempla spargi curavimus, ut omnibus vobis a maximo ad minimum sufficere credamus. Quamobrem ad unum omnes ratione officii nostri appellamus, & paterna caritate adhortamur, obsecramus & monemus, ut cum hanc religionis disciplinam divinitus Cæsari inspiratam nacti sitis, operam detis, nervosque omnes huc B intendatis, ut illi per vos respondeatur, ejusque tamquam fideles ministri in omnibus & singulis articulis curam summam habuisse videamini. Neque impunitum erit ea quæ hic jubentur, non præstare, aut ad illius præscriptum non explodere in totum quidquid jam diu sævientibus dissensionum tempestatibus a catholica ecclesia alienum, sanctoque gregi noxium, atque huic reformationi contrarium fuerit invectum. Si vero quisquam obtemperare noluerit aut obstiterit, quo minus hæc reformatio in opus producatur, ejus in futura synodo indicia faciatis: ut aut nostra in talem auctoritas juxta canonum censuram animadvertat, aut ad Cæsaream majestatem, uti C injunctum est omnibus, de hujusmodi pertinacia relatio fiat. Quamobrem unumquemque magno ac securo animo ad promulgandam reformationis doctrinam procedere jubemus, quia certus modo luculentæ veritatis scopus a Cæsare erectus est. Ad cujus conspectum, nulla vi aut potestate territi, una cum illis, quorum curam geritis, conniti debetis. Et hoc modo ad constitutum diem in synodo idonei compareatis: in qua sane nos una cum vobis, juxta promulgationem harum literarum ad reformationis executionem erimus intenti, digna videlicet excessibus istis, qui contra reformationem commissi sunt, & contumacibus remedia adhibituri. Porro in fidem & testi- D monium præmissorum, præsentes nostras literas sigillo nostro subimpresso fecimus communiri.

Datum ex oppido nostro Vvitlich, die trigesima Octobris anno 1548.

Cum itaque dies venisset, qui a reverendissimo patre ac domino domino Ioanne archiepiscopo Treverensi principe electore indictus erat ad celebrandam synodum, comparuerunt nobiles & reverendi patres ac domini archidiaconi, abbates, præpositi, prælati, archipresbyteri, decani, ceterique vocati, qui omnes simul in basilicam majorem Treverensem processerunt, & invocato ante omnia Spiritus sancti auxilio, & officio divino peracto, vicarius reverendissimi in ponti- E ficalibus, Nicolaus episcopus Azotensis toti ordini ecclesiastico præsenti solenniter benedixit, & ad Deum preces direxit: quibus transactis, in medium chori progressus, præsentes in synodo pia & erudita oratione hortatus est, ut omnem operam suam in ecclesiæ Treverensis reformationem salutarem conferre dignentur.

Post hunc doctor Pelargus prodiit, qui in eamdem sententiam reverendos patres in synodo congregatos copiosa oratione cohortatus est.

teritura libenter aliis relinquamus: nos certe religionem & pietatem colentes, solida illa & vera atque æterna bona consectemur, & veterem morum disciplinam, quoad ejus fieri poterit, in nobisipsis instaurare conemur.

Hujus autem tam divini boni consequendi hæc una ratio inveniri potest, si omnem ambitionem & avaritiam cum iniquissima beneficiorum pluralitate, omnem item impudentiam, omnem luxum & ebrietatem exterminemus: si execrabilem & abominandum concubinatum funditus convellamus: si sacris ministeriis puritatem & sanctitatem, reverentiam item ac devotionem restituamus: si orationi, jejunio, & eleemosynæ multum & ex animo nos dedamus: B si studia pietatis & veræ sapientiæ excolamus, erigentes & aperientes scholas multas, atque in hunc usum in primis pium, & in his temporibus maxime necessarium, de nostris opibus libenter impertientes: Ad extremum si non honestos & speciosos canones condidisse contenti simus, sed eos re ipsa atque opere diligenter præstare & implere studeamus.

At me quidem, viri Christiani, optima spes tenet, fore ut brevi in hac provincia religionem in integrum restitutam videamus. Nam præter voluntatem quam in Christianissimo & potentissimo Cæsare solidam ad hanc rem & expressam esse cognoscimus, maxime illam quidem & nunquam intermorituris laudibus & C præconiis commemorandam, in multis certe Germaniæ ecclesiasticis præsidibus, ac in vobis præsertim, optimi antistites, tam ardens hujus rei desiderium & tam incredibilem voluntatem, studiorum & sententiarum consensionem esse perspicio, ut lenisse magna ex parte Deus iram suam, & oculos clementiores ad nos adjecisse videatur.

Nam de immortali & prope divina tua diligentia, clarissime cardinalis, non patieris te præsente & auscultante, me plura dicere: alioqui non commisissem, ut tam rarum, tam insolitum, tam excellens virtutis genus silentio tacitus præteriissem. Gratias age Deo, quod te unum ex paucissimis esse voluit, qui primi depellendi omnem hæresin ex Germania auctores extitistis: primi contra fidei & religionis hostes arma cepistis; primi pro ipsius ecclesia fortunas omnes vestras, vitamque in apertissimum discrimen & periculum obtulistis. Gratias age Deo, quod nunc etiam tam acres tibi admoveat stimulos ad hanc sanctam ecclesiasticæ disciplinæ & vitæ reformationem, vere & ex ipsius sententia procurandam, & modis omnibus promovendam, ut oculi, sensus omnes, & cogitationes tuæ, in hanc unam rem dumtaxat, pro eo ac debent, intentæ esse videantur: ut primus E esse velis, qui reliquis omnibus, quibus honore gradus & dignitate præcellis, maximum etiam & illustrissimum in te ipso reformationis præbeas exemplar: ut collegium literarum vel solis tuis impensis erigere constitueris, ne studia pietatis & Christianæ doctrinæ, quibus solitudo & exilium in hac provincia indictum his temporibus esse videtur, penitus dilabantur. Hæc nimirum vera tua gloria est, optime pontifex; huic (ut magnus ille orator aiebat) tu inservias, huic te ostentes oportet, quæ vigebit memoria sæculorum omnium, quam posteritas alet, quam ipsa semper intuebitur æternitas.

Nec vero, viri Christiani, quod tam angustæ A & asperæ res nostrorum temporum sint, ut illis minime occurrere posse videamur, propterea debilitari aut frangi nos decet. Non enim nostris viribus hæc conficienda sunt, nec illis nos ulla ex parte niti debemus. Hoc utique opus solius Dei & nullius præterea esse potest. Quare nos ad ipsius sanctissimum numen, tamquam ad tutissimam arcem, summa cum fiducia confugiamus: ab eo certissimam opem expectemus, qui nullius spem fallere potest: ipsiusque solo præsidio confidentes, & reliqua omnia adjumenta inania existimantes, audacter cum propheta exclamemus: *Dominus illuminatio nostra & salus nostra: quem timebimus? Dominus protector vitæ nostræ: a quo trepidabimus?* *Psalm. 26.* Nec dubitemus quin exauditurus sit nos maximus ille conservator & parens salutis nostræ, cujus summum in sæcula sæculorum & in omnem æternitatem durat imperium. Amen. Dixi.

CONCILIUM TREVERENSE I.

AUCTORITATE IOANNIS TREVERENSIS archiepiscopi pro reformanda disciplina fidei & morum celebratum anno MDXLVIII. tempore Pauli papæ III.

ACTA ET DECRETA SYNODI diœcesanæ Treverensis præsidente reverendissimo in Christo patre & amplissimo principe ac domino domino Ioanne archiepiscopo Treverensi sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellario, ac principe electore, &c. *celebratæ vigesimaquinta Novembris, anno* MDXDLIII.

MANDATUM CONVOCATIONIS.

Ioannes Dei gratia sanctæ Treverensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellarius ac princeps elector, universis & singulis cathedralis nostræ, & collegiatarum parochialiumque ecclesiarum, abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, tum ruralibus divinorum rectoribus, curatis ac non curatis, aliisque ecclesiasticis personis, civitatis & diœcesis nostræ Treverensis quibuscumque conjunctim aut singulatim, qui nostro synodo episcopali, de jure aut consuetudine interesse consueverunt & tenentur, salutem in domino sempiternam.

NEMINEM vestrum latere volumus, quod clementissimus & invictissimus princeps & dominus noster Carolus quintus Romanorum imperator semper Augustus, publicæ pacis & tranquillitatis vindex, comitiis hisce superioribus Augustæ celebratis, omnem animi consilique rationem in id contulerit, ut pro admirabili sua prudentia simul & suscepto cælitus ecclesiam tuendi catholicam officio rebus jam in extremum periculum adductis, ac religioni prope universæ improborum licentia obliteratæ, opem ferret, eamque quoquo modo posset, divina aspirante gratia, in tutum tranquillitatis portum, de medus procellarum, turbinumque fluctibus reduceret. Itaque hac tam justa ac necessaria ratione commotus, nimirum quo celerioribus consiliis rebus lapsis succurreret, idoneaque magis via subvenire posset, tantamque ac tam pestilentem hæreticarum contentionum inundationem reprimeret, revocata redditaque inclytæ

eruditi præceptores. Vnde quæso? neglectæ sunt A scholæ, a quibus compluies annos exularunt cum liberalia studia, tum vero sanctissima illa, amplissimaque divinarum literarum disciplina: recepta est in scholas, & aliquamdiu obtinuit spinosa, senticosa, frigida, jejuna, ac nimis quam infelix illa tum philosophiæ tum theologiæ tractatio, eis nimirum in utramvis aurem dormientibus, altumque stertentibus, quorum advigilare aut inspicere intererat. Animadversum est tandem, Romanorum imperatori domino nostro clementissimo nescio quibus suggerentibus, cum studiorum antiquæ religionis neglectum, principem causam esse quamobrem tot hodie B malis premitur, angitur, & affligitur ecclesia ab hæreticis: nec surdo narrata est fabula, simul enim ut rescivit rem ita habere, simul nervos omnes intendit, strenuamque navavit operam, ut postliminio ad nos redeant honesta & literarum & pietatis studia. Certe non poterat melioribus consiliis ac rationibus succursum esse afflictis ac pene deploratis rebus ecclesiæ, quam instauratione publicorum studiorum, & reformatione collapsi status ecclesiastici. Atque utinam ego sincerum, ardentem, rectique ac pietatis amantem illius animum tam digne possim vobis oratione commendare, quam nunquam satis pro C dignitate potest celebrari. Felicibus illius cœptis agedum, viri patres ac domini, favete omnes, non utroque modo, quod aiunt, pollice, sed toto quoque apertoque pectore. Sed ad rem. Hoc fateamur omnes oportet, nulla re æque opus esse ecclesiæ, in has quas videmus angustias contractæ, ac liberaliori eruditione, qua suffragante, suppetiasque ferente, facile & libertatem suam & priorem dignitatis ac gloriæ splendorem amplitudinemque vindicaverit. Quæ causa, si non est & alia, vel sola hortari & excitare nos debet, ut summa animorum contentione, liberalia expetamus & revocemus literarum studia: quod utinam ea res omnes ex æquo haberet solicitos. Vereor enim, ut ea cura tanto minus tangat aliquos, quanto magis student rebus & a literis & a religione alienis; venationibus, inquam, D aucupiis, aleæ, ventri denique ac Veneri, ut nil aliud dicam. Hi hoc durius objurgandi sunt, quod cum plerique ipsi impendio indocti ac barbari sunt, culpandæ denique ignorantiæ tenebris infuscati, oppressa, extincta, ac deleta cupiunt etiam sacrarum literarum studia, sperantes hac ratione, suam quoque inscitiam facilius latere posse, satis esse rati, si nomen ac dignitatem suam tueantur otiosis titulis. Habetis priorem orationis partem.

Venio nunc ad religionis ac disciplinæ ecclesiasticæ repurgationem: quam vero cupiam veræ, sinceræ, minimeque superstitiosæ religionis formam & imaginem, non jam literis in tabulis aut E membranis deformatam circumferri, verum cordibus vestris inscriptam, impressam, pietatisque operibus expressam, exhiberi spectandam ceteris, ex qua alii viva virtutum simulacra exprimant; ad quam item vitam suam exigant, quamque imitentur. Quemadmodum enim permagni refert, recte secusve discipulos præceptor doceat, ita plurimum interest, bene an male vivat, qui vitæ aliorum fingendæ ac formandæ suscepit provinciam. Ita enim sive natura, sive moribus comparatum est, ut non tam facile verba ejus, cui se totum quis credidit, quam facta æmulari contendat. Quo fit, ut si ii qui præsunt, perperam agant, fiant ipsis subditi quam simillimi, ut nihil hoc Gregoriano verbo verius sit, quo ait: Gregem consequenter ferri in præceps, si per prærupta vitiorum gradiatur pastor. Quale autem est, obsecro, si ii, quorum refert, errantes & delinquentes corrigere, objurgare, coercere, atque omnino continere in officio, sint ipsi omnium corruptissimi moribus? Qua etiam fronte, qua libertate alios reprehendent, si iisdem aut gravioribus forte vitiis sunt ipsi obnoxii? Quisque secum ipse reputet, quanto pudore sui nominis delinquant subditi, dum ad ipsius exemplū alius ludat aleam, alius ebrietati ac crapulæ est deditus, alius fœdis voluptatibus dat operam, alii alia pro sua quisque libidine designant. Meminerit proinde quisque vocationis suæ, & hoc esse studeat quod dicitur, quodque audit: Posuit vos Deus in ecclesiam, alios episcopos, alios doctores, alios euangelistas seu prædicatores, alios pastores & dispensatores mysterii verbi, dispensatores multiformis gratiæ Dei. Magnifici tituli, & quos blande compellati, facile agnoscitis. Atque utinam vere agnoscatis omnes. Hi enim non tam dignitatis quam officii vestri vos admonent, si sapitis. An vero susque deque habetis, sedere ad ecclesiarum gubernacula, regere ac pascere gregem Christi, quem tanti ipse fecit, ut ei redimendo sanguinem & sudaverit & fuderit, si non etiam sanguine fleverit? Quod si magni hæc vobis sunt, quin, amabo, probe, ut convenit, respondere curetis vocationum vestrarum titulis? Hem Pelarge, dicet aliquis, extra chorum saltas. Minime gentium, cohortator sum, non objurgator: siquidem rogo, hortor, moneo, ideque amanter, quisque ut suo fungatur munere, & clavum rectum, quod dicitur, teneat. Quod si me inhortantem ægre forte auditis, Petrum quæso audite etiam obsecrantem, & amplissimis præmiis invitantem, ut commissum gregem exemplo etiam, nedum verbo pascatis. Recito verba pontificis: *Presbyteros vos ipse quoque presbyter, obsecro: pascite qui in vobis est, gregem Christi, curam illius habentes non coacti, sed volentes: non turpis lucri gratia, sed propenso animo: neque ceu dominium exercentes adversus clerum, sed sic ut sitis exemplaria gregis: & cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem æternæ gloriæ coronam.* 1. Pet. 5. Certe vel hinc colliquescit, non satis esse commodo pastori ad populum e suggestu agere, nisi & vita seu conversatione studeat aliorum animis certam morum formam imprimere: idque non necessitate, aut religione officii, neque quæstus gratia, sed paterno sinceroque affectu.

Porro, ut Petrus ecclesiarum præsides, typos seu formas factos esse dicit gregis dominici, ita eosdem ipse servator salem terræ esse dicit, lucemque mundi, opinor, ut non uno tantum nomine de officio suo illos commonefaciat.

Verum cum hoc non solum apostolis dictum sit, sed omnibus quorum interest justo clavo designatas gubernare ecclesias: vestræ quoque curæ ac laboris erit, sana doctrina, salsa ac mordaci reprehensione, honestæ etiam vitæ exemplis, luxos animos, velut sale perfricare, urere, & restringere, ne in vitiorum putredinem diffluant, perpetuosque vermes spargant. Sic item ignorantiæ errorumque tenebris offusas infuscatasque hominum illustrare mentes, ut & ipsi eadem luce potiantur in Dei gloriam. Inde enim salvator postquam dixit, non esse ex more

Oratio domini Pelargi doctoris theologi in synodo Treverensi habita.

ÆGRE quidem, sed tamen passus sum in hoc tam celebri patrum consessu dicendi provinciam mihi mandari, quod publicam auctoritatem (quæ eam necessitatem imposuit) detrectare integrum non fuerit, etiamsi rerum hac oratione tractandarum, magnitudo & difficultas propemodum deterreat ab officio. Proinde cum hanc tam ancipitem provinciam, & gratificandi studio, & recusandi pudore susceptam, ulterius deprecari non liceat, & tamen vestræ expectationi respondere nequeam, (non enim qualiscumque, sed gravis equidem pro gravitate rei exigitur oratio) precium operæ me facturum existimo, si liberandæ fidei meæ, flexanimum illum Spiritum cælis devocavero, qui mentes nostras luminis sui radiis coruscet, orationi vim & energiam suppeditet: denique in amorem eorum, ad quæ vos in hoc synodali consessu cohortaturus sum, corda vestra excitet, extimulet, rapiat, accendat, inflammet, & incalescere faciat: quod ut facere dignetur, vos quoque flagrantibus votis ab ipso contendere convenit.

Porro non stat sententia, hac oratione operam sumere colligendis, celebrandisque virtutum vestrarum laudibus, quod & dignitatibus, & meritis vestris forte conveniet. Certæ causæ, inquam, tota fere hac nostra oratio incumbit: magis exhortatio congruit, tametsi permulta sunt, fateor, quæ gratulationem sane & laudem merentur, cur hoc unum commemorasse satis habeo, quod in hoc odiosissimo tumultu, ac formidanda renovatione, varie tentati & pulsati nulla ratione aut persuasione passi estis in deditionem hostium, proditorumque ecclesiæ & fidei vos redigi, sed in castris Christi, firmi, immoti, invicti, & ipsi constitistis, & fidei vestræ concreditos, etiam eos qui forte vacillantes, ac propemodum persuasi, jam defecturi videbantur in apostasiam & hæresin, in fide & officio continuistis. Quod si laude dignum est, desertoribus ac profugis in totum abstinuisse, nullamque unquam cum ipsis habuisse consuetudinem: si virtus est, & vitam illorum & dogmata odisse ex animo; quibus vos laudibus ferendos esse sentiam, qui non modo non ad hæreticorum castra defeceritis, verum etiam pro defendenda ecclesiæ dignitate, & fortunarum & capitis quoque periculum fortiter neglexeritis, dum scilicet superioribus aliquot annis juratus hostis per Trevericos agros grassatus, & religionem labefactare, & fidem etiam vestram expugnare, nefandis ausibus sibi sumpsit? Verum enimvero, cum ego vestram hanc in fide constantiam, obfirmatam pertinaciam, ac singularem animi fortitudinem vobis congratulor, laudo quidem vos, sed in transcursu, & tamquam aliud agens, hoc nimirum, ut magis magisque vos incitem & cohorter ad istiusmodi virtutum studia, haud ignarus ejus sententiæ, quam externæ sapientiæ auctor quidam extulit, virtutem laudatam crescere, gloriamque immensum calcar habere. Macti igitur hac constantiæ virtute este, viri patres ac domini, & ad
,16. quod Paulus quoque cohortatur, *vigilate, ac state in fide, quam gratia Dei assecuti estis*, per quam & salutem vos consecuturos esse speratis, neque ab ea ulla hæreticorum persuasione divelli vos patiamini. Hoc enim pacto perpetuam & nunquam

A intermorituram nominis vestri memoriam comparabitis: imo vero partam jam comparatamque, tam insigni præclaroque facinore, etiam atque etiam confirmabitis.

Est vero aliud, viri patres ac domini; quod in vobis desiderem, quod unum moneo, hortor, oro, obsecro, omni denique studio a vobis contendo ac flagito: Quamobrem peto ut pro humanitate vestra, & admonentem & obtestantem me æquis benignisque animis audiatis. Rem namque justam, honestam, & reipublicæ quammaxime profuturam, oratum vos huc venio: nisi forte non sit justum & utile, instaurare bonarum sacrarumque B literarum studia, aut non ex honesto publicam ecclesiæ lustrare disciplinam, aut forte est aliud Christianæ reipublicæ magis necessarium & utile. Quod si æquum & bonum me postulare jam intelligitis, impetrem obsecro. Ideo enim ea de re, etiam atque etiam admonendos atque obtestandos vos esse duxi, quod hunc unum coactæ synodi scopum ac finem esse videam, ni fallar, ut & obliterata diu res literaria restituatur, ac repurgetur disciplina status ecclesiastici: quod ut fiat, luculenta necessitas vos monet urgetque.

Vt enim neglectis agris filix noxiumque id genus germen innascitur, ita neglectis scholis, C ingenii inquam & animi cultura, immane dictu, quanta, quamque venenata errorum, hæreseon, scandalorum, offensionumque zizania susque deque in agro dominico suppullulent, non sine incredibili ecclesiæ malo & incommodo. Quantis enim bone Iesu tenebris, quam horrenda caligine obruta & obducta videmus propemodum omnia? Quis non deploret studiorum puritatem, a multis jam inde annis nedum neglectam, etiam contaminatam, labefactatam, condensatisque tenebris obumbratam? Artes, philosophiam, divinasque literas non satis pro dignitate tractatas, quæ rectius tractatæ multum profecto attulissent luminis, plus religiosæ, minimeque fu- D catæ pietatis? Quid dissimulamus? quin, quod omnium verissimum fatemur? an non collapsis ac prope extinctis scholis, magnum vulnus Christiana accepit respublica? Quid ita, inquis? dicam in genere, siquidem libera est synodus: In scholis docentur bonæ literæ & artes, quas Græci ἐλευθερίας vocant, nos liberales. Literarum studia ad philosophiam, tum naturalem, tum moralem, viam sternunt. Porro ut rerum naturæ cognitio viam munit ad professionem medicam, ita morum disciplinæ non parum adminiculantur & theologiæ, & jurisprudentiæ: ex qua nimirum jus, sive sacrum, sive profanum, ortum esse existimant. Quis jam non videt, quantum fructus ex scholarum seminariis ad rempublicam redit, sive ad E bonam corporum habitudinem, constitutionemque instaurandam, alendam, & confirmandam, sive respublicas recte & ordine gerendas & administrandas, sive ad vitam pie ac religiose instituendam & componendam? Contra neglectis literarum & philosophiæ studiis, qualis, amabo, possit esse doctrina in templis? quid sani judicii? quid opis apud medicos? quid consilii aut patrocinii apud eos qui juris profitentur peritiam? Verum esse quod dico, res ipsa clamat, & rerum eventus confirmat. Nusquam fere non desiderantur artium, honoratiorumque facultatum professores. In republica quidem experti medici, prudentes jureconsulti: in cathedra & publico suggestu, eximii & candide docti theologi: in templis, pastores, in scholis, probe instructi &

ANNO CHRISTI 1548.

vestram rationem habendam statuendamque, tum ex reformationis forma, tum ex prædictis synodi decretis, firmiter indubitanterque animum induxistis, idque alta voce prædicaveritis, jam opportunum reverendissima illius paternitas judicat, ad reliqua quæ ex usu erunt præsenti synodo, transire, eaque quam poterit maximo cum fructu absolvere.

His auditis, hilari & læto vultu patres responderunt, sibi nihil esse prius aut magis in votis, quam ista omnia quæ in reformatione continentur, tum ea quæ per synodum omnium suffragiis forent decernenda, verbo & opere exequi, atque, si vel vitæ periculum obstet, etiam præstare.

Postquam autem hanc patrum ceterorumque expectatam juxta & piam responsionem reverendissimus gratiose accepisset, collaudari primum per vicarium suum, deinde gratias patribus agi & ceteris omnibus jussit, eo quod & prompte denuntiationi paruissent, & res serias, sanctas ac salutares, non ut bona mortalium pars per ignorantiam rejicerent, sed obviis ulnis ac toto pectore in universum reciperent atque complecterentur.

Adjecit etiam suffraganeus, non sine divina benignitate factum esse credi oportere, quod post tot præclarissimarum regionum concussiones, post tantas templorum ædiumque insignium, atque monasteriorum ruinas, quibus civitatum provinciarumque ornamenta & decus continentur, post tot religionis miserandas strages, Treverensis ecclesia bonorum precibus & sanctimonia, patrum cura, pastorum excubiis, veterem & ab apostolis pene traditam formam ad hæc usque tempora inviolabiliter retinuisset. Quam rem acceptam ferre hortabatur divinæ misericordiæ, quæ in maxima prophetarum inopia, cum unus tantum superesse videretur, sibi septem millia virorum cultorum reservaverat, qui genua ad idolum
3. Reg. 19 Baal non flexerant. Itaque postquam Dei favorem, gratiam, atque clementiam jugiter implorandam admonuisset, atque jam omnia quæ ad decretorum rogationem, patrumque suffragia colligenda pertinerent, contulisset, placuit reverendissimo, ut iterum a prandio conveniretur, atque a patribus decreta de publicis criminibus relegerentur, lectaque ac diligenti cura examinata, postero die ad universum synodi consessum referrentur, ac patrum attestatione recepta in synodo, ab illius paternitatis suffraganeo in metropolitanæ ecclesiæ choro publicarentur, & postremum hujus synodi actis insererentur. Quod quidem juxta archiepiscopi nostri sententiam factum est. Hic reverendissimus dominus attendens, quod a capite, ut eo facilius ad membra deveniatur, omnis emendatio vitæ sit inchoanda, se humiliter submittit reformationi, oratione ut sequitur:

Cum animo reputaret, non satis esse recte vivendi formam aliis præscribere, nisi ille ipse qui leges dictaret, sui ipsius parem vel majorem etiam rationem habuisse videretur: & quia omni vitio carere angelicum magis quam humanum arbitrabatur, & alios quoque in alienis peccatis vel oculatiores esse vel severiores judices, tum nos etiam indulgentia, qua nostra extenuamus, plerumque impediri: ideo reverendissima ejus gratia haudquaquam committendum sibi putat, ne, dum aliorum moribus opportuna consuluisset, ipse sibi in propriis tollendis erroribus videretur defuisse. Quare unumquemque qui huic celebri synodo

A aliquid consilio & prudentia attulerunt, per fraternam caritatem obsecrare statuit, imo & nunc obtestatur, ut libertate in se monendi utatur, & candide vitium, si quod fortassis humano errore ad archiepiscopatus fastigium ab ipsius gratia sit allatum, aut majorum consuetudine traditum, in apertum proferant, quo salutari subindicatione resecetur, aut opportuna ratione retexatur. Nam eo prorsus affectu suam paternitatem ad publicam synodum descendisse non dubitarent, ut nihilo segnius propriæ salutis, cujus cura maximopere ageretur, quam illorum qui noxiis erroribus bonorum oculos perstringerent, rationem consiliumque esset habiturus. Ita demum
B fieri posse ratus, ut capite repurgato, membra facilius ad sanitatem restaurentur; deinde quoque universi, probi exemplo præsidis excitati, seipsos excuterent, & quod a Cæsaris, imo ipsorum veterum toties recusis reformationibus dissidens, peregrinum atque absonum in se quisque deprehendisset, non expectata ulterius executionis medela, ipsam turpitudinem abominatus, aut divino denique judicio permotus, cupide repudiaret. Quamobrem si quid per incuriam aut socordiam fuisset omissum, si quid publicæ utilitatis, privati commodi gratia occultatum, si quid illicitis exactionibus a subditis, qui propria vita sunt illius gratiæ cariores, esset ex-
C tortum, si pupilli, viduæ & innocentes, ab officialibus utriusque conditionis per vim oppressi: postremum, si pro justitia tyrannis dominaretur, id quidquid esset, quod ad suam quidem paternitatem spectare videretur, candide, ut precata est, a patribus admonita ejus gratia, quam posset maxime, & cito & diligenter emendare velle promittit: potissimum, cum non dubitet, se eo nomine apud Deum, cujus vicarius est, gratiam inire, & reipublicæ suæ commodis cum pace tranquillitateque consulere posse.

Responsio patrum.

Huic tam piæ petitioni, a synodi statibus, & in primis a reverendis abbatibus, deinde a me-
D tropolitanæ Treverensis ecclesiæ dominis canonicis responsum est, nihil se reperire posse, quod reverendissimam gratiam suam dedeceret, aut in administranda publica re, tamquam grave & damnosum offenderet: sed hortari omnes, ut eum quem ipse statim gubernationis cursum a portu instituisset, ad ultimam usque metam indefessus teneret: spem maximam patribus invectam esse, sub tanta præsidis bonitate, omnibus beate vivendi summam occasionem firmamque propositam esse: collegiatæ autem & secundariæ ecclesiæ, quia gravari se contributionum inæqualitate, quæ ad subsidia impositæ dudum fuerunt, sentirent, humiliter supplicaverunt, ut utriusque
E status censu valde inæquali considerato, pro collegiorum tenuitate atque ubertate censerentur, & reverendissima illius paternitas eorumdem collegiorum, ac reliqui cleri ecclesiasticam libertatem, ut cœpisset, tueri dignaretur. Hoc equidem se, quoad fieri posset, curaturam per dominum suffraganeum illius gratia benigne promisit.

Submissio suffraganei.

Vbi autem reverendissimus dominus patrum de se sententiam cognovisset, reverendus dominus suffraganeus: Quæ, inquit, pontificalis muneris sunt, ipsum reverendissimum dominum Treverensem propriis humeris subire quidem æquum esset, nec dignitate inferioribus sanctum

more hominum, ut accensam lucernam subtus modium ponant, sed super candelabrum, ut luceat omnibus in domo existentibus, continenter subjunxit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videntes opera vestra bona, glorificent Patrem vestrum cælestem.*

Si his qui in Christianismo vix tertias tenent, apostolus præcipit, ut vita, conversatione ac moribus, ceu luminaria in edito posita luceant in medio nationis pravæ ac perversæ, si quem forte e tenebris in lucem vindicent: quid non his qui primas tenent in ecclesiis, faciendum est, in veritatis lucem revocandis, errantibus? Hæc enim qui sedulo præstant & candide, magnum profecto merentur operæpretium: nam & Daniel vaticinatur eos qui & docti ipsi fuerint, & alios ad justitiam finxerint, ceu splendorem firmamenti, & quasi stellas perpetuum æternumque fulsuros. Et ipse servator eum vero magnum vocatum iri ait in regno cælorum, qui justitiæ præcepta & ipse fecerit, & alios edocuerit. Contra, eum minimum fore in regno, qui vel unum ex minimis etiam mandatis solverit, aut solvendum esse docuerit. Nihil vero minus convenit, quam vel sal fatuum fieri ac desipere, vel lucem tenebrosam esse. Quorum hoc quidem tum demque fit, cum ii, quorum est sapientiam in alios transfundere, & quasi de suo lumine lumen in aliorum mentibus accendere, perniciose & ipsi errant, & alios in errorem adducunt. Illud autem tunc fit, cum ii quorum refert sermone gratia salito, probatæque vitæ exemplo aliorum condire mores, luxosque solidare animos, aut non solide docent, sed stulti ipsi cum sint, fatua, ut Isaias ait, loquuntur, aut non ita ut loquuntur, vivunt: quo fit, ut doctrina illorum desipiat, adeoque conculcetur, despiciatur, rejiciaturque ab hominibus, ut hic quoque locum habeat Gregorianum illud: Cujus vita despicitur, restat ut ejus prædicatio contemnatur. Prius illud doctorum ac pastorum genus Ieremias subinde taxat, in prophetis mendacia loquentibus, quibus nihil vanius esse possit aut tenebrosius. Posterius vero ipse servator in Pharisæis notat, aut mandata hominum docentibus, aut alios, ut ad præscriptum Mosaicæ legis viverent, urgentibus, cum diversum ipsi facerent. Qua quidem re quid, amabo, cogitari possit stultius? *Dicunt*, inquit, *& non faciunt, imponunt humeris hominum onera gravia, & portatu difficilia, quæ tamen ipsa ne digitulo quidem vel movere volunt.* His non melioris notæ sunt, qui hac nostra quoque ætate aliud foris docent, aliud ipsi domi agunt.

Prædicant Christum in deserto jejunantem, vivunt Epicurum splendide in hortis cœnantem: aliis jejunia commendant, ipsi Bacchanalia vivunt. Tales apostolus graphice suis coloribus alibi exprimit atque objurgat durius; ut sciens interim ac prudens prætereaam objurgatricem illam expostulationem, qua in psalmus cuidam dicitur: *Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?* Sed his valere jussis, ad figuram orationis redeam: & quantum possum, vos omnes, venerandi patres ac domini, hortor, moneo, rogo, & obtestor: Agedum favete rectioribus studiis: eaque postliminio redeuntia obviis, quod aiunt, ulnis excipite, juvate, hisque instaurandis totum adjicite animum. Huc studium, curam, cogitationes, consilia, operam, conatum, auctoritatem omnem, denique & fortunas vestras, quantum res fert, conferte.

Quod si quid forte & in religionis studio neglectum est, curet pro se quisque emendatioris vitæ usura sarcire, aut anteacti temporis negligentiam compensare. Facietis autem omnino, nisi forte si quis est, qui nullam vel communis reipublicæ Christianæ, vel dignitatis ecclesiasticæ, vel propriæ salutis rationem habendam esse putet: quod mihi quidem de vobis dicere religio sit.

Attamen cogitet quisque in eadem, quod dicitur, navi nos omnes esse, commune esse periculum: nondum enim proh dii immortales! ex tantis malis emersimus. Iactatur adhuc fluctibus ventisque concutitur Petri navicula: quare sedulo advigilandum. Cum primis vero orandus est Christus, ut ventos ipse increpet, procellis imperet, hanc rerum tempestatem in tranquillitatem vertat, ac fluctuantem naviculam in portum vindicet: Ecclesiam honestis literarum, tum vero religionis studiis, præcipuis utique vitæ ornamentis, exornet, foveat, alat, conservet, ac tueatur ad laudem & gloriam nominis sui sancti, & in sæcula benedicti. Amen.

Postquam igitur doctor Pelargus orandi finem fecisset, celebri atque decenti processione, ex majoris ecclesiæ choro, ad vicinum adeoque contiguum beatæ virginis templum itum est: in quo cum ordine patres consedissent, reverendissimus Treverensis dominus sequenti verborum forma per eumdem suum vicarium omnes compellari jussit.

Summaria tractandarum rerum propositio.

Tametsi, reverendi, generosi, nobiles, aliique patres venerabiles in Christo carissimi, reverendissimus dominus noster, ob vestrum omnium conspectum, atque parendi alacritatem, qui ut membra capiti morigera, ad præsentem synodum libenter quoque adestis, plurimum sibi gratuletur: tamen quia corporum repræsentatione tantum, atque personarum intuitu, animorum abdita haudquaquam patescunt, idcirco in primis ad hujus negotii tractationem quæ modo in manibus est, plurimum referre existimavit sua paternitas, si pia atque libera, claraque confessione fateamini, utrum vos non modo æquo animo laturi sitis illius reverendissimam paternitatem vestris moribus, si quos vestra parum dignos vocatione forte perspexerit, juxta reformationis normam, ac pium ejus in vos omnes affectum consulere volentem: verum etiam eum animum mentemque huc intuleritis, ut persuasum vobis sit, hanc causam, de qua impræsentiarum agitur, ex æquo omnibus esse communem: siquidem omnes deliquimus, culpamque admisimus, cur paulo ante acta ætate immensam malorum colluviem in nostras omnium cervices vidimus constillasse, quam Dei benignitas alio derivabit, reddita nobis ampla tranquillius vivendi respiratione. Quamobrem si omnes affecti estis, ut quidem esse debetis, ut cum reverendissima illius paternitate, erecto in religionem animo, sive collatis, ut aiunt, signis, seu privata quisque vi atque virtute, juxta officium sibi commissum, in primis contra hæreticos atque pravas illorum doctrinas, vobis bellum suscipiendum esse putetis. Deinde si de propriis moribus turpitudinem, si sunt infecti, tollendam, si ruptam ecclesiæ unionem resarciendam, integramque tutandam vobis existimabitis, si denique omnium rerum agendarum ordinem instruendi subditos vestram

causam dedisse sæviendi ac murmurandi contra ecclesiæ status. At etiam illud negari non potest, quod præter evidentia sacrarum literarum testimonia, præter canonum ubique castimoniam initiatis inculcantium decreta, etiam ipsa ratio quodam modo loquitur, ecclesiasticum hominem, qui divinis legibus sese & animarum saluti obstrinxit, castitatem sectari oportere: Quomodo enim alias, juxta Pauli admonitionem, præstare possemus, ut adhæreamus domino absque ulla distractione? Cum enim corpus nostrum templum sit habitantis in nobis Spiritus sancti, quem habemus a Deo, & nostri negamur esse juris, qua ratione fieri potest, ut sine Dei injuria in alterius redigamur potestatem? Siquidem etiam maritus proprii corporis jus non habet, sed uxor. Quid igitur juris nunc Spiritum sanctum in ecclesiæ servis habere dicemus, qui corpus suum, scorti per illecebrosum concubitum fecerint membrum? Hæc nimirum solicite pensiculantes, visum fuit nobis ac toti synodo, non obstante priori contra concubinarios mandato a nobis emisso, de integro admonere, ac illos per Christum rogare, ut qui hactenus castitatis vota non violaverunt, studeant ad ultimum usque terminum vitæ, incomparabile bonum ne amittant: memores, quod agnum immaculatum quocumque ierit, comitabuntur.

1. Cor. 7.

Apoc. 14.

Ceterum quicumque carnis imperio, quo nihil potest hujusmodi accidere indignius, vinci se passi sunt, conspurcatisque per exosam Deo impudicitiam membris, in contumeliam sacrorum mysteriorum abuti non verentur, illis nimirum abactis ejusmodi incontinentiæ latrinis, pie consulimus (quoniam Deus benignus & misericors est) ut secundum hujus sanctissimæ synodi decretum, se ad integritatem totos convertant, pœniteant, culpam deprecentur, erroris sui veniam apud Deum & homines consecuturi.

Deploratorum pœna.

III.

Quando tamen hæc pestis, ut verisimile est, quosdam adeo pervasit, ac ita in totum labefecit, ut perquam exigua spes sit a fornicationis maculis, vel diuturnitate temporis vel reverendissimi gratia, tamquam mitiori medicina elui posse: in illos igitur primum divinæ vindictæ metu, deinde synodi hujus censura, ejus paternitas decernit, ut simul atque hujusmodi in libidinis cœno volutari deprehendentur, illico mandati contra concubinarios editi vigore, omnibus ecclesiæ bonis spolientur: scorta vero, aut de impura consuetudine, illorum nomine suspectæ, longissime ab irretitorum misereque captorum ædibus, synodi virtute firmaque reverendissimi auctoritate, pellantur.

De concubinis ad parentes redire volentibus.

IV.

Si qua vero abjectarum, si res ita fert, in eadem parochia, in qua ministro altaris agglutinata fuit, hereditariam domum habeat, ea ne ob decreti vigorem privata animum despondeat, & ad desperationem adigatur, reverendissimus noster una cum synodi auctoritate permittit, ut ad suos parentes commigret, & de priore conversatione pœniteat, omnemque anteactæ vitæ infa-

A miam, constanti pudicitia in posterum servata, abstergat.

De relabentibus.

V.

Porro si qui aut ea qua dictum est causa remanentes, aut extra parochiam relegatas, concubinarii evidentibus indiciis & fide dignis testimoniis clam seu palam revisisse, adiisseque convicti fuerint, illos communi nostra & synodi sententia, ipso facto, ab officiis & beneficiis cecidisse, & iisdem privatos esse decernimus. Prævaricatrices vero, ut canes ad vomitum reversas, dignis

B censuris extra hereditarias ædes exterminandas edicimus.

De sortilegis sacerdotibus & laicis.

VI.

Qui vero auguria & sortes tractant sive sacri, sive profani, aut divinationibus & incantamentis vacant, quibus sane studiis Dei cultus deseritur, & ad dæmonum fallaciumque spirituum præstigias confugitur, illos quotquot officiales attenta investigatione deprehenderint, canonico anathemate, nisi a damnatis divinitus erroribus ad legitimum Dei cultum illico admoniti animum atque mentem revocaverint, non modo

C non ferendos reverendissimus una & synodi senatus declarat, sed per officiales in vincula quoque conjiciendos decernit, quousque demonum, magistrorum videlicet suorum, susurris ac illusionibus liberentur,

De apostatis.

VII.

Verum ut nullum facinus turpe, sine cacodæmonum instinctu admittitur, ita etiam religiosa professio illius inspiratione, in omnibus pene provinciis, a quibusdam votorum sanctorum oblitis, nulla de causa est violata. Isti quidem pro ni-

D hilo duxerunt, postquam ad dominicum aratrum manum apposuissent, non respicere tantum, sed & turpiter damnare, insectari, & quibus possent conviciis proscindere omnem quam professi sunt aliquamdiu anteactæ vitæ rationem. Cum igitur tales, qui spretis votis, projectis cucullis, ac religiosa in totum deserta vita, ad sæculum sese retulerunt, passim etiam in Treverensi diœcesi vagari, ac libidinum nexibus ad ecclesiæ offendiculum involuti reperiantur, reverendissimus dominus cum congregatis patribus, nefas esse putavit, nisi præsentis synodi decreto, utriusque sexus apostatæ, ad propria monasteria, habita singulorum justa ratione, aggregentur.

Contra apostatarum patronos.

E VIII.

Verum enimvero nonnullam quibusdam ex illis, præbuit fortasse ad desertionem occasionem, refugii quorumdam patrocinium, quo quasi tecti, ecclesiasticam se censuram evitare posse confiderent. Ideo reverendissima gratia sua, hujus synodi suffragiis adjuta, sub censuris huic negotio idoneis, ac suo tempore specificandis, omnibus Treverensi diœcesi subjectis, cujuscumque status & præeminentiæ extiterint, mandat ac præcipit, ne posthac tales apostatas recipere, fovere, tueri, aut animarum curis præficere, ullamve in ecclesia provinciam illis committere præsumant.

Anno Christi 1548

ctum officium committere: verum quia distrahunt non pauca, atque subinde recenter emergentia hinc inde archiepiscopatus negotia, justissima de causa ad me tamquam fidelem suffraganeum ejusmodi ecclesiæ ministeria pro suæ voluntatis judicio traduxit. Et quoniam sancta munia sub tribus insignibus virtute præsulibus continuavi, a me nunc porro administranda, ideo non sine pudore aliter agere licet, quam officii mei ratio deposcit, ut videlicet sanctum & inculpatum in omnibus me præstem, virtutumque exemplar aliquod factus, ceteris ecclesiasticis viris pietatis facem accendam. Idcirco obnixe vos, patres reverendos oro, ut vestro reverendissimum dominum nostrum indicio, benigne de omnibus, B quæ officio nostro dedecori esse queant, admoneatis, quo deinde me paternitatis illius reformatione correcto, provincia mea omnibus utilis ac salutaris esse queat.

Ad hæc tum patres uno ore responderunt, suffraganeum sub prioribus memoria dignis præsulibus officio liberaliter functum fuisse, nihilque aliud accusatione dignum reperiri, quam quod conferendis ordinibus in jure statutas insinuationes, vel prorogando, vel anteverendo turbasset: sed extemplo illius rei veraces, cur ita necessitate compulsus fecisset, causas cum adduxisset, patres in omnibus purgatum habuere.

Ac deinde statim reverendissimus dominus per suum suffraganeum, reverendos dominos abbates, aliosque professione dignitateque eximios, simili examinatione percurrendos innuit.

EDICTA SYNODI

DIOECESANÆ TREVERENSIS, præsidente reverendissimo in Christo patre & amplissimo principe, &c.

PRÆFATIO.

Ioannes Dei gratia archiepiscopus Treverensis sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellarius ac princeps elector, universis & singulis quorumcumque monasteriorum, cathedralis nostræ, & collegiatarum parochialiumque ecclesiarum, abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, etiam ruralibus divinorum rectoribus, curatis & non curatis, aliisque ecclesiasticis personis, civitatis & diœcesis nostræ Treverensis, salutem in domino.

CUM olim Christum in carne ambulantem, & verbum Dei seminantem se veritatem (Ioan. 14.) appellasse non ignoremus, certo persuadendum nobis omnibus erit, per ipsissimam illam veritatem nos falli minime posse, cum ejus præsentia nos quotquot in hoc cœtu sacro ad euangelizandum bona & exterminandum mala compererit, E Spiritus sui chrismate illuminatura sit. Ait namque: *Ubi duo vel tres in nomine meo congregati sunt, in medio eorum sum.* (Matth. 18.) Huic ideo veritati, tamquam sacræ ancoræ innixi, non modo sæculo nostro, licet turbulentissimo, sed & posteritati consulere volentes, quædam pudenda atque fœda, neque ullo modo ferenda in clero flagitia, ut est concubinatus, scortatio, & similia: de quibus ordine inquiretur, synodico hoc decreto insectari, castigare, denique exscindere, secundum invectas olim canonicas sanctiones, severe statuimus, mandamus, atque per præsentes de-

A cernimus. Deinde refractarios atque pertinaces, præsentes, seu futuros, canonum censuris & reformationis pœna, synodi auctoritate freti, juxta delictorum genera, magnitudinem, atque fœditatem, coercendos atque puniendos demandamus. Ita enim legum & canonum severitatem veriti, admissorum pœnitentia peracta, Deum timere & amare, & ab iniquitate sese avertentes, honesta vivendi exempla esse consuescent. Ceterum quando ingluvies, vinique intemperantia, non paucos obnoxios habet atque delectat, quo vitio cum omnes, tum clericali ordine initiati, Deum graviter offendunt, ideo nobis & sanctæ synodo visum est, huic turpitudini ante omnia, utpote multorum malorum fonti, medelam adhibere.

De clericorum tumulentia.

I.

Porro ebrietas, ut palam est, insignium flagitiorum incitatrix ac scaturigo, quæ in comessationibus & conventiculis dominatur, ecclesiasticum gradum summa cum turpitudine passim infamavit. Quod perpendens reverendissimus dominus noster, quam tetrum & abominabile sit, cum in profanis, tum in sacerdotibus vitium, quamque periculosum, rixis nimirum, cædibus C atque vulneribus scatens, quod confessionum arcana sæpe effutit, judicium, mentemque pervertit, in quascumque denique libidines, pecudis instar ratione privatum impellit atque exagitat: ideo huic fœditati deditos ecclesiarum ministros, reverendissima illius paternitas, una cum præsenti synodo, ab officiis, curis, & ecclesiæ muneribus removendos decernit. Quid enim inhonestius, quam vino assidue madidos ejusmodi helluones animarum curæ præesse, de quibus propheta dicit: *Væ sacerdoti, & prophetæ præ ebrietate erranti, & nunquam judicium aspicienti.* (Isa. 28.) Formidabilem namque in eos statuit pœnam euangelica tuba, nisi Ioele propheta monente fleverint atque ululaverint, ex inopinato dividendi a (Ioel. 1. & 2. Matth. 24.) D sobriis, ut cum hypocritis exitii æternæque damnationis partem sortiantur. Quare ad sobrietatem, cum omnes tum præcipue ecclesiæ servos, qui luminaria mundi & sal terræ sunt, una cum (Math. 5.) Paulo reverendissima illius paternitas inhortatur, (Ephes. 5.) utque tumulentiam, in qua luxus est, devitent, obnixe precatur. Ceterum qui turpiter illi vitio indulgent immorigeri, ab officiis & beneficiis, ut dictum est, ecclesiastica censura & synodi auctoritate primum suspendit; deinde si etiam impudenter detestandæ consuetudini, & dictu pariter ac visu fœdissimæ, ulterius inhæserint, omnibus honorum gradibus exutos, ad quadrupedum sortem, quæ natura prona atque ventri obedientia finxit, majoribus suppliciis affectos, statuit abjiciendos.

De eorumdem concubinatu.

II.

Huic vero alia succedit, & pene gravior offensionis macula, illicitus sacerdotum & diaconorum cōcubinatus: qui quantum jam inde ab initio apud omnes fidei catholicæ cultores, consecratis hominibus peperit invidiæ atque consciverit odii, vix dici potest. Audemus tamen ingenue fateri nullam aliam labem ebrietate & concubinatu vulgi oculos acerbius offendisse, majoremque

ANNO CHRISTI 1548.

perniciosum agentes, calamitatem egentium floccipendentes, quive peregrinos de monasteriorum xenodochiorumque limine arcent, aut quoquo modo ecclesiasticam libertatem corrodunt & opprimunt, necnon alia, cujuscumque sint classis, dedecora admittunt, eos omnes reverendissimus sibi indicari nominarique petit, quo cujusque defectui idoneo auxilio posthac mederi possit.

Archipresbyteri vero, qui & decani rurales appellantur, cum ad synodi concessum admissi sint, etiam & cum pastorum, & suipsorum officii rationem reddere reverendissimo domino nostro jubentur: quandoquidem ad eos pertinet, B publicata subditorum delicta corrigere, animarum curæ consulere, omnes pura verbi Dei doctrina pascere, miseros atque calamitosos consolando sustentare, ecclesiæ in omnibus bene præesse, denique ipsos [illegible] vivendi exempla verbo & opere exhibere: quod qui faciunt, eos duplici honore dignos apostolus judicat. Nam turpissimum Ethnicus esse censet, committere, quod doces alios non esse committendum. De iis igitur, tum etiam de aliis sacerdote dignis curis, respondere suæ reverendissimæ gratiæ debent, quo cognoscat illorum in administrandis officiis integritatem. Eo sane nomine bonis ac lubenter parituris gratiam & laudem C referri: malos vero & reprobos, cujuscumque conditionis fuerint, ignominia & pœna posthac ecclesiasticæ censuræ vigore affici imperabit.

2. Tim. 5.

Porro autem universis ordinibus, eo quo propositum est modo ad rogata responsuris, reverendus dominus Treverensis ipse præsedit, ac coram duobus notariis responsa accipientibus, omnium & singulorum quæstiones, accusationes, examinationes & dubia, magna diligentia & labore multo auscultavit, atque inquisivit, nihilque prætereundum putavit, quod ad subditorum obedientiam, communem vitæ emendationem, & Dei honorem, & ecclesiarum usus spectare censeret. Itaque triduo molestis- D sima omnino inquisitione jam absumpto, atque patribus ceterisque statibus, qui ex ordine fuerant, exploratis, cum omnes & singuli omnia sancta, pia, honesta ac laudabilia promitterent, atque ad communem patriæ tranquillitatem, quæ Dei & ejus filii Iesu Christi puro cultu, & vivendi integritate facile paratur, concordibus votis conspirassent, seque una jam voce Cæsareæ majestatis reformationi submisissent: tandem ad reverendissimum dominum tamquam ad unicum publicæ felicitatis patronum, omnes ora vultusque verterunt. Precabantur autem ut opem ferret, damna temporum perturbationibus incussa, & ecclesiastica privilegia, partim per vim potentiorum misere E vexata, partim defensionis inopia etiam erepta, resarciat, atque in integrum sua amplitudine restituat. Etenim proditum esse sacris literis, neque id reverendissimam gratiam ejus ignorare, neminem suis militare facultatibus, & præceptum esse, ut qui servirent altari, etiam de altari viverent: quod quidem peraugustum factum foret, si ecclesiæ libertas, si proventuum integritas conservetur incolumis. Postremo & illud patres orabant, ut illius reverendissima prudentia præcipuam curam expenderet, ut officiarios passim præficeret orthodoxæ fidei tenaces:

1. Cor. 9.

A nam illis vitiatis, apostatarum perniciosa dogmata, illorum dissimulatione gliscere. Postquam hæc patres & pie & sincero animo locuti essent, reverendissima ejus gratia, prout debuit, omnium in religionem affectus unice comprobavit. Deinde petitiones, quantum per ætatem liceret, ac divina gratia adspiraret, sibi in primis & semper curæ futuras promisit: neque dubitarent, quin reipublicæ suæ felicitati, cujus salutem divinitus commendatam sibi esse sciret, ita prospiceret, ut omnia illi adversantia impedimenta, incommoda atque offendicula, prout notariorum summa cura & fide, accedente omnium concessione, excepta essent, severioribus executionum telis, a reverendissima sua gratia confossa, excisa, penitusque sublata aliquando cognoscerent.

MANDATUM CONTRA CONCUBINARIOS.

Ioannes Dei gratia sanctæ Treverensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellarius ac princeps elector, universis & singulis cathedralis nostræ, & collegiatarum parochialiumque ecclesiarum, abbatibus, prioribus, præpositis, decanis, tum ruralibus, tum divinorum rectoribus, curatis & non curatis, aliisque ecclesiasticis personis, civitatis & diœcesis nostræ Treverensis, quibuscumque conjunctim aut sigillatim, qui synodo nostræ episcopali, de jure aut consuetudine interesse consueverunt & tenentur, salutem in domino sempiternum.

PERSUASUM habemus, exactis jam aliquot diebus omnium oculis reformandæ vitæ formam ecclesiasticis viris a Cæsarea majestate commendatam, atque a nobis publicatam, penitus perspectam esse. Neque quemquam e vobis existere arbitramur, quem ista tam salutaria, non eluendis tantum ecclesiæ nævis, sed atrocibus etiam atque perniciosis in religione contagionum ulceribus repurgandis, pharmaca diutius latere possint. Et cum non pauca, neque eadem contemnenda animorum vitia, atque morum pestes, in ecclesiastico corpore grassari cernantur, quæ properam atque citam sanationem deposcunt, idcirco auxiliatricem manum diutius differre non licet, sed quod lædit canonico ense exscindendum est, ne pars sincera trahatur. Quare cum animum advertimus, & causam quærimus, cur plerique ecclesiæ ministri, & verbi Dei dispensatores, ceterique de altari viventes, hac nostra tempestate non modo contemnantur a plebe, verum etiam in odio jam diu ante fuerint, nullam aliam evidentiorem rationem reperire potuimus, quam vitam eorumdem, a connubiali indulgentia nihil distantem. Quæ sane culpa, ut in primis divinarum rerum tractationi plurimum officit, ita etiam ecclesiæ Dei, illiusque servis contemptum odiumque haud mediocre parit. Quod quidem vitium ubi cognovimus in nostra diœcesi passim temporum licentia, officialiumque incuria, ut zizaniam agrorum neglectu succrevisse, falcem sacrorum canonum, constitutionemque veterum patrum, tum ipsius quoque Cæsaris reformationem, ac synodi nostræque auctoritatis censuram, ne post hac

sumant. Quin etiam potius, ne se alienis prævaricantium sordibus coinquinent, illos admonitos esse de paterno affectu desiderat, ut hactenus contra ecclesiæ decreta defensos, ita pro viribus ad professionum repetitionem, reditumque adhortentur: ad quem reverendissima ejus gratia propensis, & auxilium, & opem, & restitutionem benignam, prævia pœnitentia, misericorditer promittit.

De iis, qui contra votum solenne præstitum connubio sese alligarunt.

IX.

Postremo, quia pontificum & occidentalis ecclesiæ ordinatione jam olim divinitus constitutum est, ut rite consecrati utriusque sexus homines, quo corpore & animo jugiter Deo inservirent, non tantum in suis conventiculis castimoniam colerent, sed etiam si forte de suscepta solenniter professione, aut errore seducti, vel intemperantia incitati defecissent, neutiquam contrahendi matrimonii jus haberent: atque adeo communi id apud omnes consuetudine receptum fuit, & canonicis & civilibus legibus, de vano & incestuoso talium conjugio satis superque est proditum. Nam proli quoque, si quam sustulerunt tales, legibus successione esse interdictum tenetis. Ad tollendum igitur ejusmodi vetitum matrimonium suo ac patrum decreto, reverendissimus dominus noster decernit, ac stricte mandat, ut quocumque loco in diœcesi sua, aut sub quacumque ecclesiastica vel profana ditione monachi, moniales, aut aliis sacris ordinibus initiati, nuptiali fœdere copulati delitescant, ab officialibus prehensi, suis impensis, sibi velut ordinario præsententur, ut ex his pro delicti qualitate alii castigati, alii monasticis disciplinis emendati, exemplo sint posteritati, ut ab enormi scelere caveant. Porro resipiscentes, & ad ecclesiam matrem redire ultro volentes, quatenus ad reipublicæ Christianæ utilitatem spectare cognoverit, placabili & propenso animo, ut oves perditas & filios prodigos, reverendissima illius gratia recipiendos pollicetur.

Ordinum explorationes.

X.

Fuerunt autem examinationum capita, quæ vere euangelicos fructus producunt. Quæsitum enim est, num essent fastu turgidi quidam? num superbia inflati? aut libidinum illecebris inescati, (qua scabie monastici plerique ad bonorum virorum nauseam usque sunt infecti) qui diaboli imperio magis quam Christo parerent? Deinde, an temperantiam, humilitatem, patientiam, ceteraque virtutum monasticarum arma, contra vitiorum impetum, ut milites Christi decet, parata haberent? & an ut alii idem conarentur, sedulo prædicarent? Et si quid forte turbulentum, odiosumve inter confratres subortum, num etiam ut sopiretur, tamquam pacis boni amatores, collaborassent? Ad hæc, an, quippe monastici viri, præcipuam navarent operam, ne cultu tantum foris, atque composito ad pietatem corpore, id quod major pars satis esse ad pietatem indicat, sed intus in pectore virtutum thesaurum, & religionis veram imaginem circumferrent? Deinde, an horis decantandis, orationibus fundendis, atque jejuniis stato tempore strenue vacarent? Num hospitales essent? num peregrinorum, pauperum & pupillorum curam subirent, propriis, honestisque ad hoc comparatis ædificiis, tum competenti supellectile adjecta? Quod inter extrema quidem monasticæ vitæ opera minime ponitur: quoniam in hoc tot tamque ampli reditus sunt piorum hominum liberaliter congesti. An postremo ea omnia, quæ sanctimoniam commendarent, graviter singuli suis fungendo probe, tamquam coram Deo, officiis persequerentur? nam ea est Dei voluntas.

Ad hunc autem modum, monastici ordinis patres compellati sunt, quo quid religionis disciplina, verusque Dei cultus exigeret, in memoriam prolixius revocare, & manum juxta synodi præsentis decretum, operi adhibere possent.

Tandem, ne quid præteriretur, quod ad celebris synodi absolutam [illegible]onem pertineret, gratia reverendissimi, metropolitanæ Treverensis ecclesiæ, ceterorumque collegiorum, cum superioris, tum inferioris diœcesis, egregios nobilesque præpositos, decanos, archidiaconos, aliosque prælatos, quorum omnium cura & exemplis publica salus continetur, benigniter atque gratiose rogavit, ut & ipsi qui lucernæ essent in domo Dei, ita sese compararent, ut virtutum veros & æternos radios subditorum oculis inferre possent: nam dubium nulli esse, si quorum id maxime interesset, tum ob generis splendorem, tum propter ecclesiasticæ dignitatis eminentiam, sese tales præstarent, quales haberi & esse cuperent, fore, ut inferiores hominum ordines, bonorum exemplis commoniti, ad virtutis pietatisque studium ardentioribus animis raperentur. Quare ante omnia bonis operibus, beneficentia, sobrietate, modestia in sermone, conversatione atque mutua caritate, divites atque locupletes fieri studeant, bonaque studia promoveant. Eæ nimirum divitiæ immortalitatis gloriam merentur, quando cæteræ quidem res, omnes occupationes atque studia, nihil quidquam solidæ beatitudinis merentur. Sed hæc reverendissima illius gratia ad morum qualemcumque institutionem satis esse putavit. Quod vero ad graviora incommoda evellenda maximopere requiritur, illud ordine quo sequitur propositum fuit.

In primis reverendissimus dominus noster a singulis certiorem se fieri postulavit de hæreticis uspiam in tota sua diœcesi palã aut abstruse versantibus, vel in monasteriis sive collegiis, aut agrorum vicis delitescentibus. Deinde audire quoque a singulis indicio facto postulat, si usquam inveniantur, qui catholicam religionem, ejusque sacros ritus oppugnant. Tum eadem obediendi religione, paternitati suæ pastores insigniter illiteratos nominatim patefaciant, & illos qui ecclesiæ doctrinam adulterant, aut sacramenta perperam administrant, aut vitam pecuinam bonis odiosam ducant, manifestent: suppressis minime prælatorum cujuscumque ordinis nominibus, qui aliqua hujusmodi nota fuerint conspersi.

In summa, quia ecclesiam Dei gravem maculam rugamque habere non oportet, quam episcopi vigilantia tollere posset: ideo usurarios, simoniacos, aleatores, percussores, vinolentos, injuriatores, ac contumeliosos, calumniatores, ad hæc ecclesiis census deneganres, aut æditum perniciosum

ſareæ majeſtatis edicta, opere & vita præſtiterit. Id enim reverendiſſimus Treverenſis dominus archiepiſcopus, hicque ſanctus patrum ſenatus, communi auctoritate omnibus faciendum, juxta præſentis decreti vigorem & pœnarum edicto expreſſarum cenſuram ſtatuit. In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii & Spiritus ſancti. Amen.

Actum in publico ſynodi concilio Treveri, anno domini MDXLVIII. menſe & die ut ſupra.

ANNO CHRISTI 1549.

CONCILIVM COLONIENSE II.

AVCTORITATE ADOLPHI ARCHIEPISCOPI Colonienſis pro reformanda eccleſia indictum anno MDXLIX. tempore Pauli papæ III.

DECRETA CONCILII PROVINCIALIS

Colonienſis, ſub reverendiſſimo in Chriſto patre & domino domino Adolpho, ſanctæ Colonienſis eccleſiæ archiepiſcopo, ſacri Romani imperii per Italiam archicancellario, principe electore, Vveſtphaliæ & Angariæ duce, legatoque nato, celebrati in quadrageſima anni MDXLIX.

Carolus quintus, divina favente clementia Romanorum imperator ſemper Auguſtus, ac rex Germaniæ, Hiſpaniarum, utriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. archidux Auſtriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. comes Habſpurgiæ, Flandriæ, Tirolis, &c. univerſis & ſingulis principibus eccleſiaſticis & ſæcularibus, archiepiſcopis, epiſcopis, prælatis, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militibus, militaribus præfectis, poteſtatibus, vicedominis, caſtellanis, magiſtratibus, conſulibus, judicibus, officialibus, advocatis, procuratoribus, civibus, communitatibus, & omnibus aliis noſtris & imperii ſacri & ditionum noſtrarum hereditariarum in provincia archiepiſcopatus Colonienſis comprehenſarum, ſubditis, & in eccleſiaſticis rebus ejuſdem provinciæ epiſcoporum, & prælatorum juriſdictioni ſubjectis, cujuſcumque præeminentiæ, dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis & conditionis exiſtant, gratiam noſtram & omne bonum.

VENERABILES & illuſtres electores, principes & conſanguinei noſtri cariſſimi, generoſi nobiles, honorabiles, devoti & fideles dilecti, cum venerabilis Adolphus archiepiſcopus Colonienſis, ſacri Romani imperii per Italiam archicancellarius, princeps elector, & conſanguineus noſter cariſſimus, & ejus comprovinciales epiſcopi, in executionem formulæ reformationis, in nuperrimis comitiis apud civitatem noſtram imperialem Auguſtam Vindelicorum habitis, eidem archiepiſcopo & aliis epiſcopis, & ſtatibus eccleſiaſticis per nos propoſitæ, & ab ipſis probatæ, & quantum in eis eſſet, receptæ, ut monitis noſtris ea de cauſa factis parerent, & eidem reformationi commodæ viæ præſternerentur, per quas ad meliorem vivendi rationem tranſitus fieret, in concilio provinciali apud Coloniam Agrippinam habito, canones quoſdam ſynodales, tum ad efficacem & in dies ſurgentem, ac permanſuram reformationis executionem, tum ad mores pravos extirpandos: potiſſimum vero manifeſtos abuſus in clero & populo coercendos, & ſeductores, qui corrumpendis ſimplicibus hominibus ſtudent, e grege propulſandos ediderint, & nobis obtulerint, auctoritate noſtra, quatenus expedire videretur, muniendos, & in executionem mittendos. Nos vero eoſdem canones primariis noſtris conſiliariis, & aliis rerum theologicarum peritis, ad id ſpecialiter per nos deputatis, propoſitos, & per eos diligenter reviſos & examinatos, eorumque relatione nobis facta, cum illos prædictæ formulæ reformationis conformes invenerimus: Proinde ipſos canones ſynodales, ratos & gratos habentes, & quo ad opus eſt, & per nos fieri poteſt ac debet, approbantes, & decreto noſtro corroborantes, imperiali auctoritate noſtra, & qua alias fungimur, vobis omnibus & ſingulis, ſerio & ſub pœna gravis indignationis noſtræ, & aliis pœnis noſtro arbitrio imponendis, hujus edicti noſtri vigore præcipimus & mandamus, ut ea omnia provincialis hujus concilii Colonienſis decreta, in omnibus ſuis punctis, clauſulis, articulis, ſententiis, & verborum expreſſionibus eo modo, quo illa quemlibet veſtrum concernunt, rite, ſancte, inviolabiliter, citra ullam fraudem & tergiverſationem obſervetis, impleatis, & exequamini. Voſque, principes & magiſtratus civiles, in refrenandis & coercendis juxta eadem decreta rebellibus, perverſis & refractariis, ſive illi eccleſiaſtici, ſive laici ſint, eccleſiarum epiſcopis & prælatis, ubi ab illis requiſiti fueritis, omnem legitimum favorem, auxilium, opem præbeatis, & per miniſtros & officiarios veſtros atque alios, in quos vobis imperium competit, præberi jubeatis & curetis. At nullus omnino veſtrum, cujuſcumque præeminentiæ, dignitatis, gradus, ordinis & conditionis ſit, aut quocumque munere aut juriſdictione fungatur, memoratos epiſcopos & prælatos in eorum munere, juriſdictione, officio, ſecundum canones & leges, ad ipſorum functionem pertinentes, quovis modo impediat aut turbet, neque id ab aliis fieri jubeat, nec permittat. Præterea quicumque veſtrum eccleſiarum, monaſteriorum, & aliorum locorum advocati, præfecti & protectores fuerint, ac prælatos, eccleſias & loca pia eorumque bona in fidem, tutelam, & protectionem ſuam, ſive commiſſione divinorum principum, & prædeceſſorum noſtrorum in ſacro imperio, ſive noſtra, aut alio quovis jure receperint, eadem præfectura, tutela, ſeu protectione neutiquam abutantur, neque ipſos prælatos, eccleſias, monaſteria & loca pia, contra formam & naturam protectionis uſurpent, opprimant, gravent. Quin potius illos & illa in ſuis privilegiis, juriſdictionibus, & rebus conſervent & tueantur, & tam ii, quam vos alii omnes ſupradicti, contra præmiſſa facere ſeu attentare, neque præſumatis, neque ab aliis fieri aut attentari ſinatis, quovis quæſito colore ſeu prætextu: quatenus pœnas ſupradictas, & alias in formula memoratæ reformationis a nobis præpoſitæ, & decretis provincialis ſynodi Colonienſis contentas, præter eas quas alioqui canones, & leges in violatores perſonarum & rerum eccleſiaſticarum decernunt, malueritis evitare. Hæc eſt enim noſtra ſententia & ſeria voluntas. Datum in opido Bruxellenſi ducatus noſtri Brabantiæ, impreſſione ſigilli noſtri, quarto Nonas Iulii, anno a nativitate domini ſupra ſeſquimilleſimum

hac amplius crescat, adhibendam esse censuimus: atque illud quidem hoc eodem mandato factum esse volumus, quamquam deinceps sæpius facturi sumus, præsertim cum intelligamus, nihil æque dedecere hominem divinis rebus militantem, quam ea quæ carnis sunt sectari. Quare etiam nunc vobis edicimus, quotquot hanc tum ecclesiæ, tum vobis ipsis ignominiosam notam contraxistis, qui quidem sacris initiati estis, mandamus atque præcipimus, nullo ecclesiastici ordinis gradu aut statu excepto, ut infra novem dies vos ab omni concubinatu, imo concubinatus atque incontinentiæ suspicione omnino abdicetis, procul de domibus ac parochiis vestris ejusmodi offendiculi saxa, visis his præsentibus literis, exterminantes; neque posthac unquam deprehendamini cum suspectis, aut parum continentibus, aut ætate petulcis commercium habere. Erunt autem ii novem dies, in singulas triades peremptoria atque canonica admonitione vobis indulti, quo sit movendi extrudendique spatium. Quod si quispiam vestrum, vel quicumque illi sint, interea loci a se non segregaverit probrosam consecratis ejusmodi consuetudinem, sed pertinaciter tamquam ad sacrum pergant adhærescere, illi se sciant ab officio pariter & beneficio, secundum dictæ reformationis tenorem, suspensionis sententia, quam hisce in literis in illos ferimus, submovendos: feminæ autem, hujusmodi concubinatus infamia conspurcatæ, nisi domibus cesserint, & consueta suspectaque libidinum diversoria fugerint, sed deprehensæ fuerint iisdem in locis, ubi incontinentiæ ludum exercuerunt, a collegiorum, locorumque illorum decanis auctoritate nostra excommunicentur, ac publice pronuntientur. Ad hæc iisdem prælatis ac decanis severe etiam mandamus, ut ad proxime a nobis indictam synodum, rebelles, pervicacesque, ac nostro huic mandato morem gerere ultra novem dies procrastinantes, nobis nominatim proferant, quo possimus, juxta canonicas sanctiones, aut beneficiorum privatione, aut alio genere pœnæ, aut juxta reformationis imperialis regulam, ad integriorem, Deo vulgoque minus odiosam, vitam, obstinatos adigere, ut nimirum offensionum causæ a domo Dei quamlongissime facessant. In fidem præmissorum præsentes literas sigilli nostri impressione communiri jussimus. Datum ex opido nostro Vvitlich, die trigesimo mensis Octobris, anno millesimo quingentesimo quadragesimo octavo.

Executionis commissio.

Verum quia consultationum edictorumque finem, executione, qua tamquam falce flagitiorum atque incommodorum noxia seges amputatur, metimur: ideo reverendissima ejus gratia, hac synodo feliciter completa, quod ad reipublicæ usum, & religionis celerem restaurationem plurimum valet, maturare animum induxit. Quo igitur illius successus ad opus statim accommodatus, boni eventus specimen, sanctiorisque imaginem vitæ præberet, postulavit idoneos juxta & graves de illorum qui convenerant, numero viros commissarios sibi dari, qui religionis offendicula, pacisque impedimenta, & alias dissensionum acerbitates, juxta decreta ac synodi placita, vigili atque stricta cura omnium nomine persequantur. Hanc reveren-

A dissimi postulationem, tum aliarum rerum corrigendarum commissionem, reverendi patres, ne plus operæ sumendum esset, & jam redeundi ad suos expectationem diutius fallerent, ad amplitudinis ejus arbitrium atque prudentiam cum humili submissione transtulerunt.

De libertatis ecclesiasticæ violatoribus.

Et cum sint, qui potentia freti, ecclesiæ jura invadunt, aut ipsius cleri privilegia perturbant, bonaque, conficta & falsa juris specie occupant, quorum nefaria studia, oppressorum impotentia & formidine, una cum nominibus reticen-
B tur: ut hanc ergo tam sacrilegam violentiam, qua hoc genus luporum grassatur, reverendissimi principis gratia, acerba animadversione reprimat, singularem commissarium ad istiusmodi hominum inquisitionem decernet: cui sine metu inter visitandum opprimentium nomina designabuntur, atque ita demum a sua amplitudine cogniti, ecclesiæ censuris, canonico & Cæsaris decreto damnati atque puniti, a sacrilego aucupio repulsi conquiescant.

Præterea, quando Cæsareæ majestatis reformatio liberam in ecclesiasticos excessus accusationem laicis, & vicissim in illorum crimina in syno-
C dali consessu clero permittit: ideo illius reverendissimæ gratiæ visum est, quod ad eum articulum attinet, in sequenti synodo provinciali, una cum patribus pro rei exigentia tractare: ubi etiam tum de sacramentorum constanti administratione, deque similibus ecclesiæ utilitatibus, juxta Cæsareæ reformationis præscriptum, si non majori, saltem pari diligentia, per Dei adjutorium habebitur ratio.

Rebus igitur ad hunc modum, Spiritu Dei duce, per decem dies gestis & pertractatis, synodi patres, una cum reverendissimo domino Treverensi, observata gravibus viris digna modestia, a templo matri Virgini sacro, ad majoris ecclesiæ chorum ordine processerunt, ibique actis per
D suffraganeum omnibus gratiis, synodum provincialem ad diem Lunæ, post dominicam Misericordia domini, proxime venturum, reverendissimo jubente suffraganeus indixit.

Recitatum quoque est eodem loco & clara voce, postquam a patribus esset receptum, synodi decretum, in calce hic adjectum: quo audito, sacra synodus est soluta.

Decretum.

Quandoquidem, honorabiles viri patres, & fratres dilectissimi non ignoratis, quibus de causis per aliquot dies hic ad vos continue descenderit reverendissimus Treverensis domi-
E nus, & quo studio quantaque pietate in hac celeberrima synodo vobiscum, Spiritu sancto cooperante, de rebus ad animarum salutem & communem pacem necessariis, sedulo tractarit: itaque & vestro consilio, atque omnium qui hactenus interfuerunt favore, jam sua reverendissima gratia, eo deductam esse exhaustorum in hoc consessu laborum rationem putat, ut nihil dubitari possit, quin ad restauranda religionis mœnia, ad sincerum Dei cultum erigendum, ad effuganda obscœna hæreseon monstra, pulcerrima firmaque fundamenta jacta sint. Quæ quidem multo felicius in proxime indicta synodo perficientur, & ad emendationem Treverensis diœcesis perducentur: quod fiet, si pro se quisque hujus sanctæ synodi decreta, & Cæ-

ANNO CHRISTI 1549.

Ezech. 34. maledictionis illud, *Væ*, quod apud Ezechielem dominus pastoribus malis & negligentibus comminatur, certissimo judicio incurrere, tam præclaram rerum bene & sancte gerendarum occasionem, nequaquam duximus negligendam.

Proinde ad diœcesin & provinciam nostram reversi, primo omnium indiximus clero nostro synodum diœcesanam, quam & ad eum modum, quem reformationis formula præscribit, propitio Deo celebravimus, in qua publicatam & ab universis imperii statibus ecclesiasticis comprobatam, receptamque reformationem, clero nostro injunximus servandam. Transmisimus quoque eam ad reverendos comprovinciales episcopos, nostros suffraganeos & fratres, similiter in eorum diœcesibus publicandam, & clero injungendam: quod ipsos sedulo curasse, ex gestis & statutis synodorum, quas ipsi quoque celebrarunt, nobis oblatis, & legatorum eorum fida relatione cognovimus.

Verum negotium istud majus erat, quam ut pateretur se unico impulsu moveri, & morbus inveteratus levi medicamini non cedit: unde hac ratione vix quidquam aliud promotum est, quam ut sciret quisque, quod alioqui nemo ignorabat, quomodo sibi vivendum esset pie ac canonice. Contingit enim fere mortalibus, quod poeta quidam ait: Video meliora, proboque, Deteriora sequor. Vnde est illa apostoli Pauli

Rom. 7. confessio de lege mentis & membrorum: Etenim cum legi Dei condelectemur secundum interiorem hominem, & eam bonam ac sanctam esse confiteamur, est tamen in nobis torpor quidam membrorum, spiritui ac menti repugnans, ut non perficiamus quæ volumus.

Proinde non erat nobis hic quiescendum, quasi jam satisfecerimus: sed ulterius de modo erat cogitandum, quo ad efficacem reformationis executionem possemus pertingere. Siquidem inutilis est, quantumvis bona, ecclesiastici ordinis instituta reformatio, quam nemo exequatur: quemadmodum & lex bona, contra quam liceat cuilibet impune peccare, jacet inutilis. Multi sunt antiquorum patrum canones saluberrimi; at quæ est illorum utilitas, quos pauci norunt, pauciores servant? Quamobrem vestigiis majorum nostrorum insistentes, qui in rebus magnis cogere solebant comprovincialium episcoporum conventus, reverendis comprovincialibus episcopis, confratribus nostris, totique clero nostro, indiximus concilium provinciale, in quo de rebus ad efficacem & durabilem reformationis executionem constituendam pertinentibus ac necessariis, communibus consiliis tractaretur ac statueretur. Qui cum ipsi ad constitutum undecimum Martii diem, concilii locum, ob adversam valetudinem, adire non potuissent, misere summæ auctoritatis in clero suo, & præstantis eruditionis legatos, qui eorum loco & nomine concilio interessent, & de rebus tractandis nobiscum agerent, tractarent, ac consulerent in commune.

Quo & quanto synodus ista provincialis tempore celebrata & absoluta fuerit. Multis itaque deliberationibus ac consultationibus cum capitulo nostro & legatis illis, ac clero nostro, a jam dicta undecima Martii die, ad sextam usque Aprilis, quotidie habitis, tandem apparuit, propterea quod rigor antiquorum canonum statim revocari in usum absque motu graviori hac tempestate non possit, ad media quædam, sacris tamen canonibus consentanea, quibus clerus & populus ad pleniorem reformationem sensim perduceretur, esse confugiendum: visaque nobis sunt plurimum momenti ad durabilem & efficacem reformationis executionem comparandam allatura media sex, nempe:

1. Instaurationem studiorum, potissimum sacrorum.
2. Examen ordinandorum, ad ministeria vel prælaturas instituendorum.
3. Officiorum seu munerum susceptorum sedulam perfunctionem.
4. Visitationem archiepiscopalem, episcopalem, archidiaconalem, & eorum quibus hoc incumbit.
5. Synodorum frequentem celebrationem.
6. Iurisdictionis ecclesiasticæ jam propemodum collapsæ, & abusu depravatæ, restitutionem.

De medio primo.

Primum quidem instaurationem studiorum, quoad ea quæ reformatio & ecclesiæ necessitas exigit, nemo præstiterit melius quam scripturarum sacrarum, canonum & munerum ecclesiasticorum peritus. Sive enim regere ecclesias, & docere populum, sive hæreticos convincere, & scripturarum aperire mysteria, sive sacramenta conficere, eaque administrare, sive examinare ex ordine ecclesiæ ministros, sive visitare diœceses, aut synodos celebrare, vel judicia ecclesiastica exercere oporteat, scientia opus est: alioqui, ut inquit in euangelio Christus: *Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadent.* Quo etiam modo Isaias indoctos ecclesiæ prælatos, cæcos & mutos appellat: *Speculatores ejus*, inquit, *cæci, nescierunt universi, canes muti, non valentes latrare. Non valentes*, inquit, etiamsi cupiant, *latrare*, hoc est, officia sua exequi; & subdit: *Videntes vana, dormientes, & amantes somnia sua: Canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: propterea omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam, a summo usque ad novissimum, dicentes: Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multo amplius.* Quibus verbis propheta significat, non postremam vitiorum in populo Dei causam esse ignorantiam pastorum. Matth. Isa. 56. Ibidem.

Etiam magna religionis orthodoxæ jactura Christianæque reipublicæ irrecuperabili fraude, experti per hanc tot hæreseon & seditionum tempestatem sumus, quantam ecclesiæ Christi perniciem afferat prælatorum & cleri ignorantia, quibus scripturas divinas negligentibus, sutores, textores, calcearii, & id genus opifices, nemine prohibente, quidlibet impune pro euangelio docentes, irrepsere, & mira audacia etiam munera ecclesiastica invasere: unde teterrima hæreseon monstra suppullularunt, & sacra profanis, superis infera miscuerunt & confuderunt.

Nec hoc modo, quin etiam studiorum sacrorum neglectus in causa est, cur tam innumeræ, eædemque locupletes ecclesiæ per Germaniam ministris idoneis ac possessoribus careant, etiam nunc cum restituuntur: neque enim desunt bene mereri de ecclesiis cupientes, sed potentes desunt & idonei, nempe literarum periti, qui ecclesiasticis muneribus perfungi queant, earumque hoc nomine possidere bona. Neque enim ad ecclesiarum munera & bona prosiliunt catholici,

simum quadragesimonono, regnorum nostrorum, imperii vigesimonono, & aliorum omnium trigesimoquarto.

CAROLVS.

Ad mandatum Cæsareæ & catholicæ majestatis proprium.

Vid. Anton. Peren.

Obernburger subscripsi.

ADOLPHVS DEI GRATIA, SANCTÆ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Italiam archicancellarius, princeps. elector, Vvestphaliæ & Angariæ dux, legatusque natus, &c. Vniversis ad quos legatione pro domino fungimur, gratia & pax a Deo, qui dives est in misericordia, & prope adest omnibus invocantibus eum in veritate.

QVI postquam nos, licet indignos, sanctæ Coloniensis ecclesiæ ac provinciæ, procellosa tempestate graviter jactatæ atque afflictæ gubernaculis admovit, huc continuo animum omneque studium nostrum sua inspiratione convertit, quo diœcesin illam ab hæreseon inundatione, quæ pravorum hominum studiis jam plus nimio invaluerant, repurgare, schismataque, quibus misere, atque adeo, ut in ea jam actum de fide catholica potuerit videri, discerpebatur, tollere, & oves nobis creditas in unum ovile Christo colligere, pro virili adniteremur. Eaque de causa in primis lupos, pro boni pastoris officio, ab ovili dominico abigere, & omnis mali originem, concionatores sectarios, perniciosos illos hominum seductores, ditione nostra protinus, quamquam non sine difficultate, ejicere sategimus, substitutis catholicis & incorruptis verbi Dei concionatoribus in eorum locum. Qua ratione plurimum quidem profecimus. Etenim progressum hujus cancri hoc impetu sumus remorati, & catholicis aperuimus fenestram rursus respirandi. Non tamen hæ scopæ purgamentis istis sufficiebant penitus everrendis: jam enim hæreseos malum altius, quæ est ejus natura, fixerat radices, quam ut potuerit una falce semel demeti: ac hærebat in mentibus ac penetralibus hominum, unde neque vi extrahi, neque persuasione suffodi, aut sensim ratione tamquam cauterio pungi atque curari se pateretur.

Durabant quoque abusus & mores corrupti, quibus ecclesiastici ordinis pars maxima dedita, infirmis erat offendiculo, & ut male de religione laici sentirent, causa: ut vere quadraret in eos quod in euangelio dominus adicit: *Væ vobis leg speritis, qui tulistis clavem scientiæ, & ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.*

Plurimum autem nobis erat fiduciæ in concilio Tridentino, quod feliciter inchoatum, ac sessionibus aliquot habitis, celebre jam factum, accessu omnium imperii ordinum, qui se reverenter ei summiserant, potentissimum ac saluberrimum fore credebatur, cujus progressu sperabamus nancisci opem & vires justas, quæ erroribus istis & vitiis radicitus extirpandis sufficerent, ejusque auctoritate, quæ apud omnes maxima est, sublatum iri, non in nostra modo diœcesi & provincia, verum etiam toto orbe Christiano, quidquid uspiam irrepsit malorum, & ecclesiam Christi pristinum suum nitorem, concordia atque unitate redintegrata, recuperaturam.

Quæ spes cum inexpectata contentione inter patres de transferenda concilii sede suscitata, nobis pene eriperetur, atque in longum tempus extraheretur, non sine metu graviorum perturbationum in republica Christiana, en omnibus nobis, hoc est, ecclesiastici ordinis statibus, consternatis, atque in metu constitutis, adfuit ejus, qui conatibus religiosis & piis nunquam deest, Dei, a quo est omne bonum, consolatio. Enimvero misericordiarum pater Deus, qui nuper dedit fortissimo, invictissimo, felicissimoque religionis orthodoxæ propugnatori Carolo imperatori nostro de cælo victoriam, ut hostium validissimorum vires & consilia, non tam viribus, quam consiliis melioribus frangeret, & imperio suo, non multo fuso sanguine, cogeret parere: cuique, quod mirandum magis est, dedit victoria parta modeste ac clementer uti, ut rebelles filios castigasse potius, more boni patris, quam bello petivisse videatur: ejus nunc animum impulit, ut ad catholicæ fidei, paternarumque traditionum restitutionem omnia consilia, omniaque studia sua converteret. Hinc, quod vix quisquam mortalium sperasset futurum, egit cum eis, ut protestatione, fœderibusque & contentionibus positis, duobus tantum articulis ad concilii definitionem rejectis, doctrinam catholicam, traditiones & ceremonias, concionatorum bona parte, unde pendere solebant, reclamante, receperint. Quos cum Deo & ecclesiæ, quantum in se erit imperator piissimus lucrifecisset, atque in plenioris unionis ac concordiæ spem adduxisset: necesse erat, ut firmioris illius ac solidæ spei offendicula quoque tollerentur.

Victoria Caroli V. in Saxonia 1547.

Quamobrem animum appulit & ad cleri corruptos mores reformandos, quo benefactis suis obmutescere faceret, ut apostolus Petrus ait, imprudentium hominum ignorantiam, & qui carpere clerum tamquam malefactores solebant, conspectis bonis eorum operibus glorificent Deum in die visitationis. Deditque negotium quibusdam theologis piis, eruditis, & Deum timentibus, qui formulam quampiam, ad quam reformatio cleri videretur instituenda, juxta sacræ scripturæ normam, antiquos patrum canones, & rectæ rationis judicium, conciperent. Hanc Cæsar acceptam tradidit universis ecclesiastici ordinis statibus diligenter expendendam, qui annotarent, dicerentque, quid qua ratione repudiandum sibi putarent, quidque recipiendum. Multis igitur consultationibus ac deliberationibus privatim & communiter habitis, quibusdam in formula expunctis, aliis mutatis vel additis, tandem communi consensu eam probarunt, Cæsareæque majestati, ut se reformarent, instanti, polliciti sunt, sese ipsos, suosque subditos, ad illam velle componere ac reformare, salva summi pontificis auctoritate, quæ ut eis in articulis quibusdam accederet, necessarium arbitrabantur: idquod in præfatione, quam Cæsarea majestas formulæ huic præfixit, clarius est videre.

1. Petr. 2.

Nos itaque considerantes nostri muneris etiam alias esse, ut vigilemus super gregem nostrum, ut infirmum consolidemus, ægrotum sanemus, confractum alligemus, abjectum reducamus, & perditas oves quæramus, nisi velimus æternæ maledictionis

ANNO CHRISTI 1549.

nisque & pietatis odium teneræ juventuti suis scriptis instillant, sed tantum casti, pii, & religioni orthodoxæ consentientes auctores prælegantur: quod judicium cum non sit penes omnes, statuimus nullum auctorem in trivialibus ludis prælegendum, qui non sit a decano artium vicinæ & catholicæ universitatis examinatus, & ad prælegendum juventuti admissus. Aut si procul distent ludi ab universitatibus catholicis, examen & admissio pertinebit ad vicinæ civitatis præstantis eruditionis prælatum, aut alium aliquem doctum virum, cui episcopus illius diœceseos hoc muneris delegaverit. Quod vero bonis & receptis auctoribus repudiatis, quidam gloriæ aucupandæ studio, nova quotidie grammatica comminiscuntur, & adolescentium ingenia suis figmentis confundunt; omnino prohibendum & vetandum censemus. Maxime vero omnium sub anathemate interdicimus & prohibemus lectionem eorum librorum in triviis qui ad seducendam in pravas opiniones juventutem, aliud agentem & quærentem scripti videntur. Quales sunt quorumdam grammaticæ, dialecticæ & rhetoricæ institutiones, in quibus exempla fere e pravis adversariorum dogmatis petuntur, quo juventus incauta hæresum & sectarum dogmata simul cum artibus imbiberet. Quales item quædam familiarium colloquiorum formulæ, in odium monastici instituti, & ceremoniarum ecclesiasticarum contemptum, compositæ atque effictæ, quarum præcipua vis est, animos juvenum corrumpere, & jam a teneris eos ab hujusmodi pietatis exercitiis, ac vitæ monasticæ institutis alienare. Dabimus idcirco viros aliquot pios & doctos, qui ferant judicium suum de auctoribus, quos juventuti potissimum prælegere conveniat, eosque comprovincialibus episcopis significabimus, quo in instituenda recte juventute eadem per universam provinciam servetur.

Qui libri parochis & concionatoribus sint vitandi & fugiendi.

IV.

Compertum nobis est simplices & indoctos parochos, quibus non est datum pura ab impuris discernere, obvios quosque de negotiis religionis tractantes libros emere, & eos potissimum, qui speciosis titulis venditantur, quales sunt conciones adversariorum, & commentarii eorum in sacras scripturas. Quamvis autem quidam eorum speciem pietatis alicubi præ se ferre videantur, habent tamen, quotquot sunt latens sub melle venenum, unde incauti & se contaminant ipsos, & auditores quoque. Idcirco paterna solicitudine pro grege nostro soliciti, ne pabulum mortis pro vitæ pabulo ei porrigatur, præcipimus omnibus fidelibus, quorum animæ curæ nostræ a Deo commissæ sunt, potissimum verbi Dei tractatoribus, sub anathemate, quod alias incurrant, ut sibi caveant, non modo ab his quæ ex officina venerunt Lutheri, Buceri, Calvini, Oecolampadii, Bullingeri, Francisci Lamperti, & Philippi Melanchthonis, quos constat omnia sua scripta ad decipiendum & seducendum homines a vera fide edidisse: fugiant etiam Corvinum, Capitonem, Brentium, Pomeranum, Pellicanum, Musculum, Sarcerium, & Christophorum Hegendorphinum, Osiandrum, Spangenbergium, Oldendorpium, Hermannum Bonnum, Hedionem, & ejus in ecclesiasticam historiam pesti-

Antesignanorum aliquot ex hodiernis seductoribus catalogus.

A lentissima supplementa, chronicon Sebastiani Franck, & quidquid ejus est farinæ, donec pleniori catalogo libros contagiosos per hanc tempestatem editos eis indicaverimus.

De studiosis canonicis mittendis ad studia universitatum sumptibus collegiorum.

V.

Ne quod in formula reformationis juxta sanctorum patrum decreta salubriter institutum est vitio vel collegiorum vel adolescentum canonicorum evanescat, decernimus & statuimus, ut dent collegia uni, duobus, vel tribus, ut multus vel exiguus fuerit personarum numerus in colle-B gio, bonæ spei ac studiosis adolescentibus, non minus quam triennii tempus, quo possint in studio potissimum theologico versari: in quo si laudis aliquid obtineant, tempus eis prorogetur, atque interim percipiant integros præbendæ suæ fructus, quotidianis distributionibus exceptis, aut saltem quantum ad victum & libros necessario sufficiat: nisi de competenti subsidio sit olim per capitula studiosis provisum: dum tamen certis testimoniis singulis annis ad collegia mittendis constet, nec perversis moribus eos deditos, nec studia vana, quæ ad ecclesiæ ædificationem non conferant, sectari: committendum enim non est, ut cultui divino dedicata stipendia, in hujus-C cemodi canonicos dyscolos erogentur. Debent tamen curare, ut ipsis absentibus, alii eorum in divinis suppleant vices.

De cautione quam dare debeant mittendi ad universitates.

VI.

Cum formula reformationis exigat, ut juniores in gymnasiis alantur impensis collegiorum, ad hoc, quo collegia claris & doctis viris ornentur; ut huic menti satisfiat, & collegia non frauden-tur expectatione sua, statuimus, & communi consensu decernimus, ut canonici, nondum in
D majoribus ordinibus constituti, poscentes hoc nomine aut fructus integros, aut decreta subsidia, a collegiis, quæ pro more habent, ut de fructibus participent etiam in minoribus constituti ordinibus, prius dent cautionem sufficientem, se non velle ordinem & institutum ecclesiasticum deserere, aut si mutato proposito forsan resiliant, tum se velle & debere fructus perceptaque subsidia collegio illi integraliter solvere ac restituere.

Collegia in universitate aliqua sita, quo suos studiosos mittere debeant.

E VII.

Ceterum in locis ubi universitas catholica est, juxta primariam institutionem reformata & probata, non videtur causa digna esse, collegia magnis sumptibus gravandi, & mittendi studiosos foras ad universitatem exteram. Proinde statuimus, ut tales dent operam literis bonis in ipsa universitate ubi ad mores & studia ipsorum potest haberi respectus; nisi decanus & collegium causam habeant, cur censeant eos ad exteras universitates mittendos. Quod si qui fugientes disciplinam, velint omnino non ad eam, quæ eis a suo decano & capitulo designatur, sed ad aliam, quæ ipsimet videbitur, universitatem proficisci, non tenebitur

ANNO CHRISTI 1549.

lici, sicut hæretici, aut bonorum ecclesiasticorum occupatores sacrilegi.

Percipitur autem scientia, ad ecclesiæ ędificationem necessaria, in scholis potissimum theologorum quas constat esse propria quædam seminaria ministrorum & prælatorum ecclesiæ. Quibus florentibus, floret ecclesia doctoribus & ministris: neglectis & contemptis, ecclesia quoque ministris idoneis destituitur. Neque enim ut olim in die pentecostes repentino Spiritus sancti afflatu, aut velut fungi calore solis exciti, prodeunt nobis passim theologi subito, sed exercitiis longis, ejusdem tamen Spiritus unctione, formantur in scholis.

Quibus rationibus (cum stabilem reformationis executionem meditaremur) permoti, nostrarum esse partium putavimus, ut scholas theologicas apud universitates, collegia & monasteria magna cura, cum primis concilii hujus auctoritate, instauraremus: nec has modo, verum etiam ludos triviales & pædagogia, unde non parum malorum per hanc tempestatem in ecclesiam defluxit, repurgaremus. Quapropter habito cum capitulo nostro, & reverendo. um comprovincialium episcoporum legatis, ac synodalibus hujus concilii patribus, matura deliberatione, consentientibus & adstipulantibus eis omnibus, de studiorum instauratione statuimus & ordinavimus in modum sequentem.

QUOD AD INSTITUENDAM juventutem non sint admittendi, nisi de fide, moribus, & institutione sua prius examinati.

I.

PERCEPIMUS sectarios quosdam concionatores, a nuperrimis comitiis, cathedris, quas invaserant, deturbatos, incertisque sedibus vagantes nunc magisteriis inhiare scholarum, & operam suam instituendæ juventuti passim venditare, ut quibus non datur amplius grassari publice, & venena sua e cathedra spargere, teneræ ea juventuti instillent, quo cuniculis talibus ecclesiam Christi suffodiant, quippe quod e juventute, qui olim regant ecclesias, & gubernationi admoveantur rerum publicarum, videntur fore potissimum ii, qui nunc dant operam literis. Quibus corruptis durabit hoc malum multo tempore, atque in multos transfundetur, ut verendum sit, ne si admittantur qualescumque in ludis literariis præceptores, gravem inde atque indelebilem accipiat respublica Christiana corruptionem. Idcirco nos, quibus non minor adhibenda est cura, ne instituant illi male juventutem in triviis, quam ne populum e suggestis corrumpant, communi omnium consensu statuimus & ordinavimus, neminem præceptioni trivialium studiorum admittendum esse, nisi qui sit de fide & religione sua, de vita item & moribus, probe examinatus, & constiterit, ubinam gentium & apud quos sit ipse institutus. Neque enim parvi retulerit, a catholico an a schismatico sit institutus, qui juventutem docturus est. Pertinebit autem examen præcipue ad ordinarium, qui ordinet per diœcesin viros idoneos, quibus hoc negotii cōmittat. Nec abs re fuerit, si examinentur quoque in civitatibus a prælatis & rectoribus ecclesiarum, qui scholæ præsunt: ruri autem a pastoribus & decanis ruralibus idoneis & eruditis. Visitatores vero de facto examine inquirant: & si contra hanc formam sint aliqui admissi, rejiciantur, præcipimusque &

A mandamus magistratibus, ædilibus & provisoribus, qui scholas suis impensis erexerunt, ne propterea examen hujusmodi quovis modo impediant, alioqui censura ecclesiastica & aliis remediis opportunis coercendis.

Quæ artes in triviis, & quid in gymnasiis studiorum seu universitatibus doceri debeat.

II.

Passim ludimagistri ingenia juventutis, quæ primis literarum rudimentis & artibus minoribus expolienda susceperant, depravant, præpo-
B stera docendi ratione quidlibet, ad eruditionis suæ ostentationem, quibuslibet promittentes: & cum encyclopædiam quamdam omnium disciplinarum, velut in summa comprehensam juvenibus polliceantur, non absque aliorum professorum elevatione, nihil tradunt absolutum atque perfectum. Qua re ingeniis eorum imponunt, qui tali accepto prægustu, continuo se abunde omnia tenere confidunt, studiaque graviora fastidiunt, & nunquam perveniunt ad frugem maturam: ex quibus officinis prodeunt nobis imperiti medici, hominum temerarii interemptores, & jurisperiti omnia perturbantes, novarumque religionum auctores gloriosi theologastri, qui magna stoliditate non verentur velut e tripode
C Apollinis, de dogmatibus ecclesiasticis & religionis veritate pronuntiare atque statuere, cum solidi nihil fere de eis sint assecuti. Interest autem ecclesiæ, quomodo sacerdos, quem populus velut ducem sequitur, & a cujus ore, ut in Malachia dicitur, legem Dei requirit, sit institutus. Siquidem quantum ex ecclesiarum rectoribus, bene ac gradatim divinis literis imbutis, boni, tantum a non recte institutis mali solet ecclesiæ plerumque evenire. Quemadmodum & in republica de medicis & jurisperitis res habet. Ea de causa triviis modum esse dandum censuimus, intra quem se contineant: statuimusque, ut in trivialibus non nisi grammatica, poetica, rhetorica, dialectica,
D arithmetica, & quæ hujus generis sunt triviales & liberales artes: Dominicis vero & festis diebus, literalis euangeliorum & epistolarum, hymnorum, psalmorum, parabolarum Salomonis, & ejuscemodi sacrorum librorum expositio, pro ætatis illius & ingenii captu tradatur. Quamquam dialectice etiam requirit usum disputandi, quali exerceantur studiosi in gymnasiis, sine quo ars ipsa otiosa est. Poterunt & linguarum rudimenta in trivialibus doceri. Ceterum exacta atque absoluta artium & linguarum cognitio ratioque & reliqua philosophia, physica item & ars medica, jurisprudentia, & theologia seu scriptura sacra, non nisi in probatis academiis, & catholicis universalium studiorum scholis expecten-
E tur, doceantur, ac tradantur: nisi quod theologia etiam in monasteriis opulentioribus & collegiis canonicorum juxta reformationis formulam debeat doceri.

Malach 2.

Quos auctores juventuti prælegere, & quos vitare oporteat.

III.

Interest quoque reipublicæ Christianæ, quales auctores juventuti, impietatis juxta ac pietatis capaci, prælegantur, ut rectissime reformationis formula monuerit, ne libri obscœni, suspecti, aut contagiosi, eorum qui perfidiæ suæ virus, religio-

 nisque

ANNO CHRISTI 1549.

admodum frigidæ fiant ordinandorum examinationes. Quem defectum supplere cupientes, & examen ad sua principia, hoc est, ad episcopos revocare, quibus ex lege divina incumbit, nemini cito manus imponere, matura deliberatione præhabita, declaramus, episcopos non debere hujuscemodi examinationibus (quando non ignorant eas perfunctorie factas) statim acquiescere, & inquisitionis specie, quam ex reliquiis antiqui moris retinent, in altari cum rogant utrum sint digni, justi & sancti, putare se satisfecisse, atque ita inutiles & indignos homines, nonnunquam etiam sceleratos, ab aliis forte (quos ea cura non admodum tangit) dignos judicatos, sacris illis ordinibus contra conscientiam propriam insignire. Eaque de causa requirimus provinciæ nostræ episcopos in domino, ut vel ipsimet huic suo muneri satisfaciant, vel curam illam imponant viris piis, doctis & de ecclesiæ profectu solicitis, quorum diligentia sit eis explorata, nisi certissimo experimento cognoverint Scholasticum, vel eum ad quem hoc pertinet, diligentiam talem, cui merito fidant, adhibuisse.

2. Tim. 5.

De licentiatoriis ad suscipiendos ordines extra diœcesin.

III.

Statuimus, ut nemini posthac (ubi digna & justa causa non est) dentur licentiatoria ordines extra suam diœcesim recipiendi, nisi prius sit, juxta modum præscriptum, in sua diœcesi examinatus. Ad hoc enim comperimus quosdam licentiatoria petere, ut examen subterfugiant.

De proclamatione ante majores ordines facienda.

IV.

Quoniam non oportet sacros ordines quasi furtim surripere, statuimus & ordinamus, ut quemadmodum jungendi matrimonio trina proclamatione populo denuntiantur, ita majoribus ordinibus initiandi trina proclamatione denuntientur in ecclesia parochiæ, quam inhabitant, ad percipienda impedimenta, si quæ sunt, quæ debeat parochus episcopo aut officialibus ejus significare; ubi tamen proclamatio talis commode fieri potest, nec verisimilis sit metus, ne malevoli homines clericos innoxios a majorum ordinum susceptione deterreant.

De tempore quando debeant ordinandi dare nomina sua, & examinari.

V.

Mandamus, ut volentes ad subdiaconatus vel diaconatus ordinem promoveri, præsententur, & dent intitulatoribus nomina sua feria quarta diem ordinationis præcedente, ac eodem & sequenti die examinentur, hora quam eis constituent examinatores. Promovendi vero ad sacerdotii gradum, dent nomina sua feria quinta ante diem ordinationis: quibus similiter statuetur hora, cum simul ob multitudinem examinari non possint. Afferant vero promovendi omnes secum testimonia non modo suorum parochorum, verum etiam præceptorum aut proborum virorum, apud quos majorem vitæ partem transegerunt, per examinatores discutienda, unde possit episcopo, utrum irreprehensibiles sint constare.

De examine instituendorum ad dignitates, curas animarum, aut alia officia.

VI.

Porro quo plus negotiorum incumbit eis, qui ad prælaturas, dignitates & curas animarum vocantur, hoc magis interest ecclesiæ & Christi fidelium, ut tales singulari examine, majorique diligentia, quam reliqui explorentur, utrum sufficiant ad præstanda munera illa ad quæ vocantur. Præcipue vero episcoporum interest, quales habeant in excolendo agro dominico cooperarios. Hinc statuimus & ordinamus, ut nemo electus confirmetur, nemoque præsentatus ad dignitatem, vel animarum curam instituatur, priusquam sit a suo episcopo aut archidiacono episcopi, aut hac in parte vicario, aliisve sacrarum literarum, canonum, & traditionum ecclesiasticarum peritis viris, quos episcopus aut archidiaconus ad hoc designabit, examinatus & comprobatus idoneus, possitque & velit muneri, ad quod vocatus est, pro virili satisfacere, & formulam reformationis qua parte eum concernit exequi. Quod si quis archidiaconorum, vel jus instituendi habentium, contra hanc constitutionem præsumpserit aliquem non ita examinatum investire, ipse quidem pro judicio episcopi, per certum tempus ab officii sui executione, & fructuum perceptione, suspendetur: institutus vero eousque, donec episcopo comprobabitur qualificatus & idoneus. Neque tamen per examen episcopale derogatum volumus juri examinandi, si quod alii prælati habent.

De examine eorum qui per resignationes aut permutationes ad beneficia contendunt.

VII.

Ad hæc statuimus & ordinamus, ut in permutationibus & resignationibus beneficiorum, eadem cura adhibeatur examinandi eum, in cujus favorem permutatio vel resignatio concepta est. Et præsertim diligens fiat inquisitio, etiam per diserta juramenta, num permutatio sit ad contegendum simoniæ vitium fraudulenter excogitata ac simulata: quod si vel examinis tempore, vel in posterum compertum fiat: pactionem illicitam & jure non probatam intercessisse, uterque permutantium pro simoniaca fraude puniatur.

De formulis ad examinationem aptis.

VIII.

Quoniam diversi ordines, officiorumque & dignitatum gradus diversi, alias, atque alias requirunt in hominibus conditiones, & ratio præterea habenda est eorum religiosorum, qui perpetuo delitescere quærunt in suis monasteriis, & ad nullas animarum curas evocari, sed tantum cupiunt chori officiis in suis monasteriis adhiberi, sacrificiumque pro ecclesia in missis offerre, & monasticæ vitæ indulgere, visum fuit præsenti concilio expedire, ut extarent formulæ, ad quas examinarentur ordinandi, secundum diversos suscipiendorum ordinum gradus, & instituendi & confirmandi secundum conditiones munerum & officiorum quibus adsciscuntur. Petentibus suffraganeorum nostrorum comprovincialium episcoporum legatis, negotium tales formulas congerendi dabimus eruditis aliquot viris, qui non modo in literis sint exercitati, verum etiam cognitionem ecclsiasticorum officiorum teneant, & conscribant in genere, quod communicetur eis omnibus

tenebitur collegium illis dare subsidium decretum. Ne vero canonici, vicarii & chorisocii cleri nostri Coloniensis vigiliis defunctorum, quas mane hora septima persolvere consueverunt, a frequentatione lectionum præcipuarum impediantur, volumus, utposthac vigiliæ tempore pomeridiano ad horam circiter secundam incipiantur, ut ante preces vespertinas compleantur.

Qui gaudere possint universitatum privilegiis.

VIII.

Ad prohibendum gravem abusum, quo se quidam ad universitates, non studii, sed privilegiorum gratia, conferunt, statuimus & mandamus, sicut ante nos in synodo Leodiensi statutum est, ut nulli nisi ad studia literarum idonei, & illarum præcipue gratia, se ad universitatem conferentes, in membra seu supposita, atque ad usum privilegiorum hujusmodi universitatis recipiantur, aut suorum beneficiorum fructibus eo prætextu gaudeant: nec recepti ipsis privilegiis & beneficiorum fructibus uti sinantur, nisi quamdiu causa studii permanserint, & spes sit, quod ex studio suo fructum uberiorem in ecclesia Dei sint parituri. Qui vero desides & otiosi comperti fuerint, ab eorumdem privilegiorum usu & fructuum perceptione repellantur.

De theologo qui doceat, in collegiis alendo.

IX.

Quo vero & reliqui sive canonici sive vicarii, capellani, sive chorisocii, cantores quoque, seu choraules collegiorum, quæ extra universitates, aut in universitatibus, procul a scholis sita sunt, habeant etiam occasionem in sacris discendi & proficiendi; decernimus & statuimus, ut ejusce modi collegia singula, aut si vicina sint, invicem duo aut plura, simul alant theologum aliquem docentem, vel binos, qui hanc operam inter se partiantur, concessione fructuum unius præbendæ, auctoritate apostolica in hunc usum supprimendæ: aut si illa non sufficiat, unione beneficiorum vel vicariarum, quæ nullam vel non adeo necessariam functionem requirunt, judicio visitatorum episcopalium decernenda & conficienda: sic tamen, ut fructus præbendæ vel stipendii dividantur secundum numerum lectionum: ut quando non legit, detrahatur illi etiam de fructibus portio destinata. Quod si inter ipsosmet fratres inveniatur, qui hoc docendi munus velit & possit obire, huic par est, ut distributiones quotidianæ, præter justum stipendium, a choro absenti pridie quam legat, & eo die quo legit, concedantur.

De instaurandis lectionibus theologicis in universitate Coloniensi.

X.

Ut Cæsareæ majestatis voluntati sanctissimæ de reformandis universitatibus, juxta modum in formula præscriptum, satisfiat, & ratio sit, quare collegia in Colonia non teneantur suos canonicos mittere ad exteras universitates, & eis absentibus, aut integros præbendæ suæ fructus, aut quantum in victum & libros sufficiat, suppeditare: danda est collegiis illis opera, ut lectiones, potissimum sacræ theologiæ, in ipsa universitate vigeant, & canonici illi, qui habent præbendas, sibi ex indulto apostolico cum onere legendi collatas, suo muneri juxta tenorem bullæ A summi pontificis, unde præbendas illas conferendi auctoritas manavit, satisfaciant. Quamobrem monemus & hortamur eos, qui de præbendis gratiæ primæ gaudent, ut aut legant ipsi in sua facultate, aut si legitimo impedimento teneantur, conducant alios idoneos magistros, qui vices eorum in docendo suppleant. Qui si monitionibus nostris paternis auscultare noluerint, cum nostra (ad quos pertinet bonum publicum promovere) intersit, lectiones apostolicæ sedis beneficio universitati debitas persolvi, censuimus totius concilii nomine requirendos universitatis rectorem & provisores, ut munere suo perfungantur, & eos quibus de præbendis seu beneficiis B providerunt, requirant ad legendum & satisfaciendum oneri præbendæ annexo, & juxta apostolici privilegii tenorem, contra non parentes procedant: alioqui negligentiam eorum deferendam ad summum pontificem, & petendam provisionem qua huic casui provideatur.

DE ALTERO MEDIO, AD consequendam reformationis executionem necessario, quod est examen ordinandorum.

I.

Deinde visum nobis fuit, ad stabilem & duraturam ecclesiastici ordinis reformationem comparandam, necessarium esse, ut initiandi sacris ordinibus rite examinentur. Hi vero, C qui ad prælaturas & regimen animarum assumuntur, novo eidemque rigidiori examini submittantur, propterea quod mortales omnes sequi suum genium quotidie experiamur, & asinum manere asinum, etiamsi exuviis leonis induatur: atque ita evenire, ut cum vitiis dediti homines assumuntur ad dignitates & prælaturas, vertant dignitates & curas non quo oportet, sed vel ad avaritiam implendam, vel in ventrem saginandum, aut ad fastum & pompam: quidam etiam ut in luxu & deliciis vivant. Quibus profecto rebus fit, ut plane in diversum abeant officia & munera divinæ jussionis, nec fere ulla sit animarum & rerum ecclesiasticarum cura vera, sed imagines tantum & apparatus: nec seria bene institutæ refor- D mationis executio, sed major in dies morum & doctrinæ corruptela. Quamobrem in primis statuimus & ordinamus, ne quis ad sacrorum ordinum perceptionem admittatur, nisi diligenter examinatus de fide quam teneat, de affectu quo ducatur ad petendos ordines, de scientia quæ sufficiat ad ordinis, quem petit, ministeria explenda, de moribus ordinem decentibus, & ætate legitima.

Ad quos pertineat examen.

II.

Quoniam vero difficile erat, ubi sunt magnæ E ecclesiæ & multi ordinandi, episcopos, ad quos examinatio proprie pertinet, hoc negotii per se obire, olim ea cura in quibusdam diœcesibus in scholasticos cathedralium ecclesiarum, in aliis vero in prælatos alios relegata est, quibus jam examinandi jus est quæsitum, & majora quam ceteris canonicis stipendia ab ecclesia decreta: verum quales nunc sunt plerique scholastici, & illi penes quos est examinandi potestas, jura quidem sua tuentur, nec tamen docent juventutem, nec examinant: officiumque & curas alias aliis, non multo melioribus, examinatoribus interdum delegant: quo fit, ut alio in alium hanc curam transferente, aut nullæ, aut perfunctoriæ & admodum

ANNO CHRISTI 1549.

De pœnis c. Licet de offic. ordin. c. Irrefragabili. § Provideant. De sent. ex comm. lib. 6. c. Ven. r. §. Denique.

aut canones: seu ubi pro transgressione mandati vel inhibitionis certa mulcta (cujus habuerit transgressor cognitionem, & tamen contempserit) decreta sit. Verum mulcta ex permissione jurium aut canonum proveniens, secundum illorum præscriptum convertatur. Ceterum ubi ejusmodi castigationibus non proficitur, & tanta sit dilecti gravitas, poterit etiam censuris & pœnis canonicis castigari; nimirum suspensionis ab officio excommunicationis, & privationis beneficiorum ecclesiasticorum.

Vt muneri suo collegiorum præpositi satisfaciant.

V.

Querela est collegiorum, præpositos quosdam, ad quos præstito juramento pertineat jura & statuta ecclesiarum tueri, atque defendere, nihil agere minus, sed percipere tantum amplos fructus; ceterum ecclesias, quarum causa illos percipiunt, relinquere indefensas: immemores jurisjurandi, & ejus quod beneficium propter officium datur. Hinc decernimus & statuimus, ut si istiusmodi præpositi a suis collegiis, ad bonorum, privilegiorum, jurium & statutorum defensionem, expensis capitulorum, necessitatis tempore, vel imminente discrimine, requisiti, muneri suo satisfacere neglexerint, & inde collegium seu ecclesia illa damnum accipiat, pœnam incidant, pro damni accepti magnitudine & præpositi negligentia, ab episcopo seu superioribus taxandam & moderandam.

Quod non liceat decanis a suis collegiis abesse.

VI.

Videmus decanis absentibus, vel officio suo segniter perfungentibus, levissimorum quorumque canonicorum & vicariorum insolentiam prævalere fere adversus meliores, pietatem & zelum bonorum haberi ludibrio, officia negligi divina, neque rite neque ab omnibus persolvi; cantum præcipitari, vitæ & morum honestatem periclitari, disciplinam prorsus nullam esse; breviter, licere pravis quibusque quidquid libeat. Præcipimus idcirco & mandamus, ut decani apud suas ecclesias personaliter resideant, & officio suo per seipsos strenue perfungantur, excessusque subditorum, quoties opus erit, castigent, sub pœna privationis fructuum decanalium, pro rata temporis, quo absque causa rationabili moniti non resederint, fabricæ, aut pauperibus applicandorum, ubi alias non est pœna digna contra non residentes decreta, nisi forte necessitatis causa contigerit eos abesse: quo casu, capitulari alicui, qui suscepti officii rationem reddere possit, quemque inferiores revereantur, vices suas committant, nisi talem absentis vicarium peculiaria collegiorum statuta designent.

Quod abbatissæ nobilium virginum, quas canonissas appellant, debeant apud sua collegia residere.

VII.

Idem statuimus de abbatissis collegiorum nobilium virginum canonissarum, quas tanto magis oportet collegiis suis adesse, & perpetuo residere, quanto virgines illæ majori custodia sunt dignæ. Quibus præterea mandamus, ut diligenter observent, num omnes in dormitorio communi nocte

A decumbant, & in habitu ipsas decente incedant, ac horas canonicas rite persolvant, ceteraque, quæ reformationis Cæsareanæ formula, & probatæ earum constitutiones exigunt, diligenter observent, sub pœna suspensionis a perceptione fructuum, in fabricam ecclesiæ applicandorum, donec pareant.

Illas vero abbatissas, quæ duobus collegiis contra decreta sanctorum patrum præpositæ sunt, & duorum in se recipiunt curam; cum vix viri regendo sufficiant, censendas decernimus juxta decretum, de restringenda pluralitate beneficiorum, inferius paulo subjectum. Atque ut canonissæ se-

B cundum formulam aliquam, ipsorum statuti convenientem, possint in vitæ & morum honestate reformari, conscribi quædam in eam rem jussimus, quę visitatoribus nostris trademus exequenda. Communicabimus quoque ea reverendis confratribus nostris comprovincialibus episcopis, quo & ipsi in suis diœcesibus, secundum locorum & personarum rationem, (quantum fieri potest) reformationis unitatem ac conformitatem introducant.

Vt abbates a monasteriis suis non discedant.

VIII.

C Mandamus quoque & præcipimus, ut abbates quorumlibet monasteriorum, non nisi intra monasteriorum, septa, cum fratribus habitent, nec moram longam extra ea trahant.

De restringenda plurimorum beneficiorum curam animarum habentium coacervatione.

IX.

Cupientes ex animo, quantum in nobis est, prohibere ac tollere odiosum illud & insatiabile (quod & patrum canones detestantur) studium coacervandi multa beneficia, curam animarum habentia, unde populus fidelis graviter scandali-

D zatur, & optimorum quorumque animi a clero alienantur, spoliantur ecclesiæ debitis ministeriis, cessatio inducitur cultus divini: fundatores, quorum sacrosancta & inviolabilis debebat haberi suprema voluntas, spe & expectatione sua fraudantur: meliores, quibus beneficium aliquod ecclesię certæ debetur, quique ministrare in eo cupiant & possint, non absque injuria & offensione Dei excluduntur, & ad studia profana impelluntur, ubi ecclesiæ poterant esse ornamento: donec Cęsarea majestas provisionem meliorem adversus licentiam hanc a summo pontifice impetret: id quod ab ecclesiasticis imperii statibus rogatus, se recepit a sanctitate ejus eniti atque efflagitare velle, statuimus, & communi maturaque deliberatione cum concilio præhabita, quod justissimum est, & ad ecclesiæ ædificationem pertinet, sanci-

E mus ut beneficiatus quisque, si beneficia habet a curis libera, aut unum curatum, aliud simplex, satisfaciat officio cujus gratia beneficium accipit, secundum fundatorum intentionem, sacros canones, & patrum decreta: & ab ecclesia ubi beneficium negligit non participet. Etenim divini juris est, ut qui servit altari de altari vivat: nec bono jure is qui non servit altari vivit de altari; sicut stipendium non debetur nisi militanti. Si vero curatum habet beneficium, apud ecclesiam, ubi beneficium habet, resideat, & officio satisfaciat, alioqui nihil percepturus: pertinebitque ad episcopum, seu eos quibus hoc juris competit, ut de prębendæ seu beneficii fructibus ad ecclesiæ illius utilitatem

1. Cor.

cis omnibus pro locorum & ecclesiarum diversitate, in species aptas deducendum.

De institutis pleno jure a prælatis & aliis ecclesiasticis.

IX.

Cum bonorum omnium testimonio magnus & perniciosus sit abusus, quod archiepiscopi, episcopi, præpositi, abbates, prælati, & quibus in clero est potestas conferendi beneficia ecclesiastica pleno jure, conferunt ecclesias parochiales absolute & simpliciter quibuslibet, interdum indignis & ineptis, hominibus inexploratis, nullo præcedente examine: &, quod intolerabilius est, nonnunquam spuriis, nothis, pueris, aut servis indignis, censuimus hanc rem totius concilii nomine ad summum pontificem deferendam petendamque sedis illius provisionem & declarationem, irritantem tales collationes, quas vocant pleno jure, nisi præcedat examen episcopale, seu eorum, quos episcopi ad hoc dabunt, & ut potestatem faciat episcopis, ut quos non constaret a sua sanctitate, vel alias rite examinatos, non teneantur, quavis licet auctoritate nitentes, ad possessiones prælaturarum vel sacerdotiorum curam animarum habentium admittere, nisi examine diligenter excussos atque probatos. Similiter, ne quemquam in ordine, ab alio quam suo proprio antistite, surreptitie & nullo prævio examine, suscepto, teneantur ad ecclesiasticas functiones admittere, sed ab ordinis suscepti executione suspendere, donec exhibitis suæ promotionis literis per examen debitum, & juxta reformationis formulam factum, fuerit repertus idoneus.

De sæcularibus usurpantibus sibi potestatem pleno jure conferendi beneficia.

X.

De sæcularibus vero, habentibus jus præsentandi aliquem ad beneficium ecclesiasticum, sive curatum, sive a cura liberum, qui contra regulas canonicas annituntur pleno jure conferre, absque institutione canonica, aut præsentatum via facti intrudere, decernimus cum toto concilio tales conatus irritos ac nullos esse: & si qui tale quiddam facere tentaverint, hos ipsos facto jure præsentandi pro illa vice privatos esse; illum vero, qui beneficium tali titulo recipit, aut se ei intromittit, nihil per hoc juris acquirere, & procul ab illius occupatione removeri debere, & per ordinarium in ejus locum subrogari alium: quin & jura decernunt utrumque, & intrudentem, & recipientem, anathemate feriendum esse.

DE OFFICIORUM PERFUNCTIONE, *medio tertio, ad comparandam executionem reformationis necessario.*

I.

NON prodest ad ecclesiæ ædificationem, prælatos & pastores, curam animarum habentes, fuisse diligenter examinatos, probatos, & legitima manuum impositione institutos, atque admissos, nisi præstent etiam officium, ad quod sunt vocati, & cujus gratia stipendia ab ecclesia percipiunt; idcirco pro consequenda reformationis executione, curandum esse censuimus, ut ecclesiarum prælati & A pastores suo munere strenue perfungantur. Quod nisi fiat, jacent omnia quæ reformatio exigit.

Quibus possint archidiaconi munus suum committere.

II.

Iam quod passim tam indoctos & inutiles sacerdotes videmus ecclesiarum regimini præfectos, unde & mores boni corrumpuntur, & omnis disciplina populi labascit, quodque tam turpiter in concubinatu, perpetua ebrietate, & aliis infamibus vitiis, unde & populus scandalizatur, quidam vivunt: episcoporum negligentiæ, & archidiaconis illis, qui quæstum avarum ex officiorum seu munerum suorum locatione faciunt, & malunt homines de salute æterna periclitari, quam se lucro turpi ac temporali non ditari, acceptum ferendum esse fatentur omnes, quibus dolet animas hominum, quos sanguine suo Christus mercatus est, non pluris æstimari, & cleri infamia populum scandalizari. Cui accusationi & justæ querelæ mederi cupientes, sancimus & statuimus, ut episcopi, archidiaconi, & omnes, qui functionem munerum suorum per se, sed per ministros aut commissarios seu collectores, solent obire, vices suas non committant hominibus levibus, vitiosis, aut conjugatis, sed tantum ecclesiasticis, gravibus, & probatæ opinionis viris. C

Non licere prælatis officia sua pro pecunia pacta alicui committere.

III.

Similiter ad tollendum gravem & scandalosum abusum, quo quidam pecuniis oblatis comparant sibi a prælatis commissiones & officia, non salutem animarum, sed pecuniam uberiorem ex officiis quærentes, statuimus & mandamus, ne quis prælatus, cujuscumque sit dignitatis, suam jurisdictionem & munera ulli commissario seu collectori, licet ecclesiastico, plus offerenti, pro pecunia, aut pro certo D annuo censu, committat vel vendat, sub pœna excommunicationis, quam emens seu pecuniam paciscens ipso facto incurrat; vendens vero, præter pœnas canonicas, amittat etiam actionem, pecuniam pactam exigendi: decernentes contractum hujusmodi illicitum, a jure damnatum, ac nullum esse, & haberi debere.

Quod non liceat relinquere peccata pro pecuniis impunita.

IV.

Magno populi Christiani scandalo quidam, E ad quos pertinet vitiorum correctio, relinquunt peccata ob pecunias & munera impunita, non perpendentes pudendum esse crimen, crimina non coercere; nec quidquam esse, quod atrocius episcopos & prælatos coram Deo accuset, quam hujus rei neglectus. Idcirco deliberatione cum concilio habita, mandamus & sancimus, ne episcopi, archidiaconi, vel alii jurisdictionem habentes, aut eorum officiales, seu commissarii, vitiorum correctiones dissimulent, permittentes cuiquam pecuniæ munerum vel necessitudinis cujuscumque gratia in eis hærere: sed delicta præterita castigent, pœnitentia salutari pro delicti gravitate imposita: nec pœnitentiæ loco pecuniam emungant, nisi ubi permittunt jura

ANNO CHRISTI 1549.

Nunquam profecto, quod nunc sero querimur, tot hæreses, & sectæ, moresque corrupti, eousque invaluissent, nec jaceret adeo disciplina ecclesiastica neglecta, si recte visitatum ab episcopis & archidiaconis, & iis quibus hoc muneris incumbit, fuisset. Quapropter archidiaconis quidem totius concilii auctoritate mandamus & præcipimus, ut, abusu correcto, visitationem instituant ad formulam reformationis, nec quemquam sinant in vitiis, pecuniæ vel munerum causa, hærere, juxta superiores nostras constitutiones, sub pœna quam episcopi vel superiores dignam judicaverint. Episcopos autem requirimus, ut frequentius per hoc triennium visitent suas diœceses, cum ad extinguendas hæresum & schismatum reliquias, tum vero ut archidiaconales & inferiores visitatores observent, atque in ordinem redigant. Nam nisi hoc fiat, verendum est inferiores visitatores suum morem retenturos.

De notario in visitatione adhibendo.

II.

Statuimus ad hæc, ut visitatoribus adhibeatur notarius, qui sit sacerdos, aut saltem clericus non conjugatus.

De visitatione exemptorum, & non exemptorum.

III.

Cautum est in reformationis formula, ut a visitatione episcopali nulla ecclesia esset libera seu exempta; propterea, ut opinamur, quod exempti multi ab institutis suis late deflexerunt, & populum graviter irreligiosa vitæ conversatione & moribus corruptis scandalizent: induceretur autem ecclesiæ turpis facies, plurimaque in populo scandala nascerentur, si visitatis ac reformatis non exemptis, exempti, quos oportebat esse potius reformatos, hæreant perpetuo in eodem luto. Verum cum in hoc negotio deesset episcopis summi pontificis auctoritas, Cæsarea majestas recepit se velle cum summo pontifice agere, ut operi huic tam sancto sanctitas ejus se accommodaret. Quod ipsum utrum jam factum sit, necne, nondum ad nos pervenit. Idcirco statuimus interea, donec de hoc reddamur certiores, ut episcopus quisque visitet omnes sibi subjectos non exemptos, licet sint per archidiaconos aut alios prælatos visitati. Exemptis vero, ne quid in se patiantur episcopi desiderari eorum, quæ Cæsarea majestas serio requirit, suum visitandi studium atque operam offerant, hoc periculoso præsertim tempore. Et nihilo minus præsenti concilio statuente, requirimus, & a reverendis coepiscopis nostris suffraganeis in eorum diœcesibus requirendos censemus, omnes exemptorum prælatos & visitatores, ut munus suum strenue exequantur, reformentque subditos suos, juxta reformationis Cæsareanæ (quam sibi comparare quisque teneatur) formulam, & Cæsareæ majestatis mentem. Qua in re si fuerint negligentes, & non cum effectu reformationem exequantur, tum episcoporum erit, ut negligentiam hanc aut summo pontifici, aut Cæsareæ majestati, significent, quo prospiciatur eis de remedio opportuno.

De visitatione hospitalium etiam exemptorum.

IV.

Cum reipublicæ, sed præcipue episcoporum intersit, ut visitentur ac restituantur hospitalia, quippe quod episcopi sint & esse debeant patres pauperum & infirmorum, nec ferendum eis sit, ut eleemosynæ debitæ eis subtrahantur, statuimus hospitalia omnia esse diligenter & magna cura visitanda, impetrandumque ordinariis a summo pontifice, Cæsareæ majestatis intercessione, privilegium visitandi & reformandi etiam exemptorum hospitalia, salvo tamen in aliis exemptionis jure.

De auctoritate, qua oportet visitatores episcopales præditos esse.

V.

Erit quoque visitatoribus episcopalibus opus flagello euangelico, & ecclesiastica coercendi potestate, ut vendentes & ementes, scorta, nequitias, imposturas, omnemque turpitudinem ex ecclesia ejicere valeant. Proinde decernimus, ut episcopi & prælati, mittentes aliquo, ubi ipsi fuerint negotiis aliis occupati, suos visitatores, instruant eos, etiam auctoritate ac potestate sufficienti, rebelles ac criminosos per censuras ecclesiasticas coercendi, & vitia, ut magna vel parva fuerint, castigandi.

De formulis inquirendi in visitationibus.

VI.

Quamquam nulla certa inquirendi regula ob rerum omnium instabilitatem, & diversos casus, qui subinde accidunt, visitatoribus potest præscribi, expedit tamen extare formulas, ad quas pro diversa locorum, ordinum, & ecclesiarum conditione, aliter atque aliter inquisitionem suam illi instituant, & quibus submonitorii loco uti possint. Quæ si non inveniantur editæ, quo visitatores hoc onere levemus, dabimus piis & eruditis aliquot viris negotium, tales formulas, etiam suffraganeis nostris episcopis communicandas, colligendi ac scribendi.

De sumptuum & procurationum in visitatione exigendarum moderatione.

VII.

Semper mansit extra controversiam, eos qui visitantur debere suis visitatoribus sumptus omnes, dicente apostolo: *Quis plantat vineam, & de fructibus ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte ejus non manducat?* (1. Cor.) Si nos spiritualia vobis seminavimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Sed quoniam frigescente caritate, populus non ut olim benigne & liberaliter succurrit ecclesiarum necessitatibus, & gravibus insuper exactionibus ecclesiæ per hanc tempestatem atteruntur: ne visitatio superveniens fiat onus importabile, & offensionem demus, ut apostolus loquitur, euangelio; requirimus reverendos comprovinciales episcopos nostros suffraganeos, ut (ibidem.) quando non per se, sed per commissarios visitabunt, non sinant visitandos supremis evectionum ac procurationum juribus gravari, neque enim debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis: præcipimusque & mandamus universis & singulis nobis inferioribus visitatoribus, ne superfluum famulitium in comitatum assumant, & victualium sumptu mediocri pro sua decentia sint contenti. De parochis vero, ubi tenues sunt reditus, & paucus est populus, ordinamus, ut visitandi vocentur ad

utilitatem disponant: nisi beneficiatus ille ecclesiæ Dei utilius aliquod servitium interim impendat. Quod si quis juxta caput, De multa, De præbend. qualificatus jam impetravit a sede apostolica facultatem plura quam unum beneficium retinendi, mandamus, ut hanc episcopo suo, aut ejus visitatoribus secundum dispositionem. cap. Ordinarii, de offic. ordin. in 6. præsentet atque exhibeat. Quæ si appareat sufficiens, curet episcopus ut beneficia debitis obsequiis non fraudentur. Alioqui beneficiatus uno, quod maluerit, retento, reliqua libere resignet, aut dimittat viris idoneis, personaliter residere volentibus, absque præjudicio tamen præsentantium, eligentium, & collatorum conferenda. Si vero dispensatum sit cum indigno, summo illud pontifici curet episcopus significare, ut digniori de beneficio illo provideatur per eos, quibus alias competit jus eligendi, conferendi, vel præsentandi.

De competentia justa rectoribus ecclesiarum sive perpetuis sive temporalibus assignanda.

X.

Ubi collegia vel monasteria, vel habentes dignitates, habent ecclesias parochiales incorporatas, cum decimis, juribus & censibus, quas committere soleant pastoribus, vel perpetuis vicariis, cum assignatione portionis fructuum regendas, si portio talis sit accisa, nec sufficiat, ut honeste ac decenter ex ea vivatur, ne causa sit cur animæ negligantur, aut deseratur officium, vel ad curas sordidas pastor ille pro victu comparando, adigatur, mandamus & decernimus, ut justa portio secundum reformationem ei de decimis collegii vel monasterii bonis assignetur, sive per episcopum loci, sive per ejus visitatores. Similiter ubi temporales rectores ad regendas ecclesias conducuntur, decernimus, ut iis justum & dignum stipendium detur, pro locorum & personarum conditione ab episcopo moderandum, quod decentem eis & honestum victum atque vestitum suppeditet.

[...]ræb. Extir. [...]æ. & Expo. [...]i. [...]p. 1. co- [...]tit. in

Ne cogantur ecclesiarum rectores opera servilia subire.

XI.

Omnino autem vetamus, ne ulla collegia, monasteria, vel habentes dignitates, locent ecclesiarum suarum regimen cum agris, vineis, silvis, pratis, & juribus, rectori plus offerenti sub annua pensione: tales enim coloni verius quam pastores servilibus & sordidis negotiis se dedere, & majorem temporalium, quam spiritualium bonorum solicitudinem habere, dignamque animarum curam negligere solent. Possunt tamen colonis sæcularibus ecclesiarum prædia sub annuo censu locari, emolumentaque pro utilitate ecclesiarum commutari vel vendi: quin etiam non vetamus, quin collegia & monasteria possint ecclesiæ rectori bonorum ad ipsam ecclesiam pertinentium administrationem plenam committere, pro moderato censu, quem de prædiis pendat: sic tamen, ut ei supersit honestus & sufficiens victus ac vestitus: nec ad supremum censum adigatur, ut solent licitantes a plus offerentibus, pro quo corradendo cogatur se sordidis & servilibus operibus mancipare, ac rusticus fieri, ut vix aut ægre ei supersit unde nuditatem suam vestiat, & vitam miseram sustentet: quales multos magno ecclesiastici ordinis dedecore in pagis videmus sacerdotes.

A

De vicariorum, seu capellanorum, in ecclesiis collegiatis officiis.

XII.

Ad postremum statuimus & ordinamus, ut ecclesiarum collegiatarum vicarii, quos aliqui vocant capellanos aut chorisocios, nomini suo respondeant: nec tempore divinorum, aliis psallentibus, ipsi extra chorum spatientur, desideant, confabulentur, aut aliud quid agant in ecclesia, in populi scandalum; sed canonicis in persolvendis horis canonicis & divinis sint adjumento; & onera specialia, ad quæ vel ex fundatione, vel antiqua consuetudine, aut ecclesiarum statutis obligantur, devote & diligenter persolvant, sub pœna suspensionis, non a distributionibus tantummodo quotidianis, verum etiam a vicariarum suarum fructibus, donec negligentiam juxta decani & capituli judicium emendent.

B

DE QUARTO MEDIO REFORmandi ecclesiam per visitationem.

I.

Non alias sane melius, quam in visitatione, deprehenduntur, corriguntur & eradicantur errores & vitia, quæ visitatoribus dormientibus seminantur, crescunt, & securum robur acquirunt. Sic in euangelio dicitur: *Cum dormiret homines venit inimicus homo, & superseminavit zizania*, morum nimirum & doctrinæ corruptelam. Dormiunt prælati, qui non visitant: soli vigilant, & servant custodias noctis super gregem suum, qui mala quæ metuuntur visitatione præcidunt. Et quoniam semper oportet eos in sibi commissas oves habere oculos intentos, speculatores appellantur: *Speculatorem*, inquit propheta, *dedi te domui Israel.* Nec aliud est episcopus etiam ex nomine, quam speculator. Hinc etiam apostolus: *Attendite vobis & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus episcopos. Et universo*, inquit, *gregi*, quod visitationem requirit, ut episcopus nemini desit. Quale exemplum dedit ipse de se apostolus, non semper prædicans, sed visitans etiam suos, quos ad Christum converterat, ut exploraret utrum servarent doctrinas & traditiones apostolorum & seniorum. Sic habito concilio Hierosolymitano, in quo apostoli & seniores statuerant, quonam pacto lex vetus sepeliri deberet, ait ad Barnabam Paulus: *Revertentes visitemus fratres per universas civitates, quomodo se habeant.* Qualium visitationum frequens mentio est in Actis apostolorum. Capite vigesimo commemorat episcopis Asiaticis labores suos, ac tandem contestatur eos in hæc verba: *Quapropter contestor vos hodierna die, quod mundus sum a sanguine omnium: non enim subterfugi quo minus annuntiarem vobis omne consilium Dei.* Qua sane contestatione pronuntiat reos sanguinis omnium pereuntium animarum episcopos illos qui oves suas non requirunt. Visitatione igitur opus est, cum archidiaconali, tum episcopali, atque archiepiscopali, & eorum quibus hoc muneris incumbit, ad extirpandos errores ac vitia & mores bonos plantandos, eosque in usu & vigore suo retinendos. Hactenus autem (quod negare non possumus) alto somno dormierunt episcopi, de archidiaconorum visitatione securi, qui speciem quamdam visitationis retinuerunt, sed deformem, & pravorum officialium seu visitatorum quæstu vitiosam ac reprehensibilem.

C Matth. 13.

Ezech. 3.

Act. 20.

D

Act. 15.

E

Ss ij Nunquam

ANNO CHRISTI 1549.

rem antecessores nostri sanctæ Coloniensis ecclesiæ archiepiscopi, Theodoricus & Robertus quædam statuere, post quos antecessor noster Hermannus anno vigesimonono copiosiorem nostræ curiæ reformationem edidit, quæ in provinciali concilio, anno trigesimosexto, communi omnium consensu publicata atque recepta est. Verum cum prohibente hominum malitia, non sit reformatio illa per hanc tempestatem sortita per omnia executionem, decrevimus hanc primum in diœcesi nostra diligenter exequi, & omnes curiæ nostræ officiarios jurejurando adstringere ad ejus observantiam. Requirimus quoque & monemus reverendos confratres nostros suffraganeos episcopos, ut & ipsi secundum hoc exemplar, prout melius videbitur congruere saluti & tranquillitati subditorum, suas quoque curias reforment, & executionem reformatæ jurisdictionis, episcopali sua auctoritate inferioribus omnibus ad eumdem modum, hoc est per jusjurandum, imponant.

De impedientibus executionem mandatorum & sententiarum judicum ecclesiasticorum.

II.

Ecclesiasticus judex officio suo nequit perfungi, ubi magistratus & sæculares homines contumacibus, flagitiosis & rebellibus patrocinium ferunt adversus ecclesiastica judicia, vel ea impediunt. Idcirco mandamus omnibus magistratibus, præfectis, judicibus sæcularibus, & quibuscumque ecclesiæ filiis, ne quis ad judicium ecclesiasticum vocatis, adversus Dei ordinationem, unde est ista potestas, & sacros canones, patrocinetur, aut quovis modo impediat mandatorum & sententiarum ecclesiasticorum judicum executionem, sub pœna excomunicationis; qua, nisi admoniti resipiscant, sint plectendi. Piissimum quoque imperatorem nostrum, & principes sæculares, quorum ditiones in provinciam nostram excurrunt, vel intra ejus ambitum continentur, duximus totius concilii nomine, tamquam justitiæ patrocinatores invocandos, ut ditionum illarum satrapis, præfectis, judicibus, magistratibus, suisque vicariis mandare ac præcipere velint, ne ecclesiastico judici brachiū sæculare petenti illud denegent, aut cujuscumque exceptionis per reos propositæ occasione differant, etiamsi nullitatem exceptio concernat, quemadmodum jure communi cautum est.

Ne judices sæculares de matrimonialibus & aliis spiritualibus causis judicent.

III.

Cum matrimonii sacramentum ut sacramenta reliqua in thesauris ecclesiæ numeretur, nec sit civilis quidam contractus, ut olim putarunt ethnici, ad solius ecclesiæ judicium, præsertim ubi quæstio juris versatur, ejus discussio pertinet. Idcirco statuimus cum præsenti concilio, & sub excommunicationis pœna prohibemus, ne magistratus aut judices sæculares, in matrimonialibus aut aliis spiritualibus quibuscumque causis, ad cognitionem solius ecclesiastici judicis spectantibus, inter suos subditos aut alienos judicent, nec dispensandi aut transigendi potestatem in matrimonio ac gradibus prohibitis sibi usurpent, sed ejuscemodi causas omnes ad judicis ecclesiastici cognitionem & definitionem remittant.

CENSURÆ ET DECRETA LATA pro abusuum & vitiorum ad synodi judicium perlatorum emendatione.

Ne quis recipiat aut foveat monachos & sanctimoniales, sui instituti desertores, ac fugitivos apostatas, sub excommunicationis pœna.

I.

NULLA re magis per hanc tempestatem fœdata est ecclesiæ Christi facies, quam profugorum monachorum & sanctimonialium perfidia atque flagitiis: quorum ut erat vitæ institutum arctum prius & sanctum, ita, eo abjecto, absque omni freno ad quævis flagitiorum genera provoluti sunt: his enim auctoribus natæ sunt hæreses, sacrilegia, incestuosa connubia, & sacrorum omnium profanatio. Nec ab aliis magis quam iis, quos isti seduxerunt, sunt hæc mala defensa atque promota. Ideo magna severitate opus est, ut flagitiosissimum hoc genus hominum reprimatur, atque ab ecclesia fidelium, videlicet ne plures eorum contagione inficiantur & pereant, submoveatur. Proinde quod nuper in diœcesana synodo nostra decreveramus nunc renovamus, & ejus innixi auctoritati qui dixit: *Quidquid ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis*: Sancimus unanimi totius concilii consensu, judicio ac sententia, ac præcipimus, ne quis cujuscumque status vel conditionis fuerit, posthac monachos vel monachas fugitivos, & extra superiorum suorum obedientiam vagantes, quos noverit veridica aliorum relatione, aut superiorum testimônio, vel alio quovis modo esse tales, recipere, fovere, aut ad sacramenta vel ecclesiastica ministeria admittere ausit, sub excommunicationis, quam ipso facto incurrant, pœna; qua & sacri canones feriunt qui hujuscemodi fugitivis apostatis atque excommunicatis communicant. Matt. 16.

De monachis, sanctimonialibus, & sacerdotibus conjugatis.

II.

Perlatum ad concilium est, apostatas illos varia vitæ genera sectari: quosdam enim sæculare institutum in omnibus assumpsisse, & pudicitia, quam Deo consecraverant, prostituta, monachos sanctimonialibus, duplicato incestu, sub conjugii prætextu adhærere: quo vitio & sacerdotes, ac majorum ordinum quidam clerici, contra sacros canones se contaminarunt: quosdam vero viduis & feminis sæcularibus se copulasse. In quo gradu & sanctimoniales quædam Deo sub velamine dicatę se viris conjugii nomine prostituerunt: quas nuptias omnes, quia priorem fidem irritam fecerunt, Deo abominabiles atque execrabiles, uti nuper in synodo nostra diœcesana declaravimus, ita nunc quoque totius concilii approbatione ac judicio declaramus & pronuntiamus illicitas, profanas, sacrilegas, atque incestuosas esse, & nusquam tolerandas, & anathemati eos omnes, qui ita contraxerunt, esse innexos: prolesque inde susceptas, illegitimas esse, nec aliter quam spurios & nothos habendas: ac proinde hereditario nomine parentibus suis neque in mobilibus, neque in immobilibus succedere posse aut debere.

De

ad vicinum aliquem illius decanatus, seu regiunculæ locum, & moderatum tantummodo subsidium conferant in sumptus communes. Ceterum si pauperis cujuspiam parochiæ necessitas requirat visitationem personalem, cum hac visitatores agant benigne, & ad exemplum apostoli Pauli, qui malebat manuum labore victum sibi & suis quærere, quam quem gravare, ecclesiæ pauperi de suo, quod a locupletiori ecclesia habent, serviant.

DE SYNODORVM CELEBRATIONE, medio quinto ad reformationem exequendam necessario.

I.

MAGNO status ecclesiastici, imo reipublicæ Christianæ, detrimento, sero querimur synodos vel intermissas, vel non recte hactenus fuisse celebratas. Quarum necessitas hinc intelligitur, quod ubi deficit visitatio, ubi officiorum non est cura, ubi examen & studia bona jacere neglecta, solæ restant synodi seu concilia in nomine Christi congregata, idonea non tantum ad bonorum morum plantationem, & extirpationem malorum, verumetiam ad mediorum seu viarum, quibus ad istas pertingimus, restitutionem, cum primis valentia. Siquidem in synodis redintegratur unitas, studetur corpori in sua integritate conservando, ubi ea, quæ in visitatione non dabatur exequi, executionem studiis communibus assequuntur; ubi de capite & membris, de fide & pietate, de religione & cultu divino, de moribus, de disciplina, de obedientia, de judiciis & rebus omnibus, ad bene Christianeque vivendum commodis vel necessariis, tractatur atque statuitur: ut verissime in reformationis formula dicatur: Salus ecclesiæ, terror hostium ejus, & fidei catholicæ stabilimentum sunt synodi: quas etiam rectissime corporis ecclesiæ nervos dixerimus. Neglectis enim synodis, non aliter ecclesiasticus ordo diffluit, quam si corpus humanum nervis solvatur. Idcirco statuimus, ut synodus diœcesana quotannis bis, pro veteri quidem more, sed juxta reformationis formulam religiosius & meliori cum fructu celebretur. Sufficerit tamen in diœcesi Leodiensi, propter ejus latitudinem & multitudinem prælatorum, semel quotannis recte & studio ferventi celebrare. Synodum vero provincialem volumus, juxta Basileensis concilii decretum singulo quoque triennio cogi debere. [...]one 15.

De sumptibus quos in synodis faciunt decani collegiorum & pastorum.

II.

Decani collegiorum accedentes synodum, pro suis collegiis in religionis officio & dignitate sua conservandis, & decani rurales pro suæ regiunculæ parochis, Deo utique militant: *nemo vero*, ut apostolus ait, *militat unquam stipendiis suis*: [...]or. 9. propterea decernimus & statuimus, ut pro numero dierum, quibus concilium durat, conferant decanis suis collegia & parochi subsidia, in sumptus, quos necessario facere debent, absque omni tergiversatione. Qua in re tam justa, si qui rationis & æquitatis obliti, reddiderint se difficiles, visitatorum nostrorum erit hos tales non modo compellere ad id quod jure divino debent persolvendum, verum etiam pœnas ab eis pro iniquitatis modo exigere.

De novis constitutionibus in synodis edendis.

III.

Statuimus quoque, ut in synodis communibus consiliis decernatur, de tollendis abusibus & moribus corruptis, quos contigerit ad synodi judicium referri, disciplina ecclesiastica castigandis. Et si opus sit, canones veteres renoventur, aut novi in novis casibus juxta sacram scripturam, patrum sanctiones, & rectæ rationis judicium condantur: id quod modo nos quoque ex his quæ ad synodum relata sunt facere decrevimus.

DE MEDIO SEXTO AD reformationis executionem necessario.

I.

SEXTVM medium, ad exequendam reformationem efficax, est jurisdictio ecclesiastica, qua tamquam supremo refugio compelluntur qui sponte non ducuntur ad vitæ emendationem. Hanc Christus ecclesiæ in Petro, pro ecclesia confitenti ipsum esse Filium Dei, promisit, quando dixit: *Tibi dabo claves regni cælorum: quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Matth. 16. Quam promissionem non ad unum Petrum pertinere, sed in omnes apostolos transmissam, alio loco insinuat, ubi dicit: *Amen dico vobis: Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum & in cælo: & quodcumque solveritis super terram, erit solutum & in cælo.* Matth. 18. Ecclesiæ igitur sunt claves istæ ligandi atque solvendi datæ, quas non ab hominibus, sed a Christo accepit, ut absque divinæ auctoritatis contemptu contemni non possint. Quapropter Christus præcipit, ut eum qui ecclesiam jus dicentem non audierit, pro ethnico habeamus & publicano. Tanta est ecclesiasticæ jurisdictionis vis & potestas. Hac coercentur obstinati in sceleribus, pervicaces, rebelles, flagitiosi, & contumaces. Hac usus est beatus apostolus Paulus, quando Corinthium novercæ suæ stupratorem tradidit satanæ: *Ego*, inquit, *absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum qui sic operatus est in nomine domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini Iesu, tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die domini nostri Iesu Christi.* 1. Cor. 5. Hac item usus est adversus Hymenæum & Alexandrum, qui operum conscientiam, quæ fidei rectæ congrueret, repellentes, circa fidem naufragaverunt, quos tradidit satanæ, ut discerent non blasphemare. Et increpat beatus apostolus Corinthios apud judices infideles & ethnicos judicio contendentes: *An nescitis*, inquit, *quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? & si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis? Nescitis quoniam angelos judicabimus? quanto magis sæcularia?* 1. Cor. 6. Et per ironiam subdit: *Sæcularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, scilicet qui sunt in ecclesia, illos constituite ad judicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum, sed frater cum fratre judicio contendit, & hoc apud infideles?* Quibus permoti rationibus, decrevimus cum præsenti synodo judicia ecclesiastica in primis reformanda esse. Et quidem in hanc rem

ANNO CHRISTI 1549.

& fidei cum ecclesia sancta catholica permanere. A Propter eos vero provinciæ nostræ incolas, qui sibi arbitrantur utriusque speciei communionem a Cæsarea majestate permissam, operæprecium duximus de hoc iterum ferre nostrum judicium. Proinde Cæsareæ majestatis declaratione maturo judicio lecta atque expensa, quod in nupera synodo nostra fecimus, nunc totius concilii sententia declaramus, omnibus provinciæ nostræ fidelibus, nihil tale in religiosissimi catholicissimique imperatoris declaratione, qua suam mentem exposuit, inveniri, quin potius contrarium: siquidem expressis & disertis verbis a catholicis imperii statibus, & eorum subditis, serio valde exigit, B ne quid in sacramentorum administratione præter ecclesiæ catholicæ consuetudinem immutent, aut immutari in suis ditionibus ullo pacto permittant. Cui Cæsareæ majestatis plane catholicæ & Christianæ ordinationi decrevimus nos, tamquam archiepiscopus & princeps elector per Dei gratiam catholicus, cum reverendis confratribus nostris comprovincialibus episcopis & principibus, eadem gratia divina concedente, similiter catholicis, fideliter & obedienter per omnia obtemperare: id quod & alioqui pro nostra erga sanctam ecclesiam devotione, studio pacis & unitatis, quæ divino illo sacramento significatur, conservandæ, eramus facturi. Præcipimus idcirco, & auctoritate præsentis synodi in nomine domini nostri Iesu Christi convocatæ, mandamus omnibus provinciæ nostræ incolis, qui Christiano nomine censentur, ut corporis & sanguinis Christi veritatem sub una sacramenti specie percepisse contenti, vinculum pacis cum gratiarum actione servent.

Ut sacerdotes ab hæreticis revertentes non statim involent ministeriis ecclesiarum.

VIII.

Caveant autem sacerdotes, sive religiosi, sive D sæculares, ab hæreticis vel schismaticis ad ecclesiam revertentes, se ministeriis divinis statim ingerere, & sacrificare, aut sacramenta populo administrare, etiamsi maxime id non more hæreticorum, aut schismaticorum, sed secundum ecclesiæ catholicæ ritum facere velint, priusquam sint absoluti, ecclesiæ reconciliati, & officiis ac ministeriis suis, irregularitate sublata, restituti: ne damnationem graviorem incurrant, propter irregularitatis impedimentum, quo tenentur per sacros canones illaqueati.

Veniæ spe proposita, errantes omnes ad ecclesiam catholicam revocandos.

IX. E

Ne vero pœnarum severitate proposita reverti ad ecclesiam ab hæresi cupientes avertamus, & retro pellamus, & non potius etiam duros & obstinatos veniæ blandimentis emolliamus, atque ad pudorem & resipiscentiam invitemus, en omnibus, cujuscumque sint status, gradus aut conditionis, ad mentem cum filio prodigo redeuntibus, resipiscentibus, atque ad ecclesiam, Patris sui domum, unde aufugerant, ab hæresum & schismatum lenociniis cupientibus reverti, ecclesiæ valvas, quantum in nobis est, aperimus, & facilem ignoscentiam pollicemur: requirimusque reverendos confratres nostros suffraganeos episcopos, ut animo volventes, boni pastoris officium esse, non imperare cum austeritate & potentia, sed infirmas oves consolidare, ægrotas sanare, confractas alligare, perditas per deserta quærere, atque in humeris reportare: patris item boni officium esse, prodigo filio a longe revertenti veniæ pro positione occurrere: studeant etiam ipsi errantes ad resipiscentiam & ecclesiam revocare. Omnibus vero prælatis, abbatibus, prioribus, guardianis, & monasteriorum utriusque sexus superioribus mandamus, ut pœnitentia ductos suos subditos & ultro revertentes, veniamque petentes, & emendationem pollicentes, paterne recipiant ad pœnitentiam tolerabilem: quam, emendatione eorum perspecta, sensim minuant, ut sanent, non interimant suas oves. Quod si forte casus sit, ut in monasterium & locum proprium absque scandalo recipi pœnitentes nequeant, curent eos in alio ejusdem ordinis monasterio, secundum juris canonici dispositionem, recipi. Nec eos tantum qui intra diœceseos nostræ pomœria continentur, cogi volumus, ut huic muneri suo satisfaciant, sed omnes ubique locorum per totam provinciam. Proinde requirimus & monemus reverendos confratres nostros suffraganeos comprovinciales C episcopos, ut ad eumdem modum ipsi suarum diœceseon prælatos requirant, & cogant resipiscentes ac ultro redeuntes, benigne ad modum prædictum recipere.

De refractariis & in errore persistentibus vi cogendis.

X.

Quod si qui apostatæ, & ordinis sui desertores, fascino diabolico & vitiorum amore excæcati atque illaqueati, non patiantur se invitari ad vitæ emendationem, aut ad ecclesiæ sinum benigne adduci, eos decernimus, post spretam benevolentiam nostram paternam, vi cogendos, per Dei ministros illos qui gladium tenent ad vindictam malorum, & laudem bonorum; ut intrare vel inviti compellantur qui sponte reverti nolebant. Idcirco concilii totius nomine, per auctoritatem domini nostri Iesu Christi, qui nos vocavit, & cujus causam agimus, requirimus Christianos principes, magistratus sæculares, & quotquot potestatem coercendi malos habent omnes, ut suo ministerio ad laudem Dei & ecclesiæ, cujus sunt filii, salutem perfungentes, obstinatos apostatas, monachos & sanctimoniales, in suis sordibus & rebellione hærentes, seductores quoque fidelis populi, eis indicatos, potenti manu capiant, tradantque suis superioribus aut monasteriis, pœnitentiæ severiori, salutari tamen, submittendos.

De apostatis, qui sub prætextu dispensationum apostolicarum vota religionisque suæ instituta deseruerunt.

XI.

Apostatæ quidam extra monasteria sua degunt, superioribus rebelles, & ad rebellionem alios solicitantes; tanto nocentiores in ecclesia, quanto hostis domesticus externo perniciosior est: qui nequitiam suam velant dispensationum apostolicarum prætextu, quas plerumque vel in curia, vel a pœnitentiariis, aut legatis & nuntiis apostolicis, surreptitie, vel allegatione causarum falsarum, impetrant. Et si causæ juri innixæ bullis obtentis interserantur, tales tamen

petunt

De concubinariis monachis vel sacerdotibus.

III.

In tertio genere versantur monachi apostatæ, qui ministeriis ecclesiasticis perfunguntur, & scortis seu concubinis adhærent. Quorum quidam religionis suæ habitum penitus abjecerunt, quidam non integrum, sed partem ejus ob metum retinuerunt. De quibus statuimus, ut severiori ordinis disciplinæ pro tanti scandali expurgatione submittantur, & carnis suæ petulantiam pœnitentiæ afflictione mortificent. De sacerdotibus vero & clericis beneficiatis, quibus concubinæ vel feminæ de incontinentia suspectæ, seu cum quibus ipsi antehac de fornicatione diffamati fuerunt, manifeste cohabitant, ut nuper in synodo diœcesana, ita nunc quoque totius concilii consensu & approbatione decernimus & pronuntiamus, eos qui tales feminas apud se detinent, sententiam suspensionis ab officio & beneficio incurrisse: mandamusque & præcipimus, ut juxta novissimam declarationem eas tam procul e vicinia submoveant, ut commerciis non detur facilis occasio, & suspiciones omnes vitentur: ipsas vero feminas, si posthac in domibus vel vicinia permanserint, censemus excommunicationis censura plectendas. Volumus quoque & jubemus, ut ecclesiarum prælati sententiam memoratam contra concubinarios notorios, & de concubinatu suspectos, diligenter exequantur: alioqui nostrarum partium erit eorum negligentiam supplere, & pœnas dignas pro ea exigere. Quod si qui libidinis furiis correpti instar equi & muli, quibus non est intellectus, suspensionis pœna non emendentur, aut his nostris mandatis facto contrario docuerint se non velle parere, contra hos tales ad ulteriorem beneficiorum privationem, aliasque duriores pœnas decrevimus & censuimus esse procedendum.

De monachis qui extra obedientiam degentes divina tractant, & populo sacramenta administrant.

IV.

In genere quarto versantur monachi profugi, qui extra obedientiæ jugum & ordinis sui observantiam, alii in habitu, alii habitu cum religione rejecto degentes, regimini se intromittunt ecclesiarum; sacramenta conficiunt, & populo administrant, cum sint ipsi excommunicati, & sacramentorum omnium expertes; confessiones audiunt, cum absolvendi non habeant potestatem, multis modis & populo imponentes, & seipsos censuris gravioribus illaqueantes, nonnunquam etiam dogmata falsa disseminantes: quos cum animadvertimus esse propria quædam instrumenta, quibus ecclesiastica disciplina subvertatur, & pietatis obtenta specie, tam sibi quam populo perniciem afferre; mandamus & præcipimus sub anathematis vinculo, ne quis tales ecclesiarum regimini aut sacramentorum administrationi admoveat.

De sanctimonialibus religionis suæ habitum subinde mutantibus.

V.

His finitimæ sunt sanctimoniales quædam, religionem bene & sancte institutam professæ, quas

A accepimus religionis suæ habitum subinde deponere, & vestes sæculares religionis tædio sibi aptare, non absque gravi fidelium scandalo, & status sui ignominia: quippe quod sicut mulier impudica cum veste pudorem, ita sanctimonialis religionem cum veste deponit. Quam indignitatem prohibere volentes, præcipimus ne qua religiosa virgo sub excommunicationis pœna habitum alium, quam suæ religioni convenientem, sibi induat, aut alia videri velit sponsa Deo consecrata, quam ea, quam se esse profiteatur.

De requirendis omnis generis apostatis, ut resipiscant, & ut ad instituta sua revertantur.

VI.

B Iam licet apostatarum, & eorum qui missa ad aratrum manu retrospexerunt ad sæculum, & se ineptos reddiderunt regno Dei, alius alio gravius impegerit; & quidam humanitate propter errorem communem, & eorum, qui cum prohibere hunc cursum potuissent, officium neglexerunt, conniventiam; alii severa ultione ob malevolentiam & impietatem digni videantur; in hoc tamen sunt omnes pares, quod religionis suæ vota illa solennia, quibus se Deo præ ceteris mortalibus manciparunt, timore Dei & æterna animæ salute postpositis, perfide solverunt. Quæ profecto magna est impietas. Enimvero propheta Baruch C deos gentium falsos a Deo vero hoc veluti signo proprio discernit, quod falsi illi votum quo se quis obligaverit, nec tamen reddiderit, non requirant: Deus autem verus requirit. Vnde perspicuum est, securos illos votifragos apostatas, qui sibi persuadent Deum vota non requirere, habere sibi persuasum Deum esse falsum, quales sunt dii gentium: quod vel cogitasse horrendum idololatriæ scelus est. Petrus quoque in Actis apostolorum testatur eos, qui communem vitæ societatem, qualis olim inter apostolos erat, & nunc apud religiosos conservari debet, semel receptam deserunt, tentare Spiritum sanctum, & mentiri non hominibus, sed Deo: idcirco duximus eos omnes salutis, de qua periclitantur, graD viter admonendos, & uno nomine requirendos, quibus & præsentis synodi auctoritate invocato Christi nomine, quem sceleratis suis factis abnegarunt, mandamus & præcipimus, ut relictis falsis conjugibus & concubinis, si quibus adhærent, postpositisque negotiis, quibus se implicuerunt, habitum religionis suæ resumant, & ad suum quique monasterium revertantur, ubi pœnitentiam salutarem ad divinam ultionem avertendam, veniamque erratorum impetrandam, humiliter agant.

De abjuranda hæresi, & communione schismatica vitanda.

E VII.

Similiter requirimus, & paterno effectu monemus monachos & sanctimoniales apostatas, sacerdotes, sui ordinis & disciplinæ desertores, clericos & laicos, eosque omnes qui communione schismatica, aut pravorum dogmatum contagione, per hanc tempestatem se ab unitate ecclesiæ catholicæ, extra quam non est salus, separarunt, ut hæresi schismateque omni abjurato, absolutionem & reconciliationem a sede apostolica, vel eis quibus hoc muneris delegatum est, petant, studeantque deinceps in unitate communionis

&

ANNO CHRISTI 1549.

digna populi frequentia, pastor eos de baptismi mysteriis doceat; præsertim ut cogitent quanta sit Dei misericordia peccata abluentis, & nos in suos filios adoptantis. Præterea vetamus, ethnicorum more, ab hoc sacramento magna convivia instruere, epulari, & ebrietate, ut passim homines parum Christiani faciunt, omnia miscere.

Quod non liceat religiosis suscipere in fonte baptizatos, aut nuptiis interesse.

XVI.

Quamvis religiosis omnibus interdictum sacris canonibus sit, ne parvulos in baptismo suscipiant, aut nuptiarum conviviis intersint, passim tamen hi canones negliguntur, & religiosi ad parvulorum susceptionem, & nuptias invitantur, unde suspecta plerumque nascitur & alitur familiaritas, & aculei nonnunquam in pectoribus relinquuntur, qui ut forte ubi arcta est cognatio, vel senectus emortua, desint, tamen nocet exemplum junioribus propositum. Idcirco abbatibus, prioribus, & religiosis quibuscumque, susceptionem parvulorum in baptismo, & nuptiarum convivia plane interdicimus, quantavis necessitudine vel parvulis vel desponsatis jungantur. Contrarium facientes pro transgressione & scandalo dato severa pœnitentia decernimus castigandos.

Comœdias quatenus liceat in monasteriis ludere.

XVII..

Percepimus comœdiarum actores quosdam, scena & theatris non contentos, transire etiam ad monasteria monialium, ubi gestibus profanis, amatoriis & sæcularibus commoveant virginibus voluptatem. Quæ spectacula, etiamsi de rebus sacris & piis exhibeantur, parum tamen boni, mali vero plurimum relinquere in sanctimonialium mentibus possunt, gestus externos spectantibus & mirantibus, ceterum verba non intelligentibus. Ideo vetamus, & prohibemus posthac vel comœdos admitti in virginum monasteria, vel virgines comœdias spectare.

Abusus populi in audiendis missis quomodo coercendus.

XVIII.

Animadvertentes populum rudem & simplicem, religionis antiquæ & veræ ignarum, actiones prope nullas in missæ sacrificio, præter hostiæ sacrosanctæ oblationem, observare: & hinc abusum natum in civitatibus, ubi multæ celebrantur missæ, ut ab altari ad altare discurrant, nulli sacrificio plene intenti: in opidis vero & pagis cœmeteria circumambulent, & de rebus nonnunquam profanis tractent, donec detur ad hostiæ elevationem signum; qua vel e longinquo conspecta ac salutata, putant se hominis Christiani officio abunde perfunctos: e salute fore populi fidelis existimavimus, si hoc vitium gladio spiritus exscinderetur. Idcirco pastoribus & verbi divini concionatoribus omnibus injungimus ac mandamus, ut ubi irreligiosus hic abusus irrepsit, frequenter doceant populum de tremendis atque adorandis missæ mysteriis, juxta sanctorum patrum doctrinam, & ea quæ in declaratione Cæsareæ majestatis de missa traduntur: & quod Christianorum sit integro sacro auscultare, quo participes fiant confessionis quam sacerdos pro tota plebe facit, & omnium orationum, & benedictionis qua eos dimittit.

Et si quidem peccat ea in re tota, ut alicubi fit, rustica communitas, censemus præfectum loci requirendum, ut abusum talem coerceat ac prohibeat. Qui si forte hoc facere recuset, prohibemus omnibus pastoribus, vicecuratis, & animarum curatoribus quibuscumque, ne quis eum absolvat, aut ad sacramentorum perceptionem admittat, nisi certa fide polliceatur, se velle regulis istis ecclesiasticis obtemperare. Si vero paucorum istud vitium est, & moniti non emendent, cera vel rebus aliis ad ecclesiæ ornatum, vel pauperum subventionem pertinentibus, pro arbitrio pastoris & ædilium mulctentur.

Et ne cui desint pietatis sub missa exercitia, dabimus piis quibusdam & eruditis viris negotium conscribendi divino huic officio congruentes meditationes & orationes, pro populi simplicis captu, quas vel ipsimet legentes intra se revolvant, vel e parochi frequenti institutione addiscant.

Quando & ubi conveniat simul plures missas dicere.

XIX.

Mentem sequentes formulæ, ad quam reformatio instituenda erat, ordinamus ut in ecclesiis parochialibus ad quas potissimum confluere solet populus in unum collectus, & in minoribus collegiis ac monasteriis, sacerdotes, quibus dicendæ sunt missæ speciales, eas finiant ante solennis missæ euangelium, aut ad summum ante actionem, aut ab ejus communione facta incipiant, ne populus in diversa distrahatur. Vbi vero amplæ sunt monasteriorum vel collegiorum ecclesiæ, sic in oratoria distinctæ, ut in locis diversis diversus accipiatur populus, nec possint uni missæ commode omnes esse intenti, poterunt singulis populorum turmis singulæ missæ celebrari, quibus unusquisque populus sit intentus: sub concione autem nulli sacerdotum liceat in ecclesia illa missam celebrare.

De oblationibus in missa faciendis.

XX.

Varia fuerunt olim in lege veteri sacrificia & oblationes, Christi perfectum sacrificium præfigurantes, quas unica Christus hostia in crucis ara consummavit, semetipsum pro nobis offerens. Hæc est hostia sempiterna, quam eamdem in missa sacerdos eorum omnium nomine, qui Christum pro se oblatum cupiunt, offert ac sistit ante Patrem. Fuerunt & aliæ primitiarum, decimarum, & liberalium votorum oblationes, quibus in ecclesia, præter sacrificia spiritualia, mactationis vitiorum, gratiarum actionis, laudis & servitutis quæ divinæ majestati debetur; successerunt etiam rerum temporalium ad usum ministerii necessariarum oblationes, quas olim in primitiva ecclesia magnis studiis offerebant in missa, quo suffragiis ejuscemodi sacerdotes & ecclesiæ ministros sustentarent. Vnde adeo locupletatæ sunt initio ecclesiarum res etiam persecutionis tempore tanta copia, ut post sacerdotum & ministrorum alimenta, partiti sint eas etiam in alimenta viduarum, orphanorum & pauperum; in vestes item & vasa ministerii, ornatum & fabricam ecclesiarum: de quibus extant adhuc antiqui patrum canones; extant quoque orationes, quas Secretas appellamus, sub offertorio

petunt sibi dari, atque impetrant earum examinatores & judices, summo pontifici, legatis, nuntiis & dispensatoribus ignotos, qui neque causas allegatas examinent, nec partibus legitime vocatis de earum veritate inquirant: sed simpliciter eorum libidini patrocinentur, aut si dantur judices incorrupti & probitatis amantes, iis bullas suas non exhibent cognoscendas, & nihilo minus secum dispensatum esse jactant, utunturque dispensationibus obtentis, haud aliter quam si causas illas legitime verificassent, unde non infrequenter plus malorum & scandalorum quam a notoriis apostatis accipitur: nostrum vero non est, sustinere in ecclesia tantam imposturam tamque licentiosam votorum violationem. Proinde statuimus & ordinamus, ut qui dispensationes tales obtinuerunt, in habitu & obedientia suæ religionis, quam professi sunt, coram nobis aut reverendis comprovincialibus nostris coepiscopis compareant, atque ita dispensationes suas exhibeant examinandas, & vocatis eorum superioribus, ac quorum intererit discutiendas: aut si jam habitum temere, & absque prævia bullarum examinatione, deposuerunt, eum reassumant; & eousque in monasterio ac sub obedientia se contineant, donec dispensationibus nobis ad examinandum oblatis inveniantur non etiam summum pontificem & ejus legatos, vel alios dispensatores fefellisse, aut sinistre aliquid impetrasse. Quod si dispensationibus obtentis, aliter atque jam statutum est, voluerint uti, eos pro notoriis apostatis habendos, vitandos, a magistratu capiendos, & superioribus cum rebus omnibus quas habent, expensis tamen monasteriorum tradendos, ad eumdem omnino modum, quo de apostatis jam decretum & statutum est, totius concilii sententia decernimus & approbamus.

Ut qui habent administrationem bonorum ecclesiasticorum, vel officia, reddant rationem.

XII.

Accepimus in quibusdam collegiis thesaurarios, fabricæ præfectos, & alios rerum administratores, vel officia spiritualia habentes, raro aut nunquam dare administrationum suarum rationem non sine suspicione infidelitatis, cui permagna datur occasio, unde res ecclesiarum diffluunt, & quæ a majoribus ad ornatum ecclesiarum magnis studiis congesta sunt, negligentia & fraude posteritatis turpiter dilabuntur: idcirco statuimus & ordinamus, ut collegiorum & monasteriorum officiarii, quibus cura administrandorum & dispensandorum bonorum ecclesiasticorum committitur, jurejurando promittant, se velle ea fideliter conservare, tractare & administrare, ac quotiescumque petuntur, dare rationem & ea quæ rationes consectari debent. Diem autem certum computandi decanus & capitulum eis præfigant, sub pœna suspensionis ab officio & emolumentorum perceptione. Ad hæc ordinamus, ne facile, ubi sunt idoneæ personæ, uni plura quam unum officia committantur, nisi sint natura connexa, aut personæ paucæ, & valeat unius industria tanta, ut pluribus sufficere possit. Statuimus quoque, ut juxta constitutionem felicis memoriæ Vvigboldi archiepiscopi, antecessoris nostri, laici provisores parochialium ecclesiarum, qui pro conservatione ædificiorum, luminarium, & comparatione

A ornamentorum, instituuntur, nihil ordinent vel disponant absque consilio sui plebani: cui bis in anno teneantur reddere rationem, ut si quid inordinate egerint pro utilitate ecclesiarum, prout secundum Deum & conscientias suas videbitur expedire, corrigatur atque reformetur.

Ut campanarii seu custodes religiose officia sua exequantur.

XIII.

Delatum quoque ad synodum est, campanarios, seu custodes quosdam, quos alii matricularios vocant, tam parochialium quam collegiatarum ecclesiarum, qui pallas, mappas, vestes sacras, B sordide & irreverenter servant, peraguntque ministeria sua prolixis barbis horridi, ac nulla religionis veste a plebeiis discreti: statuimus igitur, ne liceat campanariis seu matriculariis nutrire barbam, aut in veste laica in ecclesiis circumcursitare, sed ministeria sua in superpelliceis exhibeant, linteaque ecclesiæ & sacrarii, ut munda sint, diligenter asservent. De eorum vero lotione quæ pertinent ad usum sacrorum, illos admoneant sedulo quibus hæc cura incumbit; qui talium ablutionem fieri procurent per eos quibus hoc per canones licet, sub pœna suspensionis ab officio & emolumentis, donec pareant.

C *De benedictione fontis, & parvulis tempore paschali baptizandis.*

XIV.

Inolevit gravis abusus in collegiis quibusdam, qui tempore paschalis officii aquam omnibus baptismi ceremoniis benedicunt, quam postea effundunt: statuimus propterea, ut nullum fontem seu aquam collegia posthac consecrent, cujus nullus est usus, sed ceremoniis & benedictionibus utantur apud illum fontem parochiæ suæ quem intra collegii septa, aut in proxima vicinia habent. Et ut orationes & ceremoniæ solennes, quæ tempore paschali & pentecostes baptismo adhibentur, habeant res eis respondentes. Statuimus ut pastores & concionatores adhortentur D populum, ut parvulos natos, instante festo paschæ, servent baptizandos in vigiliam paschæ, & natos, festo pentecostes instante, ad festum pentecostes usque servent; si tamen nullum immineat vitæ periculum.

Ubi & quibus horis debeant parvuli baptizari.

XV.

Detestanda est non minus laicorum superbia, quam pastorum eis obsequentium adulatio, qui, contempta ecclesia, proles suas volunt in suis domibus baptizari, & eo baptismi aquam deferri. Quem abusum prorsus rescindere volentes, statuimus neminem alibi quam in ecclesia, quocumque loco natus sit, debere baptizari, exceptis re- E gum filiis, *&c.* quibus valeat secundum concilium Viennense deferri. Pastores vero, qui secus fecerint, ab officio suspendimus, donec absolutionem a nobis obtineant. Similiter multos abusus & levitates, quæ passim apud dignissimum illud sacramentum admittuntur, amputare cupientes, prohibemus parvulos tempore pomeridiano baptizari, sed quando jejuni & sobrii sunt homines, & ad res tantas attenti. Si vero pauca sint in civitate aliqua baptisteria, & multi baptizandi, poterunt residui, qui apud sacrum matutinale baptizari commode non poterant, tempore pomeridiano baptizari. Et si adsit

ANNO CHRISTI 1549.

idque in habitu qualem temporis & personæ conditio requirit, distributiones percipiant, nisi justa causa sit, quare ante officium finitum discedant, aut tardius ipsum accedant. Nolumus tamen hac constitutione privilegio prælatorum derogatum.

De processionibus ruralibus.

XXV.

Decanis ruralibus committimus, ut ruri, ubi major est abusus, per suas regiunculas pastores adhortentur, ut ad prædictum modum suas processiones instituant, nec vagi & incompositi per agros discurrant, & præsertim Rogationum tempore, quando Deum pro misericordia & frugum conservatione imploramus; transgredientes pastores aut ipsi in synodis suis corrigant, aut visitatoribus nostris indicent.

Vt pastores rurales decanis suis obediant.

XXVI.

Quod præcipit apostolus, ut fideles omnes præpositis suis, quorum est vigilare pro animabus eorum ad reddendam Deo rationem, obediant atque subjaceant, intelligant pastores rurales, non ad laicam modo turbam, sed etiam ad se pertinere, qui debent decanis suis in licitis & honestis omnibus reverenter auscultare & parere: & æquum est ut obedientiam quam ab inferioribus suis tamquam Christi vicarii exigunt, superioribus exhibeant. Præcipimus ob id, ut visitatores de obedientia, quam mavult Deus quam sacrificium, potissimum inquirant, nec sinant inobedientiam impunitam.

Ne magistratus sæculares decanis & pastoribus in officiorum suorum executione sint impedimento.

XXVII.

Accepimus magistratus sæculares quosdam, & principum præfectos, munera ecclesiastica invadere, ac tyrannidem in Christi sacerdotes & clerum exercere, cogere pastores ut præter ecclesiæ catholicæ consuetudinem subditos sub duplici specie communicent, & ceremonias pie institutas abrogent: quos schismaticos, atque cum Core, Dathan & Abiron, quos terra deglutivit, æternæ maledictionis obnoxios esse, e sacra scriptura discimus. Alios quosdam accepimus impedire, decanos rurales, quo minus possint officia & jurisdictionem suam exercere, synodos libere celebrare, & excessus corrigere, sed judicium hoc vendicare sibi, qui & ipsi intelligant se excommunicationem a jure & canonibus latam incurrere. Quos & excommunicatos totius concilii auctoritate, ubi præmoniti non abstinuerint, pronuntiamus & declaramus. Volumus quoque ut visitatores tales, ecclesiasticę disciplinę ac libertatis violatores atque oppressores, ad nos pro ulteriori eorum persecutione perferant: quos, si nostræ ditionis fuerint, pro malis meritis plectemus: sin alterius, eorum principibus aut Cæsareæ majestati plectendos denuntiabimus.

Ne magistratus sæculares onerent domos religiosorum & eorum personas servitiis sæcularibus.

XXVIII.

Pervenit ad sacrum concilium, præfectos quosdam in religiosarum sororum domos irruisse, &

A fractis per vim foribus occupasse, atque in granaria sua convertisse earum officinas: quinetiam religiosas ipsas sorores magna servitute opprimere, compellere frequentes monasteriis suis egredi in arcem, ubi eas domesticis suis servitiis gravent. Quam indignitatem sacri canones gravissimis censuris damnant, nec dissimulare absque magno reatu nos possumus. Proinde hos tales, ubi res ita aguntur, cum toto concilio pronuntiamus anathema violatæ immunitatis ecclesiasticæ incurrisse: committimusque visitatoribus nostris, ut de facti enormitate inquirant, quo de remedio ulteriori possimus cogitare.

Ne coloni ecclesiarum servitiis indebitis graventur.

B

XXIX.

Ad hæc præcipimus & mandamus universis magistratibus, & præfectis fidelibus, ne contra juris dispositionem, ecclesiarum colonos servitiis & impositionibus gravent, sed juxta Cæsareæ majestatis reformationem, sacros canones, & imperatorum leges, libertatem, privilegia & immunitates ecclesiasticas conservent eis illibatas: si anathema & animæ damnationem velint evitare.

Ne judices sæculares clerum judicialibus impensis ultra æquitatem gravent.

XXX.

C Perlatum est in concilium, sæculares quosdam judices pravo & nusquam gentium audito exemplo, ab annis paucis introducto, exigere a clero, si quando clericus, vel religiosus ratione bonorum ecclesiasticorum, vel aliis de causis, laicum in suo foro convenit, impensas duplicatas, ut ubi laici actores vel rei dant simplum, clerici & religiosi (si velint justitiam sibi administrari) duplum solvere cogantur. Quod profecto iniquum est gravamen, & tam rationi rectæ quam legibus imperatorum, & sacris canonibus, gravamina a clero depellentibus adversum. Proinde statuimus & ordinamus, ne liceat ullis judicibus vel scabinis, quicumque illi sint, clericos & religiosos impensis majoribus quam laicos gravare, aut D ad dupli solutionem eos quocumque prætextu cogere, ubi in causa simili dat laicus simplum, sub censuris contra eos qui exactionibus & oneribus clerum gravant, decretis.

Ne clandestina conjugia contrahantur & tolerentur.

XXXI.

Sæpius experti, quanta mala ex clandestinis conjugiis oriantur, qualia sunt perjuria, stupra virginum, adulteria, homicidia, parentum & amicorum offensiones, exheredationes; ut prætereamus ea quæ Cæsareæ majestatis reformatio pie & Christiane commemorat, decrevimus, & statuimus ut clandestine contrahentibus tantisper sacramenta negentur, donec ab excommunicatione a judice competente absolvantur, atque ita in facie ecclesię sacramenti solennia celebrent. Idem statuimus de incolis & advenis illis, de quibus suspicio est, eos in facie ecclesiæ non esse conjunctos: qui aut matrimonii solennes ritus in ecclesia celebrent, aut alibi id se fecisse idoneis testimoniis probent. Dum vero hujus gratia ad ecclesiam convenitur, & qui junguntur, benedictioni sacerdotali se submittunt, absit omnis levitas & jocus sæcularis, sed cum Dei

E

timore

NO RISTI 49.

offertorio missæ, quibus oblationes populi Deo commendantur. Qui mos offerendi semper fuit in populo fideli retentus ad novissima usque ista sæcula. Verum res tam altæ originis, & ratione tam sancta subnixa, jam tota prope abire cœpit in desuetudinem, hominibus piis causam & originem offerendi ad altare ignorantibus, & impiis cupiditate sacerdotum usum illum introductum calumniose asserentibus. Quamobrem divini verbi concionatoribus, illis præsertim qui de oblationibus populi non participant, ad cupiditatis speciem tollendam, præcipimus, ut populo veritatem rei istius & utilitatem exponant; hortenturque omnes sequi majorum studia, ut vel exigui munusculi oblatione suam pro rebus a Deo acceptis ostendant gratitudinem, quo etiam preces illæ in eos conquadrent: inculcentque eis, quod Deus non tam ad dona, quam ad voluntatem & mentem piorum, respiciat: quamquam locupletes & divites convenit esse liberaliores, quo gratitudinis signum de se amplioris præbeant, & testentur se a Deo a Dei honorem & cultum habere quidquid habent.

De oblationibus pro defunctis & exequiis pomposis prohibendis.

XXI.

Cum mortuus sit Christus pro vivis & defunctis, offertur etiam in missa non tantum pro vivis, verum etiam pro defunctis. Quod rudes & Sadducæis crassiores homines ignorantes neque orant, neque sacrificium expetunt, aut exequias, aut justa pro parentibus, liberis, cognatis & amicis persolvunt: non aliter sane, quam si cum corporibus simul & animę extinguerentur. Mandamus idcirco, ut verbi divini concionatores, populum hac de re diligenter ac pie informent & doceant, ne animæ amicorum in Christo defunctorum suffragiis orationum & oblationis Christi fraudentur. Qui modus semper fuit retentus in ecclesia, atque etiam ante Christum apud Iudæos celebris. Neque enim ex unico Machabæi facto concluditur, sanctum esse pro defunctis orare & sacrificium offerre, ut a peccatis solvantur, sed quoniam ita pii & de vera fide instructi Iudæi, absque hæsitatione credebant: verum non probamus, propterea pomposos & sumptuosos apparatus supra hominis conditionem, qui valent ad ostentationem potius opum, quam ut defuncto suffragentur. Improbamus vero comessationes & ebrietates, quibus post exequias quidam indulgent, quasi mortuorum amicorum memoriam vino abluere velint, ubi potius eadem via sibi sequendum esse cogitare debebant.

Mach. 12.

De processionibus, in quibus sacra hostia cum imaginibus sanctorum circumfertur.

XXII.

Nihil prope tam sanctum est, quod sæcularium hominum vanitas non trahat in abusum: ecclesia de thesauro corporis Christi exultans, circumfert longis † processionibus extra sacras ædes hostiam illam salutarem, videlicet simul repræsentans itineris Christi historiam, qui dum quæreret salutem nostram, in medio populi versatus est, & universam Iudæam circumambulavit, docens, & ægrotos sanans, discipulis comitantibus: quamobrem & sanctorum reliquias, & imagines eorum qui vestigia ejus secuti sunt, simul circumferimus, significantes illos nunc cum ipso

atres & alias cessio- ratio- , quarū cipua fideles, do præ- cruce cedunt ra eccle-

A regnare & triumphare in cælis. Quæ memoria debet piis esse jucunda & læta. Verum huc sæcularis stultorum hominum vanitas irrepsit, & adhibentur etiam ludi profani & scurriles magno strepitu, ac quasi ad bellum procedendum esset tympana pulsantur, & otiosa spectacula eduntur, rebus istis non congruentia, quibus populus delectatus, a rebus quæ processione aguntur avocatur. Mandamus idcirco, ut juxta Cæsareæ majestatis reformationem, quidquid non valet ad devotionem excitandam a processionibus removeatur: sed sint processiones compositæ, graves & modestæ, absint risus, joci, & confabulationes, & orent homines, aut suaviter corde & voce modulentur: nec beatæ virginis, aut alterius cujuslibet sancti, plures, quam imago una uniuscujusque circumferatur, ne videamur magnas & parvas, cultas & incultas statuas inspicere, & non sursum mente in cælum subducta rem significatam potius cogitare. At ubi populus vanus noluerit abusum hunc corrigere, & insolentiam prohibere, mandamus & præcipimus sacerdotibus & clero, ne talibus processionibus intersint, ubi iram Dei, non vero misericordiam, in nos provocamus.

ANNO CHRISTI 1549. siam, & ad eam revertuntur, admoneri imitationis Christi, qui de summo cælo egressus in mundum per crucem regressus est in gloriam Patris, juxta illud, quod in peregrini specie ipse de se in Emmaus ait: *Nonne oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam?*

De stationibus & supplicationibus.

XXIII.

Quantum in processionibus festivis peccat turba populi, tantum in stationibus & supplicationibus solet clerus peccare, & populum devotum nudis interdum plantis & capitibus incedentem sua insolentia, confabulationibus, cachinnis, incompositis moribus, & discursibus, scandalizare. Præcipimus idcirco, ut in omnibus cujuscumque generis processionibus clerus exemplis bonis populum ædificet, & aut oret aut cantet cum gravitate per plateas incedens: nec dilabantur ad jentacula, nec in ecclesiis dum sacrum in stationibus peragitur, deambulent, aut confabulentur, sed choro omnes intersint, habeantque singuli decani & seniores ad juniores respectum, puniantur que transgressores pœnis quas decanus injunget.

Vt distributionum non sint participes qui officiis integris non interfuerint.

XXIV.

Non minori populi scandalo clerici quidam, quando sunt pingues distributiones, chorum ad breve tantummodo tempus, quo sui præsentiam testentur, ingrediuntur, nec officium totum persolvunt: sed continuo egressi chorum, aut obambulant in ecclesia, vel ejus immunitate, aut ad aliam, in qua simul beneficium habent, celeri transitu se proripiunt, ut similiter testentur se fuisse præsentes, quo duarum ecclesiarum distributiones pro eodem officio integras percipiant, cum in nulla ecclesia officium integrum persolverint, manifesto indicio, se pecuniæ, non Christo, aut ecclesiæ servire, ut ter peccent; primum cupiditate, deinde cultus divini negligentia, tertio exemplo pravo, quo populum scandalizant, ut transgressionem canonum prætereamus. Etenim in concilio Calchedonensi statuerunt patres, ne quis clericus in duabus ecclesiis inscriberetur aut ministraret, nec communicaret prioris ecclesiæ rebus, qui ad secundam transiret. Quamobrem statuimus, ut illi soli, qui horis divinis aut defunctorum exequiis, seu memoriis a principio ad finem usque intersunt,

ANNO CHRISTI 1549.

temque præmissa omnia, & singula interpretandi & declarandi, quoties opus fuerit, & visum erit expedire, nobis reservamus. In cujus rei fidem & testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum in metropolitana ecclesia nostra Coloniensi, sexto Aprilis, anno domini MDXLIX.

CONCILIVM MOGVNTINVM

AVCTORE SEBASTIANO ARCHIEPISCOPO in causa fidei & morum congregatum anno domini MDXLIX. tempore Pauli papæ III.

CONSTITVTIONES CONCILII provincialis Moguntini, sub reverendissimo in Christo patre & amplissimo principe & domino domino Sebastiano archiepiscopo Moguntino, sacri Romani imperii per Germaniam archicancellario, & principe electore, &c. sexto Maii, anno domini millesimo quingentesimo quadragesimonono celebrati.

INDEX CAPITVLORVM CONCILII provincialis Moguntinensis, eorum quæ ad doctrinam fidei pertinent.

INDEX EORVM QVÆ PERTINENT AD MORES.

LXXIII. *Otiosas*

NNO RISTI 49.

timore cogitent quale ſit vinculum quo colligantur, & quod Deus ſit qui eos conjungat, ut diſcant in Chriſto nubere, cujus gratia & dono torus immaculatus datur & conſervatur.

Quod matrimonium debeat præcedere trina proclamatio, & nemo niſi a paſtore, ad quem hoc pertinet, conjungi.

XXXII.

Fit ſæpe, ut dum paſtor alter alterius ovile invadens copulat virum & feminam ſibi non ſubditos, abſque epiſcopi licentia, ut unus fiat duarum maritus, & contra una multorum uxor. Ideo ſub pœnis & cenſuris canonicis ſtatuimus & ordinamus, ut nemo parochus vel presbyter B auſit ſibi non ſubditos copulare, niſi ſit alter alterutrius parochus proprius, & paſtoris alterius dimiſſorias literas acceperit, nec niſi in utriuſque parochia trinæ proclamationes tribus diebus feſtis a ſe invicem diſtantibus ad populi frequentiam præceſſerint.

Quod non debeant ſponſus & ſponſa conjungi, niſi in eccleſia & tempore ab eccleſia non interdicto.

XXXIII.

ull lib. uxorē: e ſuffi- ad e- andam tatem conju- quod ſia cō- , con- at tio, & gnatū li re- iant, ratū t?

Superbiam eorum qui eccleſiam Dei contemnunt, reprimere volentes, mandamus & præcipimus univerſis parochis & presbyteris, ne quis alibi, quam in eccleſia publice poſt miſſam auditam jungendos matrimonio copulet: nec alio tempore, quam jura permittant, ſub pœna ſuſpenſionis ab officio, quam ſacerdotes mandatum hoc prætergredientes incurrant: nec volumus per officiales noſtros cum quovis, niſi ex cauſis graviſſimis, & urgente magna neceſſitate, diſpenſari.

De communione & confeſſione ſacramentali.

XXXIV.

Perlatum eſt in concilium, multos reperiri atheos homines, qui ſacram communionem ab annis aliquot a ſuo parocho non perceperint, quos veriſimile eſt vel non communicaſſe vel alibi clanculum apud ſchiſmaticos communicare. Quoſdam etiam adire ſacram ſynaxim, de quibus non conſtet, utrum ſint confeſſi peccata ſua, abſoluti, an ſecus. Statuimus idcirco, ut quicumque Chriſtiano nomine volunt cenſeri, ſemel ut minimum in anno accipiant a ſuo parocho ſacram communionem, ſecundum catholicæ eccleſiæ ritum, ſub una tantum ſpecie. Et vel eidem prius confiteantur, vel ſi de eorum confeſſione probabilis eſt dubitatio, teſtimonium afferant, quod alibi ſint confeſſi & abſoluti. Alioqui viventes ab ingreſſu eccleſiæ arceantur, & mortui, eccleſiaſtica careant ſepultura.

Ne fratres quatuor ordinum audiendis confeſſionibus ſe intromittant, niſi ſint præſentati. E

XXXV.

Exploratum habemus quoſdam e fratribus quatuor ordinum Mendicantium juvenes, imperitos & inexpertos ſacerdotes, fiducia privilegiorum ſuorum audire paſſim confeſſiones, & quoſlibet paſſim abſque judicio & diſcretione caſuum, quam nullam noverunt, abſolvere. Cui periculo obviare volentes præcipimus, ne quis fratrum ordinum Mendicantium confeſſiones audire præſumat, niſi legitime & ſecundum formam juris, nobis vel comprovincialibus epiſcopis præſentatus, & de his quæ ad officium illud pertinent

A probe informatus ſit, & judicatus idoneus. Quod ſi priores & guardiani non compulerint ſuos fratres ad ordinationis hujus obſervantiam, & diſſimulaverint, tales noverint ſe ab omni miniſterio eccleſiarum noſtrarum cum ſuis fratribus ſubmovendos. Ne vero habeant quod de præſentatione querantur, has gratis, ſalva ſcribarum moderata mercede, eis impartiemur. ANNO CHRISTI 1549.

De pœnitentiariis epiſcopalibus.

XXXVI.

Inſuper ut conſcientiis ſcrupuloſis conſulatur, ac facilior pateat omnibus ad veniam & abſolutionem peccatorum aditus, ordinamus noſtros in hac diœceſi pœnitentiarios, qui facultatem habeant ſibi confeſſos ab omnibus caſibus nobis de jure vel per ſtatuta ſynodalia reſervatis in foro conſcientiæ abſolvendi.

In primis reverendum Cyrenenſem epiſcopum noſtrum in pontificalibus vicarium, deinde metropolitanæ eccleſiæ noſtræ presbyteros canonicos theologos, omnes quoque intraneos & extraneos collegiorum, & ruralium paſtorum decanos, & quatuor primarum parochialium eccleſiarum in Colonia paſtores: ſcilicet Martini, Columbæ, Laurentii, & Albani: priores quoque quatuor ordinum Mendicantium, & præterea ex ordine Prædicatorum fratrum Georgium de Tre- C monia, ex ordine Minoritarum fratrem Vvinandum ab Effrem, licentiatum theologiæ, ex ordine Carmelitarum fratrem Vvilhelmum a Blathzem, ex ordine Auguſtinenſium, fratrem Henricum a Vvyerd: præterea addimus in majori noſtra eccleſia venerabilem licentiatum theologiæ Ioannem Lunen, Ioannem Lamb, decretorum doctorem, Ioannem ab Heinſberg, theologiæ licentiatum, & Gotfridum Ditmarum ab Hagen.

De confeſſoribus ſanctimonialium.

XXXVII.

Volentes conſulere infirmitati ſanctimonialium, quas nonnunquam pudor vel metus retinent a confeſſione libera, quando ad unum tan- D tum patrem vel confeſſorem eis familiariter notum alligantur, unde fit ut ſæpe non integre, ſed vix unquam libere conſcientiam ſuam exonerent, & tamen ad ſacroſanctam communionem ſtatutis temporibus cum aliis accedant, clementer indulgemus, & concedimus, ut ſanctimonialibus bis aut ter in anno fiat poteſtas, alii quam ſuo presbytero confitendi, ab ordinario loci deputando, niſi proprius eorum viſitator, aut commiſſarius, huic rei prius providerit.

De contemnentibus ſacram unctionem.

XXXVIII.

Relatum nobis in concilio eſt, impios quoſdam homines infirmitatis ſuæ tempore unctionem ſacram reſpuiſſe ac contempſiſſe: quamobrem ſtatuimus, ut ſi quis ſacramentum illud nobis ab apoſtolo Iacobo tantopere commendatum contempſerit, eccleſiaſtica careat ſepultura. *Iac. 5.*

Eſt quoque in obſervatione dierum feſtorum multa varietas, de qua in proxima ſynodo noſtra diœceſana ſtatuemus. Ea vero quæ hic conſtituta ſunt, judicio ſanctæ ſedis apoſtolicæ, & œcumenici concilii, ut omnia noſtra, reverenter ſubmittimus: nec per ea ſacris canonibus, traditionibus eccleſiaſticis, aut reliquis majorum noſtrorum provincialibus & diœceſanis ſynodalibus conſtitutionibus, volumus derogatum. Poteſta-

ANNO CHRISTI 1549.

dia, & Christianissimi ac potentissimi imperatoris beneficio, hæc quies ecclesiis reddita esset, ut jam de rebus religionis consilia tuto capere liceret; nos tamen opportunitatem, quam nobis divinitus concedi diu desideraveramus, nequaquam negligendam rati, omnes animi & consilii conatus ad ecclesiarum nobis subjectarum disciplinam rite constituendam, & ad plebis commissæ salutem promovendam, adeoque ad totius pastoralis muneris nostri functionem pro virili exequendam, applicuimus. Et veterem ecclesiæ consuetudinem insequentes, quam apostoli nobis reliquerunt, & sancti patres quasi per manus traditam sedulo retinuerunt, ut quoties in fide Christiana dubiæ quæstiones orirentur, aut alioqui ancipiti malo ecclesia periclitaretur, mox synodum convocarent, & dubias quæstiones ex scripturis sanctis, juxta communem sanctorum patrum consensum, & receptam ecclesiæ auctoritatem, dirimerent, & suborientibus difficultatibus & periculis, collato inter se consilio, matura & salutaria remedia adhiberent: nos quoque, post celebratam a nobis synodum diœcesanam, præsentibus malis etiam amplioris consilii remedia credentes quærenda, juxta sacrorum canonum sanctiones provinciale concilium duximus congregandum. Itaque comprovinciales nostros amicos carissimos, & dilectos in Christo reverendos coepiscopos, ad diem sextum Maii in civitatem nostram Moguntiam evocavimus, e quibus cum reverendus in Christo & amicus noster sincere dilectus Mauricius episcopus Eistetensis, vir insigni eruditione præditus, & promovendæ religionis zelo mirifice flagrans, per seipsum; plerique vero alii per idoneos nuntios pietate, doctrina, providentia, & consilii magnitudine præstantes viros, prompte comparuissent; omnium qui convenerant, voluntates ad ecclesiæ tot malis afflictæ, & tantis cleri & populi vitiis deturpatæ, auxilium & emendationem valde pronas deprehendimus. Qua animorum alacri pietate, & pia alacritate exhilarati, invocato Dei auxilio, sine ampliore mora sancto & necessario negotio manus admovimus, & quantum is nos adjuvare dignatus est, cujus causam agebamus, in commune cœpimus consulere, quanam ratione populos nobis commissos in officio continere, noxia quæque ab eis avertere, & salutaria eis providere, ac ecclesias nostras in pace & puritate regere possimus, donec generale concilium his tantis malis aptiora remedia provideret, & omnium abusuum pleniorem emendationem, ac Deo propitio calamitatum & dissidiorum finem inveniret. Tandem cum dies aliquot continuis deliberationibus absumpsissemus, quæcumque ad Dei gloriam illustrandam, ad ecclesiasticæ disciplinæ emendationem, & ad salutem commissi nobis gregis promovendam, apta & salutaria nobis visa sunt, in constitutiones divinæ legi, orthodoxorum patrum sententiis, & sacrorum canonum sanctionibus, ac rectæ rationis judicio consentaneas, congessimus, & eas ut ab omnibus per civitates & diœceses nostras observentur, communi consensu publicandas decrevimus. Dedimus autem operam in iis nostris constitutionibus, ut solicitudinis & pastoralis nostræ curæ utramque partem complecteremur, & gregi nobis commisso custodiam simul & disciplinam præstaremus: omnem curam adhibentes, quatenus in ecclesiis nostris simul salutarem Christi doctrinam, in qua vita & salus Christiani gregis consistit, a pravis opinionibus immunem & puram conservare, & disciplinam ecclesiasticam magna ex parte collapsam erigere, & sic Christo principi pastorum, oves, quas suo sanguine redimendas sibi existimavit, in illo die incolumes sistere valeamus: nequaquam immemores, ut ingentis meriti sibi comparant fructum, qui super gregem domini diligenti custodia excubantes, ad justitiam erudiunt, & ad salutem promovent multos; sic æterni supplicii se reos constituere, qui ad pastoralis officii functionem admoti, sua negligentia interire sinunt animas, pro quibus sanguinem suum impendere, & acerbissimam mortem tolerare sustinuit Christus Filius Dei.

Nos igitur juxta apostolici commonitionem, attendere volentes universo gregi, in quo nos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, memores nos aliquando coram justo judice pro animabus commissæ nobis plebis rationem reddituros esse, in primis solicita cura duximus providendum, ut in ecclesiis per universam nostram provinciam & diœceses constitutis, sana & sincera, tum etiam una, consentiens & concors sacrosanctæ fidei nostræ doctrina tradatur: quatenus populi curæ nostræ commissi, sicut uno baptismo in spem vivam regenerati unum colunt Deum, unamque fidem profitentur, & unam omnes ambiunt unius Patris in cælo hereditatem, sic ad eamdem una & concordi doctrina erudiantur. *Act. 20.*

Proinde universos & singulos pastores, parochos, concionatores, & curatos, per civitates & diœceses nostras constitutos in domino exhortamur, eisque districte præcipiendo injungimus, ut tum universam Christianam doctrinam, juxta receptum sanctorum patrum & orthodoxæ ac catholicæ ecclesiæ sensum (vitatis noxiis novitatibus, & suspectis opinionibus penitus omissis) plebibus commissis fideli cura tradant: tum vero eos præcipue, qui hisce temporibus in controversiam trahuntur, sacrosanctæ religionis nostræ articulos in eam quæ sequitur sententiam explicent.

CAPITULA AD FIDEM *pertinentia.*

I.

PRINCIPIO, ut superbenedictæ Trinitatis fidem simplici populo non anxia nimis & scrupulosa, sed plana & simplici oratione, juxta scripturæ sacræ, & trium symbolorum apostolici, Nicæni, & Athanasii traditionem, exponant; & eos unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate credere & confiteri edoceant: unum eumdemque Deum in essentia, & in personis trinum, Patrem & Filium & Spiritum sanctum.

II.

Hunc Deum conditorem, conservatorem, & gubernatorem esse rerum omnium, in pœnis & vindictis justum simul & misericordem, in donis liberalem, omnis quidem boni, sed nequaquam mali culpæ, auctorem: siquidem nos peccata nulla impulsi necessitate, sed malitia & vitio nostro, perpetramus.

III.

Inter cetera bonitatis & potentiæ suæ opera, Deum ab initio hominem ad imaginem & similitudinem suam condidisse, corporis & animæ viribus rectum, ornatum justitia & gratia; intus in anima pravis moribus vacuum, in corpore infirmitatis omnis & omnium ærumnarum expertem,

PRÆFATIO.

Sebastianus Dei gratia sanctæ sedis Moguntinæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Germaniam archicancellarius, & princeps elector, &c. universo clero & populo per diœcesim nostram Moguntinam, salutem in domino sempiternam.

POSTEAQUAM grave illud pastoralis muneris onus humeris nostris, domino sic disponente, incubuisset, sane nunquam quasi in dignitatis & honorum fastigio sublimati, lætari potuimus, sed quasi in quadam specula positi, ingentem & anxiam solicitudinem animo concepimus, & quasi importabile onus humeris sustinentes, ad omnem suscepti muneris recordationem frequenter ingemuimus. Non enim ignorabamus depositum, quod tradente & commendante Christo suscepimus, quanta in illo asservando cura, solicitudine & labore desudare nos oporteat: quantave pœna nos maneat, & quam terribilis nos domini sententia expectet, si quidquam de thesauro illo, quem Christus, velut sedulus & prudens negotiator precio sanguinis sui comparandum duxit, nostra forte incuria perire contigerit.

Accedebat ad cumulum solicitudinis nostræ, & timoris nostri pondus in immensum augebat, quod functionem nostram pastoralem in eam videbamus tempestatem incidisse, qua tot sectæ, schismata, & omnes pene præteritorum temporum hæreses, velut conspiratione facta agminatim in ecclesiam irruerant, & dispersum Christi gregem immanes lupi ad interitum rapiebant: & qua universa vitiorum corruptela & gravissimorum scelerum lues, ovile Christi quasi contagione perserpens oviculas Christi sanguine redemptas crudelem in modum depascebatur.

Atque hac temporum iniquitate nobis nequaquam desidiæ patrocinium, aut negligentiæ excusationem, præberi existimabamus; sed curam & solicitudinem nostram potius augeri: ut quanto gravioribus malis laborantem ecclesiam conspiciebamus, tanto attentiore animo & studio vigilantiore, in eam, quam dominus nobis imposuerat, pastoralis officii functionem incumberemus, & gregi nobis credito custodiam simul & disciplinam sedulo adhiberemus: custodiam quidem, ut ex commonitione nostra, cavere noxia, & salutaria appetere, peccata refugere, & virtutes sectari, plebs nobis commissa sedulo addisceret. Disciplinam vero, ut qui spretis salutaribus monitis, aut torpentes negligentia, aut malitia incitati, delinquerent, per nos a vitiis suis ecclesiasticæ censuræ severitate coercerentur. Siquidem memineramus, hanc utramque curam a domino ovilis sui custodibus sub gravi comminatione injungi: custodiam quidem, cum ait: *Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est; sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.* Ezech. 33. Severitatem vero disciplinæ dominus a pastoribus exigens: *Non quæras*, inquit, *fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates:* Eccles. 7. nimirum innuens gravi culpæ alligari eum, qui vitia subditorum, quæ pro potestate sibi tradita compescendo emendare debet, dissimulando nutrit & auget Et alibi dominus pastorum negligentiam severissimis minis increpans: *Ecce ego ipse*, inquit, *super pastores, gregem meum de manu eorum requiram.* Ezech. 34.

His nos domini commotionibus incitati, jam inde ab initio ordinationis nostræ propensa voluntate ad debitam commissæ nobis functionis executionem omnem animi & consilii vim convertebamus; sed pios conatus nostros inquietudo temporis illius impediebat, dum tumultibus & bellis ferverent omnia, ac plane appareret, sæculum nostrum jam nec vitia sua ferre posse, nec remedia pati velle. Et jam nihil aliud, quam gravem ecclesiarum ruinam, & de proximo imminentem religionis nostræ interitum, oculis prævidebamus, nisi Deus pro immensa sua misericordia miseratus ecclesiam suam, tot malis gravissime afflictam, & sub tantarum calamitatum onere jamjam ruituram, invictissimi & potentissimi principis Caroli quinti, pientissimi & vere catholici imperatoris, armis texisset, & a casu præservatam, pia ejusdem imperatoris solicitudine ad pristinæ securitatis recuperandæ spem erexisset.

Cum igitur singulari Dei gratia & misericordia,

ANNO CHRISTI 1549.

rum præceptorum observatio renatis tanto fit possibilior, quanto majorem gratiam, eodem semper opitulante Spiritu, vel semel acceptam retinent, vel amissam novo subinde munere recuperant.

X.

Eam vero libertatem suam (quam lex Spiritus, quæ est ipsa caritas, diffusa in cordibus nostris, nobis affert) Christiani intelligant, non ut impleant ea quæ in mandatis Dei exiguntur, sed quatenus ad ea adimplenda, non ut alii homines pœnarum metu & imperio legis compellantur, sed ea jam non inviti, imo vero volentes faciant: ita ut obedientia ipsorum secundum animi promptitudinem, & in recte factis lætitiam, vera libertas: secundum præcepti adimpletionem, plena & pia servitus existimetur. Alioqui cupiditatibus frena laxare, & carnis curam secundum ejus desideria facere, non Christi libertas, sed perniciosa diaboli servitus reputanda est.

XI.

Doceant etiam pastores nostri, septem esse ecclesiæ sacramenta divinitus instituta, per quæ velut apta remedia atque instrumenta, & peccatis nostris mederi, & suæ gratiæ munera nobis impartiri Deus voluerit; eaque non esse ritus simplices, quod quidam impie confingunt, sed sacrosancta signacula, & efficacia signa, quæ rite ea suscipientes gratiam eis conferendo sanctificent: gratiam vero sacramentorum, non ex ipsa externarum rerum virtute, nec ex merito ministri, sed ex internæ & divinæ operationis virtute, æstimandam esse.

XII.

Et ut populus virtutem ac fructum uniuscujusque sacramenti plane intelligat, concordi doctrina erudiri populos nobis commissos volumus, ut credant baptismi virtute omne prorsus peccatum tam originale quam actuale remitti, nec quidquam in rite baptizato relinqui, quod ab ingressu regni cælestis remorari eum queat. Concupiscentiam enim, quæ post baptismum in nobis ad agonem, non ad culpam, relinquitur, jam non esse peccatum vera ratione peccati; sed peccatum ob id appellari, quod per peccatum facta, & ex peccato relicta sit, & ad peccatum amplius inclinet.

XIII.

Datum etiam parvulis in fide ecclesiæ baptismum, ad abolendum originale peccatum, & ad salutem consequendam, efficacem esse. Eumque semel rite, etiam a parvulo susceptum, aut ab hæretico vel infideli in forma ecclesiæ cum recta intentione datum, sine injuria Christi (in cujus mortis similitudinem, semel pro nobis redimendis tolerat, traditur) sine grandi piaculo amplius iterari nec posse, nec debere: ne invocatio sanctissimi nominis Dei, in qua semel ablutio data est, per iterationem, quasi vana accusetur: & mors domini, in cujus similitudinem semel baptizamur, repetito baptismo, quasi inefficax arguatur.

XIV.

Parochis vero & aliis ecclesiarum ministris per nostras ditiones constitutis, sedulo injungimus & sub gravi pœna, prævaricantibus sine remissione infligenda, comminamur, ne aliter, quam adhibitis exorcismis & exsufflationibus, unctionibus etiam & ceteris ritibus, per catholicam ecclesiam ab antiquo observari solitis, & in aqua non pro-

A fana, sed solenni benedictione, & sacri chrismatis unctione, sanctificata, extra casum necessitatis, baptismum administrare præsumant.

XV.

Cum autem circa sacrum baptisma non raro evenire soleat, ut mysticæ illæ unctiones, jam inde ab initio religionis Christianæ per universam ecclesiam adhiberi solitæ, vel ex necessitate propter metum imminentis mortis infantium, vel etiam ex contemptu, omittantur, nos parochis nostris hanc curam serio injungimus, eisque districte præcipiendo mandamus, ut de pueris sic baptizatis diligenter inquirentes, si compererint B alioqui debitam verborum formam observatam, baptismum quidem sic traditum approbent: eos vero, qui dum baptizarentur, unctiones non receperunt, serio exhortentur, & sedulo inducere tentent, ut consuetas unctiones cum oleo sancto, in pectore & scapulis, & in vertice cum chrismate, (adjunctis solitis precationibus, quæ in agendis habentur) aliosque ritus omissos, in seipsis per catholicum sacerdotem, juxta vetustissimum ecclesiæ morem, caute & pie suppleri curent. Quod si deprehenderint, in tali baptismo nec formam debitam esse observatam, his qui sic baptizati frustra putabantur totum baptisma secundum ecclesiæ ritum tradant.

De cons. dist. 4. c. ab Antiqua.

XVI.

C Et ut tanto mysterio debita omnino reverentia exhibeatur, parochos & ecclesiarum ministros serio monemus, ut mane intra officia divina, aut mox post ea peracta, (non autem tempore pomeridiano post epulas & prandia, nisi necessitas aut periculum infantium accelerare baptismum exposcat) cum multa sobrietate & accurata devotione baptismum administrent. Comessationes vero & parum sobria convivia, quæ quibusdam in locis post baptismum fiunt, per civiles magistratus inhiberi, aut saltem ad moderationem Christianis dignam reduci volumus.

XVII.

D Sacramentum confirmationis ex institutione Christi, & apostolorum praxi, ecclesiæ relictum esse, in quo, juxta domini promissionem, Spiritum sanctum, quo in baptismo ad peccati emundationem signati sumus, cum novo gratiæ suæ munere accipimus: videlicet, ut virtute ejus contra Satanæ tentationes muniamur: ut gratia ejus, ad melius capienda fidei mysteria, illuminemur, ad confessionem Christi fiduciam, & contra vitia robur accipiamus. Quæ omnia Christus dominus per Spiritum sanctum, quem missurus erat, fidelibus conferenda diserte promisit. Ea vero, ut erant a Christo promissa, E ipsis apostolis in die pentecostes exhibita, & ab eisdem per manuum impositionem in alios transfundi cœpta, Actus ipsorum satis testantur. Unde ecclesia catholica Spiritum sanctum per manus episcoporum fidelibus tradendi normam accepit.

Joan. 14. & 16. Act. 8. 15.

XVIII.

Diligenter etiam populum instruant, cur hoc sacramentum, ab initio sola manuum impositione exhibitum, mox sub ipsis temporibus apostolorum ex eorumdem traditione, adhibita chrismatis unctione, cœperit conferri. Nam cum in initio Spiritus sanctus, ad evidentiorem recentis adhuc fidei commendationem, signo

Act. 8. 19.

ANNO CHRISTI 1549.

tem, & a moriendi necessitate immunem, in voluntate ad bona malaque appetenda ex pari liberum.

IV.

Qui cum mandatum Dei conditoris sui prævaricatus esset, sanctitatem, gratiam, & justitiam, in qua erat constitutus, justissimo Dei judicio amisit: iræ Dei ac damnationi obnoxius, & in corpore simul & anima factus deterior, ut jam in corpore famem, sitim, & innumeras alias miserias & infirmitates, in anima concupiscentiam ad mala proiicientem, multasque noxias & molestas ærumnas, ac tandem utriusque, videlicet corporis & animæ, mortem sustineret.

V.

Hoc primorum hominum peccatum, propagatione in omnes homines transire, ac secum pœnam suam trahere, ut sint natura omnes homines iræ Dei, mortis & damnationis rei, & in peccatum proni: qui per libertatem arbitrii sui, quæ exigua & infirma in iis residet, nondum adjuti gratia Dei, ea quæ sunt Spiritus, & ad salutem conferunt, non agnoscere, nedum appetere queant.

VI.

Ab hoc originalis peccati morbo, homines sola Dei misericordia per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, liberari; qui infirmitates & languores nostros in se suscipiens, & peccata nostra in cruce perferens in corpore suo, Patri nos reconciliavit, ut satisfactionem pro delictis nostris, quam in nostris meritis non invenimus, de Christi sanguine & meritis ejus assumamus: cui dum per baptismum inserimur, per Spiritum sanctum mundamur, & omnem reatum, quem nascendo vel proprie peccando contraximus, renascendo exuimus, & ab omni prorsus peccato liberamur, & per Spiritum sanctum sanctificamur, & innovamur secundum internum hominem, viresque contra relictæ concupiscentiæ impetus accipimus, ut jam non regnet peccatum in mortali nostro corpore: nec ad culpam nobis, sed ad meriti occasionem, si per gratiam Dei gnaviter pugnaverimus, concupiscentia in nobis sit relicta.

VII.

Atque hac ratione justificari homines, cum qui immundi & natura iræ filii, & damnationis rei sunt, per Christi meritum peccatorum suorum remissione impetrata, renovantur spiritu Dei per Christum secundum internum hominem: ut jam justificati gratia ipsius, & reconciliati Deo, & ab æternæ damnationis reatu absoluti, heredes sint secundum spem vitæ æternæ.

Talis autem justificationis initium ex Dei gratia provenire, qua ante omne meritum, dum adhuc inimici & peccatores sunt, excitati & adjuti, & eidem gratiæ sic excitanti & adjuvanti consentientes & cooperantes, ad justificationem disponuntur.

Hanc vero prævenientem gratiam, cum per alia media, tum potissimum in prædicatione verbi, ad conversionem hominis operari, dum homo peccatorum suorum admonitus, & a Deo justo judice constituta peccatis supplicia metuens, mox excitatus & adjutus Dei gratia, a timore peccati, ad Dei misericordiam cogitatione deflectit: & cum alia omnia in scripturis revelata, tum hoc præcipue fide firma capit, Deum peccatoribus propter Christum misereri velle: qua subnixus fiducia spem concipit, & timorem animo ejicit, ac Deum, quem ad miserendum proclivem, sibique jam propitium credit, diligere, & peccata, quæ ipsum a Deo separabant, odisse incipit, jamque Deo per baptismum uniri, si nondum est in Christo regeneratus: aut si post acceptam justificationis gratiam in peccata relapsus est, per pœnitentiam Deo reconciliari desiderat, eique per vitæ novitatem placere, & per mandatorum ipsius observationem perpetuo adhærere velle proponit. Sicque is, qui tunc primo fidei Christianæ initiandus venit, regenerationis lavacro suscepto, aut saltem votis expetito, dum suscipiendi facultas non suppetit: ille vero, qui post acceptam justificationis gratiam per peccatum rursus excidit, per pœnitentiæ remedia justificationem accipit; quæ cum peccatorum remissione etiam sanctificationem, & interni hominis innovationem confert, quatenus per meritum passionis Christi, quod jam credenti communicatur, cum venia peccatorum, homo etiam Dei gratiam, & per Spiritum sanctum una cum fide, simul caritatem in corde diffusam ac spem accipit. Hisque Dei donis in ipso permanentibus, non jam solum reputatur aut nominatur, sed vere existit justus: non tamen sua propria, aut suis meritis comparata, sed ex gratia Dei per Christum donata & communicata justitia.

Itaque hominem justificari gratis per fidem, quia nullis præcedentibus meritis justificatio acquiritur, sed ex Dei gratia per Christum donatur his quibus in eum credentibus mortis ejus & fusi pro peccatoribus sanguinis meritum applicatur.

VIII.

Caritatem vero, sine qua nemo justus esse potest, jam tum, cum in justificatione hominis accedit, operibus bonis gravidam esse, nec otiosam manere in vere justificatis: quin oblata occasione, & facultate permissa, promat de se opus bonum, & quotidiana faciat justitiæ incrementa, secundum scripturam: *Qui justus est, justificetur adhuc.* Apoc. 22. Ea vero, quæ justificati jam, membra sua exhibentes arma justitiæ in sanctificationem, fide per dilectionem operante, fecerint opera: tum quia Deus bene operantibus, & in ipso sperantibus, mercedem misericorditer promisit: tum etiam quia ejusmodi justificatorum opera, gratiæ Dei effectus sunt, & movente & adjuvante Spiritu sancto fiunt: vere bona, & Deo grata, ac remuneratione vitæ æternæ digna esse.

Non enim secundum humanas vires æstimanda sunt justificatorum opera, sed secundum eam gratiam, quam in ipsos influit Christus, ex qua deinde bona ipsorum opera promanant. Et secundum eam dignitatem, quam de Spiritu sancto, velut omnis boni operis motore & operatore, sumunt. Sic enim extenuandæ vires humanæ, ut non simul & gratia Dei vilis reputetur, sic in bono opere faciendo deprimenda est facultas hominis, ut interim cogitemus Spiritus sancti motum & in nobis efficacem, & apud Deum acceptum ac preciosum esse.

IX.

Ex eadem causa demonstrandum est, mandatorum Dei observationem renatis ac justificatis esse possibilem, non secundum naturæ infirmitatem, quam habent cum aliis hominibus communem: sed secundum gratiam Christi, qua imbuti sunt, & secundum opem Spiritus sancti, quem renati ac justificati acceperunt: ut jam divino-

ANNO CHRISTI 1549.

agendam pœnitentiam retrudatur. Nec etiam sacerdos confessarius a quoquam sibi confitente de peccatis alterius expresso nomine ullo modo inquirere præsumat.

XXX.

Sacerdotes etiam confessarios monemus, eisque præcipiendo injungimus ne in usura, furto, rapina, aut fraude, absolutionem confitenti impertiantur; nisi ea, quæ injuste abstulit, quatenus ejus facultates permittunt, se restituturum promiserit. In aliis levioribus delictis, satisfactiones, juxta qualitatem culpæ, aut confitentis possibilitatem, moderentur.

Eosdem hortamur, ut juxta delictorum qualitatem satisfactionis modum temperent, & avaris eleemosynas, incontinentibus jejunia, pro satisfactione imponant; quo semper confitentium vitia contrariis virtutibus compensentur.

XXXI.

De veritate corporis & sanguinis dominici in eucharistia plebem ex verbis domini instruant, ut credant post consecrationem sub speciebus panis & vini veram corporis & sanguinis domini substantiam contineri: nec jam dividi Christum, aut sanguinem ejus a carne separari unquam posse, quoniam amplius non moritur, ideoque sub alterutra specie Christum integrum contineri, & sub una specie tantum a fidelibus quantum sub utraque sumi.

XXXII.

Cum autem nemo fidelium dubitet, virtutem sacrosanctæ eucharistiæ, non ex speciebus pendere, sed ex vivifica Christi carne & sanguine provenire: jam ne hoc quidem quisquam fidelis dubitare debet, illum sub una specie communicandi morem, ad salutem sumentium æque utilem & efficacem esse, quam alterum sub utraque: cum constet non minus accipi in una specie: & eum quoque communicandi morem in una specie, jam inde ab initio praxis Christi & apostolorum in ecclesiam introduxerit. Vnicuique autem fidelium, ex his duobus communicandi modis, cum merito tenendum esse, quem ecclesia, propter causas rationabiles, pro temporum ratione elegerit, & populo tradiderit observandum.

XXXIII.

Parochis etiam & ministris ecclesiarum serio inhibemus, ne cui extra casum infirmitatis aut necessitatis, sacrosanctam eucharistiam, nisi jejuno & confesso, porrigere præsumant.

XXXIV.

Sacram unctionem doceant pastores nostri, ad infirmorum, & eorum qui ad vitæ exitum vergunt, præsidium a pio domino traditam esse, quam ejus jussu primi apostoli exercuerunt. Quæ dum per orationem fidei infirmis adhibetur, per divinæ virtutis operationem, contra corporis infirmitates & terrores conscientiæ, alleviationem & hilaritatem rite sumentibus præbet: leviora peccata tollit, & graviorum restantes reliquias expurgat, juxta apostoli testimonium, & receptam consentientis ecclesiæ doctrinam. *Iac. 5*

XXXV.

In collatione ordinum, quæ cum impositione manuum velut visibili signo traditur, doceant rite ordinatis gratiam divinitus conferri, qua ad ecclesiastica munera rite & utiliter exercenda apti & idonei efficiantur, & qua rata sint & efficacia, quæ a rite ordinatis in ecclesia, juxta Christi & ecclesiæ institutionem, geruntur.

A Hanc vero gratiam esse ordinis & muneris, non hominum aut personarum, nec ad cujusquam privatam, sed ad communem totius ecclesiæ utilitatem accommodari. Ideoque in rite ordinatis, sive boni sive mali sint, efficacem esse. Atque ita inter dispares ministros domini nostri dona semper æqualia, semper bona & sancta permanere.

XXXVI.

De hoc sacramento doceant pastores nostri; matrimonium ab initio ad officium institutum, tandem ex Dei benignitate infirmis hominibus ad remedium cessisse; ut jam hæc maris & feminæ commixtio, quæ alioqui, propter turpem B concupiscentiæ motum, peccato ex se non careret, propter gratiam sacramenti, conjugibus ad peccatum non imputetur, sed sit honorabile in omnibus connubium, & torus immaculatus. Esse autem conjunctionem maris & feminæ, duorum tantum; nec alicujus tertii consortium, nec duorum a se invicem separationem, nisi per alterius mortem, ullo modo admittentem. Quod si ob fornicationem (quæ sola illis separandi causa a domino permissa est) conjuges invicem dimiserint, manere debere innuptos, aut dimissio conjugi reconciliari, & neutri eorum, donec vixerit prior conjux, ad secunda transeundi matrimonia potestatem esse. *1. Cor.*

C Matrimonia etiam sine consensu parentum legitime inita non debere rescindi.

Hanc conjunctionem ex libero consensu contrahentium per verba de præsenti expressa stabiliri, nec a parentibus (si forte eorum voluntas non accesserit) rescindi posse.

XXXVII.

Volumus tamen liberos sedulo admoneri, ut divini præcepti memores, velint in parentum esse potestate, nec illis inscils aut invitis inire matrimonia, ac quidquam rei seriæ inchoare præsumant.

XXXVIII.

Et ut matrimonio suus honos conservetur, D conjunctiones conjugum volumus in conspectu ecclesiæ, adhibita celebritate consueta, confirmari: ne per occultas copulationes, sub prætextu conjugii illicitæ libidines grassentur: Et ut pericula, quæ ex clandestinis copulationibus suboriri possunt, excludantur: nomina contrahere volentium, ante conjunctionem, tribus diebus festivis, non immediate se invicem sequentibus, sed per aliquot dierum intervalla a se distantibus, in ecclesia coram multitudine, proponi debent: ut si qui impedimentum matrimonii inter eos noverint, id ante nuptiarum diem parocho revelent. Nec contra hujusmodi denuntiationem, nisi ex ardua & necessaria causa, dispensari debet. Quod si qui tempore hujus E denuntiationis præsentes fuerint, & impedimentum reticuerint, post conjunctionem in conspectu ecclesiæ celebratam, amplius ad ejus matrimonii accusationem, aut ad testimonium contra ipsum, admitti non debent. Caveant etiam parochi & curati nostri ne peregrinos & ignotos ad matrimonia jungenda admittant, nisi libertatis suæ testimonia ex his locis attulerint, ubi prius vixerunt. Levitates vero, quas in pulsando sponso (& si quæ sunt similes) abusus in ipsam usque ecclesiam invexit, omittantur: saltationes lascivæ, & comessationes parum sobriæ, si in totum tolli nequeant, saltem ad moderationem Christianis dignam reducantur; *Ex concilio Fritzlar. de spons. matrim.*

ut

ANNO CHRISTI 1549.

signo visibili influeret confirmatis, externa unctione, quæ illam internam designaret, tunc non erat opus. Postea vero adulta ecclesia, & stabilita fide, cum signa externa apparere cessaverunt, nec jam amplius Spiritus sanctus visibiliter descenderet, mox in locum visibilis signi unctio chrismatis adhiberi cœpit, quæ his qui confirmarentur internam & spiritalem unctionem repræsentaret, ut quid intus agatur per gratiam, foris aliquo visibili signo innotescat, & verbi fidem externi elementi similitudo confirmet.

XIX.

Non raro ex impedimentis cognationum spiritualium, difficultates & periculosa solent evenire: ad quæ cohibenda decernimus, ne cuiquam, sive ex sacro fonte levando, sive ad sacram confirmationem tenendo, plures quam unum patrinum, liceat adhibere.

XX.

Pœnitentiam, velut secundam post naufragium tabulam, cujus præsidio, in peccatorum voraginem relapsi, denuo perniciem effugimus, & gratiam reconciliationis & remissionis peccatorum recipimus: pastores nostri in ecclesiis sedulo urgeant, & admoneant fideles, his partibus integram & utilem pœnitentiam absolvi contritione, confessione, & satisfactione.

XXI.

Neque enim remitti peccatum, cujus eum qui admisit, non pœniteat.

XXII.

Et cum ad sananda hominum peccata Christus duplicem ministris ecclesiæ suæ potestatem reliquerit, ut remittant aut retineant, solvant aut ligent: quatenus id remedium sanandis peccatis apponendum nobis dominus tradidit, eatenus confessionem, cum enumeratione peccatorum faciendam, nobis commendasse; ut ex recensione peccatorum, is, qui discernendi potestatem accepit, sciat, utram commissi muneris partem debeat exercere.

XXIII.

Satisfactionem vero ab his qui deliquerunt doceant præstandam. Non illam quidem, qua culpa peccati & æterna pœna diluitur, (hæc enim satisfactio ex sola Christi propitiatione donatur) sed illa a nobis præstanda est, qua pœna temporalis, quæ post culpæ remissionem nonnunquam remanet, aut eleemosynis aliisque pietatis operibus redimitur, aut jejuniis & aliis satisfactionibus (quæ tamen ipsæ etiam ex merito passionis Christi efficaciam sumunt) avertitur.

XXIV.

Sacerdotes vero qui confessionibus audiendis dant operam, absolutionis formam non intricent pluribus membris, aut conditionibus appositis, sed planis & simplicibus verbis depromant: Ego absolvo te a peccatis tuis in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti. Non tamen prohibemus, ut idoneo loco, seu ante absolutionem, seu post eam, orationes, pro petenda delictorum venia, adjungant.

XXV.

Episcopis, qui curam animarum susceperunt, hac præsertim tempestate, qua variis & perniciosis opinionibus simplicium animi miserandum in modum depravantur; summo studio enitendum est, ut audiendis confessionibus, quæ ad formandas conscientias opportune serviunt, sacerdotes viri integri & periti præficiantur. Unde omnes superiores fratrum Mendicantium (qui in hac parte parochis in adjutorium accedunt) inducendos censemus, & serio monemus, ut fratres suos, quos ad audiendas confessiones admittere destinaverint, prius commissariis nostris exhibeant: qui eos aut per examen, aut fide digno suorum superiorum testimonio dijudicent num idonei sint, quibus ovium Christi salus tuto committi queat.

[Left margin notes, partly cut off: ...cõcilio ...unti... ...omini i. De ... dist. ...p. Non ...es. — ...t. 18. ...20. — ...ynodo ...rata ...untiæ ...cardi- Nico- tituli ...i Petri ...incula, Theo- ...co ar-... chiepisco po, anno 1451.]

XXVI.

Ne autem propter casus reservatos a salutari confessionis remedio homines retrahantur, dum vel in promptu sacerdotem non inveniunt qui eos absolvere possit; vel etiam famæ suæ & sumptui timent, si longius pro absolutione consequenda ablegentur: nos pudori simul & sumptibus subditorum nostrorum consulere volentes, præsenti decreto ordinamus & constituimus, ut deinceps omnes parochi, per provinciam nostram rite ordinati & vocati, omnesque fratres Mendicantes, per suos superiores, ut præmittitur, præsentati, & per commissarios nostros approbati, potestatem habeant vice & nomine nostro absolvendi laicos contritos & confessos a quibuscumque peccatis occultis, quantumvis gravibus & enormibus, quæ alioqui auctoritati nostræ ordinariæ reservari debebant; exceptis dumtaxat homicidis, hæreticis & excommunicatis, ad nos vel commissarios nostros mittendis.

XXVII.

Nulli tamen religioso (etiamsi ad confessiones audiendas, ut præmittitur, admissus fuerit) licere volumus, cuiquam laico sacrosanctæ eucharistiæ communionem, sine speciali consensu parochi, ad cujus curam ille pertinet, porrigere. Quemadmodum & parochis omnibus serio inhibemus, ne quemquam alienum parochianum, sine consensu sui parochi extra necessitatem sive ad confessionem, sive ad ullius sacramenti perceptionem recipiant: si tamen subditus rationabilem causam allegans, alii sacerdoti confessionem faciendi consensum a suo parocho petiverit, talem ei consensum volumus non denegari. Ex cõcilio Fritzlariensi.

XXVIII.

Et ne contempto confessionis remedio homines sacrosanctam eucharistiam percepturi, periculum sibi, quod apostolus indignis & inexploratis graviter comminatur, accersant: parochis nostris injungimus, ne posthac quemquam parochianum, qui non suo parocho confessionem fecerit, (saltem ubi non factæ confessionis suspicio subsit, sine testimonio ejus, cui confessionem fecit, ad sacrosanctam eucharistiam admittere præsumant.

XXIX.

Magnam etiam cautionem adhibere debent confessarii sacerdotes, ne de inusitatis criminibus, præsertim a junioribus inquirendo, inexpertis, novæ cupiditatis, aut criminis ante non tentati, occasionem objiciant. Caveant etiam, ne confitentis peccatum sermone, vel signo, vel aliqua ulla ratione prodant. Sed si consilio super aliqua re, in confessione sibi manifestata indiguerint, rem ipsam sine ulla auctoris mentione ad peritiorem referant. Quod si sacerdos alicujus crimen per confessionem sibi compertum vel aperto indicio, aut saltem conditionis, aut loci, aut viciniæ, aut cujuscumque circumstantiæ significatione, revelaverit, a beneficio ecclesiastico remotus, ad arctum monasterium ad agendam

[Right margin notes: Ex concilio Fritzlariensi. — De pœnit. & remissione. Cap. Omnis. — De pœnit. & remiss. Ex concilio Frizlar.]

ANNO CHRISTI 1549.

Augustinus contra Faustū, lib. 20. cap. 21.

rito honorari, non tamen eo, qui uni Deo debe- A tur, cultu; sed eo societatis & dilectionis cultu, quo in hac vita sancti homines a nobis rite coli possunt. Illos tamen tanto devotius, quanto securius post incerta omnia superata, quando etiam fidentiore laude prædicamus jam in vita feliciore victores, quam in ista adhuc usque pugnantes. Quorum etiam meritis associari, & orationibus adjuvari, rite petimus, qui uno spiritu nobiscum colligati, velut ejusdem corporis membra, utique hac nobis lege caritatis obligantur, qua pro invicem membra solicitudinem gerere, & pro invicem orare jubentur, ut salutem consequantur: quod eo magis sanctos in alia vita pro nobis facere confidimus, B quo illis post infirmæ carnis depositionem & ferventior caritas, & de se securis, ad promovendam aliorum salutem, promptior facultas accessit.

XLVI.

Ex eadem lege caritatis, qua nobiscum adhuc cohærent, qui in fide & communione Christi ex hac vita migrarunt, tenendum est, defunctos vivorum pietate & orationibus adjuvari saltem eos qui cum viverent, ut eis hæc prodesse possent meruerunt; qui non ita boni ex hac vita discesserunt, ut iis non indigeant; nec ita mali, ut eis hæc prodesse non queant.

August in enchirid. cap. 109.

Est autem consentiens ecclesiæ doctrina multarum scripturarum collatione, & evidenti ratione firmata, talem esse quemdam medium decedentium statum, qui non mox, ut carnem hanc C exuerint, aut æternis cruciatibus tradantur, aut ad beata illa sanctorum consortia admittantur: in quos, moderata & mixta clementiæ severitate, vindicat ad tempus is qui & misericordiæ suæ, & tormentorum modum & mensuram novit. Alioqui, cum ex iis qui peccaverunt, & per pœnitentiam sanantur, alii in hac vita multas adversitates, alii aut parvas aut nullas experiantur: & cum multi ex hac vita migrent, a lethalibus quidem criminibus immunes; levioribus tamen alius alio magis implicatus; quorum tamen nemo, sive ob plura, sive pauciora hæc de- D licta quotidiana, damnationem æternam sustinebit: non facile modus inveniri posset, quomodo Deus (qui est in omnibus & erga omnes justissimus) non injustus videretur, si non post hanc vitam, per temporales, & non æternas pœnas, omnium compensatio expectaretur.

Ratio pro purgatorio.

XLVII.

Plebem Christianam pastores nostri (sumpta ex divinis literis commonitione) ad perpetuam vitæ sobrietatem sedulo cohortentur, ut cibi potusque moderatione carnis lasciviam comprimentes, ad exercitia pietatis mentem liberius intendere queant. Eos vero, quos necessitas nulla excusat, etiam ad statuta ecclesiæ jejunia E observanda inducant: ipsumque jejunium divini esse præcepti doceant. Tempora vero jejunandi, prout salubritati corporum & animarum expedire videbatur, ab ecclesia ordinata, & totius Christiani orbis consensu recepta, & jam inde ab apostolorum temporibus observata sunt: quæ qui extra necessitatem non observaverint, velut ecclesiasticæ disciplinæ violatores, & consuetudinum ecclesiæ temerarii contemptores, severitate pœnarum coerceri debent.

Huic jejuniorum observationi jungendus est ciborum delectus, itidem consensu totius ecclesiæ ad nostra usque tempora retentus: monendique sunt fideles, ut diebus jejuniorum, similiter sextis feriis, & sabbatis, a carnium & aliorum ciborum esu, quos ecclesiæ consuetudo per eos dies hucusque vitare perseveraverit, extra legitimam necessitatis excusationem, sibi temperent, non quidem ab iis velut immundis abstinentes, sed edomandi corporis causa, propter animam, ab irrationabilibus motibus amplius humiliandam. Non tamen existiment Christiani, sola carnis abstinentia se Deo gratos esse posse, cum meminerint, primos homines, qui carnem nondum gustaverant, ob vitæ nequitiam, diluvii immissione deletos: sed cum abstinentia carnis, etiam ceterorum ciborum moderationem, & perpetuam totius vitæ sobrietatem conjungant.

CAPITULA AD MORES PERTINENTIA.

XLVIII.

De constitutionibus ecclesiæ, quæ ad disciplinam ecclesiæ continendam, ad bonum & decentem ordinem in ecclesia tuendum & conservandum, & ad pietatem publice ac privatim promovendam, introductæ sunt, pastores plebem sibi commissam probe & diligenter instruant, ut discant, eas ab ordinata potestate conditas, velut Dei ordinationes reverenter agnoscere, & gratanter eisdem obedire: sive hæ constitutiones serventur ex consuetudine, quam Paulus violari non vult; *Si quis vult contentiosus esse*, inquit, *nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei*: sive tradantur scriptis canonibus, quales apostoli Spiritui sancto tribuere non verentur: *Visum est*, inquiunt, *Spiritui sancto, & nobis*. Itaque plebs Christiana ecclesiæ constitutiones, nequaquam ut traditiones hominum (quales erant Pharisæorum, ad subversionem divinæ legis adinventæ, quibus Deus frustra colitur) aspernentur: sed ut ad pietatem colendam & continendam in officio plebem utiles libenter amplectantur, nec eas existiment sine grandi piaculo violari posse; considerantes, etsi hoc in præceptis divinis non continetur, quod tales majorum nostrorum constitutiones jubent, tamen, ut majoribus obediamus, (saltem in iis quæ legi divinæ non adversantur) diserti juris divini est. Unde & per occasionem talium constitutionum transgressiones grandis peccati reos faciunt temerarios violatores: maxime, dum ex contemptu, aut cum scandalo caritatem violant, quorum utrumque per se peccatum mortale operatur. Alioqui ecclesia constitutiones suas caritati & necessitati libenter submittit.

1. Cor.

Act. 15.

Hanc doctrinam, quæ in superioribus compendio traditur, adjecta institutione ad Christianam pietatem, diffusius explanari curabimus. In qua omnia, quæ ad sacræ religionis nostræ fundamenta pertinent, & Christianis omnibus cognitu admodum necessaria sunt, copiosius explicabuntur: quam a parochis & pastoribus nostris diligenter legi, & ex ea populos sibi commissos in iis quæ sunt fidei sedulo erudiri volumus.

XLIX.

Et quo minus in posterum salutaris Christi doctrinæ sinceritas, perversis dogmatibus, aut noxiis opinionibus & hæresibus depravetur, decernimus,

ut sic hilaritas nuptialis, pietate & modestia condita, oculis Dei, qui matrimonii auctor & copulator est, commendetur. Parochis seu curatis, per universam provinciam nostram constitutis, injungimus; si sub cura sua habuerint subditum, qui mulierem, cui matrimonio jungi per impedimenta canonica non potest, tamen uxoris loco publice foveat, ut ad dimittendam eam ipsum serio inhortentur: aut, si matrimonium eorum dubium sit, num de jure subsistat, eosdem infra duos proximos menses ad nos aut officiales nostros pro declaratione accipienda venire jubeant: quod si sic moniti abinvicem non discesserint, aut declarationem, ut præmittitur, non petiverint, aut nostræ vel officialium nostrorum decisioni & sententiæ non acquieverint, ab ecclesiasticis sacramentis protinus arceantur, & nisi ante mortem peccatum suum emendaverint, aut saltem id confessi fuerint, aut serium super eo animi dolorem ostenderint, ecclesiastica etiam sepultura priventur.

XXXIX.

Veterem morem in ecclesia sequimur, dum salem, aquam, & ceteras quasdam res, in usum fidelium, per orationes in verbo Dei præparamus. Quem morem nemo reprehendet, qui secum reputaverit, ecclesiam inter cetera salutis & utilitatis suæ, cum augendæ, tum conservandæ præsidia, etiam exorcizandi potestatem, contra insidias dæmonum, aliasque noxias pestes avertendas, accepisse. Quam potestatem dum per res externas ad utilitatem fidelium exercet ecclesia, nimirum in eo sanctorum imitatur exempla, qui ad eliciendos quosdam effectus, divino jussu res corporales adhibuisse leguntur. Quem morem in ecclesiis nostris præcipimus conservandum, dummodo populum pastores sedulo doceant, effectus, qui inde petuntur, non ipsarum rerum efficaciæ, sed divinæ virtutis operationi, per fortissimi nominis divini invocationem, tribuendos esse: & caverint, ne rebus talibus ad impias superstitiones abuti quisquam præsumat.

XL.

Similiter & reliquas ceremonias, quæ aut in cultu divino ornatum augent, aut mentes hominum ad pias & utiles cogitationes excitare possunt, diligenter retinendas censemus, præsertim eas, quas ex multa antiquitate profectas, & per universam ecclesiam observatas, quasi per manus traditas accepimus. Quales sunt, quæ in administratione sacramentorum adhiberi consueverunt: quibus annumeramus, ut templa (velut orationum & divini cultus & sacramentorum officinæ) per loca idonea, habeantur; ad quorum ornatum (simul etiam velut divini cultus, & promovendæ pietatis apta instrumenta) in iis signa crucis, aliasque imagines, vexilla, vestes sacras, altaria, & vasa sacra conservari & usurpari volumus.

XLI.

Imaginum autem usum, velut pro erudienda plebe, & omnium animis excitandis utilem, in ecclesiis nostris retineri serio mandamus: dummodo pastores nostri populum accurate moneant, imagines non ad id proponi, ut adoremus aut colamus eas, sed ut quid adorare aut colere, aut quarum rerum utiliter meminisse debeamus, per imagines recordemur. Procaces vero imagines, & nimio artis lenocinio, ad mundanæ potius vanitatis speciem, quam ad pietatis commonitionem, effi-

A giatas, in templis proponi, omnino vetamus, tam lascivam artis ostentationem frugi & severo Patrifamilias intra privatas ædes gravem, templis prorsus intolerabilem censentes.

XLII.

Cum utilis & legitimus imaginum usus intra eos limites contineri merito debeat, ut simplex populus non ipsas imagines adorare, aut fiduciam in eis ullam ponere; sed quem adorare, quosve honorare, & unde omnia bona sperare debeant, per imagines discant recordari. Nos pravæ superstitioni viam præcludere volentes omnibus locorum ordinariis injungimus, ut si

B forte in territoriis suis ad imaginem aliquam concursus fieri, & homines ad ipsius imaginis figuram respectum habere, & quasi quandam divinitatis opinionem illi tribuere, animadverterint, ipsam imaginem (adhibitis prius in consilium theologis, & Christianarum antiquitatum scientissimis juxta ac pientissimis viris) pro causę qualitate, aut tollant aut mutent, & aliam, a prima notabili quantitate differentem reponant, ne rudis populus, in intellectu suo depressus, & ideo per media corporalia ad divina erigendus; spem suam contra ecclesiæ intentionem, in corporali, & quidem certa imagine, privata phantasia atque inhæsione collocet: quasi in illa sit quæ-

C dam necessitas, ut per eam, & non aliter, inducatur Deus & sancti id facere quod petuntur. Verum hæc omnia, uti dictum est, de theologorum & sapientissimorum virorum sententia, ut sic salubri ordinariorum providentia a pernicioso idololatriæ scelere populi præservetur simplicitas.

XLIII.

Reliquias etiam sanctorum, velut divinæ gratiæ olim receptacula, & verissima Christi membra, & pura Spiritus sancti domicilia, monemus in ecclesiis nostris vel ob id proponendas, & religiosa pietate venerandas, ut per eas fideles commoniti, discant virtutem & fidem sanctorum imitari. Et alicubi in iis sanguinolentas notas, &

D pro fide Christi tolerati martyrii vestigia cernentes, admoneantur spem fidei nostræ non esse inanem, pro qua omnia dira pati sancti martyres in animum sibi induxerunt. Quorum exemplo ipsi etiam ad adversitatum omnium tolerantiam animentur.

XLIV.

Peregrinationes etiam ad certas sanctorum reliquias, aut ad templa memoriis eorum dedicata, vel ob id Christiano populo censemus permittendas, ut ex ipsorum locorum admonitione, homines ad imitandam sanctorum fidem, pietatem & constantiam, vehementiore affectu incitentur, & ut majori devotione se meritis sanctorum sociari, & precibus eorum adjuvari postulent:

E dummodo sedulo caveant pastores nostri, ne uspiam incertæ reliquiæ, aut novæ sine ecclesiæ auctoritate, aut ne ullæ etiam ad quæstum proponantur, & ne concursus superstitiosi ad statuas, profanis potissimum locis sitas, aut privata auctoritate erectas fiant.

XLV.

Doctrinam magno totius ecclesiæ consensu jam inde ab initio receptam, & quasi per manus traditam, retineri in ecclesiis nostris omnino volumus; sanctos videlicet, qui in fide Christi nos præcesserunt, & vitæ hujus cursum beato fine clauserunt, veluti ejus corporis, quo Christo conjungimur, nobilissima membra, a nobis me-

ANNO CHRISTI 1549.

cundum ordinem fieri in ecclesia, citraque tumultum, statuimus & ordinamus, ne deinceps concionis tempore, aut sub solenni missa, aliæ speciales missæ celebrentur; sed aut concionem & solenne sacrum præcedant, aut in aliud tempus differantur, ne populus in diversa distractus nulli sacro aut concioni satis intendat. Quam rem, pro opportunitate cujusvis loci & temporis prælatorum discretioni relinquimus curandam.

LVIII.

Concionatoribus autem & parochis nostris simplicem plebem committimus, & præcipimus diligenter erudiendam, ut usum mysterii hujus intelligant, ac omnem mentis vim atque sensum tam salutari actioni intendant, & voto id agant, quod sacerdos agit ministerio, ut scilicet discant, & ipsi suam totiusque Christiani orbis salutem, tam salutaris & gratæ hostiæ interventione, & Christi Iesu meritis, Deo Patri commendare. Præterea sacram eucharistiam cum celebrante, si non ore, saltem fide & desiderio cordis, ad percipiendum spiritalem ejus fructum, crebro sumere.

LIX.

Sedulo commonendus est populus fidelis, clerici etiam per prælatos debita animadversione inducendi, ut in celebratione missarum, adversus tantum mysterium, quantum quisque per valetudinem potest, etiam corporis gestu reverentiam quamdam adhibeant: videlicet ut dum in Collectis pro communi orbis Christiani incolumitate ad Deum preces funduntur, ipsi quoque, tamquam hujus sacræ communionis cives, suas preces cum oratione publica conjungant, & vultu ad altare verso, aperto & demisso capite stantes, gestum orantibus convenientem præ se ferant. Pari religione ad nomen salvatoris nostri Iesu Christi, similiter ad euangelium, Magnificat, Benedictus, Nunc dimittis, Gloria in excelsis, Gloria Patri, ceterasque id genus divinorum officiorum partes, sic genuum flexione, apertione capitis, ac totius corporis gestu se componant, ut ad ea quæ ibi aguntur animum intendere videantur.

Iam statim ab inceptione canonis non sedeant; sed ad tremendi mysterii pertractationem intenti, vultu itidem ad altare converso, corporibus humi demissis, & mente in cælum elevata, sub silentio, redemptionis humanæ beneficium & Christi passionem secum meditantes, salutis nostræ auctori de impenso sanguine, & tolerata pro nobis morte, debitam gratiarum actionem exhibeant. Ceterum ad sumptionem sacrosanctæ eucharistiæ, corporis humilitate & incitatione animi se componentes, si non ore cum celebrante de corporis & sanguinis dominici sacrificio communicent, saltem fructum ejus spiritalem sibi applicari intimis animi votis exoptent.

LX.

Dum vero a novitiis sacerdotibus hujus sacri primitiæ celebrantur, serio mandamus choreas & omnino sæculares pompas omittendas, & convivia non permittenda, nisi inter paucos amicos, & ea sobria tamen, & quæ sine luxu in timore domini ineantur.

LXI.

Sed & sanctorum celebritates, in diem dominicam incidentes, censemus submovendas, & in feriam aliquam præcedentem vel sequentem transferendas, quo sanctorum omnium domino sua conservetur solennitas: exceptis beatæ Mariæ, apostolorum, & aliis summis festivitatibus. Nec tamen legem imponimus his qui peculiaria singularum dominicarum officia, propter cantorum paucitatem observare non valentes, officia de Trinitate, de Spiritu sancto, aut, quod decentissimum erat, de resurrectione domini, diebus dominicis servaverint.

Et quo Dei gloria in observatione divini cultus magis illustretur, & fidelium devotio minus impediatur; diebus dominicis & festivitatibus celebrioribus, mercimonia, tripudia, saltationes, quas damnat concilium Toletanum, & profana spectacula, decernimus non permittenda: simul etiam ludicra quædam a pietate aliena, & theatris quam templis aptiora, censemus in ecclesias non admittenda.

LXII.

Cum etiam libros missales, antiphonarios, agendas, & breviaria, per viros doctos & pios inspici & repurgari res postulet, hanc operam necessariam cum primis, & ecclesiis utilem, a singulis comprovincialibus censemus præstandam, per viros idoneos ad hoc adhibitos: qui sententiam super emendatione librorum, primo ad ordinarium, & mox ad metropolitanum referant, ut collatis consiliis, sana &, quoad fieri potest, concors divinorum officiorum celebratio, in omnibus provinciæ ecclesiis recipiatur, & conservetur.

LXIII.

Cum his, qui ad prælaturas ecclesiarum provehuntur, & in dignitatibus velut excelsiore loco ponuntur, ab inferioribus honorem & obedientiam exhiberi debere omnes ecclesiasticæ constitutiones jubeant, utique tali eos virtute doctrina, prudentia, præditos esse convenit, ut honorem hunc mereri videantur, & ceteri, ipsorum comparatione, gregem se merito dici reverenter agnoscant. Nos igitur ad honores & dignitates ecclesiarum, submotis minus idoneis, dignis modo & idoneis viam aperire volentes, constituimus & ordinamus, ut hi, qui ad prælaturas (quæ sub nostram aut aliorum prælatorum nobis subditorum dispositionem cadunt) assumendi sunt, prævio examine, de doctrina, de moribus, deque omnibus iis disciplinis, quæ ad regimen, cui destinantur, necessariæ sunt, accurate explorentur ab iis qui jus investiendi & confirmandi habent. Qui nisi digni reperti fuerint, confirmationem recipere non debent: sed iis abjectis, alii in eorum locum magis apti & digni substituantur.

LXIV.

Res ipsa loquitur, plura beneficia, potissimum quibus animarum cura submissa est, non sine gravi ecclesiarum damno, ab uno obtineri, cum unus in pluribus ecclesiis rite officia persolvere, aut rebus earum necessariam curam impendere nequeat. Nos igitur, juxta reformationis commonitionem, contra hanc ecclesiarum calamitatem velut salubre remedium, illud Lugdunensis concilii decretum opponentes, singulos ejusmodi curatorum beneficiorum detentores monemus, & districte eis præcipiendo injungimus, ut intra trimestre tempus, post hujus synodi provincialis exitum, nobis aut comprovincialibus nostris, locorum ordinariis dispensationes, quarum prætextu ejusmodi beneficia obtinent, exhibeant. Quod ni fecerint, talia beneficia quasi

ANNO CHRISTI 1549. Diœcesana synodus Moguntiae celebrata anno

nimus, definimus, & præcipimus, ut homines vagi & ignoti, qui testimonia episcoporum suorum, tam ejus a quo recesserint, quam illius, ad cujus diœcesim diverterint, non habeant, a ministerio verbi seu prædicationis officio, in provincia nostra prohibeantur: & soli admittantur hi, qui ad id munus rite vocati, & ordinaria auctoritate examinati fuerint & approbati.

Fratres tamen Mendicantes, quorum plerique pietate & doctrina satis instructi, in asserenda catholicæ doctrinæ veritate, his temporibus utilem sane operam præstant (saltem ubi tales noti sunt, & probitatis, doctrinæ, & modestiæ suæ testimonium a suis superioribus habent) a concionandi munere excludere non intendimus. Quos tamen B ipsos etiam priusquam concionandi munus in provincia, aut diœcesibus nostris, sibi usurpent, nobis aut vicariis nostris præsentari, & per eos vel examine prævio, vel sufficienti & fide digno suorum superiorum testimonio, tamquam ad id munus idoneos approbari volumus.

L.

Ex eadem synodo.

Et ut pestilentes doctrinæ, & perniciosi errorum magistri, ex ecclesiis protinus ejiciantur, mandamus & injungimus visitatoribus nostris, archipresbyteris, seu decanis ruralibus, & testibus synodalibus, nunc existentibus, aut in posterum futuris, ut diœceses crebro & sedulo lustrantes, si quos compererint ecclesiæ ministros, in C exponendis scripturis sacris, & administrandis sacramentis, ab orthodoxorum patrum communi consensu, & recepta ecclesiæ consuetudine & auctoritate deflectentes; tales ordinario loci, aut ejus fiscali, pro excessuum qualitate aut corripiendos, aut e ministerio ecclesiæ prorsus abjiciendos, denuntient.

Iidem, si quos per diœceses viros, doctrina & pietate excellentes, & ad ministeria ecclesiæ idoneos, cognoverint, loci ordinario in locum abjectorum sufficiendos, aut alioqui destitutis ecclesiis præficiendos, commendent.

Commisimus autem vicariis seu officialibus nostris, eisque in hoc viros pios & peritos adhibuimus, ut archipresbyteris & testibus synodalibus, D tales querelas ad religionem pertinentes deferentibus, consilio & auxilio sint.

LI.

Ex eadem synodo.

Libros autem parochorum & concionatorum visitatores inspiciant, & ab eis diligenti inquisitione cognoscant, quosnam potissimum auctores legant, & in concionibus imitentur, Contagiosos autem & de hæresi suspectos libros ab eis auferant: & ad lectionem veterum orthodoxorum, aut etiam recentiorum qui suspecti non sint, eos exhortentur.

LII.

Ex eadem synodo.

Et ne parochi ac concionatores sedulitatis & laboris sui fructum amittant, si plebs sacra eorum & E conciones audire refugiat: præfectis nostris per loca ditionibus nostris subjecta injungemus, ut tempore concionum & divinorum officiorum otiosam turbam e tabernis, e foro & plateis abigant, & concionibus & divinis officiis interesse, nisi legitimis causis impeditos, debitis pœnis compellant.

LIII.

Ex eadem synodo.

Et ut ab hac retinendæ in verbo Dei puritatis cura, propinquo gradu ad divinorum officiorum celebrationem rite constituendam, & debita cum veneratione peragendam, transeamus; clericos, A quibus ea cura incumbit, sedulo commonendos, & per prælatos digne mandamus animadversione compellendos, ut non vocis tantum modulatione, sed devotione cordis, debitum suæ servitutis pensum absolvant, & ad divina officia peragenda corpore pariter & mente se componant, quo simul & Deo cultum gratum exhibere, & populo consideranti devotionem augere valeant.

Nemo in choro, aliis psallentibus, seorsim legere aliquid, aut suas horas canonicas orare, aut fabulari, aut aliis levitatibus intendere permittatur: negligentes vero legere horas canonicas, si deprehensi fuerint, per prælatos subtractione portionis fructuum, in eleemosynas pauperum, aut alios pios usus convertendæ, puniantur.

LIV.

Circa sacrosanctæ missæ officium, quo immensum redemptionis humanæ beneficium, & summum illud ac tremendum Christianæ religionis mysterium recolitur, volentes omnia providere, quę populi animos ad amorem & venerationem tanti mysterii inducere valeant, in primis sancimus & præcipimus, ne quis sacerdos, solus ad celebrandam missam accedere præsumat; sed ad minimum uno aut altero, quasi teste adhibito, qui quod publico nomine agitur, ratum habeant, & ad publicas orationes ecclesiæ nomine respondeant. — Ex eadem synodo.

LV.

Presbyter vero, qui vespertinam compotationem usque ad intempestam noctem produxerit, & mane adhuc hesternam crapulam eructans celebrare præsumpserit, aut qui hoc sacro mysterio ad superstitiones abuti ausus fuerit, prælati sui arbitrio severe puniatur.

Similiter & hi, qui talem vitæ turpitudinem, levitatem aut negligentiam, ad celebrationem missarum attulerint, ut & plebis animos offendant, & ab hoc sacro abhorrere faciant, prælatorum suorum auctoritate coerceantur.

LVI.

Et cum secundum sacram scripturarum *maledictus sit qui opus Dei agit negligenter*: nemo autem æque negligenter opus Dei in ecclesia agere videatur, quam qui propriæ salutis prodigus impura conscientia, & illotis, ut dicitur, manibus, tremendo altaris sacrificio assistit, contra id quod propheta ait: *Quid est, quod dilectus meus facit in domo mea scelera multa? Numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas?* Et apostolus: *Probet*, inquit, *se homo*, *& sic de pane illo edat*, *& de calice bibat*. Cumque non minimam malorum hujus tempestatis partem huic malo acceptam feramus, quod tam impure, non dijudicando corpus domini, sacrosancta hæc mysteria tractantur: nos animarum salutis cupidi, statuimus & ordinamus, ne aliter liceat cuiquam missam celebrare, quam præmissa sacramentali confessione & absolutione emendato, iis quæ hujus sacrificii devotio requirit antea persolutis. Injūgimus præterea & districte præcipiendo mandamus decanis, aliisque prælatis, ut diligenter super hoc excubias agant; & si quos ita delinquentes deprehenderint, condigna animadversione plectant. Super quo etiam conscientias eorum duximus onerandas. — Ierem. 48. — Ierem. 11. — 1. Cor. 11.

LVII.

Et cum apostolus jubeat omnia honeste & secundum

ANNO CHRISTI 1549.

LXVII.

Collegiis ecclesiarum, juxta reformationis præscriptum, injungimus, ut doctores, qui theologiam profiteantur, pro cujusque ecclesiæ facultate & conditione conducant; contra negligentes sic acturi, ne quid vel in publicis vel privatis hisce studiis constituendis, ad pietatis incrementa passim promovenda, quantum in nobis fuerit, desideretur.

LXVIII.

De prebendis. cap. Grave nimis. * alias

Res est perniciosi exempli, & quæ gravem sæpe ecclesiis calamitatem affert, quod patroni, tum ecclesiastici, tam laici, propinquitate junctos, aut * aliis meritis & officiis sibi conciliatos, sine omni ætatis aut eruditionis respectu, B idoneis præteritis, ad beneficia ecclesiastica admovent. Alii de censibus beneficiorum partem sibi retinent, aut etiam in totum fructus beneficiorum intercipiunt, his, quibus ea ad speciem infamis cupiditatis suæ obvelandæ conferunt, inanem modo titulum relinquentes: quos præsenti constitutione provinciali in domino hortamur, & peremptorie monemus, ut a pernicioso hoc conatu sibi temperent: alioqui severitate pœnarum rigide censemus coercendos, ac talis beneficii collatione vel præsentatione saltem pro hac vice, aut pro gravitate excessus, per omnem vitam suam privandos; ita tamen ut collatio talis beneficii heredibus aut succes- C soribus eorum integre restituatur, & libere permittatur. Quo vero perniciosam temeritatem patronorum a curatis beneficiis salubri consilio prorsus secludamus, districte præcipimus, ne quis prælatus, seu officialis ejus, ad quem munus investiendi pertinet, ad beneficium, cui animarum cura annexa est, quemquam investire præsumat, nisi qui annum ætatis suæ vigesimumquintum attigerit: & qui in ceteris idoneus, etiam ordines, quos cura ecclesiæ, cui præfici vult, requirit, aut habeat, aut infra tempus a jure statutum se suscepturum, sub amissione beneficii, ad quod investiendus est, promiserit: & qui censum istius ecclesiæ, ad suam sustentationem sufficientem esse, eumque D sibi a patrono integrum relinqui, docuerit. Alioqui investituram talem inanem & irritam, & salutaris hujus inhibitionis temerarium transgressorem, ipso facto ab officio suspendendum, & arbitrio ordinarii sui puniendum decernimus. Eum vero, qui præsentationem seu provisionem alicujus beneficii, sive curati, sive non curati, a patrono receperit, cum tali pactione, ut patronus de proventibus beneficii portionem reservet, ad tale beneficium prohibemus investiri: aut si post investituram talem pactionem fecisse deprehensus fuerit, beneficio decernimus privandum, & eidem beneficio alium ido- E neum præficiendum.

Ex concilio Moguntino. De institutione, cap. Si is, ad quem, in sexto.

LXIX.

Petrus archiepiscopus Moguntinus.

Vniversis archipresbyteris, aut aliis commissariis nostris, serio inhibemus, ne quem ad alicujus beneficii possessionem vel ad regimen, aut ad officiaturam alicujus ecclesiæ, admittant, nisi qui investituram seu provisionem & institutionem suam canonicam, literis earumdem sigillatis ostenderit. Beneficium vero, quod quis legitime tenuit, non aliter quam in manus nostras, aut vicarii seu officialis nostri, sive alterius collatoris superioris, ad hoc potestatem habentis, resignare aut dimittere præsumat. Quod siquis sine nostra aut superioris, ad id potestatem A habentis, auctoritate aut consensu beneficium aliquod dimiserit, ad beneficium sic dimissum nemo alius in favorem dimittentis investiri aut institui; sed beneficium illud, pro arbitrio ordinarii, sive specialis, sive generalis, alteri idoneo tradi debet: nisi nos, vel officiales nostri, aut superior, resignationem factam ex rationabili causa confirmaverimus.

LXX.

Perniciosus abusus est, cum pudendo cleri dedecore, & animarum periculo, gravique ecclesiarum detrimento conjunctus, quod in ecclesiis quibusdam cathedralibus & collegiatis, potissima proventuum portio canonicis etiam apud ecclesias non residentibus, nec quidquam utilis aut necessarii ministerii exequentibus, distribuitur; vicariis, qui diurna & nocturna fatigatione omnes ecclesiæ functiones sustinent, vix tenui censu, & qui ad vitam misere sustentandam ægre sufficiat, relicto. Hinc capitula & canonicos ecclesiarum in domino exhortamur, ut æquitatis & rationis olim Deo reddendæ memores, ad functiones ecclesiis suis necessarias his qui eas gerunt de fructibus ecclesiarum sufficientem & honestum victum deputent; ne causam præbeant, de ecclesiarum proventibus necessario aliter disponendi.

LXXI.

Cum constet, harum dignitatum officia majores nostros ideo in ecclesiis instituisse, ut essent, qui disciplinam ecclesiasticam, tamquam inspectores & moderatores, conservarent; jam vero videamus ea ab iis occupari, qui dignitatum titulos tantum gerunt, & emolumentis gaudent, & tamen ab ecclesiis suis absunt, nihil minus quam appellationibus suis respondentes. Quare statuimus, ut posthac omnes, qui vel præpositorum, vel decanorum, vel scholasticorum, vel custodum, vel cantorum dignitatibus (quatenus hæ ad nostram aut comprovincialium nostrorum dispositionem pertinent) jam præfulgent, aut porro ornandi erunt, præsentes suis ecclesiis utilem & nomine dignam operam præstent: non absentes fructus tantum auferant: neque liceat cuiquam absenti ullam harum dignitatum gerere; sed quisque tali titulo insignitus, suæ ecclesiæ non absens, neque conducta aliorum opera, sed residendo præsens ipse inserviat.

LXXII.

Cum apostolus victu, adeoque ipsa vita, indignos judicet homines otiosos, qui panem non labore suo partum, cum gravamine aliorum edunt, quanto graviori indignationi divinæ eos subjacere putandum est, qui census ecclesiæ, sanctorum martyrum patrimonia, & donaria piæ plebis, ad divini ministerii sustentationem collata otiose absumunt, pro iis debita ipsis ecclesiis obsequia rependere non curantes? Nos igitur periculo animarum obviare, & necessitati ecclesiarum consulere volentes, præsenti statuto decernimus & ordinamus, ne posthac in metropolitana, cathedralibus, collegiatis, aut quibuscumque aliis nostris, & nobis subjectis ecclesiis, per universam provinciam constitutis, quotidianæ distributiones, ad brevissima quædam momenta, puta ad lectionem epistolæ, seu unius psalmi, aut responsorii: sed integris ac totis officiis & horis assignentur, & iis modo tribuantur, qui officiis divinis, de quibus hæc emolumenta dantur,

ab

quasi eo ipso illicite obtineri convincantur, post trimestre tempus elapsum, per eos, ad quos collatio eorum pertinet, aliis personis idoneis conferri debent. Quod si dispensatio alicujus legitima & sufficiens videbitur, is beneficia sine molestia retinebit: nihilo minus tamen providebit per idoneorum vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem, ne cura animarum in his ecclesiis negligatur, nec ipsa beneficia debitis officiis fraudentur: alioqui negligentia ejus, per ordinarium de fructibus beneficii suppleri, & ipse insuper subtractione certæ portionis reliquorum fructuum, pro arbitrio ordinarii, puniri debet. Sin dispensationes invalidæ, aut non satis legitimæ visæ fuerint, si is, qui earum prætextu plura beneficia curata obtinuit, uno retento, cetera libere resignare recusaverit, causa illius ad sedem apostolicam referatur, ejusdemque judicium expectetur, quem sui beneficii modum esse velit. Quod si quis in diversis diœcesibus ejusmodi beneficia curata obtineat, a quolibet ordinario ad talem exhibitionem compelli debet. Et si legitima dispensatione munitus non fuerit, ultimo quod accepit beneficio retento, cetera resignet: cum juxta juris communis dispositionem, per subsequentis beneficii curati acceptationem, quod prius obtinebat, ipso jure vacare dignoscatur.

LXV.

Prudentes homines facile prospiciunt, & boni ac pii jamdiu queruntur, interitum studiorum, quæ in hac misera perturbatione rerum, saltem in locis catholicis, propemodum in universum perierunt: in primis ecclesiastici status extirpationem, adeoque sacrosanctæ religionis, ac totius reipublicæ Christianæ ruinam secuturam esse. Cum enim successio eorum, qui utramque rempublicam administrare debent, ex juventute dependeat, si illa aut pravis aut nullis doctrinis imbuatur, spes nulla esse potest, aut in ecclesiis puritatem religionis, aut in externa politia pristinam tranquillitatem, unquam nobis reddi posse. Itaque quanto quisque desiderio sacrosanctam religionem nostram post se superstitem relinqui, ac porro salvam conservari expetit, quanto desiderio communis patriæ incolumitatem, & vivus restitutam videre, & ad posteros transmittere satagit, tanto conatu ad instaurationem studiorum incumbere debet. Præsertim vero homines ecclesiastici, quibus etiam hujus vitæ bene ac beate transigendæ omnis facultas, ab incolumitate religionis (quæ sine studiorum auxilio nequaquam durare potest) dependet, ad studiorum conservationem, veluti ad unicum status sui conservandi, & retinendæ dignitatis præsidium, omnes vires suas certatim conferre debent. Hinc comprovinciales nostros in domino exhortamur, & serio commonemus, eisque pro auctoritate nostra metropolitica injungimus, ut omni cura, ope & industria, ubique per universam provinciam nostram, studia præcipue generalia instaurare, promovere, & conservare satagant, & hanc religioni ac publicæ tranquillitati perniciosam necessitatem parentibus juventutis adimant: qui alioqui sanctæ religioni nostræ bene affecti, tamen ex neglectu studiorum in locis catholicis, compelluntur filios suos ad alias universitates & scholas ablegare, ubi una cum literis noxias de religione opiniones hauriunt, quibus infecti & perversi domum redeuntes, ipsos plerumque parentes ac totam sæpe viciniam pestilentibus opinionibus imbuunt, & sinceritatem fidei Christianæ in eis corrumpunt. Ad quam perniciem avertendam, omnes boni, quos ulla pietatis ratio & sacræ religionis nostræ amor tangit, & in primis proceres ecclesiastici, omni conatu incumbere debent, quatenus in hac re saluti civium, & sanctæ religionis profectui, & publicæ tranquillitati consulatur.

Nec minorem curam & solicitudinem, comprovinciales nostri circa scholas, per suas diœceses in civitatibus & pagis constitutas, impendere debent, ut passim instaurentur & conserventur, & eisdem idonei & catholicæ veritatis amantes, & de hæresi non suspecti, præficiantur pædagogi.

Et ne desint, qui ad messem spiritalem, velut idonei operarii, mitti rite queant, comprovinciales nostros similiter, per honorem Dei & domini nostri Iesu Christi, & sacrosanctæ religionis nostræ conservandæ & promovendæ amorem, exhortamur, quatenus curare velint, ut aliquot adolescentes felicioris ingenii, & melioris spei (quibus alioqui ad studiorum suorum sustentationem a parentibus & propinquis facultates non suppetunt) publicis ecclesiarum & monasteriorum sumptibus in studiis alantur: qui ad theologiæ studium operam suam applicent: in qua si operæ precium fecerint, deinde ecclesiis & parochiis per diœceses præficiantur. Quos in ecclesiarum ministerio servituros, maxime convenit earumdem sumptibus sustentari.

LXVI.

Et quo magis ecclesiæ idoneis ministris abundent, decernimus, ut capitula quarumlibet ecclesiarum, in provincia Moguntina constitutarum, ex clericis sæcularibus beneficiatis, juxta cujusque collegii facultates & personarum numerum adolescentes aliquot bonæ spei & docilis ingenii, ad privilegiatas universitates, pro studio potissimum theologico (cujus usus cum primis est ecclesiis necessarius) mittant. Et iis ad quinquennium fructus beneficii omnes, exceptis quotidianis distributionibus, concedant. Si tamen cœptis studiis gnaviter incubuerint, & de profectu eorum fructus speretur, (negligentes enim & pravis moribus deditos ecclesiarum patrimoniis non existimamus alendos) ubi fructus præbendæ non suffecerint, de communi ecclesiarum censu, pro cognitione prælatorum pars adjiciatur. Eos vero, qui sic mittuntur, capitulis suis sufficientem cautionem præstare volumus, sese in ordine clericali permansuros esse. Quod si mutato proposito ab ordine ecclesiastico resiluerint, & ad matrimonia seu negotia sæcularia se transtulerint, ad restitutionem omnium fructuum aut sumptuum ecclesiasticorum, quos sic perceperint, eos teneri & omnino compelli volumus.

De clericis vero regularibus, dispositionem reformationis & juris communis volumus observari: ut monasteria opulentiora, intermissa studia, in primis vero theologica, apud se instaurent. Quæ vero minus opulenta sunt, & pauciores habent monachos, aliquot tamen juvenes felicioris ingenii, ad ejusdem ordinis & provinciæ monasterium, in quo studia vigeant, ablegent. Vbi vero prælati, sive sæculares, sive regulares, in ea re negligentes fuerint, per ordinarium debent ad hoc debitis pœnis compelli.

Anno Christi 1549.

præsunt, viros bonos, graves, peritos, prudentes, & in primis ecclesiasticos substituant. Nec unquam crimina subditorum per se, aut suos substitutos, mulcta pecuniaria punire præsumant, sed aliis debitis, & a jure constitutis pœnis, coerceant.

LXXVIII.

Ex concilio Aschaf. domini Gerardi.

Quoniam insolentia quorumdam, qui a religionibus, semel professione solenni receptis, temere resiliunt, his nostris calamitosissimis temporibus, disciplinam ecclesiæ, adeoque totam religionem, non parum perturbavit, nos huic calamitati, ex monasticæ disciplinæ neglectu provenienti, pro viribus occurrere volentes, prælatos monasteriorum per caritatem, quæ est in Christo Iesu, hortamur, & serio requirimus, ut curæ sibi traditæ diligentius incumbentes, personas regulares sibi subjectas, ad monasticæ disciplinæ, & regularum suarum observantiam, solicitius inducant, aut refractarios etiam debitis pœnis compellant: alioqui cessationem & negligentiam prælatorum, nos juxta canonum sanctiones, supplebimus. Cum vero personæ quædam regulares jugum jamdudum excusserint, & desertis monasteriis, & spreta suorum prælatorum obedientia, in sæculo versentur, nos hujusmodi regulares, contra regulam divagantes, volentes ad sua monasteria reducere, ne alii ex prohibita illorum communione periculis involvantur, superiores eorum monemus, ut ejusmodi vagos monachos diligenter inquirant, & ad sua monasteria eos retrahere quoquo modo procurent. Similiter & omnibus personis ecclesiasticis nobis subjectis mandamus, ut omnes regulares, cujuscumque sint conditionis aut ordinis, in suis districtibus commorantes, diligenter moneant, & requirant, ut infra mensis spatium, post ejusmodi requisitionem, ad sua monasteria redeant, & obedientiæ superiorum suorum subdantur: aut dispensationes suas, quarum prætextu obedientiam prælatorum suorum reliquerunt, intra idem tempus nobis aut officialibus nostris examinandas exhibeant. Hujusmodi vero monitioni non parentes, & in rebellione & inobedientia sua perseverantes, sine mora nobis aut officialibus nostris denuntient, quos nos per ecclesiasticæ censuræ pœnas, & omni severa animadversione, quantum nos justitia permiserit, ad suas regulas redigere, & sub prælatorum suorum obedientiam retrudere, non omittemus.

Cum vero aliquoties contingat, ut personæ aliquæ regulares, aut graviorum excessuum conscientia, aut etiam ex animi levitate, monasteria sua deserant, deinde pœnitentia ductæ, redire ad sua monasteria volentes, a superioribus quibusdam nimis rigidis, aut pœnarum asperitate absterreantur, aut prorsus non recipiantur, nos a quantacumque perversitate resipiscenti, gremium misericordiæ non esse claudendum considerantes, ne hujusmodi repulsis etiam amplius delinquendi occasio præbeatur, præsenti statuto cavemus & ordinamus, ut monasteriorum abbates & prælati, abbatissæ, præpositi, priores & magistratus, cujuscumque ordinis nobis subjecti, regulares personas in apostasiam ex quacumque causa lapsas, & cum humilitate redire volentes, juxta cujuscumque ordinis disciplinam sive regulam & consuetudinem observatam benigne accipiant: nec eis pro excessibus graviores pœnas, quam quæ in sacris canonibus & regulis ordinum expressæ sunt, imponant: ita tamen,

A ut propter excessus suos nec victus nec vestitus necessarius eis subtrahatur. Prælatos vero, & quoscumque monasteriorum magistratus, huic constitutioni nostræ contravenientes, sententiæ suspensionis a divinis, simul etiam ab administratione tam spiritualium quam temporalium, (quam in contrafacientes, præsenti canonica monitione præmissa, ferimus in his scriptis) volumus subjacere.

Et cum hoc tempore passim ecclesiæ idoneorum ministrorum penuria nimis periculose laborent, prælatos regulares summopere exhortamur, & serio monemus, si qui fratres eorum potestati
B subjecti, per ordinarios locorum ad regimen ecclesiarum parochialium, aut ad munus prædicationis adhibiti sint, aut tales ad eamdem operam in posterum evocari contingat, ut promovendæ pietatis & conservandæ sanctæ religionis nostræ intuitu, ordinariis locorum in tanta necessitate deesse non velint. Religiosos tamen, de consensu suorum prælatorum sic evocatos, nihilo minus sub eorumdem obedientia, qui eos corrigere & revocare valeant, volumus permanere.

LXXIX.

Vide concilium Fritzlariense domini Sifridi.

Virginum monialium, velut imbecillioris sexus,
C continentiam & munire præsidiis & adjuvare opportunis auxiliis volentes, præsenti statuto inhibemus, ne sanctimoniales, cujuscumque ordinis, quas votum sub perpetua clausura manendi adstringit, quacumque de causa, (nisi sola inevitabili necessitate compulsæ, aut tali morbo infectæ, unde ex contagione aliis periculum immineret) consortium sororum suarum relinquere, aut extra monasterium prodire, ullo modo præsumant. Vicissim vero, quo minus animi Deo dicatarum virginum pravis cupiditatibus tententur, aut a salutaribus meditationibus distrahantur; omnibus personis, sive ecclesiasticis & regularibus, sive laicis præsertim viris, serio interdicimus, ne in ipsa monasteria quarumcum-
D que monialium seu clausuras, nisi ex necessaria causa, cum honesto comitatu, & de manifesto consensu superioris, ad quem pertinet, introire audeant. Alioqui huic nostræ prohibitioni temere contravenientes, si ecclesiastici sint, suspensionis ab officio & beneficio; si sæculares, excommunicationis pœna percellantur.

LXXX.

Ex concilio Fritzlariensi domini Sifridi.

Pastoribus etiam, & iis qui curata beneficia obtinent, injungimus, ut ecclesiis, in quibus per consensum diœcesani instituti sunt, nec tamen eisdem per se præsunt, vicarios idoneos & canonice institutos præficiant, eisque pro sufficienti victu portionem congruam de proventi-
E bus ecclesiæ assignent; nec sic a se institutos vicarios ab eadem vicaria amoveant, nisi ipsi jam actu sacerdotes ecclesias suas per seipsos regere velint, aut aliquam rationabilem amotionis causam contra vicarium coram diœcesano, aut ejus officiali, probaverint.

LXXXI.

Ex concilio domini Gerardi.

De his qui ad sacros ordines promoveri volunt ordinamus & decernimus, ut nemo ad quemcumque ordinem majorem recipiendum admittatur, nisi qui paulo ante confessus fuerit idoneo sacerdoti, qui vitæ conditionem in ordinando sedulo scrutatus, eum instruxerit, utrum expediat eum ordinari; an potius, propter irregularitatis aut legitimi alicujus impedimenti sequelam, abstinere, donec tale impedimentum a se removerit.

ANNO CHRISTI 1549.

ab initio ad finem interfuerint. Hi vero qui A excursus & recursus suos ita partiri consueverunt, ut de laboribus minimum, de emolumentis autem plurimum perciperent, in posterum, nisi integris officiis & horis interesse studeant, illius officii aut horæ fructu in totum mulctentur, quibuscumque irrationabilibus aut pravis consuetudinibus (quæ potius corruptelæ censendæ sunt) non obstantibus. Si qui tamen infirmitate aut legitima causa impediantur, apud prælatum aut alium, cui de ecclesiæ consuetudine competit, se excusent, & veniam absentiæ suæ impetrent; canonicos vero, per actus capitulares ab ingressu chori, quamdiu capitulis intersunt, & non diutius, excusari volumus. In qua re decanos ecclesiarum, aut quibus ea cura pro tempo- B re incumbit, monemus, eisdem præcipientes, ne extra necessitatem capitula indicant in eam horam qua divina officia peraguntur: cum possint aut maturius, aut serius capitula haberi, ut ipsi etiam prælati & canonici divinis officiis commodius interesse queant. Quos utique, supra chori officia, quæ ipsis incumbunt cum vicariis communia, actuum capitularium labor gravare non debet: cum supra communes distributiones, de præbendis suis ampliore etiam emolumento potiantur.

Simili modo distributiones, quæ de processionibus percipiuntur, his modo dari volumus, qui eisdem ab initio ad finem præsentes interesse perseveraverint.

Et ne beneficia per ecclesias debitis obsequiis fraudentur, omnibus beneficiorum possessoribus, sub amissione beneficiorum, injungimus, ut ordines, quos eorum beneficia requirunt, si nondum habent, proximis temporibus a jure statutis recipiant: ad quod etiam canonicos ecclesiarum, pro suo quemque ordine teneri volumus, ut obsequium, quod quisque pro officii sui exigentia ecclesiæ debet, cum res postulat, per se præstare queat.

LXXIII.

Eos vero, qui interim, dum divina peraguntur, in ecclesia, in qua beneficiati sunt, aut foris D circa eam otiosi inambulant, & aliis psallentibus & Deo servientibus, ipsi inanibus, nonnunquam etiam turpibus, confabulationibus tempus terunt, amplius ferendos non censemus: quos illius non solum horæ, sed totius diei emolumento decernimus privandos: sæculares vero per magistratus civiles debita animadversione a tali sacrorum contemptu coercendos.

LXXIV.

Hinc hortamur atque monemus omnes & singulos clericos, ut vitam vivant, quam professio eorum exigit, & Christus requirit, inquiens: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant* E *opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cælis est*: & cum vestitu honesto incedant. Quapropter singulari cura intendat quisque prælatus, ne ii, quibus præest, torques aureos publice in ecclesia, aut vestes varii coloris, velut virgatas & fimbriatas, aut discissas, deferant: sed longis atque talaribus utantur. Nulla arma induant, nisi itinerantes; barbamque non nutriant, coronam & tonsuram deferentes; tum summopere curantes, ne quem laicorum indecentia vestitus offendat, ut sacris canonibus cautum est.

Insuper tabernas publicas evitent, nisi eos peregre proficiscentes ingredi oporteat, & tam inibi quam domi & alibi a crapula, ebrietatibus, omnique ludo a jure prohibito, blasphemiis, rixis, & aliis quibuscumque excessibus & offensionibus, penitus abstineant; choreas spectaculaque & convivia publica vitent, ne ob luxum petulantiamque eorum nomen ecclesiasticum male audiat.

Cumque secundum apostolum, nemo militans Deo sese negotiis sæcularibus implicare debeat: nemini clerico liceat domi suæ tabernam compotandique locum aperire laicis: quoniam non raro sequi solent ebrietatem rixæ, cædes, & multa hoc genus scelera, quæ sacerdotalem polluunt dignitatem: negotiationibus quoque mercimoniisque more mercatorum abstineant. 2. Tim. 2.

LXXV.

Cum autem, domino testante, mercenarius dignus sit mercede sua, statuimus & decernimus, ut decimæ, quæ jure debentur divino, tam majores, quam minores, sine fraude aut diminutione solvantur, etiam personales, in quibus eas solvendi consuetudo est. Matth. 10.

Simili modo debent etiam quatuor offertoria, & cetera jura parochialia integre solvi.

LXXVI.

Præterea, cum omnibus palam sit, super ecclesiarum atque eorum, qui in sortem domini delecti, pro magistratuum, imo totius reipublicæ salute, apud Deum quotidie interpellant, libertate & immunitate, non tam pontificio, quam etiam civili jure, cautum atque provisum; comperimus tamen infelici hac rerum perturbatione ecclesiarum quarumdam bona, imo ipsas Deo dicatas ecclesias, in profanos usus cessisse; clericos ad munia civilia, etiam sordida, interdum coactos, quæstiones contra ipsos, eorumque & ecclesiarum bona; similiter super causis matrimonialibus, & aliis etiam mere ecclesiasticis, coram sæcularibus statibus intentari ac definiri. Proinde adhortamur omnes & singulos in domino, ut si non divini judicii respectu, vel eorum saltem quæ legibus sancita sunt, memores, ab injusta hac ecclesiasticæ libertatis imminutione atque oppressione absistant; ecclesias, sacerdotes, atque res ipsorum, suæ restituant atque permittant emunitati & libertati. Quorumdam igitur vim injustam inhibere, & personis ecclesiasticis suam libertatem vel in hoc asserere volentes, statuimus ut actor clerico coram sæculari judicio actionem intendens, eo ipso omni causa cadat, nec amplius ad ejus causæ querelam, etiam coram ecclesiastico judice, admittatur. Iudicem vero sæcularem, qui causam clerici, etiam eo consentiente, aut aliam quamcumque causam, ad ecclesiasticum judicium pertinentem, quales sunt matrimoniales & similes, judicandam sibi desumpserit, excommunicationis pœnam ipso facto incurrere decernimus.

Similiter judex ecclesiasticus causas, quas laici adinvicem habent, judicandas sibi non assumat; nisi tales causæ sint quæ ad forum ecclesiasticum de jure vel consuetudine pertinere noscantur.

LXXVII.

Caveant autem episcopi & archidiaconi, dum ipsi officiis suis præesse non possunt, ne vices suas hominibus dubiæ famæ, aut ab ordine ecclesiastico prorsus alienis, committant; sed in suum locum, quoties suis muneribus per se non præsunt,

ANNO CHRISTI 1549.

ſtatuta diligenti cura revideant, & juramenta non neceſſaria, a ſede apoſtolica non confirmata, in primis vero injuſta & pernicioſa, non obſtantibus quibuſcumque conſuetudinibus, (cum iniquitati longinquitas temporis patrocinari non debeat) corrigant, caſſent & tollant. Quod ſi facere inferiores prælati & ordinarii ultra ſex menſes poſt publicationem hujus conſtitutionis diſtulerint, nos ad primam opportunitatem, aut ſaltem in futura provinciali ſynodo, negligentiam illorum ſupplebimus, ipſoſque ceſſatores debitis inſuper pœnis afficiemus.

LXXXVIII.

Multas eccleſias in bonis temporalibus ingentia detrimenta ſuſtinere, ac domos earum aut collapſas aut ruinis proximas videmus, ex prava conſuetudine ſeu potius corruptela, qua canonici quidam pecunias ex poſſeſſionibus novorum canonicorum, aut optione domorum receptas, non in utilitatem eccleſiarum, ſed in proprios uſus convertunt. Quod nos ultra fieri omnino prohibemus; taleſque pecunias neceſſitatibus eccleſiarum, aut domorum reparationi & conſervationi, impendi volumus. Si quos huic conſtitutioni noſtræ rebelles deprehenderimus, privatione omnium fructuum, quos ab ea eccleſia percipere deberent, per ſemeſtre tempus plectemus, fructuſque eis ſic ademptos, in eccleſiæ utilitatem impendi curabimus. Sicubi vero in eccleſiis aliunde ſumptus, ad conſervationem templorum, ædificiorum & domorum, ad eccleſias aut earum perſonas pertinentium, & in alios neceſſarios uſus ſuppetunt, rationabiles conſuetudines, ſuper hujuſmodi pecuniis diſponendis hactenus obſervatas, hac præſenti conſtitutione adſtringi aut abrogari non volumus.

LXXXIX.

Ex concilio Fritzlarienſ.

Ne ex incuria aut negligentia, ſicut conſuevit, damna eccleſiis accidant, capitulis metropolitanæ, cathedralium & collegiatarum, aliarumque eccleſiarum rectoribus & curatoribus mandato injungimus, ut ſingulis annis, ſemel ad minimum, omnes eccleſiarum res & ornatus inſpiciant, & in indice ſingula diligenter conſcribant, quo, ſi quid inde perierit, facilius deprehendi & ſarciri, & ratio ab his, quibus ea cura commiſſa eſt, expoſci & reddi queat. Eadem diligentia volumus & præcipimus, ut omnium eccleſiarum prædia & reditus, tum communes, tum etiam ad ſingulas dignitates ſeu beneficia pertinentes, in libro ad id deputato exactiſſime conſcribantur. Literæ vero originales cenſuum, tam communium, quam ad ſingula beneficia pertinentium, non apud ſingulos poſſeſſores relinqui; ſed in publica & bene munita cuſtodia, copiis earumdem auſcultatis apud poſſeſſores retentis, aſſervari debent. Vnde, ſi occaſio exegerit, depromi, & ſingulis perſonis ſub cautione redhibitionis permitti poterunt.

XC.

Ex concilio Aſchafenſi

Vt eccleſiæ per provinciam noſtram conſtitutæ, a damnis, quæ nonnunquam ex infida procuratione accipiunt, in poſterum vindicentur, decernimus & ordinamus, ne poſthac ſolis laicis; ſed cum aliquot laicis cujuſque eccleſiæ rectori ſeu plebano, velut principali, officium fabricæ ſeu procuratio eccleſiæ committatur; ita tamen ne ipſi eccleſiarum rectores, ſeu plebani, officio exactionis cenſuum, proventuum, ſive redituum, ſeu procurationis labore graventur. Tales etiam eccleſiarum procuratores, de pecuniis ſeu proventibus eccleſiarum nihil in ſuum privatum uſum convertant: ſed omnia in eccleſiæ utilitatem impendant, & de omnibus acceptis & expenſis debito tempore, ad minimum ſemel in anno coram ipſo plebano ſeu rectore eccleſiæ, & aliis ad hoc deputatis, rationem conficiant.

Volumus etiam ad ſingulas eccleſiarum ciſtas, in quibus literæ cenſuum, ſeu pecuniæ, & precioſiores eccleſiarum res, aſſervantur, diverſas ſeras, & ad minimum duas fieri, & ex clavibus ſemper unam apud parochum ſeu rectorem eccleſiæ relinqui & cuſtodiri: ſic ut tales ciſtæ non ab uno aliquo procuratore, nec unquam abſente parocho aut rectore eccleſiæ, poſſint aut debeant aperiri. Huic vero noſtræ conſtitutioni in eccleſiarum fraudem non parentes, ipſi plebani nobis aut vicariis noſtris denuntient, debita monitione prævia excommunicandos.

XCI.

Ex conci[lio] Aſchafen[ſi]

Vt ab inſtitutione ad eccleſiaſtica beneficia omnem ambitionem, omnemque ſimoniæ pravitatem præcidamus, præſenti ſtatuto ordinamus & decernimus, ut quicumque vel muneribus vel pollicitationibus, ſeu quibuſcumque pactionibus, unius vel plurium ſibi favorem conciliaverit, ut per eos ad beneficium ſeu dignitatem qualemcumque (quatenus ad noſtram diſpoſitionem pertinent) promoveatur, eo ipſo excommunicationis ſententiam incurrat, & reddatur inhabilis, ne amplius ad tale beneficium ſeu dignitatem eligi aut aſſumi poſſit. Quod ſi electus & aſſumptus poſtea fuerit deprehenſus, tales donationes, promiſſiones, ſeu pactiones feciſſe, beneficio ſic occupato privari, & de dignitate omnino deponi debet. Simili modo, quicumque penſiones non legitime aſſignatas aut dederint, aut receperint, aut alioqui illicitis modis beneficia aut dignitates occupaverint, pro exceſſuum qualitate puniri, & talibus beneficiis aut dignitatibus privari debent. Quæ ut arctius obſerventur, nullus in poſterum clericus ad aliquod beneficium ſeu dignitatem admitti debet, niſi prius juraverit, quod in ejus adeptione nullam commiſerit ſimoniam, aut illicitam fecerit pactionem.

De inſti[tu]tione ex concilio Fritzla[rie]nſi.

XCII.

Ex conci[lio] Aſchafen[ſi]

Execrabilis quorumdam ſacerdotum avaritia uſque ad ſacramentorum ipſorum contemptum & injuriam nonnunquam irrumpit, dum ſine numerato precio conferre ſacramenta detrectant. Quorum pravam cupiditatem, ſacris etiam conciliis inviſam & damnatam, comprimere volentes, omnibus nobis ſubjectis parochis ſeu eccleſiarum miniſtris ſerio prohibemus, ne quid de ſacramentorum adminiſtratione a quoquam, velut debitum, aut exigant, aut recipiant quod conſuetudo rationabilis, laudabiliter introducta, & hactenus obſervata, non permittit: ſed ultra id etiam oblatum, quaſi non debitum modeſte recuſent. Quod ſi aliquis ſubditus ultro aliquid dare voluerit, non obſtamus quin quod libera voluntate & ex caritate offertur recipere valeant. Archidiaconis etiam noſtris, ſive eorum officialibus, injungimus, ut in ſynodis ſeu capitulis ſuper hujuſmodi exactione ſedulo inquirant, & huic noſtræ conſtitutioni non parentes ſeveris pœnis, uſque ad ſuſpenſionem ab officio & beneficio, compeſcant.

XCIII.

Cum dominus ipſe pronuntiet mercenarium ſua mercede dignum, & apoſtolus clamet, altari ſervientem de altari vivere debere, univerſos eccleſiarum

1. Cor. 9

removerit. Nec quisquam ordinandus recipiatur, nisi ad certum titulum ecclesiastici beneficii, quod sit perpetuum, a quo non possit ad inordinatum alicujus placitum amoveri, aut cui de proprio patrimonio sufficienter sit provisum.

LXXXII.

Et ne ecclesiarum ministeria quibusvis, (quæ res hactenus multis malis causam præbuit) sed dignis modo & idoneis, permittantur, sancimus, eos, qui ad suscipiendos ordines assumi expetunt, episcopi simul & plebis judicio comprobandos, hoc modo, ut episcopus doctrinam examinet, plebs quoque de moribus testimonium præbeat. Morum itaque & vitæ testimonium ordinandi, idque in literis sigillatis afferant, acceptum a prælatis ecclesiasticis seu parocho, atque etiam a senatu, seu judicio ejus loci, in quo majorem vitæ partem exegerint. Quod testimonium illis gratis concedi volumus. Ex longinquo vero venientes, si in provincia Moguntina ordinari expetiverint, ad canonicarum sanctionum observantiam adigantur.

LXXXIII.

Hac calamitosa tempestate, qua sacrorum profanorumque omnium periculosa confusione laboramus, plerumque evenire solet, ut in sacri baptismatis administratione, unctiones sacri olei, in pectore & scapulis, & chrismatis in vertice infantium, jam inde a temporibus apostolorum per universam ecclesiam religiosa pietate adhiberi solitæ, quorumdam temerario ausu omittantur. De qua re circa eos, qui ordinibus sacris initiari volunt, diligentem inquisitionem per nostros in pontificalibus vicarios, aut alios, qui ordinandorum examinibus præsunt, præcipimus faciendam. Eos vero qui tales unctiones, dum baptizarentur, non receperint, nisi eas (una cum orationibus, quę in Agendis ad tales unctiones adhibendæ inveniuntur) in se per catholicum sacerdotem pie supplere curaverint, ab ordinibus prorsus mandamus repellendos.

LXXXIV.

Evenire solet, ut aliqui eruditionis & vitæ non satis probatæ, aut alioqui censuris ecclesiasticis obnoxii, conscientiam eorum, quibus noti sunt, subterfugientes, ad remotiores diœceses se conferant, & ordines ab ignotis episcopis, qua possunt fraude extorqueant: aut saltem eos se consecutos, comminiscentes, in iis ministrare præsumant. Quorum temeritatem reprimere volentes, commissariis nostris serio inhibemus, ne in posterum alicui literas dimissorias ad aliam diœcesim, sine magna & necessaria causa, quam bene exploratam habere debent, concedant. Qui vero in aliena diœcesi ordines susceperint, ad ministerium seu executionem ordinum, quos se habere asseverant, non admittantur; nisi prius vicariis, seu commissariis nostris, de susceptis ordinibus legitimo documento fidem fecerint, & ab eisdem, quod admitti debeant, testimonium patentibus literis obtinuerint: alioqui tales per archipresbyteros nostros ab omni ecclesiæ officio semoveri, aut, si iis non paruerint, nobis denunciari debent.

LXXXV.

Ad confusionem & dehonestamentum ecclesiastici ordinis facit, sicubi honorum discrimina tolluntur, nec suus cuique honos habetur. Unde ordinamus & decernimus, ut inferioris dignitatis clericus seu vicarius, sive canonicus, prælato suo reverentiam, sive in assurgendo, sive in aliis

A prærogativis, juxta consuetudinem illius ecclesiæ debitam subtrahens, fructuum præbendæ subtractione ad tempus, pro excessus qualitate, puniatur. Quod si simultate aut animi arrogantia provectus in tali contemptu prælati sui perseveraverit, a reliquis confratribus velut inobediens, & juramenti sui parum memor, a consortio ecclesiæ & omni fructuum perceptione amoveatur: non nisi de ipsius episcopi consensu ad eamdem rursus admittendus, ut discat potestatem supra se positam, velut Dei ordinationem, agnoscere & venerari.

LXXXVI.

Hactenus in ecclesiis cathedralibus & collegiatis (saltem in ea parte, qua majores nostri, non B sine magna ratione, juniores canonicos, quos domicellares vocant, non statim ut beneficia acceperint, ad capitula admitti, sed ad tempus sub jugo prælatorum detineri voluerunt) satis negligenter advigilatum esse, non sine ecclesiarum pernicie, sentimus; dum hi, quibus ea cura incumbit, ad studia & mores domicellarium parum attendentes; si modo domicellares certum tempus in beneficii possessione exegissent, aut pecuniam pro emancipatione constitutam numerassent, sine ampliori delectu quosvis ad capitula admiserunt; etiam eos, quos nec vitæ honestate nec doctrina satis idoneos, aut ecclesiis utiles futuros norint. Unde fit, ut interdum ecclesiæ minus utili canonicorum turba oneratæ, nec in spiri- C tualibus nec in temporalibus debitis obsequiis administrentur. Quarum indemnitati consulere volentes, prælatorum, capitulorum, & aliorum, quorum interest, conscientias duximus onerandas, hisque districte præcipiendo injungimus, ut in posterum, non secundum prætensam consuetudinem (quæ in hac parte, ut ecclesiis perniciosa, irrationabilis, aut potius corruptela censenda est) quoslibet sed secundum conscientiam idoneos tantum & dignos, ad capitula, præsertim metropoliticum & cathedralia admittant. Pravis vero moribus deditos & ignavos tantisper a capitulari dignitate & emolumento arceant, donec emendatione vitæ locum hunc mereri videbuntur: aut si contra omnem emendationem præfra- D cti & incorrigibiles se exhibere perseveraverint, ad dimissionem beneficiorum remediis juris, tamquam inhabiles & insufficientes ac minus idoneos, prorsus cogant. Qua constitutione nostra, & ipsis prælatis & capitulis, ut officio suo diligentius invigilent; & juventuti ecclesiasticæ, ut vitæ ingeniique cultum accuratiore studio capessant, occasionem præstari arbitramur.

LXXXVII.

Cum scriptura admoneat, virum crebro jurantem iniquitate oppleri, ac plagis multis obnoxium fieri; jurationem namque multa comitari pericula, quæ non tam pejerantem, quam eum qui perjurio causam, cum debet & potest, non E subtrahit, involvunt. Nos igitur crebram illam juramentorum exactionem in capitulis, si non ut injustam, certe ut periculosam, censemus coarctandam. Injusta vero & illicita juramenta, per quæ nonnunquam via debitæ correctionis præcluditur, & prælati a promovenda ecclesiarum suarum disciplina & utilitate impediuntur, omnino tolli debent. Et nos cum hac sancta synodo talia omnia damnantes, locorum ordinariis & prælatis capitulorum, ad ejusmodi correctionem per præsentes facultatem impertientes, districte eis præcipiendo injungimus, ut ecclesiarum statuta

Anno Christi 1549.

rem acri diligentia invigilent. Et si quos librorum vel excusores, vel venditores, aut detentores, huic ordinationi non parentes deprehenderint, supra librorum confiscationem, etiam pœnis in multis recessibus imperialibus constitutis, sine remissione afficiant.

C.

Paci etiam, tranquillitati ac honestati clericorum consulere volentes, decernendum duximus, ut quicumque clericus alium clericum probris, maledictis aut conviciis incesserit, sub duorum aut trium testimonio, ab omni proventuum ecclesiasticorum perceptione per unum mensem suspendatur. Quod si manus alteri clerico violentas, citra tamen vulnus, attulerit, jam dictam pœnam sustineat duplicem. Si vulnus inflixerit, ultra pœnam excommunicationis, quam ipso facto incidit, ad quatuor menses tali fructuum privatione mulctetur. Si membrum aliquod mutilaverit, aut inutile reddiderit, omni beneficio ecclesiastico sit ipso facto privatus. Nihilo minus etiam in omnibus iis casibus, juxta diœcesani arbitrium, læso satisfacere cogatur, & pro delicti gravitate a diœcesano, si videbitur, etiam gravius puniatur. Illud superioribus comminationibus duximus addendum, si linguæ petulantiam aut violentas manus in prælatum intorserit, in tribus prioribus casibus supra memoratis ubique pœnæ duplicatione gravandum esse; salvo tamen jure quod vim vi repellere permittit. Similiter clericos, si aut jurgiis, aut armis contra laicos contenderint, per prælatos suos, pro excessuum gravitate, irremissibili pœna decernimus ac mandamus plectendos.

CI.

Ex concilio Fritzlariensi.

Sortilegia, quæ ad injuriam sacræ religionis nostræ detestando malorum dæmonum commercio exercentur, omnibus Christianis prohibenda; in clericis vero omni pœnarum acerbitate coercenda censemus: proinde clericum sortilegum protinus ab omni functione ecclesiastica & ordine removendum, & excommunicationis sententia censemus alligandum: a qua, nisi in articulo mortis, a nemine, quam a suo diœcesano, aut a summo pontifice, seu legato ejus ad id potestatem habente, absolvi debet. Et si incorrigibilis esse perrexerit, ad monasterium arctum, pro agenda pœnitentia, detrudatur, aut prorsus abjiciatur. Laici vero ab hac arte execrabili publicatione bonorum suorum, aut pervicacia eorum exigente, perpetua captivitate, aut graviore etiam animadversione, coerceri debent.

26. q. 5 cap. Non oportet. cap. Si quis episcopus.

Dist. De malefic. & mathe. l. Nullus. l. Nemo l. Culpa.

CII.

Ministris ecclesiarum, qui sacris functionibus operam suam addixerunt, nihil æque convenit, quam vitæ castimonia: intolerabileque videtur, quod contra conciliorum sanctorumque patrum auctoritatem passim concubinis adhæreant. Quis enim in ministrorum Dei collegio patiatur talem, quem Paulus hominum consortio indignum judicet, cum quo etiam ne cibum quidem sumendum putavit? Quia ergo clerici quidam synodorum cujusque diœcesis episcopalium specialiter desuper habitarum decretis, de dimittendis concubinis, ægrius paruerunt: ne in hujusmodi scandalo & sordibus volutari diutius permittantur, quibuscumque locorum ordinariis injungimus & serio committimus, ut secundum canonum præcepta, & præcipue Basileensis concilii definitionem, concubinarios hujusmodi corrigant atque emendent, easque mulieres, quæ citra scandalum atque offendiculum retineri non possunt, extra viciniam, ne commercii facultas aut suspicio remaneat, amoveri procurent. Qua in re, cum sæpe compertum sit, facilius ab initio malis resisti, quam semel in ea demersum rursus erigi atque emergere, omnino prælatis intendendum præcipimus, ne patiantur juniores clericos perniciosa cohabitatione irretiri, a qua deinde extricari facile non queant: ecclesiasticis etiam magistratibus, juxta præfati concilii decretum, ne ullo sub pacto, compositione, aut spe cujuscumque quæstus, tales quovis modo tolerent, aut dissimulent, penitus interdicentes; &, si opus sit, ut brachium sæculare in hanc rem implorent, injungentes.

1. Cor. 5.

CIII.

Ex concil. Fritzlar.

Excommunicationem, qua nulla pœna major esse potest, caute ab officialibus nostris, & non nisi ex inevitabili necessitate, & propter manifestam contumaciam, in quemquam intentari volumus, ideoque officialibus nostris, & prælatis omnibus, qui alioqui excommunicandi potestatem habent, mandamus, ne sententiam excommunicationis, nisi competenti admonitione præmissa, & in præsentia fide dignorum hominum, (ut, si necesse sit, testimonio eorum comprobari queat) promulgare præsumant. Qui aliter excommunicationem in quemquam promulgaverit, & admonitus errorem suum non revocaverit, per mensem ab ingressu ecclesiæ sit exclusus, & sic a se excommunicato omnes expensas, quas talis excommunicationis occasione necessario fecit, restituere cogatur.

CIV.

Ex conc. Basileen.

Et ut timoratis conscientiis subveniamus, & scandala excludamus, generalis synodi Basileensis constitutionem volumus observari, quæ decernit, quod nemo deinceps a communione alicujus, in sacramentorum administratione vel receptione, aut in aliis quibuscumque divinis, vel extra, prætextu cujuscumque sententiæ, aut censuræ ecclesiasticæ, aut suspensionis vel prohibitionis ab homine vel ab jure generaliter promulgatæ occasione, teneatur abstinere, vel aliquem vitare, aut ecclesiasticum interdictum observare; nisi sententia, prohibitio, suspensio, vel censura ecclesiastica hujusmodi, fuerit vel contra personam, collegium, universitatem, ecclesiam, aut locum certum aut certam, a judice publicata vel denuntiata specialiter & expresse; aut si aliquem ita notorie excommunicationis sententiam constiterit incidisse, quod nulla possit tergiversatione celari, aut aliquo juris suffragio excusari. Nam a communione illius abstineri vult juxta canonicas sanctiones: per hoc tamen hujusmodi excommunicatos, suspensos & interdictos seu prohibitos non intendit in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari. Cum humana fragilitas in omnibus actionibus, & præsertim in iis quæ pietatis sunt, si ope divina non adjuvetur & dirigatur, sine fructu desudet, præsenti constitutione duximus ordinandum, ut in posterum per omnes totius provinciæ ecclesias, quoties in illis multitudo fidelium convenerit, fiant precationes ad Deum, pro Spiritus sancti gratia, ad salutarem harum constitutionum provincialium observantiam, impetranda. Similiter pro summi pontificis, imperatoris ac regis Romanorum incolumitate & felici gubernatione, & pro omnibus qui ad utriusque regiminis gubernacula in orbe Christiano præsident, ut quietam & tranquillam vitam

ecclesiarum metropolitanæ cathedralium & collegiatarum prælatos, canonicos & capitula, omnes etiam regulares prælatos & conventus, quicumque ecclesias parochiales suis ecclesiis seu monasteriis unitas & incorporatas habent, in domino exhortamur; & districte eis præcipiendo injungimus, ut intra trimestre tempus, post hujus constitutionis nostræ publicationem, ecclesiarum sibi incorporatarum rectoribus talem fructuum portionem ordinent, qua pro loci conditione honeste sustentari, ac insuper episcopalia & archidiaconalia jura solvere, hospitalitatem exercere, & alia necessaria onera sustinere queant. Quod ni fecerint, nos illorum injustam negligentiam, ipsis ecclesiis & animarum saluti nimis periculosam, amplius sufferre non volentes, apud omnes ecclesias parochiales jurisdictionibus nostris subditas, talem justi & sufficientis victus deputationem de decimis, proventibus, vel bonis collegiorum aut monasteriorum aut prælaturarum, per nos aut officiales nostros secundum juris communis & sacrorum conciliorum dispositionem ordinare, seposita ampliore mora, omnino aggrediemur.

XCIV.

Clerici aliunde advenientes, nec in iis ordinibus quos jactant, ministrare permittantur, nec ad ulteriores ordines promoveantur; nisi fide digno testimonio docuerint se eos ordines, quos habere se asseverant, rite & legitime suscepisse. Peregrini autem sacerdotes ad missarum celebrationes non admittantur, nec ultra mensem in aliquo presbyterorum consortio foveantur, nisi testimoniales literas super vita, moribus & recessu ab eo episcopo, a quo discesserunt; similiter admissionis testimonium ejus episcopi, ad cujus diœcesim se contulerunt, ostendant.

XCV.

Sacellani vero nobilium in sacellis castrorum missas celebrare, aut alia sacramenta conferre, aut etiam prædicare non præsumant, nisi super eo auctoritatem & consensum ordinariorum obtinuerint, & prius manualem promissionem episcopo, seu loci illius archipresbytero, fecerint, se in obedientia diœcesani mansuros, & ad synodos & capitula venturos, & mandatis ecclesiasticis secundum justitiam, & quatenus eos attingunt, pariturus esse. Salvis etiam juribus parochiarum, ad quas talia castra nobilium pertinere noscuntur.

XCVI.

Hoc in primis totius reipublicæ Christianæ utilitas exposcit, ut erudiendæ juventuti passim magistri, eruditione, honestate vitæ, & fidei sinceritate commendabiles, præficiantur, quod in administratione utriusque reipublicæ & ecclesiasticæ & sæcularis successio a pueris dependeat. Qui si perversis & pravis hominibus erudiendi tradantur, a quibus recentes eorum animi (qui malorum ac bonorum, ut quidque primum hauserint, æque tenaces sunt) pravis & impiis opinionibus imbuantur, spes non est, sacrosanctam religionem nostram in integrum restitui, aut a pravis doctrinis repurgari, aut pristinam felicitatem & tranquillitatem in Germaniam nostram reduci unquam posse. Proinde sive prælatis & capitulis, sive communitatibus, aut locorum præfectis, ad quos ea cura pertinet, serio injungimus, ut in posterum scholis sibi commissis didascalos præfecturi, eosdem ad vicarios nostros in spiritualibus, seu locorum commissarios, ablegent, qui eruditionem, mores, & fidei sinceritatem in eis accurato examine explorent, eosque quid in scholis tam ad eruditionem, quam ad mores juventutis excolendos, conducibile potissimum prælegant, pro cujusque loci ratione, diligenter admoneant, sine quorum testimonio (quod scripto his, quos dignos judicaverint, exhibeant) quemquam alicui scholæ præfici omnino prohibemus.

XCVII.

Quamvis jam olim multis conciliis provincialibus, velut Fritzlariensi domini Gerardi, & aliorum archiepiscoporum Moguntinensium, super testamentorum ordinatione cautum sit, quibus omnino suum robur manere volumus; videmus tamen hac temporum licentia plerasque morientium voluntates incassum recidere, defunctorumque substantiam contra ipsorum legitimam voluntatem interverti, a testamentariis præsertim, & quibus pro officio competebat ratum servare defuncti arbitrium: statuimus, ut qui deinceps nominati fuerint testamentarii, quamprimum & ante omnia ipsius defuncti hereditatem sive substantiam coram notario & testibus fide dignis conscribant, & in inventarium fideliter redigant; omnimodamque morientis voluntatem, arbitrium & ordinationem, intra debitum tempus executioni demandent & exequantur, de quo ordinario aut ipsius commissario rationem faciant. Quod si quis infideliter agens hujus nostræ constitutionis transgressor repertus fuerit, pro ordinarii arbitrio, aut alias condigna pœna, pro excessus qualitate, plectatur.

XCVIII.

Magnus abusus est, cum ad rerum temporalium & mox periturarum conquirenda lucra, sex diebus homines intendant, ad regnum cælorum, ejusque justitiam inquirendam, septimum diem destinatum, ne eum quidem a profanis negotiis liberum execranda hominum avaritia relinquat. Cui nos improbæ hominum cupiditati modum ponere volentes, serio prohibemus, ne in posterum in locis nostræ provinciæ subjectis diebus dominicis, aut præcipuis ecclesiæ festivitatibus, mercatus (nisi forte earum rerum, quæ ad usum quotidiani victus necessariæ sunt) exerceantur, aut ne subditi nostri ulli operi servili, quod sine evidenti detrimento dilationem sustinere potest, manu admoveant; sed dies dominicos & festivos spiritualibus lucris conquirendis, & saluti animarum procurandæ, adeoque pietatis & divini cultus exercitiis, impendant. Quam nostram constitutionem, nisi magistratus locorum, quorum ea potestas est, sub gravibus pœnis ita observari curaverint, ipsos magistratus, debita admonitione prævia, sententiam excommunicationis incidere, & ubi ad nostras temporales jurisdictiones pertinent, insuper aliis pœnis, pro nostro arbitrio, puniri volumus.

XCIX.

Multis constitutionibus imperialibus cautum est, ne quis librum aliquem sine certo auctoris & loci, ubi excusus sit, nomine, aut qui per commissarios, qui per loca huic rei curandæ destinati sunt, comprobatus non sit, vel excudat, vel excusum vendat. Quam ordinationem renovantes, inhibemus ne quis tales libros in nostris ditionibus vendere, aut emere, aut donare, aut occulte quovis modo alii obtrudere, aut omnino apud se retinere audeat: officialibus nostris, tam ecclesiasticis quam sæcularibus, injungentes, ut in eam rem acri

episcoporum successionem perpetuo continuata ea fides pervenerit, non dubitamus hanc unam eamdemque esse, atque adeo veram fidem, quæ ab apostolis ipsis in veritate est tradita, & usque nunc religiose semper custodita, & in catholica ecclesia semper conservata. Nihil proinde aliud credendum, tenendum, aut docendum est, nisi quod sancta Romana tenet & docet ecclesia, omnium consentientium ecclesiarum mater & magistra. Eum vero, qui a fide catholicæ & Romanæ ecclesiæ recedit, necesse est a veritate & capite deficere. Hortamur itaque & in domino obtestamur omnes & singulos clericos & laicos, nobis metropolitico jure subjectos, ut tenaciter & indivulse adhæreant, non solum his quæ in divinorum eloquiorum canone expressa sunt, verum etiam his quæ ecclesia sancta catholica habet, & quæ omnium orthodoxorum consensu probata & recepta sunt: neque ulla ratione aut persuasione a veritate fidei, ecclesiæ & euangelii quod acceperunt, & in quo stant & salvantur omnes gentes, avelli se patiantur, sed in eo quod hactenus pie & recte docti sunt & crediderunt permaneant.

De prædicatoribus verbi, quos missos esse oportet.

II.

Hoc habet apostolica ecclesia, ut nullus nisi missus prædicet: sic Christus non nisi missus prædicavit, ipso apud Isaiam testante: *Spiritus domini super me, eo quod unxerit me; ad euangelizandum pauperibus misit me.* Neque item ipsius præcursor, de quo scriptum est; *Fuit homo missus a Deo*; sed nec apostoli hoc fecissent, nisi mandato a Christo accepto: *Ite, Ecce ego mitto vos.* Proinde nos euangelicæ & apostolicæ regulæ innitentes, statuimus & præcipimus, ne quisquam posthac, etiam quamcumque religionem professus, publice prædicare præsumat, nisi ab episcopo ordinario, vel ejus vicario, admissus fuerit. Et si quis etiam religiosus apostolicæ sedis privilegio nitatur, tenebitur nobis, aut vicariis nostris, de hoc fidem legitimam facere. Laicis vero prorsus interdicimus, ne prædicandi officium usurpent, aut occulta conventicula faciant, & sacerdotum simplicitatem eludant. Et si forte necessitas postulet, ut sacerdos tamquam inutilis & indignus a cura gregis debeat removeri, servato ordine juris, de hoc agendum est apud episcopum, ad cujus officium tam destitutio quam institutio sacerdotum pertinere dignoscitur. Omnes vero & singulos, aliter quam præmissum est publice vel privatim prædicationis officium usurpare præsumentes, præsentis statuti rigore excommunicationis vinculo innodamus, & excommunicatos declarari publice mandamus: &, nisi resipuerint, alias competenti pœna a nobis aut nostris suffraganeis, vel locorum ordinariis, plectendi sunt.

Isai. 6. Joan. 1. Matth. 10.

Non quivis admittendi sunt, etiamsi præsentati fuerint.

III.

Quando non parum refert, quis qualisve sit, cui alios instituendi & docendi potestas tradita est, probandi primum & explorandi sunt futuri concionatores, a quibus & quomodo instructi sint, ne peregrinis forte & hæreticis doctrinis imbuti, non satis perspecti recipiantur in ovile Christi, ad gravem dominici gregis perniciem. Attamen non tam eloquentiores quam sapientiores, neque tam argutiores quam meliores eligendi sunt, modo gregi sana doctrina pascendo non sint prorsus inidonei. Imo tanto magis aliquoties cavendus est is qui eloquentia pollet, quanto plus ob eloquentiam, dum recte dicere & docere existimatur, nocere & fallere potest.

Vocatus & admissus quid pro concione docere debeat.

IV.

Missi & admissi verbi prædicatores in hoc toti incumbant, ut verbum veritatis recte & bona fide tractent, tamquam dispensatores multiformis gratiæ Dei, omissis his quæ a puritate euangelii aliena sunt, vel supervacanea, vel parum ædificantia: sed nec opinabilia ac dubia pro certis & receptis asseverare audeant. Ab apocryphis abstineant, & quæ ecclesia occultanda esse decrevit, de suggesto non promulgabunt. Comicas, aniles, & interim obscœnas fabulas, & quæ risum moveant citius quam lacrymas propter peccata, populi auribus non ingerant. Et omissis odii, invidiæ, insectationis, quæstus, ambitionis, & consimilibus nequam affectibus, sincere & pacifice euangelium pacis annuntient, mutuis conviciis se non proscindant, nec alius alium pro concione impugnet. Sed si quis alterum hæresim, vel perniciosum errorem, aut aliud quidpiam, quod piarum aurium sit offensivum, dixisse deprehenderit, episcopo, aut illius vicario, aut inquisitori apostolico, vel officiali loci, ordine etiam servato euangelico, significet. Et cum catholicas traditiones tamquam arctissima quædam Christianæ religionis & pacis vincula conservare & custodire omnes ex æquo deceat, neque dubitemus traditiones & consuetudines universales, præsertim eas, quas per orbem tota frequentat ecclesia, ab apostolis in ecclesiæ sinum transfusas, vel a generalium sacrorum conciliorum auctoritate profectas, nos eas simili religione, qua ea quæ sacræ scripturæ præscribit auctoritas, ut observentur doceri omnino mandamus. Quæ vero per loca vel regiones nostræ diœcesis vel provinciæ variantur, eas quisque observet ad ædificationem morum & fidei. Ac ne quisquam temere contra eas de suggesto rogationem facere præsumat, mandamus episcopis provinciæ nostræ, & officialibus nostris, ut si qui ritibus ecclesiæ antiquandis vel novandis privata auctoritate studere comperti fuerint, in eos severiter animadvertant. Quare qui pascendi gregis dominici curam susceperunt, ea potissimum doceant, quæ ad tranquillitatem & piam concordiam facere, & ad captum rudis populi accommodata esse cognoverint. Cujusmodi est simplex explanatio symboli, decem præceptorum, sacramentorum & ceremoniarum ecclesiæ, orationis dominicæ: item cohortatio ad pœnitentiam, in qua Christi servatoris commemorent beneficia, ac pœnas nunquam finiendas, quæ in malo obstinatis paratæ sunt, ob oculos ponant: sed ne misericordiam desperent, rursum sublevent ac solentur. Cessantes ac torpentes excitent; animo dejectos in spem erigant; voluptuariis, resque mundi admirantibus, vitæ brevitatem, & æternos ignis cruciatus, subinde ingerant: ut saltem futuris malis territi peccare desinant, atque ad meliorem frugem

vitam agamus in omni pietate & castitate. In ipsa vero sacri missæ celebratione alternis diebus pro peccatis & pro pace, sive in ipso sacro collectam pro suffragio, sive post illud antiphonam cum collecta pro imploranda Dei misericordia, devote recitari aut cantari volumus. Quam rem discretioni prælatorum pro loci & temporis conditione committimus curandam.

Quo vero supradicta omnia & singula accuratiore cura observentur, & ad excusationem ignorantiæ nullus locus relinquatur, ordinamus & præcipimus, ut præsentium constitutionum liber apud metropolitanam, cathedrales, & collegiatas ecclesias in choro aut capitulis, similiter apud parochiales ecclesias idoneo loco, fabricæ sumptu comparatus, habeatur, ad quem omnibus quorum interest pateat accessus.

Postremo cum his præsentibus nostris constitutionibus, omnes etiam generalium conciliorum constitutiones & decreta, similiter omnia & singula alia statuta provincialia in conciliis provincialibus, sub nostris prædecessoribus celebratis edita, quorum in his nostris constitutionibus etiam nullam mentionem fecimus, in suo vigore permanere volumus, & ab omnibus nobis subjectis, qua quemque parte attingunt, pro confirmatis & authenticis agnosci, haberi & observari districte præcipiendo mandamus; sacrosanctæ Romanæ catholicæ & apostolicæ ecclesiæ judicio, cujus auctoritatem omnibus salvam conservari volumus, hæc omnia cum debita obedientia submittentes.

CONCILIUM TREVERENSE II.

AUCTORITATE IOANNIS ARCHIEPISCOPI Treverensis indictum in causa fidei & morum anno domini MDXLIX. tempore Pauli papæ III.

DECRETA CONCILII PROVINCIALIS

Treverensis, præsidente reverendissimo in Christo patre ac domino domino Ioanne archiepiscopo Treverensi, sacri Romani imperii per Galliam & regnum Arelatense archicancellario, principe electore, *&c.* celebrati anno Iesu Christi MDXLIX.

Ioannes Dei gratia sanctæ Treverensis ecclesiæ archiepiscopus, sacri Romani imperii per Galliam regnumque Arelatense archicancellarius, & princeps elector, ad perpetuam rei memoriam.

Rem omnino non novam aggredimur, neque per viam insolitam ambulamus: verum orthodoxorum patrum & prædecessorum nostrorum vestigiis tritam ingredimur; sincero corde semper affectantes, ut universum clerum & gregem nobis commissum usquequaque lustremus & contemplemur, atque salubris studii vigilantia in hoc sedulo incumbamus, ut eam more boni pastoris, (quantum nobis ex alto conceditur) pura & sana euangelicæ veritatis doctrina pascamus & reficiamus, ut cum universalis & tremendi judicii tempus ingruerit, & pastor ille pastorum gloriosus in majestate sua apparuerit, ad cujus laudem hanc nostram functionem obire cupimus, de muneris impositi administratione cum lucro & ex voto respondere valeamus. Hac igitur occasione provocatos nos, & diligens cura & paterna solicitudo exstimulat, ut circa nostrorum subditorum statum & vitam probe instituendam indefesso studio ac labore advigilemus: utque ex hac animi nostri promptitudine, ipsis piarum rerum cultus in dies magis ac magis crescat pariter & placeat, ipsorum onera & gravamina, pro hujus temporis iniquitate, inter manus in morem hydræ enascentia, imminuantur, cessent, finiantur, tollantur, atque tranquillitatis & pacis optatus portus, velut in alto navigantibus aperiatur; id quod tum demum recte consequi credimur, cum sinistris eventibus viam præcludimus, vitiorum & malorum materiam resecamus, & noxia dissuadentes, ad optima quæque promovenda animum applicamus.

Quapropter horum nostrorum statutorum editione, tum antiquorum renovatione & explanatione, tum pœnarum comminatione impios & orthodoxæ ecclesiæ hostes ab infelici suo proposito deterreamus & depellamus: ut in quibus virtutis zelus & ardor ad emendationem nihil proficit, eos saltem honestæ disciplinę severitas atque pœnæ rigor retrahat & coerceat. Sane quondam felicis recordationis Balduinus archiepiscopus Treverensis, & alii prædecessores nostri, pro subditorum utilitate, pro libertate ecclesiæ & ministrorum ejus, quamplurima statuta synodalia & provincialia, non minus utilia quam necessaria ediderunt, promulgarunt, publicarunt, & pœnarum adjectionibus, prout opportunum visum fuerat, provide & consulte vallarunt. Quæ nos omnia de consilio & consensu capituli ecclesiæ nostræ metropolitanæ Treverensis, & nuntiorum seu procuratorum aliorum, reverendi domini Nicolai episcopi Virdunensis, & nuntiorum seu procuratorum reverendissimi domini Ioannis cardinalis de Lotharingia, administratoris Metensis, & reverendi domini Tonsani episcopi Tullensis, suffraganeorum nostrorum, in præsenti concilio provinciali congregatorum, quatenus per infra statuenda expresse non fuerint revocata & cassata, approbamus & innovamus, atque in suo robore permanere volumus, & eadem antiqua statuta provincialia, atque ea nova, quæ nos in præsenti concilio pro temporum ac rerum necessitate statuimus & ordinamus, ut per totam nostram provinciam Treverensem firmiter & inviolabiliter, prout statuuntur, publicentur, teneantur, & observentur, firmiter decernimus.

De fide orthodoxa catholicæ & apostolicæ ecclesiæ fideliter & firmiter tenenda.

I.

Quando vera in Iesum Christum fides fundamentum est & petra illa, de qua salvator noster dixit, super eam ædificandam esse ecclesiam suam, adversus quam inferorum portæ nunquam prævalituræ essent, (prævalerent autem, si ecclesia errare perniciose posset, aut docere noxia) fateri oportet ecclesiam in fide & veritate radicatam & fundatam errare non posse. Nam & in confesso est, testantibus nimirum sanctæ ecclesiæ patribus, ac re ipsa clamante, Christi apostolos Petrum & Paulum Dei sanctum euangelium, in sanguine quoque ipsorum signatum, Romanæ ecclesiæ reliquisse, atque in illius fidem ecclesias omnes, quæ ubique sunt fideles in toto orbe terrarum, religiose conspirasse, atque societate sacramenti confœderatas & conjunctas esse. Itaque cum ad nos per episco-

les reddant, neque in correctione subditorum suorum negligentes se exhibeant: & quod nullus in peccatis excusationi locus relinquatur, præsentis decreti tenore in irritum revocamus & annihilamus omnia statuta, ordinationes, consuetudines, & privilegia exemptionum quibuscumque ecclesiis, militiis, hospitalibus, locis & monasteriis quorumcumque ordinum, quacumque auctoritate & qualitercumque concessa, quæ reformationi prædictorum abusuum, & correctioni perversorum morum adversantur, aut in mora sunt, ut contra personas & loca prædictarum ecclesiarum, ordinum, domorum, militiarum, hospitalium, monasteriorum, sine omni exceptione ad correctionem seu emendationem procedi non possit aut valeat. Cujus executio in casu negligentiæ a capitulis ad prælatos, & prælatorum negligentia intercedente, ad officiales vel vicarios locorum, aut eorum superiores devolvatur.

Quo tempore quisque in choro esse debeat.

VIII.

Majorum nostrorum vestigia sequentes, & auctoritati sacrorum generalium conciliorum innitentes, ut cuncta in domo Dei ordine fiant, volumus, ut in metropolitana nostra Treverensi, & in omnibus cathedralibus & collegiatis ecclesiis civitatis, diœcesis & provinciæ nostræ Treverensis, habeantur duæ tabulæ, quarum una habeatur aut ponatur in aut circa chorum; in qua disciplina observanda descripta sit: ex cujus tenore satis liqueat, quando & qualiter quis horis canonicis interesse debeat. Ad cujus disciplinæ observantiam, prælati cunctos sibi subditos rigorose commoneant & compellant. Et si alicubi hactenus erecta non fuit aut deperdita, eam rursum erigi & describi jubemus. Secunda vero tabula locabitur & ponetur in sacrario, aut alio loco convenienti: in qua quid ab unoquoque canonico, vel alio beneficiato legendum cantandumque sit singulis diebus & horis per hebdomadam, scribatur: hic negligentiam committens pro modo delicti corrigatur. Nolumus autem, ut collegia canonicas preces in templis persolvere aut sacra facere, vindemiæ aut aliorum negotiorum & sæcularium occupationum prætextu omittant, non obstante quacumque cõsuetudine: sed ita* rapiantur onera, ut dum alii temporalia procurent, alii orationibus & publicis precibus vacent. Et si alicubi hoc fieri non potest, saltem hebdomadarius pro tempore, præsentibus aliis quotidie, durantibus vacationibus vindemialibus canonicas horas in choro saltem legendo persolvere curabit. Ita tamen, ut dominicis diebus, & apostolorum festis, Tertiæ, Sextæ, Vesperæ & Completorium cantentur, & summum sacrum fiat. Statuimus insuper & ordinamus, ut deinceps capitula, actus & tractatus capitulares, tantum profestis seu ferialibus diebus teneantur. Sed nec in iis, sub missa, vesperis aut completorio indicantur, aut teneantur. Quinimo, ut omnes missæ intersint districte mandamus. In aliis vero, si subsit urgens necessitas, aut evidens ecclesiæ utilitas postulet ut capitulum teneatur, decanus indicabit dilationem seu moram capituli & actuum capitularium non carere periculo, & propterea sub prædictis horis tractandum & agendum esse. Et si in his secus actum fuerit, tam indicens quam interessentes residentia & præsentiis pro illa vice carebunt, quinimo omnino uti absentes his horis reputabuntur.

*f. partiantur.

De missæ officio rite peragendo.

IX.

Hortamur, ut sacrosanctam illam actionem, in qua sacrificium precii nostri, corpus scilicet & sanguis Christi, veraciter offertur pro vivis & defunctis, summa religione & devotione sacerdotes peragant; ac quoties datur sedulo frequentent & celebrent eo modo, & his ceremoniis, seu ritibus observatis, quos hactenus Romana & occidentalis servavit & hodie servat ecclesia.

Dum sacerdos sacrum facturus in sacrario cum ministris induitur, nemo inibi confabulari præsumat, unde vel ipsius, vel ministrorum devotio interturbetur. Egredienti sacrarium ad altare, vel reverenti post sacrum omnes assurgant; similiter & ministris, dum sacris induti, lecto euangelio, epistola, aut homilia, prætereunt.

Dum sacerdos sacrum facturus confessionem ex more præmittit, ministri nequaquam dent operam accendẽdis luminaribus, aut aliis rebus mentem avocantibus; sed adsint sacerdoti confessionem persequentes, & pro se invicem ecclesiæ nomine orantes.

Veterem canonem instaurantes, prohibemus, ne quis sacerdos missarum solennia publica celebrare præsumat, nisi ad minus duobus præsentibus. Quod si in privata missa commode fieri non potest, ad minus adsit unus, qui respondentis locum suppleat; sed ita, ne sit proles illegitima, quam omnino, patre celebrante, altari adstare prohibemus, multo magis concubinam, si quam habuit.

Et jejunus quilibet celebret, & velato capite altari assistere, aut ita illud accedere nullus omnino præsumat. Quæ & diaconos & subdiaconos observare mandamus: si quis temere contrarium facere præsumpserit, excommunicationis vinculo innodetur.

In missa publica & summa præfatio & oratio dominica non debent privatim dici aut abrumpi. Ita & symbolum, epistola, & euangelium, integre, distincte, & clare cantari debent. Neque ferendum est, ut chorus verba sacerdotis vel subdiaconi, mox in ipso lectionis vestibulo interrumpens, auspicetur graduale, tractum, vel Alleluia, quasi scilicet hoc satis, si adstantes sciant cujus sit lectio aut epistola.

Dum euangelium cantatur in summo sacro, expedit dare signum per campanam, ut existentes in vicino laici ad elevationem dominici corporis & sanguinis invitentur.

In elevatione corporis & sanguinis Christi, & post, usque dum cantatur Agnus Dei, sileant organa. Nulla cantetur antiphona, neque pro pace, neque adversus pestem, aut mortalitatem, sed silenter pro se quisque, aut flexis genibus, aut prostratis humi corporibus, passionis ac mortis Christi commemorationem faciat, ac redemptori gratias agat, pro beneficiis per mortem ipsius largissime acquisitis.

Statuimus insuper, imo antiquorum patrum statuta innovamus, ut sub summo sacro nulli sacerdotum liceat eodem in templo sacram rem facere, sed privatas missas ante absolvant, ut omnibus ad publicum sacrum convenire sit integrum, & chorus plenus & collectior pleniorem ac puriorem Deo cultum exhibeat.

Et

frugem se recipiant: nec non populo omnino persuadeant, non quamlibet fidem qua in Deum creditur, sed eam demum salutiferam fore, *quæ*, apostolo teste, *per dilectionem operatur*: sic ad bona opera sedulo hortentur, & præsertim ad opera misericordiæ: patres ac matresfamilias, ut proles ad familiam Christiane educent, graviter & continue commonefaciant, atque ut adulti consueta & ordinaria jejunia, quadragesimæ videlicet, & quatuor temporum, & vigiliarum, infringere non præsumant: plebem admoneant, & ut frequenter, vel ad minus in quadragesima, in initio ejus, vel ante medium, ad confessionem veniant: & si non sæpe, saltem in paschate corpus domini recipiant, si velint inter catholicos reputari. Sanctorum religiosam mentionem subinde faciant, animosque Christi fidelium illorum exemplis incitent, confirment, & intercessione consolentur. Doceant quoque veras sanctorum reliquias reverenter habendas. Contenti sint euangelia & lectiones, quibus in dominicis & festis diebus ecclesia utitur, interpretari populo, & ex his sermonem & doctrinam ad ædificationem populi formare.

De cultu divino diligenter & religiose exequendo, deque disciplina chori observanda.

V.

Deus etsi Spiritus sit, non tamen internis tantum affectibus fidei, spei & caritatis, verum etiam externis actibus colendus & adorandus est, ut cor & caro exultent in Deum vivum. Est enim externus cultus signum ac manifestatio quædam cultus interni; qualis est laus communis, & orationes publicæ, quæ per ecclesiæ ministros ex persona totius populi fidelis Deo offeruntur, quo alii quoque (quatenus per ipsorum occupationes licet) ad laudes Dei & gratiarum actiones excitentur. Neque enim ecclesiasticæ melodiæ sua deest energia. Id quod Augustinus testatur, referens Ambrosium Mediolani cantum instituisse ecclesiasticum, secundum morem ecclesiarum orientalium, cumque cultum celebrari cœptum magno studio fratrum, hymnos & psalmos canentium: quem etiam ceteræ ecclesiæ imitatæ sunt. Sed & ipse Augustinus quantum ecclesiasticis fuerit canticis affectus, his verbis testatur: Quantum flevi, domine, in hymnis & canticis tuis, suave sonantis ecclesiæ vocibus acriter commotus? Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & mihi bene erat cum illis. Et rursus: Cum reminiscor, inquit, lacrymas, quas in primordio fidei meæ fudi ad cantus ecclesiæ, & nunc quoque commoveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur, cum liquida voce & convenientissima modulatione magnam hujus instituti utilitatem rursum agnosco, magisque adducor consuetudinem approbare in ecclesia, ut per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Hæc cum ita se habeant, hortamur omnes & singulos clericos, ut omnes pariter convenienti modulatione, consona denique voce, debitum Deo cultum nocturnum & diurnum devote & religiose exhibeant & exequantur, eo modo, his ritibus & ceremoniis, quibus hactenus usa est ecclesia, & ut a sanctis patribus est traditus, atque a majoribus nostris observatus.

De horis canonicis.

VI.

Omnes, qui horis canonicis persolvendis deputati sunt, dent operam, ut collectis animis, quoad fieri potest, debitum pensum absolvant: nec ita se habeant, ut dum voce psallunt, quidvis potius quam Deum animo cogitare videantur, semper caventes, ne propheticum illud audiant: *Labiis quidem me honorant, cor autem eorum longe est a me.* Quid autem est, voce quidem psallere, mente autem domum aut forum circumire, nisi homines fallere, & Deum irridere? Grave admodum est quod scriptura dicit: *Maledictus qui facit opus Dei negligenter.* Statuimus proinde ut laudes divinæ per singulas horas non cursim ac festinanter, sed tractim servatis intervallis decentibus, ratione dierum festorum, a profestis intermediis secernendorum, habitæ reverenter & alacriter absolvantur, nequaquam sublato in alterum clamore, ne vel insanire, vel animi lascivia gestire videantur potius, quam fervore spiritus exultare, semper versiculum decantatissimum animo volventes.

Isa. 29. *Ierem. 48.*

Nec clamans sed amans cantat in aure Dei: Audit enim ille vocem cordis, sine qua sonum oris contemnit. Quare videndum est, ut qui spiritu psallunt, & mente psallant.

Caveant item qui aliis occupati negotiis extra chorum horas privatim legunt, ne somnolente aut truncatis verbis, aut intra fauces compresso spiritu preces demurmurare, vel, ut Ethnicus quidam ait, rabiosa silentia rodere videantur, sed articulate, distincte, diserte, & cum attentione integre omnia pronuntient.

Ne qua item occasione in diversa rapti desint officio suo, distinctius prohibemus, ne deambulando horas dicant, sed in locum aliquem orationi aptum tantisper concedant, ne mentis evagatio, quæ ex tumultuaria deambulatione nasci solet, fructum orationis intercipiat.

Nullus item, dum canonicæ preces in templo publice cantantur aut leguntur, audeat privatim ibidem aliquid legere, ac ne horas quidem canonicas absolvere, sed concinat, ac una cum fratribus Deum honorificet. Contrarium qui fecerit tamquam absens habeatur.

De his qui, dum sacra fiunt, per templa vagantur, profana miscentes colloquia.

VII.

Quicumque tempore, quo divina peraguntur, spatiari in ecclesia, vel circa eam deambulare, simul & otiosis fabulis vacare, comperti fuerint, tamquam absentes pro die illo habeantur. Et si semel admoniti non destiterint, sed pertinaces fuerint, graviorem subeant pœnam arbitrio prælatorum, aut eorum vices gerentium, infligendam. Quos & ipsos hortamur, imo eis districte injungimus, præsertim in metropolitana ecclesia nostra Treverensi, & in cathedralibus suffraganeorum nostrorum, tamquam insignioribus & frequentioribus ecclesiis, ut nulla ratione patiantur divina officia quorumcumque colloquiorum, confabulationum, deambulationum, aut canum, avium, motionum, & similium strepitu, garritu & latratu, sive a laicis perturbari, aut irreverentia affici. Sed nec ipsi prælati, quorum maxime interest removere scandala, atque ea quæ verbis imperant facto & exemplo confirmare, in iis sese culpabiles

ANNO CHRISTI 1549.

Et tunc non nisi de expressa licentia superioris, & cum habitu decenti & honesto socio.

Ceteris canonibus de vestitu, cibo, peculio, officio, capitulis, visitatoribus, & correctione monachorum promulgatis, in suo robore permanentibus, volumus, ut omnes abbates & priores, tales diligenter observare procurent, quod iisdem districte præcipiendo injungimus.

Moniales vero, quarum sexus fragilior est, nulla ratione vel causa, nisi tanta & talis sit, quod omnino notorie excuset, monasteria sua egredi facultatem habeant; sed & tunc, non nisi cum honesto & decenti habitu, & associatæ, egrediantur, idque de expressa licentia episcopi, abbatis, visitatoris, aut ab iis potestatem habentis; quam patri confessori pro tempore existenti concedi prohibemus.

Nulli prorsus inhonestæ personæ, nec etiam honestæ, nisi rationabilis & manifesta causa subsit, ac tunc speciali licentia illius, ad quem spectat concessio, petita & obtenta, accessus vel ingressus ad moniales pateat. Et quæ de clausura in regularibus ordinum constitutionibus mandantur, omnino & illibate teneantur & observentur: ut sic a publicis & mundanis conspectibus separatæ servire Deo liberius valeant, & sublata lasciviendi opportunitate, corda & corpora sua in omni sanctimonia diligentius custodire possint.

Prohibemus insuper districte, ne moniales ordinem aliquem professæ, confessorem habeant alium, quam ejusdem ordinis & regulæ.

Religiosi omnium ordinum, ut sinistræ suspicionis etiam tollatur occasio, quascumque mulieres, & religiosas, & servientes Deo, in ambitum, seu periodum monasterii recipere, aut introducere nullatenus præsumant.

Religiosi convivia sæcularium non frequentent, sed nec facile illos ad cœnobia invitent, nisi necessitas & honestas ad superiorum dictamen id suadeant.

Religiosi mensam non nimium lautam, aut sumptuosam, neque deliciis ad luxum exquisitis redundantem, habeant: quam a benedictione auspicari, sacræ lectionis pastu fovere, hymno & gratiarum actione absolvere convenit. Interim a longo accubitu, comessationibus fœdis, compotandi studio, a crapula & ebrietate omnino abstineant.

Religiosi, ut omnibus bono exemplo, nullis vero, quantum in ipsis erit, offendiculo sint, honesto prædecessorum suorum more, non nudis * byrrhis, aut pileis, sed capitibus cucullo tectis in publico incedant. Et nullatenus ad balnea promiscua, aut alia loca publica intrent; sed nec ad nuptias aut nuptiarum convivia vadant; neque pueros de sacro baptismatis fonte per se vel suffectas personas suscipere præsumant.

Insuper statuimus, imo antiquorum patrum canones renovando mandamus, quod nullus monachorum pro lucro terreno, de monasterio suo exire, nefandissimo ausu aut sæcularibus negotiis sese immiscere præsumat. Itaque religiosos a curtibus monasteriorum suorum ad monasteria revocari, & curtes per fideles laicos, seu præbendarios administrari jubemus.

Insuper mendicantium ordinum prælati omnino provideant, ne posthac terminarii eleemosynarum partem quovis modo sibi vendicent, sed eas colligentes cum honestate morum, Dei habito timore, omni scandalo semoto, integram ad conventum & in commune conferre & præsentare, ad evitandam proprietatis notam, studeant.

De monasteriis non molestandis.

XII.

Licet ex injuncti nobis pastoralis officii debito super cunctum gregem nobis commissum mentis nostræ aciem dirigere teneamur, vigilantius tamen & cautius agendum ducimus in iis, ubi subditorum nostrorum majora incommoda & pericula vertuntur. Sane uti ex plurimorum querela didicimus, multi barones, præfecti, officiati, aut alii nobiles & ignobiles, in transigendis, aut componendis suis, vel aliorum controversiis & dissidiis, vel simili prætextu, sese cum equis & jumentis in monasteria, vel eorum curtes, aut possessiones conferunt, & hospitio excipi volunt, ut nedum luxus, dissolvendæ religionis & monasticæ disciplinæ, ac turbandorum divinorum inibi in animarum discrimen, & Dei offensam occasio nascatur, verumetiam, ut experientia docti comperimus, nisi provisionis nostræ auxilio succurramus, periculum sit, ne monasteria tandem funditus exhausta depauperentur & collabantur. Nos itaque hujusmodi malo ac innumeris præterea & diversis tribulationibus & injuriis, quibus sub præfato prætextu religiosi sæpe afficiuntur, medelam competentem, quam possumus, exhibere volentes, mandamus omnibus præfectis & officiatis nostris, ac aliis quibuscumque baronibus, nobilibus & ignobilibus, ut nunc & posthac talia jam prædicta tentare & facere nullo modo præsumant, neque sub colore memorato, aut simili, monasteria, aut eorum curtes, infestare aut molestare deinceps attentent.

Mandamus insuper districte omnibus & singulis abbatibus, prioribus & religiosis, ne deinceps tales etiam proprio suo consensu recipiant vel admittant. Et si per aliquem prælatum, aut alium quempiam permissum, concessum, vel actum fuerit, animadversione condigna ita cum illo agemus, ut ceteri ab exemplo discant obedire. Et si contra præmissa violenter quispiam sese ingesserit, aut indebite injurias aut molestias monasteriis, aut eorumdem personis intulerit, in eumdem præsentis statuti vigore excommunicationis sententiam ferimus. Atque volumus quod prælati & religiosi eumdem nobis, aut officialibus nostris, publice significare & deferre nominatim teneantur. Nos vero, aut officiales nostri, extunc contra eumdem ordine juris servato, usque ad condignam violentiæ injuriam, & damnorum satisfactionem procedemus, & per officiales nostros procedi mandamus: salvis nihilo minus & in suo robore duraturis omnibus aliis apostolicis, imperialibus, ac prædecessorum nostrorum constitutionibus & ordinationibus, per quas ecclesiis & personis ecclesiasticis in suis libertatibus prospectum est & provisum: quas etiam innovamus, & per nostram civitatem, diœcesim, & provinciam Treverensem, inviolabiliter observari mandamus; jure etiam & præeminentia patronorum & fundatorum semper salvis & illibatis.

Præterea inhibemus hac nostra synodali constitutione, ne quis aliquam religionem professus ecclesiarum parochialium gubernacula & curam suscipiat, nisi de nostra vel ordinariorum admissione,

Et si optare potius quam sperare liceat, adesse quotidie aliquos, qui eucharistiam accipiant; volumus tamen, ut sacerdotes ad frequentationem hujus mysterii, & sacram communionem laicos adhortentur; nec tamen ideo sacerdotes a quotidiano sacro desistere oportet, quod desint qui cum sacerdote sacra faciente mensæ dominicæ quotidie sacramentaliter communicent.

Ordinamus præterea, ut per singulas diœceses nostræ provinciæ missarum officia decantentur & legantur, prout in missali ordinario uniuscujusque diœcesis ordinatum est. Et si qua diœcesis proprio ordine missalis caruerit, ad modum nostræ Treverensis ecclesiæ missali utetur: neque alicui publice aut privatim alienis missalibus uti licebit. Idem & de breviariis observari volumus.

De moderandis feriis.

X.

Numerum festorum crevisse admodum videmus, sed calentem fidelium devotionem frigescere: eoque ventum esse, ut bona pars hominum omnia festa negligat, idque impune, nec sine ecclesiæ dedecore. Pauperes, qui non habent unde alant uxorem & familiam, clamant omnem fere cessationem damnosam sibi esse. Operæpretium proinde nobis visum est festorum numerum contrahere, quo & effrenes coerceantur, & aliquid detur necessitati pauperum. Itaque hæc festa omnino celebria esse volumus, & pro pastorali nostro officio solenniter celebranda mandamus & præcipimus, dies dominicos omnes, festum nativitatis Christi, Stephani, Ioannis, & omnium apostolorum, circumcisionis, epiphaniæ, & purificationis, annuntiationis, assumptionis, nativitatis virginis Mariæ, paschæ cum duobus sequentibus, ascensionis, pentecostes cum duobus sequentibus, corporis Christi, Ioannis Baptistæ, Magdalenæ, Laurentii, Crucis, Michaelis, omnium sanctorum, Martini, Catharinæ, Andreæ, Nicolai, Thomæ. Et in civitate nostra Treverensi hæc festa patronorum, Maximini, Simeonis, visitationis, Helenæ, Paulini, translationis Materni & Eucharii. Et in singulis civitatibus, opidis, & parochiis, dedicationis festa, & patrocinia celebrari mandamus. Ceterum dies Innocentium, cinerum, parasceves, cœnæ dominicæ, sabbati magni, Marci, tres Rogationum, commemorationis animarum, & omnes reliquos dies stationum, quos ecclesia nostra Treverensis in diebus aliorum patronorum, vel pro specialibus rogationibus ab antiquo introductis, in civitate nostra Treverensi vel ejus suburbio observatis, usque in meridiem feriari voulumus, ita ut facto sacro, cuique ad labores aut negotia sua redire liceat. Simili ratione in cathedralibus & diœcesibus suffraganeorum nostrorum, quibus tamen arbitrium suum in hoc relinquimus, & in aliis locis & parochiis diœcesis nostræ observanda. Et si quis, sive clericus, sive laicus, in prænominatis celebribus festis, aut in aliis ante meridiem operæ mercenariæ publice vel privatim, aut compotationibus, choreis, ludis, aut id genus lasciviis & levitatis temere & contumaciter sese dederit aut immiscuerit, ab officialibus nostris arbitraria pro modo delicti, etiam brachii sæcularis auxilio (si opus erit) invocato, puniri mandamus. Cetera vero festa, quacumque ratione instituta sunt vel recepta, in foro libera facimus. In choro vero & ecclesia eadem festa, prout ab antiquo observata sunt, devote celebrentur: ita tamen, ut historiæ & lectiones parum probatæ omittantur. Et cum potissimum hac de causa indictæ sint feriæ, ut festos dies in Dei laudibus, & gratiarum actione, ac audiendo verbo Dei, populus transigat, curent nostrarum diœcesis & provinciæ, civitatum, opidorum, & locorum magistratus ac rectores, ut populus prænominatis diebus festis verbum Dei devote audiant, & divina frequentent. Neque tempore divinorum, & præsertim hora, qua concionatores verba faciunt ad populum, patiantur cives vacantes otiosis fabulis in foro stantes.

De religiosis monachis & monialibus.

XI.

Religiosos varii nominis & regulæ, simul & pia loca, sancta Romana ecclesia benigno favore semper prosecuta, specialibus gratiis, privilegiis, immunitatibus, & exemptionibus decoravit: ea omnia nos per nostram diœcesim & provinciam nostram Treverensem nullatenus imminuere, sed magis illibata conservare, &, quatenus aliorum jure salvo possumus, augere & extendere in votis habemus & intendimus; sed ita, ne sub ovina pelle gregem dominicum truculentia lupi rapacis invadat, & sub pietatis imagine virus hæreticæ pravitatis obrepat, & sub prætextu conversationis euangelicæ spiritus malignus illudat. Cujus rei gratia (præter singulorum ordinum ab ecclesia receptorum regulares institutiones, quas tamquam salutares ab omnibus & singulis, prout illos respective concernunt, observari mandamus) varii canones editi sunt, a quibus (quod dolenter referimus) si non ab omnibus neque in omnibus, a plerisque tamen & multis declinatur: non solum in propriæ salutis discrimen, sed & in religionis opprobrium, & plurimorum fidelium scandalum, sed & in illius, cui suam integritatem spontanea voluntate devoverunt, gravem offensam. Quapropter quæ in iis ab ecclesia & prædecessoribus nostris sancte & canonice statuta sunt, ut inviolabiliter ab omnibus observentur, serio mandamus & præcipimus.

Et inter ceteros abusus reformandos curent prælati, abbates, priores, guardiani, simul & monasteriorum visitatores, & alii quocumque titulo nominentur, ne aliquis ante decimumquintum annum, ad probationis annum admittatur.

Item ne quis anno probationis non completo ad professionem recipiatur.

Item receptis sic præceptores idonei deputentur, qui eos in regulari observantia, & divinis officiis non minus quam in literis, & e converso, instituant & forment.

Ad sacros ordines suscipiendos non nisi ætate & scientia sufficientes præsentent.

Item idonei ad jussum superioris sui, excusatione legitima cessante, se faciant promoveri.

Quoque gratis singuli ad professionem recipiantur, nullo accepto precio, nec aliqua facta conventione: & ne hæc sub paupertatis prætextu pallientur districte inhibemus.

Non patiantur abbates, priores, abbatissæ, aut priorissæ, ut suorum monasteriorum monachi aut moniales, honestatis habenis & monachali modestia laxatis, impudenter se sæcularibus negotiis involvant, aut extra monasteriorum septa deambulent, vagentur, & discurrant: & si qua inevitabilis necessitas intercedat, quod tunc nullus egrediatur, nisi honesta subsit causa.

ANNO CHRISTI 1549.

sentis statuti vigore excommunicationis sententia teneri volumus, mandantes decanis locorum, ut mox tales nobis, aut archidiaconis nostris denuntient declarandos.

Atque ipsi capellani, seu vicecurati, nunc & in posterum de fructibus aut arrenda nullatenus respondeant ante finem anni, nisi retenta marca & media marca præmissis. Alioquin ipsi de his respondere, & de suo solvere tenebuntur. Quod etiam tempore capitulorum observandorum generaliter, & cuilibet specialiter, tempore admissionis injungi volumus & mandamus.

Insuper statuimus & ordinamus, quod deinceps, decedentibus prælatis monasteriorum, sive collegiatarum ecclesiarum, quibus quacumque auctoritate ecclesiæ parochiales unitæ aut incorporatæ sunt, ita tamen & taliter, quod non per fixos vicarios, sed dumtaxat ad nutum amobiles capellanos gubernentur & regantur, quod extunc morte prælatorum intercedente, nobis marca argenti, aliis vero archidiaconis, sedium Christianitatis decanis & capitulis, infra annum jura * alus præscripta persolvantur. Insuper præcipientes, ut ipsi capellani, ut præmittitur amobiles, non nisi idonei admittantur, & admissi ad compatitionem & omnia capitularia onera teneantur & compellantur, sub modis & formis præscriptis.

* for. alias

De competentia pastorum.

XIV.

Cum multorum querela pulsante intellexerimus, varios esse, qui vel ob inopiam parochias suas deserere & mutare, aut contra canonum sanctionem sæcularibus negotiis sese implicare, aut pro sacramentis ecclesiasticis immoderate exactionem facere præsumunt, aut in dedecus clericalis ordinis victum quasi mendicare coguntur, dignum esse & æquum arbitramur, ut qui altari serviunt de altari & vivant. Neque absonum reputamus, ut ea quæ ex antiqua consuetudine locorum pastoribus & curatis solvi & præstari eisdem solita sunt, etsi modica sint, benigne persolvantur: eoque minus sub hoc prætextu sacramentorum venditionem causentur isti, qui omnia sinistre in ordinis clericalis confusionem interpretantur: atque ut omnium in hoc uniformis observantia in nostra diœcesi constituatur, maturo consilio statuimus & ordinamus, ut deinceps in nostra civitate & diœcesi Treverensi, curatis pro licentiatorio seu dimissoriis literis, duodecim albos rotatos, pro educendis seu benedicendis puerperis, duodecim denarios, pro eo tempore, quo sacrosanctum eucharistiæ sacramentum ad infirmos defertur, quatuor denarios; * extremæ vero unctionis sacramentum, duodecim denarios, pro offertorio quatuor festivitatum, pro qualibet unum denarium exigere liceat.

* for. ob

Ultra tamen nullus curatus exigere præsumat, datum tamen aut oblatum liberaliter recipere potest.

Pariformiter, pro baptismi aut pœnitentiæ sacramentis nihil exigat; liberaliter oblatum recipere potest.

In nuptiis vero celebrandis sacerdos juxta consuetudinem loci cibariis missis a nuptiis debet contentus esse, nihil ultra exigendo Si vero copulati pro iis pecuniam largiri vellent, numerum octo alborum excedere non debent.

In funeralibus vero, aut exequiis defunctorum, aut tertio, septimo, & tricesimo, expensis & duobus albis, aut deficientibus expensis, ultra tres albos sacerdotes exigere non præsumant: sed liberaliter oblata recipere possunt.

In pecoribus vero pascendis & custodiendis: & quæ sunt domus dotis ecclesiæ, curtis & ædificiorum reparationis, decanatus statuta observentur: & iis deficientibus, ad statuta diœcesana, olim per felicis recordationis Balduinum prædecessorem nostrum edita & condita, recursus haberi debet.

Insuper, si super competentia quæstio emerserit, cum certa regula dari non possit, coram ordinario loci proponetur & deducetur, ac summarie, simpliciter & de plano per officiales nostros procedi; & sententiam ferri mandamus: & si diffinitum aut cognitum fuerit, quod competentia danda sit, extunc nos aut commissarii nostri, quos specialiter ad hoc deputabimus, primo recursum habebunt ad decimam parochiæ, sive eam clerici sive laici habeant: atque hac deficiente, ad plurium parochialium uniones seu annexiones, prout commodius fieri potuerit; & ultimo si nec sic provideri potest ordinaria auctoritate parochianos ad debitam parochi sustentationem compellere oportebit.

De scholis.

XV.

Magna & præcipua cura habenda est, ut juventus nostræ civitatis, diœcesis & provinciæ Treverensis, a primo ætatis flore, non minus Christianæ pietatis institutis & incorruptis moribus imbuatur, quam rudimentis literarum incontaminatis recte instituatur. Quapropter præcipimus, ut juxta patrum antiquorum decreta, singula collegia scholas instaurare, vel erectas conservare debeant, & prælati ecclesiarum, ac alii, quibus id muneris ex officio incumbit, solerter providere, ut pædagogi & magistri idonei sint & probi, atque vitæ omnino inculpatæ: qui ea prælegant, quæ puerorum seu adolescentum ætati conveniunt: dummodo non sint obscœna, suspecta aut contagiosa. Simili ratione hæc observanda sunt in scholis parochialibus opidorum & aliorum locorum diœcesis & provinciæ nostræ Treverensis. In quibus curent parochiales sacerdotes, si in præmissis defectus aut negligentia suboriatur, quod ordinariis locorum denuntient: quibus injungimus, ut diligenter circumspiciant, ne quid in iis quæ ad veram eruditionem, aut ad pietatem & cultum Dei attinet negligatur. Præterea, quo collegia doctis & bonis viris ornentur & illustrentur, prælati ecclesiarum & capitula, canonicos suos, id petentes, tribus annis expectantiarum finitis, (quorum primus nobis, secundus præsentiarum augmento, tertius ecclesiarum fabricis debetur, non obstantibus aliis expectantiarum, aut primæ residentiæ annis, ex statutis vel consuetudinibus debitis, quæ & quas ad effectum præsentem studiorum obtinendum, revocamus & cassamus, sed quæ tamen ad alios, ad studia non destinatos, illibata esse volumus) si in sacris majoribus ordinibus fuerint, & studiis apti extiterint, ad universitates catholicas, arbitrio capituli, nec non sufficienti tempore eis determinato, ac præbenda debita eisdem assignata, salvo tamen & deducto consueto onere, mittere debent. Ipsis vero in minoribus ordinibus existentibus, de præbenda, quæ eis deducto onere, si residerent, deberetur in

admissione, subsistente causa legitima, & superiorum suorum voluntate & licentia obtenta: ita tamen, quod per superiores suos revocari possint, ac revocati humiliter obedire teneantur. Et si qui hactenus aliter admissi sunt, vel assumpti, volumus & jubemus, per officiales nostros, in civitate & diœcesi nostra Treverensi, ac per suffraganeos nostros, eorumdemque vicarios, per totam provinciam Treverensem ad superiores illorum remitti, ut dignas dent temeritatis suæ pœnas.

Ecclesias vero monasteriis unitas, seu incorporatas, si non tanta intercapedine distant, quin religiosi earumdem curam habituri in communis B vitæ regulari observantia & obedientia degere possint, per hujusmodi religiosos provideri & regi, modo idonei sint, permittimus. Si vero vicarios alios, sive in propinquis, sive in distantibus parochiis, perpetuos vel amobiles pro arbitrio constituere velint, hæc non præsumant, nisi per nos, nostros suffraganeos, aut officiales nostros & vicarios, tamquam habiles & idonei reperti & admissi fuerint.

Volumus insuper, quod religiosi ad curam animarum sic admissi, per omnia se parochialibus sacerdotibus, juxta has nostras & prædecessorum nostrorum synodales constitutiones & ordinationes, nec non universalis ecclesiæ & apostolicæ sedis canones in verbi divini explanatione, evangelii prædicatione, divinorum celebratione, sacramentorum administratione, per omnia conforment, & nihil novitatis introducere præsumant. C

Mendicantium vero ordinum fratres in verbi Dei propositione & prædicatione, in audiendis confessionibus Christi fidelium, in sepulturis & funeralibus & aliis hujusmodi, se per omnia conforment constitutionibus & ordinationibus apostolicis desuper editis: quas in posterum inviolabiliter observari mandamus, sublata penitus potestate, ceteris religiosis quorumcumque ordinum non mendicantium, ad curam animarum, ut præmittitur, non admissis nec receptis, ne iis se ingerant, quod eisdem districte D præcipiendo mandamus: salvis tamen regularibus constitutionibus omnium eorumdem ordinum.

De casibus vero nobis reservatis, hoc statuimus, ne quis eorum decisionem sibi arroget, nisi a nobis specialiter sibi commissum fuerit. Nos tamen hoc negotium dabimus expertis, eruditis & probatis aliquot presbyteris: prout etiam in similibus casibus suffraganei nostri aliquos per suas diœceses designare poterunt, quibus hoc committant.

In casibus vero non reservatis nullus parochianum alterius parochiæ absolvere præsumat, nisi de licentia ordinariorum loci, vel ex per- E missione proprii parochialis sacerdotis, idque non nisi in casibus in constitutione Balduini felicis recordationis prædecessoris nostri expressis. Et religiosi etiam mendicantium ordinum fratres, non obstante quocumque privilegio, in civitate, diœcesi & provincia nostra Treverensi præmissa observare debebunt & tenebuntur. Imo priores, & guardiani, non debent deputare fratres suorum ordinum, ad confessiones audiendas, nisi peritos & prudentes, qui etiam a nobis & ordinariis locorum, & non aliis, (quibus per scripta superiorum nominari & præsentari tenentur) admittendi sunt.

A Et cum omnes Christi fideles ex constitutione ecclesiæ semel in anno teneantur proprio sacerdoti confiteri, si quis hoc neglexerit, & in paschate sacram eucharistiam accipere recusaverit, (nisi forte de licentia & consilio confessoris abstineat) sic decedens careat ecclesiastica sepultura, & vivus ab ingressu ecclesiæ arceatur. Proinde in virtute sanctæ obedientiæ præcipimus ecclesiarum rectoribus, vicariis & capellanis, curam gerentibus animarum, ut omnes hujusmodi rebelles & inobedientes, nobis aut locorum episcopis, & ordinariis, per scripta nominatim indicent, ut vel canonice puniantur, vel pudore suffusi resipiscant. Quamobrem etiam districte prohibemus omnium ordinum religiosis, curam animarum non habentibus, ne alicui sacram eucharistiam porrigere præsumant, nisi de expressa permissione & scientia pastoris.

De decanis Christianitatis.

XIII.

Volumus, ut omnes decani archidiaconatus tituli sancti Lubentii in *die Kirchen*, se conforment archipresbytero in Vvetzflaria, & illius statutis & juribus, in casibus qui singularibus statutis decisi non sunt.

Ceterum in omnibus aliis archipresbyteratibus, & sedium Christianitatis decanatibus nostræ diœcesis, volumus, & mandamus, quod omnium & singularum ecclesiarum parochialium curati, intra annum a die acceptæ possessionis, per se vel procuratorem legitimum, præstent juramentum decano: quo præstito, in fratrem recipiatur, & salvis juribus capituli consuetis, decanus nunc & posthac a sic recepto habebit pro se unum aureum Rhenensem. Et tenebitur quilibet in capitulis generalibus & annalibus, & similiter, quando necessitate occurrente decanus capitulum indicit, sub pœnis consuetis comparere, & quotam expensarum & sumptuum a decano factorum persolvere. Nec non deinceps, quocumque pastore plebano decedente, nostro nomine marcam nobis debitam ipse decanus sublevabit, & sigillifero nostro fideliter tradet.

Et pro se & juribus suis a quolibet sic decedente ipse decanus habebit tres florenos Rhenenses in auro, non obstantibus quibuscumque aliis statutis & consuetudinibus; quæ & quas præsentium tenore cassamus, irritamus & revocamus: atque præcipimus quod deinceps contra præmissa nullæ fiant pactiones, statuta, aut ordinationes, nisi de nostra aut archidiaconorum loci expressa admissione & licentia.

Et quo præmissa in plenarium effectum deducantur ut cupimus, volumus, & præsentium tenore statuimus, si quis elapso anno in fratrem capituli, ut præmittitur, se recipi non curaverit, tunc in pœnam ejus, propter contumaciam, fructus anni illius, qui nostrum annum consequitur, sequestrentur. Et nisi intra eumdem annum paruerit, extunc tales fructus confiscabuntur; nobis pro media parte, reliqua medietate inter archidiaconum loci & decanum dividenda. Et sic deinceps singulis annis fiat, donec & quousque paruerit.

Præterea singuli capellani, aut vicecurati, non residentium pastorum, tenebuntur singulis annalibus capitulis comparere, & ostendere decano commissionem regendi: alias eosdem præ-

sentis

EX SYNOPSI HISTORICA CONC. GENER. NATION. PROVINC. DIOECES.

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, S. I.

Tridentinum concilium œcumenicum & universale ab anno 1545. & sequentibus aliquot usque ad 1563. sub tribus Romanis pontificibus PAVLO III. IVLIO III. ET PIO IV. tum adversus Martini Lutheri ejusque sequacium a catholica majorum suorum fide apostatarum detestandas hæreses toto fere septentrione ebullientes, tum pro reformatione morum cleri populique Christiani celebratum fuit maximo orbis universi applausu, hoc sessionum decretorum ac canonum servato ordine.

SVB PAVLO III. ROMANO PONTIFICE.

Bulla indictionis data Romæ anno 1542. die 11. Kal. Iunii anno pontificatus Pauli III. octavo.

I. sessio celebrata die 13. Decembris anni 1545. indictione 3. dominica tertia adventus, præsidentibus Ioanne Maria de Monte, Marcello Cervino, & Reginaldo Polo cardinalibus. Nomina prælatorum qui adfuerunt, & ad eos admonitio atque hortatio legatorum sedis apostolicæ, lecta in I. sessione. II. sessio celebrata die Iovis 7. Ianuarii, indictione 4. anno 1546. III. sessio die 4. Febr. IV. die 8. Aprilis, qua decretum de canonicis scripturis promulgatum. V. die 17. Iunii, in qua decretum de peccato originali, cum capitibus duobus de reformatione. VI. die 13. Ianuarii anni 1547. Decreti de justificatione capita sexdecim cum canonibus triginta tribus. Decreti de reformatione capita quinque. VII. die 3. Martii. Decreti de sacramentis ecclesiæ canones tredecim, de baptismo quatuordecim, & de confirmatione tres. Decreti de reformatione capita quindecim, cum bulla facultatis transferendi concilii. VIII. die 11. Martii, in qua decreta est translatio. IX. sessio celebrata Bononiæ die 21. Aprilis, in qua decreta prorogatio. X. in eadem urbe die 2. Iunii, decreta iterum prorogatio XI. in eadem urbe die 14. Septembris in qua decreta etiam prorogatio.

SVB IVLIO III. ROMANO PONTIFICE.

Bulla resumptionis concilii Tridentini sub Iulio III. data 18. Kal. Decembris anno 1550. pontificatus anno primo.

Ejusdem mandatum in reductione concilii ad urbem Tridentinam ad legatos Marcellum cardinalem, Sebastianum Pighium archiepiscopum Sipontinum, & Aloysium Lipomanum episcopum Veronensem.

Mandatum Caroli V. imperatoris, cum oratione oratoris imperatoris post præsentationem sui mandati. XII. sessio die 1. Septembris 1551. in qua decreta prorogatio. XIII. die 11. Octobris. Decreti de sanctissimo eucharistiæ sacramento capita octo, cum canonibus undecim: & decreti de reformatione capita octo, cum decreto prorogationis definitionis quatuor articulorum de sacramento eucharistiæ & salvi conductus protestantibus dandi, cujus sequitur forma. XIV. sessio die 25. Novembris 1551. doctrinæ de pœnitentiæ sacramento capita novem, & de sacramento extremæ unctionis capita tria, cum canonibus quindecim de pœnitentia, & quatuor de extrema unctione. Decreti de reformatione capita

A quatuordecim. In XV. sessione die 25. Ianuarii anni 1552. decreta prorogatio, cum protestatione synodi, anteaquam protestantes audirentur, acta, & salvo conductu. In XVI. die 18. Aprilis decreta fuit suspensio concilii ob tumultus & bella.

SVB PIO IV. ROMANO PONTIFICE.

Bulla celebrationis concilii Tridentini sub Pio IV. pontifice maximo, data Romæ 3. Kal. Decembris anno 1560.

Breve Pii IV. super ordine sedendi in concilio, non habita ratione dignitatis primatialis: cum declaratione legatorum super illo decreto. XVII. sessio die 18. Ianuarii anno 1562. in qua emanavit decretum de celebrando concilio, & indictio futuræ sessionis. XVIII. die 26. Februarii, in qua decretum de librorum delectu, & omnibus ad concilium fide publica invitandis, cum salvo conductu concesso Germanicæ nationi in congregatione generali die 4. Martii 1562. & extensione ad alias nationes. XIX. die 14. Maii, in qua decreta prorogatio. XX. in qua iterum decreta prorogatio. XXI. die 16. Iulii celebrata: doctrinæ de communione sub utraque specie & parvulorum capita quatuor cum totidem canonibus: decreti vero de reformatione capita novem. XXII. die 17. Septembris: doctrinæ de sacrificio missæ capita novem cum canonibus totidem: & decreta de observandis & evitandis in celebratione missæ: decreti autem de reformatione capita undecim, cum decreto super petitione concessionis calicis. XXIII. die 15. Ianuarii anni 1563. doctrinæ de sacramento ordinis capita quatuor, cum canonibus octo: decreti vero de reformatione capita octodecim. XXIV. die 11. Novembris ejusdem anni 1563. doctrina de sacramento matrimonii cum canonibus duodecim, & decreti de matrimonio capitibus decem: decreti vero de reformatione capita sunt 21. XXV. sessio & ultima die 3. Decembris ejusdem anni, in qua decretum de purgatorio, de invocatione, veneratione, reliquiis sanctorum, & sacris imaginibus, cum reformationis de regularibus & monialibus capitibus viginti duobus, & decreti de reformatione capitibus uno & viginti. In continuatione sessionis die sequenti 4. Decembris sabbato habita decretum de indulgentiis, de delectu ciborum, jejuniis & diebus festis, de indice librorum, catechismo, breviario, & missali, de loco oratorum, de recipiendis & observandis decretis concilii, iisque recitandis, quæ sub Paulo III. & Iulio III. statuta & definita sunt, de fine concilii, & confirmatione petenda a summo pontifice, cum acclamationibus patrum in fine concilii, quibus prævivit illustrissimus cardinalis à Lotharingia. Sequuntur I. nomina, cognomina, patriæ, & dignitates legatorum & aliorum patrum; item oratorum & theologorum, qui ad Tridentinam synodum convenerunt sub Pio IV. II. confirmatio concilii, cum bulla Pii IV. papæ super eadem confirmatione, data 7. Kalendas Februarii anni 1564. III. bulla ejusdem Pii IV. super declaratione temporis ad observanda decreta sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini, data Romæ 15. Kal. Augusti anni 1564. pontificatus anno quinto.

SACROSAN-

in absentia respondere tenebuntur: data tamen prius sufficienti cautione, de perceptis simpliciter ecclesiæ restituendis, si finitis annis pro studio concessis, mox tunc intra proximum annum sacris majoribus ordinibus initiari, & apud easdem ecclesias residere distulerint: non obstantibus quibuscumque statutis vel consuetudinibus ecclesiarum, quibus auctoritate nostra de consensu hujus synodi nostræ provincialis, quatenus præmissis contraria fuerint, præsentium tenore derogamus, & pro ista parte tollimus, cassamus, annullamus.

Ut nemo clericos vel ecclesiasticas personas ad judicium sæculare trahere præsumat.

XVI.

Magnum abusum, & canonibus & imperialibus legibus contrarium, omnino tollere & abolere affectantes, vetera statuta provincialia prædecessorum nostrorum innovamus & districte præcipiendo mandamus, quod nullus ecclesiasticam personam trahere ad judicium sæculare præsumat.

Et si laicus actor hoc fecerit, a jure suo cadat, & judicatum non teneat, & judex extunc omni potestate judicandi sit privatus.

Clericus vero actor alium clericum trahens ultra præmissa, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat.

Clericus vero reus sub simili pœna, præter alias pœnas juris, in judicium laicale non consentiat.

Et quicumque judex sæcularis directe vel indirecte, per se vel alium, clericum coram se litigare aut respondere compellit, aut cautionem vel fidejussionem exigit, aut impedimentum & molestiam infert aut procurat, quo minus ecclesiasticæ personæ, in foro ecclesiastico libere agere & defendere possint, ipso facto sententiam excommunicationis incurrat; a qua non debet absolvi, nisi prius omni damno & interesse, ut vocamus, restituto, prout latius in prioribus statutis prædecessorum nostrorum ordinatum reperitur. At sub similibus pœnis judex sæcularis clericos reos non compellat, sed & eis agentibus in foro sæculari justitiam denegare non præsumat.

De immunitate ecclesiarum.

XVII.

Præterea statuimus, quod nullus a personis ecclesiasticis, seu eorum bonis, contra libertatem ecclesiasticam pedagia, telonia, angarias, parangarias, collectas, aut exactiones, extorquere aut imponere præsumat, quinimo ad abstinendum ab iis & similibus, & ad restituendum, si quis aliquid extorserit, canonica monitione præmissa, per ordinarios locorum, juxta ecclesiasticam censuram, cogatur.

Ne quis aliqua statuta contra libertatem ecclesiæ facere præsumat.

XVIII.

Vetera statuta prædecessorum nostrorum innovando & extendendo, præsente nostra ordinatione cassamus & irritamus omnia statuta & consuetudines, quæ & quas civitates, communitates & loca, præsides, potestates, rectores & consules, & quæcumque aliæ personæ, contra libertatem ecclesiæ edere vel servare præsumpserint, & si aliqui secundum statuta vel consuetu-

A dines memoratas judicaverint, judicatum vigore careat, & ipsi judicantes vel exequentes, ipso facto inhabiles sint ad omnem legitimum actum in ecclesia: salvis nihilo minus aliis pœnis contra tales in concilio generali promulgatis.

De vita & honestate clericorum.

XIX.

Et si sacræ Cæsareæ majestatis Augustanam reformationem nobis & aliis archiepiscopis, episcopis, & ecclesiarum prælatis, ad deliberandum traditam, & eam quasi sacris canonibus consonam & convenientem, sine omni sanctæ sedis apostolicæ præjudicio probatam receperimus, & B in nostra diœcesi Treverensi solenniter publicari & exequi, quantum in nobis fuit, curaverimus, atque nonnulla statuta morum correctionem concernentia, in nostra episcopali synodo edi & publicari mandaverimus: in quibus abunde & sufficienter contra simoniacos, concubinarios, sortilegos, ebriosos, usurarios, & alios criminosos provisum existit; nos tamen nunc auctoritate metropolitica, ea omnia innovando, hortamur & monemus omnes & singulos nostræ civitatis, diœcesis & provinciæ prælatos & subditos, quatenus quemlibet concernit, ut Dei timore & reverentia habitis, omni pravo affectu semoto, cum sacræ Cæsareæ reformationis intuitu, tum nostra metropolitica auctoritate, ex sacrorum canonum & generalium conciliorum præscripto, C sanctæ sedis apostolicæ auctoritate semper salva, in omnibus iis sese irreprehensibiles & inculpabiles reddant & exhibeant. Alioquin prælatorum negligentiam subditorum vero excessus opportunis juris remediis inquantum possumus supplebimus & corrigemus.

Ut quilibet habeat copiam statutorum provincialium.

XX.

Ne quispiam affectata ignorantia se valeat excusare, præcipimus & mandamus, quod per civitatem, diœcesim & provinciam nostram Treverensem, D horum nostrorum statutorum legitima fiat publicatio, & quod omnium & singulorum monasteriorum, collegiorum prælati & rectores, nec non Christianitatis decani & plebani locorum, copiam statutorum & aliorum prædecessorum nostrorum & præsentium statutorum semper & continuo penes se habeant & teneant, & in iis statuta & ordinata, inquantum quemlibet concernunt; inviolabiliter observent. Alioquin negligentes, seu contrarium facientes, in iis scriptis excommunicamus, præter alias pœnas supra comminatas: reservando tamen nobis & successoribus nostris archiepiscopis Treverensibus metropolitanis potestatem super præmissis E omnibus & singulis addendi, minuendi, corrigendi, extendendi, interpretandi, & declarandi, quoties opus fuerit, & visum erit expedire. In cujus rei fidem sigillum nostrum præsentibus est appensum.

Datum in metropolitana nostra ecclesia Treverensi die decimotertio Maii, anno millesimo quingentesimo quadragesimonono.

abegit: nos in maximo timore & periculo omnium muniendis litoribus nostris, finitimisque auxilio juvandis, fuimus occupati: nec tamen interea destitimus consulere & hortari Christianos principes, ut de idoneo ad habendum concilium loco quid sentirent nobis exponerent. Quorum cum essent incertæ variæque sententiæ, tempusque diutius, quam erat opus, videretur extrahi, nos optimo animo atque (ut arbitramur) etiam consilio, Vicentiam elegimus, urbem copiosam, & Venetorum, qui eam nobis concedebant, virtute, auctoritate, potentia, cum aditum patentem, tum stationem omnibus liberam atque tutam, in primis in se habentem. Sed cum jam tempus longius progressum esset, novæque urbis electionem omnibus significari conveniret: jamque Kalendæ Novembris appetentes facultatem hujus divulgationis excluderent, hiemsque esset propinqua, rursus altera prorogatione tempus concilii differre in proximum sequens ver, Maiique futuras Kalendas, compulsi fuimus. Qua re firmiter constituta atque decreta, cum & nosipsos, & cetera omnia ad eum bene agendum, Deo juvante, celebrandumque conventum pararemus, plurimum reputantes interesse cum celebrationis concilii, tum universæ Christianæ reipublicæ, Christianos principes pace inter se & concordia consentire, carissimos in Christo filios nostros, Carolum Romanorum imperatorem semper Augustum, & Christianissimum regem Franciscum, duo præcipua Christiani nominis firmamenta atque subsidia, orare atque obsecrare institimus, ut ad colloquium inter se & nobiscum una convenirent: quorum quidem apud utrumque literis, nuntiis, & a latere nostro missis ex venerabilium fratrum nostrorum numero legatis sæpissime egeramus, ut ex simultate & diffidiis ambo in unum fœdus & piam amicitiam vellent convenire, labentibusque succurrere Christianis rebus: quarum servandarum cum esset illis potestas a Deo præcipue tributa, si id non agerent, & ad commune Christianorum bonum sua consilia non dirigerent, acris & severa ratio eidem Deo ab ipsis reddenda esset. Qui aliquando precibus nostris annuentes, Nicæam se contulere: quo nos quoque longum iter, & senili ætati nostræ vehementer contrarium, Dei & pacis conciliandæ causa suscepimus; neque prætermisimus interea, cum tempus concilii præstitutum, Kalendæ videlicet Maii, appropinquarent, tres legatos summæ virtutis ac auctoritatis a latere nostro de numero eorumdem fratrum nostrorum, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, Vicentiam mittere, qui initium concilii facerent, prælatosque undique venientes exciperent, & ea quæ judicarent esse opus agerent & tractarent; quoad nos ab itinere & negotio pacis reversi omnia accuratius dirigere possemus. Interim vero in illud sanctum opus maximeque necessarium, tractationem videlicet pacis inter principes, incubuimus; & quidem omni animi studio, omni pietate ac diligentia. Testis est nobis Deus, cujus freti clementia, nosmetipsos itineris & vitæ periculo exposuimus. Nostra testis conscientia, quæ nihil habet hac in re quidem, in quo nos arguat, aut prætermissæ, aut non quæsitæ ad pacificandum occasionis. Principes ipsi testes, quos tam sæpe, tamque vehementer nuntiis, literis, legatis, monitis, hortatu, precibusque omnibus obsecraveramus, ut simultates deponerent, ut

A in societatem coirent, ut Christianæ reipublicæ in maximum & propinquum jam adductæ discrimen communibus studiis & subsidiis opitularentur. Jam vero testes illæ vigiliæ atque curæ, illi diurni nocturnique animi nostri labores, gravesque solicitudines, quas ob hanc rem & caussam plurimas jam suscepimus; nec tamen ad optatum exitum nostra consilia & acta adhuc perducta sunt. Ita enim visum domino Deo est; quem tamen non desperamus aliquando optata nostra benignius respecturum. Ipsi quidem, quantum in nobis fuit, nihil quod esset pastorali nostro officio debitum in hac re omisimus.

B Quod si qui sunt qui actiones pacis nostras in aliam interpretentur partem, dolemus quidem: sed tamen in dolore nostro gratias Deo omnipotenti agimus, qui ad exemplum & doctrinam patientiæ nostræ suos voluit apostolos haberi dignos, qui pro nomine Iesu, qui pax nostra est, contumeliam paterentur. Verum in illo congressu colloquioque nostro, quod Nicææ habitum est, etsi, peccatis nostris impedientibus, inter duos principes vera & perpetua pax non potuit confici, induciæ tamen decennales factæ sunt: quarum opportunitate nos sperantes & sacrum concilium commodius celebratum iri, & deinde ex concilii auctoritate perfici posse

C pacem, apud principes institimus, ut & ipsi venirent ad concilium, & prælatos suos præsentes ducerent, absentesque accerserent. Qui cum de utroque se excusassent, quod & ipsis redire in regna sua tum necesse esset, & prælatos, quos secum habuissent itinere atque impendiis fessos atque exhaustos recreari & refici oporteret, nos hortati sunt, ut aliam quoque prorogationem temporis habendi concilii decerneremus. Qua in re concedenda cum essemus aliquantum difficiles, literas interim a legatis nostris, qui Vicentiæ erant, accepimus, transacto jam & longius prætereito concilii ineundi die, unum vix aut alterum ex externis nationibus prælatum Vicentiam se contulisse. Quo nuntio accepto, cum videremus

D eo tempore nulla jam ratione haberi concilium posse, ipsis principibus concessimus, ut differretur tempus concilii usque ad sanctum pascha, diemque festum futuræ dominicæ resurrectionis. Cujus nostri præcepti expectationisque decretæ literæ Genuæ anno incarnationis domini millesimo quingentesimo trigesimo octavo, IV. Kalendas Iulii, factæ publicatæque sunt; atque hanc dilationem eo propensius fecimus, quod pollicitus est nobis uterque princeps legatos suos Romam ad nos se missurum, ut ea quæ ad perfectionem pacis reliqua essent, neque Nicææ ob brevitatem temporis potuerant omnia confici, Romæ commodius coram nobis agerentur & tractarentur. Et ob hanc rationem etiam a no-

E bis ambo petierunt, ut hæc pacificationis procuratio concilii celebrationi præponeretur, cum ipsum concilium pace facta multo deinde utilius & salutarius Christianæ reipublicæ futurum esset. Semper enim hæc pacis spes nobis injecta, principum nos voluntatibus assentiri hortata est: quam spem vehementer auxit, post discessum a Nicæa nostrum, ipsorum duorum principum inter se benevola amicaque congressio, quæ maxima nostra cum lætitia a nobis intellecta confirmavit nos in bona spe, ut tandem aliquando nostras preces apud Deum exauditas, & vota pacis accepta esse crederemus. Hanc igitur pacis conclusionem cum & expeteremus &

Act. 5. 2. Cor. 11.

ANNO CHRISTI 1545.

SACROSANCTVM OECVMENICVM ET GENERALE CONCILIVM TRIDENTINVM SVB PAVLO III. IVLIO III. ET PIO IV. PONTIFICIBVS MAXIMIS.

BVLLA INDICTIONIS SACRI oecumenici concilii Tridentini sub Paulo III. pontifice maximo.

Paulus episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

INITIO nostri hujus pontificatus, quem non ob merita nostra, sed propter suam magnam bonitatem, Dei omnipotentis providentia nobis commisit, cernentes jam tum in quas perturbationes temporum, quotque incommoda rerum fere omnium nostra pastoralis solicitudo & vigilia esset vocata, cupiebamus quidem mederi Christianæ reipublicæ malis, quibus illa jamdudum vexata, & propemodum oppressa est; sed ipsi etiam, ut homines, circumdati infirmitate, ad tantum onus tollendum impares vires nostras esse sentiebamus: nam cum pace opus esse intelligeremus ad liberandam & conservandam a plurimis impendentibus periculis rempublicam, omnia invenimus odiis & dissensionibus plena, * dissentientibus præsertim principibus iis inter se, quibus summa rerum pene omnis a Deo permissa est: cum unum ovile & unum pastorem dominici esse gregis, ad integritatem Christianæ religionis, & ad cælestium bonorum spem in nobis confirmandam necessarium duceremus, schismatis, dissidiis, hæresibus erat Christiani nominis divulsa jam pene & lacerata unitas: cum tutam atque munitam ab infidelium armis atque insidiis rempublicam optaremus, nostris erratis, nostraque cunctorum culpa, Dei videlicet ira peccatis nostris imminente, Rhodus fuerat amissa, Hungaria vexata, conceptum & meditatum contra Italiam, contraque Austriam & Illyricum terra marique bellum: cum impius & immitis hostis noster Turca nullo tempore requiesceret, nostrorumque inter se odia & dissensiones suam bene gerendæ rei occasionem duceret: igitur, ut dicebamus, in tanta hæresum, dissensionum, bellorumque tempestate, tantisque excitatis fluctibus, cum essemus ad moderandam & gubernandam Petri naviculam vocati,

A nec viribus ipsi nostris satis fideremus, primum conjecimus in domino cogitatus nostros, ut ipse *Psalm.* 54. nos nutriret, animumque nostrum firmitate & robore, mentem consilio sapientiaque instrueret; deinde animo repetentes, majores nostros sapientia admirabili & sanctitate præditos, sæpe in summis Christianæ reipublicæ periculis, remedium optimum atque opportunissimum oecumenica concilia & episcoporum generales conventus adhibuisse; ipsi quoque animum ad generale habendum concilium adjecimus, exquisitisque principum sententiis, quorum nobis videbatur utilis in primis & opportuna ad hanc rem esse consensio, cum eos tunc non alienos ab hoc tam sancto opere invenissemus, B oecumenicum concilium & generalem eorum episcoporum, aliorumque patrum, ad quos pertineret, conventum in civitate Mantuæ indiximus, anno incarnationis domini, sicut literis & monumentis nostris testatum est, millesimo quingentesimo trigesimoseptimo, pontificatus nostri tertio, ad decimum Kalendarum Iunii inchoandum, spem prope certam habentes fore, ut cum illic in nomine domini essemus congregati, ipse, sicut promisit, dominus in medio nostrum adfuturus, *Matth.* 18. & bonitate ac misericordia sua omnes temporum procellas, omniaque pericula spiritu oris sui facile depulsurus esset. Sed ut semper insidiatur piis actionibus humani generis hostis, primum contra omnem spem & expectationem C nostram denegata fuit nobis Mantuana civitas, nisi aliquas conditiones subiremus, ab institutis majorum nostrorum, & conditione temporum, nostraque ac hujus sanctæ sedis ac nominis ecclesiastici dignitate libertateque prorsus alienas, quas in aliis literis nostris expressimus. Quapropter alium invenire locum, aliamque deligere civitatem necesse habuimus; quæ cum non statim nobis occurreret idonea & apta, ad sequentes Kalendas Novembris prorogare concilii celebrationem fuimus coacti. Interim sævus & perpetuus hostis noster Turca, ingenti classe Italiam adortus, aliquot opida in litoribus Apuliæ cepit, vastavit, diripuit, prædas hominum abegit:

Anno Christi 1545.

quod nobis & huic sanctæ sedi præstiterunt, ac sanctæ virtute obedientiæ, aliisque sub pœnis jure aut consuetudine in celebrationibus conciliorum adversus non accedentes ferri & proponi solitis mandantes, arcteque præcipientes, ut ipsimet, nisi forte justo detineantur impedimento, de quo tamen fidem facere compellantur, aut certe per suos legitimos procuratores & nuntios sacro huic concilio omnino adesse & interesse debeant. Supra autem dictos imperatores, regemque Christianissimum, nec non ceteros reges, duces, principes, quorum præsentia, si alias unquam, hoc quidem tempore maxime sanctissimæ Christi fidei, & Christianorum omnium futura est salutaris; rogantes atque obsecrantes per viscera misericordiæ Dei & domini nostri Iesu Christi, cujus fidei veritas & religio & intus & extra graviter jam oppugnatur, ut si salvam volunt Christianam esse rempublicam, si se domino obstrictos & obligatos pro maximis illius erga se beneficiis intelligunt, ne deserant ipsius Dei causam & negotium, ipsimet ad sacri concilii celebrationem veniant; in quo ipsorum pietas atque virtus communi utilitati, salutique suæ ac ceterorum & temporali & æternæ plurimum est profutura. Sin autem (id quod nollemus) accedere ipsi non poterunt, at graves saltem viros legatos cum auctoritate mittant, qui personam principis sui quisque & cum prudentia & cum dignitate possint in concilio referre. In primis vero ut id curent, quod ipsis facillimum est: ut ex suis cujusque regnis ac provinciis episcopi & prælati sine tergiversatione & mora ad concilium proficiscantur. Quod maxime quidem a prælatis principibusque Germaniæ Deum ipsum atque nos impetrare æquum est, ut cum eorum præcipue causa ipsisque cupientibus concilium indictum sit, & in ea civitate indictum, quæ ab eis est desiderata, non graventur ipsi sua cunctorum præsentia id celebrare & ornare, quo melius atque commodius quæ ad integritatem & veritatem Christianæ religionis, quæ ad bonorum morum reductionem, emendationemque malorum, quæ ad Christianorum inter se tam principum quam populorum pacem, unitatem, concordiamque pertineant, & quæ ad repellendos impetus barbarorum & infidelium, quibus illi universam Christianitatem obruere moliuntur, sint necessaria, Deo nostris consultationibus præeunte, & lumen sapientiæ suæ ac veritatis mentibus nostris præferente, agi in dicto sacro œcumenico concilio, & conspirante omnium caritate consuli, tractari, confici, ad optatosque exitus deduci quamprimum & quam optime possint. Atque ut nostræ hæ literæ, & quæ in eis continentur, ad notitiam cunctorum, quorum oportet, perveniant: neve quis illorum ignorantiæ excusationem prætendat, cum præsertim etiam non ad omnes eos, quibus nominatim illæ essent intimandæ, tutus forsitan pateat accessus, volumus & mandamus, ut in basilica Vaticana principis apostolorum & ecclesia Lateranensi, cum ibi multitudo populi ad audiendam rem divinam congregari solita est, palam clara voce per curiæ nostræ cursores, aut notarios aliquos publicos, legantur, lectæque in valvis dictarum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ portis, & Campi Floræ solito loco, affigantur; ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquamdiu expositæ pendeant: cumque inde amovebuntur, earum nihilo minus exempla in eisdem locis re-

A maneant affixa. Nos enim per lectionem, publicationem, affixionemque hujusmodi omnes & quoscumque, quos antedictæ nostræ literæ comprehendunt, post spatium duorum mensium, a die literarum publicationis & affixionis, ita volumus obligatos esse atque adstrictos, ac si ipsismet illæ coram lectæ & intimatæ essent: transumptis quidem earum, quæ manu publici notarii scripta, aut subscripta, & sigillo personæ alicujus ecclesiasticæ in dignitate constitutæ munita fuerint, ut fides certa & indubitata habeatur, mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, annun-

B tiationis, convocationis, statuti, decreti, mandati, præcepti & obsecrationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo quadragesimosecundo, undecimo Kalendas Iunii, pontificatus nostri anno octavo.

Blosius.

Hier. Dand.

C

SESSIO PRIMA

SACROSANCTI OECVMENICI & generalis concilii Tridentini, sub Paulo III. pontifice maximo celebrata die decimatertia mensis Decembris, anno domini MDXLV. præsidentibus in ea nomine ejusdem pontificis reverendissimis dominis Ioanne Maria de Monte, Marcello Cervino, & Reginaldo Polo, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicæ sedis de latere legatis.

In nomine domini. Amen.

Sessio 13. Dec. 1545.

D ANNO a nativitate ejusdem domini nostri millesimo quingentesimo quadragesimoquinto, indictione tertia, die vero dominica tertia adventus domini, in qua fuit festum sanctæ Luciæ, & decimatertia mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, pro felici inchoatione sacrosanctæ œcumenicæ & generalis Tridentinæ synodi fuit facta processio generalis in civitate " Tridentina ab ecclesia sanctissimæ & individuæ Trinitatis ad ecclesiam cathedralem; assistentibus in ea tribus sedis apostolicæ legatis, & reverendissimo & illustrissimo domino Christophoro Madrucio, tituli sancti Cæsarii sanctæ Romanæ

" In fini[...] Italiæ v[...] sus Germ[...] niam

E ecclesiæ presbytero cardinali & episcopo Tridentino; nec non reverendis patribus dominis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, doctoribus, ac illustribus & nobilibus viris infrascriptis, cum multis aliis doctoribus tum in theologia, tum in utroque jure, etiam cum magno numero baronum & comitum, nec non cum clero & populo dictæ civitatis. Qua finita, præfatus reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, primus legatus, celebravit missam de sancto Spiritu in sancta cathedrali ecclesia, & reverendus pater dominus episcopus Bitontinus habuit orationem. Deinde finita missa, dictus reverendissimus dominus de Monte cardinalis dedit benedictionem populo. Postmodum comparuit coram eisdem reverendissimis legatis & prælatis

NO STI s.

remus & urgeremus, nec solum duobus antedictis principibus, verum etiam cariſſimo in Chriſto filio noſtro Ferdinando regi Romanorum videretur, actionem concilii, niſi pace facta, ſuſcipi non oportere, cunctique a nobis per literas ſuoſque oratores contenderent, ut alias rurſus temporis prorogationes faceremus, præcipue autem inſtaret ſereniſſimus Cæſar, promiſiſſe ſe demonſtrans iis, qui a catholica unitate diſſentiunt, ſe operam ſuam apud nos interpoſiturum, ut aliqua concordiæ ratio iniretur, quod ante ſuam in Germaniam profectionem apte non poſſet fieri: nos eadem ſemper ſpe pacis, & tantorum principum voluntate adducti, cum præſertim cerneremus, ne ad dictum quidem reſurrectionis feſtum alios prælatos Vicentiam conveniſſe, prorogationis nomen jam fugientes, quod tam ſæpe fruſtra fuerat repetitum, celebrationem generalis concilii ad noſtrum & ſedis apoſtolicæ beneplacitum ſuſpendere maluimus: itaque fecimus, & de ſuſpenſione hujuſmodi literas ad ſingulos ſupradictorum principum decima die Junii 1539. dedimus, ſicuti ex illis perſpicue poteſt intelligi. Ea itaque ſuſpenſione neceſſario per nos facta, dum tempus illud magis idoneum a nobis paciſque aliqua concluſio expectatur, quæ & dignitatem poſtea frequentiamque concilio, & Chriſtianæ reipublicæ præſentiorem ſalutem erat allatura, Chriſtianæ interea res in deterius quotidie prolapſæ ſunt, Hungaris, rege ipſorum mortuo, Turcam vocantibus, Ferdinando rege bellum in eos movente, Belgis ad defectionem a Cæſare ex parte quadam incitatis, cujus defectionis comprimendæ cauſa per Galliam amiciſſime, & cum rege Chriſtianiſſimo concordiſſime, magno benevolæ inter eos voluntatis indicio tranſiens in Belgas ſereniſſimus Cæſar, & illinc deinde in Germaniam profectus, conventus Germaniæ principum & civitatum, tractandæ ejus, quam dixerat, concordiæ cauſa habere cœpit. Sed cum, ſpe pacis jam deficiente, ille quoque modus curandæ in conventibus tractandæque concordiæ ad majores potius diſcordias concitandas* aptus eſſe videretur, inducti fuimus ad priſtinum concilii generalis remedium reverti; idque per legatos noſtros ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales ipſi Cæſari obtulimus, quod etiam poſtremo & præcipue in Ratiſponenſi conventu egimus, cum illic dilectus filius noſter Gaſpar tituli ſanctæ Praxedis cardinalis Contarenus, ſumma doctrina & integritate, legatum noſtrum ageret. Nam cum (id quod ne accideret antea veriti eramus) ex ejus cōventus ſententia peteretur a nobis, ut ab eccleſia diſſentientium quoſdam articulos tolerandos declararemus, quoad per œcumenicum concilium illi excuterentur & deciderentur; idque nobis ut concederemus, neque Chriſtiana & catholica veritas, neque noſtra & ſedis apoſtolicæ dignitas permitteret, palam potius concilium ut quamprimum fieret proponi mandavimus. Neque vero in alia unquam ſententia & voluntate fuimus, quam ut primo quoque tempore concilium œcumenicum & generale congregaretur. Sperabamus enim ex eo & pacem populo Chriſtiano, & Chriſtianæ religionis integritatem poſſe recuperari: verumtamen id cum bona gratia & voluntate Chriſtianorum principum habere volebamus. Quam voluntatem dum expectamus, dum obſervamus tempus abſconditum, tempus beneplaciti tui, o Deus, aliquando tandem decernere compulſi

tus

68.

A ſumus, omne eſſe tempus beneplacitum Deo, cum de rebus ſanctis & ad Chriſtianam pietatem pertinentibus conſilia meuntur. Quapropter videntes, maximo quidem animi noſtri cum dolore, rem Chriſtianam quotidie in pejus ruere, Hungaria a Turcis oppreſſa, Germanis periclitantibus, ceteris omnibus metu mœroreque afflictis, nullius jam principis conſenſum expectare, ſed tantum Dei omnipotentis voluntatem, & Chriſtianæ reipublicæ utilitatem attendere conſtituimus. Itaque cum Vicentiam amplius non haberemus, cuperemuſque eum univerſæ Chriſtianorum ſaluti, tum Germanicæ nationis incommodis, in eligendo per nos novo B concilii habendi loco, conſulere, aliquotque locis propoſitis, ipſam Tridentinam civitatem ab ipſis deſiderari videremus, nos, etſi in citeriore Italia commodius omnia tractari poſſe judicabamus, ad eorum tamen poſtulationes noſtram voluntatem paterna caritate deflexımus; itaque Tridentum civitatem elegimus, qua in civitate œcumenicum concilium ad proxime venturas Kalendas Novembris haberetur; idoneum locum illum ſtatuentes, quo ex Germania quidem, aliiſque Germaniæ finitimis nationibus faciliime, ex Gallia, Hiſpania, ceteriſque provinciis remotioribus, non difficiliter epiſcopi & prælati con- C venire poſſent. Dies autem concilii ea a nobis ſpectata eſt, quæ ſpatium in ſe haberet & publicandi per Chriſtianas nationes noſtri hujus decreti, & facultatis omnibus prælatis ad veniendum tribuendæ. Quo minus autem annuum tempus præfiniremus mutando concilii loco, ſicut quibuſdam conſtitutionibus alias præſcriptum eſt, ea res fuit in cauſa, quod longius extrahi ſpem ſanandæ aliqua in parte Chriſtianæ reipublicæ, quæ tot detrimentis & calamitatibus affecta eſt, noluimus. Et tamen videmus tempora, agnoſcimus difficultates, quid ſperari poſſit ex conſiliis noſtris, incertum eſſe intelligimus. Sed quia ſcriptum eſt, *Revela domino viam tuam, &* D *ſpera in eo, & ipſe faciet*, magis Dei clementiæ & miſericordiæ confidere, quam noſtræ imbecillitati diffidere conſtituimus. Sæpe enim fit in bonis operibus incipiendis, ut quod humana conſilia non valent, divina virtus efficiat. Hujus igitur ipſius Dei omnipotentis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ac beatorum ejus apoſtolorum Petri & Pauli auctoritate, qua nos quoque in terris fungimur, freti atque ſubnixi, de venerabilium item fratrum noſtrorum ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalium conſilio & aſſenſu, ſublata amotaque ſuſpenſione, de qua ſupra commemoratum eſt, quam per præſentes tollimus & amovemus, ſa- E crum œcumenicum & generale concilium in civitate Tridentina, loco commodo & libero, omnibuſque nationibus opportuno ad Kalendas proximas Novembris anni præſentis ab incarnatione domini milleſimo quinquageſimo quadrageſimoſecundo incipiendum, proſequendum, &, eodem domino adjuvante, ad ipſius gloriam atque laudem, & Chriſtiani totius populi ſalutem, abſolvendum perficiendumque indicimus, annuntiamus, convocamus, ſtatuimus, atque decernimus: omnes omnibus ex locis tam venerabiles fratres noſtros patriarchas, archiepiſcopos, epiſcopos, & dilectos filios abbates, quam alios quoſcumque, quibus jure aut privilegio in conciliis generalibus reſidendi, & ſententias in eis dicendi permiſſa poteſtas eſt; requirentes, hortantes, admonentes, ac nihilo minus eis in vi jurisjurandi, quod

ANNO CHRISTI 1545.

Concil. Conſtant. ſeſſio. 39.

Pſalm. 36.

Sessio I. 3. Dec. 1545.

tamquam aquas in cisternis, continere non valent: sed quo magis his artibus retinere eos laboramus, eo violentius tamquam torrentes a nobis defluunt & discedunt: ut superiorum annorum experientia multis in locis satis nos docere potest, & nunc admonere, unicam tantum viam medendis his malis relictam, si nostra omnia remedia inutilia esse agnoscentes, & valere potius ad augenda quam ad tollenda mala: ad Christi potentiam, quem dexteram suam Deus Pater appellat; ad Christi sapientiam, qui est sapientia Patris, in omnibus nos, qui patrum personam gerimus, fide & spe confugiamus: hujus nos in omnibus ministros esse agnoscamus. [1. Cor. 4.] *Hic vero quæritur*, inquit apostolus, *inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur. Hoc autem nunc nobis agendum est, ut ministros nos in omnibus idoneos præbeamus.* Erimus vero idonei, si nos ex nobis minime idoneos esse judicaverimus. [2. Cor. 2. 3.] *Quis enim*, inquit idem apostolus, *ad hæc idoneus? ut, qui ne cogitare quidem aliquid ex nobis, simus sufficientes.* Verum hoc fateri non satis est nobis; hoc dicere potuit apostolus, & per hanc portam ingredi ad obeundum munus suum, in eo se ministrum fidelem ac idoneum ostendere, qui simul dicere potuit, de ministerio suo lo- [1. Cor. 4.] quens: *Nihil mihi conscius sum.* Nobis vero, qui, si verum fateri volumus, aliter dicere non possumus, quin nobis conscii simus in administrando munere nobis imposito in plurimis defecisse, & horum etiam malorum, ad quæ corrigenda vocamur, non minima ex parte causam extitisse, non satis est hic fateri ad tantum munus nos impares esse. Quid ergo nobis agendum, ut idonei hoc tempore Christi ministri in ecclesia instauranda esse possimus? Idem prorsus, quod Christus ipse episcopus animarum nostrarum fecit, cum venit ad fundandam & formandam ecclesiam suam. Idem sane, patres, faciendum erit nobis, quod ipsa sapientia Patris fecit, cum venit, ut multos filios in gloriam adduceret: id quod nobis item propositum nunc esse debet. Is enim cum oppressos peccatis omnes invenisset omnia omnium peccata in seipsum transtulit, seque unum ante Deum pro omnibus reum & nocentem constituit, ac pœnam nobis debitam sustinuit, tamquam omnia flagitia & omnia scelera, quæ nos commiseramus, ipse commisisset, cum tamen ab omni labe peccati purissimus esset: quippe qui peccatum non fecit, neque unquam inventus est dolus in ore ejus. Quod vero Christus pro immensa sua caritate erga Deum Patrem, & pro misericordia erga nostrum genus fecit, hoc nunc ut ipsi faciamus justitia ipsa a nobis flagitat, ut omnium horum malorum, quibus grex Christi est oppressus, nos pastores coram tribunali misericordiæ Dei reos constituamus, atque omnium peccata in nosipsos non tam pie quam juste transferentes, quia revera horum malorum magna ex parte nos causa sumus, divinam misericordiam per Iesum Christum imploremus. Quod vero dicimus, nos pastores his malis, quibus ecclesia est oppressa, causam dedisse, si quis hoc acrius, & magis per exaggerationem quamdam verborum, quam vere dictum existimet, hoc quidem ipsa rerum experientia, quæ mentiri non potest, comprobabit. Respiciamus ergo paululum ad ipsa mala, quibus ecclesia opprimitur, ac simul etiam ad nostra peccata. Sed quis hæc numerare valeat, quæ simul cum reliquis malis multitudine superant arenam maris, & usque ad cælum clamant? Circumscribamus ergo tantam multitudinem nostrorum malorum illis limitibus, quibus hoc concilium, quod capitalibus malis medendis est vocatum, ea circumscripsit. Sunt vero illa tria, quæ supra commemoravimus, hæreses, lapsa morum disciplina, & intestinum atque externum bellum. Hic ergo videamus & consideremus, cum tam multis annis ecclesia his calamitatibus vexetur, undenam ipsa originem habuerunt? num illis nos quodammodo principium, num fomentum dederimus? Primum vero examinemus initium hæresum, quæ hac nostra ætate passim pullularunt: quibus si negare volumus nos principium dedisse, quia nullius hæreseos ipsi auctores fuimus, tamen cum perversæ de fide sententiæ tamquam vepres quædam sint & spinæ, quæ in agro domini, qui nobis colendus commendatus est, ortæ sunt: & si illæ quidem sua sponte, ut solent aliquando vitiosæ herbæ, pullularunt: tamen qui non coluit quem debuit agrum, qui non seminavit, qui pullulantes per se non statim curam adhibuit ut extirparet, non minus quidem principium illis dedisse dicendus est, quam si ipsa seminaverit, præsertim cum hæc omnia a negligentia agricolæ ortum ducant, & incrementum habeant. Hic ergo seipsos excutiant, qui sunt agricolæ in agro domini, conscientiam suam interrogent, quomodo in eo colendo, quomodo in seminando se gesserint. Quod qui fecerint, his præsertim temporibus, quibus paucissimi agro domini colendo incumbunt, non multum (credimus) dubitabunt, num ad ipsos pullulantium passim in ecclesia hæresum culpa pertineat. Hæc vero monendi tantum causa dicta satis sint de his quæ ad primum caput pertinent. Veniamus ad secundum, quod lapsam morum disciplinam, & abusus (ut vocant) complectitur. Hic vero nihil attinet diu investigare, quinam tantorum malorum auctores fuerint, cum præter nosipsos ne nominare quidem ullum alium auctorem possimus. Quare ad tertium accedamus, quod impedimenta pacis ecclesiæ in se continet: qualia sunt arma, vel domestica, vel externa: hæc enim jampridem pacem ecclesiæ perturbarunt, & adhuc perturbant. De quibus hoc tantum dicimus: si (quod Deus ipse certissimis signis ostendit) hæc arma flagella ejus sunt, quibus nos affligit; quia duorum priorum capitum rei sumus, in quibus nos excusare non possumus, etiam horum armorum præcipuam nos causam esse negare non possumus. Ejusmodi vero flagella Deum ob eam causam immittere censemus, ut nos peccantes castiget: & peccata ipsa, quibus majestatem ejus maxime offendimus, nobis ante oculos ponat. Hic vero quisquis aliquando animadvertit, quibus modis ecclesia armorum violentia vexata fuerit, secum ipse consideret, quænam illa sint, in quibus præcipue ecclesia propter ipsa arma detrimentum patiatur. Nec vero hic refert de quorum armis loquamur, sive de intestinis nostrorum principum, sive de externis Turcarum armis, quæ superioribus annis nos magnis calamitatibus affecerunt: sive de eorum qui ab obedientia suorum pastorum decesserunt, & ipsos a suis sedibus expulerunt. Hoc enim summatim dicimus de omni genere armorum, si qui illa contra nos tractarunt, a suis ecclesiis pastores fugarunt, ordines confuderunt, laicos autem in episcoporum locum suffecerunt, ecclesiæ bona diripuerunt, cursum verbi Dei impediverunt

prælatis egregius vir magister Zorrilla, secretarius illustrissimi domini Didaci de Mendoza, oratoris Cæsareæ & catholicæ majestatis, & præsentavit literas excusatorias super ejus absentia, quæ fuerunt lectæ alta voce. Interea lectæ fuerunt bullæ indictionis concilii, postmodum præfatus reverendissimus de Monte legatus vertit se ad patres concilii, dicens:

DECRETVM PRIMÆ SESSIONIS.

De inchoando concilio.

Placetne vobis ad laudem & gloriam sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ad incrementum & exaltationem fidei & religionis Christianæ, ad extirpationem hæresum, ad pacem & unionem ecclesiæ, ad reformationem cleri & populi Christiani, ad depressionem & extinctionem hostium Christiani nominis, decernere & declarare, sacrum Tridentinum & generale concilium incipere, & inceptum esse? Responderunt: Placet.

Indictio futuræ sessionis.

Et cum proxima sit celebritas nativitatis domini nostri Iesu Christi, & subsequantur aliæ festivitates labentis & incipientis anni, placetne vobis primam futuram sessionem habendam esse die Iovis post epiphaniam, quæ erit septima mensis Ianuarii, anno domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto. Responderunt: Placet.

Postremo idem reverendissimus de Monte benedixit synodum: & deinde cantatores cantaverunt Te Deum. Super quibus omnibus dominus Hercules Severolus, ipsius concilii promotor, petiit a domino Claudio de la Casa, clerico Virdunensis diœcesis, & notario ejusdem concilii, & ab aliis notariis, unum vel plura fieri instrumentum seu instrumenta.

Sequuntur nomina prælatorum qui interfuerunt apertioni concilii.

Archiepiscopi.

Reverendissimi patres domini archiepiscopi, Aquensis, Panormitanus, Vpsalensis, Armacanus.

Episcopi.

Hipporegiensis, Feltrensis, Cavensis, Fæsulanus, Caputaquensis, sancti Marci, Giennensis Hispanus, Stabiensis, Pacensis, Astoricensis, Sidoniensis, Thermularum, Lancianensis, Syracusanus, Agathensis, Aquinatensis, Bitontinus, Vigorniensis, Bellicastrensis, Britonoriensis, Clodiensis, Ioannes Fonseca episcopus Castelli maris Hispanus.

Oratores.

Fuerunt præsentes illustres domini, Castel-Alto, capitaneus civitatis Tridentinæ, & dominus Antonius Queta, oratores serenissimi Romanorum regis.

Generales ordinum.

Interfuerunt etiam generales ordinum Mendicantium, ordinis Minorum, ordinis Conventualium, ordinis eremitarum sancti Augustini, ordinis beatæ Mariæ de monte Carmelo, ordinis beatæ Mariæ Servorum, cum multis tum sæcularibus tum regularibus doctoribus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, manu propria.

SESSIO I. 13. DEC. 1545.

Admonitio atque hortatio legatorum sedis apostolicæ ad patres in concilio Tridentino, lecta in prima sessione.

Patres reverendissimi, &c. cum ipsa muneris nostri ratio, qui in hac sancta synodo præsidentium & sedis apostolicæ legatorum personam gerimus, hoc postulatura videtur, ut crescentibus negotiis, quæ in hoc sacro consessu ad Dei gloriam & ecclesiæ utilitatem sunt expedienda, sæpius apud vos, cohortandi & commonendi causa, verba faciamus; tum vero in hac prima sessione, quæ felix, ut speramus, principium ipsi concilio est datura, minime hoc a nobis prætermittendum duximus. Eo vero libentius hoc officio fungimur, quod cum vos vel hortamur ut ea faciatis quæ digna tanto conventu sint, vel a contrariis dehortamur, nosmetipsos etiam hortamur ac dehortamur, qui in eadem quasi navi vobiscum sumus, iisdemque periculis, quibus vos, iisdem tempestatibus subjicimur. Nosmetipsos, inquam, excitamus ad vigilandum, ne vel in scopulos incidamus, qui plurimi procul dubio in hoc cursu sese offerent: vel magnitudine negotiorum, tamquam fluctuum obrui nos negligentia nostra patiamur: verum spe & fide erecti eo navigationem dirigamus, quo maxime portus salutis ad Dei gloriam in Christo Iesu sese ostendet. Igitur ut ab eo incipiamus, de quo maxime in hoc principio admonendi omnes sumus, unusquisque nostrum ante oculos sibi in primis proponere debet, quænam sint, quæ ab hoc sacro concilio expectentur: ex quo quisque facile intelliget, quantum sibi oneris incumbat. Sunt vero ea (ut omnia summatim complectamur) quæ in bulla indictionis concilii continentur; nempe hæresum extirpatio, disciplinæ ecclesiasticæ & morum reformatio, ac tandem pax æterna totius ecclesiæ. Hæc ergo sunt, quæ nos curare, vel potius pro quibus assidue orare, ut Dei benignitate fiant, oportet: atque illud est, de quo ante omnia in ipso concilii exordio, omnes & singulos, qui huc convenimus, primum autem nosipsos qui in iam sancto ministerio præsidemus, admonendos duximus, ne unquam cogitemus, vel per singulos, qui hic adsunt, vel per universum concilium, etiamsi omnes pastores ex universo terrarum orbe huc coirent, tantis malis, quibus nunc grex Christi est oppressus, provideri posse. Si enim putamus hoc a nobis perfici posse, aut ab alio, quam ab ipso Christo, quem Deus Pater unicum nobis servatorem & pastorem dedit, cui etiam omnem potestatem dedit, erramus sane in fundamento omnium actionum nostrarum, & divinam iram magis provocabimus. Adjungimus enim ad superiora mala, quæ propterea nobis acciderunt, quod ipsum fontem aquæ vivæ reliquimus, hoc alterum maximum peccatum, quod nostra vel prudentia vel potentia iisdem malis mederi velimus: ut merito de nobis dicatur, quod propheta in persona Dei, veterem populum accusans, dicit: *Duo mala fecit populus hic: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas non valentes continere aquas.* Ieren. 2. Tales vero cisternæ sunt consilia, quæ a nostra prudentia, non afflata Spiritu divino, proficiscuntur, quæ non modo populos in pietate & obedientia, tamquam

ANNO CHRISTI 1555.

autem ad gratiam loquuntur, vel ad odium, A prout scilicet ipsos existimant principes affectos esse, a quibus mercedem expectant. Cum vero de principibus loquimur, tam de his qui ecclesiastici vocantur, quam qui sæculares, loquimur. Ac licet quidem nos principes Christianos habere agnoscamus & gaudeamus, id quod in veteri, & jam recens fundata ecclesia patres nostri non habuerunt, tamen ante omnia nobis in hoc concilio semper est animadvertendum, hunc non esse locum laudandi aliquem, nisi solum Deum in Christo Iesu, atque illum solum justificandi: omne autem genus hominum condemnandi, primum vero nosipsos, qui hæc loquimur, ut B cum Daniele dicamus: *Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt. Tibi autem domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus a te; & non audivimus vocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt, ne audirent vocem tuam: & stillavit super nos maledictio & detestatio.* Hic vero nunc locus esset, ut ejusdem prophetæ exemplum sequentes, cujus verba modo recitavimus, non solum nostra, qui sacerdotes sumus, sed populi, C sed principum, coram Deo & ecclesia ejus, peccata confiteremur, proque omnibus veniam imploraremus. Sic vero dicit Daniel: *Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei*: nomine populi hoc loco omnium ordinum personas complectens, ut ejus confessio, quam modo recitavimus, declarat, qua in re, quid nobis, qui pro salute universæ ecclesiæ tantis malis oppressæ huc convenimus, faciendum sit, satis indicare videtur: nimirum, ut nostra, & simul principum, ac populi peccata flentes confiteamur. Id quod plane in spiritu mœroris satis nunc abunde facimus: verbis vero uberius faceremus, si ipsi principes adessent qui suam nobiscum confessionem & lacrymas conjungerent. Ejusmodi vero quasi funiculis peccatorum, ut prophetæ loquuntur, sa- D cerdotum ac principum, atque ipsius populi peccata sunt colligata, ut difficile sit de unius ordinis peccatis inquirere, quin reliquorum simul ordinum peccata appareant. Sic vero omnes ordines una rationis serie accusans in veteri populo dicit Ezechiel in persona Dei: *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & profanum, non habuerunt distantiam. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam, ad effundendum sanguinem, ad perdendas animas, & avare sectanda lucra. Populi terræ calumniabantur calumniam.* Hæc ille. Quæ utinam ad illa solum E tempora pertinerent, ac non nostri quoque temporis imaginem referrent. Vtinam cum de corruptela morum sacerdotum loquimur, huic maximam occasionem, maximam materiam, & auctoritatem ipsos principes, atque ipsum populum dedisse negare possemus. Sed reprimamus nunc verba usque ad tempus magis opportunum, fontes autem communium lacrymarum aperiamus. Redeamus vero ad eos, quos cœpimus admonendos, præsertim episcopos, qui cum mandatis principum huc venerunt. Sic vero illos admonemus, ut omni, qua possunt fide & diligentia suis principibus serviant: verum, ut episcopos decet, sic illis serviant, ut servi Dei, non ut

Dan. 9.

Ibidem.

Ezech. 22.

servi hominum: *Nolite*, inquit apostolus, *servi hominum esse.* Primum vero serviant uni regi Christo, cui Deus Pater omnem potestatem dedit; deinde vero propter eum omnibus, maxime autem principibus: cui honorem, honorem, cui tributum, tributum. Hortamur autem, ut principibus serviant ad honorem, quemadmodum eorum mandata verbis ipsis præ se ferunt: in quibus nihil fere, nisi honorificum, & ad publicam utilitatem spectans, proponitur. Si vero in summa serviant, ut eorum officium in primis spectet ad honorem Dei, & utilitatem hujus concilii, quod propter publicum bonum est convocatum. Quare ut ab hoc maxime dehortamur omnes, qui hic sententias coram Deo & angelis ejus, atque coram universa ecclesia sumus dicturi, ne ad gratiam hominis alicujus loquamur, sic etiam multo magis, ne ad odium cujusquam sententiam proferamus, etiamsi contra nos adversarii, vel inimici & hostis personam gerat; denique ut ab omni inter nos contentione abstineamus, maxime optamus, & in domino hortamur. Hæ enim sunt, quæ contristant & repellunt, quem invocamus, Spiritum sanctum; sine quo nihil omnino facere poterimus, quod ad bonum & pacem ecclesiæ cedat: *Cum enim*, inquit apostolus, *sint inter vos contentiones, nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis?* Cum vero homines eos appellat, Spiritus Dei expertes intelligit. In omnibus autem, quæ ad reformationem ecclesiæ pertinent, ob quam causam convenimus, imitari nos oportet illum, qui eam primum formavit. de quo hoc ipsum opus ingrediente, sic in persona Dei propheta loquitur: *Ecce servus meus, quem elegi: dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ: dedi spiritum meum super eum: judicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit: arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Hunc vero spiritum pacis, caritatis & mansuetudinis, cum semper apud omnes & cum omnibus ostendere debeamus, tum vero maxime in hoc sacro consessu, in quo convenimus, ut per gratiam ipsius Spiritus, contentionibus, quæ nimis diu ecclesiam vexarunt, finis tandem imponatur. Quare ne ipsi ullam contentionis ansam alicui demus, qui pacificorum personam gerimus, maxime est cavendum. Hoc vero & cetera omnia incommoda & impedimenta pacis unico modo evitabimus, atque ad optatum pacis portum perveniemus, si precibus ab humili & contrito corde profectis ipsum Christi Spiritum, qui est pax nostra, invocaverimus: ut in hoc concilio præsideat, ut lucem cordibus nostris infundat, utque nos in omnibus ad ipsius honorem & veram ecclesiæ utilitatem regat & dirigat. Ad tales enim ipse dicit: *Adhuc te loquente, ecce adsum.* Quare ut hujusmodi orationibus assidue incumbamus, quanta possumus caritate vos in domino hortamur, ut uno ore atque uno spiritu Deum Patrem in Christo Iesu glorificemus, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

Sessio 13. De[c.] 1545

1. Cor.

Rom. 1[3]

1. Cor. 3

Isa. 42.

Isa. 65.

SESSIO SECVNDA.

Celebrata die septima mensis Ianuarii, anno MDXLVI.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto, indictione IV. die Iovis, septima mensis Ianuarii, pontificatus sanctissimi

Sessio I[I]. 7. Ianua[rii] 1546.

impediverunt: hic, inquam, dicimus, nihil horum esse, quod in libro abusuum pastorum, maxima illorum pars, qui hoc nomen sibi vendicant, per se factum esse, si legere libuerit, non scriptum apertis verbis inveniat. Nostram enim ambitionem, nostram avaritiam, nostras cupiditates, his omnibus malis populum Dei prius affecisse statim inveniet, atque harum vi ab ecclesiis pastores fugari, easque pabulo verbi privari, bona ecclesiarum, quæ sunt bona pauperum, ab illis tolli, indignis sacerdotia conferri, & illis, qui nihil a laicis, præterquam in vestis genere, ac ne in hoc quidem differunt, dari. Quid enim horum est, quod negare possimus per hos annos B a nobis factum esse? Quare si Turca, si hæretici hoc idem adversus nos faciunt, quid hic aliud quam flagitia nostra, & simul justum Dei judicium videmus? judicium vero plenum misericordia: si enim pro meritis nos castigaret, jampridem sicut Sodoma & Gomorrha fuissemus. Cur vero hæc nunc commemoramus? an ut vos confundamus? absit, sed magis, ut vos ceu patres & fratres carissimos, primum autem nosmetipsos admoneamus: quo pacto hæc, quibus nunc affligimur, flagella & graviora quæ impendent, nisi resipiscamus, vitare possimus, ut effugiamus tremendum illud Dei judicium, omnibus C quidem non resipiscentibus tremendum, maxime vero illis qui præsunt. *Judicium enim grave*, inquit scriptura, *his qui præsunt, fiet*. Iudicium vero incipere nunc vidimus a domo Dei. Dum enim nunc ejiciuntur sacerdotes, dum conculcantur ab hominibus, quid aliud hoc indicat, quam divinum de nobis judicium, quod prædixit Christus, cum diceret sacerdotes suos esse sal terræ: quod si sal evanuerit, ad nihil valere ultra, nisi ut ejiciatur foras, & conculcetur ab hominibus. Hæc vero omnia nos nunc patimur. Quod si propter justitiam, ut nostri majores, beati nos quidem: at nunc juste quidem, quia sal evanuit: minime autem propter justitiam patimur: in omnibus enim nostris afflictionibus videmus judicium Dei. Atque utinam quidem illud videremus: hoc enim initium esset omnia D Dei judicia & flagella effugiendi, atque in gratiam & veram gloriam ingrediendi. Quæ res fecit, ut in his commemorandis acriores & longiores fuerimus: nisi enim hæc bene cognita & perspecta fuerint, frustra intramus in concilium, frustra invocamus Spiritum sanctum, qui primum ingressum in animam hominis semper facere solet, per ipsius hominis condemnationem, ut condemnet mundum de peccato. Quare nisi ille Spiritus nos apud nosmetipsos primum condemnaverit, nondum illum ingressum esse ad nos affirmare possumus, ac ne ingressurum quidem, si peccata nostra audire recusamus. Idem E enim dicetur nobis, quod populo veteri per prophetam Ezechielem est dictum, cum nondum agnitis suis sceleribus, Deum per prophetam interrogare vellent. Sic autem ait propheta: *Venerunt viri Israel ad interrogandum dominum, & sederunt coram me. Hæc autem dicit dominus: Numquid ad interrogandum me venistis? Vivo ego, dicit dominus, quia non respondebo vobis.* Sequitur autem: *Si judicas eos, abominationes patrum illorum ostende illis.* In quibus verbis ostendit Deus, quare noluerit respondere illis, quia nondum scilicet abominationes suas & patrum suorum audierant. Quare cum idem Dei Spiritus sit, qui tum dabat responsa, &

quem nunc nos sedentes coram domino invocamus, quid nobis faciendum sit, ut propria responsa habeamus, ex his videtis: & simul quam necessario nos, qui præsidemus in hoc sacro consessu, a detegendis nostris peccatis sermonis exordium vobiscum duximus. Quia vero nonnullos nunc videmus, sua primum peccata, & nostri ordinis graviter deflentes, atque Dei misericordiam omnibus votis implorantes, ideo quidem in maxima spe sumus, advenisse, quem invocamus, Dei Spiritum. Hoc nos vero maximum pignus divinæ misericordiæ habemus, nempe ipsam hanc inchoationem concilii, in quo nunc convenimus ad erigendam & instaurandam pene collapsam ecclesiam, ut vetus populus post diuturnam captivitatem apud externos reges rediit Hierosolymam ad instaurandum templum. In illius vero populi statu, in illorum læta ad patriam profectione, & templi instauratione nostri quidem temporis & nostri status, in hoc præsertim concilio, imaginem intueri possumus: & in ducum ejusdem populi exemplo, vestrum, qui duces estis populo Dei, ad celestem patriam contendenti officium videre. Quare omnes vos magnopere hortamur, ut sæpius ad memoriam revocetis quæ in Esdræ, quæ in Nehemiæ, quæ etiam in Danielis libris sunt scripta: in quibus consilia omnium ducum populi explicantur, quæ hunc unum semper scopum habuerunt, ut sua & populi atque patrum peccata confitentes, ad pœnitentiam & implorationem divinæ misericordiæ omnes excitarent. Quod cum populus faceret, tum quidem omnia illis feliciter successere. Eadem vero consilia nobis, si felicem successum & exitum expectare volumus in instauranda ecclesia, ob quam causam læti huc in spiritu convenimus, sequenda erunt: atque eo quidem magis, quo etiam majora nobis certamina impendent instauraturis ecclesiam, quam illis instauraturis templum. Si enim illis multi, quo minus id perficeretur, se opposuere; si multi etiam, cum opus impedire non possent, eos irriserunt; hoc quidem sic habetote, nobis nec irrisores defuturos, nec qui maximis viribus a cœpto opere nos deterreant & avocent. Habebimus vero non modo colluctationem cum carne & sanguine, sed cum spiritualibus nequitiis in cælestibus. Verum his omnibus potentior est is, in cujus nomine hoc opus sumus aggressi. Quare in eo confidamus, ipsum precibus invocemus, & ipse omnia perficiet. Quia vero hoc concilium cum deliberantium, tum vero judicantium speciem refert; in quo & deliberatur de iis quæ ad universalis ecclesiæ bonum pertinent, & etiam judicatur tam de rebus, quam de personis: sedemus enim tamquam judicantes duodecim tribus Israel, quibus comprehenditur universus populus Dei: ideo maxime locus videtur nosipsos admonendi, ut caveamus ab his quæ vel consultandi, vel judicandi vim in nobis depravare solent. Hæc vero sunt ipsæ animi passiones: quæ ideo etiam perturbationes vocantur; quia rectum & verum de rebus judicium & sensum perturbant ac pervertunt. In quibus maxime illa sunt cavenda, quæ recte monet ethnicus ille in consiliis abjicienda, cum dicit: Omnes homines qui de rebus dubiis consultant, ab ira, odio, amicitia, vacuos esse debere. Nam cum in hæc omne genus hominum sit propensum, tum vero ii maxime qui principibus serviunt; tales enim vehementiores habent affectiones: facillime autem

Sessio I. 13 Dec. 1545.

Cæsaris in Catilinam verba.

ANNO CHRISTI 1546.

Insuper ipsa sacra synodus statuit & decrevit, quod si forte contigerit aliquos debito in loco non sedere, & sententiam etiam sub verbo, Placet, proferre, congregationibus interesse, & alios quoscumque actus facere, concilio durante, nulli propterea præjudicium generetur, nullique novum jus acquiratur.

Angellus Massarellus sacri concilii secretarius, manu propria.

Indictio futuræ sessionis.

Deinde indicta fuit futura sessio ad diem Iovis, quartam mensis Februarii proxime venturi.

SESSIO TERTIA.

Sessio III. 4. Febr. 1546.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimo sexto, quarto mensis Februarii, fuit sessio generalis, & celebrata missa de Spiritu sancto per archiepiscopum Panormitanum, magister Ambrosius Catharinus habuit orationem, & reverendus pater dominus archiepiscopus Turritanensis legit decretum, & interrogavit patres, an placeret, responderuntque, sed aliqui cum certis additionibus, Placet.

Sequuntur nomina prælatorum, qui interfuerunt huic sessioni, & in primis,

Antedicti legati & præsidentes.

Cardinales.

Reverendissimus dominus cardinalis sancti Cæsarii, & episcopus Tridentinus, ac administrator Brixinensis.

Reverendissimus dominus Petrus Paceeus cardinalis & episcopus Gienensis.

Archiepiscopi.

Aquensis, Turritanus, Acheruntinus, Vpsalensis, Panormitanus, Armacanus.

Episcopi.

Iidem, qui in præcedenti sessione, & adhuc Basionensis, & Fanensis.

Oratores regis Romanorum iidem qui in præcedenti sessione.

Abbates iidem qui in præcedenti.

Generales ordinum iidem qui in præcedenti.

Angellus Massarellus sacri concilii secretarius.

Decretum de symbolo fidei.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti.

Hæc sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, & in ea præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, magnitudinem rerum tractandarum considerans, præsertim earum quæ duobus illis capitibus, de extirpandis hæresibus, & moribus reformandis, continentur, quorum causa præcipue est congregata: agnoscens autem cum apostolo, non esse sibi colluctationem adversus carnem & sanguinem, sed adversus spiritales nequitias, in cælestibus, cum eodem omnes & singulos in primis hortatur, ut confortentur in domino, & in potentia virtutis ejus, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possint omnia tela nequissimi ignea extinguere: atque galeam spem salutis accipiant cum gladio spiritus, quod est verbum Dei. Itaque ut hæc pia ejus solicitudo principium & progressum suum per Dei gratiam habeat, ante omnia statuit & decernit præmittendam esse confessionem fidei, " patrum exempla in hoc secuta, qui sacratioribus conciliis hoc scutum contra omnes hæreses in principio suarum actionum apponere consuevere: quo solo aliquando & infideles ad fidem traxerunt, hæreticos expugnarunt, & fideles confirmarunt. Quare symbolum fidei, quo sancta Romana ecclesia utitur, tamquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum & unicum, contra quod portæ inferi nunquam prævalebunt, totidem verbis, quibus in omnibus ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem ejusmodi est:

Ephes. 6.

Ibidem.

SYMBOLVM FIDEI.

Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, factorem cæli & terræ, visibilium omnium & invisibilium: Et in unum dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula: Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero; genitum, non factum; consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis; & incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine; & homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est: & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in cælum, sedet ad dexteram Patris; & iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos. Cujus regni non erit finis. Et in Spiritum sanctum, dominum & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit, qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur; qui locutus est per prophetas: Et unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum: & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen.

Indictio futuræ sessionis.

Eadem sacrosancta, œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, in ea præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, intelligens multos prælatos ex diversis partibus accinctos esse itineri, nonnullos etiam in via esse, quo huc veniant: cogitansque omnia ab ipsa sacra synodo decernenda eo majoris apud omnes existimationis & honoris videri posse, quo majori fuerint & pleniori patrum concilio & præsentia sancita & corroborata, statuit & decrevit futuram sessionem post præsentem, celebrandam esse die Iovis, quæ subsequetur dominicam Lætare proxime futuram: interim tamen non differri discussionem & examinationem eorum, quæ ipsi synodo discutienda & examinanda videbuntur.

SESSIO QVARTA.

Sessio IV. 8. April. 1546.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto, indictione quarta, die vero Iovis, octava mensis Aprilis; pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, reverendus pater dominus Salvator Alexius archiepiscopus Turritanensis, celebravit missam de sancto Spiritu

sanctissimi in Christo patris & domini domini nostri Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, reverendus pater dominus episcopus Castelli maris celebravit missam de Spiritu sancto in ecclesia cathedrali & in loco sessionis. Qua finita, reverendus pater dominus episcopus sancti Marci habuit orationem. Deinde reverendissimi cardinales & alii prælati acceperunt pluvialia & mitras, fueruntque cantatæ litaniæ. Postea reverendissimus cardinalis de Monte benedixit synodum, & fuerunt factæ ceremoniæ in sessionibus publicis fieri solitæ. Deinde reverendus pater dominus episcopus Castelli maris legit decretum. Quo lecto, interrogavit patres, utrum hæc placerent: qui responderunt: Placent, cum aliquibus additionibus, per aliquos ex patribus additis. Deinde interrogavit eos: Placet quod proxima sessio fiat quarto Februarii proxime futura? Qui responderunt: Placet.

Sequuntur nomina prælatorum qui interfuerunt huic sessioni, & in primis.

Præsidentes.

Antedicti legati.

Archiepiscopi.

Aquensis, Vpsalensis, Panormitanus, Armacanus.

Episcopi.

Hipporegiensis, Cavensis, Feltrensis, Giennensis, nunc cardinalis, Placentinus, Forojuliensis, Claromontanus, Fæsulanus, Caputaquensis, sancti Marci, Soranus, Motulensis, Stabinensis, Sidoniensis, Termularum, Agathensis, Lancianensis, Syracusanus, Vigorniensis, Bitontinus, Bellicastrensis, Pacensis, Astoricensis, Britonoriensis, Aquinatensis, Clodiensis, Canariensis, Castelli maris.

Oratores.

Regis Romanorum Castel Alto, & Antonius de Queta.

Abbates.

Tres abbates ordinis sancti Benedicti.

Generales.

Generales ordinum Mendicantium, Minorum Observantium & alter Conventualium, eremitarum sancti Augustini, generalis ordinis Carmelitarum, & sanctæ Mariæ Servorum.

Et Claudius Iayus Sabaudus, & presbyter reformatus, procurator C. D. Cardinalis Augustensis, & plures barones.

Decretum secundæ sessionis.

De modo vivendi & aliis in concilio servandis.

Sacrosancta Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, in ea præsidentibus apostolicæ sedis legatis, agnoscens cum beato Iacobo apostolo, quod *omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est, descendens a patre luminum, qui iis, qui postulant a se sapientiam, dat omnibus affluenter, & non improperat eis*: & simul sciens quod *initium sapientiæ est timor domini*, statuit, & decrevit, omnes & singulos Christi fideles, in civitate Tridentina congregatos, exhortandos esse, prout exhortatur, ut se a malis & peccatis hactenus commissis emendare, ac de cetero in timore domini ambulare, & desideria carnis non perficere, orationibus instare, sæpius confiteri, eucharistiæ sacramentum sumere, ecclesias frequentare, præcepta denique dominica quantum quisque poterit adimplere, nec non quotidie pro pace principum Christianorum ac unitate ecclesiæ privatim orare velint: episcopos vero, & quoscumque alios, in ordine sacerdotali constitutos, œcumenicum concilium in ea civitate concelebrantes, ut assidue Dei laudibus incumbere, hostias, laudes, & preces offerre, sacrificium missæ quolibet saltem die dominico (in quo Deus lucem condidit, & a mortuis resurrexit, ac Spiritum sanctum in discipulos infudit) peragere satagant; facientes, sicut idem Spiritus sanctus per apostolum præcipit, obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro sanctissimo domino nostro papa, pro imperatore, pro regibus, & ceteris qui in sublimitate constituti sunt, ac pro omnibus hominibus, ut quietam & tranquillam vitam agamus, pace fruamur, & fidei incrementum videamus. Præterea hortatur, ut jejunent saltem singulis sextis feriis in memoriam passionis domini, eleemosynas pauperibus erogent: in ecclesia autem cathedrali singulis quintis feriis celebretur missa de Spiritu sancto, cum litaniis & aliis orationibus ad hoc institutis. In aliis vero ecclesiis eadem die dicantur ad minus litaniæ & orationes. Tempore autem, quo sacra peragentur, " collocutiones & confabulationes non fiant, sed ore & animo celebranti assistatur.

Et quoniam oportet episcopos esse irreprehensibiles, sobrios, castos, domui suæ bene præpositos, hortatur etiam, ut ante omnia quilibet in mensa servet sobrietatem moderationemque ciborum: deinde cum in eo loco sæpe otiosi sermones oriri soleant, ut in ipsorum episcoporum mensis divinarum scripturarum lectio admisceatur, Familiares vero suos unusquisque instruat & erudiat, ne sint rixosi, vinosi, impudici, cupidi, elati, blasphemi & voluptatum amatores: vitia demum fugiant & virtutes amplectantur, & in vestitu & in cultu, & omnibus actibus honestatem præ se ferant, sicut decet ministros ministrorum Dei.

Ad hæc, cum hujus sacrosancti concilii præcipua cura, solicitudo & intentio sit, ut propulsatis hæresum tenebris, quæ per tot annos operuerunt terram catholicæ veritatis, lux, Iesu Christo, qui vera lux est, annuente, candor, puritasque refulgeat, & ea quæ reformatione egent, reformentur, ipsa synodus hortatur omnes catholicos hic congregatos & congregandos, atque eos præsertim, qui sacrarum literarum peritiam habent, ut sedula meditatione diligenter secum ipsi cogitent, quibus potissimum viis & modis ipsius synodi intentio dirigi, & optatum effectum sortiri possit, quo maturius & consultius damnari damnanda, & probanda probari queant, ut per totum orbem omnes uno ore, & eadem fidei confessione glorificent Deum & patrem domini nostri Iesu Christi. In sententiis vero dicendis juxta " Toletani concilii statutum, in loco benedictionis considentibus domini sacerdotibus, nullus debeat aut immodestis vocibus perstrepere, aut tumultibus perturbare, nullus etiam falsis vanisve aut obstinatis disceptationibus contendere: sed quidquid dicatur, sic mitissima verborum prolatione temperetur, ut nec audientes offendantur, nec recti judicii acies perturbato animo inflectatur.

Marginalia: Sessio II. 7. Ianuarii 1546. — Act. 2. — 1. Tim. 2. — " Sess. 22. de celebr. missar. — 1. Tim. 3. Tim. 1. Sess. 25. c. 1. de reform. — Io. 1. — " Tolet. XI. c. 1. Tolet. IV. c. 3. Const. sess. 1. Bracar. c. 24. — b. 1. — . 5.

ANNO CHRISTI 1546.

Iacobi apostoli una; Iudæ apostoli una; & apocalypsis Ioannis apostoli.

Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens & prudens contempserit, anathema sit. Omnes itaque intelligant quo ordine & via ipsa synodus, post jactum fidei confessionis fundamentum, sit progressura, & quibus potissimum testimoniis ac præsidiis in confirmandis dogmatibus, & instaurandis in ecclesia moribus sit usura.

Decretum de editione & usu sacrorum librorum.

Insuper eadem sacrosancta synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse ecclesiæ Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur sacrorum librorum, quænam pro authentica habenda sit, innotescat; statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & vulgata editio, quæ longo tot sæculorum usu in ipsa ecclesia probata est in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus & expositionibus, pro authentica habeatur; ut nemo illam rejicere quovis prætextu audeat vel præsumat. Præterea ad coercenda petulantia ingenia, decernit, C ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei & morum ad ædificationem doctrinæ Christianæ pertinentium, sacram scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu & interpretatione scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum patrum ipsam scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi hujusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendæ forent. Qui contravenerint, per ordinarios declarentur, & pœnis a jure statutis puniantur.

Infra Sess. 13. c. 1.

Sed & impressoribus " modum in hac parte D ut par est, imponere volens, qui jam sine modo, hoc est, putantes sibi licere quidquid libet, sine licentia superiorum ecclesiasticorum, ipsos sacræ scripturæ libros, & super illis annotationes & expositiones quorumlibet indifferenter, sæpe tacito, sæpe etiam ementito prælo, &, quod gravius est, sine nomine auctoris imprimunt, alibi etiam impressos libros hujusmodi temere venales habent, decernit & statuit, ut posthac sacra scriptura, potissimum vero hæc ipsa vetus & vulgata editio, quam emendatissime imprimatur; nullique liceat imprimere, vel imprimi facere, quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris; neque illos in futurum vendere, aut E etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab ordinario, sub pœna anathematis & pecuniæ in canone concilii " novissimi Lateranensis apposita. Et si regulares fuerint, ultra examinationem & probationem hujusmodi, licentiam quoque a suis superioribus impetrare teneantur, recognitis per eos libris, juxta formam suarum ordinationum. Qui autem scripto eos communicant, vel evulgant, nisi antea examinati probatique fuerint, eisdem pœnis subjaceant quibus impressores. Et qui eos habuerint vel legerint, nisi prodiderint auctores, pro auctoribus habeantur. Ipsa vero hujusmodi librorum probatio in scriptis detur, atque

" reg. 10. de libris prohibitis.

" sub Iulio II & Leone X. Sessione 10 de impressione librorum.

A ideo in fronte libri, vel scripti vel impressi authentice appareat; idque totum, hoc est, & probatio & examen, gratis fiat, ut probanda probentur, & reprobentur improbanda.

SESSIO 8. Apr. 1546.

Post hæc temeritatem illam reprimere volens, qua ad profana quæque convertuntur, & torquentur verba, & sententiæ sacræ scripturæ, ad scurrilia scilicet, fabulosa, vana, adulationes, detractiones, superstitiones, impias & diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos; mandat & præcipit, ad tollendam hujusmodi irreverentiam & contemptum, ne de cetero quisquam quomodolibet verba scripturę sacrę B ad hæc & similia audeat usurpare, ut omnes hujus generis homines, temeratores & violatores verbi Dei, juris & arbitrii pœnis per episcopos coerceantur.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decernit, proximam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse feria quinta post sacratissimum festum proximum pentecostes.

SESSIO QVINTA.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quadragesimosexto, indictione IV. die vero Iovis decimaseptima mensis Iunii, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno duodecimo, præsidentibus eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, reverendus pater dominus Alexander de Picolominibus Senensis, episcopus Pientinus in Tuscia celebravit missam de Spiritu sancto in cathedrali ecclesia & loco sessionis. Deinde magister Marcus Laurens Calaber, fratrer ordinis Prædicatorum habuit orationem. Qua finita, reverendissimi cardinales & alii prælati acceperunt pluvialia & mitras: fueruntque factæ ceremoniæ in aliis sessionibus fieri solitæ: lectum fuit etiam decretum.

SESSIO 17. Iun. 1546.

Indictio futuræ sessionis.

Item hęc sacrosancta synodus statuit & decrevit primam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse die Iovis, feria quinta post festum beati Iacobi apostoli.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum qui interfuerunt quintæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Ioannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Reginaldus, sanctæ Mariæ in Cosmedin diaconus, Polus Anglicus.

Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Cardinales.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter

Spiritu in ecclesia cathedrali, & loco sessionis. Deinde generalis Servorum habuit orationem. Qua finita, reverendissimi cardinales & prælati acceperunt pluvialia & mitras: & cantores inceperunt cantare antiphonam, Exaudi nos, domine, quoniam benigna est misericordia tua. Qua finita, diaconus clamavit, Orate. Quo dicto, omnes prælati flexerunt genua, & orarunt. Deinde subdiaconus clamavit, Erigite. Tunc reverendus de Monte, primus præsidens, dixit hanc orationem: Adsumus, domine sancte Spiritus. Qua finita, idem diaconus dixit iterum, Orate: & paulo post dixit, Erigite. Deinde idem præsidens dixit hanc orationem: Mentibus nostris quæsumus, domine, aspirando, *&c.* Quibus peractis, cantores inceperunt litanias. Et cum venerunt ad illum locum, Vt domnum apostolicum, præsidentes, qui flexis genibus erant, surrexerunt, & reverendissimus cardinalis de Monte primus præsidens vertit se ad congregationem, dans benedictionem, & dixit: Vt hanc sanctam synodum, *&c.* Cantores responderunt, Te rogamus audi nos. Completis vero litaniis diaconus dixit: Flectamus genua: & subdiaconus respondit: Erigite. Deinde idem reverendissimus præsidens dixit hanc orationem: Da quæsumus ecclesiæ tuæ misericors Deus, ut Spiritu sancto congregata. Quibus peractis diaconus can-
7. tavit euangelium: *Attendite a falsis prophetis.* Quo finito, præfatus reverendissimus præsidens incepit hymnum, Veni creator Spiritus. Quo finito, idem reverendissimus præsidens dixit hanc orationem: Deus qui corda. Deinde præfatus dominus archiepiscopus legit decretum, & quæsivit ex patribus, utrum hæc placerent. Qui omnes responderunt: Placet, cum aliquibus additionibus. Postremo, utrum placeret, quod prima futura sessio celebraretur die Iovis post festum pentecostes. Qui responderunt: Placet.

Item hæc sancta synodus statuit & decrevit, proximam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse feria quinta post sacratissimum festum proximum pentecostes.

Quo quidem decreto, ut præmittitur, lecto, postquam patres in concilio præsentes responderunt, Placet, dominus Angelus Massarellus, ipsius concilii secretarius, legit deputationem oratorum Cæsareæ & catholicæ majestatis, in personam illustrium domini Didaci de Mendoza, & domini Francisci a Toleto ad concilium Tridentinum, ad faciendum ea quæ Cæsarea majestas faceret, si præsens esset.

Nomina prælatorum qui interfuerunt huic sessioni.

Præsidentes & legati.

In primis antedicti præsidentes & legati sessionis secundæ, cardinales iidem, qui in præcedenti sessione.

Archiepiscopi.

Aquensis, Turritanus, Corcyrensis, Senensis, Materanus & Acheruntinus, Vpsalensis, Panormitanus, Armachanus.

Episcopi.

Senogalliensis, Asculanus, Cavensis, Feltrensis, Aciensis, Placentinus, Gadditanensis, Torcellanensis, Sibinicensis, Pientinus, Claromontanus, Chironensis, & Melopotamensis, Reatinus, Fæsularum, sancti Marci, Caputaquensis, Majoricensis, Aquensis, Soranus, Vasionensis,

A Motulanensis, Castelli maris, Fanensis, Methonensis, coadjutor Veronensis, Thermularum, Agathensis, Lancianensis, Syracusanus, Caprulanus, Vigorniensis, Bituntinus, Corsulanensis, Belicastrensis, Pacensis, Asturicensis, Britonoriensis, Aquinatensis, Oscensis, Bergomensis, Clodiensis, Canariensis. — Sessio IV. 8. April. 1546.

Oratores.

Illustrissimus dominus Franciscus a Toleto, orator & procurator invictissimi Caroli quinti Romani imperatoris.

Procuratores.

Dominus Claudius Iayus procurator reverendissimi domini cardinalis & episcopi Augu-
B stensis.

Abbates & generales ordinum iidem qui in præcedenti sessione.

Angelus Massarellus sacri concilii secretarius.

Decretum de canonicis scripturis, octavo Aprilis promulgatum in quarta sessione.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus, puritas ipsa euangelii in ecclesia conservetur: quod promissum ante per prophetas in scripturis sanctis dominus — *Ierem.* 31.
C noster Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos apostolos, tamquam fontem omnis salutaris veritatis & morum disciplinæ, omni creaturæ prædicari jussit: perspiciensque hanc veritatem & disciplinam contineri in libris scriptis, & sine scripto traditionibus, quæ ex ipsius Christi ore ab apostolis acceptæ, aut ab ipsis apostolis Spiritu sancto dictante, quasi per manus traditæ, ad nos usque pervenerunt: orthodoxorum patrum exempla secuta, omnes libros tam veteris quam novi testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tamquam vel ore tenus a Christo, vel a
D Spiritu sancto, dictatas, & continua successione in ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit ac veneratur. Sacrorum vero librorum" indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa synodo suscipiantur Sunt vero infrascripti testamenti veteris quinque libri Mosis, id est, Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iosue, Iudicum, Ruth, quatuor Regum, duo Paralipomenon, Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum centum quinquaginta psalmorum, Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sa-
E pientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias, cum Baruch, Ezechiel, Daniel, duodecim prophetæ minores, scilicet Osee, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias, duo Machabæorum, primus & secundus: Testamenti novi, quatuor euangelia, secundum Matthæum, Marcum, Lucam, & Ioannem, actus apostolorum a Luca euangelista conscripti, quatuordecim epistolæ beati Pauli apostoli, scilicet ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos; Petri apostoli duæ; Ioannis apostoli tres;

Marginal notes: *Matth. ult. Marci ult.* — 1. *Thessal.* c. 2. — C. cum Marthæ de celeb. miss. — "Laod 59. Carth III c. 47. "Inno 1 ep. III. c. 7. Gelas dist. xv c. sancta Romana.

ANNO CHRISTI 1546.

cardinalis & episcopi Augustensis, Sabaudiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendissimi domini domini archiepiscopi Treverensis, sacri imperii electoris, Germanus.

Abbates.

Reverendus dominus Isidorus Clarius, abbas Pontidæ Bergomensis, Brixiensis.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctæ Trinitatis de Caieta, Calaber.

Generales ordinum.

Reverendus dominus Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

Reverendus pater Nicolaus Audetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

Decretum de peccato originali.

Heb. 11. Ephes. 4. Gen. 3.

Vt fides nostra catholica, sine qua impossibile est placere Deo, purgatis erroribus, in sua sinceritate integra & illibata permaneat, & ne populus Christianus omni vento doctrinæ circumferatur; cum serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis, inter plurima mala, quibus ecclesia Dei his nostris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali, ejusque remedio non solum nova, sed etiam vetera dissidia excitaverit, sacrosancta, œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus apostolicæ sedis legatis, jam ad revocandos errantes, & nutantes confirmandos, accedere volens, sacrarum scripturarum, & sanctorum patrum, ac probatissimorum conciliorum testimonia, & ipsius ecclesiæ judicium & consensum secuta, hæc de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat.

I.

"Ep. I. Cæl. c. 4.

Si quis non confitetur " primum hominem Adam, cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem & justitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse, incurrisseque per offensam prævaricationis hujusmodi iram & indignationem Dei, atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, & cum morte captivitatem sub ejus potestate, qui mortis deinde habuit imperium, hoc est, diaboli, totumque " Adam per illam prævaricationis offensam secundum corpus & animam in deterius commutatum fuisse; anathema sit.

Gen. 3. Hebr. 2. "Conc. Arausi. II. c. 1.

II.

Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini asserit nocuisse, & acceptam a Deo sanctitatem & justitiam, quam perdidit, sibi soli, & non nobis, etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum mortem & pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit: cum contradicat apostolo dicenti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt.*

Sessio 17. 15. Rom.

III.

Si quis hoc Adæ peccatum, quod origine unum est & propagatione, non imitatione transfusum, omnibus inest unicuique proprium, vel per humanæ naturę vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris domini nostri Iesu Christi, qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, factus nobis justitia, sanctificatio, & redemptio: aut negat ipsum Iesu Christi meritum per baptismi sacramentum in forma ecclesiæ rite collatum, tam adultis, quam parvulis applicari, anathema sit: *Quia non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Vnde illa vox: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et illa: *Quicumque baptizati estis, Christum induistis.*

1. Tim. 1. Cor. Act. 4. Ioan. Galat.

IV.

Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, etiamsi fuerint a baptizatis parentibus orti; aut dicit in " remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari ad vitam æternam consequendam; unde fit consequens ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur, anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est id quod dixit apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt:* nisi quemadmodum ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione apostolorum, etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur quod generatione contraxerunt: *Nisi enim qui renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

"Milev. c. 2. Afric. c. Rom. 5. Ioan. 3

V.

Si quis per Iesu Christi domini nostri gratiam, quæ in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat; aut etiam asserit non tolli totum id quod veram, & propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum " radi, aut non imputari, anathema sit. In renatis

"Aug. l. tra 2. ep. Pelag. c.

presbyter cardinalis, & episcopus Gienensis, Hispanus.

Oratores.

Illustrissimus dominus dom. Didacus Hurtadus de Mendoza, Hispanus.

Illustrissimus dominus dom. Franciscus a Toleto, Hispanus, oratores & procuratores invictissimi domini domini Caroli quinti Romanorum imperatoris, ac Hispaniarum, &c. regis.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Antonius Filholi, archiepiscopus Aquensis, Gallus.

Reverendus dominus Salvator Alexius Sassarus, archiepiscopus Turitanensis, Hispanus.

Reverendus dominus Cauchus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Reverendus dominus Franciscus Bandineus archiepiscopus Senensis, Senensis.

Reverendus dominus Ioannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus & Acheruntinus, Neapolitanus.

Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Pariensis & Naxiensis, Græcus.

Reverendus dominus Olaus Magnus, archiepiscopus Vpsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Reverendus dominus Robertus Vvaucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.

Reverendus dominus Philos Roverella, episcopus Asculanus, Ferrariensis.

Reverendus pater dominus Robertus de Croy, episcopus Cameracensis, Germanus.

Reverendus dominus Ioannes Thomas de sancto Felicio, episcopus Cavensis, Neapolitanus.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus D. Quintius de Rusticis, episc. Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Cathalanus Trivultius, episcopus Placentinus, Mediolanensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Iserniensis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Hieronymus Theodolis, episcopus Gaditanus, Foroliviensis.

Reverendus dominus Ioannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Alexander Picolomineus, episcopus Pientinus, Senensis.

Reverendus dominus Guilielmus a Prato, episcopus Claromontanus, Gallus.

Reverendus dominus Dionysius episcopus Chironensis, & Melopotamenus, Græcus.

Reverendus dominus Marcus Aligerius de Columna, episcopus Reatinus, Reatinus.

Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.

A Reverendus dominus Coriolanus Martyranus, episcopus sancti Marci, Neapolitanus. Sessio V. 17. Iunii. 1546.

Reverendus dominus Henricus Loffredus, episcopus Caputaquensis, Neapolitanus.

Reverendus dominus Baptista Campegius, episcopus Majoricensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Hieronymus Vida, episcopus Albensis, Cremonensis.

Reverendus dominus Eliseus Theodinus, episcopus Soranus, Arpinas.

Reverendus dominus Iacobus Cortesius a Prato, episcopus Vasionensis, Romanus.

Reverendus dominus Baltassar de Hæredia, episcopus Bossanensis, Sardus.

B Reverendus dominus Angelus Paschalis, episcopus Motulanus, Dalmatus.

Reverendus dominus Ioannes Fonseca, episcopus, Castelli maris, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Bertanus, episc. Fanensis, Mutinensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

Reverendus dominus Aloysius Lypomanus, episcopus Mothonensis coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Vincentius de Durantibus, episcopus Thermularum, Brixiensis.

C Reverendus dominus Andreas Centanus, episcopus Nemasiensis, Venetus.

Reverendus dominus Ioannes Petrus Ferretus, episcopus Milensis, Ravennatensis.

Reverendus dominus Claudius de la Guische, episcopus Agathensis, Gallus.

Reverendus dominus Ioannes de Salazar, de Burgo, episcopus Lancianensis, Hispanus.

Reverendus D. Fabius Mignanellus, episc. Lucerinus, Senensis.

Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syracusanus, Siculus.

Reverendus dominus Ægidius Falsetta, episcopus Caprulanus, Cingulanus.

Reverendus dominus Richardus Patus, episcopus Vvigorniensis, Anglicus.

D Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bitontinus, Placentinus.

Reverendus dominus Iacobus Iacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus.

Reverendus dominus Didacus de Alava, episcopus Astoricensis, Hispanus.

Reverendus dominus Thomas Casellus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Iulius Contarenus, episcopus Bellunensis, Venetus.

E Reverendus dominus Galeatius Florimontius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

Reverendus D. Petrus de Augustinis, episcopus Oscensis, Hispanus.

Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calaguritanus, Hispanus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.

Procuratores.

Reverendus dominus Claudius Iayus, procurator reverendissimi & illustrissimi domini domini Othonis Truchses, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis

ANNO CHRISTI 1546.

SESSIO 17. Iun. 1546.

CAPUT II.

De verbi Dei concionatoribus & quæstoribus eleemosynariis.

Quia vero Christianæ reipublicæ non minus necessaria est prædicatio " evangelii, quam lectio, & hoc est præcipuum episcoporum munus; statuit & decrevit eadem sancta synodus, omnes episcopos, archiepiscopos, primates, & omnes alios ecclesiarum prælatos, teneri per seipsos, si legitime impediti non fuerint, ad prædicandum sanctum Iesu Christi euangelium.

"inf. sess. 24. de ref. c. 4. Tolet. XI. 3.

Si vero contigerit episcopos & alios prædictos legitimo detineri impedimento, juxta formam generalis concilii, viros idoneos assumere teneantur, ad hujusmodi prædicationis officium salubriter " exequendum. Si quis autem hoc adimplere contempserit, districtæ subjaceat ultioni.

Concilii " Lateranensis sub Innocent. III. cap 10.

Archipresbyteri quoque, plebani, & quicumque parochiales, vel alias curam animarum habentes, ecclesias quocumque modo obtinent, per se, vel alios idoneos, si legitime impediti fuerint, diebus saltem " dominicis & festis solennibus plebes sibi commissas pro sua & earum capacitate pascant salutaribus verbis; docendo ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem, annuntiandoque eis cum brevitate & facilitate sermonis vitia quæ eos declinare, & virtutes quas sectari oporteat, ut pœnam æternam evadere, & cælestem gloriam consequi valeant. Id vero si quis eorum præstare negligat, etiamsi ab episcopi jurisdictione quavis ratione exemptum se esse prætenderet, etiamsi ecclesiæ quovis modo exemptæ dicerentur, aut alicui monasterio, etiam extra diœcesim existenti, forsan annexæ vel unitæ, modo re ipsa in diœcesi sint, provida pastoralis episcoporum solicitudo non desit, ne illud adimpleatur: *Parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.* Itaque ubi ab episcopo moniti trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras ecclesiasticas, seu alias ad ipsius episcopi arbitrium cogantur, ita ut etiam, si sic ei expedire visum fuerit, ex beneficiorum fructibus alteri, qui id præstet, honesta aliqua merces persolvatur, donec principalis ipse resipiscens officium suum impleat.

"Inf. sess. 24. de ref. c. 4.

"Const. VI. c. 8. Later. V. sess. 11.

Thren. 4.

Si quæ vero parochiales ecclesiæ reperiantur subjectæ monasteriis in nulla diœcesi existentibus, si abbates, & regulares prælati in prædictis negligentes fuerint, a metropolitanis, in quorum provinciis diœceses ipsæ sitæ sunt, tamquam, quoad hoc, sedis apostolicæ delegatis, compellantur. Neque hujus decreti executionem consuetudo, vel exemptio, aut appellatio, aut reclamatio, sive recursus impedire valeat, quousque desuper a competenti judice, qui summarie, & sola facti veritate inspecta, procedat, cognitum & decisum fuerit.

Regulares vero " cujuscumque ordinis, nisi a suis superioribus de vita, moribus, & scientia examinati & approbati fuerint, ac de eorum licentia, etiam in ecclesiis suorum ordinum prædicare non possint: cum qua licentia personaliter se coram episcopis præsentare, & ab eis benedictionem petere teneantur, antequam prædicare incipiant.

" Later. V. sess. 11. de modo præd.

In ecclesiis vero, quæ suorum ordinum non sunt, ultra licentiam suorum superiorum, etiam episcopi " licentiam habere teneantur, sine qua in ipsis ecclesiis non suorum ordinum nullo modo prædicare possint: ipsam autem licentiam gratis episcopi concedant.

"Inf. sess. 24. de ref. c. 4.

Si vero, quod absit, prædicator errores aut scandala disseminaverit in populum, etiamsi in monasterio sui vel alterius ordinis prædicet, episcopus ei prædicationem interdicat. Quod si hæreses prædicaverit, contra eum secundum juris dispositionem aut loci consuetudinem procedat, etiamsi prædicator ipse generali vel speciali privilegio exemptum se esse prætenderet: quo casu episcopus auctoritate apostolica, & tamquam sedis apostolicæ delegatus procedat. Curent autem episcopi, ne quis prædicator vel ex falsis informationibus, vel alias calumniose vexetur, justamve de eis conquerendi occasionem habeat.

Caveant præterea episcopi, ne aliquem, vel eorum, qui cum sint nomine regulares, extra claustra tamen & obedientiam religionum suarum vivunt, vel presbyterorum sæcularium, nisi ipsis noti sint, & moribus atque doctrina probati, etiam quorumlibet privilegiorum prætextu, in sua civitate vel diœcesi prædicare permittant: donec ab ipsis episcopis super ea re sancta sedes apostolica consulatur: a qua privilegia hujusmodi, nisi tacita veritate, & expresso mendacio, ab indignis extorqueri verisimile non est.

Quæstores vero eleemosynarii, qui etiam " quæstuarii vulgo dicuntur, cujuscumque conditionis existant, nullo modo nec per se, nec per alium prædicare præsumant: & contra facientes ab episcopis & ordinariis locorum, privilegiis quibuscumque non obstantibus, opportunis remediis omnino arceantur.

" Later. Inn. III c. 62. Inf. sess. de ref.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decernit, primam futuram sessionem tenendam & celebrandam esse die Iovis, feria quinta post festum beati Iacobi apostoli.

Præfatæ sessioni interfuerunt cardinales quatuor, archiepiscopi novem, & episcopi quinquaginta: abbates ordinis sancti Benedicti duo: generales duo ordinum Mendicantium.

Prorogata deinde fuit sessio ad diem decimumtertium mensis Ianuarii MDXLVII.

SESSIO SEXTA.

In nomine domini Iesu Christi. Amen.

SESSIO VI. 13. Ianuar. 1547.

ANNO a nativitate ejusdem millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, indictione quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno tertiodecimo, die vero Iovis decimatertia mensis Ianuarii, Tridenti in ecclesia cathedrali, in loco eminentiori ipsius ecclesiæ, ad concilium celebrandum & sessiones habendas deputato, celebrata est sexta publica sessio sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, præsidentibus in ea nomine ejusdem sanctissimi domini nostri papæ reverendissimis patribus & illustrissimis dominis Ioanne Maria de Monte episcopo Prænestino, & Marcello tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis. In qua quidem sessione, post celebratam missam de Spiritu sancto per reverendum patrem dominum

renatis enim nihil odit Deus: quia nihil est damnationis iis qui vere consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem: qui non secundum carnem ambulant, sed veterem hominem exuentes, & novum induentes, qui secundum Deum creatus est, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti; effecti sunt, heredes quidem Dei, coheredes autem Christi, ita ut nihil prorsus eos ab ingressu cæli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem, hæc sancta synodus fatetur ac sentit: quæ cum ad B agonem relicta sit, nocere non consentientibus, & viriliter per Iesu Christi gratiam repugnantibus, non valet: quinimo, *Qui legitime certaverit, coronabitur.* Hanc concupiscentiam, quam aliquando apostolus peccatum appellat, sancta synodus declarat ecclesiam catholicam nunquam intellexisse peccatum appellari, quod vere & proprie in renatis peccatum sit; sed quia ex peccato est, & ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit, anathema sit.

Declarat tamen hæc ipsa sancta synodus, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam virginem Mariam, Dei genitricem, sed observandas esse" constitutiones felicis recordationis Sixti papæ quarti, sub pœnis in eis constitutionibus contentis, quas innovat.

Decretum de reformatione.

CAPUT I.

De instituenda lectione sacræ scripturæ & liberalium artium.

Eadem sacrosancta synodus, piis summorum pontificum & probatorum conciliorum " constitutionibus inhærens, easque amplectens, & illis adjiciens; ne cælestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus sanctus summa liberalitate hominibus tradidit, neglectus jaceat; statuit & decrevit, quod in illis ecclesiis, in quibus præbenda, aut præstimonium, seu aliud quovis nomine nuncupatum stipendium, pro lectoribus sacræ theologiæ deputatum reperitur, episcopi, archiepiscopi, primates, & alii locorum ordinarii, eos qui præbendam, aut præstimonium, seu stipendium hujusmodi obtinent, E ad ipsius sacræ scripturæ expositionem & interpretationem per seipsos, si idonei fuerint, alioquin per idoneum substitutum ab ipsis episcopis, archiepiscopis, primatibus, & aliis locorum ordinariis eligendum, etiam per subtractionem fructuum cogant, & compellant. De cetero vero præbenda, præstimonium, aut stipendium hujusmodi non nisi personis idoneis, & quæ per seipsos id munus explere possint, conferantur: & aliter facta provisio nulla sit & invalida.

In ecclesiis autem " metropolitanis, vel cathedralibus, si civitas insignis vel populosa, ac etiam in collegiatis existentibus in aliquo insigni opido, A etiam nullius diœcesis, si ibi clerus numerosus fuerit, ubi nulla præbenda, aut præstimonium, seu stipendium hujusmodi deputatum reperitur, præbenda quomodocumque, præterquam ex causa resignationis, primo vacatura, cui aliud onus incompatibile injunctum non sit, ad eum usum ipso facto perpetuo constituta & deputata intelligatur. Et quatenus in ipsis ecclesiis nulla vel non sufficiens præbenda foret, " metropolitanus, vel episcopus ipse, per assignationem fructuum alicujus simplicis beneficii, ejusdem tamen debitis supportatis oneribus, vel per contributionem beneficiatorum suæ civitatis & diœcesis, vel alias, prout commodius fieri poterit, de capituli consilio ita provideat, ut ipsa sacræ scripturæ lectio habeatur; ita tamen, ut quæcumque aliæ lectiones, vel consuetudine, vel quavis alia ratione institutæ, propter id minime prætermittantur.

Ecclesiæ vero, quarum annui proventus tenues fuerint, & ubi tam exigua est cleri & populi multitudo, ut theologiæ lectio in eis commode haberi non possit; saltem " magistrum habeant ab episcopo cum consilio capituli eligendum, qui clericos aliosque scholares pauperes grammaticam gratis doceat, ut deinceps " ad ipsa sacræ scripturæ studia, annuente Deo, transire possint. Ideoque illi magistro grammatices, C vel alicujus simplicis beneficii fructus, quos tamdiu percipiat, quamdiu in docendo perstiterit, assignentur; dum tamen beneficium ipsum suo debito non fraudetur obsequio, vel ex capitulari vel episcopali mensa condigna aliqua merces persolvatur; vel alias episcopus ipse aliquam rationem ineat suæ ecclesiæ & diœcesi accommodam; ne pia hæc, utilis atque fructuosa provisio quovis quæsito colore negligatur.

In monasteriis quoque monachorum, ubi commode fieri queat, etiam lectio sacræ " scripturæ habeatur: qua in re si abbates negligentes fuerint, episcopi locorum in hoc, ut sedis apostolicæ delegati, eos ad id opportunis remediis compellant. D

In conventibus vero aliorum regularium, in quibus studia commode vigere possunt, sacræ scripturæ lectio similiter habeatur: quæ lectio a capitulis generalibus vel provincialibus assignetur dignioribus magistris.

In gymnasiis etiam publicis, ubi tam honorifica, & ceterorum omnium maxime necessaria lectio hactenus instituta non fuerit, religiosissimorum principum ac rerumpublicarum pietate & caritate ad catholicæ fidei defensionem & incrementum, sanæque doctrinæ conservationem & propagationem, instituatur: & ubi instituta foret, & negligeretur, restituatur.

Et ne sub specie pietatis impietas disseminetur, statuit eadem sancta synodus, neminem ad hujusmodi lectionis officium tam publice quam privatim admittendum esse, qui prius ab episcopo loci de vita, moribus, & scientia examinatus & approbatus non fuerit: quod tamen de lectoribus in claustris monachorum non intelligatur.

Docentes vero ipsam sacram scripturam, dum publice in scholis docuerint, & scholares, qui in ipsis scholis student, privilegiis omnibus de perceptione fructuum, præbendarum, & beneficiorum " suorum in absentia, a jure communi concessis, plene gaudeant & fruantur.

Sessio V. 17. Iunii 1546.

" Inf. sess. 24. de ref. c. 15.

" Later sub Alex. III. c. 18. & sub Inn. III c. 11. " Inf. sess. 23. c. 18. Clem. Ne in agro. de statu monachc. 2. de mag.

" Paulus V. addidit lectionem Hebraicam Græcam & Arabicam.

" cap. finali de magistris

Sessio VI. 13. Ianuar. 1547.

utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo in spem eriguntur, fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tamquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt; ac propterea moventur adversus peccata per odium " aliquod & detestationem, hoc est per eam pœnitentiam, quam ante baptismum agi oportet; denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam, & servare divina mandata; de hac dispositione scriptum est: *Accedentem ad Deum oportet credere quia est, & quod inquirentibus se remunerator sit.* & : *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* & : *Timor domini expellit peccatum.* & : *Pœnitentiam agite. Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum, & accipietis donum Spiritus sancti.* & : *Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti; docentes eos servare quæcumque mandavi vobis.* denique, *Præparate corda vestra domino.*

(Psal. 41. " infra sess. XIV. c. 4 de contritione. Hebr. 11. Matth. 7. Eccl. 1. Act. 2. Matth. 28. Marc. ult. 1 Reg. 7.)

CAPUT VII.

Quid sit justificatio impii, & quæ ejus causæ.

Hanc dispositionem, seu præparationem, justificatio ipsa consequitur, quæ non est sola peccatorum remissio, sed & sanctificatio, & renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiæ & donorum: unde homo ex injusto fit justus, & ex inimico amicus, ut sit heres secundum spem vitæ æternæ. Hujus justificationis causæ sunt: finalis quidem gloria Dei & Christi, ac vita æterna: efficiens vero, misericors Deus, qui gratuito abluit, & sanctificat, signans & ungens Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostræ: meritoria autem, dilectissimus unigenitus suus dominus noster Iesus Christus; qui cum essemus inimici, propter nimiam caritatem, qua dilexit nos, sua sanctissima passione in ligno crucis nobis justificationem meruit, & pro nobis Deo Patri satisfecit: instrumentalis item, sacramentum baptismi, quod est sacramentum fidei, sine qua nulli unquam contigit justificatio: demum unica formalis causa est, justitia Dei: non qua ipse justus est, sed qua nos justos facit, qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostræ, & non modo reputamur, sed vere justi nominamur & sumus; justitiam in nobis recipientes, unusquisque suam, secundum mensuram, quam Spiritus sanctus partitur singulis prout vult, & secundum propriam cujusque dispositionem, & cooperationem. Quamquam enim nemo possit esse justus, nisi cui merita passionis domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impii justificatione fit, dum ejusdem sanctissimæ passionis merito per Spiritum sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus eorum qui justificantur, atque ipsis inhæret: unde in ipsa justificatione cum remissione peccatorum hæc omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur, fidem, spem, & caritatem. Nam fides, nisi " ad eam spes accedat & caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis ejus vivum membrum efficit: qua ratione verissime dicitur fidem sine operibus mortuam & otiosam esse, & in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque præputium, sed fidem, quæ per caritatem operatur.

(Tit. 3. 1. Cor. 6. Ephes. 1. Ephes. 2. Rom. 4. 5. Hebr. 11. 1. Cor. 12. Ephes. 4. Philipp. 3. Rom. 5. " inf. c. 10. Iac. 2. Gal. 5. 6.)

Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex apostolorum traditione catechumeni ab ecclesia petunt, cum petunt fidem, vitam æternam præstantem, quam sine spe & caritate fides præstare non potest: unde & statim verbum Christi audiunt: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Itaque veram & Christianam justitiam accipientes, eam, ceu primam stolam, pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi & nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam & immaculatam jubentur statim renati conservare, ut eam perferant ante tribunal domini nostri Iesu Christi, & habeant vitam æternam.

(Anno Christi 1547. Matth. 19. Luc. 15.)

CAPUT VIII.

Quomodo intelligatur, impium per fidem, & gratis justificari.

Cum vero apostolus dicit, justificari hominem per fidem, & gratis, ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus ecclesiæ catholicæ consensus tenuit, & expressit: ut scilicet per fidem ideo justificari dicamur, quia fides est humanæ salutis initium, fundamentum & radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, & ad filiorum ejus consortium pervenire: gratis autem justificari ideo dicamur, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur. Si enim gratia est, jam non ex operibus: *alioquin*, ut idem apostolus inquit, *gratia jam non est gratia.*

(Rom. 3. Hebr. 11. Rom. 11.)

CAPUT IX.

Contra inanem hæreticorum fiduciam.

Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti, neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum, nemini tamen " fiduciam & certitudinem remissionis peccatorum suorum jactanti, & in ea sola quiescenti, peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est, cum apud hæreticos & schismaticos possit esse, imo nostra tempestate sit, & magna contra ecclesiam catholicam contentione prædicetur vana hæc & ab omni pietate remota fiducia. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere justificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse justificatos, neminemque a peccatis absolvi, ac justificari, nisi eum, qui certo credat " se absolutum & justificatum esse, atque hac sola fide absolutionem & justificationem perfici, quasi qui hoc non credit, de Dei promissis, deque mortis & resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito, deque sacramentorum virtute & efficacia dubitare debet; sic quilibet dum seipsum, suamque propriam infirmitatem & indispositionem respicit, de sua gratia formidare, & timere potest: cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

(" infra c. 12, & 13. " infra c. 14.)

CAPUT X.

De acceptæ justificationis incremento.

Sic ergo justificati, & amici Dei ac domestici facti, euntes de virtute in " virtutem, renovantur, ut apostolus inquit, de die in diem, hoc est, mortificando membra carnis suæ, & exhibendo ea arma

(Ephes. 1. Psal. 83. 1. Cor. 3. 2. Cor. 4. " inf. can.)

NO RISTI 47. dominum archiepiscopum Spalatrensem, & habita oratione per reverendum patrem dominum episcopum Salpensem, nec non peractis per reverendissimum & illustrissimum cardinalem de Monte præfatum solitis ceremoniis, publicatum est decretum de justificatione tenoris infrascripti. A

DECRETVM DE IVSTIFICATIONE.

Proœmium.

Cum hoc tempore, non sine multarum animarum jactura, & gravi ecclesiasticæ unitatis detrimento, erronea quædam disseminata sit de justificatione doctrina; ad laudem & gloriam B omnipotentis Dei, ecclesiæ tranquillitatem, & animarum salutem, sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea nomine sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli divina providentia papæ tertii, reverendissimis dominis dominis Ioanne Maria de Monte episcopo Prænestino, & Marcello tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, & apostolicis de latere legatis, exponere intendit omnibus Christi fidelibus veram sanamque doctrinam ipsius justificationis, quam sol justitiæ Christus Iesus, fidei nostræ auctor & consum- C mator docuit, apostoli tradiderunt, & catholica ecclesia, Spiritu sancto suggerente, perpetuo retinuit; districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, prædicare, aut docere, quam præsenti decreto statuitur ac declaratur. [margin: ch. 4. 12.]

CAPVT I.

De naturæ & legis ad justificandos homines imbecillitate.

Primum declarat sancta synodus, ad justificationis doctrinam probe & sincere intelligendam, oportere ut unusquisque agnoscat & fateatur, quod cum omnes homines in præva- D ricatione Adæ innocentiam perdidissent, facti immundi, &, ut apostolus inquit, natura filii iræ, quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, usque adeo servi erant peccati, & sub potestate diaboli ac mortis, ut non modo gentes per vim naturæ, sed ne Iudæi quidem per ipsam etiam literam legis Moysi, inde liberari aut surgere possent: tametsi in eis liberum arbitrium minime extinctum esset, viribus licet attenuatum & inclinatum.

CAPVT II.

De dispensatione & mysterio adventus Christi. E

Quo factum est, ut cælestis Pater, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, Christum Iesum Filium suum, & ante legem, & legis tempore, multis sanctis patribus declaratum ac promissum, cum venit beata illa plenitudo temporis, ad homines miserit; ut & Iudæos, qui sub lege erant, redimeret: & gentes, quæ non sectabantur justitiam, justitiam apprehenderent, atque omnes adoptionem filiorum reciperent. Hunc proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius pro peccatis nostris: non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi.

CAPVT III.

Qui per Christum justificantur.

Verum, etsi ille pro omnibus mortuus est; non omnes tamen mortis ejus beneficium recipiunt; sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis ejus communicatur. Nam sicut revera homines, nisi ex semine Adæ propagati nascerentur, non nascerentur injusti, cum ea propagatione, per ipsum, dum concipiuntur, propriam injustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, nunquam justificarentur, cum ea renascentia per meritum passionis ejus, gratia, qua justi fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio apostolus gratias nos semper agere hortatur Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, & eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum Filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionem & remissionem peccatorum.

[margin: Sessio VI. 13. Ianuar. 1547. — 2. Cor. 5. — Coloss. 1.]

CAPVT IV.

Insinuatur descriptio justificationis impii, & modus ejus in statu gratiæ.

Quibus verbis justificationis impii descriptio insinuatur, ut sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius Adæ, in statum gratiæ & adoptionis filiorum Dei per secundum Adam Iesum Christum salvatorem nostrum: quæ quidem translatio, post euangelium promulgatum, sine lavacro regenerationis, aut ejus voto, fieri non potest, sicut scriptum est: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.*

[margin: Gal. 3. Tit. 3. Ioan. 3.]

CAPVT V.

De necessitate præparationis ad justificationem in adultis, & unde sit.

Declarat præterea, ipsius justificationis exordium in adultis a Dei per Christum Iesum præveniente gratia sumendum esse, hoc est ab ejus vocatione, qua, nullis eorum existentibus meritis, vocantur; ut qui per peccata a Deo aversi erant, per ejus excitantem atque adjuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum justificationem, eidem gratiæ libere assentiendo & cooperando, disponantur: ita ut tangente Deo cor hominis per Spiritus sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens; quippe qui illam & abjicere potest; neque tamen sine gratia Dei movere se ad justitiam coram illo libera sua voluntate possit. Vnde in sacris literis cum dicitur, *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*, libertatis nostræ admonemur; cum respondemus: *Converte nos, domine, ad te, & convertemur*, Dei nos gratia præveniri confitemur.

[margin: [b] inf. can. 3. — [a] De vocatione gentium lib. II. c. 28. & 29. — Zach. 1. — Thren. 5. — Ierem 31.]

CAPVT VI.

Modus præparationis.

Disponuntur autem ad ipsam justitiam, dum excitati divina gratia & adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse quæ divinitus revelata & promissa sunt, atque illud in primis, a Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem quæ est in Christo Iesu: & dum peccatores se esse intelligentes, a divinæ justitiæ timore, quo

[margin: Rom. 10. — Rom. 3.]

Anno Christi 1547.

quam acceperunt, ingrati, Spiritum sanctum A contristaverunt, & templum Dei violare non sunt veriti. De qua pœnitentia scriptum est: *Memor esto unde excideris, age pœnitentiam, & prima opera fac.* Et iterum: *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* & rursus: *Pœnitentiam agite.* &: *Facite fructus dignos pœnitentiæ.*

Ephes. 4. 1. Cor 3. Apocal. 2. 2. Cor. 7. Matth. 3. 4. Luc. 3.

Caput XV.

Quolibet peccato mortali amitti gratiam, sed non fidem.

Rom. 16. Adversus etiam hominum quorumdam callida ingenia, qui per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocentium, asserendum est, non " modo infidelitate, per quam & ipsa fides amittitur, sed etiam quocumque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides, acceptam justificationis gratiam amitti: divinæ legis doctrinam defendendo; quæ a regno Dei non solum infideles excludit, sed & fideles quoque fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces, ceterosque omnes, qui lethalia committunt peccata; a quibus cum divinæ gratiæ adjumento abstinere possunt, & pro quibus a Christi gratia separantur.

" infra can. 27. 1 Tim. 1. 1. Cor. 6. Philip. 4. 2. Cor. 12.

Caput XVI.

De fructu justificationis, hoc est de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

Hac igitur ratione justificatis hominibus, sive acceptam gratiam perpetuo conservaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda sunt apostoli verba: *Abundate in omni opere bono, scientes quod labor vester non est inanis in domino. Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius.* Et: *Nolite amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.* Atque ideo bene operantibus usque in finem, & in Deo sperantibus proponenda est vita æterna, & tamquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer D promissa, & tamquam merces ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus, & meritis fideliter reddenda. Hæc est enim illa corona justitiæ, quam post suum certamen & cursum repositam sibi esse aiebat apostolus, a justo Iudice sibi reddendam; non solum autem sibi, sed & omnibus qui diligunt adventum ejus. Cum enim ille ipse Christus Iesus, tamquam caput in membra, & tamquam vitis in palmites, in ipsos justificatos jugiter virtutem influat, quæ virtus bona eorum opera semper antecedit, & comitatur, & subsequitur; & sine qua nullo pacto Deo grata & meritoria esse possent, nihil ipsis justificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illis quidem operibus, quæ in Deo sunt facta, divinæ legi E pro hujus vitæ statu satisfecisse, & vitam æternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint) consequendam, vere promeruisse censeantur: cum Christus salvator noster dicat: *Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum; sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Ita neque propria nostra justitia, tamquam ex nobis propria statuitur, neque ignoratur, aut repudiatur justitia Dei. Quæ enim justitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhærentem justificamur, illa eadem Dei est, quia a

1. Cor. 15. Hebr. 6. Hebr. 10. Infra can. 26. Matth. 10. Psalm 102. Rom. 6. 2. Tim. 4. Apoc. 14. Ioan. 4. Rom. 10.

Deo nobis infunditur per Christi meritum.

Neque vero illud omittendum est, quod licet bonis operibus in sacris literis usque adeo tribuatur, ut etiam qui uni ex minimis suis potum aquæ frigidæ dederit, promittat Christus eum non esse sua mercede cariturum; & apostolus testetur, id quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operari in nobis: absit tamen ut Christianus homo in seipso vel confidat, vel glorietur, & non in domino; cujus tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita, quæ " sunt ipsius dona. Et quia in multis offendimus omnes; unusquisque sicut B misericordiam & bonitatem, ita severitatem & judicium ante oculos habere debet, neque seipsum aliquis, etiamsi nihil sibi conscius fuerit, judicare: quoniam omnis hominum vita non humano judicio examinanda & judicanda est, sed Dei; qui illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium; & tunc laus erit unicuique a Deo; *Qui*, ut scriptum est, *reddet unicuique secundum opera sua.*

Sessio ... Ianuar. 13. Matth. Marc. 2. Cor. 1. Cor. 2. Cor. Gal. " Cæl. c. 12. Iac. 1. Cor. Ibidem Matth. Rom.

Post hanc catholicam de justificatione doctrinam, quam nisi quisque fideliter, firmiterque receperit, justificari non poterit; placuit sanctæ synodo hos canones subjungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere & sequi, sed etiam quid vitare & fugere debeant.

C

DE IUSTIFICATIONE

Canon I.

Si quis dixerit, hominem " suis operibus, quæ vel per humanæ naturæ vires, vel per legis doctrinam fiant, absque divina per Iesum Christum gratia posse justificari coram Deo, anathema sit. " supra & 3.

II.

Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gratiam per Christum Iesum dari, ut " facilius homo juste vivere, ac vitam æternam promereri possit; quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed ægre tamen & difficulter, possit, anathema sit. " Afric. c. 80.

III.

Si quis dixerit, sine præveniente " Spiritus sancti inspiratione, atque ejus adjutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut pœnitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit. " Arausic. c. 6.

IV.

Si quis dixerit, liberum " hominis arbitrium a Deo motum & excitatum, nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet; neque posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit. " Arausic. c. 3. 4. 5. 25.

V.

Si quis liberum " hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, imo titulum " Aug. l. 2. contra ep. 2 Pel. c. 2.

ea arma justitiæ in sanctificationem, per observationem mandatorum Dei & ecclesiæ, in ipsa justitia, per Christi gratiam accepta, cooperante fide bonis operibus, crescunt, atque magis justificantur, sicut scriptum est: *Qui justus est, justificetur adhuc.* Et iterum: *Ne verearis usque ad mortem justificari.* Et rursus: *Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum.* Hoc vero justitiæ incrementum petit sancta ecclesia, cum orat: "Da nobis, domine, fidei, spei & caritatis augmentum.

CAPVT XI.

De observatione mandatorum, deque illius necessitate & possibilitate.

Nemo autem, quantumvis justificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum putare debet: nemo temeraria illa, & a patribus sub anathemate prohibita voce uti; Dei præcepta homini justificato ad observandum esse impossibilia. Nam "Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet & facere quod possis, & petere quod non possis, & adjuvat ut possis. Cujus mandata gravia non sunt, cujus jugum suave est, & onus leve. Qui enim sunt filii Dei, Christum diligunt: qui autem diligunt eum, ut ipsemet testatur, servant sermones ejus: quod utique cum divino auxilio præstare possunt. Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti & justi in levia saltem & quotidiana, quæ etiam venialia dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse justi, nam justorum illa vox est & humilis & verax: *Dimitte nobis debita nostra.* Quo fit ut justi ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via justitiæ sentire debeant, quo liberati jam a peccato, servi autem facti Deo, sobrie, juste & pie viventes, proficere possunt per Christum Iesum, per quem accessum habuerunt in gratiam istam. Deus namque sua "gratia semel justificatos non deserit, nisi ab eis prius deseratur. Itaque nemo sibi in sola fide blandiri "debet, putans fide sola se heredem esse constitutum, hereditatemque consecuturum, etiamsi Christo non compatiatur, ut & conglorificetur. Nam & Christus ipse, ut inquit apostolus, *cum esset Filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obedientiam; & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Propterea apostolus ipse monet justificatos, dicens: *Nescitis quod ii qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? sic currite, ut comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum; sic pugno, non quasi aerem verberans; sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.* Item princeps apostolorum Petrus: *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: hæc enim facientes non peccabitis aliquando.* Vnde "constat, eos orthodoxæ religionis doctrinæ adversari, qui dicunt justum in omni bono opere saltem venialiter peccare: aut (quod intolerabilius est) pœnas æternas mereri: atque etiam eos, qui statuunt in omnibus operibus justos peccare, si in illis suam ipsorum socordiam excitando, & sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque "intuentur æternam, cum scriptum sit: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem.* Et de Moyse dicat apostolus, quod respiciebat in remunerationem.

Sessio VI. 13. Ianuar. 1547.

CAPVT XII.

Prædestinationis temerariam præsumptionem cavendam esse.

Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate "vivitur, de arcano divinæ prædestinationis mysterio usque adeo præsumere debet, ut certo statuat, se omnino esse in numero prædestinatorum: quasi verum esset, quod justificatus aut amplius peccare non possit, aut si peccaverit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat: nam, nisi ex speciali revelatione, sciri non potest quos Deus sibi elegerit.

"infra can. 15. & 16.

Ezech. 18.

Gal. 3.

CAPVT. XIII.

De perseverantiæ munere.

Similiter perseverantiæ munere, de quo scriptum est: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Quod quidem aliunde haberi non potest, nisi ab eo qui potens est eum qui stat statuere, ut perseveranter stet, & eum qui cadit restituere: nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur; tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare & reponere omnes debent. Deus enim (nisi ipsi illius gratiæ defuerint) sicut cœpit opus bonum, ita perficiet, operans velle & perficere. Verumtamen qui se existimant stare, videant ne cadant, & cum timore ac tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus & oblationibus, in jejuniis, & castitate. Formidare enim debent, scientes quod in spem gloriæ, & nondum in gloria renati sunt, de pugna, quæ superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia, apostolo obtemperent, dicenti: *Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.*

Matth. 10. & 24.
Rom 14.
Infra can. 16. & 22.
Philip. 1.
2. Cor. 8.
Philip 2.
1. Pet. 1.
Rom. 8.

CAPVT XIV.

De lapsis & eorum reparatione.

Qui vero ab accepta justificationis gratia per peccatum "exciderunt, rursus justificari poterunt, cum excitante Deo per pœnitentiæ sacramentum, merito Christi, amissam gratiam recuperare procuraverint. Hic enim justificationis modus est lapsi reparatio, quam secundam "post naufragium deperditæ gratiæ tabulam sancti patres apte nuncuparunt. Etenim pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit pœnitentiæ, cum dixit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Vnde docendum est, Christiani hominis pœnitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a peccatis, & eorum detestationem, aut cor contritum & humiliatum, verum etiam "eorumdem sacramentalem confessionem, saltem in voto, & suo tempore faciendam, & sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per jejunia, eleemosynas, orationes & alia pia spiritalis vitæ exercitia, non quidem pro pœna æterna, quæ vel sacramento, vel sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro pœna temporali, quæ, ut sacræ literæ docent, non tota semper, ut "in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiæ Dei, quam

"infra can. 23. & 29.
"Hier. ep. ad Demetriadem.
Ioan. 20.
Matth. 16.
Psal. 50.
"infra sess. 14. de pœnit. c. 3.
"Decretum Eugenii ad Arm.

Anno Christi 1547.

de beata virgine Maria tenet ecclesia, anathema sit. A

XXIV.

" sup. c. 10.

Si quis dixerit, justitiam acceptam " non conservari, atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo & signa esse justificationis adeptæ, non autem ipsius augendæ causam, anathema sit.

XXV.

" In fine c. ii.

Si quis in quolibet bono opere " justum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo pœnas æternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera bona non imputet ad damnationem, anathema sit. B

XXI.

" sup. c. 16.

Si quis dixerit, justos non debere pro " bonis operibus, quæ in Deo fuerint facta, expectare & sperare æternam retributionem a Deo, per ejus misericordiam, & Iesu Christi meritum, si bene agendo, & divina mandata custodiendo, usque in finem perseveraverint, anathema sit.

Matth. 24.

XXVII.

Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum, nisi infidelitatis, aut nullo alio quamtumvis gravi & enormi, præter quam infidelitatis peccato, semel acceptam gratiam amitti, anathema sit. C

XXVIII.

Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul & fidem semper amitti, aut fidem quæ remanet, non esse veram fidem, licet, non sit viva; aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse Christianum, anathema sit. D

XXIX.

" sup. c. 14.

Si quis dixerit, eum qui post baptismum " lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere, aut posse quidem, sed sola fide amissam justitiam recuperare sine sacramento pœnitentiæ, prout sancta Romana & universalis ecclesia, a Christo domino & ejus apostolicis edocta, hucusque professa est, servavit, & docuit, anathema sit.

XXX.

Si quis post acceptam justificationis gratiam, cuilibet peccatori pœnitenti culpam ita remitti, & reatum æternæ pœnæ deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus " pœnæ temporalis exolvendæ, vel in hoc sæculo, vel in futuro in " purgatorio, antequam ad regna cęlorum aditus patere possit, anathema sit. E

" inf. sess. 14 c. 8.
" sess. 25.

XXXI.

" sup. c. 11.

Si quis dixerit, justificatum peccare, dum " intuitu æternæ mercedis bene operatur, anathema sit.

XXXII.

Sessio 13. Ianu. 1547.

Si quis dixerit, hominis justificati bona opera ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius justificati merita, aut ipsum justificatum, bonis operibus, quæ ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum, cujus vivum membrum est, fiunt, non vere mereri augmentum gratiæ, vitam æternam, & ipsius vitæ æternæ, si tamen in gratia decesserit, consecutionem, atque etiam gloriæ augmentum, anathema sit.

XXXIII.

Si quis dixerit, per hanc doctrinam catholicam de justificatione, a sancta synodo hoc præsenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriæ Dei, vel meritis Iesu Christi domini nostri derogari, & non potius veritatem fidei nostrę, Dei denique, ac Iesu Christi gloriam illustrari, anathema sit.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Publicatum in eadem sexta sessione decimatertia Ianuarii.

CAPUT I.

Prælatos convenit in ecclesiis suis residere; si secus fecerint, juris antiqui pœnæ in eos innovantur & novæ decernuntur.

Eadem sacrosancta synodus, eisdem præsidentibus apostolicæ sedis legatis, ad restituendam collapsam admodum ecclesiasticam disciplinam, depravatosque in clero & populo Christiano mores emendandos se accingere volens, ab his qui majoribus ecclesiis præsunt initium censuit esse sumendum. Integritas enim præsidentium salus est subditorum. Confidens itaque per domini ac Dei nostri misericordiam, providamque ipsius Dei in terris vicarii solertiam, omnino futurum, ut ad ecclesiarum regimen (onus quippe angelicis humeris formidandum) qui maxime digni fuerint, quorumque prior vita ac omnis ætas a puerilibus exordiis, usque ad perfectiores annos, per disciplinæ stipendia ecclesiasticæ laudabiliter acta, testimonium præbeat, secundum venerabiles beatorum " patrum sanctiones assumantur: omnes patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis & cathedralibus ecclesiis quibuscumque, quovis nomine ac titulo præfectos monet, ac monitos esse vult, ut attendentes sibi & universo gregi, in quo Spiritus sanctus posuit eos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, vigilent, sicut apostolus præcipit, in omnibus laborent, & ministeriũ suum impleant. Implere autem illud se nequaquam posse sciant, si greges sibi commissos mercenariorum more deserant, atque ovium suarum, quarum sanguis de eorũ est manibus a supremo judice requirendus, custodiæ minime incumbant: cum certissimum sit non admitti pastoris excusationem, si lupus oves comedit, & pastor nescit. Ac nihilo minus, quia nonnulli (quod vehementer dolendum est) hoc tempore reperiuntur, qui propriæ etiam salutis immemores, terrenaque cælestibus, ac divinis humana præferentes, in diversis curiis vagantur, aut in negotiorum temporalium solicitudine (ovili derelicto, atque ovium sibi commissarum cura neglecta) se detinent occupatos,

" Sardic. 13.
Sess. 24. ref. c. 1.
Act. 20.
2. Tim. 4.
Ioan. 10.
Ezech. 33 & 34.
Sess. 24. c. 1. de ref.

titulum fine re, figmentum denique a satana invectum in ecclesiam, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas" malas facere, sed mala opera, ita ut bona Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie & per se, adeo ut sit ejus proprium opus, non minus proditio Iudæ, quam vocatio Pauli, anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, opera omnia, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint, vere esse peccata, vel odium Dei mereri: aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, gehennæ metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccando abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.

IX.

Si quis dixerit, sola" fide impium justificari, ita ut intelligat nihil aliud requiri, quod ad justificationis gratiam consequendam cooperetur, & nulla ex parte necesse esse eum suæ voluntatis motu præparari atque disponi, anathema sit.

X.

Si quis dixerit, homines sine Christi justitia, per quam nobis meruit, justificari, aut per eam ipsam formaliter justos esse, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, homines justificari vel sola imputatione justitiæ Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia & caritate, quæ in cordibus eorum per Spiritum sanctum diffundatur quæ illis inhæreat: aut etiam gratiam, qua justificamur, esse tantum favorem Dei, anathema sit.

XII.

Si quis dixerit, fidem justificantem nihil aliud esse, quam" fiduciam divinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur, anathema sit.

XIII.

Si quis dixerit, omni homini ad remissionem peccatorum assequendam, necessarium esse ut credat certo & absque ulla hæsitatione propriæ infirmitatis & indispositionis peccata sibi esse remissa, anathema sit.

XIV.

Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi, & justificari ex eo quod se absolvi

A ac justificari" certo credat, aut neminem vere esse justificatum, nisi qui credat se esse justificatum, & hac sola fide absolutionem & justificationem perfici, anathema sit. Sessio VI. 13. Ianuar. 1547.

XV.

Si quis dixerit, hominem renatum & justificatum teneri ex fide ad credendum se certo esse in numero prędestinatorum, anathema sit. Aug. c. 13. de corr. & gratia.

XVI.

Si quis magnum illud usque in finem perseverantię donum se certo habiturum B absoluta & infaillibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit, anathema sit. Idem c. 13. de bono perseverantiæ. sup. c. 12. & 12.

XVII.

Si quis justificationis gratiam non nisi prędestinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina " potestate prædestinatos ad malum, anathema sit. " Arausi. II. c 25.

XVIII.

Si quis diverit, Dei præcepta homini etiam justificato, & sub gratia constituto C esse ad observandum impossibilia, anathema sit. Vide supr. c. 11.

XIX.

Si quis dixerit, nihil præceptum esse in euangelio præter fidem, cetera esse indifferentia, neque præcepta, neque prohibita, sed libera, aut decem præcepta nihil pertinere ad Christianos, anathema sit.

XX.

Si quis hominem justificatum, & quantumlibet perfectum, dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei & ecclesiæ, D sed tantum ad credendum: quasi vero euangelium sit nuda & absoluta promissio vitæ æternæ, sine conditione observationis mandatorum, anathema sit. *Ibidem.*

XXI.

Si quis dixerit, Christum Iesum a Deo hominibus datum fuisse, ut redemptorem cui fidant, non etiam ut ' legislatorem cui obediant, anathema sit. Isaiæ 33. Matth 2.6.

XXII.

Si quis dixerit, justificatum vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia per- E severare posse, vel cum eo non posse, anathema sit. " sup. c. 13.

XXIII.

Si quis hominem semel justificatum dixerit amplius peccare non posse, nec gratiam amittere, atque ideo eum qui labitur & peccat nunquam vere fuisse justificatum, aut contra posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata "Supra c.14.

ANNO CHRISTI 1547.

SESSIO 14. Ia 1547.

Reverendus dominus Ludovicus Chieregatus, archiepiſcopus Antibarenſis, Vicentinus.
Reverendus dominus Iacobus Cauchus, archiepiſcopus Corcyrenſis, Venetus.
Reverendus dominus Ioannes Michael Sarracenus, archiepiſcopus Materanus & Acheruntinus, Neapolitanus.
Reverendus dominus Sebaſtianus Lecavela, archiepiſcopus Naxienſis, Græcus.
Reverendus dominus Olaus Magnus, archiepiſcopus Vpſalenſis, Gothus.
Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiſcopus Panormitanus, Siculus.
Reverendus dominus Robertus Vvaucop, archiepiſcopus Armachanus, Scotus.

Epiſcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, epiſcopus Senogallienſis, Saonenſis.
Reverendus dominus Philos Roverella, epiſcopus Aſculanus, Ferrarienſis.
Reverendus dominus Thomas Campegius, epiſcopus Feltrenſis, Bononienſis.
Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, epiſcopus Acienſis, Lucenſis.
Reverendus dominus Quintius de Ruſticis, epiſcopus Militenſis, Romanus.
Reverendus dominus Antonius de Numai, epiſcopus Iſernienſis, Forolivienſis.
Reverendus dominus Hieronymus Theodolis, epiſcopus Gaditanus, Forolivienſis.
Reverendus dominus Hieronymus Fuſcherus, epiſcopus Torcellanus, Venetus.
Reverendus dominus Ioannes Lucius Staphyleus, epiſcopus Sibinicenſis, Illyricus.
Reverendus dominus Guilielmus a Prato, epiſcopus Claromontanus, Gallus.
Reverendus dominus Dionyſius epiſcopus Chironenſis, & Milopotamenus, Græcus.
Reverendus dominus Braccius Martellus, epiſcopus Fæſularum, Florentinus.
Reverendus dominus Coriolanus Martyranus, epiſcopus ſancti Marci, Neapolitanus.
Reverendus dominus Henricus Loffredus, epiſcopus Caputaquenſis, Neapolitanus.
Reverendus dominus Eliſeus Theodinus, epiſcopus Soranus, Arpinas.
Reverendus dominus Iacobus Corteſius a Prato, epiſcopus Vaſionenſis, Romanus.
Reverendus dominus Baltaſſar de Hæredia, epiſcopus Boſſanenſis, Sardus.
Reverendus dominus Alexander de Vrſis, epiſcopus Emonienſis, Venetus.
Reverendus dominus Angelus Paſchalis, epiſcopus Motulanus, Dalmata.
Reverendus dominus Baltaſſar Limpus, epiſcopus Portuenſis, Portugallenſis.
Reverendus dominus Ioannes Fonſeca, epiſcopus Caſtelli maris, Hiſpanus.
Reverendus dominus Petrus Bertonus, epiſcopus Fanenſis, Mutinenſis.
Reverendus dominus Ioannes Campegius, epiſcopus Parentinus, Bononienſis.
Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, epiſcopus Piſaurienſis, Mediolanenſis.
Reverendus dominus Aloyſius Lipomanus, epiſcopus Mothonenſis, coadjutor Veronenſis, Venetus.
Reverendus dominus Philippus Archintus, epiſcopus Salutiarum, vicarius ſanctiſſimi domini noſtri papæ in Vrbe, Mediolanenſis.

A Reverendus dominus Ioannes Petrus Ferretus, epiſcopus Mylenſis, Ravennatenſis.
Reverendus dominus Claudius de la Guiſche, epiſcopus Agathenſis, Gallus.
Reverendus dominus Ioannes de Salazar, de Burgo, epiſcopus Lancianenſis, Hiſpanus.
Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, epiſcopus Syracuſanus, Siculus.
Reverendus dominus Richardus Patus, epiſcopus Vvigornienſis, Anglicus.
Reverendus dominus Cornelius Muſſus, epiſcopus Bitontinus, Placentinus.
Reverendus D. Marcus Maliperius, epiſcopus Corſulan. Venetus.
B Reverendus dominus Iacobus Iacobellus, epiſcopus Bellicaſtrenſis, Romanus.
Reverendus dominus Franciſcus de Navarra, epiſcopus Pacenſis, Hiſpanus.
Reverendus dominus Didacus de Alava, epiſcopus Aſtoricenſis, Hiſpanus.
Reverendus dominus Thomas Caſellus, epiſcopus Britonorienſis, Roſſanenſis.
Reverendus dominus Galeatius Florimontius, epiſcopus Aquinatenſis, Sueſſanus.
Reverendus D. Petrus de Auguſtinis, epiſcopus Oſcenſis, Hiſpanus.
Reverendus dominus Philippus Bonus, epiſcopus Famauguſtenſis, Venetus.
C Reverendus dominus Ioannes Baptiſta Cicada, epiſcopus Albiganenſis, auditor cameræ apoſtolicæ, Ianuenſis.
Reverendus dominus Thomas de Stella, epiſcopus Salpenſis, Venetus.
Reverendus dominus Bernardus Diaz, epiſcopus Calaguritanus, Hiſpanus.
Reverendus dominus Gregorius Caſtagnola, epiſcopus Milenſis, Græcus.
Reverendus dominus Antonius de Cruce, epiſcopus Canarienſis, Hiſpanus.
Reverendus dominus Sebaſtianus Pighinus, epiſcopus Aliphanus, auditor rotæ Romanæ, Rhegienſis.
D Reverendus dominus Ambroſius Catharinus Politus, epiſcopus Minorienſis, Senenſis.

Procuratores abſentium.

Reverendus dominus Claudius Iayus, procurator reverendiſſimi & illuſtriſſimi domini domini Othonis Truchſes, ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinalis & epiſcopi Auguſtenſis, Sabaudienſis.
Reverendus dominus Ambroſius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendiſſimi domini domini archiepiſcopi Treverenſis, ſacri imperii electoris, Germanus.

E

Abbates.

Reverendus dominus Lucianus de Othonibus, abbas Pompoſiæ Ferrarienſis, Mantuanus.
Reverendus dominus Chryſoſtomus Gimilianenſis, abbas ſanctæ Trinitatis de Caieta, Calaber.

Generales.

Reverendus pater Franciſcus Romæus, generalis ordinis Prædicatorum, Aretinus.
Reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Coſtaccianus.
Reverendus dominus Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum ſancti Auguſtini, Neapolitanus.

Reve-

occupatos, placuit sacrosanctæ synodo antiquos canones, qui temporum atque hominum injuria pene in desuetudinem abierunt, adversus non residentes promulgatos, innovare; quemadmodum virtute præsentis decreti innovat, ac ulterius pro firmiori eorumdem residentia, & reformandis in ecclesia moribus in hunc qui sequitur modum statuere atque sancire: Si quis a patriarchali, primatiali, metropolitana, seu cathedrali ecclesia, sibi quocumque titulo, causa, nomine, seu jure commissa, quacumque ille dignitate, gradu, & præeminentia præfulgeat, (legitimo impedimento, seu justis & rationabilibus causis cessantibus) sex mensibus continuis extra suam diœcesim morando abfuerit, quartæ partis fructuum unius anni, fabricæ ecclesiæ & pauperibus loci, per superiorem ecclesiasticum applicandorum pœnam ipso jure incurrat: quod si per alios sex menses in hujusmodi absentia perseveraverit, aliam quartam partem fructuum similiter applicandam eo ipso amittat. Crescente vero contumacia, ut sæviori sacrorum canonum censuræ subjiciantur, metropolitanus suffraganeos episcopos absentes, metropolitanum vero absentem suffraganeus episcopus antiquior residens, sub pœna interdicti ingressus ecclesiæ, eo ipso incurrenda, infra tres menses per literas seu nuntium Romano pontifici denuntiare teneatur: qui in ipsos absentes (prout cujusque minor aut major contumacia exegerit) suæ supremæ sedis auctoritate animadvertere, & ecclesiis ipsis de pastoribus utilioribus providere poterit, sicut in domino noverit salubriter expedire.

CAPVT II.

Nulli beneficium exigens personalem residentiam obtinenti abesse licet, nisi justa de causa ab episcopo approbanda; qui tum etiam vicarium subducta parte fructuum substituat, ob curam animarum.

Episcopis inferiores quævis beneficia ecclesiastica, personalem residentiam de jure sive consuetudine exigentia, in titulum sive commendam obtinentes, ab eorum ordinariis, quemadmodum eis pro bono ecclesiarum regimine, & divini cultus augmento, locorum & personarum qualitate pensata, expediens videbitur, opportunis juris remediis residere cogantur; nullique privilegia seu indulta perpetua de non residendo, aut de fructibus in absentia percipiendis suffragentur: indulgentiis vero, & dispensationibus temporalibus, ex veris & rationabilibus causis tantum concessis, & coram ordinario legitime probandis, in suo robore permansuris: quibus casibus, nihilo minus officium sit episcoporum, tamquam in hac parte a sede apostolica" delegatorum, providere: ut per deputationem idoneorum vicariorum, & congruæ portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini, quoad hoc, privilegio, seu exemptione quacumque suffragante.

CAPVT III.

Excessus secularium clericorum & regularium agentium extra monasteria ab ordinario loci corrigantur.

Ecclesiarum prælati, ad corrigendum subditorum excessus prudenter ac diligenter in-

A tendant: & nemo sæcularis clericus, cujusvis personalis, vel regularis, extra monasterium degens, etiam sui ordinis privilegii " prætextu tutus censeatur, quo minus, si deliquerit, ab ordinario loci, tamquam super hoc a sede apostolica delegato, secundum canonicas sanctiones visitari, puniri & corrigi valeat.

SESSIO VI. 13. Ianuarii 1547.

" Sess. 14. c. 4. & 5. de ref.

CAPVT IV.

Ecclesias quascumque episcopi & alii majores prælati, quoties opus fuerit, visitent; omnibus, quæ huic decreto obstare possent, sublatis.

Capitula cathedralium & aliarum majorum" ecclesiarum, illorumque personæ, nullis exemptionibus, consuetudinibus, sententiis, juramentis, concordiis, quæ tantum suos obligent auctores, non etiam successores, tueri se possint, quo minus a suis episcopis & aliis majoribus prælatis, per se ipsos solos, vel illis, quibus sibi videbitur adjunctis, juxta canonicas sanctiones, toties quoties opus fuerit," visitari, corrigi, & emendari, etiam auctoritate apostolica possint & valeant.

" Ibidem & Sess. 25. c. 6. de ref.

" Sess. 25. c. 6. de ref.

CAPVT V.

Episcopi in aliena diœcesi nec pontificalia exerceant, nec ordines conferant.

Nulli episcopo liceat cujusvis privilegii prætextu pontificalia in alterius diœcesi" exercere, nisi de ordinarii loci expressa licentia, & in personas eidem ordinario subjectas tantum. Si secus factum fuerit, episcopus ab exercitio pontificalium, & sic ordinati ab executione ordinum, sint ipso jure suspensi.

"Nic. I. Arel. Antioch. Sard. Carth. III. Aur. &c. Sess. 14. c. 2. 3. & 8. de ref.

Indictio futuræ sessionis.

Placet ne vobis proximam futuram sessionem celebrari die Iovis feria quinta post primam dominicam subsequentis quadragesimæ, quæ erit die tertia mensis Martii? Responderunt: Placet.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum qui interfuerunt sextæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Ioannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus tituli sanctę Crucis in Ierusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Cardinales.

Reverendissimus dominus Christophorus Madrucius, tituli sancti Cæsarii in Palatio, presbyter cardinalis, & episcopus Tridentinus, ac administrator Brixiensis, Germanus.

Reverendissimus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, & episcopus Giennensis, Hispanus.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Andreas Cornelius, archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

Reverendus dominus Antonius Filholi, archiepiscopus Aquensis, Gallus.

Reverendus dominus Salvator Alexius Sassarus, archiepiscopus Turitanensis, Hispanus.

ANNO CHRISTI 1547.

Reverendus dominus Claudius de la Guische, episcopus Mirapicensis, Gallus.

Reverendus dominus Ioannes Salazar de Burgo, episcopus Lancianensis, Hispanus.

Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syracusanus, Siculus.

Reverendus dominus Ægidius Falsetta, episcopus Caprulanus, Cingulanus.

Reverendus dominus Richardus Patus, episcopus Vvigorniensis, Anglicus.

Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bitontinus, Placentinus.

Reverendus D. Marcus Maliperius, episcopus Corsulan. Venetus.

Reverendus dominus Iacobus Iacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus.

Reverendus dominus Didacus de Alaba, episcopus Astoricensis, Hispanus.

Reverendus dominus Thomas Casellus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Galeatius Florimontius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

Reverendus D. Petrus de Augustinis, episcopus Oscensis, Hispanus.

Reverendus dominus Philippus Bonus, episcopus Famaugustensis, Venetus.

Reverendus dominus Ioannes Baptista Cicada, episcopus Albiganensis, auditor cameræ apostolicæ, Ianuensis.

Reverendus dominus Thomas de Stella, episcopus Salpensis, Venetus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calagurritanus, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Donatus Cæsius, episcopus Narniensis, de Cæsis.

Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.

Reverendus dominus Sebastianus Pighinus, episcopus Aliphanus, auditor rotę Romanę, Rhegiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Catharinus Politus, episcopus Minoriensis, Senensis.

Procuratores absentium.

Reverendus dominus Claudius Iayus, procurator reverendissimi & illustrissimi domini domini Othonis Truchses, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis & episcopi Augustensis, Sabaudiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Pelargus, ordinis Prædicatorum, procurator reverendissimi domini domini archiepiscopi Treverensis, sacrii imperii electoris, Germanus.

Abbates.

Reverendus dominus Lucianus de Othonibus, abbas Pomposiæ Ferrariensis, Mantuanus.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctæ Trinitatis de Caieta, Calaber.

Generales.

Reverendus pater Franciscus Romæus, generalis ordinis Prædicatorum, Aretinus.

Reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarus.

Reverendus dominus Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

Reverendus pater Nicolaus Audetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

Reverendus pater Augustinus Boncius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angellus Massarellus sacri concilii secretarius.

DECRETVM DE SACRAMENTIS ECCLESIÆ,

Publicatum in sacrosancta œcumenica & generali Tridentina synodo, septima sessione, die tertia Martii, anno MDXLVII.

Prooemium,

Ad consummationem salutaris de justificatione doctrinæ quæ in præcedenti proxima sessione uno omnium patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est, de sanctissimis ecclesiæ sacramentis agere, per quæ omnis vera justitia vel incipit, vel cœpta augetur, vel amissa reparatur. Propterea sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ad errores eliminandos, & extirpandas hæreses, quæ circa sanctissima ipsa sacramenta hac nostra tempestate, tum de damnatis olim a patribus nostris heresibus suscitatæ, tum etiam de novo adinventæ sunt, quæ catholicæ ecclesiæ puritati, & animarum saluti magnopere officiunt, sanctarum scripturarum doctrinę apostolicis traditionibus, atque aliorum conciliorum & patrum consensui inhærendo, hos præsentes canones statuendos & decernendos censuit, reliquos qui supersunt ad cœpti operis perfectionem deinceps divino spiritu adjuvante editura.

CANONES DE SACRAMENTIS.

I.

Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non fuisse omnia a Iesu Christo domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora quam septem, videlicet, baptismum, confirmationem, eucharistiam, pœnitentiam, extremam unctionem, ordinem, & matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere & proprie sacramentum, anathema sit. Eug. d

II.

Si quis dixerit, ea ipsa novæ legis sacramenta a sacramentis antiquę legis non differre, nisi quia ceremoniæ sunt aliæ, & alii ritus externi, anathema sit.

III.

Si quis dixerit, hæc septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, & sine eis, aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam justificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint, anathema sit. Seff. 6. Iustif c. can. 7

V.

Reverendus pater Nicolaus Audetus, generalis ordinis Carmelitarum, Cyprius.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angellus Massarellus sacri concilii secretarius.

SESSIO SEPTIMA.

In nomine domini Amen.

ANNO a nativitate ejusdem domini millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, indictione quinta, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno tertiodecimo, die vero Iovis tertia mensis Martii, Tridenti in ecclesia cathedrali, in loco eminentiori ipsius ecclesiæ, ad concilium celebrandum, & sessiones habendas deputato, celebrata est septima publica sessio sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, præsidentibus in ea nomine ejusdem sanctissimi domini nostri papæ reverendissimis patribus & illustrissimis dominis Ioanne Maria de Monte episcopo Prænestino, & Marcello tituli sanctæ crucis in Ierusalem presbytero, sanctæ Romanæ ecclesię cardinalibus, & apostolicis de latere legatis. In qua quidem sessione, post celebratam missam de Spiritu sancto per reverendissimum dominum dominum archiepiscopum Gorcyrensem, (non fuit enim habita oratio, quia reverendus pater dominus episcopus sancti Marci Neapolitanus, qui eam habiturus erat, erat raucus) nec non post peractas per reverendissimum & illustrissimum dominum cardinalem de Monte præsidentem præfatum, solitas ceremonias, publicata fuerunt duo decreta, seu certi canones super sacramentis in genere, & super baptismo & confirmatione in specie, nec non certi alii canones super residentia, tenorum infrascriptorum.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum qui interfuerunt septimæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Ioannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Cardinales.

Reverendissimus & illustrissimus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis, & episcopus Gienensis, Hispanus.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Andreas Cornelius, archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

Reverendus dominus Salvator Alexius Sassarus, archiepiscopus Turitanensis, Hispanus.

Reverendus dominus Ludovicus Chieregatus, archiepiscopus Antibarensis, Vicentinus.

Reverendus dominus Iacobus Cauchus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Reverendus dominus Ioannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus & Acheruntinus, Neapolitanus.

A Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Naxiensis, Græcus. Sessio VII. 3. Martii 1547.

Reverendus dominus Olaus Magnus, archiepiscopus Vpsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Reverendus dominus Robertus Vvaucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.

Reverendus dominus Philos Roverella, episcopus Asculanus, Ferrariensis.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis.

B Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus dominus Quintius de Rusticis, episcopus Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Cathalanus Trivultius, episcopus Placentinus, Mediolanensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

Reverendus dominus Hieronymus Theodolis, episcopus Gaditanus, Foroliviensis.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Iserniensis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Marcus Antonius Crucius, episcopus Tiburtinus, Tiburtinus.

C Reverendus domin[...] Ioannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Guilielmus a Prato, episcopus Claromontanus, Gallus.

Reverendus dominus Dionysius episcopus Chironensis, & Milopotamenus, Græcus.

Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.

Reverendus dominus Hieronymus Vida, episcopus Albensis, Cremonensis.

Reverendus dominus Eliseus Theodinus, episcopus Soranus, Arpinas.

Reverendus dominus Iacobus Cortesius a Prato, episcopus Vasionensis, Romanus.

D Reverendus dominus Petrus Franciscus Ferretus, episcopus Vercellensis, " Hiporigensis. " Eporhediensis

Reverendus dominus Baltassar Limpus, episcopus Portuensis, Portugallensis.

Reverendus dominus Baltassar de Hæredia, episcopus Bossanensis, Sardus.

Reverendus dominus Angelus Paschalis, episcopus Motulanus, Dalmata.

Reverendus dominus Alexander de Vrsis, episcopus Emoniensis, Venetus.

Reverendus dominus Georgius Cornelius, episcopus Tarvisinus, Venetus.

E Reverendus dominus Ioannes Fonseca, episcopus, Castelli maris, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Bertonus, episcopus Fanensis, Mutinensis.

Reverendus dominus Ioannes Campegius, episcopus Parentinus, Bononiensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

Reverendus dominus Aloysius Lipomanus, episcopus Mothonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Philippus Archintus, episcopus Salutiarum, vicarius sanctissimi domini nostri papæ in Vrbe, Mediolanensis.

Reverendus dominus Ioannes Petrus Ferretus, episcopus Mylensis, Ravennatensis.

ANNO CHRISTI 1547.

XII.

Si quis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit.

XIII.

Aug. de pecc. mer. & rem. I. 19. & III. 2.

Si quis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos; aut præstare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide ecclesiæ, anathema sit.

XIV.

Si quis dixerit, hujusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt; & ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos, nec alia interim pœna ad Christianam vitam cogendos, nisi ut ab eucharistiæ, aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant, anathema sit.

DE CONFIRMATIONE.

CANON I.

Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum otiosam ceremoniam esse, & non potius verum & proprium sacramentum; aut olim nihil aliud fuisse quam catechesim quamdam, qua adolescentiæ proximi fidei suæ rationem coram ecclesia exponebant, anathema sit.

II.

Si quis dixerit, injurios esse Spiritui sancto eos qui sacro confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema sit.

III.

Decr. Eug. Ian. I. ep. I. c. 3. Sess. 23. c. 4.

Si quis dixerit, sanctæ confirmationis ordinarium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem, anathema sit.

DECRETUM DE REFORMATIONE.

Publicatum in eadem septima sessione concilii Tridentini, die vero tertia mensis Martii anno MDXLVII.

Sess. 6. c. 2. & 23. c. 1.

Eadem sacrosancta synodus, eisdem præsidentibus legatis, inceptum residentiæ & reformationis negotium ad Dei laudem & Christianæ religionis incrementum prosequi intendens, ut sequitur statuendum censuit, salva semper in omnibus sedis apostolicæ auctoritate.

CAPUT I.

Quis capax regiminis ecclesiarum cathedralium.

Ad cathedralium ecclesiarum regimen nullus, nisi ex legitimo matrimonio natus, & ætate matura, gravitate morum, literarumque scientia, juxta constitutionem Alexandri tertii, quæ incipit: Cum in cunctis, in concilio Lateranensi promulgatam, præditus assumatur.

SESS. VII. 3. Mart. 1547. Cap. ... concil. Lateran. sis I. Decret. elect. pot.

CAPUT II.

Tenentes plures cathedrales ecclesias jubentur omnes, excepta una, dimittere, certo modo & tempore.

Sess. 24. 17. de ...

Nemo, quacumque etiam dignitate, gradu aut præeminentia præfulgens, plures metropolitanas, seu cathedrales ecclesias in titulum, sive commendam, aut alio quovis nomine, contra sacrorum canonum instituta, recipere, & simul retinere præsumat; cum valde felix sit ille censendus, cui unam ecclesiam bene ac fructuose, & cum animarum sibi commissarum salute regere contigerit. Qui autem plures ecclesias contra præsentis decreti tenorem nunc detinent, una, quam maluerint, retenta, reliquas infra sex menses, si ad liberam sedis apostolicæ dispositionem pertineant, alias infra annum dimittere teneantur: alioquin ecclesiæ ipsæ, ultimo obtenta dumtaxa excepta, eo ipso vacare censeantur.

CAPUT III.

Habilibus dumtaxat personis beneficia conferantur.

Cap. ... concil. Lateran. sis. "Lib. ... Decr. ... clerici ... residen... bus. "In ... De ele... el. po...

Inferiora beneficia ecclesiastica, præsertim curam animarum habentia, personis dignis & habilibus, & quæ in loco residere, ac per seipsos curam ipsam exercere valeant, juxta constitutionem Alexandri tertii in Lateranensi, quæ incipit: Quia "nonnulli; & aliam Gregorii decimi, in generali Lugdunensi" concilio, quæ incipit: Licet canon editam, conferantur: aliter autem facta collatio sive provisio omnino irritetur, & ordinarius collator pœnas constitutionis concilii generalis, quæ incipit: Grave nimis, se noverit incursurum.

CAPUT IV.

Plurium beneficiorum retentor contra canones, iis privetur.

Cap. ... concil. Lateran. sis sub ... nocent. III. lib. Decret. ... præb. ... dig. Sess. 24. 17. de ... Cap. ... concil. Lateran. sis lib. ... de præb. & digni...

Quicumque de cetero plura curata, aut alias incompatibilia beneficia ecclesiastica, sive per viam unionis ad vitam, seu commendæ perpetuæ, aut alio quocumque nomine & titulo contra formam sacrorum canonum, & præsertim constitutionis Innocentii tertii, quæ incipit: De multa, recipere ac simul retinere præsumpserit, beneficiis ipsis juxta ipsius constitutionis dispositionem, ipso jure, etiam præsentis canonis vigore, privatus existat.

CAPUT V.

Plura beneficia curata obtinentes ordinario suas dispensationes exhibeant, qui de vicario ecclesiis provideat congrua portione fructuum assignata.

Sess. 6. de ref. ...

Ordinarii locorum quoscumque plura curata, aut alias incompatibilia beneficia ecclesiastica obtinentes, dispensationes suas exhibere districte compellant: & alias procedant juxta constitutionem Gregorii decimi in generali Lugdunensi concilio editam, quæ incipit: " Ordinarii: quam eadem sancta synodus innovandam censet, & innovat; addens insuper, quod ipsi ordinarii etiam per idoneorum vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem, omnino provideant, ut animarum cura nullatenus negligatur, & beneficia ipsa debitis obsequiis minime

"In sext. tit. 16. de officio ordinarii.

V.

Si quis dixerit, hæc sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, sacramenta novæ legis non continere gratiam, quam significant; aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre; quasi signa tantum externa sint acceptæ per fidem gratiæ vel justitiæ, & notæ quædam Christianæ professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, non dari gratiam per hujusmodi sacramenta semper & omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando & aliquibus, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, per ipsa novæ legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinæ promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

IX.

Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione, & ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit.

X.

Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo & omnibus sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt & conferunt, non requiri intentionem saltem faciendi quod facit ecclesia, anathema sit.

XII.

Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre sacramentum, anathema sit.

XIII.

Si quis dixerit, receptos & approbatos ecclesiæ catholicæ ritus in solenni sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.

DE BAPTISMO.

CANON I.

Si quis dixerit, baptismum Ioannis

A habuisse eamdem vim cum baptismo Christi, anathema sit.

SESSIO VII. 3. Martii 1547.

II.

Si quis dixerit, aquam veram & naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideo verba illa domini nostri Iesu Christi; *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit. Ioan. 3.

III.

Si quis dixerit, in ecclesia Romana, quæ B omnium ecclesiarum mater est & magistra, non esse veram de baptismi sacramento doctrinam, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur ab hæreticis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, cum intentione faciendi quod facit ecclesia, non esse verum baptismum, anathema sit. Decr. Eug.

V.

Si quis dixerit, baptismum liberum C esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcumque peccet, nisi nolit credere, anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, baptizatos per baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universæ legis Christi servandæ, anathema sit. Gelas. 5.

VIII.

D Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctæ ecclesiæ præceptis, quæ vel scripta vel tradita sunt; ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis submittere voluerint, anathema sit.

IX.

Si quis dixerit, ita revocandos esse homines ad baptismi suscepti memoriam, ut vota omnia quæ post baptismum fiunt, vi promissionis in baptismo ipso jam factæ irrita esse intelligant, quasi per ea, & fidei, quam professi sunt, E detrahatur, & ipsi baptismo, anathema sit.

X.

Si quis dixerit, peccata omnia, quæ post baptismum fiunt, sola recordatione & fide suscepti baptismi vel dimitti, vel venialia fieri, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, verum & rite collatum baptismum iterandum esse illi qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad pœnitentiam convertitur, anathema sit.

ANNO CHRISTI 1547.

CAPVT XV.

Ordinarii curent ut hospitalia quæcumque, etiam exempta, a suis administratoribus fideliter gubernentur.

Sess. 25. c. 8 de ref. Clem. Quia contingit, de religiosis domibus.

Curent ordinarii, ut hospitalia quæcumque a suis administratoribus, quocumque illi nomine censeantur, etiam quomodolibet exemptis, fideliter & diligenter gubernentur; constitutionis concilii Viennensis, quæ incipit, Quia contingit, forma servata; quam quidem constitutionem eadem sancta synodus innovandam duxit, & innovat, cum derogationibus in ea contentis.

Indictio futuræ sessionis.

Item hæc sacrosancta synodus statuit & decrevit, proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse die Iovis feria quinta post sequentem dominicam in Albis, quæ erit vigesimaprima mensis Aprilis præsentis anni millesimi quingentesimi quadragesimiseptimi.

Et quia ego Angelus Massarellus, Sanctoseverinas, utriusque juris doctor, & protonotarius apostolicus, ac sacri Tridentini concilii secretarius, publicationi suprascriptorum decretorum, manu aliena mihi fida scriptorum, interfui, & ea cum originalibus, quæ penes me sunt, collata sunt, & cum eis concordant; ideo suprascripta decreta singula manu mea propria obsignavi, ac de eis omnibus, ad quorum manus pervenerint, fidem facio indubitatam.

BVLLA FACVLTATIS TRANSFERENDI CONCILII.

Paulus episcopus, servus servorum Dei venerabili fratri Ioanni Mariæ episcopo Prænestino, & dilectis filiis Marcello tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbytero, ac Reginaldo sanctæ Mariæ in Cosmedin diacono, cardinalibus nostris, & apostolicæ sedis legatis de latere, salutem & apostolicam benedictionem.

Regimini universalis ecclesiæ, meritis licet imparibus, disponente domino præsidentes, nostri officii partes esse putamus, ut si quid gravius causa reipublicæ Christianæ constituendum sit, id non modo tempore opportuno, verum etiam loco commodo, & idoneo perficiatur. Cum itaque nos nuper, postquam suspensionem celebrationis sacri œcumenici & universalis concilii, alias per nos in civitate Tridentina ex causis tunc expressis, de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu indicti, ex certis aliis etiam tunc expressis causis, usque ad aliud opportunius & commodius tempus per nos declarandum, de simili consilio & assensu factam, audita pace inter carissimos in Christo filios nostros Carolum Romanorum imperatorem semper Augustum, & Franciscum Francorum regem Christianissimum conciliata, pari consilio & assensu sustuleramus & amoveramus, nequeuntes ipsi, tunc legitime impediti, ad dictam civitatem personaliter accedere, & eidem concilio interesse, vos nostros & apostolicæ sedis legatos de latere in eodem concilio de simili consilio constituerimus & deputaverimus, vosque ad eamdem civitatem tamquam pacis angelos desti-

A naverimus, prout in diversis nostris desuper confectis literis plenius continetur. Nos ne tam sanctum celebrationis concilii hujusmodi opus ex incommoditate loci, aut alias quovis modo impediatur, aut plus debito differatur, opportune providere volentes, motu proprio, & ex certa scientia ac de apostolicæ potestatis plenitudine, parique consilio & assensu, vobis insimul, aut duobus ex vobis, reliquo legitimo impedimento detento, seu inde forte absente, quandocumque vobis videbitur, concilium prædictum de eadem civitate Tridentina ad quamcumque aliam commodiorem & opportuniorem seu tutiorem civitatem, de qua vobis etiam videbitur, transferendi & mutandi, ac illud in ipsa civitate Tridentina
B supprimendi & dissolvendi, nec non prælatis & aliis personis concilii hujusmodi, ne in eo ad ulteriora in dicta civitate Tridentina procedant, etiam sub censuris & pœnis ecclesiasticis inhibendi, ac idem concilium in alia civitate hujusmodi, ad quam illud transferri & mutari contigerit, continuandi, tenendi, & celebrandi, & ad illud prælatos & alias personas concilii Tridentini hujusmodi, etiam sub perjurii, & aliis in literis indictionis concilii hujusmodi expressis pœnis evocandi, eidemque sic translato & mutato concilio nomine & auctoritate prædictis præsidendi, ac in eo procedendi, ceteraque in præmissis, & circa ea necessaria & opportuna, alias juxta priorum vo-
C bis directarum literarum continentiam & tenorem faciendi, statuendi, ordinandi & exequendi plenam & liberam apostolica auctoritate tenore præsentium concedimus potestatem & facultatem, ratum & gratum habituri quidquid per vos in præmissis factum, statutum, ordinatum, executumve fuerit, idque facturi, auctore domino, inviolabiliter observari: non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursu-
D rum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum; anno incarnationis dominicæ 1547. octavo Kalendas Martii, pontificatus nostri anno undecimo.

Fab. episcopus Spol.
B. Motta.

SESS. VII. 3. Mart. 1547.

Hucusque progressum fuit concilium Tridentinum sub Paulo tertio, a quo postea concilium idem Bononiam translatum, illic ad tempus est intermissum. Interim vero Paulus tertius viam universæ carnis ingressus, successorem habuit Iu-
E lium tertium, sub quo postea convocatum est iterum in eadem civitate Tridentina, & vocati omnes, qui solent interesse concilio, ad primam diem Maii, millesimo quingentesimo quinquagesimoprimo. Qua die adfuit præsens legatus Crescentius cum nonnullis episcopis, nihil tamen actum est propter paucitatem episcoporum usque ad undecimum Octobris ejusdem anni, qua die celebrata est tertia sessio sub Iulio pontifice.

SESSIO OCTAVA.

DECRETVM, sancitum, & publicatum in octava sessione, habita die undecimo mensis Martii, millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, super translatione concilii

SESS. VIII. 11. Mart. 1547.

ex

minime defraudentur: appellationibus, privilegiis, & exemptionibus quibuscumque, etiam cum judicum specialium deputatione, & illorum inhibitionibus, in præmissis nemini suffragantibus. A

CAPVT VI.

Quæ beneficiorum uniones validæ censeantur.

Vniones perpetuæ a quadraginta annis citra factæ, examinari ab ordinariis, tamquam a sede apostolica delegatis, possint; & quæ per subreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, irritæ declarentur. Illæ vero quæ a dicto tempore citra concessæ nondum in toto vel in parte sortitæ sunt effectum, & quæ deinceps ad cujusvis instantiam fient, nisi eas ex legitimis, aut alias rationabilibus causis, coram loci ordinario, vocatis quorum interest, verificandis, factas fuisse constiterit, per subreptionem obtentæ præsumantur, ac propterea, nisi aliter a sede apostolica declaratum fuerit, viribus omnino careant. B

CAPVT VII.

Beneficia ecclesiastica unita visitentur; per vicarios etiam perpetuos cura exerceatur; quorum deputatio fiat cum portione assignanda, etiam super re certa. C

Beneficia ecclesiastica curata, quæ cathedralibus, collegiatis, seu aliis ecclesiis, vel monasteriis, beneficiis, seu collegiis, aut piis locis quibuscumque perpetuo unita & annexa reperiuntur, ab ordinariis locorum annis singulis visitentur; qui solicite providere procurent, ut per idoneos vicarios, etiam perpetuos, (nisi ipsis ordinariis pro bono ecclesiarum regimine aliter expedire videbitur) ab eis cum tertiæ partis fructuum, aut majori, vel minori, arbitrio ipsorum ordinariorum, portione, etiam super certa re assignanda, ibidem deputandos, animarum cura laudabiliter exerceatur; appellationibus, privilegiis, exemptionibus, etiam cum judicum deputatione, & illorum inhibitionibus quibuscumque in præmissis minime suffragantibus. D

CAPVT VIII.

Ecclesiæ reparentur: cura animarum solicite habeatur.

Locorum ordinarii ecclesias quascumque, quomodolibet exemptas, auctoritate apostolica singulis annis visitare teneantur, & opportunis juris remediis providere, ut quæ reparatione indigent, reparentur, & cura animarum, si qua illis immineat, aliisque debitis obsequiis minime defraudentur, appellationibus, privilegiis, consuetudinibus, etiam ab immemorabili tempore præscriptis, judicum deputationibus, & illorum inhibitionibus penitus exclusis. E

CAPVT IX.

Munus consecrationis non differendum.

Ad majores ecclesias promoti munus consecrationis infra tempus a jure statutum suscipiant, & prorogationes ultra sex menses concessæ nulli suffragentur.

CAPVT X.

Sede vacante capitula nulli dent reverendas, nisi arctato occasione obtinendi aut obtenti beneficii: variæ contravenientium pœnæ.

Non liceat capitulis ecclesiarum, sede vacante, infra annum a die vacationis, ordinandi licentiam, aut literas dimissorias, seu reverendas, ut aliqui vocant, tam ex juris communis dispositione, quam etiam cujusvis privilegii, aut consuetudinis vigore, alicui, qui beneficii ecclesiastici recepti sive recipiendi occasione arctatus non fuerit, concedere; si secus fiat, capitulum contraveniens ecclesiastico subjaceat interdicto; & sic ordinati, si in minoribus ordinibus constituti fuerint, nullo privilegio clericali, præsertim in criminalibus, gaudeant: in majoribus vero, ab executione ordinum, ad beneplacitum futuri prælati, sint ipso jure suspensi.

SESSIO VII. 3. Martii 1547. — Ibidem.

CAPVT XI.

Facultates de promovendo sine justa causa nemini suffragentur.

Facultates de promovendo a quocumque non suffragentur, nisi habentibus legitimam causam, ob quam a propriis episcopis ordinari non possint, in literis exprimendam: & tunc non ordinentur, nisi ab episcopo in sua diœcesi residente, aut pro eo pontificalia exercente, & diligenti prævio examine. (Sess. 6. c. 5. de ref. Sess. 14. c. 2. de ref.)

CAPVT XII.

Facultas de non promovendo annum non excedat.

Facultates de non promovendo, præterquam in casibus a jure expressis, concessæ, ad annum tantum suffragentur. (De electione in sexto.)

CAPVT XIII.

A quocumque præsentati non instituantur sine prævio examine ordinarii & approbatione, certis exceptis.

Præsentati, seu electi, vel nominati a quibusvis ecclesiasticis personis, etiam sedis apostolicæ nuntiis, ad quævis ecclesiastica beneficia non instituantur, nec confirmentur, neque admittantur, etiam prætextu cujusvis privilegii, seu consuetudinis, etiam ab immemorabili tempore præscriptæ, nisi fuerint prius a locorum ordinariis examinati, & idonei reperti: & nullus appellationis remedio se tueri possit, quo minus examen subire teneatur: præsentatis tamen electis, seu nominatis ab universitatibus, seu collegiis generalium studiorum, exceptis. (Sess. 25. c. 9. de ref. Sess. 24. c. 18. de ref.)

CAPVT XIV.

Causæ civiles exemptorum clericorum sæcularium & regularium degentium extra monasterium ab episcopis cognoscantur.

In exemptorum causis constitutio Innocentii quarti, quæ incipit, Volentes, in generali concilio Lugdunensi edita, servetur: quam eadem sacrosancta synodus innovandam censuit, & innovat: addendo insuper, quod in civilibus causis mercedum, & miserabilium personarum, clerici sæculares, aut regulares extra monasterium degentes, quomodolibet exempti, etiamsi certum judicem a sede apostolica deputatum in partibus habeant; in aliis vero, si ipsum judicem non habuerint, coram locorum ordinariis, tamquam in hoc ab ipsa sede delegatis, conveniri, & jure medio ad solvendum debitum cogi & compelli possint: privilegiis, exemptionibus, conservatorum deputationibus, & eorum inhibitionibus adversus præmissa nequaquam valituris. (Cap. 1. De privilegiis in 6. Sess. 14. c. 6. de ref.)

CAPVT

ANNO CHRISTI 1545.

Generales.

Reverendus pater Franciscus Romæus, generalis ordinis Prædicatorum, Aretinus.

Reverendus pater Hieronymus Seripandus, generalis ordinis eremitarum sancti Augustini, Neapolitanus.

Reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum, Aretinus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

Patres qui non consenserunt in translationem concilii.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Petrus Pacecus, sanctæ Romanæ ecclesiæ B presbyter cardinalis, & episcopus Gienensis, Hispanus.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Salvator Alexius Saffarus, archiepiscopus Turritanensis, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus Tagliavia, archiepiscopus Panormitanus, Siculus.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Vigerius, episcopus Senogalliensis, Saonensis.

Reverendus dominus Braccius Martellus, episcopus Fæsularum, Florentinus.

Reverendus dominus Coriolanus Martyra- C nus, episcopus sancti Marci, Neapolitanus.

Reverendus dominus Baltasar de Hæredia, episcopus Rossanensis, Sardus.

Reverendus dominus Ioannes Fonseca, episcopus Castelli maris, Hispanus.

Reverendus dominus Ioannes Salazar, episcopus Lancianensis, Hispanus.

Reverendus dominus Hieronymus de Bononia, episcopus Syracusanus, Siculus.

Reverendus dominus Franciscus de Navarra, episcopus Pacensis, Hispanus.

Reverendus dominus Didacus de Alaba, episcopus Astoricensis, Hispanus.

Reverendus dominus Petrus de Augustinis, D episcopus Oscensis, Hispanus.

Reverendus dominus Bernardus Diaz, episcopus Calagurritanus, Hispanus.

Reverendus dominus Antonius de Cruce, episcopus Canariensis, Hispanus.

Reverendus dominus Baltasar Limpus, episcopus Portuensis, Portugalensis.

Reverendus dominus Claudius de la Guische episcopus Mirapicensis, Gallus.

Reverendus dominus Galeatius Florimantius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

SESSIO NONA,

Bononiæ celebrata die vigesimaprima mensis E Aprilis, MDXLVII.

DECRETVM PROROGATIONIS *sessionis.*

SESSIO IX 21. April. 1547.

HÆc sacrosancta œcumenica & generalis synodus, quæ dudum in civitate Tridentina congregata erat, nunc Bononiæ in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea, nomine sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, eisdem reverendissimis dominis dominis Ioanne Maria, episcopo Prænestino, de Monte, A & Marcello, tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbytero, sanctę Romanę ecclesię cardinalibus, & apostolicis de latere legatis: considerans, quod die undecima mensis Martii præsentis anni, in generali publica sessione in eadem civitate Tridenti, & in loco consueto celebrata, omnibusque agendis de more peractis, ex causis tunc instantibus, vigentibus, & legitimis; intervenientε etiam auctoritate sanctæ sedis apostolicæ; eisdem reverendissimis præsidentibus etiam specialiter concessa, decrevit & ordinavit, concilium ex eo loco in hanc civitatem transferendum esse, sicuti transtulit; itemque sessionem pro præsenti die vigesimaprima Aprilis illic indictam, ut de sacramentorum, & B reformationis materiis, de quibus tractandum proposuerat, canones sancirentur & promulgarentur, in hac ipsa civitate Bononiæ celebrari debere: consideransque nonnullos ex patribus, qui in hoc concilio interesse consueverunt, his superioribus majoris hebdomadæ, & solennitatis paschalis diebus, in propriis ecclesiis occupatos, aliquos etiam aliis impedimentis detentos, huc nondum accessisse, quos tamen brevi adfuturos sperandum est; ac propterea factum esse, ut non ea, quam sancta synodus desiderabat, prælatorum frequentia potuerint materiæ ipsæ sacramentorum & reformationis examinari & discu- C ti: ut omnia maturo consilio cum dignitate & gravitate debita fiant, bonum, opportunum & expediens censuit, censetque, sessionem prædictam, quæ hoc ipso die, ut præfertur celebranda erat, ad diem Iovis infra octavam pentecostes proxime futuram, quoad ipsas materias expediendas, differendam & prorogandam esse, quemadmodum differt ac prorogat; quam diem & rei gerendæ maxime opportunam, & patribus præsertim absentibus percommodam judicavit & judicat: hoc tamen adjecto, quod terminum ipsum ipsa sancta synodus pro ejus arbitrio & voluntate, sicuti rebus concilii putaverit expedire, etiam in pri- D vata congregatione restringere & imminuere possit & valeat.

SES. 21.

Nomina, cognomina & patriæ prælatorum qui interfuerunt nonæ sessioni.

Præsidentes & legati iidem qui in præcedenti sessione.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Iacobus Caucus, archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Et alii qui in præcedenti sessione, præter Olaum magnum.

Episcopi.

Reverendus dominus Marcus Antonius Campegius, episcopus Grossetan. Bononiensis.

Reverendus dominus Dionysius, Græcus, episcopus Chironensis & Milopotamensis, Græcus.

Reverendus dominus Ioannes Baptista Campegius, episcopus Majoricensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Petrus Boristius, episcopus Aquensis, Flandrus.

Reverendus dominus Augustinus Zannettus, episcopus Sebastensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Eliseus Theodinus, episcopus Soranus, Arpinas.

Reverendus

ex Tridento ad civitatem Bononiensem, rogante reverendissimo & illustrissimo domino cardinale de Monte, ipsius concilii præsidente & legato, patrum sententias sub infrascripta forma, videlicet:

Decretum de translatione concilii.

Placetne vobis decernere & declarare, de hujusmodi morbo ex præmissis & aliis allegatis ita manifeste & notorie constare, ut prælati in hac civitate sine vitæ discrimine commorari, & in ea idcirco inviti minime retineri possint & debeant; itemque attento recessu multorum prælatorum post proxime præteritam sessionem, & attentis protestationibus aliorum complurium prælatorum in congregationibus generalibus factis, hinc omnino timore ipsius morbi abire volentium, qui juste detineri non possunt, & ex quorum discessu concilium vel dissolveretur, vel ex paucitate prælatorum bonus ejus progressus impediretur: & attento etiam imminenti periculo vitæ, & aliis causis per aliquos ex patribus in ipsis congregationibus allegatis, utpote notorie veris & legitimis: placetne vobis similiter decernere & declarare, pro conservatione & prosecutione ipsius concilii, & securitate vitæ ipsorum prælatorum, concilium ipsum ad civitatem Bononiæ, veluti ad locum magis paratum, salubrem & idoneum, pro tempore transferendum esse, & exnunc transferri, & ibidem sessionem jam indictam, statuta die vigesimaprima Aprilis celebrandam esse, & celebrari; & successive ad ulteriora procedendum, donec sanctissimo domino nostro, & sacro concilio expedire videbitur, ut ad hunc, seu alium locum, communicato etiam consilio cum invictissimo Cæsare, & Christianissimo rege, & aliis regibus ac principibus Christianis, ipsum concilium reduci possit & debeat. Responderunt. Placet.

Decretum suprascriptum placuit longe majori parti patrum, contradicentibus tamen & palam reclamantibus patribus nonnullis.

Nomina, cognomina, & patriæ prælatorum qui interfuerunt translationi concilii.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Ioannes Maria, episcopus Prænestinus, de Monte, Aretinus.

Reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbyter, Cervinus, Politianus.

Sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

Archiepiscopi.

Reverendus dominus Andreas Cornelius, archiepiscopus Spalatrensis, Venetus.

Reverendus dominus Ludovicus Chieregatus, archiepiscopus Antibarensis Vicentinus.

Reverendus dominus Ioannes Michael Sarracenus, archiepiscopus Materanus, & Acheruntinus, Neapolitanus.

Reverendus dominus Sebastianus Lecavela, archiepiscopus Naxiensis, Græcus.

Reverendus D. Olaus Magnus, archiepiscopus Vpsalensis, Gothus.

Reverendus dominus Robertus Vvaucop, archiepiscopus Armachanus, Scotus.

Episcopi.

Reverendus dominus Philos Rouerella, episcopus Asculanus, Ferrariensis. SESSIO VIII. 11. Martii 1547.

Reverendus dominus Thomas Campegius, episcopus Feltrensis, Bononiensis.

Reverendus dominus Benedictus de Nobilibus, episcopus Aciensis, Lucensis.

Reverendus dominus Quintius de Rusticis, episcopus Militensis, Romanus.

Reverendus dominus Antonius de Numai, episcopus Iserniensis, Foroliviensis.

Reverendus dominus Cathalanus Trivultius, episcopus Placentinus, Mediolanensis.

Reverendus dominus Hieronymus Fuscherus, episcopus Torcellanus, Venetus.

Reverendus dominus Hieronymus de Theodolis, episcopus Gaditanus, Foroliviensis.

Reverendus dominus Ioannes Lucius Staphyleus, episcopus Sibinicensis, Illyricus.

Reverendus dominus Hieronymus Vida, episcopus Albensis, Cremonensis.

Reverendus dominus Iacobus Cortesius a Prato, episcopus Vasionensis, Romanus.

Reverendus dominus Alexander de Vrsis, episcopus Emoniensis, Venetus.

Reverendus dominus Georgius Cornelius, episcopus Tarvisinus, Venetus.

Reverendus dominus Ioannes Campegius, episcopus Parentinus, Bononiensis.

Reverendus dominus Ludovicus Simonetta, episcopus Pisauriensis, Mediolanensis.

Reverendus dominus Aloysius Lipomanus, episcopus Mothonensis, coadjutor Veronensis, Venetus.

Reverendus dominus Philippus Archintus, episcopus Salutiarum, vicarius sanctissimi domini nostri papæ in Vrbe, Mediolanensis.

Reverendus dominus Ioannes Ferretus episcopus Mylensis, Ravennatensis.

Reverendus dominus Ægidius Falsetta, episcopus Caprulan. Cingulanus.

Reverendus dominus Richardus Parus, episcopus Vvigorniensis, Anglicus.

Reverendus D. Marcus Maliperius, episcopus Corsulan. Venetus.

Reverendus dominus Iacobus Iacobellus, episcopus Bellicastrensis, Romanus.

Reverendus dominus Thomas Caselus, episcopus Britonoriensis, Rossanensis.

Reverendus dominus Ioannes Baptista Cicada, episcopus Albiganensis, auditor cameræ apostolicæ, Gienensis.

Reverendus dominus Philippus Bonus, episcopus Famaugustensis, Venetus.

Reverendus dominus Gregorius Castagnola, episcopus Milensis, Græcus.

Reverendus dominus Petrus Donatus Cæsius, episcopus Narniensis, de Cæsis.

Reverendus dominus Sebastianus Pighinus, episcopus Aliphanus, Romanæ rotæ auditor, Rhegiensis.

Reverendus dominus Ambrosius Catharinus Politus, episcopus Minoricensis, Senensis.

Abbates.

Reverendus dominus Lucianus de Othonibus, abbas Pomposiæ Ferrariensis, Mantuanus.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctissimæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

ANNO CHRISTI 1547.

nomine tuo specialiter aggregati; veni ad nos; & esto nobiscum, & dignare illabi cordibus nostris, doce nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende quid efficere debeamus, ut te auxiliante, tibi complacere in omnibus valeamus. Esto salus & effector judiciorum nostrorum, qui solus cum Deo Patre & ejus Filio nomen possides gloriosum. Non patiaris perturbatores esse justitiæ, qui summam diligis æquitatem. Non in sinistrum nos ignorantia trahat, non favor inflectat, non acceptio munerum vel personæ corrumpat: sed junge nos efficaciter tibi solius tuæ gratiæ dono, ut simus in te unum, & in nullo aberremus a vero: quatenus in nomine tuo collecti, sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis justitiam, ut hic a te in nullo dissentiat sententia nostra & in futuro pro bene gestis consequamur præmia sempiterna.

Qua oratione absoluta, idem reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, præsidens & legatus præfatus, allocutus fuit patres his verbis, videlicet:

Dies crastina, sanctissimi patres, ut dominationes vestræ sciunt, erit ea dies, quæ statuta fuit a nobis ad sessionem celebrandam. Quot quantisque, & quam diversis circumveniamur angustiis, difficultatibus & impedimentis, nemo est qui non videat. Nondum venerunt prælati complures, quos scimus arripuisse iter, ac præsertim piæ & inclytæ nationis Gallicanæ. Aliqui venerunt hodie, heri, nudiustertius, nudiusquartus, denique tam de repente, ut non potuerint seipsos & animum suum informare in materia tam gravi, ampla & diffusa, prout est hæc sacramentorum ecclesiæ, & abusuum innumerabilium; qui in ministerio ipsorum sacramentorum irrepserunt. Sed quid loquimur de absentibus, aut de iis qui nuper venerunt, cum illi, qui semper fuerunt præsentes, & tota æstate versati sunt in disputationibus & examinationibus, & in audiendo privatim, & publice minores theologos, adhuc parati non sint, neque esse potuerint? His difficultatibus accedit attrocitas insperati casus illustrissimi ducis Placentiæ, qui nos ita detinet occupatos in tuenda libertate civitatum ecclesiæ, ut nosipsi neque per horam quidem vel punctum temporis liberi simus. Lætamur, & gratias agimus Deo, quod in decreto proximæ præteritæ sessionis fuerit addita illa clausula in fine, prorogandi & restringendi terminum, etiam in privata congregatione, *&c.* per quam certe magna cura & solicitudine levamur, cum non oporteat nos imparatos ad ecclesiam accedere, ut sessionem celebremus. Itaque, ne diutius dominationes vestras perplexas detineamus, consilium nostrum est, (quid dicimus consilium? quinimo necessitas) ut beneficio illius decreti & clausulæ nos juvemus, prorogando nunc terminum sessionis, & omittendo crastina die celebrationem. Cupimus intelligere, utrum placeat dominationibus vestris consilium nostrum. Hoc puncto absoluto, agemus de tempore.

Super qua re rogatis sententiis patrum, placuit omnibus sessionem ipsam, quæ die crastina celebranda erat, prorogari.

Deinde idem reverendissimus & illustrissimus dominus cardinalis de Monte, præsidens & legatus præfatus, prosequendo sermonem suum dixit infrascripta verba, videlicet:

Multum cogitavimus de tempore hujus prorogationis: nullam tandem invenimus in mente nostra rationem, in qua possimus figere pedem pro aliquo die certo. Certi esse non possumus quando erimus parati in materiis nostris, ita ut super ipsis possit promulgari decretum. Scimus quod cum essemus Tridenti, & crederemus spatio quindecim dierum expediri posse decretum justificationis, coacti fuimus insudare in eo septem continuis mensibus non intermittendo unam diem, & habendo sæpe duas congregationes in uno & eodem die. Ubi agitur de fide, de dogmatibus, de confundendis hæreticis, oportet nos cum pede plumbeo procedere, & interdum in unius verbuli discussione longo tempore immorari. Occurrunt nobis etiam aliæ difficultates permultæ: sed quæ nos acrius & vehementius urget, est, quia eam videmus esse conditionem temporum, & ita esse tempora præparata, & disposita ad producendas res novas, ut nesciamus, neque pro firmo & constanti asserere possimus, utrum necessitas nobis futura sit celebrandi sessionem perendie, ex aliquo novo & insperato emergenti & incidenti, vel hinc ad octo dies, vel ad unum mensem, vel plures. Propterea sumus hujus sententiæ, ut si velimus caute & prudenter agere, debeamus facere prorogationem ipsam ad beneplacitum concilii: hoc modo, & hac ratione, erit semper sacro concilio liberum & integrum, ut possit celebrare sessionem tunc & quando noverit ita honori divino, & rationibus ipsius concilii, & reipublicæ, expedire. Sic denique putamus ex usu esse præsentis temporis. Sciunt patres nos semper habuisse oculos ad conservandum jus & auctoritatem concilii, & ad bene dirigendum & ordinandum ipsum concilium: credere debent nos non mutasse animum: & propterea possunt habere aliquam fidem in nobis, & quoad hoc se nobiscum conformare; habentes pro certo, quod nos bene considerabimus quid deceat & expediat in præsenti rerum & temporum statu. Una tantum ratio posset forte aliquid scrupuli injicere in mente alicujus, videlicet quia si patres scirent diem certum sessionis, possent aliqui ex eis melius consulere rebus suis propriis una ratione, vel alia. Credimus quod hæc hæsitatio haud longo tempore durabit, & quod unusquisque post non multos dies videre poterit quem cursum & quem progressum sit sancta hæc synodus habitura. Et nihilominus, capiendo rem in quemcumque sensum, etiam asperiorem, & in quocumque eventu, possunt patres sperare, & sibi polliceri de nobis, quod non erimus secundiores, quam hactenus fuerimus; & quod ita semper publica dirigemus, ut privatæ patrum commoditatis rationem (quantum fieri poterit) habeamus. Sit igitur conclusio, quod hujus sententiæ & opinionis sumus, ut, si patribus ita videatur & placeat, hæc prorogatio fiat ad beneplacitum concilii. Unusquisque dicat libere, more solito, sententiam suam, prout reipublicæ Christianæ, honori concilii, commoditati patrum putaverit expedire, & Spiritus sanctus suggesserit ei. Quæcumque a nobis dicta sunt, nulla alia ratione dicta esse censeri volumus, quam pro majori patrum informatione; quia multi a nobis petierunt, ut quid in hac re sentiremus patribus aperire vellemus.

Postea patres dixerunt sententias suas, & omnibus placuit, sessionem ipsam, quæ die crastina juxta

ANNO CHRISTI 1547.

Reverendus dominus Vincentius de Duranti-bus, episcopus Thermularum, Brixiensis.

Reverendus dominus Cornelius Mussus, episcopus Bituntinus, Placentinus.

Reverendus dominus Galeatius Florimantius, episcopus Aquinatensis, Suessanus.

Reverendus dominus Camillus Mantuanus, episcopus Satuanensis, Placentinus.

Et alii omnes qui in præcedenti sessione, demptis his decem, episcopo Feltrensi, Torcellano, Gaddicensi, Albenensi, Emoniensi, Parentino, Pisauriensi, Albiganensi, Mylensi, Narniensi. Exceptis etiam illis qui non consenserunt translationi concilii, præter Galeatium Florimantium episcopum Aquinatensem, Suessanum.

Abbates.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctissimæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales ordinum iidem qui in præcedenti.

Et adhuc reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

SESSIO DECIMA,

Bononiæ celebrata die secunda mensis Iunii MDXLVII.

DECRETUM PROROGATIONIS sessionis.

SESSIO X. 2. Iunii. 1547.

QUAMVIS hæc sacrosancta œcumenica & generalis synodus sessionem, quæ die vigesimaprima mensis Aprilis proxime præteriti, super sacramentorum & reformationis materiis in hac inclyta civitate Bononiæ, ex decreto in urbe Tridentina in publica sessione die undecima mensis Martii promulgato, celebranda erat; propter aliquas causas, ac præsertim propter absentiam nonnullorum patrum, quos brevi adfuturos sperabat, ad hunc præsentem diem differendam & prorogandam esse decreverit; volens tamen cum his, qui non venerunt, etiam adhuc benigne agere, eadem sacrosancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus & apostolicæ sedis legatis, statuit & decernit, sessionem ipsam, quam hac die secunda mensis Iunii præsentis anni millesimi quingentesimi quadragesimi septimi celebrare decreverat, ad diem Iovis post festum nativitatis beatæ Mariæ virginis, quæ erit decimaquinta mensis Septembris proxime futuri, quoad prædictas & alias materias expediendas, differendam & prorogandam esse, quemadmodum differt & prorogat: ita tamen, quod persecutio discussionis & examinationis eorum, quæ tam ad dogmata quam ad reformationem pertinent, interim non omittatur, & terminum ipsum ipsa sancta synodus pro ejus libito & voluntate, etiam in privata congregatione, abbreviare & prorogare libere possit & valeat.

Reverendi prælati qui interfuerunt decimæ sessioni.

Præsidentes & legati.

Reverendissimus & illustrissimus dominus do-

A minus Ioannes Maria, episcopus Prænestinus de Monte, Aretinus, reverendissimus & illustrissimus dominus dominus Marcellus, tituli sanctæ Crucis in Ierusalem presbyter, Cervinus, Politianus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sacri concilii præsidentes, & apostolici de latere legati.

SESSIO X. 2. Iunii. 1547.

Reverendi domini archiepiscopi.

Antibarensis, Corcyrensis, Materanensis & Acheruntinus, Naxiensis, Upsalensis, Armachanus.

Reverendi domini episcopi.

Asculanus, Feltrensis, Asciensis, Militensis, Bononiensis, Iserniensis, Sibinicensis, Grossetanus, Chironensis & Milopotamensis, Majoricensis, B Aquensis, Sebasteensis, Soranus, Vasionensis, Motulanus, Parentinus, Pisauriensis, Mothonensis, Ieracensis, Saluciarum, Mylensis, Thermularum, Caprulanensis, Vvigorniensis, Cavellicensis, Bituntinus, Consulanus, Bellicastrensis, Venusinus, Britonoriensis, Aquinatensis, Famaugustanus, Lavelensis, Mileusis, Alphanus, Minoriensis.

Abbates.

Reverendus dominus Chrysostomus Gimilianensis, abbas sanctissimæ Trinitatis de Cajeta, Calaber.

Generales ordinum.

Reverendus pater Bonaventura Pius, generalis ordinis Minorum conventualium, Costacciarus: C reverendus pater Augustinus Bonucius, generalis ordinis sanctę Marię Servorum, Aretinus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

** Die XIV. Septemb. MDXLVII. in congregatione generali Bononiæ prorogata fuit sessio quæ futura erat die sequenti, ad beneplacitum sacri concilii.

SESSIONIS UNDECIMÆ PROROGATIO,

Acta in generali congregatione, habita die Mercurii decimaquarta mensis Septembris, anni millesimi quingentesimi quadragesimiseptimi, D super prorogatione undecimæ sessionis Bononiensis.

In nomine domini nostri Iesu Christi. Amen.

ANNO a nativitate ejusdem millesimo quingentesimo quadragesimoseptimo, indictione quinta, die vero Mercurii decimaquarta mensis Septembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pauli, divina providentia papæ tertii, anno tertiodecimo, Bononiæ in domo Campegiorum, & solitæ residentiæ reverendissimorum & illustrissimorum dominorum, sacri concilii præsidentium, & apostolicorum de latere legatorum, & in aula, ubi generales congregationes fieri consueverunt, hora E circiter vigesimaprima, habita fuit congregatio generalis patrum ipsius sacri concilii: in qua quidem congregatione primum, more solito, reverendissimus & illustrissimus dominus Ioannes Maria, episcopus Prænestinus, cardinalis de Monte, ipsius sacri concilii præsidens & legatus, invocavit auxilium sancti Spiritus, legens alta & intelligibili voce infrascriptam orationem, videlicet:

Adsumus domine sancte Spiritus, adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in

ANNO CHRISTI 1550.

filicis sancti Petri de Urbe & sancti Ioannis Lateranensis, dum ibi divina celebrantur, publice ac alta & intelligibili voce legatur, postquam lectæ fuerint, valvis ipsarum basilicarum affigantur, & ibi aliquamdiu dimittantur, & relicta postea illarum copia, amoveantur: decernentes publicationem faciendam omnes & singulos ipsius concilii celebrationi quomodolibet interesse debentes, perinde arctare, ac si eis personaliter intimatæ fuissent: quodque ipsarum literarum transumptis, etiam impressis, manu alicujus notarii subscriptis, ac sigillo personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munitis, eadem prorsus fides adhibeatur, quæ ipsis originalibus adhiberetur: ac hortantes & in domino requirentes omnes & singulos venerabiles fratres nostros, patriarchas & archiepiscopos, ad quos ipsarum literarum exempla impressa transmitti curabimus, ut pro suo officio & debito id eorum suffraganeis, & aliis minoribus prælatis, & abbatibus notificent: contrariis non bstantibus quibuscumque.

Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo piscatoris, die vigesimaseptima Decembris, millesimo quingentesimo quinquagesimo, pontificatus nostri anno I.

ANNO CHRISTI 1551.

MANDATUM IULII TERTII SUMMI PONTIFICIS, IN REDUCTIONE CONCILII ad civitatem Tridentinam.

Iulius episcopus servus servorum Dei dilecto filio Marce.o, tituli sancti Marcelli presbytero cardinali, Crescentio nuncupato, nostro & apostolicæ sedis ad concilium Tridentinum legato de latere, & venerabilibus fratribus Sebastiano Pighino archiepiscopo Sipontino, ac Aloysio Lipomano episcopo Veronensi, nostris & ipsius sedis, ac in dicto concilio una cum eodem Marcello cardinali & legato, nomine nostro ad præsidendum nuntiis, salutem & apostolicam benedictionem.

Ad prudentis patrisfamilias officium spectat ea, quæ per seipsum commode efficere non potest, ut per alios idoneos fiant, diligenter curare. Dudum siquidem, cum ex certis tum expressis causis bonum, opportunum & expediens esse videretur, ut sacrum œcumenicum & generale concilium, per felicis recordationis Paulum papam tertium prædecessorem nostrum indictum ad civitatem Tridentinam reduceretur, nos sperantes per omnipotentis Dei gratiam & benignitatem futurum, ut reges omnes & principes Christiani justis piisque nostris in hac re votis annuerent, faverent, & assisterent, venerabiles fratres nostros patriarchas, archiepiscopos & episcopos, ac dilectos filios abbates, omnesque alios & singulos, qui de jure vel consuetudine, aut privilegio conciliis generalibus interesse debent, hortati fuimus, requisivimus & monuimus, ut proxime futuris Kalendis Maii, quam diem ad ipsum concilium, in eo quo reperitur statu resumendum, prævia matura deliberatione, ex certa nostra scientia, & de apostolicæ potestatis plenitudine, ac venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu, statuimus, decrevimus & declaravimus in ipsa civitate Tridentina, legitimo cessante impedimento, convenire & se congregare, ac ipsius concilii continuationi & prosecutioni, omni mora postposita, incumbere vellent, prout in aliis nostris inde confectis literis plenius continetur. Nos igitur, qui ætate nostra jam ingravescente & aliis multipliciter impediti, ad dictam civitatem ad præsens personaliter accedere, & ipsi concilio juxta desiderium cordis nostri interesse nequimus, volentes resumptionem, continuationem & prosecutionem concilii hujusmodi ex nostra absentia non impediri, te, fili Marcelle cardinalis, fide ferventem, prudentia, scientia ac rerum usu conspicuum, nostrum & apostolicæ sedis ad concilium hujusmodi legatum de latere, ac vos, fratres Sebastiane archiepiscope, & Aloysi episcope, pietate & doctrina, ac rerum experientia insignes, nostros & ipsius sedis ad dictum concilium una tecum, fili Marcelle cardinalis & legate, nomine nostro præsidendum nuntios cum speciali & expresso mandato, nec non ratihabitionibus & aliis clausulis in similibus apponi solitis, de simili eorumdem fratrum nostrorum consilio, apostolica auctoritate tenore præsentium constituimus & deputamus, vosque ad dictam civitatem Tridentinam, tamquam pacis angelos, destinamus, ac vobis nomine & auctoritate nostra eidem concilio præsidendi, ac illud reassumendi, continuandi, dirigendi & prosequendi, nec non in illo pro vestra pietate & sapientia ea omnia, quæ in præmissis & circa ea necessaria, & alias quomodolibet opportuna esse, ac alias ad laudem & honorem Dei pertinere noveritis, etiamsi magis speciale mandatum exigant, juxta nostrarum prædictarum, ac indictionis & aliarum ipsius prædecessoris super præmissis confectarum, & publicatarum literarum formam faciendi & exercendi plenam & liberam auctoritate & tenore prædictis concedimus potestatem & auctoritatem. Hoc itaque munus vobis injunctum ita implere studeatis, ut sperati fructus inde proveniant, vosque a nobis commendationem, & a Deo bonorum operum retributore felicitatis æternæ gloriam consequi mereamini. Datum pontificatus nostri anno secundo.

MANDATUM IMPERATORIS.

Carolus quintus divina favente clementia Romanorum imperator semper Augustus, ac rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Ierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, comes Habspugi, Flandriæ & Tyrolis, &c.

Cum beatissimus in Christo pater & dominus dominus noster Iulius tertius, divina providentia sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, D. N. R. sacrum œcumenicum & generale concilium, per sanctitatis suæ prædecessorem felicis recordationis Paulum papam tertium, indictum & inceptum & aliquamdiu intermissum ad tollenda religionis nostræ dissidia, quæ in Germania longo tempore, maxima totius orbis Christiani perturbatione viguerunt, denuo ad civitatem Tridentinam revocaverit, ac per literas suæ sanctitatis ad Kalendas Maias proxime præteritas convocaverit: nos vero ob adversam valetudinem, cum qua aliquamdiu jam continuo ferme conflictamur, tum aliis negotiis impediti, cum eidem concilio uti cupiebamus personaliter interesse non possimus; ne tamen muneri nostro in re tam ardua defuisse videamur, operæprecium duximus, mandatarios &

juxta decretum publicatum in proxima præcedenti sessione, die secunda Iunii præsentis anni celebranda erat, prorogari ad beneplacitum sacri concilii. Et ita fuit conclusum decretum & firmatum. Deinde dimittitur congregatio, & patres omnes recesserunt circa horam vigesimamtertiam.

Interfuerunt huic sessioni patres præcedentis sessionis, præterquam sequentes:

Archiepiscopi.

Reverendus dominus archiepiscopus Antibarensis, Venetus, reverendus dominus archiepiscopus Corcyrensis, Venetus.

Episcopi.

Reverendus dominus episcopus Asculanus, Ferrariensis, reverendus dominus episcopus Militensis, Romanus, reverendus dominus episcopus Soranus, Arpinas.

Orator Christianissimi regis.

Illustrissimus dominus Claudius Durfé, Gallus.

BULLA RESUMPTIONIS CONCILII TRIDENTINI SUB IULIO III. pontifice maximo.

Iulius episcopus servus servorum Dei ad futuram rei memoriam.

Cum ad tollenda religionis nostræ dissidia, quæ in Germania longo tempore, non sine totius Christiani orbis perturbatione & scandalo, viguerunt, bonum, opportunum & expediens esse videatur, sicuti etiam carissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum imperator semper Augustus nobis per suas literas & nuntios significari fecit, ut sacrum œcumenicum & generale concilium per felicis recordationis Paulum papam tertium prædecessorem nostrum indictum, & per nos, tunc cardinalatus honore fungentes, atque ipsius prædecessoris nomine, una cum duobus aliis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, ipsi concilio præsidentes, inceptum, ordinatum & continuatum, in quo plures publicæ & solennes habitæ fuerunt sessiones, pluraque tam in causa fidei quam reformationis promulgata decreta, multaque etiam ad utramque causam pertinentia, examinata & discussa, ad civitatem Tridentinam reducatur: nos, ad quos, & summos pro tempore pontifices, spectat generalia concilia indicere, & dirigere, ut ecclesiæ pacem, & Christianæ fidei atque orthodoxæ religionis incrementum ad omnipotentis Dei laudem & gloriam procuremus, &, quantum in nobis est, tranquillitati ipsius Germaniæ, quæ sane provincia retroactis temporibus in vera religione, ac sacrorum conciliorum & sanctorum patrum doctrina excolenda, exhibendaque, maximis pontificibus Christi redemptoris nostri in terra vicariis, debita obedientia & reverentia, nulli Christianorum provinciæ fuit unquam secunda, paterne consulamus; sperantes per ipsius Dei gratiam & benignitatem futurum, ut reges omnes ac principes Christiani, justis piisque nostris in hac re votis annuant, faveant, atque assistant, venerabiles fratres patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, omnesque alios & singulos, qui de jure vel consuetudine, vel privilegio, conciliis generalibus interesse debent, quosque idem prædecessor noster suis indictionis, & aliis quibuscumque desuper confectis & publicatis literis concilio interesse voluit, per viscera misericordiæ domini nostri Iesu Christi hortamur, requirimus, & monemus, ut proximis futuris Kalendis Maii, quem diem ad ipsum concilium in eo, in quo nunc reperitur statu resumendum, & prosequendum, prævia matura deliberatione, & ex certa nostra scientia, & de apostolicæ auctoritatis plenitudine, ac venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu, statuimus, decernimus, & declaramus in ipsa civitate Tridenti, legitimo cessante impedimento, convenire & se congregare, ac ipsius concilii continuationi & prosecutioni, omni mora postposita, incumbere velint. Nos enim operam sedulo daturi sumus, ut eodem tempore, in eadem civitate nostri omnino adsint legati, per quos (si per ætatem nostram, valetudinemque, & sedis apostolicæ necessitates personaliter adesse nequiverimus) Spiritu sancto duce, ipsi concilio præsidebimus, quacumque ipsius concilii translatione & suspensione, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscumque, ac præsertim illis quæ idem prædecessor noster in suis literis prædictis, quas cum omnibus & singulis in eis contentis clausulis & decretis in suo robore permanere volumus, atque decernimus, & quatenus opus sit, innovamus, voluit non obstare: irritum nihilo minus decernentes & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum hortationis, requisitionis, monitionis, statuti, declarationis, voluntatis, innovationis, & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo quinquagesimo, decimo octavo. Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

M. Car. Crescentius.
Rom. Amasæus.
R. per Romulum secret.
R de sancta Maria.

Iulius papa III. ad futuram rei memoriam.

Superioribus diebus de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium consilio, ex causis tunc expressis, apostolica auctoritate decrevimus, quod sacrum œcumenicum & universale concilium Tridentum, ubi olim inceptum fuerat, reduci, & ibi (adjuvante domino) terminari deberet, tempusque ad illud resumendum & prosequendum Kalendas Maii proxime futuri præfiximus, omnesque & singulos quomodolibet in eo interesse debentes hortati fuimus & monuimus, ut dicto tempore Tridenti esse vellent, prout in nostris sub plumbum desuper expeditis literis plenius continetur. Ne autem, propterea quod dictæ literæ nondum publicatæ fuerunt, aliqui ignorantiam rei ullo modo prætexere possint, sed omnes plenam illius notitiam habeant, dicta auctoritate per præsentes ordinamus, quod tam prædictæ, quam præsentes literæ, per aliquem ex nostris cursoribus in basilicis

Sessio XI. 1. Maii 1551.

sedis nuntii, una cum reliquis patribus, qui Tridenti aderant, de mane convenerunt in ecclesia cathedrali sancti Vigilii civitatis Tridentinæ, in qua celebrarunt primam sessionem hujus sacri concilii Tridentini sub eodem sanctissimo domino nostro Iulio: ubi, celebrata prius de Spiritu sancto solenni missa, peractisque consuetis ceremoniis, lectæ fuerunt literæ ejusdem sanctissimi domini nostri papæ super reassumptione & prosecutione sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini. Deinde reverendus dominus archiepiscopus Turritanus conversus ad patres alta & intelligibili voce legit hæc quæ sequuntur:

Decretum de resumendo concilio.

Reverendissimi & illustrissimi domini & reverendi patres, placetne vobis, ad laudem & gloriam sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ad incrementum & exaltationem fidei, & religionis Christianæ, sacrum œcumenicum & generale concilium Tridentinum, juxta formam & tenorem literarum sanctissimi domini nostri, resumi debere, & procedendum esse ad ulteriora? Responderunt: Placet.

Indictio futuræ sessionis.

Domini & illustrissimi domini reverendique patres, placetne vobis proxime futuram sessionem habendam & celebrandam esse in futuris Kalendis Septembris? Responderunt: Placet. Et successive ab ipso reverendissimo & illustrissimo domino legato declaratum est concilium ipsum resumptum esse, & procedendum esse ad ulteriora.

Ego Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, scripta omnia, ita ut notata sunt acta fuisse, &c. in quorum fidem manu mea propria subscripsi.

Exhortatoria oratio reverendissimorum sacri concilii Tridentini præsidum nomine recitata Kalendis Septembris MDLI.

Cum post restitutam huc synodum, patres amplissimi, recens isque peropportunus ac nobis optatissimus duorum clarissimorum Germaniæ præsulum, & eorumdem sacri Romani imperii principum electorum adventus magnam spem attulerit nobis fore, ut non solum multi ejusdem nationis episcopi, illorum exemplo excitati, verum etiam alii quamplurimi variis ex locis propediem huc adsint, atque ita sacrum concilium, ad Dei omnipotentis honorem prosequi & peragere liceat: nunc denique nostras esse partes duximus, pro loco ac persona quam sustinemus, ut in principio & tamquam limine actionum nostrarum, pauca verba vestri simul & nostri hortandi atque admonendi causa faciamus: etsi enim vos pro vestra pietate & sapientia ac studio salutis animarum, in tam gravi Christianæ reipublicæ tempore ac necessitate, bonorum sacerdotum & pastorum officio fungi paratos esse minime dubitamus: tamen tanta est earum rerum, quas præclare inchoatas, Deo adjuvante, persequi, & ad exitum adducere instituimus, magnitudo, ut nulla, quæ nos vehementius excitet, & officii nostri sæpius admoneat, supervacanea videri debeat oratio. Tollendæ enim nobis, ut scitis, atque extirpandæ sunt hæreses: quibus non sine maxima animarum jactura longe lateque disseminatis, & in dies longius serpentibus miserandum in modum ecclesia scissa, lacerata & perturbata est. Corrigenda & reformanda est ecclesiastica disciplina, quæ jamdiu depravata atque corrupta, harum ipsarum hæresum magna ex parte causa origoque extitit. Postremo agendum est de sedandis regum inter se principumque discordiis: quibus effectum est ut Christiana respublica maximas intus & foris calamitates acceperit, & impiorum hostium aucta potentia, nostris autem fractis & debilitatis viribus, salus jam & libertas Christianorum omnium, atque adeo ipsa fides & religio in summum & extremum pene discrimen adducta sit. Unde autem nostræ hortationis initium aptius duxerimus, quam ut nos tantis ac tam arduis rebus non modo perficiendis, sed ne aggrediendis quidem impares esse intelligamus. Quis enim oculos ad tantarum rerum molem inspiciendam attollens inde eosdem ad humanarum virium exiguitatem considerandam dejiciens, hoc non intelligat, nequaquam tanto oneri subeundo, ac sustinendo infirmitatem humanam posse sufficere? Nec vero hoc deterrendi vestri causa dicimus, sed ut nostram imbecillitatem agnoscentes ad Dei optimi maximi opem & misericordiam nobis confugiendum esse statuamus. *Ex eo enim omnis*, ut inquit apostolus, *sufficientia nostra est.* (2. Cor.) Itaque in illo nostra omnis nobis spes & fiducia collocanda & reponenda est, qui omnibus, dummodo in fide postulent, affluenter dat, & non improperat. Agitur ipsius religionis causa: agitur ecclesiæ salus, quam tantopere dilexit, ut eam Filii sui unigeniti passione & morte redimendam putaverit: ut superioribus temporibus illi nunquam defuit, ita nec hoc quidem tempore, aut in posterum unquam, est defuturus. Iacta sunt eo auctore harum rerum fere omnium fundamenta. Profecto cujus impulsu atque auxilio opus jam institutum & cœptum est, eodem quoque vires subministrante, & nobiscum simul operante, absolvetur. Non est abbreviata manus domini, ut ecclesiæ suæ opitulari non possit; neque minuta clementia, ut nolit. Cujus quidem propitiæ voluntatis erga nos, cum alia multa, tum hoc non minimum testimonium habemus, quod Germaniæ præsules auctoritate, prudentia, pietate præstantissimos in eam mentem impulit, ut tam opportuno tempore, multis magnis, quibus impediebantur, difficultatibus consilio & virtute superatis, ad hanc sacrosanctam synodum accederent. Nos modo contrito & humiliato corde supplices ejus opem assidue imploremus, quemadmodum paulo ante more majorum atque instituto fecimus: intimo animi dolore peccata nostra ingemiscamus, atque in bonis operibus & dignis pœnitentiæ fructibus ambulantes, animas nostras & corda Spiritui sancto, tamquam sedes ac templa munda, præbeamus; memores ejus quod scriptum est: *Mundamini qui fertis vasa domini.* (Isa. 52.) Maxima semper, ut vos minime præterit, patres, generalium conciliorum vis, maxima fuit auctoritas: nec enim dubium est quin eis, modo recte & ordine habeantur, Spiritus sanctus ipse præsideat. Etenim si dominus noster, ubicumque duo aut tres in nomine ejus fuerint congregati, in medio eorum se futurum esse confirmavit, (Matth.) quis eum & sanctum ipsius Spiritum abesse putet ab hujusmodi plurimorum patrum & sacerdotum conventu justo atque legitimo; qui, quemadmodum hic noster, propter

ANNO CHRISTI 1551.

& procuratores nostros eo ablegare, ac proinde confisi de fide, probitate & rerum experientia, ac erga sacrosanctam religionem nostram orthodoxam zelo & pietate venerabilium, devotorum, ac generositate nobilium fidelium, nobis dilectorum Hugonis comitis a Monfort, dom Francisci a Toleto prioris monasterii " Reconvallensis, & Gulielmi a Pictavia archidiaconi Campaniæ, consiliariorum nostrorum, eosdem tam ratione imperialis nostræ dignitatis, quam sustinemus, quam regnorum, & provinciarum hereditario jure nobis spectantium, conjunctim, & separatim fecimus, creavimus, constituimus, & ordinavimus, atque exnunc tenore præsentium, ex certa animi nostri scientia, & omnibus aliis melioribus medio, via, jure & causa, quibus validius & efficacius possumus & debemus, solenniter facimus & creamus, constituimus & ordinamus nostros veros legitimos & indubitatos oratores & mandatarios: dantes eis, & cuilibet eorum in solidum, amplam facultatem & potestatem, ut omnes simul, aut tres, duo, vel unus ipsorum, nomine nostro in dicto concilio œcumenico comparere, in omnibus sessionibus nostrum locum uti oratores & mandatarii nostri habere, res & negotia religionis & fidei, & alia quæcumque in prædicto concilio tractanda, una cum aliis ibidem stantibus reipublicæ Christianæ principibus, eorumve legatis, oratoribus, mandatariis consultare, agere & tractare, illisque omnibus & per omnia adesse, consilium, votum & decretum nostro nomine dare, impartiri ac interponere, aliaque omnia tractare, procurare, agere, concludere & exercere debeant & possint, quæ ad Dei gloriam, fidei unionem & exaltationem, & reipublicæ Christianæ honorem, commodum & augmentum pertinere, & in ipso concilio expedire visa fuerint, & quæ nos ipsi agere, tractare, procurare & facere possemus, si præmissis omnibus & singulis personaliter interessemus; etiamsi talia essent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum: ponentes idcirco præfatos oratores & mandatarios nostros, quoad præmissa, in locum & vicem personæ nostræ; promittentes in verbo nostro Cæsareo nos habituros ratum, & gratum quidquid per ipsos oratores mandatarios nostros, tres aut duos, vel unum ipsorum, ad modum prænarratum, actum, procuratum & gestum fuerit, dolo & fraude penitus semotis: harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione munitarum.

Roncevallensis

Datum in civitate nostra imperiali Augusta Vindelica, die primo mensis Iulii, anno millesimo quingentesimo quinquagesimoprimo, imperii nostri trigesimoprimo, & regnorum nostrorum trigesimosexto.

CAROL.

Ad mandatum Cæsareæ & catholicæ M. proprium.

Ioannes Burger.

Oratio oratoris imperatoris, post præsentationem sui mandati.

Postquam intermissum annis aliquot sacrosanctum concilium, illustrissimi domini reverendi præsules, patres amplissimi, ad fidei & religionis Christianæ incrementum, hæreses extirpandas morumque reformationem non modo utilissimum, verum & necessarium, a sanctissimo patre Iulio tertio pontifice maximo Cæsar invictissimus in hac civitate Tridentina prosequendum impetravit; omnes tam imperii Romani quam regnorum suorum & patrimonialium provinciarum præsules hortari, monere, frequenter etiam orare, ut ad concilium se conferrent, non destitit: quod equidem & præsulum in hoc conventu frequentia, & illustrissimorum sacri Romani imperii electorum præsentia, vel me tacente, attestatur? Nec his contentus Cæsar, quo majorem testatioremque animi sui erga sacram synodum propensionem ostenderet, præter fidelissimum, & jamdudum hoc munere fungentem dominum illustrissimum Franciscum a Toleto," unum ex Hispaniarum regis ex patrimonialibus suis provinciis, alterum me quoque, licet indignum ex Germania, ad ipsius vices una cum illo hic gerendas, oratorem ac mandatarium constituit. Vnde magnum animi Caroli Cæsaris invictissimi erga religionem Christianam, ac Germanicæ nationis salutem extat argumentum. Vt vero voluntati clementissimi domini mei morem gererem, ejusque jussis obtemperarem, omissis rebus omnibus, huc me, quam diligentissime potui, contuli. Quamobrem ergo vos, præsules reverendissimi ac patres amplissimi, precor, ut juxta Cæsarei mandati tenorem in ejus me oratorem recipiatis. Dixit.

"Hic locus in editionibus Romana, Biniana & Luparensi, vitiosa interpunctione laborare videtur.

Responsum synodi ad oratores imperatoris.

Illustres domini, mandatum Cæsareæ majestatis, quod modo a dominationibus vestris exhibitum est, & coram patribus recitatum fuit, huic sanctæ synodo jucundissimum nuntium attulit: quantum enim in hoc tam universæ Christianæ reipublicæ salutari opere, de pientissima hujus religione, & potentissimi principis animo sibi polliceri possit, facile tum ex ipsius mandati lectione, tum ex personarum vestrarum destinatione intellexit. Quare & dominationes vestras, quas ob singularem earum prudentiam & religionis studium magno sibi adjumento fore sperat, grato & benevolo animo amplectitur, mandatum suæ Cæsareæ majestatis, quantum de jure potest, libentissime admittit: & cum de his omnibus sancta synodus Deo benedicto gratias aget, simul & divinam clementiam pro salute ejusdem majestatis, & felici rerum ipsius eventu assidue precabitur.

SESSIO VNDECIMA

Sacrosancti œcumenici & generalis concilii Tridentini, quæ est prima sub Iulio tertio pontifice maximo, celebrata kalendis Maii MDLI.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, Patris & Filii, & Spiritus sancti. Amen.

ANNO a nativitate domini millesimo quingentesimo quinquagesimoprimo, indictione nona, die vero Veneris prima mensis Maii, pontificatus sanctissimi domini nostri Iulii, divina providentia papæ tertii, anno secundo, reverendissimus & illustrissimus Marcellus sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis de Crescentiis, prælibati sanctissimi domini papæ de latere legatus, ac reverendus dominus Sebastianus Pighinus archiepiscopus Sipontinus, & Aloysius Lipomanus episcopus Veronensis, apostolicæ sedis

SESSIO XI 1 Maii 1551.

ANNO CHRISTI 1551. cellis agitata atque quassata, & cum vi tempestatis, tum nautarum etiam negligentia prope obruta, e periculo eripi, & tuto in portu possit collocari.

Hæcne eorum vota inania, has spes fallaces, hanc voluntatem irritam patiemur evadere? Quid reliquum erit amplius quod sperent? quid supererit quod expectent? Si ullo unquam tempore bonorum & sapientium sacerdotum ecclesia fidem auxiliumque imploravit, hoc tempore, patres, hoc tempore maxime implorat, afflicta, vexata, lacerata, tot spoliata præsidiis, tot carissimis filiis orbata, supplex Deo & vobis manus tendit: filios suos e sinu sibi ereptos recuperare pia parens desiderat, & cum eorum desiderio angitur, tum de reliquorum etiam salute est solicita. Quas illa Deo grates aget? quanta præ lætitia ac voluptate exultabit, si quod optat per vos fuerit consecuta? Quam ea res non huic solum quæ in terris est, verum etiam illi cælesti ecclesiæ grata, jucunda optataque accidet? Etenim si vel uno peccatore in terris pœnitentiam agente beatæ illæ mentes tantopere in cælo gaudent, quid tot populis ad veritatis lucem & rectam vivendi rationem revocatis futurum esse censemus? Ipsum profecto cælum ecclesiæ hac unione, & religionis ac disciplinæ ecclesiasticæ instauratione lætabitur, & terra ob factoris sui gloriam jubilabit, ac domino nobis placato atque propitio lætiores posthac dies, feliciora tempora, uberiores terræ fructus erunt. Reliquum est, patres amplissimi, ut vos pro officio nostro admoneamus, tametsi gravitas & sapientia vestra minime admonitionem nostram desideret, ut hæc quæ pro totius ecclesiæ salute agere molimur, in spiritu lenitatis & mansuetudinis, quemadmodum sanctæ huic synodo dignum est, agantur. Facessat hinc omnis hujus sacrosancti cœtus majestate indigna contentio. Facessat omne odium, omnis verborum immoderatio. Sit summa inter nos, ut debet, caritas, summa animorum consensio, summa concordia. Nemo nostrum quæ sua sunt quærat, sed quæ Iesu Christi. Denique meminerimus huic conventui Deum ipsum nostrorum consiliorum & actionum omnium spectatorem ac judicem esse adfuturum; cui salus est & honor in sæcula sæculorum. Amen.

SESSIO DVODECIMA.

Quæ est II. sub Iulio III. pontifice maximo, celebrata die prima Septembris MDLI.

Decretum prorogationis sessionis.

SESSIO XII. 1 Septemb. 1551. SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus eisdem sedis apostolicæ legato & nuntiis, quæ in proxime præterita sessione sequentem hanc hodie habendam, & ad ulteriora procedendum esse decreverat, cum ob inclytæ Germanicæ nationis, cujus præcipue causa agitur, absentiam, ac non magnam ceterorum patrum frequentiam, procedere hactenus distulerit, de venerabilium in Christo fratrum & filiorum suorum, Moguntini & Trevirensis archiepiscoporum, ac sacri Romani imperii principum electorum, & complurium ipsius aliarumque provinciarum episcoporum sub hanc ipsam diem adventu in domino exultans, & dignas ipsi omnipotenti Deo agens gratias, firmamque spem concipiens, quamplurimos tam ipsius Germaniæ, quam aliarum nationum prælatos, & sui officii debito, & hoc exemplo commotos, propediem esse venturos, futuram sessionem ad quadragesimam diem, quæ erit undecima mensis Octobris proxime sequentis, indicit, & concilium ipsum in statu, in quo reperitur, prosequendo, cum in præteritis sessionibus de septem sacramentis novæ legis in genere, & in specie de baptismate, & confirmatione definitum fuerit, statuit & decernit de sanctissimæ eucharistiæ sacramento, nec non quod ad reformationem attinet, de reliquis, quæ ad faciliorem & commodiorem prælatorum residentiam pertinent, agi & tractari debere: ac monet & hortatur omnes patres, ut interim domini nostri Iesu Christi exemplo, quantum tamen humana fragilitas patietur, jejuniis & orationibus vacent, ut tandem placatus, qui in sæcula sit benedictus Deus, corda hominum ad veræ suæ fidei agnitionem & sanctæ matris ecclesiæ unitatem, ac recte vivendi normam reducere dignetur.

Concordat cum originali; in cujus fidem ego Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, subscripsi manu propria.

SESSIO DECIMATERTIA.

Quæ est tertia sub Iulio III. pontifice maximo, celebrata die undecima Octobris MDLI. Celebravit autem missam summam episcopus Majoricensis; orationemque habuit archiepiscopus Turritanus.

Decretum de sanctissimo eucharistiæ sacramento.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congrega, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legato & nuntiis, etsi in eum finem non absque peculiari Spiritus sancti ductu & gubernatione convenerit, ut veram & antiquam de fide & sacramentis doctrinam exponeret, & ut hæresibus omnibus & aliis gravissimis incommodis, quibus Dei ecclesia misere nunc exagitatur, & in multas & varias partes scinditur, remedium afferret; hoc præsertim jam inde a principio in votis habuit, ut stirpitus convelleret zizania execrabilium errorum, & schismatum, quæ inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, usu & cultu sacrosanctæ eucharistiæ superseminavit: quam alioqui salvator noster in ecclesia sua, tamquam symbolum reliquit ejus unitatis & caritatis, qua Christianos omnes inter se conjunctos & copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta synodus sanam & sinceram illam de venerabili hoc & divino eucharistiæ sacramento doctrinam tradens, quam semper catholica ecclesia ab ipso Iesu Christo domino nostro & ejus apostolis erudita, atque a Spiritu sancto, illi omnem veritatem in dies suggerente, edocta retinuit, & ad finem usque sæculi conservabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima eucharistia aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quam ut est hoc præsenti decreto explicatum atque definitum.

CAPVT

propter causam fidei & religionis, propter correctionem morum, propter pacem denique & tranquillitatem ecclesiæ sit coactus? Itaque talium conciliorum scita, non hominū magis quam Dei ipsius existimantur esse decreta. Horum exemplum nobis, primis illis ecclesiæ temporibus, Spiritu sancto pleni apostoli prodiderunt. Ad hoc remedium majores nostri deinceps gravissimis ecclesiæ temporibus confugerunt. Hoc Arianam illam sectam, toto terrarum orbe diffusam, tam inveteratam, tantis studiis opibusque potentissimorum principum defensam, hoc Macedonii, Nestorii & Eutychetis hæresim, innumerabilesque alias sustulerunt. Hoc sæpe sacerdotum & populi vitam ac mores reformarunt. Hoc seditionibus & discordiis aliquando agitatam ecclesiam in quietum & tranquillum statum redegerunt. Quare magna spe, magno animo, patres, tam pias actiones & tam Christiano nomini salutares prosequamur. Hoc munus, hæ partes, hoc officium nostrum est, qui hanc ob causam ex tam distantibus ac remotis regionibus in hanc urbem convenimus. Ac primum quidem æterni Dei honor & gloria, & sanctissimæ ipsius fidei ac religionis causa nos moveat. Nam cum propter pravos & corruptos mores, Dei venerationem, cultum & caritatem ubique imminuta, tum vero hæresibus & impietate dogmatum, veritatem & sinceritatem fidei nusquam fere non contaminatam atque pollutam videamus, quis tam ingratus ac tam immemor divinorum munerum ac beneficiorum erit, qui non Dei benedicti cultum & gloriam non ceteris modo rebus anteponat, sed vita & anima sua habeat cariorem? Qui, ut reliqua ejus in humanum genus beneficia, quæ sunt innumerabilia; & longe maxima, omittamus, tantopere nos figmentum manuum suarum luteum amavit, quamquam inimici ei essemus, & eo impie relicto ac repudiato muta & fragilia quædam simulacra coleremus, tamen per unigeniti Filii sui mortem crudelissimosque cruciatus nos sibi reconciliaverit, & satanæ dominatu ac peccatorum mole oppressos, æternisque suppliciis addictos, liberarit, atque in filios sibi in spem æternæ gloriæ & cælestis hereditatis adoptarit. Quod si ejus honori & gloriæ fideles omnes tantopere inservire oportet, quanto majore studio nos, quos ille sibi sacerdotes elegit, ejus cultum & religionem tueri, defendere & conservare debemus? Salus præterea nos moveat animarum, pro quibus agnus ille immaculatus dominus noster Iesus Christus suum in ara crucis sanctissimum & preciosissimum sanguinem effudit: quæ cum fidei & custodiæ nostræ commissæ & commendatæ fuerint, earum incolumitati a nobis cura & solicitudine providendum est, si officio nostro satisfacere, si nostræ ipsorum saluti consulere volumus. *Væ enim iis qui Dei opus negligenter faciunt.* Væ nobis, si tam necessario tempore officio ac muneri nostro defuerimus. Quas per Ezechielem minas dominus pastoribus oves sibi commissas negligentibus intentavit? quam acriter, quam severe, quam atrociter gregem suum se de eorum manu requisiturum esse denuntiavit? Qui cum primo eorum negligentiam his verbis accusasset: *Quod infirmum fuit, non consolidastis; & quod ægrotum, non sanastis; & quod confractum, non alligastis; & quod abjectum, non reduxistis; & quod perierat, non quæsistis;* hæc paulo post adjunxit: *Vivo ego, quia pro eo quod facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum.* Quæ eadem fere, quamquam aliis verbis, per Ieremiam minatus est. Vtinam vero, patres, hæc magno animæ diceremus cum dolore: utinam hæc tam vehemens increpatio in nostra tempora minime conveniret, non tantum ovium numerum desideraremus, non grex domini tantopere disjectus ac laceratus fuisset. Heu quis tantam ejus dissipationem, dissipationem autem, imo vero stragem, ac vastitatem satis digne possit deplorare? Superat omnem non orationis modo copiam, sed vim etiam doloris, tantæ & tam luctuosæ cladis magnitudo. Expergiscamur igitur, expergiscamur per viscera misericordiæ domini nostri Iesu Christi. Et quoniam iis quæ interierunt ovibus amplius subvenire non possumus, demus saltem operam ut tum ab ovili dominico abductas recuperemus, tum illas, quæ inde non exierunt, diligentius in posterum custodiamus. Non de salute tantum eorum agitur: nostra quoque ipsorum salus agitur. Neque perire illæ incuria nostra possunt, quin id animabus nostris exitiosum futurum sit. Earum a nobis rationem in tremendo illo judicio is reposcet, qui illas sanguine suo redemptas nobis pascendas custodiendasque commisit. Hinc nos viventis Dei minæ commoveant, cujus in manus incidere horrendum est, si officio nostro defuerimus: inde parata nobis laboris & solicitudinis futuræ merces excitet, si fuerit per nos dominici gregis saluti prospectum atque consultum. Omittimus laudem, quæ ab omnibus non hujus modo ætatis hominibus, sed ab omni posteritate sacro huic concilio sine dubio maxima tribuetur: & eam omittimus, propterea quod minime decet nos inanem istam & falsam gloriam aucupari, aut in ea ullum recte factorum fructum ponere: *Quod qui faciunt, ii,* ut dominus in euangelio inquit, *mercedem jam suam receperunt.* De vera illa & solida & sempiterna gloria loquimur, quæ bonis operibus a Christo domino nostro promissa & præparata est. Etenim si iis, qui proximum suum esurientem, aut sitientem, aut nudum, cibo, potu, veste, aut aliis hujusmodi caritatis officiis juverint, regnum ab eo cæleste promissum est, quanto illud magis sperare is debebit, qui proximi & fratris sui animam ex ipsis satanæ faucibus eripuerit? quid qui non de uno aut altero fratre, sed de cuncto fidelium cœtu & universa republica Christiana optime fuerit meritus, ipsamque Dei religionem consiliis & laboribus suis instauraverit? quanto majora ab illo omnium bonorum operum auctore & eodem remuneratore præmia consequetur? Hæc sunt quæ spectare, quæ intueri, quæ proposita habere & possumus & debemus. Hæc sunt genere ipso ineffabilia, magnitudine infinita, diuturnitate perpetua & sempiterna. Quamobrem incumbamus, patres, toto pectore, ut aiunt, ad sananda Christianæ reipublicæ vulnera: incumbamus quanta maxima possumus cura & diligentia ad eas actiones, ex quibus ad Deum honor, ad ecclesiam salus, ad nos æterna gloria & felicitas perventura est. Incredibile est, quibus piorum omnium votis expetitum, qua lætitia cœptum, qua expectatione rursus restitutum huc fuerit instauratumque concilium. Persuasum iis est, & recte persuasum, hoc unum esse remedium, quo ecclesiæ navis, jam diu hæresum & discordiarum procellis,

Sessio XI. 1. Maii 1551.

Ierem. 2.

Matth. 6.

Ier. 48.

Ezech. 34.

ANNO CHRISTI 1551.

CAPVT VI.

De asservando sacræ eucharistiæ sacramento, & ad infirmos deferendo.

Consuetudo asservandi in sacrario sanctam eucharistiam adeo antiqua est, ut eam sæculum etiam Nicæni " concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram eucharistiam ad infirmos, & in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari, præterquam quod cum summa æquitate & ratione conjunctum est, tum multis in conciliis præceptum invenitur, & vetustissimo catholicæ ecclesiæ more est observatum. Quare sancta hæc synodus retinendum omnino salutarem hunc & necessarium morem statuit.

" can. 13.

Later. sub Ioan. III. c. 26. Ancyr. Carth. IV. Agath. Rhem. &c.

CAPVT VII.

De præparatione quæ adhibenda est, ut digne quis sacram eucharistiam percipiat.

Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere, nisi sancte, certe quo magis sanctitas & divinitas cælestis hujus sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia, & sanctitate ad id percipiendum accedat: præsertim cum illa plena formidinis verba apud apostolum legamus: *Qui manducat & bibit indigne, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini.* Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum: *Probet seipsum homo.* Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa sacramentali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat: quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris: quod si necessitate urgente sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.

1. *Cor.* 11. — 1. *Cor.* 11. — Vide infra canonem 11.

CAPVT VIII.

De usu admirabilis hujus sacramenti.

Quoad usum autem, recte & sapienter patres nostri tres rationes hoc sanctum sacramentum accipiendi distinxerunt: quosdam enim docuerunt sacramentaliter dumtaxat id sumere, ut peccatores: alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum cælestem panem edentes, fide viva, quæ per dilectionem operatur, fructum ejus & utilitatem sentiunt: tertios porro sacramentaliter simul & spiritualiter; ii autem sunt, qui ita se prius probant & instruunt, ut vestem nuptialem induti ad divinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in ecclesia Dei mos fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent: qui mos tamquam ex traditione apostolica descendens jure ac merito retineri debet.

SS. Aug. Prosp. &c. — *Galat.* 5. — *Matth.* 22. — Hebr. 5. & 7.

Demum autem paterno affectu admonet sancta synodus, hortatur, rogat & obsecrat per viscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes & singuli, qui Christiano nomine censentur, in hoc unitatis signo, in hoc vinculo caritatis, in hoc concordiæ symbolo jam tandem aliquando conveniant & concordent: memoresque tantæ majestatis, & tam eximii amoris Iesu Christi domini nostri, qui dilectam animam suam in nostræ salutis precium, A & carnem suam nobis dedit ad manducandum, hæc sacra mysteria corporis & sanguinis ejus ea fidei constantia & firmitate, ea animi devotione, ea pietate & cultu credant & venerentur, ut panem illum supersubstantialem frequenter suscipere possint, & is vere eis sit animæ vita, & perpetua sanitas mentis: cujus vigore confortati ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad cælestem patriam pervenire valeant, eumdem panem angelorum, quem modo sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi.

Ioan. 6. — *Psal.*

B Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi & detegantur & refellantur errores, placuit sanctæ synodo hos canones subjungere, ut omnes jam agnita doctrina catholica intelligant quoque, quæ ab illis hæreses caveri vitarique debeant.

DE SACROSANCTO EVCHARISTIÆ SACRAMENTO.

CANON I.

C Si quis negaverit, in sanctissimo eucharistiæ sacramento contineri vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem una cum anima & divinitate domini nostri Iesu Christi, ac proinde totum Christum, sed dixerit tantummodo esse in eo, ut in signo, vel figura, aut virtute, anathema sit.

II.

Si quis dixerit in sacrosancto eucharistiæ sacramento remanere substantiam panis & vini una cum corpore & sanguine domini nostri Iesu Christi, negaveritque mirabilem illam & singularem conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini, quam quidem conversionem catholica ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, anathema sit.

D

III.

Si quis negaverit, in venerabili sacramento eucharistiæ sub unaquaque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus, separatione facta, totum E Christum contineri, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, peracta consecratione, in admirabili eucharistiæ sacramento non esse corpus & sanguinem domini nostri Iesu Christi, sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante, vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus domini, anathema sit.

Sap.

V.

SESSIO XIII. 11. Octob. 1551.

CAPVT I.

De reali præsentia domini nostri Iesu Christi in sanctissimo eucharistiæ sacramento.

Principio docet sancta synodus, & aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctæ eucharistiæ sacramento, post panis & vini consecrationem, dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum atque hominem, vere, realiter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim hæc inter se pugnant, ut ipse salvator noster semper ad dexteram Patris in cælis assideat, juxta modum existendi naturalem, & ut multis nihilo minus aliis locis sacramentaliter præsens sua substantia nobis adsit, ea existendi ratione, quam, etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata, assequi possumus, & constantissime credere debemus. Ita enim majores nostri omnes, quotquot in vera Christi ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile sacramentum in ultima cœna redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem se suum ipsius corpus illis præbere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est. Quæ verba a sanctis euangelistis commemorata, a divo Paulo postea repetita, cum propriam illam & apertissimam significationem præferant, secundum quam a patribus intellecta sunt, indignissimum sane flagitium est, ea a quibusdam contentiosis & pravis hominibus ad fictitios & imaginarios tropos, quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra universum ecclesiæ sensum, detorqueri, quæ tamquam columna & firmamentum veritatis hæc ab impiis hominibus excogitata commenta velut satanica detestata est, grato semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

CAPVT II.

De ratione institutionis hujus sanctissimi sacramenti.

Ergo salvator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem sacramentum hoc instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, memoriam faciens mirabilium suorum, & in illius sumptione colere nos sui memoriam præcepit, suamque annuntiare mortem, donec ipse ad judicandum mundum veniat. Sumi autem voluit sacramentum hoc, tamquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vita illius, qui dixit: *Qui manducat me, & ipse vivet propter me:* & tamquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis, & a peccatis mortalibus præservemur. Pignus præterea id esse voluit futuræ nostræ gloriæ & perpetuæ felicitatis, adeoque symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit, cuique nos, tamquam membra arctissima fidei, spei, & caritatis connexione adstrictos esse voluit, ut idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

CAPVT III.

De excellentia sanctissimæ eucharistiæ super reliqua sacramenta.

Commune hoc quidem est sanctissimæ eucharistiæ cum ceteris sacramentis, symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem; verum illud in ea excellens & singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sancti-

A candi vim habent, cum quis illis utitur: at in eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est: nondum enim eucharistiam de manu domini apostoli susceperant, cum vere tamen ipse affirmaret corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis & vini specie una cum ipsius anima & divinitate existere; sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie ex vi verborum: ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub utraque, vi naturalis illius connexionis & concomitantiæ, qua partes Christi domini, qui jam ex mortuis resurrexit, non amplius moriturus, inter
B se copulantur: divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum corpore & anima hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est, tantumdem sub alterutra specie atque sub utraque contineri: totus enim & integer Christus sub panis specie, & sub quavis ipsius speciei parte, item sub vini specie, & sub ejus partibus, existit.

Matth. 26. Marci 14. Rom. 6. Sess. 21. c. 3.

CAPVT IV.

De transsubstantiatione.

Quoniam autem Christus redemptor noster corpus suum id quod sub specie panis offerebat vere esse dixit, ideo persuasum semper in eccle-
C sia Dei fuit, idque nunc denuo sancta hæc synodus declarat, per consecrationem panis & vini, conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam corporis Christi domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus. quæ conversio convenienter & proprie a sancta catholica ecclesia transsubstantiatio est appellata.

Ioan 6. Luc. 22. 1. Cor. 11.

CAPVT V.

De cultu & veneratione huic sanctissimo sacramento exhibenda.

Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in catholica ecclesia semper recepto, latriæ cultum, qui vero Deo
D debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo domino ut sumatur institutum: nam illum eumdem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum, dicit: *Et adorent eum omnes angeli Dei, quem Magi procidentes adoraverunt;* quem denique in Galilæa ab apostolis adoratum fuisse scriptura testatur.

Matth. 2. Hebr. 1. ex Psal. 96. Matth. 2. Matth. 28. Luc 24.

Declarat præterea sancta synodus, pie & religiose admodum in Dei ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam & festo die præcelsum hoc & venerabile sacramentum singulari veneratione ac solennitate ce-
E lebraretur, utque in processionibus reverenter & honorifice illud per vias & loca publica circumferretur: æquissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos & memores testentur animos erga communem dominum & redemptorem, pro tam ineffabili & plane divino beneficio, quo mortis ejus victoria & triumphus repræsentatur, atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris, & in tanta universæ ecclesiæ lætitia positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

1 Cor. 15. Hebr. 2.

ANNO CHRISTI 1551.

SESS. XIII. 11. Oct. 1551.

CAPVT II.

In criminalibus appellatio ab episcopo quando metropolitano aut uni ex viciniorіbus committenda.

A sententia episcopi, vel ipsius in spiritualibus vicarii generalis, in criminalibus appellationis causa (ubi appellationi locus fuerit) si apostolica auctoritate in partibus eam committi contigerit, metropolitano, seu illius etiam in spiritualibus vicario generali; aut si ille aliqua de causa suspectus foret, vel ultra duas legales diætas distet, seu ab ipso appellatum fuerit, uni ex vicinioribus episcopis, seu illorum vicariis, non autem inferioribus judicibus committatur.

CAPVT III.

Acta primæ instantiæ intra triginta dies dentur gratis reo appellanti.

Reus ab episcopo, aut ejus vicario in spiritualibus generali, in criminali causa appellans, coram judice, ad quem appellavit, acta primæ instantiæ omnino producat, & judex, nisi illis visis ad ejus absolutionem minime procedat: is autem, a quo appellatum fuerit, intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat, alioqui absque illis causa appellationis hujusmodi prout justitia suaserit terminetur.

CAPVT IV.

Qua ratione clerici ob gravia delicta sacris exauctorandi.

Cum vero tam gravia nonnunquam sint delicta ab ecclesiasticis commissa personis, ut ob eorum atrocitatem e sacris ordinibus deponendæ, & curiæ sint tradendæ sæculari, in quo secundum sacros canones certus episcoporum numerus requiritur: quos si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem intervenire possent, eorum residentia intermitteretur: propterea statuit & decrevit, episcopo, per se, seu illius vicarium in spiritualibus generalem, contra clericum, in sacris etiam presbyteratus ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem, nec non verbalem depositionem, & per seipsum etiam ad actualem atque solennem degradationem ab ipsis ordinibus & gradibus ecclesiasticis in casibus, in quibus aliorum episcoporum præsentia in numero a canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere liceat: adhibitis tamen & in hoc sibi assistentibus totidem abbatibus, usum mitræ & baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate aut diœcesi reperiri & commode interesse possint: alioquin aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, quæ ætate graves ac juris scientia commendabiles existant.

Conc. Carthag I. cap. 11. 6. II. cap 10. III. ca. 8 Hispal. II. c. 6.

CAPVT V.

Summarie cognoscat episcopus de gratiis quibus peccatum remittitur aut pœna.

Et quoniam per fictas causas, quæ tamen satis probabiles videntur, interdum accidit, ut nonnulli ejusmodi gratias extorqueant, per quas pœnæ illis episcoporum justa severitate inflictæ, aut remittuntur omnino, aut minuuntur, cum non ferendum sit, ut mendacium, quod tantopere Deo displicet, non modo ipsum impunitum sit, verum etiam alterius delicti veniam

Exod. 23. Levit. 19.

A impetret mentienti; idcirco, ut sequitur, statuit & decrevit: Episcopus apud ecclesiam suam residens, de subreptione & obreptione gratiæ, quæ super absolutione alicujus publici criminis vel delicti, de quo ipse inquirere cœperat, aut remissione pœnæ, ad quam criminosus per eum condemnatus fuerit, falsis precibus impetratur, per seipsum, tamquam sedis apostolicæ delegatus, etiam summarie cognoscat, ipsamque gratiam, postquam per falsi narrationem, aut veri taciturnitatem obtentam esse legitime constiterit, non admittat.

Prov. 6

CAPVT VI.

B *Non citetur personaliter episcopus, nisi depositionis aut privationis causa.*

Quoniam vero subditi episcopo, tametsi jure correpti fuerint, magnopere tamen eum odisse, & tamquam injuria affecti sint falsa illi crimina objicere solent, ut, quoquo pacto possint, ei molestiam exhibeant; cujus vexationis timor plerumque illum ad inquirenda & punienda eorum delicta segniorem reddit; idcirco ne is magno suo & ecclesiæ incommodo, gregem sibi creditum relinquere, ac non sine episcopalis dignitatis diminutione vagari cogatur, ita statuit & decrevit: Episcopus nisi ob causam, ex qua deponendus sive privandus veniret, etiamsi ex officio, aut per C inquisitionem, seu denuntiationem, vel accusationem, sive alio quovis modo procedatur, ut personaliter compareat, nequaquam citetur, vel moneatur.

Sess. 24. de ref.

CAPVT VII.

Qualitates testium contra episcopum describantur.

Testes in causa criminali ad informationem vel indicia seu alias in causa principali contra episcopum, nisi contestes, & bonæ conversationis, existimationis & famæ fuerint, non recipiantur: & si odio, temeritate, aut cupiditate aliquid deposuerint, gravibus pœnis mulctentur.

Carth. I 6. IV. c.

D

CAPVT VIII.

Graves episcoporum causæ a pontifice maximo cognoscantur.

Causæ episcoporum, cum pro criminis objecti qualitate comparere debeant, coram pontifice maximo referantur, ac per ipsum terminentur.

Sard. c. Sess. 24. de ref.

DECRETVM PROROGATIONIS

definitionis quatuor articulorum de sacramento eucharistiæ, & salviconductus protestantibus dandi.

E Eadem sancta synodus errores omnes, qui super hoc sanctissimo sacramento repullularunt, tamquam vepres ex agro dominico evellere, ac omnium fidelium saluti prospicere cupiens, quotidianis precibus Deo omnipotenti pie oblatis, inter alios ad hoc sacramentum pertinentes articulos diligentissima veritatis catholicæ inquisitione tractatos, plurimis accuratissimisque pro rerum gravitate disputationibus habitis, cognitis quoque præstantissimorum theologorum sententiis hoc etiam tractabat: An necessarium sit ad salutem, & divino jure præceptum, ut singuli Christi fideles sub utraque specie ipsum venerabile sacramentum accipiant: & num minus sumat qui sub altera quam qui sub utraque communicat:

V.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ eucharistiæ esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, in sancto eucharistiæ sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem & universalem ecclesiæ ritum, & consuetudinem solenniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, & ejus adoratores esse idololatras, anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, non licere sacram eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem a stantibus necessario distribuendam, aut non licere ut illa ad infirmos honorifice deferatur, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, Christum in eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari, & non etiam sacramentaliter ac realiter, anathema sit.

IX.

Si quis negaverit, omnes & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in paschate, ad communicandum, juxta præceptum sanctę ecclesiæ, anathema sit.

X.

Si quis dixerit, non licere sacerdoti celebranti seipsum communicare, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, solam "fidem esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimum eucharistiæ sacramentum, anathema sit. Et ne tantum sacramentum indigne, atque ideo in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, "quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris, necessario pręmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, prędicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere pręsumpserit, eo ipso excomunicatus existat.

SESSIO XIII. 11. Octob. 1551.

DECRETVM DE REFORMATIONE.

CAPVT I.

Episcopi prudenter moribus caste informandis invigilent: ab eorum correctione non appelletur.

Eadem sancta Tridentina synodus, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legato & nuntiis, intendens nonnulla statuere, quæ ad jurisdictionem pertinent episcoporum, ut, juxta proximæ sessionis decretum, illi in commissis sibi ecclesiis eo libentius resideant, quo facilius & commodius sibi subjectos regere, & in vitæ ac morum honestate continere potuerint; illud primum eos admonendos censet, ut se pastores, non percussores, esse meminerint; atque ita præesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominentur, sed illos tamquam filios & fratres diligant: elaborentque, ut hortando & monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos pœnis coercere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa apostoli est ab eis servanda præceptio, ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate & patientia: cum sæpe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas, plus exhortatio quam comminatio, plus caritas quam potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virga opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia judicium, cum lenitate severitas adhibenda est; ut sine asperitate disciplina populis salutaris ac necessaria conservetur, & qui correcti fuerint emendentur: aut, si resipiscere noluerint, ceteri salubri in eos animadversionis exemplo a vitiis deterreantur: cum sit diligentis & pii simul pastoris officium, morbis ovium lenia primum adhibere fomenta: post, ubi morbi gravitas ita postulet, ad acriora & graviora remedia descendere: sin autem ne ea quidem proficiant, illis submovendis, ceteras saltem oves a contagionis periculo liberare.

1. Tim. 3. Tit. 1. 1. Petr. 5.

1. Tim. 4.

Cum igitur rei criminum plerumque, ad evitandas pœnas & episcoporum subterfugienda judicia, querelas & gravamina simulent, & appellationis diffugio judicis processum impediant, ne remedio ad innocentiæ præsidium instituto ad iniquitatis defensionem abutantur, atque ut hujusmodi eorum calliditati & tergiversationi occurratur, ita statuit & decrevit.

In causis visitationis & correctionis, sive habilitatis & inhabilitatis, nec non criminalibus, ab episcopo, seu illius in spiritualibus vicario generali, ante definitivam sententiam ab interlocutoria, vel alio quocumque gravamine, non appelletur: nec episcopus seu vicarius appellationi hujusmodi, tamquam frivolæ, deferre teneatur; sed ea, ac quacumque inhibitione ab appellationis judice emanata, nec non omni stylo & consuetudine etiam immemorabili contraria non obstante, ad ulteriora valeat procedere, nisi gravamen hujusmodi per definitivam sententiam reparari, vel ab ipsa definitiva appellari non possit: quibus casibus sacrorum & antiquorum canonum statuta illibata persistant.

Sess. 22. c. 1 de ref. Sess. 24 c. 10. de ref.

ANNO CHRISTI 1551. Marcus de Brixida, abbas sancti Vitalis, de Ravenna, ordinis sancti Benedicti, Italus. A

Eusebius de Parma, abbas sanctæ Mariæ Gratiarum, diœcesis Placentinæ, ejusdem ordinis, Italus.

Christophorus Patavinus, generalis ordinis sancti Augustini, Italus.

Oratores marchionis Brandeburgensis.

Christophorus de Straffen.
Ioannes Hofmannus.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius.

Ioannes Baptista Castellus, promotor concilii, Italus, Bononiensis. B

Ludovicus Firmanus, magister ceremoniarum, Italus.

SESSIO QUARTADECIMA,

Quæ est quarta sub Iulio tertio pontifice maximo, celebrata die vigesimaquinta Novembris MDLI.

Doctrina de sanctissimis pœnitentiæ & extremæ unctionis sacramentis.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ apostolicæ sedis legato & nuntiis. C

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551. QUAMVIS in decreto de justificatione multus fuerit de pœnitentiæ " sacramento, propter locorum cognationem, necessaria quadam ratione sermo interpositus, tanta nihilo minus circa illud nostra hac ætate diversorum errorum est multitudo, ut non parum publicæ utilitatis retulerit, de eo exactiorem & pleniorem definitionem tradidisse, in qua, demonstratis & convulsis Spiritus sancti præsidio universis erroribus, catholica veritas perspicua & illustris fieret, quam nunc sancta hæc synodus Christianis omnibus perpetuo servandam proponit. D

"Sess. sexta c. 14.

CAPUT I.

De necessitate & institutione sacramenti pœnitentiæ.

Si in ea regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in baptismo, ipsius beneficio & gratia susceptam, constanter tuerentur, non fuisset opus aliud ab ipso sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus, dives in misericordia, cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem & dæmonis potestatem tradidissent: sacramentum videlicet pœnitentiæ, quo lapsis post baptismum, beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem pœnitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam & justitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui baptismi sacramento ablui petivissent, ut perversitate abjecta & emendata, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Unde propheta ait: *Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas.* Dominus etiam dixit: *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes similiter peribitis.* Et princeps apostolorum Petrus, peccatoribus baptismo initiandis pœnitentiam commendans, dicebat: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum.* Porro nec ante adventum Christi pœnitentia erat sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem sacramentum pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Quo tam insigni facto, & verbis tam perspicuis, potestatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, apostolis, & eorum legitimis successoribus, fuisse communicatam, universorum patrum consensus semper intellexit. Et "Novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes magna ratione ecclesia catholica tamquam hæreticos explosit atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum domini sensum sancta hæc synodus probans & recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem prædicandi verbum Dei, & Christi euangelium annuntiandi contra hujusmodi sacramenti institutionem falso detorquent.

Psal. 102. Ephes. 2. Sess. sexta c. 14. Cabill. c. 8. Ezech. 18. & 33. Iohel. 2. Luc. 13. Act. 2. Infra 8 & Ioan. Euseb. Hist. scrip. E

CAPUT II.

De differentia sacramenti pœnitentiæ & baptismi.

Ceterum hoc sacramentum multis rationibus a baptismo differre dignoscitur. Nam præterquam quod materia & forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet, constat certe baptismi ministrum judicem esse non oportere, cum ecclesia in neminem judicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi januam fuerit ingressus. *Quid enim mihi,* inquit apostolus, *de his qui foris sunt judicare?* Secus est de domesticis fidei, quos Christus dominus lavacro baptismi sui corporis membra semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non jam repetito baptismo ablui, cum id in ecclesia catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tamquam reos sisti voluit, ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari. Alius est præterea baptismi, alius pœnitentiæ fructus. Per baptismum enim Christum induentes, nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem & integritatem per sacramentum pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, divina id exigente justitia, pervenire nequaquam possumus: ut merito pœnitentia "laboriosus quidam baptismus a sanctis patribus dictus fuerit. Est autem hoc sacramentum pœnitentiæ lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus.

Sess. de justificatione c. 1. Cor. Gal. "Naz. or. 39. Dam. lib. fide.

CAPUT III.

De partibus & fructu hujus sacramenti.

Docet præterea sancta synodus, sacramenti pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: Ego te absolvo, *&c.* Quibus quidem de ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti

municat: & an erraverit sancta mater ecclesia laicos, & non celebrantes sacerdotes, sub panis specie dumtaxat communicando: & an parvuli etiam communicandi sint. Sed quoniam ex nobilissima Germaniæ provincia ii, qui se protestantes nominant, super his ipsis articulis, antequam definiantur, audiri a sancta synodo cupiunt, & eam ob causam fidem publicam ab illa postularunt, ut ipsis tuto huc venire & in hac urbe commorari, ac libere coram synodo dicere atque proponere quæ senserint, & postea, cum libuerit, recedere liceat: sancta ipsa synodus, licet magno desiderio eorum adventum multos ante menses expectarit, tamen ut pia mater, quæ ingemiscit & parturit, summopere id desiderans ac laborans, ut in iis qui Christiano nomine censentur nulla sint schismata: sed quemadmodum, eumdem omnes Deum & redemptorem agnoscunt, ita idem dicant, idem credant, idem sapiant: confidens in Dei misericordia, & sperans fore ut illi in sanctissimam & salutarem unius fidei, spei caritatisque concordiam redigantur, & libenter eis in hac re morem gerens, securitatem & fidem, ut petierunt, publicam, quam salvumconductum vocant, quoad se pertinet, ejus, qui infra scriptus erit, tenoris dedit atque concessit; & eorum causa definitionem illorum articulorum ad secundam sessionem distulit: quam, ut illi commode interesse possent, in diem festum conversionis divi Pauli quæ erit vigesimaquinta die mensis Ianuarii anni sequentis, indixit: illudque præterea statuit, ut in eadem sessione de sacrificio missæ agatur, propter magnam utriusque rei connexionem. Interea sessione proxima de pœnitentiæ & extremæ unctionis sacramentis tractandum. Illam autem die festo divæ Catharinæ virginis & martyris (qui erit vigesimaquinta Novembris) habendam esse decrevit: simulque in utraque materiam reformationis prosequatur.

SALVVS CONDVCTVS DATVS PROTESTANTIBVS.

Sacrosancta generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legatis & nuntiis.

Omnibus & singulis, sive ecclesiasticis sive sæcularibus personis universæ Germaniæ, cujuscumque gradus, status, conditionis, & qualitatis sint, quæ ad œcumenicum hoc & generale concilium accedere voluerint, ut de iis rebus, quæ in ipsa synodo tractari debent, omni libertate conferre, proponere & tractare, ac ad ipsum œcumenicum concilium libere & tuto venire, & in eo manere, & commorari, ac articulos, quot illis videbitur, tam scripto quam verbo offerre, proponere, & cum patribus, sive iis qui ab ipsa sancta synodo delecti fuerint, conferre, & absque ullis conviciis & contumeliis disputare, nec non quando illis placuerit, recedere possint & valeant, publicam fidem & plenam securitatem, quam salvumconductum appellant, cum omnibus & singulis clausulis, & decretis necessariis, & opportunis, etiamsi specialiter, & non per verba generalia exprimi deberent, quæ pro expressis haberi voluit, quantum ad ipsam sanctam synodum spectat, concedit. Placuit præterea sanctæ synodo, ut pro majori libertate ac securitate eorum, certos tam pro commissis, quam pro committendis per eos delictis judices deputari cupiant, illos sibi benevolos nominent, etiamsi delicta ipsa quantumcumque enormia ac hæresin sapientia fuerint.

SESSIO XIII. 11. Octobris 1551.

Angelus Massarellus secretarius.

Reverendi patres & oratores qui adfuerunt in sessione, quæ habita fuit undecima Octobris.

Reverendissimus dominus Marcellus, tituli sancti Marcelli cardinalis Crescentius, legatus concilii a latere, patria Romanus.

Præsidentes concilii.

Sebastianus Pighinus, archiepiscopus Sipontinus, Resanus.

Aloysius Lipomanus, episcopus Veronensis, Venetus.

Christophorus Madrucius, tituli sancti Cæsarii in Palatio sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, & princeps Tridentinus, de Madrucio.

Electores & principes sacri Romani imperii.

Sebastianus ab Hausenstain, archiepiscopus Moguntinensis, Germanus.

Ioannes comes ab Eytemburg, archiepiscopus Treverensis, Germanus.

Adolphus a Schavvemburg, archiepiscopus Coloniensis, Germanus.

Oratores imperatoris.

Hugo Comes a Monfort. & Rotenfels, orator imperii, Germanus.

Franciscus a Toleto, prior Reconvallensis, orator Cæsaris, Hispanus.

Guilielmus a Pictavia, archidiaconus Campaniæ, orator Flandriæ, Flandrus.

Oratores regis Romanorum.

Paulus de Gregorianis, episcopus Zagabriensis, Hungarus.

Fridericus Nausea, episcopus Viennensis, Germanus.

Archiepiscopi.

Archiepiscopus Turritanus, Antibarensis, Vpsalensis, Panormitanus, Granatensis, Calaritanus.

Episcopi.

Episcopus Feltrensis, Senobricensis, sancti Marci, Majoricensis, Camerinensis, Castelli maris, Lancianensis, Alguerensis, Mitiensis, Syracusanus, Vvigorniensis, Pellicastrensis, Bitontinus, Auriensis, Pacensis, Argentinensis, Constantiensis, Oscensis, Clodiensis, Salonnensis, Calaguritanus, Elvensis, Ecnedensis,* Mopopolitanus, Legionensis, Ovetensis, Tridentinus, Iacorensis, Gnichxersis, Astoricensis, Virdunensis, Salaminensis, Bosensis, Mutinensis.

* Quædam exiis corrupta etiam in editione Romana.

Abbates & generales.

Gerardus Hamericurth, abbas Bortini, ordinis Carmelitarum, Germanus.

Marcus

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

retur, quæ omnibus digne ad hoc sacramentum accedentibus per absolutionem certissime conferuntur. Ceterum quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, & si Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum, tum ob ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publice confiteri possit, non est tamen hoc divino præcepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege præciperetur, ut delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda. Vnde cum a sanctissimis & antiquissimis patribus magno unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio ecclesia sancta usa est, & modo etiam utitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam, & inventum humanum esse, atque a patribus in concilio Lateranensi congregatis initium habuisse, docere non verentur. Neque enim per Lateranense concilium ecclesia statuit ut Christi fideles confiterentur, quod jure divino necessarium & institutum esse intellexerat; sed ut præceptum confessionis, saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Vnde jam in universa ecclesia, cum ingenti animarum fructu observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo & maxime acceptabili tempore quadragesimæ: quem morem hæc sancta synodus maxime probat & amplectitur, tamquam pium & merito retinendum.

Concilium Cabil. c. 3.

Concilio Lateranensi sub Innoc. III. cap. 21. cap. Omnis utriusque, de pœnis & remiss. Infra can. 8. & 14.

CAPVT VI.

De ministro hujus sacramenti, & absolutione.

Circa ministrum autem hujus sacramenti declarat sancta synodus falsas esse & a veritate euangelii penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines, præter episcopos & sacerdotes, clavium ministerium perniciose extendunt; putantes verba illa domini, *Quæcumque alligaveritis super terram, erunt alligata & in cælo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo.* &, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; & quorum retinueritis, retenta sunt*, ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscue, contra institutionem hujus sacramenti, ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata; publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicumque factam. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus sancti in ordinatione collatam, tamquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere; eosque prave sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamvis autem absolutio sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium vel annuntiandi euangelium, vel declarandi remissa esse peccata, sed adinstar actus judicialis, quo ab ipso, velut a judice, sententia pronuntiatur: atque ideo non debet pœnitens adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, ut etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi & vere absolvendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem, vere & coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine pœnitentia remissionem ullam peccatorum præstaret; nec is esset nisi salutis suæ negligentissimus, qui sacerdotem jocose absolventem cognosceret, & non alium serio agentem sedulo requireret.

Infra can. 10.

Matth. 16. & 28.

Ioan. 20.

Sess. 7. can. 10.

Infr. can. 9.

CAPVT VII.

De casuum reservatione.

Quoniam igitur natura & ratio judicii illud expoicit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in ecclesia Dei fuit, & verissimum esse synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Magnopere vero ad Christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis patribus nostris visum est, ut atrociora quædam & graviora crimina non a quibusvis, sed a * summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Vnde merito pontifices maximi pro suprema potestate sibi in ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare. Neque dubitandum est, quando omnia quæ a Deo sunt ordinata sunt, quin hoc idem episcopis omnibus, in sua cuique diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem, liceat; pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, præsertim quoad illa quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem consonum est divinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo, vim habere. Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis: atque ideo omnes sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis & censuris absolvere possint: extra quem articulum sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores legitimos judices pro beneficio absolutionis accedant.

* Cy[...] Orig. [...] noc. [...] Alex. [...] &c.

Cæl. r. c. 2. & Concil. Cartag. Tol. &

CAPVT VIII.

De satisfactionis necessitate & fructu.

Demum quoad satisfactionem, quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus quemadmodum a patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra ætate, summo pietatis prætextu, impugnatur ab iis qui speciem pietatis habent, virtutum autem ejus abnegarunt; sancta synodus declarat, falsum omnino esse, & a verbo Dei alienum, culpam * a domino nunquam remitti, quin universa etiam pœna condonetur. Perspicua enim & illustria in sacris literis * exempla reperiuntur, quibus, præter divinam traditionem, hic error, quam manifestissime revincitur. Sane & divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint, aliter vero qui semel a peccati & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus sancti dono scienter templum Dei violare & Spiritum sanctum contristare non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii & contumeliosi Spiritui sancto in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proeul dubio enim magnopere a peccato revocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque & vigilantiores in futurum pœnitentes efficiunt: medentur quoque peccatorum

* Sess. 6. & can. [...] justif.

* *Gen.* [...] 2. *Reg.* [...] *Num.* 1[...] 20.

2. *Cor.* [...] *Ephes.* [...]

Hebr. 1[...] *Rom.* 2[...]

NNO RISTI 1551 menti administrationem sunt necessariæ. Sunt autem quasi materia hujus sacramenti, ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio: qui, quatenus in pœnitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes pœnitentiæ dicuntur. Sane vero res & effectus hujus sacramenti, quantum ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis & cum devotione hoc sacramentum percipientibus, conscientiæ pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hæc de partibus & effectu hujus sacramenti sancta synodus tradens, simul eorum sententias damnat, qui pœnitentiæ partes incussos conscientiæ terrores & fidem esse contendunt.

(margin: 6. de c.14 & can.4.)

CAPVT IV.

De contritione.

6. c. 6. Contritio, quæ primum locum inter dictos pœnitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius: & in homine post baptismum lapso ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua, conjunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta synodus, hanc contritionem, non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud: *Projicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis; & facite vobis cor novum & spiritum novum.* Et certe, qui illos sanctorum clamores consideraverit: *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ:* & alios hujusmodi generis, facile intelliget eos ex vehementi quodam anteactæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur; ipsam nihilo minus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse ascribendam. Illam vero contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verumetiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo pœnitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine sacramento pœnitentiæ per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento pœnitentiæ impetrādam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitæ ad Ionæ prædicationem plenam terroribus pœnitentiam egerunt, & misericordiam a domino impetrarunt. Quamobrem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint sacramentum pœnitentiæ absque bono motu suscipientium gratiam conferre: quod nunquam ecclesia Dei docuit, nec sensit; sed & falso docent contritionem esse ex-

(margins: a can.5. — ...th. 18. — ...m. 50. ...m. 6. ...38. — ...a 3. ...tth. 12. ...a 11.)

A tortam & coactam, non liberam & voluntariam.

SESSIO XIV. 25 Nov. 1551.

CAPVT V.

De confessione.

Ex institutione sacramenti pœnitentiæ jam explicata universa ecclesia semper intellexit, institutam etiam a domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post baptismum lapsis jure divino necessariam existere, quia dominus noster Iesus Christus, e terris ascensurus ad cælos, sacerdotes suiipsius vicarios reliquit, tamquam præsides & judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim sacerdotes judicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur oportere pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum, post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum adversus duo ultima decalogi præcepta commissa, quæ nonnunquam animum gravius sauciant, & periculosiora sunt iis quæ in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte & utiliter, citraq; omnem præsumptionem, in confessione dicantur, quod piorum hominum usus demonstrat, taceri tamen citra culpam, multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum universa mortalia peccata, etiam " cogitationes, homines iræ filios & Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta & verecunda confessione a Deo quærere. Itaque dum omnia quæ memoriæ occurrunt peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinæ misericordiæ agnoscenda exponunt. Qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil divinæ bonitati per sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat " ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur præterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse quæ speciem peccati mutant; quod sine illis peccata ipsa neque a pœnitentibus integre exponantur, nec judicibus innotescant; & fieri nequeat ut de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis, pœnitentibus imponere. Vnde alienum a ratione est, docere circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem. Sed & impium est, confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. Constat enim nihil aliud a pœnitentibus in ecclesia exigi, quam ut postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum propheta dicimus: *Ab occultis meis munda me domine.* Ipsa vero hujusmodi cōfessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque cōmodis & consolationibus levaretur

(margins: Luc. 5. 17. 1. Io 1. Iac. 5. — Io. 20. Matth. 18. — Infra can. 6. — Deut. 5. — " cogitationis. Ephes. 2. — " Hier. in eccle. 10. Si mordeat serpens in silentio. — Psalm. 18.)

ANNO CHRISTI 1551. juvari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam apostoli Iacobi sententiam, docent hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum a patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem: & qui illam jam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitiva ecclesia referenda esset; & qui dicunt ritum & usum, quem sancta Romana ecclesia in hujus sacramenti administratione observat, Iacobi apostoli sententiæ repugnare, atque ideo in alium commutandum esse; & denique, qui hanc extremam unctionem a fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. (Can. 3. infra.) Hæc enim omnia manifestissime pugnant cum perspicuis tanti apostoli verbis. Nec profecto ecclesia Romana, aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administranda unctione, quantum ad ea quæ hujus sacramenti substantiam perficiunt, observat, quam quod beatus Iacobus præscripsit. Neque vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere, & ipsius Spiritus sancti injuria, esse posset.

Hæc sunt, quæ de pœnitentiæ & extremæ unctionis sacramentis hæc sancta œcumenica synodus profitetur & docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem canones inviolabiliter servandos esse tradit, & asserentes contrarium perpetuo damnat & anathematizat.

DE SANCTISSIMO POENITENTIÆ SACRAMENTO.

CANON I.

Sup. c. 1. Si quis dixerit, in catholica ecclesia pœnitentiam non esse vere & proprie sacramentum, pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo domino nostro institutum, anathema sit.

II.

Ibidem. Si quis sacramenta confundens, ipsum baptismum pœnitentiæ sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo sacramenta distincta non sint, atque ideo pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit.

III.

Ibidem & sess. 6. c. 14. Ioan. 20. Matth. 16. Si quis dixerit, verba illa domini salvatoris, *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*, non esse intelligenda de potestate remittendi & retinendi peccata in sacramento pœnitentiæ, sicut ecclesia catholica ab initio semper intellexit, detorserit autem contra institutionem hujus sacramenti, ad auctoritatem prædicandi euangelium, anathema sit.

IV.

Sup. c. 3. Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in pœnitente, quasi materiam sacramenti pœnitentiæ, videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, quæ tres pœnitentiæ partes dicuntur: aut dixerit, duas tantum esse pœnitentiæ partes, terrores scilicet incussos conscientiæ, agnito peccato, & fidem conceptam ex euangelio, vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata, anathema sit.

V.

Si quis dixerit, eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, fœditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium, anathema sit. Sup. Isa.

VI.

Si quis negaverit confessionem sacramentalem vel institutam, vel ad salutem necessariam esse jure divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem ecclesia catholica ab initio semper observavit & observat, alium esse ab institutione & mandato Christi, & inventum esse humanum, anathema sit. Sup.

VII.

Si quis dixerit, in sacramento pœnitentiæ ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino, confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti præmeditatione habeatur, etiam occulta & quæ sunt contra duo ultima decalogi præcepta, & circumstantias quæ peccati speciem mutant: sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum & consolandum pœnitentem, & olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam: aut dixerit eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinæ misericordiæ ignoscendum; aut demum non licere confiteri peccata venialia, anathema sit. Ibid Deut

VIII.

Si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem ecclesia servat, esse impossibilem, & traditionem humanam, a piis abolendam: aut ad eam non teneri omnes & singulos utriusque sexus Christi fideles, juxta magni [a] concilii Lateranensis constitutionem, semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore quadragesimæ, anathema sit. Sup. [a] cap. nis, d & ren

IX.

torum reliquiis, & vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior ulla via in ecclesia Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem a domino pœnam, quam ut hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur; certissimam quoque inde arram habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur. Neque vero ita nostra est satisfactio hæc, quam pro peccatis nostris exolvimus, ut non sit per Christum Iesum: nam qui ex nobis tamquam ex nobis nihil possumus, eo cooperante qui nos confortat, omnia possumus. Ita non habet homo unde glorietur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est: in quo vivimus, in quo meremur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos pœnitentiæ, qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur a Patre. Debent ergo sacerdotes domini, quantum spiritus & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere: ne, si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur. Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui patres & credunt & docent. Nec propterea existimarunt sacramentum pœnitentiæ esse forum iræ, vel pœnarum, sicut nemo unquam catholicus sensit, ex hujusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis domini nostri Iesu Christi vel obscurari, vel aliqua ex parte imminui: quod dum Novatores intelligere volunt, ita optimam pœnitentiam novam vitam esse docent, ut omnem satisfactionis vim & usum tollant.

CAPUT XI.

De operibus satisfactionis.

Docet præterea, tantam esse divinæ munificentiæ largitatem, ut non solum pœnis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus.

DOCTRINA DE SACRAMENTO *extremæ unctionis.*

Visum est autem sanctæ synodo præcedenti doctrinæ de pœnitentia adjungere ea quæ sequuntur de sacramento extremæ unctionis: quod non modo pœnitentiæ, sed etiam totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimatum est a patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat & docet, quod clementissimus redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis aliis præparavit, quibus Christiani conservare se integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint, ita extremæ unctionis sacramento finem vitæ tamquam firmissimo quodam præsidio munivit. Nam etsi adversarius noster occasiones per omnem vitam quærat & captet, ut devorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ nervos intendat ad perdendos nos penitus, & a fiducia etiam, si possit, divinæ misericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit.

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551. — 1. Petr. 5.

CAPUT I.

De institutione sacramenti extremæ unctionis.

Instituta est autem sacra hæc unctio infirmorum, tamquam vere & proprie sacramentum novi testamenti, a Christo domino nostro apud Marcum quidem insinuatum, per Iacobum autem apostolum ac domini fratrem, fidelibus commendatum ac promulgatum. *Infirmatur*, inquit, *quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Quibus verbis, ut ex apostolica traditione per manus accepta ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum hujus salutaris sacramenti. Intellexit enim ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum: nam unctio aptissime Spiritus sancti gratiam, qua invisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat. Formam deinde esse illa verba, Per istam unctionem, *&c.*

Iacob. 5.

CAPUT II.

De effectu hujus sacramenti.

Res porro & effectus hujus sacramenti illis verbis explicatur, *Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei.* Res etenim hæc gratia est Spiritus sancti, cujus unctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias, abstergit, & ægroti animam alleviat & confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando: qua infirmus sublevatus, & morbi incommoda ac labores levius fert, & tentationibus dæmonis, calcaneo insidiantis facilius resistit, & sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequitur.

Ibidem. — Can. 2. infra. — Gen. 3.

CAPUT III.

De ministro hujus sacramenti, & tempore quo dari debeat.

Iam vero, quod attinet ad præscriptionem eorum qui & suscipere & ministrare hoc sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis prædictis traditum. Nam & ostenditur illic, proprios hujus sacramenti ministros ecclesiæ presbyteros, quo nomine eo loco non ætate seniores, aut primores in populo, intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per impositionem manuum presbyterii. Declaratur etiam esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur: unde & sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus sacramenti subsidio juvari

Can. ult. infra. — 1. Tim. 4.

ANNO CHRISTI 1551.

rium eorum: sed in omnibus exhibeant se sicut ministros Dei, ne illud prophetæ dictum impleatur in eis: *Sacerdotes Dei contaminant sancta, & reprobant legem.* Vt autem ipsi episcopi id liberius exequi, ac quoquam prætextu desuper impediri nequeant, eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legato & nuntiis, hos qui sequuntur canones statuendos & decernendos duxit.

Ezech. 22. Sophon. 3.

A

CAPVT I.

Si prohibiti ascendere ad ordines, ascendant; si interdicti, si suspensi, puniantur.

Cum honestius ac tutius sit subjecto, debitam præpositis obedientiam impendendo, in inferiori ministerio deservire, quam cum præpositorum scandalo graduum altiorum appetere dignitatem; ei, cui ascensus ad sacros ordines a suo prælato ex quacumque causa, etiam ob occultum crimen, quomodolibet, etiam extrajudicialiter, fuerit interdictus; aut qui a suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis fuerit suspensus, nulla contra ipsius prælati voluntatem concessa licentia de se promoveri faciendo, aut ad priores ordines, gradus & dignitates sive honores restitutio suffragetur.

B

CAPVT II.

Si episcopus quoscumque ordines contulerit sibi non subdito, etiam familiari, sine expresso proprii prælati consensu, uterque decretæ pœnæ subjaceat.

Et quoniam nonnulli episcopi ecclesiarum quę in partibus infidelium consistunt, clero carentes & populo Christiano, cum fere vagabundi sint, & permanentem sedem non habeant, non quæ Iesu Christi, sed alienas oves inscio proprio pastore quærentes, dum per hanc sanctam synodum se pontificalia officia in alterius diœcesi, nisi de loci ordinarii expressa licentia, & in personas eidem ordinario subjectas tantum, exercere prohibitos vident, in legis fraudem & contemptum, quasi episcopalem cathedram in loco nullius diœcesis sua temeritate, eligunt, & quoscumque ad se venientes, etiamsi suorum episcoporum prelatorum literas commendatitias non habeant, clericali charactere insignire, & ad sacros etiam presbyteratus ordines promovere præsumunt: quo plerumque fit, ut minus idonei & rudes ac ignari, & qui a suo episcopo tamquam inhabiles & indigni rejecti fuerunt, ordinati, nec divina officia peragere, nec ecclesiastica sacramenta recte valeant ministrare: nemo episcoporum, qui titulares vocantur, etiamsi in loco nullius diœcesis, etiam exempto, aut aliquo monasterio cujusvis ordinis resederint, aut moram traxerint, vigore cujusvis privilegii, sibi de promovendo quoscumque ad se venientes pro tempore concessi, alterius subditum, etiam prætextu familiaritatis continuæ commensalitatis suæ, absque sui proprii prælati expresso consensu, aut literis dimissoriis, ad aliquos sacros, aut minores ordines, vel primam tonsuram promovere seu ordinare valeat. Contra faciens ab exercitio pontificalium per annum; taliter vero promotus, ab executione ordinum sic susceptorum, donec suo prælato visum fuerit, ipso jure sint suspensi.

Supra sessione 6. c. 5 de reformatione. Infra c. 8.

D

E

Infra sess. 23. c. 3 8. & 10. de ref Nic I 15. Aurel. III. 15. Mog. c. 14

CAPVT III.

Episcopos suos clericos ab alio male promotos non admittat ad officia celebranda, nisi prævio examine.

Episcopus quoscumque suos clericos, præsertim in sacris constitutos, absque suo præcedenti examine & commendatitiis literis, quacumque auctoritate promotos, licet tamquam habiles ab eo a quo ordinati sunt, probatos, quos tamen ad divina officia celebranda, seu ecclesiastica sacramenta ministranda minus idoneos & capaces reperit, a susceptorum ordinum exercitio ad tempus, de quo ei videbitur, suspendere, & illis ne in altari aut aliquo ordine ministrent interdicere possit.

CAPVT IV.

Nullus clericus eximatur a correctione episcopi, etiam extra visitationem.

Omnes ecclesiarum prælati, qui ad corrigendos subditorum excessus diligenter intendere debent, & a quibus nullus clericus per hujus sanctæ synodi statuta, cujusvis privilegii prætextu, tutus censetur, quo minus juxta canonicas sanctiones visitari, puniri & corrigi possit; si in ecclesiis suis resederint, quoscumque sæculares clericos, qualitercumque exemptos, qui alias suæ jurisdictioni subessent, de eorum excessibus, criminibus & delictis, quoties & quando opus fuerit, etiam extra visitationem, tamquam ad hoc apostolicæ sedis delegati, corrigendi & castigandi, facultatem habeant: quibuscumque exemptionibus, declarationibus, consuetudinibus, sententiis, juramentis, concordiis; quæ tantum suos obligent auctores, ipsis clericis ac eorum consanguineis, capellanis, familiaribus, procuratoribus, & aliis quibuslibet, ipsorum exemptorum contemplatione & intuitu minime suffragantibus.

C

CAPVT V.

Conservatorum jurisdictio certis finibus concluditur.

Insuper, cum nonnulli, qui sub prætextu quod super bonis & rebus ac juribus suis diversæ eis injuriæ ac molestiæ inferantur, certos judices per literas conservatorias deputari obtinent, qui illos a molestiis & injuriis hujusmodi tueantur ac defendant, & in possessione, seu quasi bonorum, rerum, ac jurium suorum manuteneant & conservent, nec super illis eos molestari permittant, ejusmodi literas in plerisque concedentis mentem in reprobum sensum detorqueant: idcirco nemini omnino, cujuscumque dignitatis & conditionis sit, etiamsi capitulum fuerit, conservatoriæ literæ cum quibuscumque clausulis aut decretis, quorumcumque judicum deputatione, quocumque etiam alio prætextu aut colore concessæ, suffragentur ad hoc, ut coram suo episcopo, sive alio superiore ordinario, in criminalibus & mixtis causis accusari & conveniri, ac contra eum inquiri & procedi non possit; aut quo minus, si qua jura ei ex cessione competierint, super illis libere valeat apud judicem ordinarium conveniri. In civilibus etiam causis, si ipse actor extiterit, aliquem ei apud suos conservatores judices in judicium trahere minime liceat. Quod si in iis causis, in quibus ipse reus

SESS. XIV. 25. N... 155...

sess. 23. 8. de r...

sess. 6. de ref...

sess. 6 de ref... 24. c. ref.

IX.

Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem sacerdotis non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum: aut sacerdos non serio sed joco absolvat; aut dixerit non requiri confessionem pœnitentis, ut sacerdos eum absolvere possit, anathema sit.

X.

Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato mortali sunt, potestatem ligandi & solvendi non habere, aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum: *Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cælo*: &: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*; quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem, anathema sit.

XI.

Si quis dixerit, episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere quo minus sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit.

XII.

Si quis dixerit totam pœnam simul cum culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque pœnitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse, anathema sit.

XIII.

Si quis dixerit, pro peccatis, quoad pœnam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri pœnis ab eo inflictis, & patienter toleratis, vel a sacerdote injunctis, sed neque sponte susceptis, ut jejuniis, orationibus, eleemosynis, vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam pœnitentiam esse tantum novam vitam, anathema sit.

XIV.

Si quis dixerit, satisfactiones, quibus pœnitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia, & verum Dei cultum, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes, anathema sit.

XV.

Si quis dixerit, claves ecclesiæ esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum; & propterea sacerdotes, dum imponunt pœnas confitentibus, agere

A contra finem clavium, & contra institutionem Christi, & fictionem esse, quod virtute clavium sublata pœna æterna, pœna temporalis plerumque exolvenda remaneat, anathema sit.

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

CANON I.

Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere & proprie sacramentum a B Christo domino nostro institutum, & a beato Iacobo apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a patribus, aut figmentum humanum, anathema sit.

Sup. c. 1. de hoc sacramento. Iac. 5.

II.

Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed jam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum, anathema sit. Sup. c. 2.

III.

C Si quis dixerit, extremæ unctionis ritum & usum, quem observat sancta Romana ecclesia, repugnare sententiæ beati Iacobi apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni, anathema sit.

Sup. c. 3. Iac. 5.

IV.

Si quis dixerit, presbyteros ecclesiæ, quos beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate, ob idque D proprium extremæ unctionis ministrum non esse solum sacerdotem, anathema sit.

Iac. 5. Sup. c. 3.

DECRETVM DE REFORMATIONE.

Proœmium.

Episcoporum munus esse, subditos, præsertim ad animarum curam constitutos, admonere officii sui.

Cum proprie episcoporum munus sit subditorum omnium vitia redarguere; hoc illis præcipue cavendum erit, ne clerici, præsertim ad animarum curam constituti, criminosi sint, neve inE honestam vitam ipsis conniventibus ducant. Nam si eos pravis & corruptis moribus esse permittant, quo pacto laicos de ipsorum vitiis redarguent, qui uno ab eis sermone convinci possent, quod clericos ipsi patiantur esse deteriores? Qua etiam libertate laicos corripere poterunt sacerdotes, cum tacite sibiipsi respondeant, eadem se admisisse quæ corripiunt? Monebunt propterea episcopi suos clericos, in quocumque ordine fuerint, ut conversatione, sermone, & scientia commisso sibi Dei populo præeant, memores ejus quod scriptum est: *Sancti estote, quia & ego sanctus sum*: & juxta apostoli vocem, nemini dent ullam offensionem, ut non vituperetur ministe-

Sess. 6. de ref. c. 3. Conc. Tol. IX. 1. Cor. 9. Sess. 22. c. 1. de ref. Levit. 11. 19 & 20. 2 Cor. 6.

ANNO CHRISTI 1551.

vigore cujuscumque facultatis aliquem ad habitum & professionem admittere possit, nisi ut in ordine ipso ad quem transfertur, sub sui superioris obedientia in claustro perpetuo maneat: ac taliter translatus, etiamsi canonicorum regularium fuerit, ad beneficia sæcularia, etiam curata, omnino incapax existat.

CAPVT XII.

Ius patronatus nemo nisi ex fundatione, vel dotatione obtineat.

Sess. 25. c. 9. de ref.

Nemo etiam, cujusvis dignitatis ecclesiasticæ vel sæcularis, quacumque ratione, nisi ecclesiam, beneficium, aut capellam de novo fundaverit & construxerit, seu jam erectam, quæ tamen sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis & patrimonialibus bonis competenter dotaverit, jus patronatus impetrare aut obtinere possit aut debeat. In casu autem fundationis aut dotationis, hujusmodi institutio episcopo, & non alteri inferiori, reservetur.

CAPVT XIII.

Præsentatio fiat ordinario, alias institutio sit nulla.

Ibidem. Conc. Mog. s. cit. c. 4. Saleg c. 13.

Non liceat præterea patrono, cujusvis privilegii prætextu, aliquem ad beneficia sui juris patronatus, nisi episcopo loci ordinario, ad quem provisio seu institutio ipsius beneficii, cessante privilegio, jure pertineret, quoquo modo præsentare: alias præsentatio ac institutio forsan secutæ nullæ sint & esse intelligantur.

CAPVT XIV.

Tractandum deinceps de missa, ordine, & reformatione.

Declarat præterea sancta synodus, in futura sessione, quam ad vigesimumquintum diem Ianuarii subsequentis anni millesimi quingentesimi quinquagesimisecundi habendam esse jam decrevit, una cum sacrificio missæ, agendum & tractandum esse de sacramento ordinis, & prosequendam esse materiam reformationis.

Angellus Massarellus subscripsit in fidem & testimonium præmissorum.

Subscripserunt prælati iidem qui in sessione præcedenti.

ANNO CHRISTI 1552.

SESSIO DECIMAQVINTA,

Quæ est quinta sub Iulio III. pontifice maximo, celebrata die XXV. *Ianuarii.* MDXLII.

Sessio XV. 25. Ianuar. 1552.

REM divinam fecit episcopus Catanensis: orationem autem habuit episc. Majoricensis.

Decretum prorogationis sessionis.

Cum ex eo quod proximis sessionibus decretum fuit, sancta hæc & universalis synodus per hos dies accuratissime diligentissimeque tractaverit ea quæ ad sanctissimum missæ sacrificium, & ad sacramentum ordinis spectant, ut hodierna sessione, quemadmodum Spiritus sanctus suggessisset, decreta de his rebus, & quatuor præterea articulos ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum pertinentes, in hanc tandem sessionem dilatos publicaret, atque interim affuturos esse putaverit ad hoc sacrosanctum concilium eos qui protestantes se vocant, quorum causa eorum pu- A blicationem articulorum distulerat, & ut libere ac sine cunctatione ulla huc venirent, fidem eis publicam sive salvum conductum concesserat: tamen cum illi nondum venerint, & eorum nomine supplicatum huic sanctæ synodo fuerit, ut publicatio, quæ hodierno die facienda fuerat, in sequentem sessionem differatur, certa spe allata, affuturos eos esse omnino multo ante illam sessionem, salvoconductu amplioris formæ interim accepto: eadem sancta synodus in Spiritu sancto legitime congregata, iisdem legato & nuntiis præsidentibus, nihil magis optans, quam ex præstantissima natione Germanica omnes de religione dissensiones & schismata tollere, ac ejus quieti, paci, otioque consulere, parata ipsos, si B venerint, & humaniter excipere, & benigne audire; confidensque eos non fidei catholicæ pertinaciter oppugnandæ, sed veritatis cognoscendæ studio esse venturos; &, ut evangelicæ veritatis studiosos decet, sanctæ matris ecclesiæ decretis ac disciplinæ ad extremum esse acquieturos; sequentem sessionem ad edenda & publicanda ea quæ supra commemorata sunt, in diem festum sancti Ioseph, qui erit die decimanona mensis Martii, distulit, ut illi satis temporis & spatii habeant non solum ad veniendum, verumetiam ad ea quæ voluerint, antequam is dies veniat, proponenda. Quibus ut omnem diutius cunctandi causam adimat, fidem publicam, sive salvumconductum, ejus qui recitabitur tenoris C & sententiæ, libenter dat & concedit. Interea vero de matrimonii sacramento agendum; & de eo, præter superiorum decretorum publicationem, definiendum esse eadem sessione statuit & decernit, & prosequendam esse materiam reformationis.

Sess. 25. V.

Synodi Tridentinæ protestatio in congregatione generali XXV. *Ianuarii*, MDLII. *antequam protestantes audirentur, acta.*

Hæc sacrosancta synodus, *&c.* Ne ob disceptationes (quæ tam de personis comparentibus, mandatisque & scripturis exhibendis, quam de loco ad sedendum personis assignando oriri possent) felix ipsius concilii progressus retardetur, D inhærens decreto in secunda sessione promulgato, atque illud innovans statuit, decernit, declarat, quod si forte contigerit aliquos, qui ex dispositione juris aut ex approbatorum conciliorum more admittendi aut recipiendi non essent, vel per seipsos vel per interpositas personas admitti aut recipi, vel in loco non debito sedere, vel sententiam sub verbo, Placet, proferre, vel congregationibus interesse, vel alios quoscumque actus facere concilio durante, quodque si etiam contigerit mandata, instrumenta, protestationes, & alia cujusvis generis scripta quæcumque, quæ ipsius concilii honorem, jus, ac potestatem quomodocumque læderent seu lædere possent, recipi aut admitti, propterea non E præjudicetur, neque aliquo modo præjudicatum censeatur, vel intelligatur præsenti concilio, neque conciliis œcumenicis ac generalibus in perpetuum celebrandis: cum omnis intentio hujus concilii sit & eo tendat, ut pax & concordia quacumque ratione, licita tamen & congruenti, in ecclesia reducantur.

SALVVS CONDVCTVS DATVS PROTESTANTIBVS.

Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata,

reus fuerit, contigerit, vel electus àb eo conservator ab actore suspectus esse dicatur, aut si qua inter ipsos judices, conservatorem & ordinarium, controversia super competentia jurisdictionis orta fuerit, nequaquam in causa procedatur, donec per arbitros in forma juris electos, super suspicione, aut jurisdictionis competentia fuerit judicatum. Familiaribus vero ejus, qui hujusmodi literis conservatoriis tueri se solent; nihil illæ prosint, præterquam duobus dumtaxat: si tamen illi propriis ejus sumptibus vixerint. Nemo etiam similium literarum beneficio ultra quinquennium gaudere possit. Non licet quoque conservatoribus judicibus ullum habere tribunal erectum. In causis vero mercedum, aut miserabilium personarum, hujus sanctæ synodi super hoc decretum in suo robore permaneat. Universitates autem generales, ac collegia doctorum seu scholarium, & regularia loca, nec non hospitalia actu hospitalitatem servantia, ac universitatum, collegiorum, locorum & hospitalium hujusmodi personæ, in præsenti canone minime comprehensæ, sed exemptæ omnino sint, & esse intelligantur.

CAPVT VI.

Pœna decernitur in clericos, qui in sacris constituti, aut beneficia possidentes, decenti sui ordinis veste non utuntur.

Quia vero, etsi habitus non facit monachum, oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitus extrinseci morum honestatem intrinsecam ostendant: tanta autem hodie aliquorum inolevit temeritas, religionisque contemptus, ut propriam dignitatem & honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam deferant publice laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus: propterea omnes ecclesiasticæ personæ, quantumcumque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatus, officia, aut beneficia qualiacumque ecclesiastica obtinuerint, si postquam ab episcopo suo etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini & dignitati congruentem, & juxta ipsius episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus, ac officio & beneficio, ac fructibus, reditibus & proventibus ipsorum beneficiorum, nec non si semel correpti denuo in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum & beneficiorum hujusmodi, coerceri possint & debeant; constitutionem Clementis V. in concilio Viennensi editam, quæ incipit, Quoniam innovando & ampliando.

CAPVT VII.

Voluntarii homicidæ nunquam, casuales quomodo ordinandi.

Cum etiam qui per industriam occiderit proximum suum & per insidias, ab altari avelli debeat, qui sua voluntate homicidium perpetraverit, etiamsi crimen id nec ordine judiciario probatum, nec alia ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit; nec illi aliqua ecclesiastica beneficia, etiamsi curam non habeant animarum, conferre liceat; sed omni ordine, ac beneficio & officio ecclesiastico perpetuo careat. Si vero homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se a morte defenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum & altaris ministerium, & beneficia quæcumque, ac dignitates, jure quodammodo dispensatio debeatur, committatur loci ordinario, aut ex causa, metropolitano, seu viciniori episcopo, qui non nisi causa cognita, & probatis precibus ac narratis, nec aliter, dispensare possit.

SESSIO XIV. 25. Nov. 1551.

CAPVT VIII.

Nulli alienos clericos ex privilegio punire liceat.

Præterea, quia nonnulli, quorum etiam aliqui veri sunt pastores, ac proprias oves habent, alienis etiam ovibus præesse quærunt, & ita alienis subditis quandoque intendunt, ut suorum curam negligant, quicumque, etiam episcopali præditus dignitate, qui alienos subditos puniendi privilegium habuerit, contra clericos sibi non subjectos, præsertim in sacris constitutos, quorumcumque etiam atrocium criminum reos, nisi cum proprii ipsorum clericorum episcopi, si apud ecclesiam suam resederit, aut personæ ab ipso episcopo deputandæ interventu, nequaquam procedere debeat: alias processus & inde secuta quæcumque viribus omnino careant.

Seff. 6. c. ult. de ref. & sup. c. 2. — Conc. Mog. sub Ar. cc. 14 & 15.

CAPVT IX.

Beneficia unius diœcesis nullo prætextu uniantur beneficiis alterius.

Et quia jure optimo distinctæ fuerunt diœceses & parochiæ, ac unicuique gregi proprii attributi pastores, & inferiorum ecclesiarum rectores, qui suarum quisque ovium curam habeant, ut ordo ecclesiasticus non confundatur, aut una & eadem ecclesia duarum quodammodo diœcesum fiat, non sine gravi eorum incommodo qui illi subditi fuerint: beneficia unius diœcesis, etiamsi parochiales ecclesiæ, vicariæ perpetuæ, aut simplicia beneficia, seu præstimonia, aut præstimoniales portiones fuerint, etiam ratione augendi cultum divinum aut numerum beneficiatorum, aut alia quacumque de causa, alterius diœcesis beneficio, aut monasterio, seu collegio, vel loco etiam pio, perpetuo non uniantur; decretum hujus sanctæ synodi super hujusmodi unionibus in hoc declarando.

Seff. 24. de ref. cc. 13. 15. & 17. — Supra sessione 7 cap. 6. & 7. De ref.

CAPVT X.

Regularia beneficia regularibus conferantur.

Regularia beneficia, in titulum regularibus professis provideri consueta, cum per obitum aut resignationem, vel alias illa in titulum obtinentis vacare contigerit, religiosis tantum illius ordinis, vel iis qui habitum omnino suscipere & professionem emittere teneantur, & non aliis, ne vestem lino lanaque contextam induant, conferantur.

Seff. 21. de regul. & monialibus. — Deut. 22.

CAPVT XI.

Translati ad alium ordinem in claustro sub obedientia maneant, & beneficiorum sæcularium incapaces existant.

Quia vero regulares de uno ad alium ordinem translati, facile a suo superiore licentiam standi extra monasterium obtinere solent, ex quo vagandi & apostatandi occasio tribuitur, nemo cujuscumque ordinis prælatus vel superior,

vigore

ANNO CHRISTI 1552.

Datum Tridenti in sessione publica, die vigesimoquinto Ianuarii millesimo quingentesimo quinquagesimo secundo.

Angelus Massarellus, sacri concilii secretarius, in fidem & testimonium præmissorum manu propria subscripsi.

Subscripserunt huic sessioni patres qui in præcedenti; & insuper sequentes, episcopus Placentinus, episcopus Carthaginensis, episcopus Pampilonensis, episcopus Mandoniensis, episcopus Elenensis, episcopus Zamorensis, episcopus Segobiensis, episcopus Civitatensis, episcopus Leridensis.

SESSIO DECIMASEXTA,

Quæ est sexta & ultima sub Iulio III. pontifice maximo, celebrata die XXVIII. Aprilis MDLII.

Decretum suspensionis concilii.

SessioXVI. 28. Apr. 1552.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea reverendissimis dominis Sebastiano archiepiscopo Sipontino, Aloysio episcopo Veronensi, apostolicis nuntiis, tam eorum proprio quam reverendissimi & illustrissimi domini Marcelli tituli sancti Marcelli sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis Crescentii, legati, ob adversam ejus gravissimam valetudinem absentis, nomine, non dubitat Christianis omnibus patere hoc concilium œcumenicum Tridentum primo a Paulo felicis recordationis convocatum & collectum fuisse; deinde a sanctissimo domino nostro Iulio tertio, efflagitante Carolo quinto Augustissimo imperatore, ea præcipue de causa fuisse restitutum, ut religionem in multis orbis partibus, & præsertim in Germania, in diversas opiniones miserabiliter distractam, in statum pristinum revocaret, abusus & mores Christianorum corruptissimos emendaret: cumque ad hoc agendum quamplurimi patres, nulla laborum suorum periculorumque habita ratione, e diversis regionibus alacriter confluxissent; resque strenue magno fidelium concursu feliciterque procederet; ac spes esset non levis illos Germanos, qui eas novitates excitarant, in concilium venturos sic animatos, ut veris ecclesiæ rationibus unanimiter acquiescerent: lux denique quædam rebus affulsisse videretur, caputque attollere inciperet profligata antea & afflicta respublica Christiana: ii repente tumultus, ea bella, hostis generis humani versutia, exarserunt, ut concilium velut hærere, ac suum cursum interrumpere satis incommode cogeretur; spesque omnis ulterioris progressus hoc in tempore tolleretur: tantumque aberat ut sancta synodus Christianorum malis & incommodis mederetur, ut multorum mentes præter sui animi sententiam irritaret potius quam placaret. Cum igitur ipsa sancta synodus omnia, & præcipue Germaniam, armis ardere & discordiis videret, omnes fere episcopos Germanos, præsertim principes electores, suis consultum ecclesiis e concilio abiisse; decrevit tantæ necessitati non reluctari, & ad meliora tempora reticere, ut patres, quod eis nunc agere non licet suis ovibus prospectum ad suas ecclesias regredi valerent, ne diutius utrobique inutili otio conterantur.

A Atque ita, quoniam sic temporum conditio tulit, hujus œcumenici concilii Tridentini progressum per biennium suspendendum fore decernit, prout præsenti decreto suspendit; ea tamen lege, ut si citius pacata res sit, ac tranquillitas pristina revertatur, quod sperat Dei optimi maximi beneficio non longo forsan spatio futurum, ipsius concilii progressus, eodemmet tempore suam vim, firmitatem, vigoremque habere censeatur. Sin autem, (quod Deus avertat) peracto biennio prædicta legitima impedimenta non fuerint submota, cum primum cessaverint, talis suspensio eo ipso sublata esse intelligatur, ac suus vigor & robur concilio
B sit restitutum, & esse intelligatur, sine alia nova concilii convocatione: accedente ad hoc decretum consensu & auctoritate sanctitatis suæ, & sanctæ sedis apostolicæ. Interea tamen eadem sancta synodus exhortatur omnes principes Christianos, & omnes prælatos, ut observent, & respective, quatenus ad eos spectat, observari faciant in suis regnis, dominiis & ecclesiis, omnia & singula quæ per hoc sacrum œcumenicum concilium fuerunt hactenus statuta & decreta.

Angelus Massarellus secretarius concilii sacri subscripsi.

C

BVLLA CELEBRATIONIS CONCILII TRIDENTINI SVB PIO QVARTO pontifice maximo.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Ad ecclesiæ regimen, licet tanto oneri impares, sola Dei dignatione vocati, statim circumferentes mentis oculos per omnes reipublicæ Christianæ partes, cernentesque non sine magno horrore, quam longe lateque pestis hæresum & schismatis pervasisset, & quanta Christiani populi mores correctione indigerent; in eam curam &
D cogitationem pro suscepti muneris officio incumbere cœpimus, quemadmodum ipsas hæreses extirpare, tantumque & tam perniciosum schisma tollere, moresque adeo corruptos & depravatos emendare possemus. Cum autem intelligeremus, ad hæc sananda mala aptissimum esse remedium, quod sancta hæc sedes adhibere consuevisset, œcumenici generalisque concilii, ejus congregandi consilium cepimus. Indictum illud quidem antea fuit a felicis recordationis Paulo tertio, & ejus successore Iulio, prædecessoribus nostris, sed variis de causis sæpius impeditum & interpellatum, perfici non potuit. Siquidem * Paulus, cum id primo in urbem Mantuam, deinde Vicentiam indixisset, quasdam ob causas in literis ejus expressas id primo suspendit, postea Tridentum transtulit. Deinde cum quibusdam de causis ibi
E quoque ejus celebrandi tempus dilatum fuisset, tandem suspensione sublata, in eadem civitate Tridentina inchoatum fuit. Verum sessionibus aliquot habitis, & nonnullis decretis factis, ipsum se postea concilium aliquibus de causis, accedente etiam sedis apostolicæ auctoritate, Bononiam transtulit. Iulius autem, qui ei successit, in eamdem civitatem Tridentinam id revocavit: quo quidem tempore facta alia quædam decreta sunt. Sed cum novi in propinquis Germaniæ locis tumultus excitati fuissent, & bellum in Italia & Gallia gravissimum exarsisset, rursus concilium suspensum & dilatum fuit annitente nimirum humanis generis hoste, aliasque ex aliis difficultates

&

Sess... 28... 1...

AN... CHR... 15...

*Paul... id pl... expo... pag. ... in bu... voca... conci...

Sess.

Sess. ... seque...

gata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legato & nuntiis, inhærendo salvoconductui in penultima sessione dato, & illum juxta tenorem infrascriptum ampliando, universis fidem facit, quod omnibus & singulis sacerdotibus, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militaribus, popularibus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque status & conditionis aut qualitatis existant, Germanicæ provinciæ & nationis civitatibus, ac aliis locis ejusdem, & omnibus aliis ecclesiasticis & sæcularibus, præsertim Augustanæ confessionis personis, qui, aut quæ, una cum ipsis ad hoc generale Tridentinum concilium venient, aut mittentur, ac profecturi sunt, aut hucusque venerunt, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari, tenore præsentium publicam fidem & plenissimam verissimamque securitatem, quam salvumconductum appellant, libere ad hanc civitatem Tridentinam veniendi, ibidemque manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, una cum ipsa synodo de quibuscumque negotiis tractandi, examinandi, discutiendi, & omnia quæcumque ipsis libuerit, ac articulos quoslibet tam scripto quam verbo libere offerendi, propalandi, eosque scripturis sacris, & beatorum patrum verbis, sententiis & rationibus declarandi, astruendi & persuadendi, & si opus fuerit, etiam ad objecta concilii generalis respondendi, & cum iis qui a concilio delecti fuerint disputand, Christiane aut caritative absque omni impedimento conferendi, opprobriis, conviciis, ac contumeliis penitus semotis; & signanter, quod causæ controversæ, " secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia, catholicæ ecclesiæ consensum, & sanctorum patrum auctoritates in prædicto concilio Tridentino tractentur: illo etiam addito, ut religionis prætextu, aut delictorum circa eam commissorum, aut committendorum minime puniantur, impartitur, ac omnino concedit; sic etiam, ut propter illorum præsentiam neque in itinere, aut quocumque locorum, eundo, manendo, aut redeundo, nec in ipsa civitate Tridentina, a divinis officiis quovis modo cessetur. Et ut his peractis, vel non peractis, quandocumque ipsis libuerit, aut majorum suorum mandato & assensu ad propria reverti optabunt, aut aliquis eorum optabit, mox absque ulla renitentia & occasione aut mora, salvis rebus eorum, & suorum pariter honore & personis, vice versa possint juxta beneplacitum libere, & secure redire: de scientia tamen ab eadem synodo deputandorum, ut tunc opportune eorum securitati absque dolo & fraude provideatur. Vult etiam sancta synodus in hac publica fide salvoque conductu, omnes quascumque clausulas includi ac contineri, ac pro inclusis haberi, quæ pro plena, efficaci & sufficienti securitate in eundo, stando, & redeundo, necessariæ & opportunæ fuerint. Illud etiam ad majorem securitatem, & pacis ac reconciliationis bonum exprimens, quod si quispiam aut illorum aliqui, sive in itinere Tridentum veniendo, sive ibidem morando, aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ, & assecurationis beneficium eis concessum, annullari, aut cassari, vult & concedit eadem sancta synodus, ut in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsis dumtaxat, & non ab aliis, condigna animadversione cum emenda sufficienti, per partem ipsius synodi merito approbanda, & laudanda, mox puniantur illorum assecurationis forma, conditionibus & modis omnino manentibus illibatis. Pariformiter etiam vult, ut si quisquam, vel aliqui ex ipsa synodo, sive in itinere, aut manendo, aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint, aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & assecurationis beneficium violari, aut quoquo modo tolli; in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsa synodo dumtaxat, & non ab aliis, condigna animadversione, & emenda sufficienti, per partem dominorum Germanorum Augustanæ confessionis, tunc hic præsentium, merito laudanda, & approbanda, mox puniantur, præsenti assecurationis, forma conditionibus & modis omnino manentibus illibatis. Vult præterea ipsa synodus, quod liceat ipsis ambasiatoribus, omnibus, & singulis, toties quotiescumque opportunum fuerit, seu necessarium ad auram capiendam exire de civitate Tridentina, & reverti ad eamdem, nec non nuntium vel nuntios suos ad quæcumque loca pro suis necessariis negotiis ordinandis, libere mittere, seu destinare, ac ipsos missos, seu destinatos, seu missum & destinatum suscipere, toties quoties eis videbitur expedire; ita quod aliqui, vel aliquis per deputandos concilii socientur, qui eorum securitati provideant vel provideat. Qui quidem salviconductus, & securitates stare ac durare debent, & a tempore & per tempus, quo in ipsius synodi & suorum tuitionis curam ipsos suscipi contigerit, & usque ad Tridentum perduci, ac toto tempore mansionis eorum ibidem, & rursum post sufficientem audientiam habitam, spatio viginti dierum præmisso, cum ipsi petierint, aut concilium, habita hujusmodi audientia, ipsis recessum indixerit, a Tridento usque in quem quisque elegerit sibi locum tutum, Deo favente, restituet, dolo & fraude prorsus exclusis. Quæ quidem omnia pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus quibuscumque, atque omnibus aliis ecclesiasticis ac sæcularibus personis, cujuscumque status & conditionis existant, aut quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse, promittit & bona fide spondet.

Sessio XVI. 28. April. 1552.

Insuper omni fraude & dolo exclusis, vera & bona fide promittit ipsam synodum nullam vel manifeste vel occulte occasionem quæsituram, aut aliqua auctoritate, potentia, jure, vel statuto, privilegio legum, vel canonum, aut quorumcumque conciliorum, præsertim Constantiensis & Senensis, quacumque forma verborum expressa, in aliquod hujus fidei publicæ, & plenissimæ assecurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ, ipsis per ipsam synodum concessæ, præjudicium quovis modo usuram, aut quemquam uti permissuram: quibus in hac parte pro hac vice derogat. Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, cujuscumque conditionis, vel status, aut præeminentiæ existens, præscriptæ assecurationis & salviconductus formam & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit, (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, ipsorum arbitrio merito approbanda & laudanda, habeant ipsam synodum, & habere poterunt incidisse in omnes pœnas, quas jure divino & humano, aut consuetudine hujusmodi salvorumconductuum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione, aut quavis in hac parte contradictione.

Concilii Constantiensis sessione 19. in cap. Quod non obstantibus salvis conductibus.

ANNO CHRISTI 1560.

Ego Ioannes Michael cardinalis Saracenus.
Ego Ioannes cardinalis sancti Vitalis.
Ego Ioannes And. cardinalis Messanensis.
Ego Iacobus cardinalis Puteus.
Ego Ioannes B. Cicada cardinalis sancti Clementis.
*
*
Ego Scipio cardinalis Pisarum.
Ego Ioannes cardinalis Romanus.
Ego Ioannes Ant. cardinalis Capisuccus.
Ego Thad. cardinalis Gaddus.
Ego F. M. cardinalis Alexandrinus.
Ego Clemens cardinalis Araecaeli.
Ego Iacobus cardinalis Sabellus.
Ego Ioannes cardinalis sancti Georgii.
*
Ego A. cardinalis Farnesius vicecancellarius.
Ego G. As. cardinalis camerarius.
Ego Hip. cardinalis Ferrariensis.
*
Ego Iulius cardinalis Vrbinas.
Ego Aloysius cardinalis Cornelius.
Ego Hieronymus cardinalis Simoncellus.
Ego Vitellotius cardinalis Vitellius.
Ego Ioannes cardinalis de Medicis.
Ego Carolus cardinalis Borromaeus,

Antonius Florebellus.

Lavellinus Barengus.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo, indictione tertia, die vero secunda mensis Decembris, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Pii, divina providentia papae quarti, anno primo, retrorsum literae apostolicae lectae affixae & publicatae fuerunt in locis suprascriptis, juxta earum seriem & tenorem, & etiam ut moris est: & illis amotis, dimissis illarum copiis affixis per nos Bernardinum Andreutium, & Ioannem Andream Panniza apostolicos cursores.

Petrus Veltrini magister cursorum.

ANNO CHRISTI 1561.

BREVE PII PAPÆ IV. SUPER ORDINE SEDENDI IN CONCILIO, NON habita ratione dignitatis primatialis.

Dilecti filii nostri, salutem & apostolicam benedictionem.

Sicut ea, quae pacem & concordiam nutriunt, pura mente semper inquirimus, ita ex debito nostrae pastoralis solicitudinis tenemur illa submovere, quae discordiam suscitare, & scandalum introducere posse videntur. Itaque ad tollendam omnem controversiam materiarum, quae inter praelatos, ad celebrationem sacri oecumenici & generalis concilii, in civitate Tridentina pro tempore congregatos, super eorum praecedentia forte jam sunt exortae, & in dies oriri possunt; volumus, ac vobis per praesentes mandamus, ut omnes & singulos praelatos praedictos, videlicet venerabiles fratres, patriarchas primo, secundo archiepiscopos, tertio autem loco episcopos in quibusvis actibus publicis, secundum gradum & ordinem suarum ad eorum ecclesias promotionum ita quod, qui prius promotus ad eas fuerit, in suo quisque ordine prior existat) A incedere, sedere ac locum habere (nulla habita ratione ad ipsorum dignitates primatiales, sive verae sive praetensae illae fuerint) auctoritate nostra faciatis, studioseque & diligenter curetis, atque pro vestra prudentia ac pietate geratis, ut cuncta istic concordibus animis in virtute Spiritus sancti, cum Dei omnipotentis honore atque timore, quiete feliciterque procedere valeant, non obstantibus praemissis, & quibusvis constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque.

Datum Romae apud sanctum Petrum, sub annulo Piscatoris, die ultima Decembris millesimo quingentesimo sexagesimo secundo, pontificatus nostri anno secundo.

B DECLARATIO FACTA PER illustrissimos dominos legatos super decreto sanctissimi domini nostri domini Pii papae quarti.

Quia dubitari posset an ex praedicto decreto sanctissimi domini nostri aliquod praejudicium generetur primatibus supradictis in proprietate seu possessione suarum primatiarum, sive verarum, sive praetensarum: nos Hercules tituli sanctae Mariae Novae de Mantua, Hieronymus tituli sanctae Susannae, Seripandus, Stanislaus tituli sancti Laurentii in Palisperna Varmiensis; ac Ludovicus tituli sancti Cyriaci in C Thermis, Simonetta nuncupati, sanctae Romanae ecclesiae presbyteri cardinales, sacri oecumenici concilii Tridentini, praesidentes, & apostolici de latere legati, declaramus quod mens sanctissimi domini nostri & nostra est, quod per hoc decretum nulli jus de novo acquiratur, nullique praejudicium generetur, nulliusque jus in proprietate vel possessione laedatur, atque demum in omnibus & per omnia unumquemque primatem, verum vel praetensum, in eodem statu post hoc concilium remanere, in quo antea permanebat.

SESSIO DECIMASEPTIMA,

D Quae est I. sub Pio quarto pontifice maximo, celebrata die decimaoctava Ianuarii MDLXII.

SESS. XVII. 18. Ian. 1562.

Decretum de celebrando concilio.

ILLUSTRISSIMI & reverendissimi, domini reverendique patres, placetne vobis ad laudem & gloriam sanctae ac individuae Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ad incrementum & exaltationem fidei & religionis Christianae, sacrum oecumenicum & generale concilium Tridentinum, in Spiritu sancto legitime congregatū ab hodierno die, qui est decimusoctavus mensis Ianuarii, anni a nativitate domini millesimi quingentesimi sexagesimisecundi, cathedrae E Romanae beati Petri apostolorum principis consecrato, sublata quacumque suspensione, juxta formam & tenorem literarum sanctissimi domini nostri Pii quarti pontificis maximi, celebrari, & in eo ea debito servato ordine tractari, quae proponentibus legatis ac praesidentibus ad horum temporum levandas calamitates, sedandas de religione controversias; coercendas linguas dolosas, depravatorum morum abusus corrigendos, ecclesiae veram atque Christianam pacem conciliandam, apta & idonea ipsi

Sess. 24. 25. de

& impedimenta objiciente, ut tantùm ecclesiæ commodum, quod prorsus auferre non poterat, saltem quam diutissime retardaret. Quantopere vero interea auctæ fuerint & multiplicatæ ac propagatæ hæreses, quantopere schisma creverit, sine maximo animi dolore nec meminisse possumus nec referre; sed tandem pius & misericors dominus, qui nunquam ita irascitur, ut misericordiæ obliviscatur, regibus & principibus Christianis pacem & unanimitatem donare dignatus est. Qua nos occasione oblata, maximam in spem venimus, ipsius misericordia freti, fore ut his tantis quoque ecclesiæ malis eadem concilii via finis imponatur. Nos itaque ad schisma hæresesque tollendas, ad corrigendos & reformandos mores, ad pacem inter Christianos principes conservandam, celebrationem ejus non esse duximus diutius differendam. Habita igitur cum venerabilibus fratribus nostris sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus deliberatione matura, factis etiam consilii nostri certioribus carissimis in Christo filiis nostris, Ferdinando Romanorum imperatore electo, & aliis regibus atque principibus, quos quidem (sicut de eorum summa pietate & sapientia nobis pollicebamur) paratissimos ad ipsius concilii celebrationem adjuvandam invenimus, ad Dei omnipotentis laudem & honorem & gloriam, atque universalis ecclesiæ utilitatem de eorumdem fratrum nostrorum consilio & assensu, sacrum œcumenicum & generale concilium, ex auctoritate ejusdem Dei & beatorum Petri & Pauli apostolorum (qua nos quoque in terris fungimur) freti & subnixi, in civitate Tridentina ad sacratissimum diem resurrectionis dominicæ proxime futurum indicimus, & ibi celebrandum, sublata suspensione quacumque, statuimus atque decernimus. Quocirca venerabiles fratres nostros, omnibus ex locis, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, ceterosque quibus in concilio generali sedere, & sententiam dicere, jure communi, vel ex privilegio, vel ex antiqua consuetudine licet, vehementer in domino hortamur & monemus, atque etiam districte præcipiendo mandamus, in virtute sanctæ obedientiæ, in vi quoque juramenti quod præstiterunt, & sub pœnis quas in eos qui ad concilia generalia convenire neglexerint, sacris sciunt esse canonibus constitutas, ut ad concilium ibi celebrandum conveniant intra eam diem, nisi forte impedimento fuerint legitimo præpediti; quod tamen impedimentum per legitimos procuratores synodo probare debebunt. Monemus præterea omnes & singulos, quorum interest, interesseve poterit, ut in concilio adesse ne negligant. Carissimos vero in Christo filios nostros, Romanorum imperatorem electum, ceterosque reges & principes, quos optandum sane esset concilio interesse posse, hortamur & rogamus, ut, si ipsi interesse concilio non potuerint, oratores suos prudentes, graves, & pios viros utique mittant, qui ipsorum nomine illi intersint, curentque diligenter pro sua pietate, ut ex eorum regnis atque dominiis prælati sine recusatione ac mora tam necessario tempore, Deo & ecclesiæ officium suum præstent: eosdem etiam curaturos esse minime dubitantes, ut per ipsorum regna & dominia tutum ac liberum iter prælatis, eorumque familiaribus, comitibus, & aliis omnibus ad concilium euntibus, & ab illo redeuntibus, pateat,

A benigneque ac comiter omnibus in locis recipiantur atque tractentur, sicut (quod ad nos attinet) ipsi quoque curabimus: qui nihil omnino prætermittere decrevimus, quod ad tam pium & salutare opus perficiendum a nobis in hoc loco constitutis præstari possit: nihil, ut Deus scit, quærentes aliud, nihil propositum habentes in hoc concilio celebrando, nisi honorem ipsius Dei, dispersarum ovium reductionem ad salutem, & perpetuam Christianæ reipublicæ tranquillitatem ac quietem. Ut vero hæ literæ, & quæ in eis continentur, ad omnium, quorum oportet, notitiam perveniant, nec quisquam ea excusatione uti possit, quod illa ignoraverit, B præsertim cum non ad omnes, quos de his literis certiores fieri oporteret, tutus forsitan pateat aditus; volumus & mandamus ut in basilica Vaticana principis apostolorum, & in ecclesia Lateranensi, tunc cum in eis populus ut missarum solemnibus intersit congregari solet, palam clara voce a curiæ nostræ cursoribus, seu notariis aliquibus publicis, recitentur, & postquam recitatæ fuerint, ad valvas earum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ, & in loco solito campi Floræ, affigantur, ibique quo legi & omnibus innotescere possint, aliquamdiu relinquantur. Cum autem inde amovebuntur, earum exempla in iisdem locis affixa remaneant. Nos C enim per recitationem hanc, publicationem & affixionem, omnes & singulos, qui his literis comprehenduntur, post duos menses a die publicationis, & affixionis earum volumus perinde adstrictos & obligatos esse, ac si ipsismet illæ coram editæ & lectæ fuissent. Transumptis quoque earum, quæ manu publici alicujus notarii scripta subscriptave, & sigillo ac subscriptione alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ munita fuerint, ut sine dubitatione ulla fides habeatur mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ indictionis, statuti, decreti, præcepti, admonitionis, & adhortatio- D nis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo, tertio Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

Antonius Florebellus.

Barengus.

Ego Pius catholicæ ecclesiæ episcopus.

E Ego R. cardinalis de Carpo episcopus Portuensis.

Ego F. cardinalis episcopus Tusculanus.

Ego Fed. cardinalis Cæsius, episcopus Prænestinus.

Ego Ioannes cardinalis Moronus episcopus Albanensis.

*

*

Ego Christophorus Madrucius cardinalis Tridentinus.

Ego Ottho Truchses cardinalis Augustanus.

Ego B. de la Cueva cardinalis sanctæ Crucis.

Ego Tiberius cardinalis Crispus.

ANNO CHRISTI 1562.

laribus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque status & conditionis aut qualitatis existant, Germanicæ provinciæ & nationis civitatibus, ac aliis locis ejusdem, & omnibus aliis ecclesiasticis & sæcularibus, præsertim Augustanæ confessionis personis, qui aut quæ una cum ipsis ad hoc generale Tridentinum concilium venient, aut mittentur, ac profecturi sunt, aut hucusque venerunt, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari, tenore præsentium, publicam fidem, & plenissimam verissimamque securitatem, quam salvumconductum appellant, libere ad hanc Tridentinam civitatem veniendi, ibidemque manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, una cum ipsa synodo de quibuscumque negotiis tractandi, examinandi, discutiendi, & omnia quæcumque ipsis libuerit, ac articulos quoslibet, tam scripto quam verbo libere offerendi, propalandi, eosque scripturis sacris & beatorum patrum verbis, sententiis & rationibus declarandi, astruendi, & persuadendi, &, si opus fuerit, etiam ad objecta concilii generalis respondendi, & cum iis qui a concilio delecti fuerint disputandi Christiane aut caritative absque omni impedimento conferendi, opprobriis, conviciis, ac contumeliis penitus semotis: & signanter, quod causæ controversæ, secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia, & catholicæ ecclesiæ consensum, & sanctorum patrum auctoritates, in prædicto concilio Tridentino tractentur: illo etiam addito, ut religionis prætextu, aut delictorum circa eam commissorum, ant committendorum, minime puniantur, impertitur, ac omnino concedit: sic etiam, ut propter illorum præsentiam, neque in itinere, aut quocumque locorum, eundo, manendo, aut redeundo, nec in ipsa civitate Tridentina a divinis officiis quovis modo cessetur. Et ut his peractis, vel non peractis, quandocumque ipsis libuerit, aut majorum suorum mandato & assensu ad propria reverti optabunt, aut aliquis eorum optabit, mox absque ulla retinentia, & occasione, aut mora, salvis rebus eorum, & suorum pariter honore, & personis, vice versa possint juxta beneplacitum libere & secure redire; de scientia tamen ab eadem synodo deputandorum, ut tunc opportune eorum securitati, absque dolo & fraude provideatur: vult etiam sancta synodus in hac publica fide salvoqueconductu, omnes, quascumque clausulas includi & contineri, ac pro inclusis haberi, quæ pro plena, efficaci, & sufficienti securitate in eundo, stando, ac redeundo necessariæ & opportunæ fuerint. Illud etiam ad majorem securitatem, & pacis, ac conciliationis bonum exprimens, quod, si quispiam, aut illorum aliqui sive in itinere, Tridentum veniendo, sive ibidem morando aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint, aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & assecurationis beneficium eis concessum annullari aut cassari, vult & concedit ut in hujusmodi facinore deprehensi ab ipsis dumtaxat, & non ab aliis, condigna animadversione, cum emenda sufficienti, per partem ipsius synodi merito approbanda & laudanda, mox puniantur, illorum assecurationis forma, conditionibus & modis omnino manentibus illibatis. Pariformiter etiam vult, ut si quisquam, vel aliqui ex ipsa synodo, sive in itinere, aut manendo, aut redeundo, aliquod enorme, quod absit, egerint, aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & assecurationis beneficium violari, aut quoquomodo tolli, in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsa synodo dumtaxat, & non ab aliis condigna animadversione, & emenda sufficienti, per partem dominorum Germanorum Augustanæ confessionis, tunc hic præsentium, merito laudanda & approbanda, mox puniantur; præsenti assecurationis forma, conditionibus, & modis omnino manentibus illibatis. Vult præterea ipsa synodus, quod liceat ipsis ambasiatoribus omnibus & singulis, toties quotiescumque opus fuerit, seu necessarium, ad auram capiendam exire de civitate Tridentina, & reverti ad eamdem, nec non nuntium, vel nuntios suos ad quæcumque loca pro suis necessariis negotiis ordinandis, libere mittere, seu destinare, ac ipsos missos, seu destinatos, seu missum & destinatum suscipere, toties quoties eis videbitur expedire; ita quod aliqui vel aliquis per deputandos concilii socientur, qui eorum securitati provideant, vel provideat. Qui quidem salvusconductus & securitates stare ac durare debeant a tempore & per tempus, quo in ipsius synodi & suorum tuitionis curam ipsos suscipi contigerit, & usque ad Tridentum perduci, ac toto tempore mansionis eorum ibidem; & rursum post sufficientem audientiam habitam, & spatio viginti dierum præmisso, cum ipsi petierint, aut concilium, habita hujusmodi audientia, ipsis recessum indixerit, a Tridento usque in quem quisque elegerit sibi locum tutum, Deo favente, restituet, dolo & fraude prorsus exclusis. Quæ quidem omnia, pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus quibuscumque, atque omnibus aliis ecclesiasticis ac sæcularibus personis, cujuscumque status & conditionis existant, aut quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit, & bona fide spondet. Insuper, omni fraude & dolo exclusis, vera & bona fide promittit ipsam synodum nullam vel manifeste vel occulte occasionem quæsituram, aut aliqua auctoritate, potentia, jure, vel statuto, privilegio legum vel canonum, aut quorumcumque conciliorum, præsertim Constantiensis & Senensis, quacumque forma verborum expressa, in aliquod hujus fidei publicæ, & plenissimæ assecurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ, ipsis per ipsam synodum concessæ, præjudicium, quovis modo usuram, aut quemquam uti permissuram: quibus in hac parte pro hac vice derogat. Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea vel suis, cujuscumque conditionis, vel status, aut præeminentiæ existens, præscriptæ assecurationis & salviconductus formam & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, ipsorum arbitrio merito approbanda & laudanda, habeant ipsam synodum, & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas jure divino & humano, aut consuetudine, hujusmodi salvorumconductuum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione aut quavis in hac parte contradictione.

Seff. 5. in princ.

Conc. Const. tiensis fione cap. non ob tibus viscor dibus

Extensio ad alias nationes.

Eadem sacrosancta synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis de latere legatis, omnibus & singulis aliis, qui nobiscum in iis quæ sunt fidei

ipſi ſanctæ ſynodo videbuntur? Reſponderunt: A Placet.

Indictio futuræ ſeſſionis.

Illuſtriſſimi & reverendiſſimi domini reverendique patres, placetne vobis proximam futuram ſeſſionem habendam & celebrandam eſſe feria quinta poſt ſecundam dominicam quadrageſimæ, quæ erit die vigeſimaſexta menſis Februarii. Reſponderunt: Placet.

Propoſitio facta.

In prima præterita ſeſſione declaratum eſt, & communi omnium voto approbatum, pertractandum eſſe de eis quæ neceſſaria videbuntur ad catholicæ fidei doctrinam ſtabiliendam, atque morum integritatem reſtituendam. B

Vt autem hæc, Deo duce, aggrediamur, viſum eſt magnopere referre ad doctrinam de fide in ſuam puritatem reſtituenda, ut libri a variis auctoribus poſt exortas hæreſes ſcripti, atque etiam librorum cenſuræ in diverſis locis a catholicis editæ, examinentur. De quibus quidquid ſancta ſynodus ſtatuerit, tamquam ſacroſanctum decretum, ſuo tempore publicabitur, ut ab omnibus abſque ulla tergiverſatione cuſtodiatur. Super qua re quicumque pro ejus faciliori expeditione aliquid afferre voluerint, libenter audientur.

Ad hæc rite dijudicanda, ut vocentur omnes C ex decreto ſanctæ ſynodi, conſentaneum fore exiſtimavimus, ad quos iſtarum rerum aliqua pertinere quoquo modo poteſt, ne deinceps inauditos ſe eſſe condemnatos cenſeri poſſit.

Non ab re quoque putavimus eſſe, omnes, qui in hæreſes qualcumque lapſi ſunt, & adhuc irretiti ſunt, ad pœnitentiam invitare, cum ſalviconductus ampla conceſſione, ac promiſſione magnæ & ſingularis clementiæ & benignitatis, modo redeant ad cor, & ſanctæ eccleſiæ catholicæ poteſtatem agnoſcant.

Tam ſuper modo facilioris expeditionis examinis librorum & cenſurarum, quam ſuper aliis, quæ ſequuntur, patres, poſtquam hujus ſcripti exemplum acceperint, & conſideraverint, dicant D ſententias ſuas in ſequenti congregatione.

SESSIO DECIMAOCTAVA.

Quæ eſt ſecunda ſub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die XXVI. Februarii MDLXII.

Decretum de librorum delectu, & omnibus ad concilium fide publica invitandis.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina ſynodus, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem apoſtolicæ ſedis legatis, non humanis quidem viribus confiſa, ſed domini noſtri Ieſu Chriſti, qui os & ſapientiam eccleſiæ ſuæ daturum ſe promiſit, ope & auxilio freta, illud præcipue cogitat, ut catholicæ fidei doctrinam, multorum inter ſe diſſidentium opinionibus, pluribus locis inquinatam & obſcuratam, in ſuam puritatem & ſplendorem aliquando reſtituat, & mores, qui a veteri inſtituto deflexerunt, ad meliorem vitæ rationem revocet, corque patrum ad filios, & cor filiorum ad patres convertat. Cum itaque omnium primum animadverterit, hoc tempore ſuſpectorum ac pernicioſorum librorum, quibus doctrina impura continetur, & longe lateque diffunditur, numerum nimis excreviſſe (quod quidem in cauſa fuit, ut multæ cenſuræ in variis provinciis, & præſertim in alma urbe Roma, pio quodam zelo editæ fuerint) neque tamen huic tam magno ac pernicioſo morbo ſalutarem ullam profuiſſe medicinam, cenſuit ut delecti ad hanc diſquiſitionem patres de cenſuris libriſque quid facto opus eſſet diligenter conſiderarent, atque etiam ad eamdem ſanctam ſynodum ſuo tempore referrent, quo facilius ipſa poſſit varias & peregrinas doctrinas, tamquam zizania, a Chriſtianæ veritatis tritico ſeparare, deque his commodius deliberare & ſtatuere, quæ ad ſcrupulum ex complurium animis eximendum, & tollendas multarum querelarum cauſas magis opportuna videbuntur. Hæc autem omnia ad notitiam quorumcumque deducta eſſe vult, prout etiam præſenti decreto deducit: ut ſi quis ad ſe pertinere aliquo modo putaverit, quæ vel de hoc generali concilio tractanda prædixit, non dubitet a ſancta ſynodo ſe benigne auditum iri.

Sessio XVIII. 26 Feb. 1562. Seſſ. 25. in contin §. de indice libr. &c. Ibidem. Matth. 13.

Quoniam vero eadem ſancta ſynodus ex corde optat, Deumque enixe rogat quæ ad pacem ſunt eccleſiæ, ut univerſi communem matrem in terris agnoſcentes, quæ quos peperit oblivisci non poteſt, unanimes uno ore glorificemus Deum & Patrem domini noſtri Ieſu Chriſti; per viſcera miſericordiæ ejuſdem Dei & domini noſtri, omnes qui nobiſcum communionem non habent, ad concordiam & reconciliationem, & ut ad hanc ſanctam ſynodum veniant, invitat atque hortatur, utque caritatem, quod eſt vinculum perfectionis, amplectantur, pacemque Chriſti exultantem in cordibus ſuis præ ſe ferant, in quam vocati ſunt in uno corpore. Hanc ergo non humanam, ſed Spiritus ſancti vocem audientes ne obdurent corda ſua, ſed in ſuo ſenſu non ambulantes neque ſibi placentes, ad tam piam & ſalutarem matris ſuæ admonitionem excitentur & convertantur. Omnibus enim caritatis officiis ſancta ſynodus eos ut invitat, ita complectetur.

Pſal. 132. Iſa. 49. Rom. 15. Coloſſ. 3. Pſal. 99. Hebr. 3. Epheſ. 4. Rom. 15.

Inſuper eadem ſancta ſynodus decrevit, fidem publicam in congregatione generali concedi poſſe, & eamdem vim habituram, ejuſdemque roboris & momenti futuram, ac ſi in publica ſeſſione data & decreta fuiſſet.

Indictio futuræ ſeſſionis.

Eadem ſacroſancta ſynodus Tridentina, in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem apoſtolicæ ſedis legatis, ſtatuit & decrevit, proximam futuram ſeſſionem habendam & celebrandam eſſe feria quinta poſt ſacratiſſimum feſtum aſcenſionis domini, quæ erit die decimaquarta menſis Maii.

E

SALVVSCONDVCTVS CONCESSVS
Germanicæ nationi.

In congregatione generali, die quarta Martii milleſimo quingenteſimo ſexageſimoſecundo.

Sacroſancta œcumenica & generalis Tridentina ſynodus in Spiritu ſancto legitime congregata, præſidentibus in ea eiſdem apoſtolicæ ſedis legatis, univerſis fidem facit, quod omnibus & ſingulis ſacerdotibus, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militaribus, popularibus,

Vide ſupra ſeſſ. 5. ubi idem habetur præter extenſionē ad alias nationes.

ANNO CHRISTI 1562.

causis adducta, hanc consuetudinem sub altera A specie communicandi approbavit, & pro lege habendam decrevit: quam reprobare, aut sine ipsius ecclesiæ auctoritate pro libito mutare non licet.

CAPVT III.

Totum & integrum Christum, ac verum sacramentum, sub qualibet specie sumi.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11

Insuper declarat, quamvis redemptor noster, ut antea dictum est, in suprema illa cœna hoc sacramentum in duabus speciebus instituerit, & apostolis tradiderit; tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie, totum atque integrum B Christum, verumque sacramentum sumi. Ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt.

Sess. 13. c. 3. & can. 3.

CAPVT IV.

Parvulos non obligari ad communionem sacramentalem.

Infra can. 4.

Denique eadem sancta synodus docet, parvulos usu rationis carentes, nulla obligari necessitate ad sacramentalem eucharistiæ communionem. Siquidem per baptismi lavacrum, regenerati, & Christo incorporati, adeptam jam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Vt enim sanctissimi illi patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.

Tit. 3.

DE COMMVNIONE SVB VTRAQVE SPECIE, ET PARVVLORVM.

CANON I.

Constant. sess. 13.

Si quis dixerit, ex Dei præcepto, vel D necessitate salutis, omnes & singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi eucharistiæ sacramenti sumere debere, anathema sit.

II.

Supra c. 1.

Si quis dixerit, sanctam ecclesiam catholicam non justis causis & rationibus adductam fuisse, ut laicos, atque etiam clericos non conficientes, sub panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse, anathema sit.

III.

Sup. c. 3. & sess. 13. c. 3. & can. 3.

Si quis negaverit totum & integrum E Christum omnium gratiarum fontem & auctorem, sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur, anathema sit.

IV.

Sup. c. 4.

Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse eucharistiæ communionem, anathema sit.

Supra sessione 13 in fine & inf.

Duos vero articulos alias propositos, nondum tamen excussos, videlicet an rationes, quibus sancta catholica ecclesia adducta fuit ut communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacerdotes, sub una tantum panis specie, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus; & an si honestis & Christianæ caritati consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi, vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illæ, eadem sancta synodus in aliud tempus, oblata sibi quamprimum occasione, examinandos atque definiendos reservat.

Se[ss.] X[XII.] 16. [.]15 sess. deci[...] nali. Ibid.

DECRETVM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta œcumenica, & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ad Dei omnipotentis laudem, & sanctæ ecclesiæ ornamentum, ea quæ sequuntur, de reformationis negotio in præsenti statuenda esse censuit.

CAPVT I.

Episcopi gratis cum ordines conferant, tum dimissorias & testimoniales dent, pro quibus eorum ministri nihil prorsus, notarii, quod in decreto præfinitum est, accipiant.

C Quoniam ab ecclesiastico ordine omnis avaritiæ suspicio abesse debet, nihil pro collatione quorumcumque ordinum, etiam clericalis tonsuræ, nec pro literis dimissoriis aut testimonialibus, nec pro sigillo, nec alia quacumque de causa, etiam sponte oblatum, episcopi, & alii ordinum collatores, aut eorum ministri, quovis prætextu accipiant. Notarii vero in his tantum locis, in quibus non viget laudabilis consuetudo nihil accipiendi, pro singulis literis dimissoriis, aut testimonialibus, decimam tantum unius aurei partem accipere possint; dummodo eis nullum salarium sit constitutum pro officio exercendo: nec episcopis ex notarii commodis aliquod emolumentum ex eisdem ordinum collationibus directe vel indirecte provenire possit. Tunc enim gratis operam suam eos præstare omnino teneri decernit, contrarias taxas, ac statuta, & consuetudines etiam immemorabiles, quorumcumque locorum (quæ potius abusus & corruptelæ simoniacæ pravitati faventes nuncupari possunt) penitus cassando & interdicendo; & qui secus fecerint, tam dantes, quam accipientes, ultra divinam ultionem, pœnas a jure inflictas ipso facto incurrant.

Late[ran.] Late[ran.] 63. Calc[ed.] Brac[ar.] Aur. Tolet. can. Mile[vit.] c. 41

CAPVT II.

Arceantur a sacris ordinibus, qui non habent unde vivere possint.

Cum non deceat eos, qui divino ministerio adscripti sunt, cum ordinis dedecore mendicare, aut sordidum aliquem quæstum exercere, compertumque sit complures plerisque in locis ad sacros ordines nullo fere delectu admitti, qui variis artibus ac fallaciis confingunt se beneficium ecclesiasticum, aut etiam idoneas facultates obtinere; statuit sancta synodus, ne quis deinceps clericus sæcularis, (quamvis alias sit idoneus moribus, scientia & ætate) ad sacros ordines promoveatur, nisi prius legitime constet eum beneficium ecclesiasticum, quod sibi ad victum honeste sufficiat, pacifice possidere. Id vero beneficium resignare non possit, nisi facta mentione, quod ad illius beneficii titulum sit promotus: neque ea resignatio admittatur, nisi constito quod aliunde vivere commode possit: & aliter facta resignatio nulla sit.

Patrimonium

communionem non habent, ex quibuscumque regnis, nationibus, provinciis, civitatibus ac locis, in quibus publice & impune prædicatur, vel docetur, sive creditur contrarium ejus, quod sancta Romana sentit ecclesia, dat fidem publicam, sive salvumconductum, sub eadem forma & eisdem verbis, quibus datur Germanis. A

SESSIO DECIMANONA.

Quæ est tertia sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die decimaquarta Maii MDLXII.

Decretum prorogationis sessionis. B

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem sanctæ sedis apostolicæ legatis, decreta ea quæ hodie in præsenti sessione statuenda ac sancienda erant, justis nonnullis ac honestis causis, in feriam quintam post proximam solennitatem corporis Christi (quæ erit pridie Nonas Iunii) proroganda esse censuit ac prorogat: dictaque die sessionem habendam esse ac celebrandam, omnibus indicit. Interea rogandus est Deus & Pater domini nostri Iesu Christi, auctor pacis ut sanctificet corda omnium, quo adjuvante sancta synodus & nunc & semper meditari ac peragere valeat quæ ad ejus laudem & gloriam pertineant. C

SESSIO VIGESIMA.

Quæ est quarta sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die quarta Iunii MDLXII.

Decretum prorogationis sessionis.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, propter varias difficultates ex diversis causis exortas, atque etiam ut congruentius majorique cum deliberatione omnia procedant, nempe ut dogmata, cum iis quæ ad reformationem spectant, simul tractentur & sanciantur; ea quæ statuenda videbuntur, tam de reformatione, quam de dogmatibus in proxima sessione, quam omnibus indicit in diem sextamdecimam subsequentis mensis Iulii, definienda esse decrevit. Hoc tamen adjecto, quod dictum terminum ipsa sancta synodus, pro ejus arbitrio & voluntate, sicuti rebus concilii putaverit expedire, etiam in generali congregatione restringere & prorogare libere possit & valeat. D

SESSIO VIGESIMAPRIMA.

Quæ est quinta sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die decimasexta Iulii MDLXII.

Doctrina de communione sub utraque specie, & parvulorum. E

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, cum de tremendo & sanctissimo eucharistiæ sacramento varia diversis in locis errorum monstra nequissimi dæmonis artibus circumferantur, ob quæ in nonnullis provinciis multi a catholicæ ecclesiæ fide atque obedientia videantur discessisse, censuit, ea, quæ ad communionem sub utraque specie, & parvulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christi fidelibus interdicit, ne posthac de iis aliter vel credere, vel docere, vel prædicare audeant, quam est his decretis explicatum atque definitum. SESSIO XXI. 16 Iulii 1562.

CAPUT I.

Laicos & clericos non conficientes non adstringi jure divino ad communionem sub utraque specie.

Itaque sancta ipsa synodus, a Spiritu sancto (qui Spiritus est sapientiæ & intellectus, Spiritus consilii & pietatis) edocta, atque ipsius ecclesiæ judicium & consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo divino præcepto laicos & clericos non conficientes obligari ad eucharistiæ sacramentum sub utraque specie sumendum: neque ullo pacto, salva fide, dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus dominus in ultima cœna venerabile hoc sacramentum in panis & vini speciebus instituit, & apostolis tradidit: non tamen illa institutio & traditio eo tendunt, ut omnes Christi fideles statuto domini ad utramque speciem accipiendam adstringantur. Sed neque ex sermone illo apud Ioannem sexto recte colligitur, utriusque speciei communionem a domino præceptam esse; utcumque juxta varias sanctorum patrum & doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, dixit quoque: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, dixit etiam: *Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita.* Et denique qui dixit, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo*, dixit nihilo minus: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.*

Isai 11. Constant. sess. 13. Ius. can. 2. Matth. 26. 1. Cor. 11. Ioan. 6. Ibidem. Ibidem. Ibidem.

CAPUT II.

Ecclesiæ potestas circa dispensationem sacramenti eucharistiæ.

Præterea declarat, hanc potestatem perpetuo in ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret, vel mutaret, quæ suscipientium utilitati, seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire judicaret. Id autem apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.* Atque ipsum quidem hac potestate usum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso sacramento, cum ordinatis nonnullis circa ejus usum: *Cetera*, inquit, *cum venero, disponam.* Quare agnoscens sancta mater ecclesia hanc suam in administratione sacramentorum auctoritatem, licet ab initio Christianæ religionis non infrequens utriusque speciei usus fuisset, tamen progressu temporis, latissime jam mutata illa consuetudine, gravibus & justis causis

1. Cor. 4. 2. Cor. 6. 1. Cor. 11. Constant. sess. 13.

ANNO CHRISTI 1562.

ad easdem ecclesias quomodocumque pertinentibus, qui si non fuerint sufficientes, omnes patronos, & alios, qui fructus aliquos ex dictis ecclesiis provenientes percipiunt, aut in illorum defectum, parochianos omnibus remediis opportunis ad prædicta cogant, quacumque appellatione, exemptione & contradictione remota. Quod si nimia egestate omnes laborent, ad matrices, seu viciniores ecclesias transferantur, cum facultate tam dictas parochiales, quam alias ecclesias dirutas, in profanos usus non sordidos, erecta tamen ibi Cruce, convertendi.

CAPUT VIII.

Monasteria commendata, in quibus non viget regularis observantia, & beneficia quæcumque quotannis ab ordinario visitentur.

Quæcumque in diœcesi ad Dei cultum spectant, ab ordinario diligenter curari, atque iis, ubi oportet, provideri æquum est. Propterea commendata monasteria, etiam abbatiæ, prioratus, & præposituræ nuncupatæ, in quibus non viget regularis observantia, nec non beneficia, tam curata quam non curata, sæcularia & regularia, qualitercumque commendata, etiam exempta, ab episcopis, etiam tamquam apostolicæ sedis delegatis, annis singulis visitentur; curentque iidem episcopi congruentibus remediis, etiam per sequestrationem fructuum, ut quæ renovatione indigent, aut restauratione, reficiantur; & cura animarum, si qua illis vel eorum annexis immineat, aliaque debita obsequia recte exerceantur, appellationibus quibuscumque, privilegiis, consuetudinibus, etiam immemorabili tempore præscriptis, conservatoriis, judicum deputationibus, & eorum inhibitionibus, non obstantibus. Et, si in eis vigeret observantia regularis, provideant episcopi paternis admonitionibus, ut eorum regularium superiores, juxta eorum regularia instituta, debitam vivendi rationem observent & observari faciant, & sibi subditos in officio contineant ac moderentur. Quod si admoniti intra sex menses eos non visitaverint, vel correxerint; tunc iidem episcopi, etiam ut delegati sedis apostolicæ, eos visitare possint & corrigere, prout ipsi superiores possent juxta eorum instituta; quibuscumque appellationibus, privilegiis & exemptionibus penitus remotis, & non obstantibus.

Seff. 7. c. 8. & 14. c. 9. & 15. c 20. de regularibus.

CAPUT IX.

Quæstorum eleemosynarum nomen & usus tollitur; indulgentias & spirituales gratias ordinarii publicent. Duo de capitulo eleemosynas gratis accipiant.

Cum multa a diversis antea conciliis, tam Lateranensi, ac Lugdunensi, quam Viennensi, adversus pravos eleemosynarum quæstorum abusus remedia tunc adhibita, posterioribus temporibus reddita fuerint inutilia, potiusque eorum malitia ita quotidie magno fidelium omnium scandalo & querela excrescere deprehendatur, ut de eorum emendatione nulla spes amplius relicta videatur, statuit ut posthac in quibuscumque Christianæ religionis locis eorum nomen atque usus penitus aboleatur, nec ad officium hujusmodi exercendum ullatenus admittantur; non obstantibus privilegiis, ecclesiis, monasteriis, hospitalibus, piis locis, & quibusvis cujuscumque gradus, status, & dignitatis personis, concessis, aut consuetudinibus etiam immemorabilibus. Indulgentias vero aut alias spirituales gratias, quibus non ideo Christi fideles decet privari, deinceps per ordinarios locorum adhibitis duobus de capitulo, debitis temporibus populo publicandas esse decernit. Quibus etiam eleemosynas, atque oblata sibi caritatis subsidia, nulla prorsus mercede accepta, fideliter colligendi facultas datur, ut tandem cælestes hos ecclesiæ thesauros, non ad quæstum, sed ad pietatem exerceri omnes vere intelligant.

Later. IV. sub. Inn. III. c. 63 Vienn Clem Abusionibus t. de pœn. & rem seff. 5. c. 2. de ref. seff. 25. in cont. decreto de indulgengentiis.

Sess. XXI. 16. Jul. 1562.

Indictio futuræ sessionis.

Eadem sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus, in spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, statuit & decrevit, proximam futuram sessionem habendam & celebrandam esse feria quinta post octavam festi nativitatis beatæ Mariæ virginis, quæ erit decimaseptima mensis Septembris proxime futuri. Hoc tamen adjecto, quod dictum terminum ac unicuique sessioni in posterum præfigendum, ipsa sancta synodus pro ejus arbitrio & voluntate, sicuti rebus concilii putaverit expedire, etiam in generali congregatione restringere & prorogare libere possit & valeat.

Sup. se[ss.]

SESSIO VIGESIMASECUNDA,

Quæ est sexta sub Pio IV. pontifice maximo, celebrata die XVII. Septembris MDLXII.

Doctrina de sacrificio missæ.

Sess. XXII. 17. Sept. 1562. Seff. 1. princip.

SACROSANCTA œcumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, præsidentibus in ea eisdem apostolicæ sedis legatis, ut vetus, absoluta atque omni ex parte perfecta de magno eucharistiæ mysterio in sancta catholica ecclesia fides atque doctrina retineatur, & in sua puritate, propulsatis erroribus atque hæresibus, conservetur, de ea, quatenus verum & singulare sacrificium est, Spiritus sancti illustratione edocta, hæc quæ sequuntur docet, declarat, & fidelibus populis prædicanda decernit.

CAPUT I.

De institutione sacrosancti missæ sacrificii.

Quoniam sub priori testamento, teste apostolo Paulo, propter Levitici sacerdotii imbecillitatem consummatio non erat, oportuit, Deo Patre misericordiarum ita ordinante, sacerdotem alium secundum ordinem Melchisedech surgere, dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot sanctificandi essent, consummare, & ad perfectum adducere. Is igitur Deus & dominus noster, etsi semel seipsum in ara Crucis, morte intercedente, Deo Patri oblaturus erat, ut æternam illic redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium ejus extinguendum non erat, in cœna novissima qua nocte tradebatur, ut dilectæ suæ sponsæ ecclesiæ visibile, sicut hominum natura exigit, relinqueret sacrificium, quo cruentum illud semel in Cruce peragendum repræsentaretur, ejusque memoria in finem usque sæculi permaneret, atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quæ a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur, sacerdotem secundum

Heb. 7. & 10.

Tol X 1. Cor.

Patrimonium vero vel pensionem obtinentes ordinari posthac non possint, nisi illi, quos episcopus judicaverit assumendos pro necessitate, vel commoditate ecclesiarum suarum, eo quoque prius perspecto, patrimonium illud vel pensionem vere ab eis obtineri, taliaque esse, quæ eis ad vitam sustentandam satis sint: atque illa deinceps sine licentia episcopi alienari, aut extingui, vel remitti nullatenus possint, donec beneficium ecclesiasticum sufficiens sint adepti, vel aliunde habeant unde vivere possint, antiquorum canonum pœnas super his innovando.

Caput III.

Ratio augendi distributiones quotidianas præscribitur: consuetudo, qua non residentes nihil vel minus tertia parte fructuum percipiunt, laudatur: absentium contumacia punitur.

Cum beneficia ad divinum cultum, atque ecclesiastica munia obeunda sint constituta, ne qua in parte minuatur divinus cultus, sed ei debitum omnibus in rebus obsequium præstetur, statuit sancta synodus, in ecclesiis tam cathedralibus quam collegiatis, in quibus nullæ sunt distributiones quotidianæ, vel ita tenues, ut verisimiliter negligantur, tertiam partem fructuum, & quorumcumque proventuum & obventionum, tam dignitatum, quam canonicatuum, personatuum, portionum & officiorum separari debere, & in distributiones quotidianas converti, quæ inter dignitates obtinentes, & ceteros divinis interessentes proportionabiliter, juxta divisionem ab episcopo, etiam tamquam apostolicæ sedis delegato, in ipsa prima fructuum deductione facienda dividantur; salvis tamen consuetudinibus earum ecclesiarum, in quibus non residentes, seu non servientes, nihil vel minus tertia parte percipiunt: non obstantibus exemptionibus ac aliis consuetudinibus, etiam immemorabilibus, & appellationibus quibuscumque; crescenteque non servientium contumacia, liceat contra eos procedere juxta juris ac sacrorum canonum dispositionem.

Caput IV.

Sacramenta per convenientem sacerdotum numerum exhibeantur. Ratio novas parochias erigendi traditur.

Episcopi, etiam tamquam apostolicæ sedis delegati, in omnibus ecclesiis parochialibus vel baptismalibus, in quibus populus ita numerosus sit, ut unus rector non possit sufficere ecclesiasticis sacramentis ministrandis & cultui divino peragendo, cogant rectores, vel alios, ad quos pertinet, sibi tot sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad sacramenta exhibenda, & cultum divinum celebrandum. In iis vero, in quibus ob locorum distantiam, sive difficultatem, parochiani sine magno incommodo ad percipienda sacramenta & divina officia audienda accedere non possunt, novas parochias, etiam invitis rectoribus, juxta formam constitutionis Alexandri tertii, quæ incipit, Ad audientiam, constituere possint. Illis autem sacerdotibus, qui de novo erunt ecclesiis noviter erectis præficiendi, competens assignetur portio arbitrio episcopi ex fructibus ad ecclesiam matricem quomodocumque pertinentibus; &, si necesse fuerit, compellere possit populum ea subministrare quæ sufficiant ad vitam dictorum sacerdotum sustentandam. quacumque reservatione generali vel speciali, vel affectione, super dictis ecclesiis non obstantibus. Neque hujusmodi ordinationes & erectiones possint tolli nec impediri ex quibuscumque provisionibus, etiam vigore resignationis, aut quibusvis aliis derogationibus, vel suspensionibus.

Sessio XXI. 16 Iulii 1562.

Caput V.

Possint episcopi facere uniones perpetuas in casibus a jure permissis.

Ut etiam ecclesiarum status, ubi sacra Deo officia ministrantur, ex dignitate conservetur, possint episcopi, etiam tamquam apostolicæ sedis delegati, juxta formam juris, sine tamen præjudicio obtinentium, facere uniones perpetuas quarumcumque ecclesiarum parochialium & baptismalium, & aliorum beneficiorum curatorum, vel non curatorum, cum curatis, propter earum paupertatem, & in ceteris casibus a jure permissis, etiamsi dictæ ecclesiæ vel beneficia essent generaliter vel specialiter reservata, aut qualitercumque affecta. Quæ uniones etiam non possint revocari, nec quoquo modo infringi vigore cujuscumque provisionis, etiam ex causa resignationis, aut derogationis, aut suspensionis.

Conc. Later. sub Leone X. sess. 9. de ref. curiæ. sup. sess. 9. de ref. & infra sess. 24. c. 9. de ref.

Caput VI.

Imperitis rectoribus vicarii cum parte fructuum pro tempore deputentur: in scandalo perseverantes privari beneficiis possint.

Quia illiterati & imperiti parochialium ecclesiarum rectores sacris minus apti sunt officiis, & alii propter eorum vitæ turpitudinem potius destruunt quam ædificant, episcopi, etiam tamquam apostolicæ sedis delegati, eisdem illiteratis & imperitis, si alias honestæ vitæ sint, coadjutores aut vicarios pro tempore deputare, partemque fructuum eisdem pro sufficienti victu assignare, vel aliter providere possint, quacumque appellatione & exemptione remota: eos vero, qui turpiter & scandalose vivunt, postquam præmoniti fuerint, coerceant ac castigent. Et si adhuc incorrigibiles in sua nequitia perseverent, eos beneficiis, juxta sacrorum canonum constitutiones, exemptione & appellatione quacumque remota, privandi facultatem habeant.

Caput VII.

Episcopi transferant una cum oneribus ecclesias, quæ nequeunt instaurari; alias vero reparari procurent.

Cum illud quoque valde curandum sit, ne ea quæ sacris ministeriis dicata sunt temporum injuria obsolescant, & ex hominum memoria excidant; episcopi etiam tamquam apostolicæ sedis delegati transferre possint beneficia simplicia (etiam jurispatronatus) ex ecclesiis, quæ vetustate vel alias collapsæ sint, & ob eorum inopiam nequeant instaurari, vocatis iis quorum interest, in matrices aut alias ecclesias locorum eorumdem, seu viciniorum, arbitrio suo; atque in eisdem ecclesiis erigant altaria vel capellas sub eisdem invocationibus, vel in jam erecta altaria vel capellas transferant, cum omnibus emolumentis & oneribus, prioribus ecclesiis impositis. Parochiales vero ecclesias, etiamsi jurispatronatus sint, ita collapsas refici & instaurari procurent ex fructibus & proventibus quibuscumque;

sess. 7. c. 8. de ref.

ANNO CHRISTI 1562.

eruditionem, non tamen expedire visum est patribus, ut vulgari lingua passim celebraretur. Quamobrem retento ubique cujusque ecclesiæ antiquo & a sancta Romana ecclesia, omnium ecclesiarum matre & magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve parvuli panem petant, & non sit qui frangat eis; mandat sancta synodus pastoribus, & singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter missarum celebrationem, vel per se, vel per alios, ex iis quæ in missa leguntur, aliquid exponant, atque inter cetera, sanctissimi hujus sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus præsertim dominicis & festis.

Thren. 4.

Sess. c. 5. 2. de ref. & 24 c. 7. de ref.

CAPUT IX.

Præfatio canonum sequentium.

Quia vero adversus veterem hanc in sacrosancto euangelio, apostolorum traditionibus sanctorumque patrum doctrina fundatam fidem, hoc tempore multi disseminati sunt errores, multaque a multis docentur atque disputantur; sacrosancta synodus, post multos gravesque his de rebus mature habitos tractatus, unanimi patrum omnium consensu, quæ huic purissimæ fidei sacræque doctrinæ adversantur, damnare, & a sancta ecclesia eliminare, per subjectos hos canones constituit.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

CANON I.

Si quis dixerit, in missa non offerri Deo verum & proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit.

II.

Luc 22. 1. Cor. 11. Supra cap. 1.

Si quis dixerit, illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, Christum non instituisse apostolos sacerdotes, aut non ordinasse ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus & sanguinem suum, anathema sit.

III.

Sup c. 2.

Si quis dixerit, missæ sacrificium tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis & defunctis, pro peccatis, pœnis, satisfactionibus, & aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, per missæ sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.

V.

Sup. c. 3.

Si quis dixerit, imposturam esse missas celebrare in honorem sanctorum, & pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut ecclesia intendit, anathema sit.

VI.

Sup. c. 4.

Si quis dixerit, canonem missæ errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.

SESS. XXII. 17. Sept. 1562.

VII.

Sup. c.

Si quis dixerit, ceremonias, vestes & externa signa, quibus in missarum celebratione ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.

VIII.

Sup. c.

Si quis dixerit, missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit.

IX.

Sup. c.

Si quis dixerit, ecclesiæ Romanæ ritum, quo summissa voce pars canonis & verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, aut lingua tantum vulgari missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit.

DECRETUM DE OBSERVANDIS *& evitandis in celebratione missæ.*

Quanta cura adhibenda sit, ut sacrosanctum missæ sacrificium omni religionis cultu ac veneratione celebretur, quivis facile existimare poterit, qui cogitarit, maledictum in sacris literis eum vocari qui opus Dei facit negligenter. Quod si necessario fatemur, nullum aliud opus adeo sanctum ac divinum a Christi fidelibus tractari posse, quam hoc ipsum tremendum mysterium, quo vivifica illa hostia, qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per sacerdotes quotidie immolatur: satis etiam apparet, omnem operam & diligentiam in eo ponendam esse, ut quanta maxima fieri potest interiori cordis munditia & puritate, atque exteriori devotionis ac pietatis specie, peragatur. Cum igitur multa jam sive temporum vitio, sive hominum incuria & improbitate, irrepsisse videantur, quæ a tanti sacrificii dignitate aliena sunt, ut ei debitus honor & cultus ad Dei gloriam, & fidelis populi ædificationem restituatur, decernit sancta synodus, ut ordinarii locorum episcopi ea omnia prohibere, atque e medio tollere sedulo curent ac teneantur, quæ vel avaritia, idolorum servitus, vel irreverentia, quæ ab impietate vix sejuncta esse potest, vel superstitio, veræ pietatis falsa imitatrix, induxit.

Ierem.

Sess. 1

Ephes.

Atque, ut multa paucis comprehendantur, in primis, quod ad avaritiam pertinet, cujusvis generis mercedum conditiones, pacta, & quidquid pro missis novis celebrandis datur, nec non importunas atque illiberales eleemosynarum exactiones potius quam postulationes, aliaque hujusmodi, quæ a simoniaca labe, vel certe a turpi quæstu, non longe absunt, omnino prohibeant.

Deinde, ut irreverentia vitetur, singuli in suis diœcesibus interdicant, ne cui vago & ignoto sacerdoti missas celebrare liceat: neminem præterea, qui publice & notorie criminosus sit, aut sancto altari ministrare, aut sacris interesse permittant: neve patiantur privatis in domibus, atque omnino extra ecclesiam, & ad divinum

Laod. Carth.

secundum ordinem Melchisedech se in æternum constitutum declarans, corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini Deo Patri obtulit, ac sub earumdem rerum symbolis apostolis, quos tunc novi testamenti sacerdotes constituebat, ut sumerent tradidit, & eisdem, eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit, per hæc verba: *Hoc facite in meam commemorationem*: uti semper ecclesia catholica intellexit & docuit. Nam celebrato veteri pascha, (quod in memoriam exitus de Ægypto multitudo filiorum Israel immolabat) novum instituit pascha, seipsum ab ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum, in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit, atque eripuit de potestate tenebrarum, & in regnum suum transtulit. Et hæc quidem illa munda oblatio est, quæ nulla indignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quam dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, in omni loco mundam offerendam prædixit; & quam non obscure innuit apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit non posse eos, qui participatione mensæ dæmoniorum polluti sunt, mensæ domini participes fieri, per mensam altare utrobique intelligens. Hæc denique illa est, quæ per varias sacrificiorum naturæ & legis tempore similitudines figurabatur, ut pote quæ bona omnia per illa significata velut illorum omnium consummatio & perfectio complectitur.

CAPUT II.

Sacrificium visibile esse propitiatorium pro vivis & defunctis.

Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in missa peragitur, idem ille Christus continetur, & incruente immolatur, qui in ara crucis semel seipsum cruente obtulit, docet sancta synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde & recta fide, cum metu & reverentia contriti ac pœnitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus " quippe oblatione placatus dominus, gratiam & donum pœnitentiæ concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Vna enim eademque est hostia, idemque nunc offerens sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa: cujus quidem oblationis, cruentæ inquam, fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur, tantum abest ut illi per hanc quovis modo derogetur. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, pœnis, satisfactionibus & aliis necessitatibus, sed & pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite, juxta apostolorum traditionem, offertur.

CAPUT III.

De missis in honorem sanctorum.

Et quamvis in honorem & memoriam sanctorum nonnullas interdum missas ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli qui illos coronavit. Vnde nec sacerdos dicere solet; Offero tibi sacrificium, Petre vel Paule: sed Deo de illorum victoriis gratias agens eorum patrocinia implorat, ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in cælis, quorum memoriam facimus in terris.

SESSIO XXII. 17. Sept. 1562.

CAPUT IV.

De canone missæ.

Et cum sancta sancte administrari conveniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium, ecclesia catholica, ut digne reverenterque offerretur ac perciperetur, sacrum canonem multis ante " sæculis instituit, ita ab omni errore purum, ut nihil in eo contineatur, quod non maxime sanctitatem & pietatem quamdam redoleat, mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat cum ex ipsis domini verbis, tum ex apostolorum traditionibus, ac sanctorum quoque pontificum piis institutionibus.

" S. Aug. ad Ianuarium & ad Paulinum: Ambr. seu quis auctor de sacr. IV. c. 6. Vigilius ep. ad Eutherium. Inn. III. c. Cum Marthæ de celebr. missarum.

CAPUT V.

De solennibus missæ sacrificii cremoniis.

Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli, propterea pia mater ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam summissa voce, alia vero elatiore, in missa pronuntiarentur, instituit. Ceremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex apostolica disciplina & traditione: quo & majestas tanti sacrificii commendaretur, & mentes fidelium per hæc visibilia religionis & pietatis signa ad rerum altissimarum, quæ in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

S. Aug. l. de lib. arb. c. 10.

infra can. 7.

CAPUT VI.

De missa, in qua solus sacerdos communicat.

Optaret quidem sacrosancta synodus, ut in singulis missis fideles adstantes, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos hujus sanctissimi sacrificii fructus uberior proveniret: nec tamen, si id non semper fiat, propterea missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas & illicitas damnat, sed probat, atque adeo commendat. Siquidem illæ quoque missæ vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet: partim vero quod a publico ecclesiæ ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur.

CAPUT VII.

De aqua vino miscenda in calice offerendo.

Monet deinde sancta synodus, præceptum esse ab ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent: tum quod Christum dominum ita fecisse credatur, tum etiam, quia e latere ejus aqua simul cum sanguine exierit: quod sacramentum hac mixtione recolitur, & cum aquæ in Apocalypsi beati Ioannis populi dicantur, ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repræsentatur.

S. Cypr. ep. 63. Cart. III. 24. Brac. III. 1. Tribur. c. 19. Flor in decr. &c. *Ioan.* 19. *Apoc.* 17.

CAPUT VIII.

De missa vulgari lingua passim non celebranda; & mysteriis ejus populo explicandis.

Etsi missa magnam contineat populi fidelis eruditio-

ANNO CHRISTI 1562.

instituta intelligantur, in quibus nulla est consuetudo, vel statutum, ut dictæ dignitates non servientes aliquid amittant, quod ad tertiam dictorum fructuum & proventuum partem ascendat: non obstantibus consuetudinibus, etiam immemorabilibus, exemptionibus, & constitutionibus, etiam juramento & quavis auctoritate firmatis.

CAPUT IV.

In quacumque cathedrali vel collegiata, majoribus necdum initiati vocem in capitulo non habeant: quid præstare teneantur ad eos promoti; quive deinceps promovendi.

Quicumque in cathedrali vel collegiata, sæculari aut regulari ecclesia divinis mancipatus officiis, in subdiaconatus ordine saltem constitutus non sit, vocem in hujusmodi ecclesiis in capitulo non habeat, etiamsi hoc sibi ab aliis libere fuerit concessum. Ii vero, qui dignitates, personatus, officia, præbendas, portiones, ac quælibet alia beneficia, in dictis ecclesiis obtinent, aut in posterum obtinebunt, quibus onera varia sunt annexa, videlicet, ut alii missas, alii euangelia, alii epistolas dicant & cantent, quocumque ii privilegio, exemptione, prærogativa, generis nobilitate sint insigniti, teneantur, justo impedimento cessante, intra annum ordines suscipere requisitos; alioquin pœnas incurrant, juxta constitutionem concilii Viennensis, quæ incipit, Ut ii qui, *&c.* quam præsenti decreto innovat, cogantque episcopi eos diebus statutis dictos ordines per seipsos exercere, ac cetera omnia officia, quæ debent in cultu divino præstare, sub eisdem & aliis etiam gravioribus pœnis, arbitrio eorum imponendis. Nec aliis in posterum fiat provisio, nisi iis, qui jam ætatem & ceteras habilitates integre habere dignoscantur: aliter irrita sit provisio.

Clementina, Ut ii qui, de ætate & qualitate Seff. 2. c. 11. de ref.

CAPUT V.

Committantur episcopo dispensationes extra curiam, & ab eo examinentur.

Dispensationes quacumque auctoritate concedendæ, si extra Romanam curiam committendæ erunt, committantur ordinariis illorum, qui eas impetraverint. Eæ vero, quæ gratiose concedentur, suum non sortiantur effectum, nisi prius ab eisdem, tamquam delegatis apostolicis, summarie tantum & extrajudicialiter cognoscatur, expressas preces subreptionis vel obreptionis vitio non subjacere.

CAPUT VI.

Circumspecte commutandæ ultimæ voluntates.

In commutationibus ultimarum voluntatum, quæ non nisi ex justa & necessaria causa fieri debent, episcopi, tamquam delegati sedis apostolicæ, summarie & extrajudicialiter cognoscant, nihil in precibus, tacita veritate vel suggesta falsitate, fuisse narratum, priusquam commutationes prædictæ executioni demandentur.

Seff. 25. c. 4. de ref.

CAPUT VII.

Innovatur decretum Innocentii IV. papæ de appellationibus.

Legati & nuntii apostolici, patriarchæ, primates, & metropolitani, in appellationibus ad A eos interpositis, in quibusvis causis, tam in admittendis appellationibus, quam in concedendis inhibitionibus post appellationem, servare teneantur formam & tenorem sacrarum constitutionum, & præsertim Innocentii quarti, quæ incipit, Romana, quacumque consuetudine etiam immemorabili, aut stylo vel privilegio in contrarium non obstantibus; alias inhibitiones & processus, & inde secuta quæcumque, sint ipso jure nulla.

CAPUT VIII.

Pias omnium dispositiones exequantur episcopi: quæcumque pia loca visitent, dummodo non sint sub immediata regum protectione.

B Episcopi, etiam tamquam sedis apostolicæ delegati, in casibus a jure concessis omnium piarum dispositionum tam in ultima voluntate, quam inter vivos, sint executores: habeant jus visitandi hospitalia, collegia quæcumque, ac confraternitates laicorum, etiam quas scholas sive quocumque alio nomine vocant: non tamen quæ sub regum immediata protectione sunt, sine eorum licentia. Eleemosynas montis pietatis, sive caritatis, & pia loca omnia, quomodocumque nuncupentur, etiamsi prædictorum locorum cura ad laicos pertineat, atque eadem pia loca C exemptionis privilegio sint munita, ac omnia, quæ ad Dei cultum, aut animarum salutem, seu pauperes sustentandos, instituta sunt, ipsi ex officio suo juxta sacrorum canonum statuta cognoscant, & exequantur: non obstantibus quacumque consuetudine, etiam immemorabili, privilegio, aut statuto.

CAPUT IX.

Quorumcumque locorum piorum administratores reddant rationem ordinario, nisi aliter in fundatione sit cautum.

D Administratores tam ecclesiastici quam laici fabricæ cujusvis ecclesiæ, etiam cathedralis, hospitalis, confraternitatis, eleemosynæ, montis pietatis, & quorumcumque piorum locorum, singulis annis teneantur reddere rationem administrationis ordinario, consuetudinibus & privilegiis quibuscumque in contrarium sublatis. Nisi secus forte in institutione & ordinatione talis ecclesiæ seu fabricæ, expresse cautum esset. Quod si ex consuetudine, aut privilegio, aut constitutione aliqua loci, aliis ad id deputatis ratio reddenda esset, tunc cum iis adhibeatur etiam ordinarius, & aliter factæ liberationes E dictis administratoribus minime suffragentur.

Seff. 7. de ref. Seff. 2[...] de re[...]

CAPUT X.

Notarii episcoporum examini & judicio subjaceant.

Cum ex notariorum imperitia plurima damna & multarum occasio litium oriatur, possit episcopus quoscumque notarios, etiamsi apostolica, imperiali, aut regia auctoritate creati fuerint, etiam tamquam delegatus sedis apostolicæ, examinatione adhibita, eorum sufficientiam scrutari; illisque non idoneis repertis, aut quandocumque in officio delinquentibus, officii ejus, in negotiis, litibus & causis ecclesiasticis & spiritualibus exercendi usum perpetuo aut ad tempus prohibere. Neque eorum appellatio interdictionem ordinarii suspendat.

CAPUT XI.

SESSIO XXII. 17. Sept. 1562.

divinum tantum cultum dedicata oratoria ab eisdem ordinariis designanda & visitanda sanctum hoc sacrificium, a saecularibus aut regularibus quibuscumque peragi: ac nisi prius qui intersint, decenter composito corporis habitu, declaraverint se mente etiam ac devoto cordis affectu, non solum corpore adesse. Ab ecclesiis vero musicas eas, ubi sive organo, sive cantu, lascivum aut impurum aliquid miscetur, item saeculares omnes actiones, vana atque adeo profana colloquia, deambulationes, strepitus, clamores, arceant, ut domus Dei vere domus orationis esse videatur & dici possit.

Postremo, ne superstitioni locus aliquis detur, edicto & poenis propositis caveant, ne sacerdotes aliis quam debitis horis celebrent, neve ritus alios aut alias ceremonias & preces in missarum celebratione adhibeant, praeter eas quae ab ecclesia probatae ac frequenti & laudabili usu receptae fuerint. Quarumdam vero missarum, & candelarum certum numerum, qui magis a superstitioso cultu, quam a vera religione inventus est, omnino ab ecclesia removeant: doceantque populum quis sit, & a quo potissimum proveniat hujus sanctissimi sacrificii tam pretiosus ac caelestis fructus. Moneant etiam eumdem populum, ut frequenter ad suas parochias, saltem diebus dominicis, & majoribus festis, accedant. Haec igitur omnia, quae summatim enumerata sunt, locorum ordinariis ita proponantur, ut non solum ea ipsa, sed quaecumque alia huc pertinere visa fuerint, ipsi pro data sibi a sacrosancta synodo potestate, ac etiam ut delegati sedis apostolicae, prohibeant, mandent, corrigant, statuant, atque ad ea inviolate servanda, censuris ecclesiasticis aliisque poenis, quae illorum arbitrio constituentur, fidelem populum compellant, non obstantibus privilegiis, exemptionibus, appellationibus, ac consuetudinibus quibuscumque.

DECRETVM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta oecumenica & generalis Tridentina synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem apostolicae sedis legatis, ut reformationis negotium prosequatur, haec in praesenti sessione statuenda censuit.

CAPVT I.

Canones de vita & honestate clericorum innovantur.

Nihil est quod alios magis ad pietatem ac Dei cultum assidue instruat, quam eorum vita & exemplum qui se divino ministerio dedicarunt. Cum enim a rebus saeculi in altiorem sublati locum conspiciantur, in eos, tamquam in speculum, reliqui oculos conjiciunt, ex iisque sumunt quod imitentur. Quapropter sic decet omnino clericos in sortem domini vocatos, vitam, moresque suos omnes componere, ut habitu, gestu, incessu, sermone, aliisque omnibus rebus, nil nisi grave, moderatum, ac religione plenum prae se ferant: levia etiam delicta, quae in ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Cum igitur, quo majore in ecclesia Dei & utilitate & ornamento haec sunt, ita etiam diligentius sunt observanda, statuit sancta synodus, ut quae alias a summis pontificibus, & sacris conciliis, de clericorum vita, honestate, cultu, doctrinaque retinenda, ac simul de luxu, comessationibus, choreis, aleis, lusibus, ac quibuscumque criminibus, nec non saecularibus negotiis fugiendis, copiose ac salubriter sancita fuerunt, eadem in posterum iisdem poenis, vel majoribus arbitrio ordinarii imponendis, observentur: nec appellatio executionem hanc, quae ad morum correctionem pertinet, suspendat. Si qua vero ex iis in desuetudinem abiisse compererint, ea quamprimum in usum revocari, & ab omnibus accurate custodiri studeant, non obstantibus consuetudinibus quibuscumque: ne subditorum neglectae emendationis ipsi condignas, Deo vindice, poenas persolvant.

CAPVT II.

Quinam ad cathedrales ecclesias assumendi.

Quicumque posthac ad cathedrales ecclesias erit assumendus, is non solum natalibus, aetate, moribus, & vita, ac aliis, quae a sacris canonibus requiruntur, plene sit praeditus: verumetiam in sacro ordine antea, saltem sex mensium spatio, constitutus: quarum rerum instructio, si ejus notitia nulla aut recens in curia fuerit, a sedis apostolicae legatis, seu nuntiis provinciarum, aut ejus ordinario, eoque deficiente, a vicinioribus ordinariis sumatur. Scientia vero praeter haec hujusmodi polleat, ut muneris sibi injungendi necessitati possit satisfacere: ideoque antea in universitate studiorum magister, sive doctor, aut licentiatus in sacra theologia vel jure canonico merito sit promotus, aut publico alicujus academiae testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quod si regularis fuerit, a superioribus suae religionis similem fidem habeat. Praedicti autem omnes, unde instructio seu testificatio erit sumenda, haec fideliter & gratis referre teneantur: alioquin eorum conscientias graviter oneratas esse scient, ac Deum & superiores suos habebunt ultores.

Sardic. c.13. Rom. sub Nic. Bracar. I. 20. Seff.7.c.1 de ref. Seff.24. c.1. de ref.

CAPVT III.

Creandae distributiones quotidianae ex tertia parte quorumcumque fructuum: portio absentium quibus cedat: certi casus excepti.

Episcopi, etiam tamquam delegati apostolici, ex fructibus & proventibus quibuscumque omnium dignitatum, personatuum, & officiorum in ecclesiis cathedralibus, vel collegiatis existentium, tertiam partem in distributiones, eorum arbitrio assignandas, dividere possint: ut scilicet qui eas obtinent, si personaliter competens sibi servitium, juxta formam ab eisdem episcopis praescribendam, quolibet die statuto non impleverint, illius diei distributionem amittant, nec ejus quoquo modo dominium acquirant, sed fabricae ecclesiae, quatenus indigeat, aut alteri pio loco arbitrio ordinarii applicetur. Crescente vero contumacia, contra eos juxta sacrorum canonum constitutiones procedant. Quod si alicui ex praedictis dignitatibus in ecclesiis cathedralibus vel collegiatis, de jure, seu consuetudine jurisdictio, administratio, vel officium non competat, sed extra civitatem in dioecesi cura animarum immineat, cui is, qui dignitatem obtinet, incumbere voluerit, tunc pro tempore, quo in curata ecclesia resederit, ac ministraverit, tamquam praesens sit, ac divinis intersit, in ecclesiis cathedralibus ac collegiatis habeatur. Haec in his tantum ecclesiis instituta

Seff. 21. c.3. de ref.

ANNO CHRISTI 1563.

CAPVT IV.

De ecclesiastica hierarchia & ordinatione.

Inf. can. 4. & sess. 7. de sacramentis can. 9. Quoniam vero in sacramento ordinis, sicut & in baptismo & confirmatione character imprimitur, qui nec deleri nec auferri potest, merito sancta synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt novi testamenti sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, & semel rite ordinatos iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant. Quod si quis omnes Christianos promiscue novi testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali præditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam ecclesiasticam hierarchiam, (Cant. 6.) quæ est *ut castrorum acies ordinata*, confundere, (1. Cor. 12. Ephes. 4.) perinde ac si contra beati Pauli doctrinam, omnes apostoli, omnes prophetæ, omnes euangelistæ, omnes pastores, omnes sint doctores; proinde sacrosancta synodus declarat, præter ceteros ecclesiasticos gradus, episcopos, qui in apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem præcipue pertinere, & (Act. 20.) *positos*, sicut idem apostolus ait, *a Spiritu sancto regere ecclesiam Dei*: eosque presbyteris superiores esse, (Cæl. ep. 1. ad ep. Galliæ c. 1. sess. 7. can. 3. de confirm.) ac sacramentum confirmationis conferre, ministros ecclesiæ ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent. (Conc. Hisp. II. c. 5. 7. &c.) Docet insuper sacrosancta synodus in ordinatione episcoporum, sacerdotum, & ceterorum (Laodic. 13.) ordinum, nec populi, nec cujusvis sæcularis potestatis, & magistratus consensum, sive vocationem, sive auctoritatem, ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio, quin potius decernit, eos qui tantummodo a populo aut sæculari potestate ac magistratu vocati & instituti ad hæc ministeria exercenda ascendunt, & qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non ecclesiæ ministros, (Joan. 10.) sed fures & latrones, per ostium non ingressos, habendos esse. Hæc sunt, quæ generatim sacræ synodo visum est Christi fideles de sacramento ordinis docere. His autem contraria certis & propriis canonibus in hunc qui sequitur modum damnare constituit, ut omnes adjuvante Christo fidei regula utentes in tot errorum tenebris catholicam veritatem facilius agnoscere & tenere possint.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

CANON I.

(Sup. c. 1.) Si quis dixerit, non esse in novo testamento sacerdotium visibile & externum; vel non esse potestatem aliquam consecrandi & offerendi verum corpus & sanguinem (Matth. 16.) domini, & peccata remittendi & retinendi, sed officium tantum & nudum ministerium prædicandi euangelium: vel eos, qui non prædicant, prorsus non esse sacerdotes, anathema sit.

II.

(Sup. c. 2. infr. de ref. c. 15.) Si quis dixerit, præter sacerdotium non esse in ecclesia catholica alios ordines, & majores & minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur, anathema sit.

III.

Si quis dixerit, ordinem, sive sacram ordinationem non esse vere & proprie sacramentum, a Christo domino institutum; vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis; aut esse tantum ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei & sacramentorum, anathema sit.

IV.

Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere, Accipe Spiritum sanctum: aut per eam non imprimi characterem, vel eum qui sacerdos semel fuit laicum rursus fieri posse, anathema sit.

V.

Si quis dixerit, sacram unctionem, qua ecclesia in sancta ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam & perniciosam esse, similiter & alias ordinis ceremonias, anathema sit.

VI.

Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quæ constat ex episcopis, & presbyteris, & ministris, anathema sit.

VII.

Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores, vel non habere potestatem confirmandi & ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem, vel ordines ab ipsis collatos, sine populi vel potestatis sæcularis consensu aut vocatione, irritos esse: aut eos, qui nec ab ecclesiastica & canonica potestate rite ordinati nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi & sacramentorum ministros, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, episcopos, qui auctoritate Romani pontificis assumuntur, non esse legitimos ac veros episcopos, sed figmentum humanum, anathema sit.

DECRETVM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta Tridentina synodus reformationis materiam prosequens, hæc quæ sequuntur in præsenti decernenda esse statuit & decernit.

CAPVT I.

Rectorum ecclesiarum in residendo negligentia varie coercetur: animarum cura providetur.

Cum præcepto divino mandatum sit omnibus, (Joan. Act.) quibus animarum cura commissa est, oves suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique divini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum, aliarumque miserabilium personarum; curam paternam gerere, & in cetera munia pastoralia incumbere: quæ omnia nequaquam ab iis præstari & impleri possunt, qui gregi

CAPUT XI.

Bonorum cujuscumque ecclesiæ aut pii loci occupatores puniuntur.

Si quem, clericorum aut laicorum, quacumque is dignitate, etiam imperiali, aut regali præfulgeat, intantum malorum omnium radix cupiditas occupaverit, ut alicujus ecclesiæ, seu cujusvis sæcularis aut regularis beneficii, montium pietatis, aliorumque piorum locorum, jurisdictiones, bona, census, ac jura, etiam feudalia & emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quæ in ministrorum ac pauperum necessitates converti debent, per se vel per alios, vi vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas clericorum aut laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quæsito colore, in proprios usus convertere, illosque usurpare præsumpserit, seu impedire, ne ab iis ad quos jure pertinent percipiantur; is anathemati tamdiu subjaceat, quamdiu jurisdictiones, bona, res, jura, fructus, & reditus, quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocumque, etiam ex donatione suppositæ personæ, pervenerint, ecclesiæ, ejusque administratori, sive beneficiato, integre restituerit, ac deinde a Romano pontifice absolutionem obtinuerit. Quod si ejusdem ecclesiæ patronus fuerit, etiam jure patronatus, ultra prædictas pœnas, eo ipso privatus existat. Clericus vero, qui nefandæ fraudis & usurpationis hujusmodi fabricator seu consentiens fuerit, eisdem pœnis subjaceat; nec non quibuscumque beneficiis privatus sit, & ad quæcumque alia beneficia inhabilis efficiatur, & a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem & absolutionem, arbitrio sui ordinarii suspendatur.

Decretum super petitione concessionis calicis.

Insuper, cum eadem sacrosancta synodus superiori sessione duos articulos alias propositos, & tum nondum discussos, videlicet an rationes, quibus sancta catholica ecclesia adducta fuit ut communicaret laicos, atque etiam non celebrantes sacerdotes, sub una panis specie, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus: & an, si honestis & Christianæ caritati consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illæ; in aliud tempus, oblata sibi occasione, examinandos atque definiendos reservaverit: nunc eorum pro quibus petitur saluti optime consultum volens, decrevit integrum negotium ad sanctissimum dominum nostrum esse referendum, prout præsenti decreto refert: qui pro sua singulari prudentia id efficiat quod utile reipublicæ Christianæ, & salutare petentibus usum calicis, fore judicaverit.

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta Tridentina synodus diem futuræ sessionis ad feriam quintam post octavam festivitatis omnium sanctorum, quæ erit dies duodecimus mensis Novembris, indicit: & in ea decernetur de sacramento ordinis, & de sacramento matrimonii, *&c.*

A *PROROGATA FUIT SESSIO USQUE ad diem decimamquintam Iulii MDLXIII.*

SESSIO VIGESIMATERTIA,

Quæ est septima sub Pio quarto pontifice maximo, celebrata die decimaquinta Iulii MDLXIII.

Vera & catholica doctrina de sacramento ordinis ad condemnandos errores nostri temporis a sancta synodo Tridentina decreta & publicata fuit hac sessione sub Pio IV. septima.

B

CAPUT I.

De institutione sacerdotii novæ legis.

SACRIFICIUM & sacerdotium ita Dei ordinatione conjuncta sunt, ut utrumque in omni lege extiterit. Cum igitur in novo testamento sanctum eucharistiæ sacrificium visibile ex domini institutione catholica ecclesia acceperit, fateri etiam oportet in ea novum esse visibile & externum sacerdotium, in quod vetus translatum est. Hoc autem ab eodem domino salvatore nostro institutum esse, atque apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinem ejus, nec non & peccata dimittendi & retinendi, sacræ literæ ostendunt, & catholicæ ecclesiæ traditio semper docuit.

[Margin: SESSIO XXIII. 15. Iulii. 1563. Cypr. lib. 1. adv. Iudæos. *Hebr.* 7. *Matth.* 26. *Marc.* 14. *Luca* 22. C *Io.* 20.]

CAPUT II.

De septem ordinibus.

Cum autem divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius & majori cum veneratione exerceri posset, ut in ecclesiæ ordinatissima dispositione plures & diversi essent ministrorum ordines, qui sacerdotio ex officio deservirent: ita distributi, ut qui jam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad majores ascenderent. Nam non solum de sacerdotibus, sed & de diaconis sacræ literæ apertam mentionem faciunt, & quæ maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent: & ab ipso ecclesiæ initio sequentium ordinum nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistæ, lectoris, & ostiarii, in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad majores ordines a patribus & sacris conciliis refertur, in quibus & de aliis inferioribus frequentissime legimus.

[Margin: Infr. can. 2. D 1. *Tim.* 3. *Act.* 21. Ign. Tert. Cypr. &c. Elib. 33. Carth. IV. 5. & sequentibus. E]

CAPUT III.

Ordinem vere esse sacramentum.

Cum scripturæ testimonio, apostolica traditione & patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quæ verbis & signis exterioribus perficitur, gratiam conferri, dubitare nemo debet ordinem esse vere & proprie unum ex septem sanctæ ecclesiæ sacramentis. Inquit enim apostolus: *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum: non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis & sobrietatis.*

[Margin: 1. *Tim.* 4. 2. *Tim.* 1.]

CAPUT IV.

ANNO CHRISTI 1563.

SESS. XXIII. 15. Iul. 1563.

Caput V.

A

Ordinandi quibus instructi esse debeant.

Ad majores ordines promovendi, bonum a parocho, & a magistro scholæ, in qua educantur, testimonium habeant. Hi vero qui ad singulos majores erunt assumendi, per mensem ante ordinationem episcopum adeant, qui parocho, aut alteri cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus ac desiderio eorum, qui volent promoveri, publice in ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, ætate, moribus & vita, a fide dignis diligenter inquirat, & literas testimoniales, ipsam inquisitionem factam continentes, ad ipsum episcopum quamprimum transmittat.

Carth. III. 22. Carth. IV. 22. Infr. c. 7

B

Caput VI.

Ætas annorum quatuordecim ad beneficium ecclesiasticum requiritur: quis privilegio fori gaudere debeat.

Nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in minoribus ordinibus constitutus, ante decimumquartum annum beneficium possit obtinere. Is etiam fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui ecclesiæ ex mandato episcopi inserviat, vel in seminario clericorum, aut in aliqua schola, vel in universitate, de licentia episcopi, quasi in via ad majores ordines suscipiendos, versetur. In clericis vero conjugatis servetur constitutio Bonifacii octavi, quæ incipit: Clerici qui cum unicis; modo hi clerici alicujus ecclesiæ servitio vel ministerio ab episcopo deputati, eidem ecclesiæ serviant vel ministrent, & clericali habitu & tonsura utantur: nemini, quoad hoc privilegio vel consuetudine, etiam immemorabili, suffragante.

C

In 6. tit. de cler. cōjug.

Caput VII.

Examinandi sunt ordinandi a viris peritis juris divini & humani.

Sancta synodus, antiquorum canonum vestigiis inhærendo, decernit, ut quando episcopus ordinationem facere disposuerit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando episcopo videbitur, ad civitatem evocentur. Episcopus autem sacerdotibus, & aliis prudentibus viris, peritis divinæ legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi ascitis, ordinandorum genus, personam, ætatem, institutionem, mores, doctrinam, & fidem, diligenter investiget & examinet.

D

Sup c. 5.

Caput VIII.

Quomodo & a quo unusquisque promoveri debeat.

Ordinationes sacrorum ordinum, statutis a jure temporibus, ac in cathedrali ecclesia, vocatis præsentibusque ad id ecclesiæ canonicis, publice celebrentur. Si autem in alio diœcesis loco, præsente clero loci, dignior quantum fieri poterit, ecclesia semper adeatur. Vnusquisque autem a proprio episcopo ordinetur. Quod si quis ab alio promoveri petat, nullatenus id ei etiam cujusvis generalis aut specialis rescripti vel privilegii prætextu, etiam statutis temporibus permittatur, nisi ejus probitas ac mores ordinarii sui testimonio commendentur. Si secus fiat, ordinans a collatione ordinum per annum, & ordinatus, a susceptorum ordinum executione, quamdiu proprio ordinario videbitur expedire, sit suspensus.

E

Gel. ep. 1. c. 13. Carth III 21. Sess. 14. c. 2 & 3. de ref. Sup. c. 3. Aur V. c. 1

Caput IX.

Ordinans familiarem episcopus conferat statim reipsa beneficium.

Episcopus familiarem suum non subditum ordinare non possit, nisi per triennium secum fuerit commoratus, & beneficium, quacumque fraude cessante, statim reipsa illi conferat: consuetudine quacumque, etiam immemorabili, in contrarium non obstante.

Caput X.

Episcopis inferiores prælati tonsuram vel minores ordines ne conferant nisi regularibus sibi subditis: nec ipsi, aut capitula quæcumque dimissorias concedant; graviori in decretum peccantibus pœna statuta.

Abbatibus, ac aliis quibuscumque, quantumvis exemptis, non liceat in posterum, intra fines alicujus diœcesis consistentibus, etiamsi nullius diœcesis vel exempti esse dicantur, cuiquam, qui regularis subditus sibi non sit, tonsuram, vel minores ordines conferre, nec ipsi abbates & alii exempti, aut collegia, vel capitula quæcumque etiam ecclesiarum cathedralium, literas dimissorias aliquibus clericis sæcularibus, ut ab aliis ordinentur, concedant: sed horum omnium ordinatio, servatis omnibus quæ in hujus sanctæ synodi decretis continentur, ad episcopos, intra quorum diœcesis fines existunt, pertineat; non obstantibus quibusvis privilegiis, præscriptionibus, aut consuetudinibus, etiam immemorabilibus. Pœnam quoque impositam his qui contra hujus sanctæ synodi sub Paulo tertio decretum, a capitulo, episcopali sede vacante, literas dimissorias impetrant, ad illos qui easdem literas non a capitulo, sed ab aliis quibusvis in jurisdictione episcopi loco capituli, sede vacante, succedentibus, obtinerent, mandat extendi. Concedentes autem dimissorias contra formam decreti ab officio & beneficio per annum sint ipso jure suspensi.

Sup. c. & seq. inf. c. cum se. Sess. 7 de ref.

Caput XI.

Interstitia in susceptione minorum ordinum, & certa alia præcepta observanda.

Minores ordines iis, qui saltem Latinam linguam intelligant, per temporum interstitia (nisi aliud episcopo expedire magis videretur) conferantur, ut eo accuratius quantum sit hujus disciplinæ pondus possint edoceri, ac in unoquoque munere, juxta præscriptum episcopi, se exerceant, idque in ea, cui adscripti erunt, ecclesia, nisi forte ex causa studiorum absint: atque ita de gradu in gradum ascendant, ut in eis cum ætate vitæ meritum & doctrina major accrescat: quod & bonorum morum exemplum, & assiduum in ecclesia ministerium, atque major erga presbyteros & superiores ordines reverentia, & crebrior quam antea corporis Christi communio, maxime comprobabunt. Cumque hinc ad altiores gradus, & sacratissima mysteria sit ingressus, nemo iis initietur, quem non scientiæ spes majoribus ordinibus dignum ostendat. Hi vero non nisi post annum a susceptione postremi gradus minorum ordinum ad sacros ordines promoveantur, nisi necessitas, aut ecclesiæ utilitas, judicio episcopi aliud exposcat.

Nic. I. Sardi c. Brac. I. Infr. c. Tol. VI 8.

gregi ſuo non invigilant neque aſſiſtunt, ſed mercenariorum more deſerunt: ſacroſancta ſynodus eos admonet & hortatur, ut divinorum præceptorum memores, factique forma gregis, in judicio & veritate paſcant & regant. Ne vero ea quæ de reſidentia ſancte & utiliter jam antea ſub felicis recordationis Paulo tertio ſancita fuerunt, in ſenſus a ſacroſanctæ ſynodi mente alienos trahantur, ac ſi vigore illius decreti quinque menſibus continuis abeſſe liceat, illis inhærendo, declarat ſacroſancta ſynodus, omnes patriarchalibus, primatialibus, metropolitanis, ac cathedralibus eccleſiis quibuſcumque, quocumque nomine & titulo præfectos, etiamſi ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales ſint, obligari ad perſonalem in ſua eccleſia vel diœceſi reſidentiam, ubi injuncto ſibi officio defungi teneantur, neque abeſſe poſſe, niſi ex cauſis & modis infraſcriptis. Nam cum Chriſtiana caritas, urgens neceſſitas, debita obedientia, ac evidens eccleſiæ vel reipublicæ utilitas, aliquos nonnunquam abeſſe poſtulent & exigant, decernit eadem ſacroſancta ſynodus, has legitimæ abſentiæ cauſas a beatiſſimo Romano pontifice, aut a metropolitano, vel, eo abſente, ſuffraganeo epiſcopo antiquiori reſidente, qui idem metropolitani abſentiam probare debebit, in ſcriptis eſſe approbandas: niſi cum abſentia inciderit, propter aliquod munus & reipublicæ officium epiſcopatibus adjunctum: cujus quoniam cauſæ ſunt notoriæ, & interdum repentinæ, nec eas quidem ſignificari metropolitano neceſſe erit. Ad eumdem tamen cum concilio provinciali ſpectabit judicare de licentiis a ſe, vel a ſuffraganeo datis, & videre, ne quis eo jure abutatur; & ut pœnis canonicis errantes puniantur. Interea meminerint diſceſſuri, ita ovibus ſuis providendum, ut quantum fieri poterit, ex ipſorum abſentia nullum damnum accipiant. Quoniam autem qui aliquantiſper tantum abſunt, ex veterum canonum ſententia non videntur abeſſe, quia ſtatim reverſuri ſunt, ſacroſancta ſynodus vult, illud abſentiæ ſpatium ſingulis annis, ſive continuum, ſive interruptum, extra prædictas cauſas, nullo pacto debere duos aut ad ſummum tres menſes excedere, & haberi rationem, ut id æqua ex cauſa fiat, & abſque ullo gregis detrimento. Quod an ita ſit, abſcedentium conſcientiæ relinquit, quam ſperat religioſam & timoratam fore, cum Deo corda pateant, cujus opus non fraudulenter agere ſuo periculo tenentur. Eoſdem interim admonet, & in domino hortatur, ne per illius temporis ſpatium, dominici adventus, quadrageſimæ, nativitatis, reſurrectionis domini, pentecoſtes, item & corporis Chriſti diebus, quibus refici maxime & in Domino gaudere paſtoris præſentia oves debeant, ipſi ab eccleſia ſua cathedrali ullo pacto abſint, niſi epiſcopalia munia in ſua diœceſi eos alio vocent. Si quis autem (quod utinam nunquam eveniat) contra hujus decreti diſpoſitionem abfuerit, ſtatuit ſacroſancta ſynodus, præter alias pœnas adverſus non reſidentes ſub Paulo tertio impoſitas & innovatas, ac mortalis peccati reatum quem incurrit, eum pro rata temporis abſentiæ fructus ſuos non facere, nec tuta conſcientia, alia etiam declaratione non ſecuta, illos ſibi detinere poſſe: ſed teneri, aut ipſo ceſſante, per ſuperiorem eccleſiaſticum illos fabricæ eccleſiarum, aut pauperibus loci erogare: prohibita quacumque conventione vel compoſitione, quæ pro fructibus male perceptis appellatur, ex qua etiam prædicti fructus, in totum aut pro parte ei remitterentur, non obſtantibus quibuſcumque privilegiis cuicumque collegio aut fabricæ conceſſis. Eadem omnino, etiam quoad culpam & amiſſionem fructuum, & pœnas, de curatis inferioribus, & aliis quibuſcumque, qui beneficium aliquod eccleſiaſticum, curam animarum habens, obtinent, ſacroſancta ſynodus declarat & decernit: ita tamen, ut quandocumque eos, cauſa prius per epiſcopum cognita & probata, abeſſe contigerit, vicarium idoneum, ab ipſo ordinario approbandum, cum debita mercedis aſſignatione relinquant. Diſcedendi autem licentiam in ſcriptis gratiſque concedendam, ultra bimeſtre tempus, niſi ex gravi cauſa, non obtineant. Quod ſi per edictum citati, etiam non perſonaliter, contumaces fuerint, liberum eſſe vult ordinariis, per cenſuras eccleſiaſticas, & ſequeſtrationem & ſubtractionem fructuum, aliaque juris remedia, etiam uſque ad privationem, compellere: nec executionem hanc quolibet privilegio, licentia, familiaritate, exemptione, etiam ratione cujuſcumque beneficii, pactione, ſtatuto, etiam juramento, vel quacumque auctoritate confirmato, conſuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela cenſenda eſt, ſine appellatione, aut inhibitione, etiam in Romana curia, vel vigore Eugenianæ conſtitutionis ſuſpendi poſſe.

Sessio XXIII. 15 Iulii 1563. Seſſ. 6. c. 2. de ref.

Poſtremo tam decretum illud ſub Paulo tertio, quam hoc ipſum, in conciliis provincialibus & epiſcopalibus publicari ſancta ſynodus præcipit. Cupit enim, quæ adeo ex paſtorum munere, animarumque ſalute ſunt, frequenter omnium auribus mentibuſque infigi, ut in poſterum Deo juvante, nulla temporum injuria, aut hominum oblivione, aut deſuetudine aboleantur.

Seſſ. 6. c. 1. de ref.

CAPVT II.

Præfecti eccleſiis conſecrationis munus intra tres menſes ſuſcipiant.

Eccleſiis cathedralibus, ſeu ſuperioribus, quocumque nomine ac titulo præfecti, etiamſi ſanctæ Romanæ eccleſiæ cardinales ſint, ſi munus conſecrationis intra tres menſes non ſuſceperint, ad fructuum perceptorum reſtitutionem teneantur: ſi intra totidem menſes poſtea id facere neglexerint, eccleſiis ipſo jure ſint privati. Conſecratio vero, ſi extra curiam Romanam fiat, in eccleſia ad quam promoti fuerint, aut in provincia, ſi commode fieri poterit, celebretur.

Calch. c. 26. Vorm. 76. Seſſ. 7. c. 9. de ref.

CAPVT III.

Extra ægritudinem epiſcopi per ſe ordines conferant.

Epiſcopi per ſemetipſos ordines conferant: quod ſi ægritudine fuerint impediti, ſubditos ſuos non aliter quam jam probatos, & examinatos, ad alium epiſcopum ordinandos dimittant.

CAPVT IV.

Qui prima tonſura initiandi.

Prima tonſura non initientur qui ſacramentum confirmationis non ſuſceperint, & fidei rudimenta edocti non fuerint, quique legere & ſcribere neſciant, & de quibus probabilis conjectura non ſit, eos, non ſæcularis judicii fugiendi fraude, ſed ut Deo fidelem cultum præſtent, hoc vitæ genus elegiſſe.

Infr. c. 8. & 10. Carth. III. 23.

sint, ac legere & scribere competenter noverint, & quorum indoles & voluntas spem afferat, eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros. Pauperum autem filios præcipue eligi vult; nec tamen ditiorum excludit, modo suo sumptu alantur, studium præ se ferant Deo & ecclesiæ inserviendi. Hos pueros episcopus in tot classes, quot ei videbitur, divisos, juxta eorum numerum, ætatem, ac in disciplina ecclesiastica progressum, partim, cum ei opportunum videbitur, ecclesiarum ministerio addicet, partim in collegio erudiendos retinebit, aliosque in locum eductorum sufficiet, ita ut hoc collegium Dei ministrorum perpetuum seminarium sit. Vt vero in eadem disciplina ecclesiastica commodius instituantur, tonsura statim atque habitu clericali semper utentur; grammatices, cantus, computi ecclesiastici, aliarumque bonarum artium disciplinam discent: sacram scripturam, libros ecclesiasticos, homilias sanctorum, atque sacramentorum tradendorum, maxime quæ ad confessiones audiendas videbuntur opportuna, & rituum ac ceremoniarum formas ediscent. Curet episcopus ut singulis diebus missæ sacrificio intersint, ac saltem singulis mensibus confiteantur peccata, & juxta confessoris judicium sumant corpus domini nostri Iesu Christi; cathedrali, & aliis loci ecclesiis diebus festis inserviant. Quæ omnia, atque alia ad hanc rem opportuna & necessaria, episcopi singuli cum consilio duorum canonicorum seniorum & graviorum, quos ipsi elegerint, prout Spiritus sanctus suggesserit, constituent: eaque ut semper observentur, sæpius visitando, operam dabunt. Dyscolos & incorrigibiles, ac malorum morum seminatores acriter punient, eos etiam, si opus fuerit, expellendo; omniaque impedimenta auferentes, quæcumque ad conservandum & augendum tam pium & sanctum institutum pertinere videbuntur, diligenter curabunt. Et quia ad collegii fabricam instituendam, & ad mercedem præceptoribus & ministris solvendam, & ad alendam juventutem, & ad alios sumptus, certi reditus erunt necessarii, ultra ea quæ ad instituendos alendosve pueros sunt in aliquibus ecclesiis & locis destinata, quæ eo ipso huic seminario sub eadem episcopi cura applicata censeantur, iidem episcopi cum consilio duorum de capitulo, quorum alter ab episcopo, alter ab ipso capitulo eligatur; itemque duorum de clero civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad episcopum, alterius vero ad clerum pertineat, ex fructibus integris mensæ episcopalis, & quarumcumque dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum, portionum, abbatiarum, & prioratuum cujuscumque ordinis, etiam regularis, aut qualitatis vel conditionis fuerint, & hospitalium quæ dantur in titulum vel administrationem, juxta constitutionem concilii Viennensis, quę incipit, Quia contingit, & beneficiorum quorumcumque, etiamsi juris patronatus cujuscumque fuerint, etiamsi exempta, etiamsi nullius diœcesis, vel aliis ecclesiis, monasteriis, & hospitalibus, & aliis quibusvis locis piis, etiam exemptis, annexa, & ex fabricis ecclesiarum & aliorum locorum, etiam ex quibuscumque aliis ecclesiasticis reditibus, seu proventibus, etiam aliorum collegiorum (in quibus tamen seminaria discentium vel docentium ad commune ecclesię bonum promovendum actu non habentur: hæc enim exempta esse voluit, præterquam ratione redituum, qui superflui essent, ultra convenientem ipsorum

Clem. lib. 3. tit. de religiosis domibus. Sess. 7. c. 15. de ref.

A seminariorum sustentationem) seu corporum, vel confraternitatum, quę in nonnullis locis scholæ appellantur, & omnium monasteriorum, non tamen Mendicantium, etiam ex decimis quacumque ratione ad laicos, ex quibus subsidia ecclesiastica solvi solent, & milites cujuscumque militiæ aut ordinis pertinentibus (fratribus sancti Ioannis Hierosolymitani dumtaxat exceptis) partem aliquam vel portionem detrahent, & eam portionem sic detractam, nec non beneficia aliquot simplicia, cujuscumque qualitatis & dignitatis fuerint, vel etiam præstimonia, vel præstimoniales portiones, etiam ante vacationem nuncupatas, sine cultus divini, & illa obtinentium præjudicio, B huic collegio applicabunt & incorporabunt. Quod locum habeat, etiamsi beneficia sint reservata, vel affecta, nec per resignationem ipsorum beneficiorum, uniones & applicationes, suspendi, vel ullo modo impediri possint: sed omnino quacumque vacatione, etiamsi in curia effectum suum sortiantur, quacumque constitutione non obstante. Ad hanc autem portionem solvendam, beneficiorum, dignitatum, personatuum, & omnium & singulorum supra commemoratorum possessores, non modo pro se, sed pro pensionibus, quas aliis forsan ex dictis fructibus solverent, retinendo tamen pro rata quidquid pro dictis pensionibus illis erit solvendum, ab episcopo C loci per censuras ecclesiasticas ac alia juris remedia compellantur, etiam vocato ad hoc, si videbitur, auxilio brachii sæcularis, quibusvis, quoad omnia & singula supradicta, privilegiis, exemptionibus, etiamsi specialem derogationem requirerent, consuetudine, etiam immemorabili, & quavis appellatione & allegatione quæ executionem impediat, non obstantibus. Succedente vero casu, quo per uniones effectum suum sortientes, vel aliter, seminarium ipsum in totum vel in partem dotatum reperiatur, tunc portio ex singulis beneficiis, ut supra, detracta & incorporata, ab episcopo, prout res ipsa exegerit, in totum vel pro parte remittatur. Quod si cathedralium, D & aliarum majorum ecclesiarum prælati, in hac seminarii erectione ejusque conservatione negligentes fuerint, ac suam portionem solvere detrectaverint, episcopum archiepiscopus, archiepiscopum & superiores synodus provincialis, acriter corripere, eosque ad omnia supradicta cogere debeat: & ut quamprimum hoc sanctum & pium opus, ubicumque fieri poterit, promoveatur studiose curabit. Rationes autem redituum hujus seminarii episcopus singulis annis accipiat, præsentibus duobus a capitulo, & totidem a clero civitatis, deputatis.

Deinde, ut cum minori impensa hujusmodi scholis instituendis provideatur, statuit sancta synodus, ut episcopi, archiepiscopi, primates, & alii E locorum ordinarii, scholasterias obtinentes, & alios quibus est lectionis vel doctrinę munus annexum, ad docendum in ipsis scholis instituendos, per seipsos, si idonei fuerint, alioquin per idoneos substitutos, ab eisdem scholasticis eligendos, & ab ordinariis approbandos, etiam per subtractionem fructuum, cogant & compellant. Quod si judicio episcopi digni non fuerint, alium qui dignus sit nominet, omni appellatione remota. Quod si neglexerint, episcopus ipse deputet. Docebunt autem prædicti quæ videbuntur episcopo expedire. De cetero vero officia vel dignitates illæ, quæ scholasteriæ dicuntur, non nisi doctoribus vel magistris, aut licentiatis in sacra pagina,

Sess[...] de re[f.]

NO ISTI 3.

SESSIO XXIII. 15. Julii 1563.

CAPUT XII. A

Ætas ad majores ordines requisita: digni dumtaxat assumendi.

III. Nullus in posterum ad subdiaconatus ordinem
2. 16. ante vigesimumsecundum, ad diaconatus ante
II. 1. vigesimumtertium, ad presbyteratus ante vigesi-
V. 18. mumquintum ætatis suæ annum promoveatur. Sciant tamen episcopi, non singulos in ea ætate constitutos debere ad hos ordines assumi, sed dignos dumtaxat, & quorum probata vita senectus sit. Regulares quoque nec in minori ætate, nec sine diligenti episcopi examine, ordinentur, privilegiis quibuscumque, quoad hoc, penitus exclusis. B

CAPUT XIII.

Ordinatio qualis subdiaconi & diaconi, & eorum munus: nulli ordines sacri duo conferantur eodem die.

1. 3. Subdiaconi & diaconi ordinentur, habentes
V. 19. bonum testimonium, & in minoribus ordinibus jam probati, ac literis, & his quæ ad ordinem exercendum pertinent, instructi: qui sperent, Deo auctore, se continere posse, ecclesiis quibus ascribentur inserviant: sciantque maxime decere, si saltem diebus dominicis & solennibus, C cum altari ministraverint, sacram communionem
. 11. perceperint. Promoti ad sacrum subdiaconatus ordinem, si per annum saltem in eo non sint versati, ad altiorem gradum (nisi aliud episcopo videatur) ascendere non permittantur. Duo sacri ordines non eodem die, etiam regularibus, conferantur; privilegiis ac indultis quibusvis concessis non obstantibus quibuscumque.

CAPUT XIV.

Quinam ad presbyteratum assumendi: assumptorum quod munus.

7. 3. Qui pie & fideliter in ministeriis anteactis se
V. 19. gesserint, & ad presbyteratus ordinem assumuntur, bonum habeant testimonium. Et hi sint, qui non modo in diaconatu ad minus annum integrum (nisi ob ecclesiæ utilitatem ac necessitatem aliud episcopo videretur) ministraverint, D sed etiam ad populum docendum, ea quæ scire omnibus necessarium est ad salutem ac administranda sacramenta, diligenti examine præcedente, idonei comprobentur, atque ita pietate ac castis moribus conspicui, ut præclarum bonorum operum exemplum, & vitæ monita ab eis possint expectari. Curet episcopus, ut ii saltem diebus dominicis ac festis solennibus, si autem curam habuerint animarum, tam frequenter ut suo muneri satisfaciant, missas celebrent. Cum promotis per saltum, si non ministraverint, episcopus ex legitima causa possit dispensare. E

CAPUT XV.

Nullus confessiones audiat nisi ab ordinario approbatus.

Quamvis presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen sacrosancta synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones sæcularium, etiam sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut parochiale beneficium, aut ab episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat; privilegiis & consuetudine quacumque, etiam immemorabili, non obstantibus.

CAPUT XVI.

Arceantur ab ordinibus ecclesiasticis inutiles & vagi.

Cum nullus debeat ordinari, qui judicio sui episcopi non sit utilis aut necessarius suis ecclesiis, sancta synodus, vestigiis sexti canonis concilii Calchedonensis inhærendo, statuit ut nullus in posterum ordinetur, qui illi ecclesiæ aut pio loco, pro cujus necessitate aut utilitate assumitur, non ascribatur, ubi suis fungatur muneribus, nec incertis vagetur sedibus. Quod si locum, " inconsulto episcopo deseruerit, ei sacrorum exercitium interdicatur. Nullus præterea clericus peregrinus, sine " commendatitiis sui ordinarii literis, ab ullo episcopo ad divina celebranda & sacramenta administranda admittatur.

" Nic. Calched. Antiochen. Aur. Epao. Aquisgr. " Laodic. 41. III. Carth. 28.

CAPUT XVII.

Qua ratione exercitia minorum ordinum repetenda.

Ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones, ab apostolorum temporibus in ecclesia laudabiliter receptæ, & pluribus in locis aliquamdiu intermissæ, in usum juxta sacros canones revocentur, nec ab hæreticis, tamquam otiosæ, traducantur, illius pristini moris restituendi desiderio flagrans sancta synodus, decernit, ut in posterum hujuscemodi ministeria non nisi per constitutos in dictis ordinibus, exerceantur: omnesque & singulos prælatos ecclesiarum in domino hortatur, & illis præcipit, ut, quantum fieri commode poterit, in ecclesiis cathedralibus, collegiatis, & parochialibus suæ diœcesis, si populus frequens, & ecclesiæ proventus id ferre queant, hujusmodi functiones curent restituendas; & ex aliqua parte redituum aliquorum simplicium beneficiorum, vel fabricæ ecclesiæ, si proventus suppetant, aut utriusque illorum, eas functiones exercentibus stipendia assignent. Quibus, si negligentes fuerint, ordinarii judicio aut ex parte mulctari, aut in totum privari possint. Quod si ministeriis quatuor minorum ordinum exercendis clerici cælibes præsto non erunt, suffici possint etiam conjugati, vitæ probatæ, dummodo non bigami, ad ea munia obeunda idonei, & qui tonsuram & habitum clericalem in ecclesia gestent.

Innoc. I. ep. 4. c. 5.

CAPUT XVIII.

Forma erigendi seminarium clericorum, præsertim tenuiorum: in cujus erectione plurima observanda: de educatione promovendorum in cathedralibus & majoribus ecclesiis.

Cum adolescentium ætas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi voluptates sequendas, &, nisi a teneris annis ad pietatem & religionem informetur, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, numquam perfecte, ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omnipotentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perseveret; sancta synodus statuit, ut singulæ cathedrales, metropolitanæ, atque his majores ecclesiæ, pro modo facultatum, & diœcesis amplitudine, certum puerorum ipsius civitatis & diœcesis, vel ejus provinciæ, si ibi non reperiantur, numerum in collegio ad hoc prope ipsas ecclesias, vel alio in loco convenienti, ab episcopo eligendo, alere, ac religiose educare, & in ecclesiasticis disciplinis instituere teneantur. In hoc vero collegio recipiantur qui ad minimum duodecim annos, & ex legitimo matrimonio nati sint,

Tolet. IV. Aquisgran. Later. V. sub Leone X. &c.

Sess. 5. c. 1. de ref.

ANNO CHRISTI 1563.

VI.

Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solennem religionis professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.

VII.

Matth. 19. Luc 10. 1. Cor. 7. Si quis dixerit, ecclesiam errare, cum docuit & docet, juxta euangelicam & apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere, mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero alii nupserit, anathema sit.

VIII.

Si quis dixerit, ecclesiam errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges, quoad torum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.

IX.

Carth IV. c. 104. Matiscon. I. c. 12. Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus constitutos, vel regulares, castitatem solenniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege ecclesiastica, vel voto; & oppositum nihil aliud esse, quam damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis, etiamsi eam voverint, habere donum, anathema sit; cum Deus id recte petentibus non deneget, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari. 1. Cor. 10.

X.

Matth. 19. 1. Cor. 7. Si quis dixerit, statum conjugalem anteponendum esse statui virginitatis vel cælibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginitate aut cælibatu, quam jungi matrimonio, anathema sit.

XI.

Infra cap. 10. de reformatione matrimonii. Si quis dixerit, prohibitionem solennitatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam, aut benedictiones & alias ceremonias, quibus ecclesia in illis utitur, damnaverit, anathema sit.

XII.

Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad judices ecclesiasticos, anathema sit.

A

DECRETUM DE REFORMATIONE matrimonii.

CAPUT I.

Matrimonii solenniter celebrandi forma in concilio Lateranensi præscripta innovatur: quoad proclamationes dispensare possit episcopus. Qui aliter quam præsentibus parocho & duobus vel tribus testibus contrahit, nihil agit.

Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, B rata & vera esse matrimonia, quamdiu ecclesia ea irrita non fecit; & proinde jure damnandi sint illi; ut eos sancta synodus anathemate damnat qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant matrimonia a filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse; nihilo minus sancta Dei ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit. Verum cum sancta synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodesse, & gravia peccata perpendat, quæ ex eisdem clandestinis conjugiis ortum habent, præsertim vero eorum qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua C clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt: cui malo, cum ab ecclesia, quæ de occultis non judicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur; idcirco sacri Lateranensis concilii, sub Innocentio III. celebrati, vestigiis inhærendo, præcipit ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter missarum solennia publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur im- D pedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie ecclesiæ procedatur. Ubi parochus, viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat, Ego vos in matrimonium conjungo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque provinciæ ritum. Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat: vel saltem parocho & duobus vel tribus testibus præsentibus, matrimonium celebretur: deinde ante illius consummationem, denuntiationes in ecclesia fiant, ut si aliqua subsunt impedimen- E ta facilius detegantur: nisi ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes remittantur, quod illius prudentiæ & judicio sancta synodus relinquit. Qui aliter quam præsente parocho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi seu ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsenti decreto irritos facit & annullat. Insuper parochum vel alium sacerdotem, qui cum minore testium numero, & testes, qui sine parocho vel sacerdote hujusmodi contractui interfuerint, nec non ipsos contrahentes, graviter arbitrio ordinarii

gina, aut in jure canonico, & aliis personis idoneis, & qui per seipsos id munus explere possint, conferantur, & aliter facta provisio, nulla sit & invalida, non obstantibus quibusvis privilegiis & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.

Si vero in aliqua provincia ecclesiæ tanta paupertate laborent, ut collegium in aliquibus erigi non possit, synodus provincialis, vel metropolitanus, cum duobus antiquioribus suffraganeis, in ecclesia metropolitana, vel alia provinciæ ecclesia commodiori, unum aut plura collegia, prout opportunum judicabit, ex fructibus duarum aut plurium ecclesiarum, in quibus singulis collegium commode institui non potest, erigenda curabit, ubi pueri illarum ecclesiarum educentur.

In ecclesiis autem amplas diœceses habentibus possit episcopus unum vel plura in diœcesi, prout sibi opportunum videbitur, habere seminaria, quæ tamen ab illo uno quod in civitate erectum & constitutum fuerit in omnibus dependeant.

Postremo si vel pro unionibus, seu pro portionum taxatione vel assignatione & incorporatione, aut qualibet alia ratione, difficultatem aliquam oriri contigerit, ob quam hujus seminarii institutio vel conservatio impediretur aut perturbaretur, episcopus cum supra deputatis, vel synodus provincialis, pro regionis more, pro ecclesiarum & beneficiorum qualitate, etiam suprascripta, si opus fuerit, moderando aut augendo, omnia & singula, quæ ad felicem hujus seminarii profectum necessaria & opportuna videbuntur, decernere ac providere valeat.

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta Tridentina synodus proximam futuram sessionem in diem decimamsextam mensis Septembris indicit: in qua agetur de sacramento matrimonii, & de aliis, si qua erunt ad doctrinam fidei pertinentia, quæ expediri possint. Item, de provisionibus episcopatuum, dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum, ac de diversis reformationis articulis.

PROROGATA FUIT SESSIO AD DIEM undecimam Novembris MDLXIII.

SESSIO VIGESIMAQUARTA,

Quæ est octava sub Pio quarto pontifice maximo, celebrata die undecima Novembris MDLXIII.

Doctrina de sacramento matrimonii.

MATRIMONII perpetuum indissolubilemque nexum, primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.*

Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari & conjungi, Christus dominus apertius docuit, cum postrema illa verba tamquam a Deo prolata referens dixit: *Itaque jam non sunt duo, sed una caro*, statimque ejusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmavit: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.*

Sessio XXIV. 11. Nov. 1563.

Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus apostolus innuit, dicens: *Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea*; mox subjungens, *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico, in Christo & in ecclesia.* *Ibidem.* *Ephes. 5.*

Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ legis sacramenta annumerandum sancti patres nostri, concilia & universalis ecclesiæ traditio, semper docuerunt. Adversus quam impii homines hujus sæculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, prætextu evangelii, libertatem carnis introducentes, multa ab ecclesiæ catholicæ sensu, & ab apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto & verbo asseruerunt, non sine magna Christi fidelium jactura. Quorum temeritati sancta & universalis synodus cupiens occurrere, insigniores prædictorum schismaticorum hæreses & errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos hæreticos eorumque errores decernens anathematismos. Eugen. IV. in decreto unionis.

DE SACRAMENTO MATRIM.

CANON I.

Si quis dixerit, matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem legis evangelicæ sacramentis, a Christo domino institutum, sed ab hominibus in ecclesia inventum, neque gratiam conferre, anathema sit. *Matth 19. Marci 10. Ephes. 5.*

II.

Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. *Matth. 19.*

III.

Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, & dirimere contractum, nec posse ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant, & dirimant, anathema sit. *Levit. 18.*

IV.

Si quis dixerit, ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit. *Matth. 16. 1. Cor. 4. Sess 21. c. 2.*

V.

Si quis dixerit, propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.

ANNO CHRISTI 1563.

CAPVT VII.

Vagi matrimonio caute jungendi.

Agath. 25. Multi sunt qui vagantur & incertas habent sedes, &, ut improbi sunt ingenii, prima uxore relicta, aliam & plerumque plures, illa vivente diversis in locis ducunt, cui morbo cupiens sancta synodus occurrere, omnes ad quos spectat, paterne monet, ne hoc genus hominum vagantium ad matrimonium facile recipiant. Magistratus etiam sæculares hortatur ut eos coerceant. Parochis autem præcipit, ne illorum matrimoniis intersint, nisi prius diligentem inquisitionem fecerint, &, re ad ordinarium delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint.

CAPVT VIII.

Concubinatus pœnis gravissimis punitur.

Grave peccatum est homines solutos concubinas habere: gravissimum vero, & in hujus magni sacramenti singularem contemptum admissum, uxoratos quoque in hoc damnationis statu vivere, ac audere eas quandoque domi etiam cum uxoribus alere & retinere. Quare ut huic tanto malo sancta synodus opportunis remediis provideat, statuit hujusmodi concubinarios, tam solutos quam uxoratos, cujuscumque status, dignitatis & conditionis existant, si postquam ab ordinario etiam ex officio ter admoniti ea de re fuerint, concubinas non ejecerint, seque ab earum consuetudine non sejunxerint, excommunicatione feriendos esse: a qua non absolvantur, donec re ipsa admonitioni factæ paruerint. Quod si in concubinatu per annum, censuris neglectis, permanserint, contra eos ab ordinario severe pro qualitate criminis procedatur. Mulieres, sive conjugatæ sive solutæ, quæ cum adulteris seu concubinariis publice vivunt, si ter admonitæ non paruerint, ab ordinariis locorum, nullo etiam requirente ex officio, graviter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum vel diœcesim, si id eisdem ordinariis videbitur; invocato, si opus fuerit, brachio sæculari, ejiciantur; aliis pœnis contra adulteros & concubinarios inflictis in suo robore permanentibus.

Seff 25. c. 14 de ref. Later V. sess. 9. sub Leone X. Tolet. I 17. Rom sub Nicolao. I. in fine. Arelat. II. 3.

CAPVT IX.

Ne domini temporales aut magistratus quidpiam libertati matrimonii contrarium moliantur.

Ita plerumque temporalium dominorum ac magistratuum mentis oculos terreni affectus atque cupiditates excæcant, ut viros & mulieres sub eorum jurisdictione degentes, maxime divites, vel spem magnæ hereditatis habentes, minis & pœnis adigant cum iis matrimonium invitos contrahere, quos ipsi domini vel magistratus illis præscripserint. Quare cum maxime nefarium sit, matrimonii libertatem violare, & ab eis injurias nasci, a quibus jura expectantur, præcipit sancta synodus omnibus, cujuscumque gradus, dignitatis, & conditionis existant, sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant, ne quovis modo directe vel indirecte, subditos suos, vel quoscumque alios cogant, quo minus libere matrimonia contrahant.

Parif. I. 6.

CAPVT X.

Nuptiarum solennitates certis temporibus prohibentur.

Laod. 52. Ab adventu domini nostri Iesu Christi usque A in diem epiphaniæ, & a feria quarta cinerum usque in octavam paschatis inclusive, antiquas solennium nuptiarum prohibitiones, diligenter ab omnibus observari sancta synodus præcipit: in aliis vero temporibus nuptias solenniter celebrari permittit, quas episcopi ut ea qua decet modestia & honestate fiant curabunt: sancta enim res est matrimonium, & sancte tractandum.

DECRETVM DE REFORMATIONE.

Eadem sacrosancta synodus, reformationis materiam prosequens, hæc in præsenti sessione statuenda decrevit,

CAPVT I.

B *Norma procedendi ad creationem episcoporum & cardinalium.*

Si in quibuslibet ecclesiæ gradibus providenter scienterque curandum est, ut in domo domini nihil sit inordinatum, nihilque præposterum, multo magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur. Nam totius familiæ domini status & ordo nutabit, si quod requiritur in corpore non inveniatur in capite. Vnde, etsi alias sancta synodus de promovendis ad cathedrales & superiores ecclesias nonnulla utiliter decrevit, hoc tamen munus hujusmodi esse censet, ut si pro rei magnitudine expendatur, nunquam satis cautum de eo videri C possit. Itaque statuit, ut cum primum ecclesia vacaverit, supplicationes ac preces publice privatimque habeantur, atque a capitulo per civitatem & diœcesim indicantur, quibus clerus populusque bonum a Deo pastorem valeat impetrare. Omnes vero & singulos, qui ad promotionem præficiendorum quodcumque jus quacumque ratione a sede apostolica habent, aut alioquin operam suam præstant, nihil in iis pro præsenti temporum ratione innovando, hortatur, & monet, ut in primis meminerint nihil se ad Dei gloriam & populorum salutem utilius posse facere, quam si bonos pastores & ecclesiæ gubernandæ idoneos promoveri studeant, eosque alienis peccatis communicantes D mortaliter peccare, nisi quos digniores & ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint, & quos ex legitimo matrimonio natos, & vita, ætate, doctrina, atque aliis omnibus qualitatibus præditos sciant, quæ juxta sacros canones Tridentinæ hujus synodi decreta requiruntur. Quoniam vero in sumendo prædictis omnibus qualitatibus gravi idoneoque bonorum & doctorum virorum testimonio, non uniformis ratio ubique ex nationum, populorum, ac morum varietate potest adhiberi, mandat sancta synodus, ut in provinciali syno- E do per metropolitanum habenda præscribatur quibusque locis & provinciis propria examinis, seu inquisitionis, aut instructionis faciendæ forma, sanctissimi Romani pontificis arbitrio approbanda, quæ magis eisdem locis utilis atque opportuna esse videbitur: ita tamen, ut cum deinde hoc examen seu inquisitio de persona promovenda perfecta fuerit, ea in instrumentum publicum redacta, cum toto testimonio ac professione "fidei ab eo facta, quamprimum ad sanctissimum Romanum pontificem omnino transmittatur, ut ipse summus pontifex,

SESS. XXIV. 11 N. 1563. Saleg.

Sess. de ref. Sess & 3. Sess.

Tolet. 18. Lat. Sess ref. c. sup. c. 2. c.

" Ext. bulla IV. q cipit, ctum &c.

Sessio XXIV. 11. Nov. 1563.

narii puniri præcipit. Præterea eadem sancta synodus hortatur ut conjuges ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent: statuitque benedictionem a proprio parocho fieri; neque a quoquam, nisi ab ipso parocho, vel ab ordinario, licentiam ad prædictam benedictionem faciendam alii sacerdoti concedi posse: quacumque consuetudine, etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel privilegio, non obstante. Quod si quis parochus, vel alius sacerdos, sive regularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius parochiæ sponsos sine illorum parochi licentia matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab ordinario ejus parochi, qui matrimonio interesse debebat, seu a quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. Habeat parochus librum, in quo conjugum & testium nomina, diemque & locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat.

Postremo sancta synodus conjuges hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consummationem, sua peccata diligenter confiteantur, & ad sanctissimum eucharistiæ sacramentum pie accedant. Si quæ provinciæ aliis, ultra prædictas, laudabilibus consuetudinibus & ceremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri sancta synodus vehementer optat. Ne vero hæc tam salubria præcepta quemquam lateant, ordinariis omnibus præcipit, ut, cum primum potuerint, curent hoc decretum populo publicari ac explicari in singulis suarum diœcesium parochialibus ecclesiis: idque in primo anno quam sæpissime fiat: deinde vero quoties expedire viderint. Decernit insuper, ut hujusmodi decretum in unaquaque parochia suum robur post triginta dies habere incipiat, a die primæ publicationis in eadem parochia factæ numerandos.

Caput II.

Inter quos cognatio spiritalis contrahatur.

Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum, multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi matrimonia, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque sancta synodus huic incommodo providere, & a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit ut unus tantum, sive vir sive mulier, juxta sacrorum canonum instituta, vel ad summum unus & una, baptizatum de baptismo suscipiant: inter quos ac baptizatum ipsum, & illius patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem ac matrem, tantum spiritualis cognatio contrahatur. Parochus antequam ad baptismum conferendum accedat, diligenter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte suscipiant: & eum vel eos tantum ad illum suscipiendum admittat, & in libro eorum nomina describat; doceatque eos quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant. Quod si alii ultra designatos, baptizatum tetigerint, cognationem spiritualem nullo pacto contrahant, constitutionibus in contrarium facientibus, non obstantibus. Si parochi culpa vel negligentia secus factum fuerit, arbitrio ordinarii puniatur. Ea quoque cognatio, quæ ex confirmatione contrahitur, confirmantem & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.

Caput III.

Publicæ honestatis impedimentum certis limitibus coarctatur.

Iustitiæ publicæ honestatis impedimentum, ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt, sancta synodus prorsus tollit: ubi autem valida fuerint, primum gradum non excedant: quoniam in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari.

Caput IV.

Affinitas ex fornicatione ad secundum gradum restringitur.

Præterea sancta synodus, eisdem & aliis gravissimis de causis adducta, impedimentum, quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum dirimit, ad eos tantum qui in primo & secundo gradu conjunguntur, restringit. In ulterioribus vero gradibus statuit hujusmodi affinitatem matrimonium postea contractum non dirimere.

Caput V.

Ne quis intra gradus prohibitos contrahat; quave ratione in iis dispensandum.

Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat: idque in eo multo magis locum habeat, qui non tantum matrimonium contrahere, sed etiam consummare ausus fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, siquidem solennitates requisitas in contrahendo matrimonio neglexerit, eisdem subjiciatur pœnis. Non enim dignus est qui ecclesiæ benignitatem facile experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit. Si vero solennitatibus adhibitis impedimentum aliquod postea subesse cognoscatur, cujus ille probabilem ignorantiam habuit, tunc facilius cum eo & gratis dispensari poterit. In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, & gratis concedatur. In secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos principes, & ob publicam causam.

Caput VI.

In raptores animadvertitur.

Decernit sancta synodus, inter raptorem & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto & libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat; & nihilo minus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames; omniumque dignitatum incapaces; & si clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive eam in uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dotare. Calch. c. 26. Exodi 22.

Caput

ANNO CHRISTI 1563.

quod erat ab ipsis antea solvi, certa pecunia taxata, consuetum; an vero prædicta victualia subministrare: salvo item jure conventionum antiquarum cum monasteriis, aliisve piis locis, aut ecclesiis non parochialibus initio, quod illæsum permaneat. In iis vero locis, seu provinciis, ubi consuetudo est, ut nec victualia, nec pecunia, nec quidquam aliud a visitatoribus accipiatur, sed omnia gratis fiant, ibi id observetur. Quod si quisquam, quod absit, aliquid amplius in supradictis omnibus casibus accipere præsumpserit, is præter dupli restitutionem, intra mensem faciendam, aliis etiam pœnis juxta constitutionem concilii generalis Lugdunensis, quæ incipit, Exigit, nec non & aliis pœnis in synodo provinciali arbitrio synodi absque ulla spe veniæ mulctetur. Patroni vero in iis quæ ad sacramentorum administrationem spectant, nullatenus se præsumant ingerere; neque visitationi ornamentorum ecclesiæ, aut bonorum stabilium, seu fabricarum proventibus, immisceant, nisi quatenus id eis ex institutione ac fundatione competat: sed episcopi ipsi hæc faciant, & fabricarum reditus in usus ecclesiæ necessarios & utiles, prout sibi expedire magis visum fuerit, expendi curent.

Cap. Exigit. De censibus in 6.

CAPVT IV.

A quibus & quando munus prædicationis obeundum: Ecclesia parochialis ad audiendum verbum Dei adeunda. Nullus contradicente episcopo prædicet.

Carth. IV. 20. Rem. 14. Arel. IV. 10. Lat. IV. 10. Mog. c. 25. Supra sessione 5. cap. 2. de reformatione.

Prædicationis munus, quod episcoporum præcipuum est, cupiens sancta synodus quo frequentius possit ad fidelium salutem exerceri, canones, alias super hoc editos sub felicis recordationis Paulo tertio, aptius præsentium temporum usui accommodando, mandat ut in ecclesia sua ipsi per se, aut, si legitime impediti fuerint, per eos quos ad prædicationis munus assument, in aliis autem ecclesiis per parochos, sive iis impeditis, per alios ab episcopo impensis eorum qui eas præstare vel tenentur, vel solent, deputandos in civitate, aut in quacumque parte diœcesis censebunt expedire, saltem omnibus dominicis & solennibus diebus festis, tempore autem jejuniorum quadragesimæ, & adventus domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, sacras scripturas, divinamque legem annuntient; & alias, quotiescumque id opportune fieri posse judicaverint. Moneatque episcopus populum diligenter, teneri unumquemque parochiæ suæ interesse, ubi commode id fieri potest, ad audiendum verbum Dei. Nullus autem sæcularis, sive regularis, etiam in ecclesiis suorum ordinum contradicente episcopo prædicare præsumat. Iidem etiam, saltem dominicis & aliis festivis diebus, pueros in singulis parochiis fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum & parentes, diligenter ab iis, ad quos spectabit, doceri curabunt; &, si opus sit, etiam per censuras ecclesiasticas compellent; non obstantibus privilegiis & consuetudinibus. In reliquis, ea quæ de prædicationis munere sub eodem Paulo III. decreta fuerunt, suum robur obtineant.

Carth. IV. 24.

Supra sessione 5. de reformat. c. 2.

CAPVT V.

Criminales causæ contra episcopos, majores a solo summo pontifice, minores a concilio provinciali cognoscantur.

Causæ criminales graviores contra episcopos, A etiam hæresis, quod absit, quæ depositione aut privatione dignæ sunt, ab ipso tantum summo Romano pontifice cognoscantur & terminentur. Quod si ejusmodi sit causa, quæ necessario extra Romanam curiam sit committenda; nemini prorsus ea committatur, nisi metropolitanis aut episcopis a beatissimo papa eligendis. Hæc vero commissio & specialis sit, & manu ipsius sanctissimi pontificis signata: nec unquam plus his tribuat, quam ut solam facti instructionem sumant, processumque conficiant, quem statim ad Romanum pontificem transmittant, reservata eidem sanctissimo sententia definitiva. Cetera alias sub felicis recordationis Iulio III. super his decreta, B nec non & constitutio sub Innocentio tertio, in concilio generali, quæ incipit, Qualiter & quando, quam sancta synodus in præsenti innovat, ab omnibus observetur. Minores vero criminales causæ episcoporum in concilio tantum provinciali cognoscantur & terminentur, vel a deputandis per concilium provinciale.

Sess. XXIV. 11. Nov. 156[3]

Supra sessione 7. 8. De reformatione: in concilio Tridentini. Innoc. III. ca. V. De accus. inquis. c. 24.

CAPVT VI.

Datur episcopis potestas circa irregularitatum & suspensionum dispensationes & criminum absolutiones.

C Liceat episcopis in irregularitatibus omnibus & suspensionibus, ex delicto occulto provenientibus, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad forum contentiosum, dispensare: & in quibuscumque casibus occultis, etiam sedi apostolicæ reservatis, delinquentes quoscumque sibi subditos, in diœcesi sua per seipsos, aut vicarium, ad id specialiter deputandum, in foro conscientiæ gratis absolvere, imposita pœnitentia salutari. Idem & in hæresis crimine in eodem foro conscientiæ eis tantum, non eorum vicariis, sit permissum.

Sess. 14

CAPVT VII.

D *Sacramentorum virtus, antequam populo administrentur, ab episcopis & parochis explicetur; inter missarum solennia sacra pagina explanentur.*

Vt fidelis populus ad suscipienda sacramenta majori cum reverentia atque animi devotione accedat, præcipit sancta synodus episcopis omnibus, ut non solum cum hæc per seipsos erunt populo administranda, prius illorum vim & usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem a singulis parochis pie prudenterque, etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant, juxta formam a sancta E synodo in catechesi singulis sacramentis præscribendam; quam episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque a parochis omnibus populo exponi curabunt: nec non inter missarum solennia, aut divinorum celebrationem, sacra eloquia & salutis monita eadem vernacula lingua singulis diebus festis vel solennibus explanent: eademque in omnium cordibus, postpositis inutilibus quæstionibus, inserere, atque eos in lege domini erudire studeant.

Sess. 22. de sacrif. c. 8.

CAPVT VIII.

Publice peccantes publice pœniteant, nisi episcopo aliter videatur: pœnitentiarius in cathedralibus instituendus.

Apostolus monet, publice peccantes palam esse corripiendos,

1. Tim.

A fex, plena totius negotii ac personarum notitia habita, pro gregis dominici commodo de illis, si idonei per examen seu per inquisitionem factam reperti fuerint, ecclesiis possit utilius providere. Omnes vero inquisitiones, informationes, testimonia, ac probationes quæcumque de promovendi qualitatibus & ecclesiæ statu a quibuscumque, etiam in Romana curia habitæ, per cardinalem, qui relationem facturus erit in consistorio, & alios tres cardinales diligenter examinentur; ac relatio ipsa cardinalis relatoris & trium cardinalium subscriptione roboretur: in qua ipsi singuli quatuor cardinales affirment, se adhibita accurata diligentia invenisse promovendos qualitatibus a jure & ab hac sancta synodo B requisitis præditos, ac certo existimare, sub periculo salutis æternæ, idoneos esse qui ecclesiis præficiantur: ita ut relatione in uno consistorio facta, quo maturius interea de ipsa inquisitione cognosci possit, in aliud consistorium judicium differatur; nisi aliud beatissimo pontifici videbitur expedire. Ea vero omnia & singula, quæ de episcoporum præficiendorum vita, ætate, doctrina, & ceteris qualitatibus alias in eadem synodo constituta sunt, decernit eadem etiam in creatione sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalium, etiamsi diaconi sint, exigenda: quos sanctissimus Romanus pontifex ex omnibus C Christianitatis nationibus, quantum commode fieri poterit, prout idoneos reperierit, assumet. Postremo eadem sancta synodus, tot gravissimis ecclesiæ incommodis commota, non potest non commemorare, nihil magis ecclesiæ Dei esse necessarium, quam ut beatissimus Romanus pontifex, quam solicitudinem universæ ecclesiæ, ex muneris sui officio debet, eam hic potissimum impendat, ut lectissimos tantum sibi cardinales adsciscat, & bonos maxime atque idoneos pastores singulis ecclesiis præficiat, idque eo magis, quod ovium Christi sanguinem, quæ ex malo negligentium & sui officii immemorum pastorum regimine peribunt, dominus noster Iesus Christus de manibus ejus sit requisiturus. D

CAPVT II.

Synodi provinciales quolibet triennio: diœcesanæ quotannis celebrentur: qui eas cogere, quive illis interesse debeant.

Provincialia concilia sicubi omissa sunt, pro moderandis moribus, corrigendis excessibus, controversiis componendis, aliisque ex sacris canonibus permissis renoventur. Quare metropolitani per seipsos, seu, illis legitime impeditis, coepiscopus antiquior intra annum ad minus a fine præsentis concilii, & deinde quolibet saltem triennio, post octavam paschæ resurrectionis domini nostri Iesu Christi, seu alio E commodiori tempore, pro more provinciæ, non prætermittat synodum in provincia sua cogere: quo episcopi omnes, & alii, qui de jure, vel consuetudine interesse debent (exceptis iis, quibus cum imminenti periculo transfretandum esset) convenire omnino teneantur. Nec episcopi comprovinciales prætextu cujuslibet consuetudinis ad metropolitanam ecclesiam in posterum accedere inviti compellantur. Itidem episcopi, qui nulli archiepiscopo subjiciuntur, aliquem vicinum metropolitanum semel eligant, in cujus synodo provinciali cum aliis interesse debeant, & quæ ibi ordinata fuerint observent ac observari faciant: in reliquis omnibus eorum exemptio & privilegia salva atque integra maneant. Synodi quoque diœcesanæ quotannis celebrentur, ad quas exempti etiam omnes, qui alias, cessante exemptione interesse deberent, nec capitulis generalibus subduntur, accedere teneantur: ratione tamen parochialium, aut aliarum sæcularium ecclesiarum, etiam annexarum, debeant ii, qui illarum curam gerunt, quicumque illi sint, synodo interesse. Quod si in his tam metropolitani quam episcopi, & alii suprascripti negligentes fuerint, pœnas sacris canonibus sancitas incurrant.

SESSIO XXIV. 11. Nov. 1563.
Basil. 15. sess.
Tolet. sub Sixto IV. 1.
Aurel. V. 18.
Turr. I. 6.
Tol. XI. 15.
Bas. sess. 8.

CAPVT III.

Qua ratione visitatio per prælatos facienda.

Patriarchæ, primates, metropolitani episcopi propriam diœcesim per seipsos, aut, si legitime impediti fuerint, per suum generalem vicarium aut visitatorem, si quotannis totam propter ejus latitudinem visitare non poterunt, saltem majorem ejus partem, ita tamen ut tota biennio per se vel visitatores suos compleatur, visitare non prætermittant. A metropolitanis vero, etiam post plene visitatam propriam diœcesim, non visitentur cathedrales ecclesiæ, neque diœceses suorum comprovincialium, nisi causa cognita & probata in concilio provinciali. Archidiaconi autem, decani, & alii inferiores, in iis ecclesiis, ubi hactenus visitationem exercere legitimam consueverunt, debeant quidem assumpto notario, de consensu episcopi deinceps per seipsos tantum ibidem visitare. Visitatores etiam a capitulo deputandi, ubi capitulum jus visitandi habet, prius ab episcopo approbentur: sed non ideo episcopus, vel, eo impedito, ejus visitator, easdem ecclesias seorsum ab his visitare prohibeatur: cui ipsi archidiaconi, vel alii inferiores, visitationis factæ infra mensem rationem reddere, & depositiones testium, ac integra acta ei exhibere teneantur; non obstantibus quacumque consuetudine, etiam immemorabili, atque exemptionibus & privilegiis quibuscumque. Visitationum autem omnium istarum præcipuus sit scopus, sanam orthodoxamque doctrinam, expulsis hæresibus, inducere, bonos mores tueri, pravos corrigere, populum cohortationibus & admonitionibus ad religionem, pacem, innocentiamque accendere, cetera, prout locus, tempus & occasio feret, ex visitantium prudentia ad fidelium fructum constituere. Quæ ut facilius feliciusque succedant, monentur prædicti omnes & singuli, ad quos visitatio spectat, ut paterna caritate Christianoque zelo omnes amplectantur; ideoque modesto contenti equitatu famulatuque, studeant quam celerrime, debita tamen cum diligentia, visitationem ipsam absolvere. Interimque caveant ne inutilibus sumptibus cuiquam graves onerosive sint; neve ipsi, aut quisquam suorum, quidquam procurationis causa pro visitatione, etiam testamentorum ad pios usus, præter id quod ex relictis piis jure debetur, aut alio quovis nomine, nec pecuniam, nec munus, quodcumque sit, etiam qualitercumque offeratur, accipiant; non obstante quacumque consuetudine, etiam immemorabili: exceptis tantum victualibus, quæ sibi ac suis frugaliter moderateque pro temporis tantum necessitate, & non ultra, erunt ministranda. Sit tamen in optione eorum qui visitantur, si malint solvere id quod

Tolet. IV. c. 35.
Bac. II. 3. Ticin. &c.

ANNO CHRISTI 1563

Supra sessione 7. de reformatione c. 12.

aut sit initiatus, quem illa dignitas, præbenda, aut portio requirit, aut in tali ætate, ut infra tempus a jure, & ab hac sancta synodo statutum, initiari valeat. In omnibus vero ecclesiis cathedralibus omnes canonicatus ac portiones habeant annexum ordinem presbyterii, diaconatus, vel subdiaconatus: episcopus autem cum consilio capituli designet ac distribuat, prout viderit expedire, quibus quisque ordo ex sacris annexus in posterum esse debeat, ita tamen, ut dimidia saltem pars presbyteri sint; ceteri vero diaconi, aut subdiaconi: ubi vero consuetudo laudabilior habet, ut plures, vel omnes sint presbyteri, omnino observetur. Hortatur etiam sancta synodus, ut in provinciis, ubi id commode fieri potest, dignitates omnes, & saltem dimidia pars canonicatuum in cathedralibus ecclesiis, & collegiatis insignibus, conferantur tantum magistris, vel doctoribus, aut etiam licentiatis in theologia, vel jure canonico. Præterea obtinentibus in eisdem cathedralibus, aut collegiatis, dignitates, canonicatus, præbendas, aut portiones, non liceat vigore cujuslibet statuti, aut consuetudinis, ultra tres menses ab eisdem ecclesiis quolibet anno abesse: salvis nihilo minus earum ecclesiarum constitutionibus, quæ longius servitii tempus requirunt: alioquin primo anno privetur unusquisque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac residentiæ fecit suos. Quod si iterum eadem fuerit usus negligentia, privetur omnibus fructibus, quos eodem anno lucratus fuerit: crescente vero contumacia, contra eos, juxta sacrorum canonum constitutiones, procedatur. Distributiones vero, qui statis horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis collusione aut remissione exclusa, his careant, juxta Bonifacii octavi decretum, quod incipit, Consuetudinem, quod sancta synodus in usum revocat; non obstantibus quibuscumque statutis & consuetudinibus.

Sess. 23. c. 1. de ref.

Cap. unico de clerico non resid. in 6.

Sess. 22. c. 4. de ref.

Omnes vero divina per se, & non per substitutos, compellantur obire officia: & episcopo celebranti, aut alia pontificalia exercenti, adsistere & inservire, atque in choro ad psallendum instituto hymnis & canticis Dei nomen reverenter, distincte devoteque laudare. Vestitu insuper decenti, tam in ecclesia, quam extra, assidue utantur; ab illicitisque venationibus, aucupiis, choreis, tabernis, lusibusque abstineant; atque ea morum integritate polleant, ut merito ecclesiæ senatus dici possit. Cetera, quæ ad debitum in divinis officiis regimen spectant, deque congrua in his canendi seu modulandi ratione, de certa lege in choro conveniendi & permanendi, simulque de omnibus ecclesiæ ministris, quæ necessaria erunt; & si qua hujusmodi, synodus provincialis pro cujusque provinciæ utilitate & moribus certam cuique formulam præscribet. Interea vero episcopus non minus quam cum duobus canonicis, quorum unus ab episcopo, alter a capitulo eligatur, in iis quæ expedire videbuntur poterit providere.

Turon. III. 8.
Agath 55.

CAPUT XIII.

Quomodo tenuioribus cathedralibus ecclesiis consulendum: parochiæ certis finibus distinguendæ.

Sess. 7. c. 6. & 7. de ref.
Sess. 14. c. 9. de ref.
Inf. c. 15.

Quoniam pleræque cathedrales ecclesiæ tam tenuis reditus sunt, & angustæ, ut episcopali dignitati nullo modo respondeant, neque ecclesiarum necessitati sufficiant, examinet concilium provinciale, vocatis iis quorum interest, & diligenter expendat, quas propter angustias, tenuitatemque invicem unire, vel novis proventibus augere expediat; confectaque de præmissis instrumenta ad summum Romanum pontificem mittat; quibus instructus summus pontifex, ex prudentia sua, prout expedire judicaverit, aut tenues invicem uniat, aut aliqua accessione ex fructibus augeat. Interim vero donec prædicta effectum sortiantur, hujusmodi episcopis, qui fructuum subventione pro diœcesis suæ tenuitate indigent, poterit de beneficiis aliquibus, dum tamen curata non sint, nec dignitates, seu canonicatus & præbendæ, nec monasteria, in quibus viget regularis observantia, vel quæ capitulis generalibus, & certis visitatoribus subduntur, a summo Romano pontifice provideri. In parochialibus etiam ecclesiis, quarum fructus æque adeo exigui sunt, ut debitis nequeant oneribus satisfacere; curabit episcopus, si per beneficiorum unionem (non tamen regularium) id fieri non possit, ut primitiarum vel decimarum assignatione, aut per parochianorum symbola, ac collectas, aut qua commodiori ei videbitur ratione, tantum redigatur, quod pro rectoris ac parochiæ necessitate decenter sufficiat. In unionibus vero quibuslibet, seu ex supradictis, seu aliis causis faciendis, ecclesiæ parochiales monasteriis quibuscumque, aut abbatiis, seu dignitatibus, sive præbendis ecclesiæ cathedralis, vel collegiatæ, sive aliis beneficiis simplicibus, aut hospitalibus, militiisve non uniantur; & quæ unitæ sunt, revideantur ab ordinariis, juxta alias decretum in eadem synodo sub felicis recordationis Paulo tertio, quod etiam in unitis ab eo tempore citra æque observetur: non obstantibus in iis quibuscumque verborum formis, quæ hic pro sufficienter expressis habeantur. Ad hæc in posterum omnes hæ cathedrales ecclesiæ, quarum reditus summam ducatorum mille, & parochiales, quæ summam ducatorum centum, secundum verum annuum valorem, non excedunt, nullis pensionibus aut reservationibus fructuum graventur.

Sess. 7. de ref.

In iis quoque civitatibus ac locis, ubi parochiales ecclesiæ certos non habent fines, nec earum rectores proprium populum, quem regant, sed promiscue petentibus sacramenta administrant, mandat sancta synodus episcopis pro tutiori animarum eis commissarum salute, ut distincto populo in certas propriasque parochias, unicuique suum perpetuum peculiaremque parochum assignent, qui eas cognoscere valeat, & a quo solo licite sacramenta suscipiant; aut alio utiliori modo, prout loci qualitas exegerit, provideant. Idemque in iis civitatibus ac locis, ubi nullæ sunt parochiales, quamprimum fieri curent; non obstantibus quibuscumque privilegiis & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.

Sess. 14. de ref.

CAPUT XIV.

Ne quis admittatur ad possessionem beneficii, aut distributionum cum fructuum distributione in usus non pios convertenda.

In pluribus ecclesiis, tam cathedralibus quam collegiatis & parochialibus, ex earum constitutionibus, aut ex prava consuetudine, observari intelligitur, ut in electione, præsentatione, nominatione, institutione, confirmatione, collatione, vel

corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos commotosque fuisse non sit dubitandum; huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam publice injungi oportet; ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suæ emendationis testimonio ad rectam revocet vitam. Episcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis judicaverit expedire. In omnibus etiam cathedralibus ecclesiis, ubi id commode fieri poterit, pœnitentiarius aliquis cum unione præbendæ, proxime vacaturæ, ab episcopo instituatur, qui magister sit, vel doctor, aut licentiatus in theologia, vel jure canonico, & annorum quadraginta, seu alias qui aptior pro loci qualitate reperiatur; qui dum confessiones in ecclesia audiet, interim præsens in choro censeatur.

CAPUT IX.

A quo visitari debeant ecclesiæ sæculares nullius diœcesis.

Quæ alias sub felicis recordationis Paulo tertio, & nuper sub beatissimo domino nostro Pio IV. in hoc eodem concilio de adhibenda ab ordinariis diligentia in beneficiorum etiam exemptorum visitatione, constituta sunt, eadem etiam in ecclesiis sæcularibus observentur, quæ in nullius diœcesi esse dicuntur; ut ab episcopo, cujus cathedralis ecclesia est proximior, si id constet, alioquin ab eo, qui semel in concilio provinciali a prælato loci illius electus fuerat, tamquam sedis apostolicæ delegato, visitentur; non obstantibus privilegiis & consuetudinibus quibuscumque, etiam immemorabilibus.

CAPUT X.

Executio visitationis a subditis ne suspendatur.

Episcopi, ut aptius quem regunt populum possint in officio atque obedientia continere, in omnibus his, quæ ad visitationem ac morum correctionem subditorum suorum spectant, jus & potestatem habeant, etiam tamquam sedis apostolicæ delegati, ea ordinandi, moderandi, puniendi, & exequendi, juxta canonum sanctiones, quæ illis ex prudentia sua pro subditorum emendatione, ac diœcesis suæ utilitate necessaria videbuntur. Nec in his, ubi de visitatione aut morum correctione agitur, exemptio, aut ulla inhibitio, appellatio, seu querela, etiam ad sedem apostolicam interposita, executionem eorum, quæ ab his mandata, decreta, aut judicata fuerint, quoquo modo impediat, aut suspendat.

CAPUT XI.

Honorarii tituli aut privilegia particularia episcoporum juri nihil detrahant. Cap. Cum Capella *extra de privilegiis innovatur.*

Quoniam privilegia & exemptiones, quæ variis titulis plerisque conceduntur, hodie perturbationem in episcoporum jurisdictione excitare, & exemptis occasionem laxioris vitæ præbere dignoscuntur; decernit sancta synodus, ut si quando justis, gravibus, & fere necessariis suadentibus causis, aliquos honorariis titulis protonotariatus, acolythatus, comitis palatini, capellani regii, aut aliis hujusmodi in Romana

A curia, vel extra, insignibus decorandos esse placuerit; nec non alios, cuicumque monasterio oblatos, vel quomodocumque addictos, aut sub nomine servientium militiis, seu monasteriis, hospitalibus, collegiis, aut quocumque alio titulo assumi, nihil ex his privilegiis detractum esse ordinariis intelligitur, quo minus ii, quibus ea jam concessa sunt, vel in posterum concedi contigerit, ipsis ordinariis, tamquam sedis apostolicæ delegatis, plene in omnibus, & quoad capellanos regios, juxta constitutionem Innocentii tertii, quæ incipit, Cum capella subjecti existant, exceptis tamen iis, qui prædictis locis aut militiis actu serviunt, & intra eorum septa ac domos resident, subque eorum obedientia vivunt, sive iis, qui legitime & secundum regulam earumdem militiarum professionem fecerint, de qua ordinario constare debeat; non obstantibus privilegiis quibuscumque, etiam religionis sancti Ioannis Hierosolymitani, & aliarum militiarum. Quæ vero privilegia residentibus in curia Romana vigore Eugenianæ constitutionis, aut familiaritatis cardinalium competere solent; ea in iis qui beneficia ecclesiastica obtinent, ratione prædictorum beneficiorum minime intelligantur, sed ordinarii jurisdictioni subjecti permaneant; non obstantibus quibuscumque inhibitionibus.

CAPUT XII.

Quales esse debeant promovendi ad dignitates & canonicatus cathedralium ecclesiarum: quidve promoti præstare teneantur.

Cum dignitates, in ecclesiis præsertim cathedralibus, ad conservandam augendamque ecclesiasticam disciplinam fuerint institutæ, ut qui eas obtinerent pietate præcellerent, aliisque exemplo essent, atque episcopos opera & officio juvarent; merito qui ad eas vocantur, tales esse debent, qui suo muneri respondere possint. Nemo igitur deinceps ad dignitates quascumque, quibus animarum cura subest, promoveatur, nisi qui saltem vigesimumquintum suæ ætatis annum attigerit, & in clericali ordine versatus, doctrina ad suum munus exequendum necessaria ac morum integritate commendetur, juxta constitutionem Alexandri tertii in concilio Lateranensi promulgatam, quæ incipit, Cum in cunctis. Archidiaconi etiam, qui oculi dicuntur episcopi, sint in omnibus ecclesiis, ubi fieri poterit, magistri in theologia, seu doctores, aut licentiati in jure canonico. Ad ceteras autem dignitates, vel personatus, quibus animarum cura nulla subest, clerici alioquin idonei, & viginti duobus annis non minores adsciscantur. Provisi etiam de beneficiis quibuscumque curam animarum habentibus teneantur a die adeptæ possessionis ad minus intra duos menses in manibus ipsius episcopi, vel, eo impedito, coram generali ejus vicario, seu officiali, orthodoxæ suæ fidei publicam facere professionem, & in Romanæ ecclesiæ obedientia se permansuros spondeant ac jurent. Provisi autem de canonicatibus & dignitatibus in ecclesiis cathedralibus, non solum coram episcopo, seu ejus officiali, sed etiam in capitulo idem facere teneantur: alioquin prædicti omnes provisi, ut supra, fructus non faciant suos, nec illis possessio suffragetur. Neminem etiam deinceps ad dignitatem, canonicatum, aut portionem recipiant, nisi qui eo ordine sacro

Marginalia: Sessio XXIV. 11. Nov. 1563. — Can. Cum capella. de privileg. — S. ff. 22. c. 2. — Cap. 16. de Electione & elect. pot. § Cum inferiora — Tol. IV. 26

ANNO CHRISTI 1563.

unum vel plures administretur, etiam in ecclesiis A patrimonialibus seu receptivis nuncupatis, in quibus consuevit, episcopus uni vel pluribus curam animarum dare, quos omnes ad infrascriptum examen teneri mandat, per obitum, vel resignationem, etiam in curia, seu aliter quomodocumque contigerit, etiamsi ipsa parochialis ecclesia reservata vel affecta fuerit generaliter, vel specialiter, etiam vigore indulti seu privilegii in favorem sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis seu abbatum, vel capitulorum, debeat episcopus statim habita notitia vacationis ecclesiæ, si opus fuerit, idoneum in ea vicarium, cum congrua, ejus arbitrio, fructuum portionis assignatione, constituere, qui onera ipsius ecclesiæ sustineat, donec ei de rectore provideatur. Porro episcopus, & qui jus patronatus habet, intra decem dies, vel aliud tempus ab episcopo præscribendum, idoneos aliquot clericos ad regendam ecclesiam coram deputandis examinatoribus nominet. Liberum sit tamen etiam aliis, qui aliquos ad id aptos noverint, eorum nomina deferre, ut possit postea de cujuslibet ætate, moribus, & sufficientia fieri diligens inquisitio. Et, si episcopo, aut synodo provinciali, pro regionis more videbitur magis expedire, per edictum etiam publicum vocentur, qui volent examinari. Transacto constituto tempore, omnes, qui descripti fuerint, examinentur ab episcopo, sive, eo impedito, ab ejus vicario generali, atque ab aliis examinatoribus non paucioribus quam tribus, quorum votis, si pares, aut singulares fuerint, accedere possit episcopus, vel vicarius quibus magis videbitur. Examinatores autem singulis annis in diœcesana synodo ab episcopo, vel ejus vicario ad minus sex proponantur, qui synodo satisfaciant, & ab eo probentur. Advenienteque vacatione cujuslibet ecclesiæ, tres ex illis eligat episcopus, qui cum eo examen perficiant; indeque succedente alia vacatione, aut eosdem, aut alios tres, quos maluerit, ex prædictis illis sex eligat. Sint vero hi examinatores, magistri, seu doctores, aut licentiati in theologia, aut jure canonico, vel alii clerici, seu regulares, etiam ex ordine Mendicantium, aut etiam sæculares, qui ad id videbuntur magis idonei: jurentque omnes ad sancta Dei euangelia, se quacumque humana affectione postposita, fideliter munus executuros. Caveantque ne quidquam prorsus occasione hujus examinis nec ante nec post accipiant; alioqui simoniæ vitium tam ipsi, quam alii dantes, incurrant, a qua absolvi nequeant, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocumque etiam antea obtinebant, & ad alia in posterum inhabiles reddantur. Et de his omnibus non solum coram Deo, sed etiam in synodo provinciali, si opus erit, rationem reddere teneantur. A qua, si qui contra officium eos fecisse compertum fuerit, graviter, ejus arbitrio, puniri possint. Peracto deinde examine renuntientur quotcumque ab his idonei judicati fuerint ætate, moribus, doctrina, prudentia, & aliis rebus ad vacantem ecclesiam gubernandam opportunis: ex hisque episcopus eum eligat, quem ceteris magis idoneum judicaverit; atque illi, & non alteri, collatio ecclesiæ ab eo fiat, ad quem spectabit eam conferre. Si vero jurispatronatus ecclesiastici erit, ac institutio ad episcopum, & non alium pertineat, is, quem patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, episcopo præsentare teneatur, ut ab eo instituatur. Cum vero institutio ab alio quam ab episcopo erit facienda, tunc episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem patronus ei præsentet, ad quem institutio spectat. Quod si jus patronatus laicorum fuerit, debeat qui a patrono præsentatus erit, ab eisdem deputatis ut supra examinari, & non, nisi idoneus repertus fuerit, admitti. In omnibusque supradictis casibus, non cuiquam alteri, quam uni ex prædictis examinatis, & ab examinatoribus approbatis, juxta supradictam regulam, de ecclesia provideatur: nec prædictorum examinatorum relationem, quo minus executionem habeat, ulla devolutio, aut appellatio, etiam ad sedem apostolicam, sive ejusdem sedis legatos, aut vicelegatos, aut nuntios, seu episcopos, B aut metropolitanos, primates, vel patriarchas interposita, impediat aut suspendat; alioquin vicarius, quem ecclesiæ vacanti antea episcopus arbitrio suo ad tempus deputavit, vel forsan postea deputabit, ab ejus ecclesiæ custodia & administratione non amoveatur, donec aut eidem, aut alteri qui probatus & electus fuerit, ut supra, sit provisum: alias provisiones omnes, seu institutiones, præter supradictam formam factæ, subreptitiæ esse censeantur; non obstantibus huic decreto exemptionibus, indultis, privilegiis, præventionibus, affectionibus, novis provisionibus, indultis concessis quibuscumque universitatibus, etiam ad certam summam, & aliis impedimentis quibuscumque. Si tamen adeo exigui C reditus dictæ parochialis fuerint, ut totius hujus examinationis operam non ferant; aut nemo sit qui se examini quærat subiicere; aut ob apertas factiones seu dissidia, quæ in aliquibus locis reperiuntur, facile graviores rixæ ac tumultus possint excitari; poterit ordinarius, si pro sua conscientia cum deputatorum consilio ita expedire arbitrabitur, hac forma omissa, privatum aliud examen, ceteris tamen ut supra servatis, adhibere. Licebit etiam synodo provinciali, si qua in supradictis circa examinationis formam addenda remittendave esse censuerit, providere.

Sess. 7. c. 13. de ref. — Sess. 25. c. 9. de ref. — Ibidem. — Sess. 14 c. 13. de ref. — Sessio XXIV. 11. Nov. 1563. — Sess. 7. c. de ref.

CAPUT XIX.

D *Mandata de providendo, expectativæ, & alia id genus antiquantur.*

Decernit sancta synodus, mandata de providendo, & gratias, quæ expectativæ dicuntur, nemini amplius, etiam collegiis, universitatibus, senatibus, & aliis singularibus personis, etiam sub nomine indulti, aut ad certam summam, vel alio quovis colore concedi, nec hactenus concessis cuiquam uti licere. Sed nec reservationes mentales, nec aliæ quæcumque gratiæ ad vacatura, nec indulta ad alienas ecclesias, vel monasteria alicui, etiam ex sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, concedantur, & hactenus concessa abrogata esse censeantur. E

Sess. 25. c. de ref.

CAPUT XX.

Ratio tractandi causas ad forum ecclesiasticum pertinentes præscribitur.

Causæ omnes, ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes, etiamsi beneficiales sint, in prima instantia coram ordinariis locorum dumtaxat cognoscantur, atque omnino saltem infra biennium a die motæ litis terminentur: alioquin post id spatium liberum sit partibus, vel alteri illarum, judices superiores, alias tamen competentes, adire; qui causam in eo statu quo fuerit assumant,

Sess. 25. c. 1 de ref. 6.

NNO RISTI 63.

vel alia provisione, sive admissione ad possessionem alicujus cathedralis ecclesiæ, vel beneficii, canonicatuum, aut præbendarum, vel partem proventuum, seu ad distributiones quotidianas, certæ conditiones, seu deductiones ex fructibus, solutiones, promissiones, compensationesve illicitæ, aut etiam quæ in aliquibus ecclesiis dicuntur turnorum lucra, interponantur: hæc cum sancta synodus detestetur, mandat episcopis, ut quæcumque hujusmodi in usus pios non convertuntur, atque ingressus eos, qui simoniacæ labis, aut sordidæ avaritiæ suspicionem habent, fieri non permittant; ipsique diligenter de eorum constitutionibus, sive consuetudinibus, super prædictis cognoscant, & illis tantum, quas ut laudabiles probaverint, exceptis, reliquas ut pravas ac scandalosas rejiciant & aboleant. Eos vero, qui adversus hæc in præsenti decreto comprehensa quavis ratione commiserint, pœnis contra simoniacos editis, sacris canonibus, & variis summorum pontificum constitutionibus, quas omnes innovat, teneri decernit; non obstantibus quibuscumque statutis, constitutionibus, & consuetudinibus, etiam immemorabilibus, etiam apostolica auctoritate confirmatis, de quarum subreptione, obreptione, & intentionis defectu episcopus, tamquam apostolicæ sedis delegatus, cognoscere possit. VIII. &c.

CAPUT XV.

Ratio augendi tenues præbendas ecclesiarum cathedralium & collegiatarum insignium.

In ecclesiis cathedralibus, & collegiatis insignibus, ubi frequentes adeoque tenues sunt præbendæ simul cum distributionibus quotidianis, ut sustinendo decenti canonicorum gradui pro loci & personarum qualitate non sufficiant; liceat episcopis cum consensu capituli vel aliquot simplicia beneficia, non tamen regularia, iis unire, vel si hac ratione provideri non possit, aliquibus ex iis suppressis, cum patronorum consensu, si de jure patronatus laicorum sint, quarum fructus & proventus reliquarum præbendarum distributionibus quotidianis applicentur, eas ad pauciorem numerum reducere, ita tamen, ut tot supersint, quæ divino cultui celebrando, ac dignitati ecclesiæ commode valeant respondere; non obstantibus quibuscumque constitutionibus & privilegiis, aut quacumque reservatione generali, vel speciali, aut affectione: neque prædictæ uniones, aut suppressiones tolli seu impediri possint ex quibuscumque provisionibus, etiam vigore resignationis, aut quibusvis aliis derogationibus, vel suspensionibus. (c. 13.; 5. c. 1. f.)

CAPUT XVI.

Quid muneris incumbat capitulo sede vacante.

Capitulum, sede vacante, ubi fructuum percipiendorum ei munus incumbit, œconomum unum vel plures fideles ac diligentes decernat, qui rerum ecclesiasticarum & proventuum curam gerant: quorum rationes ei, ad quem pertinebit, sint reddituri. Item officialem seu vicarium infra octo dies post mortem episcopi constituere, vel existentem confirmare, omnino teneatur; qui saltem in jure canonico sit doctor, vel licentiatus, vel alias, quantum fieri poterit, idoneus. Si secus factum fuerit, ad metropolitanum deputatio hujusmodi devolvatur: &, si ecclesia ipsa metropolitana fuerit, aut exempta, capitu- (h. act. c. 15. rm. c.)

A lumque, ut præfertur, negligens fuerit, tunc antiquior episcopus ex suffraganeis in metropolitana, & propinquior episcopus in exempta, œconomum & vicarium idoneos possit constituere. Episcopus vero ad eamdem ecclesiam vacantem promotus ex iis quæ ad eum spectant ab eisdem œconomo, vicario, & aliis quibuscumque officialibus & administratoribus, qui sede vacante fuerunt a capitulo vel ab aliis in ejus locum constituti, etiamsi fuerint ex eodem capitulo rationem exigat officiorum, jurisdictionis, administrationis, aut cujuscumque eorum muneris: possitque eos punire, qui in eorum officio seu administratione deliquerint, etiamsi prædicti officiales B redditis rationibus a capitulo, vel a deputatis, ab eodem absolutionem aut liberationem obtinuerint. Eidem quoque episcopo teneatur capitulum de scripturis ad ecclesiam pertinentibus, si quæ ad capitulum pervenerunt, rationem reddere.

Sessio XXIV. 11 Nov. 1563.

CAPUT XVII.

Beneficiorum collationi & plurium retentioni modus statuitur.

Cum ecclesiasticus ordo pervertatur, quando unus plurium officia occupat clericorum, sancte sacris canonibus cautum fuit, neminem oportere in duabus ecclesiis conscribi. Verum, quoniam C multi improbæ cupiditatis affectu, seipsos, non Deum, decipientes, ea quæ bene constituta sunt variis artibus eludere, & plura simul beneficia obtinere non erubescunt; sancta synodus debitam regendis ecclesiis disciplinam restituere cupiens, præsenti decreto, quod in quibuscumque personis quocumque titulo, etiamsi cardinalatus honore fulgeant, mandat observari; statuit ut in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur: quod quidem, si ad vitam ejus, cui confertur, honeste sustentandam non sufficiat; liceat nihilo minus aliud simplex sufficiens, dummodo utrumque personalem residentiam non requirat, eidem conferri. Hæcque D non modo ad cathedrales ecclesias, sed etiam ad alia omnia beneficia, tam sæcularia, quam regularia quæcumque, etiam commendata, pertineant, cujuscumque tituli ac qualitatis existant. Illi vero qui in præsenti plures parochiales ecclesias, aut unam cathedralem & aliam parochialem obtinent, cogantur omnino, quibuscumque dispensationibus ac unionibus ad vitam non obstantibus, una tantum parochiali, vel sola cathedrali retenta, alias parochiales infra spatium sex mensium dimittere: alioquin tam parochiales, quam beneficia omnia, quæ obtinent, ipso jure vacare censeantur, ac tamquam vacantia, libere aliis idoneis conferantur, nec ipsi antea illa obtinentes, tuta conscientia fructus post dictum tempus E retineant. Optat autem sancta synodus, ut resignantium necessitatibus commoda aliqua ratione prout summo pontifici videbitur, provideatur.

(Nic. I. 15. & 16. Antioc. 3. Arel. I. 2. & 22 Milevit 15. Sess 7 c. 2. de ref.)

CAPUT XVIII.

Ecclesia parochiali vacante, deputandus ab episcopo vicarius, donec illi provideatur de parocho: nominati ad parochiales qua forma & a quibus examinari debeant.

Expedit maxime animarum saluti a dignis atque idoneis parochis gubernari: id ut diligentius ac rectius perficiatur, statuit sancta synodus, ut cum parochialis ecclesiæ vacatio, etiamsi cura ecclesiæ vel episcopo incumbere dicatur, & per unum

& devote fiant; & quæ pro illis ex testatorum A fundationibus, vel alia ratione debentur, non perfunctorie, sed a sacerdotibus & ecclesiæ ministris, & aliis qui hoc præstare tenentur, diligenter & accurate persolvantur.

De invocatione, veneratione, & reliquiis sanctorum, & sacris imaginibus.

Mandat sancta synodus omnibus episcopis, & ceteris docendi munus curamque sustinentibus, ut juxta catholicæ & apostolicæ ecclesiæ usum a primævis Christianæ religionis temporibus receptum, sanctorumque patrum consensionem, & sacrorum conciliorum decreta, in primis, de sanctorum intercessione, invocatione, B reliquiarum honore, & legitimo imaginum usu, fideles diligenter instruant, docentes eos, sanctos una cum Christo regnantes orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse suppliciter eos invocare; & ob beneficia impetranda a Deo per Filium ejus Iesum Christum dominum nostrum, qui solus noster redemptor & salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos vero, qui negant sanctos æterna felicitate in cælo fruentes invocandos esse, aut qui asserunt vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, C adversarique honori unius mediatoris Dei & hominum Iesu Christi, vel stultum esse in cælo regnantibus voce vel mente supplicare, impie sentire.

Sess. 22. c. de sacrificio missæ.

1. Tim. 2.

Sanctorum quoque martyrum & aliorum cum Christo viventium sancta corpora, quæ viva membra fuerunt Christi, & templum Spiritus sancti, ab ipso ad æternam vitam suscitanda & glorificanda, a fidelibus veneranda esse: per quæ multa beneficia a Deo hominibus præstantur: ita ut affirmantes sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas, aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandæ causa sanctorum memorias frustra frequentari, om- D nino damnandos esse, prout jampridem eos damnavit, & nunc etiam damnat ecclesia.

1. Cor. 3. S. Hier. adversus Vigilantium &c.

Nic. II. c. 7.

Imagines porro Christi, deiparæ virginis, & aliorum sanctorum, in templis præsertim, habendas & retinendas, eisque debitum honorem & venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas, vel virtus, propter quam sint colendæ; vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quæ in idolis spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quæ illæ repræsentant: ita ut per imagines, quas E osculamur, & coram quibus caput aperimus, & procumbimus, Christum adoremus, & sanctos, quorum illæ similitudinem gerunt, veneremur. Id quod conciliorum, præsertim vero secundæ Nicænæ synodi, decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum.

Psal. 134.

Conc. Niceni II. act. 3. 4. & 6.

Illud vero diligenter doceant episcopi, per historias mysteriorum nostræ redemptionis, picturis, vel aliis similitudinibus expressas, erudiri & confirmari populum in articulis fidei commemorandis, & assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum, quia admonetur populus beneficiorum & munerum, quæ a Christo sibi collata sunt; sed etiam, quia Dei per sanctos miracula & salutaria exempla oculis fidelium subjiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, & ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit, anathema sit.

In has autem sanctas & salutares observationes, si qui abusus irrepserint, eos prorsus aboleri sancta synodus vehementer cupit, ita ut nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quod si aliquando historias & narrationes sacræ scripturæ, cum id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit, doceatur populus non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. Omnis porro superstitio in sanctorum invocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro usu tollatur; omnis turpis quæstus eliminetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut procaci venustate imagines non pingantur, nec ornentur; & sanctorum celebratione, ac reliquiarum visitatione homines ad comessationes atque ebrietates non abutantur; quasi festi dies in honorem sanctorum per luxum ac lasciviam agantur. Postremo tanta circa hæc diligentia & cura ab episcopis adhibeatur, ut nihil inordinatum, aut præpostere, & tumultuarie accommodatum, nihil profanum, nihilque inhonestum appareat, cum domum Dei deceat sanctitudo.

Capul. de idolo & veneratione sanctorum.

Psalm.

Hæc ut fidelius observentur, statuit sancta synodus, nemini licere ullo in loco vel ecclesia, etiam quomodolibet exempta, ullam insolitam ponere vel ponendam curare imaginem, nisi ab episcopo approbata fuerit; nulla etiam admittenda esse nova miracula, nec novas reliquias recipiendas, nisi eodem recognoscente & approbante episcopo: qui simul atque de iis aliquid compertum habuerit, adhibitis in consilium theologis, & aliis piis viris, ea faciat quæ veritati & pietati consentanea judicaverit. Quod si aliquis dubius aut difficilis abusus sit extirpandus, vel omnino aliqua de iis rebus gravior quæstio incidat, episcopus, antequam controversiam dirimat, metropolitani & comprovincialium episcoporum in concilio provinciali sententiam expectet; ita tamen ut nihil inconsulto sanctissimo Romano pontifice novum aut in ecclesia hactenus inusitatum decernatur.

DE REGVLARIBVS ET MONIALIBVS.

Eadem sacrosancta synodus reformationem prosequens ea quæ sequuntur statuenda esse censuit.

CAPVT I.

Regulares omnes, ad regulæ quam professi sunt præscriptum, vitam instituant: id ut fiat, superiores sedulo curent.

Quoniam non ignorat sancta synodus, quantum ex monasteriis pie institutis & recte administratis in ecclesia Dei splendoris atque utilitatis oriatur, necessarium esse censuit, quo facilius ac maturius, ubi collapsa est, vetus & regularis disciplina instauretur, & constantius ubi conservata est perseveret, præcipere, prout hoc decreto præcipit,

& quamprimum terminari curent, nec antea A alliis committantur, nec avocentur; neque appellationes ab eisdem interpositæ per superiores quoscumque recipiantur; eorumve commissio aut inhibitio fiat, nisi a definitiva, vel a definitivæ vim habente, & cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequeat. Ab his excipiantur causæ, quæ juxta canonicas sanctiones apud sedem apostolicam sunt tractandæ; vel quas ex urgenti rationabilique causa judicaverit summus Romanus pontifex per speciale rescriptum signaturæ sanctitatis suæ, manu propria subscribendum committere, aut evocare. Ad hæc causæ matrimoniales, & criminales, non decani, archidiaconi, aut aliorum inferiorum judicio, etiam visitando, sed episcopi tantum examini & jurisdictioni relinquantur; etiamsi in præsenti inter episcopum & decanum, seu archidiaconum, aut alios inferiores super causarum istarum cognitione lis aliqua in quacumque instantia pendeat; coram quo, si pars vere paupertatem probaverit, non cogatur extra provinciam nec in secunda, nec in tertia instantia in eadem causa matrimoniali litigare; nisi pars altera & alimenta & expensas litis velit subministrare. Legati quoque, etiam de latere, nuntii, gubernatores ecclesiastici, aut alii quarumcumque facultatum vigore, non solum episcopos in prædictis causis impedire, aut aliquo modo eorum jurisdictionem iis præripere aut turbare non præsumant; sed nec etiam contra clericos, aliasve personas ecclesiasticas, nisi episcopo prius requisito, eoque negligente, procedant: alias eorum processus, ordinationesve nullius momenti sint, atque ad damni satisfactionem partibus illati teneantur. Præterea si quis in casibus a jure permissis appellaverit, aut de aliquo gravamine conquestus fuerit, seu alias ob lapsum biennii, de quo supra, ad alium judicem recurrerit, teneatur acta omnia coram episcopo gesta, ad judicem appellationis expensis suis transferre, eodem tamen episcopo prius admonito, ut, si quid ei pro causæ instructione videbitur, possit judici appellationis significare. Quod si appellatus compareat, cogatur tunc is quoque actorum, quæ translata sunt, expensas pro portione sua, si illis uti voluerit, subire; nisi aliter ex loci consuetudine servetur, ut scilicet ad appellantem integrum hoc onus pertineat. Porro ipsam actorum copiam teneatur notarius, congrua mercede accepta, appellanti quanto citius, & ad minus intra mensem exhibere. Qui notarius si in differenda exhibitione fraudem fecerit, ab officii administratione arbitrio ordinarii suspendatur, & ad dupli pœnam, quanti ea lis fuerit, inter appellantem & pauperes loci distribuendam, compellatur. Iudex vero, si & ipse impedimenti hujus conscius particepsve fuerit, aliterve obstiterit, ne appellanti integre acta intra tempus traderentur; ad eamdem dupli pœnam, prout supra, teneatur; non obstantibus, quoad omnia suprascripta, privilegiis, indultis, concordiis, quæ suos tantum teneant auctores, & aliis quibuscumque consuetudinibus.

(Left margin: ...NNO ...ISTI ...63. / ...Sard. ..., & 4. ...ius, ...ius II. ...1 in)

CAPUT XXI.

Declaratur ex certis verbis supra positis non immutari solitam rationem tractandi negotia in generalibus conciliis.

(Margin: Sessio XXIV. 11. Nov. 1563.)

Cupiens sancta synodus, ut ex decretis ab ea editis nulla unquam futuris temporibus dubitandi occasio oriatur, verba illa posita in decreto publicato sessione prima sub beatissimo domino nostro Pio quarto, videlicet: Quæ proponentibus legatis ac præsidentibus, ad horum temporum levandas calamitates, sedandas de religione controversias, coercendas linguas dolosas, depravatorum morum abusus corrigendos, ecclesiæ veram & Christianam pacem conciliandam apta & idonea ipsi sanctæ synodo videbuntur, explicando declarat, mentis suæ non fuisse, ut ex prædictis verbis solita ratio tractandi negotia in generalibus conciliis ulla ex parte immutaretur, neque novi quidquam, præter id quod a sacris canonibus, vel generalium synodorum forma hactenus statutum est, cuiquam adderetur, vel detraheretur. (Margin: Sessione 17.)

Indictio futuræ sessionis.

Insuper eadem sacrosancta synodus proximam futuram sessionem feria quinta post conceptionem beatæ Mariæ virginis, quæ erit dies nona mensis Decembris proxime venturi, habendam esse statuit & decernit, cum potestate C etiam abbreviandi: in qua sessione tractabitur de sexto nunc in eam dilato capite, & de reliquis reformationis capitibus jam exhibitis, deque aliis ad eam pertinentibus. Si vero opportunum videbitur, & tempus patietur, poterit etiam de nonnullis dogmatibus tractari, prout suo tempore in congregationibus proponentur.

ABBREVIATA EST DIES SESSIONIS.

SESSIO VIGESIMAQUINTA,

Quæ est nona & ultima sub Pio IV. pontifice maximo, cœpta die tertia, absoluta die IV. Decembris MDLXIII.

D

Decretum de purgatorio.

(Margin: Sessio XXV. 3. & 4 Dec. 1563.)

Cum catholica ecclesia, Spiritu sancto edocta, ex sacris literis & antiqua patrum traditione in sacris conciliis, & novissime in hac œcumenica synodo, docuerit purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio, iuvari; præcipit sancta synodus episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam, a sanctis patribus & sacris conciliis traditam, a Christi fidelibus credi, teneri, doceri, & ubique prædicari diligenter studeant. Apud rudem vero plebem difficiliores ac subtiliores quæstiones, quæque ad ædificationem non faciunt, & ex quibus plerumque nulla E fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quæ specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant. Ea vero, quæ ad curiositatem quamdam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tamquam scandala & fidelium offendicula prohibeant. Curent autem episcopi, ut fidelium vivorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynæ, aliaque pietatis opera, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri consueverunt, secundum ecclesiæ instituta pie & devote

(Margin: Sessione 22. cap. 2. & can. 3. & 6. can. 30. / Florent. sess ult in fine. / Later. V. sub Leone X. / Cap 4. de ref. infra.)

CAPUT VI.

Ratio eligendi superiores.

In electione superiorum quorumcumque abbatum temporalium, & aliorum officialium, ac generalium, & abbatissarum, atque aliarum præpositarum, quo omnia recte & sine ulla fraude fiant, in primis sancta synodus districte præcipit, omnes supradictos eligi debere per vota secreta, ita ut singulorum eligentium nomina nunquam publicentur. Nec in posterum liceat provinciales, aut abbates, priores, aut alios quoscumque titulares, ad effectum electionis faciendæ constituere, aut voces & suffragia absentium supplere. Si vero contra hujus decreti constitutionem aliquis electus fuerit, electio irrita sit; & is, qui ad hunc effectum se in provincialem, abbatem, aut priorem creari permiserit, deinceps ad omnia officia in religione obtinenda inhabilis existat; facultatesque super his concessæ eo ipso abrogatæ censeantur: &, si in posterum aliæ concedantur, tamquam subreptitiæ habeantur.

CAPUT VII.

Quæ & quomodo in abbatissas & quocumque nomine præfectas eligendæ: duobus monasteriis nulla præficiatur.

Abbatissa, & priorissa, & quocumque alio nomine præfecta, vel præposita appelletur, eligatur non minor annis quadraginta, & quæ octo annis post expressam professionem laudabiliter vixerit. Quod si his qualitatibus non reperiatur in eodem monasterio, ex alio ejusdem ordinis eligi possit. Si hoc etiam incommodum superiori, qui electioni præest, videatur, ex iis, quæ in eodem monasterio annum trigesimum excesserint, & quinque saltem annis post professionem recte vixerint, episcopo vel alio superiore consentiente, eligatur. Duobus vero monasteriis nulla præficiatur. Et si qua duo vel plura quocumque modo obtinet, cogatur, uno excepto, intra sex menses cetera resignare. Post id vero tempus, nisi resignaverit, omnia ipso jure vacent. Is vero, qui electioni præest, episcopus, sive alius superior, claustra monasterii non ingrediatur, sed ante cancellorum fenestellam vota singularum audiat, vel accipiat. In reliquis serventur singulorum ordinum vel monasteriorum constitutiones.

(Agath. 19. — Idem 17. Epaun. 9. Cabill. 12)

CAPUT VIII.

Regimen monasteriorum non habentium ordinarios regulares visitatores quomodo instituendum.

Monasteria omnia, quæ generalibus capitulis aut episcopis non subsunt, nec suos habent ordinarios regulares visitatores, sed sub immediata sedis apostolicæ protectione ac directione regi consueverunt, teneantur infra annum a fine præsentis concilii, & deinde quolibet triennio sese in congregationes redigere juxta formam constitutionis Innocentii tertii in concilio generali, quæ incipit, In singulis, ibique certas regulares personas deputare, quæ de modo & ordine, de prædictis congregationibus erigendis, ac statutis in eis exequendis deliberent & statuant. Quod si in his negligentes fuerint, liceat metropolitano, in cujus provincia prædicta monasteria sunt, tamquam sedis apostolicæ delegato, eos pro prædictis causis convocare. Quod si infra limites unius provinciæ non sit sufficiens talium monasteriorum numerus ad erigendam congregationem, possint duarum vel trium provinciarum monasteria unam facere congregationem. Ipsis autem congregationibus constitutis, illarum generalia capitula, & ab illis electi præsides, vel visitatores eamdem habeant auctoritatem in suæ congregationis monasteria, ac regulares in eis commorantes, quam alii præsides ac visitatores in ceteris habent ordinibus, teneanturque suæ congregationis monasteria frequenter visitare, & illorum reformationi incumbere, & ea observare, quæ in sacris canonibus, & in hoc sacro concilio sunt decreta. Quod si etiam metropolitano instante prædicta exequi non curaverint, episcopis, in quorum diœcesibus loca prædicta sita sunt, tamquam sedis apostolicæ delegatis subdantur.

(Later. IV. Cap. 12.)

CAPUT IX.

Monialium monasteria immediate subjecta sedi apostolicæ ab episcopo regantur; alia vero a deputatis in capitulis generalibus, vel aliis regularibus.

Monasteria sanctimonialium, sanctæ sedi apostolicæ immediate subjecta, etiam sub nomine capitulorum sancti Petri, vel sancti Ioannis, vel alias quomodocumque nuncupentur, ab episcopis, tamquam dictæ sedis delegatis, gubernentur; non obstantibus quibuscumque. Quæ vero a deputatis in capitulis generalibus, vel ab aliis regularibus reguntur, sub eorum cura & custodia relinquantur.

CAPUT X.

Moniales unoquoque mense confiteantur & communicent: de confessario extraordinario iis ab episcopo provideatur: apud illas extra publicam ecclesiam eucharistia non conservetur.

Attendant diligenter episcopi, & ceteri superiores, monasteriorum sanctimonialium; ut in constitutionibus earum admoneantur sanctimoniales, ut saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & sacrosanctam eucharistiam suscipiant; ut eo se salutari præsidio muniant ad omnes oppugnationes dæmonis fortiter superandas. Præter ordinarium autem confessorem alius extraordinarius ab episcopo, & aliis superioribus, bis aut ter in anno offeratur, qui omnium confessiones audire debeat. Quod vero sanctissimum Christi corpus intra chorum, vel septa monasterii, & non in publica ecclesia conservetur, prohibet sancta synodus; non obstante quocumque indulto aut privilegio.

CAPUT XI.

In monasteriis quibus imminet cura personarum sæcularium præter eas quæ sunt de illorum familia, visitet episcopus, & eidem curæ præficiendas examinet, certis exceptis.

In monasteriis, seu domibus virorum, seu mulierum, quibus imminet animarum cura personarum sæcularium, præter eas, quæ sunt de illorum monasteriorum seu locorum familia, personæ tam regulares quam sæculares hujusmodi curam exercentes subsint immediate in iis, quæ ad dictam curam & sacramentorum administrationem pertinent, jurisdictioni, visitationi, & correctioni episcopi, in cujus diœcesi sunt sita. Nec ibi aliqui, etiam ad nutum amovibiles, deputentur,

præcipit, ut omnes regulares, tam viri quam mulieres, ad regulæ, quam professi sunt, præscriptum vitam instituant & componant; atque in primis quæ ad suæ professionis perfectionem, ut obedientiæ, paupertatis & castitatis, ac, si quæ alia sunt alicujus regulæ & ordinis peculiaria vota & præcepta, ad eorum respective essentiam, nec non ad communem vitam, victum, & vestitum conservanda, pertinentia, fideliter observent. Omnisque cura & diligentia a superioribus adhibeatur, tam in capitulis generalibus & provincialibus, quam in eorum visitationibus, quæ suis temporibus facere non prætermittant, ut ab illis non recedatur; cum compertum sit ab eis non posse ea quæ ad substantiam regularis vitæ pertinent relaxari. Si enim illa, quæ bases sunt & fundamenta totius regularis disciplinæ, exacte non fuerint conservata, totum corruat ædificium necesse est.

CAPUT II.

Proprietas regularibus omnino prohibetur.

Nemini igitur regularium, tam virorum quam mulierum, liceat bona immobilia vel mobilia, cujuscumque qualitatis fuerint, etiam quovis modo ab eis acquisita, tamquam propria, aut etiam nomine conventus, possidere vel tenere, sed statim ea superiori tradantur, conventuique incorporentur. Nec deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam. Administratio autem bonorum monasteriorum, seu conventuum, ad solos officiales eorumdem, ad nutum superiorum amovibiles, pertineat. Mobilium vero usum ita superiores permittant, ut eorum supellex statui paupertatis, quam professi sunt, conveniat: nihilque superflui in ea sit, nihil etiam, quod sit necessarium, eis denegetur. Quod si aliquis quidquam tenere deprehensus aut convictus fuerit, is biennio activa & passiva voce privatus sit, atque etiam juxta suæ regulæ & ordinis constitutiones puniatur.

CAPUT III.

Omnia monasteria, quæ hic non prohibentur, possunt possidere bona immobilia: numerus personarum in illis pro modo facultatum aut eleemosynarum constituendus: nulla sine licentia episcopi erigenda.

Concedit sancta synodus omnibus monasteriis & domibus tam virorum quam mulierum, & Mendicantium, exceptis domibus fratrum sancti Francisci Capuccinorum, & eorum qui Minorum de observantia vocantur, etiam quibus aut ex constitutionibus suis erat prohibitum, aut ex privilegio apostolico non erat concessum, ut deinceps bona immobilia eis possidere liceat. Quod si aliqua loca ex prædictis, quibus auctoritate apostolica similia bona possidere permissum erat, eis spoliata sint, eadem omnia illis restituenda esse decernit. In prædictis autem monasteriis & domibus tam virorum quam mulierum, bona immobilia possidentibus, vel non possidentibus, is tantum numerus constituatur, ac in posterum conservetur, qui vel ex reditibus propriis monasteriorum, vel ex consuetis eleemosynis commode possit sustentari: nec de cetero similia loca erigantur sine episcopi, in cujus diœcesi erigenda sunt, licentia prius obtenta.

CAPUT IV.

Regularis sine superioris licentia nec se obsequio alterius loci aut personæ subjiciat; nec a conventu recedat: absens studiorum causa in conventibus commoretur.

Prohibet sancta synodus, ne quis regularis, sine sui superioris licentia, prædicationis, vel lectionis, aut cujusvis pii operis prætextu, subjiciat se obsequio alicujus prælati, principis, vel universitatis, vel communitatis, aut alterius cujuscumque personæ, seu loci; neque ei aliquod privilegium aut facultas ab aliis super iis obtenta suffragetur. Quod si contra fecerit, tamquam inobediens arbitrio superioris puniatur. Nec liceat regularibus a suis conventibus recedere, etiam prætextu ad superiores suos accedendi, nisi ab eisdem missi aut vocati fuerint. Qui vero sine prædicto mandato in scriptis obtento repertus fuerit, ab ordinariis locorum tamquam desertor sui instituti puniatur. Illi autem, qui studiorum causa ad universitates mittuntur, in conventibus tantum habitent; alioquin ab ordinariis contra eos procedatur.

CAPUT V.

Clausura monialium, præsertim quæ extra urbes agunt, providetur.

Bonifacii octavii constitutionem, quæ incipit: Periculoso, renovans sancta synodus, universis episcopis, sub obtestatione divini judicii, & interminatione maledictionis æternæ, præcipit ut in omnibus monasteriis sibi subjectis ordinaria, in aliis vero sedis apostolicæ auctoritate, clausuram sanctimonialium, ubi violata fuerit diligenter restitui, & ubi inviolata est conservari maxime procurent; inobedientes atque contradictores per censuras ecclesiasticas, aliasque pœnas, quacumque appellatione postposita, compescentes, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis. Quod auxilium ut præbeatur omnes Christianos principes hortatur sancta synodus, & sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda, omnibus magistratibus sæcularibus injungit. Nemini autem sanctimonialium liceat post professionem exire a monasterio, etiam ad breve tempus, quocumque prætextu, nisi aliqua ex legitima causa, ab episcopo approbanda, indultis quibuscumque & privilegiis non obstantibus. Ingredi autem intra septa monasterii nemini liceat, cujuscumque generis aut conditionis, sexus, vel ætatis fuerit, sine episcopi vel superioris licentia in scriptis obtenta, sub excommunicationis pœna, ipso facto incurrenda. Dare autem tantum episcopus vel superior licentiam debet in casibus necessariis, neque alius ullo modo possit, etiam vigore cujuscumque facultatis vel indulti hactenus concessi, vel in posterum concedendi. Et quia monasteria sanctimonialium, extra mœnia urbis vel opidi constituta, malorum hominum prædæ & aliis facinoribus sine ulla sæpe custodia sunt exposita, curent episcopi & alii superiores, si ita videbitur expedire, ut sanctimoniales ex iis ad nova vel antiqua monasteria intra urbes vel opida frequentia reducantur, invocato etiam auxilio, si opus fuerit, brachii sæcularis: impedientes vero, vel non obedientes, per censuras ecclesiasticas parere compellant.

In sexto, lib. 3. de statu reg. c. unico.

Hispal. II. c. 11. Cab. I. III. c. 63.

& singulas personas, cujuscumque qualitatis, vel A conditionis fuerint, tam clericos quam laicos, sæculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fungentes, si quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem, invitam, præterquam in casibus in jure expressis, ad ingrediendum monasterium, vel ad suscipiendum habitum cujuscumque religionis, vel ad emittendam professionem, quique consilium, auxilium vel favorem dederint; quique scientes eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel præsentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint. Simili quoque anathemati subjicit B eos, qui sanctam virginum vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine justa causa impedierint. Eaque omnia & singula, quæ ante professionem, vel in ipsa professione, fieri oportet, serventur, non solum in monasteriis subjectis episcopo, sed & in aliis quibuscumque. Ab his tamen excipiuntur mulieres, quæ pœnitentes aut conve titæ appellantur, in quibus constitutiones earum serventur.

Tolet. III. can. 10.

Tolet. IV. c. 54.

CAPUT XIX.

Quomodo in causis deficientium a religione procedendum.

Quicumque regularis prætendat se per vim & metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat ante ætatem debitam professum fuisse, aut quid simile, velitque habitum dimittere quacumque de causa, aut etiam cum habitu discedere sine licentia superiorum, non audiatur, nisi intra quinquennium tantum a die professionis, & tunc non aliter, nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram superiore suo & ordinario. Quod si antea habitum sponte dimiserit, nullatenus ad allegandum quamcumque causam admittatur; sed ad monasterium redire cogatur, & tamquam apostata puniatur; interim vero nullo privilegio suæ religionis juvetur. Nemo etiam regularis cujuscumque facultatis vigore transferatur ad laxiorem religionem; nec detur licentia cuiquam regulari occulte ferendi habitum suæ religionis.

Ar l. I cap. ult. & II. c. 25.

Sess. 14 c. 11 de ref.

CAPUT XX.

Superiores ordinum episcopis non subjecti inferiora monasteria visitent ac corrigant, etiam commendata.

Abbates, qui sunt ordinum capita, ac ceteri prædictorum ordinum superiores, episcopis non subjecti, quibus est in alia inferiora monasteria prioratusve legitima jurisdictio, eadem illa sibi subdita monasteria & prioratus, suo quisque loco E atque ordine, ex officio visitent, etiamsi commendata existant. Quæ cum ordinum suorum capitibus subsint, declarat sancta synodus in iis, quæ alias de visitatione monasteriorum commendatorum definita sunt, non esse comprehensa: teneanturque quicumque prædictorum ordinum monasteriis præsunt, prædictos visitatores recipere, & illorum ordinationes exequi. Ipsa quoque monasteria, quæ sunt ordinum capita, juxta sanctæ sedis apostolicæ & cujusque ordinis constitutiones visitentur. Et quamdiu durabunt hujusmodi commendæ, priores claustrales, aut in prioratibus conventum habentibus superiores, qui correctiones & spirituale regimen exercent, a capitulis generalibus, vel ipsorum ordinum visitatoribus instituantur. In ceteris omnibus præfatorum ordinum privilegia & facultates, quæ ipsorum personas, & loca & jura concernunt, firma sint & illæsa.

Supra sessione 21 cap 8. de reformat.

CAPUT XXI.

Monasteria regularibus conferantur: Ordinum capita nemini in posterum commendentur.

Cum pleraque monasteria, etiam abbatiæ, prioratus, & præpositura, ex mala eorum, quibus commissa fuerunt, administratione, non levia passa fuerint, tam in spiritualibus quam in temporalibus, detrimenta; cupit sancta synodus ea ad congruam monasticæ vitæ disciplinam omnino revocare. Verum adeo dura difficilisque est præsentium temporum conditio, ut nec statim omnibus, nec commune ubique, quod optaret, remedium possit adhiberi: ut tamen nihil prætermittat, unde prædictis salubriter aliquando provideri possit, primum quidem confidit, sanctissimum Romanum pontificem pro sua pietate & prudentia curaturum, quantum hæc tempora ferre posse viderit, ut iis, quæ nunc commendata reperiuntur, & quæ suos conventus habent, regulares personæ, ejusdem ordinis expresse professæ, & quæ gregi præire & præesse C possint, præficiantur. Quæ vero in posterum vacabunt, non nisi regularibus spectatæ virtutis & sanctitatis conferantur. Quoad ea vero monasteria, quæ capita sunt ac primates ordinum, sive abbatiæ, sive prioratus, filiæ illorum capitum nuncupantur, teneantur illi, qui in præsenti ea in commendam obtinent, nisi sit eis de regulari successore provisum, infra sex menses religionem illorum ordinum propriam solenniter profiteri, aut iis cedere: alias commendæ prædictæ ipso jure vacare censeantur. Ne autem in prædictis omnibus & singulis fraus aliqua adhiberi possit, mandat sancta synodus, ut in provisionibus dictorum monasteriorum qualitas singulorum nominatim exprimatur; aliterque facta provisio subreptitia esse censeatur, nullaque D subsequenti possessione, etiam triennali, adjuvetur.

Later. sub Leo. X. sess. ref. cur.

Sess. 14 c. 10. de ref.

CAPUT XXII.

Prædicta de reformatione regularium nulla mora interposita observentur.

Hæc omnia & singula, in superioribus decretis contenta, observari sancta synodus præcipit in omnibus cœnobiis ac monasteriis, collegiis ac domibus quorumcumque monachorum ac regularium, nec non quarumcumque sanctimonialium virginum ac viduarum, etiam si illæ sub gubernio militiarum, etiam Hierosolymitanæ, vivant, & quocumque nomine appellentur, sub quacumque regula, vel constitutionibus, & sub custodia, vel gubernatione, vel quavis subjectione, aut annexione, vel dependentia cujuscumque ordinis, mendicantium, vel non mendicantium, vel aliorum regularium monachorum, aut canonicorum quorumcumque; non obstantibus eorum omnium & singulorum privilegiis, sub quibuscumque formulis verborum conceptis, ac Mare magnum appellatis, etiam in fundatione obtentis, nec non constitutionibus & regulis etiam juratis, atque etiam consuetudinibus, vel præscriptionibus, etiam immemorabilibus. Si qui vero regulares tam viri

Bulla Pii IV. quæ incipit. In principis apostolorum

tur, nisi de ejusdem consensu ac prævio examine, A per eum, aut ejus vicarium, faciendo, excepto monasterio Cluniacensi cum suis limitibus, & exceptis etiam iis monasteriis seu locis, in quibus abbates generales, aut capita ordinum, sedem ordinariam principalem habent, atque aliis monasteriis seu domibus, in quibus abbates, aut alii regularium superiores, jurisdictionem episcopalem & temporalem in parochos & parochianos exercent; salvo tamen eorum episcoporum jure, qui majorem in prędicta loca vel personas jurisdictionem exercent.

CAPVT XII.

Conformentur regulares sæcularibus in observatione censurarum episcopalium & festorum diœcesis.

B Censuræ & interdicta, nedum a sede apostolica emanata, sed etiam ab ordinariis promulgata, mandante episcopo, a regularibus in eorum ecclesiis publicentur, atque serventur. Dies etiam festi, quos in diœcesi sua servandos idem episcopus præceperit, ab exemptis omnibus etiam regularibus serventur.

CAPVT XIII.

Controversias de præcedentia e vestigio componat episcopus. Exempti non in strictiori clausura viventes ad supplicationes publicas accedere compellantur.

C Controversias omnes de præcedentia, quæ persæpe maximo cum scandalo oriuntur inter ecclesiasticas personas tam sæculares quam regulares, cum in processionibus publicis, tum in iis quæ fiunt in tumulandis defunctorum corporibus, & in deferenda umbella, & aliis similibus, episcopus amota omni appellatione, & non obstantibus quibuscumque, componat. Exempti autem omnes, tam clerici sæculares quam regulares quicumque, etiam monachi, ad publicas processiones vocati, accedere compellantur; iis tantum exceptis qui in strictiori clausura perpetuo vivunt. D

CAPVT XIV.

Regulari publice delinquenti pœna a quo irroganda.

Regularis non subditus episcopo, qui intra claustra monasterii degit, & extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit; episcopo instante, a suo superiore intra tempus ab episcopo præfigendum severe puniatur, ac de punitione episcopum certiorem faciat: sin minus, a suo superiore officio privetur, & delinquens ab episcopo E puniri possit.

CAPVT XV.

Professio non fiat nisi anno probationis exacto, & decimosexto ætatis completo.

In quacumque religione, tam virorum quam mulierum, professio non fiat ante decimumsextum annum expletum; nec qui minore tempore, quam per annum, post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus regulæ, vel religionis, vel ordinis observationem, aut ad alios quoscumque effectus.

CAPVT XVI.

Renuntiatio aut obligatio facta ante duos menses proximos professioni sit nulla. Finita probatione, novitii aut profiteantur aut ejiciantur. In pio clericorum societatis IESV instituto nihil innovatur. Cavetur ne quid ex bonis novitii monasterio tribuatur ante professionem.

Nulla quoque renuntiatio aut obligatio antea facta, etiam cum juramento, vel in favorem cujuscumque causæ piæ, valeat, nisi cum licentia episcopi, sive ejus vicarii, fiat intra duos menses proximos ante professionem; ac non alias intelligatur effectum suum sortiri, nisi secuta professione: aliter vero facta, etiamsi cum hujus favoris expressa renuntiatione, etiam jurata, sit irrita & nullius effectus. Finito tempore novitiatus, superiores novitios, quos habiles invenerint, ad profitendum admittant, aut e monasterio eos ejiciant. Per hæc tamen sancta synodus non intendit aliquid innovare aut prohibere, quin religio clericorum societatis Iesu, juxta pium eorum institutum a sancta sede apostolica approbatum, domino & ejus ecclesiæ inservire possit. Sed neque ante professionem, excepto victu & vestitu, novitii vel novitiæ illius temporis, quo in probatione est, quocumque prætextu a parentibus, vel propinquis, aut curatoribus ejus, monasterio aliquid ex bonis ejusdem tribuatur; ne hac occasione discedere nequeat, quo totam vel majorem partem substantiæ suæ monasterium possideat, nec facile, si discesserit, id recuperare possit; quin potius pręcepit sancta synodus sub anathematis pœna dantibus & recipientibus, ne hoc ullo modo fiat, & ut abeuntibus ante professionem omnia restituantur quæ sua erant: quod ut recte fiat, episcopus etiam per censuras ecclesiasticas, si opus fuerit, compellat.

CAPVT XVII.

Puella major duodecim annis si habitum regularem suscipere voluerit, exploretur ab ordinario; iterumque ante professionem.

Libertati professionis virginum Deo dicandarum prospiciens sancta synodus, statuit atque decernit, ut si puella, quæ habitum regularem suscipere voluerit, major duodecim annis sit, non ante suscipiat, nec postea ipsa, vel alia professionem emittat, quam exploraverit episcopus, vel eo absente vel impedito, ejus vicarius, aut aliquis eorum sumptibus ab eis deputatus, virginis voluntatem diligenter, an coacta, an seducta sit, an sciat quid agat: & si voluntas ejus pia ac libera cognita fuerit, habueritque conditiones requisitas juxta monasterii illius & ordinis regulam, nec non monasterium fuerit idoneum, libere ei profiteri liceat, cujus professionis tempus ne episcopus ignoret, teneatur præfecta monasterii eum ante mensem certiorem facere; quod si præfecta certiorem episcopum non fecerit, quamdiu episcopo videbitur, ab officio suspensa sit.

CAPVT XVIII.

Ne quis præter quam in casibus a jure expressis, cogat mulierem ad ingrediendum monasterium, aut ingredi volentem prohibeat: pœnitentium seu convertitarum constitutiones serventur.

Anathemati sancta synodus subjicit omnes &

ANNO CHRISTI 1563.

officio populos valde salutaris, sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est, cum experientia doceat si temere, aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, & perniciem potius parere, quam salutem. Quapropter excommunicationes illæ, quæ monitionibus præmissis, ad finem revelationis, ut aiunt, aut pro deperditis seu subtractis rebus ferri solent, a nemine prorsus, præterquam ab episcopo decernantur; & tunc non alias, quam ex re non vulgari, causaque diligenter ac magna maturitate per episcopum examinata, quæ ejus animum moveat, nec ad eas concedendas cujusvis sæcularis etiam magistratus auctoritate adducatur, sed totum hoc in ejus arbitrio & conscientia sit positum; quando ipse pro re, loco, persona, aut tempore, eas decernendas esse judicaverit. In causis vero judicialibus mandatur omnibus judicibus ecclesiasticis, cujuscumque dignitatis existant, ut quandocumque executio realis vel personalis in qualibet parte judicii propria auctoritate ab ipsis fieri poterit, abstineant se tam in procedendo quam definiendo a censuris ecclesiasticis, seu interdicto; sed liceat eis, si expedire videbitur, in causis civilibus, ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentibus, contra quoscumque, etiam laicos, per mulctas pecuniarias, quæ locis piis, ibi existentibus, eo ipso quod exactæ fuerint, assignentur, seu per captionem pignorum, personarumque districtionem, per suos proprios, aut alienos executores faciendam, sive etiam per privationem beneficiorum, aliaque juris remedia procedere, & causas definire. Quod si executio realis vel personalis adversus reos hac ratione fieri non poterit, sitque erga judicem contumacia, tunc eos etiam anathematis mucrone arbitrio suo, præter alias pœnas, ferire poterit. In causis quoque criminalibus ubi executio realis vel personalis, ut supra, fieri poterit, erit a censuris abstinendum; sed si dictæ executioni facile locus esse non possit, licebit judici hoc spirituali gladio in delinquentes uti, si tamen delicti qualitas, præcedente bina saltem monitione, etiam per edictum, id postulet. Nefas autem sit sæculari cuilibet magistratui prohibere ecclesiastico judici, ne quem excommunicet, aut mandare ut latam excommunicationem revocet, sub prætextu quod contenta in præsenti decreto non sint observata; cum non ad sæculares, sed ad ecclesiasticos hæc cognitio pertineat. Excommunicatus vero quicumque, si post legitimas monitiones non resipuerit, non solum ad sacramenta, & communionem fidelium, ac familiaritatem non recipiatur; sed si obdurato animo censuris annexus in illis per annum insorduerit, etiam contra eum, tamquam de hæresi suspectum, procedi possit.

Aurel. V. cap. 2.

CAPUT IV.

Ubi nimius est missarum faciendarum numerus, statuant episcopi, abbates & generales ordinum, quod expedire judicaverint.

Contingit sæpe in quibusdam ecclesiis vel tam magnum missarum celebrandarum numerum ex variis defunctorum relictis impositum esse, ut illis pro singulis diebus a testatoribus præscriptis nequeat satisfieri; vel eleemosynam hujusmodi pro illis celebrandis adeo tenuem esse, ut non facile inveniatur qui velit huic se muneri subjicere, unde depereunt piæ testantium voluntates, & eorum conscientias, ad quos prædicta spectant, onerandi occasio datur, sancta synodus, cupiens hæc ad pios usus relicta, quo plenius & utilius potest, impleri, facultatem dat episcopis ut in synodo diœcesana, itemque abbatibus & generalibus ordinum, ut in suis capitulis generalibus, re diligenter perspecta, possint pro sua conscientia in prædictis ecclesiis, quas hac provisione indigere cognoverint, statuere circa hæc, quidquid magis ad Dei honorem & cultum, atque ecclesiarum utilitatem viderint expedire, ita tamen, ut eorum semper defunctorum commemoratio fiat, qui pro suarum animarum salute legata ea ad pios usus reliquerint.

CAPUT V.

Rebus bene constitutis annexum onus habentibus nihil detrahatur.

Ratio postulat ut illis, quæ bene constituta sunt, contrariis ordinationibus non detrahatur, quando igitur ex beneficiorum quorumcumque erectione, seu fundatione, aut aliis constitutionibus, qualitates aliquæ requiruntur, seu certa illis onera sunt injuncta, in beneficiorum collatione, seu quacumque alia dispositione eis non derogetur. Idem in præbendis theologalibus, magistralibus, doctoralibus, aut presbyteralibus, diaconalibus, ac subdiaconalibus, quandocumque ita constitutæ fuerunt, observetur, ut eorum qualitatibus vel ordinibus nihil in ulla provisione detrahatur; & aliter facta provisio subreptitia censeatur.

CAPUT VI.

Qui se gerere debeat episcopus quoad visitationem capitulorum exemptorum.

Statuit sancta synodus, ut in omnibus ecclesiis cathedralibus & collegiatis decretum sub felicis recordationis Paulo tertio, quod incipit, Capitula cathedralium, observetur, non solum quando episcopus visitaverit; sed & quoties ex officio, vel ad petitionem alicujus, contra aliquem ex contentis in dicto decreto procedat: ita tamen, ut cum extra visitationem processerit, infrascripta omnia locum habeant, videlicet ut capitulum initio cujuslibet anni eligat ex capitulo duos, de quorum consilio & assensu episcopus, vel ejus vicarius, in formando processum, quam in ceteris omnibus actibus usque ad finem causæ inclusive, corā notario tamen ipsius episcopi, & in ejus domo, aut consueto tribunali procedere teneatur. Unum autem tantum sit utriusque votum, possitque alter episcopo accedere: quod si ambo ab episcopo discordes in aliquo actu, seu interlocutoria vel definitiva sententia fuerint, tunc intra sex dierum spatium cum episcopo tertium eligant: & si in electione tertii etiam discordent, ad viciniorem episcopum electio devolvatur; & juxta eam partem, cum qua tertius conveniet, articulus, in quo erat discordia, terminetur: alias processus & inde secuta nulla sint, nullosque producant juris effectus. In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus, de qua in decreto de concubinariis, & in atrocioribus delictis, depositionem aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, & ideo opus sit personali detentione, possit initio solus episcopus ad summariam informationem, & necessariam detentionem procedere, servato tamen in reliquis ordine præmisso. In omnibus autem casibus ea ratio habeatur, ut juxta qualitatem delicti ac personarum, delinquentes ipsi in loco decenti custodiantur. Episcopis præterea ubique

Supra ... sione ... refor... tione ... & sess. 4. de ...

Supra ... sione ... 8. de r... matio... infra c...

Carth. ... 35.

viri quam mulieres sunt qui sub arctiori regula A vel statutis vivunt, excepta facultate habendi bona stabilia in communi, eos ab eorum instituto & observantia sancta synodus amovere non intendit. Et quia sancta synodus desiderat ut omnia & singula supradicta quamprimum executioni demandentur, præcipit omnibus episcopis in monasteriis sibi subjectis, & in omnibus aliis ipsis in superioribus decretis specialiter commissis, atque omnibus abbatibus, & generalibus, & aliis superioribus ordinum supradictorum, ut statim prædicta exequantur. Et si quid executioni mandatum non sit, episcoporum negligentiam concilia provincialia suppleant & coerceant; regularium B vero, capitula provincialia & generalia, & in defectum capitulorum generalium, concilia provincialia per deputationem aliquorum ejusdem ordinis provideant. Hortatur etiam sancta synodus omnes reges, principes, respublicas, & magistratus, & in virtute sanctæ obedientiæ præcipit, ut velint prædictis episcopis, abbatibus, ac generalibus & ceteris præfectis in superius contentæ reformationis executione suum auxilium & auctoritatem interponere, quoties fuerint requisiti, ut sine ullo impedimento præmissa recte exequantur ad laudem Dei omnipotentis.

DECRETVM DE REFORMATIONE. C

CAPVT I.

Cardinales omnes ecclesiarum prælati modestam supellectilem & mensam habeant: consanguineos familiaresque suos ex bonis ecclesiarum non augeant.

Optandum est, ut ii qui episcopale ministerium suscipiunt, quæ suæ sint partes agnoscant, ac se non ad propria commoda, non ad divitias aut luxum, sed ad labores & sollicitudines pro Dei gloria vocatos esse intelligant. Nec enim dubitandum est, & fideles reliquos ad religionem innocentiamque facilius inflammandos, si præpositos suos viderint non ea quæ mundi sunt, sed animarum salutem ac cælestem patriam cogitantes. Hæc D cum ad restituendam ecclesiasticam disciplinam præcipua esse sancta synodus animadvertat, admonet episcopos omnes ut secum ea sæpe meditantes factis etiam ipsis ac vitæ actionibus (quod est veluti perpetuum quoddā prædicandi genus) se muneri suo conformes ostendant. In primis ro ita mores suos omnes componant, ut reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ, ac quæ nos tantopere commendat Deo, sanctæ humilitatis exempla petere possint. Quapropter exemplo patrum nostrorum in concilio Carthaginensi, non solum jubet, ut episcopi modesta supellectili & mensa, ac frugali victu contenti sint, verumetiam in reliquo vitæ genere, ac tota ejus domo caveant ne quid appareat, quod a sancto hoc E instituto sit alienum, quodque non simplicitatem, Dei zelum, ac vanitatum contemptum præ se ferat. Omnino vero eis interdicit, ne ex reditibus ecclesiæ consanguineos, familiaresve suos augere studeant: cum & apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas quæ Dei sunt consanguineis donent, sed, si pauperes sint, iis ut pauperibus distribuant, eas autem non distrahant, nec dissipent illorum causa; imo quam maxime potest eos sancta synodus monet, ut omnem humanum hunc erga fratres, nepotes, propinquosque carnis affectum, unde multorum malorum in ecclesia se-

minarium extat, penitus deponant. Quæ vero de episcopis dicta sunt, eadem non solum in quibuscumque beneficia ecclesiastica tam sæcularia quam regularia, obtinentibus, pro gradus sui conditione observari; sed & ad sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales pertinere decernit, quorum consilio apud sanctissimum Romanum pontificem cum universalis ecclesiæ administratio nitatur, nefas videri potest non iis etiam virtutum insignibus ac vivendi disciplina eos fulgere, quæ merito omnium in se oculos convertant.

SESSIO XXV. 3. DEC. 1563. Later. V. sub Leone X. sess. 9. de ref.

CAPVT II.

A quibus nominatim decreta concilii solenniter recipi & doceri debeant.

Cogit temporum calamitas, & invalescentium hæresum malitia, ut nihil sit prætermittendum, quod ad populorum ædificationem, & catholicæ fidei præsidium videatur posse pertinere. Præcipit igitur sancta synodus patriarchis, primatibus, archiepiscopis, episcopis, & omnibus aliis, qui de jure vel consuetudine in concilio provinciali interesse debent, ut in ipsa prima synodo provinciali, post finem præsentis concilii habenda, ea omnia & singula, quæ ab hac sancta synodo definita & statuta sunt, palam recipiant; nec non veram obedientiam summo Romano pontifici spondeant & profiteantur, simulque hæreses omnes, a sacris canonibus & generalibus conciliis, præsertimque ab hac eadem synodo damnatas, publice detestentur & anathematizent. Idemque in posterum quicumque in patriarchas, primates, archiepiscopos, episcoposque promovendi, in prima synodo provinciali, in qua ipsi interfuerint, omnino observent. Quod si quis ex supradictis omnibus, quod absit, renuerit; episcopi comprovinciales statim summum Romanum pontificem admonere sub pœna divinæ indignationis teneantur, interimque ab ejusdem communione abstineant. Ceteri vero omnes, sive in præsenti, sive in futurum beneficia ecclesiastica habituri, & qui in synodo diœcesana convenire debent, idem ut supra in ea synodo, quæ primo quoque tempore celebrabitur, faciant & observent; alias secundum formam sacrorum canonum puniantur. Ad hæc omnes ii, ad quos universitatum & studiorum generalium cura, visitatio & reformatio pertinet, diligēter curent ut ab eisdem universitatibus canones & decreta hujus sanctæ synodi integre recipiantur, ad eorumque normam magistri, doctores, & alii in eisdem universitatibus ea quæ catholicæ fidei sunt doceant & interpretentur, seque ad hoc institutum initio cujuslibet anni solenni juramento obstringant; sed & si aliqua alia in prædictis universitatibus correctione & reformatione digna fuerint, ab eisdem, ad quos spectat, pro religionis & disciplinæ ecclesiasticæ augmento emendentur & statuantur. Quæ vero universitates immediate summi Romani pontificis protectioni & visitationi sunt subjectæ; has sua beatitudo per ejus delegatos; eadem qua supra ratione, & prout ei utilius visum fuerit, salubriter visitari & reformari curabit.

Sess. 24. c. 2. de ref.

Sess. 5. c. 1. de ref.

CAPVT III.

Excommunicationis gladio temere non utendum: ubi executio realis aut personalis fieri potest, a censuris abstinendum; iisque civili magistratui se immiscere nefas esto.

Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticæ disciplinæ, & ad continendos in

ANNO CHRISTI 1563.

sum, qui hominum memoriam excedat, aliasve A secundum juris dispositionem. In iis vero personis, seu communitatibus, vel universitatibus, in quibus id jus plerumque ex usurpatione potius quæsitum præsumi solet, plenior & exactior probatio ad docendum verum titulum requiratur; nec immemorabilis temporis probatio aliter eis suffragetur, quam si, præter reliqua ad eam necessaria, præsentationes etiam continuatæ, non minori saltem quam quinquaginta annorum spatio, quæ omnes effectum sortitæ sint, authenticis scripturis probentur. Reliqui patronatus omnes in beneficiis tam sæcularibus quam regularibus, seu parochialibus, vel dignitatibus, aut quibuscumque aliis beneficiis, in cathedrali vel B collegiata ecclesia, seu facultates, & privilegia concessa tam in vim patronatus, quam alio quocumque jure, nominandi, eligendi, præsentandi ad ea, cum vacant (exceptis patronatibus super cathedralibus ecclesiis competentibus; & exceptis aliis, quæ ad imperatorem, & reges, seu regna possidentes, aliosque sublimes ac supremos principes, jura imperii in dominiis suis habentes, pertinent, & quæ in favorem studiorum generalium concessa sunt) in totum prorsus abrogata & irrita, cum quasi possessione inde secuta intelligantur: beneficiaque hujusmodi, tamquam libera, a suis collatoribus conferantur; ac provisiones hujusmodi plenum effectum consequantur. Ad hæc liceat episcopo præsentatos a C patronis, si idonei non fuerint, repellere. Quod si ad inferiores institutio pertineat, ab episcopo tamen, juxta alias statuta ab hac sancta synodo, examinentur: alioquin institutio ab inferioribus facta irrita sit & inanis. Patroni autem beneficiorum, cujuscumque ordinis & dignitatis, etiamsi communitates, universitates, collegia quæcumque clericorum vel laicorum existant, in perceptione fructuum, proventuum, obventionum quorumcumque beneficiorum, etiamsi vere de jure patronatus ipsorum ex fundatione & dotatione essent, nullatenus, nulla causa vel occasione se ingerant; sed illos libere rectori, seu D beneficiato, non obstante etiam quacumque consuetudine, distribuendos dimittant. Nec dictum jus patronatus, venditionis, aut alio quocumque titulo, in alios contra canonicas sanctiones transferre præsumant: si secus fecerint, excommunicationis & interdicti pœnis subjiciantur, & dicto jure patronatus ipso jure privati existant.

(Sess. 24. c. 19. de ref.)

(Sess. 7 cap. 13. & sess. 24. c. 18. de reformatione.)

(Cap unico ut benef. eccles. sine dimin. conferantur. C. Quia clerici de jure patronatur.)

Insuper accessiones per viam unionis factæ de beneficiis liberis ad ecclesias juri patronatus, etiam laicorum, subjectas, tam ad parochiales, quam ad alia quæcumque beneficia, etiam simplicia, seu dignitates, vel hospitalia, ita ut prædicta beneficia libera ejusdem naturæ cum iis E quibuscum uniuntur efficiantur, atque sub jure patronatus constituantur; hæ si nondum plenarium sortitæ sunt effectum, vel deinceps ad cujusvis instantiam fient, quacumque auctoritate, etiam apostolica, concessæ fuerint, simul cum unionibus ipsis per subreptionem obtentæ intelligantur; non obstante quacumque in iis verborum forma, seu derogatione, quæ habeatur pro expressa; nec executioni amplius demandentur, sed beneficia ipsa unita, cum vacaverint, libere ut antea conferantur. Quæ vero a quadraginta annis citra factæ effectum & plenam incorporationem sunt consecutæ, hæ nihilo minus ab ordinariis, tamquam a sede apostolica delegatis, revideantur, & examinentur; ac quæ per subreptionem vel obreptionem obtentæ fuerint, simul cum unionibus irritæ declarentur; ac beneficia ipsa separentur, & aliis conferantur. Similiter quoque patronatus quicumque in ecclesiis, & quibuscumque aliis beneficiis, etiam dignitatibus, antea liberis, acquisiti a quadraginta annis citra, & in futurum acquirendi, seu ex augmento dotis, seu ex nova constructione, vel alia simili causa, etiam auctoritate sedis apostolicæ, ab iisdem ordinariis, uti delegatis, ut supra, qui nullius in his facultatibus aut privilegiis impediantur, diligenter cognoscantur; & quos non repererint ob maxime evidentem ecclesiæ, vel beneficii, seu dignitatis necessitatem legitime constitutos esse, in totum revocent, atque beneficia hujusmodi sine damno illa possidentium; &, restituto patronis eo quod ab eis idcirco datum est, in pristinum libertatis statum reducant, non obstantibus privilegiis, constitutionibus, & consuetudinibus, etiam immemorabilibus.

(Sess. 7. c. 6. de ref.)

SESS. XXIV. 3. DEC. 1563.

CAPUT X.

Judices a synodo designandi qui delegentur a sede apostolica: a quibus & ordinariis causæ breviter terminandæ.

Quoniam ob malitiosam petentium suggestionem, & quandoque ob locorum longinquitatem, C personarum notitia, quibus causæ mandantur, usque adeo haberi non potest, hincque interdum judicibus non undequaque idoneis causæ in partibus delegantur, statuit sancta synodus in singulis conciliis provincialibus aut diœcesanis aliquot personas, quæ qualitates habeant, juxta constitutionem Bonifacii octavi, quæ incipit, Statutum, & alioquin ad id aptas designari, ut præter ordinarios locorum, iis etiam posthac causæ ecclesiasticæ, ac spirituales, & ad forum ecclesiasticum pertinentes, in partibus delegandæ committantur. Et si aliquem interim ex designatis mori contigerit, substituat ordinarius loci cum consilio capituli alium in ejus locum, usque ad futuram D provincialem aut diœcesanam synodum: ita ut habeat quæque diœcesis quatuor saltem aut etiam plures probatas personas, ac ut supra qualificatas, quibus hujusmodi causæ a quolibet legato vel nuntio, atque etiam a sede apostolica, committantur: alioquin post designationem factam, quam statim episcopi ad summum Romanum pontificem transmittant, delegationes quæcumque aliorum judicum aliis quam his factæ subreptitiæ censeantur. Admonet dehinc sancta synodus tam ordinarios quam alios quoscumque judices, ut terminandis causis, quanta fieri poterit brevitate studeant, ac litigatorum artibus, seu in litis contestatione, seu alia parte judicii differenda, modis omnibus, aut termini præfixione, aut competenti alia ratione occurrant.

(Can. Statutum. de ... form.)

(Sess. 2... 20. de...)

CAPUT XI.

Variæ locationes bonorum ecclesiasticorum prohibentur: quædam factæ irritantur.

Magnam ecclesiis perniciem afferre solet, cum earum bona repræsentata pecunia in successorum præjudicium aliis locantur. Omnes igitur hæ locationes, si anticipatis solutionibus fiant, nullatenus in præjudicium successorum validæ intelligantur, quocumque indulto aut privilegio non obstante, nec hujusmodi locationes in

Romana

NO ISTI 63.

ubique is honos tribuatur, qui eorum dignitati par est, eisque in choro & in capitulo, in processionibus, & aliis actibus publicis sit prima sedes & locus, quem ipsi elegerint, & præcipua omnium rerum agendarum auctoritas. Quod si aliquid canonicis ad deliberandum proponant, nec de re ad suum vel suorum commodum spectante agatur, episcopi ipsi capitulum convocent, vota exquirant, & juxta ea concludant. Absente vero episcopo omnino hoc ab iis de capitulo, ad quos hoc de jure vel consuetudine spectat, perficiatur; nec ad id vicarius episcopi admittatur. Ceteris autem in rebus capituli jurisdictio & potestas, si qua eis competit, & bonorum administratio salva & intacta omnino relinquantur. Qui vero non obtinent dignitates, nec sunt de capitulo, ii omnes in causis ecclesiasticis episcopo subjiciantur: non obstantibus, quoad supradicta, privilegiis, etiam ex fundatione competentibus, nec non consuetudinibus etiam immemorabilibus, sententiis, juramentis, concordiis, quæ tantum suos obligent auctores; salvis tamen in omnibus privilegiis, quæ universitatibus studiorum generalium, seu earum personis, sunt concessa. Hæc autem omnia & singula in iis ecclesiis locum non habeant, in quibus episcopi, aut eorum vicarii, ex constitutionibus, vel privilegiis, aut consuetudinibus, sive concordiis, seu quocumque alio jure majorem habent potestatem, auctoritatem, ac jurisdictionem, quam præsenti decreto sit comprehensum, quibus sancta synodus derogare non intendit.

CAPVT VII.

Accessus & regressus ad beneficia tolluntur: Coadjutor quomodo, cui, & ex qua causa concedendus.

Rom. ila. . & II.

Cum in beneficiis ecclesiasticis ea quæ hereditariæ successionis imaginem referunt sacris constitutionibus sint odiosa, & patrum decretis contraria, nemini in posterum accessus aut regressus, etiam de consensu, ad beneficium ecclesiasticum cujuscumque qualitatis concedatur: nec hactenus concessi suspendantur, extendantur, aut transferantur. Hocque decretum in quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, ac etiam cathedralibus ecclesiis, ac in quibuscumque personis, etiam cardinalatus honore fulgentibus, locum habeat. In coadjutoriis quoque cum futura successione idem posthac observetur, ut nemini in quibuscumque beneficiis ecclesiasticis permittantur. Quod si quando ecclesiæ cathedralis aut monasterii urgens necessitas, aut evidens utilitas postulet prælato dari coadjutorem, is non alias cum futura successione detur, quam hæc causa prius diligenter a sanctissimo Romano pontifice sit cognita, & qualitates omnes in illo concurrere certum sit, quæ a jure & decretis hujus sanctæ synodi in episcopis & prælatis requiruntur; alias concessiones super his factæ subreptitiæ esse censeantur.

i. c. 6. . ne 7. x3. & ie 21. de re- tio-

CAPVT VIII.

Administratorum hospitalium munus: eorum negligentia, a quibus & qua ratione coercenda.

Admonet sancta synodus quoscumque ecclesiastica beneficia sæcularia seu regularia obtinentes, ut hospitalitatis officium a sanctis patribus frequenter commendatum, quantum per eorum proventus licebit, prompte benigneque exercere assuescant, memores eos, qui hospitalitatem amant, Christum in hospitibus recipere: illis vero, qui hospitalia vulgo nuncupata, seu alia pia loca, ad peregrinorum, infirmorum, senum, pauperumve usum præcipue instituta, in commendam, administrationem, aut quemcumque titulum, aut etiam ecclesiis suis unita, obtinent, vel si ecclesiæ parochiales, hospitalibus forte unitæ, aut in hospitalia erectæ, earumque patronis in administrationem concessæ sint, præcipit omnino ut impositum illis onus officiumve administrent, atque hospitalitatem, quam debent, ex fructibus ad id deputatis, actu exerceant, juxta constitutionem concilii Viennensis alias in hac eadem synodo sub felicis recordationis Paulo tertio innovatam, quæ incipit, Quia contingit. Quod si hospitalia hæc ad certum peregrinorum, aut infirmorum, aut aliarum personarum genus suscipiendum fuerint instituta, nec in loco, ubi sunt dicta hospitalia, similes personæ, aut perpaucæ reperiantur, mandat adhuc, ut fructus illorum in alium pium usum, qui eorum institutioni proximior sit, ac pro loco & tempore utilior, convertantur, prout ordinario cum duobus de capitulo, qui rerum usu peritiores sint, per ipsum deligendis, magis expedire visum fuerit: nisi aliter forte, etiam in hunc eventum, in eorum fundatione, aut institutione fuerit expressum: quo casu quod ordinatum fuit observari curet episcopus: aut, si id non possit, ipse prout supra utiliter provideat. Itaque si prædicti omnes & singuli, cujuscumque ordinis, & religionis, & dignitatis, etiamsi laici fuerint, qui administrationem hospitalium habent, non tamen regularibus subjecti, ubi viget regularis observantia, ab ordinario moniti, hospitalitatis munus, adhibitis omnibus, ad quæ tenentur, necessariis, reipsa obire cessaverint, non solum per ecclesiasticas censuras, & alia juris remedia, ad id compelli possint; sed etiam hospitalis ipsius administratione curave perpetuo privari possint; aliique eorum loco ab iis, ad quos spectabit, substituantur. Et prædicti nihilo minus etiam ad fructuum restitutionem, quos contra ipsorum hospitalium institutionem perceperunt, quæ nulla eis remissione aut compositione indulgeatur, in foro conscientiæ teneantur: nec administratio, seu gubernatio hujusmodi locorum uni & eidem personæ ultra triennium deinceps committatur; nisi aliter in fundatione cautum reperiatur; non obstante, quoad omnia supradicta, quacumque unione, exemptione, & consuetudine in contrarium, etiam immemorabili, seu privilegiis, aut indultis quibuscumque.

SESSIO XXV. 3 DEC. 1563. Matth. 25.

Clem. Quia contingit. De relig. dom. sup. sessione 7. cap. ult & sess. 22. cap. 9. de reformatione.

CAPVT IX.

Quomodo probandum jus patronatus: cui deferendum munus patronorum: accessiones vetitæ: quibus id juris non acquiratur.

Sicut legitima patronatuum jura tollere, piasque fidelium voluntates in eorum institutione violare æquum non est; sic etiam, ut hoc colore beneficia ecclesiastica in servitutem, quod a multis impudenter fit, redigantur, non est permittendum. Ut igitur debita in omnibus ratio observetur, decernit sancta synodus, ut titulus jurispatronatus sit ex fundatione vel dotatione; qui ex authentico documento, & aliis jure requisitis, ostendatur; sive etiam ex multiplicatis præsentationibus per antiquissimum tẽporis cursum,

Sess. 14. c. 12. de ref.

ANNO CHRISTI 1563.

resignare, aut cum alio permutare extra ecclesiam intra trium mensium spatium; alias ipso jure eo privatus existat, & super iis quæcumque dispensatio subreptitia censeatur. Ad hæc reciprocæ resignationes, si quæ posthac a parentibus clericis in favorem filiorum fient, ut alter alterius beneficium consequatur, in fraudem hujus decreti, & canonicarum sanctionum factæ omnino censeantur; nec collationes secutæ, vigore hujusmodi resignationum, seu aliarum quarumcumque, quæ in fraudem factæ fuerint, ipsis clericorum filiis suffragentur.

CAPUT XVI.

Beneficia curata non convertantur in simplicia: et in quem translata fuerit cura animarum assignetur congrua portio: Vicariæ cessent, cura ad titulos revocata.

Statuit sancta synodus, ut ecclesiastica beneficia sæcularia, quocumque nomine appellentur, quæ curam animarum ex primæva eorum institutione, aut aliter quomodocumque retinent, illa deinceps in simplex beneficium, etiam assignata vicario perpetuo congrua portione, non convertantur; non obstantibus quibuscumque gratiis, quæ suum plenarium effectum non sunt consecutæ. In iis vero, in quibus contra earum institutionem, seu fundationem, cura animarum in vicarium perpetuum translata est, etiamsi in hoc statu ab immemorabili tempore reperiantur, si congrua portio fructuum vicario ecclesiæ, quocumque nomine is appelletur, non fuerit assignata, ea quamprimum, & ad minus intra annum a fine præsentis concilii, arbitrio ordinarii juxta formam decreti sub felicis recordationis Paulo tertio, assignetur. Quod si id commode fieri non possit, aut intra dictum terminum factum non erit; cum primum per cessum vel decessum vicarii, seu rectoris, aut quomodolibet alterum eorum vacaverit, beneficium curam animarum recipiat, ac vicariæ nomen cesset, & in antiquum statum restituatur.

Supra sessione 7. cap. 7. De reformat.

CAPUT XVII.

Episcopi dignitatem suam morum gravitate commendent; nec cum regum ministris, regulis, aut baronibus, indigna demissione se gerant.

Non potest sancta synodus non graviter dolere, audiens episcopos aliquos sui status oblitos pontificiam dignitatem non leviter dehonestare: qui cum regum ministris, regulis, & baronibus in ecclesia, & extra, indecenti quadam demissione se gerunt, & veluti, inferiores ministri altaris, nimis indigne non solum loco cedunt, sed etiam personaliter illis inserviunt. Quare hæc & similia detestans sancta synodus, sacros canones omnes, conciliaque generalia, atque alias apostolicas sanctiones ad dignitatis episcopalis decorem & gravitatem pertinentes renovando, præcipit, ut ab hujusmodi in posterum episcopi se abstineant; mandans eisdem ut tam in ecclesia, quam foris suum gradum & ordinem præ oculis habentes, ubique se patres & pastores esse meminerint; reliquis vero tam principibus, quam ceteris omnibus, ut eos paterno honore ac debita reverentia prosequantur.

Agath c. 23. Brac I. 24. supra cap. 6.

CAPUT XVIII.

Canones ad amussim serventur: si quando in eis dispensandum, id valide, mature, & gratis fiat.

Sicuti publice expedit legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius evenientibus casibus & necessitatibus, pro communi utilitate satisfiat: sic frequentius legem solvere, exemploque potius quam certo personarum rerumque delectu petentibus indulgere, nil aliud est, quam unicuique ad leges transgrediendas aditum aperire. Quapropter sciant universi sacratissimos canones exacte ab omnibus, &, quoad ejus fieri poterit, indistincte observandos. Quod si urgens justaque ratio, & major quandoque utilitas postulaverint cum aliquibus dispensandum esse, id, causa cognita, ac summa maturitate, atque gratis, a quibuscumque, ad quos dispensatio pertinebit, erit præstandum; aliterque facta dispensatio subreptitia censeatur.

CAPUT XIX.

Monomachia, sive duellum pœnis gravissimis punitur.

Detestabilis duellorum usus fabricante diabolo introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex Christiano orbe penitus exterminetur, imperator, reges, duces, principes, marchiones, comites, & quocumque alio nomine domini temporales, qui locum ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint, eo ipso sint excommunicati, ac jurisdictione & dominio civitatis, castri, aut loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, quod ab ecclesia obtinent, privati intelligantur; &, si feudalia sint, directis dominis statim acquirantur. Qui vero pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant: & ut homicidæ juxta sacros canones puniri debeant: & si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant ecclesiastica sepultura. Illi etiam, qui consilium in causa duelli tam in jure quam facto dederint, aut alia quacumque ratione ad id quemquam suaserint, nec non spectatores, excommunicationis ac perpetuæ maledictionis vinculo teneantur; non obstante quocumque privilegio, seu prava consuetudine etiam immemorabili.

CAPUT XX.

Quæ sunt juris ecclesiastici principibus sæcularibus commendantur.

Cupiens sancta synodus ecclesiasticam disciplinam in Christiano populo non solum restitui, sed etiam perpetuo sartam tectam a quibuscumque impedimentis conservari; præter ea, quæ de ecclesiasticis personis constituit, sæculares quoque principes officii sui admonendos esse censuit, confidens eos ut catholicos, quos Deus sanctæ fidei ecclesiæque protectores esse voluit, jus suum ecclesiæ restitui non tantum esse concessuros, sed etiam subditos suos omnes ad debitam erga clerum, parochos, & superiores ordines, reverentiam revocaturos; nec permissuros ut officiales, aut inferiores magistratus, ecclesiæ, & personarum ecclesiasticarum immunitatem,

NNO RISTI 563.

Romana curia, vel extra eam confirmentur. Non liceat etiam jurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates nominandi, aut deputandi vicarios in spiritualibus locare, nec conductoribus per se aut alios ea exercere, aliterque concessiones, etiam a sede apostolica factæ, subreptitiæ censeantur. Locationes vero rerum ecclesiasticarum, etiam auctoritate apostolica confirmatas, sancta synodus irritas decernit, quas a triginta annis citra, ad longum tempus, seu ut in nonnullis partibus, ad vigintinovem, seu bis vigintinovem, annos vocant, factas, synodus provincialis, vel deputandi ab ea, in damnum ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones contractas fuisse judicabunt.

...avag. ...itio- ...e rebus ...siæ ...alie- ...is.

CAPUT XII.

Decimæ integræ persolvendæ: eas subtrahentes excommunicandi: rectoribus ecclesiarum tenuium pie subveniendum.

...c. II. ...n. sub ...e IV. ...22.23. 27. ...18. ...I ...sh. 3.

Non sunt ferendi, qui variis artibus decimas ecclesiis obvenientes subtrahere moliuntur, aut qui ab aliis solvendas temere occupant, & in rem suam vertunt: cum decimarum solutio debita sit Deo, & qui eas dare noluerint, aut dantes impediunt, res alienas invadunt. Præcipit igitur sancta synodus omnibus cujuscumque gradus & conditionis sint, ad quos decimarum solutio spectat, ut eas, ad quas de jure tenentur, in posterum cathedrali, aut quibuscumque aliis ecclesiis, vel personis, quibus legitime debentur, integre persolvant. Qui vero eas aut subtrahunt, aut impediunt, excommunicentur, nec ab hoc crimine, nisi plena restitutione secuta absolvantur. Hortatur dehinc omnes & singulos, pro Christiana caritate, debitoque erga pastores suos munere, ut de bonis sibi a Deo collatis, episcopis & parochis, qui tenuioribus præsunt ecclesiis, large subvenire ad Dei laudem, atque ad pastorum suorum, qui pro eis invigilant, dignitatem tuendam, non graventur.

CAPUT XII.

Quartam funeralium cathedrales vel parochiales ecclesiæ recipiant.

...ultu- ...d ...in 6. ...nent.

Decernit sancta synodus, ut quibuscumque in locis, jam ante annos quadraginta, Quarta, quæ funeralium dicitur, cathedrali, aut parochiali ecclesiæ solita esset persolvi, ac postea fuerit ex quocumque privilegio aliis monasteriis, hospitalibus, aut quibuscumque locis piis concessa, eadem posthac integro jure, & eadem portione, quæ antea solebat, cathedrali, seu parochiali ecclesiæ persolvatur, non obstantibus concessionibus, gratiis, privilegiis, etiam Mari magno nuncupatis, aut aliis quibuscumque.

CAPUT XIV.

Præscribitur ratio procedendi in causis clericorum concubinariorum.

...c.8. ...I.3. ...III. ...I.1. ...I.3. ...I.3. ...I.15. ...log.

Quam turpe, ac clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiæ sordibus, immundoque concubinatu versari, satis res ipsa communi fidelium omnium offensione, summoque clericalis militiæ dedecore testatur. Ut igitur ad eam, quam decet, continentiam ac vitæ integritatem ministri ecclesiæ revocentur, populusque hinc eos magis discat

A revereri, quo illos vita honestiores cognoverit, prohibet sancta synodus quibuscumque clericis, ne concubinas, aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, in domo, vel extra, detinere, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant: alioquin pœnis a sacris canonibus vel statutis ecclesiarum impositis puniantur. Quod si a superioribus moniti, ab iis se non abstinuerint; tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcumque & pensionum ipso facto sint privati; quæ fabricæ ecclesiæ, aut alteri pio loco, arbitrio episcopi, applicetur. Si vero in delicto eodem, cum eadem vel alia femina, perseverantes, Later. II.2. B secundæ monitioni adhuc non paruerint, non tantum fructus omnes ac proventus suorum beneficiorum, & pensiones eo ipso amittant, qui prædictis locis applicentur; sed etiam a beneficiorum ipsorum administratione, quoad ordinarius, etiam uti sedis apostolicæ delegatus, arbitrabitur, suspendantur: & si ita suspensi nihilo minus eas non expellant, aut cum iis etiam versentur, tunc beneficiis, portionibus, ac officiis, & pensionibus quibuscumque ecclesiasticis perpetuo priventur, atque inhabiles ac indigni quibuscumque honoribus, dignitatibus, beneficiis, ac officiis in posterum reddantur, donec post manifestam vitæ emendationem ab eorum superioribus C cum iis ex causa visum fuerit dispensandum. Sed si, postquam eas semel dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias hujusmodi scandalosas mulieres sibi adjungere ausi fuerint; præter prædictas pœnas, excommunicationis gladio plectantur. Nec quævis appellatio aut exemptio Aurel. III. 4. prædictam executionem impediat aut suspendat; supradictorumque omnium cognitio non ad archidiaconos, nec decanos, aut alios inferiores, sed ad episcopos ipsos pertineat, qui sine strepitu & figura judicii, & sola facti veritate inspecta, procedere possint. Clerici vero beneficia ecclesiastica, aut pensiones non habentes, juxta delicti & contumaciæ perseverantiam & qualitatem, D ab ipso episcopo carceris pœna, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis juxta sacros canones puniantur. Tolet. IV. 41. Episcopi quoque, quod absit, si ab hujusmodi crimine non abstinuerint, & a synodo Tolet. VIII. 4. 5 6. &c. provinciali admoniti se non emendaverint, ipso Supra. c. 6. facto sint suspensi; &, si perseverent, etiam ad sanctissimum Romanum pontificem ab eadem synodo deferantur; qui pro qualitate culpæ, Aurel. V. 3. etiam per privationem, si opus erit, in eos animadvertat.

SESSIO XXV. 3. DEC. 1563.

CAPUT XV.

Filii clericorum illegitimi a quibusdam beneficiis arcendi.

E Ut paternæ incontinentiæ memoria a locis Deo consecratis, quos maxime puritas sanctitasque decet, longissime arceatur; non liceat filiis clericorum, qui non ex legitimo nati sunt matrimonio, in ecclesiis, ubi eorum patres bene- Tolet. I. 10. ficium aliquod ecclesiasticum habent, aut habuerunt, quodcumque etiam dissimile beneficium obtinere, nec in dictis ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, vel Later. II. 21. alias obtinuerunt, habere. Quod si in præsenti pater & filius in eadem ecclesia beneficia obtinere reperiantur, cogatur filius suum beneficium

 resignare,

ANNO CHRISTI 1563. Sessione 2. in fine.

IV.

De loco oratorum.

Declarat sancta synodus, ex loco assignato oratoribus tam ecclesiasticis quam sæcularibus, in sedendo, incedendo, aut quibuscumque aliis actibus, nullum cuiquam eorum factum fuisse præjudicium; sed omnia illorum, & imperatoris, regum, & rerumpublicarum, ac principum suorum jura & prærogativas illæsas & salvas esse, in eodemque statu permanere, prout ante præsens concilium reperiebantur.

V.

De recipiendis & observandis decretis concilii.

Tanta fuit horum temporum calamitas, & hæreticorum inveterata malitia, ut nihil tam clarum in fide nostra asserenda unquam fuerit, aut tam certo statutum, quod non humani generis hoste suadente, illi errore aliquo contaminaverint: eapropter sancta synodus id potissimum curavit, (Sessionibus 13. 15 18.) ut præcipuos hæreticorum nostri temporis errores damnaret & anathematizaret; veramque & catholicam doctrinam traderet & doceret, prout damnavit, anathematizavit, & definivit. Cumque tamdiu tot episcopi ex variis Christiani orbis provinciis evocati sine magna gregis sibi commissi jactura, & universali periculo ab ecclesiis abesse non possint, nec ulla spes restet hæreticos, toties fide etiam publica, quam desiderarunt, invitatos, & tamdiu expectatos, huc amplius adventuros; ideoque tandem huic sacro concilio finem imponere necesse sit: superest nunc, ut principes omnes quod facit in domino moneat ad operam suam ita præstandam, ut quæ ab ea decreta sunt, ab hæreticis depravari aut violari non permittant; sed ab his, & omnibus devote recipiantur, & fideliter observentur. (Videnda priora concilia generalia prioribus tomis a nobis excusa.) Quod si in his recipiendis aliqua difficultas oriatur, aut aliqua inciderint, quæ declarationem (quod non credit) aut definitionem postulent; præter alia remedia in hoc concilio instituta, confidit sancta synodus beatissimum Romanum pontificem curaturum ut vel evocatis, ex illis præsertim provinciis unde difficultas orta fuerit, iis, quos eidem negotio tractando viderit expedire, vel etiam concilii generalis celebratione, si necessarium judicaverit, vel commodiore quacumque ratione ei visum fuerit, provinciarum necessitatibus pro Dei gloria & ecclesiæ tranquillitate consulatur.

VI.

De recitandis decretis concilii sub Paulo tertio & Iulio tertio in sessione.

Sess. 5. 6. 7. 13. 14. Quoniam diversis temporibus, tam sub felicis recordationis Paulo tertio, quam Iulio tertio, multa in hoc sacro concilio quoad dogmata ac morum reformationem statuta & definita sunt, vult sancta synodus ut illa nunc recitentur & legantur.

Recitata sunt.

VII.

De fine concilii, & confirmatione petenda a sanctissimo domino nostro.

Illustrissimi domini reverendissimique patres, placetne vobis, ut ad laudem Dei omnipotentis huic sacræ œcumenicæ synodo finis imponatur? & omnium & singulorum, quæ tam sub felicis

A recordationis Paulo tertio & Iulio tertio, quam sub sanctissimo domino nostro Pio IV. Romanis pontificibus in ea decreta & definita sunt, confirmatio nomine sanctæ hujus synodi per apostolicæ sedis legatos & præsidentes a beatissimo Romano pontifice petatur?

Responderunt: Placet.

Postmodum illustrissimus & reverendissimus cardinalis Moronus, primus legatus & præsidens, benedicens sanctæ synodo, dixit: Post gratias Deo actas, reverendissimi patres, ite in pace.

B Qui responderunt: Amen.

VIII.

ACCLAMATIONES PATRUM IN FINE CONCILII.

Cardinalis a Lotharingia.

Beatissimo Pio papæ & domino nostro, sanctæ universalis ecclesiæ pontifici, multi anni & æterna memoria.

Responsio patrum.

Domine Deus, sanctissimum patrem diutissime ecclesiæ tuæ conserva: Multos annos.

C *Card.* Beatissimorum summorum pontificum animabus, Pauli tertii, & Iulii tertii, quorum auctoritate hoc sacrum generale concilium inchoatum est, pax a domino, & æterna gloria, atque felicitas in luce sanctorum.

Resp. Memoria in benedictione sit.

Card. Caroli quinti imperatoris, & serenissimorum regum, qui hoc universale concilium promoverunt & protexerunt, memoria in benedictione sit.

Resp. Amen, Amen.

Card. Serenissimo imperatori Ferdinando, semper Augusto, Orthodoxo, & Pacifico, & omnibus regibus, rebuspublicis, & principibus nostris, multi anni.

D *Resp.* Pium & Christianum imperatorem domine conserva: Imperator cælestis terrenos reges rectæ fidei conservatores custodi.

Card. Apostolicæ Romanæ sedis legatis & in hac synodo præsidentibus cum multis annis magnæ gratiæ.

Resp. Magnæ gratiæ: dominus retribuat.

Card. Reverendissimis cardinalibus & illustribus oratoribus.

Resp. Magnas gratias, Multos annos.

Card. Sanctissimis episcopis vita & felix ad ecclesias suas reditus.

Resp. Præconibus veritatis perpetua memoria: Orthodoxo senatui multos annos.

Card. Sacrosancta œcumenica Tridentina synodus: Ejus fidem confiteamur: Ejus decreta semper servemus.

E *Resp.* Semper confiteamur: Semper servemus.

Card. Omnes ita credimus, omnes idipsum sentimus, omnes consentientes & amplectentes subscribimus. Hæc est fides beati Petri, & apostolorum, hæc est fides patrum, hæc est fides orthodoxorum.

Resp. Ita credimus, ita sentimus, ita subscribimus.

Card. His decretis inhærentes digni reddamur misericordiis & gratia primi & magni supremi sacerdotis Iesu Christi Dei, intercedente simul inviolata domina nostra sancta deipara, & omnibus sanctis.

Resp. Fiat, fiat. Amen, amen.

Card.

SESS. XXV. 4. DEC. 1563.

NO. ISTI 63.

tatem, Dei ordinatione & canonicis sanctionibus constitutam, aliquo cupiditatis studio, seu inconsideratione aliqua, violent; sed una cum ipsis principibus debitam sacris summorum pontificum & conciliorum constitutionibus observantiam præstent. Decernit itaque & præcipit sacros canones, & concilia generalia omnia, nec non alias apostolicas sanctiones, in favorem ecclesiasticarum personarum, libertatis ecclesiasticæ, & contra ejus violatores editas, quæ omnia præsenti etiam decreto innovat, exacte ab omnibus observari debere: præterea que admonet imperatorem, reges, respublicas, principes, & omnes & singulos, cujuscumque status & dignitatis extiterint, ut quo largius bonis temporalibus, atque in alios potestate sunt ornati, eo sanctius, quæ ecclesiastici juris sunt, tamquam Dei præcipua, ejusque patrocinio tecta, venerentur, nec ab ullis baronibus, domicellis, rectoribus, aliisve dominis temporalibus, seu magistratibus, maximeque ministris ipsorum principum, lædi patiantur; sed severe in eos, qui illius libertatem, immunitatem, atque jurisdictionem impediunt, animadvertant, quibus etiam ipsimet exemplo ad pietatem, religionem, ecclesiarumque protectionem existant; imitantes anteriores optimos religiosissimosque principes, qui res ecclesiæ sua in primis auctoritate ac munificentia auxerunt, nedum ab aliorum injuria vindicarunt. Adeoque in ea re quisque officium suum sedulo præstet, quo cultus divinus devote exerceri, & prælati, ceterique clerici in residentiis & officiis suis quieti, & sine impedimentis, cum fructu & ædificatione populi permanere valeant.

gr. 5. Lat. Leo. sess. 9.

CAPVT XXI.

In omnibus salva sedis apostolicæ auctoritas maneat.

Postremo sancta synodus omnia & singula, sub quibuscumque clausulis & verbis, quæ de morum reformatione, atque ecclesiastica disciplina, tam sub felicis recordationis Paulo tertio, ac Iulio tertio, quam sub beatissimo Pio quarto pontificibus maximis, in hoc sacro concilio statuta sunt, declarat ita decreta fuisse, ut in his salva semper sedis apostolicæ auctoritas & sit & esse intelligatur.

ine 7. form. inc.

DECRETVM DE CONTINVANDA sessione in diem sequentem.

Cum ea omnia, quæ in præsenti sessione tractanda erant, quia hora tarda est, commode expediri non possint, propterea juxta id quod in generali congregatione a patribus statutum fuit, ea quæ supersunt in diem crastinam, hanc eamdem sessionem continuando, differuntur.

CONTINVATIO SESSIONIS die quarta Decembris.

I.

Decretum de indulgentiis.

Cum potestas conferendi indulgentias a Christo ecclesiæ concessa sit, atque hujusmodi potestate divinitus sibi tradita, antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit, sacrosancta synodus indulgentiarum usum, Christiano populo maxime salutarem, & sacrorum conciliorum auctoritate probatum, in ecclesia retinendum esse docet & præcipit; eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt; vel eas concedendi in ecclesia potestatem esse negant. In his tamen concedendis moderationem, juxta veterem & probatam in ecclesia consuetudinem, adhiberi cupit, ne nimia facilitate ecclesiastica disciplina enervetur. Abusus vero, qui in his irrepserunt, & quorum occasione insigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blasphematur, emendatos & correctos cupiens, præsenti decreto generaliter statuit, pravos quæstus omnes pro his consequendis, unde plurima in Christiano populo abusuum causa fluxit, omnino abolendos esse. Ceteros vero, qui ex superstitione, ignorantia, irreverentia, aut aliunde quomodocumque provenerunt, cum ob multiplices locorum & provinciarum, apud quas hi committuntur, corruptelas, commode nequeant specialiter prohiberi, mandat omnibus episcopis, ut diligenter quisque hujusmodi abusus ecclesiæ suæ colligat, eosque in prima synodo provinciali referat, ut aliorum quoque episcoporum sententia cogniti, statim ad summum Romanum pontificem deferantur: cujus auctoritate & prudentia quod universali ecclesiæ expedit statuatur; ut ita sanctarum indulgentiarum munus pie, sancte & incorrupte omnibus fidelibus dispensetur.

ib. 16. 20. de & re- apud 3. in 6. tem.

SESSIO XXV. 4. DEC. 1563.

Nic. Ancyr. Neocæs. Agath. arth. IV. Clar. Lat. I. Lug II. Vienn. &c.

Clementina, Abusionibus de pœn. & rem.

Sess 2. c. 9. de ref.

II.

De delectu ciborum, jejuniis, & diebus festis.

Insuper hortatur sancta synodus, & per sanctissimum domini nostri atque salvatoris adventum pastores omnes obtestatur, ut tamquam boni milites illa omnia, quæ sancta Romana ecclesia, omnium ecclesiarum magistra, statuit; nec non ea quæ tam in hoc concilio, quam in aliis œcumenicis statuta sunt, quibuscumque fidelibus sedulo commendent; omnique diligentia utantur, ut illis omnibus, & iis præcipue sint obsequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia, vel etiam quæ faciunt ad pietatem augendam, ut dierum festorum devota & religiosa celebratio; admonentes populos crebro obedire præpositis suis: quos qui audiunt, Deum remuneratorem audient, qui vero contemnunt, Deum ipsum ultorem sentient.

Luc. 10. Heb. 13.

III.

De indice librorum, catechismo, breviario, & missali.

Sacrosancta synodus in secunda sessione sub sanctissimo domino nostro Pio quarto celebrata delectis quibusdam patribus commisit, ut de variis censuris, ac libris vel suspectis vel perniciosis quid facto opus esset considerarent, atque ad ipsam sanctam synodum referrent; audiens nunc, huic operi ab eis extremam manum impositam esse, nec tamen ob librorum varietatem & multitudinem distincte & commode possit a sancta synodo dijudicari; præcipit ut quidquid ab illis præstitum est sanctissimo Romano pontifici exhibeatur, ut ejus judicio atque auctoritate terminetur & evulgetur. Idemque de catechismo a patribus, quibus illud mandatum fuerat, & de missali & breviario fieri mandat.

Supra sessione 18. in principio.

In regulis librorum prohibitorum

Sess 24. c 7. de ref.

PROMOTIONES.

Oratores sereniſſimi dominii Venetorum. A

Nicolaus de Ponte doctor & eques, &
Matthæus Dandulus, eques.

Melchior Luſſi, eques auratus, orator ſeptem cantonum Helvetiorum.

Auguſtinus Paumgartner, juris utriuſque doctor, de Monachio, orator excellentiſſimi Alberti ducis Bavariæ.

Claudius Fernandez Quingnonii, ſive Vegil de Quiñones, comes Lunenſis, orator regis catholici, in locum illuſtriſſimi Ferdinandi de Avalos marchionis Piſcariæ miſſus, obiit Tridenti die vigeſima Decembris, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimotertio poſt finem concilii, ibique ſepultus eſt. B

Hic ſeparatim ab aliis oratoribus ſedebat apud reverendiſſimum Theleſinum ſecretarium ſanctæ ſynodi, ob contentionem ſuper præcedentia ortam inter ipſum & oratores regis Chriſtianiſſimi.

Patriarchæ.

Antonius Helvius, Iuſtinopolitanus, patriarcha Hieroſolymitanus.

"Archiepiſcoporum & epiſcoporum promotiones addidimus ex editione Lovanienſi. Daniel Barbarus, Venetus, electus patriarcha Aquilegienſis.

Ioannes Hieronymus Triviſanus, Venetus, patriarcha Venetiarum. C

Archiepiſcopi " Pauli tertii.

Nov. 1530. Ferdinandus Annius, Neapolitanus, archiepiſcopus Amalphitanus, poſtea epiſcopus Bovinus.

Martii 1535. Petrus Landus, Venetus, archiepiſcopus Cretenſis.

Martii 1535. Petrus Antonius de Capua, Neapolitanus, archiepiſcopus Hydruntinus.

15. Aug. 1536. Marcus Cornelius, Venetus, electus archiepiſcopus Spalatrenſis.

8. Martii 1540. Sebaſtianus Leccavella, Græcus, ordinis Prædicatorum, archiepiſcopus Naxienſis, poſtea epiſcopus Litteranenſis.

Oct. 1540. Petrus Guerrero, Hiſpanus, archiepiſcopus Granatenſis. D

April 1548. Antonius Altovitus, Florentinus, archiepiſcopus Florentinus.

Iulii 548. Cæſar Cibo, Genuenſis, archiepiſcopus Taurinenſis, obiit Tridenti die vigeſimaſexta Decembris, anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimoſecundo.

Archiepiſcopi Iulii tertii.

22. Apr. 1551. Paulus Æmilius Verallus, Romanus, archiepiſcopus Roſſanenſis, poſtea epiſcopus Caputaquenſis.

15. Iulii 1551. Ioannes Brunus de Olchinio Macedo, regni Serviæ primas, archiepiſcopus Antibarenſis. E

3. Mart. 1553. Ioannes Baptiſta Caſtaneus, Romanus, archiepiſcopus Roſſanenſis, poſtea S. R. E. cardinalis tit. S. Marcelli, Bononiæ legatus ac tandem pontifex maximus dictus Vrbanus VII. per dies dumtaxat duodecim.

1554. Ioannes Baptiſta Vrſinus, Romanus, archiepiſcopus ſanctæ Severinæ.

Archiepiſcopi Pauli IV.

Iulii 1555. Ludovicus Beccatellus, Bononienſis, archiepiſcopus Raguſinus.

8. Sep. 1556. Mutius Calinius, Brixienſis, archiepiſcopus Iaderenſis.

Sigiſmundus Saracenus, Neapolitanus, archiepiſcopus Materanus.

Antonius Parrages de Caſtillejo ſeu Caſtilegio, Hiſpanus, archiepiſcopus Calaritanus.

Iulius Paveſius, Brixienſis, ordinis Prædicatorum, archiepiſcopus Surrentinus.

Bartholomæus de Martyribus, Luſitanus, ordinis Prædicatorum, archiepiſcopus Bracarenſis.

Auguſtinus Salvago, Genuenſis, ordinis Prædicatorum, archiepiſcopus Genuenſis.

Archiepiſcopi Pii IV.

Philippus Mocenicus, Venetus, regni Cypri primas, & legatus natus, archiepiſcopus Nicoſienſis.

Guilielmus d'Avanſon, Gallus, archiepiſcopus Ebredunenſis, "& abbas Montiſmajoris prope Arelate.

Antonius Caucus, Venetus, archiepiſcopus Corcyrenſis.

Germanicus Bandinus, Senenſis, electus archiepiſcopus Senarum.

Marcus Antonius Columna, Romanus, archiepiſcopus Tarentinus, poſtea cardinalis, " & archiepiſcopus Salernitanus. Obiit Zagarolæ 1597. ſepultus ibidem in monaſterio S. Mariæ ord. S. Franciſci,

Gaſpar de Foſſo, Conſentinus, Calaber, ordinis ſancti Franciſci de Paula, archiepiſcopus Rheginus.

Antonius de Muglitio, Moravus, orator Cæſareus, archiepiſcopus Pragenſis.

Maximus de Maximis, Romanus, archiepiſcopus Amalphitanus.

Gaſpar Cervantes de Gaeta, Hiſpanus, archiepiſcopus Meſſanenſis, " poſtea Salernitanus & cardinalis.

Leonardus Marinus, Genuenſis, ordinis Prædicatorum, archiepiſcopus Lancianenſis.

Octavianus Præconius, Meſſanenſis, Siculus, ordinis Minorum conventualium ſancti Franciſci, archiepiſcopus Panormitanus." Obiit Panormi 1578. 18. Iulii ſepultus in æde majori.

Nicolaus de Pellevé, Gallus, archiepiſcopus Senonenſis, poſtea cardinalis, " & Archiepiſcopus Rhemenſis. Obiit Pariſiis 1594.

Antonius Iuſtinianus, Chienſis, Græcus, ordinis Prædicatorum, archiepiſcopus Naxienſis.

Antonius Puteus, Nicienſis, archiepiſcopus Barenſis.

Epiſcopi Leonis X.

Vincentius Nicoſantius, de Fano, epiſcopus Arbenſis.

Ioannes Franciſcus de Fliſco, Genuenſis, epiſcopus Andrienſis.

Ioannes Thomas de ſancto Felicio, Neapolitanus, epiſcopus Cavenſis ſenior.

Epiſcopi Hadriani VI.

Quinctius de Ruſticis, Romanus, epiſcopus Militenſis.

Epiſcopi Clementis VII.

Lucas Byzantius de Catharo, epiſcopus Catharenſis.

Aloyſius Piſanus, Venetus, epiſcopus Patavinus, poſtea cardinalis. " Obiit 1570. ult. Maii.

Alexander

Card. Anathema cunctis hæreticis.
Resp. Anathema, anathema.

Post hæc mandatum fuit a legatis & præsidentibus sub pœna excommunicationis omnibus patribus, ut antequam discederent e civitate Tridentina, subscriberent manu propria decretis concilii; aut ea per publicum instrumentum approbarent. Qui omnes deinde subscripserunt, & fuerunt numero ducenti sexagintaquinque: videlicet, legati quatuor, cardinales duo, patriarchæ tres, archiepiscopi vigintiquinque, episcopi centum sexagintaocto, abbates septem, procuratores absentium cum legitimo mandato trigintasex, generales ordinum septem.

LAUS DEO.

Concordat cum originali; in cujus fidem subscripsimus.

Ego Angelus Massarellus, episcopus Thelesinus sacri concilii Tridentini secretarius.
Ego Marcus Antonius Peregrinus Comensis ejusdem concilii notarius.
Ego Cynthius Pamphilius, clericus Camerinensis diœcesis ejusdem concilii notarius.

NOMINA, COGNOMINA, PATRIÆ & dignitates LEGATORUM, *& aliorum* PATRUM, *item* ORATORUM, *&* THEOLOGORUM, *qui ad sacrosanctam œcumenicam* TRIDENTINAM SYNODUM *convenerunt sub Pio IV. pontifice maximo.*

*** *Archiepiscoporum & episcoporum promotiones hic adjunximus ex editione Lovaniensi anni 1587. & quædam alia identidem inserimus ex editione Philippi Chiffletii, abbatis Balernensis; sive Antuerpiana, sive Agrippinensi anni 1644. Quæ enim notulis " designata sunt, ea desiderantur in editionibus Biniana, Luparensi, aliisque vulgaribus, quas hactenus vidimus, quæque teruntur omnium manibus.*

Hercules Gonzaga, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sanctæ Mariæ Novæ, Mantuanus: obiit Tridenti die secunda Martii, millesimo quingentesimo sexagesimotertio, & sepultus est Mantuæ.

Hieronymus Seripandus, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sanctæ Susannæ, Neapolitanus; obiit Tridenti die decimaoctava Martii, millesimo quingentesimo sexagesimotertio, & ibi sepultus in ecclesia sancti Marci ordinis eremitarum sancti Augustini, cujus olim fuerat generalis.

Ioannes Moronus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, episcopus Prænestinus, Mediolanensis, in demortui cardinalis de Mantua locum missus. " postea Ostiensis & sacri collegii decanus: obiit 1580. Kal. Dec. sepultus in æde sanctæ Mariæ supra Minervam.

Stanislaus Hosius, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Laurentii in Palisperna, Polonus, civis & episcopus Vvarmiensis. " postea pœnitentiarius major. Obiit Capranicæ 1579. Nonis Augusti, sepultus Romæ in æde sanctæ Mariæ trans Tiberim.

Ludovicus Simoneta, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Cyriaci in Thermis, Mediolanensis. " episcopus Pisaurensis. Obiit Romæ 1565. pridie Kalendas Maii

A sepultus in æde sanctæ Mariæ Angelorum.

Marcus Syricus seu Siticus de Altaemps, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis basilicæ sanctorum duodecim apostolorum, Germanus. " episcopus Constantiensis Obiit Romæ 1595. mense Martio, sepultus in æde sanctæ Mariæ trans Tiberim.

Bernardus Navagerius, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Nicolai Inter imagines, Venetus, in demortui cardinalis Seripandi locum missus. " Obiit Veronæ 1565. pridie Kal. Iunii sepultus in ecclesia cathedrali.

Cardinales non legati.

Carolus a Lotharingia, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyter cardinalis tituli sancti Apollinaris, princeps & archiepiscopus Rhemensis, Gallus, " abbas Cluniaci. Obiit Avenione 1547. VII. Kalend. Ianuarii sepultus Rhemis in ecclesia metropolitana.

B Ludovicus Madrutius, sanctæ Romanæ ecclesiæ diaconus cardinalis tituli sancti Callisti, civis & electus episcopus Tridentinus, Germanus. " postea episcopus Tusculanus. Obiit Romæ 1600. 2 Aprilis, sepultus in sacello familiari sancti Onuphrii.

Oratores, quorum nomina hic describuntur juxta eorum loca, quæ in eadem sacrosancta synodo habuerunt.

C

Oratores ecclesiastici sedebant a manu legatorum; videlicet.

Antonius de Muglitio, Moravus, archiepiscopus Pragensis, orator Cæsareus.

Georgius Drascovitius, Croatus, episcopus Quinqueecclesiensis, orator Cæsareus pro regno Hungariæ, postea cardinalis, " & archiepiscopus Colocensis. Obiit 1585. sepultus in cathedrali Giavarini ecclesia.

Valentinus Herbutus Polonus, episcopus Præmisliensis, orator serenissimi regis Poloniæ.

Marcus Antonius Bobba, Casalensis, episcopus Augustensis in Pedemontio, excellentissimi ducis Sabaudiæ orator, postea cardinalis.

D Hieronymus de Gaddis, Florentinus, episcopus, Cortonensis, orator excellentissimi ducis Florentiæ, missus in locum Ioannis Strozii.

Frater Martinus Royas Portalrubeo, Hispanus, orator religionis Hierosolymitanæ.

Oratores sæculares sedebant a manu sinistra legatorum.

Sigismundus a Tvun, Tridentinus, orator Cæsareus.

E *Oratores Christianissimi Galliarum regis.*

Ludovicus de sancto Gelasio, dominus de Lansac,

Arnaldus du Ferrier, sive Ferrerius, præsidens in parlamento Parisiensi, &

Guido du Faur, sive Faber, judex major Tolosæ, " postea advocatus regius, demum præses in suprema curia Parisiensi. Obiit Parisiis anno 1584.

Ferdinandus Martineus Mazcarenius, orator serenissimi regis Portugalliæ.

PROMOT.

18. Ian 1551. Ambrosius Monticula, Lunensis, Sarzanensis, episcopus Signinus. A

27. Ian. 1551. Sebastianus Gualterius, Vrbevetanus, episcopus Viterbiensis.

Ianuar. 1551 Honoratus Hisierniensis ex Fascitellis, Neapolitanus, monachus ordinis sancti Benedicti, episcopus Insulanus; obiit Romæ mense Martio millesimo quinquagesimo sexagesimoquarto.

11. Feb. 1551. Petrus Camajanus, Aretinus, episcopus Fæsularum.

18. Feb. 1551. Horatius Græcus, Trojanensis, Apulus, episcopus Lesinensis.

13. Iul. 1551. Fabius Cupallata seu Cuppalata; Placentinus, episcopus Lachedonensis.

3. Iulii 1551. Gaspar de Casal, Lusitanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Leiriensis. " postea Conimbricensis. B

23. Iul. 1551. Bernardinus de Cuppis, Romanus, episcopus Auximanus.

April. 1552. Ioannes de Morvilliers, Blesensis, Gallus, episcopus Aurelianensis.

April. 1552. Iulius Gentilius, Tortonensis, episcopus Vulturariensis.

20. Octob. 1552. Hadrianus Fusconius, Romanus, episcopus Aquinas.

14. Decem. 1552. Antonius de sancto Michaele, Hispanus, ordinis sancti Francisci de Observantia, episcopus Montis Marani.

6. Martii 1553. Hieronymus Melchiorius, Recanatensis, episcopus Maceratensis. C

17. Maii 1553. Petrus de Petris de Monte, Aretinus, episcopus Lucerinus.

Cæsar Iacomellus, Romanus, episcopus Bellicastrensis.

Maii 1553. Iulius Grittus, Venetus, episcopus Parentinus.

Aug. 1553. Iacobus Silverius Piccolomineus, de Cælano, episcopus Aprutinus.

15. Septem. 1553. Ludovicus de Brezé, Gallus, episcopus Meldensis.

2. Octobr. 1553. Iacobus Mignanellus, Senensis, episcopus Grossetanus.

Octob. 1553. Ioannes Andreas Crucius, de Tibure, episcopus Tiburtinus. D

Dec. 1554. Franciscus Richardotus, Burgundus, ordinis eremitarum S. Augustini, episcopus Atrebatensis. " obiit 26. Iulii 1574.

April 1554. Carolus Cicada, Genuensis, episcopus Albinganensis.

20 Aprilis 1554. Franciscus Maria Piccolomineus, Senensis, episcopus Ilcinensis.

7. Iulii 1554. Acciscului seu Acisclus Moya de Contreras, Hispanus, episcopus Vicensis.

8 Oct. 1554. Galeatius Roscius, de Interamna, episcopus Assisiensis, obiit Tridenti die decimasexta Octobris millesimo quingentesimo sexagesimotertio. E

16. Octob. 1554. Iacobus Maria Sala, Bononiensis, episcopus Vivariensis.

19. Novem. 1554. Gabriel de monte sancti Sabini, episcopus Æsinus.

19. Novem. 1554. Marianus Sabellus, Romanus, episcopus Eugubinus.

5. Decemb. 1554. Agapitus Bellhoumo, Romanus, episcopus Casertanus.

Dec. 1554. Iulius Cananius, Ferrariensis, episcopus Hadriensis, postea cardinalis, " tit. S. Eusebii & episcopus Mutinensis. Obiit Ferrariæ 1592. sepultus in ecclesia S. Dominici.

Ian. 1555. Iulius Gallettus, Pisanus, episcopus Alessanensis.

Hieronymus Burgensis, Gallus, episcopus Catalaunensis, " abbas sancti Petri de Monte. Obiit 1573.

Episcopi Pauli IV. PROM

Scipio Æstensis, Ferrariensis, episcopus Casalensis. pri. 15

Didacus Sarmiento de Sotomajor, Hispanus, episcopus Asturicensis. 5. Iuli

Thomas Goduellus, Anglus, episcopus Asaphensis. 5. Iuni

Faustus Caffarellus, Romanus, episcopus Fundanus. 15. Iul

Bellisarius Baldinus, Neapolitanus, episcopus Larinensis. 15. Iul

Vrbanus Vigerius de Ruere, Genuensis, episcopus Senogalliensis. Iulii

Iacobus Suretus, Græcus, episcopus Milopotamensis junior. 26. Iu

Ioannes Baptista Osius, Romanus, episcopus Reatinus, obiit die duodecima Novembris 1562. 24. O 1

Marcus Laureus, Tropiensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Campaniensis. 8. De

Franciscus de Beauquere, " sive Belcarius, Pegulio, dominus de la Creste & Chommiers, Gallus, episcopus Metensis, postea abbas sancti Germani Autissiodorensis Rigniaci & S. Sigiranni. Obiit 14. Februarii 1591. Dec.

Ioannes Franciscus Commendonus, Venetus, episcopus Zacynthensis, " postea cardinalis. Oct.

Carolus de Grassis, Bononiensis, episcopus Montis Falisci, postea cardinalis. 18. D 1

Arrias Gallego, Hispanus, episcopus Gerundensis. 14. A 15

Hieronymus Gallego, Hispanus, episcopus Ovetensis. 5. Ma

Hercules Rettinger, Germanus, episcopus Laventinus. 16. 15

Iulius de Rubeis, Polianus, episcopus sancti Leonis, obiit Romæ mense Martio 1564. 23. O

Ioannes de Muñatones, Hispanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Segobricensis. 12. 15

Franciscus Blanco, Hispanus, episcopus Auriensis. 12. 15

Vincentius de Luchis, Bononiensis, episcopus Anconitanus. 8. Feb

Pompeius Piccolomineus, de Aragonia, episcopus Tropiensis. 12. Iu

Petrus Barbaricus, Venetus, episcopus Curzolensis. Iunii

Franciscus Bachodius, Sabaudiensis, episcopus Gabennensis. 27. Iu

Carolus de Angennes a Rambouillet, Gallus, episcopus Cenomanensis, postea cardinalis. " obiit Corneti in Etruria 23. Martii 1587. 27. Iu

Hieronymus de Nichisola, Veronensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Theanensis. 11. Ia

Marcus Antonius Bobba, Casalensis, episcopus Augustensis, postea cardinalis. " de quo supra inter oratores ecclesiasticos. 18. 15

Iacobus Lomellinus, Messanensis, episcopus Mazariensis. 21. 15

Donatus de Laurentiis, de Asculo, Apulus, episcopus Arianensis. 21. 15

Petrus Contarenus, Venetus, episcopus Paphensis. Iulii

Petrus Danesius, Gallus, episcopus Vaurensis. " obiit Parisiis in cœnobio S. Germani Pratensis, ibique sepultus 1577. 9. Au 15

Hieronymus Savorgnanus, Forojuliensis, episcopus Sibinicensis. 9. Au 15

Philippus du Bec, Gallus, episcopus Venetensis, " postea Nannetensis, deinde archiepiscopus Rhemensis, obiit 1605. 4. No 156

Carolus

tot remb. .8. Alexander Piccolomineus, Senensis, episcopus Pientinus.

.1529. Dionysius Græcus, ordinis Minorum sancti Francisci de Observantia, episcopus Milopotamensis senior.

1532. Gabriel le Veneur, Gallus, episcopus Ebroicensis.

t. Guilielmus Barton de Montbas, Gallus, episcopus Lectorensis.

Episcopi Pauli III.

Iunii .6. Antonius a Camera, Sabaudus, episcopus Bellicensis.

uarii 7. Nicolaus Maria Caracciolus, Neapolitanus, episcopus Cataniensis.

artii 36. Berardus Bonjoannes, Romanus, episcopus Camerinensis.

537. Fabius Mirtus, Neapolitanus, episcopus Cajacensis.

1538. Scipio Bongallus, Romanus, episcopus civitatis Castellanæ.

1538. Georgius Cornelius, Venetus, episcopus Tarvisinus.

ulii 9. Vincentius Durantius, Brixiensis, episcopus Thermularum.

1540. Mauritius de Petra, Papiensis, episcopus Viglevensis.

1540. Martius de Martiis, Medices, Florentinus, episcopus Marsicensis.

1540. Ioannes Vincentius Michaelius, Barolitanus, episcopus Minerbinensis.

1540. Gabriel de Bouverii, Gallus, episcopus Andegavensis.

1540. Leonardus Haller, Germanus, episcopus Philadelphiensis.

nuarii 41. Ludovicus Vanninus de Theodolis, Foroliviensis, episcopus Britonoriensis, obiit Tridenti die 11. mensis Ianuarii anno millesimo quingentesimo sexagesimotertio.

artii 41. Ægidius Falcetta, Cingulanus, episcopus Caprulanus, postea Britonoriensis.

ptēb. 42. Iulius Contarenus, Venetus, episcopus civitatis Bellunensis.

42. Thomas, Casellus, Rossanensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Cavensis junior.

ecēb. 42. Hippolytus Arivabenus, Mantuanus, episcopus Hierapetrensis.

1543. Hieronymus Macchabæus, Romanus, episcopus Castrensis.

1543. Petrus Augustinus, Hispanus, episcopus Oscensis & Iacensis.

1544 Iacobus Naclantus, Florentinus, ordinis Prædicatorum, episcopus Clodiensis.

artii 4. Bartholomæus Sirigo, Cretensis, Græcus, episcopus Castellanetensis.

1545. Thomas Stella, Venetus, ordinis Prædicatorum, episcopus Iustinopolitanus.

1545. Petrus du Val, Gallus, episcopus Sagiensis. " obiit Vicennis 1564.

1545. Ioannes Antonius Pantusa, Consentinus, episcopus Litteriensis, obiit Tridenti die vigesimaseptima Octobris millesimo quingentesimo sexagesimosecundo.

1545. Ioannes Baptista de Grossis, Mantuanus, episcopus Regiensis.

anuar. 46. Ioannes Xuarez, Lusitanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Conimbricensis.

an. 46 Philippus Riccabella, Recanatensis, episcopus Recanatensis.

Maii 46. Ioannes Iacobus Barba, Neapolitanus, ordinis sancti Augustini, episcopus Interamnensis.

Michael a Turre Vtinensis, episcopus Cenetensis, postea, presbyter cardinalis. " obiit 1586. sepultus in ecclesia Cenetensi. PROMOT. 7. Feb 1546.

Pompeius Zambeccarius, Bononiensis, episcopus Sulmonensis. Mart. 1546.

Ioannes Beroaldus, Panormitanus, episcopus sanctæ Agathæ. Mart. 1546.

Antonius Scarampus, Aquensis, episcopus Nolanus. Aug. 1546.

Antonius de Comitibus, Genuensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Brugnatensis. 5. Martii 1548.

Cæsar Fogga, Rossanensis, episcopus Vmbriaticensis. 7. Maii 1548.

Cæsar Comes a Gambara, Brixiensis, episcopus Tortonensis. 13. Maii 1548.

Ioannes Baptista de Bernardis, Lucensis, episcopus Adiacensis. 13. Aprilis 1548.

Martinus Perezius de Ayala, Hispanus, episcopus Segobiensis. 16. Maii 1548.

Nicolaus Psalme Gallus, episcopus comes Virdunensis. Hic canones & decreta concilii Tridentini revocata in artem, ordinem atque rubricas certaque capita, convenienti methodo digesta præfixis summariis excudenda curavit in 4. Virduni anno 1564. ad illustrissimum principem reverendissimumque cardinalem Carolum a Lotharingia Rhemensium archiepiscopum, &c. 4 Iun. 1548.

Alphonsus Rosettus, Ferrariensis, episcopus Comaclensis, postea Ferrariensis. 23. Octob. 1548.

Iulius Parisianus, de Tolentino, episcopus Ariminensis. 9. Ian. 1549.

Bartholomæus Sebastianus, Hispanus, episcopus Pactensis. 9. Ian. 1549.

Franciscus Lambertus, Sabaudus, episcopus Niciensis. Febr. 1549.

Maximilianus Doria, Genuensis, episcopus Naulensis. 28. Februa. 1549.

Eustachius du Bellay, Gallus, episcopus Parisiensis. Febr. 1549.

Bartholomæus de Capranica, Romanus, episcopus Carinensis. 10. Aprilis 1549.

Ennius Massarius, de Narnia episcopus Feretranus. 29. Aprilis 1549.

Achilles Brancia, Neapolitanus, episcopus Bovensis. Maii 1549.

Ioannes Franciscus Verdura, Messanensis, episcopus Chironensis. 7. Iun. 1549.

Albertus Duimius de Gliricis, Catharensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Veglensis. 26. Iul. 1549.

Ioannes Antolinez de Bricianos de la Ribera, Hispanus, episcopus Iuvenacensis. 25. Octob. 1549.

Tristanus de Bizet, Gallus, episcopus Xantonensis, " & abbas S. Nicolai de Bosco. Dec. 1550.

Episcopi Iulii tertii.

Ascanius Gherardinus, de Amelia, episcopus Cattaconensis. 18. Martii 1558.

Marcus Gonzaga, Mantuanus, episcopus Ausserensis. April. 1550

Balduinus de Baldovinis, Pisanus, episcopus Aversanus. April. 1550.

Petrus Franciscus Palavicinus, Genuensis, episcopus Aleriensis. 30. Martii 1550.

Ægidius Fuscararius, Bononiensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Mutinensis. Maii 1550.

Timotheus Iustinianus, de Chio, Græcus, ordinis Prædicatorum, episcopus Calamonensis. 25. Iunii 1550.

Didaeus de Almansa, Hispanus, episcopus Cauriensis. 14. Iul. 1550.

Lactantius Roverella, Ferrariensis, episcopus Asculanus. 26. Septēb. 1550.

Ambrosius

PROMOTIONES. 4 Sep.1560. Hippolytus de Rubeis, Parmensis, episcopus Papiensis, postea S. R. E. presbyter cardinalis, " tit. Sanctæ Mariæ in Porticu, deinde S. Blasii de Anulo. Obiit Romæ 1591. 4. Kal. Maii sepultus in sancti Blasii. A

2.Oct.1560. Didacus de Leon, Hispanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Columbriensis.

29. Novēb. 1560. Annibal Saracenus, Neapolitanus, episcopus Liciensis.

29. Novēb. 1560. Paulus Iovius, Comensis, electus episcopus Nucerinus.

15. Ian.1,61 Hieronymus Trivisanus, Venetus, ordinis Prædicatorum, episcopus Veronensis; mortuus est Tridenti die nona Septembris 1562.

15. Ian.1561. Hieronymus Ragazzonus, Venetus, episcopus Nazianzenus & coadjutor Famaugustanus, postea Bergomensis episcopus. B

15. Ian 1561. Romulus de Valentibus, de Trebia, episcopus Conversanus.

30. Ian.1561 Lucius Maranta, Venusinus, episcopus Lavellinensis.

14. Feb.1561 Simon de Nigris, Genuensis, episcopus Sarzanensis.

16. Martii 1561. Theophilus Gallupus, Tropiensis, episcopus Oppidensis.

9. Maii.1561. Iulius Simonetta, Mediolanensis, episcopus Pisaurensis.

Martii 1561. Petrus d'Albret, Gallus, episcopus Convenarum. C

2 Iunii.1561 Iacobus Guidius, Volaterranu,sepiscopus Pennensis, & Adriensis.

2 Iunii 1561 Didacus Ramirez, Hispanus, episcopus Pampilonensis.

13. Iunii 1561 Franciscus del Gado seu Delgado, Hispanus, episcopus Lucensis.

13. Novēb 1562. Ioannes Clausse, Gallus, episcopus Senecensis seu Saniciensis.

12. Feb.1562. Iacobus Gibertus de Nogueras, Hispanus, episcopus Aliphanus.

Ioannes Annius, Neapolitanus, episcopus Hipponensis, & coadjutor Bovinus.

28. Novēb. 1562. Antonius Maria de Salviatis, Romanus, episcopus sancti Pauli, postea S. R. E. presbyter cardinalis, " tit. S. Mariæ in Aquiro & Bononiæ legatus. Obiit Romæ 1602. 26. Aprilis sepultus in S. Iacobi. D

15. Ianu 1562 Matthæus Priulus, Venetus, episcopus Æmoniensis, postea Vincentinus.

14. Oct.1562 Thomas Lilius, Bononiensis, episcopus Soranus.

11. Maii 1562. Hieronymus Guerinus, Feretranus, episcopus Imolensis.

25. Maii 1562 Thomas Oyerlaithe sive Overllaitte, Hibernus, episcopus Rossensis.

3. Nov.1562. Franciscus de la Valette, Gallus, episcopus Vabrensis.

13. Maii 1562 Fabius Pignatellus, Neapolitanus, episcopus Monopolitanus. E

25 Iunii 1562. Carolus de Vicecomitibus, Mediolanensis, episcopus Vintimiliensis, postea cardinalis, " titulo SS. Martyum Viti & Modesti in Macello. Obiit Romæ 1565. Idibus Novembris, sepultus in ecclesia sui tituli.

9. Feb.1562. Ioannes Colosvarinus, Hungarus, ordinis Prædicatorum, episcopus Canadiensis, obiit Tridenti die vigesimaquarta Novembris 1562.

9. Feb. 1562 Andreas Dudithius Sbardellatus, Hungarus, episcopus Tininiensis, postea Quinqueecclesiensis, " qui ab ecclesia postea turpissime defecit raptus in reprobum sensum.

24 Martii 1562. Spinellus Bencius, Politianus, episcopus montis Politiani.

Franciscus Abundius, Castillioneus, Mediolanensis episcopus Bobiensis, postea S. R. E. presbyter cardinalis, " tit. S. Nicolai inter imagines. Obiit 1568. 18. Kal. Decembris, sepultus Romæ in ecclesia S. Mariæ de populo.

Stanislaus Falelchi, Polonus, episcopus Theodosiensis.

Eugenius Ohairt, Hibernus, ordinis Prædicatorum, episcopus Achadensis seu Ægadensis.

Donatus Magongial, Hibernus, episcopus Rapotensis.

Guido Ferrerius, Pedemontanus, civis & episcopus Vercellensis, postea S. R. E. presbyter cardinalis, " tit. sanctæ Euphemiæ, deinde SS. Viti & Modesti martyrum in Macello & Marchio Romagnani: Obiit 1585. 16. Maii sepultus in S. Mariæ majoris.

Ioannes Baptista Sighicellius, Bononiensis, episcopus Faventinus.

Sebastianus Vantius, de Arimino, episcopus Vrbevetanus.

Ioannes Baptista Lomellinus, Messanensis, episcopus Gardiensis.

Ioannes Baptist Milanesius, Florentinus, episcopus Marsicanus.

Augustinus Molignatus, Vercellensis, episcopus Trivicanensis.

Carolus Grimaldus, Genuensis, episcopus Savonensis.

Fabricius Landrianus, Mediolanensis, episcopus sancti Marci.

Bartholomæus Ferratinus, Amerinus, episcopus Amerinus.

Petrus Fragus, Hispanus, episcopus Viellensis, postea Algarensis.

Hieronymus de Gaddis, Florentinus, episcopus Cortonensis.

Franciscus Contarenus, Venetus, episcopus Paphensis.

Ioannes Delphinus, Venetus, episcopus Torcellanus.

Alexander Molus, Comensis, episcopus Minorensis.

Hieronymus Vielmus, Venetus, ordinis prædicatorum, episcopus Argolicensis.

Franciscus Raguseus, ordinis sancti Francisci de Observantia, episcopus Marcanensis.

Abbates.

Ludovicus de Baissey, abbas Cisterciensis & generalis totius ordinis.

Hieronymus de Souchier Gallus, Campanus, abbas Clarevallensis, postea abbas generalis Cisterii, demum S.R.E. presbyter cardinalis, " tituli S. Matthæi in Merulana. Obiit Romæ 10. Kal. Novembris 1571. sepultus in ecclesia sanctæ Crucis in Ierusalem.

Simplicianus, abbas sancti Salvatoris Papiæ, de Vultolina, congregationis Cassinensis.

Stephanus Catanius, Novariensis, abbas sanctæ Mariæ Gratiarum Placentinæ diœcesis, congregationis Cassinensis.

Augustinus Loscus, Hispanus, abbas sancti Benedicti de Ferraria, congregationis Cassinensis.

Eutychius de Cordes, Antuerpiensis, abbas sancti Fortunati apud Bassianum, congregationis Cassinensis." Obiit 1582. mense Septembri sepultus in sanctæ Iustinæ de Padua,

Claudius de Sainctes, Gallus, Campanus, abbas Lunevillanus.

Cosmas Damianus, Hortulanus, Hispanus, abbas Villæbertrandi.

Generales,

Carolus de Rouçy, Gallus, episcopus Suessionensis. A

[...]co- [...]es. [...]7. 1557 Georgius Drascovitius, Croatus, episcopus Quinqueecclesiensis, postea archiepiscopus Colocensis & cardinalis," vide supra inter oratores ecclesiasticos.

1554 Franciscus de Aguirre, Hispanus, episcopus Crotonensis.

1557 Andreas de Cuesta, Hispanus, episcopus Legionensis.

1557. Antonius Gorrionero, Hispanus, episcopus Almeriensis.

1557 Antonius Augustinus, Hispanus, episcopus Ilerdensis, postea archiepiscopus Tarraconensis.

1557 Angelus Massarellus, Septempedanus, episcopus Thelesinus. B

1558. Antonius Ciurelia, Barensis, episcopus Budnensis.

1558. Dominicus Casablanca, Messanensis, ordinis Prædicatorum, episcopus Vicensis.

[...]rtii [...]. Petrus Faunus, Costacciarius, episcopus Aquensis.

1562. Ioannes Carolus Bovius, Bononiensis, episcopus Ostunensis, postea archiepiscopus Brundusinus.

1561. Hugo Boncompagnus, Bononiensis, episcopus Vestanus, postea cardinalis titulo S. Sexti & pontifex maximus dictus Gregorius XIII. C

1563. Salvator Pacinus, de Colle, episcopus Clusinus.

1558. Lupus Martinez, Hispanus, episcopus Elnensis.

1558. Carolus d'Espinay, Gallus, episcopus Dolensis. "Obiit 1591.

[...]vēb. [...]2. Ægidius Spifame, Gallus, episcopus Nivernensis," & abbas S. Pauli Senonensis, obiit Lutetiæ 1578.

1562. Antonius Sebastianus Minturnus, de Trajecto, episcopus Vxentinus.

1562. Bernardus Delbene, Florentinus, episcopus Nemausensis.

1561. Dominicus Bollanus, Venetus, episcopus Brixiensis.

1563. Ioannes Antonius Vulpius, Comensis, episcopus Comensis. D

1563 Ludovicus de Genoilhac, Gallus, episcopus Tutellensis," & abbas S. Romani de Blavia: Obiit, Burdigalæ ann. 1583.

[...]rtii [...]2. Philippus Maria Campegius, Bononiensis, episcopus Feltrensis.

1561. Ioannes de Guignones, Hispanus, episcopus Calagurritanus.

1562 Didacus Covarruvias de Leyva, Hispanus, Toletanus, episcopus Civitatensis."seu civitatis Roderici, postea Segoviensis, demum Conchæ designatus. Obiit Madriti 1577. Kal. Octobris, sepultus Segoviæ. E

1561 Philippus Gerius, Pistoriensis, episcopus Isclanensis, postea Assisiensis,

1562. Ioannes Antonius Fachinettus de Nuce, Bononiensis, episcopus Neocastrensis, postea patriarcha Hierosolymitanus, S. R. E. presbyter cardinalis tit. SS. quatuor Coronatorum, ac tandem pontifex maximus dictus Innocentius IX. per duos dumtaxat menses.

Episcopi Pii IV.

Hippolytus Capilupus, Mantuanus, episcopus Fanensis.

1562 Ioannes Fabricius Severinus, Neapolitanus, episcopus Acerensis.

Martinus Balduini Rithovius Brabantus, primus episcopus Iprensis. Obiit Andomaropoli 1583. PROMOTIONES.

Antonius Havetius, Flander, ordinis Prædicatorum, episcopus primus Namurcensis." Obiit 1578. 25. Maii 1562 / 18. Ian. 1562.

Constantinus Bonnellus, Feretranus, episcopus civitatis Castelli. pri April. 1562.

Iulius Superchius, Mantuanus, ordinis Carmelitarum, episcopus Acciensis, postea Caprulanus. 11. Aug. 1562

Matthæus de Concinis, Florentinus, episcopus Cortonensis. 5. Oct. 1561.

Nicolaus Sfondratus, Mediolanensis, episcopus Cremonensis, postea presbyter cardinalis tit. S. Ceciliæ, demum pontifex maximus dictus Gregorius XIV. per menses 10. & dies 10. ult. Martii 1562.

Ventura Buffalinus, Tiphernas, episcopus Massanensis. 19. Septēb. 1563.

Ludovicus de Bueil, Gallus, episcopus Venciensis. 13. Novēb. 1562.

Hieronymus Galleratus, Mediolanensis, episcopus Sutrinus. 21. Septēb. 1562.

Ioannes Petrus Delphinus, Venetus, ordinis canonicorum regularium, episcopus Zacynthi, & Cephaloniæ secundus. 2. Apr. 1560

Ioannes Andreas Bellonius, Messanensis, episcopus Massalubrensis. 30. Oct. 1561

Georgius Zifchouid, Hungarus, ordinis Minorum sancti Francisci de Observantia, episcopus Signiensis. 3. Iun. 1562.

Federicus Cornelius, Venetus, ordinis S. Ioannis Hierosolymitani, episcopus Bergomensis, postea Patavinus, & S. R. E. presb. cardinalis, tit. S. Stephani." Obiit Romæ 1590. sepultus Patavii in ecclesia cathedrali. 13. Aprilis 1560.

Stephanus Boucher, Gallus, episcopus Corisopitensis. 9. Nov. 1560

Ioannes Paulus Amanius, Cremensis, episcopus Anglonensis. 14. Iul. 1562.

Alexander Sfortia, ex comitibus de sancta Flora, episcopus Parmensis, postea cardinalis" tit. S. Mariæ in via. Obiit Maceratæ 1581. sepultus Romæ in ecclesia S. Mariæ majoris. 26. Aprilis 1562.

Antonius le Cirier, Gallus, episcopus Abrincensis. 3. Maii 1560.

Andreas Mozenicus, Venetus, episcopus Nimosiensis. 3. Maii 1560.

Benedictus Salvinus, Firmanus, episcopus Verulanus. 19. Iunii 1560.

Guilielmus Cassador, Hispanus, episcopus Barcinonensis. Iunii 1560.

Petrus Gonzalez de Mendoza, Hispanus, episcopus Salmanticensis. 26. Iunii 1560

Martinus de Corduba de Mendozza, Hispanus, ordinis Prædicatorum, episcopus Dertusensis. 17. Iulii 1560.

Iulius Magnanus, Placentinus, ordinis Minorum Conventualium sancti Francisci, episcopus Calvensis. 17 Iulii 1560

Valentinus Herbutus, Polonus, episcopus Præmisliensis, orator regis Poloniæ. 16. August. 1560.

Simon Aleotus, Forojuliensis, electus episcopus Forojuliensis; mortuus est Tridenti die vigesima Augusti 1562. 18. Iulii 1569.

Petrus de Xaque, Hispanus, ordinis Prædicatorum, episcopus Niochensis. 4 Sep. 1560.

Prosper Rebiba, Messanensis, episcopus Trojanus, postea patriarcha Constantinopolitanus. 4. Sep 1560.

Melchior Arosmediano, Hispanus, episcopus Guadixensis. 4. Septēb. 1560.

Georgius Hochenvarter, clericus sæcularis, doctor theologus, suffraganeus pro reverendissimo episcopo Basileensi.

Frater Felicianus Ninguarda, a Morbinio, ordinis Prædicatorum, pro illustrissimo domino Salisburgensi orator.

Petrus Cumel, doctor theologus, canonicus Malacitanus, pro reverendissimo Malacitano.

Ioannes Delgadus, doctor theologus, canonicus Tudensis, pro reverendissimo domino Ioanne de S. Æmiliano, episcopo Tudensi.

Gaspar Cardillus, Villalpandeus, Segobiensis, doctor theologus, pro reverend. episc. Abulensi.

Frater Ioannes de Ludenna doctor theologus, ordinis Prædicatorum, pro reverendissimo episcopo Seguntino. B

Frater Franciscus Orantes, lector Vallisoleti, ordinis Minorum, pro reverend. episc. Palentino.

Cæsar Ferrantius, Suessanus, doctor theologus, pro reverendissimo episcopo Suessano apud reverendissimum Ilerdensem.

Procuratores ordinum.

Ioannes Coutignon, doctor Gallus, procurator ordinis Cluniacensis, " postea prior major. Obiit 21. Aprilis 1572. sepultus Marciniaci.

Nicolaus Boucherat Gallus, prior monasterii de Recluso, procurator generalis ordinis Cisterciensis, " postea ejusdem ordinis abbas generalis. Obiit. 12. Martii 1586. C

Theologi sæculares, & doctores juris canonici.

Georgius Girard, Gallus, doctor theologus, cum reverendissimo Andegavensi.

Gentianus Hervetus, Gallus, Aurelianensis, cum illustrissimo, ac reverendissimo cardinale a Lotharingia. " Fuit postea canonicus Rhemensis. Obiit Rhemis 12. Sept. 1594.

Franciscus Sancius, decanus facultatis theologiæ, & canonicus Salmanticensis, cum reverendissimo Salmanticensi.

Matthæus Guerra, Consentinus, Calaber, presbyter sæcularis, cum reveren. episcopo S. Marci.

Federicus Pendasius, cum illustrissimo cardinale de Mantua legato sacri concilii.

Ioannes Franciscus Lombardus, cum illustrissimo cardinale Seripando legato sacri concilii. D

Petrus Mercatus, theologus, cum reverendissimo Vicensi.

Trigillus, doctor theologus, canonicus Legionensis, cum reverendissimo Legionensi.

Sobannus, doctor theologus, cum reverendissimo Legionensi.

Antonius Leitonius, doctor theologus, cum reverendissimo Conimbricensi.

Petrus Fontidonius, doctor theologus, canonicus Salmantinensis cum reverend. Salmantino.

Ioannes Villetta, doctor theologus, cum reverendissimo Barcinonensi. E

Ioannes Fonseca, doctor theologus, cum reverendissimo archiepiscopo Granatensi.

Michael Oroncuspe, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Pampilonensi.

Alfonsus Fernandez de la Guerra, Hispanus, doctor theologus, cum reverend. Guadixiensi.

Michael Ytero, doctor utriusque juris, cum reverendissimo episcopo Pampilonensi.

Iosephus Puebla, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Civitatensi.

Ioannes Chiacon, doctor juris canonici, cum reverendissimo episcopo Almeriensi.

Antonius Garsias, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Ovetensi. A

Benedictus Arias Montanus, ordinis sancti Iacobi, doctor theologus, cum reverendissimo episcopo Segobiensi.

Ioannes Barcellona, theologus, cum reverendissimo episcopo Vscellensi.

Doctores Galli ordinis sancti Benedicti.

Ioannes Carthougne, doctor theologus.

Ioannes de Verdun, doctor theologus.

Theologi ordinis fratrum Prædicatorum.

Angelus Ciosus, Florentinus, cum illustrissimo cardinale Mantuano, legato sacri concilii.

Seraphinus de Caballis, Brixiensis, provincialis terræ sanctæ cum reverendo suo generali, " postea & ipse ordinis sui fratrum generalis. Obiit Hispali 1578. 21. Nov.

Elisæus Capys, Venetus, theologus, cum reverendissimo archiepiscopo Pragensi.

Petrus Aridiensis, Gallus, cum reverendissimo domino Cenomanensi.

Bernardus Bernardi, Gallus, inquisitor Avinionensis, vicarius congregationis Franciæ, cum reverendissimo domino Nemausensi.

Ioannes Matthæus Valdina, cum reverendissimo domino Tarentino.

Petrus Martyr Coma, Hispanus, cum reverendissimo Gerundensi.

Petrus Zatores, Hispanus, cum reverendissimo domino Dertusensi.

Antonius de Grosupto, cum reverendissimo domino Viglevanensi.

Aurelius de Chio, cum reverendissimo domino Spalatrensi.

Hadrianus Valentinus, Venetus, cum reverendissimo domino Nicosiensi.

Marcus Medices, Veronensis, cum reverendissimo domino Cenetensi.

Benedictus Herba, Mantuanus, cum reverendissimo domino Brixiensi.

Michael de Ast, Genuensis, prior S. Laurentii.

Constantinus Coccianus Isorella, cum reverendissimo domino montis Politiani.

Henricus de sancto Hieronymo, cum reverendissimo domino Bracarensi.

Ludovicus de Sotomajor, Lusitanus, cum reverendissimo domino Georgio de Tuyde, seu Tudensi.

Baptista de Lugo, cum reverendissimo domino Veronensi.

Hieronymus Barolus, Papiensis.

Theologi ordinis Minorum beati Francisci de Observantia.

Aloysius de Burgo novo, Italus, sacræ theologiæ lector Bononiæ, commissarius generalis, tum & ipse postea ordinis generalis.

Thomas de Sogliano, Italus, provincialis Bononiæ minister.

Antonius de Padua, Lusitanus, ordinis secretarius.

Bonifacius Raguseus, apostolicus prædicator, terræ sanctæ gubernator, postea episcopus de Stagno in Dalmatia.

Angelus de Petriolo, Italus, lector sacræ theologiæ Perusiæ.

Angelus Iustinianus, Italus, lector sacræ theologiæ Genuæ.

Vincentius, de Messina, Italus, sacræ theologiæ lector Neapoli.

Iulius

Generales.

Vincentius Iustinianus, Genuensis, generalis ordinis prædicatorum, postea cardinalis, " tit. S. Nicolai inter imagines, deinde sanctæ Sabinę. Obiit 28. Octobris 1582. Romæ sepultus in S. Mariæ super Minervam.

Franciscus Zamora, Conchensis, Hispanus, generalis ordinis Minorum de Observantia. " Obiit 1571.

Antonius de Sapientibus, Augustanus, generalis ordinis Minorum conventualium.

Christophorus Patavinus, prior generalis ordinis eremitarum sancti Augustini. Obiit 1569.

Joannes Baptista Migliavacca, Astensis, generalis ordinis sanctæ Mariæ Servorum.

Stephanus Fazinus, Cremonensis, provincialis Lombardiæ, pro generali Carmelitarum.

Iacobus Lainez, Hispanus, ex oppido Castellæ Almazan, diœcesis Seguntinæ, præpositus generalis societatis Iesu. " Obiit Romæ 19. Ianuarii 1565. ætatis 53.

Thomas Tiphernas civitatis de Castello in Vmbria, generalis Capucinorum.

Doctores legum pro sacro concilio missi.

Gabriel Palæottus, Bononiensis, auditor Rotæ, postea episcopus, Bononiensis, & S. R. E. diaconus cardinalis, " tit. SS. Nerei & Achillei, mox SS. Ioannis & Pauli, deinde tit. S. Martini in Montibus & primus Bononiæ archiepiscopus, demum tit. S. Laurentii in Lucina ac episcopus Albanus; postremo episcopus cardinalis Sabinus. Obiit Romæ 11. Kal. August. 1597. sepultus Bononiæ in ecclesia metropolitana.

Scipio Lancellottus, Romanus, advocatus consistorialis, postea auditor Rotę & S.R.E presbyter cardinalis, " tit. S. Simeonis. Obiit Romæ 6. Nonas Iunii 1598. sepultus in S. Ioannis Lateranensis.

Ioannes Baptista Castellius, Bononiensis, promotor, postea episcopus Ariminensis.

Michael Thomasius, Majoricensis, doctor decretorum, postea episcopus Ilerdensis.

Theologi a summo pontifice missi.

Frater Petrus de Soto, Hispanus, ordinis Prædicatorum, obiit Tridenti mense Aprilis 1563.

Alfonsus Salmeron, Toletanus, Hispanus, societatis Iesu. " Obiit non Salmanticæ, sed Neapoli 1585. die 13. Febr. ætatis 70.

Franciscus Turrianus, quibusdã etiam dictus, sed minus recte, Torrensis, Hispanus, Legionensis doctor theologus. postea professus societatis Iesu. " Obiit Romæ 1584. ipso die festo præsentationis B. virginis, quem ex breviario expunctum ecclesię catholicæ restitui procuraverat, ætatis fere 80.

Antonius Solisius Hispanus, doctor theologus.

Frater Camillus Campegius, Papiensis, ordinis Prædicatorum, inquisitor Ferrariæ.

Frater Hieronymus Bravo, Hispanus, ordinis Prædicatorum.

Frater Hadrianus Valentinus, Venetus, ordinis Prædicatorum, in demortui fratris Petri de Soto locum missus; postea dominii Veneti inquisitor generalis.

Doctores theologiæ facultatis Parisiensis missi a Carolo IX. Galliarum rege Christianissimo.

Nicolaus Maillard, decanus facultatis Parisiẽsis.

Ioannes Peletier, præfectus collegio Navarræ.

Antonius Demochares, Ressonæus.

Nicolaus de Bris.

F. Iacobus Hugonis, Franciscanus, idem etiam

A procurator reverendissimi Ioannis Vrsini, episcopi Trecorensis.

Simon Vigor, Normanus, canonicus Parisiensis, postea archiepiscopus Narbonensis.

Ricardus du Pré.

Natalis Paillet, obiit Tridenti VII. Kalendas Decembris 1562.

Robertus Fournier, Ambianus.

Antonius Coquier.

Lazarus Broychot.

Claudius de Sainctes, Carnotensis, canonicus regularis sancti Augustini, postea episcopus Ebroicensis. Obiit 1590.

B *Theologi missi a Philippo secundo rege catholico.*

Cosmas Damianus, Hortulanus, electus abbas Villæbertrandi.

Ferdinandus Tritius, doctor theologus, canonicus Cauriensis.

Ferdinandus Vellosillus, doctor theologus, canonicus Sagũtinus, " postea episcopus Lucẽsis.

Thomas Dassio, juris utriusque doctor, canonicus Valentinus.

Licentiatus Antonius Covarruvias, auditor Granatensis, " Didaci frater.

Ferdinandus Mincasensis, decretorum doctor.

Frater Ioannes Ramirez, Hispanus, minister C provincialis sancti Iacobi.

Frater Alfonsus Contreras, commissarius ordinis Minorum in curia regis Hispaniæ.

Frater Michael de Medina, Hispanus, ordinis Minorum, sacræ theologiæ doctor.

Frater Ioannes Lobera, Hispanus, sacræ theologiæ lector Salmanticæ, socius ministri provincialis sancti Iacobi.

Cosmus Palma Fonteyus, Hispanus, sacræ theologiæ doctor, socius Hortulani abbatis.

Frater Ioannes Gallo, Hispanus, ordinis Prædicatorum.

Frater Petrus Fernandez, Hispanus, ordinis Prædicatorum in societate magistri Gallo.

Frater Desiderius de sancto Martino, Panor- D mitanus, ordinis Carmelitani.

Michael Baius, Hannonius, ab Atho, sacræ theologiæ doctor, " postea decanus ecclesiæ collegiatæ S. Petri Lovaniensis, academiæ cancellarius, & ejusdẽ conservator. Obiit Lovanii 16. Sept. 1589, ibique sepultus in sacello collegii pontificii.

Ioannes Hessels a Lovanio, Brabantus, sacræ theologiæ doctor. " Obiit Lovanii 7. Nov. 1576.

Cornelius Iansenius, Hulstensis, Flander, sacræ theologiæ doctor, postea primus episcopus Gandavensis. " Obiit Gandavi 11. Aprilis 1576.

Theologi missi a rege Portugalliæ.

Frater Franciscus Foriero, seu Forerius, Lusitanus, Vlyssiponensis, ordinis Prædicatorum.

E Domnus Iacobus a Payva de Andrade, Lusitanus, doctor theologus.

Domnus Melchior Cornelius, decretorum doctor, senator regis Portugalliæ.

Ab excellentissimo duce Bavariæ.

Ioannes Covillonius, Insulensis, Flander, ex societate Iesu. " Obiit Romæ 1581. cum esset unus e pœnitentiariis ad D. Petri basilicam.

Procuratores episcoporum absentium.

Merchantus doctor theologus, pro illustrissimo cardinale de Mendoza, episcopo Burgensi.

Ioannes Gothardus seu Cothardius, clericus sæcularis, Germanus, pro reverend. ep. Ratisbonẽsi.

ANNO CHRISTI 1564.

CONFIRMATIO CONCILII.

Nos Alexander, sancti Laurentii in Damaso diaconus cardinalis de Farnesio, sanctæ Romanæ ecclesiæ vicecancellarius, fidem facimus, & attestamur, qualiter hodie die Mercurii vigesimasexta Ianuarii millesimo quingentesimo sexagesimoquarto, pontificatus sanctissimi domini nostri domini Pii divina providentia papæ IV. anno quinto, in consistorio secreto apud sanctum Petrum, reverendissimi domini domini mei cardinales Moronus & Simoneta, nuper reversi a sacro concilio Tridentino, cui uti sedis apostolicæ legati præerant, petierunt ab eodem sanctissimo domino nostro ut infra:

Beatissime pater, in decreto super fine concilii œcumenici Tridentini, pridie Nonas Decembris præteriti publicato, statutum fuit ut per sanctitatis vestræ & sanctæ sedis apostolicæ legatos & præsidentes peteretur nomine dicti concilii a sanctitate vestra confirmatio omnium & singulorum, quæ tam sub felicis recordationis Paulo III. & Iulio III. quam sub sanctitate vestra in eo decreta & definita sunt. Quapropter nos Ioannes cardinalis Moronus, & Ludovicus cardinalis Simoneta, qui tunc legati & præsidentes eramus, volentes exequi quod in dicto decreto stabilitum fuit, humiliter petimus nomine dicti concilii œcumenici Tridentini, ut sanctitas vestra dignetur confirmare omnia & singula, quæ tam sub felicis recordationis Paulo III. & Iulio III. quam sub sanctitate vestra in eo decreta & definita sunt.

Quibus auditis, sanctitas sua, viso & lecto tenore dicti decreti, & habitis votis reverendissimorum dominorum meorum cardinalium, respondit per hæc verba:

Petitioni, nomine concilii œcumenici Tridentini super ejus confirmatione per dictos legatos nobis factæ, annuentes, omnia & singula, quæ in dicto concilio tam sub felicis recordationis Paulo III. & Iulio III. prædecessoribus nostris, quam pontificatus nostri tempore decreta & definita sunt, auctoritate apostolica, etiam de venerabilium fratrum nostrorum cardinalium consilio & assensu, matura cum illis deliberatione præhabita, confirmamus, atque ab omnibus Christi fidelibus recipi, & inviolabiliter observari mandamus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Amen.

Ita est. A. cardinalis Farnesius. vicecancellarius.

BVLLA

SANCTISSIMI DOMINI NOSTRI PII, divina providentia papæ IV.

Super confirmatione œcumenici generalis concilii Tridentini.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

BENEDICTUS Deus & Pater domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui respicere dignatus ecclesiam suam sanctam, tot procellis & tempestatibus agitatam atque vexatam, & gravius in dies laborantem, apto tandem ei subvenit optatoque remedio. Ad plurimas & perniciosissimas hæreses extirpandas, ad corrigendos mores, & restituendam ecclesiasticam disciplinam, ad pacem & concordiam Christiani populi procurandam, indictum jampridem in civitate Tridentina œcumenicum & generale concilium a piæ memoriæ Paulo III. prædecessore nostro, & sessionibus aliquot habitis cœptum fuerat: ab ejus autem successore Iulio in eam urbem revocatum, post alias sessiones celebratas, variis impedimentis & difficultatibus objectis, ne tum quidem peragi potuerat: itaque diutius intermissum fuerat, non sine maximo mœrore omnium; cum quotidie magis ecclesia ejusmodi remedium imploraret. Nos autem post susceptum sedis apostolicæ regimen, tam necessarium ac salutare opus, sicut pastoralis solicitudo monebat, divinæ misericordiæ fiducia perficere aggressi, adjuti pio studio carissimi in Christo filii nostri Ferdinandi Romanorum imperatoris electi, & aliorum Christianorum regum, rerumpublicarum, ac principum, tandem consecuti sumus quod nec diurnis, nec nocturnis curis elaborare destitimus, quodque a Patre luminum assidue precati sumus. Cum enim eam in urbem undique ex Christiani nominis nationibus convenisset, nostris convocata literis, & sua etiam ipsorum pietate excitata, episcoporum & aliorum insignium prælatorum maxima, & œcumenico concilio digna frequentia, præter plurimos alios pios, & sacrarum literarum scientia, divinique & humani juris cognitione præstantes viros, præsidentibus ipsi synodo sedis apostolicæ legatis, nobis adeo concilii libertati faventibus, ut etiam de rebus sedi apostolicæ proprie reservatis, liberum ipsi concilio arbitrium per literas ad legatos nostros scriptas, ultro permiserimus, quæ de sacramentis, & aliis rebus, quæ quidem necessariæ visæ sint, tractanda, definienda, & statuenda restabant, ad confutandas hæreses, ad tollendos abusus, & emendandos mores, a sacrosancta synodo summa libertate diligentiaque tractata, & accurate ac mature admodum definita, explicata, statuta sunt. Quibus rebus perfectis, concilium tanta omnium qui illi interfuerunt concordia peractum fuit, ut consensum eum plane a domino effectum fuisse constiterit, idque in nostris, atque omnium oculis valde mirabile fuerit. Pro quo tam singulari Dei munere supplicationes statim in alma hac urbe indiximus, quæ magna cleri & populi pietate celebratæ fuerunt; laudesque & gratias divinæ majestati merito persolvendas curavimus; cum ejusmodi concilii exitus spem magnam & prope certam attulerit, fore ut majores in dies fructus ad ecclesiam ex ipsius decretis constitutionibusque perveniant. Cum autem ipsa sancta synodus pro sua erga sedem apostolicam reverentia, antiquorum etiam conciliorum vestigiis inhærens, decretorum suorum omnium quæ nostro & prædecessorum nostrorum tempore facta sunt, confirmationem a nobis petierit, decreto de ea re in publica sessione facto, nos ex legatorum literis prius, deinde post reditum eorum, ex iis quæ synodi nomine diligenter retulerunt, postulatione ipsius synodi cognita, habita super hac re cum venerabilibus fratribus nostris, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, deliberatione matura, sanctique Spiritus in primis auxilio invocato, cum ea decreta omnia catholica & populo Christiano utilia ac salutaria esse cognovissemus, ad Dei omnipotentis laudem, de eorumdem fratrum nostrorum consilio & assensu, in consistorio nostro secreto illa omnia & singula auctoritate apostolica

ca

Iulius Passiranus, Vrceanus, Italus, sacræ theologiæ lector Bergomi.

Iacobus Alani, Gallus, theologus, cum reverendissimo episcopo Venetensi.

Theologi ordinis fratrum Minorum.

Marcus Antonius Gambaronus, a Lugo sive Lugio, socius Religionis.

Bartholomæus Golphus, de Pergula, prædicator illustris.

Ioannes Tertius, Bergomensis, lector theologiæ in gymnasio Papiensi.

Clemens Thomasinus, de Florentia, regens in conventu sanctæ Crucis Florentiæ.

Augustinus Balbus, a Lugo.

Ioannes Baptista Ghisulphus, ordinis scriba.

Antonius de Grignano, regens sancti Antonii de Patavio.

Lucius Angusiola, Placentinus, regens sancti Francisci Bononiæ.

Maximianus Benianus, Cremensis, orator pro religione, & inquisitor Paduæ, " postea episcopus Clodiensis.

Octavianus Charus de Neapoli, regens sancti Laurentii de Neapoli.

Antonius Posius, de monte Ilcino, regens in conventu duodecim apostolorum Romæ." Obiit Montilcini 1580.

Bonaventura Meldulensis, regens in conventu Parmæ.

Martialis Peregrinus, Calaber, regens in conventu Ferrariæ.

Antonius a Cubalo, Feltrensis.

Andreas Schynopius, de Amandula, cum reverendissimo domino Cathanzario.

Balthasar Crispus, Neapolitanus, cum reverendissimo domino Tropiensi.

Theologi ordinis fratrum eremitarum sancti Augustini.

Thadæus Perusinus, cum reverendissimo domino Salviato," postea præpositus generalis.

Ioannes Paulus Recanatensis, cum reverendissimo domino Quinqueecclesiensi oratore pro regno Hungariæ.

Simon Florentinus, cum illustrissimo cardinale Seripando legato.

Cherubinus Lavosius, de Cassia, cum reverendissimo domino Vercellensi.

Gabriel Verratellus, Anconitanus: alias Duratellus.

Ambrosius Veronensis, prior conventus sancti Marci in urbe Tridentina.

Ioannes Baptista Burgos, Valentinus, Hispanus.

Antonius Mondulphensis, cum reverendissimo domino Pragensi oratore.

Ægidius Volaterranus, cum reverendissimo episcopo Thiniensi.

Eugenius Pisaurensis, concilii prædicator," postea episcopus Smyrnensis & Veliternorum præsul apud quos obiit 21. Iun. 1580.

Adamantius Florentinus, cum illustrissimo cardinale Madrutio, " Orationem habuit nomine oratoris septem pagorum Helvetiorum catholicorum. Obiit Romæ 17. Ianuarii 1581.

Aurelius Corismaltensis, cum domino oratore Helvetiorum.

Balthasar Massanus, cum reverendissimo episcopo Cataniensi.

Sebastianus Fanensis, ordinis scriba.

A Christophorus de Sanctotis, Burgensis, Hispanus.

Simon de Brazzolatis, Patavinus.

Angelus Ferrus, Venetus, cum reverendissimo domino de Osma. " Obiit Barii in Apulia præfectus provincialis.

Petrus Lusitanus, cum reverendissimo domino Leiriensi.

Theologi ordinis fratrum Carmelitarum.

Ioannes Iacobus Cherecatus, Vincentinus, provincialis Venetiarum, " postea procurator generalis ordinis.

Theodorus Masius, Mantuanus, cum reverendissimo domino Cremonensi.

B Silvester, confessarius illustrissimi cardinalis Mantuani.

Lucretius Asolanus, cum reverendissimo domino patriarcha Venetiarum.

Nicolaus Gallus, cum reverendo patre generali.

Eraldus Gallus, cum reverendo patre generali.

Laurentius Lauretus, Venetus, cum reverendo patre generali.

Angelus Ambrosianus, Venetus.

Theologi ordinis fratrum Servorum beatæ Mariæ.

Stephanus Bonutius, Aretinus, Tuscus, postea episcopus Alatrinus, deinde Aretinus, & S. R. E. presbyter cardinalis, " tit. SS. Petri &

C Marcellini. Obiit Romæ 2. Ianuarii 1589. in collegio sui ordinis, ibique sepultus.

Amans, pro congregatione Servorum, cum reverendissimo domino Sibinicensi.

Officiales sacri concilii Tridentini.

Episcopus Cavensis, commissarius.
Episcopus Thelesinus, secretarius.
Ludovicus Bondonius magister ceremoniarũ.
Antonius Marcellus, depositarius.

Cantores sacri concilii.

Simon Bartolinus, Perusinus.
Ioannes Aloysius de Episcopis, Neapolitanus.
Bartholomæus Conte, sive le Comte, Gallus.
Matthias Albo de Fulginio.
D Franciscus Bustamante, Hispanus.
Ioannes Antonius Latinus, Beneventanus.
Franciscus Druda, Calliensis.
Lucas Longincus, Gisonensis.
Petrus Scorteccius, Aretinus.

Notarii.

Marcus Antonius Peregrinus, Comensis, &
Cynthius Pamphilus, de sancto Severino.
Hieronymus Gambarus Brixiensis, Forensis.

Cursores sanctissimi domini nostri, & sacri concilii.

Nicolaus de Matthæis, &
Iacobus Carra, Allobroges.

E " ** *Numerus prælatorum cujuscumque nationis, qui ad œcumenicam Tridentinam synodum convenere.*

Itali 187. *per procuratores* duo.
Galli 26. *per procuratorem* unus.
Hispani 31. *per procuratores* 4.
Germani 2. *per procuratores* 4.
Angli 1. Hiberni 3.
Lusitani 3. Poloni 2.
Hungari 2. Flandri 2.
Moravi 1. Croati 1.
Illyrici 3. Græci 6.

ANNO CHRISTI 1564.

Ego Alfonsus cardinalis Gesualdus.
Ego Hipp. cardinalis Ferrariensis.
Ego Franciscus cardinalis Gonzaga.
*
Ego Gui. Asc. diac. cardinalis Camer.
Ego Vitellotius, cardinalis Vitellius.
* *
* *

Ant. Florebellus Lavellinus.
H. Cumyn.

BULLA PII PAPÆ IV. SUPER declaratione temporis ad observanda decreta sacri œcumenici & generalis concilii Tridentini.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Sicut ad sacrorum conciliorum decreta ac canones, auctoritas atque confirmatio apostolicæ sedis & debet & solet accedere, ita, si qua super eis exorta sit dubitatio, ejusdem sedis judicio & declaratione tollenda est: ad aures nostras pervenit, multos esse qui dubitent, ex quo tempore cœperunt decreta sacri generalis concilii Tridentini, ad reformationem & jus positivum dumtaxat spectantia, eos ad quos pertinent obligare, illa præsertim, quæ tempora certa præstituunt ad provinciales diœcesanasque synodos celebrandas, ad sacros ordines suscipiendos, ad religionem profitendam, ad parochiales ecclesias aliaque beneficia ecclesiastica, quæ ejusdem concilii decretis retineri prohibitum sit, resignanda, & ad complures hujusmodi exequendas, ac alias omnes ad prædictam reformationem jusque positivum tantum spectantes, quæ observari aut evitari debent. Nos itaque, ut omnis controversia dubitatioque tollatur, motu proprio eam rem, prout rationi, juri & æquitati convenire censuimus, duximus declarandam. Nam etsi ipsius concilii decreta, etiam de venerabilium fratrum nostrorum sanctæ Romæ ecclesiæ cardinalium consilio & assensu in consistorio nostro secreto confirmata a nobis fuerunt sub finem mensis Ianuarii, & ab eo etiam tempore apud hanc sanctam sedem observari cœperunt, quia tamen non parum temporis in eis Romæ diligenter emendateque imprimendis necessario consumptum fuit, & jure etiam communi sancitum est ut constitutiones novæ vim non nisi post certum tempus obtineant, æquum nobis & justum visum est prædicta decreta, omnia ad dictam reformationem jusque positivum dumtaxat spectantia, a Kalendis Maii proxime præteriti omnes obligare cœpisse; neque post eam diem excusationem cujusquam, quod ea ignoraverit, admittendam: atque ita apostolica auctoritate declaramus ac definimus, & ab omnibus judicari debere mandamus atque statuimus; decernentes irritum & inane, si quid secus a quoquam quacumque dignitate, auctoritate & potestate prædito contigerit judicari; non obstantibus constitutionibus & ordinationibus apostolicis, aliisque in contrarium facientibus quibuscumque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, definitionis, mandati, statuti & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno A incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimoquarto, quintodecimo Kalendas Augusti, pontificatus nostri anno quinto.

Fed. cardinalis Cæsius.
Cæs. Gloriertius.
H. Cumyn.

*** *Registrata apud Cæsarem secretarium.*

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, die vero vigesimo mensis Iulii, pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri domini Pii, divina providentia papæ quarti, anno quinto, retroscriptæ literæ affixæ, lectæ, & publicatæ fuerunt in valvis Basilicarum principis apostolorum de Vrbe, & B sancti Ioannis Lateranensis, nec non cancellariæ apostolicæ, & in acie Campi Floræ. Per nos Iacobum Carra, & Iulium Parinum, prælibati S.D.N. papæ cursores.

Antonius Clerici, magister cursorum.

*** BULLA S. D. N. D. PII.

DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IV.

Super forma juramenti professionis fidei.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Iniunctum nobis apostolicę servitutis officium requirit, ut ea quæ dominus omnipotés, ad providam ecclesiæ suæ directionem, sanctis patribus in nomine suo congregatis, divinitus inspirare C dignatus est, ad ejus laudem, & gloriam incunctanter exsequi properemus. Cum itaque juxta concilii Tridentini dispositionem omnes, quos deinceps cathedralibus & superioribus ecclesiis præfici, vel quibus de illarum dignitatibus, canonicatibus, & aliis quibuscumque beneficiis ecclesiasticis, curam animarum habentibus provideri continget, publicam orthodoxæ fidei professionem facere, seque in Romanæ ecclesiæ obedientia permansuros spondere, & jurare teneantur. Nos volentes, etiam per quoscumque, quibus de monasteriis, conventibus, domibus, & aliis quibuscumque locis, regularium quorumcumque ordinum, quocumque nomine vel titulo providebitur, idem servari, & ad hoc, ut unius D ejusdemque fidei professio uniformiter ab omnibus exhibeatur, unicaque & certa illius forma cunctis innotescat, nostræ solicitudinis partes, in hoc alicui minime desiderari, formam ipsam, præsentibus annotatam, publicari, & ubique gentium per eos, ad quos ex decreti ipsius concilii & alios prædictos spectat, recipi & observari, ac sub pœnis per concilium ipsum in contravenientes latis, juxta hanc & non aliam formam, professionem prædictam solenniter fieri, auctoritate apostolica tenore præsentium districte præcipiendo mandamus, hujusmodi sub tenore.

Ego N. firma fide credo & profiteor omE nia & singula, quę continentur in symbolo fidei, quo sancta Romana ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem cæli & terrę, visibilium omnium, & invisibiliũ; & in unum dominũ Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, & ex Patre natum ante omnia sæcula; Deum de Deo; lumen de lumine; Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines, Cap. N de jurand.

&

ca hodie confirmavimus, & ab omnibus Christi fidelibus suscipienda ac servanda esse decrevimus, sicut harum quoque literarum tenore ad clariorem omnium notitiam confirmavimus, & suscipi observarique decernimus. Mandamus autem in virtute sanctæ obedientiæ, & sub pœnis a sacris canonibus constitutis, aliisque gravioribus, etiam privationis arbitrio nostro infligendis, universis & singulis venerabilibus fratribus nostris, patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis quibusvis ecclesiarum prælatis cujuscumque status, gradus, ordinis & dignitatis sint, etiamsi cardinalatus honore præfulgeant, ut eadem decreta & statuta in ecclesiis suis, civitatibus & diœcesibus, in judicio & extra judicium diligenter observent, & a subditis quisque suis, ad quos quomodolibet pertinent, inviolabiliter faciant observari: contradictores quoslibet & contumaces per sententias, censuras & pœnas ecclesiasticas, etiam in ipsis decretis contentas, appellatione postposita, compescendo: invocato etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio. Ipsum vero carissimum filium nostrum imperatorem electum, ceterosque reges, respublicas, ac principes Christianos monemus, & per viscera misericordiæ domini nostri Iesu Christi obtestamur, ut qua pietate concilio per oratores suos adfuerunt, eadem pietate ac pari studio, divini honoris & populorum suorum salutis causa, pro sedis quoque apostolicæ & sacræ synodi reverentia, ad ejusdem concilii exequenda & observanda decreta prælatis, cum opus fuerit, auxilio & favore suo adsint, neque adversantes sanæ ac salutari concilii doctrinæ opiniones a populis ditionis suæ recipi permittant, sed eas penitus interdicant. Ad vitandam præterea perversionem & confusionem, quæ oriri posset, si unicuique liceret, prout ei liberet, in decreta concilii commentarios & interpretationes suas edere, apostolica auctoritate inhibemus omnibus, tam ecclesiasticis personis, cujuscumque sint ordinis, conditionis & gradus, quam laicis quocumque honore ac potestate præditis; prælatis quidem sub interdicti ingressus ecclesiæ, aliis vero, quicumque fuerint, sub excommunicationis latæ sententiæ pœnis, ne quis sine auctoritate nostra audeat ullos commentarios, glossas, annotationes, scholia, ullumve omnino interpretationis genus super ipsius concilii decretis quocumque modo edere, aut quidquam quocumque nomine, etiam sub prætextu majoris decretorum corroborationis, aut executionis, aliove quæsito colore, statuere. Si cui vero in eis aliquid obscurius dictum & statutum fuisse, eamque ob causam interpretatione, aut decisione aliqua egere visum fuerit, ascendat ad locum, quem dominus elegit, ad sedem videlicet apostolicam, omnium fidelium magistram, cujus auctoritatem etiam ipsa sancta synodus tam reverenter agnovit. Nos enim difficultates & controversias, si quæ ex eis decretis ortæ fuerint, nobis declarandas & decidendas, quemadmodum ipsa quoque sancta synodus decrevit, reservamus; parati, sicut ea de nobis merito confisa est, omnium provinciarum necessitatibus ea ratione, quæ commodior nobis visa fuerit, providere: decernentes nihilo minus irritum & inane, si secus super his a quoquam quavis auctoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Vt hæc autem ad omnium notitiam perveniant, neve quis excusatione ignorationis uti possit, volumus & mandamus ut hæ literæ per aliquos curiæ nostræ cursores in basilica Vaticana principis apostolorum, & in ecclesia Lateranensi, tunc, cum in eis populus ut missarum solennibus intersit cōgregari solet, palam & clara voce recitentur, & postquam recitatæ fuerint, ad valvas earum ecclesiarum, itemque cancellariæ apostolicæ, & in loco solito campi Floræ, affigantur, ibique ut legi & omnibus innotescere possint, aliquantisper relinquantur. Cum autem inde amovebuntur, relictis de more ibidem exemplis in alma urbe ad impressionem tradantur, quo commodius per Christiani nominis provincias & regna divulgari possint. Transumptis quoque earum, quæ manu alicujus publici notarii scripta subscriptave, & sigillo ac subscriptione alicujus personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, munita fuerint, fidem sine ulla dubitatione haberi mandamus atque decernimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis, monitionis, inhibitionis, reservationis, voluntatis, mandatorum & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum.

Anno Christi 1564.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, VII. Kalendas Februarii, pontificatus nostri anno V.

EGO PIVS CATHOLICÆ ECCLESIÆ EPISCOPVS.

Ego F. cardinalis Pisanus, episcopus Ostiensis, decanus.
Ego Fed. cardinalis Cæsius, episcopus Portuensis.
Ego Io. cardinalis Moronus, episcopus Tusculanus.
Ego A. cardinalis Farnesius, vicecancellarius, episcopus Sabinus.
*
*
Ego R. cardinalis sancti Angeli, major pœnitentiarius.
*
*
*
Ego Io. cardinalis sancti Vitalis.
Ego Io. Michael cardinalis Saracenus.
*
Ego Ioannes Baptista Cicada cardinalis sancti Clementis.
Ego Scipio cardinalis Pisarum.
Ego Io. cardinalis Romanus.
Ego F M. G. cardinalis Alexandrinus.
Ego F. Clemens, cardinalis Aracæli.
Ego Iac. cardinalis Sabellus.
*
*
Ego B. cardinalis Salviatus.
Ego Ph. cardinalis Aburd.
Ego Lud. cardinalis Simoneta.
*
*
Ego F. cardinalis Pacciecus, y de Tol.
Ego. M. A. cardinalis Amulius.
Ego Io. Franc. cardinalis de Gambara.
Ego Carolus cardinalis Borromæus.
Ego M. S. cardinalis Constantiensis.

Ego

majoris pœnitentiarii, ac sacrę pœnitentiariæ nostræ, ac vicarii nostri, ac ejus officii, nec non camerarii, & cameræ apostolicæ, ac illius causarum auditoris, nec non palatii apostolici causarum auditorum, ac gubernatoris, & Capitolinæ curiarum, & contradictarum, aliorumque almæ Vrbis nostræ, ac Romanæ curiæ tribunalium, & officiorum concernentes, edidimus; quæ tamen (ut intelleximus) ab eorumdem officiorum, & tribunalium præfectis, ac officialibus minus diligenter observantur. Cum autem enixæ voluntatis sit, ut illa, & pariter decreta sacri concilii Tridentini; in his, quæ ad eorum officia spectant, ab eisdem omnino observentur: Nos propterea considerantes, parum esse jura condere, nisi sint, qui ea executioni demandari faciant, & in præmissis, prout ex debito pastoralis officii nobis (meritis licet imparibus) injuncti obligamur, salubriter & utiliter providere, prętatasque constitutiones, & ordinationes, ac decreta concilii, quas, & quæ hic haberi volumus pro expressis, inviolabiliter observari volentes: Venerabili fratri nostro Ioanni episcopo Tusculan. Morono, Io. Michaeli sanctæ Anastasiæ Saraceno, ac Io. Baptistæ S. Clementis Cicadæ, necnon Michaeli S. Sabinę Alexandrino, Clementi S. Mariæ in Ara cæli, & Ludovico S. Cyriaci in Thermis Simonettæ, ac Carolo S. Martini in Montibus Borromæo presbyteris, necnon Vitellotio S. Mariæ in porticu Vitellio nuncupatis, titulorum, diacono, cardinalibus committimus, & mandamus: quatenus ipsi, seu eorum major pars, conjunctim, vel divisim, eorum arbitrio, etiam tanquam executores dictarum literarum, constitutionum, & decretorum prædictorum constitutiones, & ordinationes, ac decreta præfata, juxta lectores eorum, ac literarum desuper confectarum, per quoscumque pœnitentiariæ, vicariæ, & cameræ, ac rotæ curiarum, ac tribunalium prædictorum judices & officiales, sub excommunicationis latæ sententiæ, ac privationis officiorum, & aliis eisdem cardinalibus bene visis, etiam pecuniarum, eo ipso incurrendis pœnis, firmiter observari faciant, & cum effectu: nisi, tam in executione dictorum decretorum concilii, quam dictarum literarum nostrarum, aliqua dubietas, aut difficultas emerserit: quo casu ad nos referant, invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, ac eos, qui literis, & decretis prædictis, & eorumdem cardinalium mandatis non paruerint, extunc, prout ex eadem die, & econtra, illorum officiis privatos, necnon ad illa, & alia Romanæ curiæ officia in posterum obtinenda inhabiles, ac ipsis ab eisdem officiis sic privatis, illa tamquam per privationem vacantia a datario nostro vendi, & a quibusvis personis idoneis pro pretio convenienti emi, libere & licite posse auctoritate nostra curent, nuncient, decernant ac declarent, prout nos harum serie nunciamus, decernimus & declaramus. Nonobstantibus quibusvis constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, ac pœnitentiariæ, & curiarum, nec non tribunalium prædictorum statutis, &c. etiam juramento, &c. roboratis, privilegiis quoque, indultis, & literis apostolicis, illis, ac dictis officialibus, & tribunalibus sub quibuscumque tenoribus, & formis, ac cum quibusvis clausulis & decretis, etiam motu simili, &c. & alias quomodocumque concessis, &c. Quibus omnibus, &c. illorum tenores, &c. hàc vice latissime derogamus, eaque adversus præmissa nullatenus suffragari volumus: ceterisque contrariis quibuscumque.

Placet motu proprio I.

Datum Romæ apud S. Marcum, quarto Nonas Augusti, anno quinto.

** BVLLA S.D.N. PII PAPÆ IV. Revocatoria privilegiorum, exemptionum, immunitatum, facultatum, conservatoriarum, indultorum, confessionalium, maris magni, & aliarum quarumcumque similium gratiarum, quibuscumque locis & personis concessarum, in his, in quibus statutis & decretis sacri concilii Tridentini contrariantur.

Pius episcopus servus servorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

In principis apostolorum sede, meritis licet imparibus, divina dispositione constituti, nihil neque universali ecclesiæ, curæ & solicitudini nostræ commissæ, salubrius, neque injuncto nobis apostolicæ servitutis officio decentius præstare possumus, quam quod providentiæ nostræ ministerio œcumenicum concilium Tridentinum, sicut nostris potissimum auspiciis, summaque sanctorum patrum concordia, per Dei misericordiam feliciter absolutum fuit: ita, per universos, qui Christiana pietate censentur, ubique suscipiatur, & remotis quibuslibet obstaculis, ab omnibus æqualiter observetur. Cum itaque in eodem concilio quamplurima salubria, & ad universalem morum reformationem valde utilia, decreta atque statuta, maturo præsentium ipsorum examine præcedente, sint edita, quibus multa atque diversa privilegia, exemptiones, immunitates, dispensationes, facultates, conservatoriæ, indulta, &, ut vocant confessionalia, & mare magnum, & aliæ gratiæ, quæ variis, tam cathedralibus, etiam metropolitanis, quam collegiatis ecclesiis, monasteriis, conventibus, & aliis religiosis, etiam fratrum mendicantium domibus, & ordinibus: nec non sancti Spiritus in Saxia, sancti Ioannis Lateranensis, ac incurabilium de Vrbe, sancti Antonii Viennen. & sancti Bernardi Iuren. aliisque hospitalibus, militiis, eorumque capitulis, & conventibus, ac universitatibus, etiam studiorum generalium collegiis, tam sæcularibus, quam ecclesiasticis, confraternitatibus, societatibus; & tam principis apostolorum de Vrbe, quam aliis fabricis, sanctæ cruciatæ, aliisque piis locis, & operibus, necnon patriarchis, archiepiscopis, episcopis, prælatis, abbatibus, abbatissis, prioribus, præpositis, & aliis ecclesiasticis, tam sæcularibus, quam diversorum ordinum & militiarum regularibus, ac etiam laicis cujuscumque dignitatis, & status, ac gradus, & excellentiæ, ac etiam ducali, regia, & imperiali dignitate fulgentibus utriusque sexus personis: necnon aliquibus notariis, & etiam de latere legatis, atque nuntiis, tam perpetuo, quam ad tempus, per plures Romanos pontifices prædecessores nostros, ac nos, & sedem apostolicam, ejusque legatos hactenus etiam motu proprio, & ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, seu etiam imperatorum, regum, ducum, & aliorum principum contemplatione & intuitu, etiam de fratrum consilio, diversimode, variisque temporibus, in genere, vel specie, ex quavis etiam honesta causa concessa, & etiam pluries confirmata & innovata fuerunt, in plerisque contrariantur. Nos,

& propter nostram salutem descendit de A cælis,& incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine,& homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est; & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in cælum, sedet ad dexterā Patris; & iterum venturus est cum gloria judicare vivos, & mortuos, cujus regni non erit finis; & in Spiritum sanctum dominum, & vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit; qui cum Patre,& Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per prophetas: & unam sanctam catholicam, & apostolicam ecclesiam: Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum,& exspecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi sæculi. Amen. Apostolicas & ecclesiasticas traditiones, reliquasq; ejusdem ecclesiæ observationes, & constitutiones firmissime admitto, & amplector. Item sacram scripturā juxta eum sensum, quem tenuit & tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu, & interpretatione sacrarum scripturarum, admitto; nec eam umquam nisi juxta unanimem consensum patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque septem esse vere & proprie sacramenta novæ legis a Iesu Christo, domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet baptismum,confirmationē,eucharistiam,pœnitentiam, extremam unctionem, ordinem & matrimonium, illaque gratiā conferre, & ex his baptismum, confirmationem, & ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque & approbatos ecclesiæ catholicæ ritus, in supradictorum omnium sacramentorum solenni administratione recipio,& admitto: omnia, & singula,quæ de peccato originali,& de justificatione in sacrosancta Tridētina synodo definita & declarata fuerunt, amplector & recipio: Profiteor pariter in missa offerri Deo verum,proprium & propitiatoriū sacrificiū pro vivis, & defunctis; atq; in sanctissimo eucharistiæ sacramento esse vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem,una cum anima & divinitate domini nostri Iesu Christi, fierique conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem; quā conversionē catholica ecclesia transsubstātiationem appellat. Fateor etiā sub altera tantū specie,totum atq; integrum Christum,verumq; sacramentū sumi. Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari: similiter & sanctos una cum Christo regnātes, venerādos atq; invocandos esse, eosq; orationes Deo pro nobis offerre, atque eorū reliquias esse venerandas. Firmissime assero, imagines Christi, ac deiparæ semper virginis, nec non aliorum sanctorum, habendas & retinendas esse, atq; eis debitū honorē ac venerationem impertiendā: indulgentiarum etiam potestatem a Christo in ecclesia relictam fuisse; illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse, affirmo: Sanctā catholicam & apostolicam Romanam ecclesiam, omnium ecclesiarum matrem & magistram agnosco; Romanoque pontifici, beati Petri apostolorum princi- B pis successori, ac Iesu Christi vicario veram obedientiam spondeo, ac juro: cetera item omnia a sacris canonibus, & œcumenicis cōciliis, ac præcipue a sacrosancta Tridentina synodo tradita, definita & declarata, indubitāter recipio atq; profiteor; simulq; contraria omnia, atq; hæreses quascumq; ab ecclesia damnatas, rejectas, & anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, & anathematizo: Hanc veram catholicam fidem extra quam nemo salvus esse potest, quam in præsenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eamdem integrā & inviolatam, usq; ad extremum vitæ spiritum con- C stantissime (Deo adjuvāte) retineri & confiteri, atque a meis subditis, vel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit teneri, doceri, & prædicari, quantum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voveo, ac juro. Sic me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei euangelia.

Volumus autem quod præsentes literæ in cancellaria nostra apostolica de more legantur, & ut omnibus facilius pateant, in ejus quinterno describatur, ac etiam imprimantur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc pagi- D nam nostræ voluntatis & mandati infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit indignationē omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, Idibus Novembris, pontificatus nostri anno quinto.

Fed. Cardinalis Cæsius.

Cæ Glorierius.

Lectæ & publicatæ fuerunt suprascriptæ literę Romæ in cancellaria apostolica, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo sexagesimo quarto, die vero sabbati nona mēsis Decem- E bris, pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domini nostri, domini Pii Papæ VI. anno quarto.

A. Lomelinus custos.

***MOTUS PROPRIUS S.D.N.D. PII, DIVINA PROVIDENTIA PAPÆ IV.

Per quem deputantur octo cardinales, qui faciant observari reformationes ab ipso editas, nec non decreta sacri œcumenici, & generalis concilii Tridentini.

PIUS PAPA IV.

Motu proprio, &c. Alias nonnullas constitutiones, & ordinationes, reformationem majoris

pta propter hæreſim, vel falſi dogmatis ſuſpicionem damnata, atque prohibita legerit, habueritve; ipſo jure in excommunicationis pœnam incidat; eamque ob cauſam in eum tamquam de hæreſi ſuſpectum inquiri, & procedi liceat; præter alias pœnas, ſuper hoc ab apoſtolica ſede, ſacriſque canonibus conſtitutas. Qui autem libros alia de cauſa prohibitos legerit, habueritve; præter peccati mortalis reatum, epiſcoporum arbitrio ſevere ſe noverit puniendum: Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus apoſtolicis contrariis quibuſcumque; aut ſi quibus communiter, vel diviſim ab eadem ſit ſede indultum, ne excommunicari poſſint, per literas apoſtolicas non facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujuſmodi mentionem. Vt hæc autem ad omnium notitiam perveniant; neve quis excuſatione ignorationis uti poſſit; volumus, & mandamus, ut hæ literæ per aliquos curiæ noſtræ curſores in Baſilica Vaticana principis apoſtolorum, & in eccleſia Lateranenſi tunc, cum in eis populus, ut miſſarum ſollennibus interſit, congregari ſolet, palam, & clara voce recitentur; &, poſtquam recitatæ fuerint, ad valvas earum eccleſiarum itemque cancellariæ apoſtolicæ, & in loco ſolito Campi Floræ affigantur, ibique ut legi, & omnibus innoteſcere poſſint, aliquantiſper relinquantur. Cum autem inde amovebuntur; earum exempla in iiſdem locis affixa remaneant. Nos enim, per recitationem hanc, publicationem, & affixionem, omnes, & ſingulos, qui his literis comprehenduntur, poſt tres menſes, a die publicationis, & affixionis earum numerandos, volumus perinde aſtrictos, & obligatos eſſe, ac ſi ipſiſmet illæ editæ, lectæque fuiſſent. Tranſumptis quoque earum, quæ manu alicujus publici notarii ſcripta, ſubſcriptave, & ſigillo, ac ſubſcriptione alicujus perſonæ, in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ, munita fuerint; fidem ſine ulla dubitatione haberi mandamus, atque decernimus. Dat. Romæ, apud ſanctum Petrum, ſub annullo Piſcatoris, die XXIV. Martii, MDLXIV. pontificatus noſtri anno quinto.

Ant. Florebellus, Lavellinus.

*** In indicem librorum prohibitorum, confectum a deputatione Tridentinæ ſynodi, reverendi patris fratris Franciſci Forerii, ordinis fratrum Prædicatorum, S. theologiæ profeſſoris, & ejuſdem deputationis ſecretarii.*

CVM ſancta œcumenica Tridentina ſynodus, iis rationibus adducta, quæ in ſecundæ ſeſſionis decreto ſub beatiſſimo Pio IV. pontifice Max. explicatæ ſunt, cenſuiſſet; ut patres aliquot, ex omnibus fere nationibus delecti, de librorum cenſuris quid ſtatuendum eſſet, diligenter cogitarent; in eam tandem ſententiam poſt diuturnam deliberationem venerunt, ut judicarint nihil utilius fieri poſſe, quam ſi Romanus ille prohibitorum librorum index, ab inquiſitoribus Romæ poſtremo confectus, paucis tantum demptis, atque etiam additis, retineretur; quippe qui, cum magna maturitate a multis viris doctis compoſitus, plurimos comprehendat auctores, atque in ordinem ſatis commodum digeſtus eſſe videatur. Quoniam vero intelligebant, propterea in aliquibus provinciis ac locis hactenus eum indicem receptum non eſſe, quod in eo quidam libri prohiberentur, quorum lectione viri docti privati, magno incommodo afficerentur; atque

A animadvertentes etiam in eo eſſe nonnulla parum explicate poſita, quæ interpretatione indigerent; re multum diuque deliberationibus agitata, ac viris etiam ex omni natione, theologicæ facultatis ſcientiſſimis, in conſilium adhibitis, ſubjectas regulas componendas judicarunt; ut, quoad ejus fieri poſſet, doctorum hominum commodis, & ſtudiis, ſalva veritate, ac religione, proſpiceretur. Illud igitur in primis obſervare oportet, unamquamque pene alphabeti literam tres habere claſſes. In prima non tam libri quam librorum ſcriptores continentur, qui aut hæretici, aut nota hæreſis ſuſpecti fuerunt, horum enim catalogum fieri oportuit; ut omnes intelligant, eorum ſcripta, non edita ſolum, ſed edenda etiam, B prohibita eſſe. Sed illud etiam animadvertendum eſt; quod licet multi præterea ſint, qui juſtiſſimis de cauſis in hanc claſſem referri poterant: Patribus tamen non is fuit animus, aut ad eorum pertinebat inſtitutum, ut eos ad unum perquirerent: ſed iis pene contenti fuere, qui in Romano catalogo deſcripti ſunt, de aliis vero ejuſdem generis auctoribus idem ab ordinariis, & inquiſitoribus ſtatuendum eſſe exiſtimarunt. In ſecundam claſſem non auctores, ſed libri ſunt relati, qui propter doctrinam, quam continent, non ſanam, aut ſuſpectam, aut quæ offenſionem etiam in moribus tantum fidelibus afferre poteſt, rejiciuntur, etiam ſi auctores, a quibus prodiere, ab eccleſia numquam deſciverunt. Tertia vero C & ultima claſſis eos libros complectitur, qui ſine ſcriptoris nomine exierunt in vulgus, & eam doctrinam continent, quam Romana eccleſia, tamquam catholicæ fidei, aut morum integritati contrariam, refutandam, ac repellendam eſſe decernit, non enim omnes libri, qui nomen auctoris non præferunt, damnandos putarunt: quandoquidem ſæpe viros doctos, ac ſanctos novimus, ut Chriſtiana quidem Reſp. ex eorum vigiliis fructum caperet, ipſi vero inanem gloriam evitarent, libros optimos ſine nomine edidiſſe, ſed eos tantum, qui aut liquido pravam, aut dubiam fidei doctrinam, ſive moribus pernicioſam continent; at vero, qui ſint hujuſmodi, aut tales cenſeri debeant præter eos, qui in hoc catalogo de- D ſcripti ſunt; epiſcopi, & inquiſitores una cum theologorum catholicorum conſilio dijudicabunt, ſed propter noſtrorum temporum malitiam, ne in poſterum libri ſine nomine auctoris edantur, decreto quartæ ſeſſionis Tridentini concilii ſub fel. rec. Paulo III. quod incipit, Sed & impreſſoribus &c. proviſum eſt.

** DE LIBRIS PROHIBITIS REGVLÆ X.

Per patres a Tridentina ſynodo delectos concinnatæ, & a PIO PP. IV. comprobatæ ſup. conſtitutione quæ incipit, Dominici, die 24. Martii anno 1564.

REGVLA I.*

E LIBRI omnes quos ante annum MDXV. aut ſummi pontifices, aut concilia œcumenica damnarunt, & in hoc indice non ſunt, eodẽ modo damnati eſſe cenſeãtur, ſicut olim dãnati fuerunt.

* Pluri[...] iis hab[...] tur in i[...] indicib[...] librori[...] prohib[...] rum ſ[...] in Ital[...] Gallia[...] gio, Ge[...] nia at[...] Hiſpan[...] excuſi[...]

REGVLA II.

Hæreſiarcharum libri, tam eorum, qui poſt prædictum annum hæreſes invenerunt, vel ſuſcitarunt, quam qui hæreticorum capita aut duces ſunt vel fuerunt, quales ſunt Lutherus, Zuinglius, Calvinus, Balthazar Pacimontanus, Svvenchfeldius,

Nos, quibus in primis cordi est, tam sancta & A
ecclesiæ Dei saluberrima decreta suos, ut par est, effectus ubique consequi, & ab omnibus obedienticr observari, privilegiorum, exemptionum, immunitatum, facultatum, conservatoriarum, indultorum, confessionalium, maris magni, & aliarum gratiarum prædictarum, ac quarumcumque apostolicarum, & aliarum literarum desuper confectarum, processuumque, decretorum, & aliorum inde secutorum tenores, ac si de verbo ad verbum insererentur, præsentibus pro sufficienter expressis, & plene insertis habentes: Motu proprio, & ex certa scientia, ac de apostolicæ potestatis plenitudine, quod eadem omnia, & singula privilegia, exemptiones, im-
munitates, facultates, dispensationes, conserva- B
toriæ, indulta, confessionalia, mare magnum, & aliæ gratiæ in his omnibus, & singulis, in quibus illa statutis & decretis concilii hujusmodi contrariantur, ipso jure revocata, cassata, & annullata, ac ad ipsius concilii terminos atque limites reducta sint, & esse censeantur, nec quidquam adversus ipsa decreta & statuta, quo minus ubique & apud omnes observentur, in aliquo suffragari posse, sed ea perinde haberi & reputari debere, ac si numquam emanassent, auctoritate apostolica, tenore præsentium declaramus, ac etiam statuimus, & ordinamus. Decernentes nihilominus omnia & singula, quæ vigore privilegiorum,
exemptionum, immunitatum, & dispensationum, C
facultatum, conservatoriarum, indultorum, confessionalium, & aliarum quarumcumque gratiarum hujusmodi post id tempus, quo concilium obligare cœpit, facta & gesta quomodolibet fuerunt, & in posterum fient, in his, in quibus dicti concilii decretis adversantur, nulla, invalida, & irrita esse, & censeri, ac nemini, etiam quantumlibet, ut præfertur, qualificato, tam in foro (quod aiunt) fori, quam conscientiæ suffragari posse, & debere. Et ita per quoscumque locorum ordinarios, aliosque judices & commissarios quavis auctoritate fungentes, etiam sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales, sublata eis, & eorum cuilibet,
quavis aliter judicandi facultate, in utroque foro D
judicari & definiri debere, ac quidquid secus a quoquam, quavis auctoritate, scienter, vel ignoranter, attentari contigerit, irritum & inane decernimus. Nonobstantibus præmissis, ac constitutionibus & ordinationibus apostolicis, ceterisque contrariis quibuscumque; Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ declarationis, statuti, ordinationis & decreti infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri & Pauli, apostolorum ejus, se noverit incursurum.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis dominicæ millesimo quingentesimo E
sexagesimo quinto, tertio decimo Kalend. Martii pontificatus nostri anno sexto.

Cas. Glorierius,

P. episcopus Narnien.

H. Cumyn.

Anno a nativitate domini millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, indictione sexta, die vero vigesimaquarta mensis Februarii, pontificatus sanctissimi in Christo Patris, & D. nostri, domini Pii divina providentia papæ quarti, anno ejus sexto, retroscriptæ literæ apostolicæ affixæ & publicatæ fuerunt in acie Campi Floræ, & valvis cancellariæ apostolicæ, per nos Nicolaum de Matthæis, & Camillum Cherubinum S. D. N. papæ cursores.

Philibertus Phapuis magister cursorum.

** PIUS PAPA IV.

AD FUTURAM REI MEMORIAM.

Dominici gregis custodiæ, domino disponente, præpositi, vigilis more pastoris, non desistimus ipsi gregi ab imminentibus periculis, quanta maxima possumus cura, & diligentia, præcavere; ne propter negligentiam nostram pereant oves; quæ pretiosissimo domini nostri Iesu Christi sanguine sunt redemptæ. Etsi autem quæ ad fidei veritatem patefaciendam, & ad horum temporum hæreses confutandas pertinebant, in œcumenico, & generali concilio Tridentino, sancti Spiritus assistente gratia, nuper adeo enucleata, ac definita fuerunt; ut facile jam sit unicuique sanam catholicamque doctrinam a falsa, adulterinaque internoscere: tamen cum librorum ab hæreticis editorum lectio non modo simpliciores homines corrumpere soleat, verum sæpe etiam doctos eruditosque in varios errores, & a veritate fidei catholicæ alienas opiniones inducere; huic quoque rei esse duximus providendum. Cum autem aptissimum ei malo remedium esse sciremus, si componeretur atque ederetur index, sive catalogus librorum, qui vel hæretici sint, vel de hæretica pravitate suspecti, vel certe moribus, & pietati noceant: id negotium ad sacram Tridentinam synodum rejeceramus. Ea vero ex tanta episcoporum, & aliorum doctissimorum virorum copia delegit ad eum conficiendum indicem multos cum doctrina, tum judicio insignes prælatos ex omnibus fere nationibus, qui quidem, non sine maximo labore, plurimisque vigiliis, cum indicem tandem, Deo juvante, perfecerunt, adhibitis etiam in consilium lectissimis quibusdam theologis, peracto autem concilio, cum ex ipsius synodi decreto is index nobis oblatus fuisset; ut ne ante ederetur, quam a nobis approbatus fuisset: nos doctissimis quibusdam, probatissimisque prælatis eum accuratissime legendum, examinandumque tradidimus, & ipsi etiam legimus. Cum igitur eum magno studio, acri judicio, diuturna cura confectum, & præterea commodissime digestum esse cognoverimus: nos saluti animarum consulere, eamque ob causam providere cupientes, ne libri, & scripta cujuscumque generis, quæ in eo improbantur, sive ut hæretica, sive ut de hæretica pravitate suspecta, sive ut pietati, ac morum honestati inutilia, aut aliqua correctione saltem indigentia, posthac a Christi fidelibus legantur; ipsum indicem, una cum regulis ei præpositis, auctoritate apostolica, tenore præsentium, approbamus, imprimique ac divulgari, & ab omnibus universitatibus catholicis, ac quibuscumque aliis ubique suscipi, easque regulas observari mandamus, atque decernimus: inhibentes omnibus, & singulis, tam ecclesiasticis personis sæcularibus, & regularibus, cujuscumque gradus, ordinis, & dignitatis sint; quam laicis, quocumque honore, ac dignitate præditis; ne quis contra earum regularum præscriptum, aut ipsius prohibitionem indicis libros ullos legere, habereve audeat. Si quis autem adversus eas regulas, prohibitionemque fecerit; is quidem, qui hæreticorum libros, vel cujusve auctoris scri-

qua impressio fiet, ejus approbatio & examen pertineat, & per eorum manum propria subscriptione gratis & sine dilatione imponendam sub pœnis & censuris in eodem decreto contentis approbetur: hac lege & conditione addita, ut exemplum libri imprimendi authenticum, & manu auctoris subscriptum, apud examinatorem remaneat; eos vero, qui libellos manuscriptos vulgant, nisi ante examinati probatique fuerint, iisdem pœnis subjici debere judicarint patres deputati, quibus impressores; & qui eos habuerint, & legerint, nisi auctores prodiderint, pro auctoribus habeantur. Ipsa vero hujusmodi librorum probatio in scriptis detur, & in fronte libri vel scripti, vel impressi authentice appareat, probatioque & examen, ac cetera gratis fiant. B Præterea in singulis civitatibus ac diœcesibus, domus vel loci, ubi ars impressoria exercetur, & bibliotheca librorum venalium, sæpius visitentur a personis ad id deputandis ab episcopo, seu ejus vicario, atque etiam ab inquisitore hæreticæ pravitatis, ut nihil eorum quæ prohibentur aut imprimatur, aut vendatur, aut habeatur. Omnes vero librarii, & quicumque librorum venditores habeant in suis bibliothecis indicem librorum venalium, quos habent, cum subscriptione dictarum personarum, nec alios libros habeant, aut vendant, aut quacumque ratione tradant, sine licentia eorumdem deputandorum, sub pœna C amissionis librorum, & aliis arbitrio episcoporum, vel inquisitorum imponendis. Emptores vero, lectores, vel impressores, eorumdem arbitrio puniantur. Quod si aliqui libros quoscumque in aliquam civitatem introducant, teneantur eisdem personis deputandis renuntiare; vel si locus publicus mercibus ejusmodi constitutus sit, ministri publici ejus loci prædictis personis significent libros esse adductos. Nemo vero audeat librum, quem ipse vel alius in civitatem introduxit, alicui legendum tradere, vel aliqua ratione alienare, aut commodare, nisi

A ostenso prius libro, & habita licentia a personis deputandis, aut nisi notorie constet, librum jam esse omnibus permissum. Idem quoque servetur ab heredibus & executoribus ultimarum voluntatum, ut libros a defunctis relictos, sive eorum indicem illis personis deputandis offerant, & ab iis licentiam obtineant, priusquam eis utantur, aut in alias personas quacumque ratione transferant. In his autem omnibus & singulis pœna statuatur vel amissionis librorum, vel alia arbitrio eorumdem episcoporum, vel inquisitorum pro qualitate contumaciæ vel delicti.

Circa vero libros, quos patres deputati examinarunt, aut expurgarunt, aut expurgandos tradiderunt, aut certis conditionibus, ut rursus excuderentur, concesserunt, quidquid illos statuisse constiterit, tam bibliopolæ, quam ceteri observent. Liberum tamen sit episcopis aut inquisitoribus generalibus, secundum facultatem quam habent, eos etiam libros, qui his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis, aut provinciis, vel diœcesibus expedire judicaverint. Ceterum nomina, cum librorum qui a patribus deputatis purgati sunt, tum eorum quibus illi hanc provinciam dederunt, eorumdem deputatorum secretarius notario sacræ universalis inquisitionis Romanæ descripta sanctissimis domini nostri jussu tradidit.

Ad extremum vero omnibus fidelibus præcipitur, ne quis audeat contra harum regularum præscriptum, aut hujus indicis prohibitionem libros aliquos legere aut habere. Quod si quis libros hæreticorum, vel cujusvis auctoris scripta, ob hæresin, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata atque prohibita legerit, sive habuerit, statim in excommunicationis sententiam incurrat. Qui vero libros alio nomine interdictos legerit, aut habuerit, præter peccati mortalis reatum, quo afficitur, judicio episcoporum severe puniatur.

Laus Deo beatæque virgini matri Mariæ.

SACRI

Svvenchfeldius, & his similes, cujuscumque nominis, tituli aut argumenti existant, omnino prohibentur. Aliorum autem hæreticorum libri, qui de religione quidem ex professo tractant, a theologicis catholicis, jussu episcoporum & inquisitorum examinati & approbati permittantur. Libri etiam catholici conscripti, tam ab aliis qui postea in hæresim lapsi sunt, quam ab illis qui post lapsum ad ecclesiæ gremium rediere, approbati a facultate theologica alicujus universitatis catholicæ, vel ab inquisitione generali permitti poterunt.

Regula III.

Versiones scriptorum etiam ecclesiasticorum, quæ hactenus editæ sunt a damnatis auctoribus, modo nihil contra sanam doctrinam contineant, permittuntur. Librorum autem veteris testamenti versiones, viris tantum doctis & piis judicio episcopi concedi poterunt: modo hujusmodi versionibus tanquam elucidationibus vulgatæ editionis, ad intelligendam sacram scripturam, non autem tanquam sacro textu utantur. Versiones vero novi testamenti ab auctoribus primæ classis hujus indicis factæ nemini concedantur; quia utilitatis parum, periculi vero plurimum lectoribus ex earum lectione manare solet. Si quæ vero annotationes cum hujusmodi quæ permittuntur versionibus, vel cum vulgata editione circumferuntur, expunctis locis suspectis a facultate theologica alicujus universitatis catholicæ, aut inquisitione generali, permitti eisdem poterunt, quibus & versiones. Quibus conditionibus totum volumen bibliorum, quod vulgo Biblia Vatabli dicitur, aut partes ejus concedi viris piis & doctis poterunt. Ex bibliis vero Isidori Clarii Brixiani prologus & prolegomena præcidantur: ejus vero textum nemo textum vulgatæ editionis esse existimet.

Regula IV.

Cum experimento manifestum sit, si sacra biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri, hac in parte judicio episcopi aut inquisitoris stetur: ut cum consilio parochi, vel confessarii, bibliorum a catholicis auctoribus versorum lectionem in vulgari lingua eis concedere possint, quos intellexerint ex hujusmodi lectione, non damnum, sed fidei atque pietatis augmentum capere posse: quam facultatem in scriptis habeant. Qui autem absque tali facultate ea legere seu habere præsumpserit, nisi prius bibliis ordinario redditis, peccatorum absolutionem percipere non possit. Bibliopolæ vero, qui prædictam facultatem non habenti biblia idiomate vulgari conscripta vendiderint, vel alio quovis modo concesserint, librorum pretium, in usus pios ab episcopo convertendum, amittant, aliisque pœnis pro delicti qualitate ejusdem episcopi arbitrio subjaceant. Regulares vero non nisi facultate a prælatis suis habita, ea legere, aut emere possint.

Regula V.

Libri illi, qui hæreticorum auctorum opera interdum prodeunt, in quibus nulla aut pauca de suo apponunt, sed aliorum dicta colligunt, cujusmodi sunt lexica, concordantiæ, apophthegmata, similitudines, indices, & hujusmodi, si quæ habeant admista, quæ expurgatione indigeant, illis episcopi, & inquisitores, una cum theologorum concilio, sublatis aut emendatis, permittantur.

Regula VI.

Libri vulgari idiomate de controversiis inter catholicos & hæreticos nostri temporis disserentes, non passim permittantur: sed idem de iis servetur, quod de bibliis vulgari lingua scriptis statutum est. Qui vero de ratione bene vivendi, contemplandi, confitendi, ac similibus argumentis, vulgari sermone conscripti sunt, si sacram doctrinam contineant, non est cur prohibeantur; sicut nec sermones populares vulgari lingua habiti. Quod si hactenus in aliquo regno vel provincia aliqui libri sunt prohibiti, quod nonnulla continerent quæ sine delectu ab omnibus legi non expediat, si eorum auctores catholici sunt, postquam emendati fuerunt, permitti ab episcopo, & inquisitore poterunt.

Regula VII.

Libri, qui res lascivas seu obscœnas ex professo tractant, narrant, aut docent, cum non solum fidei, sed & morum, qui hujusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur; & qui eos habuerint, severe ab episcopis puniantur. Antiqui vero ab Ethnicis conscripti, propter sermonis elegantiam & proprietatem permittuntur: nulla tamen ratione pueris prælegendi erunt.

Regula VIII.

Libri quorum principale argumentum bonum est, in quibus tamen obiter aliqua inserta sunt, quæ ad hæresin, seu impietatem, divinationem seu superstitionem spectant, a catholicis theologis, inquisitionis generalis auctoritate, expurgati concedi possint. Idem judicium sit de prologis, summariis, seu annotationibus quæ a damnatis auctoribus, libris non damnatis, appositæ sunt; sed posthac non nisi emendati excudantur.

Regula IX.

Libri omnes & scripta geomantiæ, hydromantiæ, aeromantiæ, pyromantiæ, onomantiæ, chiromantiæ, necromantiæ, sive in quibus continentur sortilegia, veneficia, auguria, auspicia, incantationes artis magicæ, prorsus rejiciuntur. Episcopi vero diligenter provideant, ne astrologiæ judiciariæ libri, tractatus, indices legantur, vel habeantur, qui de futuris contingentibus, successibus, fortuitisve casibus, aut iis actionibus, quæ ab humana voluntate pendent, certo aliquid eventurum affirmare audent. Permittuntur autem judicia, & naturales observationes, quæ navigationis, agriculturæ, sive medicæ artis juvandæ gratia conscripta sunt.

Regula X.

In librorum, aliarumve scripturarum impressione servetur, quod in concilio Lateranensi sub Leone X. Sess. 10. statutum est. Quare, si in alma urbe Roma liber aliquis sit imprimendus, per vicarium summi pontificis, & sacri palatii magistrum, vel personas a sanctissimo domino nostro deputandas, prius examinetur. In aliis vero locis ad episcopum, vel alium habentem scientiam libri, vel scripturæ imprimendæ, ab eodem episcopo deputandum, ac inquisitorem hæreticæ pravitatis ejus civitatis, vel diœcesis, in qua

OBSERVATIO PHILIPPI LABBE, BITVRICI, SOCIETATIS IESV.

Alphabeticum dumtaxat indicem omnium episcoporum, regum, principum, doctorum, aliorumve quorumlibet auctorum, quorum epistolæ, mandata, responsa, orationes, conciones, acta, apologiæ, similiaque monumenta recensentur, exhibuit numquam repetita hactenus Lovaniensis editio: at chronologicum servato quo singula decurrunt temporum ordine prætermisit. Nos vero dilato tantisper in commodiorem locum elementario catalogo, in gratiam lectorum veritatis historicæ amantium, unicum hic præmittemus chronologicum ex pag. 265. ac sequentibus nostræ synopseos seu promptuarii synodici, præfixis cuique numeris, ut cum expeditius inveniri, tum accuratius allegari in posterum possint. Quod vero ad appendicem Tridentinam attinet, ex orationibus, epistolis, actis, similibusque, quæ Lovanienses prætererunt, quæque a nobis hinc inde varia bibliothecarum nostratium loculamenta rimantibus detecta sunt ac deprehensa, contextam, variisque subinde accessionibus locupletatam, suus erit postea dicendi locus. Interim omnia æqui bonique consule, quisquis hæc intueris, ac nobiscum mirari non desine, cur Surius, Binius, regiusque collector, atque alii qui tanto labore tantaque diligentia conquisierunt ac scrutati sunt omnia quæ ad historiam aliorum conciliorum, præcipue generalium, pertinent; ut ex orationibus quatuor in uno Basileensi concilio recitatis integrum volumen obtulerint lectoribus, cum appendicibus innumerabilium epistolarum, literarum, tractatuum, apologiarum, responsionum, confirmationum, orationum, sermonum, &c. in unico eoque postremo concilio Tridentino exornando, tamquam inertes poetæ in extremo actu defecerint, lectoresque jejunos hiantesque dimiserint. Huic malo remedium afferre conati sunt doctores Lovanienses de republica literaria bene meriti, atque is inter ceteros, quantum conjectura consequi possum, cujus nomen sequenti approbationis formulæ subscriptum apparet:

Opus hoc propter utilem diversarum materiarum & rerum gestarum notitiam, dignissimum est, ut ab omnibus legatur.

Ita esse testor: CORNELIVS IANSENIVS, S. Theol. doctor.

SACRI CONCILII
TRIDENTINI
ΤΑ ΙΣΤΟΡΙΚΑ.

EX EDITIONE LOVANIENSI ANNI MDLXVII.
APVD PETRVM ZANGRIVM TILETANVM
Probante Cornelio Ianſenio poſt ep. Gandavenſi:

HOC EST,

I.

Chriſtianorum principum ad ſacrum concilium Tridentinum literæ & mandata.

II.

Legatorum ab iiſdem miſſorum habitæ ad ſacram ſynodum orationes.

III.

Sacræ ſynodi reſponſa ad eaſdem legatorum orationes.

IV.

Sanctorum patrum & doctiſſimorum virorum, tum ad ſacram ſynodum, tum ad patres ibi congregatos, orationes & conciones elegantiſſimæ.

V.

Eorumdem de rebus gravioribus exhibitæ patribus ſententiæ aliquot & nonnullæ coram iiſdem habitæ diſputationes.

VI.

Reginaldi Poli Card. libri duo, cum oratione Petri Fontidonii, &c.

QVIBVS ACCESSIT ET NOVA

APPENDIX,

Opera & ſtudio PHILIPPI LABBE, BITVRICI, S. I. Qui omnia modo caſtigatius locupletiuſque publicam in lucem emittenda curavit, ut jam ab anno 1661. curioſis conciliorum indagatoribus promiſerat in ſynopſi hiſtorica, quam lector conſulat pag. 264. & ſeqq.

pontifice maximo, & Ferdinando I. Cæsare augusto. A

XXI.

Mandatum *Ferdinandi* imperatoris electi, in personam sui oratoris pro regno Hungariæ exhibitum die 24. Februarii anni MDLXII. in congregatione generali, & in sessione secunda, die 26. dicti mensis.

XXII.

Mandatum invictissimi *Ferdinandi*, tanquam imperatoris electi, & regis Bohemiæ, & a chiducis Austriæ, in personam suorum oratorum exhibitum in sessione secunda Tridentina sub Pio IV.

XXIII.

Literæ *Ferdinandi* imperatoris electi, quibus B constituit oratorem in concilio uti rex Hungariæ, exhibitæ in generali congregatione, die 6. Februarii MDLXII.

XXIV. XXV. XXVI. XXVII.

Oratio habita a reverendissimo D. *Georgio Drascovitio*, episcopo Quinqueecclesiensi, augustissimi D. Ferdinandi Romanorum imperatoris electi, &c. consiliario, & pro regno Hungariæ oratore, Tridenti in generali congregatione, die 24. Februarii MDLXII. cum responsis synodi.

XVIII. XXIX. XXX. XXXI.

Comparitio oratoris *Sebastiani* Portugalliæ regis. Literæ Sebastiani regis Portugalliæ ad concilium Tridentinum exhibitæ per ejus oratorem, C die 9. Febr. MDLXII. in congregatione generali, & postea in sessione secunda, die 26. dicti mensis. Mandatum Sebastiani regis Portugalliæ in personam sui oratoris in concilio Tridentino, in ejus comparitione in generali congregatione, 9. Februarii, & in sessione secunda die 26. dicti mensis MDLXII. Oratio habita serenissimi Portugalliæ Algarbiorumque regis Sebastiani nomine, in concilio Tridentino, die 9. Febr. MDLXII. Responsum sanctæ synodi datum illustrissimo oratori serenissimi regis Portugalliæ in ejus comparitione, die 9. Februarii MDLXII. & in secunda sessione, 26. ejusdem mensis.

XXXII. XXXIII. XXXIV.

Comparitio oratoris *Philippi* Hispaniarum, &c. D regis catholici. Mandatum in personam sui oratoris in concilio Tridentino exhibitum die 16. Martii MDLXII. & in sessione tertia die 14. Maii. *Galeatii Brugoræ*, patricii Mediolanensis, & regii fisci patroni, oratio habita Tridenti in concilio patrum, nomine illustrissimi & excellentissimi *Davali*, marchionis Piscariæ, regis catholici oratoris, die 16. Martii MDLXII. Responsum sanctæ synodi in admissione oratoris Philippi Hispaniarum regis catholici.

XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII.

Comparitio oratoris *Cosmi* ducis Florentiæ ad generosissimos legatos exhibitæ per ejus orato- E rem die Martii MDLXII. Mandatum illustrissimi D. Cosmi Medices, Florentiæ & Senarum ducis, in personam sui oratoris, in sessione tertia itidem, 14. Maii MDLXII. Oratio habita a magnifico D. *Ioanne Strozzio*, oratore illustrissimi Cosmi Medicis, ducis Florentiæ & Senarum, in ejus comparitione die 16. Martii MDLXII. cum responso synodi.

XXXIX. XL. XLI.

Comparitio oratorum reipublicæ *Venetorum*. Literæ reipublicæ Venetorum ad sacrum concilium exhibitæ ab ejus oratoribus die 25. Aprilis MDLXII. in congregatione generali, & in sessione tertia die 14. Maii. Mandatum & responsum.

XLII.

Protestatio facta ab illustrissimo D. comite *de Luna*, oratore *Philippi* regis catholici, in ejus prima comparitione in generali congregatione die 21. Maii MDLXIII. super præcedentia, quam sibi deberi proximam oratoribus regis Romanorum adserit.

XLIII.

Responsum oratorum Christianissimi regis ad protestationem oratorum regis catholici super præcedentia in generali congregatione, die 21. Maii MDLXIII.

XLIV.

Mandatum *Philippi* regis catholici exhibitum ab illustrissimo D. comite *a Luna* ejus oratore in generali congregatione, die 21. Maii MDLXIII.

XLV. LVI.

Petri Fontidonii Segoviensis, doctoris theologi, oratio habita ad patres in sacro concilio Tridentino, nomine illustrissimi viri D. *Claudii Fernandes Quignonii*, melius forte Hernandes Vegil de Quignones, comitis Lunensis, regis catholici oratoris, die 21. Maii MDLXIII. cum responso synodi.

XLVII.

Comparitio oratorum *Caroli* IX. regis Christianissimi die 26. Maii anni MDLXII. quæ præcedere debuerat comparitionem oratoris regis catholici, si Lovanienses rectam temporum rationem, ut exigebat historicæ narrationis non fucata veritas, servare voluissent. Literæ *Caroli* Christianissimi Gallorum regis exhibitæ ab ejus oratoribus die 26. Maii in generali congregatione, & postea in sessione quarta die 4. Iunii anni MDLXII.

XLVIII.

Oratio habita a *Guidone Fabro* oratore Caroli Gallorum regis Christianissimi, in generali congregatione, die 26. Maii MDLXII.

XLIX.

Responsum sanctæ synodi in admissione oratorum regis Christianissimi, datum in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub S. D. N. Pio papa IV. die 4. Iunii MDLXII.

L.

Literæ Caroli Christianissimi regis Francorum exhibitæ patribus ab illustrissimo & reverendissimo principe V. D. *Carolo cardinale a Lotharingia* in generali congregatione œcumenici Tridentini concilii, die 23. Novembris MDLXII.

LI.

Oratio illustrissimi & reverendissimi domini *Caroli cardinalis a Lotharingia*, habita in sacrosancto œcumenico concilio Tridentino die 23. Novembris MDLXII. In fine additur eum Tridentum appulisse cum novem episcopis & quatuor abbatibus die 13. mensis Novembris anno MDLXII. nomine ecclesiarum Galliæ. Ex hac oratione Caroli Lotharingi abstergebimus quædam menda, quæ ex hac Lovaniensi contraxit etiam editio Parisiensis Puteanorum in 4° anno 1654. *toto* huic nostro malo, pro *tanto*: huc *vos* majorum, pro *nos*; summa *modestia*, pro *molestia*; ac *si* unum, pro ac *sic*: & omissa nonnulla restituemus.

LII.

Oratio habita a domino *Renaldo*, corrige *Arnaldo*, *Ferrerio*, præsidente in parlamento Parisiensi, oratore Caroli Galliarum regis Christianissimi, in generali congregatione, die 24. Novembris MDLXII.

LIII.

INDEX

MANDATORUM, LITERARUM, ORATIONUM, CONCIONUM, SIMILIUMQUE ACTORUM, QUÆ CONTINET EDITIO LOVANIENSIS ANNI MDLXVII. SERVATO utcumque temporum ordine; defecerunt vero hactenus in Suriana, Biniana ac Luparæa, aliisque conciliorum collectionibus, ut monuimus in synopsi.

PARS PRIMA SUB PAULO III.

I.

ADMONITIO atque hortatio legatorum sedis apostolicæ ad patres in concilio Tridentino, lecta in prima sessione, D.D. Paulo III. pontifice maximo, anno MDXLV.

II.

Concio fratris *Dominici Soto*, Segobiensis, theologi, ordinis Prædicatorum, de extremo judicio, quod euangelium prima dominica adventus missali Romano legitur, ad legatos & synodum, eadem die Tridenti habita.

III.

Oratio R. P. D. *Cornelii Mussi*, episcopi Bitontini, ordinis Minorum, tertia dominica adventus in concilio Tridentino habita.

IV.

Oratio ad patres in concilio Tridentino habita a reverendo patre *Antonio Marinario*, Carmelitano, quarta dominica adventus.

V.

Oratio habita a R. P. fratre *Ambrosio Catharino Polito*, Senensi, ordinis Prædicatorum, in sessione synodi Tridentinæ, die 4. Februarii MDXLVI.

VI.

Oratio insignis ac clarissimi D. *Didaci Mendocia*, oratoris Cæsareæ majestatis, coram legatis sedis apostolicæ habita Tridenti, 3. Maii anno MDXLVI.

VII. VIII.

Oratio illustrissimi D. D. *Francisci a Toleto*, oratoris Cæsarei, ad synodum habita die 8. Aprilis MDXLVI. una cum responsione ejusdem synodi.

IX.

Invictissimi ac Christianissimi *Ioannis*, hujus nominis tertii Lusitaniæ regis & Algarbiorum, &c. literæ ad summum pontificem Paulum III. missæ, & in concilio Tridentino recitatæ.

X.

Oratio clarissimi atque facundissimi viri D. *Petri Danesii*, Christianissimi Francorum regis oratoris, ac postea episcopi Vaurensis, ad synodum.

XI.

Oratio habita ad patres concilii Tridentini dominica prima quadragesimæ, anno MDXLVII. per fratrem *Georgium de sancto Iacobo*, ordinis Prædicatorum, conventus S. Dominici Olyssiponensis.

XII.

Oratio ad patres in Tridentino concilio habita a fratre *Antonio Marinario*, Carmelita, dominica quarta in quadragesima, anno MDXLVII.

A Bulla apostolica continuandum concilium Tridentinum indicens.

XIII.

Oratio *Petri F[illegible]*, doctoris theologi, ad patres in concilio Tridentino habita anno MDLI. sacris dominicæ ascensionis solennibus, ubi illud canitur euangelium, Recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Iesus.

XIV.

Salvatoris Salapusii, archiepiscopi Turritani & Sassarensis, oratio in publica solenni sessione a resumpto concilio tertia, ad patres habita Tridenti 11. mensis Octobris, quæ fuit dominica cœnæ nuptiarum, anno domini MDLI.

XV.

De Christiana professione oratio, & ad sanctissimum magni illius præcursoris nostri Iesu B Christi imitandum exemplar, in tertia adventus dominica MDLI. vero Christiano a sancta ecclesia propositum & recitatum, humilis & pia hortatio ab Augustinensis familiæ ordinis eremitarum religioso habita, fratre *Leonardo Aretino*.

XVI.

Fratris *Mariani Rocha*, Feltrensis, ordinis eremitarum sancti Augustini, prioris monasterii divi Marci de Tridento, ac theologorum minimi, oratio ad patres habita in concilio Tridentino, dominica tertia quadragesimæ MDLII.

XVII.

C Oratio apud illustrissimum cardinalem Crescentium in concilio Tridentino legatum, plena episcoporum concione habita per reverendum dominum *Paulum Passotam*, sacræ theologiæ professorem.

XVIII.

Oratio de circumcisione domini habita in concilio œcumenico Tridentino, anno domini MDLII. per fratrem *Everhardum Billicum*, Coloniensem, theologum, fratrum Carmelitarum inferioris Germaniæ provincialem.

XIX.

Oratio *Francisci Heredia*, doctoris theologi, D eleemosynarii & concionatoris cathedralis ecclesiæ Tirasonensis, in solenni die omnium sanctorum ad patres habita in concilio Tridentino, anno MDLII.

XX.

Sententia venerabilis domini *Ioannis Hasselani*, sacræ theologiæ in academia Lovaniensi quondam professoris, super facto Nectarii episcopi Constantinopolitani circa sublationem confessionis, præsidentibus concilii Tridentini exhibita, ac nunquam antehac edita.

PARS SECUNDA SUB IULIO III.

Orationes & conciones habitæ in concilio Tridentino sub Iulio III. pontifice maximo, cujus præmittitur vita, ex appendice ad Platinam de vitis pontificum.

PARS TERTIA SUB PIO IV.

Ex actis concilii Tridentini Christianorum principum ad sacrum concilium literæ & mandata, legatorumque ab iisdem missorum habitæ orationes, una cum sanctæ ipsius synodi responsionibus, Pio IV.

LXXXVIII.

Responsum sacri concilii Tridentini ab ipsius concilii secretario pronuntiatum.

LXXXIX.

Concio habita ad patres in concilio Tridentino congregatos ab illustri atque reverendo domino *Didaco de Payva d'Andrade*, Lusitano, sacræ theologiæ doctore, dominica secunda post pascha, MDLXII. Ego sum pastor bonus, &c.

XC.

R. P. magistri *Thadæi*, Perusini, Augustinensis, concio ad sacrosanctum concilium Tridentinum habita in festo sanctissimæ ascensionis MDLXII.

XCI.

Sermo *Petri Favonii*, Iustinopolitani, habitus ad sacrosanctam synodum Tridentinam in die pentecostes super precatione, lectione & euangelio, MDLXII.

XCII.

Oratio in sessione quinta, qui fuit dies Iunii mensis 16. *Andrea Duaithio Sbardellato*, episcopo Tininiensi, & DD. prælatorum ac cleri Hungariæ oratore, MDLXII.

XCIII.

Disputatio de communione sub una panis specie ad sanctam œcumenicam synodum Tridentinam, habita in congregatione generali a *Ludovico Ioanne Villetano*, theologo reverendissimi D. episcopi Barcinonensis, diebus 17. & 18. Iunii.

XCIV.

Concio doctoris *Petri Fontidonii*, Hispani, Segobiensis, theologi illustrissimi ac reverendissimi Petri Gonçalez de Mendozza episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam dominica sanctissimæ Trinitatis, 24. Maii MDLXII. Absque synagogis facient vos. Ioan. 16.

XCV.

F. *Henrici de sancto Hieronymo*, Lusitani, theologi, & artium liberalium magistri, Dominicani, de calamitatibus ecclesiæ oratio habita dominica prima quadragesimæ apud sacrum concilium Tridentinum MDLXII.

XCVI.

De primatu Petri oratio ad sacrosanctam synodum Tridentinam die sacro Petro & Paulo, habita *Gasparo Cardillo Villalpandeo*, Segobiensi, doctore theologo, MDLXII.

XCVII.

Sermo habitus Tridenti dominica quarta post pentecosten, auctore *Petro Morcato* presbytero, episcopi Vicensis theologo.

XCVIII.

Concio doctoris *Petri Fontidonii*, Hispani, Segobiensis, theologi illustrissimi ac reverendissimi D. Petri Gonzalez de Mendozza episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam, die beati Hieronymi 30. mensis Septembris MDLXII. Vos estis lux mundi.

XCIX.

Oratio habita a reverendo patre F. *Francisco Orantio*, Hispano, Minoritanæ familiæ, sacræ theologiæ lectore Vallisoletano, in eodem concilio apud patres substituto vicario pro reverendo D. D. Christophoro Valtodano, Palentinæ ecclesiæ præfecto, ac sanctæ generalis inquisitionis in tota Hispania censore, die celeberrima sanctorum omnium MDLXII.

C.

Concio de duplici mysterio, abominationis uno, desolationis altero, habita a F. *Francisco Vicedomino*, Ferrariensi, theologo, ex ordine Minorum conventualium, dominica vigesimaquarta post pentecosten, quæ fuit 22. Novembris anno domini MDLXII.

CI.

De Christo judice lætis animis expectando oratio reverendi patris *Seraphini Caballi*, Brixiensis, Dominicani, sacræ theologiæ doctoris, atque provinciæ terræ sanctæ provincialis, in dominica prima adventus MDLXII.

CII.

Oratio *Bartholomæi Baphii* Lucinianensis, ordinis conventualium sancti Francisci, habita in concilio secunda dominica adventus domini, super euangelium Matthæi 11. Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi, anno MDLXII.

CIII.

Concio euangelica *Ioannis Baptistæ Burgos*, Augustiniani, Valentini, sacræ theologiæ & juris canonici doctoris, habita dominica tertia adventus domini MDLXII. de quatuor extirpandarum hæresum præcipuis remediis.

CIV.

Gasparis (seu potius *Cæsaris*, ut habet editio Brixiensis in 4° anno MDLXII. apud Damianum Turlinum) *Ferrantii*, Suessani, theologi, oratio ad patres concilii Tridentini habita in festo D. Ioannis apostoli & euangelistæ, anno a Christo nato MDLXII.

CV.

De Christo puero, circumciso, & Iesu vocato, concio Tridenti habita Kalendis Ianuarii anni MDLXIII. in amplissimo sanctæ synodi, cardinalium, patrum atque oratorum consessu, a D. *Roberto Furniero*, Gallo, doctore theologo, Ambianensi canonico. Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, &c.

CVI.

De nomine Iesu oratio ad sacrosanctam synodum Tridentinam, auctore *Gaspare Cardillo Villalpandeo*, Hispano Segobiensi, doctore theologo, MDLXIII.

CVII.

Francisci Belcarii Peguilionis, episcopi Metensis, oratio de victoria, qua Carolus IX. Galliarum rex, Francisci Lotharingi Guisæ ducis, necnon & Annæ Mommorancii equitum magistri auspiciis, rebelles causam religionis prætexentes, ingenti clade superavit, habita Tridenti in publico patrum, qui ad concilium œcumenicum venerunt, consessu, die 4. Idus Ianuarii MDLXIII.

CVIII.

Cosmi palmæ Fonteii, Dertusensis diœcesis presbyteri, sacræ theologiæ doctoris, oratio habita feria quarta cinerum, anno a Christo nato MDLXIII.

CIX.

Adeodati, Senensis, theologi Augustiniani, oratio in die cinerum ad patres habita in concilio Tridentino.

CX.

Concio de tribus domini nostri Iesu Christi tentationibus, habita per F. *Ioannem a Ludegna*, doctorem theologum, Dominicanum, Tridenti prima dominica quadragesimæ, anno MDLXIII.

CXI.

Disputatio theologica de cœlibatu sacerdotum: quæ frater *Ioannes de Ludegna*, doctor theologus,

habita in concilio Tridentino die sancti Ioannis evangelistæ anno domini MDXLVI. quæ edita fuit seorsim Lutetiæ in 8° anno MDLXVII. apud Nicolaum Divitem, sub gemina anchora.

V.

* Innominati cujusdam oratio edita Mediolani in 8° anno MDXLVIII. post orationem Ambrosii Catharini habitam die 4. Februarii anni MDXLVI.

VI.

* Comparitio oratoris *Alberti* Bavariæ ducis illustrissimi. Literæ ejus lectæ in generali congregatione die 27. Iunii anni MDLXII. Oratio habita ab ejus oratore in eadem congregatione sacri concilii Tridentini, sub Pio papa IV. eademque die Iunii, cum responso sanctæ synodi; Ripæ in Italia in 4° anno MDLXII. Lutetiæ Parisiorum apud Ioannem Dellier in 8° anno MDLXIII. Venetiis apud Aldum Manutium in 8° anno MDLXVII. & in eadem urbe eademque forma anno MDLXIX. apud Dominicum de Farris.

VII.

* Exemplar literarum *Ferdinandi* Romanorum imperatoris ad Pium IV. pontificem maximum, ejusdemque Augusti ad Carolum sancti Apollinaris presbyterum cardinalem de Lotharingia admonitio, tertio Martii MDLXIII. Parisiis apud Nicolaum Chesneau MDLXIII. in 8°

VIII.

* *Matthiæ Cytardi*, Cesareæ majestatis a concionibus, sermo de processione cum eucharistia, habitus feria quinta post festum sanctissimæ Trinitatis, anno MDLXIII. Venetiis eodem anno apud Iordanum Ziletum in 4°

IX.

Antonii Cauchi, archiepiscopi Corcyrensis, oratio habita die 26. Februarii MDLXII.

X.

Antonii Pagani, Veneti, Minoritæ, oratio Tridenti habita de reformatione ecclesiæ, Venetiis apud Bol. Zalterum MDLXX. in 4°

XI.

Antonii Sebastiani Minturni, episcopi Vxentini, de officiis ecclesiæ præstandis orationes Tridentinæ. Venetiis apud Io. Andr. Valvassorem MDLXIV. in 8°

XII.

Iacobi Ferrusii, Valentini, oratio in festo assumptionis ad patres concilii Tridentini habita Venetiis MDLVI. in 4°

Iacobi Giberti de Nogueras, Aliphani episcopi, Hispani, oratio habita de xv. Iulii MDLXIII.

XIII.

Petri Serræ, canonici Cæsaraugustani oratio ad patres in concilio in die sancto pentecostes. Romæ in 4°

XIV.

Scipionis Bongalli, Orianæ civitatis episcopi, oratio in festo omnium sanctorum Tridenti habita & Romæ excusa apud Baldum MDLVI. in 4°

Qui plura volet, adeat hypomnemata de rebus ad historiam concilii Tridentini spectantibus, studio PVTEANORVM FRATRVM *excusa anno* MDCLIV. *apud Sebastianum Cramosium in 4° cum privilegio regis, referta quamplurimis epistolis, instructionibus, alisque monumentis Gallicis atque Italicis, inter quæ legentibus occurrunt & nonnulla Latine exarata, cetерisque inserta, quæ in tam recenti memoria, cum sint in omnium manibus, vix erit operæpretium recudere.*

XV.

* *Francisci* I. Christianissimi Francorum regis mandatum Claudio d'Vrfé Forensium præfecto, equiti & camerario suo, Iacobo a Ligneris in curia Parisiensi tertiæ judicum decuriæ præsidi, ac Petro Danesio Suzennarum præposito, legatis suis ad concilium Tridentinum, apud Fontem-bellæ-aquæ scriptum 3. Kal. Aprilis anno domini MDLXV. regni 32.

XVI.

* *Henrici* II. Francorum regis Christianissimi mandatum legatis suis, ut translato Bononiam concilio intersint, datum Divioni die 6. Iulii anno MDXLVIII. regni secundo.

XVII.

* Ejusdem regis literæ ad patres Tridenti congregatos datæ apud Fontem-bellæ-aquæ Idibus Augusti MDLI. cum ejusdem protestatione facta per Paulum de Thermis oratorem suum.

Sunt & alia Tridentinarum rerum monumenta quæ rimantibus locupletissimas bibliothecarum nostratium gazas occurrerunt: sed ea satius visum est in commodiorem postea locum differre, quam properantem ad optatissimum Lovaniensium doctorum σύσκημα lectorem diutius in primo veluti limine remorari.

PARS

PARS QUINTA.

Editioni Lovaniensi addi poterunt, quemadmodum pag. 278. historicæ nostræ synopseos observatum est.

ANNO CHRISTI 1545.

ma ex parte causam extitisse, non satis est hic fateri, ad tantum munus nos impares esse. Quid ergo nobis agendum, ut idonei hoc tempore Christi ministri in ecclesia instauranda esse possimus? Idem prorsus, quod Christus ipse episcopus animarum nostrarum fecit, cum venit ad fundandam & formandam ecclesiam suam. Idem sane patres faciendum erit nobis, quod ipsa sapientia patris fecit, cum venit, ut multos filios in gloriam adduceret: id quod nobis item propositum nunc esse debet. Is enim cum oppressos peccatis omnes invenisset, omnia omnium peccata in seipsum transtulit, seque unum ante Deum pro omnibus reum, & nocentem constituit, ac pœnam nobis debitam sustinuit, tanquam omnia flagitia, & omnia scelera, quæ nos commiseramus, ipse commisisset, cum tamen ab omni labe peccati purissimus esset: quippe *qui peccatum non fecit, neque unquam inventus est dolus in ore ejus.* Quod vero Christus pro immensa sua caritate erga Deum patrem, & pro misericordia erga nostrum genus fecit: hoc nunc, ut ipsi faciamus, justitia ipsa a nobis flagitat, ut omnium horum malorum, quibus grex Christi est oppressus, nos pastores coram tribunali misericordiæ Dei reos constituamus: atque omnium peccata in nos ipsos non tam pie, quam juste transferentes, quia re vera horum malorum magna ex parte nos causa sumus, divinam misericordiam per Iesum Christum imploremus. Quod vero dicimus, nos pastores his malis, quibus ecclesia est oppressa, causam dedisse, si quis hoc acrius, & magis per exaggerationem quamdam verborum, quam vere dictum existimet, hoc quidem ipsa rerum experientia, quæ mentiri non potest, comprobabit. Respiciamus ergo paululum ad ipsa mala, quibus ecclesia opprimitur, ac simul etiam ad nostra peccata. Sed quis hæc numerare valeat? quæ simul cum reliquis malis multitudine superant arenam maris: & usque ad cœlum clamant.

1. Petr. 2.

1. Petr. 2.

Circumscribamus ergo tantam multitudinem nostrorum malorum illis limitibus, quibus hoc concilium, quod capitalibus malis medendis est vocatum, ea circumscripsit. Sunt vero illa tria, quæ supra commemoravimus, hæreses, lapsa morum disciplina, & intestinum atque externum bellum. Hic ergo videamus & consideremus, cum jam multis annis ecclesia his calamitatibus vexetur, unde nam ipsa originem habuerunt: num illis nos quodam modo principium, num fomentum dederimus. Primum vero examinemus initium hæresum, quæ hac nostra ætate passim pullularunt, quibus si negare volumus nos principium dedisse, quia nullius hæreseos ipsi auctores fuimus: tamen cum perversæ de fide sententiæ, tanquam vepres quædam sint & spinæ, quæ in agro domini, qui nobis colendus commendatus est, ortæ sunt: & si illæ quidem sua sponte, ut solent aliquando vitiosæ herbæ, pullularunt; tamen qui non coluit quem debuit agrum, qui non seminavit, qui pullulantes per se non statim curam adhibuit ut extirparet, non minus quidem principium illis dedisse dicendus est, quam si ipsas seminaverit, præsertim cum hæc omnia a negligentia agricolæ ortum ducant, & incrementum habeant. Hic ergo se ipsos excutiant, qui sunt agricolæ in agro domini, conscientiam suam interrogent, quomodo in eo colendo, quo modo in seminando se gesserint. Quod qui fecerint his præsertim temporibus, quibus paucissimi agro domini colendo incumbunt, non multum, credimus, dubitabunt, num ad ipsos pullulantium passim in ecclesia hæresum culpa pertineat. Hæc vero monendi tantum causa dicta satis sint de his, quæ ad primum caput pertinent.

Veniamus ad secundum, quod lapsam morum disciplinam & abusus (ut vocant) complectitur. Hic vero nihil attinet diu investigare, quinam tantorum malorum auctores fuerint, cum præter nos ipsos ne nominare quidem ullum alium auctorem possimus.

Quare ad tertium accedamus, quod impedimenta pacis ecclesiæ in se continet: qualia sunt arma, vel domestica, vel externa: hæc enim jampridem pacem ecclesiæ perturbarunt, & adhuc perturbant, de quibus hoc tantum dicimus: si (quod Deus ipse certissimis signis ostendit) hæc arma flagella ejus sunt, quibus nos affligit: quia duorum priorum capitum rei sumus, in quibus nos excusare non possimus, etiam horum armorum præcipuam nos causam esse negare non possumus. Ejusmodi vero flagella Deum ob eam causam immittere censemus, ut nos peccantes castiget, & peccata ipsa, quibus majestatem ejus maxime offendimus, nobis ante oculos ponat. Hic vero quisquis aliquando animadvertit, quibus modis ecclesia armorum violentia vexata fuerit, secum ipse consideret, quænam illa sint, in quibus præcipue ecclesia propter ipsa arma detrimentum patiatur. Nec vero hic refert de quorum armis loquamur, sive de intestinis nostrorum principum, sive de externis Turcarum armis, quæ superioribus annis nos magnis calamitatibus affecerunt, sive de eorum, qui ab obedientia suorum pastorum discesserunt, & ipsos a suis sedibus expulerunt. Hoc enim summatim dicimus de omni genere armorum, si qui illa contra nos tractarunt, a suis ecclesiis pastores fugarunt, ordines confuderunt, laicos autem in episcoporum locum suffecerunt, [a] ecclesiæ bona diripuerunt, cursum verbi Dei impediverunt.

Hic, inquam, dicimus, nihil horum esse, quod in libro abusuum pastorum maxima illorum pars, qui hoc nomen sibi vindicant, per se factum esse, si legere libuerit, non scriptum apertis verbis inveniat. Nostram enim ambitionem, nostram avaritiam, nostras cupiditates his omnibus malis populum Dei prius affecisse statim inveniet, atque harum vi ab ecclesiis pastores fugari, easque pabulo verbi privari: bona ecclesiarum, quæ sunt bona pauperum, ab illis tolli: indignis sacerdotia conferri: & illis, qui nihil a laicis, præterquam in vestis genere, ac ne in hoc quidem differunt, dari. Quid enim horum est, quod negare possimus per nos annos a nobis factum esse? Quare si Turca, si hæretici hoc idem adversus nos faciunt, quid hic aliud, quam flagitia nostra, & simul justum Dei judicium videmus? Iudicium vero plenum misericordia, si enim pro meritis nos castigaret, jampridem sicut Sodoma, & Gomorrha fuissemus.

[a] Vide quæ jam præexc... sunt p. A.

Cur vero hæc nunc commemoramus? an ut vos confundamus? absit, sed magis ut vos ceu patres, & fratres carissimos, primum autem nosmetipsos admoneamus, quo pacto hæc, quibus nunc affligimur, flagella, & graviora quæ impendent nisi resipiscamus, vitare possimus, ut effugiamus tremendum illud Dei judicium, omnibus quidem non resipiscentibus tremendum, maxime vero illis qui præsunt. *Iudicium enim grave* (inquit scriptura) *his qui præsunt, fiet.* Iudicium vero incipere nunc videmus a domo Dei. Dum enim

Sap. 5.

PARS PRIMA
LOVANIENSIS COLLECTIONIS
EORUM QUÆ ACTA SUNT
IN SACROSANCTO OECUMENICO CONCILIO
TRIDENTINO
SUB SANCTISSIMO D.D. PAULO III. ROMANÆ ECCLESIÆ ANTISTITE,
ab anno MDXLV. ad MDXLVII.

ANNO CHRISTI 1545.

I.

ADMONITIO ATQUE HORTATIO
legatorum sedis apostolicæ, ad patres in concilio Tridentino lecta in prima sessione.

Reverendissimi patres, &c. Cum ipsa muneris nostri ratio, qui in hac sancta synodo præsidentium, & sedis apostolicæ legatorum personam gerimus, hoc postulatura videatur, ut crescentibus negotiis, quæ in hoc sacro concessu ad Dei gloriam, & ecclesiæ utilitatem sunt expedienda, sæpius apud vos cohortandi & commonendi causa verba faciamus: tum vero in hac prima sessione, quæ felix (ut speramus) principium ipsi concilio est datura, minime hoc a nobis prætermittendum duximus. Eo vero libentius hoc officio fungimur; quod cum vos vel hortamur, ut ea faciatis, quæ digna tanto conventu sint; vel a contrariis dehortamur: nosmetipsos etiam hortamur, ac dehortamur, qui in eadem quasi navi vobiscum sumus, iisdemque periculis, quibus vos, iisdem tempestatibus subjicimur. Nosmetipsos inquam excitamus ad vigilandum, ne vel in scopulos incidamus, qui plurimi proculdubio in hoc cursu sese offerent: vel magnitudine negotiorum tanquam fluctuum obrui nos negligentia nostra patiamur: verum spe & fide erecti eo navigationem dirigamus, quo maxime portus salutis ad Dei gloriam in Christo Iesu sese ostendet.

Igitur, ut ab eo incipiamus, de quo maxime in hoc principio admonendi omnes sumus, unusquisque nostrum ante oculos sibi in primis proponere debet, quænam sint, quæ ab hoc sacro concilio expectentur: ex quo quisque facile intelliget, quantum sibi oneris incumbat. Sunt vero ea (ut omnia summatim complectamur) quæ in bulla indictionis concilii continentur: nempe hæresum extirpatio, disciplinæ ecclesiasticæ & morum reformatio, ac tandem pax externa totius ecclesiæ. Hæc ergo sunt, quæ nos curare, vel potius pro quibus assidue orare, ut Dei benignitate fiant, oportet. Atque illud est, de quo ante omnia in ipso concilii exordio omnes, & singulos, qui huc convenimus, primum autem nos ipsos, qui in tam sancto ministerio præsidemus, admonendos duximus, ne unquam cogitemus, vel per singulos qui hic adsunt, vel per universum concilium, etiam si omnes pastores ex universo terrarum orbe huc coirent, tantis malis,

A quibus nunc grex Christi est oppressus, provideri posse. Si enim putamus hoc a nobis perfici posse, aut ab alio, quam ab ipso Christo, quem Deus pater unicum nobis servatorem, & pastorem dedit, cui etiam omnem potestatem dedit, erramus sane in fundamento omnium actionum nostrarum, & divinam iram magis provocabimus. Adjungimus enim ad superiora mala, quæ propterea nobis acciderunt, quod ipsum fontem aquæ vivæ reliquimus, hoc alterum maximum peccatum, quod nostra vel prudentia, vel potentia, iisdem malis mederi velimus: ut merito de nobis dicatur, quod propheta in persona Dei veterem populum accusans, dicit: *Duo mala fecit populus hic, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas non valentes continere aquas.* Isa. 2.

B Tales vero cisternæ sunt omnia consilia, quæ a nostra prudentia, non afflata Spiritu divino, proficiscuntur: quæ non modo populos in pietate, & obedientia, tanquam aquas in cisternis continere non valent: sed quo magis his artibus retinere eos laboramus, eo violentius tanquam torrentes a nobis defluunt, & discedunt: ut superiorum annorum experientia multis in locis satis nos docere potest, & nunc admonere, unicam tantum viam medendis his malis relictam, si nostra omnia remedia inutilia esse agnoscentes, & valere potius ad augenda, quam ad tollenda

C mala, ad Christi potentiam, quem dexteram suam Deus Pater appellat, ad Christi sapientiam, qui est sapientia Patris, in omnibus nos, qui patrum personam gerimus, fide, & spe confugiamus, hujus nos in omnibus ministros esse agnoscamus. Hic vero *quæritur*, inquit apostolus, *inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.* Hoc autem nunc nobis agendum est, ut ministros nos in omnibus idoneos præbeamus. Erimus vero idonei, si nos ex nobis minime idoneos esse judicaverimus. Quis enim (inquit idem apostolus) ad hæc idoneus? ut qui ne cogitare quidem aliquid ex nobis, quasi ex nobis simus sufficientes. Ve- 1. Cor 4. 2. Cor. 3. 2. Cor. 3.

D rum hoc fateri non satis est nobis: hoc dicere potuit apostolus, & per hanc portam ingredi ad obeundum munus suum, & in eo se ministrum fidelem, ac idoneum ostendere, qui simul dicere potuit, de ministerio suo loquens: *Nihil mihi conscius sum.* Nobis vero, qui si verum fateri volumus, aliter dicere non possumus, quin nobis conscii simus in administrando munere nobis imposito in plurimis defecisse, & horum etiam malorum, ad quæ corrigenda vocamur, non minima ex 1. Cor. 4.

Anno Christi 1545. Idem.

imploraremus. Sic vero dicit Daniel: *Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei.* nomine populi hoc loco omnium ordinum personas complectens, ut ejus confessio, quam modo recitavimus, declarat.

Qua in re, quid nobis, qui pro salute universæ ecclesiæ tantis malis oppressæ, huc convenimus, faciendum sit, satis indicare videtur: nimirum, ut nostra, & simul principum, ac populi peccata flentes confiteamur: id quod plane in spiritu mœroris satis nunc abunde facimus: verbis vero uberius faceremus, si ipsi principes adessent, qui suam nobiscum confessionem & lacrymas conjungerent.

Ejusmodi vero quasi funiculis peccatorum, ut prophetæ loquuntur, sacerdotum ac principum, atque ipsius populi peccata sunt colligata, ut difficile sit de unius ordinis peccatis inquirere, quin reliquorum simul ordinum peccata appareant. Sic vero omnes ordines una orationis serie accusans, in veteri populo dicit Ezechiel in persona Dei: *Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sacrum & profanum non habuerunt distantiam. Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, ad perdendas animas, & avara sectanda lucra. Populi terræ calumniabantur calumniam.* Hæc ille. Quæ utinam ad illa solum tempora pertinerent, ac non nostri quoque temporis imaginem referrent. Utinam cum de corruptela morum sacerdotum loquimur, huic maximam occasionem, maximam materiam, & auctoritatem, ipsos principes, atque ipsum populum dedisse negare possemus. Sed reprimamus nunc verba usque ad tempus magis opportunum, fontes autem communium lacrymarum aperiamus.

Ezech. 22.

Redeamus vero ad eos, quos cœpimus admonendos, præsertim episcopos, qui cum mandatis principum huc venerunt. Sic vero illos admonemus, ut omni, qua possunt fide, & diligentia suis principibus serviant, verum ut episcopos decet: sic illis serviant, ut servi Dei, non ut servi hominum. *Nolite*, inquit apostolus, *servi hominum esse.* Primum vero serviant uni regi Christo, cui Deus pater omnem potestatem dedit: deinde vero propter eum, omnibus: maxime autem principibus: *Cui honorem, honorem: cui tributū, tributum.* Hortamur autem, ut principibus serviant ad honorem, quemadmodum eorum mandata verbis ipsis præ se ferunt: in quibus nihil fere, nisi honorificum, & ad publicam utilitatem spectans, proponitur. Sic vero in summa serviant, ut eorum officium in primis spectet ad honorem Dei, & utilitatem hujus concilii, quod propter publicum bonum est convocatum.

1. Cor 7.

Rom. 13.

Quare ut ab hoc maxime dehortamur omnes, qui hic sententias coram Deo, & angelis ejus, atque coram universa ecclesia sumus dicturi, ne ad gratiam hominis alicujus loquamur: sic etiam multo magis, ne ad odium cujusquam, sententiam proferamus, etiamsi contra nos adversarii, vel inimici, & hostis personam gerat: denique ut ab omni inter nos contentione abstineamus, maxime optamus, & in domino hortamur. Hæc enim sunt, quæ contristant, & repellunt, quem invocabimus Spiritum sanctum, sine quo nihil omnino facere poterimus, quod ad bonum, & pacem ecclesiæ cedat. *Cum enim*, inquit apostolus, *sint inter vos contentiones, nonne homines estis, & secundum hominem ambulatis?* Cum vero homines eos appellat, Spiritus Dei expertes intellexit. In omnibus autem, quæ ad reformationem ecclesiæ pertinent, ob quam causam convenimus, imitari nos oportet illum, qui eam primum formavit: de quo ad hoc ipsum opus ingrediente, sic in persona Dei propheta loquitur: *Ecce servus meus, quem elegi: dilectus meus, in quo bene complacuit animæ meæ: dedi spiritum meum super eum: judicium gentibus nunciabit: non contendet, neque clamabit: arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Hunc vero spiritum pacis, caritatis, & mansuetudinis, cum semper apud omnes, & cum omnibus ostendere debeamus, tum vero maxime in hoc sacro consessu, in quo convenimus, ut per gratiam ipsius Spiritus, contentionibus, quæ nimis diu ecclesiam vexarunt, finis tandem imponatur.

1. Cor. 3.

Isa. 42.

Quare ne ipsi ullam contentionis ansam alicui demus, qui pacificorum personam gerimus, maxime est cavendum. Hoc vero, & cetera omnia incommoda, & impedimenta pacis unico modo evitabimus, atque ad optatum pacis portum perveniemus, si precibus ab humili & contrito corde profectis, ipsum Christi spiritum, *qui est pax nostra*, invocaverimus: ut in hoc concilio præsideat, ut lucem cordibus nostris infundat: utque nos in omnibus ad ipsius honorem, & veram ecclesiæ utilitatem regat, & dirigat. Ad tales enim ipse dicit: *Adhuc te loquente, ecce adsum.* Quare ut ejusmodi orationibus assidue incumbamus, quanta possumus caritate vos in domino hortamur, ut uno ore, atque uno spiritu, Deum Patrem in Christo Iesu glorificemus, qui est Deus benedictus in sæcula. Amen.

Ephes.

Isa. 6

II.

CONCIO FRATRIS DOMINICI Soto, Segobiensis, theologi, ordinis Prædicatorum.

De extremo judicio, quod euangelium prima dominica adventus, missali Romano legitur, ad legatos & synodum, eadem die Tridenti habita.

CONCILIUM vobis aliud, idemque œcumenicum, diei hujus celebritas ob oculos ponit apostolica sancta legatio, & qui sub hoc capite Christi corpus refertus, cardinalis Tridentine illustrissime, & reliqua amplissimorum præsulum sacra synodus. Concilium judiciumque euangelicus vobis hodie præco denunciat, ab hoc longe diversum, quod tam anxia nos expectatione animi pendentes tam diu torquet: sane quod ut universalius, ita, tum majori rigore cogendum sit, tum etiam celebrandum multo celerius. Quippe quo vivorum omnium, mortuorumque universitas, non a remotissimis modo terris, sed ex penitissimis etiam terræ visceribus, uno dato ligno est evocanda, eodemque momento sistenda. Quoniam illic nihil segnitiæ loci, causatio nulla, quam suæ quis moræ valeat prætexere: nullus quo possit quispiam animum dissimulare, efficax color: neu qui nos perterrefaciant, armorum ulli strepitus: neu qui remorentur (ne pejus dicam) novorum hominum cavilli. Ecquid fictitiis in rebus excogitari queat, quod divinę illi, tremendęque tunc majestati, ubi conventum imperaverit illum, obsistat? Quandoquidē terra quos mortuos quasi sequestro apud se depositos

enim nunc ejiciuntur sacerdotes, dum conculcantur ab hominibus, quid aliud hoc indicat, quam divinum de nobis judicium, quod prædixit Christus, cum diceret sacerdotes suos esse sal terræ: *quod si sal evanuerit, ad nihil valere ultra, nisi ut ejiciatur foras, & conculcetur ab hominibus?* Hæc vero omnia nos nunc patimur. Quod si propter justitiam, ut nostri majores, beati nos quidem, at nunc juste quidem, quia sal evanuit: minime autem propter justitiam patimur, in omnibus enim nostris afflictionibus videmus judicium Dei: atque utinam quidem illud videremus, hoc enim initium esset omnia Dei judicia & flagella effugiendi, atque in gratiam, & in veram gloriam ingrediendi. quæ res fecit, ut in his commemorandis acriores, & longiores fuerimus: nisi enim hæc bene cognita, & perspecta fuerint, frustra intramus in concilium, frustra invocamus Spiritum sanctum, qui primum ingressum in animam hominis semper facere solet, per ipsius hominis condemnationem, ut condemnet mundum de peccato.

Quare nisi ille spiritus nos apud nosmetipsos primum condemnaverit, nondum illum ingressum esse ad nos affirmare possumus, ac ne ingressurum quidem, si peccata nostra audire recusamus. Idem enim dicetur nobis quod populo veteri per prophetam Ezechielem est dictum, cum nondum agnitis suis sceleribus, Deum per prophetam interrogare vellent, sic autem ait propheta: *Venerunt viri Israel ad interrogandum dominum, & sederunt coram me. Hæc autem dicit dominus: Nunquid ad interrogandum me venistis? Vivo ego, dicit dominus, quia non respondebo vobis.* Sequitur autem: *Si judicas eos, abominationes patrum illorum ostende illis.* In quibus verbis ostendit Deus, quare noluerit respondere illis, quia nondum scilicet abominationes suas, & patrum suorum audierant. Quare cum idem Dei spiritus sit, qui tum dabat responsa, & quem nunc nos sedentes coram domino invocamus: quid nobis faciundum sit, ut propitia responsa habeamus, ex his videtis: & simul quam necessario nos, qui præsidemus in hoc sacro consessu, a detegendis nostris peccatis sermonis exordium vobiscum duximus.

Quia vero nonnullos nunc videmus, sua primum peccata, & nostri ordinis graviter deflentes, atque Dei misericordiam omnibus votis implorantes, ideo quidem in maxima spe sumus, ad nos venisse, quem invocamus Dei Spiritum. Hoc vero maximum pignus divinæ misericordiæ habemus, nempe ipsam hanc inchoationem concilii, in quo nunc convenimus ad erigendam, & instaurandam pene collapsam ecclesiam, ut vetus populus post diuturnam captivitatem apud externos reges, rediit Hierosolymam ad instaurandum templum. In illius vero populi statu, in illorum læta ad patriam profectione & templi instauratione, nostri quidem temporis, & nostri status, in hoc præsertim concilio, imaginem intueri possumus: & in ducum ejusdem populi exemplo, vestrum, qui duces estis populo Dei ad cælestem patriam contendenti, officium videre. Quare omnes vos magnopere hortamur, ut sæpius ad memoriam revocetis, quæ in Esdræ, quæ in Nehemiæ, quæ etiam in Danielis libris sunt scripta: in quibus consilia omnium ducum populi explicantur, quæ hunc unum semper scopum habuerunt, ut sua, & populi, atque patrum peccata confitentes, ad pœ-

A nitentiam, & implorationem divinæ misericordiæ omnes excitarent. Quod cum populus faceret, tum quidem omnia illis feliciter successere. Eadem vero consilia nobis, si felicem successum & exitum expectare volumus in instauranda ecclesia, ob quam causam læti huc in spiritu convenimus, sequenda erunt: atque eo quidem magis, quo etiam majora nobis certamina impendent instauraturis ecclesiam, quam illis instauraturis templum. Si enim illis multi, quo minus id perficeretur, se opposuere: si multi etiam, cum opus impedire non possent, eos irriserunt: hoc quidem sic habetote, nobis nec irrisores defuturos, nec qui maximis viribus a cœpto opere nos deterreant, & avocent. Habebimus vero non modo colluctationem cum carne, & sanguine, sed cum spiritualibus nequitiis in cælestibus. Verum his omnibus potentior est is, in cujus nomine hoc opus sumus aggressi. Quare in eo confidamus, ipsum precibus invocemus, & ipse omnia perficiet.

Quia vero hoc concilium cum deliberantium, tum vero judicantium speciem refert, in quo & deliberatur de iis, quæ ad universalis ecclesiæ bonum pertinent, & etiam judicatur tam de rebus, quam de personis: sedemus enim tanquam judicantes duodecim tribus Israel, quibus comprehenditur universus populus Dei: ideo hic maxime locus videtur nos ipsos admonendi, ut caveamus ab his, quæ vel consultandi, vel judicandi vim in nobis depravare solent. Hæc vero sunt ipsæ animi passiones: quæ ideo etiam perturbationes vocantur, quia rectum & verum de rebus judicium, & sensum perturbant, ac pervertunt: in quibus maxime illa sunt cavenda, quæ recte monet Ethnicus ille in conciliis abjicienda, cum dicit, *Omnes homines, qui de rebus dubiis consultant, ab ira, odio, amicitia, vacuos esse debere.* Nam cum in hæc omne genus hominum sit propensum, tum vero ii maxime, qui principibus serviunt: tales enim vehementiores habent affectiones: facillime autem ad gratiam loquuntur, vel ad odium: ut scilicet ipsos existiment principes affectos esse a quibus mercedem expectant.

Cum vero de principibus loquimur: tam de his qui ecclesiastici vocantur, quam qui sæculares, loquimur. Ac licet quidem nos principes Christianos habere agnoscamus, & gaudeamus, id quod in veteri & jam recens fundata ecclesia patres nostri non habuerunt: tamen ante omnia nobis in hoc concilio semper est animadvertendum, hunc non esse locum laudandi aliquem, nisi solum Deum in Christo Iesu, atque illum solum justificandi, omne autem genus hominum condemnandi: primum vero nos ipsos, qui hæc loquimur, ut cum Daniele dicamus: *Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt: tibi autem domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus a te, & non audivimus vocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt, ne audirent vocem tuam, & stillavit super nos maledictio, & detestatio.* Hic vero nunc locus esset, ut ejusdem prophetæ exemplum sequentes, cujus verba modo recitavimus, non solum nostra, qui sacerdotes sumus, sed populi, sed principum, coram Deo & ecclesia ejus peccata confiteremur, proque omnibus veniam implora-

Anno Christi 1545.

Ephes. 6.

Matth. 19. Luc. 22.

Cæsaris in Catilinam verba.

Baruc 1. c. Dan. 9. b.

depositos receperat, etsi corpora etiamnùm in A cineres aurasque jam olim disperierint: eosdem mortuos, vitæ restitutos, repetenti Christo, summa fide totos reddet: & non secus, ac sistendi vas, ante ejus tribunal suas ipsorum causas dicturos exhibebit. Et cæli stare nescii, sed quibus ingenitum, & suapte natura constantissimum est, perpetuis pernicibusque lationibus circumvolvi, gradum sistere jussi, parebunt: & ante judicis thronum accersiti, pavidi, atque suo contracto jubare pallentes, comparebunt: qui tamen sui nullam necesse habent rationem reddere: ut qui sint rationis expertes, neque vero si vel maxime tenerentur, habent quod extimescerent: ut qui nullum imperium recusent, sed quæ sibi obtigere munia, fideli semper cura & diligentia exe- B quantur: at quod sint adversus hominum nequitiam & perfidiam testimonium dicturi, id merito perhorrescent. Heu nimium aspidem obtusis auribus superantes, & quibusvis talpis cœciores, qui stupore plumbum, adamantaque duritie vincimus: eadem ipsa terribilis Dei verba, quæ illo tunc torvo ab ira vultu prolaturus est: illa, inquam, *Audite cæli, & auribus percipe terra: quoniam dominus loquutus est: Filios enutrivi, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis.* Et quod sub cælorum itidem & terræ attestatione alius ejusdem ordinis prophe-
...32. ta in eamdem sententiam confert: *Ignis succen-* C *sus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima.* Eadem, inquam, hæc verba, quibus homines rei fiunt: cæli vero nihil aliud quam testes citantur, cæli insensibiles expavescent: rationales vero homines, vel non audimus, vel intelligimus: vel certe si audimus, & intelligimus, nihilo plus tamen eorum sensu afficimur: sed quam adamas quatiente malleo, pejus ea nos excutimus. At ne absque ulla prorsus distributionis luce diutius confusa divagetur oratio, tametsi vereor, ut præ temporis angustia explicare suis numeris atque exornare nequeam: tria tamen narrabo, aut certe utcumque adumbrata ac delineata relinquam. Eram enim dictu- D rus quorum, quando, & quomodo sumus extremo illo pertremendo tribunali rationem reddituri.

Atque primæ expediendæ partis inde ex ordine aptissime rationem petere videor, si unum esse hominem ostendo in hac rerum sensibilium universitate, a quo factorum ratio & causa tum exigi possit jure, tum etiam merito reddi debeat. Id profecto quod est citra negotium demonstrare: Nam causam cur quid quis faciat, nemo sane respondere quiverit, præter quam qui rerum causas videt, & consequentia cernit: in sua demum potestate habet, res sic, aliterve efficere, nam cui aliter constituere non fuerat liberum: E cum hoc cur ita fecerit, quid rogo expostules? Est autem in rebus (citra angelos) solus homo ratione, liberoque arbitrio præditus. est ergo unus, qui tum sui, tum rerum earum, quæ in suum dominium & usum veniunt, rationem sit responsurus. At quidnam rerum esse dicam in ejus imperio, & ditione? quid? Quantum est cumque nostris subjectum oculis. Quanta sunt videlicet cælorum vastissima corpora, & quam intra se multa capere possunt, in hominis sunt ditionem cuncta redacta. Scripturam de hoc, quam dicat sententiam, consulamus. *Faciamus* (inquit) *hominem ad imaginem, & similitudinem nostram, ut præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.* Quid est autem, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram*? Nimirum aliquid velut argilla efformemus, quo faciei nostræ specimen, vultusque lumen nostri exprimamus. Namque per sylvam ceterarum rerum, nihilo magis autorem cognosceres, quam hominis imaginem per ejus tenue confusumque vestigium: ut pote, quæ sint, aut vivant procul dubio, ad summum citra mentem, cognoscant. Ergo (quæ facies Dei est) mentis insigne, rationisque & libertatis splendorem ac dignitatem, nulli rerum præter hominem (angelos mittimus) impressit. Quodcirca (ut ab hoc ipso suggesto alias me ad vos dixisse memini) quamvis nihil de rebus Deus nisi consilio altissimo constituat: nobis tamen aliis verbis scriptura conformationem hominis denarravit, quam rerum aliarum creationem, quo ejus inde præ aliis excelsitatem dignosceremus. Nam res aliæ universæ, quippe quæ necessitate, & quasi coactu aguntur, metus non erat, ut a nutu Dei, præscriptisque legibus deviare, deflectereque ratione ulla possent: & ideo verbo simplici conditæ sunt. Dixit enim: *Fiat lux, & facta est lux.* dixitque, *Fiat firmamentum, & factum est firmamentum.* Ibidem. dixit, *producat terra herbas & animantes, & factum est ita.* At vero hominem, cui sui erat ipsius facienda potestas, & facultas, ut non vi, uti cetera, compulsuque, & illata necessitate, sed libere a Deo in bonum promoveretur: ut ante illum bono & malo, igne & aqua constitutis, manum alterutri esset libitum, admoveret: quippe eo esset libertatis donandus (si tamen libertas hæc est) ut contra quam Deus præciperet, faceret ipse, dum vellet, eumdem hominem auderet Deus producere (si sic infantibus nobis de infinita illa cunctipotentis sapientia balbutire lallareque licet) nisi ratione maturius cogitata, & deliberata? minime gentium. Ob idque non simpliciter dixit: Fiat homo, sed antequam faceret, *Faciamus*, inquit. Quod est quasi habiti concilii pronunciata sententia. Deinde non tanquam ex nihilo derepente, uti cetera, edidit: sed ex luto prius, quasi figulina arte adfabre corpus in tam variam organorum pulchritudinem efformavit, mox spiraculum vitæ inspiravit in faciem.

Quid ergo nos isti recentes mortalium de libero arbitrio contundunt? quid Dei faciem, animis nostris impressam, deterere nobis, expungere, ac delere moliuntur? dicentes ea nos quandoque a Deo necessitate, impetu scilicet & coactu moveri, qua cæli vel pecora. Quod si nunquam nos adeo cogit, cur meritum nobis adimunt, quod assertu illis est necessarium, non modo temporalium præmiorum (quod jam compulsi cœperunt confiteri) sed illius etiam, quo nos gratia perducit sempiternæ gloriæ? Siquidem ut nos Deus impulsu in bonum prævenit, tamen in nostro arbitrio positum est, ut a præveniente nos ejus gratia moveri consentiamus. Cujus sumus in judicio causam dicturi, atque adeo vel æterna daturi supplicia dissensus, vel consensus præmia accepturi sempiterna. Sed caveo ne me nunc disputatio hæc alio properantem, surripiat. In diverticulũ redeo.

Subnectitur continuo loco memorato scripturæ: *Et præsit piscibus maris*, & cetera. Id quod hujusmodi est. In hoc faciamus hominem ad imaginem nostram: judicio scilicet & ratione donemus, qui orbi colendo ac moderando sit ido-

ANNO CHRISTI 1545.

Anno Christi 1545.

neus, atque aptus, quem in dominium mittamus universi, cujusque fidei quantum rerum extruximus, ceu vitæ servitia quædam, concredamus: nempe ut mundi tandem transcursa periodo, ad nostrum judicium accepti rationes afferat, & expensi: quo rerum per se gestarum, & quæ a nobis suscepit, beneficiorum subductis rationibus, constet, perinde illum saltem fide, studio, & solertia in officio erga nos continenter perstitisse, atque fuerit ipse avide usus obsequio mundi: atque adeo liqueat, utrum gloriam in nos retulerit: quam ei cœli vastissima mole sua, fabrica, ornatu, pulchritudine, ordine utique summo, & constantia, enarrare non cessant: verbumque intellexerit munificentissimæ beneficentiæ nostræ, quod *ignis, grando, nix, glacies* jugiter faciunt, unde laudes nobis & gratias debebit perpetuas. At cujusnam alius rei extra hunc mundum universum effari ausim, redditum iri a nobis rationem in die illa? Nam extra mundum boni philosophi nil, nisi inane quoddam interminum, meditantur. An de cura forte qua spiritus in nos angelici incumbunt, deque vigilantissima, qua nos protegunt, custodia, causam dicturi sumus: quemadmodum scilicet ducatum eorum sequuti, eorumque simus usi subsidio, imo vero obsequio: Ecquis id ambigat nostrum, qui in divinis hæc quoque beneficiis ponimus?

Psal. 148.

Sed quid brevissimam ad dicendum mihi datam horam in servitiis mundi, angelorumque auxiliis recensendis prodigo? Hæc hæc ad vos affero patres ecclesiæ sidera, de quibus nobiscum etiamnum Deus rationem inibit in die illa iræ, Nempe ut filium suum unigenitum, quem in rem penitus vestram, & propter vestram salutem in hoc mundi miseriarum profundum cælo demisit, exceperitis, & tractaveritis. Quomodo fidem ejus, documenta, leges, consilia, exempla custodiatis. Labores pro vobis exhaustos, quas ærumnas pertulit, acceptas injurias, contumelias toleratas, quibus vos officiis compensetis. Sanguinem denique pro vobis, ad mortem usque, & in cruce fusum, qua veneratione, religione, observantia, ac sanctimonia observetis. Ecclesiam suam negotio tanto constructam, tam longa, tamque clara, & generosa martyrum acie communitam, tot patrum doctrinis, ceu lampadibus Spiritus sancti illustratam, ecclesiam utique (ut totum dicamus) qualem divina bonitas, sapientia, & potentia ædificavit, qua fide & vigilantia servetis, propugnetis, & excolatis. O inenarrabilem Dei adversus homines caritatem, qui non in id nos solum evexit gloriæ fastigium, ut filii Dei nominemur, & simus: sed quo nos in filios adoptaret, naturalem nobis contulit. *Sic* enim *Deus* (ait ille caritatis æstimandæ prudentissimus) *dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret.* Mundum, qui Deum semper odio habuit, ita eumdem mundum deamavit Deus, ut filium suum, splendorem gloriæ suæ, & substantiæ figuram (nam deitate sibi parem, quin & essentia eumdem) mundi mortalibus tradiderit, quos immortalitate donaret. Nam cur non dicam, tradiderit? Cui non majores honores habuit mundus, quam quem ludibrio, & opprobrio habitum, eo demum malorum detruserit, ut cruci latronum medium, ceu *maledictum* quoddam (liceat cum Paulo sic dicere) affixerit. Quod ille non aliter proferre ausus est, quam testimonio subinde subjecto: Quoniam *maledictus homo, qui pependit in ligno.* Num satis perspectum vobis, quo nos Deus negotio filios effecerit? Suo nos semel sanguine in cruce genuit: eodem in sacramento quotidie nutrit. An comminisci unquam cogitastis patres amplissimi, & omnium providentissimi, qua vos ratione in divino tribunali de neglecto sanguine Christi possitis defendere: quem vestræ fidei ibi commisit, ubi quas animas cruore suo servaverat, earumdem vos animarum in custodia collocavit?

Ioan. 3.

Gal. 3.

Sed & de *urbe fortitudinis nostræ Sion* (hoc enim nomine ecclesia est a prophetis celebrata) cujus vos estis sal ac lumina, & (quod vestrum nomen est) speculatores & vigiles, nunquid vobis in mentem venit, an geminus cum primis, quem ei Christus circumduxit, murus aliqua ex parte sit forte neglectu nostro interruptus, qua vestra eum diligentia vos reficere & instaurare debeatis? Geminus inquam, quoniam *ponetur* (ait) *in ea murus, & antemurale.* Quid murus & antemurale? Leges & aliæ leges: divinæ leges, quæ sunt firmissima mœnia, atque sanctissima, quibus est ecclesia circumsepta: & propter divinas, humanæ insuper, in ipsarum propugnaculum adhibitæ. Huc vellem nostri istos insectatores convenire: hoc cum illis, si & temporis & loci ratio fineret, lubenter expostularem: de quo nos ipsi vicissim tam acriter compellant. Non enim (quod nobis calumniantur) traditiones hominum divinis mandatis anteferimus: sed quod Christus ipse servator noster tanti leges æstimasset suas, tantique nostra referre perspiceret earum custodiam, hominemque sciret varium animal, eumdemque inconstantium rerum vicissitudini subjectum, qui pro temporum adeo conditione, & diversitate locorum, diversis legibus opus haberet in officio contineri: suam hanc ecclesiæ providentissimæ commisit facultatem, ubi pastorem Petrum instituit, ubi qua missus fuerat a vivente patre, eadem potestate apostolos dimisit, ubi *Qui vos* inquit, *audit, me audit:* & sæpenumero alibi. Hac nimirum functi auctoritate sancti patres, summo studio & consilio, assidente Spiritu sancto, qui ex pollicitatione Christi manet nobiscum in æternum, hoc legum ecclesiasticarum antemurale, veluti urbis pomœrium, euangelio suffecerunt: monachatusque, & alias saluberrimas ceremonias instituerunt.

Isa. 26

Luc. 10

Quæ quanto sint ecclesiæ robori & præsidio, ipsi isti earum hostes documento nobis sunt, & patentissimo testimonio. Nam postquam ecclesiasticum hoc munimen suis opinionum cuniculis subverterunt, qualiter jus ipsum divinum tali munitione denudatum defenderint, ipsi judices sunto. Abjecto monachatu, hominum ritu, ut quod de sacerdotibus divinum est institutum retinuerint, videant sacramentalibus subversis, qua religione sacramenta tractent. Breviter postquam jura humana solo æquaverunt, qua fide & religione in euangelio perstent, faciat Deus ut ante hanc quam prædicamus diem, agnoscant. Quin audenter hoc loco dicam: pronũciare (si audire me pro vestra in Deum fide toleratis) nihil contabor, neglectum pontificii juris (nisi quibus hoc nomen non facit satis, ludibrium mavultis, hæc nobis tempora attulisse) nempe quod patrum leges sanctissimæ pessum premi fuerint permissæ, id foveam suffodere & aperire cœpit, in quam vestram ecclesiam conjectam cernitis. Leges namque ut divinæ, ita & humanæ,

humanæ, si considerate aliquando æstimateque perpendistis, in hoc penitus positæ sunt, ut perexiguum hunc & angustum bonorum temporalium acervum, insatiabilis mortalium aviditas in pace & tranquillitate possideret: & ita inter nos constare posset caritas. Sunt nimirum veluti lineæ & præscripti quidam limites, quibus homines in suo quisque jure contineantur aliena ne violent. Augustissimum illud inexhaustumque divinorum bonorum pelagus, sine fundo altissimum, amplissimum extra mensuram, & absque fine sempiternum, illud est: quod ut non per partes possidetur, ita neque præfinito ullo modo debet adamari, & expeti: sed ut se quisque avidissime in ejus amorem dimiserit, & effuderit latissime, ita id omnes pace quietissimi possidebunt maximo gaudio. At vero arctissima hæc & brevissima, vano nomine, bona, ob idque in commune possideri nescia, longe aliter. Quoniam nisi his veluti vallo, signis positis intersepirentur: omnibus tunc omnia invadentibus, cuncta sacra atque prophana susque deque pertraherent.

Perpendite ergo vos consultissimi patres, quos fideles servos & prudentes constituit dominus super familiam suam, & super candelabrum lucernas erexit, & in legum specula posuit custodes, quam cavere debeatis vigilanter legibus vestris: quas hominum (quæ nihil non designat) cupiditas prece & precio arietare non cessat, quo sibi aditus impune pateat ad vetita: ne si quæ sunt sanctissime obseratæ, adulterina clave aperiatis, rei in illa die ecclesiæ vestræ dispensationibus dissipatæ, causam tremebundi dicatis. Nam inde ecclesiasticum antemurale abiit in maceriam (quæ est sine calce & cæmento dissoluti lapides) mox pessumdari & pro non legibus haberi incipiunt, atque adeo dignitas ecclesiastica contemptui haberi, continuo murus sanctissimus divinarum legum nutare & vacillare, confestim caritas languere primum, post labefactari, spes concidere, postremo evelli fides. An putatis aut sine legibus constare caritatem, aut sine caritate vel stare spem, vel fidem posse vivere? Fundamentum, parietes, & tectum contemplamini. Vbi Christus ædificavit ecclesiam, fundamentis fidei subjectis, spem nostram erexit: & quæ ædificium contegeret, caritatem superne extendit, quæ autore Paulo, tum *præceptorum est finis*, tum etiam *vinculum perfectionis*: legibusque tum divinis, tum humanis constabilivit, ut bonis omnibus gradibusque ac dignitatibus pro cujusque meritis distributis, specimen triumphantis illius, heu heu, ecclesia hæc militantium exhiberet. Satan ergo arte retexendi Christi structuram instructus, a fastigio eam contra demoliri orsus, ad ima usque deturbat.

Auscultemus interim tantisper judicem nostrum mirifica clementia & lenitate rationem de hoc ponentem cum servis suis, ne in die illa stupenda irati ipsius acerbissimam severitatem extimescamus. *Audite*, inquit, *habitatores Ierusalem, judicate inter me & vineam meam:* Viri videntes (nam id est in nomine significatus) viri perspectissimi, qui omni affectione liberi, integram habetis judicandi potestatem, sedete judices inter me & vineam meam. *Vinea facta est dilecto meo:* ecclesiam unigenito meo plantavi. Nam patris hic verba subaudire videor: Speciosissimam vineam plantavit Deus dilecto suo. Nam ex quincunce consevit vites, ut quolibet versus spectaveris, rectissimos ordines conspicias. *Et sepivi eam. Ædificavi turrim*, scilicet fidei, *in medio ejus:* & *torcular*, sacramentorum videlicet, *extruxi in ea*, quo nectar gratiæ divinæ exprimitur. *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci? An quod expectavi quod faceret uvas, & fecit labruscas? Et nunc ostendam vobis quid ego faciam vineæ meæ. Auferam sepem ejus, & erit in direptionem: diruam maceriem ejus, & erit in conculcationem & ponam eam desertam: non putabitur, & non fodietur: & ascendent super eam vepres & spinæ, & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.* Perscrutamini vos mysteria mystæ sapientissimi: pervia sunt, ipsa se produnt. O quo te is præcipitatum, quæ de ejus latere promanasti, ecclesia Christi, sponsa, columba, amica, formosa, speciosa Christi, & his atque talibus sexcentis epithetis insignite a divina sapientia cumulata? Quo te, Petri navicula, elisam, diffractam, submersam rapit nostrorum criminum procella? Quid nostræ causæ tam diu indormis Christe servator noster? Cur Petre magistrum ex profundissimo isto somno excitare non properas, qui tibi creditæ navi succursum veniat? Imo vero & tu cave vicissim Petre, illam iterum magistri reprehensionem audias: *Simon dormis?* quid meæ non invigilas causæ? Et nos ipsimet caveamus nobis. Nam quis nos, malum, lethargus, aut veternus mente abalienavit, & nostrimet nos occupavit oblivio?

Attendamus parumper cujus nos admonet euangelium. *Conspicite & levate capita vestra.* Animo perspicienter reputate signa in sole, luna & stellis, quæ ætatem redemptionis vestræ appetere jam prænunciant. Signa, inquam, non illa, quæ in hujusmodi elementis visibiliter apparebunt: quæ scilicet alius euangelistarum exponit, solis & lunæ tenebras, & stellarum casus, sed quæ sub illis mysterio abdita latent. Hanc enim secundam concionis partem brevissime perstringam. Nam præterquam quod, (ut Aug. ad ‖ Eusichium scribit) non omnia hæc signa pertinent ad finale judicium, sed quædam ad Hierosolymitanam subversionem: illa quæ ad judicium attinent, non ita sunt intelligenda, ut sint a Christo tanquam indicia manifesta designata. Enimvero ut nostrum extremum diem, cujusque suum, ex re nostra est, ut ignoremus (nempe quo hinc certitudine mortis, incertitudine inde temporis, utrimque magis ad bonum magisque excitemur, persistamusque in vigilia cautiores) ita & diei illius præscios nos esse, nihil ad salutem nostram pertinebat. Id quidem nos admonitos esse voluit Christus: ubi *de die illa neminem novisse* ait *neque filium hominis:* & ubi apostolorum minime interesse pronunciat, scire tempora & momenta, quæ in patris sunt posita potestate. Etenim cum cœlestium secretorum illa ad nos prorsus attulerit Christus quæ ad nostram nobis salutem conducunt, nihil aliud est Christum diem illum ignorasse, quam non habuisse in mandatis a patre, neque se tanquam redemptorem decere diem illum revelare. Quid ergo sibi hoc euangelio voluit: *Cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei?* Porro (quantum conjicio) nihil aliud, quam quod ubicumque prodigiosa aliqua signa & extra consuetum naturæ ordinem, hæc mundi præcipua elementa dederint: in mentem nobis & memoriam veniat illius diei: quoniam sunt omnia, nihil aliud, quam strepitus quidam ruinæ illius magnæ, quam nobis mundus comminatur. Quamobrem perspicienter patres, & sapienter scrutati sunt mystica quædam ejusmodi

Margin notes: Isai 5. — Marc. 14. — Luc. 21. — ‖ Hesychium — Marc. 13. — Act. 1.

ANNO CHRISTI 1545.

modi signorum sensa: signa scilicet eorum quæ ecclesia a suis semper usque incunabulis afflictis rebus, perpessa est: finis etiam ejus & casus indicia.

Quæ quantum egomet mecum sæpe & multo animo considero, videre non videor, quo ingravescendo ire jam possint deterius, quam modo sunt in oculis nostris: nisi forte unde ecclesiam evertere valeant funditus. His namque solis & lunæ, stellarumque nominibus, potestates ambas, ecclesiasticam & sæcularem, sanctorumque præterea splendorem subaudiunt mysteriorum periti. Solem autem splendidissimum, ac fulgentissimum jubar apostolicæ ac perinde sanctissimæ sedis, ubi suum Christus Petrum cum plena potestate vicarium collocavit, quaque ejus perpetuo successores ad gubernacula sedere constituit, quandonam quæso majores nostri pejus tenebrescere conspexere, majorique obvolvi caligine? Legimus porro multorum capita & nomina hæreticorum, qui perfide ab ecclesia catholica descivere: at quando gentium (si vestras fando venit in aures) honorificentissimum nomen sanctissimi papæ, vel Turcis fuit adeo invisum, abjectum, & (si audire potestis) infame, quam est quibusdam modo Christianis? Adeo ut Christianis e regione papistas opponant, papistas & antichristos pro synonymis ducant. Ita de die judicii instituebat Thessalonicenses Paulus: nempe quod *ubi venerit discessio primum, mox revelatus fuerit homo ille peccati, filius perditionis, tunc erit finis.* Discessionem autem, si ad dissolutionem caritatis spectetis, quæ (ut dudum dicebamus) est vinculum perfectionis, quando timetis majorem? Si vero ad rebellionem, qua suum in caput conjurant membra, quando parem?

2. Thess. 2.

Tres ecclesias rationibus diversissimas, nam fidibus (ita enim de divisa fide loqui non vereor) sacramentis, etiam capitibus dissectas patimur: quod nullum pertulit unquam Christianorum sæculum. Tres in partes discerpta est a Christianis inconsutilis Christi tunica: quam neque ejus ipsi crucifixores discindere intentarunt. Quia Christum ipsum, qui est apostolico testimonio indivisus, in cujus mysterium carnifices etiam illi ossa ejus infringere abstinuerunt, in frustra Christiani dilaniant. Quod autem ad antichristum attinet, non est de quo nobis inter nos facilius conveniat, quam quod est in foribus: nisi quod illi a nobis id mali timent, nos contra ab ipsis. De Luna vero, hoc est, civili potestate, id tantum dicere cogitavi, quod bona ejus pars suum Solem eclipsat, tota propemodum (juxta Ioelis de die illa vaticinium) versa est in sanguinem. Ecquid de sanctissimis tandem stellis, divis inquam, qui tamquam stella a stella differentes, ita regno cælorum splendescunt? Quonam loci deciderunt? Est enim in historiis, Vigilantium reclamasse contra sanctorum invocationes: Almericum & alios abjecisse ex templis imagines (quorum sunt omnes errores conciliis condemnati) id tamen improperii, & contumeliæ quod divi in suis delubris sub hoc ætatis accipiunt, nusquam legimus. Nam ut indulgeremus istis imagines depellere: quid tamen excusare possunt, quod eo illas dehonestamento & vituperio persequantur, fœdius quam dæmonorum idola, deturpantes divorum effigies, confringentes, & in deridiculum concremantes? Nonne si in regum statuas hæc perpetrassent, rei essent læsæ majestatis? Vos ergo cum videritis hæc fieri, scitote quoniam est prope regnum Dei.

Ioan. 15.

Ioelis 2.

Quod si nullus adhuc nos ab his metus subiit appropinquantis casus mundi: tamen quod si hæc serpere latius pergant, nempe, quod si ecclesiam hinc moribus nostris (qui catholici censemur) silvescere, aliorum inde arietibus concuti permittatis: citius sit jam in capita vestra ruitura: id saltem non potestis non vehementer extimescere. Scire cupitis quam abest procul ecclesiæ ruina? quam hoc vobis concilium in animos alte infixum fuerit? Si re infecta, terga hinc vertitis, responsum meditando conficite: quo æquissimo illi, sed acerrimo ac severissimo tunc judici facere possitis satis, ubi neglectæ a vobis, desertæque & amissæ ecclesiæ suæ rationem depoposcerit, dum vitam vestram ad sanctissimas suas leges exegerit, dum officia vestra & obsequia cum infinitis beneficiis, quæ apud vos ad mortem usque collocavit, contulerit.

O utinam sic nos interim patres ecclesiæ lumina vigilanter hic componamus, dum tempus nos misericordiæ expectat, ut non in illa, quæ nos manet, teterrima justitiæ hora arescamus (quod est in euangelio) *præ timore & expectatione quæ superveniet universo orbi*: quoniam (si de postrema quam proposuimus parte, audire etiam non piget) exerere se ac manifestare constituit in forma humana divina majestas, Christus videlicet Deus homo, cui & collata est *omnis potestas in terra, & datum judicium facere, quia filius hominis est*, qui jure humani generis redempti & servati *constitutus est judex vivorum & mortuorum.* Nam *in hoc*, inquit Paulus, *mortuus est & resurrexit, ut & vivorum & mortuorum dominetur:* qui humiliando se usque ad mortem crucis, fecit sibi nomen magnum super omne nomen, ut *in nomine Iesu celeberrimo omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum.* His enim majestatis nominibus, dignitatisque amplissimis titulis, prodibit in judicium universorum judex, nubibus invectus, spiritalibus cælorum virtutibus, thronis, ac dominationibus innixus, coronis angelorum redimitus, densissimis beatorum ordinibus stipatus. Nec edicto solum (ut ipso nascituro fecit imperiosus ille Romanus) describet universum orbem, sed uno temporis momento quotquot a condito orbe in lucem dati sunt, in suum conspectum compulsos dabit. Nam quos dormientes hic a somno & torpore mitissima illa vox Pauli: *Hora est jam nos de somno surgere*, expergefacere nequiverat, mortuos tunc euangelica tuba e sepulcris perterritos excitabit. Quos inter nulla Iudæi & Græci, divitis, atque pauperis, potentis & impotentis, principis maximi & plebeii minimi supererit differentia: sed cunctis positis personis, quas in hac mundi comœdia, aliis natura tribuit, aliis vel fortuna objecit, vel comparavit industria, aliis vero iniquitas forte, sive fraude, sive audacia adjunxit, nullum fiet reliquum interstitium, quam quod fides, & gratia Christi, vel cum ea officia nostra, & res gestæ in Christiana ista militia constituerunt. *Recipiet enim unusquisque coronam justitiæ, prout gessit in corpore.* O abditissima mortalium pectora, & quam est infimum terræ centrum, altius recondita, tam simulandi artificio fucata & dissimulata, falsis externe præstigiis oculos eludentia: ea quæ clam gestatis consilia, quam sunt illa die palam in oculis omnium exponenda, quam universis revelanda patenter! Nempe ut qui vel a nulla sunt cogitatione de divina amicitia dejecti, vel quæ semel admiserint per pœnitentiam delenda

Luc. 21.

Matth. Ioan. 5.

Rom. 14.

Philip.

Luc. 2.

Rom. 13.

2. Cor. 5.

lenda curaverint, eorum peccata, gratia Christi A contecta, non nisi ad gloriam pateant, illaque tunc sint voce digni: *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*: eorum vero animi, qui Deum intima cordis cernentem non erubescunt, ut eos malefactorum aliquando depudeat, ad ignominiam tunc retegantur. Ecce effigiem, atque imaginem futuræ illius areæ, quo est Christi frumentum congregandum, ubi advenerit æstas, quam nobis hodie euangelium comminatur. Ecce spectaculum mirificum, aliis quidem teterrimum & acerbissimum, aliis vero spectatissimum: quando integer ille, incorruptus, atque ideo æquissimus judex certissimo suo, perindeque expavescendo B ventilabro suam eventilabit aream: & quæ solida compererit, probataque grana, in horrea illa cælestia condet, ubi *neque ærugo, neque tinea demolitur, neque fures effodiunt ut furentur*, sed infinitorum est bonorum cumulus, atque adeo sempiterna felicitas. *Paleas vero igne comburet inextinguibili*: eos nempe, qui Deum maximum, & immortalem, quam res inanes & momentaneas minoris æstimaverunt: qui in tenebras ejecti externas, palearum naturam ardendo imitantes, sæcula durabunt æterna.

Ergo benignitate vestra patres illustrissimi, & attentione summa, quæ meam longius quam institueram orationem provexit, diutius abuti cesso, si vos mecum modo exoratos habeo, ne divitiis nos bonitatis, patientiæ, & longanimitatis Dei abutamur, qui adeo nos toleranter ad pœnitentiam expectat, ut honoris etiam sui (si ita fas est loqui) prodigus videatur. Nam quod ita infinita nostra facinora æquanimiter ferat, sunt qui eo dementiæ proruant, ut vel aliam esse vitam addubitent, vel qui nostra hæc curet, Deum ullum. Sed gratias ei cum primis immensas habeamus, agamus, & quam possumus referamus maximas, qui sanctissimo domino nostro in animum induxit, cui firmum jam sit & constitutissimum, tertia ab hac dominica concilium inchoare. De quo & eidem sanctissimo nostro gratias debet ecclesia, qui omnibus posthabitis satanicis impedimentis fixum habeat amplissimum hoc beneficium in Christianam rempublicam conferre. Mox Deum ipsum precationibus adeamus supplices, qui non D nobis, sed nomini suo det gloriam: nepe qui non propter nos, qui malorum hanc eluviem commeriti sumus, sed propter gloriam nominis sui, quam tanti redemit, ecclesiam instaurandam curet.

Quod enim ad nos attinet, nihil sane verius concinere possumus, & magis consentaneum, quam trium illud juvenum confessionis canticum apud Danielem, quorum nos fornace pejus ardemus: *Peccavimus, & inique egimus recedentes a te, & deliquimus in omnibus, & præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis, ut bene nobis esset. Omnia ergo quæ induxisti super nos, & universa quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti. Et nunc non possumus aperire os: confusio & opprobrium facti sumus servis tuis, & his qui colunt te. Ne quæsumus tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum, neque auferas misericordiam tuam a nobis, quoniã non est in tẽpore hoc princeps & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarũ coram te, ut possimus invenire misericordiã tuam, sed in anima cõtrita, & spiritu humilitatis suscipiamur.* E

FINIS.

III.

Anno Christi 1545.

ORATIO R. P. D. CORNELII EPISCOPI BITONTINI, TERTIA DOMINICA adventus in concilio Tridentino habita.

GAUDETE *in domino*, patres, *gaudete in domino*, fratres, *iterum dico gaudete omnes*. Philip. 4.
Ecce enim *tempus acceptabile, ecce dies* certissimæ, 2. Cor. 6.
expectatissimæque *salutis*, quo non modo homines, quibus natura parens sensum & mentem dedit, sed & ipsa emortua tecta, inanimes agri, montesque & valles lætari mihi & exultare videntur. Quia aliquando tandem *propter miseriam inopum*, Psal. 22.
& gemitum pauperum excitatus est dominus, ut quæ nobis interitum heri & nudiustertius minabantur, dum is vel dormire, vel longius ire mysterio, non dolo simularet, eo vigilante cuncta illius supercilio hodie paveant: silescant irata maria, recludantur in thesauros suos venti, denique funesta omnia abeant, festa omnia redeant. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Iesu Christe fons misericordiarum, per quem jam oculis nostris videmus, & manibus nostris tangimus beatam illam spem, quam ante nos multi videre voluerunt, nec potuerunt, a longe portum (navigantium more) salutantes, non apprehendentes promissionem, ne sine nobis consummarentur. Vos adeste mihi animis omnes, ut adestis corporibus, & Spiritum sanctum terribiles has castrorum nostrorum acies C habitantem, sanctum hunc cœtum intuentem & juvantem, concilii autorem & adjutorem, ecclesiæ præsidem & obsidem, opportunis importunisque pulsate precibus, ut *labia mea aperiat*, ut Psal. 50.
aures vestras expurget, ut ipsi tranquillis mentibus intendatis, ut ipse habeam verba paria sanctæ rei. Hanc vero orationem sane meam, postquam ego hujus causæ patronus non tam electus sum ex omnibus quam relictus, ut qui unus ob summam vestram omnium auctoritatem atque amplitudinem in concionem ascendens nullo periculo dicere possum, unde vel aptius, vel felicius auspicari queam, quam a sacrosancta hujus concilii necessitate? quæ profecto tanta est, ut omnium hominum animos (si qua in Christum fides, si qua viscera pietatis) inflammare maxime possit, & debeat.

Nam post concilium illud amabile, cujus etiam sola memoria recreamur, quo lætante cælo, & exultante terra, Florentia aridum orbem florere fecit, medium parietem maceriæ solvens, & duos populos condens in unum, non quinque, non septem, neque decem, quod constantissima Constantia consuluerat, sed si ultimum Lateranense subduxeris, centum fere annis, proh dolor, quibus & domi & foris, & telis & facibus obsessa ecclesia, vexata contumeliis, jactata injuriis, solicita suspicione, suspensa metu, dira & dura perpessa est: longo concilii desiderio fatigata velut dolores parturientis habens, quæ cruciatur, ut pariat: clamans, Ini concilium, imo coge concilium: concilio destituta pæne languit, exaruit, defecit, eo calamitatis & miseriæ prolapsa, ut nisi esset servata divinitus, frustra modo pro illius salute conventus hic sacratissimus haberetur. Iam enim libertas, pax, tranquillitas, jura, leges, fortuna, opes, honor, imperium denique ipsum, agri, urbes, mœnia, ædes, tecta, sedes, areæ, omnia quibus spiritum vitamque ducimus, amissa essent, velut quæ cum religione ita implicita esse & cohærere videntur, ut non possit illa ruere, quin eodem debilitata motu

omnia

Anno Christi 1545.

omnia concidant, non enim Asiaticis opibus patres, non potentia Persarum, non Hispanorũ bellicosissima illa multitudine, non infractis viribus Gallorum, non Græcorũ artibus & technis, non calliditate Pœnorum, non Germanorũ constantia, non Italorum armis atque ingenio, una religione & pietate hæc omnia nata sunt, aucta & retenta.

Et cur quæso putatis omnis ordinis viri prudentissimi, magnam hanc angelorum frequentiam, luminaria hæc ecclesiarum, tot inquam episcopos, magistros populorum, patres omnium, ministros Christi, Christos domini, ora & oracula Dei, tam multis terrarum mariumque difficultatibus superatis, relictis etiam gregibus, quos anima cariores habere oportuit, exisse de terra sua & de cognatione sua, ut alienas casulas magni hospites implerent, nisi quia vicit iter durum pietas? Nam sancta eorum pectora imminens ecclesiæ totius excidium, coegit, ut crudele & nefarium existimarent, horrificum hoc bellum, quod omni imbutum odio ac parietibus & tectis ac columnis & postibus & ipsis etiam fundamentis nostris illatum est, spectare, tangere, experiri, nec interim inito concilio opponere se murum pro Israel: quando non ita pupilla oculi tegitur, coeuntibus ciliis, ut defenditur ecclesia sancta conciliis. Neque enim ob aliud magno huic corpori Deus varias multiplicesque gratias, ut & membra distribuit, nisi ut quod in singulis dispersa virtus non potest, in omnibus invicta unitas efficiat: quemadmodum & ipsa natura manus nobis geminas geminosque oculos, pedes item geminos ideo dedisse videtur, ut quasi collecto concilio parvus hic mundus sese juvare, & tueri possit, nam manus manum lavat, pes pedem sustentat, sinistra fulciuntur dextris, sinistrisque dextra levantur. Et quis nesciat res arduas atque difficiles quæ ad unam sanctam catholicam ac apostolicam pertinent ecclesiam, in concilio & cœtu patrum, ubi suo quisque loco sententiam dicit, tractari prudentius, maturius diffiniri, probari solennius, & gratius a cunctis populis acceptari? Neque enim temere dictum est: *Multitudo sapientum sanitas orbis*: ibi *salus, ubi multa consilia*. (Sapient. 6. Prov. 11.) Sane neque Moses leges tulit ante initum synagogæ concilium, neque sanguinem fœderis respersit nisi in concilio, neque apostoli Matthiam, aut septem diacones elegerunt extra concilium, (Act. 1. & 8.) neque prima illa juris ecclesiastici decreta ediderunt nisi in concilio: in concilio inquam illo quod nascentem in gentibus ecclesiam, (Act. 15.) ne vel abortum patiendo vel suffocationem interiret, apud Hierosolymam liberavit, & ubi apostolicum symbolum angustum verbis non angustum sacramentis est explicatum latius, atque defensum, quam in quatuor illis conciliis, Nicæno, Ephesino, Constantinopolitano, Calchedonensi. Scripturæ sanctæ canonicæ ubi delectæ sunt, nisi in concilio Laodiceno, & Carthaginensi? Hæretici ubi revicti sunt, ubi damnatæ hæreses, ligatæque in fasciculos ad comburendum, nisi in concilio apud Lateranum, apud Constantiam, apud Antiochiam, apud Viennam? Mores tum populi, tum principum, ac sacerdotum, quando emendati in melius, præterquam in conciliis Gregorii VII. Alexandri III. Vrbani II. Vnio dissidentium nationum ubi coaluit unquam felicius, quam in concilio Lateranensi & Florentino? Turcæ rabies, quam unquam Christianorum potentiam, atque animum ita sensit, ut in " Lateranensi illo concilio, ubi trecenta hominum millia ad reparandum Hierosolymam invictæ crucis signa susceperunt? Sed & Christiani principes diu in ecclesiasticam potestatem tyrannico furore surrexerunt, cui flectere genua, & caput summittere debuerant. Nonne sacris conciliis sunt depositi, percussi anathemate, pulsi regno, atque imperio? ut Ladislaus, Leo III. Henricus III. Fredericus II. Constantinus VI. Quin ipsa schismata, quibus maxime frangitur & evertitur ecclesia Christi, non sedantur unquam facilius, quam concilio, quod vetera exempla docent Symmachi, Benedicti, ac Gregorii. An non etiam conciliabula, ac malorum omnium conventicula, *colloquia mala, quæ corrumpunt bonos mores*, (1. Cor. 15.) dissolvuntur sacris ac legitimis conciliis? ut latrocinium illud Ephesinum secundum, Ariminense, Pisanum, Mediolanense. Porro summorum pontificũ gloria, quæ nunquam non blasphematur ab impiis, conciliorum virtute emergit clarior semper, atque illustrior, quod in summa patuit in Xysto, in Marcellino, in Leone. O certe magna conciliorũ virtus. Hinc & poetæ concilia deorum inducunt: & apud Mosen dum hominem, mundi miraculum, ex terra fingit Deus omnipotens: quem individue partitũ, dividueque conjunctum ipso etiam supernaturalis historiæ vestibulo docuerat, est vox illa pene conciliaris, *Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram.* (Gen. 1.) Altera quoque ad magnos illos gigantum ausus reprimendos. *Venite, confundamus linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.* (Gen. 11.)

" Claromontensi, voluit dicere.

Enimvero patres, ut præsentem rerum statum compendio perstringam (nam Laconis mihi partes reliquistis, cum oratoris ademistis) cum nostra religio tribus quasi capitibus constet: doctrinæ fidei, qua ut pane cælesti vivimus, & saginamur: sacramentis, quorum secreta sacraque virtute Deo conciliamur in gratiam: caritate, qua ut nota præcipua Christus agnosci suos voluit a ceteris: quæ illud est fidei, quod lux coloribus: id sacramentis, quod sanitas medicinæ: quid istis temporibus exposcit doctrina catholica, nisi concilium? quid postulant sacramenta nisi concilium? quid communis caritas quærit, nisi concilium? Deum immortalem, quam superbe contentiosis nostris concertationibus, quibus jam subversus est orbis, præclara illa antiqua fidei nostræ monumenta vexantur! quam perverse Dei verbum vel posthabetur, vel mutilatur, vel torquetur, vel invertitur! quam temere etiam interdum a nobis, ut nonnihil scire videamur, unanimis ille omnium sæculorum consensus nihili penditur! quam ingrate inter viscera nostra, ne Græcos commemorem, sancta illa Romana ecclesia, omnium quę sub cælo sunt ecclesiarum nutrix, mater, & magistra, atque veræ doctrinæ Christianæ lapis Lydius, despicitur, reprobatur! & jam sumus tamquam parvuli ipsi, qui circumferuntur omni vento: ut solidius sibi constet Iudæus, quam Christianus. Tacebone, quam viluerit inter Christianos felix illa baptismatis renascentia, admirabile eucharistiæ sacramentum, majestas sacerdotii visibilis, omnium ecclesiasticorum ordinum firmamenta certissima, & maxima? An non & periit fervens ille in alterutrum, & in remp. amor, quo olim Christiani omnes, o dulce & carum nomen, fratres vocabantur: & impletum est Pauli apostoli vaticinium: *Erunt homines seipsos amantes?* (2. Tim. 3.) Profecto nisi periisset, non a sanctis illis moribus, non ab honestis illis institutis, quæ observata, remp. nostram feliciссime semper auxerunt, esset jam ubique modis omnibus degeneratum. Quibus

enim

enim turpitudinum monstris, qua sordium A colluvie, qua peste non sunt fœdati, non corrupti in ecclesia sancta Dei, & populus, & sacerdos? In vestro judicio causam repono, patres, *& a sanctuario Dei incipite*, si ullus jam pudor, si ulla pudicitia, si ulla supererat bene vivendi vel spes vel ratio: si non libido effrenata & indomita, si non audacia singularis, si non scelus incredibile. Heu *quomodo obscuratum erat aurum, quomodo mutatus color optimus*! Nam duæ illæ sanguisugæ, quæ semper dicunt, *affer, affer*: altera mater, altera nutrix malorum omnium, cupiditas inquam, & ambitio, utraque subtile malum, utraque secretum virus, pestis, & monstrum orbis: B dum ab iis, quos tanquam vivas & animatas leges sequi oportuerat, virtus ac doctrina negliguntur: vitium, & ignorantia earum loco summis extolluntur honoribus, effecerunt tandem ut ædificatio in destructionem, exemplum in scandalum, mos in corruptelam, custodia legum in contemptum, severitas in relaxationem, misericordia in impunitatem, pietas in fucum & hypocrisim, prædicatio in contentionem, & fastum, in turpissimum mercatum, grave hoc est, (ut uno verbo dicam) vitæ odor in mortis odorem infelicissime commigraverit. Quid mirum, si inde & dispersæ C sunt oves, & erraverunt in cunctis montibus, & agris, & potentiores quidem ab autoritate in dominium, a dominio in tyrannidem, a jure in injuriam, a sceptro in virgam ferream, a Dei cultu ad impietatem, a tutela ecclesiæ ad internecionem, a modo ad libidinem, a ratione ad nutum, a tributis ad importabilia onera, a pace ad bella crudelia, a simplicitate ad dolos, a prudentia ad malitiam, a liberalitate ad luxum, a parsimonia ad avaritiam ab ornatu ad pompam, ab obedientia ad apertam rebellionem conversa sunt? Vtinam non a religione ad superstitionem, a fide ad infidelitatem, a Christo ad antichristum, quin a Deo ad Epicurum, vel ad Pythagoram, velut prorsus unanimes declinassent, dicentes in corde impio, & in ore impudico: *Non est Deus.* D Neque jamdiu fuit pastor qui requireret, patres: non fuit inquam qui requireret: quia omnia quæ sua sunt, quærebant: quæ Iesu Christi, ne unus quidem. Hinc illis aliud agentibus, & in utramque aurem dormientibus, quos greges pascebant, non pascebantur greges ab eis: Nam *parvuli petierunt panem, & non erat qui illis frangeret*: serpebat in orbe infinitum malum, crescebat in medullis ac visceribus nostris, & in dies manabat latius, ut non modo ornamenta, dignitates, præsidia stabilitatis & libertatis nostræ quan- E doque amitteremus, sed cum dedecore & ignominia, quod miserrimum & turpissimum est, serviremus. Nam cervicibus nostris imminebant Turcæ: neque Austriæ modo, & Germaniæ, sed Italiæ, sed Vrbi, sed Orbi perniciem moliebantur, & ferrum flammamque imminentes furebant audacia, scelus anhelabant, superbi victoriis, elati triumphis, ditati spoliis Christianorum, non crescebant suis viribus, crescebant nostris corruptis moribus: non tam erant hostes, quam flagellum Dei: armis eorum impugnabamur, sed peccatis nostris expugnabamur: agebant illi sua feritate, sed nos patiebamur nostra iniquitate. Vtinam vel ipsi soli passi fuissemus, neque interim sanctum illud admirabile nomen Christi Iesu, amandum angelis, tremendum dæmonibus, mortalibus adorandum, propter nos, quorum desidia & flagitium in omnem jam orbem fœdissimo rumore penetravit, jocus fuisset & fabula perfidis Iudæis ac gentibus. Nemo vestrum mihi quæso succenseat, patres & fratres. Mementote quoniam *meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis*. Prov. 27.

Anno Christi 1545.

Itaque ne, cujus amplitudinem & gloriam extendere animus erat, illius incolumitatem & salutem deserere videretur, sanctissimus ille non tam ætate, quam prudentia senex Paulus III. primæ sedis & catholicæ & universalis episcopus, post omnium hominum memoriam & fortissimus & optimus pontifex, quem omnium gentium linguæ celebrabunt, nullaque unquam ætas de ejus laudibus conticescet, optime intelligens se non sibi, sed nobis, in tantis periculis, in tam grandæva ætate, in tam duris itineribus, in tam magnis angustiis fuisse magno miraculo reservatum: cujus sapientia, fide, potestate, e tantis malis erepti, Deo quandoque sine timore serviremus: non nunc primum, sed ab ea die qua concussa in sinum illius nostra confugit respublica, ut testaretur illum summo hoc pontificatu beare nos potius, quam beari, majora beneficia dare quam accipere: ut doctrinæ antiquæ sinceritatem colligeret, & sacramentis pristinam majestatem restitueret: ut collapsos mores ecclesiasticorum, regum, principum, & plebium revocaret ad normam veræ pietatis & disciplinæ: ne forte propter malos pisces alicubi retia rumperentur: ut a quibus intus & foris oppugnamur, illos per reliquias bonorum virorum placaret: hos per Dei potentiam reprimeret: hoc est, ut jam cadentem rempublicam nostram confirmaret, ut afflictam erigeret, ut perditam recrearet, & liberaret conflagrantem & pene exustam: consentiente & favente Cæsare magno quodam & novo Constantino, Augusto, & omnibus Romanorum imperatoribus meliore ac feliciore: jam jam inquam, dum ab eo domitæ Africæ Cæsar super alta vrbis Capitolia altior ipse triumphos reportaret, probantibus summis Francorum, Romanorumque regibus, ut sanguine, sic fide & pietate Germanis, Francisco Christianissimo, cujus gloria non paucioribus quam Solis splendor regionibus & terminis continetur, Ferdinando, qui adversus perpetuos Christi hostes armis & animo invicto murus semper fuit & antemurale: hortante pio Portugalliæ rege, cujus sancto nomini, ne hic satis esse videretur, a Deo datus est novus orbis: annunciantibus demum, ac rogantibus omnibus catholicis principibus, statibus, ordinibus, maximo animo, fide sincera, constantia singulari, quæ nobis gloriam, animis lætitiam, hostibus dolorem afferret & gemitum: quasi ad sacram anchoram, quasi ad portum salutis, quasi ad asylum, ad domum refugii, ad arcem munitissimam, unde reipublicæ nostræ mille

Anno Christi 1545. mille propugnacula pendent, ad sacrosanctum A œcumenicum concilium, quod collapsæ ecclesiæ semper fuit, & est spes unica, more majorum confugiendum esse, & providit & deliberavit: nullam existimans tam morbosam, nullam tam vagam, nullam tam perditam & errantem ovem, quam bonus pastor non sanare, non reducere, non requirere cupierit. Quæ tam immemor posteritas erit, quæ tam ingrata historia reperietur, quæ hujus rei gloriam, qua nulla unquam gesta est vel major vel gloriosior, non immortalitatis memoria prosequatur? Audiantur hic, patres, inter vos voces illæ, quæ apud Cal- B chedona olim audiebantur: Vivat Paulus sanctissimus, œcumenicus, apostolicus. En nostis Nicæam, nostis Lucam, Bussetum, nostis nemora, flumina, maria, quanta fecit, quanta tulit, & patria & virtute vere Romanus Paulus III. ut *congregaret filios suos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas.* (Matth. 23.) Et quis hominum est tam ignarus, tam in republica rudis, tam nihil, inquam, nec de sua, nec de communi salute cogitans, qui nesciat ut primum per bellorum incendia & tumultus licuit, spe induciarum concepta inter orbis monarchas, Mantuæ primum, deinde Vincentiæ, & jam C altera vice Tridenti, quod diplomata, quod cælum & terra testantur, ab optimo hoc reipublicæ nostræ parente & quasi Deo, in dictum fuisse orbi generale concilium? Quum primum igitur data est de cælis pax aurea atque augusta, quam longius fugientem hic cælo dignus pontifex in spem contra spem sequebatur & persequebatur: sancta synodus constanti semper retenta animo, translata magna ratione, dilata dura necessitate, jam quarta vice superiori anno indicitur, & tandem aliquando tot antea actis mensibus congregatur: & hac ipsa die omine omnium felicissimo, dum Luna tenebras vertit in lucem, & quia dominus prope est, decre- D scunt noctes, crescunt dies: his ducibus atque suo ipsius sedis apostolicæ nomine autoribus, quos in hac sancta corona eminere vides nova Hierusalem, Ioanne Maria de Monte, cujus sursum & oculi & corda ad montem, qui Christus est, unde veniat auxilium nobis, perpetuo diriguntur: Marcello Politiano, qui jam dudum ad unam Christianæ politiæ emendationem, cujus labefactati mores hostibus nostris aditum præbuerunt, graves illas adjecit severi animi cogitationes: Reginaldo Polo non tam Anglo, quam angelo: idipsum generale concilium, legitime congregatum, Spiritu sancto aspirante ingredi- E mur, aggredimur: non in latibulis Græciæ, non in angulis Africæ, non in desertis Arabiæ, non in finibus terræ: sed in amplissimis foribus potentissimæ & semper augustæ Germaniæ: quæ ut virtute bellica & hominum numero, sic religione & constantia fidei ceteris nationibus præstans clarissimis facinoribus, quæ nec deleri oblivione, nec æternitate obscurari poterunt: sane isto Christiani orbis imperio a Romanis pontificibus tot antea sæculis merito donata est.

Iam quis nolit in hujus concilii societatem, velut in equum Trojanum, obside ultima ista Tridentina urbe, cum principibus imperii & religionis includi? Adjuro vos Tridentini saltus *per capreas cervosque camporum, antequam aspiret dies, & inclinentur umbræ*, (Cant.) resonare per concava montium ad extrema terræ, & a Solis ortu ad occasum, ab Aquilone ad Meridiem, cognoscant tempus visitationis suæ, & se concilio conciliari. Quis erit tam injustus rerum æstimator, qui non dicat: papæ *lux venit in mundum! sed dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Omnis qui male agit, odit lucem, & non venit ad lucem: ut non arguantur opera ejus, quia mala sunt.* (Ioan. 3) Quamquam non vult concilium ulcisci, fratres, vult tolerare: non venit mactare, venit salvare: emendare omnes cupit, non delere: non erit rigiditati locus: si abundavit delictum, superabundabit & gratia. Heu cur non ades, invictissime Cæsar, conciliorum protector, defensor fidei, propugnator ecclesiæ, qui tot regna, fortunas, populos, vitam denique ipsam terra marique pro Christo tuo in discrimine obtulisti! Adesses saltem tu Didace, & longo rerum usu & ingenti fortunæ varietate prudentissime. Quamquam enim divino illo judicio suo in aliis rebus utatur Cæsar, elegit te tamen ut illius personam sustineres: magna certe in te fides, & grave tuæ spectatæ virtutis testimonium: sed solo tuo nomine ac opinione Tridentinum concilium promovere potes: nec enim tibi vel prudentia deest, vel autoritas, vel felicitas. Ab oriente adhuc semen Christi Iesu, ab occidente congrega reliquias: dic Aquiloni & Austro, noli prohibere: piscatores sunt hominum patres concilii, *piscabuntur eos de aquis multis*: (Isa. 43) venatores sunt, venabuntur ad vitam, non ad mortem: pastores sunt, animam suam ponent pro ovibus domini, & si quam invenerint aberrantem, imponent super humeros suos, & convocatis amicis dicent: *Congratulamini, quia invenimus ovem quæ perierat.* (Luc.) debitores sunt ut rationem reddant poscentibus de ea quæ in eis est fide ac spe. Idem satisfaciet omnibus Græcis, Barbaris, sapientibusque & insipientibus. Non dicent, hæc dicitis, hæc dicimus: dicent, hæc dicit dominus: rationi, quam indidit: verbo, quod docuit: autoritati ecclesiæ, quam tradidit. Quis sobrius rationi, quis catholicus scripturæ, quis pacificus non cedat ecclesiæ? *Aperiantur jam portæ urbis tuæ*, magnanime princeps: *die ac nocte non claudantur*: (Isa. 60) sic consurgent tibi montes & colles, valles, turres, *& occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio*: & vocabunt omnes gentes civitatem tuam; *civitatem domini Sion sancti Israel: & ponetur in superbiam sæculorum, & ut gentes & reges ambulent in lumine splendoris tui*: & magno illi tuo nomini, quod jam per omnes oras longe lateque vagatur, & domicilium certum non habet, perpetuis gratulationibus plaudant & Alemani populi. O dilecte Deo & hominibus Madruci,

[A]NNO [CHR]ISTI [154]5.

Madruci, in cujus unius ditione vos olim vage
desertos & turbulentis erroribus implicitos in-
comparabilis ille Paulus III. divina mente &
consilio præditus, ecclesiæ memor, sui oblitus,
per Spiritum sanctum ad viam veritatis revo-
cavit.

Ad vos modo, patres, a quibus & exorta
est, mea redit oratio, non ut vos admoneam
vel excitem, qui mihi studio & fervore longe
præcurritis: sed ne mea vox sacerdotis officio
defuisse videatur. Venimus, vidimus, vicimus
patres: & eum aditum quem humani generis
hostis summis quibus potuit conatibus mensi-
bus & annis superioribus obstruxit, Deo fa-
vente, reseravimus. Quanta est hæc gloria,
quanta dignitas, quantus honor! Quid enim
putamus sit aperire fores concilii, nisi aperire
fores cæli? ut effundat super nos thesaurum
[...] 22. illum optimum *fontem aquæ vivæ, splendi-
dum tanquam crystallum procedentem de sede
Dei & agni*: ut simus ipsi in primis Dei do-
cibiles, deinde per nos repleatur terra scientia
domini velut aqua maris operientis. Caven-
dum est igitur, ne dum ad nos curandos Dei
munere aperitur cælum, nostra iniquitate clau-
datur terra: nec vividos illos solius velleris
[...]5. imbres area infelix excipere possit. Aperiatur,
aperiatur terra cordis nostri patres: & si hac-
tenus oppilati fuimus fumo & sulfure illius
magnæ fornacis & putei abyssi, jam exhalare
incipiamus: & dilatatis venis tanquam sitien-
tes glebæ, atque arida arva scindamur planctu,
fletu, orationibus, jejuniis, eleemosynis, la-
crymis: plorantes inter vestibulum, & alta-
re, velut indigni qui accedamus ad aras, post-
quam omne malum prodire de templo vetus
[...].15. querela est. Nolite errare patres, *Deus non*
[...] 2. *irridetur*, neque patitur irrisores: sed *qui ha-
bitat in cælis, irridebit eos*. Spiritui sancto ho-
die sacra decrevistis, felix principium ac mul-
tarum frugum multa principia. Sed o quam
bonum erat nobis, si mali non fuissemus! Si
pietatem ac sinceritatem de cordibus nostris
ejicientes, vel ficti vel immundi sanctum con-
cilium, cujus vel solo nomine in tam magnam
expectationem excitatus est totus orbis, auspi-
cati fuerimus: ora quidem & labia Spiritus
[...] 11. sanctus aperiet, ut os Caiphæ, ut os Balaam,
ne errantem concilio ecclesiam solam errare
[...]22. contingat: pro qua rogavit Christus *exaudi-
tus pro sua reverentia*: & malas mentes re-
plebit spiritus nequam missus a domino, *ut
fiant novissima nostra pejora prioribus*: & de-
[...]0. mum insultent nobis inimici nostri. Nunc stent
si possunt consilia vestra: & ipse Deus ait.
*Væh vobis profundi corde, qui initis conci-
lium, & non ex me, orditi estis telam, & non*
[...]49. *per spiritum meum*: an non legistis, *Simeon
& Levi fratres vasa iniquitatis bellantia, in
concilium eorum non veniat anima mea?* Et quæ
sequuntur.

Nihil in vobis sibi vendicet odium, patres,
nihil favor usurpet, nihil præmium evertat,
nihil corrumpat munerum vel personæ acce-
ptio: nihil possit timor vel amor potentium:
absint colligationes impietatis, consilia vanita-
tis, supercilia contentionis, conventicula ma-
lignantium. Cavete de lætitia iniquorum: &
sine cæde, sine sanguine, sine excidio remp.
nostram ab iis oppressam, ab illis desertam,
a multis proditam liberabitis. Vobis præsidia

A ecclesiæ non desunt, vos ne deesse ecclesiæ vi-
deamini, providete. Voluntates vestræ igne
illo ardeant divinæ caritatis, *quem Christus
venit mittere in terram*. Intellectus vestri Luc. 22.
scrutentur quid sit optimum in primis pro ec-
clesia, tum quid expediat, quid deceat, quid
liceat. Irascendi vis scelerum non hominum
odio, pio, salubri, divinoque fervore excan-
descat: & zelus domus domini, quæ nisi no-
va hæc lux Dei optimi maximi, & qui pote-
state proxime ad Deum accedit, Pauli tertii,
providentia oblata fuisset, jam ad interitum
vertebatur, illam non comedat modo, sed de-
B voret. Potestas concupiscibilis sanctis deside-
riis accensa, & perfusa spiritali gaudio, unam
illam pacem, quæ exuperat omnem sensum, &
desideret & suspiret. Dirigite pedes vestros in
viam pacis hujus: meditamini in lege domini
die ac nocte: sanctificamini intus & foris, ve-
ritatem diligite, agite ut sitis opere quam ser-
mone potentiores: nihil præcipitanter, nihil
præpostere, imo mature omnia & suo ordine
fiant; *nolite sapere plusquam oportet, sed mo-* Philip 4.
*destia vestra nota sit omnibus hominibus; so-
brietatem sapite*: de crastino nihil soliciti sitis;
descendet super vos & *requiescet spiritus do-* Zach. 8.
mini, ut ex altis his subselliis judicantes orbem,
C quasi obediente Deo votis hominum, quod
nulli unquam tribunali concessum est, digne
dicere valeatis: *Visum est Spiritui sancto &* Act. 15.
nobis. O vox, o tuba, o tonitru, ad cujus so-
nitum retrorsum cadent inimici Christi, cujus
jussa vel decreta neque summis patribus con-
temnere, aut detrectare licebit. Vos enim om-
nibus patres, qui sacrosanctæ huic œcumeni-
cæ synodo rebellantes eo insolentiori furore
processerint, ut Pauli III. Caroli V. Francisci
primi, (illum caput habet post Christum hæc
Tridentina synodus, hos vero dexteram & si-
nistram) justam iram atque indignationem quan-
doque mereantur, non inaccessa montium ju-
ga, neque vastæ paludes, neque marium sinus,
D aut fluvii immensi eos tueri poterunt, aquilis
velociores, ac leonibus fortiores hostes conci-
lii, rebelles Spiritus sancti, qui illud est conci-
lio, quod anima corpori, persequentur & ap-
prehendent, & conculcabunt donec deficiant.
Eia igitur Græcia mater nostra, cui id totum
debet quod habet Latina ecclesia: Eia Hispa-
nia, cujus si non propagatæ, at conservatæ
catholicæ religionis perpetua gratulatio, etiam
a tuis hostibus decreta erit: Eia Gallia, cujus
Christianissimum nomen nec augeri potest meis
laudibus, nec cujusquam vituperatione decre-
scere: Eia Germania, quæ & gladium nunc &
imperium & sceptrum habes, quæ acerrimos
hæresis, & omnis infidelitatis hostes semper
E protulisti: Eia Italia, quæ eo magis in tantis
rerum turbinibus sanctæ ecclesiæ debes, quæ
ut Germania rerum potitur, sic tu illo ipsius
Petri solio tanta gloria ceteris nationibus præ-
stas & antecellis: Eia omnes quotquot sub
cælo estis, qui Christiano nomine censemi-
ni, quos *expetivit satanas, ut cribraret sicut* Luc. 22.
triticum: Rogat, obsecrat, deprecatur cum
sacrosancto concilio Paulus III. sui oblitus,
vestri memor, venite, agnoscite, vivite,
nolite perire, reconciliamini: *omnia parata* Matth. 22.
sunt, venite ad nuptias: si qui vero intrare
erubescant, vos qui potentiores estis, intra-
re compellite, ne quandoque eis dicatur:

ANNO CHRISTI 1545. *Lucæ. 14. Marci. 25. Isa. 60.*

Clausa est janua, nescio vos, discedite. O Christe, *omnes isti congregati sunt, venerunt tibi*, tibi inquam, non sibi: tu aspirando prævenisti, adjuvando prosequere: & intercedente beato Vigilio Tridentinæ vallis tutelari, Tridentinum concilium ita fove, ut omnis ejus actio, quæ hodie feliciter cœpta est, per te quoque & in tempore opportuno felicissime firmetur. Dixi.

Vos nunc plaudite in concilio justorum & congregatione magna opera domini.

FINIS.

IV.

¶ ORATIO AD PATRES in concilio Tridentino habita.

A reverendo patre, fratre Antonio Marinario, Carmelitano, quarta Dominica adventus.

CUM appeteret tempus illud æterno consilio præfinitum, reverendissimi patres, vosque observandi ecclesiarum præsules, ut Christus humanæ salutis negotium aggrederetur: post tot præclara de eo testimonia, nimirum totius legis, omnium prophetarum, angelici concentus, pastorum, sapientum, Simeonis & Annæ, Ioannes Baptista Zachariæ filius, in Iudæam a Deo legatus est, qui generis nobilitate, qui nativitate admirabili, qui vitæ sanctimonia, quique raris animi dotibus, parta apud Iudæos autoritate, velut Lucifer Solem Christum præcurreret, ac Iudæorum corda, legis majestate plus quam par erat prædita, ad euangelicam fidem præpararet: ne inani legis fiducia, qua illi nimium sibi indulgebant, fidei contemptores effecti, veræ justitiæ ac salutis rationem, quæ non lege, sed fide est, amitterent. Res hæc multo quidem altius tractanda esset: sed ego vestra fretus intelligentia, brevius quam causa desiderat, omnia differam, si primum illud precatus fuero, ut qui solus verba vitæ habet, & a quo bonorum omnium summa proficiscitur, mihi faveat, ut munus hoc, munus (inquam) suum, apud omnium aures & corda digne absolvere valeam.

Postea quam ex uno homine peccatum irrepsit in mundum, tantumque illius culpa valuit, ut universum hominum genus, morti & tyrannidi obnoxium redderet: cœlestis ille pater pro sua in nos pietate saluti nostræ consulere studens, unicum e cœlis filium demittere, eundemque nostra mortalitate indutum ad crucis supplicium tradere decrevit, ut qui mortalium vivæ fidei oculos in eum conjecerit, justitiæ, æternæque vitæ felicitatem consequeretur. Hæc erat unica nostræ salutis ratio, quoniam peccati regnum nullis vel hominum, vel angelorum viribus deleri poterat. Porro lex illa naturæ, similitudo quædam divinæ legis, descriptio æternæ illius mentis rerum omnium principis, juris & injuriæ regula, humano cordi, ut lumen oculis indita, quanquam ante lapsum clara erat, cui etiam arbitrii vires congruebant, quæ ab illius ordine non retrahebantur, tamen post lapsum deformata est: accessit enim ei propter peccati labem, velut caligo quædam priorem detrahens claritatem, arbitriumque ob contrarios membrorum impetus tyrannide peccati effrenatos ab ea desciscere cœpit. Quo factum est, accedente astu satanæ grassantis in humanum genus, studentis in Deum contumacias augere, incitantis prava ingenia ad fingendas falsas de Deo opiniones, ut mortales suo ingenio, suisque viribus, non modo ad Deum non erigerentur, ac proveherentur, sed quotidie magis ac magis ab illo se totos averterent, in eamque descenderent cordis cæcitatem, & animi impietatem, ut vilissimis, quas natura gignit rebus, divinæ majestatis honorem exhiberent: perversum sane & iniquum religionis genus. Quamobrem visum est divinæ sapientiæ legem externis tabulis inscriptam per Mosen tradere, quæ legem illam interioribus animi partibus jam olim fixam, peccati autem macula oblitam, ac velut refixam explicaret, & restitueret, docens quales nos circa Deum, ac proximos esse oporteat: pronuncians item irasci Deum contumacibus, de eisdemque cum præsens, tum æternum supplicium sumere. Mitto eam legis partem, quæ circuncisionem, sacrificia, ciborum delectus, festos dies, cæteraque præscripta continebat, ad tempus instituta, ut essent euangelicæ veritatis umbræ, rudimenta, ac velut præludia quædam. Nam illarum institutionum propria fuit ratio. Lex itaque illa, quæ recta agendorum ratio, morumque disciplina erat, cuique pœnarum ac præmiorum decreta jungebantur, non externa tantum facta politicæ cujusdam ac civilis vitæ mores exquirebat, sed spiritales motus, interiores affectiones flagitabat, hominemque ad integram obedientiæ rationem erga Deum provocabat. Hanc autem absolutam obedientiam natura hominis jam corrupta, cujus partes inter se dissidebant, præstare non poterat: quin præterea evenit, ut legis indicio proditis tot peccandi formis, universus ille libidinum exercitus velut ad pugnam ac certamen provocatus irritaretur, ac in omnes vires suas collectus, & instructus ad peccandum atrocius sollicitaret, & traheret, ut est humanæ cupiditatis ingenium in vetita niti, ac interdictis lacessiri potius quam duci. Sic res in diversum exiit, quando lege accedente, libidines non sunt devinctæ, sed excitatæ, peccatum non defecit, sed abundavit: morsque & tyrannis majores collegerunt vires: non legis quidem vitio: quæ, ut omnes scimus, ad honesta invitat: sed naturæ nostræ pravitate, quæ rem per se bonam nobis in perniciem convertit.

Iure igitur Paulus conferendæ justitiæ vim legi detrahit, asseverans eos qui legis virtute se justos esse prædicant, fidem exinanire, promissiones delere, Christi beneficium abnegare. Non enim ea est legis perfectio, ut ad pellenda quæcunque prohibet, & perficienda quæcunque jubet, firmum adhibeat præsidium: neque a morte liberat, neque a tyrannide redimit: neque cor innovat: neque libidines devincit, neque extinguit proprii amoris ardorem, neque accendit charitatis ignem, neque frangit satanæ tela, neque occultas mundi fraudes rejicit. Absit ut quæ Christi sunt, legi adscribamus, & legem extollentes Christum deprimamus. Nam etsi lex ad bona opera multos attraxit, eos tamen Deo justos non reddidit: quippe quos aut commodorum ratio aut humanæ gloriæ aura, aut suppliciorum formido, aut ignominiæ fuga, aut alius quivis præter Dei gloriæ propositum, adventitius pulsus ad eam obedientiæ formam adegit, ut externos membrorum motus legis mandato subjicerent, interim tamen manerent in eis interiores *Rom. 3. Galat.*

riores illi, quos sola Christi gratia mundos reddere potest, immundi affectus. Hominis itaque priori tantum carnis nativitate, ac cunctis præter Dei gratiam adhærentibus ei præsidiis freti, quacunque ratione prodierint bona opera, apud mortales forte comperient justitiæ locum: at apud Deum nimirum, qui ad ipsum operum fontem, nempe cor mundum inspicit, justitiæ laudem frustra sibi vindicabunt, quandoquidem sine Christi gratia omne cor immundum est. Ideoque omne opus bonum ab eo procedens, velut ejus immunditiem olens ac spirans, Deo immundum est: etsi nullis sempiternis, aut præsentibus suppliciis, quinimo temporalibus præmiis, non dicam æternis, dignum esse potest.

At vero accedente divino afflatu, per quem cor mundum creatur in homine, viva fide in Christum erectus homo, nulla vel commodorum, vel gloriæ expectatione, nulla vel suppliciorum, vel ignominiæ formidine, nulla denique externa mundi impulsione actus, sed Dei gloriam in primis spectans legis mandata ultro absolvit, ea alioqui si nunquam tradita fuissent absoluturus. Ejus enim menti nova quædam fidei, spiritus, ac vitæ lex indita est, quæ peccata omnia destruit verius, quam prohibet: bona omnia procreat verius, quam præcipit. Quæ proculdubio Paulo legis opera non sunt: cur enim legis opera vocabis, quæ lex non effecit: & quæ quamvis a lege præcipiantur, nihilo secius non præcepta efficerentur? Qui his operibus fretus est, vere apud Deum justus est. His enim justitiæ rationem scriptura non detrahit. Prodeunt enim a fide, ac arbitrio fide prædito. Fides igitur, non lex, fides inquam non nuda, solave, quæ Iacobo mortua dicitur, sed animo concepta, arbitrio recepta, ad usum sanctorum operum admissa, quæ Paulo per dilectionem operans, Patribus viva est, veram justitiam parit. Proinde nemo existimet inanem fuisse legis usum, etsi veram justitiam non contulit. Et ut taceam non mediocrem illam ex lege utilitatem, quæ in publica pace, ac tranquillitate sita est, ob quam rem & magistratus humano generi Deus præfecit: in hoc certe profuit lex, quod per eam cognitum est peccatum, quæ res ad exquirendam & capessendam justitiam nonnullus est gradus. Multum enim promovit ad vitæ puritatem, qui suam impuritatem agnovit. Fit sanitati vicinus, qui suum cognoscit morbum. Exoptat libertatem, qui suæ servitutis miseriam cernit. Expetit lucem, qui se tenebris obductum esse deprehendit. Tum adepta justitia, tanti beneficii magnitudinem & clarius intelligimus, & gratius servamus. Quo magis enim lege ostensum est emineus ac sæviens peccatum, eo magis Christi a peccato redimentis clementia, & virtus elucet. Itaque dulcior fit vita, quæ morti succedit: jucundior lux, quæ sequitur tenebras: pretiosior libertas, quæ post servitutem recipitur: delectabilior sanitas, cui cedit infirmitas: felicitas suavior, quæ post miserias exoritur. Propterea negat apostolus cum sub lege esse, quem Christi gratia redemit. Etenim quemadmodum puero adhibetur pædagogus, qui tantisper cum instituat, ac virga coerceat, donec adultus ad honesta feratur, tum enim ille pædagogo imperat, omniumque virtutum honestatem & decus, non pædagogi impulsione, sed propria animi magnitudine ac moderatione conservat, ac ad heroicum quendam laudis ordinem, quem nec ostendisset pædagogus, sese erigit & provehit: sic propemodum homini data est lex, donec euangelica fide fuerit renovatus. Accedens enim illa cum a legis imperio liberat, non ut illius præscripta impune transgredi valeat, sed ut ea ex corde absolvat, Christi gratia non legis ratione ductus: quinetiam supra legis mandata, multa Deo gratissima pro Dei gloria absolvat.

Hæc est, Patres amplis. euangelica illa libertas, quam nonnulli, o cœnum, o labes, ad carnis licentiam, & morum corruptelam accommodant, & ceu turpitudinum velamen, ac omnium vitiorum prætextum magno verborum lenocinio simplicioribus animis ad frangenda satanæ tela inexercitatis proponunt. Et utinam non fecissent, ut illi eam peccandi occasionem velut vitæ ducem sibi præfixerint, vota, cœlibatum, sacras preces, jejunia, ecclesiæ institutiones contemnentes: cum hæc omnia quæ ipsi contemnunt (Christe, quando hos vindicabis, & evelles errores?) adeo euangelicæ libertati non adversantur, ut sint ejus digni fructus, solatia, delitiæ, atque fomenta. Felices qui hac euangelica libertate freti, velut sponsa sponso Christo juncti: velut filii clementissimo patri Deo redditi: velut discipuli prudentissimo doctori Spiritui sancto traditi: Christi amore flagrant, a quo vicissim summa charitate complectuntur: Deo honorem exhibent, a quo tuendi alendique suscipiuntur: Spiritus sancti monita, & institutiones tenent, a quo ad rectam vitæ rationem diriguntur, atque formantur: ut omnium actionum suarum scopus sit, non humani decoris ratio, quam lex naturæ exigit: neque pœnarum, aut præmiorum propositum, quod ex lege scripta est: sed Dei gloria, pro qua prompti sint omnia commoda ex corde contemnere, omnia supplicia libenter sustinere, omnem humanæ gloriæ rationem sponte rejicere, omnia opprobria sine ulla recusatione subire, denique amicos, fratres, parentes, seipsum usque ac patriam abnegare, & odio habere.

Quam graviter errant, qui Patres ante Christi adventum domino servientes, sub lege naturæ aut Mosis fuisse, earumque legum virtute, se Deo justos exhibuisse contendunt. Fuerunt & ipsi fidei ratione ab earum legum imperio redempti, qui Dei gloriam, ad quam fide dirigebantur, omnium cogitationum atque actionum suarum regulam tenebant. Vnica enim jam inde ab initio mundi usque in finem parata est via salutis, per fidem in Christum, etsi diversa diversis temporibus instituta fuerunt fidei symbola. Nec minus errant, qui neminem Christiani nomen profitentem sub lege carnis, aut naturæ, aut Mosis esse prædicant. Velim Christiani omnes beneficium agnoscerent, Christiana libertate fruerentur, præclaram ac gloriosam ecclesiæ conditionem spectaremus. At si mihi ostendes ex eis raptorem, sacrilegum, Neronis, aut Pharaonis similem: sub lege carnis eum esse contendam. Si liberalem, continentem, vel Catonis, aut Scipionis præstantem virtutes, humani decoris spectatorem: legis naturæ partum agnoscam. Si orantem, jejunantem, eleemosynas erogantem, Pharisæorum more ad commoda inspicientem: legis Mosaicæ servum videbo. Si humilem, patientem, Abelis aut Abrahæ obedientiam referentem, Dei gloriam spectantem: fidei germen gloriosum venerabor, cui subjectæ adjacent omnes leges.

ANNO CHRISTI 1545.

ANNO CHRISTI 1545.

Aliud enim est legem habere, aliud sub lege esse, aliud legem absolvere. Plures uni leges aderunt, sed una dominabitur, & dux erit operum. Et quoniam finibus mensurantur opera, fit, ut diversarum legum similes, quæ sunt in hac luce oculis hominum actiones, Deo fines spectanti longe dissimiles sint. Ceterum, ut redeam, patres amplissimi, unde initium sumpsit oratio nostra, quamvis antequam venisset Christus, tot patres fidei virtute a Deo gratiam iniissent, tamen majores nostri a Christi adventu, fidei & gratiæ tempus descripserunt, legum auspiciis tempora præterita tribuentes: nimirum, quia euangelium fidei & gratiæ denunciatio, quod prius apud paucos Iudæos, nec satis quidem aperte audiebatur: post Christi adventum ubique locorum ac gentium in hominum ore, oculis, auribus manibusque tractatum est. Et quoniam nihil præteritum est argumentorum, quæ tantæ rei hominis captum longe superanti, fidei locum apud homines præpararent: commodum, ac suo tempore Ioannes Baptista dilectus Christi præcursor, ac legis & euangelii velut confinium, prodiit ex eremo, ubi a puero vitæ austeritate Heliam retulerat, quo eumdem spiritu & virtute referret, cum Tiberius Cæsar annum jam XV. rerum summa potiretur, Iudæorum regnum temporibus illis in quatuor alienigenas administratores, Pontium Pilatum, Herodem, Philippum, Lysaniam distractum erat: ut quemadmodum erat in oraculis, Messiam adesse significaretur. Ipsa autem sacerdotii majestas, velut in proximo abroganda, penes duos sacrilegos Annam, & Caipham, mercaria & vaga erat.

Matth. 3. Marc. 1. Luc. 3.

Rebus itaque tum regni, tum religionis Iudæorum sic dissectis: Ioannes in eam quæ Iordani adhæret regionem sese contulit: omnes qui ad eum veniebant, ad delictorum confessionem adhortabatur, eosdemque baptizabat, interim docens se aqua corpora lavare, at Iesum fore unicum salutis autorem, cujus cælesti virtute corda essent sanctificanda, ac omnibus in eum credentibus gratis justitia conferenda: Pharisæos, ac Sadducæos, quos fucata illa legis opera tanquam justos, ingenuosque Abrahæ filios, ac Deo gratiosos efferebant, prorsus injustos, viperarum progeniem, Deoque odiosos esse declaravit. Non enim, ut par erat, Abraham viva fide referebant. Propria benefacta, quod arrogantiæ erat: aliorum peccata, quod erat livoris & malitiæ, commemorabant: & toto (ut aiunt) cælo errantes a lege quæ divinum furorem erat illis ministratura, justitiæ ac salutis rationem expectabant, quinimo se adeptos esse gloriabantur. Hanc unam justitiæ & salutis viam Ioannes omnibus ostendebat, ut ex corde resipiscentes, legis fiduciam arcerent, sese dejicerent, ac impuros esse confiterentur: & in Iesum Christum mortis & peccati destructorem, justitiæ & vitæ restitutorem crederent. Hæc autem fortuito non agebantur, quæ Isaias multis retro sæculis vaticinatus est: *Vox*, ait, *clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas ejus.* Non erat Ioannes verbum per quod facta sunt omnia: sed vox, quæ verbum illud nostra mortalitate indutum explicabat. Non erat Dei virtus hominum corda occulte significans: sed vox, quæ in hominum auribus recipiebatur, ut ad sanitatem illi corda præpararent. Non erat lux, mentium tenebras expellens: sed vox, quæ dormientes excitabat, ut ad exortam lucem sese conferrent. Non erat ornatissimus ille sponsus, & rex ecclesiæ: sed vox, quæ cunctos invitabat, ut venienti sponso & regi occurrerent: Non erat mediator Dei & hominum: sed vox mediatorem præcurrens: ut audiant exules adesse, per quem irato Deo gratis reconciliari possent. O vocem, prophetarum vocibus prænunciatam: o vocem angelica voce sub ipsis sacrorum mysteriis commendatam: o vocem denique Christi voce omnibus ex muliere natis præpositam: Clamabat. Exhibete cor vestrum Deo, cogitationes, affectionesque vestras in eum dirigite. Iam enim tempus appetit, ut euangelica doctrina innovetur orbis: quamobrem pauperes humiles, legis fiducia ac philosophiæ ratione destituti, mundoque abjecti, qui Isaiæ valles sunt, cælesti sapientia cælestibusque donis replebuntur. Contra elati majestate legis, aut humanæ sapientiæ supercilio, mundoque montes & colles admirabiles, prorsus impii & insignes stulti declarabuntur. Et qui ad execranda facinora pravo corde nunc prolabuntur, fide erecti ad veram felicitatis viam dirigentur: fientque facilia, ac suavia legis mandata, quibus nunc videntur aspera, & impossibilia: ut volentes ac gaudentes vere absolvant, quæ nunc lege acti absolvere fingunt. Hanc felicitatem nemo conferre potest nisi Iesus. Confert autem omnibus, qui vivæ fidei oculos in eum conjecerint. Corporis oculis eum conspicere, est tanquam felicitatis pars, modo adsit fidei intuitus: sin secus, majoris infelicitatis erit occasio. Fidei conspectus omnibus ex æquo prodest. Qui in eum crediderit, Dei beneficio servabitur. Qui ab eo fidei oculos averterit, suiipsius vitio peribit.

Isa. 40.

Iam vero, patres amplis. ut institutæ orationis exitum expediam, fuit jam olim Isaiæ oraculum absolutum: totus orbis Dei salutare vidit, & euangelica doctrina innovatus, viam domino paravit, & semitas ejus rectas effecit: aspera ad æquitatem, prava ad lenitatem versa fuere. Tot enim hominum millia relictis patriis legibus, abjecta humanæ sapientiæ ratione, pulsis divitiarum ac voluptatum studiis, spretis ceremoniis, ac ritibus, quibus ab incunabulis assueverant: abnegatis & repudiatis diis, quos tot templis, sacrificiis, festis diebus, magna religione colebant, ad Iesu nomen genua submisere. Iesu nomen, gentes omnes ore, corde, pietate, sanguine, veneratæ sunt: & ex tanta morum, institutorum, deorum discordia, concordes factæ, in unicam Christi religionem, unicam sacramentorum rationem, unicam Dei gloriam convenere, nec potuit satan obsistere per philosophos omni scientiarum ratione pollentes: per Iudæos religionis Mosaicæ prætextu adversantes: per rhetores eloquentiæ viribus admirabiles. per sophistas disputandi subtilitate pertinaces: per Cæsares omni tormentorum genere sævientes: quin cælestis illa doctrina, cunctas totius orbis regiones invaderet, persuaderet, vinceret, possideret. Interim bonorum direptiones, edicta, tribunalia, confiscationes, proscriptiones, exilia, carceres, virgæ, secures, bestiæ, cruces, ignes, mortes, in rem euangelii & fidei profectum erant. Nunc vero (nos miseros, in quam descendimus confusionem! in quas Dei iras incidimus!)

cidimus!) in Europæ angustiis arctata est ecclesia: & Christus contemptui habetur, ubi olim summo habebatur honori. Et ne antiquus ille adversarius vel ex una parte insidias non paret, surrexerunt domestici hostes, grassantes in reliquam hanc ecclesiam ad angulum coactam, odio & armis infidelium expositam, aliqui pastores dormientes, vel mercenariorum (ne quid gravius dicam) vices gerentes, nonnulli principes in tyrannidem & bellorum furorem versi, quorum ambitioni nullus est terminus: multi doctores ore quidem pie docentes, at operibus impie dedocentes: plerique perfectionis vitæ rationem profitentes, at scandalis cuncta perturbantes: B tot omnium generum, ætatum, ordinum, viri ac mulieres, ethnicorum ac Turcarum potius quam Christianorum vitam referentes: denique, quod omnium est perniciosissimum, tot ministri satanæ in angelos lucis transfigurati, qui leges, majorum instituta, patrum sententias probatas, Christiani populi consuetudines, qui sacramenta, sanctorum honores, & quid non sanctum? contemnunt, rejiciunt, execrantur. Interim exercitatione scripturarum, quas pro ingenio ac libidine potius lacerant: eloquentiæ lenocinio, linguarum eruditione freti, veterem ecclesiam, apostolicam ipsi dicunt: at re vera carnalem veteris Adæ filiam, satanæque sponsam, gloriantur se velle restituere, ac procurare viæ & semitarum domini ornatum, hoc est (ut eventus ostendunt) Christianam rempublicam perturbare, turpitudinum licentiam cunctis facere. O ecclesia, o fides, siccine in amarum vobis verterunt omnia? siccine vos oppugnant, qui propugnare debent? Itane euangelium & scripturæ, quibus olim vicistis orbem, conculcastis idola, profligastis errores, destruxistis vitia, erexistis Christi gloriam: nunc in vos scutum, tela, arma facta sunt, quibus ex hoc angulo ejiciamini? An vos tot procellis, fluctibus, tempestatibus periclitantes ita destituet Iesus, ut nulla sit aurora, in qua veniens dicat vento: *Quiesce*, & mari: *Tace*.

Sed jam videre videor Iesum super aquas am- D bulantem, eundemque audire dicentem: *Confidite, ego sum, nolite timere*: postquam vos patres ecclesiastica dignitate præeminentes, omnique doctrinæ genere insignes, vos mundi lumina & decora, volente, ac disponente Deo in præclaram hanc urbem singulari Pauli III. pont. max. & Caroli V. Cæsaris invictissimi, tum providentia, tum autoritate convenistis. In tot enim tamque gravibus opinionum dissidiis, quibus nunc omnia miscentur: in moribus sæculi adeo corruptis, quibus ecclesiæ facies dehonestatur. in tam diutinis bellorum tempestatibus, quibus & suo ipsius, & alieno gladio Christianus orbis est oppressus & afflictus: unde expectare possumus vel veritatis lucem, vel morum formam, vel firmæ pacis serenitatem, nisi ex hoc vestro consessu: ubi Christus adest corda vestra afflaturus, & ad cuncta quæ agenda sunt directurus. Hoc anno XV. quo Carolus V. coronatum agit imperatorem: quemadmodum olim in Ioanne fuit, vestra opera favente domino Isaiæ oraculum languens, & pene emortuum, sua nempe veritate destitutum absolvetur, ut parata sit domino via, ecclesiasticis ordinibus ad veram suæ functionis normam redactis: ut semitæ ejus rectæ fiant, principibus in firmam concordiæ rationem junctis: ut aspera ad æquitatem, prava A ad lenitatem vertantur, populo ad studium veræ pietatis composito. Quamobrem ubique exaltetur Christus, omnes eum confiteantur ore, diligant corde, referant moribus & pietate. Quo in loco res Christianorum sint, videtis: fides est extincta: caritas friget: virtutes contemnuntur: timor Dei exulat: sacramenta conculcantur: sancti male audiunt: euangelica libertas turpitudinum est prætextus, & quasi in peccata conspirant omnes. Ad vos itaque spectat tot ecclesiæ necessitatibus, periculis, calamitatibus, ruinis occurrere: quam ob rem huc convenistis.

Te autem invocamus IESV, Christe Fili Dei vivi, qui orans pro ecclesia, dixisti: *Pater sanctifica eos in veritate*: qui pollicitus es eam adversus satanæ vires servaturum esse, ac in medio vel duorum in tuo nomine convenientium te adfuturum esse. Et precamur, ut ecclesiam tuam sanctifices, ut patribus in tuo nomine congregatis Spiritum tuum impartias, ut principibus mentem des bonam, ne ad suam utilitatem causas religionis inflectere procurent. *Obliviscere domine iniquitatum nostrarum, & memor esto miserationum tuarum: non enim in justificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam: sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine: placare domine: attende, & fac propter nomen sanctum tuum, quod invocatum est super populum tuum: ne forte dicant gentes: Vbi est Deus eorum?* Ioan. 17. Dan. 9. C Psal. 3.

Vos autem per Christum obsecro, obtestorque patres amplissimi, ut ea concordibus animis spectetis, quæ digna sunt pietate, professioneque vestra. In IESV nomine convenistis, ad IESV gloriam, omnibus posthabitis inspicite: sin secus, frustra vel sex millia convenietis. Nihil in vobis desiderari permittatis, sive ad dicendi libertatem, sive ad patientiam laborum, sive ad sedulitatem officiorum, orationibus, jejuniis, piis operibus vacantes, consentientibus pariterque ardentibus votis, corda vestra dignum præparate templum, ubi Spiritus domini sedeat, qui per vos in sessionibus loquatur. Nemo ad ingenii ostentationem, opinionem suam mordicus defendere gaudeat. Nemo procuret contentionum voces: *Ego Pauli, ego Apollo, ego Cephæ*. Nemo metu hominum Deum contemnat. 1. Cor. 1. Nemo propriæ gloriæ studio ductus, Christi gloriam obscuret. Nemo aliorum monita, sed nec principum mandata tenens, Spiritus sancti consilia rejiciat: Sic enim coram hominibus, in primis autem coram Deo officium vestrum probe vendicabitis. DIXI:

V.

E *ORATIO HABITA A REVERENDO patre Ambrosio Catharino Polito, Senensi, ordinis Prædicatorum, in secunda sessione synodi Tridentinæ, die 4. Februarii anni MDXLVI.*

PRÆCELSA loci hujus autoritas, patres amplissimi, jam nunc dicere incipientem, profecto majore me timore ac trepidatione corriperet, nisi huic autoritati ex adverso vestram opponerem autoritatem, cujus jussu atque hortatu, non mea sponte, hunc ipsum ego hodie conscendi locum: tum ista vestri vultus plurimum reverenda majestas, omnem,

ANNO CHRISTI 1546.

omnem, quantacumque mihi adesset, dicendi facultatem præriperet, nisi rursus ejusdem vultus vestri summa gratia, ac benigna serenitas, quam his meis oculis mihi videor intueri, me ad dicendum etiam vehementius incitaret: denique sola cogitatio excellentissimæ eruditionis, ac doctrinæ, qua tam selectam ex universo terrarum orbe synodum præfulgere conspicio, hærentem faucibus contineret sermonem, nisi vota precesque meas ad illum converterem, atque in eo fiderem, quem novimus & *os mutorum aperuisse, & linguas infantium fecisse disertas.* [Isa. 35. Sap. 10.] Verum ne sine gradu ego ille miser homunculus & peccator ad thronum tantæ majestatis accedam, adibo illam quam ipse nobis instituit & advocatam piam, & sedulam precatricem. favete votis. O summe gratiosa, & una inter mulieres singulariter benedicta, Maria virgo, quæ ut primogenita filia, ut primaria sponsa, ut fidelissima socia, denique mater carissima, ante omnes felices animos & beatos spiritus prope tuo Emanueli assistis, Ave & impetra mihi hodie eloquium vivum, eloquium fervens, & efficax, non in comptis humanæ eloquentiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis: quo auditorum corda magis ac magis ad opus Dei incœptum feliciter peragendum, inflammem, in ejus gloriam, & nostram totiusque Christiani gregis lætitiam perpetuam & salutem. Amen.

[2. Cor. 1.] *Benedictus Deus, & pater domini nostri Iesu Christi, pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni desolatione nostra:* nam quod a cunctis bonis tanto tempore est desideratum, & tantopere efflagitatum, & expectatum: ecce nunc ego magno cum animi mei gaudio his meis oculis circumspecto, te, videlicet, synodum venerandam œcumenicam, non solummodo indictam, non solummodo collectam, verum etiam jam ostio in nomine domini patefacto confidenter ingressam in sancta, ut æternæ nostræ redemptionis obscuratas ab impiis veritates, ibi aspicias, nobis decernas, atque populo patefacias. Vere gaudeo, patres optimi, quia misericordia & manus domini fecit hoc: & ideo vehementer cupio, ut hoc meum gaudium, quod commune est piorum omnium, de spe magis quam de re conceptum, vestra opera nobis perficiatis: ut ego seniculus hujus mei tam diuturni desiderii compos factus, aliquando possim canere canticum cum sene illo justo, de quo nudiustertius audistis, quod *responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, donec videret Christum domini;* [Luc. 2.] vidit, & gavisus est; neque solum vidit, verum etiam suis in ulnis eum gestare meruit, *qui portat omnia verbo virtutis suæ:* [Heb. 1.] & lætabundus in eum canticum erumpere, *Nunc dimittis servum tuum domine, secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum:* [Luca 2.] & quod excurrit. Hoc autem, ego, ut verum fatear, nondum possum, donec quod nunc in floribus video, detur mihi spectare & carpere in ipsis fructibus. Interim vero absque metu multo, ac solicitudine multa esse non possum: metuo enim multum ab ingenio satanæ, quia satanas est, hoc est bonis omnibus incœptis adversans, tantoque magis adversans, quanto diviniora, & ad plurimorum salutem magis noverit attinere. Qui enim paradisum Dei conturbavit in cælis draco ille rufus, ibique

A schisma condidit tam insigne: & de alio paradiso parentes nostros tantis ornatos donis exterminavit prosternens, vulnerans, & exspolians: & ipsum dominum in deserto non est veritus adoriri: puto, quod neque tibi parcet, neque vestram verebitur sanctitatem: imo nisi assumatis *armaturam Dei*, scutum fidei, thoracem justitiæ, & galeam, spem salutis, strictum spiritus [Ephes.] teneatis ensem, vigiles, promptique ad feriendum, cæsim punctimque, ad dextram & sinistram, profecto insano illius furori, & incomparabili calliditati non resistetis. Est igitur verbum domini monentis vos in Petro, & dicentis: *Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut* [Luc. 2] B *cribraret sicut triticum: Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Hoc enim totum ad te pertinere, o synode sacrosancta, non dubito: tu enim juxta spiritus intellectum Petrus es, quia qui Petri claves obtinet, in te includitur, caput tuum. Cave igitur a cribratore. considera quod apostolicum senatum aggressus, unum saltem de duodecim cribrando lucratus est. Cribrum est corpus illud domini sanctissimum, flagris cæsum, & clavis & lancea perforatum. Corpus illud significat ecclesiam, quæ caput habet unum dominum Iesum, cujus vices in terris gerit Paulus hujus nominis III. Qui non est sub capite, non est in corpore: qui vicariũ spernit, spernit & dominum, qui cum hoc non C congregat, dispergit, qui ab hoc segregatur, de cribro decidit, & jam non est Christi, sed satanæ. Sic igitur unusquisque se componat in cribro, ut quavis diaboli concussione non excidat. Quod erit, si unum in Christo dicamus omnes, [1. Cor.] & non sint in nobis schismata. Dicet hæreticus, Adularis papista: dicet calumniosus, Aucuparis Catharine: clamabit autem Ambrosius Catharinus teste Deo, non adulor o hæretice, non aucupor o amice, sed verba exploratissimæ & compertissimæ veritatis pronuncio: & ejus veritatis, quam qui non asserat, frustra falsoque de Christiano nomine gloriatur.

Sed ad rem.

Habetis ergo in exemplum & typum vestrum D Petrum, primo quidem aversum & negantem, ut discatis cavere: tum eumdem conversum & [Luca 2] confitentem, ut discatis fortiter agere, & sapienter. Consideremus ergo primum, qua de causa vir ille tam commendatæ fidei, & qui paulo ante tam pertinax & securus aiebat: *Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo:* mox ad unius ancillulæ voculam trepidans tam diserte negat: ut illi bene conveniret, *Hui victus uno verbo tam cito?* [Ex Te. Eunuc.] & paulo post ab alia interpellatus ancilla, etiam perjurium cum negatione conjungit: & tertio ab homine turbulenti vultus, perterrefactus, etiam E detestando anathemate seipsum ferit. Vnde igitur tanta imbecillitas quæso, & inconstantia? Quis nesciat, quod ab illa nimia de semetipso confidentia? Discamus igitur in primis timorem cautum, & non male tutam securitatem: id est, non esse confidentes in nobis, quasi in nobis: dicente domino: *Sine me nihil potestis facere:* [Ioan.] sed esse animosi in illo qui dixit, *Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes adversarii vestri.* [Luc. 2] Nolite putare res arduas, & adeo præclaras & salutares effici posse, absque oppugnatione, & discrimine magno per malignum.

Credite

Credite non deesse illi ancillas in atrio fortissimas, & promptissimas ad debellandum. Video quod taciti quæritis intra vos, quasnam ego dicam ancillas: audite.

Est quidem ancilla prior valde fortis, & audax: neque longe abest ab unoquoque nostrum, & ne vos moretur diutius: ancilla hæc est unicuique caro sua, quæ in atrio pontificis versans, hoc est terrenis bonis, & commoditatibus vitæ hujus incumbens, etiam Petrum ibi secum morantem potest adigere ad negandum. Non enim ascendit illa superius, ut legem domini contempletur, & probet utiliora: neque enim potest: cujus prudentia inimica est Deo, & assidue contra spiritum militat (atque utinam non sæpenumero cum victoria) cui B potius ancillari debeat. Hæc stolida est, & solummodo quod est ante pedes aspiciens, novissima, & quæ alterius vitæ sunt, non considerat. Quare ad omne opus bonum invenitur ignava, querula, garrula, contumax: est item loquax, procax, temeraria, avida, popularis, & noxiæ libertatis: odit luctum, horret jejunia, esurie murmurat, solicitatur de crastino, vigilias non nisi ad ludos & lascivias tolerat, orationes fastidit: ad turpiloquia, scurrilia, vana, impudica, gerit aures patulas & erectas: ad seria vero, & ad verbum Dei laudesque divinas, penitus obturatas & graves. Denique in omnibus quæ sunt spiritus & pietatis, semper importuna interstrepit, ac permolesta. Hæc istis novarum sectarum auctoribus, & facibus orbis terræ, magna ac pene cuncta subministravit fomenta. C Quam ob rem summopere ab illa cavendum est nobis, utpote impudente, petulante, pellice, ac male præcincta: contra quam dominus ait: *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: & vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando revertatur a nuptiis. Attendite ne graventur corda vestra crapula, & ebrietate: & veniat super vos repentina calamitas.* Vigilate itaque, orate, castigate ancillam, redigite in servitutem, ne qui aliis prædicare debetis, ipsi reprobi inveniamini.

Hactenus de ancilla priore.

Subsequitur hanc alia ancilla, neque minus metuenda, quippe quæ multos captivos teneat, qui D tamen de priore triumphant; Nam quanto celsior animus est, tanto (ni valde caveat) ab ista fortius detinetur. Hæc vero ut explicemus, est humanæ gloriæ cupiditas, & ambitio, quæ ancillatur hominibus. Hæc igitur quos sibi subigit, servos hominum facit, ut propterea non libere veritatem confiteantur, propter quod scriptum est: *Multi ex principibus crediderunt in eum, sed non confitebantur, quia dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Hæc mater omnium hæreticorum, & alumna, nam inflata de magisterio præsumpto, nescit audire, tacere, discere: gestit autem docere semper & loqui. Hæc in tergi mantica suos, ne videat, recondit errores: in ea E vero quæ est a fronte, rimatur alienos. Hæc semel emissum verbum revocari non sinit: non enim didicit a sapiente: *Pro anima tua non erubescas dicere verum. Est enim pudor adducens peccatum, & est pudor adducens gratiam, & gloriam.* Ac si dixerit, Pudet errasse, non pudeat errorem agnitum confiteri, & emendare. Hic est enim bonus ille pudor, qui tibi gratiam pariet, & gloriam. Nam labi, errare, nescire, & decipi, humanum est malum, & dignum venia: in agnito vero errore velle præ pudore persistere, non jam humanum sed satanicum est, & inexpiabile, quo fit,

A ut qui se hominem esse fateri erubescit, suo merito evadit in sanatam, & diabolum. Quocirca quicumque aliquid scripsimus, vel sentimus, quod recte ab alio reprehendatur, cedamus veritati, & cum gratiarum actione suscipiamus admonentem, deputantes lucro non parvo ab erroribus liberari. Super omnia autem sanctæ synodi sententiis nemo resistat, qui vero secus, noverit se hoc ipso facto hæreticum prodidisse. Videant tamen qui aliena reprehendunt, ne ipsi forsan ab hac ancilla moveantur, quæ est & livida, & lippa: & alterius gloriam, suam esse ignominiam arbitratur: tum ne ipsi falsi bis peccent, dum bene dicta reprehendunt, injurii simul & veritati, & fratri suo: denique ne modum fraternæ caritatis excedant, dum quod oleo curari posset, igne malint & ferro: quod non tam esset errores extinguere, quam animas velle perdere, pro quibus Christus est crucifixus. Hæc autem non de jam subversis hæreticis, sed de fratribus dicta esse volo, & qui hanc regulam secuti fuerint, pax Dei, & misericordia super illos. *Hactenus de ancillis.*

Superest nunc, ut pauca de homine turbulenti vultus admoneamus. In hoc facile sæcularis potestas agnoscitur, qua plerique mortalium adeo terrentur, ut nullum sit eis piaculum propter illam negare Christum. Recordamini Ariminense concilium, & alia hujusmodi quædam. Sed Deo gratia est, quod habemus catholicos principes, & hæresum inimicos: & nihilominus ex abundantia cordis, quod ad hoc pertinet, pro pietate non verebor hortari. Dico ergo, statuite semel certa fide, hic in medio vestrum esse Christum summum omnium principem, regem regum, & dominum dominantium: & hoc persuasi dicite cum magno apostolo toto corde: *Et si sint dii multi, & domini multi, nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipsum, & unus dominus noster Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illum.* Tum si qua potestas abuti velit concilio ad sua commoda, & hoc scitis, exhorrescite, quoniam non in hominem, sed in Spiritum sanctum peccat. Siquid aliud contra caritatem requirat, exerite gladium spiritus, & dicite: *Deus caritas est.* Siquid contra veritatem: similiter dicite: Iesus dominus veritas est. Si vultus turbulentus ostendit iram minitantem vitæ, adjungite: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te Deum Patrem, & quem misisti dominum Iesum Christum:* Et tanquam de præmissis concludite cum psalmographo: *In Deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem: in Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.* Mementote præcepti: *Nolite timere eos qui occidunt corpora, postea non habent amplius quod faciant. Timete autem illum qui postquam occiderit corpus, potestatem habet mittendi animam in gehennam ignis: hunc dico vobis timete.* Respicite ad Petrum rursus, & videte quomodo juxta domini verbum confirmat fratres suos. Ecce post galli cantum, post illucescentem sibi diem, a veri Solis aspectu, post amarum pœnitentiæ fletum, post trinam suæ recuperatæ dilectionis confessionem, post susceptum summi pastoris officium, indutus virtutem ex alto, non jam in atrio sedens, & frigens ubi potuit pernegare, sed in cathedra docens, ubi regitur a Spiritu sancto, totus fervore caritatis succensus incipit prædicare nomen salutis. Turbantur veteris synagogæ pontifices, ille autem alacer insistit operi. Edicunt ut sileat, ille clamat: *Oportet obedire Deo magis quam hominibus.*

1. Cor. 8.
1. Ioan. 4.
Ioan. 14.
Psal. 55.
Matth. 10.
Luc. 22.
Act. 5.

Anno Christi 1545.

hominibus. Addunt minas, non deterretur: tradunt in carcerem, sed verbum Dei non alligatur: A cædunt flagris, agit gratias, gaudens quod *dignus* habitus est *pro nomine Iesu contumeliam pati.* Denique numquam cessat a munere, donec Romæ juxta oraculum domini extensis in cruce manibus, & verso deorsum capite glorificat Deum. Hæc autem facta quid sunt aliud quam vivæ voces clamantis apostoli? & quid aliud clamantis, nisi *Vade, & tu fac similiter?* Luc. 10. Confirma & tu sancta synode fratres tuos: ad hoc enim convocavit te dominus, & hoc reposcit abs te, cui dari verba non possunt.

Quanta mihi hoc in loco succurrant, patres, opportune dicenda, nisi apud vos agerem, qui B alios ista melius docere potestis, explicarem: pauca tamen proferam, quæ velim quasi sagittas Psal. 5. potentis acutas hærere fixa in cordibus vestris. Dominus enim Deus vos alloquitur, aiens: *Ego te plantavi vineam electam*, Isa. 5. plantavi autem te mea cruce, & morte, ego te meo sanguine irrigavi: elegi ex te lapides, *ædificavi turrim, fodi torcular, posui sepem: quid est, quod debui facere, & non feci?* Matth. 21. Verum quanta habeo jamdudum adversus te o ingrata? Quid est enim, quod pene te *exterminavit aper de sylva, & singularis ferus* Psal. 79. (qui audit intelligat) depascitur? & nihilominus ego nunc congregavi te: *quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis*, Matth. 23. C & in medio tui sum. Quid times? convertere ad me dominum Deum tuum, ut confirmes fratres tuos. *Stemus simul, quis est adversarius meus?* Isa. 50. Luc. 22. *rogavi* enim *ego pro te ne deficiat fides tua*, quomodo ergo deficere poteris? Tu autem vide canes, vide lupos, vide operarios malos, vide confusionem, vide concisionem, vexatas, dispersas, & aberrantes oves meas in desertis, in speluncis, in cavernis terræ, traditas agri bestiis devorandas, quas tamen meo sanguine comparavi: non dico plura. Hæc enim satis, ut intelligas quid ego requiram abs te, hæc dominus clementissimus Iesus tibi hodie in spiritu lenitatis. D Vide ergo, & diligenter attende, nequando in spiritu iræ, & vindictæ, mutato sermone possit jure optimo conqueri contra te: & coram angelis, & sanctis suis dicere: Isa. 5. *O habitatores Hierusalem, & viri Iuda, judicate inter me & vineam meam. Quid debui ultra facere vineæ meæ, & non feci? Expectabam autem ut faceret uvas, & fecit labruscas: & exposuit me ludibrio hostibus meis, ut blasphemetur nomen meum inter illos.* Sed absit, ut in hoc verbo tam tristi mea concludatur oratio: meliora enim spero, ac viciniora saluti. Ephes. 3. Quamobrem *flecto genua ad patrem domini nostri Iesu Christi.* & vos omnes oro, E & vos in primis, qui pro Christi vicario amplissima legatione fungimini: Oro inquam vos, & obtestor per viscera illius paternæ divinæ misericordiæ, ut omni nisu, quem parturitis, nobis tandem partum exhibeatis, formatumque Christum: ut ego illum quasi in ulnis meis excipiens tanquam alter Simeon, & sicut candidus olor ad vada felicissimæ mortis evolans, hoc dulce melos valeam decantare: Luc. 1. *Nunc dimittis servum tuum domine secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculi mei fructum synodi salutaris, quam parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium, & gloriam veræ plebis Israel.* Fiat, fiat. γένοιτο, γένοιτο. Amen. Amen.

VI.

ORATIO INSIGNIS AC CLARISSIMI D. Didaci a Mendocia oratoris Cæsareæ majestatis coram legatis sedis apostolicæ habita Tridenti, tertio Maii. An. MDXLVI.

SVPERIORE anno, illustrissimi & amplissimi patres, cum esset a sanctissimo domino Paulo summo Pont. generale concilium indictum Tridenti, destinatis ad id inchoandum & prosequendum reverendiss. Parisio, Mutinensi, & Polo apostolicæ sedis legatis, invictissimus dominus meus Carolus Romanorum imperator Aug. justissimis tunc causis adeo detentus, ut principio concilii a sua majestate tantopere exoptati, & efflagitati adesse non posset, episcopum Attrebatensem, dominum de Granvela, & me, qui Iacobus a Mendocia dicor, procuratores, & oratores ad hanc Tridentinam urbem destinavit: quo futuro concilio, vel omnes una, vel quisque nostrum ejus nomine interesset. Facta itaque a nobis Cæsaris nomine coram illis reverendissimis legatis comparitione, visum fuit sanctissimo domino in commodius tempus concilium protrahere. Nunc vero idem ipse sanctissimus dominus, cujus munus atque præcipuum officium est, reipublicæ Christianæ non deesse, concilium Tridenti indixit: sicque sublata suspitione, omnibusque qui interesse debeat, huc convenire jussis, vosque reverendissimi atque amplissimi patres, qui præsentes adestis, legatos ad peragendum concilii munus demandavit. Quod ubi Cæsar intellexit, rogatus a Pont. Max. cum per nuncios, tum per literas, ut vel præsens ipse adesset, vel oratores suos mitteret, statim, utpote qui religiosissimi & optimi imperatoris, & piissimi principis officium nulla ex parte non explevit, animo semper ad commune reipublicæ fideique Christianæ decus ac majestatem restituendam, ac confirmandam maxime propenso, atque addicto, homines certos, ac literas in omnem Hispaniam, reliquasque suæ ditionis provincias, destinavit, qui excitent, & cogant episcopos, aliosque viros, quibus sacrarum rerum cura præcipue incumbit, ut quam maxima poterunt celeritate Tridenti conveniant.

Præterea quoniam Cæsar ipse nunc se præsentem exhibere non potest, gravissimis, iisdemque justis impedimentis implicitus, mihi, qui publice Venetiis suæ majestatis vices gerebam, mandavit, quo huc irem, & ejus nomine generali sacro concilio adsistens augustam ipsius præsentiam pro virili atque auctoritatem præstem, ad ea omnia conficienda, quæ sancti concilii confectioni, & communi reipub. Christianæ bono sanctissimæque religionis majestati profutura videbuntur. Verum in præsentia, reverendissimi patres, Cæsaris animum explicare operæpretium non arbitror, quandoquidem universo orbi notissimus sit, innumeris sane & certissimis rerum testimoniis undequaque communitus, compluribusque præclaris facinoribus in reipub. Christianæ commodum collatis comprobatus: cum neque Cæsar animi aut corporis labores ullos quantumvis gravissimos subire, neque maxima atque periculosissima contra Christiani nominis hostes bella suscipere unquã recusaverit, modo quicquam subsidii reip. Christianæ fideiq; catholicæ afferre posset, etiam cum ingenti propriarum fortunarum detrimento, nec sine summo salutis & vitæ suæ discrimine.

Adsum

ANNO CHRISTI 1546.

Adsum igitur, illustriss. & ampliss. patres, meque hic præsentem Cæsareo nomine statuo ea præstaturus, quæ a me supra relata, mihique a Cæsare data in mandatis fuere. Sicque invictissimum eumdem animum, eamdem religiosissimam operam, quam Cæsar hucusque præstitit, nunc totam vobis ejus nomine polliceor atque exhibeo, tum ad reipub. Christianæ commodum & tranquillitatem, tum ad sacræ religionis majestatem, amplificationemque, tum etiam ad sacrosancti concilii prosecutionem. Et quoniam a me dictum est dominum Atrebatensem dominum de Granvela, meque Cæsaris nomine anno præterito comparuisse coram reverendiss. & apostolicæ sedis legatis Parisio, Mutinensi, & Polo, vos ultra non morabor his, quæ tunc temporis tractata a nobis, actaque fuere nomine Cæsaris, cum publice gesta, & in actis publicis relata sint. Hoc igitur solum dicam, me ea omnia, uti tunc acta, tractataque a nobis fuere, ita nunc pro repetitis haberi velle: meque ad ea ac si præsentia & repetita essent, penitus referre. Quod autem episcopi qui ex Hispaniis ceterisque provinciis Cæsari subjectis acciti sunt, ad præstitutum tempus non adsint, quodque ipse citius non adfuerim, id vos amplissimi patres nec negligentiæ, neque dolo ullo adscribatis, sed eos intercapedo locorum & itineris difficultas, meque vero adversa valetudo, qua per hosce dies laboravi, excusat. Quæ quidem in hac parte, tum sanctissimum dominum pontificem maximum, tum vos ejus nomine boni consulturos spero atque confido.

FINIS.

VII.

ORATIO ILLUSTRISSIMI D. D. Francisci a Toleto, oratoris Cæsarei ad synodum, habita die 8. Aprilis MDXLVI.

Una cum responsione ejusdem synodi.

CÆSAREA majestas eximio illo amore, & studio singulari, quo universam rempub. Christianam sedulo fovere solet ac prosequi, vos omnes reverendiss. domini, quotquot in hac sacrosancta synodo in fide & sinceritate euangelica estis congregati, officiosissime per me salutatos esse voluit in Christo qui pro sua ineffabili erga genus humanum benignitate & clementia, afflatu divini Spiritus, conciliare dignetur Christianorum omnium animos in gratia, & pace, & in euangelica lucis veritate confirmare. Quoniam autem universo fere orbi terrarum satis manifestum, exploratumque esse arbitror, Cæsaream majestatem nihil unquam in vita sibi statuisse magis palmarium, magisque imperatorio, quod sustinet, munere dignum, quam Christi gregem, pretiosissimo illo sanguine redemptum, non modo ab omni hostium injuria defendere, ac armis & potentia tueri, verum etiam ad resarciendam Christiani populi concordiam, sedandos quosvis tumultus, tollenda quælibet seditionis & discordiæ semina, gravissimos sumptus, vigilias, labores, etiam capitis sui periculo suscipere: supervacaneum fore videatur, si hujusmodi rerum longiore commemoratione perquam amplissimas paternitates vestras, tanta negotiorum magnitudine impeditas, diutius velim remorari. Ecquid enim opus est, obsecro, vel aliunde locupletiora petere testimonia, vel earum rerum certiorem fidem nobis astruere, quarum usus & experimentum penes nos ipsos est, patres amplissimi? Quanto enim acriore studio pacis, quanto ardentiore zelo pietatis & ecclesiæ (quæ laudatissima merito in principe virtus est) Cæsarea majestas perpetuo exarsit: tanto vehementiore animi gaudio tempus hoc acceptabile amplexata est, quo per sanctissimum D. N. Paulum III publicati, patefactiq; concilii œcumenici dies populo Christiano faustissimus primū illuxit. Qua quidem oblata occasione, ne rei tantopere exoptatæ defuisse videretur invictissima Cæsarea majestas, vel potentia, vel auctoritate, vel opera: extemplo misit ad reverendiss. D. V. qui vices suas in sacrosancto hoc concilio administraret, D. Didacum a Mendocia, virum non minus virtute, eruditione, judicio, rerum usu, quam imaginibus illustrem, ac plane dignum cui tantarum rerum provincia committeretur. Is quidem in ipsis negotiorum foribus quartana febre correptus, cum in dies magis ac magis invalescente morbo affligeretur, ac Venetias ad legationem veterem se recepisset: Cæsareæ majestati visum est, illi me collegam adjungere: ut susceptum hujus legationis onus cum altero mihi commune, interim dum redeat, sustinerem, quemadmodum ex commonstrato Cæsareæ majestatis mandato copiosius reverendiss. D. V. intellexisse existimo. Quod reliquum est, patres amplissimi, præsules vigilantissimi, dominum Deum communibus votis omnes oremus, ut istis vestris tam sanctis, tam piis conatibus divino suo numine aspirare dignetur: & quod hujus negotii præcipuum caput est, robur, & stabilimentum, sanctiss. D. N. Paulum III. & invictiss. Cæsarem, in hac tam pari, ac germana quadam animorum conformitate quam diutissime conservet, qua ipsi inter sese mutuo conjunctissimi, omnes rationes, consilia, studia, conatus, & vires in asserendam euangelicam libertatem conjiciant: ut quæcumque sæculi malignitate, morum corruptela, vitæ licentia, vitiorum omnium seminariis, in Christi sponsa ecclesia fœdata sunt, in pristinum illum candorem restitui possint: atque utriusque solerti industria, diligentia, cura, sedulo laborent, ut ex agro domini omnia convulsa zizania, omnes errorum caligines ac tenebræ profligatæ, ad coruscantem euangelii lucem tanquam umbræ evanescant. Dixi.

VIII.

RESPONSIO SYNODI.

ADVENTUS dominationis vestræ huic sacrosanctæ synodo gratissimus est, tum propter eam observantiam, qua merito Augustiss. imperatorem synodus ipsa prosequitur, tum propter favorem, quem de piissimo animo majestatis suæ in tam sancto, ac universæ Christianæ reip. salutari opere, sibi firmissime pollicetur: cui etiam dominationis vestræ præsentiam ob præstantes ejus animi dotes, & religionis studium, plurimum adjumenti allaturam sperat: quare & dominationem vestram grato ac benevolo animo amplectitur, & mandata Cæsareæ majestatis per eam exhibita & producta, quantum de jure debet, admittit, vehementer dolens de ejus collegæ clarissimi viri, & huic sanctæ synodo multis nominibus gratissimi, adversa valetudine: & ei melius esse magnopere cupiens. Pro conjuncta vero ipsius Augustissimi imperatoris, cum sanctissimo D. N. Paulo III. pontifice maximo in orthodoxa fide, & religione nostra tuenda & conservanda, voluntate, omnipotenti Deo, omnium bonorum auctori, quantas maxime potest gratias agit, quem assidue precabitur, ut piis utriusque

ANNO CHRISTI 1545.

ut[...]sque studiis, ad ipsius omnipotentis Dei laudem, A & gloriam, religionis Christianæ incrementum, & ecclesiæ pacem, prosperumque in omnibus, & optatum ipsius sanctæ synodi successum, aspirare dignetur.

FINIS.

IX.

INVICTISSIMI AC CHRISTIANISSIMI Ioannis hujus nominis tertii Lusitaniæ regis, & Algarbiorum &c. literæ ad summum pontificem Paulum tertium missæ, & in concilio Tridentino recitatæ.

SANCTISSIMO in Christo patri, & beatissimo D. Paulo III. divina providentia papæ, devo- B tus & obediens sanctitatis suæ filius Ioannes III. Dei gratia Portugalliæ & Algarbiorum rex, citra & ultra mare in Africa dominus Guineæ, navigationis & expeditionis & commercii Æthiopiæ, Arabiæ, Persidis, & Indiæ, humillimum sanctorum pedum osculum mittit. Etsi nemini dubium aut obscurum fuit, beatissime pater, nullum tui sanctissimi pontificatus tempus a consiliis tuendæ Christianæ religionis, constituendæque inter principes amicitiæ abhorruisse, nulla tamen res, conceptam de sanctitate tua opinionem, æque ut œcumenici concilii indictio confirmavit. Quod bene feliciterque cessurum universo populo Christiano facile sibi persuaserit, qui divini nominis primum, cui ejus autoritas innititur, C majestatem, deinde sanctitatis tuæ in eo denunciando constantiam perspexerit. Quique postremo ad eas artes animo se & cogitatione converterit, quibus sævissimus humani generis hostis omnes aditus, qui ad sacrosancti concilii celebritatem patere videbantur, superioribus annis obstruxit. Nec enim aut ille tam studiose id oppugnasset, nisi jacentem afflictamque Christianam remp. excitari posse ea via providisset, aut sanctitas tua tantam animi contentionem in agendo totius populi Christiani conventu adhibuisset, nisi constanter sperasset fore, ut moribus pristinæ severitati restitutis, omnibusque idem de orthodoxa fide sentientibus, facile non modo hostium vim repellere, sed etiam priorum tempo- D rum calamitate amissa recipere & vindicare possemus. Quæ si aliquando singula tantum habere momenti visa sunt, ut agi de illis nisi frequentissimo populi Christiani concursu pro dignitate non posset: quid nos de sanctitate tua cogitare par est, quam tot & tam graves causæ ad promulgandum œcumenicum concilium impulerunt, præsertim veteri Christianæ reip. disciplina ita collapsa, & in tantam perturbationem adducta, ut etiam si nullas hæreticorum seditiones, vel hostium incursiones pertimesceret, ad colligendas tamen antiquæ sinceritatis reliquias convenire omnes oportuerit, & suo quemque loco sententiam dicere. Nam cum labefactati mores hæreticorum improbitati & hostium victo- E riæ aditum patefecerint, ea sane parte diligenter constituta & qui a fidei catholicæ veritate defecerunt resipiscent, & qui Christianam religionem armis oppugnant Dei opt. max. potentia opprimentur. Quem ut, si facilem habuerimus, victoriam, pacem, otium, summa denique omnia nobis spondere possimus, ita eo irritato & offenso, non video quid in nostris copiis sit reliquum, in quo spem figere debeamus. Quod si ubi nec ab exteris nationibus ullum grave & periculosum bellum immineret, nec intestinis factionibus esset convulsa & jactata nostra resp. Christianæ tamen religionis interfuit ad conciliandam animorum caritatem sacrosancto concilio locum tempusque a sanctitate tua præscribi, si ulla promovendæ pietatis Christianæ ratio haberetur, si quem angeret dolor, quem de tot animarum provinciarumque jactura omnes capere oportebat, transacta jamdudum res esset, cum sanctitas tua tanto concilii rite celebrandi studio esset inflammata, ut multis ab hinc annis nos ad id hortari & invitare nunquam destiterit. Quam animi propensionem si sanctitas tua in medio bellorum tumultu præ se tulit, nunc pace tandem aliquando facta, & armis in angustiorem reip. partem contractis, in animum induco nullam difficultatis speciem objici posse, quæ vel ardorem sanctitatis tuæ restinguere, vel conatum retardare possit. Cui nos non solum morem gerere decet, sed etiam gratias Deo, quantas mens nostra maximas cōcipere potest, agere. Cujus numine effectum est ut in edicendo concilio nunquam sanctitatis tuæ industria languesceret. Nec vero diffido quin qui animi vigorem dedit, incolumem etiam sanctitati tuæ valetudinem tueatur, ut quod sapienter exorsa est, cum summa, & divini, & tui nominis gloria fortiter ad extremum perducat. Facile porro adducor ut credam omnes muneris sui partes sanctitatem tuam diligenter acturam, tum quod captato toties frustra tempori nollet deesse, tum quod minime deceat sanctitatem tuam id inchoatum relinquere, quod ut inchoaret, nullam sibi recusandam molestiam, nullum non subeundum laborem, nullam honestam conditionem repudiandam judicavit. Neque sane tam multa valent ad interrumpendum sacrosancti concilii cursum, quam ejus initium impedire multa potuerunt. Si modo sanctitas tua ab eo quod instituit non decedat, & quod Deo Optimo Maximo autore cœpit, eodem egregium conatum juvante prosequatur. Qui ut quæ maxime obstare videbantur, divinitus submovit, ita proposito omnibus sanctitatis tuæ saluberrimo exemplo, & longe lateque sacri concilii diffuso splendore, si quorum nondum satis est confirmata voluntas & perspecta, eos paulatim ad colendum ecclesiæ catholicæ nomen, & ad frequentiorem œcumenici concilii celebritatem adducet. Quamobrem supplex ipse sedis apostolicæ filius sanctitatem tuam oro atque obtestor quam modestissime possum, ut ad omnem se difficultatem confirmet, ne animum contrahat ac remittat. Quod licet sua sponte facturam sanctitatem tuam existimem, vis tamen amoris & observantiæ meæ, rei etiam magnitudo efficit, ut a sanctitate tua id petere atque obsecrare non dubitem. Ceterum cum legatos meos, & quos illis concilii participes sociosque destinavi, minore celeritate quam vellem viderem se ad iter componere, ne ulla esse in me mora videretur ad id quod sanctitas tua tantopere vult efficere, delegi ex eo numero viros bonos & eruditos fratrem Georgium a sancto Iacobo, fratrem Hieronymum ab Oleastro, Gasparum a Regibus, sacrarum literarum professores, qui ad sanctitatem tuam celerius mandata mea perferrent, & quid de sacro concilio peragendo sentirem accurate exponerent. Quibus ut fidem habeas hac de re tota enixe peto, beatiss. pater. Deus Optimus Maximus diu tueatur incolumem sanctitatem tuam, pater sanctissime & beatissime domine, ad sui nominis laudem & gloriam.

riam. Datum Eburæ XXIX. Iulii. Anno humanæ salutis. M. D. XLV.

X.

ORATIO CLARISSIMI ATQUE facundiss. viri D. Petri Danesii, oratoris Christianissimi Francorum regis ad synodum.

REVERENDISSIMI legati & cardinales, archiepiscopi, episcopi, ceterique omnium ordinum in hanc sanctam synodum cooptati & conscripti patres, sicut Christianissimi regis præcipuus antea pro ejus pietate erat dolor ex miserrimis & post hominum memoriam turbulentissimis ecclesiæ temporibus susceptus, ita nunc eximiæ cujusdam lætitiæ causam attulit nova tranquillitatis oblata spes, quam sacri hujus concilii nomen expectatioque commovit. Neque enim potuit aut non sperare id futurum, quod vos autore ipso conciliorum præside Deo agere sciret: aut quod maxime semper expetisset, non vehementer eventurum esse, lætari. Nec vero convenire existimavit, quum de summa re Christiana ageretur, non singulare existere Christianissimi regis studium, qui ad bene de ea merendum cum cognomine sibi hereditario, tum plurimis majorum exemplis invitaretur. Itaque quod facturus ipse si præsens adesset, fuerat, ut vos, etsi sponte currentes tamen acrius incitaret ad populi Christiani pacem ac concordiam reconciliandam, sacerdotii dignitatem prope amissam recuperandam, veteres nimiumque diu neglectas ecclesiæ ruinas fulciendas: ad eaque conficienda suas omnes curas, consilia, cogitationes, opes, polliceretur: id nobis legationis hujus munere imposito, suo nomine ut faceremus, mandavit. Cujus ego legationis summam priusquam vobis, patres, expono, quod quidem extrema oratione mea faciam: pauca quædam necessario dicam cum de plurimis regum Franciæ superiorum in ecclesiam meritis, tum de hujus ipsius, a quo allegati sumus, Francisci, perpetuis in eamdem officiis: non quo hunc ita velle arbitrer, aut illos ut clariores fiant, egere præconio putem. Neque enim aut hic quum ita se gereret, ut & ipso & ejus majoribus dignum erat, inanem nescio quam verborum laudem expectavit: aut illorum res pro Christi ecclesia gestæ ita sunt vel obscuræ ut illuminari, vel communes ut ornari, vel denique tenues ut amplificari cujusquam oratione debeant. Sed & hic qui se uni Deo probatum vellet, sola recte factorum conscientia facile contentus, id demum bene agendo spectavit semper, bene ut ageret: & illorum eæ quas dixi, actiones hujusmodi certæ sunt, ut nullam non orationis facultatem, ne dum meam, quæ sentio quam sit modica, exuperent. Verum id, ut dixi, necessario ita faciam, ut intelligere possitis Christianissimum regem quæ nunc a vobis postulet, ea jure meritoque postulare. Et tamen ita orationi moderabor meæ, ut nemo non sit existimaturus, me plura quæ explicari quamvis ornate potuissent, simpliciter potius nudeque brevitatis studio protulisse, quam aliquid ex rhetorum artificio ac præceptis facere amplius voluisse. Vos modo, patres sanctissimi, benigne me & attente his de rebus ita ut ostendi, dicentem facile quæso audiatis.

Francorum reges jam inde a Clodovæo primo nostræ gentis Christiano rege, inter ceteras, quibus merito celebrantur, virtutes, egregia quadam pietatis laude floruerunt. Cujus rei argumentum esse videtur, quod unum hoc regnum adhuc extitit, in quo Christiana religio per annos plus mille nunquam intermissa, sincerissima semper perseverarit: ut quomodo bene constituto in corpore purus sanguis, item in illo regno quædam religionis quasi sanitas perpetuo constiterit. Certe sanctissimus pontifex Gregorius pius, quod epistolis ejus constat, Childebertum Francorum regem catholici cognomine jam tum ornavit, gravi testimonio ejus, quam dixi, incorruptæ castæque religionis. Hanc igitur illi semel susceptam ut naturali suo candore præditam tuerentur, neque alienis, ut ita dicam, coloribus oblini ulla dæmonis mali arte sinerent: quum B in eo omnes suas curas cogitationesque defixissent, operam semper dederunt, primum ut quantum humana diligentia effici posset, ne qua in animis suorum nova existeret contra ecclesiæ sententiam ulla de re opinio: deinde ut si quid tale forte accidisset, sicut est inimicus ille noster in superserendis zizaniis diligens, id statim animadversum, priusquam convaluisset, opprimeretur: tum autem ne qua ullius partis divulsio a catholica ecclesia fieret: neu quod præcipuis etiam in locis nonnunquam usu venisset, in aliqua imperii Francorum parte accideret, ut essent alii qui catholici, alii qui variis a suæ quisque sectæ autore nominibus appellarentur. Nec his contenti quasi domestici officii regionibus, non aliena etiam, C quoties res tulit, eadem pietate curarunt: sed & finibus suis egressi, & cum exteris gentibus congressi, quas vel impio dæmonum cultui deditas, vel aliqua hæresis labe infectas comperissent, quum prius omnia experti, monendo, suadendo, denunciando, nihil profecissent, piis illas armis ita fregerunt, ut vel falsa superstitione abdicata, vel pravis opinionibus rejectis, veram sanamque profiteri religionem cogerent. Ac ne multa utriusque rei exempla afferam, quod & longum esset, nec certe hoc tempore necessarium videtur, ejus quod posterius posui, testis erit ille quem modo nominavi, Childebertus, qui Visigothos bello aggressus, Christianos illos quidem, sed partium in ecclesia Arianarum, huc D tandem eos necessitatis deduxit, ut & impium Arii dogma repudiarent, & ad catholicæ ecclesiæ, a qua alieni erant, partes traducerentur. Prioris fidem faciet Carolus a rerum quas gessit magnitudine cognomen magni nactus. Is enim suscepto in Saxonas bello, Christianæ tunc pietatis teterrimos atque acerbissimos hostes, sic illos per annos amplius triginta exercuit, & ad ultimum etiam perdomuit, ut vera religione imbuti, & salutari aqua tincti, in Christi nomen insererentur. Et hujus quidem generis utriusque multa Franci.

Iam vero, quum Romanam ecclesiam, cui ille apostolorum princeps præfuisset Petrus, orbis terrarum principatum semper obtinuisse, ejusque E episcopum capitis loco a reliquis magno consensu episcopis habitum esse didicissent: pie hoc quoque ac præclare fecerunt, ut qui & ecclesiam & episcopum præcipue sibi colendos proposuissent, utriusque & opes opibus suis augerent: & quum res posceret, pericula periculis item suis propulsarent. Pipinus enim, ut taceam quæ hujus pater Carolus cognomento Martellus gessit, quum Aistulphus, Longobardorum rex pluribus per vim occupatis Romanæ ecclesiæ oppidis ulterius progrederetur, ut nisi capta urbe

ANNO CHRISTI 1545.

ANNO CHRISTI 1545.

urbe Roma finem facturus injuriarum non videretur : precibus exoratus Stephani pontificis, incredibili celeritate ſuperatis Alpibus, indeque dejectis hoſtium præſidus, quæ omnes ſaltus inſederant, exercitum in Italiam tranſportavit : & Aiſtulphum acie congredi non auſum, Ticini, quo ſe ex fuga receperat, tandiu obſedit, quoad is datis obſidibus, & jurejurando interpoſito, confirmaret ſe & erepta Romanis redditurum, nec quæ reſtituiſſet ullo unquam poſtea tempore repetiturum.

Quid hujus Carolus filius, qui a rerum (ut paulo ante dixi) geſtarum magnitudine cognomen invenit? Quæ fecit? Nempe eadem qua pater pietate, ſed ſucceſſu proculdubio & felicitate majore, aliud ſimilem ob cauſam bellum adverſus eamdem gentem ſuſcepit & geſſit. Nam quum Deſiderius in Aiſtulphi locum mortui ſuffectus, partim ſua ipſe virtute confiſus, partim Caroli occupationum opportunitatem ſequutus, quod is tum maxime graviſſimo Saxonico bello implicatus videretur, non ſolum reddita ab Aiſtulpho Romanis oppida iterum invaſiſſet, ſed & de Vrbe ipſa occupanda palam conſilia iniret, in quam totus ſpe & cupiditate imminebat; Hadrianus pontifex, qui Stephano ſucceſſerat, legatos ad Carolum miſit, qui & periculi ſui magnitudinem ei proponerent, & in eccleſiæ propugnatione patriæ illum, avitæque virtutis admonerent. Id igitur tum bellum ita ille ſuſcepit : quod tanta Francorum militum, & tam incredibili virtute & patientia confecit, ut Deſiderium, qui ſe Ticini incluſerat, longa obſidione fractum, & in poteſtatem redactum, exilio mulctaverit. Aldegiſium ejus filium, in quem ſublato patre omnium ſe Longobardorum animi converterant, cedere Italia coegerit. Rhogandum quemdam Longobardici generis hominem, quem Forojulianis ducem a Longobardis impoſitum, ipſe in imperio confirmarat, beneficii oblitum, reſque novas molientem oppreſſerit : denique Italia prope omni potitus, fundatiſſimi in ea per tot annos regni opes funditus everterit. Romano autem pontifici, cujus unius cauſa res tantas geſſerat, non ſolum ablata reſtituit, ſed & Ravennatem inſuper exarchiam, Flaminiam, Æmiliam condonavit. Ob quæ merita Hadrianus quum in ſynodo Romæ habita plurium epiſcoporum, de præmiis quæſiſſet, quibus tantam regis Franci cum defendenda Romana eccleſia tanquam matre pietatem, tum in ornanda liberalitatem, animique magnitudinem remuneraretur: decretum de concilii ſententia, in hæc fere verba fecit: Placere uti Carolo Francorum regi, poſteriſque ejus Francorum regibus, honoris virtutiſque cauſa, jus in perpetuum eſſet, Romanum pontificem quem fieri vellent, edendi, eamque ſedem, quum rectore vacua foret, ordinandi : reliquarum vero Franciæ ditionis provinciarum epiſcopos, quum more inſtitutoque majorum facti eſſent, laudandi approbandive : ut niſi quem rex laudaviſſet, nemo conſecraretur : tum autem fidelitatis jurejurando obſtrictos, ita quaſi in poſſeſſionem muneris ſui & poteſtatis mittendi. Id enim illo inveſtiendi verbo, quo decretum utitur, ſignificari volunt juris pontificii periti. Novus omnino honor (cur enim non fatear?) & tum certe primum, in velut exemplum proditus. Sed erant illa quoque quibus tribuebatur, nova & ſingularia merita : ut minime ſit mirum, novis inuſitatiſque beneficiis, nova etiam atque extraordinaria eſſe præmia conſtituta.

ANNO CHRISTI 1545.

Ac licet Ludovicus pius Caroli magni filius, prius illud jus Romanum pontificem edendi, ultro poſtea remiſerit : id tamen in remittendo diſerte excepit, ut ſimul atque electus quiſpiam & conſecratus Romanus pontifex eſſet, neceſſe is haberet, legatos ad ſe ſuoſve ſucceſſores Francorum reges mittere, qui mutuam inter ipſos, hoc eſt, Romanam eccleſiam, Francorumque regnum, amicitiam, caritatem, pacem conſociarent. Quod ipſum ita profecto ſemper ſucceſſit. Siquidem ſanctiſſima hæc neceſſitudo ac conjunctio Romani pontificis, Francorumque regis nunquam ex eo tempore intermiſſa, ſed multis potius & magnis utrimque officiis culta, quum uterque ſuam in alterius dignitate contineri dignitatem exiſtimaret, integra adhuc incolumiſque permanſit : ut veriſſimum eſſe videatur, quod tertius Innocentius ſua quadam ad Galliarum epiſcopos miſſa epiſtola teſtatus eſt, *Francorum regni exaltationem* (ipſius enim verba, quo magis agnoſcantur, ponam) *ſublimationem apoſtolicæ ſedis eſſe : viderique id regnum præcipua quadam gratia a Deo benedictum, cujus & rex & populus ſinceram ſemper Chriſtianam fidem retinuiſſent, & ſingulare quoddam eximiumque ſtudium in eccleſiam, & præcipue in Romanam præſtitiſſent :* & certe (quod illa quæ dixi, maxime confirmet) Romani ipſi pontifices difficillimis vel ſuis vel eccleſiæ temporibus, quum aut tyrannorum injuriis pulſi ſede ſua carerent : aut de moribus paulo ſeverius corrigendis, ſeditionumve fluctibus ſedandis cogitantes, vim vererentur : ut in portum, ſic in Galliam fere ad Francos ſe receperunt, quorum tuti pietate liberius concilia hiſce de rebus habere poſſent.

Cujus rei teſtis eſt generalis illa Rhemenſis, cui ipſe Romanus "pontifex præfuit, 'ſynodus : teſtis Claramontana, cui Vrbanus : Turonenſis, cui Alexander : Lugdunenſis, cui "Gregorius præſederunt. Teſtes aliæ item complures, quarum nunc quidem nominibus, ne longior ſim, parco. Ac poſſem equidem, patres ſanctiſſimi, alia hujus generis pene innumerabilia afferre, quibus Francorum regum excellens quædam in Deum ejuſque ſponſam eccleſiam pietas, luce clarius probaretur : ſed vereor ne hæc quoque ipſa modum quem mihi initio conſtitui, exceſſerint.

" Leo I[X]. Calliſtu[s] II. Inn[o]centius [II.] Eugeni[us] III. Re[m]concilia [ha]buerunt. " primæ Lugd. p[ræ]ſederat [In]nocenti[us] IV.

Certe incredibile quiddam dictu eſt iis, qui in memoria ſuperiorum temporum evolvenda accuratius verſati non ſunt, quam multa Franci pericula ſponte adierint, quot & quam graves ærumnas pertulerint, quam immanes ſumptus, nec pecuniæ ſolum, ſed & ſanguinis ſæpe ſui fecerint, hanc unam ob cauſam, ut aut Chriſtiani imperii fines proferrent, & occupatas a feris barbariſque, & huic ſemper nomini inimicis gentibus provincias recuperarent : aut Romanos pontifices vel ejectos in ſuam rurſus ſedem reſtituerent, vel de ſuo ſtatu dubitantes confirmarent, periculiſque eximerent. Quorum multæ nobiliſſimæque victoriæ, etſi ſcriptorum laude bonorum caruerunt, propter eam quæ tum ubiq; erat, literarum pene omnium, ſed eloquentiæ maxime, cladem & quaſi interitum: grata tamen hominum recordatione ab oblivionis injuria vindicatæ, ad omnem poſteritatis memoriam pervenient. Turcæ medius fidius ipſi, & (ut uno verbo dicam) totus oriens, quum a Græcis quibuſcum vivunt aſſidueque verſantur diſceſſerint, nullum aliud Chriſtianorum, niſi Francorum, nomen noverunt

runt: quo uno omnes quæ hic ad solis occasum incolunt, gentes populosque significant. Tam crebris illi videlicet tamque illustribus laudum suarum vestigiis omnem propemodum Asiam impresserunt, ut mirari quis jure non queat, quid sit cur Romani pontifices præcipua semper caritate Francos, tanquam primogenitos quosdam ecclesiæ filios, complexi sint, legibus canonicis sæpe solverint, privilegiis ornarint, multorum immunitate & vacatione munerum donarint, breviter eximio quodam in ecclesia, quasi civitate, jure esse voluerint.

Ab his profectus majoribus (quod erat ex duobus quæ proposueram, alterum) Christianissimus rex Franciscus, haud dissimili, atque illi, pietate, primo statim aditu atque ingressu principatus sui, quum esset, recenti clarissima apud Insubres victoria potitus: Bononiam usque, quo accessisse, ut secum congrederetur, Leonem X. pontificem maximum audierat, processit: cum illo certam amicitiam fœdusque firmavit, iis conditionibus, quæ tunc utriusque voluntate perscriptæ etiamnum servantur. Hanc eamdem postea amicitiam eisdemque illis conditionibus, cum Hadriano, Clemente, hoc ipso Paulo tertio habuit, & sanctissime semper coluit: a quibus vicissim magna sæpius pietatis suæ testimonia tulit.

Quid hic cōmemorem perpetuas ejus excubias & custodias sanctissimæ nostræ religionis? Quæ quum per hosce sex & viginti annos ita jactaretur, in hac quam omnes meminimus, partimque etiam sentimus, contrariarum opinionum, quasi ventorum tempestate, vix ut statui posset quid quisque sequeretur: id egit, quod pro sua & majorum suorum perpetua consuetudine sapientissime potuit. Quod enim acceperat & ipsorum exemplo apostolorum traditum, & a catholicis principibus semper observatum, ut de iis quæ de fide in quæstionem vocarentur, nihil a quoquam privata autoritate constitueretur: sed ecclesiæ potius judicium, quo omnes stare oporteret, expectaretur: ita sane fecit, diligentissime in omnes partes cavit, ne quid omnino in communi ecclesiæ usu novaretur: quum interea non deessent, qui multa cum in doctrina populi Christiani, tum in moribus vitæque institutis mutanda esse censerent, idque adeo tentare auderent. Sed integram omnium quæ a quoque nova proferrentur, causam vestris, patres, judiciis reservavit.

Quam rem quo facilius assequeretur, qui esset suopte ingenio ad clementiam ac lenitatem pronior, & vel a singulorum hominum, quoad publica salus pateretur, pœnis abhorreret, coactus est interdum in tanta multitudine peccantium, & omnia miscere ac perturbare paratorum, contra naturam suam esse severior, ut graviora in illos edicta proponeret, si qui auderent privata temeritate, ecclesiæ statum convellere. Ita perfecit cum sua diligentia, tum judicum suorum incredibili in exequendis edictis studio & vigilantia, ut in tanta repente coorta tempestate, in qua difficillimum videbatur, cursum tenere, facillime eo quo intenderat, perveniret, quum tamen multas sævissima hæc procella civitates, imo vero, proh Dei immortalis fidem, nationes gentesque totas vel everterit, vel gravissime certe afflixerit. Pacatam dat vobis, patres, amplissimam nobilissimamque provinciam. Nihil in ea novum, nihil alienum, nihil non ex veteri more ac disciplina publice introductum reperietis. Omnia in illa vetera, doctrina, ritus, ceremoniæ,

A mores, instituta constant. Vos nunc de omnibus ea statuite, quæ vera, quæ e republica esse, quæ ad summam populi Christiani concordiam, & ad Dei gloriam pertinere vobis videbuntur: ne, quod adhuc magno piorum omnium animi dolore accidit, ultra eveniat, ut impuri Turcæ, nefarii Judæi, & utrisque importuniores, non homines, sed in hominum figura belluæ, novi quidam horum temporum Epicurei, qui omnem ex hominum animis tollere humanitatem, religione demenda conantur: suo illo incesto ore sanctissimæ nostræ pietati convicium faciant: & quod imperitis jure agere videantur, crebro illud nobis exprobrent, *Ubi est Deus eorum*? *Psal.* 113.

Anno Christi 1545.

B Porro autem quum id etiam animadverteret Christianissimus rex, quātam semper vim habuisset ad res continendas, esse unum in ecclesia Romanum episcopum, ut pote Petri successorem, reliquorum & dignitate & autoritate principem, ad quem ceteri ut ad caput referrentur: qua maxime re, nostra hæc in terris militans ecclesia, illius in cælo triumphantis effigies quædam agnosceretur: non minori cura ac studio providit, ne qua inde cessio defectiove ullam ob causam accideret. In quo vel clarissime regia virtus & constantia enituit. Sæpius enim omni ratione tentatus, & multis invitatus nec iis vulgaribus commodis, ut aliquid auderet aliquando, nec editum ab altero exemplum dubitaret sequi, perstitit in C sententia: ut quorumdam propterea finitimorum amicitiam desiderarit, eaque re parum sit suorum quieti & otio consulere visus. Sed vir maximus & excellenti animi robore ac pietate præditus, justum bellū, quam inhonestam pacē maluit.

Post autem ut primum certior est factus, conventum Christiani nominis universi hanc in urbem indictum esse a Paulo III. Pont. Max. in quo de tantis ecclesiæ incendiis communi tandem consilio restinguendis ageretur: jamque eo aliquot parvo numero, sed & sapientia & sanctitate præstantissimos patres præmissos, qui ea quæ concilio necessaria viderentur, compararent, administrarent: sibi non defuit, quin eodem delectos e suis episcopos mitteret, communium par- D ticipes curarum & socios futuros. Denique aliquo satis magno temporis spatio interjecto, ut rem serio agi, & confessionibus duabus tribusve aliquot jam autoritates vestras perscriptas esse allatum est: qui illuc usque omnia fecisset, quæ principem & re & nomine Christianissimum decerent, minime judicavit convenire, suum in re tam necessaria, tamque & a se, & ab omnibus bonis semper exoptata, officium non constare. Itaque qui multo fecisset lubentius, si regni negotia id pati possent, hic ut adesset, ubi tot sanctissimos Dei sacerdotes divino (ut credi par est) Spiritu afflatos maximis de rebus constituentes videret, E quorum in vultu, gestu, oratione acquiesceret: quod proximum erat, legatos procuratoresq; suos & voluntatis interpretes nos misit cum his mandatis quæ ego nunc, quando priora illa duo prætervecta oratio est, universe tantum summatimque exponam. Spero enim fore, ut posthac sæpe, quoties quidem certe visum fuerit esse opus, de singulis proprie accurateque agendi, sit nobis voluntate vestra, locus. Vos quæso quemadmodum superiora fecistis, hæc quoque pauca benigne attenteque patres audiatis.

Hæc est igitur mandatorum Christianissimi regis summa. Etsi minime is quidem dubitat, quin vos omnia, de quibus convenistis, quæque ab hoc

Anno Christi 1541.

ab hoc sanctissimo concilio expectantur, summo sitis studio per vos acturi: a vobis tamen pro sua pietate in Deum, observantia in hunc ordinem, & in populum Christianum universum caritate, vehementer petit, ut pacis concordiæque causa, ac ne amplius non solum imperitæ imbecillæque multitudinis, sed quorumdam etiam robustiorum, licet lenium, mentes fluctuent, & in diversa ac contraria ferantur, quæ res ecclesiæ statum perturbet, & tanquam unitatem abrumpat: de doctrinis ea semel constituatis, publiceque proponatis, quæ omnes ubique Christi fidem professi sequantur, teneant, credant. Nec enim fieri potest, ut aut alia ex re ulla major existat animorum disjunctio, reique publicæ perturbatio, quam ex sententiarum quæ de religione habeantur, dissidio: aut non libentissime omnes assentiantur iis quæ vos autore eo qui huic loco præsidet, sanctissimo Dei spiritu, comprobaveritis.

Deinde quum omnia fere ecclesiæ mala & incommoda ex eo fonte profluxisse multis videantur, quod omnium pene ordinum ministri ecclesiæ ab illa priscorum temporum sanctitate & innocentia plurimum deflexerint, vix ut tenue ejus vestigium jam appareat: etiam vos rogat & obtestatur, ut vitæ morumque in ecclesiasticis personis disciplinam acerrima sacrorum canonum norma dirigatis. Ita enim fiet, ut hic ordo, qui prælucere ceteris & ad doctrinam, & ad vitæ exempla deberet, nunc autem maximo reipub. malo, ob plurimas quorumdam labes & maculas, vulgo est despectissimus, longo intervallo pristinum suum splendorem dignitatemque obtineat. Ex quo illud mox consequetur, ut quum tanta jam esse cœperit in hoc ordine autoritas, quanta esse in moderatoribus magistrisque vitæ debet, latius se fundat utilitas: ut quæ in peculiarem Dei populum, id est, quos propterea majores nostri clericos vocitarunt, privatim sanxeritis, eadem valeant in omnes: nullusque jam toto in corpore ecclesiæ nævus, labes nulla, nulla ruga, quæ quidem sponsum gravius queat offendere, relinquatur.

Agitedum ergo excitamini per Deum immortalem aliquando patres, & in causam tantam, tam gravem, tam necessariam totis pectoribus animisque incumbite: de doctrinis, de moribus ea statuite ac decernite, quæ sapientissimus ille hujus moderator concilii spiritus, vobis suggesserit, quibus populus omnis Christianus, quasi certissimis ab ipso Deo editis oraculis libens pareat. Ea certe ut in Galliis totoque Francorum imperio observentur, Christianissimus rex pro sua pietate curabit. Has sibi ille partes deposcit. Vestrorum ille decretorum curam, patrocinium, propugnationem profitetur. In eam rem omnes regiæ potestatis nervos intendet: gladii etiam, quem a Deo porrectum ad malorum (ut sanctissimus ait apostolus) vindictam, bonorum vero laudem gestat, vim aciemque (si ita opus sit) experietur. Denique quum tanta esse constet Francorum Regum in ecclesiam (& præcipue Romanam) merita, quibus majores vestri, summique pontifices, quæ amplissima habuerunt præmia, semper tribuerint: a vobis hoc postulat, quod est profecto æquissimum, ea sibi ut præmia conservetis, neque quicquam omnino imminui aut mutari patiamini eorum, quorum in possessione cum ipse ille, cujus ante memini, Ludovicus pius Caroli Magni filius, tum alii deinceps Francorum reges sine ulla dubitatione aut controversia fuerint. Postremo ut omnibus Galliarum ecclesiis, quarum ipse tutelam a majoribus relictam & commendatam habeat, sua omnia jura, privilegia, immunitates confirmetis. Hæc si feceritis, erit cur & gratias vobis quam maximas universi ex Galliis agamus, nec vos ita aut sensisse aut fecisse unquam pœniteat.

Rom. 13. a. 1. Petr 2. c.

FINIS.

Anno Christi 1547.

XI.

ORATIO HABITA AD PATRES concilii Tridentini dominica prima quadragesimæ an. 1547. per fratrem Georgium de sancto Iacobo, ordinis Prædicatorum, conventus sancti Dominici Olysbonensis.

EXORDIUM.

TANTA est altitudo & sublimitas mysteriorum regni Dei, reverendiss. ac illustriss. domini, pastores ovium Christi, patres optimi, tanta inquam, est mysteriorum Dei sublimitas, profunditas, & inscrutabilitas, & ad ea intelligenda, tam humile & imbecille ingenium nostrum, tam hebes, tam obtusum: ut Paulus apostolus doctor gentium, vas electionis, qui vidit arcana Dei, & plus omnibus laboravit, fateri cogatur, *non esse nos sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra*, inquit, *ex Deo est.* Et veritate revelante didicimus, illos mentis oculos esse beatos: qui digni sunt videre, quæ multi reges justi & prophetæ voluerunt videre, & non viderunt, audire, & non audierunt: illos solos esse felices, quibus *datum est, nosse mysterium regni Dei.* Nam ceteris qui foris sunt, inquit, omnia in parabolis fiunt, omnia in parabolis dicuntur, videntes non vident, audientes non audiunt, & loquentes *non intelligunt, nec quæ loquuntur, nec de quibus affirmant.* Potissimum si de tentationibus agatur, quas paucissimi intelligunt, cum tamen omnes ubique tententur: & tunc maxime, quando se tentari minime arbitrantur. At animales homines (quorum infinitus est numerus) non percipiunt, quæ sunt spiritus, nec possunt intelligere: quia spiritualiter examinantur. Ad hæc tanta est vestra dignitas, autoritas, & majestas, ecclesiarum principes, quod in tanto vestro conspectu dicere, doctissimus quisque, quantumvis sufficientissimus, merito dubitaret, timeret, recusaret, quanto magis is, qui omnium dicendi partium expers, de rebus gravissimis dicturus, sufficientiam nullam habet? quamobrem multiplici hoc jure, magis nunc quam unquam, refugere nos oportet ad Deum optimum maximum, fontem luminis, patrem misericordiarum; adeamus necesse est ad thronum gratiæ ejus, ut precibus virginis matris sanctorumque omnium, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno, ne de tentationibus audituri, audiendo, aut dicendo tentemur. ipse enim est *refugium nostrum & virtus, adjutor in opportunitatibus, in tribulatione, qui surdos facit audire, & mutos loqui.* Qui *spiritus* cum sit, *ubi vult*, & quando vult *spirat*, facit ut vox ipsius audiatur, qui in deserto ex dura & arida petra fluentes dulces aquas populo suo eduxit, qui denique quando beneplacitum est in oculis majestatis ejus, diu steriles, aliquando tandem fœcundos facit, quia *Deus scientiarum dominus est, & ipsi revelantur,*

2. Cor. 3. Luc. 10. Marc. 4. Luc. 8. 1. Tim. 1. 1. Cor. 2. Hebr. 4. Psal. 45. Marc. 7. Ioan. 3. Nume. 20. 1. Reg. 2.

tur, non solum facta & verba, sed etiam *cogitationes*. Verum ut dicendi audiendique gratiam facilius impetremus, ecclesiæ quæ repulsam nescit, hymnidica utamur oratione, cum ea dicentes, paucis mutatis.

Audi benigne conditor,
Nostras preces & gemitus,
In ipso mei officii
Fusas nunc exordio.
Scrutator alme cordium,
Infirma tu scis virium,
Ad te converso exhibe,
Locutionis gratiam.
Multum quidem deficimus,
Succurre confitentibus,
Ad laudem tui nominis,
Confer loquelam timidis.
Sic opus extra perfici,
Dona tuis per gratiam,
Ebibat ut mens sobria,
De fonte prorsus luminum.
Præsta beata trinitas,
Concede simplex unitas,
Vt fructuosa sint tuis
Hac labiorum munera. Amen.

PRIMA PARS.

IN deserto hujus mundi invio, arido, & inaquoso, in quo tot sunt feræ, venenatique serpentes, atque dracones flatu adurentes, in quo filii Adæ non nisi in sudore vultus vescuntur pane suo, & maledicta terra in opere ipsorum sua sponte tribulos germinat, atque pungentes spinas, non modica prævaluit esuries famesque pergrandis. Propter quam filii Israel Dei terram promissionis spiritus melle & lacte manantem patribus quidem promissam, a filiis autem possessam, frequenter egredi coguntur, Ægyptumque intrare, ut serviant Pharaoni in operibus duris luti & lateris. Propter quam filius familias domum patris egressus, consumptisque bonis hereditatis paternæ, adhæret civi regionis longinquæ, ut porcos pascat, eoque deveniat, quod cupiens implere ventrem de siliquis quas porci manducant, nemo illi det. Fames pergrandis, dura, & molesta nimis. Concupiscentiam dico carnis, oculorum, ac superbiam vitæ, præter quæ tria nihil esse in deserto hujus mundi scribit discipulus ille, quem diligebat Iesus. Hac maledicta fame quamprimum quis esurit, statim accedit tentator, qui nullam unquam prætermittit occasionem: sive enim cum Christo corpus jejunet, aut cum Adam animus concupiscat, sive spiritus insipiat, aut caro deficiat, mox adest qui tentat, aut inde provocatus propter suam ipsius malitiam, aut hinc vocatus propter nostram ipsorum insipientiam. Sic ergo famescentibus nobis subito cum suis ex his quæ delectant inescatis hamis infernalis piscator accedit, & ob escam creaturarum ita pro dolor capiuntur homines, ac si creaturæ Dei in odium factæ fuissent, & in tentationem animæ hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. hic enim est robustissimus ille hominum venator atque piscator, animabus semper insidians, qui suos hamos, laqueos, & retia ubique locorum tendit atque expandit, ut in medio laqueorum ambulantibus hominibus, cadant in reticula ejus peccatores, serpens antiquus, callidior cunctis animantibus terræ, qui

A sua calliditate primos nostros decepit parentes spiritus immundus, ambulans per *loca arida & inaquosa*, qui tamquam leo rugiens (inquit princeps apostolorum) circuit, quærens quem vivum devoret. Vivos enim Christianos filios Dei quærit, qui in mortuis Iudæis ac paganis requiem non invenit, hic denique est dementator animarum, hominum incantator, incantans non sapienter, qui toto malignitatis spiritu dementare, incantare, decipere, & ut perdat, illaqueare non cessat. Cujus dementationes, incantationes, laqueos, & deceptiones, solus ille detegere potuit, qui plenus gratiæ & veritatis, solus est *lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum. In quo solo sunt omnes thesauri sapientiæ*
B *& scientiæ Dei, ut sciat reprobare malum & eligere bonum. Qui in hoc natus, ad hoc venit, & in hoc apparuit, ut dissolvat opera diaboli.* Qui etiam propterea hodie ductus a spiritu in desertum ut tentatus a diabolo omnes ipsius dissolveret laqueos & tentationes. Quatenus qui propter nos homo factus, pro nostro exemplo circumcisus & baptizatus fuerat, sua quoque tentatione nos erudiret, qui pro nostra salute moriturus erat. Vt prius nos doceret ignitorum serpentum vitare morsus & vulnera, qui postea (ut æneus serpens olim) in cruce exaltandus erat, ut percussi a serpentibus non perirent, sed aspicientes in eum, haberent vitam æternam. Quo etiam tempore suos docturus erat vigilandum & oran-
C dum esse, ne intretur in tentationem. Quandoquidem in deserto hujus mundi quamdiu orando ad Deum, elevatas manus habemus, vincimus Amalech: sin minus, ab eo superamur.

Itaque noster dominus & magister (est etenim) hodie exemplum dat nobis, ut quemadmodum in tentationibus ipse fecit, ita & nos faciamus. *Et sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & ante eos volitans*, hodie docet suos fideles ambulare super aspidem & basiliscum, conculcare leonem & draconem. Docet fugere a facie arcus, ut liberentur electi, illudentes illi magno draconi, qui formatus est ad illudendum ei. Docet ex tribulis & spinis dulces nutrientes uvas & ficus colligere. Quasi ex purgentibus tentatio-
D num spinis floridas victoriæ coronas sibi comparare. Docet denique ita mortiferas diaboli bibere tentationes, ut earum lætale venenum credentibus tentatis non noceat. Et in primis ne in solo pane victuros sese existimantes homines, velint rerum mutationes fieri propter famem & ventrem, quoniam miracula seu communium legum dispensationes non propter escam & ventrem, qui destruentur, non propter carnem & sanguinem, qui cum matre & filiis Zebedæi nesciunt, quid petunt, sed propter superioris ordinis bonum, utilitatem scilicet animarum & gloriam Dei sunt facienda. Tametsi dominum hic etiam aliud docere intelligere possimus. Nempe ne homi-
E nes prætextu alicujus famis seu passionis (quod incontinentium seu fragilium est) duros vitiorum lapides a tentatore quidem ostensos, per necessitatem autem aut commoditatem aliquam veluti in panes conversos, deglutire velint, id quod faciunt illi, qui decimantes mentham, rutam, & omne olus, prætermittunt interim quæ graviora sunt legis, judicium, fidem, caritatem, & misericordiam, excolantes culicem, camelum deglutiunt.

Deinde existentes in templo Dei, quippe qui ex altario vivunt, quia altario deserviunt, po- tissimum

Anno Christi 1547.
Matth. 12. 1. Petr. 5. Ioan. 1. Coloss. 2. Isai. 7. 1. Ioan. 3. Matth. 4. Luc. 2. & 3. Num. 21. Ioan. 3. Matth. 26. Exod. 17. Ioan. 13. Exod. 17. Num. 14. Deut. 32. Psal. 90. Psal. 59. & 103. Marc. 16. 1. Cor. 6. Matth. 20. Luca 11. Matth. 23.

ANNO CHRISTI 1547.

tissimum cum supra pinnaculum sunt templi, docet cælestis disciplinæ & securitatis magister, ne decepti a diabolo (quod ad ignorantes pertinet) persuasi textibus male citatis, & distorte intellectis, aut dispensationibus causas & sufficientiam (quas non habent) supplentibus se præcipitent, ut conterantur. illorum sequentes opinionem, qui non dijudicantes jus divinum ab humano, præcepta divina, humana: dispensatores, dominos arbitrantur. Qui pro comperto habentes personalibus obligationibus per alios posse fieri satis, quasi per substitutos liceret ingredi cælum, & possidere: Non distinguentes inter fidelem dispensationem & crudelem dissipationem, putant licere jure poli, quicquid licitum est & permittitur jure fori. Vocitantes nihilo minus unionem ad vitam, etiam eam, quæ irrationabilis est, & vere dissolutio ad mortem. Quorum damnatio justa est, qui propterea ita absurde opinantur, quia in eadem damnatione sunt. De quibus scribit Hieremias propheta. *Quomodo dicitis sapientes nos sumus, & lex domini nobiscum est? Vere mendacium operatus est mendax stilus scribarum.* Et Isaias, *Popule meus qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.* In monte demum constitutos quos scilicet natura ipsa, probitas, res bene gesta, aut certe humana industria in sublimitate constituit (qui quanto in loco superiori, tanto in periculo majori versantur) suo exemplo admonet is, cujus omnis actio nostra est instructio, ut summa vigilantia maximoque zelo divino studeant honori: Dæmonio meridiano cum rigore resistant. Apertæ tentationi viriliter repugnent, maxime Christi domini, sacerdotes Dei altissimi, ecclesiarum prælati, quos Satanas frequentius tentat, turpius, apertius, & vehementius, ut legem contemnendo (quod malitiæ foret) in aliorum scandalum & suam perditionem cadant, & Satanam adorent, prætextu videlicet gloriæ regnorum mundi, quæ Satanas ipse in alto elevatis principibus, sacerdotibus, episcopis, & prælatis, & callidissime mathematice ostendit, & ut mendacissimus est, mendacissime promittit, ut saltem per mendacia & mathematicas promissiones, per stultas & somniatas ambitiones columnas ecclesiæ in multorum perniciem cadere faciat (quæ est ipsius gloria.) Nam *qui volunt divites fieri* (inquit apostolus Paulus) *incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis.* Nihil, amissa fide sibi retinentes, quod præterea possint amittere. Denique *speciosus forma præ filiis hominum, in cujus labiis, præ consortibus suis, diffusa est gratia.* Hodie primo *accingit gladium suum super femur suum potentissime.* Et in ore gladii omnes inimici laqueos & tentationes præscindens, præscindendosque docens, in *gladio spiritus quod est verbum Dei*, & spiritu oris sui, vicit principem hujus mundi, post pauca foras ejiciendum. Vt merito de judicio arguendus sit, omnis qui posthac principi tenebrarum cesserit illique servierit, qui jam judicatus victus, & superatus, foras ejectus est.

Hiere 8. Isai. 3. August. in regula. 1. Tim. 6. Psalm. 44. Ephe. 6. Ioan. 12. Ioan. 1.

Superest ut obiter & in transcursu graviora nocumenta referamus, quæ per suas tentationes populo Christiano intulit draco hic flatu adurens. Et cum brevitate de eorum remediis agamus, quæ a dominationibus vestris efflagitamus omnes. Si tamen (quod in principio non in medio facere debui) prius precatus fuero reverendissimas ac illustrissimas dominationes vestras, ut vestro more, & pro vestra in omnes solita humanitate, me quoque (licet indignum) benigne audientes, ea quæ dixi & dicturus sum æqui bonique consulatis.

SECVNDA PARS.

EXPLORATA res est, authenticis historiis ac rerum monumentis facta conspicua, & nobis tam comperta utinam non fuisset, populum Christianum, qui (juxta Isaiæ vaticinium) olim sedebat in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta, probans *quæ est voluntas Dei bona bene placens & perfecta*, jam ab annis multis ob draconis tentationes cœpisse descendere a Hierusalem in Iericho, cœpisse declinare ab ea in qua erat, pacis visione, ut appropinquaret Iericho, quæ Luna interpretatur, ut scilicet Lunæ appropinquans, ut Luna decrescere posset, minui, & obscurari. Et quod magis in admirationem adducit, eoamplius (ut Luna) decrescit & obscuratur populus Christianus, quo magis accedit & appropinquat Soli justitiæ ad judicium venturo: quæ res si admodum (ut incœpit) procedat, ipsius Solis justitiæ eclipsim propediem nobis futuram, merito formidare debemus, & in foribus esse eam quam Paulus scripsit futuram generalem discessionem, ut reveletur *homo ille peccati filius perditionis, qui adversatur, & extollitur supra omne quod dicitur Deus*, maxime quia jam senescente ac delirante mundo, nimium advesperascit, nimium inclinata est dies, longæque umbræ. Et quasi non maximum malum fuisset, a patribus suis degenerasse populum Christianum, & non esset durum & amarum valde vel parum recessisse eum a Deo suo, astutia & tentationibus draconis præterea factum est, ut etiam inciderit in latrones, homines cupidos, crudeles, famelicos, insatiabiles, impersuasibiles, inexorabiles, graves scilicet magistratus, impios principes, & infideles prælatos. Nec tamen de bonis loquor, cum graves, impios aut infideles nomino, sed eos intelligo, qui non dispensatores, ut revera sunt, domino suo strictam reddituri rationem, sed absolutos dominos se esse falso statuentes, tanquam lupi famelici, & leones parati ad prædam, irruerunt in populum domini, in dominicas oves, qui ejus divitiis, obsequiis, lacte & lana non contenti, etiam despoliaverunt eum vestibus suis pretiosis, illis prælatis, doctoribus, sacerdotibus, & religiosis eum privando, quibus (ut vestibus gloriæ suæ) olim protegebatur populus domini, effectus decorus, totusque gloriosus. Quandoquidem hujus rei causa diligentissime curavit, sicut & curat satanas, ut prælaturæ, dignitates, pinguia sacerdotia, majora officia conferantur non dignis, non doctis, non probis, non denique expertis senibus ac zelosis, sed econtra indignis, indoctis, discolis, & etiam pueris, ut ob illorum quidem absentiam, horum autem corruptos mores & insolentiam facile possint abusus introduci, & abusibus magnis populus vulnerari.

Isai. 32. Rom. 12. Luc. 10. 2. Tim.

Magnis ergo abusuum plagis impositis, & ob amissas tot provincias, & tam debilitatam fidem semivivo relicto populo Christiano, abierunt nostri latrones utique cum latrone Iuda, & cum eis

eis qui devorantes plebem Dei ut cibum panis, A nolentesque *intelligere ut bene agerent*, dixerunt Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.*

Cum autem sic dispoliatus, vulneratus, semimortuus, annis multis hactenus jacuisset populus domini, quo magis incantantis draconis apparerent dementationes: descendit sacerdos, descendit Leuita, illi videlicet, quorum erat afflicto compati & mederi, & (ne quam ob rei ignorantiam possent adferre excusationem) viso eo, viso inquam vulnerato, viso semimortuo, præterierunt, nullo adhibito remedio, nulla habita compassione. Præterierunt, inquam, & abierunt alius in villam suam, alius vero ad negotiationem suam, ut tandem pervenirent omnes in locum B suum, ubi nunc judicium sine misericordia sit illis, quia hic non fecerunt misericordiam. Populus autem vulneratus visa illorum quidem tanta cupiditate, sævitia, & crudelitate, horum autem tam magna negligentia, duritia, & inhumanitate, quo ad magnam sui partem, proh dolor! incidit in phrenesim ac furorem. Et phreneticorum ac furentium more, omnia fidei nostræ Christianæ ac religionis mysteria conculcare, blasphemare, negare, denudare & prophanare cœperunt, divinissima Christi sacramenta, apostolorum traditiones, sanctas ecclesiæ cermonias, sacrorum conciliorum decreta, summorum pontificum & episcoporum autoritatem, patrum præcepta, majorum admonitiones, opera pœni- C tentiæ, vitam regularem, merita, denique omnia bona, præter unam nescio quam temerariam, confictamque fiduciam, patribus quidem invisam, somniatam autem ab uno misero Martino Luthero, qui velut alter Hieroboam peccare fecit Israel Dei, & Germanicam strenuamque decipit gentem, alioqui ad bonum valde propensam, & Lutheri erroribus certe indignissimam.

Samaritanus vero custos solus nostros miseratus errores, solus laborem & dolorem considerans, qui nisi custodierit civitatem, frustra vigilant custodes, qui non dormitat neque dormit, custodiens Israel suum, novissime diebus istis videns vidit afflictionem populi sui, & gemitum D ejus audivit: vidit vulnera, vidit nuditatem, & videns, misericordia motus est. Et mirificans misericordias suas, appropians alligavit vulnera ejus, spem salutis conferendo, fundens oleum in vinum: sic usus misericordia, quod justitiæ (ut vidimus) non fuit oblitus. Et propter semetipsum & propter merita passionis suæ (quod est imponere sauciatum super jumentum suum) duxit in stabulum seu diversorium, præter hominum merita, spem, & opinionem duxit in concilium, quod diversorium & infirmitorium est, ad quod solitus est dominus ducere populum suum, quoties ei compassus, vulnera ipsius sanare voluit, curam illius agens. Quandoquidem per concilia E tanquam per ultimam medicinam, & postremum remedium, maxima quæque vulnera populi Christiani sanata fuisse, & legimus, & audimus: curatas calamitates maximas, extincta summa incendia. Itaque spes salutis data est, populi Christiani alligata sunt vulnera non sanata, sanationis enim gloria vobis patres reservata est: ad quam tam magnam, imo vero maximam gloriam, multi quidem sunt vocati, ex multis autem vos pauci electi: gaudete & exultate, quia per vos paucos salus hæc tam magna, tam necessaria, tam desiderata populo tam vulnerato, conferenda est. Nec enim differentia est in conspectu Dei cæli liberare in multis & in paucis, quoniam non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est. Ita non in multis medicis salus est populi ægroti, sed *domini est salus, ut sit super populum suum benedictio sua.* Ipse enim est qui medetur, & per vos paucos manus ejus sanabunt, dummodo Samaritani præcepta servare velitis & monita, pro salute populi expendendo duos hujus rei gratia susceptos denarios, duplici (quam habetis,) diffiniendi dogmata, reformandique mores utentes potestate. Nisi forte Samaritani præceptis surdos vos exhibentes, & tanta corona vos judicantes indignos, rei (quæ omnino facienda est) gloriam, ad alios transferre negligendo curetis, quasi pretiosos oblatos thesauros per ignaviam accipere recusantes.

ANNO CHRISTI 1547.

1. Mac. 3.

Psal. 3.

Attamen, *hortamur vos*, inquit apostolus Paulus in epistola hodierna, *ne in vacuum gratiam Dei recipiatis, ait enim: Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile*, patres, *ecce nunc dies salutis, nemini dantes ullam offensionem* negligentiæ, socordiæ, aut timiditatis, ne dicam summæ potius crudelitatis. Ne vituperetur tam magnum ministerium vestrum, tam excellens, tam præclarum: si enim vos qui populi Christiani patres & consolatores estis, ejus vicem non doletis, ipsius non miseremini, quis alius vicem ipsius dolens, miserebitur ejus? si modo & hic non, quando hic miserendi gratia convenistis omnes, ubi & quando ergo? si quidem *nunc tempus est acceptabile, nunc dies est salutis*, hic & nunc locus & tempus est miserendi ejus. *Tempus putationis advenit, vox turturis audita est in terra nostra.* Gemebunda vox afflictæ ecclesiæ matris vestræ, ad cælum usque perveniens, audiri debet in auribus vestris, pervenire ad cor vestrum potissimum nunc, quando species datur salutis, quando populi Christiani alligata sunt vulnera, quando principes nostri insperatas consequuntur victorias, & in proximo est, ut ad gregem redeant hactenus deceptæ errantesque oves. Quando infidelium populorum & regum apud Indos novas ad fidem audimus conversiones. Quando denique omnia vobis arridere videntur: vos enim estis non solum *lux mundi* propter doctrinam & dogmata, sed etiam *sal terræ* propter reformandos hominum abusus, tollendasque morum corruptiones: *omnis quippe caro corrupit viam suam. Corruptæque sunt cicatrices a facie insipientiæ nostræ.*

1. Cor 6.

Cant. 2.

Matth. 5.
Gen. 6.
Psal. 37.
Gen. 6.

Quod si ab ordine literæ sumere argumentum licet, prius estis sal terræ, quam sitis lux mundi: ait enim, *vos estis sal terræ*, deinde paucis interpositis, subjungit, *vos estis lux mundi.* Si ergo per fidei doctrinam vultis esse lux mundi, si ad justitiam plurimos erudire, *sitamquam stellæ lucere in perpetuas æternitates*, ne lapides clament: etiam *sal terræ*, estote morum reformatores, & *sic luceat lux vestra coram hominibus*, ut audita doctrina, videntes opera, & reformationem vestram bonam, *glorificent patrem vestrum qui in cælis est* memores quod accensa lucerna non in abscondito ponitur, nec sub modio, ardensque candela nisi inflammata luceat, fumans fœtet, atque vehementer molestat, & si sal infatuatum fuerit, saliendique virtutem amiserit, *ad nihilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus*: memores, quod ficui illi secus viam existenti, quæ esurienti domino folia tantum

Psal. 37.

Dani. 12.

Matth 5.

Ibidem.

Ibidem.

ANNO CHRISTI 1547.

cantum, non fructum protulit, dictum fuerit, *numquam ex te fructus nascatur in sempiternum*: quæ (ut Marcus refert) propterea arefacta est a radicibus: denique *qui in uno peccaverit, factus erit omnium* (quanto magis duorum) *reus*: ubi ergo necessitas est salutis, tempus est acceptabile, misericors & miserator dominus exaudire & adjuvare pollicetur, nemo pusillo animo ductus, talentum sibi creditum in sudario reponat, aut in terra fodiens, ipsum abscondat, ne ex suo ipsius ore servus nequam infidelis a domino judicetur, nemo veritatem Dei in injustitia detineat, ne inexcusabilis sit, obscureturque insipiens cor ejus, atque tradatur in reprobum sensum. Nemo denique misericordiam Dei abscondat a concilio multo, ab ecclesia magna, ne abscondantur ab eo miserationes divinæ, circumdent eum mala quorum non est numerus, comprehendatur ab iniquitatibus suis, & non possit ut videat, multiplicentur super capillos capitis ejus, & derelinquatur a corde suo. Siquidem omne generale concilium spectaculum factum est mundo, angelis, & hominibus. Positum est in signum cui contradicitur, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes, ut qui probati sunt, manifesti fiant, Positum est in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel Dei.

Matt. 21. Marc. 11. Iac. 2. Luc. 19. & Matt. 25. Rom. 1. Expſ. 39. 1. Cor. 4. Luc. 2.

Date operam patres, ut in resurrectionem non in ruinam positi sitis, non obdurantes corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentaverunt eum patres vestri, ut probarent & viderent opera & terribiles ejus punitiones, quibus ideo juravit in ira non intraturos eos in requiem suam. ponentes interim in cordibus vestris de manu vestra requirendas esse omnes quæ posthac (ob remedii defectum) perierint animæ, dicente Ezechiele de manu speculatorum requirendos esse pereuntes. quid profuit malis agricolis debitos vineæ fructus non reddere in tempore ipso, atque ad habendum hereditatem (quam propterea amiserunt) conjurasse in dominum vineæ, nisi ut ex sua ipsorum sententia male perderentur, & vinea aliis locaretur agricolis, qui redderent fructus temporibus suis.

Psal. 94. Ezech. 33. Matt 21.

Parum profuit Iehu regi Israel ex mandato domini abstulisse cultum Baal, sacerdotesque ejus occidisse, atque delesse impiam domum infidelis Achab, qui venditus fuerat ut faceret malum, dimissis interim vitulis aureis, quos majores natu principes populi & ipse adorabant, & regi Ioas ejus nepoti ac successori vehementer irascitur moriturus propheta domini, *currus Israel & auriga ejus*, eo quod jussus in verbo domini sagittis percutere terram, percusserit tantum ter, atque stetisset, quoniam si percussisset quinquies aut septies, devastasset Syriam. Ita nunc patres non admodum multum prodesset, quasi tantum ter sagittis vestris terram percutientes, damnasse cunctas hæreses, errores omnes, si tamen (quod absit, quod Deus omen avertat) remanere contingat abusus maximos, quos nemo non videt, qui sunt hujus temporis vituli aurei, quos viri ecclesiastici, majores populi, ne dicam ecclesiæ principes, adorant in malum suum & ecclesiæ scandalum, cum certissimum sit, hujus infelicis temporis errores propter abusus ortos fuisse, propter abusus sumpsisse incrementum, & propter abusus pene in tota ecclesia disseminatos esse. Et nisi abusus tollantur, vix cessabunt, quæ per vestram diffinitionem damnatæ sunt, & damna-

4. Reg. 9. 4. Reg. 13.

A buntur hæreses, imo ut vero simile est (dracone id efficiente) alii nascentur errores multo plures atque pejores.

Si ergo fidei Christianæ zelus vos comedit, si populi dispoliati, vulnerati, & semimortui vicem doletis, si ecclesiasticæ autoritati maxime consultum esse vultis, & denique vestro officio non deesse, uni nunc reformationi vacate, uni reformationi incumbite, & saltem sero ægrotis medicinam parate: nam mala per longas convaluere moras: nunquid enim unam tantum benedictionem habetis, patres, ut de dogmatibus tam diligenter agentes, de moribus aut parum aut nihil agatis? non contentemini una benedictione, B patres, non contentemini sola doctrina, non contentemini solis dogmatibus: nos enim non contentabimur, & ab hac lucta non cessabimus, & vos hinc non dimittemini, quousque per reformationem nobis benedicatis. Quid enim prodest homini (ait canon) recte docere, & suo errore non pollui, qui consensum præbet erranti? erranti quippe consentit, qui ad resecanda quæ corrigi debent, non occurrit. Nam error cui non resistitur, approbatur, & veritas quæ minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cum possis perturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare, & ut decreta- C lis habet, licet Hely summus sacerdos in se bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se, & in ipsis animadversionis divinæ vindictam excepit, dum filiis in bello peremptis, ipse de sella corruens, fractis cervicibus expiravit.

Eia ergo agite nunc patres, & jam reformandis corruptis moribus accingimini, accingimini, inquam, & estote viri potentes, quoniam melius vobis esset mori in hoc sancto bello, quam vestra culpa videre tot mala gentis nostræ & sanctorum, sicut scitis voluntatem esse in cælis, ita facite: incipientes videlicet a sanctuario Dei, a quo sicut olim vita & omnia bona, ita nunc mors D & mala cuncta procedunt. Consecrate manus vestras Deo, percutite septies, ut devasteris excelsam inimicam Syriam, non timeatis, qui domini sunt, justi sunt vobis. Quod si timendum est, & propter infirmitatem carnis vestræ timere oportet, timete illum qui *terribilis est in consiliis super filios hominum*: illum timete, qui postquam occiderit, potestatem habet mittere in gehennam: timete dominum quia, *timor domini ipse est thesaurus ejus, est fons vivus & a peccato & a morte liberat.* Sed jam dicendi finem faciamus. Si tamen pro ratione temporis & loci, prius admonuero paucis dominationes vestras, ut meos observandissimos patres, reverendissimos dominos.

E O pastores dominici gregis, vineæ domini sabaoth cultores, populi Christiani patres & medici, belli domini duces ac bellatores, grande opus incepistis, quod perficientes, grandem accepturi estis coronam. Non relinquatis hostes a tergo, non relinquatis incurata vulnera, non relinquatis imperfectum opus, sic pugnate cum antiquo serpente, ut eo prostrato, & ipsius destructis munitionibus, accipiatis regnum æternum, sic nobis ægrotantibus, gementibus, & auxilium vestrum implorantibus medelam adhibete, ut vulnera nostra curentur, *sic* denique *currite, ut comprehendatis*: currite inquam, non quasi in incertum pugnate,

ANNO CHRISTI 1547.

pugnate, non quasi aerem verberantes. Vulnera sanate, non quasi supersanantes, sæviente nunc plaga, murum vos opponite pro domo Israel, atque tamquam naturales legitimique patres vicem dolete pereuntium filiorum. Vineam domini Sabaoth vobis creditam, dissipatam, exterminatam, sanctissimis legibus sepite, vallate, murate: errantes reducite oves, non derelinquentes gregem, ut pastores idolum, nolite tot ac tantorum laborum amittere præmium, nolite ponere maculam in gloria vestra, nolite cum Iuda abire retrorsum, tam magnam gloriæ amittentes coronam. Seminate dum tempus habetis, suo enim tempore metetis non deficientes: labor enim vester non erit inanis, eritque merces operi vestro, quoniam Samaritanus (qui vobis curandum populum credidit) redierit, quando *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.* quando vobis pastoribus, vobis inquam pastoribus dicturus est ipse princeps pastorum: *Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispositum habeo vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Tunc, quando dixerit spiritus, ut requiescatis a laboribus vestris, quando absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, ut non sit amplius nec labor, nec luctus, nec timor, sed nec ullus dolor. Tunc consummata omni tentatione non dico: accedent angeli ad ministrandum vobis: quinimo accedet ipse dominus angelorum & transiens ministrabit vobis regnum. Quod nobis ministrare dignetur ipse, cui hodie angeli ministrant, qui hodie de hoste triumphat, & de eo triumphare nos docet, qui militiæ nostræ, laborumque nostrorum fidelis est Deus retributor benedictus, & laudabilis, & gloriosus in sæcula. Amen.

DIXI.

XII.

ORATIO AD PATRES IN Tridentino concilio habita a fratre Antonio Marinario Carmelita, dominica quarta in quadragesima anno 1547.

In universis Christianæ vitæ actionibus P. A. euangelica fides, quæ summa est sinceræ pietatis, & absolutæ obedientiæ fundamentum, cumprimis exercenda est, ac solide possidenda, nimirum ut homo ab inani propriæ dignitatis confidentia abhorrens, omnino a Dei misericordia pendeat, statuatque Deum ut clementissimum patrem sibi adesse, a quo læta semper expectet & felicissima, nec unquam patiatur ex ejus animo persuasionem illam excuti, etsi duris ac infinitis vexetur difficultatibus, quas mundus, quas caro, quas satan, ut sunt in nostri perniciem conjurati duces, hinc atque illinc procurant, ut nos a Dei fiducia, ejusdemque obsequio abducant religiosissimo. Etenim nisi ad Deum refugimus, nisi in eum gloriam, fiduciam, sollicitudinemque nostram transferimus, a quo uno bonorum omnium summam præstolemur, ejus iram provocamus: perinde ac si deos nobis alienos erigeremus. Huc igitur convenit omne mentis ac fidei nostræ studium intendere, ut per bona opera Deo patri placeamus indulgentissimo, ceterum ab operum nostrorum gloria aversi, in illius patris clementia, & voluntate secure & in perpetuum conquiescamus. Quæ omnia ex sublimi Ioannis & Pauli doctrina, mox coram recitata, explicaturus ego. Iesum servatorem unicum, ad quem spectat, hominum cordibus fidem imprimere, cui nihil gratius, quam ejus opem implorare, per quem nobis datum est Deum compellare patrem, quippe semper ei dexter assidet noster advocatus, vehementer precor, ut mihi dicenti feliciter adsit.

Veteris naturæ nostræ imaginem Nicodemo Christus appositissime depinxit dicens. *Quod natum est ex carne, caro est*, atqui hic graviter errant qui in carnis appellatione nil intimius considerant, quam eam hominis partem, quæ sensibus ornata, nobis cum brutis communis est, quasi spiritalis nostra regeneratio ad inferiorem, & non ad superiorem potius partem pertineret. Altius itaque carnis ingenium concipiendum est, ut spectans ad mentem, rationem, voluntatem, totum denique hominem, quem carnis concupiscentia & originis peccato maculatū esse scimus. Quamobrem Paulus, eum, carnem esse statuit, dum illum vocat animalem, qui non recipit, ac etiam pro derisu & summa ducit stultitia ea quæ sunt sapientiæ Dei, in qua re præsertim sita est sapientia carnis. Hunc igitur si quis potest, eliciet ex hoc homine bonum, unde illi apud Deum reliquus sit gloriandi locus, quando hujus arboris fructus sunt immunditiες, fornicatio, impudicitia, veneficia, iræ, rixæ, dissensiones, mala denum omnia: hinc illa fulmina, quibus Paulus ex psalmorum doctrina in omnes Adæ filios invehitur. Non est justus quisquam, non est qui intelligat, aut, exquirat Deum, defecerunt omnes, ut nec vel unus probitatem exerceat, *sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis ad dolum usi sunt, venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione, & amarulentia plenum est, & pedes veloces sunt ad effundendum sanguinem.* Psal. 13.

Quę mala omnia etsi ex singulis hominibus non emergunt, intus tamen latet horum omnium vitium Lerna. Si enim spectes præclara illa facinora per quæ summi heroës ad honestam vitæ rationem contendebant, laudabilia quidem erant coram hominibus, nec Deo ingrata, veluti quibus publica orbis politia cohonestabatur: ceterum carnis opera non immerito appellabuntur: quando nunquam illis qui ea egerunt, in mentem venit, ut dicerent: Domini voluntas fiat, omnia ex ipso, per ipsum, in ipso: ipsi gloria semper; unde in eis jam caro suam patefacit insaniam, dum alius mortem sibi consciit, alius exilium effœminate deplorat, alius longe majorem se judicat, quam ut suis ossibus digna sit alta Roma. Nihil itaque reliquum est homini suapte natura, ante oculos Dei: quo gloriari possit se illum officio prævenisse, ut aliquid sibi retribuatur. Idcirco deploranda erat infelicissimæ hujus nostræ naturæ conditio, nisi Deus illa immensa bonitate sua, ut nos hac exueret calamitate, unigenitum nobis donasset, per quem omnibus ex corde resipiscentibus, vivaque fide in eum tendentibus peccata gratis condonat, eosdemque in vicem & jus filiorum cooptat. Quamobrem si talem te coram Deo exhibere potes, qui tuis meritis dignus fueris, ut tibi unigenitum ille donaverit gloriari utique poteris te tuo Marte adeptum esse quæcumque cum filio & per filium hominibus exhibuit, peccatorum nempe remissionem, justitiam, sanctitatem, libertatem, adoptionem filiorum, cælestis denique regni hereditatem,

ditatem, quo quid esset impudentius? Quamquam autem a nobis ut ab ingenuis filiis obedientiam Deus exquirit, quam summis etiam compensat præmiis, quemadmodum & pœnis horribilibus punit contumacias, nos tamen, quod ad nostram spectat humilitatem, operum nostrorum nostræque dignitatis gloriam, a cordibus nostris abdicare debemus, nihil in nobis propria virtute esse existimantes quo ad misericordiam Deus commoveatur, nisi nostram inenarrabilem miseriam, tum enim clementiæ divinæ pectus nostrum patet, cum resipiscentes omni prorsus propriæ dignitatis opinione vacui sumus: nam & in ipsis renatis peccati incendium longe majus est, quam ut cogitatione comprehendi possit, hoc unum maxime est animadvertendum. Si temetipsum erigis, o homo, Deus ipse statim te dejicit. Si te dejicis, ipse erigit. Si te ante oculos ejus defendis, ipse accusat: si te accusas, ipse defendit: si te coram absolvis, ipse condemnat: si te condemnas, ipse absolvit. Quid enim Christianæ humilitati magis convenit, quam agnoscere nos propria natura esse omnibus bonis destitutos, omnibus meritis vacuos, omnibus virtutibus nudos, ut a Deo sua bonitate, cælestibus donis vestiti, repleti, ac coronati simus, confiteri nos esse cæcos, servos, injustos, ut a Deo illustremur, & libertate atque justitia donati simus: denique omnem gloriandi ansam nobis adimere, ut ipse cælestis pater super omnia solus emineat gloriosus, & nos in eo gloriemur in sempiternum. Dei itaque præcepta dum servamus, illi tamquam ingenui filii obsequimur, & obedientes, per ea ad cælestis vitæ felicitatem contendimus: atque hæc est singularis sapientia, si in illis servandis indefessi perduramus, victoriam consequimur insignem.

At alienos esse ab operum gloria, & in Deo unice conquiescere, hoc, hoc inquam pietatem redolet vere Christianam, hinc exorietur illa sanctorum omnium humilitas, cum supremo judici eos ad cæleste regnum vocanti ante sæcula illis a cælesti patre præparatum, tamquam copiosam pietatis eorum mercedem, respondebunt se nescire quæ egerunt pietatis opera. At vero, ne decipiamur, deprimenda est ficta illa carnis submissio, aut potius male dissimulata superbia, quæ ne omnino nos a Deo subducere videatur, operum gloriam in nobis ita procurat, ut interim Dei gloriam non rejiciat, quin etiam eam ut sociam asciscat: nam quid hoc aliud est tandem, quam velle cum Deo salutis nostræ gloriam partiri? O perversum carnis ingenium, hoccine est religionis genus, Dei honorem dissecare, & illius gloriam in partes dividere? hoccine est euangelicæ pietatis exemplum, quæ Dei solius sunt & conditoris omnium, in hos homunculos transferre? Nonne ad alienos quosdam ac minores Deos vocas, cum nos jubes in operibus gloriari, quasi non tota apud Deum gloria debeat residere. sciunt, sciunt pii omnes hæc tua consilia, occultas esse satanæ insidias, quibus in apertam impietatem nos conjicere studet. An non Pharisæus ille, P. A. in templo orans, & opera sua gloriose arroganterque commemorans a Dei facie vanus discessit, etsi omnino gloriam Dei, cui gratias agebat, non rejecerit? Hic ipse satan eo cæcitatis devenit, ut sedem quam ambiebat, omni prorsus Dei favore rejecto, procurasset, sed quia nonnihil suæ dignitati tribuit, pulsus est e cælo. Illud igitur verum sit, & ab omnibus firmissime sustineatur, nihil boni in nobis esse, quod a Deo non acceperimus: quod si accepimus, cur de nobis gloriamur? nam sic gloriari perinde est atque acceptum negare.

Luc. 18.

Neque propterea hoc dicimus, patres, ut meriti nomen tot sæculis ab ecclesia receptum, a tot patribus modeste prædicatum delendum esse feramus: nam hoc moliuntur hostes nostri, nimirum ut sub meritorum titulo, Pelagianæ nos insimulent factionis, ne ipsi deprehendantur, qui vere sunt Manichæi, utrique enim extremas hujus disputationis partes amplectebantur. Nos merita habere studemus, eaque ut nobis a divina bonitate donata absque nostræ gloriæ aucupatione prædicamus, & cum Paulo clamamus: *Soli Deo honor & gloria.* Mens enim Christiana ad Dei misericordiam & bonorum omnium principium conversa, bona quidem quæ facit opera, respicit tamquam divinæ benignitatis radios, testimonia & fructus, in quibus sese consolatur ac confirmat, verum in eis non recumbit omnino, sed in eamdem Dei misericordiam se reflectit, atque in ea ut salutis nostræ prora, ut aiunt, & puppi conquiescit, & hic est Christianæ humilitatis circulus a gloria in gloriam Dei feliciter absolutus.

1. Tim.

Facessat igitur a nobis omnis tum stulta securitas, qua sine obedientiæ operibus Deo placere posse putemus: vana arrogantia, qua propriæ dignitatis virtute cælestia bona nobis communicari existimemus. Quantum de nobis gloriamur, tantumdem ex divinæ clementiæ gloria decerpimus: quantum nostræ propriæ virtuti vendicamus, & arrogamus, tantumdem impedimenti beneficentiæ divinæ laudandæ objicimus. Id quod singulari figura apostolo eam nobis hodie explicante, in duobus Abrahæ filiis est præmonstratum: quorum alter, hoc est Ismael ex Agar ancilla juxta carnem natus, legis filios spiritu servitutis actos propria respectantes opera, & in illis gloriantes, adumbrabat. Alter nimirum Isaac juxta Dei promissum ex Sara libera ortus, filios euangelii toto pectore in Dei misericordiam se componentes, omnemque operum gloriam rejicientes præfigurabat. Sed cum Ismael luderet cum Isaac, quasi cum quo hereditatis honorem esset consecuturus, ejectus est a Deo, ne esset heres, nimirum quia omnes, qui proprio ingenio, propriisque viribus, salutis gloriam arrogant, quasi ludentes cum beneficentia Dei, cum qua eam gloriam partiri volunt, a Dei conspectu ejiciuntur. Nos itaque euangelica fide freti, promissionisque gratia orti, tamquam ingenui filii cælesti patri Deo placere & obsequi studeamus, ei bona omnia quæ in nobis sunt accepta feramus, in ipsoque gloriemur, cui nostram consecravimus voluntatem.

Gal. 4

Proinde qui suis operibus fidunt, de divina erga se benignitate dubitare solent, & per intervalla & vices, huc atque illuc alternando fluctuare, ut nusquam eis portus, nusquam fidæ stationis spes appareat, facileque ad desperationem in gravibus periculis infelicissima ratione tendunt: qui autem suis diffisi viribus, suorumque operum rejecta fiducia in Dei benignitate & clementia conquiescunt, nec cogitare unquam possunt sese a Deo esse rejectos, illumque præstaturum non esse, quod eis pro sua misericordia promisit. Hæc est quod illos propriæ indignitatis ratio ad dubitandum provocet. Legis est hæc doctrina: Deus benedictionem dignis, hoc est justis, maledictionem indignis, id est injustis, confert: unde nec aliquem

Anno Christi 1547.

aliquem potuit lex Dei benedictione donare, quod neminem reperit justum & dignum. Quid nobis cum legis maledictione & ira, qui per Christum redempti sumus? Adversus itaque legis furorem sublevemur, & consolemur nosipsos læta euangelii promissione, nempe quod indignissimis benedictionem & gratiam Deus effundit, si resipiscant, & viva fide se ei committant. Est certe hoc vivæ fidei ingenium, nos in Deum ut filios in patrem erigere, Christum nostrum, nosque vicissim Christi facere, ut cum eo unum corpus simus, eodemque vivamus, regamur, lætemur, & gloriemur spiritu. Quamobrem in dubitationis labyrintho non errant, qui per Christum adepti sunt justitiam. Sed in securitate mentis, in pace conscientiæ, in lætitia cordis, edocti spiritu illo, qui illis testimonium reddit: *quod sunt filii Dei*, audent dicere: *Abba pater:* quamquam interim inest illis sanctus ille timor, ne cadant ab eo ad quem Dei benignitate evecti sunt, filiorum honore: quamobrem exultant, quod Christum tenent, tremunt ne illum amittant, quemadmodum propheta monuit. *Exultate ei cum tremore.*

At vero caro & satan numquam non sollicitant ad diffidentiam pectora justorum, quibuscum perpetuum est certamen. Nunc eos temeritatis accusant, quod se divini consilii conscios & participes faciunt, dicentes, scimus quod nos diligit Deus: sed illi se purgant, nempe quod temerarii essent, si divinæ erga se caritatis tot argumentis declaratæ, præsertim filio ad crucem demisso ancipites essent. Nunc gravia superioris vitæ commissa memorant, quorum non potuerunt condignam exhibuisse satisfactionem: sed illi respondent, gratis per Christum nobis, quia satisfacere non poteramus, remissa sunt peccata, non est quod cogitemus, quia solvendo non sumus, ne dignitati mortis Christi detrahamus. Nunc quotidianos vitæ errores, quibus nemo non subjicitur, ante illorum oculos sistunt, ut vel sic dubitent de benignitate Dei. Sed illi exclamant, clementissimus ille pater, ad hos infirmæ naturæ lapsus connivere solet, cujus clementiæ non convenit illos ad vindictam imputare. Nunc ex occultis majoribus delictis, quæ homo (cujus est cor ut pravum, ita retrusum) non intelligit, argumenta sumunt, quibus divino favore illos destitutos esse convincant, sed illi excipiunt: Integra est peccatorum remissio, & condonat Deus manifesta quæ novimus, donat item occulta quæ ignoramus delicta. Nunc prospera commemorat, velut quibus in hoc seculo eos remuneret Deus, ne in alio expectent felicitatis gloriam. Sed illi fatentur Deum sæpe præsentibus bonis ornare justos, ut proximorum necessitatibus consulentes, ad vitam futuram aptiores fiant. Nunc calamitates quibus plerumque justi affliguntur, ut aperta irati Dei signa, commemorant.

Sed illi asseverant, eas esse manifesta paternæ dilectionis argumenta, ut sub disciplina crucis eruditi, filii Dei reddantur, & vexatum pectus pium, supra omnes tandem difficultates emergit, in corde suo sic loquens: Quid est quod de diffidentia mihi loquatur aliquis? Quis me separabit a caritate & fiducia Dei mei? qui sua potentia omnia continet, suo imperio omnia regit, sua sapientia omnia moderatur, sua mente omnia complectitur, suo arbitrio omnia flectit quo libet, & quo libet constringit, cujus tanta fuit erga me caritas, ut unicum quem unice diligebat filium, ad horribilem tradiderit crucem, quo essem illius sanguine aspersus atque redemptus, & illum honoris gradum assequerer, nempe ut ipse sit mihi pater, & Christus frater. Quæ autem major aut dilectio aut sollicitudo, quam patris erga filium, præsertim ejus patris, qui tanto est aliis clementior, quanto sublimior. quamobrem neque hujus seculi blanditiæ, neque hujus carnis illecebræ, neque illa satanæ fulmina, neque hæreticorum fraudes, neque amicorum delitiæ, neque necessariorum preces, neque parentum pietas, neque populorum furor, neque tyrannorum crudelitas, seu minis perterrere, seu in carcerem detrudere, seu fortunis privare, seu in exilium ablegare, seu quolibet mortis genere perdere voluerint, a Deo optimo maximo, a domino omnipotente, a patre indulgentissimo, ullo unquam tempore me divellent: si cælum ruat, si terra evanescat, si orbis illabatur præceps, ego in eum erectus ero: si angelus de cælo aliud mihi persuadere contendat, dicam ei anathema: o fœlicem Christiani pectoris fiduciam, o beatam euangelici cordis pietatem, o securam Christianæ mentis fiduciam, quæ vota, quæ consilia, quæ studia, conatus, officia, diligentiam, industriam, fortunas, omni loco, omni tempore, omnibus in rebus uni Deo committit, qui neminem in se confidentem vanum fecit. Nos impios, in quam demersi sumus ingratitudinem! Nos ingratos, in quam prolapsi sumus impietatem, qui rejecta Dei fiducia terrena hæc præsidia, quo jure, qua injuria, hinc atque illinc manibus pedibus procuramus & accersimus! si euangelica fides nostræ vitæ regula esset, re ipsa (qui nunc titulo ac cæremoniis vocamur) Christiani essemus, quamobrem in Deo, ut filii in patre clementissimo, gloriaremur & conquiesceremus, qui nunc ut servi rebelles ejus tamquam iratissimi principis furorem deprecamur, & in nostræ, omnium matris ecclesiæ sinum, amplexus, & oscula læti exciperemur, qui nunc eam deformatam, languentem, ac prope intermorituram, ploramus. Nihil est enim, P. A. quod non lætum, non felicissimum contingat confidentibus in Deum, qui nulli opitulatur libentius quam quem humana destituere præsidia: quod nobis ante oculos euangelica historia exponit.

Cum enim servator noster Pharisæorum cedens furori, se cum discipulis in alteram Galilæam quæ est ultra lacum "Tiberiadem recepisset, ac superato montis vertice incompositam promiscuam turbam, nec itineris difficultate, nec loci solitudine, nec inediæ periculo deterritam, quo minus eum sequeretur, conspexisset, discipulis de emendis panibus ut famescenti turbæ consulerent, verba fecit, subindicans, esse nonnumquam apostolici muneris, gregis necessitati, bonis ecclesiæ succurrere, cumque de Philippi & Andreæ fide periculum fecisset: nam alter dixerat, nec ducentorum denariorum panes satis esse: alter de quinque panibus ordeaceis & duobus pisciculis, quos puer quidam illic habebat, sed ut frustra inter tam multos dispensandis, meminit. Iussit ut disponerentur quotquot aderant, discumbentes super terram, quæ graminis copia plurimum virebat. Iussis paruere omnes, non hæsitantes, non dubii, non disquirentes, unde illis in deserto panes adveherentur, se totos commiserunt Christo, nec sunt a sua fiducia destituti: nam Iesus ubi quinque panes, & duos pisciculos accepit,

Margin notes: *Rom. 8.* — *Ioan. 12.* — "Tiberiadis seu Tiberiadicũ.

ANNO CHRISTI 1547.

accepit, & de more gratias egit patri, tradidit illos discipulis, ut apponerent discumbentibus, nimirum ut discant euangelicum panem distribuentes, illum non tamquam suum, sed a Christo acceptum populo apponere, hoc est, ut sacras literas non detorqueant ad suas cupiditates, neque obscurent mandata & gloriam Christi, ut suo ventri, suæque inserviant ambitioni. Multiplicari subinde panis ac piscis in omnium manibus videbatur, quo vel plus assumerentur, eo majora fieri incrementa. Exaturati sunt itaque omnes: erant autem præter parvulos ac mulieres, quinque millia. Et quo clarius esset miraculum, collecti sunt ab apostolis, jussu Christi, fragmentorum cophini duodecim, atque ita populus fame laborans, cibos habuit quos etiam secum deferret domum, ut discamus Deum opportune nobis consulere, ac desperatis etiam in rebus feliciter adesse iis, qui in ejus misericordia fidunt.

Sed jam tempus est, patres amplissimi, ut Christum cujus vices geritis in terris, officio referatis, & apertis providentiæ oculis, in ecclesiam turbatam, periclitantem, afflictam, totque calamitatibus expositam, ex hoc concilio, velut ex alto monte, ubi suo spiritu Christus adest, tantis ejus malis jam tandem consulatis & medeamini. Vos enim, vos inquam, o pastores, o patres, o duces, compello, quid est in sancta Dei ecclesia, quod vestro consilio, vestra ope, vestra autoritate, vestra non egeat instauratione? Quæ ad religionis dogmata spectant, periculosis contentionibus sine fine, sursum deorsum feruntur: tot sunt sectarum genera, quarum quælibet proprio furore in angulo Christum ostendit, & recens prædicat euangelium, hoc est errores, figmenta, & somnia proprii cerebri, vitiorum licentiam, seditionum opportunitatem, pietatis contemptum, & animorum perditionem. Adversus ecclesiasticos ordines rabie quadam exardescunt, illos diris execrationibus devoventes, maledictisque lacerantes, & ut sunt in Petri cathedram conjuratissimi hostes, Romanam ecclesiam, sedemque illam apostolicam, indignissimis modis conculcare tentant, nam velut errorum sibi male conscii, judicium, & ut pertinaces, correctionem fugientes, in ejus sedis (cujus est, ipsos, ac sui similes judicare & corrigere) arietant potestatem. Et audent perdita qua solent impudentia, euangelii prætextu, quæ euangelio prorsus repugnant, prædicare, sibique spiritum Christi & scripturarum sensum arrogantes, patrum sententias ut impia mendacia rejiciunt. Scilicet eorum consilio novam celebrabimus pentecosten, novos recipiemus apostolos, recens amplectemur euangelium, ecclesia Christi per eos debet innovari: tot patres sanctitate clarissimi, tot litterarum principes delirarunt, delirarunt, o majores, o patres, quam indigne studia vestra contemnunt perditi hi discipuli, quam impudenter in vos conspirant degeneres hi filii, quam irreligiose sanctum nomen vestrum lacerant apostatæ isti inferorum furiis agitati. Et adhuc Christus pro cujus gloria laborastis, tot furores in suam ecclesiam directos sustinet? Ita forte nunc est horribilis Dei vindicta super terram, quam hominum impietas meretur, quæ illius bonitati obsistere nititur.

Vos autem P. A. omni (quod aiunt) pede in hoc state, verum defenditis euangelium, quod invictum manet, quamvis in eum magnos impetus faciat mundus, etsi sæviat & insaniat satan,

A hæreticorum furores ut semper sustinuit & excepit, ita devicit ecclesia, adeo ut ne fragmenta extent librorum, quos illi summo ingenio, mirabili eruditione, exquisitaque facundia conscripserunt: patrum vero ac majorum nostrorum nec sanctum nomen, nec libri deleri potuerunt. Omnia stant a vobis, probatæ consuetudines, populorum consensus, patrum sententiæ, academiarum disputationes, conciliorum definitiones, novi & veteris testamenti scripturæ.

Et causæ vestræ aut potius ecclesiæ favet Carolus cum Ferdinando fratre. Est fratrum par felicissimum, sunt duo nomina populis omnibus gratiosissima, duo orbis lumina, duo reipublicæ

B Christianæ propugnacula, quos nescias an armis, & bellica virtute, an fide & religione, pro Christi ecclesia magis pugnaverint. Nam quid egerint adversus Turcas nostro hoc sæculo, magis quam unquam alias, & viribus potentes, & Christiani nominis odio sævientes, notius est, quam ut prædicari debeat, at invictum fidei & religionis eorum robur (Deo immortali gratiæ) quis digne poterit oratione consequi, quando euangelii corruptores, nec libris violenta quadam facundia scriptis, nec tot publicis privatisque sermonibus, nec denique augendæ ditionis eorum prætextu, quæ res ad flectendos principum animos

C est vehementissima, illos in medio ipsorum versantes ab ecclesiæ Romanæ obedientia semovere potuerunt.

Neque abest ab officio suo Galliarum ille princeps peculiari & avito Christianissimi regis titulo, jure insignitus, qui utraque manu, & toto verius pectore, ecclesiæ se exhibuit, & exhibet propugnatorem, & patronum, idem vobis de ceteris catholicis principibus atque magistratibus persuasum esse velim. Porro illud vobis magnopere procurandum est, ut de hostium manibus, vel sub quo illa venena populis propinant auferatis. Id autem est morum corruptela, sacrorumque omnium abusus, totius hujus incen-

D dii ligna & ignis: hinc enim rem supra modum illis exaggerantibus, ortum est in populo Christiano odium plusquam Vatinianum adversus ecclesiasticos ordines, quorum dignitati & honori passim detrahitur.

Dictu mirum quam acerbo & pleno ore in sacerdotum mores, omnes invehuntur, dissimulatis interim multorum, qui maxime pii sunt, virtutibus, rejectisque a tergo horrendis vitiis, quibus eorum vita undique scatet, cum ipsi sint in sua classe pejores: ita in omnibus ordinibus, sive spectes ecclesiasticos proceres, sive principes prophanos, sive promiscuum populum, sive eos qui

E sanctioris vitæ titulo, perfectionem profitentur euangelicam, languet, & afflicta, ac pene deploranda jacet ecclesia. Res hæc verior est, quam ut negari possit: gravior, quam ut debeat ferri: & perniciosior, quam ut differri expediat.

Ad te itaque, clementissime pater, supplices ac demissi vota nostra, precesque nostras referimus, ut his tantis malis, quibus affecti atque afflicti sumus, tua consulas benignitate: neque enim peccatorum nostrorum moles nos deterret, quo minus a te opem petamus, sed potius consolatur ac erigit immensæ tuæ caritatis consideratio. Dilexisti nos olim, & in tuam suscepisti custodiam, cum inimici essemus tui, teque nec exquirebamus, nec cognoscebamus, & nunc auget fiduciam nostram paterni nominis suavitas, quæ vincit in cordibus nostris omnem orandi difficultatem.

ANNO CHRISTI 1547.

ANNO CHRISTI 1547.

difficultatem. Abdicandi certe essemus qui degeneravimus, si tibi vulgari more inesset patris affectus, & quomodo esses longe omnium clementissimus pater, si (quod omnium commune est) obsequentes tantum reciperes filios? Quod si hæc satis non sunt, clamamus: *Respice in faciem Christi tui*. Ille apud te constitutus est advocatus noster: quod si nullus est nobis coram tua majestate propter delicta nostra clementiæ locus, repelle, qui tibi dexter assidet, advocatum nostrum, & a rogando desistemus. Ille noster est cum quo sumus, te autore, in unum corpus, eumdemque spiritum cooptati. Si tuus est, quomodo illum ejicies? si noster est, quomodo illum nobis subtrahes? itaque neque illum sine nobis retinere, nec nos sine illo rejicere debes. Pater suavissime, qui potes quicquid vis, quoniam quicquid vis justum est, velis quod petimus, & simul erit justum atque sanctum: verte mala omnia nostra in gloriam clementiæ tuæ, inque ecclesiæ salutem: fac ut hæreses vertantur in euangelii claritatem, ut morum omnium corruptelam, sequatur omnium virtutum pulcherrimus ordo: quamobrem ecclesia tua tuique filii sanguine redempta, quæ nunc arctata est, dilatetur: quæ vacillat, constabiliatur: quæ obscura est, splendeat: quæ arida est, omnibus sanctis operibus floreat.

Vos autem, patres amplissimi, date operam ut Christiano populo distribuatur euangelicus panis, euangelio orta est & aucta ecclesia, euangelio restituenda est & amplianda: sint manus

A vestræ hujus panis ministræ, hoc est, præstate euangelium comite sancta vita, nam si episcopi recte docent, euangelium quidem in ore habent: at cum vitæ integritate pollent, illud in manibus tenent: decreta, definitiones, constitutiones, canones, censuræ, consilia, prophetiæ, lex, euangelium, frigida sunt, mortua sunt, in contemptum abeunt in ore ejus qui ea sanctis moribus non refert, tantum abest ut in observationem ducantur a populis, id quod hac nostra ætate plusquam volumus experimur. Non enim linguæ in primis est hæc cælestis doctrina, sed vitæ: vita sancta vere vita est, quæ dicentis doctrinam vivam reddit, & efficacem, ut audientium animos possideat, & in eorum affectus stimulos injiciat, & flammas amoris Dei: sic respublica Christiana, cujus omnis spes in vobis, ut in sacra ancora, B sita est, sentiet sibi salutarem Tridentini concilii autoritatem, in restituta religione, in reformatis moribus, denique in confirmata principum concordia, quorum omnia consilia, studia, conatus, magno quodam silentio pendent, velut in manibus vestris, divino consilio posita, si rem, ea qua decet pietate pertractabitis, silentium hoc vertetur in effusa publicæ pacis gaudia, & inenarrabile orbis commodum: sin secus, proferet atrociora quam fuerint unquam bella, in maximam Christianæ reipublicæ perniciem. Omnes autem Christiani de vobis optime sperant: faxit Christus, qui sequentem se turbam vanam non fecit, ut illi non sint hac sua spe, suaque expectatione defraudati. Dixi.

SECUNDA PARS

COLLECTIONIS LOVANIENSIS.

ORATIONES ET CONCIONES

HABITÆ IN CONCILIO TRIDENTINO SUB IULIO III. PONTIFICE MAXIMO.

VITA EIUSDEM,

EX APPENDICE AD PLATINAM DE VITIS PONTIFICUM.

IULIUS III. patria Aretinus, Ioannes Maria de Monte ante pontificatum appellatus, mortuo Paulo tertio, post diuturnam patrum in conclavi disceptationem, præter omnium expectationem, omnium tandem consensu, ex Prænestino episcopo, summus pontifex designatur, anno domini 1550. VII. idus Februarii Iulii III. adscito sibi nomine: pauloque post coronatur in solennibus cathedræ divi Petri feriis. Vir cum eruditus & eloquens, tum rerum non mediocriter expertus: quorum alterum quidem testatur oratio, quam junior adhuc in quinta sessione Lateranensi concilii sub Iulio secundo habuit: alterum vero, quod auditoris apostolicæ cameræ munus cum laude administravit, abunde ostendit. Erat illi patruus Antonius de Monte, Rotæ auditor, qui cardinalis sanctæ Praxedis sub Iulio II. factus, archiepiscopatum Sipontinum nepoti resignavit. Is porro deinceps longe post, cardinalium collegio a Paulo tertio adscriptus, Pauli nomine, licet non solus, concilio Tridentino per Paulum incœpto, legatus præsedit. Pontifex factus, mox jubilæum celebrat, utpote qui in annum quinquagesimum sui electione incidisset. Statimque magnam de se spem præbet componendarum per Europam controversiarum, præsertim religionis, quibus miserrime per triginta annos & amplius distracta est in varias sectas Germania. Nam primo pontificatus sui anno, ad decimumoctavum Calend. Decemb. edito Romæ diplomate, concilium œcumenicum, quod dudum Tridenti inchoatum erat, sed aliquanto post tempore suspensum, apostolica autoritate indixit ad ipsas Calend. Maii MDLI. eadem in civitate & resumendum & continuandum. Quod diploma non multo post ad Carolum V. a pontifice missum, cum imperii comitia Augustæ agerentur, in procerum etiam consessu, mandato imperatoris mense Ianuario est publicatum. Quod quidem concilium si tam feliciter successerit, quam ab omnibus bonis merito debet optari, futurum speramus per Dei gratiam, ut sublatis dissidiis & sectis, omnes uno ore & concordi fide, unanimes laudemus Deum & patrem domini nostri Iesu Christi, qui Spiritu suo illuminaverit cæca aberrantium corda, ad unitatem fidei reducens, quos vel misera ignorantia, vel perniciosa philautia, vel cervicosa pertinacia infeliciter detinuit hactenus in errore captivos.

ANNO CHRISTI 1550.

" Excusa jam fuit supra p. 793. C.

BULLA " APOSTOLICA, CONTINUANDUM CONCILIUM Tridentinum indicens.

Julius episcopus servus servorum Dei, ad futuram rei memoriam.

CUM ad tollenda religionis nostræ dissidia, quæ in Germania longo tempore, non sine totius Christiani orbis perturbatione & scandalo viguerunt, bonum, opportunum, & expediens esse videatur sicuti etiam carissimus in Christo filius noster Carolus Romanus imperator semper Augustus, nobis per suas literas & nuncio significari fecit, ut sacrum œcumenicum generale concilium per felicis recordationis Paulum papam III. prædecessorem nostrum indictum, & per nos tunc cardinalatus honore fulgentes atque ipsius prædecessoris nomine, una cum duobus aliis S. R. E cardinalibus, ipsi concilio præsidentes, inceptum, ordinatum & continuatum, in quo plures publicæ solennes habitæ fuerunt sessiones, pluraque tam in causa fidei, quam reformationis promulgata decreta, multaque etiam ad utramque causam pertinentia, examinata & discussa, ad civitatem Tridentinam reducatur: Nos, ad quos ut summos pro tempore pontifices spectat generalia concilia indicere & dirigere, ut ecclesiæ pacem, & Christianæ fidei, atque orthodoxæ religionis incrementum ad omnipotentis Dei laudem & gloriam procuremus, & quantum in nobis est, tranquillitati ipsius Germaniæ, quæ sane provincia retroactis temporibus in vera religione ac sacrorum conciliorum & sanctorum patrum doctrina excolenda, exhibendaque maximis pontificibus, Christi redemptoris nostri in terra vicariis, debita obedientia & reverentia nulli Christianorum provinciæ fuit unquam secunda, paterne consulamus, sperantes per ipsius Dei gratiam & benignitatem futurum, ut reges omnes ac principes Christiani, justis piisque nostris in hac re votis annuant, faveant atque assistant: Venerabiles fratres, patriarchas, archiepiscopos, episcopos, & dilectos filios abbates, omnesque alios & singulos, qui de jure vel consuetudine vel privilegio conciliis generalibus interesse debent, quosque idem prædecessor noster in suis indictionis, & aliis quibuscumque desuper confectis & publicatis literis concilio interesse voluit, per viscera misericordiæ domini nostri Iesu Christi, hortamur, requirimus & monemus, ut proximis futuris Kalendis Maii, quem diem ad ipsum concilium, in eo in quo nunc reperitur statu, resumendum & prosequendum, prævia matura deliberatione, ex certa nostra scientia, & de apostolicæ authoritatis plenitudine, ac venerabilium fratrum nostrorum S. R. E. cardinalium consilio & assensu, statuimus, decernimus & declaramus in ipsa civitate Tridenti, legitimo cessante impedimento, convenire & se congregare, ac ipsius concilii continuationi & prosecutioni, omni mora postposita, incumbere velint. Nos enim operam sedulo daturi sumus, ut eodem tempore, in eadem civitate, nostri omnino adsint legati, per quos, si per ætatem nostram, valetudinemque & sedis apostolicæ necessitates personaliter adesse nequiverimus, Spiritu sancto duce, ipsi concilio præsidebimus, quacumque ipsius concilii translatione & suspensione, ceterisque contrariis non obstantibus quibuscumque ac præsertim illis quæ idem prædecessor noster in suis literis prædictis, quas cum omnibus & singulis in eis contentis clausulis & decretis in suo robore permanere volumus, atque decernimus, & quatenus opus sit innovamus, voluit obstare: Irritum nihilominus decernentes & inane, si secus super his a quoquam quavis autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrorum hortationis, " voluntatis, innovationis & decretorum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Romæ apud S. Petrum anno incarnationis dominicæ 1550. decimaoctava Calend. Decembr. pontificatus nostri anno primo.

" Plura f. loco cit.

M. Car. Crescentius.

Ro. Amasæus.

R. per Romulum secr.

R. de sancta Maria.

XIII.

ORATIO PETRI FRAGI, DOCTORIS theologi ad patres in concilio Tridentino habita 1551. sacris dominicæ ascensionis solennibus, ubi illud canitur euangelium:

Recumbentibus undecim discipulis, apparuit illis Iesus. *Marci.* 16.

VERUM illud planeque compertum experiri soleo, illustrissimi ac reverendissimi præsules, pastores vigilantissimi, vosque eruditissimi viri, quod Christus redemptor noster, nosterque institutor nostræ nos imbecillitatis paternæ admonens, discipulis suis, nobisque sub eorum persona non obscure loquitur, nihil nos sine eo posse facere. *Ioan.* 15. Unde & Paulus electionis vas negat prorsum sufficientes esse nos, non dico facere, ut in euangelio legimus, sed ne cogitare quidem aliquid a nobis quasi ex nobis, quod sufficientia nostra universa non aliunde sit, quam a patre luminum, unde omne datum optimum, & omne donum perfectum descendit & proficiscitur. *1. Cor.* 3. *Iac.* 1. Eoque meæ conscius infirmitatis & imperitiæ, quum difficillimam hanc, & omnino imparem meis viribus provinciam, magnoque convicio obtrusam evitare non potuerim: nescio profecto, patres amplissimi, quo me tandem vertam. Non enim mediocriter perturbor dum hujus autoritatem loci contingo, qui non nisi eruditissimo cuique, & ad dicendum exercitatissimo patere solet.

Nisi forte supplex ego ad te domine Iesu æternum patris lumen, & virtus in densissimis hisce inscitiæ meæ tenebris, meaque hac trepidatione confugiam. Qui humani generi misertus, *habituque inventus ut homo*, ut hominem natura iræ filium ex crudelissimis dæmonum faucibus eriperes, cæcis visum, claudis ingressum, ægrotis salutem, mutis denique loquendi facultatem restitueris. *Philip.* 2. Quique eligens infirma mundi, ut fortia *1. Cor.* 1. quæque

quæque confundas, Mosen balbum, Hieremiam A puerum, rusticos & piscatores infusa divinitus sapientia instruxisti & cumulasti, obtrusum os meum aperire, & implere, raptoque ex altari divinitatis tuæ calculo polluta labia mea mundare digneris, ut nonnihil de sacratissimo ascensionis tuæ, ad patrem tuum & patrem nostrum mysterio, in honorem tuum, nostramque utilitatem commemorare possim.

Ceterum quoniam nequissimus servus dominum, imbecillimus omnipotentem, peccator justum, reus judicem adire non audeo, Agedum advocata nostra illos tuos misericordes oculos ad B nos converte, & quæ venenosæ ac pestiferæ serpentis caput, illatam humano generi injuriam ulta, contrivisti, ad Dei hominumque mediatorem primogenitum tuum mediatoris officio & ipsa fungitor, ut sacrosanctum hoc concilium, unde universa reipublicæ Christianæ salus & restitutio pendet, dirigere, mentesque omnium cum nostras, tum eorum, qui ad hæreses & schismata, quæ nostra (malum) per tot annos videt ætas, dæmonis fascino conversi, a veritate auditum avertunt, illustrare velit, ut & vos patres sanctissimi salutaria hisce nutantis ecclesiæ temporibus consilia ineatis; & illi patefactis capitalissimi hostis insidiis, ad veritatis agnitionem C revertantur. Atque ut commodius id & facilius exoremus, defixis humi genibus angelicam beatissimæ virgini salutationem de more offeramus. *Ave Maria gratia plena*, &c.

Interim vero ut brevius, minoreque cum molestia vestra id quicquid est peragi possit, patres amplissimi, decantatum in sacro faciundo euangelium jam pronunciabo: & quoniam in eo evolvendo atque explicando utilia fortasse nonnulla, minimeque ingrata adferentur, oro vos per ascendentem hodie redemptorem nostrum, ut dum ea paucis percurro, & me attente audiatis, & solita vestra humanitate & benevolentia sublevetis.

In illo tempore recumbentibus undecim discipulis apparuit illis Iesus, &c. D

Apparuit, inquit, Agedum, quisnam qui apparuit? Is nempe qui coæternus est patri ac (licet crepet Arrius) consubstantialis, per quem & facta sunt sæcula: is, qui hominem singulari beneficio ad imaginem similitudinemque suam facto, contaminatum nefariis sceleribus orbem, exceptis octo, quos mystica tuebatur navis, cataclysmo absumpsit, & quadam veluti baptismi figura expurgavit: Is, qui Abrahamo amico suo, oblato circumcisionis signaculo promisit, in ejus semine omnes gentes benedictum iri: Is, cujus admirabili dispensatione castus ille & pius somniator Ismaelitis in Ægyptum divenditus atque E abductus: ut per eum innocentissimus pater, & illi ipsi nefarii sceleris authores conservarentur. Is, qui populum suum in alieno solo tot sæcula protexit, eumdemque afflictum per tot prodigia & portenta ex iniquissima servitute asseruit: quem in summa deserti penuria manna cælitus mirabiliter demisso, & jucundissimis aquarum fluentis, quasi melle de petra saturavit, traditaque in Sinæo monte lege, in terram promissionis melle ac lacte manentem, exactis inde habitatoribus introduxit. Sed quid ego hæc tam vetera commemoro? Is patres gravissimi, is inquam est, qui dissipata jam lege, sceptroque ex tribu Iuda, & duce de femore ejus ablato, a patriarchis prophetisque tantopere expetitus, plenitudine temporis adveniente, missus a patre, & apud patrem perpetuo manens, factus est ex muliere, factus sub lege, ut eos qui sub lege essent, redimeret: ut adoptionem filiorum reciperemus. *Galat. 4.*

Quin ut suo nos exemplo humilitatem virtutum omnium parentem doceret, orbis cælorumque fabricator, portans omnia verbo virtutis *Hebr. 1.* suæ, locum sibi in diversorio deesse voluit, ut *Luca 2.* in præsepio nasceretur. Hic primum exortus justitiæ sol mundo apparuit. Hic nobis primitias sui sanguinis in circumcisione fudit. Hic suo *Tertullian. contra Iud. & August. ser. 1. de Epiphan. domini.* nobis baptismo ditavit aquas, & sanctificavit. Hic nobis jejunavit atque esurivit. Hic dum seminat semen suum, nostramque salutem architectatur, & Samaritanus per summam blasphemiam audit, & quasi dæmonium habens, exagitatur. *Ioannis 8.* Quid de ludibriis, quid de verberibus? Quid de sputis colaphisque commemorem? quibus nostra ipse causa patienter toleratis, in cruce universo orbi clavis suffixus sublimis apparuit, ut qui serpentinis vel afflatibus, vel morsibus essemus icti, eo conspecto misericorditer sanaremur. Vnde & mortem pro nobis, mortem crucis subiit, ut ab inimico capti & irretiti, qui *Philip. 2.* primi parentis nostraque offensione & casu exultabat, saluberrima Christi morte ex ejus laqueis elaberemur. Is igitur, patres amplissimi, recumbentibus undecim discipulis apparuit. Qui quidem magnam profecto spem nobis excitavit, se iis qui orationi, & caritatis officio operam navent, affuturum, qui cibum sumentibus, atque etiam incredulis tam officiose apparuerit. Novit siquidem figmentum ipse nostrum, & quum irascitur, misericordiæ recordatur. Non enim habemus pontificem, *qui non possit compati infirmitatibus nostris, probatum per omnia, pro similitudine, absque peccato.* *Hebr. 4.* Tolle siquidem delicti maculam, in cujus ore nec dolus, nec doli suspicio inventa est, cetera iisdem quibus primus parens incommodis fuit expositus. Quin ne ea quidem ipsorum incredulitas esse nobis potest infructuosa. Nam & Thomas sua illa pertinaci *Io. 20.* trepidaque hæsitatione inflictorum cicatrices vulnerum attrectavit, & eadem opera omnem nobis dubitationis nebulam occasionemque discussit. Optime siquidem nostris & perturbationibus & periculis est consultum, quæ postea exorirentur, quod adversus occultos dæmonum insultus, impiorum calumnias, & terrenæ argumenta sapientiæ eorum ipsorum, qui ad credendum fuerunt cunctantiores, & aspectus nos instruat, erudiat auditus, & attactus confirmet. Adeo, ut (juxta Leonem) dubitatum sit ab illis, ne nos ipsi dubitaremus. Vnde D. Gregorius multo amplius immodica Thomæ apostoli dubitatione, quam prona & facili Magdalenæ credulitate se adjutum profitetur & affirmat. *Ioan. 20.*

Neminem interim offendat, si redemptor *Marci 6.* noster a suis jam jam digressurus, non modo non eos consoletur, verum etiam reprehendat & increpet, quum ceteroqui & regere dictis afflictos discipulorum animos, & plena mœroris pectora mulcere esset opus. Nam præterquam quod id magna illa ad credendum hebetudo & tarditas postulabat, altius certe ac tenacius ea erant, præsertim tam necessaria, eorum mentibus inhæsura, quæ in suo suis magister abitu inculcaret. Mirabile tamen dictu, reprehenduntur vehementius & increpantur: at, nulla ne minima quidem vel indignationis vox, vel significatio intelligitur: correctionis

Anno Christi 1551.

correctionis autem tanta, ut quum paulo ante A trepide & diffidenter dominum comitarentur, vel potius ingratissime timidissimeque desererent, nihil fuerit illis in posterum optabilius, nihil gloriosius, quam in eo jam corporaliter absente, pro ejus nomine ac fide tuenda & contumelias, & extrema paterentur.

Act. 5. Decerpamus obsecro fructum ex illustri hoc piæ moderationis exemplo, commodum nobis & salutarem, ut ea in universos quidem, erga eos tamen potissimum utamur, cum vel solo vultu (ut ille ait) lædatur pietas, qui susceptæ salutis nostræ cura & sollicitudine, constituti a Spiritu sancto, episcopi, & Christi vicarii, nullos Act. 10. non labores & ærumnas pro animabus nostris tolerantes, attentissime vigilant. B

Aversemur autem, & detestemur Cainum, Saulem, Acabum, Simonem, Arium, Lutherum, reliquosque id genus superbientis, ac Deo etiam se æquantis Luciferi discipulos: quibus nefaria animi pravitate, contumacia pro pœnitentia ex scelere oritur: hinc peccata peccatis cumulantes recta in præceptoris sui barathrum præcipitantur, & ruunt. Præsertim quum patres amplissimi (sicuti & ethnicus ille ait) solo vultu lædatur pietas. Vnde namque innumerabiles hæ calamitates & incommoda in rempub. Christianam invecta? Vnde superseminata creverunt zizania? Vndenam hæreses pullularunt, quam ex præsulum & magistratuum contemptu & negligentia? O tempora, o calamitosam Christianæ reipub. C conditionem, & miserabilem rerum faciem. Audent hic nequissimi homines, ac suæ salutis prodigi veluti Cham, patris negligentius dormientis pudenda detegere, & quasi jus in suarum animarum parentes habeant, ita eos traducunt, ita eos exagitant, ut non tam ipsos, quam delegatam a Deo potestatem (quæ enim potestas non a Deo?) turpissimis probris & contumeliis onerent. O vos miseros qui tam procaciter Christos domini tangitis & violatis: qui tam impie in Dei prophetis malignamini. Ecquid aliud vos quam horrendi Chami exilium: quam Semei interitus? Quid denique aliud quam præcipitium Iezabelis & laniatio tot sceleribus digna manet? neque enim canes impudentes & rabidi, nisi a canibus D vorari debent. Dices forsan, cur Spartam, quam nacti sunt, dedecorant? Finge eos nullam fieri formam gregis: finge avare & superbe, contra quam Spiritus sanctus jubet, dominari in cleris, finge gregum & officii sui oblitos molliter semetipsos ac delicate pascere: non attendens, sedisse (ut a domino commoneris) super cathedram Moysi: ac vitanda, si qua sunt, prava eorum opera, servanda autem & facienda, quæcumque ab iis tibi præcipiuntur? Nam, vel percussus Paulus te docet sacerdotibus non maledicendum.

Genes. 9.
Rom. 13.
Psal. 104.
3 Reg. 2.
4. Reg. 9.
1. Pet. 5.
Matth. 23.
Act. 23.

Sed ut intelligatis quem tandem mites illi & mansueti ex suæ agnitione culpæ, suaque modestia fructum perceperint: En audiunt continuo: Euntes in mundum universum: o admirabilem cælestis dignitatis prærogativam, & regnis E omnibus atque imperiis anteferendam, &c. Sic, sic superbis resistit Deus, sic & humilibus dat gratiam: nec requiescit spiritus domini, juxta prophetam, nisi super humilem & pauperem, & trementem sermones ejus. At, quibus eos credidisse negat? num angelis? minime: quibus igitur? iis, quæ quum ab angelis de resurrectione domini certiores factæ, ac continuo dominum intuitæ essent, idemque discipulis nunciarent,

2. Pet. 5.
Isa. 66.
Luca 24.

non modo illi non crediderunt, verum illarum verba ut deliramentum aliquod exceperunt. Quin, ne discipulis quidem cum alii aliis idem referrent, crediderunt.

Anno Christi 1551.

Euntes in mundum universum prædicate, &c. Marci 16. Non ii ad Fortunatas insulas, & Hesperidum hortos, non ad ultimos Æthiopes Antarctico polo propemodum admotos, non ad Indos: non denique ad finitimum Boreæ latus, per duratas solo nives, pauperiem, donum Dei non intellectum fugitantes, penetrarunt: & gemmas & lapides, aurum & inutile, summi materiam mali reportarent: sed eodem summa diligentia, & relicta fluxorum bonorum sarcina contenderunt. Non ut Crates Thebanus non ut Antisthenes, non ut plerique alii philosophi venalia gloriæ mancipia, & popularis auræ rumorumque avidissima: sed ut verissimi Christi discipuli & sectatores, non sua, præceptoris exemplo, sed totius orbis salutem *in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ a dextris & a sinistris, quasi tristes & semper gaudentes, sicut egentes, multos autem locupletantes* quæsiverunt. 1. Cor. 6. Nec in deliciis ii carnis curam agentes, mollibus, ut qui in domibus regum sunt, vestiebantur, siquidem nudi erant (ut Paulus ait) & esuriebant, 1. Cor. 4. & sitiebant, & colaphis cædebantur, & instabiles erant, atque ita manibus suis laborantes, ejus Matth. fidem intrepide profitebantur, quem & haud ita pridem negarant, & de ejus resurrectionis veritate addubitaverant.

Quam mirabilia opera tua domine, & quam Psal. 67. ipse es mirabilis in sanctis tuis. Petrus, Andreas, ac reliqui tui piscatores, retia sua, piæque voluntatis proposito omnia, quæ in mundo sunt, ac se ipsos abnegantes, te sequuntur: & ex piscium piscatoribus, hominum piscatores evadunt. Matthæus ex teloneo vocatus, ex usurario & publicano officiosus caritatis sectator efficitur. Quid Matth. Paulus, tot ante sæculis a Iacob per Spiritum Genes. 49. sanctum apostolus designatus? is mane, ineunte Tert. lib. adversus Marcion. scilicet adolescentia, oves domini spirans cædis & minarum devorabat. Idem ad vesperam, idest, provecta jam ætate, suo judicio præ modestia & humilitate peccatorum primus dominicas pascebat oves, easdemque subinde omnibus omnia 1. Tim. 1. Galat. 4. Act. 9. factus donec in iis formaretur Christus, parturiebat: an non ex lupo rapaci ovis, & ex persecutore vas electionis effectus est, ut redemptoris nomen coram gentibus & regibus portaret? videtis ne ut lapis ille, quem reprobaverunt ædificantes, nullo populos discrimine agens, ambos pace Matth. per crucem facta conciliet: habemus enim per Ephes. 2. ipsum ambo accessum in uno spiritu ad patrem, nec audimus jam hospites & advenæ, sed cives sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu, in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templum sanctum in domino.

Sed perpendamus, quæso, quidnam hæc verba nobis innuant, *Euntes in mundum universum prædicate evangelium. Nemo*, teste apostolo, *sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron.* Heb. 5. Vnde per Ioannem Christus ait: *Omnes quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones.* Ioan. 10. O Luthere, o Oecolampadi, o Bucere, o vos lutum & sordes, o nobilissimæ ac perinde Christianissimæ quondam nationis vestræ oblivio, cur vos ante dominum ut Theudas ille, & Iudas Galilæus, venitis? cujus autoritate apostolicam functionem

functionem sumitis & usurpatis? an non vel hoc uno argumento vos proditis, ut operarios iniquitatis, ut pseudo apostolos? Isaias mitti postulat, Ioannes Baptista missus a Deo dicitur, Paulus vocatus & segregatus in euangelium scribitur. Apostoli hodie mittuntur. Quid igitur? an non vos juxta vocem domini fures estis & latrones? aut inimicus sator, aut certe ut ejus ministri, quos ipse fascinavit, suoque authoramento obligatos in zizania, in scandalum, in blasphemiam Christiani nominis, & crucis ignominiam seminavit? O vos vestrosque asseclas infelices & miseros, quos equidem sine gemitu & mœrore nominare non possum. Tam male cautos Mariæ vos lepra fratri Mosi leviter obtrectantis reddit: tam male vos movent edita in Chore, Dathan, & Abiron exempla? Cur vos illorum exitus non perhorrescitis, quorum impia facta imitamini? Qua vos dementia, quibusve furiis agitati, & Dei ecclesiam, & Christi vicarium perturbatis & persequimini?

Sed jam videamus qua diligentia, quamque late qui in universum mundum mittuntur, euangelicam fidem promulgent. Paulus apostolus ad Romanos scribens, cum omni gentiles excusatione nudat & exarmat, nisi prædicatam jam per universum orbem fidem amplecterentur, illud psalmographi citat, & impletum ostendit: *in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Chrysostomus, cui & angelicus doctor (refragante non nihil D. Augustino epistola 80. quam ad Hesychium mittit) adstipulatur, intra viginti, aut certe intra triginta annos euangelium in omnes orbis oras propagatum asseverat. Nititur is hoc Pauli loco, & verbis illis ejusdem: *Gratias agimus Deo & patri domini nostri Iesu Christi semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cælis, quam audistis in verbo veritatis euangelii, quod pervenit ad vos sicut in universo mundo est, & fructificat & crescit.* Quæ mihi sententia non mediocriter arridet, nam licet in omnibus orbis partibus ecclesia omnino neutiquam ædificaretur, tamen vel per apostolos, vel per eorum discipulos in universos orbis fines euangelii prædicationem ante Hierosolymitanum excidium excurrisse arbitror. Quid enim vel solus Paulus obivit, quum non modo magnam Asiæ partem & quamplurimas insulas; verumetiam Macedoniam, Græciam, Illyricum, Italiam, & ut Chrysostomus multis locis testatur, permultique alii, Hispaniam, ac teste Sophronio patriarcha Hierosolymitano, Gallias etiam adierit? Unde facile liquet, quanta celeritate, quanta fide, quanta contentione, quam magnis laboribus & periculis ab homine peregre proficiscente, id est a Christo in cælum ascendente, credita sibi talenta multiplicarint. Euge servi boni & fideles, quia super pauca fuistis fideles, super quam multa jam constituimini?

O si, patres amplissimi, nostris his exulceratissimis temporibus nonnulli ex eorum ossibus exorirentur, qui non pecuniaria talenta, sed eloquia Dei preciosa & illuminantia oculos, fidelibus nummulariis committerent. Qui si episcopatum desiderant, & adipiscuntur, reputarent secum, non tam inanem gloriam, non tam primos in foro accubitus, non tam reditus ipsos, quam ministerium, solicitudinem: non tam præfecturam, juxta Chrysostomum, quam subditorum curam, & unicam ovium salutem: vel cum aperto capitis periculo proponere sibi oportere. Bonus enim pastor is, meo judicio dicitur, qui suorum commodorum oblitus etiam animam suam, pro suis ovibus ponit. Moses euangelii potius (ut inquit Origenes) quam legis discipulus, quam crebro culparum populi sibi commissi deprecator intercedit? Adeo ut nisi populo insano etiam dæmonum cultu implicato parceretur, deleri de libro domini postularet. David rex dum angelum, a quo populus sibi creditus cæderetur, videt sævientem, in se Dei manum converti postulat. Paulus quoque anathema pro fratribus fieri cupiebat. Unde, quis inter eos infirmabatur, quin idem infirmaretur? quis scandalizabatur, quin idem ureretur? Itaque quum hæ sint veri pastoris partes, & justissimum officii autoramentum, quæso vos, qui huic officio deest, cur non mercenarius potius, quam pastor appellabitur? Considerate igitur obsecro quid Deus Pergamenæ ecclesiæ angelo dicat, cum se illi venturum minitatur.

Utinam ignis ille quem venit dominus mittere in terram in cordibus nostris accenderetur, ne in nobis desideraretur quod in Ephesinæ ecclesiæ angelo idem dominus requisivit: utinam sæcularibus curis & solicitudinibus expediti, vere & ex animo serviremus domino, utinam vigilaremus, & custodiremus vigilias noctis super gregem quisque suum: utinam pasceremus potius, quam pasceremur, neutiquam dominicus grex tam esset dispersus, tam scabiosus, non inquam tam esset afflictus. Nihil enim non possemus in eo qui nos confortaret, si ejus negocium bona fide tractaremus. Quid enim illi ipsi, de quibus nunc agimus, quum fuerint solicitudine non pigri, & spiritu ferventes non præstiterunt? O rem portentosam ac plane incredibilem. Debellaverunt Romani universum orbem, innumerabiles hominum myriadas in servitutem redegerunt, & a duodecim viris nudis, inermibus, atque idiotis subacti sunt ipsi & superati. Quibus iis vel invitis novas leges, novaque vivendi statuta imposuerunt. Adeo, ut quod in una domo vix fieri possit, missis Christus discipulis, per præcipitia, per ignes, per præruptos scopulos, per sartagines & craticulas, per bella terra marique frementia, per infinita mortis genera perfecerit. At vero, cur prædicandum omni creaturæ euangelium? Num plantis? num rupibus? ut Orphea narrant fabulæ suo cantu avulsisse arbores, stetisse flumina, & violentissimas feras demulsisse? Minime, minime inquam. Sed soli homini, qui ut rationis est particeps, ita & beatitudinis particeps esse potest. Appellatur autem omnis creatura, quod cum universis rebus creatis nonnihil habeat commercii. Nam ut sit, commune habet cum saxis: ut vivat, cum plantis: ut sentiat, cum animalibus: ut ratiocinetur, cum angelis. Unde & a philosophis parvus mundus appellitatur.

Additur porro: *Qui crediderit & baptizatus fuerit salvus erit.* Quam commode fides primo loco statuitur. *Credere* enim *oportet, accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se, remunerator sit:* ea vero sublata, *impossibile est placere Deo.*

Num vero, si quis aliquando crediderit, eo protinus liberabitur? Credidit Iudas, & interiit, credidit & Simon Magus, & flagitio, quod ab eo postea nomen tulit, in interitum ruit voluntarium. Non quæruntur in Christianis initia (ut ille

Anno Christi 1551.

Origin. c. 26. Nume. Exod. 32, Rom. 9.

2. Reg. 24.

2. Cor. 11.

Luc. 12. Apocal. 2.

Luc. 2. Ezech. 34. Philip. 4.

Hebr. 11.

[ANNO CHRISTI 1551.] ille ait) sed finis. doctor gentium male cœpit, sed bene finivit. male cœpit & latro, sed ex cruce in paradisum evolavit. Quam, vel Dei testimonio probatus Saul ad regni administrationem accessit, quam vero nefaria & miserabili morte absumptus est? Quam honesta Arii exordia, sed ejus finis summa impietate damnatur. *Iustitia* enim *justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit*, nec contra, ut apud Ezechielem scribitur. [Ezech. 18.] Hinc Paulus fidem & misericordiam consecutus, castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ne quum aliis prædicaverit, ipse reprobus efficiatur, atque ut idem monet: *qui existimat se stare, videat, ne cadat.* [1. Cor. 10.] An ne tibi satis te beatum putabis, si credideris aliquando, si baptizatus fueris, ac paulo posterius, labiis duntaxat Deum honores? Si nosse confitearis, factis autem neges? Non potest eum nosse, quin ejus mandata custodias: [1. Ioan 2.] ea si infringis, ea si violas, nihil minus quam Deum nosti. Adsit igitur mandatorum observatio, adsit fides: non tamen mortua, sed actionibus pie instructa, & quæ per caritatem operetur. [Galat. 5.]

Roget quispiam: quamobrem tandem repetat D. Marcus: *non crediderit*, tacet vero non baptizatus fuerit? Nempe ut ostenderet, solam fidem interdum ad salutem sufficere, si aquam ad baptismum non contemptus, sed defectus (ut magni autores tradunt) negaverit. [Cyprianus Ambrosius Augustin. Bernardus.] Eoque cum martyrium, omnium theologorum placitis baptismi vicem subeat, non ob pœnam cruciatumque, quem vel nocentissimi perferunt, sed ob ipsam fidem id effici intelligimus.

At vero quibus argumentis dignoscemus eos, qui crediderint? *In nomine meo dæmonia ejicient.* Vt intelligas bonitatis redemptoris nostri divitias, multo etiam ante, quam ipse pateretur, & Spiritum sanctum discipulis insufflaret, factum apud Marcum his verbis legimus. [Marc 8.] Exeuntes prædicabant, ut pœnitentiam agerent, & dæmonia multa ejiciebant, & ungebant oleo multos ægros, & sanabantur: qua etiam gratia & ipsi exultabant. [Luc. 10.] Quin & in actis apostolicis ita scriptum vides, [Acto. 19.] Deus non quaslibet virtutes per manus Pauli faciebat, ita ut deferrentur etiam a corpore ejus super languidos sudaria & semicinctia: & recedebant ab eis languores & spiritus nequam egrediebantur.

Quod autem ad novas linguas attinet, quibus locuturi erant credentes, non una solum, ut quidam arbitrantur, sed omnibus omnium linguis, decem post dies usi sunt: quibus, jacto fidei fundamento, missus a Patre & Filio Spiritus sanctus communicatus est. [Acto. 2. Chrysost. & Aug. tract. 32. in Ioan. Acto. 19. 1. Cor. 14.] Nec hoc Paulus munere defraudatus, licet tunc abfuerit, quum dicat quibus scribit, *Gratias Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor.* Quin, & per ejus impositionem manus ita quibusdam Ephesi datus est Spiritus sanctus, ut & linguis loquerentur, & propheta-rent. *Serpentes*, inquit, *tollent.* [Acto. 28.] Certe eorum calcandorum facultas multo ante passionem est his tributa: & Paulus apostolus in Melite insula viperam jam manui hærentem illæsus in ignem discussit, quum, qui adessent, arbitrarentur, ipsum naufragio quidem dilata Dei vindicta liberatum, eo tamen morsu continuo ut homicidam, interiturum. Quid? Vt omittam, consolidatas claudo bases & plantas, & Eutychum ex tertio cœnaculo prolapsum ac mortuum, vitæ restitutum: an non Petrus, non dico imposita manu, sed vel sola (per Christum quidem) umbra effecit, quod nusquam Christum fecisse legimus? [Acto. 3. Acto. 20. Acto. 5.] nempe ut imple-

A retur quod redemptor per Ioannem dixerat. *Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* [An Ch I Ioan]

Porro *si mortiferum quid biberint, non nocebit eis.* Proh Deum immortalem, Christiani patres. Nulla aconita bibuntur fictilibus. Nunc, nunc illa, vix ubi ullum fidei & caritatis vestigium, timenda: quum pocula sumes aurata, & medio Setinum ardebit in auro. Divites illa & opulenti formident: quibus non fames & sitis, sed affluentes voluptates periculum creant: illa, illa pertimescant, quos non voluntaria abjectio & modestia, sed exitialis avaritia, & honorum aucupatio suffocat & strangulat. [Marc] Quis enim Petro insidiaretur, aut mortiferum aliquid misceret, cui non argentum, non aurum, imo vero ne æs quidem in zona, ut monuerat dominus, sed ingens mundi contemptus, sed firma fides & locupletissima misericordia adfuit? B iis enim machinis Christiana respublica per egestatem, persecutiones, & varia cædium genera ab exiguis profecta initiis, eo crevit, ut universum orbem occuparit. Quem ecclesiæ statum in speciem quidem, luctuosum, re tamen vera felicissimum nefarius apostata, & deterrimus Christianæ reipublicæ hostis ita nobis invidebat, ut Christianos omnes non tam aperta crudelitate, quam subdola clementia persequeretur: [Histo. lib. 6] adeo, ut qui proscripti & ablegati in exilium ob ecclesiæ dissensiones a Constantio fuerant, quasi fraudulentis odientis osculis (ut cum Sapiente loquar) in pristinam ab ipso dignitatem restituerentur. C [Prov.]

Illi igitur illa inquam expaveant, patres amplissimi, qui licet sermone taceant, opere tamen loquuntur; fidem & misericordiam non habeo (si enim D. Hieronymus in suorum confusionem temporum, hæc invertit, quæ utinam in nos dici non possent) quod autem habeo argentum & aurum, hoc tibi non do. [Ad Eu de custo gin. tor] Cur turpis lucri cupidus es? Cur cum Exuperio illo avaritiam e templo non expellis? Cur aurum sitis? Cur thesaurizas cui nescis, ut ipse æternum sitias cum divite, & egeas? O nos miseros si hæc non intelligimus, o nos miseriores si intelligimus, quod multæ nos plagæ maneant, nisi corrigamus: D Nemo sibi hic blandiatur, Christiani patres, aut hoc se ex numero exemptum arbitretur, quod schematis majorum, quod pictis fumosarum imaginum vultibus, quod præclaris honoribus fulgeat. Nihil vana hæc Christus moratur, nihil curat. Cui plus commissum fuerit, plus ab eo, sine ullo personarum discrimine, exigetur. Ac nisi exactam suæ villicationis rationem reddat, *potentes potenter tormenta patientur.* [Sap. 6.] Videamus tamen, ecquid propinatum iis, epotumque nocuerit? Nihil profecto. Hausit siquidem discipulus ille, quem diligebat Iesus, nec illi haustum obfuit: hauserunt & plerique alii, nec quicquam inde ceperunt detrimenti. E At ne effœtam id genus miraculis divinam arbitrere gratiam, multis post sæculis B. Benedictus (autore Gregorio) non haustu, sed cælesti quadam præsensione, porrectum sibi a monachis veneni vasculum, solo crucis signo comminuit.

Dicet hic forsan insipientior aliquis, nullam jam esse fidem, quod nulla id genus miracula appareant. Quis tu es, qui Dei sapientiam ita convellis? Fuerunt illa nascenti ecclesiæ necessaria, ac proinde tunc passim edita, ut adolesceret iis Christiana fides & propagaretur. Nunc vero cum idolorum cultus desierit, cum ipsa ecclesia omnium

Anno Christi 1551.

nium linguis loquatur, cum serpentes & scorpiones calcarit, cum venenata Babylonis ethnicorumque errorum pocula sustulerit, quorsum tandem miraculis opus? Num mare nobis dividi, num serpentem tolli nobis in deserto, num manna de cælorum demitti nobis cupiamus? Quærat sibi signum generatio nequam: nos verum habemus baptismum, verum Christi corpus in cibum, verumque serpentem, cujus livore sanati sumus, quem & hodie in cælum ascendisse cernimus: ut omittam interim, juxta Gregorium universa hæc in ecclesia spiritualiter effici, quæ olim per discipulos corporaliter transigebantur.

Sed progrediamur ulterius. *Et dominus quidem Iesus postquam locutus est eis.* Quid? solum ne discipulis suis locutus Christus, ac nihil operatus, discessit? Atqui nihil frigidius doctore qui verbis solum philosophatur, & juxta Paulum, regnum Dei, non tam in sermone, quam in virtute consistit. Et quum concionator duabus potissimum partibus conflетur, ut vir bonus sit, & dicendi peritus, potior pars est, ut sit vir bonus: quod non ostentatione, non simulatione morum: sed probitate, & perfectis virtutum actionibus metiendum est. Quod vero tonuerit redemptor noster & fulminarit in dicendo, vel hostium testimonio perspicuum, qui violentas in eum manus injecturi, efficacissimæ ejus eloquentiæ miraculo stupefacti atque attoniti se cohibuerunt, responderuntque iis qui se ad eum comprehendendum miserant, nunquam sic locutum fuisse hominem. Quid vero illud: *Ego sum*, quo audito omnes adversarii jamjam capturi, capti conciderunt? At, fuit in agendo debilior? Imo vero (ut ille ait) mirabilium effector operum. Qui præterquam quod cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt fabricarit, post hominem etiam assumptum, suos ipse suorum magnitudine miraculorum inimicos provocat & lacessit, ut si ei adamantina quadam insensati cordis duritia non crediderint, saltem ejus operibus credant. Et ut intelligas priorem illi faciendi quam loquendi rationem fuisse, prius facere quam docere cœpisse a Luca scribitur: nempe ut suo nos optimus magister exemplo instituceret, pastorale officium benefactis potius, quam verbis constare. Itaque dominus Iesus non locutus modo, sed etiam mirabilia ac plane divina operatus, *assumptus est in cælum.*

At, quonam pacto assumptus? Primum omnium detestemur Arianam & Nestorianam impietatem, & universa orientis venena. Vnum siquidem Christi suppositum, & duas, ut voluntates, ita & naturas confitemur & asseveramus. Et ut una mortuus est, altera mori non potuit: ita quoque una resuscitatus a mortuis, altera resurrexisse: una assumptus, altera ascendisse dicitur. Sic a D. Luca ejus mysterii neutiquã ignaro elevatus dicitur, quem protinus idem patefacto nobis divinitatis arcano, euntem in cælum scribit. Sic quoque psalmographus, sic Paulus loquuntur: *Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus.* O admirabilem scripturæ rerumque seriem. Rubo qui illæsus ardebat, Christi conceptio, & virginis integritas præsignabatur: præsignabatur traditio & venditio redemptoris, magnis peristaseon coagmentis Iosephi in Ægyptum venditione, qui & a Pharaone occulto mysterio servator mundi est nuncupatus: immaculati agni immolatio, paschalis agni mactatione & esu figurabatur: negligens supernæ legationis Ionas creatoris sui carnem induti sepulturæ, resurrectionis typum gessit: denique & Heliæ raptu sacrum ascendentis hodie domini mysterium adumbrabatur: (4. Reg. 2.) Quamquam ille, ut servus: hic, ut dominus: ille, dilata morte, hic jam devicta: ille, in aerium locum, hic super omnes cælos: ille, aliena virtute, hic eadem, qua universa quondam fabricarat, invecta eodem & honestata natura nostra, ascendit.

Vtque magis stupeas, & ardentius ad illum adspires: Nos, nos inquam, miseri illi, qui tam impie in primo parente divinam læseramus majestatem, ut ex paradiso terrestri miserabili exilio flammeoque etiam gladio per Cherubin intentato exigeremur, cælorum fines transgressi, & regali sede decorati, angelicis choris exornamur. Quod quidem aperte declarant duo illi angeli albis vestimentis præ lætitia induti, qui mœstos ob discessum domini discipulos consolantur, & non jam angeli tantam nobis gloriam nescio quo pacto invidentes, vel potius gratulantes, non inquam jam angeli, sed viri ab euangelista vocari volunt. O ineffabilem nobis dominicam ascensionem, & albis vestibus innocentiæ internæque exultationis indicibus perpetuo celebrandam. At quo modo ascendit, quum sit idem qui & descendit? Audi Salomonem: *Ecce, inquit, iste venit saliens in montibus, & transiliens colles.* (Canti. 2.) Quibusdam enim veluti saltibus gigas ille, cujus egressio a summo cælo, ad currendam nostræ salutis viam exultavit. Primum ab arce parentis in uterum virginis: ex utero in præsepe, ex præsepi in crucem, ex cruce in sepulcrum, inde confirmatis fratribus *ascendens in altum captivam duxit captivitatem.* (Psal. 67. Ephes. 4.) Quam vero? Vel vinctos suos, juxta Zachariam, (Zach. 9.) qui detinebantur in lacu, in quo non erat aqua: Vel diabolum & mortem, quam morte ipse sua vicerat & absorpserat: cujus & imperio vincti adhuc illi coercebantur.

At quænam dona dedit hominibus? Audi apostolum Corinthiis commemorantem: (1. Cor 17.) alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ: alii autem sermo scientiæ, secundum eumdem spiritum: alteri fides, in eodem spiritu: alii gratia sanitatum in uno spiritu: alii operatio virtutum: alii prophetia: alii discretio spirituum: alii genera linguarum: alii interpretatio sermonum: Nec negavit discipulis benignissimus præceptor duplicem illum spiritum, (4. Reg. 2.) quem suus alumnus ab Helia tantopere expetebat. Nempe ut & illustraretur intellectus, & affectus expurgaretur. Vnde quum vilescerent illis omnia: imo vero reputarent ea ut stercus propter Christum, corpore quidem mortuo propter peccatum, spiritus vivebat propter justificationem. Et quia non humi, sed tutius in cælo thesaurum sibi thesaurizarent, ac proinde omnis eorum in cælis esset conversatio, (Roma. 8. Philip. 3. 2. Cor. 5.) ingemiscebant gravati hoc tabernaculo, habitationem nostram, quæ de cælo est superindui cupientes. Hinc illæ voces: *Mihi vivere Christus est, & mori lucrum.* (Philip. 1.) Hinc & illud: *Desiderium habeo dissolvi & esse cum Christo.* Quæ quum ita se habeant, patres sanctissimi, an non satis liquet, quam affluenter, & dona illa, & duplex ille Heliæ spiritus discipulis domini sit tributus? O felices ter & amplius, qui ita se abnegaverunt, qui ita crucem suam sustulerunt, ita desierunt mundo vivere, propter Christum, ut nihil vivat in illis, nihil in illis regnet nisi Christus. Sic petitur cælum, patres sanctissimi, non *ut ferat Ossan Olympus, summaque Peliacus sydera tangat apex.* Gigantum est ista temeritas & hæreticorum: qui quum sint

proprio

ANNO CHRISTI 1551. proprio judicio damnati, & in reprobum sensum traditi, naturæ ac Deo ipsi bella movent. Nos, qui Christo in baptismo consepulti sumus, nos qui Christum induimus, nos qui Christum pro nostra fragilitate amplectimur, qui ad Christum anhelamus, ad Christum per montem pinguem, montem coagulatū, mōtem in quo beneplacitum est Deo, summū scilicet pontificem ascendamus.

Coloss. 2. Galat. 3. Matth. 24. Psal. 26.

Quod si rectores tenebrarum & spiritualia nequitiæ ascitis in societatem hæreticis & schismaticis, ac universis tartari cohortibus id interturbare, licet eorum castra adversus nos consistant, ne simus modicæ fidei, alioqui Petri exemplo, summergemur. ac licet exurgat eorum prælium adversus ecclesiam, ne timeat cor nostrum obsecro, aut perturbetur: quin potius in eo indubitanter magnaque cum fiducia speremus. Numquid manus domini abbreviata est? aut non justificabitur Christus in sermonibus suis? Atqui, ille ipse, qui solus non mentitur, ascensurus ad patrem, ultimis verbis, quæ ipse apud Matthæum discipulis loquitur, præsentissimum ipsis, sponsæque suæ auxilium usque ad consummationem sæculi pollicetur. Idem quum satanas, ultima jam cœna sumpta, expetisset apostolos, ut cribraret eos sicut triticum, an non oravit pro Petro, ut & ipse conversus, confirmaret fratres suos? Quid igitur? oravit tunc pro Petro dominus, & nunc non orabit pro Iulio? numquid aut Christus imbecillior, vel inhumanior, quam heri & nudius tertius? aut minor Petro Iulius dignitatis substantia & officio? Non, si crepent antichristi omnes, & satanica rumpatur phalanx. Dices forsan hæretice, fratres a Petro confirmatos, nihil te adhuc tale in Iulio expertum. *Imperet tibi Christus.* Vtinamque stulte saperes ac novissima provideres.

Tit. 1. Matth. 28. Luc. 22. Iuda 3.

Attende huc (quæso) quod tandem præsentissimum est habitum vel a primis nascentis ecclesiæ incunabulis, aut ad confirmandos quos tu & vitæ sordibus & doctrinæ pravitatibus offendis, aut ad te tuique similes vel sanandos, vel coercendos remedium, an non œcumenicum concilium? Atqui, interruptum jam ac fere ob nostra vestraque scelera desperatum sanctissimus pontifex, & verissimus Christi vicarius summa pietate, & singulari in ovile dominicum studio, sapientissimis & Christianissimis ejusdem concilii moderatoribus in civitatem hanc, optime Madrutio & cardinale & principe moratam, missis, coactoque sanctissimo antistitum ordine restituit, & felicissime continuat. Nonne hic Crescentium illum incomparabili sanctimonia, summaque rerum prudentia virum a pontifice Opt. Max. adesse intueris? Quo ductore & suus aliquando tandem deformatæ ecclesiæ decor restituetur, & religio, amissaque multorum flagitio Christianę reipublicæ dignitas recuperabitur & crescet? Nonne hic duos vides sapientissimos præsides præstantissimi legati collegas & socios, qui vitæ integritate, qui locupletissima scientiarum supellectili, qui plurimis gravissimisque negotiis caste integreque obitis clari sunt toto orbe & insignes? nonne hic tot stellas, quot præsules conspicis, quorum lux ita lucet coram hominibus, quorum sanctissima opera ita perspicua sunt, ita omnibus obvia, ut ne tu quidem, licet præpostero judicio sis, & a communi sensu alienus, ut es, non possis eorum ergo cælestem patrem non glorificare? Nonne inquam, vides omnes hos Christianissimos viros non aliorsum suis sedibus excitos & coactos, quam ut tibi tuique similibus, ac universis reipublicæ vulneribus medeantur? Ecquid aliud requiris? Nam ne Christus quidem aliud quippiam a Petro postulavit. non enim a pastore sanatio, sed cura & solicitudo exigitur. Interim tamen cave, ne tua te pravitas, ne tui te peccatorum funiculi ad insaniam redigant. Ac proinde *revertere, revertere, Sunamitis, revertere, revertere, ut intueamur te.* Nam quamvis fornicata sis cum pluribus amatoribus, quamvis facta sit tibi facies meretricis, ut spiritualium nuptiarum paranymphi, despondebimus te uni viro virginem castam exhibere Christo. Surge igitur ne dormias, & exurge a mortuis: præcinge lumbos tuos, & propera: ecce sponsus venit, ut te illuminet: ut novum te hominem induat, Exurge, exurge, inquam, & propera, sume mature oleum, accelera, excipe venientem ad nuptias sponsum: si evigilaveris, si venientem exceperis, mihi crede, virgo eris & prudens, & ingrederis ad nuptias. Ne desperes transformationem hanc, quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

Matth. 5. Cant. Osee. 2. Cor. Ephes.

Sed redeamus, patres amplissimi, unde sumus digressi, & quam brevissime, quod superest, absolvamus. Quod si igitur, non jam caro & sanguis, sed principes & potestates & rectores tenebrarum harum, nos adoriantur & invadant, sic habetote, ne portas quidem inferi quicquam adversus ecclesiam prævalituras. Non enim est domus super arena ædificata, sed supra vivum saxum firmamque & divinam petram constructa, eoque licet flumina veniant, licet flent venti procacius, & impotentius in illam irruant, non periclitabitur, non cadet. Agitari siquidem Petri navicula fluctibus potest, submergi non potest.

Ephes. Matt.

Sed quoniam in gravissimis iis reipublicæ calamitatibus innumerabiles multitudine animæ Christo pereunt, pro quibus ipse sacratissimum sanguinem suum fudit, vellem equidem ut hæ procellæ, quibus ecclesia divexatur, & assiduis justorum precibus, & salutaribus consiliis componerentur: testorque, patres amplissimi, locum hunc, quem ego indignus conscendi, non tam unquam Christianæ reipublicæ pericula, non tam dissensiones, non tam schismata, quam corruptissimos mores nostros, nostraque delicta formidasse. Præsertim dum considero, eo nos prolapsos, ut nec vitia jam nostra, nec remedia pati possimus. Hæc siquidem nos enervant, hæc frangunt, hæc oppugnant, imo vero expugnant, ac veluti vinctos nostris nos hostibus tradunt. Hæc totam Asiam, hæc totam Africam, hæc bonam Europæ partem, leoni, qui circuit quærens quem devoret, prodiderunt.

1. Pet.

Quamobrem per sanctam ego vos sedem apostolicam, per necessariam concilii celebrationem, per ascensionem domini, per Christum mundi salutem, oro & obtestor, ut laborantis ecclesiæ miserti, prosternatis cum Daniele preces vestras ante faciem domini, *non in justificationibus propriis, sed in miserationibus ejus multis.* Et quia sacerdotes domini & ministri ejus estis, patres sanctissimi, *canite tuba in Sion, sanctificate jejunium, sanctificate ecclesiam, plorate inter vestibulum & altare, & dicite: Parce domine, parce populo tuo, & ne des hereditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes.* Ac ne vos, qui ad liberandam ex tot periculis, atque adeo ex ipsis dæmonum faucibus ecclesiam summa cum omnium gentium expectatione coacti estis, justitiarum & divini testamenti enarratione, negligentia quapiam (quod peccatori juxta

Dan. Ioel. Psalm.

juxta psalmographum contigit) excludamini, cum *sal terræ*, & *lux mundi* esse debeatis, renovamini, renovamini spiritu mentis vestræ: abjectisque hujus sæculi tenebris arma lucis induti obsecrate Deum suppliciter, ut expulso apro de sylva, ac singulari fero, qui omnia depascitur & populatur, qui omnia violentissime fert & agit, respiciat ipse de cælo, videat, visitetque vineam istam, quam plantavit dextera ejus.

Quin, ne captata diu, & summo Dei beneficio oblata hæc tam commoda restituendæ Christianæ reipublicæ occasio, vestra culpa amittatur. Aperite portas vestras, Christiani principes, & stantem jam ad ostium, & pulsantem dominum, nobisque in iis tempestatibus tam clementer apparentem, eadem animorum conspiratione atque observantia huc introducite, retinete, veneramini, qua hodie ad patrem ascendens ab universis angelis exceptus est. Spero siquidem cælesti ejus præsentia & sanctissimis precibus vestris, ac corde omnium vestrum uno, animaque una effectum iri, ut concilium hoc felicissime, & e republica peragatur: evellantur superseminata zizania, mores nostri emendentur, destructisque inimicorum civitatibus, solo tubarum sono, id est, septiformi Spiritus sancti gratia, per quem in unum convenistis, labefactati Ierusalem muri, divinitus ædificentur: opitulante domino nostro Iesu Christo, qui hodie a dextris Dei & in potissimis ejus bonis collocatus, sedet, & regnat cum patre & Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen. Dixi.

XIV.

SALVATORIS SALAPUSII archiepiscopi Turritani, & Sassarensis oratio, in publica solenni sessione a resumpto concilio tertia, ad patres habita Tridenti undecima mensis Octobris, quæ fuit Dominica cœna nuptiarum, anno domini MCLI.

Vere nunc tandem incœpit dominus, qui in altis habitat, respicere, quasi congregationis suæ recordatus, ad afflictas ecclesiæ res per vos, sanctissimi patres: qui apostolici luminis splendore corruscantes illustratis ecclesiasticam hanc Lunam, & quasi duo luminaria synodum celebratis, in qua vobis Lunæ labores timendi amplius non sint: quod scilicet umbra terrenorum luminari officiens, spiritualis vestri firmamenti lucem obscuret: per vos mundi lumina (atque utinam iterum, aut utinam tanto nomini respondeamus) de cælo respexit, atque opem ecclesiæ suæ tulit, egrediens vobiscum in salutem populi sui, in salutem cum Christo suo. Domini enim est, quod resumitis, & operamini opus. Iam vos lætus intueor, velut stipatores circundantes Sion, narraturos in turribus ejus, veræ turres fortitudinis Sion, quasi lectulus veri Salomonis, quem ambitis instar sexaginta, imo omnium fortissimi Israelitarum, tenentes gladios, & ad verbi bella doctissimi. Benedictus dominus, qui docet manus vestras ad prælium, & digitos ad bellum, & erudit linguam, ut sciatis sustentare populum, qui lapsus est verbo.

Sed unde exordiar, ne vivam viri patres, si sat scio, præserti ꝑ qui verser in eo argumento, in quo quis modum magis, quam copiam desiderarit? an a novitatibus invectis in ecclesiam, a dissidiis in religione subortis? num a corruptela ethicæ, hierarchiæ, politiæ? num a simultatibus virorum principum, ex quibus periculosissima bella jam orta videmus? num a calamitatibus, quibus perpetuus Christiani nominis hostis Turcarum tyrannus exercet rempublicam? ab imminutane reipublicæ ipsius ditione quondam latissime continuata? quæ difficile, quis possit non dicam complecti orando, sed percensere numerando? Ita undique tristis rerum facies occurrebat, ut magis mihi threnum & fletum, quam sermonem assumendum viderem.

Sed ecce prope est, (inquit dominus ad me) verbum in ore tuo: & ad me ipsum conversus, hoc quod gesto corpus, continuo me admonuit, quid potissimum aggrederer ad dicendum. *Deu. 30. Rom. 10.* Obtulit ergo se se mihi, tanquam vir Macedo Paulo, corpus ecclesiæ mysticum (sed quam male habens) vobis proponendum, qui tractatis de constituenda & stabilienda veritate præsentiæ corporis Christi in sacramento mirabili (quod mystici ipsius symbolum est) quo corpus ipsum tanquam vivo pane nutritur, & incruento sanguinis poculo jugiter reficitur. ne mirum ergo, si ubi corpus est domini, ibi congregentur & aquilæ. *Act. 16. Luc. 17. Matth. 24.*

Facturum itaque verba de ineffabilibus arcanis augustisque sacramentis, non de corporis modo humilitatis nostræ physici quidem, at illa mirabili, sed & mystici longe excellentioris constitutione, deque ejus reformatione, quod configuratum iri quandoque expectamus corpori claritatis Christi, interim per ipsius corporis & sanguinis in sacramento communionem in nobis inchoata, magnis quidem illis & præclaris pignoribus frumentaria quasi tessera accepta, videte, quam preciosa, lauta, & divina supellectile & rerum, & verborum instructum me esse oporteat (qui tales vobis sim prolaturus thesauros, cum veterum, tum novorum) hominem non impeditioris modo linguæ, sed infantem, in quem triplex prophetæ illius alpha quadrare convenientius videatur. Patres (non enim honestior occurrit appellatio) vestrum favorem atque studium, in vestris oculis, vestro ore, vultuque acquiesco: pene obmutui (quippe qui ineffabilia fari aggrediar) ni adsit ille, qui ex ore infantium perficit laudem suam ad destructionem inimici. *Divisio. Phil. 3. Matth. 13. Exo. 4. Hier. 1.*

Sed animos mihi addidit amicos sponsi alloquendi benignitas, pii sponsi & reginæ sponsæ Christi ecclesiæ, quæ corpus ipsum est, de quo loquimur, quam cum filiabus illis beatissimam prædicare contendo, quæ affectus percunctando movere satagunt, aientes: Quæ est ista synodus, *quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut Luna, electa ut Sol, terribilis ut castrorum acies ordinata?* Quæ percunctatoria vox laudis, cum maxime deceat ecclesiæ hujus reginam Mariam deiparam, per quam secundum Christum factum est nobis, quod sic gloriosa ecclesia apparet, ut ei merito hæc laus debeatur: ad ipsam me jam convertam, quæ cunctas sola hæreses interemisse prædicatur, dum credit humilis, in cujus primum animam excellenter supervenit Spiritus sanctus. *Psal. 8. Prov. 3. Cant. 6. Maria laus.*

Tu nobis a filio obtine, virgo mater, ut de spiritu suo mensuram bonam, confertam, & superaffluentem effundat in sinum ecclesiæ hujus in suo nomine congregatæ, & inducat in omnem, *Luca 6.*

ANNO CHRISTI 1551.

sicut tuus promisit filius, veritatem, atque omne A consilium nostrum confirmet, quod operatur in nobis. Quænam ista, inquam, quæ ita progreditur in multitudine virtutis suæ, ut non obscure præseferat tam diu velle persequi inimicos, donec comprehenderit ita deficientes, ut sint non inimici? Quasi aurora consurgens Luciferum præcurrens astrum, eatenus intelligentiæ suæ luce proficiens, quoad radiantis usque justitiæ Solis meridiem perpetuam pertingat, ubi cubans meridietur, fugato, quod nunc pernoctat, dæmonio meridiano. Interim vero dum in clypeos vestros aureos Sol ipse refulget, nullo non splendente monte, panditur terribilis castrorum acies B ordinata: quid, ni terribilis, cui præest dominus exercituum, ubi castra sunt Dei? ubi puer apertis oculis igneorum curruum montem videt plenum? ad instar illius ordinata acies, quæ primos præliantes de cælo in profundissimam abyssum deturbavit.

Psal. 67. *Cant. 7.* *Psal. 90.* *Eccles. 24.* *Reg. 6.* *Apoc. 22.*

Sed jam cælestem nomenclaturam audite. Ipsa est Christi domini corpus, quæ per Mariam, quasi turritum quoddam & eburneum collum salvatori suo capiti conjungitur, qui Deum habet caput: illa vitales haustus prima suscipit, & refluit, per illam aspiramus: & de suspirio respiramus: hoc Christi domini mysticum & visibile C corpus, non invisibili capite gaudet, Iulio III. Rom. pont. max. a Deo vocato, ut Aaron (qui montanus interpretatur) cui in beato Petro dictum est: *Tu vocaberis Cephas.* Quanta autem capiti huic aureo gratia sit oculorum, quantus sensuum ornatus, vix consequi oratione quis possit: superat namque omnem physici corporis, formæ quantumvis speciosæ, & habitum, & pulchritudinem: quod se argenteo, & quidem extento brachio, protegit in salutiferam protensum dexteram, quam dominus Christi sui non jam Cyri, sed Caroli, apprehendit, ut ante faciem ejus gloriosos terræ humiliet, cui det thesauros absconditos, & novos orbis tractus, ipsosque latissimos. Is reginæ hujus inclytæ primogenitus, ipse & fortitudo ejus, & (ut semel dicam) prior in donis, major in imperio. Hoc autem corpus D totum, quod & cæli regnum est, sacerdotali, eaque regia decoratur civitate, quæ ex omni tribu, lingua, populo & natione, sexu, ætate, ordine a Christo domino ædificata est Deo patri regnum (quod vos non sine vestra magna dignitate repræsentatis patres) in cujus summa corporis constructione, quam similem navis carinæ videmus, caput collocavit Deus: in quo, sicut nauclero, ipsoque hominum piscatore, totius esset regimen animantis, & vitalis inde influxus in totum corpus derivaret, caperentque hinc ad nominis rationem initium sensus omnes: priorem autem ejus partem, quæ facies dicitur, necessariis membrorum E ministeriis instruxit pariter & ornavit: ut sicut corpus unum ex simplicibus membris constare non poterat, nisi ut essent partes ut sinistræ dextræ: sic & in capite, quod totius divini operis quasi culmen est, & visus in duas acies, & auditus in duas aures (ut reliqua taceamus) a summo opifice divisa sunt, quorum membrorum vel ex hoc maxima dignitas, quod sedem habent in capite: quod unam suam vim per oculos mentis fenestras conspicuam facit, per linguam explicat, per aures ingerit, per barbam honestat.

Cant. 7. *2. Cor. 11* *Hebr. 3.* *Ioan. 1.* *Ioan. 1.* *Isa. 55.* *Gen. 49.* *Corpus.* *Apoc. 5.* *Caput.* *Matth. 4.* *Facies.* *Partes.*

Hoc autem maximum est sacramentum in corpore ecclesiæ. nam per duos oculos, duo in ecclesia ordines designantur, majorum scilicet & minorum gentium (id est prælatorum) per linguam prædicatores: per aures plebs verbum hauriens: per barbam autem sacerdotium, quod totum facies ecclesiæ aptissime nominatur: quæ nunc ad ipsius capitis nutum summa omnium gratulatione legitime convenit: cujus, nisi in primis ratio autoritatis constiterit, & sartam tectamque præstetis: nisi eam clypeis & validissimo præsidio munieritis, actum est de salute nostra: præsertim qui locati sumus in capite: atque adeo totius corporis incolumitate hoc maxime suis jaculis petunt, hoc abscindere desiderant, quicunque acephali, qui cum corporalis vitæ sine capite fieri posse participes desperarent, prodigiosa quadam mentis cæcitate in spirituali vita, quasi truncus a capite avulsi, posse vivere, temere arbitrantur (quasi vero gratia naturam non imitaretur, addo, & honestaret) quos divino suo spiritu describit Paulus: *Non tenentes*, inquiens, *caput, ex quo totum corpus per nexus & conjunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei.* Mortui igitur cum sint, quid adhuc tanquam viventes decernunt?

Ephes. 5. *Mysticum.* *Capuh phali.* *Colos. Act. Ezec. Ezec.*

Quando itaque in certamen descendistis, Viri fratres, pro salute capitis corporisque totius, erit muneris oculorum, qui speculatores domini Israel dati sunt, & altissimum locum obtinent, prospicere supervenientem gladium, ne sanguis de manu speculatoris requiratur: & circumspicere, ne forte quis exeat vallum castrorum, ne pertranseat terminos, quos posuerunt patres nostri, traditiones videlicet ecclesiasticas hactenus conservatas.

Oculi.

Duplex ecclesiæ munimentum pro muro & antemurali, ex divinis & humanis constans legibus, conjungatur in hoc opus: amborum luminum visus, utriusque ordinis successio, velut acies, dirigatur, & apostolorum duodecim, qui dexter est oculus, & septuaginta duorum, qui sinister est: nec feriant fœdus cum Ammonitis, qui hanc præstant salutem, ut quærant oculos eruere dextros: nec alii quippiam de hujusmodi ministerio in eorum ipsorum perniciem usurpent, ne cum Betzamitis, qui arcam domini introspexerunt, intereant. Inspiciant ergo, ut faciamus ad exemplaria cælestium, quæ nobis monstrata sunt. Peragamus hierarchas agere imitati triplicem illum sacratissimumque principatum, quem trina ipsa functione exprimimus, purgantes per excommunicationem: *arma militiæ nostræ; non carnalia, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum ad obediendum Christo, & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam*: tradite vexandos magis satanæ in interitum carnis (*quo spiritus salvus fiat*) hæreticos quoscumque schismaticos & flagitiosos: nec passim pro temporalibus causis tremendum gladium distringatis, ne acies obtundatur, & contemnatur potestas sacrosancta, quæ non nisi letaliter negligitur: quin potius sæcularis potestas imploretur, dum adhuc nobis restat, quid agendum sit. Optimo enim jure hunc positivi juris ordinem audacter dixerim invertendum: quippe, quo divini juris ratio posthaberi videatur. Huc pertinet multiplicatio illa censurarum, quarum rete, ne oculi quidem pennatorum evadunt,

Isa. 1. Reg 2. Reg Exod. Hierar zare. purgar 2. Cor 2 Cor

evadunt, ita ut liceat cum Antonio exclamare: Quis hos laqueos evadet? Dicto vero audientes, indulgentiarum largitione prosequamini, quasi præmio quodam, afficiatis: largitione dixerim, non profusione: sed parciore & preciosiore usu, ne, quæ imminui non potest, cælestis thesauri denique magnitudo vilescat, & simul ecclesiastica enervetur disciplina.

Perficite per legum & canonum salutarem constitutionem: sed eorum, qui rationem culpæ tollant: pœnæ vexationem inducant, quæ præstat intellectum.

De legum autem custodia districtius decernite, longe quidem illa saluberrima, & juris præsertim communis magno sæculorum & patrum consensu non sine numine promulgata (quod id est in homine politico, quod sensus communis in physico) Vt quid enim addimus legem legi, ecclesiam onerantes? an ut innotescant delicta, & fiat supra modum peccans peccatum, & abundet prævaricatio? scitote non deesse nasutos Anaxandrides, qui convicientur: quod non tueatur ecclesiastica civitas, quas condidit leges: præsertim cum ex observatione priorum hujus synodi decretorum (ut de antiquioribus interim taceamus) facile nobis liceat conjicere, quid de sequentibus sperare debeamus, & promittere nobis possimus.

Illuminare postremo per doctrinalem prædicationem, perque administrationem sacramentorum, idque per vos ipsos præstate, & quos præesse non pudet, prodesse delectet. Num carnales sponsæ per alios fœcundantur? nec prolem nostram a nativo quodam ubere avellentes nutricibus educandam tradamus: non enim alienis, sed propriis humeris, euangelicus pastor ovem perditam reportavit. Hinc morbi crescunt, inde oves pereunt. Præstemus nos tandem *fideles dispensatores multiformis gratiæ Dei, in alterutrum illam administrantes*, quibus cum illo, qui ex humilitate sanctorum se omnium minimum asserebat (alioquin maximum) data est gratia illuminare omnes: quæ sit dispensatio & communio sacramenti absconditi a sæculis in Deo, quam ne principatus quidem & potestates noverant: nisi Deus per ecclesiam suam ipsis revelasset Christianas divitias: o divitiarum altitudo!

Impleamus ministerium nostrum: opus faciamus euangelistæ, nos enim etiam referebant, sancta illa quatuor animalia Ezechielis, toto corpore plena oculis nunquam claudendis, præterquam uni Helenæ inspiciendæ, a qua cum proceribus non jam Trojanis, sed Christianis avertendi sunt. Nec desideretur linguæ munus, quæ os domini est, annuntiet omne consilium Dei auribus, quæ plebs sunt: interpres fidelis sit sacri illius Spiritus, quo inspirante loquuti sunt sancti Dei homines: sequatur sacri Spiritus ductum, qui per priorum patrum ora locutus est: non se extollat in cœlum os, nec terram lingua pertranseat: sunt enim miseri linguam suam magnificantes: sed a gehenna inflammatam, qua mentis castitatem commaculant, qua electis angelis domini exercituum conviciantur: quod Michael archangelus cum reprobo agens non est ausus inferre. Infelix hæc de verbis Dei, quasi de inauribus filiarũ Israel, animarum fidelium unico ornamento, fabricata est opere fusorio vitulum conflatilem, prodigiosam metamorphosim intelligentiæ proferens ad suum sensum: quo fit, ut

A merito confuderit dominus labium ipsorum, quasi Babylonicæ turris structuram repetentium: qui totidem fere inter se sententiis pugnant, quantis fuit illud unum labium divisum idiomatibus, omni vento doctrinæ circumlati, & sicut arundo agitati. Sed cum satan divisus jam sit eis, nec dubium, quin longiori tempore stet regnum ejus.

Magna igitur danda est nobis opera, patres, ut in quas istæ polygraphæ Syrenes incantarunt, miseræ plebis aures instillemus eloquia casta, igne examinata, quem ideo dominus voluit accendi, ut ad purum decocta ejus argentea veritate, quacumque adhæsisset, hereticorum scoria crem- B aretur, & manifestarentur probati. Accessit iis malis, quod imparatam plebem, & quæ nullam reddere rationem valet de ea quam profitetur fide, magistram constituerint: clavem ei scientiæ dantes, sed quæ non aperiret, quasi labia sacerdotis scientiam non custodirent, de quorum ore ex præcepto domini quærenda potius lex fuisset: felicior futurus populus, si cum Israelitis ob id a domino commendatis deprecatus esset, quominus fieret ei verbum, ne forte moreretur, sed Mosen loquentem audisset, quinimo melioris testamenti sponsorem factum Iesum per apostolos, eorumque successores de cælo adhuc eis lo- C quentem, nec enim vel primarii discipuli magnificam vocem de cælo allatam in monte sustinere potuerunt, quin caderent, quos pia magistri erexit dextra.

Sed jam ipsa corporis positione descendat oratio ad barbam quasi Aaron: quam ad dehonestandam ecclesiæ faciem iste Aaron dimidiam præscindit, cum ecclesiam ipsam ad unam tantum sacerdotii laicalis speciem (quod baptismus est) contrahit ordinem sacerdotii (quod horreo dicere) tollendo, & perditissima impudentia claves traditas ecclesiæ auferendo: nec vident, quod barbæ ipsius ratio, sicut in naturali corpore, incredibile est quantum conferat ad dignoscendam maturitatem & decorem virilitatis: D ita in mystico barba est sacerdotii, quæ prima effluens e capite unguentum excipit: quod pro varia cultus ratione, aut diligentioris, aut negligentioris, fluit & descendit in oram usque vestimenti, quod plebs est: quæ inde ad certamen & colluctationem quasi athleta, ungitur. Sed qui unctionem auferre tentarunt, indigni sunt habiti, qui ab unctione docerentur. Denuo male convenientes adversus christos domini, tanquam Iezabel prophetas e medio abstulerunt, & pseudoprophetas quasi quadringentos & quinquaginta superinduxerunt: &, qui relicti sunt, nisi prius eos quidam alter Abdias quinquagenos & quinquagenos utcumque pavisset abscondens, fuerant prorsus omnes interituri. Sed vivit Au- E gustus, ut aliquando semel virtute Heliam pergat præstare in "chylon, sicut cœpit fugare: & unde Deum glorificare debuissent cum euangelica illa plebe: quod talem potestatem dederit hominibus: qualem scilicet ecclesia in beato Petro & successoribus suis accepit? Bone Deus quot quantisque convitiis honoris loco prosecuti sunt, ut eam obfirmatis animis negarunt?

Sicut autem corpori partes insunt dextera & sinistra, ita & huic quoque sic insunt corpori, ut per eas dividatur: & ad meliorem vel deteriorem pertineat portionem: rursumque, sicut vita corporis durante, unaquæque pars tam sinistra, quam

Marginalia: ANNO CHRISTI 1551. — *Ephe.* 4. *Matth.* 12. — *Aures.* *Psal.* 11. — *Psal.* 17. *Luc.* 12. 1. *Cor.* 2. 1. *Pet.* 3. *Luc.* 11. — *Mala.* 2. *Exo.* 20. *Hebr.* 12. *Heb.* 7. *Mal.* 9. *Psal.* 132. 2. *Reg.* 10. *Hiero. epistola adversus Lucifer.* — *Barba.* *Psal.* 32. *Ephes.* 6. 1. *Ioan.* 2. — *Psal.* 2. — 3. *Reg.* 18. — " Cison. *Expulsi prædicatores Luthe. e Germania.* *Matth.* 16. 20. 21. *Matth.* 25. — *Dextera. Sinistra.*

Anno Christi 1551.

quam dextera, corpori cohæret, ita quamdiu tardat filius tradere regnum patri, & donec justitia convertatur in judicium: adversatur sibi invicem utraque pars, licet cohæreat in una ecclesia: in qua, velut in uno Rebeccæ utero, pugnat: estque partus hujusmodi, ut nisi visibili mundo moriens, quasi Rachel filium dexteræ possit eniti.

1. Cor. 15. Psal. 83. Gen. 25. Gen. 35.

Sed video jam mihi, viri patres, præscindendam esse orationis telam adhuc texenti, & reliquum ecclesiæ corpus velandum pallio pullo, quo pictor ille mœstissimi caput patris obtexit. Sustinete ergo me, obsecro, qui fusiori utar oratione, quam instituti forte ratio postulet, tantisper dum causæ jugulum peto, & vobis aperio statum.

Status causæ.

Articulus itaque cardinalis, in quo totus status causæ hujus ecclesiasticæ versatur, & dogmatum & morum, quæ conjuncta sunt & individua, illa una est suavitas dispositionis rerum, suavitas inquam dispositionis rerum, hujus naviculæ prora & puppis: hac & quæ de dogmatibus & quæ de moribus controversiæ natæ sunt tollentur, & habitabimus omnes unius moris in domo. Si paci igitur & unitati ecclesiæ studemus, (id, quod facimus) & re & sacramento, (tractamus enim de eucharistia sacratissimo unitatis signo, unde secuturæ unionis accipio minime superstitiosum omen) ineunda nobis est compendiaria quæpiam ratio, qua religionis dissidia componantur: non quasi veritas vitæ, ne dum doctrinæ eam compositionem admittat, qua integritati ejus aliquid detrahi, aut addi patiatur: est enim nefas: accipiat licet evidentiam, lucem, destructionem. sed retineat necesse est plenitudinem, integritatem, proprietatem. sed cum eo, qui paratus erat rationem reddere omni poscenti de ea: quæ in nobis est fide, agamus: & repetendo & declarando (*declaratio enim sermonum Dei illuminat & intellectum dat parvulis*) compatiamur infirmitatibus fratrum sine indignatione, quod præstat vera justitia: ne gravate eadem sæpe cum apostolo dicamus, quando res ipsa cogit: hoc enim novissimis conciliorum decretis catholica in Spiritu sancto perficit ecclesia, vetera fideliter sapienterque tractando, ut intelligeretur ipsa exponente illustrius, quod antea obscurius credebatur: antiqua enucleans: expressa firmans: definita custodiens. profectus enim fidei rationem corporum in crescendo imitatur, ut sunt: nihil novum postea profertur in senibus, quod non in pueris jam antea latuerit: & quæ fuerat adolescentis, ipsa & senis una natura eademque persona sit: ita etiam unum Christianæ religionis dogma uno eodemque sensu suas profectuum leges in omnibus unius ecclesiæ ætatibus sequitur: siquidem ad profectum pertinet: non ad permutationem, ut in semetipsa unaquæque res amplificetur: hujus autem felicia mystici corporis incrementa in assumpto corpore Christus præsetulit: qui sapientia & ætate crevisse perhibetur, tamdiu duratura, *donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis ipsius Christi.*

Psal 97. Unitas. 2. Pet. 3. Phil. 3. Psal. 118. Luc. 1. Ephes 4.

Agamus tum universalis ecclesiæ utilitatis causa, tum vero inclytæ nationis Germanicæ, quæ jam pridem discordiis in iis præcipue, quæ ad religionem pertinent, plurimum divexata dissidet: cujus saluti opitulaturi convenimus, ut illam nobilem provinciam universam reipublicæ Christianæ robur, partem imperii potissimam, ante scilicet lustra sex in fide & religione nulli secundam, cum capite & reliquo corpore, cujus est honestissimum membrum, in omni amore atque amicitia conjunctam videamus: sicut bonam ejus partem unitatis & caritatis retinentem pro semine videmus hactenus a domino conservatam, & quamvis domus exasperans eum, & quamvis irritatores multi sint (dicit dominus, non ego) vos, qui spirituales estis, instaurate, instruiteque præoccupatos & circumventos in spiritu lenitatis: si forte quiescant, considerantes vos ipsos: ne & vos tentemini: *alter alterius onera portemus: & sic adimplebimus legem Christi*, judicate in æquitate deceptos: quando etiam deceptorem inimicum Deus non nisi justitia vindicavit, enitimini, contendite, elaborate omnibus viribus, consilio, autoritate, ut obducatur jam cicatrix filiæ populi hujus: obligetur gravissimum vulnus reipub. impositum, quandoquidem tot, tantique medici convenistis in Galaath, ubi non deest resina: adhibete unctionem, tentate omnia ante ustionem, nullum non moventes lapidem, ne in hoc vlceris pruritu, tanquam unguis existamus.

Germaniæ laus.

Pro Christo ergo legatione fungentes, tanquam Deo exhortante per nos, o Germani, non sine vestris primariis principibus, qui nobiscum sunt, obsecramus per modestiam, & mansuetudinem Christi, reconciliamini Deo. Deus enim dedit synodo suæ *ministerium reconciliationis, & posuit in ea verbum reconciliationis*: ipsa est mulier Thecuitis sapiens & fortis, & spei plena, secundum nomen suum, cui ad regem ingredienti, figuratam locutionem dictavit, & suggessit verus Ioab, qui patrem habet Deum Christus, ut pulchrum revocet Absalonem: decorum hunc & candidum populum patri reconciliet, per quem tandem unum fiet, ut faciem regis videat populus iste, & ad osculum admittatur. Excitemus, vigilantissimi patres, & vocemus Sunamitidem hanc dormientem veterno quodam male soporatam, quo eam Christus illuminet. Inclamemus cum sponso, ne hoc semel, sed iterum, iterumque congeminemus: Revertere, revertere, redi ad nos, en occurrimus tibi a terris ultimis, quærimus te, non tua: non parcentes nobis parcimus tibi, donamus tibi in persona Christi, si quid læsisti. nihil moramur, non exprobramus: veni, invitamus te ad nuptias: ecce prandium paratum ne negligas: famem tuam sacri corporis cibo sedamus: ad sitim tuam Christi sanguinis poculum propinamus, quo sic congeramus carbones caritatis super caput tuum, carbones desolatorios. Hoc cupimus omnes bene ignito incendio conflagrare.

Vox sponsæ ad Germanos: Bene currebatis dilecti mei Germani: dilecti uteri mei, dilecti votorum meorum, quos iterum parturio, donec reformetur Christus in vobis. *Quis vos fascinavit non obedire verbo veritatis* iis, quæ majorum hæreditate acquisivimus testimoniis? *quare transferimini* non jam cito, sed tandem post mille & quingentos & eo amplius annos *ad aliud euangelium: quod non est aliud, nisi quod sunt aliqui, qui nos conturbant* & voluere *invertere euangelium Christi*, quibus cum Paulo (etsi angeli forent) anathema dicimus. Venite confidenter, venite, securi, ambulemus in domo domini unanimes cum consensu, sicut in diebus antiquis dulces capiamus cibos pinguis illius Christi panis, qui præbet delitias vel ipsis regibus. non enim est Deus autor dissensionis, sed pacis, & spiritus prophetarum subditi sunt prophetis. Os nostrum patet ad

ad vos, o Germani, sed cum gentis vestræ electis & pristinis qui inter nos sunt patribus, & cor nostrum dilatatum est: veritatem dicimus in Christo quod tristitia nobis magna est, & continuus dolor cordi nostro, ita ut optarit hæc alma synodus, si fieri posset, anathema esse pro fratribus Germanis, sicut extranei facti sumus propter vos fratribus nostris, & peregrini filiis matris nostræ, & incolatus hic noster tamdiu prolongatus est: ecce veræ matris synodi viscera commota sunt, quæ Deus pietatis commiseratione replevit, ad thronum veri Salomonis stans: imo provoluta non acquiescit affectui illi plusquam novercali, quo petitur vivus infans Germanus dividi, nihil dubitans, quod illa viscera misericordiæ Dei, qui plusquam Salomon est sapiens & bonus, qui vestem suam dividi non est passus, infantem dividi patiatur: quin imo reddet vivum infantem matri, reddet synodo germanæ matri infantem vivum, qui etsi per ætatem consenuisse videatur (pro dolor) sensibus factus est puer.

Venite renovemus pariter, quasi regnum antiquum, disciplinam morum in ecclesia: debueramus fuisse tenacius retinentes non eorum solum, qui circa virtutes versantur & vitia, quos cupimus maxime peremendatos, modestioresque ac commodiores omnibus contingere: quotus enim quisque Christianorum invenitur, qui ita institutus, & bene moratus sit, sicut naturæ ratio postulat, ne dum fidei? quotus quisque discinctus illam Cypriam zonam, quæ vel scientes & prudentes constringit ipsos, sicut qui libat domino concupitam aquam, nedum oculum eruit scandalizantem? sed iis corrigendis tantum & revocandis fortassis non erat perinde necessarius facer iste conventus: licet sine illis frustra quisquis sibi de fide aut blandiatur aut glorietur, vacua lampade cum virginibus fatuis numerandus.

In reip. itaque ecclesiasticæ reformatione, amabiles Deo patres, permagni momenti est & caput, illa una, quam paulo ante dicebam, suavitas dispositionis rerum, cujus vel sola commemoratione nihil suavius. Si enim Deus, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, sic res administrat, quas condidit, ut eas proprios motus agere sinat: quanto magis suavitatem hanc dispositionis imitari & observare oportuerit eum, qui autoritati ædificandæ non est cooperatus, sed successit, sed est sortitus, in quo eam universa accepit ecclesia, nempe ab unitate ut proficisceretur, ut derivaret in reliquum corpus: si enim totum corpus est caput, ubi oculi? ubi auditus disciplinæ sensus? quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus? frustra ne sic posuerit Deus in ecclesia apostolos, & eorum successores filios sanctis pro patribus: frustra dedisset pastores & doctores: hæc itaque vera in ædificationem potestas est: hic verus decor: ne scilicet quod pulcherrimum est in domo Christi ecclesia, ordo ipse tollatur. nonne si Deus ut non esset schisma in corpore, ita temperavit illud, ut quibus deerat membris, honorem & abundantiorem quidem voluerit esse tributum: quare non multo magis, quæ nobiliora habentur cohonestemus, sua quibusque munera, & functionem permittentes? sicut beatus Gregorius inquit, *honorem meum non reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco.* mentior ego, si non mihi sermo ille apostolicus astipuletur, fidelis quidem, atque omni plane acceptione dignus, qui habet, quod ecclesiasticus ordo confunditur, cum sua unicuique jurisdictio non servatur. sed rem consulto prætereo: nec enim est hujus aut temporis aut loci, præsertim cum sit testatior, quam ut speciatim eam attingere oporteat.

Iam enim invaluit consuetudo, a cujus corruptela impetratum videtur, ut nihil non liceat, nec desint speciosæ quædam causæ, quibus fit, ut expedire etiam omnia videantur. Sic intermissa est conciliorum provincialium celebratio: quæ secundum generalia unica est vineæ domini cultura, generalibus ipsis viam parans, & eorum (ut ita dixerim) aurora, & præcursor: quo fit ut sine illis in œcumenico hoc quam plurimæ difficultates nobis veniant superandæ. Taceo, quod fere omnes desertores sumus: & de præsidio & statione decedimus caularum armenti dominici, quo certe oportuerat palabundas oves studiose & misericorditer collegisse: qui ita vagamur, quasi certas sedes non essemus sortiti: & non homines simus conductitii atque administratorii ad eos missi, qui vocati sunt ad hereditatem salutis capiendæ. in quo præclaro munere principes angelos conjunctos habemus, & prævenientes, quibus quidem mandavit de nobis Deus, ut in manibus tollant nos, ne ad lapidem impedimentorum offendat pes affectuum, neve ipsis ad excusationem utamur: nec enim adhuc usque ad sanguinem restitimus. En positi sumus custodes in vineis: & licet filii matris nostræ contra nos pugnent: curemus tamen, ut de nobis meliora & viciniora saluti sperentur, quam ut dicamus, vineam meam non custodivi.

At illud quod dolenter potius quam contumeliose dixerim: quanta est bone Deus præposteratio rerum atque inversio: quod ordo, collegiũ, & senatus, quo amplior habetur & sacratior, sæcularibus eo magis & temporalibus se curis atque negotiis implicat: quibus Paulus jubet contemptibiles quosque de ecclesia præficiendos: spiritualia vero inferioris classis hominibus demandantur: quasi spiritualia essent propter temporalia, & non magis contra. Sed pietas inservit quæstui, & talenta aurea spiritualia, quæ negotiaturi accepimus, infelici commercio pueriliter plumbo commutamus. Sic spiritualibus temporalia, divinis terrena, pretiosis vilia præferuntur: nec nos movet, quod apostoli, qui primitias hauserunt spiritus, diaconiam instituunt, & dedignantur mensis ministrare, ne tantisper verbi Dei prædicationem, aut orationem intermittere cogantur: cum tamen ad illa pertineat opera ministratio ipsa, per quæ fidelis populus est in dextera collocandus: sed tantos heroas, eorumque successores decuit meliora charismata æmulari, & excellentiorem præmonstrare nobis, quam sequeremur viam. Sic princeps apostolorum, Linum & Cletum pontificalibus præficit functionibus, quamvis sacratissimis, ne quid de oratione, & verbi Dei prædicatione, velut de legitimis horis remitteret, & sacratioribus, & Paulus præ officio euangelizandi, munus baptizandi non agnoscit: at nos quantum vacemus, scimus omnes, sciunt omnes. Emendemus igitur in melius, qui ignoranter peccavimus, qui nostris & populorum peccatis hæc omnia quibus premimur mala atque pericula creavimus, ne sicut bene admonet princeps apostolorũ, simus dominantes in clero: addo & illud gentium doctoris periculosius quidem, ne scilicet credentium fidei dominemur, sed serviamus magis: ipsi enim honores in Christo in prima quidem facie videntur honores, revera autem non

ANNO CHRISTI 1551.

Ministeriũ episcopatus.

sunt, sed ministeria; sicut enim oculi non est honor, quod corpus illuminet, sed actus ipsius: aut pedis, quod sit corporis bajulus, non est contemptus ejus, sed actus ipsius: ita episcopatus non honor, sed actus episcopi: nec enim pro merito suo antecedenti honoratus est, ut esset oculus, vel episcopus: aut abjectus, ut possit: sed ad hoc ministerium aptus est judicatus.

Diminutio ecclesiæ.

Defecit certe populus multus a domino: ob tributa magis onerum, an peccatorum, nescio: & recesserunt Asia & Africa, perieruntque nobis quasi tribus decem, si illarum provincias & nationes numeremus: & una pro duabus tribubus remansit Europa: quæ sicut minor tractu & ditione, ita & religione (pro dolor) haud minimum imminuta est: ubi est illud tam longe lateque propagatum imperium? de quo beatus Leo lætabundus dicebat: *latius præsidens religione divina, quam dominatione terrena: & minus est, quod tibi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subjecit.* declinavit, inquam, & diminutum est Christianum imperium, & in* pace amator facta est ecclesiæ amantior, illius imperii fines, qui non terræ, sed cæli regionibus terminantur.

In serm. de. octa. apost.

Isa. 38.

Vnum autem illud etiam adjuratus non tacebo, versari me non absque maxima cordis trepidatione inter spem & metum, cum videam ecclesiam hic contrahi, & in occidente pene occidere, in orientali autem Indico dilatari, & denuo suboriri: profectus enim ille spem adfert bonitatis Dei: defectus iste metum incutit severitatis, ne forte nos frangamur, inserantur illi, & qui naturalibus ramis non parcens ipsorum delicta quondam nostras fecit esse divitias: ita diminutionem nostram illarum gentium faciat incrementa.

Transitus ad Indos.

Rom. 11.

Pascite ergo, patres, pecora occisionis, pascite qui in nobis est gregem, exemplo qui propositi estis, unde virtutum omnium exempla petantur: exemplum autem sermo quidam tacitus, & pictura loquens, cujus nusquam non audiuntur voces, cum exemplum facti relinquitur: unde plus exemplo, quam peccato nocemus: & ad hanc vocem obstupescite, quod *quantum irrationali grege præstat pastor, tantum rationabilibus sibi commissis ovibus pastor præstare debet omnibus*, ut aiebat beatus Gregorius, forma & ipse pastorum: quod exactius ipsi, si placet, perpendamus: non enim magnum videri posset, si rationalis homo cum alio comparatus præstantior præscriberetur (habent sane aliquam comparationem) sed cum eorum incideret comparatio, quæ prope infinitum inter se distant, nempe irrationalis gregis & rationalis pastoris: videte quam heroica & divina virtute oves nos præcellere nostras jubeamur, qui non raro, nec pauci inferiores invenimur: quo fit, ut eo res sint prolapsæ, ut non sit jam dicere, qualis sacerdos, talis populus, sed melior populus, quam sacerdos: quod beatus Chrysostomus inter extremas ecclesiæ calamitates numerabat: sacerdotes inquam, qui cor & stomachus hujus corporis habentur, suntque sal terræ: & quod ipsa veritas Christus sacerdotibus & scribis legis exprobrabat, prædicens, jam in nos maxime quadret: publicani præcedent nos in regno Dei: atque utinam sic præcedant, ut tamen sequamur: etsi cavendum summopere sit, ne illa nos censura percellat, quæ in volumine legitur Ezechielis, ubi futuræ ecclesiæ & cælestis Hierusalem ordo describitur: in qua, qui peccarunt sa-

Psal. 43.
1 Pet. 5.
Pascere exemplo.

S. Gregor. in past.

Isa. 24.

Matth. 5.
Matth. 21.

A cerdotes, regradantur in æedituos & hostiarios: & cum in templo sint Dei, & a dexteris, inter arietes non sunt, sed inter minimas oves: quod videtis quantum habeat notæ in nostra, quæ adhuc militat ecclesia, cum sacerdotem quempiam exauctoratum inter hostiarios iterum referri cótingit.

Pergite itaque verbo pascere: nobis enim eloquia credita sunt divina, talenta illa dominica vos seduli & cauti depositorum apud vos dogmatum custodes, aurum accepistis: aurum cum fœnore reddite: non auri speciem, sed naturam: quod accepistis, non quod excogitastis, non privatæ adinventionis, sed publicæ traditionis: vos firmiorem habere oportet propheticum sermonem, B cui grex plebis, quasi lucernæ in caliginoso loco lucenti attendat. Pascite tandem subsidio, ne pasci magis, quam pascere, imo depascere vineam domini, quasi singulares feræ videamini, ne ad temporales mercedes cum mercenariis pascere convincamur: si enim hic mercedem nostram recipimus, agamus pastores, non tonsores tantum: patres enim cum simus, vel esse deberemus, non nobis, sed filiis thesaurizare nos convenit, pascamus in innocentia cordis & in intellectibus manuum nostrarum.

Operæpretium fecerimus patres, si sine sumptu euangelium, & non sumptum sine euangelio C posuerimus. Euangelicis delitiis non ad gloriæ exterioris nitorem, sed ad interiorem utilitatem utamur. Omnia poterimus patres in eo, qui nos confortat. Adjutores Dei sumus: nec soli loquimur: sed Spiritus sanctus est, qui loquitur in nobis: num pro se tantum? imo & pro nobis: primum illud non numero sed merito maximum apostolicum concilium dixit: *Visum est Spiritui sancto & nobis*, quid quæso honorificentius quam cooperatores Deo & in re tanta fieri? Quod si congregatis filiis Israel in Sion terra subjecta est, nonne magis quæ promissa etiam spiritualis terra est, vobis subjicietur, & tanquam mites possidebitis? quod si dominus, qui fidelis est in verbis suis, ubicumque duo vel tres in nomine suo congregarentur, medium se affuturum promisit, D quanto præsentior in eo erit consessu, ubi non duo vel tres modo, sed tot ecclesiarum angeli pro Dei gloria convenerunt. Hoc psaltes præcinebat: *Deus stetit*, inquiens, nec dubium quin stet adhuc in ecclesia deorum: in medio autem, id est, in filio, deos dijudicat per Spiritum sanctum: *Vos enim dii estis, & filii excelsi omnes*, filii tonitrui. Quid est quod a Deo non impetret tanta simul angelorum frequentia, quos misit Deus colligere scandala de regno ecclesiæ suæ, ut immittant falcem censuræ oris sui, albescenti jam messi? Ergo hoc collaboremus, hoc agamus, in hoc evigilent curæ, & cogitationes nostræ, quasi ad clarissimos septentrionales dirigantur, ut quod E feliciter instaurari cœptum est, absolvamus felicissime.

Actum est (mihi credite pontifices pontifici qui in eadem vobiscum est navi) de fide, religione, de pietate, si (quod Deus prohibeat) spe quam ecclesia hactenus habuit in conciliis, nunc frustrata fuerit, & vel semel nunc viderit mundus inanes esse hos conventus: erimus autem omnibus hominibus quos sol spectat, miserabiliores, si testes fuerimus, ne dum ministri hujus calamitatis, ni præcedentium conciliorum informemus fidem. Intuemini quid a vobis expectet mundus, cujus oculi in vos sunt conjecti: spectaculum enim facti sumus mundo, angelis, & Deo. Opponite

A[nno] Ch[risti] 1[551.] Ezech.
Pasce verb. 2. P[et.]
Pasce[re] subsi[dio].
Ezec[h.] Psal.
Psal. 1. Cor.
Phil. Spiritu[s san]ctus assi[stit] synodo. 1. Cor. Act. 15. Ioan. Matt.
Psal. 1[...]
1. Cor. Gen. 4.

nite vos patres medios quasi Aaron, state inter viventes & mortuos: offerte thymiama. Iam enim, sicut quæ egressa erat a domino, multitudinem vastabat: ita quæ de Aquilonis partibus hæresum labes atque portenta jam dudum erupe- runt, per totum orbem terrarum summa impunitate & licentia vagantur, & plaga desævit. Erigite ergo vos & confirmate: caveamus ne quicquam vel ob gratiam, vel timorem statuamus, vel statuere intermittamus: in omnibus exhibeamus nos incontaminatos negotio, sicut apostolus admonebat. Non patiamur partes nostras desiderari, confidenter & viriliter decernamus quæcunque censuerimus orbis saluti cõducere: & posthabitis omnibus ad unam Dei gloriam respiciamus. Nemo abscondat veritatem Dei a consilio multo: curemus pietate operum sedulo dominum promereri, qui faciat corda nostra templum dignum, ubi spiritus domini sedeat, qui per nos in tractatibus, conquisitionibus, & sessionibus loquatur, universus mundus cognoscat sessionem nostram ecclesiæ fore resurrectionem, ut posteaquam tam diu sedimus in civitate, tandem surgere, & ad proprias quisque oves & optatas diu sedes redire Dei munere possimus: & tunc erit placenta frumenti in summis montium, & implebuntur (dicit dominus) ecclesiæ areæ frumento electorum, & redibunt qui obliti fuerant comedere panem suum, & torcularia redundabunt vino, quod germinat virgines, & multiplicabuntur a fructu frumenti & vini, reparatis & confirmatis sacramentis: quæ iis elementorum speciebus ministrantur: & tu synode sancta a domino vocaberis, *voluntas mea in ea, voluntas mea in ea.*

Sed, ut extremum habeat aliquid oratio mea, & ut ego ante dicendi finem faciam, quam vos me tacente audiendi, speciatim aliquid de dogmate orthodoxo attingam brevissime: de quo satis egisti tu synode sacrosancta, & cum Thoma fidei digito corpus hoc sanctissimum tetigisti, atque scripturæ sacræ velut manu attrectasti. Litigabant quondam increduli Capharnaitæ ad invicem de Christo dicentes, *quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?* litigant & nunc non nobiscum modo, sed invicem etiam recentes Capharnaitæ, divini verbi omnipotentiam negantes dicentis, *Hoc est corpus meum:* & bonitatem pariter, qua se tam intime communicare dignatus est, dum dixit, *Accipite & manducate.* Hoc ille ait, qui dixit, & facta sunt: non enim immensæ illi divinæque bonitati sat fuit, quod passibilem carnem indueret de nostro accipiẽs, nisi nobis daret de suo, per ipsum nempe sed impassibile & invisibile corpus, quod de nostro acceperat, ut qui humanam personam non assumpsit, sed naturam, sui ipsius verbi personæ univit, nostris se hoc sacramento stupenda quidem charitatis dignatione quodammodo personis uniret, & nostra esset domini assumptio: fœlices nos, quibus ita preciosa donata sunt munera, ut habitaret ille in nobis, in quo plenitudo divinitatis corporaliter noscitur habitare, sed audet malitia pugnare cum victrice sapientia, & in propria venientem dominum non recipere pudet, nihil tam bonæ gratiæ ingratos: unde tanto hospiti inhospitales potestate illa, qua Dei filios fieri acquiescunt, quotquot benigne excipiunt, se inhumane abdicantes mendacii filii patri suo, quam veritati credere elegerunt: avidentia merito a domino percussi sunt, qui dum non alia ratione magis hanc litis flammam de sopitis cineribus accenderunt, quam ut papæ Petri suc-

A cessori incommodaret (ita enim aiunt) quasi Balaam, pro maledictione benedicentes, cum frustra sudant in astruendo mendacii dogmate, veritatem vi numinis impellente confessi sunt (ore proprio condemnati) nec inconsulto Petri successori libenter incommodant, qui primum Petrum primam hanc hæresim recolunt refellisse, ut dicenti domino ad duodecim, nunquid & ipsi abire vellent, sicut & cæteri, respondisse præ omnibus & pro omnibus: *Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Magno nunc ergo jure Petri & apostolorum successores, quos & oderant & timebant, apostasiæ hujus divinos vindices experientur: ut sicut per Petrum adserta est domini spiritus sobria ebrietas: ita per ejus successores calicis hujus ebria sobrietas constituatur. Libet autem ex euangelista hanc hæresim recedentium a domino appellare, ut vel hinc damni magnitudinem æstimemus, quasi ad recedentes istos illud maxime pertineat: *discedite a me maledicti*, ut qui a domino recedere cum Capharnaitis elegerunt, ab eo æternum discedere cum reprobis cogantur.

Quare patres armamini zelo, quo vos video prope comestos, ut sacramentalem hanc manducationem continuo in ecclesiastico convivio C ab ipso conviva Christo custoditam, & plusquam mille integros annos sine controversia receptam, lautissime instruatis, ex nullo non loco vocantes frequentiam discumbentium, ut quando immedicabiles istos jejunos & inexcusabiles, qui recesserunt homines, suo ipsorum judicio jam damnatos revocare non detur, quia retro abire pergant: illos saltem retineamus, qui nutare videntur, qui veneni hujus eam hauserunt quantitatem, quæ nec occidat nec digeratur, nec mori cogat, nec vivere sinat. Quos quantum opinor sermo ille domini virtutis plenus respexit, qui habet: *nunquid & vos vultis abire?* ab ipso domino interim postulantes: ut sicut sermo ille, quem quasi du- D bitans, protulit, omnem a discipulis abstulit dubitationem: ita nostra hæc conquisitio quasi percunctatio illa dubios retineat, fideles confirmet: sed quando ea est divitiarum sacramenti hujus altitudo, ut Lynceam fidem, quæ possit penetrare interiora velaminis magis, quam discussionem desideret, nisi malit scrutator majestatis opprimi a gloria domini, cujus vel fimbriam vestimenti cum muliere euangelica tetigisse sufficit ad salutem.

Nihil superest quod dicam aut afferam (ne præsertim videar de hoc præjudicium facere) præter unam laudem. Quid-ni enim laudarim sacrificium illud, quod peculiari quadam ratione laudis dicitur, estque? & hæc non sit E speciosa laus in ore peccatoris: quid-ni sacrificium laudis honorificet me? hoc est mortis Christi sacramentum, idemque resurrectionis testimonium, ad eam comprobandam Christus Iacobo sub panis specie comedendum, ipso resurrectionis die traditur porrexisse. Hæc exigitur a nobis vicaria fides, qua primorum parentum perfidiam pia credulitate reparemus: sicut enim de cibo illo præcepit dominus dicens: *In quocunque die comederis, morieris:* ita de hoc mandans ait. *Si quis manducaverit, non morietur.* Pro illo ergo cibo, quem illi inobedientes & increduli comederunt, hunc nos obedientes felicius comedamus creden-

tes

Anno Christi 1551. — *Ioan. 6.* — *Act. 2.* — *Matth. 25.* — *Psal. 68.* — *Matt. 22.* — *Prov. 25.* — *Luc. 8.* — *Laus sacrificii.* — *Psal. 46.* — *Vicaria fides pro pomo.* — *Gen. 2.* — *Ioan. 6.*

ANNO CHRISTI 1551.

tes per illum, ſicut falſo ſerpens, ſed per hunc, ſicut vere ſerpentis creator dixit, divinæ nos naturæ effici conſortes: quippe in Deo manentes, in ipſumque transformatos & inſitos, nec jam ad noſtram conſpiciendam nuditatem noſtros oculos aperiendos, ſed ad inaccenſam videndam lucem illuminatos, tanquam favo mellis cum Ionathan guſtato, obedientiæ bonum eligere ſcientes, & malum contemptus reprobare. Fit autem, ut quo quiſque magis ratione aſſequi hoc tentarit, & comprehendere, apprehendat minus: hoc deprehenſi ſunt infideles multi, qui dum hoc non credunt ſacramentum, incredulitatem in ſeipſis latentem explorarunt, ut multa nataret in eorum labiis fides: hæc ſicut prima fuit hæreſis, totam fidem corrumpi, & Lydio quaſi lapide angulari indicari probatos quoſque. *Animalis* autem *homo non percipit, quæ ſpiritus Dei ſunt*, ideoque ſapientes in oculis ſuis non potuerunt intelligere ſacramentum, niſi prius credentes. Nihil enim perinde ſenſus prudentiæ carnis exteriores ſimul, & interiores infatuat, atque incarnata hæc Dei ſapientia, quæ timentibus cum in eſcam ſe panis ſpecie velatum voluit exhibere quotidie comedendum: & videtur adhuc multis durus ſermo, ſed duris: fecit igitur ſic quia voluit, qui eſt omnipotens.

1. Reg. 14. — 1. Cor. 2. — Ioan 6.

O vere ſtupendum miraculum, monumentum perenne mirabilium domini, ineffabile & incomprehenſibile ſacramentorum ſacramentum, eorumque omnium finis: eo enim reſpicit ſanctificatio ſacramentorum omnium, ut præparatio ſit ad euchariſtiam conſecrandam, aut ſuſcipiendam: cujus figura quid aliud, quam admirationis vox eſt *Manhu* (quod Latine papæ dixeris) cujus vicinior umbra fuit & delineatio refectio illa hominum quinque mille ex panibus quinque multiplicatis. qualis igitur in veritate mentis exceſſus? Vere ſilet tibi laus Deus in hoc ſacramento, & manifeſte quidem magnum eſt pietatis ſacramentum, quod modicæ maſſulæ operimento occultus Deus in Chriſto maneat.

Exo. 16. — Ioan. 6.

Vere Deus abſconditus! quid eſt homo o bone Ieſu, ut præ te facias precioſiorem? cur ita magnificas, ut te parvi facias? eligaſque ſub vilibus ſpeciebus latere, quo adſis Emanuel uſque ad ſæculi conſummationem: vere maxime probat hoc ſacramentum, quod habes, in delitiis eſſe cum filiis hominum. certe homo ſi alioquin angelus minoratus, vel inde præ illis exaltatus eſt, quia tu homo: non enim angelos, ſed ſemen Abrahæ apprehendiſti, & licet grandis natio angelorum, non habet Deum appropinquantem ſibi, ſicut Deus noſter adeſt nobis: o mera dignatio caritaſque, o dulcedo ſpiritus atque ſuavitas, non habens quo aſcendas, aſſumpſiſti quo deſcenderes, ex domino in ſocium, ex conveſcente in cibum. Tuam facis mortem noſtrum precium, te denique noſtrum regnum & præmium, benedictus es domine, qui feciſti te omnia omnibus, qui es futurus omnia in omnibus. Benedictus es Deus, qui dediſti abunde nobis omnia ad fruendum in hoc ſuperbenedicto fructu ventris Mariæ. Benedicta filia, per quam fructum vitæ communicavimus, da ſub umbra illius, quem deſideramus, ſedere

Pſal 64. Digni as hominis. — 1. Tim. 3. — Iſai. 45. — Pſal. 8. — Iſai. 8. — Matth. 1. — Prov. 8. — Hebr. 2. — Coloſ. 2. — Cant. 2.

Ecce terra noſtra dedit fructum ſuum gutturi noſtro dulciſſimum, fructum variæ ſpiritus ubertatis & juſtitiæ frugum incrementi mixi, incipientibus tricies, proficientibus ſexagies, perfectis centies afferens, quam accepit fructus terræ ſublimis, & panis vitalis & ſubinde vivus, qui vivos deceat & reſurrectionis filios, ſicut mortuo cibo mortales nutriuntur, optimo iſto cibo non implentur niſi eſurientes, non eſuriunt niſi repleti, non faſtidiunt niſi inanes & vacui. Cibus grandium qui mutat in ſe non mutatus in aliud, qui edunt, adhuc eſuriunt, & qui bibunt, plus ſitiunt. Non ſit illa infelix anima abominata hanc omne eſcam propinquior facta terris mortis.

Hoc bonum quidem unum & idem triplex eſt, oblatio, quæ Deum reſpicit, communio nos ipſos, viaticum vero proximum; præter itum, præſens & futurum tempus quadam æternitatis imitatione complectens, quo eſurientes implentur. Oblatio in cruce initiata eſt & conſummata. veritas enim veri ſacrificii umbratile conſummavit, facta vero jugiter durat Deo ſacrificium veſpertinum & matutinum in odorem ſuavitatis, quod nos incruentum offerimus repræſentantes, exhibenteſque. quod enim retribueremus domino, non habebamus, nec habemus adhuc aliud, niſi ipſe ſe tribueret, quo placaremus. Alterum eſt ſacri, noviſſimique convivii communicationis, a quo nullus, quantumvis pauper, aut retributionis impotens excluditur, imo compellitur, ſi veſtem habeat nuptialem: nec enim acceptor eſt perſonarum dominus omnium, ipſa eſt quæ interim proximiores hic in unum tenet communio. Tertium, quaſi triplex funiculus, viatici bonum eſt, quo tanquam per veram, regiamque viam homo perducitur ad terminum, & omnis conſummationis finem Deum, cujus ſempiternæ fruitionis ſymbolum eſt. qua ſacramentali manducatione, qui ſe * lædit, conſecratur, ægrum nutriens corpus proprium, prodeſt tamen corpori eccleſiæ univerſo & ſacrificii oblatione & communione ſacramenti. de hujuſmodi Chriſtus homine prædixit nihil ei profuturum etiam mundum totum lucranti, qui ſuæ tamen animæ pateretur detrimentum. Hæc regnum eſt, quod Dei filius nobis diſpoſuit, ut edamus & bibamus ſuper menſam ſuam, non ſua modo, ſed ſe, ut jam vere dicere audeamus: regnum Dei eſca, & potus hic, calix inebrians. ſed præclare hujus poculi ſobria ebrietate madebat aliquando pia illa Monica, cum qua exclamare geſtit animus, *cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Hic paratur nobis menſa opipara adverſus omnes, qui tribulant nos. Manducemus itaque patres & adoremus, ſed non ſicut pingues terræ, quibus & hæc ſit menſa, aliis in retributionem honoris aliis in laqueum conſcientię, aliis quibuſdam in ſcandalum proximorum.

Sed crevit plus ſatis oratio. Ecquis enim ſatiari poterit dulcedine hac mirabili, qui conſideret Dei conſilium, ſacramentum voluntatis ſuæ & beneplaciti, atque ſupereminentem magnitudinem operationis virtutis ejus in ſacramenti hujus ineffabilis peramabili inſtitutione, caritatis immenſitatem, ſanctitatem inenarrabilis perfuſiſſimique doni: quippe in quod venit dator ipſe ſanctus ſanctorum: panis noſter quotidianus effectus. Si ſe igitur, quomodo non & ſecum omnia nobis donavit? Omnia itaque patres, noſtra ſunt: nos autem Chriſti, Chriſtus vero Dei. Tali ergo pane corde confirmato, cujus participatione unum corpus ſcilicet efficimur. Eia Chriſti milites arma ſpiritualia reparata induamur: arma lucis.

Nunc

Nunc enim generali quodam totius ecclesiæ exercitu contra mundi hujus principem salvator congreditur. Beati, qui sub tali duce strenue militarint: ductor cohortis hujus primariæ & invincibilis, non jam unus Iulius Cæsar, sed hic noster sacratissimus Iulius, & Cæsar alter Carolus Maximus, Romanorum justior imperator: qui unanimes, tanquam Moses & Aaron, deducunt populum Dei: domestica regis magni familia militat: in proximo est ut manus conserat, descendit Arca Dei in castra, collata sunt signa, quod si unquam alias, hoc certe tempore acceptabili, nefas est ignaviter agere: confidamus in eum, qui vicit mundum: non sibi soli vicit. habebimus victoriam, qui fidem habuerimus: illa est, quæ vincit mundum. Ergo qui spe victores jam sumus constituti super gentes & regna, ædificate, plantate, evellite: Deus autem (Pater gloriæ) per filium suum dominum nostrum, in Spiritu sancto conteret velociter satanam sub pedibus nostris. Amen.

XV.

DE CHRISTIANA PROFESSIONE

oratio, & ad sanctissimum magni illius præcursoris servatoris nostri imitandum exemplar in tertia adventus dominica an. 1551. viro Christiano a sancta ecclesia propositum, & recitatum, humilis & pia hortatio, ab Augustinensis familiæ ordinis eremitarum religioso F. Leonardo Aretino habita, ad amplissimos patres concilii Tridentini.

Etsi sæpius cogitarim, reverendissime hujus sacrosancti œcumenici concilii legate, illustrissime Tridentine princeps, duo ecclesiæ lumina, præsides reverendissimi, electores sapientissimi, nuncii, & interpretes, illustrium orbis principum consultissimi, pastores boni & vigilantissimi, patres longe reverendissimi, astantes omni virtutum genere ornatissimi. Etsi sæpius cogitarim, diuque memoria repetere, & animo menteque revolvere non destiterim ab eo, quod hoc mihi dicendi munus injunctum est a majoribus meis, quorum auctoritati reluctari nec possum, nec debeo: Quæ verba mihi inveniri possent, quibus de Christiana professione, quod primum mihi dicendum proposueram, aliquid vestra virtute dignum in medium afferrem. Deinde eximii illius præcursoris servatoris nostri sedulitatem, & operam pro domo domini, quæ est ecclesia Dei vivi, laudarem. Et vos tanto ejus exemplo ad universæ reipublicæ Christianæ, vestræ fidei & pietati commissæ gloriam, & incrementum ad augendum pie exhortarer: vel denique vestram humanitatem, qua adducti, me attentissimis animis summa cum benignitate auditis, debita veneratione prosequerer.

Omnia tamen ita mihi cum ingenio, doctrina, & ocio, deesse verba cognovi, ad ea quæ optabam perficienda: ut in me nihil prorsus aliud esse viderim, quam quod orationi fidem, & oratori dignitatem & auctoritatem auferre possint. Dum vero hæc non animum, sed timorem augerent, magisque ex sententia videretur opus recusandum esse quam prosequendum: ne tamen diu tenerem, hunc mihi consilii exitum tandem inveni. Quod ecclesiasticæ lectiones sic divino dispensantur arcano, ut peritis scientiam afferant cumulatiorem, rudibus vero, qualem & me etiam annumerari volo, salutaris intelligentiæ gratiam largiantur.

A Non itaque eam mihi dicendi facundiam opus esse putavi, non illo eloquentiæ fonte nitescere, quo Demosthenes ille Græcæ facundiæ interpres, aut Latini eloquii lumen Cicero calluerunt. Non eorum arte, quorum, quasi torrens repentinis auctus imbribus, nuper per hæc ornatissima subsellia oratio ferebatur, & hominum mentes, rapiebat, tenebat, apprehendebat, coercebatque. Sed tantum illius mihi gratiam sufficere existimavi: Qui corda fidelium sancti Spiritus illustratione docuit, ut det nobis omnibus in Spiritu sancto congregatis recta sapere, & de illius semper consolatione gaudere, per Iesum Christum servatorem nostrum.

B Cujus ego ope fretus, & vestra pietate confisus, quid de Christiana professione sentiam, brevi, qua in re divinum imploro auxilium, explicabo.

Christiana professio est imago virtutis, rationabiliter animata interius, & exterius laudabiliter vivens, in nullo deficiens quod suam exprimat perfectionem. Ecce quam brevibus, non inquam elaboratis, aut nimio plus disertis verbis, sed magiis piis, & ad intima spiritus penetrantibus, & corda audientium in Deum transformantibus, pii & catholici patres veram Christiani militis professionem descripserunt. Ut vero nullo unquam tempore vetitum esset mortalibus, hujus pulcherrimæ imaginis speciem, & formam C intueri, sed eam in seipsis quotidie tanquam in speculo contemplari liceret. Hanc ipsam omnium opifex in primo parente, quasi in aurea quadam tabella abumbratam, inenarrabili quodam, mirabili tamen, artificio effinxit.

Quem virtutibus ornatum, scientiarum splendore coruscum, gratia præditum, non ocio defluentem existere, sed ut operaretur, in paradiso posuit deliciarum. Unde minus obediens explosus, virtutibus spoliatus, vulneribus affectus, sauciatus & semivivus relictus, ita & se & mortales omnes omnium generum injustos, mendaces, vanos, ac ipsa inanitate inaniores reddit, ut nisi novo desuper spiritus afflatu renovati fuissent, & eorum animis pulcherrima hæc imago, qua D primus parens decoratus, & sua culpa spoliatus fuerat, reformata, omnes satanæ obsequio addicti æterno illo bono, ad quod maxime adniti decet, privati fuissent.

Sed clementissimus Deus, qui ad suam infinitam bonitatem declarandam, cælum & terram, & reliqua quæ amplissimo cæli complexu coercentur creavit, cujus tanta est magnitudo liberalitatis, ut creaturas omnes novis semper beneficiis exornare nunquam intermittat, qui erat in Christo, mundum reconcilians sibi, cui multa jam sæcula gravissime iratus, atque offensus fuerat, more pii patris, animo benefico, ac liberali, & ad hominem juvandum admodum propenso: Ecce ex injustis justos reddit, peccata omnia con- E donat, spiritum suum impartitur, & hominem ipsum non modo in priorem statum, sed illo meliorem reponit. Nempe nos in filios suos adoptatos, promptos, alacres, paratos, & ad omnia virtutum officia propensiores reddit. Reconciliandi modum insinuat apostolus. *Cum inimici,* inquit, *Deo essemus, reconciliati sumus per mortem filii ejus*, cujus nos voluit esse participes. Rom. 5. Modo ejusdem generis Christiani simus, qui veram fidei imaginem sic gestemus, ut non quasi rationis, eruditionis, & pietatis omnis expertes, flagitiosi, & turpiter vivamus: cujusmodi sunt quam-

ANNO CHRISTI 1551.

plurimi, qui se Christianos numerari volunt, cum Christi tamen similes in vivendo esse nolint. Horum imago non imago virtutis laudabiliter vivens est: sed instar illius quæ lapidibus affixa omni opere carens, ratione insuper & sensibus exterioribus destituta, cujus cor, mens, animus, intellectus, lapis est: Quæ omnia veri hominis similitudinem exprimunt, & non proprietatem. Veros Christianos in Christo effingit sanctissimus virorum cœtus in Actis suis. *Qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos a diabolo.* Bonis itaque operibus nobis vitam æternam promereri posse donavit, ut per illa satagemus certam facere vocationem nostram. Atqui ex eorum numero sunt, qui veram Christiani militis imaginem deturpari, virtutem sibi adeo indictam ocio sordescere, preciosum tempus, nobis ad benefaciendum a natura oblatum, per socordiam, & ignaviam, gravissima puniendam injuria, deperdi sinunt. Qui tantum Christum passum sibi ad salutem sufficere putant, sicque sese Christianos probos jactant. Nonne cor eorum vanum est, & lingua mendax, & veritas in illis non est? Nonne Christum ipsum impiorum ducem constituunt?

Act. 10.

At quid quæso, patres amplissimi Christum viam, veritatem, & vitam, ad erudiendum & juvandum hominum genus venisse putandum est, quam ut nos ipsos steriles inquam, atque infructuosas arbores spiritu suo vivificaret, quo ubertimos virtutum fructus Deo patri acceptissimos redderemus? Sub tropo, nobilissimi & ingenui animi viri, in regionem longinquam abeuntis servator noster docuit quid potissimum eos agere oporteat, qui vere Christi sunt. Spiritualem inquam mercaturam, sed & fructuosam hancque & quæstuosam nos dominus, quandiu in hoc mundo degimus, exercere voluit. Qui tam pecuniæ nobis datæ quam lucri quodcumque ex illa superlucratum fuerit, exactissimam sumus rationem redditun. Quod si talentum ipsum non ociandi, sed negociandi sua liberalitate nostræ libertati donatum, aut humi suffossum, aut sudario obvolutum absconderimus, auferetur profecto talentum ab eo qui id habere videtur, & adhuc habenti dabitur. Quid in hoc, patres, sibi voluit servator, nisi ut ignavorum, & inertium hominum negligentiam, & cessationem Deo odiosam ostendat? Eosque quorum mens ocio sordescit, indignos liberalitatis, & divinæ hereditatis æstimat? Vt nulla sit eis sors in regno Christi, & Dei?

Matth. 25.

Ad euangelium revertamur.

Hujus causa Ioannes missus est non modo ut Christum longe ante promissum, diu a patribus desideratum jam advenisse nunciaret: sed quales eos esse oporteret, qui illius participes fieri cupiunt. Quod sub brevi sacrosanctæ lectionis euangelicæ nuper decantatæ periodo, in sanctissimo hoc viro, & Deo acceptissimo nobis videre est.

Posteaquam enim sacerdotibus, & Leuitis Iudæorum, quos principes & pharisæi de tribu Iuda nobilissimi, ab Hierosolymis, locus, inquam, sacer, in quo tantum adorari fas, erat, ad Ioannem miserant, ut quisnam esset, interrogarent, intrepide respondit, & se non esse Christum ingenue confessus est, sciens eumdem honorem nulli mortalium competere magis quam ipsi Christo, propter quem ipse Ioannes, ut ei viam pararet, & testimonium de illo perhiberet, in mundum missus est.

Ad hæc & num Helias esset instanter contendentibus, se Heliam esse apertissime negavit, quamvis in spiritu, & virtute Heliæ, sancto pœnitentiæ exercitio, & prædicationis officio recte se ostenderet: similiter nec prophetam se esse voluit, eorum nempe, qui venturum Messiam a longe prædixerant, sed præcursorem, qui Agnum Dei venietem, peccata mundi auferentem, in spiritu baptizantem nunciaret, & publice prædicaret, & digito ostenderet. Sicut etiam scriptura testatur quod necessum sit omnes prophetas in vetus testamentum relegare (qui omnes & ipsa lex usque ad Ioannem prophetarunt) se vero ad novum pertinere, qui nedum propheta, id est, a longe, sed plusquam propheta est, cujus in officio major nullus surrexit. Vel denique cum non se verbum, sed verbi clamantis vocem manifeste vocavit. Statim quid Christum recepturis potissimum agere conveniat: sub Isaiæ testimonio ostendit cum subdit.

Dirigite viam domino. O præclarum sanctum & salutare verbum, cunctorum fidelium cordibus intimius quam ut dici possit, nunquam non retinendum Non modo in synagogis Galilææ ad errantium Iudæorum mentes diriguntur hæc verba, viri patres, sed cunctorum magis fidelium quotquot Christianam veritatem profitentur, corda petunt, excitant, & impellunt.

Isa. 40.

Dirigite, inquit, *viam domino.* O Christiani milites, si enim dominum vestrum ut filii timetis, fidelis servi & prudentis jussa suscipite. Si regem vestrum veneramini, nuncii, & præconis edicta intelligite: si verbum in quo Deus sibi complacuit, audire contenditis, verbi clamantis vocem arripite. Sed quænam hæc vox? Dirigite viam domino. Quid ergo faciemus, quo tutior via domino dirigatur? Via domino dirigitur cum Deus viva fide, corde concipitur, & opere sanctitatis exempla monstrantur. Vt ergo dominum dominantium, regem regum, Dei verbum, hilares animo, alacres mente, purgati corde, dominum timere, regem suscipere, verbum concipere, diuque retinere animo, mente, & corde valeamus, viam domino dirigamus. *Rectas facite semitas Dei nostri*, id est conscientiarum nostrarum spinæ radicitus prorsus evellantur. Quæ spinæ, quot & quales sint, nec meum est, nec loci auctoritas, nec vestra gravitas, nec temporis malitia permittunt: id tamen sat mihi tunc dictum fuisse puto, dum eas ipsas quemlibet in seipso experiri, & pungentes sentire affirmem, testimonium reddente unicuique propria conscientia arguente & defendente, ita divina ordinante justitia, ut male agens, sibi ipsi pœna sit.

Ibidem

Spinæ itaque conscientiarum nostrarum sic evellantur, ut venienti Agno, qui tollit peccata mundi, aditus fidei pateat. Et cum intraverit, magis in pietatis operibus insudemus, ne nostra incuria, aut dæmoniis astutia tollatur verbum de corde nostro, ne salvi simus. Sed ne quos occupatissimos video, magis occupem hac brevi sacrosanctæ lectionis historia, hoc uno divi Ioannis exemplo, pastores omnes ecclesiarum, mihi moneri videor: ut sicut enim ipse missus est in mundum, ut testimonium perhiberet de lumine, ita illi sanctum & salutare Dei verbum ad subditas sibi oves, suo labore pervenire curet, ad illas præsertim quibus adhuc in deserto Cedar habitantibus nihil de vera salutis via, veroque lumine nunciatum est, his præsertim calamitosis temporibus, quibus pauci

pauci admodum in ecclesia Dei doctores docent: A pauciſſimi vero, e media plebe ſunt, qui docendi officium non aſſumant. Nullus eſt veſtrum, patres, qui ignoret talibus eccleſiæ opus etiam paſtoribus qui cum Ioanne Baptiſta & verbo doceant, & exemplo ſancto ædificent. Nulli minus otioſi eſſe debent, quam quibus aliorum cura demandata eſt. Provídete igitur vobis, patres, & gregi vobis commiſſo, quos Spiritus ſanctus poſuit regere eccleſiam. Et ſi ullum unquam fuit tempus in quo eccleſiæ vobis commiſſæ veſtra opera egerent: En hoc adeſt, in quo non modo corrupti ſunt mores hominum, ſed ob hæreticorum verſutiam ad hinc triginta & tres annos, & amplius fides ipſa noſtræ ſalutis initium nutet, & B pene corruat.

Ad hos errores tollendos, ad has inſurgentes in eccleſiam hæreſes propulſandas, & expellendas, eccleſiæ antiſtites, & ſeniores Spiritu ſancto edocti, Generalia, quæ & Oecumenica dicuntur, ſacroſancta concilia conſtituerunt. Quibus in conciliis membris male affectis neceſſaria & opportuna remedia adhibentur, ne morbus iſte paulatim ſerpendo, aut latius ſe diffundendo totum Chriſti corpus commaculet. Sed ſi fieri poſſit quod infirmum, & languidum eſt, ſanitati reſtituatur, quo gaudium ſit angelis Dei in cælo ſuper ejuſmodi peccatoribus ad pœnitentiam converſis, medioque ablato pariete jucundum ſit habitare fratres in unum. Cauſa quidem, quam ob rem concilia celebrari ſolent, C hæc eſt, ſed utinam Deus huic tam diu inchoato concilio proſperos ſucceſſus det, quos inimicus homo, id eſt diabolus, impugnare, impedire, & perturbare conatus eſt. Nec ab re: quid enim magis odit omnium diſcordiarum auctor diabolus, quam omnium noſtrum concilia? Quid tam adverſarium, tamque regno ſuo infeſtum videt, quam ſanctiſſimos hominum cœtus? in quibus Spiritu ſancto moderante, & eorum qui adſunt mentes illuſtrante, errores adverſus orthodoxam fidem tolluntur, deperditi mores reformantur, & omnibus demum malis medicina adhibetur. Quæ omnia ille omnium bonorum D oſor, evertere conatur.

Hanc itaque ſatanæ adverſus eccleſiaam perſecutionem vos eccleſiæ lumina, atque columnæ, manibus ut dicitur, & pedibus repellite. Veſtræ enim partes ſunt, Chriſti virtute, atque ope reluctantem diabolum expellere, ac Chriſti ſpiritu ipſum oppugnare, ut victoriam minime dubiam reportetis. Et veritatem ipſam quam ſatanas diu celare conatus eſt, vos e medio ducentes ſuper candelabrum collocetis, ut luceat omnibus & ſingulis vere fidelibus, qui in eccleſia Chriſti domo ſunt. Vt vero hoc ipſum facere poſſitis, præſto erit vobis Spiritus Dei. Si totos vos illi commiſeritis, ſi omnem ſolicitudinem veſtram E in eum projeceritis, ipſi enim Deo curæ vos eſtis, docebit profecto vos omnem veritatem, non eritis vos qui loquemini, ſed Spiritus patris veſtri, qui quod oportet, loquetur in vobis.

Eſt enim quæ ſunt fidei apud vos decernendi poteſtas. Nec minor eſt in vobis patres authoritas, quam ſemper in majoribus fuit. Non minor inquam, quam fuerit apoſtolis Hieroſolymæ congregatis de legalium obſervatione decernentibus. Non minus deteſtabiles errores nunc ſunt, quam tunc extiterint: non minus igitur eccleſia in præſenti opera veſtra indiget, quam unquam alias. Quinimo longe majori cura, & diligentia utendum vobis eſt, quo hæreſis ipſa latius ſe diffudit, quam quævis alia: non modo foris, ſed intus latet hic morbus, & hæret in medullis. Pro quo tollendo neceſſe eſt, patres, ut omni ambitione, omni arrogantia, & humano affectu depoſito, non abundetis in veſtro ſenſu, quem præcipue ſanctarum ſcripturarum auctoritas arguet, atque convincet, ſed tantum pia mente & ſancto deſiderio eccleſiæ patribus conſentientes, qui divinorum rationes nobis aperuerunt, tantum matri veſtræ eccleſiæ prodeſſe ſtudeatis, ut a tantis cogitationibus, quibus noſtra hac tempeſtate agitata eſt, conquieſcat aliquando. Vt inter cogitandum, loquendum, & agendum idem omnes intelligamus, idem ſentiamus, idem ſapiamus, & non poſſint reperiri amplius in aliquo ſchiſmata, donec illuceſcat dies, in qua exultemus & lætemur in ea.

Tu igitur reverendiſſime ac illuſtriſſime legate, ſanctiſſimi domini noſtri Iulii tertii pontificis maximi, cui eccleſiæ ſalus, & dignitas, omni dignitate prior, & ſingulis commoditatibus intimior ſemper extitit, cujus cordi nullum unquam majus inceſſit deſiderium, quam ſacroſancti hujus œcumenici concilii rite, & recte abſolvendi, & eccleſiæ reformandæ. Tu inquam ejus auctoritate fretus, tua tibi a ſummo Deo virtute indita ſuffultus, exurge, divina accingere fortitudine, & quaſi alterum Moſen, a Deo electum te puta, cui in ſinu geſtandi ſint eccleſiæ filii.

Vos ſanctiſſimi patres, ſpiritualibus armis muniti, indefeſſi viribus pugnate primum adverſus dæmonem, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, adverſus hoſtes, & impietatis prælia domini. Inde omnibus nervis contendite peſtiferum hoc venenum extirpare, & lætale hoc vulnus curare, ne totum Chriſti corpus putreſcat, & pereat. Nullis laboribus parcite, ut tam multi, qui a ſimplicitate, quæ eſt in Chriſto Ieſu alienati, & deteriores facti, a tenebris ad lucem, ab errore ad veritatem, a Babylone ad ſanctam Hieruſalem, id eſt ad caſtiſſimam religionem reducantur, ut Chriſto reconciliati, eccleſiam, quam antea laniare ſtuduerunt, revereantur, & piam matrem agnoſcant. Cujus vos filii præcones & tubæ, quaſi tuba exaltate vocem veſtram, & ad ovem in deſerto errantem, ad prodigum filium in longinquam regionem abeuntem, & de ſiliquis veſci cupientem, indefeſſis faucibus clamate ad ipſum: apertis ulnis currite, & unanimes ipſum ſic vocate: *Audi fili mi diſciplinam patris tui, nec dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Neque conſternari animo velitis tot tantiſque temporum calamitatibus circumventi, & ſi non omnes ſanctæ matris filii vobiſcum ſint, imo tanquam ſtrenui Chriſti milites in tam atroci bello fortiter dimicantes, exiſtimetis hoc pacto oblatam eſſe vobis occaſionem declarandæ virtutis veſtræ, & perennis gloriæ conſequendæ: non enim eſt Deo difficile in paucis ſalvare, qui de ſe præſumentes humiliat, & puſillum parvumque gregem de ore eripit potentum: in eo qui ſperat non confundetur.

Luc. 15.

Prov. 1.

Ne ergo terreamini, viri fratres, eſt nobiſcum ſanctum eccleſiæ caput, Iulius ſanctiſſimus pontifex maximus, quippe qui omnia poteſt in eo qui nos confortat, qui nihil facere renuet pro tam ſalutari hoc negotio abſolvendo, nullos fugiet labores ubi noverit operam ſuam nobis, profuturam,

ANNO CHRISTI 1552.

futuram. Agite itaque, sanctissimi patres, pro animarum consolatione & salute periculum subire pulcrum, imo mori dulce, & decorum omnes existimemus: Videtis omnium fidelium curam, & negocium in vestris manibus positum, omnium pax a vobis pendet. Date operam, ut quemadmodum corporibus convenistis, ita mentibus, atque animis conveniatis: omnes dignum aliquid tanto concilio a vobis expectant, non fraudentur sua spe, atque expectatione fideles: sed plura quam sperant assequantur. Vnde gaudeant & lætentur. Omnes orant, ut ecclesiæ consulatis: Non petunt terrena, non mundi hujus bona, non quæ corporis sunt ornamenta: sed religionis reformationem, ut inutilia, & quæ parum ædificant, sed destruunt potius resecentur, atque eorum loco fructuosa, & quæ Deo grata sunt restituantur. Qua re perfecta omnes Deum laudent, & unanimes venerentur. Exaudiet profecto Deus illos pro vobis orantes, cum secundum ejus voluntatem petant. Nolite itaque a tam pio opere incœpto desistere, sed fide, ac spe roborati, non hæsitemus diffidentia: scientes quicquid Deus promisit potens est & facere. Ejus enim promissio est: *Vbi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Vbi Christus est, ibi nec timoris suspicio aliqua esse debet. Cessabunt præsente illo venti, mare & tempestas, & obmutescent: Iubente illo erunt omnia tranquilla.

Matth. 18.

Tunc æquatis tandem, ac pacatis omnibus, vos in tutiorem portum reducet. Tunc votorum facti compotes, tot susceptorum laborum, tot perpessorum incommodorum extra lares proprios recordatione lætabimini, tunc tot difficultates superasse, tot discrimina pertulisse, tot naufragia, & pericula subiisse pro Dei amore, pro fidei defensione, pro vera Christiani nominis professione, pro sacrosanctæ catholicæ ecclesiæ matris vestræ gloria, & incremento, gaudebitis. Tunc erunt *prava in directa, & aspera in vias planas*, tunc *videbit omnis caro salutare Dei nostri*, cui soli honor & gloria. Dixi.

Luc. 3.

XVI.

FRATRIS MARIANI ROCHA Feltrensis, ordinis eremit. S. Augustini prioris monasterii divi Marci de Tridento, ac theologorum minimi, oratio ad patres habita in concilio Tridentino, dominica tertia quadragesimæ. MDLII.

Et si, posteaquam in ornatissimum hunc locum conscendi, illustrissime ac reverendissime legate, reverendissimi præsides, clarissimi D. oratores, sanctissimi patres, ac præstantissimi auditores, nullum mihi verbum aptius videatur, unde exordiri possim, quam illud Mosis legislatoris, non sum eloquens, quin potius (ut verum fatear) impeditioris, & tardioris linguæ mihi factus videar, quam heri fueram, & nudius tertius. Conabor tamen (vestris auribus ad audiendum benignissimis, vestris animis ad ignoscendum promptissimis confisus) magnum illud & efficax, pro confirmanda Christi domini, & servatoris nostri divinitate, tractare, quod Iudæorum, non verbis, sed intimis cordium cogitationibus, posteaquam eas vidit, respondit. Quo deinde sermone illas ipsas cogitationes reprehenderit, totamque eorum criminationem confutaverit, ostendam. Quæ cum altissima sint, & tenuissimas vires meas longe superent, ut breviter complecti valeam, ad virginis Christi Iesu genitricis auxilium, humili prius mente confugiam.

Exod. 4.

Quum totum orbem falsitatis nebulæ obscurarent, & invisibiles tenebræ corda infidelium hominum opprimerent, obscuritas pro luce, nox pro die, pro veritate mendacium colebatur. Tenebatur enim humanum genus vinctum, & teterrimi hostis malis artibus, ac dolis deceptum, necnon arcana quadam vi tractum, miserrimam serviebat servitutem. Quod natura grave, & odiosum esse debebat, ultro facinus adamabat. Pietas scelere contaminabatur, & contempta justitia alienis omnes inhiabant, atque omnes passim, simulata quadam honesti facie, dæmonis insidiis plane capti, atque interclusi tenebantur. Miseratus vero nos Dei filius in hoc apparuit, ut dissolveret hæc opera diaboli, has pestes excluderet, dæmonium ab homine ejiceret, & salutarem homini restitueret libertatem. De quo divino & immortali erga genus nostrum beneficio, ut & memores simus, & grati, hodiernæ euangelicæ lectionis initia nos monent. *Erat I sus ejiciens dæmonium, & illud erat mutum.* Mutus quippe, imo & surdus, & cæcus erat, qui totius humani generis imaginem gerebat, cui Christus videndi aciem restituit, ne amplius præstigia satanæ, sed verum Deum intueretur. Aures reseravit, ne ultra idolorum mendacia, sed Dei viventis verba audiendo viveret, linguam dissolvit, ne diutius sileret, sed (fide ex auditu concepta) corde crederet ad justitiam, ore autem confiteretur ad salutem.

Luc. ii.

Rom. 10.

Hæc tot miracula, mox, ubi turbæ viderunt, obstupentes dixere: *Nunquid est hic filius David?* At vero pharisæi ex adverso, ne vere filius ille David, hoc est, Messias patribus promissus, & expectatus crederetur, hanc de malo suorum cordium thesauro adhibere calumniam cogitabant. Hic in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia: & alii, paribus stimulati livoris aculeis, signum de cælo quærebant ab eo, putantes dæmonum ejectionem divinitatis non sane sufficiens esse argumentum, quippe cum Iosue, & Isaias homines illi, & mortales, longe mirabiliora in corporibus cælestibus effecisse viderentur. At Christus non signum de cælo, sed divinitatis suæ cognoscendæ rationem attulit evidentissimam, dum eorum cogitationes videre se, patefacere, & redarguere posse ostendit. Quem locum (cognitione dignissimum) tametsi sciam pro dignitate a me tractari non posse, tractabo tamen & contemplabor, ut initio dicendi proposui, quanta maxime potero brevitate.

Matt. 2

Iosf. 10.
Isa. 38.

Hominum arcanas cogitationes, hoc est, interiores illas, sine strepitu vocis collocutiones, quibus sese animus noster alloquitur: neque dæmones agnoscunt, neque angeli sancti: Illi (inquam) nostri custodes, & præsides, qui nos (Deo optimo maximo jubente) tuentur, defendunt, custodiunt, incolumesque servant, qui nostra omnia diligenter speculantur: quique etsi ut veritas ipsa testatur, *semper videant faciem patris qui in cælis est*, reconditas tamen animorum nostrorum meditationes neque vident, neque vi sua, atque natura comprehendere valent, unus ille mundi procreator Deus, qui omnia sentit, omnia movet, omnia moderatur, & regit, is est, cui nota sunt omnia, humanæ etiam cogitationes antequã fint: cujus rei rationem reddidisse videtur magnus apostolus quum scripsit: *Quis hominum scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est?* Si

Matt. 18

1. Cor.

Anno Christi 1552.

Si ea ratione humanus spiritus, quæ in hominis corde latent, cognoscere potest, quia in ipso homine est, nemo certe, nisi unus Deus, est, qui in intima nostra consilia pervenire possit, cum divinæ tantum virtutis sit in humanas illabi mentes, in ipsis esse, & operari, ac propterea unius Dei (qui rebus omnibus intimior est, quam res ipsæ sibi) verissima sunt elogia. *Tu solus nosti corda filiorum hominum: scio domine quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio*, unus ipse dicere potest. *Pravum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans corda & probans renes, qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.*

Sed liceat mihi (patres sanctissimi) hoc loco monere, ut nemo judicium hoc de tacitis hominum cogitationibus, quod totum unius Dei proprium est, & peculiare, sibi assumat, liceat cum Paulo adhortari. *Nolite ante tempus judicare, donec veniat dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique a Deo*, liceat ob oculos ponere, quam grave futurum sit divinum illud judicium, in quo de cogitationibus quoque interrogatio erit: ille, ille (inquam) de nostris cogitationibus judicium faciet, qui toties nos monuit: *Auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis, lava a malitia cor tuum Hierusalem*, ut salva fias: usque quo morabuntur in te cogitationes noxiæ? cujus illa nobis proponitur horribilis comminatio: *Auferte praputia cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Hierusalem, ne forte egrediatur, ut ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit, qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.* Tunc rex justus sedebit in solio judicii, qui dissipabit omne malum intuitu suo. Et væ hypocritis, qui aliud loquuntur, aliud cogitant, qui mundant quod deforis est calicis, & paropsidis, intus autem pleni sunt rapina, & iniquitate, qui similes sunt sepulcris dealbatis, quæ aforis apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia, qui culicem excolant, & camelum glutiunt: væ hæreticis, in vestimentis ovium circumeunt mare, & aridam, ut faciant unum proselytum, intrinsecus autem sunt lupi rapaces, non jam amplius latentes, sed ab eorum fructibus deprehensi. Certe si hominum validissimas manus effugerint, certe si Iulii tertii, pontificis maximi, sanctum hoc, & synodale judicium effugerint, si ex Caroli Cæsaris manu illa, victoria & fide præstanti, elabentur, nunquam tamen divinum illud judicium evadent, ubi hinc erunt cogitationes accusantes, inde terrens justitia, subtus horrendum chaos inferni, desuper judex iratus, intus conscientia urens, foris mundus ardens: sic deprehensi, in quam (obsecro) partem se prement? constricti, ubi latebunt? Sed eo redeo, unde digressa est oratio.

Si quando aut homines, aut angeli, de humanis cordium cogitationibus vera pronunciasse reperiantur, illud non humanæ rationis acumine (ea enim in iis etiam quæ oculis subjecta sunt, sæpenumero fallitur, contigisse, non angelicæ mentis vi, quæ etsi acuta sit ac perspicax, obtusior certe est, quam ut suo Marte illa quæ in humano corde latent, cernere valeat, verum (divino Spiritu illustrante) incitatos fuisse, & ea cognovisse putemus, quæ tamquam divini vates pronunciant, ac propterea quum prophetiæ munus in ecclesiæ statu felicioris extaret, ingrediebatur quandoque vel infidelis, vel idiota in ecclesiam, qui convincebatur ab omnibus, dijudicabatur ab omnibus, cujus & occulta cordis patefiebant. Quibus auditis, cadebat ille in faciem, adorabat Deum, fatebaturque, quod Deus vere in ecclesia esset. At vero dæmones alia quadam ratione, vel per idola (ex quibus oracula olim fundebant) vel per suos illos, quos energumenos Græci vocant homines scilicet quos detinent, vexant, violant, perturbant, de nostris cogitationibus vera quandoque effari potuere, conjectura scilicet ab externis quibusdam mutationibus, quæ magnæ in corpore, ab internis cogitationibus fieri solent, accepta vel ex imagine, quam in interiore sensu nostro conspicere possunt, sine qua nulla unquam mentis agitatio, nullus extare potest animi motus, ut philosophi docuere: verum etsi de his, aliisque rebus occultis vera quandoque loquantur, sive subtilioris sensus acumine, sive experientia callidiore, sive rerum quæ in vita contingunt, diuturniore observatione: frequenter tamen, divina providentia, quæ rebus humanis nunquam deest, decipiuntur: frequentius obscuris vera involventes decipere satagunt eos qui sibi credunt, numquam tamen adeo perfecte veritatem exprimunt, ut non aliquid ex propriis immisceant, ac propterea mendacia & fraudes loquantur, qui toti ex mendaciis & fraudibus compositi sunt, & ingenia habent ad faciendum parata: quo fit, ut non satis mirari queam hominum quorumdam depravatos animos, vel dementiam potius, qui ad agnoscendum quid quisque intra se tacitus cogitet, aut quid futurum sit cras, ad magicas confugiunt artes, quarum & inventores, & doctores dæmones fuisse constat: unde enim homines, quibus artibus cogantur dæmones, nisi ab ipsis dæmonibus discere potuissent?

1. Cor. 14.

His artibus quicumque utuntur, infideles sunt: credunt enim in dæmonibus numinis aliquid, seu divinitatis inesse. Has artes quicumque colunt, idolorum sunt procul dubio cultores, quæ non perficiuntur, nisi signis quibusdam, & muneribus, atque precationibus, quæ sacrificationum loco dæmonibus sunt. Qui usque adeo divinos honores affectant, ut eorum gratia hominibus se subjiciant, & hominum jussis obtemperent, ac propterea nullo clariore argumento sanctissimus pater Augustinus bonos angelos a malis separat, quam hoc, quod illi adorari se & coli vetant, ac Dei conservos se esse hominibus affirmant. Hi vero ad impie seipsos (Deo vero ac vivo relicto) colendos, & adorandos, quibuscumque possunt signis admirabilibus, homines invitant. Nullæ denique sunt artes, quæ magis hominum societati, & conjunctioni adversentur (sicut magicæ) ut enim reipublicæ hostis censendus est, qui cum conjuratis adversus rempublicam nimis familiares habet congressus, ita universæ reipublicæ humanæ hostis judicandus est, qui cum dæmonibus (perpetuis illis humani generis osoribus) fœdera, & pactiones sancire non veretur: ac proinde Romanorum antiquissimis legibus Cicero commemorat esse conscriptum, ei, qui hoc fecerit, supplicium esse constitutum, & mulier illa furens, invitam se ait ad magicas artes accingi. Quod tamquam ex Romanorum institutis dictum, accipiendum est, qui, quum multa acceperint sacra, magicas artes semper damnarunt.

ANNO CHRISTI 1552.

Isa. 28. Sed quid externa affero testimonia? Dei viventis verba sunt hæc. *Dixistis: percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum, flagellum inundans, quum transierit, non veniet super nos, quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. Idcirco hæc dicit dominus: Delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit, flagellum inundans, quum transierit, eritis ei in conculcationem.* Concluditur ergo gravi admodum, & longe magis necessaria argumentatione, quam ullæ sint mathematicorum rationes, domini nostri Iesu Christi divinitas, ex eo, quod penitus abditas, in humanis cordibus cogitationes introspiciebat, & totum hominem qualiscumque esset, intus scilicet & foris, non opinione dubia, non alio docente, atque indicante, sed notitia clarissima, tamquam in præsentia, atque ante suæ mentis oculos propositum intuebatur: ac proinde, ut Ioannes euangelista dixit: Non erat opus, ut quis ei testimonium perhiberet de homine: *ipse enim sciebat, quid esset in homine.* Hæc certa est, & propria divinitatis nota: hæc supernæ illius notæ proprietas, atque vis. (Ioan. 2.)

Verum enimvero tum præcipue hoc argumento suam patefaciebat divinitatem, quum pharisæi & scribæ hominum genus, quod sibi mundum videbatur, & tamen non erat lotum a sordibus, vanissimis suis cogitationibus, vel eum impie sibi divinitatem usurpare taciti putabant, vel tamquam maleficum quemdam, & injustum hominem intra semetipsos execrabantur. Hinc apud Matthæum, quum in eorum animis, qui paralyticum sibi offerebant, magnam fidem contemplaretur, dixit paralytico: *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.* Quum deinde scribarum videret cogitationes, dicentium intra se: *Hic blasphemat. Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Vt quid*, inquit, *cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere, dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, surge, & ambula? Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.* Dum paralytico sanitatem restituit, in ipso hominis filio potestatem dimittendi peccata agnosco, & suspicio. Dum vero occultas profert cordium cogitationes, supremam in eo divinitatem video, & omni cultu veneror, colo, adoro. (Matth. 9. Marci 2.)

Luc. 11. Apud Lucam vero (cujus euangelii pars, lectio fuit hodierna) jure mihi videntur turbæ admirari, quod dæmon solo verbo ejiciatur, quodque loquatur mutus, surdus audiat, videat cæcus, sed illud longe est admirabilius quod scribarum, & pharisæorum impuram viderit, ac nefariam illam cogitationem, etiam priusquam proferretur: in Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia. O scelestam, sacrilegam, capitalem vocem, o impios, & facinore contaminatos homines. *Quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis autem consensus templo Dei cum idolis?* (1. Cor. 6.)

Vos, vos scelerosi, & furiis agitati dæmonia non ejicitis, sed in vestris, & eorum (qui vos audiunt) pectoribus alitis. Cum dæmonibus, tamquam cum crudelissimis humani generis hostibus non pugnatis, sed familiariter, & amice vivitis. Dæmonum mendacia, & fraudes non horretis, neque formidatis, sed ad eos, tamquam ad aras, in vestris necessitatibus confugitis, qui tenebris obscuratum habetis intellectum, ac alienati estis a vita Dei propter ignorantiam, & cæcitatem cordis vestri. Quid plura? *Ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, qui homicida erat ab initio, & in veritate non stetit.* Sed jam tempus est, ut paucis absolvamus domini nostri Iesu Christi sermonem quo improbam hanc retundit cogitationem. (Ioan. 8.)

Omne regnum in seipsum divisum, desolabitur, & domus supra domum cadet. Si autem & satanas in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ipsius? quia dicitis, in Beelzebub ejicere me dæmonia? Videte, obsecro, an *sermo hic vivus sit, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usque ad divisionem animæ, & spiritus, compagum quoque, & medullarum, & discretor cogitationum, & intentionum cordis.* Esto, concedatur quadam ex parte, verum esse quod cogitatis, ut scilicet dæmon ejiciat dæmonem, cur hoc signo, quod futurum est consequens, non præsentitis, ruinam videlicet, & interitum regni dæmonis? Nullum enim certius ejus rei extare potest indicium, nullum argumentum clarius, quam discordia: quemadmodum concordia, arctissimum atque optimum omnium est incolumitatis vinculum: cur non videtis, cadente dæmonis regno, vestrum quoque casurum esse imperium, qui dæmonis artibus edocti, more gentium imperatis? *Dicitis enim & non facitis, alligatis onera gravia, & importabilia, & imponitis ea in humeros hominum, digito autem vestro non vultis ea movere.* Altera vero vestræ cogitationis pars, quod in Beelzebub dæmonia ego ejiciam, falsa est, a vobis conficta, & ementita. Nam *si ego in nomine Beelzebub ejicio dæmonia, quomodo possent filii vestri in nomine meo dæmonia ejicere*, quod & ipsi jam confessi sunt, dicentes, *Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo? Ideo ipsi judices vestri erunt*, non solum sedentes super sedes duodecim, ac judicantes duodecim tribus Israel, verum etiam comparatione facta inter malitiosam hanc vestram calumniam, & verissimam illorum confessionem. (Luc. 11. Ad Hebr. 4. Matth. 23. Luc. 10. Matth. 19.)

Porro si in digito Dei ejicio dæmonia profecto pervenit in vos regnum Dei. Si divina potestate dæmonibus impero, non modo regnum dæmonis ad exitum tendit, & occasum, sed regnum Dei, quod omnem adimit dæmoni potestatem, ad vos usque pervenit. Non est hoc regnum, patres sanctissimi, ficta illa, & commentitia Iudæorũ, atque hæreticorum quorumdam, nostræ etiam ætatis, fabula, qui dicunt per mille annos, ante diem novissimum, pios esse regnaturos, qui armis impios omnes profligabunt, & totius orbis terrarum regna, atque imperia, summa cum tranquillitate possidebunt, sed illud, de quo Daniel dixit, *Deus vivens, & æternus in sæcula, & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum.* Non est hoc regnum *esca, & potus*, hoc est, ut ex hæreticorum quorumdam falso dogmate consequitur, immoderata licentia, & impunita omnium rerum libertas, qua suis quisque moribus (contemptis omnibus divinis, atque humanis legibus) barbare & inquinate vivere possit. Sed est justitia, illa (inquam) Dei benignitas, & gratia, qua justificari homines, & filios Dei fieri (decreto vestro sanctissimo, tamquam lumine quodam, in magnis tenebris accenso) declarastis. (Daniel. 6. Rom. 14.)

Est pax, non illa quidem qua a bellis, & hostium incursionibus

incursionibus quiescimus, qua fruuntur etiam A homines impii, belluæ, atque agri, sed illa, quam nos pœnitentia adipisci consultissime docuistis.
4. Hæc illa est pax, quæ exuperat omnem sensum, quæ furentes in nobis, ac violentos cupiditatis impetus retardat primum, reprimit deinde, de-
5. nique ita domat, ut (victi atque subacti) insultare in nos amplius non audeant. Hæc illa est pax, quæ opus est, & cultus justitiæ, atque inchoatio quædam beatæ illius, & sempiternæ securitatis, in qua sedebit populus domini in pulchritudine pacis, tabernaculis fiduciæ, & requie opulenta. Est gaudium, non illud, quod ex vitæ hujus prosperis rebus oritur, de quo dicitur: *Gaudium hypocritæ ad instar puncti*, sed illud, quod ab in- B effabili eucharistiæ sacramento (unitatis quippe nostræ signo, concordiæ symbolo, & caritatis vinculo) effici in cordibus nostris, mature consuluistis, & opportune sanxistis. Hoc illud est gaudium, quod fructibus spiritus annumeratur, ac propterea dicitur gaudium in Spiritu sancto (in his tribus, justitia scilicet, pace, & gaudio) regnum Dei præcipue positum est. In quibus, qui divinis mandatis obtemperando, servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

Sed adversus sacrosanctum hoc, & salutare Dei regnum, dæmon, fortis armatus, nimis diu custodivit atrium suum, & in pace tenuit omnia, quæ injuste, & tyrannice possidet, semper for- C midans, ne fortior aliquis superveniret, multisque dolis, & insidiis ejus adventum impediret. Tandem, volente Deo, supervenit fortior illo, sancta scilicet vestra synodus, in Spiritu sancto legitime congregata, cum qua, qui non est, adversus Christum est: & qui non colligit, dispergit: vestræ igitur partes sunt (dum in concilio estis) universa arma ejus auferre, hoc est, hæreses omnes demoliri, & mores, ex mala disciplina destructos corrigere, & spolia distribuere, animos scilicet falsæ doctrinæ dulcedine, variaque morum corruptela depravatos, piis doctoribus, ac magistris, doctrinæ & vitæ exemplo erudiendos tradere.

Vestræ partes erunt quum peractis omnibus, D in vestris sedibus consederitis, vigilare ne populis vestræ fidei commissis id contingat, quod Iudæorum genti eventurum prædixit dominus: *Quum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem, & non inveniens, dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et quum venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus.* Videte ne per vos ejectus spiritus immundus, dormientibus postea vobis, & nimium securis, cum omnibus spiritualibus nequitiis (septenario numero designatis) revertatur, & deterio- E ra seminet, quam ea sint, quæ nunc exstirpatis. Vestræ partes erunt, omnem adhibere operam, ut quod quotidie precamur, quotidie fiat. *Adveniat* scilicet & perficiatur *regnum Dei*, ut quandoque videamus Iesum Christum, omni evacuato principatu, potestate & virtute, inimica quoque destructa morte tradentem regnum Deo & Patri. *Cui sit benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.* Dixi.

XVII.

ORATIO APUD ILLUSTRISSIMUM cardinalem Crescentium in concilio Tridentino legatum plena episcoporum concione habita, per reverendum dominum Paulum Passotam, sacræ theologiæ professorem.

CUPEREM, patres conscripti, me hujusmodi apud vos orationem habere, quæ & mihi dicenti benevolentiam, vobis audientibus spem & lætitiam conciliaret. Cum multos per annos œcumenicum hoc Tridenti concilium (eo quia diversi diversa sentirent) ad suum scopum provehi, ne dum promoveri perducique poterat, fortasse quispiam apud vos, nec per se concipere, nec ullam ab aliis spem mutuari potest, ut aliquando (ut est totius Christianæ reipublicæ votum) in suum finem tempestive provehatur. Sed si ad supremi artificis ordinem, cuncta sub numero, pondere, & mensura dimetientis respexerimus, ad optatum proventum, propriumque signum propediem emersurum. (Et quod non poterit aliter contingere) facile demonstrabitur. Ita singulorum universorumque partes concinne coaptavit, numerisque quibusdam sibi ipsas concordes, consonasque reddidit, ut futurum dissidium inter has nunquam vereri possimus: & licet in hujusmodi demonstratione plura contingant, tamen pro mea penuria & tenuitate in gazophylacium domini aliquid mittere conabor. Ipse etenim qui hanc mundi machinam fabricatus est, ab eo ipso universi primordio, numerum binarium utraque primitate primum creationum consecravit. Ex duobus inquam principiis mundi originem constituens, cælo primam generationis prærogativam, terræ vero secundam tribuit. Vti Moses principio Deum cælum & terram fecisse insinuans, quæque mediam horum regionem explent comprehensim significavit. Quemadmodum verum est, quæcumque hoc mundi stadio continentur, summi pontificis, & Cæsaris potestati subjecta esse non ambigimus. Non tantum a cæli, & terræ fabricatione numeri dualis incœpit consecratio, verum etiam nec satis superque fuerat, Deum optimum, maximum, Adam fecisse, nisi adjutorium simile sibi condonaret. Vnitas in sua quidem natura sterilis est, cum sit numerus, nec fœcunditatem in se recipiat. Individui species nec producere, nec conservare poterat. Humani igitur generis propagationem a duobus oportuit emanare. Hinc relationum nexus: nam si pater est, filius est. Si dominus, servus est: alterum sine altero rerum natura non patitur. A numero inde binario relationum ratio proficiscitur, mundus expletur, natura ipsa perficitur. Æque inter quærentes an res sit? & quid sit? numerus binarius, cunctas absolvit quæstiones habitis quia est, & propter quid est. *Fecit quoque Deus duo luminaria*, Vnum diei, alterum nocti præsidens. Ex duobus, videlicet corpore, & anima, hominem fingens, oculis, auribusque duabus, brachio, femoreque duplici decoravit. Duo, alterum in Deum, alterum in proximum, sancivit mandata. Vnde tota lex pendet & prophetæ. Duas Mosi tabulas digito suo protulit scriptas. Duo condidit testamenta, duosque sibi ascivit populos. Proh Dei fidem! quid aliud est? si in hoc numero duali admirabile sacramentum abditum non est? Vide dominum inter duo animalia vagientem,

Genes. 1.

Genes. 1.

Anno Christi 1552.

gientem, inter duos latrones in cruce pendentem. Inter duos discipulos in Emmaum euntes scripturam interpretantem. Duas claves tradidit Petro, ejusdem Petri manibus duo effulsere gladii, quos pro Christi defensione se habere professus est. Ad cælos demum unde venerat revertenti duo sibi astitere viri. Et hæc omnia consequentiæ gratia sunt secuta, cum duarum partium disparium, divinæ naturæ scilicet, & humanæ, una hypostasi in se ipso supra hominis captum operatus esset admirabilem juncturam.

Ex hoc, inquam, patres conscripti, numerorum utraque primitate primo, & sacrorum sacerrimo, mei proloquii argumentum sum auspicatus. Si apud nos ipsos intelligentiam nostram expendamus, non casu, non fortuna, at potius necessaria Dei omnipotentis dispositione duos principes supremos, videlicet pontificem maximum, & Cæsarem supreme imperantem, sibi mundus elegit; a quibus divina & humana proficiscerentur, & ad eosdem redirent. Id Christum satis ratum habuisse intelleximus, cum quæ *Cæsaris Cæsari, & quæ Dei Deo*, reddenda esse (Iudæis efflagitantibus utrum Cæsari pendendus esset census?) declaravit. Hi mundo imperant, regibus, principibus & populis decreta statuunt, superbos domant. Humiles erigunt, nutantes in ecclesia, & dubios in fide corroborant. Et nisi sibi ipsi cohæreant, concordent, consonentque, quæ media sunt inter fines istorum omnino in deterius caderent, nedum consistere non possent. Nisi cælum generationi faveret, terra non produceret suo species correspondentes generi. Diebus Heliæ clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex, & fames prævaluit maxima ubique gentium, eo quia cælum terræ infensum nec rorem nec pluviam dabat. Væ væ nobis, inquam, patres conscripti, vel hoc maxime tempore, nisi principes isti in ecclesia vigerent, seque mutuo respicerent: Pontifex videlicet beatissimus, qui Deum pro ejus ecclesia suis precibus indesinenter interpellat, & imperator invictissimus, qui eamdem fovet, armisque validissime instans præsensque tuetur: quæcumque hoc sub cælo patent pessundarent, & in præceps abirent. Cum aliquando inter hos efferbuit dissidium, undique ortæ calamitates, undique effusæ sunt tenebræ, fidei splendor hæreticorum nube suffusus, minime potuit ad pristinum suum revocari candorem. Caveant qui Christum induunt: caveant ejus discindere vestem: est enim ecclesia tunica Christi inconsutilis, ex integro texta, a militibus conservata indiscissa ita perpetuo conservanda. Si summus pontifex, & imperator idem velint, idemque sapiant, se ipsi servabunt: & quæ intra ipsos sunt multo melius conservabuntur. Isti sunt duo cherubin, quos præcepit dominus Mosi, ut aureos, & productiles faceret utraque parte oraculi, ut cherubin unus esset in latere uno, alter in altero, utrumque latus propitiatorii tegentes, expandentes alas, & operientes oraculum, respicerentque se mutuo versis vultibus in propitiatorium, id est, in Christi ecclesiam militantem, ab ipsis fovendam, gubernandam, & tuendam. Ab eisdem ipsis concordibus cunctæ res pacis, & belli feliciter administrabuntur, præsto scilicet futuro alterutro quocumque usus vocaverit.

Matth. 22. Marci 12. Luc. 20.

Exod. 25. 3. Reg. 6. 2. Piral. 3. Ezech. 10. 28.

Tandem his ultimam manum imponam, inque mei sermonis scopum intuendo non progrediar in infinitum. Isti quidem sunt, quos sibi mundus elegit, ut Christianæ reipublicæ præficerentur, scilicet Carolus quintus per multos annos summe imperans, & Iulius tertius hos paucos ante dies dignissime ad sanctissimi Petri apicem assumptus, qui veluti ejusdem duo beatissimi Petri gladii adusque nostra tempora servati, Christi servatoris nostri, & ecclesiæ ejus honorem protegerent, augerentque. Et sunt duæ columnæ in porticu Salomonis erectæ, & duæ olivæ, duoque candelabra in conspectu domini terræ stantes. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum. Et si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi, hi habent potestatem claudendi cælum ne pluat, & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint. Hi ita in Deum, & ejus ecclesiam, sunt amoris vinculo constricti, ut eadem cupiant, eademque sentiant, quapropter quodcumque fuerit sibi placitum, optime, ut ne quid nimis, exactissime, & dicto citius explebunt: vel istis maxime temporibus, hoc unum exoptant. Huic uni omnem curam, omnem operam, omnemque actionem impendunt, tamquam sagittarii signum intuentes, (ut cunctis est meridiana luce clarius) manibus, pedibusque in hanc sententiam eunt, qua sanctissimo hoc Tridenti concilio, suum decorum assequi, astringere, fideique pristinum splendorem sibi vendicare contingat.

Apoc.

Et quoniam hoc (ut pluribus præmonstratum est rationibus) est munus duorum sibi invicem correspondentium, totis viribus sunt a nobis orandi duo sanctissimi principes terræ, cælorum claviger Petrus, lectionis, electionisque vas, & doctor gentium Paulus, quorum solennia hodie prævenimus. Vt quemadmodum eorum signis, & doctrina, toto orbe terrarum Christi fides resplenduit, & Roma quæ erat mater erroris, facta est magistra veritatis: ita suis precibus, & meritis a domino nostro Iesu Christo exorare velint, ut hanc suæ ecclesiæ causam (quæ eadem est totius Christianæ reipublicæ causa) provehere dignetur, & finire, perpetuisque temporibus hæreticorum ora ignito obstruere calculo. De quorum principum vita, meritis, & mutua viventium atque morientium dilectione, satis superque perquam reverendus Voxmedianus " doctor Hispanus, vestras mentes, aurésque benevolas crastina die lepida, rara, candidaque doctrina permulcebit. Nos vero (ut vestrum est omnium una sententia) eosdem beatissimos mundi patronos, & lampades quantum possumus piis mentibus veneremur, ut quibus mors initium vivendi facta est, ita sit nobis vitæ novitatis exemplo.

"orat... hujus... sam f... nond... accep...

XVIII.

ORATIO DE CIRCVMCISIONE domini habita in concilio œcumenico Tridentino anno domini 1552. per F. Everhardum Billicum Coloniensem theologum, fratrum Carmelitarum inferioris Germaniæ provincialem.

NISI existimarem, reverendissimi, illustrissimi, amplissimique patres & domini, sanctæ sedis apostolicæ legati, præsides, principes electores, ecclesiarum Christi antistites, oratores, vosque auditores benevoli, omni cum eruditionis tum virtutum genere præstantissimi: Nisi, inquam, existimarem persuasum vobis jam esse, me non temere ultro hunc dicendi locum occupasse, sed

sed illorum potius jussu atque imperio quibus refragari non licet, eaque de causa, si non expectationi vestræ satisfacio, si non pro amplissimi hujus consessus dignitate, aut rerum dicendarum majestate, fuero munus istud exequutus, vos facilem daturos veniam, benigneque & humaniter quodcumque acciderit laturos, nullus profecto mihi nunc adesset animus, nullaque prosequendi muneris cœpti fiducia. Præsertim cum non ignorem, & quanti sacrosanctum hunc cœtum vestrum, eorum nimirum, quos Deus, qui omnia prudentissime, sed præcipue ecclesiam suam moderatur & gubernat, eidem regendæ præfecit, & apostolis potestate æquavit, lucemque insuper hujus mundi & terræ salem non dubitavit appellare, tantillus ego facere atque æstimare debeam, & quod illa sit rerum (quas hodie nobis ecclesia recolendas atque adorandas proponit) magnitudo, quæ ab ingenio humano non capiatur, illa profunditas, quæ investigari nisi Spiritu sancto docente nequeat, illa sublimitas, quæ cælum attingat, illa denique imperscrutabilis subtilitas, quæ non philosophiæ modo naturalis fugiat indaginem, verumetiam a spiritualibus hujus aeris nequitiis nequeat deprehendi.

Quamvis in oculis hujus carnis, & cogitatione eorum qui terrena sapiunt, res eædem tales ac tantæ non appareant, sed parvæ potius, humiles, ignobiles, ac contemptæ. Siquidem proponitur nobis parvulus dierum octo, infans, imbecillis, natus in humili tugurio, pannis involutus, in animalium præsepio cubans, hodie ritu Iudaico circumcisus. In quo mortalis oculus, quid suspicaretur arcani, divini, aut admiratione dignum contineri? Tractabant enim parvulum hunc manibus suis ejus circumcisores, perinde atque parvulos alios cultro petrino resecabant præputiolum, sanguinem profluentem abstergebant, manu medica curabant vulnus, nec videbant quicquam præterea accidere, unde in cogitationem de eo altiorem adducerentur. Quamquam revera erant omnia hæc divinis iisdemque incomprehensibilibus mysteriis plena, ac digna quæ mirarentur cælum, terra, & omnis creatura, quæque attonitos redderent, non homines modo, verumetiam sublimes illos beatorum spirituum choros, angelos, archangelos, cherubim & seraphin.

Quis enim vel hominum vel angelorum non vehementer admiraretur, quod tantus ille, immensus & æternus rerum omnium fabricator, quem neque ingens hujus orbis machina, neque spatiosissima illa cæli volumina capere sufficiunt, exiguo corpusculo se totum inclusit? Quis non obstupescat, quod qui hominem mortalem formaverat, voluit tandem & ipse fieri homo, communemque cum factura sua subire vitæ societatem? Quod humilis de parente nascitur humili, cujus majestatem angeli adorant, pertimescunt inferi? Quod pauper & velut rerum omnium indigus venit in hanc lucem, qui solus est dives: cujus sunt munera quicquid uspiam habere videmur? Quod ille cui obsequitur, cui servat excubias universa cæli militia, diversorio exclusus, nascitur inter armenta, in stabulo sordido, & non in conspicuo aliquo thoro, regio cultu fulgente? Quod pannis vilibus involvitur & ligatur, ille fortis, ille robustus gigas, qui diabolum mundi tyrannum, omnesque aereas potestates venerat expugnare? Quod ille cui cælum vice throni est,

A cujus scabellum est terra, quem regnare in domo Iacob, & in solio David sedere oportuit, jacet in præsepio animalium? Et ubi hic est cernere prophetarum illa de Christo vaticinia? Et quod ita demum (ne quid ad cumulum miseriarum deesset,) circumciditur, mutilatur in carne tenella, & sanguinem fundit innoxium, quasi peccator sit & immundus, qui veniebat tollere peccata mundi, qui de Spiritu sancto conceptus & natus erat, nullius inquinamenti vel reus vel capax? Quorum profecto nihil fortuito casu aut fato aliquo accidisse, sed Dei solius providentia infallibili, nemo nisi qui omnis religionis prorsus sit expers, non fateatur. Deus enim qui providentia sua

ANNO CHRISTI 1552. Daniel. 7. Luc. 1. Psal. 131. Ioan. 1. Luc. 1.

B admirabili gubernat omnia, sine quo nec capillus de capite, nec folium cadit ab arbore, custos Israelis, qui non dormitat nec dormitabit, cum in cunctis operibus suis vigilantissimus sit, & sapientissimus in incarnationis Christi filii sui opere, visus est reconditos illos sapientiæ & bonitatis suæ thesauros semel omnes effudisse, omnes mundo ostendisse. Nusquam enim major apparuit ejus bonitas, nusquam tam admirabilis ejus sapientia. Quod dum tacitus mecum revolvo ac contemplor, mens admiratione liquitur, stupet ac riget, ut non injuria munus susceptum, patres reverendissimi, exhorrescam. Quis enim

Sapient. 6. Matth. 10. Psal. 120.

C confidat consilium Dei & rerum istarum arcana, suo assequi ingenio, suisque ea verbis explicare. Rom. 11. Isa. 40.

Quapropter auxilio non qualicumque sed divini numinis afflatu mihi opus esse probe intelligens, illum ipsum censui adeundum puerum, quem circumcisioné in carne sua sacrosancta pertulisse miramur: & illam in quam nemo frustra suspexerit tantorum mysteriorum parentem, quæ omnia hæc divinitus edocta erat, quæque ut eadem & nobis aperiantur, potest ab ipso quem genuit, lactavit & fovit, impetrare, consulendam. Quam idcirco consilium est non humanis sed angelicis salutare atque interpellare verbis.

D Ad illam siquidem, ut meminimus, salutationem, & Spiritus sanctus de cælo lapsus, virginem hanc complexus est, numineque suo obumbravit atque implevit, & verbum illud æterni patris in ejusdem (ibi ut incarnaretur) se demisit uterum. Si fuit autem tanta salutationis illius vis, quid ni speremus & nos. Spiritus illius & verbi divini saltem igniculum ac sensum aliquem (voce prolata) in corda mentesque nostras illapsum iri? Hoc igitur dum ago, patres reverendissimi, vos me voce præeuntem, mente sequi, taciteque mecum precari, ac dicere ne gravemini. Luc. 1.

E *Circumcise puer nobis mysteria pande,*
Cur fluat innocui sanguinis unda tibi?
Et cur non meritam tua dent præputia pœnam?
Si tamen hanc ratio cur paterere fuit.
Tu quoque consilii cælestis conscia virgo:
Quæ puerum hunc salva virginitate paris,
Quam docuit sensus arcanos missus ab alto
Angelus, at potius spiritus, ipse sacer,
Spiritus ille tuo sacro qui pignore ventrem
Numine fœcundum reddidit ipse suo:
Tu causas inquam memora, te diva precamur;
Cur circumcidi debuit iste puer?
Adsis, angelicas clemens prius accipe laudes,
Virgo salutiferi plena favoris ave,
Est dominus tecum, super omne genus benedicta
Fœmineum, partu cum pia virgo tuo. Amen.

Nunc de adfuturo mihi ejus favore qui nuper

natus

Anno Christi 1552.

natus paſtoribus apparuit, & hodie circumciſus, A redemptionis humanæ arcam quamdam nobis exhibuit, potenſque eſt & ſenſum atque intelligentiam myſteriorum inſpirare, & verba quibus explicentur ſuggerere, bono animo confiſus, tractationem ſed religioſam, eorum quæ in euangelio recitata ſunt auſim tentare.

Complectitur autem euangelium verbis breviſſimis, res duas maximas, non oſcitanter prætereundas. Quarum altera eſt Chriſti domini noſtri in carne quam de ſemine Abraham aſſum- Luc. 2. pſit, juxta legis præſcriptum circumciſio. Altera nominis ejus germani & proprii diſerta impoſitio. Nominis, inquam, non hominum induſtria juxta menſuram atque æſtimationem naturæ apparentis in carne inventi ac dictati. B Sed Iſa. 62. quod ante ſæcula os domini nominavit, quod Luc. 4. angelus priuſquam conciperetur nunciavit, quod non carnalis naturæ vires, ſed potentiam ſignificaret divinitatis, legationemque illam nobis exponeret, cujus gratia filius ille Dei altiſſimi, de ſinu patris deſcendiſſet in hunc orbem. Vocatus eſt enim Ieſus, id eſt ſalvator, quoniam ad hoc Math. 1. miſſus erat a patre, & venerat ut ſalvum faceret populum ſuum a peccatis eorum.

Quemadmodum autem non crepundia puerilia erant, aut otioſa ſpectacula, quæ primo nativitatis ſuæ die Chriſtus mundo oſtentavit: ita & de circumciſione ac nomenclatura diviniſſima nobis exiſtimandum eſt. C Quinetiam, ſi ortus ejus initia illa fuiſſent ab omni myſterio remota, ſi nihil intra ſe continuiſſent arcani, non poterat tamen otioſa eſſe ejus juxta legem circumciſio cruenta, aut nominis angelico monitu facta impoſitio. Iam vero tanta in crepundiis illis latuit divini concilii prudentia, tanta in obſcura nocte claritatis divinæ lux, tanta in apparatu humili ac contempto rerum majeſtas, quantam ingenium humanum neque intelligere ſatis, neque admirari ſufficiat.

Philip. 2. Nam quod formam hominis aſſumpſit, cum Deus eſſet, quare factum exiſtimabimus? Num quia ad ejus majeſtatem conferebat, aut præſtantius erat in ſpecie hominis quam Dei, in forma ſervi quam domini huic mundo apparere & innoteſcere? D Quis demens ita cenſeat? Verum ideo voluit carnem aſſumere peccati, ut eam a contagionis paternæ gravi morbo ſanaret: Ho- Coloſſ. 2. mo fieri, ut hominem qui per peccatum viluerat, divinitatis ſuæ conſortio rurſus nobilitaret: ſic enim apoſtolorum princeps ille ait, *ut nos divinæ* 2. Pet. 1. *conſortes faceret naturæ:* apparere in forma ſervi, 1. Cor. 1. ut de ſervis reges faceret, & *in regnum nos transferret gloriæ ſuæ.* Et quod de parente, ſecundum ſæculum iſtud, humili natus eſt, quare committere voluit? Non erant præſtantes illuſtri loco poſitæ virgines aut fœminæ de quibus naſceretur? aut ſi tantus erat erga virginem hanc amor, E tantaque gratia, non potuit eam prius magnificis exornare titulis, aut potentiæ opumque ſplendore illuſtrare? Potuit utique, ſed infirma mun- Coloſſ. 1. di elegit, volens confundere fortia, veniebat Luc. 1. enim potentes deponere de ſede, & exaltare humiles. Sic quod pauper venit: Num defuiſſe ei opes putabimus? minime. Sed cum eſſet di- 2 Cor. 8. ves, *propter nos egenus factus eſt*, ut nos locuple- Coloſſ. 1. taret Vt ejus inopia nos divites eſſemus. In nocte Luc. 1. venit, quia voluit nos eripere de poteſtate tenebrarum: voluit illuminare tenebras noſtras, *ut po-* Iſai. 9. *pulus gentium qui ambulabat in tenebris, videret*, ſicut in propheta dicitur, *lucem magnam, & habitantibus in regione umbræ mortis lux iſta orire-tur.* Quod autem in ſtabulo naſcitur, in ſordibus, inter armenta, rationem aſſignat euangeliſta: Luc. 2. *quia*, inquit, *non erat ei locus in diverſorio.* Ergo Prov. ne in cujus manu ſunt corda filiorum hominum, officioſis alioqui erga feminas puerperas hominibus non potuit tantillum inſpirare ſenſus humani, puerperæ iſti ut ceſſiſſent hoſpitium? Po- Baruc tuit: ſed quoniam nos quærebat, atque ad nos deſcendere volebat, ibi eum naſci oportuit, ubi nos eramus. At ubinam eramus? Num in ſtabulo aliquo, ut propterea deſcenderit in ſtabulum? Etiam in ſtabulo jacebamus animalium brutorum: Animales enim rationis obſcurata luce, per pec- Gene. catum facti, & paradiſo voluptatis, quæ nobis pulcherrimum ac jucundiſſimū hoſpitium dabat, excluſi, atque in hunc mundum ejecti, de mundo nihil feceramus præterquam ſtabulum animalium. *Homo enim cum in honore eſſet non intel-* Pſal. *lexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Hinc quidam ſanctorum dicebat: Pſal. *Vt jumentum factus ſum apud te.* Quod ipſum volens ille quando venit in hunc mundum ſignificare, in ſtabulum animalium deſcendit, fœtores & ſtercora noſtra non exhorreſcens, ut in animalium ſuorum medio agnoſceretur. Quin ſupereſt & alia ratio quare in ſtabulum deſcenderit. Nempe voluit ante ſe paſtor bonus minare gre- Aba gem ſuum, & ad paſcua meliora adducere. Quomodo enim alias impleretur, quod prædixit de eo Spiritus ſanctus per prophetam. *Habitabit* Iſa. *lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, vitulus & leo & ovis ſimul morabuntur, & puer parvulus minabit eos?*

Quale vero eſt quod jacet in præſepio? Ioſeph Ma ille cui commendatus erat, & qui pater ejus eſſe Luc credebatur, non tantillum contulit in parvulum hunc impendii, ut comparaſſet ei ſaltem cunas? Nihil profecto, nihil fideliſſimus ille Ieſu parvuli nutritius eorum quæ ad alumni ſui educationem pertinebant neglexit: quia ſolliciti patrisfamilias munia omnia diligenti ſedulitate obibat. Sed hæc fuit Chriſto deſtinata voluntas, voluit Lu eſſe animalium ſuorum cibus: eaque de cauſa in præſepium, unde pabulum animalia ſumunt, reponi. Caro enim ejus aliis ſtipulas ſapit & fœnum, aliis paleas, aliis nauſeam citat, aliis ſolidus eſt cibus, aliis adeps frumenti, aliis panis angelorum. *Sumunt* enim & *boni & mali, ſorte tamen* Seq *inæquali, vitæ vel interitus.* ma Si bruti ſumus, nec rationem ſequimur vitæ ducem, aut ſi delectat nos in ignorantia Dei permanere, & aſini ſumus, non dijudicantes corpus domini: quid 1.C aliud quam ſtipulas ſapiat & fœnum? Si leones ſumus truculenti & immites, aut boves terræ hujus cultores, quid ſapiat aliud quam paleas? ſic enim ſcriptum eſt: *Leo & bos comedent* Iſa *paleas.* Si erramus cum Iudæis in ſolitudine, dicimus: *Nauſeat anima noſtra ſuper cibo iſto leviſſimo.* Si parvuli ſumus in Chriſto, lac no- Nu ſtrum & mel noſtrum eſt. Si adoleſcimus, ſoli- 1.C dus eſt cibus, & frumentum & adeps frumenti. He Pſa Si vero perfecti jam ſumus, *panis eſt angelo-* Sap *rum, habens omne delectamentum & omnem ſaporem ſuavitatis.* Adeo omnium animalium ſuorum generi attemperatus eſt hic cibus, & pro cujuſque palato unicuique ſapit. Quæ ratio eſt, quare jaceat in præſepio tamquam in pabulum expoſitus. Iam quod ligatur faſciis & pannis involvitur, poterat forſan alicui videri ideo factum fuiſſe, ne tenelli artus pueri diſtorquerentur. Sic enim

enim solent parvuli vinciri & fasciis illigari, donec eis articuli firmentur, & robur acquirant. Sed quid Christo cum fasciis & ligaminibus istis, qui *exultavit ut gigas ad currendam viam, cujus egressus a summo cælo fuit?* Verum hi panni, legis sunt volumina in quibus latuit, tamquam panniculis velatus atque obductus. Quo factum est, ut scribæ & legis periti Iudæorum, multa quidem de Christo, quem in lege contineri sciebant, docere potuerint, non autem agnoscere, quoniam involutus illic latebat, & *manet ante oculos eorum velamen, usque in hodiernum*, atque hoc est quod ille dicit: *Opertum est eis euangelium*, nobis autem, quibus præbuit seipsum vivum, quibus manifestatus est in carne, quibus membranas illas ut intelligeremus scripturas, aperuit atque explicuit, totus jam patet, totus apertus & manifestus est.

Adeo sub velamento rerum humanarum latuere consilii divini arcana: adeo jam tum ab ipsis incunabulis puer parvulus figuris & ænigmatibus istiusmodi, præstantissimo quodam docendi modo, nos erudiens, cathedram tenet magistri docentis, quandoquidem ipse est unicus ille magister noster, *legifer noster, rex noster*, & sicut nomen ejus sonat, *salvator noster.*

Hæc sunt stabuli tui, præsepii tui, pannorum tuorum, o puer admirabilis, magnalia, ab oculis carnalibus abscondita. Talibus ludis, talibus spectaculis, talibus crepundiis, exornantur tibi cunæ pueriles. Hæc sunt magisterii tui ad circumcisionem altioris magisterii sacramentum erudita præludia: hæc sunt ortus tui nocturna, sed supra solem radiantia spectacula testibus syderibus, testibus angelis, testibus pastoribus, testibus animalibus, in stabulo veluti in magno quopiam ac undique patente theatro edita. Et vere magnum theatrum quod omnibus hominibus patet, quod innumerabiles admittit spectatores, in quod oculos suos conjiciunt, quotquot dominum Iesum quærunt. Ecquod aliud theatrum spectatoribus suis tam jucunda, tam plausu atque admiratione digna exhibeat spectacula? Quæ schola, quæ academia, quod gymnasium, tam docta proponat auditoribus suis ænigmata? Qualis autem futura erat ejus circumcisio, cujus fuit tam admirabilis nativitas? Si hæc in nocte, quid in die? Si tanta nobis die primo donata sunt, die octava, qui mysteriis deputatur, quid putatis expectabimus? Magna profecto necesse est ut sint, quibus commendandis tantus mysteriorum apparatus est præmissus.

Agite igitur, patres, huc huc repurgate mentis oculos, animumque advertite. Nam qui mundo sunt corde, Deum videbunt. Observemus & quantum fas est consilia scrutemur Dei, si forte pulsantibus aperire, & quærentibus arcani quippiam dignabitur ille aperire. Audivimus puerum tot miraculis clarum hodie, hoc est, octavo nativitatis suæ die, circumcisum, & carnis quidem præputium hominibus secantibus posuisse, nomen vero accepisse divinitus impositum. Hic Christianæ philosophiæ studiosorum hominum est imprimis investigare, quidnam sibi velit tam accurata ista temporis adnotatio? Neque enim putandum est sine causa factum, ut circumcisioni destinaretur in lege, non quilibet dies, sed octavus. Qua in re animadvertat quisquis est mysteriorum divinorum contemplator, septem diebus universum hujus sæculi tempus contineri. Nemo est enim qui septenis plures aut

A pauciores numeret dies, & non eosdem iterum atque iterum recurrentes, ducat in orbem seu circulum quemdam perpetuum atque infinitum. Erit igitur dies extra hos septem, octavus, tempus aliud & sæculum novum, illud nimirum quod Isaias præsagiit futurum. *Prope est ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur, miserebitur dominus Iacob, & Israel salvabitur.* *Isa. 14.* Dies septem carnalis sunt præputii, quibus conversati sumus in desideriis carnis. Dies octavus, *Ephes. 4.* dies est ille redemptionis sanctus, in quo signati sumus; tempus est regenerationis & reconciliationis, quo adoptamur in filios Dei, ut clamemus *Galat. 4.* abba pater, & signentur nomina nostra in libro vitæ, quos antea Deus ignorabat. Sed ut Iudæis, B inquiet forte quispiam, fuerit dies octavus mysticus, nihilne hic datur gentibus? *an Iudæorum Deus tantum, & non etiam gentium?* Datur *Rom. 3.* utique & gentibus is qui est expectatio gentium. *Genes. 42.*

Verum aliter Iudæis, aliter gentibus. Nam cum haberent gentes multorum annorum præputia longa, & diu in incredulitate & desideriis carnis fuissent conversati, non eis post transactam hebdomadam dierum in capite hebdomadæ novæ sicut Iudæis, sed post peracta multorum annorum sæcula, in capite anni novi, imo *Act. 14.* novi sæculi datur. In præteritis enim generationibus dimisit gentes ingredi vias suas. In quo est videre admirabilem Dei providentiam. Qui cum voluisset sibi colligere ex Iudæis & gentibus po- C pulum unum, sibique reconciliare ambos in uno corpore, tum prædicare iis qui longe & qui pro- *Ephes. 2.* pe erant, sic aptavit, sic præfinivit dispensationis *Coloss. 1.* suæ tempora, ut uno eodemque hoc die, populo utrique religioso, quem Iudæi (quoniam octavus erat) ex lege, & gentes legem non habentes, ex superstitione venerabantur & observabant, utrisque se exhiberet signaculis duobus cognoscen- *Rom. 2.* dum, uno carnis, altero divinitatis. Siquidem hunc diem Iano bifronti superstitiosa gentilitas dedicaverat, quem conviviis, salutationibus mittendis & remittendis, strenis & ludis publicis, totum transigebant lætum, dabant & accipiebant munera, mutuæ benevolentiæ atque amicitiæ symbola, haud secus ac si temporis præ- D teriti fastidio gravati in novam vitæ conditionem transire gestirent. Qua de re veterum poetarum quidam sic cecinit carmine.

Prospera lux oritur, linguisque animisque favete: P. Ovidius
Nunc dicenda bono sunt bona verba die. fast. 1.
Lite vacent aures, insanaque protinus absint
Iurgia, differ opus livida turba tuum.
Salve festa dies, meliorque revertere semper,
A populo rerum digna potente coli.

Ad quem modum gentes per ignorantiam veri Dei Iano bifronti & nihil videnti tribuebant, quæ erant solius Christi. Christus enim, (non *Ioan. 13.* Ianus) conciliator est animorum, omnisque benevolentiæ in hominibus auctor. Hic prædicat, *Isa. 61.* E ut propheta ait, annum placabilem domino. Hic propter testamentum vetus, quod respicit a tergo, & novum, quod coram inspicit, in finem sæculi duraturum, & quoniam mediator est inter Deum & hominem, bifrons poterit non *Heb. 4. 7. 9.* injuria videri, sed ob id potissimum, quod *non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus, & oculis ejus omnia sint nuda & aperta.* Hic dat *Heb. 4.* strenas & munera auro gemmisque meliora. Dedit enim nobis hodie e bonitatis suæ thesauro strenas binas inæstimabiles, quibus nihil preciosius, nihil optabilius esse possit.

ANNO CHRISTI 1512.

Dedit muneraduplicata, eximiæ erga nos charitatis suæ symbola. Quorum alterum precioso ejus sanguine notatum est, naturæ humanæ signaculum: Alterum vero de cælo nomen allatum signaculum divinæ naturæ. Sanguine autem ejus quid preciosius? Et novo suo nomine exhibuit nobis æternæ salutis spem, *nec enim aliud sub cælo datum est nomen hominibus in quo oporteat nos salvos fieri*, & fœlicem æternitatis annum auspicari. Salute autem æterna quid optabilius?

1. Pet. 1. Act. 4.

Circumcisionis character humanæ illius carnis, quæ pro redemptione generis humani venit ab Abraham, est signum, datum non solis Iudæis, sed & gentibus, ut promissio impleretur. *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.* De quorum numero nos utique eramus alioqui perituri, nisi benedictio promissa ad gentes quoque pertinuisset: quo major est causa, ut signum læti agnoscamus, nobisque fœlicitatem illam gratulemur. Datum est autem in sanguine, qui lavat a peccatis, & arrha est propitiationis illius quam facere decreverat in cruce.

Genes. 22. Apoc. 1.

Nomen Iesus tam benignitatis quam potentiæ ejus divinæ est signum, peccatoribus omnibus datum. *Vocatus est* enim *Iesus, quia veniebat salvum facere populum suum a peccatis eorum.* Quid autem tam benignum est, quam sua ipsorum culpa pereuntium, ubi indignationis & iræ justa causa dabatur, misereri? & quæ major sit potentia, quam peccati vincula solvere, a diaboli tyrannide liberare, a morte æterna salvare? Atqui hoc quis possit nisi solus Deus? Quid vero auferis nobis tam necessarium, quam condolentem eumdemque salvantem habere Iesum? Agnoscere ergo & istud quoque signum tantorum gaudiorum nuncium læti debemus, ut ex nomine ipso verum confiteamur esse Deum, ex circumcisione hominem verum. Vtriusque enim naturæ confessio, tam est unicuique ad salutem necessaria, ut si quis alteram in Christo perimat, totus excidat a Christo toto, nec habeat unde possit ei Christus prodesse. Etenim qui humanam ei naturam detrahunt, sacrificio se exuunt propitiationis. Quod dabit enim pro se sacrificium, aut quem sanguinem libabit Manicheus, qui imaginem ac similitudinem gessisse hominis, non naturam, perfide contendit? Quod Valentinus, qui corpus ei affingit cæleste? Quod Apollinaris, qui humanam in divinam transisse fabulatur? An sanguinem hircorum, taurorum, aut vitulorum? Sed impossibile est sanguine hircorum, aut taurorum auferri peccata. An sanguinem proprium? sed is sanguine hircorum est corruptior. Nobis vero qui verum ipsum confitemur hominem, *factus est propitiatio pro peccatis nostris.* Ad eumdem modum qui divinam ei naturam blasphema voce auferunt, Iudæi, Ethnici, Mahumetani, quod habeant nomen in quo sit peccatorum remissio, & quo salvi fiant? Nullum profecto, nomine Iesu sublato. *Non est enim aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Soli itaque de Christo recte sentiunt, qui & hominem ipsum & Deum esse confitentur. Atque hoc est quod apostolus ille Christo præ cæteris dilectus ait. *Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est.* Et rursus. *Quisquis confessus fuerit quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet.* Quæ duo ut non compugnent ipse fecit, per quem magno eoque inscrutabili miraculo, in uno ac solo Christo consentiunt. Quod in Spiritu sancto fore prævidens Isaias ait, *Parvulus natus est nobis, & filius datus est nobis.* Parvulum a filio hactenus in eodem Christo secernit, quod parvulus sit natus, nimirum ex Maria virgine: filius vero datus, nimirum a patre cælesti, qui ipsum ab æterno genuit. Et tamen idem interim est Christus, qui & parvulus est & filius.

Matth. 1. Luc. 5. Hebr. 10. 1. Ioan. 2. Act. 4. 1 Ioan. 4. Isai. 9.

Tantorum sunt duo ista hujus diei signacula mysteriorum symbola, quæ tamen nulla sint nisi plurima, nec iis inferiora adhuc restent. Pro re nata igitur convenientissimum ac pulchrum erat, utriusque signaculi vim & causas, quidque portenderet altiori origine exponere. Quod tamen ipsum quum mihi per temporis angustiam non permitti probe satis intelligam, & cernam vix de alterutro differendi facultatem superesse, arbitratus sum me non abs re facturum, si circumcisionis tantummodo sacramentum pertractem, ut cujus ratio non tam multis perspecta est, quam exosculandi illius & amabilis ac benedicti nominis Iesu: quod omnium piorum ore, nobis etiam tacentibus, celebratur. Illud est enim nomen quod est supra omne nomen, ad cujus appellationem *omne genu flectitur cælestium, terrestrium & infernorum.* Nomen in quo *qui benedictus est super terram*, ut propheta ait, *benedicetur in Deo*, quo nemo potest eum appellare nisi in Spiritu sancto. Nomen est ad quod mitescunt feræ, fiunt innoxii serpentes, dæmones ejiciuntur, linguis loquimur novis, & omnis generis morbi curantur, propter quod propitiatur Deus cunctis iniquitatibus nostris, in quo quicquid petierimus, dabitur nobis. In summa, *Omnis qui invocaverit nomen domini, salvus erit.* Quam tantam ejus vim admiratus David carmine ipsum tali celebrat. *Domine*, inquit, *Dominus noster quam admirabile est nomen tuum in universa terra*, cum pridem in Iudæa tantum notus fuisset Deus, & *in Israel magnum nomen ejus.*

Philip. Isa. 65 1. Cor. Marc. Psal. 10 Iona. Iohel. 2 Psal. 8. Psal. 7

Illo itaque nomine vobis alioqui satis commendato, & piorum omnium cordibus impresso, ad circumcisionis mysterium explicandum me converto, cujus originem tradit Moyses in Genesi fuisse talem. Cum Hebræus Abraham jubenti Deo, ut de terra & cognatione sua in regionem aliam quam ei demonstrabat, proficisceretur, incunctanter paruisset, eidemque promittenti sibi jam per ætatem effœto posteritatem (non magis quam stellæ cæli, aut sint arenæ maris) numerabile, absque dubitatione fidem habuisset, eaque de causa justitiæ laudem fuisset promeritus, multis perspecta modis ejus obedientia, fide, constantia ac justitia, voluit Deus semen ejus ab impiorum semine signaculo aliquo discretum, quo originis suæ paternæque virtutis admonita posteritas, ejus quoque studeret æmula esse, quamobrem mutato nomine ejus Abram in Abraham, eo quod esset futurus multarum gentium pater, jussit ut se cum familia omni lege sempiterna circumcideret. Quod institutum ab eo cœptum, per omnem adeo posteritatem invaluit, ut nemo veterum legatur ejus neglecti causa fuisse reprehensus, præter unum Moysen, cui revertenti a Madianitis in Ægyptum cum Sephora uxore, angelus mortem interminabatur, propterea quod filium suum nondum circuncidisset. Quo conspecto puelli mater, ingenti correpta metu, illico filium petra acuta circuncidit, provolutaque ad Moysi pedes ait: *Sponsus sanguinum*

Circumcisionis C Genes. Genes. Genes. Exod. 4

num tu mihi es, & dimisit eum, ob circumcisionem, ut ait scriptura. Adeo ab ea tanquam crudeli atque inhumana lege pietas materna abhorrebat. Quinetiam quanto cum cruciatu fiat circuncisio, si non experientia, posset vel ab eo cognosci, quod cum Emor & Sichem (ut habet Geneseos historia) principes, cum universo civitatis suæ populo, filiis Iacob dolose persuasi se circumcidissent tertio circumcisionis die Symeon & Levi cum modica familia in ciuitatem irruentes, totam multitudinem quæ defendere se ob doloris vehementiam non poterat, propter stuprum sorori suæ Dinæ illatum, trucidarunt.

Nihilo tamen minus Hebræi, quamvis dura, crudelis atque inhumana circumcisionis lex illa B videretur, & a cæteris patrum suorum traditionibus leviter admodum nec infrequenter deflecterent, tamen sive gloriam stirpis (de qua superbiebant) sive promissorum divinorum magnitudine, sive religione ducti (senserunt enim ac tradiderunt eorum quidam ritui mysterium inesse) ejus admodum tenaces ac patientes erant, cruciatus illos non modo contemnentes, verumetiam ducentes sibi gloriosos, gentesque reliquas velut immundas aspernati sibi solis mirifice placebant. Cujus rei admiratio cepit & Ægyptiorum mystas illos (qui in veneratione præcipua religionis opinione habebantur, & cum ad eos sacramentum istud non proprie pertineret, He- C bræorum simiæ facti, a quibus plurima mutuabantur, se quoque circumcidebant, & neque ad literas sacras illas (quas hieroglyphicas appellant) addiscendas, neque ad astrologiæ aut geneseos (qua nihil divinius ducebant) cognitionem, quemquam admittebant nisi prius circumcisum. Et nemo apud eos hierophantes, nemo sacrorum mysta, nemo vates, aruspex, genethliacus, cæli aut inferorum conscius existimabatur, nisi fuisset circumcisus. Quinetiam Arabum, Phœnicum & Æthiopum quosdam sacerdotes, memorant idem sequutos exemplum, circumcisionis se charactere initiasse. Quo factum est, ut circumcisio quæ fuerat Hebræis insigne religionis, Ægyptiis, Arabibus & Phœnicibus facta sit D superstitionis insigne: Non novum tamen hoc, quum ita soleat impietas pietatem mentiri, & angelus satanæ se transfigurare in angelum lucis.

Atque hæc est circumcisionis illius origo, causa & progressus ad Christum usque in quo benedicendus erat non unus Hebræorum populus, sed omnes gentes terræ. Non enim per Abrahamum aut ejus circumcisionem benedictio promissa expectabatur, sed per semen ejus. Semen autem promissum & per virginem redditum, erat Christus, in quo carnalis ista circumcisio in E multo præstantiorem conversa est. Enimuero Christus cum Deus esset & homo, accipiens in humana sua carne circumcisionem carnalem, transtulit eam in spiritualem, qua electos suos ad quos promissio Abrahæ facta pertinebat, signaret: Non quidem signo aliquo carni mortali impresso, quam habent boni cum malis communem, & in qua charactere eodem signari poterant etiam reprobi, nihilo propter signaculum illud futuri meliores, sed in anima, in qua non nisi germani Abrahæ filii & electi Dei signantur, infallibili illo spiritus charactere, qui nos meliores efficiat ac Deo probet. De quo apostolus ait, firmum fundamentum Dei stat habens signaculum hoc. *Cognovit dominus qui sunt ejus, & discedat ab iniquitate omnis qui invocat nomen domini*, invocamus quidem quotquot in ipsum credimus nomen domini, sed signaculum Spiritus habent, qui circumciderunt se ab iniquitate: hos discernit & cognoscit, *qui scrutator est cordium Deus*: ad hos pertinet pactum illud æternum. Hoc est firmum fundamentum Dei quod stat & stabit. Ad quam circumcisionem spiritualem referuntur omnia quæ de carnali illa Moyses scripsit: fuerunt enim istius umbræ quædam & imagines. Sed quoniam Iudæus doctrinam hanc veritatis non recipit, & literæ affixus errare nos arbitratur, ne dubia videamur jactare pro certis, ante ex ipsamet lege (cui innititur) venit ille nobis confutandus ac redarguendus, quam probemus omnia veteris circumcisionis jura huc esse translata. Age igitur si rogemus Iudæum causam, quare jusserit Deus præputium circumcidi, quod amputari absque cruciatu magno non poterat. Nam persuasum utrinque esse debet, Deum non sine causa & frustra grave aliquid in homines statuere. Si natura vitiosum erat, adeoque Deo invisum, quare creavit? Si non erat invisum Deo, nec molestum homini, aut natura malum, quare jussit amputari? Si quia superfluum erat, auferri voluit, videbitur miserorum cruciatu suum errorem, si ita fas sit de Deo loqui, voluisse emendare. *Ipse enim fecit nos & non nos ipsi.* Aut si alia quæpiam causa suberat ad Deum non pertinens, nunquid de præputiis cura est Deo? Hic quid ille respondeat, nisi datam circumcisionem in fœderis divini signum, quo populus Deo dedicatus a reliquis gentibus ipsum agnoscentibus, nec cultui ejus mancipatus secerneretur. Verum id quidem, & satis conveniebat, Iudæorum populum rudem, notis hujuscemodi signari, sed non istud quærebatur. Danda erat ratio quare discernendo populo suo, Deus signo isto & non potius alio quopiam voluit uti, quo videlicet tam dignum Deo signaculum istud fuisse appareat, quam conveniebat Iudæos eo notari. Quæ nisi detur studiosis illis, qui facta divina admirantur, eorumque rationes pervestigant, neutiquam fiet satis, quinetiam videbitur hæc ipsa lex cum decoro naturæ decentissimo & rationis judicio pugnare. Dicent enim Ethnici. Sic non habebat Deus vester quem omnipotentem & sapientem esse dicitis, in corpore humano locum alium, ubi religionis & pacti sui characterem locaret, nisi in verecundarum partium (quas natura velavit) circumcisione?

Sap. 1.

Gene. 17.

Psal. 99.

Quale item sit (rogabunt) æternum Dei testamentum ista corporis parte reconditum circumferre? & quale denique ob resectam cutis particulam (quæ neque bonum neque malum alioqui hominem reddat) circumcisum non circumciso ducere meliorem, & hunc illi præferre vel posthabere? Hic mutus erit Iudæus, nec poterit legis quam profitetur dare rationem, nisi confiteatur nobiscum, circumcisione illa carnali, circumcisionem aliam Deo dignam, & quæ hominem vere sanctificet adumbrari: cui significandæ, non quælibet alia corporis pars, sed tantum pudenda ista sit apta. Quamquam huc adigetur, non ista tantum ratiocinatione: succurunt enim ipsa etiam lex & prophetæ, quorum authoritas majus pondus habet. In Levitico ait dominus: *Ambulabo contra eos* (de Iudæis carne utique circumcisis loquitur) *& inducam eos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum.* Audimus hic circumcisionem potiorem mentis. Mens autem circumcidi (nisi spiritaliter) quomodo queat? Levi 20. Deut. 30.

Anno Christi 1552.

queat? Similis est in Deuteronomio locus, ubi ad circumcisos jam carne Iudæos Moyses ait. *Circumcidet dominus Deus tuus cor tuum & cor seminis tui, ut diligas dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua.* Si in præputii circumcisione conquiescendum existimavit Moyses, quid circumcisionem cordis ex Dei nomine iis qui circumcisi jam sunt, promittit? Luculenter itaque hic apparet non modo, quod demonstrandum nobis erat, circumcisionem quandam esse spiritalem, carnali ista præstantiorem, verumetiam & hoc, quid illa sit: quam velit potissimum, & exigat Deus: idem est videre & in alio Deuteronomii loco, ubi Deus ait: *Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram, ne induretis amplius.* En & cor ipsum hominis, ad quod nulla manus pertingit, præterquam Dei, habet præputium quod circumcidatur, sed spirituale: quod nisi circumcidimus, non proderit carnem habere circumcisam.

Deut. 10.

Quorsum igitur glorietur Iudæus in figura, in umbra, in signis, si hæc est veritas? Quorsum præputii sui decurtationem jactabit, si præstantior, si sanctior, & Deo gratior est circumcisio cordis? Pleni sunt rerum istarum prophetæ, quorum agmen longum, si causa posceret, huc possem adducere. Sed apud vos, patres sanctissimi, id arbitror in re tam manifesta fore supervacuum. At dum Iudæorum persequor stoliditatem, videar forsan alicubi ipse impegisse, & laqueos mihi innexuisse, unde non extricer. Nam si figura est & umbra circumcisio, quid tantopere Christum in carne circumcisum prædico & extollo? Neutiquam vero stringor hoc modo, qui Christi circumcisionem aliter, quam suam Iudæus, magnifico. Non enim sibi circumcisus est Christus sicut Iudæi, sed nobis, quibus & natus & datus est: sed nec ideo, quod putaret cum Iudæis, præputium omne natura immundum coram Deo esse, aut carnis mutilationem virtutem esse Deo gratam atque acceptam. Sed ideo circumcisionem accepit, ut figuralem illam transferret in spiritualem, veram circumcisionem: ideo sub umbram hanc descendit, ut ea discussa rem ipsam in luce nobis exhiberet. Præter quam utilitatem profuit nobis & alias Christi circumcisio multis modis.

Isa. 9.

Primum enim mortalibus omnibus comprobavit se carnem veram & nostri similem assumpsisse, qui voluit nos sibi in unum corpus (in quo omnes servaret) concorporare. Deinde voluit fratribus suis secundum carnem, Iudæis (inquam) ne quam illis offensionis causam præberet, per omnia assimilari. Et qui non postremus est ejus fructus, liberavit nos a dura circumcisionis lege, circumcisus ipse pro nobis. *Misit enim Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret, ut adoptionem filiorum Dei reciperemus.* Sed qui potuit istud fieri? Num legem (ut nos liberos ab ea redderet) destruxit? Minime. Sed pro nobis autem implere quomodo potuit id, quod ut ipsi nos præstemus, lex exigit & requirit? Sic enim habet mandatum Dei. *Masculus cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo.* Et iterum. *Erit autem pactum meum in carne vestra, in fœdus æternum.* In vestra, inquit carne, non aliena. Multis sane mortalibus quibus rationem caro absorbuit, præbuere hæc legis verba ingentis causam ruinæ, qui æternum illud Dei testamentum, ad suam ipsorum carnem referentes, tam grandi rerum moli, tam fragile ac vile substraverunt fundamentum. Quales fuere Iudæi, qui propter hanc legem, legem Christi etiamnum aversantur. Quales item Ebionitæ, qui cum Christum recepissent, suaque omnia ad pedes apostolorum posuissent, propter hæc legis verba retro conversi, ac circumcisi a Christo exciderunt. Sic Cerinthus, sic pseudoapostoli, sic ad tempus Galatæ, sic Mahumet, & cum eo gentes innumeræ a Christo recessere, quibus persuasum erat, suam esse carnem, pro qua tanta polliceretur Deus, & de illa dictum esse: *Pactum meum erit in carne vestra in æternum.* Heu carneas & cæcas hominum istorum mentes, & stupida crassaque ingenia. Itane mortales de putente sua carne gloriari? Itane Dei & creatoris sui pacta gratuita, carnis suæ merito adscribere, & quidem carnis illi particulæ quæ pudenda prorsus atque indigna sit.

Ephes. 4. Hebr. 2.

Galat. 4.

Matth 5.

Gene. 17.

Epiph.

Gal.

Gen.

Quid est autem omnis caro, nisi fœnum, nisi pulvis, nisi lutum? & hujus scilicet vilior particula digna æstimabitur, pro qua paciscatur Deus homini immortalitatem? Quanta est indignitas opinari tam vilibus Deum addictum esse rebus? Alia, o cœci, alia est caro pro qua pactus est nobis Deus æternitatem. Hæc est unigeniti ejus caro, qui nobis natus, datus & circumcisus est: idemque est masculus ille, in quo circumcidimur omnes. Quemadmodum enim quod Abrahæ dictum est: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, non potest ad eos omnes, qui ab Abraham descenderunt, referri: nec enim dicit scriptura, *in seminibus, quasi in multis, sed in semine tuo, quasi in uno:* hic unus autem est Christus. Ita quod eidem dicitur: *Et erit pactum meum in carne vestra*, non ad unumquemlibet Iudæum referri potest, nec de multis, sed de carne una pronunciat Deus. Hæc autem una caro, o Iudæi, est Christus, de carne vestra, ex semine Abraham natus, qui idem & caro nostra est. Quotquot enim in ipso baptizati sumus, unum sumus cum illo corpus, & membra de membro, de carnibus & ossibus ejus: illo ergo circumciso, simul intelliguntur circumcisi, quoquot in eo existunt. Quam carnem unam, & masculum unum Colossensibus indicans is qui aliquando raptus fuit in tertium cælum, *In Christo*, inquit, *circumcisi estis, circumcisione non manufacta, in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi, consepulti ei per baptismum. Itaque jam non est masculus & femina, gentilis & Iudæus, circumcisio & præputium, barbarus & Scytha, servus & liber, sed omnia & in omnibus Christus: In quo neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed nova creatura, sed fides quæ per dilectionem operatur. Non enim qui in manifesto hic Iudæus est, neque quæ in manifesto in carne fit, circumcisio est: sed qui in abscondito, Iudæus est, & circumcisio cordis in spiritu non litera, cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.* Enimvero non magni meriti res coram Deo est carnem circumferre mutilatam. Cordis & animæ vitia amputasse, illa demum præclara est & Deo grata circumcisio. Hæc est quam legislator volebat atque intendebat, ad hanc invitat nos Christus infantulus circumcisione sacrosanctæ carnis suæ. Hanc docuerunt apostoli, præsagierunt futuram atque etiam suo exegerunt tempore prophetæ, patriarchæ & justi viri. Olim in carne sua adumbrarunt, pulcra & accurata ratione, quæ pars hominis, quo ordine, qua ætate, quo cultro & quomodo circumcidi

Psal. Psal. Isai.

Gen.

Gal. Gen.

1. Cor. Ephe.

Coloss.

Coloss.

Gal. Rom.

NO cumcidi debeat, præscribentes. modo enim non
ISTI numeris omnibus traderetur absolutum, quod ex
52. Dei ipsius gerebatur præscripto? Et quidem quæ pars hominis circumcidi debeat, in præputii carne intelligitur. Non enim præcepit Deus præcidere ungues aut capillos, vel barbam abradere, res quas excernit ipsa natura, non etiam corporis solida membra, sine quibus non potest homo integer consistere: sed congenita nobis præputia, naturæ quidem sui amantissimæ cara, pudenda tamen. Quæ quoniam carne constant & sanguine, non absque cruciatu revelluntur: tametsi abundare in corpore humano, nec admodum ei necessaria esse videantur. Qua figura significat Deus, vitia illa pudenda, in quæ ferimur ab ipsa adolescentia, ac per omnem ætatem adeo proclives, quæque radices jam in ipsis nostris visceribus egere, nec possunt, nisi natura cui congenita sunt reluctante, & acerbo cum dolore extirpari: circumcidenda tamen esse, modo velimus inter filios Dei computari. Qualis est concupiscentiæ Venereæ impetus, superbiæ malum, ambitionis pestis, studium avaritiæ, luxus, odium, invidentia, & id genus morbi carnis, qui etsi tenaciter adeo depravatæ inhæreant naturæ, ut extirpari & sanari, nisi vim nobis inferamus, vix queant: tamen nemo defendit, nemo non improbat, utpote pudenda & verecunde (quantumvis corruptos homines delectent, naturæque adblandiantur) tegenda. Atque hæc talia, cui non merito videantur quædam esse præputia: & quidem cordis præputia, unde exeunt, ut veritas ipsa nos docuit, cogitationes immundæ, quæ
15. coinquinant hominem. *Et pravum est cor homi-*
c. 6. *nis*, pronumque (sicut apud Moysen dominus
16. ipse conqueritur) ab adolescentia sua in malum. Quamquam scriptura sacra, eadem illa vitia tribuit etiam menti, jubetque & hanc circumcidere, ideo forte quod mens videatur in corde suam habere sedem. Legimus in Hieremia, & aurium
. 6. circumcisione opus esse. Sic enim ait: *Cui loquar,*
. 4. *& quem contestabor ut audiat? Ecce incircumcisæ sunt aures eorum, audire non possunt.* Moyses quærebatur se labiis esse incircumcisum. Et quemadmodum circumcidere oportet mentem, cor, aures, labia: sic fortassis & manus & pedes, & oculi & nares habent quod circumcidantur. Labia quidem, ne loquantur dolum in corde: &
ir. cor, ne cogitet detractiones, turpiloquia, & ea
f. 5. quæ nec nominari vult inter fratres apostolus.
r. 15. Aures, ne adulatoribus, calumniatoribus, aut colloquiis eorum pravis qui animas corrumpunt,
tr. 2. auscultent, sed potius verbo Dei. Oculi, ne videant vanitates, & sint pleni concupiscentiis, sed simplices sicut columbæ. Gustus a crapula, ebrietate, & gulæ irritamentis, ne fiat homini suus
p. 3. venter Deus, & tamquam crucis Christi inimicus ab apostolo deploretur. Manus ne muneribus, sanguine, rapina aut iniquitate ulla polluantur: Pedes a lapsu, ne gradiantur via duplici, sed in via currant mandatorum Dei. Tot sunt hominis partes quæ circumcisionem requirant. Quamquam interim verum est, corde bene circumciso, totum satis hominem circumcisum esse. Ordinem ad hæc quemdam in circumcisione servandum esse, Abraham suo nos docet exemplo. Siquidem is prior seipsum, deinde Ismaelem filium suum, postea vernaculos, postremo emptitios & advenas circumcidit. Se quidem non impuritatis ullius præscindendæ causa, sed propter exemplum, quippe qui jam justitiæ laudem a

A Deo fuerat adeptus. Iam audierat: *Ego protector tuus Abraham, & merces tua magna nimis. Benedicam benedicentibus te, & maledicentibus tibi maledicam*: & jam quarto acceperat de posterita- de Christo, de Chananæorum fertilissima amplissimaque regione possidenda promissionem. Nihilo tamen minus quamvis justus, rectus, Deo carus, & annosus esset, debuit pater multarum gentium futurus, priusquam promissionis filium Isaac generaret, ipse circumcidi. ANNO CHRISTI 1552. Gen. 15. Roma 4. Genes. 12. 7. 7. 22.

Quid hoc sibi vult, patres, reverendissimi, aliud, nisi quod in ecclesia Dei oporteat primo ipsos Abrahamos, ipsos patres familias, qui alios circumcidant, circumcidi saltem in exemplum,
B quanto vero magis, si habeant ipsimet, quod circumcisionem requirat? Videlicet ne audiant: *In quo alium judicas, teipsum condemnas.* Rom. 2.

Neque enim Isaac nascitur nisi de parente circumciso, nec ecclesiarum patres, bonos Christo generant filios, nisi fuerint ipsi circumcisi priores. Gen. 21. Sic enim aiunt: Plus valere exemplum bonum, quam leges bonas. Circumciso parente mox Ismael filius circumciditur, primus post patremfamilias in domo. Et quis primus in ecclesiæ patres est, nisi clerus in ecclesia post sortem domini electus & adscitus? Quem sequuntur tamquam vernaculi populus fidelium, *cives sanctorum & domestici Dei.* Post vernaculos tardius circumcisio- Ephes. 2.
C nem admittunt servi emptitii illi, qui sua lucra in ecclesia Christi sectantes, non domino nostro Iesu Christo serviunt, sed suæ cupiditati, suo ventri. Postremi veniunt advenæ, qui in ecclesiam de regione tenebrarum sero pene reversi, pœnitentię castigatione severiori circumciduntur. Hoc ordine circumcidit Abraham domum suam: & hic ordo est, quem in Abrahamo Deus ecclesiæ præscripsit, quem pervertere si quis adnitatur, nihil egerit aliud, quam ut cum natura pugnare, & Dei ordinationem infringere voluisse videatur. Gene. 17. Rom. 16.

Interim tamen prętereundum non est siquidem velimus sacræ scripturæ candidi & non ini-
D qui interpretes haberi, quod Abraham gentis pater non a filio, non a vernaculis, nec a servis, aut alienigenis circumciditur, sed sua ipsius propria voluntate & manu. Nosse enim oportet, non permissum (nedum injunctum) minoribus, ut negocium sibi sumant aut libidine ferantur majores suos circumcidendi, ut sicut Cham ille, naturę reverentia deposita parentum suorum verenda nudata fratribus ostendant, quos certa maledictio apud Deum manet. Sed debet Abraham a seipso, non ab alio quovis minore circumcidi, derisus & contemptus. Ipsique sese patres debent ad proavorum & majorum suorum normas & leges illas, quas nulla (quæ quidem a Deo sit)
E queat dissolvere potestas, ultro componere. Etenim non datam (ne ipsis quidem apostolis) esse a Deo potestatem, ea quæ pro ædificatione sancita sunt destinandi, apostolus ipse ille gentium doctor in fide & veritate nobis affirmat, pro quibus solis forsan conservandis, quales quales patres eorum fuerint, poterunt minores solliciti esse, & Paulos quosdam agere. Gene. 9. 2. Cor. 10. Gala. 2.

Quæ vero ætas circumcisioni huic divinæ deputetur, si libet cognoscere: En Abraham circumciditur annorum nonaginta novem. Ismael tredecim annorum Infans parvulus dierum octo: familia vero absque ætatis respectu. Hoc vero quid, est P. R. nisi quod nulli parcitur ætati, quando neque infima circumcisionem evadit, neque

ANNO CHRISTI 1551.

neque suprema. Abraham qui anno nonagesimonono superato, jam centesimum agebat, ætatis supremæ. Parvulus infimæ. Ismael & familia, mediæ gerunt imaginem. Omnis enim ætas circumcisioni Christianæ matura est. Quod Spiritus sanctus per prophetam significans, sic Christi tempora descripsit. *Non erit ibi infans dierum & senex qui non impleverit dies suos. Quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.* Adeo nemini datur ad perseverandum in peccatis spacium ulterius, atque hoc ipsum est, quod habet historia divina. *Statim*, inquit, *in ipso die*, sicut præceperat ei Deus, *circumcidit Abraham carnem præputii sui, & Ismaelis filij sui, & omnem domum suam.*

Isa. 65.

Gen. 17.

Et quoniam non amputatur absque cultro præputium, de hoc quoque dispiciamus. In scripturis quidem, non invenitur circumcisioni adhibitus culter alius quam petra acuta. Mirum vero, si tam acuta possit ulla fingi, quæ circumcidendo cordi, quod omnium oculorum fugit aspectum, adhibeatur. Si non extat autem talis aliqua, qua falce aut securi cordis præputium quis amputet? Nisi forte confugiendum putamus ad illam de qua scriptum est, *petra autem erat Christus.* Sed hæc petra qua cote exacuatur ut scindat, aut quomodo cultri vicem obtineat Christus? Verum cessabimus mirari ubi propius Christum inspexerimus, consideraverimusque ipsum simul esse verbum illud incarnatum. *verbum*, inquam, *Dei vivum & efficax, quovis gladio ancipiti penetrabilius*: quippe quod ad spiritus & animæ compagum quoque & medullarum divisionem usque pertingens, cordis ipsas cogitationes secretissimas discernit. Ecquem autem cordi circumcidendo gladium magis penetrabilem, aut petram acutiorem quæramus?

Exod. 4.
Iosue. 5.

1. Cor. 10.

Ioan. 1.
Heb. 4.

Verum dicet forte quispiam. Sed quis in potestate atque arbitrio suo hanc petram habet, ut ea circumcidere & se & alios queat? Quem ad apostolum mitto, a quo audiat responsum. *Ne dixeris*, inquit ille, *in corde tuo. Quis ascendit in cælum, id est Christum deducere, aut quis descendit in abyssum, hoc est Christum a mortuis revocare. Sed sicut dicit scriptura, prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Hoc autem est verbum fidei,* Si credis enim, non opus tibi est ut quæras extra te eum qui est ubique. Intus habes petram qua circumcidaris, modo instanti ac circumcidere volenti pareas & acquiescas, nec volueris obdurare cor tuum, sicut illi qui noluerunt audire ejus vocem, & temptaverunt eum in deserto. Etenim est & extra te gladius quidam spiritus, quem a Deo acceptum versant, ac stringunt ejus ministri ecclesiarum præpositi, secant, eradicant, excidunt, exterminant, ædificant, plantant, hic est gladius ille spiritus, quod est verbum Dei, quo gladius ille anceps vitalibus nostris infigitur: & verbum, quo verbum illud vivum & efficax in te movetur. Si exceperis & obedientia humili intromiseris gladium istum spiritus, gladius ille anceps, nempe petra illa acutissima, circumagetur & permeabit tibi cor & medullas, circumcidetque cogitationes immundas, desideria carnis, omnesque affectus pravos, ipsissima ac penitissima cordis præputia. Et quoniam verbum illud instaurat universa, cor mundum rursus in te creabit, & spiritum rectum renovabit in visceribus tuis.

Rom. 10.

Deut. 30.

Psal. 94.
Hebr. 3.

Ephes. 6.

Psalm. 106.
Psalm. 50.

Porro modum quo fieri debeat circumcisio si quis requirat, in ipso illum inveniet nomine. Circum circum enim ducendus est culter petrinus in orbem, ne quid resideat aut relinquatur impuri. Modicum enim fermentum totam massam corrumpit. Nisi enim labefactantis carnis vivum ipsum culter penetret, si non pertententur radicitus mala graviora, sed radantur tantummodo, aut ad tempus demetantur, tamquam irritata & plura & nocentiora quam erant resurgent, fietque novissimus error pejor priore. Quamobrem præmisso Hieremia magno illo circumcisionis hujus præcone, ipse nos monet dominus. *Circumcidamini*, inquit, *& auferte præputia cordium vestrorum, viri Iuda & Hierusalem, ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat.* Graves profecto & metuendæ sunt incircumcisis nobis minæ istæ, non hominis, sed Dei, voce tam terribili intonantis, ne forte ut ignis egrediatur (inquit) & non sit qui extinguat iram. Proinde auferte, non palpate præputium, auferte & ne velitis scalpere tantummodo. Præputium ablatum non renascitur. Sic præputanda sunt mala, sicut zizania eradicanda, ne renascantur. Quo in negotio, forsan videar cuipiam facere de rebus factu non possibilibus verba inania. Siquidem donec homines erunt & vitia, semper est inquietus adversarius, semper circuit, ut seminet zizania, semper quærit quos devoret, & de parentibus circumcisis velimus, nolimus, nascuntur filii præputiati. Verum id quidem, sed non est propterea animo ad mala illa concedendum. Saltem si prohiberi ne redeant, non poterunt, non invitentur, non foveantur, non aperiantur eis ostia. *Circumcisus est aliquis, non adducat præputium. Si enim quæ destruxi iterum reædifico* & rursus instauro, *prævaricatorem*, inquit apostolus, *me constituo.* Semper quidem inquietus est adversarius, sed non proficit, nisi quando dormiunt homines, tum enim spargit inimicus homo zizania sua. Cui periculo poterunt imo debent excubiis suis ecclesiæ speculatores occurrere. Quid enim episcopus nisi speculator? & quid faciat speculator nisi ut invigilet? Et quod nascuntur de circumcisis incircumcisi, de ablutis & purgatis immundi, non voluntate parentum piorum id fieri, sed inevitabili naturæ corruptione, eorumdem est querela: unde est, ut non etiam culpa mali hujus parentes, quibus illud invisum est, quique propterea ingemiscunt & dolent, perstringat. Ad quem modum, ut vestra quoque egregia voluntas, vestrum studium, vestraque hac in re integritas, omnibus fiat perspecta P. R. non parum retulerit. Quo intelligat orbis Christianus quodcumque renascetur malorum per vos non stetisse. Sic vos amputasse corruptelas, sic causas excidisse malorum, sic nec rimulam (qua revertantur) reliquisse, quasi qui nolueritis unquam ea redire. Qua sane ratione fiet, ut si non tollentur omnia, quod (ut nostra habet conditio) impossibile videtur, vitia saltem quam minima relinquantur, & eorum quæ vel forte relinquentur vel renascentur, non sitis daturi Deo rationem, animas enim vestras (sicut propheta ait) liberaveritis.

ANNO CHRISTI 1552.

1. Cor. 5.

Hiere. 4.

Matth. 13.
1. Petr. 5.

1. Cor.
Gal. 2.

Matth. 13.
Ezech. 3.

Hæc vero vestra est vocatio, hoc officium vestrum, ad hoc estis in nomine domini nostri Iesu Christi in hac synodo frequentissima magna religione, maximaque cum orbis totius expectatione constituti. Ad hoc nomen illud adorandum (quo nemo fuerit ad causas privatas impune

Ezech. 3. & 33.

NO ISTI 2. ne abusus) actionibus & studiis vestris praetenditis vobisque vestro bono vendicatis. Ad hoc tributa est vobis a Deo potestas (non qualiscumque, sed quae contra ipsa etiam tartara & omnia regna mundi praevaleat) divina. Nisi vos autem, in eo auctoritatis fastigio constituti laborantem ecclesiam, ab impuritate morum, a scabie contracta, a gravaminibus & abusibus, de quorum multitudine intolerabili publica est querela, circumciditis & repurgatis: quem expectabimus alium hoc qui faciat, absque (non dico circumcisione, sed corporis totius excoriatione, & convulsione eorum quae hactenus permansere nobis integra? Quamobrem ecclesiae salus hodie versatur in manibus vestris. In vos illa suspicit, fidem atque opem vestram implorat, & per natum ac circumcisum dominum vos obtestatur, ut ne velitis a negotio tam sancto, tam necessario, tantaque cum laude inchoato, cessare, donec illa suo nitori restituatur. Nec audire velitis eos, qui perniciosa securitate, arbitrantur non admodum referre, bene an male vivatur, modo retineatur integritas doctrinae, pro qua sola jubent vos esse solicitos, vana nimirum spe sibi persuasum habentes, ita rem omnem extra periculum fore, propter promissionem Chri-
:16, sti. *Et portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Quid enim dicunt aliud, quam *pax, pax, ubi non est pax, & templum domini, templum do-*
6.7. *mini*, quod studiis hominum prophanis ille ducit pollutum. Sic blandiebantur sibi & olim Michea
3. teste Iudaei. *Audite haec*, inquit, *principes domus Iacob, & judices domus Israel, qui abominamini judicium, & omnia recta pervertitis. Qui aedificatis Sion in sanguinibus, & Hierusalem in iniquitate: Principes ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercede docebant, & prophetae ejus in pecunia divinabant, & super dominum requiescebant dicentes. Nunquid non dominus in medio nostrum est?* Pulcrum quidem, imo & necessarium ad salutem nostram fuerit doctrinae conservasse integritatem, sed qui propterea securi sunt, ii mihi ignorare videntur, ob vitae corruptionem, integritatem illam doctrinae amitti, tradique homines justo Dei judicio in sensum reprobum, aut haeresum schismatumque violento turbini, vel saltem tyrannorum & infidelium barbarae ac rabiosae oppressioni aliisve cladibus publicis ecclesiam (ceu divinae justitiae flagellis) ad supremum usque ejus anhelitum committi. Quo nihil certius esse compertum habent, qui superiorum temporum historias ecclesiasticas Eusebii, Theodoriti, similiumque perlegerunt, praesentemque rerum statum circumlustrant, cum gestis majorum componunt, & quem tandem sit habiturus exitum, prudenter secum dispiciunt, ac conjectant. Et fere perpetuo haereses & schismata ex moribus corruptis nata sunt atque invaluerunt. Sequitur enim vitae corruptionem corruptio mentis. *Quoniam in malevolam animam*, sicut in sacris dicitur, *non introibit sapientia, nec habitabit in corpore peccatis subdito. Spiritus enim sanctus disciplinae effugiet fictum.* Quam plagam & legis ve-
.18, teris transgressoribus Moyses imprecabatur. *Percutiat*, inquit, *te Deus amentia & caecitate ac furore mentis, & palpes in meridie, sicut palpare solet caecus in tenebris.* Dignum est enim ut Sole careant, quos delectat in tenebris versari. Et unde veniunt spiritus vertiginis, spiritus soporis, spiritus superbiae, contumeliae, mendacii & erroris? Vnde tenebrae mentis & sensus reprobus? quare perit sapientia a sapientibus, & intellectus prudentium obscuratur; nisi quia *cogitationes perversae separant a Deo*? Profecto, neque Sap. 1.
legem novit, neque prophetas, sed nec ipsum Christum (quem confitetur) qui confidit non auferendum a malis regnum Dei, & dandum genti facturae justitiam ejus.

Anno Christi 1552.

Quae mihi propter securos illos doctrinae fiducia dicta sunt. Quorum praeposterum esse judicium, eisque qui ecclesiae Christi volunt quam optime consultum, si non potiorem certe non posteriorem exercendae disciplinae, quam doctrinae illustrandae habendam rationem, ipsi probe, patres prudentissimi, cernitis. Christus enim eos qui mentis & vitae puritate ipsi student inhaerere, necessariis ad recte credendum, beneque vivendum praesidiis nunquam destituit, sed docet, illuminat & instruit tales, amplius atque amplius indies apparens iis qui diligunt eum. At securos illos, qui voluntate ejus agnita vivere perverse non verentur, aut plectit severe, aut velut desperatos procul abjicit. Porro sive irato Deo, prorsus excidant a fide Christi, sive eo propitio, flagellis tantum hominum castigentur, & in statum alium redigantur, isti qui hoc tempore doctrinae retinent integritatem (quorum certe neutrum videri cuiquam debet non e propinquo metuendum) Nam quis neget Europae tandem posse accidere, quod toti jam Asiae atque Africae evenisse in propatulo est? Non tamen ob id fallet promissio Christi, aut peribit ejus ecclesia. Siquidem desertorum & apostatarum loco, surrogabit dominus populum alium: eos vero qui permanserint constantes purgabit, castigabit ac probabit. Non enim promisit ecclesiae suae Christus opes hujus saeculi, non luxum, non pompas, non imperium, sed nec patriam certam, nisi caelestem. Et quid si haec ipsa circumcidantur, si reprimatur quoque tot sacerdotiorum insana ambitio, si non vendatur & ematur in templo, si non tot laquei pecuniis tendantur, si pauperum & ecclesiae bona non distrahantur in res perditas, si pro quaestu revocetur pietas vera, num propterea ecclesiam Christi periclitaturam existimabimus & non potius purgatum & tanquam aurum igni probatum iri? Quam repurgationem, si vos (quod faxit Deus, & exoptatissimum foret) facitis ipsi P. R. mirum quanto id gaudio tota caelestis curia excipiet, quantamque attuleritis reipublicae Christianae tranquillitatem. Sin autem, purgabit Deus nihilominus ecclesiam suam consiliis aliis, & tardantes misericordiae suae flagellis compellet tandem intrare.

Nunc nunc igitur nunc apprehendenda est omnibus disciplina, *ne quando irascatur dominus, & pereatis de via justa.* Nunc petra acuta, circumcisioneque salutari est opus, ne quando queratur dominus, *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt*: ne quando clamet orbis terrarum, nihil hoc concilio actum, nihil promotum, aliis opus esse conciliis aliaque circumcisione. Nunc scandalis, nunc abusibus & exemplis pravis praeputatis; nunc restitutis in sua munera, suas functiones, suamque dignitatem omnium graduu ordinibus, restitutis in suas fundationes & origines ecclesiis, quas hominum insatiabilis cupiditas ministeriis (Deo & hominibus debitis) nudatas, sibi reddidit censuales, nunc vitae integritate ad ecclesiae aedificationem revocata,

Psalm. 2.

Hiere. 2.

ANNO CHRISTI 1551.

cata, confundetur imprudentium hominum ignorantia, hæresesque omnes sua sponte colliquescent ac diffluent. Nunc relevata gravaminum mole, quibus magna pars orbis se queritur oppressam, & Salomonis mitigato parumper jugo, potest omnium querelis fieri satis, & regnum David stabiliri. Alioqui verendum ne durior (quod Deus avertat) circumcisio, corporisque totius excoriatio sequatur. Non desunt enim malevoli homines, qui tale quiddam jamdudum volvant ac meditentur, ut si queant, ecclesiam totam semel evertant. Quorum machinationes insanas, perditas & execrabiles retundet ecclesiæ suæ author, custos & protector Deus, qui circumcisionem spontaneam, pacificam, salutarem, in suavitate, in spiritu sancto requirit & diligit, qualem ecclesia (quæ in vos P. S. respicit) de pietate, prudentia & solicitudine vestra paterna, cupide expectat. Dei enim cooperatores estis, qui vineam suam, opera vestra, ut fructum plus afferat, purgabit, & opus bonum in vobis cœptum perficiet ac consummabit, circumcidetque cor vestrum, & cor seminis vestri, ut diligatis dominum Deum ex toto corde vestro. Cujus auxilio præsenti difficultates omnes superabitis, etiam si totus reluctetur aut insaniat orbis. Quod præstare, & ad nominis sui gloriam concedere dignetur is, qui nobis natus & circumcisus, habet in manu sua corda filiorum hominum, potestque ea dirigere in vias rectas. Amen.

1 Cor. 3. Ioan. 15.

Deut. 30.

XIX.

ORATIO FRANCISCI HEREDIA, doctoris theologi, eleemosynarii, & concionatoris cathedralis ecclesiæ Tirasonensis, in solenni die omnium sanctorum ad patres habita, in concilio Tridentino. Anno MDLII.

EA est, reverendissime & illustrissime legate, illustrissime cardinalis, ac princeps Tridentine, gravissimi præsides, illustrissimi sacri imperii principes electores, clarissimi oratores, amplissimi præsules, vosque eruditissimi viri, ea, inquam, est loci hujus ornatissimi majestas, ea senatus augustissimi lux, is nos ambientis ornatissimæ coronæ splendor, ut & ad claritatem nihil illustrius, & ad gloriam nihil honestius, & ad majestatem nihil excelsius, nihilque augustius esse possit. Quo fit, ut quum considerem quanta reverentia debeatur tam sacrosancto venerandoque cœtui, ubi tot sunt ecclesiæ cardinales, & principes, tot præsules, luminaria clarissima, & ornamenta christiani orbis, tot doctores eruditissimi, aliique doctissimi & christianissimi viri, ubi demum verba facere solent viri eruditione juxta ac eloquentia clarissimi: non possum ego propriæ indignitatis & imperitiæ conscius non vereri, ne a vobis existimer imprudentior, quem rem magnam sane & arduam aggredientem, ac periculosæ (quod ajunt) aleæ, nec deterreat pertractandæ rei ineffabilitas, quæ omnem ingenii ubertatem excedit, nec dicendi facultatem discutiat loci hujus celsitudo, ubi orbis judices sim habiturus auditores. Verum tametsi me, patres, non lateat, & quam arduam provinciam is suscipiat, qui se unum vobis omnibus silentibus præbet audiendum, & (quod pene oculis video) quam sit datum in tam celebri spectaculo aut labi, aut deficere: non potest tamen non esse mihi persuasum, adeo vos esse divinarum rerum amato-

A res, adeo sanctorum laudibus deditos, adeoque eorumdem addictos venerationi, ut quoscumque mea hæc oratio defectus habeat, levissimos eos perminutosque judicetis, in bonam partem omnia semper interpretantes, dum aliqua tamen ex parte perpurgatis vestris auribus aliquando satisfaciam. Cum præsertim ea sit vestræ naturæ singularis benignitas, ut libertatem afferat, ministretque fiduciam, nec minus recreet dicturos humanitas vestra, quam deterreat severitas.

Audebo igitur hac spe & fiducia fretus, obire munus hoc mihi delegatum, & hoc onus læto suscipere animo. Onus dixerim, sum enim de perpetua dicturus omnium sanctorum fœlicitate, B quorum festivam hodie omnique dignissimam veneratione, & alacritate commemorationem, sancta ecclesia celebrat. Quæ ut est res scitu dignissima, ita etiam ardua ac difficillima, non mihi modo, cujus vires in immensum superat, verum & cuivis vel eruditissimo atque ad dicendum exercitatissimo. Super hoc igitur (ut aliqua liceat mihi cum optato fructu dicere) Spiritus sanctus sacri hujus concilii præses & patronus, prius nobis omnibus est invocandus, ut, qui infantium labia solvere non est dedignatus, loquentiumque ora linguarum generibus & sermonum interpretatione exornare, labia mea aperiat, ut os meum annuntiet laudes electorum suorum, & nobis omnibus, quæ sibi grata fuerint, C universæque ecclesiæ profutura inspiret. Cæterum, quoniam hæc solet dona largiri Deus, assiduis augustæ illius cæli terrarumque reginæ Virginis Deiparæ precibus exoratus, quæ est unicum post filium beatorum omnium decus, & mortalium spes, dulceque perfugium: hanc adeamus, atque ei, quæ tam est fœliciter beata, tam veneranda, ut ejus se pedibus, supernorum omnium civium beata celsitudo venerabunda submittat, Angelicam salutationem, ut opem nobis necessariam impetret, fixis humi genibus prono sinceroque corde, de more offeramus. *Ave Maria gratia plena*, &c.

Quamvis huc omnes conatus nostri spectent, Patres sanctissimi, ut bene beateque sit nobis, D adeo ut beatitudinem nemo non appetat mortalium, verum qua via ad eam sit incedendum, quibusque in rebus sit sita, non omnibus exploratum habetur, nec inter ipsos quidem philosophos in quo ea consisteret, conveniebat: quum alii, in corporis, in fortunæ alii, alii in animi bonis, eam collocabant, & *beatum dixerunt* (ut psaltes inquit) *populum cui hæc sunt*, nimirum salus, potentia, honores, opes, & voluptates. Quamobrem quum nihil stultius esse possit, quam quod falsa quis opinione sibi videatur beatus: mater sancta ecclesia, cælesti edocta magisterio, ponit hodie nobis ob oculos veram illam sanctorum fœlicitatem, atque vias, quibus ad eam pervenerunt, quo hæc nos contemplati, fallacem re- E linquamus fœlicitatis imaginem, falsasque bonorum umbras, quas pro veris, ac summis bonis cæci amplectimur, & illam beatam patriam in qua vera sunt solidaque bona anhelemus conscendere. Atque ob id, eam nobis proponit euangelii lectionem, quæ quo pacto hæc omnia vera bona & intelligamus & affectemus, aperit. Ita enim (referente Matthæo) legimus. *Videns Iesus turbas ascendit in montem, & quum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus, & aperiens os suum docebat eos.* Sicut Moses, quum populo esset antiquam illam legem proditurus,

Psal. 1[illegible]

Matth.

Exod.

ANNO CHRISTI 1552.

proditurus, montem ascendit: sic cælestis ille princeps, ac dominus noster Iesus Christus, novam daturus legem, non austeram sed suavem, non Iudæis solum, aut uni genti, sed universo hominum generi, quum (inquam) novam docturus esset doctrinam, in qua & proferret inaudita & polliceretur ingentia: congruum sibi delegit locum, nempe montem, ut vel ejus celsitudine manifestaret, ardua omnia esse atque cælestia, quæ tradebat: ex quibus indevius ad æternum felicitatis montem celebraretur ascensus, & ab imis homines subveherentur ad summa. Et quum sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus. O sessionem admirabilem, o felix concilium Christi & apostolorum, ubi tam cælestia edidit cælestis doctor & inaudita decreta, contra vanam illam eruditionem, & eruditam vanitatem sapientium hujus mundi, contraque falsas de felicitate opiniones.

Primum hujus sessionis decretum fuit, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Secundum, *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Tertium, *Beati qui lugent*, & in hunc modum alia. Octo gradus vidit Ezechiel, per quos in templum erat ascensus, totidemque hic pandit servator noster, per quos certissimus patet ad cælestem domum aditus, quum agit in hodierno euangelio præcipue de beatitudine viæ, quæ in merito consistit, & beatitudinis nomen habet, quod per eam mereamur æternam, meminitque regni cælorum, saturitatis, visionis Dei, mercedis copiosæ in cælis, quo solidam ostendat patriæ beatitudinem. Vidit sanctissimus patriarcha Iacob scalam ab imo solo ad cælos usque protensam, multorum graduum serie distincta, & dominum innixum scalæ, angelosque per eam ascendentes descendentesque. Quod ut nobis angelicā affectantibus viam factitare liceat, alteram extruxit Christus, per quam angelici facti, ad paradisi deducamur gaudia. eaque de terra surgit, ad supremum usque cæli fastigium, quæ tametsi paucis sit gradibus distincta, magnitudinis tamen est immensæ. Inferior pars innititur terræ, quum dicitur, *Beati pauperes, Beati mites, Beati qui lugent, Beati qui esuriunt, & sitiunt, Beati misericordes, Beati qui persecutionem patiuntur.* Superior vero, & nubes & cælos penetrat, & divinorum contemplatur arcana, quum promittitur regnum cælorum, visio Dei, merces denique in cælis copiosa. Quod si hujus mirabilis scalæ, si præfatorum eminentiam decretorum videre cupis, id Matthæus ostendit, quum inquit, *& aperiens os suum docebat eos.* Si docendum enim erat, os quidem aperire oportebat: quorsum additur, *aperiens os?* Id quidem, quamvis recte interpretatus Chrysostomus adjunctum hoc esse dicat, quia dominus non quum loqueretur modo, verum etiam quum taceret, docebat: illud tamen & hac ratione additum esse existimari potest, nempe ut euangelista significaret, quam sit hæc magistri cælestis doctrina notatu dignissima, ut pote nova, nec ullis audita sæculis, quam perfecte mirabilis & mirabiliter perfecta: nam potissimi duo sermones, quos euangelistæ scripserunt, sunt illi, alter quem Ioannes narrat capitibus, 14. 15. 16. 17. alter hic per tria descriptus capita: super eo dicit Augustinus quod quicumque pie & sobrie hoc est prudenter rem hanc expendit, is inveniet in hoc sermone quantum ad bonos mores pertinet & viam Christianæ vitæ perfectam. Aperuit igitur Iesus mellifluum illud os, de quo illud est proverbiorum, *vena vitæ, os justi.* Vena (inquam) & canalis, unde oceanus & mare magnum *aquæ salientis in vitam æternam* derivatur, unde fontes effluxerunt, Matthæi, Marci, Lucæ, Ioannis, Pauli & aliorum, unde sanctos latices Græcia hausit, quum Dionysium, Irenæum, Basilium, Athanasium, Chrysostomum, Epiphanium, & Damascenum produxit; unde Africa irrigata germinavit Tertullianum, Cyprianum, Augustinum, & Fulgentium: Dalmatia Hieronymum: Italia Ambrosium & Gregorium: Hispania, Isidorum, Leandrum, & Ildefonsum: Gallia denique Hilarium, Prosperum, & alios. Demum aperuisse os scribitur, ut quum multifarie multisque modis, olim Deus locutus fuisset patribus per prophetas, extremis diebus sacro filii sui, summique cælestis legati ore nobis loqueretur, quum cælestem illam planeque divinam philosophiam eramus audituri, de contemptu earum rerum, quarum gratia mundani homines nihil non & faciunt & patiuntur, atque de cælestibus decretis, certissimisque viis, quibus veram consequi possemus felicitatem.

Orsus est autem Iesus docere a commendatione earum virtutum, quas mundana sapientia & despicit & fugit. *Sapientia* enim *mundi stultitia est apud Deum*, & quæ in Christo putatur stultitia, illa est, quæ sapientiam vincit mundi, per quam *placuit Deo salvos facere credentes.* Sapientia mundi felices existimat, qui quod æstimatione opibusve alios præcellant, gloriantur, qui elati, sibique omnia tribuentes semet superbe efferunt. At sapientia Christi fælices prædicat, pauperes spiritu, qui nihil habentes elati spiritus, sese dejiciunt atque demittunt, totique a Dei pendent voluntate, qui honores (quorum cupiditate quidam inflammantur) ita contemnunt, ut nihil inanius esse, nihil levius existiment: divitias autem vel Dei causa more apostolorum relinquunt, vel ad eas cor suum non apponunt, nec inde superbiunt. Sapientia mundi felices appellat immites ac feroces, & qui aliis mala inferunt, qui reddunt malum non tantum pro malo, sed etiam pro bono. Sapientia autem Christi contra, nempe eos, qui mites sunt, placidi, benigni, faciles ac suaves, qui vincunt in bono malum, qui tranquillitatis animi causa, etiam lacessiti non irritantur, sed ferunt injuriam. Sapientia mundi felices dicit quibus ad votum hic arrident omnia, quos tantum abest ut impiorum pudeat facinorum, ut lætentur potius, quum male fecerint, & exultent in rebus pessimis. At sapientia Christi eos nominat felices, qui lugent, quibus sancta sunt suspiria & lacrymæ beatæ nimirum ex percepta Dei dulcedine, cujus absentiam non sine tristitia ferunt, ex desiderioque divinæ visionis, & ex miseriarum præsentis vitæ ac divini gaudii contemplatione, quique dolent, quod tot mala in se & aliis æternæ vitæ contraria assidue emergant, atque sese ultro orbantes delectationibus terrenis studio euangelicæ pietatis propter Deum, vitam transigere in lacrymis & afflictionibus bonum ducunt. Sapientia mundi felices putat, qui propriæ justitiæ innitentes, coram hominibus videntur justi. Sed sapientia Christi eos pronuntiat felices, qui sic esuriunt & sitiunt justitiam, ut sine satietate appetant semper id omne, quo vera paratur æternaque vita. Denique (ne longum faciam) beati a Christo prædicantur *misericordes, mundi corde, pacifici, &* qui

Margin notes: Ezech. 40. — Gen. 28. — Matth. 5. — Hom. in Matth. 6. — Aug. lib. de serm. domini in monte. — Prov. 10. — Ioan. 4. — Hebr. 1. — 1. Cor. 3. — 1. Cor. 1. — Rom. 12. — Prover. 2.

Marginal letters: A, C, D, E

ANNO CHRISTI 1552.

qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Ac demum qui bene viventes, ab improbis hominibus (ob id quod bene & in Christo vivant) interim male audiunt, quibus omnibus æternitatis pollicetur stipendia, & mercedem in cælis copiosam.

Euangelicam lectionem summatim in multis perstrinxi, ne cum alia subjungam ad quæ propero, modum excedat oratio. Nunc, ut sanctorum comprehensorum gloriam proficiendo celebremus, & celebrando proficiamus: primum de statu, quo beata jam requie perfruuntur, disserendum censui, tractaturus deinde de eorum imitatione, idque non in comptis verbis, sed absque eloquentia flores sequar. Ac si unquam, patres optimi, benignos vos & attentos præbuistis, id maxime omnium præstandum vobis est hodie, quando ea de re acturi sumus, quæ & sanctorum est corona, & laborum nostrorum merces, & quæ vitæ nostræ brevitatem æternitate consolatur.

Multa sunt eademque præclara quibus immensa Dei clementia electos suos mirum in modum illustravit, sed illud longe est præclarius, & quod admirari & laudare possumus, enarrare autem non valemus, nempe quod eos sibi ipsi perpetuo in cælis univerit ac fœlices reddiderit. Quid enim est, quod verbis dici aut mente concipi possit, aut præstabilius, aut illustrius, quam adeptio & possessio summi boni? quam fœlicitas sanctorum? quibus ita ad Dei faciem contuendam & admirabilem cum eo principio, a quo emanaverant, unionem, datum est fœliciter pervenisse, ut impletus in eis videatur circulus ille amoris quem Hierotheus, divusque Dionysius dicebant, circulum esse bonum, a bono in bonum perpetuo revolutum. Namque quum Deus optimus maximus nedum principium sit universi, verum medium etiam & finis: principiũ quidem, ut creat, seu producit: mediũ, ut creata, seu producta ad se ipsum retrahit: finis vero, prout redeũtia perficit: fit inde, ut unus continuus habeatur circulus, qui a Deo incipiens, transit in mundum, in Deum denique desinit. Id quo fiat dilucidius, consideremus, quod regem illum a quo universa & creata sunt & pendent, bonum, pulchrum, & justum nuncupamus. Bonum (inquam) ubi creat: ubi vero allicit, excitat, atque rapit, Pulcrum: ubi autem pro cujusque merito, complet, & perficit, Iustum dicimus. Quare dum ex amore electos condidit Deus, ab eo tanquam a perenni fonte effluentes: ac deinde, quum in eundem refluunt, suam illam originem repetentes, per amorem, charitatem, & beatitudines euangelicas: postremo vero quum perficiuntur, postquam eodem ipso amore redierunt veluti per orbem ad sui principii participium, in quo jam beati conquiescunt: tunc haud dubie, circulus amoris bonus in eis completur, a bono Deo, in eumdem ipsum bonum Deum revolutus. Qui quamvis solus sit cui deest nihil, solus sibi sufficientissimus, solus se ipso contentus, ac infinite beatus: non tamen suam solus voluit habere beatitudinem: sed divitias gloriæ suæ ostensurus, qui est sua beatitudo, communem facit electis conditionem illam suam felicissimam, quum sibi illos adjungit, ita ut in se, qui bonum est infinitum eos (ut ita loquar) absorbeat, & unum secum reddat: illi vero quasi Deificati, participes fiunt felicitatis illius inæstimabilis quum Deum in seipso possident, habituri semper in eo vitam, in quo & semper, etiam antequam fierent, vita erant.

Hieroth. Dionys. lib. de divinis nom.

Mirum tibi forsan videbitur, & qui fieri possit quæres, ut tam diversa, nempe creatura & creator sic uniantur? non miror si mireris, mirabilis est enim Deus in sanctis suis, sed mirare diligenterque, si potes, scrutare amoris vim, quæ tanta est ad uniendum spiritui, ita ad intima dilecti penetrat, ut vellet amantis animus in animum immigrare amati, adeo ut sæpe sui corporis deserens ministerium, in dilecto vivere tantum videatur. Quod si tantam in hac vita habet amor efficaciam, quanto majorem in futura habebit ad copulandum spirituali, dulci indissolubilique copula sponsam animam cum dilectissimo sibi eodemque speciosissimo sponso Deo? ubi (ut divus ait Bernardus) quomodo stilla aquæ modica, multo infusa vino, deficere a se tota videtur, dum & saporem vini induit & colorem: & quomodo ferrum ignitum & candens & igni simillimum fit, pristina propriaque forma exutum, & quomodo solis luce perfusus aer, in eamdem transformatur luminis claritatem, adeo ut non tam illuminatus quam ipsum lumen esse videatur: sic omnem tunc in se humanam affectionem, quodam ineffabili modo, necesse erit a semetipsa liquescere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Hæc Bernardus. O amoris immensam vim, o beatas animas, quæ tali catena vinciuntur, tali glutino conglutinantur.

Ioan. *Psal. 6* *Berna trac. a ligend.*

Accedit etiam huc, quod ea est mentis nostræ conditio, nimirum ut feratur naturaliter, in bonum, pulchrum, & dulce, quorum ea est nativa virtus, ut sua quadam suavitate, contemplantis animum excellentius multo quam magnes ferrum ad se trahant. Quum igitur Deus, in quo horum omnium bonorum sunt thesauri, mentibus beatis, sese ineffabili modo ostendit, quantum censes, continuo eas suspensas ad se rapit, & quam indissolubilibus amoris nexibus & caritatis vinculis vinciuntur, illi omnium bonorum primæ atque exemplari bonitati & ipsi bonitatis essentiæ, in qua supereminenter & cum immensa plenitudine extat, quicquid pulchrum, quicquid dulce est, fœlicissima ac vivifica vita, æterna sapientia, lumen interminabile, omnipotens virtus, atque immensæ divitiæ? Quid Deo ad alliciendum pulchrius? qui totius est pulchritudinis principium, totiusque fons munditiæ, cujus speciosissimum vultum, cujus stabilem decorem, astra illa matutina, omnesque filii Dei, cum insatiabili semper contemplantes ardore, ardentissime complectuntur, vehementissimeque admirantur, & laudant. O prima, o pura, o vera pulchritudo, o splendor & decor, universa venustans, qui sic, quas tibi eligis mentes, mulces, sic allicis, sic excitas ut delectes: sic delectas, ut delectando rapias: sic rapis, ut rapiendo ardenti inflammes amore, & tibi perpetuis vinculis feliciter unias.

Iob. 3

Quod si dulcedinem in Deo desideres, *quam magna* (inquit Psaltes) *multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti timentibus te.* Et ubi est (obsecro) hæc suavitatis multitudo, nisi in ipso Deo? qui ipsa est divina dulcedo, quæ beatos suavissime reficit, atque in se cum inæstimabili, calidissimoque affectu, suspendit, deglutit, transformat. Ipsa demum est plenissima pax, quæ per harmoniacam suavitatem, ea quæ turbari solent mulcet, componitque. *Pax* est *exuperans omnem sensum*, totique orbi concordiam

Psal. *Philip*

ANNO CHRISTI 1552.

diam atque harmoniam, nexum, & stabilitatem A tribuens: quippe qui fines supramundanæ suæ aulæ, empyrei cæli, pacem reposuit: lætissima ac securissima tranquillitate, omnes cælestis suæ militiæ ignitas phalanges, illustresque heroas sibi invicem uniens: in semetipsis stabilit, & in se quoque beat. Quod si auri fulgorem magistra manu tersi sculptique, si argenti candorem, si prata virentia, florentesque arbores, si (quod his omnibus majus est) nitidum Solis jubar, ornata sydera, gratam Lunam, pulchrum cœlum, pulcherrimum denique mundi theatrum, videre est gratum, ut in eorum aspectu sic detineamur, perinde ut ab eis rapti, in eaque conversi: qualis (obsecro) erit illa pulcherrimæ lucis contemplatio, B qualis illa beatorum unio, cum illo summe bono, summe pulchro, summe dulci creatore, a quo creaturis contingit, ut delectent? O bonitas ineffabilis: o divina pulchritudo: o dulcedo incogitabilis: o pax sempiterna, quando te frui nobis concedetur? quando tantum bonum consequemur? quando nobis dabitur de hoc exilio ad hæc tam immensa nostræ patriæ bona pervenire?

Hanc sanctorum beatitudinem servator noster hisce verbis saturitatem appellat. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.* Non dixit, *Beati qui esuriunt & sitiunt*, honores, opes, aut voluptates, hi enim nunquam saturantur, similes illis, qui quando sitienti aut esurienti dormiunt stomacho, somnis & imagi- C nibus delusis, phantasmata pro rebus ipsis amplectuntur, non intelligentes, mendacia esse quæ somniant: putant se comedere, aut bibere, seseque oblectare, at satiantur nunquam, quia non imaginem sibi, sed cibum ipsum flagitabat stomachus: sic profecto *dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt in manibus suis, viri divitiarum,* viri cupiditatum, & voluptatum. Nec mirum, opes enim & sæculi hujus voluptates, quæ umbræ rerum, aut voluptatum sunt, potius quam veræ res aut gaudia vera: inexplebilem hominum aviditatem, & hydropisim vehementer adaugent, tantum abest, ut saturare possint. Hos igitur Christus non vocat fœlices, sed eos qui D famem hanc & sitim, sic a rebus fluxis transferre conantur ad expetendam euangelicam justitiam, ut nihil ardentius optent, nihil diligentius quærant. Neque sufficit (teste Hieronymo) velle justitiam, nisi justitiæ famem patiamur, ut sub hoc exemplo nunquam nos satis justos, sed semper esurire justitiæ opera intelligamus. Hinc Ambrosius, signum hoc esse bonum putat, ubi quis esurit justitiam, & sitit, eo quod æger quum in gravi morbo est non esurit, fames autem sanitatis indicium est. Hæc igitur justitia euangelica, patres, preciosus fuit ac suavis sanctorum cibus, hic erat illis panis vitæ & intellectus, hæc, aqua sapientiæ salutaris. Neque semel aut bis (ut cor- E poris alimoniam) sed momentis singulis, hunc animi cibum in omnibus rebus, diligenter investigabant. Hoc evadebant vegeti in Christo, ac robusti, hoc temperati, hoc justi, hoc invicti, hoc sapientes & prudentes, hoc populos alebant: hic ad res tam divinas quam humanas præclare gerendas reddebat aptissimos, hic *jugum* domini *suave, & onus leve* faciebat, hoc evadebant adeo magnifici, adeo magnanimi, ut illis præ magnitudine sua, minima admodum viderentur illa, quæ solent male esurientibus videri quam maxima.

Sed quid? qui sic expetunt justitiam saturantur in hac vita? minime. Non enim Deus replet hic in bonis desiderium animarum sanctarum, quia nondum explet intellectum plenitudine lucis, non voluntatem pacis multitudine, non æternitatis continuatione memoriam. Solo namque cælesti edulio visionis veritatis æternæ, & æternorum potu gaudiorum animus noster implebitur. Id quod significavit aperte dominus, quum dixit: non saturantur, sed *saturabuntur*. Hoc idem proculdubio expressit dicens: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt:* & non dixit vident. In hac etenim vita, sicut non contingit perfecta permanensque Dei visio: ita nec integra, perfectaque saturitas. Hic enim quis clare, manifeste, & cum perseverantia stabili perpetuaque Deum vidit? Est enim modo nobis absconditus, qui non hominum mentibus tantum, verum etiam ipsis angelicis intellectibus est incomprehensibilis, solus seipsum infinite cognoscit, solus perfectissime sese contemplatur, lucemque dicitur inhabitare inaccessam. Et ob id apud Iob scriptum est de Deo, quod vultum solii sui teneat, & super ipsum expandat nebulam, quod non ea claritate (ut pulchre divus exponit Gregorius) ab inferioribus cernatur, qua in superioribus dominatur, sed longe major illius sit gloria, quam a nobis comprehendi possit, impediente nos propriæ ignorantiæ nebula, quæ facit ut caligo sit sub pedibus ejus, sive in circuitu solii, quam expandat ceu latibulum suum. At quamvis hic perfecte Deum non cognoscamus, interim tamen (ne deficiamus inedia) haudquaquam nos deseruit benignus pater cælestis, omnimoda sui circumfusos ignorantia: Quin potius & pabulo fidei nos interea pascit, & dat per creaturas cognitionem, quæ necessaria est huic conficiundo itineri quod ad patriam ducit, indagare. Attestante Paulo, quod *invisibilia Dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque ejus virtus & divinitas.*

Vt enim Deus (ait Ambrosius) qui natura invisibilis est, etiam invisibilibus possit sciri, opus factum est ab eo, quod opificem visibilitate sua manifestaret. Hinc, sicut ex motibus & administratione corporis, animam quam non videmus, intelligimus: sic ex administratione totius hujus, quam cernimus, fabricæ mundanæ, tam mirifice conditæ, tamque mirifice administratæ, architectum ipsum Deum, & intelligamus, & admiremur. Quid enim aliud sunt creaturæ quam picturæ, quam nutus, quam voces, quam lumina & splendores æternæ lucis? *Videmus nunc*, teste divo Paulo, *per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Deum quidem modo non in seipso videmus, sed in ejus veluti similitudinibus, nempe creaturis, velut in speculo, per quod ad invisibilia Dei surgimus: velut in vestigiis quibusdam, velut in simulachris, velut denique in quibusdam spectaculis nobis propositis, ut per illa ducamur ad cognitionem divini exemplaris, sapientiæ inenarrabilis, artis indeficientis & omnia ordinantis. Prout igitur Dei invisibilia per creaturas cognoscimus, videre per speculum dicimur: at quoniam illa adhuc sunt nobis obscura & recondita, in ænigmate illa videmus. Præter hæc autem, non deest etiam nobis fidei certissimum speculum, in quo imagines supernarum rerum intuemur, & ex scripturis ceu per involucrum ænigmatis, Dei mentem subobscure, certe tamen, percipimus. Non est itaque hic locus

Matth. 5. Isai. 45. 1. Ad Timot. 6. Iob. 26. Greg. 26. cap. Iob. Psal. 17. Rom. 1. Ambr. super 1. cap. ad Roma. 1. Cor. 13.

ANNO CHRISTI 1552.

videndi Deum, quem esurimus & sitimus, clare atque lucide, sed, ut in Threnis dicitur, *in umbra ejus vivemus inter gentes. Ex fide* enim *justus vivit*, & in umbra Christi, nempe fide, quæ veluti bona umbra caligantibus viatorum oculis lucem temperat, & oculos præparat luci. Per hanc itaque fidem, Deum, qui infinita est justitia, veluti comedimus. Per hanc ipsum conspicimus sicut *per speculum, in ænigmate*, quem hic *facie ad faciem* contueri non valemus. At ubi venerit, quod perfectum est, comedemus panem hunc vitæ cum saturitate. Vbi inter angelos erimus: *videbimus eum*, ut ipsi, *sicuti est*, & beati exultabimus in splendore vultus ejus, quando gravi deposito corpore, aut mutato, quando mentis caligine adempta, ipsum & clarius cernemus, & diligemus ardentius.

Thre. 1. Rom. 2. 1. Cor. 13. 1. Cor 15. 1. Ioan. 3.

O beatos cælicolas, qui faciem Dei, id est divinam essentiam clare intuentur, & revelata facie gloriam domini, & veritatem illam summam speculantur. Qui cognoscunt mirabilem Trinitatem in una personarum consubstantialitate. Qui cognoscunt æternam filii generationem, atque coæternam Spiritus sancti processionem. Qui cognoscunt patris potentiam, filii sapientiam, Spiritus sancti clementiam, ipsius summæ Trinitatis unam & individuam essentiam. Vbi intellectus noster, qui sola æterna repletur veritate, tunc perficietur, quum veritatis claritate illustratus, intelliget æternum. Voluntas, fruens eo, qui totus est suavis & desiderabilis, perpetua stabilitate, in summo caritatis fervore, qualis est in meridie æternitatis, ardentissime amabit summe bonum. Memoria, quæ hic fluxa est & infidelis, tunc perpetuo tenore in uno fixa bono, omnipotentem tenebit. Tunc igitur tunc, qui nunc *esuriunt, & sitiunt justitiam*, probitatem, rectitudinem, veritatem, Dei honorem & legem, proximorumque salutem, tunc (inquam) saturabuntur: quum Deus beatas animas ad cælestem illam ducet mensam, in qua illis ambrosiam apponet, & super ipsam nectar potandum: id est, essentiæ suæ & incommutabilis veritatis visionem, atque ex visione gaudium perenne. O delitias humanis sensibus impervestigabiles. O felix, & gloriosum convivium. O dulces & desiderabiles epulas, o immensas opes, quas nec ærugo demoliri tineave, nec fures effodere ac suffurari possunt. Id quod non est in beatis exigua gaudii pars, certos scilicet esse, numquam tam immensa bona sibi defutura, numquam se tantis bonis cadituros. Mirabilis etiam discumbentium ordo in hac supercælesti mensa, diversos sequitur beatorum gradus: siquidem distribuens Christus a se promissas multifarias mansiones, suis quemque collocat sedibus: namque qui Deum excellentius amaverunt dum hic viverent, ad majora perducuntur gloriæ fastigia. Toto autem Deo frui omnibus datur, omnibus idem datur æternæ vitæ denarius, omnes essentiam vident divinam, sed Deum totum, copiosius, præstantiusque possident, quorum major fuit caritas.

2. Cor. 3. Matth. 6. Matth. 5. Ioan. 14. Matth. 20.

Suo præterea beatitudinis gradu quisque contentus plenusque vivit, nec aliis, quod Deo propinquiores spectet, invidet. Livor enim (ut & Plato in Phædro inquit) a divino choro procul abest. Imo vero (teste Gregorio) quid in se quisque non acceperit, hoc se accepisse in alio exultabit. Sed & in hoc mirabile est convivium illud divinum, in quo sine ullo fastidio, iisdem divi illi vescuntur dapibus, quibus in æternum copiosissimeque exsatiantur. Nobis quidem in hac miseriæ vita, rei ejusdem diuturna frequentatio statim nauseam parit, atque ob id nova requirimus oblectamenta, ad quæ non cibi, non vina sufficiunt, nisi fames ad vescendum alliciat, sitisque ad bibendum, & tamdiu oblectatio, quamdiu & aviditas permanet. Æternus tamen amor, quo semper convivæ illi cælestes in Deum optimum maximum quasi aviditate quadam afficiuntur, efficit, ut omni expulso fastidio, divinis illis delitiis & cælestibus ambrosiis pascantur, Deoque semper quasi novo gaudeant spectaculo, blanda dulcique fruitione beati. Quid multis? Ibi (juxta Ioannis Apocalypsim) non esurient neque sitient amplius, quia agnus, qui in medio throni est, ducet eos ad vitæ fontes aquarum, aquarum, inquam, quæ non promuntur e cœnosis hujus mundi immundi paludibus, sed e fonte plenissimo atque mundissimo divinæ virtutis, atque torrente voluptatis divinæ, aquarum, inquam, quæ non pertingunt solum ad talos usque, genua, renesve ipsorum (ut de aquis Ezechielis legimus) sed in augustissimum illud cælestium voluptatum pelagus avidissime & latissime effusi conquiescunt in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Ibi namque omnia erunt beatitudinis & gaudiorum ineffabilium plena, non solum intellectus & voluntas, sed suo quoque modo, fauces, oculi, aures, manus, totum corpus, denique totus animus, tota mens, ita ut totus intret beatus in illud immensum domini gaudium, (ut Augustini verbis utar) sine tristitia, quod continet æternam lætitiam, ubi erit omne bonum & nullum malum, ubi erit quicquid voles, & non erit quicquid noles: ubi erit vita vitalis, dulcis & amabilis, ubi non erit hostis impugnans, nec ulla illecebra, sed summa & certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla jucunditas, jucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, beata trinitas, & trinitas in unitate, & unitatis deitas, & deitatis beatæ visio, quæ est gaudium domini Dei tui. Denique, patres ornatissimi, quum Isaias, & astipulatus Isaiæ Paulus humanarum divinarumque rerum scientissimus dicat, *quod nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparavit Deus diligentibus se*: quid balbus ego & hebes de re tam ineffabili quam cum propheta exclamem? *Lauda Hierusalem dominum, lauda Deum tuum Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum, benedixit filiis tuis in te, qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.*

Plato in Phædro. Greg. 1. super 3. cap. Iob.

Apoc. 7. Psal. 35. Ezech. 47. Isai. 32. Matth. 25. August. Sol. Isa. 64. 1. Cor. 2. Psal. 147.

O triumphans beatorum ecclesia, o alta Sion, lauda dominum, summe lauda, & laudes itera summas, quod de naufragoso mari ad quietissimum portum, de exilio ad patriam, de tenebris ad lucem, ad optatam denique pervenisti quietem sempiternam. *Lauda Deum tuum Sion, quoniam confortavit seras portarum tuarum*, quia roboratis vectibus & inconvulsibilibus seris roboravit portas tuas. Nullus intrare potest inimicus, nullus exire vult amicus. Tuta es, o beata Ierusalem, in arca cæli, non est, quod mundi timeas diluvium. *Benedixitque Deus filiis tuis in te*, non peregrinantur, intus lætantur, benedicti sunt *omni benedictione spirituali in cælestibus cum Christo*, omni decorati pulchritudine, omni illustrati splendore, omni splendida comitati cohorte, induti immortalitatis deaurato vestimento, plenique gaudiorum varietate. *Et qui benedixit*

Genes. Ephes.

dixit filiis tuis in te, is posuit fines tuos pacem: jam non est timor in finibus tuis, nulla pericula, bella nulla, nullæque tentationes, quod hostes omnes a muris tuis procul sint: & adipe frumenti satiat te omnipotens, optimo nempe divinæ visionis tritico, omniumque rerum copia. Quis igitur, o patres, non illic vehementer desideret esse, habitare, & pasci, tum propter pacem, tum propter adipem, tum propter saturitatem? Ubi formido nulla est, nullum fastidium, nullusque defectus, ubi tua mansio est paradisus, dulcis cibus verbum dulce, & cum æternitate affluentia maxima.

Reliquum est, amplissimi patres, ut jam de supernorum civium imitatione paucis agam. Quamvis enim de præmiis eorum dici poterant alia multa, sed de re tam sacrosancta nihil temere pronunciandum. Nec fas est ad curiosas quæstiones, quæ hic solent curiosius excitari, revocare, quod Deus arcanissimum esse decrevit, magna esse decrevit, magna esse & admirabilia credi voluit quæ electis suis paravit, quæ per fidem nunc a nobis cognita, & amare debemus, & sperare, tunc demum plenius intellecturi, quum voti compotes facti, contemplabimur coram omnia præsentia, atque adeo nobis ipsis conjunctissima: ut sic ea cognoscamus quemadmodum nunc cogniti sumus. Interim tamen eos imitemur quorum beatam vitam miramur. Sequamur eorum exempla, quorum præclarissimis trophæis & gaudemus & excitamur: sequemur autem, si cum Christo (ut ipsi) in montem conscendimus. Standum est enim, vobis præcipue, o patres, qui euangelicam docetis justitiam, in contemplationis & spiritualium virtutum apice, Mosen imitati, qui divina contemplaturus, montem non raro ascendebat, ut hauriendo ibi divina mysteria perdisceret, quonam modo se & alios esset recturus. Unde ad munera actionum bene instructi paratique descendentes, sic subditorum commodis prudenter ac diligenter consulatis, ut nihil omittatis, quo eos ad æternum salutis montem pertrahatis. Sanctorum etiam montium cacumina, quæ prima sunt a radiis solaribus irradiata, illi sunt angelici spiritus, cæterique beati, qui in altissimis regnantes, in primis a sole illo justitiæ illuminantur: quorum si vel imitatione consociamini cælesti collegio: quantum (bone Deus) splendor gloriæ Christi vos decorabit, illustrabitque? Dii, patres, estis, & filii excelsi omnes, invadat igitur animos vestros sacra quædã ambitio ut parvis contemptis, & mediocribus non cõtenti anheletis ad summa, vitam ad exemplar angelicæ vitæ formantes, sicut sancti Dei fecerunt: qui quicquid in mundo est posthabẽtes, ultra mundanam illam curiam, ut angelicam etiam in carne ducerent vitam, advolarunt. Igitur si supremum curiæ illius regem, ardentissima caritate amplectamini: illius igne, qui edax est, seraphicam effigiem accensi referentis: Si purissimæ incumbentes contemplationi, in admirabili hoc opificio, opificem ipsum sapientissimum, in opifice vero opificium meditemini: fulgore cherubico mirabilique intelligentiæ luce undique coruscabitis. Angelos denique (qui continuo præsidio nostram tuentur vitam) referetis, si oves quarum custodiam Christus vobis concredidit, a periculis liberetis, & a luporum tuemini voragine.

Ascendite ad montem, o patres, cum apostolis, in quorum vices successistis. Ascendetis autem, si ex eorum benefactis, si ex paupertate spiritus, mansuetudine, esurie & siti justitiæ, patientia in adversis, acriores vobis addatis ad virtutem stimulos. In loco campestri manetis, si plebei viderint vos nihilo subditis meliores, sed in monte eritis, si electi ad apostolici honoris culmen sic respondeatis hujusmodi dignitati, ut vita vestra (quam veluti scopum ii intuentur qui in valle manent) sit illis apostolicæ vitæ exemplar. Ascendetis demum in summitatem montis, si in hac sancta synodo ita Christi gloriam & ecclesiæ suæ spectatis tranquillitatem, ut (non curantes quid hominibus, sed quid Christo, cujus agitis negocium, sit gratum) si opus fuerit, non dubitetis, pro religione, pro veritate, pro justitia, pro caritate, labores, penuriam, contumelias, mortem etiam ipsam subire. Atque (ut semel dicam) omnia facite secundum exemplar, quod ostensum est vobis in monte, ad quem princeps pastorum Iesus, docturus apostolicas oves ascendit, quo vos, qui fidem docturi, moresque extirpaturi corruptos, inter hos convenistis Tridentinos montes: operam detis ut ab eis mundarum aquarum sapientiæ salutaris rivi affatim defluant in imas valles, hoc est, sitientes oves: ita fiet ut irrigatione vestra, ecclesiæ terra pinguescat, & animorum æstus, sitisque temperetis ardorem, atque hæresum extinguatis flammas. Cumque pastorum insomnes noctes, diesque anxios in montibus ducere, ne quid callidus fur, ne quid luporum astuta feritas, perniciosum moliatur caro gregi. Vos qui pastorum euangelicorum titulis, ac dignitate estis honestati, quique inter hos agitis Tridentinos saltus, sic custodite oves, quæ niveo ac divino vestitæ sunt vellere, & cælesti germine perfecundæ, ut non modo pro eis tuendis laboriosissimo utamini pervigilio, verumetiam vestræ quoque vitæ dispendio, earum salutem defendatis, ne eas lupi, hoc est, hæretici dissipent, rapiant, dilanient. Episcopi patres, hoc est superintendentes, curate ergo ut e sublimi hac sacræ hujus synodi specula, veluti boni atque oculati speculatores, vigilesque custodes, procul denuncietis, lupos, hostes sceleratos, schismaticos, atque hæreticos, quo se, audita vestra voce, oves omnes in loca recipiant tutiora, & quæ dispersæ sunt colligantur & errantes reducantur ad gregem.

Hæc ut præstare, patres, possitis, sedete. Christus enim conscenso monte sedit, ut (secundum Augustinum) magisterii ostenderet dignitatem. O quanta est sessionis patrum in concilio authoritas magisterii. Hanc agnoscite, patres, agnoscite, inquam, potestatem qua in hoc loco sancto vos Deus exornari voluit, ut decernatis, definiatis, statuatis, ut judicetis, ut condemnetis, sicut Spiritus sanctus vester & patronus & moderator vobis suggesserit. Agnoscite insuper summum Dei in vos beneficium, quos hac tempestate e numero selegit hominum totius orbis, ut ad sui gloriam destruatis & evellatis errores & hæreses omnes, plantatisque virtutibus, collapsam religionem (cujus publicum bonum a vobis pendet) in antiquum nitorem revocantes, Christianæ reipublicæ vitam & tranquillitatem largiamini. Atque si usquam, o gregis Christiani pastores, summus ille pastor Christus vobis est sequendus, si usquam ejus sancti imitandi, si usquam fuit tempus quo vestris sanctis sessionibus, vestra cura & patrocinio orbi Christiano consulendum esset, si usquam ecclesiæ calamitates amaris essent deflendæ lacrymis, hic & nunc potissimum his omnibus locus est, ubi tantum mare impietatum,

August. in serm. Domini in monte.

ANNO CHRISTI 1552.

1. Reg. 17. Ierem. 20. Daniel. 5. Psal 78. Thren. 1.

pietatum, dissidiorum, schismatum, hæresum, A inundat in Christianam rempublicam, ubi ferus ille Goliath Deo maledicit, ac Israelitico populo insultat, ubi Phassur in Ieremiam, Balthasar in vasa domini manus extendit sacrilegas, ubi hæretici polluerunt sanctuarium Dei, conspiraverunt in sanctam Romanam ecclesiam, & abstulerunt omnia desidsrabilia ejus, Petri sedem vilipendentes, Christi acramentis detrahentes, patrum sanctorum decreta despicientes, sacerdotes Dei exsibilantes.

3. Reg. 11. — 2. Tim. 2. — 2. Pet. 2. — 3. Reg. 12.

Nunc ecclesiam matrem derident filii, domestici spernunt, derelinquunt amici, custodes deserunt, & hæretici impugnant. Nunc impius Ieroboam insurrexit. B Nunc schismaticus populus liberioris vitæ appetens, recessit a domo & familia nostri veri David. Nunc novi magistri, prurientes auribus, magistri mendaces, pseudoprophetæ, introducunt sectas perditionis, dum hic videas Lutheranos, illic Zuinglios, isthic Catabaptistas, & alios ex isto fursure. Nunc non ad Christum cum discipulis in monte, sed ad vitulos aureos, & ad excelsa idolorum delubra, relicta Ierusalem, relicto Dei templo, neglecta vera religione, communique ordinatione ecclesiæ catholicæ spreta, miseranda populi multitudo confluxit.

Et (quod non sine maximo cordis dolore dicere valeo) hoc etiam infelici nostro sæculo, quidam impugnant, imo vero quidam omnino reji- C ciunt, sanctorum intercessionem, atque tollunt (proh dolor) eorumdem supernorum civium, qui nobis apud Deum præsidio esse solent, venerationem, solennitates abrogant. De his tamen dicere, & si in animo erat, supersedebo: tum ne multis vos, patres, morer, tum maxime, quod hos omnes, qui a nobis dissentiunt, speramus Dei beneficio, in sacrosanctam hanc synodum brevi conventuros, ac divini Spiritus gratia, rationes omnes & fidei & doctrinæ nostræ una nobiscum ita probaturos, ut & commune hoc beneficium ecclesiasticæ tranquillitatis, tam ab omnibus expetitum, brevi in ecclesia sentiamus, & illi ad sanctorum venerationem excitati atque accensi, illorum intercessione ecclesiæ matris vo- D cem audiant, ac ejus mandatis saluberrimisque statutis libenter atque ex animo obsequantur.

Matth 5. — 2 Tim 2. — Apoc 2. — 1. Cor. 9.

Nos tamen interim, (ut eo unde egressus sum redeam) sedulo ac diligenter expendamus, Quorsum servator noster, tam laudet paupertatem spiritus, mansuetudinem, luctum, munditiam cordis, esuriem & sitim justitiæ, patientiam denique in persecutionibus. Nempe quia sciens neminem gloria & honore coronari debere, nisi qui legitime certaverit, & vincentis esse manna illud æternæ dulcedinis, volebat ab inanissimis honoribus, a pravarum cupiditatum venenis, ac caducis sensuum oblectamentis nos abducere, quo E expeditius ipsum ducem milites sequamur, palmam adepturi. Id quod Paulus egregius Christi miles monuit: *sic currite*, inquit, *ut comprehendatis. Omnis autem qui in agone contendit ab omnibus se abstinet. Et illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam.* Ut sicut in terreno agone qui volunt vincere, se continent a potu nimio, cibis quibusdam, aliisque rebus suavibus. Ita & nos omnia impedimenta & offendicula submoveamus, quæ cursum nostrum remorari possunt, dum ad bravium festinamus. Atque id summo stadio & diligentia consideremus, si ii qui certant in popularibus istis certaminibus nihil non tum faciunt, tum patiuntur, quo plebis applausum, quo vilem & perituram corollam auferant: quanto magis par est eadem facere nos, quo non mox peritura commoda, non humanam laudem sed plausum a cælestibus aulicis, & immarcessibilem immortalitatis coronam consequamur?

O extremam mortalium dementiam, o cæcas hominum mentes, qui non perpendimus magnitudinem, dignitatem, & æternitatem tanti præmii, verumetiam quum nihil nisi felicitatem appetere videamur, eam tamen propositam aversemur, & tam periculosa alea sic sumus somniculosi, ut advertere nolimus, quam manifeste præcipites in æternam ruimus mortem, quibus promittitur felicissima ac sempiterna vita: cum qua si hæc calamitosa conferatur, vix horulæ, vix momenti instar habet. Quænam est hæc tam aperta vesania? quæ tam manifesta ebrietas? ut confidamus reperiri posse in doloribus voluptatem, salutifera in pestiferis, dulcia in amaris, in mobilibus quietem, vera in falsis, & in morte vitam? nec observamus, quam sint dolosi honores, qui umbram potius quam veritatem felicitatis ostendentes, ideo ad altissimos dignitatum gradus nos extollunt, ut in miseriam & servitutem a sublimi fortunæ rota (cui stabile non est cacumen) capitali ruina subito præcipitent. Quam spinosæ divitiæ, quæ cogitationum suarum punctionibus, tranquillum animum mille curis dilaniant! Quam falsæ voluptates, quæ ideo suavibus laqueis mentes nostras illaqueant, ut eas strangulent, atque in omnem vitiorum voraginem cœnumque prosternant! Quam breve, momentaneum, incertum, umbratile, imaginarium, fugax atque falsum est omne illud quod hæc omnia simul (etiam si ex voto affluant) præstare nobis possunt. Contra vero quam magna, quam stabilia, & promissa & parata sunt iis, qui contemptis præsentibus illam suspirant patriam, ubi nihil obest, nihilque deest, ubi erit vita quieta, tristitiæ nescia, vita ignara mortis; vita totius elegantiæ, & dignitatis plenissima, ubi justi in perpetuum vivent, fulgentes sicut Sol, similes facti angelis Dei, ubi saturabuntur, quum apparuerit gloria ejus qui solus desiderii nostri amplitudinem implet, solusque animas nostras beat. Expergiscamur igitur, qui somno tam profundo sumus consopiti, ascendamus ad montem cum electis Christi discipulis: meminerimus terram non nobis patriam esse, sed cælum, in quo sancti feliciter regnant. Quorum si placet felicitas, placeat & vita. Erudiamur, ut ipsi, ad justitiam euangelicam: contemnamus, ut ipsi, momentaneas voluptates, evanida gaudia, perituras divitias. Atque (ut divus ait Leo) sursum vocatos animos, desideria terrena non deprimant: ad æterna prælectos, peritura non occupent: viam ingressos veritatis, fallaces illecebræ non retardent.

Denique, patres, excitet nos ad virtutem, laborem spes immortalitatis, nam angusti animi atque demissi est, tam gloriosi triumphi honorem contemnere, & qui sub Christi vexillis militamus, stipendium perenne ab eodem expectantes: præparemur ad agonem mente integra, fide firma, spe certa, caritate perfecta, virtute robusta: nam *regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*, ad quod obtinendum, certandum haud dubie est omnibus, nec levi quidem certamine, sed vobis præsertim, patres, qui hic contenditis,

Luc. — Sapie. Matt. Mat. Psal. Psal. — Leo i. mon. cen. — Matt.

contenditis, *contra spiritualia nequitiæ*, contra diabolum & angelos ejus, contra injustitiam & impietatem, contraque hæreticorum omnium incursus. Magnus est iste agon, in quo spectaculum multis exhibetis. Spectamini enim a Deo optimo maximo agonotheta vestro, spectamini ab ejus angelis & sanctis, spectamini a beatissimo Iulio pontifice summo, nec non a Carolo Cæsare imperatore Augustissimo, quorum uterque nihil aliud quam felicissimum hujus concilii exitum precatur, & avidissime exoptat, spectamini denique & regibus principibusque universis, & ab ecclesiis & subditis vestris: curate igitur, sanctissimi fratres, ut publicam orbis de vobis spem non fallentes, ita tantos rerum motus componatis, ita lætam & optatam tranquillitatem reducatis omnibus: ut resipiscentibus, vel profligatis ecclesiæ hostibus, gloriosissime & sanctissime triumphetis. Aderit vobis (mihi credite) summus imperator Christus, quem habetis doctorem, ductorem, & victorem: ipsum pro virili sequamini, qui suæ vult vos victoriæ esse participes. Aderunt & sancti Dei amici & insuperabiles bellatores, qui illustre triumphi exemplum vobis reliquerunt. Quorum si boni fueritis imitatores, (sicut & ipsi Christi, sudorum vestrorum percipietis fructus, laborum præmia, certaminum bravia, virtutis denique amplissimas reportabitis, ac sempiternas retributiones. Dixi.

XX.

SENTENTIA VENERABILIS DOMINI *Ioannis Hasselani, sacræ theologiæ in academia Lovaniensi quondam professoris super facto Nectarii, episcopi Constantinopolitani, circa sublationem confessionis, præsidentibus concilii Tridentini exhibita.*

Ac numquam ante edit. Lovaniensem anni 1587. typis excusa.

Vt de Socratis & Sozomeni historia recte quis judicet, duo sunt necessaria. Vnum, ut diligenter cognoscas quid ecclesia facere solita sit de relapsis ante Novati hæresim: Alterum, ut recte animadvertere studeas historiæ seriem. Porro seriem non satis animadversam habere possunt, quicumque aut tripartitam tantum legerunt, aut versionem tantum Musculi. Nam & tripartita fragmentum tantum est justæ historiæ, & Musculus neque se diligentem hic præstitit, neque fidelem. Ecclesia autem ante Novati hæresim relapsis adhibebat pœnitentiam, nam propter hoc ipsum Novatus habitus est hæreticus, quia tollebat pœnitentiam, qua ad id usque tempus ecclesia mederi solita erat iis, qui post baptismum peccassent peccato usque ad mortem (sic enim Novatiani scripturarum imitatione loquebantur, sicut ex lib. 4. Socratis patet cap. 28. & Sozomeni lib. 1. cap. 22.) Itaque Chrysostomus in 1. caput ad Hebræos, cum ita loquitur. Hic iterum insurgunt adversum nos qui tollunt pœnitentiam: periphrasi ista notavit Novatianos, eademque periphrasi notavit eosdem Basilius in sermone de pœnitentia: Superbiam, inquit, istorum, qui pœnitentiam tollunt, non ferens, &c. Neque vero hæreticus habitus est Novatus, quod pœnitentiam tolleret, qua parte institutum divinum est, & aut in scripturis expressum, aut apostolica traditione de manu in manum acceptum. Quare observandum est quidnam pœnitentia, qua parte divinum institutum est, complecti credita sit ante Novati hæresim. Hic de animi dolore, sive contritione dubium nullum est, sed neque de proposito relinquendi vitam veterem: dubium, inquam, de duabus his rebus nullum est, quin eas complecti credita sit pœnitentia. Quid ergo? sustulit ne has Novatus? Non sustulit: imo referente Socrate lib. 4. cap. 28. docebat relapsos ad eucharistiam quidem admittendos non esse, sed exhortandos tamen ad pœnitentiam, animi nimirum dolorem, & propositum, de quo dictum est. Quare cum Cyprianus, Chrysostomus, & Basilius scribant cum multis aliis per Novatianos tolli pœnitentiam, id non de universa pœnitentia, potest accipi. Deinde complectebatur tunc pœnitentia exomologesim.

Id discimus apud Eusebium lib. 6. c. 34. de Serapione citantem Dionysium Alexandrinum. Serapion senex jam relapsus fuerat in persequutione, quæ accidit sub Decio imperatore, & rogat sæpe, verum nemo illi attendit, propterea quod sacrificasset idolis: postea in morbo cum triduo jacuisset mutus & sine sensu, quarto die ait nepoti: Quousque o filii me detinetis? Obsecro properate, & me ocius dimittite; accerse mihi aliquem ex presbyteris: currit puer, sed cum & nox esset, & presbyter ægrotus ipse venire non posset, dat illi paululum eucharistiæ, jubens ut effundat, semique in os instillet. Reversum puerum senex mirabiliter omnium conscius antevertens: Scio, inquit, presbyterum venire non posse, sed tu, quod ille jussit, facito. Puer effundit, simulque infundit ori; senex ubi deglutivit, reddit spiritum.

ἐδεῖτο, utitur hac voce absolute, sic & alias. Subauditur autem, recipi ad reconciliationem.

καταβροχθίσας, id est, transmisit per gulam, a gula enim dicitur.

Hactenus res gesta, cui Dionysius addit hanc sententiam. Videtur, inquit, quod senex hic tamdiu in vita conservatus est, & permansit donec absolveretur, & vel deleto jam peccato, propter bona quæ fecerat, confiteri posset. Vides ex hac historia senem hunc insignem sane, & in quo moriente illuxit singulare donum revelationis spiritus, vehementer sollicitum fuisse, & fatigisse, ut confessus, & a presbytero absolutus non sine eucharistiæ viatico e vita discederet. Nam ad eucharistiæ sumptionem (in qua maximam salutis spem olim collocabant prisci Christiani) referebant fere confessionem & absolutionem: sicut patet ex canonibus veterum conciliorum.

Musculus non recte vertit, Et a peccatis liberatus coram multis quæ fecerat confiteri possit, ἐξαλειφθείσης τῆς ἁμαρτίας.

Ne quis vero putet confessionem & absolutionem Serapionis politicam dumtaxat rem fuisse, qualis est apud Cyprianum lib. 3. epistola 17. cum in defectu presbyteri confiteri nos vult diacono, & per eum reconciliari: ne quis, inquam, putet, advertat Dionysium certo studio id enarrare, propter Novatianos, quorum hæresis paulo ante Serapionem defunctum extiterat. At Novatiani de politica absolutione cum Christianis non pugnabant, an scilicet relapsis concedi deberet, sed de divinitus instituta absolutione, & qua relapsis sic contingeret remissio peccatorum coram Deo, ut idonei essent ad sumptionem eucharistiæ. Itaque Novatianos c. 10. ad Hebræos ita loquentes inducit Chrysostomus: Non est tutum, inquiunt, mysteria (sic enim veteres noto more eucharistiam vocabant) præbere iis qui peccaverunt, quia non est altera remissio: quod Novatianorum dictum perinde valet, ac si dixissent, baptizatis quidem tuto eucharistiam præbemus, quia contingit ipsis per baptismum peccatorum

remiſſio : at relapſis non eſt tutum præbere, quia non habet eccleſia ſacramentum alterum, per quod ipſis contingit remiſſio altera, baptiſmali remiſſioni ſimilis. Semelque hoc meminiſſe oportet Novatianiſmi cardinem in hoc verſari, an Chriſtus reliquerit eccleſiæ ſuæ ſacramentum aliquod ad reconciliandum relapſos, ſive hoc vocari debet antiquo more pœnitentia, ſive recentiori ſacramentum pœnitentiæ, ſicut baptiſmum dedit ad regenerandum nondum renatis : quod quia negabat Novatus, habitus eſt hæreticus : adverſatur enim hoc & ſcripturis, quæ de illo ſacramento loquuntur, & traditioni apoſtolicæ, quæ tunc in eccleſia de eodem ſacramento nota erat, & uſu ipſo catholico, & perpetuo omnium Chriſtianorum animis irradicata.

Neque minus ſane hodie peccant quicumque negant in eccleſia eſſe ullum pœnitentiæ ſacramentum a Chriſto inſtitutum ad reconciliationem eorum qui nunc mortaliter peccant : nam quin fide, quin precibus, quin eleemoſynis, aliiſque hujuſmodi exercitiis reconciliationem impetrare relapſi poſſent, ne Novatus quidem in dubium vocavit. Hæc ſi meminerimus, præterquam quod poſtea difficultas nobis expeditior erit, rectius etiam intelligemus veteres qui contra Novatianos ſcribunt, ut exempli gratia illud apud Euſebium lib. 6. c. 33. cum ait : Novatum nullam ſalutis ſpem relapſis reliquam facere, etiamſi omnia, inquit, facerent, quæ ad ſinceram converſionem & puram exomologeſim pertinent : videlicet ſalutis ſpem non illam ſentit Euſebius, quæ a Deo ſolo ſine hominum miniſterio ſperari poteſt : hanc enim nemini deſperandam eſſe diſertte monebat Novatus : ſed illam quæ homini per hominem contingere poteſt exhibitione ſacramenti & uſu poteſtatis, qua remiſſa in terra, etiam remiſſa ſunt in cælis. Semper enim ſacramentum & poteſtatem hanc urgere, & ante oculos habere oportet.

Tale etiam eſt quod apud Socratem lib. 6. c. 22 Leontius Ancyræ epiſcopus exprobrat Novatianis : Pœnitentiam, inquit, ſuſtuliſtis, & benignitatem Dei excluſiſtis, nempe illam benignitatem quam Deus per homines hominibus impartitur, ut jam dictum eſt. Præterea refert in hac materia obſervare exomologeſeos, abſolutionis, remiſſionis, & cognata vocabula. Eſt, ubi exomologeſis generaliter valet idem quod pœnitentia, ut apud Euſebium loco jam citato. Etiamſi facerem omnia, inquit, quæ ad ſinceram converſionem & puram exomologeſim pertinent. Quod hic exomologeſis dicitur, idem c. 42. dicitur pœnitentia : Martyres, inquit, noſtri relapſos receperunt vias eorum converſione & pœnitentia. Sic Baſilius in ſermone de pœnitentia, qui & ipſe contra Novatianos ſcriptus eſt, exomologeſim & pœnitentiam pro eadem re dixit. Magnum eſt, inquit, peccatum ? Multa exomologeſi eſt opus : levis eſt lapſus ? æquanda eſt pœnitentia. Et Græcos imitati ſunt hic Latini. Inde eſt quod in cap. ad abolendam, de hæreticis, confeſſio pro toto ſacramento pœnitentiæ ſumitur.

Iam abſolutionis & cognata vocabula, eſt, ubi pertineant ad œconomiam politicam, eſt, ubi ad poteſtatem divinitus inſtitutam, ut in concilio Carthag. 4. Is qui pœnitentiam in infirmitate petit, ſi, dum ſacerdos invitatus ad eum venit, obmutuerit, & continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impoſitionem, & infundatur ori ejus euchariſtia. Hic quia morituro eu-

A chariſtia præbetur, intelligi ex hoc ipſo debet quo pertineat reconciliatio, & manus impoſitio. At in eodem concilio c. 80. manus impoſitio non eſt poteſtatis hujus, de qua dictum eſt, propria. Omni, inquit, die jejunii manus a ſacerdotibus pœnitentibus imponantur, alioqui manus impoſitio poteſtatis dictæ, proprie non contingebat eo ſæculo niſi feria quinta demum ante paſcha, ut habemus in decretis Innocentii I. c. 7. multoque ante Innocentium Soter papa in ſecunda decretali epiſtola, A nullis, inquit, in cœna domini perceptio euchariſtiæ negligatur, cum & pœnitentes eadem die ad percipienda corporis & ſanguinis domini ſacramenta reconcilientur.

B Sed redeo ad exomologeſim ejus temporis, quæ fuit ante Novati hæreſim. Extat de hac luculentum teſtimonium etiam apud Dionyſium in epiſtola ad Demophilum, Tertullianum in lib. de pœnitentia, Cyprianum in ſermone de lapſis. Nam vixit & Cyprianus ante Novati hæreſim, etſi idem poſt eamdem natam vixit, ut omittam Clementem in epiſtola ad Iacobum. Enimvero Novatus nec exomologeſim quidem hanc ſuſtulit, ut habet in lib. de pœnitentia Ambroſius, & Socrates lib. 4. cap. 28. abſolutionem demum ſuſtulit, quam uni Deo committendum docens : τῷ ἐξουσίαν (inquit) ἔχοντι συγχωρεῖν ἁμαρτήματα hoc eſt, poteſtatem habenti remittendi peccata. In

C quibus verbis diligenter conſideranda eſt poteſtatis, ſive ἐξουσίας vox. Alludit autem ad locum Matthæi cap. 4. *Vt ſciatis quod filius hominis poteſtatem habet remittendi peccata* : ſimiliter loquitur eodem lib. c. 10. & in Sozomeno Areſius, Novatianæ ſectæ epiſcopus ἀρνῆσθαι, inquit, τὴν ἄφεσιν ἐξουσίας ἐστὶ, non ſacerdotum, ſed Dei, hoc eſt remiſſionem impendere poteſtatis eſt Dei. Abſolutionem ergo Novatus hactenus ſuſtulit, quia poteſtatem hanc ſuſtulit, quantum in ipſo erat.

Vid… rian… faci… ex prin… Soci… *Lib…*

Ceterum qualis tunc exomologeſis fuerit, primum ex hac hiſtoria de Serapione vides eam

D fieri ſolitam non apud epiſcopos modo, penes quos ordinaria eſt poteſtas, ſed etiam apud preſbyteros, quibus ipſi commiſiſſent. Et quidem Dionyſius non uni commiſerat, ſed pluribus : Accerſe, inquit, mihi aliquem ex preſbyteris. Et rurſus : Nemo, inquit, illi attendit, quaſi dicat, nemo ex omnibus quibus commiſeram. Deinde vides relapſis liberum fuiſſe tunc adire e multis quemcumque voluiſſent. Accerſe, inquit, mihi e multis aliquem. Quod idem videre licet ex Tertuliano loco jam citato : etiam ex Origene. In eadem hiſtoria ex abundanti notetur hoc etiam, quod olim quoque in more hoc erat, ut reſervarent euchariſtiam ad viaticum morientium, non

E ſub panis tantum, ſed etiam ſub ſpecie vini : atque adeo videtur Serapion ſub ſpecie ſanguinis tantum communicaſſe. Ad corpus enim verba hæc : ἀποβρέξαι, ἐπιστάξαι, ἐγχεῦσαι, hoc eſt, effundere, non pertinent, ſed ad ſanguinem tantum. Horum autem primum Muſculus non recte vertit, infundere : repugnat enim non ſolum præpoſitio verbi, ſed etiam intellectus verus ſententiæ, quæ habet ut puer ſanguinem e vaſculo effundendo ſimul in os ejus infundat & inſtillet.

Nec illud quidem bene Muſculus, quod ἐγχέω vertit, inſtillare. Porro quod hic dicitur de ſanguine infundendo, huic ſimillimum eſt, quod jam recitavimus ex concilio Carthaginenſi. Et infundatur, inquit, ori ejus euchariſtia. In eodem autem

autem ſcripto Dionyſius, ubi ſic ait: Iuſſeram ut A morituri abſolverentur, Muſculus non recte vertit τὸ ἀφίεσθαι admitterentur: repugnat enim non ſolum præpoſitio verbi, ſed & loci ſententia: præſertim cum mox infra dicat ſenex ἕως λυθῇ, ubi abſolvere vertit & Muſculus. Hoc mirum eſt, quod in ſcripto Dionyſii narratur Serapion confeſſus & abſolutus, cum neutrum feciſſe videatur. Verum ita eum feciſſe, ut & preſbyter & epiſcopus pro facto habuerint, quicquid illi ſequuti hic ſint, ſive tale quiddam: quale tradunt doctores de mutuo confitente ſine verbis per nutum, ſcriptum, aut interpretem. Sive putaverint ſenem ſatis antea confeſſum eſſe, quum recipi peteret a preſbyteris; maxime cum Dio- B nyſius non dubitaret eum jam peccati ſui veniam impetraſſe ſtudio bonorum operum, cui votum confitendi adjunctum erat. Adde huc neceſſitatis articulum & periculum moræ.

Et hactenus de eo quid eccleſia facere ſolita ſit de relapſis ante Novati hæreſim. Sequebatur nunc, ut oſtenderetur quid qua ex cauſa novum propter Novatianos conſtituerit, verum id commodius fiet in conſideranda ſerie hiſtoriæ, quæ eſt lib. 5. cap. 19. apud Socratem, ſed prius conſideretur ex cap. 8. perſona Nectarii, ſiquidem hoc etiam ad rem facit. Senatoria ſtirpe fuit, moribus moderatis, & licet prætorem Conſtantinopoli ageret, tamen erat in magna omnium admiratione: nec vero malis artibus ad epiſcopa- C tum pervenit, ſed raptus a populo eligendus ſiſtitur centum & quinquaginta tum forte Conſtantinopoli in ſynodo præſentibus, commendante etiam eum Theodoſio ſeniori, religioſiſſimo principe, & de Chriſti eccleſia ſingulariter merito. Addit Sozomenus accinctum fuiſſe eo tempore ad reditum in patriam (genere enim Tarſenſis erat) ut nihil minus quam de epiſcopatu cogitaverit, canum præterea, & divina quadam ſpecie, ſed necdum myſteriorum participem. Sed jam factus epiſcopus utitur magiſterio Cyriaci Adanorum epiſcopi. Invitat præterea alios quos ſecum in ædibus illuſtres habebat. Iam Theodoretus præterquam quod om- D ni virtutum genere illuſtrem facit, inſerit etiam epiſtolam dictæ ſynodi ad Damaſum papam, in qua patres ita ſcribunt: Præpoſuimus in generali noſtro concilio Conſtantinopolitanæ eccleſiæ reverendiſſimum & Deo amantiſſimum Nectarium epiſcopum cum omnium clericorum totius civitatis approbatione.

Sequitur nunc hiſtoria.

TITVLVS Socratis eſt de pœnitentialibus preſbyteris. Nemo hic mihi perſuadeat periphraſi pœnitentialium preſbyterorum ſignificari eos proprie, qui pœnitentiæ publicæ præerant: aut in Sozomeni titulo proprie eos pœ- E nitentes eſſe, qui pœnitentiam publicam agebant. Vterque enim auctor multas ſignificationes dedit, quod de pœnitentibus & de pœnitentia generaliter loquantur, ut infra ex verbis ipſorum planum fiet. At ſcio quidem vocem utramque certis locis non pertinere, niſi ad publicam pœnitentiam, verum in talibus locis nec ſignificationes dantur ſimiles, ut ex materia ſubjecta, aut circumſtantiis animadverti poteſt, non accipi eas generaliter. Talis locus eſt in concilio Toletano 1. c. 2. Placuit, inquit, ut pœnitentes non admittantur ad clerum. Sæpe etiam phraſis habet, ut de publice pœnitentibus tantum pœnitentes accipiantur, ſed id apud Græcos magis quam apud Latinos, ut quum dicitur τοὺς ἐν μετανοίᾳ ὄντας. Quæ phraſis eſt apud Dionyſium magnum & Sozomenum.

Ceterum in titulo Sozomeni cavendus eſt Muſculus: vertit enim, quomodo privata peccatorum confeſſio ſublata ſit Conſtantinopoli: cum ipſe Sozomenus ſic habeat, quomodo & ob quam cauſam ſublatus ſit pœnitentialis in eccleſia preſbyter, & operoſus labor circa modum pœnitentiæ. Quamvis enim titulus Græci codicis nonnihil mendoſus, & ex initio capitis ſic reſtituendus videatur, ὅπως καὶ διὰ τὴν αἰτίαν ἀνεπαύθη ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῶν μετανοούντων πρεσβύτερος. Tamen non ita mendoſus eſt, ut Muſculani ſenſus vel micam habeat.

Et tantum de titulis venio ad hiſtoriam. Committo autem Socratem cum Sozomeno, ut uterque ex altero intelligatur, addamque ea tantum quæ faciunt ad quæſtionem præſentem.

SOCRATES.

Viſum eſt eodem tempore etiam presbyteros pœnitentiales eccleſiarum tollere.

SOZOMENVS.

Eodem tempore, primus omnium Nectarius pœnitentialem presbyterum ſuſtulit, id quod ſequuti ſunt omnes pene epiſcopi.

Hic ne quis e Socrate, qui pluralis numeri presbyteros habet, putet plures tunc fuiſſe preſbyteros pœnitentiales, advertat Sozomenum dixiſſe ſingulariter, presbyterum, quamquam idem intelligas etiam ex Socrate: dixit enim eccleſiarum presbyteros: non, eccleſiæ, ut non recte verterit Muſculus, in eccleſia. Porro ex pluribus eccleſiis Socratis, & ex pene omnibus epiſcopis Sozomeni vides non epiſcopatu Nectarii tantum ſublatos hos presbyteros, ſed generaliter in omnibus pene epiſcopatibus. Cauſam ſublationis Socrates ita expreſſit.

SOCRATES.

Ex quo tempore Novatiani ab eccleſia ſeparati ſunt, epiſcopi, addiderunt eccleſiarum canoni τὸν πρεσβύτερον τὸν ἐπὶ τῆς μετανοίας, ſub quo peccata ſua confiterentur qui poſt baptiſmum lapſi fuiſſent.

Hic de ſuo addit Muſculus, pronomen, hoc, incommodiſſime.

Hic qui errore liberari volunt, vigilanter diſcernant veterem eccleſiarum canonem a recenti additamento, ſive acceſſione. Ita intelligent, tum quid eccleſia de relapſis facere ſolita ſit ante Novati hęreſim, tum quid ſub Nectario ſit ſublatum.

Vides unum fuiſſe, non plures.

Porro jam ſupra oſtendimus quod vetus canon hoc habebat, ut relapſis ſubveniretur per pœnitentiam, & remiſſionem alteram, baptiſmali non quidem parem, ſed tamen ſimilem, cujus diſpenſatio penes eos eſſet, quibus data eſt poteſtas peccata in terris remittendi. Et ex his cum multi numero eſſent, liberum erat per eumdem canonem eligere, quem pro ſuo quiſque judicio, affectu, conſcientia vellet: huic canoni additus eſt pœnitentialis preſbyter, hoc eſt epiſcopali conſtitutione factum eſt, ut jam eſſet modus quidam certus, & novus hujus pœnitentiæ, ſed modus (ſicut in titulo Sozomenus vocat) operoſus & pœnitentibus gravis: revera enim grave eſt alligari jam certo preſbytero, libertate ſublata confitendi cui velis: grave eſt, peccata, quæ uni preſbytero in aurem confeſſus ſis, ea deferantur ad epiſcopum, & ab epiſcopo ipſo recitentur ad populum. Iam Sozomenus adhuc propius cauſam expreſſit, cur propter Novatianos modus hic operoſus adhibitus ſit.

Vides in genere quævis peccata, viſurus paulo poſt etiam hic occultum peccatum.

SOZOMENVS. A

Quia prorsus non [1] peccare, inquit, supra vires humanas est. Et [2] pœnitentibus [3] Deus veniam [4] præberi jussit. [5] Sin vero detractes confiteri peccatum, fit ut te debita tua magis onerent, & [6] prægravent. Propterea [7] ab initio visum est episcopis peccata [8] annunciare, sive promulgare, quasi in theatro teste multitudine ecclesiæ: in hoc autem constituerunt presbyterum optimæ vitæ, [9] taciturnum, & prudentem, ad quem accedentes, qui peccassent, confiterentur quæ gessissent. Is vero pro uniuscujusque peccato, cum dixisset quid facere oporteret, & mulctam [10] imposuisset, quam oportebat luere, [11] absolvebat eos qui a semetipsis pœnam [12] exegissent, &c.

Causam videlicet hanc Sozomenus habet: Faciebat Novati hæresis, ut Christiani ad confessionem minus, quam antea afficerentur. Quis enim confiteri libenter velit, si non spectet absolutionem: aut ut spectes eam, dubites tamen an coram Deo valeat? Fit autem, ut existentibus hæresibus segniores fiant, etiam catholici, ad observanda ea, quæ vident in dubium vocari. Hic igitur dum advigilandum episcopi putarent, rationem inierunt adempta eis veteri libertate adeundi presbyterum quemlibet (sub ista enim libertate, quasi sub latebra tegere sese poterant segniores, ut non confiterentur) ut populo innotesceret nulla tam enormia esse peccata, quæ non relapsis remitterentur, si pœnitentiæ ministris sese docendos, monendos, arguendos, corrigendos, & absolvendos præbuissent, ac confugissent ad divinitus ordinata remedia, denique peterent etiam preces publicas ecclesiæ. Siquidem ad hæc omnia spectabat illa peccatorum per episcopum recitatio.

Hunc sensum mihi suggerit primum vocula (propterea.) Deinde sermo ille quo dicuntur episcopi peccata promulgare. Visum est, inquit, episcopis, quid tandem facere? peccata promulgare, inquit, non promulgari, ut ad confitentes referri non possit. Et valde hoc loco impediunt lectorem & Tripartita historia & Musculus, dum vertunt activum verbum in passivum: quasi sensus sit, visum est episcopis, ut peccata pandantur: non per recitantem episcopum, sed per publice confitentem peccatorem, cum de confessione publice facienda nullum prorsus exemplum extet. De recitatione autem publica, extat exemplum apud Augustinum hom. 50. Tantum de Theodosio lego publice in ecclesia peccatum confessum esse, sed tunc, cum ipsi ecclesiam Mediolani ingressuro occurrit Ambrosius, & coram eadem ecclesia exprobrat sævitiam, quam exercuerat Thessalonicæ, vide Sozomenum lib. 7. c. 24. Nam quod Leonem quidam citant ex epistola, quæ est ad episcopos per Campaniam, Samnium & Picenum constitutos, quasi in ea mentio sit confessionis publicæ, vehementer errant: agit enim Leo non de more ullo ecclesiæ, aut exemplo, sed de abusu tantum qui contra ecclesiæ morem irrepserat in pusilla tantum Italiæ regiuncula: neque generaliter illis irrepserat, sed apud quosdam tantum, ut vehementer mirer doctos quosdam homines citare hanc epistolam ad docendum de usu veteri ecclesiæ.

SOCRATES.

Hic canon hodie obtinet in aliis hæresibus. Soli autem Novatiani pœnitentialem presbyterum sunt aversati, ac ne initio quidem accessionem hanc receperunt, &c.

1 Rursus vides in genere quævis peccata.
2 Quis hic pœnitentes interpretetur de publice pœnitentibus.
3 Divini instituti rationem vides.
4 νέμειν vox dispensantis est.
5 Hanc adversationem addo ex tripartita historia.
6 Vtque coram Deo, ut scias politicum non esse.
7 Ab initio nō nascentis ecclesiæ, sed hoc tempore quo Novatiani ab ecclesia sunt separati, id discis ex eo quod mox subjicitur de constituto presbytero.
8 Annunciare Græce est, ἐξαγγέλλειν.
9 ἐχέμυθος in genere significat linguæ continentis hominem, sive id sit in negotiis secretis, sive aliis: ἀπὸ τοῦ ἔχειν τὸν μῦθον. Significatur igitur presbyter, qui non silentio tantum peronas tegeret, si opus esset, verum non effutiret quæ secreto a confitentibus didicisset.
10 Episcopus ergo non imponebat mulctam, sed recitabat tantum.
11 Musculus sic vertit, Ea lege absolvebat, ut a semetipsis pœnas exigerent, sed male, nam Sozomenus ha-

Canonis appellationem nunc attribuit recenti accessioni: ne putes cum sentire de veteri canone, respice ad adversativam clausulam, Soli autem, &c. Quod dicit, pœnitentialem presbyterum, receperunt etiam hæreticæ ecclesiæ, imitatæ catholicos. At Novatiani non receperunt illum. Idem vides ex sequente periodo, Ac ne initio quidem, &c. ubi eadem res vocatur προσθήκην, id est, accessio, nomine facto a verbo, quo supra usus est Socrates, cum diceret, episcopos addidisse ecclesiarum canoni.

SOZOMENVS.

Verum Novatiani (apud quos nulla est pœnitentiæ ratio) nihil morabantur istud. In aliis autem hæresibus hodie quoque obtinet, ac præcipue in occidente, maxime autem Romæ. Illic B enim in aperto est locus τῶν ἐν μετανοίᾳ ὄντων. Et paulo inferius. Constituto autem die posteaquam persolvit aliquis mulctam, quasi quoddam debitum, tum laxatur a peccato, & cum populo ecclesiastica societate fruitur.

Apud quos nulla pœnitentiæ ratio, &c. Non quod sustulerint contritionem, aut confessionem, sed sacramentalem absolutionem, in qua sita est perfectio & consummatio sacramenti pœnitentiæ, τῶν ἐν μετανοίᾳ ὄντων, &c.

Neminem moveat quod sermo Sozomeni desinit tandem in pœnitentiam publicam: facit enim hoc dilatus huc similitudine aliqua accessionis, & pœnitentiæ publicæ. Alioquin vel pueris C notum est pœnitentiam publicam non cœpisse post Novatianos demum, cum sit antiquior concilio Niceno, imo ejus meminit Dionysius. Vnde certum est Sozomenum non agere de initio ejus, aut sublatione, & tamen subjeci quæ ille aliquanto inferius hic addidit, quia valent ad intelligendum Socratem, tum laxatur a peccato, &c. Ergo & in pœnitentia publica (nam de hac Sozomenus loqui pergit) non omnis absolutio erat politica, sed quædam vere sacramentalis. Ceterum in hac particula Musculus malæ fidei est suspectus: vertit enim, mulcta, quasi debito quodam remissa. Imo Muscule mulctam persolutam significat Sozomenus. Quomodo igitur remissam diceret? quare peccatum remissum & D relaxatum dicit.

SOCRATES.

Qui vero hodie ecclesias obtinent, cum perdiu istud observassent, postea sub Nectario mutaverunt, quia mulier, &c.

SOZOMENVS.

In ecclesia vero Constantinopolitana presbyter pœnitentialis munere suo functus est, donec mulier, &c.

SOCRATES.

Mulier adit pœnitentialem presbyterum, & paulatim confitetur peccata, quæ fecerat post baptismum, presbyter monet, ut jejunet, & continuo oret. Mulier vero cum processisset, confi- E tetur & alium lapsum, concubitum scilicet cum diacono ecclesiæ.

Et paulatim, &c. κατὰ μέρος Musculus vertit, ex parte, sed fere significare paulatim, & habet hæc particula aperte confessionem secretam. Quomodo enim paulatim adiret, & confiteretur publice? Mulier vero cum processisset, &c. προβαίνω pergere significat in aliquo negotio. Et ex Sozomeno sic intellige Socratem post cœptam & perductam aliquousque confessionem Cum interpositi essent dies aliquot ad jejunium & preces, tunc denique perrexit confiteri. Sozomenus enim

bet ἀπ… ἐξαμ… 12 Vi… coram… quia… cessit… nia, Deus… beri ju…

Redit… gressi… propos…

Form… gener… omni… fitent…

enim occasionem concubitus addidit istam, quia dum jejunat mulier immorata est in ecclesia. A

SOZOMENVS.

Donec mulier propter peccata quæ confessa erat, jejunare & orare jussa, ac propter hoc in ecclesia immorata indicavit se stupratam a diacono:

Indicavit, & cet. καταμηνύω proprie, rem occultam prodo. unde & ex hoc colligimus secretam confessionem fuisse, atque adeo secreti & occulti peccati fuisse.

SOCRATES.

Hoc dictum & diaconum ex ecclesia ejecit, & tumultum peperit apud multitudinem, quia ecclesia propter hoc afficeretur contumelia & blasphemia. B

Hoc dictum, &c. τοῦτο λεχθὲν : λέγειν hic prorsus non est quod εἰπεῖν, sed recitare potius, legere, & commemorare peccatum, quasi sit id flagitium lectum & recitatum in theatro ecclesiæ.

SOZOMENVS.

Quod, ut multitudo didicit, indignata est, quia ignominia inusta esset ecclesiæ.

SOCRATES.

Hic Eudæmon perplexo Nectario dat consilium, ut amoveat presbyterum pœnitentialem, & concedat unicuique mysteriis communicare secundum propriam conscientiam. C

Amoveat, &c. Non autem veterem canonem. Præterea vides hinc longe aliam rem agere Leonem in epistola supradicta, quum tolli vult abusum, qui in aliquibus Italiæ partibus præter morem ecclesiæ irrepserat.

Mysteriis, &c. Vides confessionem referri ad sumptionem eucharistiæ, præterea tacite significari, quod ad eucharistiam nemo venire solet, nisi confessus, vel quomodo sub pœnitentiali presbytero confitebantur, vel quomodo fiebat antea.

SOZOMENVS.

Consulentibus quibusdam, ut concederet unicuique mysteriis communicare, prout sibi conscius esset, & fiduciam accipere, &c. pœnitentialem presbyterum sustulit. D

Hæc illa particula est, quæ multos ita reddit impeditos, ut affirmare non dubitent Nectarium omnem semel confessionem sustulisse, in quo virum optimum, non minus ecclesiæ perniciosum faciunt, quam fuerit pene Novatus ipse, tantum hæresim excipio. Quid enim Novatianis a veteribus objicitur, quin idem in Nectarium hæreat, si confessionem sustulit? Objicit Leontius, benignitatem (inquit) Dei exclusistis. Cur non idem objicias Nectario? Objicit Ambrosius, donum cæleste refunditis (sic enim loquitur, hoc sentiendo quod potestatem peccata dimittendi in terris Novatiani nollent agnoscere, quam Christus donaverat, sed respuerent potius atque rejicerent) Cur non idem objicias Nectario? Nisi vero refundere censendus non est, qui facit, ut nunquam dono utamur. At erat (inquiunt) aulicus. Aulicum fuisse non lego. Præturam in Thracia administrasse lego, sed quam in Liguria administraverit & Ambrosius tunc cum catechumenus adhuc ad episcopatum raperetur. At factus episcopus, non ut Ambrosius, studuit. Quis hoc de ipso scriptum reliquit? cum domestica consuetudine doctorum virorum usus legatur. E

Sed esto fuerit in scripturis parum exercitatus, ut ex ipsis non potuerit intelligere remissionem alteram, & potestatem, de qua sæpe dictum est. Quid? Reliquæ ecclesiæ, quæ idem fecisse memorantur, an æque inexercitatæ, & rudes scripturarum, & omnino rei Christianæ putandæ sunt fuisse? Iam reliquæ in toto orbe terrarum eruditiores ecclesiæ, nonne gravissime monuissent Nectarium de re ad salutem tam necessaria? Quis autem vel leviter potest dicere reprehensum Nectarium, cum tot habeamus egregios scriptores ejus temporis? Et quod in primis me movet, ne postea quidem ad nostra usque tempora ab ullo notatus legitur, sive Græco, sive Latino, sive scholastico, sive generis alterius scriptore. Nos hoc facere paucis his annis sine ullo exemplo cœpimus.

Iam sunt quæ eodem crimine prope involvant Chrysostomum Nectarii in episcopatu successorem, hominem omnium judicio in scripturis exercitatissimum, & cujus tam apertas sententias habemus, tam de remissione altera in c. 11. ad Hebræos, quam de potestate in terris remittendi peccata, de sacerd. lib. 3. Rursus in c. 8. ad Hebræos. Quorum locorum vel singuli pluris apud me valent, quam universa loca quæ citantur ex concionibus ejus popularibus, quamquam de locis illis dicemus postea. Nunc argumenta tantum ex historiis petantur, ac legatur Socrates lib. 6. c. 21.

SOCRATES.

Cum unica, inquit, esset a synodo episcoporum lapsis data pœnitentia, ausus est Chrysostomus dicere, etiam qui millies pœnitentiam egisti, tamen accede. Ita Socrates.

Hic qui meminerit quid sit in hac causa pœnitentia, & quid ea Novatus tollere, contraque catholici retinere studuerint, an iis dubium esse poterit, quin & Chrysostomus, & reliqui synodi illius patres de confessione & absolutione tunc egerint inter se, ut de rebus omnino adhuc tunc obtinentibus, & nullo modo sublatis? alioqui quorsum se fatigarent episcopi de sublatis? Vidi etiam, qui de errore Cypriani huc adferrent. Sed hoc argumentum facillime solveris, si attendas ad temporum & rerum similitudines: nam quæstio an baptismus ab hæretico collatus sit nullus, sub Cypriano moveri cœpta, ut patet ex initio 7. libri Eusebii.

De pœnitentia vero, remissione altera, & potestate remittendi, nulla prorsus sub Nectario quæstio erat, sed tota res indubitata simpliciter habebatur inter catholicos, tantoque magis indubitata, quanto diligentius examinata fuerat, jam propter Novatianos. Deinde quæstio de baptismo hæreticorum non ita ex scripturis expediri tunc potuit: quia paucæ scripturæ de ea re manifeste loquuntur, & e diverso plurimæ pro Cypriano facere videbantur. Contra vero de pœnitentia, & rebus, quas complectitur, suppetebant omnibus nota & usu trita scripturarum testimonia.

Quid ergo sibi vult sermo ille: Pro sua quisque conscientia? historiæ seriem consule, & facile videbis non aliud velle, nisi ut neglecta illa recenti & nova accessione liberum sit unicuique redire ad solutam & antiquam libertatem eligendi e multis presbyteris quemcumque pro suo quisque judicio, affectu, & conscientia voluerit, tantum ut re vera unusquisque rationem hic habeat conscientiæ suæ, atque ita sese gerat, ut

ut bona fiducia accedere audeat ad eucharistiam. Nam ad hanc (ut supra dictum est) referebatur pœnitentia, tam a catholicis quam Novatianis, ideoque cum Novatiani non viderent in ecclesia remissionem alteram, consequenter dicebant, & quidem erudite (supposito ipsorum errore) nullum relapsum admittendum esse ad eucharistiam: eruditiores, acutiores & religiosiores hac in parte, quam fuerit ipse Chrysostomus, siquidem relapsos ad eucharistiam admisit (id quod volunt isti) nec confessos, nec absolutos. Expendatur deinde ratio Eudæmonis, quam Socrates sic expressit.

SOCRATES.

Siquidem ita demum ecclesia habere poterit τὸ ἀβλασφήμητον, hoc est Christiana ecclesia non afficietur posthac blasphemia ab ethnicis hominibus, quod fieri necesse erat, si lapsus occultos (qualis erat concubitus supra dictus) recitare pergimus ad populum. Deinde Socrates cum reprehendit Eudæmonem, non tales scripturas urget: Quorum remiseritis peccata, &c. Non etiam morem urget ecclesiis, ut supra diximus, irradicatum, ut ad eucharistiam videlicet Christiani non accederent, nisi confessi & absoluti. Sed quid urget?

SOCRATES.

Dedisti (inquit) occasionem, ut Christiani non amplius inter nos invicem arguamus peccata:

Hoc est, improbemus & detestemur, ut facere soliti sumus, quoties in ecclesia peccata recitari audivimus. Hunc sensum requirit & vocula ἀλλήλων, & locus quem ex apostolo allegat.

SOZOMENVS.

Atque ex illo tempore res illa obtinuit, & permansit, præsertim quia antiquitas, quantum arbitror, labi paulatim jam cœperat, & in morem ἀδιάφορον, & neglectum degenerare.

Hoc de illis temporibus nunquam dicturus erat Sozomenus, si respexisset ad sacramentum pœnitentiæ. Ad politiam igitur priscam & operosam respexit, & ad eos qui politiæ præerant: hi nimium remiserant de exacta diligentia.

Hæc sufficere poterant ad considerandam historiæ seriem. Verum quia in Sozomeni scripto ultima particula apud historiam tripartitam adeo mutila & trunca est, ut simpliciter aberret a vero auctoris sensu, ponam primo verba tri-

A partitæ historiæ, deinde Sozomeni sententiam, ut ex collatione appareat quanta sit dissimilitudo.

EX TRIPARTITA HISTORIA.

Presbyterum nequaquam esse præcepit super pœnitentes, ut ex illo, antiquitatis consuetudo est sublata, cum (ut arbitror) minora peccata præ pudore confessionis, & subtilitate examinantium patrarentur, &c.

Hic locus plures fefellit, ut crederent secretam confessionem per Nectarium sublatam, sed longe aliter habet Sozomenus. *Scripsit Sozomen. sub. Th. juniore. Nectari. autem … ctus est … scopus … Theodos. … seniore.*

Pœnitentialem presbyterum sustulit, atque ex eo tempore res ista cum obtinuisset, perseveravit B postea, atque permansit: præsertim, quia antiquitas (quantum arbitror) & huic congruens gravitas, ac diligentia labi paulatim jam cœperat, & degenerare in morem indifferentem quemdam & neglectum, alioqui antea (ut arbitror) minora peccata fiebant, tum propter pudorem eorum, qui peccata sua confitebantur, tum propter exactam diligentiam eorum, qui huic rei judices fuerant constituti.

Quia antiquitas, &c. Refert hoc loco scire, quo retulerit Sozomenus antiquitatis vocabulum. Id autem sciemus, si ex chronographia meminerimus, quod duravit, " excessio, sive appendix annos circiter 100. & 40. hoc est, a Fabiano C papa (sub quo Novati hæresis extitit) usque ad annum domini 381. sub Siricio " papa, & Theodosio seniore: sub hoc enim sublata appendix, eo fere imperii ejus tempore, quo defuncto Gratiano imperium obtinuit cum juniore Valentiniano. Ab eo autem tempore, quo sublata est appendix usque ad scriptum Sozomeni, sunt anni 56. Hos numeros annorum 140. & 56. si in summam redigas, habes annos prope ducentos. Itaque antiquitatem hoc loco retulit Sozomenus ad tempus, quo appendix primum facta est: hoc sensu non mirum est, quod sublatio appendicis hactenus permanserit, cum & alioquin appendix ipsa cœpisset jam antea negligenter servari. Antequam autem neglectus hic irrepsisset mi- D nora peccata fiebant, simul propter exactam diligentiam judicum, &c. Certe nullo modo verisimile est Sozomenum antiquitatis appellationem tribuisse paucis illis annis 56. de quibus dictum est, aut sensisse, quod propter Nectarii factum peccata minora admitterentur, quam antea admissa fuissent.

" accessi…

" Atqui pontife… creatus 385.

PARS

PARS TERTIA,
EX ACTIS CONCILII TRIDENTINI,
EDITIONIS LOVANIENSIS ANNI MDLXVII.

CHRISTIANORVM PRINCIPVM, AD SACRVM CONCILIVM Tridentinum literæ, & mandata, legatorumque ab eisdem missorum, habitæ orationes.

Vna cum sanctæ ipsius synodi responsionibus.

Pio quarto pontifice Maximo,
&
Ferdinando primo Cæsare Augusto,
&
Carolo nono rege Francorum.

XXI.

MANDATVM FERDINANDI imperatoris electi, in personam sui oratoris, pro regno Hungariæ, exhibitum die XXIV. *Feb.* MDLXII. *in congregatione generali, & in sessione* II. *die* XXVI. *dicti mensis.*

FERDINANDVS divina favente clementia electus Romanorum imperator semper Augustus: ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, &c. rex: Infans Hispaniarum: Archidux Austriæ: Dux Burgundiæ. &c. Marchio Moraviæ, &c. Comes Tyrolis, &c. Memoriæ commendamus, ac recognoscimus, notum facientes tenore præsentium universis: quod cum beatissimus in Christo pater, dominus Pius IV. divina providentia, sacræ Romanæ, ac universalis ecclesiæ Pont. Max. superiori anno indixerit sacrum œcumenicum, & generale concilium, in civitate Tridentina, ad sacratissimam diem resurrectionis dominicæ, proxime præteritam, celebrandam; atque nos non modo per bullam super istiusmodi indictione emanatam, verum etiam per nuncios & literas paterne hortatus sit, ut si ei concilio, vel ipsimet adesse non possemus, mitteremus saltem oratores nostros, viros prudentes graves & pios. Nos vero qui jamdudum ardentissimis votis ac desideriis expetivimus, summoque studio quantum in nobis fuit, promovimus concilii celebrationem: in quo nimirum ratio aliqua sanandæ reipublicæ in tot partes distractæ, ac pacis publicæ, inter reges & principes Christiani orbis firmandæ, & stabiliendæ, nec non vitæ in omni hominum statu & ordine emendandæ ratio iniretur, & omnia ea communibus consiliis tractarentur, quæ necessitas reipublicæ postularet, principio ejuscemodi concilii, propter alia ardua negotia sacri Romanorum imperii, regnorumque & dominiorum nostrorum, ipsimet personaliter interesse nequeamus. Nolentes sane propter absentiam nostram, tam pio & præclaro instituto quicquam impedimenti aut difficultatis injici, aut quidquam a nobis desiderari, quod ad rem juvandam pertinere queat, confisi de singulari pietate, religione, fide, probitate, eruditione, judicio, ac multarum rerum usu et experientia reverendi, devoti Georgii Drascovitii episcopi ecclesię Quinqueecclesiensis, & consiliarii nostri, fidelis nobis dilecti, eumdem in solidum solenniter, & ex certa nostra

A scientia animoque bene deliberato, & omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, & ordine, quibus possumus & debemus, commissarium, oratorem, nuncium, procuratorem, & mandatarium nostrum facimus, constituimus, & ordinavimus, ac per præsentes facimus, constituimus, & ordinamus, dantes, & attribuentes ei plenam & omnimodam facultatem cum libero & amplo mandato, ut celebrationi dicti concilii, nostro nomine, tanquam regis Hungariæ, adesse & interesse, ac locum & vices nostras in omnibus sessionibus, consulationibus, deliberationibus, tractationibus & actibus obtinere &
B gerere, consilium, suffragium, votum & decretum nomine nostro dare, ferre & interponere, aliaque omnia & singula agere, tractare, exercere, concludere, & determinare possit & debeat: quæ ad constituendam veræ fidei, & religionis concordiam, & unionem, ac Christianæ reipublicæ salutem, & conservationem promovendam facere, & expedire videbuntur: & quæ nos ipsi facere, dicere, agere, tractare, exercere, concludere & determinare possemus, si præmissis omnibus, & singulis personaliter interessemus: & si talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum,
C promittentes in verbo nostro regio, nos totum id, & quicquid per dictum oratorem, commissarium & mandatarium nostrum, modo præmisso actum, dictum, gestum, factum, & procuratum fuerit: ratum, gratum, firmum, & validum habituros esse: dolo fraude postpositis penitus, & semotis. Harum testimonio literarum, sigilli nostri impressione, & manus nostræ subscriptione munitarum, mediante. Datæ Pragæ 1. die mensis Ian. An. 1562. regnorum nostrorum Roma. 32. aliorum 36. electionis vero nostræ imperatoriæ quinto.

FERDINANDVS.

D

XXII.

MANDATVM INVICTISSIMI Ferdinandi tamquam imperatoris electi, & regis Bohemiæ, & archiducis Austriæ, in personam suorum oratorum: exhibitum in sessione secunda Tridentina, sub Pio PP. IV.

FERDINANDVS, divina favente clementia, electus Romanorum imperator semper Augustus: ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ,

Croatiæ, Sclavoniæ, &c. Rex: infans Hispaniarum: archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ: marchio Moraviæ &c. Dux Lucemburgiæ, ac superioris & inferioris Silegiæ, Vvitembergæ, & Teckæ, princeps Sueviæ: comes Haspurgi, Tyrolis, Irreti, Kiburgi & Coritiæ: landtgravius Alsatiæ, marchio sacri Romani imperii, Burgoviæ, ac superioris & inferioris Lusatiæ: dominus Marchiæ Sclavoniæ, Portus Naonis, & Salinarum &c. Memoriæ commendamus, & recognoscimus, notum facientes tenore præsentium universis, quod cum beatissimus in Christo pater dominus Pius IV. divina providentia sanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, superiore anno indixerit sacrum œcumenicum & generale concilium in civitate Tridentina, ad sacratissimum diem resurrectionis dominicæ proxime præteritum, celebrandum, atque nos non modo per bullam super istiusmodi indictione emanatam, verum etiam per nuncios & literas paterne hortatus sit, ut si ei concilio ipsimet adesse non possemus, mitteremus saltem oratores nostros viros prudentes, graves, & pios. Nos vero, qui jamdudum ardentissimis votis, ac desideriis expetivimus, summoque studio, quantum in nobis fuit, promovimus concilii celebrationem, in quo nimirum ratio aliqua sanandæ reipublicæ in tot partes distractæ, ac pacis publicæ inter reges & principes Christiani orbis firmandæ, & stabiliendæ, necnon vitæ in omni hominum statu, & ordine emendandæ ratio, & omnia ea communibus consiliis tractarentur, quæ necessitas reipublicæ postularet, principio ejuscemodi concilii propter alia ardua negotia sacri Romani imperii, regnorumque & dominiorum nostrorum, ipsimet personaliter interesse nequeamus. Nolentes sane propter absentiam nostram tam pio, & præclaro instituto quicquam impedimenti aut difficultatis injici, aut quicquam a nobis desiderari, quod ad rem juvandam pertinere queat, confisi de singulari pietate, religione, fide, probitate, eruditione, judicio ac multarum rerum usu, & experientia reverendi, devoti fidelium ac nobis dilectorum Antonii archiepiscopi Pragensis, ac Sigismundi a Thvun consiliariorum nostrorum eosdem & utrumque eorum in solidum solemniter & ex certa nostra scientia, animoque bene deliberato, & omnibus melioribus modo, via, jure, causa, forma, & ordine, quibus possumus, & debemus commissarios, oratores, nuncios, procuratores & mandatarios nostros fecimus, constituimus, & ordinavimus, dantes & attribuentes eis, & utrilibet eorum plenam & omnimodam facultatem cum libero & amplo mandato, ut celebrationi dicti concilii nostro nomine, tamquam electi Romanorum imperatoris, ac regis Bohemiæ, necnon archiducis Austriæ, adesse, & interesse: ac locum, & vices nostras in omnibus sessionibus, consultationibus, deliberationibus, tractationibus, & actibus obtinere & gerere, consilium, suffragium, votum, & decretum, nomine nostro dare, ferre, & interponere: aliaque omnia & singula agere, tractare, exercere, concludere, & determinare possint, & debeant: quæ ad constituendam veræ fidei, & religionis concordiam, & unionem: ac Christianæ reipublicæ salutem, & conservationem promovendam facere & spectare videbuntur: & quæ nosipsi facere, dicere, agere, tractare, exercere, concludere, & determinare possemus, si præmissis omnibus & singulis personaliter interessemus: & si talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Promittentes in verbo nostro Cæsareo, ac regio, nos totum id, & quicquid per dictos oratores, commissarios & mandatarios nostros modo præmisso, actum, dictum, gestum, factum, & procuratum fuerit: ratum, gratum, firmum, & validum habituros esse dolo & fraude postpositis penitus, & semotis. Harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione, & manus nostræ subscriptione munitarum, mediante. Datum in arce nostra regia Pragæ, die primo mensis Ianuar. anno domini 1562. regnorum nostrorum, Romani 31. aliorum vero trigesimo sexto.

FERDINANDVS.

XXIII.

LITERÆ FERDINANDI IMP. electi, quibus constituit oratorem in concilio, uti rex Hungariæ: exhibitæ in generali congregatione Die VI. *Februar.* MDLXII.

FERDINANDVS, divina favente clementia, electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque, &c. rex, &c. Reverende fidelis nobis dilecte, luce clarius tibi constat sanctum œcumenicum concilium a sede apostolica Tridenti indictum esse. Ad quod multorum Christianitatis principum legati, ceterique prælati, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, ac alterius status, indies pluribus confluentibus, plurimi convenere. Nos qui inter Christianitatis potentatus principem locum tenemus, hoc sanctum institutum promovere, ac optatum saluberrimumque exitum sortiri summopere desideramus. Quare legatos nostros jam mittendos, & expediendos, alios quoque prælatos ex regnis, & provinciis nostris, qui per bullam apostolicam moniti sunt, primo quoque tempore iter arripere decrevimus. Te itaque ex Hungaria in persona nostra regia, singularem ob morum integritatem ac scientiarum peritiam, ad sacrum hoc concilium mittendum ante alios elegimus, committimusque fidelitati tuæ, ut nulla interposita mora vel difficultate, iter maturare, neque expectatis aliis, nimirum Canadiense, & Tiriniense, qui ambo pro universo clero proficiscuntur, antecedere, ac ad quintumdecimum diem Ianuarii instantis Tridenti adesse debeas. Instructionem una cum aliis legatis nostris es accepturus. (Quod vero ad expensas attinet, quantum in priori concilio episcopus Tauriensis habuit, tantumdem tibi quoque dari statuimus, commisimusque camerariis nostris Hungariæ, ut in præsentiarum ante omnes alios bonam summam pro itinere dare debeant) secus igitur non feceris. Datæ ex arce nostra Pragensi xx. Decembris anno domini MDLXI.

FERDINANDVS.

Reverendo Georgio Drascovitio, episcopo Quinqueeclesiensi, necnon comitatus Baronien. comiti perpetuo, ac ad sacrum concilium Tridentinum legato, & consiliario nostro, fideli nobis dilect.

XXIV.

XXIV.

ORATIO HABITA A REVEREND. D. Georgio Drascovitio, episcopo Quinqueecclesiensi, augustissimi D. Ferdinandi, Romanorum imperatoris electi, &c. consiliario, & pro regno Hungariæ oratore Tridenti in generali congregatione die XXIV. *Februarii* MDLXII.

SI vobis illustrissimi legati, præclaræ domus quæ est ecclesia Dei optimi firmissimique cardines, huic sacrosanctæ generali synodo divinitus dati, ac donati præsidentes: vosque patres ac pastores amplissimi atque vigilantissimi: si vobis, inquam, Ferdinandi Cæsaris augustissimi fides, pietas, vita propemodum angelica, ac in retinenda defendendaque Christiana catholica religione perpetuæ vigiliæ, labores plurimi, indefessumque omni tempore studium, jam antea perspectissima non essent, crederem equidem, me si hæc sciens tacerem, non modo accusandum merito, verumetiam tamquam omnes impietatis limites dolose transgressum, jure optimo damnandum esse. Verum, quia optimi catholicique Cæsaris raræ & inauditæ virtutes, vobis notiores sunt, quam ut a me in medium proferri debeant, hæc tanta tamque præclara, & plane cœlestia dona, in hoc nobilissimo omnium Christianorum principum capite, stellarum instar micantia, maxima admiratione veneranda rectius, quam oratione etiam splendidissima celebranda esse, merito existimaverim. At, nisi hunc talem tantumque nobis imperatorem Deus, pro sua benignitate, nobis dedisset, infelix profecto, infinitis prope malis afflicta hæc nostra tempestas, & esset, & haberetur. Gratias itaque Deo æterno supplex agere debebit, quod illi præter ullum meritum, hic alter Constantinus catholicus obtigerit.

Nam per Deum immortalem, nonne verum Constantinum, aut eo etiam majorem, dixeris? qui ante aliquot sæcula hæresis vel schismatis injuria collapsas ecclesias, imo vero penitus deletas, hisce calamitosissimis temporibus, nova liberalique fundatione restaurat. Collegia & cœnobia eversa, soloque æquata reparat, & nova etiam magna impensa exædificat. Clerum denique ipsum, una cum orthodoxa religione, in plerisque locis fere extinctum, non sine maximis curis, & incredibilibus sumptibus pristino splendori restituere omnibus viribus annititur. Sed ne curiose magis explicare, quam strictim quædam attingere voluisse videar, illud hoc loco dicam, & vere quidem, laudatissimi hujus imperatoris cura atque opera perfectum esse, ut multorum scelere deformata religionis nostræ facies, suum decus, suum nitorem recuperare posse videatur. Iam vero quantum illud est, quod ut Christianos e Turcarum faucibus eripere, eosque a sævissima illorum Tyrannide, in libertatem asserere possit, nihil eorum, quæ ad hanc rem recte ac laudabiliter gerendam adhiberi debent, omittit: sed continuis bellis, magno studio, incredibili cura, ita se impio illorum conatui opponit, ut quod Germani, quod Itali, quod Galli, quod Poloni, quod aliæ prope omnes gentes securius vivant, id ipsi uni secundum Deum, acceptum referre debeant. Quis enim est in orbe Christiano locus, quem non Turcarum rabies jam olim pervagata esset, nisi hic talis tamque pius imperator se suosque carissimos liberos huic pesti objecisset, ejusque impetum solus ex omnibus Christianis principibus sustinuisset? Sed hæc ejusmodi sunt, ut nullis verbis, nulla ratione satis explicari possint.

Atque hunc quidem imperatorem omnium virtutum heroicarum cumulatissimum thesaurum, si vobis patres laudatissimi hic coram intueri liceret, verbis exprimi non potest, quanto gaudio perfunderemini, vicissimque ne cogitatione quidem complecti possum, quali quamque inexplebili lætitia sua Cæsarea majestas afficeretur, si in hoc augustissimo loco, eum in quo olim paracletus ille Spiritus sanctus sub ignitarum linguarum forma visibilis apparuerat, vere repræsentante, tot doctissimorum ac religiosissimorum, imo vere apostolicorum locum tenentium patrum venerandas facies præsens inspiceret, certe temperare non posset, quin in omnium vestrum sancta oscula rueret. Imo, quo est in rem Christianam studio, ipsamet majestas sua huc libenter venisset, si propter plurimas easdemque gravissimas sacri Romani imperii, regnorumque & dominiorum suorum occupationes, in præsentiarum suæ majestati id facere licuisset. Ne tamen interim quicquam, quod in hac parte muneri Cæsareo incumbit, omitteretur: voluit sua majestas oratores, & commissarios suos ad hoc sacrosanctum œcumenicum concilium, tempestive, & ante omnes alios Christianos principes mittere, qui & personam suam referrent, & cum plena auctoritate & mandato, nomineque & loco majestatis suæ celebrationi hujus sacræ œcumenicæ synodi interessent.

Quemadmodum hæc, & alia multa præclara, quæ in mandatis habebant, reverendissimus dominus Antonius Muglitius archiepiscopus Pragensis, & Mag. D. Sigismundus a Thvun majestatis suæ Cæsareæ oratores hic præsentes vobis, illustrissimi domini legati, privatim luculenta oratione, copiose exposuerunt. Ex his itaque, quæ jam dicta sunt, antistites sanctissimi, manifeste apparet, quo studio quamque propensa voluntate sit ejus majestas, in hanc sacram synodum, præsertim vero cum non solum ab eo, qui modo universam illustrat ecclesiam pontifici maximo vere Pio IV. verum etiam ab aliquot suæ sanctitatis prædecessoribus pontificibus maximis (piæ memoriæ) magna contentione semper perivetit, ut jam tandem majorum suorum exempla secuti, convocato veteri de more generali concilio, extirpatisque hæresibus & veteri ecclesiastica disciplina restituta, Christi fidelium saluti prospicerent. Quamvis sanctissimus quoque D. N. pientissimus pastor, statim in ipso pontificatus sui felici initio, ante alias omnes gravissimas urgentissimasque curas, hanc data opportunitate, in primis de congregando universali concilio, spinisque ex agro dominico resecandis, pro sibi innata pietate & sapientia ultro susceperat. Id quod jam sanctitatem suam laudatissime, omniumque Christi fidelium mirifico applausu, re ipsa præstare cernimus. Pater cælestis serva hæc orbis lumina, quæ ad conservandam tuendamque rempublicam Christianam, imo vero pretioso filii tui domini nostri Iesu Christi sanguine acquisitam ecclesiam virtutibus, pietatisque studiis cumulata, ita conjuncta esse voluisti, ut alterum in altero cernere liceat.

Quod sanctitatis suæ præclarum, summoque pontifice ac pastore dignum, universoque orbi Christiano salutare studium, cum non sine ma-

ANNO CHRISTI 1561.

gna animi voluptate Christianissimus imperator A videret, sua quoque majestas Cæsarea tanquam primogenitus ecclesiæ catholicæ sedisque apostolicę addictissimus filius, hoc sacrosanctum œcumenicum concilium, quod in Spiritu sancto rite ac legitime congregatum agnoscit, pro Cæsareo suo munere, quotiescumque res postulaverit, ab omnibus injuriis tueri, manutenere, atque defendere sese promptam ac paratam benigne offert. Quo autem hanc suam voluntatem ejus majestas vobis magis testatam faceret, non solum ut imperator Romanus ac Bohemiæ rex, & archidux Austriæ, hos graves & præstantes, munerique huic obeundo maxime idoneos viros, quos coram cernitis, oratores suos huc mittere B dignata est, sed etiam quatenus est rex inclitæ Hungariæ, antiquissimi illius & nobilissimi Christiani orbis propugnaculi, me licet immeritum huic sanctissimæ synodo, nomine suo regio, cum plena authoritate & mandato interesse voluit. Et quamvis literas ejusmodi plenæ authoritatis mandatique vobis nuper exhibere certas ob causas non poteram, locum tamen regi Pannonię debitum amplitudines vestræ illustrissimi & reverendissimi non expectatis literis, quas jam ad manus habeo, mihi dandum & assignandum benignissime adjudicarunt, imo absque aliqua mora humanissime assignarunt, & dederunt. Quod amplitudinum vestrarum egregium & memorabile factum, cum vestræ erga catholicum imperatorem, regemque meum serenissimum obser- C vantiæ & amoris sit illustre testimonium, majestati suæ gratissimum, omnibusque amoris & benevolentiæ officiis pensandum accidit.

Ego vero pro hac amplitudinum vestrarum erga me insigni benevolentia, quum omnia, quę ad cumulum officii mei spectare cognovero, diligentissime implevero, Deum etiam æternum votis omnibus supplex exorabo, ut vos omnes & singulos hic felices conservet, & post hanc vitam donet eam, quæ nescit temporis modum. Postremo, ut & officio meo, & illustrissimarum ac reverendissimarum amplitudinum vestrarum expectationi satisfaciam, fidemque reverendissimi domini archiepiscopi Pragensis oratoris Cęsarei, D nuper pro me interpositam redimam, literas plenæ authoritatis, & mandati regis mei reverenter exhibeo, orans ut & illas in hoc ornatissimo consessu pro recepta jam consuetudine publice perlegi facere, & me cœpta hac sua singulari benignitate, atque humanitate complecti dignentur.

XXV.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI ad oratores Cesareæ majestatis in eorum comparitione, die VI. *Februarii* MDLXII. *& in sessione secunda* XXVI. *mensis Februarii.*

REVERENDISSIMI domini, adventus dominationum vestrarum magnam huic sanctæ synodo lætitiam attulit, tum propter maximam benevolentiam & observantiam, qua synodus ipsa suam Cæsaream majestatem prosequitur, tum propter eum honorem, qui ei ex hac nobilissima potentissimi atque religiosissimi principis legatione accessit. Quare sancta ipsa synodus dominationes vestras, quas præstanti virtute ac pietate præditas esse non ignorat, lætis amplectitur atque recipit animis. Mandatumque & literas suæ Cæsareæ & regiæ majestatis in hoc loco lectas & recitatas, quantum de jure debet, admittit.

COMPARITIO SECUNDA Ferdinandi Romani imperatoris electi, pro imperio, regno Bohemiæ, & archiducatu Austriæ, & pro regno Hungariæ separatim mandata duo, die VI. *Fe.* MDLXII. *oratio habita ab episcopo Quinqueecclesiensi oratore Hungariæ.*

XXVI.

Responsa duo sanctæ synodi.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in secunda comparitione reverendi domini episcopi Quinqueecclesiensis, oratoris Cæsarei pro regno Hungariæ, die XXIV. *Februarii.* MDLXII. *& in sessione secunda* XXVI. *Februarii.*

ILLUSTRISSIMI & reverendissimi D. oratores dupliciter sacra synodus reverend. dominationis vestrę adventu exhilarata est, & quod Cæsarea majestas dominationem vestram pro inclyto suo regno Hungariæ hisce negotiis, quæ pro universa Christiana republica suscepta sunt, interesse voluerit, & quod talem virum miserit, cujus in primis prudentia ac consilio adjuta, tot tantisque malis, quibus passim ecclesię membra conflictantur, opportuna ac maxime accommodata remedia adhibere se posse magnopere confidit. Cum autem probe intelligat quatenus ex utroque ornamenti ac dignitatis ad suam auctoritatem cumulus accesserit, in primis Deo optimo maximo gratias agit, quod talem Christiano orbi imperatorem sibique advocatum largitus sit, qui malis improborum hominum artibus labefactatam ac prope jam labentem ecclesiam corruere non sinat, sed ingredibili virtute & sapientia fulciat ac sustineat. Deinde vero tantum se ejus majestati debere profitetur, ut neque observantiæ, neque studii, quo eam prosequitur, magnitudo ulla satis oratione explicari posse videatur.

Ac quoniam pro summo in ecclesiam studio, præclarisque erga se meritis parem referre gratiam se non posse intelligit, saltem id, quod potest, hoc tempore faciet, Deum maximum supplex orabit, ut in quo Constantini illius magni pietas ac religio, multis aliis virtutibus aucta cumulataque ita elucet, ut universum terrarum orbem clarissima sua luce collustret, eidem quoque Constantini felicitatem largiatur: ut & immanes barbaros Christiani populi cervicibus imminentes longe repellere ac propulsare possit, & ecclesiam in eum statum adducat, ut magna calamitate propemodum oppressa, jam tandem aliquantum respirare ac veluti reviviscere queat. Quod autem sacra ejus majestas favorem atque etiam securitatem ipsi sanctæ synodo pollicetur, etsi de eo nunquam antea dubitavit, tamen gratissimo animo summaque spe recipit, ac quas potest maximas ejus majestati gratias agit. Cæterum quod privatim ad D. V. reverendissimæ personam at- E tinet, tum propterea quod eam præstanti virtute, prudentia ac pietate prędītam esse sancta synodus non ignorat, tum eo etiam quod magnis itineribus, summa cum celeritate primus omnium oratorum in ipso concilii inchoati die huc appulerit, lætis animis recipit atque amplectitur. Postremo, mandata ejus majestatis Cæsareæ & regiæ, quæ reddidisti, quantum de jure debet admittit.

XXVII.

RESPONSVM SANCTÆ SYNODI ad oratores Cæsaris in eorum comparitione die VI. Februar. MDLXII. & in sessione secunda. XXVI. Feb.

REVERENDISSIMI domini, adventus dominationum vestrarum, magnam huic sanctæ synodo lætitiam attulit, tum propter maximam benevolentiam & observantiam, qua synodus ipsa suam Cæsaream majestatem prosequitur, tum propter eum honorem, qui ei ex hac B nobilissima potentissimi atque religiosissimi principis legatione accessit. Quare sancta ipsa synodus dominationes vestras, quas præstanti virtute, ac pietate præditas esse non ignorat, lætis amplectitur atque recipit animis. Mandatumque & literas suæ Cæsareæ & regiæ majestatis, in hoc loco lectas & recitatas, quantum de jure debet, admittit.

COMPARITIO ORATORIS Sebastiani Portugalliæ regis die IX. Feb. MDLXII.

Literæ.	Mandatum.
Oratio.	Responsum.

C

XXVIII.

LITERÆ SEBASTIANI REGIS Portugalliæ ad concilium Tridentinum exhibitæ per ejus oratorem die IX. Febr. MDLXII. in congregatione generali, & postea in sessione secunda, die XXVI. dicti mensis.

SACRO œcumenico generali concilio in Spiritu sancto legitime Tridenti congregato universalem ecclesiam repræsentanti D. Sebastianus Dei gratia Portugalliæ Algarbiorumque rex, in Africa dominus Guineæ, navigationis, expeditionis, commercii, Æthiopiæ, Persidis, & Indiæ, sinceram obedientiam, & filii devotissimi D observantiam offert. Etsi maximo Christi domini servatorisque nostri beneficio, regnis, provinciis nostræ ditioni subditis intelligimus, hactenus fuisse concessum: ut pestilentissimorum errorum, qui nostra, patrumque memoria, impia multorum persuasione eruperunt, labe minime contaminarentur: communibus tamen Christianæ reipublicæ malis ita angimur, & ne seditiosæ nefariæque impietatis, longius serpat contagio ita veremur, ut quoniam non aliunde præsentius remedium, quam a sacro concilio poterat expectari, nihil nobis gratius jucundiusque accidere potuerit, quam œcumenici hujus concilii auctoritate pontificia repetiti indictio. E

Ad eam vero lætitiam quam initio de indictione conceperam, magna accessio facta est: postea quam & qui præessent, & qui adessent cognovi, nam & amplissimorum legatorum auctoritas, & præstantissimorum patrum integritas magnam mihi spem sapienter constituendæ a sacro concilio Christianæ reipublicæ præbuerunt. Cui ne deessem, mittendum curavi legatum, qui & meam erga sacrum concilium observantiam præsens testaretur, & quæ a me in mandatis habebat, vobis accurate exponeret. Is est Ferdinandus Martinus Mazcarenius, generis splendore, pietate, integritate, multisque aliis eximiis animi dotibus mihi inprimis gratus. Quem spero fore, ut benigne humaniterque excipiatis, & ea

A fide audiatis, nostro nomine de publicis privatisque rebus agentem, qua & nos, si sacro concilio interesse, & coram vobis eadem, quæ illi in mandatis dedimus, agere licuisset. Sacrum œcumenicum generale concilium Spiritus Dei sanctus suam gratiam sanctissimæ synodo largiatur, ut ea statuat atque decernat, quæ & divini nominis gloriam augeant, & totius universalis ecclesiæ commodis conducant. Olyssipponæ III. Calend. Octob. anno MDLXI.

REYNHA.

XXIX.

MANDATVM SEBASTIANI regis Portugalliæ, in personam sui oratoris, in concilio Tridentino, in ejus comparitione in generali congregatione, nona Februarii, & in sessione secunda, die XXVI. dicti mensis anni MDLXII.

SEBASTIANVS Dei gratia Portugalliæ & Algarbiorum rex, citra & ultramare in Africa, dominus Guineæ, expeditionis, navigationis, commercii, Æthiopiæ, Arabiæ, Persidis & Indiæ, Vniversis & singulis notum facimus, quod confidentes nos multum de fide, integritate, diligentia & industria nobilis viri & in aula nostra liberaliter educati Ferdinandi Martini Mazquarenhas consiliarii nostri fidelissimi, designamus, deputamus, constituimus apud sacrum œcumenicum & generale concilium a sanctissimo domino nostro papa Pio IV. & in urbem Tridentinam indictum, & in eadem urbe Deo auxiliante celebrandum, nostrum oratorem, & concedimus illi plenum mandatum & omnimodam potestatem in eodem sacro concilio, dicendi, agendi, proponendi, tractandi omnia, quæ ad prosequendum concludendumque concilium, & nostro nomine cætera agenda, quæ ad cæterorum membrorum cum Romano pontifice catholicæ ecclesiæ supremo præside & Christi vicario, sanctaque sede apostolica omnium ecclesiarum parente & magistra, unionem, hæresum, errorumque extirpationem, & morum reformationem, & reliqua quæ ad catholicæ religionis augmentum, fidei exaltationem, & Christiani nominis hostium debellationem expedire & conducere sacro concilio, & eidem nostro oratori videbuntur: etiam si essent talia, quæ speciale mandatum exigerent: omnia denique, quæ ipsi si præsentes essemus facere possemus. Eaque ita per nostrum oratorem acta, tractata, & conclusa promittimus nos rata, grata & firma habituros. Et quoniam apostolicæ sedis beneficio, trium militiarũ, domini nostri Iesu Christi, sancti Iacobi, & de Avis ordinis Cisterciensis, nostræ regiæ coronæ in perpetuum gubernatio est annexa, & singularum nomine juxta illarum stabiliméta & statuta, etiam ad sacrum concilium ire personaliter, vel sufficientem & idoneum procuratorem mittere tenemur, cum ipsi per nos id facere ad præsens non possumus, eũdem nostrum oratorem, procuratorem cum plenaria potestate, ipsi singularum dictarum militiarum perpetuam administrationem nostræ regiæ coronæ annexam habentes, singularum prædictarum militiarum & nostrum procuratorem etiam deputamus, designamus, & constituimus, ad ea omnia, quamvis specialia & ardua, quæ ipsi tanquam earundem militiarum magistri magni & perpetũ gubernatores,

tores, si præsentes essemus, agere, proponere, A tractare, concludere possemus. In quorum fidem & testimonium fecimus præsentes literas scribi, & regio nostro sigillo, postquam nostra manu subscriptæ fuerint communi. Olyssiponæ 28. Septemb. anno domini MDLXI.

REYNHA.

XXX.

ORATIO HABITA SERENISSIMI Portugalliæ Algarbiorumque regis Sebastiani nomine, in concilio Tridentino. Die IX. Februarii MDLXII.

CUM ad tuendam Christianæ religionis in- B tegritatem, sacrorum conciliorum accommodata semper fuerit auctoritas, his tamen nostris, post hominum memoriam, turbulentissimis temporibus, quibus & pietatis sinceritas tot est erroribus contaminata, & veteris disciplinæ severitas omnium fere ordinum luxu cupiditateque disoluta, hujus sacrosancti conventus celebritas sic omnibus de Christianæ reipublicæ salute cogitantibus necessaria visa est, ut non alia ratione sincera religio suæ puritati restitui, collapsa morum disciplina instaurari posse videantur. Et quoniam singulari Dei optimi maximi beneficio effectum est, tandem aliquando magno animorum consensu ut publicus universi Chri- C stiani nominis conventus pontificia auctoritate in hanc urbem inductus ageretur, confidimus plane futurum, ut quam apud omnes Christianæ pacis studiosos expectationem commovit sacri hujus venerandique cœtus religiosa majestas & amplitudo, non modo persanatis aliquot religionis vulneribus, impleat, sed ita superet, ut saucio, debilitatoque Christianæ reipublicæ corpori omni ex parte medeatur. Nam si quis animo atque cogitatione velit paulo altius repetere eas difficultates, quibus non solum nostra, sed superiori etiam memoria, sacri concilii progressio fuerit interrupta, facile intelliget & tunc fuisse multa, quæ œcumenici concilii splendo- D rem obscurare, & cursum impedire videbantur, & nunc fuisse nonnulla, quæ nisi constanti sua prudentia, & pia plane constantia sanctissimus pontifex Pius IV. superasset, non modo, quam hic hodie summa cum voluptate intuemur, Christianæ reipublicæ vivam sane, & suis omnibus propemodum membris expressam effigiem, minime haberemus; sed vix exiguum illius, obscurumque simulacrum cerneremus. Et aliorum quidem pontificum stabilis perpetuaque in promulgando, indicendoque sacrosancto concilio sententia, vehemens illorum studium erga Christianam Remp. non obscure declaravit, & constantiæ pietatisque laudem apud po- E steros illis conciliavit: qui nullis temporum asperitatibus perturbationibusque deterriti, rem toties parum feliciter tentatam divinæ sapientiæ consiliis innixi sibi repetendam judicarunt. Sanctissimi vero D. N. Pii IV. pontificis & apostolicæ dignitatis fastigio, & animi ornamentis vere maximi, laudibus, nulla sane par ullo unquam tempore oratio poterit reperiri, qui ut excellens in Christianam rempublicam suæ unius curæ sollicitudinique divinitus traditam, studium testaretur, cum primum fuit pontifex maximus declaratus, ut quod salutari auspicatoque plane nomine pollicebatur, adhibita inveteratis ecclesiæ malis medicina præstaret, in concilii celebrandi ratione, quo uno remedio omnium mentes ad sanitatem reduci posse videbantur, omnes suas curas cogitationesque ab ipso sui pontificatus exordio collocavit.

Cujus cum pios conatus & paternæ pietatis viscera prospicerent hi, quos ille & nunciis & amantissimis literis in hanc urbem ad œcumenicum concilium celebrandum adhortabatur, convenerunt frequentes, ut videmus & ut speramus, non modo illius auctoritate, sed hujus etiam concilii sanctissimi exemplo celebritateque incitati frequentiores indies convenient, & hujus sacrosanctæ synodi dignitatem sua pietate magis illustrabunt. Quod si œcumenicorum conciliorum auctoritas sacrarum literarum monumentis non tam esset diserte comprehensa, quis tamen sobriæ, sanæque mentis crederet pio, tot integerrimorum, sanctissimorumque præsulum conventui sanctum Dei Spiritum defuturum, qui in medio duorum, triumve de pietate agentium, se promisit futurum? Cum vero tanta sit sacrorum conciliorum dignitas & religio, ut quæ in illis decernuntur, pro divinis oraculis excipiantur ab omnibus, quis sibi non facile persuadeat in omnibus de Christiana religione controversiis, eam fore verissimam sententiam, quam tot patres matura ætate, spectata virtute, exactaque eruditione ornatissimi, comprobaverint, & reverendissimi illustrissimique legati, divina quadam forte electi, qui pontificio nomine sanctissimæ synodo præsident, sua auctoritate confirmaverint? Tametsi vero facile adducimur, ut credamus in eadem sententia ceteros pro sua pietate, & sapientia futuros, de nobis tamen possumus id constantius, apertiusque profiteri, qui ornatissimo vestro conspectu in tantam Christianæ reipublicæ sapientissimis vestris decretis constituendæ expectationem sumus erecti, ut non modo vestra pietate existimemus fore, ut omnes de religione controversiæ dirimantur, sed vestra etiam censoria severitate omnium ordinum, sacerdotumque præsertim, qui ceteris scientia, & vitæ integritate prælucere debent, mores ad euangelicæ sinceritatis normam dirigantur. Quæ qui sibi ex sacro concilio non pollicentur, aut quam vim habeant non perspiciunt, aut cujus auctoritate nitantur, non intelligunt.

Hos quidem fructus, aut uberiores etiam postulat a vobis Christiana respublica; hos expectat serenissimus princeps Sebastianus Portugalliæ, Algarbiorumque rex hujus nominis primus. Qui licet suum in Christianam rempublicam studium satis vobis crederet perspectum, & cognitum, ut tamen suam erga sacrosanctum concilium observantiam illustriore testimonio declararet, ornatissimum virum, quem videtis, D. Ferd. Martinez Mascarenium ad hoc sacrum concilium destinavit, non oratorem solum, sed pignus, obsidemque perpetuæ suæ erga sacrosanctum concilium observantiæ & pietatis. Quantæ vero curę optimo religiosissimoq; principi fuerit œcumenici hujus concilii celebritas, & amplitudo, testari apud vos poterunt non solú antistites Bracharensis, Coimbricensis, Leriensisque, sacrarum literarum scientia, spectata pietate, & vitæ integritate insignes, qui se explicare celerius, & maturius in hanc urbem venire potuerunt, sed & qui constitutis suarum ecclesiarum rationibus aderunt ex illius regnis & dominiis, quos omnes Christianæ pietatis studiosissimus princeps accurate est per literas hortatus,

ANNO CHRISTI 1562.

hortatus, ut quam diligentissime possent se ad maturam profectionem componerent, ne vel jubenti, volentique summo pontifici segnius parere, vel laboranti ecclesiæ serius, quam cum eorum pietas, tum periculi magnitudo postulabat, adesse viderentur. Quæ omnia a serenissimo rege studiosissime sunt curata, partim ut suæ erga sacrum concilium observantiæ satisfaceret, partim etiam ut clarissimorum Portugalliæ, Algarbiorumque regum majorum suorum religioni, pietatique responderet. Quorum res fortiter & feliciter gestæ, ita semper fuerunt cum publica Christianæ religionis utilitate & dignitate conjunctæ, ut tot de fusis profligatisque barbaris regibus, victoriis, tot direptis expugnatisque hostium oppidis, tot arcibus in adverso Numidiæ Getuliæque littore ad comprimendam barbarorum audaciam, erectis, non tam sui imperii fines proferre, quam Christianæ religionis gloriam propagare voluisse videantur. Incitabantur illi quidem, regii animi excellenti magnitudine, sed ad nativam, insitamque eorum propensionem accedebat aculeus ille, quem Alfonsus primus Portugalliæ regni conditor, & auctor posterorum regum animis impressum reliquit.

Quod si apud clarissimos Portugalliæ reges, tantum valuit exemplum perpetua quadam serie velut per manus traditum, quid vobis, amplissimi patres, expectare par est a serenissimi regis Sebastiani animo, quem non solum superiorum regum illustria exempla, sed recens, spiransque adhuc Emanuelis proavi, Ioannisque tertii avi memoria ad provehendæ religionis studium vehementius accendit? Quomodo enim potest vel Emanuelis regis pronepos non iisdem vestigiis insistere, vel Ioannis optimi, maximique quondam regis nepos, cognita ab omnibus propemodum, qui hic adestis, illius pietatis exempla, minime consectari? Quorum subjectis apostolicæ sedis imperio, tot in oriente regnis, provinciis, barbarisque nationibus, ejus gloriam longe, lateque illustravit. Hic vero non modo subactos ab Emanuele, felicissimæ recordationis, rege patre suo populos in officio, fideque continuit, sed etiam studio diligentiaque perfecit, ut repudiato nefario inanium simulacrorum cultu, Christianæ religionis pietate imbuerentur, & nostræ disciplinæ sacra, moresque libenter sequerentur.

A quo propagandæ latius nostræ religionis cursu cum partim finitimorum Africæ regum infestis excursionibus, partim magnis a Solymano ad evertendum nostrum in oriente imperium missis classibus subinde interpellaretur, illorum quidem audaciam, temeritatemque, gravissimis illatis damnis, repressit. Hujus vero navales copias in ipso Dii, florentissimæ totius Cambaiæ regni urbis conspectu, ita oppressit, ut Solymanus purpuratorum satraparum apud barbarum & immanem tyrannum gratia & auctoritate longe maximus, qui classi, summo cum imperio præerat, multis depressis triremibus, laceris, truncatisque aliquot navigiis, ægre sit fuga salutem consecutus.

Quæ ideo breviter, cursimque a nobis sunt commemorata, patres amplissimi, non modo ut intelligeretis, quanto suorum periculo, & sumptu suo, clarissimi, proferendæque latius Christianæ religionis studiosissimi Portugalliæ reges, non in oppositæ nobis Africæ solum proximis, sed in Asiæ etiam remotissimis disjunctissimisque provinciis gravissima, periculosissimaque bella

A susceperint, quaque ea vel animi magnitudine gesserint, vel constantia felicitateque confecerint, sed etiam ut cognosceretis, eumdem erga sanctam sedem animum, idem ad Christianam religionem amplificandam, propagandamque, studium, eamdem erga hoc sacrum concilium observantiam, eamdem denique pietatem expectandam a serenissimo rege Sebastiano, & regia præstantissimæ indolis significatione ad excellentes omnes virtutes propenso, & domesticis imaginibus, clarissimorumque regum illustribus exemplis incitato. Qui, quod sanctissimo pontifici, suis literis est pollicitus, hodie cumulate præstat, & suum ad illustrandam hujus sacro-

B sancti concilii celebritatem, studium, vobis amplissimi patres, hodierna die per D. Ferdinandum Martinez Mascarenium suum oratorem, virum non solum antiqua generis nobilitate, & familia multis Asiæ, Africæque triumphis insigni, sed fide, integritate, ceterisque ornamentis longe præstantem effuse pollicetur. Sperat autem fore, ut quoties cum de publicis Christianæ religionis atque disciplinæ, tum de privatis negotiis nostrarum ecclesiarum, quæ singulari Dei optimi maximi beneficio, nec ab ecclesiæ Romanæ ceterarum parentis & magistræ observantia deflexerunt, nec a veteri receptoque semel cultu recesserunt, apud vos illius orator agere volet (quod pro sua prudentia, non nisi necessariis aut gra-

C vibus certe causis impulsus faciet) vos, cognitis serenissimi regis mandatis, eum pro vestra humanitate benigne excipiatis.

XXXI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI, datum illustrissimo oratori serenissimi regis Portugalliæ in ejus comparitione. Die IX. Februarii MDLXII. & in sessione secunda.

ILLUSTRIS domine orator, mandatum & literæ serenissimi Portugalliæ regis, quæ modo a dominatione vestra exhibitæ in hoc sacro loco recitatæ fuerunt, nec non ea, quæ ornatissima oratione exposita sunt, huic sanctæ synodo jucun-

D dissimum nuncium attulerunt, cum declararent eximiam quamdam ac perpetuam clarissimorum Portugalliæ regum, ac præcipue serenissimi Sebastiani regis in Deum pietatem, insigne in rempublicam Christianam studium, ac summam erga hoc œcumenicum & generale concilium observantiam, licet nihil novi huic sanctæ synodo allatum sit. Nemo enim est, cui compertissima non sint præclara regum Portugalliæ facinora in Christiana religione, veraque Christi fide in orientis partibus propaganda, non minor tamen majestati suæ, majoribusque suis piissimis & clarissimis regibus laus & gloria hac tempestate debetur, quod in his calamitosis temporibus, tot

E dissidiis, totque in ecclesia exortis hæresibus, regna & ditionem suam in orthodoxa fide, ecclesiæque catholicæ unitate (uti vere Christianos principes decet) semper conservaverint, quam in barbaris & idolorum cultui deditis nationibus ad veram religionem traducendis. Quamobrem hæc sancta synodus Deo, & patri domini nostri Iesu Christi meritas de his omnibus gratias agit, dominationemque vestram, tum ipsius regis causa, tum ob singularem ejus prudentiam, ac sanguinis splendorem, grato ac benevolo animo recipit. Regium vero mandatum, quantum de jure debet, admittit.

Anno Christi 1562.

COMPARITIO ORATORIS PHILIPPI Hispaniarum, &c. regis Catholici. XVI. Martii MDLXII.

Mandatum. Oratio.
Responsum sanctæ synodi.

XXXII.

MANDATUM PHILIPPI HISPANIAR. regis catholici in personam sui oratoris in concilio Tridentino exhibitum, die XVI. Martii MDLXII. & in sessione tertia die XIIII. Maii.

PHILIPPUS Dei gratia rex Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ & Mediolani, &c. comes Habspurgi, Flandriæ, Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium universis. Cum beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Pius IIII. divina providentia sacrosanctæ Romanæ sedis pontificis maximus ut his malis & divisionibus, quibus Christiana respublica jam diu vexatur, & religio nostra tot ac tam diversis opinionibus impetitur, eo remedio quo sancta & universalis ecclesia uti solet, mederetur, & ad veram in fide convenientium unionem omnes Christi fideles reducerentur, uti optimus & vigilantissimus pastor, paterque amantissimus, omni cura & studio procuraverit, ut œcumenicum concilium quod Tridenti cœptum & per aliquot annos suspensum fuerat, prosequeretur, atque ad eam rem ejus diplomate sub datum Romæ apud sanctum Petrum tertio Kalend. Decembr. anni MDLX. pontificatusque ejusdem anno primo, universale & œcumenicum concilium Tridentinum, sublata suspensione quacumque, Tridenti continuandum denuo indixerit & aperuerit, atque ad diem resurrectionis dominicæ anni proxime præteriti convenerit, & præfixerit: Nosque tum per literas, tum per nuncios exhortatus fuerit, ut quando præsentes celebrationi ejusdem interesse non poteramus, nostros ad illud oratores idoneos, qui ibi assisterent, mandare vellemus. Nos, qui ipsius concilii celebrationem, ut catholicum principem decet, tamquam verum & unicum malorum remedium, ardentissime desiderabamus, libenti animo obtulimus nos id facturos, omnemque operam daturos, ut prædictum concilium, quantum in nobis esset, non solum promoveretur, verum etiam, Deo ductore, ad optatum finem perduceretur.

Nolentes igitur hac in re nostro officio deesse, quin potius omnia ea quæ ad nostrum munus spectant, abunde præstare & exhibere, ut nostro nomine in prædicto concilio compareat, nostrasque partes agat, illustrem, fidelem, nobis dilectum dominum Ferdinandum Franciscum Davalos de Aquino consiliarium collateralem, locumtenentem & capitaneum generalem nostrum in ducatu ac dominio nostro Mediolani, cujus fidei, probitati, religioni, & rerum longæ experientiæ quamplurimum confidimus, oratorem, nuncium & procuratorem nostrum fecimus, constituimus, ac deputavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus & deputamus. Dantes ei plenam facultatem, & potestatem una cum amplo & libero mandato, citra tamen aliorum nostrorum procuratorum & mandatariorum constitutorum & constituendorum revocationem vel præjudicium, ut in dicta civitate Tridentina, & A loco in eadem celebrationi concilii deputato, coram reverendissimis S. Rom. E. Cardinalibus a beatissimo pontifice legatis nominatis & destinatis, aliisque patribus ibidem congregatis, nostro nomine comparere, prædictæque concilii celebrationi intervenire, eique adesse & interesse, locumque & vices nostras in omnibus sessionibus, consultationibus, deliberationibus & actibus obtinere, atque omnia alia agere, facere, dicere, gerere, tractare, procurare & promovere possit, & valeat, quæ ex usu reipublicæ Christianæ & dignitate nostra fecimus, constituimus, ac deputavimus, ac tenore præsentium fore videbuntur, quæque nos ipsi facere, dicere, gerere & tractare possemus, si coram præsentes essemus, B etiamsi talia essent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam his expressum est. Habituri proinde ratum & gratum, quidquid per prædictum oratorem, procuratorem, & mandatarium nostrum præmisso modo, actum, dictum, gestum, factum & procuratum fuerit, dolo & fraude remotis. Harum testimonio literarum, manu nostra subscriptarum, & sigilli nostri impressione munitarum. Datum Madriti, die XXVIII. mensis Ianuar. anno MDLXII. regnorum autem nostrorum sexto.

PHILIPPUS.

XXXIII.

GALEATII BRUGORÆ PATRICII C *Mediolanensis & regii fisci patroni oratio, habita Tridenti in concilio patrum, nomine illustrissimi & excellentissimi marchionis Piscariæ, regis Catholici oratoris, die XVI. Martii MDLXII.*

QUOD unum ægrotæ reipublicæ Christianæ remedium esse semper visum est, patres amplissimi, illud omnino fuit, cum indicto concilio spes bonis injecta est, negocium felix, ac salutare a pontificibus, a Cæsare, a regibus una susceptum iri, ut magnis concursibus omnium gentium ac nationum celeberrimi conventus perragerentur. Ea re Pius quartus pontifex maximus dignitatis reipublicæ Christianæ, otiique amantissimus, ut ad bene de omni republica sperandum, D quasi signum aliquod omnibus sustulisse videretur, nihil antiquius putavit, quam concilium illud a Paulo tertio pontifice maxime hoc ipso in loco indictum, retentum animo, remissum temporibus, longo intervallo intermissum revocaret. Etenim si ullum unquam tempus hujusmodi rem desideravit, hoc ipsum profecto est, quo multæ gentes, ac nationes discerptæ, divulsæ, conquassatæ sunt varietate opinionum, & licentia impie disputandi: Quo multi a Christiana republica aberrarunt: Quo denique omnis prope Christiana civitas intestinis malis, ac discordiis laborans, multa perdidit, & ornamenta dignitatis, & præsidia stabilitatis suæ. Quamobrem cum Pius quartus pontifex maxi- E mus quasi bonus parens, & tutor fidelis, curaret ne patrimonium dignitatis reipublicæ a prædonibus nefariis diriperetur, & si multa quidem pro illius dignitate, ac salute gessit, quæ orbis terræ judicio, ac testimonio comprobantur: Tamen nihil clarius, nihil gloriosius, nihil denique commendatius effecit memoriæ hominum sempiternæ, quam quod vos potissimum elegit, patres amplissimi, qui de summa rerum omnium deliberaretis. Nam quod consilium? quæ mens? nisi ut divina sapientia vestra sedaretis hæc mala, pessimeque

simeque affectam civitatem Christianam sanaretis, firmamque aliquando, ac vegetam redderetis.

Quamobrem vos patres amplissimi quasi oraculum civitatum, quasi moderatores populorum, quasi architecti quidam ac fabri a pontifice maximo estis advocati, ut huic sanctissimæ reipublicæ adsitis, & si illa stet eam muniatis, si labatur erigatis. Cui negocio, cum Philippus rex pius, fortis, ac felix erga Christianam pietatem, justumque hunc ipsius principatum eodem modo affectus sit, quo modo patrem suum prudentissimum, & sapientissimum imperatorem Carolum V. Cæsarem Augustum omnibus temporibus affectum fuisse memoria tenet, libentissime quidem, nisi multis, ac magnis occupationibus destineretur, interfuisset, coramque gravi oratione declarasset, quo studio, quo ardore, qua animi pietate semper fuerit, & hoc tempore maxime sit erga authoritatem sacrosanctæ sedis, totamque atis.[rempublicam Christianam; idque eo libentius fecisset, ut & cæteri reges, & principes" Civitatum ipsius exemplo adducti frequentiores hunc ipsum in locum convenissent, & vos patres amplissimi majore animi alacritate omnia, quæ dilapsa jam fluxerunt, severis legibus vinciretis, & reipublicæ vulnera curaretis. Quibus præter vos, vos inquam, patres amplissimi, mederi nemo potest.

Sed cum multis justisque de causis adesse ipse non potuerit, ex multis heroibus, quorum magnam copiam habet, Franciscum Ferdinandum Davalum marchionem Piscarium elegit, dignumque judicavit, cui munus hoc legationis obeundæ ultro deferret. Qui, & si in nullo ocio, at in summo negocio provinciam Mediolani cum imperio administrat, tamen ab ipso rege, qui cum antea semper, tum hoc vel maxime tempore os, oculos, mentem denique ipsam in unam rempublicam Christianam convertit, jussus est ea omnia, quæ ad sanctissimam religionem pertinent, rebus humanis omnibus anteferre, & huc se quam primum recipere.

Adest igitur Franciscus Ferdinandus a catholico rege missus, & eo nomine, ut & regis personam hoc ipso in loco sustineat, & omnia ejus officia, operam, laborem, copias denique omnes ad amplitudinem vestram conferat. Denique vobis præsto adsit, faveat, prosit quibuscumque rebus rex ipse possit. Etsi enim respublica Christiana majoribus præsidiis tegitur, ac Dei optimi maximi numine ab omnibus insidiis adversariorum defenditur, tamen humanis etiam opibus aliquando contra vim, & scelus visa est eguisse. Etenim idcirco potissimum reges sancti appellantur, & terris a Deo dati sunt, ut & ad rerum temperationem sedeant, & reipublicæ Christianæ non modo excubias, & custodias, sed etiam laterum suorum oppositus & corporum polliceantur.

Primum igitur cum pontifex maximus vigilet, adsit, provideat reipublicæ. Deinde magni animi sint in bonis viris, magna concordia, incredibilis conspiratio, Deus denique ipse immortalis ac præpotens huic suo populo Christiano, huic clarissimo imperio, huic pulcherrimæ reipublicæ auxilium continenter ferat, non est desperandum fore, ut vos, patres amplissimi, non modo labenti Christianæ reipublicæ subveniatis, verumetiam in veterem libertatem, & dignitatem vindicetis. Ipsa certe, quæ nuper crescenti-

A bus malis, quæ ipsam interimunt, capiti, salutique suæ prope desperare videbatur, & miseris temporibus ac perditis moribus afflicta, & oppressa jacebat, nunc tandem aliquando bene sperare, freta præsertim medicina consiliorum vestrorum, salutaribusque auxiliis cœpit. Confidit enim se veteris morbi gravitatem vobis curatoribus depulsuram: confidit a novis tentationibus vestra diligentia liberam futuram: Confidit denique antiquum robur, ac corporis firmitatem brevi recuperaturam. An vero cum sciat vos, quos non tamquam aliquos ex Roma missos, sed de cœlo delapsos intuetur, in loco tam excelso pulcherrime sedere, & ad defensionem suam B stare, non sese excitet? non sese erigat? non caput extollat?

Quæ cum ita se habeant, facile omnes in eam spem ingrediuntur, fore, ut omnes qui fortasse aliquo modo aberrarunt, redeant in viam, & veritas multis incommodis debilitata, tandem opera, & æquitate vestra recreetur, & locum, in quo consistat, reperire possit. Postularet fortasse hoc loco magnitudo rei, expectatio vestri, quæ mirabilis est, ut Franciscus Ferdinandus commoneret vos, patres amplissimi, ut in hac turbulentissima tempestate reipublicæ, in tam gravibus cogitationibus vestris omnia diligentissime dispiceretis. Sed cum secum ipse considerет incredibilem sapientiam vestram, ac prope C divinam, nullamque rem tantam esse ac tam difficilem, quam vos, non & consilio regere, & integritate tueri, & virtute conficere possitis, nihil sibi temere faciendum esse putat, nihil vos cujusquam monitis egere arbitratur. Videt vos quasi in vigilia quadam manere, nec usquam discedere, nec a republica dejicere oculos, ex eo die, quo in hoc concilium convocati estis. Videt in tantis tenebris erroris a Deo optimo maximo clarissimum lumen præferri mentibus vestris. Videt animos vestros reipublicæ conservandæ cupiditate sua sponte incensos, ab eodem inflammari. Intelligit vos nihil neque cupide, neque temere, sed omnia, & sapienter, & fortiter D administrare: Intelligit vos ab omnibus cæteris cogitationibus ad unam salutem communem conferri: Intelligit denique vos cogitationes, & mentes vestras in hoc uno fixisse & locasse, ut rempublicam constituatis, & in pristinum gradum restituatis.

Quæ omnia cum videat, & quantum in vobis fuit, præclare jecisse vos jam fundamenta stabiliendæ reipublicæ, & eam suavissime nunc a vobis tractari, arte, quæ lenit, non exasperat: sanat, non ulcerat: movet, non perturbat animos hominum, & in posterum nulla vos in re, muneri vestro defuturos esse: Vnum illud restare putat, ut in proprio suo officio permanens, E Philippi maximi, & potentissimi regis nomine studium, officium, operam, gratiam, authoritatem, copias denique omnes vobis, patres amplissimi, sine ulla exceptione, aut laboris, aut occupationis, aut temporis polliceatur ac deferat.

XXXIV.

RESPONSVM SANCTÆ SYNODI in admissione oratoris Philippi Hispaniarum regis Catholici. XVI. *Martii* MDLXII. *& in sessione* III. *die* XIIII. *Maii.*

Etsi, Francisce Ferdinande marchio excellentissime, pium studium invictissimæ Austriæ domus, atque animi propensio erga rempublicam Christianam

ANNO CHRISTI 1562.

Christianam, veramque Christi religionem Romanis pontificibus, sanctæque sedi spectata, atque probata semper fuit: hoc tamen potissimum tempore catholici potentissimique Philippi regis, cujus personam merito legatus sustines, promptus, paratusque animus in vera religione, quæ ad paucos redacta est, conservanda: & a tot impietatibus revocanda, adeo exoptatus, adeo jucundus sacræ huic generali synodo extitit, & omnium animos erexit, ut spem certam attulerit, Christianæ reipublicæ graviter quidem ægrotanti, salutare remedium, magnaque ex parte convulsæ, atque collapsæ, verum, firmumque subsidium afferri posse, præsertim Pio quarto pontifice maximo pastoreque vigilantissimo duce, & auctore, qui e Romana sacra illa, & non violabili specula, salutare, & expectatum concilii signum erexit, Tridentumque remisit, quo Christi oves a feris apris dispersas, & immanium luporum faucibus crudeliter absorptas, ad Christi tandem gregem nostris humeris, nostris, inquam, humeris patienter, mansueteque portaremus: Ferdinando Cæsare optimo Romanæ ecclesiæ primogenito, regibus, Christianisque denique principibus, quorum hic frequentes, insignesque legatos adesse cernimus, fautoribus, beneque juvantibus, " e quorum numero " facile princeps Philippus rex Caroli quinti Cæsaris invictissimi, cujus memoria in benedictione est, & omnibus virtutum numeris cumulatissimi, ut aliarum heroicarum virtutum, ita etiam veræ religionis verissimus heres, & imitator, omnem operam, studium, industriam, facultates, omnem denique corporis sui laborem benignissime pollicetur, & si opus fuerit, fidelissime præstabit, quem ita pium, ita sanctum, vereque regium animum, atque studium generalis, hæc sancta synodus, ita libenter tota mente amplectitur, ita merito laudat, & extollit, ita jure lætatur, & in eo conquiescit, ut magnas quidem gratias potentissimo, Christianique nominis firmissimo propugnaculo, atque vindici per me omnium patrum nomine agi voluerit: Tibique etiam, Davale princeps clarissime, vel multis tuis nominibus, vel honorificæ hujus legationis nomine plurimum debere fateatur. Atque omnia, quæ ad ipsius justissimi, pientissimique regis honorem, auctoritatem, dignitatem pertineant, quantum licuerit, libentissime pro suis meritis sancta synodus præstabit: Deumque optimum maximum obsecrat, ut talium, tantorumque regum, ita pios animos, ita pro Christi fide, veraque religione accensos, atque inflammatos perpetuo conservare, ac tueri liceat. Mandatum vero regium quantum de jure debet, admittit.

" Nondum aderant legati Christianissimi Francorum regis Caroli IX ecclesiæ catholicæ filii primogeniti: nec mirum ergo quod ea utantur verborum formula.

COMPARITIO ORATORIS COSMI ducis Florentiæ & Senarum. Die XVI. Martii MDLXII.

Literæ.	Mandatum.
Oratio.	Responsum.

XXXV.

LITERÆ DUCIS FLORENTIÆ ad generosissimos legatos exhibita per ejus oratorem, die XVI. Martii MDLXII.

Reverendissimi & illustrissimi domini, patresque omni veneratione colendissimi,

CUM summo affectu, summaque pietate jam inde a majoribus nostris sanctam sedem apostolicam, summosque pontifices Iesu Christi domini nostri vicarios, & catholicam ecclesiam in fide ac sinceritate patrum nostrorum coluerim semper ac studiose observaverim: officii ac reverentiæ meæ fore arbitratus sum, ne in sancta ista tantorum patrum universali synodo, auctore Deo, summoque pontifice pientissimo, congregata, cessare: quin pro virili mea per Ioannem hunc studiosissimum legatum nobilitate natalium, fide, moribus ac doctrina insignem reverendissimis atque illustrissimis DD. vestris adessem, qua optimum sanctæ catholicæ, atque apostolicæ fidei alumnum decet promptitudine, atque obsequio: Hunc ego quæso, amplissimi patres, ut æquis animis, atque auribus reverendissimæ & illustrissimæ DD. vestræ accipiant integra in his, quæ ex mandatis exponet, tractabitque fide non secus ac me ipsum coram audirent: sibique ipsæ persuadeant, fortunas nostras universas in præclaro isto negotio, in earum potestate ac nutu fore promptissimas. Quarum votis & actionibus Deus ac dominus noster Iesus Christus adsit, & faveat precor: meque illis summopere commendo. Pisis, &c. Calend. Maii MDLXII. Earumdem reverendissimarum & illustrissimarum DD. VV. deditiss.

Cos. Med. Florentiæ & Sen. dux, reverendiss. & illustriss. dom. patrib. observand. S. Rom. eccl. card. apost. de latere legatis in concilio Tridentino præsidentibus.

XXXVI.

MANDATUM ILLUSTRISSIMI domini Cosmi Medices Florentiæ & Senarum ducis in personam sui oratoris in sessione III. itidem XIV. Maii MDLXII.

COSMUS Medices Dei gratia Flor. & Senar. dux secundus, &c. Universis has patentes literas inspecturis salutem, ac sinceræ dilectionis affectum. Sane jam inde ab administratione quam gerimus, divino favore suscepta, officii nostri esse cognoscimus, more institutoque majorum S. cathol. atque apostolicæ ecclesiæ, cujus fidem pietatemque profitemur, vestigiis atque obsequiis studiose, ac reverenter insistere: atque eo ferventius, quo graviorum negotiorum curarumque solicitudo, & pondus incumbit, ut in præsenti convulsæ religionis, morumque lapsorum discrimine imminere comperimus. Quapropter, ut nostri perpetuo similes, ejusdemque voluntatis, ipsi quoque pro virili nostra pio huic muneri adesse videremur, nobilem virum nobis dilectissimum Ioannem Strozium, fide, probitate, atque eruditione præclarum, ipsisque rerum experimentis probatum, ad sacrosanctam Tridentinam synodum, Deo auctore, ac sanctiss. N. D. summo pontifice pientissimo congregatam, destinavimus cum mandatis. Eumdemque item nuncium, procuratoremque nostrum ac negotiorum gestorem dicimus, constituimus, atque harum patentium literarum serie deputamus, ut nostro scilicet nomine, nostraque possit auctoritate, quoties oportuerit reverendissimis illustrissimisque sedis apostolicæ legatis, amplissimorumque patrum sacrosancto concilio, ipsorum cuilibet adesse, atque in sessionibus, congregationibus, & extra: & in omnibus tam celebri negotio quomodolibet oportunis & expedientibus adsistere, intervenire, prosequi, & obsequi: Cum Cæsareæ quoque majestatis & serenissimorum regum ac sublimium principum legatis

ANNO CHRISTI 1562.

gatis, nunciis, negotiorumve gestoribus, & eorum quolibet quoties expedierit, ipsique Ioanni procuratori placuerit ea, quæ sanctæ Trinitatis, Deique ac domini nostri Iesu Christi gloriam cultumque ac sanctæ matris catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ fidem, unitatem, auctoritatem, puritatemque respiciunt profiteri, promovere, suadere, agnoscere, & acceptare, ceteraque ad hæc pertinentia gerere, tractare, & explicare. Etiamsi nominatim nuncupanda & specialiori nota censenda essent, plena videlicet ac libera ipsi potestate per nos attributa. Cujus acta, gesta, tractata & explicata quæcumque fuerint bona fide, rata nos & grata, perpetuo jure, atque optimo recipimus & profitemur. Datæ in ducali nostra civitate Pisarum, anno MDLXII. B indictione quinta, Nonis Aprilis more Florentino.

Cos. Med. Florentiæ & Sen. dux.

XXXVII.

ORATIO HABITA A MAGNIFICO

domino Ioanne Strozio oratore illustrissimi Cosmi Medicis ducis Florentiæ & Senarum, in ejus comparitione die XVI.*ª Martii* MDLXII.

Cosmus Medices Florentinorum & Senensium dux, & dominus meus, optimi atque iidem amplissimi patres, cum sit Christianæ religionis omnium maxime studiosus, & Romani pontificis atque apostolicæ sedis auctoritati plurimum semper tribuerit, cum ipse inquam, præsenserit tot dignissimos sacrorum antistites, ejusdem pontificis voluntate summa, atque consensu in hanc urbem Tridentinam ideo convenisse, ut sacrum œcumenicum & generale concilium celebraretis: atque ita permultos, qui nunc rapti varios in errores a fide catholica desciverunt, ex illis novis opinionibus moveretis, consiliisque vestris ad vitam pie sančteque traducendam dirigeretis, huc me misit, ut vobis universis, sapientissimi patres, declararem sui ipsius animi singularem voluntatem, ad ea validissime pertractanda, atque adeo perficienda, quæ in primis ad Dei optimi maximi laudem, honorem & gloriam, ac totius suæ ecclesiæ utilitatem, conservationemque potissimum spectarent. Vobis, item ad hunc præclarissimum cœtum auctore & duce Pio IV. pontifice maximo profectis, omnia prolixe polliceretur, quibus huic tanti momenti, & ponderis negotio adjumento esse valeret.

Quod ipsum hoc majus ac dignius a bonis omnibus haberi etiam debet, quo magis circa actionem aliarum omnium humanarum honestissimam, perfectissimamque versatur, quando ea vis est nostræ cognitionis, atque intelligentiæ, quæ quidem absolutior, eademque perfectior, si nunc philosophantibus hominibus fidem tribuere velimus, sane videtur, cum obscurata nullis est inscitiæ tenebris, atque caligine, sed ab omni procul credendi vanitate alienum quicquid ipsa jam percepit, ita etiam plane continet, atque ita intelligit, id quod a Christiana doctrina quæ quidem altius sese extollit, minime alienum esse arbitror: quandoquidem non sola veritatis inquisitio, sed etiam Dei ejusdem veritatis gravissimi auctoris, & magistri contemplatio est: quicquid summi boni, quicquid summæ felicitatis, quicquid demum requietis a Christi fide- A libus optari, haberique possit. Hæc inquam veritas si juxta priscorum rite philosophantium virorum sententiam, in iis, qui perditis essent moribus, atque sceleribus contaminati haudquaquã poterat reperiri: quanto facilius quæ sanctissimi & religiosissimi homines suis ipsi monimentis commendarunt, id nobis patefaciunt. Omnes etenim, quæ extant sacræ literæ nos utramque edocent. Sed magna mea nimirum esset audacia, si in tot eruditissimorum consessu, nunc ego id pluribus verbis velim differere: quod cum veteris, tum novæ scripturæ memoria apertissime nusquam non explicatur omni asseveratione affirmando, Christum Iesum, ut nos quoque maleficii genere contaminatos ablueret, nostram hanc induisse humanitatem, & utramque nos veritatem docuisse. Verum hæc omnia missa nunc faciam, dicamque quod si in cognitione veritatis vis omnis, ac notio nostræ ipsius intelligentiæ potissimum consistit, profecto ejusmodi veritatis cultores in hac vita aliorum omnium beatissimi, & felicissimi habendi sunt, contraque prorsus miseri & infelices illius expertes, qui nihil loci rationi & consilio relinquentes pravas multis de rebus animo opiniones imbibunt, atque in illis acquiescentes de sanitate mentis impendio magis deturbantur, quam qui misero diuturnoque morbo interdum affliguntur, iis igitur si magnæ pietatis esset medicinam adhibere, & corporis incolumitati consulere, multo majoris etiam foret C illorum animis salutem afferre, & ad integritatem, innocentiamque adducere. Quod opus tanto majus plane habetur, quanto est anima præstantior corpore: quantum denique æternitas mortalitatem superat.

Hujus rei causa, Pius ille pater sanctissimus & verus animarum nostrarum pastor & custos, non immemor quam eximio, quam singulari studio, ac voluntate, eas sibi Christus commendaverit, cum dixit Petro primo sui vicario, & deinceps omnibus iis, quibus sanctatum clavium munus divino numine traderetur, si me amas, pasce oves meas: Cum ille Christianæ religionis conservator intelligat, quanta ingluvie lupus insatiabilis palam quotidie magis irrumpat in Chri- D stianum gregem, neque sibi sit quicquam deliberatius, quam illum quacumque ratione possit funditus dissipare, quandoquidem post semen illud bonum, quod Christus antea sparserat, quod apostoli ipsius imitatores, quod etiam alii integerrimi homines, in quibus quasi lumen quoddam, sanctitas admirabilis continenter eluxit, summa diligentia auctum in Christiana republica conservare studuerunt: Venit inimicus homo, & superjecit zizania, quæ cum in dies singulos accrescant, jactum ab initio semen bonum, suffocare plane videntur: quamobrem, inquam, Pius IV. pontifex maximus, ut hanc nefariam pestem ac perniciem a nobis depellat, conci- E lium hoc peragere semel induxit animum, ubi vos & vitæ innocentia, & eruditionis magnitudine viri admodum insignes, de vera sinceraque Christi doctrina commonefaciatis, atque illa etiam euangelii dogmata planissime explicetis, & quæ tandem præcepta a Christi fidelibus tenenda sint declarare non prætermittatis.

Necnon quæ consiliis vestris atque suffragiis, sed Spiritu sancto impulsore, & auctore confirmata, certa, & rata esse præcipue decreveritis, ut fideliter, ut religiose, ut sapienter facta auctoritate atque judicio maximi pontificis com- probentur:

Anno Christi 1562.

Anno Christi 1562.

probentur: Non ut alia veritas ab illa quam viri catholici omnes coluerunt, renovetur, sed ut rursus indicetur iis, qui sese ab eadem temere nimis removentes, variisque imbuti erroribus, suaque in sententia obstinatione quadam incredibili constantes, latum unguem de illa decedere tergiversantur: hujus tanti hac præclari muneris functioni Deus omnium rerum sapientissimus distributor, vos amplissimos, & religiosissimos antistites proposuit. Pius autem pontifex, uti fidelis administer, & verus Christi vicarius, hoc unum assidue cogitat: hoc unum sedulo quærit: hoc unum potissime studet: dissipatum videlicet domini sui gregem congregare, & oves grandi profecto macie jam confectas, læta in pascua reducere, & omni prorsus calamitate liberatas summo cunctarum rerum conditori, vestra tamen ope adjutus, tandem restituere.

Qua de re pluribus differere consulto jam omittam, quo negotia, quæ gravia satis in hoc celeberrimo conventu obituri estis, minus impediam, illud tamen attingam, quod Cosmus princeps & dux meus ad vos patres optimi adlegavit me, ut ejus nomine deferrem se Pio pontifici maximo esse conjunctissimum, seque in ea sacri concilii hujus bene & feliciter peragendi voluntate perpetuo secum, atque etiam vobiscum esse mansurum: ut igitur in tanto negotio explicando curam omnem, cogitationemque ponatis, pro illa summa observantia, qua unumquemque vestrum studiosissime colit: Vos etiam atque etiam cohortatur, & omnibus precibus item petit, in hanc rem unam (id quod omnes ad unum perlibenter vos esse facturos jam sibi penitus persuasum est) toto pectore incumbatis: & quemadmodum Pio IV. suas olim opes, facultates & copias omnes obtulit: ut dignitati pontificiæ consuleret, & Romanæ sedis majestatem, sicubi opus esset, conservaret: ita & nunc vobis hic divino numine congregatis nullum finem facit offerendi sui, si modo hæc res in primis honesta & maxime salutaris, in qua una totius Christianæ reipublicæ summa disceptat, ex omnium bonorum animi sententia demum conficiatur, & Christiani nominis honor, & existimatio augeatur. Cujus eximiæ voluntatis ut amplissimum testimonium tribueretur, non modo misit me huc, sed ut nusquam a vobis ego discederem, etiam imperavit, ut quandocumque me conspiceretis, ejus animum promptum, & alacrem esse ad rem istam modis omnibus adjuvandam, & defendendam statim recordaremini.

XXXVIII.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione oratoris illustrissimi domini Cosmi ducis Florentiæ & Senarum, in generali congregatione die XVI. *Martii* MDLXII. *in sessione tertia* XIV. *Maii.*

QUAM optatus & jucundus sanctæ synodo adventus sit iste tuus, præstantissime orator, ex maxima hilaritate atque lætitia, quæ in te accipiendo, sese affectam esse declaravit, plenissime animadvertere potuisti: quippe quæ perspectum habet studium illustrissimi amplissimique ducis, qui te huc legatum misit, de catholica ecclesia, ac de sanctissima sede apostolica bene merendi. Neque enim de hujus principis propensa in dignitatem, tranquillitatemque reipublicæ Christianæ voluntate dubitandum est. Cum ex ea familia Cosmus Medices prudentissimus princeps, omnibusque animi, ingeniique ornamentis cumulatissimus, originem ducat, quæ duos quidem antehac pontifices maximos, eosque sapientissimos, Leonem decimum, & Clementem septimum, ecclesiæ dederit. Nunc autem Pium IV. qui noctes & dies nihil aliud cogitat, quam tranquillitatem, pacemque ecclesiæ universæ, salutem omnium Christianorum, impietatis eversionem, pietatis incrementum. Quas ob res concilium œcumenicum in hunc locum, omni industria, omni diligentia, omni denique opera convocandum curavit. Hereditaria itaque Florentini, Senensisque principis hæc laus est, sed illa certe propria, quæ nunquam satis commendari potest, quod hac temporum infelicitate, hac rerum omnium perturbatione, majorum suorum pietatem non modo servat, verum etiam auget.

Quod autem synodum hortatur ad veritatis lucem explicandam, quam apostoli, & post eos sanctissimi patres docuerunt, facit pie ille quidem, atque ut decet principem Christianum. Verum hoc velit sancta synodus, sibi ille persuadeat, se in eam causam toto pectore incumbere, eam operam enixe dare, in id omnes suas curas, cogitationesque conferre, neque labori parcere, neque incommodi quicquam devitare, ut sanctissimo pontifice auctore, ac duce optimo, imperatore favente, potentissimis regibus, principibusque adjuvantibus, necnon sapientissimo duce, cujus hoc loco personam geris, clarissime legate, opem afferente, ignorantiæ tenebris depulsis, verique perspicientia patefacta, omnis dissensio discordiaque tollatur. Quodque ad id dux ipse suas opes, facultates, copias denique omnes pollicetur: studium illud suum erga religionem, Christiano principe dignum, de quo dixi non esse dubitandum, plane declarat. Quas ob res ipsa synodus pro singulari ejus prudentissimi principis erga summum pontificem voluntate, pro summa erga ecclesiam pietate, pro incredibili erga se animi propensione, maximas ei gratias agit, & habet; rogatque etiam atque etiam, ut secum rempublicam Christianam, quemadmodum pollicetur, toto animo complectatur. Te vero huc accessisse, orator præstantissime, mirifice lætatur. Cum de tua virtute ea sibi promittat, quæ congruunt tam pii, sapientisque principis legato. Atque illi ipsi nimium in modum gratulatur, quod viro tam solerti, tam navo, tam industrio, tam denique literis erudito, legationem earum rerum causa detulerit. Sperat enim divino Spiritu afflante, ea mente, eoque consilio te fore, ut secum sensurus sis, quæ illa eodem spiritu afflata constituenda esse censuerit, atque libentissimo animo complexurus. Mandatum vero, quod ille tibi ad se dedit, ita accipit, ut juris est.

COMPARITIO ORATORUM reipublicæ Venetorum die XXV. *Aprilis* MDLXII.

Literæ. Mandatum.

Responsum sanctæ synodi.

XXXIX.

LITERÆ REIPUBLICÆ VENETORUM ad sacrum Concilium exhibita ab eius oratoribus. Die XXV. *Aprilis* MDLXII. *in congregatione generali, & in sessione tertia, die* XIV. *Maii.*

SAcrosancto œcumenico & generali concilio in Spiritu sancto Tridenti legitime congregato, Hieronymus Priolus Dei gratia dux Venetiarum, &c. commendationem & omnimodam reverentiam. Cum Pio IV. digna Dei providentia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifice maximo (ut Christiani gregis incolumitati, salutique consuleret) universale placuerit in ista urbe Tridento haberi concilium, quod sanctum & venerabile omnibus semper habitum est, ac propterea eo mandaverit convenire tot singulari sapientia ac religione præditos viros, qui Christianam disciplinam divina inprimis aura favente in suam restituant integritatem, ad nos etiam pertinere visum est pro summa nostra in Christum servatorem ac dominum pietate, ac juvandæ religionis desiderio, proque ea, qua eumdem pontificem maximum Christi vicarium in terris gerentem prosequimur observantia, quæ omnia a majoribus nostris edocti, perpetuo retinere & volumus & debemus, præter ecclesiasticos nostræ ditionis viros, quos istuc se quamprimum conferre curavimus, nostros certos & graves homines eodem legare, qui nostro nomine sancto isti concilio intersint ac faveant. Itaque primarios de nostra nobilitate viros, eosdemque integros & sapientes, Nicolaum de Ponte doctorem & equitem, ac Matthæum Dandulum equitem, oratores nostros mittimus eamdem ob causam, rogamusque illustrissimas ac reverendissimas dominationes vestras, vosque ceteros reverendos patres, qui omnes in Spiritu sancto congregati, sacrosanctam istam œcumenicam synodum conficitis, ut iis oratoribus nostris eam fidem omnibus in rebus adhibeatis, quam nobismetipsis, si præsentes essemus, coramque loqueremur, adhiberetis. Datæ in nostro ducali palatio, die XI. Aprilis, indictione V. MDLXII.

XL.

MANDATUM REIPUBLICÆ Venetiarum, in personam suorum oratorum, exhibitum in sessione tertia, XIV. *Maii* MDLXII.

HIeronymus Priolus Dei gratia Dux Venetiarum, &c. cum sanctissimus & beatissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Pius IV. digna Dei providentia, sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ pontifex maximus, ut iis diffidentium opinionum malis quibus Christiana religio jamdiu vexatur, eo remedio, quo sancta & universalis ecclesia uti solet, mederetur, & ad veram in fide concordiam omnes Christi fideles reduceret, œcumenicum & generale concilium Tridenti celebrari voluerit, nosque inter alios Christianos principes & potentatus, ut hujusmodi sancto operi faveremus, & ad sacrosanctum ipsum generale concilium oratores nostros idcirco mitteremus, paterna caritate sit hortatus. Nos juvandæ religionis desiderio, ac pro summa nostra in eumdem pontificem maximum Christi vicarium in terris gerentem observantia sedulam, adhibuimus operam, ut eccle-

A siasticos nostræ ditionis viros, doctrina, religione, ac vitæ integritate præstantes, sese Tridentum quamprimum conferrent, & cum ipsimet adesse nequeamus, primarios etiam de nostra nobilitate viros, eosdemque integros & sapientes, Nicolaum de Ponte, doctorem & equitem, & Matthæum Dandulum equitem, oratores, nuncios, & procuratores nostros ad sacrosanctam ipsam œcumenicam synodum fecimus, constituimus, & deputavimus, ac tenore præsentium facimus, constituimus, ac deputamus, dantes eis & utrilibet eorum omnibus melioribus modo, via, jure, & forma, quibus possumus & debe-
B mus, plenam & omnimodam facultatem & auctoritatem cum libero & amplo mandato, ut ejusdem concilii celebrationi nostro nomine adesse & interesse, ac vices nostras in omnibus sessionibus & congregationibus gerere, eaque omnia agere, dicere, & procurare ad veræ Christi servatoris nostri fidei & religionis concordiam, decus & dignitatem spectantia possint & valeant, quæ nosmetipsi agere, dicere & procurare possemus, si præsentes essemus, etiamsi talia forent, quæ mandatum exigerent magis speciale quam præsentibus est expressum, habituri proinde ratum & gratum quicquid per dictos oratores, nun-
C cios & mandatarios nostros modo præmisso, & quo supra nomine actum, dictum, & procuratum fuerit. In quorum fidem & testimonium præsentes literas nostras in hac patenti forma fieri jussimus, & nostri soliti sigilli, quo in similibus utimur, appensione muniri. Datæ in nostro ducali palatio die XI. Aprilis, indictione quinta MDLXII.

XLI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione oratorum reipublicæ Venetorum, die XXV. *Aprilis* MDLXII. *& in sessione tertia* XIV. *Maii.*

NON potest sancta synodus non incredibilem lætitiam & voluptatem capere, maximasque Deo immortali gratias habere, cum tot
D nobilissimis legationibus hunc sacrum & legitimum conventum augeri & honestari videat. Nam cum a Pio IV. pontifice maximo, cujus sapientia & vera in Deum pietas nunquam satis laudari poterit, sacrosanctum hoc generale concilium ad catholicæ ecclesiæ pacem & dignitatem vel constituendam vel recuperandam convocatum fuerit, non ignorat quantum præsidii ad divinæ ejus mentis cogitata perficienda, omnium Christiani orbis gentium & populorum consensus & conspiratio afferre possit. Verum ita vobis, oratores amplissimi, sancta synodus persuasum esse vehementer velit, illud sibi in optatis semper maxime fuisse, ut quam antea Veneta
E respublica in tuenda Dei ecclesia alacritatem ostendisset, eamque in ea mentem & voluntatem esse difficillimo hoc reipublicæ Christianæ tempore dubitare non poterat, eamdem etiam missa hac legatione, omnibus declararet, quam statim indicto concilio, senatus vestri auctoritate decretam fuisse in ore omnium atque sermone positum erat. Ac profecto in eo concilio, in quo de componendis ecclesiæ discordiis ac morum disciplina restituenda ageretur, Veneti nominis in orbe terrarum clarissimi auctoritas & amplitudo deesse non potuit. Nam præter alias innumeras virtutes, quas in reipublicæ administratione vestri

ANNO CHRISTI 1562.

prudentissimi cives melius expresserunt, quam ulli sapientes homines ratione & præceptis tradiderunt, nihil unquam diligentius, quam veram pietatem & religionem coluistis, atque ad pacem & concordiam conservandam, & cum dignitate retinendam, omnes curas & cogitationes contulistis. Neque vero alia vobis studia sanctiora & antiquiora ulla esse debent, ut qui a præclaris iis majoribus orti & procreati estis, qui cum in misera illa totius Italiæ vastitate, mirandæ urbis nostræ fundamenta jacerent, non tam illi quidem sibi ipsis videntur ocii & securitatis profugium quæsivisse, quam pacis & tranquillitatis publicæ sedem stabilem & domicilium certum collocasse. Nam quod ad religionem attinet, hæc vestræ beatissimæ reipublicæ, hæc, inquam, vera, summa & propria laus est, quod fidem Christi non accepit, sed in ea nata & pie educata, eam deinceps per tot sæculorum ætates puram atque integram sancte & religiose conservarit: ita ut quam late Venetorum imperium & ditio pateat, nusquam ullum peregrinæ doctrinæ vestigium, nusquam interruptus orthodoxæ fidei cultus appareat, ubique sanctitas, ubique religio, & catholicæ ecclesiæ disciplina atque instituta plurimum vigeant, quin potius quod in extremis orientis partibus adhuc lumen aliquod veteris & sinceræ religionis eluceat, id totum Christi ecclesia in primis Dei clementiæ, deinde Venetorum pietati & virtuti acceptum refert. Hæc autem, oratores amplissimi, eo dicta sint, non quod sancta synodus vestræ reipublicæ laudes, quæ ne longa quidem oratione comprehendi possent, hoc loco prosequendas existimet. Verum ut intelligatis quantam sibi hilaritatem & lætitiam, quantum spei præter illam quam antea adjuvante domino, rei bene gerendæ haberet, adventus hic vester optatissimus attulerit. Accedit autem ad majorem harum rerum cumulum, quod hujusce legationis munus vobis præcipue optimis & ornatissimis viris delatum est. Etenim si generis splendor, si rerum usus & prudentia (cujus egregia exempla in Romana legatione semel atque iterum a vobis pro patria suscepta intueri omnibus licet) si optimarum artium cognitio, si pietas requiratur, hæc ipsa ornamenta omnia tam clara atque illustria in vobis sunt, ut aliquem fortasse vobis comparandum esse (ut magnam habet respublica vestra præstantium virorum ac civium copiam) neminem certe anteponendum sancta synodus judicarit. Quod igitur reliquum est, primum quidem mandatum vestrum, prout juris est, libenter admittit. Deinde vos, oratores clarissimi, tum vestro merito, tum optimæ & sanctissimæ reipublicæ vestræ nomine, benigno & lætanti animo excipit. Et quoniam divina providentia factum videri potest, ut in ipsum divi Marci solennem diem, quem Venetæ civitatis patronum & custodem summa religione colitis, adventus vester incurreret: quemadmodum certe eo deprecatore futurum sperat, ita a domino petere & obsecrare nunquam desistet, ut hæc ipsa legatio, consiliaque vestra omnia, vobis & catholicæ ecclesiæ prospere ac feliciter eveniant. Postremo quod Veneti imperii amplitudinem, opes, fortunasque omnes tam prolixe & liberaliter ad communem sanctæ matris ecclesiæ causam juvandam detulistis, de hoc vobis eadem sacrosancta synodus se plurimum debere agnoscit. Hanc autem voluntatis vestræ præclaram significationem eo lubentius accipit, quod cum in hanc Tridentinam urbem pontificis maximi jussu & omnium principum approbatione convenerit: quamvis ex altera parte invictissimi Cæsaris potentia & auctoritate non solum ab omni injuria defendatur, sed ab omni etiam periculi metu liberetur: ex altera tamen quod vestræ etiam ditionis tutela, & præsidio tecta & munita sit, permagni faciendum esse merito atque optimo jure existimat.

COMPARITIO ILLUSTRISSIMI domini comitis a Luna oratoris Philippi regis catholici, in generali congregatione. Die XXI. Maii. MDLXIII.

PROTESTATIO IPSIUS COMITIS super præcedentia.

Mandatum regis catholici.
Oratio.
Responsum sanctæ synodi.

XLII.

PROTESTATIO FACTA AB illustrissimo domino comite de Luna oratore Philippi regis catholici, in ejus prima comparitione in generali congregatione, die XXI. Maii, MDLXIII. super præcedentia, quam sibi deberi proximam oratoribus regis Romanorum, adserit.

ILLUSTRISSIMI & reverendissimi domini sanctissimi patres, Don Claudius Hernandez, Vegil de Quignones, comes Lunæ, &c. Philippi Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. regis catholici, archiducis Austriæ, ducis Burgundiæ, Brabantiæ & Mediolani &c. comitis Habspurgi, Flandriæ & Tyrolis, &c. Ad hoc sacrum œcumenicum Tridentinum concilium, orator, &c. Et si mihi, ut tali oratori, is & alias, & in hoc consessu locus debetur, qui primus post imperatoris Romani oratorum sedem est (quod ante omnia testificor & protestor) verum cum hic locus, & ea causa, qua de agitur, tempusque etiam ipsum reipublicæ sit ejusmodi, ut humanis ullis contentionibus sanctissimus hic divinarum rerum, & salutis publicæ petendæ cursus impediri minime debeat: cumque sit maxime consentaneum, ut qui ad juvandum, suscipiendum, præstandum hoc communis causæ consilium adsint, ii primum ipsi diligentissime curent, denique operam, ne quam a se afferant contentionis, discordiæ, secessionis ullis hominibus vel minimam causam: cum hæc ita sint, quod ad locum sedemque attinet, accipio quod datur, eoque in præsentia, & quoad erit commodum utar: ita tamen, ut omnes intelligant velle me (id quod sedulo prædico ac protestor) ne quod hæc mea moderatio & salutarium hujus sacri œcumenici conventus deliberationum, a me habita ratio præjudicium ullum ulla ratione dignitati, majestati, juri principis mei Philippi regis catholici, posterisve ejus afferat: neve attulisse videatur, quominus & hoc & alio quovis tempore, ac loco, quavis causa, jus id suum integrum eis salvumque sit. Quas ob res jus id domini mei Philippi regis catholici, posterorumque ejus nomine justissimam, verissimamque intentionem omnibus ut regibus, loco, & honore omni præferatur: & ad has, & alias omnes causas, omnia loca, tempora reservatum esse volo, ac reservo: ut semper ea jura, eamque intentionem & prosequi & tueri perinde possint, ac si hoc

hoc tempore & hoc loco debitus mihi, ut tali oratori locus quem dixi, datus fuerit, iis omnibus, quæ a quovis hominum objecta, huic meæ asseverationi & protestationi adversari videri poterunt, minime obstantibus omninoque abnegatis. Quam meam protestationem, hoc libello comprehensam a vobis peto, patres sanctissimi, ut actis hujus sanctissimæ synodi inseri, adscribique faciatis: neque sine ejus integro exemplo hodiernæ actionis hujus monimenta circumferri, edive cuiquam patiamini: mihique imprimis hujusce rei exemplum, testationemque publicis tabulis obsignatam a reverendissimo secretario, scribisque vestris jubeatis dari, patres reverendissimi.

XLIII.

RESPONSUM ORATORUM

Christianissimi regis ad protestationem oratoris regis catholici, super præcedentia in generali congregatione. die XXI. *Maii.* MDLXIII.

Si nos hodie in hac sancta synodo alio loco sederemus, quam semper majores nostri, & novissime in concilio Constantiensi, & ultimo Lateranensi, qui primi post imperatoris & ante omnes ceterorum regum oratores sederunt: si etiam novus hic locus, in quo nunc extra ordinem oratorum sedere incipit clarissimus catholicæ majestatis orator illustrissimus comes a Luna, posset nobis aut aliis oratoribus esse damno; vos certe, patres sanctissimi, qui ecclesiam universalem repræsentatis, nobili vestro officio, & majorum exemplo nos omnes ad antiquum ordinem revocaretis, aut saltem denunciatione euangelica nobiscum ageretis. Cum autem taceatis, neque etiam huic novitati intercedant clarissimi Cæsareæ majestatis oratores, quibus cum causa nostra non potest non esse communis, Nos qui hodie in ordine oratorum, & proximi Cæsareæ majestatis oratori pristinam possessionem regi nostro conservamus, fretique fide, amicitia, & affinitate maximi & potentissimi Philippi regis catholici in Carolum fratrem pupillum regem Christianissimum postulamus tantum a vobis, ut hodiernum dictum & factum illustrissimi comitis a Luna ita interpretemini, ne quod inde præjudicium fieri possit antiquissimæ prærogativæ, & perpetuæ possessioni regis Christianissimi. Idque in acta vestra referri jubeatis.

XLIV.

MANDATUM PHILIPPI REGIS

catholici exhibitum ab illustrissimo domino comite a Luna ejus oratore in generali congregatione die XXI. *Maii* MDLXIII.

Philippus Dei gratia rex Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. archidux Austriæ, dux Burgundiæ, Brabantiæ & Mediolani, &c. comes Habspurgi, Flandriæ, & Tyrolis, &c. Recognoscimus & notum facimus tenore præsentium universis. Quod cùm superioribus diebus sanctissimus in Christo pater ac dominus noster D. Pius IV. divina providentia sanctæ Romanæ, ac universalis ecclesiæ pontifex maximus concilium œcumenicum, & universale Tridenti cœptum, & per aliquot annos suspensum, ibidem prosequendum indixerit ac convocaverit. Nos volentes tam sancto, utili ac necessario operi, quando præsentes, ut cupiebamus, adesse non poteramus, per nostros oratores favere, & assistere, illustrissimo marchioni Piscariæ in mandatis dedimus, ut oratoris nostri munus in ea sanctissima synodo gereret, nomineque, ac vice nostris omnia ea ageret & procuraret, quæ ad prosecutionem ipsius concilii & felicem ejus progressum, utilia & necessaria fore existimaret, nostram operam, studium, & favorem patribus in eo congregatis, non modo polliceretur: sed re ipsa etiam præstaret. Isque munus hac in parte (ut de ejus probitate, fide, & prudentia confidebamus) adimpleverit. Veruntamen cum eidem sacro concilio interesse, nostrisque rebus in Insubria, cujus administrationi præest, uno & eodem tempore adesse non possit, ita ut cum Tridento absit, causæ Dei deesse, cum a Mediolano discedat, nostris rebus non bene consultum esse videatur, eum propterea Mediolani se continere jussimus, & in ejus locum alium oratorem, qui in eodem sacro concilio Tridentino nostro nomine compareat, nostrasque partes agat, sufficere, & nominare decrevimus. Considerantes ergo singularem fidem, religionem, & strenuum animum, ac in rebus gerendis experientiam & dexteritatem illustrissimi fidelis nobis dilecti don Claudii Hernandez de Quignones, comitis Lunæ, consiliarii, & apud Cæsaream majestatem oratoris nostri, eum ad sacrum concilium Tridentinum oratorem, nuncium, & procuratorem nostrum (citra aliorum procuratorum, & mandatariorum nostrorum revocationem) fecimus, constituimus & deputavimus, atque harum serie facimus, constituimus & deputamus. Dantes ei in solidum plenam facultatem, & potestatem, una cum amplo & libero mandato, ut in dicta civitate Tridentina & loco in eadem celebrationi sacri concilii deputato, coram reverendissimis in Christo patribus sacræ Romanæ ecclesiæ cardinalibus ac beatissimis pontificis legatis, nominatis, & destinatis, aliisque patribus ibidem congregatis nostro nomine comparere, prædictæque celebrationi concilii intervenire, eique adesse & interesse, locumque & vices nostras in omnibus sessionibus, consultationibus, deliberationibus & actibus obtinere, atque alia omnia, & singula agere, facere, dicere, gerere, & tractare, procurare & promovere possit, & valeat, quæ ex usu reipublicæ Christianæ & dignitate nostra fore videbuntur, quæque nos ipsi facere, dicere, gerere, tractare possemus, si coram præsentes essemus, etiam si talia essent, quæ mandatum exigerent magis speciale, quam præsentibus est expressum. Habituri proinde gratum, & firmum, quicquid per dictum oratorem, procuratorem & mandatarium nostrum præmisso modo actum, gestum & procuratum fuerit, dolo & fraude remotis. Harum testimonio literarum manu nostra subscriptarum, sigilli nostri impressione munitarum. Datæ in oppido nostro Madriti die 20. Octobris 1562. regnorum autem nostrorum, videlicet citerioris Siciliæ, anno nono: Hispaniarum vero & aliorum, septimo.

Philippus Gonsalvus Perezius.

ANNO CHRISTI 1563.

XLV.

PETRI FONTIDONII SEGOVIENSIS doctoris theologi oratio habita ad patres in sacro concilio Tridentino, nomine illustrissimi viri D. Claudii Fernandez Quignonii, comitis Lunensis, regis catholici oratoris die XXII. *Maii* MDLXIII.

MIRABITUR fortasse quispiam vestrum, illustrissimi legati, sanctissimique patres, clarissimi oratores, quid sit, quod cum in ipsis hujus sacri concilii primordiis, Philippus rex B Hispaniarum catholicus, & invictissimus, illustrissimum marchionem Piscarium, lectissimum, & ornatissimum virum ad vos jam legatum miserit, qui aliis gravissimis suæ majestatis negotiis occupatus diutius hic adesse non potuit: nunc tandem in ipso concilii flexu, extremoque decursu ejus etiam nomine, Claudius, hic, Quignonius, comes Lunensis, vir majorum gloria, & maximarum ipse virtutum splendore clarissimus, evocatus ex Germanica legatione, qua apud Cæsarem fungebatur, denuo legatus Tridentum advenerit: Sed cum hujus consilii causam rationemque cognoverit, nihil ab eo C fieri consultius, nihil iis temporibus aptius excogitari, nihil vobis nunc sanctissimi patres gratius, nihil jucundius accidere potuisse judicabit. Nam cum post decimum octavum jam annum quo sacrum istud concilium inceptum, temporum injuriis intermissum, bellorum procellis jactatum, & inimicorum nostrorum insidiis sæpe dissipatum fuisse videmus, portum quem jam veluti ex alto conspicitis, gravissimi patres divini Spiritus aura favente, brevi, complicatis velis, sitis occupaturi, in quo & vos ex tam longa jactatione nauseaque recreati conquiescere, & afflicta ecclesia Christiana, ope, & auxilio vestro erecta, ex hoc miserrimo naufragio respirare, & placidiorem deinde felicioremque sibi possit cursum polliceri.

Cumque decreta vestra sanctissima, quæ suspensis omnium bonorum animis spectantur, in omnes Christianorum provincias diffundi jam, atque dilatari debeant, quæ magnopere regum præsidium, auctoritatemque requirant, in tantis præsertim hujus sæculi infelicissimi perturbationibus, quibus sic æstuat orbis Christianus, ut neque conciliorum auctoritates spectentur, neque leges audiantur, sed vis, furor, audacia, gladiique dominentur: cum denique instet jam tempus illud, in quo reges & principes Christianos, quos hactenus hic per legatos rerum, quæ a vobis gerebantur, testes & spectatores habuistis, nunc patronos, & defensores sitis habituri: E nunc, inquam, nunc voluit catholica majestas vobis per hunc ornatissimum virum renunciare, se paratum jam esse ad agendas illas partes, quas Martianus imperator, qui concilio interfuit Calchedonensi, imperatoribus & regibus Christianis dixit esse sustinendas, ut veritatem per sacrum concilium inventam sic illi tuerentur, ut exorientibus illius causa tumultibus obviam irent, & exortos severa animadversione coercerent. Voluit significare, se libenter omne suum imperium, quod sibi in primis ad ecclesiæ salutem, ad conservandam religionem, ad tuendas vestras sanctissimas leges divinitus sentit esse tributum, ad protegendum hoc sacrosanctum concilium, & illius decreta esse collaturum. Voluit A demum significare, se cupere vehementer hanc sanctam synodum, quam Carolus V. imperator clarissimus ejus pater primo nascentem fovit, aluit, provexit, & ut adolesceret summo studio elaboravit, cujus causa bella difficillima & periculosissima suscepit: & quam nunc etiam religiosissimus, & invictissimus Ferdinandus imperator ejus patruus, summa pietate, & studio resarciendæ religionis inflammatus, consilio, & opera sustentat, ipse etiam simul eam ad felicem exitum frugemque perducere. Nam ab illo die, quo Christianam religionem, simulque cum amplissimo regno a paternis humeris in suos devolutam inclinantemque prospexit, omnia sua consilia, studia, cogitationes ad eam instaurandam & reficiendam conferendas putavit: & cum duo sint officiorum genera, quæ a principibus Christianis, iisce potissimum temporibus ecclesia Christi suo jure possit exigere: alterum ut cogendo celebrandoque concilio, (quod unicum semper fuit afflictis, & calamitosis illis rebus remedium) adessent, atque faverent: alterum, ut provincias sibi subditas in antiqua religione, & obedientia sedis apostolicæ conservarent, sic in utroque præstando se gessit, ut si gloriosam illam catholici regis compellationem a majoribus hereditario jure non accepisset, illam nunc jure optimo fuisset omnium judicio amplissimam consequutus, acceptam vero posteris longe sit illustriorem traditurus.

Etenim cum Pium IV. sanctissimum, & piissimum pontificem maximum & persona, quam sustinet, & pietas incredibilis, & miserabilis ecclesiæ ruina, & Christi gloria ad cogendum, & terminandum jam hoc tantum concilium impulisset, nullum ille officium, quod a vere catholico principe sperari posset prætermisit. Pastores Hispanos (ipsum inquam Hispaniæ florem) quos hic præsentes intuemini e suis illico sedibus excitavit, & Tridentum misit, quorum studium in tuenda religione, in instauranda veteri disciplina, gravitatem, sapientiam in dicenda sententia, in tuenda constantiam, in optanda ecclesiæ salute, pietatem, in quærenda, diligentiam, fidem & industriam nobis tacentibus, vel hæc ipsa amplissima vestra subsellia testantur. Doctores præterea omni literarum & virtutis genere præstantes quorum singularem eruditionem, quorum studium in investiganda veritate, in refellendis erroribus vim, & acrimoniam, suggestum etiam illud theologicum abunde vobis sanctissimi patres indicavit. Curavit præterea diligenter, ne quid detrimenti concilium ab adversariis acciperet, ne quid ecclesiæ hostes molirentur, & ne illorum insidiis, aut hostilibus armis hic vester cursus felicissimus impediretur, solicite providit: suas omnes vires atque potentiam ad protegendum hunc locum pollicitus est: ut sine ullo metu, sed summa securitate ecclesiæ saluti consuleretis.

Quanta vero solicitudine, provincias, regna, nationes suo imperio subjectas in officio continuerit, & conservaverit, ne ab ecclesiæ unitate, & Romani pontificis obedientia abducerentur, vel illud abunde magno est argumento, quod in illis potissimum sinceram religionem, & apostolicæ sedis observantiam florere videamus. Testis est in primis Hispania, in qua cum tot haberet Philippus domestica exempla clarissimorum regum, qui acerrimi religionis assertores extiterunt, a quibus degenerare turpissimum, quorum

virtutem

virtutem imitari gloriosum duceret: Cum in mentem revocaret veterem illam religionem & antiquum jusjurandum, quod decretis Toletani concilii ab Hisp. regibus exigebatur, ne aliquem non catholicum in ea provincia versari paterentur: Cum avi Philippi, cum atavi Ferdinandi recordaretur, de cujus singulari in religionem studio, nulla unquam ætas, nulla posteritas conticescet. Cum Caroli V. imperatoris maximi parentis sui viva recensque memoria immortalitate dignissima ante illius oculos obversaretur, memor antiquæ religionis, memor Hispanicæ gloriæ, memor patriæ avitæque virtutis: veritus ne Hispania in has tantas hæreticorum insidias incideret, B ne communi hoc totius orbis naufragio religiosissima provincia mergeretur, veritus denique ne aliqua sua culpa, aut negligentia Hispania dehonestata, & majorum suorum gloria obscurata videretur, tam solicitam curam, tam vigilans studium adhibuit, ut ejus beneficio inter saucias, & furentes vicinas provincias Hispaniam incolumem, & sanam habeamus, tanto ceteris regibus antiquis majorem gloriam adeptus, quanto est gloriosius, navem in magna aliqua tempestate, quam in portu regere, & conservare, quanto est illustrius & magnificentius Hispaniam ex tam pernicioso, tam funesto, & tam vicino incendio, & quasi ex ipsis sæpe hæreticorum unguibus & C faucibus eripuisse. Etenim cum nosset illud hæresum vafrum, & callidum ingenium, quæ insidias amant, quæ latere cupiunt, quæ occultis mæandris & cuniculis irrepunt in hominum mentes, omnia tam solicite circumspexit, ut non modo utcumque tectos & occultos hæreticos, sed ipsam hæresim in ipsis animorum venis medullisque latentem detexerit, morbum ipsum tacite grassantem, tam diligenter inquisierit, tam sapienter aperuerit, tam opportune salvaverit: ut si ulli mortalium, illi potissimum, secundum Deum tanquam assertori religionis, acceptam Hispaniæ salutem referre debeamus.

Quoties obsecro ille hæresim per utrasque Pyrenæorum montium fauces ex vicinis provinciis D in Hispaniam irruere conantem propulsavit? Quoties illam se tacite insinuantem, & obscure serpentem, e tenebris in lucem, e latebris in hominum conspectum extraxit, & sublatis nefariæ conjurationis ducibus extinxit? Quoties illam ad extremos Indos navigare cupientem repressit? Nulla unquam hæresis sanctissimi patres tanto exarsit studio se propagandi, sicuti hæc, quæ misere nunc affligit ecclesiam, quæ non contenta iis Europæ regionibus, quas omnes ferme crudeliter vulneravit, neque in terra flammas, neque in mari naufragia, non hominum gladios, neque divinam iram perhorrescens, emenso vastissimo pelago in occidentalem Indiam commigrare cupiebat, ut illic in ipsis Indorum animis primo E nascentis, & pullulantis religionis ipsas radices inficeret: Et in illam latissimam regionem, in quam rex catholicus Ferdinandus Hispanorum signa, Christi nomen illis gentibus inauditum, & purissimam castissimamque religionem Christianam primus invexit, ipsa furias & erinnyes asportaret ad illius pacem tranquillitatemque turbandam. Et nisi illius nefariæ cupiditati interceptis sæpe libris & sceleratis satanæ ministris comprehensis, obviam isset Philippus, nisi ab illo cursu, quo in Indiæ perniciem properabat, ab illa improba spe conatuque depulsa fuisset, haud dubie jam in Indiam cum ingenti illius orbis periculo, & acerbissimo ecclesiæ dolore penetrasset. Cum magnum præterea Hispaniæ periculum ab hæreticorum libris imminere conspiceret, omnes maritimas oras, quæ mediterraneo mari & oceano abluuntur, diligenti custodia munivit, ut nullus aditus hujusmodi libris, aut sceleratis ministris patere potuisset. Quod si contingeret aliquando (ut est insidiosa hæresis) ut latebram aliquam (qua sese insinuaret) invenisset, omnibus in locis & in omnibus oppidis industrios, & oculatos homines collocavit, qui omnia odorarentur, & subolfacerent, omnia curiosis oculis rimarentur, ut obsessa iis firmissimis præsidiis, hæresis contra religionem se commovere non posset, quin quamprimum emersisset, comprimeretur.

Sic ergo Dei in primis optimi maximi clementia, & hujus clarissimi, & vere catholici principis industria, viget in Hispania religio, fides & doctrinæ puritas, sic floret antiqua disciplina, sic sancta illa, & minime curiosa, sed vere Christiana prudensque simplicitas in Hispanorum animis conservatur: ut mihi quidem, quoties afflicta mater ecclesia, reliquas provincias, erroribus æstuantes, a quibus se pulsam lamentatur, ægro & consternato animo lustrat, cum deinde luctu, mœroreque confecta, oculos lacrymis manantes, in Hispaniam convertit quam sibi jactatæ portum dulcissimum, & sacram anchoram, quam afflictæ solatium, quam miseræ perfugium, quam denique exuli & calamitosæ unicam aram ad quam confugiat intuetur, suas omnes miserias illius suavissimo conspectu consolari videatur.

Utinam, utinam, sanctissimi patres hanc, catholici regis severitatem in coercendis iis hominibus novarum rerum cupidis, principes omnes, & respublicæ Christianæ fuissent imitatæ. Vos utique hac celebrandi concilii solicitudine, & ecclesiam iis tantis ærumnis & calamitatibus liberassent. Neque vero hoc ardens instaurandæ religionis catholicæ majestatis studium, Indiæ solum Hispaniæque regionibus terminatum est, sed in aliis etiam Christianis provinciis emicuit. Testis est Anglia celeberrima insula, quam cum hac hæresum peste non infectam modo, sed perditam prope atque desperatam doleret: Mariam Angliæ reginam lectissimam, & religiosissimam feminam non alio nomine duxit uxorem, quam ut si fieri potuisset collapsam ibi religionem erigeret, & tantum illud in ecclesiæ fortunis ab Henrico rege excitatum incendium extingueret: Quod tanto animi ardore, tanta contentione, tam certa spe, aggressus est, ut brevi tempore, universam insulam, ad ecclesiæ sinum, unde abstracta fuerat, adduxerit, & ut publice Iulio III. pontifice maximo obedientiam restitueret, ut in satanæ ministros animadverteret, & ut ecclesiæ Romanæ leges & instituta sequeretur impetraverit: & nisi immatura mors, regina sublata, hanc tantam Angliæ felicitatem invidisset, aut nisi potius divina bonitas illorum hominum crudelitate, & sceleribus offensa, ut de illis supplicium acerbissimum sumeret, feminam sanctissimam, & religiosissimam unicum ejus gentis remedium illis eripuisset, haud dubie eam insulam, si non prorsus sanam, non tamen ita vulneratam & sauciam haberetis.

Testis est Flandria, quæ cum nonnihil sordium istarum gentium commercio & consuetudine contraxisset, nisi illius saluti opportune fuisset diligen-

ANNO CHRISTI 1563.

diligenterque consultum, eodem fuisset jam cum reliquis provinciis funere sublata. Testis est Mediolanum, Neapolis, Sicilia, ceteræque insulæ, regna, provinciæ, nationes quotquot ejus latissimo continentur imperio, quibus antiqua religio summo catholicæ majestatis studio, consilio, & industria conservatur. Testis est demum, nunc etiam vicina Gallia, in qua cum videret hæreses in apertum furorem prorupisse, arma contra regem Christianissimum & contra religionem arripuisse: nonnullos Angliæ & aliquarum provinciarum Germaniæ principes ad illa etiam infelicia & sacrilega arma solicitasse, omnia jam turbasse, omnia commovisse, incendiis omnia & cædibus funestasse, miserorum Gallorum sanguine ipsa templa cruentasse, flumina infecisse, odium suum, crudelitatem, & rabiem saturasse, ea denique immanitatis exempla in amicos, in fratres, in parentes, in patriam & in ecclesiam edidisse, quæ silicem dolore frangere, quæ ab ipsis rupibus & saxis commiserationem & lacrymas extorquere potuissent, ne ruenti in Gallia religioni, ne Christianissimo & amicissimo regi, & clarissimo regno deesse in tanto discrimine videretur, contra tantam vim sceleris, audaciæ, & proditionis eorum hominum, qui prætextu religionis regi suo & infanti, & pupillo nefarium bellum intulerunt, suas omnes vires, potentiam, opes, se denique ipsum cum magno exercitu ad propulsandam illam insignem injuriam, obtulit Christianissimo, & sibi carissimo regi: ille vero, qui jam exercitum numerosum contra cives contumaces & perfidos proditores comparaverat, & ad id bellum clarissimis Galliæ ducibus utebatur, exiguis Hispanorum, & Germanorum auxiliaribus copiis contentus, Deo auspice, ita feliciter cum adversariis pugnavit, ut parta clarissima victoria, quam acerrimis illis religionis propugnatoribus præstantissimisque ducibus catholici adepti sunt, fracti hostium conatus, & afflictis Gallorum rebus, signum quoddam salutis sublatum fuisse videretur. Etenim si penes adversarios extitisset illa victoria, nullus erat, qui non de religione, & de catholicis omnibus actum in Gallia esse judicaret. Memini vos, sanctissimi patres, exhilaratos illo lætissimo nuncio, & in maximam spem erectos, eo die decretis supplicationibus, ad agendas Deo optimo maximo gratias pro tam singulari beneficio in divi Vigilii templum lætis animis convenisse, neque enim ullus dies lætior Galliæ, aut felicior illuxit illo, quo illas teterrimas furias omnia populantes in acie concidisse conspexit: Nullumque tunc ex vobis extitisse, qui divinam misericordiam agnoscens non exclamarit: O divina bonitas, o summa clementia, & misericordia summi Dei, qui licet hæc mala in ecclesia Christi ob nostra scelera, exoriri patiaris, non tamen illa diutius ad nostram perniciem & tuam contumeliam dominari permitis. Neque enim sine divino consilio accidisse tunc omnes arbitrabantur sanctissimi patres, ut illi tam perditi religionis hostes & regni proditores ex occultis illis, & perniciosis insidiis, in apertum latrocinium conjicerentur, ut debitas aliquando tantis sceleribus pœnas sustinerent, & ut illa ferox, audax, cruenta, & superba hæresis, quæ erecta cervice, evaginato gladio, ardentibus oculis, furorem & crudelitatem spirans: tot populorum strages, urbium eversiones, templorum ruinas, cædes miserabiles edebat, interitum denique Galliæ, & extremam perniciem minabatur, fracta

A tunc, atque debilitata jaceret, & ecclesia ingemisceret, illa Gallicana, quæ quondam inter summas Christianæ religionis delicias, ob ejus pietatem incredibilem habebatur, & tunc toto corpore saucia, & animo consternata jacebat, oculos illos, quos lacrymis præ dolore madidos, præ pudore in terram defixos habebat, ad aspiciendam lucem attolleret.

Hæc sunt, sanctissimi patres, catholici regis in Christianam religionem officia, quæ non solum in suorum regnorum finibus, sed in aliis etiam provinciis atque nationibus versantur. Quæ quidem ego omnia, ut omnibus nota, & explorata, silentio libenter præteriissem, nisi non tam ego, hujus tanti principis laudes, quam vestrum, &
B afflictæ ecclesiæ solatium spectassem, quod in tantis ærumnis & calamitatibus hujus clarissimi regis, & rerum ab illo gestarum commemoratione capere debuisset. Neque vero illud prætermittendum existimo, quod ad summam ejus laudem, & totius Christiani orbis utilitatem arbitror pertinere, quod cum graviter, & iniquo animo ferret religionem non terra modo, sed mari etiam ab hostibus infestari, quod infinitis sit prædonibus refertum, a quibus non solum oræ maritimæ omnes, misere crudeliterque vexentur: sed quod est omnium longe miserrimum, Christiani innumerabiles captivi abducantur, qui (quod sine lacrymis & dolore commemorari non potest) partim blanditiis allecti, partim misera, & longa
C servitute fracti, partim metu, vique tormentorum coacti, ad deserendam (proh dolor) Christianam religionem impellantur. Cum nullæ præterea maritimæ civitates, nulli portus, nullæ oræ, nulli abditi, & sepositi sinus, tuti satis, atque securi sint. Cum nulla navis, nulla triremis oram per hosce annos e portu solvat, quæ non interitum, aut servitutem pertimescat, ut aut hyeme, cum fluctibus, aut vere, cum piratis sit prædonibusque pugnandum: classem parat numerosam, qua clausa vobis maria patefaciat, qua piratis expurget, qua securam reddat navigationem, qua denique Christianam religionem terra marique tueatur. Et tamen in hoc tam vasto curarum oceano, cum spem omnem ecclesiæ si-
D tam in vobis nunc, & collocatam, e vestris sanctissimis decretis potissimum pendere videat, nunquam ab hoc sacro concilio removet oculos, sed ut regem vigilantem, & religiosum decet, omnia circumspicit, consilia atque conatus hostium diligenter observat, ne ullis technis, aut pravis hæreticorum consiliis dissipetur, quo sublato, simul etiam spem omnem salutis ecclesiæ sublatam, & ereptam intuetur. Militum si sit necesse firmissima hic præsidia collocaret, & si ad tuendum hunc locum sacrosanctum, & concilii libertatem fuisset opus, jam hic ipse armatus adesset, & nunc absens corpore, præsens animo inter hæc subsellia, & vestra latera, mente saltem, & cogitatione versatur, & se jam ad tuen-
E das vestras sanctissimas leges, paratum esse denunciat.

Atque hoc est primum hujus legationis caput, & ejus rei gratia, hic vir illustrissimus legatus advenit, quem cum intuemini, Philippum vos religiosissimum & potentissimum regem intueri, atque hic præsentem adesse existimate. Quis ergo jam erit, qui non istius legationis, justissimam hanc & optimam esse causam arbitretur? Quid enim vobis optatius, sanctissimi patres, evenire potuisset, quam tam pium, tam religiosum, tam catholicum,

catholicum, & tam potentem regem pro dignitate vestra, & ecclesiæ salute contra sacrilegam hæreticorum audaciam, pietate, & ferro, magnitudine animi, atque potentia armatum videre? Quis non videat Deo optimo maximo gratias immortales agendas esse, quod ejus divina bonitate in tanta catholici regis potentia, tam incorrupta fides, pietas, religio, tam ardens instaurandæ religionis studium, his præsertim calamitosis temporibus conservatur?

Sed venio jam ad alterum hujus legationis caput explicandum, in quo quid nunc catholica majestas a vobis, patres sanctissimi, postulet, quid optet, quid expectet, breviter aperiemus: quamquam neminem esse arbitror, qui cum ea, quæ pro tuenda religione ab illo gesta sunt, in memoriam revocaverit, non ejus nunc sanctissimum votum deprehendat: duo etenim sunt, quæ a vobis præstari ecclesiæ Christi hoc tempore vehementer exoptat: Alterum, ut ad reficiendas miseras illius ruinas, ad colligendas & confirmandas has exiguas reliquias dissipatæ religionis, omni studio (sicuti vos facere intelligit) incumbatis. Alterum vero, ut non prius de discessu ex hoc loco cogitetis, quam rem omnium seculorum gravissimam, difficillimam, & maxime necessariam, sæpe cœptam, & infeliciter intermissam perficiatis. Neque enim ulla magis lethalis, & mortifera plaga infligi potest ecclesiæ, quam si hac unica & extrema jam spe destituatur: non tam atrox, exitiale vulnus, hostium crudelitate petita, quam discessu vestro deserta atque destituta suscipiet.

Iamvero in gerendis rebus illam quam hactenus retinuistis consuetudinem magnopere probavit, & conservari cupit, ut doctrinæ simul atque morum vulnera curentur. Et licet non defuerint, qui vos prorsus a doctrina ad sanandos mores traducere conarentur, minime tamen illam prætermittendam prudenter judicatis. Cum sit præsertim majoris ponderis, atque momenti, cum illa semper fuerit consuetudo veterum conciliorum, cum majus periculum ex convulsa euangelica veritate, quam ex depravatis quorumdam moribus ecclesiæ comparetur. Sed illud in primis summis votis exoptat, ecclesiæ majestatem vobis (ut par est) sanctissimi patres esse charissimam, & illorum piam fortasse magis quam circumspectam sententiam diligenter a vobis examinandam & expendendam arbitratur, qui multa nunc Christianæ religionis hostibus a vobis putant esse permittenda, ut indulgentia victi ad ecclesiæ sinum revertantur. Qui vos ad id præstandum, & ad hanc, quam putant misericordiam, vel ea ratione conantur impellere, quod parentes sitis, qui filiorum pereuntium saluti indulgentia paterna prospicere: pastores, qui abactas oves, summo studio, & charitate conquisitas, ad ecclesiæ caulas revocare: pientissimi medici, qui non acerbam aliquam (neque enim illam tempora patiuntur) sed blandam, & exulceratis animis aptam medelam adhibere debeatis. Fuisse jam dicunt quondam secula quædam, quæ virgas ferreas, & secures pati potuissent: Nunc vero in tanta temporum & animorum acerbitate, nonnulla esse hominum si non improbitati, imbecillitati saltem, a vobis condonanda: ita ut in curandis his morbis, temporum potius quam rerum rationem habuisse; pietatem, quam severitatem, summam clementiam, quam summum jus secuti fuisse videamini, at-A que hanc unicam esse viam conciliandæ pacis arbitrantur.

Pia sane, & a sincero Christianoque pectore profecta, neque a vobis, sanctissimi patres, repudianda sententia, si hac ratione concordiæ & unitatis conciliandæ certa spes eluceret. Sed quæ obsecro spes pacis cum illis esse potest, qui infinitis aliis erroribus ita pertinaciter adhæserunt, ut facilius a vita, quam ab illis depellantur? Quæ pacis certa conditio cum illis, in quibus incredibilis crudelitas, & nulla jam fides reperiatur? Cum iis, qui non ipsi se ad ecclesiam venire, sed ecclesiam ad se adducere, & suis cupiditatibus subjicere conantur? Cum iis, qui illis rebus, B quas vehementer expetunt, vel hoc uno nomine, quod a concilio concedantur, se minime usuros esse profitentur, si non concedantur nihil curent? Quæ ista erit humanitas, pietas, aut clementia? Non est vobis certamen, sanctissimi patres, cum iis hominibus, quos ullum beneficium, ulla pietas, quos ulla jam possit flectere misericordia. Vtinam sic illi vestram auctoritatem agnoscerent, utinam sic essent in sacrum istud concilium animati, ut si quid a vobis nunc in illorum gratiam decerneretur, optime secum & clementer actum esse putarent. Sed quis sibi persuadere potest eos vestram clementiam requirere, a quibus auctoritas vestra negligatur? Crudelis esset hæc sane misericordia, quæ in nullum eorum emolumentum, & in maximum fortasse C ecclesiæ dedecus redundaret. Quæ ea semper usa est gravitate atque constantia, ut multa suis hostibus, quæ honeste concedi potuissent, ad infringendam illorum pertinaciam sæpissime denegaverit, non est necesse exempla referre, vos ipsi recordamini.

Vestrum igitur erit nunc, sanctissimi patres, sic illorum saluti ecclesiæque majestati consulere, & omnia ex hujus potius dignitate, quam ex illorum libidine geri videantur. Illud denique ad extremum non modo rex catholicus, sed universus Christianus orbis a vobis ardentibus & suspensis animis optat, & expectat, ut infructuosis quæstionibus (quæ nullum ecclesiæ commodum, D adversariis vero maximum scandalum, parere possunt) omissis, omnium Christianorum ordinum vulnera sanare studeatis, ut omnia illa Christianæ reipublicæ vitia, quæ Deo stomachum moverunt, & ad sumendum hoc de nobis supplicium acerbissimum provocarunt, ab ecclesia Christi repellatis, ut in ipsos malorum fontes, unde hæc, quæ modo patimur, promanarũt, conjiciatis oculos, & ea quæ divinos oculos offenderunt, quæ hostium animos a vobis alienarunt, & quę tacitas etiam vulnerant filiorum cogitationes, e medio tollantur, ut ipsę denique malorum radices exstirpentur, quæ licet sine aliquorum dolore evelli non possint, patienter ab illis & æquo animo ferendum est, si ecclesiam salvam esse cupiunt: sæpe E etenim membra uruntur, & resecantur, ut unius hominis salus & vita conservetur, eo jam miseriarum ventũ est, ut (quod medici desperata ægri salute facere consueverunt) extrema jam remedia sanctissimi patres, experiri debeatis: hoc a vobis ipsa petit ecclesia, hoc temporum conditio requirit, hoc omnes clamant, hoc principes, reges, respublicæ, populi, provinciæ, nationes, hoc filii, & hostes, catholici, & hæretici postulant, hoc ipsi jam lapides saxaq; loquuntur, hoc tot incendia, cædes, ruinæ, hoc tot martyrum, qui passim pro Christo trucidantur effusus sanguis, & luctuosæ

ANNO CHRISTI 1563.

ctuosæ voces, hoc denique hic tantus, quem vel hic vos audire arbitror, ruentium ecclesiarum fragor efflagitat.

Quæ quidem mala omnia, cum præ se ferant iram, indignationemque divinam, errant, qui sibi ullam salutis spem, nisi placato Deo pollicentur, quo irato, frustra labores omnes suscipiuntur, inanes sunt omnes illi conatus, qui divina misericordia destituuntur, & spes fallaces, quæ non unica placati Dei clementia bonitateque nitantur. Si Deum placare cupitis, omnem ab illius ecclesia turpitudinem, & sordes removete, si lethale vulnus hostibus infligere vultis, medelam prius nostris vulneribus adhibete. Sauciam ecclesiam in vestris manibus habetis, cujus vulnera explicare non est necesse, quæ, & vos prope nostis, & quæ legati, ex omnibus provinciis non modo vobis aperuerunt, sed totum illius corpus saucium vulneratumque nudarunt: Illam nunc vos solos intuentem, vestram fidem implorantem, supplicem, & obsecrantem videtis, ne se miseram & ægram, sine spe salutis a vestris genibus repellatis, non hominum modo, sed angelorum etiam ipsorum oculos in vos conversos atque defixos videtis: sanctissimos apostolos, quorum vices geritis, pastoresque illos beatissimos, qui florentem ecclesiam, & hæreticorum spoliis ornatam vobis reliquerunt, & nudam nunc, & spoliatam intuentur: testes hic, & spectatores habetis, Christum denique ipsum, non modo rerum quæ a vobis geruntur, sed cogitationum etiam inspectorem, quem ecclesiæ sponsæ suæ causa, omni honore & unica (quam solam habuit) tunica spoliatum & objectum acerbissimis injuriis, & crudelissimæ morti, recordamini.

Cavete igitur per Deum immortalem, sanctissimi patres, ne Christus, ecclesia, angeli, apostoli, totus orbis Christianus, præsens seculum, & ipsa etiam posteritas, ad quam hæc pestis non compressa promanabit, jure de vobis queri possit aliquando. Erunt etenim futuris temporibus multi, qui cum ex historiis hujus miserrimi seculi, calamitates, & ecclesiæ ruinas collegerint, cum occurrendi iis malis gratia, hoc tantum concilium, tanta patrum frequentia, tam opportuno loco atque tempore, tanto regum & principum Christianorum præsidio coactum celebratumque cognoverint. Si (quod Deus avertat) nihil vos adjumenti ecclesiæ rebus attulisse, sed (re infecta) discessisse viderint, in quem obsecro existimatis, hujus mali culpam illos esse derivaturos? Vobis plene, quibus tanta affuerit, sanandæ ecclesiæ facultas, voluntatem defuisse, mirabuntur illi quidem & stupescent. Efficite ergo sanctissimi patres, ut & iis judicibus, & populi nunc Christiani votis, & tantæ totius orbis expectationi satisfactum a vobis fuisse videatur.

Hoc est, quod catholica majestas vehementer exoptat, in quo si omne suum imperium, dignitas, salus, & vita essent periclitanda, libenter hæc omnia ad ecclesiæ salutem incolumitatemque conferret. Hujus rei gratia, hanc instituit legationem, & hunc illustrissimum virum, cujus singularis prudentia, moderatio animi, fides, religio, probitas, in magnis & arduis rebus sibi cognita satis, & perspecta est, cujus majores bello, & pace clarissimi, & de Hispaniæ regibus, de republica Christiana, & de religione bene meriti semper extiterunt, qui has omnes hæresibus infectas provincias peragravit, qui hæreticorum consilia, intimos sensus conatusque perspexit, qui est suæ majestati clarissimus, ob magnas excellentesque virtutes, qui denique dignissimus visus est, qui tanti principis personam tantam sustineret. Hunc inquam ad vos suæ in hanc sanctam synodum voluntatis & observantiæ, in religionem studii, in ecclesiæ salutem, animi testem & obsidem mittit, qui suum istum vobis animum patefaciat, qui polliceatur se curaturum, ne leges a vobis ad instaurandam religionem conditæ, violentur, ne decreta ab hostibus convellantur, sed hæresis, vestris sententiis jugulata, a se penitus in omnibus suis regnis atque provinciis extinguatur, ut pax vestra sapientia parta, sua potentia conservetur, ut denique summa in primis misericordia clementissimi Dei, vestris deinde sanctissimis decretis, & suis armis ecclesiam (quod futurum sperat) pristinæ dignitati & splendori restitutam, lætam, florētem, atque beatam in Christi optimi maximi gloriam & laudem videamus. Dixi.

XLVI.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione illustrissimi domini comitis a Luna oratoris serenissimi Philippi regis catholici datum in generali congregatione. die 21. Maii. MDLXIII.

MAGNO in dolore illustris orator, quem in cōmunibus miseriis capimus, non mediocrem nobis consolationem attulit tua ista eximiæ serenissimi ac potentissimi Philippi regis catholici in Christianam religionem, atque in hanc sanctam synodum pietatis ac studii commemoratio: Non eam quidem ob causam, quod ignotus nobis antea fuerit tam pii, tamque de Christiana republica benemeriti principis animus, sed quod ea, quæ sigillatim superioribus temporibus animadverteramus, copiosissime nunc explicata, atque ante oculos posita uno aspectu omnia conspeximus. Atque illud in primis gratum nobis, atque jucundum accidit, & maximam nostris animis alacritatem addidit, quod sua rex studia omnia, suas vires (quæ quantæ sint non ignoramus) ad ea, quæ sanxerimus, tuenda atque defendenda se collaturum tanto animi ardore pollicetur. Quod idem potentissimum, atque invictissimum Cæsarem, aliosque Christiani nominis reges, ac principes facturos cum exploratum nobis sit, quibusdam quasi stimulis incitamur, ut accurate operam demus, uti actiones nostræ, tot ac tantorum principum studiis cumulate respondeant. Atque id nos quidem, & sponte nostra, & sanctissimi domini nostri cohortatione jam diu facimus: Nihil enim aliud ex quo die huc accessimus, meditamur, neque in alia cura, atque cogitatione versamur, quam ut & in morum, atque ecclesiasticæ disciplinæ emendatione, & in doctrinæ catholicæ explicatione, nostras partes diligenter exequamur: sicque omnibus in rebus tueamur cum pietatis moderatione justitiam, ut publicæ utilitati maxime consulatur, atque ad optatum tandem exitum hanc sanctam synodum perducamus. Id quod a Deo immortali petere quotidie summis precibus non desistimus: & cum a bonis omnibus, tum a pontifice ipso maximo summopere desiderari intelligimus. Quamobrem cum prior orationis tuæ pars, quæ catholicæ majestatis egregia facta, propensamque in Dei ecclesiam voluntatem atque ingentia merita complectebatur, nos mirum in modum delectarit: posterior etiam, quæ de labenti, ac prope cadenti Christiana republica

republica fulcienda, atque in pristinam (quoad A ejus fieri possit) dignitatem revocanda, præclara multa continebat: ea, ut mirifice cum nostris sensibus atque consiliis conveniebat, ita grata nobis admodum fuit. Nunc (quod hujus temporis est) quantas maximas possumus, regi ipsi gratias & agimus, & habemus, tum pro singulari ejus, ac perpetuo in catholicam fidem studio, a qua gloriosum illum titulum sibi a majoribus suis relictum, præclare tuetur: tum pro recenti ac tam piæ in sanctam synodum voluntatis professione: tum vero etiam quod te potissimum, illustris orator, ex magno clarissimorum, atque B ornatissimorum virorum numero delegerit, quem post illustrem marchionem Piscariæ, ad nos huc mitteret. Cujus præsentia, non mediocre communi huic causæ & adjumentum, & ornamentum afferret. Neque enim ignoramus quanta prudentia, moderatione animi, probitate, religione, & maximarum rerum tractatione excellas. Quare sancta hæc synodus lætissimis te oculis atque libentissimis animis & intuetur, & excipit. Ac mandatum tuum, prout juris est, libenter admittit.

COMPARITIO ORATORUM CAROLI regis Christianissimi die XXVI. *Maii.* MDLXII. C

Literæ.
Oratio.
Responsum sacræ synodi.

XLVII.

LITERÆ CAROLI CHRISTIANISSIMI Gallorum regis, exhibitæ ab ejus oratoribus die XXVI. *Maii in generali congregatione & postea in sessione* IV. *die* IV. *Junii* MDLXII. *sanctissimis ac reverendissimis patribus, Tridenti pro concilio nunc congregatis.*

CAROLUS Dei gratia, Francorum rex, sanctissimis & reverendissimis patribus concilii Tridentini salutem. Existimamus vos omnes D satis intellexisse, quanto studio & diligentia rex Christianissimus, frater & dominus noster, egerit de concilio generali & œcumenico convocando apud sanctissimum nostrum papam, dilectos fratres & consobrinos, imperatorem, regem Hispaniarum catholicum, & alios principes. Nostis etiam qua diligentia, & eo, quem decet principem Christianissimum in Deum & ejus S. ecclesiam zelo, nos, posteaquam regiam coronam sumus adepti, rem a defuncto fratre & domino nostro, adeo egregie & magna cum laude cœptam, fuerimus subsequuti, magno & gravi dolore affecti, quod propter motus & divisiones quæ sunt propter religionem in regno nostro, E non potuerimus ejus prælatos, nostrosque oratores, quos se itineri accingere primo quoque tempore optabamus, maturius mittere. Cujus cessationis causam vos pro prudentia vestra magis imputabitis temporum calamitati (neque enim adhuc sedati sunt tumultus) quam nostræ voluntati. Quæ, etsi adhuc ætate minores simus, erit tamen tamquam ecclesiæ filii primogeniti in religionem semper propensa, & eam in ecclesiam Christianam bene affectam re ipsa omnes intelligent. Misimus interea aliquot nostri regni episcopos, delegimusque oratorem dilectum & fidelem, a secretioribus nostris consiliarium, summi ordinis nostri equitem & unum ex his, qui ad latus nostrum assidue esse solent, dominum de

Lansaco, & cum illo dilectos & fideles consiliarios nostros, magistros Renaldum Ferrerium, præsidem in parlamento Parisiensi, & Guidonem Fabrum judicem majorem Tholosæ, quibus dedimus potestatem in concilio pro nobis sistendi, eumdemque in eo gradum & ordinem tenendi, quem hucusque regum Christianissimorum majorum nostrorum oratores tenuerunt, ac conjunctim, vel separatim in eo concilio requirendi nostro populique nostri nomine quascumque reformationes, constitutiones, & decreta, secundum puram doctrinam, & quæ non solum pertineant ad ecclesiæ Gallicanæ, sed ecclesiæ universalis utilitatem, sectarum & controversiarum, quæ sunt hodie in religione, conciliationem, exaltationem, & propagationem nominis Dei, & in universum salutem reipublicæ Christianæ, munus & officium oratorum, secundum mandata quæ illis dedimus. Et quoniam illorum fidem, & industriam perspectam & cognitam habemus, rogamus, sanctissimi patres, æquo animo eos admittere, attenteque quod illi vobis nostro nomine exponent, audire, eamdemque illis quam nobis, si istic essemus, fidem dare. Deus vos sanctissimi patres, pro sua gratia & præsidio tueatur. Datæ Parisiis XII. Aprilis MDLXII.

CHARLES.

BOURDIN.

XLVIII.

ORATIO HABITA A GUIDONE Fabro oratore Caroli Galliarum regis Christianissimi, in generali congregatione, vigesimosexto Maii MDLXII.

LEGATIONIS nostræ testimonium, patres amplissimi, habetis ex literis, quas vobis nunc a Christianissimo Galliarum rege Carolo, publice reddidimus: causas vero ejus, quæ variæ sunt, & maximæ, quibus non modo optimi principis animus in Christianam rempublicam ostenditur: sed etiam singulare ejus de virtute, ac pietate vestra judicium, quod ita nunc nobis necesse est, & cogit suscepti muneris ratio, exponemus paucis, id est inornate, nude, simpliciterque. Sic enim apud graves ac sapientes viros agi oportet, & quidem si, quod magnopere volumus & obsecramus, Carolum Henrici regis filium esse meminerits, & Francisci nepotem, non valde nostrum, ut opinor, in explicandis legationis hujusce rationibus, causisve, sermonem requiretis. Ad augusta enim illa Francisci & Henrici nomina, facile unicuique vestrum occurret illico, ecquid officii, ecquid in his Christianis conventibus oneris nobis impositum sit, & quarum rerum postulata afferamus, ab eo videlicet legati, qui paternæ avitæque laudis non æmulus modo atque imitator, sed etiam heres & successor, nulla in re magis unquam putavit sibi esse elaborandum, nihilque vehementius contendit quam ut opportuno loco & libero, neque conventuris infido, justa quædam synodus cogeretur, sacrosanctum concilium convocaretur, quam ut Dei optimi maximi auspicio, publici Christianorum omnium conventus, jure legitimeque peragerentur, quam denique ut eæ opiniones, quæ in Christiana republica controversæ factæ sunt, unum in sensum, ac decretum, ex auctoritate œcumenici cujusdam concilii aliquando reducerentur.

Is fuit profecto regis animus jam inde a primo aditu, & ingressu principatus sui. Quos

ANNO CHRISTI 1562.

autem hujus studii ac judicii, perpetuæque in A rempublicâ Christianam voluntatis, citare testes verissimos Carolus rex poterat, eosdem hodie voluit hic sibi ad concilium legatos adesse. Adest enim Ludovicus Sangelasius, Gallici ordinis eques illustrissimus, & in secretius principis consilium ob singularem virtutem cooptatus, qui variis antea legationibus functus honorifice, nuper ad Pium IV. pontificem maximum propterea missus est, ut ipsum pontificem currentem quidem sponte sua, ad concilii procurationem acrius incitaret, ejusque animum religionis studio incensum, vehementius (si fieri posset) inflammaret: Galliæ autem nostræ recentia vulnera, quæ sine summo dolore tractari nequeunt, ita B nudaret, ita detegeret pontifici, ceu parenti bono, ut tamen ea ipsa, ne obduci quidem alia ratione, nisi libero concilio, nedum curari penitus, aut sanari posse contenderet.

Adest quoque ''Arnoldus Ferrerius, in senatu Parisiensi præses, qui altero fere die post Francisci secundi mortem, a Carolo fratre, ad eumdem pontificem allegatus nihil potius in mandatis habuit, quam ut concilium, id est conventum Christiani nominis universi, indici postularet, ejusque occasiones omnes, quoquo modo urgeret: admonet etiam verendum esse, ne ex nostris hominibus quam plurimi, quos dudum concilii futuri spes ægre in officio retinebat, diuturna expectatione fatigati deficerent a nobis, & ad eas partes traducerentur, quas nomini, & persuasioni Romanæ maxime adversarias esse scimus: tantumque decederet de grege domini, magno non solum Galliæ, & totius Christianitatis incommodo, verum etiam eorum, ad quos ea res potissimum pertinebat, qui occurrere malis dum poterant, noluerunt, dedecore, atque infamia.

'' Arnaldus: mendo se Rena dus sive Raynaldus.

Hæc apud pontificem non semel acta, ut cernitis, si aliud profecto nihil, Christianissimi tamen regis de publica pace constituenda curam, de sarcienda inter omnes ordines concordia solicitudinem, de sanandis ecclesiæ vulneribus sententiam atque judicium cuivis facile probatura sunt: grata quidem, ni fallor, hominum recordatione cum laude ad omnem posteritatis memoriam pervenient.

Neque vero solus pontifex de concilio a nobis sæpe interpellatus est, sed etiam Ferdinandus invictissimus & augustissimus imperator: Philippus quoque Hispaniarum rex maximus atque adeo omnes Europæ Christiani principes, & respublicæ omnes, omnes, inquam, reges ut ad rem præstantissimam, & utilissimam, tam necessario tempore animum adjicerent: ad constituendam scilicet unanimem de religione consensionem, & restinguenda ecclesiæ incendia, continuis lega- E tionibus, quotidianis precibus, quanta fieri potuit maxima obtestatione, sæpe sumus cohortati. Hic ego vos appello, quicumque adestis illustrissimi atque amplissimi regum, & rerum publicarum legati. Quod si me ipsum quoque actor citare testem debeo, liquide jurare possum de ea re, quæ mihi pro eo munere, quo in Gallia fungor, æque comperta & cognita est, atque alteri cuiquam, præsertim cum ipsa edictis regiis, & publicis nostris tabulis contineatur. sed facio imperite, ne dicam insolenter, qui in re minime dubia & obscura artificiosas colligo probationes. potissimum apud vos, quibus nihil tam certum est, nihil tam fixum, nihil tam ratum, nihil tam denique ad veritatem omnino persuasum, quam id, in quo videor hactenus tantopere laborasse. Quamobrem transeo nunc ad ea, quæ mihi pauca, sed necessario dicenda sunt.

Magna, patres amplissimi, & incredibilis est expectatio, quam de se hic sanctissimus conventus, & consessus vester in animis mortalium excitavit. Non loquor ad gratiam, neque enim debeo: nec eos unquam viros bonos putavi, qui ad istas artes essent eruditi: sed quod in laudibus vestris verissimum esse censeo, id quominus eloquar, pudore, & verecundia vestra minime debeo prohiberi. Pergam igitur, ut cœpi, dicere. Præclarum est, & pene divinum, quod a vobis expectant homines. Sic enim existimant, vos eos esse, qui non vestris quidem, id est humanis viribus, sed afflati Spiritu divino, per Iesum Christum, religionem nostram tot in eam invectis opinionibus sauciam, reficere & recreare, qui ecclesiam Dei per hosce quinquaginta annos contrariarum opinionum, quasi ventorum tempestate jactatam, in portu collocare: qui denique in his pugnantium inter se doctrinarum fluctibus, statuere optime possitis, quid dignitas ecclesiæ, & quid ipsa temporum ratio postulet.

Equidem humana imbecillitate fortasse, & aliqua præfectorum ecclesiæ incuria, vel etiam, ne quid gravius dicam, præpostera pietate irrepsisse C in ecclesiam, res nonnullas, antiquatione, abrogatione vel moderatione dignas, fateamur necesse est. Sed quemadmodum ii homines comprimendi, mihi semper visi sunt qui arbitratu suo, vel potius libidine, sine auctoritate, sine ullo decreto, ceremoniarum omnem penitus rationem, quæ ipsa comes est & administra religionis, convellentes, atque ob id in pacata republica tumultuantes, impium quemdam cultum, ritusque novos induxerunt: sic contra a nobis peccari fortasse potest, dum omnia quæ sæculis muniuntur & longa vetustate, mordicus retinenda esse putamus: neq; satis spectamus, quid inclinatio rerum, quid momenta temporum, quid publica quies D postulet. Nonnulla atque haud scio an verius dixerim multa communi concordiæ permittenda sunt, neque quisquam a dignitate sua vel constantia alienum putare debet, aliquid alteri condonare potius, quam obstinatione rectæ sententiæ, tantam inter Christianos dissensionem alere. Sed vos, quam de mitigandis iis, quæ citra religionem inoleverunt, controversiis curam & cogitationem suscepistis, eamdem nisi re perfecta, & absoluta, nunquam abjicietis.

Hæc spes reliqua nobis est, quæ bonorum mentes hominum, cogitationesque sustentat. Pugnabit scio perpetuus ille humani generis hostis, nihil que non aget ut vos e cœpto opere deterreat, ut hos vestros ad rem omnium præstantissimam, & sanctissimam impetus frangat, ut honestos eludat conatus vestros, ut avocet, ut abducat vos ab instituto, ab officio: diffidiis quippe, ac divortiis nostris, quibus exedimur, & extabescimus, ille alitur, ille pascitur, velut suavissimo cibo: egregius præterea scelerum artifex est, est & optimorum interturbator consiliorum. Quoties, quæso, ita vobis ob loquetur? heu stultos, & frustra susceptos labores, quid aliud tot maris, terræque spatia emensi, præter invidiam, & paupertatem domum reportabitis? Quo ruitis nunc præcipites? Quid aliud hic agitis, quam ut revocata, quæ pene sepulta jacebat, prisca illa, & rigida patrum disciplina

ANNO CHRISTI 1562.

plina, minus posthac laute, minus beate, minus feliciter, minusque tranquille vitam degatis in otio? Ne in principum scilicet aulas liceat penetrare, ne splendide epulari, ne magnifice habitare, ne regio comitatu, & ornatu incedere, ne iis denique frui voluptatibus, quæ suavissimæ sunt, sine quibus vita omnis, & ingrata, & injucunda solet esse. Ergo parvo contentos vivere posthac oportebit? ergo uni sacerdotio, tamquam scopulo affixos inhærere? monendo, suadendo, largiendo, alienis semper inservire movendo? quid concionari de loco superiore? quid meditantes tam cito senescere? quid curis, & vigiliis absumpto corpore in ipso ætatis flore immatura morte concidere? Hæc aguntur per vos sedulo, hæc acerbæ vitæ, munerumque vestrorum officia, obsoleta illa quidem, et antiquata, atque extincta prorsus, vos renovare, vos e tenebris eruere, & in lucem revocare quæritis stulti, & nescii bonorum vestrorum.

Recognoscitis, arbitror, patres, tum exprobrationes, tum illecebras, quibus adversarius noster specie recti se insinuat in animos nostros: quem si benigni semel audieritis, si splendore falsi boni objecto, aciem ingenii vestri perstringi patiamini, si quid denique plus apud vos valet, quam publica utilitas, prædico, & prænuncio vobis, nihil agetis: susceptum onus aut perfide abjicietis, aut propter animi imbecillitatem deponetis: spem, quæ extrema nobis pendet, falletis: conciliorum denique dignitatem, & auctoritatem, quæ initio nascentis ecclesiæ magna fuit, & bene constituta republica maxima futura est, in posterum omnem elevabitis.

Nostra, patrumque nostrorum, & avorum memoria synodos indictas fuisse, episcopos convenisse, maximos in Germania, atque in Italia conventus peractos esse scimus. Vix tamen ullus, aut perexiguus inde fructus Christianitati constitit. Nolo subtilius in causas inquirere, nolo rumores, ventosque colligere: hoc prætermittere certe non possum (quod vereor ne nimis ad rem pertineat) minus legitima, minusve libera fuisse dicuntur illa concilia: qui aderant, ad voluntatem alterius semper loquebantur, aut potius annuebant, qua re nulla in judiciis perniciosior, nullave capitalior esse potest. Vos quotquot in Dei nomine huc convenistis, non deliberantium modo, sed judicantium personam geritis, statuendi, diffiniendi, decernendi, Spiritu divino suggerente, jus, facultatem, & potestatem sine ulla exceptione habetis: hanc facultatem, & libertatem divinitus vobis concessam ex optima, & vetere illa disciplina conciliorum, Carolus rex noster, vel suo solus periculo, si ita sit necesse, sartam & tectam ordini vestro conservabit: in eam enim causam potissimum hæc legatio decreta est. Quod si in privatarum rerum judiciis, de fundo, & stillicidio ubi agitur, sententiam suam ad alicujus gratiam accommodare turpe haberi debet, & severissimis legibus nostris vindicatur, quonam, quæso, supplicii genere digni sunt, qui de rebus divinis conscripti judices, dignitatis parum memores, in censendo vel aurem captant popularem, vel principibus, quibus obnoxii sunt, turpiter se venditant, vel ex aliorum dictatis, & perscriptis, togata tamquam mancipia, sententiam ferunt? æternis certe tenebris, & vinculis leves isti, & nummarii judices mandandi sunt.

Hanc querelam habuit ætas superior. Ne idem quoque posteri, qui incorrupte judicaturi sunt, A de vobis existiment & loquantur magnopere est providendum. Atque etiam ut tecti ad homines esse possitis, ad Deum immortalem qui poteritis esse? qualis enim quisque sit, quid agat, quid in se admittat, de cælo intuetur, cernit cupiditates nostras, & cogitationes omnes, videt quid in calculo ponendo spectemus, quid in suffragiis, & sententiis sequamur, num tacitis, & compressis labiis ardeamus, num adulemur, num gloriæ cupiditate efferamur, num contentionis studio nimio, præsentem, & oblatam veritatem recusemus accipere, num levissimas delectationes gravissimæ utilitati anteponamus, num aberremus, & hallucinemur, prudentes, scientesque, num denique imperatorum, aut pontificum, aut regum liberalita- B tes erga nos turpissimo obsequii genere, gratioso scilicet calculo, & judiciariis tabellis provocare, atque elicere cupiamus. Quod si quid ejusmodi in his conventibus peccetur (quamquam secus existimamus, fieri vestra bonitate ac pietate, si peccetur tamen, nihil est præterea quo confugere possimus, mihi hercle omnia jam addicta vastitati videntur esse. Utinam longe a veritate, a conjectura certe non multum aberrabo: Ruet dissidiis Christiana civitas, ardentem & flagrantem intestinis bellis cernemus Europam, civilis ferri aut subeunda nobis erit crudelitas, aut saltem funerum patriæ spectatores cogemur esse, a quorum causa belli fortuna steterit, ab iis stabimus omnes: C quæ mihi profecto tam videntur esse misera, & miseranda, ut ad eorum cogitationem totus perhorrescam.

Quamobrem excitamini, patres, & incumbite in eam curam dies, noctesque, ut hoc quod ægrotæ, ac prope desperatæ reipublicæ Christianæ unicum remedium est, non frustra exoptatum a nobis, non temere a vobis adhibitum esse videatur. Et, cum, ex nonnullorum fortasse conciliorum invidia hæc synodus laboret, curate ut omnes intelligant abiisse illud tempus, mutatam esse rationem, patere nunc aditum unicuique ad disputandum, non flammis hic disceptari, non fidem frangi, non agi præjudiciis, veritatis discep- D tationem integram esse: quippe cum una eademque semper sit veritas, ex omni æternitate fluens, Spiritum sanctum hic adesse, præsidere: illius denique instinctu, & afflatu, de publica utilitate agi, de pacificatione communi, necnon ecclesiæ totius conciliatione, & restituenda verere ejus disciplina hic tractari rite, legitimeque. Operæ precium est, patres, ut rem ita se habere intelligant, & animorum vestrorum contentiones huc sciant pertinere: ad hanc quippe famam maxima illa, & nobilissima Europæ pars Germania, pro qua potissimum laboratur, velut e somno excitata, conveniet, legatos mittet, aderit hic vobiscum, suos de religione sensus exponet familiari- E ter, suosque intimos nudabit dolores, sic denique contrariis opinionibus jam dissecta, & divulsa, atque ob id ad omnes externas, & suas quoque injurias opportuna Christianitas in unum tamquam corpus coalescet. Erit terra labii unius, & cordis unius, ut quidam ait; equidem hanc voluptatem, quæ incredibilis est, jam nunc mihi spe, & cogitatione jubet præsumere, juvat oculis mentis intueri idem sentientes omnes Christianos, idem credentes, idem sperantes, eodem caritatis igne accensos: quam sane conjunctionem, & divinam animorum conspirationem vis nulla posthac reperietur quæ perstringere aut labefactare possit.

ANNO CHRISTI 1562.

Vt autem patres, quod suscepistis non mediocre munus alacriore animo conficiatis, Carolum Christianissimum regem Francorũ (quando is nos suæ voluit esse nuncios & interpretes voluntatis) ad omnes conatus socium fidelissimum, & adjutorem fortissimum vobis futurum spondemus, ac religiose promittimus. Quem vero laudatorem actionum vestrarum, & assertorem acerrimum perpetuo habebitis, eumdem hic testem & spectatorem eratis habituri, nisi tenella ætas, insolens laborum atque itinerum prohibuisset, aut potius nisi civilis tumultus terrores, in Gallia necessario retinuissent. Sed quod ille coram studiose facturus erat, ut se, suaque omnia ultro vobis offerret, id nos ut diligenter atque officiose curaremus, præcepit: & cum ex auctoritate sua aliquid accessionis ad id, quod per vos agitur, fieri posse confideret, jussit, mandavitque, ut id ipsum significaremus, cum magna testificatione singularis suæ erga vos benevolentiæ, erga ordinem vestrum voluntatis atque observantiæ, erga rempublicam Christianam studii, pro quibus omnibus non fortunas modo & facultates, sed etiam vitam & sanguinem, si opus sit, cupiat effundere.

XLIX.

RESPONSVM SACRÆ SYNODI in admissione oratorum regis Christianissimi, datum in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub S. D. N. Pio Papa IV. die IV. Iunii MDLXII.

EXPECTATVS, jucundusque adventus vester, illustrissime domine a Lansaco, vosque clarissimi legati, sacrosanctæ huic synodo, non modo summam animorum lætitiam, sed certissimam quoque spem attulit, ut quæ, vel temporum vitio & infelicitate, vel potius perfidorum hominũ scelere & pertinacia, a prisca illa veræ religionis puritate multis in regnis, jampridem in varios diversosque hæresum errores defluxerant atque deciderant (ut volumus atque cupimus) in pristinum dignitatis ac sinceritatis gradum revocaremus. Nam cum perditi homines suis cõsiliis atque pertinacia, multos jam annos non modo pontificum atque regum humana jura, sed etiam divina ab apostolorum jam temporibus, Christo ipso magistro & auctore, partim monumentis, partim viva voce per manus, velut hereditaria nobis ad bene beateque vivendum tradita atque relicta, suo arbitrio atque libidine ita violare & perturbare ausi fuerint, novis quibusdam licentiæ, sacrilegii, impietatis, omnium denique scelerum ritibus superinductis, ut ad unicum salutareque sacri œcumenici remedium a pontifice maximo Pio, solertissimoque pastore, tam libẽter, quam necessario confugiendum fuerit. Quod Spiritu sancto prælucente, tanta optimorum regum, Christianorumque principum, non modo animorum consensione, sed etiam concordissimis omnium Christianæ reipublicæ bene juvandæ studiis susceptum est, & ornatum, ut brevi Dei ecclesia, multo purior, sanctiorque futura sit.

Merito itaque Christianissimum Galliarum regem Carolum (in quo celerior est regiarum virtutum, atque religionis cursus, quam ætatis) & laudamus & admiramur: qui & Henrici patris, & Frãcisci avi, Christianissimorum regum clarissimis nominibus, & erga sedem apostolicam exemplis excitatus atque inflãmatus, cum per ætatem nondum confirmatam, & impios suorum, tam in se, quã in Christi religionem tumultus, huic saluberrimo, sanctissimoque generali concilio adesse non possit, vos præstantissimos viros summa prudentia, fide ac religione præditos, legatos misit, qui illius nomine omnem operam, opus, studium, denique & parendi obsequium (ut decet) sacrosanctæ synodo liberalissime promitteretis, & reipsa fidelissime præstaretis.

"Quam, apud bonos, piosque nulla aliorum conciliorum (quæ nec legitima, nec libera fuisse, qui conciliis male afficiuntur, parum vere objiciunt) invidia laborare, qui recte senserit facile æstimabit: cum clarum sit sacra generaliaque concilia, rite Christi spiritu ab eo, qui potestatem habeat, inchoata, riteque absoluta, & legitima semper fuisse habita, & libera: & ad hominum sanitatem, ac salutem, quantum per eos, qui Spiritui sancto non restiterunt, licuerit, spectasse, ac salutaria fuisse. Nec adversus Tridentinum sacrum istud concilium, satanæ insidiæ, ac fraudes, per vos copiose, subtiliterque enumeratæ, quamvis variæ, atque ingentes, Christi Spiritu præsidente, prævalebũt: qui illius conatus omnes sua virtute, & potentia, cui soli confidimus, in quo solo omnes nostras spes, ac cogitatus collocavimus, franget: sub pedibusque nostris substernet, nosque ab ecclesiæ suæ sinceritate ac veritate, nec aberrare, nec decipi, aut a quoque cogi permittet. Itaque sedulã vestram, & liberam admonitionem, viri clarissimi; ne scilicet in consultationibus, sententiisque nostris ferendis, aut popularem auram capiamus: aut principibus nostris obsequamur (ita enim mavult sancta synodus sensum vestrum interpretari, ne quid præter mansuetum, piumque propositũ, atque constitutum suum respondere cogatur) & si non necessariam fortasse, & superfluam existimat: tamen, ut a vobis bonis viris, bona mente atque animo profectam, ita in bonam quoque partem accipit. Et, ut vos isto vano metu, aliosque omnes liberet: suique propositi, ac veritatis certiores faciat, aperte prædicit: se cujusvis voluntatem, potentiam, aut cupiditatem sacrosanctæ synodi dignitati, & auctoritati perpetuo post habituram. Quod ipsum vobis, aliisque, qui sacro huic concilio adsunt, aderuntve, res ipsa clarissime comprobabit. Itaque, ut tandem redeamus.

" Ex ed ne Pari ß anni apud I Dallie p. 53.

Sacrum hoc generale concilium vos ita libenter accipit & amplectitur, ut saluberrimi, sanctissimique celebrandi concilii operis socios, ac participes habeat. Christianissimo vero regi vestro Carolo, ita regie atque sancte educato, fidelissimisque & religionis amantissimis senatoribus, ac consiliariis nunc ornato ac munito, tantum se debere fatetur, ut quæcumque ad ipsius honorem, dignitatem, regni statum ac religionem tuendum ac conservandum pertineant, libentissime præstaturam se polliceatur, quæ salva fide & religionis puritate præstari poterunt, tantoque libentius, ac jucundius præstabit, quanto certius, firmiusque existimat, nihil a vobis præstantissimis viris, religionisque amantissimis regis vestri Christianissimi nomine postulatum iri, nisi quod honeste, juste, religiose per tales viros postulari, & a sacrosancto œcumenico concilio, & religionis Christianæ dignitate, & sinceritate sancte præstari possit, & debeat. Et mandata vestra libenter, & prout juris est accipit & admittit.

LITERÆ

ANNO CHRISTI 1562.

L.

LITERÆ CAROLI CHRISTIANISSIMI regis Francorum exhibitæ patribus, ab illustrissimo & reverendissimo principe Carolo cardinale a Lotharingia, in generali congregatione œcumenici Tridentini concilii die XXIII. *Novembris anni* MDLXII.

CAROLUS *Dei gratia Francorum rex, sanctissimis & reverendissimis patribus in sacrosancto Tridentino concilio congregatis salutem.*

Etsi ea fuit Dei optimi maximi voluntas, ut jam inde ab ineunte ætate, nos ad tanti hujus regni imperium vocarit, ejusque altæ, & infinitæ judiciorum prudentiæ placuit, nobis committere hujus principatus initia, adeo tumultuum, & civilium bellorum plena, ut nulla illius vel minima provincia inveniri possit, quæ hisce calamitatibus careat: oculos tamen pueritiæ nostræ hæc ipsa divina bonitas ita aperuerit, ut tantorum malorum causam facile judicaverimus, non aliunde quam ex varia, & multiplici de religione opinione, qua populus noster imbutus est, processisse cognoscamus: & jam hujus gravissimi morbi remedium non ab hominum prudentia esse petendum, sed a Deo vivo & inexhausto misericordiarum fonte, qui requirentibus eum ex animo, suique nominis gloriam tantum, & honorem spectantibus, numquam defatigatur beneficia & gratias conferre. Itaque eodem sancto Spiritu ducti, cum primum regia corona sumus insigniti, nihil nobis magis fuit in votis, quam cum majorum nostrorum exemplo, ad sacros conventus, velut ad ejus ægritudinis unicum & præsens medicamentum confugere, tam in bonæ memoriæ Francisci regis domini & fratris nostri amantissimi vestigiis permanere, & quanto potuimus studio, & diligentia, hanc ipsam, in quam nunc ex variis orbis terrarum partibus convenistis, celeberrimam synodum expetere. Ac illud quidem gravissime tulimus, nos qui hujus instituti adeo pii & optati auctores fuimus, non tamen efficere potuisse, ut prælati nostri in hoc generale concilium primi convenerint, sed hujusmodi dilationis causam, & alii omnes & vos ipsi necessariam esse judicastis. Cumque amantissimum, & dilectissimum consobrinum nostrum cardinalem Lotharingum archiepiscopum ducem Rhemensem primum Franciæ parem, inque illius comitatu aliquot regni nostri episcopos & abbates advenire videatis, nihil quidem a nobis cum simulatione, aut exquisitis diffugiis, sed omnia serio, & ex pia, sanctaque voluntate gesta esse facile existimabitis.

Causa autem, sanctissimi patres, propter quam consobrinum nostrum ad vos misimus, duplex est: altera, quod ille muneris sui non oblitus, quique optime novit, quid ecclesiastica professio, horumque temporũ calamitas ab eo suique ordinis hominibus requirat, sæpius & vehementer istuc eundi facultatem a nobis petiit & optavit. Altera, quod ille a teneris annis ad secretiora nostra cõsilia evocatus, & in regni nostri gravissimorũ negotiorum administratione educatus, optime novit fontes, & origines tumultuum nostrorum & quibus rebus egeamus, ut ii sedari possint: eique in mandatis dedimus, ea apud vos exponere, & quæ a prudentia vestra, & amore paterno remedia vitæ expectari possunt, non solum propter regni tranquillitatem, sed etiam totius reipublicæ Christianæ salutem, a vobis impetrare: cum enim præ oculis, " quis sit verus, & purus Dei cultus, semel

A habuerimus, poterimus tandem ad laudatam illam & adeo expetitam rerum commendationem, quæ episcoporum ' injuria, & hominum malitia funditus perierat, pervenire: ac in honorem & exaltationem Dei nominis, unitatemque ecclesiæ, antiqua illa catholicæ ecclesiæ, majestas & integritas splendebit. Quam rem velut munere vestro dignam universus orbis jure suo a vobis requirit, eamque si feceritis, accedet vobis inenarrabilis remuneratio a manu illius liberali, qui se harum rerum liberalissimũ remuneratorem profitetur. Reges item & respublicæ principesque omnes vobis se merito devinctos existimabunt, vestramque pietatem, magna cum vestra laude posteritati commendabunt: & qui eo est ingenio consobrinus noster,

' f. incuria.

B ut ea plane noverit, quæ vos speciatim scire cupimus, obsecramus vos sanctissimi patres, illum ut æquo & lubenti animo audiatis, eamque illi fidem, quam nobis, si istic essemus, adhibeatis. Petentes interea a Deo optimo maximo ut vos suo præsidio, totique orbi Christiano diutius conservare dignetur.

Dat. Rouvilte VII. *Octob.* MDLXII.

' Ex edit. Parisiensi anni 1563.

LI.

ORATIO ILLUSTRISSIMI & reverendissimi domini Caroli cardinalis a Lotharingia, habita in sacrosancto œcumenico concilio Tridentino die XXIII. *Novembris* MDLXII.

C ILLUSTRISSIMI domini, reverendissimi episcopi, Christianissimus rex Carolus reginæ matris Christianissimæ auctoritate, ac præcipuo regis Navarræ assensu, procerumque omnium conscriptorum consilio, has literas, quæ modo perlectæ sunt decrevit, mihique ad vos perferendas dedit: quarum præcipua ea capita, quæ majorem a me explicationem desiderant: pro ea, quæ mihi credita est fide explicabo quam brevissime potero. Hæ (ut meministis) statim in initio rerum regni illius nostri nobilissimi, amplissimi, ac florentissimi quondam, summæque erga regem fidei, & observantiæ statum & conditionem testantur. Dicam uno verbo non sine incredibili animi dolore: fuimus Galli, fuit ingens gloria Francorum. Hæ rerum omnium, clarissimi oratores, sunt vicissitudines: *Ma-*

D *nus Domini tetigit nos*, viri patres & fratres: Hæc nobis justum Dei in ira sua judicium provocaverunt, corrupti omnium ordinum mores, ac ecclesiastica omnis collapsa disciplina: Has turbas excitaverunt hæreses non suppressæ, & a domino Deo nostro instituta remedia tamdiu neglecta. Hinc illæ lacrymæ, & per totum regnum diffidia, odia, rapinæ, bella intestina, ac plusquam civilia: luctus ubique, ubique dolor, & *plurima mortis imago.* Nec sacrosanctis Dei templis parcitur, presbyteri, & religiosi viri ad aras usque, quas amplexantur morientes, trucidantur: visibilia sacramentorum signa pedibus conculcantur, & comburuntur: passim erecti apparent rogi ex om-

E ni genere ecclesiasticorum ornamentorum: accensæ ex imaginibus dejectis pyræ, additis omnium non solum ecclesiarum, sed antiquissimarum bibliothecarum libris. Nec quicquam ex chartis publicis, & instrumentis, quæ ad dotationem pertinent, reservatur: sanctorum reliquiæ ruptis altaribus in cineres rediguntur, qui sunt post hæc in profluentem projecti. *Horresco referens*, nec a summorum pontificum, imperatorum, regum, principum, episcoporum, & sine discrimine passim aliorum omnium sepulcris abstinetur, eorum maxime, qui de ecclesia Dei bene meriti per monumenta

ANNO CHRISTI 1562.

numenta reperiuntur. Nomen Domini ubique A blasphematur: spiritus mendacii in ore omnium est, qui falso verbi Dei ministerium usurparunt: atque ita expulsis pastoribus, alienæ ovis custos, fur, & latro in ovile ascendit. Postremo (quod longe omnium est gravissimum) juge, & sacrosanctum sacrificium apud eos cessat, quod intermissum quantam ruinam secum afferat, ac quantam regibus jacturam, & meministis viri doctissimi ex prophetarum oraculis, & experientia jam in magnis imperiis, florentissimis regnis, amplissimis provinciis didicistis, atque in Gallia nunc aspicitis. Regis enim majestas contemnitur, imperia detrectantur, non modo vectigalia, sed proventus etiam negantur: jura omnia, & leges silent. B Quilibet vindictam, quam exercet, ex privato odio metitur: ad defectionem populus excitatur, & excusso monarchiæ, quod aiunt, jugo, anarchia in concionibus publice proponitur. Hæc omnia apud vos cogitate, clarissimi oratores, & quod in Gallia vobis nunc videre otiosis licet, sera nimis pœnitentia experiemini, si mole sua Gallia ex vicinia vos in ruinam trahat.

Sed quid vos sanctissimi episcopi detineo, aut diutius affligo? Supersunt tanto huic nostro malo opportuna remedia. Habemus enim magnæ spei pupillum regem, non tam regni ex legitima successione monarcham, quam religionis, C & virtutum omnium avitarum hæredem, quem pater Henricus, & avus Franciscus excitant, & in quo jam Francisci fratris demortui, omnis generis virtutum igniculi relucent. Nec desunt Catharinæ reginæ viduæ, & Navarræ regis optima consilia, & infractæ procerum vires. Nullis opibus parcitur, undique auxiliares copiæ comparantur: fitque via vi, sed in nostra viscera, quantumcumque victrix dextra sit, ferrum convertitur, eruuntur opes, & fit lamentabile regnum: Iamque nulla ad sedandos tantos tumultus aptior via, nullum præsentius est remedium, quam, quod ab hac sacrosancta universalis ecclesiæ legitime in Spiritu D sancto congregata synodo expetitur. Huc "vos majorum exempla trahant: Hoc Dei verbum docet, ac ut speramus in promissis suis (quæ numquam fecit irrita) imperat, atque ita demum ex hoc loco pax Dei, quæ exuperat omnem sensum, expectatur: Templum enim Dei sanctum est, quod sumus nos, viri patres, & tametsi divisiones gratiarum sint, omnes tamen in uno spiritu, qui in nomine Domini Iesu Christi congregati sumus, quos & dicere necesse est, prout Spiritus sanctus dabit eloqui. Quæ omnia ut magis scire potestis ad bene, beateque decernendum, ex divino præscripto sunt necessaria.

"Nos.

Hæc omnia Christianissimus rex cum sibi satis E persuadeat, nec quicquam alienum ab his a nobis expectet: duo tamen præcipua sunt ea, de quibus vos admonet pro sua in hanc synodum observantia, & pro ea, quam sentit ex his in religione diffidiis summa molestia.

Primum itaque a nobis postulat, ut quantum fieri poterit nova diffidia vitemus, novas (inquam) & infructuosas relinquamus quæstiones, ac demum, quantum nobis licet enitamur, ut principes, & provinciæ omnes ab armis abstineant, ab hoc desiderio excitandorum bellorum prorsus nos alienos esse oportet, ne qui ex nobis discesserunt, & se ab ecclesia Dei præciderunt, existiment magis hoc conventu principes ad arma excitari, & societates, & fœdera iniri ad bellum, quantumcumque sacrum, quam de universali omnium animorum reconciliatione decerni: solliciti omnia servare unitatem pacis.

Si quid in ea sententia peccatum est, parcite quæso, patres amplissimi. Henricus pater auctor fuit pacis, quæ in Christiano orbe tam fœliciter hactenus servatur: eam quasi testamento paulo post moriens filio Francisco regi commendavit. Hanc Franciscus frater, si nobis tam cito ereptus non fuisset, magna prudentia retinere conabatur. Pupillo, & viduæ iniquissimas semper turbas, & bella intestina rex, & regina mater valde pertimuerunt, & pacatos subditorum omnium animos, ne quies publica interturbaretur, summa prudentia, ac ut ætatem & sexum decet, perpetuo exoptaverunt. Quod & si (ut negari non potest) infœliciter successit, infœliciores tamen belli eventus sunt pertimescendi, ne si omnes in eodem periculo versentur, eadem & tempestate acti, nemo periclitantes adjuvet, ac sic unum idemque omnes naufragium faciamus.

Summam propterea rationem haberi desiderat, eorum qui lapsi sunt, ut & illis, quantum ex Deo poterimus condonemus, quibus & nos amicos esse liceat, sed usque ad aras.

Alterum legationis meæ caput est, quod jam a principio regi meo Christianissimo cum serenissimo imperatore, & regibus & principibus viris, quorum hic oratores clarissimos viros habetis, fuit commune, nempe, ut de reformatione, & morum, & ecclesiæ disciplinæ omnino decernatur. De hac iterum, iterumque vos admonet, ad eam serio amplectendam (qua potest observantia) hortatur, & per Dominum nostrum Iesum Christum, qui judicaturus est vivos & mortuos, obtestatur: si ecclesiæ auctoritatem integram esse vultis, si ejus dignitatem conservare, si jam inclinatum nobilissimæ Galliæ regnum retinere posse judicatis: nec vos ex vestris commodis, nostra incommoda metiri æquum est. Si enim universa hæc Italia, si Hispania omnis, sedem & clavum tenet, gratulamur vobis felicissimi patres. Nos puppi excidimus, & vix supremo digito gubernacula retinemus.

Hic vobis liceat jure vestro causas a nobis tantæ tempestatis exquirere. Quem accusabimus coepiscopi fratres? Quem tanti mali auctorem constituemus? Memini quid velitis, nec memoria excidit vestrum de ea re commune omnium judicium, hoc non sine innato pudore, & magna anteactæ vitæ pœnitentia dicere me oportet. Propter nos tempestas hæc orta est, viri fratres, propterea mittite nos in mare. Quid addam amplius? habetis confitentes reos, in eos ut libet animadvertite. *Nunc judicium incipiat a domo Dei, & mundentur, qui ferunt vasa Domini. Attendamus nobis, & universo gregi. Quiescamus perverse agere, & discamus bene agere* Imo potius tu misericors, & bone Deus per viscera misericordiæ tuæ attende, placare, & fac, adauge nobis fidem, *ut sine timore de manu inimicorum liberati serviamus tibi.* Nunc viribus opus est patres, nunc pectore firmo. 1. Pe[t.] Act. Isaia Luc. 1

Sed vereor illustrissimi domini, & reverendissimi episcopi, ne nimis importune agam: non est enim sponte currentibus addendum calcar. Finem igitur faciam: est enim mea hæc expedita a rege

rege legatio. Si quid scire vos amplius oportebit, hæc omnia clarissimi regis oratores curabunt: ego vero, & mecum una, qui ex Galliis advenerunt reverendissimi coepiscopi, in hac universalis ecclesiæ sacrosancta synodo testamur beatissimo papæ D. Pio pontifici maximo post Deum in perpetuum subditos esse velle, ejus enim nos in terris primatum super omnes ecclesias agnoscimus, cujus nunquam imperia detrectabimus: ecclesiæ autem catholicæ, ac sacræ generalis synodi decreta veneramur. Vobis illustrissimi, ac reverendissimi legati fasces submittimus, sanctissimis episcopis dextras societatis offerimus, & clarissimos oratores testes sententiarum nostrarum hic adesse vehementer gratulamur, ut Spiritu sancto B duce in omnibus, per omnia, & semper honorificetur Deus & Pater domini nostri Iesu Christi.

Tridentum appulit cum IX. episcopis, & IIII. abbatibus mense Novembri, anno MDLXII. *nomine ecclesiarum Galliæ.*

LII.

ORATIO HABITA A DOMINO

" Arnaldo Ferrerio præsidente in parlamento Parisiensi, oratore Caroli Galliarum regis Christianissimi, in generali congregatione, die XXIII. *Novembris, anni* MDLXII.

ORATIONIBUS, quas nunc audistis, illustrissimi domini, sanctissimi patres, nihil est quod a nobis quicquam addi aut detrahi debeat, tantum unum dicemus bona venia paternitatum vestrarum pro muneris nostri ratione. Christianissimi regis pius, religiosus, & in catholicam ecclesiam propensissimus animus, antea quidem erat omnibus satis perspectus, & cognitus, nunc autem adventu & oratione illustrissimi principis & reverendissimi cardinalis adeo est illustratus, ut ne ullum quidem dubitationi locum relinquat. Nam quo minus antea tanti viri adventus ab hominibus prudentibus, & peritis rerum humanarum sperabatur, eo magis cum venerit nemo est, vel mediocri ingenio præditus, qui non plane videat quantum Galli ecclesiæ catholicæ consultum velimus: quique non intelligat plures, easque gravissimas esse causas, quibus adductus rex Christianissimus, illum ad vos miserit, cujus singulari consilio, in rebus magnis agendis, cum antea semper usus est, tum maxime his miserrimis, & calamitosissimis Galliæ temporibus: qui autem existimant privato magis commodo, quam reipublicæ Christianæ causa hæc a nobis fieri, vehementer falluntur. Potest (si modo velit) rex Christianissimus vel triduo seditiones omnes, ac motus suorum componere, inque officio, & obsequio Gallis innato, subditorum omnium animos retinere: sed non tam, quæ sua sunt quærit, quam quæ sunt catholicæ ecclesiæ, & pontificis maximi, cujus dignitatem, & authoritatem, ut sartam tectam in Gallia retineat, non dubitat tanti regni imperium, vitam, & fortunas magnorum principum, procerum & nobiliorum in periculum adducere. Hic est Galliæ nostræ status: hæc fundi nostri calamitas.

Quod si quis nos roget, quid tandem illud est, quod vos, ecclesiaque vestra Gallicana tantopere a concilii Tridentini patribus expetit? Non sumus, patres sapientissimi, in petitionibus nostris A admodum morosi, & difficiles, nihil aliud petimus, quam quod totus orbis Christianus efflagitat, quod a concilii Niceni patribus petiit ille magnus Constantinus. Hoc ipsum a vobis requirit rex Christianissimus: omnia illius postulata continentur aut sacris bibliorum literis, aut vetustis ecclesiæ catholicæ conciliis, aut antiquis pontificum & patrum constitutionibus, decretis, & canonibus. Hæc sunt, hæc, inquam, sunt, quorum nomine rex Christianissimus, ecclesiæ catholicæ primogenitus filius, ecclesiæ (inquam) catholicæ petit restitutionem in integrum apud vos, quos dominus noster Iesus Christus prætores legitimos creavit, neque hoc ipsum petitur ex clausula (ut dicitur) generali, sed ex verbis expressis edicti illius divini, & perpetui, adversus quod nunquam fuit, neque unquam erit usucapioni, aut præscriptioni locus.

Anno Christi 1562.

Redeant saltem quasi postliminio in sanctam Dei civitatem, & in lucem hominum tandem prodeant, quæ antiquus hostis satan vi eripuit, & longo tempore suppressit. Sic Darius Persarum rex motus in Iudæa propter religionem excitatos sedavit. Non enim ad arma continuo, verum ut majorum suorum leges, & antiqua edicta inquirerentur iussit, inventumque regis Cyri edictum de reditu Iudæorum in Iudæam, & templi instauratione, a majoribus suis neglectum, mandavit C executioni, & ita pacati sunt tumultus. Iosias rex laudatissimus, & syncerissimus ecclesiasticæ disciplinæ exactor, & reformator, librum legis ab Helcia magno sacerdote repertum (posteaquam hominum malitia longo tempore suppressus fuerat) primum legit diligentissime, deinde lectum recitavit populo: Tum ex illius præscripto ritus, & præcepta divina Iudæis restituit. Strenui illi Nehemiæ milites quos tantopere commendat Chrysostomus, altera quidem manu telū tenebant, altera muros Hierusalem ædificabant, hoc est, ecclesiam ex antiquis patrum legibus restituebant.

1. Esdræ 6.

4. Reg. 22. & 23.

Nisi hæc fiant, patres sanctissimi, frustra a vobis rogabimur: num etiam pacata est Gallia? nos D enim vobis respondebimus, quod Iehu regi Ioran roganti: num pax? num pax? & quomodo, inquit ille, pax, cum adhuc supersint & vigeant? " nostis cætera. Nisi his rebus diligens detur opera: nos frustra confugiemus ad potentissimi illius, & maximi regis catholici affinitatem, singularem amicitiam, incredibilem liberalitatem, frustra fidem & auxilium implorabimus pontificis maximi, serenissimi Venetorum dominii, Lotharingiæ, Allobrogum, & Hetruriæ principum auxiliares copias. *Fallax* enim (mihi credite) *erit equus ad salutem*, nisi hæc a vobis fiant: Turbabitur brevi nimia quorundam securitas, & E quod caput est, qui interea peribunt, tametsi id illis sua propria iniquitate & peccato eveniet, vobis tamen peribunt: hoc est *sanguis illorum de manu vestra requiretur*.

4. Reg. 9.

" absunt ab editionibus Parisiensib. anni 1563. *fornicationes Iesabel matris tuæ, & veneficia ejus multa*, quæ Lovanienses ediderunt manus apposite.

Psal. 32. Ezechielis 3. & 34.

Sed priusquam nos ad ea veniamus, quæ suo loco, & tempore sumus dicturi, secundumque mandatorum nostrorum formulam agemus: Petimus a vobis, sapientissimi patres, a vobis inquā, quos vestra sponte scimus esse satis incitatos, quorumque pietatis, religionis, & in omnes homines caritatis, sumus non solum auriti, sed etiam oculati testes: ut ea de quibus jam diu cœpistis deliberare, quam brevissime fieri poterit absolvatis, quo citius possitis de multo gravioribus, &

ribus, & magis hoc tempore necessariis, sententiam vestram dicere, & his conventibus ecclesiasticis finem imponere, ad laudem, & honorem Dei Patris omnipotentis ejusque filii domini nostri Iesu Christi.

LIII.

RESPONSUM HABITUM SANCTÆ

synodi nomine, a reverendissimo domino Mutio Calino, archiepiscopo Iaderensi, sive Zarensi, illustrissimo cardinali a Lotharingia "ac Christianissimi regis oratoribus, in generali congregatione, die XXIII. *Novembris, anni* MDLXII.

" Soli cardinali respondisse testatur editio Parisiensis, atque ipsa docet oratio.

ILLUSTRISSIME ac reverendissime domine, Inter ceteras Christianæ reipublicæ miserias, & calamitates, quarum memoriam sacrosancta synodus neque deponere, neque sine lacrymis repetere unquam potest, nulla ejus animum cura magis anxium, ac sollicitum semper habuit, quam seditiones, & bellici tumultus, qui religionis causa in florentissimo Galliarum regno commoti, & concitati dicerentur. Nam cum omni tempore regnum illud firmissimum catholicæ veritatis præsidium, & columen jure optimo habitum fuerit: cogebatur sancta synodus incredibili dolore affici, cum intelligeret ejusmodi factam esse rerum commutationem, ut non in una, aut altera, C sed in pluribus ejus provinciis omnia fere, impietas, cædes, vastitas occupasse videretur. Accedebat præterea ad augendam doloris acerbitatem, quod nunciabatur nobilissimos gentis vestræ proceres, quod scilicet alii orthodoxam fidem labefactatam, & eversam, alii defensam, & conservatam maxime cuperent, tanto animorum ardore ad arma concurrisse, quanto olim Christianissimi reges vestri totius Gallici nominis consensu pro Christiana religione propaganda, ejusque dignitate recuperanda difficillima sæpe bella suscepissent, ac confecissent. Verum antea cum hæc mala sancta synodus multorum fama, & auditione accepisset, graviter sane dolebat & præsentem D incliti regni statum maxime deplorabat: ita tamen, ut facile crederet multo sibi miserabiliorem ejus fortunam videri posse, si quæ aurium sensu perceperat, cernere etiam oculis, & propius omnia ejus vulnera intueri, ac penitus pernoscere licuisset. Quod quidem illi nunc insperato quodam modo contigit. Etenim illustrissima & reverendissima amplitudo vestra Christianissimi regis literas, quæ nuper recitatæ sunt, oratione sua subsecuta, ea verborum copia, gravitate, prudentia, Gallicarum rerum statum, & conditionem exposuit, ut eas non commemorasse, sed earum veluti expressam imaginem omnium oculis E subjecisse videatur. Quare constanter sancta synodus affirmat, se nullas ei proprias, ac præcipuas doloris partes concedere, verum eo acerbius hanc calamitatem ferre, quod amplitudo vestra, matri sanctæ synodo, carissimæ & dulcissimæ filiæ ærumnas, & incommoda defleat, ac conqueratur. Sed tamen in tantis malis animum erigit, & confirmat, si quidem brevi futurum confidit, ut Deus reddat puero regi pristinam majorum suorum, & præsertim avi, parentis ac fratris clarissimorum regum virtutem, ac fortitudinem, qua non solum nefarios hostium conatus reprimere, & audaciam ulcisci queat, sed in tenera etiam ætate singulare aliquod pietatis A exemplum ad pulcerrimi facti imitationem posteritati prodere.

Deinde vero cum divina clementia atque misericordia, & sanctissimi domini nostri Pii pontificis maximi opera, & auctoritate hoc sanctum & generale concilium coactum sit, si unquam antea, nunc certe maxime sperandum est, fore, ut verus Dei cultus discussa errorum caligine ab omnibus agnoscatur, mores emendentur, pax, & tranquillitas ecclesiæ restituatur. Qua in re quemadmodum adhuc sancta synodus omnem diligentiam adhibuit, ut quæ sui muneris, & officii esse intelligebat (adjuvante Deo) perficeret, ita in posterum nihil se de ea cura remissuram. B Verum si fieri possit aliquid potius ad eam studii & industriæ additurum esse pollicetur, ac spondet. Neque vero, illustrissime domine, te impulsore solum, atque hortatore, sed multo magis (quod summæ felicitatis loco habendum existimat) adjutore, & consiliario id faciet. Novit enim quanta tua sit optimarum artium, & præcipue sacrarum literarum scientia, maximarum rerum usus, atque tractatio, apud regem potentissimum summosque principes existimatio & auctoritas, & quod caput est, pietas in Deum, vitæ integritas, & innocentia, ac veræ & catholicæ religionis sincerum studium. Quæ quidem tot & tanta sunt, ut quid potissimum in te homines laudare debeant, maximarumne virtutum cumulum, an in quoque genere absolutam, & perfectam earum formam, merito dubitari possit. Illud autem exploratissimum sancta synodus habet, tam multa ab illustrissima amplitudine vestra ad communis causæ utilitatem adjumenta allatum iri, ut sibi nunquam minus jucundam ejus adventus memoriã futuram confidat, quam ille ipse dies, quo venientem excepit lætissimus, ac jucundissimus omnibus illuxisse visus est.

Itaque, illustrissime domine, omnes hi sanctissimi patres, quod tam longo, difficili, ac periculoso itinere suscepto ad tuendam sanctæ matris ecclesiæ dignitatem, tanta animi alacritate accurreris, quod salvus, & incolumis cum tot gravissimorum patrum comitatu adveneris, quod tua præsentia, auctoritate, splendore frui liceat: primum Deo immortali maximas gratias agunt; deinde tibi ex animo gratulantur, faustaque omnia, ac felicia a domino precantur. Ceterum quæ vel de communibus catholicæ ecclesiæ rebus, vel de privatis Gallicarum ecclesiarum commodis proponenda erunt, ea sancta synodus quotiescumque regiis oratoribus viris præstantissimis, vel illustrissimæ amplitudinis vestræ de his dicendi locus, & potestas dabitur, libentissime audiet. Neque enim dubitat, quin ejus regis nomine, qui pueritiæ commendationem a pietatis acerrima defensione duxerit, cujusque in omni vita præcipuum ornandæ atque amplificandæ religionis studium esse debeat, illa proponantur, quæ in primis cum vera Dei gloria, perpetuaque sanctæ ejus ecclesiæ utilitate, & summa apostolicæ sedis dignitate, & amplitudine conjuncta esse videantur.

COMPAR.

[...]NO [...]ISTI [...]2.

COMPARITIO ORATORVM septem cantonum Helvetiorum catholicorum, & Cleri eorumdem septem cantonum.

Literæ.	Mandata.
Oratio.	Responsum S. synodi.

LIV.

LITERÆ SEPTEM CANTONVM catholicorum, exhibitæ in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub Pio IV. die IV. Junii, anni MDLXII.

Nos Schultetus, Amanni, & universalis senatus infra scriptorum veteris catholicæ fidei cantonum, Luceriæ, Vraniæ, Suitiæ, Syluaniæ supra & infra Sylvam, & Iugium una cum territorio nostro extra sito recognoscimus, & publice fatemur præsentium per tenorem. Quod cum reverendissimus in Christo pater & dominus noster, dominus Ioannes Antonius Vulpius episcopus Comensis, sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Pii papæ ejus nominis IV. & sanctæ sedis apostolicæ nuncius, cum potestate legati de latere, nos in certis inter nos passim habitis diætis: quatenus nostrarum ditionum prælatos eo permoveremus, ut sacrosanctũ œcumenicum generale concilium, quod Tridenti inceptum in præsentiarum celebratur, per se ipsos personaliter, vel per suos idoneos legatos inviserent, summopere crebrius interpellarit. Nos idcirco (quamvis non dubitaverimus ipsos ad cupita implendum sponte etiam non commonefactos fore promptissimos) quo sanctissimus noster papa sanctitatis suæ petita cernat apud nos plurimi (ut par est) esse momenti, eosdem nostrarũ ditionum prælatos diligenter & serio, quantoq; fieri potuit studio sumus obtestati, ut unanimiter convenientes inter se legatum, qui ad hujusmodi conciliũ mitteretur, eligerent. Petitionibus igitur nostris ad id, quod alioquin procul dubio erant facturi invitati, reverendum in Christo patrem & dominum, dominum Ioachinum abbatem monasterii Eremitarum in antiquorum confederatorum nostrorum Suitensium dominio, & illorũ protectione situati, in eorum & cujuslibet legatum deputarunt: ea quæ in mandato procurationis desuper emisso, & suæ reverentiæ cõcesso cõtinentur, mandando. Nos vero ea quæ dicti domini prælati, reverendo domino abbati in hujusmodi procurationis mandato commiserunt, non solum approbamus, verum etiam magno sumus gaudio perfusi, quod hoc muneris illi delegarint. Idoneũ enim illũ censemus ad ea expediẽda, quæ in adeo toti orbi necessario negotio factu fuerint opportuna, quæque ipsius legati, & ceterorum prælatorum officii esse quomodolibet cognoscatur. Omnia enim & singula, quæ dictus dominus legatus præmisso nostro egerit, valida semper & infracta, quantum nos concernant, mansura testamur, harũ per antiquos confederatos nostros Lucceranos, sigillatarum literarum tenore. Datum Veneris xx. Februarii, anno domini MDLXII.

LV.

MANDATVM SEPTEM CANTONVM Helvetiorum catholicorum in personam sui oratoris, exhibitum in sessione quarta, sacri concilii Tridentini, sub Pio IV. die IV. Iunii MDLXII.

Nos Schulteti, Amanni, atque universalis senatus septem celebris Helvetiæ laudabilis superioris Alamaniæ antiquæ & magnæ ligæ,

A veræ ac veteris catholicæ religionis cantonum, Luceriæ, Vraniæ, Suitiæ, Sylvaniæ supra & infra Sylvam, Iugium una cum territorio nostro extra sito, Friburgum & Solodorum. Recognoscimus cuilibet inspecturo per præsentes. Cum reverendissimus in Christo pater, & dominus noster, dominus Ioannes Antonius Vulpius, episcopus Comensis, sanctissimi in Christo patris & domini nostri, domini Pii papæ ejus nominis quarti, & seu sedis apostolicæ nuncius, cum potestate legati de latere, nobis in certis per nos passim habitis diætis, significarit: Quod sanctissimus dominus noster papa divino pariter, ut paterno zelo adductus, ex officio quo dignissi- B me fungitur, totum Christianismum paci, tranquillitati, atque catholicæ & orthodoxæ fidei per totum terrarum orbem promulgato generali concilio, perque supremos Christianissimos proceres approbatum generale concilium Tridenti indictum, restituere intendat. Cumque nos sacrosanctæ apostolicæ sedis obedientes filios ac defensores ostenderimus, ab antiquo sanctitas sua, nobis quoque hoc (ut decuit) significare volẽs, paterne nos admonuit, quatenus (quod vel præcipuum Christi fidelium munus erat) non solum in concilium hujusmodi consentire, verumetiam religiosos nostrarum ditionum prælatos ad id visitandum adhortari, atque nos secularem lega- C tum, quemadmodum & ceteri proceres facturi essent, eo mittere vellemus, ac amandare. Quamvis igitur nos quicquid per generale concilium, quod ad communem pacem & tranquillitatem, atque almæ nostræ fidei unitatem, quomodolibet spectare posset, concluderetur accepturos, tunc promptissimos ostenderimus: Ad majorem tamen obedientiæ, propensæ voluntatis, proinde animorum in Christianam nostram fidem studii ostensionem, non solum penes nostrorum dominiorum prælatos, ut nuncium suum ad concilium mittant, obtinuimus, verumetiam in nostrum omnium & singulorum, verum & certum legatum deputavimus, prout deputamus per præ- D sentes, nobilem & strenuum Melchiorem Lussi, equitem auratum, Amannum in Sylvania infra Sylvam: Mandantes eidem, ut nostrum omnium nomine in concilio hujusmodi Tridentino compareat, atque omnia & singula transigat & exequatur, quæ nos, si præsentes essemus, exequeremur. Quicquid etiam in dicto generali œcumenico concilio pro pace & tranquillitate, atque etiam reformatione ecclesiæ, nostræque religionis elucidatione, & seu augmentatione, tuitione, ac defensione statutum fuerit atque decretum, nostro atque omnium nostrarum ditionum nomine acceptandum, consentiendum, atque nos omnes & singulos, ea fideliter & stricte comple- E xuros promittendum: promittimus insuper intercedentibus fide atque honore nostris, Nos omnia & singula, rata, grata, atque firma perpetuo habituros, quæcumque in præmissis, seu aliquo præmissorum, per hunc nostrum legatum acta gestaque fuerint, prout, & quemadmodum devota sacrosanctæ nostræ matris ecclesiæ (apud quam nos in perpetuum permansuros cõfidimus) membra decebit. In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem, robur, & testimonium præsentes nostras literas exinde fieri, atque fidelissimorum antiquorum nostrorum confederatorum Lucernensium, nostrum omnium nomine fecimus, sigilli appressione communiri. Datũ xx. Februarii, anno domini MDLXII.

ANNO CHRISTI 1562.

 LVI.

ANNO CHRISTI 1562.

LVI.

MANDATVM PRÆLATORVM, & cleri septem cantonum Helvetiorum catholicorum, exhibitum in sessione quarta sacri concilii Tridentini, sub Pio IV.

Nos Diethelmus sancti Galli, Petrus in Vettingen, Michael in Rynovv, Ioannes Christophorus in Muri, Iacobus sancti Vrbani, Henricus in Vischingen, Iodocus in monte Angelorum monasteriorum abbates, Leonardus Dovius Carthusianæ sancti Laurētii in Ittingem, Iacobus in episcopali Cella, Nicolaus in aula prope Luceriam, Heinricus in Turzachio præpositi, Heinricus Cuitzligensis: Ioannes Iacobus in Pfeffers, monasteriorum Decani, & Honofrius monasterii in Egronia custos, ut & tanquam abbatum & præpositi nostrorum respective commissarii, ad hoc per ipsum abbates, & præpositum respective nostros legitime amandati jam in oppido Rappesvilla unanimiter in domino congregati, recognoscimus per præsentes. Quod cum reipublicæ Christianæ dissidia, ovilis Christi ovibus passim trucidatis, disjectio, æstuantis mundi hujus freti turbulenti motus, dissidia numerum excedentia, procerum se invicē ulciscendi rabida libido, & omnium rerum etiam optime constitutarum immutationes, an depravationes dicamus, haud constat: cum deniq; naufragium pretiosæ illius naviculæ Christi, (nisi is ipse puppi, proræque præsideret, atque exuscitatus pavidos discipulos consolaretur) immineant, præclarissime equidem sanctissimus dominus noster *PIVS IV.* pontifex maximus egit, quod sacrū œcumenicum generale concilium, quo rugientem illum leonem, qui vastis distensis faucibus mortalibus haud animadvertentibus jugiter insidiatur, compescat, atque atrocem lupum neci ovium sanctitati suæ commissarum inhiantem, quantum possit, (potest autem plurimum) abigat, indixerit, ne derelictæ, & funestis morsibus expositæ conquerantur, factæ sumus opprobriū inimicis nostris & despectio superbis, neve dicant gentes, ubi est Deus eorum, sed ad Christum tuto clamare queant: Laqueus contritus est, & nos liberatæ sumus. Hoc nimirum, hoc decet vicarium Christi, hoc est muneris pastoris super gregem suum, die noctuque vigilare. Gratulamur non nobis solum, sed universo orbi, quod talē sumus nacti pontificem, qui zelo sponsæ Christi non comesus, sed fere consumptus, maculas illi non aspersas, quas quantum esset abstergere, & temporis diuturnitate, (Deo connivente) infixas radicitus satagat evellere. Deus qui ut potest, ita vult, sinat se exorari, & nobis omnibus abjectis, licet (peccata enim nostra diviserunt inter nos & illū) de patris tamen in nos affectu non dubitantibus filiis, reconcilietur: Et si non patiatur, ut filios, attamen ut micas solo colligentes, & de multitudine misericordiarum suarum sperantes, non despiciat, sed ad faciem suam permittat aliquando accedere, ut omnes illuminemur in ævum, Amen. Vtinam possemus nostris non solum rebus, verum etiam propriis corporibus negotium hoc, tū universo orbi, tum nobis apprime necessarium, aliquantulum non dicimus promovere, sed adjutare, ut tandem dissidiis semotis, ac vera orthodoxa religione in pristinum statum restituta in hac lacrymarum valle ad æternam patriam anhelantibus, jugi detur frui conspectu Dei. Quantum vero in nobis est, indesinentibus preculis non

Psal. 12.

Psal. 123.

B C D E

adesistemus acclamare patrem, ut ille præsens cominus potenti manu succurrat. Cupetemus sane nos ipsi ex intimis animorum præcordiis, cōcilio (licet forte minimum profuturo) interesse: Sed Deum testamur, nostræ non sinunt reculæ, & ea quibus in præsentiarum distinemur impedimenta, singulos esse præsentes. Attamen ut obedientiæ filii, ne sanctissimus noster papa, seu sanctitatis suæ reverendissimi legati, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, & abbates atque alii patres, jam Tridenti in spiritu sancto congregati nobis incertis, aut oscitantiæ, vel etiam detestandi superiorum contemptus notam inurant: Idcirco animo mature prius deliberato, unanimiter omnes & singuli prænominati ex certa nostra scientia & spontanea voluntate constituimus in nostrum omnium & singulorum, verum, certum, legitimum & indubitatum procuratorem, seu potius absentiæ nostræ excusatorem, reverendissimum & illustrem principem & dominum dominum Ioachinum loci Eremitarum apud Helvetios, abbatem ibidem præsentem, & onus procurationis, sive excusationis hujusmodi in se (licet ægre acceptantem) concedentes omnes singuli prædicti, plenam & omnimodam potestatem coram præsentibus sanctissimo domino nostro papa; seu sanctitatis suæ reverendissimis legatis, patriarchis, cardinalibus, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, ceterisque patribus, quibus in concilio generali sedere aut sententias ferre de jure communi, privilegio, aut antiqua consuetudine licet comparendum, eidem concilio omniū nomine interessendum & assistendum, ac omnia & singula, quæ ad sacrosanctæ nostræ religionis dissidia tollenda spectare cognoverit agendum, dissonaque componendum, & componi videndum, universalis almæ nostræ matris ecclesiæ, conveniens bonum, quantum queat, promovendum, illiusque nævorum si qui reperiri queant, exactionem petendum & obtinendum. Necnon quæ ad Christi sponsæ reformationem, pacem & tranquillitatem expedire perspexerit allegandū, promovendum, consultandum, & decidendum, atque nos omnes & singulos, nostramque absentiam propter prædicta impedimenta fideliter & humillime excusandum: omniaque & singula alia dicendum, gerendum, & exercendum, quæ in præsenti negotio dicere, gerere, & exercere necessaria fuerint, aut quomodolibet opportuna. Quæque nos ipsi omnes & singuli agere aut exequi possemus, si præsentes & personaliter omnibus & singulis præmissis interessemus, unū quoque vel plures procuratorem seu procuratores, cum simili aut limitata potestate loco sui substituendum, eumque vel eos revocandum, & onus procurationis hujusmodi, utprius, reassumendum totiens quotiens opus fuerit, ipsique placuerit, seu visum fuerit expedire, præsenti nihilominus procuratorio in suo robore semper duraturo. Promittentes & quilibet nostrum promittens, nos ratum, gratum, atque firmum perpetuo habituros totum id, & quicquid per dictū nostrum constitutum, aut ab eo substituendos procuratores, & eorum quemlibet dictum, actum, gestumque fuerit in præmissis seu aliquo præmissorum: Relevantes, & relevare volentes eosdem, & eorum quemlibet ab omni onere satisdandi sub expressa hypotheca & obligatione, omnium & singulorum bonorum nostrorum, & monasteriorum nostrorum mobilium & immobilium, præsentium & futurorum, super quibus præmissis omnibus

&

& singulis, præsentes nostras literas exinde fieri, singulorumque præfatorum dominorum Diethelmi sancti Galli, & Michaelis in Reynovv abbatum, & Nicolai in aula prope Luceriam præpositi nostrorum omnium nomine appensione, & notarii nostri infra scripti, fecimus subscriptione communiri. Datum Rappesvillæ, die XXVII. mensis Ianuarii, anno domini MDLXII.

LVII.

ORATIO HABITA A REVERENDO patre [a] Adamantio ordinis Eremitarum sancti Augustini; nomine oratoris septem cantonum Helvetiorum catholicorum in ejus comparitione, die XX. *Martii, anni* MDLXII.

QUANTUM parentibus vitæ nostræ auctoribus debeamus, illustrissimi ac reverendissimi, sacri & œcumenici concilii præsides, oratores clarissimi, vosque antistites reverendissimi, nemini, arbitror, est obscurum, aut dubium. Tanti enim est officium, quo parentes colere jubemur, ut statim post illa tria summa de Deo præcepta, nobis traditum, & commendatum fuerit, quo intelligeremus debere nos prima & præcipua officia parentibus post Deum impendere. At si iis, qui nos in hanc corporalem, & communem lucem ediderunt, tantum tribuendum est, quantum, quæso, illud erit, quod matri ecclesiæ, quæ nos in Christo genuit, debebimus. Ab ipsa enim sola in nos manant, quæcunque vera, & solida beneficia sunt: ipsa nos in veram vitam, seu potius æternam beatitudinem gignit, verbo Dei alit, sacramentis salutaribus nutrit, denique quicquid habemus salutis, eidem, ut piæ matri totum acceptum referimus. Eam ob causam omnes, qui se legitimos ejus filios profitentur, materno quodam jure tenetur ejus dignitatem contra oppugnantes, suo etiam cum periculo defendere, dare operam, conari & niti, ne illius sacrosanctus honor ab ullo hominum violetur cuncta ejus opprobria non secus ac sua ducere & vindicare, ac denique vitam ipsam, si contingat, exponere. Et si vero nunc peradmodum paucos videmus sanctissimo isto zelo accensos, qui hisce se periculis illius causa objicere audeant, ac potius sint valde multi, qui illam magis a se desertam quam defensam velint, fidelis tamen Deus est, qui cum ecclesiæ suæ nunquam se defuturum promiserit, nec nunc etiam illam in tanta perturbatione deseruit. Ecce enim Pius noster pontifex maximus, non passus ecclesiam sibi creditam tot periculis agitari, ac tot hæreticorum factionibus scindi, illud adhibuit remedium, quod in ejusmodi gravissimis tempestatibus tutissimum perfugium, & quasi sacra ancora semper existimatū est. Hic enim in hac Tridentina civitate sacrosanctum generale atque œcumenicum concilium instituit & aperuit. Quod sane ut ad optimum finem perducat, utque illud patribus pietate, & doctrina claris numerosius, & ornatius indies efficiat, nulli labori, nullis incommodis omnino parcit. Existimat enim hac una ratione rebellium animos, ac cervices facilius flecti, si inter catholicorum gregem, tractandi, colloquendique gratia conveniant, ut auditis sanioribus rationibus mitescant, & sanentur. Fuit igitur hic nuncius, Christianorum auribus gratissimus juxta ac lætissimus, hic, inquam, promulgati concilii nuncius. Nemo enim non credit hanc unam esse rationem, qua tantis ecclesiæ malis, cum divino in primis auxilio succurri & subveniri possit, nemo

A non sperat se hac ratione a tantis angustiis, tantoque timore facile emergere, & ereptum iri. Quamobrem pene cuncti Christiani principes, hoc tam pium negotium, non magis ad ecclesiæ pastores, quam ad se pertinere rati suos huc oratores miserunt, cum, ut gerendis in sacro concilio eorum nomine interessent, tum, ut rem tam necessariam omnibus viribus adjuvarent: sunt enim & ipsi membra ecclesiæ, & tanquam stellæ in firmamento positæ, quorum est post Solem, id est summum pontificem in subjectos populos secundum datam de cœlo potestatem, virtutem influere. Itaque consules septem pagorum seu cantonum, ut vocant, laudatissimorum Helvetiorum superioris Germaniæ, quales sunt, Lucer-
B nenses, Vranienses, Suithienses, Sylvanienses supra & subtus Sylvam, Tugienses, Friburgenses, & Solodorienses, qui erga sedem apostolicam, & vestrum hunc sanctissimum ordinem bene semper fuerunt affecti, noluerunt & ipsi in re tam necessaria, & in publica quasi totius orbis causa, suos oratores desiderari. Ea præsertim de causa, quod cum audierint his sacrosanctis comitiis jacta esse tam pia, tam religiose auspicata fundamenta, in eam spem venerunt, ut brevi se visuros sperent, quæ nunc in ecclesia, nequitia satanæ, qui superseminavit zizania, sunt dispersa & disjecta, nedum congregata, sed omnia unū, uti prius erant, esse effecta. Quod, ut ad Dei
C laudem, & Christianorum salutem quam celerrime fiat, in suis orationibus, & privatim & publice comprecantur.

Quamobrem iidem Helvetiorum consules communi consensu dominum hunc Melchiorem Lusi Amannum Subsylvaniensium subtus Sylvam nobilem & strenuum sanctæ Romanæ ecclesiæ militem deauratum, virum omni probitate, & virtute ornatum, uti inter suos præcipuum huc ad vos delegarunt, ut omnibus, quæ in hoc sacro cōcilio gererentur, interesset, & in omnibus decernendis fidem & obedientiam eorum nomine publice sponderet. Cupiunt enim maxime, & vehementer exoptant, hoc vobis testatum re-
D linquere, se quidem quod ad fidem, religionem, & obedientiam attinet, itemque alacritatem, & studium juvandi Romanam sedem nullis populis, qui Christiani censentur, cedere, nullisque se inferiores putare. Gratias enim Deo agunt, quod ejus munere sibi datum est, quod iis viribus, quibus invicti fere semper extiterunt, in hujus sedis beneficium semper usi sunt.

Et ne commemorem qualem operam ecclesiæ ante Iulii II. tempora, ipsi Iulio II. & Leoni X. pontificibus maximis præstiterunt, ut prætereạm tot contra infestissimos ecclesiæ hostes partas victorias, satis erit hoc tantum argumento eorum fidem comprobasse, quod cum sint ipsis fidei ho-
E stibus, nedum finitimi, sed etiam conjunctissimi, nunquam adduci potuerunt, ut in eorum perversa dogmata aliquando concederent, aut transirent, licet ab eis quotidie omnibus pene machinis oppugnentur, quin potius eis semper constantissime restiterunt, & tanquam legitimi Israelitæ nunquam cum execratis Moabitis jungere prophana connubia voluerunt.

Et hoc apertissime declararunt, quando inito cum illis ipsis religionis causa bello, immanissimum, ac nefandissimum ecclesiæ hostem Zvvinglium hæresiarcham peremerunt, extractumque e cadaveribus combusserunt, quo testarentur sibi cum illis, quamdiu extra ecclesiam manere vellent,

ANNO CHRISTI 1562.

vellent, perpetuum bellum, & vere ἄσπονδον fore. A Nec sine causa arbitror in ipsis Italiæ limitibus, & finibus constituti sunt, ut scilicet tanquam validum propugnaculum obstarent, ne grave malum, quod ab aquilone, juxta prophetæ vaticinium quotidie panditur, in ipsius Italiæ viscera tam facile irrumpat & penetret.

Hæc autem atque ejusmodi multa, quæ Helvetiorum virtutem testantur, etsi vobis, amplissimi patres, perspectissima & notissima esse arbitror, testari tamen placuit, non quidem jactationis, aut ullius gratiæ promerendæ studio, sed ut quique exploratissimum & persuasissimum habeant, Helvetios erga Romanam sedem tales semper fore, quales omnibus prope seculis fuerint, atque eundem semper animum in ejusdem beneficium & sua sponte, & rogatos allaturos.

LVIII.

RESPONSVM SANCTÆ SYNODI in admissione oratorum septem cantonum Helvetiorum catholicorum. Datum in eadem eorum comparitione, die XX. *Martii, anni* MDLXII.

MVLTA sunt oratores præstantissimi, & ea quidem præclara fortissimæ Helvetiorum gentis in Christianam religionem merita, ejusque magna & eximia in sanctam apostolicam sedem pietatis, & obedientiæ officia omni tempore exstiterunt. Quæ, etsi nunc a sancta synodo non commemorantur, clarissimis tamen literarum monumentis consignata, sempiternam vobis laudem pepererunt, ac quod vere Christianis hominibus, & solidæ felicitatis amantibus, multo optabilius esse debet, apud Deum (ut apostoli verbis utamur) æternum gloriæ pondus promeruerunt. *2. Cor. 4.* Verum quamvis cetera pietatis vestræ studia magna sane & illustria sint, tamen haud facile dixerim, an ullum magis opportunum officii, & obsequii genus, vel Christianæ reipublicæ magis salutare ab Helvetiis profectum fuerit, quam quod ad sanctam hanc œcumenicam synodum honestissima legatione missa, se tanquam optimos ecclesiæ filios omni ratione communis matris causam, & dignitatem defensuros esse apertissime declararint.

Testatum illud quidem antea sæpius fecerunt invicta quadam animi fortitudine & constantia, cum ferro, & armis pro vera religione dimicandum fuit: Attamen eo nunc commendatior apud omnes, & Pio IV. pontifici maximo gratior esse debet vestra hæc quam sedulo præstatis, opera, industria, ac sancta solicitudo, quia non ad unam aliquam Christianæ reipublicæ partem juvandã, sed ad universam pene ab impiorum scelere, una cum aliis, quibus ecclesiæ salus curæ est, vindicandam prompto, & alacri animo accurristis. Quod igitur sancta synodus ad officium suum pertinere existimavit, primum quidem vos, oratores præstantissimi, salvos, & incolumes advenisse tam vehementer lætatur, ut de eo etiã maximas gratias Deo optimo & immortali nullum neq; agendi, neque habendi finem faciat: quippe cum præter optimi, & Christianissimi Cæsaris Ferdinandi, in cujus fide, & clientela potissimum conquiescit, regumque ac principum egregiam erga se voluntatem, & propensionem, magnum etiam præsidium in vestræ laudatissimæ nationis studio ad ea perficienda jam pridem collocarit, quæ Pius IV. divino quodã beneficio turbulentis hisce temporibus ecclesiæ pontifex datus, rite & legitime convocato generali concilio instituit.

Hoc autem sancta synodus de optimo Helvetiorum animo antea semper cognito, ac perspecto eo magis sibi nunc pollicetur, cum vos tales viros ad tantæ legationis munus obeundum delectos esse animadvertat, quorum in altero maximarum rerum usum, summamque bellicæ virtutis laudem, in altero summam ecclesiasticæ disciplinæ gravitatem, religionem, doctrinam, in utroque autem incredibilem in Deum pietatem, & in sanctam apostolicam sedem observantiam, & devotionem mirifice commendari non ignorat. Quibus de causis vos jam summo amore prosequitur, & in posterum omni officii genere cõplectetur. Quod vero in defendenda sanctæ Dei ecclesiæ auctoritate, & dignitate perpetuũ Helvetiorum studium profitemini, de tam pia voluntate ac mente, ex qua præcipuam nominis B commendationem majores vestri sibi, & posteris compararunt, vobis sancta synodus tum immortales gratias agit, tum ex animo gratulatur, nec dubitat quin (adjuuante domino) constantissima, & invicta natio in eadem sententia permansura sit, non solum, quia diuturna, aut firma libertatis vestræ defensio a veræ pietatis cultu sejuncta esse non potest; verumetiam, quod tantis jam rebus pro fidei catholicæ, & ecclesiasticæ libertatis propugnatione fortiter, & feliciter gestis, vestri jam similes non esse vobis unquam licebit. Mandata vero vestra quoad juris est, libenter admittit.

C

COMPARITIO ORATORIS Sigismundi regis Poloniæ, die XXIII. Octobris, anni MDLXII.

Literæ.
Oratio.
Responsum.

LIX.

LITERÆ SIGISMVNDI REGIS Poloniæ, exhibitæ ab ejus oratore in sua comparitione, die XXIII. *Octobris, in generali congregatione* MDLXII.

D SIGISMVNDVS Augustus, Dei gratia, rex Poloniæ: magnus dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæque, &c. dominus & hæres, reverendissimis in Christo patribus, dominis sanctæ ecclesiæ Romanæ cardinalibus, ac sacrosancti concilii Tridentini legatis, ceterisque reverendis & venerabilibus dominis episcopis, abbatibus, ordinum generalibus, ac aliis omnibus universale œcumenicum concilium Tridenti repræsentantibus, amicis nostris carissimis, salutem, & benevolentiæ nostræ commendationem. Reverendissimi in Christo patres, & reverendi ac venerabiles domini amici nostri carissimi, fecimus pro officio nostro regio, E ut ad hunc celeberrimum & sacrosanctum dominationum vestrarum conventum ablegaremus nostro nomine reverendum in Christo patrem, dominum Valentinum Herburtum episcopum Præmisliensem oratorem nostrum. Cui quoniam nostro nomine quædam ad dominationes vestras renuntianda commisimus, ab illis petimus, ut eum differentem benigne audiant, ipsiusque verbis non multo minus quam nostris fidem adhibeãt. Quas optime valere cupimus. Datæ Vilnæ, die VI. mensis Septembris, anno domini MDLXII. Regni vero nostri anno XXXIII.

Sigismundus Augustus rex.

A tergo.

REVERENDISSIMIS IN CHRISTO patribus, dominis sanctæ ecclesiæ Romanæ cardinalibus, ac sacrosancti concilii Tridentini legatis, ceterisque reverendis ac venerabilibus dominis episcopis, abbatibus, ordinum generalibus, ac aliis omnibus universale œcumenicum concilium Tridenti repræsentantibus amicis nostris carissimis.

LX.

ORATIO HABITA A R.D. VALENTINO episcopo Præmisliensi, oratore serenissimi domini Sigismundi regis Poloniæ, in ejus comparitione in generali congregatione, die XXIII. *Octobris, anni* MDLXII.

SERENISSIMUS & clementissimus dominus meus rex, illustrissimi sedis apostolicæ legati, amplissimi oratores, reverendissimi in Christo patres, venerabilesque viri, eo nomine quod hoc sacrosanctum concilium tam necessario tempore coactum sit, ecclesiæ Dei unicæ dilectæ in domino nostro IesuChristo parenti suæ, vehementer gratulatur. Cui pravis & perniciosis impiorum hominum opinionibus, ceu violentissimis tempestatibus jactatæ atque afflictæ, nihil oportunius, nihilque magis necessarium, quam hoc sacrosanctum concilium accidere potuisse existimat. Scit enim sacra illius majestas ejus generis tempestates, nulla re commodius, quam œcumenicis conciliis, posse, aut unquam potuisse ab ecclesia Dei propulsari. Et ut ex optimo animo serenissimus rex hoc tam peropportunum, & pernecessarium negotium ecclesiæ Dei gratulatur: sic de singulari vestra pietate, omnia præclara, atque egregia sentiens, facile sibi persuadet. Vos unum id agere, in id unum incumbere, ut salutaribus hujus sacræ synodi conciliis, tam horribilis ecclesiæ Dei tempestas componi, aut disjici possit. Et est (Deo optimo maximo sit gratia) serenissimi regis mei hæc de vobis opinio minime vana. Nam video omnes curas cogitationesque vestras in salutem ecclesiæ Dei conversas, video vos ea de re vehementer esse solicitos. Est omnibus catholicis viris, semperque erit serenissimo regi meo grata, & jucunda vestra tam necessaria, & pia solicitudo, eam vos memores salutis vestræ non debetis deponere. Hæc enim muneris nostri conditio, nobis divinitus data est, ut omnes curas solicitudinesque patienter perferamus, dum iis rebus ecclesiæ Dei pax, ac tranquillitas salusque pariatur: Et eo certe id nobis diligentius faciendum est, quod nisi id fecerimus, certo scimus nobis illam æternam curam atque solicitudinem, quæ instar pestiferi vermis conscientiam conficit, esse subeundam. Sed non est quod quisquam vereatur commissuros vos unquam, ut curæ aliquid & diligentiæ prætermittatis, in hoc sacrosancto concilio optato fine terminando. Nam cum obsessa impiorum hominum furore, velut facibus ac telis, ad vos tendat supplex manus catholica ecclesia, vobis se, vobis gregem pretioso sanguine domini nostri Iesu Christi redemptum, vobis aras, templa, ipsumque summum Dei optimi maximi cultum commendans, eritis ne tam duri, ut illam in extremo discrimine deseratis? nec de illius salute, instituta consilia inire perseveretis? Vos vero pro vestra pietate, non modo id non facietis, sed ne cogitabitis quidem.

Quod autem in tanta oppugnatione, ac magnis procellis ecclesiæ, sacrosanctum hoc concilium velut præsens auxilium, ac gratissimus Sol illuxit, id primum Dei benignitati, deinde beatissimo ac maximo pontifici Pio quarto merito acceptum ferre debemus. Quas enim ille pontifex impensas, quos labores, quas curas non suscepit ac pertulit, priusquam hunc vestrum sanctissimum gravissimumque cœtum coegit! Quæ igitur illi pro tam ingenti divinoque beneficio præmia, quæ honoris insignia, quæ laudum munimenta ab ecclesia Dei non debentur? Sed cum ille suo tam præclaro ac egregio facto contentus, ista non postulet, hoc tamen vel invitus consequetur, quod id illius præstans in ecclesiam Dei beneficium mortalium memoria aletur, sermonibus crescet, atque literarum monimentis inveterascet, corroborabiturque: ac ita demum sempiternum est futurum, nec illud ulla unquam ætas conticescet. Neque vero illud non opportune Dei benignitate accidit, quod ad ecclesiæ salutem defendendam tuendamque pius, & invictissimus imperator, ac alii catholici reges, principes, resque publicæ magno studio, ut ex hac oratorum clarissima, magnaque frequentia cognosci potest, consentiunt. Quid serenissimus ac clementissimus dominus meus rex? dissensit ne ab hac tam pia causa a reliquis catholicis regibus? Is vero cum illis mente, voluntate, studio ac virtute, ad conservandum veterem illum catholicæ religionis statum vehementer consensit. Ac in eo studio se regiis facultatibus suis huic sacrosancto concilio non defuturum offert atque pollicetur. Nam cum is serenissimus rex meus sapientia, justitia, fortitudine, temperantia, omnique illo pulcerrimo choro virtutum stipatus, ac in primis ornatus sit: tum pietatis tanto, quantus esse maximus potest, lucet splendore. Quot enim is templa, delubraque honoris, & cultus Dei optimi maximi gratia magnifice extruxit, ac copiose amplissimeque ditavit? Quantum extat ejus studium in vera religione augenda, dilatanda, ac etiam ad barbaras gentes regno suo vicinas proferenda? Iam vero quanto studio contendat, & elaboret, ut hæc lues tetra, quæ nostro sæculo plerasque Europæ provincias pervagata est, si minus funditus evelli, saltem reprimi & sopiri queat, nos qui regni illius incolæ sumus, testes locupletes esse possumus.

Sed quid omnia serenissimi regis mei pietatis certissima signa persequi necesse est, cum non mediocre ejus rei documentum sit, quod cum ipse belli, ac regni sui gravissimis negotiis impeditus, ad hoc sacrosanctum concilium venire non posset, me licet indignum suum oratorem misit. Noluit enim pius rex in hoc totius Christiani orbis, de componendis dissidiis religionis ardore a beatissimi maximique pontificis, ac ab omnium catholicorum regum studio, studium quoque suum abesse. Sed factum fortasse est, ut sacra illius majestas, in ea re serius aliquanto ecclesiæ Dei ac ipsi religioni officium suum præstitisse videatur. Id vero officium si diligentius examinetur, penitiusque inspiciatur, profecto præmaturum potius, quam serum esse judicabitur. Nam cum in veteri more ac instituto regni serenissimi regis mei hoc positum sit, ut de decernendis, mittendisque quaquaversum legationibus in comitiis regni suscipiatur deliberatio, utique nisi comitiali decreto intercedente, orator

ANNO CHRISTI 1562.

Anno Christi 156..

orator regiæ majeſtatis huc non erat mittendus. Sed cum ſereniſſimus rex aliquot jam annis a regno ſuo in remotioribus regionibus belli negotiis vehementer impeditus abeſſet, ac ob eam cauſam facultatem celebrandorum comitiorum regni ad hoc uſque tempus prorſus ſublatam ſibi videret, diutius pro ſua pietate ſe tenere non potuit, quin huc oratorem ſuum, non expectato ea de re comitiali decreto ablegaret. Ex quo ſatis cuivis perſpicuum eſſe poteſt, quod ſereniſſimus rex meus maturius oratorem ſuum huc miſerit, quam per morem in regno receptum, ei licere videbatur. Id vero eo fecit alacrius, quod ea, quæ in Chriſtianam religionem hac noſtra infelici ætate graſſatur peſtis, peſtiferum virus ſuum in regnum quoque illius majeſtatis longe lateque diffudit. Quod quidem malum ſereniſſimus rex a ſuo regno, ac ab univerſo Chriſtiano orbe averſum & propulſatum in ſalutaribus ejus concilii decretis, confidit ac ſperat.

Quæ ne ſpes eum atque adeo univerſum terrarum orbem fallat, per viſcera miſericordiæ domini noſtri Ieſu Chriſti obſecro, ea qua cœpiſtis ſolicitudine curate. Nihil enim ad eam tempeſtatem, qua navis vobis commiſſa jactatur, componendam, nihil ad eam peſtem, qua gregem, cujus paſtores eſtis, populari videtis, depellendam vobis deeſſe videtur. Nam & præclara ejus conſilii occaſio, & tanta quanta videtis, catholicorum regum ac principum ſtudia, modo non emiſſa voce, veſtri officii vos admonent, utque iis tantis malis occurratis atque obſiſtatis expoſcunt. Quibus autem rationibus fieri poſſit, Deus optimus maximus vobis inſpiret, ac quæcunque inſpiraverit illa in honorem & gloriam ſuam, veſtram totiuſque catholicæ eccleſiæ ſalutem propitius redundare velit.

LXI.

RESPONSVM SANCTÆ SYNODI in admiſſione oratoris ſereniſſimi domini Sigiſmundi regis Poloniæ in generali congregatione, die XXIII. *Octobris, anni* MDLXII.

REVERENDISSIME & illuſtriſſime domine orator, Sigiſmundi Auguſti optimi, ac potentiſſimi regis veſtri ſingularis pietas, & excellens juvandæ catholicæ eccleſiæ ſtudium adeo perſpectum ſacræ ſynodo ſemper fuit, ut quemadmodum ſumma cum lætitia & voluptate ejus legatum advenientem excepit, ita certe nullam moræ & tarditatis excuſationem ab ejus majeſtate expectãdam eſſe unquam exiſtimavit. Cum enim ſereniſſimus Poloniæ rex is ſit, qui acceptã a clariſſimis regibus majoribus ſuis catholicæ fidei veritatem, non ſolum ipſe conſtanter retinuerit, verumetiam optimis legibus, ac continentibus prope bellis, a nefariorum hominum ſcelere atque impetu defendendam ſumma cum laude ſuſceperit, ſatis per ſe ſacra ſynodus intelligebat, eum celeberrimo huic, ac legitimo totius orbis concilio animo intereſſe, eandemque pietatem omni tempore ſanctæ Dei eccleſiæ reipſa præſtiturum eſſe, quam invictiſſimus Cæſar, ceterique Chriſtiani orbis reges, ac populi, miſſis legationibus profeſſi eſſent. Accedebat autem Hoſii cardinalis ampliſſimi aſpectus, præſentiaque ad declarandam regiam mentem & voluntatem, veluti magnum aliquod atque illuſtre teſtimonium. Neque enim dubitari poterat, Sigiſmundum Auguſtum regem omnia, quæ ad ſacræ hujus ſynodi decus & ornamentum pertinerent, ſummo ſtudio curaturum eſſe, in qua ditionis ſuæ hominem apoſtolicæ ſedis legationem obire perbenigne pateretur. Hæc igitur ſunt, præſtantiſſime orator, quæ hactenus fecerunt, ne ab hoc generali concilio regis veſtri pietas, & auctoritas abeſſe videretur. Verum quando per legatum etiam ſumma religionis & prudentiæ, & integritatis laude præditum adeſſe voluit: Hoc quidem ſacræ ſynodo eo jucundius accidit, quod intellexit ejus majeſtatem, non expectatis regni comitiis, de hac re deliberaſſe, ne ſcilicet cum ea longius differrentur, aliquod pietatis officium ab optimo & religioſiſſimo rege defuiſſe illis videri poſſet, qui minus ſincere, atque adeo invidioſe catholicorum principum facta interpretari ſolent. Quare ſancta ſynodus regiæ majeſtati de honorificentiſſima legatione, deque ejus in catholicam & apoſtolicam eccleſiam egregia voluntate, maximas gratias agit. Deinde vero te, reverendiſſime domine, non ſolum quia illius regis, cui nihil antiquius vera religione unquam fuit, perſonam geris, ſed quia Hoſii cardinalis & legati ampliſſimi laudatione es ornatus, non poteſt hoc munere non digniſſimum judicare, libentiſſime excipit, mandatumque tuum, prout juris eſt, admittit. Quod autem ſanctam ſynodum hortaris, ut Dei cauſam, quam ſuſcepit, ita tueatur, ut aliquando ſancta eccleſia priſtinam dignitatem recuperare queat, illa quidem ſua ſponte incitata, in hanc curam omni cogitatione incumbit. lætaturque Dei miſericordia tam præclara divini hujus operis fundamenta jacta eſſe, ut divina ope & auxilio freta, ſperet fore, ne cum ſibi a Pio IV. pontifice maximo, cujus virtutem immortalitati conſecratam omnes ætates admirabuntur, ſumma conſtituendæ eccleſiæ adjumenta ſuppeditata fuerint, ipſa ſuo muneri & officio defuiſſe exiſtimari poſſit.

COMPARITIO ORATORIS

Emmanuelis Philiberti ducis Sabaudiæ, die ultima Ianuarii, anni MDLXIII.

Literæ.	Mandatum.
Oratio.	Reſponſum.

LXII.

LITERÆ DVCIS SABAVDIÆ, exhibitæ ab ejus oratore in generali congregatione, ultima Ianuarii, anni MDLXIII.

ILLVSTRISSIMI & reverendiſſimi patres: In tanta rerum perturbatione, in qua totus Chriſtianus orbis periclitatur, illud nobis, ut certiſſimum ita unicum remedium, quod ab iſtius ſacroſancti concilii diu deſiderata diffinitione dependet, relictum eſſe videtur. Reliquæ enim omnes, quæ huic morbo adhibentur, medelæ, vulnus potius exacerbare, quam obducere dignoſcuntur. Quare & pontifice ſummo, qui hoc tam ſalubre medicamentum adhiberi voluerit, & vobis omnibus, qui veſtra opera, diligentia, virtute, in hanc rem prorſus incumbere, & pro religione tot labores ſuſtinere non recuſatis, maxime ſunt agendæ gratiæ: Chriſtianis vero omnibus ſummopere gaudendum, quod religione ſuo priſtino cãdori reſtituta, & omnibus erroribus " deploſis, viam, quam ſequantur, veritatis minime ſint ignoraturi. Mihi quidẽ nulla res gratior, nec deſiderabilior obvenire poterat, tum totius reipublicæ Chriſtianæ cauſa, tum etiam populorum meorum, ut quos a bellorum anfractibus, divino munere

" f. de autex[...]

munere liberatos mea magna lætitia conspicio, eos etiam animarum pace fruentes, majores cum gaudio intelligam. Quod si serius ad vos oratorem & procuratorem meum, qui mos omnibus catholicis principibus est antiquus, destinavi, id facile mihi a vobis condonatum iri existimo, si varia atque eadem gravia negotia, quæ me hactenus totum occupaverunt, considerare non dedignabimini. Nunc cum primum licuit, reverendum episcopum Augustensem, isthuc mittendum curavi, qui & oratoris & procuratoris mei munere, apud istam sacrosanctam synodum fungatur: ab eo intelligetis, & quanto in periculo constituti simus, & quo teneamur desiderio conventum hunc vestrum unanimi consensu ad totius orbis Christiani quietem, & ad catholicæ religionis augmentum, perfici: qua denique afficiamur voluntate vestra decreta, vestrasque diffinitiones, quantum in nobis erit, omnibus favoribus prosequi & adjuvare, ut quod a vobis (Spiritu sancto cooperante) determinatum fuerit, id a nobis pro virili nostra sincerissime executioni demandetur. Valete. Taurini Kalend. Ianuarii MDLXIII.

A TERGO.
ILLVSTRISSIMARVM & reverendissimarum DD.VV. obsequentissimus filius dux Sabaudiæ.

E. Philibertus.

LXIII.

MANDATVM DVCIS SABAVDIÆ, exhibitum ab ejus oratore in generali congregatione die ultima Ianuarii MDLXIII.

CVM Philibertus Dei gratia dux Sabaudiæ, Chablaisr, & Augustæ, sacri Romani imperii princeps, vicariusque perpetuus, marchio in Italia, princeps Pedemontium, comes Gebennarum, Gebennesii, Baugiaci, Recondimontis, & Astæ: baro Vaudi, Gai, & Faucigniaci, Niciæque, Bresciæ, ac Vercellarum, &c. dominus. Vniversis pateat, quod cum serenissimus in Christo pater, dominus Pius divina providentia Papa IV. pro hæresibus extirpandis, moribus reformandis, abusibus corrigendis atque aliis, quæ ad catholicæ religionis veritatem asserendam, pristinumque candorem restituendum necessaria fuerint, proponendis, tractandis, diffiniendis, & exequendis, sacrum œcumenicum concilium in civitate Tridentina prosequendum indixerit, quo in loco multi jam patres convenere, atque huic tam salubri, ac necessario negotio operam navare minime desinunt. Nos pro ea, qua erga religionem catholicam afficimur pietate, sacrosanctum hunc conventum omni studio, omnique favore prosequi cupientes, ut pro virili nostra universæ reipublicæ Christianæ, & his præsertim populis, quibus regendis divina nos præposuit benignitas, in re tam necessaria prodesse valeamus, ut principem decet Christianum, nostrum illuc oratorem & procuratorem transmittere decrevimus. Confisi itaque de fide, legalitate, scientia, probitate, rerum experientia, aliisque virtutum moribus, reverendissimi consiliarii nostri carissimi domini Marci-Antonii Bobæ episcopi Augustensis, eundem episcopum oratorem, & procuratorem nostrum elegimus, deputavimus, & fecimus, ac tenore præsentium ex certa nostra scientia, motuque proprio, & citra aliorum per nos hactenus constitutorum procuratorum revocationem eligimus, deputamus, & facimus, eique auctoritatem & facultatem impartimur nostro nomine, sese dictæ sacræ synodo præsentandi in congregationibus, sessionibus, alusque in locis, ubi fuerit opportunum, interveniendi, ea, quæ Christianæ reipublicæ necessaria & utilia fuerint, proponendi, decretis & diffinitionibus assistendi, illaque & illas acceptandi, atque illorum, & illarum observantiam promittendi, ac demum omnia alia in præmissis, & circa tractandi, gerendi, negotiandi & concludendi, quæ nos, si præsentes essemus, tractare, gerere, negotiari & concludere possemus. Promittentes in verbo principis, omnia & singula per dominum episcopum oratorem & procuratorem nostrum, proposita, tractata, conclusa, acceptata, & promissa, rata, grata, & firma habere, & tenere, eaque inviolabiliter observare: renunciantes quibuscumque legibus, privilegiis, & aliis omnibus, quibus contra præmissa, vel aliquod præmissorum facere, vel venire possemus. In quorum fidem, has manu propria subscripsimus. Datum Ripolis die I. Ianuarii MDLXIII.

E. Philibertus.

LXIV.

ORATIO HABITA A REVERENDISSIMO domino episcopo Augustensi, oratore illustrissimi domini Emmanuelis Philiberti, ducis Sabaudiæ, in ejus comparitione.

VELLEM illustrissimi & reverendissimi patres, tantum mihi hodie daretur eloquentiæ, ut in hoc dignissimo consessu, pro rei, de qua agitur, gravitate, & pro ejus, cujus nomine ad vos venio, principis egregia in religionem catholicam, pietate, nonnulla breviter explicare possem, non quod existimem oratione quantumvis prolixa & elaborata, posse me quicquam, non dicam plene complecti, sed ne summatim quidem per capita attingere, quod non a vobis, & acutissime prævisum, & diligentissime examinatum fuerit: sed quoniam rem vobis minime ingratam, & fortasse non omnino inutilem me facturum puto, si quanti apud homines vestri fiant labores, quomodo vestra probentur consilia, quæ denique sit omnium de vobis expectatio, cursim exposuero: mox aliqua de gloriosissimo principe Emmanuele Philiberto Sabaudiæ duce subjecero, quæ licet vobis sint notissima, ea tamen silentio prætereunda non esse duxi, quod earum rerum, quæ maxime expetuntur & prosunt, jucunda mirum in modum solet esse rememoratio. Illud itaque vos minime latere scio, cum superioribus annis seditio hæc pessima, Christianam Rempublicam invasit, & modicis non contenta finibus, longe lateque pervagaretur, eam bonorum omnium fuisse sententiam, concilium cogendum esse, cujus auctoritate salubris huic morbo medela adhiberetur, eoque non tantum male affectæ provinciæ purgarentur, sed ne aliæ pollurentur, quam citissime provideretur, id aliquando impetratum est, conciliumque hac in eadem civitate agi cœptum, qua in re cum a patribus vigilantissime insudaretur, renovato inter eos principes bello, apud quos summa Christiani orbis & potestas, & auctoritas erat, ab eo, re imperfecta, cessatum est: quæ cessatio, ut maximum bonis omnibus dolorem attulit, ita catholicæ religioni graviores peperit difficultates. Nam multi,

Anno Christi 1563.

multi, qui cum concilium peragеretur, illius censuram perhorrescentes obmutuerunt, ut eo timore sese liberatos dimissis patribus crediderunt, audaciores facti, quasi tempus, quo tacuerant recuperare volentes, non secus ac amnis intra claustra aliquandiu conclusus, sublatis obicibus, vehementius defluit, acrius venena sua diffundere, & contra receptas ab Ecclesia sententias novas asserere opiniones non destiterunt, donec omnibus perturbatis, Galliam ipsam nobilissimam, atque eamdem religiosissimam provinciam in hoc, quod videtis patres, discrimen traxerunt. Sed quid dixi Galliam? imo verius universum orbem: hac enim amissa, alias provincias diu in religione contineri non posse, summopere timendum est.

Quare cum res in maximam viderentur redactæ desolationem, omnipotens Deus, qui semper præsto est in tempore opportuno, pace inter principes conciliata, hujus instaurandi concilii facultatem nobis restituit, quod divina primum bonitate, deinde sanctissimi domini nostri Pii IV. prudentia, & incomparabili erga creditam sibi ecclesiam caritate, singulari etiam principum Christianorum voluntate, vestra præterea patres; virtute & diligentia frequentissimum, & certe reipublicæ Christianæ maxime necessarium conspicimus, quam vero utile futurum sit, res ipsa indicabit. Hoc tam celebri conventu omnium permoti animi, omnium excitata studia, omnium spes erectæ, omnes vos laudare, omnes vos admirari, quod in tempore tam difficili domibus, opibus, amicis, propinquis, ecclesiis vestris relictis, non æstus, non frigora, non maria, non hostium gladios exhorruistis, quod vos huc religionis tuendæ, & pacis in ecclesia Dei constituendæ, gratia conferretis.

Fingite vos, patres, in amplissimo theatro constitutos esse, & hujus vestræ actionis omnes homines spectatores habere, summos, infimos, bonos, malos, pios, impios, sed non omnes eisdem oculis, eademque mente vos intueri: non omnes eumdem exitum hujus negotii expectare. Alii enim, quam sibi soli sapere videntur, & de nobis pessime sentiunt, nihil aliud in votis habent, quam ut conventus hic, qui præter suam ipsorum opinionem celeberrimus evasit, discordibus sententiis dissolvatur, illud secum ratiocinantes (& mehercule summa cum ratione) nihil religioni Catholicæ perniciosius, nihil quod eorum malam causam magis adjuvet, evenire posse: quare si quæ inter vos aliquando exoriuntur quæstiones, quæ longiori egeant tractatu, tum vero maxime exultant, & ut hominum sunt ingenia, qui ea facillime credunt, quæ vehementer cupiunt, has controversias ad concordiam redigi minime posse certissime sibi persuadent, nihil minus, quam Spiritum sanctum in nobis esse constanter affirmantes. Alii vero in vobis omnem spem repositam esse cognoscentes, qua si fallamur, omnia nobis mala timéda esse, tum precibus apud Deum contendunt, tum vos rogant obtestanturque, ne communi & necessariæ causæ deesse velitis, in hoc cum aliis convenientes, concilii re infecta dimissionem gravissimas universo orbi calamitates allaturam, in cæteris ab illis omnino dissentientes siquidem istis vestri conatus multo cum honore extolluntur, illis magna cum detestatione deprimuntur. Isti disceptationes vestras veritatis indagandæ studio adscribunt, illi occultandæ desiderio attribuunt, isti caritatis igne nos flagrare ar-

A bitrantur; illi contradictionis spiritu agitari calumniantur: quid plura? boni bene omnia interpretantur, mali in malum omnia detorquent sensum.

Quocirca, ut istis, patres (quod vos prorsus velle certo scio) satisfactum erat, illum potissimum a nobis expectari existimate, ut cum aliqua quæstio discutienda proponetur, illud Cassianum semper præ oculis habeamus, cui bono? ut scilicet, si quid tractandum fuerit, quod ad disciplinam ecclesiasticam temporum injuria, & hominum vitio inclinatam sublevandam, quod ad hæreses extirpandas, quod ad pacem in ecclesia Dei componendam pertineat, in hoc totis viribus insudemus, & quid agendum sit, sincere explicemus: at

B si aliqua inciderint, quæ nobis magnum facessant negotium, rei vero, de qua nunc agitur, moras potius injiciant, quam adjumentum afferant, hæc prætereuntes, ad ea, quæ maxime profutura sunt, unanimes descendamus. Duo sunt, quæ a nobis desiderantur, morum castitas, & puritas doctrinæ, hæc si fideliter præstiterimus, brevi nos summa bonorum omnium cum lætitia ab hoc negotio expediemus, quo nihil primo aspectu difficilius, at si rem interius consideremus, nihil explicatu facilius esse potest. Quid enim difficilius, quam mores per tot sæcula depravatos corrigere, & licentiosam multorum vitam duro severioris censuræ fræno cohibere? Quid difficilius, quam in tanta opinionum varietate, ita vestras proferre

C sententias, ut bene sentientes confirmetis, male autem opinantes a tenebris ad veritatis lucem revocetis? Quid, inquam, hominibus difficilius, quam sacras aperire scripturas, sacra tractare mysteria, & quasi Dei consiliarii fuerimus, illius arcana, sensusque scrutari & interpretari velle? Contra quid facilius, quam id agere, quod ut fiat, in tua positum est voluntate? Iure enim ea difficilia credemus, quæ nobis etiam maxime adnitentibus, assequi minime possumus: at hujus nostri negotii ea est natura, ut quicquid velimus, id in Domino possimus, a quo sexcentæ nobis de hac re factæ sunt promissiones. Fidelis autem Deus est, & eas irritas fieri non patietur. Quid

D facilius, quam ne cogitantes quidem ea loqui, quæ hominum prudentissimi summo studio, summa cura, summa diligentia, non solum non intelligere, sed ne attingere quidem (nisi Deus adsit) umquam potuerunt? At nobis, ne cogitemus quid loquamur, a Domino mandatum est, quem subministratorem verborum nostrorum habemus, quod suam per nos, non nostram velit prædicari doctrinam. Quid facilius, quam veritatis interprete Spiritu sancto, veras proferre diffinitiones? Ille nos docebit omnia, nihil tam veritati contrarium est, quam error, at ubi Spiritus sanctus adest, illinc ut omnis error absit necesse est: ergo ne falli quidem possumus, nisi Spiritui resistamus, ille semper nobiscum est, hic circumvolitat, is hæret

E parietibus quidem, hic in medio nostrum manet, non tantum ut omnia compleat, sed singulari quodammodo nostros occupaturus sensus, quos si ei aperire voluerimus, profecto & corda nostra sacris repleri mysteriis, & linguas nostras (ne cogitantibus quidem nobis) ad ea pronuncianda solvi sentiemus, & magnalia Dei loquentes, ab omnibus summa cum admiratione audiemur.

Reliquum est patres, ut ad religiosissimum principem Emmanuelem Philibertum Sabaudiæ ducem mea convertatur oratio, qua in re paucis me expe-

me expediam: Neque enim in illustranda serenissimæ illius familiæ nobilitate, in ditionis latitudine describenda, in rei militaris scientia laudanda, in clarissimis victoriis recensendis, denique in virtutibus, quibus fulget, innumeris connumerandis immorabor, tum quia is non est locus, tum etiam, quia ea vos ita cognita habetis, ut digitos vestros. Duo tantum dicam, quæ rationi hujus temporis maxime conveniunt, primum nobis gaudendum esse, quod strenuissimus princeps, non tam sua fortitudine antiquum regnum sibi recuperaverit, quam sua pietate in religione Catholica conservavit, siquidem eo processerat militum licentia, invitis & repugnantibus iis, penes B quos tunc erat administratio, ut multoties dubitatum fuerit penitus actum esse de religione, quæ, quod adhuc in illis partibus retineatur, id totum post Deum, Sabaudiæ ducis virtuti acceptum ferre debemus. Alterum illud est, quod ab eo præcipuum mihi datum est in mandatis, ut suo nomine vobis profitear, vos in vestris decretis observandis alacriorem, in exequendis promptiorem habituros neminem. Dixi.

LXV.

RESPONSUM SACRÆ SYNODI in admissione oratoris illustrissimi domini ducis Sabaudiæ, datum in generali congregatione die ultima Ianuarii MDLXIII.

C

REVERENDISSIME domine, ac illustris orator, multæ sunt, & eæ quidem graves rationes, quæ hujus œcumenicæ synodi animum & voluntatem excitare debent ad ea omni diligentia persequenda, & juvante domino, perficienda, quæ summa bonorum omnium approbatione instituit. Hoc enim Christianæ reipublicæ afflicta sane & misera conditio postulat. fidelis populus non solum expectat, sed etiam flagitat, caritas suadet, & serenissimi domini nostri Pii quarti pontificis maximi summa auctoritas suo jure expetere videtur. Verumtamen spes illa, quæ in dies major bene gerendæ rei ostendi- D tur, ita ejus studium commovit, ut sua sponte satis incitata nullius cohortatione indigeat. Nam, ut omittamus, ejus benignitate, in cujus manu corda sunt regum, factum esse, ut præter omnium opinionem pax inter Christianos principes constitueretur, sine qua, aut generale concilium cogi, de eo aut convocando, ne cogitari quidem ullo modo poterat, cum sancta synodus animo repetit, quæ deinde consequuta sunt, in maximam spem adducitur fore, ut Deus sanctæ ecclesiæ calamitates miseratus, laborum suorum exitum afferat, quem omnes optamus.

Ac primum quidem illud mirum videri debet, tantum brevi temporis spatio ex remotis, & E disjunctissimis locis patrum concursum factum esse. Deinde postea quam de gravissimis rebus agi cœptum est, quamvis in deliberando nonnullæ interdum & variæ disputationes orirentur (quod alia ratione veritas satis elucere non possit) tamen in decernendo summa inter omnes, & vere Christiana consensio numquam defuit. Præterea in quo omnia fere esse posita videntur, tanta catholicorum principum alacritas, tam propensa in orthodoxam fidem omnium voluntas, tanta animorum conspiratio, tot honestissimis legationibus declarata est, ut hoc veluti certissimum constituendæ ecclesiæ pignus a Deo

A immortali sacrosancta synodus habeat. At vero inter cæteros maximi nominis principes, cujus se vel dignitate ornari, vel pietate, & opibus plurimum juvari posse sibi persuadet, quanti facere debeat Emmanuelis Philiberti optimi, & fortissimi Sabaudiæ ducis clarissimum nomen, atque auctoritatem, multo notius est, quam ut pluribus verbis demonstrari oporteat. Ut autem multa paucis comprehendantur, satis illud argumento esse poterit, quod dux vester nobilissimi generis splendorem, ditionis amplitudinem, summam bellicæ artis, & cæterarum virtutum gloriam ita cum veræ pietatis & religionis studio conjunxit, ut simul regnandi, & Catholicæ fidei defendendæ initium fecerit. Itaque reverendissime domine, vel quod ejus principis personam geris, in quo sancta synodus multum præsidii positum esse jure optimo existimat, vel quod te iis virtutibus ornatum esse intelligit, quæ tam gravi personæ & causæ maxime conveniunt, & summa lætitia venientem excepit, & ea modo loquentem, quæ a prudenti viro, & pietatis studiosissimo expectanda erant, libentissime audivit, atque in posterum omnia benevolentiæ & humanitatis officia, quæ nunc tibi prolixe pollicetur, re ipsa multo libentius præstabit. Mandatum vero tuum, prout juris est, benigno animo admittit.

LXVI.

LITERÆ CHRISTIANISSIMI regis Caroli, exhibitæ ab ejus oratoribus in generali congregatione, die XI. *Februarii* MDLXIII.

CAROLUS Dei gratia Francorum rex, sanctissimis & in Deo reverendissimis patribus apud Tridentum celebrandæ sanctæ synodi gratia congregatis salutem. Non dubitamus sanctissimi patres, quin nobis carissimus, nostrique amantissimus consobrinus noster cardinalis a Lotharingia vos ejus nuncii participes fecerit, quem nos ad eum nuper scripsimus, de felici & divinitus nobis oblata victoria adversus eos nostrorum hominum, qui falso religionis prætextu ex ipsa sacrarum rerum profanatione, & alienissimis in sacros ecclesiæ ministros crudelitatis exemplis, nihil se aliud conari, aut quærere declararunt, quam ut catholicæ nostræ religionis, & Christianæ pietatis statum omnem everterent, & armorum vi atque injuria reliquos omnes populos nostros in errorem suum inducerent. Quorum audaciæ (sicuti omnes norunt) tanto nos animi ardore obstitimus, ac obstamus quotidie, ut nulla nos aut rerum difficultas, aut periculorum discrimen ab hoc instituto avertere, aut remorari potuerit, quin sceleratis eorum consiliis ac incœptis, vel ipsam vitam nostram opponeremus, cum non ignoremus in hoc toto negotio, præcipue de omnipotentis Dei honore, quo nihil nobis potest in hac vita esse carius, & catholicæ ejus ecclesiæ statu ac salute decertari: cujus ut primogenitus, & majorum meorum hæreditario titulo Christianissimus filius censeor, ita equidem defensor, protectorque præcipuus toto orbe Christiano agnosci haberique studiose percupio, & exopto. Cum igitur certo nobis persuadeamus, vos in hoc tam felici tamque salutari instituti nostri successu optimo maximo exercituum ac victoriarum

ANNO CHRISTI 1563.

ANNO CHRISTI 1563.

Deo gratias ex animo esse acturos, fructumque A hujus rei beneficii ad vos præ ceteris facile intelligamus perventurum, lubenter vobiscum commune hoc gaudium pariter gaudere constituimus, planeque atque palam testificari hanc tam insignem, tamque admirabilem victoriam nos uni Christo summo regum regi, ac bonorum omnium auctori referre acceptam. Vnde cum nos toto studio totaque mente laudamus, & immortali gratiarum actione prosequimur, majestatem ejus obsecrantes, ut in perficiendo, quod feliciter ipsius gratia inchoatum est negotium, tanta virtutis suæ præsentia adesse atque adsistere dignetur, ut ad laudem ejus, & ecclesiæ pacem B pro nostro desiderio omnia passim sedata ac tranquilla, & in antiquum statum splendoremque restituta propediem possimus intueri. Cæterum cum probe noverimus sanctissimi patres optima & saluberrima eorum malorum, quæ & nos hodie hic affligunt, & pene omnibus Christiani nominis provinciis impendere videntur, remedia a sanctissimis Christianæ ecclesiæ pastorum comitiis, publicisque synodis quondam petita esse, atque habita, cum illi beatissimi patres pro injuncti sibi muneris officio de universalis ecclesiæ salute solliciti, tam mature, tamque accurate enascentibus erroribus obviam irent, tantaque vigilantiæ assiduitate eis resistere perseverarent, C ut nunquam, nisi extinctis illis, & e medio sublatis sibi quiescendum esse arbitrarentur. Oramus vos sanctissimi patres, & in Dei atque unici filii ejus Iesu Christi nomine obsecramus, ut pro ea expectatione, quam de pietate, ac paterno in se animo vestro omnes conceperunt, tam sanctam, tamque seriam rerum, quæ tum bellorum injuria, tum temporum iniquitate in populo Dei vitiatæ corruptæque sunt, emendationem, ac reformationem instituere, atque inire velletis, ut qui se ex animi levitate temere ab ecclesia separarunt, ex ea quam instauratam probe atque perfecte restitutam ipsis expectandam exhibebitis, catholicæ ecclesiæ antiqua facie, puritate, atque integritate, in salutis viam facillime redu- D cantur. Atque ut neque nos, quicquid opum ac virium nobis est divinæ gratiæ munere concessum, ad Christianæ religionis tuendam dignitatem cupide impendimus, & nobiscum non pauci præstantes viri, & militiæ nostræ duces ac præfecti nobis charissimi in eadem ista causa sibi ipsis non pepercerunt, sed vitam & sanguinem suum in hoc recenti prælio domino Deo consecrarunt: sic vos pro vestri muneris ratione eo animi candore & conscientiæ synceritate in hoc ipsum (cujus gratia convenistis) negocium incumbatis, ut ex sanctissimo labore vestro verum sincerumque Dei cultum, tanquam præcipuum operæ vestræ fructum, passim renasci atque in- E staurari videamus, atque adeo eam in ecclesia morum emendationem, ac disciplinam vigere, quæ non modo placandis regni nostri procellis, sed etiam conciliandæ, & in eadem religione per omnes Christianæ ecclesiæ populos constituendæ paci sufficere possit. Datum in civitate Carnutensi, die XVIII. Ianvarii MDLXIII.

CAROLVS.

BOVRDIN.

ANNO CHRISTI 1563.

XLVII.

ORATIO HABITA AD. ARNALDO Ferrerio oratore Christianissimi regis in generali congregatione die XI. *Februarii.* MDLIII.

QVONIAM ex literis regis Christianissimi, quæ nunc recitatæ sunt, & orationibus non ita pridem habitis, tum ab eloquentissimo principe cardinale a Lotharingia, tum ab eruditissimo viro episcopo Metensi, intellexistis Galliarum vastitatem, & regis Christianissimi aliquot egregias victorias, nolo esse vobis, patres sanctissimi, in illis rursus recensendis vel eo maxime molestus: quod si vobis calamitates nostras quales sunt exponerem, nemo certe vestrum est, qui rem non potius fictam, quam factam existimaret. De postrema autem victoria tametsi magna & gloriosa, quam Deus sua immensa providentia, ut eam nobis daret de manu victoris hostis eripuit, quid ego plura dicam? cum adhuc in mediis Galliæ visceribus vivat, & grassetur victus inimicus? utar igitur eo argumento, quo soleo, & orationem meam totam convertam ad vos sapientissimi patres, unicum miseriarum nostrarum perfugium: si enim per vos naufragii nostri tabulas (si modo ullæ supersunt) non conservamus, omnino periimus. Moyses cum pugnaret adversus Amalech, habebat magnum delectorum militum numerum, illisque præerat fortissimus imperator Iosue: verum nisi montem conscendisset, nisi petra, cui insideret, supposita ei esset: nisi virgam in manu interea dum pugnabatur habuisset: nisi Moysis utramque manum Aaron & Hur usque ad occasum Solis sustentassent, ut eas in sublime attolleret, victurum fuisse Amalech vel eo solo cognoscimus, quod simul ac Moyses manum demitteret, vincebatur Iosue. Non desunt regi Christianissimo copiæ & propriæ & auxiliares, illarumque imperator prudens, & magnanimus princeps Guysiæ dux, nihil non molitur Christianissima, & prudentissima regina piissima regis mater, quod vel ad reconciliandos, vel propulsandos hostes pertineat: verum Aaronem & Hur, qui regi Christianissimo petram subjiciat, qui illius manus in altum tollat (si vos patres sanctissimi ij non estis) neminem præterea habemus. Moyses omnium modestissimus, quotquot in orbe unquam fuerunt, Dei vir, cui dominus non in ænigmate, & simulacro, sed ore ad os loquebatur, per quem tot tantaque miracula edita sunt, & ut uno verbo dicam, Moyses typus Christi non poterat vincere, nisi manus sublimes haberet. Quid est quod de nostris victoriis possit merito sperari, si regis Christianissimi manus demissæ sunt? Moyses per senectutem, & grandiorem ætatem non poterat per se manus elevare: hoc idem non potest rex noster pupillus per impuberem & teneram adhuc ætatem. Vestrum est, patres sanctissimi, qui veri & legitimi estis Aaronis successores, non solum regis Christianissimi vestri primogeniti filii, sed etiam omnium Christianorum principum manus usque ad occasum Solis sustinere: id autem fieri a vobis facile potest, si petra illa, cui Moyses insidens vicit Amalech, sit vestrorum decretorum basis & fundamentum, ita enim ad Solis occasum usque perdurabunt, neque Sole meridiano dissolventur, & nos tum revera vicerimus: sin minus, neque victoria nostra erit victoria, neque inimici nostri, iidemque vestri reconciliabuntur,

buntur, imo quasi remediis irritati magis ac magis vociferabuntur, vos in Samariæ ab hominibus excogitato, non Hierusalem Dei tabernaculo semper permanere, vosque non Aoliba, sed Aola filiam appellabuntur. Sed quid ego adversarios vestros moror? si eos contemnitis, habete saltem rationem catholicorum, & Christianorum hominum, qui hucusque in fide, & religione sanctæ Romanæ ecclesiæ permanserunt. Non eadem est hodie ætas, non mens omnibus Christianis hominibus, atque erat ante quinquaginta annos. Laboramus fere catholici omnes eodem morbo (si modo morbus recte appellari potest) quo quidem olim Samaritani, qui mulieri a puteo redeunti, & dicenti Christum venisse, vidisse, audiisse, familiariter allocutum esse, non prius crediderunt quam urbem exiissent, rem omnem diligenter inquisiissent: cumque Christum agnovissent, crediderunt, non quidem, ut dicebat, amplius propter mulieris sermones, sed quod illi ipsi Christum cognovissent. Scrutatur hodie, scrutatur (mihi credite) patres sapientissimi, bona pars Christianorum hominum sacras scripturas, rejectis aliarum disciplinarum libris. Hoc ipsum prospiciens rex Christianissimus curavit diligenter, ne quid mandatis nostris contineretur, quod ad illam petram non proxime accederet, quodque a catholicis omnibus vehementer non expeteretur, & ab adversariis nullo jure repelli aut repudiari posset. Ea autem illustrissimis dominis legatis dedimus, ii propediem (uti polliciti sunt) vobis, patres sanctissimi, examinanda & judicanda proponent: ad vos enim potissimum mittuntur, vestrumque de illis judicium magno desiderio expectat rex Christianissimus, & tota Gallia, in illis (ut videbitis) nihil præcipuum a cæteris Christianis petimus, omnia sunt nobis cum ecclesia catholica communia. Quod si videmur plerisque graviora & magis necessaria prætermisisse, illi si placet existiment, nos consulto a levioribus cœpisse, quo facilius graviora possent suo tempore proponi, utque horum leviorum facilior esset executio, a qua, patres sapientissimi, nisi vos inceperitis priusquam hinc abeatis, clamabunt catholici, ridebunt adversarii & dicent patres quidem Tridentinos scire, sed facere nolle: optimas quidem leges statuisse, eas tamen ne digito quidem attigisse, posteris tantum & successoribus observandas reliquisse. Qua in re etiam atque etiam considerandum vobis est: jurisconsulti enim putant legem, cujus causa & ratio est antiqua, non solum futuris, sed etiam præsentibus negociis formam dare. Qui autem impietatis nos insimulant, quique se olfacere dicunt in postulatis nostris nonnulla, quæ cum adversariorum libris faciunt, nos quidem illos responsione indignos existimamus: vos si aliter judicatis, ipsi pro nobis respondete, vim enim patimur. Qui vero in illis modum ac moderationem quandam desiderant, & si aliquid videantur dicere, dum nos prudentiæ, cujus in vita maximus usus est, admonent, duorum tamen meminerint oportet: primum quod Marcus Cicero scribit adversus Neoptolemum, aut potius adversus Ennium, apud quem Neoptolemus ita loquebatur: philosophandum esse, sed paucis. Erat, inquit Tullius, qui temperantiam, mediocritatem, modum denique desiderat in re optima. & eo meliore quo major est: alterum quod de istis tepidis moderatoribus & (ut ita dicam) lepidis & bellis mediatoribus scriptum reliquit Spiritus sanctus: incipiam inquit ille, vos evomere: utinam aut calidi, aut frigidi fuissetis. Valeat hoc genus hominum in prophanis, & civilibus rebus: nam in divinis mediocribus esse, non dii, non homines, non concessere columnæ: Nemo enim potest duobus dominis servire. Proponite vobis patres sapientissimi, qui profuerit ecclesiæ catholicæ moderata illa ecclesiasticæ disciplinæ emendatio facta in concilio Constantiensi, aut paulo severior in sequenti concilio, cujus ego nomini parcam, ne quorumdam delicatas ac teneras aures offendam? quid ea quæ in concilio Ferrariensi, Florentino, Lateranensi ultimo, Tridentino primo, aut qui unum tantum fuisse concilium putant: quid profuerunt decreta Tridentina facta post duosdeviginti annos: quot interea omnium hominum ordines, quot provinciæ, quot regna, quot nationes ab ecclesia Romana defecerunt? Non est, patres sapientissimi, hæc Gallorum causa: tantum valeant Galli cum suis tumultibus, res suas sibi habeant: vos Itali, vos Hispani patres appello: periculum ex aliis facite vobis quod ex usu fiet, cujus magis intersit hanc veram & seriam disciplinæ ecclesiasticæ emendationem fieri, quam Romani episcopi pontificis maximi, summi Christi vicarii, Petri successoris in ecclesia Dei supremam potestatem habentis. Nunc hic agitur de capite, de fortunis vestris. Hoc ego pluribus dicerem, nisi vos vestra sponte ad eam rem satis incitatos cognoscerem. Interea vero de vestra in regem Christianissimum pia voluntate & grato officio gratias agimus, & oramus Deum optimum maximum patrem domini nostri Iesu Christi, ut [a] nos ecclesiæ nostræ diutius salvos & incolumes conservet. Dixi.

Apoc. 3. *Matt. 6.* [a] vos

LXVIII.

RESPONSUM SACRÆ SYNODI IN admissione oratorum regis Christianissimi, datum in generali Congregatione XI. *Februarii.* MDLXIII.

Illustrissimi oratores,

QUANTAM lætitiam sacrosancta synodus ceperit ex ea victoria, quam proxime Christianissimus rex vester, Dei præsidio munitus ab hostibus reportavit, singulari pietatis significatione ab ea declaratum est: tanquam enim commune catholicæ religionis periculum propulsatum esset, ita communibus omnium votis gratulationes habendas, & gratias Deo immortali agendas esse judicavit. At vero optima & egregia Christianissimæ ejus majestatis voluntas, quæ ex omnibus partibus in iis literis, quæ modo lectæ sunt, & in vestra oratione se ostendit, adeo sanctæ synodi lætitiam & voluptatem auxit, ut nihil illi jucundius, nihil gratius accidere potuerit. Nam cum innumeræ calamitates catholicam ecclesiam pene oppresserunt, quis non mirabiliter lætetur? cum divino consilio factum esse consideret, ut potentissimi regis puerilis ætas ita ad veram pietatem informaretur, ut in eo laudis genere nihil se unquam majoribus suis clarissimis regibus concessurum esse præseferat. Atque hoc quidem Dei optimi maximi beneficium quo amplius existimandum est, eo ardentiori studio precari atque optare sancta synodus cogitur, ut afflictæ Christianæ reipublicæ tanto & tam præclaro bono frui nunquam non liceat. Deinde vero summæ spei regem hortatur, & per Dei misericordiam obsecrat, ut (quod hactenus fecit)

ANNO CHRISTI 1563.

ejus sit memor, quod majorum suorum fide & religione partum ipse hæreditarium accepit, omnia sua studia, & cogitationes ad Dei gloriam amplificandam convertat sanctam sedem apostolicam defensam, atque omnibus ornamentis auctam velit, veterem fidem conservet, illorum consiliis benignas aures præbeat, qui regni firmitatem & robur non in fortitudine equi aut viri, sed in Dei potentia & virtute collocatam esse existiment: contra vero cum fortasse defuturi non sint, qui omnia utilitate metienda esse contendant, tranquillitatem, & pacem quæ non erit pax suadeant, ne patiatur optimam illam mentem, & Christianissimo rege dignam, quam sibi dominus dedit, pestilentissimis veluti incantantium & veneficorum vocibus infici ac depravari. Sed hæc quidem optimus rex, tum Dei ope adjutus, tum propter excellentis cujusdam naturæ bonitatem sponte sua impulsus, tum reginæ matris, & nobilissimorum procerum sanctissimis monitis incitatus cumulate perficiet. Interim vero cum ille omnia pietatis officia catholicæ ecclesiæ benigne pollicea-tur, & fortiter præstet, sacrosancta synodus in eam curam toto animo incumbet, ut cum ea, quæ ad universæ ecclesiæ emendationem pertinent definiantur, tum vero de his agatur, quæ privatim Gallicarum ecclesiarum commodis & rationi maxime convenire arbitrabitur, neque umquam committet, ne ipsius diligentia & industria jure in eo requiri posse videatur, quod sui muneris esse, cujusque rei causa sanctissimi domini nostri Pii IV. autoritate, se in hunc sanctum & legitimum cœtum convocatam esse, oblivisci non potest.

LXIX.

LITERÆ ET MANDATUM illustrissimi domini Cosmi Medicis, Florentiæ & Senarum ducis, exhibitæ a reverendissimo domino Hieronymo episcopo Cortonen. ejus oratore die XXIV. *Julii* MDLXIII.

ILLUSTRISSIMI reverendissimi & amplissimi patres, domini observandissimi, Hieronymum hunc Gaddium episcopum Cortonen. non minus nobilitate natalium, literarum peritia, morum gravitate, rerumque agendarum solertia, quam ordine pontificio ac religione præclarum ad amplitudines vestras, ac sacrosanctam istam universalem synodum, alterum jam oratorem legavi, prosequendi officii causa ipsis affuturus: atque iis, quæ ad divinæ majestatis gloriam, rectæ fidei cultum, atque sacræ Romanæ catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ reverentiam, nostræ item perpetuæ voluntatis, & in amplissimum ordinem istum obsequii promptitudinem pertinent, explicandis, partes nostras acturum. Sicut autem quæ sui muneris fuerint, probe ipsum atque ex animi mei sententia impleturum spero: vicissim quoque studiose peto, easque impensius rogo, ut comiter illum ac benigne excipiant, & quæ illarum est humanitas, audiant patienter: ipsique in omnibus coram explicandis & tractandis, indubitatam fidem non secus ac mihimetipsi habere velint: ac sibi persuadeant, nihil mihi antiquius, nihil optabilius fore, quodque studiosius ac vehementius curaturus sim, quam ut dignitatis & existimationis earum, ubique gentium ratio, & honorifica imprimis mentio habeatur: utpote quæ maxime Christiani orbis afflictæ reipublicæ misereantur, congruamque tandem corporis hujus vulneribus ac scissuris medelam adhibere conentur. Quas omnipotens Deus, qui eas ad id munus, & ministerium obeundum, curandumque assumpsit, servet incolumes. Florentiæ Nonis Julii. MDLXIII.

A TERGO.

ILLUSTRISSIMIS ET REVERENDISS. dominis observandissimis sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalibus, præsidentibus, & patribus in sacro Tridentino concilio congregatis.

Eorundem deditissimus Cosmus Medices Florentiæ & Senarum dux.

LXX.

MANDATUM ILLUSTRISSIMI domini Cosmi Florentiæ & Senarum ducis, exhibitum a reverendissimo domino episcopo Cortonensi ejus oratore, die XXIII. *Julii* MDLXIII.

COSMUS Medices, Dei gratia, Florentiæ, Senarumque dux illustrissimus &c. universis has patentes literas inspecturis, salutem, & sinceræ dilectionis affectum. Sane jam inde ab administratione quam gerimus, divino favore suscepta, officii nostri esse cognoscimus, more, institutoque majorum, sanctæ catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ, cujus fidem, pietatemque profitemur, vestigiis atque obsequiis studiose ac reverenter insistere, atque eo ferventius, quo graviorum negotiorum, curarumque solicitudo & pondus incumbit, ut in præsenti convulsæ religionis, morumque lapsorum discrimine imminere comperimus. Quapropter ut nostri perpetuo similes, ejusdemque voluntatis ipsi quoque pro virili nostra pio huic muneri adesse videremur, reverendum virum nobis dilectissimum Hieronymum Gaddium, præsulem Cortonensem, fide, probitate, atque eruditione præclarum, ipsisque rerum experimentis probatum, ad sacrosanctam Tridentinam synodum, Deo auctore, ac sanctissimo domino nostro summo pontifice pientissimo congregatam, destinavimus cum mandatis, eundemque item nuncium, procuratoremque harum patentum literarum serie deputamus: ut nostro scilicet nomine, nostraque possit auctoritate, quoties oportuerit, illustrissimis, reverendissimisque sedis apostolicæ legatis, amplissimorumque patrum sacrosancto concilio, ipsorumque cuilibet adesse, atque in sessionibus, congregationibus, & extra, & in omnibus tam celebri negotio, quomodolibet opportunis & expedientibus, assistere, inservire, prosequi, & obsequi. Cum Cæsareæ quoque majestatis, & serenissimorum regum, ac sublimium principum legatis, nunciis, negotiorumve gestoribus, & eorum quolibet, quoties expedierit, & ipsi Hieronymo procuratori placuerit, ea, quæ sanctissimæ Trinitatis, ac domini nostri Iesu Christi gloriam, cultumque, ac sanctæ matris catholicæ atque apostolicæ ecclesiæ fidem, unitatem, auctoritatem, puritatemque respiciunt, profiteri, promovere, suadere, agnoscere, & acceptare: cæteraque ad hæc pertinentia gerere, tractare & explicare, etiamsi nominatim nuncupanda, & specialiori nota censenda essent, plena videlicet, & libera ipsi potestate per nos attributa. Cujus acta, gesta, tractata, & explicata quæcumque fuerint, bona fide, rata nos & grata perpetuo jure, atque optimo recipimus & profitemur. Datum Florentiæ anno MDLXIII. Indictione sexta, nonis Julii.

Cosmus Medices Florentiæ & Senarum dux.

vidit Lælius.

ORATIO

ANNO CHRISTI 1563.

LXXI.

ORATIO DOMINI FRATRIS Martini Roias Portaleubei illustrissimi ac reverendissimi domini magni magistri, ac totius ordinis Hierosolymitani oratoris, Tridenti in generali congregatione habita, die VII. *mensis Septembris anno* MDLXIII.

CUM nunciis, multorumque literis magno magistro, ordinique nostro (reverendissimi & illustrissimi præsides, oratores clarissimi, patresque amplissimi) nunciatum & significatum fuisset, hanc sacrosanctam Tridentinam synodum, non parva antistitum frequentia haberi, & celebrari: tantum lætitiæ & voluptatis accepimus, quantum ex ea re debuimus, cujus nos bonosque omnes, multum atque diu contorserat expectatio. Nam ut antea, pro nostra in Deum religione & pietate, præcipuus erat dolor, ex miserrimis, maxime calamitosis, & turbulentis ecclesiæ temporibus, a nobis susceptis ita nunc, eximiæ cujusdam lætitiæ causam afferebat nova tranquillitatis spes, ad quam sacrosancti hujus conventus nomen atque frequentia invitabat. Haud enim aliter nobis persuasum fuit, quam sicut ipse conciliorum author & præses Deus, ad causam suam agendam, hoc tempore vos advocavit: ita actiones vestras directurus, & illuminaturus, ut quicquid a vobis decretum & constitutum fuerit, id non ipsi solum Deo gratissimum, reique publicæ Christianæ utilissimum fore: sed etiam summam pacem, summamque concordiam, & tranquillitatem mortalibus omnibus perpetuo allaturum. Quamobrem tam fausto atque jucundo nuntio accepto, post incredibilem animis nostris conceptam lætitiam, decretasque plurium dierum supplicationes, & maximas Deo maximo habitas gratias, optabat quidem prudentissimus, vigilantissimusque magister noster, in hoc amplissimo & celeberrimo totius Christiani orbis conventu, una cum tot summis ecclesiæ viris, & de rebus maximis & gravissimis, ad totamque rempublicam Christianam pertinentibus, constituentibus, præsens adesse: (quid enim illi aut gloriosius, aut optabilius accidere poterat?) quo suum, totiusque ordinis propensum animum, promptamque voluntatem, singulare studium, curam & diligentiam, in re Christiana tuenda, propaganda, & amplificanda majori cum ardore, & fide testatissimam & conspicuam vobis facere, & ostendere posset. Verum negotia insulæ nostræ, inimicis catholicæ fidei expositæ, in qua tuenda & defendenda, magna adhibenda est diligentia: rumoresque qui de Turcica classe, nostris cervicibus assidue imminenti, atque etiam de Draguto archipirata, aliisque prædonibus maritimis increbuerant, id minime paterentur: quod ipse adire munus maxime cupiebat, neque ullo modo præstare poterat, id ex publico totius nostri ordinis senatu, Nicolao Durando Villagagnono, equiti nostro, ac singulari prudentia, & eruditione ornato viro, planeque digno, cui tanta provincia committeretur, mihique pariter demandavit. Qua quidem in re, onus quod mihi impositum est libens (si adesset) collegæ concessissem, adeo de ingenio meo, exercitationeque dicendi (quæ scio quam sint exigua) nihil mihi sumere soleo: verum & necessitate (quam & collegæ absentia, & superiorum præcepta afferunt) coactus, ac de vestra humanitate plane confisus, ad pauca vobis exponenda accingor.

Quorum cum duo sint omnium capita, hoc præcipuum est, ut quamvis pro comperto habeamus, reque ipsa jam satis experti simus, vos (utpote pastores) longe prudentissimos, omnia quæ ad Dei omnipotentis gloriam, ecclesiæ catholicæ exaltationem, populique Christiani pacem, & concordiam maxime sunt necessaria, eo studio, & animi ardore esse curaturos, ut nullius recordatione aut monitione indigeatis: Præsertim virorum militarium, quibus arma magis, & navigandi instrumenta, quam ullius facundæ atque expolitæ orationis ornaméta sunt nota. Attamen quia universa, quæ hic tractantur negotia, ad nos etiam non parum pertinere videntur, tamquam B non otiosa reipublicæ Christianæ membra (ut inferius declarabimus) non alienum a partibus nostris existimamus, si vos sponte vestra currentes, hortationibus nostris accendere conemur. Et non cum divitibus ingentia munera, sed cum illa vidua paupercula, in gazophylacium Dei, minuta duo, hoc est quadrantem, ex inopia & indigentia nostra, puro sinceroque animo afferamus. *Luc. 21.* Nam cum in tempora hæc, adeo perversa, & dissoluta, veroque Christi cultui, exemplisque sanctorum repugnantia inciderimus, ut vitia pro virtutibus habeantur: ne ferme sit aliqua provincia, respublica, curia, aut senatus, qui ab sparsis erroribus, pravisque persuasionibus eximatur, in vestraque sit situm potestate, tot malis remedium C adhibere, omnesque ab his periculis liberare: æquum profecto est, ut quoniam nulla alia re major perniciosiorque existat animorum desiunctio, reique publicæ perturbatio, quam ex sententiarum quæ de religione habentur dissidio ac discordia, ea in hoc sacrosancto cœtu, de doctrinis publice proponantur & constituantur, quæ (tot erroribus & falsis persuasionibus expulsis) omnes ubique Christi fidem professi teneant, & credant, amplectanturque & sequantur. Sic enim ignaræ & imbecilli multitudini opportune consuletis, & robustiorum firmiorumque mentes in religione semel accepta, magis magisque indies confirmabitis. Ad hæc, cum non parva in ecclesia detrimenta & incommoda, quæ rempublicam Christianam D etiamnum perturbant, ex corrupta vita, morumque Christianorum disciplina exorta fuisse pleriq; fateantur, dum ab illa priscorum temporum sanctitate & innocentia omnes degenerarint: ut hac etiam in parte curetur, quo ij præsertim qui reliquo populo exemplo debent esse virtutis & sanctitatis, ad germanam, veteremque ecclesiasticæ disciplinæ observationem traducantur.

Agite sanctissimi antistites, vosque alii viri longe prudentissimi, & ad salutem reipublicæ Christianæ, totis pectoribus totisque animis incumbite; eaque de doctrinis & moribus deliberate, decernite, & statuite, quæ sanctissimus ille hujus sacri concilii gubernator & rector, pa- E racletus Spiritus vobis suggesserit, quæque populus omnis Christianus, pro certissimis ab ipso Deo editis oraculis libens complectatur & teneat. Sic enim unius Christi servatoris nostri gloriam insanis dogmatis, corruptis atque perditis moribus nostris obscuratam (pene dixerim sepultam) illustrabitis, & propagabitis: sponsæque suæ languenti atque sordescenti, pristinam sanctitatem & pulcritudinem restituetis. De magistro autem & societate nostra (quando me suæ voluntatis nuntium, & interpretem esse voluerunt) id vobis, amplissimi patres, spondeo atque sancte promitto: quæ ab hoc sanctissimo conventu decreta

ANNO CHRISTI 1563.

creta emanabunt, ea omnia prompto alacrique animo acceptaturos & observaturos, eorumque curam, patrocinium, & propugnationem (prout ad eos attinet) suscepturos; pro iisque omnibus non fortunas modo & facultates, sed etiam vitam & sanguinem (si opus fuerit) esse effusuros.

Quod vero ad alterum orationis istius caput pertinet, hujusmodi est, ut cum ordo noster de republica Christiana tam benemeritus sit, nulli ut (quod pace aliorum dixerim) in hac parte concedere debeat: hicque tantis calamitatibus hodie subjaceat, quibus hac tempestate, sine vestro auxilio liberari minime possit: vos patres amplissimi, ea erga illum pietate utamini, qua sese preces suas non frustra vobis porrexisse, ac dolorem suum exposuisse intelligat. De quo mihi (quæso) ignoscite, si quædam summatim in præsentia perstrinxero, ne sine maxima ac justissima causa ad hanc petitionem descendisse videar. Et (ut ab ejus antiquitate principium faciam) quadringentis ferme annis, ante Asiaticum, quod & sacrum etiam dicitur, ac communibus Christianorum armis (Godofredo duce) gestum est bellum, ordinis nostri, fundamenta in Hierosolyma urbe locata esse constat; quamquam nonnulli ea pluribus antea seculis, a Ioanne Hyrcano Machabæorum gentili jacta fuisse ajunt: Quandoquidem is nobile quoddam extruxerat xenodochium, super cujus ruinis nostrum postea ædificatum fuit.

In quo primi illi nostri, ac vetustissimi majores tanta semper exercuerunt pietatis officia, ut postea ipsemet Godofredus, cum urbem ipsam e barbaris recepisset, eorum institutum ac humanitatem admiratus, eos liberalitate sua augendos atque ornandos duxerit: dum xenodochii facultates, tantæ hospitum multitudini, quæ ad ipsum assidue Hierosolymam confluebat, alendæ minime sufficere intelligeret. Qua non contentus propter insignem eorum fortitudinem & fidem, quam multis experimentis exploratam habuerat, loca quædam munitissima, iis contra barbaros asservanda commisit. Hinc cum sancta illa hospitalitate, intrepida, Christianaque in nostro ordine militia, conjungi cœpit: quibus tamquam caput cultus divinus superimpositus est, ac in his quidem pie ac fortiter exercendis cum ordo noster perpetuo incumberet (omnipotente Deo summorum pontificum, principum, aliorumque piorum hominum animos permovente) tandem effectum est, ut non exiguum facultatum atque fortunæ acceperint incrementum, adeo ut nostri hujusmodi opibus, tamquam aptissimis instrumentis usi, dictu difficile est, quam gloriosa facinora marique contra barbaros Christi hostes per multas ætates ediderint. Quæ si mihi sigillatim recensenda essent, tempus potius quam materia deficeret.

In quibus licet ad hunc usque diem semper perseverarint, non defuerunt tamen, nec adhuc desunt, qui omni humanitate & pietate rejecta nos terris ac possessionibus expellere, ac omni honore & auxilio spoliare nituntur. Adeo ut in eas angustias jam redacti simus, ut si maxime vellemus muneribus solitis satisfacere, minime possimus. Quorum sane crudelitas (si quando reipublicæ Christianæ perniciosa fuit) nunc certe multo perniciosior esse apparet: Quandoquidem Melite, in qua commoramur, inter Siciliam & Africam sita, ceu commodissimum propugnaculum contra barbarorum potentiam, quæ nunc in immensum crevit, oppositum sit, clarissimasque provincias (Italiam dico atque Siciliam) quibus illi inhiant, atque ab eorum insultibus quodammodo tueatur atque defendat. Qua (quod Deus avertat) semel amissa, ne illud haud dubie gravissimum toti reipublicæ Christianæ, ac forsitan insanabile vulnus accideret: ut jam non nostro solum, sed omnium qui ubique sunt Christianorum nomine, vos patres pientissimos, magister, ordoque noster vehementer obsecrat: uti antiquitatis, nobilitatis, ac maximorum meritorum in Christianam rempublicam ab ordine nostro profectorum memores, nec non periculorum (nisi eidem opportune succurratur) non tam illi quam cunctis imminentium recordati; auxiliares charitatis vestræ manus eidem porrigatis: utque possessiones, atque commendæ, cæteraque quæ per summam vim & injuriam eidem erepta sunt bona, restituantur; ac ne ea inposterum a quoquam usurpentur, neve aliis ab ordine nostro alienis conferantur, decernatis: Immunitates quoque ac privilegia nostra, ne ea quisquam in futurum violare audeat, confirmetis. Denique cuncta singulaque ad eundem ordinem pertinentia, in vestram tutelam ac fidem, suscipere dignemini. Quæ quidem perficere si in animum induxeritis, præter quam quod rem & operam, humanitate, & authoritate vestra dignam efficietis, tum societati nobilissimæ quam optime consuletis: Tum & de republica Christiana (cui nos perpetuo militamus) hac quoque in parte præclare atque ampliter vos esse promeritos omnes prædicabunt. Dixi.

LXXII.

RESPONSUM SANCTÆ SYNODI in admissione oratoris illustrissimi ac reverendissimi magni magistri, & ordinis Hierosolymitani, in generali congregatione die VIII. mensis Septemb. MDLIII.

Illustrissime ac reverende orator,

QUOD illustrissimus & reverendissimus magnus vestri ordinis magister, ad hoc sacrum generale concilium, ut optabat ipse, non venerit, tuque munus istud tuum non citius obiveris, sancta synodus excusationem quam attulisti, ut justam accipit. Nam cum non ignoret eximium vestrum erga sanctam apostolicam ecclesiam studium, cujus in magnis Christianæ reipublicæ periculis, contra immanissimos nostri nominis hostes, testimonia extant quamplurima: non dubitat, nisi piratæ iter impedivissent, quin multo antea sacer, strenuusque ille vester ordo fuisset declaraturus, quantum hunc sacrosanctum conventum probet, atque ejus progressus ex animo, ut Christianos decet, exoptet. Nunc te nobilissimi ordinis oratorem, & ecclesiæ dilectum filium, quando militum Christi, & acerrimorum veræ religionis propugnatorum piam & Christianam voluntatem testaris, hæc sancta synodus libenter excipit, atque ex luculenta illa, quæ modo a te habita est oratione, totius illius ordinis pietatem erga Deum, universamque rempublicam agnoscit, vehementerque diligit. Quæ vero de commendis, & privilegiis vestris conservandis diligenter petisti, in his sancta synodus habebit (quatenus licebit pro charitate, qua magnum magistrum sacræ istius religionis, atque illum ordinem amplectitur) rationem dignitatis, & commodorum vestrorum.

DOCTO-

PARS QVARTA,

DOCTORVM VIRORVM ORATIONES

ET CONCIONES HABITÆ AD PATRES SANCTÆ SYNODI TRIDENTINÆ SVB PIO IV. PONTIFICE MAXIMO.

LXXIII.

CAMILLI COMPEGII PAPIENSIS, Theologi Dominicani, inquisitoris Ferrariensis oratio.

DE MVNDI FALLACIIS ATQVE ruina, in dominica I. adventus domini MDLXI. ad illustrissimos & reverendissimos legatos, & cæteros patres sacri œcumenici Tridentini concilii.

Mundus in maligno positus est.

SI de summo periculo quempiam admonere, maximum beneficium est, vos hodie, sanctissimi patres, attentos atque benevolos habere confido, quos de gravissimo omnium discrimine, deque evadendi modo ex euangelicis verbis breviter commonendos esse putavi. Nullum quidem orationis genus ornatissimo huic senatui, vel temporum horum infelicitati magis accommodatum fore crediderim, cum jam senescit orbis, hoc quo tegimur corpus putrescit, & in cinerem passim omnia redeunt. Qui enim sine fidei lumine mundum contemplati sunt, mundum quem communem hominum atque deorum urbem quidam appellant, una cum motu ac tempore perpetuo stare, humanum spiritum extingui cum carne, animam necari cum corpore, & id genus absurda quamplura docuere. Horum profecto sectatores universa sibi tuta putantes, nihil timendum esse existimant. Proinde vanam quandam peccandi licentiam sibi vendicant, qua Sybariticam vitam ducentes, crapulæ & ebrietati, cubilibus & impudicitiis inserviunt, & in turpissima quæque facinora seipsos præcipites agunt. Nos autem qui ab illuminato Mose didicimus Deum optimum maximum principio, non ex aliqua subjecta, ut aiunt, materia, sed ex nihilo cuncta creasse, & a Davide, verbo domini firmatos esse cœlos accepimus, & ab euangelista, & ab innumeris scripturarum oraculis aperte cognovimus omnia per verbum facta esse, nihilque sine ipso in lucem prodiisse, in fidei Christianæ symbolo omnipotentem Deum cœli terræque factorem, visibilium omnium & invisibilium claris vocibus confitemur. At ne factum mundum putaremus ut semper esset, propheta nos admonet, initio dominum terram quidem fundasse, operaque manuum ejus cœlos esse, hos tamen perituros: illum sempiternum esse, cætera sicut vestimenta veterascere. Quod si unicuique in arte sua credendum esse mundi sapientes affirmant, ædificatori de ædificiorum resolutione atque ruina disserenti profecto fides adhibenda est. Cum itaque mundi opificem Deum fuisse scripturæ tradant, cui Deo illiusque spiritui de mundi excidio admonenti non credemus? Nunc precor aures erigant mundi cultores, sub quo tecto degunt vi-

A deant, & se in capitis periculo, atque in vitæ discrimine constitutos esse cognoscant. Quamvis enim neque mundo quicquam pulcrius, neque ejus ædificatore præstantius concipi possit, satanica tamen tyrannide, nobis sponte peccantibus, Deoque permittente introducta, nihil eo turpius aut periculosum magis apparet. Ob eam ipsam causam satanas, qui rex olim super omnes superbiæ filios dicebatur, (Iob. 41.) mundi etiam hujus princeps a domino quandoque appellatus est. (Io. 12) O durissimum atque asperrimum diabolicæ servitutis (Ephes. 6.) jugum. O pestilentissimum Luciferi principatum. Quænam libido, quod facinus, quod flagitium, illo imperante, ab universo unquam abfuit? Quid, nisi venenum aut mortem, ex hoc tam turbido & inquinato fonte mortales unquam exhaurire po-

B tuerant? Hinc mox fraudes subortas viderunt homines: hinc exiere fallaciæ, doli, mendacia. hinc impiæ illæ sectæ: hinc schismata: hinc hæreses: hinc universa crimina in mundum prodiere. Nihil quippe boni speciem habet, quo callidissimus humani generis hostis, cum maxima mortalium jactura, non utatur. Inverso summi architecti præcepto, eoque suis mendaciis consperso, protoparentes in paradiso invadit & vincit. (Gen. 3.) Christum Dei filium in deserto scripturarum armis aggreditur, (Mat. 4.) sed confunditur. sacris itidem oraculis incautos homines in erronea ac perniciosa dogmata, cum maximo totius ecclesiæ Christi dedecore, quotidie trahit, quos etiam philosophorum placitis, & mundi doctrinis impugnat, capit, & perdit. Heu quot hominum legiones inanis hæc

C seduxit philosophia? Eodem naturali lumine quo omnes præditi sumus, ab eisdem principiis non modo varias, verum etiam adversas educunt sententias, quia sine Christi radiis nihil perspicuum aut dilucidum esse potest. In hujusce rei fidem tot testes ab inferis, aut ex annalium monumentis excitarem, quod physici seu naturæ venatores, extitere, nisi me vobis vestrum, ut aiunt, somnium narrare putarem.

Verum sapientissimus architecti filius, apostolo teste, ob id apparuit, ut opera diaboli dissolvat. (1. Io. 3.) Nam quod mundum æternum mortales existiment, quod nimium illi confidant, quod illius capti præstigiis tot sceleribus implicantur, opera esse diaboli jam conspeximus, quæ modo lectum euangelium vana impiaque fuisse convin-

D cit. (Luc. 21.) Dicat itaque mundus se numquam ruiturum, dicat Sol, dicat Luna, dicant omnia sydera splendoris sui lucem in generationis commodum perpetuo viventibus ministratura, nos architecti verbum quo omnia condita sunt, amplectentes adversus hæc aciem struimus, audacter pronunciantes signa in Sole, Luna, & stellis tunc futura cum Sol obscurabitur, & *Luna non dabit lumen suum*, cum *Sol convertetur in tenebras, Luna in sanguinem*, & *stellæ de cœlo cadent*. (Ezech. 23. Ioel. 3.) Videte patres immanissimum fœdissimumque monstrum, totum ex fraude & mendacio compositum. Promittit

mittit fallacissimus hic mundus tranquillam, quietam, beatam vitam: at quis illi credere poterit dicente domino, in mundo pressuram habebitis, *& maxima in terris erit pressura gentium*? Suadet deceptor ille, nihil mortalibus injucundum, nihilque triste contingere posse: at quis illum audiet, cum Christus admoneat procellarum turbines tam ingentem sonitum concitaturos esse, ut homines effugiendi cupidine, se ipsos confundant ac comprimant? Mundus alacres & pingues homines semper futuros esse prædicat, at quis has nænias amplius excipiet? Nonne Dei filius arescentes eos futuros esse prænunciat præ timore & expectatione, quæ non alicui tantummodo orbis angulo, sed mundo universo supervenient?

Io. 13. Luc. 21.

Mundus adhuc regibus & principibus blanditur, promittens eis imperii æternitatem, prosperam liberorum successionem, fidelissimum populorum obsequium, ingentem auri rerumque omnium copiam: at quis illum exaudiet, architecto clamante, cœlorum etiam virtutes, a suo regendi officio tandem amovendas esse? Hæ sunt illæ cœlorum columnæ, quas, ex libro Iob contremiscere, & ad judicis nutum pavere didicimus. Hæ sunt, de quibus Beda ille venerabilis exclamabat: quid faciunt tabulæ, quando tremunt columnæ? quid virgula deserti, quando paradisi cedrus concutitur? Cœlum igitur & terra transibunt, verba autem domini non transibunt. Inclamat super his Christus: mundus autem qui eum non cognovit, qui extremam judicis sententiam non veretur, qui se perpetuum existimat, architecti verba contemnit, Christum illudit, judicem illum venturum negat, inglorium, infirmum, & impotentem vocat. Quod se crucifigi semel permiserit, & ab impiis quotidie blasphemari patiatur, debilitati virtutis ejus adscribit. Sed absit ut sint in hanc tam illustri virorum corona qui mundum colant, qui satanicis adulationibus aures aperiant, qui Christi monita non suscipiant.

Iob. 26.

Io. 10.

Vos etenim, optimi patres, tamquam lapides vivos super fundamentum apostolorum & prophetarum in ecclesiæ structura sapientissimus architectus collocavit. Vos pastores, episcopos, & speculatores, in illa ecclesia Christus ipse constituit, quam suo pretioso sanguine illustrem & gloriosam reddidit. Vos denique vere *genus* estis *electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis*. O præclaros ministrorum Christi titulos. O egregia fidelium sacerdotum munera. Nos igitur non mundum, sed illius architectum audiamus, qui se in extrema orbis resolutione, judicem in nube venturum promittit, non debilem, aut impotentem, sed eum omni ea judicandi potestate quæ in cœlo & in terra apatre sibi tradita est, non vilem aut inglorium, sed cum illustrissima & plusquam regia aut imperiali majestate.

1 Petr. 2. Ephes. 2.

Ephes. 5. 1. Petr. 2.

Mat. 28.

De hac omnium communi domo summi architecti judicium audistis, amplissimi patres, parietes pene collapsos, scissum tectum, omnia vetustate perfracta ipsi jam cernitis, & maximum periculum jam proximum esse videtis. Quid obsecro mundo vetustius? Quid autem infelicius nobis obtingere potest, quam sub vetustissimis ædificiis undique ruinam minantibus diu vivere? Sed cur parietes pene collapsos dixi, cum jam plures corruisse scripturæ ipsæ testentur? parum profecto abfuit quin tota hæc mundi machina ceciderit, cum mortales omnes, octo dumtaxat exceptis, aquarum ingluvie periere. Vniversum tunc stridere videbatur ædificium, cum tot diris plagis Ægyptum ultimum ipse dominus percussit. Ruinam tunc quidem minabatur hæc nostra domus, cum ignea sulphureaque pluvia nefandissimas illas urbes, cum adjacenti regione subvertit. Tunc, inquam paries magnus cecidit, cum aperta terra infelices illos viventes absumpsit. At quid moror? Quid sacras antiquasque scripturas commemoro? Cur prolixiori oratione jam defessas aures vestras obtundo? Mundi ipsius annales evolvite, & urbes alias igne cœlesti consumptas, alias grandine comminutas, alias ventis & terræ motu prostratas, alias maris aut amnium inundatione submersas, alias pestilentia, fame, belloque videbitis a propriis incolis derelictas. Ecce collapsos parietes. Iam gens contra gentem, & regnum adversus regnum surrexit. Iam Constantinopolitanæ sedis majestas evanuit. Alexandrinæ ecclesiæ zelus interiit. Antiochenæ religio excidit. Hierosolymitanæ sanctitas periit. Orientalium præsulum auctoritas abiit. Iam cecidit ab ecclesia Anglia, jam corruit Germania, & quam plures orbis partes titubant, strident, & ingentem ruinam minantur. De horum regnorum tragœdiis si non prolixius enarrandum, certe dolentius deplorandum necessario nobis esse arbitror. Quid igitur hic amplius in tanto rerum discrimine moramur? Hinc precor abeamus omnes, non enim hæc nostra patria est, sed futura nobis inquirenda est.

Gene. 7. 2. Pet. 2.

Exo. 7. Gene. 19.

Exo. 17.

His demum, inquit architectus, fieri incipientibus, terras relinquite, mundum finite, metum excutite, spem concipite, capita vestra sursum tollite, quia proxima redemptio vestra est. Redempti etenim per crucem, & in Christi sanguine, per fidem & sacramenta justificati, salvatorem ac redemptorem iterum expectamus, *Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ*: & tunc a servitute corruptionis, & ab omni periculo perfecte liberabimur. Eia igitur, optimi patres, si vos religionis honor, si Christi pietas, si vos tandem æternæ retributionis movet affectus, suavem hanc architecti vocem audiamus, saluberrimum illius consilium amplectamur, & periculum tam proximum intuentes ad Christum ipsum confugiamus, ut illo opem ferente, ex hoc ingenti discrimine tuti evadamus. *Hora quidem jam est de somno surgere*, cum nos sacri adventus tempus invitat, indictum concilium admonet, Christianę reipublicæ negotium excitat, pereuntium fratrum calamitas urget, summus ille Christi vicarius vere pius, pontificis maximi paternis adhortationibus impellit. Nam hujus sacrosanctæ & apostolicæ sedis legati illustrissimi ac reverendissimi in hoc sacro concilio præsidentes, pene collapsum ecclesiasticum ædificium restituere cupientes, vos omnes hodie rogant, & obsecrant, ut propriæ dignitatis memores, eam studiose diligenterque adornare curetis.

Heb. 1.

Rom. 3.

Phil. 3. Rom. 8.

Rom. 13.

Quod vos optime præstaturos esse confidunt, si quæ in prima hujus synodi sessione sancti patres olim sanxerunt, præcipue observabitis. Me itaque nunc apud vos præconem agere, & contractam decreti illius substantiam in medium proferre jubent. Vt omnes videlicet episcopi, omnesque sacerdotes assidue divinis laudibus ac precibus incumbant, missæ sacrificium quolibet die, dominico saltem offerãt, singulis sextis feriis in memoriam passionis domini nostri Iesu Christi jejunent.

eleemosynas

eleemosynas pauperibus elargiantur, mensam non conquisitis cibis extructam, sed sobriam ac moderatam habeant, sacramque lectionem ferculis immisceant, familiares instruant & erudiant, in vestitu & cultu, atque in omnibus actibus, honestatem, modestiam & sanctitatem præseferant. episcopos etenim, apostoli sententia, irreprehensibiles, sobrios, castos, domuique suæ bene præpositos esse oportet, quos terræ sal, civitatemque in montem constitutam dominus appellavit. *Opera*, igitur, *tenebrarum abjiciamus*, *arma lucis assumamus*, nos ipsos componamus, *ut in die honeste ambulemus. Non in commessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione*, sed induimini dominum Iesum Christum. *Transit* enim *mundus & concupiscentia ejus, præterit figura mundi hujus*, pereunt omnia.

Solus Christus in æternum permanet. Solus ipse tam magnum ab hæreticis adversus ecclesiam concitatum incendium, extinguere poterit. Solus ille, a quo sacri œcumenici hujus concilii felix initium, progressum sanctum, finemque optimum expectare debemus. Ipse, inquam, est qui vos patres ante mundi constitutionem elegit, ut sancti & immaculati existentes, fidei negotia in concilio recte tractare, hæresiarchas prosternere, ecclesiæ vineam purgare, gregem vobis commissum verbo & exemplo pascere, mundi sectatores arguere, a philosopia deceptos instruere, universos de mundi ruina, deque judicii die admonere, & ad cœlestem patriam dirigere valeatis. Ipse est qui electos vocat, vocatos justificat, justificatos a corporeis vinculis redimit, redemptos in mundi interitu, & in tremendo judicii die ad illius dexteram inter oves collocat, & ut secum in æternum vivant & regnent, in cœlesti solio tandem constituit. Dicebam.

LXXIV.

ORATIO F. MAXIMIANI BENIAMI Cremensis, ordinis conventualium sancti Francisci, in II. dominica adventus domini MDLXI. ad illustrissimos & reverendissimos legatos, & cæteros patres sacri œcumenici Tridentini concilii.

QVAM bene sperandum sit, illustrissimi ac reverendissimi patres, antistites vigilantissimi, cujusvis ordinis auditores ornatissimi, quamque prolixe de amplissima servatoris nostri benignitate & clementia, nobis ipsi polliceri possimus: ex iis quæ nobis hodierna die proposita sunt, & auribus nostris hausimus satis, superque nos edoceri, neminem vestrum ignorare arbitror. Per faustissimos namque nuncios utilia, grata, ac jucunda mortalibus deferuntur, etenim cœcos illuminari, surdos audire, claudos incedere, mortuos resurgere, & pauperes euangelizari quid lætius, quid jucundius, quid utilius proponi poterat? Ex quo contemplari licet incredibilem Dei beneficentiam, & omnium nostrum procurationem ejus immensam. Porro si tantæ rei magnitudini exponendæ, tantum mihi ingenii, tantaque dicendi facultas esset, quantum obtemperandi studium fuit: non dubitarem profecto, singula hæc pro loci, temporis, frequentissimi ac si unquam laudatissimi consessus dignitate, & existimatione persequi. Quamvis difficultates aliæ non minores tanto oneri imparem me faciant, temporis angustiæ, ex itinere huc Patavio in hac horrida hyeme, tum animi, tum corporis defatigatio suscepta. Huc accedit, quod fere imparatus tantum negocii suscepi, serius enim, quam res ipsa postulabat, mihi cæterum occupatissimo delatum fuit: attamen (ut res esset habitura) malui multorum reprehensionem subire, quam tantam rem denegare iis, qui non solum corporis, sed animi quoque mei potestatem omnem propemodum habent. Dicam igitur, & breviter dicam: quin potius rem de qua dicturus sum, paucis perstringam, illius benignitate fretus, qui dat verbum euangelizanti, & sermonem rectum, ac bene sonantem virtute multa.

Incomprehensibilis ille rerum omnium parens, & auctor, causarum causa, simplicissima unitas, veritas ineffabilis, summa bonitas, & indeterminata potestas, qui cuncta in unitate implicat, explicat in veritate, effundit per bonitatem, cujus centrum ubique, quia cuique rei interior est, quam ipsa sibi, circumferentia nusquam, quia extra cuncta existens, ita supereminet universa, ut cujusque rei summum apicem dignitate excellat immensa. Hic, inquam, rerum omnium & officiorum fons, & origo, ut ipse mirabilis, ita admiratione digna rationibus quibusdam incommutabilibus, æternis, & stabilibus coæterni sibi Verbi, ac quodam (ut ita dixerim) flatu coæterni sancti Spiritus sui, semper operatus est, & usque modo operatur. Ac primum omnium cum probitatis potestatisque suę specimen nobis dare constituisset, divina quadam, & sibi insita vi, rebus omnibus ordine digestis, sic effinxit hominem, ut nihil antiquius unquam sibi fuisse videatur. At ipse a muliere vitæ socia impulsus (proh dolor) uxorios affectus divino præcepto pręferre ausus, ex summa felicitate in fœdissimam devolvitur calamitatem: sapientia exuitur, innocentiæ ornatu spoliatur: ex solo uberrimo in terram tribulos, sentesque ferentem pellitur, amarissime sensurus a quantis bonis exciderit, quantas vicissim in ęrumnas miser inciderit, quas etiam nunc cum nostro magno malo experimur. Equidem quis morbos enumeret? quis moriendi tot vices incertas? tot pericula, curas, atque metus recenseat? inflamur cibis, solvimur jejunio, curæ macerant, quies hebetat. Quid plura? quis non videt homines terræ incolas, esse moribundis membris, levibus & anxiis mentibus, brutis & obnoxiis corporibus, dissimilibus moribus, simillimis erroribus, pervicaci audacia, pertinaci spe, casso labore, fortuna caduca, tarda sapientia, cita morte, querula vita? Non sunt tamen tot mala, tamque variæ calamitates, quas inobedientiæ peccato secum advexit homo, quin major fuerit æterni Dei in hominem providentia: qui cum tamquam ab alta specula prævideret, a quantis bonis excessurus esset: ea tamen summa Dei bonitas homini dona elargita fuit, quanta ne ipse quidem expetere aut excogitare potuisset. Acerrimam ingenii aptitudinem, cujus vi numerosissimam rerum seriem percipere valeret, memoriam, quam vere thesaurum quendam rerum arbitrari possumus. Non deest in quamplurimis fatidicus item spiritus, & quæ Deum modo deceat, perspicax futurorum inspectio. Addita est postremo loquendi potestas inter cuncta summe mirabilis, flexanima, atque omnium regina oratio, quæ non currentem modo excitare, sed & languentem possit commovere.

Hæc in homine tam magna sunt, atque adeo suspicienda, ut hominem ipsum miraculum magnum, animal adorandum & venerandum, non-

ANNO CHRISTI 1561.

nulli divinirore quodam spiritu conciti, & interiore instructi sapientia nuncupandum existimaverint. Hæc sunt in ipso: quæ vero præter ipsum (Deum immortalem!) quanta sunt? cœlum expandit: fulgidis stellis adornavit: cœlo affixit Solem aureis splendentem fulgoribus: Lunam fecit noctivagam, ut obscura noctis illustret: terram coegit, arboribus, herbis, floribus decoravit: fontes aquarum, ad sedandam hominum sitim, præparavit. Procedente; deinde tempore, ac crescente genere, & in omnem malitiam vergente, quia videbat incurabilia esse vulnera: operatores malos, quasi fomentum quoddam inutile, abolevit, relicto justo illo, qui radix, & B origo foret humani generis: quo rursus instaurato, electos deinceps patriarchas, præceptores dedit, qui sua virtute omnes nos instituerent, & quasi medicos, qui ægrotantes sanare possent, prophetas monstrat, prodigia faci[illegible] postremo omnium patefacturus suorum abyssum beneficiorum, unigenitum filium, ex paternis finibus exurgentem ad nos misit: qui suscepta forma servi, ex virgine natus, nobiscum versatus, omnia nostra ferens, genus humanum peccatis oppressum jacens, a terris in cœlum subtraxit.

Quis valeat cogitatione, nedum oratione, complecti tantorum beneficiorum mensuram, magnitudinem, excellentiam? Baptisma nobis C contulit, remissionem peccatorum, ultionis absolutionem, regnique possessionem: infinita benemerentibus bona promisit, porrexitque manum, & in tota corda spiritum effudit, oleo justitiæ nos unxit, quo ipse unctus erat, cujus gratia & misericordia nos semper prævenit, a periculis liberat, errantes reducit, ignorantes docet, peccantes corripit, tristitia affectos consolatur. Si cadimus, erigit: si stamus, tenet: si proficiscimur, ducit: si venimus, suscipit. O miram servatoris nostri largitatem. Et ne singula persequendo, longius, quam temporis angustiæ expostulant, divagetur oratio, in memoriam vestram revocate patres, quicquid hodierna sancti euangelii lectio in aures nostras infundit. Per- D pendite, quæso, & ad interna mentis vestræ redeuntes, intueamini, quanta sint ea, quæ fidelis, mitissimus medicus noster Christus ad Ioannem deferri jubet, & videbitis modo corporis partem, aliquando totum corpus ad sanitatem restitui, & id quod mors abstulerat, ad vitam revocari. Fœlix nuncium. *Cœci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, leprosi mundantur, mortui resurgunt.* Quicquid morborum, & vitiorum contraxit genus humanum, ipsum sibi causa fuit: quicquid beneficiorum consecutus est, Deo totum, ne minimum quidem sibi, acceptum referre debet. Christus nostras ægritudines videns, aliquantisper moram traxit, tandem veniens venit, & sanavit. *In tempore* (inquit sapiens) E *erit respectus illorum*: tollere morbos, & vulnera, magnum quidem est, sed id longe majus, vita functos ad vitam revocare: id vero maximum omnium, & quod mens humana vix capere potest, mortem vincere, justificare credentes, ad vitam gratiæ, & fidei suscitare quoscumque per peccatum mors abstulerat.

Matth. 11. Luc. 7.

Sap. 3.

Cæterum recondita magis penetrantes, diligentius intueamur, qui, qualesve morbi sunt, quos hodierna die Christus sanat. Magna profecto calamitas est luminibus privatum esse, quia huc ipsum Solem qui suo lumine illustrat universa, intueri non licet: quanto calamitosius est, men- A tis aciem obtusam habere, ne dicam cœcam, qua quis prohibetur, ne in verum Solem (qui Christus est) obtutum figere possit? sensuum vanitate, carnis libertate, mundi deliciis, in Cimmeriis obscuriores hæresum tenebras attrahimur: nolite ambulare (inquit Paulus) sicut gentes ambulant, in vanitate sensus, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a via Dei per ignorantiam, quę est in illis, propter cœcitatem cordis ipsorum. Cœci sunt omnes, qui ab ecclesia Romana deficientes, non solum suis legibus vivunt, sed adversus eam armatas acies instruxerunt, bellum, igni, ferro, manu, copiis indixerunt, intuleruntque: Hos percussit dominus, ne videant. An non legistis, quotquot domum Loth obsederunt, foris mansisse & oculis fuisse captos? An non vidistis, regis Syriæ phalanges instructas populum Dei oppugnantes in cœcitatem incidisse? Claudi sunt illi, qui unum tantum pedem habent, aut cum duos habeant, uno tantum incedunt: hi autem sunt illi, qui fidem solam ad salutem consequendam satis esse existimant, aut qui tantummodo doctrina, non exemplis, ambulant, hi a gloria æterna dejecti repulsam patientur: cœcus, & claudus non intrabunt in templum.

Ephes. 4.

Heu vos, qui vobis Christum imitandum proposuisse jacta[illegible] fide & operibus: operibus, & fide ambulate, [illegible]terum sine altero esse non potest. Antistites [illegible]ctrina, & exemplo, exemplo, & doctrina, & utroque simul, iter ad Christum suscipite, quia ipse est, qui facit salire sicut cervum claudum, & claudicantem robustu[illegible]re promisit: propter quod *remissas man[illegible]ta genua erigite* (Paulus ait) *& rectos gre[illegible] facite pedibus vestris*, ut non claudicans quis [illegible]ret, magis autem sanetur a Christo, qui identidem lepram, genus morbi abominabiles homines faciens, mundat, & sanat, per quam quidem hæresim intelligendam puto. Cujus sceleris contagio latius hoc tempore serpit, quam quisquam putat, quippe quę multos, ac varios infecit populos: cujus etiam, ut diversæ lepræ, in sacris literis leguntur, in carne, in capite, in crinibus, in barba, in una corporis parte, totum obtegens corpus, sic diversæ hæresum formæ reperiuntur. In Christo capite, in ecclesiæ ejusdem domo, in sanctis ejus luminibus, in crinibus, hoc est, in ecclesiæ cæremoniis, hæresis singularis, heresis generalis: hujus sane leprę judicium, & expiatio solis sacerdotibus concessa fuit.

Hebr. 12.

Surdi audiunt) Vt illi auribus capti esse dicuntur, qui vocũ varietates internoscere non valent: sic in sacris literis illos surdos censemus esse, qui non intelligunt, & si intelligunt non obtemperant: aures suas aggravaverunt, ut non intelligerent (ait propheta) quam quidem ægritudinem mirandam, an potius miserandam dicam, vix scire possum. Reserate obsecro aures vestras, qui ad vocem incantantis illas obturastis, tunc audietis, & intelligetis. Sic fiet, ut non solum auditum recipietis, sed etiam qui per illum jamdiu mortui estis, ad vitam gratiæ restituemini per Christum, quia ipse est qui vivificat: o morbos, o vulnera, quæ hac nostra tempestate universum fere orbem terrarum invaserunt, gravata sunt, opprimunt, consumunt! Quando magis totæ ægritudines invaluerunt? (inquit ille, ut doctus, ita sanctus) omnia improbitas, intemperantia occupat, omnia a recto æquitatis & justitiæ tramite deviant, in obliquum tendunt: unicuique denique omnia licent. Quando unquam ambitio petulantior, quando cupiditas inflammatior, quando

Isai. 6.

IO STI .

quando audacia adversus pietatem loquendi, disputandi, scribendi, aut securior, aut frequentior fuit? quando in populis rerum sacrarum, quando sacramentorum, quando clavium & sanctorum præceptorum, non modo negligentia, sed contemptus major? quando apertius religio nostra, & fides ludibrio, vel tenui plebeculæ fuit? pastoribus grex non obtemperat. Pontificibus principes non parent: nec sacerdotes populus veneratur: templa spoliata: inde sacerdotes detracti: aræ dirutæ: sacrificia contaminata: cæremoniæ sublatæ sunt, ridentur, & irridentur, qui eas
2. tuentur, & magis qui observant. Sed *qui habitat in cœlis irridebit eos.*

Sedendum, patres optimi, & flendum est, dum recordamur Sion illius, quæ in primordiis suis tam florens, pura, & speciosa fuit, ut omnium credentium esset cor unum, & anima una in Domino. At quid dico sedendum? insurgendum potius, acriter instandum, & omnibus viribus agendum, ut schismata, hæreses, scandala, ab ecclesia Dei tollantur. Pro se quisque vestrum, quos jam video accensos, & inflammatos ad pericula quæ-
ite, que subeunda, vel discrimine vitæ suæ: "condite: a
ite. grege vestro turbam luporum immanissimam arcete. Vobis non deerit, qui dixit: *Vobiscum ero*
28. *usque ad consummationem sæculi*: ille, inquam, vobis aderit: studia vestra fovebit: conatus & vires augebit: linguam expeditam faciet: orationi eloquentiam addet: ingenio suppetias feret. Hierusalem hæc mystica, quæ sua vetustate attrita, & corrosa ruinam minatur, a vobis instaurationem expectat: vobis hic labor defertur, vobis hic locus relictus est: vestrum hoc est studium: vestra interest: ad vos spectat: quantum de expectatione vestra detraheretur, si in tantis angustiis, in quibus universam ecclesiam constitutam videtis, ab officio vestro decedere volueritis?

Vos, vos, inquam, vestra sapientia, auctoritate, diligentia potestis providere: hac de causa huc convenistis. Suscipite igitur causam integritatis, fidei, religionis: suscipite causam vestram, & omnium nostrorum capitis Christi, ejusque vices in terris gerentis: huc Paulus vos adhortatur, sic enim testatum reliquit: *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo.* in hanc curam, & cogitationem eo alacrius, & lubentius incumbere debetis, quo majus præsidium in regibus fortissimis, principibusque optimis, & potentissimis, constitutum videtis: qui omnes operam suam, auxilium, & auctoritatem pro religione, fideque conservanda, & amplificanda libere pollicentur: qui quicquid consilio, labore, ingenio, constantia, & studio possunt, id omne vobis promittunt, & deferunt.

Tu Pie pontifex maxime, a Deo tamquam Aaron vocatus, super gentes, & regna positus, quem absentem perinde, ac præsentem alloquor: quod cœpisti jam perfice id, quod te facturum omnino non dubitamus, quippe quod huc nervos omnes intenderis, & conatus omnes contuleris, qui sacrosanctum hoc œcumenicum concilium indixisti: ex omnium cardinalium cœtu viros amplissimos, doctrina clarissimos, virtutibus illustres, tua fungentes potestate huc misisti: tot episcopos, abbates, religionum præfectos, pietate & religione insignes accedere jussisti. Quorsum tandem? nisi quia, cum de summa rerum agatur, aliquando pareres, quod diu parturieras.

Agite igitur, præstantissimi patres, vosmet-

A ipsos colligentes considerate, qua de causa patriis commodis posthabitis, ovibus propriis derelictis, huc contendistis: quot pericula inter conveniendum subiistis, & nihil vobis reliqui facietis, quin id omnino absolvatis, quod tamdiu a vobis universus orbis terrarum anxiis mentibus expectat. Sic cæcitas in visum, tenebræ in lucem, surditas in auditum, claudicatio in rectum incessum, lepra in nitidissimam cutem, mors in vitam convertentur: pauperes, & miserrimi illi, qui tamdiu fame laborant, euangelicum panem esurientes, illum alacri animo, quin potius avide suscipient: quos jam videre videor nihil magis desiderare, & expectare. — ANNO CHRISTI 1561.

B Tu vero Christe servator noster in nobis effice, quæso, ut sicut omnes nos unam lucem habemus, unam fidem, unum baptisma, unum Deum, unam spem, unum spiritum: sic sit commune studium, in una fide, in uno sensu, in una voce, in una caritate, in una denique tui, tuorumque ministrorum permanendi, ac perseverandi obtemperantia. Vt una tandem sit Petri domus a te electa, & dilecta, tantoque studio complexa: jube quæso, non Ioanni solum per nuncios deferri, sed Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, Italiæ, universæ Europæ, nuper adinventis orbis partibus, vel exteris quibuscumque nationibus, a te omnia
C vulnera obligata esse, omnes morbos propulsatos, quascumque ægritudines delinitas, adversas quaslibet valetudines, & omnia tandem mala ad sanitatem restituta esse. Tu, qui semper mirabilia operatus es, hoc unum hodierna die a te peto, quin totus hic consessus; universa hæc sanctissimorum patrum corona, hoc præsertim mane animi sordibus sanctissima confessione, & sacrosanctæ eucharistiæ sumptione expiatis, scelerum labe detersa, summi pontificis auctoritate noxa quacumque dimissa, detecto capite, poplitibus humi jacentibus, manibus in cœlum extensis, profusis lacrymis obsecrat, obtestaturque:
D ut ecclesia pristino candori restituta, sine labe, sine ruga, propulsatis omnibus morborum generibus, valetudinem integram consequatur. Quod nobis quamprimum concedas tu, qui omnis sanitatis es auctor. Dixi.

LXXV.

ORATIO R. P. M. EVGENII

Pisaurensis, eremitæ Augustiniani, ad sacrosanctam synodum Tridentinam habita. In dominica tertia aduentus Domini. MDLXI.

E ET si multæ se mihi offerant rationes (reverendissimi & illustrissimi sacri concilii hujus præsides) quibus hodiernum dicendi munus omnino recusare, meisque humeris imparem sarcinam, in viros plerosque doctissimos rejicere jure optimo debuissem, antistiti tamen meo, (qui mihi hanc curam demandavit) meam operam negare sine dedecore non poteram. Et licet arduam suscepisse provinciam & onus, quod meas vires superat, me subiisse cognoscam, domini tamen dicentis voce commotus: Aperi os tuum, & implebo illud, & quæ a sancto Euangelista scitu digna memorantur observans, multa ad nostræ fidei confirmationem, & pios mores, sanctamque conversationem necessaria percurram. Cum enim variæ inducantur personæ, Iudæorum legati, Ioannes, & postremo Christus, de singulis aliquando dicetur. Quæ omnia donec breviter — Psal. 80.

perstin-

perstrinxero, quæso (quæ vestra est humanitas) ut benignas mihi, & patientes aures præbeatis.

Cum sanctissimus Patriarcha Iacob, certum venturi Messiæ prædixisset adventum, nimirum, quando sceptrum, & regia potestas, a Iudæis ablata esset, & numerus annorum a mille præscriptus, magna ex parte jam evolutus esset, indiesque expectarent, quando Messias appareret. Tunc duo aderant, Ioannes, & Iesus Nazarenus, & alterum eorum esse Messiam suspicabantur. Ioannes multa habebat, quæ illi auctoritatem conciliabant: nam mirabiliter conceptus erat, nunciante angelo, multa acciderant in ejus nativitate, nullis umquam temporibus audita. Et præter hæc omnia auctoritatem sibi paraverat ipse non vulgarem, vitæ austeritate, & prædicatione, ut non immerito a quibusdam pro Messia haberetur, & voluerunt ad horam exultare in luce ejus: Iesu autem Nazareni quamquam non tanta esset existimatio, non tamen ignotum erat angelos in ejus nativitate annunciasse gaudium universo orbi terrarum, Magos illum adhuc infantem adorasse. Ad hæc Ioannes Spiritu sancto edoctus, apertum illum Messiam esse dicebat: & hinc jam oriebatur diffidium, illi testabantur Ioannem, illi Iesum, alii neutrum: arbitrantes non temere nova sectando a veterum & Pharisæorum instituto recedendum esse.

Vt igitur concordia fidei & doctrina inter populos conservari posset, legatos ad Ioannem miserunt, & sedulam navarunt operam, ut novæ doctrinæ causam scirent, hac quidem in parte insigniter eorum diligentia laudanda est: & utinam omnes ecclesiæ præsides nostro tempore id facerent, atque hactenus fecissent, & non omni spiritui credidissent, sed probassent spiritus, an ex Deo essent, nam alioqui eo res nostræ devenerunt, ut non solum princeps unusquisque sed etiam unaquæque civitas, nobilis, præfectus, prædicator, atque adeo etiam paterfamilias in fide & religionis causis aliquid novi (& id quasi impune) inveniat ac prædicet, eximiam profecto laudem promeriti fuissent Iudæorum primates, si ex animo id factum fuisset, & non potius veritatem obscurare, quam ipsam illustrare quæsissent.

Nonne & serenissimi apostoli hujus rei gratia iniere concilium, ut novam de legalium observatione doctrinam tollerent, & euangelicam veritatem confirmarent? Quid sanctum euangelistam Ioannem movit, ut post omnes euangelium scriberet, nisi ut Cerinthi, & Ebionis nova dogmata penitus amoveret? Nisi publica extitisset Niceni concilii definitio adversus Arium: & Constantinopolitani adversus Eunomium & Macedonium: & Ephesini adversus Nestorium: & Calchedonensis, adversus Eutychen, adhuc eorum hæreses viverent, nec deessent, qui eorum perniciosam doctrinam sectarentur. Cur toties in tot urbibus celebrata plenaria concilia? cur toties simul coiere tot sancti doctores, & ecclesiæ lumina? nisi præcipue ad novas extirpandas doctrinas? Nonne & vos reverendissimi hujusce rei gratia, tamquam pastores vigilantissimi ex diversis orbis partibus convenistis? Videte tamen (quod etiam Deus intendere vos non permittat) ne in totum Iudæorum exemplum sequamini. Quid enim perversius & impium magis est, quam in rebus tam arduis, Dei honorem, & animarum salutem concernentibus, nihil aliud quam proprias sequi cupiditates, & obtentu pietatis rem impiam moliri? Messiam volebant non quem illis Deus dabat, sed quem ad suas cupiditates attemperare potuissent. Deus illis miserat Christum de tribu Iuda, tam longe autem promissum, sed illi Ioannem de tribu sacerdotali, non regia natum attendebant, quem ex scripturis Messiæ præcursorem futurum potuissent cognoscere: volebant tamen ut Messiam se fateretur, credebantque illum honorem, quem illi ultro offerebant, utrisque (ut dici solet) ulnis amplexurum: jam illis non placebat Christus, & statim observarunt eum operibus eorum reluctari.

Vtinam horum exemplorum nullum apud nos Christianos videatur, & usu veniat. At certe timeo vota mea irrita fore, postquam in diversis mundi partibus contrarium a multis fieri conspicitur, qui quæ sua sunt quærentes, non quæ Iesu Christi, rejectis jam diu receptis ecclesiæ moribus novos sequuntur, & ut a maximo exordiar. Quis non videt hoc tempore, quam speciose, & plausibili titulo (quemadmodum credere par est) bono animo concilia, synodi, comitia indicantur, fidei pacis, & reipublicæ Christianæ negotia pertractandi gratia, ut idipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata, & ut plurimum per privatos affectus impediuntur, & alio torquentur? ita ut quisque hoc maxime urgeat, ut Christum, id est fidem, religionem, & ecclesiæ ordinationem, & politiam suo ingenio attemperatam habeat & obtineat, sive ea sint sacris literis consentanea, reique publicæ Christianæ conducibilia, sive non, sacras literas ad suam ipsorum sententiam, non ad legitimum sensum detorquentes. Talem vellemus Christum, per quem omnia nobis impune licerent, quæ flagitiose patramus. Alii Christum habere desiderant, qui illis omnia approbet, quæcumque per tot annos hactenus delirarunt. Nostra fides, Christiana doctrina neutrum patitur, nec nostros abusus, & morum pravitatem, nec errores, & temeritatem commendat, sed obedientiam ecclesiæ præstandam expostulat, quam qui non audierit, tamquam ethnicum & publicanum habendum censet: quam si sequuti fuerimus ducem, cum sit columna, & fundamentum veritatis, non errabimus: si autem ab ecclesiæ consensu semel discesserimus, eveniet nobis, quod viatoribus usu venire solet, si quando a recto itinere aberrarunt. Vt enim illi alias ex aliis semitas ingredientes vagantur & errant, nullum peritum regionum ducem sequuti, sic nos duce carentes ecclesia, quam reliquimus, cum a rectæ fidei religionisque curriculo deflexerimus, alia ex aliis impietatis diverticula ingrediemur.

Sed veniamus ad aliud nobis in euangelio propositum: Ioannis videlicet personam, & videamus quomodo constantissime perseveret in officio, uti fidelis servus & prudens, domini sui honorem, cum posset non usurpavit, neque Iudæorum blandimentis quicquam commotus, confessus est, & non negavit, quod non erat Christus. Hæc singularis est constantia, quæ in pastoribus & prædicatoribus maxime reperiri debet: unico verbo omnium magnatum favorem, & benevolentiam sibi conciliare potuisset, sed veritatis partes tuetur fortissime, & non solum, se non esse Christum affirmat, verum etiam digito quis esset ostendit, unde magnifica eum laude

laude extollit Christus, cum dicit, eum non fuisse arundinem agitatam vento, sed columnam fortem, arborem fixam, quam nulla ventorum tempestas, & non humana laus, non adulatio, non metus, aut minæ, non promissa felicitas, non adversa fortuna, a proposito & vera confessione dimovere potuit. Hæc animi constantia Christianis omnibus communis esse deberet, ne damno aut probro affecti excandesceremus, ne amore aut laudibus turgidi superbiremus, ne rebus secundis elati, adversis animo consternati essemus: ante omnia autem, ut in fide nostra, in ecclesiæ catholicæ veritate tuenda firmi essemus & stabiles, nec (ut Paulus docet) circumferamur omni vento doctrinæ. Sed Ioannem ad hoc nobis hodie propositum imitantes, pluris faciamus veritatem quam omnium hominum gloriam, aut benevolentiam.

Altera tandem nobis, quæ in euangelio ponitur, Christi persona inspicienda est, de quo B dicitur: Medius vestrum stetit, medius quidem secundum humanitatem, quia exinanivit se formam servi accipiens, & in similitudinem hominum factus: secundum divinitatem etiam medius: quia omnibus æque præsens, estque inter nos & Deum, veluti mediator Dei & hominum, nobis propositus ad utilitatem & salutem, nec non paratus omnibus, haud secus ac lignum vitæ in medio paradisi. Nonne igitur hoc verbum omnem vobis præripit excusationem, si opus Domini negligenter feceritis? Nonne dixit ipse:
Matth.18. *Vbi fuerint duo vel tres in nomine meo congregati, in medio eorum sum?* Quam ergo prætexetis C excusationem in hoc sacrosancto concilio, si non omnia juxta ordinem ac debite fiant? Adest Deus ipse, & redemptor noster, via, veritas, & vita, stat medius, videt corda, actiones examinat. Non destituet corpus suum ecclesiam, nec deerit unquam sanctus Spiritus, qui vivificet illam, qui regat, & gubernet, ducatque in omnem veritatem: facite vos quod in vobis est. *Attendite vobis & universo gregi*: Gregi, ne pereat vobis, ne dominus requirat eum de manibus vestris: & cessare vobis faciat ne ultra pascatis gregem suum.

Grave est onus quod humeris vestris nunc impositum est, utinamque vos tametsi gravissimi & sapientissimi sustinere possitis. Non unius civitatis aut regni vobis cura demandata est, sed D universæ Christianæ reipublicæ: non in partem solicitudinis nunc vocati estis, sed nunc in vobis est solicitudo omnium ecclesiarum, nec integris quidem rebus sed deploratissimis. Nostis Christiani nominis jacturam, nostis calamitatem, nostis periculum, nota sunt vobis omnia: nolite ergo nomini vestro, reipublicæ vestræ, & communi omnium saluti deesse, quin potius omni studio ac diligentia in hoc unum incumbite, vosque totos ad hoc ipsum convertite, ut sedatis procellis & tempestatibus, quibus ecclesiæ navis jactatur, & agitur, ad optatum tandem aliquando quietis portum pervenire liceat: ponite vos muros pro domo Israel, ut sciant omnes, non E minorem a vobis adhiberi diligentiam in arcendis lupis, in tutanda veritate, in erroribus tollendis, quam a sanctissimis illis patribus: quorum imitatores facti, talem Christi ovibus præparabitis escam, ita pretiosum in hoc sacro concilio conficietis panem, quo universæ ecclesiæ, confecto negotio hinc recedentes, oves vestræ poterunt epulari in azymis sinceritatis, & veritatis, sic pascentur in pascuis uberrimis, in herbis virentibus super montes Israel, cum destructis adversitatibus, & erroribus universis secura libertate Deo serviet ecclesia: hoc pacto quod periit requiretis, abjectum reducetis, confractum alligabitis, infirmum consolidabitis, pingue & forte custodietis.

Aperiantur auctoritate vestra juxta sanam & Catholicam doctrinam, mandatorum, oraculorum, promissionum libri, ut cuncti videant, intelligant, faciant voluntatem domini. Discent ex lege, quæ nos deterret, dominum Deum timere, qui postquam occiderit, habet potestatem mittendi in gehennam. Discent, si defecerint ex oraculis, reverti ad dominum, qui multus est ad ignoscendum: Discent ex promissionibus caritatem, qua dilexit nos Deus, & ea ipsa accensi, quam libentissime facient voluntatem domini. Quod totum Deo in primis optimo maximo veritatis omnis auctore, & Christo ecclesiæ sponso, qui usque ad consummationem sæculi cum illa se futurum promisit: deinde vestræ sapientiæ, vestræ singulari diligentiæ acceptum referent: nomenque vestrum apud posteros pro tanto accepto beneficio semper in benedictione erit.

Hoc autem ad vos maxime spectat, reverendissimi sanctæ sedis apostolicæ legati. Quod si iis qui foris sunt vestra diligentia, ac solicitudo, justo occulto tamen Dei judicio, profutura non sint, prompta tamen vestra, ac illos salvandi atque ab errore revocandi propensa voluntas Deo optimo maximo cordium inspectori, grata atque accepta erit: per vos enim non stetisse quin illis optime consultum foret, clare perspiciet. Ad retinendos fortasse eos qui intus sunt, ne in hæresim labantur, plurimum solicitudo vestra conducet. Quod si neque hoc ipsorum malitia prævalente datum fuerit, muneri vestro omnes satisfecisse intelligent, & vos ipsi conscientia recte factorum ingenti lætitia in Domino semper gaudebitis.

LXXVI.

IOANNIS FRANCISCI LOMBARDI

Neapolitani Theologi oratio, habita ad patres concilii Tridentini, die sancti Stephani protomartyris, anno MDLXI.

CVM Heroum encomia a præclarissimis viris tantum celebrari æquum sit, illustrissimi sedis apostolicæ legati, reverendissimi antistites, patres, auditoresque ornatissimi, neminem vestrum latere arbitror, quod Davidem psalmorum auctorem nullus laudare possit, nisi qui Davidis spiritus compos factus fuerit. Pauli quoque laudes enunciare nemo potens erit, nisi qui Pauli cœlestem doctrinam sit assecutus. Hoc enim erat illud, in quo apud ethnicos laudabatur Alexander, quippe qui a nullo, præterquam ab uno Apelle, pingi voluit. Ita gloriosum Stephanum hodie commendare nemo unquam audebit, nisi dona linguarum, ut ipse, sit assecutus. Ne dum ista, sed & spiritalis gratiæ facultatem, qua Christi adversarios facile confutavit, qui simul mensis ministrare, & apostolicum munus, quod ipsis apostolis minime concessum esse legimus, exercere idem gratiose valuit. At bene res se habet, quod humanis viribus

viribus non est tributum, cœlesti beneficio no-
bis copiose donatum est. Dum beatum Lucam
Act. 5 9. 8. hodie nobis excitavit, qui in actibus aposto-
licis heroica hujus martyris gesta graphice de-
Matth. 23. pinxit Nec non beatum Matthæum extulit, qui
in euangelii pericope, hujus sancti viri eximias
virtutes felicissime nobis describit. Quas ad cle-
psydram breviter & celeriter perstringere co-
nabor.

Matth. 12. In hac euangelica lectione primi martyris ty-
Genes. 4. pice recolitur memoria: nec præter instituti mei
rationem. Nam sicut Abelus in exorientis mundi
primordiis primus martyrium suo sanguine con-
secravit, ita nascentem Christi ecclesiam glorio-
sus iste martyr primarius effuso sanguine stabili- B
Act. 6. vit: dum apostolos omnes, a quibus in diaco-
norum collegium cooptatus erat, felici morte an-
teivit. Quem nobis humani generis servator præ-
senti euangelio veluti digito quodam monstrat,
Matth. 23. dum Pharisæos hypocritas multis execrationis
notis minaciter perterruit. Inter quas ista, quæ
ad sepulcrorum structuram spectat, in propheta-
rum memoriam erectam extremum locum obti-
nere videtur. Illos arguens mendacii, cum indi-
Matth. 27. cat brevi tempore futurum, quod prophetarum
domino allaturi essent mortem, ut multo ma-
gis credibile esset illos occisuros prophetas. Sub-
Acto. 2. ditque se in die pentecostes missurum aposto-
los & Levitas, quos prophetiæ, sapientiæ, & eru-
ditionis scripturarum gratiis exornarat. Inter C
quos unus Stephanus præcipue eniteret. Quem
Psal. 67. dominus mirabilibus donis locupletavit, ut sa-
pienter & docte per scripturarum traditiones le-
gis præscripta interpretaretur: quem Iudæi ta-
men interfecerunt, ut parentum suorum imple-
rent mensuram, qui prophetas occiderunt, inter
Luc. 11. quos Abelum, & Zachariam Barachiæ filium, cujus
meminit liber Paralipomenon, truci morte mul-
2. Par. 24. ctarunt. Quorum duum exempla (ut illos vitæ
anteactæ pœniteret) forte proposuit, quoniam
illorum sanguinis ultionem apertissime sacra Bi-
Psal. 78. blia testantur. De illo namque legitur: *videat*
Apoc. 6. *Dominus, & requirat:* de hoc autem sic, *sanguis* D
Genes. 4. *fratris tui clamat de terra.*

Deinde Dominus noster assumpta gallinæ ali-
Psal. 94. tis parabola, ut deposita cordium duricie vo-
cem ejus attente audirent, sic illos alloquitur,
dicens: *Ierusalem, Ierusalem, quoties ego volui*
congregare filios tuos sub alas, & tu præ tuæ vo-
luntatis nequitia (quæ est malorum omnium ca-
Prou. 15. put & seminarium) ad me venire noluisti, & om-
ne consilium meum pertinaciter despexisti, quod-
que longe pejus est, incredulitatem incredulitati
in dies adjecisti, sicut bene prophetavit Isaias, di-
Ose 13. cens: *Domine quis credidit auditui nostro? & bra-*
Isa. 53. *chium domini cui revelatum est?* Has duas pro-
Rom 10. phetæ querimonias hodie Christus insinuat, cum
primum occisionis, & mox lapidationis memi-
1. Cor. 9. nit. Quæ utraque in martyre Stephano absoluta
Matth. 5. esse intelligimus. Is enim primus in martyrii sta- E
Deut. 32 dium descendens, calicem passionis Dominicæ
primus bibit, ut & mandatorum ejusdem Domi-
ni singulare præstaret exemplar, dum non sibi
vindictam mortis, sed lapidatoribus ac inter-
fectoribus veniam postulavit. Sic sane opor-
tebat esse primum Christi martyrem, qui se-
cuturos martyres, gloriosa morte præcurrens,
Matth. 20. non tantum dominici calicis esset prædicator,
1. Reg. 1. sed & patientissimæ lenitatis imitator: cui sese
Hebr. 3. in pluribus comitem dedit. Ille quippe extra
Act. 7. portam civitatis Hierosolymitanæ crucis sup-

A plicio periit: hic vero ex ejusdem civitatis finibus
extrusus est. Ille orando peccatis indulsit eorum
qui cruci eum affixerunt: hic pro lapidatoribus *Luc. 23.*
humi defixo utroque genu regem gloriæ exora- *Malach.*
vit. Ille erat angelus testamenti, at hic angeli- *Act. 6.*
cam in vultu gratiam habuit. Ambo gravissime *Marc. 14*
accusantur de templi eversione, & ambo fal- *Matth.*
sam testium criminationem sunt perpessi. Am- *Luc. 3.*
bos tandem reseratos cœlos vidisse singulari *Osee 4.* *Ephes. 2.*
prodigio sacris literis memoriæ proditum est: ut *2. Cor. 3.*
vere pro tantæ affinitatis symbolo dici possit:
Lapidem tetigisse lapidem angularem illum su-
per quo ecclesia sancta fundamentum erat, ha-
bitura.

O beati lapides, ex quibus erectum est tem- *Apoc. 21*
plum Ierusalem cœlestis matris nostræ, quæ ex *Galat. 4*
vivis prædestinatorum lapidibus ædificatur ut ci- *1. Reg. 2.*
vitas. O dulces torrentis dominici lapides, ex *Psal. 121* *Deut. 32*
quibus oleum effuse manavit, ut in testimonium *Isa. 29.*
domino altare Christi fidelium erigeretur. In
quo uni Deo martyrum quotidie sacra persolvens
incruenta summa pietate offert sancta mater ec-
clesia, quæ tam gloriosi militis hodie lætatur co-
rona. Etenim cum in vocibus aliqua subsit ratio,
qua facta hominum expressa personarum pro-
prietate interpretamur, quis Stephanum apud
Græcanicam dialectum coronam significare igno- *Iac. 1.*
rat? illam scilicet coronam vitæ, quam, qui certa- *1. Cor. 9.*
men præoccupavit, primus a domino accipere *2. Tim.*
meruit. Qui florem martyrii prævendicans, de
corona nominis in coronam gloriæ translatus est,
& ut diadema pulcritudinis gemmeis lapidibus *Can. 3.*
contextus e terra traditus est in manus Christi:
qui hodierno euangelio (ut vidimus) hujus præ-
clari martyris cædem sub Abeli typo apposite *Act. 6.*
proscripsit.

Sed tempus est ut accedamus ad actorum apo-
stolicorum sacram historiam, quam beatus Lucas
summa animi oblectatione complexus est: quæ
lectio plurimum habet admirationis, & non mi-
nus continet dignitatis in mysterio. Initio siqui-
dem de Stephani castitate bonum exhibet testi-
monium, dum ad viduarum custodiam ab apo-
stolis præpositum fuisse commemorat. Qui &
ipsum fide, sapientia, & Spiritu sancto plenum
prædicat, ut qui vim fidei Christianæ in conspe-
ctu regum terræ effuso sanguine ope Spiritus san-
cti sapienter esset testaturus. Etenim post adven- *Psal 118.*
tum Spiritus paracleti credentium multitudo in- *Act. 5. 2.*
crementum erat susceptura a domino quoti- *1. Cor. 3*
die in idipsum, ut salvi fierent homines, per
sapientiam, ac per verbum Dei ad obedien-
dum fidei.

Adjungit huic plenitudini gratiam & for-
titudinem: alteram, ut signa: alteram, ut pro-
digia in populo faceret. In quibus verbis non
exile latet mysterium: quippe qui loquens ar-
changelus Gabriel dixit beatæ virgini: *Salve* *Luc. 1.*
gratia plena. idem Lucas iisdem verbis de Ste-
phano locutus est, dicens: *Stephanus plenus*
gratia: sed post excellentiorem modum geni-
tricis Dei, sublimius gratiæ genus in hoc mar-
tyre (Christum semper excipio) abunde magno
laudum præconi laudatur. Cujus animus in- *Psal. 87.*
fuso libertatis euangelicæ spiritu in lucem veri- *2. Cor. 3*
tatis fortiter & strenue prosiliit. Adversus quam
cœlestis gratiæ fortitudinem, quidam He- *Apoc. 2.*
bræi in synagoga satanæ educati, nec non
ex variis gentibus, qui erant libertate dona-
ti a Romanis, Cyrenes, Alexandriæ, Ciliciæ,
Asiæque cives furiose insurrexerunt. At cedat
pietati

pietati impietas, & iniquitas sibi mentiatur: non poterant, ait scriptura, resistere illi, sapientiæ & spiritui, qui loquebatur, dicente prius domino omnibus amicis suis. *Ego dabo vobis os*, id est spiritum oris mei, & thesauros sapientiæ Dei mei, *cui non poterunt resistere omnes adversarii lucis.* Siquidem divina doctrina, & sapientia quæ desuper est, in persecutionibus magis floret, quam emoriatur, aut flaccescat: quæ dum premitur, crescit: dum contemnitur, proficit: dum superari videtur, tunc viget: quæ tandem quanto plus tyrannorum sævitia urgetur, tanto plus pietaté, & Christi nomen inclytum toto terrarum ambitu late profitetur.

Adducunt martyrem mox in concilium malignantium, & gaudent illum in sua retia conclusisse. At *frustra jacitur rete*, inquit parœmiastes, *ante oculos pennatorum*: quoniam tunc vox liberior profunditur, & Spiritus sanctus totum sibi martyrem rapit. Ex cujus flatu copiosi latices fluxerunt, qui in Stephani ventre fecerunt fontem aquæ vivæ salientis in vitam æternam. Dum fœcunda, divinaque oratione illos primum patrum ac fratrum vocabulo honestavit. Qui & compendiosa brevitate instrumenti veteris dispendia libere enunciat, legemque domini immaculatam exponit, ut esset prædicator ejus, cujus vastator esse denunciabatur. Et nacto exordio a fide Abrahami, Isaaci, & Iacobi in repromissionibus obsignata, singularem Iosephi gratiam in Ægypto, ne ipsi necarentur, in medium profert. Cui annectit Moseos ministerium, per quod Israelitæ clare effulgente divina dispensatione in manu potenti traducti sunt in solitudinem. A qua egressi sub Iesu Nave introierunt in terræ olim promissæ possessionem, usque ad Davidis tempora. Cujus pacifico filio tantam gratiam largitus est dominus, ut illi soli ædificium templi Hierosolymorum visus sit concedere.

Hæc sane sunt Dei optimi maximi beneficia erga populum Iudaicum, quæ generosus Leuita, magna dexteritate, & admirabili prudentia in memoriam revocat. Qui paululum in irã succensus, illos spiritui sanctificationis contumaces appellat, cervicosos, corde, auribusque incircuncisos, vocat pariter proditores & homicidas: quoniam eorum patres interfecerunt Dei prophetas, qui longo seculorum tractu prædixerũt de felici adventu justi Filii Dei (qui factus est nobis justitia, ut in justitia ambulantes, juste viveremus in hoc seculo) quem ipsi morte crucis turpissima condemnarunt. Quæ omnia cum illi audierunt, evestigio dissecti cordibus, dentibusque tabidis fremere cœperunt.

At spiritus plenitudo, dum martyr oculos in cœlum attollit, illum in se rapuit: quum is, qui divinitatis afflatur spiramine, conculcatis terrestribus, cœlestibus inhians, videat gloriam Dei. Qua visa, etiam Iesum stantem a dextris Dei in illa vidit: stantem, inquam, & non sedenté Iesum vidit, ut magnam Christus suo athletæ exhiberet alacritatem. Vidit sane illum, quem pessimi Iudæi in crucis ligno pendentem irriserunt: & vocat filium hominis, pro ratione honoris, ut illorum nequitia retundatur, qui eum in mundo negabant: ut & illi e cœlo daret testimonium Veritas, cui fidem in terris perfida impietas negavit. Vidit filium Dei, non oculis carneis, sed pectoris, quos apostolus cordis oculos vocat. Quod cum ex scripturis canonicis clare elici nequeat, securæ ambiguitati cum Pauli raptu committens negotium, nihil audebo temere definire, sed silentio libenter præteribo. Idipsum dici arbitror de curiosa apertionis cœlorum theoria, quæ ad animorum profectum nihil valet. *Anno Christi 1502.*

Redeo ad id, a quo deflexit oratio mea. Cum isthæc illi audivissent, voce petulanti rugientes aures suas ritu aspidum continuerunt. Et merito, nõ erant certe digni prophani animi cœlestes audire orationes, neque mentes corruptæ Dei sacramenta suscipere. Inde factum est, ut unanimi cõsensu impetum fecerint in ovem Christi mansuetam, & corde rabido manu cædem conspiráte cucurrerint ad lapides, iracunde dicentes ad invicé: quid sibi vult iste juvenis? fecimus falsum testimonium contra dominum suum, dum per Cayphæ os diximus, *Expedit ut unus moriatur pro populo*: faciamus & nunc contra famulum, dicétes: *Exterminemus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius.* Pro stupor, illi currunt ad lapides, & iste currit ad preces: illi ejiciunt eum extra civitatem hominum, & ille eos allicit ad ingressum civitatis Dei, de qua gloriosa sunt dicta. Tunc testes illi nequam, quo essent expeditiores ad lapides jaciendos, posuerunt vestes juxta pedes adolescentis Sauli, qui neci ipsius consenserat. At officiosus adolescens orat pro Saulo, ut ad gratiæ divinæ capessendam fiduciam spem nostram nutriret & foveret: nam dum pro persecutore deprecatur, procul dubio suis cultoribus salutaria suffragia pollicetur.

Psal. 57. Sap. 1. & 2. Math. 20. Psal. 43. Ioan. 11. Ierem. 11. Psal. 86. Act. 22.

O efficax oratio, quæ de Saulo Paulum fecit. Qui de discipulo fabularum Pharisaicæ superstitionis, factus est magister gentium in veritate religionis nostræ. Qui e terra erectus est super cathedram seniorum ecclesiæ, dum in terra inclinatus Stephanus exauditus est præ sua reverentia in cœlis, qui sub ingenti lapidum cumulo ait, Domine Iesu suscipe spiritum meum, ut sic imitaretur testem in cœlo fidelem, qui æterno patri spiritum suum commendavit. Quo dicto salubriter ostendit martyrum candidatos exercitus ilico evolare ad cœlos, & animas fidelium transmitti in manus Dei per unicum mediatorem Dei & hominum Iesum Christum. Nec simpliciter Stephanus oravit, sed cum attentione, dum positis genibus pro inimicis precatur, qui prius erecte pro se exoraverat dominum gloriæ.

Act. 18. Tit. 1. Gal. 1. Rom. 11. Psal. 106 Heb. 5. Psal. 88. Luc. 23. Psal. 30. 1. Tim. 2.

Quis vidit unquam huic simile? certe nec primum est visus similem, nec habere sequentem. O incredibilis caritas, quæ nõ quærit quæ sua sunt, nam in illa lapidum ruina, quando quis poterat carissimorum & domesticorum oblivionem capere, tunc iste sanctus domino suos commendavit inimicos, dicens voce magna, & clamore valido: *Domine ne statuas illis hoc peccatum*: plus namque illorum vicem, hoc est scelera dolebat, quam sua vulnera. *Et cum hoc dixisset, obdormivit in domino.* O beatum somnum pacis cum voluptate deliciarum domini. Quid ista dormitione quietius & pacatius? per quam absorptus in abyssum caritatis spiritus martyris inter Dei brachia tutius quiescit, corpus vero cum planctu officiose sepulcro committitur: sicut mos erat patrum antiqui testamenti mortem sanctorum deplorare cum fletu, & vehementi luctu solemnes exequiarum pompas celebrare. Etenim dominus virtutum mirabilis agnoscitur in sacris electorum suorum reliquiis, dum per illorum merita & preces, fideles suæ protectionis munit auxilio.

Isa. 66. 1. Cor. 13. Hebr. 5. Psal. 4. Cant. 12. Act 8. Gen. 50. Num 20. Deut. 34. 1. Mac. 13. Psal. 67. 33. 4 Reg. 10. 2. Mac 15. Psal. 15.

Testantur profecto vetustissimi æque ac gravis-

ANNO CHRISTI 1561.

Psal 31. 1. Cor. 4. 11. Hebr. 13. 1 Tit. 3 2. Cor 11. Ioan. 16. Matth. 28. Prov. 25. Rom 12. Isai. 49. 2 Cor. 6. Heb. 9. Ioan. 21. 1. Tim. 4. Rom. 12. 2. Cor. 21. Ioan. 10. 1. Reg. 2. Luc. 1. Psal. 18. Isai. 53. Rom. 4. Rom. 11. 2. Cor. 1. Luc 18. 2. Tim. 2. Gen. 6. Eph. 4. Psal 67. Rom. 12. 1. Cor. 12. Ecle. 17. Deut. 6. Heb. 3. Ephes. 4. Cant. 6. Matth. 16. 1 Cor. 13. Ioan. 8. 1. Ioan. 3.

ſimi patres ſummum rerum omnium opificem A Deum per hujus ſancti pretioſam mortem cæcis viſum reſtituiſſe, podagra, fiſtula, lithiaſique affectos curaſſe, plauſtro obtritos ſolidaſſe, ac tremulos firmaſſe: quodque idem dominus excitavit mortuos ad vitam, & multos ægrotos ad ſanitatis robur revocavit. Verum enimvero cum ſanctos viros non ſolum ob oculos nobis Chriſtus objiciat ut illos precemur, ſed ut illorum veſtigia ſectemur & imitemur, ideo columna veritatis eccleſia, & Chriſti ſponſa (cujus ſpiritu gubernatur uſque ad ſeculi conſummationem) ſingulare hujus martyris hodie fidelibus ſuis proponit exemplũ, dum in ſacro liturgiæ officio (collectam vocat eccleſiaſticus uſus) ſic orans, dicit: *Da quæſumus domine imitari quod colimus*, &c.

Ecce nunc, patres ampliſſimi, *tempus* imitationis *acceptabile*, *ecce nunc dies ſalutis*. In hac quippe ſolemni die ſummus hierarcha & pontifex futurorum bonorum Chriſtus, non ſine mirabili, ſingularique providentia in paſcendis ovibus eccleſiæ ſuæ de tanto paſtore providit. Pium inquam pontificẽ maximum intelligo. Cujus creationis in pontificatus apicem hodie biennium agitur & abſolvitur: cujus vel pietas ad omnia valet. Dum in tanto religionis Chriſtianæ turbine, quantum in ipſo eſt (liceat vera mihi dicere) nutanti eccleſiæ omni pietate & officio opem præſtare videtur. Qui noctu diuque incumbens ſolicitudini omnium eccleſiarum, ut boni paſtoris, ac epiſcopi animarum noſtrarum officio rite fungatur, diligentiſſime curat exorta diſſidia componere, & pacem quaſi intermortuam ab inferis revocare. In quo patrando miniſterio admirabili ſolertia (pace aliorum dixerim) viros fide, ſapientia, & pia eruditione præditos, ad noſtri ſeculi refellendos errores in ſui nominis legatione delegit.

Vos, vos itaque apoſtolicæ ſedis lectiſſimos proceres obſecro per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, qui heri viſitavit nos oriens e ſummo cœlorum cardine, qui attritus eſt propter ſcelera noſtra, imo qui & reſurrexit propter noſtram juſtificationem: ut ſcilicet DEI gratia ſuffulti ſancti paſtoris animum opere compleatis, & cum tot patrum antiſtitum cuneis Stephani caritatem imitemini, ut pro adverſariorum fidei converſione (quos tantum cauſa religionis fecit inimicos) Deum totius conſolationis noſtræ abſque ullo temporis diſcrimine orare velitis: ut quotquot annos quadraginta & amplius diabolica fraude hæreſeon ſunt decepti, Chriſti gratia a ſatanæ laqueis abſoluti reſipiſcant, & evadant ab interitu mortis æternæ, quoad vixerint in una arca Noe, quæ fuit typus unius eccleſiæ, ſic loquente Spiritu ſancto in pſalmis, *Deus qui habitare facit unanimes in domo*, ſcitis enim quod ſumus invicem membra de membris ſub uno capite, quod eſt Chriſtus Deus: *qui mandavit unicuique de proximo ſuo*. Recogitate precor, quod cum ſit unus Deus, qui creavit omnia: & una eccleſiæ catholicæ fides, ſicut docet Spiritus ſanctus in canticis: quam portæ inferi labefactare non valent: quis niſi Chriſtianus in Chriſtiani ſalute, tanquam ſibi propria non ſemper lætetur? aut quæ fraternitas in fratrum gaudio non ubique gratuletur? In Chriſti namque cultoribus mens juncta, & individua concordia eſſe debet. Facite ut ſatanas, (qui fuit homicida ab initio, & in quem omnis iſthæc cauſa rejicienda eſt) tanti exercitus uniti fide non ficta, & caritate de corde puro retundatur, & draco ille ruffus ſummum apoſtolorum coryphæum, & milites Chriſtianæ reipublicæ evigilare intelligat. Solliciti eſtote pro virili veſtra ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis, & ſaluberrimis Dei conſiliis admoniti in hoc anno novo, quæ eſt corona benignitatis dominicæ, preſſuras fratrum errantium in ſpiritus novitate, id eſt, fraternitatis mutua dilectione relevare. Hoc eſt etenim infirmos in fide aſſumere: inquietos ſpiritu lenitatis ut fratres corripere, & alter alterius onera portare, ut Chriſti lex adimpleretur: ſic namque facilius ad Chriſti eccleſiam, a qua ad tempus receſſerunt, ovanti animo redibunt, & eorum mentes ab errorum B caligine expiabuntur.

Quæ eſt melior & major cura præpoſitorum, quam medela ſalubri ſauciis ovibus fovendis provideri, dicente domino Samaritano in euangeliis: *Non eſt opus ſanis medicus, ſed male habentibus?* Non patiamini quæſo oves Chriſti, quas ille pretioſo ſanguine redemit, crudeliter ſine medicamentis deſpici ac calcari. Ne vobis objiciatur a domino, quod ait per prophetam: *Oves meas*, dicit dominus, *non paviſtis: quod infirmatum erat, non confortaſtis: quod errabat, non revocaſtis: quod perierat, non requiſiſtis*. Quapropter date illis per omnia multiformis gratiæ & ſapientiæ Dei ſacramenta, & fidei catholicæ ve- C ritatem elucidate, ut ſimul nobiſcum dulces cibos ſanorum dogmatum capiant: & antiquus ſerpens, qui hucuſque diviſit inter fratres in opprobrium ſempiternum ſub pedibus veſtris conteratur.

Eia agite ſperemus omnes in domino, imo & ſpe gaudere debemus, quod poſt lacrymas ſuccedent gaudia, & poſt tenebras videbimus lucem fratrum noſtrorum. Idem eſt enim dominus, *qui percutit, & qui ſanat: qui mortificat, & vivificat: qui ducit ad inferos, & reducit*. Quis namque ſcit (ut quidam ex eccleſiæ propugnatoribus in domino confidens flagranti caritate pie ſperat, & in ſpem contra ſpem pie credit) quod ſicut ille, qui D Chriſtum hodie in Stephano perſecutus eſt, factus eſt poſtea Chriſti vindex acerrimus: ita & iſti agnita veritate in hac œcumenica ſynodo legitime in ſpiritu Dei congregata, futuri ſint fidei catholicæ longe potentiſſimi patroni & aſſertores, quam hactenus fuerint noſtri orthodoxi patres? Vt ſic terra propediem (curantibus illis tenere in eccleſia catholica id quod ſemper & ubique hæreditaria patrum traditione ab omnibus creditum eſt) futura ſit unius labii lectio, & omnes idipſum uno corde, unoque ore ſentiamus, nec ſint in nobis ſchiſmata: ſed in eadem permanentes regula, gaudeamus in domino, & E iterum gaudeamus, nec non pſallentes Deo in cordibus noſtris hymnis, & canticis ſpiritalibus dicamus: *Ecce quam bonum, & quam jucundum fratres habitare in unum*. Nam qui perierant inventi ſunt, & qui mortui erant, ad vitam redierunt ſempiternam, qua hodie glorioſus martyr Stephanus cum aliis ſanctis civibus fruitur in regno cœlorum.

Ei autem, qui potens eſt eccleſiaſticam hierarchiam in ſuo ſervitio conſervare, oppugnatores veritatis catholicæ in obſequium fidei, humiliare, & actiones hujus ſacroſancti concilii aſpirando prævenire, & adjuvando proſequi, ſit gloria in eccleſia, & in Chriſto in omnes gentes ſeculi, nunc, & in diem æternitatis. Amen.

DIXI.

LXXVII.

ANNO CHRISTI 1562.

LXXVII.

PAVLI GVIDELLI TRIDENTINI oratio, ad patres concilii Tridentini habita, anno domini MDLXI.

Si quod unquam fuit tempus (sanctissimi præsides, optime atque integerrime princeps, amplissimi patres, auditores ornatissimi) si qua unquam sese obtulit occasio, in qua universa Christiana respublica ob aliquod singulare ac immortale beneficium susceptum Deo optimo maximo quam maximas gratias agere, eique hostias laudis offerre debuerit, hi profecto, hi, inquam, sunt illi dies, in quibus fausto, felicique omine, festa, solemnique pompa omnis sexus, omnis ordo, omnisque ætas apertissimum gratissimi B animi argumentum erga divinam clementiam in medium afferre jure merito compellunt. Cum nunquam antea melioribus auspiciis jacta fuerint universæ nostræ salutis fundamenta, quam hodierna die: quandoquidem clementissimus ille ex alto tandem prospexit, tantasque Christiani populi calamitates miseratus, vos P. A. duces dedit, & moderatores rerum omnium, quæ ad peragēdum publicæ salutis negotium in sacrosancta hac synodo maxime spectare videntur. Eo namque sævientis Herodis, insanientisque satanæ impetus, rabies, crudelitasque perveneat, ut in Christū domini, sanctamque ejus spōsam, Aquilone suscitato, universi Christiani orbis meliores C partes mortifero execrandarum hæresum & sectarum veneno ac contagione infecerit: a sacro, pio, veterique illo, nobisque a sanctissimis patribus per manus tradito, bene, beateque vivendi instituto averterit: &, quod reliquum est, maximum adduxerit in discrimen. Quod, quale, quantumque sit, cum ex eo cognoscere potestis, quod amplissima regna, potentissima imperia, maximæ provinciæ & regiones, innumeræ civitates, & oppida ab orthodoxa fide, veraque pietate defecerunt: tum ex eo, quod domus, patriam, parentes, carissimosque penates dereliqueritis: hucque ex remotissimis orbis partibus conveneritis: non ut de privatis commodis, non ut de focis, D aut laribus: sed de communi omnium salute, & de Dei optimi maximi honore ac gloria strenue ac viriliter agatis: omnemque motum, ac impetum animorum vestrorum ad sacrosanctæ ecclesiæ dignitatem tuendam, ab omni alia cogitatione traducatis, vestramque ac ejus majestatem in tanta hominum & temporum perfidia retineatis. Id quod præclarissime præstiteritis, si omnē moram, omnes inducias, omnemque cunctationem abstuleritis, maximum illum Alexandrum imitati, qui nihil ægrius, quam moram patiebatur. Quando unum, idque potissimum tantis calamitatibus remedium in celeritate videtur esse positum, & collocatum: alioqui labentis religionis rem & fortunas eo brevi maximo E vestro cum dedecore deductas conspicietis, ut nulla amplius auxilia, præterquam lacrymæ, possint ab hominibus expectari.

Etenim quis tam durus, vel potius ferreus, qui fletum & lacrymas in tantorum malorum, tantarumque tragœdiarum fœdissimo aspectu, turpissimaque recordatione contineat? dum verum, & germanum Dei cultum, cui prima semper officia boni quique debuerunt, impii nostri hostes tollere conantur: quo violato, nedum sublato, tollitur omnis humanarum rerum delectus, salusque, & beatitudo universi Christiani gregis periclitatur. Vnde factum est, ut nunquam antea Christi ecclesia vel vigente Ario, Manichæo, Pelagio, Nestorio, Eutyche, Donato, reliquisque ejusce notæ hæresiarchis, gravioribus periculis fuerit exposita, turbulentioribusque tempestatibus agitata, quam hodierna die: ita ut omnia dira, omnia prophana, omnia portentosa præteritorum temporum inventa in præsentiarum revixisse, in unumque coacta conspirasse videantur in dilectam domini, eique immaniora bella indixisse, acerbioresque clades intulisse, quam olim Claudii, Nerones, Domitiani, universæque tyrannorum acies, dum florentem illam, licet adhuc adolescentulam, districtis gladiatorum, tortorum, & carnificum gladiis, uncis & aculeis insequerentur. Nec profecto credendum est eos ipsos Gothos, Hunnos, Vandalos, & Scythas, acerrimos ex professo Christiani nominis hostes, tantas clades, tantasque strages rebus nostris ferro, flammis, depopulationibus, devastationibus, & cædibus attulisse, quantas impius ille satan caput ecclesiæ aggressus, & fastigium domus domini sua intulit impietate, atque licentia: cum illi in agros, in oppida, in ipsaque tantummodo vitorum corpora, aperto Marte fuerint grassati: at hi, veluti omni insidiarum genere armatæ vulpeculæ, dolo malo, fraudibus, technis, phaleratis verborum lenociniis, truculentaque plerumque armorum rabie in ipsas Dei imagines, animas scilicet nostras fuerint debacchati, omnia defœdando, & conspurcando, a sacra, totque seculorum usu & consensu confirmata doctrina dissentiendo, sibi populi Dei, pietatisque ministerium vindicando: & (si diis placet) pollicendo se ex tenebris, & umbra mortis eruturos, in lucemque daturos sacrosanctam hanc, quam nos incolimus, & veneramur ecclesiam: quamque artifex ille sapientissimus sibi fundavit, & ædificavit in fundamentis Sion opere sane admirando, non in exercitu, aut robore, sed in spiritu super lapidem primarium, probatum, angularem, pretiosum, qui factus est in caput anguli: quamvis eum antea reprobassent ædificantes: quasi vero prophanis hisce impostoribus novam nescio quam Babylonem molientibus major adhibenda sit fides, quam ipsi veritatis parenti: qui ut dispersiones Israel congregaret in unum, nempe mysticum ecclesiæ corpus, cum advenisset plenitudo temporis, se cruci, mortique obtulit, quo nobis certam salutis viam, veram lucem, apertamque veritatem ob oculos poneret.

Quasi vero credendum sit ideo Christum Iesum exisse ab æterno patre, tot tantaque incommoda, tormenta, & cruciatus adjisse, ut apostolis, primisque illis ecclesiæ proceribus sublatis, iterum ei in antro Trophonii, in Democriti puteo, in Cimmeriis specubus esset delitescendum, donec post mille quingentos & amplius annos unus cum nefandissima sua schola, unus, inquam, impurissimus Lutherus insurgeret, qui eam ipsam omni (quod aiunt) impietatis genere defœdatam ad antiquum genuinumque candorem revocaret, in pristinamque libertatem & majestatem vindicaret. O mores, o tempora, o anilia deliramenta, o capita plane detestanda! Siccine credendum est æternam patris sapientiam carissimæ sponsæ consultum voluisse? Nonne hoc perinde esset, ac si mercator pro pretiosa margarita comparanda, nullis laboribus, nullis ærumnis parceret, omnesque licet quam maximas & opes &

Anno Christi 1562.

& fortunas erogaret: ubi autem voti factus esset compos, in profundum abyssi illam abjiceret, atque demergeret: quo quid stolidius, quidve dementius posset unquam excogitari? At cum usque adeo nostri hostes, perniciosissimi profecto satanæ satellites sint stupidi, contumaces, atque rebelles, ut Dei dicentis, ecclesiæ admonentis, validarum rationum convincentium vim, vocem, dignitatem, & auctoritatem contemnant, deberent saltem sincero mentis examine scrutari, & contemplari quis ipsius sanctæ ecclesiæ fuerit & cursus, & status a Christo passo ad hæc usque tempora, ut inde manifesto cognoscerent, quantum a scopo, ab ipsaque veritate aberrarent.

Primo namque primi illi apostoli, apostolorumque discipuli omnes æque, atque validissimi duces & antesignani, in proprio sanguine, propriisque vitæ meritis, perinde ac in vivis & pretiosis lapidibus per trecentos annos ineffabile ipsius pietatis, & religionis jecerunt fundamentum: deinde apertius Christi Iesu imperium cœpit orbi innotescere, cœperunt templa aperiri, Christusque ipse publice prædicari: quod antea minime licuerat ob tyrannorum, mortisque formidinem: tuncque (juxta prophetæ vaticinium) multiplicatum est ejus imperium. Et quamvis religiosissimo Constantino e vivis recedente, filius ejus Constantius Arriana hæresi fuerit infectus, ecclesiam vexaverit, Athanasium, Hilarium, compluresque alios ecclesiæ heroas in exilium miserit, & relegarit, attamen Constantio sublato, apostataque Iuliano interfecto in bello, quod adversus Persas susceperat, reddita est pax ecclesiæ per Iovianum, ab hocque Ioviano ad usque Caroli cognomento magni tempora, omnes pii Cæsares, religiosique principes se sanctæ Romanæ ecclesiæ subditos esse juxta Nicenæ synodi sanctiones professi sunt.

Id quod præclarissime omnium Valentinianus Ioviani successor, cum Mediolanensis pontificis instaret & electio, his verbis declaravit. Talem (inquit) nobis in pontificali instituite sede, cui nos, qui gubernamus imperium, nostra capita submittamus, & ejus, dum veluti homines deliquerimus, veluti curantis medicamina suscipiamus. Hoc ipsum præstiterunt in synodo Nicæna Constantinus, senior Theodosius in Constantinopolitana, Theodosius junior in Ephesina, & Marcianus in Calchedonensi. Accedat divus ille quoque legum conditor Iustinianus, qui si in hisce, quæ ad veram pietatem spectant, aberrasse credatur, vix fieri poterit, ut in legibus condendis, orbique promulgandis pie sancteque senserit. Nonne hic in epistola, quam Constantinopolitano celebrato concilio ad universas gentes, & populos direxit, sanctæ Romanæ ecclesiæ statutis, & sanctionibus se supposuit? nonne dictorum quatuor conciliorum edicta & decreta confirmavit, mandans omnibus, ut eisdem parerent, ac obtemperarent, omnesque leges quas promulgaverat, ecclesiæ censuræ subjectas esse decernens? Nec ab hoc sacro pioque instituto aberravit junior Constantinus, qui anno circiter centesimo & quinquagesimo post Iustinianum cum imperasset, habitis de more majorum comitiis in vrbe regia, Monothelitas hæreticos, quorum pater & avus fautores fuerant, penitus delevit, templaque omnia ab eis eversa a fundamentis instauravit.

Hæc autem omnia idcirco fusius dicta velim

A patres, existimetis, ut intelligant prophani Græcos Cæsares fere omnes Romanæ ecclesiæ protectores fuisse usque ad magni Caroli tempora: tunc siquidem vexata, agitataque ecclesia, nullasque suppetias afferente Græco Cæsare, Stephanus pontifex Pipinum Francorum regem accersivit, & Leo, & Hadrianus Carolum ipsum contra Astulphum, & Desiderium Longobardorum tyrannos, quibus profligatis, atque devictis, ut tanto beneficio parem gratiam referret Hadrianus, " coacto Romæ concilio CL. patrum, imperium a Michaele Cæsare Græco in Carolum transtulit: cumque non multo post ab impiis Romanis iterum perturbaretur ecclesia, nul-

B lamque opem ferret Ludovicus Caroli successor, Leo " septimus genere Germanus, Othonem primum Saxonum ducem in ecclesiæ subsidium evocavit, eumque compressa hostium temeritate Imperii diademate decoravit. Huicque & secundus, & tertius Otho continua serie successerunt, tuncque per Gregorium quintum natione itidem Germanum invecta fuit Cæsarum electio per septem Germaniæ principes, quæ in hanc usque diem perdurat, & tamdiu perdurabit, quoad Christi fidelibus expedire judicaverit sacrosancta ipsa Romana ecclesia, quæ supremum gradum, & primas in Imperio jure merito sibi vendicat, ob causas, & rationes, quas & quam-

C plurimas, & validissimas vel ipse ego, licet asymbolus, & pene prophanus, in medium afferrem, ni temporis angustia me deterreret, næve (quod proverbio aiunt) Athenas velle portare noctuas viderer, susque Minervam docere.

Ex dictis modo consideret illa olim Romanæ majestatis propugnatrix & amplificatrix Germania, an majorum suorum virtutem, gesta, facinora, exempla, & merita vel sequantur, vel æmulentur, an potius toto (quod aiunt) cœlo a scopo aberrantes degenerent. Resipiscant quæso, & dent honorem, & gloriam Deo suo, neç amplius tot ineptiis, quas suggerente satana adinvenerunt, mentes piorum implicent. Adeo enim

D inanes, pueriles, absurdæque esse conspiciuntur, ut a nullo viro bono, nisi maximo cum stomacho audiri posse videantur, cum damnatos, explosos, & toties exibilatos veterum hæreticorum, gentilium, & philosophorum errores nobis iterum, perinde ac divina oracula, obtrudere laborent. Quid enim aliud moliuntur dum humanæ voluntati libertatem adimunt, nisi ut impiam illam, & prophanam Zenonis, Democriti, Carneadis, reliquorumque Stoicorum opinionem nobis inculcent? qua asserebant omnia certa lege stare, de necessitate, fatoque evenire. Id quod non modo sacri ordinis viri eruditi, verum etiam ipsi mundi sapientes confutarunt, dicentes omnia

E quidem fato contineri, non tamen omnia fato esse decreta: fatumque ipsum nequaquam dicere, hic talia faciet, hic talia patietur: sed legis instar in hanc sententiam personare: Quæcumque anima hæc vel illa fecerit, hæc vel illa vel promerebitur, vel feret. Quæ autem nostras actiones consequuntur, ab ipso fato perficiuntur. Quid præterea contendunt, cum nullis honestis actionibus ad immortalitatem comparandam opus esse asserunt, nisi ut Epicuro, Aristippo, Cyrenaicaque turba longe sordidiores in hujusce ærumnosæ vitæ proscenio, atque theatro, luxu & ocio marcescentes, Sardanapalos tantum agamus, & Philoxenos?

Sed ne singula hujusce pestilentis hydræ capita, ne

ANNO CHRISTI 1562.

ne dicam deliramenta, recensere, actaque agere videar, vos videtis P. A. ut hæc Chironia ulcera, hæc Telephia vulnera irrepserint in intima usque præcordia ipsius pietatis & religionis, cui vestris genibus advolutæ, vestramque opem & auxilium imploranti, ni quantocumque fieri potest consilio & auxilio medelam & antidotum præsentissimum afferatis, periculum & sane verendum imminet, ne vehementissimus hic aquilo irruens a regione deserti concutiat omnes angulos domus nostræ, næve dominus Dei cœli det hanc nostram Hierusalem in acervos arenæ, in cubilia draconum, in solitudinem & desertum, ita ut sanctissimo Ioseph una cum puero & ejus matre iterum in Ægyptum sit fugiendum: ecclesiæque in Tyrum & Sidonem, in exteras gentes, in extremos nuperque repertos Indos sit transmigrandum, omni nobis tum adoptionis, tum hæreditatis cœlestis spe penitus sublata.

Curate igitur P. A. curate pro veteri illa, & sacrosancta inter vos, ipsamque ecclesiam conjunctione, pro singularique vestra humanitate, ut quibuscumque rebus poteritis (poteritis autem omnibus) languentis religionis rationibus prospiciatis: eam enim de vobis, vestraque divina virtute concepimus spem, ut longe melius quæ ex re nostra sint vos perficere, quam nos exoptare possimus: si præsertim vos ad hanc rem adjutores habuerimus, susceperitisque hanc procurationem, & vobis gloriosam, & Christianæ reipublicæ maxime utilem. Neque enim fieri potest, vt vos in ocio, & illa in pace possit quiescere: & quo fœdius ac indignius rem & rectissimam & honestissimam impudentissimorum hominum temeritas violat & audacia summo cum reipublicæ detrimento, eo studiosius & ardentius illis resistere, & universæ reipublicæ consulere vestri muneris est. Quo peregregie fungemini, si intellexeritis vos supra omnia opera manuum domini, supra cœlorum vertices, supra ipsos angelicos ordines esse constitutos, atque adeo vere maximos, & non minores esse mundos, contra quam veteres illi somniarint, si cognoveritis vos factos esse spectaculum mundo, angelis, & hominibus, qui vos amant, & quærunt quod laudent in vobis.

Et quemadmodum in unum Solem reliqua sydera intuentur, ut inde carissimam lucem hauriant: sic in vos universæ Christianæ reipublicæ oculos & ora esse conversa, si memineritis vos esse *genus* illud *electum*, illudque *regale sacerdotium*, quod apostolus prædixerat gentibus datum iri, ut annuntiaretis laudem & virtutem illius, *qui de tenebris eduxit & evocavit vos in admirabile lumen suum*: si denique vos non latuerit vestra nomina nihil aliud sonare, præter quam reges, inspectores, consultores, speculatores, custodes, ultores, & propositi compotes: cum eadem mens, idemque animus vobis esse debeat in ecclesiam domini, qui principibus & regibus in subditos: & eo ardentior, quo ne omnes quidem humanæ res cum minima divinarum rerum portiuncula sunt comparandæ. Incumbite igitur, per Deum immortalem, incumbite in hanc curam & cogitationem, ipsamque pietatem, religionem, ecclesiam, bonosque mores, quæ olim a Deo optimo maximo, a vestrisque majoribus summo omnium cum studio & contentione, vobis intacta, inviolata, impollutaque tradita fuerunt, vestræ fidei, vestræ pietati, vestræque bonitati etiam atque etiam commendata esse intelligite. Et si Dei, & hominum gloria vos delectat, in eo potissimum virtutum genere & campo animorum vestrorum vires & magnitudinem exercete: quod cum rebus nostris pene perditis præsentissimum attulerit auxilium, vobis amplissimam dignitatem, immortalemque gloriam sit allaturum: quandoquidem omnem eam diligentiam, solicitudinem, & animorum propensionem, qua in hac causa usi fueritis, & præsens ætas, & universa posteritas divinis prosequetur honoribus, & admirabitur.

Huc (quæso) ad pietatem confirmandam & amplificandam omnes nervos dirigite, sola religionis salus vobis ob oculos versetur, tanquam e specula ad ejus commoda & ornamenta prospicite: vos in ejus periculis propulsandis solertissimos & fortissimos præbete, eumque animorum ardorem in ea tuenda exhibite, ut universus terrarum orbis fateri compellatur, nullos unquā neque præsentibus, neque præteritis temporibus ejus amantiores extitisse, ardentiorique eam caritate fuisse prosecutos, quam vos. Vos felicissimos, vos beatissimos fore existimate, si omnia consilia vestra, omnes actiones, omnemque vestram virtutem in pietatem, in ecclesiam, in ipsumque Deum optimum retuleritis: cum nulla videatur censenda, nec appellanda virtus, quæ in Deum, perinde ac in summum & incommutabile bonum non referatur. Insurgite alacres in hosce perditos & delirantes homines, nec ullas eorum amplius vel minas, vel insidias extimescite: nam illi ubi primos impetus effuderint, veluti vespæ, & crabrones emisso aculeo illico torpescent.

Et si honestum est ob communes fluxas, & fere inanes hominum utilitates nullos labores, nullaque pericula evitare, quæ qui faciunt, hi maxime naturæ bonitatem præseferunt, hique ad communem omnium utilitatem, salutem, & ornamentum se natos esse recordantur, quanto honestius & præclarius existimare convenit id facere non propter homines solum, sed propter Deum, propter servatorem, propter Christum, qui nullo a nobis officio provocatus, præterquam quod amplissima, immortaliaque antea in nos contulerat & beneficia, & ornamenta, ultro se nostri causa morti dedit, quique carissimam sponsam hisce perditissimis temporibus adeo torqueri & lacerari permittit, ut nullum ejus sit membrum, quod non sit fractum, deluxatum, debilitatumve: quo vos P. A. situm & squalorem e divinis vestris mentibus excuteretis, dormientisque vestræ virtutis aliquod præclarissimū specimen ederetis. Nam quemadmodum bonus agricola, ut tandem omnium laborum suorum frugem & mercedem consequatur, spicas & paleas ad ardentissimos Solis radios expositas, assidua, validaque trituratione contundit: & pigmentarius, ut ex musco, myrrha, cinnamomo, reliquisque aromatis odoris suavitatem eliciat, ea in æneo vase assiduis ictibus terit, ignique admovet: sic Christus dominus in ecclesiam, vosque ejus pastores, permisit ut tam dira, tamque exerranda hæresum flagella & tormenta insurgerent, vos exagitarent, contunderent; ac excruciarent, quo fructum, odoremque Deo dignum aliquando in lucem daretis.

Rebus itaque omnibus fulgentissimum lumen afferte, recondita nudate, abstrusa aperite, dubia certa efficite, corrupta instaurate, memoria repetentes illud in religione & pietate, vitiis hominum invalescentibus, usu venisse, quod in speciosa,

ANNO CHRISTI 1562.

speciosa, & scite quidem depicta tabella, quæ lucem illam & nitorem coloris primi sensim amisit, locisque aliquot est suis deleta: quæ si non est pingenda denuo, est certe & situ & squalore deterso instauranda, & quod interlitum est, a vobis est illustrandum: & si hactenus tum fatali grassantium bellorum lue, tum nostrorum principum discordia atque socordia segniores in hanc rem, quam par erat fuistis, nunc alacriorem impendite operam: & quo plus recessus vobis assumpsistis (quod clarorum virorum est maxime proprium) eo nunc vehementiores impetus edite, hasque vestras potissimum esse partes ducite, ut agatis de Dei cultu conservando, de pietate propaganda, de animis conciliandis, & de pace, & concordia in domo domini confirmanda. Hoc siquidem immensus ille in nos omnes Dei optimi amor, & caritas: hoc immortalia ejus in vos collata, & beneficia, & ornamenta: hoc naturæ leges, quibus supra, infraque gubernamur: hoc gentium jura, & instituta: hoc fides: hoc pietas: hoc religio: hoc denique majorum non modo nostrorum, verum etiam & gentilium, & ethnicorum & gesta, & exempla expostulant atque contendunt. Quandoquidem tantum fuit studiũ priscis illis, & præsertim Romanis, & servandæ & amplificandæ religionis, ut ei supra omnem hominum opinionem, omne summum imperium semper cesserit: ita enim se rerum potituros arbitrabantur, si divinæ potentiæ & bene & constanter fuissent obsecuti. Nec vobis, ut pote viris fortissimis, iisdemque sapientissimis quam maxima, validissimaque præsidia & auxilia defutura vereamini.

Aderit primo clementissimus ille rerum omnium parens, & creator Deus, qui cum semper faveat, præstoque sit justis cœptis, sanisque conatibus, in medio vestrum non commovebitur: adjuvabit vos mane diluculo, & aquis ex Libano maximo cum impetu fluentibus consolabitur vos, sanctamque ecclesiam: quam licet interdum castiget propter electorum exercitationem & salutem, nunquam tamen eam morti devovet, sed de portis mortis exaltat illam, ut annuntiet omnes laudes ejus in Sion: quique & multas & malas tribulationes ostendit illi, conversus tamen vivificat eam, & de abyssis terræ iterum educit eam.

Aderit Pius quartus pontifex maximus, acerrimus, sapientissimusque Petri naviculæ defensor, & gubernator solertissimus, vigilantissimusque Christiani gregis pastor, absolutissimum sanctitatis, omniumque bonorum exemplar, qui quam primum uno omnium purpuratorum patrum voto in Christi, Petrique successorem, ecclesiæque moderatorem est cooptatus, nihil antiquius habuit, quam vt vos P. A. in unum cogeret, quo tam diri serpentis caput contereretur, tantisque calamitatibus consuleretur.

Aderit Augustissimus ille Ferdinandus Cæsar, quo principe nemo unquam Romano imperio obtigit vel clementior, vel prudentior, vel sapientior, vel per omnem pietatis, justitiæ, reliquarumque virtutum laudem immortali Deo carior, vel hominibus acceptior. Hic est ille divus Ferdinandus, qui alacriori animo, majoribusque conatibus, quam ullus unquam antea Cæsarum, religionis, Christianique imperii decus adversus crudelissimos barbaros est tutatus: utpote qui cernens propriis humeris, perinde ac Herculeis, universæ Christianæ rei molem esse impositam, adversus Othomanorum, universique Orientis districtos gladios, infestissimaque arma, adversus hosce etiam sanctæ religionis corruptores semper se objecerit, veluti validissimum murum, munitissimumque propugnaculum, eosque toties represserit, atque confregerit. Hujus profecto divini imperatoris opera ac industria factum iri & brevi speramus, ut & Mahumetici imperii tyranni penitus tollantur, & hæreses, & corruptelæ ab universa Christiana republica relegentur: quando in præsentiarum huc omnem animi contentionem direxit, ut deducat hujusmodi hæresum fautores ad hoc sacrosanctum œcumenicum concilium, quo rite sancteque peracto, gloriosum, nullaque unquam temporum injuria delendum, perinde ac alter Alexander, alterque Augustus, de omnibus Christianæ pietatis hostibus sit acturus triumphum.

Aderit una cum duobus Christianissimis regibus, Francorum scilicet, & Lusitanorum, potentissimus ille, religionisque observantissimus Philippus Hispaniarum rex, qui divina sua virtute obstinatissimos Christianorum principum in mutuam perniciem animos superioribus annis dum jura, & injurias armorum apparatu supra hominum memoriam maximo invicem prosequerentur, crudelissimaque bella, varia dubiaque fortuna, sed certissimis cladibus rempublicã Christianam affligentia ita composuit, atque sedavit, ut auream illam, & augustam pacem, a Christo mortuo ad hæc usque tempora nunquã visam, & toties omnibus omnium votis expetitam nobis restituerit. Aderit etiam illa divinis elogiis vere dignissima Venetorum respublica, in qua una omnem veterum rerumpublicarũ virtutem, gloriam, & majestatem revixisse conspicimus, & admiramur. Aderunt præterea una cum reliquis Christianis principibus, & illustrissimi nostri Madrucii, qui tum ut vetera illa, & sacrosancta hospitalitatis jura servarent, tum ut hisce principibus, quibus semper addictissimi fuerunt, rem gratam facerent, & obsequerentur, omnes quantascumque possident & opes, & fortunas, hanc pulcherrimam vrbem ad Germaniæ radices (ut videtis) sitam, huicque obeundo negotio maxime opportunam, nosque omnes, quotquot sub eorum felicissimo imperio vivimus, vestris commodis, vestrisque obsequiis obtulerunt, dicarunt, & consecrarunt: vos etiam atque etiam orantes, atque obtestantes, ut ea vobis de eorũ humanitate, & benignitate polliceri velitis, quæ a principibus munificentissimis, vestrumque omniũ observantissimis expectari posse videatur.

Insurgite igitur P. O. insurgite, & vobiscum universus Christianus orbis exurgat, ferte pietati periclitanti auxilium: ferte religioni: ferte ecclesiæ: ferte Christo Iesu: ferte rebus vestris, vobisque ipsis. Nolite amplius per Deum immortalem pati tantam pestem, tantam perniciem adversus Christianam rempublicã invalescere, incrudescere, debacchari. Laudantur prophani illi Heroes, quod pro patria, fideque servanda filios virgis cæsos ad palum deligatos securi percusserint: quod & volentes, & lubentes sese morti devoverint, quod in vastissimos terræ hiatus præcipites sese dederint, quod acerbissimis cruciatibus, turpissimisque contumeliis intrepidos se objecerint. At quanam ratione illos ductos fuisse arbitremur? nulla nempe alia, nisi ut inanem, umbratilem, & brevi interituram hujusce seculi gloriam vel mortui quo-

quo

quo pacto viderentur assecuti.

Et vos, qui ad celebrem hujusce vitæ gloriam supracœlestem illam, & immortalem estis addituri, & assecuturi, cunctabimini diutius obviam ire præclarissimis, gloriosissimisque triumphis? Tollite quæso, tollite felicia & victricia signa in hosce communes omnium bonorum hostes, qui cum verbum vitæ toties susceperint, illudque meretricia fronte contempserint, facti sunt similes terræ depravatæ, quæ optimo semine sæpe ac sæpius suscepto, nihil tamen aliud reddit præterquam infelix lolium, & steriles avenas. Neque enim dubitamus, quin pro excelsa animorum vestrorum magnitudine, pro incomparabili sapientia, pro divinaque vestra virtute omnia sitis gesturi, moderaturi, constituturi, & perfecturi. Sic nos qui quatuor & quadraginta annos, ex quo hæc immanis lues, teterrimaque contagio invaluerunt, una cum propheta inter vestibulum & altare ploravimus, exclamantes: *Parce domine, parce populo tuo*, & procul fac a nobis detestandum hunc Aquilonem, nostræ tandem fortunæ exultantes, ovantesque gaudebimus, utpote quæ nos in tantos heroas, in tantos duces, in tantos moderatores, in tantos rerum nostrarum amplificatores conjecerit: & vestræ divinæ virtuti gratulabimur, qua duce & auspice ea propediem aderunt tempora, in quibus, sublatis una cum immanissimo Herode universis Christianæ concordiæ perturbatoribus, stillabunt montes dulcedinem, colles fluent lacte, per omnes rivos Iuda ibunt aquæ, & dominus Deus Sion habitans in monte sancto suo convertet captivitatem nostram in pacem, requiem, & tranquillitatem sempiternam. DIXI.

LXXVIII.

LITERÆ ILLUSTRISSIMI DOMINI *Marci Antonii cardinalis Amulii ad legatos sacri concilii Tridentini, super professione fidei patriarchæ Assyriorum Orientalium.*

Reverendissimi & illustrissimi domini colendissimi, reverendus dominus Abd-Isu, Assyriorum Orientalium patriarcha, electus a clero, & eorum populorum consensu, qui finitima Tigri fluvio loca incolunt, Turcarum & Persarum imperio subjecti, anno superiore, ut confirmaretur a pontifice maximo ad urbem se contulit, cumque literis ac testibus fide dignis cognita ejus electio & probitas esset, ac per multos non solum dies, verumetiam menses absolutam nostrorum rituum cognitionem, a quibus antea in nonnullis, non quidem gravibus, dissenserat, a catholicis & eruditis hominibus accepisset, tandem (proponente me) a S. D. N frequenti consistorio, patriarcha & pastor illorum populorum declaratus est: Cum prius se nunquã a sanctissimis sedis apostolicæ decretis esse dissensurum, aut discessurum, solemniter de more, confessione, & jurejurando pollicitus est. Quarum rerum memoria literis diligenter consignata, in archivio custoditur. Quod nisi senio jam confectus redire ad suos, impetrata primum a S. D. N. licentia, properasset, ut eos ecclesiastica doctrina plenius instrueret, ad sacrum concilium profectus esset, ut isthic fidem catholicam, suumque erga sedem apostolicam singulare studium, & obedientiam profiteretur. Abeuntem summus pontifex ipsum, suosque presbyteros, & diaconum vestimentis, & rebus omnibus ad ejus sacerdotium pertinentibus, & viatico est prosecutus. Hujus viri eximiam in Deum pietatem, optimumque de vera fide sensum, cum in multis aliis, tum in eo perspeximus, quod cum discederet, petiit studiosissime, ut istius sacri concilii canones, & decreta perferenda ad eum curaremus: se enim quicquid in concilio statutum erit, omnino servaturum promisit, daturumque operam, ut omnes sui servent, ut chirographo suo Chaldaica lingua confecto, quod Latine explanatum cum his literis mittimus, confirmavit. Nos autem libenter fecimus, ut ejus probitatis, prudentiæ, eruditionis, ac nobilitatis testimonium his literis daremus. Nam ex celeberrima ortum familia, opibus etiam pro loci ratione abundantem, jam sexagenarium, non aliam ob causam tam longum, tamque difficile, ac periculosum iter suscepisse, nisi ut visitaret apostolorum limina, & pontificis maximi pedibus osculum ferret, optimamque erga hanc sedem voluntatem ostenderet, perspicue cognovimus. In itinere semel a[a] crudis populis, bis a Turcis male acceptum, ac fustibus percussum esse, satis constat.

Hic sæpe de sacris literis interrogatus, graviter admodum & copiose respondit, magna omnium admiratione, qui sententiam ejus verborum ab interprete audiebant, nominabat, eosque se habere dixit, libros omnes veteris, & novi Testamenti, etiam quos Hebræi, aut hæretici non probant, antiquos doctores Græcos, & Latinos, eosdem fere, quibus nos utimur, Chaldaice, Syriace, aut Arabice versos diligenter legisse, nonnullos etiam, quorum nomina a nobis ignorantur. Addebat hoc, in Caraemiet Turcarum civitate libros esse ab ipsa fere apostolorum ætate conscriptos, qui nunc in quadam bibliotheca custodiuntur. Summam profecto Dei beneficentiam licet agnoscere, quod in tam longinquis regionibus, quæ nobis vix fama notæ sunt, veræ fidei cultus adhuc vigeat, & Christiana religio non minore fortasse, quam apud nos pietate excolatur, conservata doctrina: quam per ea loca beatorum apostolorum Thomæ & Thadæi piis sermonibus disseminatam, & Marii eorum discipuli prædicationibus confirmatam, hic patriarcha ita asseverabat, ut etiam id se scriptis probaturum promitteret. Sacramentis aiebat uti se, ac populos illos iisdem fere, quibus nos: confessione auriculari: precatione pro salute mortuorum: canone iisdem fere verbis in celebranda missa: consecratione prorsus eadem: imagines quoque sanctorum piis precibus venerantur.

Fideles autem huic patriarchatui subjectos dicunt esse usque ad ducenta millia: quo argumento etiam, præter sexcenta alia, inania improborum hæreticorum commenta refelluntur, cum per annos mille quingentos ecclesiæ dignitas, ac doctrina salutaris apud gentes a nobis tanto terrarum intervallo disjunctas, in tanta rerum, regum, & regnorum mutatione, religionis varietate, sub infidelium gravi ac jugi per injurias & contumelias vexatione, in medio barbariæ, eadem tamen ad hanc diem permanserit, quæ nunc a gentibus nobis propinquis oppugnatur. Sed hæc quanti sint, atque adeo quantum sint, dominationes vestræ illustrissimæ ponderabunt. Ego vero de sanctissimi domini nostri mandato, confessionem ipsius patriarchæ de obedientia

facio

[a] Drudis.

ANNO CHRISTI 1562.

sacro concilio præstanda, cum his literis mitto, A eique me humillime commendo. Romæ die xxix. Augusti, anni MDLXII.

DD. VV. illustrissimarum & reverendissimarum,

Humillimus servus, Marcus Antonius cardinalis Amulius.

A tergo vero,

ILLVSTRISSIMIS ET reverendissimis dominis colendissimis, dominis dominis cardinalibus legatis sacri concilii Tridentini.

LXXIX.

PROFESSIO FIDEI R. D. ABD-ISV, patriarchæ Assyriorum Orientalium, &c. facta sub S. D. N. Pio papa IV.

CONFESSUS sum puro corde, & fide non ficta coram reverendissimis & illustrissimis dominis Michaele, tituli sanctæ Sabinæ, Alexandrino, & Marco Antonio, tituli sancti Marcelli, Amulio, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteris cardinalibus, in hanc formam, videlicet.

EGO Abd-Isu filius Ioannis, de domo Martia, ex civitate "Gezire in Tigri flumine, olim monachus ordinis sancti Antonii, monasterii sanctorum Rahæ & Ioannis fratrum, electus primas sive patriarcha civitatis Muzal in Assyria Orientali, juro, quod ita corde credo, & ore confiteor, sanctæque Romanæ ecclesiæ fidem, approbatis omnibus, & singulis illis, quæ ipsa approbat, & damnatis similiter omnibus, quæ ipsa damnat, amplector, & perpetuo me amplexurum, & retenturum esse profiteor, & promitto, & omnes fratres meos metropolitas, sive episcopos, ac diœcesanos quovis modo meæ jurisdictioni subjectos, ita credendum, & tenendum esse docebo, & modis omnibus, quibus potero, persuadere conabor, ita me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei euangelia. In quorum omnium fidē, hanc meæ fidei professionem, & attestationem manu mea scripsi, & subscripsi coram reverendissimis, & illustrissimis dominis domino Michaele tituli sanctæ Sabinæ, Alexandrino, & domino Marco Antonio tituli sancti Marcelli, Amulio, vulgariter nuncupatis, S. R. E. presbyteris cardinalibus. Romæ, die VII. Martii, anni domini MDLXII.

"Ceziræ

Fides publica de iis, quæ in infrascripto scripto continentur.

ANNO domini MDLXII. die XXIII. Iulii, Romæ coram illustrissimo, & reverendissimo cardinale Amulio, constitutus reverendissimus dominus Abd-Isu patriarcha de Muzal, in Assyria, confessus est hoc scriptum inclusum, lingua, & caractere Chaldaico sive Syriaco exaratum, manu sua propria esse conscriptum, cujus rei fidem fecit dominus Ioannes Baptista Abissinus Indus interpres, & præsentibus etiam testibus infrascriptis, confessus est se velle observare totum id, quod in scripto huic inserto continetur, & de ipsius voluntate in præsentia testium infrascriptorum, & de mandato illustrissimi domini mei ut supra, propria manu fidem facio, ut possint hæc scripta authentica mitti ad sacrum concilium, & inde confici publica documenta, si opus fuerit, & idem etiam Latina lingua versum adjunxi.

Romæ in ædibus illustrissimi domini cardinalis de Vrbino.

Ita est Marcus Antonius cardinalis Amulius.

Ego Bartholomeus Eustachius Sanctoseverinas, affirmo ut supra.

Ego Antonius Ioannotius, affirmo ut supra.

Ego Christophorus Anichinus, affirmo ut supra.

Ego Aurelius Savignanus de mandato.

Patriarcha Assyriorum Orientalium jurat se credere, recipere, & tenere omnia decreta conciliorum, præsertim Tridentini, &c.

EGO Abd-Isu filius Ioannis, de domo Martia, ex civitate Geziræ, in Tigri flumine, olim monachus sancti Antonii, monasterii B sanctorum Rahæ & Ioannis fratrum, nunc Dei, & apostolicæ sedis gratia primas, sive patriarcha civitatis Muzal, in Assyria Orientali, sub cujus jurisdictione multi metropolitæ episcopi, & diœcesani continentur; videlicet Aibel metropolis: Sirava, Hancava episcopatus: Cheptiam metropolis, Caramleys, Achusch episcopatus: Nassybin metropolis, Macchazzin, Tallescani, Mardin episcopatus: Sceert metropolis, Azzen episcopatus: Elchessen metropolis, Zuch, & Mesciara episcopatus: Gurgel metropolis: Esci episcopatus: Amed metropolis: Chiaruchiæ, Hayn, Tannur episcopatus: quæ omnes simul regiones subsunt Turcarum imperio. Or- C mi superior metropolis, Vlcisini, & Cuchia episcopatus: Ormi inferior metropolis: Durrasolddos, Escinuch episcopatus: Espurgan metropolis, Nare, Gien nunc episcopatus: Salamas metropolis, Baumar, Schiabathan, Vasthan episcopatus, omnes Persarum regi, vulgo Sophi nuncupato subjecti. In India vero Lusitanis subjecta, "Cuschin metropolis, Cananor metropolis, Goa metropolis, Calicuth episcopatus, cui subest Carongol civitas, quæ adhuc ab idololatris, & ethnicis hominibus possidetur.

"Coch.

Iuro, & polliceor cum mihi non liceat ad sanctam sacram Tridentinam synodum accedere, D sed necesse sit, ut ad patriarchatūmeum me transferam, qui meo eget auxilio, & sine custode, me absente, permanet: munus enim ecclesiarum præsulis est, animas sibi subjectas quotidie in sancta Christiana fide instruere, & moribus, vitæque integritate eas in fide confirmare, ne grex sibi commissus pastoris regimine destitutus, in varios incidat morbos, quod eo facilius gregi meo accidere posset, qui cum sit sub infidelium tyrannide, adhuc multos in Christiana fide imbecilles tenet, & quotidie, etiam mea diligentia, Dei gratia cooperante, ampliari potest. Cumque difficile fratres mei metropolitæ, episcopi, & diœcesani, qui tam longe absunt, possint in hanc sacram Tridentinam synodum convocari.

E Ea de re, ita meo, quam eorum nomine, quos omnes, ex corde sanctæ Romanæ catholicæ ecclesiæ partes tenere non dubito, inhærendo juramento fidelitatis, alias per me confecto, sive per me præstito. Iuro, inquam, & polliceor, omnia nos tenere, & credere, quæ in sanctis œcumenicis conciliis hucusque sunt acta, & secundum eorum decreta promitto omnes filios nostros instituere, & præcipue in iis, quæ in sancta sacra œcumenica Tridentina synodo terminabuntur. De cujus legitima congregatione nihil penitus dubito, sed ei, & meo, & eorum nomine reverenter & humiliter

humiliter me subjicio, vocatusque ad hanc, seu ad aliam sanctam synodum, cum dictis fratribus meis libenter semper accedam, sic me Deus adjuvet, & hæc sancta euangelia.

LXXX.

ORATIO AD SACROSANCTUM oecumenicum concilium Tridentinum, qua de ecclesiæ auctoritate, & imitandis apostolis disseritur. Habita per R. P. Gasparem a Fosso, archiepiscopum Rheginum in ejusdem concilii apertione, die XVIII. *Januarii.* MDLXII.

Sub Pio IV. pontif. max.

Si daretur congressus cum vate aliquo, illustrissimi apostolicæ sedis legati, & patres amplissimi, illum de Nili ortu, vel Darii fuga (uti Alexandrum fecisse aiunt) non percontarer, neque de primis rerum seminibus, sint ne Pythagoreæ decisiones in cœlo, Empedoclis elementa, atomorum congeries, vel indigestum Anaxagoræ chaos: non de origine fontium, & aliis, quorum scientia inflat potius, quam ædificat: Verum a certiori oraculo ipse libentius peterem, si Deus hominem rectum, ratione ornatum, beatitudinis participem, & sua insignitum imagine creavit ab initio, cur ipse suimet oblitus, & Dei, innumeris se immiscuit quæstionibus: quo factum est, ut priori spoliatus honore compararetur jumentis insipientibus. Quis præterea eundem hominem Dei bonitate per mortem filii ejus suo cādori restitutum, & ita enutritū in euangelio, ut azymus, & nova consperſio esse deberet: tantus stupor oppresserit, ut ad veteris nequitiæ, & malitiæ fermentum reverteretur? Quinimo ad deteriora prolapsus est, dum neglecta veritate, quam in orthodoxa didicerat ecclesia, post impias abiit opiniones, dicens: Capitis sui tenebras esse lucem, & ecclesiæ catholicæ lucem esse tenebras. Utinam ævo nostro tot non essent hujus insaniæ sectatores, ut vere dici non posset, stultorum infinitus est numerus.

Magna profecto circa religionem illorum insania est, qui cum Christum opera bona & præcepisse, & exemplo suo commendasse legerint, & tandem voluisse pati, & sic intrare in gloriā suam: ipsi tamen sub tali capite genio & delitiis indulgentes in otio se vivere posse existimant. Et si qui eorum sint, qui hæc ipsa opera verbo non negligant, ea tamen ad salutem minus necessaria esse dicunt, inanem reddentes illam fidei nostræ confessionem: reddet Deus unicuique secundum opera sua: & qui bona egerunt ibunt in vitā æternam. Cum autē ab ecclesiæ initio sacramentorum usum semper fuisse legerint (ritus enim si qui aliquando immutati sunt, hoc ideo factū fuit, quia temporum & statuum conditiones illud expetebant: sed quantum ad substantiam attinet, in eorum integritate sine aliqua mutatione perstitere) cur ea nunc projiciunt, detestanturque? eo magis, quod sanguis Christi, quo ipsi tantopere gloriātur, & in quo se unice dicunt confidere, solo sacramentorum medio nos abluit, & Deo conciliat. Cum insuper beati Petri, ejusque in Romana, & apostolica sede successorum auctoritatem, eminentiamque super ceteros omnes ab ipsa Christi resurrectione indubitatam acceperint, ad quos alii quivis gravia fidei dubia, & ecclesiæ negotia, tanquam ad supremos doctores, & totius dominici gregis pastores summos referebant: cur hodie ab eis tanta cum indignatione deficiunt? Unde obsecro nefas tantum populis, & iis qui aliquando pastores erant? Unde hæc tetigit o Christe tuos insania cives?

Non desunt in sacris literis oracula, quibus meæ petitioni satisfiat: dum enim de peccatoribus aiunt, non cognoverunt, neque intellexerunt, *in tenebris ambulant:* peccata & mala quævis ex ignorantia provenisse ostendunt, quæ est altera peccatorum origo & causa, nec immerito: omnis enim pravus ignarus est, & nemo amplectitur vitium nisi sub specie honesti: nec virtutem odisse poterit, nisi turpitudinis speciem præ se tulerit. Si enim illius formam oculis corporeis spectaremus, magnum (ut dicebat Plato) sui amorem excitaret in cordibus nostris: eadem oracula cum de eisdem peccatoribus dicunt, obcæcavit eos malitia eorum: alteram ostendunt vitiorum causam, malitiam scilicet priori longe deteriorem, quibus ignorantiæ & malitiæ morbis intellectus, & voluntas animæ nostræ, vires præcipue inficiuntur uti fuit ab initio; & sic homo a sua rectitudine recessit, comparatusque est jumentis insipientibus. At dominus, qui misericordia & miserationibus dives est, noluit hominem in tenebris & in umbra mortis sine remedio derelinquere: sed ei ineffabilem bonitatis suæ dexteram porrexit oriens ex alto, ipse inquam, pater ac dominus, qui condidit, firmavitque cœlum, qui libratam sua magnitudine terram vallavit in montibus, mari circumdedit, omnibusque distinxit: qui quicquid in hoc mirabile cernitur, conflavit, ac perfecit ex nihilo, perspectis erroribus nostris ducem misit, qui viam nobis justitiæ panderet: quem audiremus, quem sequeremur, cujus monitis & præceptis devotissime pareremus: quem qui non audierunt jam judicati sunt: quia lux venit in mundum, & illi dilexerunt magis tenebras, quam lucem.

Verum enimvero ex iis qui eum audierunt, & se ejus nomine Christianos esse profitentur, alii moribus dissentiunt, alii vero doctrina. Primis sacramentorum remedia contulit, quibus vestem, quam amisere candidam recuperare, & in viam poterunt redire justitiæ: adversus vero errorem, hæreticorum doctrinam, pertinaciamque, patrum exhortationes, & tandem œcumenica concilia instituit: quippe quæ ad evellendas hæreses præcipua semper fuere medicamenta, ita ut ipse dominus saluti nostræ semper consulere videatur: olim quidem per filii sui missionem, deinde vero per internas inspirationes, per patrum exhortationes, per sacramentorum ministeria, & in rebus arduis (uti nunc sunt) per generalia concilia, ubi Christus assistit, & Spiritus sanctus operatur: cujus directione, & nutu totum ecclesiæ corpus sanctificatur, & regitur.

Hæc itaque, patres sanctissimi, causa fuit, cur vos a Christi vicario (cui soli hæc potestas data est) in hunc sacrum & legitimum cœtum vocati estis, ut scilicet prudentia vestra, & singulari doctrina errores (adjuvante Deo) eradicentur, veritas catholica confirmetur, & pax restituatur ecclesiæ: in eam enim Spiritus sanctus ad hoc potissime concilia introduxit, ut si quæ inter Christianos de re fidei orta esset dissensio, patribus in unum convenientibus per invocationē nominis sui veritas appareat, errores, opiniones, & schismata, quæ in religione emerserunt, ipsorum concilium auctoritate amputentur, & penitus

ANNO CHRISTI 1562.

Psal. 80.

penitus extinguantur. Quæ autem, & quanta sit A conciliorum, & ecclesiæ auctoritas, qualesve vosmet ipsos patres, in hoc negotio gerere debeatis, omni verborum ornatu & lenocinio excluso brevissime percurremus.

Scriptura cum non ab humana voluntate, sed a Deo ipso auctoritatem acceperit, ideo nullus unquam fuit sanæ mentis, qui illi contradicere, aut aliquid falsum, inconstans, vel otiosum objicere præsumpserit. Ecclesia etiam non minoré a domino auctoritatem obtinuit, ita ut quicumque eam audierit, vel spreverit, Deum ipsum audivisse, vel sprevisse dicatur: ei datum est inter canonicum & apocryphum, catholicum & hæreticum discernere, scripturas fideliter interpretari, B peregrina & noxia respuere, & amplecti utilia. Unde non abs re Augustinus dicebat se euangelio non credere, nisi illum auctoritas commonuisset ecclesiæ: verum tamen cum fidelium cœtus, prælatorum conventus, ac prælatus ipse nomine ecclesiæ intelligantur, licebit eos sub eodem nomine appellare. Cum autem caput ecclesiæ Christus sit, cujus spiritu illuminata in iis quæ ad fidem pertinent, errare non potest: quicumque ei non crediderit, & in iis, quæ ab ea determinata fuerint non acquieverit, repugnat ipsi Christo, ac ejusdem sententia tanquam ethnicus & publicanus habendus est.

Nec etiam sunt audiendi qui denuo de iis referri volunt, quæ semel sacra concilia determinarunt, & ab apostolica sede firmata sunt: si quidem hoc nihil aliud esset, quam Sisyphium volvere saxum: & dum in pelago dubitationum fluctuamus, portum quietis & veritatis nunquam attingere. Desideratur, pro dolor, concilium ab omnibus, quis ejus erit finis, quæ utilitas, & quis usus, si postquam decretum in eo quicquam fuerit, illud denuo aliquibus in dubium revocare, vel disputare licebit? Idem profecto iis eveniet, quod febricitantibus evenire conspicimus, quibus dulcia quævis morbi initio amarescunt: qui superioribus conciliis non credunt, nec iis credent, quæ futura sunt: sicuti qui non credebant D Moysi & prophetis, nec illi qui a mortuis surrexisset credituri erant.

Sed quia hæretici semper conciliorum auctoritate damnati fuerunt, mirandum non est, si cótra eandem auctoritatem sua spicula jaciunt, arbitrati blasphemiis & argutiis quibusdam posse illam demoliri: aiunt enim se nullius velle stare judicio, nisi solius verbi Dei: quippe quod solum est verax, & manet in æternum: at conciliorum veritas cum hominum judicio ac voto innitatur, qui natura mendaces sunt, ea possunt facilitate alios fallere, qua ipsi decipi possunt. Quare hinc fit, ut aliqua unius concilii decreta ab altero sæpenumero revocata fuerint. Impiorum E vox est adversus dominum, & adversus Christos ejus: *Dirumpamus* (inquiunt) *vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum: sed qui habitat in cælis irridebit eos*, & idem dominus subsannabit illos. Si vere divini verbi judicium magnifaciendum existimarent, ecclesiam & illius proceres audirent, quos verbum domini præcipit esse audiendos. Fatemur homines esse mendaces dum loquuntur a seipsis: at cum in Christi nomine congregati sunt, de summa religionis & fidei tractaturi, licet in examinanda veritate interdum discrepent, in decretis tamen non ipsi sunt qui loquuntur, sed Spiritus sanctus, qui loquitur in eis: unde conciliorum determinatio-

Psal. 2.

nibus apte, quod apostoli docuere, apponitur: *Visum est Spiritui sancto, & nobis.* Cum ergo determinationes vestræ, patres sanctissimi, Spiritui sancto præcipue tribuendæ sint, certe ille spiritus veritatis, sicut non potest falli, ita neque vos decipi patietur.

Act. 15.

Fatemur etiam sæpe contigisse, ut semel definita, postea revocata fuerint: sed nunquam in iis, quæ ad dogmata fidei pertinent factum fuisse legimus, sed ad mores & ritus tantum: quippe qui pro temporum & locorum varietate mutari possunt, & interdum debent, ut apostolos aliquando fecisse legimus, dum abstinendum a sanguine & suffocatis statuerunt: & quasdam legis cæremonias permisere: & Paulus Timotheum circumcidi, & ipsemet more gentis suæ purificari voluit, ne esset Judæis credentibus offendiculo, & synagoga sine honore sepeliretur: quorum exemplo posteri locis & temporibus prudenter aliquid condonarunt. Sed in iis quæ ad fidem pertinent, quod semel determinatum est, mutatum fuit nunquam: nec aliquid erroris inventum ad hæc usque infelicissima tempora (quod sine lacrymis commemorare non possumus) quibus a mille & trecentis annis ecclesiam errasse contenditur: forte id scilicet ideo evenit, quia dormiente sponso ejus Christo tamdiu in erroribus fluctuavit: fuissetque funditus submer- C sa, nisi illum a somno Lutherus excitasset. Quis tam impias voces perferre queat? quis tã ferreus, ut teneat se? & hæc audiens justissimo dolore atque indignatione se cómoveri non sentiat? dum enim his blasphemiis satanæ ministri ecclesiam nituntur deprimere, Christum ejus sponsum promissorum fide & veritate expoliant: ipse enim ait: *Quæ procedunt a labiis meis, non faciam irrita.* Irrita certe essent verba ejus, si ecclesia erroribus (ut ipsi dicunt) diu succubuisset: ipse ait: *Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum*: non erroris, sed *Spiritum veritatis.* Et alibi ait: *Vobiscum ero usque ad consummationem seculi*: quæ promissio non solis illis, quibuscum loquebatur, facta est, qui nec in terris in æternum, neque erant usque ad consummationem seculi permansuri, sed ecclesiæ facta est, cujus ipse est caput: caput dico non errantium aut erroris, sed veritatis.

Psal. 88.

Ioan. 14.

Matth.

Non casu evenisse judico, ut hic dies, quo tot superatis difficultatibus, & suspensione sublata œcumenicum hoc concilium aperitur, cathedræ Petri sacer esset, ac eodem die euangelium nobis legeretur, quando Christus, mater ejus sanctissima, & discipuli ad nuptias invitati convenere (utrumque enim hujus diei ministerio cóvenit) in cathedra, quam Petrus sibi, ejusque successoribus Romæ erexit, Romanæ ecclesiæ eminentiã ac dotes præcipuas licebit inspicere, quas ita in Petro suscepit a domino, ut super cunctas alias supremũ magisterium, & ducatum obtinuerit. *Tu,* inquit, *es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam:* Christus enim ipse, sicut tibi tanquam primario, & independenti capiti univit ecclesiam, ita ut eadé semper habeat caput visibile, Petrum constituit, quem Cephã appellavit, id est petram, super quã ecclesiam suam fundandã esse dixit: & quéadmodũ in sacramentis operatur omnia ipse solus, ministerio tamé utitur visibiliũ sacerdotũ: sic visibilé in terris ministrum elegit, per quem ecclesiæ molem hanc sustineret, & gregem suum visibilem invisibilis ille gubernaret.

Math.

At hæretici, qui nihil student accuratius, quam

Petri successorem Christi vicarium exosum omnibus reddere, ut unitas in ecclesia dissolvatur, disseminant, nos dum Petrum ecclesiæ caput vel fundamentum prædicamus, Christo petræ primariæ, & angulari lapidi, ac fundamento præcipuo, præter quod nullum aliud poni potest eodem modo quo ipsum est, quoquo modo derogare: ubi, sicut in aliis, & decipiuntur, & alios student decipere. Nos enim potius Christi gloriam & majestatem extollimus, dum eum, qui a principio creaturas omnes voluit bonitatis suæ esse participes, prædicamus participatione quadam tempore gratiæ voluisse illam hominibus copiosius & augustius communicare: ita ut cum solus ipse sit lux mundi, solus possit peccata dimittere, tamen hæc hominibus communicavit: solus est filius Dei, & tamen quod ipse est natura, contulit ut alii fierent per gratiam: qui sacerdos est sacerdotes facit, & qui petra est petram facit. Vnde quod dixit, *super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, ita ad Christum, & ad fidem, quam Petrus confessus est, refertur: ut nisi ad Petrum ipsum referri etiam intelligas, diminute credes, & prope nihil, neque ubi sit ecclesia scies: nam si per petram Christum solum, aut Petri fidem intellexeris, quilibet hæreticus penes se & Christum & fidem esse dicet: si vero Petrum, & Petri successorem intelliges, nullus schismaticis & hæreticis locus relinquetur.

Confirmat hoc B. Hieronymus ad Damasum papam sic scribens: *Cum successore piscatoris, & discipulo Christi loquor, ego nullum alium, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior; super hanc petram ædificatam ecclesiam scio: qui extra hanc domum agnum comederit, prophanus est: qui non fuerit in arca Noe, peribit regnante diluvio*: hæc enim sancta, & apostolica omnium ecclesiarum Christi mater ecclesia, quæ per Dei gratiam a tramite apostolicæ traditionis nunquam recessit: nec hæreticis pravitatibus aliquando succubuit: sed ut in exordio fidei Christianæ normam accepit ab auctoribus suis apostolorum principibus, eam illibatam semper servavit juxta ipsius domini pollicitationem, qui ejus discipulorum principi ait: *Petre, ecce satanas expetivit te, ut cribraret sicut triticum, ego vero rogavi pro te, ne deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Sola hæc ecclesia nunquam fuit erroribus depravata, *nec ad eam*, ut Cyprianus ait, *accessum potuit habere perfidia.* Defecit Hierosolyma, ubi Iacobus: Asia, ubi Ioannes: Achaia, ubi Andreas: India, ubi Thomas: Æthiopia, ubi Matthæus: Persia, ubi Iudas: Phrygia, ubi Philippus. Defecerunt & aliæ, quibus Christi & apostolorũ discipuli præfuere: sola hæc apostolico culmine insignis a fide & veritate nunquam declinavit, ut a domino promissum est: quod *portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Si portæ inferi, quæ sunt hæreses, & doctrinæ, non sunt contra eam prævalituræ, cur sic impudenti ore tamdiu in erroribus illam fuisse proclamant? nemo dicat Deum se habere patrem, nisi hanc ecclesiam matrem agnoverit.

Sed tempus est, ut ad illius auctoritatem (unde digressi sumus) revertamur: & in ea insistendum est: talis enim est hujus ævi hæreticorum conditio, ut in nullam rem magis incumbant, quam ut sub prætextu verbi Dei ecclesiæ auctoritatem evertant: ac si verbo Christi corpus ejus ecclesia, vel corpori caput posset adversari: quinimo auctoritas ecclesiæ tunc a scripturis maxime illustratur, dum eas commendat, divinas esse declarat, nobis legendas exhibet, in dubiis fideliter exponit, & eis contraria condemnat, dum legalia in scripturis præcepta a domino eadem auctoritate cessarunt. Dies sabbati in lege celeberrimus transiit in dominicam: circumcisio Abrahæ & semini ejus ea sub comminatione ordinata, ut cujus præputii caro circumcisa non fuerit, deleretur de populo suo: sic sublata est, ut apostolus obtestetur, si circumcadimini, excidistis a gratia, & Christus nihil vobis prodest. Hæc, & his similia non Christi prædicatione cessarunt (ait enim se venisse implere legem, non solvere) sed auctoritate ecclesiæ mutata sunt: etenim si ea tolleretur (cum oporteat hæreses esse) quis ostendet veritatem, & hæreticorum confundet pertinaciam? erunt confusa omnia, redeuntibus mox hæresibus illius auctoritate damnatis. Gen. 17. Gal. 5. Matth. 5.

Qui vos contemnunt, patres amplissimi, Christum contemnunt: & eundem audiunt quicunque vos audierint. Ordini vestro subjiciuntur dæmones, & datum est angelos quidem ipsos nedum secularia judicare. Vobis dictum est, quorum peccata remiseritis, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retinebuntur. Vobis id mirabile dicitur, ut sit in cœlo ligatum, aut solutum quod ipsi ligaveritis, vel solveritis in terra. Hæc Deum potius, quam mortale sonant: vos estis illi principes, quos pro apostolis patribus David super omnem terram constituendos esse prædixerat: qui principatus eo omni terreno est dignior, quo divina humanis, & cœlestia sunt terrenis digniora. Hoc Constantinus agnovit, cum in episcoporum synodo voluit humiliorem sedem retinere, ac libellos contra episcopos sibi oblatos comburi jussit, dicens: *Deus constituit vos sacerdotes, & potestatem dedit judicandi de nobis.* Hoc idem Theodosius (cujus religionem, & humilitatem nunquam satis laudare possumus) agnovit, cum de sævitia ab Ambrosio redargueretur, & ab ingressu arceretur ecclesiæ, sacerdotis non contempsit imperium, sed humiliter paruit. Luc. 10. 1. Cor. 6. Ioan. 20. Psal. 44.

Hæc eadem auctoritas Christianissimos principes, ac dominia movit, ut ad hos clarissimos oratores tanquam defensores & obsides destinarent. Eadem auctoritate potestis rebelles hæreticos ad parendum vestris decretis, & ad veniendum ad nuptias, quæ hodie Tridenti illis aperiuntur, compellere. Christiana enim & paterna caritas docet filiis etiam invitis & rebellibus esse benefaciendum. Quod si (ut vultis) efficere non potestis, & hæreticos, pro quorum salute tot incommoda & labores sustinetis, & periculis, & peregrinationibus vos conjecistis, ad has nuptias trahere non valetis, pro quibus sternuntur mensæ, dapes apponuntur, & vos ad ministrandum accingitis, ubi Christum invenirent, matrẽ ejus, ac sanctos, quos ipsi e suis commertiis ejecerunt, ubi lapideæ eorum hydriæ evaderent carneæ, & aquæ errorum in vinum cœlestis doctrinæ, & spiritualis lætitiæ verterentur: quia eos *defendit numerus, junctaque umbone phalanges*: eadem monet caritas assidue Christum dominum orare, ut qui *lux est mundi*, dignetur illorum tenebras excutere, ac eis lumen, & cognitionem catholicæ veritatis imprimere. Ioan. 8.

Restat, ut in quibus & vos exercere, & beatos apostolos

ANNO CHRISTI 1561.

apostolos imitari debeatis, breviter absolvam. A Præsentis ecclesiæ status nonnunquam in scripturis vinea nuncupatur, & ea certe est, quam dominus suis hodie non locat, sed commendat agricolis: & sicuti ad culturam illius nunquam destitit a primo mane vocare operarios, sic nunc vos, patres, vocavit, & misit, non ut vinum bibatis, aut in otio delitiis fruamini, sed ut apostoli quibus vos succeditis, præcipui hujus vineæ cultores, exemplum reliquere, in ea operemini. Finis, & scopus, in quem toto pectore debetis incumbere, est vineam domini excolere, superflua amputare, utilia enutrire, nocua evellere, & circumquaque omnia speculari. Vos enim turres estis, & firma adversus inimicorum insidias propugnacula: vos sepes, & muri estis, qui sævientibus, & B exterminantibus apris viam clauditis, quibus etiã satagendum est vulpeculas capere, ne si creverint, colligatis mutuo auxiliantibus caudis (uti hæretici & peccatores majores effecti facere consueverunt) totam vineam, & messem domini hæresum & vitiorum incendio depopulentur. Vos demum, patres, estis torcular illud, ubi vineæ fructus exprimitur, colligiturque: nec aliam ob rem dominus voluit hic adesse, nisi ut fructum afferatis, & fructus vester maneat: quod accuratius fiet, si in eisdem cordium vestrorum torcularibus diu noctuque versabitis, quorsum Tridentum veneritis, quo in discrimine respublica Christiana reperiatur, quid a vobis catholici expectẽt, in quibus (sicut aviculæ deplumatæ in nido, & C nautæ firma in anchora) omnem corũ spem collocarunt: & sub quo sitis hæreticorum judicio.

Matth. 21.

Quæ si accurate cogitabitis, & tabulis cordis vestri scripta deferetis, efficient, ut in opere tantæ molis non otiosi, sed solertes sitis operarii, ac orbis expectationi, & temporum horum calamitatibus digne satisfacietis. Et quia in actionibus nostris, dum studemus nobis ipsis placere, sæpe hallucinamur: ideo apostolos doctores præcipuos in oratione & constantia studeamus imitari. quarum prima illuminati scietis potiora deligere: altera vero adversa omnia superabitis. Sine intermissione patres sanctissimi orandum est: nam hæc religionis negotia sunt oratione potius examinanda, quam verbis: quæ si a corde puro processerit, cœlos penetrat, & veluti fidelis nuntius D mandatum peragit, & attingit quo caro non pervenit. Nec aliquis debet tantum sibi placere, ut se non posse deficere arbitretur, cum non desint occultæ, & falsæ suggestiones dæmonum, qui in habitu lucis, & sub specie recti decipiant: ideo orandus est Deus, ut qui *lux est*, vos illuminet: qui *via est*, vos dirigat: & *qui veritas est*, vos manu ducat. Sit ipse *lucerna pedibus vestris, & lumen semitis vestris*: sic enim apostolos fecisse legimus.

Psal. 118.

Petrus & Ioannes in Samariam profecti nõ prius iis qui crediderant imposuere manus, ut acciperent Spiritum sanctum, quam pro ipsis orassent: & dum Petrus servaretur in carcere, oratio fiebat E sine intermissione ab ecclesia ad Deum pro eo: divina non nisi a Deo petenda sunt, nec possunt humanis viribus comparari. Constantia insuper & fortitudo vobis necessaria est: quæ si defuerit, nullum ferme opus optato & laudabili fine coronabitur: ea armati Petrus & Ioannes cogentibus, ut Christum negarent, & a sui nominis prædicatione desisterent, audacter responderunt: *Si Deo magis, quam hominibus obedire oporteat, ipsi judicate.* Quapropter nec Deum negabimus, nec a sui nominis prædicatione desistemus. Cum Andreas paratam sibi crucem longe prospiceret, supplicii spectaculo non territus, sed senectute gravatus cœpit alacri animo clamare: *Salve crux diu desiderata.* Omnes denique apostoli ibant gaudentes a conspectu concilii, quando *digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.*

Act. 8.

Act. 12.

Act. 5.

ANNO CHRISTI 1562.

Act. 5.

Eandem quibusvis in periculis & difficultatibus debetis constantiam imitari, ac vosmet pro gloria domini tanquam parietes opponere, dicentes cum Davide: *Non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur montes in cor maris.* Gentium historiæ Horatium mitis laudibus prosequuntur, quia toti se Hetruriæ opposuit, ut patria redderetur incolumis: Spartanasque fœminas, quia filiis euntibus ad bellum clypeos sub his monitis porrigebant: *Fili aut cum hoc, vel in hoc*: ratas dignius esse in bello audacter pugnãdo occumbere, quam inde turpiter recedere. Quanto magis eorum fortitudo celebranda est, qui non pro inani mundi gloria, sed pro fidei confessione, & fratrum salute periculis, laboribus, & incommodis non cedunt? de quovis prælato, & de religione Christiana benemerenti gloriosius narratur eum alicubi pro Dei causa, impiorum gladiis occubuisse, quam illæc transisse dum fugeret. Quid homini prodest si animam amando perdiderit? aut quam dabit commutationem pro anima sua?

Psal. 45.

Matth. Marci

Volui, amplissimi patres, hæc dixisse pro fortitudine, quam quisque vestrum in animi præparatione habere debet: non quod hæc pericula vineæ in his Tridentinis montibus collectæ immineant: eam enim dominus protectionis suæ, & euangelicæ custodiæ sæpe munivit, circuivitque non horum montium vallo, sed Cæsaris invictissimi, ac catholicorum principum, qui nec sumptibus parcent, nec laboribus, ut fœlix sit sacri hujus concilii progressus, ut ne capillus quidem cadat a capite vestro. Supersunt adhuc parvo in hoc ambitu plus quam septem virorum millia, *qui coram Baal genua non curvarunt.* Dei, non mundi opus aggredimur: hinc nec formideris, nec difficultatum ventis circumferamini, experti sanctos per fidem reges vicisse, & imperia: & apostolos pauperes, & infimos audacter prædicasse Christũ crucifixum, mundo exosum, Iudæis scandalum, & gentibus stultitiam: quibus etsi mundi sapientia, & vires contradixerint, Deus tamen voci suæ dedit virtutem, & euangelizantibus verbum potentiam, ita ut adversarii sapientiæ, & spiritui qui loquebatur in illis, resistere non potuerint. Sic vos si, quod in vobis erit, feceritis, qui incrementum dat Deus efficiet, ut lux vestra luceat in universo orbe: & expectatos fructus populo Christiano afferatis: quibus ipsi immortalitatem apud posteros assequemini, & ecclesia a tot perturbationibus liberata quiescet. Quod ab eodem domino nobis certo promittitur, cum his temporibus ecclesiæ suæ Pium pontificem maximum præesse voluerit: de cujus sapientia, zelo, & rectitudine spem certam componendæ religionis accepimus. Adest illustrissimorum legatorũ prudentia, & fides, ac omnium vestrum patres reverendissimi constantia & pietas: quæ quicquid antea difficile videbatur, facile futurum ostendunt.

Rom.

Adsis ergo domine Iesu mentibus nostris, & ecclesiæ, ac fidei tuæ aspira negotiis, quæ hodie sub spe tuæ protectionis aggredimur: sicut oculi omnium in te suspiciunt: ut tu aperiens manum ubertatis tuæ *expleas omne animal benedictione*: sic nunc oculi nostri sunt ad te dominum Deum nostrum,

Oratio Psalmi. videtur texta,

nostrum, ut nostri miserearis, & mittens auxiliū de sancto, de Sion tuearis nos. Tu caput es, nos membra: vivifica, & illumina nos. & unguentū gratiæ tuæ a te capite descendat in barbam, & ad oram vestimenti tui, ita ut hi ecclesiæ tuæ proceres ac fideles populi sint illius unguenti participes: & cum sine tuo numine nihil sit in homine, nihil sit innoxium, *Veni tu sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium,* & horum patrum *mentes igne tui amoris incende.*

LXXXI.

ORATIO HABITA AD PATRES

concilii Tridentini die sancti Gregorii. MDLXII. *Per reverendum patrem domnum Augustinum Loscos, abbatem ordinis Casinensis.*

B

VELIM hodie, patres amplissimi, clarissimique oratores, &c. Velim, inquam, mihi apud supremos patriæ patres, apud electos totius orbis pastores verba facturo mellifluam ac nectaream dari dicendi copiam. Quandoquidē ad tanti oneris provinciam suscipiendam, non hominū, quorum minimus ego sum, sed angelorum linguis, ut ita dixerim, mihi opus fuisset. Sed quāvis hujus negotii magnitudini impar sit dicentis eloquium, spes omnis est tamen cum primis in eo sita, qui vere scientiam habet vocis, & hominum mentes luce veritatis illustrat, labia infantium solvit, & fantium ora tum linguarum generibus, tū sermonum interpretatione affatim replet. Ipse enim, cujus dicere est facere, proprio ore promisit: *Aperi* (dicens) *os tuum, & implebo illud.* Omnis igitur spes in eo cumprimis est sita, deinceps in vobis, P. A. qui pro vestra singulari humanitate, benignitate, caritateque, animo læto, hilari vultu ea accipitis, quæ a filiis vestris, a filiis sponsæ, quamvis parva, quamvis minuta, in templi gazophylacio mittuntur. Ea, inquam, accipitis, pensantes non tam uniuscujusque manum, quam animum. Non igitur meis viribus, quæ nullæ sunt, nixus, sed Deo optimo maximo fidens, vestraque benevolentia fretus, hoc onus æquo animo subire non dubitavi. Verum ne frustra ipsa conteratur oratio, nostri propositi narrationem jam aggrediamur.

C

D

Mihi quidem solicite cogitanti quem scopum dicendi proponerem, illa perpulcra euangelii modo recitati verba in mentem venere. *Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi.* Hic suis duntaxat discipulis servator noster verba facit: atque aperit, quales & discipuli, discipulorumque successores esse debeant: cum illi omnes non unum oppidum, non unam civitatem, non unicam provinciam, non (inquam) singulare quoddam regnum: sed universum imperium, sed universam terram, imo universum orbis circuitum deberent & sapientiæ sale condire, & bonorum operum luce illuminare. *In omnem enim terrarum exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Sedebat siquidē populus, universum scilicet hominum genus, in tenebris & mortis regione, quando orto justitiæ Sole, vidit lucem magnam.

E

Hoc certe illustre & fulgentissimum tēpus vidit propheta, vidit inquam, & ita gavisus est, ut maximo animi affectu in hæc verba proruperit: *Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est.* Populus sedebat, quiescebat, immobilisque permanebat. Erat namque corporis calamitatibus præpeditus, tenebris ignorantiæ obrutus, pravis cupiditatibus ligatus, atque gravi peccatorū mole oppres-

A sus. Hæ sunt illæ euangelici Samaritani profundæ plagæ: hæ sunt illæ Davidicæ acutæ sagittæ, quibus universum hominum genus, peccāte Adamo, astu diaboli, fuit transfossum. Per primum namque illud Adæ peccatorum magnas & graves admodum plagas humanum genus accepit: non in corpore solum, quod tunc factum est imbecillū, & morbis, senio, mortique obnoxium, sed etiam in animo, parte hominis lōge diviniore. Et quod supra modum intime dolendum est, in ipsa voluntate, gravissimum corruptionis vulnus accepit: quæ cum antea recta in summi, maximique conditoris amorem ferretur, tum demum ab illo vero, perfecto, optimoque bono averti cœpit, & ad res vanas, futiles, nihilique deflexit; tum in mente, suprema hominis veluti specula, caliginē quandam tenebricosam, hoc est ignorantiam, cœcitatemque contraxit, ut jam inde per sese non satis perspicere valeret, quid rectum sit, & quo dirigere debeat. Anno Christi 1562.

Degente itaque humano genere in his densis ignorantiæ & vitiorum tenebris, quum nox in suo cursu medium iter haberet, mediumque silentium omnia tenerent, advenit illa temporis plenitudo, inqua ab æterno, a regalibus sedibus omnipotens Pater Verbum suum in terram mittere constituerat, ut ex muliere virgine non corrupta, formam servi accipiēs ita sub lege viveret, ut nos ab omni infirmitate curaret, atque felicissima filiorum Dei adoptione donaret. Hoc igitur oportuno tempore, *populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione & umbra mortis lux orta est, lumen justitiæ apparuit eis, uti* Sol, *apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Non mutat horizontem, non variat hemisphærium, semper illuminat omnem hominem venientem & existentem in hac tenebrarum valle. Venit quidem Dei filius e cœlo in mundum, ut ipsum illuminaret: *quamdiu,* inquit) *sum in mundo, lux sum mundi.* At quomā multi hominum tenebras potius dilexerunt quam lucem, hac de causa non omnes illuminavit, sed cæcos dumtaxat illustravit. Venit, inquam, ut non videntes viderent, & videntes, cæci fierent. Quamdiu igitur cum hominibus conversatus fuit, lux profecto ipsius mundi fuit. Isai. 9. Iac. 1. Ioan. 1. Ioan. 9. Ioan 3. Ioan. 9.

Attamen quemadmodum adventus sui tempus ab æterno præfinitum esse a patre legimus: sic & recessum suum in carne assumpta e mundo ad patrem præordinatum fuisse, absque dubio intelligere debemus. Itaque functus sua legatione, jactis ecclesiæ fundamentis, quadragesimo die post suam a mortuis resurrectionem, videntibus discipulis, comitantibus angelis, psallētibus & exultantibus cœlestibus spiritibus, cœlum perpetuo regnaturus ascendit. Et ne omnino sua nos corporali præsentia destitutos, orphanosque derelinqueret, priusquam a nobis discederet, divinam suam præsentiam nobiscum usque ad seculi consummationē mansuram promisit, & unicum sibi vicarium in terris constituit. Cui & ejus successoribus pascendarum ovium suarum universum negotium perpetuo duraturum demandavit, aliis etiam & apostolis, & omnibus discipulis, eorumque successoribus, pari ordine, usque ad seculorum finem, & euangelii ubique prædicandi onus, & ligandi ac solvendi potestatem plenissime concessit.

Quamobrem non illis tantum discipulis, sed vobis etiam in posterum successuris, a Christo dictum fuit: *Vos estis sal terræ, vos estis lux mundi,* Matth.

Anno Christi 1562.
Ioan. 6. 20. Matth. 16. Ioan. 5. Matth. 18. Matth. 19. Ioan. 10. Gen. 27. Hebr. 13.

ac si diceret: Ego vos præscivi, prædestinavi, vocavi, justificaui, atque glorificavi, gloriosos, fulgentissimos vos reddidi: Feci vos discipulos, ministros, & amicos meos. Et sicut misit me vivens pater, ita & ego mitto vos. Omne judicium dedit mihi pater, ipse enim neminem judicat: & ego omne judicium vobis do. Quæcunque solveritis, vel in terris ligaveritis, erunt in cœlo soluta vel ligata. Insuper sedebitis super sedes duodecim judicantes duodecim tribus Israel. Ad hoc ornavi siquidem vos sacerdotali gemma: decoravi episcopali infula. Illustravi, magnificavi, atque glorificavi sacris paracleti charismatibus. At quid obsecro? ut sitis sal terræ, ut sitis lux mundi, ut omnia vestro & sale condiantur, & lumine illustrentur. Ecce P. A. quales estis, ad quam præcellens munus, ad quam altam speculam estis a Deo evecti? Speculatores posuit vos Deus, ut venientem rapacem lupum ad mactādas & perdendas Christi oves eminus cernere, eique obviam ire possitis: atque vobis eminentiori loco positis, oves vobis commissæ, & vestra virtutum exempla intueri & fidei verba commode queant audire. Ideo estis civitas non in valle, sed supra montem posita, infulis conspicua. Lucerna non sub modio, sed super eminens candelabrum constituta, oleo sancti spiritus suffulta, ut omnes qui per sacramentorum januam domum Christi ingrediuntur lumen videant, & ut more Solis, cuncta supposita virtutum radiis, illustriora fulgentioraque reddatis, atque sapientiæ catholicæ sale gregē vobis creditum, ab omni vitiorum labe corruptioneque immunem & impollutum custodiatis.

Ad hoc elegit vos, posuit vos, P. A. SS. sua in ecclesia episcopos & pastores. Non quidem estis ex eorum numero, qui non per ostium, sed aliunde ascendunt in ovile; quibus hoc dumtaxat curæ est, ut mactent, & oves perdant: ita lanam vellicando, ut una cum ipsa pellem auferant, ita ubera pressando, ut simul cum lacte ovium sanguinem sugant. Neque vero mercenarii estis, qui nullam ob aliam causam suo funguntur officio, nisi ut velleribus cum lacte fruantur. Horū quidem omnium non sunt oves propriæ, qui jam euangelii lata sententia fures & mercenarii sunt declarati. Non ita vos: P. A. estis, absit, sed posuit vos SS. vere episcopos, vere pastores, vere animarum nostrarum rectores, vobis vere cura est de ovibus, qui huc nulla alia movente ratione, nisi ut Christi ovium causam ageretis, accessistis: pro quibus regendis, instituendis, ex profundis satanæ visceribus educendis, atque servandis, maximis cum periculis, spretis patriis focis & laribus, carorum abdicata parentum consuetudine, contempto corporis solatio, atque propria neglecta vita, huc vos contulistis. Imo Tridenti vos Deo obtulistis, hostiam vivam Deo placentem, sacrificium in odorem suavitatis. *Ecce odor filii mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit dominus.* Nonne undequaque redolent quæso, isthæc fragrantia mella? Quis est qui non videat singularem omnium vestrum P. A. gravitatem, venustatem, modestiam, honestatem, religionem, atque erga Deum pietatem, frequentius divinis rebus assistendo, atque ipsa sacra tractando? Quis obsecro ignorat vestram erga pauperes & egenos ingentem caritatem: cum in primis vobis cordi fuerit, ut eorum unicuique in suis propriis hospitiis necessaria tribuerentur, ne per civitatē vagarētur? *Talibus siquidē hostiis promeretur Deus.*

O te ter & amplius beatum, imo beatissimum, felicissimumque papam Pium IV. qui tot ac talibus collegis, cōmilitonibus, coadjutoribusque es præditus. Re vera quales principes, tales & eorum aulici inveniuntur. Qua de re nequaquam putaverim pontificem nostrum degenerare a vestigiis sanctissimorum majorum suorū, ex quorū collegio unum hodierno die habemus Gregoriū, de cujus laudibus modo aliquid dicere operæpretium fore putavi: dicam brevius tamen quam res ipsa suopte ingenio amplissima dici possit.

Gregorius igitur & Romæ natus, & clarissimis parentibus, Gordiano scilicet & Sylvia ortus fuit. Qui ab infantia cor gerens senile, nulli unquam voluptati animum dedit, sed semper doctissimis, religiosisque viris adhærendo, maturis & gravissimis studiis ita operam navavit, ut etsi tunc Romæ studia maxime florerent, nulli tamen Gregorius in philosophia secundus haberetur. Cum cœlestium tamen illustris juvenis maximo flagraret amore, cum primum fuit patre orbatus, fluxas & inanes hujusce mundi divitias atque delitias, cum cœlestibus prudentissime commutavit. Sex namque statim in Sicilia cœnobia erexit, ibique quamplurimis collectis, qui Deo ministrarent, monachis, tantum prædiorum contulit, quantum ad eorum victum sufficere videbatur. Septimum tandem cœnobium intra urbis mœnia, in sua propria domo construxit, dicavitque divo Andreæ apostolo. In quo remota purpura, relictis sericis, abjectis argento & auro, relegatisque micantibus gemmis, sub Hilarione & Maximiano monachis hunc divi Benedicti habitum induit, ut pauperis habitu indutus, pauperibus inserviret, & omnia sua eis erogaret. Cumque in illius monasterii abbatem evasisset, tot pia & divina opera edidit, totque clara & heroica gessit facinora, ut ejus odor non minus undequaque diffunderetur, quam virgulæ fumi ex aromatibus myrrhæ, thuris, & universi pulveris pigmentarii. Hoc tam suavi odore summus pontifex Benedictus allectus, ipsum Gregorium a monasterii quiete invitum ad se traxit, ecclesiasticique ordinis officio decoratum, septimum Leuitam ad sui adjutorium ordinavit. Nec multo post tempore in Constantinopolim urbem pro ecclesiæ negotiis a Pelagio dirigitur, ubi præter impositum sibi munus, quod summa cum gratia & auctoritate apud imperatorem præclarissime gessit, nascentem hæresim de resurrectionis corporum nostrorum statu, ratione & auctoritatibus ita extinxit, ut ipsius hæresis Eutychium auctorem ejusdem civitatis episcopum ad veritatem revocaret. Qui morti proximus in hæc verba prorupit: Confiteor me in hac pelle resurrecturum.

Deinde vita functo Pelagio pontifice, universus clerus ipsum Gregorium, quoad potuit renitentem in summum pontificem delegerunt. Qui meditata fuga, mutato habitu, iter arripiens in opacas sylvas, abditasque cavernas se contulit. Nec tamen lucerna super candelabrum posita diu ibi latere potuit. Nam dum ab omnibus anxie requiritur, indicio fulgidæ columnæ, super ipsum jugiter dependentis agnoscitur, capitur, trahitur: & apud divi Petri apostolorum principis templum pontificius sacris initiatur. Suscepto igitur ecclesiæ gubernaculo cumprimis judicavit episcopum oportere domui suæ bene præesse. Remotis hac de causa a suo cubiculo secularibus, clericos & monachos probos familiares sibi delegit: putans non convenire inter mi-

tratos

tratos versari calamistratos: cum quibus Gregorius diu noctuque Deo serviens, nihil monasticæ perfectionis in palatio reliquit, sacerdotes suos in summo habebat honore: eos enim elegerat, qui ejus contubernio & sodalitio digni viderentur.

Verum & catholicæ ecclesiæ optime præfuit: namque consuetudines omnes, quas contra priscos mores & patrum traditiones pullulasse reperit, a Romanæ ecclesiæ corpore omnino segregavit. Deinde ex pontificiorum indumentorum consideratione id assequebatur, ut qualem eum oporteret esse, & ecclesiarum & subjectarum ovium moderatorem, apertissime cognosceret. Intellexit namque sibi claves creditas, sibi commissas oves: & non solum ovium, sed & pastorum se pastorem recognovit. Quod ex Christi verbo conjectavit. Cui enim alii, non dico episcoporum, sed nec apostolorum, sic absolute, sic indefinite commissæ sunt oves, sicut Petro: *si me amas*, inquit, *Petre, pasce oves meas*, non unius regni, sed omnes absque ulla loci circumscriptione. At ante omnia fratres suos episcopos juxta Christi præceptum confirmare studuit, quod in registro luce clarius patet: Sciebat enim se nequaquam eorum fidei dominari, sed eorum esse adjutoré gaudii. Nam quemadmodum in cœlis sub uno capite Deo Seraphim & Cherubim, ac ceteri quoque usque ad angelos ordinantur atque servantur: ita in terris sub uno summo pontifice, cardinales, patriarchæ, archiepiscopi, episcopi, abbates, & generales, ceterique ecclesiastici constituuntur, atque suis in honoribus conservantur. Bonos itaque amplissimis prosequebatur honoribus, & in malos, ut resipiscerent, acrius animadvertebat. Posthæc manus suas aperuit inopi, & palmas suas ad pauperes extendit: ut veluti omnium pater toto terrarum orbe, piis muneribus pauperes Christi sustentaret. Adeoque hæ ejus benignitatis hostiæ Deo acceptæ fuerunt, ut propter has non solum angelos, sed etiam angelorum dominum mensa exceperit.

Prætereo quanta æternæ, immarcessibilisque gloriæ diademata comparaverit, cum steterit contra horrendos reges, & immanissimos tyrannos. In primis schismaticos fide junctos, sed pace divisos, ad priorem unitatem restituit. Ligures dico, Istros, aliosque quamplurimos: deinde Donatistas, Manichæos, Arrianos, Agnoitas, domino opitulante, ab ecclesiæ ovili separavit. Post hæc & gentilibus obtulit Christi euangelium. Misso enim Augustino cum aliis fratribus ad Anglorum populos, tantam eis Deus gratiam contulit, ut verbum fidei, quod ore prædicabant, signorum efficacia confirmaretur. Plures quoque Iudæos mira sua industria ac doctrina ad Christi cognitionem perduxit. Sed quid singula in tanta temporis angustia sanctissimi hujus viri facinora, præclarissimaque gesta dinumerare laboro? Cum tantus sic suarum laudum campus, ut vel cuique disertissimo maximum possit facessere negotium. O vere sal terræ, o vere lux mundi, o vera præsulum idea, monachorumque exemplar, vobis quidem veram pascendarum Christi ovium formam tribuit: nobis vero vivendi regulam a sanctissimo Benedicto editam, propriis operibus adimplevit, & apostolicis scriptis authenticam tradidit. Hunc igitur gravissimum, maximumque ecclesiæ doctorem, hoc splendidissimum mundi lumen, toto conatu, totisque viribus sequamur: ambabus manibus amplectamur.

Ad te igitur, o summe rerum moderator accedimus, te suavissime Christe oramus, postulamus: ecce omnes isti congregati sunt, & venerũt tibi, ut tuã agerent causam fac ut eorum voluntates intercedente gloriosissimo Gregorio igne illo divinæ charitatis ardeant, quem in terram mittere venisti: Intellectusque eorum scrutentur, quid sit imprimis pro ecclesia tua optimum, tum quid expediat, quid deceat, quid liceat, ut fratrem nostrum juniorem, qui vere cum meretricibus jam suam portionem dilapidavit, ad te piissimum patrem revocare possimus. Fac bone Deus ut nihil sibi favor humanus usurpet: nihil præmium corrumpat, nihil possit timor, vel principum amor. Absint impietatis consilia, supercilia contentionis, & malignantium conventicula, ut ecclesiæ tuæ labenti, quiete, tranquille, & cito (uti opus est) provideatur. Amen.

ANNO CHRISTI 1562.

LXXXII.

ORATIO F. THEODORI MASII

Mantuani Carmelitæ, quam habuit ad patres in concilio Tridentino, die octava Martii, quæ erat quarta dominica quadragesimæ.

In sacris ecclesiæ ritibus, tametsi plurimis & copiosis, nihil sine ratione institutũ, nihilque otiosum esse crediderim, illustrissimi sedis apostolicæ legati, oratores præclarissimi, patres summa veneratione dignissimi. Est enim ecclesia mystica illa & divina sponsa, pro qua servanda & ornanda immortalis Deus homo factus sanguinẽ suum fudit: cujusque amorem, fidem, pulchritudinem reges & prophetæ Spiritu sancto pleni admirati sunt: & cecinerunt.

Quare sacros illius ritus, sacrasque cæremonias, non inania quædam aut levia, sed & pulcherrima & mysticæ significationis plena ornamenta existimare oportet. Et profecto decuit, ut quæ sponsum habebat non solum omnium præstantissimum, sed & amantissimum, & suavissimas omnium delicias: suam quoque ipsa in illum fidem, suumque amorem non verbis tantum aut scriptis aliquãdo profiteretur, sed cantibus, hymnis, lectionibus, variisque cæremoniis & ritibus perpetuo demonstraret. Propterea certissima totius anni distributione, sponsi sui adventum, nativitatem, circumcisionem, baptismum, passionẽ, mortem, resurrectionem ex mortuis, ascensum in cœlum, omnia denique, quasi ipsa vitam illius agat, sive læta, sive tristia, solẽni ritu percelebrat. Neque id solum, sed mundi creationem, conditum hominem, peccatum, legem, euangelium, variosque mortalium & casus & status (mysticis quibusdam temporum numeris ex divina scilicet scriptura desumptis) anniversaria memoria recolit: ut nulla sit anni pars, qua suæ fidei, suique amoris ecclesia apud mortales testimonium clarissimum non relinquat. Quam ob rem hodie quoque si simul omnia, tum quæ ex euangelista Ioanne, tum quæ ex apostolo de duobus Abrahæ filiis audivimus, nec non illud subinde repetitum euangelici prophetæ oraculum: *Lætare*, inquam, *sterilis, quæ non paris*: nobis animo cogitationeque comprehensa fuerint, inde procul dubio colligemus, mysterium illud maximum nunc ab ecclesia celebrari, quod olim prophetæ sanctissimi futurum prædixerant, ut gentes universæ ad fidei catholicæ veritatem euangelica prædicatione advocarentur: cadenteque veteri synagoga, nova constitueretur ecclesia. Isai. 54. Gal. 4.

Quæ res licet, ut scitu dignissima, ita & amplissima

ANNO CHRISTI 1562.

plissima sit: Ego tamen eam, omissis multis, ut A ipsa temporis angustia postulat, in tria illa capita contraham, rationem, inquam, modum, & finē. Nam primum cur Iudæorum synagogæ Deus ecclesiam catholicam sufficere voluerit, quærendum videtur. Tunc enim facilius secundo loco modum, quo illud factum sit, & finem denique, in quem ecclesia constituta fuerit, addere poterimus. Sic igitur dicenti faveat Spiritus sanctus, faveat consessus iste gravissimus, ut si minus pro rei dignitate propositum absolvere potero, aliquid saltem de re tanta studiose videar attulisse, quod vestris auribus, vestraque attentione, patres amplissimi, non omnino indignum videri possit.

Deus autor omnium cum res universas primū conderet, nusquam duo hominum genera condidisse legitur: sed ut unam rerum universitatem, quam dicimus mundum, ita unum condidit hominum genus, ejusdem naturæ scilicet, & ingenii, quod ab uno eodemque parente communi originem duceret: rationis particeps, arbitrii libertate insigne, cui justi, injusti, honesti, inhonesti non ignota essent discrimina: vivacis animæ, mortis nesciæ, ac pene divinæ. Illud enim vitæ spiraculum est, quod ex ore suo Deum immortalem efflasse legimus: & merito ad imaginem Dei factus dicitur homo, qui ita efformatus est, ut divinorum bonorum possessionem adipisci posset. Quis igitur sanæ mentis affirmare audeat ullos homines a Deo primum creatos fuisse, ut ab eo alieni essent, miseriisque obnoxii, tandem sempiterna morte interirent? Illud nos potius & lōge verius dicamus, quod miseriæ atque interitus causa peccatum est: peccare autem cum hominis quidem sit, Dei autem nequaquam, necessario fit ut non aliunde quam ex ipsis hominibus orta sit illa hominum differentia, qua ex una duæ factæ sunt hominum quasi familiæ & civitates: altera Dei, altera diaboli: sicut & apostolo duo regna, alterum justitiæ, alterum peccati: & hujus quidē stipendia miseria & mors, illius autem salus & felicitas. Iam vero divinæ misericordiæ deberi cœptum est, quod licet omnes peccati regno & morti obnoxii nascantur, quidam tamen, tanquā si postliminio redirent, in justitiæ regnum cooptentur, & salvi fiant. Et quidem si primas populorum origines consideremus, facile cognoscemus, non Dei parum benigna voluntate, sed sua quosdam pravitate & culpa a Dei populo semotos fuisse, ut alienos habitos ambulasse, ut dixit propheta, *in tenebris & umbra mortis*. Isa. 42.

Cain quidem primus diaboli civitatem ædificare cœpit, & periit. Abel autem frater justitiā & pietatem amplexus est, & a fratre occisus, Deo, quem colebat, perire non potuit. Vnde hæc obsecro differentia orta est? Numquid forte impius ille suæ iniquitatis, suique interitus causam in Deum referre poterit? An non illi dixit Deus, *si bene egeris, recipies?* numquid non ambo eisdem Gen. 4. orti parentibus? An non eisdem instituti præceptis & moribus? An non simul educati sunt? Et qui quidem illum proxime secuti sunt homines impii, an non sua potius quam Dei voluntate impii fuisse, & contra Deum pugnasse dicendi sunt? Cum etiam postea magis in dies aucta fuisset iniquitas, & peccati regnum vires acquisivisset semper majores, tunc Deus aquarum inundationem propterea in universum terrarum orbem videtur immisisse, ut sublatis impiis hominibus, deletaque iniquitate, & servata mirifico navigio sancta pii Noe familia, nullus deinceps esset impius populus, neque qui a Deo haberetur alienus: sed sicut omnes ex eadem familia, eodemque parente communi ex sancto Noe trahebant originem, ita deinceps eandem servarent pietatem & religionem: atque eo diligentius, quo majora divinæ sævientis iræ atque horrendæ vindictæ exempla præcessisse noverant.

Quidam tamen rursum in impietatem prolapsi sunt, atque tandem eo insaniæ devenerunt, ut cultum, quem Deo vero auctori exhibendum a parentibus didicerant, hominibus, volucribus, quadrupedibus, inanibus denique simulacris exhiberent. Quid vero tum Deus? Numquid rursum fontes abyssi magnæ, cœlique cataractas a- B periret? atqui prius tantæ mortalium stragis misertus, sanctique Noe pietate placatus, promiserat se nunquam postea quicquam tale facturum.

Tunc igitur pro æterno illo suæ sapientiæ consilio, quod omnes excedit cum hominum, tum angelorum mentes, de proterenda mortalium, tollendaque impietate agere cœpit. Tunc enim certum populum sibi elegit, & suum vocavit, non quod præter illum, neminem sibi gratum esse vellet, sed quod ex eo communem mortalium salutem orituram promitteret, mystico apposito circumcisionis signo. Interea permittens *gentes ingredi*, ut dicit apostolus, *vias* Act. 14. C *suas*, quibus tamen quamvis impiis, non secus quam pater ille adolescentiori filio ex paterna domo invitis parentibus abeunti, suam non negavit substantiæ portionem: propterea etiam in eis tanta fuit divinarum rerum cognitio, ut ex illis quidam Dei viventis benevolentia digni habiti sint: donec tandem veniret temporis plenitudo, qua longe alios abyssi fontes, aliasque cœli cataractas aperiret, diluvioque alio omnes hominum deleret iniquitates, & perditum genus humanum præstantius instauraret: neque enim, ut prius, desævit in universum genus mortalium, sed omnes iræ suæ fluctus in filium D suum unigenitum immisit, & mystico aquæ baptismo veterem illum hominem cum suis iniquitatibus sepelivit.

Et quicumque mysticam ecclesiæ navim conscenderunt, a divina ira salvi facti sunt. Conscenderunt autem quicumque voluerunt, omnes enim vocati sunt: Iudæorum tamen plurimi conscendere noluerunt, legique illi veteri nimis addicti quidam, ita Christum amplectebantur, ut legem quoque simul tueri vellent, impie Christum dividentes, a quo non totam salutem, sed partem quoque a Mosaica lege agnoscendam esse censerent: quod in illa meretrice prius ostensum fuerat, quæ coram Salomone secari alienum filium, quam vere matri reddi malebat: E hæc enim Iudæorum populum, altera Gentilium præmonstrabat. Quare sapientissime non secanti, sed alteri, id est, non Iudæis legem cum Christo commiscentibus, sed gentibus integrum servatorem defendentibus deberi illum judicavit alter Salomon, Petrus, inquam, apostolus, cum subortam illam quæstionem in concilio publico definiret. Propterea Iudæos *Zelum* quidem DEI habuisse dicebat apostolus, Rom. *sed non secundum scientiam*, quippe qui Mosaicæ legis usum atque ingenium ignorabant. Nam, ut idem docebat, lex lata non erat, quæ vivificare posset, cum ejus occasione potius

ANNO CHRISTI 1562.

potius propter membrorum legem peccatum revixerit, & quod videbatur facere ad vitam, sua maledictione mortem afferret. Vsus autem ejus non parvus erat, cum & peccatum indicaret, naturæ infirmitatem aperiret, & viam, qua progrediendum esset, ostenderet, ac tamquam pædagogus facta ad illum denique salutis auctorem perduceret, quem Deus multo ante quam legem ferret mortalibus promiserat: quo munere functa, cur obsecro loco non cederet, ut euangelium substitueretur?

Quare non est cur mutatas quispiam miretur leges, hoc enim & ratio temporum, & rerum conditio postulabat: neque etiam cur Iudæorum populus prius Deo gratus, nunc autem invisus sit. Non enim Dei mutata voluntas, sed eorum obfirmata iniquitas hoc fecit, quibus apostoli dixerunt: *Vobis oportuit primum loqui regnum Dei: sed quoniam rejecistis illud, ecce convertimur ad gentes.* Et Paulus tantam quæstionem ingressus: Cur Israel, inquit, sectando legem justitiæ, ad legem justitiæ non pervenit? quia, inquit, non ex fide, sed quasi ex operibus. Et clarius infra eleganti translatione usus, fractos dicit fuisse naturales ramos, propter incredulitatem: quos tamen rursum interendos affirmat, si non permanserint in incredulitate. In eo autem commendabat apostolus divinam pietatem, quod quasi solicitus pro salute filiorum pater optimus, nunc hos, nunc illos, acceptis, ut offerebantur, occasionibus, ab interitu revocaret. Nam non credentibus Iudæis, occasio accepta est prædicandi euangelium gentibus: quibus credentibus, Iudæos rursus æmulatione quadam ad fidem euangelicam invitare studuit: tantum abest, ut in Deo vel paternam dilectionem, vel propositi constantiam desiderare quis possit.

Quibus paucis mihi satis pro tempore ostendisse videor, patres optimi, qua ratione Deus post veterem legem, & Iudæorum synagogam, novam constituerit ecclesiam, euangelica doctrina insignem, atque omnibus patentem. Iam itaque modum aperiam, quo illud factum sit, quod secundo loco declarandum nobis propositum est. Secus autem ecclesiam quam synagogam constitutam invenimus. Et Ioannes quidem brevibus rem hanc nobis significabat, cum verba pontificis interpretatus dixit, Iesum non solum pro gente moriturum, sed ut filios Dei qui erant dispersi, congregaret in unum.

Vobis hodierna euangelii lectio idem nobis & clarius & jucundius explicabit: idque tamquam si rem notam in tabella contemplaremur. Tunc enim Iesum ultra mare Tiberiadis abeuntem turbæ multæ secutæ sunt, cum Tiberio imperante occisus resurrexit a mortuis.

Paschatis autem omnino congruunt & tempora & sacramenta. Et profecto, si conferantur singula, mirifice convenient. Tunc enim Iesus navim conscendit, cum a cohorte capitur. Tum navigare incipit, cum ad pontifices ducitur. Tum navigationem prosequitur, cum interrogatur, alapis cæditur, reus mortis judicatur. Tum immensis fluctibus jactatur, cum flagellatur, cruci affigitur, & affixus summa supplicia atque opprobria patitur. Tum descendit e navi, cum emisso spiritu loca inferna petit. Tum asendit in montem, cum ad immortalem vitam resurgit. Tum mirificam ejus beneficentiam turbæ audiunt, cum prædicatur in nomine ejus pœnitentia, in remissionem peccatorum. Tum denique populi relicta Hierosolyma, pedibus ultra mare Christum sequuntur, & in montem conscendunt, cum relicta synagoga, abjectisque vanis idolorum cultibus, per baptismum Christo conjuncti in euangelicam ecclesiæ sublimitatem attolluntur, & mirificis, divinisque natalibus insignes (iis enim datum est filios Dei fieri) in novam excitantur (ut dixit Apostolus) creaturam: neque enim naturali virtute, sed ex aqua & Spiritu sancto ecclesiæ filii propagandi erant: nam, *quod natum est ex carne, caro est*, ut ipse sponsus Ecclesiæ dixit: *& quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Propterea quoque non in Ismaele, sed in Isaac vocatum Abrahæ semen legimus: ut enim ille naturæ viribus genitus est, ita hunc divina promissione centenaria peperit vetula sterilis. Et Paulus quoque: *Non omnes, qui ex Israele nati sunt secundum carnem, hi sunt Israelitæ, sed qui secundum promissionem.* Promissioni autem debetur fides, & cognata est gratia. Isaias quoque matrem credentium tum sterilem, tum desertam vocabat, & quæ videretur non habere virum: mox tamen ei propheta Deum pollicetur virum futurum.

Ioan. Galat. 6.

Ioan 3.

Rom. 9.

Ecce hodiernam turbam sine duce, sine humano auxilio, atque omnia sua ipsius cura destitutam videmus. Quæ sui propemodum oblita, civitates, domos proprias, sine commeatu, sine rebus necessariis deserit, ut Iesum ultra mare abeuntem, & deserta loca petentem usque ad studiosa sectetur. Quo uno invento, deesse obsecro quid illi potuit? His autem omnibus præscriptum nobis quasi figura quadam modum intelligamus, quo renasci, & filios Dei fieri, & Christum denique sequi oporteat. Qui enim per baptismum Christo insiti sunt, in hoc mundo tamquam peregrini & alieni versari debent, & ut qui permanentem non habent civitatem, sed futuram inquirunt, mystico interea pane, divinique verbi doctrina confirmati: quod in pascendis turbis hodie nobis luculenter significatur. Qua in re illud mystice speculari oportet, quod Christus quinque panes hordeaceos & duos pisces tunc in manibus accepit, cum in libris Mosaicis latentem veritatem ostendit, & cuncta præstitit, quæ in psalmis & prophetis de ipso scripta legebantur: in quibus duobus major sane copia spiritus esse videbatur. Hi namque duo illi pisces sunt, qui crassæ legi additi fuerant, ut palato spiritus esca gratior redderetur. A puero autem hæc omnia accepta sunt, quia populus Iudæorum sub pædagogia & onere legis vitam agens, ad Christum tamquam bajulus, antiqui testamenti libros ferebat. Et quid tandem est, quod fregit, deditque discipulis, ut distribuerent turbis: nisi quod apostolis, immisso divino spiritu, *aperuit sensum, ut intelligerent scripturas*, jussitque ut euntes in mundum universum prædicarent euangelium omni creaturæ? Cæterum non absumuntur mysticæ dapes, sed longe plura supersunt, quæ nimirum & Christi, & apostolorum opera colliguntur, ut reposita in usum vitæ posteritati cedant. Tantus autem mundi thesaurus non alii quam Christi sponsæ relictus est, ut summa fide ac diligentia

Luca 24.

Anno Christi 1562. diligentia servaretur, neque deessent apostolorum successores, qui Christo jubente recondita depromerent, & fidelibus populis suo tempore distribuerent.

Sed qui jam modum audistis, patres optimi, audite obsecro patienter & finem, in quem ecclesia constituta sit: quod postremo loco nobis explicandum relictum est: jam enim & oratio brevi cursu ad finem suum properat. Hac igitur de re loquens apostolus nos graviter monebat, *ut abnegantes impietatem & sæcularia desideria*, quod, ut proxime dicebamus, fit in baptismo, *sobrie & juste & pie vivamus in hoc sæculo*: in futurum autem expectemus *beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei*: atque interea progredientes de virtute in virtutem ascendamus cum Christo ad montem domini virtutum. Vnde mundi perturbationes, & varias temporum vicissitudines excelso animo despiciamus: & ad B sydera conversi magno ac fervent spiritu ad cœlestem patriam festinemus. Vbi, inquam, divitiarum fœnum, & voluptatum herbas, brutorum potius animalium quam hominum præsertim Christianorum cibos conculcemus: atque eis utamur, ut nobis commoda esse possint ad ea perficienda bona, quæ nobis ministerio sanctorum e Christi manibus afferuntur. Hac enim ratione ad illos æternitatis, & divinæ visionis montes iter patebit, quos dominus pollicebatur ovibus suis, cum eas de cunctis locis & populis se congregaturum & liberaturum dicebat, ut ibi quiescerent in herbis semper virentibus, & juxta rivos aquarum viventium accubarent. Vbi nihil abjectum, nihil confractum, nihil infirmum: sed mortale induet immortalitatem, ignobilitas gloriam, infirmitas virtutem. Vbi denique a cunctis, cum divinis illis exercitibus, quorum linguas nemo mortalium novit, laudibus immortalibus honorabitur Deus, qui tunc erit omnia in omnibus. Neque enim unquam sine divina gloria salus hominum fuerit: nam & Christianis hominibus in hunc finem omnia tendunt, ut non solum serventur ipsi, sed ex sua salute laudetur auctor salutis Deus.

Tit. 2.

Ezech. 34.

Propterea quoque turbæ hodie summa Christi beneficentia inspecta, cum summam ejus virtutem admirarentur, in illam honorificam vo- D cem eruperunt: *Hic est vere propheta qui venturus est in mundum.* Ille autem summus rerum finis est, summaque perfectio, ultra quam progredi non licet: ad quam non vetus illa synagoga, non lex, non Moses, minus etiam naturæ vires, sed Christus, sed ecclesia, sed euangelium (quæ tria simul jungantur necesse est) perducere potuerunt. O admirandum ecclesiæ statum: o certum mortalium præsidium, ubi verum euangelium est, ubi sacramenta, ubi divina virtus operatur in salutem omni credenti, ubi sponsus est ipse Christus, ubi Deus homo homines facit Deos! Timere igitur ecclesia non potest, ne a suo sponso aliquando destituatur, aut, E sicut prisca illa synagoga, videat alteram gratiorem duci. Est enim illa Rachel pulcherrima, quæ non ut Lia soror natu major, id est, synagoga, lippitudine oculorum dehonestatur: sed facie decora, venustoque aspectu, & mentis acie, fideique lumine insignis. Quam unam cum ardentissime Iacob noster Christus verus Israel adamaret, longa quidem ac difficili servitute,

Gen. 29.

A sed alacri tamen animo præ amoris magnitudine sibi acquisivit, & post quam unam, nullam ducere voluit. Hæc est illa Sara, patres optimi, quæ, ut audistis hodie, ludentes Ismaeles Ægyptiæ servæ filios æquo animo ferre non potest. Ludebat tamquam puer Iudaicus populus, qui tum etiam cum temporis plenitudo advenisset, qua virum esse decebat, puer esse non desiit: sed puerilibus adhuc immorabatur elementis, & cæremoniis inanibus detinebatur. Ludebant cultores idolorum, non solum quod etiam ridiculus per se non potuit non esse rerum cultus, quibus nullum divinitatis numen inesse poterat. Ludunt denique quicumque a vero Dei cultu, veraque religione alieni sunt. An non etiam pueri, ludentesque sunt, qui in ipsis fidei rudimentis adhuc hæsitant, necdum firma tenent spiritualis ædificii fundamenta? qui puerili quadam jactantia elati, de re quavis etiam gravissima, ut ut libuerit, loquuntur? qui de religione, de sacris, de divinis, non secus quam de ludicris & puerilibus rebus agere videntur? quibus nihil certum, nihil serium, nihil constans esse potest? Hi autem omnes licet se Abrahæ filios, licet se Christianos, & euangelicos jactent: cum tamen illam, communem credentium matrem Saram, ecclesiam, inquam, catholicam non agnoscant, Ægyptiæ servæ filii sunt, in tenebris Ægypti & gravi servitute detenti: euangelicæ lucis ac libertatis expertes.

Gen. 21.

Quare tandem merito cum Ismaele suo ex paterna domo expellendi sunt, nisi forte resi- C piscant: secus enim cum filiis liberæ paternorum bonorum hæredes esse non possunt. Sed heu nos miseros, quot nunc experimur Ismaeles, qui communem credentium matrem persequuntur! qui liberæ filios oderunt! qui suis dolis & ludis nihil non audent, omnia corrumpunt, omnibus illudunt! Nec tamen propterea, patres optimi, hæc a me dici credatis, quod ego forte de matre nostra catholica minus bene sperandum crediderim. Iubetur enim divino oraculo pater Abraham etiam invitus obtemperare voci Saræ. Ille pater credentium dictus est, in quo uno proposita sunt credentibus fidei & spei exempla pulcherrima, qui, ut docebat apostolus, Rom. 4. divinæ promissioni innixus, in spem contra spem credidit. Nam profecto quemadmodum supra naturæ vires Deo nascuntur legitimi filii, ita etiam divina virtute educari & conservari necesse est. At non etiam Christus ipse, quo infirmior factus est, eo se nobis potentiorem ostendit? Victus vicit, servus factus mundo attulit libertatem, mortuus denique mortem occidit, & vitam mortalibus recuperavit. Illud vero divinæ virtutis privilegium est, ut eo majorem ecclesiæ suæ de hostibus victoriam paret, quo magis eos sævire permiserit. Quare semper de ecclesia quo minus bene sperandum externa facie visum fuerit, eo melius credentibus sperandum est. Ea namque ratione fit, ut splendidior nobis divina virtus eluceat, si major nos urgeat rerum necessitas.

Semper tamen cavendum est, ne Christiana spes temeraria quædam confidentia fit & otiosa securitas. Christus hodie prius excitavit discipulos, & quasi exercuit, quos pro turbis solicitos esse voluit, cum tamen ipse non ignoraret quid esset facturus. Cumque ipsi faterentur, nec cibi, nec pecuniæ tantum suppetere, quod pascendæ illi multitudini satis esse posset;

possset: mox tamen, jubente Christo, non dubitaverunt curare, ut tanta multitudo discumberet, & ad sumendum cibum, quem ipsi quidem ignorabant, se praepararet. Oportet igitur Christianem hominum, rerum primum necessitatem agnoscere, faterique suam impotentiam, animo deinde solicito esse, & spe tandem erigi divinae promissionis: orationibus interea & supplicationibus vacare, viriliter agere, & aequo animo expectare divinum auxilium. Vobis autem praesertim patres amplissimi curandum est, ne quicquam quod pastoralis officii sit, in vobis desiderari possit. Tunc enim vestra illa spes proculdubio existet, quae Christianos homines, quae sanctissimos ecclesiae antistites deceat, nescia confusionis, plena solatii. Tunc Deus optimus maximus pastorum, qui solus rerum novit occasiones, tempora non praetermittet opportuna visitandi plebem suam: perpendit ille rerum necessitates, & mira sapientia moderatur universa, nec unquam ecclesiae suae deesse potest.

At quae, pater optime, majora nobis mala expectanda sunt? quae nos tandem manent rerum discrimina? facta est quasi vidua sponsa tua, & quae quondam orbi latissime leges ferebat, nunc maximis premitur angustiis, majorem suae haereditatis partem occupaverunt hostes ejus. Ubi nunc illae patriarcharum sedes toto orbe clarissimae? Ubi domine Iesu sedes tua natalis? ubi sepulchrum? proh dolor, cuncta prophanat Turcica impietas. Vide domine potentiam, vide superbiam inimicorum nostrorum, ne forte dicant: *Ubi est Deus eorum?* Ecclesia tua undique incendiis, depopulationibus, vastationibus exposita est, nec hic malorum finis. Viperinos experitur foetus, qui maternam discindunt alvum, dilacerant, dilaniant: quibus nihil intactum, nihil sanctum, prophana omnia. Nonne vides domine Absalones impios, qui contra regem tuum David pontificem maximum seditiones commovent, populos solicitant, concubinas patris violant, & a recta fide avertunt ecclesias? An non audis, pater optime, quas blasphemias contra pastores tuos jaciant improbi Semei? Da domine Chusios Arachitas, qui Achitophelum dissipent consilia. Et ipse majora molientibus obsiste, ne propinquum incendium omnia corripiat. Noli nunc oblivisci misericordiae tuae antiquae domine, sed qui vidisti patientiam David, vide quoque pastorum tuorum pietatem, vide studia: multi enim propriis sedibus, ut ille civitate regia, pulsi Absalonum suorum cupiunt salutem: nec minore forte patientia ferunt hi maledicorum hominum convitia, quam ille convitiantem Semei tulerit. Simplici quoque populo, & iis qui dolis & fraudibus decepti sunt, parce domine, placare, miserere, ut tandem matris dulcissimae gremio collecti, te uno ore, uno corde in perpetuum laudent ac venerentur. Dixi.

LXXXIII.

Anno Christi 1562.

ILLUSTRISSIMI TRIDENTINI concilii cardinalibus legatis coram, plenaque amplissimorum oecumenica patrum corona, oratio habita, per totius instituti Minoritanae observationis reverendissimum patrem F. Franciscum a Zamora generalem ministrum. Dominica secunda Quadragesimae MDLXII.

VEREOR, illustrissimi ac reverendissimi domini, amplissimique praesules (vereor, inquam) ne mihi hodierno die accidat in hoc ornatissimo purpuratorum ecclesiae patrum consessu, quod euangelium protestatur in monte Thabor olim contigisse apostolorum praecipuis: qui ad transfigurati corporis contuitum, & ad divinae vocis (ut ita loquar) tonitruum timore perculsi expaverunt. Ita proculdubio ipse hanc praeclaram insignemque circumstantem coronam conspiciens, videor mihi illam coelestem & prope divinam intueri majestatem. Quare stupescit intellectus vestris doctissimis auribus recensere molienti, quae Christus in Thaborea celsitudine divina reseravit mysteria. Verum ipsius voce, vestraque humanitate fretus, hujus celeberrimi montis abditissima, sermonis compendio dicturus accedam.

Sacrosanctae ecclesiae typum montem gerere, divina tradunt eloquia, ac propheticae praesensiones prodiderunt. *Erit*, inquit Isaias, *in novissimis diebus praeparatus mons domus domini, in vertice montium.* Non enim ab re pietatis opera, documenta salutis, reparationis humanae monumenta, quae in catholica modo celebrantur ecclesia, olim a patribus sub miro velamine, in montibus facta leguntur. *Tolle*, inquit dominus Abrahamo, *filium tuum quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, ibique offeres eum in holocaustum, super unum montium quem monstravero tibi:* latent equidem mysteriorum pretiosa monilia. Paternus quippe animus, non solum posteritatis gratia, verum & promissionum spe accensus erat amore. Dominus autem, quem pater tenere amabat, gladio interimi jubet, ac ut concursantibus curis viscera quaterentur senilia, caris ac dulcioribus appellationibus iterum ac saepe repetitis, grandaevi patris suscitantur affectus: ut amoris evigilante memoria adversus animi fidem tota repugnaret carnis militia: *vade, inquit, in terram visionis.* Quo spectat tanti itineris diuturnitas? quo montis ascensus? equidem, ut spatium certaminis accipiant affectus & fides: amor Dei, & amor carnis: praesentium gratia, & spectatio futurorum: hinc perurgente praecepto, hinc vero paterni affectus perluctante amore. At strenuus ille patriarcha in repromissione Dei non haesitans diffidentia, sed confortatus in fide, non deliberat, non detrectat, hominum non quaerit sententiam: sed subito occupat iter, puerisque ad radicem montis dimissis, ac filii regressum pollicetur in dubium. Ascendensque montem armatus fide, futurae veritatis imaginem gerens, quod nondum factum fuerat, futurum certo sperabat: adeo ut percontanti filio, futura respondit: de praesentibus requirenti, *Dominus, inquit, providebit sibi victimam holocausti fili mi.*

Quando haec erunt? Tunc enim, quando aeterni patris

Isaiae 2. | Genes. 22. | Ibidem.

ANNO CHRISTI 1562.

ni patris filius, non ex Sara, sed ex utero procedens paterno: non temporalis, sed ante Luciferum genitus, mortali indutus natura montem conscendet ecclesiæ. Vbi tantum domicilio delectabitur montano, quod a sapientissimo Salomone (velut montium accola) jam saliens in montibus, jam transiliens colles decantetur. In monte illo videbitur Deus, magnifica cum hominibus liberalitate concertans: quando non Isaac mortalis & non moriturus, sed immortalis Deus, hominum inveteratam labem morte dirimet sua: non lignorum fasciculo, sed ponderosa cruce montem conscendet onustus: non arietem inter vepres, sed humanam præassumptam naturam, diris obsessam spinis tradet sacrificandam. Tantum erat decorandus mons iste, quod Moyses ecclesiæ præsagium in illo ut agnosceret, calceatis pedibus ceu ad sancta sanctorum ne accederet, prohibetur a Domino: ibidemque oratione velut clypeo munitus & hasta, habito de Amalechitis triumpho, victori Deo aram dedicavit insignem. Si igitur hæc omnia patribus in figuram contingebant: quid significabant? quid portendebant? quid sibi volebant orationes, benedictiones & maledictiones? quid sacerdotes sacris induti vestibus, aliis vero spoliati? quid erectæ, oleoque delibutæ aræ, foci, victimæ, sacrificia, sepulcra, & id genus similia in montibus celebrata? Quorsum denique Noe, Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, David, ceterique proceres ac patres antiqui in montibus sacrificarunt? Typici erant montes & figuram sublimis gestabant ecclesiæ: nec alio tendebant illa montana mysteria, nisi eo, quia in monte beneplacitum est habitare Deo. Et licet omnium rerum opifex, & orbis fabrificator omniscius (juxta Platonem) totius mundi ambitum, sibi pro sacello construxerit ornatissimum, suam sibi præcipue delegit ecclesiam, & hanc præmonstrabit in monte, ad cujus dignitates capescendas, *assumpsit Iesus Petrum, Iacobum, & Ioannem fratrem ejus, & duxit illos in montem.* Luc. 9.

Animadvertite obsecro patres: Christus allicit, Christus sustulit, & Christus montem secum jussit ascendere. Non eos sane qui in depressis & humanæ vitæ caliginosis peccatorum vallibus perstant: nec qui suos non sugillantes affectus, talem ultro quærunt honorem: nec qui depravatas opiniones stilo ferreo in ungue adamantino supra latitudinem cordium eorum exaratas habent: nec eos denique qui carnis libertatem, ejusque effrænem cupiditatem, sub prætextu sanctitatis in pusillos disseminare conantur. Tales enim sunt falsi fratres, qui (ut inquit apostolus) *subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu: ut in servitutem carnis nos redigant.* Galat. 2. Sed quos duxit? Illos proculdubio, qui tamquam justitiæ cultores, proceresque divini exercitus, primipili ac tribuni vitiorum nihil admittant. Illos qui nec gloriæ studium, nec terrenarum rerum cupidites, nec principum applausus, nec etiam mortis metus e monte depellat. Illos qui in vera fundati humilitate, successores sibi in regimine forent ecclesiæ. Nam superbe dominari subjectis, non Christiani viri, sed gentium gerit officium. Illos insuper assumpsit, quos indefecatæ sanctitatis, & purgatæ virtutis permansuros prævidit. Petrum nempe, qui etsi ad ancillæ vocem pertimuit, prolapsum tamen de præcipitio revocans pedem, quæ negando perdiderat, amare flendo recepit.

A Iacobum, qui vitia quæque supplantet, seipsum vincere discat. Nam tam fœdum est a semetipso vinci, quam pulchrum reliquos superasse. Ioannem vero, qui virginitatis privilegio cæteris pollet, ut illecebras quasque coerceat cupidinis: carnis enim infrænis cupido de ecclesiæ montibus quamplures præcipites dedit, & a Christiana religione transfugos effecit. Secum eos duxit (intimam prælatorum cum Deo familiaritatem ostendens) qui etsi humanis oculis, corpore velut cæteri peregrinentur, miro quodam deificantur numine, supremis etiam creaturis condonatum nusquam. Cui unquam angelorũ dictum est: *Quodcumque ligaveris, erit ligatum, & quod solveris,* B *erit solutum?* Matth. Moyses obnoxio populo instanter dimitti poscebat: Christi vero vicarius judiciaria fungens auctoritate, quæ Christus sui sanguinis effusione promeruit, alumnis dispensans ecclesiæ, non clamat dimitte, nec ut absolvat precatur: sed, inquit, absolvo. Ad cujus vocis sonitum inferorum profligantur horribiles furiæ, angelorum tripudiant agmina gaudio. O suprema hujus montis dignitas, o regale sacerdotium.

Sed quia alternæ sunt omnium rerum vices: nec aliquid adeo prosperum aut sublime, quin gravissimis tangatur aculeis: nec quid tam durum, quod præmii[a] securitas non maturescat: Christus C optimus maximus prælatorum labores prospiciens, amplissima illis præ oculis præmia posuit, dum transfiguratus ante eos, in corpore mortali, gloriam immortalitatis ostendit: & suæ majestatis gloriam, jamdudum velamine carnis obtectam, humanis oculis conspiciendam detexit. Nulla profecto ab orbe condito angustior visio mortalibus innotuit, quæ futuræ beatitudinis consignato arrabone, temporarios ad sufferendos labores, animi desiderium tantum excitaret. Sic ut illa fruens Petrus, ab illo poposcit non dimoveri loco. Et quia lex & prophetæ, hujus montis abditissima complectebantur mysteria, *ecce ap-* D *paruerunt eis Moyses & Helias, loquentes cum Iesu: dicentesque excessum quem completurus erat in Hierusalem:* Luc. 6. ut ecclesiæ mysterium absconditum, manifestum faceret mundo. Mirabantur quo amore ductus, rimas ac fissuras, quas in ecclesiæ monte antiquus fecerat serpens, pretiosissimo cupiebat occludere sanguine. Non in fiscella scirpea confecta, bitumineque linita (velut Moyses) sed ligno crucis, suo sanguine rubricato. Non virga mare percutiens rubrum, sed ira furoris Dei sacrosancta ejus humanitate percussa, ut prædestinatorum cætus ad supremam traduceret patriam. Non minas Iezabelis sanguinolentæ (velut Helias) fugiens, sed impiissimis ultro se offerens E Iudæis. Non sub junipero, pane confortatus subcinericio, sed aceto felle mixto propinato, mente integra, superata carnis mortalitate, expetivit animæ suæ ut moreretur. Referebant insuper quo zelo seipsum morti dare volebat, ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, quando mortis soluto pretio, profugos filios ad gremium revocaret ecclesiæ.

[a] securi

Supremus itaque pater ididem voce retegens: *Hic est*, inquit, *filius meus dilectus.* Petra angularis: Petra, supra quam excelsus, perpetuæque durationis ecclesiæ mons, tanta stabilitur firmitate, ne tota inferorum classis illum diruere possit. Ideo ipsum tamquam tanti operis mirificum artificem jubet audiri, qui per sanguinem crucis ejus tam terrenis quam cœlestibus pacem impartiturus venit. Ipsius jussa capescere mandat,

qui

qui servili indutus forma præfectorum quorumcumque perniciosam ambitionem, vitæ suæ contemptu damnavit. Christi præceptoris disciplinam ediscere mandat, qui ad tam sublimem dignitatis gradum, nedum illustres, regioque sanguine natos, verum demissos etiam homines, virtutibus tamen præditos, non dedignatur assumere. Christi legislatoris edictum nobis servandum proponit, qui preciosa quæque contemnens, superbam hominum vitam sua profundissima suggillavit humilitate.

Operæpretium ergo erit, patres amplissimi, ipsum ut audiamus: qui pro grege vobis commisso, animam tradidit suam: morbidas oves sanans: dispersas congregans: errantesque humeris suis reducens. Ipsum audite, qui vanam ac fluxibilem hominum pompam conculcans, abjectissimum suæ nativitati & morti locum elegit: ut ecclesiæ suæ alumnis mansiones præpararet perpetuas. Ipsum audite, qui derisorias, fallaces atque caducas mundi nil pendendo divitias, nudus ascendit crucem: ut ecclesiæ montem æternis ditaret thesauris. Ipsum audite, qui non ovium pellem, sed suam pro illis virgineam, diris dilaniatam flagellis: pascendas & non perdendas, nec excoriatricibus mercenariorum manibus committendas oves instanter poscebat. Ipsum audite, qui acerrimis clavis contusis manibus, cruci affixus, ne quis illi aliquam abripere posset, ad unius ovis balatum impiger, paradisi pascua statim promisit. Ipsum audite, qui toto exulcerato corpore (etsi paterno destitutus auxilio) ovium tamen suarum salutem sitire fatebatur. Ipsum audite, qui diro lanceæ vulnere sauciatus, intima cordis patefaciens: nedum aquam, verum sanguinem, sitibundis ovibus propinavit. Ipsum audite, vos qui ad hujus celeberrimi montis fastigium evecti estis: qui non in adumbratis sacramentis (velut patribus antiquis) sed in ipsa relucet veritate.

Vobis enim ad dexteram patris regnans Christus, hujus montis hæreditatem possidendam, moderandamque reliquit. Quare in vobis supremis rectoribus, refugium omne, præsidium ac spes nostra post Deum constituta est. Attendite obsecro, patres pissimi: nam *parvuli petierunt panem*: Panem, inquam, purgatæ doctrinæ: Panem castigatæ disciplinæ: Panem denique exemplaris ac regulatæ vitæ. Heu me patres, ter millies heu me. Non deficiant obsecro, qui frangant, & porrigant eis. Quid proderit nobis inter vestibulum & altare clamorosis vocibus Deum optimum maximum interpellare, clamantes: *Parce domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in perditionem*: si conspiciendo ferocissimum aprum de sylva egredientem, dissipantem, vastantemque Christi hæreditatem, (utpote ecclesiam suam) & solum sibilis eam defensare conamur? Manus mittere ad fortia necessum est. Quid utilitatis, quid emolumenti oriri poterit, ociosis vacare disputationibus? Semel in Christi tunicam inconsutilem sortem miserunt crucifixores: cecidit namque sors supra ecclesiæ filios. Nostra enim est hæreditas. Talaris tunica Ioseph (etsi sanguinolentis hæreticorum dogmatibus circumdatam conspicimus) nobis tamen de jure debetur.

Quorsum jam denuo discutere debemus, cujus sit? Equidem non sine magno discrimine de religionis veritate disputaremus, quam tantorum sanguine confirmatam videmus. Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidem quasi novellam discutere præsumamus. Quorsum post tam manifestos duces, post martyrum sudores, post confessorum & virginum illibatam vitam & constantiam, post tot concilia, post tot sanctiones, post tot decreta in errore permaneamus? Absit. Rescindite quæ rescindenda sunt. Purgate quæ purganda sunt. Ejicite vendentes & ementes a templo. Mensas nummulariorum, & cathedras vendentium evertite. Matth. 21. Marc. 11. Luc. 19. Io. 2. Tunc enim res salva erit. Vos qui lucis nomen adepti estis, in tenebrosa vitiorum valle jacentibus fulgentissimos virtutum radios emittite, ut vobis auspicibus, vobis ducibus, inde illi ad splendidissimos fidei, & cœlestium montium vertices aspirent.

Vigeat nunc tanti muneris solicitudo in hac turbulentissima tempestate: in qua Christianam patriam spumantem hæresibus cernimus. Prophana viget libertas: terra scatet scandalis, scelera perpetrantur innumera. Divinus cultus perfidiæ rubigine labefactatur: sacra prophanantur loca: religio corruit, ac crucis Christi inimici sacrosanctæ ecclesiæ montem tangere minime verentur, ac si qui hunc tetigerit montem, non sit lapidibus obruendus. Nonne vulgus, ut pote vulgares homines, ne propius accedant, prohibentur a domino? Contendite igitur manus ponere adjutrices, extrema quævis pericula pro hujus montis indemnitate minime subire timete: ut sit paratus mons ecclesiæ in vertice montium: sit domus Dei, domus regia, domus quæ in cunctis nominetur nationibus: ejusque cultores in Christianam mutentur metamorphosin: Ex peccatoribus in resipiscentes: ex carnalibus in spirituales: ex hominibus in Deos per gratiam, ut posthac possint frui eo in gloria. Ad quam nos perducat Christus optimus maximus. Amen.

DIXI.

LXXXIV.

ORATIO IN SACROSANCTO œcumenico concilio Tridentino coram patribus in dominica tertia quadragesimæ, per reverendum magistrum Angelum Ferrum Venetum theologum, ordinis fratrum Eremitarum sancti Augustini habita. MDLXII.

Ego illustrissimi ac reverendissimi hujus sacrosancti œcumenici concilii præsides, in hunc ornatissimum dicendi locum meorum majorum mandato, de hodierna euangelii lectione verba facturus accessi: verum quia tanto oneri me imparem esse intelligo, Christum dominum nostrum, qui hodierno die muti linguam solvit, precabor, ut & quæ dicturus sum mihi suggerat, & labia mea aperiat, quo præsentis euangelii mysteria contemplari, atque explicare valeam: quem pro sua clementia, ac pietate, qua dat spiritum bonum petentibus se, facturum non dubito. Idcirco oratos vos velim, ut ad me audiendum benignas aures, ac propensum animum afferatis. *Erat* (inquit euangelista) *Iesus ejiciens dæmonium, & illud erat mutum.* Homo (amplissimi Luc. 11. patres) inter corporales ac visibiles creaturas præstantissimus statim ut peccavit, mox justo Dei judicio potestati satanæ traditus est, qui non solum illum tentare, sed quod gravius est, in varias ac perniciosas admodum tentationes induce-

re conatus est præterquam quod etiam multis A corporalibus morbis atque incommodis illum ipsum affecit, & oneravit. At Deus illius commiserationе ductus, incredibili pietate illum sanando ad se revocavit: in plenitudine tamen temporis, hoc quam maxime fecisse legimus, cum Deus per Christum brachium virtutis suæ hominem suis numeris absolutum reddidit, cum ab omni morborum genere purgando, tum corporis, ad manifestandam gloriam Dei in illo: tum animæ, ad ejus salutem, quæ omnia ab euangelistis gestorum Christi piis ac fidis scriptoribus videre licet. Vno tamen admiratione digno contenti erimus, quod quidem quasi ob oculos hodierno die ab euangelista nobis proponitur. Nam hominem B diaboli opere mutum effectum, mox cunctis audientibus loqui fecit.

At tanti ac tam admirabilis operis magnitudine, humiles turbæ stupore quodam confectæ admirari cœperunt, & fortasse parum aberat, quin ipsæ turbæ crederent. Superbi vero & arrogantes Scribæ, & Pharisæi cœca invidia exagitati, Christi admirandum, & numquam antea auditum factum, ne turbæ crederent, gloriosiorque Christus inde appareret, calumniari, ac obscurare conabantur. Proinde hoc præclarissimum factum maxima admiratione dignum, in auctorem diabolum invidi referre nituntur, dicentes intra se: *In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.* Vnde in illos quod regius propheta cecinit commode dici potest: In medio juventutis
Psal. 65. tuæ *mentientur tibi inimici tui.* Quid mirum, quod superbi & arrogantes Iudæi hoc faciant, quando ad credendum superbiam atque invidiam impedimentum semper extitisse nemini divinarum literarum studioso obscurum est aut dubium? Inquiunt enim præstantes ac pii interpretes: Quomodo Eva communis omnium mater diabolo credidisset, nisi antea in mente ejus præcessisset elatio? Et veritas Christus nonne Iudæos de incredulitate arguens, cur etiam illi ipsi credere non possent ostendens, dicebat: *Quomodo*
Ioan. 5. *potestis credere qui gloriam ab invicem accipitis?* D At Christus dominus noster, cogitationum omnium nostrarum inspector, qui novit *cogitationes*
Psalm. 95. *hominum, quoniam vanæ sunt*, quique in mundum venerat ut veritati testimonium perhiberet, miraculi veritatem a Iudæis obscurari non est passus, sed Iudæos ipsos cum suæ falsitatis, tum impietatis duabus validissimis rationibus convicit.

Vna sane quæ ab hominibus assidua verborum consuetudine dici solet: nam in ore omnium trita est vetustate sententia: Concordia parvæ res crescunt, discordia maximæ dilabuntur. Idcirco Christus dominus noster, qui comprehendit sapientes in astutia sua, Iudæos suæ falsitatis con- E
Luc. 11. vincere volens, ait: *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur.* Quæ enim domus tam stabilis, quæ tam firma civitas, quæ non odiis & dissidiis brevi possit everti? Cum vero regnum satanæ maneat, manserit, & posthac mansurum sit, divisum non esse perspicuum est: quod si divisum non est, quonam pacto perditorum hujusmodi spirituum alterum alteri, quo ex corporibus obsessorum hominum ilico exeat, vim facere possit non video.

Alia ratio adversus Iudæos hæc est. *Si ergo in Beelzebub principe dæmoniorum ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt?* Hoc est, exorcistæ ad expellendos dæmones sub Davide & Salomone instituti, in quo ejiciunt, dicite mihi? Vel secundum alios: apostoli a gente vestra ortum habentes, discipuli vero mei, quos ejicere dæmonia videtis, in quo ejiciunt? Qui si in Beelzebub principe dæmoniorum ejicerent, atque ipsos fugarent, ergo majorum vestrorum pia ac sancta instituta reprehenditis, quod si non in Beelzebub, sed in Dei virtute illi hoc faciunt, cur, in dæmonis virtute mihi hoc crimini datis, & non aperte potius me eadem virtute id efficere, quod exorcistæ, vel apostoli mei facere consueverunt, omni livore deposito confitemini? His sane rationibus infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Tandem in majorem Iudæorum confusionem, Mulier quædam, quæ dominum disputantem cum Iudæis ac differentem jam audierat miraculique magnitudine permota, quam sane veluti infirmam ad confundendum fortia Deus elegerat, non Pharisæorum auctoritate perterrita, sed Spiritus sancti veritate illustrata, eorum temeritatem coarguit, & quo ejus prædicatio de Christo facilius ab omnibus audiretur, extollens vocem, Christum dominum nostrum, quem Iudæi calumniis deprimere quærebant, divino numine afflata, vere summis laudibus extulit. Illi namque Christum quasi fœdus cum diabolo iniisset criminabantur, quod quidem Deo optimo C maximo execrabile semper admodum fuisse divinarum literarum monumenta testantur. Nam scriptum legimus, *Magos & ariolos non patieris* Ex. 22. vivere. Hæc vero mulier Christum non cum diabolo fœdus iniisse prædicat, sed longe aliter rem se habere ostendit. Nam Christum eo beatiorem, quo nihil beatius esse potest, appellat, propter quem venter, qui illum gestaverat, beatus quoque diceretur.

Amplissimi patres, cum omnia quæ scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sint, Christum igitur dominum nostrum veritatis omnis auctorem ac magistrum, vos universi, quos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam suam, qui eodem Spiritu sancto duce huc venistis, omni qua potestis ratione imitari oportet. Nam quemadmodum veritatis magister Christus veritatem a Iudæis obtenebrari seu conculcari (quemadmodum euangelii lectio plane nobis ostendit) non est passus, sed hanc ipsam oppugnantibus Iudæis in faciem semper restitisse, scriptum legimus. Nam adversus Sadducæos de resurrectione prave sentientes, sacris scripturis in medium allatis, quas eos ignorare, neque intelligere dicebat, suæ impietatis convicit: earumdem sacrarum literarum dictis atque sententiis eosdem, quomodo ille ipse esset filius Dei non credentes, quoniam David illum ipsum dominum appellat, publice superavit. His igitur rationibus, quas paulo ante commemoravimus, Iudæis in Spiritum sanctum dire blasphemantibus, Christus est adversatus. Ita & vos (patres amplissimi) pestilentem hæreticorum doctrinam quorum nequitiæ virus indies longius serpit, quibus undique vallati sumus (nam malum hoc jam villas, civitates plurimas, provincias, & quod vobis omnibus tamquam catholicæ veritatis defensoribus maxime terrori esse debet, proh dolor, regna occupavit) hanc itaque pestilentem doctrinam sacrarum literarum monumentis, plenariorumque conciliorum, quorum est in ecclesia saluberrima auctoritas, sanctorum quoque veterum patrum testificatione, & piis universalis ecclesiæ consue-

consuetudinibus, nec non rationibus, atque A exemplis imitatione dignis, & quod omnium maximum est atque præcipuum, optimo vitæ exemplo, ut dictis facta concordent, penitus confutetis, atque zizania ista, quæ pastoribus dormientibus inimicus homo superseminavit, vobis vigilantibus radicitus evellite, ecclesiæ supra quam dici potest fluctuanti, & quasi periclitanti subvenite, ut quiescat aliquando ab universis ferme hæresibus tamdiu vexata mater ecclesia.

Ut vero hoc commodius faciatis, procul absit ab animis & cogitationibus vestris omnis vestri commodi ratio, tantum Dei timorem atque honorem, necnon sponsæ Christi ecclesiæ pacem B præ oculis habentes, omnem vestram cogitationem in tutanda catholica veritate, a qua omnis salus proficiscitur conferatis, quidvis potius perpessuri, quam tam pium, necessarium, salutareque ecclesiæ negocium deseratis. Ad hoc enim huc venistis, ut vestra omnium diligentia ac solicitudine opera diaboli dissolvantur, quorum præcipua hæreses sunt, & schismata. Non minoris esse auctoritatis hoc præsens Tridentinum concilium, quam alia plenaria concilia unquam fuerint, cogitetis. Quorum conciliorum patribus in illis ipsis confidentibus adversus hæreticos, qui *malitiæ velamentum*, ut ait apostolorum princeps, *libertatem habentes*, catholicam veritatem Spiritus sanctus, Spiritus veritatis reve- C lavit.

Quibus plenariis conciliis celebratis, totius ecclesiæ paci optime consultum fuit, donec diabolus, pacis inimicus, novas hæreses, vel jam damnatas, justo, occulto tamen nobis, fortasse judicio permittente excogitasset, vel excitasset. Quas etiam Deus optimus maximus rerum omnium providus esse non fineret, nisi in ecclesiæ utilitatem eas facile vertere posset. Quemadmodum Ioseph a fratribus venditus jam vita functum existimātibus dixit: *Cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum.* Ita hæreticorum occasione excitantur studiosorum ingenia, divinarum literarum obscura loca elucidantur. Unde post hæreses magis quid ecclesia teneat patet, D præterquam quod electi a Deo fideles tentantur, probatique magis inveniuntur. Unde beati tunc sunt, qui non fuerint scandalizati in doctrina Christi, quorum plenariorum conciliorum auctoritati ac judicio omnes stare debent, neque cuiquam absque suæ salutis periculo pertinaciter refragari, ac temere contradicere licet: nam qui ecclesiam (quam sacrosancta plenaria concilia repræsentant) non audierit, tanquam ethnicus & publicanus habendus est. Quorum conciliorum auctoritati tantum majores nostri ac sancti viri detulerunt, ut nunquam adversus illa vel scripsisse vel aliquid dixisse inveniantur.

Quid de Nicæno concilio divus Ambrosius E dicat, legatur, qui verbis apostoli ad Romanos alludens ait: Quis me separabit a fide 318. patrum Nicæni concilii? & quæ sequuntur. Quid Augustinus, Basilius, Hieronymus, & alii de plenariorum conciliorum auctoritate dicant; veritatis catholicæ inimici attendant, quorum patrum non sunt digni solvere corrigiam calceamenti. Quid S. Gregorius ecclesiæ Romanæ præsul de quatuor generalibus plenariis conciliis dicat, advertant, quæ non secus ac quatuor euangelia veneratur. Romanæ quoque ecclesiæ detrahere cessent, de qua beatus Ambrosius loquens ait: In omnibus cupio sequi Romanam ecclesiam: De qua beatus Augustinus ait: Semper in catholica ecclesia apostolicæ sedis principatus viguit. Quantique ille ipse tantus doctor summi Romani pontificis auctoritatem in hæreticos confutandos fecerit, epistolas ipsius legant.

His igitur rationibus, solida fide ac firma in Deum spe animati, jam cœptum Dei opus perficere, & ad optatum finem perducere contendite, Christo enim domino nostro in medio vestri posito, nihil erit quod arduum vobis sit, atque difficile: in eo sane facietis virtutem, & in lumine ejus videbitis lumen. Namque fidelis est *Psal. 35.* qui dixit: *Ego vobiscum sum, usque ad consummationem seculi.* Fidelis est, qui dixit: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum usque in æternum.* Fidelis est qui dixit: *Nolite timere, ego vici malignum.* *Mat. 28.* *Ioan. 14.* *Ioan. 16.* Non hæsitemus igitur diffidentia, sed confortati solida fide, ac firma spe, plenissime sciamus, quia quæcumque promisit Christus, potens est *Luc. 11.* & facere. Est enim ille fortis armatus, qui intrabit in domum fortis, & alligabit fortem, armaq; ejus auferet, atque spolia distribuet. Sed quid, nonne novorum inventores eodem fere argumento, quo Iudæos ipsos hodierno die Christus revicit, revincuntur & ipsi? An non illi ipsi inter se divisi atque contrarii? Eorum igitur doctrina nullatenus extare poterit. Nam Spiritus veritatis, qui est Deus pacis, illic esse non potest. Quæ tamen omnia ut facilius, celeriusque fiant, a Deo optimo, maximoque petenda sunt.

Vos igitur, patres amplissimi, mysteriis divinis contemplandis atque examinandis, aliisque a vobis ad universæ ecclesiæ statum pertinentibus decernendis, non viribus vestris fidentes, sed orationibus, jejuniis, aliisque piis operibus veritatem catholicam invenire, reliquaque recte disponere satagite. Hæc una est habendæ ac inveniendæ catholicæ veritatis via: neque hoc solo contenti esse debetis, verumetiam quantum in vobis est, lucrari fratres vestros, qui de recta via deflexerunt, laborate. Omnes vias persequamini, quibus eorum saluti consulatur. Itaque a beneficentissimo Deo precibus contendite, ut convertat corda patrum in filios, aperiatque illis ostium cordis, & ad se animum ac malam denique mentem revocet, ne amplius mendacio fidem adhibeant, sed majorum suorum piam atque catholicam fidem, ab illis diu integram atque inconcussam retentam, quam paucis abhinc annis a diabolo suggerente seducti miseri deseruere, in se reversi Deo inspirante amplectantur, & colant: & nox eorum sicut dies illuminetur, sicut tenebræ ejus, & lumen ejus.

Ad vos vero in hoc sacro concilio, illustrissimi & reverendissimi apostolicæ sedis legati, pro muneris vestri ratione maxime pertinet, universos hujus sanctæ synodi patres in vinculo pacis retinere, nihilque in hoc ipso tempore quo hæc sancta synodus celebrabitur, dici aut fieri permittere, quod ejusdem dignitatem, seu existimationem imminuere, vel eorum qui foris sunt corda, quo suis erroribus tenacius inhæreant, concitare possit, quin potius contradicentium (ut ita loquar) animi feritas aliquando mitescat, seu eorum cordis duritia emolliatur. Tunc enim apud vos fortasse, non apud se Christum dominum nostrum, atque catholicam ecclesiam esse intelligent, exclusumque Romanæ seu catholicæ ecclesiæ

ANNO CHRISTI 1562.

clesiæ jugum ingenti gaudio denuo recipient. Quod si hoc vestra opera, ac diligentia fiet, clementissimi Dei, qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, voluntatem facietis, ac sanctissimi Pii quarti pontificis maximi, cujus hic vices geritis, pium, sanctumque propositum implebitis, ac omnium tam absentium catholicorum principum, quam omnium qui hic adsunt, opinioni, atque summæ expectationi respondebitis, tam digni operis vestri copiosam mercedem a Deo optimo maximo omnium bonorum largitore accepturi.

LXXXV.

QUOD NON SIT LAICIS CALIX permittendus.

ORATIO AD SACRO-SANCTAM synodum Tridentinam. Autore Gaspare Cardillo Villalpandeo Segobiensi, doctore Theologo. MDLXII.

SCIO ego, illustrissimi & reverendissimi legati, sanctissimique patres, neque culpa, neque reprehensione vacare eum interdum solere, qui minime illud requirentibus consilium præbet: tum maxime cum ii quibus consultum volumus, præstantissimarum artium notitia, pietate, consilio, & multarum rerum usu clari sunt, qualem unumquemque vestrum esse, omnes plane & agnoscunt, & fatentur libenter. Nam etsi non sus Minervam, (ut est in proverbio) inepte (ut ille ait) quisquis Minervam docet: Vestra tamen humanitas, atque animi candor, quæ multis faciunt animum ad dicendum: deinde studium vestrum, & accurata diligentia, ad exquirendam aliorum sententiam, cum qua vestram conferatis: ut ea ratione quod optimum est, & ecclesiæ Christi convenientissimum, intelligere atque amplecti possitis: præterea Christiani hominis, sacerdotis, atque theologi officium, a quo me non omnino abhorrere aperte confiteor: demum persona illa, quam in hac sancta synodo sustineo, dum vicariam operam navo amplissimo episcopo Abulensi, hortantur me, ut, quod de quæstione proposita sentio, exponam breviter, atque illud vobis sanctissimi Patres renuntiem. Quod dum efficimus, non tam vobis consilium damus, cujus admodum estis locupletes, quam ut memoriam vestram refricemus, negotiis aliis, curisque impeditam, gravemque. Tametsi enim nos ingenio, judicio, literis, atque prudentia parum valeamus, audemus tamen, divina Christi Iesu (cujus negocium agimus) ope freti, candide atque ingenue animi nostri sensa depromere, atque exprimere dicendo, non ignari sæpenumero ita evenire, ut vel olitor satis loquatur opportuna.

Hoc onere quod subimus modo, facile quidem levaremur, si, cum est de usu eucharistiæ publice, in conspectu vestro, a theologis disputatum, orationem, more cæterorum, habere potuissemus: sed quando adventus nostri ex Hispania in hanc civitatem tarditas dicendi nobis opportunitatem eripuit, ne feratis, obsecro vos, iniquo animo patres, ejus hominis scriptam sententiam diligenter inspicere, quem vestra consuetudine, intentis animis coram differentem de hac ipsa quæstione simul cum cæteris, si in tempore Tridenti adfuisset, eratis audituri: neque enim tam nullius pretii, neque tam omnibus obvia atque exposita ea quæstio est, quam vestris ingeniis in præsentia exercetis, ut pœnitere vos unquam jure possit impensæ illis legendis operæ, quæ de eadem domi theologi meditantur officio pietatis impulsi, & charitatis studio ducti, primum quidem erga sanctissimum istum, atque numeris omnibus absolutum ordinem vestrum: deinde erga ecclesiam Romanam, charissimam Christi sponsam: quam cum cernamus, neque sine summa acerbitate atque animi dolore, indignis & miseris modis ab impiis hæreticis dilacerari atque discerpi, qua parte possimus, debemus eidem opitulari.

Quis est enim tam temere audax, usqueadeo consilii atque rationis inops, qui non videat magnum adversus Christianam religionem momentum in ea re situm esse, si contra quam par sit & ratio postulat, Germanis, aliisve privatis quibusdam nationibus, vestris decretis (hoc est, ecclesiæ universalis judicio) liberam facultatem faciatis bibendi calicem, quem antiquitatis consensu, gravibus & doctis rationibus, lata lege, laicis olim, & sacerdotibus, qui eucharistiam non conficiunt, ademeratis. Prius igitur quam de re quidpiam statuatis patres, diligenter eandem, quemadmodum cœpistis, quæso animadvertite: ne, si negocio confecto, aliter quam velitis res accidat, (quod avertat Deus) sera sit pœnitentia: magno etenim opere occurrendum est vobis, patres, illi morbo, qui si semel contractus sit, aut curari difficile possit, aut facile in alios contagione sævire. Ne vos tamen ultra quam satis est, oratione mea suspensos tenens, in publica commoda, quibus procurandis occupati estis, peccare videar, quanta maxima possim brevitate, de re proposita sententiam dicam, atque ita dicam, patres, ut illam judicio vestro perinde atque me, subjectam esse libentissime feram, & studeam.

Quæstio illa quæ perplexos, atque ancipites animi multos tenet eventus expectatione (sit ne laicis, & sacerdotibus non facientibus sacra, calix porrigendus) cum proximis superioribus diebus (quod vos probe nostis) ferventiori quorumdam studio agitari cœpta sit, admirabili quadam providentia, aut divino potius consilio, omnium ferme calculis missa facta est, atque in commodius (ut dicebatis) tempus rejecta: hanc eandem quæstionem patres, in medio cursu aliarum gravissimarum rerum hoc temporis articulo sunt qui revocent, atque urgeant tam magnis conatibus, tamque impotentibus animis, ut suspicari liceat non tam eos solicitos esse, ne vos quidpiam contra dignitatem vestram, atque auctoritatem sacrosancti œcumenici concilii admittatis, quam ut ipsi festinatione suscepta voti compotes evadant. Quod si nullum aliud nobis argumentum superesset (quæ multa quidem & potentissima sunt) ad persuadendum de hujusmodi quæstione amplius tractandum non esse, neque movendam rursus hanc Camarinam.

Illud unum magnam abunde fidem facere possit, quod eam, non suo tempore, vestris suffragiis definiri hujus negocii architecti atque patroni postulant. Neque enim vos latet, in quavis quæstione, ad quam definiendam consilio opus est, magni in utramque partem temporis rationem momenti esse. Nunc vero qui intempestive, hoc est, alieno tempore, atque una cum aliis gravissimis, & præstantissimis quæstionibus controversiam hanc poscunt a vobis dirimi, deliberandi ansam infringunt, & libere cogitandi facultatem eripiunt: neque enim tam exiguo tempore, & tot ac tantis negotiis impedito, ingenii lumen atque

atque animi vis, qua plurimum ad difficillimam controversiam dirimendam indigemus, exercere seu ulla ratione potest: neque illustre aliquod veritats vestigium apparere, quam summi philosophi in profundo demersam esse in scriptis suis nobis reliquerunt. Fit enim ita postulante natura, quæ nobis animum admodum angustum fecit, ut dum multa minamur, feriamus recte nihil: atque agitantibus multa, procedat parum. Huc accedit, quod rerum usque adeo diversarum confusio, atque ordinis, ex quo cuncta bene procedunt, perturbatio, cum non aliunde, quam ab omnium malorum artifice, atque satore diabolo, qui rerum, quæ a nobis ordine & ratione geruntur, capitalis imprimis hostis est, ortum habeat, quo pacto boni cujuspiam causa esse possit, non satis intelligo.

Timeo enim graviter, patres, ne dum parum opportune quæstionem minime necessariam discutere in animum inducitis, non modo cætera negocia deseratis, de quibus his diebus agere cœpistis, & quibus expediendis dixistis diem, sed (quod ego non sine lacrymis meminisse possum) re infecta, sanctissimi isti ecclesiæ conventus dissolvantur: nam qui usque adeo enixe, & quodammodo contentiose dant operam, ut calicem Germanis, atque aliis quibusdam nationibus, minime illum fortasse poscentibus porrigatis: ubi (quod tantopere laborant, se minime consequutos viderint (quod ego vehementer cupio, & futurum spero) præ animorum impotentia, quam dejecti ab spe inducere atque gerere solemus, in illud unum totis (quod ajunt) nervis intendent, ne sacrosancta comitia vestra universi orbis Christiani ardentibus desideriis, crebris suspiriis, maximisque vestris laboribus atque sumptibus coacta longius procedant: quod si fiat, non fiet sane sine summo dedecore, atque ignominia vestra, patres, neque sine reipublicæ Christianæ detrimento, quæ in hac sancta synodo universam ferme spem suæ salutis collocavit. Sed tu summe Deus singularis, atque unice Christiani cœtus patrone, teterrimam istam pestem terris averte.

Non obscura, neque ignota vobis, patres, narro, vos hujus sententiæ meæ testes appello, qui propriis illam vocem auribus in publica concione hausistis: nisi hanc rem procurantibus mos geratur, non poterit fortasse concilium habere fœlicem exitum: quorsum vero hæc infausta, feralisq; vox pertineat, scitis patres: & quid portendat scitis. Cæterum cum vobis hac in re, perinde atque in cæteris omnibus, quæ ad suscipiendam, tuendamque religionem spectant, parere principes debeant, reges, atque imperatores: cum vos ipsi reliquis omnibus leges præscribere, atque jura dare debeatis, non accipere ab aliis: cum minime occasiones temporum ignoretis, gerendis rebus ecclesiæ pro dignitate accommodatas, convenientesque: Sumite, obsecro, atque obtestor vos per Deum immortalem patres, concilii capiendi, deliberandique de re usque adeo gravi tempus idoneum. Et quando impræsentiarum multarum aliarum numero rerum, pondereque satis oppressi estis, futuram aliquando opportunitatem expectate: quod superioribus proximis diebus prudenter admodum facere cœperatis: suppetet illa vobis, cum reliquis id genus curis, negociisque fueritis expediti.

Quod si vos susceptam jam, atque in consultationem adductam nuper de hac re disputationem, nisi ea plane absoluta sit intermittere pa-

A rum decorum putatis, excutite, si placet jam vestris humeris molestum hoc jugum, atque vos suspendio isto tandem liberate: Ita tamen liberate patres, ne vitalem Christi sanguinem profundi quispiam possit cum ratione putare: quod nullo negocio consequemini, si nemini calicem alteri propinaveritis, nisi qui concilii Constantiensis & Basilensis decreto, quod vetus firmavit consuetudo, illum hactenus biberunt. Tametsi enim vobis integrum sit, vetustam hanc consuetudinem de medio tollere, & si velitis, penitus abrogare, qui una cum Christi sanguine, reliquorum etiam mysteriorum ab eodem ministri & dispensatores estis constituti: ita tamen altissima ecclesiæ mysteria a Christo Iesu servatore nostro

B edocti, jussique dispensare debetis, ut fideles decet dispensatores: tales autem nusquam eritis, nisi gravis imprimis causa sit, quæ id facere jubeat, & quam interroganti intrepide ac sine rubore possitis reddere.

Ego vero sic existimo, patres, non solum nullam legitimam causam esse, sed neque fingi posse, cur de consensu vestro calicem laici bibant: plurimas autem superesse, quibus si rem accurate atque ad amussim expendatis, facile doceri possitis, persuaderique, antiquum ut morem Christianæ reipublicæ vestræ retineatis: neque pati ullo modo velitis ab eo quempiam discedere latum unguem. Has in præsentia vobis commemorabo patres, ne si rusticano pudore impeditus

C taceam, officio quod ecclesiæ debeo, defuisse videar: vos illas admirabili judicio vestro, & prudentia pene divina diligenter considerate, atque excutite: hinc autem ut oportet initium sumam.

Si calix ullis est hominibus a vobis hoc tempore porrigendus, aut is est porrigendus hæreticis, aut fidelibus, nihil est medium: neutris tamen vestra auctoritate concedi debere aut posse, gravissima multa incommoda, quæ utramvis sententiæ partem consequuntur, plane atque aperte declarant: & præterea probabilis ratio nulla superest, qua facere jubeamur. Etenim qui Romanæ ecclesiæ obtemperant, neque causam, neque rationem ullam habere mihi videntur, qua addu-

D cti calicem a vobis petere possint, nisi sibi persuaserint, minime sub alterutra specie Christum integrum contineri, aut verum eucharistiæ sacramentum non esse, aut denique ulla quantumvis exigua gratia destitui nos, dum alteram tantum speciem sumimus, quæ sit ad salutem homini necessaria: quem dum nimium impotenter calicem expetunt, animum prodere proculdubio videntur: sed hos scrupulos vos ipsi jam patres sanctissimi condita lege, proxima sessione omnium animis exemistis, ut concilia duo generalia prætermittam, Constantiense & Basileense, in quibus de re eadem decretum ecclesia confecerat: tanti vero apud nos (modo pie, Christianeque

E simus instituti) ecclesiæ auctoritas, & caritatis opinio valere debet, qua nos illa semper, tanquam piissima mater liberos, tenerrime prosequuta est, nostraque commoda procurat, ut posthabito, atque abjecto procul quocumque affectu, quem fortasse nos erga calicem hunc temere admodum induimus, gerimusque, illi uni nos atque omnia nostra submittere: illud velle unum, quod illa vult: illud optimum putare, quod optimum illa ducit: suspectamque habere sententiam nostram, quæ non ex obedientia ecclesiæ orta sit, & ortam jam continuo deserere debeamus. Nunc vero contra videntur facere, qui nimia

ANNO CHRISTI 1562.

(ut ajunt) cupiditate atque affectu erga calicem A ducti, præ impotenti quadam siti vel illum bibunt ecclesia repugnante, vel usque adeo studiose, perditeque calicem ambiunt, ut nullis rationibus, nulla lege, nulla (licet antiqua) consuetudine persuaderi queant, ut ejusdem obliviscantur. Nulla igitur (ut dicebam) honesta causa reddi potest, propter quam qui fideles sunt, receptam diu consuetudinem ecclesiæ labefactari velint, & suppetunt efficaces rationes multæ, cur alterutra specie contenti esse debeant.

In primis, quoniam illud nobis ecclesia præcipit, ut alteram tantum speciem laicis porrigamus, atque insuper ut altera tantum laici sint contenti: cui merito obtemperandum nobis est: quia nihil agit sine magna ratione, nihil statuit quod honestum non sit: nihil, quod bene institutis probari B non debeat, decrevit unquam: neque in hujusmodi legibus ferendis errare potest. Deinde si latam legem: quam plurimis retro annis consuetudo jucundissimam effecerat, nulla evidenti necessitate convellatis, patres, suspicari multis in mentem veniet, aut vos illam temere, nulloque consilio tulisse olim, suscepisseque: aut susceptam cum ratione, & servatam diutissime in Christiana republica nulla vel causa vel ratione pro nihilo ducere: quo nihil fingi potest gravitate vestra, aut hujus amplissimi ordinis majestate magis indignum.

Generalis præpositus Franciscanorum, & societatis Iesu, & Petrus Soto.

Accedit ad hoc, quod, ut nobis locupletissimi testes, atque omni exceptione majores retulerunt, qui plurimis Germanorum (cum in Germa- C nia agerent) familiariter usi sunt, qui eo loci per omnia obediunt Romanis pontificibus, non solum calicem vitæ non cupiunt, aut petere audent, sed, quod maxime mirandum est, constanter affirmant, nihil se tam indigne laturos esse, quam si contra servatum diu in republica Christiana morem, pontifex maximus, vel sancta hæc synodus de calice bibere sinat: ut suspicio fit, hunc ipsum, quem plerique tantopere jactant affectum, discessionis ab ecclesia argumentum esse potius, quam ejus charitatis, quam erga ineffabile hoc eucharistiæ sacramentum gerere se simulant.

Hanc opinionem probabilem superioribus rationibus, longe probabiliorem facit auctoritas, D & doctrinæ opinio confirmata longo usu rerum, quorundam episcoporum Germanorum, qui de hac ipsa quæstione in publica concione vestra illam sententiam dixerunt, nihil minus expedire, quam ut Germanis, hominibus nationis suæ, negatus hactenus calix permittatur. Cum enim prudenter admodum (ut par est) in eorum mores inquisierint, ingenia probe norint, rationem vitæ diligenter inspexerint, conatus denique omnes ad unguem sint perscrutati, nisi ratio aliud & pietatis officium posceret, non difficile horum episcoporum animos atque studia patriæ caritas incendere, inflammareque potuisset, ut E suis hac parte hominibus consulerent. Quod si negatus laicis calix compendium aliquod rei familiaris, honorisve, pontifici maximo, ecclesiæ præsulibus, aut denique ullis sacerdotibus adferre posset, haberent fortasse qui ecclesiam Christi hoc nomine reprehendunt, occasionem aliquam existimandi, maligne a nobis, & quæstus proprii spe calicem surreptum laicis fuisse: modo cum nihil simile dicere aut putare queant, ob eam rem maxime quod eundem neque sacerdotibus permittamus, nisi cum Christi munere in postrema cœna fungentes, Deo optimo maximo in missa exhibent sacrificium: ad cujus naturam atque substantiam illud pertinet necessario, ut Christum sub utraque specie offerant, atque sumant. Dubium sane non est, quin hujusmodi calicis amatores, vitio potius quam justa ulla, honestaque occasione hoc titulo ecclesiam Christi traducant, atque suggillent.

An non illud vidistis, patres, si Germanis, aut privatis aliis nationibus calicem concedatis, esse continuo eundem Italis, Hispanis, atque universe piis omnibus bonis porrigendum? quos consentaneum est, pari aut majori potius cum Germanis studio & pietatis affectu sanctissimum eucharistiæ sacramentum colere, venerarique? Quis enim sibi possit persuadere, si vos calicem uni aut alteri provinciæ permittatis, non protinus eundem cæteras omnes summa cum ratione petituras, daturosque vos illis? nisi schisma velitis in vestra ecclesia excitari, atque scissuram fieri in Christi corpore: rem sane perniciosam, exitialemque. Quod si iniquum existimatis Hispanis calicem propinare, Italisque parum de hac re solicitis hoc tempore, quorsum illum bibendum reliquis nationibus offeretis? Neque modo, si his hominibus calicem porrigatis, ea incommoda consequentur, quæ numerata sunt a me, sed alia insuper longe graviora.

Pergent enim iidem, credite mihi, eadem arte, urgebuntque vos, aliis ut in rebus ipsorum similiter voluntati morem geratis: quod vestro in conspectu, habita publice oratione, quidam istorum patroni zelo permoti (ut puto) significaverunt: nam præter calicem quem deberi sibi horum plerique divino jure existimant: a qua opinione non facile se abduci posse plane testantur, sacerdotium maritis petunt, & concionandi facultatem efflagitant illis viris, qui nullis sacris ordinibus sunt initiati: contra Christianam œconomiam, contra morem ecclesiæ vestræ, contra summorum pontificum decreta, contra sanctissimas leges in conciliis generalibus latas, denique contra jus omne atque fas. Hæc enim non tam arcto legum Christianarum vinculo constare credunt, & pari ratione necessaria arbitrantur, clamantque, ut suos in officio retinere queant, neque facile res novas moliantur, atque ad defectionem aspirent. Ita fiet, ut laxatis semel solutisque institutis, legibusque Christianis, magna ad contemptum cæterorum omnium fenestra patefiat, & universa disciplina Christiana sensim remittat vires, atque labascat.

In orat... oratori... Bavariæ ducis," omissa in hac... lectione Parisiis... tem anno 1563 &... pe alias postmo... dum in... cem edi... ut suo l... monebimus.

Præclare, mea sententia, Aristoteles diligentissime cavendam esse præcepit omnem mutationem legum, ne, ut ait, reipublicæ disciplina corruat labefactata, atque homines assuescant legibus non obedire. Ferendum autem vobis, patres, non est ulla ratione, hujus legis observatione, quam vel eo solum nomine, quod a vobis condita sit, omnes saluberrimam putare debent, & reipublicæ vestræ necessariam, Christianos homines ab hæreticis superari, qui more suo, divina omnia atque humana jura pervertunt. Atqui scimus ex historiis, Anglos, hæreticam gentem, cum primum ab ecclesia discesserunt, passos non fuisse, ut populus, more sacerdotum, eucharistiam sub utraque specie sumeret: quinimo nova lege lata, antiquari de hac re priscam ecclesiæ legem prohibuerunt. An vos unquam æquoanimo feretis, patres, turpem illam maculam

Robertus Pontanus libro 4. rerum memorabilium.

ANNO CHRISTI 1562.

maculam atque notam sacrosancto œcumenico concilio inuri, quod contra morem vetustæ in ecclesia disciplinæ, contra sanctorum patrum exempla, contra synodorum institutionem, abrogatione saluberrimæ legis judicio ecclesiæ conditæ, & magno antiquitatis consensu comprobatæ, velitis hæreticos homines ab errore revocare, quem non deserent, credite mihi, plurima licet alia concedatis eisdem: aut retinere in eadem disciplina orthodoxos, qui diligentissimi legum vestrarum, & morum ecclesiæ custodes esse debent sine murmuratione, & qui dum ecclesiæ statutis non plane acquiescunt, manifestæ defectionis a vobis indicium præbent.

Minime sane puto, neque id usque Christus pati poterit, qui matrimonio sibi junxit ecclesiam, pulcram, immaculatamque: addo præterea, si calicem his hominibus, qui se fideles profitentur, porrigatis, tantum abesse a judicio meo, ut eosdem arctius in officio religionis imposterum possitis continere, ut liceat potius existimare hac una re, veluti initio sumpto, eosdem occasionem reperisse, ab ecclesia catholica discedendi: quod unum quidam vestri ordinis pietate atque literis insignis, in scriptis suis admodum prudenter animadvertit. Quorsum enim tanta contentione calicem a vobis exigant, quem vos illis simul cum sanctissimo Christi corpore sub specie panis porrigitis, causam nullam video, nisi ut separationis ansam habeant: decreta vestra contemnant: conciliis repugnent: atque ecclesiam Christi discant non audire.

Hactenus quidem, sanctissimi patres, usurpatus a quibusdam, aut potius contra ecclesiæ Romanæ legem per vim raptus calix, illud commodi afferebat, judicio eorum qui vixerunt in Germania diu, quod hac veluti nota, atque indicio non obscuro, homines orthodoxi ab hæreticis discreti, sibi admodum diligenter cavebant, ne quid in fide detrimenti paterentur: nunc vero si calicem laicis permittatis, non solum hunc aditum ad judicium de religione faciendum plurimum necessarium præcludetis: sed quod gravissime ferendum est, hinc facile impii & novatores occasionem arripient, qua animati cæteros omnes pravis opinionibus corrumpant atque pervertant. Cum enim tam familiariter in posterum cum catholicis hominibus agere debeant, & usque adeo cum illis arcto vinculo copulari, ut in eadem sacratissima mensa, de manu ejusdem patris familias, eundem panem sacratissimum, & calicem quoque eundem, hoc est, corpus & sanguinem Christi, sint sumpturi: nemini dubium est, quin callidissimi hæretici, qui omnibus artibus atque modis, fidei, religioni, & pietati insidias parant, summa ope laboraturi sint, ut eos homines, cum quibus versantur, socios sceleris atque flagitii effectos in errorem suum pertrahant: atque hoc sane detrimentum non hi modo, qui instabiles sunt, atque in fide parum firmi, ferent proculdubio, sed horum præterea exemplo cæteri provocati, qui religione adducti neque extremis labiis calicem attingunt, in absurdissimas hæreticorum sententias sensim præcipites abibunt. Ita fiet, ut hac ipsa indulgentia vestra, patres, quæ vel hoc solum nomine inclementia putari potest, hæretici intelligant, commoditatem se reperisse nocendi reipublicæ vestræ, minori negocio suo.

Quod si hoc incommodum minime timeremus, quod certo scimus pro foribus instare, ac sese sponte ingerit, quis est obsecro usque adeo plumbeus, aut mente captus, qui non videat, si semel quispiam calicem auctoritate vestra atque consilio bibat, hæreticos omnes, neque sacramentarios modo, sed cujusvis etiam ordinis atque instituti, protinus Stentorea voce clamaturos, facile ut ab omnibus percipi possint, atque etiam libris editis, (quod faciunt non gravate) victoriam stare pro se, papistas (ut illi loquuntur) victos, atque prostratos jacere, quod qui olim calicem laicis subripueratis invidia potius quam ratione, euangelicorum argumentis superati propriis eundem dominis restituatis. Tunc vero cum nullum jam suppetat remedium, nisi vobis diligenter caveatis, aperte intelligetis, religionis dissidium, ministerio satanæ apud quosdam excitatum, minime componi aut sedari posse, si calix laicis permittatur, quod urgent hujus sententiæ patroni, defensoresque: etenim hoc (magnorum virorum opinione) alere potius est, quam sedare dissidium. Nam qui se ab ecclesia segregaverunt, illud unum ardentibus votis expetunt, ut vel una aliqua in re ab universa ecclesia Romana discedere sibi integrum fiat: quo fundamento discessionis jacto, quo non eos progressuros putemus? Imprimis erroris arguent totam ecclesiam, quod sine causa, his qui sumunt eucharistiam extra sacrificium, calicem abstulerit: ex eodem deinde principio colligent, liberum esse sibi, a cæteris ecclesiæ præceptis dissentire, atque in contrariam si velint abire sententiam: atque id facile rudibus hominibus persuadere poterunt. Nihil enim impedit (dicent) quo minus id aliis quoque in rebus liceat sibi, perinde atque in hac: ita fiet proculdubio, ut nihil sit fide nostra incertius, nihil nostris legibus mutabilius, nihil denique statu ecclesiæ perturbatius, & id maxime culpa nostra.

Sunt qui magnopere mirentur, atque alios subinde rogent, quid potissimum causæ sit, cur hujusmodi nationes, quæ calicis studio teneri se dicunt, eundem a vobis tanta animi contentione requirant, & tam studiose ac solicite ambiant atque procurent, neque pontificem adire velint, eundemque precibus solicitare, cum perinde atque vobis, patres, facultas inest, calicis usum laicis permittendi, cum res postulare videatur: bonam tamen eorum hominum partem, qui rem istam acute admodum, ut apparet, perspexerunt, quod fuerint eandem propius contemplati, dicere video, illud unum in causa esse, puta quod horum plerique, quibus petitur calix, pontificibus hac in re fuerint mentiti non semel, fidemque illis datam fregerint. Plurimum igitur verentur, ne jam vera etiam dicentibus non credatur: atque ita conatus cadat irritus.

Altera pars (quam vere, nescio) eo consilio factum existimat, quod hujusmodi homines non tanti faciant pontificem maximum, & vicarium Christi, quanti debent. Ego vero strenuam istam diligentiam sic interpretari soleo (atque utinam dum ita divino, verus vates non sim) ab his hominibus id curari maxime, ut semel ab eo calicem ferant, qui eundem non facile possit adimere: si calicem pontifex porrexerit, cum primum eodem intemperantius laici sint abusi, aut impositas conditiones prætergressi, nullus sane labor erit mutare factum: at vero si ducenti sanctissimi patres, doctissimique, si sacrosancta synodus in Spiritu sancto Tridenti legitime congregata, aut potius universa ecclesia Christi, quam concilium œcumenicum repræsentat, calicem propinet,

Anno Christi 1562.

ubi ſcelerati homines, transfugæ, atque fidei deſertores conditiones contempſerint, ac pro nihilo duxerint, quod remedium capietis patres, adverſus ſanctiſſimi fœderis atque pacti tranſgreſſores, ut illatam Chriſto injuriam ulciſcamini? Vocabuntur fortaſſe præſules ſtatim, deſerent epiſcopi eccleſias ſuas, & mari, terraque iterum pericula ſubibunt, atque ita concilium rurſum magnis ſumptibus inſtaurabitur, ut qui laicis copiam calicis feceratis, ſublatum eundem impoſterum cuſtodiatis diligentius. Quando igitur proprio, patres, periculo comperiſtis, quantæ molis ſit, comitia iſta, & conventus eccleſiæ cogere, cavete per Deum immortalem diligentiſſime, ne dum in alios, quam par ſit, benigniores atque indulgentiores eſſe vultis, in vos ipſos, in leges, atque ſtatuta veſtra, in Chriſtianam rempublicam, in ſanguinem quo redempti ſumus, in ipſum denique Chriſtum Ieſum ſævi atque crudeles ſitis: dum in eas anguſtias vos conjicitis, unde non facile eripi poſſitis.

His atque id genus aliis rationibus, quas brevitatis ſtudio prætermitto, qui ſit bene moratus, atque animo & vita conſtitutus ut ratio poſtulat, facile ſibi poſſit perſuadere, non eſſe his hominibus calicem permittendum, qui vere Chriſtiani ſint, quæcumque videatur refulgere ſpes eoſdem in officio retinendi, aut errantes a via revocandi ad eccleſiam: cum ea (ut apparet) nullo firmo atque ſtabili fundamento nixa ſit. Reſtat ut eumdem hæreticis permittamus, atque his (ſi placet) invitis & repugnantibus: nam neque petent illi uſque ab eccleſia, quo ſe, eadem reluctante, uſque ad ambas aures immerſi, hactenus ingurgitaverunt: neque ſi ea ſponte offerat ſua, de manu veſtra volent bibere.

Audite, & quam diu hanc ſententiam, præceptum hæreticorum inſtillarit animis, atque ſcriptum reliquerit ipſorum coryphæus atque anteſignanus Martinus Lutherus. *Si concilium ſtatueret, ut calix permitteretur, ob hanc ſolam cauſam, quod ita concilium ſtatuit, nolo ut eodem utamini: ſed in deſpectum concilii, aut una, aut neutra, nequaquam vero utraque ſpecie potiamini:* addit, ſe habiturum anathema, quicumque authoritate talis concilii utraque potiatur. In hac vero ſententia perſuadenda neceſſarium ſane non eſt: ut multum operæ atque induſtriæ ponamus, quod ea ipſa prima ſtatim fronte venenum nocentiſſimum oſtentet: ut enim taceam hanc veſtram indulgentiam patres, ſi eadem velitis uti, ad diſſidium de religione componendum nullius momenti fore, quod orator Bavariæ his verbis ait, dubium non eſt, etiam ſi hæc tria (ſignificat autem calicem laicorum, matrimonium ſacerdotum, turpemque vitam clericorum) ex quadam catholicæ matris eccleſiæ indulgentia, præſentis concilii auctoritate rite ordinarentur, ſectarios duces, & populos ſeductos, ad eccleſiam non eſſe reverſuros, cum palam editis libris non dubitent obſirmare ſeſe, nunquam ſe ſummis pontificibus obedientiam præſtare velle: cujus indicium eſt, nullum ſui ordinis atque ſtatus virum ab eis Tridentum miſſum fuiſſe, qui more veterum hæreticorum, ipſorum nomine ſupplex a vobis poſtularet, ut condonatis erroribus admiſſis, calicem illis relinquatis: ut inſuper taceam, relicto calice, adverſus eccleſiam inſolentiores efficiendos, quaſi de eadem victoriam reportaverint, & magnifica ſpolia tulerint.

Quid aliud eſt, obſecro, calicem hæreticis per-A mittere, Chriſti corpus atque ſanguinem continentem, quam margaritas ante porcos projici, ſanctum dari canibus, Chriſtique ſanguinem pedibus hoſtium eccleſiæ conculcandum præberi? quod ſeveriſſime prohibemur. Revocate in memoriam veſtram, obſecro vos, Paulū III. pontificem maximum paterna charitate permotum calicem Germanis, qui ejus cupiditate capti, ajebant ſe univerſos cum calice errores deſerturos, honeſtis quibuſdam & neceſſariis conditionibus adjunctis, olim permiſiſſe, neque id ſemel remedium tentatum eſt, ſed perfidi & veteratores calcatis conditionibus, contempta fide data hominibus atque Deo, in deſpectum pontificis ſum-B mi, & totius eccleſiæ Chriſti, eodem calice temere abuſi ſunt. Vt intelligatis patres impoſitas conditiones parum eſſe profuturas, calicem illi jactabunt, conditiones vero ſuppriment omnino: cavete ne tertio cum dedecore pacta infecta reſcindatis, & quando alienum facile ſuppetit, ne velitis, obſecro vos per viſcera Ieſu Chriſti, proprio periculo ſapere.

Perpendite igitur, quid agatis, in quas temporum anguſtias conjecti ſitis, quid poſtulet loci dignitas, in quo, divino beneficio eſtis collocati, quid his artibus agat ſatanas, quid etiam de callidiſſimis atque vafris hæreticis ſperari poſſit, neque vos cujuſpiam auctoritate, & majeſtate nominis opprimi ſinatis, quo minus eccleſiæ Chri-C ſti, cui fidem dediſtis olim, ut facitis diligentiſſime, conſulatis. Nam neque imperator Ferdinandus, qui longis experimentis fidei, quam Chriſto debet, magnifica teſtimonia orbi terrarum exhibuit, neque rurſus illuſtriſſimus ejus gener Bavarię dux, vobis eccleſię principibus imperare volunt, neque hac in re quid agere debeatis ulla ratione præſcribere, quod in orationibus ſuis plane docent: morbum tantum (ut ajunt) aperiunt, atque a vobis, tamquam a peritis medicis, efficacem requirunt atque ſperant medicinam: videte tamen, ne dum corpus ſanare vultis, gravior fiat animorum jactura.

Quod ſi & ſocero, & genero ſpectatæ religionis, & pietatis viris, gravitati inſuper veſtræ, at-D que hujus ordinis amplitudini ſatisfacere velitis, deligite ex vobis probatos viros, qui, ut rem omnem adamuſſim intelligere poſſint, Germaniam, Bohemiam, atque Vngariam contendant, qui eorum regnorum principes viros adeant, præſules conſulant, rogent plebem, iſtos etiam miniſtros ſatanæ excutiant prius, atque ex eis certo ſcire laborent, veſtris-ne decretis ſtare velint, ſi calicem permittatis: ſi annuant, res peragetur optimis conditionibus, ſine gravi metu diſceſſionis, obſtrictis ante & confirmatis juramento diſſidii principibus: ſi abnuant, nemo vos cum ratione poſſit reprehendere. At ſi quod unus aut alter calicem petat, in cujus poteſtate ſitum fortaſſe non eſt, etiam ſi velit maxime, cæteros om-E nes in antiqua religione continere, nedum a ſuſcepto jam errore eoſdem revocare, protinus vos contra leges veſtras, contra conſuetudinem jure ſuſceptam, illum cuipiam liberam ſumendi copiam faciatis, timor eſt profecto, ne pro benignitate ſævitiam, pro pace bellum, pro concordia tumultum, pro unitate animorum, novum aliquod in eccleſia veſtra ſchiſma ſentiatis: neque modo herbam porrexiſſe veſtris hoſtibus ea ratione videamini, ſed arma quoque ſubminiſtraſſe, quibus in viſcera reipublicæ veſtræ crudeliſſime adactis, leges illi atque ſtatuta veſtra confo-

Anno Christi 1562.

confodiant. Contra vero si feceritis patres ego non dubito quin Christus Iesus viam atque rationem vobis sit monstraturus, qua ecclesiæ (quam unice diligit) præsentaneam opem feratis. Dixi.

LXXXVI.

ORATIO HABITA AD PATRES sacri concilii Tridentini a reverendo doctore Ioanne Fonseca Hispano, Theologo reverendissimi domini archiepiscopi Granatæ, feria VI. in Parasceve MDLXII.

Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus. 1. Pet. 2. c.

HODIERNI evangelii prolixitas, reverendissimi & illustrissimi domini, patres amplissimi, nec non mysteriorum, quæ in singulis ejus verbis nos Spiritus sanctus docet, multitudo, simulque temporis ad hic dicendum concessi brevitas & angustia, me jure quidem compulere, ut omissa sacræ dominicæ passionis historia, quam modo audistis & vobis omnibus notissima est: ad loquendum, ne tanto concessui molestus essem, compendium aliquod quærerem. Illudque aptissimum invenisse mihi visus sum in prædictis beati Petri apostolorum principis verbis, ex secundo capite suæ primæ epistolæ desumptis: quæ quidem, cum ad sacrosanctæ Dominicæ passionis Sacramentum aperiendum, C tractandumque necnon ad mores nostros exemplo Christi reformandos, accommodam doctrinam complectantur, materiamque amplam nobis suppeditent, præsenti orationi maxime convenire existimavi. Quare sanctissimi patres, ut ea vobis digne exponere possim, vestram obsecro mihi exhibeatis humanitatem, & benignam attentionem, quæ mihi ad dicendum vires non tenues subministrabit, vestrisque me precibus adjuvate. Et illius Spiritus auxilium implorate, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei, ut per me indignissimum licet ministrum ad sui gloriam, omniumque nostrorum utilitatem sua reserare arcana dignetur: quod ut facilius impetremus, sacratissimam virginem matrem apud filium media- D tricem ponamus, dicentes: Ave Maria gratia plena, &c.

Qui incarnationis Christi causam, cur, inquam, Deus homo, cur verbum caro factum est, alta, profundaque mente consideraverit, ejusdemque etiam passionis, & mortis congruentiam, imo & necessitatem ex eadem facile cognoscet. Nam cum omnia, quæ sunt, a Deo ordinata sint, utriusque una eademque extat sacramenti & mysterii ratio. Ideo autem filium Dei incarnatum fuisse, naturamque humanam sibi in unitate personæ associasse, scriptura sacra nos docet, ut hominem, quem justum & rectum ipse condiderat, ejusque culpa in peccatis lapsum viderat, E ad pristinum, & primum innocentiæ statum misericorditer reduceret, ac pro suo peccato Deo patri satisfaciendo a culpa purgaret: hoc enim alia via fieri nequaquam potuit, satisfacere, inquam, Deo patri pro humani generis peccatis. Nam cum ex objecto infinitam in se malitiam peccatum habeat, necessarium fuit, ut infinitæ dignitatis esset homo, qui pro illo pœnam subiret, & condigne pro totius mundi peccatis satisfaceret. Est namque satisfactio contractus justitiæ commutativæ, qui in æqualitate quantita-

A tis consistit. Ideoque secundum dignitatem satisfacientis & pretii valorem ponderari habet: quare talem mediatorem nostrum fecit Deus, qui pro peccato satisfacere posset, deberetque. Nam in quantum Deus, poterat: in quantum vero homo erat, debebat. Et ideo in una, eademque persona convenit Deus & homo, unus dominus Iesus, *qui* (ut inquit Paulus) *factus est nobis a Deo patre sapientia, justitia, sanctificatio & redemptio.* 1. Cor. 1. c.

Cum ergo Dei filius humanam naturam ad lapsum hominis reparandum assumpserit, ea oportuit ipsum agere, & pati secundum naturam humanam, per quæ contra peccatum remedium adhiberi posset. Peccatum autem hominis in hoc B consistit, quod homo corporalibus & terrenis adhærendo, spiritualia & cœlestia bona prætermittit: & spreto infinito, & incommutabili bono, ad finitum, vile, & caducum convertatur. Quare filium Dei decuit in assumpta hominis natura ostendere per ea quæ fecit, & passus est, ut homines temporalia bona, vel mala pro nihilo ducerent, atque omnino flocci penderent, ne ab eorum inordinato affectu impediti, spiritualibus minus dediti essent. Et hac ratione ab instantis suæ conceptionis, & nativitatis suæ primordiis, *stulta hujus mundi elegit, ut confundat sapientes & infirma mundi, ut confundat fortia, & ignobilia, & contemptibilia mundi, & ea quæ non sunt,* id est, humilia, *ut ea quæ sunt,* id est, superba, *destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu ejus.* Hinc 1. Cor. 1. c. parentum discipulorumque ejus humilitas, contemptibilis ejus ortus, præsepis reclinatio, stabuli diversorium, pauper vita, Ægypti fuga, jejunii prolixitas, peregrinationis decursus, irrisionum tolerantia, in eo habuere principium, ut elationis materiam hominibus auferret: ut delitias, divitiasque mundi contemnere nos doceret, & ab inordinato horum appetitu revocaret. Ideo laborem, famem, sitim, nuditatem, persecutiones & opprobria multa sustinuit, ne homines voluptatibus & delitiis intenti, propter hujus vitæ asperitates a virtutis bono retraherentur.

Et tandem ne ullum in laboribus mundi non moveret lapidem, mortem (quæ laborum & ærumnarum hujus orbis ultima linea est) omniumque terribilium terribilissimum, voluntarie ac propria sponte pro veritate sustinuit, ne propter mortis timorem aliquis veritatem, aut virtutem desereret. Et ne quis, qui pro virtute & justitia mori non timeret, forsitan ignominiosissimum mortis genus formidaret, exprobratissimam mortem, crucis scilicet, hodie elegit, in qua ultra omnium mortalium vires afflictus in anima & corpore fuit: in anima quippe doloris atque compassionis transfigebatur jaculo, tametsi deificata in verbo divinis absque intervallo inhærebat amplexibus. In corpore vero supra modum afflictionibus & cruciatibus premebatur. Nam captus & ligatus in judicium ducitur, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem: Iterumque ad Pilatum, a Pharisæorum ministris velatus, consputus fuit, alapis cæsus, falso accusatus, in veste alba illusus, flagellatus, purpura in opprobrium indutus: spinis coronatus, arundine pro sceptro insignitus, capite percussus, derisorie adoratus, morti damnatus, innumerisque aliis illusionibus & contumeliis affectus, cruciatibus & tormentis fatigatus, ita ut in cruce existens, in ultimo jam constitutus cum immanissimis tormentis premeretur, coa-

Arist. Mat. 26. 27. Mar. 14. 15. Luc. 22. 23. Ioan. 18. 19.

ANNO CHRISTI 1562.

Matth 27. Marc. 15. Psal. 21.

ctus fuit ad Patrem voce tonante clamare: *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* non quod totaliter a Deo fuisset derelictus, cui in unitate personæ fuerat conjunctus, sed quia in puris naturalibus sensibilem partem dereliquerat Deus: fluenta enim æternæ voluptatis continuerat pater, ne impetu quo solebant emanarent in Christo, quamobrem toto super se humanæ infirmitatis incumbente onere, atque divinæ æquitatis in se suscipiente flagellum, ad Patrem vocis suæ dirigendo clamorem ait: *Deus Deus, Deus meus*, &c.

Cæterum quæ lingua, quæve facundia, quanta hodie passus est redemptor noster enarrabit? quis intelligit? credo sanctos euangelistas brevitatis causa irrisionum & afflictionum tantum species, non item numerum expresisse. Tandem cruci affixus, quasi signum ad sagittam coram omnibus elevatur, ut contradictionis & irrisionis verba susciperet, in Hierusalem civitate regia & famosa, in præcipua solennitate Iudæorum, quando propter templi pulcritudinem, & reverentiam, & solennem festivitatem non solum ex Iudæis, verum ex diversis etiam nationum gentibus maxima convenerat multitudo: omnibus factus spectaculum, Iudæis & Græcis, Latinis & Barbaris, justis, & peccatoribus, diligentibus, & odientibus, ita ut clare hic adimpleretur quod dixerat: *Ego sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis: omnes videntes me deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput.* (Psal. 21.) O mirandum insolitumque prodigium! o horrendum inauditumque spectaculum regem aspicere gloriæ, cui cœlorum famulantur obsequia tot lacessiri injuriis, opprobriis gravari, atque incomparabilibus pœnis dilaniari! O humanæ superbiæ pudor! o altitudinis terrenæ confutatio singularis! mirabantur angeli omniumque cœlestium spirituum legiones videntes Dei verbum, per quod facta sunt omnia, contemni a perfidis, sapientiam ipsam hominum super se sordidissimas injurias, irrisiones sputaque suscipere, undique Dei filium, attritum, despectum, agitatum, illusum: a sæculo non est auditum tantæ humilitatis & dejectionis prodigium, tamque insigne patientiæ, obedientiæ, caritatis, omniumque virtutum exemplar, nulli prorsus nisi verbo Dei congruebat talia virtutum præbere magisteria.

Ad hoc venerat in mundum, ad hoc visibilem sumpserat humanitatis formam, ut peccata destrueret, resecaret vitia, reformaret mores, virtutesque doceret, ut quemadmodum humanæ speciei fuerat ipse auctor, fieret etiam lapso homini per virtutum exempla sapientissimus reparator. Et sicut ad imaginem & similitudinem suam (quam in nobis per peccatum fœdavimus) naturaliter creati sumus (Genes. 1.): ita ad morum ejus similitudinem, per imitationem virtutum pro nostra possibilitate reformemur. Nam, ut inquit Paulus, *quos Deus præscivit, prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui* (Rom. 3.), id est, Christi humanitatis. Ideo redemptor noster jam ex hoc mundo ad Patrem transiturus, quicquid in vita verbo & exemplo docuerat, quicquid virtutis & perfectionis in hominum cordibus plantaverat, in hoc suæ passionis sacramento velut in summa quadam & exemplari nobis imitandum reliquit. *Passus est enim* (ut inquit Petrus) *pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus.* (1. Pet. 2.) Vobis inquam, idest, omnibus fideli-

A bus suis: vel vobis, idest, ecclesiæ suæ pastoribus: sed jam quomodo hi & illi Christum sequi & imitari debeant, paucis videamus. Cum ergo omnis Christi actio, ejus vita, passio, & mors, nostra sit instructio, nostrorumque morum disciplina, & reformatio: omni cura, & solicitudine in re hac advigilandum nobis est, si cum Christo regnare cupimus, quomodo ipsum imitemur, quomodo vestigia ejus sequamur. Nam, ut Ioannes inquit, *qui dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.* (1. Ioan.) Modum autem & ordinem quem in hoc servare debemus, ipse dominus per Matthæum capite XVI. nobis declarat, ubi postquam secreto passionis suæ mysterium discipulis suis prædixerat, & ad sui imitationem & passionis tolerantiam illos invitarat, modum quo hoc facere deberent statim subjunxit, dicens: *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur* (Matth.)

B *me.* O salubre consilium, o persuasio fidelis, o admonitio salutaris! noverat redemptor noster hominem quem plasmaverat, sciebatque absque dilectione ipsum non posse persistere. Re etenim vera aut delectatur in summis, aut jucundatur infimis, utraque enim pariter amari non valent. Propterea divina sapientia priusquam infundat in anima cœlestis doctrinæ divinum liquorem, lutosos voluit evacuare affectus: servavit quippe medicorum morem, qui numquam ægrotantibus restaurantem præbent medicinam, nisi prius purgationibus auferant humores corruptos & noxios: sicut doctus

C etiam agricola primum vomere radicitus evellit sentes, & postmodum in terræ sulcis spargit semina: prudenter namque intelligit, quod ad maturitatem non valet spica coalescere, quæ fuerit sentibus suffocata.

Hac ergo usus arte cœlestis medicus, & sapientissimus agricola noster dominus Iesus, fidelibus suis ejus sequelam anhelantibus mandavit, ut priusquam se divinis imbuendos traderent disciplinis, se ipsos abnegarent, seque a propria sua voluntate denudarent, & temporalium rerum, ac propriæ carnis inordinatos affectus a se omnino abdicarent, quatenus ad sui sequelam & cœlestem doctrinam capessendam habiliores inde fierent. Hi namque inordinati affectus ingentium, innumerorumque delictorum in nobis gignunt effe-

D ctus, necnon multorum adferunt impedimenta bonorum. Quis enim enumerare sufficit, quanta exuberent peccata ex sui ipsius inordinato amore? ex eo enim odia, lites, jurgia, rixæ, furta, homicidia, rapinæque prodeunt: hic affectus pravis animum machinationibus replet, & qualiter proximum fraudare valeat, consilia adinvenit: hic humanitatis officium & pietatis extinguit, & proximi misereri nullatenus permittit: ignorat hic perniciosus affectus fratrem diligere, nescit aliena damna, quia proprio tantum & singulari gratulatur bono: hic præsentia amat, temporalia cumulat, spiritualia negligit, quia nec credit promissa, nec sperat futura, & cum totum se spargat in imis, nihil potest amare de summis: internos hic claudit oculos, nec futurum sinit prævidere judicium: diuturnam hic pollicetur vitam,

E prosperos promittit successus, & tandem amatorem suum in barathrum demergit æternum. Et quid mirum? si enim, teste apostolo: *cupiditas est radix omnium malorum*, & teste sapiente: *Superbia initium omnis peccati*: cur non potiori jure agnomina hæc huic pravo affectui convenient, qui &

qui & cupiditatis ac superbiæ radix & origo est? Merito igitur redemptor noster discipulos suos ab inordinato sui ipsorum amore tamquam a malorum fonte compescuit, & sui abnegationem in ipso statim doctrinæ limine tantopere suasit: *Et tollat*, inquit, *crucem suam*: hæc jam secunda conditio est Christi discipulorum, quia enim electos suos, qui jam proprio renunciarunt affectui, flagellis & tribulationibus variis agitari non cessat dominus, ipsorum salutem hac via sapienter operando, ut hac occasione se in exilio positos esse cognoscant, & ex inundantia tentationum ad dominum, apud quem solum secura quies est, redire cogantur, & quatenus per experientiam cognoscant quantum inter peregrinationem distet & patriam. Ideo, inquam, ne his laboribus & afflictionibus succumbant, clementissimus pater, ut illas æquanimiter ac patienter ferant, ipsos præmonet. O veri patris viscera, o immensa Dei charitas, imo totius caritatis abyssus indeficiens! non tantum purgare assidue vult afflictionis igne servos suos tamquam electos palmites in vera vite manentes, ut fructum justitiæ tempore suo proferant: sed hortatur etiam ut flagella, quæ vel pro expiatione culparum, vel pro augmento virtutum dominus illis dimiserit, patienter sustineant: & non hortatur solum, sed etiam exemplo suo ad illa sufferenda illos trahit, calicem passionis alias hominibus impotabilem prius ipse bibens, & in se dulcescere faciens. Vnde non verbo tantum, sed exemplo etiam dicit: *& sequatur me*, hoc est, me imitetur, vestigia mea sequatur, discat a me humilitatem, patientiam, obedientiam, caritatem, cæterasque virtutes, mundum cõtemnere, terrena non ambire, non caduca sectari, honores fugere, ignobilitatem amplecti, cunctis liberaliter prodesse, injuriam nulli inferre, sibi illatam patienter tolerare, inferentibusque veniam a domino postulare. Et in omnibus tandem non suam sed Dei gloriam quærere: *sequatur* (inquam) *me*, non solis carnis gressibus, sed mentis affectibus: sequatur me, sicut discipulus magistrum, sicut viator ducem suum, sicut ovis pastorem: quia ad hoc veni in mundum, ad hoc de cœlo missus sum, ut legem vitæ ac disciplinæ homines docerem, & meo exemplo illos in via virtutis præirem.

Ecce quam doctrinam docet Christus volentes post ipsum venire, ejusque vestigia sequi: qua quid consultius, quid brevius, quid melius dici potuit? docuit in summa his paucis verbis incarnata Veritas terrena despicere, amare cœlestia, & veram paradisi viam sequi. Quis hæc audiens se continere possit, quin obtemperet tam prudenti consilio? aut quis compos sui dissimulare audebit, & non magis toto animo, totoque affectu, tanto se præparabit obedire præceptori, qui non verbo tantum, sed exemplo etiam præstat quod docet? Omnes ergo, o filii hominum, qui proprio affectu, hujusque labentis sæculi amore detinemur, expergiscamur ad tam salutarem pastoris nostri vocem, & Christum Dei virtutem & sapientiam, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi*, clamantem veramque salutis viam verbo pariter & exemplo docentem audiamus. Cognoscamus ubi sit sapientia, ubi prudentia, ubi pax vera, & vita nostra, quod non in hoc sæculo nequam, in quo peregrinamur, reperitur, sed in Christo Iesu crucifixo: ipsiusque dulcem affectum in præcordiis nostris ante omnia imprimere studeamus, ejus vestigia,

A id est virtutes, pro viribus imitemur, & sequamur, atque omnes actiones nostras ad ejus exemplar, quod hodie nobis in monte crucis ostensum est, faciamus. Exod. 25.

Et quia horum omnium fundamentum unicum est (ut diximus) nostri propria abnegatio, studeamus imprimis ipsius documento, nos ipsos abnegare, propriam voluntatem, proprium affectum, omniaque nostra, idest, peccata quæ sola nostra sunt, abjurare: studeamus, inquam, ut clarius loquar, vere de peccatis pœnitere: hoc enim proprie est seipsum abnegare, veram ac salutarem peccatorum pœnitentiam agere, hoc proprie est crucem suam tollere, Deo pro præteritis offensis satisfacere: hoc vere est Christum
B sequi, vitam veterem in novam commutare, & exuto terreno Adamo, cœlestem Christum scilicet induere, ac demum vitiorum abrupta via dimissa, virtutum regiam amplecti. Ne igitur amplius immoremur, ne obsurdescamus ad tanti doctoris vocem, & exemplum, sed *abjicientes opera tenebrarum, induamur arma lucis*, abjicientes a nobis peccata nostra, ad Christum crucifixum unicum peccatorum asylum per veram pœnitentiam confugiamus. Hoc namque omnia ejus membra pro nobis hodie vulnerata suadent, apertum latus, extensa brachia ad suscipiendum nos, declinatum caput peccatores ad se vocans: *Venite ad me*, inquiens, *omnes qui laboratis, & onerati* Rom. 13. Matth. 11.
C *estis*, (jugo scilicet peccati) *& ego reficiam vos*, id est, liberabo vos, hoc conscientia nostra clamat, cujus testimonium galli cantus est, qui hodie Petrum ad pœnitentiam excitavit: hoc infelicissima hæc tempora monent, ad idem tot mala, tot hæreses, tot afflictiones, tot miseriæ, quæ nos (proh dolor) undequaque circumstant, compellunt. Matth. 26. Matth. 24. Luc. 22. Ioan. 18.

Tot ergo contra nos testimoniis, evigilemus omnes a tam gravi somno peccati, quo miserabiliter opprimimur, & apertis mentis oculis meritas divinæ justitiæ plagas, attendamus, quæ nostris temporibus plusquam quingentis retro an-
D nis Christi ecclesiam, catholicamque religionem oppugnant, aliasque majores jam jam nisi resipuerimus imminentes, cognoscamus omnia ecclesiæ mala præterita & præsentia (quæ heu quis enumebit?) a nostris peccatis, velut ab unico malorum fonte emanare: & totis conatibus Deum placare studeamus, contra nos, seu potius contra delicta nostra iratum, arcumque iræ suæ ac flagelli vibrantem, ac velut nobis minitantem, & dicentem: *Adhuc quadraginta dies & Ninive subvertetur: nisi pœnitentiam egeritis omnes simul peribitis*. Rumpamus ergo moras omnes, fideles, abigamus a nobis omnem torporem & somnolentiam, abjiciamus a nobis has tenebras plusquam Cimmerias, in quibus versamur, festinemus ad pœnitentiam, festinemus, inquam, ad Ionæ 3. Luc. 3.
E pœnitentiam, nos præsertim sacerdotes, nos præsertim ecclesiastici, potissimum ecclesiæ duces, pastores, proceres & primates, quorum delictis & abusibus Deus magis offenditur, atque ad iram provocatur, sicut per prophetam nobis ipse declarat, dicens: *Si inimicus meus male dixisset mihi, sustinuissem utique, & si is qui oderat me, super me maligna locutus fuisset, absconderem me forsitan ab eo. Tu vero homo unanimis dux meus* (attendite) *& notus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu*. Et alibi: *Etenim homo pacis meæ in quo speravi, qui edebat panes meos*, Psal. 54. Psal. 40.

ANNO CHRISTI 1562

meos, id est, corpus meum, *magnificavit super me supplantationem.* Vnde in hesterna nocte de Iuda (quia apostolus ejus erat) specialiter questus est Dominus, non de pharisæorum ministris, dicens illi: *Amice, ad quid huc venisti? osculo filium hominis tradis?* Gravissime itaque ecclesiasticorum delictis irascitur Deus, & nedum Deus, sed & homines multum offenduntur atque irritantur. Et hac de causa omnes ecclesiæ ministri, qui olim ab omnibus, ut patres & dii venerabantur, nunc a multis tamquam purgamentum hujus sæculi habentur, & deridentur, exigentibus nostris demeritis, exigentibus nostris peccatis.

Matth. 16. Luc. 22.

Hæc ergo omnia attente considerantes, nullus ecclesiasticorum, nullus ecclesiæ pastorum, ac procerum se excuset: quia *in multis offendimus omnes*, a minimo usque ad maximum: quin potius prosternamus nos coram Deo, & perpetuo lacrymarum lixivio, ac pœnitentiæ nitro, gemitibus, vigiliis, jejuniis, orationibusque assiduis delicta nostra ploremus, & non nostra tantum, sed proximorum etiam defectus, defleamus mundum nescientem plangere se: hoc enim ecclesiasticorum, hoc pastorum proprium munus est, quilibet seipsum solum malorum causam faciat, nullus in alium culpam rejiciat, sicut terrenus pater noster Adam, qui mulierem suæ culpæ auctorem fecit, & ipsa serpentem: sed potius aliorum peccata propria faciamus, sicut hodie secundus noster Adam cœlestis fecit: qui cum innocentissimus esset, omnium culpas super se sumpsit, omnium se debitorem constituit, pro omnibus animam suam posuit, ut pro omnibus Deo patri satisfaceret, in hoc vobis spiritualiter, patres amplissimi, *relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*, ut quemadmodum ipse fecit, ita & vos faciatis. Docuit enim profecto hoc facto dominus, quale sit spirituale pastoris proprium ministerium: Vtique Dei & hominum continuum mediatorem esse, quatenus piis ejus intercessionibus, orationumque suffragiis divinam justitiam erga delinquentes faciat esse placabilem, quemadmodum Paulus ad Hebræos perhibet: *Omnis*, inquit, *pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his quæ sunt ad Deum, ut offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit his qui ignorant & errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Et ideo debet quemadmodum pro populo, ita etiam pro semetipso offerre pro peccatis:* docuit etiam hoc suo exemplo Christus, quanta pastoris erga gregem sibi commissum cura esse debeat, quanta solicitudo, quantus labor, quanta dilectio, qui propriam etiam animam pro ovium salute, si necessarium fuerit, ponere debet.

Iacob. 3. Genes. 3. 1. Pet. 2. Ioan. 13. Hebr. 5. Ioan 20.

Vtique nullis verbis declarari potest spiritualis pastoris erga suum gregem obligatio. Tenetur enim continue & sollicite supra illum excubare, circumquaque adversariorum insultus ac deceptiones prospicere, & propugnare, illum erroribus purgare, sanctis moribus instruere, ovium labores & infirmitates supra se tollere ac sublevare, & ut proprios sentire: ita ut cum Paulo dicere possit: *Quis infirmatur, & ego non infirmor, quis scandalizatur & ego non uror?* Tenetur in summa bonus pastor perpetuo ovibus ministrare exhortando, admonendo, suadendo, increpando, obsecrando, pro illis cælum crebris pulsare gemitibus, assiduis instare orationibus, & si quando ingruerit persecutionis procella, exemplo sui ducis Christi crucifixi, proprium caput pro ovium salute periculis objicere. Laboriosum profecto est, & intolerabile pondus, spiritualis pastoris munus, nisi desuper constantiæ atque caritatis ovium infundatur gratia, & zelo salutis animarum ejus accendatur affectus: a paucis quidem, aut a nullo appeti deberet, & tamen multi sunt qui pastoralis officii cathedram desiderant, sibi oblatam libenter amplectuntur, & quod deterius est, prece aut precio sollicitant, imo mendicant: hujusmodi pastores, seu potius mercenarii, non ut prosint, sed ut præsint, promoveri desiderant, *non quæ Iesu Christi, sed quæ sua sunt quærunt*, non ovium utilitati, sed propriis incumbunt affectibus, eorum quidam honores ambiunt, aliqui divitias appetunt, nonnulli corporis inhiant voluptatibus: sed hæc quæ tempus aliud auditoresque alios postulant, missa nunc faciamus.

2. Cor. 11. Ephes. 2.

Hoc tantum (ut ad scopum desideratum jam veniam) dicere non prætermittam, patres amplissimi, vestra fretus benignitate & clementia, etiam si vos pro pietate, & sapientia vestra, ac salutis animarum studio in tam gravi ac arduo negotio quod tractatis, bonorum pastorum officio functuros minime dubitem: illud est, quod si pastores aliquos, unquam pastoralis cura & munus obligat, & si aliquos unquam obstrinxit & obnectit: estis nunc vos, patres reverendissimi, pro loco & persona quam sustinetis, pro rerum magnitudine quas tractatis: non enim singularis pastoris, sed totius ecclesiæ personam agitis, non unius animæ, non unius provinciæ, non unius regni tantum, sed totius orbis curam geritis: non de rebus futilibus & vanis, sed arduis, imo arduissimis tractatis: nempe de hæresibus extirpandis, de dogmatibus fidei formandis, de ecclesiastica disciplina tam valde his nostris temporibus corrupta & depravata, corrigenda, & reformanda. Quare obsecro vos, patres amplissimi, ut vestri muneris rationem, necnon ecclesiæ catholicæ calamitates attendentes, erectos sumatis animos, mentemque magnanimam, ut pulcherrimis cœptis hujus sacri concilii dignissimum imponatis colophonem. Considerate episcopum & pastorem animarum vestrarum Christum Iesum, pro sua sponsa ecclesia hodie crucifixum: attendite quanta pro illius salute passus sit, & ipsius vestigia sequentes pro eadem omnem solicitudinem vestram, omnem laborem & conatum, cunctumque studium vestrum adhibere ne dubitetis. Considerate etiam vos spectaculum esse Deo & hominibus, fidelibus & infidelibus, piis & impiis, in vosque intentos esse totius ecclesiæ, imo totius universi oculos, tantorum malorum remedium jamdiu ab omnibus desideratum ab hoc sacro concilio expectantes, omnesque fideles in extremis pene constitutos, & religionem Christianam jam-jam ruinam minantem, nisi a vobis sustentetur, vestrum implorare auxilium.

Videte quantam, quamque miserandam stragem animarum, pro quibus Christus mortuus est (fletus me impedit) in ecclesia fecerint hæretici, quotidieque faciant, non cessantes noctu diuque suæ malignitatis venena diffundere, ut perimant innocentes: qui fieri potest, ut tot animarum perditione non moveantur viscera vestra, qui pastores & patres estis? gemit Christus excidium tot filiorum suorum qui quotidie pereunt, meminit se illos per propriam mortem hodie

NO ISTI 2. hodie genuisse, & eorum casum tanquam verus pater deflet, atque illorum resurrectionem a vobis pastoribus, quibus gregem suum commisit, dolenter efflagitat. O quanta erit omnium fidelium lætitia, & gaudium, si hoc sacrum concilium, effectum tamdiu ab omnibus desideratum felicissime sortiatur, ab omnibus merito per vicos & plateas cantabitur alleluya, hymni, laudes, gratiarum actiones, ac sacra libamina Deo offerentur: Planctus convertetur in gaudium, amaritudo in dulcedinem, desperatio in spem, & fidelium tepor in flagrantissimam caritatem. O quantus etiam erit angelorum, totiusque militiæ cœlestis jubilus, quantum supernæ illius Hierusalem tripudium, quam læta tota civitas illa erit hoc euangelio, quam hilaris, quam festiva, & in Dei laudibus occupata: quamque per contrarium tristis erit infernus, quã mœsta hæreticorũ turba.

Sitis ergo forti animo, patres sanctissimi, & ab incœptis nequaquam, absit, degeneretis: quia dux vester Christus, qui sanctissimo D. N. Pio quarto, vobisque tam intrepidam mentem suggessit, ut negotiũ hoc supra humanas vires aggredi auderetis, non deficiet ecclesiæ suæ, sed idem profecto sicut promisit, illi aderit, & hoc quidem præsentius, quo gravius est periculum. Lumẽ sapientiæ & intellectus vobis dabit ad penetrandũ mysteriorum fidei arcana, & hæreticorũ argutias ac deceptiones fallaces confutandas, consilii donum ad apprehendendum quid perniciosum, quidve utile suæ ecclesiæ sit, reliqua etiam Spiritus sancti dona fortitudinis, scientiæ, pietatis & timoris, ac necessaria omnia ad ecclesiæ suæ reformationẽ vobis suggeret, dummodo ejus remedium ex animo (ut vos facere non dubito) desideretis, dummodo viri desideriorum sitis, sicut propheta Daniel, qui ideo meruit secreta scire cœlestia, & populi remedium pro quo Deum precatus est, quia concupivit, dicente illi angelo Gabriele: *Ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum tu es.* Deus vobis mittet non angelum solum, sed Spiritum suum, *qui omnia scrutatur etiam profunda Dei, qui illuminabit sensus vestros, & intelligentias vestras*, qui voluntatem vestram suo inebriabit amore, ut tantis malis, quibus jamdiu ecclesia vexatur, finem aliquando imponere possitis: nolite metiri vires proprias, ex vobis ipsis nihil potestis, sed cogitate illum omnipotentem esse, qui pugnat in vobis Spiritus sanctus.

Nec vos terreant hæreticorum seu satanæ potius vires & technæ: cum hoste enim jam olim multoties a vobis fracto bellum geritis. Ubi enim Arius? Ubi Sabellius? Ubi Manichæus, ceterique horum similes? nonne in suis evanuerunt cogitationibus? & retrorsum alienati sunt quotquot schismata cõposuerunt? singuli hanc Christi tunicam inconsutilem, ecclesiæ scilicet unitatẽ scindere voluerunt, sed illi ab unitate se diviserunt, non unitatem diviserunt. Ventiletur a Lutheranis, Sacramentariis, Anabaptistis, & aliis hæreticis, deprædetur, sortiatur cujus sit, in sua ipsa integritate per ævum durabit, sicut in hunc usque diem integerrima permansit: ipsi vero & eorum schismata peribunt (ut de aliis factum est) & sicut vestimentum veterascent.

Quapropter iterum atque iterum obtestor vos P. S. per viscera misericordiæ Dei nostri, per sacratissimam ejus passionem & mortem, quã hodie recolimus, per egregiam pietatem vestram, per calamitates & pericula filiorum vestrorũ Christi fidelium, per fidem quam Christo domino, per caritatem quam fidelibus ejus debetis, per æternam felicitatem, quæ vos pro re hac manet in cœlesti patria, ut in hoc tanto ac tam serio negotio animos vobis dignos (ut de tantis patribus ac pastoribus speramus) præstetis. Beati eritis si hæc feceritis, alioquin judicium durissimum fiet vobis, qui gregi dominico præestis, qui pastores agitis, si opus domini negligenter egeritis, si dissimulasse, si tacuisse, aut non clamasse pro ovium salute fueritis deprehensi: quia de manibus vestris dissipatarum ovium requiretur sanguis. Hoc autẽ a me, patres amplissimi, æquo animo accipite, qui non dixi ut vos cessantes extimulem, sed ut sponte ad tam laudabilia, arduaque negotia currentibus graculer, agamque gratias Deo, qui tam egregiam mentem vobis inspiraverit, ut nullius egeatis exhortatione. DIXI.

Laus Christo Crucifixo.

Sap. 6. Hiere. 41. Ezech. 33.

LXXXVII.

R. P. D. ANDREÆ DUDITII Sbardellati, episcopi Tininiensis, ac DD. prælatorum, totiusque Hungariæ cleri in sacrosancto œcumenico Tridentino concilio oratoris, ad amplissimos sedis apostolicæ legatos, ceterosque ejusdem concilii patres, oratio, habita 8. Idus Aprilis MDLXII.

TRIA fuerunt tempora, & ea quidem non ita multis mensibus interjectis: quibus tẽporibus hi, quos in literis quæ modo recitatæ sunt, nominari audivistis, reverendissimus & illustrissimus dominus Nicolaus Olahus, archiepiscopus Strigoniensis, DD. episcopi, cunctus denique Hungariæ clerus lætitia sane tanta affecti sunt, quanta vix ulla oratione explicari posse videatur. Primum quidem tempus fuit, cum religionis Christianæ rebus in maximum periculum, & extremum pene discrimen adductis, auditum est, eum nobis Dei misericordia ac bonitate, veluti e cœlo demissum esse gubernatorem, qui tot, tantisque procellis, & tempestatibus agitatam, ac prope in scopulos illisam Christi navem, Christo ipso, qui horribiles fluctus compesceret, e somnis excitato, tranquillum aliquando in portum perduceret. In quo certe ita nobis a divina bonitate consultũ esse confidimus, nihil ut jam ad felicem hujus tam salutaris, tam bonis omnibus optatæ, tamque speratæ rei eventum magnopere desiderandum amplius esse videatur. Eum enim nobis Dei clementia pontificẽ dedit, qui religionis studio, in Christi plebẽ caritate, ac sapientia longe excellit. Quæ quidẽ virtutes in eo haud obscure jam tum elucebant, cum in Hungariæ regnum satis quidem incolume illo tempore, nunc vero malis omnibus oppressum, ac pene eversum, una cum clarissimo viro fratre suo missus, omnium in se nostrorum hominũ ora, sermonesque convertit. Neque enim tum nostra gens alium eum futurum speravit, quam qualem ipse postea præclarissimis, & omni commendatione dignissimis actionibus se præstitit.

Etenim, ut alia quamplurima transeamus, in quibus singularis ejus sapientia, ac summa quædã pietas enitet, quantum illud est, quod post adeptam hanc dignitatem, qua ne fingi quidem excelsior ulla potest; nõ propterea ad eum se dignitatis gradum sublatum esse existimavit, ut suis commodis, sed ut reipublicæ Christianæ incolumitati, atque utilitatibus inserviret. Et quidem, ut omnes homines intelligerent, eum hac una in

ANNO CHRISTI 1562.

in re omnes cogitationes defixisse, cum primum pontifex maximus divino afflante Spiritu renũciatus est, nihil potius habuit, quam ut pravis opinionibus imbutas hominum mentes purgaret, easque a simulata religione ad verum Dei cultũ: ab immani quadam contumacia, ad ecclesiæ obedientiam: a summa demum insania, ad integrã sanitatem revocaret. Quod ut sapiens ac peritus medicus, quam posset, levissimo, & ad morbi naturam peraccommodato remedio tentandum, neque statim ad acriores medicinas confugiendum esse judicavit. Itaque cum ingratos sane multos, & levissimorum hominum fallaciis irretitos, ac prorsus infatuatos ecclesię, suosque filios, omnem obedientiam abjecisse, seque e carissimæ matris complexu, per summam impietatem, ac petulantiam submovisse animadvertisset: Dei maximi, cujus in terris vices gerit, bonitatem & clementiam imitatus, nõ statim illos omnino abjiciendos, ac pro summa sua potestate, æternis suppliciis addicendos esse duxit, sed eximia adductus caritate, ac paterna quadam indulgentia, id dedit operam, ut, si posset, Deo, sibique eorum animos conciliaret, eosque in ecclesiæ matris gremium restitueret. Atque id ut commodius rectiusque consequeretur, sacrosanctum hoc œcumenicum concilium congregandum sedulo curavit.

Atque hoc quidem fuit alterum lætitiæ illius tẽpus, qua Hungariæ episcopos, & universum clerum affectum fuisse initio dicebam. Idque profecto non sine causa. In eam enim spem veniebãt, fore, ut hac potissimum ratione pestilentissima hæreticorum lues, quæ universum jam Christiani orbis corpus pervagata est, aut prorsus regi, aut ita compesci posset, ut a summa desperatione ad magnam sanandæ reipublicæ spem, bonorum animi erigerentur. Quam ad rem perficiendam, quid aptius, quid horum sanctissimorum patrum celeberrimo conventu accommodatius fieri potuit? Nam si in morbis curandis illud in primis spectamus, ut contrariis remedia adhibeamus contraria, in hæreticis ad sanitatem revocandis, omnis generis satis uberem & abundantem amplissimi patres nobis medicinam suppeditabunt. Nempe si erit nobis contra hæreticorum impietatem decertandum: horum illis patrum singularem pietatem opponemus: si contra superbiam, humilitatem: si contra inscitiam, rerum omnium scientiam: si contra levitatem, constantiam objiciemus. Nullum denique morbi genus illos occupare aut potuit antea, aut deinceps poterit, cui salutarem & præsentem in sanctissimis hisce patribus medicinam reperire non liceat. Sed hæc notiora sunt, quam ut in eis explicandis longiorem orationem insumi necesse sit.

Iam vero tertium tempus, quo incredibilem nostri episcopi animis lætitiam senserunt, illud fuit, cum primum inauditum est, ac postea constanti fama percrebuit, sanctissimum D. nostrum, quæ summa ejus est sapientia, ad sacrosanctum istud legationis munus obeundum, quo secundum ipsius dignitatem, nullum in terris habetur majus; ex omnibus vos potissimum delegisse. Quod quidem ejus judicium ita omnium sententia comprobatur, ut nihil prudentius, nihil sanctius, nihil ad id quod quæritur, perficiendum, accommodatius excogitari potuisse optimus quisque verissime prædicet. Tot enim sunt ac tam præclaræ cujusque vestrum virtutes, ut nulla existat tanta dicendi facultas, quæ earum laudibus non longe sit inferior. Quare ne videar vel modestiæ fines transire, vel præter animi mei ingenium assentatione uti, malo egregias virtutes vestras, animo, cogitationeque mecum ipse reputare, atque admirari, quam pauca, eaque non satis pro tantæ rei dignitate, in medium afferre. Nam satis præclare mecum quidem in præsentia actum putarem, si vel illud dicẽdo consequi possem, ut eam, quã dixi, nostrorum antistitum lætitiam, vobis ante oculos ponerem, ac simul ostẽderẽ eximiam eorumdem in catholicã ecclesiam observantiam, ac studium quoddam singulare. In quo tamen illud me consolatur, quod spero id ipsum vobis omnibus aliqua ex parte jã esse persuasum, tibique in primis Stanislae Hosi, cardinalis amplissime, qui Nicolaum Olahum Strigoniensem archiepiscopum, quem sæpe honoris causa nomino, & alios nostros episcopos & novisti, & eis familiariter etiam usus es.

Te igitur, illustrissime Hosi, testem appello, tuoque gravissimo testimonio, D. archiepiscopum, ac dominos Hungariæ episcopos honestari, ornarique, & meæ cursum orationis adjuvari cupio. Nonne magnam in omnibus, maximam in optimo illo ac prudentissimo sene D. archiepiscopo pietatem, in oves sibi commissas caritatem, & curam, in lupis a caulis suis abigendis vigilantiam, in sanctissimum D. nostrum, in sanctam sedem apostolicam obedientiam, in te, atque alios tui ordinis proceres observantiam cognovistis? Equidem illud pro certo affirmare possum, si par esset nostræ tot jam bellis attritæ, ac pene prostratæ nationis ratio, atque aliarum etiamnum florentium, nec ipsum D. Strigoniensem archiepiscopum, hominem quamvis ætate jam exacta, ac prope decursa, nec alios DD. episcopos nostros, omnes ferme aut adversa valetudine, aut senectute, quæ ipsa morbus est, ita confectos, ut minime possint iter paulo longius ingredi: dubitaturos fuisse, huc omnes cupidissime venire, suamque hanc talem, tantamque lætitiã, & quam S. D. nostro, sanctæ sedi apostolicæ, & vobis omnibus, & debent, & debere se libenter profitentur, obedientiam, atque observantiam, præsentes, quibus potuissent rationibus, declarare. Neque vero alienum quidquam a majorum nostrorum pietate, ac religione fecissent. Multas enim gentes gens nostra Hungarica in sanctã sedem apostolicã observantia, & quæ hinc enascitur, pietate, ac religionis cultu antecessit. Cujus quidem rei tam multa, tamque præclara extant testimonia, ut nemo adeo rerum sit imperitus, cui singularis Hungarorum pietas, ac religio non maxime sit cognita.

Ac ne quid interim de multis regibus nostris dicam, qui ob eximia in Christianos merita, ob vitam sancte actam, in beatorum sunt numerum relati: quid illa, quæ in omnium oculis incurrunt, superba, & magnis opibus extructa tẽpla, cœnobia magnificẽtissima, sacerdotia opulentissima, an non satis magnũ majorum nostrorum pietati testimonium præbent? Iam vero non ita pridem, sed patrum nostrorum memoria, salvis adhuc, atque florentibus Hungarici regni rebus, quanti illud studii, & observantiæ, quantæ pietatis erga Romanam ecclesiam fuit totius nostræ gentis argumentum? cum innumerabilis prope multitudo quotannis cupidissime Romam confluebat, ut beatorum apostolorum limina salutarent, atque his proni oscula figerent, omnesque sanctorum reliquias, quibus urbs

vrbs est refertissima, venerarentur: ac demum a A pontifice maximo, summi beneficii ac gratiæ loco, benedictionem læti domum referrent. Vias tum passim, plateas, fora, gentis nostræ viris ac fœminis, parvulos etiam secum trahentibus oppletas vidisses. Non quemquam vel ætas, vel sexus, vel itineris longitudo, vel mille viæ pericula, aut ulla omnino difficultas retinere poterat, quin Romam venerabundus religionis ergo properaret. Omnia scilicet pietas vincebat. Atque hic quidem fortasse adsunt, qui hæc, quæ dico, viderint, ut possit ab ipsorum oculis oratio mea firmissimum atque gravissimum hujus tantæ nostrorum hominum pietatis & religionis testimonium capere.

Sed hujus generis adeo sunt multa Hungarorum B pietatis testimonia, ut nusquam se non offerant. Ac ne alia nunc attingamus, quid de tot, tamque diuturnis atque adeo continentibus adversus communem Christiani nominis hostem, & susceptis,& confectis bellis,quid dicam aliud, quam quod omnium hominum confessione verissimum esse constat? Hungaros nimirum singulari pietate, ac Christianæ religionis studio adductos, propterea arma sumpsisse, ut horrendam illam barbarorum tyrannidem, omnibus populis imminentem, depellerent, ac durissimum intolerabilis servitutis jugum a Christianorum cervicibus excuterent: quorum quidem tantæ pietati, quæ satis digna a Christianæ pietatis cultoribus C referri gratia potest?

Ipsi, ut reliquæ nationes in utramvis aurem secure, ut ita dicam, dormiant, ut pacis artes, omni deposito timore, excolant, ut summo otio perfruantur: ipsi, inquam, Hungari sævissimis barbaris sua corpora miseris modis dilanianda objiciunt, ipsi barbarorum tela, in Germaniam, in Italiam, in Gallias, in Hispanias, in alias Christiani orbis partes directa, suorum corporum objectu excipiunt. O pietatem singularem, o ingentem atque admirabilem Hungarorum ex pietatis radicibus pullulantem caritatem!

Hanc a majoribus nostris nobis veluti per manus traditam, ac summa semper constantia con- D servatam pietatem & obedientiam, & ipse D. archiepiscopus, & reliqui episcopi nostri suo, ut dixi, adventu comprobassent, si parem voluntatem, aut commoditatem habuissent. Sed ita ab immani Turcarum rabie omnia divexantur, ita ab hæreticis omnia perturbantur, ac sursum, deorsum feruntur, vt si vel paululum se a suarum ovium conspectu subducant, nihil jam integri sit remansurum. Actum sane de religione, deque omni pietate foret, si D. archiepiscopus, si alii DD. episcopi, non dicam in longinquam aliquam regionem proficiscerentur, sed si pedem omnino ex Hungariæ finibus efferrent. Si quid est, quod hæreticorum hominum rabiem E compescat, auctoritas certe est, cujus nonnullum adhuc vestigium nostri episcopi retinent. Idque ob piissimi, atque optimi regis nostri Ferdinandi imperatoris summam pietatem, & singularem quandam in Christianam religionem, inque nostrum hunc ordinem animi propensionem.

Et quidem, quod Christiana religio in Hungaria aliquantum adhuc vigeat, neque prorsus explosa, exturbataque sit, unius Ferdinandi Cæsaris pietati acceptum in primis referre debemus. Cujus erga nos clementia, atque in Deum pietate episcoporum nostrorum auctoritas primum nixa, tum functionibus quibusdam fulcitur, ac sustentatur, quæ in reip. nostræ administratione positæ sunt. Ac nisi majorum nostrorum sapientium virorum, virtute perfectum, ac prudentia ita nobis provisum fuisset, ut qui apud nos episcopi essent, iidem etiam a regibus ipsis nostris ad consilia adhiberentur, nullum in Hungaria jampridem pietatis vestigium reliquum esset.

Quod si hoc etiam tempore a regis consilio removerentur episcopi, Deum immortalē, quanta repente religionis, & rerum ecclesiasticarum perturbatio existeret! Nam tametsi eum Dei benignitate, & clementia regem nacti sumus, qui unus omnium regum pietatem ac sapientiam superat: tamen is tot populorum, tot regnorum, & maximi imperii procuratione distractus, ac gravissimis, iisque continuis occupationibus impeditus, qui potest cognoscere, quid in hac, vel illa Hungariæ parte fieri oporteat, nisi episcoporum admoneatur diligentia? Eo jam hæreticorum vis processit, ut nisi aut ipse D. archiepiscopus, cum id per muneris sui pastoralis rationem licet, aut alius ex episcopis aliquis ad principis latus assistat, qui contra perpetuam hæreticorum audaciā & insolentiam, ejus opem auxiliumque imploret, omnia in pejus ruere, ac retro sublapsa referri videantur. Quod probe intelligens S. D. noster, & re ipsa expertus, quanti intersit miserrimo hoc tempore, si docti, & pii viri ecclesiarū apud principes patrocinium suscipiant, illum ipsum, quem jam ante nominavi, Nicolaum Olahum, archiepiscopum Strigoniensem, virum omni virtutū ac laudum genere ornatissimum, teque reverendissime Quinque-Ecclesiēsis episcope, hortatus est, ac monuit, atque adeo mandavit, ut nunquam ab imperatoris & regis nostri latere vel latum unguē discederetis: sed pro vestra auctoritate, & qua, merito vestro, plurimum apud eum valetis, gratia, ecclesiarum causam defenderetis, ac tueremini. Huc accedit, quod D. Strigoniensis, & alii ex nostris episcopis nonnulli Turcis finitimas arces habent. Iam in iis defendendis, & ab hostium injuria tuendis, etsi Cæsareæ majestatis munificentia, & liberalitate potissimum subleventur, nisi tamen sua ipsi quoque providentia, ac cura, quæ ad remorandas, quantum fieri potest, hostiū incursiones usui sunt, subministrent: si suam prudentiam, ac vigilantiam Turcarum potentiæ non opponant, quomodo fructus suos percipiēt, quibus se sustentare, suarumque ovium commoditatibus prospicere queant? Postremo tanta est quorumdam ac prope omnium nostrorum episcoporum inopia, ut nisi eos piissimus idēque optimus imperator & rex noster singulari sua liberalitate adjuvaret, & ex suo ipsos ærario aleret, vix fierī posset, ut hi se domi suæ sustentarent, nedum possint tantos sumptus, quanti hic faciendi sunt, sustinere.

His igitur publicis muneribus illic occupentur necesse est, si suam episcopi auctoritatem ac religionis dignitatem retinere ac tueri, si gregem sibi commissum defendere velint. Eo enim ventum jam est, ut non tā contra Turcas, quā contra hæreticos nostris episcopis sit decertandum. Quod ni faciant, actum, ut jam dixi, de omni pietate foret. Quamquam ne hac quidem ratione possunt idquod cupiunt assequi. Tanti enim tum a Turcis, tum ab hæreticis impetus existunt, ut non nisi singulari Dei providentia, nullo eis humano ingenio, nullis viribus, nullis opibus resisti posse videatur. Atque utinam, o uti-

ANNO CHRISTI 1562.

o utinam, cum sacrosanctum hoc œcumenicum concilium dimittetur, & actiones nostræ, quem speramus, felicem exitum habebunt, utinam, inquam, illuc, unde egressi sumus, nobis redire liceat. Hæc est nunc calamitosissimæ, olim vero nō tam aliarum rerum ubertate, quam religionis integritate florentissimæ Hungariæ facies, quam nemo est adeo ferreus, qui aspicere, & lacrymas continere queat.

Sed tota hac de re, deque miserabili Hungariæ statu, de hæreticorum multitudine, ac varietate, deque iis rebus, quæ privatim ad ecclesias Hungaricas pertinent, dicam alias, cum id per vestram mihi benignitatem, & patientiam facere licebit. Nunc dicendi finē faciam, si prius illud dixero, reverendissimum D. Strigoniensem, DD. episcopos, & universum Hungariæ clerum, cum ipsi ob jam commemoratas, multasque alias causas, præsentes adesse non possent, ut suum tamen singulare studium testificarentur: quod antehac nullis unquam tēporibus factum fuisse legimus, ne florentissimis quidē Hungariæ rebus, id nunc ipsos prostratis publicis, ac privatis opibus præstitisse, ut nos duos hoc tempore D. Ioannem Sylvestri Colosvarinum, episcopum Chanadiensem, quem hic præsentem cernitis, & me, summa Cæsareæ majestatis voluntate deligerent, qui eorum nomine omnem, quam S. D. nostro, sanctæ sedi apostolicæ, & vobis debere se profitentur, obedientiam deferremus, ac supplices obtestaremur, ut hanc ipsorum voluntatem, atque etiam missionis tarditatem boni consulatis: seque ac suas ecclesias, quæ in tutela, ac patrocinio potissimum vestro conquiescunt, eo loco habeatis, ut inter ceteras orbis terrarum ecclesias, nonnullam ipsarum quoque habitam a vobis fuisse rationem appareat. Quæcumque autem vos, & sacrosanctū hoc œcumenicum cōcilium statuerit, & sanxerit, ea nos, ipsique non secus, atque a Deo maximo profecta, qui nusquam a vestris conciliis abest, summa cum reverentia atque humilitate, non accipient solum, sed accepta, quam poterunt maxima cura, ac diligentia, tum ipsi servare, tum alios etiam ut id faciant adducere conabuntur.

LXXXVIII.

RESPONSVM SACRI CONCILII

Tridentini, ab ipsius concilii secretario pronunciatum.

REVERENDI patres, persuasum est sanctæ synodo, eam lætitiam, quæ communis fuit cum omnibus Christiani populi nationibus, pro generalis hujus sacrosancti concilii celebratione, ad prælatos quosque ecclesiæ vestræ Hungaricæ pervenisse, cujus singulare semper extitit studiū in tuenda & conservanda vera Christi religione. Nunc rogandus est Deus immortalis, ut quæ tanto bonorum omnium consensu inchoata sunt, ad optatos etiam exitus pro sua benignitate perducat. Optabilius quidem sanctæ synodo fuisset, ut regni Hungarici prælati ad hoc sacrum conciliū personaliter accessissent, sed quando justis & legitimis de causis, cum gravissimo testimonio illustrissimi & reverendissimi D. Hosii cardinalis Vvarmiensis conjuncto coguntur abesse, libenter illorum excusationē sancta synodus accipit: cum præsertim confidat fore, ut non multo minorem utilitatem Christiana religio perceptura sit ex opera, quam ipsi suis ecclesiis his turbulentis temporibus, pie & diligenter præstare poterunt: atq; eo magis, quod res & negotia sua vobis optimis religiosissimis patribus committenda existimarunt. Quod reliquum est, vos, & mandata vestra, prout juris fuerit, læto animo amplectitur, atque admittit.

LXXXIX.

CONCIO HABITA AD PATRES IN

concilio Tridentino congregatos, ab illustri atque reverendo domino Didaco de Payva, d'Andrade, Lusitano, sacræ theologiæ doctore, dominica II. post pascha. MDLXII.

Ego sum pastor bonus, bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Ioan. cap. 10.

SEMPITERNA illa atque inexhausta caritas, qua Deus optimus maximus res omnes a se procreatas complectitur, tantum differt ab amore, quo ipsi res nobis caras prosequimur, ut potius ex vocum penuria, quam ex rerum similitudine sit, ut ea, eadem amoris voce significentur & explicentur. Vt enim præclare docet D. Augustinus, divinæ res tantopere humanæ mentis vim excellunt, & humanis vocibus tam sunt inexplicabiles, ut, nisi divina benignitas sese submitteret, & rusticanis iis, imperitis, & plane infantilibus nostris vocibus pateretur ineffabilia ipsius arcana tractari, prorsus divinæ cognitionis, & divinarum laudum incomparabili fructu careremus. Inter infinita vero discrimina, quibus summa illa divinæ mentis caritas, ab hac nostra infima & abjecta sejungitur, hoc unum est non minimum, quod nos nihil unquam amare in animum inducimus, quin alicujus pulchritudinis aut honestatis specie præconceptæ allecti aut inflammati simus. Ita enim intellectus & voluntatis munera invicem cohærent & colligantur, ut nihil voluntas amplectatur, quod intellectus anticipata cognitione non comprobaverit: nihil detestetur & fugiat, quod non reprobaverit. Quare ubi nihil amore dignum intellectus judicaverit, nullis minis, nullis machinis, nullaque vi voluntas poterit ad diligendum impelli. At amor ille infinitus, incontaminatus, & plane divinus, quo Deus optimus maximus iis quæ condidit cōjungitur, non modo a rebus ipsis non proficiscitur, pendetve: sed quicquid boni rebus inest, ab illo tanquam a fonte defluit: ille unus ornamētorum, rerum omnium, pulchritudinum, splendoris omnis, deinde honestatis causa est & origo. Tantumque quodque a summo & præpotenti Deo amari intelligemus, quantum in eo bonitatis contemplari licebit.

1. Libro doctrin. Christian. c. 6.

Si igitur a Deo amari, est illum in sese liberalem experiri, videamusque multa pluribus a Deo beneficiis ornata: quis jam dubitare poterit, quædam esse Deo aliis longe cariora, quæ videlicet divinæ liberalitati magis sunt obligata? Quocirca quoties Deus filios Israel voluit esse persuasos inter ceteras omnes gentes divinæ dilectionis primas partes obtinere: id semper beneficiorū, quæ in ipsos contulit, commemoratione effecit. Inter omnia autem quæ a Deo formata sunt, quis de acceptis beneficiis, cum homine jure certare poterit? Quis plura Deo accepta referre? Non angelos excipio, non supremos illos omnium ordinum spiritus. Longe ii quidem nos naturæ præstantia superant: sed non hoc potissimum beneficio divinam caritatem metiendam puto. Sed opera potius & studio, quod ipse omnium fabricator posuit, ut nemo sempiterna felicitate, ad quam conditi sumus, excideret: quin potius

potius illa omnes perfruerentur. Nostri vero solum causa dictum est: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat vitam aeternam.* Videte, patres amplissimi, quantum intersit inter seipsum dare, aut sua, ut hinc ardentissimae in nos divinae caritatis magnitudinem intelligatis. Neque solum seipsum dedit, sed majestatis suae quasi oblitus tradidit infirmum, debilem, aerumnis vitae & incommodis obnoxium, ut nihil pene miseriarum, nihil doloris & cruciatuum potuisset aut humana malevolentia invenire, aut fragilitas sustinere, quod ipse non subierit. In tantas-ne putatis angustias fuisse numen divinum compulsum, ut si illud tanta cupiditas tenebat humani generis liberandi, non aliam rationem inire posset, quam eam, quae extremae miseriae perfunctione, & summi dedecoris offensione continetur? Minime quidem id in hominis mediocriter sani mentem & rationem cadere potest.

Sed tanta dilectione hominum divinum pectus aestuabat, ut parum ei visum fuerit, si ea tantum in nos conferret, quae, quanquam eximia essent, cum tamen a sola omnipotentia proficiscerentur, nullum sibi laborem inferrent. Quare rationem aliam excogitavit nos beneficiis cumulandi, quae tanto eximiae ipsius in nos benevolentiae foret gratior, quanto esset majoribus sui ipsius anxietatibus referta, pluribus vitae incommodis gravioribusque malis circumsepta. Qua caritate quae major potest excogitari? Quare jure optimo, ut mea fert sententia, D. Paulus illam promptuarium omnium divinorum beneficiorũ censet, cum inquit: *Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non cum illo omnia nobis donabit?* Qui enim vitae suae tam fuit prodigus, ut se immanissima morte mactari pulchrum esse judicaverit, ut homines cruciatu dignissimos a debita poena seduceret, qui fieri potest, ut eisdem hominibus quidquam eorum deneget, quae ad beatitudinem comparandam illorum intererit? Cum praesertim audiamus divinam sapientiam apud Salomonem, id est, unigenitum filium Dei, non modo homines suas delicias appellantem, in eorumque salute maximam suae voluptatis partem collocantem, sed illos conferentem cum iis deliciis sempiternis, quas omnipotens pater ex unigenito ipsius filio capit.

Quod ut evadat exploratius, Hebraea verba totidem Latinis verbis reddamus. Cum sese sapientia maxime commendasset, nihilque sine ipsa a Deo unquam fuisse factum praedicasset, adjungit: Cum eo eram cuncta componens, & deliciae fui perpetuae, ludens coram eo omni tempore, ludens in orbe terrae ejus. At deliciae meae filii hominum (Interpres vero vulgatus nomen Sciaha sciuha modo delicias, modo delectari interpretatur) Neque puto unigenitũ Dei filium potuisse melius explicare quam sibi homines essent cari, quam cum ait, perinde illos esse suas delicias, ac ille patris. Etenim cum illa summa atque sempiterna felicitate perfrueretur, ita tamen hominum salutem sitienter appetebat, ac si omnia sibi deessent, nisi illi, quoad fieri posset, eadem simul felicitate perfruerentur. Non igitur mirandum est, si Christus se hominum pastorem, & omnium qui unquam fuerunt optimum praedicet: qui ea fuit in oves, quas pascendas suscepit, animi propensione, ut has suos amores, suasque delicias appellet, & habeat: pro iis algeat, pro iis sudet, pro iis esuriat, sitiat, crucem subeat, pro iis nulla, quamvis immania, supplicia formidet: & cum tot angelorum millia perire sit passus, hominem tamen funditus interire ferre nullo modo potuerit.

In quam sententiam D. Ioannes Chrysostomus interpretatur verba illa Pauli in epistola, quam ad Hebraeos scribit, quibus hominis dignitatem commendans, ait: *Nunquam enim angelos apprehendit, sed semen Abrahae apprehendit.* Non dixit (inquit) assumpsit, sed apprehendit, ut indicaret contemplatum fuisse Deum angelorum & hominum naturas a se quasi fugientes, & homines Dei voluntate contempta ferri praecipites: quod cum non pateretur divina clementia, summo studio homines fuisse insecutum, tantumque operae & laboris in eo posuisse, quousque tandem illos quasi apprehensos retinuit, ne perirent. Nonne hoc est officium boni pastoris feris se laniandum exhibere, ut grex incolumis servetur? Cap. 2.

Quam Christi in oves suas vigilantissimam curam, egregiamque benevolentiam commendans D. Paulus ad Tit. scribens, ait: *Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut nos redimeret, & mundaret sibi populum acceptabilem sectatorem bonorum operum.* Vocem autem graecam περιούσιον, quam vulgatus interpres vertit acceptabilẽ, quia peregrina & incognita erat veterum Graecorum auribus, ait D. Hieronymus, neminem reperisse qui sibi explicaret: quare coactus est ex ipsis fontibus sacrarum literarum vocis hujus vim & propriam significationem petere: in quibus offendit septuaginta interpretes, quoties scriptura utitur voce Segulah, vertere solitos περιούσιο: est autem Segulah, thesaurus in majori pretio habitus, magisque reconditus & selectus: quod etsi non paucis scripturae locis possemus facile ostendere, unus tamen sit nobis multorum instar, Ecclesiastes cap. 2. Vbi enim vulgata lectio habet, *Coacervavi mihi substantias regum & provinciarum:* habet Hebraea Segulah melachin, id est, selecta quaeque regum. Neque enim Salomon jactat se omnium regum & provinciarum aeraria exhausisse & compilasse, sed quicquid ubique fuit magni pretii, sibi comparasse. Quapropter semper pro Segulah vertit Chaldaeus Paraphrastes Habidin, id est, carum & dilectum valde. Vnde fit (ut ad propositum revertamur) D. Paulum voce περιούσιον, a septuaginta usurpata, voluisse significare Christum seipsum tradidisse, ut gregem suum non quocumque modo redimeret & mundaret, sed illum sibi possideret proprium & peculiarem, tanquam pretiosum & carissimum thesaurum. Cap. 2.

Sed quanto majorem spem & alacritatem horum commemoratio merito ingerit nostris omnium animis, qui oves illae sumus Christo longe carissimae: tanto majorem timorem incutiat necesse est eorum praecordiis, quorum fidei & curae eae ipsae oves Christi traditae sunt. Cum eo sint Christum severiorem judicem experturi, quo benigniori pastore illo utuntur oves illae, pro quibus vobis, patres amplissimi, reddenda est ratio. Quis enim aequus rerum aestimator sibi poterit persuadere satisfacturã in pascendo suo grege nostram negligentiam ei, qui sua ipsius diligentia nunquam sibi satisfecisse videtur? Neque enim ita unquam amore est satiatus, ut tot laboribus pro suis ovibus exantlatis tam acerbae mortis

ANNO CHRISTI 1562.

mortis perpessione ardor ille caritatis restinctus A aut temperatus sit, sed velut fomenti accessione videtur multo majores vires sumpsisse, usque adeo sane, ut si salus cujusquam illarum ovium quarum estis pastores, postulaverit, lubentissime iterum sit vitæ jacturam facturus, ut ab eodem Christo revelante accepisse sanctissimum virum Polycarpum tradit divus Dionysius Areopagita in ea epistola, quam de benignitate ad Demophilum scribit.

Tanto igitur Christi amori, tam inflammatæ caritati quæ hominum vigilantia poterit satisfacere? Si grex hic esset, quem suus dominus parvifaceret, & quem non omnibus suis opibus prætulisset, possemus quidem in spem duci, quamcumque in hoc genere somnolentiam facile condonandam. Sed qui præcipuas domini sui delicias, suavissimosque amores sibi traditos esse intelligit: qui certo scit nihil dominum suum habere carius, nihil in omnibus rebus quas condidit præ oculis magis iis ovibus quas ei pascendas, servandas, fovendasque tradidit: non intelliget nullum in hoc munere peccatum esse facile ferendum, nullam negligentiam non maximam? Quare, pastores optimi, nunquã hoc nomen jure poteritis usurpare, nunquam (inquam) satis pro dignitate pastorali officio functos vos esse intelligite, nisi cum hunc potissimum cogitationum vestrarum scopum & universæ vitæ vestræ præfixeritis, omnes animi & corporis nervos in hoc unicum negotium cõtuleritis, ut ne minima quidem ex vestris ovibus pereat, sed universum gregem sartum tectum summo pastori Christo offeratis, qui pro illo mortuus est. Quæ tamen vires non corporis languore assidua vivendi licentia contracto, sed caritate metiendæ sunt. Sæpe enim fit, ut quis solum illa se posse præstare arbitretur, quæ cum voluptate conjuncta sunt. Quæ quam falsa sit, & Christiano homine indigna cogitatio, satis Christus indicavit, cum dixit: Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. At cujus rei vel sola recordatione humanus animus magis consternatur quam mortis? Hanc tamen, quam natura ita perhorrescit, caritas ovium votis omnibus amplexatur. Quare tunc quisque omnia quæ potest fecisse se jactet, cum cuncta caritatis officia fuerit diligenter persecutus. Nisi enim ad hostes Christiani nominis, qui nunc effrenate grassantur, velit quis deficere, certo secũ statuat necesse est, ita esse divinã legem æquam, ut æque pateant vires nostræ divinæ præsidiis confirmatæ, & caritas, Christianæ religionis summa & fundamentum, eisdemque prorsus finibus claudantur.

Amor, veteri proverbio, fuit omnipotens dictus, ut qui omnem operis molestiam levat, omni labore & difficultate liberat. Qui igitur fieri potest, ut inflammatus quidam amor & in Christum, & in oves ejus minus habeat roboris quam impurus, nefarius, sceleratus, atque prophanus? Aut quid turpius esse potest, quam apostolicæ functionis successores virium imbecillitatem, aut operis, ad quod a Christo missi sunt, difficultatem excusare? Quare prudenter satis expendit D. Ioannes Chrysostomus, quod Christus, cum Petro voluit omnem ecclesiæ vicariam curam committere, & gregis sui supremum pastorem creare, non fuit diligenter perscrutatus, si ceteros omnes prudentia, si literarum cognitione excelleret, si parentum gloria, aut generis splendore præiret, si reliquis apostolis morum austeritate, illibatæ vitæ continentia, si ciborum parsimonia præstaret: sed hoc solum, si amore erga ipsum omnes vinceret. Idque ter geminata interrogatione, dicens: *Petre amas me?* At ille, *Tu scis domine quia amo te*: cui Christus, *Pasce oves meas.* Iterum ac tertio, *Petre diligis me plus his?* cumque perseveranter assereret summopere ipsum diligere, eum ceteris pastoris officio prætulit, quem intelligebat ceteros caritate superare: qua una re satis pastor optimus, pastorumque omnium verus æstimator indicavit neminem posse ex animi sui sententia pastoris ecclesiastici officio fungi, nisi qui ipsum ardenter amaret: ut qui solus nihil eorum formidabit quæ ipse pro ovium suarum incolumitate subiit. Christi enim & ovium dilectiones ita sunt conjunctæ, & indiscretæ, ut neque inter se disjungi, neque una sine alia B extare ulla ratione possit.

6. lib. de Sacerdotio.

Ioan. 21.

Quocirca cum Christus ecclesiæ suæ pastoribus voluit muneris sui leges instituere, seipsum formam atque typum proposuit, in quem perpetuo respicientes officium suum discerent. Vnde fit ut D. Ioannes Chrysostomus, divino quodam spiritu concitatus, tertio libro de sacerdotio constãter affirmet summa esse reprehensione dignum, qui oblatum episcopatum amplectitur, cum non vere illam Pauli vocem possit usurpare, *cupio anathema esse a Christo pro fratribus meis.* Quare insolenter magis quam vere, & de Christi & de ovium dilectione sibi blanditur, qui pro eis quævis etiam horrenda pericula subire formidat. C Nemo vero tam severe ecclesiæ prælatos amplissimos auderet judicare, nisi jam esset Christi præjudicio definitum non pastores, sed abjectissimos esse mercenarios, illiberali & sordida redituum mercede conductos, vilissimique quæstus spe, & amore locatos, eos omnes, qui ovium curam ita gerunt, ut potius suæ quam illarum studeant incolumitati: malintque oves, quarum curam alacri animo susceperunt, perire, quam sese pro earum salute devovere.

Rom. 9.

Mercenarius (inquit) *cum videt lupum festinare, fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus*, sed de reditibus, nihiloque nisi D propriis servit commodis. Cum quibus Christi verbis consentit, quod D. Paulus, cum recenset caritatis officia, in potissimis numerat, *non quærere quæ sua sunt.* Quapropter ii, qui cum Christi oves perire, lacerari, dilaniarique intuentur, Christi honorem proscindi, religionem conculcari & profanari vident: ita tamen propris commodis hærent, suisque sunt cupiditatibus infixi, ut nihil horum perire facile patiantur, quo tantis incommodis opem ferant: si pastores sint, nonne satis indicant se non liberalem, sed mercenariam operam Christo locasse: si vero pastorali munere sint destituti, omnis Christianæ caritatis expertes a Christiano sensu plane alieni, omnique divina dilectione prorsus destituti non temere, E sed Christi & apostoli vocibus possunt judicari.

Si quod igitur unquam fuit tempus, patres amplissimi, aut si qua sese potuit occasio offerre, ut veri ecclesiæ Christi pastores a mercenariis disjungi valeant, nunc maxime. Communi enim sanctorum patrum sermone usurpatum est: rebus secundis ægre posse veros pastores a mercenariis secerni. Sæpe enim fit ut omnes pastorum specimen præseferant: Solo autem ærumnoso tempore, & cum ovium salus periclitatur, pectus caritate accensum, Christique dedecoris impatiens potest cognosci. Veluti qui sint fortes & strenui

strenui milites, non pax, sed funesta pugna ostendit. Cum igitur lupi truculentissimi passim grassentur, gregem domini magna ex parte deglutierint, quod reliquum est avidissimis morsibus insectentur, summa vigilia animis nostris abstrusas instruant insidias, nullum non moveant lapidem, nullam occasionem prætermittant, nulla non confingant mendacia, ut, si fieri possit, nihil saltem incontaminatum maneat: quis erit verus Christi ovilis custos, aut quem aliquis divini honoris sensus tanget, qui non summopere, studeat summa cum rerum suarum jactura, quovis honoris incommodo, vitæ quocumque discrimine tã grave incendium, tamque late serpens malum, si non extinguere saltem temperare? Id quod eo B majori contentione nobis faciẽdum est, quo magis intuemur istos, Christiani nominis hostes, nos nostris oppugnantes telis, a nostrisque vitiis argumenta arripere, quibus & catholicæ ecclesiæ puritati tenebras obducant, & ipsius conentur integritatem evertere.

Legistis puto, patres amplissimi, hostium nostrorum scripta maledicentiæ, calumniarum, & criminationum plenissima: quibusque potissimum conantur omnium nostrum verenda totius orbis oculis objicere, & palam facere. Expendite, quæso, ipsorum tela omnia, quæ in nos jaciunt, quibusve machinis catholicam ecclesiam oppugnant: & videbitis hoc unum esse potissimum: nostram vivendi rationem cum illa veteri apostolorum & religionis nostræ heroum conferre, & quantum ab illa deflexerimus, quanta possunt hostili malevolentia & audacia, amplificare: nostram vivendi licentiam cum antiquorum patrum parsimonia, ambitionem cum modestia, negligentiam cum solicitudine, morumque nostrorum obscuritatem cum sanctitatis splendore pristinæ ecclesiæ comparare. Et cum aliquibus veris (proh dolor) permulta falsa immiscent, falso concludunt, non posse fidei integritatem apud illos manere, qui moribus tantopere degenerarunt. Quæ ratio etiam si omni probabilitate careat, tamen quantum apud ignaros & imperitam multitudinem habuerit momenti, satis nos malorum experientia docuit. Quoad longissime potest, patres amplissimi, mens vestra respiciat spatium præteriti temporis, atque hujus pestis initii, pueritiæque memoriam recordetur ultimam: & inde usque repetentes plane videbitis, iis exordiis hoc contagium sese in hominum animos insinuasse, iisdem argumentis adolevisse, neque aliis fomentis in dies majores vires sumere. Quid autem justius potest Christiani hominis pectus angere, quid majoribus cruciare anxietatibus, quam intueri ecclesiam communem omnium nostrum matrem, a qua in Christo geniti sumus, cujus uberibus educati, monitis aliti, præceptis instructi, fide confirmati, a nobis filiis carissimis bello infestari, sævissimisque hostibus, ut illam oppugnent, arma suppeditare? Neque enim unquam tantopere vexaretur, nisi immanissimi hostes ei filiorum opprobria possent objicere. An non jure poterit nobiscum expostulare iisdẽ verbis, quibus olim dominus apud Isaiam de filiis Israel conquerebatur: *Filios enutrivi & exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Et sic sensibus orbati sunt, ut neque sint quidem cum brutis animalibus comparandi. Nam & boves suum dominum agnoscunt, impositumque ab illo jugum sponte subeunt. Asini vero dum præsepia domini frequentant, plane sentiunt se domini providentia A sustentari. At populus hic meus tot a me honoris insignibus decoratus, tantisque beneficiis cumulatus, beneficiorum memoriã prorsus abjecit, & honoris mei solicitam curam plane deposuit.

ANNO CHRISTI 1562.

Nihil dubito, pastores vigilantissimi, quin brevi, divino afflante spiritu, sitis tot malis opportunum remedium allaturi. Nisi enim id mihi de vestra integritate, in Deum fide & pietate, singularique prudentia pollicerer: parum abesset, quin de rebus nostris actum esse ducerem: & a nobis transferendum esse regnum Dei, & dãdum esse genti facienti fructus ejus. Sed dicet quispiam: si omnium ordinum mores ad pristinã vivendi normam reducantur, putas ne hostes nostros manus daturos, & ad ecclesiæ unitatem statim redituros? Imo, cum ipsi sint nefario scelere contaminati, vitæ turpitudine infecti, & eam fidẽ sibi excogitaverint, cum qua omnis turpitudo & vivendi licentia consentiret, tanto majori odio ecclesiam prosequentur, quanto illius ministri fuerint vitæ innocentia magis incontaminati, & religione puriores. Quid futurum sit, patres amplissimi, non meum est præjudicare, & quam sit brevi hæc pestis restinguenda, illius judicio relinquamus, cujus cognitionem nihil futurum latet, sed omnia æque intuetur, cuique æque parent, & quæ sunt, & quæ non sunt. Hoc tamen constanter possum affirmare, quod nemo, puto, inficiabitur, nulla re magis vos Christianæ reipublicæ perpetuæ incolumitati consulturos, eorũ- C que saluti, qui aut ignorantes a catholica fide desciverunt, aut perditorum hominum falsis persuasionibus in ea parum sunt confirmati, opem esse allaturos, quam si divinæ caritatis facibus accensi diligenter curetis ea omnia a Christi ecclesia relegare, quæ & Christi hostes nobis juste exprobrant, & homines pios merito offendũt. Parum ne operæpretium facturos vos esse putatis, si effeceritis, ne jam incircumcisi isti agminibus Dei viventis juste exprobrare possint, neve divinum nomen omni laude & veneratione dignum propter nos inter gentes blasphemetur? Quo telo aut omnino confracto, aut leviori atque hebetiori reddito: quod præcipuum in causam nostram intendunt, & in quo omnem habent fiduciam collocatam: quibus jam fictionibus, quave argumentorum vi poterunt mendaciis suis patrocinari, quæ non facile a nobis omnia rejiciantur, quibusque diu causam suam apud suos tueantur? In eorum scriptis, qui falsas hominum sententias refellunt, mediocriter versatus sum: cumque permulta legerim, quæ illorum vesaniam comprimunt, falsasque opiniones apertis argumentis convincunt, nullis tamen in antiqua religione magis sum confirmatus, quam legendis iis ipsis, quæ isti perditæ mentis, frontisque perfricatæ ad stabiliendam suam sententiam cumulant.

Matth. 21.

1. Reg. 17.
ad Rom. 2.

D

E

Cum enim video omnia illorum scripta scurrilibus vocibus scatere, imposturis, mendaciis, sanctorum patrum locis aut depravatis, aut truncatis referta esse, satis video quam turpem causam tueantur: cui non nisi scurrilitate, aut apertis mendaciis possint patrocinari. Vixque mihi posũ persuadere, hæresiarchas illos, factionis istius principes, ita esse persuasos, ut imperitæ multitudini student persuadere. Qui enim fieri potest, ut viri non omnino imperiti, & in sanctorum patrum scriptis satis versati fallantur mendaciis a se confictis, iisque sanctorum patrum testimoniis, quæ a se truncata & depravata esse certo sciunt? Sed,

Sed, cum volunt nominis illam existimationem, quam sunt consecuti, apud suos tueri, contra mentem, contraque sententiam sæpe agunt, solique imperitæ multitudini suam hæresim probare student, quam unicam suæ veritatis & fidei judicem ut cœcam & rudem, voluerunt. Cum autem se causa cadere, neque jam illam se posse tueri intelligunt, in nos debacchantur, & aliquibus nostris objectis vitiis conantur nos in omnium invidiam ducere: atque ita erga nos sunt animati, ut toti in hanc cogitationem incumbant, ut vulgo hominum persuadeant, omnes nostras vigilias & cogitationes, quas in tuenda sacramentorum vi, fideique veritate collocamus, huc solum spectare, ut privata nostra commoda, quæ inde pendere arbitramur, sarta tecta conservemus. Qua nota atque ignominia, quæ major in Christianam rempublicam potuit excogitari?

Præclare jam puto, patres, intelligitis, quantum sanctissimi hujus consessus, sacratissimæque synodi sit muneris, quantumque Christi honos, religionisque nostræ decus & integritas a vobis postulet, ut nihil prætermittatis ad totius ecclesiæ mores ita componendos, ut omnes intelligant, quantum semper vitia nostra vobis displicuerint, quantumque vitæ integritatem, divinæque legis exactam observantiam perpetuo caram habueritis: nihilque a nobis judicio aut ratione unquam (ut hostes nostri falso criminantur) sed humana fragilitate fuisse peccatum. Cujus erit luculentissimum testimonium, si omnium vestrũ calculis omnis ecclesiæ labes, corruptique mores jam deinceps prorsus exulent, illaque vestra opera pristino nitori restituatur. Neque dubito, si hoc unicum remedium languenti ecclesiæ adhibeatur, quin omnes hostium Christianæ disciplinæ & philosophiæ conatus, quibus Christianæ reipublicæ insidiantur, in ejusdem dignitatis & amplitudinis accessionem convertantur. Si enim pristina ecclesiæ tempora memoria repetamus, facile videbimus omnem hanc illius gloriã & splendorem quem admiramur, hostium insidiis, adjuvante divina bonitate, comparasse. Quod Christus ipse Petro apostolorum facile principi prædixit, *Simon* (inquit) *satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: tu autem aliquando conversus confirma fratres tuos.* Non quidem patrem rogauit, ut ecclesia hostibus careret: id enim esset gloriam ecclesiæ suæ invidere, & ut Laurentii, Stephani, Vincentii, ceterorumque martyrum triumphis, quibus splendescit, esset destituta, imprecari: neve tot sanctissimorum doctorum præclarissimis monumentis esset illustrata: sed solum precatus est, ne fides iis persecutionibus lacessita succumberet, sed idem fieret gloriæ occasio, quod in ruinæ materiam satanas moliebatur.

Iulianus (ut ex ecclesiæ annalibus constat) qui ob defectum a fide apostata dictus est, cum omnes nervos conferret ad Christi gloriam delendam, vidissetque in dies eidem majoris splendoris cumulum accedere: & odio, conatibusque suis reddere ecclesiam longe illustriorem, neque ferens esse se gloriæ ministrum ei, cujus honorem conabatur obterere: aliam rationem excogitavit Christi gloriam obscurandi, & publico edicto pacem ecclesiæ reddidit: putabat enim pace posse ecclesiæ gloriam obcœcari, quam oppugnationibus comparaverat: aut saltem illi tanti splendoris occasionem præriperet. Cum enim ecclesia

Sozomenus hist. Eccle. lib. 5. cap. 4. & 5. Item Nicephorus lib. 10. c. 10. & lib. 11. cap. 1.

omnibus humanis præsidiis destituta, solisque Christi promissionibus hærens, undique bello petita, nulla ex parte non lacessita, tantum fuerit gloriæ consecuta: satis Deus optimus maximus declaravit, non humanis viribus, sed divinis auspiciis & auxiliis sustentari. Quare Tertullianus in apologetico, simulque Eusebius Cæsariensis, summæ cuidam providentiæ divinæ adscribunt, quod, cum Tiberius Cæsar ad senatum referret stupenda Christi opera, quibus adducti permulti, ipsum verum Deum prædicabant, velletque senatusconsulto in deorum numerum referri: senatus tamen Tiberii precibus non acquieverit: quia non expectata ipsius sententia Deus a multis haberetur: erat enim tanta Romani senatus deliratio, ut vellet etiam divinitatem a suis sententiis pendere, necesseque esse Deum habere homines propitios, si Deus haberi vellet. Divina autẽ summa & infinita sapientia effecit, ut Christi divinitas a senatu rejiceretur, ne euangelii vires hominibus adscriberentur. Qua etiam divina providentia factum est, ut nunquam Christi ecclesia importunissimis hostibus careret, quibus superatis, sui in fidei & disciplinæ integritate multo magis confirmarentur.

2. Eccl. hist. lib. cap. 2.

Quapropter, pastores vigilantissimi, de iis qui pereunt soliciti sitis, ut bonos pastores decet, qui animam suam exponunt pro ovibus suis. Ecclesiæ Christi nihil est quod vereamini: iis enim procellis quati quidem potest, mergi nullo modo poterit. Hoc vero, judicio meo, præ omnibus intimis sensibus nos angere & torquere debet, ne forte divinum numen tam sit contra nos irritatũ, ut, nisi summa cum celeritate a nobis, vitæ sanctimonia, moribusque ad normam euangelii filii sui reformatis, placetur, aliquando tandem ira incitatus & commotus nos deserat, atque alium populum sibi acceptabilem, sibique dicto audiẽtem pariat. Neque enim est, quod nobis plura de divina clementia polliceamur, quam olim Libya, Persia, Alexandria, Macedonia, Africa, Ægyptus: quæ provinciæ cum tantopere fide & Christiana religione vigerẽt, ut viri sanctitate clarissimi, qui in illis quondam floruerunt, sint nobis summæ admirationi, illorũque meritis & doctrinæ monumentis summa cum voluptate fruamur: tamen in quantis nunc ignorantiæ & infidelitatis tenebris versentur, nemo non videt, cum ab iis fidei rudimenta cogantur accipere, quorum fuere magistræ. Neque enim est obscura D. Pauli sententia semel in id furoris & indignationis divinam iram progredi, ut homines divinæ cognitionis lumine privatos, divinisque auxiliis destitutos tradat in omnium suarum cupiditatum potestatem, ut nihil jam sit, quod eos possit in officio continere, aut ab omni flagitio retardare.

Rom. 1.

Simulque, amplissimi præsules, animadvertite totius Christiani orbis oculos in vos, divino beneficio huc quasi postliminio reductos, esse defixos: vestrum judicium, ut divina quædam oracula, hæreticos omnes perhorrescere: alicujus criminis conscientia perculsos vestram censuram summopere formidare, ut qui persuasi sunt vos jam nostris cupiditatibus modum adhibituros: miseros hæreticorum importunitate vexatos a vobis auxilium præstolari, ut qui Christianæ religionis, & omnium Christi ovium nunc patrocinium & præsidium sustinetis: omnesque pios omnino esse persuasos in vestra vigilantia, prudentia, integritate, eximiaque in Deum pietate,

ovilis

ovilis Christi instaurationem, morumque ad antiquam disciplinam restitutionem esse positam, ita ut totus Christianæ reipublicæ nomine dicere ausim: nos speramus quod sitis redempturi Israel. De me id possum testari, quod, cum sæpe angar & crucier cogitatione earum calamitatum, quas miserrimis his temporibus intuemur: maxime tamen me consolatur sacratissimi hujus concilii auctoritas. Quod cum intueor, non possum adduci, ut credam ecclesiæ Christi pastores sanctissimos, qui luporum truculentam rabiem, aut in ovibus suis sunt experti, aut habent exploratissimam, quicquam eorum esse prætermissuros, quæ optimos pastores de Christi grege mirum in modum solicitos decet, quæque aut ad Christi gloriam amplificandam, aut ad Ecclesiæ omnem nævum & maculam eluendam valeant

Macti igitur virtute, patres amplissimi, facite, ut hanc totius Christianæ reipublicæ de vobis expectationem neque fallatis, neque diu suspensam teneatis. Nobis vero qui muneris vestri sumus coadjutores & ministri, curæ erit potissimum ad Christi pedes provolutis lacrymis & singultibus illius clementiam precari, ut ecclesiæ suæ labenti opem ferat, cordaque filiorum ad patres convertat, ut jam-jam illi reddatis hanc ecclesiam sponsam dilectissimam, omni labe atque ruga carentem, & plane dignam, cum qua in terris habitare dignetur, ut cum illo triumphet in omnes æternitates in cœlis. Amen.

XC.

REVERENDI PATRIS MAGISTRI Thadæi Perusini Augustinensis, concio ad sacrosanctum concilium Tridentinum, habita in festo sanctissimæ ascensionis anno Christi domini MDLXII.

CUM hodie, patres amplissimi, universus terrarum orbis, solennem ac sacrosanctum hunc diem veneretur, quo Christus Dominus in cœlum ascendisse prædicatur: non mihi desistendum putavi, quin vobiscum hunc eumdem lætissimum diem concelebrarem, & ea in medium afferrem pro virili, quæ suggerente ipso sanctissimo ascensore, maxime ad præsentem rerum & temporum statum facere viderentur: quandoquidem ad onus hocce subeundum, me in primis hortatæ sunt difficillimæ Christianæ reipublicæ calamitates, & angustiæ: in quibus nullam æquam reperiri posse causam sum arbitratus, qua a labore & officio (viro præsertim Christiano) vacare liceret. Nam quemadmodum ad priscum illud Salomonis templum (quod Chaldæi igne & ferro vastaverant) reficiendum, non modo potentissimi Cyri edicto accersebantur divites, & qui magnifica dona afferrent: verum etiam pauperes & imbecilliores excipiebantur, qui alia vilioris materiei munuscula exhiberent: pari quoque ratione in hoc magno consessu, qui Pii IV. pontificis maximi jussu hic factus est, ut cogitetur de instaurando sanctissimo Dei templo, quod impiorum quorumdam perfidia ac petulantia inclinare, ac fere labi cœperat, unicuique patere aditum existimavi ad augustissimum hunc locum, dum sese, fortunas, & quicquid habet virium ei polliceatur & deferat.

Dicturo itaque mihi de divinissimo Christi in cœlum ascensu, plura quidem, sed duo in primis occurrunt, quæ cum omnium maxima,

A tum maxime quoque necessaria videntur. Alterum quidem, ut disseramus, quamobrem Christus, cum sit idem cum patre Deus, sese in cœlum receperit, quantumque gloriæ & dignitatis ei ad patrem reverso accesserit. Alterum vero quid iis qui in eum crediderint commodi & utilitatis attulerit. Qua quidem in re, si ea non præstitero, quæ tantorum virorum tam illustri corona digna viderentur, illud vos etiam atque etiam rogatos velim, ut munus, quod affero perexiguum, hoc summa animi mei in vos, in Deumque optimum maximum pietate compensetis. Anno Christi 1562.

Qui admiranda divinaque Christi opera, pie, & sine errore meditari contendunt, operæpretium est, duplicem in eo naturam, divinam scilicet & humanam, ante omnia sibi proponant: quæ tametsi in una eademque persona admirando consortio unum fiant, inter sese tamen discretæ,
B ac longe admodum sejunctæ esse dicuntur: & suam utraque retinet vim, propriisque fungitur officiis atque muneribus. Nam quæ Christo conveniunt, ut Deo, eidem ut homini nulla ratione conveniunt. Quæ itidem ut homini, nefas est illi ut Deo tribuere: verumtamen cum indissolubili inexplicabilique nexu, in una eademque hypostasi (ut diximus) conjungantur, fit, ut quæ naturæ divinæ sunt, homini: quæ vero humanæ, Deo sæpissime tribuantur. Hoc ipsum profecto, cum de sacrosanctæ ascensionis mysterio cogitamus, nos ad memoriam revocare maxime convenit. Nam cum sacræ litteræ Christum Marc. ult. Act. 1.
C Iesum, Deum & hominem, cœlos ascendisse testantur: non de eo, secundum divinitatem, quamvis virtute divinitatis intelligere illud oporteat, quando quidem Deus ubique est, omnia implet, omnia continet: non deest usquam, nusquam non adest. Sed neque putandum, ita Christum sui corporis præsentiam subtraxisse, ut (quemadmodum impii quidem senserant hæretici) eo nos omnino destitutos esse voluerit: quin potius illud ipsum quod surrexit, ac in cœlum ascendit, voluisse sub divini sacramenti tegumento obtectum, nobis in cibum exhibere, ut ejus vi corroborati, & virtute educati, ac enutriti: dum diutius peregrinamur, & longe a cœlesti patria evagamur, non deficiamus in via: sed alacres & indefessi in finem usque properemus. At vero cum Ibidem.
D in consummatione seculi ad judicandum venerit, nullis amplius velaminibus obductus apparebit: sed quemadmodum ascendit in cœlum, sic venientem sumus conspecturi: & tandem una cum ipso in cœlum rapti, illo ipso perpetuo sumus fruituri.

Cum itaque Christus, Deus & homo, secundum hominem tamen a mortuis resurgens, corpus haud amplius moribundum, aut ulli corruptioni obnoxium suscepisset, debebat incorruptibilem quoque locum adire: quandoquidem minus cohærebat corpori jam plane divino, & immortalitatis gloriam adepto, lutea hæc & terrestris habitatio. Cumque corpus illud gloriosissimum, præter egregias dotes, quibus undique
E erat exornatum, divinæ quoque personæ conjunctum extitisset: debuit non modo supra cœlos, verum etiam supra omnem creaturam extolli. Qua quidem in re, stultam fecit penitus Deus sapientiam hujus seculi, prudentiamque prudentum reprobavit, dum quod illi nequaquam fieri posse arbitrabantur, mirabiliter eum effecisse conspicimus: quando scilicet sanctissi-

Anno Christi 1562. mum suum corpus, quod suopte pondere ad ima labitur super altissimas cœlorum sedes tolli præsentes apostoli conspexerunt, & venerati sunt. Quid? quod si admirandam Dei providentiam contemplemur, satis superque constabit, debuisse conspicuam illam atque sensibus tractabilem corporis præsentiam submoveri, cum nulla alia de causa clarissimus filius fuisset ab amantissimo parente missus in hunc mundum, nisi ut perficeret opus ejus: hoc est, ut hominem ad æternam gloriam procreatum, satanæ tamen livore, & peccati colluvie dejectum atque prostratum erigeret, & cum Deo in gratiam reduceret. *Venit enim Filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.* Quamobrem cum sua ipsius morte ac resurrectione hujus legationis munus absolvisset: debuit ad patrem ire, atque apud eum pro nobis perpetuo advocatum agere. Nec tamen quamprimum surrexit a mortuis, ad patrem se contulit: sed *præbuit* adhuc *seipsum vivum, in multis argumentis, per dies quadraginta*: ut ea ratione suam nobis resurrectionem, præ omnibus ejus maximis operibus, maxime admirandam & salutarem demonstraret: quo tot signis & miraculis comprobata, omnem ex animis dubitandi occasionem removeret: ut non immerito recumbentibus undecim discipulis apparens exprobraverit incredulitatem illorum & duritiem cordis, propterea quod iis qui eum viderant resurgentem a mortuis non crediderant. Verum enimvero, non mediocris mysterii vim certus hic dierum numerus continere videtur: sed cum danda sit opera, ut quam brevissime possumus, utiliora pronunciemus, unicuique liberam (dummodo a recto fidei tramite non aberret) judicandi facultatem relinquimus.

Ioan. 4.

Luc. 19.

Act. 1.

Ex his itaque cum abunde constet, quamobrem Christus, terreno hoc relicto ergastulo, cœlestia regna petierit (quod primum erat nostra oratione pertractandum) nunc alterum quod superest, quoad ejus fieri potest, brevibus absolvemus. Videamus itaque quid, quantumve gloriæ ac dignitatis, cœlestis Christi ascensus hodierna die ei pepererit. Scribit euangelista, quod *assumptus in cœlum sedet a dextris Dei.* Breviuscula quidem, & angusta satis est oratio, sed angustissimam & plane divinam Christi gloriam ac dignitatem explanat: *Sedet*, inquit, *a dextris Dei.* Neminem puto commoveri, quod alibi legatur, Christum stare a dextris virtutis Dei: stat utique Christus, & sedet: stat quidem, veluti semper paratus ad pugnam pro nobis ineundam, & ad opem nobis afferendam: sedet, quatenus, jam magna ex parte hostibus devictis, summa cum tranquillitate possidet regnum; manu potenti & brachio excelso, humilitate scilicet & patientia, e manibus hostium ereptum. *Et sedet a dextris Dei*: quoniam secundum naturam, quam suscepit humanam, supremum obtinet beatitudinis gradum, veluti in potioribus bonis paternæ hæreditatis constitutus: reliquis etiam minoribus bonis tum potiturus, cum evacuaverit omnem principatum, potestatem atque virtutem. Sed non secundum hominem solum, verum & secundum abditissimam divini numinis majestatem, aliquid ei faustissimum hunc ad patrem ascensum contulisse putandum est: cum is, qui apud homines habebatur ut homo, postmodum fuisset agnitus & prædicatus ut Deus.

Marc. ult.

Act. 7.

Illa vero Christi fœlicitas, ad quam secundum hominem fuit assumptus, cum rerum omnium sit pulcherrima, mira verborum venustate, & summa sententiarum gravitate debuit explicari: id quod tum aptissime cœleste oraculum protulit, cum eundem sedere a dextris Dei pronunciavit. Quibus in verbis, tantum Christi fœlicitatem, ab aliorum fœlicitate sejunctam esse voluit, ac intelligi, quantum dextera a sinistra distare cognoscitur. Quod fœcundum illud electionis vas Paulus affirmans, in hæc verba prorumpit: Christus sedet ad dexteram majestatis in excelsis, tanto melior angelis effectus, quanto gloriosius præ illis nomen optione hæreditaria est consecutus. Hoc ipsum clarius alibi declaravit, dum dixit: quod suscitavit illum Deus a mortuis, & constituit ad dexteram suam in cœlestibus, super omnem principatum, & potestatem, & virtutem, & dominationem, & super omne nomen, quod nominatur, sive in hoc sæculo, sive in futuro. Quid pluribus immoror? deficeret me tempus: & a primario instituto recederem, si omnia loca velim recensere, quæ incomparabilem hanc Christi dignitatem & gloriam aperte commonstrant. Sed fortasse magis oporteret observare semitas ejus, & quibus vitæ rationibus eo perveniatur: atque in illis ambulare si expetimus, ejusdem gloriæ nos aliquando fore consortes. *Non est discipulus supra magistrum*, dicebat ipse salvator: *nec est servus major domino suo.* Propterea si Christus Deus & dominus noster, multa sustinuit opprobria, cruciatus, & mortem, ut ita intraret in gloriam suam: sic & nos per multas tribulationes oportet intrare in regnum Dei. *Vidit Issachar*, inquit scriptura, *requiem quod esset bona, & terram quod esset optima, & supposuit humeros ad portandum.*

Anno Christi 1562.

Hebr. 1.

Ephes. 1.

Luc. 6.

Ioan. 13.

Act. 14.

Genes. 49.

Sed cum hæc nunquam satis pro rei dignitate ac majestate dici posse videantur, ea felicioribus ingeniis relinquentes, quod in ratione nostra postremum est futurum aggrediamur. Christus igitur, non ut sibi, qui nulla re indigebat, sed ut nobis rerum omnium egentissimis opem ferret, e cœlo descendit, ac ut nostram causam tueretur, hominum conspectu ereptus, ad superas beatorum sedes ascendit. Cujus rei tametsi multa sese nobis offerunt testimonia, unum tamen ac maxime præcipuum, ex sacrarum literarum munumentis assumemus. *Ascendens*, inquit Paulus, (a Davide ipsum potius sensum, quam verba mutuatus) *Christus in altum, captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus.* Sed quonam pacto captivam duxit captivitatem? captivi quidem antea eramus, captivi & postea: sed illa iniqua nimis & immanis captivitas erat, nempe sub dæmonis potestate: hæc vero placida & mitis, qua nimirum sub tuta ac secura Christi clientela ac patrocinio servamur. Quamobrem Christus dicitur captivam duxisse captivitatem, quoniam eos qui sub dura ac detestanda dæmonis potestate ac feritate, manicis ac compedibus ferreis tenebantur vincti, soluto pretio, deletoque chirographo, ac patefacto cœlestis regni aditu Christus adduxit: ac in veram, & omnibus omnium votis expetitam libertatem vindicavit. Hinc (testante eodem Paulo) *descendit primum in inferiores partes terræ, exspolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso.* Hoc est præclarum illud, ac ingens beneficium, quod Christus innocens, ac impollutus, segregatus a peccatoribus, & excelsior cœlis factus, nobis exhibuit: dum pro nobis fortiter dimicans, hujus mundi principem foras ejecit, mortem jugulavit, & inferni fauces obstruxit.

Ephes. 4.
Psal. 67.

Ephes.

Sed aliud

ANNO CHRISTI 1562.

Sed aliud quæso divinæ beneficentiæ gloriosum munus contemplemur, quod ibidem subdit apostolus, dicens: *Dedit dona hominibus.* Quæ autem ea sint, haud obscure demonstrat, cum inquit: *Alios quidem dedit apostolos, alios prophetas, alios evangelistas, alios pastores, & doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi.* Apostolos quidem, tamquam præcipuos in ecclesia Dei ministros: prophetas, qui non solum futura prædicerent, sed abditos & abstrusos scripturarum sensus explanarent: euangelistas, quibus ea potissimum cura demandaretur, ut Dei verbum annunciarent: pastores vero, & doctores, ut plebem sibi commissam instruerent ac erudirent. Quo in loco hæc duo munera simul conjunxit, ut ostenderet eum non recte pastoris munus obire, qui docere non possit aut nolit. Qua de re Paulus instituens episcopum: *Oportet*, inquit, *ipsum amplecti, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Sed quamquam hoc loco varia ministrorum genera juxta mensuram donationis Christi recenseat: omnes tamen in id solum designatos fuisse ostendit, ut nos regant & instituant: ne veluti parvuli fluctuantes, & instabiles, circumferamur omni vento doctrinæ: sed perfectam & solidam fidem habeamus, nullis ventorum flatibus, nullisve persecutionum procellis obnoxiam. Denique singula hæc dona testatur apostolus, non in otium, aut dominium, sed neque in destructionem, verum in opus ministerii, & in ædificationem corporis Christi, quod est ecclesia, fuisse concessa.

Sed præter hæc præclara eximiaque dona longe his majora & pretiosiora contulit Deus, postquam ascendit in cælum. Misit siquidem Spiritum sanctum suum, qui est primum illud & summum donum, in quo omnia dona dantur, prout ipse suis promisit apostolis, priusquam moriturus ab eis recessisset: *Expedit*, inquiens, *vobis ut ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet*
16. *ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Noverat quippe dominus Iesus, numquam apostolos potuisse divini Spiritus majestatem percipere, quamdiu in ejus beatissimo corpore intuendo versati & immorati fuissent: atque adeo ipso recedente, & Pater & Filius, ineffabili quadam & admiranda ratione illis affuerunt. Et ne quis fortasse putaret, Spiritum illis promissum sine causa affuturum, ostendit in quem potissimum usum & finem sit eum missurus, dicens: *Cum venerit Spiritus ille veritatis, docebit vos omnem veritatem.* Plurimum certe referebat, eos doceri omnem veritatem, qui universæ ecclesiæ fundamenta, duces & præceptores futuri erant: quorum opera, Christianæ religionis doctrina, per universum terrarum ambitum erat propaganda. Divino siquidem oraculo atque decreto sancitum erat, ut *in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quocirca Paulus tanti muneris particeps effectus, magna quadam excelsi animi cum fiducia, & certa rerum divinarum sapientia inquit: *Nos sensum Christi habemus*: nobis enim Deus revelavit, ut per nos, ad alios hæc cœlestis doctrina traducatur.

Aliud insuper singulare beneficium Deus contulit hominibus, cum ipse & Deus homo in cœlum ascenderit, humilem hanc & abjectam hominis naturam in tantam extulit majestatem, ut qui omnem eo commigrandi facultatem nostra culpa amiseramus, ejus meritis simus in cœlestibus collocati: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Hæc maxima & præclarissima dona princeps apostolorum Petrus considerans, dixit: Per Christum maxima & pretiosa promissa nobis a Deo donata, ut per hæc efficiamur divinæ consortes naturæ, fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

Iure itaque merito Christus dicebat apostolis: *Expedit vobis ut ego vadam*, expedit, inquam, ut cœlos ascendam: ut assistam vultui Dei pro vobis. Expedit, ut vadam, quo vobis iter aperiam, ut secure possitis in patriam pervenire: quemadmodum Micheas prædixerat: *Ascendit, pandens iter ante eos.* Expedit tandem ut ego vadam, quoniam ea ratione non solum spem, sed certam etiam fidem, ut illuc aliquando evolandum esse credamus, præbuit. *Habentes* enim, inquit apostolus, *pontificem magnum, qui penetravit cœlos, Christum Iesum, teneamus usque in finem spei nostræ confessionem.* Confidamus inquam, & nos, si boni æmulatores fuerimus, aliquando eo esse perventuros, ubi & ipse est. Hoc enim jampridem suis promiserat, dicens: *Si abiero, & præparavero vobis locum*, nempe impetrando, & una cum Patre gratiam largiendo, *iterum veniam, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.*

Mich. 2. Hebr. 4. Ioan. 14.

Sed ad vos redeo, patres, cum jam-jam finem dicendi sim facturus. Operæpretium est considerare parumper, quæ Christus mox ascensurus in cœlum, apostolis potissimum, & iis qui in eorum locum successerant, peragenda præceperit. *Euntes*, inquit, *in mundum universum, prædicate euangelium omni creaturæ.* Et alio in loco: *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis.* Quibus quidem saluberrimis domini nostri præceptis, si ullo unquam tempore fuit obsequendum, fuit obtemperandum, si totis animi & corporis viribus inserviendum, nunc profecto maxime decet: quando tantus in hominum mentes erroneæ doctrinæ dolus irrepsit: ut spreta & justitiæ & religionis disciplina, illud in nos prophetæ oraculum contorqueri possit: *Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum: non est usque ad unum.* Quamobrem vestra nunc interest, patres religiosissimi vestra, inquam, interest, *Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiam Dei: quam acquisivit sanguine suo*: a Christo, & a sanctissima ejus ecclesia alienos, velut oves errantes, ad pascua reducere: & si fuerit opus, etiam humeris reportare. Vestrum est inquam, tot calamitatibus opportunum remedium adhibere, totque perniciosis erroribus, omni sapientia, diligentia ac celeritate occurrere, & si fieri posset, prius illos opprimere, quam in eorum hominum mentibus radices agant, qui impudentissime & sine fronte, bonum malum, & malum bonum asserere non verentur.

Cap. ult. Psal. 13. Act. 20.

Et ne videar, patres, plus operæ, diligentiæ ac laboris a vobis exigere quam par sit, mihi abunde, patres amplissimi, factum erit satis, si eos conatus in defendenda fidei catholicæ veritate adhibueritis, quos in ea evertenda hæretici isti adhibuerunt: ne vos, qui causam Dei agitis, illis qui illam prosternere ac pessumdare totis viribus annituntur,

Esai. 5.

ANNO CHRISTI 1562.

annituntur, inferiores extitisse, & præsentia secula & futura posteritas conqueratur. Si itaque par studium & vos adhibueritis, abunde per vos arbitror officio vestro, & ecclesiæ satisfactum erit. Curate igitur in primis euangelicæ doctrinæ veritatem, sectarum rabie laceratam, & superstitionum vanitate contemptam, in pristinum Christianæ religionis statum asserere & vindicare. Nec patiamini, tanquam pro Christi gloria dimicantes, eam vel densa tenebrarum caligine convolutam delitescere, vel fœdissima errorum colluvie obtusam jacere. Nec ullum quæso vitæ aut fortunarum discrimen adire vereamini, modo rem adeo utilem, adeo dignam, adeoque necessariam perficiatis. Quo enim infirmiores videbimini, eo potentiores ita evadetis, ut cum propheta dicere valeatis: *In deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.* Verum enimuero præter hanc doctrinæ puritatem retinendam, fideique constantiam conservandam, summopere quis non judicet necessarium, vitæ integritatem, sanctimoniamque adhibere? Id vero quantum ponderis ac roboris habeat, & ad devios in veritatem fidei revocandos, & ad probos in pietatis officio retinendos, vos optime nostis. Omnes quandoquidem intelligunt, vos parum Christianæ rei prodesse posse, ubi doctrinæ veritatem, non modo disceptatione (quod facile præstabitis) sed morum quoque integritate (quod omnium est maximum, maximeque necessarium) vobis defendendam non statueritis. Nec vero ipsi nostræ religionis hostes habent, quo suam ipsorum petulantiam tueantur, cum eos potius divinæ literæ execrationi obnoxios esse testentur, quod Cham patrem Chanaan imitati, veriti non sunt detegere verenda patrum suorum. Quapropter in hoc unum toto pectore est incumbendum, ne habeant quo vos accusent vel convincant: atque ea de causa doctrinæ (quam sola & tenet, & conservat sancta Romana ecclesia) sinceritatem contemnant. Quod si nec eos hac ratione lucrari potestis, hoc novissimum, quod reliqua omnia potestate continet, adhibete antidotum.

Psal. 59.

Gen. 9.

Assiduis precibus ac supplicationibus Deum optimum maximum a quo majora fere nec sperare, nec optare possumus, rogate atque obtestamini: ut quemadmodum pro peccatorum nostrorum magnitudine, eorum in nos invidiam dissimulat, ac petulantem Semei temeritatem, eos in nostram ecclesiam exercere patitur: ita pro ea, qua adductus & victus est clementia, ut ferret nostra crimina, convertat eorum corda, ut agnoscant veritatem, *& resipiscant a laqueis diaboli, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.* In tanta siquidem ecclesię perturbatione non alio tutius nobis confugiendum est, quam ad ipsum verum servatorem, qui posuit altissimum refugium suum, quo nulla hominum temeritas potest pertingere. Si vero in ipsa animorum pertinacia permanserint, suaque qua solent contumacia a nobis abhorruerint, oratio quidem vestra in sinus vestros convertetur, & Deus illis quandoque exprobrabit incredulitatem & duritiem cordis, quod ecclesiæ veritatis columnæ, & a Spiritu sancto edoctæ non crediderint, sed inconsutilem Christi vestem rescindere sint ausi: quam vel eos, a quibus patibulo fuit affixus, discindere suppuduit. Siqui vero (quod faxit Deus) resipuerint, & ad cor redierint, hæc eos proculdubio signa sequentur: *In nomine Christi Iesu dæmonia ejicient*, id est, errores & mendacia spernent, non attendentes amplius spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum. *Linguis loquentur novis*, id est, Catholicæ veritatis doctrinam, quam antea acerrime oppugnabant, nunc Spiritus sancti ore defendent. *Serpentes tollent*, id est, hæresum venena ejicient: *& si mortiferum quid biberint, non eis nocebit*, id est, satanæ insidiis circumventi, non periclitabuntur. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*, squallore scilicet peccati jacentes pœnitentiæ medela curabunt. Vobis autem, qui boni administratores & operarii fuistis, qui scilicet Christi religionem castissime pro vestra in Deum pietate coluistis: ac pro servanda vestri muneris ratione ecclesiam Christi a teterrimis nostrorum hostium mucronibus defendistis: cum paterfamilias advenerit, redditurus unicuique secundum opera sua, *mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabit in sinum vestrum.*

2. Reg. 16.

2. Tim. 2.

Psal 34.

Ioan. 19.

Mar. ult.

Matth. Luc. 6.

DIXI.

XCI.

SERMO PETRI FAVONII Iustinopolitani, habitus ad sacrosanctam synodum Tridentinam, in die pentecostes super precatione: lectione: & euangelio. MDLXII.

Precatio.	*Deus qui hodierna die corda fidelium, &c.*
Ex actibus.	*Dum complerentur dies Pentecostes, &c.*
Ex euangelio.	*Si quis diligit me, sermonem meum servabit, &c.*

SACROSANCTÆ œcumenicæ synodi legati prudentissimi, præstantissimi oratores, patres optimi, audivimus qua precatione communis mater Romana ecclesia animum qui recta sapiat, ab immortali Patre hodie nobis studeat impetrare. Quid subjiciat solenni precationi, cum discipulos domini nostri Iesu hoc ipso die sancto Spiritu quondam afflatos concitatosque commemorat. Quam magna & illustria Christum diligentibus Christi nomine eadem polliceatur, cum pronunciat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus.* Sed cur obsecro tam diversa? Ita ut primo quidem precaretur, secundo commemoraret, tertio polliceretur? Quæso vos quicumque proposita dum recitarentur multa vestra attentione ac pietate prosecuti estis, nunc quoque attente prosequimini, quæ ad easdem res ex veteri instituto constitui dicere quam brevissime.

Ioan. 14.

Summa est universæ Christianæ rei, si quis vitam sic instituat, ut ipsi tandem contingat Deo placere, & eodem summo ac sempiterno bono frui, expleri, satiari. At vero (quemadmodum proponimus) vitam instituere non potest, nisi qui novit Deum, qui diligit ex animo, qui præcipienti paret, obtemperatque non invitus. Vt propterea illi qui instituat necesse sit Deum cognoscere, Dei voluntati obtemperare, diligere Deum diligi & amari a Deo. Quæ multa sic conjuncta & colligata concedere oportet, ut ipsa inter sese alia aliorum fidem faciant non obscuram. Nullum certius argumentum proferri potest volentis, [illegible]antisve Deo placere, quam cupientis diligi: neque rursus cupientis diligi, quam

vere diligentis: neque diligentis ullum aliud melius, quam cognoscentis & obtemperantis. Si paremus, diligimus: cum autem diligimus, cognoscimus, diligimur, placemus. Ait enim salvator: *Qui habet mandata mea, & servat illa, ille est qui diligit me: qui autem diligit me: diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* In prima autem epistola scribit Ioannes: *In hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observamus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc caritas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus.* Prudenter igitur, & ex religione (mea quidem sententia) quicumque existimarunt, (quod tamen non pauci nostra hac infoelicissima ætate malitiosa rerum interpretatione plerumque subvertere aggrediuntur.) Prudenter (inquam) & ex religione, quicumque existimarunt aliud esse filiorum numero haberi, longe aliud illis jam adnumerari, qui cœlesti Patri numquam possunt non esse cari. Filium communi & minus proprio vocabulo demonstrat vel ipsa ex aqua & spiritu nova procreatio. Amicum autem & Deo ipso gratum, clarumque hominem, quod eo modo procreatus, patri cui natus est facile & libenter obtemperat. Licet filium esse, ut etiam pravis delectere, ut vitio faveas, ut sequare vitiosa. Non licebit autem esse amicum, si justis & honestis quibus Deus gaudet, tu quoque non gaudeas, si non oderis vitia, si virtutem non complectare. Qui amicus est, is protinus & filius erit. Qui autem filius, is non continuo etiam amicus. Demus ergo (quod primum omnium dare in iis cogimur) catholicam ecclesiam differentias ejusmodi non ignorasse. Noverit etiam (ut par est) unam & alteram expositarum diffinitionum: non latuerit eandem, cœlum ipsum, beatam vitam, & quæcumque alia Deum colentibus quotidie promitti audimus, melioribus tantummodo reddi, ac persolvi. Meliores autem vel amicos, illis dumtaxat esse licere, qui præstanti æterni patris liberaliter animum (ut prædictum est) recta sapientem fuerint adepti.

Hæc qui dederit fateatur necesse est parentem optimam, quæ omnibus quos peperit optima omnia semper cupit, summa cum ratione mentem illis recti non ignaram ante omnia voluisse precari: Mox vero & qualem hanc esse oporteat, illarum quas discipuli olim accepere exemplo commonstrare: ad extremum autem etiam illud subtexere, quid eam adepti sancti & pii homines a Deo optimo maximo aut consequi valeant aut sperare. Quo uno excellenti & miro rerum ordine magistra solertissima de illo potissimum cogitavit admonere. Omnino & mente opus esse & via, non tamen omni vel via, vel mente, sed utriusque optimis, ut aspirante & adjuvante Deo per mentem, & viam optimam, ad optimam & immortalem vitam contingat pervenire. Ex quibus late patet, prædicta omnia: preces, de quibus loquimur: exempla, quæ tractamus: præmia, quibus ad colendum Deum divinitus invitamur: cum earum rerum fere nemo non indigeat, eadem ut proponuntur, omnibus qui honeste vivendo Deo placere cupiunt, esse communia. Nullus est (ut opinor) tam rudis & expers cœlestium literarum, quidem non existimet. Sed cum exposita, patres sanctissimi, ad omnes pertineant, qui Christianam (ut nos facimus) agnoscunt & sequuntur religionem, ad hanc vestram synodum hoc tempore ea constat maxime pertinere.

Ii estis vos qui Pii quarti pontificis maximi cohortationibus monitisque tam frequentes huc accessistis, ut labefactatam multis ante annis malis multorum artibus ecclesiæ matris vestræ majestatem præclaro vestro consilio in pristinum statum aliquando restituatis. At enim, si diligenter (ut vos facere video) animadvertitis, quæ ostendit ipsa suorum malorum remedia? hoc pulcherrimo die ponit ante oculos, qua ratione id quod nunc agitis, bellissime possit consummari. Revocate, optimi patres, ad memoriam, quæ vobis proxime tradiderit mater vestra, scilicet monstrat illa ducem omnium fortissimum & auxilia, ad quæ sola in summo communium rerum discrimine oportet vos confugere. Nam quod ex Ioanne primum pronunciat: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus:* In eo præcipue illum patefacit, qui unus si præeat, vos ipsos, consiliaque vestra egregie præter cæteros potest adjuvare. Quod vero paulo post subnectit: *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis:* Id eo pertinet, ut intelligatis, quibus instrumentis, ac veluti copiis venturus sit vobis auxilio dux patefactus: Itaque dux vester, Christus fuerit: Auxilia autem pax & tranquillitas, quæ ab eodem proficiscuntur. Eum vero ducem & auxilia quomodo liceat comparare, jam non est obscurum: etenim id quoque satis & super explicavit mater, cum pronunciatis diligendi adjiceret conditionem. Vnde apparet dandam in primis operam esse, ut ametur a vobis Deus, ut amemini ab ipso. Vt divinam ipsius beneficio in eo quod cœpistis recte peragendo mentem accipiatis. Ioan. 14.

Hæc si habeat vestrum hoc nobilissimum ac venerandum concilium œcumenicum, jam non erit de fine optimo a nobis neque desperandum, neque ambigendum. Vt autem habeat, paucis, iisque brevissimis opus erit. Nam vel in uno omnia posita videbuntur, ut sæpius in mentem veniat, quibus ante vos aliis contigerint, quæ vobis dari vehementer nunc expetitis. Occurret id quod volumus, si illorum quæ apostolus recensebat assidue recordari non pœnitebit. Erant (ajebat) discipuli omnes pariter in eodem loco cum apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, ac repleti sunt universi spiritu sancto. Act. 2. Statuite primum apud vos divina imbutum doctrina scriptorem, nihil unquam nisi verum ac necessarium scribendo nobis expressisse. Deinde interrogate scribentem, cur de hominibus, quibus Deus cum in igne refulsisset sua ipsius dona contulit historiam conscribens, iis quæ exposuimus verbis uti maluerit: quid eum censetis responsurum? Responderet (ut ego quidem arbitror) in eo quod audivistis describendo non magis exprimi multitudinem, cui cœlestis Pater olim affuit, quam concludi, ac prope dixerim, definiri omnem aliam, cui quovis tempore idem bonorum omnium donator liberalissimus est affuturus. Id ita perspiciemus. Multitudo de qua fit sermo, Dei & domini nostri Iesu discipulorum erat: erat omnium: præterea vero in eodem loco, & pariter, ut historia contestatur.

Nihil est horum (optimi patres) quod dicentis studio dignissimum non debeat existimari, sed ut

ut alia omnia brevitati consulens, consulto maxime prætermittam, illud numquam sine diligenti animadversione præteribo. Discipuli (inquit) convenerant pariter. Hoc extremum propterea (ut mihi quidem videtur) Lucas adjunxit, ut significaret eum, quem retulit piorum hominum conventum non corporum tantum synodum fuisse, sed etiam animorum, quorum par erat in deliberando studium, idem finis, una & æqualis omnium utilitas. Eam multitudinem propius aspexit Deus, nullum ipsius ab ea numen abfuit: universa simul juverunt, (& ut videtis) non ob aliam rationem, quam quod ob piam & cœlestem causam, pio & cœlesti proposito eadem convenerat. Convenite ergo & vos, B convenite animis, patres, ut corporibus convenistis. Certe una est ecclesia, unus Deus, una religio, pastor etiam ac pontifex unus, omnia denique unum sunt: quorum gratia tot numero ex tam diversis locis in hunc locum vos collegistis.

Quomodo igitur quæ ad unam & eandem causam spectant consilia vestra diversa decebit esse, & non una? Multis deliberantibus, præsertim vero in gravi & ardua re, sicut vestra est, haud facile contigit, eadem protinus ut probent universi. Nam plerumque evenit, ut quæ alii pro rectis & utilibus sequenda esse judicabunt, hæc alii ex diverso, ceu valde contraria contendant C esse fugienda. Id & aliis ante vos patribus non deteriore seculo in rebus ejusmodi non semel scimus evenisse. Si & vobis (quod esse potest) tale aliquid interdum acciderit, tunc illud statim prospici debebit, quonam modo ac veluti via post longam concertationem in unam & eandem sententiam ab universis optime decurratur. Mentium namque vestrarum consensionem non modo causa quæ una est, a vobis nunc requirit, verum etiam mala quibus mederi vos oportet, quæ sunt ingentia, difficilia, inveterata, idem summopere videntur postulare. Neque enim ejusmodi illa existimanda, ut vel unus vestrum, vel pars una cum maxime id velit, bene ipsis valeat succurrere. Utinam autem vere id possemus affirmare, D præclare nimis nobiscum ageretur, non oporteret diutius hic moram trahere: Nunc vero contra se habet res, tot & talia sunt quibus urgemur præsentia incommoda, ut vix simul omnes, nedum unus aut pauci ex vobis iisdem tollendis, depellendisve satis esse videamini.

Quamobrem intelligitis magna (quod sæpe jam dictum est) animorum conjunctione, summa vestra concordia opus esse in dicendis sententiis, in constituendis & sanciendis legibus, in factis omnibus, in re omni. Cō sentite ergo: sentite in idem viri integerrimi. Si a vobis in idem consentietur, si, ut sperant omnes, aliis quibuscumque posthabitis susceptam causam unice diligetis, si ut decet, in re omnium maxima una voluntate ac proposito quam maxime uni eritis, neque dux supra E demonstratus vobis unquam deerit, neque ducis auxilia antedicta. Præsto erit ille, præsto quem illius singulari beneficio ac munere delabi nunc optatis, divinus & sanctus Spiritus: quem non modo per ignem, & multas linguas (ut apostolis accidit) sed (quod aliis contigisse legimus) etiam per columbam cœlo demissam semper interfuisse declarabit, optimis & sapiētissimis decretis vestris omnium qui in Christiano orbe degunt, summo consensu ac veneratione, præceptis observatisque, eventu ipso ac plane rebus id comprobantibus experiemini, per vos unos, patres sanctissi- A mi, ecclesiæ matri vestræ veterem dignitatem, pacem, pietatem, esse restituta.

DIXI.

XCII.

ORATIO AD SANCTAM œcumenicam synodum Tridentinam in sessione V. qui fuit dies Iunii mensis XVI. Andrea Dutitio Sbardellato, episcopo Tininiense, & dominorum prælatorum, ac cleri Hungariæ oratore, anno MDLXII.

SI quanta est cœlestium divinarumque rerum dignitas atque majestas, quanta Dei maxima in humanum genus beneficentia, mortales animo cogitationeque comprehendere, ac mentis aciem in clarissimam illam æterni Solis lucem defigere possent: tanta, tamque incredibili voluptate perfunderentur, ut nihil his studiis potius ducerent, nullo alio mentes pabulo reficerent ac recrearent, nihil harum rerum contemplatione suavius, nihil jucundius, nihil beatius existimarent. Illud etiam votis omnibus ab omnium rerum conditore Deo, dies noctesque expeterent, ut in fœdum, ac tetrum hunc corporis carcerem inclusum animum, solutis vinculis, educeret, ac post longum hoc auxilium, in cœlestem illam beatorum sedem ac patriam transferret: ubi ex uberrimo illo divinitatis fonte omnem sapientiam haurire, atque omnibus, quæ illinc largius promanant, divinorum munerum divitiis sese perfundere, atque adeo se totos in immortales illos thesauros cupidissime immergere atque ingurgitare possent. Atque hoc quidem omnium mortalium esset studium: hoc unum animos hominum magnis desiderii stimulis excitaret atque inflammaret: in hoc uno omnium evigilarent curæ ac cogitationes, si, ut paulo ante dicebam, mentes humanæ ex impuro hoc cœno, & caducarum rerum sordibus emergere, atque ad divinarum immortaliumque rerum contemplationem homines erigere sese, atque attollere, & veluti cœlo capita inferre possent. Sed ita pulcherrimam, omnibusque divinis ornamentis decoratam naturam nostram, primi parentis nostri lapsus deformavit: ita omnibus æternæ sapientiæ donis nudavit, ita perniciosa sui cogitatione errati contaminavit atque afflixit, ut cœlestis patriæ ac regni hæreditate deturbati, omnibusque bonis exuti, nihil jam prope aliud quam unam tantum, eamque non plane certam consequendæ illius gloriæ, quæ ejus culpa nobis erepta est, spem retineamus. O miserabilem humani generis sortem! o luctuosum illum nobis diem, quo de tam alto dignitatis gradu dejecti, & in has miserias, in has angustias conjecti ac depressi sumus!

Execrando isto ac detestabili primi parentis nostri errore factum est, ut abdita, & penitus retrusa divinitatis mysteria, ac clarissimam & pulcherrimam illam lucem, veluti degeneres quidam aquilæ fœtus, apertis oculis aspicere prorsus jam nequeamus: Simulacrum autem, ac vix leviter adumbratam divinitatis imaginem, aut, ut verius dicam, impressa in rebus terrenis illius vestigia, non nisi longe, idque quasi per nebulam, ac densam quandam caliginem contueri liceat. Utinam vero quando jam in eam nos ille miseriam secum pertraxit, hanc saltem nobis facultatem reliquam fecisset: ut si vel tenuem illam, quam in divinis

divinis rebus aspectamus lucem, dicendo explicare non possumus: at certe summam Dei in nos beneficentiam & cognoscere & cognitam dignis laudibus, atque aliqua grati animi quantulacumque significatione prosequi possemus. Sed o miseram undique nostram sortem, ne id quidem satis, pro Dei optimi in nos meritis, ac pro tantæ rei dignitate perficere possumus: quin vero illud ipsum quod possumus, non nisi ejus munere ac beneficio possimus, ita ut ne pro beneficiis quidem, nisi veluti novo ejusdem beneficio cumulemur atque adjuvemur, aut quas ei debemus gratias agere, aut omnino loqui liceat.

Ita infinito quodam beneficiorum cumulo, ac singulari Dei erga nos clementiæ magnitudine undique premimur, atque adeo obruimur. Ac mihi quidem nunc ad Deum maxime confugiendum est, isque suppliciter precandus, ut quoniam ipse & voluntatem ad præclaras res peragendas, & facultatem, pro immensa sua bonitate ac misericordia, humano generi largiri consuevit: mihi hodierno die in augustissimo hoc & sanctissimo tot præstantium ac summorum virorum cœtu de sacrosancto Iesu Christi ejus filii corpore & sanguine: in quo infinita ejus erga nos beneficentia in primis elucet: brevissime dicere cogitanti, & mentem, voluntatemque ad omnem alacritatem excitet, & os meum talium, tantarumque rerum majestate jam tremebundum ac titubans aperiat, & Spiritus sancti gratiæ particulam mihi aliquam impertiatur, ut si pro tantæ rei dignitate parum accommodate dixero: illud saltem ejus beneficio ac munere consequar, ut omnis ab oratione mea vanitas, omnis longe removeatur impietas.

Vos vero, amplissimi viri, obsecro atque obtestor, ut tam salutaris argumenti multis obstructam difficultatibus explicationem ita audiatis, ut neque attentionem, neque benignitatem vestram, qua in primis fretus ad dicendum veni, in ulla orationis meæ parte mihi defuisse intelligam. Immanis ille, & capitalis ac perpetuus humani generis hostis, qui tamquam leo rugiens mortales circumit, quærens quem devoret, nostris nondum miseriis satiatus, inveteratam illam suam consuetudinem, quam in primo parente magno nostro malo satis jam experti eramus: etiamnum retinens, non languet, non ocio torpescit, sed vigilat, huc atque illuc circumcursat, omnibus locis præsto adest, insidias collocat, laqueos ponit, omnem diligentiam adhibet, ut irretitos homines teneat, & in tenebricosum illum, atque omni infœlicitatis genere refertum carcerem suum præcipites rapiat. Etenim eam nobis ille fœlicitatem invidet, cujus nos ipso ejecto a servatore nostro hæredes instituti sumus. Quid autem? nihilne suis ille artibus proficit? O cœcas hominum mentes! Si novus hic aliquis, ac nondum satis adhuc cognitus hostis esset, cujus dolos homines antea auditione tantum accepissent, nonnullam fortasse inertiæ, socordiæ, imprudentiæ, qua se tuerentur, excusationem habere possent: Sed cum veluti hæreditarius quidem noster sit inimicus qui non bonis, non fortunis, non mortali huic & caducæ vitæ: sed æternæ fœlicitati, sempiternæ gloriæ nostræ insidietur: quæ tanta suæ salutis mortalibus est negligentia, ut ejus fallacias effugere, dolos evitare, conatus eludere, impetus a se depellere, ac propulsare nolit? Antea suis ille fallaciis, suis illecebris, parentem illum nostrum, nosque una, ab æterna fœlicitate abstraxerat, & astu perfecerat suo, ut nihil jam nostro genere miserius fingi posset.

Nunc summa Dei optimi maximi in nos clementia, atque unigeniti ejus filii misericordia redditam nobis cœlestis vitæ, gloriæque hæreditatem invadere, atque iterum eripere conatur: & quos Christus sacrosancta sua morte ex diris ejus faucibus per vim extraxit, nefarius ille, & insatiabilis animarum quasi helluo quidam, iterum devorare contendit. Quem enim alium tot in ecclesia dissidiorum, tot factionum, tot contentionum auctorem nominabimus, quam illum ipsum, qui omnis inanitatis est pater, omnis dissensionis, omnis discordiæ, omnis denique mali sator, ac seminator? Sed quomodo ad rem aggressus est? præclare ille quidem, & ad id consequendum, quod ad evertendam humanam salutem in primis pertinere intelligebat, peraccommodate. Nam cum probe nosset, nihil se ante proficere posse, quam si Christum ipsum non posset, at certe, quod proximum fuit, Christi in terris vicarium aggrederetur: & ecclesiam, cujus ipse vicarius præsidiis ac viribus munitus esset, convelleret: huc omnes machinas admovit, ut, quanta maxima posset vi, utriusque auctoritatem labefactaret: atque etiam, si posset, & quocumque tandem modo posset, penitus everteret, funditusque exscinderet.

Non ignorabat ille, si alterutrius dignitas firma, stabilis, inconcussaque consisteret, parum se promoturum: cum tanta utriusque inter se connexio existat, ut non nisi una & stare, & concidere posse videantur. itaque totis in utrumque viribus impressionem fecit, ac primum quidem summum in terris ecclesiæ caput, tanquam fortissimum aliquod propugnaculum adortus, quibus non armis, quibus non machinis ad oppugnationem usus est? Postea vero firmissimam veritatis arcem ecclesiam, cuniculis quibusdam actis, prosternere conatus, eos ad eam rem administros, ac satellites adhibuit, quos illinc ob nefanda quædam patrata scelera transfugas, in sua devolasse castra conspiceret. At cum firmiora adhuc sibi comparare præsidia, & quam posset numerosissimum exercitum, quo ecclesiam oppugnaret, conscribere vellet: animadvertit nulla alia ratione majorem se facinorosorum hominum manum cogere posse, quam si omnis sceleris, omnis impietatis impunitatem, tamquam amplissimum quoddam militiæ suæ stipendium proponeret: quam rationem etiam in impurissima ac nefaria Mahometi secta excitanda atque propaganda secutus pridem fuerat. Itaque repente veluti asylum quoddam aperuit, & omnis licentiæ ad omnia perpetranda scelera signum sustulit.

Hoc sublato signo, Deum immortalem, quanta brevi tempore, non modo lixarum & calonum, sed jam ipsorum etiam ducum multitudo ad ejus vexillum convolavit! quot hominum millia sacramento huic se militiæ addixerunt! Ibi tum præclari scilicet illi, ac generosi, & vel ipsis jam nominibus horribiles duces prodierunt: Lutherus, Melanchthon, Zvinglius, Oecolampadius, Osiander, Bucerus, Svenckfeldius, atque alii innumerabiles. Atque hi quidem, ut primum ex ecclesiæ matris castris profugerunt, arma illa, quæ a matre acceperant ut a vi eam tuerentur: o scelus, impii, ingrati filii, in ipsius sanctissimæ, castissimæ, optime de se meritæ matris viscera contorserunt, & crudelissimis divinum ejus corpus vulneribus

ANNO CHRISTI 1562.

vulneribus lacerarunt. Quid? hocne eorum furor ac rabies loco subſtitit? minime vero. Longius etiam progreſſi ſunt, & in ipſa ſacrorum adyta, ac veneranda myſteriorum penetralia, per ſummum ſcelus, per ſummam impietatem irruentes, rupto Chriſti domini teſtamento, ſacroſanctum ejus corpus & ſanguinem, quem ipſe, ut nos ſervaret, profudit, ac perpetuum ſuæ erga nos caritatis monumentum ac pignus nobis in terris reliquit, ſcelerati iſti filii de noſtris manibus per vim extorquere conati ſunt, ac quantum in ipſis fuit, conculcarunt, atque indigne protriverunt. O impietatem! unicum nobis in adverſis rebus ſolatium: unicam hanc, & ſacram anchoram, ad quam in tot tantiſque humanæ miſeriæ procellarum fluctibus confugeremus, excutiunt, ac de medio prorſus ſublatam volunt. Nihil efficitis, non deſeret ſuam Chriſtus eccleſiam, non eam ſuo deſtitutam auxilio veſtris diutius ſceleribus patere, neque eam veſtris amplius injuriis expoſitam, objectamque eſſe volet: veſtros ille conatus, veſtros impetus reprimet, debilitabit, franget.

Quod quidem ſi noſtra ille cauſa, pro quibus precioſiſſimum ſanguinem iſtum ſuum, in quem veſtri feruntur incurſus, profudit: ſi noſtra, inquam, cauſa non faciet, at certe ſua ipſius cauſa faciet, ne tanta res tam indignis a vobis modis tractetur. ſi reliqua veſtra in hunc diem ferre potuit maleficia, neque ea ſtatim vindicavit, quod eccleſiam ſuam hiſce ad patientiam malis exerceri, & electos ſuos hoc veluti igne quodam examinari ac probari voluit? veſtrum iſtud tantum, tamque nefarium, & inexpiabile ſcelus, ne erretis, inultum abire non ſinet. Neque vero poterit. Nam ſi ſummus ille, atque æquiſſimus eſt judex, ſi ita juſtus eſt, ut omnis juſtitiæ, omnis æquitatis uberrimus quidam ſit veluti fons atque origo: qui fieri poteſt, ut in tam contumelioſos, & in ſuam carnem, in ſuum ſanguinem tam injurios homines non animadvertat? carnem ille ſuam, qui vere eſt cibus, & ſanguinem ſuum, qui vere eſt potus: panem illum angelorum a vobis proteri ſinet, ac de cœlo ſævientes vos in illum aſpiciet? O ſingularem ſceleratorum hominum confidentiam! O nimiam audaciam! *Ioan. 6.*

Nos vero, pater cœleſtis, qui improbi quidem filii, ſed tui tamen filii ſumus, eximiam atque incredibilem hanc tuam erga nos caritatem agnoſcimus: ac precioſiſſimum, omnibuſque divinorum munerum theſauris affluens corpus, ac ſanguinem tuum, in terram proſtrati, ſuppliciter ac demiſſe veneramur. Neque enim tua in nos ingens ignorare nos patitur miſericordia, quantum hoc admirabilis tui erga nos amoris ſit pignus: illudque plane perſuaſum habemus, hujus cibi, hoc eſt, corporis tui eſu, & ſanguinis tui potatione, tali nos tibi nexu copulari, tamque indiſſolubili, ac firmo quodam vinculo conjungi, nulla ut poſthac vis abs te nos divellere aut abſtrahere queat.

Atque hoc quidem ita eſſe, quis jam dubitare auſit? cum Chriſtum ipſum, ſervatorem noſtrum audiat dicentem: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, in me manet, & ego in eo: Hic eſt panis ille vivus, qui de cœlo deſcendit: qui ex hoc pane manducaverit, vivet in æternum.* Iam quis tantæ hujus beneficentiæ magnitudinem aut animo complecti, aut oratione proſequi ſe poſſe exiſtimet? Ipſe unigenitus Dei filius, ſumma bonitas, ſumma ſapientia, ſumma perfectio noſtræ nihil opis indigens: quin potius vicem noſtram dolens: miſerabilis conditionis noſtræ miſertus: cum Deus eſſet (dictu mirabile) cum Deus eſſet, e cœleſti ſuo domicilio, noſtra cauſa in has ſe terras demiſit, vilem hanc, & abjectam carnem noſtram, tamquam ſordidam, atque indignis quibuſdam maculis imbutam veſtem induit, homo factus eſt: atque ut divinitatis nos ſuæ participes faceret, eamque nobiſcum communicaret, cum infinita noſtra ſcelera nemo alius, niſi ipſe, qui infinitus & immenſus eſſet, expiare unquam ulla ratione poſſet, noſtram hanc naturam aſſumpſit. Ad extremum autem, ut in cœleſtis patriæ civitatem, e qua ejecti eramus, poſtliminio nos reſtitueret, ut denique Deos nos efficeret, acerbiſſimam pro nobis mortem, volens libenſque oppetiit, hoſtiamque ſe, ut iratum & averſum a nobis patrem placaret, in ara crucis immolandum præbuit. Poſtremo ne quid omnino ad ſummam ejus erga nos beneficentiam deeſſet, aut requiri a quoquam poſſet, cum jam antea illud ipſum, quod de noſtro ſumpſerat, nobis reſtituiſſet (quod tamen ne ipſum quidem noſtrum dicere poſſumus, cum omnia ab eo accepimus, ac quod ſpiramus, quod vivimus, quod denique ſumus, ipſi, qui ex nihilo nos procreavit, acceptum ferre debemus) ut immortale hoc ſuum beneficium nobis cumulatius quodammodo redderet, humanam noſtram naturam divinitatis ſuæ temperamento perfecit, atque abſolvit, & conjunctam atque in unum jam concreatam, admirabili quodam nexu, humanitatem cum ipſa divinitate nobis in ſacroſancto hoc ſacramento utendam fruendam reliquit. *Ioan. 6*

O admirandum! o ſacrum! o ſalutiferum, & omni ſuavitate refertum convivium, in quo Chriſtus Deus, & homo perfectus nobis proponitur! Sed quo me rapit ardor? Nullum mihi cum impiis iſtis ſatanæ ſatellitibus ſuſceptum certamen eſt, qui ipſum ſervatorem noſtrum (quod dicere horreſco) vanitatis arguere non dubitant: qui quidem, ne quis unquam exiſteret niſi mentis inops, qui de ſacroſancto hoc myſterio addubitaret: aut ſecus, quam fas eſſet exiſtimaret: ipſe ſanctiſſimos ſuos oculos in cœleſtem hunc panem defigens, apertis ac diſertis verbis dixit: *Hoc eſt corpus meum.* Non eſt mihi contra iſtos depugnandum: ipſi ſibi, mihi credite, perniciem: ipſi ſibi exitium adferent. Eſt aliud quoddam nefariorum hominum genus, quos ad ſubruenda eccleſiæ fundamenta malus ille Dæmon ſubmiſit. *Mat. 2[6]*

Hi vero, ut fucum facilius facere, & imperitos homines ad defectionem adducere, atque in ſua pellicere caſtra commodius poſſent, pietatem prætexentes, in angelos ſe lucis transformantes, novo, & in vulgus plauſibili quodam armorum genere matrem adorti, pro Chriſti ſe ſanguine prælium inire, ac dimicare prædicant. Chriſti ſibi ereptum eſſe ſanguinem, imperita approbante & acclamante multitudine, fremunt, eumque ſibi depoſcunt. Ita incautas mentes in ſuas partes pertrahunt: ac cum nihil minus cogitent, omnem ſe pro pietate, proque conſervanda vera & incorrupta Chriſtianæ religionis integritate concertationem ſuſcepiſſe perſuadent. *2. Cor*

O ingrati filii! o fidei deſertores! unde vobis tanta tam ſubito ſapientiæ lux affulſit, ut ſapientiſſimam matrem veſtram omnis omnino erroris expertem, erroris redarguere, & in denſiſſimis ignorationis tenebris demerſam jacere exiſtimetis?

ANNO CHRISTI 1562. Matt. 28.

Vanus erit, vestra opinione, Christus, qui perpetuo se illi ad consummationem usque sæculi affuturum pollicitus est. Quis furor, aut potius, quæ vos furiæ agitant: quæ vos intemperies, quasi violento quodam flatu atque impetu huc atque illuc propellit? Vnitatis hoc & pacis symbolum, atque arctissimum quoddam charitatis vinculum in ecclesia servator noster extare voluit: vos, proh dolor, hanc unitatem dividitis: pacem tollitis: vinculum disrumpitis. Vestem illam inconsutilem, cujus nos tegumento ab omnibus turbulenti & fluctuosi hujus maris tempestatibus muniti ac tuti eramus: vos, vos, inquam, temere, nulla de causa, discidistis, atque adeo dilacerastis. Fuerunt tempora, cum sapientissima mater nostra Christi sponsa, quæ a vera & recta sponsi sui sententia ac voluntate nusquam aberrat, filiis suis, in quibus pristinum illum pietatis igniculum accensum & inflammatum conspiceret, calicis usum permitteret, & Christi sponsi sui sanguinem etiam sub vini specie illi propinaret.

Postea vero cum antiquum illum pietatis ardorem restinctum esse, & religionis studium in hominum mentibus refrixisse animadverteret, multaque infanda per socordiam, ac negligentiam evenire cerneret, quæ ad tam pretiosi sanguinis injuriam pertinerent: primo quidem illa calice filiis suis non statim prorsus interdixit, sed prudenti aliqua ratione ostendit magnum vitari nefas & sacrilegium posse, si ab ejus usu abstinerent. Itaque jam tum ab initio, cum hæc plurimum consuetudo vigeret, ut populares quoque sub vini specie Christi sanguinem sumerent: ex eis illi, qui eo in statu essent, ut non nisi magno negocio, ac summa cum difficultate cavere possent, ne aliqua per imprudentiam sanguinem potantibus guttula efflueret, atque ex ore delaberetur: ipsi se, sua sponte, prophanationis ac sacrilegii metu, ac fuga ab hoc usu removerunt. In quo quidem preclarum & memorabile suæ pietatis ad omnem posteritatem argumentum transmiserunt. Ac sapienter illi quidem. Nam & summa pericula hoc suo facto devitarunt: neque tamen propterea non omnem eam utilitatem, ac totum illud, quod utriusque speciei communicatione percipi solet, ad se non traduxerunt.

Non ignorabant illi æque sub pane ac vini specie, totum Christi corpus esse: Atque utrumque tam alterius dumtaxat, quam utriusque speciei contineri. Corpus enim vivum, quale illud esset, sanguinis expers existimare nefas putabant: Sanguinem item vivum, qualem illum esse non dubitabant, non nisi in corpore consistere plane persuasum habebant. Deinde vero ne illud quidem nesciebant, Christi corpus in partes secari ac dividi non posse. Ex quo facile intelligebant, & sub pane, & sub vino, totum, verum, vivum Christi corpus, & sanguinem: non cadaver mutilatum, aut membratim discerptum, non cruorem existere. Cum autem tanti, tamque admirabilis sacramenti aptam in pane, & vino, ac cohærentem inter se connexionem, & non dissolubilem quandam quasi coagmentationem cogitatione satis assequi non possent, omni cum demissione, ac pietatis testificatione, ex lætis illorum animis præclara illa vox erumpebat. *O res admirabilis, manducat dominum pauper servus & humilis.* Ad hæc illa etiam audiebantur: *Tantum ergo sacramentum veneremur cernui: præstet fides supplementum sensuum defectui.* Ad extremum autem cum istorum imitatione, non ita multas post ætates, universi pene ecclesiæ filii, ut pietatem, & quem servatori suo cultum debebant, sartam tectam conservarent, ipsi quoque a periculoso illo sanguinis potu paulatim sese subduxerunt, & illa hauriendi calicis consuetudine abrogata, hunc non novum quidem, sed non ab omnibus æqualiter ubique servatum panis tantum edendi morem unanimi consensu receperunt. Ita factum est, ut jam inde a sexcentis & amplius annis, calicis usu, omnibus fere aut certe plurimis locis prorsus sublato, panis tantum comedendi consuetudo magno studio ac religione conservaretur.

Quiescebat in summa tranquillitate totus pene terrarum orbis, cum ecce satan communem & tam altam ecclesiæ pacem invidens, tristem illam ex Erebi sedibus Erinnym excivit, & ut summa imis permisceret, atque omnia perturbaret, in Christi gregem immisit. Tum vero ecclesia portentosi hujus monstri exortu perterrita, deque filiorum suorum salute magnopere solicita, cum sponsi sui sanguinem non ad errorum expiationem, sed ad impietatem, ad injuriam, ad prophanationem expeti videret: ne, si taceret, boni etiam, sed tamen incauti filii in eundem per imprudentiam errorem prolaberentur: hanc ignominiam, hoc tantum scelus ferre diutius non potuit: Sed vocem sustulit, ingens esse periculum denunciavit, quod ut vitari posset, ad laudatam illam pristinæ pietatis consuetudinem filiorum animos incendit, atque vehementi quodam ardore inflammavit.

Non omnes tam pię matris monitis paruerunt, non omnes dicto audientes fuerunt: sed obedientia semel abjecta, in pestilentis, & perniciosæ illius libertatis, cujus dux ipse satan esset, castra profugerunt, ac nullo honore, nullo cultu, nulla reverentia sanctum domini prosecuti, nullum jam fingi potest tam magnum scelus, quod illi aut cogitatione non designaverint, aut etiam re ipsa aggredi dubitaverint. Continebat ista se pestis initio intra angustos illos unius Boemie fines, neque latius adhuc serpserat: cum adversarius noster, tanti hujus mali contagionem ad reliquas etiam orbis terrarum partes derivare cupiens, alium quendam suum ab inferis emissarium excitavit. Hunc furiis percitum, ambitione tumentem, invidiæ stimulis agitatum, sanguinem, cædesque spirantem hoc tam præsenti veneno imbuit: quod ille postea in Germania, nobilissimo illo ecclesiæ membro spargeret ac disseminaret, & tanti mali vi tabescentes miserorum hominum animas ad Tartara detruderet. O incauta filia. Itane te facere oportuit? Vbi mens: ubi sensus? ubi præstans illa tua virtus tum fuit, cum tam venenatum hoc & virulentum poculum fraudulenter ad tuam tibi perniciem propinatum tam avide hausisti?

En tuo exemplo, alios etiam fratres tuos ad sceleris ejusdem societatem invitasti: eodem communicato veneno illos infecisti: infectos tecum una perdidisti. Hanccine tu matri tuæ, pro ingenti suorum in te meritorum magnitudine, post tot sæcula gratiam refers? Illa te in densissimis impietatis tenebris demersam erexit: illa Dei ignorationis caliginem ab oculis tuis discussit: illa veritatis tibi lucem intulit: illa ab impio te satanæ cultu, ad veri Dei cognitionem traduxit: illa iratum tibi Deum conciliavit: illa divinorum te munerum participem fecit: illa tibi Christi sponsi sui corpus & sanguinem proposuit: illa

ANNO CHRISTI 1562.

tibi cœlum denique ipsum patefecit: & tu tantorum beneficiorum oblita suavissimo obedientiæ jugo excusso, contempto Deo, salutis tuæ immemor, ad immanem illum adversarium nostrum transfugis, in illius te castra recipis: illinc carissimam atque innocentissimam matrem omnibus ignominiis, omnibus probris, omnibus injuriis lacessis: illinc eam iniquissimis criminationibus laceras: illinc venenata in eam jacula torques. Non te piæ matris miseret? Non te fratrum tuorum gemitus, non lacrymæ, non preces movent? tantæne animis iræ? itane ad omnem pietatem, ad omnem misericordiam obriguisti? itane te obfirmasti? An ideo imperii illa tibi ornamenta & decus tradidit: ideo summum atque altissimum dignitatis ac majestatis fastigium apud te collocavit, ut tu pro tantis in te meritis, omnia sua sibi ornamenta detraheres, e sua ipsam sede ejiceres, omnes tuas cogitationes, omnes vires, omnes copias ad ejus eversionem converteres? Quis te adeo dementavit? quis te fascinavit? quis te in hos impietatis laqueos induxit?

Resipisce jam, resipisce, tibique ad imitandum propone præclara cum ceterarum omnium virtutum, tum vero etiam religionis ac pietatis exempla, quæ in principe tuo, optimo imperatore Ferdinando mirabiliter elucent: imitare eorum, qui plurimi etiam nunc apud te sunt, in catholica religione ac pietate retinenda constantiam ac fortitudinem: horum vestigiis, quæ ad certissimam salutem & gloriam reducunt, insiste. Redi, redi cum suavissima matre tua in gratiam: non vult illa te perditam: non erit amplius injuriarum memor, omnia perpetua oblivione involvet, modo tu ad tuam te salutem erigas: modo eam agnoscas matrem: modo te dicto deinceps audientem præbeas. Si sponsi sui sanguinem ita ardenter expetis, ut non satis habeas uno illum modo tantum sugere, dabit illa tibi calicem quoque, permittet tibi, ut hoc altero etiam modo Christi sanguinem haurire queas.

Redi, redi ad matrem: curre in carissimæ matris gremium: curre in ejus amplexus. Viden' ut illa ardentissimis suspiriis, acerbissimisque te lacrymis ad se vocat? Viden' ut te apertis brachiis, ut obviis ulnis avidissime expectat? Si te perditam filiam recuperabit, omnibus lætitiis efferetur, exultabit, triumphos aget. De te vero quid dicam, opibus olim, virisque florens infœlix mea patria? clarissima sanctissimorum regum domus: quid de te dicam? Meministi tu quoque quid a matre tua ecclesia acceperis. Illa te aberrantem in viam duxit, illa tibi ad cœlos iter commonstravit: illa te in cœlestis regni hæreditatem adscripsit, illa tibi omnia virtutis ac pietatis ornamenta tradidit, illa tibi arma, quibus adversus humani generis hostem decertares, subministravit: illa te omnibus ad illud certamen accommodatis rebus instruxit: illa, si quo casu succubuisses, victam erexit, recreavit, animos addidit, fortem & alacrem prælio restituit: contra vero si virtute tua hostem illum tuum superasses, victricem omni laudum genere ornavit, ad cœlum sustulit, omni commendatione ac prædicatione prosequuta est: tuis illa regibus prudentiam, consilium, virtutem suffecit: tuos illa reges fortiter, constanter, & præsentissimis animis, adversus communem salutis nostræ hostem belligerantes, post victoriam in cœlestem civitatem quasi triumphantes induxit, atque in beatorum numerum inseruit: illi tu salutem, illi omnia debes.

Memineris antiquę virtutis majorum tuorum, pietatis, constantiæ, in matrem ecclesiam caritatis & observantiæ: ne te ulla vi abduci, ne te ullis unquam ab ejus gremio rationibus avelli patiaris. Illa tibi a suo sponso vires impetrabit: antiquam illam majorum tuorum virtutem, & ingens animi robur ac fortitudinem recuperabit. Illa suis apud Christum precibus perficiet, ut sævissimum illud immanis Turcarum tyrannidis jugum tandem aliquando a cervicibus tuis excutias: ut post diuturnam, miserabilemque tot annorum servitutem in libertatem te vindices, ut te attollere, ut erigere, ut Christiani nominis hostes labefactare, frangere, propulsare queas: ut post tot tamque difficiles labores exantlatos summa pace ac tranquillitate perfruare: ut denique suaviter in carissimæ matris sinu conquiescas.

Vos autem, amplissimi patres, aberrantes filios vestros respicite: reduces libenti atque alacri animo excipite, complectimini, fovete, abeuntes omnibus quibus potestis rationibus retinete: fuga jam dilapsos blandis vocibus revocate, manum revertentibus porrigite, attrahite: omni caritatis ac benignitatis significatione prosequimini. Non tam judices vos illis, quam parentes præbete, atque horum affectum erga illos, plane induite: omnem ex animis vestris acerbitatem ejicite: omnem offensionem deponite: omnem iracundiam abjicite. Misericordiæ nunc tempus est: Christum misericordiæ, non ultionis Deum ante oculos vobis statuite: ignoscite errantibus, errorem deprecantibus subvenite: supplicum aliquando miseremini, sublatam de medio malis dęmonis artibus pacem illam, quam servator noster sacrosancti testamenti sui tabulis consignatam, non multo ante, quam moreretur, veluti amplissimam quandam, & plane omnibus bonis circumfluentem hæreditatem nobis reliquit, orbi Christiano restituite. Videtis, nisi fallor, quantis discordiis, quantis dissensionibus, quantis odiis res agatur. Cernite, ut vestri se filii immaniter cruentent, ut mutuis se cædibus conficiant. Ubi illa vestra pietas, ubi caritas, ubi in filios vestros commiseratio?

Adeste auxiliis, suppetias ferte, extinguite hoc tantum, tamque latum incendium, ne miserabili isto igne totus terrarum orbis, vestra potissimum culpa conflagrasse videatur. Huic vos rei tum demum obviam ire poteritis, si imbecillitatis filiorum vestrorum miserti, ad eorum vos infirmitatem demiseritis, & incredibilem illam eorum sitim, qua dies, noctesque cruciantur, quamprimum restinxeritis. Quod quidem non ante fiet, quam vos tantopere ab illis expetitum Christi sanguinem, hianti ore, siccis faucibus, summo cum desiderio expectantibus, non gravate præbueritis.

Ne committatis, patres, ut tot populorum, tot nationum, tot insignium provinciarum, tot nobilissimorum regnorum, quæ nunc eodem incendio absumuntur, inanem esse jacturam existimetis. Arctissimo hoc unitatis & pacis vinculo dispersas ac dissipatas, & inter se pugnantes filiorum vestrorum mentes ac voluntates colligite, firmissimo hoc modo discrepantes animos constringite.

Non vult Christus ita vos propositi vestri tenaces esse, ut propter hunc sanguinem, quem pro omnibus ipse profudit, tanta sit inter nos, tamque perniciosa animorum dissensio: quin potius

potius propterea hunc sanguinem effundere, & quod maximum est, ignominiosissimum mortis genus obire voluit, ut nos caritatis ejus erga nos memores, conjunctissimis inter nos animis essemus, & quam concordissime viveremus. Ne cogitetis, patres, eos qui tanto studio, tanta contentione, tam ardenter Christi sanguinem expetunt, atque efflagitant, tam negligentes, tam impios futuros, ut quod tanto ardore sibi dari postulant & obsecrant, id non omni veneratione sint prosecuturi, non omnem ab eo prophanationem longissime amoturi. In vestra propemodum manu est, ut a recta salutis via deflexos filios vestros, in viam iterum retrahatis. In vos omnium conjecti sunt oculi: a vobis universus terrarum orbis salutaria documenta, optatam illam, & jamdiu cupitam pacem, concordiam, summam animorum ac voluntatum consensionem avidissime expectat: vestram omnes fidem, vestram opem, vestram misericordiam implorant. Ne sitis ita implacabiles, atque inexorabiles. Succurrite labenti, & jam jam ruiturae reipublicae Christianae, pacem orbi reddite, caritatem restituite, errantes & in alienis, atque adeo pestiferis pascuis vagantes oves vestras in suas caulas congregate, salutari illas pabulo recreate. Eas vero, quae nondum dispersae passim omnibus campis, relicto grege, vagantur, summa diligentia continete, ne ab eis vel latum unguem discedite, ne solas relinquite.
4.6. *Vae soli*, inquit ille, *quia si ceciderit, non habebit sublevantem.* Quod si vero aliquo abivistis, easque ad breve aliquod tempus reliquistis: summum est periculum, ne redditum vestrum procrastinate, redite ad vestras oves: omni celeritate recurrite.

An nondum videtis, ut vestro desiderio aestuent, ut langueant? vos illae miserabili balatu ad se revocant: insidiantes & circa caulas oberrantes lupos horrent, crudeles corporis sui laniatus pertimescunt: aliae vero vestra absentia fieri posse existimant, ut luce illa sublata, quae ipsis ex Christi praecepto, ad rectum salutis iter praelucere debet, in tenebris versentur, omnibus locis impingant, concidant, pereant. Vos illis in tantis tenebris erroris & inscitiae, quae universum prope orbem contexisse videntur: vos, inquam, jam tandem clarissimum lumen praeferte, densam hanc caliginem dispellite, veram illam lucem,
1. quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, omnibus conspiciendam praebete. Excitate vos ad vestrum officium: imo vero Christi domini vox omni vos ardore ad vestrum munus peragendum incendat, atque inflammet. Revocate in memoriam sanctissimas illas ejus voces: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus*
.10. *suis.*

Imitamini pastorem illum, qui aberrãtem a grege ovem summa diligentia ac studio perquisivit:
.15. inventam suis humeris sustulit: sublatam ad caeteras aggregavit. Quod quidem vos ipsos facere oportet. Non hoc per ministros munus recte perficitur. Non hic aliena opera utendum est: invisum illud atque odiosum servatori nostro mercenariorum nomen haec functio longe a se repellit: vos, vos ipsos postulat. Quod in vos ipsi facitis, quomodo ea, quae paulo ante strictim attigi, perficietis? aut quomodo boni pastoris partes atque officium explebitis? quomodo si longius
h.34. ab ovibus vestris absfueritis, quod infirmum est consolidabitis? quod aegrotum est, quomodo sanabitis? quomodo quod confractum est ab-

A sentes alligabitis? quod abactum est, si non adestis, quomodo reducetis? quomodo quod perjit, si praesentes non estis, conquiretis? Iam vero, quomodo, si longius abieritis, mutuo inter vos voces exaudietis? quomodo pastor oves: aut illae pastorem suum cognoscent, si ille oves, istae pastorem suum, aut nunquam aut raro admodum conspiciant? Date operam, patres, ne illud in vos recte ac cum ratione cadere videatur: *Dispersae sunt oves meae, eo quod non esset pastor: & factae sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersae sunt, erraverunt greges mei in cunctis montibus & in universo colle excelso: & super omnem faciem terrae, dispersi sunt greges* Ezech. 34.
B *mei, & non erat, qui requireret: non erat,* inquam, *qui requireret. Propterea pastores audite verbum domini. Haec dicit dominus Deus: ecce ego ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem.*

Pertimescite, patres, exhorrescite vocem illam: Zach. 11.
O pastor & idolum, derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus. Brachium ejus ariditate siccabitur: & oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur. O acerbam, patres, o terribilem comminationem. Quae omnia, ut quam longissime a vobis removeatis, ut acutissimum illum divinae ultionis gladium
C non a brachio tantum vestro repellatis: sed ut etiam jugulum vestrum: cui ille, nisi dicto audientes estis, jam imminet, a saevissimo illo mucrone subtrahatis: quod vestri officii est, facite, divinae voluntati atque imperio obtemperate. Quod ni facitis, cavete ne in Dei viventis manus incidatis. O terribiles! o inevitabiles ultionis divinae manus! Hinc rebus foeliciter, ut spes est, confectis, concitatissimo cursu domum iter arripite: lucem vestris ovibus praeferte, ne in avia & senticosa aliqua loca, ne in praecipitia deferantur. Sed quo rapior? quid ago imprudens? ignoscite, patres, longius me orationis quasi quidam aestus abripuerat. Num sum nescius quales vos sitis?
D Nihil mea ista cohortatione opus est, vestra vos sponte, amplissimi patres, quae vestrae sint partes optime intelligitis, & quod intelligitis, nullo monitore, vestra voluntate incitati, & eximio caritatis ardore incensi, praeclare & summa cum omnium bonorum admiratione ac praedicatione peragitis.

Iam videor mihi videre illum diem, cum, dimisso concilio, praeclarae illae & sanctissimae voces ex ore vestro excipientur: cum alter certatim alterum summo studio ad suum munus invitabit: cum mutuis vos cohortationibus, veluti stimulis quibusdam, in hunc modum impelletis. Age
E sis, frater, eamus. Heus tu, nunc iter ingrediamur: quid cessamus? pergamus, pergamus ad oves nostras quas suo Christus sanguine redemptas, nostrae fidei commisit, quarum item sanguinem de manibus nostris requiret. Age nunc diligenter cognoscamus vultum peccoris nostri, nostros greges consideremus: in numerato nostras oves habeamus, agedum, nominatim eas vocemus, educamus ad pastum: sequentibus praeeamus: luporum rabidos ab eis morsus arceamus: salvas & incolumes domum iterum reducamus: ut cum summus ille pastor rationem a nobis reposcet, intrepide in medium prodire, & his eum vocibus fidenter alloqui audeamus: En tibi pater coelestis, quem mihi gregem tradidisti, eum ego tibi integrum conservavi: tu illius miserere, & una

Ezech. 34. Prov. 27. Ioan. 10. Numer. 27.

ANNO CHRISTI 1562.

una cum pastore in optatam illam tuam sedem, & beatorum domicilium transferas: ut ibi dulcissimo tuo aspectu læti perfruamur: ut oculos nostros divinitatis tuæ splendore ac pulcritudine perpetuo pascamus: ut tibi sempiternas laudes & gloriam in excelsis canamus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

FINIS.

XCIII.

DISPVTATIO DE COMMVNIONE sub una panis specie, ad sacram œcumenicam synodum Tridentinam habita in congregatione generali, a Ludovico Ioanne Villetano theologo reverendissimi domini episcopi Barcinonensis, diebus XVII. *&* XVIII. *Iunii.*

ARTICVLI PROPOSITI THEOLOGIS examinandi in sancta synodo Tridentina. VI. Iunii. MDLXII.

I. Articulus.

An ex Dei præcepto ad salutem necessario omnes & singuli Christi fideles utramque speciem suscipere teneantur sanctissimi eucharistiæ sacramenti?

II. Articulus.

An rationes quibus S. catholica ecclesia adducta fuit, ut communicaret laicus, atque etiam non celebrantes sacerdotes sub una tantum panis specie, ita sint retinendæ, ut nulla ratione calicis usus cuiquam sit permittendus?

III. Articulus.

An si honestis & Christianæ caritatis consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi, vel regno calicis usus videatur, sub aliquibus conditionibus concedendus sit, & quænam sint illæ?

IV. Articulus.

An minus aliquid sumat, qui sub una tantum specie hoc sacramento utitur, quam qui sub utraque?

V. Articulus.

An divino jure necessarium sit parvulis antequam ad annos discretionis pervenerint, altissimum hoc porrigere sacramentum?

Dicant theologi, quæ tamquam vera sive catholica recipienda: quæ tamquam falsa sive hæretica rejicienda.

Illustrissimi, ac reverendissimi domini, apostolicæ sedis legati dignissimi, oratores clarissimi, antistites sacratissimi, virique ornatissimi, ne videar in tam pio ac sedulo totius reipublicæ Christianæ negocio unus ipse sedere ociosus, verso jam & ego meum dolium, obsequuturus interim quam officiose ac pie potero vestris sanctis imperiis. Atque ejus unius fretus auxilio, qui vobis, hoc est, ecclesiæ, ac proinde vestris etiam ministris, os & sapientiam, cui non possint adversarii resistere, pollicitus est se daturum, ad discutiendos propositos quinque articulos aggredior. Qua in re videor muneri satis meo facturus, si non amplius immorer in nostris confirmandis, (ne injuriam facere videar sacrosanctis Constantiensi, & aliis synodis, ubi illa bona ex parte definita sunt omnia, atque mirifice constabilita) sed totus potius verser in refutandis alienis, & quidem confodiendis adversariis, proprias etiam in ipsorum capita retorquendo sagittas. Qui nisi essent petulantes ac importuni, imo vero & impii, resipiscerent tandem, aut certe conquiescerent convicti, & piis indulgentissimæ matris sanctæ Romanæ ecclesiæ hortationibus, & justissimis doctissimorum ac religiosissimorum virorum objurgationibus, nec iterum sibi iniqui, & nobis improbi insurgerent, falso conquerentes nos ipsorum argumenta aut obiter referre, non explicita eorum vi & energia: aut leviter impugnare, non expectata ipsorum repulsione. Quibus imprudenter in utroque mentientibus, etiam si ab iis qui ante dixerunt & doctissimi & pientissimi viri, satis superque fuerit factum, libet nihilominus, si tamen liceat per vestram omnium, sanctissimi patres, humanitatem, cominus cum adversariis congredi, & velut manus conserere, potissimis illorum objectionibus fideliter adductis, quinimo velut in belli aciem redactis cunctis, & ceu hastata manu propositis singulis, ut vel ita tandem cum senserint sibi humanas omnes debilitatas vires, redeant ad cor, & pientissimæ matris Romanæ ecclesiæ implorent clementiam. Quod illis concedat benignissimus pater dominus Iesus Christus. In quorum parentum gloriam, quia hoc maxime palmarium est, ego filiorum minimus nullum discrimen veritus in arenam & certamen descendo. Atque primum sit totius nostræ disputationis cardo & vertex, qui primus est ordine propositus articulus: quo definito, reliquos faciliori negotio absolvemus. Ab hujus enim decisione cæterorum definitiones pendere videntur.

Luc. 21.

Ratio disputationis

Ex imperat. in concilio Chalcedon. act. 3.

Adversariorum petulantia improbitas.

Adversariorum impudentia mendacium.

Institutum disputationis.

Ex Euseb. 6. Ecc. c. 3. 4. Aug. de vera rel. c.

AN EX DEI PRÆCEPTO AD salutem necessario omnes & singuli fideles utramque speciem suscipere teneantur sanctissimi sacramenti eucharistiæ.

ARTICVLVS I.

Quæstionis assertoriam partem confirmare cum nituntur adversarii, hoc veluti rete, quo se ipsi irretiant, ex omnibus eorum rationibus contexi posse videtur, quantum ego illas apud eos divulsas & temere sparsas potui in quandam velut artis formam redigere ex sequentibus ordine locis. Primo, ex præcepti dispositione. Secundo, ex dispositionis ratione. Tertio, ex sacramenti institutione. Quarto, ex institutionis exequutione. Quinto, ex exequutionis observatione. Sexto, ex observationis continuatione. Hæc illa est eorum catena, quæ miseros in teterrimum traxit hæreseon barathrum, & deplorandum animorum exitium. Cujus quo proposuimus ordine unamquamque seorsum ansam primum connectamus, deinde vero dissolvamus, quam apto fieri utrumque poterit differendi modo, & stilo, ut ita utriusque ratio sit apertior. Nam *ornari res ipsa negat, contenta doceri.*

VI. loci unde adversarii armenta eruunt.

Ordo disputationis accep.

EX PRÆCEPTI DISPOSITIONE objectio prima.

Itaque ex hoc primo loco acrem & hostilem inchoantes pugnam adversarii, præsertim Hussitæ, quanta possunt virium intentione adversus nos spicula intorquent, sic plenis buccis concrepantes. Quæ sunt ejusdem dispositionis, ejusdem pariter obligationis esse oportet: atqui præceptum illud baptismi Ioan. 3. *Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei*: & illud alterum communicationis Ioan. 6. *Amen, amen dico vobis, nisi mãducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*

Hussitarum collatio baptis. eucharis.

ANNO CHRISTI 1562.

in vobis: ejusdem omnino dispositionis esse constat, ex asseveratione præfationis, *Amen amen dico tibi*, &, *Amen amen dico vobis*: ex energia conjunctionis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto*, &: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem*: & ex gravitate comminationis: *Non potest introire in regnum Dei*, &: *Non habebitis vitam in vobis.* Cum tamen ad baptisma omnes & singulis Christi fideles teneantur ratione divini præcepti parvulis etiam injuncti ex analogia circumcisionis Gen. 17. *Masculus, cujus præputii caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit*: Cum jam præmisisset: *Infans octo dierum circumcidetur in vobis.*

RESPONSIO.

HIc est magnus Hussitarum Achilles, in quo licet potissimum omnis spes Danaum, adduntilli tamen & alterum fraudulentum Vlissem ex ratione præcepti, cui etiam conjungunt & tertium furibundum Aiacem ex sacramenti institutione. Atque ita deinceps ex reliquis propositis locis cæteros antesignanos & præcipuos Græcorum duces conglomerant, & instructa phalange, sibi leviter plaudentes triumphum ante victoriam, si Deo placet, concinunt. Verum quia non in numero, sed in momento argumentorum vis est, Age jam singula expendamus, & unumquodque istorum, Christo propitio, doceamus esse iners, & sine pondere pondus. Et adversus istos tot tantosque Goliathos cassidibus, loricis, ocreis, gladiis, hastis, clipeis, & reliquis infernalis Vulcani armis onustos exprobrantes agminibus Israel, insurgat unus David puer inermis, in nomine domini cum baculo tantum, funda, & quinque limpidissimis de torrente electis lapidibus, hoc est, quinque verbis Paulino sensu in ecclesia Dei locutis: ut intelligant nos vere niti verbo Dei & quidem expresso. Id quod etiam rudiores perspicerent apertissime, nisi habenda nobis esset ratio celeberrimæ hujus non minus doctæ quam sanctæ coronæ. Cui satis superque fuerit digitos intendisse in fontes sacræ scripturæ, & ad antiquorum patrum sententias obiter, & velut per transennam allusisse.

[left margin:] ...dversa...rum ina... fiducia. / ...ia confi...tia au...is. / ...g.7. / ...or.14. / ...tio ci...l. exem...

Atque primum illud ducimus præmittendum: Citatum Ioannis VI. locum bifariam a doctoribus ecclesiasticis exponi, nempe vel de spirituali, vel de sacramentali manducatione: ad has enim referimus quæ aut voto, aut reipsa ex ambabus connectuntur. Quam quidem utramque expositionem hoc loco usurpamus, quod & ambas literales esse posse non diffiteamur ex doctrina non modo beati Augustini, sed etiam aliorum antiquorum patrum, cum in multis aliis sacræ scripturæ exemplis, tum in hoc etiam loco comprobata, & res nobis sit cum Lutheranis simul & Hussitis, quorum illi spiritalem tantummodo, hi contra sacramentalem ex hoc loco manducationem admittunt. Vt ita cum probaverimus ex neutra sequi adversariorum institutum, nullum illis relinquamus diffugii locum. Sed ne eadem repetamus, cum præcepti dispositio & ratio præcipiendi eodem fere spectent, dilata sacramentali in sequentem locum, spiritalem hic tractemus manducationem. Quæ ea maxime est, qua Christus spiritaliter manducatur & bibitur per fidem charitate vivam in ipsum Iesum Christum filium Dei unicum Dominum nostrum.

[left margin:] ...lex sen... literalis ...cti loci. ...o.6. / ...ugustin. ...tf. 12. & ...t.25. 26. ...oann. ...q. homil. ...n Num. ...r. in ser. ...en. do... ...i, aut alius? / ...a sit spi...alis com...atio apud ...i Ioan.

Quod esse divi Ioannis institutum in supra ci-A tatis verbis & metaphora (in qua non proprietas, sed translatio est literalis, & primo intentus sensus) colligas facile & ex concordantia aliorum locorum, qui de fide tantum expresse loquuntur, & ex consensu ac conspiratione eorum omnium, quæ hoc loco & præmittuntur, & subnectuntur in idem institutum. Quæ duplex solum aut sane potissime assignari solet investigandi reconditioris sensus ratio. Nam cum manducans carnem Christi, & bibens ejus sanguinem, duos imprimis dicatur inde percipere fructus, ut scilicet habeat vitam æternam, & ut maneat in Christo, Christusque in ipso (ad priorem enim referendum est, quod idem non pereat sed vivat, quod resuscitandus sit a Christo in novissimo die) utrumque fidei vivæ referri acceptum B in sacra scriptura notius est, quam ut pluribus comprobandum sit. Et ut cæteros prætermittam, quis nesciat divum Paulum in hoc libentissime versari argumento, ut doceat ex fide justum vivere, & Dei spiritum Christumque ipsum in eo habitare?

[right margin:] Fructus spiritalis communionis.

[right margin:] Idem fructus fidei vivæ cum ex scriptura sacra cum ex universo divi Io. euang. Rom. 1. c. 3. b. 4. a 5. a. 8 b. Gal. 2. d. 3. 1. Cor. 3 d. Ephes. 3. d. 2. Tim. 1 d. Ioan. 1. b.

Quid quæris? divus ipse Ioannes usque adeo frequens est in hac sententia, ut fere nullum ejus euangelii sit caput, in quo non aut tacite insinuarit, aut expresse illam protulerit. An alia est ea initio euangelii concessa coaptatio in filios Dei, *iis qui credunt in nomine ejus & ex Deo nati sunt.* In quorum numerum adsciti jam videntur 2. cap. multi credentes in nomine Christi. Tertio autem C capite, cum ipso præcepto baptismatis conjungit fidem in Christum, sæpe inculcans quod omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Quinimo & sequenti capite 4. Christus (ut intelligas ad omnem occasionem libenter irrupisse eum in hanc sententiam) cum Samaritana de aqua bibenda sermocinans subdit: *Omnis qui bibit ex aqua hac sitiet iterum: Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.* Quod de fide viva in Christum intelligendum esse, ut sic loquar, literaliter non solum concors omnium exponentium patrum sententia commonstrat, sed verba etiam ipsa Christi quæ sequuntur: *Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Quod ipse D idem Ioannes interpretatur capite VII. in simili sententia *de spiritu quem erant accepturi credentes in Christum.* Vnde fit, ut quam hic Christus intelligit bibitionem ex occasione petentis aquam & potum, eamdem intelligat VI. capite manducationem ex occasione quærentium panem & cibum. Quare fuerit fides viva in Christum utrobique intellecta, si rem ipsam significatam attendas. Si vero etiam spectaveris in ipso modo dicendi præfationem antecedentem, & promissionem subsequentem (ut in objecto adductum est) videas easdem fidei ipsi applicitas a Christo capite V. *Amen amen dico vobis, quia verbum meum audit, & credit ei, qui misit me, habet vitam æter-* E *nam.* Qualis autem sit hæc vita æterna, cujus sæpe meminimus, subdit dicens: *Et in judicium non venit, sed transit a morte in vitam.* Cujus oppositam pœnam comminatur explicite ibidem, non credentibus in se. Ex qua mirifica conspiratione antecedentium capitum quis non facile colligat intellectam a divo Ioanne in supra adductis verbis spiritalem de fide in Christum manducationem carnis, & bibitionem sanguinis ejus? Quod si propius ad institutum libet accedere, & omnes habiti a Christo Ioannis sexto de hac re sermonis partes penitus introspi-

[right margin:] Cypr. epist. 3. ad Cæcil. lib. 2.

[right margin:] Partes sermonis a Christo ad Capernaitas habiti.

ANNO CHRISTI 1562.

introspicere, miraberis, sat scio, summam omnium concordiam ad hunc sensum in continuato orationis ductu, ex assignatis ubique eisdem effectibus & fructibus.

Quid quæso te, an non illum manifestant ac perspicuum faciunt, & sumpta sermocinationis occasio *Quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis, &c. Hoc est opus Dei, ut credatis in eum, quem misit ille.* Propositio petitioni Iudæorum satisfaciens: *Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum.* Solutio dubii: *Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam:* &, *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi; si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Compositio litigii, quæ nostra est litigandi occasio: *Amen amen dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Subsumpta subjectio: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem habet vitam æternam, & resuscitabo ego eum in novissimo die.* Apposita confirmatio: *Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus; qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Augens expositio: *Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter patrem, & qui manducat me & ipse vivet propter me.* Et illata collectio: *Qui manducat hunc panem vivet in æternum.* Quod si, ut decet peritum artificem, connectas conclusionem propositioni, finem principio, artificii circulum absolvens, dicas: *Qui manducat hunc panem*, credendo in me filium Dei, non esuriet nec sitiet, quia *vivet in æternum.* Hæc ergo esse videtur Christi apud Ioannem de fide viva sententia, quam reliquo fere euangelio confirmat. Nam & sequenti capite VII. *In novissimo die magno festivitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Hoc autem dixit* (ut inquit Ioannes ipse, ne alium quæras interpretem) *de spiritu, quem erant accepturi credentes in eum.* Hanc ipsam deinceps sententiam sæpe apud eumdem legas, præsertim & expressius quam ut possis subterfugere, capite X. XII. XV. XVII. & ubi non in ejus euangelio? Cujus potissimum primumque institutum fuit Christi divinitatem adversus Ebionitas asserere: *Vt credentes quia Iesus est Christus filius Dei, vitam habeamus in nomine ejus.*

Ioan. 20.

Quinimo & in epistolis sibi perpetuo concors & constans Ioannes eandem sententiam subinde inculcat. Vnde divus Hieronymus contra Iovinianum (ut prudens taceam multos alios ex antiquis & recentioribus patribus ejusdem plane interpretationis) expendens illud I. Ioannis IV. *Quisquis confessus fuerit, quoniam Iesus est filius Dei, Deus in eo manet & ipse in Deo*, diserte dixit manducationem carnis & bibitionem sanguinis Christi Ioannis VI de fide per caritatem vivam, & superiorem confessionem intelligi debere, quod eundem utrobique apud Ioannem videret & effectum & fructum.

D. Hier. l. 1. cotra Iovin.

Spiritalis communio in beatitudine. *Luc. 12.* *Quæ int beatorum ambrosia & nectar.*

Neque Ioanni propria hæc est metaphora, sed quam ille inchoavit in gratia eandem Lucas absolvit in gloria, dum etiam in novissima cœna Christus apostolos in magnam spem erigens, inquit: *Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super mensam meam in regno meo.* Sic enim demum beatis datur dapibus accumbere divum, cum per contemplationem Dei fidei respondentem velut ambrosiam comedere: per fruitionem vero caritati relatam ceu bibere nectar dicuntur in una perfecta felicitate, etiam a poetis veritatem nescio unde edoctis. O mirandus veritatis consensus atque concentus! Ergo te, te inquam, Domine Iesu Christe Deus noster, nos homines etiam manducamus & bibimus, dum in te credimus viam conversationis sanctæ, veritatem doctrinæ divinæ, & vitam beatitudinis sempiternæ? Quis igitur tam iniquus sibi fuerit, qui tantam felicitatem sibi inviderit?

Leo ser. 2. resurrect.

At dices: Si tam facile & ita absque ullo horrore manducari caro Christi, & ejus sanguis bibi per fidem poterat, cur ille Capernaitas & discipulos intelligentes ferinam comestionem carnis & bibitionem proprii sanguinis permisit in tam fœdo errore & impia obmurmuratione persistere? Fortassis inquam, quod illi ex eorum numero essent, quibus ita loquendum erat, ut videntes non viderent, & audientes non intelligerent? vel potius quod isti ex affectata ipsorum ignorantia nollent intelligere quæ satis ipse expresserat. Quorum etiam admoneret subdens: *Hoc vos scandalizat? spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt*, &c. Sed addes: Atqui post hanc etiam admonitionem multi discipulorum ejus abierunt retro, quos non legimus tunc revocatos. An quod & hi non essent ex iis, quibus dictum est: *Vobis datum est nosse mysterium regni Dei*? Ex quibus ut doceret se neminem perdidisse, dixit Iesus ad duodecim: *Numquid & vos vultis abire?* Cui omnes in Petro, & Petrus pro omnibus, caput pro corpore, pontifex pro ecclesia respondit, *Domine ad quem ibimus, cum certo sciamus non esse alind nomen præter tuum sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Quinimo confitemur quod verba vitæ æternæ habes, in hoc palam profitentes, & universi euangelii tui præstantiam, & superioris dicti energiam. Cujus ut omnes norint nos tuo munere veram & sanam intelligentiam assecutos, & nos credimus & cognoscimus, *quia tu es Christus filius Dei.* Vbi Petrus ecclesiæ fidem, & ejus ordinem, ac certitudinem publice protestatus satis aperte significat verborum Christi & sacræ scripturæ interpretationem esse, non exterorum Capernaitarum (cujusmodi sunt infideles & pagani) non etiam discipulorum Christi ab ecclesiæ unitate discedentium (quorum exemplum imitantur schismatici & hæretici) sed potissimum Petri & collegii apostolorum, hoc est, papæ & concilii, sensum Christi habentium, & illorum vices gerentium. Vt ideo dicere possis præceptum illud Ioannis VI. de spirituali manducatione, & bibitione per fidem vivam in Christum, jam inde usque ab ejus promulgatione fuisse interpretatum ab ecclesia universa.

Praoccupatio repulsionis. *Luc. 8.* *Ioann. 6.* *Praoccupatio 2 repulsionis.* *Luc. 8.* *Ioan. 18.* *Ioan. 6.* *Act. 4.* *Petri & pontificis sui auctoritas.* *Auct. in de 4. fer. Euang. constantia ecclesiæ fidei.* *Quorum maxime interpretatio literas.* *Applicatio responsionis ad objectionem.*

Quod ob id paulo morosius ex eodem Ioanne probandum duximus, ne hanc interpretationem respuant orthodoxi. Quam admittentes libentissime damus supra adducta in objectione ex Ioanne III. & VI. quatenus præcepta sint, non tantum ejusdem esse dispositionis, & obligationis, sed etiam ejusdem fere significationis, aut certe virtutis. Quibus simul & semel, ut in scholis dicitur, paremus omnes, & singuli Christi fideles, dum in baptismate credentes in Christum ejus

ejus manducamus carnem, & sanguinem bibimus, sive per nos ipsos adulti, sive per alios pueri, in quorum fide baptizamur, ut optime explicuit Beda ex Augustino. Atque hic est unus modus respondendi objectis adversariorum ex manducatione spiritali, & fide viva. Est & alter ex manducatione sacramentali, quem jam nunc in diluendo secundo objecto explicemus.

...in col. ...Corin. ...x Aug. ...ad in... ad al...

EX PRÆCIPIENDI RATIONE.

Objectio 2.

IN confirmationem primi objecti sui addant, imo & in refutationem nostræ responsionis, si quid juvare videtur, assumant secundo adversarii rationem præcipiendi. In quo utpote philosophico loco argutentur, quantum velint, Pragensis universitatis Hussitæ. Hoc profecto tandem suis argutiis & technis efficient, ut videantur voluisse magis videri, quam esse sapientes, vere sophistæ. Quorum rationem volumus non modo explicare, sed viribus etiam additis, ut in superiori fecimus, augere. Quo norint omnes, nos non tam vobis æquissimis judicibus, quam causæ ipsi & veritati fidere. Atque jam illud primo subjiciant, fuisse perpetuo ab omnibus & priscis & neotericis Theologis observatam quandam miram analogiam inter naturam & gratiam: qualis fere a philosophis celebratur inter materiam & formam mutuus respectus & reciproca ratio. Super qua quidem sancti patres & satis feliciter ædificarunt bona ex parte arcem illam, ad quam Theologia reliquas artes velut ancillas vocat: & in qua pro ingenii humani captu satis apposite explicarunt harmoniam illam universi ex ratione archetypi ad imaginarium? intelligibilis ad sensibilem, cœlestis ad ecclesiasticum (ut cæteros taceam) seduli sic indagatores (quoad licet & fas est.) consiliorum & mysteriorum divinorum.

...rsario- ...phisti ...utia. *...alogia ...ra & ...* *...monia ...rsi un- ...plice-*

Atque ita isti magnifice præfati super communi illa naturæ ad gratiam proportione duas alias particulares habitudines adstruunt: Vitæ naturalis corporis & caducæ ad vitam gratuitam spiritus & æternam: item & alimenti corporalis ad sacrosanctam eucharistiam. Quibus decussatis (quæ efficacissima habetur apud mathematicos a decussata proportione colligendi ratio) conficiant cum concilio Florentino, omnem effectum quem materialis cibus & potus, quoad vitam agunt corporalem, hoc idem quo ad vitam spiritalem & hoc sacramentum operari. Nam & hactenus communis illis & nobis est sententia: dissentimus vero in eo, quod isti assumunt. Atqui alimentum corporale distinctis cibo & potu constat. Oportebit igitur eum dinstinctas duas species sumere panis & vini, qui sanctissima eucharistia velut alimento spiritali utatur: ut ita vere dicatur manducare carnem & bibere sanguinem Christi. Nec satis fit (quod præoccupantes fortassis adjungerent) communis & generica ratio alimenti & sumptionis, cum hæc servetur in potu, quo solo nequit corporalis vita conservari. Quæ si aliquo communi sustentetur, hoc velut compositum & coalitum fuerit ex illis duobus cum distinctis habitudinibus, nempe ad cibum sub ratione calidi & sicci, & ad potum sub ratione frigidi & humidi: ut ita alimento instaurentur in animante ea, ex quibus ipsum constat, & continuo fluxu, quæ ejus est conditio, deperduntur.

...ussatio ...rtionū ...um & ...ctorum ...ris & ...us. *...rsario- ...elēchus ...nalogia ...iti cor- ...is ad ...aristiā.*

RESPONSIO.

SED hoc loco facile intelligo, o bone Iesu, quam verum illud sit: Sapientes hujus sæculi turpiter & pueriliter hallucinari etiam in rebus minimis, qui relicta tua & vera via & recta veritate, sua ipsorum nitantur prudentia. Quis non videt, qui vel prima fecerit philosophiæ rudimenta, acutos istos homines ad meridianam lucem cæcutire, dum rationem alimenti corporalis in eo quod extraneum, ne dicam contrarium illi est, collocant, non animadvertentes cibum & potum dum primum sumuntur sub materiali ratione, & nondum disposita, esse varia aliena & velut contraria animalis alendi naturæ & temperiei: Cui cum cognatum, quam maxime fieri potest, evaserit alimentum, tunc demum proprie nomen suum tueri posse & alere. Atque hujus rei gratia tradunt physici naturam mirifice suas ordine disposuisse in animali officinas, ventriculum, hepar, venas. In quibus quicquid per os ingestum fuerit, continua velut concoctione expolıatur & perficiatur, dum inde excernuntur perpetuo velut scoriæ quædam, quæ magis externa, minusque animali utilia fuerint, donec ex venis tandem irrorescens ac membris singulis mirandum velut gluten adhærescens, fiat & toti ipsi congeneum, & singulis partibus conveniens: atque ita demum pro ratione cognatæ substantiæ nutriens, pro ratione veræ abditæ quantitatis augens indicibili modo per totum ipsum, & minimas ejus partes citra dimensionum penetrationem commeans. Atque hic denique absolvitur alimenti ratio: in elaborata, inquam, illa unitate, quæ conformis est unitati & virtuti ipsius misti. Vt inde aperte videas: quam falso & inepte assumpserint adversarii, in alimenti ratione spectandas esse proprias & distinctas vires calidi & sicci, humidi & frigidi, velut quatuor elementorum, ex quibus animal constet alendum. Nam, ut prudens prætermittam difficilem illam quæstionem, de qua philosophi & medici certant, & adhuc sub judice lis est: Num in misto elementa permaneant formis integris, aut viribus duntaxat suis? Illud tamen inter omnes convenit misti rationem ad elementa esse velut formæ ad materiam: ac proinde illam consistere in superiori quadam unitate, virtute & temperie. In quam cum conspirant elementa cuncta, meliorem jam sortem nacta in communi totius natura, propriam partis conditionem obliviscantur singula.

Adversariorum hallucinatio.

Ratio alimenti absoluta.

Quomodo fiat nutritio & auctio ex alimento ad physicorum sentent.

Adversariorum deceptio in assignanda ratione alimēti ad elementa.

Qualis ratio misti ad elementa.

Huic igitur mirandæ unitati totius misti corporis respondere debet & ipsius unitas alimenti, quod ad illud totum instaurandum pertinet, dum suppetias fert humido radicali: quod a natura institutum ad conseruandam misti totalem temperiem, in quadam tamquam superelementari conditione, a calore nativo tamen velut invaditur perpetuo, ut ita sustinere hujus impetum possit, donec naturæ periodus absolvatur. Itaque & ipsum intrinsecum, alimentum corporale suopte ingenio unum est, cui ut concordaret extrinsecum, unum etiam illud, si fieri posset, optaret natura. Id quod observatum videmus, ubi alimentum ipsa præparat parvulis, qui ob ætatis infirmitatem illi parando inepti sunt, utpote in lacte ipso alimentorum omnium si ex ipsa mamma sugatur aptissimo. Quare si tantam observamus in corporali naturæ alimento sive intrinsecus, sive extrinsecus unitatem, quantam, oro, vos observandam

Quare oporteat unum esse alimentum corporis.

Naturæ consilium.

Quare debeat esse unū alimentum spiritus.

Quanto gratia præstet natura.

ANNO CHRISTI 1562.

observandam censeatis utrinque in spiritali gratiæ alimonia? Magna hoc loco mysteria nobis deteguntur, si commode proposita naturæ ad gratiæ habitudine utamur. Ubi tanto gratia præstabit naturæ, quanto spiritus corpori, quanto forma materiæ, quanto ens non enti, quanto unum multis, quanto denique divinum humano.

Quanta unitas utriusque alimenti.

Quæ sit unitas eminentiæ in superiori & intrinseco.

Dionys. de div. nomin. Plato in Parm.

Hinc necessario restat, ut quia alimenti naturæ corporalis, est unitas virtutis, alimenti gratiæ spiritalis sit, quæ sola superest unitas eminentiæ. Hæc autem eminentiæ unitas talis est, qualis apud Dionysium omnium sensibilium in Sole, omnium linearum in centro, qualis denique apud Parmenidem omnium in ipso Uno. In quo non tantum omnia sunt unum, aut unum omnia, sed quodcumque, quidvis aliud. A quo, ut supremi ad infima ducta prima analogia, similem deinde observant illustriores sive philosophi theologantes, sive theologi philosophantes in omni superiori ad sua inferiora, quatenus uniuscujusque propria ratio & natura ferre possit, & imitari divinam conditionem, quam omnia suapte natura appetunt, ut quo propinquius ad supremum accesserit aliquod superius in mirifica illa partium universi gradatione, eo magis in hac ipsa eminentiæ ratione inferiora sua sibi connectat & uniat. Coeunt quidem, & uniuntur eminenter, id est, non modo facultatibus propriis, sed actu etiam communi & superiori omnia materialia in forma: magis, naturalia in anima: jam magis, animalia in intellectu: sed maxime, intellectualia in Deo, eoque absolute omnia in ipso uno. Atque ita intelligendum illud celeberrimum, & in omnium ore vulgatissimum axioma: Quæ distincta sunt in inferioribus, in superioribus unita esse oportet. Quam similem rationem observant extrinseca ad intrinsecum. Id quod exemplo physico clarissime ostendunt philosophi, dum in uno sensu communi & intrinseco eminenter conglutinant & connectunt omnes sensus particulares & externos: ita, inquam, ut non solum unus & idem videat, & audiat, sed & videndo audiat, & audiendo videat, dum eminenter tantum sentit. Unde fit, ut si corporales & materiales, cibus & potus in ipso intrinseco corporis alimento formaliter unum evadunt (ut ideo & extrinsecum ex correspondentia naturæ unum etiam esse oporteret) multo magis spiritualis in ipso spiritu utrinque unum esse conveniat, & eo magis in sacramento, quo ibi spiritus in gratiam & superiorem divinam sortem evehitur supra omnem naturæ conditionem & vim ex solo divino munere, & benignissimo clementiæ divinæ fœdere.

Gradatio partium universi in unitate.

Ut uniuntur inferiora in superiori, sic plura extrinseca in uno intrinseco.

Quanta sit unitas alimenti sacramentalis.

Quod unum in sacramentorum præstantia, & efficacia spectamus & attendimus. Eatenus enim signa illa exteriora intrinsecus operari, & in spiritum agere intelliguntur, quatenus ex intentione operationis divinæ velut instrumenta ad gratiam, vel inducendam, vel augendam applicantur, cum quadam congruentia aut naturalis usus in re, aut significationis humanæ in voce secundum communem, sed mysterio decentem utriusque usurpationem. Sic baptismus lavat animam, & eucharistia pascit etiam spiritum. Quare licet in hoc spirituali & sacramentali pabulo, si rem ipsam spectes, vere & realiter sint quatuor illa, caro, sanguis, anima, & divinitas Christi, suis quæque actibus distincta, & eorum respectu naturaliter a se invicem diversa: attamen si ea ad visibile signum, & invisibilem effectum sacramenti referas (in qua relatione, & habitudine videtur maxime intelligendus spiritualis ille & mirus, quo Christus est sub hoc sacramento, modus a sanctis theologis appellatus sacramentalis) fortasse non inepte dixeris quatuor illa coire, ut sic dicam, eminenter (non enim superest aliud apud philosophos, cum quibus hic agimus, usurpatum unitatis nomen) in unum sanctæ eucharistiæ sacramentum, & perfectum spiritale alimentum sub utriusvis speciei etiam minima particula, ubi non satis possit humanus sensus quatuor illa invicem discernere, utpote hic unita non modo in uno Christo realiter secundum esse, quo ille est in se, sed etiam in una eucharistia sacramentaliter secundum aliud esse, quo idem etiam est in sacramento. In quo Christus unus eminenter pastus sic totus, & integer ex multis constans, simul sumitur, ut compositus & multiplex natura existens, simpliciter & unite sacramento communicetur.

Quatenus in sacramentis externa corporalia in æternum agant spiritum.

Christus in eucharistia unus eminenter pastus unite communicatur. Græc. interpr. Luc. 22. Pasch. de sac.

cap. 7. In 4. di. 10. &c. D. Tho. 76. ar. 6. Emiss. ho. de Pasch. Cyp. lib. ep. 7. D. Apo. cant. l. 3.

Unde licet non temere hic suam quandam observare eminentis unitatis rationem, propter quam Christus ipse, tametsi secundaria partium ratione, & velut materiali optime & vere dicatur secundum carnem manducari, & secundum sanguinem bibi, non tantum sub utraque, sed etiam sub una specie, attamen primaria totius ratione, & ceu formali per se potius a sanctis doctoribus dicitur sumi & communicari in eminenti illa sacramenti unitate. Ad quam sic magis exprimendam, præsertim contra Nestorium, qui eam impie dividebat (ut nostri adversarii) dicuntur a patribus sanctis omnia in illo contenta etiam sanguine manducari. Quinimo & de eodem etiam pane simul manducari & bibi. Quemadmodum & hujus sacramenti typus (quem hic Christus adducit) manna *omne delectamentum & omnem saporis suavitatem* pro credentibus in se habebat, & simul escæ ac potionis loco & pro integro alimento Hebræis fuit, antequam murmurare contra Dominum cœpissent (ut nostris etiam adversariis usu venit) quod idem doctiores Iudæorum tradiderunt: imo & quandoque petram, ut psalmo septuagesimoseptimo accipi pro manna per synonymiam. Ut jam observes in ipsa etiam figura unam non modo rem, sed & speciem notatam hujus alimenti cœlestis & spiritualis. Atque huc etiam spectasse concilium Florentinum facile intelliget, qui animadvertit ad intrinsecum utriusque alimenti effectum verba illius relata, neque specierum eucharistiæ ullam factam mentionem, sed ipsius indefinite sacramenti, tamquam unius. Cujus sub alterutra specie (cum eidem etiam sub qualibet utriusvis particula totus ipse Christus sit, & vere præsens habeatur) perfectum & mirabilem ex communicatione effectum quoad vitam spiritualem, explicatum sic magis voluit ex analogia materialis alimenti quoad vitam corporalem, secundum eam profecto rationem, in qua propositionem adversariorum audimus, proximi alimenti. Quam eandem insinuavit Gregorius Nyssenus, dum perfecti alimenti rationem in carne & sanguine Christi esse docuit, secundum mirandum illum effectum, quem corporis Christi communicatio sacramentalis in ipso digne sumente faceret.

Innocē. de off. m. conc. Ep. contra N. Cyr. sup. anathem. tis & in l. 4. c. 2. Cypr. in de cœn.

Unitas eminenti figura eucharistia. Philo in quod de & 2. lib. leg. i. Iosi. lib. 3. P. Bur. ex bin. con.

Conc. spectasse unitatem alimenti in effectu communicationis. d. Thom. q. 79. ar. Ambr. Chryso.

Eodem spectasse e. Greg. N. Euth. noplia. 2. titul.

Ad hanc igitur communicationem significandam, & commode quidem repræsentandam aptissima

ANNO CHRISTI 1562.

aptissima esset in sacramento una externi alimenti species, siqua in communi omnium usu esset, quæ plenam illam totius alimenti rationem denotaret: qua cum careamus, sufficit ex pacto significationis non ad dimidium tantum, ut mentiuntur adversarii, sed ad integrum etiam alimentum, & perfectum sacramentum alterutra sive cibi, sive potus communis species. Id quod ex distincta seorsum panis,& seorsum calicis consecratione, commendatione, & traditione Christi, jam olim observarunt antiqui patres. Sed quia divina illa sapientia in sacramentis non tantum sufficientiam significationis, sed etiam congruentiam naturæ & usus communioris eligere solet, ideo sub cibi tantum specie commodissime communicatur aptissimeque,quod in eo solo plenior alimenti totius ratio significetur.

Solus enim potus ad alimentum non solet usurpari, quinimo ex propria ipsius ratione minus alit. Quod usque adeo exploratum philosopho est, ut ei plantæ aqua non tam pro alimento quā pro vehiculo pinguedinis terræ, vel fimi,vel alius misti,quo ipsæ vere vivunt, utantur. Cōtra vero cibus ex seipso satis alit. Quod non tantum ratione physica ex ipsa cibi temperie & ratione comprobant philosophi, sed etiam multis & variis exemplis convincūt medici, præsertim cujusdam, ut dicunt, Romani principis. Qui cum hydropisi ex importuno potu laboraret, penitus eo deinde abstinēs non modo morbum omnino expulit, sed vitam in multos annos protraxit incolumem. In cibo autem ipso panis communissimus est, & is ipse alimento aptissimus videtur. Quod Alberti magni experimentum confirmat, qui recētem panem quibusdam applicitis infra paucos dies in quamdam velut humanam carnem transformasse dicitur. Quapropter commodissime & aptissime in una panis specie & unum eucharistiæ sacramentum significatur, & totum spiritus alimentum repræsentatur,& integrum Christi corpus communicatur.

Sed jam satis superque cum philosophis philosophatum sit. Restat ut ad objectorum solutionem, quæ diximus, applicemus. Itaque si de manducatione, & bibitione spiritali supra citata ex Ioan. 6. verba interpretemur, nullo negotio, ut ad præcepti dispositionem, ita etiam ad rationem præcipiendi respondebimus.

Quod si itidem de sacramentali eucharistiæ sumptione loquutum etiam ibidem Ioannis sexto Christum admittamus, ut ingenue fatemur optime eum locum a plerisque sacris & doctoribus, & conciliis fuisse expositum, & ab ecclesia fere usurpatum in eum sensum: tunc etiam sic facile diluemus ambo simul objecta: Commendatam quidem a domino Iesu Christo Ioan. 6. communicationem augustissimæ eucharistiæ in alimentum gratiæ, & spiritale, atque ob id non tam continens, quam contentum, nec tam signum, quam significatum fuisse ab eo intentum in intrinseco illo alimento, quod ex analogia cognationis multo magis, quam in natura, oporteat esse unum in ipsa gratia Vbi ratione primaria & totali unus ipse Christus eminenter sumitur: ratione vero secundaria,& partiali illius caro comeditur, & sanguis bibitur sub utravis id fiat specie, cum in utraque seorsum sumpta totus ipse, & integer Christus contineatur. Hoc tamen commodius sub una panis velut communissimi cibi specie fieri arbitramur: Vt ita magis & unitas sacramenti significari, & totalitas alimenti repræsentari, & integritas Christi communicari simul videatur. Quare Christus in dicto Ioan. 6. nunquam calicis, aut vini, neque etiam solius seorsum bibitionis meminit: cum tamen sæpissime, & panem, & manducationem dumtaxat ad figuram manna, ibidem exprimat, attribuens velut per epilogū in his & totum sacramenti effectum. *Qui manducat hunc panem vivet in æternum*, & totam rem contentam. *Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Vbi satis subindicat sub hac intelligentia manducari se velle ab iis dumtaxat fidelibus, qui sic intelligentes & credentes digne tantum sacramentum sumant. Quod manifestum est hic appellari simpliciter panem a Christo, ut sæpe a sancto Paulo, etiam ubi panis ille a calice sacro distinguitur; respiciendo non modo ad apparentem speciem, sed etiam ad sacrum ibi vere contentum cibum corporis domini, in quod transsubstantiatus vere fuerit panis, tota hujus in illud conversa omnino substantia, superstitibus tamen accidentibus. Quo itidem respectu solent sæpissime sancti patres post consecrationem nominare sacram panis hostiam simpliciter panem, quos nonnunquam liceat imitari, præsertim ubi ad sacram scripturam spectamus, significando sic sanctum hoc sacramentum. Ad cujus communionem Ioan. 6. Christus non tam præcepto cogere gravem pœnam comminans, ut adversarii objiciunt: quam commendatione allicere inæstimabile præmium promittens, ut sancti patres tradunt, videatur dicendus. Quod quidem fecerat in baptismate Ioan. 3. Vnde efficitur ut quæ objecta sunt ab adversariis Hussitis, non tam dici debent injuncta præcepta, quam exaggeratæ commendationes primi & potissimi sacramentorum postea instituendorum, ut Augustinus luculenter docet sermone secundo de verbis apostoli.

Videant ergo isti, quam inepte ac sophistice, & præcepti dispositionem, & præcipiendi rationem argumentationum suarum prima fundamenta inde jecerint: ubi vel nullum est expressum Dei præceptum: vel siquidem aliquod sit, illi satis ad legis rationem, & latoris intentionem obediamus, communicantes, sive spiritaliter in una fide viva: sive sacramentaliter, sub una specie præsertim panis illius vivi. Vt ita utroque modo vitam habeamus in nobis Christo conjuncti, & velut incorporati. Quod cum fiat utraque prædicta communione, optime dicitur utraque a Christo Ioan. 6. intellecta. Vbi docere instituit, quomodo a seipso nos fideles, velut a capite membra vitam habere, & conservare possemus. Hactenus adversus Hussitas tantum.

EX SACRAMENTI institutione. Objectio 3.

LVTHERANI, cum vidissent superiores duas objectiones Hussitis inter dimicādum periisse, & velut evanuisse, illis omnino neglectis, incipiunt ex hoc loco arcem Sion super firmissima petra fundatam frustra impugnare machinis undecumque adductis. Id quod fractis & prostratis Hussitis, & jamjam manus daturis novos addidit animos, eoque collectis in unum viribus hostiliter nos invadunt, omnes simul ex institutione Christi objicientes illud commune proloquium: Deus & natura, ut non deficiunt in necessariis, ita nec redundant superfluis, quod magis in gratia observandum videtur, ubi verbū abbre-

In panis specie a Christo significatur integra & perfecta communio. Ioan. 6.

A quibus communicandum. Iust. in epil. alt. Apol. August. Psal. 98. Isychius super Levit. lib. 6.

Panis prohostia consec. D. Tho. 3. q. 77. ar. 6. ex Gregor.

Adversariorum ineptia.

Duplex cōmunio & incorporatio cum Christo.

Commune Hussitarum & Lutheranorum sophisma.

Inepta Lutheranorum interpretatio.

ANNO CHRISTI 1562.
Marc. 13.
Luc. 22.

abbreviatum fecit dominus: Cum tamen instituerit Christus hoc sacramentum sub duabus panis & vini speciebus seorsum consecratis, seorsum porrectis universo discipulorum collegio catholicam ecclesiam repræsentanti, subjiciens: *Hoc facite in meam commemorationem.* Nempe ut Lutherani interpretantur: Quod nunc fecistis hoc facite, non tantum vos, sed omnes alii. *Quod enim vobis dico, omnibus dico.* Quam interpretationé cum vidissent Hussitarum cautiores, tanquam ineptam facile eludi a catholicis, quod Christus dixerit non omnibus fidelibus præcise, ut facerét, quod tunc apostoli fecerunt (alioquin omnes quidem communicarent, nullus autem consecraret) sed solis tunc discipulis, & illorum deinde successoribus. Hoc facite, scilicet quod ego feci, subintelligens, ut ipsi addunt, consecrate, sumite, & date aliis: nihilominus subsumunt, & si non recto ductu, obliquo tamen idé cósequitur, ut ex institutione Christi dispensatores ministeriorum ejus, quemadmodum ipse fecit consecrátes dent ceteris non consecrantibus, ut fideles inveniantur, non tantum panem, sed & separatim calicem. Vnde effici arbitrantur, ut si debeant sacerdotes aliis porrigere ambas species, teneantur & laici sub utraque specie ex institutione Christi communicare. Quæ cum divina sint mandata, addunt utrique, secundum rem ipsam perpetuo perseverare ea inconcussa, & immutabilia, licet quia affirmativa sunt, possint ab ecclesia secundum exigentiam temporis, loci, modi, & ceterarum circumstantiarum exponi, & velut magis determinari. Vnde effectum putant, ut, etsi variari ritus communicationis potuerit, non tamé res ipsa communicanda: ad quam utramque speciem pertinere ex sacramenti institutione, atque propterea utramque in communicando debere omnes fideles Christi sumere, & ad id velut ex præcepto divino adstringi, non minus impie quam falso arbitrantur.

Captiosa Hussitarum adjectio.
1. Cor. 4.
Cavillosa utrorumque praeoccupatio.

RESPONSIO.

Quam inepte & inique adversarii interpretentur sacram scripturam.

CÆTERVM, quam inepte, & contra artis rationem: hujusmodi homines sacram scripturam interpretantur, & quam inique in perversum ipsorum sensum illam depravent, & velut obtorto collo repugnantem trahant, evidentissime demonstremus: atque ex legitimo & primario Christi in objectis verbis instituto doceamus, communicationé sub utraque specie solis presbyteris conficiétibus & sacrificantibus congruere: reliquos vero sub alterna panis specie magis decere, eo prorsus modo quem S. R. E. spiritu Dei acta etiam núc temporis observat. Quá numquam a veritatis tramite & fidei aberrasse, vel ab ipsa æmula Græcia luculentissimum habet testimonium. Itaque qui veri ac legitimi aquilæ, hoc est, ecclesiæ filii recto intuitu veritatis lumen cócernunt, satis dilucide discernunt in illa Christi mystica cœna (quam alteram a typica agni paschalis fuisse, & inter utramque pedum apostolorum lotionem miro ordine intercessisse, vel ex ipso Ioan. euang. satis constat) antiquatis & abrogatis ceu præviis umbris & figuris veteris testamenti, sacrifico & sacerdotio, duo quædam alia, quę illis succederent instituta novi testaméti mysteria, sacrificii oblationem, & ministri ordinationem. In quibus etiam si duo alia concedamus insinuata, sanctæ eucharistiæ sacramentum, & cómunicandi præceptum: attamen quia priora illa primum ac per se intenta videntur, posteriora

Proponitur probandus ritus E. R. in communione.
Institutum Christi in mystica cœna.
Can. 3. Apost. Ioan. 13. & ibid. August.
Heb. 5. & August. in Psal 33.
Iren. lib. 4. cap. 3. a.
Chrys. in cap. 26.

vero hæc secundario & velut per aliud, quatenus scilicet ex illis pendeant, (præsertim cum usus eucharistiæ in commune, in quo tamen uno adversarii rationem sacramenti collocant, quiddam sit consequens ad consecrationem & oblationem sacrificii) quis non videt, juxta vulgatam apud omnis generis interpretes, & in omni scientia usitatam interpretandi regulam, ad id quod primario & per se instituitur, auctoris verba ipsa esse primum ac simpliciter accommodanda?

Vt jam ex hoc loco incipiant erubescere nostri sophistæ, si quis in eorum præcordiis reliquus est sanguis, dum suas ipsorum imposturas detectas publice cernunt: qui neglectis primariis ac per se intentis sacrificio, & sacerdote, ad ea quæ secundaria sunt & velut consectaria, sacraméntum & præceptum, Christi universum coarctant institutum. O misera istorum conditio: in quo magis sapientiam jactabant: in eo minus sapere deprehenduntur. Nos ergo ad propositam regulam euangelii verba exigentes illud præmittamus. Quod licet sacrificium, & sacramentum corpore & sanguine Christi utrumque constet: ita ut in utroque utrumque sit: in hoc tamen ipso sic inter se differunt, ut in sacrificio potius sanguinis, in sacramento autem corporis magis emineat & eluceat ratio. Id quod ex utriusque ratione, & instituto facile fuerit confirmare. Nam splendescere magis in sacramento corpus & panem: imo & in his totum ipsum sacramentum aptius notari: non modo quæ paulo ante ex ratione alimenti de eo philosophati sumus, comprobant: sed etiam corroborant, quæ in illius absoluta ratione mirifice observantur: nempe ipsa sacramenti significatio. *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: Res contenta: *Qui manducat me, & ipse vivet propter me*: Res significata: *Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*: Mystica designatio: *Vnus panis & unum corpus, multi sumus, omnes qui de uno pane participamus.* Vt jam non explicem hic mirabilem (qui ex superioribus dictis apud sanctos patres sequitur, & institutum confirmat maxime) sacramenti potissimum hujus effectum, per quod ineffabili unione efficiamur Christo ipsi, ut inquit Hilarius, velut connaturales, & ut dicit Cyrillus, ceu concorporales. Quo spectasse sæpe Paulum prisci patres elegantissime & mellitissime declarant. Contra vero in sacrificio magis relucere & spectandú esse sanguinem, & calicem, communis perpetuo fuisse videtur omnium nationum, religionum & rituum jam inde fere cum genere humano orta observatio cum apud gentes, unde illud: *Sanguine placastis ventos & virgine cæsa*: Sanguine quærendum iter: & in hanc sententiam innumera: tum apud Hebræos, & ante legem datam & simul cum lege, ut nihil fere tam frequens sit in sacra historia, nihil tam mirandum in Leuitico. Sed hoc institutum aptius & explicatius prosecutus est divus Paulus ad Hebr. ex 9. capit. in reliquam epistolam, quá ut immorandum in eo amplius nobis sit, nisi velimus data opera ineptire.

Ex his igitur consequitur, ut in pane consecrato significetur magis sacramentum: in calice benedicto potius sacrificiú. Concordant figuræ veteris legis utrique seorsum correspondentes. Có-cordant novi testamenti sententiæ. Vbicumque enim sacramentum intelligitur, aut tantum aut potissimum panis, vel corpus exprimitur. Vbi vero sacrificium designatur, vel passio, aut mors

ANNO CHRISTI 1562.
Matth. Hom. 83. Hesych. Levit. li. c. 4. & lib. cap. 8.
Leo serm. de passion. dom. Do. sacr. in dist.
Adversariorum techn. deteguntur.
Sacrificii sacramenti rationes eucharistiæ.
Cypr. in de cœn. d.
Theoph. Matth. c.
Aug. in sent. Pro. & epist.
Amb. de benedict. Pa. c. 8.
Sacramentum panis potius not. & corporis.
Cypr. in de cœn. do.
Ioan. 6.
1. Cor. 10.
Leo serm. 14. de p.
Hil. 8. li. de Trinit.
Cyr. in I. cap. 16. &
1. Cor. 6.
Eph. 3. &
Sacrificium sanguine calice ma. me designari.
Potior utriusque speciei significatio.
Cypr. lib. ep. 3. Exo. b. 16. a. 2. a. &c.
Levit. 1. &c.
Matth. 6
Mar. 7. c.

ANNO CHRISTI 1562.

mors Christi, qua immaculatus agnus sacrificatur, calicis aut sanguinis mentio fit. Concordat sanctorum patrum antiquorum fere ubique observata loquendi consuetudo. Quod ut ita sit, attamen in illa mystica Christi cœna, ubi integrum sacrificium instituebatur, & utraque sui parte explicitum, in quo caro pro corpore, & sanguis pro anima offertur. Sacerdos ille secundum ordinem Melchisedech panem & vinum offerẽs: in illo suum corpus, in hoc sanguinem confecit proprium, in duobus simul junctis sacrificii oblationem præcipue intendens. Nam & corpus tradendum, & sanguinem effundendum in gratiam suorum & in remissionem peccatorum consecrans commemorat. Quod illud fuit sacrificium quod Christus patri offerens hominem Deo reconciliavit.

Cujus ut est infinita virtus, ita & jugem volens in ecclesia esse oblationem pro vivis & defunctis, tanti mysterii ministros in apostolis suis qui mensæ soli aderant, ordinavit sacerdotes. Quibus divinitus tantam facultatem concessit, commisit, & munus injunxit, dum dicit: *Hoc facite*: ut quod ipse semel fecerat, hoc illi subinde facerent (quod verbum & in sacra scriptura, & in omni idiomate immolatitium est) Nimirum ut corpus suum & sanguinem sub distinctis panis & vini speciebus consecrarent & offerrent, in sui commemorationem, tanti beneficii memores, & tanti mysterii participes, non tam in propria, quã in totius ecclesię persona, quã unusquisque sacerdos velut in capite referat, in ipso scilicet Christo domino, quem tunc maxime repræsentet. Vt ideo debeat sacerdos, quod pro omnibus in utraque specie oblatum est, unus etiam pro omnibus in utraque tunc temporis cõmunicare. Atque in hoc ipso satis apte dicatur collegiũ apostolorum repræsentasse ecclesiam, scilicet in præcipuis ejus membris & sacerdotibus. Quibus solis maxime decuit facultatẽ concedi circa corpus Christi verum, utpote quibus tantum concessa illa sit circa corpus Christi mysticum. Vt illis dictum tunc sit, *Hoc facite*: quibus dicendum erat, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis*. Hoc enim ad debitam præparationem digne sumendi eucharistiã videtur potissimum pertinere: ejusdem autem est, & materiam præparare, & formam introducere. Hi autem iidem ipsi esse videntur, quibus dictum est, *Docete omnes gentes, prædicate euangeliũ omni creaturæ*. De quibus etiam dicitur: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur*: hoc est, nisi ad hierarchicum quemdam & eminentem in ecclesia ordinem promoveantur divina auctoritate per impositionem manuum presbyterii?

Hinc ergo manifestum esse videtur, de quo & quibus dictum potissimum est, *Hoc facite in meã commemorationem*: nempe, de sacrificio, & sacerdotibus. Atque hæc est summa & primaria in hac Christi institutione intentio. Extra quam quicquid adjunxeris secundarium fuerit, aut certe consectarium. Secundum quam ratione non diffitemur hic significatum, posse & alios non celebrantes sic consecratis & oblatis a sacerdote participare. Sed eos hæc ipsorum participatio non tam videtur decere singulos in ratione sacrificii, quam in ratione sacramenti. Cum enim sacrificii & sacrificantis mutua sit habitudo, reciprocam etiam esse oportet in omnibus eorum vim & energiam: atque propterea eatenus unumquemque sacrificii participem fieri, quatenus etiam ipse sacrificet: videlicet consecrantem in se ipso: non consecrantes vero, in alio, scilicet sacerdote & velut communi totius ecclesiæ persona. Atque hoc populi Christiani, cujus deberet cor esse unum & anima una, maxime decet caritatem: ut quemadmodum orationes, sic etiam sacrificia communia sint.

Præoccupatio repulsio.

Sed instabit fortassis pertinax non tam Christiana caritate inflammatus, quam contradicendi studio actus: Volo ego & pro omnibus, & pro me ipso ut orare, sic etiam particeps fieri sacrificii, ad quod sæpe Paulus me provocat, præsertim. 1. Cor. 10. ubi de participatione sacrificii videtur loquutus. Volo inquam, & ego, sed sicut Paulus intelligit, ut omnia decenter & secundum ordinẽ fiant in nobis. Decet autem expressa participatio sacrificii, quæ in calice fit, expresse etiam sacrificantem sacerdotem, tacita vero omnes reliquos: quæ omnibus congruit, vel in tacito consensu omnium, qui devoto & intento sacris animo missæ officio intersunt, vel in ipsa communicatione sacramenti, ubi etiam sua latet participatio sacrificii, quatenus & mortem Christi commemorant, qui illius corpus, quod maxime in pane fit, communicant. Quod utrumque quamquam ex iis quæ diximus satis sit manifestum, ex utriusque tamen usu fit evidentius.

1 Cor. 9.

Non eadem decet sacerdotem & populum sacrificii participatio. Con. Tol. 2. c. 5. Eus. Emiss. serm. 5. de Pasch. Cypr. ser. de cœna dom.

Nam ut Gentiles sacrificio fortassis in libamine participarent, hoc autem ex ignorantia veri usus sacrificii videtur illis contigisse. Cum enim in mactato animali utramque sui partem Deo offerrent, ut aliquid ex corpore sibi reservarent, animam quidem totam quæ sanguine ipso vel libamine significatur Deo consecrare debebant: ut in Hebræorum omnibus sacrificiis observatum videmus. Vbi nunquam populus oblatis libaminibus participabat, quæ ex integro cedebant ministris Dei, pacificæ hostiæ, & hujusmodi parte offerenti concessa. At Christianum sacrificium holocaustum esse perpetuo debet, ut se ei totum in utraque sui parte cõsecret & devoveat: quem totius & creatorem & redemptorem profitetur, neque tam in figura, quam in ipsa veritate. Quod ipse tunc efficacius facit, cum venerabundus & gratulabundus capiti conglutinatus suo seipsum in spiritu Deo sacrificat, in acceptissimo illo immaculati agni sacrificio. Cujus utramque partem sacerdos dum expressius sumit in utraque specie, sic magis totum insumptum in utilitatem & commodum ecclesiæ (cujus & illud esse sacrificium, & hic personam repræsentare dicitur) reverenter videtur protestari. Atque hujusmodi velut quotidiana sufficit & cõgrua est populo participatio sacrificii, in missæ officio: ubi hoc sacramentum in ipsa materiei & eucharistiæ consecratione perficitur, in qua sacrificium Deo offertur.

Vsus sacrificii & participationis apud Iren. lib 4. c. 32. Aug. 10. lib. de civ. c. 5. Leuit. 17. & 16. Aug. q. 57. num. 15. 28. 29. Amb. li. 1. offic. c. 89. Et in ps. 39. Chrys. hom. 2. ad Pop. Id. 3. lib de sacer. Amb. or. fu. Valent. Anacl. ep. 1. Greg. hom. 37.

Neque usus fidelium de necessitate & perfectione sacramenti est, sed quoddam illius consectariũ, ut diximus, & sacri doctores probãt. Quare neque necesse est, ut deblaterant impii mysteriorum Dei contaminatores, & ecclesiastici ordinis inversores: ut universus populus simul cum sacerdote, quotiescumque hic sacrificat, sub utraque specie sacrificio participet. Nã ut cõmunicare laici adstantes missæ sacrificio possint, quinimo & decenter hoc faciant temporibus ab ecclesia vel præceptis, vel consultis, attamen hoc potius ratione sacramenti in una panis specie, quam ratione sacrificii in ipso etiam calice, faciendum illis esse ipsis una hujus adorandi sacrificii & sacramenti figura (quam Christus veritati ipsi

Non semper cum sacrificio communicandum popul. Aug. epist. 118. ad Iac. Sacramenti perfectio & usus. Max. d. Thom. in 3. par. q. 74. art. 7. & q. 80. art. 12. & q. 82. ar. 10. Chry. ad Eph c. 1. ser. 3. & ad Heb. c. 10. Hom. 13.

ANNO CHRISTI 1562.

Gel. de ec. dog. c. 53.
Communio sacramenti quam congruat populo sub una panis specie.
Chryſ. hom. de prod. Iud. Naz. or. 4. in ſer. paſch. Cyr. lib. 4. in Io. c. 14. Exod. 12. Cyp. in ſer. de cœna. Greg. lib. 22. Mar. c. 11. Clem. epi. 2. ad Iac.

ipſi conjungere voluit, velut adumbratæ tabulæ A vivos ſuos additurus colores) in agno paſchali ſatis luculenter rem omnem manifeſtat. Illius enim univerſus effuſus ſanguis, aſperſo inde ſuperliminari, & utroque poſte, domus oſtiū adverſus percutientis angeli ingreſſum muniebat: corpus vero totum edendum reſervabatur, omnibus qui in domo eſſent, quique poſſent caput cum pedibus & inteſtinis vorare, & renibus accinctis, calceamentis indutis, baculoſque tenentes in manibus, feſtinanter & hujuſmodi facere: unde facile intelligas cibum illum fuiſſe grandium: & cætera in figura obſerves, quæ nunc S. E. R. quæ vera illa & una domus eſt, in qua verum hoc & ſacrificium offertur, & ſacramentum communicatur, ad unguem in veritate ipſa ſervare ſolet, & B a ſancto Spiritu ut docta, ſic etiam ducta perpetuo in utriuſque uſu conſervat.

Ex quibus omnibus illud effectum ſatis videre arbitramur, ut ſacrificii perfecta ratio utraque ſpecie diſtincta conſtet, & offeratur: ſacramentum vero in una panis potius ſpecie notetur & ſumatur. Quare etiam ſi in calice totus ipſe Chriſtus ſit non minus, quam in pane ex concomitantia naturali corporis, ſanguinis & animæ, & ex unione hypoſtatica divinitatis cum illis: ut ideo ſi rem ipſam contentam & ſignificatam ſpectes, & ſacramenti perfectionem in conſecratione attendas, calix ipſe etiam vere ſit ſacramentum: attamen quoad uſum ſacramenti, cum quo & verba conſecrationis, ut poſt dicemus, conſentiunt: quia ad ſacramenti communicationem ſufficit, & convenit una potius panis ſpecies, videbitur ipſe calix ſi utendus concederetur, hac inquam, ratione dicendus magis quippiam ſacramentale & ſubordinatum pani tanquam primario ſacramento, & jam integro ſpiritali alimento, in quo & corpus Chriſti comeditur, & ſanguis ejus bibitur, dum totus ipſe Chriſtus unite & eminenter, ut paulo ante probavimus, ſumitur verus ille panis & cœleſtis cibus, pro mundi vita primum promiſſus, deinde etiam & datus. Quamobrem ut daremus licuiſſe ex inſtitutione Chriſti, aut non expreſſe prohiberi, non conficientibus inter communicandum calicis uſum, nihilominus tamen & tunc (ut etiam cavil- D loſam adverſariorum præoccupationem diſſolvamus) contenderemus potuiſſe eccleſiam catholicam de calicis diſpenſatione diſponere. Si quidem obſervamus illam non modo interpretatam fuiſſe expreſſa Dei mandata, ſpectata legiſlatoris intentione (quæ illius eſt excellens prærogativa, ex inhabitante in ipſa Spiritu Dei, cujus eſt interpretari, ut fuit condere leges divinas: ſic pedum lotio a Chriſto diſerte præcepta & exequuta ante communionem, ab eccleſia ſpiritaliter intelligitur pro decenti præparatione, ſed etiam in acceſſoriis, pia & decenti ratione ſ[illegible]etiam ſæpe & ad tempus diſpenſaſſe, & varie ordinaſſe E ſicut Act. 15. prohibentur quidā alioquin Chriſtiano liciti cibi, qui tamen nunc publice conceduntur. Imo ipſum acceſſorium, ſervato tamen principali, in perpetuum mutaſſe. Sic præceptum illud primæ tabulæ tertium de ſanctificando ſabbato, cum illæſum in primario & morali cuſtodierit: certum quemdam hebdomadæ diem divino cultui dedicans, ab operibus ſervilibus abſtinendo, in ſecundario tamen & cæremoniali variavit, pro ſabbato quietis divinæ diem dominicæ reſurrectionis pientiſſime obſervans. Vt eodem pacto calicis uſus ea parte, qua ſacramentalis & velut cæremonialis videretur, potuerit eccleſiæ mandato aut conſuetudine ſuſpendi.

In utravis ſpecie totus Chriſtus, & totum ſacramentum.

Concil. Nic. Eph. Rom. &c.

Cavilloſa adver. præoccupat. diluitur.
Ecc. poteſt de diſpenſa calicis diſponere.
Ecc. auct. in interpret. præceptis.

Bernar. de præc. diſperni.

Præoccu[...]tio repu[...]nis.
Eccleſ[...] cultas i[...] penſan[...] ſacram[...]
1. Cor[...]
Cyp. lib[...] epiſt.
conſ di[...] Matth.[...]

Nec eſt quod opponas ſacramentorum certam illam pro inſtitutione obſervantiam, quam nos ſacram volumus utraque cujuſque ſacramenti parte, & ratam. Nam & hic illud tam illuſtre eccleſiæ privilegium (quo fretus Paulus dixiſſe videtur: *Sic nos exiſtimet homo ut miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei*) plurimum commendat diſpenſatio baptiſmi omnium ſacramentorum ut primi, ita maxime neceſſarii, non modo quod ejus ritus adeo ſæpe variatus ſit in aſperſione, effuſione, & immerſione, ſive trina, ſive unica: ſed etiam quod cum Chriſtus diſerte inſtituerit baptiſma invocato nomine explicitæ Trinitatis divinæ, apoſtoli tamen in primitiva eccleſia legantur baptizaſſe in nomine Chriſti. Ea inquam ratione, ut ſancti patres interpretantur, quod in Chriſti, id eſt, uncti nomine latenter Trinitas ipſa divina implicetur in ungente Patre, uncto Filio, & unctione Spiritus ſancti.

Cano. 50. Te[...] contra [...] Doct. [...] in 4. d[...] De co[...] 4. Iren[...] 4. cap.[...]
Præoccu[...] repulſio[...]
Act. 8. Act. 2. 20 g.

Hinc autem conſequi videtur, ut eodem modo & ſi explicita in inſtitutione fuiſſet utriuſque ſpeciei communicatio, potuerit nihilominus optime ab eccleſia ſub forma panis, ubi & caro & ſanguis & totus Chriſtus eſt, tota etiam implicari. Nec mihi iterum objeceris, apoſtolos non ſolum in nomine Chriſti, ſed etiam nonnunquā in nomine Ieſu dictos baptizaſſe. Nam dixerim, C vel hic ſubintelligendum etiam Chriſti, ſicut alibi exprimitur in nomine Ieſu Chriſti, vel ſi tantum in nomine Ieſu baptizaſſe apoſtolos aliquādo cōtendas, ut accipias nomen ſicut publice ſacri patres acceperunt, majorem ita eccleſiæ facultatem in diſpenſandis Chriſti ſacramentis & myſteriis, imo & divinam plane poteſtatē in exponendis verbis domini ex inhabitante Spiritu, qui ſcrutatur profunda Dei, neceſſe eſt fatearis. Quaſi dici illa poſſit interpretata pro hac ſibi data divinitus poteſtate, Chriſtum intellexiſſe in inſtitutione baptiſmi illum debere fieri invocato S. Trinitatis nomine, ut vere divino (quo divus Paulus alluſiſſe videtur Act. 22.) & ideo tunc temporis optime invocari nomen Ieſu divinum & ſalutare: ut ita fieret plauſibile & celebre apud omnes, quod alias tunc eſſet inviſum & odioſum multis. Vt pari ratione dicatur eccleſia interpretata Chriſtum dominum in inſtitutione communicationis euchariſtiæ, ut ſupra in ejus commendatione probavimus, ſpectaſſe non tam ad ſpecies, quam ad rem ipſam in pane potius communicandam, cum tota ſit in utravis ſeparata ſpecie.

1 Cor[...] Eccl[...] poteſta[...] expone[...] verbis [...] m ni,
Hila[...] tom. 1 [...] ſyn. Orig. in Ma[...] Bern[...] cœna [...]
Potuit [...] ſia eti[...] explici[...] utriuſ[...] ſpeciei [...] munio[...] ſub un[...] nis co[...] hende[...]

Hæc autem omnia eo pertinere volumus, ut doceamus, licet concederemus, quod ex citatis verbis non ſatis colligi ante probatum eſt, in inſtitutione ſacramenti fuiſſe explicitam utriuſque ſpeciei communicationem, attamen optimo & ſuo jure potuiſſe eccleſiam euchariſtiæ totam communicationem una maxime panis ſpecie comprehendere, & ſub ea ſola communicare populum: tum ex iis, quæ ſuperius de ratione & uſu hujus ſanctiſſimi ſacramenti philoſophati ſumus, tum ex iis, quæ ad ejus congruam & decentem diſpenſationem adduci ſolent juſtæ & legitimæ cauſæ. Quas longum eſſet recenſere ſimul & ſuperfluum: quod earum graviores & urgentiores in promptu cuivis ſint. Præſertim illa, quæ una ſufficeret, quod nequeat calix ipſe ulla ratione miniſtrari abſtemiis quibuſdam

[margin: Anno Christi 1562. ...plicatio ...ponsionu... objectio- ...m.]

quales saepe videmus multos, qui vel ab ipsa natura vinum penitus abhorrent & abominantur. Ex his ergo intelligent tandem adversarii, nisi pervicaces & petulantes etiam convicti positionem tueri velint, quam infirmo utrinque fundamento nitantur, quamque imbecillae sint ipsorum objectiones, quas ex mystica Christi coena ineptissime, tanquam ex institutione sacramenti, etiam repugnantes trahunt. Quando ut satis supra confirmatum est, tunc Christus potissimum & primum missae sacrificium instituit, & ejus ministros in apostolis (quos ibi vel solos affuisse, vel solos mensae assedisse luculenter testantur euangelistae) ordinavit. Concedens illis facultatem simul, & injungens pro sacerdotali munere, ut quod ipse fecerat, illi etiam facerent: quod immolatitium verbum est, hoc est, ut consecrarent & offerrent Deo patri inaestimabile illud sacrificium in corpore & sanguine filii sui, repraesentantes jugiter, in mysterio tamen & sub incruentis symbolis, cruentam illam agni immaculati in ara crucis immolationem, ubi ille pro nobis sanguinem suum in remissionem peccatorum fudit.

[margin: ...coena mystica, primū Christo instituta, sacrificium & sacerdos. ...att. 26. b ...ar. 14. b. ...c. 22. a ...ala. 1. c. ...n. lib. 4. ...p. 32. ...st. in dial ... Tryph. ...nc. Nicen. ...b. Greg. ...z. in Iul.]

De sacramento autem eucharistiae & ejus communione ac usu eatenus tunc temporis statutum aliquid videtur, quatenus haec ambo ad priora illa duo quodammodo consequuntur, servata tamen sua utrobique decentia. Vt inquam sacrificantes sacerdotes in persona ecclesiae, quam velut in capite referunt, explicite ipso participent etiam sacrificio. Cujus ratio cum in sanguine perficiatur magis, ex ambabus speciebus constabit distinctis. At vero populus, ad quem communio sub sacramenti ratione magis pertinet, licet tunc etiam tacite & suo modo sacrificio participet, quatenus in utroque alterum est, videbitur tamen congruentius sibi facere, si sub una panis potius specie, ministro tamen sacerdote, communicetur. In hac enim specie commodissime comprehenditur tota ratio sacramenti & alimoniae spiritalis. Quamobrem si calix in communione sacramenti populo tribueretur, licet ille ex se ipso, quo ad rem contentam & significatam, sit verum sacramentum, nec minus quam panis consecratus: attamen secundum hunc usum & ritum cum pani subordinetur, magis fortassis quam potus esui, pro eminenti illa in pane totius sacramenti & alimenti unitate, sacramentalis potius rationem eatenus subire videtur. Vt ideo, quamquam in institutione fuisset calix ipse explicitus: optime tamen ecclesia, pro data sibi divinitus facultate, ejus usum dispensaret, & populo pro ratione & exigentia temporis & aliarum circumstantiarum suo jure vel concederet vel prohiberet. Atque hae sunt adversariorum principes rationes, quibus illi potissimum freti pulcherrime sibi videbantur ipsi philosophati. Quas quia satis simul cum suis appendicibus arbitramur ex allatis solutionibus eversas, poteramus sane hic finem facere: nisi vestra sanctitas, ut ad exempla ab istis adducta in tribus reliquis locis examinanda transiremus, juberet, dilata in diem crastinam oratione.

[margin: ...uatenus ...tituta sacramentum, ...ejus communio. ...a panis ...cies popu...i ...mmunion... ...gruit. ...test eccle... ...calicis ...m in cō... ...mione vel ...cedere, ... prohibe...]

EX INSTITVTIONIS EXEQVVTIONE.

Objectio 4.

SVFFICERENT, patres sacratissimi, quae hesterna die fusius diximus, praesertim ad institutionem sacramenti: cum ex ea reliqua pendeant, & ad ejus rationem sint exigenda: nisi istis fabu-

[margin: ...roba]

A lam caneremus, qui obturatis auribus ad carmen incantantis non minus pie, quam sapienter, data opera surdescunt, vel tanquam obliti superiorum ictuum, dum etiam calent vulnera, musca multo improbiores certamen instaurare non verentur. Quae istorum est execranda pertinacia? Quam unam pro ratione obtrudentes, cum suas sophisticas ratiocinationes, in quibus ipsi imprimis confidebant, dilutas omni ex parte, detectis ipsorum fraudibus, vident, ad auctoritatem, & exempla sacrorum auctorum, sed suo, id est, sophistico modo, non tam interpretandorum, quam vere depravandorum, arrepta occasione ex temeraria voculae aut literae phantasia, sese omnino convertunt importuni. Vbi oportebit nos in sacris & pensiculandis verbis, & eruendis sensibus saepe B sermonem cum illis invicem cōmiscere, & velut magis consertam pugnā & disputationē habere.

[margin: Anno Christi 1562. *Adversariorum pertinacia.*]

Quam iterum proterve renovantes objiciunt mysticam illam Christi actionem, qua non modo instituere, sed etiam ceremoniose exequi voluerit sapientissimus magister tantum hoc mysterium. Quod in hoc solo fecisse legitur: & in novissima quidem coena suis ultimum valedicturus, ut ita omnia & singula quae ille fecisset, dixisset, vel imperasset, & altius menti infigerent, & recētiori memoria tenerent observāda, ritu perpetuo in memoriā suae passionis, donec ille aequissimus iudex iterū venturus esset mundū judicare, a quo fuisset primū iudicatus iniquissime. Vnde C videtur illud elici, quod cum omnis Christi actio praecepto conformis nostra sit instructio ex debito imitanda, ut ibi maxime dictum intelligatur illud Christi: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis:* Ideo haec illius imprimis sit referenda, non solum praecepto conformis, sed etiam quodammodo multis confirmata. Id quod & nos minime diffitemur, sed id faciendum quod Christus fecit censemus (ut *omnia honeste & secundum ordinem fiant* in nobis, ut Paulus praecipit) ab ipsis apostolis, & eorum in presbyteratu successoribus in ratione potius sacrificii: non autem ab omnibus & singu- D lis Christi fidelibus, nisi jam velis ab omnibus etiam pueris infantibus, & delitis anibus irrideri. Quibus facultatem concedas, aut potius imperes, ut quemadmodum Christus fecit, ita & ipsi omnes consecrent, & dent ceteris omnibus, non tantum panem sacrum, sed etiam pretiosum calicem. O indigna vel homine ethnico sententia. Omnes ergo erunt sacerdotes, omnes populus: aut potius in tanta confusione nullus sacerdos, nullus populus: nullum sacrificium, nullum sacramentum: si pro mutua haec, quam ad se invicem habent, habitudine considerentur. Videte jam, o populares, dum isti vobis blande imponere conantur, vestra facilitate abusi, qualem E ecclesiam faciant Dei, prudentes, si Christo placet, ejus oeconomi, ubi sacra prophanis commiscentes omnia susque deque ferunt: quod in propriis humilibus & rudibus casis enorme esse ducerent, & turpissimum. Id vobis in primis negantes, quod maxime concessisse volunt videri.

[margin: 1. *Cavillus ex mystica Christi actione malé applicita removetur.* — Ioan. 13. b. — 1. Cor. 14. — *Servandus ordo in ecclesia quem adversarii tollunt.* — *Dion. de eccle. Hier.*]

Sed dicent, ut solent impudentes, & contumaces: Nos haec non curamus, verbum domini expressum attendimus, qui cum in pane tantum dixisset: *Manducate.* In calice expressit, *Bibite ex eo omnes.* Non ergo soli apostoli, qui vel non erant ibi soli: vel si soli interfuerunt, non tamen tunc consecrabant, ut solos sacerdotes referent

[margin: 2. *Cavillus ex verbis Christi expressis falso intellectis.*]

ANNO CHRISTI 1562.

referrent sibi sumentes, cum conficiunt, sed a A Christo sacerdotum principe datum susceperunt non conficientes, in quo par est sacerdotum, & laicorum conditio. Præsertim cum calicem dixerit Christus esse novum suum testamẽtum, quod a veris & legitimis Dei filiis exequendum quis dubitabit? cum testamentũ hominis nemo spernat. Sunt autem omnes Christi fideles, Dei filii: quia quotquot receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine ejus. Nam & *in Christo Iesu non est Iudæus, neque Græcus: non est servus, neque liber, non est masculus, neque femina, sed omnes unum sumus*, & cetera in hanc sententiam undecumque possunt sacræ scripturæ loca temere congerunt, & citra delectum, satis instituto facere arbitrantes, si vel cortice tenus, vel ex voculæ similitudine consentire videantur.

1. Cor. 11. Gal. 3. Ioan. 1. Gal. 5.

Hæreticorũ inepta theologandi ratio.

Hæc est istorum hominum recens & inaudita theologandi ratio, digna tantis theologis, qui vel ex tonstrina, vel ex coquina, aut alio sedentario & vili artificio, de media plebe, & vitiorum fæce repente prodeunt nostris Dionysiis, Basiliis, Chrysostomis, Cyprianis, Hieronymis, Augustinis, & hujusce classis religiosissimis ac undecumque doctissimis viris comparandi: quinimo, ut sibi ipsi videntur, longe præferendi, non modo venerandis sanctorum patrum cineribus plusquam impii, sed etiam. Videte, viri patres, quo me rei indignitas traxerit, ut parum abfuerit, quin etiam in convitia cum Cretensibus cretizaturus eruperim, nisi hujus loci dignitas, & vestra omnium sanctitas justo dolore incitatum, & pio zelo percitum in ipso furoris ingressu cohibuissent, & mei me admonerent tacite officii.

Iam ergo nos sinamus istos, ut non dicam, miseros esse libenter, certe Christiana caritate meliorem mentem precati, & antiquiores illos doctores, & recentiores, etiam magistros, Lombardum, Alexandrum, Aquinatem, Bonaventuram, & ceteros pientissimos, & divini juxta ac humani jurisconsultissimos sequamur certos duces. Quibus ut semper visum fuit non modo temerarium, sed etiam impium illotis, quod aiunt, manibus sacrarum literarum contrectare tremenda mysteria, unde fere omnes ortæ sunt hæreses, ita perpetuo commodissimum, & certissimum compendium habitum, si sacræ theologiæ humaniores musas, & universam philosophiam submitterent, & in ejus famulatum detractis unguibus, capillis, & reliquis superfluis, velut exteras ancillas admitterent: certe, vel inde confirmaturi in interpretandis difficilioribus locis judicium. Quod non nisi diligenti studio, & sedula meditatione, quæ humanæ est mentis infirmitas, certam de rebus dubiis ferre valet sententiam. Quam nos viam ingressi, superiorum patrum vestigiis perpetuo inhærentes, dum illam mysticam actionem, quam luctuosæ Christi passi tragœdiæ tanquam argumentum, aut parasceven ecclesia repræsentat, velut spectatores mirabundi, magna cum non parvo luctu mista lætitia contemplamur, ex omnibus, quæ tunc Christum dominum nostrum vel egisse vel nunciasse, vel præcepisse communi omnium unius spiritus consensu, aut euangelistæ narrant, aut Paulus refert, aut ecclesia tradit, diligenter pensiculatis in ea, quam explicuimus, sententia magis ac magis confirmamur.

Sacrarum literarum decens tractatio.

Christi institutum in dictis & factis ultima cœna ex conspiratione sanctorũ euangelistarum Pauli & ecclesiæ. Dion. de ec. Hier. c. 3.

Scilicet quod tunc Christus primum ac potissime intenderit instituere sacrificium novi testamenti, & ejus ordinare ministros: præsertim quoad ipsius calicis usum. Nam ut prætermittam post cœnam typicam agni paschalis solennem illam lotionem ante mysticam actionem, quæ quidem maxime quadrat cum antiquitus observato ritu in ipsa ad sacrificium præparatione: quæque ab ecclesia optime spiritaliter intelligitur, & servatur, ab ipsis autem adversariis, qui assiduos se jactant, dictorum, & factorum Christi sectatores, omnino negligitur: quasi nesciant de hac dictum a Christo quod ipsi inepte regerunt: *Exemplum do vobis*, &c: attamen illa subdam quod, pridie quam pateretur in qua nocte tradebatur, accepit primum panem in sanctas ac venerabiles B manus suas, & elevatis oculis in cælum ac Deum patrem suum omnipotentem illi gratias agens. Deinde vero similiter & calicem. Nonne hæc sunt expressissima & gesta, & gestus sacrificantis & offerentis. Tacent hic adversarii propriæ conscientiæ testimonio convicti, & hæc dissimulantes, quæ sequuntur, obtrudunt.

Chrys. 3. & 6. de sac. Bas. in L[...] tur. sua. Ordo & s[...] lennitas n[...] vissima c[...] na Christi. Amb. lib. de sac. c. Exod. 19. Bern. in [...] de cæn. do[...] Ioan. 13. Eus. de d[...] Euan. lib. c. 10.

In quibus nos primum consecrationem corporis, & sanguinis Christi ab ipso tunc factam, & ejus deinceps faciendæ potestatem apostolis, & eorum in sacerdotio successoribus concessam observamus. Deinde vero annotamus participationem sacrificii ab ipsis sacrificãtibus sacerdotibus sumendam sub utraque specie. Postremo autẽ cõ- C municationem sacramenti sub specie potius panis populo exhibendam indidem elicimus. Quæ quidem ex iis quæ consequuntur, sed inverso fere ordine, reddimus sic perspicua magis. In pane enim dicuntur: *Benedixit, fregit, ac dedit discipulis suis.* Quæ eadem tria fecisse fere semper Christum, ubi alios etiam non expresso potu dicitur pavisse, notabis facile in historia euangelica. Concordat quod subdit dicens: *Accipite & manducate. Hoc est enim corpus meum.* Vbi Lucas addit: *quod pro vobis datur:* Paulus vero: *quod pro vobis tradetur*, scilicet promissum in dando pane pro mundi vita. Quæ quidem ab his expressa verba ecclesia subticuisse videtur, ne scilicet ex eo- D rum occasione erroneus aliquis scrupulus circa miram transsubstantiationem in animo consecrantis suboriretur. Præsertim cũ ex antecedentibus verbis satis significetur sub illius panis specie per se plenam & absolutam esse rationẽ sacramenti. Quod solo corporis Christi nomine & sacræ literæ, & sancti patres notare solẽt. Quinimo & inde illius fructum incorporationẽ cum Christo nominant. Tum ne quis falso hinc & impie (ut jam ita occursum fuerit nostri temporis non minus crassis, quã impiis hæreticis) ad solũ usum sacramenti consecrationem arctaret, & definiret transmutationẽ: cum certo certius sit, post con- E secrationis verba in ipsa panis specie perfectũ esse sacramentum: & in illo non modo typice, sed hypostatice corpus Christi & sanguinem, imo & totum ipsum Christum, qualis a mortuis resurrexit, & ad dexterã sedet Dei patris omnipotentis existere re ipsa, & vere, atque persistere in reservata a consecratione panis forma in usum infirmorum, & pro viatico decedentium ab hac mortali vita. Simul etiam ut nobiscum esset Christus usque ad consummationem sæculi speciali quodam & sacramentali modo, sed tamen substantiali, quem jugiter in ecclesia sic vere præsentem cultu latriæ adoraremus.

Quæ ex [a]ctione Ch[ri]sti elicia[n]tur. Vnde elic[i]tur sacr[a]menti ra[tio] vis, & v[...]. Matth. [26.] Mar. 8. Luc. 24. Ex Tert[...] 1. Cor. [...] Cyp. de d[...] ora. Chr[ys.] hom. 41. [in] 6 Ioan. Amb. lib. de sac. [...] Sup. in [...] 2. De co[ns.] dist. 2. [...] Tanta. Perveni[...] Hoc est, [...] Tert. lib. orat. A[...] de visit. [...] cap. 4. Com. G[...] in can. [...] Grae. Aug. [...] 50. in [...] Chrys. h[om.] 83. in M[...] & 24. [...] Cor. 11. Greg. N[...] in epit. [...]

Atq; hæ nunc primũ sese offerunt rationes, quibus videtur freta ecclesia cum Matthæo & Marco, verba illa, quæ Lucas & Paulus exprimunt, ad con-

Vbi p[...] notetur [sa]crificii [...] præstan[...] & usus. Conc. T[...] 3. cap. 5.

NNO RISTI 562. conf. 2. ser. 1. erb. . & in 33. a. ser. 1. nct. lib. f. super t. c. 57. thom. 1. 11. lib. 9. f. c. 13. . de . c. 14 Enchi. .110.

ad consecrationem panis supprimere Spiritu sancto gubernata. Cujus ejusdē spiritus ductu contra explicuit in calice verbum illud. *Benedixit*, quod ibi euangelistæ & Paulus tacuerunt. Hi inquam, ut ita magis insinuare videantur in calice potiorem esse rationem sacrificii, cum alias facile quivis ex benedictione panis, suam etiā in calice benedictionem subintelligeret: illa vero, ne ideo quis falso suspicaretur consecrantes sacerdotes nō simul cum sacrificio, quando bibunt calicē, communicare etiam sacramento: ac proinde crederet minus in calice, quam in pane benedicto & consecrato esse: quod impiū plane foret & execrandum, cum in utraque seorsum specie, totus & integer sit Christus vita nostra, ut supra explicuimus, ex re ipsa & vere, etiam si aliquibus ex vi verborum consecrationis magis videatur in pane sanguis, quā in calice corpus intelligendū. Quod etiam institutum confirmat nostrum, & in calice tanquam in sanguine magis relucere sacrificii rationem. Id quod & ecclesia intendens non modo in hujus consecratione nomen (*Calix*) Paulum & Lucam sequuta, exponit, conjungens quæ particulatim euangelistæ dixerant: *Qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum:* verum etiam interserit: *Mysterium fidei*, ad magis ita designādum sacrificium illud adorandum, in quo salubriter credimus per effusionem sanguinis filii mediatoris reconciliatum humanum genus Deo patri.

Quod mysterium late D. Paulus prosequitur ad Hebræos. Ad quod etiam alludunt Matthæus & Marcus quibus sanguis hic nō tam appositive vocatur testamentum novum, ut falso intelligūt adversarii, quam expositivè, testamenti novi: & ut ecclesia supplet, æterni (ut ideo ita Lucas & Paulus intelligēdi sunt) ad significandum quod quemadmodum Moyses vetus testamentum & librum fœderis sanguine sacrificii aspersit, ita & Christus proprio sanguine velut consignare voluit legem illam suam æternam, quam novum testamentum appellat: non autem sanguinem ipsum, ut grammatici isti theologi, nec satis constructionem attendentes, quam solam superficie tenus summam existimant esse theologiam, ineptissime, ut fere omnia, interpretantur: quasi voluerit Christus calicem aut sanguinem suum exequutioni mandandum, non autem potius suā illam & patris voluntatem, quam in mandatis & consiliis reliquit pro interpretatione ecclesiæ faciendam nobis filiis Dei per fidem in Christum Iesum: in quo quidem non est distinctio, sed omnes unum sumus, ut vel ita obiter satisfaciamus etiam inepte adductis ab adversariis. Significavit præterea Christus his verbis, hunc suum sanguinem in novo testamento esse offerendum pro omnibus illis adeo diversarum hostiarum sanguinibus: ut unum hoc sit novæ legis sacrificium pro omnibus veteris legis sacrificiis, hujusmodi novi institutione penitus abrogatis.

fan- icatur esta- o. 24. ontra on. 8. c. 6. em. 32 uum nibus is fa- m. st. 4. in

Ceterum & hic habet infestissimus ille humani generis hostis spiritus iniquitatis & mendacii, quod suis ministris suggerat adversus hæc quæ firmiter stabilita sunt, ex occasione cujusdam voculæ *Omnes*. Quod Christus in pane tantum dixerit: *Manducate*, in calice tamen expresserit, *Bibite ex eo omnes*. O digna strenuis istis compotatoribus consideratio, quasi voluerit Christus, panis manducationem cuique liberā esse, sed vini compotationem omnibus necessariam? Mysteriumque vocant, hoc prætexunt nomine culpam.

e in xpri- om-

A An non potius tam insignis ineptia debuit prudentes istos homines vel hoc loco cogere, ut relicto literæ cortice nucleum spiritus elicerent? Quare ecclesia provida mater & in pane ipso expressit, *ex hoc omnes*: quod tacuerunt euangelistæ: nimirum quod satis intelligeretur ex eo, quod præmissum fuerat, *fregit, deditque discipulis suis*: scilicet, suas singulis portiones. Quæ quia ex calice porrigi nō poterant, ne totum quis uno haustu absorberet, ut tantum quisque sumeret, quatenus omnibus sufficeret, præsentibus discipulis dixit: *Bibite ex eo omnes*: quod Marcus factum dixit, *& biberunt ex eo omnes*. Simul ut intelligerent in hoc sacrificandi ritu (ad quem B suos discipulos & eorum in presbyteratu successores tunc instruebat & ordinabat) in hoc quidē laicis multo superiores, tantum abest ut utrorūque par tunc fuerit conditio, quod supra objectum est, oportere omnes sacrificantes calice etiā ipso, in quo sacrificii ratio perficeretur expressa, participare. Ne fortassis sacrificantium aliquis a calicis participatione abstineret (quod immane esset sacrilegium) existimans satis sibi sufficere corporis Christi sub una panis specie sumptionē, quam videret non sacrificantibus in communione sacramenti sine calicis haustu concedi ut congruam & decentem.

Anno Christi 1562.

De cons. dist. c. 2. Panis.

Marc. 14.

Quam debeat sacrificans participare calice.

2. conc. Tol. c. 5. de cons. c. relatione, &c. comperimus.

C Quo etiam pertinere & illud videtur, quod cū euangelista Lucas tantum in pane expressisset: *Hoc facite in meam commemorationem*, nescio an quasi ita indicans necessitatem, & quod quemadmodum & in pane pleni sacramenti ratio contineretur, ita & ubi nullum vinum est, possit, ut sacrificium, quod in pane implicatur, ut in calice sacramentum, in solo pane dispensari, quod multi doctissimorum theologorum tradunt. At vero Paulus eadem verba & in calice repetit, decentiā potius attendens. Quo spectasse dicendus videtur. Innocentius octavus, si verum est, quod refert Raphael Volaterranus: ejus concessione permissum Norvegiæ (ubi neque vinum nascitur, neque transportari aliunde, quin statim acescat, D potest) ut sine vino calicem sacrificarent.

In pane sacrificium, & in calice sacramentum implicatur.

D. Bernar. epist. 69. ad Guidonem. Albert. mag. in commen. Volater. 7. li. Cosmograp. Damasc. lib. 4. Orth. fide c. 14.

Verum enimvero ne ex hac Pauli repetitione ad sacrificii explicationem & decentiam pertinente, quisquam falso necessitatem communionis sacramenti & in calice poneret quoad laicos & non conficientes, ut nostri adversarii proterve faciunt: ideo non simpliciter repetit Paulus. *Hoc facite*, ut in pane dixerat, sed addit: *Quotiescumque biberitis*: ut ita propter consecrantes & sacrificantes hoc repetitum intelligeret. Ad quos ut pertinet in persona Christi & ecclesiæ commemorare & offerre hostiam illam & sacrificium, quod sacerdos secundum ordinem Melchisedech instituens & moriens obtulit: ita eos decet ex- E presse illius participes fieri etiam sub utraq; specie panis & vini in annunciationem mortis & sacrificii domini, donec veniat. Quamobrē ecclesia ut interpretaretur in verbo illo: *Hoc facite* (in quo dictorum & factorum Christi, pro novo sacrificandi ritu, summa continetur) utpote immolatio ex sacra scriptura & communi usu, non tam præceptum communicandi omnibus injunctum, quam solis presbyteris concessam tunc facultatem, pro commisso ipsis sacerdotali munere, conficiendi & offerendi sacrificii, quod ex ambabus speciebus potius constat, & in calice magis perficitur, ad ipsas seorsum species non sic illud verbum (facite) apposuit, sed totā illam divinam actionem & Christi cum discipulis

De cons. dist. 2. c. in Christo, & cap. de hac. Doct. in 4. d. 13.

Chrys. de sacer. lib. 6. & hom. 5. ad pop.

Cur ecclesia mutarit modum loquendi.

Levit. 23. Ezech. 45. & 46. Iud. 13. Iren. lib. 4.

sacra

ANNO CHRISTI 1562.

sacram colloquutionem concludit sub hac dicē- A di forma: *Hæc quotiescumque feceritis, in meam memoriam facietis.*

Quod in rebus fidei certius argumentum. Iam & evidentius hujus rei quære argumentum: cum in rebus fidei aut certius aut efficacius nequeat sumi, quam ex perpetuo consensu, ut nos fecimus, supra citatorum testium, in quibus loquutum Spiritum sanctum constans ac firma est apud omnes Christianos fides. Atque ita facile adversariorum proposita somnia evanescūt, dum omnibus perspicuum fit in illa mystica & ceremoniosa actione, Christum dominum sacrificandi potius solemnē ritum fuisse exequutum, instituendo jam in eo suos, quos ibi haberet discipulos præsentes, & futuros illorum in sacerdotio successores. Quos sane voluit & memores & B observatores perpetuo, dum illi postea similiter in missæ officio conficerent & sacrificarent, eorum omnium, quæ ipsum tunc vere sacerdotem secundum ordinem Melchisedech consecrantem & offerentem proprium corpus in pane, & sanguinem in calice fecisse, & dixisse viderant & audiverant. Addidit præterea, quod ipsum consequebatur sacrificium, & hujus participationem: non tantum in consecrato pane, verum etiam in ipso pretioso calice, in quo sacrificii ratio magis exprimitur & completur, ab omnibus consecrātibus expresse esse sumendam. Vt ideo omnes apostoli qui tunc aderant, etiam si tunc non consecrarent, quia tamen consecraturos sacrificos & C novi testamenti sacerdotes instituebat, ex calice bibere voluerit, illustriori eos prærogativa donans, simul & admonens, ne eorum aut successorum in presbyteratu quisquam dum consecraret & sacrificaret (quod impium sacrilegium esset) sanguinis in calice participatione, quo ipse suum jam ante in vita conditum testamentum moriens velut obsignasset, & omnia veteris testamenti sacrificia antiquasset, abstinere sibi licere arbitraretur: fortassis quod videret non consecrantibus plenam sacramenti communionem, quam hic etiam significatam voluit, in solo sacro pane congruere, & eatenus etiam cuique illorum sacrificii realem participationem sufficere.

Recollectio. Quid ex Christi noviss. cœna observandū.

De cons. dist. 3. c. liquido.

Quos deceat sacrificii etiam ex calice fieri participes. Cypria. lib. 2. ep. 3.

EX OBSERVATIONE exequutionis. Object. 5.

Cvm adversarii hoc loco jam videant, & suo ipsorum maximo incōmodo experiantur, primum illud & præcipuum præsidium omni ex parte nostrum, esse expressum, inquam, verbum Christi & euangelii. Quod illi opportune & importune, sed tamen fere semper inepte citant, ingerunt, inculcant, tertio quoque verbo clamātes. Verbum domini, verbum Christi expressum, sic habet, ita dicit, ibi, & ibi, ut sic rudi plebeculæ imponant, cum tamen nullibi, ad secundam proprie arcem, hoc est, ad apostolicam interpre- E tationem & observationem confugiunt. Quam etiam cum a nostris præoccupatam invenient, Paulo in omnibus favente nobis (id quod ex uno eodem ipso docturi sumus, nullum alium citando interpretem) tunc demum in omnes se vertent facies. Interim tamen si libet, illud magnifice proponant.

1. Cavil. ex observ. D. Paul. falso accommodata. Observatio ab apostolo tradita in explicationem & exequutionem catholici præcepti Christi domini, ab omnibus ut lex divina est servanda. Quod & nos libenter audimus, illud tamen ferre non possumus, quod falso illi subsumunt, divum Paulum interpretando præceptum communionis sacramenti eucharistiæ in citatis Christi domini verbis exposuisse, observandum illud esse sub utraque specie, non solis sacerdotibus, sed etiam laicis convenientibus in unum dominicam cœnā manducare. Quod licet Corinthiis dictum sit, videtur tamen sub ratione communi omnibus Christi fidelibus accommodandum: cum ibi in universum concludat Paulus, quod *quicumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem domini indigne, reus sit futurus corporis & sanguinis domini*, juxta illud quod in proximo capite proposuerat: *Omnes unum corpus sumus, qui de uno pane & de uno calice participamus.* Præsertim cum hujus capitis initio figuras veteris testamenti, ut baptismatis, sic communionis panis seorsum & calicis communes omnium præmisisset.

1. Cor. 11.

Quam sceleratis subdolis argumentationibus utuntur adversarii.

Phalerata profecto argumentatio, & quæ prima fronte imprudentem & incautum fortassis deciperet, sed solertem & exquisite cernentem singula magis in nostra sententia confirmet. Imo & quæ ipsorum auctorum fallacias & fraudes prodat & manifestet iniquissimas. Poteştne, vos oro, patres sancti, major excogitari, aut iniqua fraudulentia, aut fraudulenta iniquitas in citandis auctoribus, quam istorum in citando diui Pauli brevem quandam pandectam? Cujus & universum totius invertunt institutum, & in paucis, quas illius adducunt, detruncatis partibus, aliquid aut immutant, aut detrahunt, aut addunt, aut alio certe modo, sed cautissime omnia depravant, ne verus & germanus sensus elici ex citatis posset. Neque mihi volo fidem adhiberi, nisi singula, quo proposui, ordine commonstrem.

Adversariorum fraudulenta iniquitas in citandis auctoribus.

Quod Pauli institutum. 1. Cor. Primum quidem nōn esse Pauli institutum vel ut præcipiat, vel ut observet sub utraque specie, ut isti sibi fingunt, esse communicandum, facile perspiciet, qui divi Pauli progressum, & excursum a carceribus ad metam usque fuerit persequutus. Nam cum principio proposuisset eos non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenirent Corinthii, tum postea eosdem reprehendens subjungit. Quod illis, convenien- D tibus in unum jam non esset dominicam cœnam manducare, id est, quod non sic convenirent in ecclesiam ad augustissimum eucharistiæ sacramentum manducandum, ut decenter & reverenter pro ejus dignitate, in qua Christus ipse vere contineretur, sumerent. Quod prosequutus tandem concludit comminans, quod sibi judicium sumat, qui indigne sacrosanctam eucharistiam sumpserit, *non dijudicans corpus Domini*, id est, non discernens divinum hunc & spiritalem cibum corporis domini, a profanis quibusvis & corporalibus cibis aliorum obsoniorum, quę laute & opipare ditiores Corinthii parata conjungerent cum sanctæ eucharistiæ sumptione: quam inter splendidas epulas & strenuas compotationes sibi seorsum præsumerent, neque expectarent ad communionem, sed potius spernerent & confunderent ceteros pauperiores. Quod utrūque reprehendit Paulus. Atque hoc est ejus loci institutum, nimirum ut doceat Corinthios, quāta cum reverentia & dignitate deberent, contra quam facerent ad tremendam convenire communionem, in qua vere ipsissimum Christi corpus manducaretur. Ad quod probandum induxit & retulit, ut a domino acceperat, & eis ante tradiderat, ipsa ejusdem Christi domini verba, quibus ille in mystica incruenti sacrificii cœna corpus & sanguinem suum confecit, & in pane

Quam reverenter mandu. augustiss. euchar.

Corinth. abusus a Paulo reprehensus.

ac

ac calice sic consecratis vere & realiter fore disertissime testatus est. Unde velut consectarium infert? quod futurus sit *reus corporis & sanguinis domini, quicumque manducaverit panem hunc vel biberit calicem domini indigne*. Sic enim disjunctim melius intelligas ex lectione Græca, non ut isti, qui fraudulenter disjunctionem mutant in copulationem: satis enim illis notum erat Græcum exemplar, quod unum se sequi perpetuo profitentur. Ad quod etiam in propositione, quam citant ex decimo capite addiderunt (*& de uno calice*) quod pro ipsis facere videretur, detraxerunt autem, vel certe suppresserunt initio periodi (*unus panis*) quod nostram sententiam confirmaret: ut notam habeas istorum hominum impudentem & impiam temeritatem.

[...]ul. lect. [...]dem [...]am.

Qua etiam vana fieri mysteria, quæ Paulus ex lege veteri refert initio capitis decimi in aliud longe diversum ab expresso Pauli instituto ineptissime applicant. Nam cum Paulus ea attulisset ad probandum unam fuisse omnium utriusque legis fidelium in spiritu fidem, & recepisse proinde omnes illos antiquos patres, sua etiam a Deo beneficia: nihilominus tamen eosdem ipsos ob patrata post scelera acriter divino judicio punitos esse: ut ideo deberent Corinthii propter similia crimina similem etiam vereri divinam ultionem, qui fortassis nimium in sua fide & divinis beneficiis confidentes, inde vitiorum impunitatem sibi pollicerentur: isti autem in hac impia fiducia Corinthiis multo magis impii, illa omnia ad sacramenta novæ legis, imo & ad externa horum signa peculiaria coarctant: quasi velint antiquos illos omnes hujusmodi sacramentis jam tunc in lege usos, quæ nunc primum in euangelio Christus instituit. Debebat ergo tam insulsam istorum ineptiam cohibere trita illa & decantata in scholis de sacramentis doctrina, iis etiam obvia qui vel prima faciunt theologiæ rudimenta. Quæ si ipsi non fecerunt, ut impudenter gloriantur, certe poterant legere repetita illa apud Paulum eodem contextu verba, *Escam spiritualem, potum spiritualem, bibebant de spirituali petra*. Quæ eos admonuissent spiritalium manducationis & bibitionis per fidem vivam, quæ etiam ab omnibus Christianis in ipso baptismate fiunt, cum quo Paulus illa hic conjungit, ut ejusdem instituti hæc tria esse intelligeres, quemadmodum & nos supra in primo loco ad interpretationem sexti capitis Ioannis quem & Lutherani admittunt, explicuimus.

[...]it. divi[...] li. [...].101.

[...]ssa ad[...] [...]triorum [...]ia.

Quod si quis etiamnum instet, significari verbis illis posse, velut in ejus figura, sacram eucharistiam, sane ut hoc isti donemus, illud tamen dumtaxat unum maxime efficiat insinuari hic eucharistiæ beneficium collatum universæ ecclesiæ in ejus sive sacramento, sive sacrificio, sed tamen eo modo. quem ad utrumque supra in secunda & tertia objectione declaravimus: ex decenti utriusque ratione & usu, in ipsis etiam figuris significato & observato: ubi lactentes parvuli neque manna, neque aqua indigebant, grandioribus vero sufficiebat unum manna, antequam adversus Dominum murmurarent, ut intelligas quam inepte hic etiam distribuant universale signum (omnes) Vides ergo quam diversum in citatis locis sit Pauli institutum, ubi longe aliud agit, quam ut præcipiat ipse, vel a Christo præceptum observet, laicis sub utraque specie communicãdum. At dices, ut non hoc primario instituto Paulus intendat, satis tamen in discursu capitis undeci-

[...]ccupa[...] [...]pulsio[...]

[P]aulus [...]ctione [...]ul. ine[...] [c]onjun[...]

A mi notat, debere omnes communicare sub utraque specie, dum sæpe copulat panem & calicem, manducationem & bibitionem. Cui quidem objectioni ita facile respondemus: Primum, quod usus sit divus Paulus hoc dicendi charactere ad denotandam sic magis sacramenti integritatem, sive hoc, sive illo modo, si tamen utrobique decenter, ut tertia objectione exposuimus, fiat communio, ut more sacræ scripturæ dicatur modo exponi totum pro parte quavis præsertim homogenea, vel distinctas species pro indefinito genere, ut nos supra fuse docuimus de manducatione & bibitione, sive spiritualiter, in una in Christum fide: sive sacramentaliter in eminenti sub una specie sumptione, quemadmodum dicuntur: *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam*, ut sic magis perfectum justitiæ & totale desiderium significetur: sed etiam explicari velut in ipsas rei partes & notas, quod solum implicatur in totius virtute. B Deinde vero, quod hujusmodi omnes ambarum specierum copulationes accipiantur pro disjunctivis. Id quod frequentissimum est in omni idiomate, præsertim ubi per schema illud dicendi, quod grammatici zeugma appellant, duobus conjunctis membris unum apte subnectitur ad vitandam tautologiam, & ejus molestam repetitionem, quod alias utrique seorsum connectendum erat. Cujusmodi esse omnia hoc loco conjuncta a Paulo facile est observare. Ut ideo non inepte Latinus interpres in prædicto figurato sensu omnia copularit, etiam quæ in Græco disjunctim legebantur: ut in supra citato: Itaque qui- C cumque manducaverit panem hunc, & biberit calicem Domini indigne. Ubi Græcus habet, vel, Latinus posuit, &, fortassis ut ita magis exprimeret germanum sensum Pauli, & mysterium integritatis Christi, qui semper integer in eucharistia sumatur; quocumque illa modo communicetur, siue in alterutra tantum, sive in ambabus simul speciebus, ut ideo reus utrobique corporis & sanguinis Domini & ipsius totius Christi esset, qui vel solum panem, vel solum calicem sumeret, & qui unus & idem & panem manducaret simul & calicem etiam biberet, si vel hoc vel illud indigne faceret.

Matth. 5. a.

Copulata pro disjunctis.

Fieri reum corporis & sanguinis Domini etiam sub una specie.

Hæc ergo fuit Pauli intentio in hoc & reliquis utriusque speciei conjunctionibus sive copulatis sive disjunctis, dum hic meminit communicatio- D nis: nihil minus attendens, quam an hoc vel illo modo, & a quibus faciendum id sit. Quod si etiamnum, nullo adhibito judicio, ut solent, isti proterve contendant, hæc illum attendisse: dicam tunc & fortassis non proterviens, quod mihi liceret cum protervis. Ex quatuor his positis a Paulo periodis primam copulatim esse intelligendam expresse de solis presbyteris conficientibus, quos imprimis decet, ut supra satis probavimus, potatio calicis in participationem potius sacrificii, ubi maxime cum missæ officio annunciatur & commemoratur mors Domini donec veniat: Quo potissimum spectans supra dixisset Paulus, *Calix benedictionis cui benedicimus*, (scilicet E consecrantes) *nonne communicatio sanguinis Christi est*, ut ideo significent nonnulli ex sanctioribus & doctioribus patribus primam illam periodum, *Quotiescumque enim*, &c. commemoratam a divo Paulo tamquam ex narratione euãgelica & Christi, superioribus connectendam. Secundam vero, quam modo explicuimus, at Græce etiam legitur, simul cum sequentibus disjunctim intelligi debere in universum, in ratione magis

Præoccupatio protervæ instantiæ.

Germana intelligentia dictorum S. Pauli.

1. Cor. 11.

Dam lib. 4. orth. fid. cap. 14.

ANNO CHRISTI 1562.

communicandæ eucharistiæ sive sub ambabus, ut congruit consecrantibus, sive sub altera tantum panis specie, ut expedit non consecrantibus modo decenter, sive hi, sive illi sumant tantum sacramentum, & pro dignitate corporis Christi, qui totus in utravis specie continetur & integer, in eminenti illa alimenti spiritalis unitate: ubi & secundum carnem comeditur, & secundum sanguinem bibitur, dum secundum seipsum totum potius sumitur. Ut ita singulorum quæ Paulus hoc undecimo capite dixit de digna corporis Christi communione, quam & in propositione & in conclusione manducationem tantum appellat, ad ipsam certe panis speciem spectans, habeatur aliqua ratio (quam ipse idem fortassis magis explicuit ad ritum, quem servat ecclesia Romana dum ad Corinthios veniens cætera disposuit, ut hic illis pollicetur) simul & omnium, quæ hactenus de decenti communionis modo tractata sunt explicetur consensus secundum veritatem Catholicam & fidem ecclesiæ Romanæ in qua maxime cuncta consona sibi invicem sunt. Ad quam quia non exigunt neque interpretantur adversarii superiora & difficilia intellectu cætera, quæ Paulus secundum sibi datam sapientiam in epistolis suis multa scripsit, fit, sicuti de istis jam olim prophetaverat Romanorum pontificum primus, & totius ecclesiæ vicarium Christi caput, ut ea omnia indocti & instabiles depravent, sicut & cæteras scripturas ad suam ipsorum perditionem, ut etiam citatum ex Corinth. capite undecimo, unde ineptissime & falso, ut satis probavimus, illi colligunt: præceptum communicandi populum sub utraque specie observatum a Paulo ex Christi institutione & executione.

Ad quam regulam D. Paul. interpretãdus sit.

Sed hæc fortassis loco adversarii vel stimulis propriæ conscientiæ tandem confossi, dissimulabunt undecimo cap. & cum inde non liceat, quod tendebant efficere satis, jam retrocedentes decimum ejusdem epistolæ caput objicient, ubi Paulus Corinthiis usum calicis concedere videtur: dum inquit: Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum. At vero quid hic Paulus intelligat, satis ipse subindicat, in interpretationem dicti, continuo subdens: *Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum,* mensam pro altari accipiens: ad id spectans quod paulo ante dixerat. *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Quibus velut peculiaribus phrasibus non tam sacramenti communionem, quam ipsam sacrificii participationem, quovis ea modo fieret, etiam in solo esculento, videtur notasse Paulus. Nam eum hoc decimo capite de sacrificii participatione potius locutum, contra quam in proximo undecimo ubi magis de sacramenti communione agere dicas, ex ipsius instituto evadit manifestum. Cum enim initio capitis octavi instituisset reprehendere Corinthios, quod non se abstinerent ab idolothytis, in quo viderentur participare sacrificio idolorum, illud deinde institutum prosequutus est, usque per totum hoc decimum caput. Atque cum aliis rationibus comprobasset in præcedentibus non convenire tale quippiam fidelibus, Iam nunc ultima & potissima ratione constabilit id: nempe, quod participantes sacrificio idoli, indignos omnino se redderent participatione sacrificii Domini. Quod superioribus verbis dicere intendebat, propterea sane quod nequeant ambæ istæ participationes simul consistere, ut ipse idem post explicatius tradit. *Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut*

3. Cavillus ex phrasibus Paulin. prave expositis.

1. Cor. 10.

Sacrificii partic patio maxi. notatur.

1. Cor. 10.

A *quæ societas lucis cum tenebris? Quæ autem conventio Christi ad Belial?* Sed illico mihi dices: Eodem res recidit. Nam & participatio sacrificii, & communicatio sacramenti idem sunt, ut, inquam, re ipsa subjecta idem sint, rationibus tamen propriis distingui, & a se invicem, neque absque mysterio, etiam in eodem ipso subjecto consideratione secerni, ex tertio & quarto locis superioribus satis facile fuerit colligere. Quamobrem cum in sacrificio calix ipse & sanguis emineat, & velut potiores obtineat partes, ideo etiam hic Paulus ipsius calicis & sanguinis prius & potius, quam panis & corporis nonnunquam videtur meminisse, ceu quodam inverso ordine, sed tamen aptissimo ipsius intentioni & mysterio, B quod ipse etiam Lucas significasse videtur, dum calicis bis meminit. Quodque nos libenter nisi molesti essemus, & longiores in utriusque verbis diligenter expensis observaremus.

Anno Christi 1562. Præoccupatio repulsionis.

Sed in his in commodius tempus, ubi de sacrificio missæ disputabitur, dilatis, id quod præsentis est negotii, & omnem dirimit controversiam dicamus: nimirum ex Paulo non consecrantes dici optime posse, Bibere calicem Domini, singulari phrasi, dum sacrificio Domini congruo sibi ut diximus modo participant, etiam sub una dumtaxat panis specie communicantes, non modo omnes simul in communi ecclesia, sed etiam singuli, ut infirmi seorsum in propriis domibus. Quemadmodum apertissime apud Paulum hoc ipso loco C Corinthii dicuntur bibere calicem dæmoniorum, dum eorum sacrificio, in quo calicis eminet maxime ratio, participabant, comedentes vel in communi macello emptas, vel in privato convivio appositas, quas novissent ex infidelium relatione esse idolis immolatas carnes. In quo illos reprehendens Paulus, tamquam ita bibentes calicem dæmoniorum, & participantes eorum mensa, quod qui edunt hostias participes sint altaris, asserit non posse eos bibere calicem Domini, & ejus mensæ participes esse, hoc est, non posse eos hostiam illam corporis Christi in altari benedicto, & cum cæteris solennibus missæ ritibus a sacerdote consecratam, & oblatam digne, vel sub altera panis specie comedere. Atque D ita demum experiuntur adversarii dum firmissimam ecclesiam Romanam petram non minus frustra quam impie nituntur concutere, quam vere illud sit dictum.

Bibere calicem Domini dicuntur beato Paulo etiam communicantes sub una panis specie.

In durum lapidem quisquis sua spicula torquet,
In caput ipsius sæpe retorta cadunt.

Eant jam nunc isti, & alios quærant, si inveniri possint, apostolicos locos: quos in impiam ipsorum hæresim, quanta possint calliditate depravent. Sic enim magis illorum impietatem manifestam futuram speramus, cum certi simus semper atque ubique pro nobis potius stare Paulum. Id quod etiam nos docturos profitemur, ut in priore epistola ad Corinthios satis docuimus, nullam observantium præcepti communicandi populum sub utraque specie traditam: sed ubi E potissimum ac solum reprehensos a Paulo Corinthios undecimo capite, quod nec reverenter, nec decenter, sacratissimam eucharistiam (dum illum cœlestem cibum prophanis ipsorum & opiparis comessationibus ditiores commiscebant & præsumebant spretis pauperibus) communicarent pro dignitate tanti sacramenti, in cujus utravis specie totus ipse Christus contineretur: quod ex ejusdem Christi explicite narrata consecrationis ratione comprobatur. Decimo autem capite quod

Recollectio concertationis.

ANNO CHRISTI 1562.

quod non possent bibere calicem Domini, & ejus mensæ participes esse sanctissimum Christi corpus in altari a sacerdote solenniter consecratum manducantes qui biberét calicem dæmoniorum, & eorum mensæ participes fierent, dum carnes comederent vel emptas in macello, vel appositas in convivio, quas ex infidelium relatione novissent idolis immolatas: quod qui edunt hostias participes sint altaris, atque ita viderentur isti participes fieri idolorum & socii dæmoniorum. Unde satis liquet has & similes omnes phrases Paulinas, ubi in communione sanctæ eucharistiæ vel calix, vel sanguis, vel bibitio exprimitur, veras etiam ex ipso Paulo esse, & aptas in ea quæ populum decet, sub altera panis dumtaxat specie communione, sive in participationem sacrificii, sive in communicationem sacramenti corporis Domini.

Vides ergo quam mirifice & divine Paulus cum Petro, & Petrus cum Paulo: apostolus cum ecclesia Romana, & Romana ecclesia cum apostolo semper & ubique consentiant. Ut appositissime dixeris hoc loco: Quos Deus conjunxit homo non separet.

EX CONTINUATIONE OBSERVANTIÆ. *Objectio 6.*

POSSEMUS hoc loco, velut in munitissima & sublimi divini verbi arce procul ab omni periculo positi conquiescere securi, & inde tumultuantes adversariorum turmas despicere, ridentes dicam an dolentes? Nisi quod ab omni prorsus expulsi divino præsidio, nec sic consistant, sed audeant etiamnum (o vanas hominum mentes, o pectora cæca) fremere gentes, & populi meditari inania, adstare reges terræ, & principes convenire in unum, adversus Dominum, & adversus Christum ejus: comminiscentes quasdam quas appellant centurias, undecumque non tam laborioso studio conquisitas, quam impio animo sibi confictas, non modo ut his velut præstigiis imperitæ plebis oculos capiant, sed etiam ut minus considerantium animos obruant multitudine, cum nequeát pondere exemplorum. Quo vel ita, quod enituntur videantur tandem certe superficie tenus efficere: Iam inde usque a temporibus apostolorum per multos annos continuata temporũ serie conservatam consuetudinem communicandi sub utraque specie omnes & singulos Christi fideles: atque in illam sententiam corroborandam mirum est quam misere sese torqueant, nullum non moventes lapidem, nihil intentatum relinquentes, nihil intactum.

Hic jam fere sui obliti, & dissimiles, quæ alias respuere impudenter solent, & nihili facere, laudant, amplexantur, exosculantur, non modo œcumenica, sed & provincialia concilia, sacrorum doctorum monumenta, antiquorum scripta, recentiorum placita, ecclesiasticas historias, sanctorum martyrologia, gentium & populorum ritus, ecclesiarum & tẽporum cæremonias, & quæ non? Sed ea, & ex illis tantum partibus, quæ pro se facere aliquatenus, vel leviter ex voculæ alicujus occasione videantur. Quod si iidem auctores in aliis operibus, aut in eisdem alibi aperte & diserte nostram sententiam confirment, ut semper faciunt, non verentur illico acclamare, esse adulterina opera, esse apposititia membra, esse interjecta verba, & cætera hujusmodi non minus impia, quam temeraria istorum familiaria dicteria. Sed & in illo suas magis commendant, & illustriores

A reddunt temeritatem & impietatem, quod siqua sint, ut fere innumera sunt, superioribus citatis ab ipsis similia, imo & multis illorum magis authentica, quæ ex instituto & professo sacræ Romanæ ecclesiæ sententiam & consuetudinem decernant, confirment & usurpent: horum & consimilium in universum auctoritatem omnem pessundant prorsus & elevant, nihil jam pensi habentes, an eadem, & eosdem auctores in superioribus approbarint. Sic demum impius, ut Luna, mutatur. Sed o, si mihi liceret in singulis locis in quibus isti nituntur, parumper immorari, docerem facile, divina gratia, ut in euangelio & apostolo fecimus, eorum dicta, qui magis authentici sunt, non mo-
B do non adversariorum parte aliqua hæresim adstruere: sed destruere potius & penitus evellere: contra vero sententiam nostram magis confirmare, & constabilire undiquaque.

Verum ne in immensum cresceret opus, in quo jam videmur tantorum audientium benignitate abusi, trahente nos materia, cogimur hoc institutum in aliud tempus differre. Illud tamen in universum notatum velim, quod sapienti satis fortasse fuerit: ad eas rationes & regulas, quibus nos freti euangelium & apostolum interpretati sumus, posse facile quemvis eorum orthodoxorum, quos isti citant, sententias examinare, & ad rectam reducere veritatis catholicæ normam. Ex quibus, dum ad euangelium & Paulum allude-
C rent, eoque eadem ferme verba & phrases aut similia usurparent, ut sic magis cum scriptura concordarent, occasionem sumpserunt adversarii, ut in sacris literis, sic etiam in doctoribus, non tam ut ipsi misere fallerentur, quam ut alios impie fallerent suis plausibilibus promissis fallaces Sirenæ. Sed cum satis supra istorum pravos & impios animos in citandis, & depravandis sacris literis, quæ in promptu omnibus sunt, & quorum verba velut in numerato habentur, ad meridianum Solem commonstraverimus, quis dubitabit de illorum iniquissima licentia in subvertendis antiquorum scriptis, quæ apud paucos habentur
D edita, aut etiam omnino confingendis, quæ nondum in lucem publicata dicantur. Verum quia evidentiora sunt hujus fraudis & frequentiora argumenta, quam ut in ea detegenda, præsertim apud tantam coronam, insumendum amplius sit aliquid temporis, ad consuetudinem transeamus, quam illi importune obtrudunt.

Nam ut ingenue fateamur aliquos laicos aliquãdo in aliquibus locis communicasse sub utraque specie sacram eucharistiam: id tamen videtur non fuisse catholicum ubique ac semper omnibus observatum, sed ab aliquibus paulo religiosioribus neophytis, volentibus Christianismum conjungere cum Hellenismo (ubi de sacrificio idoli participabant omnes vel parvuli etiam in libaminibus) nescio an dicam violenter usurpa-
E tum, certe (ut pleraque alia in usu tanti sacramenti non satis illo digna, ut post dicemus) permissum a superioribus blanda quadam materna indulgentia erga eos tunc primum de gentilitate conversos, & in fide Christi recens natos, qui tamquam infirmi, infantes lacte nutriendi erant. Quinimo etiam eorum imbecillitati donandum videbatur, ut qui efflagitassent, calice etiam participarent, ne molestius ferrent ejus privationem, fortassis suspicantes, ex ignorantia mysteriorum Dei melius secum actum apud Gentiles in participatione sacrificii, ubi ambabus ejus partibus participare licuisset

Generalis ratio examinandi dicta Ss. doctorum.

Adversa pravitas iniqua in citandis auctoribus.

Unde consuetudo communicandi populum sub utraque specie.

Hebræorũ ecclesias sub una panis specie comm-

ANNO CHRISTI 1562.

Quare in nullis Hebræorum ecclesiis unquam legitur tale quid commissum: quod isti ex paterno ritu facilius abstinerent a participatione libaminis in sacrificio. Quos tamen credibile est, ut erant proclives ad idololatriam & ad gentium ritus, hoc ipsum in sacrificio Christi postulaturos quotidianis velut conviciis fuisse, nisi ipsi observassent sub una panis specie & duos illos discipulos in castello Emaus, ac Iacobum in Hierusalem ab eodem Christo post resurrectionem communicatos, & promiscuam plebem ab apostolis convocatam ad frangendum panem, simul & eos docuissent Petrus, Ioannes, Iacobus, & alii apostoli circumcisionis, in sacratissima sumenda eucharistia populum, licet particeps tacite fieret sacrificii, potius tamen novæ legis communicare sacramento. In quo pro illius in uno Christo unitate eminenti, congrueret una panis magis species, & aptæ significationi, & plenæ efficientiæ. Quo etiam velut solidiori cibo, & ipsi eidem Gentiles in suis ecclesiis, jam grandiores in intelligendis religionis abstrusioribus mysteriis facti ex Pauli, Barnabæ & aliorum ad gentes apostolorum instructione, qui decenter usi fuerunt, religiose abstinuisse omnes videntur perpetuo a potu & usu calicis in communicando sacerrimum corporis domini sacramentum.

Quamobrem si consuetudinis adeo habenda est ratio, ubi de intentione divina satis constat, consuetudini consuetudinem opponimus: sed, nescio an dicam, humanæ divinam, permissæ consultam, indultæ legitimam, temporariæ perpetuam, particulari universalem, atque proinde vere catholicam. Quæ licet ex iis quæ supra in universum observavimus satis sapienti & fideli videri possint asserta, nihilominus tamen comprobaremus jam nunc facile singula separatim membra, si nobis daretur nostras etiam contexere centurias. Verum quia non modo id longum esset, sed etiam supervacaneum, præsertim apud viros in ecclesiastica historia versatissimos, ac proinde molestum, & eo magis, quod in aliis plus æquo simus immorati, prudentes supersedebimus nunc temporis, commodius expectantes longiori conficiendæ historiæ. Contenti interim vel obiter annotasse: Primum quod miracula: quæ fere innumera ex omni ætate a Christo passo leguntur authentica, in quibus [a] aut hujus vivifici sacramenti communio aliquibus non consecrantibus divinitus ministrata narratur: [b] aut in eo contenti corporis & sanguinis domini veritas dubitantibus miro specimine edito sæpe comprobata refertur, [c] aut divini judicii vindicta indigne sumentibus manifesto & acri supplicio subinde inflicta recensetur. semper in altera panis potius specie omnia facta observemus. Deinde vero quod in una panis specie reservatam sacrosanctam eucharistiam, ut olim in arca fœderis solum manna sine aqua, perpetuo non modo legamus, sed ex ipsis [d] vasis, hoc est columbis, turribus, ciboriis, & aliis capsis in usum hunc antiquitus fabrefactis, velut oculis tangamus, ubicumque ejus observandæ aut ritus aliquis annotatur aliquando concessus apud privatos pro quadam pia & ardenti illorum devotione secum illam transportandi, [e] vel in proprias domos pro familiari, præsertim persecutionis tempore, communione; vel ad longa [f] itinera & navigationes pro veris amuletis ex collo sæpe suspensis, sive mos vetustus celebratur ex Christi & apostolorum dispensatione semper custoditus apud communem ecclesiam, [g] tum pro decenti omnium & pio sic ibi vere præsentis Christi cultu & adoratione, tum pro sacramentali communione corporis Christi [h] tam extra ecclesiam peregrinorum & infirmorum, [i] quam intra ecclesiam laicorum omnium & non conficientium. Quibus mos antiquus, & celebris olim fuit ritus, [k] ut universi viri communicaturi, manus suas prius abluerent, & universæ conjuges mundum linteolum Christi corpus excepturæ haberent.

Norunt periti rerum ecclesiasticarum, quo in singulis istorum alludam, quosque fontes velut intentis digitis commonstrem. Unde sibi quisque haurire facile possit & non obscuram ex illis Dei voluntatem, & solennem ex his ecclesiæ observantiam in communicandis non consecrantibus sub altera panis potius specie ut integro & perfecto sacramento. Ut ideo jure ac optime sacra Romana ecclesia cæterarum omnium caput & magistra semper servasse dicatur celebrem hanc communicandi populum consuetudinem tamquam legitimam, catholicam, & ex Christi apostolorumque traditione & praxi profectam. Nam tametsi aliquando vel ex recenti nec ita firma gentilium neophytorum religione, vel ex æmulatione quidem Dei, sed non satis secundum scientiam, vel ad deprehendendas & sedandas subortas interim hæreses fuisse ab aliquibus, & quidem forte cum prælatorum dispensatione interceptam legamus: sed tamen tunc etiam temporis animis usque retentam vel ex eo manifestissime constat, quod universus populus, nullo impulsore, cum primum potuit, ad pristinam velut veram, legitimam, & catholicam, sibique aptissimam, & religionis pietati maxime congruam lubentissime redierit. Ut simul intelligas, & quam inepte ac inique adversarii quærant, quo tempore, & qua authoritate fuerit introducta adultos populi sub una panis specie communicandi consuetudo: & quam bene ac pie œcumenicum Constantiense concilium (cui reliqua post omnia optime concinunt) illam tamquam catholicam laudaverit, & diutissime observatam pro lege habendam, quam non liceat reprobare, aut sine ecclesiæ authoritate pro libitu mutare, statuerit. Contra sentientes vero, & pertinaciter oppositum asserentes (ut nostri hactenus fecerunt adversarii) tamquam hæreticos graviter puniendos decreverit. Atque ita tandem satisfactum pro nostra virili parte sit proposito primo articulo.

DE RELIQUIS QUATUOR *articulis.*

Etsi quatuor reliqui articuli fortassis longiori discussione indigent: attamen quia per temporis angustias non licet diutius in eorum examinatione nobis immorari, accuratiore disputatione ad alios aut in aliud tempus dilata, nunc dicemus obiter & nos de singulis, ne ullus intactus videatur relictus, quatenus ex superioribus cujusque decisio haberi possit & definitio.

De II. Articulo.

Rationes, quibus sancta Romana ecclesia adducta fuit, ut communicaret laicos atque etiam non celebrantes sacerdotes sub una tantum panis specie, cum nitantur & ratione mysterii & decentia dispensationis sacramenti eucharistiæ, ita retinendæ mihi videntur, ut nollem absolute & simpliciter populo calicis usum permitti,

municasse ex usu Christi, & apostolorum. Luc 24. ex Chryso. Aug. Beda ex Hebr. evang. Mat. Hie. Act. 2. 20. 27. Praestantia communicand. Rom. eccles. Miracula in una panis specie.

a Theo. & Beda Mat. tr. 24. Hugo in la. Greg. ho. 37. Be. in vi. S. Vedast. in vit Macar &c. b Greg. li. 1. & 3. dia. Ioa. in vit. Gre. lib 2. Evagr. li. 4. c. 36. eccles. hist. Alexa. Hal. 4. par. Theo. c. Cyp. ser. de Lap. 4. exem. Amph. in vit. Basil in vita S. Sil. ... S. Bern. &c. Reservatio in una panis specie. d Gre Turo. de ... gl. c. 85 ... Bar. 3 in decr. d Bu card. &c. e Tert. li. ad ... & ... Hier. apol. con. Ioan. & ep. ad Rus. 11 conc. Tol. c. 11 &c. f Ambro. ... Satyr. 3 Brac. conc c 5. Dion Ale. in Serap. & ca. g ... conc. Arel

... de cons. ... c qui. ... act. conc. Const. 5. 3. Brac. c. c. 5. & h conc. R... de cons. 2. c. pere... conc... lium V... Later. ... Innocen. Tol. 11. ... Euseb. ec. hist. li. 5. 21. ex I... Beda in vit. Vul... & Hiba... Paul. in ... Amb. & ... f concil. Const. 6. 52. Cas. ... 3. 2. Ma... c. 6. 1. T... c. 14. & ... Eccl. hist. Eus. lib. 6 34. Soz. lib 8. c. 5 Theo. lib ... c 18. Nic. lib. ... c. 25. k Tert. ... or. Augu... ser. 52. ... Ho. Trip. li. 9. c. 2... &c.

ANNO CHRISTI 1562.

permitti, ut ex responsionibus ad 2. 3. & 4. objectiones constat.

De III. Articulo.

QVOD si honestis & caritatis Christianæ consentaneis rationibus concedendus alicui vel nationi vel regno calicis usus sacrosanctæ synodo videatur, id tum etiam Spiritui sancto visum iri certo credam: cum alioquin multa & magna incommoda perhorrescerem, & vererer inde consequutura, cujusmodi quamplurima in usu calicis contigisse nefanda ipsis Hussitis eorum historiæ luculentissimæ testantur. Quinimo timerem ne illi regno simile quippiam accideret ei, quod Hebræo populo non contento ipsius manna, hujus cœlestis panis figuræ omne delectamentum & omnis saporis, esus etiam & potus, pro ut quisque credebat, suavitatem in se habentis, obmurmuranti ac postulanti: præterea potum usuvenisse legimus concessa illis de petra aqua contradictionis. Itaque si illis calicis usus concederetur, non id simpliciter & absolute faciendum existimo, sed sub illis conditionibus, quæ in compactatis inter concilium Basiliense & Boemos expressæ sunt. Hoc tamen magis explicito, quod crederent illi & profiterentur, id sibi sola potius materna sanctæ ecclesiæ Romanæ indulgentia concessum, non autem lege Christi divina mandatum, ut ex 1. 2. 3. 4. liquet locis.

De IV. Articulo.

CVM in sacramenti ratione panis ipse emineat, utpote in quo tamquam in cibo magis significetur ratio alimenti præsertim spiritalis & gratiæ, ac proinde calix ipse etiam si per se quidem non minus sacramentum sit quam panis consecratus: attamen in sacramenti & communionis usu cum ille pani, magis quam potus esui subordinari videatur propter eminentem illam alimenti spiritalis in pane significatam unitatem, effici inde quoque videbitur, ut calix etiam sacramentalis rationem in communione, quoad ejus usum obtineat, & eatenus unum subordinatione cum pane evadat: atque ideo non minus sumat, qui sub una tantum panis specie hoc sacramento utitur, quam qui sub utraque, quo ad rem ipsam sacramenti non modo contentam, sed etiam significatam ex opere operato, eriamsi ex opere operantis sacerdos dum in participatione sacrificii celebrans utramque sumit majorem gratiam in * posterioris, & calicis sumptione acquirere possit quandoque: id tamen est per aliud a ratione sacramenti, ut ex 2. 3. 4. & 5. locis sit manifestum.

De V. Articulo.

QVANDO vero eucharistia, patribus dicitur cibus grandium, & eorum qui credere & cognoscere possint sub tanto mysterio se corpus Christi manducare, & ipsum adeo Christum sumere, unde mirifice vivant in æternum, si digna tanto beneficio adoratione, corde contrito & pœnitenti, ac decenter præparato, illud susceperint: Ideo tantum abest, ut necessarium sit divino jure parvulis infantibus tremendum hoc porrigi sacramentum, ut optime sancta ecclesia Romana majorem quam ad pœnitentiæ sacramentum expectet in recipientibus discretionem, qua non modo bonum a malo, sed etiam a prophanis & communibus epulis sacrum hunc & divinum cibum discernant, & decenter revereantur. Quibus interim sufficit, quod unusquisque fidelium corporis & sanguinis dominici tunc etiam particeps fiat, quando in baptismate membrum efficitur Christi. Vt ideo non sit hic attendendum, an aliter olim in aliquibus locis usurpatum sit paulo religiosiore observatione. Siquidem multa rudimentis nascentis ecclesiæ ex paternis & usitatis sive in Hebraismo, sive in Gentilismo ritibus permissa sunt, pro illius temporis ratione, quæ post in melius mutanda venerunt. Quæ tamen omnia ex superioribus sex locis 1. articulo fiunt dilucida, magis etiam ex ipsa disputatione. Quam totam & hæc ipsa, & omnia mea, ut me ipsum, judicio & correctioni sanctæ Romanæ ecclesiæ & hujus sacrosanctæ synodi submitto, & omnino subjicio prudens: nihil assertum volens, nisi quod, & quatenus illi asserendum videatur, simul & vobis patres sacratissimi in quibus Spiritum sanctum veneror & observo. Qui cum Patre & Filio vivit & regnat Deus, per omnia sæculorum. Amen.

De consf. dist. a. c. ita dominus.

XCIV.

CONCIO DOCTORIS PETRI *Fontidonii, Hispani, Segobiensis, theologi illustrissimi ac reverendissimi Petri Gonçalez de Mendoza episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam dominica sanctissimæ Trinitatis vigesimaquarta Maii.* MDLXII.

Absque synagogis facient vos. Io. 16.

SI cum rudes, & populares homines, euangelicis præceptis instituendi, & amore virtutis inflammandi sunt, a magnis etiam, & excellenti ingenio atque doctrina viris in ipso statim concionis ingressu atque vestibulo divini numinis favor implorari consuevit: quanto majori ratione hodierno die, & mihi in hoc theatro sapientiæ, & apud ecclesiæ principes, & de re omnium gravissima & difficillima dicenti, omnia erunt invocanda cœlestia patrocinia, & divinus animorum medicus, atque magister Christus, precibus erit sollicitandus: ut illos in nobis spiritus ad dicendum accendat, quos huic tantæ provinciæ videt esse necessarios: quos ut facilius obtinere valeamus, illius matrem sanctissimam, virginem Mariam, solitis illis officiosissimis, jucundissimisque angelicæ salutationis verbis interpellemus, dicentes: Ave Maria.

CVM nihil sit præstantius amabiliusque veritate illustrissimi legati, reverendissimi patres, cujus amore incensi & inflammati mortales, nullis ut eam assequerentur laboribus parcendum, sed vota studiaque omnia illi consecranda, imo totas suas ætates plerique in ejus investigatione conterendas judicaverint: mirum profecto mihi sæpe videri solet, unde tam subito contra veritatem tantum odium exarserit, ut cujus tanto studio & cupiditate antequam esset inventa, homines tenebantur, eam in lucem jam editam, tam acerbo & intestino odio prosequerentur. Neque enim Christum servatorem nostrum, vitæque magistrum alio nomine perditi & profligati homines tam acriter insectati sunt, quam quod cum ipse veritas esset, se veritatem appellaverit, & veram recte sentiendi optimeque vivendi vitam innocentissima vita & cœlesti sapientia mortalibus patefecerit: neque quidpiam aliud Dan. 14.

Anno Christi 1562.

aliud contra illius discipulos, acerrimos veritatis patronos, veterum tyrannorum carnificinas, quam odium veritatis armavit. Quod si veterem etiam rerum gestarum memoriam jam inde ab initio ad hæc usque nostra infœlicissima tempora repetamus, inveniemus plane & veritatem ipsam invisam semper fuisse mortalibus, & eos qui illius causam patrociniumque susceperunt, & publico odio conflagrasse, & impios contra se sceleratorum hominum animos, armaque movisse. Hinc prophetarum fuga, exilium, cruciatus, interitusque promanarunt. Hinc videas Michæam odio habitum, Hieremiam in carcerem teterrimum detrusum, Heliam sanctissimum virum a perditissima fœmina indignis modis vexatum, Zachariam Ioiadæ filium lapidibus obrutum, Isaiam serra consectum crudelissime trucidatum, cœlestemque illum præconem Ioannem Baptistam obtruncatum, ejusque caput venerandum impudentissimæ saltatrici tamquam impudentiæ præmium atque mercedem exhibitum. Sed nihil mirandum est: pugnat enim veritas cum hominum sceleribus, cum ambitione, superbia, avaritia, cum omni genere improbitatis bellum gerit, tot habet hostes quot vitia: tum vero principem ipsum, mendaciique parentem dæmonem sibi infensissimum. Quo fit ut non potuerit dignitatem suam citra pulverem & sanguinem conservare. Acerrimos igitur perpetuo & innumerabiles hostes, paucissimos vero patronos & defensores adepta, sic semper infestas & inimicas mortalium mentes experta est, ut mihi quidem totum pene orbem contra veritatem pugnasse, & odium simul cum illa natum & educatum ejus semper socium atque comitem extitisse videatur.

3. Re. 22. Hier. 38. 3. Re. 19. 2. Para. 24.

Etenim antiquis temporibus ante adventum Christi fœlicissimum, cum homines non expressam aliquam veritatis imaginem, sed quasdam illius umbras, vestigiaque sequerentur, non tamen defuerunt qui illas etiam umbras & odio haberent, & acerrime insectarentur. Nam si qui tum magni & excellentes homines virtute atque sapientia floruere, qui veritatis amore flagrantes, illius vindices & assertores esse voluerunt, ii plane cæteris invisi, multis sæpe incommodis, contumeliis affecti sunt: sed cum non satis essent ad illius defensionem animati, qui honorem vitamque suam illius dignitati anteferendam ducerent, molles & delicati patroni, ejus causam turpiter prodiderunt. Vexata ergo tunc, afflicta, & exagitata veritas, cum nullum locum in terris in quo respirare, nullum certum domicilium, nullam sedem tectam satis atque munitam inveniret, in qua dignitatem suam illæsam, & inviolatam contra hominum insidias conseruaret: quemadmodum incorruptissima illa virgo justitia, relictis tribunalibus judicum, in cœlum: sic veritas destitutis gymnasiis philosophorum, cœtuque hominum, in supernas sedes, in gremium, sinumque divinum, unde fuerat egressa, commigravit. Totus igitur terrarum orbis densissima quadam & flagitiorum & ignorantiæ caligine circumseptus, luce & splendore veritatis orbatus, in tenebris versatur, quousque confecto jam atque decurso illo temporis spatio, quod divina bonitas asserendæ hominum libertati, implendisque suis pollicitationibus, promissisque præfixerat: filium unigenitum, hoc est ipsam veritatem humana carne indutam, mortalique conditione natam legavit ad terras: quæ hominum animos a tenebris errorum, ad veritatis lucem: a turpissimis moribus, ad honestam vitam: a miserrima servitute, ad dulcissimam libertatem: a cupiditate rerum abjectissimarum, ad cœlestium ac divinarum contemplationem, amoremque traduceret: quæ deorum simulacra e fanis expelleret: quæ templum illi sanctissimum consecraret: quæ aram non jam hominum vel animantium, sed suo ipsius sanguine madentem erigeret: quæ iter mortalibus ad immortalitatem, veramque religionem veluti digito commonstraret. Sed o cæcas atque perversas hominum mentes, quæ non modo tantum, tamque præclarum Dei beneficium non agnoverunt, sed ingratissime repudiarunt: & non repudiarunt modo, sed inaudito quodam odio prosequutæ, acerbissimis opprobriis, & crudelissima morte ipsam veritatem affecerunt. Nam cum ob diuturnam errandi consuetudinem, homines suis jam tenebris gauderent & delectarentur, non poterant tantum veritatis lumen sustinere: & quemadmodum qui diu in tenebris jacuerunt, ab illis extracti, splendidissimam lucem Solis, sine gravissima offensione ferre non possunt, sed illius suavissimo, & candidissimo splendore vehementer offenduntur atque cruciantur: sic illi veritatis lucem sese ultro illorum animis inferentem, sed tamen cum eorum erroribus, cupiditatibusque pugnantem turpiter rejecerunt: multoque magis homines in eam sævire cœperunt, cum eam magis amare, & venerari debuissent: nulloque tempore tantum odii & persecutionum incendium contra veritatem est excitatum, quam eo quo illa magis cœpit de mortalibus bene mereri. Testes sunt contumeliæ, maledicta, cruciatus, morsque acerbissima Christi. Testes sunt carceres, catenæ, equulei, ignes, gladii, crateres, secures, laminæ ferreæ, reliquaque tormentorum genera, quæ tyrannorum crudelitas contra veritatis propugnatores excogitavit.

Gala. 4.

Cum ergo hæc omnia Christus vitæ magister secum tacita mentis cogitatione perpenderet, cum videret calamitosum illud, tristissimumque suæ mortis tempus instare, cumque tota illa acerbissima malorum tragœdia, quæ carissimis suis apostolis imminebat, ante illius divinos oculos versaretur, majorem animo dolorem de illorum calamitatibus, quam de sua ipsius morte concipiens, illos hodierno sermone consolatur, impendentia mala prædicit, & ut prævisis malis minus offenderentur, & eorum acerbitatem illo vaticinio aliqua ex parte mitigaret: Attendite (inquit discipuli mei carissimi, *absque synagogis facient vos*, vos homines summo & infinito quodam odio prosequentur, vos templis exterminabunt, e consuetudine hominum expellent, contumeliis afficient, omni crudelitatis genere vexabunt, immaniter interficient, & quod est acerbius, qui vitam vobis eripuerint, gratissimas se Deo hostias immolasse arbitrabuntur. Sed obsecro vos subeat tunc mei memoria atque recordatio, quem vobis priorem mundus odio & acerbissimis est contumeliis prosecutus. Quod si me magistrum, si servatorem, si ipsam denique veritatem tam inimice sunt insectati, quid mirum si vos, & discipulos meos, & veritatis etiam defensores exagitent? Sed quoniam videbat illos nunc infantium more non posse omnia arcana divina complecti (nam illis paulo post dixit) *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo:* quia noverat eos non posse tanto animi robore

Ioan. 16. Ioan. 15. Ioan. 16.

[ANNO CHRISTI 1562.]

bore malorum impetus sustinere: nam Petri nimiam illam confidentiam illis antea verbis represserat, non potes me sequi modo: & ascensurus in cœlum discipulos suos Hierosolymis sedere jussit, donec cœlesti induerentur virtute, quia illorum infantiam & imbecillitatem cognitam & exploratam habebat: ut eos quos suæ divinitatis & gloriæ præcones esse volebat, contra tot procellas & tempestates, fortissimo aliquo patientiæ præsidio, cœlesti patrocinio, & spe fœlicitatis armaret: nunc illis spiritum sanctum pollicetur, cujus præsentia non modo non reformidabunt pericula, neque truces tyrannorum vultus exhorrescent, sed alacri & læto animo se in ipsas crudelissimæ mortis fauces, pro Christi gloria, & veritatis defensione conjicient: a quo non modo illorum mentes aptæ atque capaces ad excipienda divina illa mysteria redderentur, sed linguas etiam igneas acciperent, quibus divina consilia mortalibus explicarent, frigida hominum pectora, amore rerum cœlestium atque divinarum incenderent, omnes gentes atque nationes sub euangelii jugum mitterent, & in ultimos orbis angulos atque recessus crucis vexillum, & lumen veritatis inferrent.

Quæ quidem omnia sic evenisse sicut ille prædixerat, ipse rerum exitus declaravit: Nam cum de morte parta victoria captivam duxisset captivitatem, & gloriosissimum triumphum in cœleste capitolium (mirantibus angelis intulisset, misso Spiritu sancto, suorum discipulorum animos sic confirmavit, ut ille qui paulo ante ad unius ancillæ vocem contremiscebat, jam audeat in principum conspectu loqui confidenter, illis exprobrare perfidiam, illorum imperia jussaque contemnere, dicens: *Obedire oportet Deo magis quam hominibus*, &, *non possumus quæ vidimus & audivimus non loqui*: & reliquis etiam apostolis, quibus antea vel ipse magistratuum conspectus erat formidabilis, nunc tormenta gratissima, accusatio jucunda, dolor voluptas, pœna fœlicitas, dulcis infamia videbatur, usque adeo ut summæ fœlicitatis loco ducerent, se dignos existimari qui pro Christo contumeliis afficerentur. O divina virtus, & inaudita apostolorum constantia! O paterna clementia, & incredibilis misericordia summi Dei, qui cum paulo ante filium carissimum infinitis opprobriis affectum, vulneribus transfixum, sanguine perfusum, tot plagis cæsum, ut toto corpore humanæ crudelitatis vestigia conspicerentur, e terris ad se redeuntem suis manibus excepisset: nunc mortalibus tamquam bene de se meritis miserit Spiritum sanctum, ut hostium etiam suorum, quorum filius fuerat servator, doctor ille nunc atque consolator extitisset. Edocti ergo fuerunt apostoli atque confirmati divinitus: hæc duo illis officia præstitit spiritus ille cœlestis. Nam & illis aperuit divina consilia, & eorum animos ita fortes reddidit atque constantes, ut nullis periculis aut calamitatibus frangerentur: de quibus duabus rebus nobis hodie dicendum est. Nam primo de illo abditissimo sacræ triadis mysterio pauca dicemus, quod quia magnopere Spiritus sancti præsidio & lumine indigebat, statim post illius adventum ecclesia celebrandum curavit, deinde vero illud Christi vaticinium interpretabimur: absque Synagogis facient vos. Quod quantam vim passura esset veritas euangelica, significavit. Quapropter vos obsecro atque obtestor, sanctissimi patres, ut qua soliti estis cæteros A attentione & benevolentia, nunc etiam me dicentem excipiatis.

[Anno Christi 1562.]

Inter reliqua abstrusiora mysteria, quæ Christus optimus maximus Spiritui sancto explicanda suis apostolis reservavit, illud est longe cæteris excellentius atque divinius, & quod humanæ, angelicæque mentis superet cogitationem, quod hodierno die tanta frequentia, lætitia, & exultatione Christiani celebramus: sacræ, inquam, triadis arcanum, de quo quis erit tam audax & emotæ mentis, qui in hoc orbis gentium clarissimo sanctissimoque domicilio, in conspectu, inquam, vestro dicere audeat? Nam cum tria sint quæ de re quavis quæri soleant, an sit, quid sit, B & qualis res sit: si reperti sunt qui Deum esse negaverint, & *cum cœli enarrent gloriam Dei*, cum clamet hæc pulcherrima mundi machina, tanta rerum varietate & splendore nitens: cum clamet hæc splendidissima cœli facies, tot ardentibus syderibus, tamquam quibusdam facibus luminibusque distincta: cum clamet aer tot avium, vastissimum mare tot piscium generibus refertum, terra tot animantium frequentia, fontibus, fluminibus, & arboribus exornata: cum omnia denique quæ hic mundi ambitus complectitur, apertissima voce testentur, esse aliquam vim cœlestem quæ rebus prospiciat humanis, tantumque & tam præclarum opificium rectore aliquo & gubernatore carere non posse, non tamen de- C fuere surdi, cæci, & improbissimi philosophi, qui neque has voces exaudirent, neque hanc tantam lucem viderent, neque moderatorem esse aliquem confiterentur, qui totius orbis clavum, imperiumque teneret. Si præterea nosse quid sit Deus, sic est operosum & arduum, ut Plato Deum invenire difficile, nosse vero impossibile judicaverit: & Simonides rogatus a Dionysio quid Deus esset, tres dies ad eam quæstionem explicandam postulavit, deinde alios tres, rursum & alios, & quo magis in hujus rei consideratione demersus divinam naturam humanis viribus investigabat, eo se minus intelligere confitebatur. Si non modo philosopi, sed sanctissimi & sapientissimi theologi facilius & expeditius esse dixe- D runt, quid non sit, quam quid sit Deus explicare: quis poterit, quis, qualisque sit Deus non dicam exprimere dicendo, sed mente saltem & cogitatione complecti: Si angeli stupefacti & attoniti cum Christum ascendentem in cœlum conspicerent, percussi quadam admiratione clamabant: *Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus?* Quis est iste rex gloriæ? & illis verbis hujusce rei ignorationem apertissime confitebantur. Si Isaias, cum atrocissimam illius mortem vivis coloribus depinxisset, exclamat, *generationem ejus quis enarrabit?* Si Paulus gentium doctor sublatus in cœlum, & in illa consilia divinitatis admissus, cum illa secum perpenderet, in E has voces prorumpebat: *O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei*, quis audebit in illam purissimam simplicissimamque sacræ triadis naturam sine temeritatis & impudentiæ nota curiosos oculos inferre? Quis erit tam temerarius, qui quod angeli, apostoli, prophetæ, quod ipsi cives & incolæ cœlestes ignorant, se scire existimet, & explicare posse arbitretur? Exhorrescit animus, & ad tantæ rei miraculum attonitus stupescit, & linguæ atque mentis officium rei magnitudine longe superatur. Nam licet notus fuerit in Iudæa Deus, tamen ut creator, conditor, auctorque rerum omnium (licet gentibus etiam per ea quæ

[Margin notes: Psal. 18. — Isa 63. — Isai. 53. — Rom. 11. — Psal. 75. — Rom. 1.]

ANNO CHRISTI 1562.

quæ facta sunt, cognosceretur) tamen ut rector moderatorque mundi hujus: sed trinum & unum esse Deum, nullus unquam mortalium conjicere aut divinare potuit. Nam neque argumentum, neque exemplum aliquod natura suppeditabat, quod lucem aliquam tantis tenebris posset inferre.

Divinum hoc fuit Christi servatoris nostri & Spiritus sancti beneficium, qui cœlesti fidei lumine sic Christianorum animos illustrarunt, & in ea persuasione confirmarunt, ut etiam si angeli e cœlo dilapsi, aliud persuadere conarentur, *Gala. 1.* fremant licet dæmones, & discrucientur, licet extrema tyranni comminentur, nulla vis tanta excogitari poterit, quæ ab ea possit sententia Christianum populum dimovere. Sunt plane in hac rerum universitate vestigia, sunt notæ quædam & umbræ hujusce rei; fateor: est animus hominis ad imaginem conditus similitudinemque divinam, qui mente, voluntate, atque memoria, sacræ triadis naturam adumbret: est in unaquaque re veritas, bonitas, & essentia: est sol hic splendidissimus, qui natura, lumine, & calore, aliquam (licet obscurissimam) hujus rei significationem exhibere videatur: est nescio quæ divinitas, quam Pythagorica philosophia in ternario numero latere arbitrabatur: & nescio quid quod veteres philosophi hac de re suspicabantur: sunt præterea quamplurima veteris instrumenti testimonia: est nonnulla populo Israelitico sacræ triadis exhibita significatio, fateor: sed quis obsecro mortalium iis vestigiis ad cognoscendam Trinitatem unquam progressus est? Quis hæc animadvertit quousque orbis & servator, & doctor, re explicata, præbuit ansam, ut ejus rei, cujus cognitionem homines divino beneficio fuerant adepti, exemplum postea aliquod in hac rerum universitate conquirerent? ille veteres excussit umbras, & illa cubilia, in quibus delitescere aliqua hujusce rei significatio videbatur, indicavit: *Heb. 6.* ille remoto velamine in sancta sanctorum humanæ mentis aciem penetrare fecit; ille tribuit eam nobis facultatem, ut quod ipse docuit jam audeamus explicare: ille effecit, ut non modo Deum, & unicum Deum, sed tres simul in unitate naturæ personas agnosceremus. Patrem qui fons est, origo, atque principium totius divinitatis, cui tribuitur æternitas sine principio, bonitas immensa, quæ neque in conferendis beneficiis defatigari, neque ingratitudine aut sceleribus hominum exhauriri: potentia, quæ nulla senectute frangi, debilitarique possit. Filium vero (hoc est) divinum verbum in ipsis paternæ mentis visceribus conceptum ex immensa rerum cognitione genitum, qui splendor sit, species, figura, & expressissima imago paternæ illius divinæque naturæ, rivus ex uberrimo fonte, radius ex sole splendidissimo porrectus, cui sapientia ipsa dicata atque consecrata est, in quo lucent & splendent rerum omnium imagines, cujus præ- *Heb. 1.* sidio omnia pater confecit: qui Deus cum esset misericordia motus, non modo ad vilem abjectamque hominis conditionem se demisit, sed & postremas contumelias, mortemque descendit, ut morte sua vitam hominibus, libertatemque restitueret: & ut illis esset via quæ errare: veritas quæ decipi: vita quæ mortales interire nulla ra- *Ioan. 14.* tione pateretur. Spiritum vero sanctum ex illis amoris flammis, quibus se pater filiusque complectuntur, procedentem, qui bonitatis fons, charitas ipsa, & pignus esset cœlestis hæreditatis: a quo pax, gaudium, solatium: a quo justitia, integritas, innocentia: a quo sapientia, bonitas, constantia: a quo libertas, sanctitas, perfectio, omnia denique cœlestia munera, beneficiaque *1. Pet. 1.* promanarunt: a quo illustrati prophetæ, pastores eruditi, apostoli confirmati & inflammati sunt: ita tamen ut cum audiamus tres illas divinas personas nominari, non intelligamus unitatem illam simplicissimam naturæ divinæ trium personarum numero aliqua ratione violari, quo minus, licet tres sint personæ distinctæ, unaque alia non sit, omnes tamen unus sint simplicissimusque Deus. Et quamquam Patri potentia, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas tribuatur, non sic accipiendum, ut quod uni conceditur, cæteris auferatur: cum omnes eadem unaque bonitas, æternitas, sapientia, divinitas, potentia, majestas, gloria, beatitudoque complectatur. Itaque ab hac divina admirabilique natura cum de ea loquimur, diversitatis verba longe removenda sunt, ne injuria aliqua simplicissimam unitatem afficiamus: tum vero divisionis ne simplicitati, disparitatis ne æqualitati, separationis ne tantæ necessitudini, dissimilitudinis ne etiam unitati, singularitatis ne triadi, perturbationis ne ordini, solitudinis ne sacrosancto illi trium personarum consortio vim aliquam aut injuriam imprudenter inferamus: sed simplicissimam illam purissimamque sacræ triadis unitatem, quam docuit Christus, suasit Spiritus sanctus, celebrarunt apostoli, confirmarunt concilia, ecclesia edocta divinitus explicavit, & hodie proponit adorandam, supplicibus nunc animis veneremur.

Sed quo me rapuit insania? quo me per immensum hoc pelagus temerarius ardor, furorque provexit? quod ingredi angeli reformidant, & in quo tot Arii, Macedonii, Sabellii, Eunomii, Marcelli miserum fecere naufragium? Complicemus igitur vela, & placidum aliquem securumque portum occupemus, ne fragilis, levisque nostra cymba longius provecta inter confragosas cautes iis tantis difficultatum fluctibus obruatur: & hanc tantam Dei majestatem, quam assequi cogitatione non possumus, proni atque supplices silentio & admiratione revereamur, gratulemurque sanctissimæ triadi, quod cum hoc misero & calamitoso seculo, omnia ferme Christiana dogmata ab hostibus convulsa & labefactata sint, illa ex hoc tanto incendio salva & incolumis evolaverit: piissimæque matris ecclesiæ exemplum vestigiaque sequamur, quæ cum dignam hoc tanto mysterio orationem invenire non posset, quod non assequitur exclamationibus colit, & in illas voces plenas admirationis laudisque prorumpit, O adoranda trinitas, o veneranda unitas, o perfecta deitas: tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio in sempiterna secula.

Sed venio jam, gravissimi patres, ad alteram orationis nostræ partem, & huic loco, & his temporibus magnopere accommodatam, ad Christi servatoris nostri vaticinium, ad eas, inquam, ærumnas & calamitates explicandas, quas Veritas euangelica passa est: in qua cum tot ecclesiæ acerbissima vulnera se nostris oculis objiciant, vix se potest meus animus ingenti dolore & commiseratione pressus continere, quin mortiferas & insanabiles ejus plagas justissimis lacrymis & lamentatione prosequatur. Quis est enim tam ferreus, qui in tanta malorum acerbitate lacrymas possit continere? Qua in parte mihi visa est ecclesia sponsi dulcissimi Christi injurias atque cruciatus

tus imitari. Nam ficut ille verberibus cæfus, fic eft A dehoneftatus, ut (quemadmodum vates & Ifaias multo ante cecinerat) non modo in eo decor aliquis aut pulcritudo, fed neque hominis forma aut fpecies appareret: fic etiam ecclefię pulcerrimam faciem, turpiffimis erroribus dehoneftatam, deformatam videamus, & ficut ille tot plagis & vulneribus affectus eft, ut nullus in eo locus fanus confpiceretur, qui novo vulneri excipiendo patere poffit: fic nullum eft ecclefiæ membrum, quod aliquod hoftium telum non exceperit: & quemadmodum ille ab ipfa infantia pericula difcriminaque mortis fubire, & immenfos labores perferre confuevit: fic illa impias & fanguinarias carnificum manus, & hoftilem hæreticorum audaciam inter ipfa crepundia experta eft. Nam cum tria B fint hoftium genera, intefta euangelicæ veritati, primū tyrannorum, qui crudelitate & gladiis armati inauditis tormentorum generibus homines ab illa revocare, & Chrifti fanctiffimū nomen delere conarentur: alterū eorum, qui Chriftianæ doctrinæ puritatem, ficut improbiffimi illi fenes Sufannæ pudicitiam, vitiare atque corrumpere studerent: tertium eorum, qui auctore Paulo, veritatem Dei in injuftitia detinent, hoc eft, illorum qui pravis moribus, & perdita vita, vim etiam inferunt veritati, ut illam elucere minime patiantur: ii omnes hoftes ftatim in ipfis exordiis nafcenti religioni bellum acerrimum indixerunt, nec paffi eam adolefcere ut viribus confirmata fe C colligeret, & cum illis æquo Marte congredi poffet: infanti adhuc ecclefiæ, & in ipfis incunabulis vagienti jam ipfi infidiabantur.

Tyrannorum fane cæca rabies & infania, auctoritate & potentia munita, in Chriftianorum innocentiam, omni nudam atque deftitutam prę fidio, impune, crudeliterque fæviebat: & eo atrocius, atque crudelius, quod ea ratione Dei fe partes agere, & fe illi gratiffimum obfequium exhibere arbitraretur. Rapiebantur itaque tunc qui Chrifto nomen dediffent ad tribunalia judicum, & abftracti ex ipfa Chrifti fchola & ęcclefiæ complexu, tractiq; ad carnificinas, opprobriis & contumeliis affecti, vexati, torti, indicta caufa condemnati ad fupplicia crudeliffima deducebantur. D Sed! o res ftupore & admiratione digniffima, vexata tunc & dilacerata ecclefia inter ipfas tamen carnificum cruentas manus, majora in dies fufcipiebat incrementa: & illorum qui pro Chrifto mortem oppetebant, effufo fanguine, veluti fparfo femine, novi Chriftiani nafcebantur. Vt mihi quidem fapienter Tertullianus martyrum fanguinem Chriftianorum femen appellaffe videatur: & Auguftinus, qui multo dixit effe pulchriorem euangelicam veritatem Græcorum Helena, pro qua multo fortius martyre scōtra Sodomam, quam pro illo Græci contra Trojam dimicaverunt. Sed quamquam hoc hoftium genus atrociffimum fuerit, quod ecclefiæ fanguinem femper E exforbere cuperet, & illo fuas paffim fecures cruentare, tantū abfuit ut id quod optabat affequeretur, ut morte ipfa, qua exiftimabat fe poffe nafcentem religionem extinguere, foverit & locupletaverit: & dum crefcenti Chrifti gloriæ invidet, illam multo reddiderit illuftriorem.

Sed illud eft longe atrocius atque crudelius eorum hominum qui in ecclefia nati, ex illius vifceribus progreffi, in ejus gremio atque finu educati, in illius fchola eruditi, ejus fanctiffimis præceptis inftituti, & facramento auctorati ab illa turpiter defecerunt: & in fanctiffimam, piiffimamq; matrem contumeliofi, infanis erroribus illius tranquillitatem pacemque turbarunt: & cariffimos ejus liberos illa miferabiliter flente & collacrymante ex ejus fæpe complexibus abftulerunt; ut quę modo in ipfas tyrannorum armatas manus nuda, inermifque conjecta, non modo partam dignitatem confervabat, fed augebat: nunc proh dolor, non liceat illi per filios collectam tantis fudoribus & fanguine gloriam retinere. Quod quid acerbius & calamitofius excogitari poteft? Conferte, graviffimi patres, tyrannorum potentiam cum hæreticorum audacia, & invenietis tanto majora damna & acerbiores injurias ab hæreticis quam a tyrannis ecclefiam accepiffe, quanto eft atrocius inteftinum domefticumque bellum, quam externum: tantoque nunc illam effe mœftiorem, quanto eft funeftius & calamitofius, matrem a filiis quam ab hoftibus dilacerari.

Multi antiquis temporibus ecclefiæ hoftes extiterunt, non eft neceffe commemorare: vos ipfi, graviffimi patres, recordamini, qui illam variis & miferabilibus modis afflixerunt: fed nunc quis mœftiffimam ejus faciem ficcis oculis poffit intueri? Habuit quondam tyrannos qui illam delere, hæreticos qui difcerpere, & diftrahere conarentur: fed nunc non fimplices tyrannos, non nudos & inermes hæreticos, fed cum hærefi conjunctam tyrannidem, armatam contra fe jam hærefim intuetur. Vidit quondam Iulianum aliquem, vidit Hunericum fævum Vandalorum Africæ regem, Arianis faventem, illifque bona atque templa reftituentem: fed nunc vix poteft conjuratos contra fe principes numerare. Vidit aliquando unam aut alteram provinciam hærefibus infectam & contaminatam: nunc vero ab ultima Scythia, ad extremas ufque Europæ partes, totum pene Chriftianum orbem veluti fretum aliquod aut Euripum erroribus æftuare: & non modo inquinatas provincias, regna, atque nationes, fed perditas jam & profligatas: non folum apertos hoftes, fed occultos etiam inter ipfa filiorum latera cum maximo eorum periculo verfari. Vidit quondam Encratitas, Catharos, Euchitas, acerrimos fane hoftes, fed qui prætextu virtutis (unde nomen fortiti funt) fe in Chriftianorum animos infinuarent: nunc vero nullo religionis prætextu, fed fpecie quadam improbiffimæ libertatis, cujus amore pernicioffimæ foventur opiniones, in ecclefiæ perniciem irruere. Vidit unum aut alterum dogma Chriftianum labefactari, nunc integram religionem everti. Senfit membrum aliquod ecclefiæ vulnerari, nunc vero totum illius corpus faucium atque cruentum intuetur. Vidit oppugnari aliquando fidem a perfidia, lucem a tenebris, veritatem a mendacio, Chriftum ab antichrifto: nunc vero facrilegium cum hærefi conjunctum & copulatum confpicit. Videt enim fpoliari templa, aras everti, omnibus ornamentis fana nudari, contemni leges, fubfannari pōtifices, irrideri fanctos, patriam avitamque fidem deferi, & quod eft miferabilius, hoftium gladios atque fecures ipfis jam ecclefiæ cervicibus imminere, trucidari catholicos, & ipfas Chrifti fanctiffimas aras illorum fanguine madere. O rem acerbam & calamitofam: obfecro vos, obteftorque, fanctiffimi patres, ne molefte feratis hoc in loco has ærumnas ecclefiæ & miferrima naufragia fæpe referri, & aures animofque veftros illorum commemoratione vulnerari. Liceat obfecro mœftiffimæ matri apud cariffimos filios lugere, ac lamentari fuam infelicita-

ANNO CHRISTI 1562.

tem, liceat vulneratæ atque sauciæ acceptas plagas & gravissima vulnera medicis detegere, liceat afflictæ sponsæ ad sponsi dulcissimi pedes provolutæ conqueri de injuriis, infortuniisque suis: liceat illi hac saltem frui consolatione, quando alia non potest: ut vos qui illius filii, qui sponsi, qui pastores, & medici estis, misericordia commoti, erigere jacentem, alligare illius vulnera, & consolari lamentantem majori animi ardore & contentione studeatis.

Utinam mihi cælestis spiritus illam vim dicendi tribuisset, ut hanc tantam cladem & stragem ecclesiæ vestris nunc oculis subjicere potuissem, non dubito quin non modo vos qui illius vicem sortemque doletis, sed saxa ipsa atque lapides flere & lamentari coegissem. Non enim jam hæretici, sed monstra: non hæreses, sed furiæ in Christiana republica versantur. Nam scripturam divinam corrumpere & depravare, majorum instituta contemnere, doctorum auctoritatem negligere, conciliorum decreta despicere, publicæ paci & tranquillitati invidere, hæreticis omnibus commune semper fuit & usitatum: sed bellum acerrimum & calamitosum, aris, templis, altaribus, imaginibus, legibus, sacrificiis inferre, sacramenta delere, & illa unica hostia corporis & sanguinis Christi, Christianas aras spoliare, jus omne ceremoniarum auferre, in omnes sacerdotum ordines impudenter invehi, mentes, sensus, sermones, libros, ira, odio, & stomacho ardere, non modo infestissimis animis, sed hostilibus armis velle religionem funditus evellere, atque delere: hoc sane hujus ætatis infelicissimæ proprium est, ut nisi firmum staret Christi servatoris nostri promissum, inferorum portas frustra contra ecclesiam esse conaturas, nunc mihi de illius interitu reformidandum esse videretur. *Matt. 16.*

Quid ego, gravissimi patres, in vestrum sanctissimũ ordinem jactatas referam contumelias? memoriæ proditum est Arianos conatos fuisse ecclesiæ pastores, qui illorum furori acriter resistebant, de medio tollere: itaque Antiochiam Eustathio, Adrianopolim Eutropio, Constantinopolim Paulo, Alexandriam Athanasio, Italiam Dionysio, Galliam Paulino nefarie privaverunt. Ut sublatis gubernatoribus (sicut dixit Cyprianus) ipsi liberius circa ecclesiæ naufragia grassarentur, Nunc vero nostri sæculi homines non contenti Angliam universam, magnamque Germaniæ partem orbatam pastoribus reliquisse, & ceteris jam etiam provinciis insidiari, clavum totius ecclesiæ a Christo servatore nostro Romano pontifici traditum (o singularem audaciam) ex illius sanctissimis manibus extorquere nituntur: quinetiam & Carolo invictissimo imperatori, & Christianæ religionis assertori imperium aliquando auferre conabantur: ut iis duobus luminibus extinctis, Cimmerias ipsi tenebras in Christianam rempublicam inferrent. Quid ego tempestates ab illis excitatas commemorem? Quid ecclesiæ bona direpta? Quid servos contra dominos armatos, & trecenta hominum millia trucidata? Quid trecenta in Franconia spoliata monasteria & illa quę nunc ceteris in provinciis passim diripiuntur? Quid combustas publice sanctissimas ecclesiæ leges? Quid Solymanum, infestissimum Christianę religionis hostem ab illis sollicitatum, ut Christi sponsam sævissimis Turcarum armis dilacerandam objicerent? Sed hæc vetera. Quid illas pugnas, perturbationes, incendia, cædes, quæ quotidie ad aures vestras tanto cum omnium dolore auferuntur? hoccine est esse Christianos? hoccine est esse euangelicos? hoccine est esse Christi discipulos & imitatores? O tempora misera & infelicissima, qui questus, qui mœror, quæ lacrymæ, quæ oratio digna his tantis malis inveniri potest?

Quid primum conquerar, patres? nunquid illorum interitum qui ab ecclesia defecerunt deplorabimus? O Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati? O clarissima Germania, cui ecclesia Romana simul cum religione sanctissimum quoque tradiderat imperium, ut cujus fidem constanter retinebas, illius etiam dignitatem contra hostium injurias victricibus armis conservares. Quo animo & quo vultu illa met arma sacrosancta, quæ ad ejus salutem tuendam tuæ fidei commissa sunt, in materna viscera convertere potuisti? Quis religiosissimam gentem subvertere, sapientissimam decipere, fortissimam & constantissimam ab inveterata religione potuit deturbare? Tuque etiam Christianissima quondam Gallia, quæ ob eximiam pietatem & religionem hereditarium hoc nomen a majoribus acceptum, illęsum atque inviolatum tot sæculis conservasti, quæ tot habeas domestica exẽpla regum sanctissimorum, quæ tantam gloriam eras adepta, ut nullum esset regnum, nulla natio, nulla provincia, in qua non Gallorum vestigia religionis gratia impressa conspicerentur: nullaque tam semota regio, in quam tuæ pietatis fama non penetraverit: Quis te fascinavit non obedire veritati? Quis e tanta gloria dejecit? Quis tibi hanc tantam invidit felicitatem? Teque etiam Anglia, vosque reliquas nationes, ceterosque mortales appello, qui matrem sanctissimam ecclesiam deseruistis. Quis vos ab ecclesia Romana, quę est sponsa Christi, quę est arca Noe, extra quam non est salus, quæ est columna & firmamentum veritatis, quæ est sancta illa civitas Hierusalem, segregavit? & paucorum hominum temeritati & audaciæ parere fecit? Quis vos fascinavit non obedire veritati?

Respicite, fratres, aliquando, & hos Sirenum cantus, qui vobis falsa quadam libertatis specie blandiũtur, sed lethalem somnum comminantur, fugite, & piissimæ matris ecclesiæ vocem agnoscite, afflictę atque calamitosæ, & interitus vestri dolore confectæ misereminі. Quæ nunc vos magnis ad se vocat clamoribus, quæ sinu redeuntes excipiet, quæ consertis brachiis vos summa benevolentia complectetur, quæ suarum calamitatum amplius non recordabitur, quæ lata lege oblivionis acceptas injurias sempiterno cõteget silentio: Quam quidem mœstam, sordidatã lugubri habitu, obortis lacrymis ad genua vestra provolutam sic vobiscum agere existimate. Quis vos, filii mei carissimi, a meis complexibus abstraxit? quis præcepta mea tam longa sæculorum serie, tot sacrorum conciliorũ & doctorum auctoritate firmata docuit negligere? cur illam viam quam apostoli, martyres, pastores, tot doctissimi, & sapientissimi homines ingressi sunt, quã & Christi & martyrum sanguine tinctã videtis, deseruistis. Stupescat cælum, me fonté aquæ vivę dereliquistis, ut pertusas & dissipatas cisternas sequeremini? Cur meo sacramento auctorati milites, parentis signa deseruistis? Cur meum suavissimũ jugum e vestris cervicibus expulistis? Quod ego tantum contra vos concepi scelus, ut quos genui in Christo, quibus vitam dedi, quos lactavi, quos indulgentia materna fovi, quos in spem cælestis hereditatis erexi, pro quibus nunc & preces & lacrymas fundo, vos discipuli in magistram ingrati, filii in matrem

ANNO CHRISTI 1562.

trem crudeles, amici in sponsam sitis contumeliosi? O & me miseram, & vos infelicissimos.

Sed emergat jam ex iis vadis oratio, & istos doloris atque lacrymarum scopulos prætervecta se tandem ad investigandum aliquod tantis malis remedium, consolandamque mœstissimam matrem convertat: qua in parte quem primum invocabimus patres? Cujus auxilium implorabimus? Nunquid Dei? at vereor ne peccatis & sceleribus nostris offensus avertat oculos, aures occludat, & illud nobis supplicantibus, quod olim populo Israelitico, respondeat: Neomenias & sabbata vestra odivit anima mea. Neque enim ullam aliam tantorum malorum causam extitisse arbitror, quam populi Christiani flagitia. *Propter peccata tua* (inquit Deus per Hieremiam, alloquens veterem ecclesiam) *relinqueris sola ab hereditate tua quam dedi tibi, & servire te faciam inimicis tuis.* Ego sane, gravissimi patres, cum miseram horum temporum conditionem, & calamitosum rerum statum considero, videor videre incensum ira atque indignatione dominum, evaginato gladio sponsam ob filiorum scelera vulnerare, & illi servitutem atque solitudinem comminari. In tantis vero malis unicum video esse remedium præsidiumque lacrymarum: ut ploremus coram domino, ut tantum istud incendium in ecclesiæ fortunis excitatum expressis dolore peccatorum lacrymis restinguatur: ut sacram quam hodie colimus triadem invocemus, ut conniventem in nostris calamitatibus dominum, & veluti nostris malis indormientem illis regii vatis vocibus excitemus: *Exurge domine, quare obdormis? exurge, & ne repellas in finem: quare oblivisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ?*

O pater cælestis, nunquid ecclesiam quam tibi atrocissima filii morte consecrasti, incendi nunc ab hostibus, diripi atque vastari pateris? cupis ne fortassis in alias illam puriores sedes transferre? & sicuti quondam Hierosolymæ, Asiæ, Græciæque templa, nunc etiam reliquæ Europæ sanctissima domicilia tuorum martyrum sanguine consecrata ab hostibus occupari sines? Si nihil nostris precibus, si nihil ecclesiæ lacrymis, si nihil eorum qui passim jam pro tua gloria trucidantur, sanguine vocibusque moveris, respice in faciem Christi tui: ut hæc tua justissima indignatio peccatis nostris sceleribusque concepta, illius conspectis vulneribus pro nostra salute susceptis mitigetur.

Teque etiam humanæ libertatis assertor atque magister Christe Iesu, spes unica, solatiumque mortalium, e cujus cruentis vulneribus simul cum sanguine mortalium salus, vita, felicitasque promanarunt: te, inquam, appellamus, nunquid sponsæ, cujus causa mortem atrocissimam subiisti, oblivisceris? nunquid oves nota crucis inustas, quæ signum semper salutis fuit, a lupis misere dilacerari permittes? nunquid non illas jam inimicorum voces in nos jactatas exaudis: *Ubi est Deus eorum*? quibus nihil esse potest vel tuæ clementiæ contumeliosius, vel ad nostram calamitatem acerbius.

Teque, Spiritus sancte, qui veritatis splendidissimo lumine Christianorum animos illustras, nunquid patieris ut omnia nunc tenebris errorum occupentur.

Teque, virgo sanctissima, piissimaque mater, quam voluit Christus esse veluti aram religiosissimam, ad quam in rebus afflictis & calamitosis confugeremus, quam omni honore, & tuo nos pa-A trocinio spoliare homines perditissimi conantur.

Teque, princeps apostolorum Petre, cujus humeris hanc molem ecclesiæ Christus imposuit, cui clavum eripere, cujus successores pontifices Romanos e sede deturbare nituntur.

Vosque, fortissimi martyres, felices animæ, incolæque cælestes, quos ecclesiæ custodes, mortaliumque patronos Deus esse voluit, quorum immortalibus meritis minime nos adiuvari ecclesiæ hostes arbitrantur: vos, inquam, omnes imploramus, vos hanc funestam flammam a vestris altaribus, ab ecclesia Christi, & Christianorum mentibus removete: ut hic tantus impetus, quem humana imbecillitas sustinere non potest, divina vestra virtute comprimatur.

Hoc est unicum singulareque perfugium, sanctissimi patres, ut ad divinam clementiam, ad vota, preces & lacrymas confugiamus. Quod si ullum ab hominibus ecclesia sperare auxilium potest, id nunc totum in vobis situm & collocatum est: vos illam consolari, ejus lacrymas abstergere, vos illius sordes abluere, & pristinum illi splendorem restituere potestis. Vos illa nunc per Christi crucem & sanguinem obsecrat & obtestatur, ut afflictæ & calamitosæ matri subveniatis, ut jacenti porrigatis manum, eripiatis ex hoc miserrimo naufragio, & ereptam in portu aliquo ubi conquiescat, salvam & incolumem collocetis: vosque imprimis appellat, illustrissimi legati, quos divina bonitas in hoc altissimo ecclesiæ vertice collocavit, ut omnia circumspicere, videre & illustrare deberetis: quos hac purpura exornavit, ut mortis Christi admoneret, & ut illam, si esset opus, rubicundiorem effuso pro Christi gloria vestro sanguine redderetis. Vosque etiam sanctissimi patres quos cælestis sapientia pastores & esse & appellari voluit, ut nullum periculum aut laborem recusandum, sed crucem etiam atque mortem pro salute ovium, & ecclesiæ dignitate sustinendam arbitraremini, vos inquam, omnes appellat, vestram fidem implorat, vos obsecrat, ut viam nunc investigetis, qua, si non pristinum decorem recuperare, has saltem quæ supersunt reliquias contra furorem hostium tueri, conservareque possit.

Ad quam quidem rem obtinendam sunt qui veterem illam severam morum disciplinam in primis revocandam arbitrentur, quorum sententiam quis est qui non probet? qui non ducat salutarem, & ad placandam divinam indignationem magnopere pertinere non videat? Illas audio, gravissimi patres, tota Germania jactari voces: fides antiqua, mores antiqui, in quibus sicut est aliquid quod probem, sic etiam est aliquid quod molestissime feram, & gravissime dolendum atque reprehendendum putem. Illis etenim verbis primo significant se non ob aliud ab antiqua fide degenerasse, quam quod nos ab antiquis moribus deflexerimus: quod quis non intelligat summopere esse deplorandum? Quid enim potest indignius excogitari, quam tanti sceleris culpam in ecclesiæ corruptos mores transtulisse? An quod me ignavum videris militem, tibi transfugam & proditorem esse licere existimabis? Quod ego sim ambitiosus, tu parricida? Quod ego superbus, tu in Deum & sanctos contumeliosus? An quod gubernator dormiat aliquando, & qui in navi feruntur sint profligatis moribus, tu navim perforabis? Quod domestici sint improbi, tu domum incendes? Quod cives sint iniqui, tu civitatem hostibus diripiendam dabis? O summam hominum cæcita-

Hierem. 17.

Psal. 43.

ANNO CHRISTI 1562.

cæcitatem. Sed quamquam illorum cæcitas lacrymis sit & commiseratione dignissima, qui hac occasione tantum in se scelus admittendum putaverunt, nos tamen illorum reprehensiones, tacitas quasdam Christi servatoris nostri voces, suam ecclesiam per inimicos excitantis & admonentis existimare debemus: præsertim cum illi hac potissimum via ad expugnandam ecclesiam, seducendamque popularem multitudinem progrediantur. Nam si quid est in ecclesia depravatum, si quid corruptum & contaminatum, id solum curiosissime notatum in unum quasi acervum congesserunt, id habent in numerato, id in gymnasiis, in suggestis, in publicis privatisque colloquiis, in templis, in foro, in angulis, in B concionibus, in omnibus hominum circulis, id inquam unum sermonibus & libris populo jactant, hoc unico argumento & errores tuentur, nos in odium adducunt, & temeritatem concitatæ multitudinis ad iram & insaniam impellunt, & inflammatis odio facile quod optant persuadent.

Hæc sunt illorum arma quibus ecclesiam oppugnant, quæ ex eorum manibus eripi alia ratione non possunt, quam si hæc imprimis ecclesiæ vulnera sanentur: quæ vobis nunc, gravissimi patres, summo studio atque diligentia curanda sunt, ut restituta sanitate, revocataque ecclesiæ pulcritudine, cum in illam hostes conjecerint oculos, se deceptos intelligant, & illius amore capti in ejus ruant amplexus, maternumque in sinum re- C vertantur. Vicistis mihi credite patres & non solum meo, sed omnium judicio vicistis, & non modo arma, sed captivos & spolia hostibus ademistis, si modo deformatæ ecclesiæ antiquam faciem atque formam restituatis. Sed quid ego hæc apud vos, quos potius omnium laudibus celebrandos, quam cujusquam oratione excitandos, aut animandos intelligam? quos cum ego tanta hujusce rei cupiditate flagrare videam, soleam ingentes Deo immortali gratias agere, qui eam vobis dederit mentem, ut honori, dignitati, omnibus commodis & utilitatibus vestris ecclesiæ causa renunciandum esse judicaretis. Et merito id quidem facitis, sanctissimi patres: quis est enim per Deum immortalem, qui hoc præsertim D calamitoso & funestissimo sæculo cum ovium salus, cum ecclesiæ dignitas, cum Christi gloria in summo discrimine periculoque versantur, non modo dignitatis suæ, sed salutis etiam & vitæ dispendio ecclesiæ incolumitati subveniendum non ducat? Si Christus ipse ad abjectissimam servi conditionem, hominis causa se dejecit, ego pro illius gloria nihil de mea dignitate patiar esse detractum? ipse terræ cælique conditor ac dominus, extremam paupertatem & indigentiam, acerbissimasque contumelias sponsæ suæ amore sustinuit: & ego meas utilitates ecclesiæ saluti anteferendas putabo? Ipse ludibrio habitus, inter sceleratissimos latrones in crucem actus, se crudelissimæ morti pro mea, ecclesiæque salute de- E vovit: & ego non patiar dignitatis vel fortunarum mearum vel minimam fieri jacturam, ut minanti interitum ecclesiæ succurratur.

Liceat verum dicere, gravissimi patres, sanctissimi illi primi ecclesiæ pastores, clarissimique principes apostoli, humiles, abjecti, pannosi, texendorum tabernaculorum artifices, coriarii, piscatores, non minus inter pannos illos & retia, quam inter aurum & purpuram apostolicam dignitatem retinebant. Illa est vera gloria, illa vera dignitas, & apostolica majestas, velle contemptum, A ignobilem & abjectum esse, ut Christi gloria, & ecclesiæ salus atque dignitas conserventur. In hanc igitur unam curam & cogitationem dies & noctes sicuti facitis, gravissimi patres, incumbite, ut rebus omnibus posthabitis atque neglectis, uni solum ecclesiæ saluti consulatis: quæ tota nunc e vestra fide, sapientia, auctoritateque pendet: quæ in summam nunc spem salutis erecta est, cum ad eam obtinendam videat vobis neque voluntatem deesse, neque facultatem. Habetis enim illa præsidia & adjumenta, quæ nullus mortalium (in tanta præsertim rerum perturbatione) non dicam sperare, sed neque optare unquam potuisset. Vota per totum orbem Christianum, hujus rei causa, suscepta sunt: omnibus omnium ecclesiarum altaribus supplicatur, continuis precibus & lacrymis divina sollicitatur misericordia: habetis sanctissimorum patrum, doctissimorumque hominum frequentiam innumerabilem: habetis clarissimi imperatoris, potentissimorũque regum, rerumpublicarum, principumque Christianorum legatos, quorum dulcissimo conspectu recreatur ecclesia, & sibi vobisque summam securitatem pollicetur, qui non modo consilio atque prudentia, sed armis etiam atque potentia auctoritatem & decreta vestra fortissime tuebuntur. Quæ quidem omnia PII IV. pontificis maximi domini nostri singulari beneficio adepti estis: qui ut ecclesiæ subveniret, nullis laboribus, sumptibus, impensis parcendum judicavit: qui omnes principes Christianos, omnes ecclesiarum omnium pastores, ad tuendam illius dignitatem, quam & vita & rebus omnibus cariorem ducit, tanta sollicitudine & industria e suis sedibus excitavit, ut mihi quidem in rebus prope desperatis, signum aliquod salutis sustulisse videatur.

O pater sanctissime, cujus cum ego flagrans studium in cogendo concilio, in tot pastoribus convocandis, in tot regum, principumque Christianorum accersendo præsidio, in sollicitandis etiam ipsis Christianæ religionis hostibus omni benevolentiæ significatione: cum hæc, inquam, omnia tacita mentis cogitatione perpendo, te quidem divina bonitate, & clementia in hac tempora infœlicissima reservatum intelligo: quibus præter te nullus alius subvenire aut mederi potuisset. Fruere, pater beatissime, hac tanta tua gloria & felicitate, te totus Christianus orbis assertorem suæ libertatis agnoscet: tibi non homines modo, sed angeli etiam, civesque celestes plaudent, & gratulabuntur: tibi se ecclesia suam salutem debere confitebitur: tibi Christus, cujus vices geris, coronam virentibus perpetuo floribus iis tantis tuis laboribus virtutibusque dignã, suis jam manibus intexit, eam sacrosancto venerandoque tuo capiti impositurus: tibi non modo præsens sæculum, sed ipsa posteritas gratulabitur, & hanc tuam pietatem incredibilem, quam & operibus & nomine profiteris, sẽpiternis laudibus celebrabit. Quid igitur restat, gravissimi patres, ut finem aliquando dicendi faciamus, nisi ut quando neque tempus committat, neque majora, quam illa, quæ nunc habetis præsidia, sperare potestis, summa celeritate & festinatione, in qua ego omnem spem sitam & collocatam arbitror, ad stabiliendam & confirmandam ecclesiam remis velisque (quod aiunt) contendatis. Nostis optime, sanctissimi patres, ecclesias vestras innumerabiles, nunc pastoribus orbatas, in maximo periculo versari? Nostis præterea hanc sanctã synodum sępe coactam, temporum injuriis, bellorum tumultibus, inimicorum insidiis

insidiis dissolutam, dissipatamque fuisse: Nostis A etiam Vvitembergenses theologos principem suum, cum exercitu quondam ad dissipandum concilium armasse: omnia nunc tentabunt, omnia experientur. Adest hic vicina Germania, quæ non mediocriter hujusce rei exitum, extremam sententiam, damnationemque reformidat: mihi credite, licet in ipsis Alpium visceribus inclusi, iis tecti satis atque muniti montibus & rupibus videamini, in hos etiam angulos subita & inopinata hostium arma penetrabunt: videorque mihi aliquando videre concussum tumultibus orbem, armorū strepitum audire, Hannibalemque ipsum ad portas, hostes, inquam, ad ista montium ostia B faucesque consistere, vosque, gravissimi patres, de fuga solum & salute vestra cogitare, & simul cum fuga discessuque vestro, miserrimæ matris ecclesiæ interitum funusque contemplor. O rem miserrimam, & omnibus sæculis deplorandam: si modo (quod Deus avertat) hic tantus, tam illustris, clarissimusque cœtus vester, re infecta dissolvatur, actum est de religione Christiana. Exultabunt adversarii, ingentes animos concipient, alacres & læti volitabunt, se vera sentire, nos errare: nobis infensum, sibi Deum propitium esse jactabunt, & veluti jam de nobis parta victoria gloriabuntur: ecclesia vero omni spe destituta, omni orbata præsidio, quid aget? quem invocabit? quo se vertet? cujus opem & auxilium implorabit? quem locum hostibus vacuum reperiet C quo se valeat recipere? quam sibi imposterum spem pollicebitur? numquid ut iterum synodus cogatur? numquid sperare poterit, ut hæc unica spes toties jugulata reviviscat? Quin potius metu examinata, omni spe destituta, præteritæ calamitatis memoria, & impendentis timore confecta cedet misere suis hostibus, in triumpho captiva ducetur, & in prædam illis exhibita, se ab illis dilaniari, dilacerarique patietur.

Quæ quidem mala ne illi eveniant, vobis, gravissimi patres, celeriter providendum est. Efficite nunc cum silent arma, cum nondum hic bellorum strepitus exauditur, cum omnes in summam spem volunt vestris pendere sententiis, ecclesiæque salutem contineri arbitrantur: cum oracula D hujus concilii ab omnibus provinciis suspensis animis, tamquam unicum & singulare tantorum malorum remedium spectantur: ne frustra de sapientia, consilioque vestro totus Christianus orbis sperasse videatur. Efficite, patres, ut vel illas provincias, quas nondum furor hostilis invasit, tutas, firmas, atque constantes decretis vestris sanctissimis conservetis: vel quod ego de divina bonitate, vestraque sapientia mihi polliceor, ut cor illud unum & unica anima, quam Spiritus sanctus omnibus Christianis voluit & fecit esse communem, & quorumdam licentia multis nunc erroribus distraxit atque dissipavit, iterum divina vestra virtute coeat & copuletur: ut omnium sit unus animus, una fides, unus spiritus, quorum unus est Deus, unicusque servator Christus, cui E sit laus, decus, honor, gloriaque sempiterna. Amen.

DIXI.

ANNO CHRISTI 1562.

XCV.

F. HENRICI DE S. HIERONYMO Lusitani theologi, & artium liberalium magistri, Dominicani, de calamitatibus ecclesiæ oratio, habita dominica prima quadragesimæ apud sacrum concilium Tridentinum, anno MDLXII.

NEMO est, sanctissimi patres, qui hujus nostri turbulenti sæculi miserandum statum cernere perfecte possit, dignisque lacrymis deplorare, nisi is sibi proponat ante oculos præclara illa ac felicia nascentis & florescentis ecclesiæ primordia & incrementa. Nam si serio rem perpendamus, & conferamus recte singula, vitam, mores, pietatem, fidei, religionisque ardorem, & amplitudinem: videbimus plane, si æqui rerum simus judices, & veri æstimatores, heu in quam lugenda, & calamitosa tempora inciderit posteritas ista nostra, & in qualem infelicitatem devenerimus, quantumque labentis hæc & senescentis, ne dicam expirantis mundi degenerans ætas, ab illo prisco majorum nostrorum exciderit, aureo, florente, ac beato sæculo. De præsentibus igitur ecclesiæ calamitatibus sermonem habiturus, earum causam ex euangelica recitata lectione depromam, remedia, Deo auspice, & antidota salutaria indicabo. Sed vincit fateor dicturi vires injunctum onus. Timorem incutit dignissimus hic locus ac sacerrimus. Deterret gravissimorum & sapientissimorum præsentia auditorum, mundi procerum, ecclesiæ luminum, christorum Dei: quibus sane jure potuissem optimo despondere animum, nisi vestra, sanctissimi patres, tanta esset humanitas ac facilitas, quanta profecto est auctoritas, dignitas, & eruditio, quæ patiens mihi dicturo pollicentur silentium, & trepidanti præbent audaciam, favoremque, conciliant.

Constat igitur, ut hinc initium capiamus Christum optimum maximum Dei virtutem & sapientiam reipublicæ Christianæ fuisse auctorem ac parentem. *1. Cor. 1.* Eundemque (ut de divino illius numine sempiternaque majestate conticescam) vitam in hoc mundo pauperem, humilem, abjectam, despectam, incommodis omnibus ac laboribus refertam delegisse. Talem is ascivit populum, & rempublicam instituit, quæ ejus insectaretur vestigia, mores imitaretur, leges & instituta vitæ servaret. Hanc ut sponsam carissimam quam adeo dilexerat, ut sanguinem pro ea fuderit, extremaque supplicia subierit: & miseram mortem, qua eam a tenebrarum imperio & satanæ tyrannide liberaret: non perituris divitiis & gloria ditavit, sed ut inopia, despectu, paupertate, & vitæ injuriis quæ res ad illius sane regnum manuducunt & provehunt: ita maximis, optimis, atque divinis donis ornavit, affecit, ac prosecutus est. Eos autem quos ad eam gubernandam præfecerat, apostolos inquam, ignobiles, pauperes, & piscatores elegit: nullo fuco, inanive philosophia suffultos, divino tamen Spiritu afflatos, & cælestibus virtutibus præstantes.

Hæc itaque sic cunctis mundi præsidiis destituta, & cælo dives, Deus bone, quam crevit! quam floruit! quam splenduit? quam amplificavit fines suos! quam denique universis non solum agrestibus hominibus, verum philosophis, sapientibus, regibus, ac principibus admirationi fuit! Quam fervens tunc temporis religio! Quæ *Rom. 14.* pietas, caritas, gaudium, pax in Spiritu sancto!

Anno Christi 1562.

Quæ demum omnium in Deo concordia & animorum conjunctio! Quæ templa magnifica, & cœnobiorum multitudo, quorum adhuc jacentia ac prostrata cadavera fervorem & devotionem non vulgarem ostendunt! Deinde qualis in pastoribus zelus, quotidie pro ovibus suis morientibus! Qualis in doctoribus sapientia ad refellendas hæreses, reddendamque rationem de ea quæ in eis esset spe! Qualis in monachis devotio, modestia, disciplina, morigeratio, & mentis in cælum jugis elevatio! Quæ in virginibus puritas, honestas, ac pudicitia! Quam in conjugibus reciprocus amor! In populo jam quæ sinceritas, simplicitas, & ad magistratus subjectio! Quæ denique humanarum divinarumque legum sedula observantia, diligensque completio! Superbiæ, segnitiæ, socordiæ, aut ceteris sceleribus nihil fere relinquebatur loci. Contra vero postquam cessere jura peccatis, & triticum zizania suffocare cœpit, transacto illo ardente ecclesiæ tyrocinio, quid jam non triste, non miserum, non funestum ac calamitosum cernere licet? Omnia eversa, extincta, convulsa, labefactata sunt & prope interitum. Refrixit impietate pietas, superstitione religio, bello pax, rebellione subjectio, mendacio veritas, procacitate pudicitia, edacitate temperantia, intemperantia sobrietas, fastu modestia, dissolutione devotio, luxu moderatio, tenacitate eleemosyna, temeritate prudentia, præcipitatione consilium, superbia & insolentia humilitas, infidelitate fides, inani fiducia spes, cupiditate caritas, vitio denique virtus, & malo bonum. Ut nihil auctore Cypriano jam non cœperit esse licitum cum publicum est. Adeo ut vix vestigium illius antiquæ sanctitatis, & veteris nitoris in Christi sponsa reperias. Quin eam, quam benignus ejus sponsus tot, tantisque donis ornavit, ut commemoravi, & liberali fuerat munificentia prosequutus, frigescente indies caritate, succrescentibus peccatis, & pullulantibus hæresibus, fide ipsa velut in fontem remeante, & reliquum orbis quasi deserente, ad Petri sedem, ad ecclesiam Romanam unde effluxerat & emanaverat retrolabente, senio confectam, rugis plenam & deturpatam maculis, aurum denique versum in scoriam, summo cum dolore, & non sine lacrymis perennibus contemplemur.

1. Cor. 15.

1. Petr. 3.

Cypr. lib 1. epist 2.

Quod si magnus ille Basilius statum sui temporis similem esse dicebat navali prælio & quidem nocturno, mari magnis undique concitato ventis, ingruentibus procellis, utrinque congrediente classe, ubi quis dux, aut imperator, miles, aut adversarius, non possis dignoscere: sed commisceri omnia, confundi, turbari, quati, collidi, & funditus everti. Nos qui non levioribus, ut reor, malis implicamur, & cladibus atterimur, in ea jam manentes vita in qua nihil sit aliquid, quam quædam miserrimi temporis prorogatio, quid de nostro calamitoso sæculo fingere aut ratiocinari possumus? Nihil non turbatum videas. Caligantem fidem apud plerosque, & in mille sectas dissectam. Templa dominica polluta, sacris imaginibus ejectis, & conspurcatis diruta, & prope ruinam. Sacramenta potissima inquam illa, divinæ erga nos misericordiæ organa, & animi præsidia calcata pedibus, & vilipendi: summum totius ecclesiæ pastorem, & Christi vicarium passim contemni: grassantes ac sævientes lupos, qui arceat, vel rarum, vel neminem, magis ac magis, ut verbis utar Cypriani, sæviente adversario, errorem fallere, livorem incendere, superbiam inflare, iram præcipitare, cupiditatem excæcare. Et ut paucis concludam multos amissa fide, irrisisque operibus aut floccifactis, falso nescio unde sibi salutem promittentes, sub Christiano titulo, quem honoris causa retinere videntur, Epicurea aut Mahumetica longe turpiorem vitam agere: Orbem denique universum ardere flagitiis, & peccatorum incendiis, si quæ pejora mala peccata nostra non minantur: ut boni quicquā nihil jam occurrat, quod sperare possis, vix quod optare audeas: nisi forte malle pios ad vitæ exitū vocari (quæ felix nūc esset conditio) *quā videre mala gentis suæ, & sanctorum.*

Basilius de Spiritu san. cap ult.

Cyprian. de simp. prael.

Anno Christi 1562

2. Mac

Qua in re, sanctissimi patres, id ego dolentius esse arbitror, atque deplorandum magis, quod velut " febricitatos, qui nec medicum agnoscunt, aut pharmacum admittunt: seu ut illi qui in imo maris positi, immensum aquarum pondus non sentiunt, nos a Deo tamquam a parente optimo & nostro amantissimo quotidie flagellis cædimur, extremis calamitatibus attriti, tantum abest ut resipiscere velimus, quin (quod extremæ est cæcitatis) in tanto naufragio constituti, & periculorum discrimine vitam traducimus oscitanter, perinde ac in summa pace versaremur, nec quicquam a nobis quod ad bene vivendum spectat, insignia utinam virtutis assequuti, omissum esse videatur. Ut merito in nos illud Ieremiæ cadat: Ad flagella, ut alter Pharao, obdurescentes, & ad correptiones ut aspides surdescentes, *Frustra percussi, filii disciplinam non receperunt.* Hic status, hæc rerum nostrarum conditio est, optimi patres, hic præsens quo periclitamur naufragium.

" febricitantes.

Ierem

Psal. 57

Iam vero tantorum malorum causam mihi investiganti, nulla alia sane occurrit, quam quod succubuerimus tribus illis satanæ telis, quibus nefarius ille olim caput nostrum, Christum inquam optimum maximum jejunantem in deserto impetiit, & experiendi causa, quemadmodum ecclesia hodie commemorat, tentavit, gulæ, ambitioni, avaritiæ. Hæc sunt tres illæ plagæ de pessimorum equorum ore procedentes, ut est in Apocalypsi, quæ tertiam partem hominum occiderunt, ignis, fumus, & sulphur. Hæc, inquam, tres illæ pestes exitium ac perniciem universo orbi inferentes, ut testatur Ioannes, *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.* Simulatque enim ista in hominum mentes irrepsere, & serpere cœperunt, continuo virtus elanguit, emarcuit, conticuit, evanuit, & posthabita est.

Apoc. 9

Ioan. 1 cap. 2.

Nam ut a gulæ vitio exordiar, quæ non mala mundo peperit? Parsimoniam hæc (ne toties primorum parentum infelix casus repetatur) omnino abstulit: abstinentiam pepulit: jejunia sacra non modo fregit, verum procul ablegavit. Corporis denique disciplinam, qua veluti minutissimis arcibus caritas circumvallata constat ac firmatur, abrogavit. Intemperantiam, luxum, crapulam, venerem, ebrietatem & petulantiam induxit. Quæ cum majores nostri viri sanctissimi probe ac sapienter noverint, adeo corporis disciplinam fuere venerati, ut eam semper cum pietate conjunxerint. Non sicut *multi hodie inimici cruci Christi, quorum Deus venter est,* qui *terrena sapiunt* (ut reliquos voluptuosos omittam) quos ob unam ciborum licentiam a fide, ab ecclesia, a Deo defecisse videmus.

Genes.

Philipp

Deinde jam inanis gloriæ appetitus & honoris ambitio pompam, fastum, apparatum, & mille alia portenta & monstra dedit. Quos enim ambitiosus, ut inquit Cyprianus, arrogantium fastus

prius

NO ISTI 62. prius pertulit? Quas superbas fores matutinus salutator obsedit? Quot tumentium contumeliosa vestigia stipatus clientium cuneis ante præcessit, ut ipsum etiam salutantium comes postmodum pompa præcederet, obnoxia non homini, sed potestati? Quibus denique sordibus emit ut fulgeat? Hæc demum incredibili quadam & mira philautia gloriam & excellentiam, quæ veræ virtutis sunt præmia, & jure studiosis debentur, sibi usurpans & falso arrogans, sublimem illam humilitatem vereque euangelicam virtutem extinxit & profligavit: hypocrisim & simulationem intulit. Iis accessit avaritia, venenum illud mortiferum & pestilens: qua nocentius nihil, & perniciosius fingi aut excogitari potest: quæ quod residuum fuerat a grandine, comedit & demolita est. Et velut ventus ille urens, de quo meminit Oseas, desolavit fontes & siccavit venas, scilicet caritatis, diripiens thesaurum omnis vasis desiderabilis, justitiæ inquam & pietatis. Hæc magnus ait Basilius: Non memor fuit communis naturæ: non putavit oportere superfluum in egenos distribuere: nullam præcepti habuit rationem. Miser est inquit, avarus ob fertilitatem, miserabilis ob præsentia bona, miserabilior ob futura quæ spectat. Omnia aurum videt, aurum imaginatur, hoc dormienti insomnium est, & vigilantis animum possidet: optatque omnia in auri naturam transmutari: jucundius aurum aspicit quam Solem. Hæc detestabilis cæcitas mentium, Cyprianus ait, & cupiditatis insanæ profunda caligo ad hoc tantum possidet, ne alteri possidere liceat. Omnia denique sui labe tingit, fœdat, maculat, inficit, corrumpit atque contaminat.

Harum igitur tentationum primam si attente animadvertas, in deserto reperies, apud carnales & animales homines, qui sensu dumtaxat veluti pecora & voluptate ducuntur. Secundam Hierosolymis, in sancta civitate, in domo Dei, in templo & in pinna templi. Tertiam in montibus. *Accedens igitur tentator*, narrat beatus Matthæus dixit Christo. *Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Quid malignus iste & miser machinatur? Non lapides in panem Christus transmutaturus erat. Quam quidem potentiam versipellis iste inficiari nequit, sed panem in carnem quæ det vitam mundo. Unde satanæ sectatores in animum nequeunt inducere, aut sibi persuadere, posse fieri quod homo non ita cibo addictus sit, carnisve turpissimis voluptatibus, ut alia in re quapiam delectetur: Cum non in solo pane vivat homo (ut Christus inquit) sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei: divinis inquam, colloquiis, familiaritateque, cum Deo, qui verus *cibus* est, *qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam*: suavius sapiens, nutriens interius, reficiens, sustentans, ac cor hominis confirmans. Quo cum usi sunt Moyses, Elias, & tandem Christus dominus, quadraginta dierum inediam pro suavissimis ferculis, opulentissimisque conviviis summa cum voluptate duxerunt. Hos qui sequuti sunt veri Christi imitatores, & viri euangelici, quique regnum Dei non escam, & potum esse (ut nostri helluones fingunt) intelligentes, & sacra jejunia cum ecclesia venerantes, desertis in locis vitam omnem vigiliis, & orationibus, suspensionibus divinis insumentes, non solum a cruentis dapibus & epulis abstinuere superfluis, aut varia ferculorum multitudine, quam natura contenta paucis perhorrescit, sed quasi quodam divino furore percitti, ut Philo est auctor, nonnulli vix tertio quoque die famem sentiebant. Alii qui prælaute accepti epulo sapientiæ copiose præbentis sua placita, duplum perdurabant ejus temporis, & vix sexto die cibum degustabant necessarium. Potum e fluentis hauriebant, contenti placare dominas a natura mortalibus additas, famem, sitimque, absque omnibus lenociniis fruendo rebus, sine quibus non licet vivere: edentes ne esurirent, bibentes ne sitirent, saturitatem cavendo, ut inimicam animo, pariter ac corpori. ANNO CHRISTI 1562.

Assumptio deinde Christi a satana in pinnam templi (ne longius progrediar) hoc docet, sublimibus nimirum, & summo fastigio positis ruinam sæpe, casum & præcipitationem imminere. Et quo altius fortuna levet, eo in majora pericula præcipitet. Semperque ea quæ diabolus suggerit, ut Hieronymo placet, licet prima specie alta sapiant, ad ima tendere. Ad hæc omnia regna mundi Christo oblata, quid aliud quam lucri causa avarum diabolum adorare docent? Quod alias Paulus de avaritia præmonuit, quod sit idolorum servitus. Nec putandum solum satanam omnium regnorum mundi precio adorationem mercari voluisse, cum nihil tam mortalium mentes vindicet, alliciat, & rapiat, quam ardor gloriæ & propriæ cupiditas excellentiæ, sibique divinos honores impendendi. Ut facile res omnes, aurum, copias, supellectilem, vitam, corpus, animum, cælum, & Deum ipsum repudient, pariter & contemnant, & vili exponant, dummodo adorentur, colantur, & habeantur in precio. Hieron. super Matth. Ephes. 5.

Hujus congressionis satanæ priorem istum Christus illusit sacro jejunio & abstinentia: divino profecto adversus gulæ vitium antidoto ac præstanti medicamine. Nam sicut oleum pinguefacit athletam, ut magnus ait Basilius, sic jejunium exercitatorem pietatis. Secúdum humilitate. Nec enim labitur humilis, ut sanctus vult Macarius. Nam unde labi posset, inquit, qui sub omnibus est? quam qui habeat, nempe totius, ut aiunt, spiritalis vitæ fundamentum, omnem fuisse videbitur assequutus virtutem. Nam omnis in virtute progressus, ut eidem Basilio placet, in humilitate progressus est. Postremum, mundi contemptu. Cur enim non contemneret quæ in puncto ostendi possunt & in momento? Unde contemptor mundi, quasi ex specula cum propheta videns mentis acie ejus gloriam, divitias, dominatum, copias, & ejusdem generis cetera, quæ plurimi æstimanda putant mundi sectatores, facile judicat esse vanitates, & insanias falsas, quæ sicut ostenduntur in puncto, puncto durant, & puncto continentur, eaque arbitratur ut stercora, ut Christú lucrifaciat. Basil. conc. de jejun. Macar. Ægypt. hom. 19. Basil. Luc. 4. Psal. 73. Philip. 3.

Vos igitur, optimi patres, qui numquam ab ecclesia recessistis, nec quia in ea zizania fides aut caritas vestra est impedita, ut divine admonet Cyprianus, verum manentes ac consistentes intra domestica castra, ut ille sapienter inquit, & intus positi ea quæ in communi tractanda sunt agitis, ac providetis: iis servatoris nostri exemplis & salutaribus remediis collapsis, & corruptis moribus mederi potestis: Intemperantiam, ambitionem, avaritiam, e quibus alia velut e fontibus scaturiunt incommoda rescindentes: ne ultra offendiculo esse possimus infirmis, ut docet Paulus, sed incitamento ad virtutem. Quo illi consilio parti quæ circa mores versatur, provisum ac satisfactum erit. Secundæ vero quæ ad fidem spectat communé, imitati & caput nostrum olim a diabolo scripturis impetitú ipsarum scripturarú testimoniis, quibus fides ipsa hæret ac fulcitur, provide- Cypr. lib. 3. epist. 2. 1. Cor. 8. Vincent. Lirinen. de antiq. fidei cathol.

ANNO CHRISTI 1562.

A providebitis. Sic enim majores nostri sacris conciliis congregati, sacrorum bibliorum propugnaculis, ac firmissimis presidiis, hæreses convicerunt, hæreticos ad fidem aliquando reduxerunt.

Nam ut ille versipellis Christum aggressus est scripturis: sic ejus satellites hæretici faciunt, qui sacras depravant scripturas ac detorquent, & falsis conspurcant commentariis, aut facile rejiciunt si suis manifeste adversentur insanus, sacris bibliis imponentes quæ numquam mens divina voluit, ut liberius ac licentius suis voluptatibus vacent, & cupiditatibus inserviant. Cum tamen librum hunc nemo solvat nisi agnus, & agni sponsa, cui illi voluit revelare, & sensum aperite ut intelligeret scripturas. Tantum abest ut illi putare debeant quemadmodum Cyprianus mirifice docet, se euangelium Christi asserere, dum semetipsos a Christi grege, & ab ejus pace & concordia separarunt. Taceo quod per se ipsa divinorum eloquiorum aperta contemplatio, ut magnus ait Dionysius theologorum facile princeps, senilis cujusdam virtutis est.

2. Pet. 3. Tertul. de carne Chr.
Apoc. 5. Luc. 24.
B
Cypr. lib 3. epist. 2.
Dionys. de Div. nom. cap. 3.

His ergo armis si utamur, optimi patres, & remedia adhibeamus, satanæque incursibus reluctemur, consummabitur tentatio, præsto aderunt angeli: suppetias venient, accedent & ministrabunt nobis suffragio, præsidio, ac patrocinio erũt, Deumque quẽ demeritis & peccatis ad iram provocavimus ac vindictam, placabunt precibus, sedabuntque: pium, benignum ac clementem reddent: avertentque ejus gladium jam-jam cervicibus nostris interitum minantem: ut post tempestatem tranquillum faciat, & post tribulationem mittat consolationem. Concilio ministrabunt consilium, sapientiam, ac prudentiam, consiliabuntque favorem & gratiam, ut cuncta prospere, fauste, feliciterque succedant, & pro votis fidelium, hæreses extirpentur: hæretici dolis & imposturis diaboli seducti, ad Christi ovile, ad ecclesiam Romanam, quæ mater, doctrix ac magistra est omnium ecclesiarum, cui omnes caput inclinant, summa concordia reducantur. Iura resarciantur vetera, nova salubria sanciantur: abusus si qui sunt, radicitus evellantur. Vt hoc saluberrimo œcumenico concilio, tot tantorumque antistitum multis nominibus colendorum, illustrium, sanctorum, doctorumque virorum digna præsentia frequente, quo augustius in terris nihil, aut divinius inveniri potest, feliciter absoluto, diu ab omnibus exoptata pace, concordia, unione, fœdere & caritate, divina suppeditante clementia perfruamur. Dixi.

C
Tob. 3.
22. dist.
D

XCVI.

DE PRIMATV PETRI ORATIO, ad sacrosanctam synodum Tridentinam; die sacro Petro & Paulo habita, a Gasparo Cardillo Villalpandeo Segobiensi, doctore theologo MDLXII.

ILLVSTRISSIMI cardinales, reverendissimi patres, clarissimi oratores, religiose confessus. De primatu Petri hodierno die in conspectu vestro, id est, in totius Christiani orbis theatro, oratio nobis instituta est: quod ad id nos hujus diei euangelica lectione sancta Romana ecclesia hortari videtur. Ad eam rem præstandam: si pro ejus dignitate & majestate vestra nobis agendum sit, præter innumera alia ornamenta ingenii, quibus veluti condimentis ipsa oratio plausibilis reddi solet, atque ad usum vitæ accommodata, multarum prorsus, magnarumque rerum notitia, & admirabili dicendi facultate opus esse video. Sed quando his præsidiis animi, & sermonis adjumentis destituimur, quod & agnoscimus & fatemur, libenter ad Christum Iesum fontem atque originem bonorum omnium recurramus, ab eo imploremus opem, atque in eum omnem nostram solicitudinem projiciamus, qui, ut scriptura refert, *omnibus affluẽter tribuit, neque improperat cuipiam*: nusquam ille nos præsentaneo suo atque divino auxilio destituet, quos ad id postulandum, quotiescumque ejus inopia laboramus, invitat: hanc ipsam divinam opem multo minori negotio proculdubio consequemur, si carissimam ejus matrem precibus solicitaverimus, atque eo maxime interpellaverimus sermone, quem eumdem, jucunditatis atque lætitiæ plenissimum, Gabrielem cælestem paranymphum habuisse scimus, dicentes: Ave Maria.

E
Iac. 1.

Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Matth. 16.

SVSCEPTA a nobis de primatu Petri in ecclesia oratio, jure quodam suo postulare videtur, ut de ipsa ecclesia sancta catholica, & apostolica, quæ eadem prorsus est cum ecclesia Romana, cujus fundamentum Petrus est, vel Christi testimonio, his verbis: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam*, initio obiter disseramus: neque enim facile id de quo agitur constare possit, nisi prius qua ratione ecclesia hęc condita, & effecta sit, probe noverimus: rem tamen universam summa quadam brevitate persequi est animus, quod præstabimus, favente Deo, modo vos sanctissimi patres, intentis animis, benevolisque adesse mihi dicenti velitis: quod incredibilis vestra humanitas, & audiendi consuetudo fore pollicentur. Inter cetera commoda quæ Christus Iesus suo adventu hominibus attulit, quorum salutem anxius atque sollicitus procurabat, illud primo loco, patres, numerãdum est, quod magno studio, accurataque diligentia ecclesiam in terris, erexerit, confirmarit, atque instruxerit, ecclesiam dico, id est, universitaté quãdam atque hominum cœtum, qui Christi fidem, doctrinam, & sacramenta profitentur: in hac lapis ipse angularis diruta macerie, post placatum cælestem patrem hominis culpa graviter irritatum infensumque, utraque fecit unum, duos simul populos conjungens. Hanc legibus atque institutis vivendi, tamquam firmis ad pacem & tranquillitatem parandam, tuendamque præsidiis munivit. In eadem, eo a nobis sacrificio & agnosci, & coli voluit, quo neque majus ullum, neque excellentius a Deo optimo maximo hominibus in terris concedi potuit, sanctissimo inquam corpore atque sanguine suo panis & vini velaminibus, quasi nube obducto: quod extrema cum discipulis cœna instituit, & nobis mirifice commẽdavit abiturus ex hoc mundo ad Patrem. Hæc cum nobis Christus imperet ut renunciemus ecclesiæ crimen fratris, qui adhibitis etiam duobus testibus nolit resipiscere, non potest sensilis non putari, crepent licet ac rumpantur hæretici. Hæc a theologis peculiari nomine ob eam maxime rem militans vocatur, quoniam qui intra eamdem existimus omnes, interim dum vita superest, quæ militia quædam est, ut Iobus ait cum corpore luctamur. quod adversus spiritum insurgit, & cum eo hostiliter dimicat, animam aggravat, mẽtem deprimit, atque pessundat, & ab altera illa, quam triumphantem appellant, quoniam

Ephes. 2.
Matth.
Matth.
Iob. 7.
Galat.
Sapien.

quoniam quæ illam incolunt mentes beatæ cum corporibus expeditæ sint, & calamitatibus liberæ de acerrimis humani generis hostibus securæ triumphant, tantum ratione perfecti atque imperfecti discrepat: nam illa quidem, quod Theophanes docet episcopus Nicææ, veluti gymnasiū quoddam est puerorum in Christo renatorum: est enim mundus hic noster veluti domus quædam a cælesti rege nobis præparata ad ortum, educationem, atque omnem denique institutionem spiritalem: hæc vero cælestium spirituum thalamus est, aspectu regis, splendore atque lætitia perfruentium.

Hinc fit ut hæc nostra ecclesia non probis modo hominibus constet, sed improbis etiam flagitiosisque: est enim illa decem virginibus similis, quinque prudentibus & quinque fatuis: est sagena missa in mare, quæ omne genus piscium cōgregat: est area, in qua existunt paleæ tritico permixtæ: est vinea domini sabaoth, cui uvæ suppetunt, & labruscæ: est denique fœcundus ager bonis & malis agricolis locatus sanctarum scripturarum testimonio. [Matth. 25.] [Matth. 13.] [Matth. 3.] [...9.]

Insuper hæc de qua mentionem intulimus ecclesia instar regni est, quod præter graves imprimis scriptores sacræ nobis sæpenumero literæ prodiderunt: maxime vero cum regnum cælorum decem virginibus simile esse ferunt, & sagenæ missæ in mare: neque enim his locis regnum cælorum pro sede ac domicilio earum mentium usurpari possit, quæ corporibus exemptæ sunt, & quasi carnis compedibus solutæ, in quod, neque fatuæ virgines admittantur: quæ, cum sponsus venerit, horribilem illam vocem sunt auditturæ: *nescio vos*, neque malis piscibus abjectis atque ignobilibus aditus ullus patet, quos piscatores angeli postremis temporibus extra ea vascula ejectos quibus boni atque præstantes pisces concludentur, extremis cruciatibus atque malis destinabunt. [Matth. 25.]

Neque vero quispiam existimet hoc ipsum Christi regnum, fraudibus hominum, dolisve usquam dissolvi, aut ulla morum pravitate in alteram quampiam reipublicæ formam mutari posse: quod ceteris accidit: perpetuo salvum constet, vel scripturæ sacræ testimonio de Christo loquētis (cum ait) *Regnabit in æternum: regni ejus non erit finis. Potestas ejus, potestas æterna: regnum ejus, regnum quod non corrumpetur.* Hujus rei si sacræ literæ tacerent, historiæ temporum testes haud dubiam fidem facere possent: quantumvis enim Christi regnum animorum tumultibus, morum perversitate, & novis subinde opinionibus hactenus impetitum sit, valide concussum, & mirabiliter oppugnatum, nusquam tamen subverti aut labefactari potuit. *Portæ inferi*, Christus ait, *non prævalebunt adversus ecclesiam*: ipsi & jurati hostes & capitales ecclesiæ, qui nostris maxime temporibus, summo pontificatui bellum indixerunt, veritati usque adeo in luce positæ repugnare veriti sunt: produco in medium Bucerū, dæmonis buccinam admodum sonoram. Is cum ab Henrico Angliæ rege, qui pontificiam dignitatem magnopere extinctam cupiebat, rogaretur quænam ratio iniri posset evertendi Christi regnum, & perdendi ecclesiam Dei: Nullam, inquit, excogitare queas o rex, nisi prius Christum Iesum ejus conditorem, servatoremque de medio abstuleris. [...2.] [...16.]

Neque abs re, mea quidem sententia, hanc præ ceteris vivendi normam probavit cælestis

A legislator, & in ecclesia sua retineri, & ab hominibus servari exactissime præcepit. Gravissimorum philosophorum, qui de republica nobis præcepta tradiderunt sententia est, si unus quispiam dari possit, qui rebus omnibus, quæ sunt ad apte moderandum imperium necessariæ, abundaret: & munere atque officio suo recte defungi perpetuo posset, qui prudentia summa valeret: summo judicio: scientia rerum insigni imbutus: & ceteris animi atque corporis ornamentis præditus quæ regiam dignitatem decent, eam maxime regendi & gubernandi formam tenendam esse, in qua unus semper imperat: parent ceteri. Sed quoniam difficile admodum, aut potius minime

B unus aliquis uspiam reperitur, qui tot ac tantis maximarum virtutum laudibus sit cumulatus, tanquam secunda navigatione minimum malorum eligimus, probamusque illam, sequimurque gubernandi rationem, quam plures boni atque sapientes viri exercent, qui se mutuis operis adjuvant: ut unius diligentia, strenuaque virtute, alterius negligentia atque animi vitium compēsetur. Cum igitur Christus Iesus regno suo perpetuo adsit, patrocineturque, quod illis est verbis pollicitus: *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*: cum paracletus Spiritus, ecclesiam imbuat cælesti doctrina: quod Christus testatur, cum ait: *Paracletus autem Spi-* [Matth. 28.]

C *ritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia*, cum vicario suo in terris Christus firmitatem in fide, constantiamque promiserit, dicens: *Ego orabo pro te, ne usquam deficiat fides tua*: cum instruendi, & confirmandi ceteros omnes eidem facultatem fecerit, aiens: *Tu confirma fratres tuos*, cum sit ille fundamentum ecclesiæ, adversus quam portæ inferi, id est, impietatis & flagitii genus omne, nusquam prævalebunt, quantumvis illam violenter impetant, & conjuratis animis aggrediantur, dubium non est, quin ecclesiam Christus instituerit instar regni, in qua unus ceteris imperet, cum hic unus quisquis sit nusquam pernicio- [Ioan. 14.] [Luc. 22.]

D se labi possit, tunc maxime, cum ex officio res tractat ecclesiæ, quæ vel ipsam fidem attingunt, vel morum generalia condit decreta, insuper hac potissimum ratione unitas corporis mystici, tantopere apostolis, & sanctis patribus probata, commendataque servatur.

Qua fiducia erecti, si studio veræ pietatis incensi sumus, tametsi omnia hæreticorum sectis atque blasphemiis turbata videamus, nunquam animos demittemus: sed tunc vel maxime divinum nobis auxilium adfuturum confidemus, & in summa rerum desperatione, præsertim, si humanæ vires expendantur, ad firmissimam spem salutis erigemur: huic amplissimo regno suo beatum

E tum Petrum ex sacro illo senatu delectum, & accuratissime imbutum cælesti magisterio Christus præfecit: qui tametsi multa habeat cum ceteris regibus communia, illud habet procul dubio peculiare atque suum, quod cum ceteri reges auctoritatem suam, id est, vim gubernandi atque agendi a republica susceperint, cui natura concessum est, regem creare: Petrus atque etiam in eo ceteri omnes summi, maximique pontifices proxime a Christo auctoritatem & facultatem regendi susceperunt. Quam deinde præcipuis ecclesiæ membris, episcopos & presbyteros intelligo, distribuunt, ut jam istam pascendi vim non in ecclesia Petrus, sed in Petro potius ecclesia cœpisse videatur: super hunc Petrum, tanquam supra

supra firmam petram Christus ædificavit ecclesiam suam: huic cælestis regni claves dedit, symbolum regiæ facultatis atque potentiæ: hujus eam dignitatem in ecclesia esse voluit, ut ratum atque firmum in cælis sit habiturus quicquid ille in terris probarit. Is Christi vicem gerit in terris tanquam mortalis Deus: is denique primatum, atque imperium in universalem ecclesiam tenet: neque modo honore & dignitate ceteros omnes, qui sunt in eadem longo intervallo exuperat, & antecellit, sed etiam facultatis regendi & gubernandi proram & puppim tenet.

Hujus sententiæ, si divinam ipsam legem diligenter inspicere velimus (ut interim ejus interpretes sanctissimos atque doctissimos viros missos faciamus) non obscura passim adversus depravatores verbi Dei argumenta reperiemus. Ne tamen de re ad propositum maxime necessaria nihil omnino dixisse videamur, nonnulla obiter in memoriam vestram referemus, quæ convincendis hæreticis hac parte satis esse queant: nisi illi more suo adversus manifestam veritatem admodum repugnantem animum gerant: vos me, ut cœpistis, patres, patienter audite: ego vos audiendi fastidio brevi liberabo.

Imprimis huc spectat quod Christus Petro inquit: *Ne scandalizemus eos*, qui tributum inquam petebant, *vade ad mare* & eum piscem qui primus ascenderit, tolle: & aperto ore ejus invenies staterem, illum sumens, *da illis pro me & te*, quemadmodum enim pro se ipso, quod pater familias esset Christus didrachmam pependit, ita etiam cum Petro porrigi jubet, eumdem patremfamilias declarat, & ceteris præficit, quod Augustinus, Ambrosius, & Cyrillus magni viri nobis retulerunt. Accedit ad hoc quod cum Matthæus euangelista duodecim apostolos nominatim recenseret, principem locum Petro tribuit, dicens: *duodecim nomina apostolorum hæc sunt, primus Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus*, cum enim prior Andreas quam Petrus ad apostolatum vocatus sit, quod ex Ioannis euangelistæ historia liquido constat, non potest primus vocatione Petrus existimari, sed dignitate atque honore. Deinde, cum in omni fere sermone quem Christus contulit cum apostolis suis, & roget Petrus & respondeat, neque suo tantum nomine, sed etiam ceterorum apostolorum, quod vel eo argumento convincitur, quoniam interrogante Christo: *Vos autem quem me esse dicitis?* unus Petrus subjungit: *Tu es Christus filius Dei vivi.* Dubium esse non debet, quin Petrus caput ecclesiæ & princeps reliquorum sit constitutus.

Matth. 17. / Matth. 10. / Ioan. 10. / Matth. 16.

Præterea principis officio ceteris præsentibus defunctus est, postquam in æthereas sedes Christus remeavit, quod ille temere nusquam usurpasset: cum enim de creando in locum Iudæ apostolo ageretur, exurgens Petrus in medio fratrum dixit. *Viri fratres*; in die pentecostes ille unus ceteros omnes a crimine quod illis inurebatur defendit: ille unus tamquam iudex a Christo delectus, spectantibus ceteris Ananiam, & Saphiram capite dãnavit: ille unus Simonis Magi teterrimum vitium verbis acerrimis reprehendit: ille unus in ecclesiæ gremium gentes admittere jussus est: cum conspecto linteo, in quo omnis generis animalia cernerentur, illam vocem auribus hausit: Surge Petre, occide, & manduca: denique ille unus in concilio apostolorum de cessatione legalium auctor sententiæ fuit, quod est hominis in ecclesiam tenentis imperium.

Act. 1. / Act. 2. / Act. 5. / Act. 8. / Act. 10. / Act. 15 &c.

Hanc supremam dignitatem & potestatis amplitudinem, quam Christus Petro pollicitus est post magnificam illam atque divinam vocem: *Tu es Christus filius Dei vivi*, quam emiserat, rogatus cum ceteris: *Vos autem quem me esse dicitis*, postquam se a mortuis excitavit, Petro in manus dedit: ne quispiam existimare posset ullo pacto, ab eadem excidisse, quod qua nocte ad mortem vitæ magister ductus est, eumdem abnegasset, atque id sane, verbis tã parum obscuris, ut nisi qui pertinaci animo contendat, omnes procul dubio dicturi sint, summam a Christo in ecclesiam suam Petro potestatem, & agendi vim esse concessam, cum inquit: *Pasce oves meas: pasce agnos meos*: nam quia Petro, atque in eo ceteris omnibus summis pontificibus simpliciter, *Pasce*, ait, haud dubie significat, tunc a se omne genus pastus exhibendi, uni, cui loquitur his verbis, Petro committi: atque imposterum debere penes pontificem maximum residere: & cum oves nominet, universos procul dubio Christianos intelligit: ecclesias etiam omnes, atque hominum Christianorum cœtus, eximit nullum, juxta tropum sanctarum scripturarum. Pascere enim, quo verbo in præsentia Ioannes euangelista usus est, regere & gubernare est, ex natura verbi ipsius: unde fit ut ad reges quoque, & principes gentium pertineat hæc vox, quos ethnici scriptores, sed imprimis Homerus, pastores populorum appellaverunt. Nam quemadmodum pastores, ovium cõmodis diligenter invigilant: ita quoque principes atque reges non tam suæ utilitatis studiosi esse debent, quam gentium & populorum sibi subditorum.

Ioan. 21.

Hujus sanctissimi regni habenas, ut id quoque obiter dicam, patres, non ante Petrus accepit, quam familiariter cognitum, & longis ac magnis experimentis probatum, dignum Christus judicaret, qui peram & baculum pastoralis indicia dignitatis teneret. Neque enim temere quispiam, sed magno potius judicio ad pascendum gregem domini admitti debet. Igitur cum cælesti magisterio Petrus imbutus esset, atque strenue multos annos sancti Spiritus disciplina eruditus: plenam tandem pascendi potestatem accepturus, duarum clarissimarum virtutum fidei videlicet & caritatis, quibus ceteræ omnes maxime continentur, publica documenta exhibuit: fidei quidem, ubi rogatus a Christo: *vos autem quem me esse dicitis, Tu es*, inquit, *Christus Filius Dei vivi.* Caritatis vero, cum eodem interrogante, *Petre diligis me plus his: Tu scis domine*, respondit, *quia amo te*: utraque autem virtus tanto splendore enituit, atque effulsit in Petro, ut ob eam rem summis encomiis hac divina Christi voce eumdem celebratum esse sciamus: *Beatus es Simon Barjona: quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed pater meus qui in cælis est.* Caritatis similiter a Christo Iesu magnificam admodum his verbis laudem tulit, *cum esses junior cingebas te, & ambulabas quo tu volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget*: quibus pro euangelio mortem esse oppetiturum Petrum declarat: qua una caritate nulla major fingi possit.

Matth. / Ioan. 21

Et sane rationi videtur nimium consentaneum, ut qui auctoritate, dignitate, atque honore ceteros omnes plurimum exuperat, duabus his, ut ceteras taceam, excellentissimis virtutibus plurimum polleat: quarum Petrus non verbis modo, ut attigimus, sed re quoque ipsa insigne orbi terrarum

terrarum reliquit exemplum, atque specimen A præbuit: dum abominandam illam Simonis magi hæresim detegeret, convinceret oratione, & virtute cælesti dissiparet, & lumen verbi Dei prædicatione sua latissime propagaret, rebusque omnibus, quæ ad ecclesiam, quam moderabatur, pertinerent, præclarissime compositis a carnificibus sævis, immanissimisque tyrannis, tandem impetravit, ut capite in terram verso crucifigeretur, quod se indignum putaret, ac diceret qui eodem prorsus mortis genere cum vitæ magistro & servatore interimeretur.

Tales in ecclesia sua Christus pontifices requirit qui fidem quam docendo præstare debent, & ab hæreticis extorquere, firmissime teneant, qui B cum caritate, quæ ad regendum magnopere necessaria est, incensi sint, & studio pietatis inflammati, diligentia atque industria prosint plurimũ. Tales etiam hactenus ecclesiæ Romanæ pontifices, & moderatores contigerunt, præsertim vero his temporibus, cum divino beneficio perturbatis & afflictis rebus, hæreticorum fraude atque dolis sanctissimus Pius quartus datus est, pontifex vere pius: cujus egregia fides tam longe & late emicat: tam sese ingerit omnibus sponte sua, ut nihil ardentius fugiat, aut vehementius quam schismata, hæresimque sævissimam ecclesiæ pestem deteretur: cujus radicitus evellendæ causa sacram istam synodum indixit: quem zelus do- C mus Dei usque adeo mirabiliter comedit atque exedit, ut deformatam ætatis decursu vivendi normam, & private bullis editis, & publice in concilio vestro, ad pristinum nitorem, quantum fieri possit, studeat revocare, atque id tam magnis conatibus, tamque impotenti animo, ut neque sumptibus ullis, neque labori, neque, si res postulet, saluti aut vitæ parcat, ut miseræ & calamitatibus graviter oppressæ Christi sponsæ opituletur. Caritas vero in eo tanta est, ut etiam episcoporum inopiam suis facultatibus liberaliter sublevet, quo commodius Tridenti sumptus tolerare queant: tolerantia vero usque adeo ingens, ad convitia præsertim perferenda, D quæ a sceleratis atque impiis hominibus in eum passim jactantur, quantam vix quispiam possit cogitare, & quod in eo omnes mirari maxime solent, atque ego eximia quadam laude dignum puto, rebus atque verbis passim ostendit, nihil esse sibi luce veritatis antiquius, quam ex profundis tenebris, quibus illa sepulta jacet, in aspectum hominum producere, ac revocare strenuissime laborat.

Ad hujus vigilantissimi atque admodum strenui pastoris exemplum, æquum est, ut pastores gregis domini, quotquot sunt, vitam instituant & componant suam: hunc pergant exprimere agendo, si sibi ipsis, si gregi sibi commisso, si E muneri denique atque officio suo bene consultum volunt: habent in eo quod laudare jure queant atque imitari si velint: tam diu autem velle debent, quam diu eosdem hac in re profecisse non pœnitebit. Quamquam autem perpetuo vobis patres enitendum sit, ne quid uspiam detrimenti respublica Christi, ne quid detrimenti patiantur ejus oves, vestræ curæ atque industriæ commissæ a summo pastore, & Christi vicario in terris pontifice Romano: nunc profecto laborandum est maxime, cum pro incolumitate, atque salute ecclesiæ totius sacros conventus celebratis, ut vetus disciplina stabiliatur: ut contractæ in ecclesia sordes abluantur, ut splendor quarumdam legum, quas nostra flagitia offuscaverunt, orbi Christiano restituatur: ut perversa his temporibus dogmata ab impiis sparsa procul ablegentur, denique ut qui sensim in ecclesiam sanctam abusus irrepserunt, salvis semper rebus, de medio tollantur, id nisi præstiteritis, patres sanctissimi, frustra ecclesias vestras deseruistis, frustra tam lõga itinera, & terra marique periculosa suscepistis: frustra tot sumptus facitis, frustra denique vos curis & sollicitudinibus Tridenti conficitis.

Ceterum in ea re præstanda: quod dicam cum bona vestra venia, patres, non tam vobis inspiciendum est, quid expediat in reipublicæ Christianæ gratiã his sacrosanctis comitiis vestris statui, quam quid illa commode ferre valeat, quid ferre recuset: cum enim in ecclesia Christi, perinde atque in quavis alia republica, varia variis temporibus conveniant, & accommodata sint, unde in cõciliis sæpenumero orta varietas, & decretorum atque legum tam varia extitit copia, magnopere temporis ratio in novis legibus ferendis, aut antiquis & obsoletis in usum revocãdis, habenda est, decrepitam aut potius senio cõfectam cernitis ecclesiam: nos enim procul dubio sumus in quos fines sæculorum devenerunt, consulite ecclesiæ ut seni, consulite ut decrepitę, quæ neque laborem juventutis ferre possit, neque cibum perinde sumere, conficereque, ut cum ætate atque viribus præstabat: senem non decet quivis color, non quivis ornatus decet, morbo pene absumpta est, proinde caute atque prudenter illam curate, perniciosis humoribus redũdat, cordate illi medeamini oportet, nedum purgare pergitis, humores plus justo redundantes, potentiori pharmaco excitati, ecclesiam, quantum in se est, obruant, pessundent, atque conficiant: sensim, & longo tempore contractus morbus, sensim & longo tempore pelli debet. 1 Cor. 10.

Ne igitur tam solliciti sitis, quo pacto pene amissa jam recuperari possit, atque in pristinum statum restitui, quam ut præsentem quæ tota præceps ruere quotidie videtur, servetis. Satius est enim esse ubi nunc respublica Christiana est, quod de sua quondam Cicero aiebat, quam ut dum illam veterem sequimur, simus in nulla: semper autem vobis, patres, cavendum est, quod cavetis diligenter, ne præter modum exaggeratis peccatis, prodi ecclesia hostibus suis, atque ejus princeps, & communis omnium nostrum parens traduci aut infamari videatur: hunc ipsum cursum rerum si tenere in negotiis tractandis & servare volueritis, plurimum sane proficietis: Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam, ipse conatus vestros perficiet, confirmabit, solidabitque ipsi gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

XCVII.

SERMO HABITUS TRIDENTI, dominica quarta post pentecosten, auctore Petro Mercato presbytero, episcopi Vicienfis theologo.

Divo Luca referente (sancta ecclesia catholica) post superatam tentationem, scimus redemptorem nostrum applicuisse Nazareth, ubi nutritus erat, ac pro illius sancta & laudabili cõsuetudine intrasse synagogam: ubi, ait evangelista, surgit, ut legeret. Traditus est ei liber Isaiæ prophetæ, quem ubi revolvit, invenit locum Luc. 4.

ANNO CHRISTI 1562.

in quo scriptum erat: *Spiritus domini super me, propter quod unxit me: euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captivis remissionem, & cæcis visum*, &c. Hoc Christi facto qui ecclesiam Dei intramus, prætera ut alios doceamus, surgimus; hoc est; hunc sanctum locum ascendimus, edocemur, ne aliunde nobis paraturam ut habeamus orationem pro libito eligamus, quam ex ecclesiæ præscripto. Hæc enim unoquoque die statutum habet euangelium, designatas etiam epistolas, tum ex literis apostolicis desumptas, tum ex veteri instrumento: quibus habiturus orationem necessum est ligetur. Habet igitur sic euangelium hodiernum: *Factum est autem cum turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genezareth. Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.* Finem hic faciamus, satis enim erit si huic parti euangelii legitimum præstiterimus terminum. Inquit euangelista, cum plicuisset dominus librum, reddidit ministro & sedit, & omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum. Ad hoc exemplum oratos vos volo patres sanctissimos, tum propter dignitatem summam, quam in ecclesia Dei hodie tenetis: tum propter vestram humanitatem, qua alios hoc in loco complecti soletis, me animo benigno, & attento audiatis.

Luc. 5.

Luc. 4.

Cœpit autem dicere ad illos: *Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.* Et hinc ego ordior orationem meam: quia hodie implenda est a vobis & perficienda (patres) historia euangelii, quam auribus vestris audivistis: sin secus, actum est de nobis, actum est de fide, deque religione, de pace, sine qua nemo videbit Deum. Præstabilius enim foret nos qui hic adsumus, numquam natos fuisse, aut quod matres nostræ, priusquam in earum utero animaremur, de nobis aborsum fecissent. Verum enimvero ne quispiam putet me his fallere quempiam, pedetentim literam euangelii tentemus: fiet enim tunc intelligat me vera pronuntiare. (*Factum est autem dum turbæ irruerent in eum*) Cum synagoga suos habuerit prophetas, suos scribas, suos etiam sacerdotes, quorum munus erat docere: quid rei factum est, ut populus Iudæorum relictis illis Christum adiret? quod factum euangelista nobis sic narrat: *Factum est autem cum turbæ irruerent in eum* (emphasim enim hæc verba habent) Præmisit euangelista causam: *stupebant* (inquit) *in doctrina ejus, quia sermo in potestate ejus erat.* Denique ob mirabiliorem doctrinam Christi, præ Pharisæorum doctrina factum iri euangelista ait, cujus causam subdit: *quia in potestate erat sermo ipsius:* vel ut alius euangelista dicit, *erat docens sicut potestatem habens, & non sicut scribæ & Pharisæi.* Docebant enim Pharisæi principibus adulantes, aut potestatibus sæcularibus inservientes, aut propriæ cupiditati. Hæc enim est summa potestas quæ regnat, & nos vincit: quam apostolus dicit radicem esse omnium malorum, quam enim quidam appetentes erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis, supra quam dici possit. Christus autem nemini adulabatur, nec inserviebat alicui cupiditati malignæ, quam non habebat: si quidem peccatum non fecerat, sed

Luc. 4.

Luc. 4.

Matth. 7.

1. Tim. 6.

1. Petri 2.

negotium patris ad quod missus erat, posthabitis omnibus curabat.

Rogate igitur Deum, patres, pro me, siquidem hodie vicarius sum Christi, & quamvis indignus munere doctoris fungar, ut doceam non sicut scribæ & Pharisæi, hoc est, addictus alicui principi, aut potestati, aut terrenæ cupiditati: sed *sicut potestatem habens*, hoc est, negotium Christi solum agens: quod totis viribus facere enitar, sed interim vestris sanctis orationibus adjuvate me.

Erat Petrus in carcere, inquit historia sacra, *& oratio fiebat ab ecclesia sine intermissione ad Deum pro eo.* Itaque & vos, patres, Petrus estis, negotium Petri agitis, parum dixi, imo negotium Christi: curate igitur ne in carcere sitis, hoc est, addicti alicui regi, aut potestati sæculari: aut propriæ cupiditati, siquidem universa ecclesia orat pro vobis. Non extra rem in hac causa dicam, quod apostolus ad Romanos scribens, eos ad salubrem pacem deducere cupiens, ait: *Et omnis creatura ingemiscit & parturit usque adhuc, expectans redemptionem corporis nostri:* ad eumdem modum universus orbis ingemiscit & parturit, expectans ab hac sancta synodo redemptionem, ac pacem totius corporis nostri, hoc est, ecclesiæ Dei. Nolite igitur patres, suspiriis & orationibus universi orbis resistere, quinimo quod vestri sancti officii est, hoc tantum negotium Christi agere curate: sic enim fiet, ut non scribas & Pharisæos sequamini, sed Christum: apud quem (ut dixi) summa erat potestas. Eamdem enim summam habetis vos, siquidem integram pontificis summi voluntatem tenetis: quod si secus, frustra laboramus. Ad hæc propitias etiam habetis omnes sæculi potestates, quæ pollicitæ sunt, sese huic sanctæ synodo omnem operam & favorem præstaturas.

Act. 18.

Rom. 8.

Sat crebro apostolus Paulus rogabat eos ad quos scribebat, ut Deum pro se orarent, quo negotium Christi, cujus apostolus erat, libere tractaret. Ait enim ad Ephesios scribens: *Orate pro omnibus sanctis & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia, notum facere mysterium euangelii, pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam.* Vel ut Græcus sermo habet: ἵνα ἐν αὐτῷ παῤῥησιάσωμαι, id est, ut in eo libere agam, prout oportet me loqui. Sentiebat itaque apostolus maxime oportere se mysterium Christi, pro quo legatione fungebatur, libere ac cum omni fiducia tractare. At idem est quod Thessalonicensi ecclesiæ scribit: *Creditum nobis euangelium ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis sicut scitis, neque in occasione avaritiæ, Deus testis est:* quam recte sanctus apostolus ait, non se sicut scribam & Pharisæum docuisse, sed sicut potestatem habens: Ait enim: *creditum nobis euangelium ita loquimur, non quasi hominibus placentes:* etenim hi cōfusione subjecti sunt, & quod magis est, Deus spernet eos, qui omnium hominum corda probat. Neque vero dicit se fuisse aliquando in sermone adulatorem, quales erant scribæ, cujus rei eos ad quos scribit testes citat: neque ait se in occasione avaritiæ fuisse, ac si dixisset: tantum abest ut avaritiæ studuerim, quin nec aliis quod de me id putarint occasionē præbui, cujus facti Deum in testem vocat. Superest igitur, patres, tantum apostolum hodie imitandum vobis proponatis.

Eph. 6.

1. Thes.

1. Thes. Psal. 52.

Ad

ef. 3. Ad idem argumentum facit, quod in alia dicebat: *De cetero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, & ut liberemur ab importunis & malis hominibus, non enim omnium est fides*: & nos etiam oramus pro vobis, ut sermo vester currat, id est, libere agatur, quo Deus clarificetur, & ut liberemini ab importunis hominibus, quos scimus hoc nostro sæculo non deesse. Non omniũ esse fidem dixit apostolus, & non solum illius tẽporibus (verum est) sed & nostris, quod maxime dolemus. Consolamur tamen eo Salomonis
f. 1. dicto, qui ait: *Quid est quod fuit, id quod est, & id quod est, erit.* Titum etiam quem in ecclesiastico ministerio erudierat apostolus ita alloquitur:
2. *Hæc loquere, & exhortare, & argue, cum omni imperio: nemo te contemnat.* Et vos fratres sat fideliter in ecclesiastico negotio eruditi estis: loquimini igitur & objurgate cum omni imperio: ita enim fiet ut nemo vos contemnat. Animadversione dignum est, quod apostolus illis verbis subjecit (*nemo te contemnat*) prævideràt enim secundum spiritum datum sibi futurum fore, ut si Titus ecclesiastica ministeria cum timore tractaret, facile se subjectum fore vilipendio hominum & contemptui: atque ideo eum admonuit de illa libertate apostolica.

Hunc igitur operæpretium est hæc sancta synodus imitetur, ne illius statuta sancta & decreta vilipendio ac neglectui pateant. Audio sæpe plerosque ex vobis conqueri, & conturbari, quod principes & reges per injuriam occupent ecclesiã Dei, hoc est, census sacerdotibus ministerium exhibentibus debitos, & egenis, cujus mali vos per omnia culpatos esse pronuntio: siquidem expectantes beneficium, gratiam ac laborem ab eisdẽ, negotium Dei postponitis: atque ita fit ut huic cupiditati addicti, non libere negotium ecclesiæ, sicut edocti estis a Christo & Paulo, tractetis: proinde factum est, ut & vos & sancta statuta vestra contemnãt. Qui enim in negotio ecclesiæ nihil agunt, præterquam id quod reges quos ipsi
vol. lib. consulunt, præscribunt, quasi fides nostra e placitis regum pendeat: cum sciamus probandas esse personas e fide, non vero fidem e personis: nã quid obsecro aliud hoc facto docent, quam quod propriæ cupiditati inserviant, neque negotium Christi libere, ut par est, tractent? Conqueritur
Reg. 1. Deus, dicens: *Numquid non erat Deus in Israel quem consuleretis?* Habetis itaque patres scripturam sacram, ubi aperte voluntas Dei resplendescit. Habetis etiam concilia generalia: ad hæc historias ecclesiæ, & sanctos doctores ecclesiæ lumina. Hæc omnia reges sunt, quos in ecclesiæ causa necessum est consulatis. Num quod attinet ad præsens argumentum, est aliquod consiliũ firmius & salubrius, consilio & facto hujus sanctæ synodi? quod si secus putamus, reperti sumus in
th 18. fide fluctuantes. Non enim Christus dixit: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*, principibus aut regibus: sed sacrato illius comitatui, cujus vos successores estis. Quod si regum consultatio pro votis non successerit, resistite illis: vestra enim interest hæc fidelissime tractare. Audistis igitur quamobrem Iudæorum populus neglectis synagogæ sacerdotibus ad Christum confugerit.

Est & alia causa quam euangelista non tacet, quamobrem ad Christum confugerint (nempe ut audirent verbum Dei.) Argumento est igitur synagogæ sacerdotes non docuisse verbum Dei, sed leges suas humanas, quod factum esse ita indicat

A euangelista Matthæus: *Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram?* quamquam hoc loci non simpliciter leges Pharisæorum humanas condemnat, sed eas quæ legi Dei repugnabant. Quod facile cognoscimus ex euangelistæ discursu: & clarius ex Marco, vel eas leges quæ nullius utilitatis & frugis erãt improbat, ad quod alludit apostolus scribens ad Philippenses his verbis: *Propter quod multam fiduciam habens*: vel ut Græcus habet (διὸ πολλὴν ἐν Χριστῷ παρρησίαν ἔχων) id est, multam habens in Christo libertatem imperandi tibi quod ad rem pertinet (τὸ ἀνῆκον) id est, quod decens est, quod conveniens est. Sentiebat itaque apostolus se nõ debere mandare Philemoni quæ levia & nullius frugis
B erant, sed id quod expediens fore videbat.

Non semel olim Deus prophetarum synagogæ conquerebatur, quod somnia sua & cõmenta humana inculcarent, interim neglecto illius verbo: Sic enim dicit apud Hieremiam: *qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei, propter somnia eorum quæ narrat unusquisque ad proximum suum, sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somnium narret somnium, & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum vere. Quid paleis ad triticum, dicit dominus?* comparat igitur prophetarum somnia paleis, quæ præter illam exterioritatem & mollitiem lenem nihil habent,
C quinimo medullæ & fructus intus vacua sunt. Contra vero sermo Dei triticum est, qui quamvis exterius aliquo modo asper videatur, sed intus plenus est medulla, & dulcedine, quibus incrassabuntur illius fideles observatores. Non sine damno etiam ingenti ecclesiæ Dei factum est, ut ejus legis interpretes populo etiam inculcarent sua somnia & commenta, interdum comminiscentes falsa miracula, sermone Dei neglecto: qui non ex una civitate a vobis, sed ut ille dixit, ex universo orbe exsibilandi sunt: sunt enim muscæ fœtidissimæ, quæ perdunt suavitaté unguenti, hoc est, dulcedinem verbi Dei. Curate igitur, patres, huic tanto malo, ne scandala in eccle-
D sia Dei amplius augescant, occurrere.

Est & alia causa, quam subodorari licet ex euangelii historia, quamobrem Iudæorum populus suis neglectis sacerdotibus ad Christum confugerent. Ea enim est, quod Christus gratis doceret: contra vero illi, non nisi conducti mercede. Neque egemus testimoniis ut probemus illorum sacerdotum avaritiam: nihil enim aliud clamant fere prophetarum voces, & Christi apud euangelistas sermones. Quod enim Christus gratis docuisset, scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date*: non utique gratis accepissent, nisi Christus gratis dedisset: summum enim ecclesiæ malum est, non aliter docere nisi mercede conduca-
E mur. Neque vero quispiam putet hac de causa me velle dicere non deberi mercedem pastori: absit ut Paulo repugnem, per quem Christus loquebatur: is enim dicebat, *Nemo militat suis stipendiis unquam.* Et illud: *Non alligabis os bovi trituranti.* Et illud: *Si seminamus vobis spiritualia, mirum est quod vestra carnalia metamus?* absit etiam ut Christo resistam, dicenti: *Dignus est mercenarius cibo suo*: sed quod dico istud est: indignos nempe esse doctoris munere, qui nõ aliter nisi pretio appreciati docturi sunt. Vulgatissimum est enim illud Gregorii dictum: facile doctrina pastoris despicitur, cum vita illius non approbatur secundum spiritum datum sibi.

ANNO CHRISTI 1562.
Matth. 15.
Marc. 7.
Ierem. 23.
Eccles. 8.
Matth. 10.
1 Cor. 9.
2. Tim. 5.
1. Cor. 9.
Matth. 10.
Gregor.

ANNO CHRISTI 1562.

Reverendissimus Coimbricensis volens extra A ecclesiam Dei excludere abusus (ii enim potissimum argumentum hæreticorum sunt adversus nos, neque alio simplicem plebem decipiunt) dixit facile factum iri, si hæc duo verba (non obstantibus) ab ecclesia Dei pellerentur. Fieri enim nō potest, patres, quin in ecclesia Dei habeamus pontificem, qui compatiatur infirmitatibus nostris: fieri etiam non potest, quin habeamus pastorem qui pascat nos, qui oblatis indulgentiis, eisdemque concessis, alliciat nos ad orationem, ad jejunium, ad eleemosynarum largitionem, & ad confessionem sacramentalem, per quam Deo reconciliamur & proximo. Verum enimvero sanctus episcopus noluit ea tolli ex ecclesia Dei: sed animadvertens superfluitatem dispensationum, interim vel inconsulto pontifice, vel in informatione decepto, dixit: alludens ad id quod dulcis B Bernardus dixit: non prohibeo dispensare, sed dissipare. Ego vero certius consultum iri puto ecclesiæ Dei, si duo verba quæ non humana sunt sed divina, summa observatione & amplectantur, & teneantur: hæc enim sunt, *gratis date*, quæ juris divini sunt, oratio est enim præceptiva imperativi modi, duobus tantum verbis contenta: ne, si plura essent, obscuritatem prætenderēt, sicut & in aliis multis interdum fieri solet. His enim sua brevitas profuit, quo evaderent falsatias linguas hominum corruptorum. Satis enim hoc istud indicat locus ubi sedent: nam post hæc verba, infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: adjecta sunt hæc: *gratis accepistis, gratis date.*

Bernar.

Iam illud quale est, patres, quod plerique C episcoporum, ex summa illa ecclesiæ censura aurifodinam fecerunt: non enim est mors neque gladius gravior excommunicationis censura, & tamen hæc occasione cujusdam ceræ, sigilli, calami, papyri, inique vibratur. Cum sciamus apostolum, illum fornicarium Corinthium, & quosdam alios blasphemos, ac quosdam non obtemperantes verbo Dei, anathemate ferisse: at nunc ecclesia Dei plena est fornicariis, blasphemis & repugnatoribus verbi Dei: & ii vitam in maxima quiete ducunt: solis enim pauperibus, qui propter certam pecuniæ quantitatem, eamque non multam, cum non sint solvendo, inservit. Quid, quod sæpe propter canem furto sublatum, & manicas & vestes traduntur? Indi- D gnum est, patres, ob istiusmodi viles causas, hanc censuram tradi, cujus in causa sunt aurum & argentum, quod occasione ceræ & sigilli trahitur: licita enim fuerunt hæc hactenus, sed nunc cum videamus in tāto ecclesiæ scandalo episcopos abuti ea, necessum est animum advertatis, huic tanto aspero nodo quo cuneo occurrendum sit. Quid illud erit, quod interdum episcopo inconsulto & ejus vicario, a scribis qui perpetuo avari sunt traduntur? cum Christus advocari duos aut tres ait, *ut in ore duorum aut trium stet omne verbum*, & Paulus ait: *Congregatis vobis, & spiritui meo, tradidi hujusmodi hominem satanæ*: nō quod non feriant dico, si ita emittantur: quinimo ideo quia ita nocent non debent tradi, quin prius cōsilio prudentum ac piorum hominum res examinata fuerit: ad mortem corporis, ad flagella, ad exilium nemo dānatur, quin prius a multis probis viris status causæ examinetur: in sola vero excommunicatione, omni genere pœnæ graviore, hæc religio deest: antequam hoc emporium a nobis sacerdotibus in ecclesia Dei inventum

Matth. 10.

1. Cor. 5.
1 Tim. 1.
2. Thes. 3.

Matth. 8.
Matth 18.

1 Cor. 5.

esset, omnia silentium tenebant.

ANNO CHRIS 1562.

Erant utique ante hoc tempus tumultus in ecclesia & hæreses, sed adversus sanctissimam Trinitatem, hæ occupabant homines solum doctos (si ita dicere licet) a quibus facillimo negotio extirpari poterant: at nunc sunt tumultus adversus fidem, hærentes carni & sanguini, qui irretierunt indoctam plebē, quam difficillime veritas superat: ideoque non cunctandum est, patres, arcā domini purgare, periculum enim in mora est, dicebat Deus per Aggæum prophetam: *Respexistis ad amplius, & ecce inventum est minus: intulistis in domum, & exsufflavi illud:* Interim quod ad ampliora respeximus, hoc est, quod magnificas domos extrueremus, & supellectilem augeremus, & ut marsupium impleremus, minus habet ecclesia Dei. Quid, quod occasione hujus argenti falso conglomerati factum est, ut qui numquam latro, numquam homicida futurus alias erat, in utrumque incidit? Cum enim vident sacerdotem aut episcopum morti vicinum, antequam camera apostolica veniat, ut quod sui juris est arripiat, utiq; ad dispensandum egenis, consanguinei, famuli, & pleriique alii interdum duces, comites, nobiles, prosapia illustres & clari, alias numquam, ut dixi, latrones futuri, inveniuntur furari æs. Vos, patres, decet hæc sollicite curare.

Exemplū illustre præbuit vobis summus ecclesiæ pastor Pius IV. qui ex illa sua pœnitentiaria resecavit jam quamplurima vitia, resecaturus & alia quæ supersunt: nam qui incipit, dimidiū facti habet, & perficiet procul dubio: neque aliud, quātum audio, mente tenet, quam ecclesiam purgandam curare. Prævenit igitur vos sua illa sancta benignitate, ut quod ille fecit in illa ecclesia capitali in qua residet, vos tantumdem in ecclesia catholica faciatis: sequutus utique hoc facto Christum, qui accepto flagello ementes & vendentes ejecit de templo. Habetis igitur, patres, quem imitemini. Pium Petri vicarium, & quod magis est, Christum redemptorem. Igitur eo unde digressi sumus revertamur.

Curate, patres, ut ministeria Christi, & sacramenta ecclesiastica gratis dentur: curate ut Dei verbum doceatur: tandem curate ut libere negotium Christi tractetis, nō sicut scribæ & pharisæi, sed sicut habentes potestatem summam: ita fiet ut misera plebs ludificata ab his nebulonibus & pseudoeuangelistis, neglectis illis ad vos revertatur, & ecclesiā Dei, extra quam nullus salvus est, amplectatur, ac sub illius protectione agat. Ignoscite mihi, patres, quod tā palā loquutus fuerim: imo nolite ignoscere, siquidem inflammatus zelo religionis Dei, non possum nō ita loqui: præterea pressus sanctis vestris orationibus quibus me adjutastis, coactus sum ita effari. *Ascendens autem in unam navim quæ erat Simonis, rogavit eum a terra reducere pusillum, & sedens docebat de navicula turbas.* Historiæ ordo non est negligendus, imo E summa cū attentione observandus: nō enim prius sedēs docet, & postea rogat navim a terra subduci: sed quod diximus. Qua in re noscamus oportet doctrinam in ecclesia nihili esse, nisi ea a terrenis hominibus qui eam occupant liberetur.

Rogat Christus Simonem de reductione navis: & vos, patres, Simon estis. Rogat vos Christus quo ecclesiam a malis hominibus liberetis, quos non tantum hæreticos dicit, sed & indoctos, ac vitæ facinorosos: cum posset experte jubere, non id agit, sed rogat. Si aliquis vel rex, vel princeps quod in illius gratiam aliquid faceretis

retis vos rogaret, non tantum bona extrema in A illius gratiam dilapidaretis, ac vitam cum ingenti periculo poneretis: atque hoc ipsum summo beneficio duceretis: nunc vero rex regum, & dominus dominantium id rogat: quo modo non satisfacere illi poteritis? Neque enim propter se, sed propter utilitatem nostram id rogat, Deus enim non nostri indiget, quod & poeta luculenter dixit:

r. *Ipsa suis opibus pollens, nihil indiga nostri,*
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Præsentis diei calamitas sufficiens argumentum est, quo istud facere cunctis viribus enitimini.

Insigne exemplum vobis præbuit ille non minus nobilis, quam extremus dux Iudaici exercitus Iudas Machabæus, qui cum videret templum (ch. 1.) profanatum, atque conspurcatum: occupaverat enim illud Antiochus ille (ut ait infallibilis historia sacra) *radix peccati*: quod ita perdiderat, (ch. 4.) ut in atriis virgulta nata essent asperiora, ultra quam in saltibus & montibus inviis nasci solent. Id cum videret factum, elegit sacerdotes, habentes voluntatem legis Dei, ut coacti id mundarēt, atque ita factum est: quotannis etiam designato die solennitatem encœniorum summo cum honore agebant: quam Christus sua præsentia decoravit, quemadmodū in euangelio sancti Ioannis (10.) reconditum habemus. Neque abs re erit si observaverimus id quod ait, se sacerdotes habentes voluntatem legis Dei ad id munus exequendum elegisse: non autem scientes dixit: parum C enim sacerdoti prodest, si onustus fuerit literis, cum zelo careat Dei: utrumque enim ad restaurationem templi conducibile est, at secundum per omnem modum necessarium: & vos illustrissimi legati hujus sancti exercitus duces estis: habetis etiam hic milites non quoscumque, sed apprime industrios in bello ecclesiastico, qui non solum scientiam legis Dei habent, sed ejusdem amore ac zelo inflammantur. Vtimini igitur eorum opera ac industria. Properate omnes una ad templum Dei repurgandum: atque hæc virgulta asperrima, hoc est, sacerdotes inutiles, quos Iudas apostolus arbores autumnales, infructuosas appellavit, eradicate. Vt quid enim hi ecclesiam Dei occupant? quod si id feceritis, ut de vobis speramus. fiet ut Christus Iesus sua præsentia nobile factum vestrum honestet: at idem est quod Oseas propheta ait: *Lappa & tribulus ascendet* (10.) *super aras eorum*: herbæ enim sunt hæ nullius fructus, nec adhuc umbræ aptæ, ubi defessi iter agentes caput reclinare valeant: sed eo solum quo animalia venenata calcaneis hominum insidiantia occultentur: ad eumdem modum aras nostras, id est, ecclesiæ dignitates, occuparunt lappa & carduus, sacerdotes nullius doctrinæ nec utilitatis, nec ut solatio sint alicui egeno, sed tantū apud se, homicidas & fornicarios homines, E quorum vitia officium linguæ vincunt, teneant: hæc velut animalia immunda, sunt a vobis ex aris Dei explodenda. Arcete igitur, patres, a præsepibus ecclesiæ hos fucos, ignavum pecus: disturbant enim & distentant suavitatem hujus ædificii sancti, hoc est, ecclesiæ Dei: consideremus etiam quid propheta his verbis adjecerit: ait e- (e 10.) nim, *tunc dicent montibus, operite nos: & collibus,* (: 23.) *cadite super nos*, quod Christus ad diem illum judicii transtulit. Vereor ne præter spem hoc nobis contingat, cum hæc verba illud, quod ego ad præsentem ecclesiæ statum referebam, consequantur.

Totus etiam Aggæus propheta in reædificanda domo Dei pervigilat: ait enim ad Zorobabel, & ad Iesum filium Iosedec, & ad reliquos sacerdotes: *Hæc dicit dominus exercituum: Populus iste dicit, nondum venit tempus domus domini ædificandæ*: cum ad sacerdotes sermonem fecerit, quid est quod ait, populus iste dicit: sacerdotes enim a populo segregati erant, quod hi qui domus Dei impediunt ædificium, quamvis sacerdotes sint, populares sunt, nec de summo ordine eorum, sed de vilissimo, ac si diceret: hi non facto sacerdotes sunt, sed nomine tenus, siquidem restaurationem templi quæ ad se attinet perturbant. Addit ultra: *numquid vobis tempus est, ut habitetis in domibus laqueatis, & domus ista deserta sit? ponite corda vestra super vias vestras:* B *seminastis multum, & intulistis parum: comedistis, & non estis satiati,* &c. Perpendite, igitur patres: seminarunt multum patres illi antiqui, tantumdem etiam & vos facitis: hoc est, sancta indicitis decreta: ad hæc plerique vestrum contra ecclesiæ hostes, docte chartas doctrina fideli implevistis. Quid horum quæ seminastis intulistis? nihil fere. Hostes ecclesiæ crescunt, nos autem diminuimur: illi florescunt (si ita loqui liceat) nos arescimus: illi hodie occupant ecclesiam, cras urbem, sequenti vero die provinciā. Quid sub hoc argumento dicam? bona pars Germaniæ præscripsit adversus fidem. Franci homines nunc in perpetuo sunt dissidio. Hispani incœpimus jam infatuari: quid de aliis regionibus dicam? quantum audio ubique locorum hæc pestis grassata est, ita ut ad Afros usque pervenerit: unde igitur hæc? *quia domus Dei deserta est, dicit dominus.* Quid enim prodest augere statuta & decreta, quātumvis sancta, sicut sunt, si ecclesia Dei sacerdotibus qui ea populo & doceant & repetant, frustrata sit? *Ascendite* (inquit) *montem, portate ligna, & ædificate domum, & acceptabilis mihi erit, & glorificabor.* Et vos, patres sancti, montem hunc ascendistis, hoc est sanctum concilium, quo nihil in cuncto orbe altius. Reædificate igitur domū, & dominus in ea glorificabitur. Nihil clarius ad D præsens argumentum dici potuit.

Agg. 1.

Cum pressus angustia esset populus Israeliticus, dicit Deus per Oseam prophetā: *Vlulabant in cubiculis suis, sed super triticum & vinum ruminabant*: (Osea 7.) suspiria illorum, ruminationes dixit: quasi dicat, non homines sed jumenta sunt, qui cernunt ærumnam instare, & qui debuissent propriam vitam deplorare: ruminabant, inquit, super frumento & vino. Quotus quisque nostrum (Hieron.) est, qui non deploret in ecclesia Dei tantam luē? nullus, imo sæpenumero ad lacrymas usque prorumpimus: sed vereor ne suspiria hæc nostra, super auro & argento ruminationes sint: nihil amplius dicam. Dicit igitur dominus sub nomine Zorobabel & sociis: *Confortamini, & facite*, hoc est, domum Dei reædificate, *quia ego vobiscum sum, dicit dominus, & Spiritus meus in medio vestri est, nolite timere.* Et ad vos nunc (sancta synodus) hæc verba dicta sunt: enitere igitur totis viribus, ut templum Dei profanatum emundetur: ad hæc virgulta nata, hoc est, impuri sacerdotes ab eo eradicentur. Dominus enim vobiscum aderit, & spiritus ejus in medio vestri erit, firmus & stabilis est dominus in omnibus promissis: atque ita fiet ut obtemperetis domino supplicanti, ut a terra navim pusillum reducatis.

Et sedens docebat de navicula turbas. Locus hic

hic nos admonet, ut aliquid de residentia dicamus: verum nos hanc disputationem, potissimũ tempori, & loco, aliis relinquimus: siquidem ad manus nostras perventura est. Hoc unum tamen brevi dicam: In Exodo mandabat Deus Moysi, ut arcam deauratam foris & intus faceret: & super eam propitiatorium, sive cælum, quod eam tegeret de auro mundissimo, ad cujus latus dextrum sit cherub unus, ad sinistrum autem cherub alius, recta oculorum acie in id tendentes: tu autem supra propitiatorium eris, inde te alloquar, & præcipiam quæcumque mandabo per te filiis Israel. Præscribit igitur Moysi locum, quasi non aliter eum alloquuturus sit, nisi medius inter duos cherubinos sederit. Propitiatorium hoc, supra quod Moyses sedet, ecclesiam designat, extra quam neque salus, neque remissio, neque propitiatio peccatorum est. Duo illi cherubini, duo sunt testamenta, hanc ecclesiam respicientia rectam: non enim sibi repugnant. Sedeat igitur in ecclesia pastor, cujus actum Moyses indicat: is enim locus illi ex domini mandato præscriptus est, non aliter ei domino sermoné facturo. Quid igitur veritati tam clare adumbratæ contraimus? quod si quis humana ignorantia laberetur, utcumque ferendum esset: quamquam manifestis scripturæ sensibus contravenire, humana ignorantia non est, sed superba arrogantia, unde judicio meo schismata, & hæreses profluunt. Ceterum, ut dixi, ferendus est error humanus, sed quod ob sæculi hujus lucrum illi repugnetur, summa impudentia est, *tantæ-ne animis cælestibus iræ?* nos enim sacerdotes animæ spiritales patres dicimur: uno verbo dicam, dii appellati sumus in sacro eloquio, neq; aliquid magis dici potuit, confirmante id Christo in euangelio, ita enim habet Ioannes: tam igitur acri ira huic rei resistimus? tanta-ne philautia in nobis valet? hodie igitur implenda est a vobis patres euangelica scriptura quam auribus vestris audivistis: sin minus, actum est de ecclesia, cujus vos reges estis.

Exod. 5. — *Rupertus super Isa.* — *Aug. contra Iul. Pelag. lib.* 5. *c.* 2. — *Psal.* 81. — *Ioan.* 10. — *Ioan.* 10. — *Epilogus.*

Toto igitur pectore laborate, ut hæc navis a terra reducatur: ad exemplum illius nobilissimi ducis Iudæorum, templum profanatum ac conspurcatum ab hæresibus emundate, sub hæc virgulta illa infructuosa, id est, sacerdotes nullius fructus, hi enim aras nostras occuparunt, eradicate: fiet enim ut tunc Deus in ea glorificetur: ad hæc curate sacramenta ecclesiæ, & ejusdem quæcumque alia gratis ministrentur: curate etiam de verbo Dei docendo: denique Christi negotium libere tractetis, non sicut scribæ & pharisæi, sed tanquam summam habentes potestatem. Exemplo vobis sit rex ille David, qui fugam arripere coactus est, cum a proprio filio persecutionem pateretur. Quid enim, si Davidis magnifica enumerem? si ejus opes attendamus: nemo locupletior, si prosapiam: nemo nobilior, semel dicam, omni mundo major, verumtamen instante necessitate fugæ meminit: neque abs re erit, si fugæ ordiné consideraverimus, ille & pedites sexcenti, qui cum eo erant, pedes egressi sunt: uxores decem quas apud se habebat, domi reliquit. Ascendebat igitur clivum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedebat, operto tamen capite: sexcenti etiam qui cum eo erant, & in lacrymis, & suspiriis, & in aliis regem comitabantur, proinde ita factum est, ut Absalon patris iniquus persecutor insidens mulo subter cõdensam quercum suspensus perierit: & pater in primam restitueretur dignitatem. Qui nunc vos persequuntur Absalon sunt, filii enim vestri sunt: nam de ecclesia sunt, quamvis in ecclesia non sint.

1. *Reg.* 15. — 2. *Reg.* 18.

Vos igitur qui David estis, non solum ob claritatem natalium nobilissimi, sed ob dignitatem prorsus divinam quam tenetis altissimi: majores enim estis omni mundo. Igitur cum scanderetis hunc olivarum locum altum, hoc est sanctũ concilium, mulieres quas vobiscum tenetis (scio enim vos maritos esse, nam cupiditas est quæ tenacissime omni mundo nupsit) relinquite domi, ita fiet ut expeditiores ad pacem ecclesiæ tractãdam sitis: lacrymis etiam ac gemitibus hoc malum redimite: nudate pedes, hoc est, bona externa, ob quæ bello fatigamur contemnite, si expedire videritis: sed summa cum diligentia caput operite: caput nostrum Christus est, quodvis malum in corpore vestro patimini, capite tamen, hoc est, Christo Iesu observato, ne injuria aliqua illi fiat, imitantes serpentis prudentiam, quam velut doctricem Christus posuit, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes*: serpens enim ubi persequentem se fugit, modo caput absconderit, quo a quocumque ictu tutum sit, in corporis reliqua parte, vulnus quodlibet patitur ad morté usque: tutandum caput, hoc est, Christum procurate: in bonis externis, quæ neque apud barbaros interdum in tanto honore habita sunt, & in proprio corpore quodvis malum ferte: ita enim fiet ut Absalonitæ mulo insidentes, hoc est hæreses (in mulo utique sedent, id est, in sterilitate & falsitate) suspensæ & suffocatæ remaneant. Longe multo majora ad præsentem causam, patres sanctissimi, ex hoc euangelio dici poterant, sed quoniam hora nos vocat, libenter supersedeo: *Pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelligentias vestras in Christo Iesu domino nostro.*

1. *Cor.* — *Matth.* — *August. de doctr. Chri.* — *Phili.* 4.

XCVIII.

CONCIO DOCTORIS PETRI Fontidonii Hispani, Segobiensis theologi, illustrissimi ac reverendissimi D. Petri Gonçalez de Mendoza, episcopi Salmantini, habita ad sacrosanctam synodum Tridentinam, die beati Hieronymi, XXX. *mensis Septembris.* MDLXII.

Vos estis lux mundi. Matth. 5.

QUEMADMODUM cælum hoc splendidissimũ, multis syderibus tanquam luminibus quibusdam, & ad utilitatem, salutemque rerum necessariis, & ad speciem, aspectumque pulcerrimis divina sapientia & bonitas exornavit: neque omnia vim eamdem virtutemque sortiuntur, neque semper omnia nostris oculis patent, sed aliis exorientibus alia occidunt, & occumbunt; ut cursu, splendore, atque virtute veluti jucunda quadam ac necessaria vicissitudine volverentur: Sic Christus optimus maximus ecclesiam Christianam, quæ regnum cælorum appellatur, in qua teste propheta fulgent justi sicuti luminaria cæli, sanctissimis & sapientissimis hominibus tanquam incensis facibus splendere, variis illos atque diversis virtutibus eminere, aliis atque aliis temporibus & sæculis florere voluit, ut haberet cæcitas mortalium lumen quod intueri, & exempla quæ referre & imitari potuisset. Et quoniam illi dum in terris inter mortales versarentur, & lucem tenebris intulerunt, & hominum pectora amore virtutis inflammarunt, ne illorum exemplum interiret, ad excitandam socordiam nostram, & illorum gloriam atque nomen illustrandum, decrevit

Sap. 3.

crevit ecclesia illorum vitam, facta, virtutes, laudes denique omnes in populi Christiani conspectu certis statisque diebus celebrari. Vt eos quos naturæ conditio, quæ neminem hic immortalem esse patitur, nobis subduxit, viva & immortalis eorum memoria in Christianorum mentibus conservaret. Hodiernum itaque diem clarissimo illi & fulgentissimo sideri, sanctissimo inquam Hieronymo consecravit, cujus splendore & nostræ mentis acies perstringitur, & tantarum virtutum atque laudum pondere orationis & ingenii nostri vires obruuntur, nisi divino præsidio sublevemur. Vt igitur dignam tanto ecclesiæ principe orationem habere possimus, ut ea quæ a nobis dicentur, purioribus animis, & sincerioribus auribus excipiantur, ut omnia cedant in Dei optimi maximi gloriam, & in divi Hieronymi laudem, divinam imprimis gratiam atque favorem imploremus, atque ad eam obtinendam sanctissimæ virginis Mariæ patrocinium exiguo illo, sed tamen sibi gratissimo angelicæ salutationis sacrificio nobis promereamur, dicentes: Ave Maria.

Vos estis lux mundi. Ex euangelio Matthæi capite 5.

CVM multa atque magna Christi optimi maximi, in genus humanum collata extiterint beneficia, illustrissimi legati, patres reverendissimi, qui tot tantisque suis laboribus, ærumnis, opprobriis, contumeliis & morte demum acerbissima, vitam nobis, salutem, libertatem, veram sapientiam, atque religionem fuerit adeptus: unde triumphum etiam ipse sibi gloriosissimum, & præclaros illos, illustresque titulos reportaverit: ut & totius orbis servator, doctor, pax, vita, otium, veritas, pastor, vita, salus, felicitasque mortalium jure optimo diceretur: nullus tamen inter hos titulos clarior mihi, illustriorque videri solet illo, quo & lumen, & splendor Patris, & sol multis prophetarum vaticiniis, & aperta apostolorum atque totius ecclesiæ prædicatione appellari consuevit. Quid enim de Christo Iesu vitæ magistro aut sapientius excogitari, aut aptius & convenientius dici umquam potuisset, quam illum Solem nuncupare, qui primus miseris mortalibus, qui densissimis in tenebris, nullo duce, qui iter ostenderet, nullo etiam lumine, quo illud intuerentur, adhibito: incertis cursibus, & incredibili cæcitate vagabantur, veræ virtutis atque sapientiæ viam verus ipse Mercurius veluti intento digito commonstraverit? Atque hunc quidem exorientem splendidissimum Solem cum acerrimus ille concionator, vatesque divinus Isaias aliquando prophetica mente contemplaretur, mortales omnes spe hujus tantæ futuræ felicitatis illis verbis erigebat. Non tibi amplius Sol diurnam lucem diffundet, nec Lunæ splendor lucem subinde ministrabit: sed erit tibi dominus lux sempiterna, & Deus claritas tua. Hoc etiam eodem nomine justos & pios homines Malachias consolabatur: Vobis, inquiens, qui nomen meum reformidatis, Sol exorietur justitiæ, cujus radiis vestra salus continebitur. Sed quamquam Sol iste beatissimus, veteribus antiquæ legis & prophetarum umbris, cælesti sapientia lucem jam aliquam attulisset: licet ipse propulsatis magna ex parte scelerum & ignorantiæ tenebris, divina prędicatione, & exemplo innocentissimæ vitæ, tamquam splendidissimis virtutis & sapientiæ radiis hominum mentes illustrasset: cum jam sibi infestis, atque inimicis Pharisæorum animis crudele exitium comparari animadverteret: priusquam funestissima crucis nocte contectus sese abderet & occumberet, & densissima illa crudelissimæ mortis involutus caligine se mortalium oculis subduceret: lumina duodecim decrevit accendere, quasi fulgentia sidera, quæ, ipso occidente Sole, totum reliquum orbem eodem euan elii splendore complerent. Vt quemadmodum astra Solis lumine percussa sic lucent, splendeng, ut in illis intuentium oculi lucem candidissimam Solis, illiusque vim admirabilem deprehendant: sic in apostolorum sermonibus, & operibus Christi splendore collustratis, divinitatis ejus apertissimam significationem, & expressissima vestigia mortales omnes contemplarentur.

Hos igitur sanctissimos, innocentissimosque homines, quos ad tantam Christus evehebat dignitatem, ut eos veluti clarissima quædam lumina, totius orbis tenebris vellet inferre, non illos quidem claros, & illustres ex aulis principum, sed obscuros & ignobiles ex retibus ad euangelia vocavit, hos selegit ex infinita hominum multitudine, quos in collegium illud sanctissimum cooptaret: quos in illa sua consilia plena divinitatis admitteret: quibus arcana divina & cælestis sapientiæ fontes aperiret: quos sibi suæ prædicationis socios, laborum comites, miraculorum testes adhiberet: & primos esse vellet suæ bonitatis, clementię atque mansuetudinis imitatores: & duces exercitus Christiani, qui sublato crucis vexillo totum orbem euangelicis legibus subjugarent: quos cum recte sentiendi magistros & exempla bene vivendi, veluti quasdam ardentes lampadas accenderet, quibus omnem posteritatem Christiani nominis amore, & studio virtutis inflammaret: merito illos hodierno die & terræ salem, & mundi lucem appellavit. Quid enim potuit cælestis magister cæcis ignorantiæ tenebris opponere luce præstantius? Quid terræ, tot vitiis & sceleribus contaminatæ, & infectæ, sale convenientius? Quibus obsecro aliis significantioribus verbis, quam iis duobus salis & lucis, & terræ vulnera, & apostolorum officia evidentius exprimere potuisset? De quibus nobis hodierna die sanctissimi patres dicendum est.

Nam primo quanta cum ratione Christus lux fuerit appellatus, & apostoli, atque apostolorum successores, explicabimus: deinde vero de officio eorum qui hanc honorificam compellationem adepti sunt, differemus: postremo vero loco, de splendidissimo hoc & clarissimo lumine, de sanctissimo, inquam, Hieronymo, quem nobis hodie ecclesia celebrandum imitandumque proponit, pauca dicemus. Attendite obsecro, clarissimi viri, ad vos etenim solos tota nostra pertinebit oratio, quos divina virtus & excellens doctrina, in tam excelso dignitatis gradu collocavit, ut successores apostolorum, pastores dominici gregis, euangelii præcones, & mundi lumina appellemini; & quantum onus, quam laboriosa provincia iis tam præclaris titulis contineatur, tacita vestrorum animorum cogitatione perpendite. O utinam fieri potuisset ut vel aliquis ex vestro ordine hanc tantam causam suscepisset, vel mihi sapientia vestra, oratio & auctoritas contigisset, ut hodierno die in hac orbis gentium clarissima corona divina Christi verba, apostolorum dignitatem, Hieronymi sanctissimam vitam, statum veteris ecclesiæ, luctuosam & miserabilem nostrorum temporum faciem exprimere d cendo potuissem; efficerem sane, ut cum illius temporis sanctissi-

sanctissimos viros, cum hominibus nostris, cum aurea illa sæcula, cum ferrea hac ætate nostra collata, contemplaremini; & tempora a temporibus, & homines ab hominibus turpiter degenerasse lugeretis. Sed quando id fieri non potest, conabor ego, rem hanc tantam, (etsi non pro dignitate) ita tamen explicare: ut si minus expressisse, adumbrasse tamen illius imaginem videamur.

Atque ut causas primum atque rationes, ob quas Christus servator noster Sol diceretur, aperiamus: lustremus primum animo & cogitatione totum illud tempus ante adventum ejus felicissimum. Quid aliud obsecro nobis cogitantibus, & omni mentis acie caliginosam illam vetustatem contemplantibus sese offert, præter obscurissimas quasdam & densissimas tenebras? Nam ut interim populum Israeliticum prætermittamus, cujus leges, instituta, sacra, ceremonias, animantium sanguine cruentas aras, totamque illam pecudum carnificinam, omnia denique sacrificia, noctem Paulus appellavit, quod nihil aliud fuisse viderentur, quam quædam tegumenta, quibus (veluti obscura quadam nube) Sol hic splendidissimus Christus contegeretur. *Rom. 13.* Quis gentium errores? quis barbaros mores? quis instituta vivendi? quis miseram, confusam, teterrimamque illam temporum faciem posset explicare dicendo? Quis multiplices illos delusæ atque perditæ gentilitatis sinus explicare? quis errorum causas, progressus, eventusque recensere? Principio quidem omnium insanarum cupiditatum semina jam inde a primo illo malorum fonte derivata cum pueris nascebantur, illorum visceribus inhærentia: tum vero ipsamet stultitia cum infantis corde (ut dixit Solomon) colligata, prodibat in lucem: *Prov. 22.* accedebat ad hæc naturæ vulnera, perniciosa disciplina: philosophis enim informandi atque instituendi pueri tradebantur, qui cum morum censores, veritatis magistri esse debuissent: non sapientiæ doctores, sed ignorantiæ duces: non flagitiorum hostes, sed scelerum satellites: non morum magistri, sed ministri cupiditatum omnium extitere. Hinc cum in ipsis errorum gymnasiis, depravata natura, & perniciosa institutione, juvenes erudirentur, in omne genus errorum teneræ illorum mentes præcipites ferebantur. Et cum quæ esset vera laus, atque dignitas, ignorarent: personata quadam felicitate decepti, sæpe pro virtutibus vitia, pro dignitate infamiam, pro felicitate miseriam sectabantur. Et quemadmodum qui noctu iter ingrediuntur, per invia loca interrupta voraginibus, latrociniis infesta, referta periculis, infortunia vitare non possunt: sic illi divino splendore destituti, atque tot undique animorum hostibus circumsepti, in illas ignorantiæ & flagitiorum insidias passim incidebant.

Omnes itaque mundi nationes caligine circumfusæ, non rationem, sed impotentes affectus sequebantur. Conflagrabat libidine Asia: Ægyptus animantibus atque lapidibus divinos honores deferebat: mendacissima Græcia poetarum fabulis & importunissimis philosophorum clamoribus personabat: Italia bellico furore & gloriæ cupiditate fremebat: reliquæ orbis provinciæ eisdem morbis & perturbationibus æstuabant. In ea denique scelerum sentina, & rerum ignorantia mortales omnes versabantur, ut non errare, sed insanire: non labi aut decipi, sed cum lacte errorem suxisse: & quod Cebes Thebanus

A ille philosophus sapienter meo judicio, dicebat: errorem omnes bibisse viderentur. Qui ergo in tam confusa rerum perturbatione, virtutis atque sapientiæ cælestis illato lumine, densissimas ignorantiæ, & improbitatis tenebras dissipavit: qui iter ad felicitatem (nostris sceleribus interclusum) aperuit: qui viam mortalibus ad immortalitatem patefecit: nonne jure optimo lux & Sol erit appellandus? O divina bonitas & incredibilis sapientia Christi Iesu, qui hodierna die e summo illo montis vertice, tamquam ex aliquo suggesto, ad circumfusam multitudinem concionatus, visus est veluti Sol exoriens, candidissimo splendore exornatus, tristissimas ignorantiæ tenebras lætissima divinæ sapientiæ luce fugasse.
B Cui si non salutem, si non libertatem, si non vitam, si non denique cælum ipsum deberemus: sed hodiernam solum ejus concionem, quas novas leges ex illo supercilio montis omnibus mortalibus, sicut Moses veteres ex Sina monte populo Israelitico, promulgavit: *Levit. 7.* qua stultam fecit sapientiam hujus mundi, *1. Cor. 1.* qua novam & inauditam bene vivendi formam, rationemque præscripsit: quis non illum & Deum agnosceret, & divinis honoribus prosequeretur? Quis non hunc perexiguum Christi sermonem, innumerabilibus Lycurgi, Solonis, Mercurii, Rhadamanthi legibus, omnibus etiam bibliothecis philosophorum anteferret?

Quod si diviniores quasdam sententias, quod
C eas nec sapientissimos homines excogitare potuisse arbitrabantur, Apollini Pythio acceptas antiquitas referebat, & eas templi valvis affixas, tamquam sapientiæ primitias illi consecrabat: quis non videat, non unam aut alteram sententiam, sed totam humanam vitæ institutionem paucissimis iis Christi verbis comprehensam, quam nullus umquam mortalium non modo cogitare, sed neque suspicari quidem potuisset, non ab humana, sed a divina solum sapientia promanasse? Quid porro tam novum, tam inauditum, *Matth. 5.* tam longe positum ab humana cogitatione, quam nostram felicitatem, paupertate spiritus, luctu & lacrymis delitescere? Quis Xerxi, Hannibali, Cæsari, Alexandro, quibus totus orbis tenue & an-
D gustum suæ laudis domicilium videbatur, qui tot regna, nationes, imperia, quot terra marique continentur, sterilem suæ gloriæ segetem arbitrabantur, dicere auderet: amplitudinem veræ laudis & gloriæ angustiis quibusdam, & quasi carceribus spiritus contineri? Quis reliquis imperatoribus persuadere potuisset, totius orbis possessiones, mansuetudini animi, & non bellico furori, & armatæ audaciæ esse tribuendas? Quis Epicuro, & Cyrenaicis hominibus luxu diffluentibus, in squalore & lacrymis sempiternam lætitiam sitam esse probaret? Quis reliquis philosophis, elatis humana sapientia, & hominibus illis, quos claritas generis, divitiarum affluentia, dignitas & potentia arrogantes atque insolentes efficiebat, per-
E suaderet: in stultitia sapientiam: in humilitate majestatem: in ignominia gloriam: in contumeliis honorem: in opprobriis dignitatem: in indigentia divitias: in calamitatibus & infortuniis æternam beatitudinem esse collocatam! Nullus plane præter Deum id efficere potuisset. Qui cum quondam Moysi per angelos, populo Israelitico per prophetas loqueretur: novissimis temporibus per filium unicum, suam nobis voluntatem æternis euangelii monumentis, & illius sanguine consignatam contestatamque reliquit.

Quis

ANNO CHRISTI 1562.

Quis ergo jam est, cui non & veteres tenebras consideranti, & istam euangelicæ doctrinæ lucem intuenti, Christus non solum, ut Sol esset, natus fuisse videatur? Quis est, qui non intelligat apostolos, qui totum orbem, eodem euangelii lumine illustrarunt, lumina etiam appellari debuisse? Sed cum Christus Iesus hanc honorificam Solis compellationem, tantis sibi opprobriis & contumeliis constitisse recordaretur, cum nosset hanc suam euangelicam philosophiam odio & invidia plenam esse futuram, utpote quæ deorum aris, templis, altaribus, nefandis sacrificiis, & ceremoniis, omnibus scholis, gymnasiisque philosophorum bellum esset cruentum illatura: quæ veteres religiones, & sapientiam abolere: quæ sceleratorum hominum audaciam frangere: quæ principum furori, & non factis modo, sed improbis etiam cogitationibus obviam ire debuisset: cum nosset, lucem caligantibus oculis, & salem vulneribus acerbissimum esse futurum: & hinc bellum acerrimum suis carissimis apostolis imminere: & eo acerbius atque luctuosius erat futurum, quod incruenta illa pugna, cum potentissimis adversariis, discipulos suos, non armatos, sed inermes & nudos: non sapientia, sed stultitia crucis: non potentia, sed patientia: non ferro, sed euangelio congressuros esse videret. Prius ergo quam illos lucem appellavisset, ad tantum bellum spe beatitudinis & exemplo prophetarum armavit. *Beati*, inquit, *estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos, mentientes propter me: gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis: sic enim persequuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.* Et quoniam homines duci studio laudis intelligebat, nihilque eos magis optare, quam ut suum nomen toti orbi clarum & celebre redderetur, & inde Græcis hominem τὸ φῶς, lumen, inquam, appellari: quibus in rebus Christianos homines elucere oporteat, illis verbis indicavit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est*, ut intelligerent omnia in Dei laudem atque gloriam esse referenda. Deinde vero summam eorum dignitatem, & quales illos esse vellet, quibus hoc tantum euangelicæ prædicationis munus committebat, duobus hodierni euangelii verbis explicavit, cum illos & terræ salem & mundi lucem appellavit.

Matth. 5.

Sed quoniam satis multa de ipsa lucis compellatione dixisse videmur, de officio ipso pastorum atque munere dicamus. Quapropter vos obsecro, sanctissimi patres, ut eas quas hactenus, dicenti benevolas & attentas aures accommodetis. Remigare paululum imprimis nobis necesse est, dum explicamus, qua ratione Christus salis & lucis nomine apostolos officii sui commonefecerit: deinde vero vela pandemus orationi, & per hoc immensum cælestis doctrinæ pelagus, citatis remis, velisque feremur. Mihi quidem sæpenumero atque diligenter hæc Christi verba consideranti, nihil sapientius excogitari potuisse videri solet, ad exprimendam imaginem illorum hominum qui rerum publicarum, & animorum potissimum, fræna moderantur: quam illos & salem & lumen appellavisse: ut qui salis ingenium, qui luminis naturam perspectam habuerit & exploratam, apostolicam antistitum dignitatem, & illorum officia atque munera facile deprehendat. Samius Pythagoras, patres gravissimi, qui

A signis quibusdam totam suam inclusit, philosophiam, salem justitiæ & æquitatis symbolum fecit: Moyses vero sanctissimus, qui legem euangelicam dictis & factis adumbrabat, nunc æternitatis symbolum faciebat, cum aliquando pactum salis, fœdus sempiternum appellabat: nunc judicii atque delectus, cum illum omnibus sacrificiis permisceri jubebat: Christus vero cælestis philosophus, qui veritatem ex ipsis philosophorum latebris, & Mosaicæ legis umbris in lucem extrahebat, muneris apostolici signum & quasi tesseram esse voluit: ut quemadmodum Moses, & antiqui patres, rebus corporeis addicti atque consecrati, illa sacrificia grata Deo esse credebant, quæ sale B conspersa ad aras deferebantur: sic hoc euangelicæ legis tempore, quo tota illa cura atque solicitudo religionis a corporibus abstracta ad mentem potissimum & spiritum devoluta est, significavit Christus jam istas animorum hostias non esse sine sale offerendas, ne illis insipidis & insulsis, Deo stomachum nauseamque moveremus. Et sicut sal rebus jam prope desperatis & emortuis, veluti quemdam animum, vitamque restituit, infectis vero atque contaminatis tribuit quamdam immortalitatem: sic apostoli ut mortalium animos ab æternæ mortis faucibus eriperent, & euangelii beneficio, gloriæ immortalitate donarent, & veluti præsente lumine tenebræ fugiunt, atque dissipantur: sic conspecta apostolorum innocen- C tissima vita, & audita cælesti doctrina, veluti duabus facibus adhibitis, omnium animorum caligines ex humanis mentibus pellerentur.

Num. 27. Levit. 2.

Quid enim est aliud salis & lucis officio fungi, quam cum duo sint animorum tyranni, quibus homines oppugnantur & opprimuntur, cæcitas nempe mentis, & perversitas voluntatis, ita vitam componere, & sermonem temperare, ut splendore euangelicæ doctrinæ cæcitatem animorum propulsemus, & innocenti vita aliorum voluntates exemplo virtutis incendamus? Attendant jam ergo diligenter qui apostolica dignitate gloriantur, D & quantum cum illa oneris atque negotii suscipiant, secum aliquando taciti perpendant atque meditentur. Nam cum illos & terræ salem, & mundi lucem Christus appellavit: dignitatis quidem amplitudinem, sed magnitudinem etiam laboris: honoris præstantiam, sed oneris etiam difficultatem indicavit. Quid est per Deum immortalem magis laboriosum, quam Christi personam sustinere? quid magis arduum, quam non modo seipsum, sed alios ab omni contagione labeque vitiorum immunes conservare, & in officio retinere? Etenim ad virtutem impellere, a vitiis revocare, nunc suppliciorum metu nefarios homines deterrere, nunc spe præmiorum erigere & inflammare, avaris libertatem: libidinosis castitatem & temperentiam: timidis constantiam: om- E nibus frugalitatem persuadere: ex crudeli misericordem: ex impio justum: humilem ex superbo: ex improbo innocentem facere: extirpare vitiorum radices, extorquere pravas cogitationes, & quasi quoddam imperium in hominum mentes exercere, majus est quam ut cujusque oratione explicari possit. Quid enim potest fingi aut excogitari difficilius, quam non solum turpiter facta, & petulanter dicta, sed internos ipsos pravos animi sensus, cogitationesque corrigere? Parricidam, ne alterum occidat latronem, ne furetur: adulterum, ne violet cujusquam pudicitiam, efficere licet sit difficillimum: fieri tamen potest,

ANNO CHRISTI 1562

si illius manibus catenas, pedibus compedes injicias, & in carcerem detrudas, sed ut furari nolit, ut neminem odio prosequatur, ut interno non flagret libidinis incendio, præstare ita magnum est, ut vix cuiquam mortalium concessum esse videatur. Est enim illud non corporis, sed dominæ voluntatis esse censores, quæ nullis catenis constringi, nulla vi invita cogi aut coerceri potest.

Iam vero jacentes sublevare, consolari calamitosos, labantes confirmare, hæresibus occurrere, manum præcipitantibus porrigere, pauperum indigentiis subvenire, omnium miseriis commoveri: omnia (ut fecit Paulus) omnibus fieri, & more velocissimi sideris undecumque advocatum, veluti numen aliquod adesse, omnia invisere, omnia collustrare, omnia videre & audire, sibi & aliorum saluti consulere, & quasi in puppi sedentem, rectum clavum tenere, cujus obsecro tanti laboris & tam inauditæ virtutis est? Merito divus Gregorius nullam artem, nullamque disciplinam difficiliorem esse dicebat, quam animorum regimen & moderationem.

1. Cor. 9.

Hæc sunt, sanctissimi patres, pastorum munera, existimare debet qui se lucem appellari gaudet, sibi fidem, religionem, euangelicas leges, animorum salutem, Christi gloriam, & quasi ecclesiæ navim esse commissam, oportere se vigilantem & circumspectum nautam de aliorum salute sollicitum exhibere: periculosæ hujus navigationis monstra, dæmonis & hæreticorum insidias ostendere, & quasi digito monstrare: hic Scyllam, ibi Charybdim: illic cautes & scopulos delitescere, qui navigantibus insidientur, omni contentione fugiendos: consideret se ducem etiam esse & imperatorem exercitus Christiani, sibi secum & cum aliis bellum esse susceptum, cum populi vitiis atque sceleribus esse pugnandum, nunc militum timiditatem animandam, nunc audaciam comprimendam, nunc impellendos & cohortandos ad pugnam milites, nunc vero revocandos & retinendos, sæpe classicum, sæpe etiam & receptui esse canendum. Scipionem cum Marco Catone Romani conferentes, ut Catonis laudes amplificarent, Scipionem foris cum hostibus armatum, Catonem domi cum vitiis togatum, bellum gessisse dicebant: majoremque gloriam, domesticis vitiis profligatis, Catonem fuisse consequutum, quam Scipionem tot superatis hostibus, & latissime imperio propagato, quod multo esset illustrius, vitia quam homines superare. Quod si vir ille non admonitus de cælo, sed vestigia solum naturæ sequutus, ad officium suum pertinere arbitrabatur, extirpandis vitiis totam suam operam & studium collocare: quid ecclesiæ pastoribus faciendum esse putabimus, quos ipsa divina sapientia hujus belli quod cum animorum hostibus gerimus, voluit esse primipilos & antesignanos?

O fides sanctorum apostolorum inaudita, o virtus & ardor ille animorum incredibilis, qui hodiernis Christi verbis, non persuasi modo, sed inflammati & incensi, cum se Christi legatos & mundi lucem agnovissent, non illam delitescere passi sunt, sed in eo loco collocaverunt, unde in omnium mortalium oculos incedere potuisset. Quam ardenti studio illa legatione fungebantur! quanta celeritate latissimas provincias, longeque disjunctas regiones peragrarunt! Bartholomæus & Thomas utramque Indiam, ultra citraque Gangem fluvium: Andreas Syriam: Matthæus

A Æthiopiam: Iacobus Hispaniam: Philippus Scythiam non modo viderunt, sed in tenebris & in umbra mortis positas luce euangelicæ prædicationis illustrarunt. Et duodecim homines ignobiles & indocti, cum totum pene orbem Christi nomine & euangelio complevissent, de tyrannis, de dæmonibus, de statuis deorum, de philosophis parta victoria, cum omnia ferme mundi propugnacula & arces occupavissent, in illis crucis vexillum sustulerunt. Et ut interim reliquas omnes gentes atque nationes prætermittamus, quarum cervicibus apostoli Christi jugum imposuerunt: quod potuit esse præclarius atque illustrius apostolicæ gloriæ monumentum, quam gentem illam togatam, ad gloriam natam sempiternam, B Romanos, inquam, rerum dominos, qui triumphis clari, victoriis elati, gloria rerum gestarum illustres, suos imperatores & aris, & templis, & divinis honoribus dignos arbitrabantur: qui nihil nisi magnum, excelsum, gloriosumque redolebant: quibus quicquid immortalitatem non spirabat, vile & abjectum videbatur: in eam sententiam addaxisse, ut crederent in Christo fabri filio, ignobili, contempto, ex invidiosa gente nato, affecto mille contumeliis, & opprobriis, & demum tamquam scelerato, & improbo, inter duos latrones pendente, veram gloriam & laudem sitam esse: & jam Saturni, Iovis, Martis, ceterorumque deorum statuas, quibus illi suas victorias acceptas referebant, evertendas C esse atque dissipandas: & illarum loco, crucem, quam veluti rem turpissimam aversabantur, tamquam signum salutis, & vexillum felicitatis esse collocandam?

Quid referam illorum in propaganda Christi gloria solicitudinem? Petrus circumcisionis magister: Paulus Gentium doctor, omnes circuibant ecclesias, fratres invisebant, afflictos consolabantur, omnium saluti prospiciebant, cum philosophis congrediebantur, alios in Christi fidem pertrahebant, illos confirmabant, absentes epistolis, præsentes concionibus adhortabantur. Paulus omniũ ecclesiarum solicitudine premebatur, in Petri humeros moles totius Christiani orbis immẽsa inclinata recidebat, & eo Christi amo- 2. Cor. 11.
D re conflagrabat, ut leve hoc tantum illi pondus videretur. Omnes denique apostoli egentes, afflicti, calamitosi, expositi omnium malorum telis, quasi fortunæ ludibria, cæsi, verberati, contusi, indicta causa condemnati, bestiis objecti, dilacerati, in ipsa tamen positi tyrannicæ crudelitatis carnificina & vitia acriter increpabant, Christum prædicabant confidenter, & ipsosmet carnifices sæpe etiam in Christi leges pertrahebant, & non modo illatas contumelias alacri & infracto animo perferebant, sed etiam ultro se ipsis injuriis objiciebant, quod in illis Christi gloriam latere arbitrarentur: ut mihi quidem apostoli non modo inferendis pro Christo contumeliis, sed in exoptandis ambitiosi fuisse videantur.

E O vere pontifices Christiani, o vera & clarissima mundi lumina, hoc est esse lucem, sanctissimi patres, non perpeti errorum tenebris mentes hominum occupari: illud est esse salem, vulnera etiam cum aliquo doloris sensu sanare: est enim salis proprium, acerbitatem quamdam, & veluti morsum doloris vulneribus inferre, hoc est, symbolum euangelicæ & apostolicæ libertatis, qua una virtute nihil est in ecclesiasticis pastoribus illustrius, nihil magis necessarium. Sic enim affectos & animatos esse oportet Christi ministros, ut etiam

ANNO CHRISTI 1562.

aut etiam si principum gratiam exulcerandam, etiam si potentissimorum hominum animos exacerbandos, & illorum contra se potentiam concitandam & armandam, etiam si districtos atque fulgentes tyrannorum gladios suis cervicibus imminere conspexerint: quod ratio jubet, quod dictat euangelium, quod præcipit Christus, quod illorum salus & ecclesiæ dignitas postulat, sine metu & spe libere, audacterque loquantur: & medicorum peritissimos imitentur, qui dum ægri saluti prospiciunt, non modo acerbam aliquam medicinam vulneribus adhibere, sed ipsa etiam membra abscindere, urere & resecare soleant, ne dum in membra sunt nimium misericordes, in vitam ipsam crudeles fuisse videantur.

Sed proh dolor, ignoscite patres, si quid liberius dixero, quam tanta hujus amplissimi loci & ordinis patiatur auctoritas, rigidam illam censoriamque virtutem, acerrimam peccatorum vindicem, fractam atque debilitatam: sanctissimum severitatis magisterium magna ex parte sublatum: ardorem illum apostolicum animorum si non penitus extinctum esse, magnopere tamen deferbuisse videmus: cum homines assentari vitiis, & honori suo servire decreverunt. Ferunt philosophum nescio quem, filio persuadere solitum, ne ad populum concionaretur: nam si vera dixeris (aiebat) populum hostem & inimicum es habiturus: si falsa, Deum. Quoties hæc unica ratio multos egit transversos, & ad has cautes & scopulos misere illorum constantiam allisit? Dicite mihi obsecro, patres sanctissimi, per Deum immortalem, si quispiam esset (fingamus enim esse ut melius rei indignitatem concipiamus) si esset aliquis tam demens, qui clamante Paulo, *si hominibus placerem, Christi servus non essem*, ipse totum suum studium ad conciliandam hominum gratiam benevolentiamque conferret: tam ambitiosus, qui dicente propheta, *Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placent:* docente apostolo, *ne ad oculum serviamus:* ipse redditus assentator improbitatis, dignitatis aut gloriæ cupiditate vellet in maximis hominum sceleribus connivere, sine voce, sine mente, sine libertate: qui denique abjecta omni cura rerum cælestium, oculos in terram flectere, assentari vitiis, hominibus quam Deo, ambitioni quam Christo servire maluisset: nonne & salis & lucis nomine indignum, & omni supplicio dignissimum judicaretis? O fallaces & inanissimas spes eorum hominum, qui sibi potius quam ecclesiæ, honori suo quam Christi gloriæ, suis potius rebus quam Christiani populi saluti consulere conantur: neque illas irati judicis voces exhorrescunt, quibus illos Christus in die illo judicii miserabili alloquetur. Si pastor & sponsus eras ecclesiæ, cur oves errare, cur sponsam misere ab hostibus vexari permittebas? Si lux eras, cur latebras quæsisti? Si delitescere cupiebas, cur lumen esse voluisti? Si salis officio fungebaris, cur patiebaris terram putrescere? Si te huic oneri imparem intelligebas, cur tam ambitiosus? Si parem, cur tam negligens? nihil te nostræ leges, nihil pietas, nihil ecclesiæ ruinæ, nihil nostrorum apostolorum exempla, nihil hic dies formidabilis, nihil præmia, nihil supplicia pœnæque moverunt? O voces luctuosas & formidabiles, quid alii sentiant nescio, sed ego cum hæc cogito, & animo exhorresco, & corpore contremisco.

[Gal]at. 1. [Psal]. 52. [Ephe]s. 2.

Constantem ergo, erectum & libertate Spiritus armatum esse oportet ecclesiæ pastorem, hoc potissimum tempore quo nefarii & improbissimi homines euangelicam libertatem in occasionem carnis (reclamante Paulo) traduxerunt. Hac armati apostoli, nullis laboribus, neque tormentorum generibus parcendum duxerunt, ne ipsi aliorum sceleribus parcere viderentur. Hac etiam muniti martyres, liberas illas voces emittebant, quas nulla supplicia, nulli cruciatus intercludere aut cohibere potuerunt. Hac ceteri vestri ordinis sanctissimi homines se fortiter tyrannorum crudelitati opposuerunt, Athanasius, Augustinus, Chrysostomus: Ambrosius ille, qui Theodosium post editam miserrimam Thessalonicensium stragem, & cruentas innocenti sanguine manus, templum ingredi volentem manu apprehensum continuit, & illis verbis voceque repressit: Tune iis consceleratis manibus sanctissimum Christi corpus contrectabis? tune illum nefando isto & sacrilego ore excipies? non patiar, non feram. Itaque non perterritus Ambrosius tanta illa Romani imperii majestate, non potentiam totius orbis finibus terminatam perhorrescens, non superbas illas aquilas, non lictores, non laureatos fasces reformidans, potentissimum imperatorem ad publicas lacrymas & pœnitentiam adegit. O vere pontifex Christianus, cui Christi gloria, salute & vita carior fuit. O Hieronyme sanctissime, te enim appellare jam libet, unicum euangelicæ libertatis exemplar, & in hujus tantæ apostolicæ gloriæ vocare societatem: qui ex illo Bethleemitico diversorio, hominum sceleribus & hæreticorum audaciæ acerrimum bellum intulisti: quem neque mortis metus, neque vitæ cupiditas, neque spes aliqua potuit coercere, quominus illa tua fulmina orationis a pectore illo amoris divini flammis incenso profecta, in omne genus improbitatis liberrime contorqueres. Sed quorsum hæc? numquid vos hæc ignorare putamus, quorum est incredibilis sapientia? Numquid non hæc vos officia ecclesiæ præstitisse censemus, qui tanto studio & ardore in ejus salutem incumbatis, usque adeo, ut mihi quidem curas, solicitudines, summosque vestros labores consideranti, & huic vestræ dignitati & illi purpuræ miserendum potius quam invidendum esse videatur? Numquid mentes vestras sapientissimas informandas, aut sanctissimas voluntates impellendas & animandas esse putamus?

Galat. 5. Ambr.

Non sum tam demens, sanctissimi patres, ut hæc non modo dicere, sed neque cogitare audeam: sed eo consilio a me factum est, ut cum vobis apostolici vestri muneris memoriam refricassem, & miserrimas ecclesiæ plagas vestris oculis subjecissem illius miseriis & lacrymis ita commoveremini: ut potius mortem sustinendam, quam afflictam & calamitosam matrem, in tantis ærumnis, sine spe salutis deserendam arbitraremini. Nunc lucis splendore & salis acrimonia opus est, ut errorum tenebris & ecclesiæ vulneribus medeamini: & quando vos non aliam ob causam divina bonitas, & sanctissimi pontificis voluntas & industria in hunc sacrosanctum locum coegit, quam ut ex hac specula tamquam ex altissimo Olympi montis vertice, perditas & profligatas Christianorum regiones contemplaremini, & illis remedium aliquod adhiberetis.

Convertite per Deum immortalem oculos, non dico jam in Asiam, quæ quondam apostolorum prædicatione, & sanctissimorum hominum illustrata frequentia, nunc non modo tenebris sepul-

ANNO CHRISTI 1562.

ta jacet, , sed omnem luci aditum occlusit. Non in Africam tot martyrum & doctissimorum quondam virorum, nunc vero Sarracenorum multitudine refertam. Non in Græciam, lumen olim Christianæ religionis clarissimum, nunc vero in miseram Turcarum servitutem redactam. Non in illam beatissimam regionem Hierosolymitanam, evangelii parentem, quam Christus Iesus sanctissimis suis pedibus trivit, & innocentissimo sanguine cruentavit, nunc vero proh dolor improbissimorum Turcarum sordidissimis pedibus conculcatam. Non denique in ceteras provincias jam diu ab hostibus occupatas, in quibus vix antiquæ religionis obscura vestigia, divinæ vero indignationis atque vindictæ expressissima conspiciuntur: omittamus antiquas ecclesiæ plagas, & obductas jam longo tempore cicatrices quæ curari nequeunt: nolo vulnerari vestros animos veterum calamitatum recordatione: hæc solum recentia vulnera, quæ calidum adhuc sanguinem spirant, & sanari possunt, intuemini: in has (inquam) circumjacentes provincias oculos convertite, & hoc quod reliquum est afflictæ Christianæ religionis (quod est sane perexiguum) consilio atque sapientia vestra conservate: vel si id fieri jam non potest, nostris exigentibus peccatis, evangelicam puritatem toto pene jam orbe fugientem, & istud miserabile ecclesiæ funus, luctu saltem & lacrymis prosequamur. Nulla etenim natio, nulla gens, nulla provincia, nullum tam parvum & exiguum oppidum, nulla jam ferme domus est, in quam non se pestis hæc insinuaverit. Non modo in Germaniam (quæ semper hæresum parens esse voluit, sed his superatis Alpibus, obscure serpens in Italiam, aperte vero in Galliam, Angliamque manavit. Et nisi extremus ille orbis angulus Hispania, Pyrenæis montibus ita natura munitus, ut in eum sicuti hostium arma, sic etiam hæreticorum dogmata ægre unquam hactenus penetrarunt: nisi, inquam, catholici & invictissimi regis Philippi studio, & incredibili censorum fidei diligentia septus fuisset atque firmatus, haud dubie communi jam totius Christiani orbis incendio conflagrasset.

Vbique oppugnatur religio, & loco pellitur, non jam obscure serpit cancer, sed aperte grassatur, cum lacte suguntur hæreses, majores indies sumit vires incendium, longius quotidie progreditur: gemit ecclesia, suspirant ejus filii, & tyrannide hæresum oppressi lugent: hostes triumphant, & non modo libere sed impune vagantur, & quod est acerbius, in nostras jam miserias insultant: non unus furit Hercules, sed Arios, Macedonios, Nestorios*, Lusianos, furias denique omnes Cerberus videtur evomuisse, qui Christianam religionem misere vastent, incendant & populentur. Et in tantis malis flere possumus, subvenire non possumus, & unicum remedium lacrymarum, non sanandis, sed abluendis, aut potius exulcerandis ecclesiæ vulneribus adhibere. O sæculum luctuosum, & infelicissimum!

* Eutychianos.

Querebatur quondam divus Hieronymus, Arium parvam scintillam, quia principio non fuisset extincta, totum postea ferme orbem fuisse depopulatam: quid si nunc omnia funestis flammis ardere atque vastari videret? quid si augustissima templa in cinerem versa, dirutas aras, delubra tabulis, signis, & simulacris omnibus nudata, pontificum, conciliorum, & ipsius naturæ jura rescissa, violatas pudicitiæ leges, ad omnem iniquitatem fenestram patefactam: Quid si multitudinem immensam duci captivam, & Christi sanguine expiatam turpissimo hæresum cœno volutari? quid si ecclesiam jactatam injuriis, spoliatam dignitate, orbatam liberis, oppressam acerrimo bello: quid denique, si ipsos jam hæreticorum gladios, filiorum sanguine stillantes videret? quid sentiret? quid diceret? quo animo & quibus oculis hanc tantam ecclesiæ cladem aspiceret? Quid si nosset ex altera scintilla, ex homine inquam improbissimo, quem humilitas fortunæ, vitæ institutum, contemptibilem potius quam formidabilem efficiebant, hanc tantam flammam exarsisse? Quid si ab hoc homine improbissimo, sanctissimum Christi vicarium, cujus ille acerrimus assertor extitisset, contumeliis dilaceratum videret? & tanto illum apostolicæ sedis odio conflagrasse, ut aperte diceret se optare Christum e nostris altaribus delere, ut pontificis auctoritatem vel infringeret, vel debilitaret, qui sæpe & sacerdos ipse & monachus circumstantes filios digito amicis ostendens, se illos leunculos adversum Romanum pontificem armare diceret: qui denique illud intestinum odium ad extremum usque halitum & spiritum reservavit, & se pestem (dum viveret) pontificis, mortuum vero, mortem futurum, nefario illo & sacrilego ore clamaret? O impiam, sceleratam, & sacrilegam vocem, & illo dignam pectore, quod multo jam antea dæmon occupaverat. Vtinam prius eo fulmine ictus, quo fuit aliquando perterritus, concidisset: utinam prius sacrilegam animam, quam illam sceleratam vocem: nefarium illum prius spiritum, quam teterrimam hanc nobis hæresum sentinam, exhalasset.

Quid si nosset hominem illum (si homo, & non potius monstrum est appellandus) qui tantum malorum hominibus invexit, nefarios illos spiritus sacramentarios, & anabaptistas eructasse, qui more regis Achab veritatem e medio tollere, & omnia turpissimis erroribus & libidinibus implere conarentur. Erinnyes præterea, quæ pacem ecclesiæ turbarent, quæ quasi furiarum ardentibus tædis, hominum pectora in mutuum odium & cædes inflammarent: & illa dissidia ferrent, quæ parentes & liberos, fratres & sorores, una jam domo, communibus parietibus & laribus, non modo frui pacifice, sed neque contineri paterentur? Quid cogitaret? quid faceret? exclamasset utique meo judicio! o mores! o tempora! o miseram ecclesiam Christianam! & illud sanctissimum Hieronymi pectus exarsisset primum ira & stomacho: stylum deinde arripuisset, quo tot quondam hæreticos prostravit, & in adversarios vibrantem illum & ardentem contorsisset. 3. Reg. 21

Sed cum se nihili hac via aut parum proficere videret, agnoscens divinam hanc esse animadversionem, & supplicium nostris peccatis debitum, supplex ad divinam misericordiam clementiamque confugeret: & suas etiam cum nostris lacrymas permisceret: in quibus sane omnem nostram spem, sicuti aliquando hoc in loco dicebam, imprimis video esse collocandam: quas ego, cum præsentem statum ecclesiæ considero, continere non possum: & sæpe mihi Hieremiæ venit in mentem, quem nunc videre videor, sordidatum, cinere conspersum, mœrore confectum, lacrymis perfusum, non jam in antiquam illam Hierosolymam, sed in nostram ecclesiam, defixis atque intentis propheticæ mentis oculis, lugubri & mœsta voce, ejus excidium, orbitatemque lugere. Thren. 1

gere. Usque adeo, ut mihi quidem ejus luctuo-
sa carmina legenti, non tam ille direptam Hiero-
solymam, quam vastatam ecclesiam: non tam
eversos lapides sanctuarii, quam prostratas Chri-
stianas aras: non tam virgines & juvenes, quam
Christianorum animos captivos abduci: non de-
nique veteris Sion, sed ecclesiæ nostræ vulnera;
non illius, sed hujus sæculi miserias fuisse lamen-
tatum: illasque suas acerbissimas lacrymas non
suis, sed nostris miserrimis temporibus impen-
disse videatur. O conditionem nostri sæculi cala-
mitosam, quod tantum scelus admisit populus
Christianus, pater cælestis, ut tam severam fue-
rit expertus animadversionem. Quæ tanta pecca-
torum nostrorum colluvies divinos tuos oculos
potuit offendere, ut in tam deploratam & mi-
serrimam sortem fuerit præcipitatus. Non satis
erat tuam ecclesiam Turcarum armis misere ve-
xari, & affligi, nisi etiam ex illius visceribus filii
essent exorti, qui afflictam & miseram matrem,
novis ipsi ærumnis calamitatibusque vexarent?
Non satis erat illam antiquis suis sedibus ab ho-
stibus pulsam misere fuisse, nisi hic etiam exiguus
qui restabat angulus, crudeliter eriperetur? Nun-
79. quid domine vineam quam de Ægypto transtu-
listi, cujus dux itineris fuisti, & plantasti radices
ejus, quæ terram implebat, quæ opacis & viren-
tibus ramis operuit montes umbra, & arbusta
ejus cedros Dei, quæ extendebat palmites suos
usque ad mare, & usque ad flumina propagines,
nunc ab apro sylvestri & crudelissima fera vastari,
templum ejus sanctissimum pollui, filiorum san-
78. guinem, tamquam aquam, circa Hierusalem ef-
fundi patieris? Quousque domine excandescet
furor tuus in populum istum? Quousque irasceris,
& accendetur velut ignis indignatio tua? *Ne me-
mineris iniquitatum nostrarum antiquarum, con-
vertere, & respice de cælo, & visita vineam istam,
& perfice eam quam plantavit dextera tua.* Vide
afflictionem sponsæ, quam non est qui console-
tur nisi tu Deus noster. Ignosce domine, & par-
ce populo Christiano, cujus causa neque filio
tuo carissimo pepercisti. Miserere ruentis eccle-
siæ, cui tua solum bonitas & sapientia opitulari
potest.

Sed complicemus jam orationis vela, quæ
dum sublata doloris aura, per hoc immensum la-
crymarum pelagus excurrit, nullum jam prope
locum divi Hieronymi laudibus videtur reli-
quisse: ut aut illæ silentio prætermittendæ, aut
patientia & bonitate vestra abutendum nobis
esse videatur. Ignosce Hieronyme sanctissime si
dum ecclesiæ acerbissimas refero calamitates, &
tui oblitus fuisse videar, & hujus diei lætitiam il-
larum luctu & lamentatione turbasse. Doleo sa-
ne te in hac luctuosa tempora incidisse, & im-
mensam illam tuarum virtutum sylvam, quam
nulla ingenii & eloquentiæ vis (præter tuam) non
modo exornare, sed neque recensere possit, in
tantas ingenii orationisque nostræ, & brevissimi
temporis angustias esse conjectam. Sed quid ego
doleam cum tu in ipso Dei gremio & veræ gloriæ
sinu extra omnem invidiæ aleam positus, securus
& immortalis conquiescas? qui mortalium laudi-
bus non indigeas? quas nobis tacentibus tuæ vir-
tutis atque sapientiæ clarissima monimenta, cæ-
lum & terra, homines & angeli, præterita deni-
que sæcula celebrabunt, & futura admirabuntur.
Te enim finxit natura, ut esses omnibus sæculis &
exemplo & admirationi: te divina bonitas, quæ
Abrahamum fide, Enoch vitæ puritate, mansue-
A tudine Mosem, sapientia Solomonem, intelli-
gentia Danielem, Heliam zelo, pietate Davidem
exornavit: te inquam, quem & sibi gloriæ, &
ecclesiæ Christianæ præsidio & ornamento esse
voluit, iis omnibus virtutibus cumulavit.

Neque vero mirandum est, sanctissimi patres,
in vastissimum illud & capacissimum Hieronymi
pectus, in quo tot disciplinarum cognitio, lin-
guarum notitia, sanctarum scripturarum scien-
tia, hæreticorum pernicies, ecclesiæ salus, Chri-
stus denique ipse totus continebatur, chorum
etiam virtutum omnium confluxisse: ut mihi
quidem, quem omnium vitiorum acerrimum ho-
stem divina sapientia fingebat, illum etiam robo-
B re, & maximarum virtutum præsidio armasse vi-
deatur. Hunc veluti facem ardentem in ecclesiæ
monte collocavit, quæ tenebras dissiparet erro-
rum, & studio virtutis Christianorum animos
incenderet. Hic docuit, sanctissimi patres, hono-
res, dignitates, insidias, inimicitias hominum,
pro ecclesiæ salute, & Christi gloria esse contem-
nendas. Hic docuit sæculi blanditias, tamquam
Sirenum cantus esse fugiendas, & per summos
labores, per exilia, & solitudines, cælum esse
quærendum. Testes sunt illa saxa, & scopuli
Mesopotamiæ, quos ille sæpe lacrymis dolore
peccatorum expressis implevit. Testes sunt antra
& excisæ rupes, quæ deformatis, defessis, & de-
fatigatis illius membris, durum cubile & asperum
C exhibuerunt. Testes sunt feræ ipsæ, quæ sæpe il-
lius gemitibus & suspiriis misericordia motæ fre-
muerunt. Testes sunt cilicia, verbera, jejunia, la-
crymæ, quæ non modo illius membra pallida at-
que deformia, sed emortua prope reddiderunt.
Testis est ille secessus & solitudo, quæ inter Syros
& Agarenos vastum limitem ducit, in qua secum
congressus, & diu cum suis cupiditatibus lucta-
tus clarissimam de se victoriam reportavit: in qua
solus cum Christo solo vivere assuevit, & ante
illius tribunal sæpe prostratus, se reum agnosce-
bat, & suorum se scelerum vindicem actorem-
que præstabat. Testis est illa ingens hominum &
feminarum multitudo, quam ille & exemplo suo,
& literis ad pœnitentiam agendam provocavit.
D Incredibilis vero & inauditæ sapientiæ testes sunt
illa Romana gymnasia, quæ prima illi disciplina-
rum incunabula cum summa ejus ingenii admira-
tione tribuerunt. Testis est Gallia, Germania,
Dalmatia, Ægyptus, Arabia, Chaldæa, & reliquæ
provinciæ, quas ille perdiscendi gratia (Pytha-
goram & Platonem imitatus) peragravit. Testis
est ipsa Græcia, quæ cum præ se ceteras nationes
tamquam barbaras contemneret & aspernaretur,
illius divinam eloquentiam admirata, ejus li-
bros in maternam linguam vertendos curavit, ne
tanti hominis monumentis carere videretur. Ita-
que Græciam Latinis literis: Latium Græcis, He-
bræis, atque Chaldæis Hieronymus illustravit.
Testis demum est illustris ille labor, quo eccle-
E siam Christianam, variis atque diversis sanctarum
scripturarum translationibus scissam atque dissi-
patam, ad unitatem atque concordiam revoca-
vit: ut ipso Augustino teste, Hieronymus eccle-
siam ædificasse iterum diceretur.

Extremus deniq; istarum maximarum virtutum
& gloriæ testis locupletissimus est, illud Bethlee-
miticum præsepe, quod ille (cum jam ejus os san-
ctissimum & sapientia & eloquentia canesceret)
ultimo vitæ tempori, & quasi extremæ senectuti
consecravit: unde clarissimam ille lucem in to-
tum orbem diffundebat: unde hæreticos vehe-
mentet

menter exagitabat: unde ecclesiam tuebatur, in quem locum ex omnibus provinciis atque nationibus, tamquam ad Christianum oraculum homines confluebant, ut sanctissimi hominis conspectu, & sapientia, & extrema illa atque cygnea divini pastoris voce fruerentur. O vir sanctissime, sydus ecclesiæ clarissimum, apostolorum imitator, salis & lucis nomine, cælo, & immortali gloria dignissime. Felix & beata ecclesia Christiana, quæ tantum in terra patronum, advocatum in cælo fuerit adepta. Felix Bethleemiticum domicilium, quod & Christi natali die, & Hieronymi sepulcro gloriari potest: quod Christum nascentem mundo, & Hieronymum cælo conspexisti. Ut unde exoriens Sol ille justitiæ in mortalium processit conspectum, inde Hieronymus occidens, ex iis tenebris in illam sempiternam lucem, in beatorum consortium & felicitatem evolaret.

Hunc nobis hodierno die non modo celebrandum, sed imitandum proponit: quo nullum nobis aliud vel illustrius exemplum, vel iis temporibus magis accommodatum exhibere potuisset: cujus vestigia, qui nunc ecclesiam salvam & incolumem esse cupimus, sequi debeamus: Nam qui eam alia ratione quam solis precibus & supplicationibus juvare non possumus, & nullum illi aliud quam lacrymarum patrocinium exhibere, hujus viri sanctissimi lacrymas illas acerbas, & e cælo semper pendentem animum ante oculos proponamus. Illi vero quibus ingenium, eruditionem, sanctarum scripturarum intelligentiam, disciplinarum & antiquitatis notitiam, stylum, copiam, & facultatem ad scribendum aptam divina bonitas largita est; hunc ducem sequantur, qui tamquam fax quædam & fulmen hæreticorum, veluti quondam Iupiter gigantes, sic ille hæreticos eloquentiæ divinæ fulminibus percussit, extinxit, atque prostravit. Quos ego & oro, & hortor, & obtestor, ut hæc cælestia munera sibi ad salutem, & ornamentum ecclesiæ tributa ad arcendos & propulsandos illius hostes, ad tuendam ejus dignitatem conferant, quod eo ardentius & confidentius illis faciendum est, quod doctissimorum hominum sapientissimis scriptis effectum esse videamus, ut plerique adversariorum nostrorum victi atque superati, & sanctissimas Christiani jejunii leges, & pietatis opera, ad obtinendam innocentiam necessaria, & patrum traditiones, & conciliorum auctoritatem, vel invicti atque reluctantes agnoscant.

Nunc vero duo sunt, quæ ab illis acerrime oppugnantur, sacrosanctum videlicet missæ sacrificium, divini erga nos amoris pignus, salutis precium, hostia incruenta, mortuorum præsidium, vivorum felicitas, uberrimus bonorum omnium fons, a Christo institutum, ab apostolis celebratum, a patribus, conciliis, ab universo Christiano orbe, tam longa seculorum serie receptum, & nuper a vobis, gravissimi patres, sanctissimis decretis confirmatum. Tum vero sedes illa apostolica Romana, quam vel ipsi antiqui ecclesiæ hostes summa veneratione jam inde ab ipso apostolorum principe Petro continua pontificum successione deductam, tamquam ceterarum omnium ecclesiarum principem & moderatricem prosequebantur: in hanc igitur unam curam & cogitationem de conservando divino sacrificio, quod illi extirpare: de asserenda sede Romana, quam illi evertere & funditus delere conantur, incumbite: ad sustentandam unicam illam & firmissimam ecclesiæ columnam, omnes ingenii vires adhibete: quam qui erectam & firmam esse cupit, salvam esse cupit ecclesiam: illa etenim collapsa, ruet totum ecclesiasticum ædificium: illa extincta splendidissima face, omnia hæresum & errorum tenebris occupabuntur: quæ non aliunde natæ sunt, quam quod sacerdoti Dei (ut dixit Cyprianus) non obtemperatur: illa occidente, occumbet simul Christiana religio, adeo ut mihi quidem cum illius funere miserabile etiam ecclesiæ funus convectum esse videatur. Nihil est quod adversarii majori odio prosequantur, & majori rabie insectentur: sed nihil mirum, nefarium illum & improbissimum magistrum atque ducem imitantur: quo majori studio & animi contentione elaborandum est, ut quod illi ad affligendam magnopere religionem e medio tollere conantur, nos illud unum ad eam firmandam stabiliendamque fulciamus.

Vos vero, sanctissimi patres, acerrimum hunc ecclesiæ patronum, clarissimum ecclesiæ lumen, firmissimum fidei religionisque præsidium, pestem & exitium hæreticorum ante oculos proponite, & non modo factorum, sed vestrarum etiam cogitationum & advocatum invocate, & consultorem adhibete, si modo labefactatæ & afflictæ religioni optatis remedium aliquod adhibere. Quod sane non jam ego, sed ipsa mœsta atque lugubris ecclesia vestris genibus provoluta, per suas quas fundit lacrymas, per vestram fidem, per Christi crucem & sanguinem obtestatur, ut ejus ruinis & miseriis commoveamini, ne miseram deseratis, ne quam nunc exiguam & afflictam habetis, auxilio vestro destitutam nullam deinceps habeatis, ut si minus amissam omnem dignitatem non possit recuperare, habeat saltem vestro beneficio munitam aliquam sedem & domicilium, in quo emergens e tantis ærumnis, sine metu hostium libera respirare, & secura possit conquiescere. Nam nunc quo se recipiet, ubi non hostium insidias pertimescat? Num in Germaniam, unde sæpe cum dedecore pulsa est? Nunquid in Angliam, ubi oppressa tyrannide, in publicum prodire non audeat? Nunquid in Galliam, ubi filios suos se mutuis vulneribus conficientes videat? Nunquid in reliquas provincias, in quibus & occultos domesticos hostes, & externos etiam reformidet? Omnia illi suspecta, omnia misera, omnia calamitosa & acerba sunt, nisi per vos, sanctissimi patres, pace composita lux tenebris, fides populis, Christo gloria, ecclesiæ dignitas & tranquillitas restituatur.

Nisi rem felicissime cœptam ad felicem etiam exitum perducatis, magna sunt quæ hactenus præstitistis, sed longe majora restant: nunc sordes abluendæ, nunc omnis turpitudo removenda, nunc facies illi pristina revocanda, nunc pulcritudo restituenda, nunc notandi hostes, & extrema rebus omnibus manus imponenda est. Vltimus restat hujus concilii actus, in quo declarabitis, sanctissimi patres, nunquid sinetis miseram & afflictam sponsam (quod Deus avertat) perpetuo lugere, aut potius sapientia & virtute vestra recreatam, quod futurum spero, ex hoc loco præteritæ calamitatis solatium, & spem futuræ salutis certissimam reportare? Spiritus ille cælestis, hujus sanctissimi loci custos & moderator, qui mentes vestras sanctissimas & sapientissimas splendore divini luminis illustrat, bonitate fovet, sapientia regit & moderatur, efficiat ut sapientia,

ANNO CHRISTI 1562.

pientia, consilio, & virtute vestra divina, curatis ecclesiæ vulneribus, abstersis illius & sordibus & lacrymis, restituta veteri disciplina, hostibus ad suavissimum Christi & Romanæ sedis jugum adductis, revocata denique pristina concordia & unitate, læti omnes dulcissimum illud Pæana (Ecce quam bonum & quam jucundum, habitare fratres in unum) in Christi gloriam, laudemque canamus. Cui sit laus, honor, gloriaque sempiterna. Amen.

XCIX.

ORATIO HABITA AD œcumenicam synodum Tridentinam, a reverendo patre, fratre Francisco Orantio, Hispano, Minoritanæ familiæ, sacræ theologiæ lectore Vallisoletano, in eodem concilio apud patres substituto vicario pro reverendissimo D.D. Christophoro Valtodano, Palentinæ ecclesiæ præfecto, ac sanctæ generalis inquisitionis in tota Hispania censore, die celeberrimo sanctorum omnium Kal. Nov. anno MDLXII.

Sacerdotes tui domine, induantur justitiam, & sancti tui exultent. Psal. 131. Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Matth. cap. 5.

FATEOR equidem, illustrissimi cardinales, qui domini nostri Pii quarti, patris omnium, locum tenetis, & personam sustinetis, oratores maximi, vos qui imperii majestatem, celsitudinemque regiam nobis præsentia refertis, generis splendore, ac rebus per vos bene gestis & ipsi clarissimi, antistites literatissimi, qui ad orbis totius Christiani clavum & gubernacula lectissimi sedetis: magistri doctissimi, fateor ad dicendum de cælesti hac, & pene divina justitia diem hunc Deo, justisque omnibus sacrum, satis nobis contigisse opportunum. Mire sane oraculum Davidicum de sacerdotum justitia, & sanctorum exultatione ad rectitudinem euangelicis mentibus asservatam quadrat, quamdiu mortales vixerunt, & ad supremam illam suam felicitatem, quam ipsis incredibili lætitia, ingentique animorum exultatione non Christianus orbis tantum, sed & angelicæ mentes voce dulcisona alternis dicentes, hodierno die jucundissime gratulantur. Hos cum audit ecclesia mater cælestes suos dedisse cantus, non potest (angustiis quamlibet undique pressa) non illis congaudere: imo vero incredibili correpta gaudio, apostrophe pulcra usa, nunc nos filios suos, nunc ipsos alloquitur beatos. O filii, vita hæc nostra, quam a dulci patria exules nos vivimus, vere lacrymis & suspiriis debetur tota. At postquam dies hic sanctorum clarus gloria, ipsis etiam supremis ordinibus festivior habetur, tantam nos eorum lætitiam congratulatione nostra expectatissima illis sane cumulemus. Quare o *justi exultate in domino*, quibus & 15.
sors cecidit in præclaris, & hereditas præclara est vobis. Spesque eadem & nobis, qui miseræ nostræ peregrinationis pertæsi ingemiscimus, interim dum nostra jacitur nobis alea, multos facit 4.
animos, ut in istam dignitatem suspiremus, & festinemus in istam requiem ingredi. Convenit etiam Davidicus psalmus summe & cum esurie, & siti justitiæ euangelicæ.

Novi siquidem testamenti mediator, quemadmodum vel Mattheo referente didicimus, cum videret turbam in dies magis ac magis increbrescere, montem subiit, non legem accepturus, sed 5.
cælestes ipse magis explicaturus Silenos, quos nunquam hominum oculus viderat. Monte igitur conscenso, cælestis philosophiæ doctorem agere cœpit: ipsa loci celsitudine declarans, se nihil plebeium traditurum & humile, sed ardua, cælestiaque omnia, & quæ attentum auditorem requirerent. Aderant proximi sancti apostoli, in pulcerrimæ coronæ modum circumcingentes magistrum, paulo mox legati a latere creandi, & qui novas has merces in orbem universum inveherent, & euangelicæ doctrinæ nondum audita, dogmata nobis depromerent, plurimum abhorrentia ab opinione eorum, qui mundo videntur admodum sapere. Aperuit os suum stultam faciens, & inefficacem convincens mundi hujus 1. ad Cor. 1.
sapientiam, ut quæ verbum hoc beatitudinis nostræ vel olfecisse non potuerit. Certe vel hic unus Matthæi locus, ubi Christiana justitia nobis explicatur, persuadere potest, multa cælestem legislatorem nostrum orbi ostendisse, quæ omnino nova, & supra hominum opinionem dicta esse videantur.

Initium a beatitudine orationi suæ dedit: noverat porro ille qui finxit sigillatim corda nostra, Psal. 32.
& qui intelligit omnia opera nostra, nulla re hominum mentes præ beatitudine affici. Huc omnium vota tendunt, huic nostra omnia nuncupamus. In beatitudinem demum nimia cupiditate propendemus. *Beati*, inquit, *pauperes, beati qui lugent, beati qui esuriunt.* O rem miram, patres amplissimi! Qui sibi ista cohærent? Quid illi beatæ vitæ omnibus divitiis absolutæ commune & miseriæ ac paupertati? Quid illi exultationi, quæ sic beatorum animos felicissime complebit, & oculorum lacrymis? Quid illi perfectæ felicitati, Psal. 16.
& luctui? Quid habet commune sanctorum illa satietas, apparente Dei gloria, cum esurie, & siti? Demum nihil minus videbitur beatitudo, si superficiem attendas quam quæ a Christo hic describitur: nisi quod studuit mirabilis hic in legislatoribus, fidei nostræ auctor & consummator, omnes naturæ nostræ cupiditates, inania, vanaq; hominum commenta, hac sua oratione evertere: dum docet his, quæ mundus vel nominare horret mercedis subesse plurimum, nimiumque pretii in eis delitescere: ut quę in sanctorum exultationem, justorum operibus ex fide & gratia procedentibus, æterno Dei fœdere debitam, certissimæ viæ sint.

Est porro hęc ipsa loquendi phrasis Dei filio non semel aut iterum, sed sæpe familiaris: *hæc*, inquit (alibi patrem alloquens) *est vita æterna, ut* Ioan. 17.
cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum filium tuum: quæ sane verba non modo claræ illi visioni, quæ sanctos Dei manet, quando videbunt eum sicuti est, congrue quis ac- 1. Ioan. 3.
commodaverit: verum, si ad fidei cognitionem euangelica prædicatione expressam de Deo & Christo ejus referre velit, ut quod hæc in illam certa sit via, Paulum sanctissimum videbitur imitatus, qui ait: *Nos vero omnes revelata facie, gloriam domini speculantes, in eamdem imaginem* 2. ad Cor. 3.
transformamur a claritate in claritatem, tanquam a domini spiritu. Sunt igitur beatitudines euangelicæ istæ, non quod hic status, absit, sed quibus finis acquiritur. Paulus etiam universo Christiano negotio in spem concluso, sanctorum pressuras, quas euangelicus sermo felicissimo nomine hic donat, non immortales spes, non per- 2. ad Cor. 4.
petuas afflictiones, non sine fine mala vel suspicari nos sinit: sed contra leves & momentaneas, & quæ secundum excellentiam æternum gloriæ pondus

ANNO CHRISTI 1562.

pondus operantur in nobis. Ut vel hac ratione beatitudo sit ea, quæ vel uno momento suprema felicitate complebitur. Quod enim parum distat, pro minimo reputatur. Novæ igitur & cælestis structuræ divinus hic architectus, qui pro ecclesiæ suæ construenda fabrica, noctem tamquam diem transigebat, sublimi ædificationi, quæ cælos pertingeret, humilitatem, modestiam, animi prosternationem, & spiritus paupertatem, convenientissimum fundamentum jecit.

Primus ille terræ filius Adam, cum Dei beneficentia summis ornamentis esset insignitus, cum in summum honoris fastigium evectus esset, denique cum divitiis divinæ gratiæ afflueret, manere poterat in suo gradu: siquidem hominem altius quam licebat, & quam fas erat, non extulisset ambitio. At satanæ illecebris captus, contempta veritate, miser ad mendacium deflexit. Et qui spiritu pauper esse noluit, ob superbiam, quam omnium malorum initium vocat Augustinus, ab eximia gloria, in extremam ignominiam deturbatus est. Paulus etiam sanctissimus, cum malorum chiliadem enumerare vellet, amorem sui atque elationem vitia cum spiritus paupertate ex diametro bellantia, ante omnia præmisit. (2. ad Tim. 3.) Hinc manis illa hæreticorum hominum orta est gloriæ cupiditas. Hinc ipsorum temeritas, eo iniquitatis progressa, ut non regiæ viæ & antiquæ pertæsi tantum, quærant devia; verum etiam ore plusquam sacrilego cælum attingentes, ipsas scripturas sacras, si semel intellexerint, ob clarissimum ipsarum testimonium nullam pati adulterinam expositionem, mox pervertunt, deturpant, luxant, radunt, & in frusta immanissime secant. Et (ut semel omnia dicam) spiritus elatio, auctore Augustino, non nisi Dei contemptu terminatur. Totius ergo boni initium, sanctissimi domini, humilitas est: & totius mali, superbia. Denique & perditionis initium a superbia exit per diabolum: at salutis initium ab humilitate per Christum. Propterea convenienter & omnium beatitudinum humilitatem constituit principium quo loco diligenti consideratione observemus non dictum, Beati humiles spiritu, sed pauperes egeni & mendici: ut semper Dei adjutorium mendicent. Unde in Græco, Beati egeni, vel beati mendici: nam pauper quidem est, qui angustiam habet, non autem tantam, ut mendicare cogatur. (Chrys. super Matt. cap. 5.) At vero hic: beati, inquit, mendici spiritu, ut in multa necessitate humiles ostendat. Si ergo dixisset, beati humiles spiritu, nihil amplius significasset, quam humiles: nunc autem & pauperes, & secundum spiritum pauperes, intelligentes per fidem, unde sit, ac dimanet adjutorium hominis. Vides ergo, non quamcumque humilitatem, euangelicam beatitudinem esse, sed eam, quæ ex humilitate nascitur, spiritus paupertatem, & indigentiam. Qui enim juxta euangelii fidem humiles sunt spiritu, pauperes, & mendici, non ex natura, sed ex fide pauperes, dum nimis timent de se, adjutorium Dei pulsare non cessant.

Beati qui lugent: hæc vestra beatitudo est, pastores observandissimi, qui doctores estis, qui & supra montem estis: qui enim sua peccata lugent, beati illi sane, sed mediocres beati: beatiores vero qui aliena lugent peccata: tales vos esse convenit. Nam cum sitis omnes populi Christiani patres, quomodo lugere non poteritis? cum quotidie Christianorum animas usque ad infernum cadentes, e vestris manibus elapsas videatis? Angelis porro, quibus ut signent Dei servos de-

A mandatur cura, dictum legimus: *Ite per Hierusalem, & signate omnes qui lugent super iniquitates, quæ fiunt in medio Hierusalem.* (Ezech. 9.) Ea sane vera est ecclesia Christi, cujus fundamenta sunt in montibus sanctis. (1. ad Timo. 3. Psal. 86.) *Beati mites*: & mansueti, adversum quos neque prævalere potest peccatum, neque adversus alterum aliquando ex illis peccandi occasio nascetur: sed student magis injuriam pati quam facere. *Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam*: qui nihil aliud quærunt, quam ut a culpa purgati, tam ipsi quam alii crescant in gratia: & plus patriæ quotidie appropinquent per desideria fervida: desiderantes secundum Dei justitiam conversari. *Beati misericordes*: qui B non pauperi aut pupillo miserentur tantum, verum inimico proprio, benefacientes ei: hic enim beatus fiducialiter adjiciet, dimitte mihi debita mea domine, sicut & ego dimitto debitoribus meis. *Beati mundo corde*: qui non solum non faciunt malum, nec cogitant: sed adhuc etiam qui omne bonum & faciunt semper & cogitant. (Matth. 6.) *Beati pacifici.* Pax est unigenitus Deus, de quo dicit apostolus: *Ipse enim est pax nostra*, qui ergo pacem diligunt, filii sunt pacis. (ad Eph. 2.) In hanc beatitudinem hortatur nos propheta regius, inquiens: *Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum: inquire pacem: & persequere eam.* (Psal. 33.) Demum octava euangelica beatitudo veræ C circumcisionis martyrio (ut eleganter exprimit Hieronymus) terminatur. *Beati*, inquit, *qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Beati vos cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos: mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra multa est in cælis.* (Hierony. in Matth. cap. 5.)

Cui non hic libebit cum gentium magistro Paulo exclamare opportune? Ubi sapientes gentium philosophi, apud quos summa erat sapientiæ auctoritas? Ubi scriba Judæorum doctor, & (ut egregie interpretatur Cyrillus) grammatistes, grammaticæ professor, poetarum prælector & interpres? (1. ad Corin. 1. Cyril. in Paulum.) Ubi sæculi hujus inquisitor, altercansque D disputator, qui suis rationibus & argutiis se omnia assecuturum credit, universaque opinionibus quibusdam permittit, & profundissima quæque naturalibus investigationibus metitur? Ubi Plato alioqui doctissimus? Ubi Aristoteles sui sæculi & anima & princeps? quotus quisque nobis beatitudinem annuntiavit? quotusquisque erroribus miseros nos complicatos in lucem potuit asserere, cælesti libertate donare, docere veritatem, vanas solvere præstigias, quibus illusi tenemur? quotusquisque oculorum lacrymas, paupertatem spiritus, & id genus cetera, æternis delitiis, summaque & infinita tranquillitate consolatus est aliquando?

E Agnoscat igitur, agnoscat cæca hominum libido, neque opibus, neque luxu, neque voluptate, sed magis his omnino contrariis, siti, esurie, suspiriis & lacrymis, in cæleste illud capitolium, beatissimumque senatorum conventum, ubi sit futura sanctis æterna quies, ac gloria cum Deo perennis, tanto facilius ferri nos, quanto prioris generis rebus magis opprimimur. Dei nihilominus donum agnoscamus, qui & magnifice se nobis apparere fecit, & qua iremus ad ipsum, per prophetas olim, novissime per filium, qui inde venerat, quotidie premonstrat. Ecce mundi excrementum & impiorum rejectamentum, abjecti & despicabiles homines, jure hereditario capient regnum, longe magnificentius omni regno mundi.

Ipsorum,

Ipsorum, inquit, *est regnum cælorum*, ipsi possidebunt terram, consolabuntur, filii Dei vocabuntur, misericordiam consequentur, Deum [v]idebunt: denique mercedem habebunt repositam in cælis.

O vere beatos & reges, quorum & nunc etiam magnificum regnum est nulli servire vitio, nullis obnoxium esse cupiditatibus, satanicas copias conculcare, mundum vicisse cum illis omnibus, quæ nos terrent vel illectant. O vere beatos, qui visuros se domini bona in terra viventium credunt, & sperant, & quorum lacrymæ divinis abstergentur manibus, nimia post lacrymationem & fletum exultatione perfundendos, quos & implebit altissimus lætitia cum vultu suo. B Quid jam miramur, sanctos Dei homines curis vacuos, atque liberos, fretos Deo, fretos innocentia sua, fretos præmiis futuri sæculi, tranquillo pectore contemnere ea, quæ nos maxime & suspicimus & amamus? Nonne regnum sperant obtinere longe pulcrius, ac longe isto magnificentius?

Verbum hoc Christi, sanctissimi domini, *Merces vestra multa est in cælis*, quantos animos (immortalem Deum) euangelicis mentibus fecit! Verum quoniam si de his per singula dicere vellem, longum esset mihi ad omnia futurum iter, nimiumque oratio nostra erraret: Venio jam ad eam partem Davidici psalmi, & euangelii, quæ de justitia esurienda & sitienda sacerdotibus sanctis est. Ad quam ut diligenter attendatis, etiam atque etiam a vobis, illustrissimi & reverendissimi domini, contendimus: est porro eares huic loco, & his temporibus magnopere accommodata. Et o utinam pro justitia dicturo mihi coram amplissima œcumenica patrum corona, divinus ille spiritus assideat, quem scimus e citharœdo puero psalmographum, quo nemo dixit divinius, repente inspirasse: e simplici & rudi pastore, qui nihil præter sycomoros vellere didicisset, prophetam egregium creavisse: ex tenero vix puero, acerrimum senum censorem, admirandaque præditum prudentia judicem constituisse: ex egeno & paupere piscatore, ecclesiæ suæ pastorem, & qui nunquam deficeret magistrum præfecisse: e rapace lupo mane rapiente escas immanissime, ad vesperum agnum pacatissimum (quod & nos omnes miramur) magnifice dividentem spolia, & qui spiritus hujus divini primitias haberet, insperato erexisse. Et ne infinita persequar, publicanum, qui nihil minus quam literas didicisset, vel hoc supercælesti spiritu auctore, euangelistæ gloriam assequutum. Tantus ergo ac talis Spiritus nostris cœptis aspiret, ut justitiam quæ terris pene relictis (semper reliquias cum Paulo excipio, quæ secundum electionem gratiæ, salvæ factæ in Christi ecclesia nunquam deerunt) cælum unde fuisset semel exorta, regnatum perenniter cum sanctis videri posset conscendisse; eam vos, patres sanctissimi, vestra diligentia atque studio rursum inde ad nos homines revocetis.

[Margin: ...th. 13. ...n. 21. ...eg. 11. ...os. 1. ... 9. ...th. 8. ...o. 11. ...b. 5.]

Mira res est justitia, quam non qui possidet tantum, sed qui esurit, felix vel Dei testimonio habetur, næ supra hominum æstimationem est: qua non qui fruitur solum, post pulverem & sanguinem, sed qui eam adhuc sitit beatus. Est ea multiplex, sublimis, una, innata, undique perfecta, absoluta numeris infinitis, ut quæ divina, hanc esurire, aut sitire præter eum, qui ipsam induit ab æterno, cunctis religio, sed tantam mirari, adorare, venerarique datur. Est huic proxima altera non innata, aut sublimis quemadmodum prima illa: pura tamen & perfecta sancto- A rum, qui Deo fruuntur, rectitudo, nunquamque intermoritura justitia: quam esurimus, & sitimus dum dissolvi, & esse cum Christo cupimus. Est tandem tertia non pura, nec perfecta, vera tamen & recta justitia, quæ nostra est, hæc theologicas amplexa virtutes, fidem, spem, & caritatem, vires animi universas Deo divinisque mandatis hærere facit: quas naturæ divinæ participes, ac Deiformes reddit. Quæ omnia & si vera sunt, una tamen justitia est, quam esurire & sitire induendam sacerdotibus his qui primates habentur ecclesiæ, longe beatissimum gloriosissimumque fuerit. Est ea ejusdem ecclesiæ pax, religio, justitia, sanctitudo, quæ Dei domum decet maxime. In ea enim consistit hujus actionis, ac proinde hujus negotii prora, puppisque, ut dicitur. & totius Christianæ religionis causæ status & cardo vertitur. Et ut in amussim designatam intendamus, libet, patres beatissimi, si per lacrymas licet, ad eam nos ecclesiam convertere, quam a Christo capite, & ab apostolis omni justitia & pulcritudine ornatam accepimus.

[Margin: Philip. 1. Psal. 92.]

Principio, ipsa animorum & judiciorum æqualitas, firmitate atque stabilitate sua, virtutem sequuta, huic ornatus plurimum & gratiæ conferebat, nihil eam deformabat: cujus singulæ partes sic in officio retinebantur, ut nihil de cælesti forma dejicerent. C Deinde, divinis hæc erat munita legibus, quarum amore dum homines flagrant, magistratuum pedibus, apostolorum scilicet advoluti, se suaque omnia ipsis asservanda sacrant: firmissima fide statuentes apud se, futurum aliquando, ut redeat de cælis judex qui suarum legum rationem exactissimam ducat. Cujus illi adventum conscientia bona, fide integra, intentissimisque animis expectabant assidue, dies, noctesque Dei sui sitientes justitiam, majoribus observantiam, minoribus disciplinam, omnibus demum fraternam dilectionem præstabant. Denique domus tanta vel proletariis hominibus, & ex lapide (quemadmodum vulgo dicit solet) emptis pervia pateret, portæ duæ pro sacerdotibus D illæsæ stabant: vitæ scilicet sine labe transactæ puritas, & mysteriorum fidei nostræ cognitio certa, & clara, quæ sese in gregem dominicum diffunderet copiosissime. Et ne nimius sim dum ex literis arcanis minutissima queq; colligo, post principem pastorum & coronam Iesum, uno aut item altero exemplo divinæ scripturæ contentus, prætereo.

[Margin: Actor. 1.]

Oportebat testem creari unum resurrectionis Christi quemadmodum Petro sanctissimo sacer Dei spiritus suggessit: eliguntur duo, quos non vitæ sanctitas secernit, ut qui justi ambo, non alterum notat scientia (claruit siquidem cælesti cognitione uterque) sorte divina dispares solum, digni ambo episcopatu. Rursum credentium numerus in dies horasque augebatur magis, dux & E ecclesiæ princeps Petrus cum undecim, diaconos septem creat, sed quos? Audite. Considerate ex vobis viri fratres (vox sonuit apostolorum) viros boni testimonii septem: non libet neque licet apicem unum præterire. Ecce portam unam, conscientiam bonam: plenos Spiritu sancto & sapientia, en alteram, ac tum commodissime sequitur: quos constituamus super hoc opus. Quid vos moror? Nullibi sanctissima Pauli anima morosior habebitur, quam cum sacerdotem & episcopum suis dotibus ornat. Et ne videretur tantus apostolus talem descripsisse pastorem, qualem Christi ecclesia tunc non haberet, neque spes erat ulla aliquando habituram: quemad-

[Margin: Act. 1. Act. 6.]

ANNO CHRISTI 1562. modum fecere plerique, perfecti oratoris ideam finientes solum: morti prope vicinus, se ipsum Asianis episcopis exemplum omnino sequendum objecit, atque ad imitandum proposuit. Vos scitis a prima die, qua ingressus sum in Asiam (hanc vocem primam orationis Pauline in episcoporum consessu novit multo melius plurima vestra lectio, patres literatissimi) qualiter vobiscum per omne tempus fuerim serviens Deo in humilitate, & lacrymis, & tribulationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Iudæorum. Et ecce ego alligatus quidem spiritu vado in Hierusalem: quæ mihi ibidem eventura sunt, ignorans: sed tantum Spiritus sanctus protestatur per omnes civitates dicens mihi: Quoniam tribulationes, & vincula me Hierosolymis manent: sed nihil horum vereor, neque facio animam meam pretiosiorem quam me: dummodo consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi a domino Iesu testificari euangelium Dei. Et ecce omnes vos mihi testes estis, quoniam nullius vestrum aurum, argentum, aut vestem concupiverim, sed ad ea quæ mihi opus erant, & iis qui mecum sunt manus istæ ministraverunt. Act. 20.

Miramini satis video, sanctissimi patres, ducis hujus Christiani exercitus nobilissimi plus quam beatam animam, pectus omnino euangelicum, mentem vere apostolicam, ab omnium cupiditate liberam prorsus: at consideratione pari precor observari quæ de doctrina, porta altera structuræ hujus cælestis, ibidem legimus. *Ego scio*, inquit, *quod post discessionem meam intrabunt in vos lupi rapaces, non parcentes gregi, & ex vobis ipsis consurgent viri loquentes perversa. Quare vigilate memoria retinentes semper, quoniam per triennium die ac nocte non cessavi cum lacrymis monere quemquam vestrum.* O pastorem eximium, quem non præsentium tantum, sed & futurorum malorum in gregem dominicum cura premebat. O vigilantem doctorem, quem neque dies, neque nox a doctrina repulit unquam. O divinum docendi genus quod lacrymæ exornant: hos habebat ecclesia sacerdotes suos ad bella doctissimos, quorum doctrina, non scientia innixa solum, sed carnis mortificatione & cruce, mundum potuit Christo principi subjugare quaqua patet. Quo loco, obtestor vos, exercitus nostri nobilissimi duces, docete me, si quando in principum annalibus, aut in magnorum regum historiis (quas etsi suus cuique selectus congerat auctor, nihil me premit) legeritis unquam, quod oves vicerint lupos? quod hi, qui circumibant, in melotis, in pellibus caprinis, afflicti, pannosi, at apostolica celsitudine maximi hi unquam sic gentium castra everterint, sic philosophorum potentissimorum ora obturarint? Amens sim, si tu aliquando vidisti pastorem alioqui prudentissimum, oves suas, quas unice amet, in ipsam luporum carnificinam mediam conjecisse: ut ne fuga quidem salutem consequerentur? Hebre. 11.

Mat. 10. Dices: quis pastor hoc fecit? Respondeo, Christus sane. *Ecce ego mitto vos* (inquit) *sicut oves in medio luporum.* Quemadmodum & scriptum legimus: *Propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis: sed in his omnibus superamus* (victrix exultat Pauli anima) *propter eum qui dilexit nos*: omnes nos, ecce domine, habiti sumus propter te, veluti oves destinatæ mactationi, omnibus objecti & expositi, sed tamen contra tot tantaque pericula, contra novas hasce tragœdias, hæc una sufficiens, imo vero abundantior multo consolatio succurrit: neque enim propter homines, aut aliud fluxum quidpiam id patimur, sed propter te universarum rerum dominum. Fateor enim minime fieri posse, ut qui homines essent, ii infinitas mortes tolerarent. Verum vide ne hac quidem ratione apostolicis animis præmia esse imminuta. *Mortificamur*, inquit, *tota die*: nam ut natura sortiti id simus, semel tantum ut moriamur: tamen voluntate id quotidie perpeti, si id in animum induxerimus, dedit Deus. Vnde liquet: ut cum tot hinc discesserint coronis, quot dies vixerint: imo vero multo pluribus. Sane post cælum ipsum promissum, post regnum supernum, post arcana bona: molles adhuc, & segnes effici viros apostolicos, rem turpem arbitrabatur hic Paulus, facta eleganti collatione ad patres, qui sub prioribus repromissionibus vixere, terram laborum suorum præmium habentes, ii sane usque adeo tum vitam præsentem, tum tentationes & pericula despexerunt: quemadmodum ex introducto verbo prophetæ colligimus, ut nullam nos veniam simus habituri, qui sub melioribus promissionibus vivimus, si ne ad parem quidem cum illis virtutibus mensuram accedamus. Rom 8. Psal. 84.

Vide etiam ut rursus sanctissimus hic apostolus auditorem excitet, sublimemque ac animosum efficiat. *Sed in his omnibus plusquam superamus, per eum qui nos dilexit.* Quod enim mirabile est, hoc est, quod non superamus solum, sed per ea ipsa superamus, per quæ insidias patimur: nec similiter superamus, sed plusquam superamus, hoc est, omni cum facilitate, citra sudores, ac labores. Non enim molestias tolerantes, sed animum modo præparantes, sic ubique trophæa contra hostes statuimus. Et id justa de causa. Deus est enim qui nobiscum decertat. Ne igitur diffidas. Si qui flagellamur, flagellantes superamus: si qui, exigimur, persequentes vincimus: si qui morimur, viventes in fugam vertimus. Sicque ut facile intelligant omnes, non esse insidiatoribus nostris bellum contra homines susceptũ, sed contra inexpugnabilem illam potentiam, quæ victoriam nostram, quin supra omnem modum eluceat, nullo inimicorum commento prohiberi sinit. Inspiciamus Iudæos, si placet, qui cum apostolos duces nostros in manu sua haberent, addubitantes tamen dicebant: quid his faciemus hominibus? O stupendum miraculum Christi fortitudine dignum, carceribus detinentur, magnorum criminum rei aguntur, vinciuntur, & cæduntur: & tamen qui detinebant, judicabant, cædebant, mentis consiliique inopes hæsitabant adhuc, per hæc ipsa manus dantes, ac victos sese agnoscentes, per quæ tamen victorias se reportaturos sperabãt Parum est quod dixi, neque tyrannus, neque carnifices, neque dæmonum phalanges, neque ipse diabolus mundi princeps superare illos valebat: sed longe exuperabantur omnes, considerantes aperte, quas in eos artes intendebant, eas omnes illis iisdem auxilio cedere. Propterea dixit Paulus. *Plusquam superamus.* Nova enim victoriæ lex hæc erat, per ipsa eadem demum adversantia superare, ac nunquam superari, sed illos ipsos ita ad certamina descendere quasi exercitus domini jam essent Et id quidem *propter eum qui dilexit nos*, & qui tantum nobis impendit, quemadmodum legit sacer Ambrosius. Sanctus vero Augustinus, per eum legit, ut sit sensus, in his malis omnibus superamus non nostra, sed Christi virtute, qui dilexit nos. Act. 5.

Enimvero,

Enimvero, patres sanctissimi, quantum antiqui illi primates nostri consolationis in pressuris, & tribulationibus, carceribus ac vinculis, quantum non spei solum, sed & virtutis ac roboris inter medios ipsos cruciatus experirentur, vel una illa sanctissimi Pauli pene cælestis gradatio, quæ in epistola ad Romanos habetur, nobis clare ostendit: *Gloriamur*, inquit, *in spe gloriæ filiorum Dei.* Mire sane nos consolatur spes illa æternæ hereditatis, quæ Dei filiis parata est: neque hac solum afficimur, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, ut quæ occasio sit patientiæ exercendæ, rursum patientia probationem: reddit siquidem eum, qui affligitur, probatum: probatio ipsa spem, volo dicere, spei vigorem operatur. Qui enim jam experientia didicit, quod ob nulla adversa dimoveri valeat a studio virtutis, vehementer erigitur in spem vitæ cælestis. Tandem spes hujusmodi afflictionibus roborata, & vegetata, non confundit: quia Dei caritas, qua nos facit dilectores suos, communicata nobis est, ac diffusa per sanctum Dei Spiritum, ceu pignus hereditatis, quatenus testaretur palam se bene cupere nobis, & præstitutum nobis quod promisit. O vere felicia tempora! o ætatem plusquam auream, quando e cavernis terræ, in quibus vix tuti manebant: e solitudinibus, in quibus errabant: e speluncis, quibus pro domibus utebantur, sacerdotes suos magistros atque pastores, non læta minus quam de cælo angelos accipiebat ecclesia: quæ tot habuit, quot cælum sydera.

Ro. 5.

Horum vestigiis simplex credentium multitudo pressius hærens, suorum sacerdotum sanguine accensa, nil præter Christum sitiens, pro justitia & religione, jugulum obtulisse mucroni, ingentem de tyranno hoste triumphum arbitrabatur. Fiebat inde, quemadmodum doctissimi quique observarunt, ut Christi sponsa inter funestos fasces, incensos ignes, nudos gladios, enses exertos, & fulgentes oppressa, magis floreret, contempta cresceret, læsa vinceret, ac tum demum gloriosior appareret, dum videretur superari. Omnia usque adeo recta ibant, ordineque suo, juxta apostolicum præceptum, cuncta currebant, ut difficile non fuerit neque operosum, sanctissimo Christi martyri Dionysio vel abinvito extorquere Gentili aut Iudæo. Quoniam hæc nostra Hierarchia, quam ipse inter primas vagientis fascias, teneraque incunabula attigit, ad cælestis illius similitudinem, quæ corporis oculis minime cerneretur in cælis, visibilis in terris ordinata est, quam voluit conditor Deus cælestem imitari: quemadmodum & illa divinam refert. Vultis finiam? Hæc sane est, quam totam miratur pulcram sponsus: cui dum epithalamium ludit dulcissime, vix a laude se temperat. O quam mihi pulcra videris & formosa, amica mea. Ingeminat rursum. Quam pulcra es. Oculi tui columbarum, ut nihil attingam eorum, quæ humanos oculos fugiunt. Pulcram refert, pulcram sponsam subinde replicat, ut duplicem hujus pulcritudinem insinuet: Alteram, in qua nunc quidem cernitur Christi ecclesia, spiritu pauper & humilis, corde mitis & munda: exilii sui ab sponso lacrymas comites habens: & cum hoc alienis miseriis blandiens, divinam legem esuriens semper & sitiens (quæ vera justitia est) & mille propter eam incommodis lacessita: at Christo suo nimium honorata. Alteram habet pulcritudinem in spe præmiorum, quam facto assequetur: cum filiorum expleto numero, per conditorem suum in cælestem speciem & admirandam æternitatem sublevabitur. Patent illa dum a domo & regno sponsi exulat: latent hæc, quoniam merces ipsius multa est in cælis. O divinæ philosophiæ literarium ludum, cælestis ethices officinam mirabilem, palæstram, ubi tot martyres gloriosissime decertarunt amplissimam, sponsi viridarium, tot animis virginea pudicitia virentibus & florentibus refertissimum: Denique lapidicinam, unde præcisi tot lapides, qui supernæ illius Hierusalem muros compleant augustissimam.

[...] 4.

A

Proh dolor quo abiit sancta nostra? quo pulcritudo antiqua nostra evanuit subito? quo immaculata nostra illa, vigilantissimi custodes, profuga cessit? Heu, jacent cuncta: nihil moderati & pensi in nobis: divina mandata temerantur passim: sanctis observationibus vel a minimo quoque illuditur turpissime. Vera falsis inordinate permista: divina & humana habentur promiscua. Denique, profunda caligine obtecta cuncta, consepulta dormiunt. Heu quã deflexum ab officii religione! quam declinatum nobis omnibus a recto vitæ curriculo! Aureum illud altare, hostiis divinis sacrum supra quod saginatum ponimus vitulum igni assum, unum novi & æterni testamenti sacrificiũ, & euangelicæ legis victimam singularem, ecce omnibus perviũ: quod & mille modis prophani isti violant, atque commaculant homines sine Deo, sine lege, & absq; sacrificio. Quo loco, quod mihi pene memoria exciderat, non silebo. Mirus sane inter patres, multis istis retro sæculis, de hoc divino sacramento fuit consensus: neque inter eos vel minimum quidem opinionis sinistræ emersit, quod de eucharistia aut senserint, aut pronunciarint: quos scimus ipsam sacratissimam liturgiam ad usque vitæ extremum summo cultu celebravisse, fuerint illi Græci, sive Latini. At umbratiles delineatores, fictoresque isti, numquam non calumniantur impudenter, pseudographe colligentes semper. Quibus mos est, quemadmodum Tertullianus diligentissime observat, e sanctorum hortis amœnissimis, & e sanctarum scripturarum promptuario virgulta quædam decerpere: ut vel sic sacrosanctam eorum majestatem quoquo pacto quasi arrodendo imminuant, atque evertant. Sed & antiquas illas cælestis structuræ portas voracissima flamma, immanissimusque ignis absumpsit, cœperuntque Christi sacerdotes, alio sanctum Dei intrare, a quo sane tempore non recti gressus, sed regressus in Christi ecclesia apparere visi sunt: inde exortæ hæreses, agrestesque enati mores, quos nuda ratio, non euangelica lux tantum condemnet. Quòd si contingat eum qui præest corruptis esse moribus, quo pacto (docete me patres beatissimi) miseris ovibus licebit esse bonis, & justis? Qui fiet, rogo, sanet ægrotum, fractum solidet, firmet nutantem, plagam tumentem oleo foveat, ac tandem quod perierat, requirat is, qui nihil minus quam quæ Christi sunt curat? Imo vero, si coram tanto conspectu vera tacuisse eum qui pro justitia dicit, immanissimum fuerit scelus.

B

C

D

Ezech. 34.

E

Haud dubium, sanctissimi patres, ni tanto malo grassanti pessime, quod & crescit in horas, vestra prudentia se opponat, recte vivendi rationem omnem in contrarium cessuram: patrum instituta omnia in fundum itura. Christi jugum modis omnibus leve pressum premendum, sed & ipsum naturæ lumen nobis consignatum brevi perditum iri. Horret siquidem animus temporum nostrorũ nostro-

ANNO CHRISTI 1562.

ruinas persequi. Multi, proh dolor, fluxere anni, quibus Romana sedes oppetitur, tentant vastare, rapere, trahere. Quod si non eam, ut quæ supra firmam sit ædificata petram: at quot vincti sacerdotes, quot episcopi iis beluis fuere ludibrio, dum mendacio minime cedunt? Quot subversæ ecclesiæ: & ad Christi altare (pudet dicere, sed quid facias? sic sors nostra tulit, sic meritum est nostrum) ad Christi, inquam altare, quem locū fides est sancti Dei angelos latria pari venerari atque cæli aram, miserabile dictu (non paradoxa refero) vidistis patres, vidistis (istos oculos testes appello) dirutis sacris, ecclesiastico fundo per vim oppresso, sacrificii vasis sacrilegio ablatis, Christi cruce comminuta, sanctissimæ Dei matris, sanctorumque omnium imaginibus pessime conspurcatis, & turpissime fœdatis: ad ipsam etiam divinā aram stabulatos equos. O tempora nostra, o mores! non parcitur cælo, non aeri. Quid quod neque miserrimæ ipsi terræ parcitur? in cujus viscera itum est, confossaque dedit ipsa sanctorū ossa, quæ sibi pro arrabone asservarat: cælestis illius regenerationis & renovationis, quam creatura omnis ingemiscens (ut dicebat Paulus) expectat. Quid plura? Martyrū sūt erutæ reliquiæ, ut neque post mortē justis altera desit martyri palma. Ubiq; luctus, ubique gemitus, & plurima mortis imago.

Rom. 13.

Verum non ego historiam in præsentia dictare intendo, pro qua merito explicanda & Thucydides, & Salustius muti sint, sed quod initio statui, vestris subjicere oculis, quæ nos propter amissam sacerdotibus nostris justitiam, & pessime a nobis læsam sanctificationē nostram, undique male habent, angustias. Vestra siquidem interest, sanctificationem desertam, prophanatū illud altare, portas quæ exustæ sunt: demum antiqua illa omnia, quæ suo tempore ecclesiæ ornatus & splendoris plurimum conferebant, hoc nostro sæculo amissa esurire, & sitire: e re vestra est, fugientem justitiam nostram retinere, oppressam juvare, prope jam jam labentem manu sublevare, & jacentem erigere. *Sacerdotes ergo tui domine induantur justitiam*, robur, & fortitudinem: quorum labia jubētur custodire sciētiam, & de quorum ore leges sanctissimas quæ nos in officio cōtineant, quemadmodum tu præcepisti, ecce omnes nunc requirimus: dum autem hæc explicatius dicere laboro, & ad sanctissimæ Dei matris Mariæ, sanctorumque omnium aram religiosissimā supplex confugio, me spiritus deficit, per missu vestro (qua humanitate estis) paululum respirabo, mox virium copiis quasi collectis, brevi mihi ventis spero secundis, quæretur portus, in quem prope fatiscens se recipiat oratio.

Psal. 131.

Malac. 2.

Nemo ignorat longe diversam vos hodierno die iniisse rationem, patres sanctissimi, ab antiquis illis patribus, qui vos præcesserunt: quod illis quidem adversum hæreses singulas, quas habuit sæculum omne proprias, pro tempore ac ætatibus certatum est legitime. Nicæni siquidem concilii gladio periit Arius: Sabellium Constantinopolitana synodus confudit: impietatem Nestorianam Ephesinum concilium deprehendit: Eutychetis blasphemiam cum suo Dioscoro Calchedonense anathemate percussit: Priscillianistæ (si bene memini) in Bracarensi succubuere. Florentina synodus rebellem Græciam, positis utrimque armis, antiquæ Romæ gloriosissime subegit. At diebus his, quibus ex tot malorum chiliadibus sublevandam se vobis credidit ecclesia, universæ, & quæ jam obdormivissent consepultæ, eam agmine certo eviscerandam petunt. Ceciderat jam Arius, abierat Manichæus, corruerat Iovinianus, dormierat Vigilantius, perierat Felix infelicissimus, Eutyches confusus decesserat: non sic crebro audiebantur voces illæ, quę sponsā e dulci somno deturbarent, *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*: neque filii Mempheos & Taphnes adjiciebant, matrem nostram, alioqui virginem castam, usque ad verticem constuprare. Summa Hierico muros solo æquatos, prope omnes, sanctissima hęc Christi sponsa, ingenti perfusa lætitia prospectabat: at sæculo isto ex omnium cineribus natus homo est (si culpa non est hominem dixisse eum, qui vel naturæ lumini renūciarit aperte) de filiis Belial unus, vertiginosum caput ad amussim designatam numquam intendens: cui in ista tam præclara studia incumbenti id semper curę fuit, Christi ecclesiam ab occidente, ubi tunc pace florebat, (quemadmodum ab oriente acceperat) ultra Sauromatas, & in longe remotissimas orbis partes profugam, extorrem, domibusque ejectam suis relegare. Quantum ille profecerit (quoniam malum crescit in horas) ut quę nescimus loca, missa faciamus: Germaniam, nobisque finitimas provincias, testes profero.

ANNO CHRISTI 1562.

Psal. 136. Hierem. 2.

Iosu. 6.

Adversus spurium istum de castris Philistinorum, vigesimus ferme agitur annus, ex quo quidem tempore, Christi acies Tridenti ordinata, non sine magna gloria, & ingenti triumpho decertat, verum (ut dicit quidam) ingenui animi est, cui multum debeas, velle te eidem debere plurimum. Quare & si universam fidei nostræ confessionem, sacramentorum maxime, patribus œcumenicæ synodi, post Deum absolutam, & puram feramus acceptam, præter id, mundari sancta nostra & revocari, antiquis justitiam restitui natalibus, ecclesiæ pulcritudinem resarciri, in hæc omnia tam præclara summique ponderis, orbis totus, qui Christo nomen dedit, divinis aris religiosissime incumbens, sua nuncupat vota: & egregie illi sane. Nam quid cedo æque pulcrum, quam si quod multorum peccatis amisimus, multorum nihilominus vitæ integritate restituatur? Vosque, patres vigilantissimi, nos omnes in officio continebitis, nosque non cum mediocri usura & amissa habebimus, & parta tuebimur. Hæc vobis relicta via est, & (ut ego conjicio) sola revocandi iterato eos, qui a vobis ad Lutheri castra transfugæ descivere: ut (si quemadmodum sanctissimus Petrus nos monet) conversationem nostram, quæ nimium ab antiqua illa degeneravit, in medio generationis hujus pravæ & perversæ habeamus bonam: ut in quo nobis, tamquam de malefactoribus, oblatrant, ex bonis operibus nos considerantes, glorificent communem Deum nobiscum. Nemo sibi fidat. Omnis principatus vita brevis: peccatorum vero maxime constrictissimus & angustissimus. Meminerint duces nostri, vel cum sanctissimo sene Hieronymo, quo pacto (libet dicere) a Christo passo, nunc vero potissimum, Romana fides quatitur, quæ stetit semper, stabitque perpetuo: & tamen cervix nostra erecta non flectitur.

1. Petr. 2.

Olim offensum sentimus neque placamus Deum. Vultis audire? nostris peccatis hæretici fortes sunt. O nos infelices & miseros, qui tantum displicemus Deo, ut per istorum immoderatam rabiem, illius in nos ira desæviat. Haud dubium, sanctissimi Christianæ vitæ instauratores, morbi causis amputatis, morbus ipse cederet ablatus, statim cernamus quemadmodum elegantissime de more sanctus Hieronymus de apparatu & exercitu Romano locutus ait, Sagittas pilis, tiaras galeis,

od.31 galeis, caballos equis cedere. Potuit Moyses pro cadente populo erectus, divini furoris imperum, mortis suæ oblatione extinguere: at hoc, postquam Israeliticæ gentis inclyti ducis imperio, multo populi sanguine fuso, divina offensa expiari cœpit. Potuit Aaron animadversionis flammam incensi fumo temperare: sed postquam inter viventes & mortuos medius thuribulum versat. Potuit & sanctissimus David & ante præfinitum tempus cælestis placationis gratiam invenisse: sed hoc, postquam multam illam cædem, lateque patentem stragem, ex suo ipsius peccato profectam ingemuit & doluit: sed & acerbe & dure sævienti angelo, seipsum trucidandum obtulit. Potuit Helias longo tempore siccitatibus squalente terra, pluvias vel verbo solo revocare. Potuit & Ezechias rex, una nocte & ab uno angelo, mirabile dictu, centum octoginta millia Assyriorum prostrata videre: verum hoc, cum ipse prius stultas & importunas Sennacherib in Deum cæli blasphemias, capite consperso cinere, perfusus lacrymis, conscissis vestibus, nudis pedibus, meliori demum sua vita correxit. Potuit Phinees indignationi Dei zelum suum opponere, divinumque ignem suo gladio compescere: sed hoc, postquam luxuriantes cum alienigenis, in ipso coitu trucidat. Denique nulli vincere difficile est, quem pœnitet sic vixisse: ut qui superari & vinci dignus haberetur.

Num.16. Reg.24. Reg.17. Reg.19. Num.25.

Quod si tantopere, literatissimi domini, antiqua & vetera illa nos delectant, ducis ego cujusdam fortissimi, ejusdemque religiosissimi Israelitici populi, nulla oblivione periturum factum ob oculos in præsentia statuam. Iudas siquidem Machabæus Gorgia, atque Lysia, qui fuerant Dei populo hostes acerrimi, gloriosissime divictis, cum populus, gensque universa, pace aliquantula recrearetur, eos, quibus præerat, in hunc modum fertur allocutus: Ecce contriti sunt inimici nostri (corruerant sane multi de exercitu Lysiæ, quemadmodum sacra Machabæorū historia refert) quid ergo ociandum ne nobis? minime gentium. Imo vero en se mihi offerunt viri fratres, quæ canamus epinicia Deo nostro pro victoria parta. Quare, nec mora, ascendamus mundare & renovare sancta. Omnia illi feramus accepta, qui manus nostras docuit ad bellum, erexit ad prælium digitos, & posuit æreum brachium nostrum: ascendamus mundare & renovare sancta, continuo exercitus cunctus præsto est, quem dux strenuus post sese humanissime rapit. O quam pulcrū videre quemadmodum præeuntis pastoris vestigiis ovile simplex hæret! Quid plura? Dei montem ascendunt omnes, viderunt sanctificationem desertam, altare prophanatum, portas exustas. Deum immortalem, cujus vel ferreum pectus mala hæc non emollirent, atque commoverent? neque hic finis, virgulta vident nata in atriis domus Domini haud secus quam consueverunt in montibus hominum gressibus minime pressis enasci. Insuper quo nihil templi illius, inter gentes exterasque nationes nominis plurimi, inimicorum prophana temeritas integrum reliquisset, pastophoria dirupit. Ea sane loca erant, in quibus ex Dei mandato Leuitæ sacris ministraturi morabantur. Pius intuentium animus vix se continuit: & quos non ab hoste sanguis effusus fortunæ melioris spem abjicere, neque fractum etsi labore animum despondere fecit: pietas & religio in lacrymis dedere: gemitum extorsit non ulcerum dolor, non parentum vel propinquorum, quibus cum vixissent carissimi,

Mach.4.

A mors crudelis, visaque ultro citroque cruenta spectacula multa: sed sanctificatio deserta, violatusque cultus majestatis æternæ.

Mendax sim ego, beatissimi patres, ni quæ vos sæpe legistis ego narro, quæ pro pace induerant vestimenta concidunt, caput redimitum nuper coronis, ipsis positis, cinere conspergunt. Vix hujusmodi voces querulæ immistæ lacrymis expiabantur. Quo nobis adhuc vivere? quid nos patres nostri genuere, & matres nostræ lucis hujus usura donarunt? Scilicet, videre contritionem populi nostri, & pariter templi: quod jacere videmus in modum hominis ignobilis absque nomine & sine honore, cujus compositio ablata est? Quis ferat sanctam nostram pulcritudinem, claritatem nostram desolatam? Quo igitur nobis vivere adhuc? Dum ergo antiquæ matri parentalia celebrant, justaque de more solvunt, non illis pro rei dignitate, hominis lingua par est, neque semi-

B articulata præ lacrymis vox dolorem æquat. Quare itum est ad tubas: tubis signorum inclamatum est miserrime, ut æther ipse gemitibus quateretur. Hucusque lacrymas, hucusque singultus. Iam audi ducis studium, jam accipe populi ardorem, jam vide unūquemque manum suam ad fortia immittentem, ut quod de religione perierat, nō sine mirabili & meliori ratione recrearetur. Tūc ordinavit Iudas viros ut pugnarent adversus eos qui erāt in arce donec mundarent sancta: elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei, & mundaverunt, & ejecerunt lapides immundos.

Hic jam ego, o ecclesiæ Christi principes, libeat

C audire quæ dicere vix fert animus doloris impatiens. Quod si domus una, quæ lapide, luto, lignoque constabat, vix suos capiens, cui in summa materiam terra, formam vero homo præstabat: hæc inquam, incommodis, ærumnisque calamitosa suis, sic Hebræorum animos perculsit, quid cedo futurum arbitramini, vere pio, sincereque Christiano pectori, dum stragem patentem late veri illius tabernaculi, quod fixit Deus & non homo ad justam libram æquis (ut dicitur) ponderibus pensat? Hæc Christi innocentissima sponsa pressuris atque flagellis vel ab ingratissimo partu immanissime cæsa, & eviscerata: verum illud sui spōsi corpus quinque confossum vulneribus verberibusque innumeris dilaceratum apprime refert nobis, & repræsentat. Flent & dolent qui sedent ad um-

D bras, cum neque ipsas haberent rerum imagines, sed ceremoniis, & velaminibus (ut dicebat Paulus) morosi suis intra involucra quædam sese continebant: & custodibus ecclesiæ Christi, post velum scissum, post tot dona collata, post suæ fidei commissam ecclesiam, quæ Dei sanguine stetit, nulli curę erit: captiva vasa nostra ferat quivis: fuerint illa aurea aut argentea? Vos domini castra ascendistis, mundaturi & renovaturi sancta: duces vestri, secundum Christum apostoli (sic enim vocat eos non semel sanctus Dionysius in de ecclesiastica hierarchia) scripturæ sanctæ pro vobis suos gladios vibrant. Patrum commentarii sacri in hac vestra acie stant: canones & concilia a vo-

E bis dimicant ornatissime: traditiones apostolicæ decertant aperte, ecclesiæ non heri aut nudiustertius nata, sed quæ jam olim invaluit consuetudo, ingens pro veritate argumentum, patrocinatur mire.

Sed & a vobis, pastores optimi, multos obsides habet Christiana respublica, qui nos bene sperare satis jubent de vobis, quos ut & incolumes conservare, tueri, cōfirmare, ac recuperare possitis, omni

ratione

ANNO CHRISTI 1562.

ratione erit vobis dimicandum: habet honorem, A
quem illibatum ad ordinem istum semper detulit. Habet spem, quam firmam de vestro integro judicio sibi custodit. Habet existimationem multo sudore, labore vigiliisque collectam, ut si in hac justitiæ causa, quæ Christiani totius populi sine dubio est, vestrum officium & diligentiam probaveritis, hæc quæ dixi retinere per nos incolumia, ac salva possitis. Si vero tantulum offensum titubatumque sit, ut ea quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore universa perdatis, hoc unum ad invidiam vestri ordinis, infamiamque nostram sedandam maxime pertinet. Quod & non humano consilio, sed prope divinitus datum atque oblatum vobis summo reipublicę Christianæ tempore videtur. De quo negotio, si vos severe religioseque judicaveritis, auctoritas ea, quæ in B
vobis remanere debet, hærebit omnino: sin minus, reconciliare existimationem judiciorum vestrorum apud hæc satanę membra amissam prorsus, Christiani populi gratiam retinere, quam apud eum semper habuistis, satisfacere exteris nationibus quo pacto possitis, non facile occurrit excogitare.

Eximium est, fateor, vel ista parte vos ecclesiæ spem æquare tantum, ne dicam vincere: at ea res non parum vos commonere debet, quod quamvis quæ diximus omnia, magni ponderis, graviaque sint, tanta sibi fide ea de vobis promittat ecclesia, de quibus & nobis ipsis solemus polliceri: quod non vestram voluntatem a Dei lege, in quam firmam omnis desiderii anchoram sacerdo- C
tes suos habere oportet, gloriæ cito morituræ studium dimovebit: probe enim nostis quoniam omnis gloria (si illam, quæ Dei nostri est nullo sæculo morituram excipias) tamquam flos fœni ęstimabitur. *Exaruit fœnum, & flos ejus decid.t.* Non rerum, quæ transeunt cum suo sæculo, cupiditas versabit animum. Scitis namque quoniam filii divitiarum dormierunt somnum suum, & nihil post invenerunt in manibus. A quibus, juxta euangelicam historiam, nocte illa dæmones & animam repetent. Nihil tandem, nihil (certi sumus) ab officio publico discedere faciet eos, quos scimus numeros omnes justitiæ continere. Num mortis metus terrebit eos, quibus pro Christo & regno ejus, quæ est ecclesia, dedisse animas in mortem, D
vicisse est? moriendum est enim nobis omnibus, futurumque, ut dicamus putredini, quamlibet nunc eam exosam aversemur: tu mihi pater es, vosque o vermes soror & mater. Ecce enim, patientissimus Iob dicebat, Breves anni nostri transeunt, & semitam per quam nunquam revertemur, ambulamus mortales nos. Paucissimi ergo dies, & sine honore transacti, quid facient ad illam æternitatem, quæ nos manet?

Psal. 36. Psal. 91. Psal. 102. Isai. 48. Iob. 17.

Ostendam vero nunc quid sacerdotibus principibusque nostris illustrissimis ecclesiæ ducibus timendum sit magnopere: quod vos, patres sanctissimi, nocturna versate memoria, versate diurna. E
Congregarat proselytos omnes de terra Israel rex sanctissimus Dauid, constituerat ex eis innumeros lapicidas & latomos, qui cædendis ac poliendis lapidibus studerent, ferrum quoque ad clavos januarum, & ad commissuras habebat plurimum, æris innumerabile pondus: sed & ligna cedrina æstimari non poterant quæ Sidonii & Tyrii deportaverant ad Dauid, ut Dei domus construeretur: talibus intentum, & qui plura designaret, divinum intercipit oraculum. Multum sanguinem effudisti, o rex Dauid (objectat illi vel Hieronymo teste, pessime interfectum Vriam) plurima bella bellasti, non poteris ædificare domum nomine meo, tanto effuso sanguine coram me. Audi jam quem mihi ædificatorem elegerim, nascetur tibi filius, qui vir quietissimus erit, cujus & solium firmabo ego in æternum, & me patrem habebit, & item ego ipsum filium: hic ædificabit domum nomini meo post te.

2. Paralipo. 21.

O patres & pastores excellentissimi, *cum sitis ipsi sapientes, libenter suffertis insipientes: suffertis siquidem, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.* Ego vero supplex precabor intentissima mente id expendere vos solum, ne post omnium hominum & angelorum oculos in vos conjectos tantum laudis e vestris manibus eximat altissimus, quam in multo gratiorem sibi futuram servet generationem. Eo certe laboris Christiana respublica devenit jam, ad eam miseriam jam processimus patres, ut non satis fuerit vobis prudentia vestra, quæ plurima est, ecclesiasticæ causæ favisse, nisi etiam opportunis lacrymis novum per vos accendatur quærendi divini favoris studium: in quo nos omnes ea bona recuperemus, quibus prorsus scelerum nostrorum causa destituti esse deprehendimur. Non enim legitimos judices suos solum Christianus orbis vos appellat nunc: sed summum etiam suis fortunis omnibus præsidium in vestris piis precibus, lacrymisque sacerdotum & suspiriis constitutum esse arbitrantur omnes. Est siquidem divinæ providentiæ, ac sapientiæ solenne (quemadmodum ab eruditissimo quodam viro vere pio sincereque Christiano elegantissime observatum legimus) nonnumquam etiam piorum bona consilia impediri, cum cœperint niti suis consiliis sine Dei verbo. Sic Adam & Eua cum nato Caim dicerent, possedi hominem per Deum, frustrati sunt: Quia humana erat cogitatio sine Deo, magnificam in spem erant adducti fore semen illud mulieris promissum, sed fallebantur. Sic Isaac fallitur in primogenito suo Esau: sic Iacob in Rachel & ex ea natis filiis: sic Dauid sanctus haudquaquam efficere potuit, ut filii sui pacifice & obedienter viverent: sic Salomon omnes edocturus sapientiam, in proprio filio suo Roboam fallitur. Sic, inquit, adhuc multi bona intentione conati sunt restituere ecclesiam lapsam, sed frustra. Cur hoc, quærit: permittit Deus (respondet) ut nos ipsos agnoscamus, nec fidamus nostræ sapientiæ solum, sed ea, ut propriis fidit consiliis, desperantes, committamus nos Deo, ipsius auxilium invocantes.

Sed & illud movere vos magnopere debet, patres, quod semel læsa divina justitia, in eum, qui lœdoriam intulit, aut certe, in eum, qui cum propulsare posset & deberet, non coercuit: aut Deum, aut hominem vindicem habitura est. Solet etiam animus ipse divinus mitissimus sane, in iram atque furorem accendi, sæpe in flammas, & in ignem irritari: solent & divinæ manus, alioqui largissimæ, judicium nulli non timendum arripere, & quod in tempus serum rejecerat supplicium, celeriter maturare: ut quam pulcrum sit Dei morientis in cruce pro nobis, manus clavis fixas nunc tenere comprehensas, quarum beneficio cuncta nobis adversa silent, prospera omnia & amica vigent: tam horrendum fuerit, vel Paulo sanctissimo teste, in manus Dei viventis miseros nos incidisse, quæ nullo prorsus negocio possint in nos cælum & terram armare, & divini furoris sui virgam super populum sævissime exercere. *Hebr. 10.*

Sed

Sed o infinitæ majestatis, optime & maxime Deus, e cujus aspectu & fruitione, sanctorum gloria pendet, cujus incredibilis affectus jam ante conditum mundum, in eos, qui tecum in æternitate essent, perenni beatitudine sanctos, mirifice ferebatur, respice precamur in eum, quem unigenitum tuum carnem factum tenera atque illibata virgo dedit: non nos homines quâlibet sceleratos, quamlibet flagitiosos, quamlibet sceleribus obrutos: non nos jam despicatui habere poteris, quando frequẽs Dei hominis occurret imago: frater etenim noster, & caro nostra est, ut cõdolere possit iis qui peccant & errant. Quare noxas nostras, quarum apud te rei agimur, remitte illi & condona: sacerdotesque tuos, pastores nostros, o exultatio sanctorum, indue salutari: tuq; beatorum omnium princeps & gloria Iesu, justorum antesignane cælestis, noli sponsam postponere, quæ tuis advoluta pedibus, passis crinibus, quos tu aliquando magnifice commendasti, la-
4. crymis perfusa, memineris precatur, quod cum natura Deus esses (quod & factis palam ostendisti, dum vel verbo tuo animas corporibus admirando postliminio restitueres, rerum elementa verteres, tempestates sedares, morbos quoslibet propulsares, dæmonibus imperares) tantus ac talis cum esses, summus ipse rerum omnium & auctor & moderator sic te abjecisti, ut non inter homines inedia solum, siti, frigore, æstu, defatigatione mirum in modum angereris, essesque injuriis omnibus opportunus: verum rex tu mentis angelicæ, servi, qui alligandas manus, terga cædenda ultro præberet, & crucis insons non devitaret supplicium, induisti personam. Ad hæc omnia perferenda vehemens ille amor, quo in eam flagrabas, te impulit. Imo vero sanctissimi illi anni tui, quos a virginali partu cum ea innocentissime transegisti, & martyrio immanissimo complevisti, paucissimi tibi videbantur, proposito gaudio, quod esses in ejus amplexus dulcissimos, formosus præ filiis hominum, aliquando iturus: cumque omnem haberes in cælo & in terra potestatem, stipulatione certa te illi astrinxisti, neminem, te in cælestem illum senatum, supremumque conventum assumpturum, quẽ non hæc carissima tibi sponsa genuisset, sinu fovisset, lacte enutrivisset, legibus & moribus instituisset. Neque tibi libuit cælos, unde eras illi ingentia dona effusurus, conscendere, ni prius verbo tuo divino, quo omnia portas, virtute & veritate tua id illi ratum reliquisses, quod esses cum ea us-
b. 18. que in sæculi consummationem mansurus. Per hæc ergo omnia illa te orat, & obtestatur, ne inter tot mala, tot errorum caligines, densissimasque hæresum tenebras, post tot amissos filios, quorum casum affectus maternus ferre nequit: dum cogitat cum filio prodigo epulari, majoremque in modum aliquando lætari, orat ne tu ei defuisse velis.

Vos beatissimæ mentes, quæ divinis insertæ principatibus, chorisque junctæ cælestibus, splẽdorem eisdem confertis amplissimum: quibus eadem pientissima mater dedit hic gravida ubera sugere, brachia occupare, humeris colloque pendere permisit: vos compellat, hæc accepta referri sibi, beneficium beneficio rependi. Hæc enim per patientiam currere ad propositum vobis certamen sæpe hortata est. Eadem, ne cui vestrum tyrannidi cedere contigisset, futura vestro martyrio felix, aspicere in auctorem & consummatorem fidei vestræ subinde vos monebat. Hæc ipsa, postquam vos filios suos cælesti illi civitati domesticos dedit, e vestris corporibus, quas habere potest reliquias, sanctissime honorat, basilicas vestris nominibus (quæ carissima habet) appellatas, velut loca sancta divino cultui mancipata, affectu piissimo, & devotione fidelissima adit. Vos denique honorat, colit, defensoresque suos & patronos assiduis precibus sollicitat. Occurrite itaque vos domino exercituum, ne quæ supersunt sacra, in Christi ecclesia, communi nostra parente, prosterni, & misere devastari patiatur. Neque vos domicilia, quæ vestro sanguine sacrastis, doctrina illustrastis, orationibus munivistis, tandem vita innocentissima vestra in meliorem spem erexistis, a spiritu erroris detineri, fœdarique feratis: ne ille inde tot hominum millia in tartarum abripiat: unde multos habet cælum domesticos cives. Ne sit terra vestra maledicto proxima, quæ tot filios benedictionis protulit.

Sed & vos Christi sacerdotes, ecclesiæ patres & sponsi (ad quos filii ecclesiæ undique collecti nunc populati, & innumeris vexati malis publice confluunt) cogitate per generationes singulas, 1. Mach. 2.
quoniam qui justitiam induunt, non infirmãtur. Ioseph dum eam custodit, inter teterrimos carceres, angustosque compedes creatus est terræ princeps. Phinees cum hanc zelat, accepit testamentum sacerdotii æterni: hujus justitiæ dum amore incenditur Elias, raptus est in cælum. Qui justitiam sitit saturabitur: qui propter eam adversa sustinet, copiosam in cælis habet & multam repositam mercedem. Vos populi prophetæ, principes nostri, & duces, Dei sequestri & arbitri, divini verbi vasa & receptacula prima, prædicatores, & cognitores scripturarum, Dei voces, testes voluntatis divinæ, vos habet sanctissimi domini Christi sponsa veros, ac legitimos pastores: vos sacratiori ordinatione supra reliquos sacerdotes jam a primis ipsis apostolorum temporibus, Deo sacrati estis. Quorum imaginem, si Dei sacerdotes expressam reddiderint, sicut & apostolorum ipsorum sustinent personam, mox conventus ille felicissimus, supremique capitolii senatores, quemadmodum & solent super uno peccatore pœnitentiam agente gaudere: sic super universa Christi ecclesia diem festum illi agent in condensis suis, postquam viderint sceptrum tenere in ea justitiam, divinas regnare leges, antiqua dogmata vigere, Christianis moribus suum locum assignari. nimiumque exultabunt. Vt verum sit omnino quod in psalmo legimus: *Sacerdotes tui domine induantur justitiam, & sancti tui* Psal. 131.
exultent. Tantum exultationis & lætitiæ accrescat iis, quantum illis sanctificationis & justitiæ. Sed & vos sacerdotes sanctissimi, vestræ peregrinationis a Christo exilio consummato, justitiam induti, beati & sancti exultabitis mercede magna nimis, accipientes gloriam ingentem, & nomen æternum. Dixi.

C.

CONCIO DE DVPLICI MYSTERIO, abominationis uno, desolationis altero, habita a F. Francisco Vicedomino, Ferrariensi, theologo, ex ordine Minorum conventualium, ad sacrosanctam synodum Tridentinam dominica XXIV. *post pentecosten. Quæ fuit* XXII. *Novembris, anno domini* MDLXII.

ANNO CHRISTI 1562.

SVPER TEXTV SANCTI EVANGELII, quod ex divo Matthæo legitur dominica XXIV. *post pentecosten.*

IN tali statu, in tanta confusione, dicam & oppressione spiritus, jacet misera hæc vetula, quin & decrepita nostra Hierusalem, illustrissimi ac reverendissimi domini, clarissimi & præstantissimi oratores, amplissimi ac religiosissimi patres, universalis & sacrosancta synode: Tot sunt ac talia signa, & prodigia: quæ huic dilectæ Dei primogenitæ, & Christi sponsæ minantur interitum: tot in dies pericula & damna cumulantur, dum mala bestia cornuta capita multiplicat, ac pejora prioribus ex inferis educit: suntque capita coronata, tituli insignes, usque ad regalia sceptra, quæ populo Dei, & domui Iuda negotium faciunt. Vt mihi hæc omnia attente consideranti clamare jam & saxa ipsa videantur. *Videte ne seducamini: videte ne turbemini.* Errores imminent, & gravissimi. *Videte* obsecro *ne seducamini*, damna ingruunt acerbissima, & judicia ferme inevitabilia. *Videte ne terreamini.* Et quoniam casus undique habet mysterium: ex latere uno mysterium (ut vocat apostolus Paulus) iniquitatis, ubi immittitur spiritus erroris, in omni seductione iis qui pereunt, ut credant mendacio, quousque dominetur abominatio, in cujus fronte scriptum est nomen, mysterium. Ex alio mysterium iræ, & furoris obtecti usque ad desolationem: Calix de manu irati domini, qui bibitur, & ignoratur, ubi finis belli vastitas, & post finem belli statuta desolatio. Propterea ad penetranda mysteria simul hortantur Christus dominus noster & Ioannes. *Qui legit intelligat.* Et subjicit Daniel. *Si quis habet aurem audiat.* Et addit genus & causam difficultatû. *Impii inique agent, & non intelligent. Docti intelligent, & observabunt numerum bestiæ.* Hic sapientia est. Qui hanc ignorat, facile scandalizatur.

Apoc. 13. Matth. 24. 2. Thess. 2. Apoc. 17. Isai. 51. Ier. 25. Dan 9. Matth. 24. Dan. 12. Apoc. 13.

Mysterium est iniquitatis, ubi *totus* imprimis *mundus in maligno positus est*: ascenditque malitia quasi ad summum, usque ad abominationem, & quidem cum mysterio, sæpe sub imagine boni, dum hypocritæ fictis verbis negotiantur, dum sub specie pietatis qualiscûque exercetur impietas: sub titulo publicæ utilitatis, privata quæritur: denique tanta cum animi fraude & perfidia peccatur, ut ex professo, & toto animi conatu fiat: adduntur verba sacra, verbis sanctimoniæ genera: deserta penetralia, utinam non & signa, non & prodigia, quibus ferme dejiciuntur electi: tanta sunt iniquitatis mysteria ad fallendum parata: quare & innumeros decipit bestia, & sunt qui adorant eam, dicentes. *Quis similis bestiæ, & quis poterit pugnare adversus eam?* Et (quod eheu nimis lamentabile est) datum illi est bellum facere cum sanctis, & vincere eos: tam potens est abominationis mysterium.

1. Ioan. 5. 2. Pet. 2. Matth. 24. Apoc. 13.

Hoc vero procul dubio sequitur mysterium aliud, nempe judicii, & furoris domini, quod quidem præterire nequit, quod injustus esse nequit. Iustitia vero sic mundum justificat, quod culpam regulat per pœnam, malitiamque illam mysteriosam, judicio quodam mirabili & mysterioso prosequitur: ut quemadmodum culpa prodit a voluntate pertinaci, atque ideo sua sponte invertibili: quando enim corrigi poterit, qui volés peccat, qui sine fine peccat? ita ira & judicium prodeat a voluntate, & proposito fixo & immutabili, quod secum trahit excidia irrecuperabilia pœnarum temporalium & æternarum, quas ampla & terrifica quadam voce Spiritus sanctus vocat, desolationes.

De tremendis hisce mysteriis acturus ego hodie sum apud vos, patres amplissimi, quod huc, tota in summa respiciat narratio sancti euangelii quod ex Matthæo legitur: quod si etiam nos alio euangelium provocaret, ad vos, hoc loco, hoc tempore, in tanta hac rerum difficultate, ubi jam conclamata sunt omnia, vixque ulli spei contra spem remanet locus: de qua re potest opportunius haberi sermo, quam de his, quæ & causas malorum explicabunt, & futura exempla, ne dicam exitia, ob oculos ponent: nisi tandem vos, in quorum pectore & manu, sicubi sunt, jacent remedia, instantibus malis vestra diligentia, pietate, fide, & caritate occurritis? In ea incidimus tempora, ut nullibi de re alia tractare liceat, dum omnes admonentur sibi cavere, privata consilia declinare, vestra hæc œcumenica præstolari, orationibus rem vestram, imo nostram juvare. Quãto magis hoc loco, in foro proprio, unde si quæ sperantur, capienda sunt dolorum solatia, non tam æquum, quam necesse est hæc libere & ingenue perorari? Dicam igitur de his, quæ ut gravissima, & maximi momenti sunt, ita vestram omnem animi pietatem, æquitatem, & patientiam requirunt, ac reverenter implorant. Hic enim est sapientia. *Qui legit intelligat. Si quis habet aurem, audiat.*

Dan. 2. Ca. 24.

Vt est divina majestas in misericordiam prona, cujus natura optima, ipsaque bonitas fontalis, & radicalis est, cujus viscera pietatis ac misericordiæ paternæ sunt: sic semper incipit judicia sua a benignitate, & benedictione, quousque hominis ingratitudo venas pietatis exsiccare faciat, sitque in hac animi duritie confirmatus, ut nulla sit spes ea beneficentiæ via revocandi ad sanam mentem. Tum vero mutantur judicia: tum & immutabilis ipse Deus pœnitentiam agit super bono, quod præstiturus erat: tum & debitas pœnas cuivis accommodat, ut quoquo modo glorificetur. Ita suis his regulis progressus est a sæculo in sæculum, ut arguit divus Petrus a mundo originali ad sua usque tempora, & nos ad nostra dubio procul possumus accommodare. Ita in diebus Noe, & Loth, Mosis, & prophetarum: mundum replet bonis innumerabilibus: quam primũ vero in carnem resolvitur, dolet quidem impatibilis pater creaturam suam corruptam esse, tactusque dolore cordis intrinsecus, exclamat: *Pœnitet me fecisse hominem*: atque illico addit judicium quo malitiam mundi vult vindicare. *Delebo*, inquit, *hominem de terra*: Et ecce suo tempore, pauculis quibusdam servatis in arca, repentinus venit interitus Ita judicata est Sodoma in saturitate panis sibi male prospiciens: instat Loth, docet judicia domini impendere, numquam non forte repetens: *Videte ne seducamini.* Et ecce inopinatus ignis, & sulphur extinguit incredulos. In simili mentis perfidia perit Pharao cum universo robore suo. Sic & suo sæculo prophetæ monent, imminere super hypocrisi, & nequitia Iudæorum gravia Dei vindicis judicia. Ezechiel eo descendit, ut obsidionem civitatis Hierusalem per Chaldæos mox inducendam pictam in tabella objiceret oculis. Ieremias nil frequentius: illi vero sua spe seducti, nihil minus credere, quin minas irridere, dicentes: *Vbi est verbum domini?* Cuncta manent ut ab initio: non fiet: imo nec obsessa civitate credebant: quin capitale erat

Luc. 1. Bernar. Iere. 18 1. Pet. Gen. 6. Gen. 7. Genes. 19 Exod. 14 Ezech. Ierem. 1 2 Pet. 3.

NNO HRISTI 1562. erat de his loqui: quod Ieremiæ contigit, de quo dicebant: *Iudicium mortis est viro huic*: cur? *locutus est contra civitatem sanctam.* Prophetæ vero tanto magis urgebant, quasi dicerent: *Videte ne seducamini.* Et ecce non credentibus, judicium & desolatio.

. 26.

tth. 21. Temporibus itidem domini nostri Iesu, ad
tth. 23. hæc ipsa vaticinia ob duritiem Iudaicam mansuetissimus ille agnus pertractus est, ut quando agnitam veritatem impugnabant: heredem satis notū e vinea sua pellebant: Prophetas, sapientes, scri-
tth. 23. bas jam ex odio concepto lapidabant, oblatamque pacem modis omnibus spernebant, judicium finalis exterminii & desolationis incurrerent: adhibitis ergo verbis clarissimis, parabolis etiam quasi sigillis, sententiam gravissimam, ab immutabili voluntate sic Iudaicam perfidiā & abominationem vindicante manantem pronuntiat: *Relinquetur domus vestra deserta.* Hoc vero initium dolorum, sic relinqui, sic deseri, quum Deus scilicet gratiæ suæ munus ad se retrahit: aufert ma-
a 5. ceriem a vinea, & creaturā destituit. Tunc ascendunt super eam vepres, vastitas, & desolatio: tunc mala omnia ingruunt, usque ad interitum: Hoc est reprobari, indurari, hinc diluvia, & incendia malorum omnium, qualia instare Iudæis prædicit Christus, cum rerum omnium, & civitatis, templi etiam, & sanctuarii demolitione. His di-
tth. 24. ctis, *Egressus*, inquit Matthæus, *de templo, ibat*: perinde ac non rediturus, nisi judex, & desolator: sic jam incipit terga vertere, seseque a synagoga separat, quasi anima a corpore mox morituro, quin ex hoc ipso recessu funditus corruente: est enim Christus anima testamenti, & finis legis, portans omnia verbo virtutis suæ: quo uno sublato, perire omnia necessum est.

. 10.
. 1. Discipulis vero mira videtur domini sui Iesu sententia de Iudaica desolatione, potissimum autem templi: tum quia hæc sunt opera sumptuosa, stupendæ cujusdam molis & amplitudinis, quæ videntur ex ipsa structura æternitatem præferre: quare ostenso templo dicunt. *Magister, vide quales lapides, & quales structuræ*: tum quia hæc sunt omnia verbo & precepto domini fabre-
rg. 7. facta: hoc illud tabernaculum, hæc illa domus domini, in qua pollicitus est se perpetuo mansurum, votaque exauditurum: hoc pignus amoris
r. 7. domini: Sed & hoc præsertim tempore firmari, stabilirique debent Iudaicæ politiæ, quin & restitui in veterem gloriam, quando Messias venit,
3. cujus sunt tempora refrigerii, ad quem respirant omnium corda, ut ad liberatorem. Quod si Christus Messias est (ut credunt, eumque hac una spe
37. dimissis omnibus secuti sunt) quomodo igitur nunc populo suo comminatur excidia, & deso-
7. lationes? Sic sibi complacet caro in externa spe-
3. cie, sic pleni sunt lumbi illusionibus, sic palpamus, & inungimus vulnera nostra, fovemusque mala ut Deum putemus larvis & picturis externis vel pascere, vel certe fallere. Ita olim tempore prophetarum, suos adamabant lapides, minisque omnibus superbas objiciebant structuras, stolide clamantes: *Templum domini: Templum domini.* Ita trahimus quasi plaustrum in funiculis vanitatum: ita nostra impœnitentia thesaurizamus nobis iram, & judicium justi exactoris.

Quare ut hanc fallaciam retegat: simul, & damnet Christus, respondet apostolis, & quidem excelso quodam animo, atque irato vultu. *Videtis*
. 2. *hæc omnia? Non remanebit lapis super lapidem*

A *qui non destruatur.* Et quoniam plena res est mysterio, duplicique (ut diximus) mysterio, subjicit: *Videte ne seducamini:* Olim hæc ipsa judicia prænoscens, & versans animo flevit super Hierusalem, quasi pereunti patriæ compatiens, ceteris etiam lætis, & præ lætitia clamantibus: *Osanna, Osanna:* Qui enim fieri potest, ut pater super filiorum ruina non doleat? diximus dolores cordis intrinsecos, a Spiritu sancto sic humana voce divinos affectus a principio mundi nobis explicitos: suspiria ejusdem super vinea mox devastāda narrat Isaias: divitias bonitatis, & longanimitatis appellat Paulus: qui lacrymas Christi agnoscit, & gemitus domini sui non spernit, quod
B fecit Ninive ad minas Ionæ, facile occurrit judicio utcumque parato, facile manus irati cohibet, facile sua pœnitentia ad pœnitentiam exigit, ac revocat judicem: at qui parvi facit, thesaurizat iram.

ANNO CHRISTI 1562.
Luc. 10.
Gen. 6.
Isai. 5.
Rom 2.
Ion. 3.

Hoc suo magno malo, & nostro exemplo fecit Iudaica synagoga, quare & prædicitur magnis, solidisque illis lapidibus, & structuris nihil timentibus, æternam potius quamdam felicitatē sibi male promittentibus, quod *non remanebit lapis super lapidem.* Et suo loco infinita illius gentis strage, extremaque rerum omnium eversione, etiam templi, & sanctuarii desolatione factum est. Neque inaniter, aut sine fructu: sic enim e-
C repta est vinea de manibus impiorum, & hypocritarum, qui vix labruscas acerbas domino tribuebant: sic etiam sepulta est synagoga, terrestris illa, & serva Hierusalem, cum suis ceremoniis, quæ infirma & egena fuerant elementa, quibusque adhibita veritate nullus jam supererat locus coram Deo, qui solas nudasque ceremonias verborum, aut operum, subtracto spiritu, non tam respicit, quam subsannat, ac rejicit, utcumque coram oculis mundi sint illustres, aut speciosæ: sic etiam liberata est parvulorum Christianorum mens, ut cessarent a Iudaismo, atque a ritu sacrificiorum sublato templo vel inviti revocarentur: numquam enim vere cessatum est a querelis ju-
D daizantium, quousque amplæ illæ structuræ sunt oculis objectæ: iis vero excisis tum pater, qui spiritus est, cœpit vere in spiritu coli, talesque habere adoratores, qualis ipse est: tum quoque retectum, agnitumque est verum Dei templum, & propitiatorium, in quo vere exaudiuntur vota, in quo Deus inhabitat corporaliter (ut Paulus ad Colossen.) quod Christus est, ut egregie divus Stephanus longe petita oratione probavit. Tot tandem commoda ex Iudæorum casu, totque divitias ex eorum diminutione nobis divina misericordia peperit.

Matth. 21.
Isai. 5.
Gal. 4.
Isai. 1.
Chrys.
Act. 15.
Ioan. 4.
Col. 2.
Act. 7.

Hoc idem evenit ecclesiæ orientali parenti no-
E stræ. Quoties Romana sedes amantissime prævaricantem admonuit? Quoties universæ occidentis, quarum nomine huc convenistis, sunt protestatæ ut resipisceret, ut damnata dogmata, impietatisque fomenta dimitteret, ut patribus consentiret? Quoties & summi ipsi nostri pontifices marium discriminibus se commiserunt, ut ecclesias illas ab avita pietate degeneres, saltem coram ad communem orthodoxorum fidem revocarent; tantum ut ab imminenti judicio liberarent? Sed frustra tentata sunt omnia. Illi in pulcra ecclesiarum specie, & lapidum structura, in titulis primogenituræ sibi mirifice complacebant: & ecce dolendum prorsus, & sine fide deflendum, non remansit lapis super lapidem, facti sunt primi novissimi: evenit quod non timebant: utinam

Anno Christi 1562.

utinam non. Quam pulcrum, & gloriosum nunc A esset, optimi patres, cernere hic in capite Romanam ecclesiam, matricem, & magistram ecclesiarum suo loco stare, & præsidere, a latere uno occidentalem hanc tantorum patrum coronam, eruditione, pietate, suorum principum favore pro Christi gloria audentem omnia, sperantem omnia: ab alio orientalem consedere, & circulum Christianæ amplitudinis complere, magno illo titulorum splendore, patriarchalium, metropolitanarum, pontificalium sedium, numero, ut in antiquiorum conciliorum catalogis absque lacrymis perlegi nequeant. Et ecce dimidium vestis Christi conscissum est, dimidium animæ & spiritus extinctum: dimidium sanguinis vane effusum, dimidium hereditatis, eheu plusquam B dimidium transiit ad alienos, tantum quod vana spe seducti Græci lapidum & structurarum ecclesiarum ab origine Christi nati splendore illusi, divinæ ultioni occurrere noluerunt, aut fascinati præteritarum felicitatum magnitudine nesciverunt. En modo quas pœnas adamatæ caliginis luunt. Et nondum finis, hæc initia dolorum: sic semper culpas justitia corrigit, sic vane ab impœnitentibus de domini longanimitate præsumitur.

Et tamen hæc non sufficiunt nobis ad doctrinam, adhuc stertimus in lectulis delitiarum nostrarum, adhuc in pulcros lapides & structuras respicimus: mundus ruit, Christiana respublica perit, cadunt lapides, scinduntur structuræ: & C qui amabo pereunt vobis lapides? integræ civitates, provinciæ, regna, imperii robora: quid amplius? defensores ecclesiæ facti sunt hostes: qui nobis muri & antemuralia fuerant, jam texunt nobis insidias, & pericula moliuntur: qui propugnabant, impugnant. vah quot mala bestia seduxit, quot capita populorum, dimissa Roma, quam velint nolint agnoscunt matrem, ad veneficam meretricem calice prostitutionis suæ fœdantem omnia se converterunt. *Videte quæso ne seducamini*, facile est ex his futura exitia divinare: quod si præterita non sufficiunt, addi possunt & alia ex præsentibus argumenta, quæ & plus quam satis eamdem adferunt doctrinam. *Qui legit intelligat: si quis habet aurem audiat:* Hic est D sapientia, & magna quidem, maxima furoris domini judicia concludens. — *Apoc. 17.*

Narrant euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas, quod dominus noster Iesus ea quasi prolata sententia, recta contenderit in montem Oliveti, ibique sederit contra Hierusalem, quasi rẽ animo volvens, ut gravem, ut genti suæ maxime incommodam: quam & testatus est Paulus cordi suo tristitiam, & dolorem continuum inflixisse. Tum adsunt apostoli, præcipue quatuor ex Marco, Petrus, Andreas, Iacobus & Ioannes, sese approximant, ac magistrum compellant secreto: res enim est odiosa, de qua publice fari non licet, ob hoc & ipse dominus potissimum est cruci affixus, E cui pendenti subsannatores illudebant, dicentes: *Vah qui destruis templum Dei:* Ob hoc & Stephanus lapidatus: *Hic homo*, inquiunt, *non cessat loqui adversus locum sanctum*, &c. Sed obsecro vos, o pii patres, o viri apostolorum successores, si publica de his periculis & damnis nostris instantibus colloquia institui non possunt, si curiæ, fori, plateæ, palatia excipere amaras & funestas has cantilenas, pro stomachi debilitate nequeunt: an saltem secreto inter vos, qui hæc juste perpenditis, qui rem oculo simplici & puro, ab — *Rom 9.* — *Marc. 15.* *Act. 6.*

omni proprietate libero dijudicatis, qui solo Dei & veritatis amore ducimini, qui vere & ex conscientia causam Christi & catholicæ ecclesiæ tractatis, dici, repeti, inculcari nequeunt? an non Christo in aure ingeri & explicari possunt, si non satrapis hujus sæculi? an non inter vos ipsos, quibus datum est nosce mysteria regni, meditari & expendere potestis mala, quæ omnibus jam, modo cupiditas aut amor proprius non obnubilet, sunt patentissima? Agite obsecro, appropinquate, sunt signa, sunt prodigia quæ aperire mysterium possunt. Petunt apostoli quasi rem incredibilem audientes. *Quando hæc erunt? Quod signum cum hæc fieri incipient? Quod signum adventus tui & consummationis sæculi?* Ita perire nostra non putamus, nisi cum totius mundi conflagratione: quare de ceteris solliciti, finem quærendi aliena utcumque ardua & occulta non facimus, de cõmunibus subtiliter disputantes: de his vero quæ ad nos attinent, ne verbum quidem: & tamen fert patienter Christus, tantum ut paulatim doceat. — *Matth. 24.* *Luc. 21.*

Ad primam siquidem quæstionem satis alibi responsum est, quod temporum momenta solus pater in sua retinuit potestate, dum in centro æternitatis suæ universam temporis circumferentiam infallibiliter judicat: quamobrem inique agit creatura dum hæc inquirit, cui potius utile est ea nescire, e quorum ignorantia ad perpetuo vigilandum, sibique consulendum excitatur. Signa vero prognostica, quæ de vicina desolatione testentur, per Dei optimi patris misericordiam, nolentem perire aliquos, non desunt, quibus quasi ultimis vocibus moniti jamjam cervicibus incumbentem gladium deflectamus. Sic Esdræ olim prædicta sunt signa & prodigia Babylonicũ excidium præcessura: & sua dat Christus signa super Hierusalem interitura, tum illa carnali & Iudaica, tum nostra sequentium sæculorum spirituali & Christiana: sic tamen quod mixta sunt signa, modo ad hanc, modo ad illam desolationẽ spectantia. Vnde & nulla est in tota historia euangelica difficilior textura aut distributio, quam hæc signorum, in quibus & numerandis & exponendis, tanta patribus innata est difficultas, ut vix duo consentiant. Quod quidem, patres, non est sine mysterio permissum, ut ex hac sacra signorum confusione intelligamus, nulla esse primo Iudæorum excidio sic propria, quin eadem possint, vel similia rebus nostris, nostræque Hierusalem adaptari. Quod jam verificatum est in ecclesia orientali, facileque ex his traduci possunt ad nostra tempora: certe enim illa præteriere, nec de Iudaica vel Græca Hierusalem nobis ulla habenda est cura, nisi ut earum exemplo & repetitione, divinare & augurari possumus, quæ de nobis consimili morbo laborantibus decerni possunt. *Qui legit intelligat.* Hic est sapientia. — *Act. 1.* — *2. Pet. 3.* — *4. Esdr. 4.*

Tria potissimum signa describit dominus noster Iesus Christus, quibus futura excidia instare significantur. Et quidem de primo inquit: *Ante omnia injicient vobis manus; trademini a parentibus, fratribus, amicis & cognatis, eritis odio omnibus propter nomen meum.* Hic vero imprimis observandum, quam facile condemnet Christus curiositatem nostram, qua subtilissime de communibus disputamus, philosophamur, inquirimus, de nostris autem nihil minus. Quid futurum sit de Anglis, Scotis, Gallis, Germanis, de Romana etiam & catholica ecclesia, quotidie dubitamus: de casibus & fortunis Hierusalem, templi, totius etiam — *Luc. 21.*

ANNO CHRISTI 1562.

etiam mundi diligenter insistimus: quo loco autem res nostræ sint, quid interim nos agamus, quam rationem de rebus nostris reddere possimus, quomodo ab ingruentibus periculis nobis prospiciamus, quæ signa feramus nostræ salutis, hæc unicuique superflua & tædiosa. Et tamen hic incipit Christus suam de signis & prodigiis prognosticam philosophiam: ut statuere discant apostoli, quid de seipsis deliberent, ne in tanta rerum turba scandalizentur. Prima itaque pericula intelligant sua, qui tamen de se nil cogitãt, alienorum periculorum seduli exploratores. Et primum signum Iudaici excidii, fuit apostolorum & hominum Christi adflictio, quale signum etiã
f. 19. 1. præcessit ruinam Sodomæ in familia Loth: Ægypti non minus in angustiis populi Dei, ejusdem quoque Hierusalem ante primam desolationem in passionibus prophetarum, quod merito
7. objecit suis contemporaneis, quasi serpentum & carnificum filiis Levita Stephanus: Vah quam facile decipitur humana mens, dum judicia domini suo sensu interpretatur. Expectabant apostoli ex
h. 20. Christi sequela dextras & sinistras in regno, qua spe fortassis & Iudaicæ vastitati consentiebant. Et ecce primum signum comminatur illis persecutiones, raptus, traditiones, tanto acerbiores, quod ab ipsis parentibus & fratribus patiantur, quod & nullus erit refugii locus, quando incurrent odia generalia totius mundi.

Sed bene res habet, quod causam bonam habent, nempe sanctissimum Christi nomen, quo uno concitant adversum se omnium rabies. Hac etenim querela una Stephanus est lapidatus, Iacobus percussus gladio, Petrus crucifixus, Paulus decollatus, Ioannes relegatus, &c. Habet & fru-
21. ctum bonum, exitumque felicissimum tum ex parte ministrorum: *Capillus*, inquit, *de capite vestro non peribit*: nullus labor vanus, ne minimum
h. 24. verbulum pro Christi nomine prolatum sua fraudabitur mercede. Tum ex parte ministerii: *Prædicabitur enim euangelium*, hoc est *regni* (tantum abest ut impediant) *in universo mundo*. Regnum verbi est, sat est si prædicetur, solo verbo promovetur. Verbum regni est, supprimi nequit, servire nescit dilatabitur ergo, & dominabitur ab
n. ortu Solis usque ad occasum. Et hoc est maximum signorum Christianæ majestatis, quod verbum hoc regni, regni autem a ceteris regnis longe distantis, verbum crucis, patientiæ, cui nulla
9. est cum carne conjunctio, nulla sensuum titillatio, cujus prima vox est, sumet abnegatio, tam feliciter prædicatur, auditur, suscipitur, sanguine etiam, cum opus est roboratur, manifestissimum signum perfidiæ Iudaicæ verbum hoc regni spernentis, mox judicandæ. *Et tunc*, inquit, *ve-*
11. *nit consummatio*. Ita delictum eorum divitiæ sunt mundi: Ita & translatio, quin & gloriosa dilatatio Christianæ religionis in occidente, signum fuit orientalis defectionis. Quid vero de nobis divinare possumus, qui verbum regni ætate no-
44. stra transfretasse cernimus ad Antipodas, tanta cum specie & pulcritudine, tanto cum fidei augmento novos replesse mundos, totam jam terræ longitudinem perlustrasse, latitudinem etiam totam sub arctico, reliquias quasdam adhuc ignotas vix ignorare sub antarctico? Et nos nihilominus super hac tanta euangelii apud extrema mũdi limina divulgatione: dicam & apud nostra domestica, restrictione aut saltem confusione stertimus & signa non cogitamus, in nostrisque paucis lapidibus, & structurarum reliquiis sine

A sensu deliciamur, quousque nos repetina obruat consummatio. Neque enim Christus, nobis sublatis, sine populo erit, cum sibi jam tanta mundi accessione de novo prodiderit, & de lapidibus, mutis, mortuis, hominibus absque ulla humanitate, aut ratione viventibus suscitarit Abra- *Luc.* 3.
hæ filios, id est credentes. *Videte, videte ne seducamini.*

Occasionem autem hanc dum euangelium regni dilatatur, ac verbo rem agit Christus Dei patris verbum, non omittit satan malæ bestiæ doctor, quin & ipse verbum verbo opponit, & quando per occisiones prophetarum non obscu- *Tertul.*
rat Christi gloriam, quin potius illustrat: nam semen Christianorum est sanguis: prædicatores & ipse suos, ac tractatores verbi expedit, quod
B quidem ut alterum desolationis signum subjicit Christus, dicens: *Multi venient*, quin potius suo spiritu, non missi, temere *surgent pseudochristi, & pseudoprophetæ*: certe multi quorum nullus est finis, nullus est numerus, crescente indies capitum & antichristorum numero, qui novas subinde ex abyssis educunt pestes ad seducendas simplicium, aut si mavis infidelium, mentes. Hic vero maxime exclamat, & monet pientissimus Iesus, a facie colubrorum, & basiliscorum videte ne seducamini. Miras habent artes ad fallendum, mille verborum lenocinia, rhetorismos, græcismos, hebraismos, translationes, commentarios quibus imponunt, ac verba domini sub prætextu
C restitutionis, correctionis, latinitatis, & puræ locutionis depravant. Habent expressa mendacia sub imagine veritatis, dicentes: Ecce hic est Christus, sic profitentur omnes utcumque impuri, & perditi se Christi esse, secum esse verum scripturarum sensum, se solos recte interpretari, dam- *Athanas.*
nantes ceteros quacumque sanctitate, eruditione, antiquitate conspicuos.

Addunt doctrinæ sanctimoniam vitæ, dicentes: *Ecce in deserto est*: sic tandem Deo servitur, hæc vera est Christi religio: quod quidem maximum est periculum in singularitate, & superstitione: quodque negotium non modicum diebus nostris
D ingessit Christianæ puritati & simplicitati, antiquæ potissimum & priscæ religioni, sub specie sanctitatis, reformationis, observantiæ, & severissimarum a communi vivendi usu sequestrationum, quibus damnare instituta priora solent. Et tamen in his quoque frequenter triumphat mala bestia, magnas de simplici turba victorias reportans. sic sic imitari, quin & suspectos atque adeo infames reddere novit satan plerosque Dei servos, qui in veritate ambulant, reformant mores, instituunt simplices, sacramenta sæpius repetunt: quæ damnari nec debent, nec possunt, nisi ut malo animo, & negotio perambulante in tenebris a pseudochristis ad fallendum assumuntur.
E Ad quos inquit Christus, *nolite exire*, vias patrũ *Psal.* 90.
sequimini, nova hominum dogmata ne recipite, state in arca, extra quam quicquid est, diluvium, *Gen.* 7.
& certa mors est: simplicitatem servate, deserta nolite quærere: quid Christus sentiat, quid ecclesia, quærite, non quid humana sibi confingant ingenia. Quod si addant penetralia, atque ad ea vos vocent, quasi ad secreta rimanda, ad mysteria reseranda, quicumque paternam, & ecclesiasticã regulam non dignantur, nolite credere. Sunt qui ad angulum unum redigunt Christi ecclesiam, ad revelationem spiritus, ad statum invisibilem, ad *Anab.* *Luc.* 17.
numerum quemdam occultorum prædestinatorum: *nolite, nolite credere. Ecce enim sicut fulgur* *Matth.* 24.

ANNO CHRISTI 1562.

exit a cælo coruscans, & perstrepens ab oriente in occidentem, *ita adventus filii hominis:* res patens est, omnium sæculorum votis comprobata, omnibus locis & temporibus sibi consentiens ab oriente, in occidentem perpetuo ecclesiarum consensu deducta Christiana veritas, tantum ut bono animo, & sincero corde petatur.

Quod si tandem verbis, artibus, & præclaris vivendi modis adjiciant signa, & prodigia: ut satanas paratus est ad omnia adulteranda non modo verba, & scripturas, sed & sigilla quæ sunt miracula, quod futurum omnino in pseudoprophetis, & antichristis testantur Christus & divus Paulus, præcipue *cum revelatus fuerit iniquus ille, homo peccati secundum operationem satanæ, in omni virtute, signis, & prodigiis, ita ut etiam* (quod specificat apocalypsis) *ignem e cælo trahat:* tum vero maxima instant pericula, ut seducantur, & scandalum patiantur innumeri, adorentque bestiam tribus & populi, ita quod *nisi abbrevientur dies, non fiet salva omnis caro.*

Matth. 24. 2. Thes. 2. Apo. 13. Matth. 24.

Quale autem spectaculum revera futurum est, dum sanctus Dei servus, veritatis doctor, vel auditor tormenta ab impiis pro veritate & justitia patietur: tortor autem, & carnifex interim sanguinaria & scelerata manu signa & miracula faciet? Sanguinem justorum fundet, & interim cæcos illuminabit, mortuos suscitabit? Vere ardua hæc erit tentatio. Nostri corruptores dum magno illi antichristo præcurrunt, vix adhibent verba splendore quodam latinitatis & fictæ pietatis, zelo verbi Dei reformandæ ecclesiæ, gratiæ extollendæ condita, nullam addunt morum disciplinam, quin ut sunt intemperati, aperiunt claustra, solvunt vota, tollunt jejunia, regulas sanctorum polluunt, castimonias luxuriis & crapulis fœdant, nulla adhibēt signa nisi corruptionis, impudicitiæ, apostasiæ, & tamen, proh dolor, quot animos, quot præclara ingenia, quot civitates, provincias, regna ad cultum bestiæ pertraxerunt! quid si verbis addant miracula? quid si artibus & strophis dicendi addant virtutem operandi? Deus, o bone Deus respice de cælo, visita, corrige, retine vineam, quam plantavit dextera tua. Vos vero *videte ne seducamini: Ecce,* inquit, *prædixi vobis,* quantumvis magna mirabilia, naturæ & artis vim excedentia: prædicta tamen sunt, ne cito moveamini. Signum hoc est proximæ desolationis, imo ipsa est magna desolationis pars. Falsam vero doctrinam quid tandem sequitur?

Gregor. Psal 79. Marc. 13. 2. Thes. 2.

Postremum signorum est, omnibus sæculis cōfirmatum: sequuntur bella, seditiones, gens contra gentem, & regnum adversus regnum, quousque (quod addit Lucas) Hierusalem circumdetur ab exercitibus. Hic tandem fructus est impietatis, hoc pariunt hæreses, didicit suo exterminio Iudaica politia, quæ sub ipsa obsidione plures in religione patiebatur sectas: didicit orientis ecclesia, quæ tandem sedes, & imperia hoc uno crimine perdidit. Constat jam & nostris tēporibus quo spectent fidei turbatores, nempe ad statuum eversiones, ad occupanda regna, ad excutienda principum juga, quo loco pugnat non modo gens contra gentem, & regnum adversus regnum: sed in eodem regno, eadem gente, quod miserabile dictu est, socer contra generum, frater in fratrem, sanguis in seipsum sævit. Hic est sapientia, o clarissimi oratores, qui in hac sacrosancta synodo tot potentissimas majestates refertis. Hic est sapientia, qui legit, intelligat. Hic

Luc. 21. Hieron.

A statibus & regnis est consulendum, ne minarum & cuniculorum auctores recipiantur, ne locus sit impietati, quam mox certa sequitur seditio populorum, dominiorum eversio, rerum omniū confusio: terribilis est bestia, cui datum est nocere, quæ & jam maria sanguinis effudit: monstruosum est animal corpus habens pardi, pedes ursi, ora leonis, habet & iram magnam cum potestate conjunctam, sciens quod modicum tempus habet. Quod si, o mundi vertices, manet animus hæc diutius tolerandi, si ad tantam malorum colluviem adhuc suspicitur, ecce nobis ob oculos desolatio, quam prædixit Daniel: Ecce omnia direpta: ecce in januis abominatio jacens ubi non B debet, in loco sancto, quæ secum trahit rerum omnium perniciem, & interitum.

ANNO CHRISTI 1562. Apo. 13. Apo. 12. Dan. 12.

Tunc *qui in Iudæa sunt,* confitentes domino, veritatem agnoscentes, *fugiant e Babylone,* ne participes sint plagarum ejus. Si causam publicā, ut cuperent, juvare, servareque nequeunt, sibi consulant, & fuga consulant: nequaquam autem consentiant carni & sanguini, quæ sunt malæ bestiæ instrumenta: sed fugiant ad montes, ad patrum consilia, ad sanctorum exempla, ad pietatis exercitia, ad sacramentorum frequentiam, ad meritorum cumulum, ut ex incipientibus fiant proficientes. *Ne fiat* autem *fuga hyeme, vel sabbato,* animo lento, aut frigido, sine amoris stimulis: neve cum iter expediri non potest ex habitu peccandi contracto, ut dimittere culpam velimus, & C ferme non possimus, quas difficultates sera patitur pœnitentia. *Væ prægnantibus & nutrientibus:* Væ iis qui conceptos morbos in sinu fovent, pravas opiniones enutriunt, sarcinas pestilentes in dorso ferunt, unde incurvantur, ut libidinibus, & sæculi hujus concupiscentiis obsequantur. Contra beati qui his scrupulis & laqueis expediti fuga sibi prospiciunt. Qui vero in tecto sunt, jam satis exercitati, in culmine pietatis, & profectus positi, qui cælestia libere meditantur, quorum sursum sunt corda, qui pascuntur apud spōsum in meridie inter lilia: qui mundo terga verterunt, pergant ad meliora, & ne descendant, ne corde graventur, ne ad viliora declinent. Quin perseverent, atque ad meliora semper conten- D dant. Sacri sunt, Deo obstricti sunt, a curis sæculi sejuncti sunt, numquid ad matrimonia, ad alendas familias, ad promovendas filiorum turbas, ad exercenda mercimonia trahi se patientur? Eo ne bone Iesu descendam ego, etsi totus descendat mundus? Non equidem, nisi tu me destituis, sed ego novissimus omniū qui in tecto sunt, & esse, & vivere, & mori volunt, utinam sat sciam stantes æmulari.

Apo. 18. Cant. 2.

Qui vero in agro laborat, factus jam ex virtute miles, & operarius in vinea, sibi perfectus, & ad vocandos alios missus, circa domini talenta & negotia præpeditus: ne redeat domum tollere E tunicam: sic nudus nos præcessit Christus ut pudere nos debeat, dum in ejus agone detenti, curam agentes animarum, causam tractantes universalem, unde totius pendet mundi salus, adhuc infirmi reminiscimur tunicarum, commodorum, & proprietatum nostrarum: quæ tamen nihil sunt præ magnitudine rerum quas molimur in agro, in hac synodali & œcumenica domini vinea: ad quam colendam dimissis propriis sedibus, & gregibus anima carioribus vocati sumus. Etenim Christus in causa nostra coram patre tractanda non sibi placuit, nullam quæsivit tunicam, nullis commodis inhiavit, quin semetipsum exinanivit usque

ANNO CHRISTI 1562.

usque in nihilum. Væ parvulis illis hominum cordibus, qui in tanta gravissimarum rerum mole adhuc tunicas versant in animo, adhuc redolent propria commoda, adhuc ad sua ipsorũ consilia respirant. Hic enim agitur de extrema mundi aut restitutione, aut destitutione: Ecquid tandem es tu homuncule tunicarum meditator intempestive, si te ad universum comparas, ut cõmodum tuum qualecumque sit pluris facere debeas, quam salutem innumerabilium animarum, pacem ecclesiæ, gloriam Christi? Pergite, obsecro, o valentes, o robusti Iesu coloni, in agro estis, & quidem amplissimo in theatro omnium magnificentissimo, laborate fideliter & patienter, ne velitis domum redire sine opere exacte præstito. Quod si ardua sunt negotia, si se opponunt potentes, si mala multa pro Christi nomine sunt subeunda, videte ne terreamini. *Qui perseveraverit, hic salvus erit:* ne cœpta domini consilia dissipate: ne spiritum implere conantem omnia reprimite: Nolite terreri. Vos in hac palæstra amittere aliquid non potestis: si cadent regna, si corruent populi, si mundi iniquitas judicabitur, si abominationem justa sequetur desolatio, vos tamen non confundemini.

Vbi corpus, ibi & aquilæ congregabuntur. At corpus vocat ad unionem, ut sibi incorporentur generosæ aquilæ in lucem Solis fixæ, & immobiliter respicientes: Sapit hisce aquilis Christi corpus, sacrum illud cadaver, quo pii toties in via pasti & recreati sunt, quare occurrunt læti mox ubi sentiunt. Et hic inter vos, patres amplissimi, habet Christus augustissimum corpus, ad quod suas aquilas advolare cupit. Quid enim est sacrũ hoc concilium nisi magnum, & universale Christi Iesu corpus, ubi prælucet, præeminetque caput Romanæ ecclesiæ per summos hos mundi cardines mira cum venustate, & majestate repræsentatum. Adspiciunt, & observant omnia splendidissimi oculi tot patrum superintendentium, quasi exploratorum tota die, & nocte pro domini gloria vigilantium. Manus inclytæ subministrant robora insuperabilia, imperium, reges, respublicæ, principes totius fere Christiani nominis, tantum ut aquilas ad corpus hoc convocent: & vestræ dignitatis ac voluntatis pii seduli que executores corda filiorum in patres convertant.

Quid enim spiritus aut favoris non præbeat Cæsar, aquila ista nostra occidentalis: si nostra est, si ex nobis prodiit, si fidem suam perpetuo catholicæ ecclesiæ patrocinio nobis obstrinxit? Ita sint illi clara, felicia, gloriosa omnia, ut de illius egregia pietate propitia omnia Christi causæ promittimus. Quid vero non præstabit serenissimus, clementissimus & vere catholicus ille noster Iosias, servator, defensor, ac propugnator, qui hoc unum semper est meditatus, ut Christi gloriam terra marique promoveat, ut pacem ecclesiæ restituat, ut pientissima æterna memoria recolenda, invictissimi patris cœpta perficiat? Vivat hic, vincat hic, nã quæcumque illius sunt, nobis Christique hominibus patrocinantur. Neque aberit a tutela, Christianissimus simul & religiosissimus ille magni animi puer, vix e gremio matris, sanctæ illius & pientissimæ matris sublatus, & ecce in castris dimicat armatus adversus Christi & ecclesiæ catholicæ hostes: quando hic causam Christi deseret, qui sic a teneris pro Christo pugnare didicit?

Vos interim, optimi patres, agnoscite locum vestrum, judicium Dei non hominum exercetis: Magnus, integerque adhibendus est animus: *Videte ne turbemini.* Pura mens, & serena conscientia requiritur: *Videte ne seducamini.* Instant procellæ, ingruunt tempestates, utinam non sint dies ultionis: non erunt, modo velitis: in manu vestra est mundi salus: hinc certe abire non potestis, nisi aut curatores, aut corruptores. Sed patres, sed pastores, sed salvatores estis, huc in Spiritu sancto, in spiritu salvatoris congregati, date malis remedia: hoc poscunt greges vestri ab ore, ab anima vestra pendentes, hoc universa precatur ecclesia, huc respiciunt omnium vota: Circumstant malæ bestiæ fraudes & insidiæ. Videte ne seducamini: circumstant malorum principum minæ, viresque coadunatæ adversus Christi spõsam, sanctamque Hierusalem. Videte ne turbemini. Rem agite magno spiritu, spiritu scilicet domini: mysterium hactenus processit iniquitatis, jam retectum est, jam nequit dissimulari: mysterium imminet furoris & iræ domini, abominationes nostras justa desolatione compensans. Iam & hoc divinamus tum ex regulis mundi originalis, tum ex signis, ac prodigiis numeratis. Occurrere tamen adhuc possumus, placare possumus, avertere possumus. *Hic est sapientia: qui legit intelligat, qui habet aures audiendi audiat.* Amen.

CI.

DE CHRISTO IVDICE LÆTIS animis expectando, oratio reverendissimi patris Seraphini Caballi, Brixiensis Dominicani, sacræ theologiæ doctoris, atque provinciæ terræ sanctæ provincialis, in dominica prima adventus. MDLXII. *Ad sacrum œcumenicum Tridentinum concilium.*

SVMMA admiratione dignissimum semper mihi visum est, serenissimi patres, oratores clarissimi, quod Christus dominus, secundum eam, qua unum est cum patre, divinam naturam, infinita bonitas cum sit atque hominum creator, proque salute hominum factus homo, sanguinem & vitam cum dedecore tradiderit: verumtamen illum ipsum, aliis in salutem, aliis in perniciem fore, experientia ipsa comprobemus: Nilque verius esse percipiamus, quam quod Simeon ille felicissimus senex, inter amplexus & oscula, infantem Christum veneratus, divinoque instructus oraculo, ad virginem ipsius matrem dixit: *Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel.* Quidnam præstantius, excellentius inter tot & tanta, quæ propter nos egit & passus est Christus, quam turpissimum nostræ salutis gratia ipsius in cruce supplicium? Nihilominus dum agit animam, dum pro inimicis patrem deprecatur, dum humani generis cum Deo reconciliationem absolvit: uni tantum dicitur: *Hodie mecum eris in paradiso.* Idem ipse Christus qui mediator Dei hominum, qui hominum salvator & redemptor ad salutem, hominum judex ad condemnationem, est a Deo constitutus: se ad judicandum orbem, aliquando venturum, in euangelio jam jam perlecto testatur: aliis quidem sinistram suam, mortem nimirum & gehennam redditurus comminatur: aliis vero exultare præcipit, dicens: *Suspicite & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* E Christi igitur judicio cum rerum nostrarum summa pendeat, vel perpetua ipsa felicitas, aut certe æterna ipsa damnatio: nil cordi nostro antiquius, nil

ANNO CHRISTI 1562. nil perseverantius, nil importunius esse deberet, quam ut in tam ancipiti, incertoque rerum nostrarum eventu, parati & instructi inveniri, diligentius & accuratius studeremus. Quamobrem Christus dominus nostræ salutis amantissimus ac studiosissimus, toties nos hortatur, dicens: *Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere omnia ista quæ ventura sunt, & stare ante filium hominis.* Si perditionem, si miserrimum illum interitum timendo perhorrescimus, quo diffugiemus? ubi delitescere poterimus? Si vero perpetuam illam (quod præstat magis) cum Deo societatem cōcupiscimus, peroptamus, desideramus, quid nobis agendum patres? cujus fidem & patrocinium interpellabimus, ut tantam assequamur beatitudinem? En adest mater nostra ecclesia, unico, eoque divinissimo, ac saluberrimo consilio, per apostolicam doctrinam, commonefaciens nos, & dicens: *Induimini dominum Iesum Christum*, ut illum induti, nedum ipsius sinistram subterfugere valeatis, verum & ab ejus dextera regnum obtineatis æternum. Facturum igitur me satis existimavi, non quidem tantæ rei splendori & majestati, neque gravissimo huic, atque in tota Christiana republica religiosissimo consessui, sed imbecillitati meæ (qua servum coram tot dominis suis, majorum jussu, verba facere decet) siquid nam referat, Christum nos induere (quo nil divinius, nilque nobis utilius contingere potest) & quanam ratione id fieri possit, plana & aperta oratione ad vestri memoriam revocavero.

Luc. 21.

Rom 13.

Quum Deus pater, secundum consilium, & suæ voluntatis beneplacitum ab æterno decreverit, neminem ex filiis Adam, sui regni in perpetua illa felicitate consortem admittere, nisi qui dilecto filio suo, Christo Iesu, domino nostro similes essent, atque conformes (divo apostolo dicente: *Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*) Christi imaginem & speciem geramus, & induamus oportet, si nostræ saluti consultum iri cupimus. Cujus rei magnitudo atque præstantia cum humanum consilium excederet & vires, Dei clementia factum est, ut hominum genus tanto munere dignaretur atque illustraretur, ut filii Adam, filii constituerentur Dei, prioris ac terreni Adam imaginem deponentes, ipsius Christi effigiem & similitudinem pulcriorem induerent ac digniorem. Quod ut magnificentius perficeretur, idem per naturam filius, Christus dominus, per omnia fratribus prius assimilari voluit, *formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, atque habitu inventus ut homo*: sicque mortalitatis nostræ imbecillitates, conditiones, atque languores assumens, humanam vere induit naturam, ut *quoniam pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse communicavit eisdem tentatus per omnia, absque peccato*: ut de plenitudine ipsius accipientes, jure optimo, per illius in nos adoptionis spiritum, & inhabitantem gratiam, sibi conformes & persimiles effecti, præclaras ejus virtutes, illustres cōditiones, divinasque proprietates indueremus, assumeremus, nobisque ipsis vindicaremus: ut quemadmodum ipse ab æterno, per naturam Dei filius est & heres, atque unum cum patre: ita & nos splendorem illius communicantes, per adoptionem filii, heredes Dei patris, in tempore constitueremur: atque ita, adhærentes Deo unus spiritus cum eo efficeremur: Christum per omnia

Rom. 8.

1 Cor. 15.

Phil. 2.

Hebr. 2.

Ioan. 3.

1. Cor. 6.

induti, naturalem Dei filium in fratrem adepti, cum ipsoque Deum communem in patrem assequuti, sic ut suavitatem, spiritusque dulcedinem nacti, ad invicem gratulantes dicere possimus: *Videte qualem caritatem dedit nobis Deus Pater, ut Filii Dei nominemur & simus: & si nondum apparuerit quid erimus, scimus quoniam cum venerit ipse, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.*

1. Ioan. 3.

Hæc igitur firma anchora est de cælis ad nos demissa, amplissimi patres: hoc unicum perfugiū, solumque præsidium e superis datum: in quo, & non per aliud, oportet nos in novissimo die evadere, & Christo judici lætis animis occurrere. Quod nam? ad naturalem, inquam, Dei Filium conformatio: ad salvatorem nostrum similitudo: ad Christum nostrum imitatio: ut in illum mutati, perque Dei clementiam conversi, atque illum induti, nobis aliquando dici experiamur: *Suspicite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Quod quonam pacto assequi possimus, paulo altius petendum est. *Impossibile cum sit sine fide placere Deo, accedentemque ad Deum credere oporteat,* Christus autem verus existat Deus & homo: nequaquam fieri potest, ut illum sicut decet induamus, si qualis quantusque sit ignoraverimus. Ad hæc, cum vires ex natura nobis minime suppetant, quibus illum induere & imitari valeamus: ad illumque accedat nemo, nisi quem pater traxerit, qui misit illum: sperandū in Christo est, quod pro sua bona voluntate, seipsum nobis haud quaquam denegaturus sit. Postremo caritas cum sit Deus, quonam jure, Christo, vero Deo, & domino nostro, similes & conformes evadere poterimus, si caritate (in qua manentes, in Deo manemus, & Deus in nobis) destituti fuerimus? Divinissimum igitur hoc negotium, fide, spe, & caritate ineffabili quodāmodo in nobis perficitur & absolvitur: quibus veterem hominem, cum actibus suis expoliantes nos, novum (Christum scilicet) *qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis, qui renovatur in agnitionem, secundum imaginem ejus, qui creavit illum*, induimus. Sicque secundū unam atque alteram naturam, ipsum Dei filium nobis ipsi vendicantes, vere primogenitum, fratrem, Christum dominum induti, ejus imaginem, effigiemque sacram animis, corporibus, act. busque nostris undique circumferamus. Sed vestri gratia liceat, patres, luculentius & apertius tantum explicare mysterium.

Luc. 21.

Hebr. 11.

Ioan. 6.

1. Ioan. 4.

Ephes. 4.

Col. 3.

2. Cor. 4.

De necessitate fidei in Christum, quæ verum Deum, verumque hominem, si salutem assequi cupimus fateamur oportet, nemo fidelium ambigit: cum æterna ipsa salus, in Dei patris, Christique ipsius filii notitia recondita sit. *Hæc est* enim *vita æterna*, inquit ipse, *ut cognoscant te solum verum Deum patrem, & quem misisti Iesum Christum*: quem idem pater, unicum destinavit, nobisque dedit propitiatorem, per fidem, in sanguine ipsius, ut per suam mortem reconciliaret, quæ in cælis, & quæ in terris, in ipso: ut quisquis in illum crederet, non periret, sed vitam nancisceretur æternam. Hanc fidem, in generationibus ab Adam universis, veri Dei cultores, diversis, semper tamen venerandis sacrificiis, variisque ac religiosis ritibus professi sunt. Christum igitur per fidem, in quantum Deus est, ut oportet nos induimus, si recte & firmiter de illo credimus, quæ de Deo filio credenda sancta tradit mater ecclesia catholica: nempe eamdem sibi esse cum patre naturam,

Ioan. 17.

Rom. 3.

Ioan. 3.

naturam, substantiam, gloriam, ipsissimamque qualitatem: Quod *verbum, splendor, & figura, atque imago paternæ gloriæ sit: portans omnia verbo virtutis suæ.* Christum autem, quoad humanam naturam, nobis ipsis, veluti amictum circumdamus, & per fidem aptamus, si verum hominem, per omnia nobis similem (absque peccato tamen, quoniam nullum fecit, *nec dolus inventus est in ore ejus*) quodque propter nos factus sit homo, & cum adhuc inimici essemus, nostri causa mortuus sit per proprium sanguinem, purgationem faciens peccatorum, atque in illum pater existens, mundum sibi reconciliavit, generosa fide crediderimus.

..r. 4. ..ef. 1. ..r. 1. ..t. 2. ..n. 5. ..r. 5. Cor. 5.

Si dilectam, & proprio cruore partam sibi ecclesiam, quibuscumque sacrosanctis remediis, atque ad salutem opportunis sacramentis, locupletasse & ornasse, atque eidem de summo pastore & capite, cum plenissima, atque ad ædificationem sui corporis (quod est ecclesia) necessaria auctoritate, in Romano pontifice omnium maximo, consuluisse, prospexisse, & providisse, haudquaquam dubitaverimus.

Per hanc fidem Christum nos induimus, Christoque tamquam sacro velamine circumtegimur. *Qui* enim *in Christo baptizati estis, Christum induistis*, inquit apostolus, cum fidei sacramentum baptisma esse, non ambigimus. Qui fidem hanc non habent jam judicati sunt, jam a regno Christi exclusi: quoniam non credunt in nomine unigeniti filii Dei. Dicat hoc Arius, fateatur Sabellius, subscribat Apollinaris, Photinus, Nestorius, similiumque hominum colluvies, atque totius impietatis duces, qui in una vel in altera natura verum Christum negantes primam fidem irritam fecerunt, & superbiæ spiritu inflati, alium a vero sibi Christum fingentes, ab utero sanctæ matris ecclesiæ erraverunt, atque impura dogmata tradiderunt, & solventes Iesum, ejus fide se se exuerunt.

..f. 3. ..m. 4.

Horum nefariæ societati jure & merito se se aggreget Lutherus, & universi ipsius asseclæ, divini cultus, ac totius ecclesiasticæ politiæ (quin potius ipsius Christi in suo corpore, quod est ecclesia) adversarii, obtrectatores, desertores, importunissimique hostes, qui perditissimo conatu ipsā Christi ecclesiam, Christi corpus, & mēbra, Christi sponsam, & amantissimas oves, pastore & capite destituere, potestate privare, sacramentis gratiæ atque instrumentis spoliare, ab eademque tremendum altaris verissimum sacramentum divinissimumque auferre, Spiritus sancti assistentiam non habere, obloquuntur, inaniter contendunt, & impudenter clamant. Atque adeo his incumbunt, ac si possibile esset Christum mentiri, seipsum negare posse, & suis promissis non stetisse: vel certe ecclesiæ sponsam corpusque suum oblivioni tradidisse. Num infidelis, num imbecillis, num immemor effectus est Christus: ut ecclesiam suam proprio sanguine acquisitam, corpus suum, os ex ossibus suis, carnem de carne sua, gregem, oves, sponsam, fratresque suos, & coheredes non diligat, non amet, non curet: sed errorum fœditate depravari, peregrinis variisque doctrinis abduci, nefario cultu contaminari permittat? Quid impium magis? Quid de Christo indignius, deque ipsius in nos eximia caritate turpius excogitari & commemorari potest?

..f. 5.

Catholicorum autem de Christo fides universæ hæreticorum perfidiæ adversatur, & pie recteque de Christo Deo: fideliter de Christo homine; ita te & firmiter de Christo ecclesiæ capite & sponso credit, profitetur & docet. Novit namque Christum ecclesiam suam deseruisse numquam, nec ut aliquando deserat fieri posse: cum pollicitus sit, se *usque ad sæculi consummationem* nobiscum futurum esse, minusve Spiritum veritatis a Christi sponsa recessurum, aliquando, suspicari potest recolens dominum promisisse: *Mittam vobis Spiritum veritatis, qui a Patre procedit, ut maneat vobiscum in æternum.* Pro comperto quoque habet, a Christi ecclesia, quamdiu in hac peregrinatione versatur, neque externum divinum cultum, neque sacramentorum salutarem usum, neque Romanum pontificem, omniumque maximum, certissimum Christi vicarium, Petri successorem tollendum, dejiciendum, abrogandum: Non ignorans, Christum (in gratiam & commodum ecclesiæ suæ) pro fide Petri, successorumque ejus Romanorum pontificum rogasse, ne deficeret: ut ipsius ecclesiæ generationes, atque successiones universæ haberent, per quem in fide confirmarentur, continerentur: hac fide vere Christum induimus: & Christum induti, non timebimus judicem, sed expectabimus redemptorem: si tamen spes caritasque non defuerit.

Matth. 5. Ioan. 14. Luc. 22.

Quum primum interior homo noster per fidei lumen, divinumque splendorem Christum vere indutus fuerit, ineffabili divinæ pietati, divinissimisque Christi meritis toto pectore inhærentes, in fiduciam quamdam erigimur: speque illa quæ non confundit, quaque (testante apostolo) *salvi facti sumus*: diversa quadam, aliaque divina ratione, secundum unam atque alteram naturam, Christum induimus: atque inter gemitus inenarrabiles, frequentiaque cordis nostri in cælum suspiria: per patientiam & longanimitatem, revelationem gloriæ filiorum Dei expectamus, corporis mortis hujus redemptionem. In viventem igitur spem hanc per resurrectionem Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem regenerati, ipsum Dei filium, sicuti Deus est, per spem induimus, cum de immensa ipsius misericordia, atque clementia, numquam diffidimus, & execrantes, Caim, Iudamque proditorem, & reliquos omnes, qui desperantes semetipsos tradiderunt in operationem omnis iniquitatis, peccatis nostris, quamvis gravissimis & turpissimis, in immensum Christi pietatem majorem esse & ampliorem non dubitamus: non ponentes carnem brachium nostrum, neque de infinita ejus bonitate nimium præsumentes, ut secundum carnem vivamus. Si una cum Patre, & Spiritu sancto, Christum mortem nostram, & perditionem minime velle, sed potius, ut in gratiam ipsius restitui, in finem usque perseveremus, magnopere desiderare talem, tantumque fore, qui possit, & velit depositum nostrum servare in illum diem, indubie speraverimus: Christum secundum deitatem, per spem profecto induemus.

Rom. 5. Idem 8. Id. ibid. 1. Pet. 2.

Ornamur enim Christo, & secundum ipsius humanitatem illum per spem induimus, si haudquaquam diffidimus meritorum, sanguinisque sui, atque divinæ gratiæ nos comparticipes velle. Et si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam talem in ipsum habeamus, illum nobis minime defuturum, sed advocatum, & interpellatorem pro nobis agere, vultui Dei assistere, ut Deo patri ejus, ope reconciliati, cum ipso, & in ipso, in perpetuum simus, regnemus, consistamusque. In hoc igitur mari magno, tot tentatio-

1. Tim. 1. 2. Ioa. 3. & 2. Hebr. 7. Rom. 8.

ANNO CHRISTI 1562.

num, atque discriminum fluctibus & procellis agitati, fortissimum solatium habemus, confugientes ad propositam nobis spem, quasi anchoram firmam & tutam, non humanæ sapientiæ vel virtuti innitentem, *sed usque ad interiora velaminis incedentem & penetrantem, ubi præcursor noster pro nobis introivit Iesus.* O divinæ in nos pietatis clementiam! o immensam Dei Patris in filios adoptionis benignitatem! qui ut in illum sperantes non confunderemur: in illum confidentes non infirmaremur: in illum spem nostram cogitatusque nostros reponentes, non deficeremus, abundantius voluit, pollicitationes suas in Christo, nobis heredibus suis ostendere, palamque facere consilii sui immobilitatem, jurejurando interposito, ut per duas res, quibus impossibile est mentiri Deum, speraremus, *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt,* nisi tantam neglexerimus salutem.

Hebr. 6. Psal. 64. 1. Cor. 2.

Spes igitur in Christo, cum certos non reddat, alio in sæculo feliciorem esse, quam Christus nobis potius quam sibi proprio sanguine acquisivit, totis animis ardentique desiderio ad illam tendamus, patres, & per euangelii præceptorumque ejus obtemperationem, certam nostram vocationem facientes, ad illam festinemus: profitentes nos cum Abraham, Isaac, Iacob, Dei amicis, peregrinos esse super terram, non habentes hic civitatem manentem, sed futuram inquiramus: salutemus a longe æternas delicias, beatamque illam Dei viventis civitatem & patriam, cujus cives effecti sumus, & divina sorte conscripti, quæ pulcra, quæ decora, quæ suavia apud filios hujus sæculi habentur & existimantur, contemnamus, affligi potius eligentes cum populo Dei, & Christi improperium portare, una cum Moyse, qui se negavit filium esse filiæ Pharaonis, quam temporalis peccati habere jucunditatem, quam a Christo separari. Conqueramur cum David, incolatum nostrum prolongari: cum Paulo dissolvi cupientes, ut cum Christo nostro regnemus. Christum igitur per spem induentes, confidentius expectabimus præmiatorem, quam metuemus ultorem.

Hebr. 7. Psal. 129. Psal 1.

Sed omnium maxima & nobilissima caritas jam nos invitat, ut de illa (si non uberius saltem libentius) dicamus, quonam jure, per illam Christum induere possimus: cum si illa defuerit, factum sit nihil, etiam si fides tanta sit, ut montes transferat. Et spes quæcumque ardua & difficillima sibi persuadeat. Quidnam obsecro, patres, quid commodi, quid utilitatis, quid solatii nobis relinquitur, si tantum credimus de Christo, speramus de Christo, quæ credenda, quæque speranda sunt. Nisi illum etiam dilexerimus, sinceroque affectu prosequuti fuerimus. Caritas ista, inquam, est quæ perfectionis vinculum & finis præcepti, mandatique universi nuncupatur atque existit: qua lex omnis impletur, perficitur, & servatur: quoniam *qui proximum diligit, legem implevit.* Hæc de corde puro sinceraque de Deo notitia proficiscitur, siquidem quanto purius Deum cognoscimus, tanto ardentius & propensius amamus. Ista in Christo benevolentia, conscientiam rectam comitem habet, quæ spem auget: namque confidentius de Christo speramus, quanto meliori, magisque integra conscientia præditi sumus. Fidem quoque non fictam amat hæc caritas, sociamque individuam possidet, non ociosam, non fragilem, non simulatam, nec inter prospera amicam tantum, sed inter adversa quoque constantem & perseverantem.

1 Cor. 13. 1. Tim 2. Rom. 3.

Christum igitur, prout Deus est, per caritatem nos induimus, si delectat nos, si gratum nobis sit, quod verus existat Deus omnipotens, omnium creator, Patri per omnia æqualis: quod eadem potentia, gloria, & majestate fruatur, qua, & Pater: sitque seipso beatus, bonorum nostrorum non indigens: si nomen ejus ab hominibus universis, multo amplius majori cum veneratione, cultu, & observantia tractari, coli, & haberi cupimus. Quatenus Christus homo est, per caritatem illum induimus, si rectissima corporis nostri dilectione, de hypostatica unione illius cum Verbo gaudemus, si de gloria & nomine omnium maximo, per mortem crucis sibi parato: quod per suum sanguinem, humanum genus a peccatis, & a diabolica servitute redemerit: in fratres adoptione nos elegerit: patri reconciliaverit: principem mundi hujus, antiquum nostræ salutis hostem devicerit, ejecerit, deturbarit, atque de illo triumphum augustissimum deportaverit: quod redemptoris mundi titulum sibi vindicaverit, sui supplicii patibulo orbem subegerit: iter ad cælum nobis præparaverit: locum beatasque mansiones in regno suo nobis decreverit, statuerit summa cum voluptate, & animi lætitia acceperimus, sibique gratulabimur.

Ioan 12. Idem 4.

Hac caritate Christum, secundum unam aut alteram naturam, nos indutos argumentis clarissimis ostendimus, si summas ex cordis nostri penetralibus sibi gratias habemus: quod tot tantisque beneficiis, ab æterno, electione & prædestinatione, in tempore, vocatione & justificatione, demumque futura glorificatione dignos nos effecerit, si mandata ejus quæ gravia non sunt, servamus: si diligitis me, inquit, ipse, mandata mea servate: si honoris, gloriæ, & laudis ejus studiosi & cupidi sumus, horumque zelatores amamus. Demum, patres, si perjucundum, si gratum nobis sit, quidquid in Christi laudem & gloriam cedit, Christũ per dilectionem nos indutos esse manifestum facimus. Quod vero omni acceptione dignũ ingens illud redemptionis beneficium nobis præstitum ab hominibus, (maxime qui nomen sibi dederunt) parum amanter & studiose æstimetur: & ipsius ecclesia mater nostra tot perturbationibus tantisque procellis agitetur, quod passim homines, urbes, provinciæ, & regna a Christo deficiant, atque ad hæreticos transeant. Et si quid aliud est, quod in Christi dedecus, divinissimique sanguinis ipsius, atque nominis sanctissimi contumeliam & ignominiam fieri videmus: mente turbata ac tristi ferimus, dolemus, indignamur, detestamur, & execramur. Hoc sancto amore, operit multitudinem peccatorum, hac veste nuptiali, Christique tunica inconsutili, quoniam numquam excidit caritas, decenter obvoluti, similes erimus hominibus expectantibus dominum suum quando revertatur a nuptiis, & cum sapientibus virginibus exibimus obviam sponso & sponsæ, ad agnique nuptias ingrediemur. Ita Christum induti, Christo judici securius astare poterimus.

1. Ioan. 5. Idem 24. 1. Petr. 4. 1. Cor 13. Luc. 12. Matthæi 22 & 25. Apoc. 19.

Ad hoc admonet nos sancta mater ecclesia per apostolum sicut aliquando Rebecca Iacob minorem filium optimo induxit consilio, ut quæ proprio jure paternam hereditatem, cum minime obtinere posset, pia fraude majorem fratrẽ simulando ejus nomen & vestes sibi assumens, patrem elusit, primogenitoque fratri benedictionẽ surripuit. Sic, inquam, nobiscum agit mater ecclesia, dicens: Consiliis

Genes. 27.

ANNO CHRISTI 1562.

Consiliis meis acquiescite filioli: *Induimini dominum Iesum Christum*, ut ejus gratia & morum imitatione, solidaque imagine atque effigie ornati, divino possitis apparere conspectui, & in gratiam primogeniti, & par naturam filii jure adoptionis ac morum similitudinis, felicitatis æternitatem consequamini. Ita, patres, nobis ipsis consulemus: ita propriæ saluti prospiciemus, & per fidem, spem, & caritatem Christum induti, sacris ipsius exuviis, pulcerrimisque notis insigniti & illustrati veluti commilitones imperatorem suum, oves pastorem, sponsa sponsum, minores & per adoptionem fratres, per naturam & primogenitum fratrem, jucundis animis, lætaque fronte, & ovantes Christum ad judicium properantem præstolabimur, non dubii quin versa vice, incredibili & ipse affectus gaudio, nos accepturus sit, ad dexteram suam collocaturus: cum armis suis, suisque insignibus munitos, sua dilectione ornatos, suo amore præditos, nos esse conspexerit: placidissimoque vultu, lenissimis atque amantissimis verbis consolabitur nos, & veluti alter Ioseph nos fratres suos, aliquando sibi infensos, tunc vero ipsius gratia, Deo patri & sibi reconciliatos amplexabitur, dicens: *Venite benedicti Patris mei: percipite regnum vobis paratum, ante constitutionem mundi*: sicque per omnia similes ei effecti, semper cum domino erimus.

[Ma]tth 25. [1 T]hes 4.

Sed veniam date, obsecro, patres, nec indignemini, vos nedum tamquam Dei electos, Christi coheredes, fratres, verum sicut domus Dei præpositos, ecclesiarum pastores & magistros, orbis doctores, & verbi Dei, Christique mysteriorum fideles dispensatores, paucissimis verbis, maxima cum reverentia, alloqui ausus fuero. Illius enim vestigia, eum imitemini, cujus locum & auctoritatem geritis, omnia sustineatis propter electos vobis creditos, ut & ipsi salutem consequantur: ut & ipsi vestra diligentia, vestro studio Christum induti, extremi judicii terrorem & discrimen evadere, Christique regnum promereri valeāt. Si qui in Christi ecclesia episcopi sunt, qui honore duplici digni existimari velint, gregis sui salutem curent: ut fide integra constantique fiducia & spe atque caritate non ficta, Christum induant. Præstabunt autem hoc si in fide catholica per puram, sanam, sinceramque doctrinam, fideles, populosque suos erudierint, docuerint, continuerint. Quod ut felicius vobis succederet, patres, pro totius orbis Christiani utilitate, disponente Deo, consilio & jussu Pii IV. pontificis maximi Christi vicarii, huc accessistis, incommoda, quamvis magna, quamvis gravissima, nihili facientes, ut quid de dogmatum controversiis credendum esset, præscriberetis, definiretis, statueretis: quod hactenus gloriose fecistis, speroque in posterum feliciter, proque sententia successum iri.

[...]. 3. [...]im. 2. [...]im. 5.

Pastores illi, ut eorum oves Christum induant, operam dabunt: qui ad proprias sedes reversi, forma gregis facti, verbo & exemplo, mundi hujus vanitates, & illecebras, fastum, avaritiam, cupiditatem, malamque concupiscentiam, devitantes, melioris vitæ se studiosos esse & amantes, morum honestate atque integritate declarabunt, qui præsules vere illi, qui per caritatem populos suos ut Christum induant, persuadēt: qui pia sollicitudine vigilantique studio arguendo, increpando, obsecrando, eorum salutem curabunt: qui Dei gloriā & laudē augere: divinum cultum puriorem ac digniorem reddere, bonos fovere, errantes revocare, hæreticos & improbos coercere, & emendare: pauperes recreare, lapsos erigere, orationibus, vitæ instituto atque doctrina ovilis sui curam gerere, omni eorum conatu studuerint. Antistites illi qui coram Deo & gregibus suis tales se præstiterint, pie sanctēque Christum verum Deum, verum hominem, verum bonumque ecclesiæ pastorem, sese indutos esse manifestum facient.

[...]5. [...]n. 3.

His consiliis muniti, patres, afflictam & prostratam tot adversis Christianam rempublicam restituetis, secundum pristinum decorem, venustatem antiquamque pulcritudinem, Christi sponsam renovabitis, instaurabitis. His armis instructi, hostes ecclesiæ prosternetis, fundetis, ad sanitatem revocabitis: atque de illis trophæum insigne, religiosumque triumphum vobis ipsis statuetis, deportabitis. His præsidiis circumsepti & vallati, Petri naviculam e mediis fluctibus ingruentibusque procellis, atque manifesto naufragio (Christo ventis imperante) vestro studio, vestra diligentia eripietis, liberabitis, atque ad portum incolumem reducetis.

Tandem, patres, restitutis, instauratis, emendatis, correptis, auctisque omnibus quæ ad pietatem attinent, cum princeps pastorum vos judicaturus advenerit, comitantibus gregibus vestris, præcedenteque vos Pio IV. pontifice maximo Christi vicario, una simul Christum induti, exultantes, & læti, Christo judici occurretis, æternam mercedis coronam atque retributionem accepturi, quod nostri sæculi, & superioris ætatis ecclesiæ maculas, & rugas suæ beatitudinis studio, ac pietate, vestris precibus, laboribus, ac sudoribus abluerit Deus: Postremo audituri, suscipite, & levate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.

CIII.

ORATIO BARTHOLOMÆI BAPHII Lucinianensis ordinis sancti Francisci, habita in œcumenico concilio Tridentino ad reipublicæ Christianæ patres, secunda dominica adventus domini, anno MDLXII.

Super evang. Matthæi xj. Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi.

Si sacrosancta religio, patres amplissimi, Christiani gregis pastores vigilantissimi, & qui adestis viri gravissimi, divinos duces & auctores, qui ad bene beateque vivēdum animos hominum invitarent, & recta ad veritatem perducerent, unquam exoptavit, in his miseris temporibus, ac perditis moribus quam avidissime expectat: cum perculsa ac prostrata omnia jaceant, cum mera omnium divinarum rerum perturbatio sit, ut suæ quemque conditionis maxime pœniteat, nemoque sit, qui Christiani nominis vicem non doleat.

Quid enim post hominum memoriam magis deformatum, inquinatum, conturbatum, quam divinus cultus, quo nihil sanctius, nihil augustius apud omnes gentes esse deberet, visum est unquā? Perinde ac mortalium mentes ita angustæ, ita humiles, pravę, oppletę tenebris ac sordibus, ita denique vecordes essent, ut aut cū suspexerint in cælum, Deum esse non senserint: aut quæ tanta mente, tantoque consilio facta sunt, ut Deus elapsus de cælo cœtus hominum adierit, versatus in terris, cum hominibus allocutus, pro eorum salute sanguinem profuderit, ea temere, & in casu fuisse existimaverint. Quamobrem in his Christianæ reipublicæ tenebris, cæcisque nubibus, & procellis,

cellis, in quibus Christi senatus a gubernaculis dejicitur, & fidelis populus e Petri navi exturbatur, & ille deterrimus archipirata cum grege prædonum impurissimo plenissimis velis navigare, & secundissimis ventis cursum tenere videtur, & ad communem ovium Christi perniciem & interitum penitus incumbit, sanctissimi illius Ioannis similibus viris, in quibus sit gratia, nobis maxime opus est, ut quemadmodum ille vir discipulos labentes ad Christum servatorem misit, sic hi ad eumdem tandem ad sacram anchoram confugiendos homines incitent, labentes excipiant, corruere non sinant, a desperatione, ad spem, ab exitio, ad salutem revocent.

Fuit quondam, patres, ita firma Christiana respublica, & valens, ut negligentiam patrum, vel etiam injurias hominum ferre posset, jam non potest. Robur fere nullum est, auctoritas patrum cecidit, consensus ordinum est divulsus, bonorum animus ad nutum pontificis maximi expeditus jam non videtur, miram hominum paucitatem, qui se pro reipublicæ salute opponant, reperietis: hunc tamen statum qui nunc est, qualiscumque est, nulla alia nisi sapientia vestra, & vigilantia, vestrisque consiliis retinere possumus. Nam, ut meliore simus loco, optandum quidem est; deteriore autem statu ut simus, unus est inferior gradus, aut interitus, aut servitutis, quo ne trudamur Deus optimus maximus (quoniā jampridem humana consilia ceciderunt) admonet, sæpiusq; admonuit: qui quidem vos salem terræ, & lucernas ardentes, quæ jacentes in tenebris illustrare debent, pont. max. ovium sibi creditarum salutis perstudiosi auctoritate, optimi Ferdinādi imperatoris suasione, Gallorū regis collacrymantis precibus, invictissimi illius catholici regis Philippi hortatu, & bonorū omnium principum consensu; qui, inquam, vos paterpatratus senatores & optimates, qui quondam illius regii senatus speciem ac dignitatem repræsentare videmini, in eam mentem impulit, eam mentem vobis injecit, ut in hunc sacrum locum cōvenirretis, & in vincula quodammodo vos ipsos deviarum ovium salute conjiceretis, ut quemadmodum Ioannes discipulis suis prospexit, & eo consilio ad mundi lucem misit, ut illustrarentur, & eum tamquam lucem optimam sequerentur: sic vos, qui clavum tam sancti, tamque augusti imperii, & gubernacula Christianæ familiæ in maximis fluctibus tenetis, homines in profundo demersos & tenebris circumfusos e malis omnibus extraheretis, & in viam salutis deduceretis. Vestrum enim munus est, vestræ sunt partes, laborantem ecclesiam defendere, jacentem quidem protegere, & vulnera illi inflicta circumspicere & sanare. Vestri cōsilii est ei in posterum quam longissime providere: idcirco electi estis de mundo, ut fructum afferatis, & fructus vester maneat: & in hac custodia tamquam in specula collocati estis, ut evigiletis & tota mente omnique animi impetu in curam Christiani gregis incumbatis. Hoc præcepit servator noster Petro, cui ter, inquit: *Pasce oves meas*, pro quibus mortem oppetere non dubitavit: hoc idem posteris de manu (ut aiunt) in manum tradidit, ad hoc etiam vos euāgelicus præco hodie mane exhortatus, Ioannem ante oculos proponens, ut in eum tamquam in speculum inspicientes ad vestrum munus pensumque vos ipsos revocetis. Hac quidem de re statui, & ipse omnium minimus quando pauperibus etiam euangelizari datum est, ut sim majoribus meis dicto audiens, in tantis malis, & quasi parietinis Christianæ religionis apud vos verba facere: Si quidem vel summi gubernatores in magnis tempestatibus a vectoribus gregariis admoneri solent. Sed utinam aliquid in me ingenii esset, aliqua dicendi exercitatio: quam enim libenter, quam studiose omnes animi mei atque ingenii vires profunderem, non ut vos instituerem patres (neque enim prudentia vestra cujusque præcepta desiderat) nec ut dormientes excitarem, sed potius ut currentes incitarem. Verum, ut potero, quando, ut vellem non licet, & quam brevissime vobiscum agam.

Ioann. 22.

Primo igitur aspectu duo nobis hodie potissimum proponuntur. Alterum est tanto pietatis & fidei studio majores nostros non modo conservandæ, sed etiam propagandæ religionis fuisse elatos, ut nullis tyrannorum minis, nullis suppliciis ab instituto dimoveri potuerint? Alterum quidem nihil aliud noctes diesque egisse, nihil curasse, nisi ut ii, quorum curam gerebant, salvi beatique essent: cujus quidem rei innumera possent exempla adduci: quæ quoniam vos non fugiunt, consulto silentio prætereo: dominus autem sit nobis hoc tempore pro centum millibus, qui simul religionis & veritatis vinculis devinctus, & constrictus tenebatur, & animarum incolumitatis desiderio ardens proximam & compendiariam viam ad salutem suis monstrabat. Id quod, patres optimi, vestri vos officii admonet; nam cum uniuscujusque vestrum sit, quoad ejus fieri potest, Christianæ familiæ navem gubernare, salvamque in portu collocare, prospiciendæ vobis sunt omnino procellæ, impendentibus non cedendum tempestatibus, & cum ejus salus & dignitas agitur, nullum vitæ discrimen vobis pro ea recusandum est, proponendaque sunt vobis alienorum etiam exempla, qui pro republica omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis parvi duxerunt: Nam Codrus in medios se immisit hostes famulari veste, ne posset agnosci, si esset ornatu regio, quod erat oraculum datum, si rex interfectus esset, victrices Athenas fore. Lacedæmonius Leonidas, Thebanus Epaminondas, vigent, quod pro suis mortem adire non dubitarunt. Huc spectat M. Bruti & Caii Cassii constantia, Fabritii continentia, Curii paupertas, Camilli celeritas: huc ingens ille virtutum comitatus, quarum aliæ in aliis fuerunt, quibus parta & aucta sunt imperia. Quod si ejusmodi viri hæc omnia adierunt, ut fragili atque caduca corona donarentur, quid vobis agendum, quot pericula, si sit opus, adeunda? quot incommoda, sustinenda, ut stabili ac firma corona donemini & solidam veramque gloriam adipiscamini? quam quidem majores vestri consecuti sunt, numquam non beati sempiterno ævo fruuntur: propterea quod parentem ecclesiam suis laboribus, periculis, ærumnis, peregrinationibus, sanguine denique ipso ex parva magnam fecerunt, & vita integerrima, sanctissimisque moribus in optimum statum deduxerunt.

Hæc, patres, considerate cum vestris animis, & ne a majorum disciplina, ne ab illa perenni, contestataque virtute degeneretis, sed pro officii vestri ratione huic sanctæ religioni consulatis, & oves quas vestræ fidei potestatique Deus immortalis commisit & credidit, tueamini, & quam beatissimas reddatis: duo vobis potissimum in medium etiam afferenda, scientia sacrarum literarum & optima vivendi oratio. Quotus enim quisque est, qui possit Christi gregem pascere, nisi doctrina & sapientia polleat? Ecquis

Ecquis unquam rectam viam quæ ad Christum ducat docere poterit, si is eam ignorabit, & quæ ineunda sit ratio, in dubio erit? Quibusnam armis quis gregem defendet, & injurias adversariorum propulsabit, nisi gladium, quod est verbum Dei, assumpserit? Nonne si ea quæ ad salutem ovium pertinent ad mercenarium deferentur, vel mercenarius in multis connivebit, vel aliquando fugiet? Nonne lupus ille rapax, cum oves destitutas primum senserit, repente tamquam serpens e latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus in eas impetum atque impressionem faciet? Quapropter merito ille princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique beatas respublicas putavit; si aut docti & sapientes homines eas regere cœpissent: aut qui regerent omne suum studium in doctrina & sapientia collocassent. Hæc Ioannes & si non humanitus divinitus tamen ornatus discipulos erudivit, & ad Christum adduxit, ut a doctore omnium maximo instituerentur: hanc profecto in quovis pastore inesse oportet, ut salutarem cibum ovibus præbere queat, neve vates ille divinus Isaïas in eum vaticinatus sit: Ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam.

At non solum divinarum literarum scientia moderanda Christiana civitas est, hominesque ad Christum deducendi, sed optima vivendi ratione, qua maxime omnium floruit Ioannes, qua etiam quivis pastor vigere plurimum debet: quanta enim vitæ innocentia, quanta integritate, quanta in rebus omnibus temperantia esse debent pastores? Cum enim proxime ad Deum accedant, & ejus munia in terris sustineant, an pudor, an religio in iis requirenda est? quos provinciæ ac populi in fidem & clientelam illis traditi, quos exteræ gentes, quos denique Christiana respublica iis castiores, moderatiores, sanctiores, non modo videre debet, sed sperando quidem aut optando cogitare? Nam cum eorum sint partes alios in vitiis reprehendere, iis se maxime abstinere debent: furem aliquem, aut rapacem accusant, vitanda illis semper erit omnis avaritiæ suspicio: maleficum quempiam adducunt, aut crudelem, cavendum erit semper, ne qua in re asperiores aut inhumaniores fuisse videantur: corruptorem, adulterum, providendum diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat: omnia postremo quæ in altero vindicaverint, sibi ipsis fugienda sunt. Etenim non modo accusator, sed ne objurgator ferendus est is, qui quod in altero vitium reprehendit, in eo ipso deprehenditur. Accedit etiam quod cum pastorum malos mores videant inferiores, aggrediantur & ipsi ad deterrima quæque facinora facienda. Nam quod exemplo fit, id etiam quodammodo impune fieri arbitrantur; & aliquid atque adeo multa addunt, & afferunt de suo.

Eluceat igitur quasi lumen aliquod sanctitas, integritas, & religio pastorum ut ab iis alii sibi vivendi exemplum sumant. Animadvertenda enim sunt, quæ sunt apud Platonem scripta, quales in republica principes essent, tales reliquos solere esse cives. Quid autem, patres, reperiri tam eximium, aut tam expetendum potest, quam istas virtutes, doctrinam, religionem, integritatem, moderationem animi non latere in tenebris, neque esse abditas, sed in luce Europæ, in oculis Christianæ reipublicæ atque in auribus omnium gentium ac nationum esse positas? has autem consequi sit magnum & difficile ce-

A teris, vobis facillimum revera esse debet, quorum nostram talis est, ut etiam sine doctrina videatur religiosa, integra, & moderata esse potuisse: ea autem adhibita doctrina est, quæ vel vitiosissimam naturam excolere potest. Date igitur operam, ut his duobus potissimum, scientia scilicet & vitæ probitate in commune consulatis, & vulneribus sanctæ matris ecclesiæ medeamini. Quid enim potest vobis ex omnibus rebus humanis præclarius, aut præstantius esse, quam de ea bene mereri? Quid est, quod majori fructui gloriæque esse possit, quam omne vestrum consilium & studium ad commune commodum, utilitatem ac dignitatem sic referre, ut maximo pre-
B sidio vos fuisse, & nunc sentiant homines, & in posterum memoria teneant? Mementote quamobrem ad congressum & colloquium hoc veneritis: quid vobis agendum, si relictis rebus omnibus, non vos, vel æstus, vel vis hyemis, non nives, non longitudo itineris, non asperitas viarum, non morbus interdum ingravescens retardavit: An non ut prospiciatis vestris fratribus, vestris sororibus, vestris filiis, miseræ ac perditæ Christi familiæ? an non dies noctesque de ejus salute cogitetis? Quid enim non debetis Christo ut pro ejus sponsa non sit vobis insudandum? An ingrati estis!

Quo circa, patres, consilio quantum po-
C testis, labore plus pene quam potestis, excubate, vigilate pro ecclesia Dei. Etenim, quis est tam durus, ac ferreus, & inhumanus, quem non commoveant, & in fletum maximum adducant, quem ad ejus auxilium accedendum non inflamment tam gravia, & fere insanabilia vulnera illi inflicta? infinitaque mala, quæ ad hanc diem latius opinione disseminata sunt? quæ utinam non serpant, manentque multo in dies latius, & ita corroborentur, ut nobis diffidendum sit. Videtis enim lugere omnes bonos; mœrere omnes ordines, squalere urbes, afflictari provincias, totam Christianam rempublicam confectam senio esse: cum locus
D intra oceanum jam nullus sit, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non morbus profanarum hæresum pervaserit, non nefanda hæc pestis attigerit. Mitto Græciam, quæ olim fuit ornata sanctissimis ac religiosissimis viris, veluti syderibus cælum; nunc autem, eheu nos infelices! nobis tacentibus, atque adeo prope tradentibus immanissimæ gentes oppressam detinent, Christianorumque reliquiæ a sancta matre ecclesia sejunctæ atque alienatæ esse videntur. Mitto Germaniam, cujus imperatores pro Christiana religione omnia pericula adibant, nunc autem prostrata ac diruta ante oculos jacet. Mitto Britanniam, quæ sanctis viris semper floruit,
E cujus reges ecclesiæ amantissimi esse videbantur, nunc quam ab eadem aversa sit, exploratum omnibus est. Mitto multas alias regiones satis superque deploratas.

Sed quid dicam de nobili illa Gallia? Quæ præsidium & dulce decus ecclesiæ Romanæ semper extitit? in cujus quidem amore atque pietate pontifices maximi conquiescebant, nunc vero (o funestum atque acerbum casum) quam misere de gradu dejecta est? hujus a commemoratione animus luctu & doloris magnitudine refugit, hujus calamitas lapides mehercule lamentari cogeret. Quomodo enim facta es meretrix civitas fidelis Sion? Quis nam ad hanc insaniam te adegit? Quis nam de mente deturbavit? ut nescias,

nescias, vel cui credas, vel quod credas, perinde ac non latissime pateret veritas, & hæc non esset vera religio, quæ tot divinis sapientissimorum patrum oraculis longe ante denunciata, ab ipso æternitatis perangusto fonte ad omnes defluxit, tum coram in terris a Christo rege nostro instituta, tot candidatorum martyrum & innocentium sanguine, & divinis rerum mirifice gestarum signis editis coaluit, ut nulla antiquior, nulla sanctior a quoquam excogitari possit. Verumtamen quasi non esset altissimis defixa radicibus, ut inanis & futilis despicitur, & pro nihilo putatur. Nobis tamen summam spem, tam nobilis, tamque præstantis regionis recuperandæ & sanctæ religionis defendendæ affert illius Christianissimi regis animus optimus, vires & copiæ & multarum Galliæ urbium sincera & incorrupta religio, spemque nostram mirum in modum auxit vester jucundissimus ac lætissimus adventus, integerrimi, ac religiosissimi ecclesiæ pastores, quo quidem adventu, quot, quantaque gaudia mentes pii populi occuparunt? Quam vera lætitia cuncti ordines sunt elati? Quanta voluptate Christiana religio gestit. Sol medius fidius ipse clarius lucere, ac muta tellus tam læto adventu ridere videtur, atque ubique omnia, quæ in his malis mœrent & squallent, quodammodo nitere, & nova quadam inauditaque voluptate exultare incipiunt.

Quamobrem, patres, quamquam hortatore non egetis, ipsi enim vestra sponte exarsistis ad patriæ vestiæ sanandæ, & in pristinam dignitatem vindicandæ cupiditatem: tamen eo majore studio salutem patriæ vestræ quærite, quo majora vobis a Deo optimo maximo proposita sunt præmia, quo lætiores beatissimæ majorum vestrorum animæ erunt: quæ cum hoc tempore non jucundissimum de suis posteris nuncium accipiant, quonam pacto affectas esse existimandum est? cumque intelligant patriam illam, quam, vel vitæ sanctitate, vel sanguine ipso decorarunt nunc varie affectam ac distractam, de sanitate deturbatam, a sancta matre ecclesia aversam, in eamque dementiam incidisse, ut assidue clamet: *Tu es, qui venisti, an alium expectamus?* quomodo non miserentur? Quomodo, si fieri potest, non patriam lugent! Quoniam igitur tanta est colluvies, tanta eversio Christianæ religionis, tot opiniones ex ipso Acheronte excitatæ, opem ac salutem patriæ vestræ afferatis, & afflictos illos homines bene de religione sentientes, aliqua consolatione permulceatis, qui totos dies mediis fluctibus jactantur, qui assidue vident sacerdotes spoliari ac virgis cedi, virgines sacras violari, in pastores ecclesiæ maledicta conjici, divum sacra dissipari, eorum simulacra fœde inflammari, sacrosanctum eucharistiæ sacramentum contemni, divæ virginis cultum interdicere, ac omnium reginam in mortalium & nostratium muliercularum ordinem cogere: pro æternum dedecus! o tempora calamitosa! o mores nefarios! o domus antiqua! eheu, quam dispari dominaris domino! Profecto nisi tu, salvator noster, reliquisses nobis hos patres columen familiæ tuæ, in quos nulla potest cadere dubitatio (corda enim eorum in manu tua sunt) de nobis sane actum esset. Hi enim huc venerunt, non alicujus hæsitationis gratiæ, vel veritatis inquirendæ aut investigandæ, quæ contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam facile se per se ipsam defendit, quæque jam lætissime patet: sed Ioannis instar, qui discipulos tantum, ut edocerentur ad Christum misit, ut eam ipsam veritatem iis apud quos in occulto latet planam perspicuamque faciant, ut qui in maximas salebras inciderunt pedem referant, iisque qui in profundum se abjecerunt, dexteram porrigant, & hanc rempublicam fractam, magis debilitatam, ad aliquam spem pristinæ dignitatis erigant, ut aliquando recreata caput extollat.

Quod cum ita sit, patres optimi, omnia vera studia, omnem operam in Dei honore, fratrum ac filiorum salute figatis, & locetis, statuatisque in eo vos non officii solum fructum, sed etiam pietatis laudem debere quærere. Quod si non potestis tantum vestris ingeniis dare, ut tot res, tantas, tam varias, tam repentinas in hac turbulentissima tempestate despiciatis vestra sponte, divinus ille Spiritus, qui a patre filioque ducit originem, animos vestros conservandi gregis cupiditate incendet, vos a ceteris omnibus cogitationibus ad unam salutem reipublicæ conferet, & in tantis tenebris erroris & inscientiæ mentibus vestris clarissimum lumen preferet. Vos autem quantum conniti animis potestis, quantum labore & vigilantia contendere, nihil prætermittatis quod ad communem salutem pertinere arbitramini. Hac enim spe & fiducia tota in vos se convertit Christiana familia, vos sacerdotes, vos mares, vos feminas intuentur, in vos bonorum regum ac principum quibus nihil est longius, quam ut religionis res in optimum statum deducantur, oculi sunt conjecti: per vos qui in cæcitate mentis versantur, quique divina sunt luce privati, se collustratum iri sperant; per vos surdi auditum recuperatutos se esse, claudi vero suis partibus rectos fore confidunt: per vos lepra inquinatos varias doctrinas profitentes erroris omni sorde abstergi desiderant: per vos denique, patres, exanimati ad vitam revocari sperant.

Hæc autem salutaria remedia non nisi a vobis adhiberi possunt. Etenim semper Christianæ reipublicæ vulnera a sacro concilio & amplissimorum patrum consessu obligata sunt & sanata. Nam cum olim serpens illa, quæ in Alexandria delitescebat, emersisset, & venenatis dentibus se in ecclesiam conjecisset, nonne in concilio Niceno compressa est atque illisa? Symbolumque apostolicum defensum, idemque etiam in concilio Ephesino, Constantinopolitano, Calchedonensi: divinarum vero ac sacrarum literarum ubinam nisi in concilio Laodiceno & Carthaginensi habitus est delectus? Nonne hæretici convicti sunt, hæresesque damnatæ apud Antiochiam, apud Lateranum, apud Viennam, apud Constantiam habito? Mores autem tum sacerdotum, tum principum ac populorum, quonam in loco emendati sunt nisi in conciliis Gregorii VII. Alexandri III. Vrbani V. ubinam animi nationum distracti in concordiam felicius sunt redacti quam in concilio Lateranensi & Florentino? Turca vero procella, ac tempestas rerum nostrarum, quando unquam vim, virtutemque Christianorum, adeo sensit, atque in Lateranensi concilio? ubi trecenta hominum millia ad recuperandam Ierosolymam arma cœperunt. Sed schismata, alienationes, disjunctionesque, quibus maxime violatur, & demergitur religio, quando unquam facilius, quam in concilio sedantur? Quod quidem majorum exempla Syma-

hic,

chi, Benedicti, Gregorii indicant. Quid? nonne improborum omnium conventicula, cœtusque, & colloquia rescinduntur sacris ac legitimis conciliis? ut latrocinium Ephesinum secundum, Ariminense, Pisanum, Mediolanense. Quid? nonne principes, qui ecclesiæ manus afferre conati sunt cui se submittere debebant, sacris conciliis regno atque imperio sunt spoliati, & igni illis interdictum? ut Ladislao, Leoni III. Henrico III. Federico secundo, Constantino sexto?

O magna vis virtusque conciliorum, quam quidem si diligenter attendetis, patres, ad labores impigri, ad pericula fortes, ad usum ac disciplinam periti, ad consilia prudentes eritis. Splendor enim vester facit, divinus honor compellit, ut nihil contaminati, nihil perditi, nihil flagitiosi in religione esse sinatis, ne qua scintilla teterrimi morbi relinquatur, quo quidem videtis hoc tempore universam Christi familiam afflictam, infirmam, enervatam, ut Spiritu, ut ita dicam, vivat, re quidem infra omnes mortuos amandata esse videatur. Eheu quam diversa imperii vestri ratio, quam dissimilis reipublicæ imago, sine vultu, sine colore, sine voce, & brevi (quod Deus omne avertat) occasuræ, ac prorsus interituræ quam simillima: quod ne eveniat imprimis vos fulgentissima Christiani senatus lumina, adeste, ferte opem, eripite, adhortamini crebris literis, nunciis, precibus reges ac principes & respublicas Christianas, ut ad sarciendam ac instaurandam Christi familiam omni studio ac labore se conferant, muniant ocyus communem arcem religionis, restituant pristinum mortalibus animorum statum ictum, & undequaque convulsum, revellant ex præcordiis indulgentissimæ matris sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ iniqua sceleratorum jacula, servate denique universi unam, in qua multi servantur, instaurate confractas divinarum rerum tabulas, pandite, recludite, atque lustrate, ut quondam Ezechias, pollutum Dei rursus templum, estote vos omnes vobis ipsis vicissim præsidio. Vobis enim vestrisque posteris oppugnatur religio, vobis uruntur divorum simulacra, vobis uruntur legum monumenta, vobis vastatur Gallia, vobis tot provinciæ hæresibus premuntur.

Audite undique mœstissimas Christianarum ovium voces & gemitus. Aspicite rempublicam denique ipsam jam ægre in religionis suæ procreatricis complexu hærentem, vestraque ad genua tendentem supplices manus, orantem ne se, ne liberos, libertatemque vestram jam in mediis faucibus tam funesti fati collabentem deserere velitis, sed sartam tectamque conservetis.

Te vero humani generis conditor, te princeps ac servator publico omnium bonorum nomine supplex obtestor, qui, ut ob communem salutem ultro & volens in terras delapsus pro ecclesia tua sanguinem pretiosum profudisti, & cæcis visum, surdis auditum, claudis ambulandi facultatem, lepra inquinatis munditiam ac mortuis denique vitam restituisti, sic velis turbulentissimo hoc tempore, illa eadem populo tuo erranti præstare, in viamque salutis revocare. Fatemur quidem omnes nos turpiter lapsos, sed ne velis, paucorum scelus ecclesiæ tuæ exitio esse: meremur id quidem, & agnoscimus omnia nobis abunde malæ mentis conscii: at deliquere, & patres nostri, atque ignovisti, rursus se se colligentibus ostendens incredibilem misericordiam tuam, quam eamdem, & nos imploramus, ut ignoscas perditis filiis tuis, ut lapsos erigas, depravatos emendes, ac omnes testamenti tui sincera & consentienti agnitione erudias, qua quidem deinceps, deinceps multo constantiores adversus impiæ disciplinæ illecebras simus futuri. Illustra tui luminis splendore hos patres tuo nomine congregatos, ut omni caligine propriarum utilitatum pulsa, dissensionumque tenebris dissipatis, atroci morbo, te adjuvante atque approbante medeantur, remediaque huic pesti adhibeant. Illustra principes Christianos, reges, respublicas, duces, tetrarchas, ut opem, ac salutem ecclesiæ tuæ ferant. Effunde denique lumen in affectos, & caligantes mortalium animos, ut tuum numen suspiremus, te unum semper pura, integra, incorrupta, & mente & voce veneremur, quo tandem in complexu tuo extremum vitæ spiritum reddamus, & in beatarum ovium gregem cœtumque recipiamur. Dixi.

CIII.

CONCIO EVANGELICA IOANNIS Baptistæ Burgos, Augustiniani, Valentini, sacræ theologiæ & juris canonici doctoris ad patres concilii Tridentini habita dominica tertia adventus domini MDLXII.

De quatuor extirpandarum hæresum præcipuis remediis.

CONSCIUS ipse mihi imbecillitatis meæ, illustrissimi atque amplissimi apostolicæ sedis legati atque cardinales, oratores clarissimi, & vos patres dominici gregis pastores ornatissimi: veritus etiam loci hujus præstantiam & sanctitatem, facile animum despondissem, nisi me vox illa Pauli, quam, & meis hodie, & omnium auribus inculcat ecclesia sacrosancta, magnopere recrearet. *Gaudete*, ait apostolus, *in domino semper, iterum dico gaudete, dominus enim prope est.* Quid enim obsecro gratius? quid jucundius? quodque mihi plus animorum & virium suppeditaret, audire possem, quam, dominus prope est? hanc vocem (ut verum fatear) quamprimum audio, videor mihi mox respirare, & conceptum de vestro conspectu, summaque doctrina, tantoque de me apud vos judicio metum sensim excutio. Sed quid ego hodie timeam? dominus prope est, cujus ope, quam mihi affuturam confido: vestraque fretus humanitate, quam esse eximiam satis scio, conabor honorificam illam ad Ioannem Baptistam missam legationem, (cujus hodiernum alterius Ioannis euangelium meminit) explicare: modo primum ab ejusdem Baptistæ prædicatione, quæ hinc legationi occasionem præbuit, initium sumpsero. In his itaque explicandis dum totus versor, de quatuor etiam extirpandarum omnium hæresum præcipuis remediis (quod proprium erit nostræ hujus orationis argumentum) theologus potius, quam orator sum verba facturus. Spero autem vos pro summa vestra benignitate affuturos mihi animis, sicut adestis corporibus, & quam alias mihi sæpe apud vos de dogmatibus, articulisque propositis disputanti, præbuistis attentionem, eamdem hodie rem, non minus gravem tractanti, esse cumulatius præstaturos.

Quæ de Ioannis Baptistæ prædicatione Ioannes ille euangelista compendio scripsit, hæc ipsa

ANNO CHRISTI 1562.

Matth. 3.

ipsa Matthæus eodem illo, quo & Ioannes afflatus spiritu, protulit explicatius: *In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens. Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cælorum.* Quo quidem in loco Matthæi, dignum plane id fuerit, quod examinemus de quibusnam diebus, quæ de Ioannis adventu Matthæus profert, sint intelligenda. Namque cum expressisset prius Matthæus tempus, quo puer Iesus Ægypto rediens, habitavit Nazareth; mox quasi repente Ioannis memor; adjunxit. *In diebus illis, &c.* Non est ergo cur ad præteritam narrationem quæ de Ioanne dicuntur, qui post annos plusquam viginti visus est mundo, possint referri. At præterquam quod eum esse scripturarum morem, etiam Chrysostomo teste, satis sciam, ut loquantur sæpe, veluti continuato narrationis ductu, non solum cum ad præteritam narrationem aliud continuo tempus adjungitur, verum cum ea narrant, quæ post multorum annorum spatia, contigerunt: aliud tamen quidpiam, quod ad Ioannis etiam dignitatem maxime pertinet, ex verbis illis colligendum existimo. Cum enim ita nude, atque jejune Ioannis negotium Matthæus aggreditur, dicens. In diebus illis, perinde est, mea quidem sententia, ac si diceret: Appetente jam tempore, quod æterni patris summa benignitas, agnoscendæ filii sui potentiæ, divulgandis miraculis, cogendis discipulis, publicandæ doctrinæ, ac demum, ut uno verbo dicam, nostræ salutis, absolvendis negotiis, jam ante præfixerat. Ecce jam mundo, ecce in diebus illis apparet Ioannes. Cœpit ejus adventu cælum albescere, veniente Sole justitiæ, venit præco ante judicem, dux ante regem; *venit Ioannes*, Ioannes, inquam, clarissimis ortus natalibus, qui nondum editus in lucem, quin potius adhinc intra materni uteri angustias delitescens, divinis illis muneribus, ac sacramentis fuerat institutus, & auctoratus: qui vitam agens plusquam humanam epulis, atque adeo ipso victu neglecto, vel ab ineunte quidem ætate hominum consortia fugiens, eremum incoluit, qui nova illa ex camelorum pilis contexta veste induebatur, qui demum zona illa cingebatur pellicea: Ille, inquam, tantus, magna cum omnium admiratione prodit in publicum. *Venit*, inquit, *Ioannes prædicans in deserto Iudææ.* O miram Dei sapientiam, ac majestatem. Non quærit statim initio Deus suo prophetæ frequentem ullam discipulorum scholam, non magnum admodum populorum concursum: *Prædicat in deserto*, ubi non multo ante qui reperiebantur, dabant seditionis pœnas ac trucidabantur, tamquam essent adhuc factionis & seditionis Theudæ illius, Iudæque Galilæi participes, atque superstites. *Prædicat*, inquam, *in deserto*, non quidem vulgare aliquid & usitatum: non prælia, non victorias, non urbis excidium, aut id genus alia, quæ soliti erant Iudæi audire, sed pœnitentiam, regnum cælorum, peccatorumque confessionem, res certe mundo tunc recens auditas, ac plane novas. O mirum negotium, in tuam, o Deus, referenda sunt omnia, sapientiam ac providentiam. Brevi admodum fit, ut exiret ad Ioannem omnis Iudæa & Ierosolyma omnisque regio circa Iordanem.

Perferuntur Hierosolymam tot rerum omnium novitates, & in eo tempore perferuntur, quo de messiæ adventu frequens admodum apud Iudeorum peritos habebatur mentio, assiduaque disputatio. Atque adeo increbuerat fama, ut eum, aut jam omnino venisse, aut venturum quidem proxime, uno omnes ore confiterentur. Quid tum? Erat Hierosolyma civitas, ut alias ejus laudes omittam, scientiarum gloria celeberrima, ubi gymnasium publicum, ad quod tamquam ad mercatum scientiæ, legis, & prophetiarum cupidi undique confluebant. Erant, & ibi professores insignes, discipuli provecti, eruditissimorum virorum exercitatio frequens, multitudoque copiosa. Qui quidem audita fama Ioannis, rebusque ab eo gestis, *Miserunt*, inquit euangelista, *Iudæi ab Hierosolymis*, inclyta quidem civitate, non fæcem plebis, non homines infimæ sortis, sed omnium maximos, & præstantissimos, nimirum sacerdotes & leuitas, nec ex quavis quidem illos secta delectos, sed ex ea, in qua Paulus gratulatur sibi vixisse, *Nam qui missi fuerant*, ait euangelista, *erant ex Pharisæis.* Sed, quid obsecro, erat illis negotii cum Ioanne? *ut interrogarent*, inquit, *eum, tu quis es?* Multa quidem, ad investigandam Pharisæorum mentem hoc loco excogitari a doctoribus solent, ego autem, patres, in explorandis eorum animis, non morabor: neque enim sum cordium inspector, ac scrutator. Scio non desunt gravissimi quidem, & magni nominis viri, qui in hanc partem, qui in illam, Iudæorum animos referant. Ego tamen, illa omissa investigatione, eorum factum considerans, tantum abest, ut improbem, ut etiam ejus esse rationis existimem, a quo ecclesia universa non aspernandam doctrinam, primumque extirpandarum omnium hæresum, remedium petere possit. Ioan. 1.

Act. 26. Ioan. 1.

Est autem illud, ut in explorandis & inquirendis initiis novitatum, quamprimum insurgunt, summa & prompta diligentia adhibeatur. Non est, patres, non est pastoribus ecclesiæ, non regibus, non magistratibus, non principibus segniter dormiendum: aliis enim cura, aliis vero protectio, & conservatio ecclesiæ sacrosanctæ committitur. Sed simul atque oriri vident dissidentium opinionum sectas, quæ tamquam procellæ horribiles, Petri naviculam, quæ non dabit unquam latus, aut submergetur, invadunt, tamquam gubernatores periti, ac vigiles explorare debent & inquirere, vocatis etiam ad eam rem, qui opem ferant, omni cura ac diligentia interrogare, quid hoc est rei? tu quis es? & qua fieri poterit celeritate, malorum initiis obviam ire. Nostis illud divi Hieronymi, *Arius scintilla fuit, &c.* Scitis illud Pauli, de subintroductis falsis fratribus: *Quibus*, inquit, *nec ad horam cessimus subjectioni*, ut veritas euangelii permaneat apud vos. Clamat sponsa, clamat ecclesia: *Capite nobis vulpes* parvulas, quæ demoliuntur vineas: parvulas, inquit, ne si succreverint, alligatis caudis, hoc est, viribus auctis, adultas segetes, id est, vel viros quidem, etiam magni nominis, & insignes perdant. Non est quod hoc loco, ubi compendio dicere cogor, veteres historias nimia prolixitate commemorem. Galat. 2. Cant. 2. Iudic. 15.

Etenim si a Lutheri pestilentissimis illis initiis ad nostra usque mœstissima & infelicissima tempora, omnium calamitatum, infortuniorum, injuriarum ac vulnerum, quæ afflictæ ecclesiæ contigerunt, ratio habeatur, inveniemus profecto tot, tantorumque malorum præcipuam causam fuisse, quod non fuerint, qui possent, cum id vehementer optarent, aut neglexerint quidem, quibus

ANNO CHRISTI 1562.

quibus erat auctoritas atque facultas, malorum initiis obviare: fuisset quidem Gallia felicissima, quam modo tot calamitatibus affectam non sine lacrymis audivimus, nisi mors præceps Henricum illum Christianissimum regem, & proprio regno, & ecclesiæ universæ commodis tam subito rapuisset. Fuisset etiam non minus felix, si vel Franciscum quidem Henrici filium, religione & pietate patris heredem, saltem usque ad maturam ætatem Caroli fratris, cui precamur omnia prospera, superstitem reliquisset. Fuisset, non dubitamus, tantorum virorum industria & diligentia a summis illis malis, quæ modo patitur, præservata.

Hoc uno remedio, nimirum diligentia, sedati sunt (Christo gratia) apud Hispaniam nostram de religione concitati tumultus, quod factiosi quidam hominum seductores apud Vallem Oleti, & Hispalim excitarant. Siquidem rex noster Philippus, Caroli illius imperatoris, invictissimi, Christianissimi, ac vere catholici filius, paternæque pietatis, & virtutum imitator, & heres, post suum e Flandria in Hispaniam reditum, adversus grassantem jam illam hæresum pestem, tantum celeritatis & diligentiæ, quantum vel dici quidem potest, studuit adhiberi. Et ita factum est, ut brevi, qui apud inquisitionis tribunal rectissimum, admissæ ullius hæresis facti sunt rei, ii quidem, aut morte damnati, ignique traditi, aut publicatis eorum bonis, & aliis etiam pœnis affecti, propriæ darent improbitatis & impietatis meritas pœnas. Nec conquievit quidem tanti regis pietas, atque religio, quin potius regia auctoritate dignum putavit, quo primum die adversus Vallis Oleti hæreticos ferebatur sententia, gravissimum illud de religione judicium præsentia sua ornare, & illustrare. Atque adeo in conspectu omnium fere principum Hispanorum, totiusque regni, sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ perpetuum obsequium atque auxilium, etiam cum vitæ & rerum discrimine jurejurando promisit. Quod quidem vere regium, & Christianissimum factum ceteri principes, & regni magnates sunt & admirati & imitati. Iam vero Iudæorum factum redeuntes, satis videtis, patres, non esse, cur ipsum omnino improbemus ac respuamus, sed dignum potius esse existimemus, quod ecclesiæ nostræ proceres imitentur. Quid autem Iudæorum legatis esset mandatum, euangelista prænunciat: *Vt interrogarent eum, tu quis es?*

Vtinam, patres amplissimi, hanc ipsam legationem, eorum quisque qui ad clavum & gubernacula ecclesiæ sedet, ad semetipsũ subinde mitteret, ac interrogaret frequẽter: *tu quis es?* nõ dubito, quin hac ratione præclare satis ecclesiæ cõmodis atque saluti consuleretur. Nosti scio, o pastor ecclesiæ (vestrum cuivis loquor, patres, non aliis) *tu quis es?* Responde, tu ipse, rogo, ut, vel ex proprio tuo ore discamus, quis sis. Is sum certe, dices, cui, & mei ipsius. & omniũ oviũ quas mihi Christus servãdas commisit, & quas idem proprio sanguine cõparavit, reddẽda est ratio exactissima O præclara confessio. Quid tum? Is sum, itidem dices, qui quanto in loco superiori sum constitutus, tanto in periculo versor majori, recte, sed perge, *quis es?* Is sum præterea adjunges, ad quem afflicta ecclesia, nisi ejus protectionem & causam suscepero perpetuo clamat: *Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique: tu vero homo unanimis, dux meus, & notus meus.* Nostis reliqua, finiamus tandem, obsecro: *tu quis es?* Is sum demum, inquiens, qui mihi videor audire summi Dei, qui me ad tantum

54.

A dignitatis gradum evexit, horrendam comminationem: *Væ tibi Corrozaim, & væ tibi Bethsaida.* Satis. Cura ergo, quisquis es, qui te intus, & in curte nosti, imo vero curate omnes, quotquot estis, ut ecclesiasticæ disciplinæ aliquot jam sæculis lapsæ restitutio, depravatorumque morum emendatio, quam reformationem dicimus, quamque diu satis in ore tantum versamus, prodeat tandem, atque in omnibus reipsa appareat.

ANNO CHRISTI 1562. Matth. 11.

Hoc est enim eradicandarum hæresum, quibus ecclesia magnopere molestatur, remedium secundum, nec quidem vulgare, ex eadem interrogatione, deductum. Hanc petit, optat, atque expectat ecclesia universa: hanc ipsam vel hostes

B ecclesiæ instanter efflagitant. Neque enim vobis erit difficile admodum hac in re omnibus satisfacere, si hanc nostram ecclesiam sponsam, filiamque vestram ad veterum canonum normam effingere contenderitis. Non est necesse nova reformationis edere instituta, vetera restituite, quorum robur, vis, & observatio, quantum pedetentim languescere cœperit, & nos videmus, & vos probe nostis. Iam nunc, quid Ioannes respondeat, audiamus: *Confessus est*, inquit, *& non negavit. Confessus est, quia non sum ego Christus: Es ne Elias? non sum Elias. Es ne propheta? non sum propheta.* Quorsum obsecro, negatio ista toties repetita? Considerate, precor, patres, atque hoc ex loco, deprehendite, quanto intervallo im-

C probi a probis, & animales (ut Paulus ait) homines a spiritualibus distent. Siquidem illi cum de dignitate & gloria agitur, sibi plurimum arrogantes, pleni perpetuo sunt affirmationibus. At contra isti, minimum sibi numquam non tribuentes, negationibus. Observate, obsecro, quid primus ille superbiens angelus, affirmando cogitat. *In cælum conscendam, sedebo in lateribus Aquilonis, similis ero altissimo.* Quid item primis parentibus, affirmando persuaserit: *Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Aperientur oculi vestri.* Videte tandem quid elatus ille Pharisæus audeat affirmare: *Iejuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ*

1. Cor. 2.

Psal 54. Genes. 3.

D *possideo*, omnibus antecello, quippe qui *non sum sicut ceteri homines, ac velut etiam hic publicanus.* At contra publicanus, jam quidem coram domino justus, stans a longe, percutiebat pectus, ac si diceret, non sum dignus, qui audeam vel oculos quidem ad cælum levare. Quid Paulus, vas electionis? *Minimus sum apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus.* Quid ille centurio a Christo laudatus? *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* O magnum Baptistam. *Non sum ego Christus*, magnam plane in re omnium præstantissima, confessionem. *Non sum Elias.* Cum jam ut angelus prædixerat, præiret Christum *in spiritu & virtute Eliæ.* Non sum propheta, cum esset Christi voce denunciatus *plusquam propheta.* In summa, tam sum apud me vilis, & parvi momenti, ut di-

Luc. 18.

2 Cor. 5. Matth. 8.

Luca 2.

E gnus non sim, qui ejus, qui medius vestrum stetit, & quem vos nescitis, solvam corrigiam calceamenti.

Quis ergo es, o Ioannes? *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini.* Satis superque nostis, patres, quidnam inter verbum, & vocem intersit, ac proinde quam optima ratione sese Ioannes vocem appellet, aut vocis fungatur officio, facile fuerit indagare. Sequor hoc loco Augustini parentis nostri interpretationem, esto sciam aliam esse apud nonnullos horum verborum constructionem. Principio, sicut verbum corde prius conceptum, vocis deinde adminiculo aliis explicatur:

ANNO CHRISTI 1562.

Sic etiam verbum illud æternum quod erat in principio apud Deum, nec adhuc hominibus notum, digito simul & voce Ioannis ostenditur mundo: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Deinde quamvis verbum cogitatione comprehensum, voce, qua exprimitur prius sit, atque præstantius, vocem tamen prius audimus, quam verbum percipiamus. Audi, rogo, Ioannem in euangelio: *Qui post me venturus est, ante me factus est.* Quam scripturæ phrasim idem euangelista protulit explicatius. *Prior me erat.* Vides Christum manifestatione, propria prædicatione, baptismi etiam proprii publicatione, Ioanne posteriorem: Vides & eumdem Christum, verbum Patris, æternumque Filium, multo priorem, ac digniorem Ioanne. Postremo, vox sine verbo res est inutilis. Ita sane si Ioannem a Christo sejunxeris, nihil est prorsus Ioannes. Rursus si a baptismo Ioannis, Christi baptismum separaveris, nihil plane profuerit. Audi Ioannem in euangelio. *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? Ego*, inquit, *baptizo vos aqua.* Et, ut alibi dixit, *ille vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.* Ego, *vox*, non, inquit, clamans, sed *clamantis*: ut vel hac ratione discamus, quantum honoris, quantumque reverentiæ euangelicæ prædicationi, catholicisque concionibus ab omnibus debeatur. Cum enim audis hoc ex loco concionatorem, etiam clamoribus raucum, non est quod existimes ejus esse vocem, qui loquitur, sed Dei. *Dabit*, inquit propheta, *Deus voci suæ*, hoc est concionatori clamanti, *vocem virtutis. Gratias ago Deo meo*, inquit Paulus, *quia cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed, ut vere est, verbum Dei.* Vide quid in mentem venerit Augustino. Interrogo vos, inquit, fratres & sorores, dicite mihi, quid majus videtur vobis, corpus Christi, an verbum Christi? Si vultis vere respondere, hoc dicere debetis, quod non sit minus Dei verbum quam Christi corpus. Et tandem, ex his colligit, dicens: Non minus erit reus, qui verbum Dei negligenter audierit, quam qui Christi corpus negligentia sua in terram cadere permiserit.

Ioan. 1. Idem 1. Matth. 21. Psal. 67. 1. Thes. 2. 1. q. 1. cap. interrogo.

Hanc concionum frequentiam, patres, curandis Christianæ reipublicæ vulneribus utilissimam, tamquam tertium destruendarum omnium hæresum remedium, habendam putarem, modo ejus generis sint, quæ in publicam audientium utilitatem, non in vanam concionatoris gloriam, referantur. Duo sunt, patres, audite, rogo, vera loquar oportet, quæ me admodum torquent, & excruciant, quibusque moneo, rogo, ac per viscera Iesu Christi obtestor, remedium adhibeatis. Alterum quidem est, quod apud aliquas regiones, ne dixerim has vestras, sic parum sunt conciones frequentes, ut una tantum quadragesima excepta, atque utinam ea cum fructu peracta, vix, aut ne vix quidem, reliquo anni tempore conciones audiatur. *Rogate*, inquit Christus, *dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Non enim est æquum*, dicebant apostoli, *nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis.* Paulus etiam ad Timotheum scribens, *Attende*, inquit, *lectioni, & exhortationi, & doctrinæ.* Et alio loco: *Tu vero vigila, & in omnibus labora, opus fac euangelistæ.* Alterum vero dolendum illud quidem maxime est, quod astutia satanæ tantum potuerit apud quosdam concionatores, ut his omissis quæ sunt ad salutem populi præstandam necessaria, in explicandis solum inutilibus quibusdam quæstionibus, scholis potius, quam huic loco accommodatis, omnes ingenii nervos perpetuo intendant, obliti proprii muneris. Quod quale sit Deus optimus maximus apud Hieremiam his verbis aperte demonstrat: *Constitui te super gentes & regna, ut evellas, & destruas, ut ædifices, & plantes.* Quantum autem concionum frequentia Christianæ reipublicæ afferat, tum dignitatis tum utilitatis, ne id, quod adest, aliunde quæramus, ex Roma vestra sanctissima, omniumque civitatum longe præstantissima, vos ipsi colligite. Audio enim postea quam cœperunt esse apud eamdem, ut modo sunt, conciones frequentes, fuisse simul cum eisdem concionibus, & populi pietatem majorem & ad sacram eucharistiam accessum multo quam antea unquam fuerat, frequentiorem. Singulare profecto omni tempore, adversus hæreses remedium, quo uno etiam, veluti quodam clypeo se se hactenus Hispania nostra protexit, quominus, aut ab hæreticis, aut schismaticis lethale aliquod vulnus acceperit. His armis nimirum concionum, & prælectionum frequentia, adversarii nostri nos maxime oppugnant, tantaque id conantur efficere diligentia, ut ad extremas usque, & barbaras nationes, o nostram confusionem, suos miserint concionatores.

Marc 9. Act. 1. 1. Tim. 2. 2. Tim. 4. Hierem. 1.

Quid autem sit in hujusmodi concionibus publice afferendum, ut ommittam interim *quinque illa* Pauli apostoli *verba quæ optat*, ut idem ait, *suo sensu loqui*, nimirum quid credendum, quid agendum, quid vitandum, quid sperandum, quid timendum. Quæ utinam plebis universæ auribus perpetuo inculcarentur. Ex solo tamen Ioanne nostra illa hodie colligamus. *Ego*, inquit, *vox clamantis in deserto, dirigite viam domini, dixit Isaias propheta.* Consulamus igitur Isaiam prophetam; is enim docebit nos, quonam pacto viam domini dirigere debeamus. *Omnis vallis*, inquit Isaias, *exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.*

1. Cor. 14. Isaia 40.

Ex his Isaiæ verbis, patres, dum docemur quemadmodum viam domini dirigamus, quartum quoque & ultimum evellendarum hæresum remedium, alioqui inter præcipua numerandum, recte colligimus. Id igitur esse existimo, providam & consideratam eorum qui digni sunt promotionem ad ecclesiastica sacerdotia. Quod quidem remedium, quia temporis angustia longiorem orationem non patitur, summis (quod aiunt) labiis attingere conabor, Etenim generis splendor, & nobilitas, opes, clientelæ, magnatum & principum gratia & benevolentia, præclara quædam sunt, & quæ mundus miratur, & suspicit: ad quæ quicumque pervenerint, putant se ad felicitatem, summumque fastigium proxime accessisse, ac velut montes quidem aliis supereminent. Ceterum nisi qui hæc omnia fuerint assecuti, probitatem quoque ac pietatem, literarumque sacrarum cognitionem cum his conjunctam habuerint indigni profecto sunt omni ecclesiastico sacerdotio ac dignitate. *Montes*, ii sunt *Gelboe, super quos nec ros nec pluvia unquam cecidit.* At contra valles, pingues quidem illæ, & quæ abundant frumento, viri illi sunt, qui eximia innocentia, insigni doctrina, magnis animi donis, ingeniique ornamentis pollent. Ii sunt, ii sunt, patres, qui omni cura exaltandi, montes

2. Reg. 1.

ANNO CHRISTI 1562

montes vero illi Gelboe ut horum similes aliquando efficiantur, sunt humiliandi. Quod si fieret, essent profecto *prava in directa, & aspera in vias planas.*

Hæc sunt, patres amplissimi, præcipua illa quatuor ex euangelica lectione desumpta remedia, brevi satis oratione nobis hactenus explicata. Quæ si per vos ecclesiæ morbis applicarentur, non dubito quin tot malis affecta ecclesia ab iis omnibus ad integram sanitatem, optatamque felicitatem brevi traduceretur. Si unquam autem hoc erat sperandum, nunc quidem temporis maximo quodem jure universa quidem ecclesia a vobis expectat: qui divino quodam Spiritu ducti eo huc convenistis, ut omni cura totoque conatu ejusdem morbis remedium afferatis. Efficite igitur, patres, efficite, qui nunc estis Tridenti, ut quorum nunc eruditionem & auctoritatem, magnamque frequentiam universus orbis magnopere admiratur, laudet posteritas judicium, prudentiam, ac pietatem. Vos enim pientissima illa, & communis omnium mater ecclesia gravissimis injuriis affecta appellat, vos rogat, vos obtestatur, vobis tamquam medicis & chirurgis ostendit non modo pulsum & faciem, sed & livores & plagas. *Magna est, o ecclesia, velut mare contritio tua, quis medebitur tibi?* vos soli, patres, vos, inquam, vos penes quos sunt certa hujus morbi, & explorata antidota: penes quos sunt præsentanea & parata tantorum malorum remedia: quæ si commode, opportune atque celeriter (est in mora periculum) adhibueritis, felicem quidem ecclesiam;

Thren. 2.

Si vero ab incœpto destiteritis, aut re infecta, quam felicissime cœpistis, in patriam (quod Deus avertat) redieritis, actum profecto erit de nobis. Nam præterquam quod adversariis nostris risum, vobisque ingentem ignominiam conciliaretis, clamaret etiam lugens ecclesia, justoque dolore compulsa, Deum adversum vos cum Isaia his verbis interpellaret. *Vulnus & livor & plaga tumens non est alligata medicamine, neque fota oleo*, eorum qui mihi succurrere poterant, negligentia.

Isaia 1.

Sed quid ego imprudens vereor? Quid rem etiam alioqui justissimam vobis nitor persuadere? quorum omnium summam, satis superque habeo exploratam? Et quos certo scio, suscepto per vos muneri non defuturos? Pergite igitur, alacri animo, eodemque studio quo cœpistis, nosque interim, qui laborum vestrorum participes fuimus, & sumus, Deum optimum maximum, qui est bonorum omnium parens & auctor, gemitibus, suspiriis, & continuis precibus interpellabimus, ut quæ per vos feliciter cœpit, per vos etiam non minus feliciter perficiat & absolvat. Et jam hoc ipsum, patres, cum ecclesia nostra hodierno die orante petamus, & finiamus, dicentes: *Aurem tuam quæsumus domine precibus nostris accommoda, & mentis nostræ tenebras gratia tua visitationis illustra. Qui vivis & regnas in sæcula sæculorum. Amen.* LAUS DEO.

CIV.

GASPARIS FERRANTII, SUESSANI theologi, oratio ad patres concilii Tridentini, habita in festo divi Ioannis apostoli & euangelistæ, anno a Christo nato MDLXII.

TANTA frequentia, tantaque alacritate in has sacras ædes festis hisce diebus convenistis, illustrissimi patres, atque reverendissimi antistites, ut hæc hyemis tristitia, visque frigorum, quam vix tectis ac pellibus sustinemus, in verni temporis suavitatem atque lætitiam versa esse videatur. Natalis enim domini, qui merito omnium festorum festum, & quasi metropolis a quibusdam patribus appellatur, & præclarum ac splendidum divi Stephani protomartyris trophæum quemvis quantumvis mœstum ac tristem exhilarare potuissent. Huc accessit felicissima anniversariæ illius diei recordatio; qua salutis nostræ auctor Christus sponsam suam ecclesiam vario, gravique ac diuturno morbo laborantem, multisque vulneribus sauciam summo pontifici animarum nostrarum medico vere Pio curandam tradidit. Ac paulo ante cum hodierni euangelii vocibus, quibus tum ad Christum simul cum Petro sequendum, tum ad beati Ioannis apostoli Christo carissimi divinas æternasque laudes celebrandas invitati sumus, aures nostræ personarent, majorem in modum hæc lætitia crevit. Quis enim non vehementi afficiatur gaudio, cum tam amanter ac benigne a domino vocetur? quis porro non ingenti lætitia perfundatur, cum præclaris divinisque hominibus debiti honores ac justissimæ laudes tribuuntur, cum per illos, utpote servos Deo conjunctissimos honores domino deferuntur? cum populus Christianus per egregiorum fratrum narrationem ad virtutis studium incitatur? hinc crebræ illæ, & consimiles sanctarum literarum voces: *Laudate dominum in sanctis ejus. In memoria æterna erit justus. Memoria justorum cum laudibus: Et sapientiam ipsorum narrant populi & laudem eorum nunciat ecclesia.*

ANNO CHRISTI 1562.

Chrysosto. in serm. de S. Philogon.

Psal. 150. Psal. 111. Prov. 10. Eccles. 44.

Quod si omnium sanctorum memoria honore divino consecrata, piis hominibus est jucundissima: quanto nobis jucundior esse debet hujus viri sanctissimi, cujus nunc diem festum anniversarium agimus, celebris ac sempiterna memoria? quem præ cunctis apostolis Christus amavit, qui verba omni sapientia omnique intelligentia sublimiora est locutus, suaque doctrina & sanctitate ecclesiam veluti Sol clarissimus illustravit. De hujus igitur apostoli præconiis, qui omni laude, omnique oratione est superior, pauca inter innumerabilia & prope infinita dicturus vereor, ne eam imminuam, & obscurem potius quam illustrem. Ac profecto multa me deterrebant, ne ex hoc loco, apud tantos talesque viros verba facerem. Nam si Daniel & Manuel Samsonis pater angelorum aspectum non tulerunt, sed expaverunt, & tremuerunt, & proni in terram ceciderunt: quanto æquius erat me aditum hujus loci aspectumque vestrum vereri? Vos etenim orbem universum referentes & Dei vicem gerentes hic sedetis, non duodecim tribus Israel modo, sed angelos etiam pene ipsos judicaturi. Vos sicut civitas supra montem posita in oculis omnium ac veluti lux mundi super candelabrum positi estis: ut omnibus qui in domo, hoc est, in Christiana republica sunt, luceatis. Sed me eorum virorum jussa, quibus mihi necessario fuit parendum, ut rem tantam aggrederer, impulerunt. Quamobrem illius fretus auxilio, *qui infirma, & stulta mundi elegit, qui ora mutorum aperuit & implevit, rudes fecit disertos ac sapientes, & mysteria sua parvulis revelavit, qui ex ore infantium & lactentium perfecit laudem*, & nobis

Danielis 8. & 10. Iud. 13.

Matth. 19. 1. Cor. 6. Matth. 5.

1. Cor. 1. Matth. 8. 11. & 15. & Marc 7. Psal 80. Luc. 10. &

ANNO CHRISTI 1562.

Matth. 11. Psal. 8. & 22 Matth. 21. & 10. & Matth. 16. Ioan. 21. Matth. 26. Luc. 22.

nobis etiam non cogitantibus dat quid loquamur: de hodierno euangelio, simulque de beato Ioanne apostolo & euangelista nonnulla breviter dicam.

In cælum salvator noster ascensurus, agnos & oves suas Petro apostolorum principi cælestis doctrinæ pabulo pascendas ter commendavit, aperte ostendens quantum illas diligeret, ac Petrum ipsum cui soli antequam cruci pro nostra salute affigeretur, se claves regni cælorum daturum & super illum ecclesiam suam ædificaturum promiserat: pro quo Patrem quoque oraverat, ne illius unquam fides deficeret: quo alios docere, & in vera religione confirmare posset, orbis universi magistrum ac pastorem posuit. Et ab eo sublimi quadam sapientia ecclesiā suam unam, gregemque unum monstrari voluit ut omnis perturbatio & confusio ab ecclesia tolleretur, & ordo servaretur: Nosque cum capite nostro Romano pontifice, Christi vicario, Petrique successore quasi membra compacti Christi corpus in terris referremus. Eidem Petro mox genus mortis in conspectu domini speciose prædixit, qua Deum erat illustraturus, mirificum erga illum amorem & curam ostendens, hæc postquam Petro Christus significavit, subjunxit, *sequere me*: jubens illum sequi non tam humanis vestigiis, quam imitatione virtutis. Perinde enim est ac si dixisset: Datam mihi provinciam administra, rege ecclesiam, quam meo sanguine acquisivi: me tibi exemplum ad imitandum propone. Ego pro fratribus meis, ex quibus tamquam ex vivis lapidibus, ecclesiam construxi, vitam posui, quoquo amore majorem nemo indicare potest, debes & tu mea vestigia persequens, cruce tua suscepta: instar boni pastoris, animam tuam pro commissis "tibi omnibus dare. Ac videtur etiam dominus his verbis contentionem, quam cum Petro habuerat, illi in memoriam revocare: Repete, inquit, memoria me tibi olim dixisse; *Quo ego vado, non potes me modo sequi, sequeris autem postea*: nunc tempus illud advenit. *Sequere* ergo *me*, paratus posthac pro me & in carcerem conjici, & mortem oppetere. Quibus auditis, non reclamat Petrus, non murmurat, non obnititur, non fugam aut dive ticulum quærit, sed statim domini sui paret mandatis. Ex quo monemur, ut Deum quocumque nos vocat sequamur, ne Spiritui sancto resistamus, neve illum contristemus. Non tarde autem, nec cum interpellatione Christum sequi jubemur, ne si ad aratrum manu semel admota retro aspexerimus, quod uxori Loth, nobis contingat? sed semper in pietate magis proficere studeamus, omnibusque rejectis, quæ nostrum in cælum cursum impediunt, ad propositam nobis felicitatis metam festinemus. Præclare enim a sanctissimis quibusdam patribus dictum est, eum, qui in via salutis non progreditur, regredi: qui non proficit, deficere, qui non aliquid acquirit, perdere nonnihil. Ac Petrus ipse: *Melius*, inquit, *erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*. Quapropter Iesum dominum usque ad extremum spiritum ingno ac forti animo est secutus.

Ex Cyprian. in l. de unitate eccl. & in epist. ad Corn. papam aliis patrib. Ephes. 1. & 4. Colos. 1. & 2. 1. Cor. 12. Rom. 12. citatur a D. Th. & aliis simile quid. item ex Cyrillo Alexandr. Psal. 115. Acto 20. Ioan. 13. 1. Petr. 2. Ioan. 15. 1. Petr. 1. & Ioann. 2. Matt. 10. 16. & 22. Marc. 8. 4. Luc. 9. & 14. Ioan. 10. & Ioan. 13. "f. ovibus

Acto. 7. Ephes. 4. Luc 9. & 1 Gen. 19. Philip. 3. divus Greg. Bern. Leo papa &c. 1. Pet. 2. Act. 3. 4. & 8. Et hoc ipso Ioann. ultime & Luc. 5.

Ceterum orbis terrarum cura suscepta, Ioannem, cum quo tam arcte amicitiæ vinculo erat astrictus ut vix ab eo divelli posset, socium & collegam optabat. Quare conversus cum illum injus-

Inter quos Theophyl. laelius.

A sum sequi videret: *Domine*, ait, *hic autem quid*? quod ita divus Chrysostomus, & quidā alii doctores gravissimi interpretantur: Numquid eamdem viam aggredietur? non mecum gregi tuo præerit? non mecum simul constitutam a te rempublicam geret? Aliter tamen B. Cyrillo & B. Augustino, & aliis nonnullis videtur. Non enim censet Petrum quæsisse, an Ioannes secum esset orbi præficiendus, sed an martyrii palmam adepturus. Non abs re autem recubitus illius euangelista meminit, & quod discipulus ille præ ceteris a Christo dilectus, quis illum esset traditurus, interrogavit: sed ut Petri fiduciam post negationem ostendat, & ad quantum dignitatis gradum B ascendisset, ut etiam intelligamus, homines post patrata crimina, cum resipuerint, majorem a Deo gratiam consequi. Qui autem antequam Christum negaret, non est ausus ab eo quærere, quis illum esset proditurus: sed id muneris huic ipsi Ioanni delegavit: nunc commissa sibi fratrum cura, ipse magistrum interrogat tacente Ioanne: Et non modo alterum pro se non substituit, sed pro Ioanne intercedit, & illi vicem reddit: arbitratus velle illum quidem, sed non audere de se sciscitari. Quid autem dominus noster respondet? *Sic eum volo manere*, vel, ut passim in Græcis codicibus legitur: *si eum volo manere donec veniam, quid ad te?* Retundit dominus nimium Petri fervorem. Ne arbitreris, ait, me eo- C dem modo de vobis disposuisse: nec ad te scire id pertinet: si eum hic, aut alio in loco volo manere, donec mihi placuerit illum ad me vocare, vel aliquid aliud de eo statuero: te vero orbi universo præesse: & si te multa pro me perpeti volo, ac demum mortem, & summum supplicium subire, hunc autem manere, donec iterum veniam orbem judicaturus, quid ad te? Quid tua refert? tu me sequere, munere tuo fungere, hoc age, id considera, & te magnis certaminibus para. Hac sententia quam omnium mentibus infixam esse cuperem, nos dominus admonet, ne aliorum facta indagemus, ne curiosi aliorum exploratores simus, ne in apostolicam illam reprehensionem incurramus: *Tu quis es, qui judicas proximum* D *tuum, & alienum servum?* Sed ut nobis ipsis, ut divinæ legis oracula jubent, attendamus. *Debemus quidem alter alterius onera portare*, & proximorum nostrorum curam habere: cum scriptura dicat: *unicuique mandavit Deus de proximo suo, &, caritas non quærit quæ sua sunt*: Et apostolus jubet nos quærere non quæ nostra sunt, sed quæ aliorum. Non solicite tamen, nec curiose aliorum facta scrutanda sunt. Ac multo minus futuros rerum eventus quos sibi Deus reservavit, investigare debemus, ne illud merito nobis objiciatur, *Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate*. Et illud: *Nihil altum sapere, sed time*. Sed in omnibus divinæ voluntati acquiescendum est, & illius consi- E lio obtemperandum, qui ait: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæcumque tibi præcepit Deus illa cogita, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus*.

Hoc igitur modo dominus Petrum objurgat. Quæ verba quia non recte discipuli ejus acceperant, existimantes Ioannem non moriturum: leviter eorum suspicionem corrigit euangelista, tamquam quid ille dixerit, non intelligerent: vel certe tradit verbis dominum non expressisse quod illi suspicabantur. *Non dixit*, inquit, *Iesus, non moritur* (*Quis enim est homo, qui vivit, & non* *videbit*

ANNO CHRISTI 1562. Inter quos cardinales Cajetanus divus Thomas utramque interpretationem admittit.

Iacob. 4. Rom. 14. Deut. 4. 1. Tim. 4. Luc. 17. & Act. 20. Gal. 6. Eccle. 17. 1. Cor. 13. 1. Cor. 10. Acto. 10. Act. 1. Rom. 1. Eccl. 3.

Psal. 88. Heb. 9. 2. Reg. 14.

videbit mortem: statutum quippe est omnibus hominibus semel mori: Et, omnes sicut aqua dilabimur) sed sic eum volo manere donec veniam &c. Ob quæ verba nemo suspicari debet, minus verum esse, quod salvator noster Ioanni & Iacobo prædixerat, *calicem quidem meum bibetis*: nihil enim hoc loco de seipso euangelista asserit, neque negat. Et quamvis gladio non occubuerit, vere tamen calicem domini bibit, & cum juxta crucem domini stetit: & cum multa pro ejus nomine passus. Et injuria affectus gaudio exultabat: & cum Domitiano imperante, in dolium ferventis olei demersus fuit, ut auctor est Tertullianus in lib de præscriptione adversus hæreses & postremo cum sub Antichristo, ut a multis creditur, pro Christi nomine occidetur. Sed his, & aliis hujusecmodi, quæ de illius morte, ac tumulo, & de Petri, & Ioannis comparatione, & quæ de actione & contemplatione dicuntur, quæ per duos apostolos, quæ etiam per Martham & Mariam, & per Rachelem & Liam significantur, consulto brevitatis causa prætermissis, ad ea, quæ restant, pergamus.

Hic est, inquit, *qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium ejus*. Hæc de se ipso dicit, quoniam incredibili afficiebatur gaudio, quoties singularem erga se amorem, & maxima beneficia memoria evolvebat: & se ut gratum illi ostenderet, ac simul causam qua est ad scribendum adductus, afferret. Divino enim instinctu, afflatuque concitatus, [illegible] Dei gloriam, & utilitatem nostram respiciens, hæc scripsit. Namque ut accepimus, per annos plus minus sexaginta quinque a passione Christi sine scribendi adminiculo fidei nostræ mysteria prædicavit. Deinde vero episcoporum Asiæ rogatu hæc literis mandavit, ut impiorum hæreticorum ora obstrueret, & perniciosos [illegible] errores profligaret: tum etiam ut adderet, quæ alii euangelistæ omiserant, & ut filiis suis quos per euangelium verbo veritatis genuerat & [illegible] doctrinæ cibo aluerat, aliquod munus [illegible] ab iis discessurus relinqueret. Et hæc q[illegible] verba, quibus se tamquam verum & [illegible] testem euangelista commendat, Spiritus sancti instinctu protulit, totius ecclesiæ quæ hoc euangelium, ut alia in canonem sacrorum librorum retulit, personam suscipiens.

Quis autem dubitet virum hunc sanctissimum & beatissimum, cujus hodie festum diem tanta animorum alacritate & lætitia celebramus, certissimum & locupletissimum esse testem atque dignissimum, cui fides de Christo loquenti habeatur? Cum non solum ut reliqui apostoli, res a Christo gestas oculis suis viderit, & ipsius verbi minister fuerit, & ab illo doctrinæ suæ testis delectus, quam multis maximisque miraculis, summaque vitæ sanctitate comprobavit: sed præcipuo ac singulari quodam modo de Christo, ac de rebus divinis testimonium dixit: idcirco de seipso alio loco dicit: *Significavit mittens per angelum suum servo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Iesu Christi quæcumque vidit*. Et rursus: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, testamur, & annuntiamus vobis*.

Hic est ille Ioannes, quem dominus ex nuptiarum occupatione & molestiis, velut ex turbulenta quadam tempestate vocavit, tanta cum eo benevolentia & familiaritate conjunctus, una cum fratre Iacobo, ut ipsorum mater ab illo petere non dubitaverit, ut cum esset in regno suo, alterum a dextris, alterum a sinistris collocaret. Hic cum Petro, & eodem Iacobo domini transfigurationi interfuit: eumque est comitatus, dum Iairi archisynagogi domum ad ipsius filiam a morte revocandam ingrederetur: hic cum Petro missus est, ut pascha pararet, & in montem olivarum, ubi Christus orabat, assumptus Iesum de proditoris nomine, ut dictum est, solus ausus est percontari: ipsum captum in atrium pontificis, cui notus erat, secutus fuit, & Petrum etiam introduxit: ad ipsius monumentum cum Petro cucurrit. Cumque sibi & Petro & quibusdam aliis apostolis in lacu Genezareth ad mare Tiberiadis navigantibus Christus, ubi revixit, apparuisset, ipsum solus agnovit. Hic est ille tonitrui filius, plenus spiritu sapientiæ & intellectus & gloriæ stola indutus, qui in medio ecclesiæ os suum aperuit, & ingenti doctrinæ sonitu universum orbem implevit. Hunc, Petrum & Iacobum domini fratrem, quod post Christi ad patrem ascensum, ecclesiam Dei supra ceteros regerent, ecclesiæ columnas Paulus vocavit. Nam inter cetera ejus & Petri prædicatione, post claudum sanatum ad portam templi speciosam appellatam, quinque millia hominum uno die sunt ad fidem conversa. Idemque duo post Stephani martyrium in Samaria, quæ Philippo prædicante verbum Dei receperat, missi fuerunt, ut illam in fidem confirmarent, & per ipsorum orationem & manuum impositionem baptizati Spiritum sanctum acciperent, qui nondum in quemquam illorum venerat. Hic est ille Ioannes, qui in extrema illa cœna in sinu domini, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi*, recubuit, unde veluti ex uberrimo omnium bonorum fonte aquam sapientiæ cælestis & salutaris, affluentius quam ceteri, hausit: ut merito in figura quatuor animalium aquilæ volanti comparetur, quæ, & volatu volucres omnes antecellit, & oculis non conniventibus Solis radios intuetur. Hic denique ob insignem caritatem, qua cor ejus ardebat, quam in ore semper habebat, cujus commendatione scripta sua implevit, & ob magnam animi simplicitatem, mansuetudinem, humilitatemque, modestiam, & propter maximam cordis sinceritatem & puritatem a Deo a Christo dilectus fuit, ut solus ab eo diligi videretur. Discipulus ille, quem diligebat Iesus, cujus dilectionis quodnam majus argumentum esse poterit, quam quod Christus cum penderet in cruce, virginem matrem illi virgini, & illum vicissim matri commendavit.

Hunc itaque, patres amplissimi, tot divinis maximisque muneribus donatum, tot titulis illustrem, adeo carum Deo, ac tantæ apud illum auctoritatis & gratiæ, ut ab eo quicquid voluerit, unusquisque facile queat impetrare, summo studio veneremur: hunc invocemus; hunc patronum & advocatum, apud omnipotentem Deum habeamus. Cujus ope, si unquam, nunc, vel maxime indigemus, cum dies mali sunt, & totus fere *mundus in maligno positus est*; tot angustiis pressi, tot, tantisque malis pene sumus oppressi. Nam, vel omittam Turcarum tyrannum tot, tantisque triumphis tumidum de nostrorum cæde & calamitate deportatis, in nos in dies magis insultare, innumeros Christianos quotannis captos ducere, omnia deprædari, agros & oppida nostra vastare, exitium toti Europæ minari: vel Græciæ funestam & miseram ab apostolica ecclesia defe-

Anno Christi 1562.

vin. & Aug. in proœmio in Ioan. Et ex Beda, Nicephoro, & aliis.
Matth. 20.
Idem 7.
Luca 19.
Idem 8 & Marc. 7.
Matth. 26.
Ioann. 13. 21.
Idem 18.
Idem 21.
Marc. 3.
Galat. 2.
Act. 3, 4. & 8. &c.
Ioan. 18 21. & Colos. 2.
Ezech. 1.
Ex B. Hier. in 3. com. in epist. ad Gal. cap. 6.
Ioan. 19 20. 21. nō semel.
Idem. 19.
Ephes. 5.
1. Ioan. 5.

ANNO CHRISTI 1562.

defectionem silentio prætercam quando tot hæreses tam fœdæ, tam perniciosæ & execrandæ in ecclesia Dei invaluerunt? nunc enim hæretici Christi & ecclesiæ hostes omnis doli, omnis sceleris, omnis intemperantiæ pleni, non solum Christi tunicam scindere, sed in minutissimas partes conantur secare. Non Deo modo fonte aquæ vivæ relicto dissipatas sibi cisternas effoderunt, quæ aquas continere nequeunt, nisi furtivas & lutulentas, & non modo antiquos terminos a nostris patribus positos sunt transgressi: sed omnia recte constituta, sacros ritus, ceremonias, consuetudines, leges, jus fasque sustulerunt: omnium propemodum sanctorum patrum decreta nobis a Christo & apostolis quasi per manus tradita sanctissimorum virorum doctrina & miraculis confirmata, multorum martyrum sanguine obsignata resciderunt: tamquam lupi rapacissimi in Christi caulas irruerunt: venerandas Christi & sanctorum imagines, non solum nefariæ & petulantis linguę maledictis incessere: sed, O invisam sceleratorum hominum audaciam! O spectaculum Christianis hominibus miserandum, & sola Christi hostium impietate dignum! omni dedecore & ignominia affecerunt, per plateas & vias publicas traxerunt, pedibus conculcarunt, ferro igneque vastarunt. Tremenda demum sacramenta, divinæ gratiæ, & misericordiæ vasa, tamquam muscæ illæ apud ecclesiastem, quæ perdunt suavitatem unguenti, polluerunt, & corruperunt, & cælestes animarum nostrarum thesauros cum ipsi abjecerunt, tum eos quantum in se est nobis conantur eripere. Nec exiguis terminis hæc detestabilis pestis continetur, sed per universam fere Germaniam & Britanniam grassata, modo Galliam quoque, cujus reges ob religionis observantiam & multa in ecclesiam, & Romanos pontifices beneficia hereditario cognomine Christianissimi sunt appellati, mirum in modum invasit, non sine magno Italiæ, & aliarum provinciarum, quæ integram adhuc Christi fidem servant, periculo. In dies enim, ut cancer, magis magisque serpit, ac latius manat: & tamquam magnum aliquod incendium, nisi quamprimum extinguatur, finitima, & vicina comburit. Hæc autem justo Deus judicio super nos induxit, non solum ut boni exerceantur, & a malis dignoscantur: sed potissimum quia *peccavimus, inique egimus, recessimus a Deo, & præcepta ejus non audivimus, nec observavimus.* Propterea posuit nos Deus *in opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro,* & sicut per Malachiam minatus fuerat, *dedit nos humiles, & contemptibiles omnibus populis.*

Quæ cum ita sint, patres amplissimi, hujus sanctissimi apostoli, & euangelistæ patrocinio freti, prosternamus preces nostras ante faciem domini, *non in justificationibus nostris, sed in miserationibus ejus multis.* Oremus dominum, qui fecit nos, ne irascatur satis, ne ultra iniquitatum nostrarum meminerit, ne det hereditatem suam in opprobrium, quia *ipse est dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manus ejus.* Ipse nos creavit, ipse pater, & redemptor noster est, ipse ut infirmitatibus nostris compati posset, factus est homo, cujus natalem diem secundum carnem proxime celebravimus. Carnem nostram suscepit, ut nos divinitatis suæ divitias impartiret: ut nos ditaret, factus est inops: ut nos cælestibus bonis impleret, seipsum exinanivit. Cum peccatum non nosset, factus est pro nobis peccatum, ut nos in ipso justitia Dei efficeremur. Attritus & vulneratus est, ut suo nos livore sanaret, & peccatorum nostrorum sordes ablueret. Suo denique sanguine nos emit, & pro nobis mortuus mortem destruxit, ut nos in vitam revocaret, in pristinum bonorum statum restitueret, tyranni qui nos deceperat & vicerat, victores declararet, Dei templum, & filios efficeret: viamque nobis, qua ad res divinas & admirandas perduceremur, ostenderet, & innumerabilibus beneficiis naturam nostram afficeret. Qui ergo tantum nos diligit, ut seipsum, ac secum omnia nobis donarit, quicquam nobis negabit? Qui omnibus dat affluenter, ac nobis quæcumque ab illo peteremus se concessurum, nos orphanos non relicturum, sed usque ad consummationem sæculi nobiscum mansurum & Spiritum sanctum advocatum nobis, doctorem & consolatorem daturum promisit: Quando nos despicere poterit? quomodo nos non exaudiet, præsertim justa & necessaria postulantes, & quæ non minus ad ejus gloriam, quam ad nostram salutem, & totius ecclesiæ tranquillitatem & pacem pertineant? Multo minus oblivisci nos poterit, quam mulier infantem uteri sui, si modo cum Petro & Ioanne illum sequamur: si veterem hominem exuentes, & novum induentes spiritu mentis nostræ renovemur: vitia fugiamus, virtutem amplectamur sobrie, & pie, & juste vivamus in hoc sæculo: abjiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis, & sic, ut in die honeste ambulemus: & præsentibus rebus contemptis, cælum tantummodo cogitemus. Vbi enim sunt duo vel tres in nomine domini congregati, ibi Deus est: ubi tot patres sunt, quis dubitet esse præsentem, qui non solum gentem multiplicet, sed etiam magnificet lætitiam?

Equidem ut finem dicendi faciam; patres amplissimi, tantam spem de benignitate Dei, ac de virtute, pietate ac sapientia vestra concepi, ut ea domini nostri verba audeam usurpare: *Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.* Erit profecto judicium mundi, non illud solum quo boni a malis, ecclesiæ catholicæ filii ab hostibus, secernantur: sed quo turpe ab honesto, justum ab injusto, zizania a tritico, ac demum pravæ consuetudines, ac scandala, & offendicula a rectis rerum usibus, officiis, & recte factis separarentur. Princeps autem mundi hujus satan, qui magnam Christiani orbis partem erroribus, & multo majorem corruptis moribus infecit, & occupavit, a Dei virtute, & ministerio vestro superatus foras ejicietur. Ita tandem Deo duce, qui vires vestris mentibus addet, & felicibus auspiciis ut optandum & sperandum est, secunda reddet omnia; & Pii pontificis maximi paterna cura, & diligentia, ac vestra opera & consilio fiet, ut moribus emendatis, & erroribus depulsis contentiones, & dissensiones deponantur: nec amplius hæretici qui maximum & miserrimum circa fidem naufragium fecerunt profanas vocum novitates exquirant; ac tamquam parvuli fluctuantes omni vento doctrinæ circumferantur, nec sint inter nos schismata, sed omnes omnibus in locis idem dicant, & sentiant: omnes depositum fidei servent. Sic proprium decus & pulcritudinem ecclesia recipiet, sacerdotii dignitas nunc pene amissa recuperabitur, optimos, uberrimos, ac jucundissimos fructus Christi vinea feret. Nos autem in domo Dei a Christo super fundamentum apostolorum & propheta-

rum

Margin notes (left): Ioan. 18. Matth 27. Mar. 15. Hierem. 9. Proverb. 9. Matt. 7. Act. 20. Cap. 10. Ex Epiphanio lib. 1. κατ' ἀρχοντικῶν. 2 Tim. 2. Ex Clemente Romano initio τῶν διατάξεων καὶ διδασκαλιῶν ἀποστολικῶν. Dan 3. & 9. Psal. 105. Psal. 43. & 78. Malach. 2. Daniel 9. Isaia 64. Psal. 78. Ioel 2. Psal. 94. & 78. Et Ezech. 27. Heb. 4. 2. Cor. 8. Philip. 2. 2 Cor 5. Isai. 53. & 1. Pet. 2. Apocal. 1. 1 Ioan. 1. 1. Pet. 1

Margin notes (right): ANNO CHRISTI 1562. 2. Pet. 2. Matt. 19. & 20. 1. Cor. 6. 7. Apoc. Isai. 52. 2. Ioan. 3. & 5. 1. Cor. 1. 2. Tim. Rom. 5. 1. Pet. 3. Ioan. 3. & 6. 10. & 1. Col. 2. 1. Cor. 16. 1. Io. 5. Apoc. 3. Heb. 2. Ioan. 12. 14. Deut. 2. Cor. 3. 6. Ephe. 2. Ioan. 14. & Apoc. Ioan. 1. 2. Ioan. 3. Rom. 8. 2. Cor. 6. Ephes. 2. Thessal. 5. Matt. 5. & Luc. 6. Rom 8. Luc. 1. Matt. 7. 18. Marc. 11. Luc. 11. Ioan. 13. & 16. Ioan. 14. 16. Isai. 49. Matt. 28. Colos. 3. Ephes. 4. Ad Tit. 2. Rom. 13. Mat. 18. Isai. 9. Ioan. 12. 1. Tim. 1. Tim. 6. Ephes. 4. 1. Cor. 1. Philip. 1. Rom. 12. 1. Tim. 6. Ioan. 25. Isai. 5. Mat. 16. Eph. 2. 1. Cor. 3. 1. Tim. 3. Mat. 26. Cyp. epist. 11. Lib. 1. & alii patres.

rum ædificata permanentes, in catholica, inquam, orthodoxa, & apostolica Romana ecclesia, *quæ est columna & firmamentum veritatis*, adversus quam, ne portæ quidem inferi prævalebunt: extra quam, veluti extra arcam Noe, nulli salus potest contingere, & Deo sub jugo uno (ut ait propheta) servientes, unam fidem, unum baptismum, unum ovile Petro a domino commendatum, unum supernum pastorem in terris, unum dominum Iesum Christum agnoscamus in cęlis, cujus gratia & benignitas beati Ioannis apostoli & euangelistæ precibus ac meritis, ex vitæ hujus procellis & scopulis ereptos salva nave ac mercibus ad æternæ felicitatis portum nos perducat. DIXI.

CV.

DE CHRISTO PUERO CIRCUMCISO, & Iesu vocato, concio Tridenti habita Calendis Ianuarii MDLXIII. *in amplissimo sanctæ synodi, cardinalium patrum, atque oratorum consessu, a domino Roberto Furniero, Gallo, doctore theologo, Ambianensi canonico, auctore.*

Postquam consummati sunt dies octo, ut circumcideretur puer vocatum est nomen ejus Iesus, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. Lucæ II.

PRETIOSUM certe & præsentibus consiliis vetitis pernecessarium munus, solennis & pridem usitatus Christiani sacerdotii ritus vobis hodierno die exhibet, illustrissimi & reverendissimi domini cardinales, clarissimi oratores, & sanctissimi patres, Christum Iesum, bonorum omnium fontem exundantissimum, infantulum quidem ipsum, & nuper inter crates, ut ita dicam, ac præsepia nascentem, sed alta jam spirantem tamen, & pro sua sponsa ecclesia imperatæ sibi a Deo patre militiæ præclarum ac illustre tyrocinium edentem, primosque laudis ac nominis sui honores ac titulos fuso primum sanguine emerentem simul & suspicientem. Hoc nobis margaritum nobile, & quod rerum suarum solida commutatione redimere cautus institor non recuset, hodiernum euangelium attulit: & angusto historiæ compendio, velut concinno quodam scriniolo conclusum, sinceris purgatisque præcordiis sumendum, habendum, fovendumque dedit. Suscipiamus ergo, sanctissimi patres, non illotis manibus tam opportunum, tamque optabile donum, cui utque par est, gratiarum euangelia rependamus, ipsam illam qua clauditur euangelii arculam impetrata cælestis agni clave recludamus, ut amplius perfecta tanti muneris dignitate, certiore judicio meriti magnitudinem æstimantes, quantum ejus auctori debeamus propensiore studio & ore pleniore velimus confiteri.

Enimvero, patres, cum tantum salutaris doctrinæ thesaurum tanta verborum brevitate compressum inspicio, succurrit animo, quod pridem est ab illo admirando scriptore Dionysio ex unius apostolorum Christi auctoritate semper annotatum, omne de Iesu euangelium & longum & breve esse. quod ut in gleba, quod aiunt, & re præsente experiamur, quid magnum tanto Laconismo dici potest, quam quod nunc est euangelii voce recitatum: Filium Dei, puerum factum, octavo Dei circumcisum cælitus allato nomine Iesum esse appellatum? Atqui si hanc euangelicam scytalen evolvas, & intus latens pietatis sacramentum explices, non (quod quidam sine ratione magnopere mirati) in vacuæ nucis putamine conclusam Iliadem malorum, ut dicitur, reperies, sed inexhaustam salutarium bonorum θάλασσαν ipse tibi poteris oblatam gratulari. Hic tu conjunctam arcano ineffabili, cum summa humilitate summam comperies majestatem, in eodem illo æterno, atque octo dierum puero habiturus, quod & suppliciter adorare, & utiliter imitari possis. Hic tu perantiquum illud circumcisionis mysterium, quum attentius observaris, simul & divinæ sapientiæ profunda consilia mirabere, & quid abs te tanti sacramenti ratio requirat considerabis. Hic tu denique cum cæleste illud & salutare Iesu nomen Christo virginis filio inditum audieris, dignitatem ejus veneratus ipse nominis ac officii tui recordabere. Magna hæc sunt, patres, & homini Christiano ad omnem pietatis partem non mediocriter profutura, si serio attendantur.

ANNO CHRISTI 1563.
Gell. noct. Att. lib. 17. cap. 8.
Plin. nat. hist. lib. 40. 7. cap. 22.

Quid enim (ut de primo illo exinanitæ majestatis beneficio primum dicamus) tum ad agnoscendam summi erga nos numinis φιλανθρωπίαν, tum ad nobis ingenerandum referendæ gratiæ studium potest esse valentius, quam tanta nostram mortalitatem dignatione ornatam atque auctam intueri, ut jam non homo sibi, quam Deus homini possit esse conjunctior, ac notior? Recordemur, sanctissimi patres, quanto se cruciatu miseri mortales jam inde ab illa primi hominum defectione (quæ tantis tenebris mentes nostras obscuravit) sese afflixerint, ac torserint, ut divinæ cognitionis scintillam aliquam saltem eminus prospicere possent. In quo tamen, tanto fere quisque a scopo aberravit longius, quanto feliciore ingenio, & præstantiore natura præditus videri voluit.

Eos omitto, qui, quam philosophici nominis supercilio magnam stultitiam tegerent, non dubitarunt vel omnem religionis ac numinis opinionem semel ex hominum animis tollere, vel deorum myriadas innumerabiles confingere, vel petita in dies longiorum comperendinationum venia respondendi cunctatione temeritatem suam confiteri. Modestiores illi, & quos alicujus sapientiæ animalia Tertullianus cognominabat, quum unam quidem primam, secundas vero ac tertias rerum creatrices ἐννοίας philosophati sunt, ne dicam fabulati, quid aliud quam Valentini, Montanique discipulis prodigiosas & mendaces αἰώνων προβολὰς suppeditarunt? Nimirum (ut apostolus ait) *evanuerunt in cogitationibus suis & obscuratum est insipiens cor eorum, ac dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt.* Fuit enim, patres, divinæ εὐδοκίας ac benignitatis non humanæ temeritatis hoc beneficium: inclinare cælos ac descendere, ut innotesceret, divinam celsitudinem oportuit, & (sicut contra Celsum Origenes scribit) prudentis & docti præceptoris instar ad discipulorum se humilitatem & captum demittere: nam argenteis illis columbæ pennis, ut ait psaltes, destitutos ad eum penetrare qui ascendens super cherubim, & evolans super pennas ventorum, *tenebras posuit latibulum suum*, nihilo feliciore exitu conari quis potest, quam vel illi quondam Babelis architecti, vel qui in Aquilonem se se extollere conatus, in profundissimum æternæ caliginis barathrum præcipitavit. Noster est ergo, sanctissimi patres, tantæ majestatis descensus noster iste (sicut apud eumdem illum Dionysium est) e cælo demissus

Tert. in apologet. c. 10. Idem in lib. de patientia.
Rom. c. 1.
Psalm. 17. lib. 4. & idem Dion. in præfatio. lib. de divinis nominibus.
Psal. 17.
Genes. 11. ut & citatur ab Origene lib. 4. contra Celsum.
Isai. 14.
Dion de divinis nominibus c. 3.

ANNO CHRISTI 1563.

demissus quo sursum attollamur divinæ benevolentiæ funis: noster illius inaccessibilis lucis ad humanæ imbecillitatis oculos attemperatus fulgor, quum adorandus ille Dei filius, splendor gloriæ & figura substantiæ ejus, egressus a diebus æternitatis, cujus thronus in sæculum sæculi, paulo minus ab angelis nostri gratia minoratus atque extenuatus est & auctor salutis nostræ per passionem consummatus: nimirum, ut quomodo lutum nostrum (quod e nihilo crearat) divino quodam oris sui spiraculo, animavit, ita tandem nova, & inenarrabili Dei hominisque commixtione, non in unius naturæ confusionem sed in unius personæ hypostasim (quo nullus arctior nexus esse potest) sibi conveniret; Quis B non hæc præclara ac magnifica Christianæ religionis initia reputarit? Atqui, tanto magis id quisque dixerit, tanto plenius qui fuerint horum initiorum progressus animadverterit. *Ubi venit plenitudo temporis*, ait apostolus, *misit Deus filium suum, natum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret.*

Hebr. 1. Mich. 5. Psal. 8. Bern. serm. 20. de nativitate domini. Aug. Epist. 3. quæ est ad Volusianum. Gal. 4.

Obtrectent usque, atque oblatrent licet Cherintus ac Manes, totumque Apollinaris, Praxeæ, Hermogenis, Eutychisque satellitium; primus hic quidem Christo fuit a patre mandatæ legationis gradus, ut ex illibata muliere vera virgine, vera matre nasceretur, filius hominis fieret, vere nostrum, vere humanum corpus indueret, *ut quia pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse pariter participaret eisdem.* Secundus vero, C ut sub lege esset. Quid hic audimus, sanctissimi patres, reges terræ a quibus tributum accipiunt? a filiis suis an ab alienis? quod si ab alienis? quod si ab alienis, ergo filii liberi sunt; ergo lege soluti. Quid ergo? an non hic est Dei, non dico ὁμοούσιος, sed ὁμούσιος, filius perdilectus, in quo complacuit patri? an non hic est *omnipotens ille sermo, qui cum quietum silentium tenerent omnia, & nox in medio cursu suum iter haberet, a regalibus sedibus venit?* An non imperium ejus super humerum ejus? An non dedit ei pater omnia in manus, & pedibus ejus cuncta subjecit? An vero tantisper alienus, tantisper heres parvulus, tantisper D sub tutoribus atque actoribus positus, tantisper forma atque habitu servus, dum, ut apud Leonem est verbi majestate velata humanæ redemptionis impleretur dispensatio!

Heb. 10. Matt. 17. Epipha. in Anchorato. Matt. 3. & 27. Sap. 18. Isai 9. Ioan. 13. Psal. 8. Gal. 4. Epist. 83

Videamus, patres, quam non arbitratus sit Christus esse rapinam, esse se æqualem Deo. Quod jure nostrum est, quod bona fide, quod sine ulla alienæ injuriæ conscientia possidemus, omnium usibus patere facillime ferimus: si quid furto abstulimus, si quid invasimus, si quid eripuimus, id omnibus viribus soli sic retinemus, ut inde nobis quicquam decedere gravissime patiamur. Hic ergo, quid puer iste, atque Emmanuel E noster? num quum sit ipse auctor, sancitorque legis supra legem extare pertinaci studio contendit, quo sibi uni singularem dignitatis suæ celsitudinem asserat, ac vendicet? Num metuit, ne verbi potentiam involuta pannis infantia minuat? Num timet ne præceps in Ægyptum fuga, magnificæ illi Magorum adorationi quicquam detrahat? Num a Ioanne baptizari, aut agnus vocari renuit, ne quid audito de gloria sua paternæ vocis eulogio derogetur? Num vel cibum jejunus, vel somnum fatigatus aversatur, ne quid miraculorum gloriæ, tantæ servitutis officiat necessitas? Num ipse parentis utriusque sui conditor & servator, ut sibi potestatis in omnes plenitudinem sartam tectam tueatur, recusat esse subditus illis? Minime vero, patres, minime inquam, sed quamquam justissimus, prudentissimus, optimus; & numeris omnibus absolutissimus νομοθέτης & cui merito lex non fuisse posita videatur; legem tamen solvere non venit, sed adimplere. Digna vox, ait quidam, imo vero digna virtus majestate regnantis, legibus se alligatum principem gerere, nedum profiteri, suamque auctoritatem de earum auctoritate æstimare, & quum ad eamdem rempublicam, sicut caput ad corpus pertineat, pari jure cum membris degere, & ex eorum commodis præfecturæ suæ amplitudinem, ac dignitatem metiri. Hoc doctrinæ compendium, Christiani patres, si in ecclesia, atque adeo in hac sacra œcumenica synodo, valebit, beatos nos quibus leges vestræ non modo spectabiles & præclaræ, sed sacrosanctæ futuræ sunt, ac æternæ: vos vero longe beatiores, qui cum optimarum legum ipsi auctores sitis, solvi tamen etiam vestris legibus recusetis. Hoc demum est Christum legi subditum atque obsequentem imitari, hoc a divini legislatoris vestigiis non discedere, hoc vera pro Christo legatione fideliter fungi, hoc denique non Lesbias ac plumbeas regulas fundere aut (quod Anacharsis dicebat) aranearum telas texere, sed vere catholicas, vere Christianas, vere conciliares sanctiones condere, quibus facile & veritatis hostibus os obstruatur, & intemperantium hominum ambitio, cupiditasque frænetur.

Psal 7. Matt. 1.

ANNO CHRISTI 1563. 1. Tim. 1. Matt. 5. Iustin. im cod de lege & constit. lege digna

In hanc vos curam incumbere, sanctissimi patres, Christus ipse non tantum puer natus; sed multo magis circumcisus hortatur, & jubet. Quid enim bonæ rei fere amplius (ut hoc quoque loco circumcisionis dignitatem expendamus) Iudæis ac eorum symmystis ὀκταήμερος illa præputii sectio fuit, quam longius dilati beneficii, & diuturnæ servitutis nota? An non hoc apostolus apertissime significabat, quum diceret? *state, & nolite iterum jugo servitutis contineri: testificor enim omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.* Quod non ob id (opinor) ab eo dictum est, quo sic circumcisionis pretium ac pondus elevaret, aut quod renovati cum illo primario credentium parente, exemplari, ac principe Abrahamo, Adamici fœderis sacramentum eam esse nesciret, sed quo, ex ipsius pacti, cui circumcisio serviebat, conditione & natura, etiam Deum ipsum omnium potentem & cujus voluntatem ac majestatem merito credimus esse debere liberrimam, αὐτομάτως tamen ac sponte legem quam condiderat subiisse judicaret. Quod si quis me roget, quænam ea sit pactio, cui se dominus omnium, tam admiranda fœderis hujus sanctione volens obstrinxit, equidem ex concepta ipsius stipulationis formula eam esse respondebo, qua se quidem Abrahamo & posteris ejus protectorem, mercedem, Deum denique ac servatorem fore spopondit: ab eodem vero, ut & ipse & soboles ejus, coram se ambularet, perfectus esset, ac benedictionis semen firma fide expectaret, stipulatus est: Quod quia Abrahamus cadens pronus in terram & adorans promittere atque assentiri visus est, pactum certe firmavit, quo etiam Deus ipse, tamquam ex oris sui syngrapha æternum vinctus, atque (ut sic dicam) indispensabiliter obligatus teneri voluit. Porro pactum hoc quoniam divina benignitas immotum, ac sempiternum esse volebat, jurisconsulti prudentis modo

Gal. 5. Gen. 3. Gen. 14. 16.

Ipsum

ANNO CHRISTI 1563.

ipſum tutiſſimis utrinque cautionibus adverſus omnes ſatanæ artes ac machinas armavit, ac munivit. Nam hinc quidem ut conſilii ſui immobilitatem oſtenderet, promiſſioni jusjurandum addidit, *ut per res duas, quibus impoſſibile eſt mentiri Deum, non modo ſpem, ac fiduciam certam, ſed etiam firmum* (ut ait apoſtolus) *ſolatium haberemus*: illinc vero, ut interea, dum expectabatur benedictionis ſemen, conſtans perſeveraret ſponſionis vigor, omnibus iis qui pacti conſortio tenebantur, obligationis memoriam ex hujus ſalutaris ſacramenti indelebili cicatrice aſſidue præſentem aſſe imperavit.

…eb. 6.

Itaque minime mirum eſt inter antiquas ceremonias, nihil circumciſione ſolennius a patribus eſſe celebratum, quum ea nota gentem quidem eam, unde proditurus erat Chriſtus, a ceteris nationibus ſepararet, & ad ſpem venturi mediatoris perpetuo excitaret: reliquos vero populos novæ & inſolitæ religionis admiratione, ad veri Dei cognitionem aliquam ac ſtudium invitaret. Quorum etiam quidam externum Iudæorum ritum imitati, non quidem Iudæos ſe, aut proſelytos, ſed verpos tamen & recutitos effecerunt. Ut hic non taceam quod, in Iſraelis nepotibus, qui eo ſtigmate inſignitus erat, tantum non cælo (ut ille idem Lucius pontifex ait) adſcriptus videretur, eo vero qui carebat filiorum titulo abraderetur. Magno igitur merito tanti fuit Abrahæ filiis hujus ſacramenti religio, donec adveniret vindex ac redemptor ille, qui temporibus ante omnia tempora definitis, aſſumpto citra neceſſitatem neceſſitatis hujus jugo & legum & ſacrorum & totius antiquæ διαθήκης ac Moſaicæ παιδαγωγίας onus ab Iſraelis cervicibus removeret.

…ſt. opuſc … oper car… Chriſti …er ſcripta …vi Cypria… Herodo… inEuter… Strabo ſitu orbis lib. 17.

Hæc fuiſſe æterno iſti puero noſtro, patres, hodierni vulneris prima ac præcipua cauſa Paulo viſa eſt, quum eum ſub lege factum eſſe dixit, ut eos qui ſub lege erant, redimeret. Aliæ vero, quas ad hunc locum plerique afferunt, nimirum Chriſtum ſic antiquam priſcæ hujus religionis vim ac neceſſitatem approbaſſe, ſic verum ſe hominem, verum Abrahæ filium demonſtraſſe, ſic Iudæorum animos præparaſſe, ſic in ſimilitudine carnis peccati de peccato peccatum damnaſſe, ſic denique patri oblatis ſanguinis ſui primitiis præclarum illud ſalvatoris nomen emeruiſſe: ſpecioſæ quidem ſunt, ac veræ, ſed hoc fortaſſe loco minus attendendæ, quam quod ab illo illuſtriſſimo ſcriptore ac pontifice Lucio ad capiendum hujus beneficii fructum longe uberrimum dictum eſt appoſitiſſime. Iuſſum eſt, inquit ille, quondam etiam pueris præputium amputari, ut omnes proprii ſanguinis primitias offerrent ei, qui pro omnibus totum ſanguinem ſuum ipſe erat oblaturus: ubi vero Chriſtus ipſe adfuit, ac circumciſus eſt, jam non truncationem præputii, ſed cordis circumciſionem euangelium imperat, omnemq; affectionũ petulantiam gladio ſpiritus jubet reſecari.

…l. 4.

…odem il… …irm. de …unc. …d Cy… …num.

Utinam, ſanctiſſimi patres, tam ſalubre conſilium ac mandatum incircumciſi, ac ſpurii eccleſiæ hoſtes pridem audiſſent. Quanquam enim (ut ſcribit Leo) facile omnes ſatan in quævis flagitia impellit, quos in religione decepit: vera tamen eſt Cypriani ſententia, qui hæreſin homini impuræ & ſceleratæ vitæ pœnam eſſe ait: non enim proclivius aut magis lubricum ullum eſt in errorem præcipitium quam ſua cujuſque incircumciſa vel opum, vel voluptatum vel honorum cupiditas, ac libido. Et ſicut ad fidem pia affectio, ſic ad errorem nil ferme non poteſt corrupta morum

…m. 4. …ollect. …r. lib. 12 …t. 8.

A inclinatio, quum eam quiſque hæreſim facillime amplectatur, ac retineat, quam vel turpitudini, vel ſceleri ſuo convenientiſſimam arbitratur. Explora, (niſi grave eſt) primos illos hæreticorum σεμπνύς, Simonem ac Menandrum, eos certe comperies ab incircumciſa pecuniæ aviditate periiſſe: Excute genus hominum ſpurciſſimum (noſtris tamen quam ſimillimum) Gnoſticos ac Manichæos, in tantam mentis cæcitatem, ex impuriſſimis moribus, & fœdiſſima carnis ſalacitate videbis eſſe prolapſos. Inſpice Novatum, Arium, Meletium, & totam illam toties in grege domini renaſcentem φιλεπισκοπούντων hæreticoru ſcabiem,

ANNO CHRISTI 1563.

Ex Epiphanio.

B reipſa percipies miſeros homines vana honorum ambitione deceptos in horrendos illos & phanaticos errores incidiſſe, tantum nobis, imo vero tantum catholicæ eccleſiæ & prioribus illis ſæculis & hoc noſtro omnium deploratiſſimo, malorum afferre potuerunt illæ veneficæ, atque omnium hæreſeón φαρμακεύτριαι, φιλαργυρία, φιληδονία καὶ φιλοτιμία, quas tres harpyias (quibus nunc quoque omnia fœdantur) ſi ſapientia & ſinceritate veſtra, ſanctiſſimi patres, ab eccleſię rebus mature abegerit, Philiſthinorum præputia, non jam dico centum (ut olim Dauid) ſed ſemel omnia una veſtra plaga amputarit.

Ex eodem

1. Reg. 18.

Nihil hic addam de circumcidenda ſuæ cujuſque conſcientiæ pellicula, patres. Non enim ignoro ad eum me hominum ordinem verba facere, C qui, ut Heſiodus de præſtantiſſimis mortalium ſcripſit, αὐτὸς πάντα νοήσῃ, & non eſt ejus morbi difficilis curatio, in quo ſibi quiſque optimus medicus eſſe poteſt, hoc tamen unum (ſi permittitis) patres, veſtra bona venia dicam, tantum luxus, tantum faſtus in apoſtolorum ſucceſſoribus, in Chriſti vicariis, in Dei hominumque mediatoribus, equidem magnopere vereor, ut divinæ cenſuræ longanimitas, ac patientia incircumciſum diutius velit ſuſtinere.

In libello cui nomen eſt & opera & dies.

Sed quoniam vos in eo totos eſſe Chriſtianus orbis confidit, ut eccleſiam (cujus vos curandis nuptiis Spiritus ſanctus paranymphos præfecit) ſponſo ſuo Chriſto omni macula purgatam, mundam, ac ſpecioſam exhibeatis. Equidem exiſtimo D ad promovendum hujus inſtituti veſtri ſucceſſum, plurimum eſſe profuturum, ſi primum confeſſionis veſtræ, apoſtolum & pontificem Chriſtum, hodie demum cum circumciſus eſt, Ieſum eſſe, appellatum conſideretis, fuerit licet in illa prima rerum naturæ conſtitutione magnus, fuerit in cataclyſmo admirabilis, in patriarchis conſiliarius, in Ægyptia liberatione Iſraelis ac Pharaonis Deus, in gentium Chananæarum expugnatione fortis, in Davidis ac Salomonis regno futuri ſeculi melioris pater, in nativitate denique princeps pacis, non ante tamen quam in hodierna ſanguinis effuſione, iſto omnium clariſſimo, ſuaviſſimo, ſanctiſſimo, & proprio ſuo nomine Ieſus, eſt appellatus. Hæc nimirum octavæ E diei prærogativa fuit, ut quoniam ad perfectum neque naturæ, neque Moſeos lex adducebat (unde & octavo die utraque carebat) totis illis ſeptem Moſaici ſabbati diebus hoc tam venerabile nomen Dei populus non audiret, ſed octavo demum die ipſum ſibi proprium Dei filius ſortiretur, & donec idem illud hodie cognominatur, perpetuum retineret. Nobis ergo, ſanctiſſimi patres, id eſt, euangelicæ lucis filiis, ad quos imprimis octavus ille, gratiæ dies pertinet, Dei filius Deus ac dominus noſter vere Ieſus eſt, id eſt, omnium ſalvator, omnium redemptor, omnium tutor, &

Gen. 1. Gen 7. Exod. 15. lib. Ioſue. reg. 2. & 3. paſſim.

Chriſtianim vocabulum ait Tert. non magis proprium eſt quam veſtitus.

Hebr. 7.

Hebr. 4.

BBbbb bonis

ANNO CHRISTI 1563.

bonis omnibus bonorum omne genus auctor, largitorque sempiternus. Qui non ut olim Ioseph, aut Othoniel, aut Aod ille ambidexter, gentis unius temporariam, infirmam ac imperfectam pacem aut quietem procuret, sed qui mundi totius certam, integram, æternam, & bonorum omnium solida summa constantem salutem paret, perficiat, ac largiatur. Vnde & nomen ejus nomen novum, laudabile, excelsum, honorabile, magnum, admirabile, benedictum, horribile, æternum, immensum, omnipotens, ac salutare passim prædicatur: omni denique alio nomine majus, non solum quod nominatur in hoc sæculo, sed etiam in futuro, in hoc hominibus pœnitentiam, redemptionem, justitiam annunciari, in hoc Deum invocari, laudari, sanctificari, in hoc pacem omnis creaturæ euangelizari, Christus ipse edicto statuit sacrosancto.

Gen 41. Iud 3. Iudem. Philip. 2.

His titulis atque officiis, patres, divini hujus nominis incomparabilem dignitatem æstimare longe satius esse arbitror, quam in expendendis vocabuli ipsius literis, ac punctis pene singulis, & ad τετράγραμμον, aut aliud Hebræum, Syriacumve Dei nomen exigendis etymologiam quidem subtiliter sequi, sed operam sedulo perdere. Quod qui diligentius & ad superstitionem usque scriptis etiam ea de re libris præstitere, equidem nihil aliud quam curiosa sectatos existimo, tametsi facile assentior in Christianis exorcismis ad nudum quoque vocis hujus sonum partes omnes adversas contremiscere atque exhorrescere vel invitas. Optima igitur & saluberrima exornandi nominis hujus ratio fuerit, non modo ut quoties auditur, cum aperta honoris significatione (ut passim ac pie fit) audiatur, sed etiam toties Christus universorum salvator cogitetur ac credatur.

Luc 24.

Quamquam vobis quidem, sanctissimi patres, quibus præ ceteris salutis hujus dispensatio credita est, longe attentior sit oportet condecorandi atque exornandi hujus nominis ratio. Quos cum divinæ scripturarum voces Christi ministros ac legatos cognominarunt, quum civitatis Dei vigiles, custodes, gubernatores appellarunt, quum hominum pastores, Christianæ familiæ præfectos, ecclesiarum episcopos, sanctuarii lapides vivos, templi Dei angelos esse dixerunt, nominis quidem hujus exornatores atque encomiastas, salutis autem ipso nomine significatæ œconomos ac dispensatores præcipuos esse docuerunt oportere. Itaque quoniam nominis hujus sui tum illustrissimam gloriam Christus prædixit fore, cum & credentes, & credentium duces ejus virtute ac invicta δυνάμει dæmonia ejicerent, serpentes tollerent, venena illæsi biberent, ægrotos manuum impositione curarent, si & divinum istud nomen pro officio illustrare, & illos titulos vestros merito retinere constituistis, serio vobis conandum, ac viribus omnibus contendendum est, sanctissimi patres, ut primo quoque tempore meridiana nocturnaque dæmonia a populo Dei pellantur, & in ista, quæ piis omnium votis a vobis reposcitur & divinitus exigitur, ecclesiæ repurgatione ac reformatione non solum adversus carnem & sanguinem, id est, privatas cujusque animi corporisque illecebras strenue ineunda colluctatio est, sed etiam si opus erit, adversus principes & potestates, adversus quosvis hujus sæculi κοσμοκράτορας rectores tenebrarum harum in gladio & nomine isto, Dauidis instar, fortissime dimicandum. Hæc enim prope una spes restat, hæc una compendiosissima via & ratio superest, qua pestiferæ doctrinæ viperas & serpentes tam diu electorum calcaneo insidiantes ad Christianæ confessionis petram calcare, conterere & collidere possitis: hoc reliquum est antipharmacum atque alexicacon μῶλυ, quo præmuniti de nostris ipsorum vitiis fere collectum atque attemperatum errorum venenum & diluere, & illæsi absorbere valeatis.

Cor 4. Cor. 5. Ezech. 3. & 33. 1. Petr. 5. Luc. 22. Acto. 20. Petr. 2. Matt 16. Ephes 6.

Et quoniam non leve ægrotis afflictisque solatium promissum est eis, quibus in hoc sacro nomine forent impositæ sanctorum manus, Pergite obsecro atque obtestor vos, sanctissimi patres, afflictorum commiserer, ægrotisque salutares manus imponere, & eorum vitam ac salutem apud divinam clementiam qua soletis pietate adjuvare. Non enim ignoratis quam multas & quam insignes Christiani corporis partes contagiosa hæc falsorum dogmatum lues, & vere θεήλατος pestis invaserit, & in exitialem ægritudinem induxerit, facile animadvertitis hunc iræ & furoris Dei calicem esse, & jam diu ex hoc in hoc inclinari, necdum tamen fecem ejus esse exinanitam: sperandum nihilominus atque orandum semper, neque unquam deficiendum esse. Nam sicut qui repurgatos quidem olim naturales olivæ ramos voluit, obtruncatos tamen non voluit: sic hoc fortasse tempore excussos utique speciosos liliorum flores voluit, avulsos certe aut eradicatos non voluit. Ideoque & jam fecit ipse nobiscum signum in bonum, ut audiant mansueti ac lætentur: stetit enim cum electis Israël, qui præliatur prælia domini, Guysianus ille, Phinees noster, stetit inquam, & placavit, & ob id, spero propediem cessabit quassatio. Beati ergo, qui recte & pie intelligent super egenum, afflictum, & pauperem, & castigatos ac probatos a domino amicos ejus, ut quondam Iob Dauidem ac Tobiam, non despicient: sed hodierno Christi exemplo fratrum afflictorum sortem commiserati, eorum salutem ex animo mecum hac oratione domino Deo commendabunt,

Divinitus illata pestis. Esa. 51. & Hier. 25. & 48. Psal. 74. Luc. 18. Roma 11. Iobi 2. & 19. & 30. Regum 16. Tob. 2.

TOBIÆ IV.

Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum, qui quum iratus fueris misericordiam facies, & in tempore tribulationis iis qui te invocant peccata dimittes. Non est in hominis potestate consilium tuum, hoc tamen pro certo habet omnis qui te colit, quod si vita ejus in probatione fuerit, coronabitur: si in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in corruptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit. Sit nomen tuum Deus Israel benedictum in sæcula. Amen.

CVI.

DE NOMINE IESV ORATIO, ad sacrosanctam synodum Tridentinam, autore Gasparo Cardillo Villalpandeo Hispano Segobiensi, doctore theologo MDLXIII.

CHRISTVS servator hominum imbecillitatis nostræ atque miseriæ satis conscius, cum pro sua singulari benevolentia erga nos, & admirabili caritate qua dilexit mundum, cuperet nobis opitulari, hoc documento admodum salutari atque cælesti nos instruit, ut cum re quapiam indigemus, cælestem patrem adeamus, & eundem in nomine suo, si voti compotes evadere velimus, nostris precibus solicitemus: fiet enim vobis, ait, qui fidelis est, & mentiri nequaquam potest, quicquid petieritis patrem in nomine meo: id si verum est, cum quibusvis aliis necessitatibus

necessitatibus laboramus, dubitari nulla ratione A potest, quin sit ille nobis longe magis præsentaneam opem laturus, qui angustiis premimur inextricabilibus, dum sacrorum mysteriorum parum consciı, artis benedicendi ignari, omnium bonarum disciplinarum rudes, usus rerum inexpertes, denique præsidiis omnibus atque ornamentis animi destituti, in hoc celeberrimo & clarissimo orbis theatro, coram principibus in omni genere literarum, prudentiæ & pietatis viris, de re omnium gravissima difficillimaque, de nomine, inquam, Iesu orationem hodierno die sumus habituri: ac nisi hæc unica spes mihi reliqua facta fuisset, proculdubio ab incepto destitissem: illa tamen me recreat reficitque, illa mihi vires suggerit, atque animum facit ad dicendum amplissimum. B Pulsemus igitur precibus eumdem, atque in nomine Iesu ab eodem enixe petamus, ut depulsis ignorantiæ tenebris, ita mentis nostræ penetralia divini luminis splendore collustret, ut dum vobis, sanctissimi patres, sicut decet, ac par est, hac in re morem gerimus, brevis a nobis de nomine Iesu oratio instituta, non sine ingenti fructu spirituali decurrat: eam rem magno compendio consequemur, si carissimam Christi matrem precibus allegaverimus: annuet illa, ut solet, piis votis, si legationem cælestis paranymphi, qua mirifice affici consuevit, in memoriam ejus revocemus, dicentes: Ave Maria.

Postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer, vocatum est nomen ejus Iesus, quod vocatum est ab angelo priusquam in utero conciperetur. Luc. 2.

ILLVSTRISSIMI legati, oratores clarissimi, sanctissimi patres. Octavus hic agitur dies, ex quo Dei verbum e sinu patris processit, ut caro fieret, ecce hodie prodit ex materna domo, id est, admodum humili tuguriolo: ut nobis, pro quibus humanam carnem induerat, palam sese ostendat: & anni exortu prospera cuncta atque læta nobis reddat: cum sanguine fuso desideratam diu ardentibus votis pacem confirmat, quam ex æthereis sedibus in terras advexerat: & nomen sumit, D ut eo agnosci atque invocari ab omnibus possit, qui paucis hactenus, ut scriptura refert, notus erat: hunc ego vobis annum, patres, faustum admodum atque lætum in Christo precor.

Euangelium, quod hodierno die sancta Romana ecclesia nobis explicandum præbet, paucissimis tantum, quæ retulimus, verbis constat: ac licet verborum apparatu admodum exiguum sit, copia, & mysteriorum magnitudine, non facile possit longiori cedere: quamquam enim omnes sacræ literæ illud peculiare contineant atque suum, contra quam prophana hominum scripta, ut E plus habeant in recessu, quam fronte promittant: fit interdum, sic dispensante divina sapientia, ut brevi aliqua oratione sacratiora mysteria, & majora sacra condantur, quam longa: quod accidit in præsentia, atque ut rem universam initio orationis meæ in summa dicam: duo sunt maxime, quæ paucis his verbis sacer euangelista Lucas nos docet. Primum narrat octavo die post ortum suum, humani generis redemptorem vindicemque, juxta præceptum Mosaicæ legis esse circumcisum. Deinde nomen ei positum fuisse, & appellatum esse Iesum, quod sane nomen non accepit ab homine communi more, sed a Spiritu potius cælesti divinoque: neque cum in lucem editus esset jam, ut vulgo fit, sed priusquam in utero conciperetur, quod idem euangelista testatur; cum ait: trepidanti virgini angelum dixisse: *Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum: ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen ejus Iesum:* quam appellationem æternum patrem sublimi in solio residentem dilecto filio suo olim dedisse dono, Paulus testatur, cum ait: *Exaltavit illum Deus, & donavit illi nomen.* De utroque igitur mihi dicendum est hoc tempore, volente Deo, ea brevitate, quam res usque adeo gravis, difficilis atque impedita pati possit: eo etiam splendore, quem ingenii nostri mediocritas tulerit: modo vos, sanctissimi patres atque lumina orbis terrarum, vestra consuetudine, id est, intentis animis me quoque dicentem audiatis.

ANNO CRISTI 1563.

Luc. 1.

Phil. 2.

Quoniam circumcisio populo Israel ea potissimum causa præcepta est, ut haberet ad manus præsens aliquod efficacissimumque remedium adversus culpam illam, quæ a primo parente ducta, atque in universum genus hominum transfusa cum semine, in ipso nostro ortu natura contrahitur: Christus vero servator noster contagium mortis antiquæ prima sua nativitate non sensit, sed omni prorsus vitio caruit, videbitur fortasse cuipiam frustra tam atrocem cruciatum tenerrimus infans substinuisse: ceterum si rem altius inspiciamus, plane comperiemus, hanc ipsam, de qua loquimur, Christi circumcisionem, C non modo utilem fuisse, sed præterea multis nominibus necessariam: ut enim libenter fateamur, sacramento circumcisionis vindicem atque assertorem libertatis humanæ minime indiguisse, dici non potest, quot & quantas saluti hominum atque vitæ utilitates attulerit: ut existimare debeamus, non sine admirabili quadam providentia, divinoque consilio, eumdem pro nobis circumcidi voluisse, quorum saluti plurimum studebat.

Vt enim hinc exordiar, nisi Christus Iesus sacramento circumcisionis fuisset initiatus, atque adscriptus populo Israel, difficile sane aditus patere posset ad persuadendum genti Hebræorum, quod efficere cupiebat maxime, se esse Abrahæ genus: cui circumcisio imperata est, atque insuper illum prophetam, quem Moses prædixerat Hebræis, ex eorum fratribus & familia excitandum esse a Deo: itaque nisi circumcisus esset, tamquam alienigena, a Iudæis cum ratione rejici posset: neque ullam apud eos ejus oratio fidem inveniret. Deinde eo consilio factum putamus, ut genus hominum ab hujusmodi sanguinario sacramento eriperet, & cum eo veterem legem onustam ceremoniis, & præceptis gravem, nostris humeris depelleret: cum enim antiqua lex, Christi servatoris nostri umbra esset, necesse quidem erat, orto sole, umbram dissipari atque evanescere: pro cruenta vero circumcisione, placidum baptisma: pro molesta & gravi sarcina vetustæ legis, jugum quoddam suave, & onus admodum leve reliquit nobis: si, ut Paulus monet, spiritu gratis imbuti, in caritate non ficta ambulaverimus. Sanguinem præterea fudit, ut hominum salutem, quæ juxta æterni patris decretum ejus vita constare debuit, & quam ut procuraret, paulo ante naturam humanam cum divina conjunxerat: jam jam negotiari inciperet, atque eodem antiquis nostris vulneribus mederetur, quæ nondum obducta cicatrice, dirum adhuc atque pestilens virus evomebant: ad eam enim rem præstandam, neque commodius ullum, neque efficax magis opobalsamum inveniri, excogitari que poterat? O summum medendi artificem! O animorum curato-

ANNO CHRISTI 1563.

rem admodum peritum: neque peritum modo, A sed mitem etiam atque benignum: ut & sciret, & vellet nostris infirmitatibus compati, easdemque sanaret!

Audite divini medici, patres, peritiam singularem, atque affectum erga nos, qui pene jam eramus deplorati: nulla nobis pharmaca propinat, non potionem amaram porrigit, non patitur nobis scindi venam, neque putrescentia membra nostra cauterio aduri, non adhibet externa fomenta, vulgaria omnia remedia consulto prætermittit: quæ cum affectis locis admoventur, gravem dolorem ægris adferre solent: ut enim nullum inferant alium, certe stomachum turbant, nauseam movent, & cum nusquam molesta non sint, sæpenumero sine ulla nostra utilitate sumuntur, ac nocent interdum. Christus pro nobis acerbos B atque insuaves syrupos bibit: ille acetum & fel gustavit, & quæ vulnera sentire fomenta non poterant, curavit ferro: nam carnem suam lubens volensque hodierno die pro nobis gladio secandam præbuit, atque in tenerum corpus suum crudelissime adacto cultello, pestilens ex nostro, exitialeque venenum extraxit: ut verum sit, quod de eodem Isaias narrat: *Vere languores nostros ipse portavit, & dolores nostros ipse tulit:* (Isai. 53.) cui Petrus consonat, cum ait: *ipse peccata nostra pertulit in corpore suo*: (1. Petr. 2.) ejus enim inopia, nos divites facti sumus: ejus ignominia, nobiles: ejus imbecillitate, fortes atque robusti: ejus fletu, hilares, & jucundi: ejus sanguine, recreati: *ejus livore sanati sumus*: ejusdemque mors, immortalis C atque æternæ vitæ causa fuit. Vnum illud a nobis requirit, patres, *ut peccatis mortui, justitiæ vivamus*: (Ibidem.) nemo igitur sibi blandiri velit existimans Christi circumcisionis se usquam participem esse, qui non prius summo studio, accurataque diligentia in eam rem incubuerit, ut anteactæ vitæ pertæsus, atque etiam contractas sordes abluerit pœnitentia: veterem hominem, qui corrumpitur, cum vitiis & concupiscentiis suis & exuerit, & abjecerit procul: atque insuper novum induerit, qui secundum Deum creatus est: hæc illa nova est, & perpetuo duratura circumcisio: ad hanc nos, vetere abrogata, suo exemplo Christus provocat: hanc sancta ecclesia Dei, sedulo revocata in memoriam nostram singulis annis D Christi circumcisione, docere nos vult: hanc ille modo, qui se ita composuerit ut abnegata omni impietate, sobrie, caste, & pie vixerit, se feliciter imitaturum confidat, Pauli testimonio.

Insuper dum dissecata sanctissima carne sua, sanguinem pro nobis copiose, & liberaliter fundit, adactis stimulis, non solum Christus incitat nos, ut corda nostra scindamus, dolore, gemituque ex flagitiis & pravis facinoribus, quibus hactenus cooperti sumus, concepto, sed futuræ quoque necessitati providet, adhibetque remedium: sciebat enim is, cujus divinis oculis nuda atque aperta sunt omnia, consequentibus temporibus non defuturos homines, imo potius fe- E ras truculentas, luposque rapaces, qui ore impudenti, & sermone blasphemo prædicare non vererentur, Christum Iesum verum hominem minime fuisse: huic errori modo occurrit: hanc blasphemiam exagitat: hanc teterrimam hæresim profligat, dum circumciditur, dum abscissa carne dolet, dum sanguinem fundit.

Erubesce igitur Cerdo insane, disce hinc sapere Marcio temerarie, mentem muta pestilens Manichæe, desere sensum tuum impie Priscilliane: agnoscite in Christo Iesu humanam naturam in unam hypostasim cum divina coalescentem atque conjunctam: neque enim id genus affectus in eum cadere possit, qui re vera homo non sit: tu quoque perfide Ari & veterator, dum ab angelo legis imperio Dei positum Christo nomen, & appellatum esse Iesum: cum nondum in utero matris conceptus esset, insanissimi erroris convictus fatearis necesse est, sub his teneræ carnis involucris divinam adesse naturam.

Postremo veteri ecclesiæ, quæ circumcidi hominem jubebat, Christus obtemperat, & cum sub lege non esset, legi se subjici passus est: ut nos exemplo suo, ad obedientiam ecclesiæ, & mandatorum ejus observationem hortaretur: quæ tam est homini ad æternam vitam comparandam necessaria, quam ad hanc vitam quam vivimus, corporis alimentis indigemus. Huc spectat illa Christi vox apud Lucam euangelistam ad ecclesiam: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit*: (Luc. 10.) & quod inquit per Matthæum: *Qui ecclesiam non audierit, sit tibi tamquam ethnicus & publicanus*: (Matth. 18.) ut summa quadam ratione ad ejus studium sapiens nos inflammare conatus sit: cum enim legum ab æterno patre conditarum mentionem intulisset his verbis: *conserva fili mi præcepta patris tui*, (Prov. 1.) ecclesiæ quoque præcepta memorat, dicens: *& ne dimittas legem matris tuæ*: cujus strenuam culturam cupiens nobis maxime commendare, subjungit, *liga eam in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo: cum ambulaveris, gradiatur tecum: cum dormieris, custodiat te: & evigilans loquere cum ea*, est enim paternum mandatum: quod ejusdem Salomonis divinis literis consignatum lucernæ instar est: ecclesiæ vero lex, atque doctrina, lux est. Quemadmodum autem lucerna sine luce prodesse nequit: ita quoque divina mandata, nisi ecclesiæ auctoritas accedat, & ab ea illustrentur, proficere homini nulla ratione valent. Est enim ecclesia, incorruptus judex, & fidelis interpres sanctarum scripturarum: illa nobis sacros libros dedit, eadem illos discrevit a prophanis, ejus admirabilis atque divina lux universas illas tenebras, quæ sacris olim libris continebantur, discussit, disjecit, depulitque: hæc omnem controversiam dirimit: & scrupulos eos, qui nos male habere solent, nostris animis eximit, dum obscura quæque & involuta interpretatur, ut magna ratione quicumque ab ea, cum de fide quæstio est, ad scripturam sacram provocat, fidei proditor atque desertor constituatur: qui vero se ab ejus disciplina quocumque modo conantur eximere, capitales imprimis inimicitias cum Christo gerunt: ut enim magnis auctoribus placet, non potest Deum habere patrem, qui ecclesiam non agnoscit matrem: non agnoscit autem ecclesiam, qui non illam studiose colit, qui sanctissimas ejus leges non reveretur, qui ritus omnes antiquos, qui statas ceremonias, qui vetustas traditiones non observat, qui auctoritatem, majestatemque universalis ecclesiæ pastoris non amplificat cum ratione, si possit: denique qui non universam Christianæ reipublicæ disciplinam alta mente reponit.

Duo sunt, sanctissimi patres, quod vos probe nostis, veluti lapides Lydii: unum est, si pontifici maximo libenter pareamus, & ejus dignitatem sartam tectam servemus, quem in ea ecclesia, quam sanguine atque vita fundavit sua, tamquam in suo regno Christus Iesus successorem reliquit: ut hanc, quam cernimus, universam reipublicæ Christianæ

NNO RISTI 563.

Christianæ molem auctoritate atque prudentia sua moderaretur: atque inde ceteris omnibus, qui sunt in eadem, veluti ex capite atque fonte gubernandi atque agendi vis & facultas omnis derivaretur & promanaret. Alterum est, si Christianæ reipublicæ disciplinam toto (quod aiunt) pectore amplectamur: quæ majorum probitate, doctorum consensu, & tot populis, totque sæculis probata recte vivendi consuetudine potissimum constare videatur: nam contempta illorum auctoritate, qui ecclesiæ præsunt, aut hujus politiæ ordine perturbato, subito corruat universa morum disciplina necesse est, atque omnes quo libido fert, tamquam vinculis soluti, aut potius furiis agitati in quodvis flagitii genus prolabantur: ergo qui alterutrum violat, proculdubio defectionis crimine aut perfidiæ vacare non potest: in quo vitio ætate nostra universam illam hæreticorum colluviem esse scimus, quos Martinus Lutherus suo magisterio dementavit, quantumvis illi se speciosis rationibus tueri velint: fatemur enim, neque sine incredibili animi dolore atque acerbitate, quod hæretici nobis objiciunt, atque ob eam rem vetere de medio sublata, novam in terris ecclesiam fingere & constituere moliuntur, in nostrorum hominum disciplina esse nonnulla, emendatione atque animadversione dignissima: non inficiamur aliquantulum nos ab optimorum parentum religione, pietate, ac sanctimonia deflexisse: quod partim socordia nostra accidit: partim temporis injuria, quod omnia solet in pejus mutare: denique vivendi licentia, quibus corrigendis sacrosancta ista, comitia vestra, ecclesiasticique conventus coierunt, sed numquid continuo rerum ordinem propter abusus convellemus? numquid œconomiam illam, quam Deus optimus maximus tamquam prudentissimus paterfamilias in sua domo esse voluit, perturbabimus? atque illum ordinem, quem Christus posuit in republica sua, prorsus de medio tollemus? aut quemadmodum Lycurgum ferunt, propter eos, qui ad temulentiam vino abutebantur, vites penitus excidisse, ita quoque nos propter quorumdam deformatos mores, non reformandam vivendi normam, sed radicitus extirpandam atque abrogandam existimabimus? & quod pessimum omnium est, illam cum nova ex impurissimo, atque admodum insano cerebro Martini Lutheri orta, commutari patiemur?

Quis est, obsecro vos per Deum immortalem, patres, tam immemor beneficii accepti, tam paternæ caritatis oblitus: tam ab omni denique officio atque humanitate abhorrens, ut propter paucas rugas, & nonnulla corporis vitia, quæ cum ætate a nobis necessario contrahuntur, non modo matrem non agnoscat suam colatque, sed etiam cum dedecore a se quam longissime abjiciendam arbitretur? Ego vero ita mihi persuasi, qui ut ecclesiæ maculas abstergant, purgentque, perinde illam tractant, atque hæretici nostris temporibus: persimiles esse iis, qui ut corrigant peccata, vel morbos adimant, homines ipsos de medio tollunt: aut qui se domum strenue purgasse censent, quod fuerint illam funditus demoliti: tollenda zizania non sunt, dum appetit tempus messis, quod Christus ait, ne simul cum his segetes evellamus: contentos vero sorte nostra, nisi per nos facile possint corrigi, de aliis non oportet admodum esse solicitos: obedire tamen imprimis ecclesiæ debemus exemplo Christi, qui, ut nos salutari obedientiæ manciparet, nulla necessitate sua, legi se submisit.

A Iam vero de nomine Iesu, quod initio polliciti sumus, succincte, & sub quadam brevitate dicamus, quod ut commodius præstare possimus, iterum benevolentiam vestram atque attentionem animi patres imploro.

ANNO CHRISTI 1563.

Mysteriorum, quæ in hoc nomine latent, de quo dicere instituo, patres sanctissimi, pondereque facile obruemur, si omnia persequi vellemus scrupulose: ego vero recondita atque abstrusa nimis, relinquens illis, qui me magis ingenio valent, & sanctarum scripturarum peritia, ea tantum persequi curabo, quæ ad rem pertinere plurimum videbuntur, & negotii minimum facessent. Quid enim, obsecro vos, in eo nomine mysterii non inB sit, quod filio suo æternus indidit pater, & per angelum patefecit hominibus, cum nondum in utero matris formatus esset, quid non in eo nomine sacramenti contineri credimus, quod Paulus ait esse super omne nomen? Si verum est, quod graves in primis philosophi nobis tradiderunt: collocari nomina solere juxta naturas rerum, ego non video, cur debeat, aut possit cum hoc nomine ullum aliud de dignitate & præstantia certare. Iesus etenim (quod Lucas euangelista nos docet his verbis ad virginem: *Paries filium, & vocabis nomen ejus Iesum: ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum*) redemptorem servatoremque significat. Luc. 1. Captivum quempiam in libertatem asserere, magna quidem res est: at populum, at C gentem aliquam, & orbem terrarum universum, excellentissima quidem res est, aut potius divina, tum maxime, cum ii, qui tenentur captivi, nulla virtute sua, nullis facultatibus, nulla suorum ope usquam e vinculis eripi possunt. Christus vero servator noster, quod in se fuit, universum genus hominum gravi quadam tyrannide ac servitute oppressum, unde extricari vi sua nullo pacto valebat, non argento quidem, auro ve, sed pretioso sanguine suo, aut potius vita ipsa divina in libertatem vindicavit. Hoc nos plane beatus Petrus docet, cum ait: *Non corruptibilibus quidem auro vel argento de vana vestra conversatione redempti estis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi*. 1. Pet. 1. *incontaminatique empti estis pretio magno*, Paulus 1. Cor. 6. D ait. Neque contentus ea re, insuper etiam, chirographum illud, quo nos debitores constituebamur satanæ, mundo, & carni, sanctissimæ cruci suæ sic affixit, ut amplius debitum repetere debitores non possint: ipsos etiam tyrannos tam misere debilitavit, affixit atque oppressit, ut in posterum cum homine, de quo tam esset Christus benemeritus, hostes acerrimi, humani sanguinis sitientissimi, seduloque aperto Marte congredi non auderent.

Merito igitur, ut dicebam, verbum divinum caro factum, nomen Iesu, hoc est, salvatoris accepit. Accepit autem hoc nomen in circumcisione, id est, cum antiquum sumit sacramentum, ut nos ipsos hoc cælesti magisterio imbuat, eam viam tuE tissimam esse & compendiariam, maxime ad percipienda cælestia beneficia, æternamque salutem, si ad ecclesiæ sacramenta, confugiamus, per quæ tamquam per canales quosdam Christus statuit, ut ad nos divina gratia derivaretur: qua bonis operibus fœcundi, ejus amicitiæ arrhabonem & pignus admodum securum haberemus. Heu perditos ter quaterque, atque omni salutis præsidio destitutos hæreticos nostra tempestate, qui sacrosanctis sacramentis, id est, divinæ gratiæ bellum indixerunt: heu, heu miserandam, & ter quaterque dolendam eorum sortem, qui fontes aquæ vivæ, & salien-

ANNO CHRISTI 1563.

& salientis in æternam vitam non turbaverunt modo, sed omnino sibimetipsis extinxerunt, præcluseruntque.

Quamquam autem in nomine Iesu multæ atque maximæ virtutes insint, harum plerasque, neque vulgares, ut opinor, magno compendio, pro sua sapientia singulari Salomon complexus est, cum Christi nomen oleo effuso compararet, dicens: *Oleum effusum nomen tuum*: magnam etenim cum oleo affinitatem habet hoc nomen, quod summa quadam brevitate monstrabo. Imprimis oleum symbolum esse scimus hilaritatis atque lætitiæ: hinc ethnici homines geniales dies celebraturi, quo tempore hilares atque læti videri cupiebant, unguentis delibuti ex oleo factis, in publico se conspiciendos præbebant. Vitæ quoque magister cum vellet a jejunio hypocrisim arcere, quæ tineæ instar egregie facta corrumpit atque consumit, hilares & jucundos nos esse jubet, dicens: *Tu autem cum jejunas unge caput tuum, & faciem tuam lava, ne videaris hominibus jejunans*: & cum docet pluris faciendam esse nobis reprehensionem acerbam viri boni, qui nos quibus hæremus peccatis revellere studet, quam improborum hominum assentationem, blandaque verba quibus læti atque hilares effici solemus: hilaritatem animi oleo comparat, cum ait: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput tuum.* Oleum præterea ad vires parandas, & retinendas in corpore plurimum valet: ob eam olim athletæ cum in pulverem descendebant, dimicaturi cum aliis, oleo se totos perungebant: ne pugnando, spiritibus transmissis per patentes corporis meatus, quos oleum obturat atque obducit, vires dissiparentur, atque ita minori negotio victi caderent. Leniendi etiam, atque emolliendi vim habet maximam, quod plane constat, quod si e capsula, vasculove quo continetur, extractum passim effundatur, mirabiliter fragrantia sua homines afficit, excitatque.

Cant. 1.

Matth. 5.

Psal. 140.

Tot igitur nominibus sapientissimus Salomon nomen Iesu oleo effuso simile esse ait: neque sine magna profecto ratione: primum enim mirabilem quamdam, etiam in mediis malis positis, nobis lætitiam & adfert hoc nomen: hinc illa Ioannis vox priori epistola: Ejus nomen *consolatur nos in omni tribulatione nostra*: nam ejus memoria omnem nobis molestiam discutit, omnem mœrorem adimit, depellit animis omnem solicitudinem: est enim æneus ille serpens, ut idem Ioannes in euangelio testatur, quem Moses exaltavit in deserto: ut in eum intuentes omni malorum genere liberarentur. Vnde tantum ac tam profusum gaudium Christi discipulis adfuisse credamus, ut immaniter flagris cæsi, & fustibus contusi, læti tamen ac hilares abirent? non aliunde quidem quam ex nomine Iesu memoria repetito: quod acta apostolorum sic exprimunt: *gaudentes ibant discipuli a conspectu concilii: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Vnde erupit illa vox gaudii atque lætitiæ plenissima: *nobis donatum est ut pro Christo pateremur?* proculdubio ex nomine Iesu.

1. Ioan.

Idem.

Act. 5.

Phil. 1.

Nomen ergo Iesu in animum admissum, & conditum intra præcordia inenarrabilem nobis lætitiam parit, emollit quoque animum, & turbulentos affectus componit, sedatque tumultus: nam ex quo tempore Christus in terris ortus est, diruta maceria est, inter Deum atque hominem pax coire cœpit: & inter ipsos homines concordia regnare visa est, dum eisdem beneficio Iesu data facultas est, diram libidinem coercendi, domandique appetitum: qui post primi parentis lapsum, non parere (cum natura servus sit) sed imperare potius reginæ, rationi solebat: hæc est illa pax, quam cælestis paranymphus generi hominum attulit e cælis: & renunciavit, dicens: in terra pax, in hominibus beneplacitum: hanc eamdem: cum a nobis abiret Christus, his verbis confirmavit, *pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis*, eamdem esse exorituram hoc tempore, inter ceteros vates sacer Isaias plane atque aperte prædixerat. Mirabile præterea nomen animos facit nobis, suppeditatque vires: quibus instructi atque armati, insuperabiles, ut ita dicam, hostes superemus: *neque enim est aliud nomen sub cælo*, ut scriptura refert, *in quo nos oporteat salvos fieri*, quando his, qui credimus in nomine ejus, Ioanne referente, potestas datur, ut filii Dei efficiamur & simus: dum vita superest, quæ militia quædam est, vel Iobi testimonio, Christus nos ad pugnam hortatur: ac ne simus de victoria soliciti, gaudete, inquit, bono animo estote, forti atque cōstanti: audacter cum hoste confligite, reportabitis proculdubio victoriam: ego enim jam vobis mundum vici: ego fortem superavi, ejus ego arma diripui, comminui vires, debilitavique: hoc duce quis tam imbellis est, aut timidus natura, qui cum hoste suo non audeat in certamen descendere? hoc tam strenuo tutus imperatore, quis non confidenter pugnam capessat? *si consurgant adversum me castra*, aiebat David, *non timebo malum, quoniam tu mecum es: si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo*: si Christus pro nobis, quis contra nos?

ANNO CHRISTI 1563.

Luc. 2.

Ioan. 19.

Act. 4.

1. Ioan. 1.

Psal. 26.

Vbi vero diffundi cœpit hoc nomen olei instar, ubi non in Iudæa modo, sed etiam inter gentes, coram regibus & principibus Christus prædicari cœpit, ejus nominis fragrantia tam mirifice omnium mentes ad pietatem excitavit, ut Paulus dicat in ejus nomine omnium genu flexum esse, ad ejus pedes omnia procubuisse, cælestia, terrestria, atque inferna: ac postquam in æthereas sedes remeavit, unde acturus negotia nostra in terras venerat, traxit ad se: ergo nomen Iesu admodum accommodate, convenienterque sapientissimus Salomon oleo effuso comparavit: habet tandem idem nomen, quod attinet ad hanc rem, aliam quandam vim admirabilem atque divinam, quam Christi ipsius voce atque doctrina didicimus: ea est, ut quocumque loco, & tempore quocumque fuerimus congregati, & de aliquo super terram consenserimus, præsto sit Christus futurus, qui medium sese inserat, neque errare eos sinat, qui in ejus nomine coierunt: & sane non rationi modo consentaneum erat, sed etiam necessarium: ut qui ecclesiam in terris prædicatione sua, sanguine suo, vitaque sua erectam & fundatam relinquebat: modum quoque & rationem doceret eamdem, qua necessitatibus atque malis subinde nascentibus in perniciem ecclesiæ obviam ire posset. Promisit igitur se adfuturum, cum in suo nomine procerum ecclesiæ cōcilia cogerentur ad stabiliendam veterem disciplinam, ad tuēdam Christianam fidem purgandamve, neque timor nos ullus solicitare debet: ne ille usquam ab hujusmodi sanctissimo cœtu absit, qui fidem suam ecclesię dedit, se permansurum cum eadem: atque id propria manu apud Ioannem chirographo confecto, conceptisque verbis, cum ait: *non vos relinquam orphanos, veniam ad vos*: & planius, cum discipulis inquit, qui ecclesiam repræsentabant: *ego vobiscum*

Phil. 2.

Ioan. 14.

Matth. 28.

[Anno Christi 1563.]

biscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem seculi. Insuper etiam Spiritum sanctum suum e summo vertice cæli in terras venturum esse promittit qui perpetuo habitet apud nos, & ecclesiam instruat monitis salutaribus, cum ait: *Ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis*, patronum inquam alium, monitoremque: *ut maneat*, inquit, *vobiscum in æternum*: & paulo inferius: *Paracletus autem Spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia.* Christi igitur auspiciis, qui ecclesiæ suæ præsidet, omnia nobis prospera atque felicia contingent: Spiritus sancti magisterio, qui ecclesiam doctrina imbuit, omnis erroris caligo prorsus dissipabitur: patrocinio æterni parentis ecclesiæ munitæ quæ tanta vis ab hostibus veritatis & religionis inferri aut intentari possit, quæ non subito quam longissime repellatur?

[4.]

Audent nihilominus, patres sanctissimi, hæretici hac tempestate conciliorum auctoritatem in dubium revocare: quid dico revocare? explodunt, & conculcant pedibus apostolicas sanctiones, atque universalis ecclesiæ decreta conviciis proscindunt. Quærat fortasse quispiam, quo argumento ducti, quave ratione persuasi id faciunt: illa nimirum, patres, fallaci admodum atque captiosa, quod in his ipsis comitiis vestris adsit interdũ æmulatio, contentio, rixæ, partium studium, ambitio, rerum cujusque propriarum amor, publicarum rerum negligentia, atque contemptus: absit veritatis indagandæ & constituendæ cupiditas, fraterna caritas, pietasque quæ cælestem spiritum consequuntur: at vero, si rem propius contemplemur, plane reperiemus ea potissimum causa insanos homines conciliis œcumenicis detrahere, ut hanc tutissimam viam, firmissimamque rationem, quam a Spiritu cælesti edocti sumus ad hæreses confutandas, ad sublevandam morum disciplinam, & reprimendam temeritatem hominum mente perditorum nobis præcludant, si possint, ac se ita tueantur: hinc illæ lacrymæ, huic rei maxime timent, hæc illos male habet: & eorum conscientiam exagitat, neque immerito, mea quidem sententia: hæc enim sunt castra Dei hostibus ecclesiæ terribilia: hæ, Spiritus sancti acies, ad superandos fidei desertores instructæ: hæc agmina cælestium spirituum, qui nulli usquam cedere consueverunt: hæc denique robustissima illa manus David validissima petra communita, ad prosternendum immanissimũ tyrannum Goliath, si quando populo Israelitico pergat maledicere, quamquam enim his sacrosanctis conciliis vestris cælestem Spiritum ecclesiæ rectorem, patronumque, minime interesse crederemus: ipsa patrum, qui convenerunt in unum, sanctimonia, pietas, religio, usus rerum, doctrina insignis, rara eruditio, diligentia extrema, curaque, ipsa denique ratio atque forma tractandi singula: facile possint perditos istos nebulones mendacii atque blasphemiæ arguere, modo vero constitutissimum habeamus præsentem adesse his synodis, simul cum cælesti paracleto Christum Iesum: dubitari sine infamiæ atque perfidiæ nota non potest, quin perinde atque oracula divina, rata, & firma habenda sint, quæcumque vos, patres sanctissimi, his ecclesiæ conventibus sacrosanctis decreveritis, modo id legitime fiat, id est, consensu auctoritateque summi pastoris, cui Christus dominus in Petro ecclesiæ suæ gubernacula commisit.

Extrema vero insania & perdita calumnia Martini Lutheri, Calvini, & ceterorum prorsus nihili facienda est, qui ut apparet, fastidio veteris disciplinæ rebus novis student: & ita potius & cupiditate, pessimis consultoribus pertracti, quam honesta ulla ratione ducti, ut erroribus suis patrocinentur. homines vitæ impurissimæ, frontis perfrictæ, & qui simul cum cuculla omnem pudorem abjecerunt, non solum sanctis synodis robur, atque auctoritatem conantur adimere, sed ecclesiæ quoque Christi detrahunt, in pontificem maximum, in vos ipsos patres, atque in universos sacerdotes, debacchantur: omnibus bonis viris sunt injurii: nullam antiquitati, nullam consensioni fidem habent: atque id tam impudenter, & animo usque adeo pertinaci, ut palam libris editis affirmare non vereantur, se minime unquam sententiam mutaturos.

Vos autem, sanctissimi patres, quando quidem omnibus hominibus estis debitores, & in hoc sublimi monte positi, in hoc excelso dignitatis gradu estis collocati, unde facile ab omnibus conspici possitis: ita vos gerite, ut etiam hæreticorum ora obstruatis, *ut in eo, quod detrahant de vobis tamquam de malefactoribus*, quod Petrus ait: *ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis*: *Nolite*, quod vos Paulus monet, *contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis: omnis amaritudo, ira, indignatio, clamor auferatur a vobis, sicut decet sanctos*, si quis vos affectus proprius solicitat, circumcidite eumdem, & abjicite procul, ut Christo, qui pro vobis est circumcisus placeatis: in exstirpandis vero reipublicæ Christianæ abusibus, in sublevanda collapsa morum disciplina, in restituendo sponsæ Christi pristino nitore tam strenue laborate, quod facitis libenter, ut nullam imperatorum, nullam regum, nullam principum virorum, nullam denique vestri commodi rationem habeatis, nisi quatenus illud cum publico sit, id est, Christi atque ecclesiæ conjunctum: id si feceritis, ego non dubito, quin Deus optimus maximus, fidem resoluturus sit, quam apud Isaiam prophetam carissimæ sponsæ suæ pignori dedit, cum ait: *Consolabor super hostibus meis, & convertam manum meam ad te, o Sion, atque excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum, & restituam judices tuos ut fuerunt prius, & consiliarios tuos sicut antiquitus, & vocaberis civitas justi, urbs fidelis: conteram scelestos, & peccatores simul, & qui dereliquerunt dominum consumentur.* Quod ut cernamus brevi, utinam concedat nobis Christus Iesus, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum.

[1. Petr. 2.] [Ephes. 4.] [Isaiæ 1.]

AMEN.

CVII.

FRANCISCI BELCARII PEGVILIONIS episcopi Metensis, oratio de victoria, qua Carolus nonus Galliarum rex Francisci Lotharingi Guisæ ducis, necnon & Annæ Mommorencii equitum magistri auspiciis rebelles causam religionis prætexentes, ingenti clade superavit: Habita est Tridenti in publico patrum qui ad concilium œcumenicum convenerunt consessu, quarto idus Ianuarii MDLXIII.

SI quis vestrum forte quæret, patres amplissimi, cur ex hoc loco, ex quo divini verbi enarra-

enarrationes, concionesque audire consuevistis, historiam vobis nunc explicandam suscepimus: is profecto decursu hujus nostræ orationis intelliget, neque eam hoc tempore esse inutilem, neque ab his, quæ tractatis, negotiis alienam. Non solum enim verbo, scriptove divinam vim, mentemque excipere possumus: sed facto plerumque sensibus nostris eam magis imprimere solemus. Hic vero & regis impuberis, optimæque indolis & regni amplissimi salus continetur: atque de iis hostibus victoria, qui patriam expugnare, vestrum ordinem delere, veram religionem prorsus evertere tentarunt. Qua quidem in re immensa in primis Dei optimi maximi bonitas, præclaro relucet exemplo: qua suos nunquam oblata occasione frustratur: verum ubi in præsidiis humanis aut nulla aut rara spes affulget, tum maxime præsenti ope conservat, erigit inclinatos, de rebus suis etiam desperantes, in optatissimæ portum salutis intrudit. Iudæis gravissima Pharaonis tyrannide oppressis, Ægyptiorum barbara immanitate afflictis, longa denique servitute pene attritis, Mosen libertatis assertorem excitavit. Bethulienses Assyriorum armis prope debellatos, etiam de deditione cogitantes, Iudith nobilis matrona divinitus liberavit. Quid de Debora, Barac, & Gedeone dicam? qui Israelitas in extremam rerum necessitatem redactam ope tam facile ab hostibus vindicarunt? Quid quod regum alienigenarum impietate, Romanorum potentia, novis Pharisæorum, Essæorum, Sadducæorum, aliisque sectis, quum Iudaicæ leges aut antiquatæ essent, aut contemptæ jacerent, sacerdotium vænale prostaret, adeoque universa religio prope abolita videretur, tum potissimum Deus pater toties promissum, propheticis oraculis toties significatum Messiam, Filium scilicet carissimum, religionis instauratorem, & sempiternæ salutis e cælo dimisit auctorem?

Castigat suos clementissimus pater ille cælestis: quid deliquerint aliis atque aliis subinde flagellis admonet: graves etiam nonnunquam plagas infligit: sed ita infligit, ut paternam severitatem agnoscamus, nimiam haud sentiamus acerbitatem. Castigat nimirum, non ut perdat, nisi qui se iri perditum volunt: sed magis ut sui oblitos ad se revocet, errantes in viam reducat, præsenti felicitate excæcatos, ad spem certioris, ac longe majoris invitet. *Revertimini ad me*, inquit, *& ego revertar ad vos*: revertimini, inquam, qui vos a meo conspectu vestris sceleribus tam procul abduxistis: qui bella invicem miscetis: qui vestra pervicacia, tantam malorum Lernam vobis cumulatis. Externa commemorarem exempla, vetera in memoriam reducerem. Verumenimvero & recentibus, & domesticis præstat esse contentos; ea enim veluti adhuc calente memoria magis afficiunt: & quæ uni provinciæ Christianæ acciderunt, ea sua ac domestica Christiani omnes interpretari debent. Vnum quippe in Christo omnes sumus, etsi locis multum disiiti, eamdem tamen patriam inquirimus, inquit Paulus, quid patriam? imo eamdem civitatem, cælestem illam, sacrosanctam, æternum regnaturam Hierusalem, non hominum manu factam, sed vivis ex lapidibus structam: Cui adscripti cives sumus, qua jam nunc etiam donati, siquidem ea, quam profitemur, religione, eo quod usurpamus, nomine? ea quam speramus, sacri euangelii promissione digni sumus.

Petr. 15.

Quanta non ita pridem Gallia nostra floruerit, A vel belli gloria, vel rerum copia, vel in omni literarum genere præstantia, omnes meministis: quantis autem nunc populationibus vexata, quanta desolatione vastata, quam multis cædibus fœdata sit, plerique (mea quidem sententia) cognoscitis. Totis sane quatuordecim superioribus annis, quibus bella nobis cum finitimis continua fuerunt, non tot ex nostris, quot postremis hisce mensibus septem amisimus. Ac parum abfuit, quin hisce diebus uno prælio, unoque momento rebus, copiisque attritis, pii omnes vel de solo vertendo cogitarent, vel perpetuo exilio sibi consulendum putarent: quod ut facilius intelligatur, rem ipsam paulo altius repetita narratione explicabo.

B Pace cum præstantissimo principe, planeque catholico, Philippo Hispaniarum rege, atque etiam affinitate inita, quum sibi bene consultum nostri homines existimarent, ecce inopinata regis Henrici morte versa statim rerum tota facies? mutati animi novas belli rationes quærere cœperunt, qui pacem modo tanta contentione postularant, tantaque animorum alacritate susceperant: ii mutuis primum dissidiis clam sese lacessere, seditiosi vero occulta consilia inire, conventus nocturnos facere, mox palam erumpentes, aperta conspiratione Franciscum regem hujus nominis secundum, atque ejus domesticos, præsertim qui illi a consiliis erant, invadere tentarunt. Conatu irrito, & Francisci morte sopiti tumultus aliquantulum conquieverunt, dum illi C quæ ad factionem suam promovendam pertinebant, modis omnibus adornarent: & impiis suis cogitationibus causam religionis prætexentes, majora etiam quam antea, jam animo agitarent.

Vere primo nuper detecta consilia regem Carolum impuberem dolo excipere conati, ubi nihil profecerunt, suos ad arma vocare, civitates occupare, catholicos antevertere, omnia quæ ad comparandum bellum opportuna erant, procurare, Anglos etiam antiquos Galli nominis hostes solicitare, in Germania equitatum, peditatumque conscribere cœperunt. Quum de pace interim ageretur, dissimulare, differre, nunc D assentiri, nunc novas causas prætexere, omnes æquas, imo vero & nostris valde iniquas pacis conditiones rejicere, totam denique æstatem magnis ubique miscendis cædibus traducere, donec viribus in unum collectis de rerum summa uno prælio decernere decreverunt.

At vero Antonius Borbonius rex Navarræ, nec non Franciscus Lotharingus Guisæ dux, unaque equitum magister Annas Mommorencius, quamquam causa meliore freti quam antiquæ religionis, ac reipublicæ partes tuendas susceperant, haud tamen in his, quæ ad tantum, tam grave, ac domesticum bellum pertinebat comparandis atque procurandis segnes, urbes quæ in hostium potestate erant, alias deditione, alias vi irrumpentes, E recipere: quæ in fide permanserant, confirmare, atque auxiliis juvare, diversis regni regionibus diversas peditum cohortes, equitumque turmas (ut quæque magis laborabant, collocare, ipsi cum delecto exercitu, quo tanti belli ratio vocabat, adesse: quum Rothomago expugnato, Germanus exercitus duce Andeloto adventare, & ut sese cum Aurelianis conjungeret, festinare nuntiatur. Igitur Guisanus atque Mommorencius (nam in ea expugnatione Navarræ rex plumbeo globulo ictus res nostras mirandum in modum intempestiva

tempestiva morte turbaverat) cum illis quas tum haud magnas habebant copiis Lutetiam proficiscuntur: quum ea sit regni totius metropolis, & velut quoddam ærarium, atque egregiam in hoc bello operam navarat: quam simul ac regionem finitimam hostes primum invasuros haud frustra sibi persuadebant: dispersas præterea toto regno copias quanta maxima fieri potuit celeritate cogere, præsertim vero Hispanos veteranos, ac Vascones quoque pedites, qui in Aquitania magnum utique suæ virtutis specimen nuper ediderant, equitatum etiam undique arcessere properant: ut justo exercitu, si res ita postularet, dimicarent: & causam Dei arbitrio (qui arcanis judiciis quibus vult victorias destinare solet) permitterent: nec tamen ullam interim quo res tota non bello committatur, sed æqua pace componatur, occasionem omittunt. Videbant enim (utrovis inclinaret victoria) non nisi magna totius regni clade sibi confligendum.

Huc vero illos regina regis mater, rara probitate, singularique prudentia femina sedulo impellebat, quæ hosce tumultus, tumultuumque graves exitus longe ante præviderat, & ab initio componere summo studio laborarat: ac quod religionis causa prætexeretur, Pisciacum eo nomine totius Galliæ episcopos convocandos curaverat. Quum ne sic quidem obstinatos utriusque factionis animos placare potuisset, omnia nihilominus tentabat, omnem, ut aiunt, lapidem movebat, inter medias etiam acies plerumque non muliebri, sed plane virili animo versabatur, ut utrosque invicem conciliaret, & publicæ quieti provideret. Nec unquam destitit huc illuc mittendo, colloquendo, monendo, ut antiquæ religionis, patriæ, communis salutis, regis denique impuberis rationem haberent, nec quicquam antequam ille adolesceret, sibi innovandum putarent: donec Aurelianis Lutetia castra moventibus, & in Normaniam festinantibus conclamata omnia, ac declarata prorsus esse perspexit. Tum publicam salutem, regisque filii teneram ætatem Deo optimo maximo commendans, Guisano ac Mommorencio rerum summam permisit: & ne quid respublica detrimenti caperet, ut viderent, imperavit. Nullas cum pacis æquas conditiones Aureliani reciperent, illi quod reliquum fuit, providerunt: & extrema omnia tentare decreverunt. O admiranda Dei judicia: quam homini imperscrutabilia! quam nostros excellunt sua sublimitate sensus! Aureliani quicquid nostri monerent, quicquid proponerent, quamquam etiam multum de suo jure decederent, haud quaquam tamen flectuntur, sed solita pervicacia inexorabiles perseverant. Diceres cor Pharaonis obfirmatum: vecordes, & sua contumacia jam jam mergendos Ægyptios cerneres, non Dei timor, non patriæ pietas, non cognatus exercitus adamantina aut plusquam ferrea pectora commoverunt.

Consederant utræque acies non longe a Druydis, antiquo Druydum, ut fama est, in Carnutum finibus oppido: Aurelii "Vram propinquum fluvium, qui paucis tum locis trajici vado poterat, superare properabant, ut liber aditus in Normaniam pateret, ut Anglis juncti, quos in Normaniam accersiverant, incertam belli aleam, communi periculo tentarent. Sed nostri horum consiliorum haud ignari, noctu sine tumultu fluvium trajiciunt: ac postridie (qui dies XVI. Calendas Ianuarii fuit) dum sub ortum Solis castra metantur, ecce Aureliani instructa acie adventare nunciantur. Nostri igitur, (quod in planissimis campis constiterant) primo agmine cui Guisanus, ac secundo cui Mommorencius præerat, non multum a se invicem distantibus, & æquato gradu ingredientibus, obviam illis procedunt. Illi primum agmen declinantes, in secundum totis viribus convertuntur, infestis advolant signis: primusque Germanus eques in nostros obliquus impetum facit: nec minore animorum alacritate nostri (quamvis hostem in latus accipientes, bombardarumque usu quæ in fronte collocatæ erant, frustrati) & religionis, & patriæ, & antiquæ virtutis memores, invadentes excipiunt: fit via vi, & regni amplissimi totis in lethum viribus itur.

O quantas duæ illæ conjunctæ acies potuerunt comparare victorias! quantos Christiani nominis facere progressus, quam longe, lateque Gallicam propagare ditionem! sane vel totam impii Turcæ tyrannidem evertere, captiva illa nostræ religionis primordia (Hierosolyma dico, atque omnem eam regionem quam sanctam appellant) recipere, amissum denique nostra inertia, seditionibusque orientis imperium recuperare potuerunt. Sed Deo aliter visum, qui utrasque pariter concurrere permisit, lustrandæque hoc tam horrendo piaculo Galliæ nostræ easdem destinavit. Primo igitur conflictu superiores Aureliani, nostros de statione propellunt: cædunt multos, & vicissim cæduntur: tandem laxata paulatim acie equitum magistrum Annam Mommorencium, equo perfosso humi prostratum, vivum tamen intercipiunt: Aumallium quoque ducem, Guisani fratrem, tertio agmine laborantibus nostris subvenientem equo deturbant: ipsumque adeo agmen retro cedere compellunt. Et jam victoriam animo devorantes, juveniliter exultare cœperant: peditesque Helvetios acerrime resistentes perturbatis ter ordinibus, eodemque momento renovatis summa vi penetrabant: quum superveniens Guisanus toto equitatu & Gallico peditatu, atque auxiliaribus Hispanis, in medias hostium acies seu horrendum ac rapidum quoddam fulmen irrumpit. Hic vero & prælium instauratur atrocius, & major ubique editur strages, atque omnia equitum peditumque robora committuntur, unaque cum duce fortuna commutatur, vincuntur victores, ac passim trucidantur. Ludovicus quoque Borbonius, princeps Condæus vulgo dictus, cui hostium exercitus sacramento se obstrinxerat, vulneratus capitur. Nostri etiam qui primo prælio cesserant, Guisanis juncti communibus viribus in Aurelianos feruntur; illi undique circumventi strage procumbunt, ac prope universi, præsertim pedites internecione cæduntur. Excessere mature prælio circiter 800. Germani, mixtique aliquot Galli equites, Anna Mommorencio captivo abducto.

Te vero Guisane dux invictissime absentem coram celeberrima ista tot amplissimorum patrum frequentia compellabo: tuum enim illi nomen summa animorum alacritate audient, & memoriæ consecrabunt sempiternæ. Tu unus hoc nostro sæculo (ut egregia adolescentiæ tuæ rudimenta prætercam, quibus non solum acris ducis, sed boni etiam militis officium sæpius implevisti) tu, inquam, Romam cum exercitu profectus integram atque illibatam summi pontificis aucto-

ritatem

ANNO CHRISTI 1563

ritatem conservasti: tu reditu tuo non cunctando, sed properando, acerrimeque confligendo Calesium nobis restituisti: tu Theodonis Villam oppugnasti: tu primus religionis causam Francisco secundo in Galliis nostris rerum potiente suscepisti: tu semper propugnasti: tu bellum religionis ergo cum aliis quidem inchoasti, sed solus confecisti. Atque hunc egregiæ tuæ pietatis fructum, illustrem istam de impiis hostibus, insignemque victoriam tibi uni Deus optimus maximus reservavit. Vive ergo & tibi, & reipublicæ Christianæ, princeps invictissime, Deoque atque hominibus pariter gratissime, & æternum tua ista pietate, & pietate digna felicitate fruere, ac sempiternum coram gravissimo hoc patrum consessu gloriæ monumentum suscipe. Te autem solum intueor, in te hæreo, in te solo mea consistit oratio: non genus illustre non ingentia proavorum facinora, non Hierosolymitanos, Siciliæque reges, unde originem ducis, arcessam: laudentur hæc in illis, qui ex suo quod laudetur non habent. Sed quo feror, patres amplissimi? ego vero argumenti suavitate captus, & jam Gallici conflictus immemor in amplissimo campo lasciviebam: redeundum tamen & lætitiæ miscendus luctus est.

Lugemus acerbam nostrorum hominum cladem: vicimus enim, sed non incruenta victoria: paucos illos quidem, sed egregios hoc prælio amisimus. Cecidit imprimis Iacobus Brossianus, alæ equestris ductor, & regiæ illius societatis (quam vulgo divi Michaelis appellant) eques, homo sicut provectæ jam ætatis, ita & antiquæ virtutis, & cui rei militaris scientia paucos nostra ætate comparare possemus. Hujus cum multis in bellis periculum fecerat: tum recens copiis regiis in Scotia præfectus, magnam quam de illo jam omnes conceperant opinionem vehementer auxerat. Nec longe ab illo Annibas ac Givrius cataphractorum quoque equitum præfecti, & ejusdem equites societatis. His accessit Mombro spectatæ indolis adolescens, Annæ Mommorencio patri forma simillimus, & paternæ jam virtutis certus æmulator: qui sane me admonet, ut te quoque constantissime, ac tot & tantis honoribus perfuncte senex, te, inquam, Anna Mommorencie, hoc loco appellem: quem ut extrema senectute captivum, filiique carissimi suavitate privatum doleo: sic tuorum, hoc est, sororis liberorum opera, ne dicam scelere, in hasce indignor incidisse calamitates. Quid enim illi potuerunt, quod tu non præstiteris? pupillos educasti: adolescentes primum Francisco regi, mox Henrico insinuasti, atque inter ejus familiares ascripsisti: Castilioni maris, Andeloto peditum præfecturam impetrasti: majorem etiam natu vix dum puberem cardinalitia dignitate ornandum procuraveras, & tot sacerdotiis auctum, tu summo apud suos gradu collocaras, ad quos ingratus honorumque fastigia, opulentas insuper ac nobiles, quas inierunt, affinitates, nisi tua cognatione, & indulgentia freti, vix aspicere, ne dum aspirare poterant. Hæccine tantæ erga illos benevolentiæ præmia refers? Hoc vero venerandam istam solere senectutem, quod patriam tuis consiliis semper auxisti, religionem acerrime propugnasti: & utraque conservanda, vergentem ætatem animi vigore superans, ac juvenili quodam ardore rem manu fortiter gerens, te veluti mactandum obtulisti, omniaque & summi imperatoris, & egregii militis officia implevisti.

Captus est quoque, nec ita multo post crudeliter, ac præter omne belli jus cæsus, & animi vir maximi, & bonarum semper partium, Mareschallus a sancto Andrea, qui sicut Henrico regi fuerat acceptissimus, ita & in ejus liberis ab impiorum hostium immanitate conservandis diligentissimus, & in propugnanda religione, patriaque tuenda bellator fortissimus ad extremum usque spiritum perseveravit: ea scilicet istorum est religio, is Dei timor, ea suorum, id est Christianorum caritas, quam nonnulli etiam ipsorum concionatores (tanta est scriptorum impudentia, atque improbitas) vel libris editis commendare solent: ut quotquot egregios, aut aliquo titulo illustres viros interceperint, universos plusquam barbara feritate trucidarint. Multa enim insignia & dictu horrenda crudelitatis exempla insana hæc factio edidit: quæ tam a Christiana humanitate aliena sunt, quam Turcicam superant immanitatem: ut tantam in hominibus qui Christiano nomine gloriantur, vecordiam fuisse, omnis posteritas vel admiratura sit, vel omnino non creditura. At tu Deum illis ultorem, tibi propitium spera: neque enim illorum perfidiæ, neque pietatis oblivisci unquam potest.

Quid Bordium, Santeranum, Bellarum alæ equestris Guisianæ signiferum, fortissimos juvenes, ac ceteros ejusdem animi, alacritatis, virtutis enumerem? Sicut certe non temere Mars optimum quéque sibi pignerare dicitur, sic nos etiam florem Gallicæ nobilitatis (quamquam non multi cæsi fuerunt) hoc prælio amissum dicere jure possumus. Hos tali virtute, constantia, pietate nobis ereptos merito lugere debemus: illis parentare: Deum propitium imprecari: illorum memoriam sempiternis consecrare monumentis. Ceterum ut impios pœnas dedisse non ægre ferimus, ita pios victoriam retulisse lętamur: id enim & divinæ & humanæ justitiæ ratio exigere videtur. Qui vero lugere istos patriæ parricidas possum? Patriam impii spoliarunt: tot, tantasque suorum patrarunt cædes: tot pagos, tot insignia palatia incéderunt: tot sanctissima templa demoliti sunt: urbes etiam nonnullas hostibus prodiderunt, peregrinos immiserunt exercitus: sed nec sacris templis, nec majorum sepulcris pepercerunt: tandem scelerum suorum furiis agitati, se in apertam mortem quadam desperatione conjecerunt. Et nisi Guisani illius ducis incredibilis, ac pene divina virtus impiorum furori opportune sese opposuisset, universi profecto perieramus, & de Gallia nostra actum prorsus erat. Sic quondam Maxentium tyrannum Constantinus imperator, impium pius, sed feliciore victoria incruentaque superavit, sic tres Cosdroæ duces, a quo nullas pacis æquas conditiones impetrare potuerat, tribus diversis præliis victor fregit Heraclius.

Vos autem egregii milites, quamquam absentes alloquor, tamen coram iis alloquor, qui vivis prospera quæque imprecantur, mortuos etiam pia coram Deo optimo maximo fusa oratione, & digna veneratione prosequuntur. Vos, inquam, sive Galli, sive Hispani, sive Helvetii, ad piam causam defendendam consentientibus animis atque armis coiistis: si estis mortui, beatos judico, qui caducam hanc, & tot, tantisque calamitatibus vitam obnoxiam, cum felicissima luce commutastis: qui sanguinem vestrum pro asserenda

asserenda vera religione profudistis: qui scelerațissima satanæ monstra, omnem barbariem sua feritate superantia in domini sacraria ingredi, sanctasque quotidie polluere ædes vestris objectis corporibus prohibuistis: qui denique quod naturæ debuistis, patriæ & propugnandæ religioni exolvistis. Itaque non secus atque Machabæi illi Iudæis, qui pro religione patriaque tuenda ceciderant, divinum numen propitium supplices invocarunt: sic publicas pro vobis preces, publicasque supplicationes senatus hic amplissimus in diem crastinum decrevit: ut quorum parem causam esse cognovimus, eosdem iisdem officiis, eodemque grati animi affectu prosequamur. At vos, quos Deus non solum ex tanta clade servavit incolumes, sed & nobilissima insuper victoria ornavit, qua laudum commemoratione magis celebrabo? pietatisne, an fortitudinis? qui tantam facinorosorum hominum colluviem ingenti & animi & corporis vigore confecistis, ac manus vestras in sanguine impio consecrastis. Præcipua vobis præmia conferet Deus optimus maximus, cujus causam tuendam suscepistis, & ab impiis vindicastis. Nos singulare eximiæ vestræ virtutis elogium coram amplissimo hoc totius orbis Christiani conventu proponere possumus: utrorumque gloriam omnia profecto deinceps sæcula prædicabunt.

Quid (dicet aliquis) etiamne milites huc evocabis? An vero nobis isthæc victoria tanti fuit? fuit sane: nec magis nostræ Galliæ, quam totius orbis Christiani, quam piorum omnium quotquot veram religionem colunt, dicenda victoria est: videtis enim in quam arctos fines catholica conclusa sit ecclesia, quam angustis cōtineatur regionibus, quam paucis vigeat provinciis. Quod si impii illi superiores evasissent, Galliamque nostram prorsus occupassent, quam brevi quod sanum adhuc, & integrum reliquum erat, partim dolis, partim vi corrumpere potuissent? Communem ergo victoriam communis sequatur gratulatio, patres amplissimi, communis gratiarum actio, communes preces, communes coram Deo optimo maximo supplicationes. Quis enim felicior unquam illuxit dies? quod majus, aut manifestius de utraque religione judicium a Deo optimo maximo proficisci, quod constantius testimonium prodire potuit? Scimus quid Helvetiis eadem de causa, eodem inter se animorum ardore confligentibus acciderit: uti schismatici & numero multo plures, & lectiores milites uti sibi videbantur, internecione fuerint cæsi: quo etiam prælio seditionis princeps occubuit Zuinglius. Quid Caroli V. pii juxta, ac magnanimi imperatoris partas in Germania referam victorias? Quid rusticorum non longe a Rheno Lotharingæ familiæ auspiciis factam cædem?: quo in conflictu Claudius Lotharingus Guisani hujus pater facile primas obtinebat: ut hereditariam religionis propugnationem jam inde a Gottofredo illo Bulionio in omnem posteritatem transmissam in hac familia agnoscere possimus. An etiam adeo cæci sumus, ut præclara Dei judicia videre nequeamus? Igitur uno ore in Dei laudes prorumpamus, uno ore lætum canticum concinamus, & tanta beneficia grata animi significatione celebremus.

Atque utinam & hic, & in ceteris quæ ad religionem stabiliendam pertinent, rationibus, iisdem animis, eadem pietate, eadem alacritate con-

A venire possimus: si ita sua benignitate Deus annuet, faciemus profecto & fructus uberrimos, & his, quæ nos quotidie vexant, vexaruntque malis radicem omnem succidemus. Nam si hujus quod vobis pro nostra mediocritate recitavimus, belli memorabilis, & multorum quæ nostra tempestate gesta sunt, causas penitus introspiciemus: si vere confiteri volemus, causas nimirum ipsas magna ex parte in nos regeremus: quum nos dico, totum ordinem ecclesiasticum intelligo. Quæ enim a religionis adversariis causa primum suæ discessionis objecta est, nisi quod pastores suis officiis deesse, suos greges verbo Dei numquam pascere, proventus ecclesiasticos dilapidare, totum vero B ordinem malo impuræ vitæ exemplo simplicem plebem a vera pietate divellere, piis autem & cordatis hominibus etiam scrupum movere jactarent? Huc illorum omnes conciones, huc privata colloquia tendebant. His illi argumentis imperitæ plebi ut ad se primum deficeret, persuaserunt: & seditionibus bellisque intestinis, quæ mox experti sumus, sementem sparserunt. Radicem itaque succidamus, pristinam ecclesiæ instauremus integritatem, causam profecto malis istis omnibus, prætextumque omnem pariter auferemus. Alioqui illis mederi nec hoc tempore, nec in posterum ullo modo possumus. Etenim non sublata causa, graviores sæpe recidivi morbi redire consueverunt. Si vero eamdem mentem induc- C mus, si spiritu eodem feremur, si eodem reipublicæ Christianæ instaurandæ ardore flagrabimus: Spiritus nimirum ille sapientiæ, intellectus, consilii, & scientiæ, nostros suo splendore animos illustrabit: Christus sua (quæ in unione consistit) pace, sua incredibili nos caritate donabit. His vero tecti armis, securi prorsus esse possumus, & pacem hanc externam (ut loquuntur) hoc est a bellis, seditionibusque vacationem, nobis nostro jure pollicebimur. Nam cui bene cum Deo convenit, eidem ut cum aliis quoque conveniat, facillimum est.

Hinc certa, atque indubitata nimis irati erga nos Dei signa colligere possumus, patres amplissimi, quos quinquaginta fere hosce annos tot, D tantisque bellis sibi mutuo serie quadam succedentibus, tot seditionibus vexatos tam misere afflixerit, ut Babylonica exilia, Iudæorumque tantopere celebratas ærumnas facile superare videantur. Quot nostras impius Turca, Christiani nominis acerrimus hostis, invasit provincias? quot insulas occupavit? quot si non occupavit, certe extrema internecione vastavit. Quantas Christiani nobis ipsi mutuo importavimus calamitates? Quod enim supererat malorum, nobis ipsi concivimus. At Turcicæ quidem illæ quamvis sævissimæ atque immanissimæ fuerint invasiones: tamen cum istis comparari nullo modo possunt. Nulla enim domesticis ac civilibus bella crudeliora esse constat. Sic nobis, ut inquit Pau- E lus, *foris bella, intus timores*, aut etiam bella graviora semper fuere Neque illa quæ civili aliqua ratione suscepta sunt, commemorabo: quamvis multa intercesserint: sed mitiora ea aliquanto (si quid mite in bello esse potest) fuerunt: nec tanto animorum ardore flagrarunt. Quæ vero religionis causa suscepta sunt, quam immania fuerint, quanta contentione, imo quanta rabie miscendis mutuis cædibus sævierint vel hoc postremum in Gallis nostris tanta hominum strage profligatum bellum testimonio esse potest. 2. Cor. 4.

ANNO CHRISTI 1563.

His omnibus causam præbuit antiquæ religionis desertor Martinus Lutherus: qui primum ut Saxones, mox ut bona Germaniæ pars, priscis moribus conculcatis, a fide catholica deficeret, procuravit. Ecce quantula scintilla quantum ignem accendit! sane Lutheranæ illæ conciones, veluti fulgur quoddam, Germaniam pene totam paucis annis prætervolarunt. Accessere paulatim Helvetiorum pagi complures, nova condita secta, discipulis a Luthero præceptore dissentientibus. Quid? fatalis ille ignis non ita multo interjecto tempore, per omnes fere orbis Christiani exarsit provincias: duas præcipue excipere possum, Italiam, atque Hispaniam: quæ integræ adhuc, & sua quodammodo se mole sustentant. Nam quid de Gallia nostra dicam? quo in statu res illius fuerint vidistis. Profecto ejus sine lacrymis meminisse non possum: flagravit, arsit, hoc igne pene tota vastata est. Quod si absumpta prorsus fuisset, duas illas reliquas mihi credite, sibi hincinde finitimas, vel suis cineribus inflammasset, atque uno totum orbem Christianum consumpsisset incendio.

Quapropter vos appello, patres amplissimi, vos inquam appello, quotquot locum dicendæ sententiæ in hoc concilio obtinetis: subvenite labenti reipublicæ Christianæ, erigite cadentem, inclinatam vestris fulcite sententiis: si dignos hoc gradu geretis spiritus, soli hanc flammam compescere, imo vero prorsus restinguere potestis. Vicesimus sextus hic (ni fallor) agitur annus, ex quo primus illi mederi concilio huc indicto conatus est Paulus III pontifex maximus: dilatum est: dissimulatum est: variis factionibus certatum est: donec Bononiam consilium translatum. Illic vero & majores moræ, & plures contentiones, & acriores factiones intercesserunt. Itaque huc rursum revocatum est: tandemque bellis invalescentibus, re infecta patres se ad suos singuli receperunt. Ventum nunc ad supremum est, inquit ille, nullus amplius relinquitur dissimulationi locus. Aut hoc concilium totum orbem Christianum conciliabit: aut si re infecta discedetur, in certam atque imminentem præcipitabit ruinam. Quamobrem vobis in primis videndum est, patres amplissimi, ne quid præjudicati domo afferre, ne quid in gratiam dicere, ne quam rei privatæ rationem habere videamini. Publica religionis causa agenda est, in hanc totis animis incumbite, huic studete, in hanc solam, ut in præscriptum vobis a Christo scopum, collimate: si aliorsum avertetis oculos, actum de religione est: neque quod expectemus ultra, jam sperare possumus. A vobis solis pendet totus orbis Christianus: in vos oculos convertit: in vobis quietem suam & salutem collocat. Videte ne vestra socordia justam tot piorum hominum spem, ne vos spe inani fallatis: ne religionis hostes certa cœptorum conficiendorum spe, quam jam nimiam conceperunt, impleatis. Notantur uniuscujusque nostrum dicta, notantur sententiæ, notantur & si quæ intercesserunt factiones: celari diu non poterunt: in vulgus efferentur: statim omnibus luce fient clariores. Si per vos stetisse quo minus publica pax constituatur, palam erit, profecto vos religionis ac publicæ quietis proditores, detestabiles, Deo hominibusque invisos, mortales omnes diris omnibus devovebunt. Quapropter ferte dignas hoc gradu A in quo collocati estis, dignas ista frequentia, dignas concilio œcumenico sententias: nihil timide, nihil simulate, nihil in gratiam, nihil avare dictum a vobis prodeat.

Neque tamen istuc a me eo proferri quis interpretetur, patres amplissimi, ut de vestra vel integritate, vel pietate, vel præstanti eruditione dubitandum mihi fas esse existimem: quas cum mecum ipse considero, divina equidem providentia celeberrimum istud, frequentissimumque concilium in hæc usque tempora dilatum mihi persuadeo, ut sub pontifice vere Pio, pacisque publicæ tantopere studioso, qui, ut vos huc coiretis, sua interposita auctoritate decrevit, con- B sentientibus tot sanctissimorum atque eruditissimorum patrum sententiis vera religio in integrum restitueretur, & malis moribus, perversarumque opinionum exterminatis sectis pristinæ sinceritati redderetur.

Te enim, Pie pontifex maxime, ac sanctissime hæc manet corona: tibi hoc ingens de instaurata religione, ac nobile trophæum reservatur: Quod qua sapientia, animique sublimitate præstas, tuo tempore erigendum curabis: nec hanc gloriam elabi, aut ad eos qui tibi in hoc gradu succedent, tua negligentia transmitti sines. Neque vero egregiæ isti summi pontificis, amplissimorumque patrum voluntati deeris Ferdinande imperator potentissime, ac domine mi clementissime: Ve- C rum enimvero qua foris contra Turcas animi magnitudine pro amplificanda, conservandaque religione hactenus usus es: eadem (scio, ac vere confirmare possum) etiam domi in sedandis totius orbis Christiani seditionibus uteris, ac sempiternam ex hoc concilio tibi, filioque carissimo (qui hac singulari dignitate magno Germaniæ totius studio non ita pridem auctus est, memoriam consecrabis. Cujus sane laudis haud exiguam etiam portionem sibi vindicabit gener tuus Sigismundus augustus Poloniæ rex serenissimus, ac religionis natura sua majorum exemplo, & præclaris tuis monitis amantissimus, qui repurgando D regno, ditionibusque suis schismaticorum istorum pestilentissima contagione labefactatis tam egregiam operam navavit, ut & se Deo optimo maximo carissimum, & affinitate tua dignissimum plane declararit. Atque ut filiam tuam Catharinam raræ pietatis pudicitiæque feminam faustissimis auspiciis sibi ascivit uxorem, sic ceteros generos tuos principes nobilissimos, fortissimosque ad eamdem palmam capessendam vehementer incitabit. Perspectum enim habemus quam multis, quamque honoratis affinitatibus Austriacæ familiæ splendorem auxeris, quantam inde reipublicæ Christianæ propugnandæ potentiam compararis.

Quam sedulo per amplissimos viros, ac mira probitate singularique eruditione præditos Pragensem atque Quinqueecclesiēsem episcopos, ora- E tores tuos primum de instauranda ecclesiæ disciplina, deinde de componendis controversiis, tum de promovendo toto hoc concilio hic egeris: quam significationem egregiæ tuæ ac veræ augustæ voluntatis dederis: quam anxia hujus tanti negotii conficiundi cura te distineri ostenderis: qui vel hic una cum patribus adesse, si res ita postularet, spoponderis, quam sponsionem divino equidem instinctu oblatam interpretor, ut non minorem a Tridentino, quam ille a Niceno, gloriam reportes. Si frequentiam spectemus,

raro

raro in ecclesia Latina, quamvis olim latissimis finibus explicata, nunc vero angustissimis conclusa terminis, tot patres coivere. Si rem expendemus, nunquam plures, neque majoris momenti intercessere contentiones: Quo magis de tanta victoria, hoc est, de totius orbis Christiani conciliata voluntate, ac pace ubique constituta, tua augusta majestas suo jure poterit gloriari.

Sane quantum regina regis nostri mater, mulier præstantissima, hac in re laborarit, religionique componendæ studuerit, quantum rex ipse, licet impubes, studium declararit, quam constanter per Henrici patris, religiosissimi principis vestigia ingressus sit, quanta alacritate prudentissimæ matris monita, sapientissimorumque virorum qui sunt illi a consiliis, susceperit, Gallia nostra satis superque testari potest. Quam insignem illius voluntatem, & majorum omnium exempla, & eximia quædam indoles, præsertim vero magni animi princeps, planeque catholicus Hispaniarum rex ejus frater confirmabit: qui tot præclara admirandæ suæ pietatis ac fortitudinis foris domique testimonia edidit: qui tam oportunis eumdem nuper juvit auxiliis: qui denique constantiæ laudem cum ceterarum innumerabilium virtutum laude cumulans, illibatam fere solus in suis ditionibus tam late patentibus, tam procul a se invicem disjunctis, veræ religionis conservavit antiquitatem. Confirmabit & avunculi ducis Sabaudiæ cum aliis magnis virtutibus, tum belli gloria clarissimi, ac fratris ducis Lotharingi magnæ expectationis principis in eadem protegenda religione conjuncta voluntas atque fortitudo.

Quid de serenissimo rege Lusitaniæ dicam? de quo quamquam propter teneram adhuc ætatem certum judicium proferri non potest: tamen ut ex educatione tali principe digna, ex optima indole, majorum singulari virtute, & regni administratione lectis atque sapientibus viris commissa conjicere licet, proavum Emanuelem, atque avum Ioannem ejus nominis tertium (nam pater decimo sexto suæ ætatis anno e vita decessit, ut magis quid posteri de illo sperare deberent, ostenderit, quam certum imitationis exemplum relinquere potuerit) summa nimirum alacritate imitabitur. Quorum alter ab occidente ad orientem usque oceano delatus, barbarisque nationibus subactis victor ditionem suam longe lateque propagavit: alter partum jam imperium non minore industria conservans, sæpe cum Turcicis, Africanorumque regulorum triremibus summa felicitate conflixit. Barbaros multis victoriis superatos in fide confirmavit, eosdem idolis conculcatis Christianismo initiatos ad mansuetius & humanius vitæ genus traduxit, melioribusque institutis & moribus assuefecit, atque imperii sui fines religionis propagatione stabilivit.

Aderit & regibus proxime adnumeranda, ac fortasse æquanda Venetorum respublica: quæ sicuti inter omnes orbis Christiani civitates, non secus atque splendidissimum aliquot sydus, sua elucet sapientia, ita & ceteros totius Italiæ principes etsi per se satis promptos, suo tamen exemplo ad pulcerrimi facti gloriam pariter fruendam magis excitabit.

Hos cum vestrorum decretorum fautores promptissimos habeatis, patres amplissimi, profecto ut vobis ipsi soli defuisse videamini, committere non debetis. Nec illud vos torqueat, A quod huc nondum adversarii nostri accesserunt. Si enim solita pervicacia vestrum conspectum refugient, si in latebris suis conscientia victi delitescent, si universæ ecclesiæ (cujus vos personam sustinetis) judicium pertimescentes, vestra ora ferre non poterunt: sed sicut rei de eluendis criminibus desperantes, sponte sibi exilium indicent. Tum vos illis aqua & igni interdicetis, & totius ecclesiæ communitate privatos, malis diris, satanæque addicetis. Ac nihilo secius quæ controversa sunt definientes, antiquamque ecclesiæ disciplinam renovantes, celeberrimum hunc conventum bona cum pace dimittetis. Hoc a vobis petimus, patres amplissimi, imo vero petit, B instat, flagitat totus orbis Christianus: cui vos aliter subvenire non potestis: faxit Deus optimus maximus ut & vestræ dignitati, & publicæ necessitati mature satisfacere possitis.

DIXI.

CVIII.

COSMI PALMÆ FONTEII, Dertusensis diœcesis presbyteri, sacræ theologiæ doctoris, oratio ad sacrosancti œcumenici concilii patres Tridentum convocatos, habita feria quarta cinerum anno a Christo nato MDLXIII.

C *Nunquam ante editionem Lovaniensem anni* MDLXVII. *in lucem edita.*

Etsi vereri merito debeo, cum eam, quæ hodierno euangelio continetur doctrinam, æterni patris lumen, ac splendor Christus, non nisi idoneis auditoribus summo in monte communicandam, reliquam vero multitudinem ad imum usque montem removendam existimaverit. Næ ego, qui de eadem in augustissimo orbis terrarum concilio ad dicendum aggrediar, temerarius judicer: tamen in hac temporum vicissitudine cum superiorum dierum hilaritatem, ac epulas non majorum magis instituto, quam more, habituque naturæ hodiernæ lucis dolor comes, ac esuriales mensæ consequerentur, in qui- D bus architriclini munus a gravissimis viris datum mihi, commissumque sit, cui vix aquæ, nedum vini, quod frequentes hominum morbi flagitant, ad apponendum copia suppetat, ante ejus genua, cujus precibus hydriæ illæ suavissimo vino redundarunt, supplex procumbam, & cælestis illius vini, si non quantum accumbentium amplitudo postulat, at certe quidem quantum tenui, parcoque prandio satis esse possit, angelicis ab ea vocibus implorabo. Ave Maria.

Cum jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ, tristes. Matth. 6. cap.

Cum multa sunt, legati, cardinales illustrissimi, clarissimi oratores, patres sanctissimi, in quibus legis euangelicæ omnibus numeris E absoluta præstantia longe omnibus aliis legibus antecellit, & ut sola Deum sibi auctorem vendicat, ita sui cultores & viventes adhuc (quoad ejus fieri potest) & corporis vinculis solutos in deorum quodammodo sortem, numerumque transcribit: tum duo imprimis, quorum est alterum, quod non verbis solum, quid cuique faciendum, cavendumne sit, præscribit: sed eam est a suo conditore præter ceteras prærogativam consecuta, ut divinum motum animis pulsionemque inspiret: qua, quæ ab se præcepta sunt

ii quibus præcipiuntur, re ac factis præstare velint, & possint. Nam ut ex unius primi parentis peccato ea omnem posteritatem miseriarum moles oppresserat, ut incomparabilibus Dei donis gratuitis sublatis, naturalibus læsis, ac imminutis, & mens densissimis tenebris circumfusa de rerum cognitione humillime, & quiddam abjectum saperet: & cupiditas rationis imperio detrectato, sempiternum cum ea bellum & implacabile gereret: Ita secundi hominis immortali beneficio factum est, ut qui hominem a Deo in unam hypostasim assumptum, & Christum Iesum terrarum orbi servatorem datum esse constanter, firmiterque crediderint, bonorum omnium suorum spem in eo collocarint, incensis caritatis facibus adamarint, tam admirabilem in seipsis rerum omnium commutationem comperiant. Ut mens divino quodam lumine illustrata altius diviniusque sapiat, quidque in rebus verum, quid falsum sit, longe aliter quam ante judicet: cupiditas vero veteri feritate, & acerbis cum mente inimicitiis depositis, ad tantam mansuetudinem & cum ratione concordiam traducatur, ut omnibus ejus imperiis lubentissime factis, in sempiternam cælestis regni pacem in seipsa jam inchoatam, tandem aliquando cum beatis perfruendam ardentissimis votis incumbat. Alterum est ita novum atque ante Christianæ ecclesiæ ortum inauditum, ut quicumque illius expertes fuerint legislatores, adeo nihil de eo cogitarint, ut ex illis non postremi hoc decus ornamentumque nostrum Christum, quod se id effecturum profiteretur, omnibus irrisionibus subsannaverint, convitiis vexarint, odio denique capitali inflammati, adnitentibus tenebrarum potestatibus, verberibus, suppliciisque excruciatū crudelissima morte mulctarint.

Veteres superioris vitæ sordes, ac turpitudinem in fidem suam jurantium abluit Christus: & quos gravioribus flagitiis coopertos sibi ac suis legibus inimiciores videt, eos majoribus misericordiæ visceribus expetitos, omnibus eorum criminibus sempiterna oblivione deletis, in suam civitatem asciscendos curat: contra quam aliarum rerumpublicarum conditores facere solent, qui quos in aliena a suis legibus morum consuetudine diu multumque versatos, inveterata peccandi licentia obstinatos obduruisse vident, tantum abest ut in suam civitatem adscribant: ut ab ea, si cives facti sunt, quam longissime exterminatos velint: existimantque, si quamplurimi a suis rationibus abhorrentes, ac perditi homines in suam civitatem, tamquam in sentinam confluxerint, non illos a se ab amenti ac profligata ad saniorem, honestioremque vitam revocandos. Sed contra suis corruptissimis eorum moribus, tamquam pestifera tabe passim in civitate grassante, quod sanum adhuc integrumque duravit, ab illis corrumpendum, civitatis statum pessumdandum, ac miserabilem in eam vastitatem importandam. Non sic noster legislator, non sic, sed salvum facit quod perierat, ambulantes in tenebris & in umbra mortis, hoc est, altissimis vitiorum & ignorantiæ voraginibus abreptos, & in mediam Stygem demersos ad lumen cæli spirabile excitat, & inusitata quadam medendi arte non ille sanis, quod ridiculum esset, medicinam facit, sed male habentes, & omni salutis spe deplorata, a certo exitio ac peste ad salutem certam incolumitatemque reducit.

His igitur duobus legis euangelicæ incredibilibus ac plane divinis donis aucta atque exaggerata

A Christiani hominis sorte, non jam ut servus & advena, aut egestatis, inediæ, mortis suppliciis, aut commutabilibus caducorum bonorum præmiis propositis, in officio vix misereque continetur. Sed in sanctam civitatem adscriptus atque in ejus civitatis regis regum ac domini dominantium divinam stirpem adoptatus, oculis in unum suæ felicitatis auctorem ac parentem Christum conjectis, in tanti beneficii commemoratione totus insistit ac commoratur, de ineffabilibus ejus laudibus nunquam conticescit: sua vero omnia consilia, dicta, facta ad ejus nutum voluntatemque moderatur, cui se, suaque omnia accepta referenda esse profitetur, ac præ se fert. O præclaros hoc nostro tempore, Christianæ libertatis assertores! o vindices! o egregios plane, ut aiunt, B ovium custodes lupos! Tu mihi, cum habenas indomitæ atque efferenti sese licentiæ laxes: laxes dico, cum opportunitate, impunitateque proposita, incites, pungas, ac veluti flagellis quibusdam, calcaribusque aduras, laceres, confodias cælestis illius Ierusalem speciem ac formam (ad quam mentis nostræ aciem, quantum terrena hæc moribundaque membra non hebetant, dirigere debemus) in universo ecclesiæ catholicæ ædificio imitari & adumbrare: in singulis vero hominibus imperium rationis fundare ac stabilire: aut malas cupiditates parituras unquam putas? Sed homines quamvis sexcentis scripturæ ac patrum testimoniis, sexcentis conciliorum decretis confixos, tamen nihil rectum, nisi quod ipsi C somniant, usquequaque putantes omittamus: & ad ea, quæ ex superiori disputatione, tamquam a suo fonte dimanant, paulatim accedamus.

Et profecto ita se res habet, patres sanctissimi, ut hic nostræ mentis illustrator, cupiditatis domitor, culpæ condonator, libertatis assertor Christus, quorum animus ardentioribus caritatis flammis exarserat, non ille quidem eos graviore servitutis jugo premendos (quid enim liberatori indignius?) sed tamquam parens optimus sanctiore filios familiares disciplina educandos, informandosque putarit, quod ut faceret in montem, hoc est, in paternæ majestatis celsitudinem evectus, in suo divinæ sapientiæ regno insistens, divina, non more loquitur humano, sed pa- D tris, & suo uno, eodemque spiritu fundit oracula. Ad quam interiorem tantę doctrinę subtilitatem, si gregaria, quæ eum sequebatur multitudo admissa non est, non philosophorum more, fumi venditorum, suas illas nugas in eorum tantum aures, qui auro sibi eas appendissent, remotis arbitris instillantium, tantum cuiquam bonum invidit. Sed ut in rerum natura constantium ortu a parvis ac debilibus corporum initiis ad perfectam fit magnitudinem, firmitatemq; progressio: ita quos communibus etiamdum virtutū officiis, tamquā lacte infantes alebat, exquisitis perfectæ honestatis institutis, & diviniorem sublimioremque vitam spirantibus: tamquam solidioribus cibis, & magnam, ut recte conficerentur, stomachi vim postulantibus non judicavit obruendos. De qua utraque divinæ doctrinæ parte, quantum ad hodierni euangelii lectionem attinet, dum pauca breviter dicimus: peto a vobis, patres sanctissimi, ut qua me benevolentia hactenus dicentem audistis, eadem ad exitum usque prosequamini.

Quanta sit temperantiæ in omnem humanæ vitæ partem vis, & utilitas, seu privatum corporis, animi, & familiæ cujusque bonum, seu optimum rerumpublicarum statum spectemus, ex eo

eo facile intelligi potest. Primum quod medicorum princeps Hippocrates in suis illis brevibus, & certissimam veritatem continentibus sententiis, quas ille ἀφορισμοὺς vocat, bonæ etiam valetudinis μητέρα esse statuit: quo verbo illud significatum voluit medicus sapientissimus: ut parens filios non procreat modo, sed etiam alit: Sic cibi quoque ac potus moderatione non sanitatem modo in humanis effici, gignique corporibus, sed partam, & tamquam procreatam retineri ab eadem & conservari. Nec vero de naturalibus animi bonis quamdiu loquimur, Aristotelis auctoritas repudianda est, qui in iis, quos scribit de moribus libris continentissimorum hominum, majorum suorum prudentiam magnopere admiratur, quod temperantiam lingua sua σωφροσύνην, quasi σῴζουσαν τὴν φρόνησιν appellandam existimaverint.

Fingamus enim aliquem tanta incitatum corporis voluptate, quanta percipi potest maxima, nemini dubium esse debet, quin tamdiu dum ita gaudeat, nihil agitare mente, nihil ratione, nihil cogitatione cōsequi possit quocirca nihil tam pestiferum quam stimulans in hominibus qui se præstare student ceteris animantibus, veluti in pecoribus, quæ natura prona, & ventri obedientia finxit, agrestium libidinum appetitio. Siquidem ea, cum major sit, omne animi lumen extinguit. Contra, quid homini melius, quid homine dignius ea, quæ epulis, exstructisque mensis & frequentibus poculis facile caret frugalitate, caret vinolentia, cruditate, & insomniis: caret voluptate omnium esca malorum, qua multo facilius homines, quam pisces homo capiuntur, caret turpissimarum libidinum agresti, ac furioso dominatu: usque vinculis vitam relaxat, quibus quadrupedem constringi miserrimum est. Nam cum hominis excellentia in eo maxime cernatur, quo ipse ceteris animantibus antecellit: qui earum voluptatum fœtidissimo cœno se involverunt, quæ sunt brutis maxime propriæ, omnibus se suis maximis donis, ornamentisque spoliasse, omnem hominis nobilitatem ac præstantiam repudiasse, & in hominis figura importunam belluæ immanitatem adamasse videntur. Iam si homines ad vitæ communionem colendam, cujus causa tributa nobis est vox & oratio, nati, factique sumus, eaque ex singularum familiarum, quasi primo seminario, orta in urbium, regnorum, ac populorum magnitudinem excrescit, quale illud tandem futurum est imperium, aut patris in adolescentes liberos, quorum corpora propter sensuum avacitatem ad omnes libidines propendentia, maximis animi perturbationibus, non secus ac commoto mari, saxa undis furentibus tunduntur: aut heri in servos, in quorum depravatis ingeniis tam infinita voluptatum appetitio inest, ut ne pistrino quidem, ac loris, imis infixa sensibus avelli extrahique possit, nisi ex continentiæ, moderationis, ac temperantiæ legibus honesta in domo disciplina ducatur? Quid de civitatibus, populis, gentibus regendis dicam? potestne capitalior pestis aut eorum qui parent, aut eorum qui præsunt animos invadere, quam voluptatis avidæ libidines ad ea quæ potiunda concupiverunt, temere effrenateque incitatæ? Hinc patriæ proditiones, hinc rerumpublicarum eversiones: hinc cum hostibus clandestina colloquia nascuntur: nullum denique magnum facinus est, ad quod non libido voluptatis impellat.

Apud regem Pyrrhum, populi Romani ho-

A stem, esse quosdam, qui se sapientes profiterentur, docerentque omnia, quæ faceremus, ad voluptatem esse referenda, cum M. Curius & T. Coruncanus, continentissimi homines Romani audissent: optarūt ut id Samnitibus, ipsiq; Pyrrho persuaderetur, quo facilius vinci possent, cum se voluptatibus dedissent. Annibalem quidem certe, memoriæ proditum est, quamdiu se, suosque milites in militari labore, ac patientia continuit, maximis cladibus Romanos affecisse, atque in tantum eos discrimen adduxisse, ut de imperio pro quo decertabatur, deque urbe deserenda cogitarent. Sed cum a vario hostium armorumque genere invictus plurimis victoriis elatus, Capuam se in hyberna contulisset, & in urbe omni-
B bus deliciis affluente, apparatissimis hospitum mensis, & omnium voluptatum illecebris se, suosque milites enervasset, animi ac corporis vires fregisset, signis cum Marco Marcello collatis, fusum fugatumque turpissime intellexit, qui Alpium juga nivibus pruinisque obsita incredibili animi ac corporis robore superasset, Capuanorum instructissimis conviviis, vino, scortis, quasi venenatis poculis corruptus, jam de fuga potius, ac dedecore, quam de imperio & gloria sibi in posterum cogitandum. Sed quid ego externa commemoro, cum domesticis abundemus?

Numquam, ita me Deus amet, Christiani reges, qui domini bella, non sua bellabant, majorem victoriæ spem in gladiis quibus cingebantur,
C quam in jejuniis, quibus macerabantur & Christianæ vitæ austeritate collocandam putarunt. Theodosius imperator, castris cum Eugenio ad Alpium radices collatis, cum Ioannis Ægyptii eremitæ divina prædictione certissimam spem victoriæ animi concepisset, postridieque cum hoste certare decrevisset, diem ac noctem, quæ intercessit, sine cibo, ac potu insomnem orando, divinaque meditando traduxit, qua singulari in Dei virtute fiducia collocata, aptissimoque religiosæ temperantiæ cultu declarata, Christianissimus imperator impetravit: ut eo ipso, quo acies infestis signis concurrebant, tempore, maxima tempestate subito coorta, tam vehemens ventus adversariorum ora verberabat, ut non modo tela
D suorum militum manibus admirabili procella erepta: sed quæ ab ipsismet Eugenianis jaciebantur, furentissimis turbinibus retorta in hostium corporibus defigerentur, tantamque stragem sine ullo suorum labore ederent, ut ad unum omnes tamquam fracto, illabenteque cælo strati, contusique sint. Quæ militaris disciplinæ & vitæ durissima parsimonia, postquam dilapsa dissolutaque est, luxu pro ea, omnique intemperantia in animis hominum grassante, deliciis colliquefacti, imperii magnitudinem tantam, ut ex ejus quamplurimis, & longissime inter se distantibus provinciis, plusquam sexcentos episco-
E pos in Calchedonense concilium convenisse legamus, non modo ita amisimus, ut Christianorum aliquando fuisse vix credamus. Sed his paucorum regnorum angustiis circumscripti, a Mahometanis, hæreticisque vexati, locum in quo pedem tuto ponamus, vix reliquum habeamus. Quod si Romanorum virtutibus, in quibus nulla hac ipsa, de qua loquimur, temperantia major fuit, orbis terrarum imperium præmio datum, tributumque esse Augustinus auctor est: jure plectimur, nostrisque maximis peccatis & Græciæ, Vngariæ, Pannoniæque provinciis non ita pridem expulsi sumus, & in Asiam, & Africam

Anno Christi 1563.

cam, in quibus olim latissime regnavimus, in miseram a Turcis servitutem abripimur.

Hanc igitur, patres sanctissimi, virtutem tantam, qua barbaris Christiani terrori formidinique fuerunt, animi corporisque vires retinuerunt, ad omnes præclaras artes, omnemque honestatem incensi inflammatique sunt, non in ecclesiastico ordine, (qui cum sit ad montis mysteria, ad quæ mea festinat oratio, audienda admissus, & in altiorem sanctioris vitæ gradum evocatus, contra hæc communia virtutum officia peccare, ut credendum non est: ita si forte tantum scelus concipiat flagitiosum ac detestandum) sed in aliis, patres sanctissimi, Christianæ reipublicæ ordinibus, qui ad imum montem constiterunt, renovate regum, principum, populorum mores in miseram B vitiorum colluviem præcipitantes, ac importunissimis tactus gustatusque sensibus omnia dantes, omnia indulgentes, corrigite: luxum, lasciviamque resecate, tollite, & quod per vos ipsos optime intelligitis, sic habetote, nec libidine dominante religioni locum esse omnino, nec in voluptatis regno pietatem posse consistere. Ex philosophis Zeno, qui & voluptatis titillatione respuenda, & doloris perpessione sumenda præter ceteros maxime excelluit, de Dei providentia, de immortalitate animorum, de præmiis post hanc vitam bonorum, malorum suppliciis, quantum quidem perexiguo depravatę naturę lumine consequi poterat, ea sensit, quæ correctione adhibita a nostris placitis non sint omnino aliena. Contra Epicurus, inventor veritatis, & architectus beatæ vitæ a suis impie nefarieque nominatus, qui testificatur ne intelligere quidem se posse ubi sit, aut quid sit summum bonum, præter illud quod aut cibo aut potu, aut obscœna voluptate capiatur, de religione quid sensit?

Humana ante oculos fœde cum vita jaceret
In terris oppressa gravi sub religione,
Quæ caput e cæli regionibus ostendebat
Horribili super aspectu mortalibus instans
Primum Grajus homo mortales tollere contra
Est oculos ausus, primusque obsistere contra.

Ergo quod gigantum more teterrimum religioni bellum indixisset, ab eo poeta, qui amatorio poculo in insaniam adactus scribitur, maximis in cælum laudibus ponitur.

De hæreticis vero omnibus sic omnino statuo, nullum unquam jam inde a condita ecclesia adhuc extitisse, qui si non ipsamet voluptatis scabie, prurituque exarserit (qua ex scintilla pleræque omnes hæreses incendio conflagrarunt) insano certæ gloriæ appetitu, & fastu intolerabili, & exultante ex his ipsis nata lætitia, ac gestiente (in quorum moderatione modestia, mansuetudo, temperantia versantur) præceps ablatus sit. De fœda vero horum nostri temporis ingluvie, qui in mensas veniunt, qui crudi efferuntur, qui nunquam orientem solem, nunquam occidentem vident, quid loquar, patres sanctissimi, aut quid taceam, aut quo tantam morum turpitudinem erupturam existimem? an ut Baccho iterum ac Veneri ab illis templa dicentur, an ut iterum turpissima vota nuncupentur? an ut sacra repetantur? an ut fœdissima Bacchanalia, Thyrsi, Hybrides revocentur, an ut Bromium, Euyum, Bisgenitum, sacrati hi parietes resonent? Et profecto jam aderunt omnibus bacchantibus fœdiores lymphati Adamitæ, qui ut illi in Phrygia, sic hi in Batavia nati, satanæ furiis exagitati, attoniti, nudi, has ipsas aras, has, inquam, sanctissimas aras, A indiscriminata, nefanda, detestabili libidine deturpent. O tempora! O mores! Sed nos harum miseriarum solatia a Christi doctrina, quam hodie in monte docet, petamus.

Longe altius, ac sublimius vitæ genus quam quod multitudini, hoc est hominum qua ex parte homines sunt, societati conveniret, supremi patris sapientia, Christus primus post homines conditos judicaturus, & inauditam animorum magis quam corporum communionem proditurus, montem cum apostolis conscendit, legem illam jam olim carissimo sui populi ductori, ac principi Mosi a seipso in Sina datam, non ut solveret, abrogaretve (qui enim id faceret is, in quem mutatio, aut vicissitudinis adumbratio nulla cadit?) sed hominum ignoratione; pravisque moribus collapsam, depravatamque ut compleret atque instauraret. Ne concupiscito, in duabus tabulis incisum cum esset, usque adeo ea lege mores hominum correcti non sunt, ut eorum natura in vetitum semper nitente, non aliter in omnes immoderatas appetitiones effrenati proruperint, quam emicant abruptis habenis, excussoque domitore, apertissimum nacti campum indomiti generosorum pecorum pulli. Earum radices tam alte in hominum animos demissas ut exscinderet, & vineam suam optimus agricola spinis, vepribusque deformatam ut perpurgaret, non illis tantum apostolis, quos oculis corporeis præsentes intuebatur, (qui ad primos paternæ mensæ accubitus brevi in cęlum evocandi cum forent, ecclesiæ suæ, quam in finem sæculorum duraturam C condebat, præesse perpetuo non poterant) sed vobis quoque, patres sanctissimi, legitimis apostolorum successoribus (quos multo clarius æternis divinitatis, quam illos ipsos corporeis humanitatis oculis perspiciebat) cum alia divinæ sapientiæ mysteria, concupiscentiæ fibras ex animis hominum radicitus extirpantia, tum rectam jejunandi rationem apostolicis hominibus dignam, a Pharisaica omnino abhorrentem tradidit: Non sum sicut ceteri hominum, raptores, injusti, adulteri, jejuno bis in sabbato, jactat. Hypocrita & fastu, superciliοque elatus, alios præ se omnes contemnens, quos despectui, ludibrioque habet, sui jejunii laudatores habere cupit. Quid hoc malum D perversitatis, quid amentiæ, Pharisæe? bonis quam plurimis placere, laudari a laudatis qui quicquam sapiunt student: tu cum omnes susque deque habes, tamen ex illorum vocibus, oculis, nutuque pendeas? Videri te ab illis jejunantem tanti facias, ut faciei humanæ naturalem hilaritatem tetrica quadam severitate, & affectato pallore extermines, in eamque transformes, ut tamquam personatus quidam, neque tui, ut ego puto, neque aliorum, ut tu putas, similis, omnium in te oculos oraque convertas? omnium istæ tuæ nugæ digitis monstrentur? tam humili abjectoque animo sis, ut vilissimis dominis servire E non recuses? & maximam tui jejunii mercedem in pravis hominum judiciis colloces? non auram aliquam appetas salutarem, quam oriens sol justitiæ splendidissimis oris sui radiis excitet, & voluntatis tuæ quasi arboris uberes fructus recreet ac foveat. Sed horribilis eos Aquilonis, a quo omne panditur malum, flatus verberet, vertat, excutiat, folia, ramos, ipsum denique stipitem in terram prosternat?

Sed video quo tandem Pharisæe evadas, domos, fortunasque viduarum omni studio ac cogitatione invasisti, earum bona, quas longa oratione

tione circumventus solitudine ipsa fraudibus tuis maxime patere perspicis immanibus istis faucibus devorasti: nec intolerabilis te modo superbia, sed profunda quædam avaritia, duo inter se maxime propugnantia mala vexant. Neque ego informius te fuisse monstrum in terris ullum puto, tam ex contrariis, diversisque & inter se pugnantibus studiis, cupiditatibus conflatum. Sed dealbate paries, nonne te nullis omnino fundamentis nixum, inclinatum, ad propendentem ruinam vides? nonne olentem istam animam cadaveroso isto ex corpore, quasi ex sepulcro exhalantem turpissimis flagitiis, impuritatibusque susceptis, teterrimum quiddam, quod circumfusum late aerem corrumpat, naresque gravissime offendat, fœtere sentis? Contra hanc Pharisæorum falsam, inanem, vanam, cum veram, solidam, expressam Christus nos jejunandi rationem doceret, statuit ut si fide, spe ac caritate adducti, sui jejunii memoriam recoleremus, & quam ipse post illos 40. dies famem propter nostram salutem pertulisset, ejus partem saltem aliquam pro nobis tolerare non dubitaremus: hæc ex eo cælestia, divinaque bona perciperemus.

Primum ut cupiditatem nostram contra legem justissimam perpetuo rebellantem, ejusque imperatis parere recusantem, legis imperio assuefaceremus, erectasque ejus cervices suavissimo Christi jugo subderemus, & impotentissimum quo premimur voluptatum dominatum a corpore sensibusque nostris depelleremus: ac quemadmodum primus homo veteri humani nominis hoste, at animorum simul ac corporum nostrorum voracissimo helluone impulsore, in vetitum hortante, gula, cibum invasit, & momentaneam gustus delectationem cum perpetuo dolore & exilio commutavit: sic se auctore ac duce iisdem, quæ ipse prius alte impresserat, austeritatis vestigiis insistentes, & gravissimæ crucis suæ partem quamvis nimiam tollentes concessorum ciborum abstinentia quasi postliminio in cælum rediremus. Denique ut blanda illa malorum omnium conciliatrice, voluptatis titillatione procul a nobis jejunio exterminata, corpore intermortuo, animi vero divina ac immortali natura exuscitata mentem nostram ab objectarum rerum cura ac solitudine liberam ad cælestium contemplationem altius erigeremus, & in præparatis nobis præmiis consequendis, quæ neque oculus vidit, neque auris audivit, neque in cor hominis ascenderunt, omnem laborem, operam, industriam, cogitationem locaremus: & Danielem vatem imitati, qui ad divinas revelationes clarius perspiciendas jejuniis prius se, corpus, animumque perpurgavit: ipsi quoque quo plus de corporis gravitate detraxissemus, eo facilius in cælestium amorem, & studia visionum raperemur. Postremo qui dimitti nobis peccata quotidie petimus, quorum frequentibus maculis aspergimur, jejuniis eas ut ablueremus: justitiæ enim ratio hoc postulare videtur, ut quam voluptatem in illis patrandis capimus, aliqua eam molestia compensaremus, quo nostræ obedientiæ cultu in Deum voluntario ad supremam illam Christi obedientiam qua se pro nobis morti obtulit, relato, crucis meritis nobis applicatis, pro maximis peccatis paululum modo supplicii clementissimo patri satisfaciat: & qui hortanti Ioheli, ut sanctificaremus jejunium, cœtum vocaremus, paruimus, ab eodem audire mereamur: *Zelatus est dominus terram suam, & pepercit populo suo.*

Hæc quum facimus, caput nostrum ungere, & faciem lavare jubemur, qua veterum hilaritatem suam declarantium consuetudine, cum hypocritarum ficta, simulataque tristitia ex adverso pugnante illud nobis mystice significatum gravissimi hujus loci interpretes docent, ut a Pharisaica ratione longissime disjuncti, tribus jejuniorum, quæ supra dixi, a Christo concessis donis, quasi suavissime olentibus unguentis, caput nostrum, qui Christus est, perfundamus, & servos nos inutiles non inficiantes, & quæ habemus ab eo nos accepisse omnia profitentes, divinam æterni patris approbationem, non inanes levissimorum hominum rumusculos expetamus: mox facie minime exterminata id est, inhumanitate, duritateque deposita, hominis naturæ maxime aptam in homines humanitatem, clementiam, benignitatem assumamus, hospites ædibus recipiamus, egentibus auxilium non negemus, nudos opibus tegamus, afflictos fortunis excitemus, omnia denique caritatis officia facientes, vitam moresque nostros non Deo modo cordium inspectori, sed iis, quibuscum vivimus, & singula dicta, facta, quasi faciem nostram intuentibus ita probemus, ut una nobiscum cælestem patrem omnium bonorum fontem inexhaustum agnoscant, & quam maximis, ut æquum est, laudibus cumulent.

His sanctissimis vitæ, ac perfectissimorum jejuniorum præceptis a Christo hodie in monte informati apostoli cum in eis constantissime perseverarent, & orbem terrarum euangelii doctrina perexiguo tempore compleverunt, & eos sui muneris successores reliquerunt, qui magistrorum suorum vestigiis pressis, eam sunt apud omnes mortales auctoritatem consecuti, ut ex illorum dictis, tamquam divinis oraculis pendentes, & a fide quam ipsi docerent, ne transversum unguem declinarent, & de eorum vitæ sanctitate tam magnifice sentirent, ut eam demum bonorum suorum partem optime collocatam existimarent, quæ eorum consilio divino cultui, & pauperum miseriis sublevandis consecrata cum esset, ejus potiundæ ac dispertiendæ liberam illis potestatem permitterent. Quid enim homines prudentissimi sanctis suis rationibus accommodatius facere potuerunt, quam ut & morum vitæque magistros, & fortunarum suarum dispensatores, & calamitosorum patronos eos potissimum exoptarent, quos perfectissima integerrimæ vitæ instituta persequentes, & in jejuniis, orationibus, ac apostolica carnis maceratione ætatem agentes ad tam divinum munus a Deo vocatos viderent, ut doctrinam & sacramenta, spiritualia animorum alimenta, Christiano populo suppeditarent? A quo majorum curriculo postquam deflexímus, tam longinque discessimus, ut vix ejus tenuia hodie vestigia in ecclesiastico ordine appareant, tantis tum præsentibus, tum impendentibus malis urgemur, ut si nunc ea persequerer, dies me citius quam oratio deficeret.

Sed malo de illis apud vos PP. SS. qui æque, ac ipse intelligitis, tacere, quam commemorando & acerbissimum quem animo conceptum habetis, dolorem augere, vestraque pectora effodere, & ex infinita calamitatum Iliade perpauca dicere, ac ad fontem quidem, unde omnes illæ in ecclesiam Dei redundarunt, digitum intendisse, & quæ prudens prætereo in vestra PP. SS. existimatione posuisse huic homini satis sit. Quid quod ad iram Dei nostris excitatam peccatis avertendam maximum in jejunio positum

suæ

ANNO CHRISTI 1562.

fuit semper præsidium? Imminebat cervicibus Israelitarum crudelissimus domini incitatus imperiis Holophernes, urbi, temploque cædem, incendia, vastitatem parabat: in urbis ac templi præsidem ac custodem præpotentem Deum impurissima nefario ore blasphemias evomebat: & Iudæorum quidem gens ingentibus hostium copiis perterrita rerum omnium necessariarum, ac præcipue aquæ inopia pressa, siti omnino confecta barbari tortoris crudelitati sese permittere cogitabat. Cum ecce, qui orientis plurimas maximasque provincias sanguine, ruinisque compleverat, qui arcam federis cæde fœdare, ferro atque igni omnia vastare, urbem delere concupierat: simul ac expletus dapibus, vinoque sepultus cervicem B inflexam posuit, unius jejunatricis Iudith gladio, avulso ab humeris capite, ingens in castris truncus, & sine nomine corpus jacuit. Dux femina facti miserabilior est ecclesiæ hoc tempore, quam illo Ierosolymæ conditio. PP. SS. instant capitibus, hærent jam faucibus nostris dæmonum furiis accensi hæretici, corporum, animorumque nostrorum odio ardentes, immortalis Dei templis ruinam, sacramentis interitum, orthodoxæ religioni pestem, exitiumque meditantes, nec rapidis illis Rheni vorticibus, nec tantis his Alpium jugis objectis, ut ante solebat, cohibentur: in Galliam, in qua me miserum jam vix emergi audeo, in Hispaniam, in Italiam fera ista diluvies pervadere, hæc quibus undique claudimur montium cacumina alluere, Europam C inundare, omnia ubique obruere contendit. Ac sponsa quidem Christi, pro qua ille se illudendum, conspuendum, flagellandum impurissimis hominibus dedidit, acerbissimos cruciatus pertulit, sanctissimum sanguinem effudit, crudelissimum crucis tormẽtum subiit: quos hoc tempore appellet, quorũ opem auxiliumque imploret, per quos a direptione, cæde, incendio eripiatur: per quos aras, sacra, ceremonias retineat, nisi vos. PP. SS. habet neminem, nisi in vobis. PP. SS. Spes nulla reliqua est nisi per vos PP. SS. a tantis malis recreetur. Poteritne aliquod crudelitatis, suppliciorũ, tormentorũque genus effugere? poteritne immanẽ Holophernis rabiem non ex- D aturare? poteritne hæresum perversitatem omnium, opinionum portenta, monstra, aut vetera exuscitata, aut nova excogitata evitare?

Expergiscimini per viscera misericordiæ domini nostri Iesu Christi, saccum, ciliciumque induite: cineres caniciebus vestris aspergite, inter templum & altare sordidati, squallidique plorate, virgam vindictæ vigilantem, & lethalem plagam jamjam intentantem vestris a nobis lacrymis avertite, accensam Dei in nos iram vestris precibus supplicationibusque restinguite. Christum pro nobis Deo patri placentem hostiam offerte, ad Christum mediatorem confugite, ut homo pro hominibus, ut frater pro fratribus, ut caput pro suis membris laboret, quasi E vestro jure postulate, fidem vobis ab ipso datam, promissaque reposcite, jejuniis adversus horum Holophernitarũ impietatem, immanitatemque pugnate, & quam illi libidinum notam nobis inusserunt, hac potissimum ratione [a] exurite: collapsam cum multis, magnisque in rebus, tum in jejunando veterem illam qua tantum noster ordo valebat, severamque disciplinam instaurate, ne in antiquis solum annalibus legatur, ac ne legatur quidem, sed in moribus, vitaque nostra reperiatur. Sit hoc inter catholicos, & hæ-

[a] eluite.

A reticos cum primis maximum discrimen, ut illi non jejunandi, sed vino & exquisitis terra, marique epulis se obruendi licentia concupiscant, non jejuniorũ arctissimis legibus astrictos, & in veram a peccatis libertatem assertos nos esse gaudeamus: Holophernitis istis ad sua nos convivia vocantibus, illis Iudith verbis respondeamus: Non possumus manducare ex iis quæ nobis præcipitis, ne veniat super nos offensio, ex iis quæ nobis ecclesia detulit manducabimus: illi, omnium qui monasticæ, eremiticæ, anachoreticæ vitæ aliquam adhuc imaginem retinent claustra, templa, jejunandi disciplinam disturbent, demoliantur, tollant: nos pro illis potius, quam pro sanguine, quam pro vita, quam pro spiritu nostro dimicemus: & ut Spartaco duce, B ergastulis ruptis maximũ Romanis servile bellum excitatum est: Sic plusquam Spartacus Lutherus omnes qui ubique terrarum tribus sanctissimis votis nuncupatis Dei Opt. Max. sese servituti addixerunt, ad arma contra dominum capienda, ad pileum per summam perfidiam impietatemque quod ipse prior designavit, arripiendum vocet: nos tam nefariis sacrilegiis execratis, tam sanctis vitæ institutis consecratos, gentem præcipue sanctam ac regale sacerdotium esse judicemus, ut cum vestris PP.SS. auctoritatibus, sententiis, decretis abstinentiæ, ac jejuniorum firmitate roboratis tamquã Iudithico gladio hæresiarcharum impia dogmata resciderítis, ut illa ex sublimiore loco avulsum Holophernis caput suis civibus, sic vos ex isto dignitatis supremo fastigio hæresum impietatem, fidei, morumque integritatem stabilitam orbi terrarum ostentantes exclamare possitis: *Laudate dominum Deum nostrum qui non deseruit sperantes in se, sed in nobis famulis suis adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israel.* DIXI.

CIX.

ADEODATI SENENSIS, THEOLOGI Augustiniani oratio, in die cinerum ad patres habita in concilio Tridentino.

ANNO CHRISTI 1552.

LOQUAR ne semel ad dominos meos, cum sim pulvis? Sed loquar. Nam non ego (quantumvis abjectus & humilis) solus cinis sum, sed etiam omnes. Hoc enim ipsum sancta hodierno die admonet ecclesia, *Memento*, inquiens, *homo quia cinis es, & in cinerem reverteris.* Agnoscit pia, sed gemens ecclesia divinã sententiam. Agnoscit pœnam prævaricationis antiquæ, quam Deus homini non sine summa misericordia inflixit. Stultum est enim cogitare, id quod seminatur granum vivificari posse, nisi prius fuerit mortificatum. Ideo in priori hac mortificatione carnis (antequam eamdem ipsam deponamus) militiæ Christianæ præsidia sanctis inchoamus jejuniis, aspersis cinere capitibus, quia peccatis nostris caput nostrum Christum ad eam sacrificii rationem adegimus, ut caritatis igne succensus, seipsum in holocaustum, & & hostiam Deo in odorem suavitatis obtulerit. Quos quidem cineres ex illis palmarum ramis, quibus obviam salvatori processimus ad passionem venienti, non sine mysterio conflamus, quia victoria Christi in cruce parta, per palmam apte significata, in hoc maxime se prodit, quod nos tumidos ac superbos humiliarit, & ad nostrum ipsorum veram cognitionem perduxerit. Illud etiam elegantissime repræsentat victorias, quas contra hostes nostros comparamus, non nobis esse

Genes. 3. Gen. 3. 1. Cap. 15. 2. Pet. 1. Ephe. 5. Ioan. 12. Ioan. 16. Eccles. 17

esse ascribendas, qui sumus terra & cinis, sed Christo servatori, cujus præsidio muniti ecquid non possumus? De hoc autem sacro cinerum ritu ac ceremonia dicturus, per quam nobis humana miseria pulcre adumbratur, quæ unus & præcipuus erit orationis nostræ scopus, conabor quam brevissime ostendere, quid domini spiritus de ea tam naturæ, quam legis, & gratiæ tempore figuris commonstraverit. Quam ita generaliter, tantoque consensu universa servat ecclesia, ut non nisi vel de apostolorum traditione vel Spiritus sancti tacita suggestione ortum habuisse credatur, sicut divinæ vindictæ, quam dominus quondam comminatus est symbolum fuit, & testimonium evidentissimum. In quo quidem lugubri, sed pio cinerum sacramento explicando, precor adsit suo nobis favore virgo illa gloriosissima, cujus corpus ab hac lege singulari Dei munere exceptum est. Quippe quæ ex purissimo sanguine Filii Dei sanctissimo corpori, quod non vidit corruptionem, materiam subministravit. Quod in hoc spiritus domini aptavit, ut per mortem illius, ac resurrectionem a morte animæ, & tādem ab incinerationis hujus lege liberaremur, quippe, ut copiosa utilitas copiosæ redēptionis esset in sanguine suo. Adsit etiā atque etiam obsecro, & obtestor Christus filius ejus, qui nobis a quatuor ventis immittat spiritum sanctū suū, insuffletque super ossa nostra, hosce cineres, & pulverem, ut audito hodie verbo domini, & ecclesiæ. nempe: *Pulvis es, & in pulverem reverteris*, sapiant, intelligant, ac novissima provideant, moxque per salutarem pœnitentiam reviviscant.

Quoniam igitur de hominis vanitate verba facturus sum: non erit abs re, illius nobilitatem, dignitatē ac decorem, quo olim a domino in sua illa prima conditione mirifice est indutus, breviter perstringere. Inveni, patres sanctissimi, in vetustis Arabum monumentis Abdalam quemdam Saracenum, magni nominis, & famæ etiam celebrioris virum, interrogatum aliquando: ecquid suo judicio in pulcerrimo hoc orbis terræ theatro admirandum maxime spectaretur; Nihil spectari in hac quasi mundana scena homine præstantius, & admirabilius respondisse: Cujus sententiæ Mercurius ille ter maximus, obsoletarum religionum in Ægypto sator docta illa exclamatione, *magnum, o Asclepi, miraculum est homo*, pulcerrime astipulatur. Quod si mundi sapientes, tam præclare de homine collapso, quem illi tantum agnoverunt, sunt philosophati, quid dixissent, si illum secundum Deum in justitia & sanctitate veritatis creatum intellexissent? De quo sapiens ille cælestis tam alte sentiens, in hæc verba plane erumpit. *Deus de terra creavit hominem, & secundum imaginem suam fecit illum*, vestivitque illum virtute, numerum dierum, & tempus dedit illi, & potestatem eorum quæ sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium. Consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illi cogitandi, & disciplina intellectus, & scientia spiritus replevit illum, bona etiam & mala ostendit illi. Quippe qui factus denique cælestis, subcælestisque mundi copula, quod & Persæ, ac Magi dixerunt, a beatissimis angelorum mentibus, ac reliquis ultramundani sæculi virtutibus, teste Davide, paulo est diminutus. Sed, qui in cælo, Dei optimi maximi munere ac dono, esse videbamur, nostra, patres amplissimi, ignavia & socordia cecidimus quasi ex astris in angustias plane omnes, atque ærumnas, & mille hujusmodi mala projecti, & præcipitati. *Homo*, inquit regius ille psaltes, *cum in honore*, Dei miserentis beneficio, esset, *non cognovit*, hinc justo illius punientis judicio factum est, ut comparatus sit jumentis insipientibus, & perquam similis factus sit illis. Psal. 48.

Et ut a nomine exordiar, constat apud Hebræos duas esse voces, quibus homo nominatur, Adam nempe, & Enos, ut intelligamus hominem non solum conditione, sed & nomenclatura calamitosum esse. Adam namque demonstrat hominem secundum corpus, ut sit Adam dictus ab originis & materiæ suæ vocabulo, velut terrenus sive terestris, ad quod respexisse perspicue cernitur apostolus, cum dixit. *Primus homo de terra terrenus*. 1. Cor 15. Item, *qualis terrenus, tales & terreni*. Enos autem quod sua etymologia obliviscentem significat, hominem quo ad animam exprimit, secundum quam *oblitus est Dei creatoris sui*, Deut. 32. non quidem ea oblivione, quæ vulgaris est, sed illa, quæ in spiritu, & veritate existit. Ioan. 4. Quod ex antithesi subtilissime indicavit propheta cum inquit: *quid est Enos, qui memor es ejus, aut filius Adam, quia visitas eum?* Psal. 8. memoriam Dei cum oblivione nostra pulcerrime componens. Iob. 4. Quid enim præclarum esse potest inutilis & abominabilis homo, qui domos habitat luteas, & terrenum habet fundamentum, & quasi aquam bibit iniquitatem? Iob. 15. Quem Spiritus sanctus suis coloribus depingens, titulis gloriosis, & claris epithetis non est assuetus vocare, cum minime in principum aula, quæ est titulorum officina, versatus sit, sed scapham, ut dicere solemus, scapham vocat. In illius contemptum & humiliationem alias eum pulverem nominat, alias carnem, alias vanitatem, alias mendacium. Gen. 3. Gen. 6. Psal. 16. Cujus parentes, si ejus generis nobilitatem spectemus, vocat putredinem, sororem autem vermem consumentem. Iob. 17. Quo despectu etiā apud Isaiam loquitur *Ægyptus homo, & non Deus, & equi ejus caro, & non spiritus*. Isai. 31. Cui Christus non credebat semetipsum, quia sciebat quid esset in homine. Io. 2. David quoque cum hac tanta verborum emphasi ait: *Sciant gentes, quoniam homines sunt*. Psal. 92. Quid porro in euangeliis Christi testimonio contemptibilius hominum traditionibus? Matth. 15. Itidem & Paulus: *Nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* 1. Cor 3. & rursum: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem*. Galat. 1. Qui etiam cum verecunde, & modeste loquitur, significatissime humanæ naturæ miseriam perstringens, dicere solet: *secundum hominem dico*. Rom. 3. Homo quippe natus de muliere, brevi vivens tempore, qui repletur multis miseriis, Iob. 13. tanto discrimine prodit in lucem, cujus tam destituta, tantisque periculis obnoxia est infantia, tam fugax adolescentia, tam præceps juventus, tam molesta senectus, quem sexcenta, & amplius morborum genera quotidie infestant, nec pauciores impetunt casus, ruinæ, venena, naufragia, bellum, terræmotus, lapsus, fulmen, & quid non? Ut hinc cōferens quidam cum singulis animantium generibus conditionis nostræ sortem, scite pronunciarit, nullum esse animal homine calamitosius. Alius item judicaverit, optimum esse, aut non nasci, aut quam ocissime aboleri.

Et profecto, viri patres undecumque ornatissimi, si penitius introspiciamus quid Spiritus sanctus de nostris ossibus vaticinetur, quid de cineribus carnis nostræ in sacris bibliis philoso-

ANNO CHRISTI 1563.

phetur, statim audituri sumus: Philosophi (ut dicitur) de trivio, tam ne magnum miraculum homuncio? & bulla, ut in proverbio, qui momento temporis enascens, simul & evanescens, *quasi flos egreditur, & conteritur, & nunquam in eodem statu permanet*? Certe David sui pulveris ac cineris probe conscius, & sancta quadam admiratione raptus, exclamat: *Domine quid est homo quia innotuisti ei: aut filius hominis, quia reputas eum*? Divus etiam Iob admirandus, peneque extaticus: *Dignum*, ait, *ducis super hujuscemodi aperire oculos tuos*? Regi & prophetæ, qui in cithara, & voce psalmi suavissime cecinit, *homo fœnum est, cujus dies tamquam flos agri sic efflorescunt, & velut umbra prætereunt.* Denique universæ vanitatis rationem, in hominem concurrere, argumento id esse potest, quod homo cum ceteris creaturis hoc habet commune, ut mutationibus in horas sit subjectus, quod innumeris pœnis & calamitatibus sit subditus, demum peccato, quod omnium vanitatum est summa, sit obnoxius, ut magna ductus ratione propheta dixerit: *Universa vanitas omnis homo vivens.* Et Salomon ejus filius eodem spiritu actus, *vanitatem vanitatum*, hoc est, summam vanitatem eum appellarit. Vanum autem illud vocant, quod inconstans, inutile, inane, & nudum est, cuique inniti quicquã non potest. propheta etiam ille, qui semel, iterum atque iterum ad dejiciendam, & frangendam penitus tanti vermis superbientis, ac lasciviientis audaciam, repetitis ingeminatisque vocibus acclamavit: *Terra, terra, terra, audi verbum domini*, nos esse tripliciter, & in universum miseros apertissime declaravit. Quod paradoxon forte videri poterit paulo delicatioribus, qui alta de se sapientes, humilibus minime consentiunt, sed ambulantes in magnis atque mirabilibus, hei nimium, nimium super se suavissime vivunt, illud numquam non habentes in ore: *Anima mea habes multa bona posita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare.* Et illud: *Exiguum & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, neque est agnitus quisquam reversus ab inferis. Venite ergo fruamur bonis, & utamur creatura, tamquam in juventute celeriter. Vino pretioso, unguentis nos impleamus, neque prætereat nos flos temporis nostri. Coronemus nos rosis antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra: quoniam hæc est pars nostra, & sors nostra.*

Iob. 13. Psal. 143. Iob. 15. Psal. 102. Eccles. 1. Psalm. 38. Eccle. 1. Hiere. 2. Rom. 12. Psal. 130. Luca. 12. Sap. 8.

Consulto igitur Spiritus sancti, cujus filia & discipula est catholica & apostolica ecclesia, piorum omnium mater ac nutrix, scripturarũ quoque vocibus admonita, pie docet, & sancte etiam eruit ad retundendam carnis nostræ superbiam, quæ Adamum illum gravissime olet, ritum hunc anniversarium, & ceremoniam tot jam annis religiose instituit, ut stato hoc tempore, sacri cineris aspersione, quotannis admoneremur, quam fragiles, quam caduci, quam imbecilli, & plane nulli simus, nisi in vasis nostris fictilibus, ossibus atque cineribus, quos circumusque gestamus, vetus ille primus & de terra terrenus Adam moriatur, ut in nostris peccatoribus, sacer ille secundus de cælo, atque omni ex parte cælestis Adam resurgat. *Ut sicut portavimus imaginem terreni, ita portemus imaginem cælestis.*

2. Cor. 4. 1. Cor. 15. 1. Cor. 15.

Neque vero in hoc sacri cineris ritu comparando mater nostra, ac magistra ecclesia scripturis sacris est destituta. Primum namque in lege naturæ vir ille in camino humiliationis & paupertatis excoctus, & tamquam aurum in fornace a domino probatus, saccum consuit super cutem, & operuit carnem cinere, culpam suam nimirum per pœnitẽtiam tegẽs, ne in idistricti judicii examine ad ultionem videretur. Quippe qui corde pœnitentiam egit, ac in favilla, & cinere satisfecit, cum divinam justitiam contemplatus, nil aliud quam favillam & cinerem se esse cognovit. Quo etiam pœnitentiæ ritu, regem illum cum suis Ninivitis fuisse usum legimus. Quando audita Dei sententia, regium abjecit vestimentum, hoc est, nec regiæ dignitatis, nec gloriæ vestium, nec voluptatis ciborum memor, se totum Deo prostravit, caput demisit, pectus percussit, postremo hominem mortalem, & peccatorem se recognovit, omni gratia indignum, summam autem pœnam cõmeritum. Neque item hanc tam piam, & salutarem cinerum ceremoniam legis testimonio vacare, manifestis, & perspicuis verbis liber Numerorum docet, cum de aqua expiationis, quæ cineres continebat, sermonem faciens, ita concludit: *Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ.* Quo profecto eleganti symbolo, pœnitentia nobis, & nostræ vilitatis cognitio insinuatur. Hinc apud Iudæos consuetudinem natam esse constat, ut quoties calamitatibus opprimerentur, aut ad pœnitentiæ remedia confugerent, toties se cinere aspergerent, aut in eo sederent. Quod sanctissimi viri David, Daniel, Iudith, nutricius Esther, & plures alii fecisse deprehenduntur. Unde & prophetæ adhortantis est vox, *Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere.* Christus etiam suo ipsius ore Ninivitarum pœnitentiam commendans, & civitatibus Bethsaidæ, & Corozaim duritiam, & cor impœnitens hisce verbis exprobrans: *Quomodo si in Tyro, & Sidone fuissent factæ tot virtutes, utique in cinere, & cilicio sedentes pœniterent*: ritum hunc cinerum diserte satis comprobasse videtur. Adeo ut quidam in extremo illo Christianæ mortis agone constituti, cineribus, pro mollibus stramentis, uterentur, ut terræ, & pulveri assuescerent, in quem brevi erant reversuri. Quippe qui non solum *cinerem tamquam panem manducabant*, verum etiam & pro cubili sternebant. Quod & beatus Martinus, suo ipsius exemplo pie admodum commendavit. Cujus illa beata vox fuit: *Non decet Christianum, nisi in cinere mori.*

Iob. 16. Iob. 41. Iona 3. Num. 19. Psal. 101. Dan. 6. Iudith. 9. Esth. 4. Hier. 6. Math. 11. Luc. 10. Psal. 101.

Atqui, patres optimi, pulvis ante faciem venti, & lutum platearum condeletum, & conculcatum, nempe hæresum novatores, quibuscum nobis est colluctatio, tamquam adversus carnem & sanguinem, irrident, oblatrant, insurgunt contra hanc piam cinerum aspersionem, quasi non essent filii Adæ, & quasi peccatum per Adam non intrasset in mundum, *in quo omnes peccaverunt.* Sed quid facerent aliud? Qui tam longũ vale jejuniis, & universæ carnis mortificationi dixerunt? Qui laboriosa opera penitus respuerunt? Et quos non pudet sub capite Christi spinoso membra fieri delicata, quam præsens hoc symbolum aspernari? Sed audiant, obsecro. *Si enim cinis vitulæ per Moysen aspersus, sanctificabat ad emundationem carnis*, quanto magis cinis ex sacratis palmarum ramis, verbo Dei, & oratione per sacerdotem euangelicum, consecratus, & a fidelibus reverenter susceptus ut pie credit ecclesia, & sancte etiam precatur, sanctificabit,

Psal. 41. In Lutheranos. Psal. 17. Ephes. 6. Psal. 4. Rom. 5. Hebr. 9. 2. Tim. 4.

Ecclesi. 18. Isa. 48. Sap. 3.

cabit, vel saltem ad sanctificationem proficiet? Si interrogati non semel, sed iterum, ac tertio quid primum in Christianæ religionis insit præceptis, nonnecum Augustino non umilitatem semper respondere liceret? Cui satis plane facimus, cum superbam cervicem nostrã sensibilis cineris ritui demittemus, ut qui corpore peccavimus, holocaustum etiam de nostris corporibus domino faciamus.

Admonemur etiam præsentis solennitatis ceremonia, ut cinerum proprietates, & conditiones in nobis ipsis, qui sumus pulvis, & cinis, penitus agnoscamus. Quid enim cinere levius, qui vel minimo vento circumfertur? Quid autem homine inconstantius? qui ad omnem suggerentis dæmonis, aut mundi allicientis, aut carnis pellicientis tentationem, & blanditias, illecebrasque succumbit? Quid rursus cinerum natura imbecillius & impotentius, qui per seipsos loco prorsus moveri nequeunt? Quod sane debilitatis, & imbecillitatis humanæ nos commonefacit, cum a peccato resurgere nobis penitus sit impossibile, nisi illius de cælo spiritu flante impellamur, qui dixit: *Nemo venit ad me, nisi pater meus qui me misit traxerit eum.* Postremo cineres suapte natura infœcundi sunt: nullum enim germen producere, aut productum conservare, vel nutrire possunt, cum ex seipsis sint steriles, pinguedineque omni ac virtute vegetandi careant. Quid autem humana natura post peccatum magis infœcundum ac sterile? ut vere de illa tamquam de terra maledicta, dictum sit: *Spinas, & tribulos germinabit tibi.* Nihil itaque ex nobis, quasi ex nobis, possum, nisi terra nostra, pluvia illa cælesti, ac voluntaria madefiat, planeque irrigetur. Cujus David sitientissimus erat, cum suam sterilitatem, agnoscens, dominum precabatur, dicens: *Anima mea sicut terra, sine aqua tibi.*

Proinde Christus, Dei virtus, & sapientia penitissime cognoscens figmentum nostrum (fictilibus & Samiis vasis multo fragilius) recordatusque pulveris nostri, expuens aliquando in naturæ nostræ cineres, eos univit, firmavit, ac stabilivit, nimirum quando *verbum caro factum est*, & terram nostræ humanitatis in consortium suæ divinitatis ineffabiliter assumpsit. Quamobrem cum primum Christo initiamur, aquis salutaribus tingimur, cujus beneficio, pulveris ac cineris conditiones, hoc est veterem hominem cum actibus suis exuentes, Christumque ipsum, in cujus homine baptizamur, induentes, fidei constantiam, atque uberem illam bonorum operum fœcunditatem, de illius plenitudine, accipimus. Quid igitur homine Christiano fortius? Quid potentius? Quid ornatius, ac locupletius? Quid denique illustrius? Cujus invictum pectus non cruces, non gladii, non tyranni, non tormenta, non denique mors ipsa superare possunt. Cujus cineres terrori sunt dæmonibus, quibus se cruciari non semel fassi sunt. Venerationi sunt fidelibus, quorum honore, pio, ac religioso contactu sæpe adeo sunt sublevati, ut Elizei ossa vel post mortem prophetarint. De homine igitur restituto, & instaurato jam libeat ad raucedinem usque acclamare, magnum imo vero maximum, o patres, miraculum est homo, de quo Spiritus sanctus tam insigne testimonium proferre dignatus est: *dixi, dii estis, & filii excelsi omnes.*

A Verum enimvero quemadmodum tam præclaram hanc, & sublimem dignitatem, nulla re magis, quam humilitate nobis comparamus, ita nullum sane melius illa, tuendæ atque conservandæ tantæ gloriæ studium inveniri potest. Quare si sapimus, patres, unam humilitatis virtutem, quotidiana ac jugi mortis nostræ meditatione colamus. Hæc enim una longe præstantissima est perscrutandi, vereque Christiana, quam sapientes hujus mundi etiam subodorati sunt. Philosophentur itaque Ægyptii, & Chaldæi, apud quos nata, & aucta est, sed non absoluta, neque unquam absolvenda astrologia, & reliqui ejus farinæ stolidi homines astronomi de motu,

B aspectu, ac influentiis syderum & planetarum. Placeat philosophis sua illa de natura, causis, elementis, orbibus, atque intelligentiis superba, ne dicam inutilis philosophandi occupatio. Nobis vero Christianis, qui sumus lutei ac cineritii, de imbecillæ fragilitatis nostræ cineribus docte, humiliter, pie, sancte, multoque etiam cum fœnore speculari gratum sit ac inter ipsos vilitatis nostræ cineres, nobilitatem nostram quærere, cælo, & cælestibus, instauratoris Christi beneficio, æquandam. Incineremurque phœnicis instar, ut illustrius reviviscamus. Renovemur, ut aquilæ solent, id quod e corruptione significantissime dixit apostolus in incorru- Mar. 12. Psal. 102.

C ptionem. Et faxit Deus ut cineres per Adæ veteris mortificationem, & sepulturam illustriores simus, nihilque nobis cum illis, quibus dictum est: *vos autem sicut homines moriemini.* O si patres SS. quemadmodum in foco nostro familiari sub cineribus operti, atque abditi latent carbones, ita sub nostræ mortalitatis cineribus lateant sacri & numquam extinguibiles Christiani amoris ignes, quo cum dilecta non solum langueamus, verum etiam ardeamus, profecto beati erimus. 1. Cor. 15. Rom 6. Colos. 3. Psal. 81 Cant. 2.

Iam vero unde nobis tot opinionum, atque hæresum monstra nata sunt? Unde voces alienorum, quas Christi oves minime noverant, in ecclesiam irrepserunt? Unde tot, tam effrontis & inveteratæ duritiæ, tamquam adamantinæ pervi-

D caciæ homines prodiere? qui tantis eloquiorum castorum divinis molibus non fatiscant, tantisque ponderibus cælestibus non succumbant, tantis etiam euangelicis malleis non conquassentur, tantis postremo apostolicis fulminibus non conterrantur? Nisi ex pulveris & cineris nostri oblivione, atque arroganti falsi nominis scientiæ persuasione? *Quam quidã promittentes circa fidem exciderunt.* Unde etiã reipublicæ Christianæ facies tam squalida, tamque deformis, & super carbones denigrata? *Quomodo obscuratum est aurum, immutatus est color optimus?* Quo deperiit decor ille vultus tui, opulcertima mulierum? Unde tot, tantique abusus in paradiso Dei? Nisi quia superbit ac lascivit terra hæc, & cinis? Io. 10. Psal. 2. Hier. 23. 1. Tim. 6. Thren. 4. Tren 4. Iacob 1. Cant. 5. Eccles. 10.

E Proinde, patres consultissimi, qui levastis dudum oculos vestros, vidistisque regiones magis siccas ad ignem quam albas ad messem. Et ab omni Christianorum orbe (nam vicit iter durum pietas) venistis tandem in agrum domini Dei nostri, quem vepribus magis quam frugibus, infructuosisque arboribus, quam fructuosis, occupatiorem invenistis. Atque ut ne steriles ejusmodi arbores, olivæ fructiferæ, ac terebintho extendenti ramos suos, terram occupare pergerent, sarculo agrum, securi malas arbores, falce triticum in horrea domini colere, exscindere, ac metere cœpistis. Quod igitur tam pie, tamque Io. 4. Cant. 7. Luc. 13. Psal. 5. Eccl. 24. Matth 3. Matth. 13.

Left margin (partially cut): ANNO CHRISTI 1563; Epistola 16. Dioscor.; Job. 1.; Io. 14.; Cor. 2.; Gen. 3.; Cor. 3.; Psal. 67.; Psal. 41.; Psal. 142.; Cor 1.; Psal. 102.; Io. 1.; Gal. 3.; Gal. 3.; Io. 1.; Hieron. 8.; Hierony. Epistola 10. contra Vigilant.; Chrysost. Hom 66. ad populum Antioch & 4. Reg. 13. Psal 81.

[Anno Christi 1563. Exhortatio.] tamque fauste a vobis cœptum est, urgete vestra A caritate: Implete ecclesiarum gaudia: *Increpate feras arundinis*, Sirenes istas impio labore polygraphas, quæ per canoros dulcesque sermones [2. Cor. 15. Philip. 2. Psal. 67. Rom. 16. Heb. 13.] innocentium corda seducunt. Cohibete scribacissimos pseudoevangelistas, qui varias & peregrinas doctrinas, olim sepultas, tanto reipublicæ Christianæ malo revocarunt ab orco. Quod si doctorum, & scribarum nomine sibi blandiuntur, [Matth. 13.] imitentur, obsecro, hominem evangelicum proferentem de thesauro suo nova, sed cum veteribus. [Levit. 26. Deut. 32.] Iubemur enim comedere vetustissima veterum, & prohibemur nova, recentiaque invenire, [Hier. 6.] quæ non coluerunt patres nostri, quos nova vetustate, & veteri novitate sequi admonemur. B

[Matth. 5. Ioel. 2.] Sed illis tantisper dimissis, ad vos redeo, o sales terræ, condite, imo cum sitis ipsi sanctissimi, sanctificate ecclesiam, ut in lectione sacra [Act. 20.] Spiritus sanctus hodie qui vos in ea posuit episcopos, benevole hortatur, liberantes illam a [Ephes. 4.] doctrinarum ventis, quibus plebs misera circum- [1. Thes. 4.] fertur, atque a pravis moribus, quorum culpa Christus ipse servator, qui nos vocavit, non [Isa. 52.] quidem in immunditiam, sed in sanctificationem, male audit, & blasphematur inter gentes. [Ezech. 9. Tit. 2.] Incipiat vero a sanctuario Dei optatissima hæc sanctificatio, ad quam ipsi suspiramus, expectantes beatam spem, ut inde tamquam a capite in [Psal. 132.] barbam, & ad oram usque vestimenti descendat, C quoniam *hæc est voluntas Dei sanctificatio nostra*. [1. Thes. 4. Matth. 2.] Onera, si tamen mandata illius, cujus *jugum suave est, & onus leve*, onera dicenda sunt, quæ ipsi [Acto. 15. Matth. 23. Gal. 6.] populo, & plebi Christianæ paracleti Spiritus jussu, impostituri estis, non solum digito vestro movete, sed & humero portate. Instaurate an- [Genes. 32. Heb. 5.] tiquam, sed pene collapsam disciplinam, prout videritis parvulos nostros portare posse; qui cum deberent esse magistri propter tempus, edoceri rursum indigent, quæ sint elementa exordii sermonum Dei: & facti sunt *quibus lacte opus sit, & non solido cibo*, atque pro ea ratione ac moderatione, quam nostra turbulenta ferunt tempo- [Psal. 2.] ra: in quibus (proh dolor) *defecerunt sancti, di- D minutæ sunt veritates a filiis hominum, abundavit* [Matth. 24.] *iniquitas*, & quod inficias ire non possumus, *refrixit caritas, nec est qui se opponat murum pro* [Ezech. 13.] *domo Israel, neque qui ascendat ex adverso, ut stet in prælio, in isto die domini*, si vos ecclesiarum co- [Gal. 2.] lumnæ, pastores, veraque mundi lumina, a quibus ipsi omnes pendemus toti, vel non sustineatis, vel dormiatis, vel conniveatis.

[Malac. 3.] Purgate filios Leui, colate sacerdotium, ritus, ac ceremonias: quæ pietatem & religionem ornant, non obruunt, confirmate. Si quid autem superstitionis obrepsit, emundate, atque emendate pro vestro judicio patres, qui modo sedetis conflaturi, & emundaturi argentum. Custodite E etiam præcipue omni cura, studio, ac diligentia, [1. Tim. 6.] ut Paulus ad vos scribit propter fures, & inimi- [Psal. 118.] cos depositum. Depositum inquam illud, quod auro, & topazo, gemmisque omnibus longe di- [2. Tim. 4.] tius, ac preciosius est, nempe catholicæ fidei ta- [2. Tim. 1.] lentum, idque inviolatum, & purum servate, usque in illum diem. Atque de eo deposito lo- [Leuit. 6. Gal. 1. 1. Thes. 2.] quor, quod vobis creditum est, non a vobis inventum: quod accepistis, non ipsi excogitastis; rem non ingenii, sed doctrinæ; non usurpationis privatæ, sed publicæ traditionis; rem ad vos perductam, non a vobis prolatam; cujus non auctores, sed custodes; non institutores, sed sectatores estis. A [Anno Christi 1563.] Prophanas autem vocum novitates ab ecclesiæ penetralibus, quæ est templum Dei, penitus extraneas, vetustatique etiam & univer- [1. Tim. 6.] sitati contrarias, quasi Sireneos scopulos devitate. Quæ profecto si recipiantur, credite apostolo [1. Cor. 3.] necessum est ut sanctorum patrum doctrina, pietas, religio, fides denique ipsa, aut tota aut certe magna ex parte violetur, inficiatur, labefactetur. [1. Pet. 4. 1. Tim.] Adeoque labefactetur, ut *ecclesia quæ domus Dei est, columna, & firmamentum veritatis*, totus plane Christianus orbis & credat, & dicat ignorasse, errasse, blasphemasse, nescisse quid crederet. Ejusque etiam paracleti Spiritus præsidio hactenus destitutam esse, quem servator Iesus in cælum ascensurus, sese illi a patre missurum, atque B in ea, & cum ea mansurum ad sæculi usque con- [Io. 14.] summationem recepit. Accipiant sanctæ pietatis nostræ literæ lucem, evidentiam, distinctionem. Sed retineant plenitudinem, integritatem, & proprietatem, illibatumque omnino, & incorruptum natura permaneat semen illud undique sacrum, undique sanctum, quod in hac ecclesiæ Dei agricultura fide patrum satum est.

[1. Cor. 3.] Adjicite itaque splendorem, gratiam, & venustatem, preciosas divini dogmatis gemmas in structura, & ornatu spiritalis hujus tabernaculi [Exod. 31.] tamquã Bezelehel exsculpite, fideliter coaptate, sapienter ornate, ut vobis exponentibus intelligatur, quod ante obscurius credebatur. Per vos C posteritas intellectũ gratuletur, quod antea prisca illa, & vetustior ætas non intellectũ venerabatur. [Philip. 4.] Et ut semel dicam, eadem *quæ didicistis, accepistis, & audistis*, docete, ut cum dicatis nove, non dicatis nova. Idipsum impense efflagitat Christia- [Populus.] nus populus, hoc a vobis expectant Christiani reges, atque principes. Maxime vero omnium invictissimus ille Cæsar Augustus, & pietate & [Imperator. Eccles. 36.] bello, & armis clarissimus: Cujus manum & brachium glorificavit Deus, qui dedit imperium [1. Reg. 2.] regi suo, & sublimavit cornu Christi sui, ad ni- [Psal. 149.] mirum vindictam faciendam in nationibus, increpationes in populis. Itidem summo studio contendit, petitque obnixe sanctissimus ille pa- [Papa.] ter, & pontifex maximus * Iulius tertius, episco- [* Ergo non an. 1563. sed 1552. recitata.] porum princeps, apostolorum heres, potestate Petrus, unctione vero Christus. Monet denique, & miris etiam modis obtestatur pia mater [Eccles.] ecclesia, quæ hodie gemens, ut columba solet: *immutemus*, inquit, *in melius, quæ ignoranter pec-* [Isaia 59.] *cavimus*. Quippe quæ suorum filiorum rixas vi- [Genes. 27.] dens, simulque in uno die orbari utroque filio timens, ad sponsum ita loquitur: *Si sic mihi fu-* [Genes. 25.] *turum erat, quid necesse fuit concipere?* Sed vos non deterreat patres afflictio sponsæ, quos ut sponsi amicos, tam sollicitos ejus tenet obse- [Io. 3.] quium. Quin potius arrigite, quæso, pias aures [Apoc. 18. Cant. 8.] ad vocem illam sponsæ, ad vocem inquam ple- [Cant. 1.] nam fiduciæ illius, cui innititur, nempe dilecti: [Vox ecclesiæ ad synodum.] *Nolite inquit considerare quod fusca sim*, quod decoloraverit me sol, quod filii, non quidem [Ose. 9.] matris meæ, quod tamen crudele esset, sed amantissimi uteri mei pugnaverint contra me. Atqui [Psal. 26.] *si consistant adversum me castra, non timebit cor meum*. Imo, *si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo*. Scio sponsum meum posuisse [Can. 1.] custodes in vineis Engaddi, de quibus meliora, [Hebra. 6.] & viciniora saluti sperare ausim, quam ut dicant: *vineam meam non custodivi*. Sed *habeo*, inquit, [Cant. 1.] *adversum vos pauca*. Succingite ergo potius [Apoc. 2.] lumbos mentis vestræ, memores mandatorum Dei ad faciendum ea. Si vero (ut est hujus viæ [1. Pet. 1.] nostræ

ANNO CHRISTI 1552.

nostræ justitia, ut est fragilitas) somnus aliquis sensim obrepserit, *ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel.* Quod si etiam dormientibus vobis superseminavit noctu inimicus homo zizania, exurget ille cujus cor vigilat, & peribunt succensa quæque ab increpatione vultus ejus. Sic alligantur fasciculi ad combustionem. Sic pisces discernuntur in littore. Sic fatuæ virgines a sapientibus dignoscuntur. Sic colliguntur ab angelis de regno ejus omnia scandala.

Vigilate itaque, patres sanctissimi, state in fide, viriliter agite, confortamini, ut iniquorum fabulationes & novorum dæmoniorum doctrinas ab ecclesia Dei tandem aliquando depellatis. B Annuet, sat scio, Christus vestris votis, modo impense velitis. Id quod hactenus fecistis, & modo etiam facitis, & quidem paterno affectu. Propterea enim ab universo Christianorum orbe convenistis, ut de utriusque ægrotantis populi sanitate tractaretis, infirma consolidaretis, confracta alligaretis, abjecta reduceretis. Nec id quidem temere, licet tot præcesserint hujuscemodi tractatus, toties convenerit ecclesia diligentissima utens disquisitione pro stabilienda veritate, & destruendo errore. Eadem enim cum Paulo sæpe dicere, & vobis non pigrum, & ecclesiæ maxime fore noscitur necessarium. Hoc namque concilia novissima semper prioribus C contulerunt, non quasi novam fidem profiteri, vel asserere voluerint, sed unam, & ipsam quidem antiquam, pro ea ratione, qua implicitum a magis explicito differt, summo studio & pietate dilucidare ac illustrare conati sunt, prout Spiritui sancto visum est, & rebus, & temporibus expedire. Qui novi splendoris incremento ecclesiam suam pro ejus paraclesi irradiat, & prout cernit portare posse loquitur, suggerit, & inspirat. Ergo qui bene cœpistis, bene pergite. Date operam, ne quisquam de nobis vere, ac merito dicere possit: Hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare. D Dignum est enim tam felix principium, tamque faustum medium, salutari ac glorioso fine claudere. Non ignoro me non excitare dormientes, sed potius adhortari progredientes.

Redeant itaque per vos, pastores vigilantissimi, in ovile ecclesiæ aberrantes oves. Arceantur lupi, ac fures, qui eas mactant & perdunt. Abscindantur falsi & fallentes apostoli, qui eas conturbant. Agnoscant verum suum pastorem, Romanum nimirum summum pontificem, cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Estis quidem & vos patres, jure optimo, cæli janitores, & gregum pastores, simulque in partem solicitudinis E ecclesiarum vocati, sed ille tanto melius, tantoque perfectius, excellentius, & gloriosius, quanto differentius præ nobis participibus, & consortibus suis nomen hereditavit. Cui quicquid non unitur, quicquid non innititur, credite euangelio, ruina est, nec ad ecclesiastici ædificii unitatem pertinet, extra quam qui deprehensus fuerit, peribit superveniente diluvio. Illius igitur doctrinis omnes imbuantur, monitis obtemperent, præceptis acquiescant, pro cujus fide Christus Iesus pastor ille bonus, pastorum princeps, & episcopus animarum nostrarum singulariter oravit, & exauditus est pro sua reverentia. Denique, ut tandem finiam, patres sanctissimi, sed tamen lutei, ac cineritii, *hoc dicit dominus Deus, qui aufert spiritum principum.* Idem & ecclesia mater quæ dissolvi cupit, & esse cum A Christo: *Memento homo quod pulvis es, & in pulverem reverteris.* (Genes. 3.) Nullus enim ab hac sententia liber esse potest, aut debet, non opulentus, non bysso, non purpura indutus, non princeps, non denique ullus hominum, etsi in summo potestatis fastigio constitutus emineat. *Finem itaque dicendi omnes pariter audiamus. Deum time, & mandata ejus observa, hoc est omnis homo. Et cuncta quæ fiunt adducet Deus in judicium, sive bonum sive malum.* (Ecclef. 12.) Idcirco timete potius eum *qui postquam occiderit, habet potestatem & animam & corpus perdere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.* (Matth. 10. Luca 12.) DIXI.

CX.

CONCIO DE TRIBUS DOMINI NOSTRI Iesu Christi tentationibus, habita per F. Ioannem a Ludegna doctorem theologum Dominicanum Tridenti prima dominica quadragesimæ anni MDLXIII.

Et ne nos inducas in tentationem.

Sicut vestri muneris & officii est, cardinales illustrissimi, patres reverendissimi, oratores clarissimi, ecclesiam Dei custodire, adaugere, ad vivam nativamque effigiem revocare: ita mei esse credidi, de malis quibus illa laborat, vexaturque admodum, vos impræsentiarum admonere. Laborat autem (si prudenter advertimus) multis, magnis, contagiosis, periculosisque malis, quæ omnia tribus dumtaxat locis nostræ orationis commode complectemur & aperiemus. Primo enim loco, de incredulitate & diffidentia in Deum. Secundo de inani, brevique peritura gloria. Tertio demum de avaritia tractabo. De his tamquam tribus potissimum maculis, quibus ecclesiam Dei decoloratam, deformatam, nimisque (proh dolor) defiguratam conspicimus, tractabimus, non fucatis, affectatis, aut adulatoriis, sed planis, simplicibus, flebilibus, seriisque verbis & sententiis.

Quandoquidem de iisdem planissime, simplicissime, multumque serio nos admonet euangelium hodiernum, dum euangelista dicit: *Tunc ductus est Iesus a Spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo.* (Matth. 4.) Nusquam antiquus ille Dei voluntatis, verborum & operum detestabilis glossator atque corruptor, nimirum diabolus, opportunius, commodiusque tentat, quam cum videt Deum maxima hominibus pro sua gratia polliceri, nosque incredibilibus & insperatis donis ac beneficiis ab eodem ornatos, & cumulatos intueri. Tunc, ut Iob loquitur, *Satan astat inter filios Dei*, (Iob. 1.) & obtenta licentia mare circuit & aridam, ut fideles, obedientes, gratosque Deo homines a fide, conceptaque fiducia avellat & in incredulitatem diffidentiamque Dei illos conjiciat. Cujus quidem satanicæ indolis, tartareique ingenii quamquam multa, variaque passim extant in scripturis exempla: tamen quia mens mea, propositumque a nobis thema alio vocant, sola præsentis euangelii historia contentus ero, qua tamquam exemplo quodam ad nostram istam doctrinam confirmandam, brevissime utar.

Cum baptizato Christo cæli aperti sunt, Spiritusque sanctus in specie columbę supra ipsum descendit, & sonora dulcisque vox patris de cęlo audita est: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: (Luca 3.) eo sane tempore Deus pro hominibus humanissime loquutus est, nosque maximis donis, ac beneficiis donavit: quæ si per partes, ac sigillatim,

latim, pro dignitate mihi explicanda essent, tempus nullum ad recensendum satis esset. Non enim pro se Christus baptizatus est, sed pro nobis, ut scilicet nostra peccata suffocaret, aquasque nostras sanctificaret. Non pro Christo cæli aperti sunt, cui ab æterno patuerunt: sed pro nobis, quibus semper clausi fuerant. Non pro Christo Spiritus sanctus visibili specie mansuetæ columbæ descendit, quippe qui ab instanti divinæ incarnationis suæ Spiritu sancto plenus extitit: sed pro nobis, quos variis charismatibus, nempe mansuetudine, consilio, fortitudine, sapientia, prudentia, fide, spe, caritate, gratis inunxit, qui in ipso diligimur, patrique complacemus. Illi admirando & supercælesti spectaculo, omniumque filiorum Dei publico negotio Satan astitit, factum vidit, verba, gestaque consideravit, perpendit, examinavit, ruminavitque, & in secretioribus sui impii pectoris penetralibus (non sine magna invidia) captiose recondidit. *Tunc ductus est Iesus a spiritu in desertum, ut tentaretur a diabolo.* Verum enimvero non mox tentat, sed caute expectat donec diuturna abstinentia, patientissima malorum tolerantia, constantissima in Deum fiducia, filius Dei suam obedientiam, & in patrem gratitudinem aperte declaravit.

Tunc Satan arrepta ab iis malis, quæ quam maxime Christus patiebatur, tentandi occasione, videns nimirum, tristissimam solitudinem, horrendam, meritoque fugiendam, cum bestiis, ferisque societatem, neglectum sui, esuriem, maleque suadam famem, iis inquam malis seu validissimis arietibus, potentissimisque tormentis, eum audacter impetit, inturbat & oppugnat, intendens a fide, quam illum ex iis, quæ in baptismo audierat, concepisse putabat, in incredulitatem, & diffidentiam Dei detrudere: ignorabat utique Christum simul fuisse viatorem & beatum: omnia vero quæ hactenus dixi tres proculdubio euangelistæ summatim, paucisque verbis nobis insinuant, dum scribunt. *Et erat in deserto cum bestiis & feris, & cum jejunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus postea esuriit: Et accedens tentator dixit ei. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.* Hæc est (medius fidius) sors omnium filiorum Dei, præsertim vero primorum procerum & capitum Christianæ reipublicæ scilicet expeti a Satana, sicut sanctus Lucas ait, *ut sicut triticum cribrentur &* excutiantur. Nam qui sponsum vincere, aut tantillum a loco movere non potuit, is idem faciens sponsæ, commaculare, conspurcare, defœdare suis tentationibus numquam cessavit, nec cessat. Sed gratias agamus omnipotenti filio Dei, qui sua oratione impetravit, pro sua reverentia ne deficeret fides Petri, alioquin ut ille est cautus, sagax, diligens: nos vero incauti, imprudentes, negligentes, actum haud dubie esset de nobis: quapropter obsecro vos, cardinales illustrissimi, patres gravissimi, vosque doctores eruditissimi, ut me de incredulitate, & diffidentia Dei tantisper dicentem ac disserentem, pro vestra humanitate, patienter audiatis, & cogitetis me nunc ex hoc loco velle sermonem auspicari. Mirabimini forsitan, patres sanctissimi, quod postposita hujus primæ tentationis triviali, communique de gula expositione: Dominum nostrum de incredulitate, atque diffidentia Dei tentatum fuisse dixerim.

Marc. 1.

Luca 11.

Verum si attentis animis adverteritis, ad ejus gulæ radicem, in quam inimicus homo Christum inducere satagebat, desinetis utique mirari, & me cum communi expositione, communemque mecum consentire sapienter, justeque judicabitis. Nam sicut peccatum illud gulæ, in quod persuasi a serpente, primi nostri parentes deciderunt, ab incredulitate non dubie originem traxit: ita equidem, si juxta hostis infidele consilium, Christus de lapidibus illis, panes confecisset, & ex eis ad satietatem usque comedisset (quod tamen impossibile erat) a diffidentia Dei gula utique illa processisset. Non enim quispiam negotiis Dei mancipatus, ejusque obsequiis addictus, quod non debet facit, ut fami, aut suis necessitatibus succurrat, nisi prius plane de Deo diffidat, ejusque præcepta, promissiones, aut comminationes, neglectui, contemptuique prius habeat. Non me autem latet, innumeros esse in ecclesia Christianos, qui (salva fide) aut ex ignorantia, aut ex malitia, multa, quæ non debent faciunt, ut sibi suisque rebus (quod aiunt) consulant, quos tamen nec debet, nec potest, constituta nostra regula comprehendere: in qua de his tantum loquor, qui secundum similitudinem prævaricationis Adæ, ex incredulitate unius, aut multorum articulorum fidei, aut ex magna diffidentia Dei, perdite vivunt, suisque contra primam & secundam tabulam, peccatis, & blasphemiis sanctam Dei ecclesiam obscurant. Talium enim stultorum plena est miseranda, calamitosaque nostra ætas. Verum ut rem de qua nobis est sermo illustriorem faciamus, utque dicendis viam planam aperiamus, aliquot familiarissima (utinam non domestica) exempla in medium proferam, a gemino tamen (quod aiunt) ovo alte repetita.

Vnus ex articulis nobis ab initio revelatis, & symbolo apostolorum propositis, atque promulgatis est, scilicet, *Credo sanctam ecclesiam catholicam.* Hic nempe articulus olim in priscis ecclesiis per universum orbem sparsis, fuit valde plenus (ut ita dixerim) succi, hoc est, fides illius peperit in ecclesia magnam pœnitentiam, obedientiam, continentiam, præceptorum, sacramentorum, consiliorumque Dei eximiam reverentiam, atque optimam intelligentiam: Nunc vero nostro deplorando sæculo, fidem illius articuli invasit diabolus, arreptumque vertit, & invertit, volvit & revolvit, suisque venenatis manibus compressit, & ex fructuosissimo articulo vacuam, cassamque nucem fecit. Nam quid est, obsecro, auditores candidissimi, abstinentiæ, continentiæ, pœnitentiæ, sacramentorum, quod cultus sanctorum, Dei consiliorum, concordiæ, unitatisque ecclesiasticæ inter Christianos haberi rationem, quam palam profiteri, ex illo pingui & refertissimo articulo diabolus suis malis artibus cassam vacuamque nucem reddiderit? Ex ea incredulitate (flens dico, flentes audite) processit in ecclesia insatiabilis illa gulositas, quæ nemo nō putat sibi licere quibuslibet vesci, ventremque implere, temporibus etiam ab ecclesia interdictis, ac si mors non esset in prohibitis rationabiliter cibis, sicut inerat in prohibita arbore. Ex eodem rivulo ortum habet neglectus ille infidelisque contemptus, qui passim in ecclesia obtinuit servandorum consiliorum Dei. Inde nata sunt monstrosa quorumdam episcoporum, multorum sacerdotum, innumerabilium monachorum, & monacharum impudica, impuraque conjugia. Inde emersit satanica illa licentia dimittendi legitimas

Genes. 2.

mas uxores, & alias ducendi. Inde horrendæ illæ blasphemiæ, quæ nullibi non audiuntur in sanctissimum altaris sacrificium, & in ecclesiasticam hierarchiam prodeunt. Quis obsecro sufficiens erit enumerare densissimas tenebras, quas satan invexit, introducta in ecclesiam incredulitate propositi illius articuli?

Est præterea alius in capite libri scriptus articulus, omnium articulorum fidei caput, fons, & origo, nempe: *Audi Israel, unus est dominus Deus tuus, qui eduxit te de terra Ægypti, & de domo servitutis, Non habebis Deos alienos,* &c. Sistite obsecro, patres gravissimi, hic pedem, atque oculos & animos vestros in me convertite. Nihil equidem causatorem, criminatoremve illum magis urit, & ad invidiam extimulat, quam cum videt primum hunc articulum suum locum in ecclesia tenere: tenet vero cum clare, dilucide, atque euangelice docetur: in eo enim suam bonam voluntatem erga genus humanum Deus exprimit, dum nobis revelat se Deum nostrum esse velle, a servitute peccati liberare, in cunctis malis protegere, nostrique singularem curam habere, ea tantum lege, ut nos vicissim soli illi credamus, soli fidamus, soli serviamus, solum amemus, uniceque colamus, Cum igitur adversarius noster hujus reciproci amoris impatientissimus sit, nullum non movet lapidem, nihil intentatum relinquit, quo nos a Deo deturbet, & in infidelitatem, Deique diffidentiam detrudat: & sicut olim synagogam, deinde sub gratia Asiaticas, Africanas, ipsiusque Greciæ ecclesias prædictis maculis, omnimodaque omnium morum corruptione deturpavit, evertit, & in pulverem redegit: ita nunc Latinas eisdem pergit denigrare, adeoque instat, quod nisi dominus custodierit ecclesiam suam, frustra proculdubio vigilatis vos qui custoditis eam.

Quapropter, Christianissimi patres, de corde puro, conscientia bona, fide non ficta orandus est Deus, ne præsidiarias, auxiliatricesque manus suas nobis deneget, neve nos in tentationem inducat. Nam frequentissima illa tentatio, qua ad incredulitatem, diffidentiam, desperationem, odium, fastidium, tædiumque Dei cunctos vere Christianos sollicitat, tametsi (ut psalmista loquitur) a latere cadat, id est, a sinistris sit, adeo est impetuosa, quod nisi noster Deus sua veritate, & fidelitate, ceu scuto, nos circumdet, incursus profecto meridiani dæmonis vitare non valebimus: tantum abest ut in illius volantes sagittas, nocturnasque negociationes non incidamus. Quare iterum dico assidue, continue semper rogandus, invocandusque est Deus ne nos inducat in tentationem: sin minus mihi credite, corruemus, & succumbemus, sicut innumeri (proh dolor) succubuerunt, & in diaboli laqueos quotidie imprudenter incidunt, dum baculis arundineis & Ægyptiis innixi, mare hoc magnum & spaciosum, in quo infinitæ, gravesque sunt tentationes, tuto, secure, tranquille, se transituros confidunt. Ex illa Ægyptia vanaque confidentia emerserunt in ecclesia tot tenebræ sectariorum hominum, Qui ab arca Noe, id est, ecclesia Romana exclusi, aquas iræ Dei se fugituros credunt, Babylonicas turres quas ipsi superbe excogitaverunt, cum conscenderint: ex eadem carnea, arenosa confidentia ortæ sunt in ecclesia tot tenebræ superstitionum, falsorum miraculorum, maleficarum artium, & hominum sub hypocrisi Deo servientium. Inde tot

A Cainici timores, tot Ischarioticæ horrendæ mortes, tot sanctarum legum, ne dicam Dei, osores, tantum denique inter Christianos legitimi divini cultus tædium, atque fastidium. Et quid malorum suis captiosis astutiis non intulit satan inducta in animos hominum ignoratione, perpetuaque Dei oblivione? Ut igitur nostri inde fatigati hostis insidias antevertamus, utque quod ecclesiarum reliquum est, parum, liberumque a satanicis, mundique tenebris servetis & custodiatis, operæprecium erit, patres sanctissimi, ut vos qui oculatissimi multũque auriti debetis esse speculatores in altissimi mõtis Sion specula a Deo jure suo immediato positi, inde vocẽ vestrã exal-
B tetis, & æmulatione apostolica timeatis, ne sicut serpens sua adulatrice astutia seduxit Euam, ita 2. Cor. 11.
mentes ovium vestrarum corrumpantur, & a prudẽtia, quæ est in Christo excidãt. Quapropter commode satis hoc loco, prius de astutiis serpentis, deinde de prudenti simplicitate, qua illi obviandum est, non nihil attingemus. Ut sic fluido tãdẽ cursu nostra oratio ad finem usque deducatur.

Tripartita acie astutissimus diabolus sanctam catholicam ecclesiam Romanam impugnat, sicut olim sponsum ejus triplici tẽtatione tentavit. In prima autem acie infinita mẽdacia collocat, componit, & coacervat: quæ tamen specioso quodam stibio incrustat, quædam vera mendaciis ad-
C glutinat: iis bene adornatus militibus, prima tẽtatione in Christum irruit, dicens, *Tu ne es filius Dei*? Fefellit audita vox, non favet tibi Deus, jejunii tui, solitudinis, & paupertatis nullam habet rationem, bestiis devorandum te objecit, solitudine, tristitia, frigore, nuditate, siti, fameque insuperabili te premit: quibus sane malis criminosos, iramque suam bene commeritos homines non filios solet ille immisericorditer punire. Eadem utique astutia Iob prius per suos amicos & uxorem, deinde Dauidem olim tenta- Iob. 2.
verat. Nunc vero sui non oblitus diabolus, simili mendaciorum acie onustus ecclesiam tentare 2. Reg. 16.
pergit, per suos hæresiarchas, mendacesque pro-
D phetas, semper clamans, ecclesia Romana non est ecclesia Dei, potest ne ecclesia Dei esse, ubi Mat. 15.
verbum ejus negligitur, & solæ humanæ traditiones docentur? Ubi pro minimis, levissimis, imo nullis quandoque peccatis horribilis excommunicationis gladius passim in Christianos stringitur? Ubi potentiores alligant onera im- Mat. 23.
portabilia super humeros hominum, ipsi vero nec digito volunt ea tangere? Ubi denique ministri sacramenta, indulgentias, dispensationes, sacerdotiaque vendunt: quodque gratis accepe-
runt sine pecunia dare nolunt: & omnes quæ- Matth. 10.
runt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Iis & Philip. 2.
E mille aliis similibus antiqui draconis vocibus, nunc veris, nunc vanis, nunc mendacibus totam fere Germaniam & Angliam, brevi tempore a nobis ille divisit: & nisi in Gallia (quæ sola mon- 3. Reg. 19.
stris caruit) reliquisset sibi dominus septem millia virorum, qui non curvaverunt genua sua ante Baal, hoc est, qui usque ad sanguinem antiecclesianis restiterunt, desperatum esset jam profecto de ea. Ne igitur satanicus iste cancer amplius serpat, aut majores vires sumat, prudenti simplicitate quæ est in Christo Iesu, obviandum est illi; id est, resistendum est diabolo, sicut Christus restitit, constanter inquiens. *Non in solo pane vivit homo, sed de omni verbo quod procedit de ore Dei.*

Si vestræ omnium expectationi per tempus respondere

Anno Christi 1563.

respondere liceret, tria essent profecto mihi prolixe declaranda, atque repetenda. Primo pluribus rationibus ex scriptura collectis modus mihi esset explicandus, quo sola verba de ore Dei procedentia in nostris tentationibus nos consolantur, & in fide constabiliunt, firmioresque reddunt: ait enim doctor ille ecclesiasticus, in die malorum memento bonorum, hoc est, cum tentaris in memoriam revoca, quæ tibi Deus verbo suo pollicitus est, & consolaberis, constabilieris, tentatoremque victum repelles. Secundo non paucis de neglectu verbi Dei mihi tractandum esset, qui adeo inter quosdam doctores & prædicatores catholicos invaluit & obtinuit, ut jam non gladiis penetrabilibus, sed stipulis, paleis, plumis, Aristotelicis, Platonicis, & Ciceronianis videantur multi cum adversariis debere manus conserere. O cœcitatem deplorandam? O horrendam iram Dei? Hostes nostri gloriantur de verbo Dei, gladiosque nostros acuunt, & contra nos stringunt. Nós vero nostra oscitantia & negligentia nobis perire eos sinimus. Tertio tandem deberem dignitatem, auctoritatem, indeviabilitatem, hoc est, dona Dei, sanctæ catholicæ Romanæ ecclesiæ exhibita, verbo de ore Dei procedente constabilire, & confirmare, ut obloquentium adversariorum blasphema ora obstruerentur: non enim cum nostris malis usibus & peccatis dona (quæ sine pœnitentia largitus est nobis Deus) sunt conjungenda: sed altius separanda. (Roma. 11.) Tollendi quidem essent abusus, vitandæ certæ occasiones, quibus nomen ecclesiæ inter hostes male audit, & blasphematur, nec eo minus dona Dei in pastoribus ecclesiæ adoranda sunt. (Math 23.) Extant enim literæ regiæ magno sigillo cælorum regis obsignatæ, quibus præcipimur, ut Petrum & successores ejus, apostolos & suos successores, sicut se audiamus, & ab eisdem moderari, gubernari, regi, doceri sinamus. An vero quæ docent, præcipiunt, statuunt, ordinant, remittunt, retinent, concedunt, indulgent, secundum rationem & analogiam fidei & caritatis: an vero sui privati commodi tantum gratia fiant, ipsi viderint. (1. Cor 5. Ephesi 4.) Appariturì enim estis, patres conscripti, ante tribunal Iesu Christi, brevi redditurì exactam rationem de donis ad ædificationem tantum ecclesiæ vobis concessis.

De istis, inquam, tribus multa verba opportune eram hic facturus. Verum hora me premit, non cupio prolixitatis redargui, displicent mihi gratis prolixi doctores. Idcirco ad secundam aciem; qua secunda tentatione Christum adortus est diabolus, properare me oportet. Ait enim euangelista: *Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum supra pinnaculum templi, & dicit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum: Angelis enim suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* (Psal. 90.) Numquam convenit Christo cum Belial, ut verbum enim Dei, nempe *tu insidiaberis calcaneo ejus*, (Genes. 3.) manet in æternum: sive vincatur, sive vincat, inducias non petit, requiem non invenit. Vna acie in terram cadente, aliam erigit, multisque congestis adulatoriis sententiis eam adornat, quibus veluti gloriosis vehiculis Christum in aera rapit, quasi dicere volens: Si quidem tu es filius Dei ab eo solo pendens, dignus profecto es, ut a deserto, quod nunc inhabitas, in sublimia rapiaris, per sanctam civitatem deambules, & in pinnaculum templi, altissimum nempe locum, tamquam lumen ecclesiæ constituaris. Vnde si ad terram desilieris, sine offensa cades: nam angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Sic fiet ut admirabundus populus mirificis laudibus ad sydera usque te evehat, magna gloria repleat, pro messia recipiat, & te divinis honoribus prosequatur. Cui dominus: *Scriptum est, non tentabis dominum Deum tuum.* (Deut. 6.) Perinde ac si dixisset. Omnis honor, aut gloria, quæ ab offensa Dei proficiscitur, a tergo est relinquenda, & quæ lucra videntur, tamquam stercora sunt posthabenda & rejicienda.

Vt igitur euangelicam istam Christi responsionem in nostris tentationibus (quæ, si sapiemus, crebræ sunt) nobis theologice accommodemus, & applicemus. Avertendum vobis, patres sapientissimi, quod duobus pedibus in via Dei curritur, duobusque oculis mundi tenebræ illuminantur: dexter oculus fides est: sinister vero opera sunt ex fide procedentia. Cum igitur indefessus hostis dexterum oculum nubeculis tentationum in eum sparsis vitiare non potest: tunc sinistrum excremento arundinis infirmare aut corrumpere suis artibus, procurat, hoc est, dona Dei in nobis gloria vana, vaniore jactantia, vanissimaque præsumptione adulterari nititur. Sumus enim homines adeo gloriæ cupidi, ut manifestissima peccata foliis fici cooperire hereditario jure studeamus: (Gene. 3.) tantum abest, ut præclara opera, quæ in nobis, pro sua gloria, Deus operatur, pro nostra publicari nolimus. Vnde in nostra natura, tametsi misera, multa ignominia, nulla vero gloria plena: optimam nanciscitur satan occasionem, sua acie adulatoria nos commode adoriendi. In Christo quidem deceptus est: deceptus inquam, exinanitione, neglectuque suæ personæ: dum ab eo se rapi, nuncque per aera, modo per sanctam civitatem, modo supra pinnaculum tépli, modo in montem excelsum duci permisit. Verum in nobis non decipitur, nam per occultos quosdam, subterraneosque cuniculos, pulveres vanæ gloriæ, superbæ inflationis, pompæque mundanæ in corda nostra tam liberaliter spargit, ut jam non de Deo cooperatore atque datore: sed de nostris tantum operibus, viribus, atque donis gloriemur. Et ita fit, ut sub titulo tantum gloriæ Dei laxis habenis post nostram curramus.

Ex isto glorioso fonte fluit, proculdubio, omnis invidia, & carnalis contentio, quam inter nos regnare nulli non est perspicuum. Qui enim sua auctoritate, dignitate, sapientia, prudentia, reliquisque Dei donis ejus gloriam tantum quærit, alterius minoribus, æqualibus, aut majoribus donis non utique invidet. Cur ergo figulus figulo invidet? nisi quia postposita gloria Dei, post nostram impotenter currimus. Ex eodem fonte derivarunt tot donorum, officiorum, beneficiorumque Dei injustæ appetitiones, & distributiones. Vnde factum est, & quotidie fit, ut multi alioquin imprudentes, insipientes, & indocti, (ne dicam) prophani, nulla difficultate se sinant in sublimia rapi, & inde in altiores, pinguioresque ecclesias collocari, non considerantes, quod qui domui suæ præesse nescit, magnis ecclesiis Dei male præesse potest. Multis equidem tum peregrinis, tum domesticis

ANNO CHRISTI 1563. domesticis exemplis secundum hunc locum nostræ orationis ampliare possem: sed video parum temporis mihi superesse, quapropter ad tertium festinus accedo.

Subjungit autem euangelista: *Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum seorsum, & ostendit illi omnia regna mundi, & omnem gloriam eorum, & dixit ei. Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.* Summum diaboli studium est, ut pro terrenis cælestia filii Dei commutemus, proque caduca gloria, æternam perdamus. Vt ergo quod tantopere cupit in nobis, efficiat, nostris armis armatus, hoc est, rebus quarum aspectu mirum in modum delectamur, de quibusque indesinenter cogitamus, stipatus ad vos venit, tertiaque acie, magnis, sed vanis pollicitationibus falso instructa nos impetuose quatit: & sicut olim eisdem copiis primum hominem, cum uxore sua, deinde secundum tentavit, oculis suis omnia regna mundi, & omnem potentiam, gloriamque eorum in puncto subjiciens, & ei liberaliter offerens: Ita nunc (nutius dixi) ita semper nos simillimis oblatis bonis, avaros facere pedibus, manibusque (quod aiunt) contendit: fallaces nimirum divitias concupiscentibus oculis nostris præsentans. Verum enimvero parvi æstimat veterator ille privatos, plebeiosque homines suis vanis pollicitationibus fallere, aut avaritia, cultuque idolorum corrumpere: minima enim industria id effecisse, quotidieque in illis efficere satis didicit, dum per fas, nefasque cumulandis opibus, tam pauperes, quam divites omnes vacare experitur. In eo vero negotio quod gerit, tantum unum ardentissimis votis desiderat, nempe publicas personas, maxime vero ministeriis Dei obnoxias suis promissis in avaritiam trahere: probe enim scit impossibile esse corradendis pecuniis & cultui Dei quempiam ex animo servire posse: literis namque divinis proditum est, quod nemo duobus dominis Deo scilicet & Mammonæ servire valet: *aut unum*, inquit Christus, *diliget, & alterum odio habebit, aut unum sustinebit, & alterum contemnet*: multum enim diversa imperant. Ea tamen lege non ostante vafer ille frustra causam non suscepit: nam suis captiosis astutiis magnos, avaros in ecclesia fecit, dum divitias non ut fallaces (quo titulo Christus eas caveri voluit) sed ut grandium operum "obsides, & effectrices præsentat. Quem titulum diabolus eis præfixit: sicque fecit, ut sub colore multi eas ambiant, quomodolibet acquirant, recipiant, prodigioseque retineant. Sub eodem prætextu infinite currunt per ecclesiam quæstuosæ petitiones, pauperumque numquam finitæ exactiones, & multi thesauri de eorumdem bonis in terra, contra præceptum Christi, thesaurizantur, congesto hinc & inde iniquo mammona.

[Margin notes, partly cut off: ...nes. 3. — ...tth. 6. — ...tth. 13. — opifices — ...tth. 6.]

Hujusmodi diaboli infinitis astutiis, prudenti simplicitate, quæ est in Christo Iesu, obsistendum est, quippe qui magno, sed mendaci pollicitatori non respondit, *vade Satana*, quoniam imperium, quod mihi offers, malum est, aut regna mundi mala sunt, sed ait: *Vade Satana, scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Quibus sane verbis non prohibet dominus Deus noster divitias, quas ille affluenter tribuit possidere, & conservare (sunt enim ille multum utiles, ne dicam, ecclesiæ Dei necessariæ) verum eas adorare, eisque servire, [margin: ...at. 6.]

A & in prophanos, non proximorum usus expendere perniciosum, capitaleque malum est: unde infinita venenosa capita oriuntur. *Cupiditas enim radix est omnium malorum.* Porro cum malis tentationibus undique obruamur, diabolo nimirum circumeunte, ut ad se rapiat: juxta Dauidis euangelicum consilium, excitandus est Deus. Videtur enim *tamquam potens crapulatus a vino* dormire: a vino nimirum nostræ magnæ incredulitatis, & diffidentiæ, superbæ inflationis, & inexhaustæ avaritiæ. Verumtamen non accendit omnem iram suam. Idcirco importunis precibus fores suas pulsare necesse est, semperque de profundo cordium nostrorum clamare: *Exurge domine, quare obdormis domine, exurge, ne nos in finem repellas, &*
B *ne nos in tentationem inducas.* Amen.

[Margin: ANNO CHRISTI 1563. — 1. Tim. 6. — 2. Pet. 5. — Psal. 77. — Psal. 43.]

CXI.

DISPVTATIO THEOLOGICA de cœlibatu sacerdotum. Qua F. Ioannes de Ludegna doctor theologus, ad duos ex articulis theologicis de matrimonio propositis publice in œcumenica synodo Tridentina respondit.

EGO quidem, illustrissimi domini cardinales, patres reverendissimi, oratores doctissimi, pauperem Ruth imitatus, a tergo sequar quosdam magnos messores, qui ante me dixere, colligamque spiculas paucas & parvas, quas illi post se reliquerunt, & eas a pulvere & paleis purga-
C tas, pulcræ Noemi, hoc est, sanctæ catholicæ ecclesiæ matri meæ præsentabo. Faxit Deus, ut vos benedicatis mihi, sicut Noemi pauperi filiæ suæ parum hordei (sed mundi) de sacculo suo præsentanti largiter benedixit. Prius vero quam proferam, aut in medium adducam quod porto, Spiritus sancti gratiam, vestramque omnium attentionem supplex imploro. *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.* Cupio sane, patres sapientissimi, claritate, brevitate, & fideli sententiarum pondere vobis placere, sive, ut rhetores aiunt, auditores delectare. Quod ut præstarem, constitui duas personas in hac nunc
D sequenti disputatione, meam videlicet, & Lutheranorum sub nomine Calvini, eorum (si diis placet) principis & fautoris induere, ut sic quasi imposito quodam dialogismo ad duos articulos de cœlibatu nobis propositos efficaciter compendioseque respondeam. Rem igitur ipsam aggredior. [Margin: Ruth. 2.]

HEVS bone vir Calvine, Deus te convertat: quidnam monstri nunc alis in pectore tuo? *Respondet Calvinus.* Ego ne? Cogito cogitationes, quibus cœlibatum evertam, & meum meorumque apostatarum meretricium statum constabiliam.

E Sanus ne es, o Calvine? Cœlibatum, quem Deus instituit, Ioannes Baptista servavit, Christus laudavit, & prædicavit, ecclesia ab apostolis usque nunc recepit, tu miser homuncio evertere contendis? An nescis, quod opus quod ex Deo est, nullis humanis, aut satanicis viribus dissolvi potest? Deliras Calvine deliras: tua te libido bis stultum fecit. [Margin: Matth. 19.]

Nos quidem, ait Calvinus, sapimus, tu vero cucullate desipis. Nam domini prædecessores mei, scilicet doctor Martinus. Zuinglius, Pomeranus, Oecolampadius, Melanchthon, Bucerus, & ego cum reliqua inferorum caterva, non negamus, aut negare possumus, continentiam esse donum

ANNO CHRISTI 1563.

donum Dei. Scimus enim quosdam sanctos viros A sub lege naturæ, nonnullos sub scripta, quamplures vero sub gratia, eo dono præditos cælibem vitam, Deo multum gratam vixisse: sed nos novi apostoli, legatione qua in mundo pro satana fungimur, nostra auctoritate, vestrum, scilicet sacerdotum monachorumque, impurum, maleque servatum cælibatum rejicimus & damnamus, rejectumque atque damnatum valde cupimus.

O cæci insensatique Lutherani, quis fascinavit oculos vestros, si quidem fidem Dei evacuari docetis propter quorumdam hominum infidelitatem? Dicite mihi vertiginosi Spiritus, si cælibatum propter male servantes damnatis, cur matrimonium non damnatis propter infinitos con- B juges adulteros, qui mutuo data fide sub matrimonio abutuntur? Imo cur omni ex parte Christianismum & euangelium ipsum non damnatis? Quandoquidem innumeri sunt Christiani, quippe qui datam communem fidem in baptismo quotidie frangunt, & euangelio non obediunt? Sed dicite mihi, cur apostoli Iesu Christi castitatem vidualem non dissuaserunt, cum suo tempore multas viduas primam fidem irritam fecisse viderent? Siste, Calvine, siste, ne avertas oculos, non contrahas frontem, noli nasum scalpere, mane, volo enim antequam hinc discedam, te & tuos, tuasque Madianitidas meretrices Phi- *Num. 25.* neesio gladio confodere. Per te, tuosque com- C plices matrimonium non est donum Dei supranaturale: dicitis enim non habere gratiæ promissionem, & ex consequenti non esse sacramentum, sed contractum tantum civilem, a solo conjugum mutuo consensu dependens. Dicitis præterea, cælibatum donum Dei esse de sursum descendens: Si matrimonium non est donum Dei, & cælibatus est donum Dei supranaturale, unde ergo, rogo, colligitis matrimonium anteponendum esse cælibatui, & Deum majorem gratiam largiri conjugibus, quam vitam cælibem profitentibus? Iste enim est vester primus articulus a nobis examinandus. Cur obmutescis Calvine? cur non respondes? D

Non obmutesco, ait Calvinus, sed ex multis solutionibus, quibus tuam objectionem diluere possum, unam singularem cogito, cui nec tu, nec quisquam rasorum aliquid objicere possit. Eccum eam, concedimus quidem, quod matrimonium non est donum Dei, imo amplius cum Luthero duce nostro dicimus, quod fidelium matrimonium nihil differt ab infidelium conjugio: præterea concedimus, cælibatum esse donum Dei supranaturale, paucis tamen communicatum: cum hoc tamen optime cohæret, quod matrimonium sit anteponendum cælibatui, & quod majorem gratiam largiatur Deus conjugibus, quam continentibus: & ratio peremptoria E est (ut uno verbo dicamus) quoniam, *melius est* *1. Cor. 7.* *nubere quam uri*. Vnde sic colligo: Melius est nubere quam uri, atqui conjuges sub matrimonio non uruntur, cælibes vero sub cælibatu uruntur: ergo de primo ad ultimum, in bona consequentia, melius est conjugium quam continentia, & majorem gratiam confert Deus conjugibus, quam continentibus. Ecce nostram Lutheranicam sapientiam, cui adversarii omnes resistere non potuerunt.

Subrides, Calvine, subrides, videris tuba ca- *Genes. 3.* nere ante triumphum. Si habes aures audiendi, audi: quæro a vobis, an Eua aspectu pomi delectata ureretur, nec ne? Respondebis, scio Calvine: Vrebatur, nam uri nihil aliud est, quam vehementer tentari. Bene dicis Calvine, sed ultra quæro, utrum ex duobus fuisset melius Euæ de prohibito scilicet fructu comedere, an uri? Respondebis utique, nisi contra conscientiam velis (ut frequenter vos Lutherani soletis) loqui: Multo melius fuisset Euæ perpetuo uri, quam semel prohibitum fructum tangere. Optime. Cum ergo paralogizasti, inquiens, melius est nubere, quam uri: ergo melius matrimonium, quam continentia: & majorem gratiam largitur Deus conjugibus, quam continentibus, sic collegisti, perinde ac si subintulisses: ergo melius fuit Euæ peccare, quam valde tentari, & majorem dedit Deus Euæ gratiam cum peccaret, quam cum valde tentaretur. Quo quid obsecro blasphemius dici potest?

Sed scio, Calvine, scio, te utraque (quod aiunt) manu meam similitudinem perfide negaturum: nam tu & tuæ farinæ doctores, perfide negatis, peccatum esse sacerdotibus aut monachis, quibus non datum est continere, nubere: Dicitis enim, ecclesiam non posse sacerdotibus aut monachis nuptias prohibere, & pro vestro ingenio, & malo erga eam affectu, additis tam ignoranter, quam impie (ut in secundo articulo nobis proposito, ex vobis refertur) quod nuptias prohibere sacerdotibus, est eas damnare, quapropter magnam esse dissimilitudinem Euæ comedentis de fructu vetito, & monachi aut sacerdotis uxorem ducentis. Respondebitis: Nam cum Deus homini arborem scientiæ boni & mali interdixit, suo jure usus est: Ecclesia vero nullo *Genes. 2.* interdixit sacerdotibus, aut monachis nuptias, quæ utique nulli non sunt concessæ.

Ego quidem, Calvine, prudens & sciens, omitto istam vestram blasphemam evasionem nunc refellere, quoniam, Deo favente, te in progressu meæ disputationis aperte docebo, ecclesiam optimo jure, nempe, a Christo immediate derivato, legem de cælibatu sacerdotum tulisse, quæ proculdubio, non tantum propter morem, sed conscientiam omnes obligat, idcirco ultra progredior, & quamvis videns non videas, & audiens non intelligas, ne forte convertaris, & sanet te Deus: tamen ut fidei, quæ in nobis est, de cælibatu sacerdotum invictam rationem, coram universa ecclesia reddam, & ut vestri errores in eo negotio coram luce manifesti fiant, quinque articulos vestris nugis valde oppositos, in medium proferam.

Sit primus articulus. Matrimonium fidelium *Artic. 1.* est donum Dei supranaturale gratiæ promissionem habens.

Secundus. Cælibatus jure divino est antepo- *Artic. 2.* nendus matrimonio, & abundantiorem gratiam tribuit Deus vitam cælibem profitentibus, quam conjugibus.

Tertius. Si nullæ leges ecclesiasticæ, aut nul- *Artic. 3.* la essent vota monastica, liceret quidem sacerdotibus & monachis contrahere, numquam tamen expediret, nisi forte in casu magnæ necessitatis.

Quartus. Pauci continent, quia pauci vo- *Artic. 4.* lunt continere.

Quintus & ultimus. Lex de cælibatu sacerdo- *Artic. 5.* tum valde multum honorat nuptias, tantum abest, ut damnet, sicut Lutherani impie dicunt.

Respondet Calvinus, Disperea m si tuis unquam articulis credidero, nisi prius expresso verbo

verbo Dei, aut validis rationibus inde collectis eos probaveris, quod facies ad Calendas Græcas.

Ego certe, Calvine, plures locos, quamplurésque fideles rationes ex euangelio collectas, quibus meos articulos euangelicos esse probem, in medium producam, tametsi bene sciam, te pro more vestro perperam verbum Dei glossaturum, & argumentationes, quibus soles ineptiis, subterfugiturum, sicut glossasti & subterfugisti omnes scripturæ auctoritates, vivacissimasque ratiocinationes, quæ a theologis doctis, qui ante me dixere, in 1. 2. 3. 4. classe ingeniosissime allatæ sunt.

Respondet Calvinus. Ego quidem, cum illi disputarent, non aderam: non enim fui vocatus, & si spiritu tunc præsens fui, ut frequenter soleo interesse Tridentino concilio, non animadverti ad illorum argumentationes: tu vero recole eas, ut tibi & illis satisfaciam.

Non licet mihi, Calvine, falcem meam in alienam mittere messem, mei enim muneris est, quibusdam reliquiis, quas post illos collegi, vos de falsitate duorum vestrorum articulorum convincere: tantum abest, ut vivacissimis illorum ratignibus, & scripturæ auctoritatibus satisfacere valeas. Verum ut ita esse quod dico vos omnes percipiatis, pergo meum articulum efficaciter probare, in quo unum præsuppono, pro certo constituo, & aliud contra vos affirmo. Præsuppono enim latissimum esse discrimen inter matrimonium fidelium & infidelium, quod vos (nescio qua audaci ignorantia) negastis: discrimen vero est, quod matrimonium infidelium rationabiliter certis de causis dissolvi aut dirimi potest, utpote a causa variabili & instabili, nempe conjugum tantum mutuo consensu dependens: matrimonium vero fidelium nulla ratione dirimi aut dissolvi potest: quia non tantum a mutuo conjugum consensu, sed a fide explicata conjunctionis Christi & ecclesiæ, qua fideles contrahunt, pendet. Vnde duo infero, quæ apud me certissima sunt: Primo, quod conjugium infidelium triplici de causa rationabiliter dirimi potest, scilicet propter fornicationem, deinde cum altero conjugum ad fidem converso, alter non vult manere: demum propter magnam impotentiam alterius conjugum. Matrimonium autem fidelium, neque propter fornicationem, neque si alter conjugum fidem abneget, neque propter alterius conjugum impotentiam dirimi aut dissolvi potest. Secundo infero, quod de matrimonio rato consummato, & non consummato idem est judicium, ita quod sicut per nullam inferiorem potentiam potest in primo dispensari, ita neque in secundo. Ad argumenta quæ contra facta sunt, aut fieri possunt, ego nutu oculi responderem si per tempus liceret, iis veluti præludiis ad ea, quæ dicturi sumus, prælibatis, unica ratiuncula ex expresso verbo Dei collecta, primum articulum confirmo. Conjuges fideles

Ephes. 5. expresso verbo Dei præcipiuntur se mutuo diligere, sicut Christus dilexit ecclesiam: atqui eam supranaturalem dilectionem illi non possunt præstare, nisi superveniente aliquo supernaturali dono gratiam promittente, aut continente: ergo matrimonium fidelium donum Dei est supranaturale, gratiam promittens, aut continens. Consequentia est bona, major est de fide, minor de fide:

Respondet Calvinus: Concedimus quidem consequentiam, item majorem esse de fide, sed negamus minorem esse de fide: Siquidem nullibi est revelata, & gratia baptismatis sufficiat, ut fideles conjuges præceptum illud apostolicum adimpleant.

Calvine, si tu esses bestia munda, ungulam dividens, & ruminans, non sic subterfugisses lucem, verum quoniam ego bos sum lassus, utrumque faciens, ne diutius immorer, una tantum similitudine explodam tuam evasionem. Sicut enim præter gratiam baptismalem, propter pusillanimes, & a fide, & caritate deficientes fideles, voluit dominus alia esse præter baptismum sacramenta gratiam novam continentia, quibus illi corroborarentur, & restituerentur, ita procul dubio propter conjuges fideles, qui amore mundi & carnis distracti eam dilectionem præstare non potuissent, voluit etiam sub matrimonio fideli novam gratiam contineri: quapropter matrimonium fidelium verum est sacramentum.

Sed replicat Calvinus. Omitto nunc quod possem tibi respondere circa numerum sacramentorum. Nam ego, meique sequaces non sumus tam pii, quam fuit prædecessor noster Lutherus, siquidem ille tria, aut quatuor ad summum admisit. Ego vero tantum unum admitto, nempe, baptismum. Aperte igitur, posita ea disputatione contra ea, quæ dixisti ex tuis principiis tecum volo paucis disputare. Per te, tuosque scholasticos ecclesia, quæ potestatem excellentiæ non habet, non potest instituere sacramentum, atqui Christus nusquam instituit, neque voluit matrimonium esse sacramentum: ergo totum tuum fundamentum ruit.

Concedo tibi, Calvine, quod ecclesia non potest instituere sacramenta: ad id vero quod in minore tua adjicis, scilicet quod nusquam Christus instituit, neque voluit matrimonium esse sacramentum, remitto te ad disputationem eruditissimam domini Vigorii doctoris Galli, qui cum adversus vos in prima classe disputaret, ingeniosissime, & elegantissime multis efficacissimis rationibus collegit Math. 19. Matrimonium a Christo esse institutum, & in multis locis ab apostolo esse promulgatum, quibus omnibus præter vivam traditionem, satis constat esse fundamentum meum, quo dixi, quod in matrimonio fidelium nova gratia continetur, aut promittitur, ut vos loquimini, non solum non ruere, ut vestra fundamenta, quæ super arenam sunt ædificata, sed firmum esse & stabile, supra firmam nempe petram ædificatum.

Verum adhuc instat Calvinus, & iterum nobis opponit. Per te & tuos, omne sacramentum debet constare ex materia & forma certissimis. Sed inter vos numquam constat de materia & forma sacramenti matrimonii: ergo falsum præsupposuisti tenendo pro certo, quod matrimonium fidelium est sacramentum.

Breviter respondeo, Calvine, ad vestram cavillatiunculam. In nostris quidem scholis commode valde tractamus de materia & forma sacramentorum, nam novi theologi per illa vocabula in philosophia (quam sunt edocti) communia, manuducuntur ad rectam intelligentiam, catholicumque & legitimum sacramentorum usum: verum in gravioribus disputationibus satis nobis est intelligere, quod ubicumque Christus instituit sacramentum, illud constat ex verbo Dei & elemento efficiente quod significat, unde non

ANNO CHRISTI 1563.

non incuriosius inquirimus de certa materia & A sacramentorum, præsertim in matrimonio, ubi ipsi conjuges fideles authoritate divina, qua conjunguntur, sunt ipsa materia atque forma invicem sine ulla fictione in conjugium Christianis animis consentientes: Vnde duo breviter hic adnotanda opportune veniunt, alterum est, quod forma prædicti sacramenti non est benedictio ministri, sicut quidam doctissimi theologi multis, sed male fundatis, ne dicam frivolis argumentis in suis disputationibus adnisi sunt ostendere. Non enim benedictio, aut minister externus necessitate sacramenti, aut præcepti divini, sed tantum ecclesiastici necessarius est, sine quo Christianum conjugium fieri commode non posse nemo ambigit: alterum vero quod obiter adnotandum dixi, est, B conjugium clandestinum verum esse sacramentum, quod dico propter quosdam doctores, qui in ea parte vobiscum consentientes, conjugium, quod invitis parentibus, aut ministris ecclesiasticis non admonitis, fit, irritum esse, & inane omnino volunt, ac si conjugum verus consensus sine illis efficeret nihil. An vero similia conjugia nempe clandestina, ab ecclesia possint, & debeant irritari, quæstio est non parvi momenti, quam alibi copiosus explicabo. Vnum tamen in hac materia universæ ecclesiæ persuasum esse cupio, videlicet majora forte inconvenientia sequutura irritatis clandestinis matrimoniis, quam sint non irritatis. Non enim mihi placet quorumdam opinio, qui propter C quosdam casus accidentales, optimum fore similia matrimonia omnino irritari, dicunt, & cupiunt, non advertentes ad graviora mala, quæ inde indubie sequerentur. Verum alibi, ut dixi, inconvenientia quæ utrinque proveniunt, copiose ponderabo. Nunc vero ad meum primum propositum, cum adversariis redeo.

Non enim quiescit adhuc Calvinus, sed contra meum secundum argumentum unam ex meis prioribus argumentationibus retorquet inquiens. Do tibi Thomista, ait Calvinus, gratia disputationis, quod matrimonium est sacramentum, ut vos vultis, gratiæ promissionem habens, & cœlibatus non est sacramentum, sed D tantum unum ex donis gratis datis. Dic mihi sophista, unde colligis cœlibatum anteponendum esse jure divino, matrimonio, & majorem dari continentibus, quam conjugibus gratiam, ut tu in tuo secundo articulo proposuisti, & cave, ne mihi respondeas per illam tritam in vestris scholis distinctionem, de opere operato, & opere ex fide operantis, aut per illam Thomisticam, de diversitate objectorum, aut per vestras decretales & patrum vobiscum consentientium sententias, nam illa omnia rejicimus, nulliusque sunt apud nos fidei.

Satis mihi notum est, Calvine, scholasticas distinctiones, sacros canones, & patrum dicta, quæ contra vos sunt, eo loco a vobis haberi, E quo a Iudæis novum testamentum, quod sicut illi perfide negant, ita vos quæ inter catholicos certissima sunt, temerario ausu, contra conscientiam negatis. Qua propter iis principiis, quæ vos male affecti non admittitis, omissis, communibus, id est scripturis tecum agam, & unico & brevissimo enthymemate priorem partem mei secundi articuli sic probo. Sequitur bene, dominus Iesus Christus in euangelio laudat, & præfert cœlibatum matrimonio: ergo jure divino anteponendum est.

Matth. 19.

Respondet Calvinus. Concedimus quidem consequentiam, sed negamus antecedens: Nam quamvis dominus, Matth. 19. continentiam multum commendaverit non tamen matrimonio anteposuit.

Accede propius, Calvine, ut melius audias vocem te (utinam sapienter) incantantis, & ut te ad interrogata mihi respondente, ex ore tuo manifeste probem quod negasti meum antecedens, Dic mihi, obsecro, bone vir, cum Christo indissolubilitatem Christiani matrimonii docenti, discipuli in citato a te loco responderunt, *Si sic est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Quid per illam suam sententiam voluerunt magistro significari?

Calvinus respondet. Idem ac si dixerint, si quidem vinculum matrimonii adeo est rigorosum & constans, melius est homini non nubere, quam nubere.

Bene dicis optime Calvine. Dic mihi præterea, cum præceptor subjunxit, *non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est*, illud pronomen, istud, quid refert? *Respondet Calvinus.* Refert orationem illam, non expedit nubere, itaque sensus sententiæ a Christo subjunctæ est: Non omnes intelligunt, quod melius est non nubere, quam nubere, nisi tantum illis quibus concessum est hoc intelligere.

Perge, obsecro, Calvine, sic apposite respondere, & rursum dic mihi, quibus datum est intelligere, quod melius sit nubere, quam non nubere?

Respondet Calvinus. Christus subjuncta divisione se explicat, dum dicit. *Sunt enim eunuchi, qui de matris utero nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum*, ac si aperte dixisset, tria sunt genera eunuchorum, quorum duo prima, nempe qui ex utero matris sunt eunuchi, & qui ab hominibus facti sunt, quippe qui naturaliter intelligunt, quod melius est illis non nubere, quam nubere: tertium vero genus eunuchorum, nempe ii, qui proter regnum cælorum se castraverunt supranaturaliter, hoc est, per fidem Christianis omnibus infusam intelligunt, quod absolute melius est non nubere quam nubere.

Recte certe discurristi, Calvine, utinam sic in omnibus, ex ore ergo tuo vos omnes Lutheranos judico. Si Christiani omnes ex verbis domini nostri Iesu Christi intelligunt melius esse non nubere, quam nubere, ergo Christus prætulit, & anteposuit cœlibatum nuptiis.

Sed vicissim interrogat me Calvinus. Quandoquidem ego tibi respondi, tu pariter responde mihi. Cum Christus prædictis verbis adjunxit, *qui potest capere capiat*, nonne eo verbo absterret Christianos a cœlibatu? Quod si absterret, cur qui non habent donum continentiæ passim continentiam profitentur?

Ad duo quæsita, Calvine, fideliter respondebo. Ad primum enim dico, falsissimum esse, quod dominus illo verbo absterreat Christanos a continentia. Nam eo consulit continentiam, quod & fatetur tuus hæresiarcha Lutherus in libello quem edidit de votis monasticis, tantum abest ut absterreat: fieri enim non potest ut eodem verbo quispiam, quod melius est consulat, & absterreat. Ad secundum vero tibi respondebo in probatione mei quarti articuli, interea patienter me audi secundam partem secundi articuli alio simili enthymemate probantem.

tem. Optime enim sequitur dominus Iesus Christus in citato Matthæi cap. pollicetur majorem gratiam se daturum continentibus, quam non continentibus: ergo secunda pars nostri articuli secundi, qua dixi, quod Deus eodem jure majorem gratiam largiatur continentibus, quam cōjugatis, vera est: antecedens vero, quod tu Calvine negare paratus es, breviter doceo ita esse, ex verbo domini circa finem citati capituli dicentis. *Qui reliquerit uxorem propter me, centuplum accipiet hic, & in futuro vitam æternam possidebit.* Quo verbo quæro a te, Calvine, quid pollicetur dominus continentibus? Numquid promittit eis pro relicta uxore propter se, daturum videlicet centum in hoc sæculo, aut ducentas in futuro?

Absit, inquies Calvine, sed promittit se majori, & singulari favore in præsenti prosequuturum relinquentem uxorem propter se, quam non relinquentem, & in futuro, eumdem pro præmio vitam æternam obtenturum.

Ex tua ergo confessione, Calvine, quam tuorum omnium ore protulisti, vos omnes condemno, & intentum meum confirmo: nam optime sequitur, Deus majori favore & singulari gratia (quod idem est) prosequitur relinquentes uxores propter se: ergo majori gratia donabuntur non accipientes uxorem propter Christum, quam accipientes, nisi forte retrocedendo velis dicere, quod Ioannes Baptista, euangelista, & apostolus, qui propter regnum cælorum uxores non acceperunt, non obtinuerint majorem, & singulariorem gratiam, quam qui posthabito consilio Christi acceperunt? Quod, ni fallor, affirmare non audebis. Divo enim Paulo sub persona omnium vere, & ex animo continentium, qui forte sicut illi uruntur, dictum est. *Sufficit tibi gratia mea*, gratia nimirum singularis, qua tu ut contineas, si velis, donatus es. [2. Cor. 12.]

Audis ne, Calvine? Cur non respondes? Evanuisti? Abi in malam crucem: te enim absente de vestra doctrina triumphabo, & reliquos meos tres articulos, quam breviter potero, verissimos esse docebo.

In tertio articulo multa dicuntur, obiterque tanguntur, quæ tamen omnia brevitatis gratia, simul sunt mihi declaranda & probanda. In quo dum dico, quod si nulla lex ecclesiastica de sacerdotum cælibatu aut nulla essent vota monastica, liceret quidem sacerdotibus, aut monachis nubere, non tamen expediret. Primum enim & ante omnia præsuppono, pro certoque constituo, cælibatum sacerdotum non esse juris divini, ut vero quæ sub eo constituto a me dicenda sunt, majus robur habeant, optimoque innitantur fundamento, advertendum est, quod apostoli dupliciter considerantur, uno modo ut apostoli, alio vero, ut rectores, & ecclesiæ gubernatores: advertendum insuper, quod quæcumque apostoli, ut sic, considerati præceperunt, aut statuerunt immutabilia & indispensabilia sunt, quæ vero ut rectores, & gubernatores ecclesiæ ordinarunt, aut statuerunt, pro ratione temporum, personarum, aut locorum, mutabilia sunt, aut dispensabilia. Verbi gratia, de polygamia, dispensabilia, inquam, per summum pontificem, aut ecclesiam parem in gubernatione cum eis habentem potestatem. Sed nunc controvertitur inter catholicos doctores, an apostoli, ut apostoli, aut ut gubernatores ecclesiæ præceperint, seu statuerint sacerdotes,

A diaconos & hypodiaconos ab uxoribus abstinere, aut non accipere; an tantum consuluerint. Quidam enim asseverant cœlibatum sacerdotum, diaconorum, & subdiaconorum esse statutum apostolicum, in quo nullam admittunt mutationem, aut dispensationem. Alii vero mitius loquuntur, dicentes; ab apostolis secundum quod rectores fuerunt & gubernatores ecclesiæ, eam legem de cœlibatu ortum habuisse, quare in ea posse summum pontificem, aut ecclesiam dispensare, concedunt.

Si vero in tam gravi quæstione, alicujus sit momenti mea sententia: credo equidem, quod apostoli nullo modorum quicquam de cœlibatu
B statuerint, sed tantum voce, & scripto, ac exemplo consuluerint. Cogor attamen id sentire, tum ex antiquis historiis, quæ per alios citatæ sunt, in quibus aliquos sacerdotes & diaconos, aut uxores non reliquisse, aut postea duxisse legitur, tum quibusdam conjecturalibus argumentationibus, fidei multum analogis, ex quibus compendii gratia, duas tantum proponam, quæ me multum in ea sententia confirmant; quarum prior sic se habet.

Si apostoli, præcepto dispensabili, aut indispensabili statuissent cœlibatum ministrorum ecclesiæ, numquam proculdubio inter Corinthia-
C nos suborta fuisset ulla de non accipiendis aut relinquendis uxoribus differentia constat attamen ex discursu 7. prioris ad Corinthios capitis quod inter eos magnum exortum est dubium de continentia servanda: ergo fidelis & vero multum similis est conjectura, quod nullo statuto præceperint apostoli continentiam, sed tantum consuluerint, magistrum in hoc sicut in omnibus imitantes. Singulæ vero partes nostræ argumentationis paucis declarandæ sunt. Ex illo enim citato apostoli capite. certissimum est, magnum apud Corinthios emersisse dubium, circa continentiæ observantiam: quidam enim eo-
D rum, qui conjuges non erant, rempublicam Christianam, in omnibus quæ potest, similem debere esse reipublicæ angelorum, & cælesti sentiebant; ubi neque nubent, neque nubentur. Sicut enim ars imitatur naturam inquantum potest, ita Christianos omnes, gratia supranaturali donatos, angelicam sanctorum cælestem vitam, in quibus fieri potest, imitari debere credebant. [Luc. 20.] Constat attamen Christianos homines continenter posse vivere si velint: qua conjectura forte moti quidam ex solutis prædicto sensu abundabant: quibus apostolus euangelice respondet a principio capitis dicens: *De quibus*
E *autem scripsistis mihi, bonum est homini mulierem non tangere propter fornicationem, attamen unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum*, usque ad eum locum, qui incipit, *iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed dominus*, a quo usque ad finem capitis conjugatos docet. quorum quidam de relinquendis uxoribus, propter regnum cælorum cogitabant, priorum opinionem sequuti, quibus apostolice præcipit, *uxorem a viro, aut virum ab uxore non discedere*: ei vero conjugatorum doctrinæ, de virginibus consilium interseruit, sicut fidelis minister, quarum aliqui forte parentes, virgines suas viris nolebant locare, cogitantes non licere virginibus Christianis nubere: unde in fine de virginibus saluberrimæ doctrinæ subjungit: *igitur qui matrimonio jungit virginem suam bene facit*: quod vero illa discordia & opinionum diversias

Anno Christi 1563.

versitas inter Corinthios exorta non fuisset, si apostoli præcepto dispensabili, aut indispensabili statuissent cœlibatum sacerdotum, conjicitur ex eo, quod stante tali præcepto de continentia, pro sacerdotibus tantum, catholici indubie intellexissent, ministris tantum ecclesiæ continentiam esse in præcepto, laicis vero in consilio tantum.

Secunda vero conjectura idem confirmo, nam si apostolico præcepto nuptiæ fuissent ministris ecclesiæ interdictæ, proculdubio aut omnes præceptum servassent, aut aliquis transgressorum insigni aliqua pœna mulctatus fuisset. Si enim in Ananiam & Saphiram propter transgressionem statuti ad tempus tantum duraturi, tam insigniter animadversum est, quare non insignius animadversum fuisset in aliquem, tanti statuti in æternum duraturi, transgressorem? Quod autem aliqui ex sacerdotibus, aut diaconis retinuerint, aut acceperint uxores, ex historiis ecclesiasticis constare videtur, & ex actibus apostolorum cap. 21. ubi refertur, quod Philippus euangelista unus de septem diaconis haberet filias prophetantes, & ex divo Paulo qui episcopos, presbyteros & diaconos unius uxoris tantum voluit esse viros, qui filios haberent castos, &c. Ex iis & multis aliis collectionibus, quas prudens & sciens omitto, ne audita sæpe replicem, constituo cœlibatum sacerdotum non esse juris divini, aut quoquo modo ab apostolis præceptum, sed tantum consultum.

Acto. 5.

1. Tim. 3.

Sed mox opponent se mihi doctissimus doctor Turrensis, & dominus de Sainctes doctor Gallus, qui illum sequutus, in sua de cœlibatu disputatione, multis ingeniose collectis antiquitatibus, ostendere cupiebat oppositum nostræ assertionis: cui cum omni reverentia respondeo: ipsum optime scire, quod sua omnia argumenta valde sunt solubilia: ille enim laudabili multum pietate, divum Hieronymum imitatus nimium declinavit in partem cœlibatus.

Ex iis vero, quæ paulo ante docui, prior pars nostri tertii articuli manifeste deducitur, ubi dixi, quod si nulla lex, aut nulla essent vota monastica liceret quidem sacerdotibus, aut monachis, nubere, numquam tamen expediret: nam in tali casu continentia esset tantum de consilio, sed ad observationem consilii nemo tenetur, si nolit: ergo aperte sequitur, quod in tali casu liceret sacerdotibus, aut monachis nubere, numquam tamen expediret: quod unica, sed potissima ratione ostendo: Ex divi Pauli auctoritate & experientia certum est, multa licere, quæ non expediunt: Licebat enim apostolo pecunias aut sustentationem pro suo ecclesiastico & euangelico sudore a Corinthianis accipere, sed non expediebat: & ita ne offendiculum daret euangelio, pecuniis, jure divino, & naturæ debitis parcebat. Sed ex nuptiis sacerdotum & monachorum magnam jacturam reciperet euangelium, cultusque Dei: ergo in tali casu, ubi nulla lege posita, aut nullis votis monasticis existentibus, quamtumvis liceret illis nubere, numquam tamen expediret.

2 Cor. 6.

1. Cor. 9.

Nunc vero superest ostendere, quod ex nuptiis ministrorum ecclesiæ, cultus Dei & euangelium magnam jacturam reciperet, nam reliqua omnia quæ in argumentatione continentur, plana sunt: Si nuptiæ considerentur secundum propriam & intrinsecam rationem nuptiarum, certissimum est, eas non repugnare cultui Dei, & ex consequenti, nullam facere jacturam cultui divino, aut euangelio, quod eas approbat: verum si considerentur secundum rationem propriam conjugum muneris & ministrorum cultus divini, indubie ex nuptiis ministrorum, maximam cultus divinus reciperet jacturam & grande offendiculum. Rationem vero propriam conjugum & ministrorum ecclesiæ, paucis describit apostolus in citato frequenter capite prioris ad Corinthios, inquiens, *qui sine uxore est, solicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est*: ac si aperte dixisset apostolus. Si ministri ecclesiæ habeant uxores, certe divisi sunt, divisi quidem a Deo, solicitudine rerum mundarum, & complacendi uxoribus atque filiorum hereditatis cura, unde profecto magnum offendiculum daretur euangelio, & magnam jacturam reciperet cultus Dei.

Nec valet quod Lutherani dicunt, apostolum eo in loco non facere mentionem de ministris ecclesiæ, sed de omnibus solutis. Nam si de laicis non conjugatis verificantur quæ dicta sunt, a fortiori sacerdotibus & ministris Dei maxime conveniunt, quippe qui singulari ratione addicti sunt Deo. Vnde manifeste sequitur, quod si lege de cœlibatu, aut votis monasticis non positis, quamvis liceret eis nubere, non tamen expediret: a fortiori posita lege & votis emissis, nec licet, nec expedit eos conjuges esse: unde infero, quod sacerdotes & monachi, qui ficta libertate nupsere, in malo sunt statu, lege nimirum de continentia eos in conscientia obligante. Quis enim sanæ mentis dicet, leges ad ædificationem ecclesiæ & augmentum cultus divini positas, aut non posse ecclesiam condere, aut conditas in conscientia non obligare?

Circa finem vero tertii articuli ubi dico, quod forte in casu magnæ necessitatis expediret dispensare in lege de continentia cum sacerdotibus & monachis, duo sunt mihi tractanda. Primo enim duo dubia, quæ ex dictis suboriri videntur: quorum primum Lutherani in suis libris, secundum catholici quidam doctores, tacita cogitatione mihi objiciunt, dissolvam.

Primo verum dubio insurgunt Lutherani, dicentes: Siquidem Christus, qui potuit, continentiam non præcepit, sed tantum consuluit, & discipuli magistrum imitati, tamquam fideles ministri non præceperunt, sed consuluerunt, cur postea ecclesia de consilio fecit præceptum? Fuit enim hoc validissimum Luthero argumentum quo sibi suisque persuasit licere monachis & sacerdotibus nubere, non obstantibus lege ecclesiastica, aut votis monasticis. Fatetur enim ille gloriosus inferniarcha in libello quem de votis monasticis edidit, continentiam esse consilium, quod tamen solum admittit: attamen non potest capacissimus doctor intelligere, qua ratione ex consilio, quo neminem obligari voluit Christus, ecclesia præceptum fecerit, quo omnes sacerdotes & monachos obligat, ne sub pœna damnationis nubant.

Ad dubium vero, simul cum argumento Lutheri: respondeo, quod sicut tempore Christi & apostolorum, continentia erat in consilio, & non in præcepto, ita semper fuit & nunc est: quapropter perniciosissimum est mendacium dicere, quod ecclesia ex consilio fecerit præceptum: nam ecclesia in re præsertim ad animam pertinente, numquam facit quod facere non potest:

potest: Non enim quemquam sua lege de cœlibatu sacerdotum cogit ecclesia, ut sacris initietur, aut monachatum profiteatur, quod esset facere de consilio præceptum. Si vero sint, aut fuerint multi, qui alio quam debito fine monachatum, aut sacerdotium profiteantur, & continentiam non servent, aut se servare non posse dicant, id de per accidens est: quæ vero de per accidens fiunt, ex culpa pie & juste positæ legis, procedere non possunt.

Ad id vero quod Lutherani dicunt, ecclesiam non debuisse legem, quam Christus, aut apostoli non posuerunt, ponere: respondeo. Distingue tempora, Lutherane, & intelliges falsissimum esse, quod dicis. Nam sicut apostolis licuit legem de rerum communione, necessitate temporis eos nimirum cogente, ponere: ita proculdubio successu temporum diversissimo, debuit ecclesia, multiplicatis fidelibus, legem condere de cœlibatu ministrorum euangelii, majore illorum parte tunc ministerium forte appetente. Non enim sua lege instituit ecclesia continentiam, aut vota monastica, quæ divino jure consulta sunt, sed ipsa cavit ne stulte vota fierent, aut voventium esset confusio, tantum abest ut laqueum injecerit animabus, ut adversarii mendaciter garriunt: sed de iis plura alibi, Deo copiam faciente, scribemus.

Secundum tamen dubium tacite movent quidam ex catholicis, eo quod visus sum nullum ponere discrimen inter continentiam sacerdotũ, & monachorũ, quoad indispensabilitatem: Putant enim illi, quod continentia sacerdotum dispensabilis sit, monachorũ autem minime. De eo vero dubio, breviter & plane dicam quod sentio: ingenue quidem fateor, me intelligere non posse, qua ratione possit papa aut ecclesia dispensare in continentia sacerdotum, & non monachorum: nam sicut redditio voti istorum est de jure divino, ita etiam illorum: & sicut in votis monasticis est solennitas qua monachi publice Deo consecrantur, & in æternum dedicantur: ita in continentia sacerdotum. Cum igitur utriusque solennitas sit a jure positivo humano, & eodem jure utrique statui sit annexum votum continentiæ, consequens fit, ut si per prædictam auctoritatem continentia sacerdotum dispensabilis sit, quod pari jure monachorum etiam: quod si in ista dispensari non possit per ecclesiam, nec in illa.

Ad similitudinem attamen calicis consecrati, & Deo in æternum dedicati, qui numquam potest, nec debet aliis rebus applicari. Respondeo, quod illa similitudo tam facit pro continentia sacerdotum, quam monachorum: Sed dico, quod nemo negabit dominum Deum potuisse vasa templi Aaronici, sua lege positiva consecrata, & sibi in æternum dedicata, regiæ Balthasaris mensæ usibus concedere: qua concessione stante, nulla utique irreverentia ille peccasset, ita utique ecclesia potest calicem sua lege consecratum & sacramenti tantum usibus dedicatum, aliis usibus (si rationabile videbitur) applicare: unde concludo, quod sicut papa, aut ecclesia potest in continentia sacerdoti solenniter Deo consecrati dispensare, ita potest in continentia monachorum, uno tantum discrimine adjecto, videlicet, quod sacerdotum continentia absolute dispensabilis est, monachorum autem nequaquam: nam nuptiæ, ut paulo ante dixi, ex natura rei, ordini sacro, sicut monachatui non repugnant: unde cum doctor sanctus secunda secundæ quæst. 80. artic. 11. dicit, non posse per ecclesiam dispensari in continentia monachorum, intelligit in sensu composito: dicere itaque vult sanctus Thomas, quod cum monacho manente monacho, per nullam inferiorem potentiam dispensari potest quod nubat, non tamen negat, quod in sensu diviso, pro urgentissima causa, cum eo qui fuit monachus dispensari possit, sicut non semel tantum dispensatum esse perspicuum est. Reliqua vero vota monastica, non possunt eam potestatem impedire.

An vero expediat in casu magnæ necessitatis, casus est proponendus, & rigorose examinandus, ne incidamus in Scyllam, cupientes vitare Charybdim. Casus est: in Germania, verbi gratia, sunt quædam civitates, aut parochiæ, ut dicunt, in quibus major, aut bona pars civium sunt catholici, qui ex animis cupiunt secundum antiquam fidem vivere, & secundum formam & ritum catholicæ ecclesiæ Romanæ sacramenta sibi ministrari, verum in illis partibus non inveniuntur sacerdotes aut monachi catholici ad ministerium idonei: inter catholilicos attamen laicos, sunt non pauci valde idonei, habentes tam vitæ quam doctrinæ bonum testimonium, qui onus ministerii ecclesiastici libenter subibunt: ea lege, ut per concessionem ecclesiæ liceat sibi uxores retinere, aut accipere. Quæritur an in tali casu expediat dispensare?

Utrimque sunt adeo valida argumenta, ut me circa propositi casus resolutionem valde dubium, ne dicam perplexum, quandoque reddiderint: dum enim in dubio est animus, ut dicitur, parvo momento, huc atque illuc impellitur. Utrimque autem sunt argumenta non parum urgentia: pro affirmativa parte primum argumentum est. Quoniam videtur quod ecclesia tamquam pia mater filiis petentibus panem, debeat & teneatur providere de dispensatoribus, qui ministrent eis necessaria ad vitam spiritualem, non enim reperiuntur continentes sacerdotes, aut monachi: episcopus diœcesis non potest conjugatos ordinare, aut cum iis qui nolunt continere dispensare: ergo ecclesia in tali casu debet dispensare, alioquin timendum esset, ne fame invalescente in terra promissionis, id est, Romana ecclesia, cogantur filii in Ægyptum ire, ut sibi de cibis provideant. Unde imminens est periculum, ne qui reliqui sunt in partibus illis catholici, paulatim deficiant a fide ecclesiæ Romanæ, præsertim cum illic cultum Dei quotidie ex carentia fideliũ ministrorum imminui videamus. Et cõfirmatur. Si periculum immineat divisionis & desolationis alicujus regni, aut reipublicę, nisi cum vero regni herede monacho aut sacris initiato dispensetur, in tali casu expedit pro bono tantũ civili & temporali dispensare, sicut dispensatum quandoque esse clarum est: ergo a fortiori ubi majus bonum expectatur, & majus malum timetur, valde expediens erit dispensare. Præterea, si expedit cum Græcis, orientalibusque sacerdotibus dissimulare, & in nuptiis eorum, qui etiam Latinis cohabitant, convenire: cur non expediet cum catholicis laicis, in tali casu dispensare, aut cum quibusdam aliis sacerdotibus orientalibus dissimulare? Qui postquã temerario ausu nupsere, ad gremium ecclesiæ redire ex animo cupiunt: & pollicentur se illi ecclesiæ fideliter ministraturos, dummodo suæ nuptiæ tantisper per sedem apostolicam confirmentur. Quorum cujusdam, qui Bernardus vocatus,

ANNO CHRISTI 1563.

vocatus, memini, qui in jus vocatus, in libello, quem ad judices pro sua defensione scripsit, post multas ineptias, pro colophone addidit: Si vita mea corporali periclitante, in die Veneris sancta, carnes comedissem, laudassetis utique factum: Cum igitur periclitante anima virginem duxerim, cur non dissimulatis, & in meis nuptiis connivetis?

Pro parte vero negativa, ingens est grandium & majorum malorum abyssus, quæ ex tali dispensatione, aut dissimulatione indubie sequeretur: ergo non expedit in proposito casu in lege de cœlibatu dispensare, antecedens vero manifestum est. Nam inde omnis Dei cultus prophanaretur, sacerdotum avaritia in immensum cresceret, litigiorum & simultatum numquam esset finis, bonorum ecclesiæ magna confusio & maxima dilapidatio proveniret, pauperum & impotentium nullus, aut minimus respectus, minimaque haberetur cura: & militantes Deo contra apostolicum præceptum, negotiis sæcularibus se implicarent: & sic ministri ecclesiæ canes vere essent muti contra vitia non valentes latrare. Et confirmatur. Nam cum aliunde, quam per legis sanctæ dissipationem præsentibus ecclesiæ malis subveniri potest, tentanda est via aliter subveniendi: constat autem quod talis dispensatio esset legis de cœlibatu dissipatio, & totalis ablatio: ergo non expedit propter instantem necessitatem in ea dispensare. Quod autem dispensare in tali necessitate, esset legem de cœlibatu dissipare & omnino tollere, nemo non videbit, qui in animos omnium hominum novarum rerum & pecuniarum cupidos attente prospexerit. Dispensatio enim cum uno sacerdote magnum aperiret ostium reliquis omnibus similem pecuniis & favore, aut aliis prætextis causis procurandi dispensationem, & sic tandem fieret, ut ex omnibus fere nemo propter regnum cælorum, sed propter impotentiam contineret. Omitto alia mala, quæ inde sequerentur.

2. Tim 2.

Isai. 56.

Aliunde vero succurri posse præsentibus ecclesiæ necessitatibus, in solutione argumentorum partis oppositæ declarabitur. Ad primum igitur argumentum respondeo: quod sicut ecclesia, quæ pia mater est, tenetur facere quod in se est, ut petentibus panem de legitimis ministris provideret: ita petentes debent quod in se est facere & ad Deum converti, ne in angustiis positi a fide majorum deficiant: & sicut qui vere ex corde est catholicus, tametsi in nemoribus, aut apud Scythas agat, non dejicitur animo aut fide infirmatur, sperans Deum sibi non defuturum, quamvis omne ministerium videatur deesse, ita proculdubio illi catholici, inter schismaticos degentes facere debent. Et sicut olim Israelitis, hinc & inde ab hostibus in figura tentatis & multum vexatis dominus suscitabat duces & judices, qui eos ab angustiis liberarent, ita profecto illis fide integra sperandum est, quod ecclesia reformata, suscitabuntur multi fideles ministri, qui collapsa erigant, & pusillanimes per legitimum sacramentorum ministerium confortent. Ad confirmationem vero respondeo, quod lege aliud est dispensare, cum sacerdote, ut nubat, dummodo ministerio non fungatur, & cum eodem utriusque usum retinente: primo namque modo, nihil inconvenit in magna & vera necessitate dispensare, ut supra dictum est. Ad tertium dico, magnam esse dissimilitudinem orientalium & occidentalium sacerdotum: cum illis

A enim qui legem non receperunt, ecclesiam dissimulare expedit: Cum autem istis pro quibus lex legitime est posita, quique eam salubriter receperunt, dispensare aut dissimulare nullo pacto expedit. Ratio autem Bernardi illius, qua sibi persuasit connivendum fuisse in suis nuptiis, ex ignorantia profecto legum & finis earumdem processit, quapropter relicto eo egregio pastore cum sua virgine fatua.

Pro resolutione propositi casus, dico & obtestor vos, patres conscripti, ne in ea de cœlibatu sacerdotum lege dispensando, magnis malis inde indubie sequuturis ostium aperiatis: deberetis enim potius aliis impertinentibus dispensationibus ostium claudere, nam ex illis maximus legum contemptus processit. Superest nunc de duobus ultimis articulis tractare, B in quorum explanatione quædam quæ forte desiderantur adjungemus.

Dixi enim in quarto articulo, quod pauci sunt, qui continent, quia pauci continere volunt, sub quo multa latent dubia, ex quibus tantum duo, brevitatis gratia proponam. Siquidem continentia est magnum donum Dei de sursum descendens, & dona Dei non sunt volentis aut currentis, sed Dei tantum miserentis, ut profitetur apostolus. Qua ratione, dicet aliquis, fieri potest, ut vas fictile, homoque terreus, contineat cum vult continere, numquid habes tu Deum in manica tua, ut inde cum vis continere, rejicias? C Ex ea magna utique difficultate, quidam paucis & prudenter se explicant respondentes, quod veri Christiani, qui volunt continenter vivunt, quia nostris precibus, & meritis donum continentiæ impetramus & meremur: Non enim, inquiut, & valde bene, frustra dominus in euangelio nobis pollicitus est: *Petite & dabitur vobis, pulsate & aperietur, & omnis qui petit accipit*, & alibi: *Si quis autem vestrum indiget sapientia*, qua se continere valeat, *postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter & non improperat, postulet autem in fide nihil hæsitans.*

ANNO CHRISTI 1563.

Sap. 8.

Rom. 9.

Luc. 11.

Ioan. 1.

D Verum quamvis quæ dicuntur multum vera sunt, tamen quia constat non omnia dona precibus aut meritis imperrari, aut donari nobis: aliunde quærenda est ratio prædictæ Christianæ libertatis: Admitto autem, quod existentes in gratia condignitate meriti, merentur augmentum gratiæ, & insuper mereri possunt donum continentiæ: non tamen admitto perseverantiam in donis Dei aliquem præter Christum, sibi, aut aliis mereri potuisse: Cum igitur dona, quæ Christus nobis meruit gratis nobis dentur, unica alia ratione ad dubium respondeo, & articulum simul probo. De iis, quæ pendent ex mera Dei voluntate & ex nostro libero arbitrio debemus loqui, secundum id tantum, quod nobis in scripturis revelatum, aut insinuatum est, sed insi- E nuatum est nobis in euangelica scriptura, quod qui continere volunt recipiunt continentiæ donum: ergo verum est & euangelicum, quod pauci continent, quia pauci volunt continere: major declaranda est, & minor probanda. Pro majoris (quæ maxima est euangelica S. Thomæ) declaratione advertendũ est, quod sunt quædam dona Dei absoluta, quæ absolute pendent ex Dei mera voluntate & liberalitate, sub nullo merito humano cadentia: quæ tamen communicantur hominibus, eisdem nihil minus cogitantibus: verbi gratia, incarnatio filii Dei donum est hujusmodi: de quo Isaias, & post eum apostolus

apostolus dicit, *Oculus non vidit & auris non audivit, & in cor hominis non ascendit*, donum, scilicet, incarnationis filii Dei, *quod dominus præparavit diligentibus se*, illis nimirum nihil tale cogitantibus aut volentibus: unde D. Thomas probat filium Dei sine peccato numquam incarnatum fuisse, nimirum quia de hujusmodi dono non loqui possumus aut debemus, nisi ex iis quæ Deus nobis revelavit. Sunt vero alia dona Dei, gratis etiam data, quorum quædam, ut ex scripturis constat volentibus etiam negantur, verbi gratia, mori pro Christo magnum Dei donum est, multis tamen sanctis id volentibus & appetentibus negatum est. Alia autem sunt quæ nisi volentibus, & ex animis ea cupientibus non dantur, verbi gratia, perseverare in bono gratiæ, magnum Dei donum est, quod utique numquam datur nisi ex corde volenti perseverare: & quandoque negatur occulto Dei judicio, etiam volenti: Alia autem sunt dona gratis data, quæ volenti numquam negantur, quale donum continentiæ, de quo sicut de aliis loqui possumus, secundum id quod ex scripturis nobis revelatum aut insinuatum est.

Quod autem in euangelica scriptura nobis insinuatum sit, quod qui vult continere propter regnum cælorum recipiet donum continentiæ, ut in minore dicebatur, manifeste deducam ex citato loco prioris ad Corinthios, ubi de parentibus virginum affirmat apostolus, quod *qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc indicat in corde suo, servare virginem suam bene facit*: ex iis apostolicis verbis sic colligo. Pater servans virginem suam, ut contineat cum circumstantiis illic positis apostolica auctoritate bene facit: non autem bene faceret servando virginem ut contineat, si ex apostolicis verbis non intelligeret, quod sua virgo simul cum proposito, aut voto continentiæ esset receptura a Deo donum continentiæ: ergo verum est, quod in prædictis apostolicis verbis, nobis omnibus insinuatur, quod qui vult continere recepit continentiæ donum: quod autem non bene faceret, nisi sic verba apostoli intelligerentur: luce clarius est, nam præsumptuosum valde esset cogitare, quod solum quia virgo vult continere, poteit continenter usque ad mortem vivere: Nam nemo fidelium non intelligit, quod ex nobis sufficientes non sumus aliquid cogitare, tantum abest, ut cogitatam, aut voto firmatam continentiam, sine dono Dei servare possit.

Designantur autem in apostolicis verbis tres circumstantiæ, quas donum continentiæ concomitatur. Prima est, quod non ex levitate aliqua, sed firmus aut firma in toto corde suo statuat se velle propter Christum & regnum ejus continere. Secunda, quod id, pater virginis, non quia clauda, aut lippis est oculis, aut pauper persuadeat, & ipsa eadem ratione consentiat, sed continentiam pater & virgo in animum inducere, nullam habentes necessitatem. Tertia, habentes potestatem suæ voluntatis, quo vult apostolus, magno consilio, maturaque deliberatione indigere, qui aut continere proponunt, aut continentiæ votum emittunt. Tres vero istas Christiani cœlibatus apostolicas circumstantias libenter, quamvis breviter hic notare volui, ut ex iis secundi dubii quod ex eodem articulo se offert, nodum faciliter dissolvam.

Si tanta est Christiani animi, dicet aliquis, ex adjuncto continentiæ dono, virtus, ut qui vult valeat continere: Cur dicitur in articulo, quod pauci sunt, qui continent, quia pauci volunt continere, præsertim cum infinitus sit numerus profitentium se velle continere, & plenus sit mundus, tam monachorum, quam sacerdotum, sub diversis regulis & institutis profitentium continentiam? Respondeo, concedendo quidem, quod magna est multitudo eorum, qui continentes videri volunt, sed magna illorum pars, ne dicam maxima, non adhibitis apostolicis circumstantiis, proposuerunt, aut voverunt continentiam, idcirco mirum non est si pauci propter Deum & regnum ejus, contineant, aut continere velint.

Si hic prædicandi locus daretur, longum profecto sermonem facere possem, de proposito egregio themate, verum quia disputatorem non prædicatorem hic ago, duabus dumtaxat adhibitis Christianis cautelis præsenti malo providendum censeo: Primo publica ordinatione cavendum est, ne plures novæ regulæ, aut novæ continenter vivendi rationes admittantur, & superinducantur: ut vero regina in vestitu deaurato, circumamicta donorum varietate, in bonis sponsi sedeat, antiquas religiones (quas vocant) jamque diu receptas conservare, reformare, atque ad normam & ritum sanctorum patrum sub quibus cœperunt & fundatæ sunt, paulatim & quoad fieri potest, reducere oportet: Ceterum si neglecta prædicta sancta tot ordinum reparatione, cuilibet liceat, novo varioque vestitu, aut nova & a se excogitata libera vivendi ratione continentiam profiteri, in immensum crescet stulte voventium numerus, & libere licebit adversariis nomen nostrum blasphemare: deinde antiquorum canonum renovatione, & sub novis pœnis providendum est, ut qui deinceps, sive ex monachis, sive ex laicis sacris sunt initiandi, aut ad sacerdotia recipiendi, probati, docti, & superadulti sint: ut sic successu temporum, idoneis & non inutilibus ministris ecclesia repleatur.

Circa quintum & ultimum articulum advertendum est, quod Lutherani in eo errore, sicut in reliquis, se suo gladio jugulant, dum literatissimi doctores dicunt: Ecclesiam nuptias damnare, eas sacerdotibus interdicendo, quod probare contendunt ex verbis apostoli in priore ad Timotheum epistola, prædicente, *In novissimis temporibus* quosdam a fide discessuros, qui attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum nuptias prohibebunt. Quibus ego eumdem sane locum oppono, & interrogo: an apostolus eo loco de Simone, & ejus schola, qui nuptias sicut cibos, natura malas esse dicebant: quapropter sicut abstinentiam ciborum, ita nuptias prohibebant, loquatur? Respondent utique in suis libris apostolum juxta sensum literalem, de illis sui temporis blasphemis doctoribus, eo loco, sicut in multis aliis, indubie esse loquutum: Cum igitur vos Lutherani perpetuo nobis objiciatis, quod relicto sensu literali, scripturam aliis retortis sensibus devexamus, cur vos hic, sicut frequentissime alibi, neglecto sensu literali, sanctæ ecclesiæ & ejus legitimo pastori universali tribuitis, quod apostolus hostibus Iesu Christi & veritatis euangelicæ tribuit? Interrogo vos præterea, an prohibere nuptias spadonibus, aut infantibus, aut aliis ad conjugium inidoneis, sit nuptias damnare, an potius honorare? Quia igitur ecclesia sancta iis tantum

nuptias interdicit qui de rebus mundi soliciti esse, & uxoribus complacere non possunt, quæ est potissima ratio conjugatorum, ut superius dictum est: propterea, inquam, in ultimo articulo dixi, quod ecclesia interdicens nuptias sacerdotibus, eas honorat, tantum abest, ut damnet, sicut vos infideliter dicitis: Conjugati enim Christiani ad tempus tantum relinquere possunt uxores & familiam, ut orationibus vacent: Sacerdotes vero semper orare, & rebus divinis vacare debent: quare si uxorati essent, aut circa Deum, aut circa uxores, in officio necessario deficerent. Et hæc sunt quæ mihi videbantur, pro mei ingenii tenuitate ad propositos articulos dicenda. Omnia quæ hic, aut alibi dixi, quæque dicturus sum, vestræ omnium sacrosanctæ censuræ, me libens & prudens submitto.

CXII.

IN LAUDEM SANCTISSIMI doctoris Thomæ Aquinatis, ex sacro prædicatorum ordine, oratio R. P. ac magistri Fratris Ioannis Gallio, Burgensis Hispani, sacræ theologiæ doctoris, ac serenissimi & catholici regis sui Philippi, theologi.

Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita. Matth. 5.

CLARISSIMI doctoris Thomæ Aquinatis sacra de more celebraturi, lætis animis almæ huic religioni merito sane congratulantes advenistis. Quem enim generis splendore conspicuum, non sine Italicæ gentis honore Campania tulit, hunc sæculo renuntiantem felix prædicatorum ordo sinu excepit, nutrivit, docuit, & veluti præclarum jubar cunctis syderibus micantius, orbi Christiano produxit. Atqui ut hujus Luciferi ortu peculiari nomine gloriamur, qui etiam catholicæ ecclesiæ ornamento fuit: ita fulgentissimam lucem nec intra privatos parietes occulimus, nec tantum decus quominus sit etiam commune, aliis invidemus. Etenim quondam Israeliticis tribubus haud leve, sed pulcrum illud certamen erat, quæ sibi David in regiam deducendum susciperet: Græcas itidem urbes quasdam inter se olim contendisse legimus, quæ sibi Homerum poetam proprium vendicarent: nonne & potentissima Europæ regna in celeberrimo doctore Thoma eximium aliquid sui libenter agnoscent? Priscorum regum nobilitatem a materno proavo deductam Hispania contulit, Italia feliciter peperit, Germania erudiendum admisit, Gallia doctorem auscultavit, & ea nunc requies fesso quæ labor ante fuit. Sed cui ego huic luci metas aut terminum constituo? Qua terræ, qua cæli patent, sanctissimæ illius vitæ adhuc fragrantia spirat, & cælestis doctrinæ radius ubique gentium diffusus est, ut quod de felicissimo Iosia rege prædixit sapiens, in hujus laudem usurpare liceat. *In ore omnium quasi mel indulcabitur ejus memoria, & quasi musica in convivio vini.* Hujus ergo luminis contemplationi priorem nostræ orationis partem dicandam institui, mox ad civitatis supra montem positæ altitudinem conscensurus: hæc duo mihi ex euangelica lectione explicanda thematis loco delegi (*vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi supra montem posita.*) Quæ si divina gratia opem ferente præstitero, & nostræ solennitati, & gravissimæ huic concioni, non pro dignitate, sed pro exiguitate nostra satisfecisse videbor. Mihi certe vel alterutri parti satisfacere voluisse, perdifficile visum est. (*Vos estis lux mundi*) Sapiens ille orbis terrarum conditor, qui fortiter cuncta, suaviter universa disposuit, nequid patratis operibus desiderandum superesset, principio lucis venustatem, ac deinceps diversorum luminarium ornamenta constituit. Quamvis enim optima & pulcerrima extarent omnia, singulaque suis aptissime sedibus digesta (quæ conditricis sapientiæ dispositio fuit) una tamen luce deficiente, universa hæc rerum species lugens, ac veluti orba perpetuo siluisset: nec sane alius naturæ vultus futurus erat in orbe post operandi finem impositum, quam a principio habuisse scriptura revelante comperimus. *Terra,* inquit, *erat inanis, & vacua, invisibilis, & incomposita, & tenebræ erant super faciem abyssi.* Nulla montium asperitas, vel æquata camporum planicies videretur: neque præterlabentium aquarum sinuosos flexus ab alto spectare licuisset: nulæ virentium arborum pictuiatæ frondes apparerent, aut candentibus gemmis amœna prata, quæ se gratissima intuentibus objectant, voluptatem ullam mortalium oculis præstitissent. At ubi se super omnia splendor effudit, suus cuique vultus & decor allatus est: tantumque unius luminis ornamentum fuit, ut ipsi decori pulcritudinis atque venustatis plurimum adjecerit. Quod si bonorum omnium parens visibilem hanc lucem, quæ terminis clausa, temporum vicissitudini obnoxia, & quæ nobis cum pecoribus ac vermibus communis est, tanta providentia in medium produxit: haud equidem substitisse credendus est, quominus ad altiorem rerum ordinem perspiciendum sublimius quoddam lumen internis oculis admoverit. *Erat*, inquit euangelista, *lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Clarissima quidem illa planetarum & astrorum lumina, quæ suis stationibus ac flexibus labentes cælo menses, annosque producunt, vera nullatenus dicta sunt, quod deceptricem hanc, & prętereuntem orbis figuram dumtaxat manifestant. Inaccessum vero divinę sapientię lumen, quo invisibilia & numquam desitura bona revelantur, quo veritas agnoscitur, via splendet, vita invenitur, ut inventa ęternū perfruamur, lux vera est. Quæ si nos cælum videre jussi, non proni terrena spectaremus, quod unum est, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: venire siquidē in mundum nondū eum arbitror, qui natus communem aerem spirare, solem hunc videre incipit: Sed cum jam rudioris ætatis caligine deposita, per intelligentiæ acumen, rectum a pravo discernere prævalet: hunc splendidissimis radiis excitat, advocat, ut sequatur se invitat: Quod clarioribus adhuc verbis per Salomonem nobis expressit: In summis, ait, excelsisque verticibus, in mediis semitis stans juxta portas civitatis, in ipsis foribus profert verba sua, dicens: *o viri ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.* Nullus locus relictus, nulla occasio neglecta, nullum tempus prætermissum est, quo non munera sua diffundere gestiet: qui in deliciis habet, quod miseri homunciones tantæ majestatis convictu excipiantur, & tanto certe benignius, quanto sine ipso ad ejus contemplationem adduci impossibile, nedum difficile fuit.

Nam & si naturalium virtutum occultissima quædam rimari, & mentis ingenita perspicuitate, eruere interim possimus: at cælestia, & quæ sensus effugiunt humanos, quæ in cor hominis

Marginalia: 1. Reg. 19. — Eccles. 49. — Prima pars. Sap. 8. — Genes. 1. — Ioan. 1. — Prov. 8.

minis non ascendunt, nulla mortalium oculorum perspicacitas consequi valuit: Audi sanctum Iob de his præclare disserentem: *Habet*, inquit, *argentum venarum suarum principium, & auro locus est, in quo conflatur*, Sunt quidem abstrusa quædam, & naturæ visceribus abdita, quales argenti, aliorumque metallorum venæ, quæ imis terræ penetralibus concrescunt, sedenim indagantibus pressa quidem vestigia contueri licet, ut ab effectu causam, a qualitate substantiam perquiramus. Occultum itaque argentum, sed quod habet suarum venarum principium certa sedes auri & aliorum, quæ recondita videntur, certus locus definitum cuique tempus decretum est: verum quod solertissimus indagator subodorari queat. Ea tamen divinæ sapientiæ sublimitas, ut neque tempori subjecta, neque loca diffinita contineri aut sensuum pernici volatu possit attingi. Addit namque *unde* ergo *sapientia venit, aut quis locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium mortalium, volucres quoque cæli latet.* Attende, quam graphice rei hujus difficultatem expresserit. Non solum humanorum oculorum acies effugit, verum cælestium spirituum obtutibus abscondita est, qui naturæ subtilitate, ut quibusdam pennis ad spiritualia capessenda facilius elevantur: & quo semel dicam: imo dicat nobis idem propheta, Deus intelligit viam ejus, nec ulli nisi ejus gratuita illustratione unquam obtigit. Hic igitur, qui carneis, obtusisque sensibus lucidissimum solem proposuit, qui nos intelligendi virtute præditos præ ceteris animantibus ab initio creavit, ut ejus erga nos caritatis undique argumenta suppeterent, spiritualium secretorum conscios admisit divinique luminis participes effecit.

Job. 28.

Qua propter patres sanctissimi (oblata enim oportunitate libentissime utar) cum sapientiæ illius incerta, & occulta nobis revelata conspexerimus, quamprimum sensibilem hanc lucem se cælo attollentem singulis diebus advertemus, levemus corda nostra, cum manibus ad Deum gratias agentes, cum apostolo Deo & patri, qui nos dignos haud utique invenit, sed ipse facit *in partem sortis sanctorum in lumine. Qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.* Quod nec præclara majorum stemmata contulerunt, nec anteactæ vitæ merita sunt assequuta, non ingenii acrimonia, vel indefessi studiorum labores adepti, nec vero cunctis opibus in unum collatis pretiosam hanc margaritam emere licitum fuit. Namque, ut ait sapiens, *pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur non huic valent comparari.* Vnde ergo sapientia venit? Quis tanti muneris auctor? Illud certe inviolabile numen, quem omnium bonorum auctorem revelante ipso agnoscimus, inspirante profitemur: *Deus*, inquit apostolus, *qui de tenebris dixit lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in faciem Christi IESV.* Sed ad enarrandum illuminatoris nostri providentiam revertamur, omnibus quidem ille semper assistens, ut regiminis pulcerrimi ordo, quo universa disponit, in diffundendo lumine ostenderetur, ab ipso naturæ exordio, in omni gente majora quædam, & lucidiora sydera proposuit, quæ acceptum lumen aliis impertirent, certissimumque viæ ducatum afferent. Hinc

Colos. 1.

Prov. 3.

vetustissimus patriarcharum senatus, rutilus prophetarum chorus, recondita scripturarum ænigmata, sacerdotum ex adytis oracula emicuerunt: de quibus per Oseam prædixerat ipse dominus: *Ego visiones multiplicavi, & in manibus prophetarum adsimulatus sum.* Ad propulsandas ignorantiæ tenebras, quibus originis peccatum, naturæ vulnus obduxerat, semper divina lumina præsto fuerunt. Osea. 12.

Intuere in mystico tabernaculi opificio, quam solicite de concinnandis lucernis, neque unquam extinguendis inter cetera præceptum sit. Candelabrum septemplici calamo productum, secundum exemplar in monte ostensum fieri decernitur, in Australi parte locandum, cujus tam extitit elaboratũ opus, ut nullibi se artificis ingenium aut manus diligentius exercuerint, quo & doctorum vota, & morum institutio, & docendi ratio, melius, quam iconicis imaginibus expressa fuerunt. De quibus ut non vacat singulatim referre, ita hoc unum silentio non est premendum, quod ductile candelabrum non fusile factum est, cum fusorii operis in illa fabrica non rarus fuerit usus. Namque fusilia repente integra, perfectaque videntur evadere, ductilia vero multiplici artificum exercitatione, ad statum, decoremque perducuntur. Ecclesiasticis sane viris haud leve documentum, ut candelabrum antiquum nobis quoque lucere possit: nulli scilicet regendi, aut docendi munus repente assumendum, ne forte, dum antevertit, prius sit erroris magister, quam discipulus veritatis: sed quem longa, eaque feliciter exacta studia exercuerunt, quem probatæ vitæ austeritas ut quibusdam malleorum ictibus induravit, quem consultissima discernendi sagacitas undique nitentem reddidit. Hunc si nostra sæcula more servassent, nec tot hæreticorum monstra tulissent, nec fidelium cœtus, variis incertisque sententiis passim discinderentur. Aureum igitur illud septem lucernarum hastile, in tabernaculi penetralibus æternos ignes conservans, illustrem doctorum sapientiam prætulit, quo septiformis spiritus in ecclesia domo Dei vivi, ut certissima sydera semper accendit. Exod. 25.

Et hæc quidem dum nocte silenti continerentur omnia. Quid enim aliud tempus illud, quod lucis ortum presserat, quam nox intempesta fuit? At ubi lux alma refulsit, ubi æternum lumen velamine carnis obtectum, huic se mundo videndum obtulit, tunc nullus locus caligini aut tenebris relictus est, tunc felicitatis æternæ dies mortalibus illuxit, quem sacer Isaias ante cecinerat: *Erit*, inquit, *lux Lunæ, sicut lux Solis, & lux Solis septempliciter, sicut lux septem dierum, in die, qua alligaverit dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit.* Ab illo die res nostræ olim collapsæ, in pristinum decorem restitutæ: Quin & novus splendor exoriri visus est: neque enim Lunam pristinam claritatem verum & solari similem accepturam, Solemque ipsum septempliciter fore splendidum repromittit. Hujus luminis primitias gloriosus apostolorum chorus abstulit, quibus ipse justitiæ Sol dicere solet: Vos estis lux mundi. Processerunt illi ut potentissima fulgura ab oriente usque in extremos occidentis fines micantia, ut in omnem terram sonos lucemque diffunderent. Ii per orbem terrarum, quasi scintillæ in arundineto Isai. 30.

dineto discurrentes, caritate succensi, doctrina A fulgidi, tot funalia sæculo reliquerunt, ut noctis tenebræ profligatæ, ac penitus fuerint devictæ. Secundum illos alii atque alii surrexerunt, ut luminaribus succedentibus, aut etiam mortis, indeficiens atque perpetuum lumen adesset,
Prov. ult. ut videlicet in domo mulieris fortis, cujus ab ultimis finibus pretium lucerna per noctes nunquam extingueretur.

Sed numquid ut lucerent, & non magis ut arderent posita sunt? De insigni quodam luminari, nempe de Ioanne Baptista testatur veritas:
Joan. 5. *ille erat lucerna ardens, & lucens.* Arsit prius sibi, idque sapienter, ut deinceps aliis luceret utilius. Maximum Dei donum, cælestium B mysteriorum cognitio, præclarum mirificeque attollendum fidei lumen. At nisi operum pinguedine fotum, nisi caritatis ardore succensum, languere solet: ac penitus extingui. Vide quid de umbraticis lucernis lex olim præscripserit.
Exod. 27. *Præcipe filiis Israel ut offerant oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum, ut ardeat*
Iob. 29. *lucerna semper in tabernaculo testimonii.* Tu ergo si Dei lucernam super internum mentis caput splendere cupis, si lumen in tabernaculo non extingui, occidentis literæ præceptum, in spiritu vivificante custodi. Sume tibi oleum purissimum de arboribus olivarum, mores, inquam, tuos, in spiritu lenitatis & mansuetudinis compone, proceras illas arbores imitare, quæ sunt in paradiso Dei, de quibus scriptum
Eccl. 44. est: *Isti sunt viri misericordiæ, quorum pietates non defecerunt.* Cumque horum exempla imitanda susceperis, atque opere præstiteris, memento ea pilo contundere, ut nihil videlicet, tibi indulgendum existimes: sed benignum te aliis, tibi acerrimum exhibe: cunctaque opera discretionis pilo, quasi surdo verbere contusa igni caritatis admovere satage: itaque fiet, ut emunctissima lucerna potiaris. Tales se nobis præstiterunt apostolici viri, quibus haud secus, atque cælestibus astris ecclesiæ sanctæ
Apo. 12. corpus exornatum, lucidissimum que fuit. Ex his ut quibusdam floribus sapiens illa mulier stellatum diadema contexuit, capitique imposuit, ut vel hinc prudentissimo cuique doctorum sublimitas facile possit deprehendi, quibus etiam a domino dictum est: *vos estis lux mundi.*

De divo Thoma. Inter hos veterascenti jam sæculo novus quidā Hesperus ab Hesperia exoritur Thomas Aquinas cujus encomia prosequentem, ante me temporis, & orationis, quam dicendarum rerum copia destituet. Quod si aut vestræ expectationis, aut animi mei votis parem esse licuisset, ultro se hujus diei obtulerat occasio, qua feliciorem nec ipse optare, nec quivis alius promittere E auderet, ut coram celeberrimo totius orbis consessu de sanctissimo doctore mihi etiam a prima ætate observandissimo verba facturus adessem. Nam, quod in laudibus Pauli primus dixit Chrysostomus, hujus etiam & ego viri amore flagro. Sed age præstat exigua quam nulla proferre, cum omnia persequi immensi laboris sit. Quis digne referat illibatum perpetuæ virginitatis candorem? Animus ille angelicis spiritibus adsimilis, incoinquinatum corpus, & cælesti puritate perspicuum, exigebat, ne quid terreni contagii, spiritu, quem decorabat sapientia, illaberetur. Innocentissimus vitæ progressus, circumspecta morum disciplina, victus parsimonia, incessus, gravitas, sermonis blanda modestia, totus denique exterioris hominis aspectus, quid aliud, quam reconditi luminis scintillæ fuerunt?

Iam studiorum ejus rationes, nulla vel Apellis tabula evidentius, quam hodierna epistola depingi poterant. *Optavi*, ait, *& datus est mihi* Sap. 7.
sensus: & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ: Et interpositis quibusdam subjecit, *quam sine fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo.* Temporis itaque permultum habuit oratio, quæ a teneris annis doctorem hunc ut pia nutrix fovit, neque unquam deseruit, plurimum lectioni, totum sapientiæ studio impendebat, ut nullum otio relinqueretur. In legendis auctoribus mira sedulitas, certissimum in discernendis judicium, retinendi vero tanta vis, ut quæ semel legisset (perlegerat autem antiquorum pleraque) omnia in prospectu habere judicares. Ea demum cælestis ingenii fœcunditas, ut facilius eum credas dictare, quam alium legere potuisse. Quinquagesimum nondum evaserat annum, tot publicis prælectionibus feliciter exanthlatis, tot voluminibus multijuga eruditione compositis, ut vix eo tempore legere vacet, quot ille præclara monumenta reliquit.

Et aliorum quidem singularis industria fuit: C hic gentiles insectatur, alter hæreticos aggreditur, alius in scripturis enarrandis, alius in explicandis disceptationibus totus incumbit, unus Thomas quasi alter Beseleel in constructione tabernaculi omnem operam impendisse Exo. 35.
videtur de quo scriptura refert, quod fuit plenus Spiritu Dei, sapientia, intelligentia, & scientia, & omni doctrina ad excogitandum, & faciendum opus omne in auro, argento, ære, & ferro, & quicquid fabre adinveniri potest, dedit in corde ejus. Attende quantum sancti doctoris industria ecclesiæ contulerit. Gentilium errorum nubila disjecit, hæreticorum argutias dissolvit, legalium arcanorum detexit umbras, scripturarum mysteria reseravit, fidei dogmata di- D vinaque præcepta distinxit, virtutum rationes edocuit, sacramentorū efficaciam virtutemque luce ipsa clarius expressit: tantus denique fuit, ut unus artificum omnium operas præstitisse, atque in uno Thoma multigenam spiritualium divitiarum supellectilem confertam reperias. Brevis hæc in volatilibus apes, sed quæ mira florum varietate collecta fragrantia mella diffundat. Eccl. 11.
Atque ut cetera sileam (quis enim hujus viri laudes vel justo volumine comprehendat?) hoc unum adjiciendum existimo, quod mihi plusquam miraculo fieri solet.

Nescio quo infausto genio, pestis hæc nostris animis irrepserit: siquam ex alienis laboribus rhapsodiam congessimus, id omne velut proprium venditantes, inanem auram, moxque perituram summo studio aucupamur, qui si furtivis coloribus exuti, nostros pannos ostenderemus, nihil aliud quam ridiculi videremur. At Divus hic, multa quidem alieno Marte collegit, sed cum plurima ex feracis ingenii partu contulisset, ea cura mentem solicitabat, ut vel Augustino, cujus observantissimus fuit, vel alicui sanctorum, quos omnes venerabatur, acceptum referret. Quod si Deo optimo maximo, gloriam, proximis utilitatem, antiquis honorem attulisset, nihil sibi ex propriis laboribus præter labores reservandum censuit. Verum age, recepit de manu domini, duplicia pro

pro cunctis operibus suis. Namque studiosissimus veritatis animus, revelatæ jam gloriæ contemplator inter præclara lumina ante thronum divinitatis, fulgurantia perpetuo adsistit, & celeberrimum ejus nomen per omnium fidelium ora, tam suavi, quam frequenti sono pererrat.

Hunc dialecticæ atque philosophiæ candidati ducem sequuntur, Moralis discipl. æ studiosi, consultissimum habent interpretem. Animarum vulneribus medicaturi, ab eo pigmenta mutuantur. Ille divini verbi præcones numquam non donatos remittit. Ipsum denique felicissimum antesignanum, theologorum exercitus consectatur. cumque omnibus in pretio sit, dignus sane venerabilis ecclesiæ doctor, quem hæc sacra, & œcumenica synodus maximis, iisque amplissimis honoribus prosequatur.

B

Sanctissimæ siquidem vitæ diem clausit extremum, cum ad generale concilium Lugduni celebratum, jussu Gregorii decimi pontificis maximi iter arripuisset: In ipso itinere constituto, nuncius ecce adest, ad concilium illud evocans, quod summus omnium parens ab initio sæculi indixerat, quo tandem ab orbe redempto, jam homines cum Angelis convenire cœperunt. Illuc Thomas vocatus pervenit, quo jam *ascenderunt tribus, tribus domini testimonium Israel, ad confitendum nomini domini*, sed quis putas nuncius eum accersivit? quem alium a patre luminum mittendum existimabas, ut hoc lumen ad sydeream sedem accerseret? utique non alium quam lumen, lux lucem, stella stellam ad stellata regna vocavit. Moribundo enim fulgidus stellæ radius tertio adstitit, ut fausto sydere per ignota regna contenderet. Demum ad extrema perductus, epithalamio Salomonis exposito, velut candidus olor carmine vitam finivit. Non ergo potuit ecclesiasticis interesse conciliis morte præventus: verum ecce superstes, atque in æternum victurus vobis adest, bona sua, spiritales doctrinæ thesauros, hæreditario jure vobis delegavit. Temporalia siquidem nec habere voluit, nec vestra auctoritate digna erant.

Psal. 121.

C

D

Nulla proinde ab ejus felici transitu concilia, sine sacro doctore celebrata sunt: ut enim de ceteris, sileam, quod audimus, quod videmus, quod manibus nostris contrectamus, quidni aperta voce ad ejus laudem testemur? vestra comitia perpendite. Ex plurimo eoque honorabili doctorum cœtu, quotus quisque consultor accedit, qui divi Thomæ auctoritate veluti splendente gemma, suam sententiam non exornet? At in consultissimo patrum recessu, doctor hic sententiam rogatus frequentissime censet, ad quem ut ad Lydium lapidem, siquid ambiguitatis, aut controversiæ fuerit exortum, communibus votis referendum existimetis, & qui eum sui placiti patronum obtinuerit, incertam judiciorum aleam non sit habiturus, quin secundum eum sententia ferenda sit. Atque adeo hujus religionis nomine, gravissimæ vestræ auctoritati gratias agere libeat, quod doctoris Thomæ nomen ubique celeberrimum, vestra in eum observantia, celebrius posteritati reliqueritis, & quidem juste, ut qui etiam cum summis ecclesiæ principibus divina voce audire meruerit. Vos estis lux mundi. Sed de priore quidem hactenus.

E

Ad vos jam, patres sanctissimi, nostra se fle-

A ctit oratio: vobis namque posterior ejus pars a principio dicata est, quam obsecro, ut benigne excipiatis: brevior enim & utilior priore futura est.

Non potest civitas abscondi supra montem posita.

Frequentissimo scripturarum usu, sancta Christi ecclesia, civitas dicitur supra montem excelsum ædificata: nempe, quæ illius omnipotentia, justitia, veritate, sacramentorum altitudine subnixa, hostili nullatenus incursu possit everti: de qua propheta: *Magnus dominus & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.* Idem ipse conditor, qui & fundamentum, idem sponsus, & propugnator est. At in præsentia hujus regni proceres, nimirum ecclesiarum prælati, qui aliorum duces & exēplar sunt propositi, civitati supra montem constructæ dominica voce conferuntur. Enimvero ut civitas in eminenti, præruptoque monte sita, pacatum, securumque refugium adventantibus præbet, eademque inaccessa hostibus, & terribilis imminet: haud secus Christiani populi rectores, benignitate miseros ad se confugientes excipere, & summa, qua pollent auctoritate, factiosos, rebelles oportet coercere. Fuere quidem in antiqua synagoga miserorum refugio decretæ civitates, sed eæ quidem paucæ, nempe tres citra, totidem ultra Iordanem, ut in Numeris habetur, quo se tuto reciperet, qui inopinati homicidii reus accerseretur. Sed quod Dei nostri benignitas, & humanitas se nunc latius effuderit, ubique terrarum refugii civitates obviæ, ubique exulibus certissimum asylum constitutum est. Audi, quam late pateant profugorum receptacula. Sic enim Isaias propheta: *Creabit dominus super omnem locum montis Sion, & ubi invocatus est, nubem per diem, & splendorem ignis flammantis per noctem: super omnem enim gloriam protectio.* Quod si effectum protectionis nosse desideras, quæ antiquæ columnæ nubis, & ignis gloriam tantopere antecellit, attende quod subditur. Tabernaculū erit in umbraculum diei ab æstu in absconsionem, & securitatem a turbine & pluvia. Futura est ergo securitas, & ab internarum perturbationum æstu, & ab exteriorum hostium incursu, ut nec calore aduri, nec turbine agitari, neque pluvia obrui miseri pertimescant. Quot ecclesiæ principes, tot refugii urbes agnosco, singuli (nedum hæc sanctissima collectio) civitas estis supra montem posita. Hujus civitatis portas diebus ac noctibus patere opto, necui desint confugienti, nec importunitate frangi, aut pereuntibus vel pulsantibus occludi. Nullum terrenis affectibus, sed Christi ovibus latum præbere ingressum.

Psal. 47.

Num.

Isaia 4.

Augustissima refugii urbs erat, apostolicum illud pectus, quod caritate distentum, totum orbem, nedum unam Corinthum excipere contendebat, dicens: *Os nostrum patet ad vos, o Corinthii, cor nostrum dilatatum est, non angustiamini in nobis, angustiamini autem in visceribus vestris.* Hujus urbis firmitatem, potentiam, latitudinem, nostra hæc infausta sæcula efflagitabant, sed interim vos estis civitas supra montem posita. *Levate in circuitu oculos vestros, & videte*, quot miserorum & periclitantium myriades ad hoc refugium confluere, potius quam accurrere videantur, ignorantes, & parvuli divinæ legis oracula, non quasi ex tripode, sed ex veritatis spiritu consultore

1. Cor. 6.

ANNO CHRISTI 1563.

tore vestro præstolantur, atque omnes fidelium A cœtus sanctissimas leges institui, corruptos Christiani populi mores corrigi, abusus revocari, pristinum ecclesiæ candorem restitui, summis votis deposcunt. Num tot lacrymis, iisque justissimis, vestræ pietatis viscera sese continebunt? Antiquæ fuit crudelitatis, quod vir sanctus amaie deflebat, *Lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos, filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto*, quæ tanta impietas, quæ ferarum superat immanitatem? ea scilicet, quæ sequitur. *Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti, parvuli petierunt panem, & non erat, qui frangeret eis.* Absit a benigna Christi ecclesia ejusmodi crudelitas, quæ ab sponso, vel sanguine fuso, languentibus pullis, & vitam, & escam infundere edocta B est. Maxima ægrotantium multitudo gemebunda, ac propediem moritura coram vobis jacet, qualem miseratus est olim salvator apud Matthæum, quia jacebant vexati, *sicut oves non habentes pastorem.* Hos viperarum morsus infidelitatis veneno corrupit, illos flagitiorum omnium Lerna propemodum absorbuit, ac paganis deteriores effecit. Sunt quos & imbecilles tantorum malorum effigies deterreant.

Matth. 6.

Vos animarum medici; præsentaneo quodam antidoto subvenite, vobis enim cælestium medicinarum pigmenta, vobis omnium charismatum apothecæ commissæ sunt. Nihil tam ad mortem, adsit modo vestra solicitudo, quod C Christi sanguine, ad pristinam valetudinem revocari non possit. Audite querulam Hieremiæ vocem, ne eamdem a Christo audire contingat. *Numquid resina non est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei?* Quis absque gemitu recolat innumeras orbis ecclesias, vigilantissimis hisce pastoribus creditas, eorum præsentia tot diebus orbatas, & solatio destitutas quæ tandem privatas viduitatis lacrymas, publicæ salutis expectatione consolantur? At si tot post fletus, post tot dierum intercessionem pastores suos sumptibus exhaustos, laboribus confectos, longissima peregrinatione fractos, &, quod magis dolendum est fructu vacuos, spe frustratos aspe- D xerint: O quantus erit occursantium luctus, qualis redeuntium confusio, quanta spe orbis universus decidet, qui in hac sacra synodo rerum summam sitam esse credebat? Quin vos hujus civitatis selectissimi custodes, misericordiæ sinus expandite, & sicut scriptū est: *Circumdate Sion, & complectimini eam, narrate in turribus ejus, & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera*, blandimini mœrenti, consolamini lugentem, omnibus regnis, atque provinciis paterna pietate consulite, singulis necessaria distribuite: *distribuite*, inquam, *domos ejus, cognoscat generatio altera*, ut præclarum scilicet nomen posteris relinquatis, deque vobis in futurum dici possit: *Ii sunt sacerdotes ma- E gni, qui in vita sua suffulserunt domum, & in diebus suis corroboraverunt templum*, & supplicibus quidem & confugientibus benignam, at hostibus, civitatem hanc terribilem esse oportet. Nullum tempus otio, nullus locus quiescendi superest: etenim si antiquitatis monumenta consulamus, nullum ab sponsi discessu nostro sæculo fuit calamitosius, tot malis atterimur, tot hostium agminibus obsidemur, in tanto rerum discrimine versamur: ut non jam opiniones præliorum audiamus, sed cervicibus gladios imminentes tantum non simus perpessi.

Hiere. 8.

Psal 48.

Eccl. 5.

Fuere quidem prioribus sæculi Gigantes viri seditiosi, qui terrena sapientia freti, huic civitati bellum indixerunt: fuere Cherinthi, Arii, Sabellii, Manichæi, Donatistæ, ceteraque hominum portenta, qui adversus Dei ecclesiam arma corripere ausi sunt, nec sine magno fidelium periculo congressi, nec sine maximis laboribus superati: Divina tamen superne aspirante clementia, ex adverso processit instructus pastorum & doctorum cuneus, qui super hujus civitatis speculam interim vigilantes, sub mœnibus quandoque dimicantes, tempora vitæ concessa exemerunt: quidam & pulcerrimam per vulnera mortem oppetierunt. Tanta horum ducum in pugnando dexteritas, in regendo auctoritas, in cavendo providentia fuit, ut non solum sibi perpetuum victoriæ decus, sed posteris, securitatem adepti fuerint. Numquam impiorum conatus orbi defuerunt, sed tamen quos ecclesiæ præcedentium luminum splendore, facile deprehendere, & propriis, principumque armis de medio tollere, ac penitus extinguere valuerit. Successerat pacatum illud sæculum a prophetis longe ante prævisum. *Conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, non levabit gens contra gentem, nec exercebuntur ultra ad prælium.* Pulcre feriatos ecclesiæ principes non jam congrediendi cum hostibus solicitudo, sed excolendi vineam domini labor exercebat: Verum (quæ nostra infelicitas fuit) tranquillitas indesidiam, desidia in otium, otium in soporem evasit. *Dum enim dormirent homines*, ecce monstrum horrendum Germania tulit, quo aliud truculentius ex puteo abyssi ascendere vix potuit. Quod Tartareo hæresum fumo ecclesiæ catholicæ vultum suffudit, errorum sentinam commovit, & portenta olim ejecta, veluti postliminio revocavit.

Isaia. 2.

Matth. 13.

Hæc viperarum genimina principio ut locustæ subsultabant, nunc impudentissime prælia moliuntur, ut agnoscamus illos esse de quibus in Apocalypsi scriptum est similitudinis locustarum: similes equis paratis in prælium, de quibus & paulo post, quod loricas habebant ferreas. A principio quidem pietatem modestiamque prætexentes, quales evaserint, experimento cognoscitis, haud equidem jam clanculariis suggestionibus, publicisque cōcionibus agitur, nec maledicentia, & blasphemiis, quod his fuit serpentibus gentile, satiantur: verum aperta defectione, collatis signis adversus ecclesiam Dei vivi, adversus legitimos principes, contra jus omne atque fas, impias manus extulerunt: Huic civitati supra montem positæ, non jam insidias tendunt, vel secretioribus cuniculis subvertere nituntur, sed aperta in luce aciem instruunt, aggerem comportant, machinas erigunt, murorum pars diruta, excelsæ quondam turres crebris arietibus labant: in dies enim viros proceros defecisse intelligimus quos aliis esse præsidio maxime oportuit: per domos, & templa effusas flammas accepimus: confusis clamoribus, & extremis periculis omnia plena. Vos, patres sanctissimi, divini exercitus duces, hujus civitatis fidissimi propugnatores, de quibus scriptum est. *Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die, ac nocte perpetuo non tacebunt.* Num inter, hæc mala quiescendum? Num inter districtos hostium

Apoc. 9.

Isaia 62.

stium gladios oscitandum, inter ipsas mortis umbras inertem vitam ducemus? Procul ab hac sacra concione abesto improperium illud, quod in libro Sapientiæ gentibus Deum ignorantibus impingitur. In tanto viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala, pacem appellant: evenit terra illa malorum facies, horrendum illud jam perstrepere sentiunt. *Væ mihi, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælii*: ad arma non ad quietem vocati sumus, *qui non habet gladium*, juxta quod dominus consulit, *vendat tunicam suam, & emat*, hoc est propria quiete, ac securitate neglecta, pro patria urbe, pro antiquissima sede Romani pontificis, cunctis regnis & populis veneranda, pro sacra vestra potestate, pro sacramentorum virtute, pro fidei veritate, pro ecclesiastica disciplina: bellum suscipite *vos enim præliamini prælia domini*. Nemo locum suum deserat, sed fortissimum illum pugilem imitamini, qui dicebat; *super custodiam meam stabo*, figam gradum super munitionem, ut sciam, quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me. Ecclesiæ vobis credite, custodiæ vestræ sunt, quas in tranquillitate non colere infidum, in summo rerum discrimine relinquere velle facinus est. Non deerunt vobis aut bellici apparatus, aut arma quæ magna præcedentiũ sedulitate collecta, summa etiam providentia disposita sunt. In promptu adest *turris illa David, quæ ædificata est cum propugnaculis, mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Adsunt vobis apostolorum merita, martyrum, coronæ pontificũ vigiliæ, doctorum monumenta, confessorum exempla præclara, virginum lilia candentia, omnis denique armatura fortium, quibus instructi, & certam victoriam, & decus plurimum referetis, dummodo non turpiter jacere potius, quam strenue dimicare destinatum sit.

Sap. 14.
Hiere. 4.
Luc. 22.
Abac. 2.
Cant. 4.

Tandem ut dicendi finem faciam, quid vobis agendum, magna cordis attentione perpendite. *Non potest civitas abscondi supra montem posita.* Omnium oculis conspicui, in publico veluti proscenio versamini, *spectaculum facti Deo, angelis, & hominibus*, in vos omnium ora conversa, ultimi hujus actus eventum, intentionis animis, orbis universus prospectat. Quo si per V. Ampl. licet in stadium decertaturi admissi istis, aut rebus compositis cum maxima gloria, vel iisdem infectis (eloquar?) cum summo dolore, ne dicam dedecore, hinc abeundum, frequentissimum hunc tantorum patrum conventum, hanc temporis opportunitatem multi reges optarunt, vix tandem nostra pars superis faventibus obtinuit, quod prioribus fuerat denegatum. Si (quod absit) post tot rerum molimina, sacer hic exercitus, instar aquarum, quæ labuntur in præceps, diffluere contingat: quid jam spei, aut solatii, inclinatis jam rebus, magnaque ex parte divulsis futurum existimemus? infidelium applausum, hæreticorum insultationem, motus capitum, manuum protensionem, deflere jam olim videtur propheta, dicens: *Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam, sibilaverunt, & moverunt capita sua super filiam Hierusalem.* Quod si intelligant privatis studiis, contrariisque opinionibus concionem hanc sacram discindi, venerandam conciliorum veterum auctoritatem despectui sunt habituri, quod sequitur in Threnis non sine derisione jactantes:

A *Hæccine est urbs perfecti decoris, gaudium universæ terræ?* Quod si certus intempestivi discessus vestri nuncius fuerit allatus (quod omen superi avertant, jam tunc insolentiores facti, subjectis verbis insultabunt. Hæc est dies, quam expectabamus, invenimus, vidimus: quid clarissimi principum & provinciarum oratores sunt acturi, si post tantam expectationem, post tot suorum petitiones exhibitas, arte elaboratas, pietate dispositas, lacrymis etiam aspersas, hæc omnia ventis diffundenda committantur? quid sanctorum angelorum præsidia, quæ vobis cælitus missa sunt, ut foveant, assistant, B auxilientur? Lætine ad suos concives gesta narraturi revertentur? An vero deploratum illud ab Isaia propheta eventurum est? Ecce videntes clamabunt foris, *Angeli pacis amare flebunt.*

Thren. 2.
Isaia 33.

Utque cetera sileam, quæ multa referre possem, aspicite obsecro civitatis hujus principem, auctorem inquam, fidei, & consummatorem Iesum: qui proposito sibi gaudio, sustinuit crucem, confusione contempta. Is quamvis sedeat in dextra majestatis in excelsis: vestris tamen conventibus solicitus adest, & quæ sua fuit semper flagrantissima caritas, miseratur tantos mortalibus esse labores. Hujus urbis oblivisci non potest, etiam si mater unici filii obC liviscatur, quoniam in manibus suis descripsit eam, & muri ejus in conspectu illius sunt semper, Pro his qui perierunt, & pro his qui deficiunt, & pro vobis adhuc stantibus, in quos omnis domus inclinata recumbit, solicitudinem gerit, Num vocanti, manusque suas extendenti deesse poteritis.

Isaia 49.

In mentem venit illius facti, quod primus liber Paralipomenon de David rege commemorat. Errabat profugus vir sanctus a facie Saul, regno, domoque pulsus, ad supplicium etiam ultimum quærebatur in desertis habitans, quia nulla urbs tutum ei offerebat ingressum: Principes quidam interea, facti indignitate permoD ti, ex Iudæa & Benjamin ad eum convenerunt suppetias laturi: quibus non satis fidens obvius processit, dicens: *Si pacifice venistis ad me, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur ad vos: sin autem ut insidiemini mihi, videat Deus & judicet.* Attendite quam nihilo dissimile immortali principi nostro David his diebus acciderit. Ex pluribus Europæ regnis, quæ olim pacifice obtinebat, propemodum ejectus, deserta ignotarum gentium quasi nova diverticula quærit. Inter hæc sacer iste conventus, vos inquam, fortissimi principes omnes, tenentes gladios, & ad bella doctissimi, ex Iudæa, & Benjamin habentes rectam fidem, veracem confessionem proferentes, auspiciis Romani pontificis, summi duE cis & principis nostri convenistis, ut de reducendo rege, de recuperandis provinciis, de republica Christiana in cõmune decernatis, ut exulãti regi vestro opẽ feratis En vobis obvius procedit, coram vobis ecce adstat, medius vestrum residet, & singulos benigne aspiciens talibus compellare videtur. Si pacifice venistis ad me, ut auxiliemini mihi, si recta mentis intentione, si animo simplici, ut reipublicæ, meæque sponsæ cõsularis, ut propugnandæ civitati operam detis, si demũ, ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur ad vos: spiritus meus, qui a corde, hoc est ab amore procedit, quem ego perpetuum mansurũ ecclesiæ promisi, vestris comitiis aderit: vestra dogmata stabili veritate definiet, vestraque decreta

1. Par. 2.

Anno Christi 1563.

decreta perpetuo robore confirmabit. Cor A meum jungatur ad vos, sin antem ut insidiemini mihi, sin ut vestris tantum commodis consulatis, ut luxu, factuque omnia concidere intelligentes, meam vicem non doleatis, nec orbi collabenti opem tuleritis? videat dominus & judicet, ille scrutator cordium, secretorum certissimus speculator dijudicet, & unicuique juxta opera sua reddet.

1. Paral. 12. Vtinam quod tunc scriptura commemorat, in præsentiarum nobis accidat. Spiritus enim domini insiluit super Amasai, qui erat princeps super triginta: vel responderet Dauidi. Vtinam omnes, aut pro omnibus aliquis Dei Spiritu afflatus occurreret: Sed interim affectus vocesque omnium mutuatus, principi nostro præscriptis vestris Amasai respondebo. *Tui sumus, o* B *Dauid, tecum fili Isai pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis.* Tui sumus, o salvator, tecū omnipotētis Dei filii tua virtute creati, tuo sanguine redempti, tuis sacramentis imbuti, tibi omnia dedimus in baptismo, sub tuæ crucis vexillo

Isaie 45. militamus. Pax, pax tibi: nec solum dextras pacis offerimus, sed tibi genua tamquam Deo vivo curvamus, *tibi enim curvabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua*, tuis hostibus implacabile bellum indicimus, sed *pax adjutoribus tuis*, fidelibus inquam, sanctæ Romanæ ecclesiæ fidem, unitatem, obedientiam retinentibus, & pacem optamus, & præsidium afferemus. Tu modo pro te certantibus adesto, ut partæ victoriæ gloriam & laudes referamus, qui cum Patre & Spiritu sancto vivis & regnas per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CXIII.

ORATIO AD PATRES IN SACRA & œcumenica synodo Tridentina, sub Pio PP. IV. habita a R. P. F. Contreras, Hispano, ordinis Minorum regularis observantiæ, regis catholici in eodem concilio theologo.

DOMINICA II. QVADRAGESIMÆ MDLXIII. Ad ecclesiæ reformationem persuadendam.

SI unquam alias, nunc maxime, patres amplissimi, mihi peroptandum fuit, ac summopere ambiendum, sermonem hodie apud vos facturo, apostolici pectoris robur, & divina quædam vis dicendi: quo prædicatio mea, non tam venustate sermonis & fucatæ cujusdam eloquentiæ splendore nitesceret: quam ardentioris spiritus & virtutis ostensione flagraret. *Non enim in sermone est regnum . c., sed in virtute.* Talis siquidem & tam præclara

1. Cor 4. hanc vestram sacratissimā, ornatissimamque coronam nunc decebat oratio: Vbi tot episcopos, ministros Christi, magistros populorum, ecclesiæ lumina, & clarissima orbis capita, non de quibusvis negotiis, sed de summa rerum populi Christiani, consultandi, dijudicandi ac definiendi causa, semel, iterum, atque jam tertio, cum maxima totius orbis expectatione convenisse cernimus. Sane ubi inter perfectos perfectam sapientiam loqui se Paulus affirmat: quem-

1. Cor 2. admodum de rebus arduis apud eos qui primas tenent in ecclesia, loquendum sit, sacrum mihi canonem (quem præterire nefas sit) visus est cōdidisse. A quo quidem explendo tam procul me abesse fateor, quam imperitia mea longe ab ipsa distat sapientia. Equidem quod nec ingenii acumine, nec exercitatione dicēdi pollerē, quodque ferventioris spiritus vi & virtute destituerer, nu- A bens hoc cepissem, nisi ad id oneris subeundum, cum officii mei ratio, tum ea quam debeo observantia me adigeret, & quodammodo repugnantem traheret. Ea est etiam vestra singularis humanitas, & in omnes benevolentia, ut etiā pusillos & mei similes in hoc augustissimo senatu, ad loquendum animare, nedū exhortari videamini. Divini igitur numinis præeunte favore, eo pietatis studio, eo animi candore & sinceritate Christiana, qua sacra tractare decet & inteprerari eloquia, ad opus ipsum accingar, euangelicæ lectionis clypeo munitus & hasta.

Anno Christi 1563.

Assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem ejus, &c.

Divina illa, omnique admiratione superior Matth. 17 transfiguratio Christi, quam nobis hodie euangelica refert historia, mysticam quādam, eamque geminam, in ejus corpore, quod est ecclesia, futurā metamorphosim præ se tulit. Alteram quidem in cælesti illa ac æterna beatitudine cum angelis sperandā, alteram dum hic vivimus, per virtutis studium acquirendam, & summis animi viribus cum Dei adjutorio comparandam. Vtravis harum, vel obiter contēplanti abunde magnam dicendi copiam suppedtare posset. Cum autem brevitati ac tempori deservire nostra festinet oratio, nec possit alterutram pro rei dignitate edicere, utriusque interdum rationem habens ad præfixum sibi scopum matura celeritate properabit. Enimvero transfigurati domini (ut hinc auspicari liceat) singulare mysterium, ex e- C uangelica lectione usque adeo vobis exploratum perspectumque esse arbitror, ut in eo fusius describendo nihil opus sit inani verborum strepitu patientiam vestram remorari.

Audivimus dominum, e sacro illo duodecim apostolorum collegio tres electissimos viros segregasse, & in Thaborei montis celsitudinem conduxisse, ibique supra omnem eorum spem ac opinionem, cernentibus eis, & præ admiratione stupentibus, transfiguratum fuisse. Eo quidem si mens nostra vehementer adspiret, & conscendere mereatur: videbit plane juxta prophetarum oracula, quod Iesus ille sacerdos magnus, qui olim Zachariæ sordidis indui conspectus est D vestibus: ab eo tempore quo in terris visus est, Zacha. 3 & cum hominibus conversatus: hic, inquit Iob, *in manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursum veniat.* Annunciat de ea amicis suis, quod Iob. 36. possessio eorum sit, & ad eam possint ascendere. Etenim *splenduit facies ejus sicut sol*: latentem nimirum animæ gloriam fulgentis palam lucis indice manifestans. *Vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix*: ejuscemodi gloriæ refulgentiam in sanctos, pro singulorū meritis derivandam, & perenniter ab eis possidendam esse ostendens. *Ipse quippe est qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori* Philip. 3 *claritatis suæ.* Nam & nunc quidem *filii Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Sci-* 1. Ioan. 3 E *mus vero quoniam cum apparuerit, tunc similes ei erimus, videntes eum sicuti est.* Et tunc Deus erit omnia in omnibus: eritque ipse cum suis unus per omnia Christus, caput cum membris incredibili splendore cōspicuum, & nullum habitura finem beatissima vita fruens. *Sedebat*, inquit, *populus meus in pulcritudine pacis, in tabernaculis fiduciæ, in requie opulenta: & regem in decore suo videbunt. Non esurient, neque sitient: & non percutiet eos æstus & sol, quia miserator eorum teget eos. In terra sua duplicia possidebunt, & lætitia sempiterna erit eis.* In eum modum Isaie. 4 permulta

Anno Christi 1563.

permulta divina scriptura profert: quum optatissimam illam sanctorum metamorphosim, modis omnibus ineffabilem, verbis conatur exprimere. Id enim summum est bene beateque viventium præmium. Hic ille unus denarius, operariis pro labore diurno, tamquam merces locupletissima, non frustra, nec ad horam, divina sponsione reddendus. *Ego*, inquit, *protector tuus, & merces tua magna nimis.* Genes. 15.

Transfigurato domino, & solem ipsum splendore nimio eclipsante: ecce (mirabile dictu) Moses & Helias e quietis & reconditis divinæ providentiæ sinibus extemplo advolantes comparuerunt, Alter quidem veteris illius populi legislator: alter prophetarum eximius: ex latere adstant domino colloquentes, & ipsissimum esse testantes, quem lex & prophetæ diu ante promisere. Tanta fuit tunc discipulorum cum ingenti admiratione lætitia, e glorificata Christi facie concepta: ut torrente eo voluptatis Petrus extra se raptus, ignarus quid diceret, dixerit tamen: *Domine bonum est nos hic esse.* Hic jam pia animadvertat discretio. Si humanitas Christi ad horam transformata, & duorum sanctorum societas ad momentum ostensa, tantopere lætificat & delectat: quid de innumerabili illa angelorum & cælestium aliorum civium multitudine: quid vero de incomprehensibili Dei majestate sese ultro & perspicue manifestante conjectandum & credendum est? Interim tamen inconsulta Petri suggestio, & silentio Christi, & paternæ vocis inopinato clamore intercepta permansit, *Adhuc* enim *eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos.* Et mysteria mysteriis accumulãs, addit. *Et ecce vox de nube dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Quorsum gesta hæc fuerint, cæleste idipsum pandit oraculum: quo divinæ Triadis adorandum mysterium, temporibus æternis tacitum, jam nunc fit palam mortalibus. Nam pater in voce, filius in carne, Spiritus sanctus in nube lucida, quam possit fieri nunc luculentissime declaratur.

Hæc plane sunt celeberrima post hominum memoriam, vereque divina comitia: ubi *principes populorũ congregati sunt cum Deo Abraham.* [Psa]l. 46. Hæc præludia quædam ejus quam speramus, & ad quam tendimus, promissæ beatitudinis. Hoc vivum exemplar, atque imago illius montis sancti cælestis Hierusalem: ad quam non aliter est nobis accessus quam per consignatum divinitus ostium Christum Iesum. O *quam gloriosa dicta sunt de te civitas Dei.* O *quam magna est multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondisti diligentibus te. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Bonum erat nos hic esse, patres sanctissimi, gloriam domini speculantes, quoadusque in eamdem transformaremur imaginem *a claritate in claritatem, tamquam a domini Spiritu.* Quid enim jucundius, quid beatius, quid Christiana philosophia dignius, quam in domo domini cum eo jugiter conversari, ad anagogicas illas theorias conscendere, & sacratiora Dei mysteria mentis acie perlustrare? Verumtamen præsentium calamitatum consideratione, veluti furentium procella ventorum, propulsa atque jactata mens rapitur & dejicitur, ut eo & necesse sit, nostra vel invita demittatur oratio, & ad alteram hujus vitæ metamorphosim explanandam sibi aditum paret.

[Psa]l. 86. [Psa]l. 30. [Psa]l. 54. [2.] Cor. 3.

Quis enim, obsecro, tam stupidus, quis tam immanis, & ab omni pietate adeo alienus, hoc præsertim loco dicturus: qui rerum novarum conscius, silẽtio preterire queat: vel maxima quibus jamdudum afflictamur incommoda, vel majora, quæ deinceps passuros nos esse formidamus? Quæ quamquam nulli prorsus ignota, vobis vero tristissima sunt: hoc sane loco nũquam non opportuna, & ad commiserandum necessaria esse videntur. Nam quid aliud in aulis principum etiam ethnicorum: quid publicis in viis, quid in civitatibus apud ecclesiasticum, senatorium, & equestrem ordinem, quid demum apud ipsum imperitũ vulgus passim dicitur, jactatur, defletur a piis: deridetur ad impiis? Quid inquam, nisi id quod omnes oculis cernimus: si tamen oculorũ præsidio non abutimur: Universam rempublicam Christianam bellicis tumultibus agitatam, ærumnis afflictam, hæresibus oppressam, innumeris aliis anxietatibus & amaritudinibus lacessitam quotidie pessum ire, & jam jam ultimum minitari exitium? Cum igitur dilectissimã Christi sponsam, & communem omnium matrem tanto mœrore confectam, tam lugubri facie deformatam, tot & tam variis periculis circumseptam videamus: compati ei ac condolere non decet? Decet maxime. Quin ceteris omnibus posthabitis, hujus tam communis omnium quã miserabilis casus meminisse necesse est: huc nervo omnes intẽdere summe cõvenit. Ne forte (quod tempora ipsa minantur, & optimus Deus avertat) in extremum citius prolabamur discrimen. Secundus jam vertitur annus, & super hac re sæpius quidem a viris doctis & probis, tum copiose, tum eleganter, ex hoc suggestu declamatum esse scio: quantum vero emolumenti inde sequutum fuerit, ignorare me fateor. Quid ergo, num idcirco desperandum est, aut ignavo silentio conticescendum? Absit. *Non est iste sermo* (ajebat Iudith) *qui misericordiam provocet, sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis domini, & in arbitrio vestro diem ei constituistis? Non est abbreviata manus domini*, nec pelagus miserationum ejus exhaustum, ut nos servare, ac consolari aut nolit, aut non possit. Eapropter dum paucis hac de re meum aperire animum intendo: vestrã, patres, benignitatem, vestram attentionem imploro. Iudith 8. Isaia 59.

Si quis a me extorquere vellet: cur tantis & tam funestis reipublicæ Christianæ vulneribus, quæ toties procurantur adhiberi subsidia, aut parum, aut nihil prosunt, nonnumquam etiam multum nocent? Aptius nihil respondere me posse existimarem: quam vulnera ipsa, vehementesque dolores cum acriter sentiamus: eorum tamen causas & origines penetrare aut nescimus, aut certe nescire non simulamus. Quo fit ut nobis ipsi blandientes dum mala funditus eradicare contemnimus: ipsa nostra diligentia, & humana quadam sagacitate atque importuna solicitudine, qua his mederi satagimus: multo magis fovere ea videamur. Contra vero, prudentis ac periti medici est, cujusvis morbi curandi fontes radicesque altius investigare primum, deinde artis suæ vim & energiam illis proscindendis & revellendis strenue applicare. Sed dices. Ecquænam tot tantorumque malorum in populo Dei origo est, quæ radix? Respondebit profecto, vel me tacente, hujusce artis peritissimus, qui & sensum Christi habet, divinus Paulus. *Radix* inquit, *omnium malorum est cupiditas.* Ex cupiditate enim nimia rerum externarum solicitudo progignitur: quæ spiritualium 1. Tim. 6.

Anno Christi 1563.

neglectum & Dei oblivionem cum pariat, hanc sequens morum simul ac fidei corruptela, veluti cancer quidam proserpens, universum corpus inficit & exedit, atque adeo ad interitum sensim trahit. Audis apostolum, audis Spiritus sancti linguam, fontem virulentum & malorum omnium radicem, non minus diserte quam succincte aperientem? Sed & alteram nihilo ista inferiorem malorum causam divinus Spiritus alibi indicaverat: Quod videlicet in rebus agendis concilium Dei requirere, & opem ejus poscere detrectemus. *Susceperunt*, inquit, *de cibariis seductorum, & os domini non interrogaverunt*. Et iterum: *Ambulatis ut descendatis in Ægyptum & os meum non interrogastis*. Dum enim suo quisque consilio & affectu dicitur, plus sibi satis fidens, baculo hunc arundineo niti, & super arenam ædificare quis non dixerit? Hinc fit plerumque spreto Dei consilio, deliberantem intellectum densissimis errorum tenebris caligare, voluntatem item malè cupidam, impietatis ac diffidentiæ laqueis irretiri, & tandem in æternæ damnationis barathrum præcipitari.

Iosue. 9.
Isaiæ. 30.

Duo igitur cum sint malorum omnium capita: insatiabilis pereuntium rerum cupiditas, & cæca quædam atque obstinata in Deum impietas: in his potissimum resecandis summe laborandum est omnibus, qui & communis salutis, & optatæ reformationis studiosi esse cupiunt & videri. Cũ his (ut pote Christianæ religionis acerrimis hostibus, bellum debet esse implacabile, nullo fœdere intermittendum, nullis unquam induciis relaxandum. Sed quo tandem pacto (inquis) gerendum? *Interroga patres tuos, & nunciabunt tibi, majores tuos & dicent tibi.* Consulenda nobis est veneranda patrum antiquitas: atque ad illius veteris militiæ formam, terribilis castrorum acies nunc in ecclesia ordinanda: si de hostibus triumphare cupimus, & magnifica victoriæ trophæa reportare. Habet enim unum quodque propositum principes suos quos sequatur. Imitentur Romani duces suos Camillos, Fabricios, Regulos, Scipiones. Proponant sibi philosophi Pythagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem. Nos autem habemus propositi nostri duces, Christum dominum, apostolos, & apostolicos viros. Horum vestigia quoad fieri potest nobis sequenda sunt, si quoquo modo componendus est orbis. Iam quia rem omnium gravissimam, & ex hac sancta synodo expectatissimam acu tetigisse videor: eam quo magis aperiri & salubrius curari possit, paucis adhuc explicare nõ piget. Id porro apud omnes in cõfesso esse non dubito, Deum optimum maximum suapte natura pium, & ad miserandum promptissimum: nunc quidem in nos ira esse inflammatum & valde infensum, idque citra omnem controversiam, justissime. Hominum ergo ausibus & insolentiis: Sed quorum maxime? Pace vestra dixerim patres: Majorum haud dubie, & in republica Christiana procerum. Vulgarium enim & privatorum hominũ delicta privatis levibusque flagellis Deus expiare consuevit. Primorum vero rata scelera, non nisi durissimis plagis, acerrimisque verberibus ulcisci, & ita æquissimæ suæ justitiæ satisfacere constituit. Idcirco non delicta aut peccata solum ejusmodi appellare solet scriptura: sed abominationes pessimas, studiaque maligna. Quemadmodũ apud Ezechielem conqueritur dominus: *Numquid leve est hoc domui Iuda, ut facerent abominationes pessimas, quas fecerunt in templo: Quia replentes terram iniquitate, conversi sunt ad irritandum me?* De primoribus enim juxta ac senioribus Dei querimonia est. Nam pro personarum & dignitatum perditorum hominum amplitudine: vitiorum quoque nocumentam vulgus propagari solent, atque distendi. Quibus vindicandis divinę justitiæ põdus, æquaque mensura deesse non potest. Nam *pro quãtitate delicti erit & plagarum modus.*

Deut. 32.
Hiero ad Paulinum com. 1.
Ezechi. 8.

Hujuscemodi severitatis, & publicæ Dei vindictæ ob majorum admissa scelera si requirantur exempla, tot nobis scriptura sacra ubique suppeditat, ut longe difficilius sit ea recensere posse quam invenire. Nonne primi generis nostri parentis noxam omnes ejus posteri (præterquam quod æternę damnationi, nisi mediatore Christo servaremur, eramus obnoxii) perpetuis ærumnis, & tandem morte ipsa quotidie luimus? Heli quondam pontificis negligentiam, una cum filiorum libidine ac impietate, æqua lance divina purgavit ita, non absque totius populi gravi jactura: & quod luctuosius erat, arca fœderis domini & ab eis turpiter derelicta, & ab hostibus indigne capta. Numeratio item populi ad regis Davidis imperium, nulla ferme culpa, aut saltem perexigua esse videbatur: sed tamen quam graviter divinũ numen offéderit, mox sævissima in plebem ultio declaravit. Quã regis lacrymosa pœnitudo, cum incredibili precum instantia vix temperare potuit. Sed qui ego antiqua illa commemoro, & ea quæ recentiora sunt, post disseminatum toto orbe euangelium, prætermitto? Sane posteaquam simplex rudisque plebecula (velut ager olim incultus, sed apostolico vomere proscissus, & verbi Dei semine fœcundatus) plene edocta fuit, fructus sanctificationis facere numquam destitit: nec a suscepta semel fide & morum disciplina sua sponte degenerasse visa est.

Levit. 52.
1. Reg. 4.
2. Reg. 34.

Numquid per tres illas a Christo passo annorum centurias, vel sævientibus persecutionum procellis, vel blandientibus prosperitatis illecebris populi fides & constantia unquam cessit? Minime gentium. Quin sicut lilium inter spinas, & veluti ignis inter flantes ventos: sic nimirum inter omnis generis angustias, lux illa cælestis in ecclesia cum vitæ & morum probitate latior in dies lætiorque fiebat. Testis est imprimis civitas illa sancta, unde euangelium prima sumpsit exordia, cum sua Syria & Palæstina. Testis Ephesus cum universa Asia. Testis est Alexandria cum tota Africa. Et inclyta Roma cum omnium felicissima Europa. Quas divina semel luce suscepta, florentissime sanctissimeque vixisse legimus, quam diu majorum vel tyrannide vel impietate eis vacare licuit. At vero ubi præpositorum pastoralis cura, & concredita sibi atque imperata solicitudo languere cœpit: ubi cupiditatis & ambitionis pestis libere grassari, & sese in ecclesiam oblique, ceu per cuniculos insinuare permissa est: eo (proh dolor) infelicitatis deventum est, ut nisi historiarum monumenta nobis ad memoriam relicta essent, an in illis amplissimis & locupletissimis orbis plagis, quas nunc ab infidelibus & barbaris hominibus occupatas cernimus, ullum unquam Christianitatis vestigium præfuisset, merito dubitare possemus. Divina autem providentia comparatum est, ut illæmet sacrarum rerum historiæ, quæ aurea illa sæcula, & florentis per totum orbem religionis nostræ primordia, nobis nunc quasi ob oculos ponunt,

ponunt, nec silere omnino nec dissimulare potuerint: quin succedentem postmodum fidei jacturam, & universalem morum corruptionem, somnolentiæ & iniquitati præfectorum (ut res habebat) adscriberent.

Legistis, patres sapientissimi, hac de re omnes tam veteres quam neotericos, tam Græcos quam Latinos auctores, quorum nomenclaturam pene infinitam, me nunc texere supervacaneum atque adeo impossibile fore judicavi. Extant utriusque testamenti innumera, eaque lucidissima testimonia: quæ sublimioris ordinis hominibus potissimam malorum, perinde atque bonorum omnium, in populo Christiano succedentium, causam acceptam referunt. Nec fugere memoriam vestram potest illa admodum decantata Christi parabola, de homine agrum bene seminante. *Cum dormirent*, inquit, *homines*, custodes nempe ac præsides, quibus vigilandi & superintendendi cura a domino fuerat demandata: *venit inimicus homo*, &c. Quis hic inculpatæ ignorantiæ, aut etiam tergiversationi locus est reliquus? Quodnam exceptionis, aut excusationis velamen in tremendo saltem Dei judicio excogitari poterit? Nam & a capite in universa corporis membra vim salutis, & morbidum virus diffluere, magistra natura nos docet.

Iam ego satis me indicasse arbitror, prioribus illis temporibus, ut propagatæ ita & labefactatæ fidei & Christianæ disciplinæ rationem penes majores extitisse: quo eodem, ut aiunt, pede misera hæc nostra in quæ fines sæculorum devenere, metienda esse existimemus. An nobilissimam Germaniam cum finitima sibi Pannonia, & ceteris circumjacentibus regnis ante hosce quinquaginta annos in religione Christiana insigniter floruisse novimus? Bone Deus: qualis nunc jacet, quantumque ab illa mutata? Quid dicam de munitissima Anglia? Nam de Christianissima Gallia, ut desperandum nihil est: ita nihil non timendum. Quarum ruinæ & vastationis miserandæ cum testes sitis, partim auriti, partim etiam oculati: vosmet assumptæ causæ judices appello. Et quod tot tantorumque malorum ratio, non populari multitudini, quæ pro sua imbecillitate ductores sequi nata est, sed primoribus imputanda sit, vos judicaturos non dubito. Sed de hoc satis. Vereor enim ne vobis nimius esse videar, dum quibus premamur malis ostendere, eorumque causas accuratius rimari persisto. Nam de remedio si quod Christus reliquit in terris, ad suæ reipublicæ metamorphosim seu reformationem ineundam, nonnihil dicere par est.

Nostis, patres prudentissimi, curandis corporis ægritudinibus contraria oportere adhiberi medicamenta. A cujus aphorismi methodo si in adversam partem declinari contingat, & morbos invalescere, & laborantium incolumitatem vitamque periclitari necesse esse. Atqui dominus noster, qui & Samaritani nomen a se non est aversatus, cælestis quoque medici titulo insigniri dignatus est. *Non est*, inquit, *opus valentibus medicus, sed male habentibus*. Hujus artis tunc praxim exercuit, cum *manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem*. Tunc, inquam, cum miserabilem illum, hominem nempe a latronibus sauciatum & semivivum relictum, vino oleoque curatum, a morte servavit semel: vobisque, patres amplissimi, vobis, inquam, custodiendum remedicandumque tradidit. Quod quemadmodum fieri deberet: utriusque testamenti peritiam, quam sacra vestra ordinatio & mitra bicornis profitetur: vobis pro præscripto reliquit, nullo aut ignorantiæ, aut socordiæ suffragante prætextu. Sed ne extra chorum saltare videamur, ad euangelicam rursus lectionem oculos animosque convertite, & in hodierno mysterio ceu in brevi tabella ad vivum exaratum videbitis, hujusce medicationis officinam non aliam esse, quam hanc sacrosanctam & œcumenicam synodum: quippe quæ singulis morborum generibus singula coaptare noverit, valueritque remedia.

Nam præter ea quæ supra diximus, pulcre quidem divinis illis comitiis sacer hic conventus adumbratus esse videtur. Quibus comitiis interesse Petrus eo potissimum debuit, ut inde plane disceret, quod pontificia auctoritate posset docere: quemadmodum scilicet generalia concilia postmodum in ecclesia rite ac recte celebranda essent. Etenim Christus dominus ipse ibi præsidet: nec tanti momenti negotium alicui alteri delegasse, tutum esse putavit. Ipse alios convocat, eisque veritatis ac majestatis suæ gloriam media transfiguratione revelat. Adsunt undique patres. Quid agant, quidve loquantur, advertite. Non enim singuli quæ sua sunt quærunt, sed quæ ad communem omnium salutem spectent: ea gravi, sincero, maturoque consilio cum domino tractant. Loquebantur, ait Lucas, de quo, nisi de efficaci mundi remedio? *Loquebantur de excessu quem completurus erat in Hierusalem.* Hæc erat excessiva Christi passio, & copiosa generis humani redemptio, quæ salutis omnium unicum ac præsentissimum erat remedium. Ceterum cum Petrus (qui pro eo quod homo erat, ambitiosorum & cupidorum hominum in ecclesia typum gerebat) suis tantum commodis in ea synodo prospicere videretur, post habito quod omnium erat, supinæ cujusdam ignorantiæ necnon & philautiæ insimulatus est. Mox enim paternæ vocis majestate in faciem ruere compulsus, haud quamquam se leviter deliquisse, ipso corporis habitu confitetur. Quid vero deinceps petere, quid statuere, quid præcipere aut prohibere in sacris conciliis apostolica autoritate deberet, ab ore domini petendum esse audit, quum pater magnifica illa voce intonat: *Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui: Ipsum audite.* Ac si diceret: In omnibus & per omnia os domini interrogate. Hinc factum est, ut levantes oculos discipuli, neminem viderent, neminem respectarent, neminem vererentur, neminem suspicerent, nisi solum Iesum.

Videtis jam, patres amplissimi, transfigurationis Christi mysterium & symbolicum sacramentum: in quo (ni fallor) & hujus sacrosanctæ synodi & muneris vestri ideam oculis intuemini. Cetera bene sibi conveniunt, & cum mystica illa repræsentatione cohærent: si tamen rerum agendarum modus ad hujus prototypi exemplar, animusque consentit. Si in cunctis, quæ subinde accidunt, difficultatibus dirimendis, os domini interrogatis, ejusque beneplacitum præstolamini. Si contemptis vestris, tum etiam aliorum cujusvis ordinis hominum prætensionibus universis, solius Iesu Christi, ejusque reformandæ ecclesiæ rationem habetis. Si terribilis illa omnisque majestatis plenissima vox patris, vestris auribus intonat, vestra penetrat corda:

Anno Christi 1563.

Ipsum audite. O quam saluberrimum esset, optimeque consultum, semper quidem, sed in majoribus præsertim causis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam promptissimis & purgatissimis auribus auscultare. *Stupebant*, ait Lucas, *omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis ejus.* (Luc. 2.) Quod si ingratis ac perfidis veteris synagogæ rabinis, tantæ comitatis atque humanitatis specimen dominus ostendebat, ut sapientiæ deitatisque suæ scintillas familiari eis colloquio dignaretur retegere: quid fidelissimæ suæ sponsæ, summa atque indivulsa sibi caritate conjunctæ, tam avide flagitanti celare poterit? Nonne nobis *datum est nosse mysteria regni Dei: illis autem in parabolis?* B Et quidem ipse dominus semper *nobiscum est omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, nec nos unquam oblivisci poterit, quos propriis in manibus tam graphice scriptos habet.

O bone Iesu ecclesiæ catholicæ unicum ac solidissimum fundamentum, servator omnium, hujusque sanctæ synodi singulare præsidium: Sonet hodie vox tua in auribus nostris. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora. Aperi domine populi tui aures, & cordis ejus oculos illustra: ut & benignissimæ suavissimæque vocis tuæ sibilum percipere, & vultus tui gloriam intueri valeat. Quid enim aliud expetis, quid flagitas, C quid pro summis tuis laboribus, & infinitis in nos beneficiis extorquere contendis, quam ut a nobis libenter obtemperanterque audiaris?

Totus vocalis est dominus, patres amplissimi, nec quisquam unquam vocis ejus vim & energiam percipere nequit, nisi qui prudens & volens aures cordis obstruit & obturat, instar aspidis, ne audiat vocem incantantis sapienter. (Psal. 57.) Totus vocalis est dominus, semper nobis loquitur, nec loquitur solum, sed instantissime & validissime clamitat: in plateis dat vocem suam, si quo modo tandem possit lethargico somno oppressos excitare, & extremo jam discrimine laborantes, D ab ipsis mortis faucibus ad vitam eripere. Quid enim est tam profusæ ejus munificentiæ, & beneficiorum in nos, ut perpetua, ita & immensa largitas, nisi dulcis vocis ejus suavitas? Quid impervestigabilis justitiæ ac judiciorum profunditas, quæ per diversa temporum curricula, mundus suo malo expertus est, nisi clamor ejus validus? Sed & universæ creaturæ subsistentia, vox quædam Dei est, omnipotentiam, sapientiam, ineffabilemque bonitatem ejus, nobis mirabiliter ostentans. Illud vero summe faciendum est. (Hebr. 1.) Quod quum *multifariam multisque modis, olim Deus loqueretur patribus in prophetis: novissime diebus istis loquutus est nobis in filio:* E non tam oris facundia, quam operis œconomia: quo non eum audire solum loquentem, sed magis sequi atque imitari operantem liceat. Cujus vocis suavitate quo minus afficimur & delectamur: eo magis in admirandos horrendosque clamores prorumpere eum cogimus. Hinc bella, hinc fames & pestes, hinc hæreses, hinc barbarorum in populum Dei per mare & aridam cum frequentissimæ, tum & atrocissimæ incursiones, populationes, deprædationes, cædes atque incendia. Hinc rerum omnium penuria, cum ceteris quas intus & foris patimur, calamitatibus.

Hinc demum casus ille inopinatus (quod sine gemitu & lachrymis commemorari vix potest) ante hosce quatuor dies nobis accidit: illustrissimi, A inquam, ac reverendissimi cardinalis Mantuani in hac sancta synodo primi legati insperata, ac fere repentina sublatio. Cujus viri prudentiam, gravitatem, sanctitatem, constantiam & reliqua præclara ejus stemmata nullus vestrum ignorat. Nec est quod mea nunc balbutie obscurentur potius quam illustrentur. Illud (quod ad causam nostram maxime faciat) silentio præterire non possum. Quod si viva ejus voce Deus nobis hactenus loquebatur: multo nunc fortius obitu ejus clamitat, cautiores nos esse debere, & ad veritatem euangelii rectius ambulare admonens. *Memento*, inquit, *judicii mei, sic enim erit & tuum: mihi heri, tibi hodie.* Nisi forte nos immortaliores, justiores, aut a tremendo Dei judicio exemptiores illo esse, foreve existimemus. Nihil itaque illud universa hæc putemus, quam horridas quasdam voces, aut pro vocibus justissima Christi flagella nos ad meliorem vitam exhortantis: ne nostris sceleribus irritatus, indignationis justæ furorem in nos effundere compellatur. Lento enim gradu divina procedit ira: sed tarditatem vindictæ, supplicii gravitate compensat. (Val. Ma.)

Ipsum igitur Christum tantopere vociferantem nunc vel saltem audiamus, patres sanctissimi, ne forte negligentes ac remorantes, inexorabilem eum aliquando ac prorsus implacabilem experiri cogamur. Nihil postulat, nihil requirit aliud, quam ut nobis rebusque omnibus in republica Christiana, per hanc sanctam synod. m optime sit consultum. Vt ecclesiæ tranquillitas, fidei puritas, morum disciplinæ vigor & integritas restituatur & conservetur. Quæ igitur res unquam gesta erit major, quæ gloriosior, quæ commendatior, nunc & futuræ hominum memoriæ sempiternæ: quam ut vestra, patres sanctissimi, opera & diligentia republica Christiana jamdudum vexata & afflicta respiret tandem ac reviviscat? Pergite ergo, patres, hæreses universas extirpate, abusus destruite, ecclesiasticam disciplinam jam diu languescentem ac pene collapsam erigite, veteres patrum mores revocate: rem denique omnem tanto concilio dignam (ut cœpistis) maturius absolvite: quo universus orbis expectans, qui in hanc sacrosanctam celeberrimamque synodum oculos habet intentissimos, ad votum sibi per vos satisfactum esse intelligat. Præstante domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre & Spiritu sancto vivit & regnat unus Deus, in sæcula sæculorum. Amen.

CXIV.

ANTONII MONCHIACENI Democharis, doctoris Sorbonici ad patres sacri concilii Tridentini sermo, feria sexta die Parasceves. Anno MDLXIII. *nono Aprilis.*

NON *judicavi me scire aliquid inter vos*, illustrissimos Romanæ, ac primæ sedis legatos, necnon prudentissimos hujus sacri concilii Tridentini præsides: inter vos clarissimos regum, principum, ac communitatum oratores: inter vos sanctissimos ecclesiarum Christi antistites, *nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum.* (1. Cor. 2.) Vt præsens hic noster sermo de cruce, & passione domini nostri Iesu Christi, ad Dei gloriam, & nostram omnium salutem felicem sortiatur exitum, necessarium valde duximus meritum hujus passionis interponere, quod hodie nobis cessit

in

ANNO CHRISTI 1563.

in maximum jubileum, & pleniſſimam omnium peccatorum remiſſionem, ad impetrandum divinum ſancti Spiritus auxilium: quod facile nobis concedetur, ſi cum eccleſia matre noſtra pio ac ſupplici affectu dixerimus omnes: *Adoramus te Chriſte, & benedicimus tibi, quia per ſanctam crucem tuam redemiſti mundum. Non judicavi me ſcire aliquid inter vos niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Singularem B. Paulus ſuo exemplo, dicendi regulam de Chriſti paſſione præſcribit, *cum*, inquit, *veniſſem ad vos*, Corinthios alloquitur, *veni, non in ſublimitate ſermonis, aut ſapientiæ, annuncians vobis teſtimonium Chriſti. Non enim judicavi me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Quibus certe verbis nos admonet quid hoc die paſſionis dominicæ nos ſcire oporteat: Nempe Ieſum Chriſtum noſtro nomine, noſtra cauſa, noſtroque peccato crucifixum fuiſſe. Proinde abſtinendum eſſe ab omni faſtu, & pompa mundana, ab illecebris rhetorum, & oratorum lenociniis, qui ſubmiſſionem Chriſti uſque ad crucis opprobria celebramus, quemadmodum & paulo ſuperius apoſtolus ſcribit. *Non miſit me Chriſtus baptizare, ſed evangelizare: non in ſapientia verbi, ut non evacuetur crux Chriſti. Verbum enim crucis pereuntibus quidem ſtultitia eſt: iis autem qui ſalvi fiunt, id eſt nobis, Dei virtus eſt.* Scriptum eſt enim: *Perdam ſapientiã ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi ſapiens? Vbi ſcriba? Vbi inquiſitor hujus ſæculi? Nonne ſtultitiã fecit Deus ſapientiam hujus mundi? Nam quia in Dei ſapientia non cognovit mundus per ſapientiam Deum: placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſalvos facere credentes. Quoniam & Iudæi ſigna petunt, & Græci ſapientiã quærunt. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum: Iudæis quidem ſcandalum, Gentibus autem ſtultitiam, ipſis autem vocatis Iudæis, atque Græcis Chriſtum, Dei virtutem, & ſapientiam. Quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus. Videte enim vocationem veſtram, fratres, quia non multi ſapientes ſecundum carnem: non multi potentes: non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus, ut confundat ſapientes: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non ſunt, ut ea quæ ſunt deſtrueret, ut non glorietur omnis caro in conſpectu ejus. Ex ipſo autem vos eſtis in Chriſto Ieſu, qui factus eſt nobis ſapientia, & juſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, ut quemadmodum ſcriptum eſt: Qui gloriatur, in domino glorietur. Non enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt: ſed quem Deus commendat. Vtinam ſuſtineretis modicum quid inſipientiæ meæ: ſed & ſupportate me*, patres ſanctiſſimi. *Æmulor enim vos Dei æmulatione.* Ego enim cum beato Paulo dico, *in infirmitate, & timore, & tremore multo ſum apud vos: & ſermo meus, & prædicatio mea, non in perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis: ſed in oſtenſione Spiritus & virtutis. Sapientiam autem loquimur inter perfectos*, qui prædicatione crucis Chriſti non offenduntur. *Sapientiam vero non hujus ſæculi, neque principum hujus ſæculi, qui deſtruuntur, ſed loquimur Dei ſapientiam*, Chriſti paſſionem, *in myſterio quæ abſcondita eſt, quam prædeſtinavit Deus ante ſæcula in gloriã noſtram, quam nemo principum hujus ſæculi cognovit. Si enim cognoviſſent, numquã dominum gloriæ crucifixiſſent* Non enim Fannianam crucem prædicamus, quam Cicero omnibus eloquentiæ ſuæ viribus, veluti effuſis totius ingenii fontibus, proſecutus eſt: facinus indignum, proclamans, civem Romanum contra omnes leges in crucem ſublatum eſſe. Verumenimvero paſſionem & crucem domini noſtri Ieſu Chriſti filii Dei, quam noſtræ redemptionis ergo ſponte ſuſcepit, deſcribimus: quam ſicut ait Paulus, loquimur *non in doctis humanæ verbis, ſed in doctrina Spiritus, ſpiritualibus ſpiritualia comparantes.*

1. Cor. 2.
1. Cor. 1.
Iſai. 33.
Hier. 23.
2. Cor. 11.
1. Cor. 2.

Porro quis tam facundus, tanta rerum, verborumque copia inſtructus veniet, quæ oratio tanta affluentiæ ubertate decurret, ut illam crucem, illius crucis indignitatem juſte deploret, in qua filius Dei a Dei cultoribus ſuſpenſus atque ſuffixus eſt? quam univerſus orbis, & cuncta mundi elementa luxerunt? Quis tam crudele facinus, tam horrendum nefas, non dicam verbis, ſed ſenſu, cogitatione, ac intellectu comprehendere poterit? Quocirca, patres ſanctiſſimi, non eſt quod orationem de Chriſti paſſione a me efflagitetis, ut nunc fere in uſu eſt, ſupra modum elegantem, utpote qui beati apoſtoli & exemplum & conſilium ambabus complecti manibus conſtitui. Quandoquidem naturali quodam ſtylo, ac plane humili, pretioſam & glorioſam Chriſti mortem, qua omnem ſuperbiam, ac ſuperbiæ filiam, mortem, ipſum denique mortis auctorem diabolum deſtruxit, exprimere tribus admodum brevibus articulis deſidero. Primus quidem, prædictiones aliquot paſſionis Chriſti refert, tam prophetarum vocibus, quam Sibyllinis verſibus denunciatas. Secundus vero, quam neceſſaria nobis fuerit Chriſti crux, demonſtrabit. Tertius denique ac poſtremus ſignum crucis dominicæ, omni tempore tam uſu, quam veneratione dignum confirmabit. Hanc namque dicendi rationem arbitratus ſum congruentiorem eſſe, quam ſi prolixam dominicæ paſſionis hiſtoriam, quam quatuor evangeliſtæ divino Spiritu copioſe deſcripſerunt, referrem: tum quod hæc vobis omnibus ſit ſatis nota: tum maxime quod temporis hujus anguſtia, quæ ad dicendum conceſſa eſt, non patitur vel ſuccincte illam recenſere. Siquidem ita ſpero vos inde majori cum animi alacritate, plus commodi, plus pietatis conſequuturos. Etenim non audituri eſtis vanam verborum loquacitatem, non audituri eſtis ſermonem ad oſtentationem & gloriam popularem captandam inſtructum: ſed audituri eſtis nuda prophetarum oracula, audituri eſtis firmas Spiritus ſancti prophetias, denique audituri eſtis recondita Ieſu Chriſti de ſua paſſione eloquia. Vos itaque, patres, humillime ſupplico, benigne & attente, ut facitis, dicenti aures præbeatis apertas.

Primus ſane articulus, plenas eſſe ſacramentis paſſionis dominicæ ſcripturas veteris teſtamenti oſtendit: cum nullus ſit legis lator, nullus ſit propheta, nullus ſit pſalmographus, qui de his tacuerit, quorum firmis certe documentis Chriſtus de paſſione ſua futura ſuos inſtruebat diſcipulos adverſus crucis ſcandalum dicens, referente Luca: *hæc ſunt verba, quæ loquutus ſum ad vos, cum adhuc eſſem vobiſcum. Quoniam neceſſe eſt impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & prophetis, & pſalmis de me. Tunc aperuit illis ſenſum, ut intelligerent ſcripturas, & dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere a mortuis.* Quamobrem reprehendit duos illos diſcipulos, quod ſuæ paſſionis ſacramentis nequaquam credidiſſent, euntes in caſtellum Luc. 24.

castellum nomine Emaus die resurrectionis suæ dicens. *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ. Nonne hæc oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam? Et incipiens a Moyse, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de illo erat.* Utinam hæc Christi doctrina literarum monumentis extaret comprehensa, agnosceremus profecto omnem pene sacram paginam crucis Christi mysteriis illustrari. Ideo superfluum videri poterit si diutius immoremur in congregandis in eam rem quæ dici possunt scripturarum testimoniis: pauca tamen, & admodum pauca de Christi passione futura prædicta referemus. Nam ad ipsos divinorum voluminum fontes remittimus eos, qui avidius & abundantius potare desiderant.

Luc. 24.

Apoc. 13. Primo itaque omnium, in Genesi Christum a Deo promitti ad deletionem peccati, quod primi parentes commiserunt, necnon ad operum diaboli destructionem, ob id a Ioanne in Apocalypsi dicitur, agnus ab origine mundi occisus. Providit enim dominus Deus pro sua erga nos bonitate & clementia, ipsomet die quo peccarunt primi parentes, de remedio adversus peccatum & mortem, quam incurrerant diaboli ac serpentis suasione: ait dominus ad serpentem.

Genes. 3. *Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ: inimicitias ponam inter te & mulierem: & semen tuum, & semen illius. Ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo ejus.* Sive enim legamus ipsa conteret, sive ipsum conteret caput tuum, ut quibusdam neotericis placet, semper intelligimus Christum virginis Mariæ filium promitti hac auctoritate, qui debellet sua cruce diabolum. Hanc quidem promissionem hodierna die, quatuor millibus annorum elapsis, Christus implevit eadem hora ac die, qua Adam & Eva peccarunt.

Irenæus. In ipsa die, inquit Irenæus libro quinto adversus hæreses, mortui sunt, & debitores facti sunt mortis, in qua manducaverunt. Si quis velit diligenter discere qua die ex septem mortuus est Adam, inveniet ex domini dispositione, qui recapitulavit universum hominem in se ab initio usque in finem, & mortem ejus. Manifestum est itaque quoniam in illa die mortem sustinuit dominus obediens patri, in qua mortuus est Adam inobediens Deo. In qua die autem mortuus est, in ipsa manducavit. Dixit enim Deus. *In qua die manducabitis ex eo, morte moriemini.* Hunc itaque diem recapitulans in semetipsum dominus, venit ad passionem pridie ante sabbatum, quæ est sexta conditionis dies, in qua homo plasmatus est secundum plasmationem eam, quæ est a morte per suam passionem donans.

Epipha. Hoc die etiam B. Epiphanius libro primo adversus Tatianos, & hæresim quadragesimam sextam scribens, impletam fuisse prophetiam dicit,

Ephes. 5. quam B. Paulus ad Ephesios refert capite quinto dictumque fuisse ipsi Adæ sepulto in loco calvariæ ubi crucifixus fuit dominus: *Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus.* Quia videlicet tactu sanguinis Christi, & corporis ejus dependentis super sepulchrum ipsius Adæ, ipse Adam sit illuminatus. Et locus ille, calvariæ idcirco appellatus est, quod ibi antiqui hominis & primi parentis conditum esset caput. B. Cyprianus illo antiquior hanc sententiam confirmat sermone de resurrectione Christi, dicens: Christi sanguine conspersa creditur Adam calvaria, qui sub loco, quo crux domini fixa est, humatus traditur ab antiquis, ejusdem sanguinis sanctificati elapsu. B. Hieronymus refert de eadem re in commentariis epistolæ ad Ephesios capite quinto, se audivisse quemdam in ecclesia disputantem de hoc loco B. Pauli, qui in theatrale miraculum numquam ante visam formam populo exhibuit prædictam sententiam. Cypria. Hieron.

His tribus multo antiquior B. Irenæus ab hac sententia non multum discessit, qui dicit primum parentem fuisse omnium primum per Christum vivificatum, & salvatum: sic enim scribit capite 32. libri tertii: secundus homo (nempe Christus) alligavit fortem, & diripuit vasa ejus, & evacuavit mortem, vivificans eum hominem, qui fuerat mortificatus. Primum enim possessionis ejus vas Adam factus est, quem tenebat sub sua potestate. Et cap. 34. ejusdem, subdit: Cum salvatur homo, oportet eum salvari, qui prior formatus est homo. Quoniam nimis irrationabile est, illum quidem, qui vehementer ab inimico læsus erat, & prior captivitatem passus est, dicere non eripi ab eo, qui vicerit inimicum ereptis filiis ejus, quos in eadem captivitate generavit. Nec victus adhuc pateret inimicus, ipsis veteribus spoliis manentibus apud eum. Quemadmodum si hostes expugnaverint quosdam, & victos duxerint captivos, & multo tempore in servitute possederint eos: ita ut generent apud eos, & aliquis dolens pro his qui servi facti sunt, eosdem hostes expugnet: non tamen juste faciet, si filios quidem eorum, qui captivi ducti sunt, liberet de potestate eorum qui in servitutem deduxerant patres eorum: ipsos vero, qui captivitatem sustinuerant, subjectos relinquat inimicis, propter quos & ultionem fecit consecutis libertatem filiis ex causa paternæ vindicationis. Irenæus.

Cyprianus his astipulatur tractatu de Sina & Sion adversus Iudæos, dicens: numerum quadragenarium senarium, qué ait ex literis quatuor nominis Adam resultare, passionem carnis Adæ designare, quam carnem in se figuralem Christus portavit, & eam in ligno suspendit. Numerum quidem hunc quadragenarium senarium & quatuor literis nominis Adam colligit, quod a quatuor primis literis quatuor stellarum, per quatuor ordines orbis sitarum, desumptum esse vult. Quarum nomina sunt, ἀνατολή, δύσις, ἄρκτος, μεσημβρία, quæ sunt stellæ orientis, occidentis, septentrionis & meridiei. Ab ipsis quatuor stellis, si quis capitales & primas literas acceperit, habebit quatuor literas, quibus nomen Adam constat, & quibus eisdem a Græcis numerus quadragenarius senarius designatur. Nam Græci literis sui alphabeti, quemadmodum & Latini literis sui alphabeti, ad numerandum utuntur: ita ut illis alpha, α. unum, delta, δ. quatuor, μ. quadraginta significet, & sic ex harum quatuor literarum "A, d, a, m, numeris, quibus conficitur nomen hoc Adam, assurgit numerus quadragenarius senarius, quem numerum annorum, ætati Christi in hoc mundo convenire dicit. Ingeniosa certe est hæc inventio: sed tamen a vero remotissima, quæ & falso innitatur principio. Quandoquidem nomen hoc Adam, neque Græcum est, nec a dictionibus Græcis deductum, cum Hebræum sit. Non enim semper, quæ in speciem ingeniosiora videntur, sunt & veriora. Cypria. "α, δ, α, μ.

Placuisse

ANNO CHRISTI 1563

A Placuisse tamen B. Augustino videntur Cypriani dicta hæc, qui in tractatibus ac commentariis ad Ioannis euangelium eadem refert.

Atanasius. Prædictis satis congruunt, quæ B. Athanasius in quæstionibus ad Antiochum principem scribit, dicens Christum eodem die incarnatum, quo à Deo Adam formatus, nempe sexto die. Cui suffragatur B. Irenæus, dicens capite xxxii. libri tertii. (Irenæus.) Nodus inobedientiæ Euæ, solutionem accepit per obedientiam Mariæ. Quod enim alligavit virgo Eua per incredulitatem, hoc virgo Maria solvit per fidem. Quam nimirum sententiam de virgine Maria tunc impletam fuisse intelligimus, quando missus est a Deo angelus Gabriel ad ipsam salutandam. Tunc quidem verbis angeli credidit dicentis: (Luc. 1.) *Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus Iesum.* B Quemadmodum ipsa Elizabeth comprobat dicens ei: *beata quæ credidisti: quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a domino.* Ejusdem quoque & fidem & obedientiam cognoscimus tunc exhibitam, cum dixit ad angelum: *Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum.*

Vt igitur in brevem epilogum quæ hoc die sexto notatu digna videntur contrahamus: hæc sunt, patres sanctissimi, præcipua. Hoc die sexto, primus parens Adam a Deo de terra formatus est. Hoc die prima mater Eua a Deo de costa Adæ formata est. Hoc die eodem ad meridiem peccarunt primi parentes comedendo lignum prohibitum, eodem die & hora per peccatum facti sunt morti obnoxii, & omnibus hujus vitæ miseriis. C Eodem die post meridiem Deus providit de primorum parentum ac posterorum salute, dum illos redarguit, & serpenti maledicit deceptori ipsorum: & in antidotum adversus serpentem Christum promittit redemptorem. Decursis subinde fere quatuor millibus annorum hoc die sexto mittitur a Deo angelus Gabriel ad virginem Mariam, quo die filius Dei, hominis filius factus est in utero virginis. Divinæ naturæ humana natura matrimonio indissolubili conjuncta est. (Ioh. 1.) Hodie, ut uno verbo dicam cum euangelista, *Verbum caro factum est.* Hunc diem vulgari & communi sermone dicimus, festum annunciationis virginis Mariæ, quem merito festum incarnationis filii Dei vocare possumus. D Postremo, hoc die post triginta duos suæ vitæ annos cum tribus mensibus, venit Christus ad passionem crucis, qua eodem die post meridiem primos parentes ac genus ipsorum a peccato illo antiquo in omnes grassante redemit, diabolum vicit & spoliavit, inferorum portas confregit, & viam ad cæleste regnum aperuit. (1. Cor. 15.) Proinde recte scribit Paulus: *factus est primus homo Adam in animam viventem: novissimus autem in spiritum vivificantem. Sed non prius quod spirituale: sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus: secundus homo de cælo cælestis. Sicut igitur portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.* E Iam vero his prælibatis, ad institutum revertor, quod leviter, & cursim absolvere cogimur, quippe qui propositæ brevitatis modum jam excessimus: pauca tamen addemus, ne penitus quod de prædicationibus passionis Christi dicere cœpimus præteriisse videamur.

Primus itaque nobis occurrit Abel innocens: (Gene. 4.) hic profecto a fratre Cain injuriam passus, & occisus, Christum a Iudæis passurum mortem indicabat. (Gene. 22.) Quid aliud promissio Abrahæ facta: *in semine tuo benedicentur omnes gentes;* promittebat,

A quam Christum per passionem suam gentibus benedictionem suam largiturum? Quid aliud incerta illa litera ה he. nominis divini ad tetragrammatum nominibus creaturarum Abrahæ & Saræ, (Gene. 17.) quam filii Dei incarnationem ad hominum salutem insinuabat? Nam, qui dicebatur, Abram, pater excelsus, a Deo vocatus est Abraham, pater multarum gentium. Et quæ appellabatur Sarai, domina mea, nuncupata est Sarah, domina, adjectione literæ he nominis divini, & ineffabilis. Quid aliud Melchisedech sacerdos Dei altissimi, (Gene. 14.) panem & vinum offerens, prædicebat, quam Christum verum sacerdotem, daturum sub specie panis & vini suum corpus & sanguinem, in perpetuam suæ passionis memoriam? Quemadmodum ipse testatur dicens: B *hoc facite in meam commemorationem.* (Luc. 22. 1. Cor. 8.) Et Paulus scribit, *quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem domini annunciabitis donec veniat.* Quem alium Isaac deferens ligna ad holocaustum (Gene. 22.) designabat, quam Christum crucem in qua pateretur delaturum? Quid aliud venditio Ioseph a fratribus (Gene. 37.) figurabat, nisi Christi venditionem a Iuda, & traditionem in manibus persequentium futuram designabat? Evidentius certe nihil dici potest de futura Christi passione, quam quod prophetavit Iacob dicens: *Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.* (Gene. 49. Gen. 48.) Benedictio quoque illa, qua benedixit Iacob signo crucis expresso, ac commutatis manibus filios Ioseph, Manasse, & Ephraim, & in filios adoptavit, quid C aliud designabat, quam nos, crucis Christi merito, in filios Dei adoptari?

Hæc certe pauca ex libro Geneseos desumpta, manifeste futuram Christi passionem prænunciarunt. Operis profecto est immensi, si vellemus sigillatim referre, quæ in aliis Moysi libris de Christi passione prædicta sunt. Proinde ex libro Exodi, (Exo. 12.) unum tantum proferemus testimonium de sanguine agni paschalis, quo liberati sunt filii Israel ab exterminatore Ægyptiorum primogenita interficiente: Quandoquidem novissimum est hunc sanguinem, & agnum Christum verum Dei agnum, significasse suo sanguine fideles a diabolo liberaturum. Quid, quæso, liber Leviticus, sacrificiorum ritum continens aliud pro- D mittebat, quam Christum verum sacerdotem, hostiam sui corporis pro populi salute oblaturum? Quid in libro numerorum serpens æneus, (Num. 21.) quem Moyses jubente domino erexit in deserto, ad sanitatem percussorum a serpentibus præmonstrabat, quam Christum in cruce erigendum ad peccatorum salutem? Quemadmodum ipsemet Christus testatur dicens: (Ioan. 3.) *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat vitam æternam.* Hæc ex pentateucho paucula dixisse sufficiat, quibus Christus evidenter passurus pro mundi salute prædicitur.

E Nunc ad librum psalmorum convertimus, in quo non solum passurus prædicitur: sed & patiens quidem introducitur, ex quo, ut brevitati studeamus, tres psalmos tantum proferemus. Inprimis psalmum 108. de proditione Iudæ, & Iudæorum consilio contra Christum, ac eorumdem pœna, (Psal. 108.) qui continet triginta versus, & triginta maledictiones, in pœnam triginta argenteorum, quos Iudas ex Christi venditione acceperat a Iudæis: Ita enim Christus loqui introducitur: *Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est,* scilicet Iudæ. *Locuti*

ANNO CHRISTI 1563.

sunt Iudæi & principes sacerdotum cum Iuda *lingua dolosa*, *& sermonibus odii circumdederunt me*, *& expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam, & posuerunt adversum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Constitue* super eum Iudam *peccatorem*, *& diabolus stet a dextris ejus.* Nam si diligenter euangelistas legamus, ter satanas in Iudam ingressus invenitur: in proposito, in perseverantia, in actu traditionis Christi *Cum judicatur, exeat condemnatus, & oratio ejus fiat in peccatum*: quod certe accidit Iudæ dicenti principibus sacerdotum, *peccavi, tradens sanguinem justum. Qui responderunt: quid ad nos? Tu videris. Tunc Iudas projectis triginta argenteis in templo, abiens, laqueo se suspendit*, cujus finem vitæ brevem prædicit dicens: *Fiant dies ejus pauci, & episcopatum ejus accipiat alter*, Mathias
Acto: 1. scilicet, qui in locum Iudæ demortui subrogatus est, ut constat ex primo capite actuum apostolorum: *fiant filii ejus orphani, & uxor ejus vidua. Nutantes transferantur filii ejus, & mendicent: ejiciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, & diripiant alieni labores ejus. Non sit illi adjutor, nec sit qui misereatur pupillis ejus. Fiant nati ejus in interitum. in generatione una deleatur nomen ejus. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu domini, & peccatum matris ejus non deleatur. Fiant contra dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum: pro eo quod non est recordatus facere misericordiam. Et persecutus est hominem inopem & mendicum, & compunctum corde mortificare. Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur: & sicut Zona, qua semper præcingitur. Hoc opus*, & merces, *eorum, qui detrahunt mihi, apud dominum, & qui loquuntur mala*, ait Christus, *adversus animam meam.* Qui diligenter hæc mala enumeraverit, in prædictis versibus, triginta comperiet, in pœnam triginta argenteorum, si quis velit scire precium argentei, dicimus valere argenteum quatuordecim asses, & ob id triginta argenteos valere unam & viginti libras Turonenses.

Quæ reliqua sunt hujus psalmi prætermitto, ut ad alium percurram, in quo passio Christi ab euangelistis descripta plane conspicitur, & Christus patiens introducitur hæc dicere. *Deus, Deus meus respice in me, quare me dereliquisti?* Hebraica
Psal. 21. veritas non legit, respice in me: sed quemadmodum referunt euangelistæ Christum dixisse, *Eli Eli lamasabathani*, hoc est, *Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? longe a salute mea verba & facta delictorum meorum*, quæ suscepi pro redemptione hominum, pro qua me pati
Mar. 84. mortem oportet, ob id: *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte*, sive per noctem, *& non ad insipientiam mihi*, dicendo, *Abba pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a*
Math. 26. *me: sed non quod ego volo, sed quod tu. Pater mi si possibile est, transeat a me calix iste: verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.* Fiduciam in Deo ostendit dicens: *Tu autem in sancto habitas laus Israel. In te speraverunt patres nostri, speraverunt, & liberasti eos. Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi. Ego autem sum*, reputatus, *vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio ple-*

A *bis. Omnes videntes me, deriserunt me, locuti sunt labiis, & moverunt caput*, dicentes: *Speravit in domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ, in te projectus sum ex utero. De ventre matris meæ, Deus meus es tu: ne discesseris a me. Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adjuvet. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me*, sacerdotes, & scribæ, & Pharisæi, vitulis & tauris ferociores. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens*, dicentes: *Tolle, tolle, crucifige eum. Sicut aqua effusus sum*, & sanguis meus: *& dispersa sunt omnia ossa mea*, deficiente sanguine. *Factum est cor meum tam-*
B *quam cera liquescens, in medio ventris mei. Aruit tamquam testa virtus mea*, ob sanguinis effusionem: *& lingua mea* præ siti *adhæsit faucibus meis, & in pulverem mortis deduxisti me. Quoniam circumdederunt me* tamquam feram *canes multi*, tam Iudæi, quam Gentiles, *concilium malignantium obsedit me. Foderunt* clavis *manus meas & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea. Ipsi vero consideraverunt & inspexerunt me: diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem*, milites cum crucifixissent eum. *Tu autem domine ne elongaveris auxilium tuum a me, ad defensionem meam respice. Erue a framea &* gladio improborum *Deus animam meam, & de manu canis* & Iudæorum *unicam* animam *meam* de-
C relictam. *Salva me ex ore leonis*, & Pharisæorum, *& a cornibus unicornium*, & belluis indomabilibus *humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te. Qui timetis dominum, laudate eum: universum semen Iacob, glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel: quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis. Nec avertit faciem suam a me, & cum clamarem ad eum exaudivit me.*

Quicumque certe vel leviter versatus est in euangelica dominicæ passionis historia, omnia hæc scit impleta fuisse in Christo, quemadmodum & ea quæ psalmo sexagesimo octavo legimus ad hunc modum dicere Christum ad Deum patrem in passionis tempore: *Salvum me fac Deus*, Psal. 68.
D *quoniam intraverunt aquæ* tristitiæ & tribulationum *usque ad animam meam. Tristis est enim anima mea usque ad mortem. Sustinete hic, & vigilate mecum. Infixus sum in limo profundi* dolorũ, Math. 8
& non est substantia, nec stabilitas. *Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injuste, quæ non rapui tunc exolvebam. Deus tu scis insipientiam meam* & passionem, *& delicta mea* quæ peccatorum nomine suscepi, *a te non sunt abscondita. Non erubescant*, ob mor-
E tem meam, *in me, qui expectant te domine, domine virtutum. Non confundantur*, nec offendantur in cruce mea *super me, qui quærunt te Deus Israel. Quoniam propter te*, & te volente, *sustinui opprobrium* passionum & crucis: *operuit confusio* sputorum *faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis* Iudæis & discipulis, & *peregrinus filiis matris meæ* synagogæ *Quoniam Zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Et operui in jejunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi. Et posui vestimentum meum cilicium, & factus sum*

ANNO CHRISTI 1563.

sum illis in parabolam. Adversum me loquebantur judices, *qui sedebant in porta, in me psallebant* cantilenas, *qui bibebant vinum. Ego vero orationem meam ad te domine* direxi, *tempus beneplaciti Deus. Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundum multitudinem miserationum tuarum respice me. Et ne avertas faciem tuam a puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animæ meæ, & libera eam, propter inimicos meos eripe me. Tu scis improperium & confusionem meam, & reverentiam meam: in conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectavit cor meum & miseriam. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni. Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potaverunt me aceto. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum & in retributiones, & in scandalum. Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurva. Effunde super eos iram tuam, & furor iræ tuæ comprehendat eos. Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet. Quoniam quem tu percussisti persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in justitiam tuam. Deleantur de libro viventium, & cum justis non scribantur.*

De cibo & potu, quem antequam pateretur in cruce Christus obtulerunt, Sibylla etiam futurum prædixit dicens.

[Sibylla.]

Εἰς δὲ τὸ βρῶμα χολὴν κ' εἰς δίψαν ὄξος ἔδωκαν.
Τῆς ἀφιλοξενίης ταύτην δείξουσι τράπεζαν.

In cibum autem fel, & in sitim acetum dabunt. Inhospitalitatis hanc monstrabunt mensam. Et alia Sibylla Iudæam gentem his verbis increpat.

[Sibylla.]

Αὐτὴ σὺ γὰρ ἄφρων τὸν σὸν Θεὸν οὐκ ἐνόησας,
Παίζοντ' ἐν θνητοῖσι νοήμασι, ἀλλὰ γ' ἀκάνθαις
Ἔστεψας στεφάνῳ, φοβερήν τε χολὴν ἐκέρασας.

Ipsa enim stulta Deum tuum non cognovisti ludentem mortalibus cogitationibus, sed spinis coronasti corona, horridumque fel miscuisti. Multo plures libenter proferrem psalmos futuræ passioni Christi præntuncios, quos ob temporis angustias silentio præterire cogor: vos tamen supplex rogo, psalmum quinquagesimum octavum legatis. Ex hoc enim plane cognoscetis Iudæos in pœnam criminis in Christum commissi vagabundos fore, nec interficiendos, sed in fine mundi convertendos.

[Psalm. 58.] *Convertentur*, inquit, *ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum, dicentium, sanguis ejus super nos, & super filios nostros*, quoniam quis audivit? *Disperge illos in virtute tua, & dispone eos protector meus domine. Deus ostendit mihi super inimicos meos. Ne occidas eos: neque obliviscantur populi mei.* Quæ tormenta sunt passi propter Christi mortem, qui vult perfectius intelligere, Iosephum legat de bello Iudaico libro sexto, & Hegesippum de excidio Hierosolymitano libro quinto, qui desolationi Hierosolymitanæ interfuerunt, & eamdem descripserunt. [Iosephus. Hegesip-.]

Ad prophetas nunc properamus, a quibus futuram passionem Christi prædictam discimus. Isaias siquidem hujus rei amplissimus est testis, ex quo tantum duo assumemus testimonia, in hujus nostri instituti confirmationem. Dicit enim in persona Christi: [Isa. 56.] *Dominus Deus aperuit mihi aurem, ut scirem quæ ventura erant super me. Ego*

A *autem non contradico, retrorsum non abii, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: Faciem meam non averti ab increpantibus & conspuentibus. Dominus Deus auxiliator meus: ideo non sum confusus. Ideo posui faciem meam, ut petram durissimam, & scio quia non confundar. Iuxta est, qui justificat me, quis contradicet mihi?* Hæc eadem Sibylla prædixit dicens.

Εἰς ἀνόμων χεῖρας, καὶ ἀπίστων ὕστερον ἥξει.
Δώσουσι δὲ Θεῷ ῥαπίσματα χερσὶν ἀνάγνοις.
Καὶ στόμασιν μιαροῖσι τὰ πτύσματα φαρμακόεντα.
Δώσει δ' εἰς μάστιγας ἁπλῶς ἁγνὸν τότε νῶτον.

hoc est.

B *In manus iniquorum, & infidelium postea veniet. Dabunt Deo alapas manibus incestis. Et faucibus immundis expuent salivas virulentas. Dabit autem ad verbera simpliciter innocens tunc dorsum.* [Sibylla.]

Idem Isaias manifestius Christi passioné descripsit, dicens: *Quis credidit auditui nostro? Et brachium domini, cui revelatum est? & ascendet, sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti. Non est species ei, neque decor. Et vidimus eum, & non erat aspectus: & desideravimus eum despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem, & quasi absconditus vultus ejus & despectus: Vnde nec reputavimus eum. Vere languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos reputavimus eum quasi leprosum, & percussum a Deo, & humiliatum. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pacis nostræ super eum: & livore ejus sanati sumus. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit. Et posuit dominus in eo iniquitatem omnium nostrum. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum. Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum. De angustia, & de judicio sublatus est. Generationem ejus quis enarrabit? Quia abscissus est de terra viventium. Propter scelus populi mei percussi eum. Et dabit impios pro sepultura, & divitem pro morte sua: eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus. Et dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, & voluntas domini in manu eis dirigetur. Pro eo quod laboravit anima ejus, videbit, & saturabitur. In scientia sua justificabit ipse justus servos meos multos, & iniquitates eorum ipse portabit. Ideo dispertiam eos plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo, quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. Et ipse peccata multorum tulit, & pro transgressoribus rogavit.* Sibylla eadem prædixit, dicens: [Isaia 53.] C D

Οἰκτρὸς, ἄτιμος, ἄμορφος, ἐν οἰκτροῖς ἐλπίδα δώσει,

id est.

Miserabilis, ignominiosus, deformis in miserabilibus spem dabit.

E

Καὶ κολαφιζόμενος σιγήσει μήτις ἐπιγνῷ.
Τίς λόγος, ἢ πόθεν ἦλθεν, ἵνα φθιμένοισι λαλήσῃ.
Καὶ στέμμα φορέσει τὸν ἀκάνθινον. hoc est.

Et colaphos accipiens tacebit, ne quis agnoscat. Quod verbum, & unde venit ut mortuis loquatur. Et coronam portabit spineam.

Ceterum accipite quid propheticus sermo, de Christi passione, per Hieremiam pronunciaverit qui conjurationem Iudæorum contra Christum prædixit, dicens: [Hiere. 11.] *Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Numquid carnes*

ANNO CRISTI 1563.

sanctæ auferent a te malitias tuas, in quibus gloriata es? Subditur. *Tu domine demonstrasti mihi, & cognovi: tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, & non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus*, & crucem in corpus ejus, *& eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius. Tu autem domine sabaoth, qui judicas juste, & probas renes, & corda: videam ultionem tuam ex eis: Tibi enim revelavi causam meam.* Ezechiel propheta Christi crucem aperte præsignavit, qui & virtutem ejus descripsit dicens: *Dixit dominus ad virum indutum lineis, transi per mediam civitatem, in medio Hierusalem, & signa Thau super frontes virorum gementium & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio ejus & viris habentibus vasa interitus dixit audiente me, Transite per civitatem sequentes eum, & percutite, non parcat oculus vester, neque misereamini: senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres interficite usque ad internecionem. Omnem autem super quem videritis Thau*, signum crucis in fronte, *ne occidatis, & a sanctuario meo incipite.* Ecce clare ostendit signo Thau, signum crucis repræsentante, signatos in fronte a morte liberari, aliis interfectis. Quod Daniel propheta de passione Christi futura prophetiam acceperit, testatur id evidentissime, quod angelus Gabriel Danieli dixit: *Scito, & animadverte ab exitu sermonis, ut iterum ædificetur Hierusalem, usque ad Christum hebdomades septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus, & non erit populus ejus, qui eum negaturus est, & civitatem, & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. Et finis ejus vastitas, & post finem belli, statuta desolatio.* In his verbis prophetiæ, describitur tempus futurum Christi venturi, & quo tempore passurus sit. Septuaginta hebdomadæ conficiunt annos quadringentos nonaginta.

Ezech. 9. Servandi signantur. Occiduntur non signati.

Daniel. 9. Reædificatio Hierusalem.

Hæc ex majoribus prophetis paucula, institutum de prædictionibus passionis Christi satis superque demonstrant. Si liceret per temporis opportunitatem, illud idem confirmarem aliorum prophetarum (quos minores appellamus) testimoniis: Verumtamen quia temporis habenda est ratio, minime convenit per singulos discurrere. Sit igitur vobis unus Zacharias propheta pro omnibus testis passionis Christi, qui de Christo loquens ait: *Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Et appenderunt mercedem meam triginta argenteis. Et aspicient ad me, quem confixerunt. Et plangent cum planctu, quasi super unigenitum, & dolebunt super eum sicut doleri solet in morte primogeniti. Et quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet, his plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me. Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit dominus exercituum. Percute pastorem, & dispergentur oves.* Clarissima profecto sunt hæc passionis Christi proloquia, a prophetis decantata. Quapropter his finem imponemus: modo prius id, quod sapientiæ capite secundo legimus de ea re, breviter retulerimus. *Dixerunt impii cogitantes apud se non recte: Circumveniamus justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis; & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiam Dei habere, & filium Dei se nomimat: factus est nobis in traductionem cogitationum nostrarum. Gravis est nobis etiam ad videndum: quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ ejus. Tanquam nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se a viis nostris, tanquam ab immunditiis, & præfert novissima justorum, & gloriatur patrem se habere Deum. Videamus ergo si sermones illius veri sunt, & tentemus, quæ ventura sunt illi, & sciemus quæ erunt novissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illum, & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia, & tormento interrogemus eum, ut sciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum. Erit enim respectus ex sermonibus ejus. Hæc cogitaverunt & erraverunt. Excæcavit enim illos malitia eorum, & nescierunt sacramenta Dei.* Quid his apertius dici potuit a prophetis de Christi morte? quæ non tam futura prædici, quam præterita narrari videntur. Paucula itaque quæ ex multis collegimus, & multo plura reliquimus brevitatis studio, vos, quæso, patres sanctissimi, alacri animo suscipite, ex veteri testamento, in testimoniũ futuræ passionis Christi.

Zach. 11. Zach. 12. Zach. 13. Zach. 12.

Sapien. 2.

ANNO CHRISTI 1563.

In novo testamento quasi passim licet videret, & legere prædictiones, quibus Christus disertis verbis, tam Iudæos, quam discipulos, passionem suam docuit, quas cum sciamus vobis satis esse exploratas, sponte prætermittimus, ut finem aliquando primo articulo imponamus, & ad secundum veniamus, quo ostensuri sumus, sicut promisimus, quam necessaria nobis fuerit Christi passio. Porro ut nos attentius & lætius de hoc dicentes audiatis, de tertio articulo nihil prorsus dicemus Qui de illo abunde quippiam discere velit, legat, quæ capite vigesimo nono libri quarti de celebratione missarum nos scripsimus.

Qui cognovit nos omnes nasci filios iræ, & servos peccati & diaboli, facile intelligit quam Christi passio fuerit nobis necessaria: *omnes enim peccaverunt*, ut scribit B. Paulus ad Romanos & *egent gloria Dei. Iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem, in sanguine ipsius. Vbi itaque venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret: ut adoptionem filiorum reciperemus. Si autem filii, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, ut & conglorificemur. Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum: sed ut salvetur mundus per ipsum. Venit enim filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat. Quoniam per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Et sicut in Adam omnes moriuntur: ita & in Christo omnes vivificabuntur. Sicut enim per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt. Vsque ad legem enim peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputabatur, cum lex non esset: sed regnavit mors ab Adam, usque ad Moysen, etiam in eos, qui non peccaverunt, in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictum, ita & donum: Si enim unius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia unius hominis Iesu Christi, in plures abundavit. Si enim unius delicto*

Rom. 3. Gala. 4. Rom. 8. Luc. 19. 1. Cor. 15. Rom. 5.

delicto mors regnavit per unum: multo magis abundantiam gratiæ & donationis, & justitiæ accipientes in vita regnabunt, per unum Iesum Christum. Igitur sicut delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi. Et ita factum est, ut ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia, per Iesum Christum, de quo alibi scribit beatus Paulus. *Eum, qui modico, quam angeli, minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum, propter quem, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam abduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. Qui enim sanctificat, & qui sanctificatur, ex uno omnes. Propter quam causam, non confunditur fratres eos vocare, dicens: Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te.* Et iterum: *ego ero fidens in eum.* Et iterum: *ecce ego & pueri mei, quos dedisti mihi Deus. Quia ergo pueri communicaverunt carni & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: ut per mortem destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est, diabolum: & liberaret eos, qui timore mortis per totam obnoxii erant servituti. Nusquam enim angelos apprehendit: sed semen Abrahæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi. In eo enim, in quo passus est ipse, & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.* Quapropter recte scribitur a beato Ioanne: *In hoc apparuit filius Dei, ut dissolvat opera diaboli. Et scitis, quia ille apparuit, ut peccatum in eo non est.*

Hebr. 2.

Ioan. 3.

Constat itaque filium Dei, hominem factum fuisse, ut sua passione, nos a peccato ac diaboli vinculis liberaret. Unde agnoscimus summam ac ineffabilem Dei caritatem erga nos, quemadmodum scribit beatus Paulus, dicens: *Ut quid enim Christus, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus, pro impiis mortuus est? Vix enim pro justo quis moritur. Nam pro bono forsitan quis audeat mori? Commendat autem caritatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Multo igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo, per mortem filii ejus: multo magis reconciliati salvi erimus in vita ipsius. Non solum autem, sed & gloriamur in Deo, per dominum nostrum Iesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.* In eamdem scribit sententiam beatus Petrus, dicens: *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo.* De qua caritate Dei erga nos scribit beatus Ioannes: *In hoc apparuit caritas Dei in nobis, Quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum. In hoc est caritas, non quasi nos dilexerimus Deum: sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit filium suum propitiationem pro pecatis nostris.* Et proinde nos ad mutuam dilectionem, Dei exemplo hortatur, dicens: *Carissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus alterutrum diligere. Nos quoque Deum diligamus, quoniam & ipse prior nos dilexit:* quemadmodum etiam Paulus ait, dicens: *Deus, qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam, qua dilexit nos, & cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo, cujus*

1. Pet. 3.

Ioan. 4.

Ephes. 2.

A *gratia estis salvati, & conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Iesu, ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ, in bonitate super nos, in Christo Iesu.* Quapropter ad dilectionis opus excitat, dicens: *Ambulate in dilectione, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo, in odorem suavitatis.* Et cum subdit: *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujusmodi: sed ut sit sancta & immaculata.* Beatus quoque

Ephes. 5.

B Ioannes scribit: *In hoc cognovimus caritatem Dei: quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere:* Quandoquidem *majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis:* ob id Christus se proponens in exemplum ac regulam, pastoribus ecclesiæ dicebat. *Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis. Ego sum bonus pastor, & cognosco meas, & cognoscunt me meæ: & animam meam pono pro ovibus meis. Propterea diligit me pater, quia ego pono animam meam.* Nam *sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret: ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam*

Ioan. 15.

Idem 10.

Idem 3.

C *æternam.*

Teneamus itaque firma ac perpetua memoria tantæ caritatis erga nos beneficium: maxime qui agnoscimus Christum eucharistiæ instituisse sacramentum, ut nos tam dilectionis suæ quam passionis perpetuo memores efficeret. *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis qui secundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus: Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit. Quid*

Rom. 8.

D *ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis contra nos? Quis nos separabit a caritate Dei? Tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, æstimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus, superamus propter eum qui dilexit nos.* Et beatus Ioannes scribit: *Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem Iesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam totius mundi.* Manifestum est ergo, quod *apparuit gratia Dei salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobrie & juste & pie vivamus in hoc sæculo, expectantes beatam*

1. Ioan. 2.

Tit. 2.

E *spem, & adventum gloriæ magni Dei, & salvatoris nostri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Etenim *unus est Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus:* quemadmodum ipsemet testatur Christus dicens: *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam redemptionem pro multis. Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Quia scriptum est: Maledictus omnis qui pendet in ligno: ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret*

1. Tim. 2.

Matth. 20.

Galat. 3.

fieret in Christo Iesu, ut pollicitationem spiritus accipiamus per fidē, factus est pro nobis egenus, scribente Paulo : 2. Cor. 8. *Scitis gratiam domini nostri Iesu Christi: quoniam propter nos egenus factus est, cum esset dives; ut illius inopia, vos divites essetis* : factus est pro nobis peccatum, id est, oblatio pro peccato nostro, ut Deo reconciliaremur, attestante eodem Paulo : *Deus nos reconciliavit sibi per Christum.* Idem 5. *Eum enim, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Eam ob rem ad Romanos scribit : Rom. 8. *Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberavit me a lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem, Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne, ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui namque mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in illo?* Idem 6. *An ignoratis, fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti nos sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit a mortuis per gloriam patris: ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Qui enim mortuus est, justificatus est a peccato. Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quia simul etiam vivemus cum Christo: Scientes quod Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur: Mors illi ultra non dominabitur. Quod enim mortuus est peccato* (& hoc peccatū nostrū) *mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viventes autem Deo in Christo Iesu. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. Sed neque exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes, & membra vestra arma justitiæ Deo. Peccatum enim vobis non dominetur. Non enim sub lege estis, sed sub gratia.* Galat. 5. *Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Quandoquidem caritas Christi urget nos,* 2. Cor. 5. *æstimantes hoc: quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus: Vt & qui vivunt, jam non sibi vivant: sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Quare nemo sibi* Rom. 14. *vivat vestrum, & nemo sibi moriatur. Sive enim vivamus, domino vivamus: sive moriamur, domino moriamur, sive ergo moriamur, sive vivamus, domini simus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & vivorum & mortuorum dominetur. Non enim estis vestri, Empti estis* 1. Cor. 6. *pretio magno: glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Et in timore, incolatus vestri tempore,* 1. Pet. 1. *conversamini: scientes quod non corruptibilibus auro vel argento redempti estis, de vana vestra conversatione paternæ traditionis: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati. Si quidem in Christo Iesu, nos qui eramus aliquan-* Ephes. 2. *do longe, facti sumus prope in sanguine Christi: ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem, ut reconciliet ambos in uno*

A *corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Ob id placuit Deo in ipso omnem plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.* Colos. 1. *Hinc factum est cum nos mortui essemus in delictis, & præputio carnis nostræ, convivificavit Deus pater cum Christo, donans nobis omnia delicta, delens quod adversus nos erat chirographum decreti, quod erat* Idem 2. *contrarium nobis, & ipsum Christus tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus, & potestates traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso. Siquidem factus est primus homo Adam in animam viventem:* 1. Cor. 15. *novissimus Adam in spiritum vivificantem. Primus homo de* B *terra terrenus: secundus homo de cælo cælestis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes. Igitur sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.*

Et Christum audiamus dicentem : Matth. 16. *Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.* Rom. 15. *Debemus ergo nos infirmiores, imbecillitatem infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisque nostrum proximo suo placeat, in bonum ad ædificationem. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.* Debemus & nos benefacientes patienter sustinere injurias nobis illatas. 1. Pet. 2. *Hæc est gratia apud Deum, si benefacientes patienter sustinemus. In hoc enim vocati sumus:* C *Quia & Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia ejus. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, ut peccatis mortui justitiæ vivamus, cujus livore sanati sumus.* Philip. *Si qua igitur consolatio in Christo, si quod solatium caritatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis, implete gaudium meum,* patres amplissimi. Nam gaudium meum illud est, ut idem sapiatis, ut eamdem caritatem habeatis, ut unanimes sitis omnes, ut idipsum & idem sentiatis, ut nihil D per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitremini, non quæ sua sunt singuli consideretis, sed ea quæ aliorum. *Hoc enim sentite in vobis: quod & in Christo Iesu, qui cum in forma Dei esset, non* Ibidem. *rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris.*

E Obsecro insuper vos, patres sanctissimi, per nomen domini nostri Iesu Christi, & per passio- 1. Cor. 1. nem, & crucem ejus, quam hodie nostri causa sustinuit, *ut unum & idem dicatis omnes, non sint in vobis schismata, non audiantur inter vos contentiones.* Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Non detis occasionem, ut dica- Luc. 22. tur de vobis, *facta est contentio inter eos quis eorum videretur esse major,* audiatis Christum di- Matth. 20. centem: *Quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister. Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: sicut filius hominis non venit*

ANNO CHRISTI 1563.

venit ministrari, sed ministrare. Ego in medio vestrum sum, sicut is qui ministrat, & non qui recumbit. Firmissima est hæc Christi sententia: *Omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur.* Et hæc Ecclesiastici: *Quanto major es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam.* Quibus sententiis structus ac admonitus summus pontifex beatus Damasus, ac hujus successores, & præsertim beatus Gregorius, se servos servorum Dei dixerunt, & usque ad nostra tempora. Sciebant quoque a beato Petro prædecessore scriptum esse: *Seniores, qui in vobis sunt, obsecro consenior & testis Christi passionum, pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in cleris: sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.* Abstinebimus quidem facile ab omni vanæ gloriæ appetitu, si semper mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferamus, *ut & vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali.* In nobis vivat, & loquatur Christus, in nobis non infirmetur, sed potens sit. *Nam etsi crucifixus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute.* Crucis Christi persecutionem pati nequaquam vereamur, sed cum Paulo dicamus intrepide: *Mihi absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Cum Paulo vere dicamus. *Nemo mihi molestus sit: Ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto.* Sunt hodie, qui istud dicere possunt in hac civitate, sicut hesterno die cognovimus: quos certe reprobare haud possumus, sed hos valde probamus; modo interna externis respondeant.

[Margin: Eccl. 3. — Damas. ad Nepot. — Petr. 5. — Cor. 4. — Cor. 13. — Galat. 6.]

Valeant igitur crucis Christi adversarii, de quibus Paulus scribit ad Philippenses. *Multi ambulant, quos sæpe dicebam vobis, nunc autem & flens dico, inimicos crucis Christi, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.* Prætermissis itaque quam plurimis, quæ de Christi fructuosa passione dici juste possunt, ad finem propero dicendi, hoc unum subjiciens ex beato Paulo ad Hebræos: *Deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei, & consummatorem Iesum; qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semet ipsum contradictionem ut ne fatigemini animis vestris deficientes. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis adversum peccatum repugnantes. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes. Non enim hic civitatem manentem, sed futuram inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, fructum labiorum confitentium nomini ejus. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cælos, Iesum filium Dei, teneamus spei nostræ confessionem. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato. Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ ejus, ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno*, & dicamus omnes:

[Margin: Philip. 3. — Hebr. 12. — Hebr. 13. — Hebr. 4.]

Christe, ave, spes unica,
Hoc passionis tempore:
Auge piis justitiam,
Reisque dona veniam. Amen.

CXV.

VERBA PROLATA AB ILLUSTRISSIMO domino Ioanne cardinale Morono primo præsidente, & legato sacri concilii Tridentini, in ejus prima comparitione in generali congregatione die Martis XIII. *Aprilis* MDLXIII.

QUO in statu sit respublica Christiana, patres reverendissimi, omnibus perspicuum est. Nullus enim ignorat quanta sit religionis perturbatio, quam neglecta, imo prorsus contempta sit omnis ecclesiastica disciplina, quæ bella, quæ seditiones populorum fuerint, atque etiam nunc sint, quas clades a potentissimo ac perpetuo Christiani nominis hoste Turca superioribus annis, terra marique acceperimus, quam ingens denique periculum nobis ab ejus potentia dissidiis nostris semper immineat. Has ob causas omnibus, ut dixi, manifestas Pius IV. pontifex maximus bono consilio atque optima voluntate concilium œcumenicum in hanc civitatem convocavit, ut si fieri possit, Deo imprimis operam ferente, remedium aliquod tot malis inveniretur. Nam cum propter indignationem Dei ea nobis proculdubio eveniant: si catholicæ fidei, & veteris innocentiæ puritas revocabitur, placato Deo, & bella, & seditiones cessabunt, & imminentia cervicibus nostris pericula facilius repellentur. Congregatum est igitur hoc concilium frequens & celeberrimum, in quo sunt tot viri præstantissimi.

Adsunt duo principes cardinales, & nobilitate, & omnibus virtutibus insignes. Adsunt illustrissimi oratores, & Cæsareæ majestatis, & tot maximorum regum, liberarum civitatum, principumque ac nationum: Adsunt etiam tot præsules egregia doctrina, spectata vitæ probitate, & sapientia quadam cælesti præditi. Nec desunt complures excellentissimi theologi, ac doctores peritissimi, omnes viri omni laude digni. Congregato autem hoc concilio, cum jam ea tractarentur, quæ ad susceptum negotium pertinere videbantur: Ecce in ipso cursu erepti sunt nobis duo prudentissimi, vereque illustrissimi cardinales, Mantuanus, & Seripandus, quorum mortem non sine magno animi dolore ad memoriam revoco: Nam etsi eos felices beatosque futuros esse existimem, quia scriptum est: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*: doleo tamen, & reipublicæ causa, quæ eorum opera his temporibus maxime indigebat, & mea. Nam utrique eorum familiaritate ac necessitudine conjunctus eram. Accepto nuncio tam acerbo mortis illustrissimi Mantuani summus pontifex cum sacro cardinalium cœtu, me & virtute, & ceteris omnibus rebus longe inferiorem illi suffecit: adjunxitque ad hanc legationem conciliarem reverendissimum cardinalem Navagerium, virum multa eruditione & prudentia clarum. Vere dicam; patres, quantum licuit, quantum potui, hoc onus recusavi, ejus gravitatem, & virium mearum imbecillitatem reformidans. Sed quid? Hunc timorem vincit obedientiæ necessitas. Parendum fuit vicario Christi, qui Petro, & ejus successoribus oves suas pascendas, regendasque commendavit. Huc igitur jussus veni. Ad Cæsaream quidem majestatem nunc profecturus: sed mox, Deo dante, inde reversurus: ut cum illustrissimis collegis, ac dominis meis legatis, ea quæ ad salutem populorū, ad ecclesiæ splendorem, ad Christi gloriam illustrandam pertinent, una vobiscum agam.

[Margin: Apoc. 14.]

Ac

ANNO CHRISTI 1563.

Ac ut cetera desint, duo certe præcipue mecum affero. Alterum optimam voluntatem summi pontificis certam & exploratam, qui nihil magis optat, nihil æque curat, quam ut doctrina fidei ab hæresibus repurgetur: mores corrupti emendentur: abusus tollantur, commodis ac necessitatibus provinciarum, quæ olim maxima pietate floruerunt, consulatur: Pax denique & unio etiam cum adversariis omnibus quantum fieri poterit, salva pietate, atque apostolicæ sedis dignitate constituatur. Alterum quod affero, est huic non dissimile, propensam voluntatem meam ad ea peragenda (Deo adjuvante) quæ sanctitas sua verbo præcepit. In hoc enim omne ingenium meum, quamvis perexiguum, omnem operam, & industriam collocabo, quæ res quantum fructum sint allaturæ, patres sapientissimi, in manu vestra situm est. Nam prudentia vestra, doctrina vestra, auctoritate etiam vestra hoc concilium ad bonum & optatum finem perduci poterit. B Quam ob rem vos, patres, omni honore digni hortor; & per Deum immortalem obtestor, ut remotis contentionibus atque discordiis, quæ magnum orbi Christiano offendiculum præbent, remotis quæstionibus inutilibus, quæ non ad ædificationem fidei, sed potius ad subversionem audientium, ad tempus frustra conterendum faciunt, ea serio, ac sedulo agatis, quæ maxime necessaria sunt: illud diligenter attendentes, ne scientiæ vento, cum inter vos sint tot doctissimi viri, ab humilitatis portu ejiciamini. In hoc enim negocio Dei, multa opus est precé, maxima humilitate, quia *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*: quod si humiles, unanimes, ac concordes fueritis, duce Spiritu sancto, omnia bene & recte perficietis, fructum uberrimum ecclesia Dei ex tot periculis, longis itineribus, laboribus & impensis vestris percipiet. Et vos lumen quoddam magnum, & clarissimum scientiæ, & doctrinæ accendetis, atque in alto collocabitis. Ad quod non solum ii qui nunc vivunt, sed etiam posteri cursum vitæ dirigentes, tutissimum salutis portum facillime tenebunt: Deus autem propter vos maxime laudabitur, & glorificabitur, & vos ejusdem laudis participes eritis in hac vita, & post hanc vitam, gloriam immortalitatis immarcessibilem percipietis.

Iac. 4. 1. Petr. 5.

CXVI.

CONCIO R. PATRIS MAGISTRI Christophori Sanctotisii, Hispani, Burgensis, ordinis eremitarum divi Augustini. De signis veræ ecclesiæ agnoscendæ, habita ad sacrosanctam œcumenicam synodum Tridentinam, dominica tertia quadragesimæ MDLXIII.

QUOTIES mecum tacitus hujus nostri sæculi calamitosa tempora recolo, illustrissimi sedis apostolicæ legati, oratores clarissimi, animarum pastores vigilantissimi: quoties serpentis antiqui aspectum perniciosum, virulentumque afflatum, qui universas pene Christiani orbis provincias infecit, perpendo, videre videor illorum temporum miserrimam faciem, quibus ante felicissimum Christi adventum, immanis ille totius humanæ naturæ hostis, atque inimicus, totum orbem per tyrannidem invaserat, mortuam redivivam apparere. Videre, inquam, videor idipsum inimicum acriter sævientem, atque eo acrius, quo est citius tyrannicum ejus imperium, nostris cervi- A cibus excutiendum. Quis non animadvertat, calamitates, cædes, & clades, quibus universum orbem involvit? quis non consideret nullum pene orbis tractum esse, in quo non Sinon incendia jactet? in quo non omnia versa, labefactata, & propemodum extincta sint? Omnia pene divina humanaque jura sublata, pietas explosa, religio commaculata, sacramenta convulsa, ecclesiæ sanctissimi pastores, non ejecti, sed trucidati, templa augustissima, aræque sacratissimæ, non dirutæ, sed sanguine madentes, spectantur. Et quod omnium est longe gravissimum, tot animarum deplorandam adeo evastationem quis non uberrimis lacrymis prosequatur? Quis si tempora temporibus conferat, non judicet hæc nostra perinde lugenda, atque illa quibus tyrannus per totum terrarum orbem longe lateque dominabatur?

Apoc. 11. c

Verum sicut patres illi prisci, ea unica expectatione, damna omnia levius ferebant, quod brevi adfuturum sperarent diri tyranni vindicem, atque ultorem Christum: ita etiam orbis, qui dæmonis tyrannidem experitur, (quæ novis quotidie accessionibus augetur, atque invalescit) in hoc tamen uno spem omnem defixit suam, cogendam nimirum fore aliquando sacrosanctam, œcumenicam synodum, cujus insuperabili virtute ac potentia, universa dæmonum stratagemata, atque hæreticorum machinamenta superanda & evertenda essent. Quod tanto desiderio efflagitabant omnes, quod unum ad teterrimam pestem, per totum terrarum orbem pervagatam C superaret remedium, id primum divino consilio, deinde sanctissimi pontificis Pii IV. pietate, studio, ac diligentia, ultro oblatum est. Affulsit jam tempus illud diu a nobis exoptatum, quo divino præsidio ac vestro, sanctissimi patres, studio, & diligentia hostes devincentur, dæmones expellentur, scissaque dogmata resarcientur. Sicut namque Christus humanam induens naturam tyrannum superavit, ac de eo gloriosissimam victoriam, triumphumque præclarum reportavit: pari quoque modo sponsa ipsius ecclesia in unum congregata, dæmonum viribus superatis, hæreticorumque dogmatibus ejectis, triumphum præclarum, nobisque summe necessarium relatura est. Qua de re, patres sanctissimi, duo in hac oratione dicenda suscepi. D Principio dæmonis in stabilienda sua ecclesia summum studium ostendam. Secundo, quatuor signa primarie, quibus vera a falsa, legitima ab adulterina internoscenda est ecclesia, ex ipsius hodierni evangelii contextu deprompta, ob oculos ponemus. Vos, patres amplissimi, pro humanitate vestra quæ summa est, oro atque obtestor, ut me dum hæc persequor, benigne & attente audiatis, futurum spero, ut hac humanitate recreatus, suscepti muneris magnitudini, cui me imparem agnosco, aliqua ex parte satisfaciam.

Cum ab orbe condito, serpentis antiqui studium id fuerit, ut novum sibi populum, novum E regnum, novamque ecclesiam erigeret, atque exædificaret: ubi princeps sceptrum & clavum tenens, edicta observanda daret: ac tamquam orbis supremus imperator, debitum sibi tributum ab omnibus acciperet: denique uti Deo, summum honorem, & cultum, cunctique mortales, immortalesque impenderent: nihil eorum quæ ad divinos pertinere posset honores, omisit. Intuitus fuerat initio Deum, thronum, soliumque illud supremum

ANNO CHRISTI 1563.

Anno Christi 1563.

mum occupantem: unde nimium sibi indulgens, ac luce propria delectatus, in Dei neglectum prolapsus est, thronumque suum super astra locandum, & divinum sibi honorem decernendum cupivit. *Ascendam*, inquit, *in cælum, & super astra Dei exaltabo solium meum, & similis ero altissimo.* Sed falsus opinione sua (neque enim in cælo inexhaustæ, effrenatæque ipsius ambitioni locus erat) alia via terrarum orbem aggressus est. Probe noverat princeps ille tenebrarum, hominem humo a Deo excitatum, maximis beneficiis ornatum, ut quamvis gravi illa corporis mole constaret, in cælitum numerum, si divinæ legi obtemperaret, adscriberetur. Ne itaque in ejus locum surrogaretur, quo se dejectum sciebat, internecinum in hominem exercens odium, illius interimendi, ac funditus evertendi consilium cœpit. Vt quem Deus præcepto in officio continere statuerat, in sua castra inobedientia persuasa, pertraheret. Vidit Deum leges imposuisse, leges & ipse tulit: sacrificiis coli, & placari solere, ipse sibi cultores invenit qui teterrimas etiam crudelitatis ceremonias edere non dubitarent: ita ut frequentissime humano sanguine aras imbuerent. Rhodii, qui propter doctrinam, in Minervæ tutela esse credebantur, hominem Saturno sacris anniversariis immolabant. Et Græci ferme omnes piaculum credebant, si antequam in aciem prodirent, non humana cæde aras atque templa funestarent. Romani licet raro, aliquando tamen humanis hostiis, Deos placandos esse statuebant. Vt hic Scythicam illam Dianam, numquam crudelitate satiatam, & alia sæva numina prætermittam: Satis constat Phœniciæ principes in magnis reipublicæ calamitatibus, solere unum ex liberis quem haberent carissimum, ut hostiam jugulare. In Syria parentes omni pietate repudiata liberos suos igni cōsecrabant. Sed quid moror recensendo ea sacra, quæ dæmonum impulsu in cæde, & sanguine versabantur, cum historiæ pene nihil præter nefaria sacrificia sonent? Agnovit item satan Deum per angelos, & prophetas gentes sæpe allocutum, quibus internunciis de ipsius voluntate fierent certiores: ipse similiter per idola responsa dedit. Atque hoc quidem nomine in multis orbis partibus celeberrima Deorum tēpla, (quæ recensere longum esset) erexit, quo fere omnes certatim ut ad præsentissimum numen cōfugiebant. Colebantur & in maxima veneratione habebantur vates, ac divinatores quibus hæc arcana cōmunicari credebant. Erat apud gentes celebre quoddam hominum genus, ob hanc ipsam cum diis immortalibus consuetudinem. Apud Gallos Druydæ, apud Chaldæos Magi, apud Indos Brachmanes, qui omnes mendaciorum magistri, ad vanissimū quodque, adeoque impurissimum superstitionis genus eas excitabant, & hortabantur. Hujusmodi prophetas illis demandavit, qui suam ecclesiam propagarent.

Isai. 14.

Sed ne externa gentium, barbararumque nationum referendo sermonem protrahamus, ad artes quas satan hoc infelicissimo ævo exercet, attingendo potius, quam explicando, reliquum orationis decursum, convertamus. Novum sapientia divina ecclesiæ restaurandæ modum excogitarat, ut veniente Filio Dei quem caput super omnem ecclesiam constitutum testatur Paulus, ea unitate illam sibi copularet, qua præclaro affecti beneficio, filii Dei & nominarentur & essent. Quamvis sint diversæ nationes, sanguine disjunctæ, conditione dispares, locis segregatæ, ac longe inter sese

Ephes. 1. Joan. 3.

A dissitæ: posteaquam tamen in unitate fidei congregatæ sunt, ut sub Christo imperatore militent, omnes repente eo agnationis, & propinquitatis vinculo astringuntur, ut ad quemdam divinitatis gradum, atque amplitudinem, quo immortalem Deum, patrem nominare possint, accedant. Quis oratione tantum beneficium cōplecti, aut mente concipere poterit? Quis agnationem filiorū Dei, ab ipso filio partam, suoque sanguine contestatam, & a patre supremo consignatam dissolvere audebit? At veterator ille ecclesiæ Dei oppugnator, novum hunc ecclesiæ reparandæ modū considerans, nova & ipse stratagemata commentatus est, quibus Dei ecclesiam quoad ejus fieri posset,
B vastaret, atque erueret: suamque majoribus incrementis reficeret, & instauraret. Omissas faciamus barbaras nationes, majorem partē orbis occupantes, quas dilatato imperio tyrannus possidet, ac gubernat. Omittamus quoque peccatorū myriades, quas ipse in ecclesiæ castris fovet, & alit.

Videamus tamen quibus artibus in hoc Christianitatis angulo, suum dilataverit imperium. Si conferamus caput capiti, propagandi modum propagationis studio, incrementa nostræ incrementis ipsius: quid non invenire licet eorum quæ in catholica gesta sunt ecclesia, ab ipso satana effigiatum, atque expressum? Adeo quidem ut
C quamplurimi veritatis similitudine delusi, in fœdissimam errorum sentinam misere prolapsi fuerint. Animum advertite, patres, modum stupendum, (miraculum potius dixerim) haud satis pro dignitate celebratū: quo Deus universum orbem ad suam fidem vocavit. Non ut tantæ molis & magnitudinis opus fabricaret, magistros omni disciplinarū genere instructos, adscivit: sed duodecim ignobiles, indoctos, non humanæ sapientiæ verbis inflatos, sed Spiritu sancto afflatos: non armis corporeis munitos, sed verbi Dei gladio armatos: non copiis undique ære collectis, sed nudos, despectos, omnique humano destitutos præsidio. Atque hi quidem tanto animi ro-
D bore orbem aggressi sunt, ut brevi pene totum Christi fide complecterint. Adeo sane ut de dæmonibus, de deorum statuis, de ipsis principibus atque summis philosophis mundi doctoribus parta victoria: nihil præter Christum, & hunc crucifixum, aut audiretur, aut coleretur. Et ut hanc fidem perpetuo cōtestatam nobis relinquerent, non dubitarunt sese in cædem, & flammam ultro & libenter objicere. Tyranni cruciatus, verbera, cruces, uncos, & inaudita tormentorum genera, necem denique eis constituebant: quo sanctissimæ religionis memoriam, ex eorum, & omnium animis delerent: nullis tamen neque minis, neque terroribus, nec exquisitissimis suppliciis,
E Christiana virtus frangi aut debilitari potuit. Cumque terrores, atque adeo tormenta deficerent: illi tamen Heroes invicti, in eadem semper mentis constantia permanserunt. O virtus animi eximia. O caritas quavis firma acie insuperabilior. Quid jam magnificentius dici, aut animo concipi potest? Non modo primorum fundatorum sanguine, præclarum hoc ecclesiæ semen irrigatum excrevit: verum indies altius radices agens, martyrum sanguine profuso, ita est corroboratum: ut nullo quantumvis validissimo tempestatis impetu concussum, commoveri aut agitari posse videretur.

Verum enimvero satan hac unica arte, ecclesiam suam deletam, sua templa, arasque dejectas, & jam Saturni, Iovis, Martis, cæterorūque deorum

ANNO CHRISTI 1563.

rum statuas prostratas animadvertens, suam tyrannidem excussam, fallaciam patefactam, superbiam compressam, suas denique vires propemodum confractas: non tamen ob id animum despondens, aut ab instituto semelque concepta nequitia, desistens, novos & ipse sibi apostolos instituens, per universum orbem demandavit: ut Christi fidem abolendam, suosque errores inserendos, summa animi contentione curarent. Quid quæso sunt aliud novorum dogmatum assertores, quam pseudoapostoli? testatur id vas electionis Paulus, cum inquit: Hujusmodi pseudoapostoli sunt operarii subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi, & non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis. *2. Cor. 11.*

Non est ergo, inquit, magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ, quorum finis erit secundum opera ipsorum. Quis, quæso, tantæ erit audaciæ, ne dicam dementiæ: ut in apostolum Christi sese audeat transfigurare? Hæreticus. Et qui se poterit transfigurare? Dæmonis arte instructus. Quo autem pacto? audite. Apostoli Spiritu divino afflati, nihil aut docebant, aut faciebant, quod non Spiritus sancti magisterium spiraret: (non enim ipsi erant, qui loquebantur, sed Spiritus ille sacer, qui per eos verba fundebat) Hæretici autem, a dæmone obsessi, phanatico quodam spiritu agitati, nova dogmata ab ipso dæmone potius, quam a se excogitata, passim effutiunt, quibus satan per eos verba facere facile intelligi potest. Apostoli divinæ legis exemplis, testimoniisque adductis, quam ipsi docebant veritatem, testificabantur. Pseudo vero apostoli, quid non e scripturis proferunt, quid non rimantur, quid non perlustrant? Videas illos ad singula quæque dogmata constituenda, nunc apud suos, nunc apud exteros, nunc privatim, nunc publice, nunc in concionibus, aliquando vero libris editis, nunc in compotationibus, quandoque autem in privatis colloquiis, per sacræ legis volumina, volitare. Sed nihil unquam proprio Marte proferunt, quod non etiam scripturæ verbis detortis, laceratis ac plane mutilis, impurissimi isti adumbrare conentur. Atque in libris editis (quibus isti mendaciorum consarcinatores totum propemodum complevere orbem) quæ vel minima pagina reperiri potest, quæ non novi, & veteris testamenti sententiis a vero sensu detortis, fucata & colorata sit? Hujusmodi est eorum studium. Sciunt namque gravem illum, quem eorum scripta exhalant halitum, nemini emunctæ naris placere posse nisi cælesti eloquio veluti aromate quodam condiatur. Ne qui humanum facile deprehendere errorem possunt, divino oraculo delinitum, internoscant. *Matth. 10.*

Matth. 7. Hos servator omni studio cavendos præceperat: *Attendite*, inquit, *a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A fructibus eorum cognoscetis eos.* Qui sunt quæso, hi falsi prophetæ, quam pseudoapostoli qui eisdem vestibus quibus mansuetissimæ Christi oves induti, universum ecclesiæ gregem intrepidum, atque securum reddunt? Verum (proh dolor) lupi feri & rabidi caulas ecclesiæ semper infestantes, & gregem Christi crudeliter lacerantes sunt: qui divinæ legis sententiis, velut quibusdam velleribus obvolvuntur, ut quum lanæ molliciem persenserint, dentium ferociam nequaquam pertimescant. Quid amplius? Sicut veri apostoli in attestationem fidei, quam per orbem disseminabant, non modo contumelias alacri, infractoque animo perferebant, verum ultro sese tormentis objiciebant. sic etiam pseudoapostoli operarii subdoli carceres, verbera, cruciatus, mortem denique ipsam imperterrito adeo atque obstinato animo perferre solent: ut eos naturam ipsam vincere, ac superare dicas, flammis etenim libenter se tradunt, cruces atque suspendia amplexantur, in mediis ipsis rogis lætitiam cantu testantur.

ANNO CHRISTI 1563.

Deus bone, quot sunt hæreticorum myriades, qui non modo in ferendis variis tormentorum generibus, sed in exoptandis ambitiosi videri volunt! Qui tamquam si pro Christi fide paterentur, ad cædes ut lautissima convivia accurrunt. Quis, cum ita sit illos non judicet a dæmone obsessos, atque misere exagitatos: qui illos jam in rogos comburendos, nunc in aquas suffocandos præcipites agit? Sed qui hosce pseudoapostolos internoscere poterimus? quis lupos prædæ inhiantes non fugiet? *Mar. 9.*

Verum si lupus cum agno deposita non modo ferocia, sed effigie decumbit & pascitur, quis eum dignoscere poterit? quis eum cavebit? *A fructibus*, inquit, *eorum cognoscetis eos:* Hos ego fructus, dices, agnoscere facile non possum. Catholicæ enim ecclesiæ apostoli populum sua doctrina instituunt: pseudoapostoli idem student. Illi scripturarum testimoniis, & exemplis auctoritatem conciliant: Isti non secus auctoritatibus undique collectis, quicquid dicunt, stabilire conantur. Illi suo sanguine sibi doctrinæque suæ immortalem gloriam pepererunt: isti non aliter proprio sanguine profuso, doctrinam suis consignatam relinquunt. Illi non paucos cum excruciarentur, in fide obfirmarunt: Isti haud pauciores (ne dixerim plures) obstinatione & pertinacia animi fascinant. Si ad finem & exitum, si ad ea quæ jam oculis patent, advertamus: quis non videat apostolorum fructum, quamvis initio in immensum prope creverit, adeo quidem, ut unus Paulus a Hierusalem ad Illyricum usque euangelium propagaverit, jam quod non sine summo dolore dici potest, tam exili angustoque angulo conclusum: vix ut ecclesiæ naviculæ, portus aliquis quietus, & tutus relictus sit? At pseudoapostolorum fructus adeo excrescunt, atque limites proferunt, ut regna occupent, regionesque integras possideant. Iam Germaniam illam religione quondam & pietate florentem, horum afflatu infectam, atque contaminatam videmus. Iam Angliam universam, hujus mali participem non solum, verum hæredem non sine dolore aspicimus. Iam Christianissimam illam Galliam ruinam minantem lugemus. Iam varias nationes (quas dinumerare dolor animi non sinit) hujusmodi peste propemodum confectas lacrymis prosequimur: quæ sunt conditione, ut nec legibus, nec armatis hominum manu, nec regum severa animadversione, in disciplinæ antiquæ confessione contineri possint. O dementes novitatum amatores, quis vos fascinavit, quis vos a veritate abduxit: quis vos veritatis magistros quondam, mendaciorũ nunc discipulos effecit? Videte pericula, laqueos, ruinas, præcipitia, quæ vobis impurissimi ipsi pseudoapostoli tanto studio parant. Considerate cautes, & scopulos, quibus si e tranquillo ecclesiæ portu semel solvatis, erit impingendum. Sed ex quibus ergo fructibus eos agnoscere poterimus? Cum divina illa oracula non jam proferre *Ad Rom. 15.*

Anno Christi 1563.

proferre tantum, sed & explicare cœperint. Deus bone, quam in apertam lucem se proferunt fructus! Tunc amaritudo illa, & animi pestis detegitur, tunc novitium virus exhalatur, tunc profanæ novitates aperiuntur. Sepem scindi videas, patrum terminos transferri, catholicam fidem lædi, ecclesiastica dogmata lacerari, leges humanas atque divinas confundi, templa, aras, sacramenta, ipsum denique Deum e medio tolli. Quasi vero libertas per Christum parta, ad omne scelus, & flagitium aditum nobis patefaceret. Cum igitur animadvertamus, eos non modo hujusmodi fructus edidisse, sed & zizania jam usque adeo excrevisse, ut bonum Christianorum semen suffocatum propemodum sit: atque tantum vires auxisse, ut vi & armorum impetu, reliquum ecclesiæ angulum aggredi non vereantur. Quid miseri faciemus? quid nobis refugii erit? quo ecclesiæ filii, quam in sinum veræ matris, sese recipient? Ad te, ad te, sancta synode, filii in angustiis constituti, afflicti, atque hostium manus fugientes, unicum salutis asylum properant, ut illos a pseudoapostolis, ab hostium incursu, a dæmonum acie in sinum receptos, tuearis. Video te, sancta mater ecclesia, oculis, inquam, te video, apertis ulnis non modo frugi filios amplexantem, verum etiam obviam prodigis, ac profligatis moribus filiis prodire, ut tui in eos amoris signum, atque monumentum relinquas. Video denique te, non modo amore erga eos qui ad saniorem mentem redire volunt uti: verum magna vi, ac robore rebellantes hostes opprimere, atque prosternere conari.

Matth. 13.

Luc. 16.

Verum in hoc armorum adversus satanæ studia conflictu, ut eos ab illius immani jugo ereptos, in libertatem vindices: ipsi satanæ milites, seu Pharisæi Christi virtuti insultantes, vires ac potestatem tuam mihi faciunt, alii in Belzebub principe dæmoniorum ejicere te dæmonia blasphemant. Quid enim quæso aliud hæreticorum impudentissimæ voces sonant, (ut alia nefanda omittam, quæ recensere pudet) quam tuam doctrinam, dæmoniorum doctrinam esse? Alii signis e cælo exhibitis, virtutem, & potestatem tuam probari impudentissime cupiunt. Eo jam hæreticorum insanus furor devenit, ut semper nova signa ab ecclesia efflagitare non vereantur. Verum ut eorum impudentiam infringamus: signa quibus vera a falsa dignoscitur ecclesia, ex ipso euangelii contextu, tamquam ad Lydium lapidem examinantes: in reliquo orationis decursu ostendamus.

Medicus ille cælestis animarum pestes veritatis cognitionem impedientes, quæ non modo in populo Iudaico grassabantur: verum & in nostri hujus sæculi homines, irruptionem fecerant, divina arte curaturus: quatuor validissimis argumentis nō e Platone aut Aristotele, sed ab ipsa divina sapientia promptis, omnem errorem evellere conatus est. Quibus summam illam potestatem, quam adversus dæmonum, & hæresum monstra Christus ecclesiæ sponsus habuit: ad sponsam ecclesiam devolutam esse facile ostendemus.

Primum quidem, ab ipsa rerum conditione desumptum est. Usu namque, & rerum experientia edocemur, unitatem atque concordiam rebus stabilitatem, diuturnitatemque polliceri: divisionem vero, & discordiam, summis rebus validissimo etiam fundamento stabilitis, vastationem atque interitum minari. *Omne*, inquit, *regnum in seipsum divisum desolabitur, &*

Luc. 11.

A *domus supra domum cadet.* O quam latus nobis dicendi campus aperitur, si velimus civitates, regna, imperiaque in medium adferre, quibus popularis discordia, ruinam, ac vastitatem miserabilem invexit? Quis quæso, in historiis vel tenuiter versatus, ignorare poterit Athenas, Spartam, Romam, a principibus conditas, constitutas, atque conservatas fuisse, multitudinis vero discordia vexatas, direptas, & funditus excisas? Verum ut civiles discordias, & contentiones, dominandi cæca ambitione, vel æris possidendi inexhausta cupidine, seu plebis seditiosa quadam temeritate exortas silentio prætereamus: populorum, atque nationum eversiones, & evastationes, quas circa religionem discordiæ invexerunt, breviter attingemus: ut ex iis dis-

B sensionum amatores, quam sibi stabilitatem polliceantur, facile perspiciant. Dicite mihi per Deum immortalem, unde Iudaici populi ruina, unde Hierosolymorum excidium, quam ex dissensione, & sectarum diversitate exordium habuit? Tres erant apud Iudæos sectarum differentiæ, Moysis & prophetarum doctrinæ repugnantes. Pharisæorum videlicet, Saducæorum & Essenorum. Tres istæ sectiones, graves adeo dissensiones, & schismata in populo Hierosolymitano excitarunt: ut Vespasiano Cæsari urbis obsidendæ ansam præbuerint. Adeo, ut de salute propria minus soliciti, cum in diversa scinderentur studia: plus damni a domestico, quam

C ab externo hoste acceperint. Haud secus jam res geritur in Germania, ubi non tres, ut olim in Iudæa, sed infinitæ sectæ palam grassantur: cum alii Lutheri, alii Zuinglii, Anabaptistarum alii, alii Calvinistarum, Zuenchfeldianorum alii euangelium, aliaque sectarum monstra: vel ipsis etiam nominibus horribilia, amplexentur. Quid de te misera Germania, quid de cæteris regnis & provinciis, quæ hujuscemodi monstra aluistis, & alitis, erit expectandum? Venient exteri, & peregrini hostes, qui, cum in diversa studia scinderis, patriis te sedibus pellant, atque imperio exuant avito. At dices: Cæsaris vi & præsidio munita, quis audebit nostros fines attingere? Vereor sane idque vehementer, nisi ad saniorem

D mentem revertaris, fore ut imperium tuis e manibus elabatur. Unde quæso Græcia imperium omne, quo antea gloriabatur, amisit: quam ex hac de religione orta dissensione? Ipsi namque cum Romano pontifici adversarentur, caputque universalis ecclesiæ esse negarent: hinc adeo factum, ut factiones, schismata, & hæreses inter eos exortæ, principes contra imperatorem: imperatorem contra, adversus principes armaverint. Hoc pacto Græcorum imperium florentissimum ad immanissimum Turcam est devolutum. Aliud ne de iis regionibus, quæ eodem morbo conflictantur, erit expectandum? Minime gentium. *Omne namque regnum in seipsum divisum, desolabitur: &*

E *domus supra domum cadet. Si satan in seipsum divisus est, quomodo stabit regnum ipsius?* Si non sit familia, non domus, in qua non & pater a filio, filius a patre, uxor a marito, maritus ab uxore opinione dissentiat: quo pacto sibi diuturnitatem polliceri poterit? Hæc unica salutis spes relicta est, regnum videlicet satanæ in mille jam sectas divisum esse, quod cum ita sit, corruat necessum est. Atque regnum Christi ecclesia catholica, cum unum sit, atque indivisum, æternaque pace constans: illud perpetuo duraturum quis dubitat: *Portæ inferi non prævalebunt adversus*

Anno Christi 1563.

Iosep. de bello Iudaic. lib. 6. cap. 1.

Matth. 16.
Matth. 7.

illud. Est namque ecclesia, domus illa supra firmam petram fundata, quę etsi novorum dogmatum validissimis percussa fuerit ventis, si procellis agitetur errorum, si rapida persecutionum flumina irruant, si tempestates veluti agmine facto in eam invadant: ipsa tamen perpetua stabilitate constabit.

Hæc est igitur prima agnoscendæ ecclesiæ ratio, si eam unam, & in unitate perpetuo constantem agnoverimus. Verum hæc unitas, & animorum consensio in explicanda veritate, quam probe agnoscitis, summa apud vos patres sanctissimi esse debet. Quæ si absit, quantis (proh dolor) nos malis involvatis, magna omnium vestrum jactura, magnoque dedecore brevi experiemini. Principia enim malorum jam in propatulo sunt, mortes repentinæ, cædes, vastationes, irruptiones in Gallia factæ, vestris capitibus minantur. Si vero adsit, erit ecclesia hæreticis *terribilis, ut castrorum acies ordinata.* (Cant. 6.) Hanc ecclesiam sic ordinatam Salomon considerans, atque suis quasi coloribus depingens, ait: *Vnica est columba mea, unica est perfecta mea.* (Ibid.) Quasi oculis ecclesias quas satan per universum orbem extruxerat, lustratus fuisset, easque eo plus quam Babylonicam confusionem execratus: In laudem catholicæ ob singularem consensionem prorumpens, dixisset: *unica est columba mea.* Vnica, inquam, quia unica fide illustrantur filii, sacramentorum unitate foventur, unica spe ad cælestia desideria eriguntur, unica caritate invicem conjunguntur, unico Spiritu sancto e cælis misso vivificantur, ad unum eumdemque beatitudinis finem omnes adspirant: atque sub uno capite in cælis invisibili, in terris visibili continentur. Hæc est arca illa Noe, qua qui continentur, ab omni vi tempestatis tuti sunt: extra eam, nemini salus unquam contingere poterit. (Genes. 6.) Hæc terra est illa labii unius, & sermonis unius. (Genes. 11.) Hæc domus est illa, in qua agnus ille ab origine mundi occisus, comeditur. (Exod. 12.) Hæc tunica illa inconsutilis est, quam scindere etiam impiissimi filii Dei crucifixores piaculum esse judicarunt. (Ioan 19.) Hæc est civitas illa sancta Hierusalem a Deo parata, & veluti sponsa ornata monilibus suis, qui extra hanc civitatem vitam agit, peregrinus est, hostis est, profanus est: neque poterit Deum patrem vere nominare, qui ecclesiam pro matre habere recusat. (Apoc. 21.) (Cyprian.)

At diceris, si hæretici omni animorum contentione semota, ea concordia ac pace unirentur, ut labii unius esse crederentur, esses ne ejus sententiæ, ut illorum ecclesiam veram, & catholicam esse judicares? (Vincentius Lerinensis.) Absit. Nam ut ecclesia vere catholica dicatur, & sit, unitatem, & cum antiquitate consensionem habere debet: adeo quidem, ut nihil præter apostolorum successionem, auctoritatem & doctrinam præ se ferat. Christus igitur potestatem, & imperium quod in dæmonem exercebat, populo Iudaico patefacturus hoc usus est argumento. *Si in Beelzebub principe dæmoniorum ejicio dæmonia, filii vestri in quo ejiciunt?* Hi populi Iudaici filii apostoli sunt, ut pene omnium fert sententia, qui a Christo potestate accepta, dæmones effugare poterant. Verum quos Iudaicus ille populus filios habuit quondam, ecclesia catholica patres nunc habet, & veneratur. Atque legitima successione, hæreditarioque jure, illorum bona ad eam devoluta sunt. In ea namque apostolorum legitima successio ad nostra usque tempora, una cum eorum doctrina non modo literis consignata, sed & antiqua consuetudine observata, perdurat. Hæc est, patres sanctissimi, vere agnoscendæ ecclesiæ secunda ratio.

Animadverto in te, sacrosancta synode, ecclesiam illam, quam Ioannes in Apocalypsi hisce verbis describit: *Venit ad me unus de septem angelis, & ostendit mihi civitatem sanctam Hierusalem, descendentem de cælo, habentem claritatem Dei, & murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina duodecim apostolorum & agni.* (Apoc. 21.) Tu es civitas illa sancta super montem posita, cujus stabilitatem vates ille regius demonstraturus, dicebat: *Fundamenta ejus in montibus sanctis: diligit dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob.* (Psal. 86.) Accedant jam hæretici, & suarum ecclesiarum antiquitatem, si possunt, a stirpe repetant: quod cum nequaquam possint, nihil quam suam auctoritatem obtrudere possunt, dicentes: Sese mundo apostolos a Deo missos. Tu qui audes (cum ab apostolis, & sanctissimis viris qui ad hæc nostra sæcula continuata serie pervenerunt: viamque nobis in cælum muniverunt) alios nobis calles, alias semitas commonstrare: per quas & brevius, & tutius ad eum locum dicas posse perveniri? Qui tu hæc polliceris? Qua es auctoritate vir, qua es gravitate morum, qua doctrina? qua castitate vitæ & innocentia, ut tibi nova quædam & insolita inducenti, assentiri facile, & acquiescere debeamus? O quam continue & accommodate id divi Hieronymi quod adversus Origenis errores conscripsit, usurpare poterimus? Tu quisquis es, inquit, novorum dogmatum assertor, quæso te, ut parcas Romanis auribus, parcas fidei quæ apostoli voce laudata est, cur post quadringentos annos docere nos niteris, quod antea nescivimus? cur proferas in medium, quod Petrus & Paulus edere noluerunt? Vsque ad hunc diem sine ista doctrina mundus Christianus fuit: Illam senex tenebo fidem, in qua puer natus sum. Semper enim catholica ecclesia apostolorum dogmatum tutrix fidelissima fuit. Quando umquam necessaria resecare, superflua inserere, propria amittere, aliena usurpare, visa est? tantum abest ut id fecerit umquam, ut in hoc uno omne studium impenderit, nervosque omnes intenderit: vetera jam propemodum collapsa aliquando instaurarentur, atque in pristinum statum reducerentur.

Quid umquam aliud conciliorum decretis enixa est ecclesia, quam ut quæ antea tepide credebantur, ferventius postea & crederentur, & præstarentur ab hominibus? Perpetuo enim observavit, quod Spiritus sanctus jubet per Salomonem: *Ne transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui.* (Prov. 22.) Adeo priscæ illius disciplinæ observatio necessaria est: ut nihil potius duxerit Paulus episcopis in oculis ferendum. *O Timothee*, inquit, *depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* (1. Tim. 6.) Quis vestrum est, qui non Timothei personam præ se ferat? Vos patres sanctissimi appello, vos, inquam, hortor & moneo cum Paulo, depositum custodite. Et quodnam illud? Quod vobis a Deo concreditum est, non quod proprio judicio innititur: quod jam pridem accepistis, non quod recens est excogitatum. Custodes estis doctrinæ & tutores, non auctores: sectatores, & non primarii duces. Custodite catholicæ fidei talentum, ne modo non pereat, sed & magno cum fœnore

Anno Christi 1563.

fœnore referatur. Quid faciendum, ut depoſitum hoc intactum conſervare poſſitis? Audite Paulum quam vobis rationem præſcribat: *Devitans*, inquit, *profanas vocum novitates*, non antiquitates dixit aut vetuſtates: imo quid e contrario ſequeretur explicare voluit. Si namque vitanda eſt novitas, tenenda eſt antiquitas: & ſi profana eſt novitas, ſacrata eſt vetuſtas. *Et oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ.* O quam impudenter doctrinæ nomen vſurpant hæretici, & quod malorum caput eſt, mendaciſſima ſua commenta euangelium vocant. *Væ qui dicitis malum bonum, & tenebras lucem*, ignorantiam ſcientiam, caliginem ſerenitatem appellatis. Quid inde incommodi verendum? *Quam quidam*, inquit, *promittentes circa fidem exciderunt.* Quid promittunt? Neſcio quam novam inauditamque doctrinam. Videas ex ipſis multos, qui in latebras & ſpecus ſubterraneos ſeſe abdunt, atque miſeram, indoctamque plebeculam ſuis figmentis euangelicam doctrinam prætexentes, in errores illiciunt, protrahuntque. O extrema hominum impudentia: ſi homines, & non potius dæmones hominum ſaluti inſidiantes ſunt appellandi. Nonne hæ ſunt illius meretricis, de qua Salomon loquitur, voces: Qui eſt veſtrum inſipientiſſimus, divertat ad me? Inopes autem exhortatur dicens: Panes occultos libenter attingite, & aquam dulcem furtim bibite. Quid tum? At ille neſcit, inquit: quomodo terrigenæ apud eam pereant. Qui obſecro ſunt terrigenæ? Exponet Paulus, qui circa fidem exciderunt, exponit & Ioannes. *Qui ex nobis exierunt, ſed non erant ex noſtris: ſi fuiſſent, permanſiſſent utique nobiſcum:* En patres ſanctiſſimi, animadvertitis Paulum brevi compendio, paucisque verbis complexum, qua ratione priſca apoſtolorum diſciplina in eccleſia integra atque incorrupta conſervari debeat. Reſtat jam de tertio, & quarto veræ eccleſiæ ſymbolo agamus: quæ quanta potero brevitate explicabo.

Tertium erat quo Chriſtus non modo poteſtatem ſuam ad dæmones expellendos, ſed & ſalutem, quam ab ipſo liberati expectare debebant, demonſtrabat. *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei.* Digiti Dei nomine, Spiritum ſanctum ſignificari manifeſtius eſt, quam ut demonſtratione aliqua ſit opus, præcipue cum alius euangeliſta dicat: *Si in Spiritu Dei ejicio demonia, profecto pervenit in vos regnum Dei.* Elegantiſſima hac ſynecdoche, manifeſtam Dei virtutem indicari patet. Vt & in Exodo, *digitus Dei eſt hic.* (od. 8.) Ea utuntur Hebræi ad amplificandam Dei virtutem, perinde ac ſi dixiſſent: Tam potens eſt Deus, ut vel ſolo digito omnem hujus mundi potentiam ſuperare poſſit. Oſtēdebat itaque Chriſtus ſe ſola Spiritus ſancti vi demones expuliſſe. Hæc virtus unctio illa eſt, qua Chriſtus fuit copioſiſſime perfuſus, quemadmodum ſcriptum eſt: *Spiritus domini ſuper me, eo quod unxit me*, (ia. 61. c 4.) & alibi: *Quem unxit Deus Spiritu ſancto, & virtute.* (ioi. 10.) Nec enim aliud eſt hoc genus unctionis, quam divini numinis præſens auxilium, & cæleſte munus apud electos Dei divina benignitate collocatum, per quod patres ſanctiſſimi, eccleſiæ gubernaculis eſtis admoti. Nam licet Chriſtus omnibus gloriæ ornamentis, & ſummis honoribus fuerit a Deo decoratus: non tamen ut ſibi ſoli aſſervaret, ſed ut illa omnia

A poteſtatis atque virtutis ornamenta a ſponſo ad ſponſam devolverentur, ad illoſque maxime qui in terris vicariam ejus poteſtatem & autoritatem gerunt. Vnde Dauid: *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis.* (Pſal. 44.) De vobis autem, patres ſanctiſſimi, qui hujus unctionis legitimi hæredes eſtis, dixerat Ioannes, (1. Ioan. cap. 2.) *Vos unctionem habetis a Spiritu ſancto & noſtis omnia*, & paulo inferius. *Vnctio quam accepiſtis ob eo manet in vobis, & non neceſſe habetis ut aliquis doceat vos, ſed unctio ejus docet vos de omnibus.* Hoc ipſum erat quod Chriſtus pollicitus fuerat dicens: (Ioan. 14.) *Ego rogabo patrem,* B *& alium paracletum dabit vobis, qui maneat vobiſcum in æternum, Spiritum veritatis.* Et paulo inferius. *Paracletus autem Spiritus ſanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia, quæcumque dixi vobis.* O fœlix ſponſa, cui tanta, tamque præclara contigere bona! Et o fœlices nos, qui tantæ totque cumulatæ muneribus matris filii ſumus!

Oſtentent jam ſi volent hæretici inſignia illius ſpiritus quo gubernantur. Nos Spiritum illum (Epheſ. 1.) ſanctum ductorem habemus, intus incluſum numen ſentimus, atque tanquam pignus hærediditatis nobis ab æterno promiſſæ reſervamus, ut C vere gloriari poſſimus, nos genus eſſe Dei. Pari etiam ratione eccleſia certam ſalutis ſpem filiis polliceri poterit cum ſponſo dicente: *Si in digito Dei ejicio dæmonia, profecto pervenit in vos regnum Dei.* Quaſi dicere velit, Conſolamini, conſolamini popule meus, jam tempus adeſt, de quo initio verba fecimus, quo dæmones digito Dei expellentur, hæreſes exſtirpabuntur. Digito hoc Dei, ſi quæ hæreſes oriebantur olim, quam primum opprimebantur. Si qui eccleſiæ adverſabantur, e veſtigio in ordinem redigebantur, Si qui tyrannidem exercebant, ſtatim parere cogebantur.

Sed dum ego tacitus mecum revolvo, atque D hodiernum eccleſiæ ſtatum cum priſco illo confero, videre videor illam lugentem, ac de priſtino ſtatu quo excidit flebili voce cum Iob querentem: *Quis mihi tribuat ut ſim juxta menſes priſtinos, ſecundum dies, quibus Deus cuſtodiebat me?* (Iob. 29.) *Quando ſplendebat lucerna eius ſuper caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris. Sicut fui in diebus adoleſcentiæ meæ, quando ſecreto Deus erat in tabernaculo meo. Quando erat omnipotens mecum, & in circuitu meo pueri mei. Quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundabat mihi rivos olei: quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi. Videbant me juvenes & abſcon-* E *debantur: & ſenes aſſurgentes ſtabant. Principes ceſſabant loqui, & digitum ſuperponebant ori ſuo.* Ac ſi apertius dixiſſet, fœliſſem me judicarem, ſi ad priſtinum illum ſtatum, in quo tantis eram a Deo cumulata muneribus, redire daretur. Tunc Deus cuſtodiebat me, adeo ut quanto tyrannus magis invaleſceret, tanto majoribus incrementis fidelium populus increſceret. Tunc lucerna illa divini oraculi mira virtute radios undique effundebat ſuos, adeo ut divino illo lumine illuſtrato terrarum orbe, errorum tenebræ facile diſpellerentur. Tunc Deus in ſecreto cordis tabernaculo diliteſcens ſuos tanta virtute armarat, vt inimicorum inſtructiſſimas acies, inermes proſternerent, atque profligarent. Tunc infimi

Anno Christi 1563.

infimi & populares butyro & pinguedine divinæ gratiæ perfundebantur. Tunc universi ad me tanquam ad asylum tutissimum confugiebant. Tunc judicia mea ab omnibus suspiciebantur, atque pari omnium consensu mihi soli judiciorum cathedra parabatur. Tanto in pretio eram, ut juvenes sese ad aspectum meum sistere vererentur, senesque assurgentes starent. Principes digito ori superposito non loquerentur. Principes, inquam, illi hæreticorum antesignani, de quibus David: *Effusa est contentio super principes*, & errare fecerunt eos in invio, & non in via: auctoritatis meæ pondere ac rationis efficacia pudefacti, loqui cessabunt.

At jam (proh dolor) ad extremam miseriam redacta sum. Iuvenes insultant mihi, senes despectui me habent, judicia mea contemnuntur, & non modo principes, verum sartores, pistores, laniones, zonarii, aurigæ, nautæ, fæx totius populi, in me adeo debacchantur impure, ut judicia sua meis præferre non dubitent. Ab omnibus vexata, lacerata, atque oppressa, extremum jam agere videor. Quis pulcerrimam illam mulierem amictam Sole, Lunamque sub pedibus habentem, & stellis duodecim coronatam quondam: nunc vero in tantam miseriam conjectam aspiciens, non ejus vicem doleat, non misericordia commoveatur, non collacrymetur? Quis quæso eam in tantas angustias adegit? Quæ ejus miseriæ causa fuit. Nunquid ne custos ille vigilantissimus Deus officio defuit suo? aut in medios tempestatum fluctus conjectam deseruit? defuitne lux euangelii quæ præluceret? ministrisne orbata? Minime gentium. Sed speculatores ejus, ut vaticinatus est Isaias, tantarum miseriarum aliqua ex parte causa fuere. cæci namque omnes, nescivetunt universi, canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes atque amantes somnia, & canes impudentissimi nescierunt saturitatem, ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam, *omnes in viam suam declinaverunt, unusquisque ad avaritiam suam* (ignoscite patres, Isaiæ verba refero) *a summo usque ad novissimum. Venite, aiunt, sumamus vinum, & impleamur ebrietate, & erit sicut hodie, & cras, & multo amplius.* Negligentia igitur & socordia pastorum nimia cum populi licentia conjuncta in has angustias ecclesiam conjecerunt.

Apo. 12.

Isai. 56.

Verum enimvero, patres sanctissimi, sacrosancta synodus in unum congregata, cum unum sit, atque a Deo electa sponsa, cum apostolica sit, & Spiritum sanctum patronum ac ducem habeat: ea hisce malis omnibus facile mederi potest. Et qui huic vestro tam insigni ad pietatem & religionem conatui favere voluerint, quarto symbolo (cujus meminit euangelium) e gremio pientissimæ matris ecclesiæ, excidisse judicate. *Nam qui non est vobiscum, dispergit.* Qui facilius legitimos a spuriis, amicos ab hostibus, catholicos ab hæreticis discernere potestis? Quare, patres sanctissimi, cum dæmonis studia vobis jam probe explorata sint, ne committite quæso, ut qui tot laboribus exanthlatis, tot sumptibus factis, vitam ipsam, qua nihil carius homini esse potest, tot periculis & discriminibus exposuistis, re infecta discedatis. Patiemini patres, Dei ecclesiam unicam Christi sponsam, apostolorum ædificium, Spiritus sancti domicilium, communem omnium matrem vestro auxilio destitutam, perire? Nihil hic præter consensionem inter vos desiderari potest, jam arma inter reges Christianos silent, adeo ut oculis conspiciamus Deum vobis hæc otia fecisse, ut tranquillius & citius religionis dissidia componeretis. Adest conventus amplissimus principum, regum, ducum, rerumpublicarum par consensus, & conspiratio. vestris humeris tota religionis moles innititur. omnes in vobis tamquam in sacra anchora, salutem suam defixam habent. Quod si minus (quod Deus omen avertat) successerit, quantis, proh dolor, periculis ecclesiam expositam relinquetis? Hæretici pro palinodia, triumphum agentes, in errore pristino animos obfirmabunt. Nutantes in fide, & qui velut arundines vento agitatæ, in hanc & illam partem inclinant: ad hæreticorum mox castra confugient. Catholici, & qui in ecclesiæ Romanæ fide constanti animo perseveramus, vestro destituti subsidio, quo nos recipiemus? Omnium abjectissimi barbarorum & hæreticorum incursus cogemur perpeti. vestro totiusque ecclesiæ honori & utilitati (quod facere instituistis) consulite, ignominiam ordini vestro inustam eluite, & quæ paulatim irrepserunt vitia, diligentia vestra superate, ut ecclesia pristino candori restituta, cælestem illam Hierusalem referat, ad quam nos deducat Deus optimus maximus. Amen. DIXI.

CXVII.

ORATIO HABITA AD PATRES in concilio Tridentino quarta dominica quadragesima anno domini MDLXIII. per reverendum patrem Lucretium Tiraboscum, Asulanum, theologum apud reverendum patriarcham Venetiarum.

SI quæ munera apud nos esse reperiuntur, cardinales amplissimi, patres optimi, clarissimi oratores, quæ aliquam & veræ felicitatis, & beatitudinis partem attingant, ea sane præcipua esse existimo: quæ ad cælestes atque divinas res contemplandas mortalium animos applicant, applicatosque immortalium rerum admirabili quadam dulcedine participes reddunt. Horum quidem magnum est, & ad bene, beateque vivendum accomodatum vinculum illud, quo Deo optimo maximo per creationem conjungimur quando divinæ consortes efficimur sapientiæ: longe utilius, fructuosius, ac nostræ depravatæ naturæ accommodatius est in baptismo Christi servatoris humanitati adhærescere per aspersionem sanguinis ejus, mortisque ejusdem communicationem: verum omnium maximum, & saluberrimum salutis nostræ remedium est, carni, & sanguini & animæ Christi per symbolum communionis uniri, omnibus ipsius præclarissimis donis ditari, ejus corporis membra spiritualia fieri, ac denique divinæ naturæ haberi participes. De cujus sacratissimo mysterio cum a me hodie habendus sit sermo (& si maxima rei difficultas, sacratissimi loci majestas, gravissimorumque patrum consessus, quamvis etiam ingenii tenuitas, memoriæ imbecillitas, & ægritudo non parva me a dicendo deterrent) Dei tamen opt. max. summa bonitate summaque clementia confisus, eo libentius provinciam hujusmodi majorum meorum decreto suscepi, quo vestro frequenti conspectu, oculorumque & animorum in me liberali contuitu, ineam spem facile ducor, ut ea quæ vobis modo, pro ingenii mei imbecillitate explicare intelligo, benigne, attenteque, quod rogo, sitis auditui.

Cum

Anno Christi 1563.

Cum Deus opt. max. admirabili providentia sua statuerit omnia in numero, pondere, & mensura, & sapientia inenarrabili viderit, dinumeraverit, & mensus fuerit cuncta: sic sacram scripturam replevit mensuris, ponderibus, & numeris, quæ omnia spiritualiter librant, numerant, atque mensurant: de quibus omnibus cum & longum esset, & præter intentum differere, numerum tantum in euangelio positum & duorum, & quinque, qui in septenarium numerum veniunt, subannuemus: qui ita ubique respersus est, & omni se ingerit negotio, ut maximam vim mysteriorum cælestium in eo repositam esse non dubitemus. Sub hoc singularissimo numero certe, ut pene innumera taceam, & ut, quod placet, studeam brevitati, unico verbo, & omnia creata esse & defecisse, & esse punita, & sacramentis expiata, atque eorum refecta quam quam plurima, scriptura sacra demonstrat. Liceat tamen interim inquirere breviter, unde septimum diem ita semper celebrare consueverit scriptura divina: ut in eo & summum ceterorum, & complementum eorum statueret. Nam si septimum diem creationis consideraverimus, videbimus in eo complesse omnia, quæ patraverat Deus, *& complevit* (inquit scriptura) *die septimo opus quod patraverat suum.* Nam fecit hominem humilitate gnaphar, videlicet pulverem, & Spiritu sancto viventem, & Deum in paradiso colentem, & ligno vitæ perpetuo vivere potentem. Vnde septima generatione descendentium Cain, qui leviter erant percussi, ultimam consummationem per cataclysim universalem senserunt? Vndenam die septimo clangore tubarum septies civitatem Hierico circumdantes Iudæi, atque clamore obstrepentes Hierico muri ceciderunt, & absque armis civitas capta est? Vnde demum septimo hujus mundi sæculo recreatus orbis atque completus: flagellatum est peccatum, ceciderunt muri sapientiæ mundi, & est orbis conversus: nisi quia post tempora præterita, & septimo hoc calamitosissimo sæculo invertere nituntur hæretici septimum secundum Ioannem eucharistiæ sacramentum, & in ipso cetera cuncta: ut quemadmodum est complementum aliorum, & fidei nostræ sigillum, sic valeant ejus abrogatione fidem nostram penitus avertere, & e memoria hominum eradicare? Sed Spiritus Christi, qui suam non deserit ecclesiam, præsens elegit candidatorum patrum gravissimum concilium, qui huic sanctissimo mysterio in templo ecclesiæ serviunt. & die lætitiæ, & nocte persecutionis, merito, & gratia hujus adjuti.

Gen. 2.

Est enim hoc ultimum, & summum omnium quod ecclesia sancta acceperit a Christo, & quod a nobis desiderari potuerit mysterium, videlicet communionis dominicæ, omne in se habens delectamentum, & omnem continens suavitatem. Illud namque fidelibus datum est, peccatorum maculis per pœnitentiam deletis, muneribus Spiritus sancti perunctis, unda sacri baptismatis delibutis, ac ex casto & legitimo matrimonio debite procreatis. Sic enim beatus Ioannes, quem magnum theologum, & optime de sacramentis loquentem appellat Dionysius, Christianæ reipublicæ normam spiritualem componens, primum matrimonii sacramentum miraculo celebrat, ordinis defectus corrigit, atque castigat, baptismi mysterium refert, ejusque justitiam narrat. Spiritus sancti confirmationem in Samaritanis advertit & in filio reguli vim unctionis extremæ figurat, atque sub ægri figura ad piscinæ lavacrum sanati sacramentū pœnitentiæ docet. Deinde novissimo loco ad mysterium illud præclarissimum communionis dominicæ nos dirigens, miraculum illud symbolicum maxima admiratione dignum, & summis laudibus extollendum de quinque panibus & piscibus multiplicatis, nobis significavit, cujus præcipuos fructus, immensaque mysteria, nunc Dionysii exemplum sequens, quam brevissime explanare curabo.

Servator noster tanta est in nos affectus caritate, tantaque humilitate præstitit, ut velut infirmis pro nobis medicinam, susciperet, qua nos in ipso sanaremur, & spiritualiter recrearemur. Vnde, teste Augustino, prævidit Dauid afflatus Spiritus Dei, Christum in ultima cœna veluti pro nobis ebrium futurum, ex hujus sacramenti sumptione: cum Dauidem inducit, id est, Christum faciei mutasse figuram, videlicet, Phase veteris testamenti in novi testamenti sacrificium corporis sui coram Abimelech, id est patre meo rege, dicente servatore: *Sic pater meus dat vobis panem de cælo verum*, qui quantum utilitatis attulerit, & ecclesiæ primitivæ & nostræ, declarat psalmus immediate sequens cum dicit: *Benedicam dominum in omni tempore*, & prospero videlicet, & adverso: *semper laus ejus in ore meo*, Deo scilicet in juge sacrificium oblata. *In domino laudabitur anima* in se mortua, in Deo autem, & Dei laude vivens. *Audiant* hanc spiritualem metamorphosim *mansueti, & lætentur* Apostoli *magnificate* & vos *dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in idipsum.* Exquisivi non facultates terrenas, non gloriam mundi, non commoditates carnis, sed dominum videre, possidere, & eo frui, nempe per hoc sacrificium. O immensam Dei bonitatem, & exaudivit me. O incomparabilem Dei virtutem, & miram de nobis providentiam, & ex omnibus timoribus meis eripuit me. Ergo *accedite ad eum, illuminamini, & facies vestræ*, o apostoli, in morte mea, & vestra pressura *non cōfundentur. Gustate* etiam *& videte quam suavis est dominus. Beatus vir qui sperat in eo.*

Ioan. 6.

Psal. 33.

Tres fructus quintuplicati 1. ad Christū in ultima cœna 2. ad apostolos 3. ad extrema in passione & resurrectione. 4. ad primitivā ecclesiam. & 5. ad præsentem ecclesiam pervenire videntur.

Hactenus fructus quosdam dominicæ cœnæ explicuimus. Nunc progressum ad eam subjungemus. Navim ergo Christus ascendit, cum baptismum a Ioanne humiliter recepit. In mare Tiberiadis ingressus est, quia sub Cæsare Tiberio unda Iordanis irroratus est, & agitabatur fluctibus, cum tentabatur a satana, cum prædicabat, miracula faciebat, & odio habebant ipsū Hebræi, & persequebantur eum. Navi etiam egressus est, cum dixit eis. *Non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine domini.* In montem ascendit, cum venit ad montem Oliveti. De monte, teste Luca, descendit, quando in Hierusalem ad mensam cum apostolis accubuit. Panem accepit, cum corpus suum sumpsit, discipulisque tradidit: cum eos pane cælesti cibavit. Fragmenta colligi jussit, cum dixit discipulis suis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Populi dixerunt: *Hic est vere propheta*, cum hymno dicto apostoli exierunt, & laudem Deo dederunt. Nec satis fuit Christo semetipsum in sacramento nobis dedisse, sed & in pretium nostræ redemptionis in ara crucis se voluit exhibere. Eo igitur tēpore navim conscendit, quo a perfidorum hominum cohorte captus

captus fuit, navigationemque suam est prosecutus, cum ad pontifices ductus, accusatus, interrogatus, alapis percussus, reus mortis adjudicatus est. Fluctibus immensis jactatus est, quando flagellis cæsus est: quando crucifixus summum pertulit supplicium. Descendit de navi, cum corpore mortificatus, sed spiritu vivens, ad inferna loca descendit. Ascendit in montem, quando ad immortalem vitam surrexit. Instruxit discipulos de regno Dei, cum aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas: accepitque panem, benedixit, fregit, & porrexit eis, cum secundum veritatem historiæ hæc eadem in castello Emaus præstitit: Et quando dixit discipulis: *Habetis hic aliquid quod manducetur? Et illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.* Tunc dixit eis: colligite fragmenta ne pereant: cum sumens reliquias, dedit eis dicens: *Hæc sunt verba, quæ locutus sum apud vos, cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse erat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & in prophetis, & psalmis de me, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes.* Nam sacramentum istud e quinque librorum Moysi spiritus, & psalmorum & prophetarum deliciæ. Tunc turbæ illum sequuntur, quando per pœnitentiam audierunt remissionem peccatorum offerri, & relicta non Hierosolyma, sed synagoga, per mare baptismi in sublimitatem dignitatis Christianæ, & per eucharistiam in divinam attolluntur creaturam. Iam audistis Christum factis & verbis loquentem: nunc ecclesiam Christi sponsam eum sequentem perpendite.

Luc 24.

Ecclesia sancta, quæ est columna veritatis immobilis, & candelabrum in templo Dei jugiter lucens, non est ociosa, cum nobis, & nostro tempori, & singulis annis eadem nobis repetit euangelia, nempe quia inter cetera ita a Spiritu sancto aptata sunt euangeliorum verba, ut omni tempori facile conveniant, quod qua ratione factum sit, breviter explicemus. Sicut enim aquila volatu proprio docet pullos, qui eam, ut possunt, sequuntur: sic & ecclesia Christum secuta navim conscendit, & mare ingressa est, quum oceanum illud Spiritus sancti mentes apostolorum respersit. Agitatur a fluctibus cum Hebræorum persecutionibus quatitur: Navi egrediuntur, cum ab Hebræis ad gentes proficiscuntur: in montem ascendunt, cum montem culminis potentiæ mundi scandunt, & regnum Dei promulgant, panemque corporum suorum in firmamentum doctrinæ populis eorum communicant turbæ videntes eorum miracula, & intrepida in tentationibus corda, mare conscendunt per baptismum assumptum: agitanturque, cum odio habentur. Sed Christus Marco teste, non post tres dies, sed post trecentesimum trigesimum annum misericordia motus super turbam fuit, quando sanato Constantino, & ad fidem Christi converso, totus fere orbis conversus est, & ab assiduis persecutionibus ereptus, & ad montem culminis dignitatis apostolicæ se præsentans, pane cælesti spiritualiter est enutritus: unde & seipsos, & omnia eorum fortunæ bona æterna cum laude Christi se Deo dederunt, & perpetua servitute eidem mancipaverunt. *Reges*, inquit aurea tuba Spiritus sancti, *Tharsis & insulæ munera offerent reges Arabum, & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges, & omnes gentes servient ei.*

Psal. 71.

Verum quod dæmon non potuit apertis delere persecutionibus, nixus est & hæresum machinamentis evellere. Tunc ergo Christus in spiritu ingressus est in immensum hujus pelagus mundi, ut Galilæa volubile, & ut Tyberiadis bonum apparens, qui quales, quantasque hucusque sit passus procellas, calamitatisque miserias, hodierno tempore magis quam antea, plena sunt antiquorum monumenta, quæ longum esset, discurrere per singula, & coram vobis in hisce probatis superfluum.

Nunc clamant omnes videntes maris procellam & naufragium, & submersionem minantem, navim ad portum propellere: nunc, patres amplissimi, expergiscimini, & ad alta cubiculi mentis vestræ per contemplationem ascendite. Huc clamant omnes prophetæ, & ut uno verbo innumera referam, excidium captivitatis Babylonicæ, & quæ mala eis contigerunt, nobis, nisi resipiscamus, minantur: & ecclesia sancta non Christum trucidandum ab Herode formidat, sed Christiani nomen ab antichristo obscurandum timens, collegit exercitum amplissimorum patrum, ut tandem collectis velis, navim ad portum salutis reducant, ad finem videlicet disputationum, & litium in fide, cum in principio hujusce Tridentini concilii referens verbum apostoli dicebat, ut non circumferamur omni vento doctrinæ, parata nimirum omnes scopulos in fide dissolvere, & semitas pietatis ad perfectum dirigere, ut tandem ostendat venisse tempus, quod prævidens Paulus explanabat dicens: *Donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi, ut non amplius circumferamur omni vento doctrinæ in damnationem erroris.* Tunc ergo abiit trans mare Galilææ, cum dirimens omnes quæstiones in fide, & gressum præbens, & hominem perficiens, auxilium præstabit omnibus veritatem faciendi, secundum ordinem eis ab ecclesia dandum: quod fieri non dubito, & ex felici principio in hunc finem directo, & ex summa omnium vestrum integritate & pietate. Tunc quippe sequetur multitudo copiosa vestigia vestra, videntes quæ signa facturi estis super infirmos per sacramenta sanandos, & a ferventi calore libidinis, & a tumore superbiæ, & cæco terrenorum affectu. Tunc ascendet in montem Iesus, & cum discipulis morabitur, instruens eos de regno Dei, cum pro hac vestra in subditos pietate in sublimitatem contemplationis evecti, venis aquarum sapientiæ divinæ perfruemini.

Ephes. 4.

Cum itaque hac cura pastorali in populum vobis subjectum respexeritis, ac velut oculi pietatis divinæ in eorum intuebimini perfectum, dum alta perfectionis scandere cupient, dicet Christum ad Philippum, amatorem equorum interpretatum. *Vnde ememus panes ut manducetis?* quia & Scythas ab Alexandro indomitos prædicationis gladio domuit, & facibus caritatis accendit, fideique Christianæ subjecit, statum prædicatorum significare videtur, qui cum Philippo responsuri creduntur, *ducentorum denariorum panes non sufficiunt*, veteris videlicet, & novi testamenti mysteria, in quibus imago divina relucet, obscuritate mentis fidelium non sufficiunt, ut unusquisque modicum ex eis capiat. Tunc dicet Andreas summa humanitate prædicus, piissimus omnium nostrum pastor,

Anno Christi 1563.

pastor & rector. *Est puer unus hic*, apostolorum A videlicet ordo (quos voluit Christus pueros esse, dicens: *Nisi conversi fueritis, & efficiamini velut parvuli*) qui habet quinque panes hordeaceos, quinque videlicet inter alios selectos probatissimos viros in cibum mundi hic destinatos, hordeaceos, nempe cruoris & mortis durissima passione circumdatos, quinque videlicet sacramenta mortem Christi referentia significantes, & omnium eorum præcipuum eucharistiam, & duos pisces oleo pietatis assatos, & simili superindutos vestimento, duo sacri olei sacramenta significantes, & æternam vitæ præbentes jucunditatem, sed obscuritate tractandorum, & ægro gustu sumentium paulatim sistens, dum tentat B suffragia mittere, & alia pietatis opera struere, inquit Christus: *facite homines discumbere*, omnibus inquam, salutem ostet te. Procumbant omnes super fœno propriæ carnis, & in fide instructi sedeant, & dominentur ei. (Matth. 18.)

Tunc quippe accepit Iesus panes, qui spiritualiter enutrire nos debent, cum septem sacramentorum panes examinandos tradidit, benedixitque, cum eos ostendit domini benedictione refertos: fregit, cum omnibus communicabiles per æternam Dei benignitatem in omnes disposuit, deditque discipulis suis cum eos administrandos esse a successoribus apostolorum C præcepit, & mysteria eorum tractanda mandavit. Quæ nempe hucusque ita exacte & cumulate tractata sunt, & famescentem intellectum repleverunt, ut pro futurorum eruditione temporum dicat Spiritus sanctus, *Colligite, colligite*, inquam, *fragmenta ne pereant*. Ad memoriam, inquit, reducite, & scripturæ mandate, quæ tanta cum eruditione, doctrina, & pietate, & audistis, & protulistis, & judicastis digna memoria æterna. Tractata sunt enim sacramenta cælestia, & virtutes eorum egregie expositæ, quæ ad salutem omnium sufficiunt, & Christum vitam nostram, spem nostram, & gloriam nostram cumulatissime donant. Tunc quippe homines illi, & mundus iste ligno vitæ cælestis enutriti, & D a cataclysmo gentilitatis merito hujus eruti, & muris Hiericho sapientiæ, & hæresum mundi, lumine hujus exuti, cælestiumque sacramentorum doctrina, hoc fidei sigillo sufficienter instructi, divinam cognoscent Christi virtutem in miraculosa versione aquæ matrimonii legalis, in vinum Christiani matrimonii mutatam, vimque supercælestem, omnes abusus ecclesiasticos pellentem, sive per admonitionem paternam, sive per judicialem vindictam intelligent. Tunc baptismum, & justitiam eo elargitam, & cælestem gratiam Spiritus sancti, & victuris & jam morituris donatam sentient: nec non recreantis aquæ pœnitentia abluti, & pane demum supercælesti enu- E triti, non mysterium tantum, ut matrimonium, sed veritatem acquirent: non renascentis gratiæ radios, sed & lucidissimum solem justitiæ: non propagines, & fructus Spiritus sancti, sed & arborem & radicem ipsorum: non rivulos abluentes, & spiritualiter mundantes, sed fontem vivificum sitim omnem terrenam extinguentem, panemque cælestem omnibus bonis ita repletum, ut insipida videatur omnium terrenorum affluentia, & gloriæ mundi velut umbra pertransiens. Tunc orbem fugientē fugient, & Deum, & Iesum servatorem nostrum, qui solus manet immobilis, apprehendent, & dicent: *Quia hic est vere propheta, qui venturus est in mundum.*

CXVIII.

DE MYSTERIO SANCTISSIMÆ Trinitatis concio doctoris Oronsuspe Navarri Olitensis theologi illustriss. & reverendiss. D. Didaci Ramirez Sedeno episcop. Pampilonensis, habita in sacrosancta synodo Tridentina dominica sanctissimæ Trinitatis VI. *Iul.* MDLXIII.

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ. Psal. 66.

VIDEOR fortasse vobis inepte facere, illustrissimi cardinales, clarissimi oratores, & reverendissimi patres, necnon viri cujuscumque ordinis expectatissimi, ac literatissimi, qui cum nulla sim cognitus commendatione, audeam in hunc locum a doctissimis, & sapientissimis theologis vestris ornatum ascendere, præsertim cum neque doctrina, neque dicendi facundia, neque denique rerum usu, aut experientia sim cum his conferendus, qui ante me dicere consueverunt: verum vester omnium incredibilis animi candor, quo ceteros qui in eadem arena versari solent amplecti consuevistis, impulit, ut hodierno die, de augustissimo sanctæ Trinitatis mysterio, vobis audientibus hoc loco dicerem.

Sed illud modo antequam ulterius provehar, a vobis summopere contendo: Ut quando omne meum perfugium in vestra bonitate ac clemētia situm est: tenuitatem meam vestro favore & silentio sublevetis, quo meus hic sermo, his veluti secundis subvectus ventis, quem sibi proposuit portum, facilius consequatur: quod ut commodius cum fructu aliquo præstare valeam, summis precibus a me efflagitandus est divinus & cælestis Spiritus quem ut summus opifex, ac moderator Christus (in cujus unius gloriam hue [illegible] accessi) concedere dignetur, ad virginem matrem tamquam ad sacram anchoram confugiendū est: quæ pio corde invocata, & angelico eloquio reverenter salutata, facile id quod quærimus impetrabit, præsertim cum nulli umquam patrocinium optatum roganti denegaverit. Adeamus igitur omnes, & cum ipso angelo dicamus, Ave Maria. (Ber. in Serm. 2.)

Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ. Psal. 66.

PAULUS vas electionis merito vocatus, mirabilis Dei imitator, quem ex persecutore magistrum & doctorem gentium fecit, cum cōtemplaretur Dei optimi maximi opera, ejus immensam erga genus humanum clementiam & altius secum expenderet quomodo Deus quosdam eligat, quosdam vero reprobet: illius misereatur, hunc vero obdurari sinat, admiratione maxima ductus in cælum conversus in exclamationem erupit: *O altitudo divitiarum scientiæ, & sapientiæ!* quis intelligit mentem Dei? quanto, inquit, magis ac magis Dei secreta quærere cupio, tanto profūdius mare ingredior, nec mētis meæ acie excogitare valeo ejus profundissima mysteria. Quæ sententia, amplissimi patres, non immerito hodierno die vestro omnium cōspectu a me proferri potest, nam si acutissimi philosophi, si peritissimi theologi, si exercitatissimi in omni disciplinarum genere homines facilius esse dixerunt, assignare quid Deus non esset, quam quid esset: quanto magis animus meus expavescet in hujus sacri mysterii meditatione? exhorrescit mens, nec lingua suum præstare aut exequi officium potest: nam quid magis arduum hominibus proponi aut objici potest, quam hoc augustissimum S. Trinitatis mysteriū? quid magis admiratione dignum, (Act. 9. Chry. super Matth.) (Rom. 11.)

Anno Christi 1563.

quã tres personas Patris, Filii, & Spiritus S. unũ Deum esse, unam substantiam, atque essentiam? quid denique est, cum omnia mente animoque lustraveris, quod dici aut excogitari possit majus? res est, mihi credite, quæ nec intellectu percipi aut excogitari, nec lingua enarrari, nec rationibus pervestigari potest: certissimam tamen veritatem firmissimo sacræ scripturæ testimonio comperiemus: *ex ipso*, inquit, *per ipsum, & in ipso sunt omnia*: est enim pater, *per quem omnia, & nos in ipsum*, ut testatur D. Paulus, per Filium *omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil*, scribente Ioanne, per Spiritum sanctum *habemus accessum ad Patrem & Filium*, ut scribit Paulus ad Ephe. 2. hæc est sanctissima Trinitas quæ in cælis unus est Deus, quam videre sicuti est, summa dicitur & perfecta felicitas. Quod si nihil magis in votis esse solet, quam ut principum gratiam & favorem habeamus, quos fructus hæc vita exhibere solet, ut bene & feliciter homines vivere possint: quanto majores & uberiores expectare debemus ab ipsa sancta triade Patris, Filii, & Spiritus sancti: cujus imago in nobis relucet, estque in animis nostris infixa? Quod si contingat principes etiam incredibili amore prosequi, illud tamen non diu durat, cum caducum & perexiguum censeatur: at qui sanctissimæ Trinitatis favorem nactus fuerit, is patronum habet constantem, misericordem, potentem, & perfectum, divitem in misericordia, magnificum in justitia, qui judicat innocentes, & misericorditer salvat peccatores.

Rom. 11. 1. Ioan. 1. Greg. in Mor.

Quamquam vero non dubitẽ, quin vos omnes in hoc, ut in ceteris fidei nostræ articulis, sitis edocti, quos omni pietate, religione, & exemplo a teneris annis istis semper amplexi: tamen nisi molestũ est, adducam locum unum aut alterum, quibus hanc nostram sacram triadem confirmare videar: quam nonnulli Herodis insania, & satanæ impetu Aquilone suscitato evertere conati sunt. Scribitur Gen. 1. In principio Deum creasse cælum, & terram, & Spiritum domini ferri super aquas, nemo est, qui dubitet nos per Deum, Patrem intelligere debere, per principium, Filium: per Spiritum domini, Spiritum sanctũ, in qua Trinitate tantum est una, quantum tres simul: nec plus, ut testatur D. Augustinus, sunt duæ, quam una: & ita ut testatur Augustinus, singula sunt in singulis, omnia in singulis, singula in omnibus, omnia in omnibus, & omnia unum. Animadvertite, quæso, diligentius ea quæ sequuntur: summus ille patriarcha Abraham tres viros prope se astantes ante ostium tabernaculi vidisse legimus, unum tamen adorasse confessus est, quibus verbis etiam si tres personas inter se distinctas fateatur, unum tamen Deum aperte confitetur, quod & si creditu difficillimum sit, quod mentem humanam superet, gaudeat tamen homo Deum cognoscens, in Trinitate illi gratias agat, & tendat ad pietatem, quod unus sit Deus, sed tamen Trinitas. Quod Isaias per ternam illam compellationẽ, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, definitionem personarum indicavit, unitatem vero essentiæ per additionem, *dominus Deus sabaoth*: quod propheta verbis a me initio allatis luce clarius hominum animis infixit, *Benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.*

Aug. l. 6. de Trin. Gen. 18. Isaia. 6. Psal. 6.

Hujus tanti mysterii, cum Augustino in Sole ipso licet intueri, in quo tria contemplamur, essentiam, splendorem, & calorem: essentia Solis a nulla creata est, sic neque Pater: splendor ab essentia, sic & Filius a Patre: calor vero ab utroque: sic Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio. Itaque ut scribit D. August. in Trinitate numerus est, sed numerus non apparet, quia *tres qui testimonium dant in cælo Pater, Filius, & Spiritus sanctus, unum sunt.* Cum igitur augustissimum mysterium, tam arduum sit, supereminens, abditum, & admirabile, ut a nullo mortalium possit percipi aut pervestigari, satius erit judicia Dei admirari & adorare, quam velle perscrutari. Nam ut affirmat D. August. ubi quæritur unitas Trinitatis, Patris, Filii, & Spiritus sancti, nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid invenitur. Quare generis humani hostis, invidia gloriæ humanæ motus, quosdam decepit, ut a consecutione sanctæ Trinitatis averteret: quales fuere Ebionitæ, Samosateni, Artemonitæ, qui secundam Trinitatis personam Deum esse negarunt: sed tantum habuisse naturam humanam. Verum quis non videt Deum patrem pro sua bonitate generi humano corrupto donasse Filium suum dominum nostrum Iesum Christum? qui nos restituat, sibique reconciliet, a tyrannide diaboli liberet, & ad vitam æternam perducat? neque audiendi sunt sceleratissimi hæretici, Macedonii, Ariani, Eunomitæ: qui Spiritum sanctum aut Patri æqualem non esse, aut a Patre & Filio non procedere impudentissime affirmarunt. Verum simul cum Pater cælestis Spiritum sanctum in corda nostra infundit, voluntatem nostram illuminat, totumque hominem perficit. sua præsentia totus immutatur, & veluti novus factus videtur. Spiritus sanctus, impellit voluntatem nostram ad assensum, & trahit ad amorem rerum intellectarum, ne desperemus propter peccata commissa, sed per Christum patri reconciliatos esse credamus. Addit quoque Spiritus sanctus vires, ut quæ ipsius gratia volumus & intelligimus, ejus quoque auxilio præstare possimus. Videat nunc unusquisque, quomodo Spiritus sanctus operetur in nobis per internam suam gloriam, videat Filium per suam mortem a damnatione æterna nos dissolutos reliquisse, videat & credat has tres personas æquales esse in majestate, pares esse in potestate, unum Deum esse, unam substantiam, & essentiam: qui cum simplex sit, neque partium, neque accidentium diversitate constabit.

Aug. de vi. do-mini. Anno Christi 1563. Aug. l. de Trinitate. 1. Ioan. 5. Aug. lib. 1 de Trinit.

Verum si alicui venit in mentem, quomodo in hac sancta triade tres personæ, Patris, Filii, & Spiritus sancti, sunt unus Deus: quomodo in una persona sit verus Deus, & verus homo simul, similiter quomodo hic ex casta virgine citra viri operam potuit concipi & nasci, quomodo ejus gloriosissimum corpus sit in cælis ad dexteram Dei Patris, & simul sit in augustissimo eucharistiæ sacramento, & si quæ his similia occurrant, precor cogitet profundissimas & abditissimas esse Dei omnipotentis divitias: cogitet illum nil sine causa fecisse, sed omnia probe disposuisse, cogitet ex ipso, in ipso & per ipsum omnia facta esse, & pronus lacrymans Deum adoret, ejus profundissima mysteria admiretur, cogitet scriptum esse: probe cuncta a Deo disposita & ordinata esse. Quemadmodum enim noluit Deus nos scire, num prædestinati vel reprobati simus, ne in securitatem carnalem, aut ignaviam, vel potius in desperationem labamur,

Anno Christi 1563.

Philip. 2. Rom. 10. Hebr. 11.

labamur, sed voluit nos continuo versari inter spem & metum: hinc jubet D. Paulus ut cum timore & tremore operemur salutē: ut sicut illic non debemus esse nimium curiosi, sic neque in hac sancta triade: sed fide qua credimus ad justitiam & sine qua placere Deo non possumus, credendum & tenendum est: ne cupientes scrutari majestatem opprimamur a gloria, ut testatur Sapiens.

Prov. 25.

Omnino igitur & citra ullam dubitationē credamus credenda omnia, & simus soliciti in sola observatione verbi, mandatorumque Dei, amplectentes sanctorum monumenta, summorum pontificum decreta, & veneranda sacrorum conciliorum statuta, quibus Spiritum sanctum adesse credimus rejicientes vanas & jejunas quæstiones quæ potius ad segregandas Christi oves, quam ad eas reducendas ad Christi ovile, vel in eo retinendas conducunt.

...cap. 3. ... Genes. 8.

Pie enim " Syracusanus ille nos admonet, ne curemus perscrutari altiora & fortiora, sed per opera bona & ecclesiæ statuta vocationem nostram, ad quam creati sumus adimpleamus. Quemadmodum tempore inundationum aquarum soli illi, qui in Noe arcam se receperant fuerunt a morte liberati: ita soli illi qui intra limites sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ vixerint, regnum Christi numquam periturum possidebunt. Porro agnoscamus beneficium immensum, quod a sancta triade in nos usque pervenit, tota sancta Trinitas, Patris, Filii, & Spiritus sancti, concurrit in negotium justificationis, & salutis nostræ. Nam Deus pater semen illud cæleste nimirum verbum suum, in corda nostra immittit, cum regenerationis principiū & virtus ex semine, nempe verbo Dei, Spiritu sancto verificato profluat, Spiritus sanctus semē illud in cordibus electorum verificat, filius vero aqua sanguinis sui preciosissimi, per Spiritum sanctum conceptum humectat semen illud, ut fructum saluberrimum exhibere possit, & exhibito, homo possit Deum amare, amando ejus incomprehensibili bono frui,

...1. de Trinit.

Vt autem tres sunt personæ, ita tria inde generari oportet: intellectum, memoriam, & voluntatem: quorum unumquodque reliqua duo capit, ut D. Augustinus testatur: Ideo in mente humana imaginem Trinitatis reperiri voluit. Oportet itaque intellectum, ut basim nostræ salutis intelligamus: voluntatem, ut quæ bene intelligimus velimus: & vires, ut quod volumus re ipsa præstare & exequi possimus. Hinc constat solum Deum trinum in personis auctorem esse nostræ salutis.

...na. Se... super... tica.

Itaque cum beato Bernardo exclamare licet, O beata & beatifica Trinitas, ad te mea misera Trinitas miserabiliter suspirat, nam a te discedens multis doloribus, calamitatibus & ærumnis involvitur. Nunc, amplissimi patres, cum intelligatis verum Dei cultum periclitari, hoc unum superesse videtur, vestrarumque partium esse, ut Petri naviculam multis flagitiorum fluctibus agitatam, in verum genuinumque splendorem revocetis: sic enim expectationi, quam de vobis viri boni semper habuerunt, respondisse, & vobis ipsi numquam defuisse videbimini. Convenistis ex remotissimis orbis partibus, dereliquistis patriam, carissimosque penates non ut de privatis commodis, aut honore & gloria caduca, non ut de focis, & laribus, aut de pace Pyrrhi, sed de communi totius reipublicæ Christianæ salute, de Dei optimi maximi honore & gloria, de ecclesiæ labescentis statu, & integritate strenue ac viriliter agatis. Intelligant, amplissimi patres, intelligant, inquam non solum viri Dei cultores, sed barbaræ etiam nationes vestrū erga Christum Iesum, & ejus sponsam amorem: ad cujus auctoritatem & dignitatem omnes cogitationes, omnes conatus, omnem denique animorum vestrorum impetum traducatis.

Vigilandum vobis est, & orationi vacandum, ut hactenus fecistis, ne ambitione in Deum pugnetis, neve invidia in partes contendatis, sed vestra auctoritate, vestrisque consiliis sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ hostes profligate & exterminate, *attendentes vobis & universo gregi, in quo posuit vos Spiritus sanctus, episcopos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit suo sanguine*, rationem reddituri incorruptissimo judici, sanguinem ovium perditarum de manu pastoris requirenti: perpendite huic sacrosanctæ Tridentinæ synodo, per Spiritum sanctum commissam esse ecclesiam, ut illam nunc mœrentem, vos omnes in matrem vestram recipiatis, jacentem vestris brachiis erigatis, & micātem sincera fide & doctrina fulciatis, vestram ac ejus majestatem in tanta hominum & temporum perfidia retineatis, & retentam nos omnes incredibili amore prosequamur.

Acto. 20. Ezech. 3.

Nam si de infelicissimo ecclesiæ statu verba faciamus, quando per Deum immortalem majoribus & magis inveteratis odiis impugnata est? quādo magis obstinata rebellione in eam pugnatū? quando plures hostes in suam perniciem juratos perpessa est? quando honori ecclesiæ magis detractum est quam his infelicissimis, & calamitosis temporibus, in quibus sedes Petri impudentissime apud capitales hostes ecclesiæ regnum antichristi vocatur, & sacrosancta conciliorum auctoritas vilipenditur & contemnitur?? Tollite felicia & victricia ista signa in hosce communes omnium bonorum hostes, qui cum verbo Dei toties succubuerint, facti sunt similes terræ depravatæ, quæ optimo semine sæpe ac sæpius suscepto, nil aliud reddit, quam infelix lolium, & steriles avenas: facite ut capitales hostes ecclesiæ resipiscant, & dent honorem & gloriam vero Deo, nec amplius tot ineptiis, quas suggerente satana invenerant, mentes piorum implicent, ita ut universus terrarum orbis fateri compellatur, nullos unquam neque præteritis temporibus, neque præsentibus ecclesiæ amantiores extitisse, ardentiorique animo carissimam Christi sponsam fuisse prosequutos. Curate igitur pro sacrosancta inter vos, ipsamque ecclesiam conjunctione, pro vestra singulari religione & pietate, quibuscumque potestis modis languenti religioni prospiciatis: vos felicissimos, vos beatissimos fore existimate, si omnes cogitationes, omnia consilia, omniaque vestra studia, in pietatem, in religionem, in ecclesiam, in Deum optimum maximum retuleritis: præsertim cum nulla dicenda nec appellanda sit virtus quæ in Deum perinde ac in summum & incommutabile bonum non referatur: ferte auxilium pietati, ferte religioni, ferte ecclesiæ, ferte rebus vestris vobisque ipsis, nisi de ecclesia actum esse velitis, eam enim concepimus spem, vos melius longe facturos, quam nos sperare possimus. *Qui eduxit pastorem magnum ovium in sanguine æterni testamenti dominum nostrum Iesum Christum*, aptet vos in omni bono, ut faciatis semper ejus voluntatem, facientes quod placeat ipsi, per Iesum Christum domi-

Hebr. 13.

num nostrum, cujus est laus, honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen. A

CXIX.

CONCIO DE DIVINO SPIRITU S. catholicæ ecclesiæ & S. œcumenici concilii, auctore Ludovico Ioanne Villetano, theologo Barcinonensi.

Cum complerentur dies pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco, &c. Actorum II.

DIVINI illius mysterii, illustrissimi ac reverendissimi domini, clarissimi oratores, amplissimi præsules, virique ornatissimi, quod hodierna festivitate sancta catholica Romana ecclesia, de immenso divinitus recepto munere B tota omnibus suis filiis proponit ubique terrarum suspiciendum ac celebrandum, rationem aliquam, quatenus fas est, inquisiturus, operæ mihi videor facturus pretium, si ejus unius fretus aspiramine, qui hodie a Patre in nomine Filii missus infantium piscatorum linguas non modo ad eloquendum ineffabilia Dei magnalia disertas, sed etiam ad inflammanda frigida Iudæorum & gentium pectora ignitas fecit, sedula & quam fieri a me poterit solerti indagine investigavero: Quare oportuerit paracletum alium præter eum, per quem gratia & veritas facta est, cælitus etiã mitti. Quis, ad quos, quando, ubi, quomodo, C & quid postremo ecclesiæ Dei profuturus advenerit. Quæ ubi in divini Spiritus gloriam, quæ cum sanctæ catholicæ ecclesiæ, & sacri œcumenici concilii dignitate est conjuncta, & pro temporis angustiis carptim per summa capita, & pro instituta brevitate dilucide, non tam fucata phaleratæ orationis lenocinia, quã simplicem Christianæ concionis expositionem consectans attigero, propositi argumenti finem nactus, dicendi etiam faciam. Si modo quem vestra, (vos imprimis appello illustrissimi ac reverendissimi domini) summa apud me auctoritas, etiam, quam pia tulit modestia, retinentem, imbecillitatis propriæ conscium, ad dicendum de re omnino in ecclesia Dei difficillima & gravissima in sanctissimo & e- D ruditissimo reipublicæ Christianæ senatu fere impræmeditatum compulit, eumdem dicere jam & obedire paratum benevolus favor excipiat & animet, dicentem vero benigna attentio recreet & refocillet. Id quod non tantum a vestra incredibili pietate, sed etiam ab insigni reliquorum dominorum meorum clarissimorum & reverendissimorũ humanitate ita mihi demum concedi credidero, si una mecum omnes a Deo optimo maximo postulaveritis, novos & pares ad rem tãtam aggrediendam spiritus, internuncia beata virgine: quæ supervenientis Spiritus sancti afflatu gratia plena concepit & peperit filium Dei. Quam ideo, ut de more est, angelico eulogio E in genu provoluti salutemus.

Quare missus fuerit Spiritus sanctus. Gen. 1. 2. Ephes. 1. Gal. 4. Ioan. 12. 2. Cor. 5.

Quæ in temporis initio ex benigna creatoris omnipotentia pro naturæ institutæ viribus valde bona creata, sed illico ex maligna creaturæ voluntate in proprii peccati defectu, fuerant enormiter depravata, eadem sive quæ in cælis, sive quæ in terris sunt in temporis plenitudine ex clementi reconciliatoris misericordia secundum divinæ gratiæ donum fuisse omnia instaurata & velut innovata, iis qui in Christianæ religionis adorandis mysteriis pie & decenter ex sacro evangelio eruendis exercitatos habent sensus facillimum est observare, & evadit perspicuum. In qua tamen universi & conditione & instauratione mirum profecto, quam sibi omni ex parte concinat illa in omnium illustrium theologorum ore decantata mundi utriusque, naturæ simul & gratiæ harmonia. Unde ex observatis in rerum omnium creatione, & indiscreta unius divinitatis operatione, & attributo cuique hypostasi munere, similem in generis humani salute annotare liceat, & communem unius essentiæ misericordiam, & accommodatam tribus personis benignitatem, dum velut per recapitulationem, ut cum D. Hieronymo loquar, quo ordine olim in principio creatas res commemoramus, eodem fere post in sæculorum fine instauratas admiramur. *Tit. 3.*

In principio creavit Deus cælum & terram: In fine *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi.* In principio omnipotenti patri attribuitur ex nihilo procreata *terra inanis & vacua:* In fine nemo potest venire ad Filium, *nisi pater, qui hunc misit, traxerit eum.* In principio sapiente Filio adscribitur illustratio tenebrarum, *quæ erant super faciem abyssi:* In fine nemo novit patrem, *nisi cui voluerit Filius revelare, lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* In principio Spiritus domini ferebatur super aquas, aut significantius, ex energia vocabuli Hebræi מרחפת Incubans vivifico calore fovebat: In fine Spiritus sanctus, quem misit pater in nomine Filii, ceu igneus sedit super singulos & replevit omnes gratia divina. Ut jam ita videas utrobique, omnium, quæ perfecta sunt Dei opera, initia ingeniti Patris potentiæ media unigeniti Filii sapientiæ, fines procedentis ab utroque Spiritus sancti bonitati optime vendicari, & velut accepta referri. Id quod non modo ex ea, quæ divinitus populo Dei revelata est doctrina, sed etiam ex ipso omnium sensibus exposito naturæ libro intelligi potest. Unde manuducamur ad eminus quidem prospiciendam, sed ita magis adorandam cum unitate essentiæ personarum trinitatem in illo uno rerum omnium primo principio a quo indicibili modo perfecta sunt, cujusque rei primordialia tria initia, non usquequaque obscura divinarum personarum vestigia. *Gene. 1. 2. Cor. 5. Genes. 1. Io. 6. Genes. 1. Mat. 12. Ioan. 1. Genes. 1. Ioan. 14. Act. 2. Deut. 31.*

Hic magna nobis aperirentur philosophandi spatia. Hæc enim sunt illa tria a poetis cantata rerum primordia, Chaos, Oceanus, Iovialis vigor: A Pythagoricis connumerata, Monas, Dyas, Trias: vel commensurata initia, Punctus, Linea, Superficies: ab Epicureis suspicata commistionis exordia, Atomi, Inane, Plenum: a Stoicis provisa generationis fata, Atropos, Clotho, Lachesis: ab Academicis opinata constitutionis elementa, Parvum, Magnum, Idolum: a Peripateticis demonstrata transmutationis principia, Subjectum, "Disputatio, Habitus. *"privatio*

Ut mittam hic mysticam illam philosophandi antiquorum sapientum rationem, sive Magorum apud Ægyptios versus orientem, sive Chaldæorum apud Syros versus Septentrionem, sive Gymnosophistarum apud Indos ad Meridiem, sive Druydum apud Gallos ad occidentem. Quorum suis quique hieroglyphicis uniuscujusque rei principiorum triadibus ad divinam trinam unitatem videntur secundum eas, quæ in rebus singulis apparent primæ notæ, clarius, quam credi potest, spectasse, & ad tam insigne spectaculũ universum orbem convocasse. Quos tamen primos rerum characteres illustriores reddidere

celebres

Anno Christi 1563.

celebres illi prisci theologi, qui iidem erant consummati philosophi, in communibus rerum omnium proprietatibus, quæ publice transcendentia vocantur: quæ sic omnia in omnibus sint, ut omnia in quovis, & quodvis cum omnibus inconfuse uniatur, dum velut quodam ineffabilis participationis modo & ordine unumquodque per miram quamdam accommodationem habere dicitur ab ipsa Deitate, ut sit Vnum, a Patre, ut sit Ens, a Filio, ut sit Verum, a Spiritu sancto, ut sit Bonum. Qua maxime ratione hi isti, quoad licet, significasse videntur incomprehensibilem illam, in singulari identitate distinctionem. In simili æqualitate B ordinem, in æterna unitate processionem.

Sed hæc quidem hactenus, & velut per transennam adduxisse satis sit: quatenus inquam, faciunt ad ita magis & accommodatius pro nostra virili, quod primo loco proposuimus, docendum ex analogia naturæ, in singularitate causæ adumbratur pluralitas rationum, quam decuerit, quamque etiam oportuerit in gratia, ubi in unitate essentiæ exprimitur trinitas personarum, ut regnum cælorum sic a Deo ipso sibi reconciliatum intelligeretur, ut quod Pater, ex quo omnis πατριὰ nominatur, mittendo Filium suum dilectum cum attestatione æternæ voluntatis fundasset, Filius a Patre missus redimendo in susceptæ humanæ carnis veritate asseruisset, illud itidem Spiritus sāctus a Patre in nomine Filii missus sanctificando in figura linguæ igneæ informaret.

1. Cor. 5. Galat. 4. 1. Pet. 1. Ephes. 3. Ioan. 3. Matth. 17.

C

Quis autem ille sit Spiritus, quia Deus est, nequit cogitatione comprehendi, tantum abest ut verbis explicari possit. Paracletus tamen est ex sacro euangelio & Spiritus sanctus. Spiritus quidem Dei, advocatus & consolator hominis. Dextræ Dei digitus, Spiritalis hominis unctio. Primum in Deo donum, summum in homine munus, procedens a Patre & Filio ab æterno, amborum ineffabilis nexus, missus a Patre in nomine Filii in tempore, humanorum cordium arctissimum vinculum. A quibus procedit D amor essentialis, ab eisdem mittitur caritas participabilis. A quibus procedit nihilo minor, ad quos mittitur infinito major. Vnde procedit secundum naturam immanens, quo mittitur per gratiam inhærens. Ex processione Deus donans, ex missione divinū datum. In processione nullibi non semper existens secundum præsentem essentialem potentiam, in missione ubi non erat aliquando cohærens secundum inhærentem accidentalem gratiam. Processione extra omnia, sed non exclusus: intra, sed non inclusus: Missione a peccatoribus propter eorum demerita velut seclusus, in ipsis autem justis simul cum illorum E meritis quodammodo conclusus. In processione a nemine in propria forma unquam visus, natura uniformis, in missione varie in alienis figuris nonnumquam apparens, gratia multiformis.

Atque ut de aliis apparitionibus in præsentiarum taceamus, ut velut jacta sunt fundamenta, de ea nunc dicamus, ubi ædificatio Dei coronidem accepit. Vbi inquam, Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii missus, cum complerentur dies pentecostes effusus super omnem carnem ad eos venit, qui erant omnes pariter in eodem loco. O mira insinuatio universitatis unitæ & unitatis universæ: *Erant omnes pariter in eodem loco.* Potuit ne, vos oro, patres sanctissimi, verbis aliis expressius designari una illa unius sponsi columba? Vnum illud unius Spiritus corpus?

A *Erant*, inquit ille cujus laus est in euangelio, *omnes pariter in eodem loco*: erant in regno cælorum *omnes* quoad fidei & sacramentorum communionem, *pariter*, quoad concordem caritatis, connexionem, *in eodem loco*, quoad mutuum in necessitatibus auxilium: Vt cum in idipsum pro invicem soliciti alter alterius onera portarent, sic adimplerent legem Christi. Erant, inquam, in corpore Christi *Omnes*, quoad plenam membrorum integritatem. *Pariter*, quoad membrorum ad se invicem confessionem. *Ibidem*, quoad membrorum cum capite conspirationem: ut ita vere essent consummati in unum, servantes unitatem Spiritus in vinculo pacis. Hoc autem unicum & Dei regnum, & Christi corpus an non illa est una sancta catholica & apostolica ecclesia? Expendamus obiter id quod proxime præcessit, unde hæc, quæ nunc dicuntur, pendent. Isti enim qui erant omnes pariter in eodem loco, illi ipsi sunt fratres, in quorum medio, *erat autem turba hominum fere centum viginti*, exurgens Petrus exposita propheticæ prædictionis veritate, complendum tunc duodenarium apostolorum numerum paulo ante statuerat.

Anno Christi 1563. 2. Cor 8. 93. dist. 1. legimus de cons. dist. 4. c. Est unitas. 1. q. 1. c. multa. 1. Cor. 11. Galat. 6. 1. Cor. 12. Colos. 2. Ioan. 17. Ephes. 4. Ephes. 1. Act. 1.

O mirum hæc dictantis Spiritus sancti consilium! Quis tam emotæ mentis, & a communi judicio alienus fuerit, qui hic non intelligat, non videat, non tangat, & plenæ universitatis catholicæ ecclesiæ in ipso numero symbolum, & dispensandæ hierarchiæ ecclesiasticæ in re gesta rationem? An non etiam elementarii pueri norunt, 120. ex decuplato, 12. constitui? Quis autem Christianorum nesciat, fuisse a Christo domino electos duodecim apostolos, velut duodecim acquisiti populi principes, & tamquam duodecim civitatis Dei fundamenta? Divino ut Deum decebat consilio ex mirifica ipsius duodenarii perfectione resultantis ex multiplicatione 3. & 4. primorum scilicet numerorum in divinitate & natura. Quorum ego mysticas rationes etiam ex Pythagoreorum schola petitas, sed minime instituto ineptas variis exemplis naturæ, legis & gratiæ pro virili illustrandas susciperem, nisi vel lucem Soli addere, vel sus Minervam docere instituti oblitus viderer voluisse. Vnicuique autem duodecim apostolorum suus tribuitur denarius, qui universitatis numerus ab omnibus esse conceditur, non modo quod omnes specierum differentias in eo latere subtiliter disputet Academia consentiente Lyceo: Verum etiam quod nulla sit inventa unquam natio, quæ supra decem numerando ascenderit. Id quod satis evidens signum videtur, commissam fuisse in universum singulis apostolis indefinitam facultatem, in eo quod omnibus præcipitur, ut euntes in mundum universum prædicarent euangelium omni creaturæ. Sed tamen in pari electionis consortio, disparem fuisse conditionem, & in simili legationis honore discretionem quamdam potestatis.

Ioan. 11. 15. Luc 21. Psal. 44. Luca 6. 9. 21. Apoc. 21. Ephes. 4. Mar. ult. Anacl. ep. 2. distin. 22. Sacrosancta clemens di. 80. in illis

Quæ sanctorum patrum sententia est, vel ex illo uno facile colligitur, quod Petrus, super quo potissimum, ut solidissima petra fundata fuit ecclesia Christi, & cui præ ceteris traditæ claves regni cælorum, mandatam sibi specialius ovilis dominici curam agere jam hic suo ipsius jure ante missionem Spiritus sancti videatur, dum sponte sua exurgens in medio fratrum sacram scripturam cum auctoritate decernendi interpretatur: Quod propheticæ prædictionis

Leo ep. 84. Alex. 14. q. 1. Audivimus Acto. 1.

ANNO CHRISTI 1563.

verum sit complementum dogmatizans statuit: complendæ veritatis tempus & modum divinitus definit: assumendum proinde in apostolatum, qui primus est in ecclesia gradus, duodecimum quemdam constituit: Ex quorum autem numero eligendus ille sit, præcipiens determinat: & alia hujusmodi facit, unde non leve sumas argumentum, fuisse primam & summam in apostolatu Petri auctoritatem & confirmandi in fide catholica, & statuendi in moribus Christianis, & regendi in Hierarchia ecclesiastica. Quæ quidem facultas tametsi ab ipso divino Christi Spiritu ecclesiæ velut corpori suo in præcipuis ejus membris fuerit communicata, nihilominus tamen ita dominus ad omnium apostolorum officium pertinere eam voluit, ut in beatissimo Petro omnium apostolorum summo principaliter collocaret, ut ab ipso quasi a quodam capite dona sua velut in corpus omne diffunderet.

Leo epist. 89 dist. 19. c. ita dominus. Quando missus Spiritus sanctus.

In quo quidem ordine fundatam & dispositam ecclesiam universam a Deo Patre in ipso Christo Iesu domino nostro (ne recens aut humanum suspiceris inventum) Spiritus sanctus suo manifesto & celebri adventu confirmavit & constabilivit: *Cum complerentur dies pentecostes.* Non sine magno numeri mysterio. In quinquagesimo enim die completio perfectissimi numeri quadrati, hoc est, septenarii in seipsum ducti, designatur. Septies enim septem efficiunt quadraginta novem. Cujus tamen completio ad sequentem pertinet quinquagesimum addita monade, quæ præsentis sæculi meta, & futuri initium perpetuitatem sub octavæ diei dominicæ rationem continens, sic præsentia terminat, ut nos ad æterna intromittat. Quemadmodum horum numerorum mysticam rationem pulcerrime multis adhibitis & rationibus & exemplis ad hoc ipsum institutum accommodans Gregorius Nazianzenus (solet enim ille, ut reliqui omnes antiqui patres, libentissime spatiari in hujusmodi numerorum sacramentis exponendis) apposite tradit, quinquagesimum diem apud Hebræos vocari sanctum: annum autem quinquagesimum jubilæum, ubi omnium fit restitutio & ab integro renovatio. Conveniunt profecto hæc omnia mirifice hujus diei solennitati.

Naz. ser. de pent.

Verum enimvero si nobis aliquid addere liceret ex ea, quam initio proposuimus, naturæ & gratiæ analogia, sed tunc in magno, nunc autem in parvo mundo, fortassis non usquequaque inepte diceremus, optime missum manifesto ignis signo Spiritum sanctum quinquagesimo a resurrectione, hoc est, decimo die ab ascensione domini. Ubi jam ille quadantenus fuerat a Christo datus, juxta eam, quam physici doctiores observant in fœtu humano perfectam & manifestam animationem quinquagesimo, imperfectam autem & latentem quadragesimo a conceptione die post intermediam præparationem & organorum quamdam distinctionem ad excipiendam animam, quæ actus organici corporis est, necessariam, a virtute decisi seminis, quod artifex generationis a medicis appellatur, mirabiliter anticipatam. Ut pari modo ecclesia divinum semen dicatur primum ceu sata & progenita in parasceve ex latere Christi in profluente inde cum sanguine aqua (cui seminariam omnem virtutem usque adeo philosophi tribuunt, ut physicis dicta censeatur aqua, a qua omnia sint, poetæ Cithaream Venerem fabulentur ortam ex spuma maris, & ut aliqui addunt, cælesti cum

Ioan. 19. Act. 1.

sanguine mista) tertia deinde die velut concepta & plene genita, ut ideo omnes qui ex baptismali aqua regeneramur, in morte, sepultura, & resurrectione Christi renati dicamur: post per quadraginta dies, quibus a's Patris Christus apostolis apparens loquebatur de regno Dei, velut in dies magis exculta & erudita, accepto etiam interim Spiritu sancto, sed & tamquam imperfecto quodam & occulto modo; postremo cum complerentur dies pentecostes suscepto ad plenum & publice Spiritu illo in figura ignis, non Iovem, sed Deum nostrum designantis, per cujus inspirationem factus fuit olim homo in animam viventem, informata, animata, ac vegeta constansque fuerit, consummata quadam & divina virtute etiam ad edenda publice, quoniam opus esset, prodigiosa miracula. Ad quam publicam inspirationem spectasse videtur Helisæus, cum rem difficilem, duplicem Heliæ Spiritum postulabat. Itaque in illis jam ante inchoatum munus nunc accipit adjectionem largitatis. Quam cum sæpe alias discipulis Christus promisisset, tum maxime, quando in cælos ascendens *præcepit eis, ab Hierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris.*

Rom. 6. Act. 1. Ioan. 20. Act. 2. 4. Reg. 2. Ioan. 4.

Ubinam, vos obsecro, sanctissimi patres, conveniebat magis ad ecclesiam mitti Spiritum sanctum, quam in Hierusalem civitatem Dei viventis, & si Nicephoro credimus, in domo Ioannis apostoli, aut ut aliis magis placet, in ædibus Ioannis Marci euangelistæ, & in superiore parte domus? Hic jam obruor magnitudine materiæ, & velut opprimor a gloria. Ut enim nihil accommodatius ad exornandam ecclesiæ dignitatem afferri potest, quam civitatis sacerdotalis & regiæ sanctitas, virginis Ioannis gratia, partis superioris excellentia: ita si hoc ipsum argumentum foret per omnes suas partes dilatandum & amplificandum, nullum fere unquam esset habitura oratio modum.

Ubi ad ecclesiam missus Spiritus sanctus. Niceph. lib. 6. Apoc. 21.

Quare memor instituti mei, memor etiam dignitatis vestræ, satis esse duxi, si cum digitos intenderim ad fontes perstringam quomodo Spiritus sanctus venerit. Cum, inquam, *factus est repente de cælo sonus tamquam advenientis Spiritus vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes, & apparuerunt illis dispartitæ linguæ tamquam ignis, seditque super singulos eorum, & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.* O inexhaustum mysteriorum Dei pelagus! Quot audis verba, quot dispungis incisa, quot disterminas membra hujus sacræ lectionis: tot perennes fontes, tot profunda flumina, tot redundantia maria sacramentorum divinorum tremebundus venerare. O summa & ineffabilis euangelicæ & gratiæ legis præstantia! Percurre omnia naturæ spatia. Scrutare omnes legis Mosaicæ scripturas: invenies munera aliqua quæ similitudinem quamdam cum his habere videantur, sed illa quidem sparsa, & sua fere quæque singulis exiliter exhibita, rudia & inchoata: hæc tamen omnia simul omnibus affatim concessa, perfectiora sane singula, consummatissima vero cuncta, atque ut unum satis sit pro multis exemplis, age, libet jam, Iudæe, modum collatæ populo tuo legis, de quo usqueadeo insolenter etiam nunc gloriaris, cum superiori componere, ut intelligas fuisse illic velut prima adumbrata lineamenta, hic autem vivos expressos colores. Fuit quidem vestra quinquagesimo die

Quid Spiritus sanctus missus. Act. 2. Exod. 19.

ANNO CHRISTI 1563.

die post liberatum populum a servitute Ægyptiaca divinitus data: sed per manum Moysis in vasta & horrida eremo: Nostra autem in die pentecostes post redemptum genus humanum a tyrannide diaboli, sed per inspirationem ipsius ejusdem Dei promulgata in florentissima civitate sancta. Vestra in abrupto montis præcipitio: Nostra in sublimi domus cœnaculo. Vestra cum fumosa clangorum caligine: Nostra cum splendido linguarum igne. Ista in tenebris, & procellis: Hæc lucente prorsus die: Ista tumultuario populo, & vix oculos in montem terrificum levare audenti: Hæc discipulis sedentibus & summa cum mansuetudine totis e cælo propitio pendentibus. Denique fuit lex Moysis in lapideis tabulis scripta a vitando potius malo rigide coercens gravissimo comminato supplicio: Lex autem gratiæ in humanis cordibus insculpta, ad agendum magis bonum novos Spiritus addens inæstimabili proposito præmio.

Quid Spiritus sanctus in ecclesia prodierit.

Id quod repentinum in suscipientibus factum miraculum, omnium quæ unquam fuerint maxime mirandum confirmat mirifice. Stupet hic Iudæus sacramentorum novitate & linguarum varietate commotus. Miratur jam multo magis Græcus in barbaris piscatoribus subitam divinam sapientiam & extemporaneam dicendi facultatem, dum pro Christi ad ecclesiam suam promisso, mittitur Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii, replet totam domum, sedet super singulos, complet omnes gratia divina, dat eloqui variis linguis magnalia Dei: Imo docet omnia, suggerit quæ Christus dicturus erat: Multa enim ille, dum suam ecclesiam cum discipulis conversus instituerat habebat, dicere, quæ tunc rudes animi portare non poterant. Tametsi omnia quæ audierant a Patre nota fecerat eis, sed quæ & quatenus eos scire tunc oportebat, qui crassa ut dicitur Minerva, tamquam tyrones discipuli erudiendi, & lacte, non solido cibo velut parvuli nutriendi erant: attamen cum venit Paracletus cælesti calore confirmans, excelsa gratia corroborans, divina virtute constabiliens Christi discipulos, qui erant omnes pariter in eodem loco, docuit in illis unam sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam omnem veritatem. O singularis ecclesiæ Christi dignitas! Cujus vix exilem quamdam umbram tandem assequutus est jugे, pertinax & indefessum philosophorum studium, ut ideo sapientissime ex omnium sapientum consensu dixerit Democritus, veritatem in altissimo & tenebrosissimo puteo jacere submersam, eam omnem facto repente de cælo sono docetur, ecclesia Dei? Atque ita docetur, ut non tam doctrinam didicerit, quam doctorem ipsum ex oratione Filii ad Patrem penes se retinuerit, qui maneat cum illa in æternum, Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere. Hæc ergo est lex nostra, quæ scripta est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Hæc doctrina nostra, unctio Spiritus sancti docens nos de omnibus, ut non necesse habeamus, ut aliquis nos doceat, qui non eodem spiritu inspiratus loquatur sanctus Dei homo, minime autem is qui foris est. Hic legislator, hic magister noster, Spiritus Dei qui habitat in nobis, qui omnia scrutatur etiam profunda Dei.

Ioan. 14. — Cor. 13. — Rom. 5. 2. Ioan. 2. Pet. 2. Cor. 2.

Eant jam isti iniqui rerum ecclesiasticarum censores, & alia importune quærant expressa legis & doctrinæ divinæ verba, quam quæ ipsa sancta ecclesia catholica vel tamquam jam olim expressa, sed in suo sensu haberi vult, vel quæ nunc exprimit pro temporum necessitate ex revelatione inhabitantis Spiritus sancti, magistra facta veritatis columna & firmamentum. Hoc autem magisterium exercere illa, quanam commodiore ratione potest, quam quæ per totum orbem dispersa est, in eumdem pariter locum legitime congregetur? Iuxta quam rationem significari etiam ecclesiam ipsam in iis, super quos Spiritus sanctus descendit in die pentecostes, quosque etiam docuit, ut dictum est, omnem veritatem, non modo rei gestæ veritas & consensus subindicare, sed ipsa verborum series & constructio præ se ferre videtur. Quinimo sublimiorem quamdam congregationi legitimæ convocatæ concessam prærogativam, & hoc ipsum Spiritus sancti factum satis indicat, & illa Christi domini doctrina comprobat, ubi promisit se affuturum in medio illorum, qui duo vel tres fuerint nomine ipsius congregati. Quod & ipsa apostolorum praxis confirmat, præsertim illa, quando D. Paulus judicat in nomine domini nostri Iesu Christi congregatis Corinthiis & suo spiritu, cum virtute domini nostri Iesu Christi tradere incestuosum hominem satanæ. Hinc videtur optimo ductu effici, ut illa catholicæ Dei ecclesiæ per adventum Spiritus sancti donata suprema & divina auctoritas illi etiam sacro conventui communicata specialius sit, ubi caput & potissima membra pariter in eodem loco legitime congregata dicere simul vere possint: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Non modo quod non possit alia ex omnibus fidelibus fieri in unum pariter locum convocatio, nec quod, & si posset, non tamen debeat, tamquam contraria & adversa instituto & rationi sacri concilii & catholicæ apostolorum consuetudini, verum etiam propter illam, quam observamus apud utrumque testamentum sacerdotalis in populo Dei præeminentiam & energiam, in iis præsertim quæ sunt ad Deum. Vnde necessario conficitur, ut cum in multis aliis, tum in hoc ipso maxime sacerdos pro universo sibi subdito populo habeatur. Vbi scilicet fit consensus inferiorum ad supremum & conspiratio multorum in unum. Siquidem hic imprimis verum illud est philosophorum proloquium, & communis animi conceptio: Vnumquodque illud est, quod in ipso potissimum est.

ANNO CHRISTI 1563. — 1. Tim. 4. 1. Ioan. 4. 1. Tim. 3. Distin. 15. per tot. Act. 1. 2. — Matth. 18. — Act. 1. 6. 8. 15. 20. — 1. Cor. 5. — Act. 15. — Exod. 16. Luc. 10. Heb. 5.

Hæc igitur est œcumenici sacri concilii legitime convocati summa dignitas, sublimis auctoritas, divina potestas per Spiritum sanctum catholicæ ecclesiæ divinitus communicata. Vbi caput & membra præcipua, summus Romanus pontifex, vel ejus vicem gerentes legati, & ceteri ecclesiæ majores antistites vere catholicam & universalem ecclesiam repræsentant omnes pariter in eodem loco.

Dist. 15. c. sicut.

Quæ si ita sunt, ut quidem sunt, *O insensati Galatæ*, ad istos sub hoc ficto nomine nunc etiam nostra se convertat oratio, *quis vos fascinavit non obedire veritati*, & sacri Tridentini concilii paterna monita, ut a benignitate Spiritus sancti profecta, non vereantur & gratanter supplices accipere, istius quæ apud vos longe lateque diu, multumque grassatur (atque utinam non longius serperet virulenta contagio, quod siccis oculis nequeo satis dicere) perniciosissimæ animorum pestilentiæ præsentanea antidota & unica remedia? Quid, an non Tridenti

ANNO CHRISTI 1563.

3. Reg. 8. 1. Mac. 4. 30. 17. dist. per tot. 24. q. 1. c. quoniam

denti sunt, quod vos ineptissime objicitis, catholici omnes? Ubi intersunt, qui non minus digne, quam legitime vices gerant omnium? Ubi illustrissimi sanctæ apostolicæ sedis legati, plena summi Romani pontificis, qui ex successione Petri principis apostolorum, est ipsius ecclesiæ catholicæ fundamentum & caput, pro Christo vicarius, potestate & vice muniti ordine suo & merito præsident. Imo ubi ipse idem multo magis re, quam nomine Pius pontifex optimus maximus præsens esse optima ratione dici potest, ut qui pro ea, quam commissæ sibi divinitus ecclesiæ Dei vivi habet solicitudinem ad sanctæ Tridentinæ synodi patres, dum illos ad eam solicitudinis partem in quam vocati sunt, etsi sponte sua currentes, ut alacrius currant paterne incitat, novos etiam addens animos subinde mittat, non minus vere verba, quam jure auctoritatem apostoli usurpans. *Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judico ut præsens in nomine domini nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute domini nostri Iesu.* Ubi inquam, intersunt omnes ecclesiæ Dei sacratissimi antistites, præcipua Christi corporis membra, ex omni gradu principalis in hierarchia ecclesiastica ordinis, ex omni fere provincia late patentis in monarchia sæculari ditionis. Intersunt, inquam, in tam frequenti numero omnes, quum nemine excepto, nemine excluso, ad quem jure pertineret, non tantum communibus sanctæ apostolicæ sedis mandatis convocati sint omnes, verum etiam privatis imperatoris, regum & principum monitis cohortati sint, qui magis idonei viderentur, adhibitis præterea quam plurimis sacræ theologiæ & divini humanique juris doctoribus, viris pientissimis ac undecumque doctissimis. Quorum etiam fere omnium catholicorum principum clarissimi oratores merito quidem suo tantorum dominorum personam decenter sustinentes hic adsunt, ut adjutores, fautores, & assertores auctoritatis, dignitatis, & libertatis sacri concilii.

1. Cor. 5.

Imp. Constantin. in syn. Nice. Theod. in synod. Ephes. 1. Mart. in syn. Calche. Act 4. 1. Cor. 1. Philip. 2. 3.

Quid, inquam, an non etiam isti omnes pariter sunt in eodem loco: quorum sit cor unum & anima una: In quibus nullæ contentiones, nulla schismata: qui idem dicant, idem sentiant, idem sapiant, eamdem caritatem habentes, unanimes, perfecti in eodem sensu, in eadem sententia? Apagete cum vestro isto præpostero & impio judicio, qui aliud & sentitis, aut judicatis de sanctissimis nostris patribus. Quos magnam partem ab extremis terrarum finibus nulla bonorum dispendia, nullas itinerum difficultates, nulla salutis & vitæ incommoda veritos per mare, per terras, per tot discrimina rerum, ad vos, ad vos fere ipsos adduxit, invexit, inter horrendos rigentium Alpium scopulos inclusit, in istas Tridentinas Germaniæ fauces volentes ingessit una vestræ calamitatis commiseratio, una fidei catholicæ assertio, una disciplinæ Christianæ instauratio, una, inquam, una, mihi credite, diffusa per Spiritum sanctum in illorum cordibus Christiana caritas: quæ non quærit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi. An igitur dubitabitis, ut, cum compleantur dies pentecostes, & hi patres sancti in nomine Iesu Christi pro catholica Dei ecclesia sint legitime congregati omnes pariter in eodem loco, etiam si non fiat repente de cælo sonus, nec appareant dispartitæ linguæ tamquam ignis, quæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus: nihilominus tamen latenter miro suo, quo solet, modo se sanctis insinuare pectoribus, Spiritus sanctus a Patre in nomine Filii missus repleat totam hanc sanctam domum Tridentinam, ubi illi sunt sedentes, & perseverantes omnes unanimiter in oratione: sedeat super singulos, & perseverantes omnes unanimiter in oratione: sedeat super singulos, & repletos omnes cælesti gratia doceat omnia, suggerat quæcumque Christus ipse dixerit: ut jam in ferendis suffragiis, in dicenda sententia libere loquantur, pro ut Spiritus sanctus dederit eloqui illis.

Quid ergo causamini? quid hæretis, o miseri, quominus accedatis in meliorem jam sortem & conditionem benigne vocati? Prophani, ad expositum totius sanctitatis Capitolium: Ignari, ad apertam omnis veritatis scholam: Perditi, profligati, desperati, ad obvium universæ salutis asylum? Quid veremini? quid timetis? An fortassis schismatici apostolicæ Petræ soliditatem, quam sæpe impie concutere & proscindere estis conati? At qui adsunt illius indulgentissimæ matris illustrissimi legati, qui vos vere pœnitentes & conversos facile & benigne in ejus communionem & sinum complectentur. An etiam seditiosi imperatoriam & regiam majestatem, quam furore magis, quam consilio nique nonnumquam læsistis? Atqui adsunt clementissimorum imperatoris, regum & principum clarissimi oratores, qui libenter supplicibus vobis & veniam petentibus illorum nomine offensas condonabunt. Revertimini ergo, revertimini vos, vos appello, quorum adeo infelix & infausta est conditio, ut nec vestrum audeam proferre nomen, genus, aut patriam: Revertimini, inquam, ad Pium episcopum & pastorem animarum vestrarum, qui inventas quæ perierint oves, impositurus est in humeros suos gaudens, & veniens convocaturus amicos & vicinos ad mutuam de vestra salute congratulationem.

Revertere & tu quoque quisquis es tandem ad te conversus vel conscientia tantorum malorum, quorum præcipuus fueris fautor, vel etiam auctor vere prodigus tui ipsius & tuorum, atque confisus de summa & obvia pissimi patris benignitate detestatis hæresibus, execratis flagitiis ad pedes prostratus ex intimo cordis recessu clama: *Pater peccavi in cælo & coram te.* Ne dubita: Ibit obviam longe venienti, irruet in amplexus & oscula: ornabit vestibus & annulo nudum: excipiet lautissimo convivio famelicum: choreas ducet, & ludos aget festivus cum jucunda illa acclamatione: *Manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & revixit: perierat & inventus est.* Quod ut istis miseris donet in Spiritu paracleto sancto per Iesum Christum dominum nostrum, pater ille misericordiarum & Deus totius consolationis, agite jam, patres sanctissimi, pro sancto totius ecclesiæ more, pro sacri concilii hujus instituto, pro innata vestra omnium pietate, clementissimam illius majestatem supplices hoc præsertim die instantius oremus, cum ecclesia dicentes: Mentes istorum, quæsumus domine, paracletus, qui a te procedit, illuminet, & inducat in omnem, sicut tuus promisit filius, veritatem. Qui cum eodem Filio in unitate ejusdem Spiritus sancti vivis & regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

CXX.

Anno Christi 1546.

CXX.

SENTENTIA DOM. GVILIELMI de Prato, episcopi Claramontensis, de residentia prælatorum. Dicta in congregatione concilii Tridentini V. Idus Ianuarii anno MDXLVI.

REVERENDISSIMI atque illustrissimi domini, vosque venerandi patres, si hic animi mei sententiam super decreto de residentia nobis oblato aliquanto latius explicavero, vestræ dominationes reverendissimæ dignabuntur me patienter audire, & mea dicta boni consulere. Nam decretum ipsum etsi videatur sapienter compositum, & forsitan ecclesiis Italiæ satis profuturum: tamen quia morbus, cui veluti medicina opponitur, per universum orbem longe lateque grassatus est, mihi videtur ceteris regionibus, & præsertim nostræ Galliæ, per istud decretum non perinde satisfactum. Idcirco rem ipsam qua potero brevitate, & qua decet humilitate altius repetam, ne cum apparuerit princeps pastorum, in me competere possit illud: *Væ mihi quia tacui.* (Isaiæ 6.)

In primis nobis magnopere verendum est, patres, non solum ne hic operam nostram luserimus, verum etiam ne Christiani orbis malum auxisse videamur, quod equidem non dubito factum iri, si, quod absit, de ista residentia nunc frigide & superficialiter, statuerimus: etenim hoc pacto nec Deo, nec conscientiis nostris, nec summo pontifici, nec denique orbis expectationi satisfaceremus. Cum tamen hic simus spectaculum facti mundo, angelis, & hominibus: Primo non satisfaceremus Deo, quia illi exactissimam sumus reddituri rationem pro animabus, quæ defectu & culpa complurium prælatorum non residentium pereunt. Nos, inquam, proculdubio pro illis sumus rationem reddituri, quoniam in hac synodo sacrosancta sumus constituti tamquam speculatores, &, ut sic dicam, Christianæ reipublicæ censores, eo fine, ut hunc errorem re vera intolerabilem cum reliquis corrigamus atque tollamus, & huic gravissimo morbo medeatur in primis. Quid igitur si, quod Deus avertat, dissimulaverimus, & nescio quo timore hominum, neglecto timore Dei: aut nescio cujus privati commodi cupiditate nunc fuerimus tergiversati? numquid sic trepidantes timore, ubi non est timor, divinum effugiemus judicium? Nonne nos potius manebit illa non tam prophetica quam divina sententia: *Sanguinem ejus*, nempe vel unius solius animæ perditæ, *de manu speculatoris requiram?* (Ezech. 33.) Itaque, patres, quasi nunc simus in morte, & Deo rationem reddituri, ponamus ante oculos districtum illud judicium, & posthabito timore atque amore hominum, rem ipsam tamquam Deo proponente & spectante, imo præsidente & vindicaturo, tractemus ex animo & magno zelo: alioqui væ nobis, quia Deus non irridetur.

Secundo si hanc residentiam tantum perfunctorie tractaverimus, conscientiis nostris non faciemus satis: quæ nisi cæcæ sint, aut prorsus desipiant, ne dicam insaniant, multarum pereuntium animarum, & multorum scelerum sentient se reas, nimirum eorum omnium, quorum rei fuerint ii, quicumque ex hac nostra dissimulatione nacti fuerint occasionem atque licentiam non residendi, sed perseverandi in errore. Cumque talibus non solum sit reddenda ratio neglecti gregis (quæ tamen vehementer est pertimescenda) sed etiam spoliati, & fructuum perceptorum, & plerumque velut a decoctoribus perperam expensorum, quum interim, ut dicitur in sexto decretalium, clerici non residentes non sint domini fructuum, & eos restituere teneantur, cum inquam, talibus omnium ejusmodi in districto judicio Dei sit reddenda ratio, erit & nobis cum eis, si nunc dissimulaverimus, idque quantumvis nos ipsi resederimus. Quandoquidem dicetur nobis: *si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas*, (Psal 49.) & illud: *digni sunt morte non solum qui ea faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.* (Rom. 1.)

Tertio non satisfaciemus voto & jussis sanctissimi domini nostri papæ. Tantum abest ut ejus sanctitatem hic ullo pacto offendi posse credam, si tantam non residendi licentiam, & gregem suum, non pascendi sustulerimus, tamquam abusum omnium calculis intolerabilem. Beatissimus enim ille ac sapientissimus pater, non alia ratione nos convocavit, quam ut in tollendis erroribus atque abusibus sibi consilium præberemus, & essemus auxilio. Et in hoc ille probe sanctissimeque fungitur illo summo munere suo. Cur igitur nos ei nostram operam negaverimus, & nostro defuerimus officio? Nam si defectu bonæ voluntatis id fecerimus, ut ex præmissis patet, non sapimus: sin defectu potestatis (ut forsitan arbitrantur nonnulli) utique non minus desipimus. Quid enim est hoc concilium, & quomodo est œcumenicum, si de isto tam pernicioso horrendoque abusu tollendo non possit plene statuere? An non est legitime congregatum? Numquid acephalum est, & sine capite? nequaquam. Cum igitur ex omnibus suis constet partibus, nempe capite, hoc est, sedis apostolicæ auctoritate, & reliquis membris, & nullum sit schisma in hujusmodi corpore, cur non posset de hoc abusu prorsum abolendo exacte constituere, & omnes & singulos delinquentes cogere in ordinem?

Nam, si & neglexerimus, patres, quemadmodum ultimo loco dicendum restat, impossibile est, ut Christiani orbis justæ & necessariæ expectationi satisfiat. Quare mea quidem sententia non modo oportet, sed & necesse est, ut de residentia ista hic aliquid constituatur exactius, quam in concilio Lugdunensi aut Lateranensi, aut ullo alio veterum conciliorum fuerit unquam constitutum: & quam (cum bona venia dixerim) in decreto nobis oblato constituatur. Siquidem per tantam non residendi licétiam orbis gravissimum malum indies latius serpit. Quis enim ignorat, hac captata occasione magna ex parte hæreses esse natas, & auctas mirum in modum, in diesque magis ac magis augeri? Nec videntur facturæ finem, donec hanc occasionem quærentibus, occasionem amputaverimus. Quæ omnia non ignorat mundus; quare perquam difficile foret ei amplius verba dare. Expectat itaque & merito expectat, ut non pulcris verbis, ne dicam frigidis, sed re ipsa tantus & tam pestifer tollatur abusus, idque radicitus: & ut quilibet pastor cum suo grege cogatur residere, imo quilibet beneficiatus (modo ex ipso decenter vivere possit) in suo beneficio.

Porro id meo quidem judicio nullatenus fieri poterit, nisi hic quatuor aut quinque exacte constituantur. Atque ita constituantur, ut necesse sit ea observari ab omnibus, cujuscumq; sint gradus aut dignitatis, etiam si fuerint cardinales. Nam nullos reperio exemptos ab illo generali non tam Petri quam

1. Petr. 5. quam Christi præcepto: *Pascite qui in vobis est gregem Dei*: idque demum veris pastoribus, & non mercenariis, satis persuadere deberet pastoris & mercenarii differentia a Christo ipso benedicto descripta in euangelio.

Censeo igitur, hæc in primis hic necessario decernenda esse.

Primo beneficiorum, & maxime episcopatuum pluralitas ab omnibus tollatur funditus. Quod ita censeo necessarium, ut optem memoriam istius pluralitatis oblivione sempiterna deleri: tamquam avaritiæ clericalis (ob quam tam male audit ordo sacerdotum) primogenitam & omnium malorum Lernam. Verum ne ministris ecclesiæ congrua stipendia, carnaliaque, ut loquitur Paulus, desint iis qui residere non possent si haberent beneficia, loco beneficiorum poterit pensio aliqua assignari, videlicet qualis & quanta, ubi & quibus videbitur, & æquum erit: idque fiat a pontifice & monarchis qui talium opera indiguerint.

Secundo, posthac nulla ratione dispensetur cum ætate minoribus. Nam ex hoc dispensationis abusu infiniti alii nascuntur abusus.

Tertio exactius etiam corrigantur illorum abusus, qui prætextu studii non tantum triennio (ut aliquando toleratum est) sed fere per omnem vitam suam, aut per renovationem dispensationis suæ, aut alio quovis fuco, absunt a grege sibi credito. Qua ratione statuatur severius, ne posthac beneficia conferantur, nisi moribus, literis, & ætate dignioribus, inveniaturque modus, quo id inviolabiliter observetur?

Quarto, nulli fiat facultas sectandi aulam alicujus principis, nisi forte princeps ipse ex speciali atque ardua causa aliquem ad se vocaverit, aut apud se retinuerit, idque dumtaxat ad tempus.

Quinto, instituantur hic delinquentium in hujusmodi correctores, qui sub pœnis in jure contentis & aliis novis, si opus fuerit, cogant omnes & singulos huic salutari parere decreto, cui muneri mihi videntur fore idonei reverendissimi domini cardinales, sed ii soli, qui, si fuerint episcopi, in suis residebunt episcopatibus. Verum quia *litera occidit, spiritus autem vivificat*, & quia anima legis est ratio, &, ut ait quidam, legibus opus est lege, non intelligo episcopos veluti compedibus ferreis aut statuarum more in suis ecclesiis esse constringendos, adeo ut nulla ratione extra diœcesim suam pedem ponere possint quacumque premente necessitate. Sed quod si forte ad parvum tempus coacti fuerint exire, citius revertantur, & nequaquam sectentur aulam, aut vagentur per orbem, aut alibi sedeant suo neglecto grege, interim tamen frui poterunt & naturali & euangelica libertate, sed simul urantur zelo domus Dei.

Addam sextum, nempe quod deputentur ex diversis nationibus aliqui ex patribus, qui cum reverendissimis dominis legatis, decreto perfectiori, secundum voluntatem patrum intersint conficiendum: Confectum vero si videatur reverendissimis dominis legatis per manus aliquorũ episcoporum mittatur ad summum pontificem. Qui episcopi sanctitati illius consilium sententiamque sacrosanctæ synodi exponant: & vicissim illius beneplacitum nobis referant, ut ejus nobis amplius indicata voluntate ad honorem omnipotentis Dei, animarumque salutem strenue procedamus ulterius. Arbitror autem sanctitatem ejus non solum gratum habituram, quod nos impedimenta, quæ nos a diligenti nostri pastoralis officii executione interdum remorantur, funditus sustulerimus, verum etiam ipse pro sua incomparabili bonitate & sapientia, prorsus abolenda, ut confido, curabit obstacula illa, quæ Romæ inter aliquos cancellariæ & pœnitentiariæ ministros obstant, quo minus ipsius sancto desiderio, atque ecclesiæ Dei ædificationi satisfiat: & quæ ipsius sanctitatis, piæ mentis & voluntatis fructus arcent aut abigunt: sicque esuriens Christianus populus salubribus commendatisque Romanæ ecclesiæ fructibus vesci poterit, & non vetitis illis, quibus nunc interdum non sine offendiculo pascitur.

Hæc sunt, patres sapientissimi, quæ mihi cum primis videntur constituenda de residentia: atque ita constituenda, ut si quispiam scilicet neglecto Dei timore, itemque Dei & virtutis amore, non observarit, pœnis juris, atque etiam, si & ubi æquum videbitur, beneficii sui amissione mulctetur, atque plectatur: sic non frigidam aut sterilem, verum quam plurimum utilem constituere poteritis residentiam: quod ut fiat equidem per viscera misericordiæ Dei nostri vos oro atque obtestor patres, idque ne ii qui ante hujus concilii apertionem in suis residebant diœcesibus huc venisse videantur, & decem & octo totos menses hic sedisse cum suo & suarum ovium detrimento, ad tandem audiendum superficialem quamdam atque inutilem de residentia constitutionem.

Item ne decreti de justificatione majestas hac ratione vilescat, & nos merito simus ludibrio omnibus: Interea vero iste pestifer non residendi abusus serpat in immensum, sed in primis nostro malo. Agite igitur sic, patres, ut cum de residentia ista decreveritis, ut ita loquar, non videamini caput aliquod hydræ amputasse, quo videlicet ex uno malo improvide damnato nascantur plura. Hæc autem propterea dixerim, quod arbitrer multo fore satius atque utilius, hac de re prorsus tacere, quam frigide decernere, proinde postremo loco id oro, patres, ut cum negotium hoc, utpote de residentia decernendi utiliter intra diem proximæ sessionis mihi videatur non posse absolvi, differatur in aliam proximam sessionem. Nam mihi videtur esse opus tam arduum, ut etiam unius integræ sessionis locum sibi merito vendicare possit. Atqui quoniam jam convenit inter patres, ut in qualibet sessione cum clarificatione dogmatum semper aliquid simul statueretur de moribus reformandis, & nunc non potest materia ista residentiæ tam brevi tempore expediri, cum re vera sit maxime ardua, idcirco in calce decreti de justificatione, sacrosancta synodus expresse & scripto polliceatur, se materiam residentiæ in proxima sessione subsequente ante omnes alias tractaturam, & confecturam, sicque quantum capio, Deo & hominibus sumus satisfacturi.

CXXI.

BRACHII MARTELLI FLORENTINI, episcopi Fesularum sententia, qua declarat regulares sine licentia episcoporum, nec in monasteriis, nec extra monasteria debere fungi officio prædicandi.

ÆQUUM esse arbitror, pontifices, ut hi qui sanctissimi & beatissimi Pauli Romani pontificis maximi vocatu, in concilium publicum venerunt,

ANNO CHRISTI 1563.

venerunt, quique tantum itineris ac laboris susceperunt, totque sumptus atque incommoda sustinent, & sustinuerunt, ut communem Christi causam communi quoque consilio & ratione tuerentur: debeant profecto sua inter se consilia, & rationes habere communes, quæ non privatim ac separatim a paucis, sed conjunctim & publice ab omnibus intelligantur. Idcirco concilia fiunt, ut conciliemur, non ut dividamur: & ut doceamur invicem & doceamus, non ut ignoremus inter nos quid agatur a nobis, & ignoremur. Quod si non possumus uno in conventu publico plures audire & loqui, loquantur pauci & audiantur pauci, vicissim alio die alii: & conventus publice sæpius fiant, & frequentiores. Ita sine molestia omnia facile ac breviter expedientur. Et quoniam in re nunc maxima atque gravissima omnes versamur, quæ ad omnium episcoporum jura divina, & humana pertineat, dignum esse censeo & maxime necessarium, ut ab omnibus publice audiatur, quid quisque de ea re sentiat. Equidem quæ apud me habeo in decreto nobis proposito nova & magna in medium proferam, ut ab omnibus audiantur, neque puto fas esse, nec velle arbitror hanc sanctam synodum cuiquam præsertim episcopo pro episcopis dicenti in concilio episcoporum publico adimere potestatem publice prosequendi juris sui, & violare libertatem loquendi: esset enim acerba nimis & crudelis episcoporum conditio.

Primum igitur propositi decreti nova forma, non nova sententia, nullam mihi novam causam adfert mutandi sententiam meam, sed accuratius tuendi causam vestram, ne contra vosmetipsos, contra statuta patrum, contra divina jura legem ferre, & alienas opes firmare cogamini. Neve demum omnis hujus concilii vis in nos vertatur, & totum, ut dicitur, istud æs cudatur in caput nostrum, & qui infinita quotidie onera sustinemus, ac nova exactionum ratione adinventa decumarum nomine acerbissime premimur atque exhaurimur, pædagogos modo, & grammaticos, & theologos, & concionatores, & lectores nescio quos magistrorum nomine compellamur quanta voluerint ipsi mercede conducere, nostrorum fructuum reliquiis alere, nostra eos & sacerdotum nostrorum inopia sustinere, ut exhaustis penitus atque exinanitis copiis nostris alienam opem indige quærere, & ab aliorum nutu pendere necessario cogamur.

Quamobrem mihi omnino non placet, quicquam de sanctissimorum episcoporum muneribus tractari, nisi prius ipsi episcopi fuerint in suis episcopatibus libere atque integre restituti.

Deinde illud de regularibus monachis (quos ego honoris causa nomino) non placet, quod nusquam placuit mihi, ut in episcoporum diœcesibus ullo in loco etiam in monasteriis suis sine permissu, & licentia episcopi ullus fungatur in prædicando episcopi munere. Id quod contra omnino statui videtur in hoc decreto, dum dicitur, ut regulares monachi ab episcopo non in monasteriis suis prædicaturi, sed extra suorum ordinum ecclesias tantum licentiam petant. Ecclesiæ enim nomen novo modo ibi pro monasteriis usurpatur, quod idem etiam eis in omnibus immunibus parochiis per ipsorum parochos liceat obtinere. Ita pontifices, ut nesciamus an ipsa etiam propriæ sedis nostræ ecclesia, quæ dicitur cathedralis (nam & hæc suas habet immunitates) an, inquam, cathedralis ecclesia nostra

A satis tuta nobis a prædicatione regularium ac libera relinquatur. O rem auditu asperam atque intolerandam: legem feremus in concilio publico, quæ publicorum conciliorum leges evertat? Et qui in corrigendis abusibus versamur, omnium abusionum sentinas commovebimus?

Non putó vos hæc a me fingi aut temere dici existimare, pontifices: sed operæpretium est ipsius verba decreti paulo diligentius considerare: sunt enim ita aptata atque connexa, ut ab eorum aliquo quasi artificiose conscripta & composita videantur ad mentes vestras aurésque fugiendas. Ita enim, ni fallor, se habent: Ex regularibus autem, cujuscumque professionis fuerint, nemo

B extra ecclesias suorum ordinum, nisi vel per episcopum invitatus, vel de ejus beneplacito & assensu, vel ab eo licentia petita & obtenta prædicare audeat. Tandem, bone Deus! quot hic, & quantas, & quam varias facit disjunctiones, & quam se invicem destruentes! Conceditur enim hujusmodi disjunctis regularibus, ut omne id quod velint faciant tandem, cum quidquid maluerint possint eligere. Et quis erit ex regularibus adeo rudis atque ineptus, qui his disjunctionibus positis, dum concionari extra sua monasteria velit, petere ab episcopo licentiam laboret, cum possit tacito ejus consensu prædicare? Nemo licentiam ab episcopo ista lege petet, nemo isto decreto adibit episcopum, totam hujus decreti legem ad istorum regularium immoderatam privilegiorum licen-

C tiam roborandam & augendam factam esse, quis non videt? Quasi nihil quicquam intelligamus, nihil didicerimus unquam. Et quis est qui ignoret illud jam vulgare atque contritum: Earum nempe rerum quæ disjunctim pronuntiantur, satis esse unam tantum ipsarum partium esse veram. Additum est illud: Sine præjudicio parochorum. Videte, ut jam omnia misceantur & confundantur, ut nihil penitus inviolatum, nihil intactum de episcoporum jure relinquatur.

Sed videamus de verbo illo ecclesiæ, quod monasterii nomine positum est. Num mediocre

D damnum sub hac appellatione latere putatis? Vestra, pontifices, auctoritas petitur, vestra oppugnatur potestas, vestros parochos, quorum sibi jam curam & gubernationem arrogarunt regulares, volunt etiam in suam ditionem & potestatem redigere, nec verentur eripere administrationem episcoporum, tentare mansuetudinem hujus concilii, commutare totam ecclesiæ disciplinam. O confidentiam singularem! o consilia moderanda! Quare tollatur, mihi credite, de hoc decreto nova ista regularium monasteriorum loco suspecta nobis atque inusitata ecclesiarum suorum ordinum appellatio, quæ posita est nisi novo atque inusitato more. Vultis pro regularibus monachis contra vos ipsos decernere? Dematur om-

E nino ista injuriosa & intoleranda licentia, quam sibi assumere regulares contendunt sine vestra licentia prædicandi, nisi velitis vos in diœcesibus vestris omnem & docendi & prædicandi vocem atque auctoritatem amittere.

At hoc habent ex privilegio, habent ex jure, ut prædicent regulares. Nimirum habent suum illud, quod dicitur, ingens mare atque immensum cujus fragore nihil est quod perhorrescatis, pontifices. Non enim ejus fluctibus ecclesiæ sanctę navicula obrui potest quamvis hoc tépore tot tempestates, tot procellas concitaverit perditorũ

nequitia aliorum (nam de bonis non loquor, non queror, non disputo: plurimi enim sunt viri optimi regularium atque sanctissimi, omni honore & auctoritate dignissimi regulares, qui nobiscum jactantur, qui recta sentiunt, qui nobiscum omnino esse volunt, qui justitiam colunt, & pacem osculantur: regulares, quos ego secerno a reliquis, & libenter amplector ac veneror universos) Ad propositum revertor. Proferant, inquam, sua jura, sua privilegia ostendant. Videamus quid dicant, & quomodo. Non enim puto horum privilegiis nobis adimi jus divinum, jus quæsitum, jus episcoporum, quod adimi nequit. Nolite igitur velle, quod fieri non potest: nolite alteri facere, quod vobis fieri nulla ratione velitis. Nolite nos ita tardo ingenio existimare, ut ista sophismata sive paralogismata non intelligamus, putemusque vos vestris in monasteriis non populo nostro, sed fratribus vestris tantum, aut ipsis tectis ac parietibus esse concionaturos. Nolite adeo inhumaniter, ne dicam irreverenter, cum sanctissimis episcopis agere, ut nostras plebes docere sine permissu & consilio nostro cogiteris.

At cavetur in decreto, ut habeant literas suorum præfectorum, quas afferant episcopo, & ea conditione prædicent. Præclara mehercule cautio, & valde episcopis honorifica. Quæso hortabunturne istæ literæ, an movebunt episcopum, an fortasse jubebunt, ut fieri solet universis & singulis, ne sit quisquam, quicumque ille sit, qui impedimento sit suo concionatori? Jussu igitur aut monitu istarum literarum sanctissimi episcopi præfectorum fratrum dicto audientes erūt, cum nullum jus episcopis, nulla cognitio de istis concionatoribus relinquatur. Quin si rite se habeant literæ, etiam invito concionentur episcopo. Relinquitur igitur hoc tantum episcopo de literis ut cognoscat, scilicet an hæ rite & ordine sint conscriptæ, signa cognoscat, & manus an vera sit an adulterina. Egregium sane officium, & episcopo dignum. Quid igitur librarii munus aliud? contumeliosum honorem episcopis, o adversariam statuendi rationem.

Additum est nescio quid de coercendis his, qui in concionando a fide aberraverint. Hic ego jam illud quod notissimum est, non disputabo, quam non sit facile errantem aliquem & perniciosa docentem redarguere, propterea quod non solum habent isti tot latebras tantosque recessus, ut etiam deprehensi facile elabantur: sed veniunt ita sæpe ad fallendum instructi atque artificiosa concionandi ratione, ut vel eruditissimas quasque aures atque attentissimas non magno labore fallere, atque in dicendo præterire possint. Sed quæro utrum tandem ad ulciscendas oves nostras, an ad custodiendas vocati sumus. *Pascite*, nobis dictum est, *gregem*, & custodite, non vindicate. *Mihi* enim *vindictam*, *& ego retribuam*, atque occisarum ovium a nobis, non occidentium luporum sanguis requiretur.

Vellem fieri posset sine offensione ordinis sui, nominaretur a me unus, qui proxime ac propinquis in locis, atque adeo pene in oculis auribusque hujus concilii, nefaria quædam atque intoleranda istorum privilegiorum fiducia fretus, docere in concione publica ausus est, ipso non solum invito, sed frustra etiam abnitente, & prohibente episcopo sanctissimo & clarissimo viro, qui hic adest.

Quæro, si modo ille jam dimisso aculeo capiatur (quamquam id optare potius est quam sperare: solent enim isti non effugere solum, sed penitus evanescere, ut nequeant inveniri), tamen, inquam, si capiatur, & debito afficiatur supplicio, quid supplicium istud allaturum sit medicinæ his, qui jam saucii sunt, non satis intelligo. Sed mihi non statuo quemquam esse nominandum, ne forte aliquid novæ dissensionis alienissimo tempore videar commovere. Vos tamen pro vestra sapientia, pontifices, potestis considerare, quanto cum periculo totius religionis nostræ vel perturbandæ, vel evertendæ, istæ privilegiorum concessiones permaneant. Nam dum passim omnibus regularibus sine ullo discrimine conceduntur, addito etiam, ut sine permissu ac licentia vestra possint, ubicumque libuerit, in suis monasteriis prædicare, illud profecto non obscure agitur, ut etiam sine delectu non modo concionum, sed etiam reliquorum sacrorum regulares domini toto terrarum orbe constituantur. Nullus enim fere in orbe locus, in quo non isti suas sedes suaque domicilia collocarint, & si quocumque, quandoque cum potestate, nullo delectu habito, mittantur, id quod se habere dictitant, ut etiam peccatorum veniam condonare, & ipsa quoque nefaria scelera expiare auctoritate apostolica possint: dubitatis vos, pontifices, quin omnia in religione Christi miscere, & rerum novarum causam quærere turbulenti & perniciosi eorum aliqui audeant? nisi forte existimetis, omnes modeste suis concessionibus usuros.

Cum hic nonnulli etiam in concilio contineri se non potuerint, quin in episcopos concionari ausi sint, & Christi fabulam agere, & nostram. Ignoscite, pontifices, ignoscite, si de tam perspicuis rebus diutius disputavi. Non enim hoc feci, ut vobis molestus essem, aut quod de vestra sapientia, quæ summa est, non summe considerem. Verum necessario mihi faciendum putavi, ad explicandam illam tantam & tam variam in decreto disjunctionum, exceptionum, connexionum, infinitam pene, & coacervatam verborum copiam, quibus in recensendis atque examinandis vos commotos fuisse, pontifices, minime miror. Cum ista paucissimis verbis agi omnia possint, ut scitis vos, patres, qui sapienter decreta & jura tractatis. Quid enim aliud hic quæritur, nisi ut corrigantur abusus ad divinas scripturas pertinentes? Declaratum fuit præclare a patribus, abusum esse, non prædicari euangelium Christi a legitimis ejus prædicatoribus. Remedium est: Ut a legitimis prædicatoribus euangelium Christi prædicetur. Lex ergo erit, ut legitimi prædicatores Christi prædicent euangelium. Quod si regulares monachi, ut ipsi asserunt, legitimi sunt, nulla fit eis hac nostra lege injuria. Decretum igitur fieri hujusmodi poterit.

Cum haud recte factum, & perniciosum Christiano populo sit, ut in Christi ecclesia non prædicetur euangelium Christi a legitimis ejus ministris & prædicatoribus, statuit atque decernit hæc sancta synodus, ut deinceps sanctum Iesu Christi Dei ac domini nostri euangelium ab ejus legitimis ministris ac prædicatoribus pure, sincere, caste, catholice prædicetur: & si videtur, addendum esse etiam, ab eorum legitimis vicariis atque idoneis, quando ita necesse sit, poterit addi. Quid pluribus verbis opus sit, non sane intelligo: frustra enim, ut dicitur, fit per

si per plura, quod fieri potest per pauciora. Nam videmus sæpe plurima verba plurimam quoque confusionem inducere. Simplex est enim veritatis verbum, vates dixerunt: nec varia indiget aut subtili nimium interpretatione. Casta enim lex debet esse, ut scitis, & simplex, & integra, & quæ paucis plurima complectatur.

Velim accipiatur sine offensione quod dixero, ut enim dicam animo amicissimo: ut vere dicam, mihi videtur hoc decretum, non tantum prædicationem instituere, quantum etiam ipsum egregie prædicare. Sed dabitur nobis locus exercendi nostrorum patrum præclara ingenia, & ostendendi doctrinam & eloquentiam hujus concilii. Quare, ut ad propositum revertar, cum habeamus Christi institutionem legitimam de prædicatione, habeamus majorum instituta, jura, exempla (plena est enim exemplorum omnis vetustas) videamus alia concilia publica atque legitima: videamus quid Calchedonense illud maximum atque sanctissimum de monachis ipsis, qui in civitatibus degunt, decernat. videamus Lateranense illud magnum & magnę auctoritatis concilium, vocatu Innocentii tertii quid statuat de prædicatione episcoporum: videamus etiam plurima recentiora, ne forte unum tantum aut alterum proferatur: videamus hæc, inquam, omnia, quid sanctissimis episcopis, & quomodo statuant in prædicatione. An volumus pro regularibus monachis modo formam totius ecclesiæ immutare, volumus jura, exempla, majorum instituta, leges contemnere? non cogitabimus quid episcoporum majestas, quid nostri ordinis auctoritas, quid hujus concilii gravitas postulet?

Non queror hoc loco illud, quod usitatissimum jam esse dicunt, totam hanc regularium mittendi concionandique rationem, quæstuosissimam atque indignissimam mercaturam: tantum hoc dico, considerandum in primis esse pontifices, utrum etiam prius custodiendæ atque servandæ sint divinæ jussiones evangeliorum, an humanæ concessiones privilegiorum: prætermitto jam id quod sciunt optime juris periti, privilegiorum rationem odiosam rem esse, & plane invidiosam: quamquam habere potest excusationem aliquando vel hominum illorum, vel temporum, quibus concessa fuere: corrigi possunt: mutari possunt, tolli possunt, spem habent hi semper quibus videntur adimi sua jura: relinquitur his scrupulus, quibus conceduntur.

Quod si per vos, pontifices, conciliari lege regularium privilegia comprobentur, nulla amplius spes nobis, nullus cuiquam istorum scrupulus relinquetur. Obtinebunt jure certo regulares, quæ adhuc incerta habent: & quæ nunc cum aliquo metu tenent, sine ulla cura possidebunt. Conjungetur demũ indignissima gratificatio cum acerbissima omnium episcoporum injuria. Cui quidem injuriæ, tamquam acerrimo hosti, resistite ac repugnate, pontifices, ut debetis: nolite pati violari jus vestrum, plurimo majorum vestrorum sanguine & sudore quæsitum: nolite maria ac tempestates pertimescere. Quandoquidem ejus vices episcopi geritis, qui mari ac tempestatibus imperavit. Nolite, quod majoribus acceptum, integrum, inviolatumque obtinetis, posteris vestris mutilum ac diminutum relinquere. Equidem quod ad me attinet, pro meo perpetuo studio retinendæ auctoritatis vestræ resistam semper pro his, ac repugnabo, pontifices, nec permittam, quantum in me erit, a quoquam de A jure suo sanctissimos episcopos dimoveri. Nec scindi unitatem ecclesiarum singulárum, neque in ecclesiam Christi inexpiabilem & plusquam Babylonicam confusionem induci.

At vos Romanæ sedis atque apostolici culminis legati sanctissimi, vosque qui adestis in concilio principes, ipsius etiam Romani solii amplissimi patres, quæso, quamquam nomine quidem & revera sitis, ut debetis, merito cardinales, tamen nolite, obsecro, oblivisci vos partim aut esse, aut aliquando fuisse episcopos, aut certe omnes episcoporum bonis ac muneribus frui: nec esse gratitudinis vestræ, neque humanitatis, ut permittatis sanctissimos episcopos Christi & ipsi B legatos, collegas quondam vestros de suo jure ac ministerio dimoveri, neque a quoquam in prædicatione evangelii disturbari. Extremum est, quod a principio dixi: aut enim omnia sunt episcopis nobis nostra jura restituenda, aut nulla omnino sunt nobis episcopis nova onera imponenda.

DIXI.

CXXII.

BRACHII MARTELLI FLORENTINI episcopi Fesularum sententia de residentia episcoporum.

QVANTVM pertinet ad ea capita, quæ nobis proxime promulgata fuerunt, de episcoporum residentia, eorumque muneribus, ut sanciantur, C quoniam neque integrum diem habuimus ad tantam rem omnino considerandam: nihil aliud possum affirmare, nisi illud in primis mihi non probari, ut episcopi ad decernendum de suis maximis muneribus juribusque ad ipsos pertinentibus, tanta temporis angustia adigantur. Deinde quoniam illud quod alias hoc loco dixi, gravibus episcopis, & fortibus, maxime vitandum videtur in lege ferenda, ne parti (ut dixi) ecclesiæ consulamus, partem prætermittamus, sed eam totam sic complectamur, ut omnibus omnino provideatur.

Animadvertendum, mea sententia, est nisi aliter explicetur, an his ecclesiis, quas amplissimi & clarissimi viri cardinales obtinent, hoc nostro de- D creto provideatur, quæ cum satis multæ & maxime populosæ atque illustres sint, si universæ ecclesiæ ordinandæ hoc loco præpositi sumus, sine gravi populi Christiani jactura, & animarum nostrarum pernicie eas prætermittere, ni fallor, non possumus. Aut igitur decernendum est, universæ ecclesiæ curam nobis non esse commissam: aut si ea commissa est nobis, tot populi & civitates, præsertim Italiæ, maximæ & nobilissimæ, tacita exceptione committere ut mercenariis tradiræ relinquantur, mea quidem sententia, non debemus. Non eo dico, pontifices, quin summi, & clarissimi viri ad gubernacula ecclesiæ universæ E regenda vocati, a summo pontifice suarum ecclesiarum cura, & gubernatione eximi possint, hoc certe facile credo: addo etiam illud, magnam eos fortasse partem fructuum illarum ecclesiarum pontifice jubente posse percipere: sed quod ecclesiæ illæ & greges illi idcirco aut a nemine præsente legitimo pastore pascantur, aut certe contra disciplinam Christi pascantur a mercenariis: hoc mihi difficillimum videtur ad persuadendum. Quid enim commeruerunt populi illi maximi, ut ipsi mercenariis committantur: alii vero greges minoris momenti, ut pastores habeant proprios provideatur? Lex igitur communis esse debet,

debet, præsertim ea, quæ ab universo orbis terræ concilio proficiscitur: jura enim utilitati communi, affirmant sapientes, non privatis commodis sunt metienda. Oro ut mihi ignoscatur, sanctissimi patres, si tantas res silentio præterire non possum: neque enim hoc loco debeo cuiquam consulere potius, quam officio & dignitati meæ.

Quod vero attinet ad id, quod reliquum est in his capitibus, fateor equidem me juris consultum non esse, fateor quam plurimos esse in hoc concilio viros virtute præstantes, qui me & sapientia, & ingenio, & omni doctrinarum genere antecellant: sed tamen puto me aliquid aliquando in imperitiæ meæ tenebris conspicere posse. Quo fit, ut loco meo sententiam rogatus proferre non dubitem: vestræ semper correctioni mea dicta committens.

Animadvertendum hoc loco maxime esse, ne dum aliorum juribus accuratius quandoque cavetur, nostræ & conciliorum universalium auctoritati, ac juribus parum fortasse, pontifices, caveatur. Æquum enim esse censeo, & maxime placet, ut concilia universalia aliorum jura non adimant: sed ut sua ipsa jura auctoritatemque amittant, hoc mihi placere non potest. Puto ego, ni fallor, pontifices, universale concilium legitime congregatum, ad hoc præsertim, ut ecclesiæ collapsæ membra componat, & in pristinam formam dignitatemque restituat, id habere, ut suo ipsum jure præsidentibus in eo præsertim apostolicis legatis amplissimis, possit exemptiones, privilegia, & cetera id genus impedimenta ita removere, ut episcopi liberi, atque integre in suis episcopatibus restituantur, resideant, hoc est, ut membra ipsa ecclesiæ disjecta atque divulsa ita suis in locis reponantur & sint, ut sua munia obire, suaque officia per se valeant exercere.

Atque hanc esse veram & propriam hujus corporis ecclesiæ reformationem existimo, sanctissimi patres, quod si privilegiorum, & exemptionum, hoc est legibus solutionum incommoda, atque impedimenta de episcoporum diœcesibus partim non removeantur, partim de his ita statuatur, ut episcopi non possint munera atque officia sua in his per se proprie exercere, sed tamquam suffecti ad id tantum, ac delegati, quod aiunt, certo quodam modo, certisque conditionibus ea sint executuri: non video, quæ sit ista ordinandæ ecclesiæ ratio, aut cur non maxime juribus conciliorum atque episcoporum omnium derogetur. Quod quantopere cavendum sit, vobis pro vestra singulari sapientia considerandum relinquo, sanctissimi patres.

Quod si prodesse non possumus hoc tempore ecclesiæ universæ, saltem oro ne noceamus: & si privilegia, & exemptiones tollendæ non videntur, precor tamen ne confirmemus. Neque id, quod privato jure obtinetur a multis, committamus, in Tridentina synodo, ut publico concilii jure ac perpetuo possideatur. Possidebitur autem, si nostra hac conciliari lege comprobabitur. Comprobari vero videntur ea, & perpetuo confirmari, quæ hujus concilii universalis decreto statuimus non esse removenda.

Illud postremo in capite quinto, ni fallor, loco quod positum est, nulli videlicet episcopo liceat pontificalia in alterius diœcesi exercere sine ordinarii loci expressa licentia, addito & in personas eidem ordinario subjectas, animadvertendum maxime puto. Ne forte aliqui eorum, qui immunes sunt, uti capitula sunt, & multa collegia, multique conventus fratrum & aliorum, ne possint inquam, invito episcopo proprio, alios episcopos immunitatis nomine accersere, qui pontificalia in alterius diœcesi exerceant, quod fine proprii episcopi injuria & perturbatione fieri nequit, scriptum est enim: qui episcopos perturbat aut contristat, Christum ipsum perturbat, patres amplissimi, atque contristat.

Quod si habere hoc dicantur ex privilegio non debemus committere, ut id habeant etiam lege conciliari: cum hoc videatur magis, ut puto, ad confundendam, quam ad ordinandam ecclesiam pertinere.

Dicerem hoc loco multa, pontifices, nisi scirem eadem, atque etiam plura vobis in mentem venire. Non enim est putandum, summo concilio orbis terræ in re tam perspicua consilium intelligendi defuisse: neque perspicere posse, quantopere retinenda sit episcopis præsertim tempore constantia, gravitas, perseverantia, & repetenda vetus illa conciliorum severitas, si velitis vestros omnes labores, ne ad nihilum recidant, providere. Quando vobis hujus sacri concilii facultas data sit, ut quantum fidei, quantum virtutis, quantum gravitatis, in episcoporum ordine sit, populo Christiano declarare possitis: quam facultatem, si amiseritis, frustra fortasse aliam postea requiretis.

Concludo igitur mihi non placere, non modo ut aliqua lex a nobis sanciatur, quæ communis non sit: aut aliquid statuatur, quod episcoporum aut conciliorum juribus, atque auctoritati præjudicium parere possit: sed neque omnino, ut quicquam de sanctissimorum episcoporum muneribus decernatur, atque innovetur, nisi prius ipsi episcopi fuerint in suis episcopatibus libere atque integre restituti. Oro autem Deum optimum maximum, id quod etiam maxime spero, ut scilicet, a Christi caritate non avellamur, atque in sententiis dicendis, quod sentimus, id audeamus.

CXXIII.

ORATIO FUNEBRIS DE LAUDIBUS Ioannis Medicis, S. R. E. cardinalis: habita VII. Kal. Decembris MDLXII. *a Petro Victorio in æde divi Laurentii Florentiæ.*

Si quis unquam secum de imbecillitate rerum nostrarum dubitasset: esseque aliquid in ipsis virium ac firmitatum credidisset, hic gravi hoc acerboque nuntio accepto, erroris stultitiæque suæ admoneri potuit: planeque intelligere, nihil esse incertius rebus humanis: nihil, quod tam facile dilabatur ac fluat, & quum venti nostri valde secundi, fortunæque prosperæ videntur, tunc maxime instare nobis aliquod immensum malum, vicinamque esse perniciem atque exitium ipsarum.

Utinam hujus rei minore nostro cum damno documentum haberemus: Deusque immortalis potius fecisset, ut in illo turpi errore permaneremus, quam ipsum e pectore tanto incommodo luctuque depulissemus. Sed certe decipere quemlibet non insipientem etiam hominem potuisset status, vere eximius ac florens hujus optimi atque innocentissimi adolescentis: cujus immaturam mortem hodie lugere hic debemus. Ille namque initio sui cursus, quum tamen jam magnam spem magnarum suarum virtutum commovisset: sæpeque specimen aliquod maximi ingenii, raræ eruditionis, præclaræque indolis dedisset, subito extinctus est, nobisq; miserabiliter ereptus.

Erat

Anno Christi 1563.

Erat sane in te (quanto hæc cum dolore loquor) sanctissime juvenis, ætas, erant vires, erat corpus vegetum, quod diuturnam vitam, & eam quidem integram, atque omni dolore carentem, pollicetur. Erat præterea disciplina domestica, quæ regere ipsam, viamque obstruere morbis atque omnibus ipsorum tentationibus facile posse videretur. Sed hæc omnia vicit importuna quædam vis ac tempestas sævissima, quæ invidit nobis tam præclarum bonum: inciditque ac fregit spes omnes nostras, bene sapienterq; constitutas.

Fuit profecto Demetrius ille Phalereus, ob studia doctrinæ, & ob rempublicam Atheniensium quam optime digessit, ac præclaris etiam legibus ornavit, in primis clarus ac nobilissimus, fuit, inquam, Demetrius sapientissimus vir, cui quum Euripides sua quadam in tragœdia dixisset, nullius fortunati hominis opes, resque admodum prosperas esse stabiles, sed spatio tantum unius diei perdurare: nonnullaque alia addidisset in eam sententiam, laudato judicio eruditissimi illius poetæ, inquit: Cœtera omnia vere prolata esse, melius tamen eum dicturum fuisse, si non diem unum terminum ipsarum esse, sed momentum & quasi punctum temporis affirmasset. Sed his relictis, quæ ab optimis ingeniis ad erudiendos homines edita sunt, propius accedamus ad atrocem hanc plagam contemplandam, & eam, si ulla ratione possumus, sanandam. Video vos optimi & honestissimi cives magno, justoque dolore commotos, quibus molesta est gravisque hæc ingens jactura: vel potius repentina & inopinata calamitas: intelligoque vos non tantum angi interitu indignissimo hujus castissimi adolescentis, quem in oculis ferebatis: cuique & longam vitam & omni decore ornatam optabatis, sed etiam dolere vicem optimi principis, qui orbatus est eo filio, quem unice amabat: & in quo etiam multas suas magnasq; spes non sine causa collocabat.

Est ille quidem constantissimus omnium, & admirabili quadam animi magnitudine præditus. Sed nullus est tam fortis vir, quem non moveat hujusce modi aliquis subitus & inexpectatus casus, & e statu pene mentis dejiciat. Aliud quoque est, quod, ut in malis, consolationem ei affert, quod non est ipsi novus hic dolor, sed assuctus est his malis tolerandis. Quamquam hæc ægritudo acerbissima omnium est: magisque pectus ipsius fodit ac labefactavit. Ah sæva fortuna nimis iniqua es, nimisque tibi in ipsum indulges: quem non cessas tam sæpe violare, & nimis crebro hujuscemodi aliquo vulnere defoimare. An vires tuas in hoc ostentare vis? patefacereque omnibus quanta tibi potestas sit nocendi? satis hoc jam satisque experti sumus, & quæ sit tua temeritas exploratum habemus. Desine igitur, & quem aliis omnibus rebus ornasti: comite tamen adjuncta tibi, vel duce potius, sapientia, noli hac in parte vexare: & quantum sit imperium tuum in bonos, improbe declarare. Quantam fuisse putatis ægritudinem matris, lectissimæ atque optimæ feminæ, quæ prope e gremio suo sibi illum abstrahi vidit, hausitque oculis hunc dolorem acerbissimum? Sed quum nulla tanta vis orationis sit, qua ipsa impelli possit, ut mœrorem nunc luctumque deponat, satius esse arbitror id pertransire: totumque hoc sapientiæ ipsius ac gravitati relinquere. Quantus etiam fuerit amor in illum sororis, quæ una e multis superest, novistis: illam ego audio conflictari, nec ratione ulla dolorem ejus posse mitigari. Nam vir ipsius, nobilissimus ac fortissimus homo, Paulus Iordanus, ingentem ægritudinem robore animi superavit: extremumque hoc munus amoris, adversante illa, ipsi exhibuit: ac præsentia sua, suorumque omni genere luctus mœrorem declarantium, funus hoc honestavit. Qui tamen & ipse modo, cum ei nuntiatum esset uxorem interclusa anima inter manus ancillarum collapsam, vixque posse illius miseræ animum revocari, eo se repente proripuit. Majorem vero fratrem fortunatum judico, qui longe nunc abest: præsensque huic sævo spectaculo non adfuerit: minus enim nos tangunt, quæ auribus accipimus, quam quæ oculis cernimus. Eodem pacto fato functas sorores morte sua felices extitisse arbitror, quæ in hunc dolorem servatæ non sint: quarum tamen interitus nobis tunc valde luctuosus fuerit. Sed nos præsentia tantum, & quæ ante oculos sunt intuemur: quæ futurum tempus secum vehat, magna cæcitate animi providere non possumus.

Ausim etiam affirmare Pium IV. pontificem maximum iniquissimo animo hanc rem tulisse: & si ille proprio dolore, domesticoque funere hoc tempore oppressus est, qui hunc optimum juvenem ornavit, & in amplissimorum antistitum ordinem, quum majus ei nihil dare posset, cooptavit. Amarat ille quidem semper eum, præclareque de ipsius natura, moribusque existimarat: nec tam ut patris voluntati satisfaceret, tanto honoris gradu ipsum in ea ætate decorarat, quam quia conceperat animo mirifica quædam de indole ipsius: illumque sperabat, ut nomine ac vultu, ita etiam factis ac prudentia Leonem X. relaturum. Quæ opinio de virtute ipsius in animo pontificis maximi valde aucta est (si crescere illa, ampliorque fieri ullo pacto poterat) quum primum ille Romam profectus est: in omni enim sermone colloquioque cum eo, prudentiam ipsius gravitatemque perspexit: animumque sublimem, ac magna semper altaque cogitantem cognovit.

Redit hoc loco mihi in mentem, quod literis ab antiquis mandatum est de Alexandro Philippi filio, qui postea magnus appellatus est: quum enim puer adhuc esset, venerunt in Macedoniam Persarum legati absente patre, quibus a se acceptis, sæpe Alexander cum ipsis congressus, ita illos sibi comitate sua & iis, quæ quæsivit ex ipsis, devinxit ac stupore implevit, ut magnopere eum admirati sint: magisque a rege suo de pueri illius acriore ingenio, quam de Philippi jam senis timendum oportere judicaverint: neque enim aliquid puerile, aut pusillum, sed longitudines viarum, itinerisque illius rationem exponi sibi voluit: ac de rege etiam ipso non pauca interrogavit, quomodo scilicet ille regni fines tueretur, & quales essent copiæ Persarum: in quibusque positæ vires ac robur exercituum ipsorum foret. Paria igitur fuere, quod ad magnitudinem & gravitatem ipsorum pertinet, colloquia ac sermones hujus nostri spectatissimi adolescentis cum sapientissimo & omni veneratione digno sene. Nec sane oportet valde mirari, omni tempore regum filios plurimum judicio ac gravitate præstitisse suis æqualibus, quod optime norunt etiam veteres tragici poetæ, sapientes viri, & qui omnibus in rebus, id quod verisimile esset, sectabantur: illi enim ætatem eam semper finxerunt singulari prudentia præditam: sæpeque ab illa dicta ac facta ea faciebant, quæ multo plures annos, majoremque usum rerum requirebant. Sed magnam vim habet e sapientissimis viris procreatum esse, & in plena consilii ac dignitatis

ANNO CHRISTI 1563.

dignitatis domo esse itidem educatum.

Non tacebo etiam, quod vere prædicare possum, quodque cognitum esse plurimis scio, quanta fuerit ejus eo tempore, quo Romæ vixit, continentia in contemnendis corporis voluptatibus, quanta constantia in omnibus illecebris libidinum repudiandis: illic enim, in magna copia proborum & honestorum virorum, nunquam defuerunt quidam impurissimi homines, qui his artibus adolescentes aggrediantur: teneramque eam ætatem objecta omni specie libidinum expugnare conentur, sed plus apud eum valuit naturæ integritas, optimaque disciplina, quam ulla illorum artificia ac doli. Quæ sane omnia, quum ad aures pont. maximi pervenissent, qui diligenter ipsum servabat, ac quæcumque diceret, aut faceret, ad se referri mandarat, amori illi veteri in eum tamquam faces admovebant. Observantia autem in illum hujus optimi juvenis quanta eo tempore fuerit, vel potius pietas, & vera quidem sinceraq; pietas, non solum tamquam in alterum parentem, sed etiam quasi Deum quemdã: certe locum illius ac sedem in terris obtinentem, inde etiam intelligi potest, quod extremo vitæ suæ tempore, paulo antequam e vita excederet, in eo omnem mentem cogitationesque suas defixas habebat: & ita demum totus in ipso occupatus erat, ut de officio etiam ipsius disputaret, & tamquam animum ipsi stimulo nullo egenti, addere contra ipsius acerrimos hostes non dubitarit. O admirabilem atque inauditã sanctissimi juvenis, vel adolescentis potius probitatẽ dicam, an sapientiã, sive utrumque? quẽ neque recordatio bonorũ, quæ relinquebat, sollicitarit: neq; propinqua mors, quæ viros quoque & fortes sane, præstãtesq; etiam viros cõmovet, perturbarit: sed de officio tantum, ac proprio munere ejus personæ, quam sustinebat, cogitarit.

Hæc igitur fuerunt extrema verba, quæ edidit, hoc ipso sermone prolata, & nulla pene voce immutata. Quum enim primum ad divos Petrum Paulumq; mentẽ atque orationem direxisset, rogavit illos suppliciter, ut sibi adessent apud Deum Opt. Max. studioq; suo efficerent, ut piam sedem salutaremque animo suo præberent, statimq; tanquam ad præsentẽ Pont. Max. quem animo cernebat verba fecit: a quo etiã, veluti vere Dei Opt. Max. qui nobis salutem dedit, vicario postulavit ea quæ moris est eo tempore postulare: ut sibi scilicet ignosceret, manuq; sua sibi propitia se expiaret, atque omni labe purgaret. Quibus jam editis, altiore voce, & ita vehementi, ut pene omnis qui restabat spiritus cum ea consumptus sit, inquit: Noli Pont. Max. pertimescere: noli impetũ ullum adversariorũ reformidare: noli de eventu horum malorum tecum dubitare: quamvis enim cuncta Germania, Britannia, Gallia conspirarint in perniciem Romani principatus, ac veræ Christianorum pietatis, nunquam tamen tantum virium habebunt, ut Petri navim, quamvis contrariis ventis agitatam, ac pene fluctibus, scelere illorum, demersam, evertere possint, ac justo gubernatore spoliare. Quin potius ipsi impii, non apud inferos tantum, sed hic etiam sui parricidii pœnas luent, ac maximis meritisque suppliciis afficientur. Quis unquam tam admirabilem constantiã ab illa ætate expectasset? quis tantam gravitatem tam firmas illic radices egisse existimasset? quis tantum mortis contemptum in adolescente reperiri posse credidisset? sed nihil est, quod non efficiat natura, de quo supra disputatum est, nisi malis moribus, pravisq; opinionibus depravetur: quum accedit autẽ disciplina institutioque vera, tunc eximii inde fructus exoriuntur, ac cito quidẽ omne illud provenit, quod in aliis, qui naturæ conatũ studio nullo adjuvissent, serius idemq; imperfectius extitisset.

Sed domum jam, unde multum digressi sumus, redeamus: Romamque ac pontificis maximi, cujus fortasse augustissima persona, in re tam tristi tractanda, nimis abusi sumus, relinquamus. Erat sane jam antea cuncta civitas dolore magno commota: statimque ut tristis hic nuntius venit, summi, medii, atque infimi mirum in modum affligi cœperunt. Quum vero auditum esset appropinquare mortuum eum, quem vivum videre maluissent, universi se illi ad portam obvios effuderunt. Erat, inquam, civitas antea mœsta, sed ut visum est pheretrum, quo vehebatur: atrataque illius cohors, quæ supremum hunc ipsius honorem comitata est, gemitu ac ploratu omnia complens, majorem in modum ægritudo publica aucta est: cunctaque undique clamoribus ac lamentationibus personarunt, nec facile aliquis tantam vim doloris, tamque horribilem plangorem, & quasi mugitum quemdã, qui non adfuisset, complecti animo posset. Nobiles illi atque honesti viri clamabant se mitissimum atque humanissimum dominum perdidisse: & qui de commodis ipsorum toto animo semper cogitabat. Multitudo nostrorum, quæ magna astabat, quasi respondebat se deliciis suis orbatam esse, & eo, quem sibi quandoque magno ornamento futurum confidebat. Nam fletus familiarium quantus fuerit, si qui forte illic non adfuistis, quum in urbem ingressi sunt facile ex præsenti ipsorum mœrore intelligere potestis, qui ægre sibi hoc in loco ab effusa lamentatione temperant, ac præse ferunt omni suo aspectu tristitiã infinitam. Sed illi, ut spero, quum docti viri ac prudentes sint, ægritudini vim adhibebunt: frenosque injicient dolori, quod etiam mihi videor posse polliceri de ceteris, qui ex hoc acerbo casu incredibilem dolorem susceperunt, qui multi mortales sunt, atque omnes fere qui in his aut propinquis regionibus vivunt. Quis enim tam durus, & inhumanus est, qui non valde hujus morte indoluerit: statimque ut audivit, non toto corpore contremuerit? Debetis igitur & vos prudentissimi cives, quum pium hoc munus obieritis, mœrorem vestrum minuere, luctuque ac lacrymis modum aliquem facere. Nam, quod consolari omnes debet: in primis autem parentes, ut majore sapientia præditos: veroque ipsius bono magis gaudentes, putare debemus ipsum a Deo optimo maximo evocatum: & ex his tenebris miserisque esse ereptum.

Si namque prisci illi, qui veræ pietatis rudes erant, putabant deos diligere eum, qui parvus mortuus esset, quanto magis nos ita sentire debemus, quibus penitus cognita est egregia conservatoris nostri voluntas erga nos, curantis sedulo nostras utilitates, atque in salutem hominum toto animo incumbentis: quamvis a mortalibus parum videntibus, aliquando ratio ipsius consiliumque ignoretur: ægreque illi ferant ea, quibus maxime lætari ipsos oportebat, ut in hujuscemodi casibus plerumque contingit. Evocatum autem, & e terrenis in superas cælestesque sedes sublatum, non tantum ne diutius in corpore, tamquam in custodia quadam, integerrimus ipsius animus vinctus esset, sive in busto quodam vivo defossus, sed ne versaretur amplius in his novis gravibusq; malis: personamq;, quam gerebat, non posset ob discordias tumultusque intestinos, qui remp. Christianam

ANNO CHRISTI 1563.

nam lacerant, cum dignitate tueri: vix enim humanis opibus medicina huic pesti adhiberi potest. Quod si ipsum non orbatum magnis vitæ commodis arbitrabimur, sed ex ingenti mole molestiarum divino consilio ereptum credemus, facile modum lacrymis adhibebimus: vel potius hac ipsius commutatione loci, migrationeque in meliorem multo sedem gaudebimus. Quod ego vos facere prorsus oportere censeo, ac si facietis, rem dignam Christiana pietate & sapientia vestra geretis: & quæ mirifice conveniat spei, quam conceptam animo merito habemus de nova conditione vitæ, statuque undique beato hujus optimi & sanctissimi adolescentis.

Vos autem, sacerdotes optimi, & religiosissimi hujus fani custodes, qui tanta pietate, tantoque affectu operam huic funeri dedistis, precibusque vestris fortunatissimum iter hujus integerrimi juvenis adjuvistis, & tamquam viam illi munivistis, quum rem divinam absolveritis, in monumentis illis suorum majorum ipsum manibus vestris collocate, quæcum multis modis ornata sint, & studio etiam optimi opificis fabricata, majorem quidem certe splendorem capient ex uno hoc corpore hujus castissimi juvenis, quam ex omni alia materia, & arte unde conflata sint. Nam illud ipsum bustum, quo ipse illatus fuerit, erit ad omnem memoriam posterorum ara probitatis: allicietque præter cetera, oculos ad se spectantium: nec ulla unquam ætas viso illo, de laudibus ipsius conticescet: quanta enim vis admonitionis sit in locis, & quam libenter homines visant monumenta, in quibus honore magno digni homines siti sint, ac reliquiæ aliquæ ipsorum conditæ, notum est. Nunc autem, quum quantum in me fuit, officium tibi meum præstiterim: & partes etiam aliorum ornaverim, mihi ipsi si prospiciam, reprehendi non possum. Præsertim cum jam tamquam cum quodam novo Deo, ac cælestes sedes incolente, agendum sit: hujuscemodi enim mihi species tua objicitur: ac videor videre te una cum purissimo illo grege divinorum ministrorum exultantem.

Quare te rogo, sanctissime juvenis, ut mihi ignoscas, si quum tuas laudes toto pectore celebrare voluerim, atque hoc sane onus mihi impositum fuerit, quod tamen firmioribus humeris dignum erat: ne dum eas, ut debebam, augere potuerim, aut saltem ut erant, sine ullo ornatu exponere, potius ipsas contriverim, ac valde tenuitate ingenii mei extenuaverim: multa enim fuereque conatum hunc meum impediverint. In primis autem magnitudo ipsarum: nec enim exiguo hoc temporis spacio ipsæ enumerari potuerunt. Quæ res etiam fecit, ut non auderem de paucitate dierum, imo horarum quæ mihi datæ sunt ad meditandum queri: si namque tua virtus ulla alicujus accurata oratione satis explicari posset, justam causam accusandi illos habuissem. Deinde mœror qui me, ut ceteros omnes, primo confecit, ac vehementer perturbavit: sed etiam memoria imbecilla, ut in sene, causa hujus, aliis tamen magis quam tibi, damni esse potuit: aliaque nonnulla, quæ in re minime necessaria, omittenda decrevi: quum enim animi mei sensus præclare nunc tibi cognitus sit, & quæ semper fuerit voluntas mea erga te nunquam fallere poterit, spero te mihi, sedulo hoc roganti, ignosciturum: qui nihil unquam alicui, quod honeste a te peteretur, negare censu sti. DIXI.

CXXIV.

ORATIO IN FUNERE HIERONYMI Seripandi cardinalis amplissimi, habita Bononiæ in ædibus Divi Iacobi, ab Ægidio Marchesinio, Dominicano, Bononiensi lectore, IV. Nonas Aprilis MDLXIII.

VIDEO, V. B. vosque Augustinianæ religionis patres, misero casu mœstissimi, tantum me oneris hodie pro concione sustinere, ut videar ne cum de re mihi proposita orationem habere cœpero, tum vel doloris quem ex funere præsenti maximum capio, acerbitate succumbam, vel gravissimo sapientiæ vestræ judicio, ex spe dicendi deturbatus, cum perexigua orationis copia sit, elargua, deficiam. Nam quis unquam satis lacrymabilem Hieronymi Seripandi cardinalis amplissimi, eremitanæque familiæ Solis splendidissimi obitum deploret, sibique a lacrymis temperet, ubi plurima maximaque præstantissimi viri in rempublicam Christianam merita, vel animo suo versaverit, vel ea me recensente audierit? Quis cum tantarum virtutum monumenta nobis erepta esse senserit, non miserrime ferat, non vehementissime doleat? Quis præterea quantavis dicendi arte instructus, innumeras antistitis hujus dignissimi laudes, ac præsertim coram iis qui summa sapientia præditi sint, satis abunde oratione complectatur? Verum singulari vestra humanitate fretus, ac eo quod non tantum vos rei magnitudinis, sed & temporis angustiæ rationem habere credam, eo studio ad tanti cardinalis laudes prædicandas me convertam, ut quamquam in summo assiduoque dolore verser, tamen sperem ejus obitum eo minus nobis fore luctuosum & acerbum, quo magis intelligimus, eum nec mortis telo confodi potuisse, nec ulla hominum oblivione posse deleri.

Nam si is qui semper & alta spectavit, & æternam Dei immortalis sedem animo contemplatus sese ad verum decus, & gloriam meditandam, dies ac noctes evexit, humanorumque præmiorum spe contempta, in rerum divinarum contemplatione versatus est, quo ad beatorum oras tutius ac velocius pervolaret, minime & hominum interitu obrui, & oblivione posteritatis extingui potuit, profecto quanta vi animi possum, non verebor felicissimam hujus præclarissimi viri memoriam concelebrare, & vobis coram, qui (quod ejus conspectu orbati estis, maxime affecti esse videmini) proclamare, Hieronymum Seripandum, & sanctissimum, & optimum patrem, & cardinalem maximum, non esse mortis vi exhaustum, sed cum deorum commercio perbeatum, tum æterna immortalique vita frui, id quod re ipsa ne præstem, an verbis tantum pollicear, quæso pro vestra in viros bonos pietate, obsecroque, ut attento, libentique animo paucis audiatis.

Hieronymus Seripandus, patria Neapolitanus, parentibus clarissimis ortus, primum ut sapere cœpit virtutis amore inflammatus, totum se a pueris Augustinianæ religioni devovit, cui data sibi a parentibus venia obligatus, cum suæ vitæ cursum traduceret, ut paucis post annis, ad eam suorum laborum frugem pervenerit, ut jam summis patribus carissimus esset, qui maximam de se spem cunctis admoveret, & ad vitæ sanctitatem colendam, & ad rerum divinarum huma-

Anno Christi 1563.

narumque disciplinam percipiendam. In tantam itaque spem evectus, Romam Ægidii Viterbiensis cardinalis eremitarum ordinis summi patris accitu proficiscitur: publicoque religionis certo munere aliquot dies functus, jam omni disciplinarum genere eruditus, Bononiam magistratus lauream suscepturus, quo docendi auctoritatem consequeretur, sese recepit, qua honorificentissime cohonestatus summum almi hujus cœnobii doctorem (Gabriele Veneto ordinis magistro annuente) aliquot annos egit. Tum Pauli tertii pontificis maximi jussu Romam reversus, vicarius ordinis primum, deinde summus religionis Augustinianæ moderator, ac pater, miro cum omnium plausu creatus est. Quam provinciam ubi sanctissime integerrimeque gereret, eo venit, ut ejus fama virtuteque monitus Paulus, hominum, ut nostis, spectator elegantissimus, decreverit eum cardinalem inaugurare, id quod præstaturum se re ipsa significasset, nisi novitate quadam temporum impeditus, eum ea dignitate ornandum, in aliud tempus prorogare maluisset.

Paucis post annis ordinis comitiis Bononiæ, eo imperante, habitis, ibi cum sui præsentiam facere non potuisset, quod interim gravissima valetudine opprimeretur, per procuratorem publicum egit, ut patres intelligerent, se summo ordinis magistratu sponte abdicasse, hujusque sæculi oneribus fessum, velle se residuum vitæ tempus, rerum divinarum contemplationi accommodare. Quod quamquam omnes ægre ferrent, plerique autem admirarentur, potuisse illum in animum inducere, ut quæ alii magna vi retinerent, ipse sponte deponeret: quæque alii plurimi facerent, ipse negligeret assecutus, quietam vivendi rationem nactus, multos ante annos Cæsari notus, quod eum de re sacra concionantem Neapoli audierat, sibique ob eam rem totum devinxerat, ab invictissimo imperatore Aquilanæ ecclesiæ episcopus decernitur. Is recusans, quod minime honorum cupidus esset, nullaque humanarum rerum spe teneretur, publica regni legatione qui fungeretur, habitus a civibus dignus, ad imperatorem pro reipublicæ salute legatus mittitur: ad quem ubi venisset, non prius passus est imperator ab eo sibi reipublicæ civiumque causam exponi, quam Salernitano sacerdotio honestatus, archiepiscopum se creari permitteret, quam Cæsaris summam & clementiam, & benignitatem (quod frustra munus illud legationis obiisset, nisi eo sacerdotio se a Carolo voluisset ornari) ubi renuere nequivisset, iis ab imperatore munificentissimis impetratis, quorum causa legatus fuerat missus, Salerni archiepiscopus designatus, in patriam revertitur, civibusque iis quæ a Carolo afferret, expositis, Salernum profectus illius ecclesiæ eam curam in administranda republica sacra gessit, ut boni pastoris nomen suo sibi quodammodo jure vendicarit.

Interim Dei optimi maximi munere superstes sanctissimus ac beatissimus pater Pius quartus, qui eo uno præcipue uti vellet, quod ejus ope speraret, se jam inclinatam & prope jacentem rempublicam nostram erigere posse, decrevit re ipsa præstare, quod Paulus tertius facturum se pollicitus erat. Romam igitur accersitus, in sacrum cardinalium conventum maxima cum amplissimorum patrum lætitia cooptatur, unde ut vir idoneus & qui ad maximas res gerendas videretur accommodatus, a pontifice maxime probatus, ad publicam religionis Christianæ synodum pontificiæ sedis auctoritate, legatus Tridentum mittitur. Quo cum venisset, a collegis suis honestissime exceptus, cũ nullis laboribus frangeretur, nullis oneribus premeretur, ita reipublicæ Christianæ provinciã suscepit, ut eo uno tamquã præcipuo ac firmissimo ecclesiæ fundamento, cui tota res sacra niti videretur, tum defendenda componendaque crederetur. Iam quæso, præstantissimi Bononienses, nonne præsul hic sanctissimus eam ob rem natus esse videretur, ut peracto hujus vitæ cursu sola virtute duce, quam unam adamavit, amplexusque est, iis se curis tradiderit, quibus & aditus ad cælum pateret, & immortalitas vitæ compararetur? Nonne, inquam, talem se gessit, ut non mortalium aliquis, sed ut castissimum omnium virtutum exemplar eum se præstaret, qui & cunctis prodesset, & Christi causam pro viribus tueretur, & cum divo Paulo se quoque profiteretur cursum consummasse, fidem servasse, in reliquo sperare repositam esse sibi coronam justitiæ, quam profecto reddet ei suisque similibus in ea die justus judex? Quis non videat solem hunc orbi terrarum illuxisse, ut esset quem sequeremur, & ad perennis gloriç palmam consequendam, & ad certissimam vitæ cælestis in terris reducendæ regulam comparandam? O cardinalem sapientissimum, imo religionis Christianæ singulare decus & ornamentum, quem non potuisti tuæ sanctitatis vestigia sequutum ad divinarum rerum amorem accendere, ad humanarumque contemptum impellere? Quem non consuetudo suavissima delectavit, non morum probitas inflammavit, non sermonum castitas ad Deum pie colendum, religionemque intrepide servandam animavit? Verum mecum perpendite, viri Bononienses, quo cardinalis sanctissimus progrediatur, cum sub extrema hora Christi militem agentem fortissimeque ac invictissime in mortis agone concertantem videamus.

Iam igitur cum venisset summa dies, ac ineluctabile tempus, senio fere confectus, quod ætas jam gravissimis oneribus, quæ quotidie pro religione tuenda sustinebat, impar esset, legatum pro concilio Tridenti fidelissimum agens ardentissima febri corripitur, cognoscitque acerbitate doloris optatissimam horam accessisse, quæ eum carnis vinculo dissociaret, & corporis nexu dissolveret, & cum Christo redemptore, quem unum perpetuo castissimeque coluit, copularet. Tum urgentis morbi impetum eo animo se aspernari visus est, ut dum febris fervore æstuaret, ejusque vi paulatim consumeretur, non dolori succumberet, quem summum patiebatur, non mortem extimesceret, quam præsentem cernebat, sed cum virum se fortissimum in perferendis laboribus præstaret, divinaque virtute sustentaret, totum se, ut qui placidam vitam traducere videretur, castissimis rerum divinarum sermonibus, piisque admonitionibus tradit, postulatque ut hi quos caros habet sibi assideant, non ut infirmo sibi gravissimeque laboranti obsequantur, sed ut laborum suorum testes amplissimi, secum humana fata negligant, mortisque timore omisso, hujus vitæ exitum commententur, & extremæ diei statum forti magnoque animo ferãt, cælumque intueantur, ad cujus spectaculum contemplandum cum nunquam curventur in terram, tum semper altas mentes teneant, erigantque se tanquam angelorum comites, ad Deum optimum maximum pie casteque colendum, utque qui solum divina suspiciant, non se cum

Anno Christi 1563.

cum ex hominum commercio emigrare oportet, A vita extingui, animique vigore privari arbitrentur, sed sperent, credantque iis qui pie sanctéque vixerint, certum esse in cælo ac definitum locum, ubi beati ævo sempiterno fruantur, atque id propter nullas ob sui desiderium lacrymas fundant, maxime vero in ea re sui erga illum benevolentiam amoremque declarare, ubi lætentur quod ex vinculis hujus corporis tanquam e caliginoso carcere evolaverit, brevi in eam requiem evehendus, ubi nullus est labori locus, nullus morti impetus relictus, sed immortalitatis corona donatus, perpetuos beatæ vitæ fructus e liberalissima munificentissimaque manu Dei percipiat: secum præterea cæli ac terræ moderatori B gratias agant, qui maxima in eo adjuvando utatur clementia, quod cum eum carceris hujus custodia celeriter liberaret, tum id & ea tempestate faceret, & in eo loco præcipue, quo instaurandæ religionis ergo venisset. Hæc tanta animi caritate, tanta vultus hilaritate, tanto dicendi studio recensebat, ut non febris fervore maceratus, non valetudinis vi jam prope exhaustus crederetur, sed quamquam in summo corporis dolore versaretur, tamen dubios assidentes relinqueret, plus ne in morte virtutis, quam in ante acta vita ostenderet.

Sapientissime ad hunc modum, atque suavissime ubi suos & ad pietatem, & ad justitiam, & C religionis Christianæ defensionem cohortatus esset, monuissetque ut terrestria tanquam inania, ac caduca bonorum simulacra contemnerent, cælestia vero, quorum spe nunquam fallerentur si ea sequi voluissent, vehementer optarent, corporis nexu soluto cum maximo omnium desiderio, incredibilique lacrymarum profluvio, septuaginta jam & sex annos natus e vita exivit. O Seripandum cardinalem sanctissimum, vivendique ac moriendi exemplar tutissimum, num te extinctum collachrymemur, qui ut sydus fulgentissimum ad supremas beatorum oras evectum perpetuo nitore effulgeas? de- D clarat tuus quam felicissimus ex hac vita discessus. Num te morientem doleamus, an ipsos potius tua sanctissima consuetudine destitutos elugeamus? O præsidium Christianæ religionis firmissimum, quibus verbis tui memoriam recolamus, quibus officiis tua in rempublicam Christianam merita prædicemus? Utinam tuæ probitatis vestigia sequamur, lugendique loco assiduam operam demus, ut & tuorum verborum vim memoriæ commendemus, & tuorum exemplorum sanctitatem re ipsa præstemus.

Vos vero eremitani ordinis patres ac fratres optimi, ne flete Hieronymum Seripandum car- E dinalem clarissimum nunc magis quam antea vestrum: ne vestram in eum pietatem lacrymis explete, sed ut ejus, qui de vobis vestraque religione semper est benemeritus, memores gratissimi, Hieronymum Seripandum & funebri hac pompa, ut cœpistis, concelebrate, & literis ac piis sermonibus consecrate: ea spe ducti, vos non eo orbatos esse, qui ad meliores sedes est delatus, sed sanctissimis ejus precibus tutissimos factos, ob idque ad cælum vobis aditum patere, ut quem in terris patrem optimum experti estis, eum in cælis jam immortalitate donatum, ut alterum Augustinum, religionisque vestræ conservatorem, ac protectorem æternum colatis.

CXXV.

ORATIO HABITA IN SESSIONE octava sacrosancti concilii œcumenici Tridentini, per reverendissimum D. Franc. Richardotum, episcopum Atrebatensem, anno MCLXIII.

Si quis rerum nostrarum non ignarus, rei Christianæ statum apud se consideret, conferatque cum priscorum temporibus: facile videat, iisdem nos detrimentis urgeri, quæ Hierosolymorum urbem, templum, religiones cepisse, sacri auctores tradiderunt. Ex quo id quoque conjectura perspici potest, cervicibus nostris idem fatum imminere, quod fuit, non solum illius urbis amplissimæ, sed templi omnium cultissimi ac religiosissimi. Illud enim, non admodum diu posteaquam structum est, a suis cultoribus desertum, sacrorum voluminum literis accepimus. Quo tempore, Hieroboami perfidia, ad vitulos aureos itum est. Idem vero magno nostro damno sensit, ac nunc quidem sentit ecclesia, per desertores impios, qui apostatas angelos secuti, ut sectas perditionis introducerent, se a nobis per summum scelus revulsere. Idem templum, Athalianæ tyrannidis imperio, vetustate prope collapsum, ornatum omnem, & elegantiam amiserat: totumque brevi concidisset: nisi ad instaurandas ruinas, animum sanctus sacerdos Ioiadas cum rege suo contulisset. At quis non videt, eos reipublicæ morbos, quos per ætatem & incuriam contraxit, certum nobis exitium portendere: nisi quis instaurator accesserit, qui vegetem illum succum, ac nativum sanguinem ejus corpori restituat? Patuit idem templum omnibus hominum improborum injuriis: prædonum, qui diriperent: profanorum, qui violarent: sævissimorum hostium, qui funditus everterent. In quibus malis fuit illud sane maximum, quod nemo inter populares principesque viros vel sibi consilium ullum sanum capere, vel prophetis salutaria monentibus auscultare potuerit. Nos vero, quamquam non eo miseriarum pervenimus, ut nostrum nobis exitium sit potius lugendum, quam timendum: cum tamen pares desertiones, ruinasque perferamus: illud reliquum scilicet in consultatione est positum, qua ratione provideri possit, ne quod in prospectu est naufragium nos exsorbeat. Ille enim Deus, qui veteri Israele rejecto, ex paganitatis lapidibus, ipsi Abrahæ filios excitavit: Ille ipse, sponsæ suæ, columbæ suæ, ecclesiæ suæ, facile domicilium in desertis barbarisque gentibus parare poterit. Quare, dum locus nobis aliquis ad deliberandum est reliquus: in eam omnino cogitationem vobis est descendendum: ne in oculis vestris, tot vulneribus acceptis, nutans labansque respublica concidat. Me vero ut ea de re, hoc tempore ac loco, dicendum susciperem, maxime commovit magnitudo periculi: quod si hujus esset generis, cui nulla opera vestra, consilio, prudentia, possit occurri: non equidem committerem, ut vobis oratione supervacanea tædium afferrem dicendo. Viderer enim mersis perditisque rebus, post naufragium, navigationis instaurandæ consilium afferre. Sed cum plurima nobis argumenta, spem minime vacuam, ex his calamitatibus emergendi faciant: non eorum sic absterrebor oratione, qui omnia conclamata esse prædicant: quoniam & vos bono esse animo cupiam, & quæ sum arbitratus hoc tempore, salutem ec-

ANNO CHRISTI 1563.

clesiis afferre posse, paucis exponam. Dicam itaque, minime quidem diserte aut eloquenter; sed breviter ac dilucide. In quo sic benevolentiam vestram & attentionem requiram, non quasi sim novum aliquid, ac non prius auditum, sed quod utile tamen sit, & in primis necessarium dicturus.

Quam itaque in rem maxime amplissimus iste vester consessus incumbere debeat, ne oblatam opportunitatem sanandæ ac liberandæ reipublicæ deserat: Isaias prophetarum disertissimus ostendit: quo loco gentilibus suis primas generis Iudaici stirpes & origines ad imitationem proponit. *Attendite*, inquit, *ad petram, unde excisi estis: & cavernam laci, unde estis præcisi. Attendite ad Abraham patrem vestrum: & ad Saram, quæ vos peperit.* Putate, patres, hac voce prostratam atque afflictam ecclesiam, bonorum omnium conventus, manes ac cineres majorum, angelos ecclesiæ custodes, Christum patronum pontificem salutis omnium, opem vestram & officium requirere. Biennium totum plus minus exactum est, quod hæc sanctissima synodus parturit: estque in omnium expectatione quid tandem pariat. Absit tandem ab ejus pietate, ut truncum aliquid aut mutilum edat in lucem. Solidam enim prolem, & integrum partum requirimus. Absit ab ejus fide & integritate, ut Ismaelem, qui novas in familia turbas excitet. Pariat autem quæ libera est, liberę filium Isaachum, gaudii domestici fontem: ejus ortu optimus quisque, atque adeo orbis terrarum recreatus lætitiis omnibus incedat. Id autem ut consequamini patres: ut quod optatis unice, rempublicam improborum civium motibus misere dissectam ac deformatam æquis legibus instauretis: *Attendite ad petram, unde excisi estis*: contemplamini, quibus initiis res Christiana creverit: quibus fundamentis nixa steterit: quibus architectis, templum domini (quod estis vos) structum, positumque fuerit: *Attendite ad Abraham, patrem vestrum.* Quidni, Abrahami nomine, Petrum appellem? Parentem scilicet omnium gentium, quotquot Christo nomen dederunt, dabuntque olim? Quidni Paulum? qui tot populos, gentes, provincias, Christo & ecclesiæ genuit? Quidni reliquos apostolos, patres, martyres, quorum est virtute perfectum, ne limes imperii Romani (quod tum maximum erat) suis terminis euangelicam prædicationem cohiberet? *Attendite ad Saram*, quæ vos peperit, priscam illam sanctorum ecclesiam, principem gentium: columnam, & firmitatem veritatis: quæ cum abjecta prius, sterilisque esset prole, felicitate, libertate, eam quæ virum habebat synagogam, maximis spatiis antevertit. Hoc exemplar oculis subjicite: atque ex eo lineamenta denuo formandæ ac refigendæ reipublicæ deducite. In moribus, legibus, institutis præsentis ecclesiæ, veram illius, & omnibus numeris expressam imaginem reddite.

Infinita autem erit oratio, si singula, quæ ad imitationem hoc loco dici queunt, expressero: si quod ea aurum quæsierit, quodque contempserit: si quas opes ambierit: quasque neglexerit: si quibus gemmis nituerit, quasque abjecerit: si quas voluptates amaverit, quasque oderit, recensuero. Sed non sunt hæc hujus temporis: ætas enim ingravescens hujus labentis sæculi, tam accuratum fortasse virtutis & continentiæ genus ferre vix potest. Proponamus maxime hoc loco ex priscorum moribus, quæ & facile, & in primis salutariter imitari possimus: doctrinam, religionem, disciplinam: quæ propria sunt, connexa, & conjugata ordini, atque unctioni nostræ munia. Illud enim triplex prophetarum, sacerdotum, regum, dignitatis culmen, quod apud veteres unctione tradebatur: ad nostræ ordinationis sacramentum, quodammodo pertinet. Quo sacramento, prophetæ, sacerdotes, & reges, inaugurati sumus: ut in prophetica dispensatione, doctrinam: in sacerdotio, religionem: in regia gubernatione, disciplinam conservemus.

Quarum rerum concentu & harmonia eadem majores nostri edidere miracula: quæ & psaltes ille in Elisæo: & David in Saulis dæmonio, longe prius adumbrarunt. Ille enim pulsu citharæ donum prophetici spiritus excitavit: hic spiritum Dei malum, qui Saulem crudeliter agebat, simili modulatione compressit. In illo autem sacratissimo ecclesiæ choro, admirabilis & concors doctrinæ, religionis, & disciplinæ concentus: Dæmonum ludibria: artes satanæ, hujus sæculi principis dominatum, qui tum latissime radices egerat, non ex unius hominis visceribus, sed ex populis, regnis, gentibus fortissime profligavit: & uberrimum paracleti donum, persæpe ad homines elicuit, quo docti, ac stabiliti piorum animi, in scopum felicitatis propositæ, prompti semper & alacres, absumptis veteris Adami sordibus intenderent.

Hanc itaque, patres, musicen, reipublicæ nostræ imprimis congruentem, quæque omnes ecclesiæ regundæ modos ac numeros continet, in usum restituite: si quidem id optatis (quod certe optatis maxime) & mendaces ex republicæ spiritus abigi (qui se in nobiles ecclesiæ provincias, impiorum hominum ministeriis insinuant) & ex paracleti fontibus, ad nostri nominis homines, perenni cursu torrentes emanare. Hoc agite patres, nam ille fortis armatus semel ejectus dominatu suo: semel pulsus ex atrio & arce, quam occupaverat: redintegratis viribus, consilioque de reditu cum septem spiritibus se nequioribus inito: rursus in domum, unde exierat, vacantem otio, magnis se conatibus proripit. Iam Deus, pertæsus impietatis hominum mente corruptorum, spiritus sui charismata revocat: neque enim calvarias columbæ, sed corvi subeunt. Doctrinam igitur quæ primas reipublicæ gubernandæ partes obtinet) conservatam illam quidem ad nostra tempora: sed partim ab impiis corruptam, partim neglectam ab ociosis castius explicari, tradique diligentius optamus. Est quidem in horreo domini euangelici tritici perennis annona: Et in promptuariis ecclesiæ panis minime deest, quantum ad omnes ætates, familiæ satis est. Sed eum panem filiis a patribus more majorum frangi volumus: eumque neque imposturæ Pharisaicæ fermento vitiatum (quod solent hæretici) neque melle lenocinii sæcularis illitum (quod faciunt hypocritæ, & illusores magistri) sed sale, id est sapientia conditum: oleo, id est, numinis aspiratione perfusum.

Repetamus hoc unum memoria, patres: ex quo tempore, doceri a nostri ordinis hominibus in ecclesiis est desitum, ordini nostro quantum probri ac dedecoris, reipublicæ quantum damni & incommodi accesserit. Balaamum, stultum ac vanum ariolum, asina stupidum ac iners animal insaniæ redarguit. Rude vero & indoctum vulgus

Anno Christi 1563.

vulgus e popinis, tabernisque sutoriis, potoriis, fabrilibus emersum, sacrorum sibi voluminum explicationem, mysteriorum scientiam, arcanorum perspicientiam vendicat. At quo detrimento? quantum vix ullum majus, post homines natos, cepit ecclesia: ut deterrimus quisque quantum audacia, superbia, temeritate valeat: id in eam rem contulerit, ut in ecclesiam, nova ac non prius audita paradoxa comportaret, & certissimis oraculis venditaret. Quo scelere & flagitio quid gravius pestilentiusque dici cogitarive potest? Efficit itaque, patres, ut hæc Christianæ doctrinæ lampas, jugis perennisque sacerdotii nostri ministerio, fulgeat in ecclesiis. Sed quoniam neque sine religione doctrina: nec B religio sine disciplina potest subsistere, facile judicatis, ubi per vos habita doctrinæ ratio fuerit, habendam simul esse cum disciplinæ, tum vero religionis: Quam religionem neque ab Egeriæ nymphæ congressu: neque ab antro Cretico Minois, ad fraudem popularis inscitiæ: sed a Christo, sempiterno Dei verbo, ad salutem & immortalitatem animorum accepimus. Si aurum spectamus in templis: si gemmas in tiaris: si sumptum atque cultum, in ceremoniis: atque in his si tota est & versatur religionis Christianæ ratio: Certe magno nos intervallo majores nostros (apostolos intelligo) vincimus. Sed si C in cultu animi (qui fide & caritate constat) recta omnis religio constituitur: quis non videt, priscorum pietatis umbras quidem ad nostra tempora restitisse?

Ceterum rem ipsam (quæ veritate fit & spiritu) non quidem passim, aut in omnibus, sed in plerisque tamen exolevisse: est præclarus usus ceremoniarum in ecclesia, idemque pernecessarius, modo scienter, attente, graviter procures: quibus plebs & docetur, si eas explices: & afficitur, si religiose serves. Sed cum signa sint veri & arcani cultus, quem unum Deus maxime respicit: hic cultus si deest, quicquid agit, fugitque hypocrisis, hoc ipsum certe est, Caini aram paleis imbuere: quodque inquit D Isaias: qui mactat pecus, quasi qui canem excerebret: & qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Gerat igitur animus, ante omnia, Christiani characteris insigne: sitque ejus pietatis, quam fronte profitemur, verum in corde puro domicilium, de conscientia bona, & fide non ficta. Religio autem quænam integra, utilisque esse potest: nisi in moribus officium disciplina retineat? Est sane purioris doctrinæ præcipuus usus in ecclesia: Est cultus & rerum divinarum laus eximia. Sed nisi licentiam inter homines disciplina cohibeat: nisi rebelles animos castigatio reprimat, nihilo plus proficitur, E quam si famelicos leones oratione aut pictis rerum imaginibus lenire contendas. Quod enim monstrum in natura tam sævum, tamque indomitum ac præceps: quam est humana vitiositas? Quæ, ut Proteus ille Virgilianus, omnium in se pro re nata belluarum formas & ingenium induit: ut sæpenumero leones, feritate: lupos, ingluvie: canes, invidia: hircos, libidine: versutia serpentes superet. Quare, ut id monstri frenemus, patres, quandoquidem nulla arte cicurari potest, disciplinæ in ecclesia pia revocetur severitas: quæ quam sit necessaria, utinam ex alienis potius, quam ex nostris incommodis ostendi posset.

Sed veluti manifestum est, maxima orbis A imperia Babylonicum, Persicum, Macedonicum, Romanum, retenta disciplina stetisse: neglecta, concidisse: sic fateri necesse est, tot malis numquam potuisse ecclesiam opprimi, si sua disciplinæ constitisset auctoritas. Cui si beneficio vestro ad nos quasi postliminio redire liceat: si per vos suam dignitatem atque auctoritatem recipiat: tum integritas in moribus, probitas in negotiis, fides in pactis, æquitas in judiciis, atque in omni vitæ genere sanctitas elucebit. Tum illa malorum colluvies, quæ in omnes Christiani nominis ordines se latissime fundit, in suum præceps barathrum citissime refluet. Tum lætissimus ille dies il-B lucescet, qui regeneratam aurei seculi nobis innocentiam adferet. Tum nostri sæculi Saules, qui extrema ordini nostro meditantur: quique in res, fortunasque nostras involant, victi ac molliti, musicæ hujus per vos restitutæ consensu, & omnem vitæ actionem ex vestro præscripto component, & se vobis fautores ac nutricios (quod inquit Isaias) præbebunt: suisque vos spoliis ornabunt.

Sed hæc vos compendia non moveant, patres: moveat maxime Christi sacerdotis, patroni, regis nostri, non tam judex, vindexque oculus, quã pius ac benevolus, effectus: cui uni, jure clien-C telæ, gratitudinem: propinquitatis, caritatem: sacerdotii, pietatem: redemptionis, omnia debemus. Moveat maternum ecclesiæ: quæ squalens & abjecta sua vobis vulnera retegit: & in summis periculis suis, vos alumnos, vos filios, vos sponsos, ad opem ferendam compellat. Moveat vos commune desiderium, salus publica, bonorum omnium expectatio: qui in sinum vestrum spes suas omnes effundunt. Quod si quid ad excitandos spiritus rei bene gerendæ valeat occasio, si quid favor numinis: si quid quæ in promptu sunt adminicula: spectate, patres, quantum vobis adjumenti promittat principum virorum in utroque ordine, & ecclesiastico & laico, promptum officium, pium studium, D fortis animus: ac in primis Pii quarti, pontificis maximi atque optimi, paterna ecclesiarũ sollicitudo, ac virtus plane heroica. Cui proxime suffragatur & respondet Cæsaris, regum, principũ sanctus conatus. In quibus, Philippi Hispaniarum regis, potentiss. atque piiss. religio pietasque mirifice prælucet. Quos omnes minime frustra natos, sed a Deo orbi terrarum ad ecclesiæ propugnationem donatos judicare debemus.

Spectate ex adverso, quantum hæreticorum causæ decesserit, nostræ quantum accesserit, ex illa immanissima petulantia: qua suo furori bonorum omnium justissimum odium concitarunt. E Quod odium quamquam est vi, igni, ferro in nostra viscera sævissime districto, conflatum, tamen hac parte & nobis prodest, at illis obest plurimum: quod ea crudelitate testatum reliquerint, se in ejus angeli castris militare, quem Ioannes, Abbadon, id est, eversorem, exterminatorem, vastatorem, nuncupavit. Quid? an periculum nobis ullum tantum ab hostibus impendere potest, quod non evestigio Christus depulerit? Modo domesticas sordes, quibus nobis est iratus, eruamus: eligat septem illa sua capita draco, quibus sempiternum cum ecclesia bellum gerit: incendat tyrannos ad crudelitatem: acuat synagogam ad odium: inflet mundi hujus sapientiam ad superbiam: novos Mahumetes excitet: novos Turcas e desertis Scythicis evocet: Hæreti-

Anno Christi 1565.

ANNO CHRISTI 1563.

Hæreticos omnes ad nostram perniciem aggreget: Antichristum ipsum filium perditionis, suis spiritibus imbuat: quid efficiet, dicente Christo, portas, id est, potestates inferi, non evicturas? Ceterum in castris Davidis nostri Christi, minime desunt viri fortissimi, raræ & inusitatæ virtutis, eruditionis eximiæ, quos multos lætus conspicio: qui arcem Gebusei, claudosque & cæcos, id est, omnia hæreticorum conceptacula fortissime atque felicissime subvertant. Stet igitur ad eam tranquillitatem, quam expetimus: instaurationem, quam optamus: pacem & concordiam, quam quærimus: omnia nobis e cælo exprompta esse præsidia, modo nos neque consilium in negocio: nec voluntas, in officio: nec fortis, constansque animus, in labore & periculo destituat. DIXI.

CXXVI.

ORATIO HABITA IN SESSIONE *nona, & ultima sacri concilii Tridentini, celebrata duobus continuis diebus tertia & quarta Decemb. an* MDLXIII. *Pio IV. Pont. Max.*

A R. P. D. Hieronymo Ragazzono, Veneto, episcopo Nazianzeno, & coadjutore Famagustano.

Hic summatim recensentur omnia in concilio Tridentino definita, quæ ad pie credendum, & ad bene vivendum pertinent.

Psal. 48. AUDITE *hæc omnes gentes, auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Tridentinum concilium jam diu cœptum, aliquando intermissum, distractum varie atque divulsum, nunc demum, singulari Dei omnipotentis beneficio, summa atque incredibili omnium ordinum ac nationum voluntate connectitur atque perficitur. Dies hæc quidem felicissima Christiano populo illuxit, in qua templum domini disturbatum frequenter ac dissipatum reficitur & absolvitur: & navis hæc una bonorum omnium ex maximis, ac diuturnis turbinibus, atque fluctibus tuta in portu collocatur. Quam utinam conscendere vobiscum ii voluissent, quorum in primis gratia hæc ipsa navigatio instituta fuit: atque ædificii hujus construendi participes extitissent, qui hoc nobis negotium exhibuerunt, majoris nunc profecto lætitiæ causam haberemus. Sed nostra id certe culpa non accidit.

Nos urbem hanc in Germaniæ faucibus, id est, in domus illorum fere limine positam elegimus: nos custodiam nullam nobis, ne suspicionem illis aliquam minus liberi loci daremus, adhibuimus: nos eam fidem publicam illis concessimus, quam sibi ipsi composuerunt: nos hic illos perdiu expectavimus, neque hortari ac rogare unquam destitimus, ut ad veritatis lucem cognoscendam accederent. Verum illis etiã absentibus, satis ut puto a nobis consultum est. Etenim, cum duo essent, in quibus ægris atque infirmis illorum animis medicina fuit adhibenda: alterum fidei catholicæ, ac vere euangelicæ illis in rebus, quæ in dubium ab ipsis vocantur, quæque opportunæ his temporibus viderentur, explicata & confirmata, disjectis omnibus ac dissipatis errorum tenebris, doctrina: alterum disciplinæ ecclesiasticæ, cujus potissimum depravatione illi se a nobis defecisse affirmant, restitutio: utrumque, quantum in nobis fuit, pro temporum horum ratione, cumulate præstitimus.

Principio enim sancta hæc synodus (facto ex laudabili majorum nostrorum cõsuetudine suæ fidei professione) ut quoddam quasi fundamentum futuris actionibus poneret, & quibus testimoniis atque præsidiis, in dogmatibus sanciendis nitendum esset, ostenderet, veteris ac novi testamẽti libros, qui essent sine ulla dubitatione recipiendi, antiquorum conciliorum probatissimorum exemplo, pie & prudenter enumeravit: ac, ne de verbis quidem ulla ex variis versionibus oriri possit difficultas, certam ac definitã de Græcis & Hebræis translationem approbavit.

Hinc omnium hæresium caput atque arcem aggrediens, de humanæ naturæ corruptis initiis ea statuit, quæ veritas ipsa, si loqui posset, exprimeret.

De justificatione deinceps (res magna, & cum ab antiquis, tum a nostri temporis hæreticis mirum in modum oppugnata) ea definivit, quibus & perniciosissimis eo in genere opinionibus occurreretur, & recte sentiendi ratio miro quodam ordine atque admirabili sapientia (ut in illis Dei spiritum facile agnoscas) demonstraretur. Præstantissimo hoc post hominum memoriam decreto hæreses fere universæ jugulantur, & quasi caligo a Sole discutiuntur ac dispelluntur: eaque claritas, isque splendor veritatis apparet, ut tantum lumen quin videat, dissimulare jam nemo possit.

Subsecuta est salutaris septem divinorum ecclesiæ sacramentorum tractatio: primum simul de omnibus, post de unoquoque separatim. Hic vero quis non videt, quam distincte, explicate, abundanter, illuminate (& quod caput est) vere tota cælestium horum mysteriorum ratio contineatur? quis in tam magna, multiplicique doctrina, quid aut sequendum, aut fugiendum sit, potest ullo modo desiderare? Quis in illis omnibus errandi locũ aut occasionem inveniet? Quis denique de sacramentorum horum vi atque virtute dubitare in posterum poterit, cum gratiam illam, quæ illis ipsis quibusdam quasi stillicidiis in fidelium quotidie mentes illabitur, tunc nobis affluxisse tam copiose perspiciatur?

Accesserunt ad hæc de sacrosancto missæ sacrificio, & de communione sub utraque specie, & baptismo parvulorum, decreta: quibus quidem nihil sanctius, nihil utilius, ut de cælo lapsa, non ab hominibus composita videantur.

Adjungetur his hodie certa de indulgentiis, de purgatorio, de sanctorum veneratione, invocatione, imaginibus, & reliquiis doctrina, qua non solam hæreticorum fraudibus & calumniis obsistetur, sed piorum etiam catholicorum conscientiis plane satisfiet.

Hæc de rebus ad salutem nostram pertinentibus, quæ dogmata appellantur, fauste, ac feliciter erunt peracta: neque aliud quicquam præterea in genere a nobis hoc tempore expectabatur.

In eorum autem quibusdam administrandis cum nonnulla essent, quæ non rite omnino ac recte servarentur, accuratissime, patres amplissimi, curastis, ut pure illa, & caste, atque ex more, institutoque majorũ tractarentur. Ita omnem superstitionem, omnem quæstum, omnem (ut dicunt) irreverentiam a divina missarum celebratione abstulistis: vagis, ignotis, & criminosis sacerdotibus sanctum hoc offerre sacrificium interdixistis:

ANNO CHRISTI 1563.

interdixistis : rei hujus sacratissimæ usum a privatis domibus & profanis in sacra & religiosa loca revocastis : molliores cantus, & symphonias, deambulationes, colloquia, negotiationes a templo domini summovistis.

Ita ecclesiastico unicuique gradui leges illæ a vobis præscriptæ sunt, ut tradito illis divinitus ordine, abutendi nullus utique locus relinquatur.

Ita nonnulla matrimonii impedimenta, quæ ansam quasi quamdam ad violanda ecclesiæ præcepta dare videbantur, removistis : facilem veniæ consequendæ viam minus legitime connubii fœdus ineuntibus interclusistis. Quid de furtivis tenebricosisque matrimoniis commemorem ? Equidem ita sentio, si alia nulla causa convocandi concilium fuisset (quæ multæ & maximæ fuerunt) propter unam hanc id omnino fuisse faciendum. Nam, cum res hæc ad omnes spectet, neque ullus in orbe terrarum universo angulus reperiatur, quem labes hæc non invaserit, curandum merito fuisset, ut communi huic malo, communi etiam consilio provideretur. Innumerabilium, patres sanctissimi, & gravissimorum delictorum, ac scelerum occasio, prudentissima ista vestra, ac prope divina sanctione penitus ablata est, & Christianæ reipublicæ gubernationi sapientissime consultum.

Accedet ad hæc utilis in primis ac necessaria multorum in purgatorii, sanctorum venerationis, invocationis, imaginum & reliquiarum, atque etiam indulgentiarum ratione abusuum interdictio, qui ipsarum pulcerrimam faciem inquinare, atque turpare mirum in modum videbantur.

Altera vero pars, in qua de labenti ac prope cadenti ecclesiastica disciplina fulcienda erat agendum, diligentissime etiam absoluta fuit, atque perfecta.

Eligentur in posterum ad ecclesiastica munera obeunda, qui virtute, non ambitione, præstent, quique populi commodis, non suis inserviant : & prosint potius, quam præsint.

Enunciabitur atque explanabitur frequentius, & studiosius verbum domini, omni ancipiti gladio penetrantius.

Aderunt suis gregibus, & invigilabunt episcopi, ceterique, quibus animarum cura commissa est, neque extra creditam sibi custodiam vagabuntur.

Nihil cuiquam proderunt aut ad impure & flagitiose vivendum, aut ad male & perniciose docendum privilegia : nullum sine pœna crimen, nulla sine præmio virtus relinquetur.

Pauperum & mendicantium sacerdotum multitudini optime provisum est : certæ unusquisque ecclesiæ, statutoque operi, unde ali possit, ascribetur.

Avaritia, quo nullum vitium est tetrius, præsertim in domo Dei, ab ea omnino tolletur : gratis sacramenta omnia, ut par est, conferentur.

Ex una ecclesia plures, ex pluribus una, ut populi commodum & ratio postulabit, constituetur.

Eleemosynarum quæstores, ut appellant, qui sua, non quæ Iesu Christi quærentes, magnum nostræ religioni damnum, magnam infamiam afferebant, ex omni hominum memoria (quod summæ felicitatis loco ponendum est) penitus evelleretur: Hinc nostra præsens calamitas sumpsit exordium : hinc serpere infinitum malum, manareque in dies latius non desistebat : neque occurri illi adhuc multorum conciliorum cautionibus ac provisionibus potuit, Quamobrem quis non nisi sapientissime factum dixerit, ut membrum hoc, in quo sanando diu ac multum frustra laboratum est, ne reliquo corpori noceret, excideretur ?

Porro Deo cultus tribuetur purius & accuratius, atque ita, qui ferunt vasa domini, mundabuntur, ut ad sui imitationem alios trahant, In quo præclare illud fuit excogitatum, ut, qui sacris essent initiandi, iis moribus atque literis in unaquaque ecclesia a prima ætate instituerentur, ut quoddam quasi virtutum omnium seminarium illud existeret.

Iam vero provincialibus synodis restitutis, visitationibus ad populorum utilitatem, non ad querelam & sumptum revocatis : Tradita pastoribus regendi suos, atque pascendi commodius facultate : Pœnitentia publica in usum revocata : Hospitalitate tum ecclesiasticis hominibus, tum piis locis indicta : In curatis sacerdotiis conferendis memorabili, ac pene cælesti ratione constituta : Beneficiorum (ut aiunt) pluralitate sublata : Hereditaria sanctuarii Dei possessione prohibita : Modo excommunicationibus imposito ac terminato : Primis judiciis iis in locis, ubi lites oriuntur, assignatis : Singularibus certaminibus interdictis : Omnium hominum ac sacrorum in primis luxuriæ, cupiditati, atque licentiæ fræno quasi quodam, quod excuti non facile possit, injecto : Regibus ac principibus sui muneris diligenter admonitis : Aliisque rebus hujusmodi prudentissime sancitis : quis non videt vestras vos, patres optimi, hac etiam in re partes cumulatissime executos ?

Actum sæpe est in superioribus conciliis de fide nostra explicanda, moribusque corrigendis : sed nescio an unquam diligentius, atque distinctius. Hic præsertim hoc biennio, ex omnium populorum ac nationum, in quibus catholicæ religionis veritas agnoscitur, non solum patres, sed oratores habuimus : At quos viros ? Si doctrinam spectemus, eruditissimos : si usum, peritissimos, si ingenia, perspicacissimos, si pietatem, religiosissimos : si vitam, innocentissimos. Numerus is quoque fuit, ut, si præsentes Christiani orbis considerentur angustiæ, frequentissima hæc omnium, quæ antea fuerunt, synodus appareat. Hic singula omnium vulnera detecta, mores expositi fuere : nihil dissimulatum est : nostrorum adversariorum argumenta & rationes ita tractatæ, ut eorum tum causa, non nostra, agi videretur. Tertium nonnulla, atque etiam quartum discussa : summa sæpe contentione certatum : eo scilicet consilio, ut, quemadmodum igne aurum, ita quibusdam quasi luctationibus veritatis vires ac nervi probarentur. Quæ enim inter idem sentientes, idemque spectantes discordia potuit existere ?

Quæ cum ita sint, licet optandum (ut initio dicebam) summopere fuisset, ut una cum illis hæc agerentur, quorum potissimum causa tractata sunt : absentium tamen etiam incolumitati atque saluti ita provisum est, ut alia ratione provideri, si adfuissent, non potuisse videatur. Legant illi, quæ de fide nostra statuimus, ut Christianum hominem decet, humiliter : &, si lumen eis aliquod fulserit, ne faciem

Anno Christi 1563.

ne faciem avertant: &, si vocem domini audierint, corda sua non obdurent. Ac, si ad communem matris ecclesiæ complexum, unde se illi distraxerunt, redire voluerint, clementiam omnem ac misericordiam tribuendam non dubitent.

Sed præcipua illa ratio est, P. A. dissentientes a nobis animos conciliandi consentientes in fide atque officio retinendi: si, quæ hoc in loco verbis sancivimus, re ipsa in nostris ecclesiis præstemus. Leges enim optimæ sunt, muta tamen res est. Quid Hebræo populo Dei ipsius ore latæ leges profuerunt? Quid Lycurgi leges Lacedæmoniis, Solonis Atheniensibus, ad libertatem retinendam, quam ob causam extant conscriptæ, utilitatis attulere? Sed cur externa atque antiqua nimis commemoro? Quæ ad bene beateque vivendum instituta atque præcepta ex unius Christi domini nostri vita atque doctrina desiderare aut possumus, aut debemus? Quid autem fuit a majoribus nostris omissum, quod cum ad recte sentiendum, tum ad præclare agendum pertineret? Medicamentum quidem salutare compositum ac paratum jam diu habemus: verum, si morbum debet expellere sumendum est, ac per venas in omne corpus diffundendum. Poculo hoc salutis nos primum inebriemur, carissimi, & vivæ atque loquentes leges simus, & norma quasi quædam ac regula, ad quam aliorum actiones & studia dirigantur: atque ita sibi unusquisque persuadeat, nihil e Christianæ reipublicæ commodo ac dignitate successurum, nisi, quantum in se sit, studiose præstiterit.

Id curandum nobis cum antea fuit, tum multo erit in posterum accuratius. Etenim, si magistri nostri, ac salvatoris exemplo facere prius debebamus, quam docere: postquam docuimus, quin faciamus, quæ esse poterit excusatio? Quis ferre nos, ac pati poterit, si, cum non esse furandum demonstraverimus, ipsi furemur, si, cum non mœchandum, mœchemur? Sanctos a sancto concilio: innocentes atque integros ab integritatis præceptis & innocentiæ: firmos in fide atque constantes a fidei nostræ firmata doctrina discedere maxime convenit. Ac tales quidem expectant nos populi nostri, qui nostrum jam diu reditum sustinentes ea se ipsi ratione consolabantur, fore, ut hanc temporis usuram majori præsente studio sarciremus. Sed fiet id a vobis, ut spero, patres sanctissimi, diligenter: &, quemadmodum hoc in loco fecistis, ita etiam domi satis Deo atque hominibus facietis.

Nunc (quod hujus temporis est) Deo primum ipsi maximo, atque immortali, maximas atque immortales gratias & agamus, & habeamus, qui non secundum peccata, quæ fecimus, neque secundũ iniquitates nostras retribuit nobis: sed diem hunc lætissimum, quem videre multi concupiverunt, nobis non solum videndum, sed etiam celebrandum incredibili cum totius Christiani populi assensu atque approbatione, sua magna benignitate concessit.

Pio deinde IV. summo nostro atque optimo pontifici gratiæ perpetuæ ac singulares habendæ sunt: qui, cum primum beati Petri sedem ascendit, tanto synodum hanc instaurandi desiderio exarsit, ut in eo suas omnes curas & cogitationes defigeret. Nuncios statim viros probatissimos ad indicendum illis nationibus atque provinciis concilium misit, pro quorum in primis salute convocabatur. Hi Aquilonis partes prope omnes peragrarunt, rogarunt, obsecrarunt, obtestati sunt: tuta omnia atque amica promiserunt: atque id etiam egerunt, ut in Angliam trajicerent. Legatos postmodum pietate ac doctrina præstantissimos, cum interesse ille synodo, ut mirum in modum cupiebat, non posset, huc misit: ex quibus duos (quorum memoria in benedictione est) statuta die, tametsi nulli fere episcopi convenissent, hic esse voluit. Hi, atque additus eis paulo post tertius, novem menses, atque eo amplius, justum ad synodum instituendam episcoporum numerum hoc in loco nihil agentes expectaverunt: cum nihil aliud pontifex ipse aut ageret, aut meditaretur, quam ut patres quamplurimi, quam optimi, quam primum accederent, & Christiani nominis reges omnes ac principes suos huc oratores mitterent: ut communi omnium voto atque consilio communis hæc causa gravissima omnium atque maxima tractaretur. Quid vero postea omni cura, solicitudine, sumptibus prætermisit, quod ad concilii hujus amplitudinem, libertatem & commodum pertinere aliquo modo videretur? O singularem pastoris ac patris nostri pietatem, atque prudentiam! O summam etiam ejusdem felicitatem, cujus auctoritate, atque auspiciis jactatum hoc diu & agitatum concilium constitit, & conquiescit!

Te Paulum III. te Iulium, mortuos appello, quam diu, quantoque studio videre, quod nos videmus, exoptastis, quot in eam rem sumptus, quot labores insumpsistis? Quamobrem vere tibi atque ex animo, Pie sanctissime ac beatissime gratulamur, quod tantam tibi lætitiam, tantam tuo nomini laudem (id quod maximum divinæ in te benevolentiæ argumentum est) dominus reservavit: quem nos precibus omnibus ac votis supplices oramus, te nobis incolumem, pro ecclesiæ suæ sanctæ commodo atque ornamento, & quam citissime reddat, & quam diutissime conservet.

Serenissimo etiam imperatori gratias agere, & gratulari jure optimo debemus. Ille potentissimorum Cæsarum, qui propagandæ Christianæ religionis miro quodam desiderio flagrarunt, animum, ut locum referens, urbem hanc ab omni periculo liberam conservavit, & nos ut tutam tranquillamque pacem traheremus, sua vigilantia perfecit: magnamque nostris animis securitatem assidua trium suorum legatorum summorum virorum præsentia, ac prope pignore attulit. Ille de nostris his rebus pro sua eximia pietate solicitus mirifice fuit. Ille a se atque a nobis dissentientes homines, ex obscurissimis, in quibus versantur, tenebris, eruere, atque ad sanctæ hujus synodi clarissimam lucem aspiciendam adducere maximopere laboravit.

Regum præterea Christianorum ac principum in concilio hoc amplissimis suis legationibus ornando, ac suos vestræ auctoritati fasces submittendo, pia maxime voluntas grata nobis memoria prosequenda est.

Iam vero quis est, illustrissimi legati & cardinales, qui se vobis debere plurimum non fateatur? Vos nostrarum actionum duces optimi, ac moderatores extitistis. Vos ne nostra aut in dicendo, aut in decernendo libertas violari aliqua ex parte videretur, incredibili pa-

tientia

pientia ac diligentia curastis. Vos nulli corporis labori, nulli animi contentioni pepercistis, ut ad optatum res exitum, quod alii multi vestri similes frustra tentaverunt, quam primum perduceretur.

In quo præcipuam quamdam ac propriam lætitiam habere tu, Morone illustrissime atque ornatissime, debes: qui cum vigesimo ab hinc anno primum præclaro huic ædificio lapidem posueris, extremam nunc manum post alios multos huic operi architectos adhibitos, feliciter, pro summa tua ac prope divina sapientia, impones. Factum hoc tuum egregium ac singulare omnium sermone perpetuo celebrabitur, neque ulla unquam ætas de tuis his laudibus conticescet.

Quid de vobis dicam, patres sanctissimi, quam bene de Christiana republica vestris his præstantissimis actionibus meruistis? quanta vestrum uniuscujusque nomini commendatio, quanta gloria a Christiano populo universo tribuetur? Vos vere patres, vere pastores & agnoscent omnes, & prædicabunt: vobis suam unusquisque vitam atque salutem acceptam libentissime referet. O diem illam populis nostris jucundissimam atque lætissimam, in qua primum revisere illis nos, atque amplecti a templi domini ædificatione redeuntes contigerit.

Sed fac, tu domine Deus noster, ut tam eximiæ de nobis opinioni egregiis factis respondeamus, & semen hoc, quod in agro tuo seminavimus, uberem fructum afferat, fluatque ut ros, eloquium tuum: atque, quod fore aliquando pollicitus es, fiat temporibus nostris, ut unum sit omnium ovile, & unus pastor, atque is potissimum Pius IV. in tui nominis gloriam sempiternam. Amen.

PARS QUINTA,

COLLECTIONIS LOVANIENSIS.

AD PIUM IV. MEDICEM PONT. maximum in librum Reginaldi Poli cardinalis de concilio, Pauli Manutii Aldi F.

PRÆFATIO.

Optime consuluit ecclesiæ suæ Deus, atque humano generi universo, cum in tanta rerum omnium perturbatione, & extremi jam periculi metu, vicarium te suum, Pie IV. inter homines constituit, ut omnibus malis prudentia tua mederetur, nosque a summis difficultatibus, vel impendenti potius exitio ereptos, ad summam tranquillitatem, & optatam antea magis, quam speratam felicitatem traduceret. Itaque nunc, tuis adducti præstantissimis & consiliis, & factis maxime vero tua fieri justitia, quæ tibi prima, & antiquissima virtus est, fuitque in omni vita, boni viri ex omnibus Italiæ partibus, atque etiam ex transalpinis gentibus multi ad Urbem confluunt; &, quia tuas omnes curas eo spectare vident, non ut angustis paucorum annorum terminis tuæ fructus beneficentiæ definiantur, sed ut ad posteros quoque perveniat; hic sibi certam omnium rerum, ac fortunarum suarum sedem domiciliumque constituunt.

Me quidem Venetiis, domestico patris mei re- A stituendæ antiquitatis instituto, & honeste satis, & commode viventem, nihilque minus, quam de migratione, cogitantem; quippe cum ab egregiis sæpe civitatibus, atque adeo a superioribus pontificibus semel & iterum optima invitatus conditione, nihil tamen unquam novi consilii cepissem; tui pontificatus fama Romam facile perduxit. Nam, cum ab summo viro Hieronymo Seripando, cui tu sapientiæ, debitum jam pridem ejus integritati, atque doctrinæ, in cardinalium collegio locum tribuit, literas accepissem, in quibus erat scriptum cupere te, sacros omnes libros, vel hominum incuria, vel improbitate corruptos, quam emendatissimos pervulgari, velleque in eo opera uti, & industria mea; spatii ad B deliberandum nihil sumpsi; statim rescripsi, cum tua voluntas maximæ legis vim pro summa tua non modo potestate, verum etiam sapientia obtinere apud omnes debeat, ita me animatum, ita paratum esse, tibi ut in omnibus rebus libenter obsequerer, susciperem, quæcumque velles, agerem, & præstarem, quidquid possem. Quo quidem tempore non mihi aut ulla novorum commodorum, quibus tamen ducuntur multi, est injecta cupiditas, aut honorum splendor mentis oculos præstrinxit: quamquam hæc ipsa cumulate & expectari a tua liberalitate posse, & omnibus præclare agentibus deferri a te solere intelligebam: sed, cum audirem, eas artes, quarum fructus immortalitas est, longo intervallo te pontifice coli cœptas esse, suam religioni, ac veræ pie- C tati dignitatem restitui, cedere virtutibus vitia, rationi amentiam, libidinem pudori, vim æquitati; hæc ego sum secutus, hæc omnibus & commodis, & honoribus antepósui.

Erat præterea mihi non modo laudabile, & honestum, sed illustre etiam, & gloriosum, vocari a Pio IV. pontifice ad eam curam, ut sanctissimorum virorum scriptis, quibus humano generi salutaris doctrina continetur, emendandis, edendisque præessem. Quo in munere si mihi, non dico magnos labores excipere (quis enim bono viro labor est pro tuenda ecclesiæ dignitate, id est pro communi salute, recusandus?) sed si vitam ipsam profundere opus esset, egregie mecum actum putarem. Atque ego illam sane incre- D dibilem capio voluptatem, quod, cum præclarum esse nihil constet, quin idem operosum, & perdifficile sit, hac tamen in re, omnium pulcerrima, ac præstantissima, plane omnes difficultates tua tum excellens liberalitas, tum singularis sapientia sustulit. Quis enim unquam tam libenter pecunias collegit, quam tu libenter effundis, ut exeant optimi libri, alii nondum editi, quorum documenta rectissimam ad fontem veritatis viam ostendunt; alii sic emendati, ne qua supersit labes quæ imperitorum animos objecta falsæ doctrinæ specie, possit inficere? Quo quidem antea malo nimium graviter laboravimus: utinam iis remedius, quæ parantur omnino liceat convalescere. E Quod ita facile cōsequemur, si modo is qui optimarum, & maximarum auctor, perfectorque rerum est, affuerit Deus. Nam nos quidem, ut opibus valeamus, ut acumine mētis excellamus, quam tamen infirmi simus ad omnia, nisi præpotentis Dei ope fulciamur, quam plane cæci, nisi ejusdem luce regamur, multorū turpissimus & miserrimus exitus ostendit. Quis porro affuturum esse Deum dubitet, si sanctissimam illius doctrinam, quam præceptis declaratam plurimis, suo demum ipse sanguine, suæque mortis exemplo comproba-

vit, non verbo tantum profitebimur, sed vita etiam, & moribus exprimemus.

Hoc tu scilicet, Pie pontifex, illo primum vidisti die, quo te in excelsa ista sede, favente & approbante divino Spiritu, omnium cardinalium sententia collocavit: neque vero vidisti solum, quod tibi fortasse cum multis commune esse potuit, sed etiam, in quo propria tibi debetur laus, accurate præstitisti. Tu enim ipse tua temperantia, justitia, gravitate, constantia, quales esse alios oporteret exemplum dedisti. Inde manavit statim ad propinquos, & affines tuos bene vivendi disciplina: quorum omnium incredibilis abstinentia, humanitas, pudor civitatem brevi correxit, & conformavit universam. Nunc in illam curam totus incumbis, ut reliquæ partes ecclesiæ, discordia laborantes, omni a te ratione sanentur. Serpit enim quotidie longius transalpinum illud malum, a quibusdam primo ignoratum, ab aliis postea neglectum, postremo a nonnullis etiam vehementer auctum. Sed, ut hoc placuit Deo, quo volente, aut saltem permittente geruntur ea, quæ cur ita fiant, causas indagare nostrum non est: sic eidem placebit, ut imminutam Christianæ reipublicæ dignitatem tua virtus, & sapientia in veterem integritatem, splendoremque restituat. Instat a te indictum, & institutum jam generale concilium: cujus ea ratio, ea vis, & consuetudo semper fuit, ut, sanctissimi spiritus interventu, dissidentes animos non concordia solum, & pace, verum etiam benevolentia, studioque conjungeret. Hoc tu nos, Pie IV. remedio servabis, errantemque gregem disjectum varia culpa, tamquam pastor optimus ad obedientiam revocabis, continebisque in officio, & observantia erga divinas leges tum perpetua sanctitate tua, unde hauriunt omnes exempla omnium virtutum, tum vero iis etiam edendis in hac urbe libris, quorum lectio malas & exitiosas evellit ex animis hominum opiniones, inserit eas, quæ si coluntur pietate, & beneficentia, uberrimos, & præstantissimos, & plane salutares fructus ferunt.

Atque hujus quidem tanti, ac tam præclari muneris initium unde sumi aptius potuit, quam ab eo libro, cujus argumentum & cum ratione temporum, & cum tuis consiliis ac studiis optime congruit? Quid enim tempora, quid status ecclesiæ poscit, quid tu optas, curave magis, quam concilium, quod unicum, & certissimum in tam gravi discrimine, tam propinqua communi peste superesse remedium videtur? At in hoc libro, quem tuo jussu primum emittimus, proxima ostenditur ad salutem via, spes omnis in confessione culpæ, in vitæ ac morum emendatione, in summa demum pontificis auctoritate collocatur. Quæ cum per se maxima sunt, & curandis Christianæ reipublicæ vulneribus utilissima: tum vero ponderis accedit plurimum ab eximia scriptoris innocentia, doctrina, dignitate.

Quis enim, quibus animi bonis, quibus industriæ, ingeniique ornamentis abundaverit, qui denique vir, quantusque fuerit Reginaldus Polus, aut ignorat, aut, si quam modo tantarum laudum partem habet cognitam, non earum memoria, & desiderio vehementer commovetur? poteftne quisquam tam inops a judicio, tam aversus ab humanitate, tam plane ferus esse, ac ferreus, qui non intimis eum sensibus dilexerit, cujus non modo in studiis, in moribus, in sermonibus, sed in ipso plane aspectu omnis probitas, omnis luceret humanitas? De religione vero, deque Christiani homi-

A nis officio quid senserit, & judicarit, non aut in uno, alterove libro ita ostendit, ut in aliis unquam dissenserit: aut ita scripsit, ut aliter viveret: aut ita vixit, ut interdum sibi non constaret: sed omnia, literis ab illo prodita sine ulla exceptione semper laudarunt, hodieque laudant boni & sapientes viri, quorum directa ad veritatem ipsam, id est, ad unam Dei gloriam sententia nec obtrectandi studio, aut invidia flectitur, nec malevolentia, aut ambitione mutatur. Vitæ vero totius instituta, & excellentem in omni actione, omnique fortuna pietatem, utinam, quam facile noverunt, tam libenter imitarentur multi. Opes,

B honores, clientelas, regum maximorum gratiam, & benevolentiam qui assequuntur, proxime ad felicitatem putantur accedere.

At ille, hæc omnia apud Henricum, Britanniæ regem, & jure propinquitatis, & multo etiam magis sua virtute cum possideret, ultro contempsit, ne turpissimas regis actiones, & adversantem Christi vicario sententiam probare, aut etiam adjuvare cogeretur. Patavii diu vixit, quamquam erat habitu naturæ prope divino, liberalibus tamen disciplinis vehementer deditus: &, cum eloquentiæ, atque philosophiæ pari studio flagraverit, in utra tamen magis enituerit, non facile est existimare. Illud certe constat, qui vel meliora, vel ornatiora scriberet, hac hominum memoria extitisse neminem. Quamquam id ei propositum

C fuit, eo direxit cogitationes omnes, atque curas, ut philosophiæ scientiam non tam scriptis, quam vita ostenderet. Itaque major, atque excelsior Patavii in tenui*, & humili fortuna fuit, quam cum in regno omnibus copiis, & ipsius maxime regis gratia floreret. Hic, hic nimirum verus est, ac præstantissimus optimorum studiorum fructus, si quis a se ipso pendeat, si temporum vicissitudines non extimescat, si adversus hominum iniquitates, fortunæque injurias ratione, & virtute pugnet, quam in Polo constantiam, & sapientiam fuisse, quis ignorat? Metuendæ erant a rege potentissimo insidiæ, metuenda vis, propterea quod suscepta ecclesiæ causa, luculento illo de pontificis auctoritate li-

D bro, susceptum simul a se gravissimum ejus odium intelligebat. Deserebatur etiam quotidie magis a re domestica, fortunis exclusus amplissimis. Nemo tamen eum dejecto, aut demisso sensit esse animo, nemo vidit unquam tristiore vultu. In sermonibus, in consuetudine, in convictu, in tota denique vitæ ratione tranquillitatem mentis quam habuerat antea, perpetuo retinuit. Nec defuere, quæ unquam speraverat, ac ne cogitaverat quidem, tantis debita virtutibus præmia. Nam cum ita viveret, ut in uno Deo omnia poneret, cetera, quæ mortales admirantur, infima, caduca, inania duceret; cumque in illa Patavini gymnasii celebritate, domesticis otii sui finibus contentus, paucorum admodum consuetudine uteretur: brevi tamen, ut sibi viam facile virtus aperit,

E ita manavit fama de admirabili ejus prudentia, temperantia, doctrina, ut ad aures Pauli III. pontificis maximi pervenerit. Qui cum esset ea mente præditus, ut nemo unquam magis de ornanda egregiis cardinalibus ecclesia cogitaverit; eo judicio, ut nemo in delectu erraverit minus; commotus multorum non dubio sermone, Reginaldum Polum, disciplinæ Christianæ renovandæ causa, cum præstantibus aliquot viris ad Vrbem accivit; eumque paulo post, non petentem, non optantem, prope etiam recusantem, cardinalem creavit.

creavit.

creavit. In hac dignitate, cum alios antea, se ipsum vicit omni genere laudis. Omitto singularem illam, cui par oratio reperiri nulla potest, in cæde matris acerbissima fortitudinem, atque constantiam. Unicum illi contra omnes injurias, omnesque calamitates conscientia præsidium fuit: & in adversis rebus jam antea didicerat esse fortis. Gravitatem eximiam, pari comitate conditam mansuetudinem, prudentiam, benignitatem in sublevanda miserorum inopia non attingo. Communia sunt hæc, in quibus tamen præcipua quadam laude Polus excelluit.

Venio ad id, quod a cardinalis persona proprie postulatur. Nam ubi primum sacerdotio est ornatus amplissimo, non ille mentem, ut multi, cum fortuna mutavit; non sericam vestem, non argenteam supellectilem, non denique illustrem aliquam, aut opimam provinciæ præfecturam appetivit; sed contempta prorsus rerum humanarum specie, divina studia, quæ antea non leviter attigerat, toto pectore complexus, de tuenda pontificii juris majestate, de augenda inter homines Dei gloria, de illustranda veritate dies noctesque cogitare cœpit. Quantum enim in ea philosophia, qui a sensibus ducitur, erroris insit atque obscuritatis, cum antea non ignorasset, tum vero totus ad eam philosophiam traductus, quæ cælestium bonorum cognitionem parit, clarissime perspexit. Jam illam, quæ colligitur ex rhetorum præceptis, eloquentiam, in qua præter ceteros antea floruerat, neglexit penitus, inanemque duxit, cum sacrorum librorum voces, non aurium voluptati servientes, sed ad intimas animorum partes, incredibili quadam suavitate penetrantes, exaudivit attentius. Nec vero quicquam habuit antiquius, quam ut a sanctissimis ecclesiæ legibus discedentes, quoquomodo ad sanitatem redirent: cum ipse multos cohortatione sua, consilio, doctrina, nonnullos etiam lenitate quadam ad meliora consilia converteret. Incidit tempus, cum de sufficiendo post obitum Pauli III. pontifice habenda cardinalibus deliberatio esset: affuit Polus ita sedato animo, ita cupiditatis & ambitionis expers, ut majore collegii parte pontificatum ad eum deferente, non statim assenserit, differendamque rem tantam in posterum diem censuerit: fore enim si probaret Deus, eumdem post aliquot horas cardinalium consensum: sin minus, omnino sibi, quod Deo displiceret, placere nihil posse. Scripsit etiam in eo conclavi præclara quædam de officio pontificis: quæ cum aliis ejus libris, quos Joannes Moronus, cardinalis, ob summa erga sedem apostolicam merita, perpetuamque vitæ innocentiam clarissimus, accurate servavit, propediem in lucem proferentur, quibus in libris cum spirare adhuc mens illa divini hominis & vigere videatur, afficimur non tam præceptis atque doctrina, quam recordatione tantarum virtutum, quas in illo vidimus. Vitæ clausula fuit, in qua ostendit lumen animi, ingeniique sui, Britannica legatio. Nam cum in illa insula per annos multos, duorum regum imperio, Henrici primum, deinde Odoardi ejus filii, legitimus Dei cultus, intermissis optimis ritibus, obsolevisset: tumque interitus Odoardi, succedente ejus sorore Maria, spem aliquam revocandæ pietatis & religionis attulisset, visa est unius maxime Poli sapientia rectam errantibus viam monstrare posse, adjuncta præsertim auctoritate tanta, quantam nec sine virtute dignitas ulla pareret, nec sine dignitate virtus. In ea legatione optimos reginæ sensus A confirmavit: principibus viris, & multitudini persuasit, ut novam hæresim, Henrici nefaria libidine inductam, abjicerent, veterem sacrorum disciplinam, rationemque susciperent, cum ecclesia, si salvi esse vellent, in gratiam redirent: unum esse Romæ, potestate summa, Christi vicarium, in quo creando commotæ Spiritu sancto cardinalium mentes, ex vetere multorum sæculorum instituto, tradita per manus consuetudine consentirent: quæcumque ille sanciret in terris, ea firma & rata in cælo esse: cetera communi saluti vehementer adversari, hominum seditiosorum, vel satanæ potius ipsius inventa, ut genus humanum si possit, universum perdat, suæque socios habeat plu- B rimos infelicitatis & culpæ.

Mansit in officio & fide, quam diu Polus & regina vixerunt, Britannica natio, utriusque innocentia & sanctitate, alterius etiam sermonibus, præceptisque commota. Postea cum utrumque Deus, cujus abdita consilia non assequitur humana mens, ad cælestis vitæ præmia vocasset, lapsa est iterum, & concidit illa gens, destituta consiliis, quibus antea nitebatur: jamque ad finitimas nationes pervasit hæc pestis, & dira contagio, nec videretur posse consistere, nisi tua, Pie IV. pontifex maxime sapientia singularis occurreret, Tridenti indicto concilio, Romæ omnibus rebus ad rationem, æquitatemque revocatis. Quod vero etiam eorum scripta, quos in beatorum numerum C jure olim ecclesia retulit, integra, deletis omnibus maculis, pervulgari jubes, quod excellentem nobis Reginaldi Poli, amissa ejus voce, doctrinam restituis: mirum est, quam vehementer adjuves communem causam, quantum te tibi pro ista mente, istaque cura, omnes homines debere fateantur, quantam ab ipso Deo, qui tibi nostram salutem commisit, gratiam & benevolentiam ineas. Hæc sunt illa merita, quibus hominum vita, brevissimis circumscripta finibus, ad infinitam memoriam propagatur: hæc illa nunquam satis laudata veterum pontificum instituta, quibus hanc nobis ecclesiam tam præclare fundatam, exstructamque reliquerunt, quæ utinam, sicuti propria tua sunt, ita perpetua esse possent, nemo enim dubitat, D quin, optare tibi perpetuam vitam idem sit optare nobis perpetuam felicitatem, nec vero cuiquam bono viro tanti est hujusce lucis usura, quin de sua detractum aliquid vita libenter, si possit, in tuam conferat: sed quoniam hac lege huc omnes ingredimur, ut aliquando discedamus, nec licet nobis in te uno singularem conditionem pro tua singulari beneficentia postulare: saltem ut quam diutissime te præsente perfruamur, & petimus a Deo supplices & futurum pro summa ejus erga nos clementia confidimus. Magna enim sunt, quæ jam inchoasti: majora tamen, quæ E mente designas: nihil vulgare cogitas, nihil humile, nihil angustum: metiris omnia tua dignitate potius, quam communibus exemplis, præclare, non enim pontificiæ laudes in mediocritate versantur: nec decet, qui potestate, & honore cunctis hominibus antecellat, eum ab ullo homine recte agendi cupiditate, studioque superari.

In te igitur, pontifex maxime, primum tuendæ, atque amplificandæ religionis, deinde ejus otii conservandi, cujus auctor & custos antea fuisti, sita spes omnis est: a te honesta studia, a te liberales disciplinæ, a te ipsa virtus ornamenta sua repetit. Tu, quod facis, & fecisti egregie, perpetuo facies, ut omnes gentes diuturna pace, justitia, pietate foveas, urbem Romanam operibus magnifi-

centissimis, & cum ipsa antiquitate comparandis, exornes, civitatem, tui studiosissimam superiorum temporum calamitatibus afflictam, perpetua benignitate recrees: denique tollas aliquando ex imperitorum animis dubitationem illam, quæ laudabilia multorum studia remoratur, utrum res maximas fortuna possit sine virtute perficere, an virtus, quo contendat sine fortuna pervenire. De quo quid sentires ipse, ostendit jam pridem tuæ vitæ ratio: nunc, ut omnes idem sentiant, facile unus præstare potes, restituta iis artibus dignitate, quæ te talem, tantumque fecerunt, ut quales ipsæ, quantæque essent, ope tua studioque omnes mortales intelligerent.

REVERENDISSIMIS ET ILLUSTRISS. Ioanni Mariæ cardinali de monte, & Marcello cardinali sanctæ crucis, Tridentini concilii legatis, Reginaldus Polus cardinalis. S. P. D.

CUM negotii ipsius gravitas, & magnitudo, cujus mihi vobiscum onus est commune, me crebro admoneret, ut accuratius de eo cogitarem, & quo firmius in mente inhærerent cogitata, ea literis mandarem: tum vero conjunctionis nostræ ratio in eodem legationis munere, ut nihil vos in causa communi, quod quoquo modo ad ejus explicationem pertineret, cælarem, verum omnia vobiscum communicarem, facile me adduxit. Itaque cum in urbe primum, ubi me post discessum vestrum summi pontificis benignitas mensem integrum retinuit, quod rationibus meis ita conducere arbitrabatur, vacatione ab omnibus publicis muneribus utens, me totum huic cogitationi dedissem, plura autem in mentem venirent magna animadversione digna, & cognitu pernecessaria, ea quidem omnia, quasi in capita quædam collecta, & per quæstiones distincta, ad vos mittere statui, non quidem ut opus a me perfectum, in tanta præsertim re, haberetis (nec enim aut temporis brevitas patiebatur, aut, etiam si plus spatii essem nactus, tamen, opus ipsum aggrediens, cum mihi conscius essem tenuis meæ in tali causa scribendi facultatis, id unquam me præstaturum sperare ausus fuissem) verum, ut testimonium meæ voluntatis haberetis, cupientes quidem maxime sancti domini nostri qui me vobis duobus, præstantibus doctrina & pietate viris, licet indignum, collegam tamen dedit, in tam præclara causa pro mea facultate, qualiscumque ea sit, inservire. Hoc sane potissimum in iis, quæ nunc ad vos mitto, scribendis spectavi.

Nec vero, quin ea vobis locupletissimum hujus rei testimonium datura sint, dubito, in quibus ipsum conatum meum videbitis, opus vero tale, quale in omnibus majoribus ædificiis architectorum esse solet, cum aliorum judicio, a quibus illorum ars requiritur, satisfacere student. Formam enim totius futuri ædificii primum describunt: quod sane non opus, sed adumbratio potius operis appellatur. Licet autem ipse non architectus sim, nec vero dignus, qui vel lapides feram ad tam magnificam fabricam, qualem nunc in animo habet summus templi sacerdos instaurare, tamen vocatus ad concilium, in quo de magnificentissimi templi instauratione deliberatur (huc enim me una vobiscum, vocat ipsum legationis munus) hac quidem in parte architectos templorum imitari studui, ut formam ipsam primum quasi atramento delineatam in medium afferrem, judicio vestro subjiciendam.

Nec tamen in his, quæ ad vos mitto, eo sum progressus, ut tam augusti templi totam formam ante oculos ponerem: verum, si vel vestibulum ipsum verbis adumbraro, satis quidem magnum fructum ex hoc meo labore tulero. hoc vero quale sit, & quod ipse sentiam, ex iis, quæ scripsi, ut spero, facile intelligetis. Genus autem scribendi, quod in percunctando & respondendo est positum, ideo libentius sum secutus, quod & ad brevitatem esset aptius, cui imprimis studebam, & quod idem cum judicandi de omnibus, tum vero admonendi, & corrigendi majorem, & magis expeditam facultatem vobis datur um arbitrarer. Quod ut faciatis, in primis a vestra pietate, ac doctrina & postulo, & expecto. Ac, ne diutius vos morer, prima erit quæstio illa, quæ ad officii nostri in tam amplo munere, quod nobis in concilio generali, ut Romani pontificis, & sedis apostolicæ legatis, imponitur, explicationem pertinet. Sic ergo primum quæritur.

QUÆSTIO PRIMA.

Quænam sunt legatorum Romani pontificis, & sedis apostolicæ in conciliis generalibus partes?

RESPONSIO.

PRIMUM quidem, ut generatim dicamus, quæ omnibus legatis sunt communes a quocumque, & ad quoscumque mittantur, nempe, ut optima fide exponant, quæ in mandatis habent ad eos, ad quos mittuntur: præterea, ut, quæ peragenda sunt, pari fide, ac diligentia persequantur. Quia vero legati Romani pontificis ad concilium generale hoc in primis mandatis habent, ut illius personam in concilio gerant, hoc primum erit eorum officii, & muneris, præstare, nihil ut indignum illa persona vel dicant, vel faciant: deinde, ut omnia digna tam verbis, quam factis, quantum in ipsis erit, agant. Sic quidem generatim ad propositam quæstionem responderi potest: quæ ut distinctius, & explicatius intelligantur, primum explicari oportet, quænam sint Romani pontificis in conciliis partes, & quam is personam gerat. Deinde, cum ii, qui a Romano pontifice ad concilium mittuntur, non tantum illius legati dicantur, verum etiam sedis apostolicæ, secundo loco erit declarandum, quam vim habeat adjunctum nomen sedis apostolicæ, num quid addat ad officium legatorum Romani pontificis, vel quo modo se habeat. Tertio loco, ut recte omnia, quæ ad hanc quæstionem explicandam pertinent, intelligantur, cum ipsi legati ad concilium generale mittantur, dicendum erit, quodnam sit hoc concilium quod generale appellamus, ex quo hominum genere constet, quam materiam subjectam habeat, quem denique scopum, quem finem sibi proponere debeant ii, qui in ejusmodi conciliis auctoritate vel præsunt, vel intersunt. Atque hæc quidem, quæ ultimo loco a me sunt proposita, ut suo ordine omnia distinctius tractentur, primo quærenda videntur, atque examinanda.

QUÆSTIO

QUÆSTIO SECUNDA.

Ex quo genere hominum conflatum est concilium, quod vocatur generale?

RESPONSIO.

EX eo quidem, quod in unius fidei in Iesum Christum, filium Dei vivi, consensum coit. Hoc vero illud genus hominum est, quod neque ex natione, neque ex lingua cognosci, aut nominari potest utpote quod nullum definitum locum, nullam certam linguam habeat. Sunt enim ex omni natione, ex omni lingua, atque ex omni loco congregati in unam fidem, omnesque simul populus Dei vocantur, quos ipse Christus uno nomine ecclesiam appellat, cum ei, qui primus professus est hanc fidem, ac primus fuit, qui confiteretur eum esse Christum filium Dei vivi, dixit: *Ego dico tibi, tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam.* Matth. 16. Qui ergo super hanc petram fidei, quam Petrus, tamquam prima petra in fundamento posita, est professus, sunt fundati, hos ecclesiam suam Christus hoc loco appellat, cujus partes ut unius corporis membra dicuntur, quicumque eamdem fidem profitentes, eorumdem sacramentorum communione sunt colligati. Conventus igitur hujus generis hominum consultandi causa factus, de iis, quæ ad omnium & singulorum salutem, & statum coram Deo, & hominibus pertinent, concilium generale, ut more loquendi ecclesiæ utamur, appellatur.

QUÆSTIO TERTIA.

Num satis est, ut quis sit pars hujus ecclesiæ, vel concilii, quod fide in Iesum Christum, filium Dei vivi est congregatum, si ea fide sit præditus, qua creditur, magnum fuisse prophetam Iesum?

RESPONSIO.

MINIME quidem satis. Vt enim, qui Deum blasphemantes, Christum seductorem dicunt, quod faciunt Iudæi, a societate hujus ecclesiæ excluduntur: sic etiam, qui Christum virum, vel prophetam magnum, confitentur: at non Deum, in fundamento hujus ecclesiæ hærere non possunt, quæ non est fundata super arenam. Ita vero esset, si super fidem in Christum dumtaxat hominem, quamvis sanctum, fundata esset, sed super firmam petram, id est, super fidem in Christum Deum, & hominem, cujus fundamentum deficere non potest. Hoc quia non credunt Turcæ, qui tantummodo prophetam magnum Christum fuisse confitentur, ideo a fundamento exciderunt, in quo soli illi sunt fundati, qui in Iesum Christum, Deum, & hominem credunt. Et qui ita credunt, pars ecclesiæ, & illius membra dici possunt. Ex hoc autem numero sunt, qui corpus ipsum concilii efficiunt.

QUÆSTIO QUARTA.

Num omnes, qui ad corpus ecclesiæ pertinent, concilii generalis membra, vel partes erunt?

RESPONSIO.

MINIME id quidem: ad corpus enim ecclesiæ pertinent omnes, & singuli, quotquot in una fide in Iesum Christum filium Dei, consentiunt. Hi vero, quia numero sic creverunt, ut tamquam arena, quæ est in littore maris, cui eos scriptura comparare solet, dici possint, nec con-

A venire quidem in unum locum, nec vocari propter multitudinem possunt. Vtrumque autem ut fiat, concilium generale est necessarium, & ut vocentur, qui in eo sententias sunt dicturi, & ut ad certum locum vocentur, ob idque vocentur, ut consilia conferant, & sententias dicant de iis, quæ ad totius populi Dei, & singulorum salutem in ecclesia pertinent. Quod sane in tam infinita multitudine nec fieri potest, nec debet. Osee 1. Psal 138. Rom. 4.

QUÆSTIO QUINTA.

An, si omnia in conciliis ad utilitatem ecclesiæ referantur, quæ constat ex universo populo Dei, nullæ erunt ipsius populi partes in decernendo, in prohibendo, B *vel jubendo ea, quæ ipsius causa in deliberationem vocantur.*

RESPONSIO.

NULLA sane. Nec enim status ecclesiæ est status popularis, in quo populi suffragiis, quæ ad rem populi pertinent, vel jubentur, vel vetantur. Quamquam nomen ipsum ecclesiæ id videtur significare: quasi diceres, concionem, vel conventum populi. Sic enim apud Græcos, quorum linguæ proprium est hoc verbum, suos illos conventus in iis civitatibus, in quibus jus imperandi penes populum fuit, ecclesias appellatas legimus. At spiritus Dei in scripturis loquens cum populum Dei ecclesiam appellat, non Num. 20. 1. Par. 29. C hoc nomine designat, quasi concionem populi, Psal. 21. qui jus habet imperandi sed conventum ejus populi, qui gratiam habeat parendi. Sic apostolus 1. Cor. 14. Paulus, cum summam apostolatus sui, & legationis Rom. 1. ad gentes explicat, dicit eam fuisse, ut ipsi, fidem 2. Thess. 3. gentibus prædicanti, obediretur: & ad Hebræos, quicum novo gentilium populo per fidem erant conjuncti, ac pars ecclesiæ facti, ita scripsit: Hebr. 13. *Obed te præpositis vestris, & subjacete illis: Ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri.* Quamquam quidem nomen ecclesiæ Christi, more loquendi usitato ipsius ecclesiæ, non solum multitudinem fidelium, quasi gregem, D complecti videtur, sed ipsius etiam multitudinis duces, & pastores qui omnes simul unum populum, & gregem efficiunt, sub uno duce, & pastore Christo. Si vero de populo separatim loqui Math. 18. volumus, & de ejus in hac ecclesia auctoritate, ea quidem ejusmodi est, non ut ipse aliquid statuat, jubeat, aut vetet, ut in populari statu fieri, solet, sed prorsus ut jussis eorum obtemperet, qui ad ipsum pascendum, tamquam pastores ad gregem, verbis domini sunt missi. Atqui hi sunt, qui corpus ipsum concilii generalis, in quo de salute totius gregis consulitur, efficiunt.

QUÆSTIO SEXTA.

An, si penes rectores, & pastores populi Dei jus omne statuendi, vetandi, & jubendi in omnibus conciliis erit, populi autem dumtaxat parendi, paucorum dominatum ecclesiæ statum dicemus, quem Græci ὀλιγαρχίαν appellant, in quo pauci dominantur, multitudine illorum imperio subjecta? E

RESPONSIO.

ABSIT. Principes enim gentium dominantur eorum: vos autem non sic, inquit ipse princeps pastorum ad pastores a se delectos. Est vero status ecclesiæ, unius principis status, quem Græci μοναρχία. vocant: nec tamen unius hominis imperantis, quales sunt monarchiæ ab hominibus institutæ, sed unius Dei & hominis, qui est Christus, dominus omnium nostrum, quem Deus Matth. 20.

 pater

pater posuit caput super omnem ecclesiam, in A qua ipse rectores & pastores posuit, qui eam regerent, & pascerent nomine ejus, non suo ipsorum, ut in oligarchia humana fit, atque etiam in regio statu, horum autem conventus in unum certum locum consultandi causa pro re populi Dei, & totius ecclesiæ, concilium generale dicitur.

Ephes. 1.

QUÆSTIO SEPTIMA.

Cur generale dicitur, si non omnibus, qui sunt ex populo Dei, conferendi consilia, & dicendi sententiam locus pateat?

RESPONSIO.

PATET quidem locus omnibus, & singulis exponendi, si quid vel sibi, vel ecclesiæ opus B esse censeant, sed decernendi non omnibus patet: verum iis tantum, quibus rectionem animarum ipse unicus pastor & rector dedit. Ideo vocatur generale, quia non solum legitime & in Spiritu sancto congregatum, universam repræsentat ecclesiam, verum etiam, quia non de rebus unius populi aut nationis in illo agitur, sed iis, quæ ad omnium salutem pertinent, quicumque Christi fidem per universum orbem sparsi profitentur: utcumque locis & imperiis sint divisi: atque ideo a Græcis ejusdem conventus σύνοδος οἰκουμενική appellatur, quasi dicas, orbis terræ concilium, in quo per pastores suos, qui per orbem terræ sunt sparsi, populos, & nationes, fidem suam profitentes, aliquo modo convenire dicere possumus. C

QUÆSTIO OCTAVA.

Quando primum fieri cœpta sunt concilia generalia?

RESPONSIO.

Ex quo tempore Spiritus sanctus super omnem carnem effusus est, & gentibus ostium fidei apertum, idque perfectum, quod Iohel futurum prædixerat, tunc scilicet, cum Christus ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, deditque dona hominibus per Spiritum sanctum.

Iohel. 2.
Ephes. 4.

QUÆSTIO NONA.

Quid appellas effusionem Spiritus sancti? an non etiam super populum Iudæorum ante Christi adventum effusus est Spiritus sanctus? an non eorum concilia, quæ tum ad universum populum Dei pertinebant, qui etiam ecclesia appellabatur, cujus nominis honorem illa sola natio ante Christi adventum obtinebat, generalia dici possunt? D

Num. 10.
1. Reg. 17.

RESPONSIO.

MINIME sane, idque ob hanc causam, quia nondum facta erat effusio Spiritus sancti, quam tum fieri intelligo, non cum se impertit per gratiam alicui populo, sed cum adeo plene effundit, ut nihil, quod ad sanctificationem illius populi peragendum pertineat, in occulto ecclesiæ E relinquat. Ante Christum enim omnia fere, quæ ad sanctificationem pertinebant, sub velamine legis latebant: quæ umbra erat futurorum: in Christi vero morte, scisso velamine templi, simul etiam umbra legis sublata est, & via sanctorum, fidei doctrina propalata, facta est perfecta sanctificatio, omniaque promissa Dei ad populum per universum orbem sparsum, quæ prius latebant, illustrata sunt, atque expleta: itaque dicere possumus, tum demum Spiritum sanctum effusum esse, cum omnia sua consilia de populi salute Deus per Spiritum suum ecclesiæ revelavit: sicut inquit apostolus in ea oratione, quam ad presbyteros ecclesiæ Ephesinæ, ab illis discessurus, habuit: *Omne Dei consilium notum feci vobis.* Act. 20.
Et, ad Corinthios scribens, gratulatur, ita eos repletos esse omni scientia, ut nihil eis desit expectantibus revelationem Iesu Christi. Iudæis autem multa defuerunt, revelanda postea per Spiritum. Quin etiam apostolos ipsos multo ante ascensum Christi latuere, quæ eis per Spiritum sanctum aperienda erant, quem Christus, postquam ascendit in cælum, misit, abundeque in eos effudit: per quem plene Dei voluntatem de suo populo per orbem sparso cognoverunt, quomodo is scilicet, in omnibus ad honorem Dei, & propriam sanctificationem regi deberet, ideo tum primum cœperunt concilia generalia fieri, quæ non solum præsentia Spiritus, qui ne veteri quidem populo abfuit, sed ejusdem quoque effusio super omnem carnem fecit. ante vero hoc tempus, quia Spiritus Dei sanctificans, in uno populo coarctabatur, ac ne in illum quidem suam vim satis effundens, ideo illorum conventus minime concilia generalia dici potuerunt: nec vero ille populus proprie ecclesiæ nomen obtineret, sed potius synagogæ. Apud gentes etiam quia suo illæ spiritu se regebant prorsus humano, nullum concilium generale dici potest coactum fuisse, etsi olim in unum locum universum hominum genus convenisse scriptura tradat.

1. Cor. 1.

QUÆSTIO DECIMA.

An unquam convenit, universum hominum genus in unum locum ad concilium vocatum? an locus tantæ multitudinis capax? an modus inveniebatur, quo vocari omnes possent?

RESPONSIO.

SIC prorsus: convenerunt enim in campum in terra Sennar, tum quidem satis capacem universi generis, quod nondum se in tantam multitudinem profuderat, quantam posterior ætas vidit. Vocati autem sunt ab ipsis inter se, cum dixit alter alteri, unusquisque proximo suo: Venite, faciamus nobis civitatem, & turrim, cujus culmen pertingat ad cælum: & celebremus nomen nostrum, antequam dividamur in terras. Hoc enim fuit decretum illius concilii quod Deus una cum ipso concilio dissipavit, confundens linguas, & dividens eos in universam terram: quamquam Deus quidem tum opus eorum magis dissipavit, quam concilium, licet enim propter confusionem linguarum ab opere destiterint: illius tamen concilii decretum in animis hominum ante effusionem Spiritus sancti numquam est abrogatum, quod enim tum dicebat unusquisque proximo suo: *Venite celebremus nomen nostrum*, &c. hoc unusquisque adhuc ex Spiritu sancto non renatus, & sibi ipse, & aliis dicit in omnibus conciliis, nactusque hujus decreti observandi facultatem numquam id quidem non exequitur. Est enim decretum universi generis humani, ex quo nata sunt omnia mundi regna: quibus regnum Christi se opponit, eaque evertit: atque ob hanc causam instituta sunt concilia generalia ecclesiæ Christi, ut hæc ipsa gentium concilia disturbentur: quod quidem effici non potest, nisi per Spiritum sanctum: itaque ex more loquendi ecclesiæ Christi constat, non satis esse, quo fiat concilium generale, ut omnes simul gentes in unum locum conveniant, sed necesse esse, ut Spiritu sancto vocante

Genes. 10.

cante conveniant, ipsoque dictante, atque omnes A actiones dirigente, consilia conferant, & ex præscripto illius decreta faciant?

QVÆSTIO XI.

Quid est, quod more loquendi ecclesiæ dicimus in Spiritu sancto inductum concilium? quove argumento ejusmodi concilium dignoscitur?

RESPONSIO.

Hoc quidem maxime, cum in eo cogendo is, qui ejus rei jus obtinet, solum Dei in Christo honorem spectat, & salutem non unius vel hominis, vel populi, vel nationis, sed omnium simul, quicumque Christi fidem per orbem utcumque dispersi profitentur: tale enim concilium generale, legitimum, atque in Spiritu sancto in- B dictum esse dicimus, quod si unius alicujus hominis honor respicitur, vel plurium, etiam si universi generis honor respicitur, ut concilium illud Babyloniorum respexit, vel utilitas, si fieri possit, secluso Dei honore, hac in parte est concilium humani spiritus, &, quidquid per hunc spiritum statuitur, contrarium est decretis conciliorum generalium ecclesiæ Christi, quæ illud in primis sibi propositum habent, ut impia hujusmodi decreta abrogent & aboleant.

QVÆSTIO XII.

An satis est, ut fiant concilia generalia in Spiritu sancto, si quovis modo respiciatur ad honorem Dei?

RESPONSIO.

Minime quidem satis. Hoc enim quodam modo fecerunt Iudæi in suis synagogis: respiciebant enim ad honorem, & voluntatem Dei, ostensam in lege, & in promissionibus. Sed nunc Spiritus ille, qui se effudit super omnem carnem, & qui præest conciliis generalibus, transcendit legem, & respicit honorem Dei in Christo, & salutem, & sanctificationem populi, non in legis litera, sed in ipso Christo exhibitam, & per Christum in lege promissam, & ostensam, atque impletam.

QVÆSTIO XIII.

Quid ergo tractant concilia generalia?

RESPONSIO.

In summa quidem tractant ea, quæ pertinent ad honorem Dei in Christo, & ad salutem populi in eodem Christo: hæc vero tractant, cum fidem in ipsum Christum, filium Dei vivi, explicant, & confirmant, cum caritatem ordinant: ut
[…]2. dixit sponsa: *Ordinavit in me caritatem.* Hæc autem satis in genere dicta, ut intelligatur, quid nomine conciliorum generalium in ecclesia Christi significetur, quam vim, & quem scopum habeant: quæ omnia tum clarius intelligentur, cum magis ad ipsa decreta conciliorum explicanda descendemus, quod tum faciemus, ubi nonnulla, quæ ad personas pertinent eorum, qui præsunt, & intersunt hujusmodi conciliis, explicaverimus.

QVÆSTIO XIV.

Quænam sunt partes Romani pontificis in conciliis generalibus?

RESPONSIO.

Vicariæ Christi partes, quatenus Christi, principis pastorum, & episcopi animarum nostrarum, quo nomine eum divus Petrus appellat, personam gerit.

QVÆSTIO XV.

Quænam sunt Christi partes, quatenus ejusmodi personam gerit?

RESPONSIO.

Eædem, quæ Dei patris, pastoris personam, sibi sumentis in medio ovium dissipatarum, Ezech. 34.
ut inquit Ezechiel propheta.

QVÆSTIO XVI.

Quæ tandem sunt hæ Dei partes?

RESPONSIO.

Nempe illæ, quas propheta exponit his verbis, cum ait sub persona Dei: *Ecce ego* Ibidem 2.
ipse super pastores requiram gregem meum de manu eorum, & cessare eos faciam, ut ultra non pascant gregem, nec pascant amplius pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum: & non erit ultra eis in escam: quia hæc dicit dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor gregem suum in die quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum. Sic visitabo oves meas; & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis; & educam eas de populis: & congregabo eas de terris; & inducam eas in terram suam; & pascam eas in montibus Israel, in rivis, & in cunctis sedibus terræ: in pascuis uberrimis pascam eas, & in mon- C tibus excelsis Israel erunt pascua earum: ibi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israel. Ego pascam oves meas, & ego eas accubare faciam, dicit dominus Deus: quod perierat, requiram: & quod abjectum erat, reducam: &, quod infirmum fuerat, consolidabo: &, quod pingue & forte, custodiam: & pascam illas in judicio, &c.

QVÆSTIO XVII.

Quodnam genus pascendi intelligit hoc loco propheta.

RESPONSIO.

Duplex genus, alterum, quod pertinet ad pabulum salutare præbendum, & est opus miserentis pastoris; alterum, quod versatur in D judicio, & absolvit, vel condemnat. Ac de priore quidem sic ait Isaias: *Miserator eorum reget* Isaia 49.
eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Hoc autem genus statim sequitur accubatio gregis, quam Deus etiam promittit, cum dicit: *Pascam oves meas, & eas accubare faciam.*

QVÆSTIO XVIII.

Quo tandem modo hoc fit, & quando?

RESPONSIO.

Cum singuli ex grege in suum locum & ordinem ducuntur, ut significant verba illa pro- E phetæ in persona Dei pastoris prolata: *Quod perierat, requiram: &, quod abjectum erat, reducam: &, quod confractum fuerat, alligabo: &, quod infirmum erat, consolidabo: &, quod pingue & forte est, custodiam.* Hæc enim omnia sunt opera pastoris miserentis: quæ qui perturbant, non statim quidem relinquuntur a pastore, sed castigantur ad ipsorum salutem. Atque hos Deus dicit se pascere in judicio.

QVÆSTIO

QVÆSTIO XIX.

Quid est, pascere in judicio?

RESPONSIO.

DECLARANT hoc prophetæ verba, quæ sequuntur: *Ecce ego judico inter pecus, & pecus, arietum, & hircorum. Nonne satis vobis erat, pascua bona depasci? Insuper & reliquias pascuarum conculcastis pedibus vestris: &, cum purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus turbabatis: & oves meæ iis, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: &, quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant. Propterea hæc dicit dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, & macilentum, pro eo quod lateribus impingebatis, & cornibus ventilabatis omnia infirma pecora. Salvabo gregem meum; & non erit ultra in rapinam: & judicabo inter pecus, & pecus.* Ex his verbis plane intelligitur, quid sit, pascere, non solum in misericordia extra judicium, sed in judicio & justitia, & quomodo id faciat Deus, tamquam judex castigans, & absolvens eos, qui legitimum & purum gregis pabulum corruperint, vel oves e grege cornibus expulerint; itemque eos, qui ordinem & accubationem gregis turbarint. Idemque est, qui pingues salvat, & custodit. Quo pacto vero custodiantur, ostendunt prophetæ verba in persona Dei, cum ait: *Et suscitabo super eos pastorem unum*, &c.

QVÆSTIO XX.

Quando Deus has partes pastoris egit?

RESPONSIO.

TVM maxime quidem, cum Christum, germen Dauid, unicum pastorem dedit, qui has omnes partes egit.

QVÆSTIO XXI.

Quando Christus has egit partes in pascendo grege? Quando se pastorem illum unum a Deo patre datum ad salutem gregis ostendit:

RESPONSIO.

Matth. 3. AB eo tempore, quo Deus pater præcursoris Ioannis judicio eum universo populo patefecit, cum testimonium Ioannis sua voce confirmavit, dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: ipsum audite.* Tunc enim Christus cœpit oves Dei verbo, & exemplo pascere: in quo perseveravit, dum mansit in terris euangelizans regnum Dei, & operibus verbo consentientibus se verum pastorem a Deo missum ostendens, quod etiam magis in morte pro gregis salute suscepta comprobavit. maxime vero post

Act. 2. mortem, misso cælitus suo & patris Spiritu ad suggerenda & confirmāda omnia, quæcumque in vita docuerat: in quo se verum, & æternum pontificem, ac pastorem esse, omnibus, qui ex grege Dei sunt declaravit. Instituit autem exercere pastoris officium ad exemplum Dei pastoris, propositum ab Ezechiele propheta, cum malos pastores ab officio rejecit: cum ejecit e templo vendentes, &

Marc 11. ementes: cum, *Væ illis*, dixit, *qui, clavem scien-*

Luca 11. *tiæ habentes, nec ipsi intrabant, nec alios sinebant*

Ioan. 10. *intrare* cum omnes, qui ante eum fuerant, fures, & latrones fuisse affirmavit: cum reliquit do-

Matth. 23. Idem 11 mum eorum desertam, & ex omnibus desertis, in quibus erant oves dispersæ, eas reduxit: cum

Luca 7. claudos, cæcos, mutos, ambulare, videre, &

A loqui fecit: sic enim, quod confractum erat, consolidavit: cum denique verba vitæ illis dedit: id quod testatur se fecisse in sua ad patrem oratione paulo ante mortem, quam ut pastorem, & plane divinum pastorem decuit, pro ovium vita subire voluit. Sic vero patrem alloquitur, quasi rationem reddens eorum, quæ pro officio pastoris in vita gesserit: *Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, ut sint unum, sicut & nos.* Ioan. 17.
Cum essem cum eis in mundo, ego servabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, ego custodivi, & nemo ex illis periit, nisi filius perditionis. Et iterum: *nunc cognoverunt, quia omnia, quæ mihi dedisti, abs te sunt: quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis,*
B *& ipsi acceperunt ea, & cognoverunt vere, quia a te exivi.* Pavit autem eos in misericordia: quemadmodum ipse testatur se non venisse in mundum, Idem 3.
ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per Matth. 12.
ipsum, qui linum fumigans non extinxit, nec arun- Isaia 42.
dinem quassatam confregit Accubare item fecit gregem, cum sedere illos fecit, ut ait Isaias, in Isaia 32.
pulcritudine pacis, cum pacem suam illis dedit, Ioan 20.
quam mundus dare non potest: cum Spiritum Idem 14. Act. 2
paracletum dedit eum, ut mansiones distribueret, Ioan. 14.
quas dicit multas esse in domo patris sui, ut ser- Ephes. 4.
varetur ordo in ecclesia sua, non omnibus eadem dona tribuit, nec eadem munera commisit, sed *quosdam posuit in ecclesia, primum apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exin-*
C *de gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, sermones, interpretationes* Præstitit autem Christus, quæ ad officium pastoris Luca 2.
pertinent, cum gregem salutari cibo pastum accubare fecit. Id quod secundo loco Ezechiel Deo, pastoris munere fungenti, tribuit. Pavit vero in judicio, quod tertio loco propheta commemorat, cum non solum in sua ipsius persona ligandi, & solvendi potestatem exercuit, sed eam- Matth. 16.
dem etiam ecclesiæ suæ ministris dedit.

QVÆSTIO XXII.

D *An pastoris munus, gregem in judicio pascentis, significari intelligis, & contineri in potestate solvendi, & ligandi?*

RESPONSIO.

SIC prorsus. Qui enim solvit, & ligat, is judicium quoddam exercet: perinde enim facit, ac si absolveret, vel condemnaret. Differt autem hoc judicium, quod in potestate solvendi, & ligandi a Christo data continetur, ab aliis judiciis, quæ hoc idem faciunt, sed ab humana potestate proficiscuntur: quod hæc sæpe ad damnum & perniciem ejus, qui absolvitur, vel condemnatur exerceri possunt, & solent: illud vero nunquam ad perniciem, sed semper ad salutem exercetur. *Non enim*, inquit apostolus, *habemus* 2. Cor. 10.
E *potestatem ad destructionem, sed ad ædificationem.* Christusque hanc ipsam potestatem exercens dixit, se non venisse, ut judicaret mundum, sed Ioan. 12.
ut salvaretur mundus per ipsum. Non enim venit ut mactaret, & perderet, sed ut mactatum Idem 10.
resuscitaret, & perditum recuperaret. Ac licet genus judicii id esse intelligatur, quod potestate solvendi & ligandi significatur: tamen, qui hac potestate utitur, non dicitur judicare tantum, sed pascendo judicare, & judicando pascere: quia omnia semper, quantum in ipsis judicibus est, ad eorum salutem cedunt, in quos judicia exercentur, ut exemplum Corinthii fornicatoris, a 1 Cor 5.
Paulo

Paulo apostolo satanæ traditi, perspicue declarat: quem ideo scribit apostolus a se traditum satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret. Sic Alexandrum ærarium dicit a se traditum satanæ, ut disceret non blasphemare. In summa de sua potestate scribit, se nihil posse contra veritatem. Hæc vero potestas est divina, & maxima potestas, quæ non conceditur omnibus passim, qui a Deo potestatem sibi datam habent, sed de iis tantum, qui in fide mysterium suum exercent. Ceteris enim permittitur, ut multa contra veritatem agant, & suam potestatem ad perniciem aliorum convertant. Ad hanc autem corrigendam, & tandem abolendam, Deus Filium suum cum potestate Patris, & veri pastoris ad salutem hominum misit. Atque hoc sane modo, quod tertio loco per prophetam Ezechielem in munere pastoris a Deo mittendi est promissum, Christus per ministros suos perpetuo implet: cum id primum quidem esse per se impleverit: tum vero demum omnes partes implevit promissionum Dei de pastore uno ad custodiam gregis mittendo, cum se ipsum suscitavit pastorem unum. Hoc enim ultimo loco in promissis Dei de suo pastorali officio apud eumdem prophetã exponitur, estque illud, sine quo reliqua promissa locum non habent. Cum vero Christus hoc implevit, tunc se in eo verum Deum, & verum hominem ostendit, in quo Deus, quæcumque ad boni pastoris officium pertinerent, impleverat.

1. Tim. 1.

2. Cor. 13.

QUÆSTIO XXIII.

An, si Christum omnes partes unici illius pastoris ad salutem sui gregis, a Deo promissi, in se implesse dicamus, & perpetuo adhuc implere, cum sit pontifex, & pastor in æternum factus, simul etiam dicere licebit, eum vicaria hominis persona in gubernanda ecclesia sua uti? Nec enim hoc recte dici videtur: quando quidem vicariæ personæ in officiis, & muneribus substituuntur, cum absunt illi, quorum propria est eorum munerum procuratio, non cum adsunt, sicut Christus semper adest gregi suo, quemadmodum se affuturum ipse promisit his verbis: Ecce enim ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. [Ma]th. 12.

RESPONSIO.

ADEST quidem semper gregi suo Christus, sed spirituali, non corporali, visibilique præsentia. Grex vero Dei, ut inquit Ezechiel, homines sumus. Homines autem qui & spiritu, & corpore constant, indigent non solum præsentia pastoris, qui eos regat in spiritu, sed qui etiam gubernet in exterioribus officiis, ac muneribus, quæ per hominem corporis ministerio obiri possunt, & debent. [Eze]ch. 34.

Itaque Christus cum corporis sui præsentia, quod ad gubernandi gregis rationem attinet, nobis subtraxit in cælum ascendens, instituit qui pastoris officium ejus loco, corpus ipse gerens, ad utilitatem sui gregis exerceret: non quod ille non possit omnia in spiritu, & per spiritum solum efficere, quemadmodum etiam efficit: per Christi enim Spiritum semper omnia perficiuntur, quæcumque in vicaria illius potestate salutariter aguntur: sed quia sic est divina voluntas, & talis nostra natura, quæ indiget visibilibus, & corporeis rebus, ut per hæc ad invisibilia trahatur. Tantaque est Dei bonitas, ut se imbecillitate naturę nostræ conformare ve- [...] 21. E

A lit, quam usque ad mortem portavit, ut omnia sanctificaret. Ideo, quemadmodum in fundanda ecclesia, licet solo nos spiritu salvare posset sine infirmitatis nostræ assumptione, corpus tamen assumere voluit, ut corpus sanctificaret. sic, licet ecclesiam, tamquam corpus, & sponsam suam, per spiritum solum regere, & sanctificare possit, & sanctificet, tamen visibilia sacramenta, tamquam instrumenta spiritus, & vasa, instituit, per quæ homines sanctificationem acciperent: &, quamvis in iis etiam, quæ ad ministerium sacramentorũ pertinent, per se ipsum vel per angelos suos, qui sunt administratorii spiritus, omnia perficere posset, tamen ministerio hominum uti voluit. Heb. 1.

B Vt ergo in ceteris facit, quæ pertinent ad fundationem, vel ministerium singulorum in ecclesia, sic etiam in eo munere, quo cura omnium geritur, quod erat, atque est ipsius Christi proprium, tamquam capitis omnium. Et si enim per se in spiritu omnia supplere possit, atque etiam quod ad vim & virtutem conferendam attinet, suppleat: tamen, qui ejus loco tamquam pastor pastorum esset, unum aliquem esse voluit. Atque hunc quidem ab eo institutum fuisse Petrum intelligimus, qui curam universalis ecclesiæ haberet, vicesque ipsius in terris gereret, & post Petrum deinceps, qui Petri sedem tenuerunt, ac tenent. Hoc vero minus mirum, & magis consentaneum consilio Dei Patris, & Christi, qui gubernat ecclesiam, videbitur, si, quodnam ipsius Spiritus consilium in ortu Christi fuerit, consideraverimus. Matth 16. Mat. 21. C

In eo enim cum nullum humanum opus, nullum viri munus extaret, quod totum erat Spiritus sancti opus, ac munus: tamen, ut homo apud homines locum viri teneret & viri appellationẽ haberet, Spiritus Dei consilium fuisse in Ioseph persona videmus, qui & vir Mariæ, & Christi pater est dictus. Si ergo in gubernatione ecclesiæ, ubi opus & Dei & hominis simul extat, dicamus ab ipso Christo institutum fuisse, ut, quod hominis est, per hominem gubernetur: quid magis consentaneum spiritui ejus dicere possumus? Talis vero fuit Petrus ecclesiæ, qualis Ioseph Mariæ: vel potius talis Petrus sponsæ Christi, quæ est ecclesia, qualis Ioannes matri Christi. Vt enim hãc Christus moriens in cruce Ioanni commendavit, &, quasi testamento, ejus custodiam reliquit: sic quidem post resurrectionem a mortuis, cum corporis sui præsentiam hominibus esset subtracturus, Petro, quasi sub forma verborum testamenti, ecclesiæ suæ custodiam commendavit, cum diceret: *Petre si me amas plus his, pasce oves meas.* Hæc vero ita se habere, cum multa scripturæ loca, tum vero, optima ipsius scripturæ interpres, Dei providentia in eventu & successu rerum sese ostendens, maxime cõfirmat. Luc 2. Matth. 1. Luc. 3. & 4. D Ioan. 19. Ioan. 21.

QUÆSTIO XXIV.

Quibus tandem scripturæ verbis, vel argumentis, ostendi potest, Christum vicarias suas partes Petro dedisse?

RESPONSIO.

PLVRIMIS quidem: nos vero, qui, quantum possumus, brevitati nunc studemus, & ut, quam minimum fieri possit, ab eo quod primum nobis proposuimus, discedamus, quod erat, ut notas potius rerum, quam explicationem doctrinam aliquam, scriberemus, tribus illis lo-

cis contenti erimus, in quibus unici pastoris animarum nostrarum Christi, Dei, & hominis, tres partes expressas, omnesque uni Petro commendatas agnoscimus.

QUÆSTIO XXV.

Quænam sunt tres illæ partes?

RESPONSIO.

PRIMÆ quidem, ut, quorum pastor futurus esset, eorum simul esset pater. Talis enim pastor fuit Christus, primum scilicet pater, deinde pastor. Qualis vero pater fuerit Christus, declarat Isaias, multa enumerans honoris ejus nomina: Patrem illum vocat futuri sæculi: quod videlicet principium, & generator futurus esset illorum, quos heredes regni cælestis fore divina providentia instituerat. Similem honorem & potestatem Christus Petro dedit, cum eum principium fecit novi & cælestis populi: de quo dicit propheta in persona Dei, & Christi: *Formabo mihi populum, qui laudem annuntiet.* Principium vero tum fecit novi populi, & quasi patrem creavit, cum ei dixit: *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.* Dixit enim Christus Simoni Bar-Ionæ: *Tu es Petrus*, atque hic statim factus est Petrus, & prima petra in fundamento ecclesiæ posita, super quam ecclesia ædificaretur. Ædificatio autem ecclesiæ nihil aliud est, quam multitudo filiorum ecclesiæ, ejusdem fidei consensu congregata, non confusa, sed ordinata, tamquam civitas quædam sub unius principatus forma. In ædificatione enim forma significatur. Petræ vero nomen materiam significat, non quamvis, sed solidam, & duraturam, super quam quidquid ædificatum sit, etiam contra vim, atque impetum fluminum, & ventorum perdurare possit. Quo nomine significatur, duraturi populi cum futurum patrem: id quod satis declarat verbum promissionis, quod subjungit Christus, ecclesiæ superædificatæ stabilitatem ostendens. *Et portæ inferi non prævalebunt adversus eam*, quemadmodum quidem prævaluerunt contra eum, qui principium, & pater terrenæ generationis fuit: qui cum non ex petra, sed e luto factus esset, ne primum quidem impetum ventorum per inferorum portas irruentium sustinere potuit: verum statim cum universa sua prole, & generatione cecidit. At non talis Petrus qui ex petra excisus fuit, non ex luto factus: & ideo in petra ipse manens, & in petra primū fundatus populi in omne tempus duraturi principium est factus. Qua in re quo pacto Christi personam referat, etsi satis quidem per se patere potest: clariora tamen erunt omnia, si ut Petrum videmus nomen Petræ in fundamento positæ commune cum Christo habere, ejusque personam referre, ceu patrē futuri sæculi, sic in modo etiam generandi filios futuri sæculi eumdem cum Christo ejusdem virtutis participem videamus.

Isaia. 9. — Isai. 43. — Matth. 16. — Genes. 2. — Genes. 3.

QUÆSTIO XXVI.

Quo modo dicis functum esse Petrum vicariis Christi partibus in generatione novi populi?

RESPONSIO.

EO quidem modo, quem Christus ipse ostendit iis verbis, quæ ei dixit, cum illum primam petram faceret, super quam ecclesia ædificaretur, tamquam multitudinem filiorum ostendens, quorum ipse Pater futurus esset, ni virtute non sua, sed primæ petræ, quæ excisa est de monte sine manibus, & patris futuri sæculi. Hæc vero sunt Christi verba ad illum: *Et tibi dabo claves regni cælorum: &, quidquid solveris super terram, erit solutum & in cælis: & quidquid ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* Quæ omnia pertinent ad facultatem, & modum generandi novos filios, qui regni cælorum cives, heredes essent futuri. Per potestatem enim solvendi, & ligandi hoc fit. Qua nimirum potestate fretus Paulus apostolus, ad Corinthios scribit: *Etsi multos pædagogos habetis, tamen non multos patres. Ego enim per euangelium vos genui.* Verum ante eum Petrus & genitus ipse est. Et alios genuit, tamquam prima petra factus, & pater universi generis hominum, qui in nova generatione numeratur. Licet enim Paulus scribat, sibi creditum fuisse euangelium præputii, sicut Petro circumcisionis: *Qui enim*, inquit, *operatus est Petro in apostolatum circumcisionis, operatus est mihi inter gentes:* tamen non Paulus primus genuit gentes in verbo, sed ante eum Petrus, ut verba ipsius Petri testantur in Actis, cum ait: *Viri fratres, scitis, quia elegit Deus a temporibus antiquis per os meum audire gentes verbum Dei.* Primas ergo partes suas Petro Christum dedisse, ut esset loco primæ Petræ in ipso Christo positæ, qui est solida petra, & fundamentum cælestis ædificii, eidemque virtutem etiam dedisse, ut pater esset futuræ cælestis sobolis, ex his satis constare potest.

Dan. 2. — Matth. 16. — 1. Cor. 14. — Gal. 2. — Act. 16.

QUÆSTIO XXVII.

Quænam sunt secundæ partes patris, & pastoris?

RESPONSIO.

VT filios, & gregem conservet, eosque a malo tueatur: quas in oratione sua ad patrem Christus ostendit se implevisse, cum ait: *Ego servavi eos in nomine tuo: quos dedisti mihi, ego custodivi, & nemo ex illis periit, nisi filius perditionis.* Hanc vero potestatem Petro, tamquam suo vicario, se dedisse significavit, tunc cum præsentibus etiam ceteris apostolis, de eo loquens, quod omnibus usu venturum esset, ut a satana tamquam triticum cribrarentur, unum tamen Petrum appellans dixit: *Simon, ecce satan expetivit, ut vos cribraret, tamquam triticum. Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Tu vero conversus, aliquando confirma fratres tuos.* Quibus verbis aperte Christus ostendit, ut superioribus verbis patrem eum fecerat, ita nunc eumdem a se tutorem, & defensorem factum esse.

Ioan. 17. — Luc 22.

QUÆSTIO XXVIII.

Quænam sunt tertiæ partes patris, & pastoris?

RESPONSIO.

VT in lucem jam jam editos, & a malo defensos, bono etiam augeat, salutarique cibo pascat. Has item partes Christum Petro dedisse, vel maxime ex eo liquet, quod Christus Paulo ante suum ad cælum ascensum dixit, cum jam corporis sui præsentiam gregi suo subtracturus esset, atque oportunissimum videretur de persona vicarii sententiam suam apertis verbis declarare. Nam tum quidem, ut apud Ioannem est scriptum, cum simul adessent ceteri apostoli, & discipuli, quasi Petrum e medio illorum

Ioan. 21. illorum sevocans, accepta ab eo confessione amoris, sic ipsum est allocutus : *Si me amas plus his, pasce agnos meos* : nec vero semel hoc dixit, sed ter, eadem confessione reddita, per hunc amorem, tamquam si testamento heredem sui pastoralis officii relinqueret, obtestatus est, & dixit : *Si me amas, pasce agnos meos* : & , quasi non satis apertis verbis universum gregem ipso Petro commendasset quod ei tantum agnos commendasset, qui juniores essent, adjungit, *pasce oves meas*. Licet autem hæc, quæ Petro dicuntur, ad ceteros etiam pastores omnes pertineant, tamen voluisse Christum hæc omnia in eo uno, tamquam in vicario capite, B conspicua esse, ut per eum in reliquos derivarentur, primum quidem ostendit adoptio nominis, qua primo loco utuntur, qui heredes, & successores eligunt. Christus enim Cephæ nomen, quod interpretatum est Petrus, Simoni prius
Ioan. 1. vocato imposuit. Petræ autem nomen ipsi Christo
1. Cor. 10. in divinis literis tribui constat : deinde, quæ huic nomini auctoritas est conjuncta, ea utendi facultatem illi dedit, cum fratres ejus fidei con-
Luc. 22. firmandos commendavit, ut eos ab insidiis sata-
can. 21. næ tutaretur : Cum oves præterea, & agnos universum suum gregem ejusdem fidei, & amori tradidit, ut liberatum ab insidiis inimici bono & salutari cibo pasceret. Hæc vero apud eos, qui C nimium contentiosi non sint, satis esse possunt, quæ vicarias Christi partes in terris Petro in u-
Act. 12. 6. niversum gregem ab ipso Christo datas declarant, præsertim cum etiam rerum experientia post Christi ad cælum ascensum ostenderit, hanc Petrum vicariam illius potestatem cum in conciliis, tum in universum ipsum gregem exercuisse.

QUÆSTIO XXIX.

An ullum generale concilium, Petro adhuc vivo est celebratum?

RESPONSIO.

D ET maximum quidem, in quo has tres simul, patris, tutoris, & pastoris, partes Petrum, Christi personam gerentem, exercuisse constat.

QUÆSTIO XXX.

An non temporibus Constantini primum cœpta esse concilia generalia, historiæ omnes prodiderunt, quorum primum tradunt fuisse Nicænum?

RESPONSIO.

TRADUNT quidem Nicænum fuisse omnium primum, quia reges, & populi de
Psal. 2. quibus propheta acerbe conqueritur : *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus dominum, & adversus Christum ejus* : tum primum, relicto hoc concilio, quod erat concilium malignantium, libenter se audire ostenderunt prophetæ verba, quibus eos eodem loco sic admonet : *Et nunc reges intelligite : erudimini, qui judicatis terram : servite domino in timore, & exultate ei cum tremore : osculamini filium, ne quando irascatur dominus, & pereatis de via justa.* Quia ergo Constantinus primus non solum hanc disciplinam apprehendit, ut oscularetur Filium, & serviret Deo in timore & exultatione, sed in oculis omnium gentium concilium coegit pro gloria Filii contra eos, qui conspiraverant adversus

A dominum, & adversus Christum ejus : secumque populos, & nationes, quæ laudem domino annuntiarent, primus adduxit : ideo hoc concilium, cui interfuit ipse imperator, primum in oculis omnium gentium, & maxime generale visum est. Sed non a Constantini temporibus concilia generalia cœpta sunt, verum jam inde ab eo tempore, quo, ut supra diximus, Spiritus Dei non super unam gentem, sed super omnem carnem se effudit, statim post effusionem sanguinis Christi, qui non pro unius populi, aut nationis, sed pro totius mundi peccatis est mortuus. Quare, simul atque conjunctio facta est in una fide B gentium, & Iudæorum, qui tamquam duo populi universum mundum complectebantur, illud concilium, in quo primum, de utrorumque salute actum fuit, coactis in unum locum eorum pastoribus, concilium primum generale fuisse, merito dicimus. Tale autem fuit concilium Hierosolymitanum, in quo Petrus vicarias Christi pastoris partes, quas supra commemoravimus, omnes se peregisse, & verbis, & factis ostendit.

QUÆSTIO XXI.

Quo tandem modo?

RESPONSIO.

C DIXIMUS, tres præcipuas Dei pastoris partes Christum erga suos, dum in terris versaretur, egisse : primas, ut eos quasi pater procrearet : secundas, ut in lucem editos a malo tueretur, atque servaret : tertias, ut bono & salutari cibo aleret. Has item omnes partes a Petro, Christi vicario, impletas fuisse, ex iis, quæ ipse in hoc concilio dixit, facile colligimus : cujus hæc sunt verba in actis apostolorum : *Viri fratres, vos scitis, quia ab antiquis diebus Deus* Act. 15.
in vobis elegit, per os meum audire gentes verbum euangelii, & credere. Hinc apparet, quo modo primas partes, ac primum illud munus patris & pastoris impleverit, quod ante ei promi-
D serat Christus, cum diceret : *Tu es Petrus, &* Mat. 16.
super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Per os enim ejus elegit Deus gentes audire verbum fidei, per quod in Christo regenerarentur. Id quod magis etiam explicat, cum adjungit : *Et, qui novit corda, Deus testimonium perhibuit, dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis : & nihil discrevit inter nos, & illos, fide purificans corda eorum.* Qua de re ait Iacobus apostolus : *Volun-* Iac. 1.
tarie enim nos genuit verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus. Et Paulus : sacramentum illud, per quod in Christo renascimur, vocat lavacrum regenerationis, ubi inquit :
Cum autem benignitas, & humanitas apparuit sal- Tit. 3.
E *vatoris nostri Dei, non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, ac renovationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum, salvatorem nostrum, ut, justificati gratia, ipsius heredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Hic vero totus explicatur regenerationis modus, quem Petrus in suo verbi ministerio primus expressit.

Secundæ erant partes, ut confirmaret, ac tue- Luc. 22.
retur fratres, & filios, quos satanas expetiverat, cribrare, & jam inceperat, non quidem cribrare, ut purgaret, (hoc enim fecit Petrus) sed ut triticum, cum palea admixtum, cribrando, ac ventilando perderet. Legem enim cum verbo euangelii admiscuit, tamquam paleas cum tritico :

quę quasi in cribro simul posita separat, ac purgat A Petrus, cum ait: *Nunc autem quid tentatis Deum imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque nos, neque patres nostri portare potuimus?* Et sic oves defendit a noxio satanæ pabulo.

Tertias vero partes explicat, salutare illis proponens pabulum, & in optima eas pascua deducens, cum rejectis ceremoniis, quæ legis palea erat, ait: *Per gratiam domini nostri Iesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.* In hæc igitur fidei, per quam salvamur, explicatione agnos simul, qui ex gentibus erant, & oves Israel conjunxit, & salutari cibo utrosque pavit: quæ dum faceret, patris simul, & pastoris partes egit: quæ sunt vicariæ partes, B quas a Christo acceperat.

QVÆSTIO XXXII.

An hoc concilium generale dici potest, in quo una tantum Iudæorum natio interfuit, nulli autem ex gentibus? nec enim legimus, huic concilio interfuisse quemquam alium, præter apostolos, & seniores, qui erant Hierosolymis: qui omnes ex Iudæorum, natione fuerunt.

RESPONSIO.

At vero, cum legatos ecclesiarum gentium interfuisse constet (tales enim fuerunt Paulus & Barnabas, qui ab ecclesiis gentium C ad apostolos, & seniores Hierosolymam missi erant) cum etiam ipsi apostoli essent, quos Christus principes pastores in omnes terras constituerat, sic eos dimittens. Ite, & prædicate euangelium omni creaturæ, cum ad componendas controversias illas, quæ de fide & lege exortæ fuerant, concilium illud coactum esset, eaque in eo tractarentur, quæ ad universæ ecclesiæ pacem pertinerent: cum denique munus decidendi omnes controversias ille obtineret, cui vicarias suas partes in universum gregem Christus dederat: merito generale hoc concilium dici potest, & primum: quia in hoc primum consultandi causa de iis, quæ ad univer- D sum corpus ecclesiæ pertinerent, principes ecclesiæ pastores convenerunt.

QVÆSTIO XXXIII.

An hoc concilium, ut tempore, sic etiam auctoritate primum fuit, & dignitate?

RESPONSIO.

Fuit sane, idque duplici de causa: primum quidem propter dignitatem eorum, qui interfuerunt, qui iidem fuere, quorum beati oculi viderunt, & aures audierunt, quæ multi reges, & prophetæ, cum id maxime desiderarent, non viderant, nec audierant. Audierunt vero, & viderunt in verbis, & in perfectissi- E mo exemplo unici illius pastoris, ad salutem omnium gentium promissi, omnia, quæ ad regendum gregem Dei pertinebant, a quo & mandatum, ut ejus exemplum in pascendo sequerentur, & virtutem ex alto, ut sequi possint, acceperant. Auctoritate ergo præstitit omnibus hoc concilium propter dignitatem personarum, quæ illi hanc dignitatem attulerunt, ut esset quasi typus, & forma omnium conciliorum, quo scilicet respicientes qui deinceps concilia celebraturi essent, omnia, quæ vel ad eos aliquo modo pertinerent, qui conciliis præesse, & interesse debent, vel etiam ad modum decidendi omnes controversias, quæ materiam conciliis celebrandis dare solent, tamquam in archetypo, ut rite & ordinate celebrari possent, perspicerent.

QVÆSTIO XXXIV.

Quo pacto tamquam in archetypo, in hoc concilio Hierosolymitano cernuntur ea, quæ ad personas pertinent eorum, qui in ceteris conciliis interesse solent?

RESPONSIO.

Hæc plane intelligemus, si diligentius adverterimus, quænam personæ illæ fuerunt, quos in hoc concilio interfuisse, & sententias dixisse, memoriæ proditum est. Sunt autem in quadruplici, ut videtur, genere: quæ tamen omnes unum genus efficiunt dispensatorum mysteriorum Dei. Primum enim genus constituit persona Petri, alterum Pauli & Barnabæ, tertium Iacobi: quartum vero genus intelligo eos facere, qui generatim nominantur seniores.

QVÆSTIO XXXV.

An sic omnes personæ comprehensæ sunt saltem in genere, quæ huic concilio interfuerunt?

RESPONSIO.

Minime quidem omnes. Nec enim principem personam nominavimus, quæ eadem est, quæ virtutem & robur ceteris omnibus dat. Illi enim sunt tantum ministri, quos modo diximus: qui vero omnibus præest, is principem personam, non ministri, agit. Est porro idem, cujus nomine concilium vocatur, & cujus nominis auctoritate addita, decreta cõciliorum rata habentur. Hic sane est Spiritus sanctus, qui idem est Spiritus Christi, & Spiritus Dei Patris, cujus organa sunt reliqui omnes, qui præsunt in conciliis, cum rite fiunt.

QVÆSTIO XXXVI.

Quo modo inter se distinguuntur ceteræ personæ, quas in quadruplici genere posuisti, in quibus primam numerasti personam Petri? Quid vero tandem in persona Petri videmus, quod in reliquis non videamus?

RESPONSIO.

Hoc sane primum, quod proprium est ejus qui primas partes in conciliis tenet, ut finem imponat controversiis, easque dirimat, ut concludat, & auctoritate sua dimittat concilium. Quæ omnia ex verbis scripturæ videmus in illo concilio Petrum fecisse. Sic enim est scriptum: *Cum autem magna conquisitio fieret.* Quæ verba significant, magnam primum altercationem de iis, quæ decidenda essent, in concililio extitisse: Act. 5. quã Petrus sic repressit, ut verba quæ sequuntur, ostendũt: *Surgens autem Petrus dixit ad eos: Viri fratres*, &c. Quæ cum dicit, sententiam concilii, & sententiã Spiritus Christi primus pronunciat, atque concludit. Hoc autem videmus in persona Petri, quod in ceteris non videmus. Secundo, loco videmus in eodem vicariam potestatem, & curam quamdam præcipuam utriusque populi. Nam cum ii, qui ex circumcisione erant, iis, qui ex gentibus credidissent, ut eadem fides communis secum erat, sic quoque idem legis onus commune esse vellent, ille, tamquam judex, & pastor utriusque populi, qui jam unus esset factus, jugum legis sic

ſic ab utriſque detraxit, ut ejus ſententiæ in hoc A reſiſtentes magna verborum auctoritate deterruerit, cum eos graviter increpans ſic ait: *Quid tentatis imponere jugum*, &c. Quibus verbis ſe vere Chriſti vicarium oſtendit: qui venit ut ceremonias, grave legis jugum, a ſuis tolleret, ac pro eo ſuum leve & ſuave eiſdem imponeret. Auctoritatem vero, quam ei Spiritus Chriſti dederat, valuiſſe in hac cauſa, illud maxime indicat, quod nemo auſus fuit in concilio ſe ei opponere, ſed, ut eſt in actis, Petri ſententia pronunciata, *tacuit omnis multitudo*: cum tamen conſtet, in illa multitudine fuiſſe Phariſæos aliquot, qui extra concilium pertinaciſſime contrariam ſemper ſententiam defendiſſent, & hanc B oppugnaſſent: verum illi tum auctoritate Petri commoti, tacuerunt: qui vero poſtea verba fecerunt, omnes ejus ſententiam approbarunt. Cum autem hæc in Petri perſona videmus, omnium eorum, qui in Petri cathedra ſucceſſerunt, partes in conciliis videmus: quæ maxime in hoc extare debent, ut controverſias dirimant, ut gravitatem oneris a populi Dei cervicibus detrahant, & ut concilium dimittant, omniaque auctoritate Petræ fidei, in fundamento eccleſiæ politæ, faciant. Sed hoc ad modum decidendi controverſias pertinet, de quo poſt dicemus. Nunc vero non tam de modo, quam de perſonis C loquimur, quæ intereſſe ſolent in conciliis, quas omnes iis perſonis, quæ in Hieroſolymitano concilio interfuerunt, ſignificatas eſſe diximus, & tamquam in archetypo concilio deſignatas, atque expreſſas.

QUÆSTIO XXXVII.

Quid in Pauli & Barnabæ perſonis animadvertimus, qui ſecundo loco verba fecerunt in illo concilio?

RESPONSIO.

In his quidem eorum perſonam agnoſcimus, D quorum eſt referre ad concilium de iis, quæ pacem eccleſiarum turbent: quemadmodum illi retulerunt de controverſiis, quæ fuerant in eccleſiis gentium excitatæ per eos, qui erant ex circumciſione, ad quas decidendas concilium eſt congregatum. Horum autem oratione videmus ſignificatum eſſe officium eorum omnium, qui pro pace eccleſiarum ad concilium mittuntur: quorum partes ſunt, ut tam opus ſatanæ, quod totum in fidei puritate tollenda verſatur, quam opus Dei ad eamdem confirmandam exponant, demonſtrentque, quantum fieri poſſit, ea quæ ipſi re ipſa de gratia Dei ad confirmandum robur E fidei ſunt experti in illis eccleſiis, a quibus ſunt miſſi: quemadmodum Paulus, & Barnabas miraculis per ipſos editis fidem, & ſententiam Petri confirmarunt. Huc enim pertinet omnis eorum oratio, ut ſignis, miraculis, atque operibus confirment, eam eſſe Dei voluntatem, & veritatem inflexibilem, quam Petri fides propoſuit. Horum autem verbis, per opera confirmantibus doctrinam fidei a Petro expoſitam, ſuccedit oratio Iacobi, qui eamdem confirmat per ſcripturas. In Iacobi vero perſona ſignificari intelligimus perſonam ſingulorum epiſcoporum, quibus certæ eccleſiæ ſunt commendatæ, quorum officium in conciliis per ipſam Iacobi orationem ſatis etiam ſignificatur.

QUÆSTIO XXXVIII.

Quid tandem extat in Iacobi perſona, quod ad epiſcoporum, qui ſingulis præſunt eccleſiis, perſonam, & officium in conciliis declarandum pertineat?

RESPONSIO.

Hoc primum, ut Petri doctrinam de fide confirment, quemadmodum Iacobus fecit: hoc enim commune omnium, & ſingulorum epiſcoporum eſſe debet: deinde, ſi privatæ eorum eccleſiæ aliquid vel conſuetudine, vel lege receperint, quod non adverſetur ſinceritati doctrinæ fidei, verum ejuſmodi eſſe videatur, ut eo ſublato, periculum ſit, ne caritatis vinculum rumpatur. Hoc quidem ut quiſque in ſua eccleſia experitur, ſic proponere poterit, quemadmodum Iacobus fecit: qui cum Hieroſolymorum eſſet epiſcopus, quæ civitas ex gente circumciſionis tota conſtabat, licet, quod ad ipſam veritatem pertinebat, abunde, idque per ſcripturas, declaraſſet, per fidem Chriſti legis jugum ab iis, qui Chriſti fidem acceperant, excuſſum fuiſſe, & in hoc Petri ſententiam confirmaſſet: tamen, quia videbat, ſi gentes hac libertate in omnibus uterentur, ut nulla ab eis ratio veteris Iudæorum conſuetudinis haberetur, quibus cum fide jam conjuncti erant, caritatem inter eos firmam manere non poſſe, ſed ſuas potius oves per contemptionem moris ſui ſcandalum paſſuras, hoc ad concilium retulit, ut, quæ ex antiquis eorum moribus, ſalva fidei doctrina, ad retinendam pacem, donec magis adoleſceret fides, obſervari poſſent, ea ab utroque populo obſervarentur. Qua in re nec ab ipſo Petro, nec a reliquo concilio repulſam tulit: verum in hanc ſententiam decretum, ipſo Spiritu ſancto dictante, ſuffragiis omnium eſt factum, ut nihil ultra oneris gentibus imponeretur, niſi ut abſtinerent ab iis, quæ immolarentur idolis, a ſuffocato, & ſanguine, itemque a fornicatione. Hoc vero onus erat caritatis, non fidei onus: quod quale ſit, & quo pacto hæc diſtinguantur, poſtea, ut ſpero, explicabimus. Nunc in eo verſamur, ut ex perſonarum diverſitate, quæ jus dicendi ſententias, decernendi, ac judicandi in illo concilio Hieroſolymitano habuerunt, quod archetypum, exemplumque reliquorum omnium conciliorum fuiſſe intelligimus, ſcrutemur, ad quos maxime pertineat in ceteris conciliis eodem jure uti.

Huc autem quærendo pervenimus, ut intelligamus corpus ipſum concilii ex illis conſtare, qui curam gregis habent: ut in exemplo Petri, apoſtolorum, ac ſeniorum videbimus, qui in hoc Hieroſolymitano concilio interfuerunt. Licet autem, quod ad munus prædicandi verbi attinet, par auctoritas, & eadem mandata omnibus apoſtolis a Chriſto data eſſe videantur, cum illis dixit: *Ite in mundum univerſum, prædicate euangelium omni creaturæ*: tamen in hoc *Marc. 16.* concilio, in quo Petrus ipſius Chriſti vices geſſit, ceteri apoſtoli eorum potius perſonam referunt, qui in partem ſolicitudinis ſunt vocati, quam eorum, quibus una cum Petro per orbem prædicandi euangelii cura eſt commendata. Tales autem poſterioribus ſæculis agnoſcimus fuiſſe, & nunc eſſe, primates, archiepiſcopos, epiſcopos, abbates.

Quas vero Petri videmus primas partes fuiſſe, ut doctrinam fidei ante omnia explicaret, quæ explicatio tamquam fundamentum eſſet ad diſ-

solvendas omnes controversias, has dicimus esse præcipuas partes Romanorum pontificum, qui in Petri locum successere, in omnibus conciliis, ut ante omnia, & contra omnes procellas controversiarum, fidei Petri explicationem proponant, atque opponant: ceterorum vero omnium, qui in conciliis intersunt, ut hanc fidem non solum probent, sed omnibus argumentis confirment. Hoc autem fundamento consensus in una fide jacto, tum quidem, si quæ sint in singularum ecclesiarum moribus, vel antiqua consuetudine, vel lege introducta, quæ etsi non usquequaque nudam illam fidei sinceritatem referant, modo tamen ei non repugnent, tum nec se difficilem præbere debet is, qui Petri locum tenet, in assentiendo infirmitati gregis, donec fides magis adolescat: nec tacere debent, qui in singulis ecclesiis præsunt, infirmitates gregis sui, sed in concilio proponere. Cujus rei exemplum in Petri, & Iacobi personis, ac sententiis, atque in ipso concilii decreto habemus. Sed hæc magis pertinent ad modum componendi controversias: de quo nunc, quoniam de personis satis dictum videtur, quærendo investigare conabimur.

QUÆSTIO XL.

Qua ratione & via usi sunt, qui in concilio Hierosolymitano præfuerunt, ad componendas controversias? Ex illius enim concilii exemplo dixisti modum elici posse omnium dissensionum, quæ ad religionem pertinent, sedandarum.

RESPONSIO.

Hoc quidem facilius intelligemus, si, quo auctore controversiæ in ecclesiam irrepserint antea, ac perpetuo irrepant, dixerimus. Hunc autem Christus ostendit, cum prævidens, *Matth. 13.* ac prædicens zizania, quæ inimicus homo superseminaturus esset in agro ecclesiæ suæ, tritico prius ab optimo agricola sato, eum ipsum, *Luc. 22.* cui curam ecclesiæ relicturus erat, sic alloquitur: *Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum.* Satana ergo impulsore intelligimus omnes in ecclesiam introduci controversias: quas quidem tollendi modum unum futurum Christus ipse significavit, illum scilicet, cum statim subjicit. *Ego autem rogavi pro te* (Petrum appellans) *ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Unum hunc modum ostendit Christus dissolvendi omnes controversias, nempe unam illam Petri fidem, oratione sua ad patrem mixtam, ac roboratam. Et sane hoc Hierosolymitanum usum in maxima omnium controversia tollenda.

QUÆSTIO XLI.

Quo pacto per hanc Petri fidem in illo concilio sedatæ sunt controversiæ, ut ex eodem, quid in ceteris conciliis fieri debeat, in quibus de componendis controversiis agitur, exemplum capi possit?

RESPONSIO.

Hoc, ut prorsus intelligamus, quemadmodum jam ex Christi verbis auctorem omnis discordiæ, & controversiæ cognovimus, ita, quidnam sit, quod controversas causas faciat inter homines, ex communi hominum sensu investigandum esse. Hoc vero constat inter omnes, qui contendunt: quicumque auctor fuerit contentionis, cum semper hanc contendendi causam præ se ferre, quod sibi ab eo, quo-

A cum contendit, aliquid sit detractum, quod vel ad honorem, vel ad commodum ipsius pertineat, vel denique quod ei aliquo modo carum sit, aut jucundum, ob idque contendere, ut sibi satisfiat in eo, quod ita est detractum. Hinc omnium controversiarum cum in religione, tum in rebus civilibus causas, originemque duci, communis vita satis docet. Nam qui religionis causa contendit, is semper aliquid de honore Dei & pietate detractum ab eo, quocum contendit, arguit: qui rerum civilium causa, ob honorem, vel commodum sibi detractum, litem se intendere præ se fert, vel ob utrumque, aut denique ob id, quod quoquo modo carum, gra-
B tumve habeat: finem vero contentionis apud homines non malignos (cum malignis enim frustra quæritur pax) tum fore, cum ea, quæ ablata judicantur, integra restituuntur.

Hoc omnium controversiarum fundamento patefacto ad illam controversiam considerandam revertamur, quæ composita est in concilio Hierosolymitano, ex cujus compositione exemplum reliquas omnes componendi, quæ in ecclesia nascuntur, capi posse diximus. *Act. 15.* Videamus autem primum ejus originem: quam facile intelligemus, si prius personas eorum cognoverimus, qui ejus excitandæ auctores fuere. Simul enim intelligemus, quænam erit controversia.

De iis autem, a quibus illa excitata est, ita scriptum est in Actis: *Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes:* *Act. 26.*
C *Quia oportet circumcidi eos* (populum gentilem intelligentes) *qui fidem receperant: præcipere quoque eis, servare legem Moysis.* Quales porro fuerint Pharisæi, divus Paulus in sua ipsius persona satis explicat, cum, ad regem Agrippam verba faciens, vitæ suæ præteritæ rationem reddit in hunc modum: *Galat. 1.* Et quidem vitam meam a juventute noverunt omnes: quoniam secundum exactissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus. Cur vero exquisitissimam sectam, omnium appellet, in epistola ad Galatas, de se ipso etiam loquens, sic declarat: *Audistis enim conversationem meam aliquando in Iudaismo: quoniam su-*
D *pra modum persequebar ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Iudaismo supra multos æquales in genere meo abundantius æmulator existens, paternarum mearum traditionum.* Tales ergo erant apud Iudæos Pharisæi, qui severius observarent paternas traditiones: ex quibus qui conversi fuerant ad fidem, ii, pristinæ adhuc sectæ vestigiis insistentes, cum viderent gentes, quæ fidem receperant, legis observatione solutas in populo Dei numerari, hic quidem conqueri, & contentiones movere cœperunt: ob id vero conquerebantur, quod detrahi in hoc & honori Dei, qui legem dederat, & sibi ipsis putabant, qui se per legem, quod eam exactius aliis servarent, cum ceteris gentibus, tum etiam
E genti suæ præstare existimabant. Hæc fuit illorum querela: quæ quo modo per concilium sublata fuerit, nunc quæramus.

QUÆSTIO XLII.

Quomodo per concilium Hierosolymitanum de fide, & legis observatione quæstiones sublatæ fuere?

RESPONSIO.

Ut in summa dicam per verbum fidei, & caritatis. Eodemque modo apud omnes non malignos omnes omnium temporum controversiæ

troversiæ sedari possunt. Quod sic erit apertum, A si naturam verbi fidei in Iesum Christum, filium Dei vivi, primum aliqua ex parte declaraverimus, deinde caritatis.

QVÆSTIO XLII.

Quomodo per concilium Hierosolymitanum de fide, & legis observatione quæstiones sublatæ fuere?

RESPONSIO.

Nihil prosus, si loquamur de iis discordiis, quas multo inter se homines exercent. Immo contra videmus, Christi fidem prædicatam semen discordiarum cum omni genere hominum, pacem vero cum Deo secum afferre. B

QVÆSTIO XLIII.

Quid tandem inest in natura verbi fidei, quod illud profitenti dissidium cum omnibus pariat?

RESPONSIO.

Hoc scilicet, quod homini omnia auferat, quæcumque humano judicio vel honorifica, vel commoda, vel denique quoquo modo grata, aut jucunda esse possunt. Nec vero solum externa bona aufert, cujusmodi sunt divitiæ, honores, amici, propinqui, parentes, sed legem ipsam Dei, atque ipsum tandem hominem a se ipso abstrahere, ac divellere profitetur. Sic enim auctor ipse fidei palam dixit, cum hominem per C fidem ad se vocaret: Qui non odio habuerit patrem, & matrem, non est me dignus: & qui non reliquerit patrem, & matrem, adhuc autem & animam suam, non est me dignus. Quæ cum ita sint, quid mirum, si discordiarum segetem fidei verbum secum afferat? Quid mirum, si universus orbis contra sinceræ fidei prædicatores omni tempore conjuret? Id quod Christus ipse auctor fidei, cum discipulos suos, hujus doctrinæ magistros, in orbem mitteret, illis eventurum prædixit: *Et eritis*, inquit, *odio omnibus hominibus propter nomen meum*: nullum excipiens genus hominum. Idemque naturam hujus fidei, quam apta esset ad discordias suscitandas, magis explicans, dicit de se ipso, qui cum verbo fidei venerat: *Nolite arbitrari, quia venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Veni enim separare hominem adversus patrem suum, & filiam adversus matrem suam, & nurum adversus socrum suam, & inimici hominis, domestici ejus.* D

[Margin: Luc. 14. — Luc. 21. — Matth. 10.]

Vt autem summatim dicamus, qui summas tantum rerum, & argumentorum attingere, non doctrinam aliquam explicare hoc scripto aggressi sumus: hoc prorsus inesse in natura fidei videmus, ut ab hominibus semper existimata sit ea omnia evertere, quæ præclarissima in rerum natura habentur, ut quæ, quo magis explicata sit, hoc magis talis existimetur, sic ut leges etiam cum humanas, tum divinas labefactare, & quasi naturam hominum, atque omnes bonos mores, & consuetudines abolere, atque extinguere videatur. Hæc enim omnia objecta sunt & Christo, & discipulis ejus, primis verbi fidei seminatoribus: cum tamen nihil horum re vera sic evertat, ac tollat, ut non omnia cujuscumque generis fuerint bona propter eam, & per eam amissa, vel relicta, multo copiosiore mensura reddat, ac restituat. Nec enim illos audiendos esse ullo modo censemus, qui sic solam fidem prædicant, ut piis caritatis actionibus detrahant: qui ignavis nihil agendi, impigris ad actiones male agendi occasionem, & licentiam E suo perverso loquendi modo præbent: quos non tam perverse quidem, quam impie prædicare fidem existimamus, dum vel parum curare, vel prorsus contemnere leges, & majorum instituta docent. Nec enim, quam prædicabant apostoli, per quam justificantur impii, fides ejusmodi fuit, sed quæ per caritatem operatur. *Numquid autem*, inquit apostolus, *legem per fidem destruimus? Absit: sed statuimus.* Quæ ergo legem roborat, quæ lucet, quæ divitem facit hominem in bonis operibus, quæ destructa instaurat, hanc fidem illam esse dicimus, quæ Iesum Christum redemptorem recipit.

[Margin: Galat. 5. — Rom. 3.]

Nec tamen negamus, etiam ex hac quoquo modo prædicata occasionem scandali sæpe arripi ab hominibus sui amantibus, quales magna ex parte omnes sumus. Hoc vero est, quod hactenus diximus, fidem prædicatam apud homines, eorum scilicet culpa, atque malitia, tumultus potius, quam pacem initio gignere, & ob hoc solum gignere, quod nemo suorum bonorum spoliationem libenter audiat, sed pro iis omnibus libenter pugnet. Hoc autem primum est in officio fidei, ut hominem humanis bonis spoliet: quorum loco divina postea tradit, & hominem tandem in integrum restituit. Sed hanc moram non fert hominis sui amantis impatiens natura: & ideo ad nomen spoliationis clamor statim, & tumultus oritur: ad quem sedandum una duntaxat relinquitur, nempe prædicatio caritatis, verbo fidei conjuncta: quæ eadem est, per quam apostoli controversiam illam magnam de fide, & lege in concilio Hierosolymitano sustulerunt.

QVÆSTIO XLIV.

Quo tandem modo sublata fuit illa controversia?

RESPONSIO.

Cum Deo redderet, quod Deo debitum esset, & homini, quod homini, id vero per explicationem verbi fidei, & per decretum caritatis est factum.

QVÆSTIO XLV.

Quo modo fidei verbum reddit Deo, quod est Dei?

RESPONSIO.

Cum totam spem salutis in uno Deo patre per unum Iesum Christum, filium ejus, ponit, id vero Petrus tanta vi orationis facit, explicans salutis nostræ fundamentum, ut interponentes legem in partem salutis, tentatores Dei appellet, legemque ipsam onus non ferendum dicat, denique illam doctrinam, quæ hoc doceat, non doctrinam salutis, sed eversionem animarum esse concludat. Hoc ergo modo verbum fidei reddit honorem Deo in Christo, & per Christum, cum per fidem in Christo totum hominem, quasi holocaustum, Deo immolat, Deo autem, & hominibus quod debetur, reddit, cum legem a fide removens, eam tradit caritati. Injuriam enim tam Deo, quam hominibus facit, qui legem prorsus solvit, præsertim cum, lege sublata, ne commercium quidem homini cum homine, esse possit, in lege autem suam Deus gratiam coram hominibus lucere velit. Majorem vero injuriam facit cum Deo, tum hominibus, qui legi justificationem tribuit, cum sibi hujus gloriam Christus sine lege vindicet: onusque intolerabile hominibus imponitur, cum lex sua propria virtute in partem salutis cum fide se immiscet, & ideo, ut Dei Patris honori in Christo, & hominum saluti, & consolationi, atque imbecillitati

becillitati ad ferendum tantum onus consulatur, legis jugum a fide ad caritatem transfertur: cum caritate vero conjuncta lex jam non jugum grave, sed suave est. Et sic omnibus, quod debetur, facile redditur: omnesque controversiarum causæ tolluntur, quemadmodum in illo concilio Hierosolymitano factum videmus: in quo hoc videmus: cum lex a fide remota caritati traderetur, tantum abfuisse, ut illa ab iis negligeretur, quibus sic est tradita, ut ad minutissima quæque legis observanda iidem promptos se ostenderint. Id quod decretum illud communi omnium consensu factum de abstinendo a suffocato, & sanguine, & idolothytis, quæ minima erant in lege, maxime declarat. Per illud autem, quod ex caritate factum est, decretum, omnis scandali materia est sublata, &, quæ Dei erant, Deo, & quæ hominum hominibus reddita. Si vero hæc, quia brevius, ideo obscurius sint dicta, quæramus iterum de iisdem.

QUÆSTIO XLVI.

Quid est, quod dicis, legem, quæ omnia nostra opera complectitur, in parte fidei, per quam pacem habemus apud Deum, minime ponendam, sed caritati totam subjiciendam? quo modo hæc intelliguntur?

RESPONSIO.

Hoc quidem modo ab omnibus intelliguntur, si unusquisque suum ad salutem ingressum, qui est ingressus ad Deum patrem, & ad Iesum Christum, primum consideret, deinde egressum ad homines propter salutem aliorum. Illum enim efficit fides ascendens, hunc caritas descendens, quæ a vera fide proficiscitur, & cum ea, si tamen sit, conjuncta est, itaque descensus ad homines propter eorum salutem est caritatis effectus, sicut ascensus ad Deum fidei. *Accedentem enim ad Deum oportet credere*, ejusmodi sane ingressum & egressum videtur significasse Christus, cum dicit se ostium esse, per quem qui introierit, *salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.*

Hebr. 11.
Ioan. 12. & 10.

QUÆSTIO XLVII.

Qualem dicit esse ingressum per fidem ad Christum? quomodo autem in hoc ingressu excutitur jugum legis?

RESPONSIO.

Eo sane modo quo homines solent vitam ipsam per fidem excutere. Simul enim cum vita excutitur jugum legis: quandoquidem lex non dominatur in homine, nisi quam diu vivit. Quod si mortuus fuerit, solutus est a legis jugo: nos autem per fidem in baptismo simul cum Christo morimur. *Quicumque* enim, ait apostolus, *in Christum Iesum baptizati sumus, in mortem ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem*, &c. Quocirca fides per mortem ingreditur ad vitam, & sic per amissionem omnium, quæ in vita honorifica, utilia, aut jucunda esse possunt, ea tamen spe, ut vita nobis reddatur in Christo melioribus bonis affluens. Talem enim Christus vitam promittit quærentibus eam in ipso, & suam relinquentibus. Verum hoc nimis durum iter naturæ hominis videtur. Quamvis enim, vitam feliciorem assequi, nobis semper sit in votis: spoliari tamen nolumus, sed, ut inquit apostolus, superyestiri. Fides vero totum hominem spoliat.

Rom. 7.
Rom. 6.
2. Cor. 5.

A Quare hoc iter naturę nostrę non potest non maxime durum videri, donec Christū ipsum totum amplexetur. Quamquam prorsus ne ingredi quidem, nec vero gressum Christum versus convertere quisquam poterit, nisi Christi Spiritum in seante habuerit, qui gressus moderetur, & moveat. Verum in principio, qui a Dei Spiritu movetur, tamquam infantulus nescit a quo portetur: sicut scriptura dicit in persona Dei: *& ego, quasi nutricius Ephraim, portabam eos in brachiis meis, & nescierunt, quod curarem eos.* Idem accidit parvulis in fide, ut portentur a Deo, & Spiritu Christi, id ipsi tamen ignorent. Ille autem spiritus, quo primum agi videntur, a Spiritu B Christi videtur alienus. Est enim spiritus timoris: & is quidem omnibus tamquam stimulus est, qui eos in via ad vitam cælestem contra blanditias vitæ terrenæ incitet: qui tum quidem maxime adest, & vehementius sentitur: a quo nemo liberatur, donec tandem in Christi morte summam Dei patris dilectionem erga se fidei oculis videat, donec videat, quod dilectus discipulus dixit, qui & vidit, & manibus tractavit de verbo vitæ. Dixit autem: *In hoc apparuit caritas Dei in nobis, quoniam filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per ipsum.* Hoc ergo videns anima fide plena, se ipsam videlicet in Christo tam immenso amore compre- C hensam, simulque contrarium sibi chirographum, nempe ipsam peccati legem, per hanc mortem deletum, quo nihil unquam terribilius humano animo coram Deo objici, & opponi potest, quatenus se quidem amari videt, timorem incipit deponere, & ejus loco amorem concipit: nec tamen sic timorem deponit, ut non plures, & justiores timendi causas videat, quam antea unquam suspicari potuerit, quippe quæ gravitatem casus sui, & totius humani generis magis intelligit, periculum commune omnium, & privatum suum certius aspicit, terrorisque plena videt omnia etiam ea, quæ prius tutissima videbantur: ita ut hic primum timorem domini D didicisse sibi videatur, hic primum intellexisse, quid, & pro quo timendum sit, & majorem vim inimici, quam antea unquam, perspicere.

Osee. 11.
1. Ioan. 1.
1. Ioan. 4.

Luctam enim sibi videt instare non solum *adversus carnem & sanguinem, sed adversus principes ac potestates, adversus mundi rectores, tenebrarum harum contra spiritales nequitias in cælestibus.* Quæ omnia videns, nisi simul videret eum, per quem omnia nostra peccata sunt nobis remissa, *qui delevit, quod adversus nos erat, chirographum, affigensque illud cruci, & expolians principatus, ac potestates, traduxit confidenter palam triumphans illos in semetipso*: jam quidem, E quo propius ad Deum accederet, eo magis timore tabesceret. Sed hos videns triumphos ab eo peractos, a quo se tam immenso amore complexam sentit, & ut sibi via ad Deum Patrem tuta pateret, hæc omnia a Filio Dei, qui idem fuit filius hominis, tam magnifice, & salutariter fuisse gesta: hic quidem contra timorem se armare incipit, & confortari in domino, atque in potentia virtutis ejus. Arma vero jam non hominis, quæ vana & fallacia sunt, sed Dei, quæ ut potentissima sunt, sic numquam fallunt, quoties egredi jubetur, sumit: mandatum enim egressionis jam expectat. Quamvis autem omnium suavissimum experiatur, in eo acquiescere, in quo omnem timorem deposuit: quum se tamen sponsam per fidem agnoscat ejus viri, quem, licet regem omnium, cæli claustra tenere non potuerunt,

Ephes. 6.
Coloss. 2.
2. Cor. 10.
Hier. 31.

Philip. 2. runt, caritate perpetua, atque immensa homines amplectentem, quin, se ipsum quasi exuens, in terram descenderet, forma servi accepta, ut homini, servo peccati facto, & morti æternæ addicto, vitam, & libertatem restitueret, ac locum, & regnum in cælo daret: hic quidem exemplum, & voluntatem sponsi ante oculos Ephes. 6. habens, atque ejus spiritum hauriens, stat etiam ipsa ad egressum parata, accincta lumbos in veritate, induta lorica justitiæ, & calceata pedibus in præparationem euangelii pacis, hanc enim solam causam egrediendi ad homines, ut pacem afferat omnibus, ad quoscumque mittatur, agnoscit, quia eamdem in sponso agnovit, B expectat vero nutum sponsi & domini: quo annuente, sumens scutum fidei, & galeam spei salutis cum gladio spiritus, quod est verbum Dei, statim læta progreditur: quamquam sane nusquam oculos foras convertere possit, quin omnia contraria, omnia paci adversantia videat, statim enim ærumnæ, angustiæ, nuditas, pericula, persecutiones, & gladius sese ei offerunt, & opponunt. Sed nec propter hæc, cælestibus armis induta, terretur, verum cum eo, qui hæc certamina maxime est expertus, ac superavit, dicere audet: *In omnibus autem his superamus propter eum, qui dilexit nos*, quare nec pugnam detrectat, sed ea spe aggreditur, ut in ipso certa- C mine etiam vires sibi augendas fore non dubitet: quemadmodum apostolus Paulus sibi inter pugnandum auctas fuisse fidem, & spem, multis locis testatur, maxime vero ubi ait: *Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro.* Hæc vero tunc satis dicta sint, ut aliquo modo intelligatur, qualisnam sit vel ingressus noster ad Deum in Christo per fidem, vel egressus ad proximum cum eodem per caritatem, & D quo pacto læta, ac salutaria utrobique pascua inveniantur: denique, ut sciamus, quemadmodum in hoc ingressu anima fidelis non prius in spiritu timorem deponere incipiat, quam jugum legis peccati in eodem spiritu ab se remotum sentiat: hic enim primum illam gaudere, & pacem habere ad Deum incipere, postquam se justificatam apud eum in Christo sentit: ac tunc quidem illam egredientem nihil unquam libentius recipere, quam legis jugum, jam non fidei, sed caritatis humeris impositum, & ideo jucundissimum.

Rom. 8.

1. Cor. 1. 1. Cor. 12. Rom. 8.

QVÆSTIO XLVIII. E

Quo argumento cognoscitur quis jugum legis per fidem excussisse?

RESPONSIO.

Hoc maxime, & certissimo, quo quis scilicet ad omnem justitiam implendam, & ad omne legis perficiendum opus se promptiorem & alacriorem præbet.

QVÆSTIO XLIX.

Vtrum hæc alacritas jugum legis excussum declarat, an potius, magis quam antea, hominem legi subjectum?

RESPONSIO.

VTRVMQVE sane declarat: quia hæc alacritas proficiscitur a spiritu, qui datur credentibus. Spiritus vero promptus est ad omnia

A facienda, in quibus voluntas declaratur, ad utilitatem proximi: & quia lex hanc voluntatem maxime declarat, ideo maxime ut legem exequatur, est promptus, est autem idem spiritus, qui & legi dominatur, & servit.

QVÆSTIO L.

Qualis tandem est hic spiritus?

RESPONSIO.

EST Spiritus sanctus, Spiritus paracletus, Spiritus filiorum Dei, *in quo clamamus, abba pater*, Spiritus dilectionis, ex quo maxime Rom. 8. B cognoscuntur, qui maxime cum Christo per fidem sunt mortui: qui vere Christi discipuli sunt. *Ex hoc* enim, inquit Christus ad suos, *cognoscent homines, quod discipuli mei estis, si diligatis invicem.* Est autem hic Spiritus, qui discipulos Christi intus per fidem factos, foras per caritatem educit, ut cognoscantur ab hominibus ad gloriam Dei. Atque hi quidem sunt, quibus & ingredientibus, & egredientibus pascua promittuntur. Denique est idem spiritus, qui in omnibus conciliis generalibus, & in omnium fidelium cordibus præest, semperque præesse debet, qui maxime se ostendit præsidem fuisse in C concilio illo apostolorum Hierosolymis coacto, de quo nunc tam multa diximus.

QVÆSTIO LI.

Quo modo se talem ostendit?

RESPONSIO.

EX illustratione veritatis fidei, rejicientis jugum legis, & ex resumptione legis per spiritum caritatis.

QVÆSTIO LII.

Vbi apparet legem resumptam fuisse?

RESPONSIO.

D IN verbis decreti ipsius concilii, in quo sic est scriptum: *visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil vobis imponere oneris, præterquam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, ac suffocato, ac fornicatione.* Horum enim omnium prohibitio ad legem pertinebat. Quare cum ea fidelibus interdicit Spiritus, legi etiam subjicere eos quodam modo videtur. Act. 15.

QVÆSTIO LIII.

Quo tandem modo?

RESPONSIO.

E PER caritatem. *Dilectio* enim, inquit apostolus, *est plenitudo legis: &, qui diligit proximum, legem implevit.* Rom. 13.

QVÆSTIO LIV.

An, cum in eodem decreto contineatur, ut abstineant a suffocato, & sanguine, & idolothytis, itemque a fornicatione, ideo vero hæc prohibentur, quia necessaria videbantur, a quibus uterque populus abstineret, nos eamdem causam utriusque prohibitionis fuisse intelligemus? Vel tam necessarium fuisse abstinere a suffocato, quam a fornicatione?

RESPONSIO.

MINIME quidem. Nec enim eamdem causam utriusque prohibitionis fuisse intelligimus, nec eodem modo utramque esse necessariam,

sariam, sed unam ad tempus, alteram in omne A tempus. Prohibentur enim sanguis, suffocatum, & idolothyta, ne quod infirmum est, magis infirmetur, ne linum fumigans extinguatur, aut calamus quassatus confringatur: quandoquidem propter illos facta est hæc prohibitio, qui ex circumcisione credentes, nondum ita fide roborati erant, ut veterem opinionem, quæ hujusmodi cibis hominem contaminari judicabant, excutere possent: qui potius fidem adhuc teneram rejecturi videbantur, quam roboratam lege, & consuetudine sententiam, si severius cum illis, nondum matura fide, actum esset, quare horum infirmitatis causa, firmiorum caritati hoc onus caritas ipsa imponebat, ut a suffocato, & sanguine, ac similibus abstinerent, quæ lex imponebat, tamquam pædagogus pueris, contaminationem allatura. Cum vero interdicitur fornicatio iis, qui fidem receperant, longe alia ratio est, hæc enim interdicitur, quia non opinione, ut ciborum esus, sed re vera contaminat hominem. Interdicitur autem, ne, jam per fidem sanctificatus, iterum contaminaretur. *Per fidem* enim, ut inquit Petrus, *Deus corda gentium purificavit, dans illis spiritum sanctum.* Quæ vero *intrant per os, non inquinant hominem, sed quæ exeunt ex corde: qualia sunt malæ cogitationes, adulteria, fornicationes*, &c. Hæc igitur prohibitio semper est necessaria: quia hæc est perpetua voluntas Dei, ut sanctificationem nostram ne polluamus. Prohibitio vero illa ciborum non est semper necessaria: quia non est perpetua Dei voluntas, ut ita fiat, verum tantisper, dum adolescat fides: itaque paulo post, augescente fide in ecclesia, prorsus est abolita, quemadmodum necessario quidem abolenda fuit. Ex quibus satis nunc colligere possumus, cur caritas tam falsam contaminationem, quam veram, tamquam necessaria quæ vetarentur, prohibuerit, ut saluti utriusque populi consuleret. Nec enim populus gentilis minus propensus in eam opinionem fuit, ut fornicationem, qua re vera animi polluuntur, propter diuturnam in sordibus vivendi consuetudinem nullam contaminationem animis afferre judicaret, quam Judæi, ut id, quod speciem tantum, & umbram contaminationis haberet, tamquam re vera contaminaret, abhorrendum ducerent, utrumque ergo prohibuit caritas, unum ad tempus, donec prorsus umbra illa per lucem verbi fidei discuteretur, alterum in perpetuum, quia non in specie, sed revera contaminaret. Ex quibus concludere licebit, etsi idem decretum utrumque prohiberet, & ut necessaria quæ fugerent qui primi fidem receperant, prohiberet, tamen diversa ratione necessaria fuisse, & ob diversam causam prohibita.

Isa. 42.
Act. 15.
Matth. 15.
Marc. 7.
Thes. 4.

QVÆSTIO LV.

An concilia posteriora exemplum hujus concilii Hierosolymitani in decidendis ecclesiæ controversiis sunt secuta?

RESPONSIO.

QVORVM quidem decreta rata sunt habita apud populum Christianum, omnia hanc formam non solum in controversiis decidendis sunt secuta, sed eamdem etiam formam in personis retinuerunt, ut eædem quasi personæ in posterioribus conciliis, quæ in illo primo Hierosolymitano & præfuisse, & sententias dixisse, atque decreta fecisse recta, dici possint.

QVÆSTIO LVI.

Quo tandem modo id fieri posse intelligis, ut eædem personæ in omnibus legitimis conciliis & præsint, & intersint, quæ in primo interfuerunt, cum constet, omnes illos, qui in primo illo concilio interfuerunt, morte interceptos ne ad secundum quidem pervenisse?

RESPONSIO.

AT vero, qui in primo illo præfuit, & in omnibus aliis legitimis conciliis præest, morti minime est obnoxius, imo sic ipse mortem domat, frangit, ac destruit, ut mors ea, quæ morti sunt subjecta, delet. Est vero hic spiritus Dei, spiritus Christi: cujus virtute mortui suscitantur: B per cujus potentiam Christus ipse suscitavit se ipsum: est idem, qui docet, ac suggerit omnia, cum in publicis conventibus, tum in privatis, quæ ad honorem Dei, & ecclesiæ utilitatem salutariter vel decernuntur, vel cogitantur. Idem enim est, *qui operatur in omnibus, & in singulis, prout vult.* Hujus vero organa sunt omnes ecclesiæ ministri. Quemadmodum autem hic in primo concilio Petrum elegit, cujus ore loqueretur, quæ pertinebant ad fidem illam salutarem, per quam ecclesia universa, & in ea singuli stant, & confirmantur, tam Iudæis, quam gentibus, & omni hominum generi: ita etiam Petri sedem elegit, quam apostolicam esse voluit, unde gentes, & nationes Petri fidem, ab ejus successoribus eo modo explicatam, audirent, quo illa primitiis C gentium ab ipso Petro fuit exposita. Sic etiam episcopos privatarum ecclesiarum elegit, & ceteros, quibus animarum curam commendavit, ut eodem officio fungerentur in omnibus conciliis, & conventibus ad confirmandam Petri fidem, quo functi sunt reliqui apostoli, & seniores in primo illo concilio Hierosolymitano, sic ut easdem quasi personas in omnibus legitimis conciliis omni tempore & præesse, & sententias dicere, atque controversias dissolvere, ac denique decreta caritatis plena ad ecclesiæ utilitatem facere, vere affirmare possimus.

1. Cor. 12.

QVÆSTIO LVII.

D *An, ut quisque Petri fidem tenet, sic eumdem etiam Petri locum in conciliis, & in conventibus tenere dicis?*

RESPONSIO.

MINIME quidem. Nec enim Petrus persona privata fuit, ut Simon Ioannis fuit: cujus personam gerunt singuli, qui fidem Petri habent, & beati cum illo dicuntur, sed non propterea Petri personam gerunt. Est enim hoc nomen auctoritatis: quod post confessionem fidei, quam is privatus, ut Simon Bar-Iona protulit, Christus illi addidit, cum diceret: & *ego dico tibi* (Simoni scilicet) *tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo ecclesiam meam.* Quod dum diceret, fecit E etiam eum Petrum, & Petram, ex qua ad omnes privatos beatæ illius fidei doctrinam, tamquam aqua salutaris, difflueret. Hujus vero locum in conciliis, & in universa ecclesia obtinet, qui sedem Petri tenet: quæ eadem sedes apostolica appellatur, & sedes Romani pontificis. Et ideo qui a Romano pontifice mittuntur legati, non tam Ioannis, aut Pauli, aut Leonis legati dicuntur, quæ nomina esse possunt privatorum hominum, quam legati sedis apostolicæ, tamquam si ab ipso non Simone, sed Petro mitterentur, sedem apostolicam tenente.

Matth. 16.

QVÆSTIO LVIII.

QUÆSTIO LVIII.

Quid sibi vult nomen sedis apostolicæ?

RESPONSIO.

IDEM prorsus, ac si diceremus, cathedram apostolicam. Cathedræ vero nomen auctoritatem docendi significat, ut verba Christi ostendunt, cum de iis loquitur, qui in cathedra Moysi sederunt, id est, de illis, qui auctoritatem habuerunt docendi, & interpretandi voluntatem Dei in lege scriptam, quæ auctoritas primum a Deo data fuit: cui numquam successores defuerunt, qui eamdem exercent: de quibus dicit Christus: *Super cathedram Moysi sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo, quæcumque dixerint vobis, facite: secundum opera vero eorum nolite facere. Dicunt enim, & non faciunt*, &c. Illam vero cathedram, quæ fuit cathedra legis, typum intelligimus fuisse ejus cathedræ, quam Deus in Petri persona Romæ erexit: quæ fuit cathedra non legis literæ, sed doctrinæ Spiritus, quæ per os omnium apostolorum prædicata, cum totum orbem peragrasset, tandem Romæ sedem fixit: ubi sanguine duorum maximorum apostolorum confirmata videtur, & quasi testamento relicta ejus urbis episcopis, qui eamdem puram servarent, ut inde tamquam ex fonte quodam, rursus in orbem ad confirmandas ceteras ecclesias derivaretur, atque ideo sedes apostolica Romana ecclesia, vel cathedra Petri appellatur.

Matth. 23.

QUÆSTIO LIX.

Cur potius ecclesiam Romanam dicimus cathedram apostolicam esse, & Petri sedem, quam Antiochenam, quam Hierosolymitanam, in quibus etiam Petrum docuisse constat? De Hierosolymitana sane scriptum est, verbum domini exiit de Hierusalem, &c.

Isai. 2.

RESPONSIO.

QVIA illa potius se desapostolica dicenda est, quæ finem peregrinationis utriusque apostolorum tum Iudæorum, tum gentilium dedit, ex qua seminato jam verbo, eoque ipsorum sanguine quasi rigato, & confirmato, ad sedem quietis sunt profecti, quam ceteræ ecclesiæ, ex quibus illi vel cum verbo primum egressi sunt vel per quas transeuntes verbi doctrinam seminarunt. Exierunt vero ab Hierosolymis cum verbo, & per Antiochiam idem verbum seminantes transierunt, quod tum demum sedem suam fixam habuerunt in ea civitate, in qua ultimum, & maximum testimonium veritati verbi morte, & sanguine ipsorum dederunt. Hæc autem fuit Romana civitas. Hierosolymitana vero fuit cathedra legis, & ideo cathedra Moysis est appellata. Cum vero transactum esset tempus legis, verbum euangelii a Iudæis zelatoribus legis repulsum, tum quidem dixerunt apostoli, *Vobis oportet primum loqui verbum Dei: sed, quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* Atque ita etiam fecerunt. Demum vero apud primam sedem gentium primam sedem verbi collocarunt. Hæc autem sedes fuit sedes Romana, &, hanc Dei voluntatem fuisse, similibus argumentis ostendi, & confirmari potest, quibus Paulus, & Barnabas in concilio Hierosolymitano confirmarunt Petri sententiam de introitu gentium ad fidem sine lege, nempe miraculis, quibus Deus hanc suam voluntatem declaravit.

Act. 13.

QUÆSTIO LX.

Quibus tandem miraculis declaravit Deus voluntatem suam de sede Petri?

RESPONSIO.

PRIMVM quidem illo miraculo, quo sanctus ille vir, idemque doctissimus, atque maximus, fidei, & gratiæ Dei prædicator, se in fide ecclesiæ Romanæ maxime confirmatum scribit, cum, repetitis jam inde a Petri morte usque ad suam ætatem urbis episcopis, perpetua tot sæculorum serie succedentibus, quibus sæculis ecclesia partim ab infidelibus gravissime fuit vexata, intelligeret, ceteris omnibus aliarum ecclesiarum episcopis sæpius deficientibus, Petri successores non modo nunquam a fide defecisse, quamvis omnibus satanæ artibus tentati fuissent, sed ceteras ecclesias, in fide vacillantes, semper confirmasse. Hoc quidem, ut maximo Dei providentiæ miraculo, divus Augustinus scribit se in Romanæ ecclesiæ fide retentum esse, atque confirmatum. Quod profecto ejusmodi est, ut, quo magis quis secum consideret illorum temporum gravissimas ecclesiæ perturbationes, tamquam navis periculosissimo tempestatis genere per tot annos jactatæ, &, quibus confirmantibus in fide controversiæ omnes, tamquam tempestates sedatæ semper fuerint, animadvertat, hoc certius videat, in Petri successoribus uberius impletum fuisse quod Petro Christus promisit, quam in ipsius Petri persona. Quod enim dixit Christus ad Petrum: *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: tu autem aliquando conversus confirma fratres tuos*: etsi post effusum Spiritum sanctum hæc promissio eam vim habuit, ut Petri fides nihil unquam titubarit, tamen post hæc verba cum dominum suum abjuraret, cum non satis adhuc in fide firmum fuisse dicere possumus, nec vero multum laborasse post acceptum Spiritum sanctum in confirmandis fratribus in fide. Qui omnes tum per eumdem spiritum, communiter illis datum, confirmati fuerunt. Vel, si dicere volumus, ab eo etiam in concilio Hierosolymitano, sublata illa de fide, & lege controversia, maxime fratres confirmatos fuisse: tamen, si quis comparet perturbationes ecclesiarum, quibus multorum sæculorum continuatis ætatibus omnes ab hæreticis, satana cribrante, vexatæ sunt: & simul consideret, quo pacto a Petri successoribus fides semper sit confirmata: clarissime videbit, non minus verba promissionis de firmitate fidei ad Petri successores, quam ad ipsummet Petrum pertinuisse, ejusdem certe vim in illis illustrius esse patefactam, & Romanæ urbis episcopos præcipue illo promisso fuisse comprehensos, atque in eodem illam urbem significatam, ubi firmam sedem fides Petri esset habitura.

Iren. idem asserit.

Luc. 22.

Matth. 26.

QUÆSTIO LXI.

An alia miracula afferri possunt, quæ hoc idem confirment?

RESPONSIO.

PLVRA quidem: illud vero maxime est insigne, quod ex Hegesippi, antiquissimi scriptoris, & temporibus apostolorum vicini, historia, D. Ambrosio interprete, didicimus. Scribit enim, Petrum, Neronis sævitiam declinantem, idque hortatu fratrum de urbe relinquenda, ubi jam Christi pastoris vicario munere fungi cœperat, cogitasse,

Hegesippus lib. 3. c. 2.

A cogitasse, atque adeo jam ad ipsam portam in fuga progressum, cum ei Christus ea forma occurrit, qua solent peregrini ad urbem adventantes ad cujus aspectum Petrum primum obstupefactum, ut se paululum collegit, ipsum interrogasse, Domine, quo vadis? Dominum, vero respondisse, venio Romam iterum crucifigi. Quo responso Petrum admonitum, fugam repressisse, & in urbem revertisse. Agnovisse enim ex eo domini voluntatem, cum de genere mortis, quo eum secuturus esset, tum etiam de loco, in quo per mortem ipsum dominum esset clarificaturus. Nec vero mysterio vacare, quod Romæ Petrus martyrii coronam tulerit, vel illud declarat, B quod Hierosolymis eamdem accipere Christus eum non permisit: (Act. 12.) verum, ut illic cum morti adjudicatus esset ab Herode, atque in carcerem conjectus, viam ei ad fugam patefecit, liberans eum per angelum suum e manu Herodis, atque ex omni expectatione populi Iudæorum sic, Roma ne fugeret, per se ipse viam ei interclusit: ut, palmam martyrii in principe gentium civitate accipiens, sedem etiam verbi in eadem constitueret. (Act. 23.) Et sane de Paulo scriptum est in actis, ei Christum dixisse: *Oportet te & Romæ testificari de me.* Vt autem Christus ipse, cum adhuc in terris versaretur, admonentibus quibusdam, ut caveret sibi ab Herode, quod vellet C eum interficere, (Luc. 13.) respondit, *Non capit prophetam extra Hierosolymam perire*: in hoc significans eum, qui venerat, ut legem, & prophetas impleret, non alio in loco, quam Hierosolymis, ubi tum cathedra legis, & prophetarum erat, vitam finiturum. Sic etiam, cum Petrum, licet captum ab Herode, & in carcerem inclusum, Hierosolymis vitam finire non permiserit, & Romæ finire voluerit, in eo sane videtur Romam cathedram euangelii vicario suo futuram satis significasse. Per mortem enim auctoritas cathedræ est constituta, & confirmata. Mors enim, pro Christi præsertim nomine suscepta, in omnibus sanctis omnia gloriosa, quæ de illis prædicantur, D confirmat, sic ut, quæ martyria nominantur, natalitia simul sanctorum nominentur. Et ideo etiam Christus eodem in loco, ubi apud Ioannem in euangelio cathedram docendi Petro commendavit, dicens: & ter idem repetens: *Pasce oves meas*: statim subjungit, quæ ad mortem ejus pertinent, (Ioan. 21.) *Amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cum autem senueris, extendes manus tuas, & alius cinget te, & ducet quo non vis*: in hoc significans, ut interpretatur euangelista, *qua morte esset Deum clarificaturus.* Hæc vero, quæ tum dixit Christus, a Petro non satis percepta in hoc miraculo, E cum e fuga eum revocavit, omnia videntur & repetita, & explicata, maxime vero quod Christus in eo loco subjungit, *Sequere me.* Secutus est enim tum Christum maxime Petrus, cum, eo dicente se in urbem venire, ut iterum crucifigeretur, fugam reprimens ipse in urbem rediit, crucique est affixus. Cum autem hæc senior jam factus pateretur, eum ductum esse quo minime vellet, & ab alio cinctum, eidemque ab aliis manus extensas fuisse, plane constat.

Itaque omnium illorum Christi verborum sententiam, quæ primum Petro dicta quasi ænigmata videbantur, eventus rei clarissimam reddidit, & Petri cathedram Romæ Christi voluntate positam perspicue ostendit: id quod magis etiam confirmant, quæ in ejusdem verbis episcopis, Petri successoribus, mirabiliter eadem divina providentia Christus effecit, cum illis omnia, quæ Petro magnifica promiserat, modo quodam magis illustri præstaret, quam ipsi Petro sunt præstita: eamdemque hanc illorum sedem, quæ Petri cathedra appellatur, supra solium omnium imperatorum, & supra tribunalia omnium principum mundi in oculis omnium sublatam, quasi suo loco positam, collocaret.

QVÆSTIO LXII.

Quæ fuere tandem illa, quæ Petro a Christo promissa, illustriori modo successoribus ejus, quam ipsi Petro, sunt præstita?

RESPONSIO.

PLVRA quidem Petro Christus promisit, omniaque magnifica, & quæ vicariam illam Christi potestatem maxime significarent: (Matth. 16.) quorum aliqua supra recitavimus: in quibus illa fuere maxima, (Luc. 22.) quod ei claves regni cælorum cum potestate solvendi & ligandi eminenter sint traditæ: quod ipse conversus, conversurus esset fratres suos: (Ioan. 21.) quod eidem munus pascendi tam oves, quam agnos, in promissione sit mandatum: quod, cum a piscandi arte abduceretur, illud in promissis habuerit, *Ex hoc eris homines capiens.* (Luc. 5.) Hæc vero omnia in Romanæ urbis episcopis, illustriore etiam modo, magisque admirando, quam in ipso Petro, impleta, eos plane veros Petri successores, & sedem Romanam veram Petri cathedram, divina voluntate constitutam, maxime confirmant. Quod vero ad illud ultimum promissum attinet, cum Petro Christus dixit: *Ex hoc eris homines capiens*, quod sane omnia complectitur, si vel Silvestri solius, Romanæ urbis episcopi, acta spectemus: quis non videt, majore cum miraculo homines ab eo captos, & ad fidem perductos, quam ab ipso Petro ullæ historiæ tradant?

QVÆSTIO LXIII.

Quo tandem modo id factum intelligis?

RESPONSIO.

HOc sane modo: quia, quos Petrus, quos etiam Paulus cepit, tales erant, quales scriptura commemorat: de quibus Paulus ipse, prædam suam explicans, sic ad Corinthios scribit: *Fratres, videte vocationem vestram: quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles*, &c. (1. Cor. 1.) Qui vero ab episcopo Romano Silvestro capti fuerunt, aliud erat genus hominum: quod quidem captum Dei in Christo potentiam multo magis declarat.

QVÆSTIO LXIV.

Quod tandem illud genus hominum fuit?

RESPONSIO.

IDEM sane, quod Christus significavit, cum dixit: *facilius esse camelum per foramen acus introire, quam divitem, in regnum cælorum.* (Matth. 19.) Quo dicto cum valde perculsos discipulorum animos cerneret, ut subsequens eorum interrogatio declarat: statim enim eum interrogarunt, *Quis ergo salvus esse poterit?* Sic eis Christus respondit, apud homines id quidem impossibile esse, apud Deum vero omnia esse possibilia: in hoc plane indicans, eximiam quamdam Dei potentiam ostendi, cum dives aliquis ad fidem convertitur.

titur. Quod si divites non sine eximia quadam Dei potentia convertuntur: quanto major potentia Dei ostenditur, cum ipsos divitum principes, ipsos reges, & imperatores ad fidem conversos videmus? Quæ Dei potentia incepit se primum ostendere in Silvestro, pontifice Romano, majore quidem cum miraculo, quam in ulla hominum piscatione a Petro facta. Immo, quod ad Petrum attinet, ne unum quidem ex hoc hominum genere piscando ab ipso unquam captum fuisse hamo verbi, memoriæ proditum est. Si vero magni miraculi loco narratur, quod de Petro & sociis ejus piscatoribus apud Ioannem est scriptum, eos, cum frustra in piscando noctem, nulla capta præda, consumpsissent, ad verbum Christi, primo mane se illis ostendentis, & in dextram rete eos projicere jubentis, tantam piscium multitudinem cepisse, ut jam non possent illud trahere præ multitudine piscium: si illud item quod eodem loco admirabilem Dei potentiam notans, adjungit euangelista, Petro trahente rete plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus, id scissum non esse: hæc quidem videntur quasi typus quidam piscationis Silvestri, Petri successoris: qui re vera sic rete apostolicum in dextram navigii jecisse videtur, Christo jubente, ut omnes superiores pontifices, quod ad capiendos magnos illos pisces attinet, qui magni homines sunt, quasi nocte frustra piscando laborasse videantur. Vt enim maxime laborarint, nullos tamen ceperunt. Silvester autem, ad Christi vocem in virtute ejus verbi rete in dexteram jacto, magnum illum Constantinum cepit: & cum eo non centum dumtaxat quinquaginta tres, sed chiliades magnorum hominum, tamquam magnorum piscium, cepit, atque e turbulento & naufrago hujus mundi pelago ad terram traxit. Nec vero tam insigne miraculum fuit, quod verbi Christi potentiam declararet, Constantinum in rete fide inclusum, & captum cum tot magnis viris fuisse, quam quod captus e rete non statim exilierit, & quod fidem, tamquam rete, tot magni pisces non disciderint, ac diruperint. Non minus enim admirabilem Christi potentiam fuisse intelligimus in retinendo Constantino, & reliquis simul cum eo per verbum fidei captis, quam in ipso primum capiendo, in quo Christus ostendit magnam illam virtutem verbi, quam vicario suo, Petri successori dedit, per quam in fide ut capti, sic retenti magni isti viri, tamquam magni pisces, fuerunt.

Joan. 21.

QVÆSTIO LXV.

Quam ob causam dicis, majus miraculum fuisse in retinendo Constantino in fide quam in eodem per verbum fidei capiendo?

RESPONSIO.

Ob hanc sane, quod, qui socii, & adjutores ipsi Silvestro, Petri successori, & Christi vicario, ad Constantinum in fide & caritate retinendum esse debuissent, iidem ante ejus oculos quasi naufragium ipsius fidei, & caritatis fecisse visi sunt. Ii vero fuerunt reliqui episcopi, piscatores hominum, quos Petri successor adjutores sibi, & socios accersiverat. Cum enim duo sint, quæ maxime homines intra ecclesiæ rete inclusos retineant, fides & caritas, ex quibus rete ipsum episcoporum, quo

A homines capiuntur, est confectum: cum ipsi piscatores hoc sibi rete a manibus elabi permiserint, se ipsos simul in mare projicientes, quid de præda jam sperari potest? Hoc vero factum in concilio Nicæno legimus. In quo Silvester, Petri successor, Constantinum cum ceteris magnis viris, quasi magnis piscibus, in hoc rete fidei & amoris inclusum, ad terram e fluctibus mundi trahens, ad hoc opus quasi adjutores ceteros episcopos, ut facilius traheret, accersivisset: hic primum tanta contentio inter ipsos episcopos est exorta cum de fide, tum privatis etiam de causis, ut prorsus hoc rete fidei, & caritatis e manibus piscatorum elapsum apparet. Quare, si præda simul elapsa fuisset, quid mirum, quod si unus tantum vim ad retinendum habuit, ut simul prædam ad terram trahere potuerit, quod majus miraculum dici potest?

B

Sed, ut apertis verbis dicamus, quid mirabilius, quam quod ipse Constantinus, adhuc in fide recens, cum tantam de præcipuo capite sententiarum varietatem inter ipsos episcopos, præcipuos verbi fidei prædicatores, videret, eosque ex mutuis querelis vacuos caritate facile judicaret, non vel fidem rejecerit, vel, si illam ex dono Dei se habere probarit, homines saltem, qui hujus prædicatores essent, caritate vacuos cernens, non contempserit. Cum vero neutrum eum fecisse constet, quippe qui in fide constans, homines ipsos propter mutuas eorum contentiones non modo non contempsit, sed dignam materiam ad suam simul fidem, & caritatem exercendam, atque declarandam, judicavit: quis non in hoc agnoscat potentiam virtutis Dei in Silvestro, successore Petri, ad Constantinum in terram, salvo ipso rete, trahendum, cum non solum ipse neophytus in tam validis contentionibus, tamquam ventis agitatus, non defecerit, sed sua fide, & caritate reliquos omnes confirmarit, ab illius scilicet successore confirmatus, pro cujus fide ne deficeret, dominus oravit? Hic vero, id est, in illo concilio Nicæno, in quo Constantini fides explicata simul est, & confirmata, dicere possumus, lapidem illum reprobatum ab hominibus, præcipue vero ab Regibus rejectum in caput anguli, a Deo fuisse electum, atque erectum, eique locum suum supra omnium principum, & regum terræ, atque imperatorum tribunalia sublimiorem datum: quod factum intelligimus, cum Petri cathedræ gloriam Deus per Constantinum illustravit. Hæc autem quo modo se habeant, clarius, ut spero, in sequentibus exponemus.

C

D

Psal. 117.

QVÆSTIO LXVI.

E

Quid tandem sibi vult, quod dixisti, petram ab hominibus reprobatam, in concilio Nicæno primum in caput anguli electam fuisse? An non statim a Christi resurrectione aliquot sæculis ante Nicænum concilium id factum fuit? an non Christi verba illa, quæ prima post resurrectionem cum discipulis habuit, hoc declarant? Cum dixit, data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra. Matth. 28. *Hoc enim mors Christi efficit; qua de re loquens apostolus ait: Quia fuit obediens patri usque ad mortem, mortem autem crucis, ideo Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium & infernorum.* Philip. 2. *Quod*

ergo ad tantum honorem addere Nicænum concilium potuit?

RESPONSIO.

NIHIL prorsus. Nec vero ullum concilium, quamvis sanctum, nec ulla hominum decreta, quamvis justa, & pia, ad Christi honorem qui coram Deo semper splendet, quidquam vel addere possunt, vel detrahere: sed in oculis hominum magis minusve eumdem possunt declarare, & illustrare. Quo magis vero is illustratur in oculis hominum, hoc clarius homines fontem vident æternæ suæ salutis. Quamobrem Christus, suorum salutem patri commendans his verbis eum precatur: *Pater: quos dedisti mihi, volo ut, ubi sum ego, illi sint, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi, qui dilexisti me ante constitutionem mundi.* (Ioan. 17.) Quod ergo diximus, petram ab hominibus reprobatam, in caput anguli erectam primum fuisse in concilio Nicæno hoc sic intelligimus, tum primum in conspectu omnium gentium id declaratum fuisse, quod statim a resurrectione Christi in conspectu angelorum & paucorum testium præordinatorum factum fuit, & cognitum. (Luc 24. Ioan. 20. Mar. 26. Act. 10.) Nec enim ante illud tempus dicere possumus, petram illam in caput anguli prorsus in oculis hominum erectam fuisse, quamdiu ipsa gentium capita, ipsi reges & imperatores terræ non modo Christum, tamquam caput suum, non agnoverunt, sed ipsum ubique oppugnarunt, simul cum gentibus contra eum, & ejus legem, ac discipulos fremuerunt, dicentes: *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum.* (Psal. 2.) Hoc vero non solum impie dixerunt omnia gentium capita jam inde a Christi morte usque ad Constantinum ad fidem conversum, sed crudeliter, nefarieque patrarunt, ipsos Christi servos, tot annorum perpetuo cursu, persequendo, omnique suppliciorum, & mortis genere afficiendo. Quare, cum Constantinus primus fuerit, qui hunc gentium fremitum sua auctoritate, & exemplo compescuit, qui Christum non solum ut prophetam magnum, sed ut verũ Deum agnovit fascesque imperii ei, tamquam domino, & Deo suo, summisit: (hoc enim eum fecisse in concilio Nicæno, acta ipsius concilii declarant) hic primum lapidem illum, ab ædificantibus reprobatum, in caput anguli spectãtibus gentibus, & nationibus, erectum fuisse, dicere possumus, & tum primum in possessionem promissæ a Deo Patre hereditatis, de qua est scriptum apud prophetam: postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: (Psal. 2.) Christum pervenisse cum ipsa capita gentium dominos appellabant, in possessionem, tamquam servos fugitivos, e fuga retractos, recepit. Cum vero fructum hujus possessionis Christus ipse experientia docet, Romanis pontificibus, Petri successoribus, dederit per quorum ministerium hanc hereditatem est adeptus: cum omnia, quæ apud prophetas de gentium obedientia erga Christum, & ecclesiam vaticinantes, sunt scripta de earum muneribus, & donariis: (Isaia. 60. Psal. 44. & 61.) quæ ad hanc ipsam obedientiam & servitutem declarandam oblaturæ essent, in Romana ecclesia perfecta esse videamus, ad cujus pontifices, tamquam ad Christi vicarios, tot sæculorum serie gentes undique confluere solitæ sint, sive quid cum Deo agendum sit, sive cum proximo: in his, quæ ad pietatem pertinent, illorum tribunal tamquam supremum in terris tribunal, & Christi ipsius tribunal agnoscentes: quid hic aliter dicere possumus, quam quod res ipsa loquitur, in sede Romana primum conspectam esse Christi gloriam apud gentes? In ea completum esse, quod Isaias, prærogativam hujus ecclesiæ explicans, futurum prædixit his verbis: *Super te autem orietur dominus, & gloria ejus in te videbitur, & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.* (Isaia 60.) Hæc enim magnifica promissa quæ in aliis ecclesiis persoluta non videmus, ecclesiæ autem Romanæ clarissime, & abunde præstita sunt, quid aliud ostendunt, quam hanc sedem voluntate Dei esse constitutam: in qua quidquid honoris gentes, & omne genus hominum, quidquid obedientiæ filio suo præstituræ essent, in oculis omnium conspiceretur, ac plene intelligeretur, omnem potestatem cum in cælo, tum in terra Christo fuisse datam propter obedientiam mortis in cruce exhibitam? Quod enim Romanæ sedis episcopis tributum fuit, non illis quidem, sed Petro tributum fuit. Nec vero Petro hoc tributum fuit: nisi quatenus vicarium Christi locum Petrum tenere noverant. Quod autem vicario honoris tribuitur, non illi, sed ei, cujus personam gerit, tribui satis constat: ut hoc etiam constat, cum, domini absentis voluntate, honores domini servo tribuuntur, in hoc quidem ab ipso domino servum illum vicarium suum esse constitutum. Domini vero voluntatem fuisse, ut Petri successoribus ii honores externi tribuerentur, qui sibi in terris debebantur, magis declarabimus, postquam aliqua prophetarum oracula recensuerimus, quæ de futura Christi, & ecclesiæ gloria inter gentes, multis ante sæculis scripta sunt, quam Roma jugum Christi suscepisse, &, eadem, quo pacto in ipsa Romana ecclesia, & in ejus episcopis tandem perfecta fuerint, ostenderimus.

QUÆSTIO LXVII.

Quænam sunt hæc prophetarum oracula?

RESPONSIO.

PLURA quidem passim in prophetarum scriptis inveniuntur, quæ gloriam Christi & ecclesiæ inter gentes futuram prædicant. Nos vero ea tantum, quæ apud prophetam Isaiam leguntur, proferemus, qui clarius ceteris, & distinctius non solum quæ ad gloriam Christi in terris pertinent, describit, sed etiam, quæ ad afflictiones, quas semper præponit, & quæ se mutuo semper consequuntur, invicem conjungit. Hæc autem quamvis ad Christum ipsum, unicum caput, & ad universam ecclesiã, quæ est corpus ejus, pertineant: tamen, si illustrius, & eminentius in Romana ecclesia, quam in aliis, cum ea, quæ ad afflictiones, tum vero quæ ad gloriam pertinent, impleta esse constet: eadem profecto illam in universa ecclesia capitis vicarii rationem, & auctoritatem obtinere perspicue declarant: hujus vero generis sunt, quæ de gentium primum, & regum conversione, & obedientia futura, ex eodem propheta paulo ante recitavimus, cum dicit: (Isaia. 60.) *Ecce tenebræ operient gentes, & caligo populos: super te autem orietur dominus, & gloria ejus in te videbitur, & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui.* Hæc autem quis legens, si oculos simul, & aures ad ea cõvertat, quæ vel in Romana ecclesia

ecclesia viderit, vel de illius actis scripta legerit, A aut acceperit, non statim agnoscat in illa perfecta esse ad verbum omnia quæ hic Isaias tot ante sæculis futura prædixit? Quæ in nulla alia ecclesia conspici possunt, ne in ipsa quidem, Hierosolymitana, de qua nominatim loqui propheta videtur: nec vero non vera sunt omnia, si ad Hierosolymitanam ecclesiam referantur, verum non ad illam, cujus lapides & structuras Christus
Luc 19. videns flevit, cum diceret: *Veniet tempus, cum non relinquent in te lapidem super lapidem*, &c.
Mat 23. Nec vero etiam ad illam, quam Moyses cathedram postea Hierosolymis positam gubernabat,
Ephesi. 2. sed ad eam, quæ vivis ex lapidibus structa crevit in templum domini, quæ a Spiritu sancto est B
Ephes. 2. gubernata. Nam qua Hierosolymis ædificata fuit Christi Spiritu ecclesia, hæc Romam per Petrum & Paulum apostolos est translata. Hi enim principes Hierosolymitanæ ecclesiæ Romam cathedrã suam transferentes, eo simul omnem gloriam Hierosolymitanæ ecclesiæ promissam transtulerunt. Quibus recte illud prophetæ
Psal. 44. accommodari potest *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii, constitues eos principes super omnem terram*. Filii enim Hierosolymitanæ ecclesiæ principes super omnem terram constituti sunt, cum, relicta paterna urbe, & paternis traditionibus, ac ritibus, quæ in Christo finem habuerunt, per Christi virtutem Romanos ipsos, rerum domi- C nos jugo fidei ad Christi gloriam subjecerunt. Hanc vero illi gloriosam victoriam non statim sunt consecuti, sed multa ante passi, & per aliquot sæcula omni genere calamitatum, & contumeliarum ab ipsis principibus. Sic enim ad
Luc. 24. hanc gloriam inter gentes pervenit Romana ecclesia, ut Christus ad suam, qui, multa primum passus, ascendit in gloriã patris. Ita ecclesiæ Romanæ rectores cum plus malorum habuissent ceteris omnibus ecclesiarum rectoribus, quo propius aberant ab ipsis afflictionum fontibus, Romanis scilicet imperatoribus, quorum edictis omni genere calamitatum ecclesiæ premebantur, tandem ad Christi gloriam in terris pervenerunt, D ut in omnibus Deus ostenderet, eos fuisse veros filii sui vicarios. Sic enim per trecentos fere annos continuos a Petri morte usque ad Constantinum imperatorem ab ipsis imperatoribus sunt vexati, ut tot annorum spatio, cui numquam deessent, qui Petri cathedram perpetua serie succedentes, regerent, vix tres numerari possint, qui sua morte interierint, sed omnes ab imperatoribus sint interfecti. Nectamen interim sine victoria fuerunt: verum in mediis afflictionibus multos populos, in hisque multos Romanos vicerunt, sic ut in ipsa urbe Roma cathedram etiam suã ponerent. Sed obscura adhuc gentibus victoriæ gloria, & E apud majorem civium partem ignobilis, & contempta hæc cathedra fuit: quam Deus tandem ad honorem filii sui primum in victoria Silvestri de Constantino, deinde posterioribus sæculis sic ornavit, atque illustravit, ut, quæ vetus Hierusalem de iis, quæ ad gloriam, & divitias mundi pertinerẽt a prophetis promissa expectabat (& consecutura quidem erat, si in obedientia,
Isa. 60. & fide permansisset, ad hanc enim refert Isaias omnia sua vaticinia, quæ magnifica illa promissa continebant) hæc omnia ad Romanam ecclesiã, ejus filiam, in fine fundatam, matre propter infidelitatem exheredata, aperte constet esse translata, eidemque donata. Hæc vero nunc ipsa Isaiæ verba, quæ recitabimus, magis explicabunt, & confirmabunt, si res verbis comparentur, & ad rerum normam, quas omnes gentes in Romana ecclesia multis sæculis viderunt, ipsa verba examinentur.

QUÆSTIO LXVIII.

Quænam sunt illa, quæ vetus Hierosolyma expectabat per prophetam Isaiam ecclesiæ sub nomine Hierusalem prædicata, & promissa, in quibus, Romana ecclesia, privata omni hereditario jure Hierosolymitana, heres permansit?

RESPONSIO.

Plura quidem sunt, ut supra diximus: nos vero ea sic pauca contrahere possumus, si benedictiones interiores, & spirituales (ut more ecclesiæ loquamur) simul cum externis & carnalibus benedictionibus conjungamus, utraque enim Hierosolymitanæ ecclesiæ sunt promissa, quæ quia, spretis spiritualibus benedictionibus, corporales solas mente, & voluntate sequebatur, utrisque simul privata fuit. Romana vero quia spirituales sibi tãtum proponebat, utrisque abundavit. Sed hæc ordine quodam, & eodem quem servat propheta, examinantes persequuntur: ut videamus, quo pacto, quæ ecclesiæ, & populo Israel sub nomine Hierusalem promissa olim fuerunt, in ecclesia Romana tandem gentibus sint persoluta.

QUÆSTIO LXIX.

Quidnam primum locum in illis promissis obtinet?

RESPONSIO.

Hoc sane, quod nomine fœderis appellatur apud prophetam, cum dicit in persona Dei: *Hoc fœdus meum cum eis, dicit dominus, spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo.* Hic enim spiritus est fundamentum Isaia 59.
omnium promissorum, est vero spiritus fidei, quem dicit apostolus communem sibi fuisse cum antiquis patribus, cum ait: *Habentes autem eumdem spiritum fidei, credimus: propter quod & loquimur.* Loquitur autem verbum, quod posuit 2. Cor. 4.
Deus in ore ejus: quod non est verbum literæ, quale fuit veteris Hierusalem, sed *verbum spiritus*, quod, inquit idem propheta, *non recedet de ore tuo, & de ore seminis tui, a modo usque* Isaia 59.
in sempiternum.

Est vero idem verbum, pro quo Christus, ecclesiæ suæ vicarium pastorem alloquens, dicit se orasse, ne deficeret. Hoc ergo primum est in promissis, quod præcipue persolutum esse Luc. 22.
in Romana ecclesia, lumen, quod per ipsam ceteræ ecclesiæ consecutæ sunt, atque illius perseveratio in fide satis declarat. Sequuntur enim statim in propheta post hoc in promissum verba Dei ad Hierusalem: *Surge: illuminare, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est:*
quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos, super te autem orietur dominus, & gloria Isaia 60.
ejus in te videbitur. Deinde quia cum hoc spiritu fide est conjunctus spiritus dilectionis, qui est maxime prolificus, statim adjungitur in promissis, *Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent. Tunc videbis, & afflues: & mirabitur, & dilatabitur cor tuum, quando conversa ad te fuerit multitudo maris, & fortitudo gentium venerit tibi*, &c. Hoc ergo promissum numerosæ prolis conjunctum est cum priori, post quod quasi ultimo

ultimo loco sequitur. *Adducam filios tuos de longe, argentum eorum, & aurum eorum cum eis, nomini domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificavit te.*

Hic vero si quæramus, quem propheta alloquitur, quam ecclesiam appellet, cum dicit, *Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt: venerunt tibi*, &c. Hic res ipsa, eventus rerum sic pro Romana ecclesia respondebit, ut non alia interpretatione opus sit, omnes enim, qui vel ad successum rerum in Romana ecclesia respicere velint, statim hæc omnia ei cumulate præstita videbunt, ac persoluta. Nec enim ulla majorem spiritũ fidei habuit, nec firmius in fide perstitit: nulla plures filios per verbum genuit, aluit, confirmavit: nulla rursus majores opes, majores honores adepta est. Nec enim ulla unquam ecclesia ad hunc honoris gradum ascendit, ut de ea dici possit, quod sequitur in promissis apud prophetam: *Gens & regnum, quæ non servierit tibi, peribit.* Quam vere autem hoc dicatur de ecclesia Romana, consensus regnorum, & gentium, ad ejus obedientiam salutis suæ causa certatim olim accedentium, satis ostendit. Quo vero eodem loco additur. *Et venient ad te curvi filii eorum, qui te humiliaverunt, & adorabunt vestigia pedum tuorum*: quam multis ante sæculis in ecclesia hoc vidimus, quod etiam nunc videmus, nempe filios regum, & imperatorum, quorum majores olim omnibus modis eam vexarunt, curvos, & venerabundos ad osculum pedum Romanorũ pontificum, Petri successorum, accedere? Quo pacto autem hæc eadem ecclesia & mamillis regum sit lactata, & lacte gentium nutrita, quæ sequuntur in verbis prophetæ, divitiæ, & opes in ipsam voluntaria oblatione principum, & populorum congestæ, satis declarant. Hæc vero nunc satis sint dicta, ut cum oraculis prophetarum, tum vero testimonio eventus rerum concludamus, ecclesiam Romanam voluntate Dei principem, & matrem ecclesiam esse constitutam, in qua in conspectu omnium gentium gloria filii ejus in terris conspiceretur, & quæ eumdem locum in novo populo, ex omni genere hominum congregato, teneret, quem tenuit, Hierosolyma in veteri, qui ex una tantum natione constabat: id est, ut caput omnium aliarum ecclesiarum existeret, ipsique Hierosolymitanæ civitati in hereditate promissorum succederet, atque eamdem appellationem haberet, quam olim ea sibi soli vindicavit: quam significat Isaias, cum dicit, *Et vocabit civitatem domini Sion sancti Israel.*

QVÆSTIO LXX.

An, si eumdem apud novum populum locum Romana ecclesia obtinet, quem apud veterem Hierosolyma obtinuit, etiam ne illam unicum locum, quo populus conveniret ad adorandum, a Deo electam dicemus? talem enim a Iudæis, & veteri populo Hierosolymitanam civitatem habitam fuisse constat.

RESPONSIO.

Ioan 4. MINIME id quidem. Venit enim hora, inquit ipse Christus, a quo ut verum adorandi modum, & virtutem accepimus, quando non in monte hoc, Samariæ scilicet (ex opinione Samaritanorum loquens) neque Hierosolymis, ut putabant Iudæi, pater adorabitur, *sed in spiritu, & in veritate*: quod tantumdem est dicere, remotis umbris, in veritatis luce, nullo certo præscripto loco. Adoratio enim, quæ certum sibi locũ præscribit, adoratio est umbratilis, non vera, nec spiritualis, nec enim spiritus, qui nihil spectat in adorando præter eum, qui est ubique, & omnia implet, ullo certo loco includi potest, atque ideo hoc tempus veræ, & spiritualis adorationis prævidens spiritu propheta Malachias dicit in persona Dei: *In omni loco offertur nomini meo oblatio munda*, &c. Quare in hoc similem Romanam ecclesiam, quæ in luce, & super montem est posita Hierosolymitanæ, quæ umbra fuit fundata, dicere non possumus, verum in eo simillimam, quod ut ab ipso Hierosolymitana doctrina & modus umbratilis illius adorationis petebatur, quæ se tamquam magistram universo illi populo Dei præbebat, cum in cultu Dei docendo, qui illi tempori conveniebat, tum in corrigendis, atque castigandis iis, quæ ab ea forma, quæ in Moysis cathedra docebatur, discedebant: parem atque adeo majorem auctoritatem, (quanto scilicet majori in re versatur quæ omnem rationem veræ, & spiritualis adorationis complectitur) ecclesia Romana tenet: quam quidem auctoritatem tot jam sæcula in novo populo, per universum orbem disperso, exercuit, ut rerum eventus jam inde ab eo tempore, quo Petri cathedra illic est posita, singulis sæculis declaravit, quibus tot hæreses, tot schismata, tot abusus in ritibus, & moribus ecclesiæ, ejusdem unius auctoritate sublata sunt, & vera doctrina una cum optima morum disciplina in ecclesia cõstituta: eamque ut magistram in omnibus quæ ad religionem, & pietatem pertinent, omnia generalia concilia semper agnoverunt.

Malach 1.

QVÆSTIO LXXI.

An concilia ipsa generalia hanc prærogativam Romanæ ecclesiæ semper agnoverunt?

RESPONSIO.

ILLA quidem concilia, quorum acta rata, & probata in ecclesia catholica fuerunt, ex quibus aliqua expressis etiam verbis hoc declararũt. Nulla autem sua acta rata unquam fore judicarunt, nisi eadem auctoritate Romanæ sedis essent confirmata. Quo nullum majus argumentum esse potest, omnia concilia tamquam principem sedem, & magistram, ac caput ecclesiarum Romanam ecclesiam semper agnovisse. Quamquam non illa quidem a conciliis auctoritatem suam se habere agnoscit, nec vero ab ullo populi cõsensu, aut principis voluntate, sed illam a Christo in Petri persona sibi primum promissam, deinde vero se in plenam ejus possessionem venisse tum cum Petrus, postquam Romæ aliquot eam annos exercuisset, tandem fugam ex urbe parans, ut dictum est, quasi cathedram alio translaturus, ne id faceret, a Christo est prohibitus, qui fugam ejus reprimens, eique in urbe moriendum fore significans cathedræ simul sedem firmam eodem in loco futuram declaravit: quam maxime confirmavit Pauli primum prædicatio in urbe, deinde martyrium eodem in loco, & die, quo Petrus est mortuus. Illum autem cum divina providentia non minore cum miraculo Hierosolymis ex insidiis Iudæorum, & morte liberarit, quam Petrum e manu Herodis in eadem urbe, nec vero passa sit, ut aut ibi, aut in Asia ubi quotidie se mori scripsit, vitam finiret, sed e tot

Hegesip. lib. 3. cap. 2.

Hist. eccl. siast. lib. 2 cap. 13.

Act. 12.

tot periculis, atque adeo præsenti morte eum toties liberavit, & eo reservavit, ut Romæ tandem martyrii coronam acciperet: in hoc quidem satis videtur significasse, in horum duorum conjuncta morte, quorum alter gentium apostolus, alter præputii dicebatur, eamdem utriusque populi, atque ita universi populi Dei futuram magistram ecclesiam, ad quam omnes, tamquam ad unam sedem apostolicam, convenirent: omnes autem ecclesias per orbem dispersas tamquam in unam coaluisse, quarum caput esset illa, quam capita apostolorum sua & doctrina, & morte fundarunt. Hanc vero Dei voluntatem, & consilium fuisse, ut hæc una caput esset, eventus postea rerum, tot regum, populorum, & conciliorum generalium sequentibus sæculis consensus certissimum testimonium omnibus non contentiosis dare potest. Atque hæc quidem hactenus, quæ sine verborum contentione auctoritatem Romanæ ecclesiæ, cum in universa ecclesia, tum in conciliis generalibus ostendant.

Qui autem modus fuerit hujus prærogativæ potestatis exercendæ, in exemplo Petri, qui concilio Hierosolymitano interfuit, & præfuit, ut potuimus, jam ostendimus. Hoc vero illud concilium fuisse intelligimus, ex quo cetera omnia exemplum, & formam capiant, ad quam omnia sua decreta dirigant. Nec enim in summa aliud continent posteriora concilia, quam vel explicationes immutabilis illius fidei regulæ, quam primum illud Hierosolymitanum concilium præscripsit, vel decreta caritatis, quæ nulla certa regula contineri potest, ut quæ omnia omnibus se facit. In ceteris autem conciliis, quod ad personas attinet, quæ judicandi partes habent, idem sane genus personarum interesse solet, quod in primo judicasse, & decidisse omnes controversias legimus, ita ut interpretationes, & simulacra quædam illius unius omnia posteriora concilia recte dici posse videantur.

QUÆSTIO LXXII.

An Nicænum concilium formam illam Hierosolymitani concilii servavit, & quod ad materiam attinet, & quod ad personas?

RESPONSIO.

Eamdem prorsus. Quod enim præcipue tractatum fuit in Nicæno concilio, ad explicationem illius fidei pertinebat, quam Petrus in primo illo Hiersolymitano est professus. Nec vero aliam materiam consultandi habuerunt tria illa posteriora concilia, quæ una cum Nicæno a sancto illo viro Gregorio, Petri successore, non minori in veneratione habebantur, quam ipsa quatuor euāgelia, ut quæ ipsam euāgelii summam explicarent, & summam fidei Petri, expositæ in Hierosolymitano concilio. Nec enim vel Nicænum, vel tria subsequentia concilia cum divinitatem Filii, & Spiritus, & utramque naturam perfectam in Filio explicarent, aliud explicabant, quam Petri fidem, in primo illo concilio expositam. Omnes autem de fide quæstiones, quæ consueto more ecclesiæ primum locum in materia conciliorum obtinent, huc semper spectant. Cetera vero, quæ vel in Nicæno concilio, vel in aliis sunt tractata, omnia pertinent ad disciplinam in ecclesia constituendam: quæ hunc finem habet, ut omnis confusio, quæ dissensionis est parens, vitetur, & ordo caritatis servetur, quod alterum est ex illis duobus, quibus diximus omne

A officium pastoris contineri, ut scilicet gregem accubare faciat. Hoc vero pertinet ad verbum caritatis, quod in se omne genus canonum continet. Nec enim aliud sunt canones, quam regulæ quædam, disciplinam morum, & ordinis in ecclesia complectentes. Quæ omnia a Spiritu dilectionis ad ostensionem fidei proficiscuntur. Priores vero partes pastoris sunt eæ, quæ ad verbum fidei proprie pertinent, per quod grex in pascua introducitur. His porro duobus omnium conciliorum materiam contineri, eorum acta, & decreta perspicue declarant: quæ omnia exemplum & formam habent a primo illo concilio Hierosolymitano. Quod si in personis, quæ in illo interfuerunt,
B & in Nicæno, atque in posterioribus aliqua varietas videatur: tamen non tanta est, ut propterea negemus, primum illud tamquam exemplar posteriorum conciliorum nobis a Spiritu sancto fuisse propositum, quo, tamquam ad archetypum, respicere reliqua omnia deberent.

QUÆSTIO LXXIII.

Quodnam genus hominum est, quod in posterioribus conciliis interfuit, cujus in primo nulla habetur mentio?

RESPONSIO.

Est quidem illud genus hominum, quibus supra diximus difficillimum fuisse in regnum Dei ingressum: idque ex testimonio Christi con-
C firmavimus, cum ait, *Facilius esse camelum introire per foramen acus, quam divitem in regnum cælorum.* Matth. 19. Nam si divites privati (de his enim tantum loquebatur tum Christus) tantam difficultatem ingrediendi inveniebant, quanto majorem hi divites inventuri erant, qui supremos magistratus gererent, circumfluentes non solum divitiis, sed honoribus, & voluptatibus, omnibus denique rebus, quæ hominem tumidum reddunt, & inflatum, ne per angustam fidei portam intrare possit? Quales sunt reges, imperatores, ac principes hujus mundi, qui aliquot sæculis post concilium Hierosolymitanum, vix ostium fidei
D apertum invenerunt, & ideo de illis in primo illo concilio nulla mentio est facta. Hoc vero magnum divinæ potentiæ in Christi nomine miraculum Petri successoribus, ut supra diximus, reservabatur, quod per manus Silvestri in Constantini conversione est ostensum. Nec enim minus miraculum hoc fuit, quam si leones, & ursos, aut tigrides habitare simul cum agnis videremus. Id quod futurum Isaias prædixit, de conversione principum hujus mundi vaticinatus, quos, suo loquendi more, ursos sæpe, & leones, ac pardos appellat, nominibus utens maxime eorum actiones exprimentes. Talibus enim re vera extiterunt in gregem Dei fere omnes mundi principes, præcipue vero Cæsares, usque ad Constantini conversionem: in qua tam insigne
E editum est miraculum, ut, qui ante greges dissipaverant, & devoraverant, per Dei virtutem ad Christum conversi, ad tuendum ipsum gregem domini custodes efficerentur. Talem enim se præbuit Constantinus in Nicæna synodo, tales posteriores imperatores in posterioribus. Et hinc sane ortam dicimus varietatem personarum, quæ in primo, & in posterioribus conciliis invenitur. Quamquam quidem non hæc ejusmodi est, ut propterea formam mutatam dicamus, præsertim cum illi ipsi, qui cognoscendi controversias, decidendi, statuendi, ac

ac componendi partes in primo concilio habue- A runt, semper easdem in sequentibus tenuerint. Nec vero in ullo legitimo concilio unquam mutati sunt. In his enim posteriora primi illius exemplum semper sunt secuta. Imperatorum autem persona postea adjecta fuit sine ulla commutatione earum personarum, quæ in primo concilio interfuerunt, idque maximo divinæ potentiæ miraculo. Ac suum quidem locum, & munus a Deo in conciliis imperatores assignatum habent.

QVÆSTIO LXXIV.

Quod tandem hoc munus est?

RESPONSIO.

Vt Christi, filii Dei, vicarias partes gerant. B Hoc enim munus imperatoribus, Christi fidem professis, Deus ipse pater assignavit.

QVÆSTIO LXXV.

Quo modo Cæsares in conciliis generalibus Christi vicarias partes agere, idque Deo ipso jubente, dicis: si, easdem proprias Romani pontificis esse, omnia, quæ hactenus de ejus auctoritate in ecclesia dixisti, confirmant, consentientibus cum scripturis tum miraculis, quibus suam Deus hac in re voluntatem declaravit?

RESPONSIO.

Non quidem sic proprium dicimus Romani pontificis, vicarias Christi partes in conciliis agere, ut omnes ipse Christi partes in ecclesia occupet, nullas aliis relinquat. Imo, cum nullus sit in ecclesia, qui non aliquod sibi munus a Deo assignatum habeat (nec enim membra otiosa in ea Deus constituit) quatenus quisque in suo munere quidquid facit, ad honorem Dei refert (nemo autem in suo quidquam, sed omnes in nomine domini omnia agunt: hoc enim Christiana regula docet) eatenus Christi domini vicarias partes, cujus virtute omnia, quæcumque Deo patri sunt grata, peraguntur, eum gerere recte dicemus. Ita pontifex quidem Romanus ut caput sacerdotale, vicarias Christi, veri capitis, partes gerit, reliqui vero, ut reliqua membra. At Cæsarem, ut caput regale, Christi etiam vicarias partes agere, recte dicere possumus. Nec enim simplex potestas Christo fuit data: sed ut sacerdos, sic etiam rex & dicebatur, & erat. Rex quidem ab initio fuit, ut Dei filius: ut hominem autem se utramque potestatem accepisse post victoriam de morte, ipsemet testatur statim post resurrectionem, cum de se dicit: *Omnis mihi potestas tradita est in cælo, & in terra.* Matth. 28. In utraque ergo potestate quin suos Christus vicarios habeat, dubitare non possumus: vicarias autem Christi regis partes in conciliis generalibus ad Cæsarem pertinere dicimus.

QVÆSTIO LXXVI.

Quasnam intelligis esse hujusmodi partes?

RESPONSIO.

Eas quidem, quas Christus ipse dum in terris versaretur, satis significavit, cum discipulos suos, quos principes super omnem terram Luca 22 ipse rex regum, & dominus dominantium constituerat, sine sacculo, & pera, ac sine ullo humano præsidio mittens, sola auctoritate regia perfecit, ne quid illis, quod ad vitam sustinendam pertinebat, deesset, sicut eorum ad ipsum responsio declarat, cum ab illis quæreret: *Quando misi vos sine sacculo, & pera, numquid aliquid vobis defuit?* Responderunt enim, *Nihil.* Hic ergo Christus satis se regem etiam terræ ostendit, magis vero, cum populum, se in solitudinem sequentem, & inopia cibi laborantem, non passus est domum inanem redire, sed saturum dimisit: tum vero maxime, cum suos discipulos, calumniis aliorum, & injuriis, atque violentiæ obnoxios, tamquam pusillum gregem, ut ipse eos appellat, ab omnibus his, quamdiu cum illis ut dominus & rex eorum versaretur, semper defendit, Luca 12. In extremo autem vitæ actu, cum ad peragendas sacerdotis partes ipse se, ut agnus ad aram duci pateretur, tamen non sic oblitus est regiæ suæ potestatis, ut non saluti suorum prospiceret. Hanc enim potestatem tum ostendit, cum iis, qui ad se comprehendendum venerant, dixit: *Sinite hos abire*: sicque, ut incolumes dimitterentur, effecit. Ioan. 18. Quod ergo Christus humanis suorum necessitatibus, quod existimationi, quod saluti prospexit, qui omnes erant sacerdotes domini, in eos sane ipse regiam suam potestatem declarans exemplum omnibus regibus dedit, quo pacto erga sacerdotes domini cum in conciliis generalibus, tum extra concilia se gerere debeant.

Has vero partes Constantinus magnus maxime expressit: qui tales Christi sacerdotes invenit, quales Christo in terris versante, fuerunt, C tamquam oves inter lupos. Inter medios enim hostes, ab omni humana ope, & præsidio nudos, indigentia oppressos, & omnium calumniis atque injuriis obnoxios invenit, quos ipse, pro imperatoria potestate, vicarias unici imperatoris partes gerens, his omnibus malis non solum liberavit, sed dignum sacerdotibus Dei locum, & auctoritatem eis dedit. Idemque, quænam essent partes imperatoris, vices Christi gerentis, in conciliis generalibus, maxime in concilio Nicæno declaravit: non tam quidem, cum necessitatibus sacerdotum abunde subveniret, & saluti eorum, atque incolumitati prospiceret, quæ sane magna erant pietatis ejus, & potentiæ in terris testimonia, & fructus: quam cum mutuas D eorum accusationes quotidie fere audiens, quæ ad privatas eorum de privatis injuriis querelas pertinebant, quæ facile indicabant, nec satis illos in fide confirmatos, & caritate vacuos, non propterea passus sit se aut e fidei fundamento deturbari, aut caritate spoliari, ut vel ipsos sacerdotes contemneret, vel eorum doctrinam nihili faceret: sed in hoc potentiam suam, a Deo sibi per Christum, & propter Christi gloriam datam, sic exercuit, ut cum eos in fide debiles inveniret, a quibus ipse confirmari debuisset, caritate illos vincens, in fide confirmarit, ac pacem eam mundo dederit, quæ Christi, domini sui, gloriam, cujus vices regias gerebat, maxime illustrarit.

E Atque hic quidem in hoc uno Constantini facto vis omnis regii muneris, imperatoribus a Deo dati, in conciliis generalibus est expressa: cujus summa hæc est, ut pacem procurent verbo Dei. Ob hanc enim causam oramus pro salute omnium, qui in sublimitate constituti sunt, *ut tranquillam & quietam vitam agamus in omni pietate*, ut inquit apostolus, id est, ut tranquillum cursum verbum Dei habeat. 1. Tim. 2. De eorum enim tranquillitate, & quiete eo in loco loquitur apostolus, qui verbi vel ministri sunt, vel discipuli.

Quia

Quia vero hæc tranquillitas parari non potest, nisi cognitis prius, deinde examinatis difficultatibus de verbo fidei, & amotis omnibus contentionibus, idque communi ecclesiæ consensu: ideo hic primum necessitas concilii generalis exstitit. Et, quia nec in unum locum cogi principes pastores ecclesiæ facile possunt, nisi consentientibus & Cæsaribus, & principibus, in quorum regnis per diversas provincias, suas ecclesias, tamquam tot greges, dispersas habent, nec vero coacti diutius se tueri in conventu possunt, quin plurimis in rebus principum ope, & auxilio indigeant: ideo hic primum consensus Cæsarum in celebrandis conciliis rogari cœptus est, & eorum auxilium, ut rite, & ordine, ac sine periculo, & cum omni securitate omnia fiant, implorari. Hanc ob causam Silvestri pontificis Romani, & B vicarii Christi, hortatu Constantinus magnus dicitur episcopos in concilium Nicææ indictum per edictum suum vocasse: quibus congregatis, sic ipse imperator Dei partes erga illos gessit, ut curarit, ne quid illis deesset eorum, quæ ad tuendam vitam necessaria essent, omniaque eorum securitati contraria depulerit, & eosdem plane tutos atque securos reddiderit.

QUÆSTIO LXXVII.

Christine regis dumtaxat partes Cæsares in conciliis agunt, an vero etiam Christi pastoris.

RESPONSIO.

Præcipue quidem regis partes agunt: si vero dicere volumus, Christi etiam pastoris partes eos agere, idem prorsus dicemus. Tales enim C sunt reges, quibus Christus suas partes commendat, ut sint iidem pastores: pascunt autem homines iis rebus, quas Christus eorum dispensationi permisit, id est iis, quæ pertinent ad corpus: quæ externa bona vocantur: quibus sustentatur vita corporis: ut sacerdos, qui idem est pastor, iis, quæ pertinent ad vitam spiritus, suum gregem pascit. Hujusmodi igitur pastoris personam gerens, simul cum sacerdote summo, & pastore in conciliis, principes, & sacerdotes, tamquam in caulas capita gregis, congregat imperator. Sic enim fecit Constantinus simul cum Silvestro in Nicæna synodo. Si vero ejusdem exemplo illam poten- D tiam in conciliis generalibus adhibeant, per quam æmulationes, & contentiones sacerdotum, quæ sæpe in ejusmodi conventibus publicis gravius erumpere solent, frangere, & mollire possint, ut non modo ipsorum fides & caritas non lædantur, sed ad ceterorum animos iisdem confirmandos valeant: hic etiam Christi sacerdotis partes eos aliquo modo agere, vere dicere possumus.

QUÆSTIO LXXVIII.

An, si sacerdotum, & regum munera Christi instituto sunt divisa, nos recte sacerdotis partes regibus in conciliis tribuere possumus?

E

RESPONSIO.

Aliquas possumus, & sane debemus: quia sine his illi ne regium quidem munus rite obire possunt. Nec vero de regio solum munere hoc dicimus, recte illud aliquas sibi partes sacerdotales adjungere: sed de omni ministerio hominis Christiani plane affirmamus, ut rite fiat, necessarium esse aliquas sacerdotales partes adhibere, sine quibus nemo sane suum munus rite obire potest: quia nemo nisi his duabus partibus

A conjunctis vocationi illi, quæ communis est omnium Christianorum, pie inservire potest. Communis enim vocatio in omnibus, & singulis regiam cum sacerdotali potestatem conjungit, ut ostendunt illa verba primi vicarii, sacerdotis Christi, cum omnibus fidelibus dicit: *Vos autem genus electum, regale sacerdotium*, &c. A sacerdotis vero partibus omnes actionum nostrarum initium capimus. Et hic quidem primus est actus vitæ Christiani hominis, quæ orditur a sacrificio, & oblatione sui ipsius. Ex hac vero oblatione statim nascitur regia, in cujusque animo se sponte offerentis, occulta potestas: quæ tum demum exit in lucem, cum ad interius donum, & ad interiorem vocationem accedit externum Dei voluntatis signum, ex hominum consensu datum. 1. Pet. 2.

Quibus autem utrumque jam obtigit, ii cum apud Deum, tum apud homines vel reges, vel sacerdotes recte & appellantur, & sunt. Potestatem enim in alios exercent. At, quibus nulla externa vocatio accedit, si sint ex numero Christianorum, qui suam vocationem sequuntur, ii quidem omnes spiritu reges sunt, atque etiam sacerdotes, sed in alios nullam potestatem habent, nisi quatenus privati monendo, vel obsecrando. Quod ergo pertinet ad id, quod diximus, Constantinum sacerdotis partes egisse in concilio Nicæno, cum ejus admonitionibus sacerdotes Dei cederent, has quidem partes ut privatus egit. Nec enim externo aliquo signo ad hoc munus vocatus fuit, quemadmodum regium & imperatorium, cui necessario adjunctum fuit sacerdotalis virtutis donum, sine quo regium munus nunquam rite exerceri potest. Omnes vero numeros imperatoris Christiani Constantinus in illo concilio prorsus implevit: quo pacto autem Christi vicarias partes præcipue gessit, ex his, quæ diximus, satis patere arbitramur. Sunt vero illæ quas Carolum V. imperatorem, religiosissimum principem abunde impleturum in hoc, quod ejus consensu indictum est, concilio, eo quidem magis ejus pietas nobis per multos annos explorata, hoc nos sperare jubet, & necessitas temporum id maxime flagitat. Hæc nunc satis erit in genere de officio imperatoris in conciliis dixisse: de quo, ut locus se offeret (offeret autem se maxime) ad majorem ejusdem explicationem sigillatim plura dicemus. Iam vero, cum de personis eorum, qui in omnibus conciliis intersunt, & præsunt, tam multa dicta sint de causa, quæ materiam præbuit convocandi hujus concilii, quod nunc est in manibus, tempus postulare videtur, ut aliquid quærentes dicamus.

QUÆSTIO LXXIX.

Quidnam est, quod materiam, & causam dedit hujus concilii, quod nunc indictum est, convocandi?

RESPONSIO.

Haud simplex quidem causa fuit, sed varia, & multiplex: quæ tamen tribus illis capitibus, quasi terminis, quibus jam ab aliquot sæculis omnis materia conciliorum circumscribi solet, satis, qualis sit, explicatur. Quorum primum est, quod ad explicationem fidei dogmatum, & ad hæresum extirpationem pertinet: secundum, quod ad collapsam morum disciplinam restituendam: tertium, quod ad cōfirmandā pacem domesticam inter principes Christianos spectat, ut externo

QQqqq ij hosti

hosti infideli reipublicæ Christianæ perpetuo insidiati, facilius resisti possit. Hæc ergo in summa hujus concilii nunc indicti materia dici potest: quæ eo quidem amplior est, quo magis corrupta est morum disciplina, quo perniciosiora sunt intestinorum bellorum semina, quo denique potentior est, ac paratior externus hostis ad invadendas Christianorum provincias: ita enim omnia hæc mala his temporibus creverunt, & gravia sunt, ut recte de ecclesiæ corpore, sic affecto, idem pro majore ipsius parte dici posse videatur: quod Isaias, flagella Dei in populum suum explicas, dicebant: *omne caput languidum, & omne cor mœrens, a planta pedis usq; ad verticem capitis non est in eo sanitas*, &c. Atque eo quidem hęc necessitatem imponunt gravissimam cogendi concilii generalis, & difficiliorem reddunt, de excogitandis remediis deliberationem.

Isaiæ 1.

B

QVÆSTIO LXXX.

Quo tandem modo remedia corpori tam graviter affecto salutariter adhiberi possunt?

RESPONSIO.

Eo sane modo, quo Deus adhibuit universo humano generi, cum, respiciens e cælo, ut inquit propheta, vidit eum humani generis statum, quem idem propheta eo loco sic describit: *Omnes declinaverunt: simul inutiles facti sunt: non est, qui faciat bonum, non est usque ad unum: contritio, & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt.* Hoc ergo primum est in modo inveniendi, & adhibendi remedia, ut, qui Dei locum in terris gerunt, Dei etiam oculis populos his malis oppressos aspiciant, deinde id faciant, quod Deus ipse exemplo suo faciendum ostendit, cum genus collapsum instauravit.

Psal. 13.

C

QVÆSTIO LXXXI.

Quinam est hic modus, quo Deus humanum genus perditum restituit, principibus ipsis populorum imitandus?

RESPONSIO.

Ille quidem, quem Christus summus & sacerdos, & rex, in suo exemplo omnes sacerdotes, & reges, qui suam, & populorum salutem quærunt, sequendum docuit, tum cum populorum omnium, qui ejus imperio, tamquam summo regi, & sacerdoti, subjecti sunt, peccata, tamquam sacerdos, in se ipse transtulit, & portavit atque ita Deum patrem homini reconciliavit, ac genus perditum instauravit.

D

QVÆSTIO LXXXII.

Quid? quæso: an summi hujus sacerdotis, & regis vicarius, pontifici Romano, & Cæsari, proponendus est hic modus liberandi populum Christianum a tot malis, quibus propter peccata nunc maxime vexatur, ut Christum imitantes peccata ejus in seipsi transferant, & pro illis Deum patrem deprecentur? Vtrum vero hoc exemplum Christi facile est principibus ad imitandum an ejusmodi potius, quod omnes humanas vires superet? tantumne etiam preces principum valere existimandum est, ut populis salutem pariant?

E

RESPONSIO.

Hebr. 5. Preces quidem tantum valent, quantum unici illius deprecatoris, qui semper *exauditus fuit*

Act. 4. *pro sua reverentia*, virtute nituntur: *nec enim aliud*

A *nomen sub cælo, neque in cælo datum est hominibus, in quo possint salvi fieri.* Quod vero de imitando hoc exemplo dixi in ferendis peccatis hominum, & hac ratione illis corrigendis, hoc quidem sic intelligo, principes imitari hoc exemplum posse, non si ipsi super suam innocentiam populorum peccata tamquam onus sumãt: hoc enim semel fecit Christus, & solus facere potuit, quia solus erat inter mortuos liber, id est, solus inter peccatores justus: Principes vero cũ liberi a peccato non sint, sed iisdem, quibus populus vinculis peccatorum ligati, atque impediti, onus quidẽ populi hoc modo ipsi portare minime possũt, neq; hac via Christi exemplum sequentes, populi peccata portando Deum patrem placare. Quare, hac in parte minime imitari posse Christi exemplum in placando Deo erga populum, dicimus. Verum ob eam causam hoc exemplum Christi proposuimus, ut intelligant principes, si summus rex & sacerdos immaculatus, & innocens non est ipse dedignatus peccatorum populi sui primum ignominiam, deinde etiam pœnam subire, qui nunquam peccandi occasionem dederat, sed contra semper benefaciendi: quid ipsis, qui exemplo populos sæpe corrupere, qui eis ansam peccandi sæpe dedere, faciendum sit? Quam minime eos dedignari oportet, pro populi sui salute se reos facere, pro illis deprecari, & illorum in se transferre? Præsertim, cum nihil sit, quod æque populos ad Deum possit convertere, & ad fontem gratiæ atque misericordiæ adducere, quam pœnitentis animi signum, & exemplum in principe. Eo vero magis necessarium duximus, hoc exemplum magni regis, & sacerdotis principibus ad imitandum proponere, quo vehementius omnes homines ab hoc maxime opportuno malorum remedio natura abhorrere solent, ut aliorum peccata in se suscipiant: qui ne sua quidem fateri volunt: sed in alios potius transferant, imitantes prima illa humanæ & terrenæ generationis capita, qui primi in mundum peccatum introduxere: & introductum auxere, cum salutarem sui erroris confessionem relinquentes, alter in alterum suum peccatum transtulit, vir in mulierem, mulier in serpentem. Per hunc autem modum peccatum crevit, cum peccato omne genus miseriæ: a qua nunquam liberari potuimus, donec divina misericordia hominem nobis dedit, qui idem Deus, & rex omnium fuit: qui non modo sua in alios non transtulit, utpote qui ab omni peccato prorsus immunis esset, sed super suam innocentiam universi nostri generis peccata omnia, tamquam ipse omnium reus esset, recepit. Ex qua humilitate hoc statim est consecutus, ut omnium salvator esset. Quare hoc exemplum, qua possunt ratione, si imitentur ejus vicarii, sacerdotes, reges: spes quidem maxima ostenditur, eos per virtutem regis omnium, cujus vicarias partes agunt, salutis universi populi ministros ad Dei, & domini sui gloriam futuros. Cum vero se reos populi peccatorum facient, vere id quidem ipsi, & juste sunt facturi, quod Christus fecit pro misericordia, statimque illis per hanc justitiam ingressus ad misericordiam patebit. *Iustus* enim, ut inquit sapiens, *in principio sermonis est sui accusator.* Nec vero ullum tot malis, quibus nunc vexatur ecclesia, ut omnia quærantur, præsentius remedium inveniri potest, quam in ipsi concilii exordio humilis ipsorum principum ecclesiæ peccatorum confessio, & sui ipsorum accusatio.

Genes. 3.

Prov. 18.

QVÆSTIO

QVÆSTIO LXXXIII.

Quid tandem istuc est, quod ais? an hoc ipse suades? An probas? An tamquam remedium opportunum tot malis, quibus ecclesia est oppressa, proponis, ut summus pontifex, vicarius Christi summi sacerdotis partes agens, qui in omnibus conciliis, tamquam judex, corrigendis aliorum erroribus præesse solet, in hoc concilio se reum alienorum peccatorum faciat, & judicio aliorum se subjiciat?

RESPONSIO.

NON hoc ego quidem suadeo, ut pontifex judicio subjiciatur concilii inquirentis eum: neque ullo pacto id probo: at nec cujusvis alterius: verum, ut sui ipsius judicio subjiciatur, hoc maxime opto, atque ut etiam in hoc judicio se ipsum condemnet. Hoc enim solum omni eum judicio, & divino, & humano, liberare potest, & ejus judicio in dijudicandis aliorum erroribus majorem vim tribuere. Denique, hæc vera est via, maximeque expedita, ad tollenda omnia, quæ nunc circumstant ecclesiam, mala, & pericula, atque ad firmam pacem & concordiam statuendam. O, si pontifex id agere! O, si Cæsar! si hanc ingressionem in concilium ambo facerent, si hunc primum actum esse vellent, quid non boni sperari posset de ejusmodi concilio, in quo non minus certo argumento Spiritus sancti præsentia ad illud gubernandum, fructuoseque, ac salutariter celebrãdum adesse cognosceretur, quam si in specie columbæ, super sacerdotum capita in linguis igneis sese ostenderet. Nec enim alia virtus, quam Spiritus sancti, talem conversionem animorum facere posset: cujus prima semper actio hæc est, cum mundum reformare statuit, ut mundum de peccato condemnet. Qui vero hanc ab eo condemnationem humili animo suscipiunt, salutem ab ejus misericordia simul suscipiunt. Quare, ut diximus, in concilio, quod salutis omnium causa cogitur, aptissimum hoc erit principium, quod quidem principium ejusmodi concilio, in quo pax, & salus omnium quæritur, egregie convenit. Vbi enim nullum in principibus signum pœnitentiæ ostenditur, parva quidem spes esse potest, per eorum ministerium Deum in populo pacem, & salutem efficere velle; sed potius timeri debet, ne illis tamquam flagellis utatur ad ecclesiam gravius affligendam, dicit autem ipse Spiritus: *Ad quem respiciam, nisi ad humilem, & contritum, & trementem verba mea?* (Isai 66.) Denique, si concilium reformationis ecclesiæ causa, ut uno verbo omnia complectar, indictum sit, tam in capite, quam in membris: si, reformare, non aliud sit, quam vel doctrinam, vel mores ad pristinam formam, a qua sunt dilapsi, revocare: cum hac ratione formandæ ecclesiæ usum videamus (Marc. 1.) primum ipsius fundatorem, & formatorem, ut per pœnitentiam, quæ ad omne genus hominum pertinebat, veram formam induceret: eamdem sane videtur ab omnibus sequendam esse, præsertim ab iis, qui illius locum tenent, si reformare ecclesiam velint.

Vtile ergo quam maxime erit, incipere a pœnitentia capitum: qua quidem audita, reliqua mox membra, atque ea primum, quæ intersunt in concilio, deinde populi, & nationes omnes ad eamdem imitandam alacrius excitantur. Quale vero tandem esse hoc concilium, quam sanctum, quam gloriosum, quam non modo Nicæno, aut

A reliquis subsequentibus, sed ipsi quoque Hierosolymitano, in quo apostoli ipsi interfuerunt, fere comparandum, atque etiam, quanto major esset omnium ordinum, & pœnitentium numerus, quodammodo anteponendum? Quod si super uno peccatore, pœnitentiam agente, teste ipso ecclesiæ capite, ac domino, angeli in cælis gaudent (Luc 15.): quanto majorem novi gaudii materiam universum corpus ecclesiæ pœnitens, quæ crevit tamquam arena maris, angelis ipsis daret, ut iterum atque iterum id canerent, quod in Christi nativitate cecinerunt, *Gloria in excelsis Deo & in terra pax?* (Luc. 2.) Hoc vero omnes sperare, & expectare maxime possumus, si capita ipsa primum virtute Spiritus in concilium per hanc portam ingrediantur. (B) Est enim illa, per quam solam intrat, qui omnibus conciliis primo loco vocatur hymno illo decantato, cujus initium est: *Veni creator Spiritus*, &c. A quo omnia concilia consueto ecclesiæ more exordium ducunt. Frustra autem, quatenus ad singulorum salutem spectat, is vocatur, non patefacta confessionis injustitiæ nostræ porta: quæ eadem est porta pœnitentiæ. Hæc enim causa includitur a nobis Dei misericordia, sine qua nihil nec salutariter concipi, nec verbo, aut opere ad Dei gloriam, & ecclesiæ salutem perfici unquam potest.

QVÆSTIO LXXXIV.

Qua re maxime niti debet legatorum sedis (C) *apostolicæ spes de fructu & prospero eventu concilii?*

RESPONSIO.

PROMISSIS quidem, & verbis omnibus Christi, ipsius ecclesiæ fundatoris, præcipue vero illis, quibus ad ipsum suum vicarium, sedis apostolicæ præsidem, usus est, cum ei futuras ecclesiæ procellas, tamquam navis tempestatibus jactandæ prædicens, sic eum alloquitur nomine appellans: *Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem pro te rogavi, ne deficiat fides tua.* His enim verbis ostendit fontem, & summam omnium ecclesiæ calamitatum, & perturbationum, quæ initium habent a voto (D) satanæ, Christi ecclesiam cribrare, & quassare, expetentis. Hinc enim hæreses, hinc schismata, hinc omnia, quæ ecclesiam unquam turbavere, mala: quæ eo semper spectant, ut Petri fidem turbent, qua subversa, ecclesia simul, tamquam navis quædam fluctibus, obruatur, atque deprimatur. Contra vero hoc tantum periculum, quod innumerabilibus modis a satana intentatur, unum dumtaxat remedium suam Christus orationem, tamquam anchoram firmam, dedit, ut verba ejus ostendunt, cum ad superiora, in quibus periculum ostendit, consolationem adjungens dicit: *Ego autem pro te rogavi, ne deficiat fides tua.*

(E) Hæc ergo illa est firma anchora, quæ nullis tempestatibus moveri potest: qua spes legatorum sedis Petri niti debet in omnibus conventibus & publicis, & privatis, si optatum exitum ad honorem Christi, & ecclesiæ utilitatem consecutura sit. Hæc enim spes neminem fallit. Quid est enim, quod ejus preces non sint impetraturæ, cujus potentia facta sunt omnia, qui semper exauditus est pro sua reverentia? Et sane, cum ille dominus omnium, ut tueretur ecclesiam, quam sibi fundavit, ad orationem, tamquam ad unicum remedium, confugit, idem nos, quo confugere debeamus in omnibus periculis, aperte docuit, (Heb. 5.)

 nempe

nempe ad orationem in Christi nomine & spiritu A adhibitam, non ad vires ingenii, non ad prudentiam carnis, quæ inimica est Deo, non ad potentiam hominum, quibus maxime confidere homines solent. Hoc sane remedium illud est, quod omnia subsidia, sive divina, sive humana, ad se trahit, omnibusque vim suam salutarem infundit, ac tandem salutariter servire ecclesiæ omnia cogit, quare ad hoc semper respicere debent sedis apostolicæ legati, qui pro bono ecclesiæ in conciliis præsunt, fructumque ex iis sperant, si spe sua fraudari nolint. Reliqua enim remedia sine hoc debilia sunt, cum hoc possunt omnia. cum vero dico, in robore, & vi orationis Christi omnem spem legatis de bono ecclesiæ, & fructu B concilii reponendam esse, ipsorum orationem non excludo, verum necessario adjungendam intelligo. Non enim Christus suam nobis orationem in omnibus periculis ad spem solam præsidii, sed maxime etiam ad imitationem tamquam exemplum proposuit. Nam, si dominus precibus ad impetranda bona nostra utitur: quanto magis nos servi, assidui in iisdem, & maxime supplices esse debemus? Verum, ut dominus, & servus inter se infinito intervallo distant, ac differunt: sic utriusque orationis forma, & modus maxime inter se differre debet.

Rom. 8.

QUÆSTIO LXXXV.

Quales debent esse orationes servorum Christi? Et qua in re intelligis diversam esse oportere formam orationis Christi, & servorum ejus?

RESPONSIO.

In hac quidem, quod oratio Christi justitia semper nititur, & ideo in sua ille oratione patris justitiam implorat, sua merita allegat, & per hæc nobis omnia pro justitia impetrat: nostra vero oratio audere non potest, nec sane debet, justitiæ mentionem facere, nisi cum ad Christum respicit, sed misericordia nitatur, oportet, quæ confessione peccatorum imploranda est. Et ideo Christus semper pro sua reverentia est exauditus: D nos nunquam exaudimur pro nostra, ab ipsius Christi justitia separata, quippe qui propter summam nostram infirmitatem, atque injustitiam, ne misericordiæ quidem Dei mentionem facere auderemus, nisi reverentia Christi nobis animos daret, nosque orare juberet. Qualem vero esse oporteat orationem omnium servorum Christi, præcipue autem hoc tempore legatorum sedis apostolicæ exemplum sane orationis Danielis prophetæ, quod in scriptura extat, maxime docere potest, quamquam nobis quidem, exemplo alienæ orationis utentibus, illud maxime cavendum est, ne Spiritui sancto mendaces simus.

Joan. 17.

QUÆSTIO LXXXVI.

Cur hoc nunc ita mones?

RESPONSIO.

Ob hanc sane causam, quia in omni orationis genere, præcipue vero in ea quæ habetur ad Deum, hoc in primis observare oportet, ut mens orantium orationi respondeat, si mendaces esse nolumus. Quod si mentiri, turpe & periculosum est, propter Dei offensionem etiam apud homines: quanto id turpius erit, & periculosius apud Deum, cum longe majus, & impudentius peccatum sit, Deo mentiri, qui novit, & videt corda omnium, quam hominibus? Quare nunc, cum vellem exemplum proponere precum Danielis, quod imitarentur legati, admonendum duxi, hanc formam illis recte convenire, si formam spiritus Danielis habeant. Nec vero hoc præscribo, ut tanto spiritu præditi sint, quanto fuit Daniel, sed in desiderio saltem ei dispares ne sint, qui vir desideriorum ab angelo est appellatus. Dan. 9.

Viri ergo desideriorum sint, oportet, legati, ut illis oratio Danielis conveniat, viros autem desideriorum appello, qui ex animo honorem Dei desiderant, & liberationem populi Dei e laqueis satanæ a quo captivus tenetur: ut olim Daniel liberationem veteris populi, apud Babylonis regem servientis, desideravit: qui sane ob preces, vim ejus desiderii exprimentes, vir desideriorum ab angelo est appellatus De legatorum igitur precibus, quibus uti in inchoando concilio debent, ut concludamus, sic prorsus dicimus, si cum Daniele vere atque ex animo desiderent populi salutem, ac liberationem e laqueis satanæ, & adventum Spiritus Christi ad instauranda omnia, sic eis maxime illius verba convenire. Talibus enim, hoc spiritu præditis, in scriptura tamquam præclarum aliquod exemplar orandi ipsa Danielis oratio est proposita. Si vero suum potius honorem, quam Dei, si suum magis, quam populi Dei, commodum desiderent, caveant in primis, C ne verbis Danielis, vel aliis similibus utantur, caveant, si spiritus adventum non desiderant, ne cantent, quod primo loco in inchoandis conciliis cani solet, *Veni creator Spiritus*, &c. ne forte non creator, non consolator Spiritus, sed destructor & exterminator veniat. Talem enim mittere semper solet Deus iis, qui ficto corde eum invocant, nempe mendacem, & destructoribus destructorem. Si vero legati, ut sane dubitandum non est, adventum Spiritus vere, atque ex animo desiderant, si saltem concupiscunt, ut desiderent: tum quidem Danielis oratione, qua utantur ante hymnum invocantem Spiritum creatorem, nullum aptius exemplum proponi posse censemus. in illa enim precatione sub typo exprimuntur omnia, quæ in hoc rerum statu ecclesia nunc experitur: rebus certe, & personis verba ipsa mirum in modum conveniunt. 3. Reg 22. 1. Cor. 10.

Quare, concludens ea, quæ a me generatim dici possint de officio legatorum, cum ceteris in rebus, tum vero in hac ipsa precandi forma, a qua exordium concilium capere debeat, precationem ipsam Danielis, in scriptura traditam, totidem verbis hoc loco adscribendam judicavi. *Et oravi*, inquit Daniel, *dominum Deum meum, & confessus, & dixi: Obsecro domine, Deus magne, & terribilis, custodiens pactum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua. Peccavimus, iniquitatem fecimus: impie egimus, & recessimus, & declinavimus a mandatis tuis, ac judiciis: non obedivimus servis tuis, ac judiciis: non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo, regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ. Tibi domine justitia, nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Hierusalem, & omni Israel, iis qui prope sunt, & iis, qui procul in universis terris, ad quas ejecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te domine, nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt: tibi autem domino, Deo nostro, misericordias, & propitiatio, quia recessimus* Dan. 9. E

mus a te, & non audivimus vocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas. Et omnis Israel prævaricati sunt legem tuam: & declinaverunt, ne audirent vocem tuam: & stillavit super nos maledictio, & detestatio, quæ scripta est in libro Moysi, servi Dei: quia peccavimus ei. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale nunquam fuit sub omni cælo, secundum quod factum est in Hierusalem, sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos, & non rogavimus faciem tuam domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam. & vigilavit dominus super malitiam, & adduxit eam super nos. Iustus dominus Deus noster, in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus, & nunc domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc. Peccavimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem justitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, & furor tuus a civitate tua Hierusalem, & a monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, & preces ejus, & ostende faciem tuam super sanctuarium, quod desertum est, propter temetipsum. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis, exaudi domine, placare domine, attende, & fac ne moreris propter temetipsum Deus meus, quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum. Hæc Daniel in sua precatione, quibus adjungit: *Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei pro monte sancto Dei mei, ecce vir Gabriel*, & quæ sequuntur quæ etiam ego addenda judicavi, ut admonerem primum quidem meipsum, deinde omnes, qui apud Deum pro populi ejus calamitatibus sumus deprecaturi, & pro bono publico. ut a nostrorum primum peccatorum confessione precum initium ducamus. Nec enim sanctiores sumus Daniele, quem Deus ipse in tribus illis deprecatoribus numerat, quorum preces pro aliis adhibitas apud se plurimum valuisse ostendit, cum dicit, *Si steterint apud me Noe, Iob, & Daniel.* *Ezech. 14.*

Quocirca recte moneri videntur ii, qui pro populi calamitatibus sunt deprecaturi, ne hac orandi forma, quæ a confessione propriæ injustitiæ incipit, apud Deum Patrem uti erubescant, qua tantus propheta est usus: ne forte Christus, per quem omnia bona impetramus, eosdem deprecantes erubescat. Hæc autem orandi forma eo magis videtur inculcanda, quo certius experientia docti novimus, quam omne genus hominum a suorum peccatorum confessione natura abhorreat. Prompti enim omnes semper sumus vel ad nos ipsos excusandos, vel ad nostra crimina in alios transferenda. Quod quidem eo magis timendum est hoc tempore, quod videmus ipsos principes in sacerdotes, hos autem in principes culpam horum malorum, quibus ecclesia premitur, derivare, neminem vero propriam libenter agnoscere. In qua contentione omnium superbissima, ipsique Deo maxime invisa, si perseveretur, parva quidem spes ullius fructus percipiendi ex hoc concilio esse poterit, ex quo nihil expectari possit, nisi majorum forsitan perturbationum, & malorum accessio. Diu enim duraturas esse, timendum est, contentiones, & in conciliis, & extra concilia: neque unquam speranda requies a malis, nisi Deus pater per Spiritum suum nos in hoc concordes primum faciat, ut omnes, & singuli ex corde nos peccatores agnoscamus, & ejus generis peccatores esse confiteamur, ut singuli fere singulorum ruinæ simus causa, unusquisque auctor ruinæ proximi sui, & ordo ordinum, in hoc enim si simus concordes, jam quidem concilium utiliter coactum. & apertum esse, jam portam ad ingressum Spiritus patefactam, nunquam dubitabimus dicere, immo ipsum Spiritum sibi portam aperuisse, qui nos etiam in reliquis concordes faciet, tandemque lætos ex ipso concilio dimittet. Quod ut fiat, ipsum Deum patrem per ejus amorem, quem suæ ecclesiæ verum caput & præsidem dedit, ut exhiberet eam sibi, tamquam sponsam gloriosam, sine macula, & ruga prostrati ante tribunal ejus misericordiæ supplices oramus, semperque orabimus. Huic vero capiti, & sponso ecclesiæ sit omnis gloria, honor, potestas, & imperium una cum patre & sancto Spiritu per æterna sæcula. Amen.

Hæc habui, reverendissimi domini, quæ de negotio, quod mihi commune vobiscum est, omnium illo quidem gravissimo, & amplissimo, generatim ad vos scriberem: partim ut hoc vobis testimonium darem meæ voluntatis, ejusque desiderii, quo mirifice teneor, in tam præclara causa, & societate duorum præstantium pietate, & doctrina hominum, ejus pietati inserviendi, qui Christi vicarium in ecclesia munus gerens, conjunctim nobis suas partes in tam sancto munere dedit: partim quia in iis, quæ communi consensu sunt peragenda, & vicarias interpretationes recipiunt, oportunum esse judicavi, meum vobis sensum nunc quam maxime aperire & declarare. Quod ut efficerem, quantum verbis consequi potui, elaboravi. Etsi vero in omnibus cum studium meum, & desiderium, tum vero operam a vobis probari exopto: tamen alterum horum ejusmodi est, ut in eo semper a vobis probari me, in altero non tam probari, quam in quo minus vobis satisfaciam, ab eisdem admoneri & corrigi cupiam. Hoc enim est, ut initio dixi, quod a vestra pietate, & doctrina in primis expecto. Si vero præter ea, quæ hactenus scripsi, major adhuc meæ sententiæ explicatio requiratur, præsertim in præcipuis capitibus illis, quæ totam fere materiam concilii, quod nunc indictum est, continent, quorum unum est, de modo reconciliandi Germaniæ populos, qui Lutherani vocantur, olim nobis amore, & obedientia, atque omni religionis jure conjunctissimos, nunc autem, quod ipsi aperte profitentur, maxime disjunctos, & rebelles: alterum, quo pacto ipsius ecclesiæ præcipua, vel potius omnia fere membra ad veterem disciplinam, & instituta, a quibus non parum declinarunt, revocentur. Quæ sane duo non inficior ejusmodi esse, ut multo majorem, & certiorem explicationem requirant, quam hactenus in iis, quæ generatim scripsi, complecti potuerim;

A potuerim: hoc scitote, me, cum illas generales quæstiones tractarem, de quibus supra scripsi, non tam quidem illud spectasse, ut in iis, quæ sigillatim in concilio sunt examinanda, meum vobis sensum explicarem, quam ut, qua porta ingrediendum sit ad ea tractanda, investigarem. Quod si, quæ huc pertinent, a meque scripta sunt, vobis probabuntur: quin ea simul facile pateant, quæ ad explicationem eorum desiderantur, quæ post ingressum in concilium examinanda sunt, haud sane dubito: Hæc enim ex illis, tamquam conclusiones ex principiis, pendent, & in iisdem latent. Nec vero ita sunt abscondita, ut ab eo, qui principia probarit, non facile eruantur. In quo tamen si a vobis operam meam requiri cognovero, non recusabo de his agere, præcipue vero de illis duabus quæstionibus, quas modo proposui. Quæ sane & maximæ sunt, & bene explicatæ, ac perceptæ, eam cognitionem. quæ necessaria est ad id, quod erit agendum, allaturæ sunt. Quod vero nunquam mihi ipse adhuc imperare potui, ut de ejusmodi rebus scriberem, præsertim quæ in alienas manus venirent (nec enim id, quum multi amici me admodum rogarent, ulli unquam concessi) hoc nunc ultro vobis offero. Quod ut facerem, adductus sum non solum officio, quo valde tamen impellor, sed ea maxime spe, quam mihi affert nostra hæc voluntatum conjunctio, quam in omnibus, quæ post meum ad vos adventum una tractavimus, magna cum animi mei voluptate sum expertus. Hæc vero est, quæ ut perpetuo conservetur, omni opera est enitendum: atque ut in universum ecclesiæ corpus eadem in Christo animorum consensio transfundatur, ab ipso Deo pacis per Iesum reconciliatorem in paracleto Spiritu assidue est nobis postulandum. Amen.

EIUSDEM REGINALDI POLI cardinalis de baptismo Constantini magni imperatoris.

QVÆSTIO.

An nos tam asseveranter, quæ de Constantini fide, & pietate scribuntur, Silvestri Romani pontificis pietati, & doctrinæ, qui eum in fide instruxerit, qui sacro fonte tinxerit, qui baptizatum in fide confirmarit, tribuimus, omniaque ejus præclare acta, præsertim illa, quæ ad religionem pertinent, vel in Nicæna synodo, vel alias ab eo gesta, ex fonte conciliorum Silvestri fluxisse affirmamus? Quem ne temporibus quidem Constantini fuisse, aliquæ historiæ narrant, magni vero nominis scriptores a Silvestro baptizatum fuisse prorsus negant, in quibus est Eusebius Cæsariensis, celebris sane scriptor, & æqualis illorum temporum, atque adeo ipsius Constantini familiaris. Is enim non Romæ, ut Romanæ historiæ omnes, sed Nicomediæ extremo vitæ tempore eum baptizatum fuisse affirmat. Romæ vero a Silvestro minime fuisse baptizatum, quid magis confirmare potest, quam Constantii ipsius Constantini filii, locupletissimum testimonium quod in Actis Liberii, pontificis Romani, scriptum extat: qui non solum negat patrem suum a Silvestro baptizatum, sed, quia id asseverasset Liberius, eum exilio multavit. Quid igitur? An ullum firmius argumentum esse potest contra eos, qui a Silvestro baptizatum Constantinum asserunt, quam ejus filii de patris baptismo in hujus sententiæ assertorem severæ vindictæ testimonium?

Eusebius lib. 4. de vita Constantini.

Act. Liberii. c. 6.

RESPONSIO.

Historias quidem de Constantini baptismo dissentire non negamus: quia vero dissentiunt, ut veritas intelligatur, ipsorum scriptorum, qui diversa tradunt, auctoritas examinanda est, & ponderanda. Sunt autem, qui a Silvestro cum in baptismo Constantini, tum in Nicæna synodo omnem auctoritatem, & ministerium auferant, Eusebius Cæsariensis, & Sozomenus, ambo historiæ ecclesiasticæ scriptores satis nobiles. Quid vero Eusebius sentiat, jam a te dictum est. Sozomenus autem Nicænum concilium non Silvestro, sed Iulio Romæ pontificatum gerente celebratum fuisse scribit. B

Lib. 1. histo. trip. cap 1.

Verum, huic quem opponamus, habemus scriptorem eo multo celebriorem, & testem locupletiorem, cum ob sanctitatem, & doctrinam, tum vero, quia ipse magna pars concilii Nicæni fuit, ipsum magnum Athanasium, ecclesiæ Alexandrinæ archiepiscopum, cum celebraretur Nicænum concilium, Alexandri diaconum, ejusdem ecclesiæ archiepiscopi, quem pene auctorem ejus concilii dicere possumus. Hujus enim controversia cum Ario, & originem, & materiam concilii celebrationi dedit. Ejus ergo diaconus in illo concilio cum esset Athanasius, postea successor factus, in epistola quadam ad Marcum, Romanum pontificem, de injuriis Arianorum graviter conquerens, ex hac occasione in Silvestri mentionem incidit. C Dicit enim, ad ceteras in se injurias hoc etiam Arianos addidisse, quod bibliothecam suam, in qua fuere canones concilii Nicæni, cremassent. Hos autem, quia meminerat, ab ipso concilio legatis Silvestri pontificis ad eum perferendos fuisse datos, nec dubitaret, quin in archivis Romani pontificis servarentur, ideo eosdem descriptos ex illis exemplaribus ad se mitti postulat. Hæc in Athanasii " literis, quas communes cum ceteris Ægypti episcopis ad Marcum dedit, qui Silvestro in pontificatu successit, scripta habentur. Cujus vel unius testimonium satis esse debet ad refellendam Sozomeni sententiam, qui unus, ut videtur, ad Iulii pontificatus tempora Nicæni concilii celebrationem transfert. D Hunc vero redarguit non solum Athanasii testimonium, sed ipsius quoque concilii Nicæni ad ipsum Silvestrum " epistola, atque hujus ad eandem responsio, item legatorum in concilio subscriptiones, denique acta synodi Romanæ ab ipso Silvestro coactæ, in qua omnia Nicænæ synodi decreta " comprobavit. Omnia vero hæc in vetustissimis conciliorum libris extant: quæ certissimo argumento concludunt, non solum æqualem illorum temporum Silvestrum fuisse, sed illius quoque absentis auctoritatem tantum apud omnes qui in eo concilio interfuerunt, valuisse, ut non prius sua decreta, licet sanctissima, rata & firma judicarent, quam Silvestri sententia, & judicio, quod is sedem apostolicam tum obtineret, comprobarentur. E Hoc enim ipsa verba epistolæ, quam ad eum hac de causa, omni verborum honore adhibito, scripserunt, declarant. Hæc autem satis dicta sint, ut tempora temporibus convenire intelligantur ipsius Nicæni concilii Silvestri pontificis, & Constantini magni.

Tom. 1. conciliorum incipit. Domino sancto.

" Verum ex supposititiis vide Tom. II pag. 469

" Tom. II. conciliorum. incipit Beatissimo papæ. vide pag. 58. C

" Ibidem p. 410. E.

Si vero jam de baptismo Constantini quærimus, de ejus fide, a quonam doctus, & instructus, a quo confirmatus in fide fuerit: hic quidem negare non possumus, magni momenti Eusebii sententiam esse debere: qui non solum, ut diximus,

æqualis fuit illorum temporum, sed ipse quoque in concilio Nicæno primas partes egit: qui & episcopali munere clarus ipse doctrina, tum fungebatur, & inter præcipuos Constantini familiares eo in concilio numerabatur. Hujus ergo auctoritatem omnibus in rebus, quæ in illo concilio acta memorantur magni momenti esse debere, non negamus: verum hoc dicimus, multo majoris momenti futuram fuisse, si hoc non constaret, addictum illum ei sententiæ fuisse, quæ in illo concilio damnata est, & quam in primis auctoritas Silvestri, tum Romani pontificis, oppugnavit. Fuit enim ipse Eusebius sectæ, & opinionis Arianæ, quæ cum a Nicæna synodo, tum vero a Romano pontifice est damnata, maximus assertor. Nec vero eum suspicione hujus impietatis liberat, quod ipse, post damnatam in concilio illo Nicæno Arii sententiam, in epistola quadam ad populum Cæsariensem, cui episcopus præfuit, de fide, quam semper est professus, scribens, dicit, se numquam aliter docuisse, atque in symbolo Nicænæ synodi est explicatum: immo hoc ipsum maxime condemnat, quod enim ipse docuerit, quid senserit, ejus scripta, quæ adhuc extant, satis declarant, in quibus apertis verbis Arii sententiam contra symboli Nicæni explicationem sequi se ostendit. Verum, sive ante Nicæni concilii celebrationem scripta fuerunt, sive post, nil prorsus ad causæ ejus defensionem facit, cum præsertim manifeste colligatur, eum cum Ario aliquando sensisse. Quod si ante scripta fuerunt, quam hoc concilium celebraretur, tum quidem verum esse non potest, quod ipse in epistola ad Cæsarienses scribit, negans se unquam aliter de fide docuisse, atque symbolum Nicænum præscribat. Si vero post illud scripta fuerunt: tum sane gravioris illum erroris hoc ipsum condemnat: si quidem, post promulgatam concilii sententiam, quam ipse in eodem concilio tandem probaverat, quam suam fuisse profitetur, etiam antequam ullum alicujus concilii de ea re decretum extaret, in contrariam defecerit.

[om. I. nciliorũ, cipit Arbitramur & os. pag. 60. editionis Crabbi n. 1551.]

Atqui, si quid veri similius hac in re, in qua historiæ ipsæ non satis conveniunt, quærendum nobis erit, si hoc quærendum, quid de sententia Nicænæ synodi in illa controversia Alexandri, & Arii Eusebius senserit, cur tam diversa scripserit de Constantini baptismo ab iis, quæ Romanis historiis habentur: hoc quidem ex iis, quæ, vivente adhuc Constantino, & quæ post ejus mortem scripsit Eusebius, maxime probabili conjectura colligere possumus, eam partem symboli concilii Nicæni, quæ Christum ejusdem substantiæ cum patre fide tenendum proponit, ab eo numquam ex animi sententia fuisse probatam, sed, ut posteriora ejus scripta satis significant, adductum illum potius auctoritate Constantini, qui illud symbolum fide est amplexus, a quo cum concilio consentiente non ausus dissentire, pro tempore assensisse, & suam sententiam, ut potuit, dissimulasse, ac propterea illam epistolam ad suos Cæsarienses scripsisse, in qua quasi invitus verba ad sensum decreti concilii accommodasse videtur. Postquam vero Constantino successit Constantius, qui non modo non aversabatur sententiam Arii, sed ita amplexabatur, ut illam oppugnantes oppugnaret, id quod in Li-

[heo. lib. 1. ap. 21.]

A berii pontificis ob hanc causam damnatione satis ostendit: hic quidem Eusebius in eo libro, quem de Constantini vita, ipso Constantio imperante, scripsit, cum ut sibi satisfaceret in ea opinione tuenda cui tacitus semper adhæserat, tum ut ea scriberet, quæ principi non ingrata esse cognosceret, audacius quidem se in scribendo effudit, ita ut, de controversia Arii, & Alexandri scribens, non dubitaret dicere, parvi momenti prorsus eam fuisse, in verbis dumtaxat positam. Quare, qui hoc ausus est scribere, idque contra judicium ipsius Nicæni concilii, quod rem maximi fundamenti, & qua nulla major esse poterat, illam controversiam fuisse judicaverat, contra etiam judicium Romani pontificis, atque hanc sententiam ipsi B quoque Constantino tribuere: quid mirum est, si de Constantini baptismi, tempore, loco, & ministerio diversa tradat ab iis, quæ in Romanorum pontificum actis continentur? Cum præsertim sciret, se principis auribus eodem tempore grata scripturum, id autem tolleret, quod si in animis hominum persuasum maneret, verisimiliter magnum esset causæ Arianæ præjudicium allaturum, maxime propter recentem pietatis Constantini memoriam: quem si, sublata omni controversia, constaret in fide Romanæ ecclesiæ, quæ Arium damnabat, fuisse baptizatum, hoc quidem maxime causæ eorum obfuturum videbatur, magnam etiam maculam nominis ipsius Constantii aspersurum, si, C quam pater, pietate clarissimus, constanti fama fidem professus fuerit, ipse ab ea defecisse videretur & alienam sequi. Quæ res effecisse videtur, ut Constantius ipse, qui in defendendis Arianis partibus pertinax fuit, tam pertinaciter negaret patrem suum a Silvestro baptizatum, ne patris in diversa fide baptizati, summa apud omnes propter pietatis laudem auctoritas ejus sententiæ, quæ eadem Arii fuit, pietatis famam detraheret.

Damasus in vita Silvestri. Gregor. Turon. in historia.

Habuit ergo causam cum Constantius, tum Eusebius, quæ, illis statuentibus Arii partes fovere, quasi necessitatem imposuit, cur Constantinum a Silvestro baptizatum negarent. Liberius vero põtifex nullam necessitatem habuit, D cur contra filium pernegantem id asseveraret, præter eam, quam veritas ipsa secum afferre solet: quæ si nulla fuisset, si non certa, & explorata, necessitatem potius habuit mutandæ sententiæ, vel saltem dissimulandæ, ne in principis indignationem incideret. Quare, quo hæc magis examinentur, quæ de Constantii indignatione adversus Liberium affirmantem a Silvestro baptizatum Constantinum, scribuntur, hoc quidem certius inveniemus, hanc ipsam indignationem Constantii magis confirmare veritatem eorum, quæ in historiis Romanis de Constantini baptismo scribuntur, quam oppugnare. Quamquam quidem, non tam quod Liberius E a Silvestro Constantinum baptizatum, quam quod a lepra simul ab eodem curatum diceret, ira incensum Constantium historiæ narrant. Nec enim tetrum fortassis lepræ nomen in patre libenter audire potuit. Utcumque vero sit, ut hanc etiam causam ad indignationem ejus contra Liberium accessisse dicamus, ne ea quidem tanta fuisset, si nulla ejusmodi opinio animos populi prius occupasset. Nec enim, si Liberius solus hoc dixisset, tanti sibi æstimandum unquam unius Liberii dictum judicasset Constantius,

Act. Liberii cap 6. pag. 371 ejusdem editionis Tom. I. conciliorum Crabbi an. 1551.

tius, quin potius ut insanum contempsisset, si de tanta re, quam nulla prius apud populum opinio fuisset, cujus ipse testis esse non posset, tam asseveranter contra omnium sententiam, & pene sensum loqueretur. Hæc vero Constantii indignatio populum ostendit eamdem tunc habuisse opinionem: quam opinionem Constantinus cum suæ de fide sententiæ, & patris honori, ut ipse putabat, adversari videret, ideoque ex animis hominum delatam summopere desideraret, non poterat, non ægre ferre eam Romani pontificis auctoritate confirmari. Atque hinc nata videtur omnis illa indignatio: quam, ut verisimiliter credendum est, numquam sponte subiisset Romanus pontifex, nisi B ipsa explorata veritate esset coactus. Si vero verisimilia sequentes in reliquis, quibus historiæ secum dissident, quod magis probabile videatur, sequi volumus, & hanc ipsam causam subtilius examinare, præsertim in iis, quæ ad Constantini in fide institutionem pertinent, ut id solum quæramus, a quonam ille doctus, & instructus, a quonam confirmatus in fide fuerit: ut nulla testimonia extarent, præter id unum, quod modo commemoravi, de Silvestri pontificatu, æqualis illorum temporum, a quonam potius, quam ab Romano pontifice factum hoc dicimus, præsertim, cum ex histo- C riis constet, tum primum Constantini animum Christi servitutis amore incensum, cum ad Romanam urbem armatus cum exercitu contra Maxentium adventaret, cum illi, tamquam alteri Paulo, in via se Christus ostenderet, non voce, sed signis eum appellans. Signo enim crucis ei claro cælo ostenso, fidem ejus Christus ad se convertit. Si vero ipse Paulus apostolus, quem Christus voce ad vitam vocavit, ad alium tamen, qui eumdem verbis doceret, quid eum oporteret facere, est amandatus: Constantino, quem signo ad se Christus vocavit, præceptorem datum, a quo pleniorem de Dei voluntate cognitionem acciperet, est verisimillimum. Quod enim ex signo cognoverat, de D quo in cælo scriptum viderat, ἐν τούτῳ νίκα, magis id quidem ad spem victoriæ in prælio, quod instabat, per fidem potentiæ Christi confirmandam pertinebat quam ad spem salutis æternæ, quæ majori in periculo versabatur, per eumdem Christum consequendæ. De hac vero si ab aliquo edocendus esset, a quonam potius, quam a Romano pontifice, quem historiæ tradunt, ob persecutionem impii imperatoris, tum quidem in Soracte monte latitasse? Si vero ad pii imperatoris adventum e latibulis ad pastoralem curam urbis sua sponte illum exiisse, vel potius ab ipso Constantino, doctore indigente, fuisse E evocatum, scriptores tradunt: quid hic non verisimile narratur? Præsertim cum de nullo alio, qui Constantinum mysteriis fidei initiaverit, ne illæ quidem historiæ, quæ tam præclari operis fructum Silvestro adimunt, mentionem faciant. Si vero omnes in primo miraculo de signo crucis in cælo conveniunt, hoc enim Eusebius ab ipso Constantino se audivisse etiam jurato scribit: cur non in ceteris Romanis historiis, quæ etiam per visum revelatum Constantino tradunt, & quis eum in fide erudiret, & locus, ubi is tum latitaret, fides adhibenda erit? probatæ fidei illas historias esse, vel illud satis mihi declarat, quod Hadrianus papa in quadam epistola, quam ad septimum concilium misit,

Hist. eccles lib. 6. cap. 9.

Eusebius lib. 4. de vita Constanti. Hist. trip. lib. 3. c. 11. Eusebius li. 1 de vita Constan.

Nicæna syn. 1. in princip.

A easdem commemorat: quæ in actis illius concilii sunt insertæ & universo concilio probatæ.

Ut vero reliqua omnia scriptorum testimonia deficiant, aut minoris momenti ad confirmandam hanc sententiam de Constantini fide Silvestri opera confirmata, & aucta, existimentur, vel hoc unum sane, quod Romæ adhuc videmus in magnificis illis templorum ædificiis, ab ipso Constantino erectis, satis declarat, ipsum ad hæc impulsorem antistitem aliquem habuisse. Nec enim verisimile est hominem semper in armis versatum, tam magna animo unquam complexurum fuisse, quæ suæ religionis & fidei præclarissima monumenta futura essent, nisi prius consulto aliquo sacrorum perito antistite, qui eum de fide, deque omni cultu Dei, & sacrorum more edoceret. Si vero ab aliquo edoctus, institutus Constantinus fuit, a quo potius, quam a Silvestro, cujus pontificatus plurimos imperii illius annos est complexus? Tradunt enim historiæ, eum, cum imperante Maximino pontificatum iniisset, paucis annis ante Constantinum imperatorem, quæ minimum, viginti duos, aliæ vero viginti quatuor annos in eo vixisse. Hic ergo si in quæstionem veniat, quo pietatis doctore Constantinus sit usus, si scriptores taceant, aut non satis probent, vel ipsa saxa, tot templorum præclara ædificia, ipsum baptisterium, magnifico opere ædificatum, clamabunt, quacumque ratione ad hæc excitatus fuisset, præcipuum tamen eorum auctorem, quæ Romæ pietatis monumenta sunt relicta, ipsum Silvestrum pontificem Romanum, eum habuisse. Quod si scripta etiam vel ipsorum Græcorum requirimus, qui Silvestri apud Constantinum in rebus religionis auctoritati testimonium præbent: ne hæc quidem desunt. Sunt vero eorum scripta a quorum animis Ariana impietatis fuit prorsus depulsa, qui posterioribus sæculis scripserunt. Si vero plus auctoritatis Eusebii scriptis jure tribui debere videatur, quod is Constantini tempore vixerit: tamen non tam quidem id profuit ad veritatem cognoscendam, cum Constantino familiarem fuisse, quam ad eam prodendam obfuit, eumdem Constantino superstitem factum, Constantio, Romanorum pontificum propter Arii damnationem inimico regnante, scripsisse: adeo ut hac in re posteriorum judicium, qui cum Romanis historiis consentiunt, sincerius videri debeat: qui si id verum judicassent, quod Eusebius scripserat, non inviti illius sententiam essent secuti, cum ea præsertim non parvi momenti esse videretur adversus Romani pontificis dignitatem, quocum de honoris prærogativa contendebant. Cum vero extent Nicephori Callisti, Theophanis episcopi Nicææ, & Georgii Cedreni, & Zonaræ, probatorum apud Græcos scriptorum, & Theodori Balsamonis Constantinopolitani diaconi & chartophylacis, qui etiam post aliquot annos Antiochiæ patriarcha factus est, clarissima in scripturis testimonia cum de baptismo Constantini ministro Silvestro celebrato, tum vero de ejusdem erga Romanam ecclesiam munificentia, quæ fere in omnibus cum Romanorum pontificum historiis consentiunt: hæc quidem quasi veritatis testimonia, ab inimicis prolata firmiora esse debent. Inimicos enim, & æmulos Romanorum pontificum potestatis Græcos, præsertim vero patriarchas Constantinopolitanos, permultos annos fuisse, satis constat,

Hoc ut & multa alia a veritate aliena.

Damasus in vita Silvestri.

stat, tum vero maxime, cum hi scripserunt. Hæc A autem nunc satis sint dicta, si non ad persuadendum illis, qui contra sentiunt, saltem quæ ostendant, non me levi de causa adductum, ut, quæ a majoribus tradita sunt, vel de cælestibus illis donis per Silvestri ministerium Constantino exhibitis, , vel de terrenis a Constantino Silvestro & Romanæ ecclesiæ collatis, tam constanter scriptis asseverarem.

REFORMATIO ANGLIÆ,
Ex decretis ejusdem Reginaldi Poli cardinalis sedis apostolic legati. Anno domini
MDLVI.

REGINALDUS, miseratione divina, sanctæ Mariæ in Cosmedin sanctæ Romanæ B ecclesiæ diaconus cardinalis, Polus nuncupatus, ad serenissimos Philippum, & Mariam, Angliæ reges, fidei defensores, & ad universum Angliæ regnum, sanctissimi domini nostri papæ, & sedis apostolicæ de latere legatus, ad perpetuam rei memoriam. Cum felicis recordationis Iulius papa III. post allatum ei nuntium, serenissimam Mariam, Henrici VII. filiam, tum Angliæ principem, quæ semper in recta fide, religioneque firmam sese, atque constantem præstitisset, summo consensu, atque una omnium voce reginam declaratam fuisse, in magnam spem adductus esset, fore, ut hoc regnum C ad sanctæ catholicæ ecclesiæ unionem, a qua complures annos separatum fuerat, revocaretur, ut id quam primum fieret, nos, pro pastorali suo officio, & paterna caritate, suum, & apostolicæ sedis legatum de latere ad ipsam Mariam reginam, & universum hoc regnum misit, quod onus licet humeris nostris impar, tamen, ut ejus mandatis obediremus, divino favore, & gratia freti suscepimus, atque eo promptius, quod etiam debita erga patriam caritas ad id nos impellebat: ac Dei quidem in primis benignitate, qui populum hunc misericordiæ suæ oculis respicere dignatus est, tum serenissimorum Mariæ reginæ, & Philippi regis, quem illi matrimonio conjunctum Deus in hac præclara & sancta D actione adjutorem esse voluit, & ad quem etiam idem Iulius nos legatum postea declaravit, studio, & opera, summaque erga ipsum Deum pietate effectum est, ut hoc regnum ad unitatem sanctæ catholicæ ecclesiæ, & Romani pontificis obedientiam rediret: cumque postmodum, eodem Iulio primum, deinde Marcello II felicis recordationis, hac vita defunctis, reverendissimus dominus Ioannes Petrus Carafa, episcopus Ostiensis, ad summum apostolatus apicem assumptus fuisset, Paulus IV. nuncupatus, quem Deus ecclesiæ suæ diu servet incolumem, sanctitati ejus placuit, ut in hoc legationis munere perseveremus, ut ea, quæ jam in E ejusdem unitatis negotio confecta erant, magis stabilirentur. Utque ecclesia hæc Anglicana, quæ ob præteriti schismatis calamitatem in doctrina, & moribus valde deformata esset, ad veterum patrum, & sacrorum canonum normam reformaretur.

Nos igitur, tum piæ sanctitatis ejus voluntati obedire cupientes, pro legationis nostræ munere ad ipsum reformationis opus nobis incumbendum esse statuimus. Cumque, nostro hac in re consilio cum nonnullis episcopis communicato, cum ipsis contulissemus, qua ratione id facilius, & commodius effici posset: visum est, uni versos hujus regni episcopos convocari oportere, qui & de abusibus nos admonerent, & de eorum remediis nobiscum simul consulerent. Itaque tum ob hanc causam, tum ut eorum bonorum, quæ superiorum temporum injuria ab ecclesiis ablata, ipsorum serenissimorum regum pietate nunc eis restituta sunt, ratio quædam, & dispositio ad Dei gloriam, & cleri, ac populi utilitatem constitueretur, hoc potissimum tempore, quo in hac regia Londini urbe ad parlamentum episcopi totius regni & universus clerus provinciæ Cantuariensis congregati essent, serenissimis rege & regina pro sua pietate id valde probantibus synodum episcoporum, & reliqui hujus regni cleri, qui provincialibus synodis de jure, vel de consuetudine interesse consuevit, bonæ memoriæ Othonis, & Othoboni, aliorumque sanctæ sedis apostolicæ in hoc regno legatorum, prædecessorum nostrorum, exempla secuti, auctoritate apostolica, nobis hac legatione, qua fungimur, concessa, convocavimus, & celebravimus.

In qua synodo postquam omnia fere, quæ ad ipsorum bonorum ecclesiasticorum dispensationem pertinerent, constituissemus, ad ea in reformationis causa constituenda, quæ magis necessaria videbantur, nos convertimus, eo quidem majore cura, & studio, quod ejus sanctitas literis, & ad nos, & ad universos episcopos scriptis, ad id vehementer hortata est: & ad sanctorum patrum instituta, quantum ratio & infirmitas præsentis temporis pateretur, proxime accedentes, cum totius synodi consilio & assensu ea, quæ in sequentibus decretis continentur, Deo adjuvante statuimus, atque decrevimus. Universos igitur, & singulos hujus regni archiepiscopos, episcopos, & ceteras ecclesiasticas personas in domino magnopere hortamur, eisque eadem auctoritate apostolica injungimus, ut has constitutiones, quatenus ad eorum quemlibet respective pertinent, diligenter observent. Iisdemque archiepiscopis & episcopis, reliquisque ecclesiarum prælatis mandamus, ut eas a quibuslibet, qui suæ jurisdictioni subsunt, observandas curent, inobedientes, & contumaces per censuras ecclesiasticas, & alia juris remedia, invocato etiam si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, compescendo: irritumque & inane decernimus, quidquid secus super his a quoquam fuerit attentatum. Verum, quia difficile esset præsentes literas ad singula loca deferri, ad quæ mitti oportet, volumus, & auctoritate apostolica decernimus, ut transumptis earum, sigillo alicujus personæ in ecclesiastica dignitate constitutæ munitis, ea fides adhibeatur, quæ originalibus, si essent exhibitæ, vel ostensæ, adhiberetur. Atque, ut hæc decreta, & constitutiones ad singulorum notitiam deducantur, universis locorum ordinariis eadem auctoritate apostolica præcipimus, ut ea per se, vel per alios in suis ecclesiis publicent, seu publicari faciant, quæ post publicationem ipsam eos, ad quos pertinent, perinde arctent, ac si eis personaliter intimatæ fuissent.

DECRETUM

DECRETUM PRIMUM.

De gratiis Deo pro reditu hujus regni ad ecclesiæ unitatem in missarum celebratione quotidie agendis, deque ejus rei memoria quot annis celebranda.

CUM totius deformationis ecclesiæ in hoc regno, & omnium malorum, quæ plurima superioribus temporibus acciderunt causam merito agnoscamus hinc ortam esse, quod ab unitate, & doctrina ecclesiæ catholicæ recedentes, auctoritatem, & obedientiam pontificis Romani, Christi vicarii, & successoris Petri, pro cujus fide, ne deficeret, ipse Christus oravit, reliquimus, ad quam nunc immensa Dei misericordia post multos opinionũ errores, & diuturnam vexationem reversi sumus: ne tanti beneficii immemores, & ingrati videamur, & ut initium faciamus a divino auxilio implorando, ut hoc ipsum beneficium in dies magis confirmet, & hanc in nobis fidem servet, & adaugeat, hoc primum cum præsentis synodi approbatione statuimus, & decernimus, ut per universum hoc regnum in omnibus dierum dominicorum & festivorum, præter quam de festo duplici majori, missarum celebrationibus post alias collectas infrascripta etiam dicatur, quæ in missalibus hic posthac imprimendis inseri curabitur.

Cum autem bonæ memoriæ Othobonus, sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinalis, & in his partibus apostolicæ sedis legatus, cum universis regni prælatis, prout in ejus constitutionibus legitur, pie sanciverit ut pro pace, huic regno post varias dissensiones, & intestina bella, quibus vexatum fuerat, restituta, quotannis per universum regnum solennes fierent processiones, in quibus populus Deo de beneficio pacis accepto gratias ageret, & pro ejusdem conservatione preces effunderet: Nos prædicti cardinalis, & legati tum præ constitutionis exemplum secuti, statuimus, ut singulis annis in omnibus hujus regni civitatibus, oppidis, & locis in festo sancti Andreæ apostoli, quo die hujus regni cum Deo atque ejus ecclesia pax, & reconciliatio facta est, processio solennis celebretur, in qua universi cujusque loci tam ecclesiastici, quam sæcularis ordinis Christi fideles convenientes tam insignis a Deo accepti beneficii memoriam renovent, itaque eleemosynis, & aliis piis operibus gratos ostendant: utque eo ipso die in ecclesia, unde processio ducetur, inter missarum solennia concio ad populum habeatur, qua hujus solennitatis causa exponatur, vel ubi deerit qui concionetur, homilia, quæ de hac re edenda curabitur, per parochum plebi recitetur. Singuli autem locorum ordinarii operam dabunt, ut hoc decretum in omnibus suæ jurisdictionis locis sub pœnis eorum arbitrio irrogandis servetur.

DECRETUM II.

De constitutionibus, & dogmatibus, librisque recipiendis, rejiciendisve, & ut jus canonicum publice doceatur.

QUIA vero, post ejectam Romani pontificis, & apostolicæ sedis obedientiam ecclesiasticarum etiam legum auctoritas sublata est, atque ex eo falsi doctores admitti, & audiri, ac libri corruptæ doctrinę passim legi cœperũt, quibus populus variis erroribus in doctrina fidei, & maxime sacramentorum, quæ præcipua sunt Christianæ religionis fundamenta, infectus est, simulque honestas vitæ & cleri, & populi, & reliqua omnia, quæ ad rectam ecclesiæ disciplinam spectant, plane depravata sunt: cum ejusdem synodi approbatione omnia sacrorum tum generalium, tum provincialium a sede apostolica receptorum conciliorum decreta, & Romanorum pontificum constitutiones, item ecclesiasticas leges in hoc regno canonice editas, quatenus per præsentis synodi decreta immutatæ non sint, in pristinum, atque eumdem in quo ante schisma vigebant, locum, vim, & usum reponimus, ac restituimus: &, ut hæc ab omnibus, ad quos pertinent religiose, sancteque observentur, transgressoresque, secundum canones ipsos, prædictasque constitutiones puniantur, atque ut ipsum jus canonicum, uti antea, publice doceatur, statuimus, & mandamus.

Cum vero per eas constitutiones, quas bonæ memoriæ Otho, & Othobonus olim in hoc regno sedis apostolicæ legati, itemque Cantuarienses archiepiscopi, in provincialibus synodis pro tempore edidere, iis, quæ ad clerum, & populum hujus regni in doctrina & moribus recte instituendum, & conservandum pertinent, specialiter provisum sit: ideo, ne quis possit in his minus observandis ignorantiæ excusationem prætendere, statuimus, ut non solum archiepiscopi, episcopi, decani, archidiaconi, officiales, & ceteri omnes ecclesiastici jurisdictionem exercentes, dictas constitutiones, & eas item, quæ hac synodo latæ fuerint, habeant, sed etiam reliqui, quibus animarum cura commissa est, præter sacrorum bibliorum volumen veteris editionis, in Latinum versum, & alios libros ad munus suum fungendum necessarios, easdem constitutiones habere, & diligenter legere, &, si quid dubii in iis, quæ ad earum intelligentiam pertinent, occurrerit, peritiores consulere, & ex iis, quæ populum nosse oportet declarare, & exponere teneantur, sub pœna ordinariorum arbitrio iis, qui aliter fecerint, irroganda.

Ne autem pravæ doctrinæ librorum lectione populus posthac corrumpatur, juxta literas apostolicas, quæ quotannis in die cœnæ domini Romæ publicæ recitari consueverunt, omnes, qui hæreticorum libros, seu alias quomodolibet de fide suspectos, non impetrata a sede apostolica licentia, legant, aut habeant, aut imprimant, aut in hoc regnum importent, aut vendant, aut publice, vel occulte defendant, ac laudent, quocumque nomine & prætextu id fecerint, damnamus, & anathematizamus, atque, ut omnibus pœnis contra eos latis puniantur, mandamus: Statuentes etiam juxta generale ultimi Lateranensis concilii decretum, ne quis posthac in hoc regno librum aliquem, seu aliud quodvis scriptum, sub pœnis in eo decreto contentis, & aliis, prout delicti ratio exegerit gravioribus imprimere, seu imprimendum curare audeat, nisi prius per loci ordinarium, vel per alium, seu alios ab ipso ordinario ad eam rem deputandos, diligenter lectum, & examinatum, & per ejus, sive eorum manus subscriptionem gratis apponendam, approbatum fuerit.

Omnes vero libros, sive traditiones, ad fidem & ecclesiasticam disciplinam spectantes, quas sancta Romana ecclesia ad hanc diem probavit,

probavit, ac recepit, seu posthac probabit, ac A recipiet, cum omni pietatis affectu, & reverentia suscipimus, & amplectimur, utque ab omnibus aliis simili obedientia, & veneratione suscipiantur, sub canonicis censuris, & pœnis statuimus.

Ut autem, omni superiorum temporum errore sublato, populus sciat, quam doctrinam sequi, quam fugere debeat, cum eadem hac synodo, juxta regulas & dogmata sanctorum patrum, omnem eam fidem, quam sancta Romana & apostolica ecclesia, omnium ecclesiarum mater, & magistra, tenet, & docet, reverenter suscipimus, & amplectimur, idemque omnibus faciendum, & aperte profitendum esse decernimus: ac secundum generalis concilii sub fe. re. Innocen- B tio papa III. celebrati, & aliorum conciliorum, & Romanorum pontificum decreta, & traditiones, ipsasque literas apostolicas, quæ in die cœnæ domini legi solent, omnem hæresim adversus hanc sanctam, orthodoxam, & catholicam fidem se extollentem, & quicquid ab ea alienum est damnamus, & omnino rejicimus: Omne dogma, quod cum eadem fide pugnat, seu non consentit, credi, prædicari, docerive prohibemus, ac vetamus: Universos cujuscumque nominis ac generis hæreticos, qui aliter credunt, tenent, ac docent, quam eadem Romana ecclesia credit, tenet, ac docet, damnamus, & anathema- C tizamus: Omnes item censuras, & pœnas, contra hæreticos & eorum fautores latas, nec non ordinarios, & ceteros omnes, ad quorum munus hoc spectat, in extirpandis hæresibus negligentes, innovamus, atque omnino exequi præcipimus. Hortamur autem, & per viscera misericordiæ domini nostri Iesu Christi obtestamur omnes, qui superiori tempore in errores aliquos lapsi sunt, nec dum resipuerunt, ut ab eis recedere, & veritatem agnoscere, atque amplecti velint, qui vero Dei gratia catholicam fidem retinuerunt, vel ad eam reversi sunt, in perpetuo in eadem perseverent. Verum, quoniam ea, quæ ad doctrinam capitis ecclesiæ & sacramentorum pertinent, hic maxime erratum est, veram unius D doctrinæ traditionem, quæ in octava generali synodo Florentiæ sub fe. re. Eugenio papa III. celebrata, breviter & dilucide explicata est, hic adscribendam censuimus.

a Tomi xiii. pag. 15. D.

Definimus, sanctam [a] apostolicam sedem, & Romanum pontificem, in universum orbem tenere primatum, & ipsum pontificem Romanum successorem esse beati Petri, principis apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem ac doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi & gubernandi universalem ecclesiam a domino nostro Iesu Christo plenam potesta- E tem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum conciliorum, & in sacris canonibus continetur.

b Vide ejusdem tomi pag. 534. D.

[b] Ecclesiasticorum sacramentorum veritatem pro ipsorum Armenorum, tam præsentium, quam futurorum, faciliori doctrina, sub hac brevissima redigimus formula.

Novæ legis septem sunt sacramenta, videlicet, baptismus, confirmatio, eucharistia, pœnitentia, extrema unctio, ordo, & matrimonium, quæ multum a sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: hæc vero nostra & continent gratiam, & ipsam digne suscipientibus conferunt.

Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in se ipso perfectionem, duo ultima ad totius ecclesiæ regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur, per confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide: renati autem, & roborati, nutrimur divina eucharistiæ alimonia. Quod si per peccatum ægritudinem incurrimus animæ, per pœnitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter etiam, & corporaliter, prout animæ expedit, per extremam unctionem. Per ordinem vero ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter, per matrimonium corporaliter augetur.

Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit ecclesia. Quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum.

Inter hæc sacramenta, tria sunt, baptismus, confirmatio, & ordo, quæ characterem, id est, spirituale quoddam signum, a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile: unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitæ spiritualis janua est. Per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficimur ecclesiæ: & cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua & spiritu renascimur, non possumus, ut inquit veritas, in regnum cælorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera, & naturalis: nec refert, frigida sit, an calida. Forma autem est, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Non tamen negamus, quin & per illa verba, *Baptizetur talis servus Christi, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*: vel, *Baptizetur manibus meis talis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*, verum perficiatur baptisma: quoniam, cum principalis causa, ex quo baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos, vel diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, imo etiam paganus, & hæreticus, baptizare potest, dummodo formam servet ecclesiæ, & facere intendat quod ecclesia. Hujus sacramenti effectus, est remissio omnis culpæ originalis, & actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio, sed morientes antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum, & Dei visionem perveniunt.

Secundum sacramentum est confirmatio: cujus materia est, chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, qui odorem significat bonæ famæ, per episcopum benedicto: forma autem est: *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre: quia de solis apostolis le-

gitur,

gitur, quorum vicem tenent episcopi quod per A manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum actuum apostolorum lectio manifestat. *Cum enim*, inquit, *audissent apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Ioannem: qui cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat: sed baptizati tantum erant in nomine domini Iesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Loco autem illius manus impositionis datur in ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando, per apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & ur- B gente admodum causa, simplicem sacerdotem, chrismate per episcopum confecto, hoc administrasse confirmationis sacramentum. Effectus autem hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est apostolis in die pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiæ sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipue crucem ejus, qui Iudæis est scandalum, gentibus autem stultitia secundum apostolum, propter quod signo crucis signatur.

Tertium est eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui C ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam, juxta testimonia sanctorum patrum, ac doctorum ecclesiæ, pridem in disputatione exhibita, creditur, ipsum dominum in vino aqua permisto hoc instituisse sacramentum: deinde, quia hoc convenit dominicæ passionis repræsentationi, inquit enim beatus Alexander papa quintus a beato Petro: In sacramentorum oblationibus, quæ intra missarum solennia domino offeruntur, panis tantum, & vinum aqua permistum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calicem domini aut vinũ solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum: quia utrumque, id est, san- D guis, & aqua, ex latere Christi profluxisse legitur: tum etiam, quod convenit ad significandum hujus sacramenti effectum, qui est unio populi Christiani ad Christum. Aqua enim populum significat, secundum illud apocalypsis, *Aquæ multæ, populi multi.* Et Iulius papa primus post beatum [a] Silvestrum, ait: Calix dominicus, juxta canonum præceptum, vino & aqua permistus debet offerri: quia videmus, in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo, cum in calice vinum, & aqua miscetur, Christo populus adunatur, & fidelium plebs ei, in quem credidit, copulatur, & jungitur. E Cum ergo tam sancta Romana ecclesia a beatissimis apostolis, Petro, & Paulo, edocta, quam reliquæ omnes Latinorum, Græcorumque ecclesiæ, in quibus omnis sanctitatis, & doctrinæ lumina claruerunt, ab initio nascentis ecclesiæ sic servaverint, & modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universali & rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe Christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ, prout dictum est, admisceant vino. Forma hujus sacramenti sunt verba salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum.

[a] Marcus medius extitit a 16. Ian. ad 7. Octob. an. 336.

Sacerdos enim, in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertuntur, ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini: sub qualibet quoque parte hostiæ consecratæ, & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris ejus unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus, & potus, quo ad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando, & delectando, sacramentum hoc, quo ad vitam operatur spiritualem, in quo, ut inquit Vrbanus papa, gratam salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficimus incrementum.

Quartum sacramentum est pœnitentia: cujus quasi materia sunt actus pœnitentis: qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio: ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero: secunda, oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter: tertia, satisfactio pro peccatis secũdum arbitrium sacerdotis, quæ quidẽ præcipue fit per orationem, jejunium & eleemosynam. Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis quæ sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absolvo*, &c. Minister hujus sacramenti est sacerdos, habẽs auctoritatem absolvendi vel ordinariã, vel ex cõmissione superioris. Effectus sacramẽti hujus est absolutio a peccatis.

Quintum sacramentum est extrema unctio: cujus materia est oleum olivæ per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cujus morte timetur, dari non debet. Qui in his locis ungendus est, in oculis propter visum, in auribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc: *Per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi dominus, quidquid per visum*, &c. & similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos: effectus vero est mentis sanatio, & in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Iacobus apostolus: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros ecclesiæ, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum dominus: & si in peccatis sit, dimittentur ei.*

Sextum sacramentum est ordinis: cujus materia est illud, per cujus traditionem confertur ordo: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patinæ cum pane porrectionem: diaconatus vero per libri euangeliorum dationem: subdiaconatus vero per calicis vacui cum patina vacua superposita traditionem: & similiter de aliis, per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro vivis & mortuis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Et sic de aliorum ordinũ formis, prout in pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister hujus sacramenti est episcopus: effectus, augmentum gratiæ, ut quis sit idoneus minister.

Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi, & ecclesiæ, secundum apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo, & in ecclesia.* Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus, per verba de præsenti expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda, & educanda ad cultum Dei: secundum, fides, quam unus conjugum alteri servare debet: tertium, indivisibilitas matrimonii propter hoc, quod significat indivisibilem conjunctionem Christi, & ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen illud matrimonium contrahere fas est, cum matrimonii vinculum, legitime contracti, perpetuum sit.

De custodia, & administratione sacramentorum, deque ecclesiarum dedicationibus certo die, & aliis festivis devote celebrandis.

CONSTITUTIONEM bonę memoriæ Ioannis archiepiscopi Cantuariensis, in concilio provinciali editam, qua pie, & provide statutum est, ut in qualibet parochiali ecclesia tabernaculum fiat cum sera & clavi, decens, & honestum, pro curæ magnitudine, & ecclesiæ facultatibus, ubi sanctissimum eucharistiæ sacramentum custodiatur, non in bursa, vel loculo, sed in panno lineo mundissimo, in pyxide decenti incluso, ita ut sine ullo diminutionis periculo facile reponi, & eximi possit: atque ut ipsum venerabile sacramentum singulis hebdomadis renovetur, pœna etiam contra sacerdotes in eucharistiæ custodia negligentes statuta, hujus auctoritate concilii innovandam censuimus: eaque ut omnino servetur, decernimus: adjicientes, ut hoc tabernaculum medio altaris majoris ita eminenter, ut ab omnibus conspici possit, collocetur, & ita affigatur, ne facile a quoquam amoveri possit. Si vero in eo loco commode poni non potest, tum in altari, majori proximo, ac maxime decenti, ponatur. Locorum autem ordinarii in suis ecclesiis initium hujus observationis facientes, ut in aliis idem fiat, providebunt, negligentes in hoc per ejus fructuum ecclesiæ portionis, quæ ad hujus rei confectionem sufficiat, subtractionem, & alia juris remedia ad hoc decretum observandum compellendo. Nec alios propterea, quicumque præter rectores ad hujus rei contributionem tenerentur, exoneramus. Huic etiam constitutioni ob honorem corporis domini nostri Iesu Christi, qui est candor lucis æternæ, hoc addimus atque decernimus, ut juxta antiquam, & laudabilem ecclesiæ Anglicanæ, & aliarum provinciarum consuetudinem lampas, vel cereus coram eo continue ardeat. Vbi vero facultates ecclesiæ non suppetant, curent locorum ordinarii, quantum in eis est, ut facultas aliunde paretur, qua tam honesta, & pia consuetudo, quæ fere jam in omnibus hujus regni ecclesiis superiorum temporum injuria est sublata, renovetur. Præterea omnes constitutiones ecclesiasticas, tam generales, quam hujus regni particulares, de custodia fontis baptismatis, chrismatis, & olei sancti, & de sacramentis ipsis, rite & recte, ac cũ ea, qua decet, reverentia, administrandis latas, & promulgatas, innovamus, easq; ab omnibus, ad quos ea res pertinet, sub pœnis quæ in eis cõtinentur, & alias etiã gravioribus arbitrio ordinariorum pro modo culpæ irrogandis, inviolabiliter observari decernimus.

A *De ecclesiarum dedicationibus certo die, ipsisque & aliis festis devote celebrandis.*

VT in solennitatibus dedicationum ecclesiarum, quas juxta antiquum hujus regni morem ubique primo die dominico mensis Octobris celebrari volumus, prophana & irreligiosa consuetudo varia spectacula edendi, comessationes, tripudia, & alia id genus faciendi tollatur, statuimus, ut episcopi diligenter provideant, ne quid tale posthac eo die, aliisve festis diebus fiat, sed populus audiendis divinis officiis devotus intendat, inobedientes autem per ecclesiasticas censuras, & alia juris remedia, invocato B etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, compescant.

DECRETUM III.

De residentia episcoporum, & aliorum inferioris ordinis clericorum, & scholarium, collegiorum præfectorum.

CVM ecclesiæ reformationis initium ab eis fieri debeat, qui aliorum curam gerunt, in iis autem magnus hic vigeat abusus, quod multi eorum in ecclesiis sibi commissis non residentes eas mercenariis relinquunt, quæ res omnium fere malorum in ecclesia causam attulit: idcirco, C ut hic abusus, quoad ejus fieri potest, tollatur: Primum omnes, qui cathedralibus etiam metropolitanis, aliisve inferioribus ecclesiis curam animarum habentibus præsunt, magnopere hortamur in domino, & per viscera misericordiæ Iesu Christi obtestamur, ut attendentes sibi, & universo gregi, in quo Spiritus sanctus posuit eos regere ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo, ad commissi sibi gregis salutem, cujus sanguis de eorum manibus est requirendus, debitam ei præsentiam exhibeant, & ab omni negotiorum sæcularium solicitudine vacui super ejus custodiam vigilent, atque ex apostoli præcepto in omnibus laborent, & ministerium suum D impleant. Deinde, quia sæpe fieri videmus, ut, quos Dei timor ad munus suum exequendum non movet, pœnarum metus impellat: omnes ecclesiasticas, tam generales, quam hujus regni particulares constitutiones, contra eos, qui non resident, editas, innovamus: quos etiam usque ad ipsorum beneficiorum privationem inclusive ad residendum compelli volumus, & decernimus. Licebit tamen ordinariis juxta canonem fel. re. Gregorii papæ X. in generali concilio Lugdunensi editum, gratiam dispensationis ad tempus concedere, prout causa rationabilis, & juri consona id exposcet.

Præterea, cum dignitates, personatus, & alia E hujusmodi ecclesiastica officia, & ministeria in Dei ecclesiis ideo sint instituta, ut essent qui disciplinam ecclesiasticam, tamquam inspectores, & moderatores, conservarent, & augerent, quia videmus multos esse, qui, harum dignitatum, & officiorum emolumenta capientes, a propriis ecclesiis absint, nullamque eis operam impendant, non sine magno ipsarum ecclesiarum detrimento: idcirco, ut hi etiam ad suum officium præstandum compellantur, arctioribus ecclesiarum, & collegiorum statutis, & consuetudinibus in suo robore permanentibus, statuimus, ut posthac omnes decani, præpositi, & alii quascumque tam cathedralium etiam metropolitanarũ, quam collegiatarum ecclesiarum dignitates, personas, officia, & administrationes, quocumque nomine nuncupentur,

nuncupentur, obtinentes, nec non scholarium collegiorum præfecti adsint in suis ecclesiis, & collegiis. Archidiaconi vero vel in archidiaconatibus, vel in ecclesiis cathedralibus, prout magis episcopo loci expediens visum fuerit, commorentur, ut debitam illis operam præstent. Si quis vero ultra vacationem, statutis ecclesiæ sibi concessam ab ecclesia, archidiaconatu, aut collegio suo abfuerit, tum, pro rata temporis absentiæ, in fructibus, quomodocumque sibi ratione officii, dignitatis, vel præfecturæ obvenientibus per ejus superiorem puniatur: atque hi in utilitatem mensæ ecclesiæ cathedralis, quæ pro scholaribus alendis jam erecta est, erigiturve, convertentur. Et, si longioris absentiæ ratio ita postulaverit, aliis juris remediis, etiam usque ad dignitatis, officii, vel præfecturæ privationem inclusive, juxta canonicas sanctiones, ad residentiam compellatur. Liceat tamen iis, qui hujusmodi dignitates, & officia obtinent, ex causa rationabili, & juri consona, etiam per majorem partem capituli, seu collegii probata, de licentia superiorum ad tempus abesse.

Cum vero canonicatus, & præbendas in ecclesiis instituendi ratio, & causa hæc fuerit, ut, qui ad eos assumuntur, episcopo assistant, eumque in muneris sui functione, consilio, & opera adjuvent, & in divinis officiis celebrandis ecclesiæ, ex qua fructus percipiunt, inserviant, cumque pauci admodum sint, qui hæc præstent, ut prope jam ecclesiæ ipsæ ad solitudinem sint redactæ: statuimus & mandamus, ut posthac omnes canonici, tam cathedralium etiam metropolitanarum, quam collegiatarum ecclesiarum, qui ex fundatione, statuto, vel consuetudine in ecclesiis residere tenentur, ad personalem in eis residentiam per subtractionem fructuum, ex canonicatibus, & præbendis provenientium, pro rata temporis, quo ultra vacationem sibi statutis ecclesiæ concessam sine licentia superioris ex causa legitima, & quam major pars capituli approbaverit, abfuerint, ab eis auferendorum, & in utilitatem mensæ præfatæ convertendorum, & per alia quæcumque juris remedia compellantur. Qui vero ex fundatione, statuto, vel consuetudine ad residentiam non tenentur, si præbendam ad decem librarum annuum valorem ascendentem obtineat, nisi in ecclesia, ad quam præbenda spectat, unum mensem, vel eo plus, prout eorum superioribus visum fuerit, quotannis præsentes fuerint, & in habitu, per residentiarios ejusdem ecclesiæ canonicos geri solito, divinis officiis interfint, sextam partem proventus annui præbendæ suæ, in utilitatem scholæ prædictæ convertendam, quoties secus fecerint, amittant. Qui vero præbendam, quæ ad annuum viginti librarum valorem ascendit, obtinent, nisi & ipsi in ecclesia, ad quam præbenda pertinet, mensibus saltem duobus continuis, vel interpolatis, aut etiam pluribus ejusdem superioris arbitrio quotannis præsentes fuerint, & in habitu prædicto intervenerint, in sexta parte proventus annui præbendæ suæ, ad usum prædictum deputandæ, priventur, nisi hujusmodi fructus iis, qui divinis intersint, seu aliis piis usibus per ecclesiæ statuta, consuetudinesve, seu alias legitime sint jam applicati, quod & in aliis præcedentibus capitibus, ubi hac de re agitur, placuit observari.

Hoc insuper adjicientes, ut distributiones quotidianæ appellatæ, quæ ab interessentibus tantum percipiuntur, nemini, qui eisdem divinis non intersit, ex quantumvis justa causa, nisi ea talis sit, quæ expresse a jure, vel a statutis ecclesiæ probetur, concedantur. Eorum autem, quibus, studiorum gratia ad certum tempus indultum est, ne ad eos ordines promoveri teneantur, ad quos ratione beneficiorum, quæ obtinent promovendi essent, & ut absentes nihilominus fructus percipiant, quia plerique in nulla ex universitatibus, in quibus generale studium viget, sed in locis, ubi nullus est studiorum usus, atque exercitatio, commorantur, & non pauci etiam in studiis generalibus degentes, quidvis potius aliud agunt, quam ut literis operam dent: idcirco, ne dolus, & fraus hac in re cuiquam patrocinetur, omnibus locorum ordinariis mandamus, posthac, antequam ulli suæ jurisdictionis hujusmodi indulta concedant, diligenter inquirant, an is ad literarum studia sit aptus, & an eæ disciplinæ, quibus operam se daturum profiteatur, tales sint, quæ ei conveniant, & ecclesiæ futuræ sint utiles, & an temere, vel in fraudem hanc licentiam petat. Quam si, omnibus mature perspectis, illi concedendam duxerint, tum curent, ut sciant quibus in locis is degat, & quam vitam ducat, & quem in literis progressum faciat. Quod si otiose eum vivere, aut nihil in literis proficere cognoverint, & indultum revocent, & ad residentiam per subtractionem fructuum, & alia juris remedia compellant.

Quoniam vero beneficiorum pluralitas residentiam maxime impedit, & clericis materiam vagandi præstat: statuimus, ut, quicumque plura incompatibilia beneficia ecclesiastica de facto obtinet, unico, quod maluerit, retento (ad quod retinendum, in eventum dimissionis aliorum, seu alterius, ut sequitur, auctoritate apostolica nobis concessa, sine alterius juris præjudicio eum habilitamus) aliud, seu alia, quæ de jure tenere non potest, intra duorum mensium spatium, a præsentis decreti publicatione computandorum, in manibus sui ordinarii publice coram testibus resignet, & re ipsa dimittat: alioquin omnibus sit privatus, quæ ipso jure vacare, & ad ea obtinenda eum omnino inhabilem esse decernimus. Hanc autem per hoc breve spatium incompatibilium hujusmodi beneficiorum retentionem ex quibusdam rationabilibus causis, eadem auctoritate apostolica nobis concessa, duximus indulgendam.

Qui vero in posterum plura beneficia curam animarum habentia, seu aliter incompatibilia, sine ejusdem sedis apostolicæ dispensatione, per modum unionis ad vitam, vel commendæ, vel custodiæ, præter eum modum, quem constitutio Gregoriana in concilio Lugdunensi edita permittit, aut alio quocumque nomine & titulo recipere, ac simul retinere præsumpserit: non solum secundo, & pluribus, quæ de facto obtinuit, sed etiam primo, quod canonice possidebat, sit ipso jure privatus. Omnes item alias sententias, censuras, & pœnas in constitutione fe. re. Ioannis XXII. quæ incipit, Audistis, & quibuscumque aliis tam apostolicis, quam provincialibus, & synodalibus, & apostolicæ sedis in hoc regno legatorum constitutionibus contra eos, qui hujusmodi incompatibilia beneficia obtinent, seu de illis provident, quoquo modo editas, innovamus, & debitæ executioni mandari præcipimus.

Ordinarii autem locorum eis, quicumque plura curata, aut aliter incompatibilia beneficia ecclesiastica

ecclesiastica obtinent, dispensationes suas exhibere omnino compellant, & alia agant, juxta constitutionem Gregorii XI. in concilio Lugdunensi editam, quæ incipit: Ordinarii: quam plane observari decernimus: Addentes, ut ipsi ordinarii etiam per idoneorum vicariorum deputationem, & congruæ portionis fructuum assignationem provideant, ut animarum cura nullo modo negligatur, & beneficia ipsa, debitis ministeriis non fraudentur.

DECRETUM IV.

Ut episcopi, reliquique curam animarum exercentes populo prædicent, parochique pueros prima fidei rudimenta doceant.

SED quoniam nihil, aut parum utilitatis allatura est episcoporum, & aliorum inferioris ordinis curam animarum habentium, in ecclesiis suis residentia, nisi iidem pastoris officio fungantur, quod potissimum in divini verbi prædicatione consistit: inolevit autem alicubi hic abusus, ut, episcopi munere prædicandi ad alios translato, in alia ipsi officia incumbant, contra apostolorum exemplum, qui dixerunt: *Non est æquum nos relinquere verbum, & ministrare mensis*: quod munus tamen cum in pauperibus alendis versaretur, maxime pium erat: ideirco cum hujus synodi approbatione statuimus, ut archiepiscopi, & episcopi omnes prædicationis verbi Dei munus per se ipsos obire, juxta Christi & apostolorum mandatum, & sacrorum canonum normam, teneantur: &, si quando legitimum aliquod impedimentum inciderit, quo minus id facere possint, tum, secundum statutum fe. re. Innocentii papæ III. in generali concilio editum, quod incipit: Inter cetera viros idoneos deligant ad hujusmodi prædicationis officium recte exequendum: rectores, item vicarii, & quicumque alii, curam animarum habentes, per se, vel per alios idoneos viros, si legitime ipsi impediti fuerint, saltem dominicis & aliis festis diebus plebem sibi commissam salutari prædicationis cibo pascant. Quod si quis hoc necessarium prædicandi officium prætermiserit, postquam per superiorem monitus per unius mensis spatium muneri suo defuerit, per censuras ecclesiasticas, & alia juris remedia ad id ipse superior eum compellat, etiam aliquam honestam mercedem de fructibus ipsius ecclesiæ alteri, qui id præstet, assignando, donec principalis quandoque resipiscens officium suum impleat.

Huic autem prædicationis officio ita plane satisfactum erit, si non solum publice concio habeatur, sed privatim etiam pastor, quos ex grege sibi commisso a recta fide, vel a bonis moribus aberrare cognoverit, eos ad se vocatos paterne & cum omni caritatis affectu docendo, monendo, hortando, ac, si opus fuerit, deterrendo ad catholicam fidem, & rectam vivendi normam reducere conetur: qui vero & in fide, & moribus recte vivunt, in sancto eorum instituto confirmet. Quia vero sunt, qui non vocati ad prædicandum ipsi se ingerunt, cum tamen apostolus dicat: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? quos etiam Deus per prophetam reprehendit dicens: Ipsi currebant, & ego non mittebam illos, statutum fe. re. Innocentii papæ III. in generali concilio editum, quo sub anathematis, & aliis pœnis ei, qui in contumacia perseveraverit, infligendis, prohibetur, ne quis præter auctoritatem, ab apostolica sede, vel a catholico loci episcopo concessam, publice, vel privatim, extra quam regit ecclesiam, prædicationis officium usurpare audeat, observandum censemus.

Quos autem episcopus ad prædicandum mittet, eos de materia & modo prædicandi (multi enim in hoc officium abusus irrepserunt) cum omni pietate, & studio instruat. Hoc autem potissimum erit eis injungendum, ut in primis populum ad pœnitentiam adhortentur: quæ quidem eo magis necessaria est, quo gravius Deum offendimus, & majoribus ab eo beneficiis affecti sumus, hoc regno a perniciosissimo schismate liberato: deinde contra ea vitia, & abusus, qui tum in doctrina, tum in moribus tempore ipsius schismatis viguerunt, quibus etiam nunc plerique sunt infecti, diligenter erudiat, moneatque.

Quia vero in multis ecclesiis concionatores desunt, ne populus propter rectorum, vicariorum, aliorumve, qui curam animarum habent, imperitiam necessario sanæ doctrinæ cibo fraudetur, quædam homiliæ a piis & doctis viris ex hujus synodi mandato de his præcipue, in quibus hic magis peccatum est, conscriptæ edentur, quas curati, qui ad concionandum idonei non erunt, loco sermonis plebi sibi commissæ plane & distincte legent.

Cum autem hic messis multa sit, operarii autem pauci, rogandus est in primis dominus messis, ut in vineam suam operarios mittat. Interim vero episcoporum erit, certos prædicatores deligere, qui omnia diœcesium suarum loca sic obeant, ut ne qua pars gregis salutari verbi Dei pabulo omnino fraudetur.

Hoc etiam eisdem agendum erit, ut quicumque curæ animarum sunt præfecti, pueros parochiæ suæ singulis saltem dominicis & aliis festivis diebus, certa hora, qua divinis officiis non erunt impediti, ad ecclesiam vocatos in primis fidei rudimentis, ac pietate, & obedientia erga Deum, & parentes diligenter instruant. Qui vero id prætermiserint, per ea juris remedia, quæ oportuna videbuntur, ad id compellentur.

DECRETUM V.

De vita, & honestate clericorum.

QUIA vero exemplum vitæ magnam auctoritatem verbo affert, estque velut quoddam prædicandi genus, ob id curandum est iis, qui aliis præsunt, ut cæteris, cum morum probitate, vitæque sanctitate, tum ea propriam domum recte gubernandi laude, quam in episcopis apostolus requirit, antecellant. Quapropter hujus regni archiepiscopos, episcopos, & reliquos omnes ecclesiarum prælatos per viscera misericordiæ Iesu Christi monemus, atque obtestamur, ut, juxta doctrinam apostoli, ita sobrie, caste ac pie vivant, ut cæteris eorum vita, & conversatio ad pietatem, & morum disciplinam exemplo esse possint. Nullo ipsi fastu, nulla pompa utantur, non vestibus sericis, non pretiosa supellectile: sit eorum mensa frugalis, & parca, non plus quam tria, aut ad summum quatuor (quod etiam magis, pro hujus temporis ratione, indulgendo; quam probando concedimus) ciborum genera, præter fructus, & bellaria, qualescumque hospites, aut convivas habeant, apponantur: reliqua mensæ condimenta sint caritas, sanctorum librorum lectio, & pii sermones. Domesticorum, & equorum numerosa, & superflua multitudine abstineant, ac tot ministris contenti sint, quot ad curæ sibi commissæ administrationem, ac domus regimen, & ad

& ad quotidianos vitæ usus erunt necessarii. Sint etiam de eorum moribus, & vita soliciti, ne ex alienis vitiis turpem contrahant infamiæ notam: curentque ut laici sibi inservientes vestitu, quod ad genera & colores vestium attinet, modesto, ac decenti utantur.

Ac ne hæc sumptuum moderatio avaritiæ tribuatur, quidquid ex fructibus ecclesiarum, deductis iis, quæ earum oneribus sustinendis, & ipsis, atque ipsorum familiaribus necessaria sunt, supererit, id omne juxta illa, quæ beatus Gregorius papa Augustino episcopo de fructibus ecclesiæ dispensandis rescripsit, ad pauperes Christi suscipiendos, & alendos, ad pueros, & adolescentes in scholis & studiis educandos, atque in alia pia opera ad Dei gloriam, & proximi utilitatem, & aliorum exemplum distribuant. Sint patres pauperum, sint orphanorum, viduarum, & oppressorum refugium, ac tutela. In sacrarum scripturarum lectione, & in iis, quæ ad curæ sibi commissæ regimen spectant, assidue versentur: a sæcularibus autem negotiis, & omnibus iis, quæ ordini clericali, juxta sacrorum canonum instituta, minime conveniunt, abstineant, ita ut in omnibus forma gregis vere facti agnoscantur.

Hæc eadem reliquis etiam inferioris ordinis clericis sequenda proponuntur: (æquum est enim, ut membra cum capite congruant) atque ut ii tales omnino sint, statuimus, ut locorum ordinarii curent, ut ea, quæ tam per sacros canones generales, quam per sedis apostolicæ legatorum, & provinciales hujus regni leges de vita & honestate clericorum sancte & pie instituta sunt, sub pœnis in eis expressis, & aliis etiam ipsorum arbitrio irrogandis, ab omnibus suæ jurisdictionis clericis integre observentur. Ac, ne quis harum rerum ignorantiam prætendat, iidem ordinarii, ut ea omnia, quæ magis necessaria videbuntur, in breve compendium redigantur, & cum adjectione pœnarum, & monitionibus debitis per publicas denuntiationes, seu aliter ad omnium notitiam deducantur, curabunt. Ut autem quidam abusus, qui in mores & vitam clericorum superioris temporis vitio hic passim irrepserunt, quoad ejus fieri potest, tollantur, de his quædam specialiter, prout infra sequitur, statuenda censuimus.

Cum igitur personis regularibus professis, itemque sæcularibus in sacris ordinibus constitutis, juxta sacrorum conciliorum, & canonum statuta, per antiquam ac laudabilem ecclesiæ consuetudinem, uxores habere non liceat: quia nihilo minus plerique post professionem emissam, & sacrorum ordinum susceptionem, omni Dei & legum timore posthabito, matrimonia, quæ potius impudica contubernia sunt appellanda, de facto contrahere non sunt vetiti, in maximum religiosorum, & ordinis clericalis dedecus, & scandalum populi, & animarum suarum perditionem: ut tam pro præteritis, quam futuris casibus hujusmodi abusui provideatur: eadem hac synodo approbante, nos omnia hujusmodi matrimonia, tam a religiosis utriusque sexus professis, quam clericis sæcularibus, qui usque ad sacrum subdiaconatus ordinem inclusive pervenerunt, ut præmittitur, de facto contracta, damnamus, & reprobamus, ac minime de jure fieri potuisse, quin immo illicita, ac nefaria esse pronuntiamus, & declaramus, mandamusque universis hujus regni ordinariis, ut hujusmodi personas de facto ita conjunctas, per censuras ecclesiasticas, & alia juris remedia separent, ac disjungant, neque ullo modo simul habitare permittant: ac contra omnes, quicumque hujusmodi matrimonia defendere, seu in eis obstinate perseverare voluerint, juxta sacrorum canonum normam severe procedant. Ac, ne in posterum quidquam tale committatur, omnes constitutiones canonicas, tam generales, quam hujus regni particulares, contra hujusmodi excessus latas, cum omnibus sententiis, censuris, & pœnis in eis contentis, omnino exequendas statuimus.

Præterea, cum pleræque hujus regni ecclesiasticæ personæ, etiam ecclesiastica beneficia obtinentes, atque in sacris ordinibus constitutæ, suæ conditionis immemores non solum habitum, & tonsuram ordini suo convenientem non gerant, sed negotiis quoque sæcularibus, atque exercitiis etiam vilibus, ac turpibus se implicent, nec horas canonicas persolvant, nec in studia literarum incumbant, aliudve omnino quidquam, quod ordini suo conveniat, agant, in sacrarum legum contemptum, & clericalis ordinis dedecus: statuimus, & decernimus, ut, quicumque in aliqua ecclesia præbendam seu cujuscumque generis, vel appellationis beneficium ecclesiasticum obtinet, habitum, & tonsuram clericales secundum canonicas sanctiones gerere, & ab omnibus negotiis, atque exercitiis ordini clericali non convenientibus, seu aliter de jure prohibitis, omnino abstinere, horasque canonicas persolvere, ac in studia literarum incumbere, & alia, quæ personæ suæ, & ordini, ac beneficio, quod obtinet, conveniunt, agere teneatur. Quod si quis ab ordinario monitus in hujusmodi abusibus perseveraverit, is per quæcumque juris remedia, etiam usque ad beneficiorum privationem inclusive, se corrigere, atque emendare cogatur. Et si in sacris ordinibus constitutus fuerit, etiam si beneficium non obtineat, per eadem juris remedia ad prædictorum observationem nihilominus compellatur. Qui vero in minoribus tantum ordinibus constituti sunt, ab illicitis & sibi prohibitis exercitiis abstineant: alioqui privilegiis clericalibus, juxta canonicas sanctiones, priventur.

DECRETUM VI.

De ecclesiasticorum ordinum collatione, & examinatione ordinandorum.

Etsi post divini verbi prædicationem nihil magis episcopo injunctum est, quam diligens & accurata in manuum impositione animadversio, præcipiente apostolo, *Nemini cito manum imposueris*, tamen, quia non ea diligentia, quæ tantæ rei convenit, adhiberi solet, ex quo ordinis ecclesiastici contemptus, & magna divini cultus diminutio oritur, eadem hac synodo approbante statuimus, ut omnes, & singuli locorum ordinarii nullum laborem in ordinum ecclesiasticorum collatione recusent: sed per se ipsos, si legitime impediti non fuerint, alioqui per alios catholicos episcopos, cum omni studio & caritate hoc munus exercentes, statutis a jure temporibus, qui ex suis diœcesanis voluerint, & idonei cogniti fuerint, eos ordinibus initient: neminem vero ad alterius diœcesis episcopum, nisi ex causa necessitatis bene per eos explorata, ordinandum dimittant, idque postquam eum diligenter examinaverint, atque idoneum esse cognoverint.

Non putent autem episcopi se muneri suo satisfecisse, si eorum, qui ordinandi sunt, examinatione

aminatione ad alios rejecta, manus tantum ipsi imposuerint. Ita enim plurumque fit, ut qui inutiles, & indigni sunt, eos, ab aliis temere, quos ea cura non admodum tangit, dignos judicatos, sacris ordinibus præter conscientiam insigniant. Quapropter omnes, & singulos episcopos in domino hortamur, ac monemus, eisque mandamus, ut ipsimet hoc munus examinandi omni studio, & diligentia exerceant. Si vero, quia multi ob diœcesium amplitudinem ordinandi sunt, aliorum auxilio indigeant, tum eorum opera utantur, quos pios, & doctos noverint, & quorum diligentiæ confidant: neque vero ob id Archidiaconos, aliosve, ad quos hoc munus pertinet, excludimus: imo vero eos assistere episcopis, eisque adjutores esse volumus. In examinatione autem eorum, qui ordinandi sint, hoc præcipue attendi debet, ne qua ii sint hæresi infecti, ut sint legitimis natalibus orti, & in ætate a sacris canonibus requisita constituti, omnique defectu careant, propter quem jure ab ordinibus repellantur, sintque vitæ ac morum honestate, & probitate commendabiles, ac literarum scientia pro cujusque ordinis ratione præditi.

Est etiam diligenter animadvertendum, ne simulato, aut minus sufficienti quisque titulo promoveatur, qui postea in ordinis clericalis dedecus aut mendicare, aut quod maxime nefarium est, sacrosanctum missæ sacrificium quasi venale facere cogatur. Admonendi autem omnes, & hortandi in primis erunt, ne ad ordines suscipiendos accedant proprii commodi gratia, nec quærentes, quæ sua sunt, sed tantum, quæ Iesu Christi.

Vt autem hæc omnia accuratius fiant, qui promovendi erunt, maxime ad sacros ordines, multo ante ordinationis tempus suum desiderium episcopo significabunt, ut is de eorum statu, & conditione commode inquirere, & cognoscere possit: ac demum feria quinta, diem ordinationis proxime præcedente, se præsentent, ac dent nomina, eodemque & sequentibus diebus hora statuta diligenter examinentur. Afferant autem omnes de iis, quæ dicta sunt, certa, ac fide dicta testimonia non modo suorum parochorum, sed etiam præceptorum, aliorumque proborum hominum, qui ipsos bene noverint.

Et, ut ab omni peccatorum labe purgati, & qua convenit devotione ad sacros ordines suscipiendos accedant, peccata sua idoneo sacerdoti ante confiteantur, qui, eorum vitæ conditionem sedulo scrutatus, intelligat, an forte aliqua irregularitate, aut alio quopiam impedimento teneantur, ut expediat eos ab ordinibus vel omnino abstinere, vel quoad hujusmodi impedimentum tollatur, sumantque etiam die ordinationis sanctissimum eucharistiæ sacramentum.

Licet autem in minoribus ordinibus tam exacta cura non requiratur, nihilo minus & in his pro gradu, & ratione ordinis suscipiendi eorum omnium, quæ superius dicta sunt, habenda est.

DECRETVM VII.

De ecclesiasticorum beneficiorum provisione.

CVM ecclesiastica beneficia dignis tantum, & idoneis personis conferenda sint, quæ & velint, & possint officium, propter quod beneficium datur, exequi: id quod docet exẽplum apostolorum, quicum diaconos septem electuri essent, convocata discipulorum multitudine dixerunt, *considerate, fratres, ex vobis viros boni testi-*

A *monii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus*: iccirco omnes episcopos, ad quos id spectat, admonitos etiam atque etiam volumus, ut, omni humano affectu, rationeque posthabita, eis, quos maxime idoneos, atque optimos invenire potuerunt, ecclesiastica munera, ea in primis, quæ aliorum curam habent annexam, conferant, atque committant, quærentes non quæ sua sunt, aut consanguineorum, ceterorumve ad ipsos secundum carnem quovis modo pertinentium, sed quæ Iesu Christi.

Cumque illud apostoli, *Nemini cito manum imposueris*, non tam ecclesiasticorum ordinum collationem, quam ministrorum institutionem respiciat: episcopi nemini ecclesiastica beneficia,
B maxime curam animarum habentia, nisi prius diligenti inquisitione & examinatione habita, committant. In qua eadem, & multo quidem magis spectari debent, quæ in ordinibus conferendis spectanda esse diximus, sana doctrina, ætas matura, item morum gravitas, & literarum scientia: præterea, an, qui præficiendus est, in iis saltem ordinibus, qui beneficii sibi committendi muneri conveniunt, juxta canonicas sanctiones, vel ecclesiarum statuta, seu beneficiorum fundationem sit constitutus, & an ambitione, avaritiave, aut alio humano affectu ad divina ministeria suscipienda accedat. Habeat autem unusquisque bonum testimonium hominum fide dignorum, cum quibus diutius versatus fuerit: & ab episco-
C po officii & oneris sibi impositi, diligenter admoneatur.

Cum vero ad beneficium, quod personalem residentiam postulet, assumendus est, perquirat episcopus, an is talis sit, qui & velit, & possit in eo residere. Nam si aliud beneficium incompatibile jam obtineat, sive quid aliud sit, quod ejus residentiam impediat: eum ne admittat. Quod si nihil tale obstet, tamen, ante quam eum beneficio præficiat, promissionem ab eo de personaliter residendo, etiam jurejurando recipiat, apposita pœna amissionis beneficii, si secus fecerit, incurrenda: quam promissionem, & juramentum in vicariorum provisionibus tantum recipi debere, juxta provinciales constitutiones declaramus.
D Episcopis etiam curandum erit, ut a præfectis universitatum & collegiorum scripta habeant nomina eorum, qui moribus, & doctrina ad beneficia obtinenda idonei sint, ut, si quod beneficium vacaverit, sciant, quibus id statim conferre possint. Eos etiam omnem diligentiam adhibere oportebit pervestigandis hominibus doctis, & piis, qui sibi in ecclesiarum suarum regimine adjumento futuri sint.

Quoniam autem valde periculosa est diutina ecclesiarum vacatio, omnes episcopos in domino hortamur, ac monemus, ut beneficiis vacantibus, quorum collatio ad eos pertineat, etiam non expectato tempore a sacris canonibus præfi-
E nito, quam citissime possint, de idoneis rectoribus, & pastoribus provideant. Durante vero earum vacatione, procurent, ut ita gubernentur, ne quid detrimenti ipsæ, & plebes, si quas habent sibi commissas, patiantur.

Quæ vero de episcopis supra diximus, eadem ad alios omnes, quicumque non solum conferendi libere, sed eligendi, instituendi, seu quomodolibet de beneficiis ecclesiasticis disponendi facultatem habent, dicenda erunt, pœnis canonicis contra eos, qui indignos ad beneficia promoverint, innovatis.

DECRETVM VIII.

Ne concessiones juris præsentandi, seu advocationum fiant, neve in quempiam facultates disponendi de beneficiis vacaturis contra sacrorum canonum dispositionem transferantur.

CVM in fraudem statuti Lateranensis concilii de beneficiorum non vacantium dispositionibus, seu promissionibus nemini faciendis multi in alios jus præsentandi, seu de hujusmodi beneficiis disponendi potestatem transferant, ut hic abusus, qui hic frequens est, & ex quo multa mala oriri comperimus, tollatur, cum præsentis synodi approbatione omnes juris præsentandi, seu eligendi donationes, seu advocationum concessiones ad beneficia vacatura, vel ea conferendi, seu quomodolibet de illis disponendi facultates per quoscumque quavis auctoritate vel dignitate fungentes, in posterum contra sacrorum canonum instituta fieri prohibemus: & si, quæ fient, eas irritas, & inanes esse decernimus. Et, si quis ecclesiastici ordinis jura & facultates ejusmodi, ut præfertur, in alium transtulerit, tum jure de ejusmodi beneficiis disponendi pro ea & altera vice sit eo ipso privatus, eorumque dispositio & ordinatio ad superiorem, qui in hoc non deliquerit, devolvatur. Quicumque vero ad aliquod beneficium vigore prædictarum concessionum, seu facultatum se per quemcumque præsentari, vel alio modo sibi provideri permiserit, seu consenserit, vel quomodolibet id obtinuerit, non solum eo sic obtento sit ipso jure privatus, sed ad omnia beneficia ecclesiastica obtinenda per quinquennium inhabilis fiat.

Præterea, omnibus locorum ordinariis inhibemus ne quem vigore hujusmodi concessionum sibi præsentatum, vel electum, in dictis beneficiis instituant, seu confirment, sed eum, tamquam ambitiosum, & sacrarum legum contemptorem, repellant: volentes omnino, ut prædictum Lateranensis concilii statutum ab omnibus observetur, nec ei, sub pœnis, tam quoad actus nullitatem, quam quoad personas contra id delinquentes, superius annotatis, directe vel indirecte ullo modo, vel prætextu contraveniatur.

DECRETVM IX.

De simonia.

CVM detestabile simoniacæ pravitatis scelus, quod ex avaritia, quæ est idolorum servitus, & omnium malorum radix, oritur, tam divinæ scripturæ, quam sacrorum canonum auctoritas vehementer execretur, ac damnet: ut pestiferum hoc vitium, quod proximis temporibus maxime hic viguit, tollatur, præsenti hoc decreto omnem pecuniæ dationem, fructuum etiam minimæ partis donationem, prædiorum ad firmam seu affictum concessionem, omnem denique pactionem, promissionem, & conventionem, in cujuslibet beneficii ecclesiastici adeptione, vel circa eam quovis modo interpositam, rejicimus, atque damnamus: cum ecclesiastica beneficia gratis, libere, & sine ulla conditione vel sorde dari, & recipi debeant. Præsentationes vero, electiones, postulationes, institutiones, confirmationes, collationes, & cujuslibet generis beneficiorum ecclesiasticorum dispositiones, in quibus prædicta, vel unum aliquod ex prædictis directe, seu indirecte, non solum per eos, ad quos de ipsis beneficiis A disponere pertineat, sed etiam per eorum familiares, & quosvis alios intercessores, & mediatores interposita fuerint, nullam prorsus vim habere decernimus, ita ut non modo in ejusmodi adeptionibus nullum jus quisquam acquirat, verum etiam si quos inde fructus perceperit, eos omnes restituere teneatur, sitque eo facto ad omnia ecclesiastica beneficia in perpetuum inhabilis.

Personæ autem ecclesiasticæ, quæ alio modo ex prædictis in disponendo de beneficiis ecclesiasticis deliquerint, quacumque dignitate fungantur, sint eo ipso infames, & omni jurispatronatus, seu qualibet alia de beneficiis hujusmodi disponendi facultate privati, atque hæc ipsa immediate B ad superiorem, qui in prædictis non peccaverit, libere devolvantur. Laici vero patroni, qui propter aliquod commodum, seu emolumentum ex his, quæ infrascripta juramenti forma exprimuntur, quemquam præsentaverint, in sententiam excommunicationis, & in alias ecclesiasticas pœnas incurrant. Qui autem in his quocumque modo intercessores, seu mediatores fuerint, ii sint eo ipso ad omnes actus canonicos inhabiles: &, si quid acceperint, ad restitutionem ejus alicui loco pio applicandi per sententias ecclesiasticas, & alia juris remedia compellantur.

Præterea, omnibus locorum ordinariis mandamus, ut etiam juxta provincialis concilii statutum C ab eo, qui præsentatus fuerit, juramentum secundum formam infrascriptam recipiant. Itemque fe. re. Pauli papæ II. constitutionem, quæ incipit: *Cum detestabile*: & quascumque alias tam generales, quam hujus regni speciales ecclesiasticas leges contra simoniacos, non solum quoad beneficiorum provisiones, ut præfertur, sed etiam, quoad ordinum, & aliorum sacramentorum administrationem pure & sine aliqua labe faciendam latas, innovamus, atque, ut hæ inviolabiliter observentur, præcipimus. Iuramenti autem per præsentatum præstandi forma talis est: *Ego N. præsentatus ad beneficium de N. juro ad hæc sacrosancti Dei evangelia, per me corporaliter* D *tacta, quod propter prædictum beneficium obtinendum, aut præservationem ad idem habendum, aut acquirendum, neque ego, neque alia persona vice & nomine meo, nec de consensu, aut scientia mea, patrono, seu alii cuicumque aliquid præmissorum nomine, aut intuitu promisimus, aut dedimus, nec quidquam ejus rei gratia permutavimus, compensavimus, aut prius datum confirmavimus, apudve quemquam deposuimus, seu quidquam mutuavimus, seu elocavimus, priusve mutuatum, commodatum, depositum, aut elocatum, aut quocumque modo debitum remisimus, seu relaxavimus, nec de sanctuario, gleba, domibus, terris, prædiis, tenimentis, reditibus prædictæ ecclesiæ,* E *fructibus vel decimis, aut oblationibus ejusdem præteritis, præsentibus, aut futuris, donationem, remissionem, locationemve promisimus, fecimus, aut inivimus, seu aliquis nostrum de mandato, scientia aut consensu meo promisit, fecit, aut inivit. Ita me Deus adjuvet, & hæc sancta Dei evangelia.*

DECRETVM X.

De rebus ecclesiæ non alienandis, & bonorum inventario conficiendo, & officiis ecclesiasticis non locandis.

ECCLESIARVM indemnitatibus in posterum omnino prospicere cupientes, hac eadem synodo approbante statuimus, confirmationem

se. re. Pauli papæ II. de rebus ecclesiæ non alienandis, quæ incipit: *Ambitiose*, subpœnis in ea contentis observari debere, quibuscumque aliis tam generalibus, quam hujus regni particularibus ecclesiasticis provisionibus super eadem re in suo nihilo minus robore permansuris.

Itemque archiepiscopis, episcopis, & omnibus piorum locorum gubernatoribus, seu administratoribus, & aliis quibuscumque personis ecclesiasticis, ecclesiastica beneficia, quocumque nomine nuncupentur, obtinentibus, mandamus, ut infra sex mensium spatium, a præsentium publicatione computandorum inventarium omnium bonorum mobilium, & immobilium, jurium, actionum, ac nominum, seu debitorum ad ecclesias, vel pia loca, quæ obtinent, aut regunt, quovis modo pertinentium, cum eorum qualitatibus & confinibus coram pluribus honestis & fide dignis testibus in forma probante conficiant: quod quidem inventarium tertio quoque anno, & quoties in eadem ecclesia, seu pio loco alius quis succedit, renovetur.

Hujus autem inventarii duo fiant publica instrumenta: quorum unum in propria ecclesia, seu pio loco, alterum, si sit ecclesia metropolitana, apud capitulum, si cathedralis, apud metropolitanum, si vero aliarum inferiorũ ecclesiarum, vel beneficiorum, vel piorum locorum, apud episcopum perpetuo custodiatur. Metropolitani vero, aliive locorum ordinarii in provinciarum, & diœcesium suarum visitationibus, sive qui alii eorum vice visitabunt, dicta inventaria apud se habeant, & diligenter inquirant, an eorum, quæ in inventario descripta sint, aliquid desit: quod si quid deesse compererint, id recuperare, seu ad jus pristinum ecclesiarum revocare constituant, culpam, seu negligentiam cujuslibet hac in re juxta canonicas sanctiones severe puniendo: exceptis tamen semper iis quæ circa bona ecclesiastica, ante ab ecclesiis ablata, jam auctoritate apostolica statuta sunt, quibus per hoc nullo modo derogari volumus.

Præterea, constitutiones bonæ memoriæ Othonis, & Othoboni in hoc regno sedis apostolicæ legatorum editas, ut dignitates, vel officia, decanatus, archidiaconatus, sive proventus ex jurisdictionis spiritualis exercitio provenientes, nullo modo locentur, seu dentur ad firmam, innovamus, utque ab omnibus sub pœnis in eis contentis observentur, præcipimus. Addimus etiam, ut reliqua beneficia ultra anni spatium sine ulla innovationis spe ad locationem, seu firmam concedere nemini liceat præter ordinarii consensum: quem is non ante præstabit, quam, quibus personis, & ob quam causam hujusmodi concessiones fiant, diligenter cognoverit.

DECRETVM XI.

Vt in cathedralibus certus initiatorum numerus educetur, ex quo, tamquam ex seminario eligi possint, qui digne ecclesiis præficiantur.

CVM magna sit hoc tempore ecclesiasticarum personarum penuria, præsertim idonearum, quæ ecclesiis, seu ecclesiasticis muneribus vel præficiantur, vel inserviant: atque huic incommodo nulla ratione magis occurri possit, quam si soboles quædam, & tamquam seminarium ministrorum saltem in cathedralibus ecclesiis instituatur, & conservetur: hac eadem synodo approbante

A statuimus, & decernimus, ut singulæ metropolitanæ, & cathedrales hujus regni ecclesiæ, pro cujusque censu, & facultatibus, proque diœcesis amplitudine certum numerum puerorum alere teneantur.

In hunc vero qui cooptandi erunt, annos sint minimum undecim, vel duodecim nati, qui & legere sciant & scribere, & quorum indoles, ac voluntas certiorem spem afferat, eos sacerdotes futuros, & ecclesiasticis muneribus perpetuo inservituros.

Pauperum autem filios præcipue eligi volumus, neque tamen ditiorum excludimus, modo studium præseferant Deo & ecclesiæ inserviendi.
B Hi primum grammaticam discant: post, in ipsam metropolitanam, seu cathedralem ecclesiam adsciti, sub cancellario ecclesiæ, aut alio docto & gravi viro, qui ad hoc munus delectus sit, in ecclesiastica doctrina, & disciplina erudiantur. Horum classes instituentur duæ, altera provectiorum ætate, & literis, quos acolytos esse volumus, quibus præter victum, & togam, quam liberalem vocant, mercedis etiam aliquid in singulos annos attribuetur: altera juniorum, quibus toga, & mensa tantum dabitur. Vniversi autem tam prioris classis, quam posterioris, tonsura, & habitu clericali, eademque vivendi ratione utentur, & divinis in ecclesia officiis oportune inservient. Porro ex
C acolytorum classe quicumque ad ætatem legitimam pervenerint, & in moribus, atque in literis profecerint, sacris ordinibus initiabuntur, & ipsi cathedrali, seu metropolitanæ ecclesiæ, in quocumque ministerio episcopo, & capitulo commodum videbitur, operam suam navabunt: atque in his ut pro cujusque merito beneficium aliquod ecclesiasticum deferatur, ipse episcopus, & capitulum curabit. In eorum autem locum, qui ex acolytorum classe ad ordines sacros, & majora ecclesiæ munera adsciscentur substituendi erunt, qui ex classe inferiori moribus, ætate, ac literis proxime accedant.

Ad scholam grammaticæ, & alia commoda, dis-
D cendi causa, admittantur alii etiam civitatis & diœcesis pueri: qui tamen sint honeste educati, bonis moribus præditi: quibus eodem vestitu, quo ceteris, utendum erit atque eodem modo vivendum. Ex his autem, qui maxime idoneus erit, & ecclesiæ inserviendi voluntatem præseferet, in ejus locum sufficietur, qui ex clericorum numero desiderabitur. Et quia, ad hanc puerorum sobolem alendam, necesse est, ut, quoad certa dos ex reditibus beneficiorum, quæ deinceps vacaverint, huic tam pio operi in perpetuum assignandorum, seu quo alio modo erit constituta, quod brevi factum iri speramus, census aliquis annuus ad tempus provideatur, qui tam puero-
E rum victui, quam præceptorum stipendiis sufficere possit, statuimus ut archiepiscopi & episcopi omnes fructuum annuorum, quos ex proventibus episcopatuum suorum percipiunt, deductis decimis, subsidiis, & feudis quadragesimam partem cum ad ipsos pueros alendos, tum etiam ad mercedem solvendam magistris, qui eos in grammatica, & ecclesiastica doctrina & disciplina erudient, in singulos annos pendant.

Quod item ab omnibus præbendas, vel beneficia quæcumque ecclesiastica aut jam obtinent, aut posthac obtinebunt, fieri volumus, ac jubemus, ut scilicet ex fructibus beneficiorum suorum, quæ vel singula, vel plura simul, decimis, subsidiis, & feudis, ut præfertur, deductis, ad annuum cen-

ſum viginti librarum aſcendant, partem quadrageſimam ad hos ipſos uſus in ea diœceſi, in qua beneficia obtinent, quotannis perſolvant. Id quod eos, licet aliis multis oneribus gravatos, pro ſua tamen erga Deum pietate, & in ejus eccleſiam, quæ nunc miniſtrorum idoneorum penuria magnopere deformatur, officio, & ſtudio haud gravatim facturos eſſe confidimus.

Præterea ſtatuimus, ut epiſcopus ſimul cum decano, & capitulo cathedralis eccleſiæ hujus puerorum ſcholæ curam gerant, certiſque hominibus negotium dent, ut hunc cenſum ab omnibus iis, qui ſolvere tenebuntur, in terminis, & locis, ac ſub cenſuris, & pœnis eorumdem epiſcopi, & capituli arbitrio ſtatuendis, exigant. Reliqua vero, quæ ad hanc ſcholam bene ac feliciter, adminiſtrandam, tuendamque erunt ſtatuenda, quæ multa adhuc reſtant, in proxima convocatione, Deo favente, providebuntur.

Cum autem ad ſanam doctrinam, & bonos mores conſervandos maxime conducat, ut erudiendæ juventuti magiſtri rectitudine fidei, honeſtate vitæ, & eruditione commendabiles præficiantur: idcirco ſtatuimus, ut ne quis ulli ſcholæ in quocumque loco magiſter præficiatur, aut quomodo libet munus docendi ſuſcipiat, niſi prius a loci ordinario diligenter examinatus, ac probatus fuerit, deque iis libris admonitus, qui in ſcholis tam ad eruditionem, quam ad excolendos juventutis mores legendi ſunt. Qui vero huic decreto non paruerit, ſententiam excommunicationis incurrat, & munere docendi ad triennium prohibeatur. Eorum autem, qui jam ſcholis præfecti ſunt, fides, mores, & doctrina ſedulo examinentur: &, ſi tales reperti fuerint, quales in præſenti conſtitutione requirimus, confirmentur, & de omnibus ſupradictis admoneantur: ſin aliter, eos amoveri, & in eorum locum alios idoneos ſuffici mandamus.

DECRETUM XII.

De viſitatione eccleſiarum.

CUM eccleſiarum viſitatio ad vitia, & abuſus tollendos, ac rurſus ad bonos mores inducendos, ac legum eccleſiaſticarum vim & uſum retinendum non ſolum utilis, verum etiam neceſſaria ſit, cum præſentis ſynodi approbatione ſtatuimus, ut epiſcopi, & alii locorum ordinarii diœceſes, & loca ſibi commiſſa, juxta antiquam hujus regni conſuetudinem, ſingulis trienniis per ſeipſos, ſi legitime impediti non fuerint, ſin minus, per idoneos ſubſtitutos cum omni pietatis, & caritatis zelo viſitare non omittant.

In primis autem monemus omnes viſitatores, ut in viſitationibus ipſis ſecum eos tantum ducant, quorum opera neceſſario indigeant, & illos quidem tales, qui ceteris honeſtatis & probitatis exemplo eſſe poſſint, utque ad victum mediocri ſumptu ſint contenti, atque viſitationem, quam celerrime fieri poſſit, expediant, nec fruſtra alienis expenſis tempus conterant.

Hoc autem ordine viſitatio inſtituenda erit, ut primum civitas, deinde diœceſis, niſi forte aliter aliqua exigat neceſſitas, viſitetur. In civitate vero a cathedrali eccleſia inchoandum: deinde ad ſingulas collegiatas, poſtremo ad parochiales tranſeundum eſt: ubi non ſolum parochi, ſed ceteri etiam, ſi qui in parochiis commorantur, ſacerdotes & clerici evocentur. Viſitandæ etiam ſunt ſcholæ, & bibliothecæ, ac demum hoſpitalia diligenter perluſtranda.

A In viſitatione epiſcopi verbum Dei proponent: ſacramentum chriſmatis, ſeu cōfirmationem conferent. Item, vel ipſi per ſe, vel alios, per eos ad eā rem delectos, in caſibus ſibi reſervatis, pœnitentia ſalutari impoſita, beneficium abſolutionis iis, qui eo indiguerint, & illud humiliter petierint, impendent, ad idque omnes paterno caritatis affectu invitabunt, atque hortabuntur.

In locis viſitandis deligantur in primis viri probi, bonæ exiſtimationis, & graves quatuor, aut quinque, pluresve pro cleri, & plebis multitudine, qui vitam, ac mores tam laicorum, quam clericorum probe noverint: iiſque etiam jurejurando aſtringantur, ut libere, omnique humano affectu remoto, ea indicent, & niſi probent ea, quæ referant, rejiciantur. In ſingularum autem paro-
B chialium eccleſiarum viſitatione infraſcripta omnia ſedulo inveſtiganda ſunt, atque inſpicienda: an ſacramenta munde, ac tuto cuſtodiantur, ſuoque tempore renoventur: an rite, recteque adminiſtrentur: an ſanctiſſimum Chriſti corpus ad ægrotos honorifice, & devote cum luminibus, tintinnabulo, & ceteris, quæ mos eſt adhiberi, deferatur: an matrimonia licite, & in eccleſia reverenter, proclamationibus præcedentibus, & tempore non interdicto contrahantur: an ipſi parochi habeant libros, in quibus nomina eorum qui baptizantur, cum compatribus, itemque defunctorum, & matrimonia contrahentium deſcribantur. Eccleſiæ autem, & altaria, ſi non ſint conſecrata, conſecrentur, ſi polluta, reconcilientur:
C omnia in eccleſia munda, ac decentia, & tuta ſint. Cœmeterium claudatur, ne beſtiæ ingredi poſſint: neve quo alio modo fœdetur. Si eccleſia, chorus, campanile, ſacriſtia, vel domus reparatione indigeat, iis mandetur, ad quos ea res pertinet, ut, quæ reparanda ſint, pro facultatibus eccleſiæ, ſeu parochiæ reparent, atque reſarciant. Præterea, inſpiciendum eſt, an omnia ſuppetant, quæ ad altaris miniſterium, & ad officia divina ſunt neceſſaria, calices, patinæ, corporalia, veſtes, libri, & reliqua: an miſſæ, & alia divina officia non ſolum rite, & recte, ſed etiam pie, ac devote celebrentur: an ſit unus ſaltem clericus, qui miſſæ cum mundo ac decenti ſuperpelliceo inſerviat: an libri, & ſcripturæ antiquæ, aliaque in-
D ſtrumenta, & privilegia eccleſiæ diligenter aſſerventur.

His omnibus accurate inſpectis, quæ ad eccleſiam pertinent: proximum erit, ut de miniſtris eccleſiæ, & aliorum clericorum quæratur: Ac primum, an rite, & recte ſint ordinati: an in ordinibus muneri ſuo convenientibus conſtituti. Tum de eccleſiarum, ſeu beneficiorum titulis cognoſcendum: an aliqui ſe intruſerint: an incompatibilia ſine ſufficienti diſpenſatione teneant: an reſideant, & officio ſibi commiſſo, tam quoad ſacramenta adminiſtranda, quam quoad miſſas, & alia divina officia celebranda,
E & anniverſariis perſolvendis, aliiſque oneribus ſibi impoſitis ſatisfaciant: an eccleſias proprias, ut alienis inſerviant, maxime feſtis diebus derelinquant: an populum ſalutari divini verbi cibo diligenter paſcant, & pueros prima fidei rudimenta doceant: an libros ad hæc, & alia, quæ ad officiū curati ſpectant, neceſſarios habeant. De eorum vita, moribus, habitu, converſatione, familia inquirendum: an opera vilia, & ipſis non permiſſa exerceant: an in tabernis, aliiſve locis non convenientibus verſentur: an bona eccleſiæ, & jura tueantur: an egentibus ſubveniant: an ſint pacifici,

cifici, & ad tollendas inimicitias atque odia diligentes.

Postremo ad disciplinam populi erit veniendum, advertendumque an in populo hæretici sint, an inconfessi, an usurarii, an concubinarii, aliive qui in peccatis vivant, & insordescant: an inter aliquos odia, & inimicitiæ intercedant: an sint, qui quadragesimam, aliave jejunia, festa, & reliquos laudabiles ecclesiæ ritus non observent. Atque in licentiis apostolica, aliave legitima auctoritate concessis comedendi carnes, ova, & lacticinia tempore prohibito, sive quid aliquid agendi præter constitutiones & morem ecclesiæ, inspiciendum erit, an causæ expressæ, & alia narrata sint vera, & an ipsius concessionis forma servata. Prætereа, quærendum, an pia legata sint, quæ executioni non mandentur: an populus devote in ecclesia versetur, & integram missam attente reverenterque audiat: an inter divina officia fiant deambulationes: an patres familias liberos, & domum honeste, & pie instituant, & gubernent.

Si sint hospitalia: quo modo regantur: an eorum bona in pauperum usus fideliter dispensentur: an sancte, & pie in eis vivatur.

Si scholæ: de magistris quærendum, quos libros interpretentur, an recte officio suo fungantur. Simulque providendum erit, ne quis ut præsenti synodo constitutum est, ad docendum admittatur, nisi prius ab episcopo probatus fuerit: &, si quis idoneus non sit, amoveatur.

De bibliothecis inquirendum, an sint, in eis, vendanturve libri hæretici, aut aliter de jure prohibiti.

Si ecclesiæ habeant capitula, seu collegia, animadvertatur, an, qui dignitates, & præbendas in eis obtinent, tam divinis horis debite & devote celebrandis, quam ceteris in rebus, quæ ipsis incumbunt, præstandis, muneri satisfaciant.

His ita perspectis, & cognitis, visitator, quæ recte se habebunt, laudabit, quæ secus, reprehendet, eaque uti corrigantur, atque emendentur, per censuras, & alia juris remedia, si opus fuerit, curabit: monebit autem omnes, ut officium sibi commissum diligenter exequantur.

Metropolitani in suarum visitatione provinciarum ordiné a felicis recordationis Innocentio papa IV. in constitutione, quæ incipit: *Romana ecclesia*: servabunt, & inter alia de his diligenter inquirent; an episcopi residеant in suis diœcesibus: an prædicent verbum Dei: an ita vivant, ut eos decet: quemadmodum se gerant in ordinibus & beneficiis conferendis, deputandis confessoribus, excessibus eorum, qui suæ sunt jurisdictionis, puniendis, in visitatione diœcesium, ceterisque ad officium episcopale, ac jurisdictionem, & administrationem in spiritualibus & temporalibus quomodolibet spectantibus, denique, an generales canones, & ecclesiastica hujus regni instituta observent: &, si quæ corrigenda erunt, quæ corrigi possint, corrigent: sin minus, ad synodum provincialem referent: verum, si quid hujusmodi erit, ad quod corigendum, ac reformandum majori auctoritate opus esse videtur, tum ad sedem apostolicam recurrent.

Archidiaconi partem diœcesis, curæ ac fidei suæ creditam, in iis, quæ ad eos pertinent, secundum præscriptam formam visitent: graviora, & quæ per eos emendari non possint, ad episcopos referant. Operam autem dabunt, ut ea, quæ in visitatione per episcopum statuta ac mandata sint, perficiantur: ac de iis, quæ perfecta fuerint,

A aut non perfecta, simulque de causis, quæ eorum executionem impediant, episcopum statim admonebunt. Atque, ut iidem archidiaconi, qui episcoporum oculi appellantur, quod officii sui, & muneris est, tam in visitationibus, quam ceteris in rebus diligenter præstent, constitutiones provinciales, ac bonæ memoriæ Othonis, & Othoboni, sedis apostolicæ in hoc regno legatorum, hac de re pie, ac provide editas, cum præsentis synodi approbatione innovamus, easque omnino observari præcipimus.

Præterea constitutioni præfati Othoboni, qua præter cetera cavetur, ne archidiaconi ob crimen manifestum a subditis pecunias accipiant, sed illud digna animadversione puniant: hoc amplius addimus, atque statuimus, ut si quis contra id

B facere audeat, pœna dupli ejus, quod acceperit, per diœcesanum episcopum mulctetur, eaque pecunia in utilitatem mensæ scholarium, in ecclesia cathedrali erectæ, vel erigédæ cōvertatur.

Ut autem ecclesiarum prælati officium correctionis, & reformationis eorum, qui suæ jurisdictioni subsunt, libere exercere possint, constitutionem felicis recordationis Innocentii III. in concilio generali editam, qua statuit, ut iidem prælati suæ jurisdictioni subditorum excessus, appellatione remota, vel consuetudine non obstante, corrigant, & reforment, innovamus, & ab omnibus hic observari præci-

C pimus. Datum Lambethi, prope Londinum Vvintoniensis diœcesis, MDLVI. IV. Idus Febr.

PETRI FONTIDONII DOCTORIS theologi pro sacro, & œcumenico concilio Tridentino adversus Ioannem Fabricium Montanum, ad Germanos oratio. "

Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Prov. c. 26.

ETSI ad asserendam sacrosancti concilii Tridentini auctoritatem, & ad insanam Ioannis Fabricii Montani maledicendi libidinem comprimendam, frustra fortasse hic a nobis labor susceptus esse videatur, cum & concilii auctoritas sum-

D ma Spiritus sancti præsentia, atque patrocinio, contra sceleratorum hominum audaciam, tecta satis atque munita sit, & Fabricii improbissima oratio omnium sit bonorum virorum judicio opinioneque damnata, quam nemo est qui legat, qui non miretur, & monstri simile ducat, repertum fuisse hominem, qui id fuerit aggressus, quod vel dæmonis ipsius fugisset & reformidasset audacia: sed quoniam ad vos, ó viri Germani, admonendos oblata hæc occasio aptissima visa est, non tam quidem ut homini scelerato, & improbo respondeam (quem omnes extremo potius supplicio, quam ulla responsione dignum arbitrantur) quam ut illustrissimo ecclesiæ principi episco-

E po Salmantino, qui mihi hanc provinciam imposuit, & piis etiam aliis, atque doctissimis viris, qui id a me impense flagitarunt, satisfaciam, tum vero ut tantam hujusce rei indignitatem vestris oculis objiciam: hunc mihi laborem suscipiendum putavi. Ut si minus maternis ecclesiæ vocibus quę vestræ potissimum salutis studio, hoc tantum concilium cogendum curavit, si minus, illius lacrymis, quas vestri desiderio fundit, commovemini, tam improbis saltem, tam audacibus, tam nefariis, & sceleratis ministris tamdiu vos servire (ut par est) indignissimum judicetis. Quid enim,

" Apologia dicitur in editione Antuerpiensi Plātiniana anni 1574. cū qua Lovaniensem contulimus, emendavimus, locupletavimus.

enim, obsecro per Deum immortalem, indignius A fingi, aut excogitari potest, quam sapientem, generosamque Germaniam magna ex parte sic a veteri sua gloria degenerasse, ut se ab iis hominibus misere captivam duci patiatur? Quid turpius, quam iis parere præceptoribus qui dum se veros euangelii sectatores profitentur, sic omnem euangelicam modestiam exuerunt, ut ab omnibus euangelii potius hostes, quam vere cultores judicentur. Quid ignominiosius, quam istorum hominum causa, in eam infamiæ notam incurrisse, ut nullus sit, qui non eam aut tam cæcam, & stupidam arbitretur, quæ se decipi non sentiat, aut tam abjectam, quæ turpissimum istud servituris jugum a sordidissimis hominibus liberis suis cer- B vicibus imponi patiatur? Quod si nulla hactenus hujusmodi infamia laborasset, eam nunc illi vel maximam hac unica oratione Fabricius inussisset: quam qui legunt, cum cogitant esse in Germania hominem, quem plerique Germanorum (neque enim omnes istorum erroribus acquiescunt) tamquam Christi ministrum (si diis placet) suscipiant, & venerentur, quem virtutis ducem, atque magistrum sequantur, quem veluti probitatis, mansuetudinis, bonitatis, & euangelicæ modestiæ exemplum sibi imitandum proposuerint. Qui tamen sacrum, & œcumenicum concilium, maxima tamen frequentia, communi totius orbis consensu, summis & ardentibus Christianæ reipublicæ votis, sanandi ecclesiæ vulnera, instaurandæ religionis, & componendæ pacis studio C coactum, quod vel angeli ipsi reverentur, ipse improbissimis contumeliis, & opprobriis lacessiverit. Cum cogitant esse in Germania aliquam rempublicam, tam barbaram, tam suæ dignitatis, & existimationis oblitam, quæ hujusmodi orationem prælo committi, & in publicum prodire patiatur: non illi quidem indignantur, sed dolent: non irascuntur, sed misericordia commoventur: & illa justissima indignatio, quam vel a mansuetissimo pectore tanti sceleris immanitas extorquere potuisset, in lacrymas & commiserationem versa efficit, ut omnes jam miseram conditionem & infelicissimam Germanorum sortem lamententur. D Qui abstracti a via veritatis, & in errorum præcipitia devoluti, divina clementia, & omni cælesti lumine destituti, & in profundum cæcitatis baratrũ lapsi desperata jã prorsus salute esse videãtur.

Itaque prius quam objectis ab illo criminibus, aut, ut verius dicam, improbissimis contumeliis respondeam, hujus tanti sceleris magnitudinem perpendamus, ut quibus hominibus serviatis cum ex istius impudentia deprehenderitis, si ulla scintilla antiquæ fidei, & religionis vestris in mentibus resedit, si ullus vobis veteris gloriæ sensus remansit, pœnitentia ducti & pudore aliquando suffusi lugeatis: & qui nullius unquam tyrannidem perpeti potuistis, jugum istud acerbissimum, quod falsa quadam libertatis specie homines novarum rerum cupidi vobis imposuerunt, con- E cepta aliquãdo justissima indignatione repellatis.

Illud igitur in primis, ut ad te veniam, Fabrici, & primum tuæ audaciæ, & improbitatis testimonium producam: affirmare tibi ausim, neminem extitisse, qui cum tuam legerit orationem, non existimaverit, & certo crediderit nullum esse hominem in Germania, qui Fabricius Montanus appellaretur, sed sub hoc falso, & ementito nomine larvatum aliquem & scenicum satanæ ministrum delitescere: qui ut honori suo, & existimationi consuleret, suo etiam nomini pepercerit, quia neminem tam impudentem reperiri posse arbitrabatur, qui ejusmodi orationi, hoc est, qui tanto sceleri sui nominis titulum præfigeret. Sed illud abs te quæro principio, cum hæc in sanctam synodum scribere, aut potius evomere cogitabas, numquid ex Italia, Hispania Gallia, Hungaria, Anglia, Græcia, Dalmatia, Boemia, Polonia, Hibernia, ipsa Germania, ex toto denique orbe Christiano doctissimos, & gravissimos episcopos, alios etiam quamplurimos omnium literarum genere præstantes, & excellentes homines, florem, inquam, reipublicæ Christianæ in hunc locum confluxisse, sciebas, an non? Numquid Ferdinandi Cæsaris, omnium regum, principum Christianorum, & rerumpublicarum legatos hic adesse intelligebas, an non? Numquid eos omnes, non alio nomine convenisse, quam ut ecclesiæ saluti consulerent, & ruenti religioni Christianæ subvenirent, ignorabas, an non? Si non intelligebas, cur fuisti tam cæcus, & temerarius, ut quorum dignitatem summam, & studia sanctissima ignorabas, illorum conatus, & facta impudentissime reprehenderes? Si intelligebas neque enim est credibile, ut quidpiam te inscientem & ignorantem fecisse fatearis: o scelus inexpiabile! o inauditam improbitatem! Quæ tanta insania, quæ tanta audacia, atque dementia tuum istum sceleratum animum potuit impellere, ut vinolentæ atque furentis orationis aculeos in eos exereres, quos lumina Christianæ reipublicæ agnoscebas? quæ tanta maledicendi rabies tuum istud sacrilegum pectus invasit, ut in totius orbis gentium sanctissimum, sapientissimumque senatum tam impudenter insultares? Numquid, Fabrici, cum hæc cæco furore meditabaris, ducenti quinquaginta, & eo amplius episcopi, & alii quamplurimi doctissimi homines ante tuos oculos versabantur, quorum si non sapientiam, auctoritatem, & canos revereri, tacita saltem de tua singulari improbitate judicia reformidare, & perhorrescere debuisses? Quod si hæc tibi in mentem veniebant, qua fronte hæc scribere ausus es? Non vultus concidit? Non erubuisti? Nihil te concilii majestas, nihil religio, nihil pudor, nihil tuum istud euangelium? Nihil modestia Christiana, nihil Christi exemplum, legesque moverunt? Paulus apostolus cum suum illud os sanctissimum improbissimi magistratus jussu, injustissime verberari videret, quod principem sacerdotum, paulo liberius, dealbatum parietem appellasset, pœnitentia ductus, hoc solum nomine se dignum venia judicavit, quod ignorantia lapsus divina præcepta violasse videretur: tu non sceleratum aliquem magistratum, sed Christi sanctissimos ministros, non unum, aut alterum principem sacerdotum, sed omnes ferme ecclesiarum omnium pastores, nulla lacessitus injuria, sed omni amoris, & benevolentiæ significatione provocatus, sceleratos, improbos, & impostores sciens & prudens appellabis? Si servus dominum, si filius parentem, si subditus magistratum vel verbo levissimo violaverit, illum omnes omni supplicio dignissimum arbitrantur: tu cœtum omnium, quos habet Christianus orbis, gravissimum, tu tot patres, tot principes & magistratus improbissimis contumeliis, & injuriis impune laceratis? Act. 13.

Multi antiquis temporibus jam inde ab ipsis exordiis, & incunabulis nascentis religionis, acerrimi ecclesiæ hostes extiterunt, qui miris illam modis, indignissimisque vexarunt, qui atrocissi-

atrocissimas excitarunt tragœdias, qui maledi-A ctis, & opprobriis illius filios fuerint insectati: sed nullus unquam repertus est in tanta veterum hæreticorum sylva, tam perfricta fronte, tam effrenata audacia, qui concilia contumeliis lacessiverit, qui in illorum sacrosanctam auctoritatem editis famosis libellis fuerit debacchatus. Repete veteres historias, evolve antiqua scriptorum monumenta, revoca in memoriam Arios, Sabellios, Macedonios, Nestorios: nullum unquam tanti sceleris vestigium, nullum reperies exemplum, quod sequi, aut imitari potuisses. Pugnabat quondam Arius cum Athanasio, Valentinus cum Irenæo, cum Origene B Celsus, cum Hieronymo Iovinianus, cum Basilio Eunomius, cum Aug. Pelagius: sed cum synodis, cum conciliis generalibus, nullus unquam pugnavit hæreticorum tam apertis injuriis: tu solus inventus es, qui quod hæretici, quod latrones, quod Turcæ, quod barbari homines, quod ipsamet improbitas facere erubuisset, facere auderes. Quod si aliqua spe hoc tantum facinus esses aggressus, licet esses, ut es, improbissimus, non tamen ita perditus, & insanus judicareris: nunc vero qua spe adduci potuisti? Nunquid hac via tuam deploratissimam causam firmari, & stabiliri posse putabas? Quam si justissimam haberes, hoc scelere injustissimam reddidisses. Quo more? Quo exemplo? Quo præ-C textu? Quo colore? Nullo plane judicio meo, nisi quod, ut ego arbitror, audacia, scelere, furore, & aliquo insigni facinore, tamquam incenso Dianæ templo, qui alioqui ignotus, & obscurus delitescebas, celebris, & clarus esse voluisti. Quamquam illius facinus cum tuo scelere nulla ex parte conferri potest.

Longo intervallo illius improbitatem superasti. Ille templum magnificum, & amplissimum a tota Asia constructum, sed tamen falsæ, & ementitæ Deæ templum incendit, sed eo nomine fœlix fuit, quod nefanda dæmoniorum simulachra eodem simul involvit incendio: tu vero non D ligna, aut trabes, non muta saxa, atque parietes, sed vivos ecclesiæ lapides, firmissimas columnas Christianæ religionis, sanctissimos, inquam, pastores, ipsa Spiritus sancti templa, sacrilegæ cujusdam orationis facibus, quantum in te fuit, incendere voluisti. O mentem sacrilegam, quæ tantum facinus concipere: digitos sceleratos, qui hæc scribere potuistis: cæcam rempublicam, quæ ea in manus hominum venire ad suum dedecus sempiternum passa est. Nam si Nicander Argivorum rempublicam male moratam esse censuit, quod in ea liceret improbis de bonis impune male loqui: quid de illa præsens E sæculum, & posteritas judicabit, quæ huic homini in sacrum, œcumenicumque concilium hæc scribere, & prælo mandare permisit?

Sed quoniam ego, viri Germani, non arbitror hunc hominem tam esse dementem, tam stupidum, tam nihil scientem, qui tantum in se scelus admittere, tantum honori suo, & existimationi, infamiæ dedecus inferre decreverit, nisi aliquem ex hanc audacia fructũ percipere cogitasset: quid ille mihi sensisse, quid spectasse videatur, quo cõsilio hoc facinus fuerit aggressus, explicabo. Illius detegam insidias, ut intelligatis eum non tam aliquam excusationem quæsisse, quã nullam poterat habere, quã latibula quædam investigasse, quibus & suum scelus occultaret, & vestris oculis in tam aperto crimine tenebras & noctem effun-deret. Nam cum Carolo V. Cæsari invictissimo essent aliquando polliciti, se concilio adfuturos, & illius decretis obtemperaturos, non modo vocati postea venire recusarunt, fidem servare voluerunt, sed nefariis consiliis, & armis illud dissipare conati sunt, ne cum illorum errores in lucem prodiissent, cum fraudes, quibus infœlicissimæ plebi imposuerunt, fuissent detectæ, concilii auctoritate, decretisque convicti, digni supplicio judicarentur: & vos cum ab illis deceptos fuisse intelligeretis, in eos, tamquam in proditores religionis, & vestræ salutis hostes animadvertendum esse duceretis. Nunc vero cum tanta patrum frequentia, tanto animorum ardore, tanto studio, & tam certa spe conciliandæ pacis, concilium coactum intueantur, cum videant se tam apertis indiciis benevolentiæ fide publica data a sancta synodo vocari, ut laboranti ecclesiæ Christi communi auxilio, & opera subveniatur: veriti jam, ne, si toties ad hanc sanctam, licet illis formidabilem arenam, provocati, tam celebris concilii jussa contempserint, & hanc toties oblatam palæstram recusaverint, vobis in suspicionem veniant, ut par est, corruptæ a se, atque depravatæ religionis, veriti, ne hoc veluti præjudicio, tamquam causæ desertores damnati videantur, in summas angustias conjecti, consilii jam, atque rationis inopes, cæco quodam, & insano furore correpti, in eas, mihi credite, voces proruperunt. Quid agimus? Nunquid tanti concilii tam piam & salutarem admonitionem contemnemus? sed qua ratione effugiemus desperatæ victoriæ suspicionem? nunquid obtemperabimus? atqui jam ipsa nobis presagit, testificaturque conscientia, nos simul cum deplorata causa fore damnandos. Quod si evenerit, quid agemus? quid capiemus consilii? quo nos damnati recipiemus? nunquid ad adversarios, ut jam diu debitas illis pœnas persolvamus? nunquid ad nostros, a quibus tamquam ecclesiæ proditores repudiemur? Videte per Deum immortalem, viri Germani, quam cæca sit improbitas: nulla alia via, in tanta rerum desperatione commodior visa est, quam si sanctissimam synodum contumeliis afficerent, auctoritatem maledictis elevarent: firmam satis futuram suam causam, tectam abunde suam innocentiam sunt arbitrati, si præterita flagitia novo nunc, & inaudito improbitatis genere cumularent.

Quid plura? placet hæc omnibus sententia, quæritur ad hanc rem idoneus minister, unus inter omnes repertus est Fabricius, cæteris ad suscipiendam hanc impiam causam audacior, ad agendam impudentior, qui iis esset moribus, & ingenio, ut facile scelesto facinori scelestiorem orationem adhiberet, qui omnes in hanc unam rem audaciæ nervos intenderet, qui se elaborata oratione, ad infringendam, & evertendam concilii Tridentini auctoritatem componeret, qua salva, se salvos esse non posse intelligebant.

Rem igitur aggreditur. Argumentum, quod & vobis decipiendis, & saluti causæ aptum sibi visum est, declamatorio more tractandum sibi proponit, in quo vires ingenii & eloquentiæ, aut singularis potius impudentiæ, & improbitatis ostentaret, concilium videlicet Tridentinum non posse a Christianis hominibus sine scelere frequentari. Colligit deinde argu- *Montani* menta ex loco, ex personis, ex fide publi- *argumentum.* ca, ex eventu: quæ quia per se non satis firma videbantur,

videbantur, contumeliis, injuriisque munivit. Quæ dum ostendo qualia sint, vos obsecro, viri Germani, diligenter attendite: & quas hactenus iis Syrenum cantibus aures exhibetis, tanto cum dispendio salutis vestræ, eas nunc mihi veram vobis libertatem, salutem & fœlicitatem ex animo cupienti præbeatis, futurum equidem spero, ut si minus oratione nostra persuasi, istorum saltem improbis factis, & verbis offensi, vos a Christi suavissimo jugo ad istorum superbissimam tyrannidē abstractos, a dulcissima pace, atque concordia ad dissidia, atque contentiones traductos iniquo animo feratis, & tædia tandem hujus tam miseræ, & diutinæ servitutis, & desiderio veræ libertatis adducti, ad ecclesiæ matris carissimæ sinum redeatis.

Sed illud jam abs te quæro, Fabrici, ut ab ipso tuæ orationis argumento exordiamur, cum concilium Tridentinum a Christianis hominibus sine scelere frequentari non posse affirmas, quid nomine Christianorum intelligas: nunquid eos solos, qui sunt vestrarum partium, aut eos tantum, qui sub Christi sanctissimo vicario militamus, aut utrosque. (Quamquam non ego te in nos tam bene animatum esse existimo, qui in Christianorum numero censeas nos esse collocandos) si utrosque, o stultitiam, & improbitatem hominis singularem! Tune clarissimum imperatorem Ferdinandum, Hispaniæ, Galliæ, Hungariæ, Lusitaniæ, Poloniæque Reges: tune cæteros orbis Christiani principes, qui huic sacro concilio per suos legatos intersunt, improbos & sceleratos appellabis? Necesse est enim id fatearis, si concilium hoc a Christianis sine scelere frequentari non potest: nisi tu illos solummodo censes esse Christianos, qui ab ecclesia catholica, qui a summo pontifice, qui denique ad vos a Christo defecerunt. Quod si sic est, quemadmodum in extrema orationis parte disertis verbis explicasti, non intelligebas te imperatorem, reges, & principes Christianos in hæreticorum numero relinquere?

Nisi fortasse leviorem esse contumeliam judicasti, illos hæreticos potius, quam sceleratos appellare. Quæ isthæc est dementia, quæ insania, qui mentis stupor, Fabrici? Neque enim hic jam improbitatem, sed summam stultitiam reprehendo, qui in ipso limine, atque vestibulo orationis, veluti cantherius in porta, tam turpiter impegeris, ut eos, quibus assentari magnopere cupiebas, quos tibi reddere propitios, quorum gratiam inire (ut statim ostendam) vehementer optabas: illorum contra te indignationem, inaudito contumeliæ genere provocaveris, qui eos aut hæreticos, aut sceleratos esse dixeris. Sed sit hoc ignaviæ, socordiæ, & stultitiæ tuæ, qui nobis statim indicare voluisti, te virum minime malum esse, ut cætera, quæ a te docentur, non tam callido, astuto veteratori, vafroque hosti, quam simplici, vecordi, stulto, & insano morioni tribuantur. Sed venio jam ad tuam præclaram orationem, in qua multa mihi necessario prætermittenda sunt, ne eorum commemoratione piæ, atque Christianæ aures offendantur. Ea etenim convitia, eas contumelias in sanctissimum istum senatum conjecisti, quæ ne iterum nominentur, reprehendi non possunt. Cogor itaque hac in parte honori tuo servire, dum consulo pudori meo.

Tuum silentium diuturnum, quo in tanta animorum contentione te hactenus usum fuisse A dicis, tranquillitati, & otio consulentem, petulanti nunc adversariorum procacitate expugnatum fuisse proclamas, quod ab iis, qui conventus Tridenti agitant, universi, & singuli, qui Christi evangelium prædicant, edicto, & fide publica, superbe, & imperiose nimis evocentur. Neque id esse mirandum, cum pro ea, quam sibi usurpant, auctoritate, regibus quoque & monarchis insultent. Adhibes deinde maledicta, & contumelias, & ad obsistendum sacri concilii conatibus classicum canis, ac veluti servos ad pileum vocans, licet non ad parandam, sed ad conservandam, & retinendam miseram vestiam, & spurcissimam carnis libertatem, tuorum satellitum, hoc est, ecclesiæ hostium animos accendis: &, ut sese fortiter oppo- B nant Spiritui sancto, ut obviam eant concilio Tridentino, quasi scelus aliquod aggredienti, atque illi resistant, adhortaris: & te, qui in hoc tanto bello contra veritatem suscepto, non aliis armis, quam conviciis pugnare posse confidebas, merito sane calonis partes acturum te polliceris.

Quid primum querar, viri Germani? aut quid potius primum doleam, & deplorabo? Nunquid hujus hominis summam perversitatem & audaciam? Aut illorum miserrimam sortem, qui iis ducibus cæcis, & improbis servire coguntur, quorum vestigiis inhærentes, in eorum foveas, & præcipitia devolvantur? Aut nostrorum potius temporum conditio- C nem infelicissimam, quæ hujusmodi homines, non modo vivere, sed florere, & aliis dominari, atque in unius tanti concilii auctoritatem invehi, & insultare? Sed hæc duo extrema in aliud tempus reservabo, huic homini respondebo. Altissimo igitur silentio, & profundo somno demersus Fabricius hactenus jacebat, suis erroribus optime constitutis, & tamquam parta jam de adversariis victoria veluti in ipso sinu gloriæ positus quiescebat, & inter tot opinionum turbines, & tempestates, quibus Gallia, Germania, cæteræque provinciæ Christianæ jactantur, ministris aliis solicitis, atque vigilantibus, ipse solus otio, atque somno frui poterat: quia nihil, videlicet, erat, D quod tantum principem excitare, tanti patroni silentium rumpere, & feriatam jam illius vocem extorquere mereretur. Cætera minora prælia, Calvino, Musculo, Brentio, atque aliis infimæ classis ducibus permittebat. Ipse princeps & antesignanus se in difficiliora tempora & bella reservabat: quia indignum esse ducebat tanto imperatore, si priusquam ad triarios res esset devoluta, ipse gladium educeret, & in aciem procederet. Vnicum concilium Tridentinum, hoc est, universa ecclesia Christiana illius sanctissimum silentium rumpere, & expugnare potuit: unicum, atque solum concilium Tridentinum, dignum visum est, quod istius Æneæ magni dextra E cadere debuisset. O præclarum imperatorem, qui omnes Lutheros, Calvinos, Melanchthonas, Oecolampadios, Buceros, & reliquos tuæ notæ duces, si non eruditione, industria, & calliditate: impudentia saltem, & studio maledicendi, longe superasti. Næ tu Seriphia rana melius famæ tuæ, tuorum civium honori, & totius Germaniæ existimationi antiquo illo tuo silentio consuluisses: quam recenti hac, & improbissima voce, tuam alioqui perditam causam acrius vulnerasses, & tibi, tuisque omnibus sempiternum dedecus inussisses. Qua fronte, & quo ore sanctissimum

sanctissimum concilium petulantiæ & procacitatis insimulasti? Qua audacia fidem publicam, qua illi, qui ab ecclesiæ sinu, magno cum ejus dolore, opera vestra avulsi sunt, tam pie, tam benevole, & tam amice accersuntur, superbam tu evocationem appellasti? Nam quod concilii patres eam sibi auctoritatem usurpasse criminaris, ut regibus atque monarchis insultent, facis tu quidem consulto, ut principibus atque monarchis assenteris: sine quorum præsidio, hæc tanta tua audacia impunita esse non posset. Hoc consilium secuti tui majores, quia istud hæresum monstrum sine patrocinio regum adolescere non posse videbant, summam illis in ecclesia auctoritatem deferentes, sacerdotium regno, spiritum carni, terræ cælum, humanis potius divina servire, quam illorum auxilio carere voluerint: ut quoniam alia ratione illis non licebat, tyrannide saltem tuti esse possent. Illorũ igitur hac via sibi gratiam conciliarunt, & suas hæreses eorum potentia, atque gladiis muniverunt: sceptra ecclesiæ, & illius spolia quibusdam principibus Christianis tradiderunt. Illi vero, qui facile sibi (ut est hominum ingenium) vel divinos honores deferri patiuntur, non Saulis, aut Ozæ supplicio, in longe minori scelere revocati, aut deterriti, illorum stultissimis argumentis, & nefariis consiliis persuasi, ex illorum sceleratis manibus, pastorales baculos accipientes, non modo se sacerdotes, sed summos etiam ecclesiæ sacerdotes, & principes dici, & haberi voluerunt. Testis est unus Henricus VIII. Angliæ rex, qui Sampsonis cujusdam vel levissimo verbo convictus, qui reges summos esse sacerdotes dicebat, quod beatus Petrus reges honorandos esse dixisset, eo processit insaniæ, vir alioqui excelsi animi & ingenii, ut ex acerrimo ecclesiæ propugnatore redditus hostis implacabilis, se tamquam supremum pastorem coli postularit edicto publico, tantoque odio, & indignatione in illos exarserit, qui se illius improbis conatibus, & edicto opposuerunt, ut hujus rei gratia duo illa Angliæ lumina & ornamenta, Thomam Morum, & Roffensem episcopum sustulerit, & universam insulam innocenti innumerabilium martyrum sanguine cruentaverit. Ex hoc fonte hanc nunc hausit assentationem Fabricius, qua principum sibi gratiam promereri, nos apud illos in invidiam adducere, & illorum contra nos studet indignationem concitare. Assentatores dicebat Pythagoras esse hostibus deteriores, quod magis sint insidiæ, quam apertum bellum pertimescendæ: quanto magis istorum adulatio vobis erit formidanda, qui non jam corporum vestrorum, sed animorum saluti insidientur? O clarissimi Germaniæ principes, vestram ego nunc sapientiam, constantiamque requiro, qui quondam Romani & pontificatus, & imperii firmissimæ columnæ, qui ecclesiæ Christianæ præsidia, qui propugnacula religionis semper fuistis, nunquid patiemini levissimis assentationibus perditissimorum hominum, sic vos agi transversos, ut illi causam suam ignominia vestra tueantur? Nunquid patiemini, sic vos illis esse ludibrio, ut errore vestro, atque dedecore se Christianæ religioni insultari posse arbitrentur? Patiemini, sic eos abuti auctoritate, atque potentia vestra, ut calamitosæ, & afflictæ ecclesiæ, quæ per vos suam hactenus dignitatem, & splendorem conservabat, nunc per eosdem ab improbissimis hominibus extrema pericula & exitium com-

A parentur? Patiemini istorum hominum audaciam vestris armis esse munitam, & ecclesiam Christianam indignis modis vexari? Quæ nullum aliud in vos scelus admisit, quam quod vestræ salutis desiderio flagrans, licet se tot ictibus hæresum sauciam, vulneratamque conspiciat, majori tamen erroris vestri, quam suæ calamitatis dolore confecta, non tam sua, quam vestra vulnera, non tam suas acerbissimas plagas, quam perniciem vestram, & miserabilem interitum dies, noctesque lamentetur.

Sed redeo ad te, Fabrici, qui postquam principum gratiam nefaria assentatione tibi conciliasse credidisti, & tuos milites ad prælium excitasti, eminus admonens esse pugnan-
B dum: quoniam illi, inquis, quos tuos hostes appellas, Tridentum, locum videlicet insidiis aptum, occupaverunt, Caudinis furculis non multum absimilem, quem sæpe vobis fraudi & damno fuisse criminaris. Primum illud a te scire velim, quæ sint istæ fraudes, & damna hoc in loco vobis illata: nunquid aliquando huic Tridentino concilio interfuistis? Nunquid aliquod de vobis unquam supplicium sumptum est? Nisi tu fortasse sanctissima decreta, quæ tunc ad ecclesiæ salutem ab illis patribus confecta sunt, fraudes, & incommoda vestra interpretaris, latronum & sceleratorum hominum more, qui justissimas & saluberrimas leges, quod suis conatibus obsistant, & supplicia comminentur, quod illis suum exi-
C tium contineri videant, fraudes & incommoda sua dicere consueverint. Quod si sic est, Fabrici, facile patiar istud a te sacrum concilium, & latibula, & insidias, & furcas Caudinas, & fraudes vestras appellari. Sed quam inepte insidias nuncupaveris, nonne vides? Quid, obsecro, hic tectum? Quid occultum? Quid simulatum? Quid fraudulentum? Nunquid non edictum summi pontificis diligentia, in omnes Christiani orbis provincias delatum est? Nonne reges omnes, & principes Christiani rogati, ut adessent? Nonne data publica fides? Nonne locus definitus? Non arma ad dispu-
D tandum consignata? Nonne summa securitas promissa? Cur tu rem tam claram, tam apertam, tam patentem, insidias & fraudes appellas? Sed merito, Fabrici, has cautes, & prominentes scopulos exhorrescis, inter quos sacrum concilium, petra, inquam, ecclesiæ firmissima, delitescat, ad quam ne aliquando tot errorum fluctibus jactatus impingas, jure optimo formidare debuisti, merito istas Alpium fauces, has, inquam, Tridentinas angustias, tamquam Caudinas furcas pertimescis: sed si pio, sinceroque animo, non hostili, & inimico hæc perpendere, Fabrici, voluisses, nihil antiquius, nihil tibi iis furculis Caudinis gloriosius duceres. In quibus non Samnitum contumelioso,
E sed triumphali ecclesiæ jugo collum subdere debuisses, quod non in aliquam vobis ignominiam, sicut illud Samnitum Romanis, sed in summam gloriam: non in decus aliquod, sed in honorem & laudem: non in servitutem turpem & miseram, sed in gloriosam, & dulcissimam libertatem redundaret. Iugum est hoc Christi suavissimum, quod a vobis insolenter excussum iterum pitssima mater ecclesia vestris cupit cervicibus imponere.

Montani calumnia.

Iam vero postquam id, quod tibi ex officio calonis incumbebat, præstitisti, ut a conviciis, &

& opprobriis orationem auſpicareris, & ſacroſanctam ſynodum maledictis onerares, prætermiſſa jam illa prima injuriarum velitatione, depoſita illa calonica perſona, graviorem aſſumens, quam diutius natura & ingenio reclamante ſuſtinere non poteris. Te velle toti orbi conteſtatum facere polliceris, hujus concilii adeundi, juſtas, & idoneas cauſas aperiri nullas: innumeras vero & graves, ejus declinandi, atque fugiendi: & tamen prætermiſſo priori membro diviſionis, ad ſecundum acceſſiſti, quia videlicet, ſi graviſſimas ejus declinandi cauſas oſtendiſſes, nullas etiam juſtas eſſe veniendi conteſtatum eſſet. Nunquid tam cæcus es, Fabrici, ut in tantis ruinis afflictæ, B & diſſipatæ religionis, nullas tu ſolus adeundi concilii juſtas, & honeſtas cauſas invenias? Vides ardentem bello Galliam, & hoc tantum incendium a vobis eſſe excitatum cognoſcis, vides perditam Angliam, atque profligatam: vides tuam Germaniam infinitis erroribus æſtuantem: vides non modo hæreticis cum catholicis, ſeu cum aliis etiam hæreticis inteſtinum bellum eſſe ſuſceptum: vides varias hæreſes veluti furias toto orbe volitare: vides non ſolum miniſtros pſeudoevangelicos inter ſe digladiare, ſed imperitam multitudinem in varias ſectas ſic eſſe diſtractam, ut parentes & filii, patres & ſorores, una jam domo contineri non poſſint: vides inde C tot cædes, incendia, ſeditiones, templorum ruinas, urbium everſiones, promanaſſe: vides Chriſti tunicam veſtra culpa ſciſſam, atque diſſipatam: vides altera ex parte ſpem unicam inveniendæ veritatis, reformandi eccleſiam, tollendi ſchiſmata, conciliandæ pacis, & extinguendi hoc tantum incendium, in uno concilio Tridentino eſſe collatam, atque hoc unicum ſemper fuiſſe perfugium, & aram calamitoſis. & afflictis eccleſiæ rebus: vides eccleſiam mœſtam, & lugubrem veſtris genibus provolutam & ſupplicantem, ut hoc ſanctum concilium adeatis, & omnium conſenſu, opera & ſtudio paci conſulatis, & ſuis vulneribus medeamini: & nullas tu juſtas cauſas eſſe D veniendi audebis dicere? Sed quid mirum, ſi homini tam perdito, & impiobo, cui ſalus, niſi in eccleſiæ naufragio conſtare non poteſt, cauſæ, quæ eccleſiæ ſalutares, & ſibi perniciosæ ſunt, injuſtæ videantur? Sed quoniam te his maximis, & graviſſimis cauſis comprehenſum, & convictum videbas, ut etiam ſi fulgentes gladii, ſi ignes, tormenta, cruces, extrema denique omnia imminerent ſupplicia, forti & infracto animo eſſent adeunda, ut ruenti eccleſiæ ſubveniretur, mirum profecto eſt, ad quam levia pericula, & inanes quoſdam metus confugeris, quibus vos vehementer deterreri contendis, quo minus ad concilium accedatis.

Non veniendi rationes a Montano in duas partes dividi.

Itaque omnes non veniendi rationes in duas E te partes video fuiſſe diſtributas: altera periculi magnitudo, altera vero contumelia veritatis comprehenditur: quia hæc, inquis, profecto in primis eſt periculoſa, deinde vero in veritatem, in Deum, in proximum, contumelioſa. Periculi ſane magnitudinem dicis fuiſſe quidem contemnendam exemplo martyrum, ſi aliquid utilitatis ſecum afferat, ſed nunc diſcrimen eſſe certum certa cum impietate conjunctum, ita ut periculum a ſcelere ſeparari non poſſit. Quis jam non rideat hujus hominis infantiam & ſtultitiam ſingularem, qui non intelligat ſe pugnantia dicere? Obſecro te, Fabrici, cur periculum certa cum impietate dicis eſſe conjunctum? Nunquid A quia, ut inferius affirmaſti, ſequitur veritatis adjuratio? qua ergo ratione conſtanter polliceris te excelſum & erectum martyris animum, ſi eſſet opus, ad cauſam allaturum, ſi periculi magnitudine te a veritate avocari poſſe pertimeſcis? Cur certam impietatem appellas eam, quæ ex tua libera pendeat voluntate? Niſi fortaſſe qui tuum iſtud pectus inconſtans, atque ſacrilegum habeas exploratum, impietati aſſuetum, & in eam propenſum, atque proclive cognoſcas, te nullo negotio in eam poſſe deduci arbitraris. Quod ſi eam ob cauſam, quam paulo inferius adducis, certam impietatem cum periculo dicis B eſſe conjunctam, qua nefarium eſſe cenſes te iis cœtibus adjungere, qui cum pietate, & Chriſto bellum gerere ſtatuerint, cujuſmodi dicis eſſe concilium Tridentinum, o audaciam, & improbitatem: o dementiam hominis inauditam, qui dum impietatis crimen effugere conabaris, in atrociſſimum ſacrilegii ſcelus incidiſti. Quæ major impietas fingi, aut excogitari poteſt, quam te tam ſanctum, tam juſtum, tam innocentem judicare, ut ſanctiſſimum concilium, quaſi ſceleratiſſimum tuo conſortio indigniſſimum cenſeas? Quod ſacrilegium majus, quam tot eccleſiæ paſtores, tot principes Chriſtianos, non modo impios, & ſceleratos dicere, ſed eos, qui C ſe illis adjungunt, eodem impietatis crimine reos eſſe cenſere? Quæ deteſtabilior inſolentia, quam improbiſſimum, ſceleratiſſimum nebulonem ſacro œcumenico concilio dicere audere: Recede a me quia mundus ſum? O os impuriſſimum, o cœnum, o monſtrum, o ſcelus ipſum & impietas, quibus enim te aliis nominibus ac tanta improbitate dignis appellem, prorſus ignoro. Neque ulla eſſe arbitror, quæ ſceleris magnitudinem poſſint exprimere. Nam linguæ, atque mentis officia inaudito flagitio ſuperantur. Ite nunc, o viri Germani, atque horum magiſtrorum manſuetudinem, pudorem, & modeſtiam imitamini: imo pudeat vos D aliquando talium miniſtrorum. Sed obſecro te, Fabrici, nec enim tecum jam agam hoſtiliter, & inimice, quid eſt, quod impietatis notam pertimeſcas, ſi tu illorum factis, atque decretis non modo non conſentias, ſed te fortiter opponas, obſiſtas, atque reclames? Atqui dices, occludetur vox, indicetur ſilentium, crux, ferrum, flammæ parabuntur. eſto ita, eſſet, Fabrici, quod tamen longe abeſt a pietate ſacri concilii, & ab ea ſecuritate, quam vobis fide publica pollicetur. Impietatisne tuæ, ſi ſic eſſet, veſtigium his aliquod appareret? Nunquid non eris officio tuo perfunctus? nonne credis te vera ſentire, nos errare: te ſervire honori Chriſti, nos detrahere: a nobis lumen E evangelicæ veritatis extinctum, a vobis e tenebris extractum, a nobis contemni ſcripturam, violari verbum divinum? Chriſti evangelium, mortem, ſanguinem & gloriam conculcari? quæ igitur erit non jam impietas, ſed major, & uberior laus, quam te iis hominibus obviam ire, qui hæc judicio tuo facere conantur? Quod ſi nihil proficeris, glorioſus erit conatus: quæ illuſtrior victoria? qui triumphus glorioſior? quæ martyrii corona præclarior? quam pro Chriſti gloria clariſſimum mortis genus oppetiviſſe? nullum, dices, inde emolumentum ad noſtros redundabit: atqui ſanctiſſimi, & fortiſſimi martyres, ut probe noſti, quorum te imitatorem facile futurum affirmas, cum acerbiſſime torquerentur, nullum

nullum aliud commodum quam Christi gloriam, veritatis defensionem, & suæ salutis, & felicitatis spem ante oculos habuerunt, nec eam utilitatem spectarunt, quam essent tyrannis, & carnificibus allaturi: quos sæpe multo magis constantia, & illa sancta libertate exacerbabant, & eorum crudelitatem ad alios etiam trucidandos incendebant. Quamquam quod majus commodum esse potest, si illa, quæ defendis, vera esse arbitraris, quam ut tuo sanguine consignentur, tui etiam magis firmi, atque constantes reddantur, ad ea complectenda, quorum tu causa te morti devoveris? Quid tibi poterit esse gloriosius, quā si te illi in sanctorum numerum adscribant, & divinis honoribus, tamquam sanctissimum martyrem, prosequantur? cur ergo, quod metu debiti supplicii, quod reclamante conscientia, quæ te damnatum jam esse proclamat, facere non audes fugiendæ impietatis causa, te nunc evitare mentiris? Credo ego te, Fabrici, cum hæc scriberes existimasse hic armatos esse satellites, hic fasces, secures, gladios, flammas, hic jam paratos esse carnifices, qui te raperent ad supplicium, omnia suspecta, omnia formidolosa, omnia tibi mortem comminari credidisse, aut finxisse te credere, ut & sacrum concilium apud tuos sceleris argueres, & justi alicuius timoris, licet falsam, & subdolam, excusationem prætexeres; ut si non vero, simulato saltem timore vos ab hac profectione merito retardari contenderes. Non hic homines armatos, Fabrici, sed togatos: non belli, sed pacis auctores: non hostes, & inimicos, sed pios, & misericordes parentes salutis vestræ cupiditate flagrantes invenies. Nulla vis, nullæ insidiæ, nullæ fraudes, nullum hic vobis imminet periculum, aut comparatur, sed summa securitas, humanitas, pietas, sinceritas, ardens patrum studium non perdendi vos, sed sanandi.

Verum enimvero, hujus periculi, quod tantopere hic miles ignavissimus pertimescit, magnitudinem in primis in ipsa sede & loco concilii dicit delitescere: liberam aliquam asserit Germaniæ civitatem præstitui oportere, atque illam imperatoris, & omnium principum Germanorum fide, & auctoritate communitam. Iis enim terroribus conscientiæ hic martyr fortissimus concutitur, & agitatur, ut se nisi omnium principum Germanorum armis tutum, & securum esse non posse putet. Erras, Fabrici, si ulla tam injusta esse arma arbitraris, quæ impietati, & sceleri diu patrocinentur. Ubique tuta est, nuda, & inermis innocentia: armata impietas nullibi potest esse secura. Ipsi illi Germaniæ principes, qui concilium Constantiense suo patrocinio, & auctoritate protegebant, eosdem illos gladios, quibus libertatem concilii tuebantur, ad sumendum de Ioanne Hus, & Hieronymo Pragensi majoribus vestris justissimum supplicium converterunt. Quomodo ergo te in libera Germaniæ civitate tutum esse posse confidis, in qua exitum miserabilem conspicis eorum, quorum vestigia sequeris? numquid solas Germaniæ civitates liberas esse arbitraris? numquid tam eris audax & impudens, ut tu hostis ecclesiæ locum celebrare ecclesiæ præscribas, in quo concilium celebrare debeat? quis unquam hoc veterum fecit hæreticorum? exortas certis in provinciis hæreses concilia in eisdem celebrata deleverunt. Hinc Nicæna, Africana, Toletanaque concilia: & alia etiam quamplurima extitisse legimus. Cum ergo jam ipsas Lutheranismi radices Germanicum illud concilium Constantiense, illarum trunco combusto, exstirpaverit, cum nunc non solum Germania, Hungaria, atque Boemia, sed Anglia, atque Gallia, immo pene totus Christianus orbis, hoc communi morbo laboret, cum eo processerit incendium, ut in omnibus regionibus aut apertas flammas, aut obscuras aliquas, latentesque scintillas videamus: quis locus aptior celebrando concilio, quæ civitas accommodatior reperiri potuit Tridentina? quæ in ipsis Italiæ, Germaniæ, Galliæque finibus posita, quæ tot principum Christianorum, & aliquorum etiam Germanorum præsidio munita, facilem omnibus, & vobis potissimū aditum exhiberet, nisi vos non tam locum, quam causam suspectam haberetis? Sed quid ego hac de re plura? Sic enim existimo, Fabrici, si vel Augusta, vel Basilea, vel illud ipsum levissimorum, & scelerat issimorum transfugarum asylum Geneva, concilii sedes deligeretur, in extremam te Scythiam abderes, & ibi solum liberum locum esse diceres, non in quo libere sententiam ferre posses, neque enim id quæris, sed in quo libere petulantia ista uti, & inter illas etiam Scythicas nives libere scortari potuisses. neque enim liberum vos locum, sed dissimulandi flagitii rationem aliquam investigatis, ne se Germania deceptam a vobis, & circumventam agnoscat.

Sed quæ est ista tua improbitas, & stultitia? qui cum liberam nunc Germaniæ civitatem, principum Germanorum armis septam, concilio celebrando postulares, subinde inferas, ejusmodi esse concilii patres, qui neque imperatoris, neque principum auctoritate in officio contineri possint, quibus & reges, & imperatores hactenus fuisse ludibrio falso criminaris? *Montani ratio.* nam si ab aliorum perfidia, & crudelitate (utar enim tuis verbis) nullus locus tutus esse potest: idem erit, cogi concilium Genevæ, ac si Romæ cogeretur. quid rejicis culpam in locum? cur non aperte tuam hanc mentem sceleratam explicas? quamquam quis est, qui non intelligat, nisi plane plumbeus sit, quid iis imposturis moliaris. Sed illud abs te quæro, Fabrici, quando concilium ludibrio habuit imperatores, & reges? quando non illos summo honore, & observantia prosecutum est? cur tam aperte mentiris? numquid illos tam cæcos, & dementes putas, ut speres tam aperto mendacio, tam stulta assentatione nobis invisos, & tibi propitios reddere posse? Sed quamvis principum armis speres illos coerceri posse, nihil tamen apud illos tuti, nihil fidei esse causaris, quibus etiam si invitis ab aperta vi sit temperandum, ad eas artes se convertere proclive est, quarum Romana curia jam diu se magistram profitetur. Quid hoc est, Fabrici? quas tu mihi artes narras? quæ figmenta? quæ somnia, quæ tibi omnia formidanti metus suggerit? quomodo fidem publicam violatam fuisse monstrabis, ut inde conjecturam ducere possis? quando concilium aliquod iniquis artibus ad hæreticorum perniciem usum fuisse ostendes? profer aliquod exemplum, cur, quod numquam factum esse vides, pertime-scis?

At vero concilii patribus vel ea ratione non esse fidendum censes, quibus persuasum est, vos impune e medio posse tolli: vos quidem, Fabrici, & reliquos omnes, qui ad concilium vocantur,

vocantur, quibus publica fide cavetur, tantum abest, ut hoc sacrum concilium capitali supplicio affici posse censeat: ut in eos, qui vel levissima vos affecerint injuria, gravissimas pœnas eadem illa publica fide decernat. At vero rebelles, & pertinaces hæreticos, hostes religionis, perturbatores pacis, quibus decretum est, in antiquis erroribus permanere, sacrorum conciliorum contemptores, qui superstites maxima damna ecclesiæ, & Christiano populo possent inferre, hos quidem, judicamus, impune e medio tolli posse: & non impune modo, Fabrici, sed sancte, sed juste, sed gloriose. Numquid, obsecro sumptum de sceleratis hominibus justum supplicium, tu crudelitatem appellabis? si medicus putrida, & emortua membra, quæ toti corpori interitum minarentur, non abscinderet: si paterfamilias sceleratos, & improbos servos, qui domum incendissent, substantiam omnem, & domini fortunas dissipassent, filios trucidassent, nulla pœna afficiendos duceret: si magistratus latrones, adulteros, homicidas, incendiarios impune in republica versari pateretur: nonne illum crudelem, impium, & reipublicæ hostem merito diceremus? vos vero, qui Christi signa deseruistis: qui ecclesiam Christianam erroribus, & armis acerbe, & crudeliter vulnerastis: qui filios ab ejus gremio, cum summo illius dolore, & lacrymis abduxistis: qui servitia concitastis, & illorum temeritatem, contra ecclesiam Christi, furore vestro, & persuasionibus impulistis, & armastis: qui Solymanum, acerrimum Christi hostem, contra Christum solicitastis: qui urbes incendistis, fana spoliastis: qui ipsas aras Christianorum sanguine cruentastis: qui tot Christianorum animos e misera servitute dæmonis ereptos iterum illius tyrannidi mancipastis, & æternis suppliciis addixistis: hostes Christi, vastatores ecclesiæ, depeculatores templorum, eversores urbium, fanorum spoliatores, labem denique atque perniciem Christianæ religionis dicere non audebimus, e medio vos impune & justissime posse tolli? Numquid crudele tibi videri debet, si afflicta, & calamitosa mater ecclesia acerbissimum illum dolorem, quem filiorum morte concepit, hostium nunc supplicio lenire cupiat? numquid principes Christiani crudeles tibi videbuntur, si tantorum criminum reos, ecclesiæ judicio damnatos trucidaverint? Terra quondam indignabunda, se vindicem divinarum injuriarum exhibuit, & ingenti hiatu patefacto Core, Dathan, & reliquos schismaticos absorpsit: & nunc reges Christiani, cum divinam majestatem offensam, obscuratam Christi gloriam, vexatam & dilaceratam ecclesiam viderint: vos tantorum malorum auctores Dei contumeliam, & majorem ecclesiæ perniciem diutius vivere patientur? a muto, & inanimi elemento Deo illata contumelia indignationem extorsit, & a Christiano pectore non extorquebit? Oza, quod arcam testamenti vel leviter attigisset: Ozias quod thus domino arrepto thuribulo adoleverit, divinam illico animadversionem experti sunt: & nos illos, qui popularem multitudinem, sacerdotum Christi officium usurpare voluerunt: qui in sancta sanctorum, ipsam vulgi fæcem immiserunt: qui sacra omnia turpiter profanarunt, immanes, & barbari censendi sumus,

Iusta in hæreticos animadversio.

2. Reg. 6.
2. Par. 26

A si illos pro tantis sceleribus pœna aliqua dignos judicemus? Quamquam pientissima mater ecclesia mansuetissimum sponsum Christum imitata, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat: post acceptas tot a vobis injurias, & acerbissimas plagas, non vult interitu vestro sua curare vulnera, non optat salutem sibi, hostium in supplicio constare: quin potius cum vos interfici videt, corporum simul, & animorum vestrorum, luctuosum, & miserabile funus acerbioribus lacrymis prosequitur. Nulla, mihi credite, suavior, nulla jucundior, ejus vulneribus medela adhiberi posset,
B quam si eos, quos materna indulgentia educavit, quos cælestibus, bonis & beneficiis ornavit, & nunc hostes acerrimos experitur, pœnitentia ductos, & ad se reversos, in suo rursus sinu, atque gremio decumbentes videret: dici non potest, quanto perfunderetur gaudio: conspectu sane vestro suavissimo, omnem pristini doloris sensum, abjecisset, non vos plectendos sed ornandos censeret: Atheniensium illa veteri lege, τῆς ἀμνηστίας, sempiterna oblivione acceptas injurias sepeliret. Hoc unicum illi solatium præteritæ calamitatis memoriam eriperet, & ejus lacrymas abstergeret: immo quas hactenus copiosas, & acerbas interitus vestri dolor exprimebat, nunc conce-
C pta de reditu, & salute vestra lætitia, dulces, & uberiores expressisset. Redi igitur, Fabrici, in gratiam tam piæ, & officiosæ matris, quæ te summo amore, & caritate complectetur, neque amplius tuæ perfidiæ, neque vulnerum suorum recordabitur.

Sed redeo jam ad te, qui cum nullum in loco periculum reperire potuisti, quod vos ab hac profectione deterreret: ad patres, qui in hunc locum convenerunt, gradum facis. Qua in parte egregie sane triumphat, & exultat oratio tua, nacta, ut existimas, argumentum,
D ingenio tuo, moribus, & officio dignum, qui calonis partes in hoc tanto bello sustinere voluisti, neque satis tibi visum est, si aliquos ex patribus contumeliis oneerates, nisi sacrum ipsum concilium petulantissimis injuriis afficeres, & irrideres, quod in fide publica se sacrum, & œcumenicum appellaverit: & ventosos illos, atque ambitiosos titulos esse dicis. In primis, quid hoc, obsecro, Fabrici, ad eam, quam agis, causam pertinebat? Quid hoc ad illud periculum, quod vobis imminere criminaris? An, quod se concilium sacrum & œcumenicum appellet, illico tibi venienti periculum capitis comparatur? Nisi fortasse, qui sacra omnia profanasti, ad unius sa-
E cri concilii nomen exhorruisti. An timuisti fortasse, ne a calonis munere, & officio recedere, & ne non satis procax, & maledicus videreris, nisi & titulum etiam ipsum concilii primum dilacerasses? An qui nihil in causa præsidii reperiebas, saltare, aut insultare potius extra chorum, evagari, inquam, extra causam, & in communem maledicentiæ locum, audaciæ tamen tuæ proprium & peculiarem, excurrere, & impudens potius, quam indisertus orator videri voluisti? Difficilis est sane hujus tanti sceleris reprehensio: nam illud silentio præterire non possum, qui vehementer cupiam ostendere, quo sit progressa istorum hominum impudentia, ut eos, sicuti par est, ut improbos, & sceleratos, detestentur omnes, & vos, viri Germani, pudeat

Ezec. 28.

Montani maledicta.

deat aliquando talium præceptorum. Explicare vero vix audeo, veritus, ne ipse etiam impudentiæ crimen incurram, si vel ea commemoravero, quæ salvo Christiano pudore commemorari non possunt. Sed nonnulla prætermittens, & hujus hominis improbitati, atque meo pudori condonans, reliqua, quæ vel etiam nominare religio est, quo brevius & modestius potero, si tamen res modeste fieri potest, reprehendam, & accusabo. Tune, Fabrici, sacrum & generale concilium, quod auspiciis Spiritus sancti cogitur, & illius præsentia cohonestatur, quod se sacrum & œcumenicum appellet, arrogans & ambitiosum esse clamabis? Tune concilium desertæ religionis, hostis ipse religionum omnium, tunc ecclesiam catholicam oppressæ veritatis, oppugnator ipse euangelicæ veritatis accusabis? Non jam tot sanctissimorum patrum, qui huic intersunt concilio, auctoritatem, sapientiam, religionem objicio, quæ sceleratissimorum etiam hominum petulantissimas linguas, præter unam calonis Fabricii cohibere potuissent: sed ipsam Dei majestatem, quam suspicere, ipsum Spiritus sancti numen quod revereri, licet esses improbissimus debuisses, oppono. Nonne satis erat, summum pontificem, & ecclesiæ pastores indignissimis modis exagitasse, nisi in Spiritum sanctum ipsum, tam impie nunc esses contumeliosus? Nihil jam erit neque in terra, neque in cælo tam sanctum, quod sacrilegam vestram maledicendi licentiam possit effugere? Quid igitur miramur, quamlibet sanctos, sapientes, & pios homines injuriis, & opprobriis ab istis onerari, quibus vel ipsa Dei majestas ludibrio jam sit? Nonne licebit per te, Fabrici, concilio, sacri, & œcumenici nomen, quod tam longi præscriptione temporis obtinuit, nunc suo sibi jure vendicare? Non tibi illorum verborum veniebat in mentem, quibus princeps apostolorum Petrus in Hierosolymitano concilio usus est: *Visum est Spiritui sancto & nobis*. Quibus indicavit se, eorum, quæ decreta fuerant, ad conciliandam pacem, comitem & consiliarium Spiritum sanctum habuisse, & eumdem futuris conciliis præsentem adfuturum significavit? Quod si tu concilium hoc non legitime coactum, si ex una, aut altera tantum provincia vocatos episcopos, si nullo regum & principum Christianorum consensu, si alieno tempore, si importuno loco, si non justa causa convocatum ostendisses: tamen qui tot & tantos antistites tam impudenter insectareris, audaciæ & sceleris crimen effugere non posses: nunc vero cum iis de rebus nec verbum ullum feceris, nec facere potueris, cum videas sanctissimas cogendi concilii, antiquissimas leges fuisse servatas, cum nullum aptius tempus, nullus convenientior locus, nulla justior causa, nullum communius votum, neque ardentius studium instaurandæ religionis esse, aut desiderari possit: quæ ista est improbitas, quæ dementia, quis furor, ut tantum concilium, tam necessarium, tam opportunum, tam sanctum, tam improbis tu maledictis, injuriisque traduxeris? Nam quod concilii patres & paucos, & scenicos, & creaturas omnes summi pontificis dixeris, & quod se œcumenicos appellaverint, irriseris, sit alterum stultitiæ, alterum impudentiæ tuæ singularis. Hoc plane sæculo, quo tota Christiana religio in has angustias Europæ conjecta est, quarum etiam magnam partem Turcæ, & hæretici occuparunt, cur ducenti & quinquagnta patres, pauci tibi quidam episcopi videntur, cum paucissima concilia proferre possis, in quibus major pastorum numerus repertus sit? Quod vero a Romano pontifice creatos, scenicos, & pontificis creaturas per contemptum appelles, non quidem tu Fabrici, pontificis factum, sed Christi optimi maximi institutum reprehendis & irrides. Qui cum Petrum ecclesiæ suæ supremum pastorem tam apertis verbis declaravit, illius voluntate, consilio, atque auctoritate inferiores alios pastores creari: & certis provinciis præfici, atque consecrari decrevit.

Côcilii auctoritas.

Act. 15.

Aliud Môani maledictum.

Sed cogor jam improbissima convicia, quæ tu latronum, & nequissimorum hominum inducta similitudine, in hunc sacrum senatum conjecisti, silentio prætermittere, ut & piis auribus consulam, & pudori meo. Lateat per me hoc tantum scelus, quod si prodiret in lucem, vix posses illius invidiam sustinere: sed malo modestus, quam nimis vehemens, & acerbus reprehensor videri. Malo te hac infamia carere, quam me violati pudoris crimine laborare. Illud tibi, Fabrici, affirmare possum, me, cum ea legerem, sortem tuam infelicissimam doluisse, & non sine ingenti mærore, & stupore illam orationis tuæ partem percurrisse, considerantem reperiri aliquem in Christiana republica, qui se Christianum, euangelicum, solius divini verbi cultorem, qui se in sola Christi schola educatum, & edoctum, qui se mansuetudinis illius, & bonitatis imitatorem esse glorietur, tam furiosum, tam cæcum, tam amentem, qui cum illa tam impudenter in concilium effutiret, & eructaret, se tamen cum Christi præceptis, & illius modestia pugnare, qui se hac via Christi potius hostem, quam imitatorem exhibere, non animadverteret.

Sed emergat jam oratio ex isto cœno, in quo diutius cum homine isto volutatur. Quamquam quo se vertet, ubi non in cœnum & lutum illi sit impingendum? Quid enim aliud istius os impurissimum tota sua oratione, quam turpissimum cœnum, & teterrimam sentinam conviciorum exhalat?

Venio nunc ad illam quæstionem juris & facti, in qua cum te cuperes jurisconsultissimum ostentare, ineptissimum rabulam prodidisti. Oecumenici concilii titulum Tridentino concilio convenire non posse contendis, ac proinde integrum non esse, œcumenici concilii nomine, cavere publica fide, cum id faciat, quod jure facere non potest: & perinde esse, ac si veterator aliquis privilegia conferat in optima quantumvis forma. Hujus vero criminis unicam illam probationem inducis, quod videlicet patres hujus concilii omnia sua ad Romanum pontificem, ceu ad caput referant. Quæ quam nequiter ab illo usurpentur, notius esse dicis, quam ut egeat probatione. Quid hoc est, Fabrici, rem longe difficillimam & gravissimam, legum ipse & juris peritissimus ineptissimo argumento, & nequissima contumelia confirmatam satis & stabilitam esse putasti: an quod sacrum concilium Tridentinum, Pontificem Romanum, supremum ecclesiæ pastorem, Petrique successorem, agnoscat: & id faciat, quod Nicænum, Constantinopolitanum, Calchedonense, quod omnia etiam alia sacrosancta œcumenica concilia fecerunt, omne illico jus, & potestatem amittet? An quod omnia ad illum, tamquam ad summum

summum judicem, referant, ut illius censura, A & auctoritate confirmentur, eam ad causam fides concilio sublata, & illis omnis potestas erepta est? Quid concilio facies Nicæno, & Calchedonensi, quæ Divus Gregorius tamquam Dei euangelia, veneratur: quæ non satis decreta sua firma judicarunt, nisi Romani pontificis fuissent auctoritate confirmata? Etenim sacrum illud Nicænum concilium a Romano pontifice Silvestro postulavit, ut quæ a tot patribus definita contra impiam, & sacrilegam Arii hæresim, & statuta fuerant, ab eo confirmarentur. Quod quidem literæ ad illum missæ apertissime testantur iis verbis: Quoniam omnia, coroborata de divinis mysteriis ecclesiasticæ utilitates, quæ ad robur pertinent B sanctæ ecclesiæ catholicæ & apostolicæ, ad sedem tuam Romanam explanata, & de Græco redacta scribere confitemur: nunc itaque ad vestræ sedis argumentum accurrimus roborari. Et paulo post: Quidquid autem constituimus in concilio Nicæno, precamur vestri oris consortio confirmetur. Neque vero putandum est, concilium omnium celeberrimum ad Silvestrum pontificem Romanum confugisse, nisi existimasset, conciliorum decretis tantæ auctoritatis accessionem esse necessariam. Iam vero & frequentissima illa Calchedonensis synodus sexcentorum triginta episcoporum, post longam cum hæreticis concertationem, post confecta decreta, quibus hæreses damnabantur, licet beatissimi Leonis pontificis Romani legati interfuissent, eorum tamen, quæ gesta erant, rationem illi redenddam esse putavit, ut ejus auctoritate confirmarentur, & quasi extrema adhibita manu conficerentur. Quæ quidem omnia, cum per literas exposuissent, cum ejus auctoritatem impense commendassent, Petri successorem, & quasi quoddam ærarium Christianæ fidei agnoscens: Hæc, inquit, sunt quæ tecum, qui spiritu præsenseras, & complacere tamquam fratribus deliberasti, & qui pene per tuorum vicariorum sapientiam videbaris, a nobis effecimus. Indicamus vero, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter ecclesiasticorum statutorum definivimus firmitatem, scientes quia, & vestra sanctitas addiscens, & probatura, & confirmatura est eadem. Quibus quidem literis sacræ synodi, pontifex sanctissimus respondens illius se decreta probare, iis apertissimis verbis declaravit: Ne ergo, inquit, per malignos interpretes dubitabile videatur, utrum, quæ in synodo Calchedonensi per unanimitatem vestram de fide statuta sunt, approbem: hæc ad omnes fratres, & coepiscopos nostros, qui prædicto concilio interfuerunt, scripta direxi, quæ gloriosissimus, & clementissimus princeps (sicut poposci) in notitiam vestram mittere pro catholicæ fidei amore dignabitur, ut & fraterna universitas, E & omnium fidelium corda cognoscant, me, non solum per fratres, qui vocem meam executi sunt, sed etiam per approbationem gestorum synodalium, propriam vobiscum misisse sententiam, in sola, videlicet, fidei causa, quod sæpe dicendum est, propter quam generale concilium ex præcepto Christianorum principum, & ex consensu apostolicæ sedis placuit congregari, damnatis hæreticis, qui si corrigi voluissent, nulla penitus resideret de vera domini nostri Iesu Christi incarnatione dubitatio.

Concilium Nicænum Silvestro.

Calchedonense concilium Leoni.

Leo papa Calchedonense concilio.

Vnde si quis unquam ausus fuerit, vel Nestorii perfidiam tueri, vel Eutychetis, ac Dioscori impune dogmata defendere, & a catholicorum communione resecetur, nec habeat ejus corporis participationem, cujus abnegat veritatem, fratres charissimi. Hæc Leo ille beatissimus, quæ apertissime testantur conciliorum decreta Romani pontificis auctoritate confirmari. Neque vero credibile est, sanctissimum virum, quo nullus unquam sanctior, sapientior, aut moderatior fuit: hanc sibi auctoritatem ambitiose usurpasse, aut illud concilium eam illi fuisse delaturum, nisi judicasset, sibi illam divinitus fuisse tributam. Quid ergo? Hæc duo tanta concilia, quæ tantum honoris & auctoritatis pontifici Romano deferebant, omne illico jus, vim, & potestatem omnem perdiderunt? Quæ est ista collectio? Quæ nova legum, & juris interpretatio?

Sed illud est magis ridiculum, quod neque concilio, neque pontifici fidem adhibendam, vel eam ob causam esse dicis: Quod cum pontifex reges, & imperatores a juramentis, pactis, & conventis absolvat, qui vetat, quo minus eodem jure in propria causa fruatur? Deinde vero neminem esse ais, qui ignoret, Romanos pontifices juramentis, & bullis suis hactenus impune lusisse. Quid ego aliud huic non argumento, sed maledicto respondeam, non invenio, quam quod quidam accusatori suo respondit: C An quod tu non faceres, ego faciam? Quod ergo tu perfide, & levissime transfuga non faceres, id summum ecclesiæ Christianæ pastorem, & monarcham, id sacrum concilium facturum fuisse putabis? Nam quod Romanos pontifices juramentis lusisse criminaris, nonne oportuit, Fabrici, in gravissimo flagitio, quod Christi vicario objiciebas, argumentum aliquod, aut signum, aut exemplum hujus sceleris proferre? Non certum crimen notare? Non locum, tempus, & personam producere, ne tantum scelus a te confictum videretur? Nunquid tibi hosti capitali tam aperte & impudenter mentienti fidem habendam esse credidisti? Iam vero ad convellendam fidem publicam stylum convertis. Nam cum Vergerius D indictionem hujus concilii a Pio quarto pontifice maximo factam, suis jam fuisset scriptis furoris & impudentiæ plenis insectatus, qua quidem Germanos, & reliquos, qui ab ecclesia Romana sejuncti sunt, dicebat minime fuisse comprehensos, neque ad concilium vocatos: tu nunc eam sumpsisti provinciam, ut fidem publicam reprehenderes, & accusares, & vos vocari a concilio non potuisse ostenderes: veriti sane, ne qui & indictionem, & fidem publicam viderent, cum tantum concilium cogi, cum vos tam amice & benevole vocari intuerentur, & vos non adfuisse cognoscerent, culpam in vos proditæ religionis derivarent. Sed frustra hunc laborem suscepistis: hos etenim duos testes vestræ pertinaciæ, indictionem videlicet concilii, & fidem publicam, ecclesia Christiana perpetuo est habitura: quos non modo præsens sæculum, sed ipsa etiam posteritas intuebitur: quorum incorrupto testimonio, jure vos tamquam rebelles & pertinaces religionis hostes dãnatos judicabit.

Hanc igitur in primis publicam fidem, obscuram, ambiguam, & fraudibus plenam esse dicis: quod ego minime miror, si ita tibi videatur. Nam quid mirum, si qui jam apud se statuit in veteri errore pertinaciter permanere, nec

sacri

sacri concilii admonitionibus, nec ecclesiæ decretis acquiescere, & scelerum conscientia pavidus, & tremens concilio non interesse: hic pietatem, dolos: sinceritatem, fraudes: lucem denique ipsam meridianam, noctem, & tenebras interpretetur. Primum illud tibi respondeo, Fabrici, antiquis temporibus hunc morem cavendi fide publica, in usu conciliis non fuisse. Non tanta unquam audacia, non tantus furor, non tam petulans, & furens hæreticorum fuit licentia: qui cum humana jura omnia atque divina violavissent, ut ad concilium venirent, iis securitatis præsidiis indigerent. Facilis aditus, & liber erat omnibus accessus: quia nulli veterum hæreticorum, sicuti vos nunc, cruentas innocenti Christianorum sanguine, manus ad concilium attulerunt. Scelerum igitur vestrorum magnitudo, vulnerata & meticulosa conscientia, quæ omnia etiam securissima reformidat, & expavescit, hanc nunc a sacro concilio publicam fidem extorquet. Illud etiam tibi deinde respondeo, summum pontificem, cum ad Germaniæ principes hac de re legatos mitteret, ab eis petiisse, ut ipsi arbitrio suo publicam fidem, qua vellent, forma conficerent, se illi libenter esse subscripturum. Quid amplius a vobis optari potuit? Si hæc forma displicebat, cur non aliam a vobis confectam exhibuistis? Cur hanc reprehenditis, cum liberum fuerit, quam velletis, obtinere? Quamquam hic nunc data publica fides ex voto etiam atque sententia vestra, ut audio, confecta est: ego sane affirmare ausim, Fabrici, nulla alia in re magis hoc sacrum concilium elaborasse, quam ut ea fides publica conficeretur, quæ plena esset amoris, & benevolentiæ, & quæ nullis calumniis patere posset: hanc dico fuisse illius mentem, hunc sensum, hoc omnium commune votum. hoc animo patres ad eam rem delecti fidem publicam facere voluisse, & confecisse: quam obsecro vos, viri Germani, diligenter inspicite, ut & sincerum, apertum, & candidum concilii sacri animum, & istius hominis meras calumnias deprehendatis. Qui cum omnia sibi intentare supplicium arbitretur, cum magnopere debitas suis sceleribus pœnas extimescat, nihil prius in hac fide publica reprehendendum duxit, quam illam clausulam, quæ de pœna in violatores constituit, quam obscuritatis, & ambiguitatis in se continere plurimum criminatur. Sic homini tam oculato, aut potius timore cæco, omnia obscura, & tenebricosa videntur.

Nolo rationibus contendere, agam tecum obsignatis tabellis: proferamus clausulam ipsam, quæ sic habet: Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, cujuscumque conditionis, vel status, aut præeminentiæ existens præscriptæ assecurationis, & salvi conductus formam, & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit, (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, & ipsorum arbitrio merito approbanda, & laudanda, habeant ipsam synodum, & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas jure divino, & humano, aut consuetudine hujusmodi salvorum cōductorum violatores incurrere possunt, absque omni excusatione, aut quavis in hac parte contradictione. Hactenus clausa. Quid, obsecro, hic, Fabrici, obscurum, & ambiguum? quod verbum obsoletum & antiquatum? Imo quid non explicatum & apertum? nonne pœnas omnes

A divino jure & humano, & consuetudine contra publicæ fidei violatores decretas, sancta synodus sibi & aliis apertissimis verbis comminatur? Cur non verbū aliquod obscurum? Cur non periodum ambiguam notasti? Cur quo in loco hæc tanta obscuritas delitesceret, non aperuisti? Sed revertamur ad illum, qui te quiescere non patitur, timorem tuum, quem jam non ex loco, non ex fide publica colligis, sed quem propter violatam ecclesiæ majestatem, propter scelera, & seditiones, quibus pacem totius orbis Christiani perturbastis, jure optimo videris concepisse. Fingis enim te jam adesse concilio, ante illorum altare conspectum, quorum dignitatem improbis factis & maledictis violaveris: fingis eos iniquo in te animo, & justa indignatione concepta, vel de te

B sumere supplicium: fingis te pavidum, & tremebūdum omnia lustrare, omnia circumspicere, nullum advocatum, nullum intercessorem, nullum patronum videre, qui te in eo præsertim loco milite pontificio munito, defendat, & ex illorum manibus eripiat. O fortissimum martyrem, qui accepta publica fide in summa securitate summos terrores offendisti. Quæ Nemesis, quæ furiæ tuum istud pectus ita conscientia scelerum exagitant, ut ab aliis, qui nihil magis, quam tuam corporis & animi potissimum salutem exoptant, extrema tu omnia pertimescas? Numquid hic tibi Phalaridis tauros esse putasti? Numquid hic

C Nerones, Dionysios, Maximinos, Iulianos adesse credidisti? Non hic ullos tibi infestos, & inimicos reperies, Fabrici: sed mansuetissimos patres, qui te summa caritate complectentur, & ecclesiæ matri conciliabunt: piissimos pastores, qui vos in suis humeris sublatos Christi gregi restituent: clementissimos medicos, qui vestris vulneribus medebuntur? Non hic patrono, non advocato, non intercessore indigebis: quos tu tibi hostes fingis acerrimos patronos, & defensores experieris.

Sed cur Tridentum armato pontificio milite septum esse dixisti? Cum nulli hic satellites, nulli adsint milites, ut potius verendum sit, ne in tantis insidiis & furore vestro parum videatur esse munitum? At vero illud videlicet te dicis extimescere, quod cum multa a vobis de corrupta eccle-

D siastica disciplina, de obscurata luce euangelicæ doctrinæ dicenda sint, quæ a vobis sine scelere taceri, a nostris sine furore audiri non poterunt, vereris, ne si illis vitæ, morumque turpitudinem objicias, & professos ecclesiæ hostes, quod necessarium esse putas, appellaveris, illorum animos exacerbes, & ipse læsæ securitatis crimine arguaris. Illud tibi in primis persuasum esse cupio, Fabrici, hujus concilii patres, in hanc unam curam, & cogitationem dies, & noctes incumbere, ut viam inveniant, qua laboranti ecclesiæ subveniatur: & omni errore, turpitudineque sublatis, antiquus illi splendor atque dignitas restituatur.

E Neque enim ullam aliam ob causam, ex omnibus provinciis, atque nationibus, in hunc locum convenerunt, quam ut rebus ecclesiæ optime compositis, & constitutis, revocata unitate, atque concordia, tam diu optata, in Christo pace fruantur. Quæcumque ita sint, illud etiam existimare debes, nihil illis posse accidere jucundius, quam si eorum admoneantur, quæ vel ad puritatem euangelicæ doctrinæ restituendam, vel ad vitæ, atque morum veterem disciplinam revocandam spectant. Quod si tu, Fabrici, atque cæteri, qui vos doctrinæ & morum gravissimos cen-

sores profitemini, pravos istos, & corruptos Christianæ reipublicæ mores, has tenebras, quas euangelicæ luci a nobis offusas fuisse dicitis, hæc denique tam atrocia ecclesiæ vulnera, huic sacro concilio Christiana modestia, ut par est, detegeretis: non modo non id vobis crimini daretur, quod ipse verebaris, sed immortales vobis gratiæ ab universo concilio amplissimis verbis agerentur. Sed quis est hic tam effrenatus & impotens animi tui furor, ut non speres te posse ulla ratione illa, quæ sentis, modeste patribus explicare? Numquid non satis tibi esse videbitur, si candido & sincero animo, si verbis moderatis aperueris, quid in ecclesia pravum, quid corruptum, quid alienum a vera religione, quid euangelicis legibus adversum, quid disciplinæ veteris ecclesiæ parum consentaneum, quid denique censura & animadversione dignum, nisi gravissimos concilii patres, improbos, sacrilegos, & impuros, professos ecclesiæ hostes appellaveris? Latrones admoneri volunt: acerba nimis & immoderata oratione reprehendi molestissime ferunt, & tum, cum maxime omni supplicio dignissimi videntur, sibi honorem non deferri, sed insolentius appellari, & indignius tractari, iniquissimo animo patiuntur. Si ergo homines improbissimi, cum ad meliorem frugem revocantur, honorificis titulis appellari volunt: tu senatum totius orbis gentium clarissimum, sapientissimum, & sanctissimum, sine gravissimis & indignissimis contumeliis, nec nominare, nec admonere poteris? Sic omnem pudorem exuisti, ut a te tantus œcumenici concilii conspectus modestiam impetrare non possit?

Sed quamquam nihil horum, inquis, esset pertimescendum, istorum tamen patrum in vos odium, & crudelitas esset formidanda: quam quidem tantam esse dicis, quantam Gallia, & Anglia, & nescio quæ dira Vassieiensis cædes testantur. Nonne satis erat Fabrici, te hactenus impudentem ostendisse, nisi nunc etiam velles stultissimus videri? Qui illud adversariis audeas objicere, quod possit illico in vos, non sine maxima ignominia & scelere vestro retorqueri? Dic mihi, obsecro, quod signum apparet in Anglia nostræ crudelitatis? Aut quæ potius funesta vestri furoris vestigia in illa miserabili provincia non conspiciuntur? Quis, obsecro, tot clarissimos & sapientissimos in ea viros immaniter trucidavit? Cujus, obsecro, crudelitate triginta & eo amplius hominum millia cæsa jacent? Quis eam insulam tot clarissimis pastoribus miserabiliter orbavit?

Quis sacerdotes & monachos ab ipsis templis, & aris, ad quas confugerant, ad supplicium crudelissimum abstraxit? Quis hanc insulam, quam sanctissimus Gregorius, sine ulla humani sanguinis effusione ad Christi jugum, & ecclesiæ gremium adduxit, nunc atrocissima internecione civium ab ejus sinu, atque complexu crudeliter abduxit? Quis denique illam mortuorum corporibus, quis luctu, lamentationeque complevit, nisi acerrimus ille & immanissimus Christianæ religionis hostis, Henricus, quem vestra crudelitas contra Christum, & illius ecclesiam armavit? In Gallia vero quis miseras illas edidit strages, & edit quoridie alias, quæ tanto cum dolore ad auras nostras passim deferuntur, nisi vesana, & furibunda jam hæresis, quæ cum odium & crudelitatem diutius occultare, & inclusam continere non posset, arripuit arma sacri-

A lega, strinxit gladios, & cives contra regem Christianissimum, filios contra matrem ecclesiam, insanissime concitavit? Numquid æquum tibi videtur, Fabrici, ut catholici paterentur, se ab iniquis regni proditoribus, & religionis hostibus pecudum more impune trucidari? Numquid illis per te non licuisset a templis, aris, & focis, ab uxoribus, liberis, fortunisque suis, hanc impiam, & funestam flammam, & istos furentes gladios arcere? Numquid nostros eo nomine crudeles appellabis, quia vulnera a vobis illata (quemadmodum ille dixit) toto corpore non exceperint? Nam quod Vassciensem nobis cædem objecisti, credo ego te justissimam illam animadversionem significare, qua dux ille clarissimus Guisianus, acerrimus Christianæ religionis vindex,
B & hæreticorum hostis, in Vassieianos, non quidem tamquam in hæreticos, sed tamquam in dominum suum rebelles usus est. Quod quidem factum nescio quo possis jure reprehendere, nisi tu eos, qui hæretici sunt, in suos etiam principes contumeliosos esse posse arbitreris.

Sed omittamus hæc, quæ quamvis vobis invidiosa, toto tamen orbi Christiano misera, atque luctuosa sunt. Quia licet sine maximo vestro scelere & ignominia vestra, sine dolore tamen nostro, & ecclesiæ lacrymis commemorari non possunt. Iam vero neque illud dicis esse dissimulandum, quod appendix illa, aut extensio ad alias nationes, quæ fidei publicæ addita est, tuo judi-
C cio fidem publicam datam Germanis, prorsus enervet, atque subvertat. Nam cum in appendice dicatur, eam formam, non nisi ad eos pertinere, qui ad ecclesiæ gremium redire voluerunt: ergo neque ad Germanos, nisi quatenus se velint cum ecclesia Romana conjungere. Quia, ut inquis, fides publica, cum forma, qua continetur, etiam terminatur. Miror sane te, Fabrici, sic fuisse obcæcatum calumniandi cupiditate, ut cum omnia invertere, depravare, & tenebris involvere studeres, non animadverteris te ubique singularem simul stultitiam ostentasse: & tam ingeniosum reprehensorem, quam ine-
D ptum calumniatorem egisse. Nam qui fieri potest, ut hæc alicui sensato, & non prorsus amenti persuadere te posse confideres? Hæc enim publica fides duo hominum genera comprehendit: alterum Germanorum, quorum potissimum gratia concessa est, qui cum primi hujus tantæ seditionis auctores & principes extiterint, unde quidquid nunc est in ecclesia malorum promanavit: primi etiam accersuntur, tam apertis indiciis benevolentiæ, tam claris & evidentibus signis amoris, ut nullus esset, præter te unum, tam ferreus, qui non illis frangeretur, & qui non potius rationem aliquam referendi gratiam, quam calumniandi, & reprehendendi tantum beneficium investigaret. Alterum vero genus est eorum, qui in illis provinciis, regionibus-
E que versantur, in quibus hoc vestrum euangelium docetur, & prædicatur publice & impune, ut in Anglia, & in nonnullis Galliæ locis, quibus etiam in hac appédice declaravit sacrum concilium, publicam fidem cum Germanis esse communem. Iis duobus hominum generibus, nullis adhibitis conditionibus, sed nude atque simpliciter, hac fide publica cavetur. Sed quoniam erat tertium genus eorum, qui licet sint vestris hæresibus infecti, degunt tamen in illis provinciis, in quas hæresis non aperte, sed obscure grassatur: nec prædicatur, aut docetur impune, ita ut ipsi cum

cum suis erroribus latere cogantur: atque istorum hominum nonnulli delitescant, alii fuerint comprehensi, & in carcerem detrusi: partim vero cum in suspicionem venissent, sibi fuga & exilio voluntario consuluerunt: quorum statuæ combustæ, bona publicata jam sunt: volens sancta synodus significare, nulli viam redeundi ad ecclesiæ sinum interclusam esse, etiam illis transfugis & jure damnatis, sed omnibus ad ejus clementiam non confugientibus, aditum patere.

Illos, quia fide publica non erant comprehensi, excitat, & hortatur, ut resipiscant, quibus se benignam & misericordem matrem futuram pollicetur. Nec tamen dicit illis publica fide caveri, sed ab ea non excludi. Sed quia qua forma esset B iis exhibenda, nondum constabat, & res maturo consilio, atque deliberatione indigebat, illam in aliud tempus dicit esse rejiciendam. Cur ergo verba illa, Eos, qui ad ecclesiæ gremium redire voluerint, quæ iis solis dicuntur, quibus hac publica fide non cavetur, neque ad Germanos ulla ratione referuntur, tu ad infringendam hanc fidem datam Germanis cavillatorie transtulisti? cur te toties mendacem & impostorem appellari vis? Nonne ulla ultima verba, quæ sic habent, Nunc satis existimatum est, si qui publice, quemadmodum in extensionis forma lectum est, deseruerunt ecclesiæ doctrinam, eorum securitati, & forma (quam legi audivistis) prospiciatur, C aperte declarant ad illos, quos paulo ante nominavit, publicam fidem non pertinere? Quod si ea non includuntur, neque ad eos spectat: illa igitur, quæ de illis dicuntur, ad Germanos referri, & publicæ fidei obesse ulla ratione non possunt.

Hæc sunt, viri Germani, ingentia illa pericula, quæ Fabricium alioqui fortissimum & constantissimum virum remorantur. Hi sunt duo illi terrores, Tridentum videlicet, & fides publica, qui martyrem fortissimũ vehementissime conturbant: hæc tantum illi metum incutiunt: hæc tam illi formidolosa videtur, ut neque Laurentii craticulam, neque Catharinæ rotam, cum illis ullo pacto censeat esse conferendas: hæc ita magna sibi D pericula videntur, ut, ne se in illa conjiciat, veritatis patrocinium, vestram & ecclesiæ salutem, & Christi gloriam putet esse deserendam. Hæc sentis, Fabrici, & Thrasonis more militem gloriosum agere, & te martyrum exemplo, vel extremis suppliciis subeundis, paratum esse dicere audebis? Non tu quidem, Fabrici, ad martyrii palmam aspiras. Carior quidem tibi est salus, quam Christus, aut ecclesia. Numquam, mihi crede, committes, ut in martyrum vestrorum numerum ascriaris, cui publica fides extremum videtur esse supplicium. Eam igitur, ob causam illi, qui concilium Tridentinum frequentant, scelerati ab isto homine censentur: quod se videlicet in E duo vitæ apertissima discrimina conjiciant, alterum ex loco, quia Tridenti concilium celebratur: alterum ex fide publica, quam suspectam habet. Videte, per Deum immortalem, quales ministros, quam fortes, atque constantes, immo quam leves, & abjectos habeatis, quibus Tridentum in ipsis imperii finibus situm, & imperatoris auctoritate septum, & quibus etiam ipsa sit suspecta securitas. Nonne vobis hic metus & trepidatio aperte loquuntur, atque testificantur, quales jam in illorum animis conscientiæ terrores versentur? Magna in omnem vitæ partem vis est conscientiæ (ut ille dixit) ut neque timeant qui nihil commiserint, & pœnam semper ante

A oculos versari putent, qui peccarunt. Quod enim esse potest judicium sceleris apertius, quam conscientiæ timor, omnia etiam securissima reformidantis?

Sed venio jam ad alteram hujus hominis egregiam excusationem, qua probare studet, se jure ab hac profectione deterreri, quia cum certo discrimine certam etiam veritatis abjurationem dicit esse conjectam. Et quoniam hac de re pauca quædam a me dicta jam sunt, breviter me expediam. Sed quonam argumento hæc colligat, quæso, diligenter attendite. Concilia, inquit, coguntur, ut vitia doctrinæ, atque morum emendentur: at vero nemo se debet illis cœtibus adjungere, qui circa res cum hoc fine pugnantes occupantur. Patres concilii Tridentini non illustrandæ, sed obscurandæ veritatis gratia, non reformandæ, sed deformandæ ecclesiæ causa convenerunt: non ergo quispiam sine scelere, se hujusmodi cœtibus temere adjunget. Illud in primis ante quæro, Fabrici, si improbi homines & scelerati, facta conjuratione, suum regem occidere, civitatem incendere, cives trucidare, & regnum ipsum occupare per tyrannidem statuissent: si esset aliquis egregius civis, qui re cognita, patriæ caritate commotus, se illi cœtui insereret, non ut faveret, sed ut iret obviam illorum furori, ut persuaderet, ne tantum facinus aggrederentur, etiam si hoc cum maximo & apertissimo vitæ discrimine faceret: numquid tu hunc sceleratum & nefarium civem appellabis? Non arbitror te jam esse dementem, qui hoc dicas. Quomodo igitur te iis cœtibus adjungere judicas esse nefarium cum sine periculo te possis illorum conatibus opponere, qui tuo judicio ecclesiæ deformandæ gratia convenerunt? Et, ut propius ad religionis causam accedamus, qui hominum conventus sceleratiores illis, qui ad sacra idolis facienda, ad delendum Christi nomen, ad obscurandam ejus gloriam, & exsorbendum Christianorum sanguinem conveniebant? Fortissimos ergo viros, qui divino numine correpti, & ardentibus quibusdam caritatis flammis incensi, prodibant in medium, falsos illos esse deos unico, veroque Deo solo, ejusque filio Iesu Christo, illum honorem deferendum esse clamabant. Hujusmodi, inquam, homines, qui se illis cœtibus pro Christi gloria cum evidenti capitis periculo immiscebant, quorum sanctam, immortalemque memoriam ecclesia veneratur, tu temeritatis & sceleris insimulabis? Impurum igitur, atque sacrilegum dices Marem illum Calchedonensem episcopum, qui, teste Sozomeno, cum esset oculis ob senectutem orbatus, audissetque Iulianum apostatam in templo Solis diis gentium sacrificare, se in frequentem turbam conjiciens, palam & acerbe imperatorem objurgavit: ad quem conversus imperator, cum dixisset, Abi tu potius ad Galilæum tuum (Christum intelligens, ac jube tibi oculos aperire: tum Mares eadem constantia respondet, Deo meo, pro hac mea cæcitate gratias ago, qui ideo visum ademerit, ne te apostatam, in Deum blasphemum, omni virtute spoliatum viderem. Nescio quid hic dicere possis, nisi vos non eo flagrare caritatis incendio, quo Paulus, ut iis vos pro Christo periculis objiciatis. Quid vero si nullum est periculum? quid si summa securitas? quid si tanta vestri, atque salutis cupiditas, ut etiam si patres hujus concilii deformatores ecclesiæ, proditores religionis sitis appellaturi, æquo id animo laturi sint, &

veluti sapientis medici, eorumque phrenesi laborant, dissimulatis atque neglectis injuriis, nihilominus vestris vulneribus medelam sint adhibituri? Vides ergo Fabrici, nullam esse justam detrectandæ hujus provinciæ rationem, etiamsi patres dehonestandæ ecclesiæ studio convenisse existimares. Sed quibus, obsecro, indiciis, quibus signis hunc tu, tam depravatum animum patrum deprehendisti? Numquid decretis, ab illis jam editis? Atqui quo tempore hæc tu meditabaris, nulla extabant decreta. Numquid ex antecedentibus? Cur non aliquid ab illis contra veritatem euangelicam & ecclesiæ dignitatem factum commemorasti? Nisi qui credis omnia concilia deformandæ ecclesiæ causa fuisse coacta, idem de hoc faciendum esse judicium duxisti. Quid ergo tanti sceleris argues tantum concilium, & nullam rationem, nullum signum, nullum argumentum adduces? Numquid in omnium patrum, qui hic adsunt, animos penetrasti, & abditas illorum omnium cogitationes, & intimos sensus inspexisti, ut dicere audeas, eos omnes tam iniquum animum ad ecclesiæ salutem attulisse? Tam eris iniquus æstimator, ut nullum ex tot clarissimis viris esse arbitreris, qui inveniendæ veritatis, & reformandæ ecclesiæ studio teneatur? Tam improbus, ut cum Christus Iesus præcipiat, ne temere judicium de aliorum vita, factisque feramus: cum admoneat Paulus, ne illis etiam, quæ specie ipsa & aspectu mala videntur, sinistre interpretemur: cum Iacobus, graviter illos reprehendat, qui fratrem judicant, & eos non jam hominum, sed ipsius divinæ legis judices, & detractores esse dicat: tu non de factis fratris alicujus, sed de internis cogitationibus, tot sanctissimorum patrum tam temerarium & præceps, tam iniquum & sceleratum res judicium?

Matth. 7.

Atqui, inquis, Romanus pontifex, non alia causa concilium, tot sumptibus, tantis laboribus coegit, quam ut ruentem, fluctuantemque papatum, qui jam-pridem mole sua laborare cœpit, suffulciat: & episcopi ipsi conceptis verbis in illius leges, voluntatemque jurarunt. Quæ isthæc est, Fabrici, dialectica? Quæ argumentandi forma? Quid habet consequens hæc ratio: pontifex Romanus cupit suam dignitatem esse salvam: episcopi jurejurando sunt illi devincti: ergo, patres concilii Tridentini, obscurandæ veritatis, & deformandæ ecclesiæ gratia convenerunt. Sed intelligo jam quid velis dicere: video, quo spectent: in quem scopum hæc tela dirigantur. Eo summi pontificatus odio conflagratis, ut eos, qui illius voluntate, imperioque coguntur, sincerum animum ad curanda ecclesiæ vulnera adducere non posse judicetis: ecclesiam stare, nisi everso summo pontificatu, non posse creditis: illam unicam esse ecclesiæ reformationem existimatis, si Romanus pontifex ab illo loco, in quo illum Christus collocavit, depellatur. O vos deceptos, delusosque Germanos, quibus vel hæc unica persuasio tantum hactenus malorum invexit, & in posterum majora comminatur. Hæc vobis funestissimas excitavit tragœdias, hæc clades acerbissimas edidit, hæc dulcissimum eripuit otium, pacem abstulit, bellum civile, servile, domesticum & intestinum intulit: hæc omnia erroribus infinitis, insanissimisque complevit. Quæ quidem mala non aliunde (mihi credite) nata sunt, quam quod ecclesiam Romanam, veritatis magistram, antiquæ religionis scholam, rectæ & incorruptæ

A fidei religiosissimam aram, columnam denique, atque firmamentum euangelicæ veritatis deseruistis: & summum pontificem, quem Christus suæ ecclesiæ principem, & pastorem supremum instituit: & totus orbis Christianus jam inde ab ipsis ecclesiæ primordiis, ad hæc usque nostra tempora, Christi vicarium agnovit, non modo non veneremini, sed odio plusquam Vatiniano, & contumeliis improbissimis prosequamini.

Romani pontificis auctoritas asseritur.

Si te, Fabrici, argumentis, & non dementia, si ratione aliqua, & non potius insania, atque furore hac in parte duci arbitrarer, agerem tecum, tamquam cum homine sanæ mentis: ostenderem, B si nullam aliam ob causam, ii patres Tridentum convenissent, quam ut pontificam dignitatem a vobis convulsam & labefactatam assererent, nullum futurum fuisse tam improbum, qui illorum factum reprehenderet, immo qui non sanctissimum & honestissimum illorum studium & operam judicaret: nunc vero cum tam invisum & odiosum vobis sit Romani pontificis nomen, ut vel eo audito, sic accendamini, sic ardeatis ira, ut sanis insanire & furere videamini: quis audebit, ea de re vobiscum conferre, qui non pertimescat, ne ille etiam vobiscum insanire videatur? Nolo igitur tecum in hanc arenam descendere, ut C de summo pontificatu contendamus: id, quod nunc ad causam pertinet, leviter attingam, ut quanto in errore versemini, ipso rerum evêtu cognoscatis. Nolo rem a primordiis repetere: prætermitto apertissimâ Christi institutionem: omitto optimam illam rerumpublicarum administrationem, quæ omnia ad unius refert arbitrium: omitto sacram illam Hierarchiam ecclesiæ, quam ab apostolis acceptam divus Dionysius literis consecravit: in qua non ille modo, sed totius orbis Christiani consensus summum pontificem in summo loco, veluti ecclesiæ principem, atque supremum pastorem collocavit: omitto veteris legis, & Israe- D liticæ reipublicæ institutum, quæ cum summum pontificem divino judicio fuerit adepta, illum in ecclesia Christiana futurum adumbrabat: omitto œcumenica concilia, quæ semper Romano pontifici supremam in ecclesia potestatem detulerunt: omitto veteres ecclesias Græcas, Latinas, Africanas, Asianas, quæ semper Romanam ecclesiam, tamquam principem & magistram secutæ sunt: omitto antiquas historias, veteres annales, & monumenta: sanctorum patrum testimonia prætermitto: unica tecum agam ratione, quam hæc nobis infelicissima tempora suggerunt, & subministrant: qualem tu, Fabrici, rempu- E blicam illam futuram esse arbitraris, in qua rege trucidato, improbissimus quisque ad tyrannidem aspiraret? Qualem navis illius cursum, in qua magna imminente tempestate, sublato gubernatore, ad clavum ineptissimus quique consideret? Qualem exercitum, qui jam cum hoste conflicturus de auferendo duce cogitaret? Quales denique oves, quæ facta conspiratione, se pastoris imperio subducerent? Nonne futurum erat, ut respublica concideret? Vt navis fluctibus mergeretur? Vt exercitus in manus hostium veniret? Vt miseræ oves dispersæ, atque dissipatæ, incertis cursibus per invia loca vagantes, in luporum ungues, atque fauces inciderent? Quæ si accidere videremus, nonne ex illa radice orta fuisse diceremus? Sed quid exempli gratia loquimur? Res ipsa clamat, Fabrici: converte oculos in Germaniam universam, Galliam, Poloniam,

Vngariam,

Vngariam, Boemiam, Angliam: vicinas provincias, atque regiones animo & cogitatione perlustra: incendia, cædes, strages populi Christiani circumspice: hunc tantum tumultum, quasi fremitum quendam concussi tempestatibus maris ausculta: tot erroribus miseram plebem fluctuantem tacitus ipse considera: quot hæresibus scissa, atque distracta sit, tecum expende: circumjacentes provincias, tot erroribus & tumultibus æstuantes, contemplare. Sed quid provincias dico? Vicinas domos intuere: quid domos commemoro? Tuum ipsius domicilium, atque cubiculum inspice, in quo si duo saltem estis, sicut esse arbitror (neque enim credibile est te sine uxore esse) si duo inquam, estis, dissidere sane, neque in unam & eandem religionem consentire & conspirare necesse est: cum apud vos duo, idem per omnia sentientes, hactenus reperti non sint: sed quid ego cubiculum tuum dico? Tuum istud sacrilegum pectus explora: illud sæpe, tamquam fretum & euripum aliquem diversis opinionibus æstuasse, neque perpetuo in eadem sententia permansisse (si verum fateri velis) reperies. Te testem appello, tuum ipsius judicium, testimoniumque requiro: dic, an per diem integrum in eodem errore constiteris? Fidem hic adhibebo, qui nulla alia in re tibi credendum putem? Quid hoc est, Fabrici? Vnde hæc tanta fluctuatio? Vnde tam varius spiritus erroris, atque vertiginis? Vnde istæ furiæ proruperunt, ut Christiani milites non modo infinitis hæresibus diffideant, sed mutuis se jam vulneribus conficiant, nisi quod unius C ecclesiæ principis, Romani, inquam, pontificis signa deseruerunt? Vnde illos tot errorum procellis tempestatibusque jactari animadvertimus, nisi quod gubernatorem illum divinum clavo assidere non patiantur? vnde miseras oves errantes per tot præcipitia ferri cernimus, nisi quod summo pastori baculum a Christo traditum eripere voluerunt? unde hæ omnes perturbationes, tumultus, hæreses, profectæ sunt, nisi quod, quemadmodum Africanus ille pastor & martyr inclitus dixit, sacerdoti Dei non obtemperatur? quid habes, quod hic opponas? quam tuam aliam horum malorum causam adduces? Leontius Antiochenus episcopus, auctore Nicephoro, in gravissima illa apud Antiochenos de religionis nego- D tio dissensione, cum timens seditionem, sententiam suam aperte proferre non auderet, aliquando caput suum, canis florescens, demulcens dixisse fertur: Nivem eam solutam lutum multum consecuturum esse: indicans eo capite sublato, quod sua auctoritate homines in officio continebat, dissidia civium in apertam seditionem evasura. Quanta igitur malorum sententia secutura sit, quantæ tenebræ Christianum orbem occupaturæ, si caput istud ecclesiæ universalis, Romanus, inquam, pontifex, a sede sua deturbaretur, testatur jam istud fœtidum hæresum cœnum, quo nunc illi misere volutantur, qui illum non reverentur. Quæ cum ita sint, audes tu homo auda- E cissime tot patres & pastores ecclesiæ reprehendere? ejus deformatores, veritatis & religionis hostes appellare, quod non animo evertendi summum pontificatum ad concilium accesserunt? quod ecclesiæ membra contra caput (sine quo fides, pax, religio salva esse non possunt) non conjuraverint?

Cyprianus.

Leontius

Iam vero quod nullam aliam ob causam tanto apparatu, a Romano pontifice concilium coactum esse dicis, quam ut omnia imperio suo

A subjiciat? Atque hujus rei testem rempublicam trium fœderum appellas. Si istum pontificis animum ex ejus reipublicæ testimonio deprehenderas, cur non illud protulisti? Cur tibi, tamquam Apollini Pythio, credi voluisti? Nam illa legatio tota est amoris plena, & desiderii salutis vestræ, pacis, & unitatis conciliandæ: nullum in ea vestigium hujus cupiditatis apparet: quamquam illa, quæ diximus, aperte declarant, atque testantur, nullam esse posse pacis spem, nisi omnes Romanum pontificem, Christi vicarium, & universalis ecclesiæ pastorem agnoscamus. Nam quod illum imperandi studio inflammatum hæc moliri criminaris, non tam ille, mihi crede, Fabrici de summo pontificatu (quem neque ipsæ inferorum B portæ poterunt evertere) quam de salute vestra solicitus est: non tam dignitatis suæ, quam brevi relicturus est, amplitudinem exoptat, quam interitum vestrum, quem videt esse sempiternum, & ruinas ecclesiæ, quam sibi Christus commisit, lamentatur: & illius unitatem vestris unguibus discerpi, atque dilacerari dolet. Tu vero quod in tantis calamitatibus afflictæ matris ecclesiæ, in communi dolore, atque lacrymis, carminibus, ecclesiæ acerbis & summo pontifici contumeliosissimis, luseris, facis tu quidem, ut calonem, aut gnathonem aliquem & parasitum decebat, qui inter aliorum lacrymas canere & ridere soleat. Neque vero in tanta, tamque publica mœstitia totius Christiani orbis privatam tu lætitiam continere potuisti: sed illam versibus indicasti: non solum non commoveris ærumnis & lacrymis ecclesiæ, sed alias acerbiores illi comminaris: & veluti ex Delphica tripode, Satanici furoris insania correptus, de futuris illius majoribus miseriis vaticinaris. Quibus ego carminibus nihil aliud respondebo, quam quod sperem de divina misericordia, ut quæ soleat pati spiritum mendacem in ore prophetarum versari, & maledicam illorum aliquando mentem in melius commutare, hoc infaustum infelixque tuum vaticinium, utpote ab spiritu veritatis hoste profectum, mendax & falsum esse futurum, summique Dei clementia & horum sanctissimorum patrum industria ecclesiam, hac misera obsidione liberandam, teque improbissimum vatem victricis ecclesiæ pedibus conculcandum, sicut ducem illum Israelitarum, qui Elisei vaticinio fidem noluit adhibere.

Matth. 16.

Quod vero formam juramenti, quod summo pontifici episcopi præstant, aliquibus respersam mendaciis protulisti: & ea sic illos esse devinctos affirmas, ut necessario illius voluntati servire, & conatibus parere cogantur: primum quidem majorum tuorum vestigia sequeris, quibus corrumpendi, adulterandi, atque depravandi scripta omnia, unicum & præcipuum studium semper fuit. deinde vero numquam tu, Fabrici, hanc formam tam inepte protulisses, nisi aliorum fidem tua perfidia metireris. Nunquid, obsecro, auctorati milites, si quidpiam inique & injuste ab illis fieri præcipiat imperator, auctoramenti religione illi parere constringentur? Numquid cives principi, scelus aliquod aggredienti, ob datam fidem & iusjurandum obtemperabunt? Et non potius mortem sustinendam arbitrabuntur? Illud mihi responde, Fabrici: si imperator aut princeps ille, quisquis est, cui tu pares, a te peteret, ut rempublicam proderes, esse ne id facturus, an non? Si non: quod ergo tu furcifer non faceres, id tot atque tantos ecclesiæ pastores facturos existimabis? Si sic: illud jam a te quæro, nun-

Montani sententia.

quid jurisjurandi religione coactus id faceres, aut tua sponte & improbitate ductus? Si primum: erisne tam stupidus, ut ullo jurejurando divinas leges violare posse tibi persuadeas? Si secundum, tam eris improbus & iniquius de fide aliorum æstimator, ut non satis esse putes, te sceleratum & proditorem esse, nisi omnes etiam alios tui similes arbitreris? Quid ergo jusjurandum & fides data summo pontifici ab episcopis potest afferre impedimenti rebus ecclesiæ componendis, nisi illi aut tam stulti essent, aut tam improbi, sicut, tu, qui sibi jusjurandum obstare crederent, aut assentari potius alterius voluntati, quam ecclesiæ saluti, & Christi gloriæ statuissent? Quamquam Pius IV. pontifex maximus cui ob singularem pietatem hoc nomen inditum est, incredibili tantorum malorum, quæ in ecclesia Christi versantur, dolore commotus, incensus maxima cupiditate sanandi hæc vulnera religionis, magnis sumptibus & laboribus, concilio coacto declaravit, se in hanc unam rem mentem habere defixam, studium & cogitationem intentam, ut pax, atque concordia ecclesiæ, si sit opus, cum suarum rerum dispendio restituatur, tantum abest, ut concilii patres quidpiam in illius gratiam facere cogantur: cui nihil est gratum, nisi quod ad subveniendum ecclesiæ laboranti conducit.

Quod vero summum pontificem se minime concilio subjicere, sed concilii patres sibi subjectos habere, criminaris, & vitio vertis: quid hoc præsidii ad tuam causam potest afferre? quid ad probandum concilii patres non reformandæ, sed deformandæ ecclesiæ animo convenisse? præsertim cum inter pontificem maximum & concilium nulla hac in re dissidia, nullæ simultates intercedant: sed summa concordia & animorum consensione in ecclesiæ salutem ab omnibus incumbatur. Quod si ad refellendas, & refutandas vestras hæreses hæc quæstio aliquid adjumenti, atque præsidii esset allatura: in asserenda suprema Romani pontificis auctoritate omnem nunc meam operam & studium collocassem: sed quoniam tu rem hanc leviter attigisti, utpote qui non gravis & vehementis accusatoris, sed levissimi histrionis & mimi partes suscepisti, & parum huic argumento, in quo versamur, sit accommodata, illam silentio prætermittamus, ut ad reliqua tua maledicta, imposturasque veniamus.

Colligis quamplurima non crimina, sed convicia, quæ quidem nullis adhibitis argumentis confirmas: quia videlicet dignus es, cui etiam impudenter mentienti fides adhibeatur: patres nimirum concilii se totos ad nutum Romani pontificis componere: concilia nihil aliud esse, quam formulam quamdam declarationis pontificiæ voluntatis: hæc & alia portentosa in nostris legi commentis: concilia præterea non convenire, ut dogma aliquod, de quo cum hæreticis est concertatio, definiatur, sed ut qui hæretici sunt, declarentur & condemnentur, idque in actis conciliorum haberi: eam deinde esse conciliis nostris consuetudinem, ut ab executione præpostere sumant initium: moleste fers, vos a nostris hæreticos appellari, fortunasque vestras, & vos alienæ crudelitati, ceu prædam esse subjectos, pendenteque concilio in Germanos theologos sævitum fuisse, & ad hæc omnia probanda, quæ si in nos vere dicerentur, non mediocrem invidiam nostris conciliarent, nulla indicia, nulla signa, nulla adducis argumenta, nullam refers historiam, nullum testem citas: sed homo levissimus, & mendacissimus, Pythagoricam sibi auctoritatem usurpans, si ipse dixerit, fide sua, rem satis confirmatam arbitratur. Quod si tibi uni respondendum, aut hominibus doctis, qui in his quæstionibus versati, quæ a te objiciuntur, falsa esse cognoverunt, satisfaciendum solum esset, si te mentitum esse dicerem, hoc uno te verbo convictum, & me officio meo perfunctum optime fuisse omnes judicassent: nullis aliis argumentis, aut machinis esse opus, sed hoc unico ariete ingens illa tuorum mendaciorum & conviciorum moles corruisset: sed quoniam iis, atque aliis id genus fraudibus miseræ plebi imposuistis, quæ apertissima vestra mendacia pro divinis ducit oraculis: ut illorum errori occurram, breviter hæc a me refutanda, atque refellenda sunt.

Montani calumnia

Etenim quod patres concilii se totos ad Romani pontificis nutum componere criminaris, vellem hic adesses, Fabrici, ut cum hujus sanctissimi senatus majestatem contemplareris, cum animadverteres, quam libere rogati sententias patres loquuntur: quam nihil illi, ut ecclesiæ vulneribus medeantur, etiam ipsius summi pontificis auctoritatem, quam alioqui reverentur, atque suspiciunt, vereantur: quam se fortiter, atque constanter opponant, si sit opus, & dignitas, atque salus ecclesiæ postulet: non dubito, quin hæc tam sancta libertas hanc tibi, quam de illorum constantia concepisti, sinistram opinionem extorsisset: licet nihil ego hactenus accidisse viderim, quod ad restaurandam religionem pertineat, in quo pontifex summus patribus repugnaverit.

Sed, obsecro te, quis unquam nostrum dixit concilia esse formulam declarationis pontificiæ voluntatis? Apud quem hæc aliquando verba legisti? Cur non auctoritatem citasti? Cur pateris te toties mendacem & impostorem appellari? Quæ sunt illa conciliorum acta, e quibus apertissime constare dicis, concilia solum convenire, ut qui hæretici sunt, declarentur, & non ut dogma aliquod definiatur, quod in controversia positum sit? Ego sane, Fabrici, duo video esse hæresum genera: aut enim novæ sunt, & nunquam antea auditæ, aut antiquæ, & quæ cum jam conciliorum decretis percussæ, prostratæ, atque sepultæ jacuissent, iterum quorundam audacia & improbitate ex ipsis sepulcris extrahuntur. In novis quidem hæresibus extirpandis illum semper tenuit morem ecclesia, ut coacto concilio, reque prius diligenter examinata, atque discussa, deinde concilii sententia, & auctoritate definita, decreta demum conficerentur, quibus hæreticorum dogmata profligata, & veritas ipsa catholica confirmata permaneret. Sic Arii dogmata a concilio Nicæno, Macedonii a Constantinopolitano, Nestorii ab Ephesino, Eutyhii a Calchedonensi, Donatistarum, Manichæorum, & aliorum hæreticorum monstra extincta fuisse videmus. Quod cum ita sit, non intelligo, Fabrici, ex quibus conciliorum actis collegeris dogmata a conciliis non definita, sed eos, qui jam erant hæretici, ecclesiæ hostes fuisse declaratos: nisi fortasse cum hæreses omnes, ex depravata sanctarum scripturarum intelligentia, & sinistra illarum interpretatione nascantur, & concilia Spiritus sancti lumine illustrata illas optime interpretentur: unde fiat, ut quoniam ipsius scripturæ sacræ testimonio, quasi divino judicio, ut hæretici convicti & damnati erant, concilii sententia, atque decretis declarari dicantur. Quod si sic accipiatur, non video,

Concilii cogendi causæ.

deo, quo jure a te poſſit reprehendi. At vero dam- A natis, atque ſepultis hæreſibus, cum rurſus excitantur, longe diverſa ratione occurrere eccleſia conſuevit. Neque enim novas condit leges, nec conficit nova decreta: ſed ad antiqua confugit, renaſcentes hæreſes ad illa exigit: nec denuo illorum auctores damnat, ſed eccleſiæ jam judicio damnatos eſſe demonſtrat: quia indignum conciliorum majeſtate eſſe exiſtimat, ut quæ ab illis ſancte atque ſapienter decreta ſunt, iterum diſputationi ſubjiciantur. Sic Gelaſius Acatium, qui ſe, non coacto concilio, indicta cauſa, damnari clamabat, jure damnatum oſtendebat, quod non novas, ſed damnatas jam hæreſes ſequeretur. Sic Marcianus imperator, qui concilio interfuit B Calchedonenſi, non ſine ſumma injuria concilii fieri dicebat, ſi quæ ab illo ſemel decreta fuiſſent, iterum in quæſtionem vocarentur. Sic Felix non nova decreta, in illos dicit eſſe ſtatuenda, qui veteres errores ſequuntur.

Quæ cum ita ſint, Fabrici, cum hæreſes omnes, quas e fœtidis ſepulcris peſtis illa eccleſiæ Chriſtianæ Lutherus extraxit, emerſerint ex veteri hæreticorum ſentina: cum nulla deinceps a vobis hæreſis inventa, aut excogitata ſit, quæ non jam multis antea ſeculis eccleſiæ ſit judicio, decretiſque damnata, cum non jam in Germania Lutherus, ſed Pelagii, Manichæi, Donati, Neſtorii, Eunomii, Aerii, Simones, Valdenſes, Sa- C belii, Menandri, Baſilides, Arii, Vigilantii, Ioviniani, cæteræque extinctæ, ſed nunc ab inferis in lucem extractæ furiæ verſentur: quid mirum, ſi qui damnati jam ſunt, eccleſiæ nunc & religionis hoſtes declarentur. Quæ vobis fit injuria, ſi quæ decreta & ſtatuta jam ſunt, non iterum definiantur? Cur vobiſcum injuſte atque crudeliter agi clamabitis, ſi eos, quorum magiſtros juſtiſſimo affectos ſupplicio legimus, diſcipulos & ſectatores eodem etiam plecti debere judicemus? Sed o ſummam animorum veſtrorum perverſitatem, o incredibilem eccleſiæ Chriſti clementiam, quæ licet per vos ſuos veteres hoſtes excitatos & armatos contra ſe videat, & antiqua illa obducta D jam & obligata vulnera ſumma veſtra crudelitate, & maximo ſuo dolore a vobis refricari ſentiat: in tanta tamen acerbitate animi, ſummam retinens clementiam, non vult vobiſcum agere ſevere, non iis legibus uti, quæ juſtiſſimam in vos animadverſionem decernunt: ſed ſuarum injuriarum oblita, veſtri interitus dolore commota, vos, quorum ſalutem dies, noctesque ſuſpirat, ad ſe inaudita nunc vocat clementia & manſuetudine. Cupit iis de rebus vobiſcum agere, atque conferre, & in illam antiquam arenam majorum veſtrorum ſanguine tinctam iterum deſcendere, ut vobis ſatisfaciat & gratificetur. Itaque vos, tamquam piiſſima mater, ut ad concilium venia- E tis, obſecrat & hortatur: vos vero, veluti aſpides ſurdæ, iis clementiſſimis ejus vocibus aures obturatis. Cavete, ne qui manſuetiſſimæ nunc ſponſæ miſericordiam contemnitis, ſponſi poſtea, juſtiſſimi judicis, ſeveritatem experiamini.

Iam vero non video, cur moleſte ferre debeatis, vos a noſtris hæreticos appellari: nam illud mihi, Fabrici, obſecro, reſpondeas, quinam erunt hæretici, ſi vos catholici? Quinam Antichriſti, ſi vos Chriſtiani? Qui eccleſiæ hoſtes, ſi vos filii? Ipſam verbi vim & vocationem conſidera: mores veterum hæreticorum contemplare: fontes ipſos, unde vos errores hauſiſtis, intuere: confer antiquorum temporum ſeditiones, tumultus, cædes, ſtrages in eccleſia editas ab hæreticis cum iis, quæ nunc in Chriſtiana republica culpa veſtra verſantur: & reperies, antiquas hæreſes umbras quidem fuiſſe, quarum nunc vivas, & expreſſas imagines videamus. Quod cum ita ſit, tu hanc tam juſtam, tam debitam hæreticorum compellationem, injuriam interpretaberis? Tu illos præterea, qui vos omni ſupplicio dignos eſſe cenſent, crudeles appellabis? Tu illorum æquiſſimam ſententiam tamquam injuſtam, & iniquam, reprehendes, qui putant hæreticos vita, boniſque privandos? Nam ſi, quemadmodum ille dixit triplici de cauſa juſtiſſime homines occiduntur, ne nobis ſuperſtites ſint contumelioſi, ut alii *Iuſta hæreticorum ſupplicia.* etiam ſuppliciorum metu deterreantur, tum vero quia illis mori multo eſt melius, qui viventes, nec a Socrate, Pythagora & Muſis ipſis corrigi potuiſſent: cum hæretici non modo contumelias, ſed cædes, non ſolum corporum, ſed animorum interitum miſerabilem intulerunt: cum tam cæca pertinacia, & inſano furore ferantur, & in pejus ſemper proficiant, errantes, & quamplurimos alios, ut dixit Paulus, in errorem pertrahentes: *2. Tim. 2.* cum experimento conſtiterit, aliquorum ſupplicio multorum audaciam & improbitatem compreſſam fuiſſe, non erit æquum in hujuſmodi homines animadverti? Si prophetam, qui populum *Deut. 13.* a vero Dei cultu, ſomniis quibuſdam, atque præ- *Deut. 17.* ſtigiis ad colendum gentium deos traducebat, interfici: ſi non obtemperantem ſummo ſacerdoti, *Levit. 24.* de medio tolli: ſi blaſphemum eductum extra caſtra lapidibus obrui Deus quondam jure optimo præcipiebat: ſi pecuniæ publicæ falſarii omnium ſententia juſte trucidantur: Si violatores juſtitię, jure etiam occiduntur: cur non pſeudoevangelicos, & pſeudoprophetas, qui tot idola, quot hæreſes fabricarunt, in Deum & in ſanctos contumelioſi: qui ſummum pontificem Romanum Chriſti vicarium, non modo non reverentur, ſed improbiſſimis maledictis inſectantur: qui divinas ſcripturas corruperunt: qui religionem turpiter defœdarunt, non ſine crudelitatis nota interfici poſſe dicemus?

Quod ſi hoc ſupplicii genus, quo nunc utitur eccleſia, tibi crudele eſſe videtur, damna ſimul hoc crimine crudelitatis ſanctiſſimos illos patres, qui eccleſiæ ſaluti hæreticorum internecione conſulendum duxerunt: damna acerrimum illum eccleſiæ propugnatorem, hæreticorum fulmen, Hieronymum, qui putridas carnes cenſuit eſſe reſecandas: neque aliunde tantum illud incendium Arii temporibus excitatum in eccleſia fuiſſe dicit, quam quod parva illa ſcintilla prius, quam illas flammas, quæ totum poſtea orbem populatæ ſunt, excitaſſet, opportune compreſſa, & extincta non fuerit: damna illud eccleſiæ clariſſimum lumen, Auguſtinum, qui cum primo ab illorum extremo ſupplicio abſtinendum judicaſſet, deinde cum apertiſſima commoda eorum nece in eccleſiam redundare conſpiceret: Nullus, inquit, noſtrum vult hæreticum perire, ſed aliter non meruit domus David pacem, niſi extincto Abſalon: ſic eccleſia ſi aliquorum perditione cæteros colligit, dolorem materni ſanat cordis, *2. Reg. 19.* tantorum liberatione populorum: damna Gregorium illum magnum, qui impium quendam magum a Romanis combuſtum fuiſſe, tamquam optime factum, commendavit: damna etiam Dioſcori illam Alexandrini glorioſam vocem, in concilio editam Calchedonenſi, omnium judicio commendatam: qua hæreticos, non pœna modo

aliqua

aliqua; sed flammis dignos esse clamavit. Scio Christum optimum maximum hujusmodi violatores euangelicæ puritatis, istos perturbatores in numero publicanorum & gentium habendos esse dixisse. Scio Paulum post primam & secundam

Matth. 18. *Tit. 3.*

admonitionem hęreticum declinandum: & etiam Elymam Magum, qui Sergium Paulum proconsulem avocabat a fide Christi, cæcitate ab apostolo fuisse percussum.

Act. 13.

Scio Ioannem apostolorum, ne vel salutem hæretico diceremus, præcepisse: idque facto confirmasse, cum ne Cherinthum hæreticum conveniret, e balneis recessisse memoriæ proditum sit, dicentem se extimescere, ne balneæ ipsæ, in quibus Cherinthus lavaretur, corruerent, & ingressos opprimerent.

Quæ pœna adversus hæreticos antiquitus decreta.

Censuit vir sanctissimus hæretici illius sceleratissimi impurissimam præsentiam, qua balneæ inficiebantur, quam vindex scelerum ira Dei perpetuo comitabatur, ab illis esse declinandam, atque fugiendam, ne forte eadem cum illo ruina involverentur. Scio Polycarpum beatissimum illum & constantissimum martyrem, Ioannis euangelistæ discipulum, obviam aliquando factum Marcioni, cum ab eo rogaretur, ut agnosceret dogmata Marcionistarum, dixisse: Agnosco ego satanæ primogenitum. Tanta enim tunc, ut inquit Eusebius, apostoli, eorumque discipuli in religione tuenda, utebantur cautela, ut ne verbi quidem communionem cum aliquo eorum, qui a veritate declinaverant, catholicos habere paterentur. Scio in ipsis incunabulis nascentis ecclesię, hoc primum in hęreticos decretum fuisse supplicium, idque tunc gravissimũ fuisse judicatum, & merito. Quod enim poterat tunc esse acerbius, quam quo tempore tanto animorum ardore, tanta caritate tanto studio, ad infantem ecclesiam, undique populus confluebat, quo tempore, tanto cum gaudio in ecclesiæ sinu Christiani homines quiescebant, tanto cum dolore evellebantur, aliquem sic excludi ab illo dulcissimo consortio, ut ab amicis, a parentibus, a fratribus indignus congressu, confabulatione & consuetudine judicaretur? Sed quia nondum hæreticorum insania eo proruperat, ut contra matrem ecclesiam gladios eriperet, & principum arma concitaret: quia nondum etiam gladii imperatorum serviebant euangelio, ut dixit Augustinus, ecclesia illa solum animadversione utebatur: at vero, cum se hæresis erexit, potentium hominum animos sibi conciliare, ecclesiæque pacem & tranquillitatem turbare cœpit, Christiani principes in eam severius animadvertendum esse judicarunt, quod alia via pax constare non posset. Hinc Constantinus Arianos, Innocentius primus Cataphrygas, Gelasius & Anastasius Manichæos exilio damnarunt: hinc Richaredus Hispanorum rex eosdem etiam Arianos honore militari, & omni in republica munere liberi hominis spoliavit: hinc Theodosius & Marcianus imperatores varia suppliciorum genera adversus hæreticos decreverunt: & tandem totius jam Christiani orbis consensu & sancta consuetudine justissimo plectuntur mortis supplicio. Quod enim mortis genus in tot vestris sceleribus vindicandis, tam acerbum excogitari potest, quod merito crudele possit appellari? Neque enim ecclesia pia mater, sed crudelis noverca dici posset, si has pestes vivere, & inter filiorum latera cum tanto illorum periculo versari pateretur. Sed vos Epicureorum more, qui eam, quam vehementer reformidabant, divinam providentiam, nullam esse dicebant, ut liberius ipsi illo turpissimo voluptatum cœno volutarentur, istud hæreticorum extremum supplicium, quod tantopere exhorrescitis, in sacris literis minime reperiri clamatis: illosque crudeles dicitis, qui vos tam severa animadversione castigandos arbitrantur. Sed ecclesia sancta sponsi dulcissimi Christi vestigia secuta, qui eos, qui in Spiritum sanctum & apertam veritatem erant contumeliosi, in hoc seculo a Romanis opprimendos, & in futuro etiam æternis pœnis afficiendos esse prædixit, hæreticos præsentibus nunc, & deinde sempiternis flammis dignos judicavit.

Iam vero quod concilia præpostere ab executione initium sumpsisse, & quod pendente concilio in theologos Germanos sævitum esse criminaris: nonne oportuit, Fabrici, quando illud factum fuerit, ostendere? Et quinam illi essent theologi, in quos sit animadversum, a quibus, quo loco, & quo tempore, & quam ob causam id factum esset, indicare? Cur tam aperte mentiris? Nisi tu fortasse illos intelligis, qui fidem datam Carolo V. Imperatori maximo servare noluerunt, in quos utinam ille, ut illorum exigebat perfidia, severius animadvertisset. Sed clementissimus imperator maluit misericors, quam nimium severus videri: & in summa illa potentia & justa indignatione summam bonitatem suam & mansuetudinem conservavit, arbitratus eos, ut par erat, clementia potius, quam severitate facilius flecti, & ad ecclesiam adduci posse.

Sed venio jam ad illam tuam atrocissimam querimoniam, quam a majoribus vestris ad vos hæreditario jure dicis promanasse: Quod cum ecclesia Romana doctrina moribusque vitiis turpiter deformata sit: nunquam tamen ulla reformationis species a nostris impetrari potuit: sed eos, qui rogationem hanc ad patres deferre ausi sunt, indignissime acceptos & contumeliose repulsos multis constare documentis affirmas. Quæ tamen cum non proferas, neque probes, eodem, quo hactenus, mendacii crimine arguaris, necesse est. Neque est quod mireris, aut moleste feras, si hoc eodem a nobis telo sæpius vulnereris, qui vix unam, aut alteram lineam sine apertissimo mendacio percurras. Sed ne hanc unam rem, in qua vos omnem spem victoriæ collocastis, & quam nunc unam vestris erroribus, veluti clypeum, obtenditis, silentio præterire videar: ostendam, Fabrici, nullo vos argumento oppugnari vehementius, quam eo, quod firmissimum causæ vestræ propugnaculum existimatis: ut in quo potissimum nostros sceleris argui, & insimulari creditis, in eo præcipue summam vestram improbitatem deprehendi, atque convinci videatis.

Causã reddit Montanus quare hæretici ab ecclesia discesserint.

Significas enim, quod multi vestrarum partium apertissime confiteantur, vos eam maxime ob causam, ab ecclesia Romana descivisse, quod ea turpissimis abusibus corrupta, atque depravata sit. Principio quidem non novum, neque inauditum, neque istorum solummodo temporum crimen est, Fabrici, abusus, improbos mores & corrumpendæ optimæ disciplinæ studium, in ecclesia Christi versari, quemadmodum novum non est, hæreses etiam in ea reperiri: infantem adhuc ecclesiam, & in ipsis cunis vagientem, ut probe nosti, Simones, Nicolai, Cherinthi, Hymenæi, & Phileti jugulare conabantur: nondum ab ore apostolorum illa Christianæ philosophiæ puritas & sinceritas exciderat, cum non deerant Ananiæ, Saphirę, Galatæ, Corinthii, Ephesii, & alii innumerabiles, qui eam cupiditate, atque avaritia

abusibus,

abusibus,& pravis artibus corrumperent, & contaminarent. Nunquam defuerunt in ecclesia scelerati & improbi homines, qui divina & humana jura violarent : nunquam defuerunt sacrilegi, qui rebus sacris ad turpem quæstum abuterentur : nunquam defuerunt violatores divinarum legum, sacrorum profanatores, incorruptæ, castæque illius disciplinæ nefarii corruptores. Testantur id Pauli epistolæ, & apostolorum canones, antiquissimorum conciliorum decreta, vetustissimorum patrum acerbæ reprehensiones, quibus & vitia acriter increpabant, & abusibus obviam ire conabantur. Ea etenim est naturæ nostræ imbecillitas, & cæcitas humanæ mentis, quæ facile & ruat præceps in vitia, & in errores prolabatur. Neque enim euangelicis præceptis, neque ecclesiastica disciplina, neque magisterio Spiritus sancti indigeremus, si neque abuti cœlesti doctrina, neque ullo nos scelere commacula-
Matt. 18. re possemus. Quod si scandala, quæ sunt maxima animorum vulnera, Christus, vitæ magister, in ecclesia sua necessario futura esse prædixit : si hæresim, qua nullum est crimen detestabilius, ve-
1. Cor. 11. luti quandam fatalem pestem, Paulus apostolus futuram prædicavit, quæ ecclesiam infestaret, quæ cujusque fidem, & constantiam tentaret & experiretur : quid mirum si alia scelera & abusus exoriantur? patitur hæc bonitas divina, ut ignoscendo, suam nobis clementiam summam, & misericordiam ostendat. Sed dices, nullo unquam tempore tot atque tanti abusus : nunquam depravata sic vetus disciplina : nunquam sic omnes ecclesiæ ordines corrupti & dehonestati fuerunt. Nolo tecum hac de re pugnare, Fabrici : nolo præterita tempora cum nostris conferre : nunc recensere veteres ecclesię plagas : nolo secula illa commemorare, in quibus vix ullus reperiebatur angulus totius Christiani orbis, in quo non modo morum integritas, sed neque doctrinæ puritas conspiceretur. Lateant hæc antiqua vulnera, jam longo temporis obducta decursu, quæ sine ecclesiæ acerbissimo dolore refricari non possunt: quamvis ea, quæ nunc a vobis illata sunt, longe sint acerbiora : sed solum ut intelligamus, quantum sit vestrum scelus, donemus hoc tibi, Fabrici, nunquam sic fuerint corrupti mores, nunquam tot abusus : nunquam sic fuerint avaritia, sacrilegia, rapinæque dominatæ : nunquam sic dehonestata, deformataq; respublica Christiana: quid ergo? ecclesiam deserendam & affligendam putabitis, quod in ea homines improbi & scelerati reperiantur? Fidem, religionem, Christum denique ipsum damnabitis, quod ejus sanctissimis præceptis perditi quidam homines abutantur? Quod ejus cœlestem doctrinam, quemadmodum dicebat Theodorus quidam Atheniensis, a se manu dextra mortalibus traditam ipsi accipiant sinistra? Cujus, obsecro, tam inauditæ improbitatis est, hoc uno nomine ecclesiam deseruisse, fidem prodidisse, novis hæresum monstris pacem & tranquillitatem ejus turbasse, omnia erroribus infecisse, crudelitate, cædibus, incendiis omnia funestasse : quod effrenata quorundam hominum cupiditate aliqui sint abusus in Christi ecclesiam invecti? Cujus tam furiosæ dementiæ pessundare ecclesiam penitus voluisse, quod quidam leges divinas in privatos usus, quæstumque converterint? Nunquid optime ecclesiæ saluti consultum fore putastis, si vos illi acerbiora vulnera infligeretis? Nunquid abusus hæresibus, tamquam medicaminibus, sanari posse existimatis? Nunquid mor-

A bis, interitu mederi voluistis? Quid mali meruit ipsa religio Christiana, quod in vos scelus admisit ecclesia, ut propter quorumdam hominum peccata, tot a vobis illatas calamitates, & acerbissimas plagas, veluti alicujus magni flagitii rea, tamquam supplicia quædam, sustinere cogatur?

Hæc omnia vos scelera admisistis, qui propter quosdam abusus ecclesiæ ab illa defecisse confitemini. Inferre igitur hujus rei mentionem nulla ratione, Fabrici, debuisses, ne majora vestra vulnera detegeres : etenim quo nos telo gravissime vulnerari putabas, eo tuæ causæ lethalem & mortiferam plagam intulisti. Antiquas hæreses excitastis : novas quasdam estis commenti : pacem ecclesiæ turbastis : populos, atque provincias ab ec-
B clesiæ complexibus abduxistis : inauditæ crudelitatis exempla in nostros edidistis : ea admisistis scelera, quæ neque cogitatione comprehendi, neque cujusquam oratione explicari possunt : sed nullum majus excogitari potest, nullum fingi impudentius, quam quod hoc argumento vestra scelera tueamini, & hac ratione justum bellum ecclesię vos indicere & inferre posse arbitremini. Utinam eam de vobis spem ecclesia concipere posset, Fabrici, ut quemadmodum propter quasdam ejus maculas illam vos deseruisse causamini, nunc illis expurgatis ad ejus gremium rediretis, cum & Pius IV. pontifex maximus tanto studio istud reformationis negotium fuerit aggressus : cum lustrata Romana curia, quæ Christianorum animos poterant offendere, removerit : &
C cum hoc etiam sacrum concilium in eam unam curam & cogitationem incumbat : fieri fortasse potuisset, ut vos sanos & ecclesiæ restitutos videremus. Sed eo jam progressi estis, ut etiam si nihil esset in ecclesia corruptum, nihil depravatum, de reditu tamen vestro non esset sperandum : illud est enim hæresis ingenium, quæ natura insolens, atque superba est, ut facilius flammas & crucem sustineat, quam ut ab errore suo divelli patiatur. Vincere cupit : comburi potest, convinci non potest : pertinacia obstat, se victam agnoscere erubescit. Itaque quos arrogantia abstraxit ab ecclesia, quo minus ad eam revertamini, vel unicus hic nefarius jam pudor prohibebit. Illius etenim magistri vestigia sequimini, qui cum
D se apertissime convictum viderit, ne a suo veteri instituto depelli turpiter videretur, maluit superbus & pertinax a Deo & hominibus ecclesiæ hostis judicari, quam ab hæresibus modeste discedere : sed tamen vi ipsa veritatis coactus, cum a magnis & excellenti ingenio viris oppressus teneretur, latentem animi morbum tandem indicavit, & in illam vocem, indicem incredibilis pertinaciæ, superbiæque prorupit: res hæc nec propter Deum cœpta, nec propter Deum finienda est.

Vereor sane, ne ista potius hæreditaria pertinacia, quam abusus ecclesiæ redeundi vobis aditum intercludat. Sed quid illud ad causam, Fabrici, pertinebat, quod vitam clericorum, tot diris
E vitiis esse contaminatam, ut honeste nominari non possint? Vetus est ista querela, & non istorum solummodo temporum: quod quidem antiquorum patrum adversus corruptos sacerdotum mores scripta testantur. Queritur Augustinus, eos ab antiqua vitæ puritate, & propriarum rerum abdicatione degenerasse : dolent alii patres innumerabiles, quos recensere esset operis infiniti, sacerdotum ordinem corruptelarum illecebris depravatum esse. Itaque horum liberæ & acerbæ reprehensiones, quibus eos in officio cõtinere conabantur,

bantur, declarant, non defuisse unquam in eorum vita, quod merito possit reprehendi. Et eo acerbius sancti illi patres eorum improbos mores accusabant, quod in populi summam peccandi licentiam redundarent: qui cum curiosis oculis sacerdotum vitam observet, quod illos facere videt, sibi licere arbitratur. Etenim illorum vitia maxime conspicua, & perniciosa sunt, quorum vita, tamquam virtutis exemplum, cæteris est ad imitandum exposita. Sæpe namque quod in aliis leve videtur, in sacerdotibus scelus inexpiabile judicatur. Hinc effectum est, ut qui eorum mali sint, improbissimi, & cæteris nequiores habeantur, & ut antiqui illi patres tam acriter in eos inveherentur. Neque desunt nunc, Fabrici, apud nos, qui doleant dissolutiorem esse vitam clericorum, qui reprehendant, qui hæc lugeant, qui corrigi & emendari cupiant, qui medelam studeant adhibere: neque mediocris cura ab hoc sacro concilio corrigendis sacerdotum moribus impenditur. Sed non oportuit te tam stultum esse, qui existimares, illos homines esse desiisse, qui clerici effecti sunt, ita ut nulla prorsus in re peccare possint. Nunquid eos cum sacerdotio omnem naturæ imbecillitatem exuisse putas? Sed intelligo quid velis: cælibatum ferre non potes. Sed nihil mirum, qui hanc ab illo hauseris sententiam, qui se non magis a libidine, quam a cæteris naturæ excrementis cohibere posse profiteretur. Sed sint hæc in vestris sordibus.

Alia Montani calumnia.

Omitto reliquas contumelias, quæ in sacerdotum ordinem, & ecclesiam Romanam improbissime conjecisti: cur in concilii promulgatione continuationis & non integræ actionis mentionem factam esse dixisti? Longe tu quidem aliud sentires, si, cum primum Tridentum ventum fuit, quorundam patrum justam indignationem vidisses: qui cum graviter & iniquo animo ferrent, non aperte continuationis factam fuisse mentionem, obnixe postulabant & instabant, ut ejus fieret aperta commemoratio prius, quam reliqua, quæ erant pertractanda, aggrederentur: ut quemadmodum re futura erat, sic etiam verbis continuatio exprimeretur. Qua ergo ratione illi tam moleste tulissent, continuationis factam mentionem non esse, si vera sunt, quæ a te nobis objiciuntur? Tu vero vel eo solum nomine continuationis verbum reprehendis, quod eo significetur, ea, quæ jam definita sunt, pro ratis judicatis, atque conclusis habenda sic esse, ut de integro in quæstionem vocari neque possint, neque debeant.

Atqui pleraque eorum ejus generis esse dicis, quibus Christiana fides e fundamentis evertatur. Primo quidem iis verbis, Fabrici, prodis singularem tuam arrogantiam & impudentiam, qui ea, quæ a sanctissimo tot patrum concilio, post longam & exactam disputationem, ad ecclesiæ salutem & incolumitatem decreta sunt & statuta, ea tu solus ad convellendam & labefactandam ecclesiam & excogitata, & apposita fuisse, audeas dicere. Atque ut illud, quod jam a me paulo ante dictum est, omittam, non posse videlicet, quæ semel sunt judicio synodi decreta, sine illius gravissima injuria in quæstionem iterum vocari: quis tandem, obsecro, Fabrici, futurus finis esset controversiæ, si hic aditus vestris calumniis pateret? Quid esset firmum in ecclesia, si quæ sunt a sanctis conciliis definita, novis quotidie disputationibus subjiciantur? Quæ sunt illa concilii A Tridentini decreta, quibus Christiana fides e fundamentis evertitur? Cur non illa nobis indicasti? Cur non unum, aut alterum protulisti? In re tam gravi, tibi de tanto concilio, tam sceleratum, tam arrogans & impudens judicium ferenti, nulla adducta ratione credendum esse putabas? Sed fruere nunc hac improbissima licentia, Fabrici: debacchare in hoc sacrum concilium: ejus statuta sanctissima irride, subsanna, exagita, ut lubet: spero equidem futurum, idque mihi de divina misericordia polliceor, ut iis decretis, quæ a vobis nunc irridentur, hæresim vestram jugulatam & extinctam, vos victos atque prostratos, ecclesiam salvam & incolumem simus conspecturi. B Quod si hæc tempora miserrima & turbulentissima hanc nobis voluptatem abstulerint, posteris non auferent. Differri hæc spes potest, auferri non potest. Nunquam suis promissis, neque ecclesiæ precibus deerit clementia summi Dei: eundemque exitum hoc concilium, quem Nicænum, habiturum existimo. Magna tunc contentione ab hæreticis res agebatur: nullum non illi lapidem movebant: principes, sicuti nunc vos facitis, solicitabant: episcopos catholicos acerrime insectabantur: summa solicitudine curabant, ut in exilium mitterentur: regum & imperatorum gratiam in primis sibi conciliabant: bella acerbissima ecclesiæ, illorum armis, atque potentia C adjuti, inferebant. nihil magis efficere studebant, quam, ut si fieri posset, decreta Nicæni concilii delerent: & ad id efficiendum conciliabula ab illis Ephesi, Arimini, Mediolani cogebantur: sed cum illa essent oracula Spiritus divini, qui non patitur suas leges ulla improbitate convelli, tanta vis illorum fuit, ut ipsa omni patrocinio destituta omnium ferme regum præsidio armatam hæresim superaverint & everterint. Vides nunc in ecclesia, Fabrici, hos tumultus a vobis excitatos: vides multorum principum potentiam, contra ecclesiam furore vestro concitatam: vides eorum gladios catholicorum sanguine stillantes: vides hujus sacri concilii decreta a vestris D ministris convelli, despici, & irrideri, non dubites quin illis & vestrarum hæresum pernicies, & ecclesiæ salus, & Christi gloria contineatur.

Iam vero ubi in sanctissimum pontificem, in sacrum concilium virus illud conviciorum evomuisti, ad reprehendendam formam illam, qua se patres usuros pollicentur in dijudicandis, definiendisque controversiis, gradum facis. Quod ut intelligamus, quo jure, aut ut rectius dicam, qua potius injuria facias, libuit eam subjicere, quę sic habet: Causæ controversæ secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia, & catholicæ ecclesiæ consensum & sanctorum patrum auctoritates, in prædicto concilio Tridentino tractentur. Quinque igitur judi- E ces honorarios componendis controversiis hoc sacrum concilium præesse decernit: primo loco scripturam supremum judicem statuit: apostolicas deinde traditiones: tertio probata concilia: quarto ecclesiæ consensum: postremo vero patrum non dissentientes sententias: quis istorum judicium a te merito repudiari potest? Quis eorum est suspectus? Quis corruptus? Nam cum multa sint, ut statim ostendemus, ecclesiæ administrationi necessaria, quæ divinis literis non sunt aperte comprehensa, nonne erit opus ad aliquem ex quatuor reliquis judicibus confugere? Sed quoniam tu, Fabrici, multa hic involvis, quæ cum falsa sint, & ineptissima, & a nostris jam profligata:

gata: quæ tu nunc, veluti oracula quædam, etiam si unde dicerentur, firma satis esse credidisti: quæ si ego explicare nunc, & refellere voluissem, præter institutum agerem, & nullum esset hic liber finem habiturus, præsertim cum illa sic jam fuerint nostrorum libris convicta, atque refutata, ut vel ipsi vestrarum partium duces, & antesignani herbam, ut aiunt, nostris porrigere, & vinctas manus præbere coacti sunt: non est, quod ego nunc tecum in hoc pulvere desudem amplius, in quo tuos duces victos, & sub jugum jam missos fuisse conspiciam. Illa tantum ego breviter complectar, quæ ad te ex hoc jam stadio depellendum pertinere videbuntur.

Principio quereris, vos ab scripturis ad traditiones, a certo videlicet ad incertum traduci: non video, qua id fronte dicere sis ausus, cum scripturam a sacro concilio in primo loco, tamquam supremum judicem videas esse collocatam, ut significaret, illa omnia, quæ in divinis literis aperte continentur, quæ nullas calumnias, nullam hæreticorum tergiversationem patiuntur, summa, ut par est, veneratione esse complectenda: ita ut scriptura sacra sententiam ferente, indicendum esset reliquis judicibus silentium. Quod si tu omnia, quæ in quæstionem venire possunt, oraculis divinis expressa fuisse probasses, si ostendisses omnibus rebus, saluti necessariis aperta in sacris literis testimonia, reperiri, quæ trahi in varios sensus, atque detorqueri non possent, quod a vobis passim fieri videmus: si monstrasses, nos auctoritate divini verbi neglecta, ad solas traditiones confugere, merito vos a certo ad id, quod non ita certum est, rejici diceretis: nunc vero cum sacrum concilium scripturam in primo loco posuerit: nonne illam in primis censuit consulendam? Quod si ejus rei, de qua quæreretur, aut nullam, aut subobscuram illa mentionem inferret, quatuor reliquos judices, tamquam illius, & divinæ voluntatis interpretes, consultissime adhibendos esse putavit. Quis ergo hoc sanctissimum concilium jure potest reprehendere, nisi qui tam cæcus & impudens fuerit, ut cerdonis potius, lanii, sutoris, cetarii, & aliorum id genus hominum privato sensui, quam omnium conciliorum, & ecclesiæ judicio, quam vetustissimorum patrum sanctissimo choro credendum arbitretur? Atqui, inquis, scripturam sacram, ipsissimum videlicet Dei verbum, literis comprehensum, perfecte, abundeque in se continere salutis capita universa: ideoque certam & unicam illam, infallibilemque examinandorum dogmatum regulam esse. Hoc ecclesia negat, Fabrici, tu asseris. Cur tibi potius, quam ecclesiæ fidem adhibendam existimas? Cur tuam, quam ecclesiæ auctoritatem majorem esse vis? Pythagoræ discipuli unius hominis auctoritatem omnibus philosophorum rationibus & argumentis anteponebãt? Cicero Platonis unius auctoritate, nulla adjecta ratione, frangebatur, & illi potius, quam omnibus scholis, gymnasiisque philosophorum credendum putabat: & tu sanctissimæ & sapientissimæ matris ecclesiæ majestate non commoveberis? Tu illi dicenti multa fuisse a Christo, & ejus apostolis tradita, quæ non sunt euangelicis literis commissa, non credes? Miror te, Fabrici, cum hæc diceres, quid hic tibi objici posset, non cogitasse. Nam ut interim patrum innumera testimonia prætermittam, cum quibus te hoc in parte apertissime pugnare convincerem: ut illud etiam omittam, quod si omnia salutis capita divi-

Scriptura primum locum obtinet.

A nis essent literis comprehensa, non amplius magisterio Spiritus sancti, quem Christus ecclesiæ doctorem promisit, indigeremus: quid, obsecro, Fabrici, magis est saluti necessarium, imo quod est nostræ religionis & salutis caput & fundamentum, quam credere hæc euangelia, hanc sacram scripturam, esse divinum illud Christi verbum, quod ab illius ore sanctissimo processit? Quis hoc docuit homines Christianos? Nunquid ipsa sola scriptura divina? Minime. Quid ergo? Si nunc Anabaptista quispiam tecum in arenam descenderet, (nisi tu etiam ex illorum es grege, qui sibi potius, quam scripturæ sacræ credendum
B arbitrantur) si ille, inquam, a te postularet, quis tibi persuaserit, ut Matthæi, Marci, Lucæ, atque Ioannis euangelio fidem potius adhiberes, quam Thomæ, Philippi, Matthiæ, Bartholomæi, quid esses dicturus aliud, quam te sic ab ipsis exordiis nascentis ecclesiæ & apostolis traditum accepisse? Quo alio argumento patres concilii Nicæni ad asserendum illud verbum ὁμοούσιον, quod in sacris literis minime reperiri Ariani clamabant, usi sunt? Quo item alio concilium illud magnum Calchedonense, ad probandas duas in Christo "voluntates, ubi apertum scripturæ testimonium non suppetebat? Quid, si peteret, cur fidem illis tribus symbolis, apostolico, Nicæno, & Athanasii adhiberes? ex quo Dei expresso verbo, descensum Christi ad inferos, duas in Christo naturas in
C unica divina persona copulatas, sacræ triadis unitatem deprehenderes? Vnde perpetuam Mariæ Dei matris virginitatem, unde verbum illud θεοτόκον, unde baptizatos ab hæreticis non esse iterum baptizandos? Quid si instaret & urgeret, ut illi expressum Dei verbum proferres, quo baptismum infantibus necessarium & salutarem esse probares? Quid ageres? Quo te verteres? Non dubito, quin cum Luthero & Philippo Melanchthone ad arcem traditionum confugeres, nisi malles cum Bucero scripturam misere vexâre, atque torquere, aut cum Calvino nescio quas nugas, & meras imposturas meditari.

Traditio

"Naturas.

Quod si vobis, cum apertum Dei verbum non potestis reperire, integrum est, aliqua scripturæ
D testimonia, quæ in multiplices sensus flecti possunt, adhibita aliqua interpretatione, vestræ causæ accommodare, & illud Dei verbum expressum dicere: cur id antiquis patribus, cur ecclesiæ, cur id œcumenicis conciliis, licere non vultis? Nihil est enim, quod ecclesia sancta docuerit saluti necessarium, quod non ex aliquo fonte sanctarum scripturarum deduxerit: sed malit, cum id obscurum delitescebat in scriptura, ad apertissimas apostolorum & antiquas ecclesiæ traditiones confugere, quam ad ea testimonia, quæ hæreticorum versutia cavillari, & in alios sensus torquere potuisset. Itaque nos, Fabrici, divinam scripturam non vocamus in judicium, neque illi traditionem, tamquã adversariũ, quemadmodum
E ipse criminaris, objicimus, quæ cum scriptura de auctoritate contendat. Nos quidem sanctam scripturã qua divina sapiẽtia, qua lumen clarissimum tenebris nostris, qua spes omnis Christianorum, qua pravis affectibus antidotus, qua divina voluntas & nostra salus continetur, amplectimur, suspicimus, & veneramur: scholã Spiritus sancti, vitæ magistram, fontem nostræ felicitatis agnoscimus: sed illud credimus & confitemur, divinum illud verbũ, quod est ipsa æterna sapientia, quod ex ore Christi, qui est splendor patris, processit, a quo voluit Deus spem omnem pendere mortalem, quod

Omnia salutis necessaria ex aliquo fonte scripturarum deducuntur.

in corda potius nostra, quam lapideas tabulas voluit incidi, non omne fuisse iis monumentis scripturarum, quas nunc habemus, comprehensum. Credimus apostolis, euangelistis, ecclesiæ antiquis patribus Græcis, atque Latinis id asserentibus. Credimus Christum Dei filium nihil scripsisse, sed & viva voce & exemplo innocentissimæ vitæ, divinæ sapientiæ arcana & bene vivendi formam mortalibus tradidisse. Credimus ejus legatis, quos in universum orbem misit, sicut ille missus erat a patre: quos audiendos, quibus eam, quam sibi fidem adhibendam esse dixit: qui multa nobis, quæ scripta non sunt, quasi per manus posterorum tradiderunt: a quibus leges, coacto concilio, latas ad conciliandam pacem, quæ legi, quam euangelio, consentaneæ potius videbantur: Sacramentorum formas immutatas: Diaconos, quorum nulla fuisset a Christo facta commemoratio, institutos fuisse videmus, eamque auctoritatem ecclesiæ suæ sanctæ Christum reliquisse. Credimus Ioanni discipulo charissimo Christo, dicenti, multa Christum docuisse, quæ consignata literis non fuerunt, sed tradita vivæ vocis oraculo. Credimus Paulo apostolo, qui verbum istud divinum, non literis solum, sed traditionibus definivit. Dicimus illud verbum, quod nobis divini scriptores literis expressum tradiderunt, multis in locis arduum esse, atque difficile, abditos plerumque in eo sensus & reconditos delitescere, ad quos aditus omnibus patere non possit. Dicimus tantam fuisse illius verbi non scripti, sed in mentibus apostolorum a magistro impressi, vim & auctoritatem, ut verbum illud literis comprehensum, ad illud, tamquam ad Lydium lapidem, exigeretur: quod nobis princeps apostolorum Petrus declaravit, qui quemadmodum memoriæ proditum est, Marci euangelium, ad illud verbum, quod audierat a Christo, & animo suo alte infixum retinebat, exegerit. Dicimus ecclesiam sanctam diu sine scripto vixisse, & floruisse, & in dignoscendis scripturis, morem illum & consuetudinem apostolorum fuisse secutam, ut quemadmodum apostoli in examinandis scriptis eorum, qui Christi doctrinam literis consecrabant, utebantur illo verbo non scripto, sic ipsa apostolicas traditiones adibat & consulebat, atque illis judicibus vera euangelia ab spuriis & nothis separabat. Hanc rationem secutus Serapion, si Eusebio creditur, euangelium illud, quod divi Petri nomine circumferebatur, rejecit. quod non esset apostolicis traditionibus consentaneum. Dicimus tanto habitas in pretio fuisse traditiones, ut Irenæus sine scripturis ecclesiam consistere, sine tradititionibus vero non posse judicaverit: & Sylvanus episcopus, ut refert Theodorus, cum Constantium tyrannum ad fidei sanioris defectionem hortantem, sibi mortem etiam minitantem audiret: Potestatem quidem habes, inquit, nos puniendi: nos autem patrum statuta non ideo destruemus. Quibus verbis indicavit, quanti faceret traditiones, quarum conservandarum gratia, vel mortem diceret esse contemnendam. Longum esset commemorare, quæ ab Epiphanio, Basilio, Dionysio, Ignatio, Polycarpo, Clemente Alexandrino, & cæteris ecclesiæ sanctæ luminibus in hanc sententiam de traditionibus dicta sunt: quæ si animadvertisses, non esses in eas tam impudenter debacchatus. Concilium etiam Ephesinum contra Nestorium coactum, quia corruperant ac depravarant scripturas hæretici, ad traditiones, tamquam ad integros & incorruptos judices, confugisse, & reliqua magna & antiqua concilia hunc morem semper tenuisse legimus. Neque vero solum catholici iis armis adversus ecclesiæ hostes pugnabant, sed hæretici etiam ipsi suos errores, illis potissimum tuebantur. Testes sunt Eusebius Nicomediensis, Artemon, Basilides, Carpocrates, Marcion, Valentinus, qui hæreses suas, quas vel aliquo sanctarum scripturarum prætextu, sicuti vos nunc facitis, confirmare potuissent, solis eas traditionibus asserere conabantur, se ita ab ipsis apostolorum discipulis accepisse dicebant, quod illud unicum, firmissimum ecclesiæ fundamentum esse arbitrarentur. O nefaria hæreticorum calliditas, atque versutia: illi scripturæ testimoniis destituti, traditionum se præsidio tuebantur: vos vero apertissimis apostolorum traditionibus, doctorum antiquorum auctoritate, communi ecclesiæ consensu, omnium jam præteritorum seculorum judicio damnati, nos ad unicum scripturæ tribunal veteratorie provocatis: omnia extrema adjumenta illius interpretationi necessaria removetis: proprium cujusque sensum, & mediocrem tantummodo diligentiam cum pio, & sincero animo conjunctam adhibendam esse dicitis, & eam, quam vestris turpissimis erroribus, vel repugnantem atque reluctantem servire cogitis, quam ream facitis, judicem nunc unicum controversiarum esse vultis.

Traditiones.

Scripturæ sacræ difficultas.

Illam facilem, apertam, expeditam, omnibus etiam rudibus & agrestibus hominibus, patere dicitis, nos vero, Fabrici, novimus & confitemur illam multis in locis arduam, atque difficillimam esse: idque nobis ipsorum sanctorum apostolorum testimonia: immensi labores patrum doctissimorum in ejus interpretatione collocati: rerum ipsarum cælestium, atque divinarum, de quibus disserit, magnitudo: abditissima mysteria, quæ in ea delitescunt, stylus ipse, character, & forma dicendi, & quod est apertius argumentum, id quidem veterum hæreticorum, & vestra nunc potissimum in ejus interpretatione dissidia testantur. Scimus Christum id apertissime significasse, qui prophetas in ecclesia interpretes divinorum oraculorum reliquerit. Novimus scripturam, non semper sui interpretem esse: quod ipsi contenditis, cum sæpe incidant loci, qui primo aspectu secum pugnare, & se invicem jugulare videantur. Scimus privatum cujusque spiritum, quamlibet innocentia & caritate munitum vitæ, illius intelligentiæ assequendæ satis non esse, cum multos ex antiquis doctoribus, cum Origenem, Tertullianum, Cyprianum, Irenæum & alios quamplurimos a recta illius interpretatione aliquibus in locis deflexisse conspiciamus. Scimus Apollinares, Sabellios, Novatianos, Manichæos suas hæreses scripturæ testimoniis probare fuisse conatos: quod utique nunquam accidisset, si ea sic esset aperta, ut nulla legentibus dubitandi ratio suboriri posset. Neque ullum aliud inter catholicos & hæreticos erat discrimen, quam quod illi sincere, hi vero perperam & sinistre scripturas divinas interpretarentur. Proferebant, inquit Vincentius Lirinensis, apostoli divinæ legis exempla, proferebant & hæretici: proferebant apostoli psalmorum auctoritates, proferebant & illi: proferebant apostoli sententias prophetarum, & illi nihilominus proferebant: sed cum ea, quæ similiter protulerant, interpretari non similiter cœpissent, tunc simplices a subdolis, tunc infucati a fucatis, tunc recti a perversis, tunc postremo

postremo veri apostoli a falsis apostolis discernebantur. Novimus Arianos, qui teste Basilio, scripturam apertissimam esse dicebant, & Demeritas, qui hanc etiam hæresim a Sadducæis hauserant, ecclesiæ jam judicio, auctore Epiphanio, fuisse condemnatos. Experimur perniciosissimam, & turpissimam hæresim esse existimare, aditum cuivis patere ad intelligentiam sanctarum scripturarum: cujus causa tot pugnas & seditiones exortas, & illum vertiginis spiritum, Germaniam & reliquas provincias jactasse videamus, cum aliter Zuingliani, Lutherani, Anabaptistæ, Sacramentarii, Adamitæ, & cætera hominum portenta, unum atque eundem scripturæ locum dilacerent, torqueant, & corrumpant potius, quam interpretentur. Quid hoc est, Fabrici? In omnibus vestris provinciis, in omnibus oppidis, in singulis domibus, inter vestra lateia contentiones acerrimæ de legitimo sensu scripturarum versantur. Vides pugnantes Lutheros cum Sacramentariis, utrosque cum Anabaptistis, & Adamitis: & dicere audes, illas esse apertissimas? Pugnabat etiam aliquando de uno, aut altero scripturæ testimonio Hieronymus cum Augustino: & tu id apertum esse dices, in cujus interpretatione non modo hæreticorum, qui vim inferre literis divinis consueverunt, sed sanctissimorum hominum, qui sincere lumen evangelicæ veritatis investigabant, tanta fuerit digladiatio? Nos vero credimus ecclesiam catholicam, columnam esse veritatis, a cujus latere Christus nunquam discedat: cujus comes individuus, cujus doctor, atque magister sit Spiritus sanctus: cujus lumen divinum in sacris potissimum conciliis eluceat: cujus præsentia cohonestantur, patrocinio foventur, luce veritatis illustrantur, ut neque hactenus erraverint, neque errare possint, neque, ut tu mentiris, se mutuis decretis, velut illatis vulneribus, confecerint. Quæ quia non profers, neque ego in illis refellendis elaborabo: satis est dicere, te fuisse mentitum, ut pari, qua objecta sunt, facilitate refellantur.

Credimus ergo, Fabrici, concilia sacrosancta incorruptos esse judices veritatis: veros, atque legitimos divinarum scripturarum interpretes, nuntios divinæ voluntatis, quæ Dei nobis mentem aperiant: quæ obscurioribus scripturæ locis lumen inferant: quæ exortas in ecclesia tempestates componant: quibus qui non obtemperant, merito Christi & ecclesiæ hostes judicantur. Tu vero omnia divinis literis comprehensa: solo Dei verbo ecclesiam colligi, atque discerni: concilia non modo errare posse, sed jam sæpius turpiter errasse: summos pontifices nihil hactenus boni fecisse arguis, & nihil boni deinceps facere posse improbissime vaticinaris: antiquos patres ad solam nos scripturam relegare mentiris. Et hęc quidem omnia, quæ gravissima sunt, quæ difficillima, quæ contumeliosa, cum nullis aliis argumentis, quam tua unius, caloris scilicet, auctoritate confirmes: quod aliud responsum, quam illud Æmilii Scauri sperare poteris, nunquid tibi potius, quam ecclesiæ catholicæ credendum putas?

Sed cum te ex illo jam loco depulsum esse videres, & intelligeres aperte non de scripturæ sacræ auctoritate, quam omnes summam esse confitemur, sed de illius legitima interpretatione controversiam esse, ut in hanc arenam nobiscum descendas æquos tibi dari judices postulas: te facile ostensurum polliceris, vos multo sincerius scripturam interpretari, antiquasque interpretandi leges fuisse secutos. Qui sunt, obsecro, ii æqui judices, Fabrici, quos tibi dari postulas: quorum arbitrio lites & simultates dirimantur? Scriptura trahitur in varios sensus: concilia a vobis irridentur: traditiones subsannantur: patrum interpretationes traducuntur, & illorum auctoritas contemnitur: qui ergo reliqui jam judices reperiri possunt, quorum arbitrio causa committatur? Si locus aliquis scripturæ sit excutiendus, & post inspectos ipsos Græcos & Hebræos fontes, post discussam singulorum verborum energiam, post inducta alia ejusdem scripturæ sacræ testimonia, quæ aliquid adjumenti illius interpretationi possent afferre, post collata exemplaria, post diligentissimam investigationem veræ atque germanæ interpretationis, adhuc quisque suam sententiam, ut sæpe videmus contigisse, pertinaciter & mordicus tueatur: quo judice res componetur? Quo arbitrio pars altera convincetur? Nonnes vides, Fabrici, nullum futurum esse finem controversiæ illis judicibus rejectis, quos sacrum concilium sanctissime excogitavit, & tu injustissime reprehendis? Qui enim alii judices incorruptiores, & sapientiores, graviores excogitari possunt, iis, quos concilium constituit? Quod si illi tibi non placebant, cur eos, quos tibi optabas exhiberi, non nominasti? nosse vehementer cuperem, Montane, cui sis addictus, hæresi, in cujus tot magistrorum verba juraveris: nisi tu forcasse (quæ est vestra audacia, atque licentia) non contentus erroribus ab aliis inventis, novum aliquod monstrum aluisti, novam aliquam sectam commentus es. Neque enim se jam quispiam vestrum ministri nomine dignum arbitratur: nisi ipse etiam novi aliquid attulerit, quo & ipse celebris habeatur, & novum jugum miseris Germanis imponat, & afflictę ecclesię Christianæ novum etiam vulnus infligat. O improbissima licentia, Deo invisa, hominibus perniciosa, & religioni exitialis. Merito Tertullianus præter pictoriam & poeticam, tertiam dixit hæreticam jam licentiam commemorari posse.

Sed illud, inquam, nosse cuperem, nunquid esses Anabaptista, Adamita, aut Sacramentarius, aut qua ex schola prodieris earum, quas vix jam possumus numerare. Quamquam, quantum ego conjectura assequi possum, ex illo latronum asylo Geneva, ex equo illo Trojano, unde tot ecclesiæ hostes prodierunt, processisti. Meo etenim judicio Calvinista es: cujus magnopere mihi studiosus videaris: qui omnia, quæ in hanc sceleratam orationem contulisti, ex illius institutione fueris mutuatus. Si quispiam igitur Lutheranus de præsentia Christi in sacrosancto Eucharistiæ sacramento, si Anabaptista de infantum baptismo tecum decertaret, si scripturæ sanctæ a te testimonium apertum exigeret, quo baptismus infantibus necessarius probaretur, cum tu illud: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, protulisses, ille contra illud opposuisset: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti & illud etiam: Qui crediderit & baptizatus fuerit, quid ageres? Quam interpretationem adhiberes, qua illum repugnantem, reluctatemque convinceres? Qua ratione nudis illum scripturæ verbis redargueres? Qui nullum alium judicem, quam expressum Dei verbum esse patiaris? Quid diceres, cum hic te tuo gladio jugulatum videres? Quid futurum erat, Fabrici, nisi ut cum neque tu illum, neque

Matth. 28. Marc. 16.

neque ille te in suam posset sententiam pertrahere, longa concertatione defatigati, ira deinde incensi, mutuis demum affecti contumeliis discederetis? Quod si tota nobis colluctatio de scripturæ interpretatione futura est, ut tu aliquando vel invitus, victus tamen ipsa veritate fateri coactus es: quis sanctior illius interpres & hujus controversiæ judex esse poterit, quam illa jam inde a principio nascentis religionis ad hæc usque nostra tempora, ecclesiæ Catholicæ constans & perpetua consensio, quam nulla potuit hæreticorum versutia & calliditas, sicut ipsam scripturam, corrumpere, aut depravare? Quis æquior judex apostolica traditione, apostolicis scriptis, & veterum scriptorum monumentis consignata? Quam ecclesia Christi, tamquam certissimam regulam, agnovit, illæsam, atque inviolatam conservavit, & tamquam optimum intelligendis scripturis interpretem adhibuit? Quis judex incorruptior testimoniis sanctorum, & antiquorum patrum Græcorum & Latinorum, qui partim vicini temporibus apostolorum, sinceram illam, atque puram euangelicæ legis intelligentiam ex illorum purissimis fontibus hauserunt: partim summa vitæ innocentia, fide, sanctitate & pietate exornati, omnibus naturæ, & literarum ornamentis instructi, splendore divini spiritus illustrati, jugi & magno labore totas suas ætates in studio sanctarum literarum contriverunt, & in intimos illius sensus penetrarunt: qui cum sint ab odio & ira & humanis affectibus remotissimi, & suis nunc in libris nobis apertissime loquantur, integre, & incorrupte judicabunt? Quis denique incorruptior, quis oculatior? Quis sanctior, aut sapientior judex excogitari potest, aut unquam fuit ab ecclesia Catholica difficillimis, periculosissimisque suis temporibus adhibitus, quam concilium œcumenicum, quod vel tuus etiam ipse Calvinus optimum scripturæ interpretem agnoscit, & illa quatuor prima se dicit cum magno Gregorio supplicem venerari? Hos igitur judices cum rejicis Montane, & alios tibi dari postulas, qui nulli sunt, nec esse possunt: quid aliud indicas, quam te jam istam palæstram, proprio judicio damnatum, extimescere, atque detrectare, quam te optare paulo ante simulabas? Quid enim potest esse dementius, quam judices poscere, & nullos probare? Quis te tantus oppressit stupor, ut has insidias a nobis detectum iri non putares, & hujusmodi præstigiis & imposturis crederes te posse Germanis imponere, & curiosis nostrorum oculis pulverem offundere, ne perditam jam vestram & causam & mentem intueantur, qui hæc temere & ineptissime jam effutiatis, ne nihil dixisse, ne ipso silentio victi videamini?

Optimi scripturarũ interpretes.

Sed quoniam intelligebas, maximam semper fuisse conciliorum vim ad hæreses profligandas, & hoc, quod Tridenti sæpe jam coactum, & vestris insidiis intermissum, magnis tandem laboribus, maxima totius orbis Christiani consensione conflatum est, extremum vestræ miserrimæ causæ vulnus futurum pertimescis, nervos omnes orationis ad illud evertendum contulisti: cujus ut auctoritatem infringeres, nullis argumentis, nullis rationibus, sed improbissimis contumeliis usus es, ne ab illo calonis munere, quod initio tibi imposuisti, discederes. Concilium non modo errare posse, sed sæpius errasse, ejusque venerabile nomen in satanæ synagogam cadere posse, idque satis & calonis auctoritate, & maledicto probatum esse arbitraris. Exemplum ex euangelio Ioannis, quasi telum aliquod arripuisti (nam sæpe scripturam sacram furori vestro & maledicentiæ servire cogitis) quod quidem antea Calvinus usurpaverat, sed tu illud ab ejus manibus arreptum, adhibita impudenti paraphrasi, in sacrum istud concilium contorsisti, ut ostenderes, te illo licet ceteris sis rebus inferior, maledicendi tamen studio, audacia, & improbitate esse longe superiorem. Quem quidem ego locum impudentissimum libenter silentio prætermittam: quia non modo facile patior, sed nobis puto gloriosum, nobis a vobis hoc genere orationis superari, præsertim cum hæc vestra maledicta, quæ sunt indices apertissimi vestræ improbitatis, & testes mentium sceleratarum, hominibus sanæ mentis, aperte loquantur & testificentur vitam vestram impuram, atque doctrinam non posse a tam impudenti & illoto sermone dissidere: ut nemo jam sit tam cæcus, aut tam stupidus, qui non videat, iis hominibus credendum non esse, quos sic exagitat insania, sic furor agit transversos, ut numquam sani, neque sobrii loqui videantur: in quorum libris nulla prorsus euangelicæ modestiæ species appareat. Itaque quod ceteri iniquo animo ferre solent, cum ecclesiam Romanam, cum sacrosancta concilia tot onerata contumeliis ab iis hominibus intuentur: ego non ægre sustineam, tum quod præstet injuriam pati, quam inferre, cum illum habeamus mansuetissimum præceptorem, qui injurias acerbissimas incredibili patientia pertulit, & discipulos suos tunc beatos dixit esse futuros, cum maledictis afficerentur: tum etiam quod in iis magnum nobis ad evertendas vestras hæreses præsidium intelligam esse collocatum. Futurum enim spero, ut cum Lutherum in primis, cujus pectus furiæ omnes videnrur occupasse: cum reliquos etiam auctores, qui, illius vestigiis inhærentes, furorem etiam imitantur, posteri perlegerint: cum universa eorum scripta conviciis respersa sic esse viderint, ut in illis non ullum pudoris, aut Christianæ modestiæ vestigium, sed veteris comœdiæ licentia conspiciatur: ex quibus insanam illorum mentem deprehendent: cum altera ex parte, mansuetudinem illam & bonitatem Christi Iesu in mentem revocaverint, se iis hominibus credere, & Christianos simul esse non posse judicabunt: cum humilitatem Christi cum istorum superbia, cum illius mansuetudinem cum istorum furore, modestiam cum effrenata licentia, bonitatem summam cum summa improbitate contulerint, non hos quidem Christianos, sed antichristos, non Christi discipulos, sed hostes censebunt: non iis magistris se tradent instituendos & excolendos, quos viderint tot animi morbis laborare: nisi quispiam fuerit tam insanus: qui medicis phrenesi laborantibus æternam suam felicitatem judicet esse credendam. Sis ergo, per me, Montane, furiosus: sis impudens, maledicus & conviciator: nostram causam agis, & tuam prodis: nolo tecum injuriis decertare, ne ejusdem criminis reus esse videar.

Montani calumnia.

Matth. 5.

Sed venio jam ad extremam orationis tuæ partem, in qua nobis (ut tibi videtur) profligatis, ad ea præscribenda, quæ ad res vestras optime componendas & moderandas spectant, te accingis: qua in re singularem stultitiam, sicuti hactenus impudentiam, prodidisti: sed mirum est: quam subita metamorphosi ex calone censor evaseris:

evaseris: & qui antea calonis te partes actu-rum esse fueras pollicitus, nunc gravissimam Catonis personam velis sustinere. Amplissimis verbis & gravibus sententiis orationem exornas, humana, atque divina jura tibi commissa esse gloriaris, illorumque rationem tibi esse reddendam: sed subito qui illam veterem personam oblivisci non potest, qui hanc natura, & ingenio tuo reclamante sustineas, deposita censoria gravitate, illico ad scurrilem & calonicam maledicentiam revertens. Nam cum quibusdam objectionibus respondere decrevisses, quarum prima est illorum ministrorum, qui tibi dicere potuissent. cur non Tridentum petimus, ut religionis causam cum patribus conferamus, & in commune pertractemus? quid enim gloriosius? quid fructuosius hac profectione, ex qua pax & concordia sperari posset? huic tam justæ & tam sanctæ expostulationi nihil aliud respondes, quam te neque posse, neque velle id facere: quia auctoritas a Romano pontifice, Christi & ecclesiæ ejus jurato hoste dependeat. O impudentiam hominis inauditam: tu illum, quem Christus ecclesiæ suæ sanctæ supremum voluit esse pastorem, quem concilia omnia, jam inde ab illo primo Niceno, quem antiqui patres, quem sedes omnes patriarcharum & episcoporum, toto Christiano orbe diffusæ, summum Christi vicarium agnovere, & debita sunt veneratione prosequutæ: a quo semper, tamquam a capite in membra, incorrupta semper, sincera & integra fides in reliquum ecclesiæ corpus promanavit: cui omnes ecclesiæ ordines, cui omnes Christiani principes, tetrarchæ, imperatores, tamquam supremo ecclesiæ principi, Christi vices gerenti, collum fascesque submiserunt: tu, inquam, omnium, quos terra sustinet, sceleratissime, Christi juratum hostem appellabis? Sed quid ego tibi homini infelicissimo, & miserrimo indignor, cujus potius misereri, cujus sortem lamentari debuissem? Omitto reliquas contumelias, quas in hoc sacrosanctum concilium conjecisti, quod te fastidire, negligere, & tamquam cœtum malignantium fugere, declinare aversarique impudentissime jactas: accedo ad præclaram illam repetitionem tuam ex omnibus confarctam & confarcinatam argumentis, quibus vos ab hoc concilio non prohiberi modo, sed arceri causaris.

Montani [illegible]

Continuationis clausula veluti objecto vallo, vos ab eo excludi criminaris, cum ostensum jam sit pontificem maximum, ab illo verbo abstinuisse: & summam esse improbitatem, velle ea, quæ sanctissime a sacro concilio decreta sunt, in disputationem iterum, quæstionemque vocare. Sed cur legatos & theologos Germanorum principum ægre intercessione Caroli V potentissimi imperatoris in concilium admissos, a disputatione tamen exclusos esse mentiris? Cum potius tanta illa imperatoris potentia, & instaurandæ religionis tam ardens studium vix potuerit a vobis obtinere, ut pauci quidem & illi muti theologi Tridentum mitterentur: a quibus postea concilii patres, cum eos sæpe amice, atque benevole ad disputationem, & reddendam suæ doctrinæ rationem provocassent, nullam vocem extorquere potuerunt. Testis est Brentius, qui Tridentum ingressus amicissime exceptus, rogatus etiam sæpissime, ut suam mentem patribus explicaret, ut sententiam diceret, in disputationis arenam per multos menses provocatus, ex loquacissimo tamen versus in Harpocratem, suæ causæ Pythagorico silentio consulendum putavit. Siluit quousque accepit, Mauritium cum exercitu numeroso OEnipontum venisse: & quo tempore concilii patres, illius adventu perturbati, nulla jam alia de re, quam de fuga cogitabant, prodit veluti ex aliquo gurgustio acerrimus ille causæ vestræ propugnator: & tum demum se audiri postulavit, cum audiri non potuit. O præclarum ministrum & defensorem, a quo vestra causa non nisi maximo tumultu & concilii fuga, vocem, & illam nihil jam profuturam, expressit. Neque vero tunc eo consilio petebat dari sibi locum dicendi, ut violatæ a se & dissipatæ religionis rationem redderet: sed ut interim patres ab hostibus intercepti furentibus Mauritii gladiis objicerentur.

At vero leges a concilio præscriptas, & decretos judices vobis obstare dicis: quia nihil certi esse poterit unica certitudinis regula sublata. Quæ ista est aut cæcitas, aut impudentia potius, ut cum videas, scripturam divinam, ut sæpe jam diximus, sacro concilio, tamquam supremum judicem, in primo & principe loco fuisse collocatam, dicere audeas, certitudinis regulam e medio fuisse sublatam? Sed patres nimirum concilii, quos tibi hostes fingis vehementer extimescis: quos asseris in perniciem vestram disertis verbis conjurasse: qui ubi, re discussa, atque definita, acta semel concilii in codicillos retulerint, vos ter maximos hæreticos esse clamabunt, & omni suppliciorum genere dignos censebunt. tum pavor, metus, trepidatio, & illa flamma, qua Ioannes Hus & Hieronymus Pragensis exarsit, ante tuos oculos obversatur. Istos plane terrores, Montane, non tibi quidem patres concilii, quorum vota & studia caritatem potius & pacem, quam odium & crudelitatem spirant, qui non perniciem vobis aut optant, aut moliuntur, sed vestræ salutis amore, atque desiderio flagrantes, vos vivere potius, & ad ecclesiam redire, quam non modo mortem, sed nec ullum quidem discrimen subire cupiunt, qui saluti vestræ ita publica fide consuluerunt, ut etiam si in hoc judicio convinceremini, liberi possetis in patriam commeare, sed tua conscientia saucia, atque vulnerata conjecit: & tamen, cum eo sis animo tam trepido, tam meticuloso, qui ipsam etiam securitatem, veluti suspectam, reformidet, audes homo levissime, sanctissimum illum & robustissimum martyrum nomen toties usurpare & in ore habere, quos hac in parte imitari te impudenter jactes? Audes dicere, te illorum sequi vestigia, qui causas suas apud iniquos judices egerunt illi quidem, sed numquam detulerunt, & te martyrem, sanctissimum vero concilium tyrannum appellare? Audes tu hostis ecclesiæ, causam tuam cum Pauli apostoli, Athanasii, Cyrilli, & Nazianzeni, qui acerrimi hæreticorum hostes, & religionis assertores extiterunt, improbissime conferre? Maximus Hierosolymitanus antistes ab Antiochena synodo abstinuit: Athanasius a Tyria fugiendum, & ad Seleucianam minime veniendum duxit: quia nec auctoritate Romani pontificis coactæ, & ad evertenda sacrosancta decreta concilii Nicæni erant conflatæ: quas non synodos, sed satanæ comitia merito judicarunt.

Sed quæ ista tua est impudentia, ut audeas dicere te illorum exemplo hæreticorum conventicula (sic enim appellas concilia sacrosancta) hæreticus ipse declinare? Quando illi, obsecro, œcume-

œcumenicum concilium ducentorum quinquaginta episcoporum frequentia, summi pontificis auctoritate coactum, imperatoris, regum prope omnium, principum Christianorum, & rerumpublicarum legatis exornatum, hæreticum, sicuti tu nunc facis, appellarunt, & ab illo abstinendum judicaverunt? Cur hanc injuriam sanctissimis illis patribus intulisti? Cur cum tanta illorum contumelia quæris tuæ causæ præsidia? Non satis est, eos omni honore, veneratione & patrocinio spoliasse, nisi hæreticos etiam feceris, & illorum gloriosum & immortale nomen, qui extra omnem invidiæ aleam positi, sempiterna felicitate fruūtur, gravissimo hæresis vulnere cruentasses? Non satis est ecclesiam, concilia, Romanos pontifices, præsentia & præterita sæcula vestræ maledicentiæ patuisse, nisi in cælum ipsum, & in cives illos gloriosos cælestis Hierusalem sitis contumeliosi?

Iam vero vel eo solum nomine vobis in concilium veniendum non esse contendis, quod jus convocandi synodos ad pontifices neque divino, neque humano jure pertineat. Illud ab te in primis quæro, Fabrici, cum duæ sint reipublicæ partes, quibus illa regitur, & conservatur, justitia, atque religio, justitiæque ministri principes sint, religionis antistites: si cogendi, atque celebrandi eos conventus, qui ad justitiam optime administrandam pertinent, facultas penes principes est, idque ipsa dictat ratio, atque natura: cur jus convocandi synodos, quæ religionis causa coguntur, ad pontifices non pertinebit? Cur istud jus imperatoribus defertis? Cur munera Christianæ reipublicæ perturbatis? Supremus ecclesiæ pastor, & religionis Christianæ, primus & summus antistes, pontifex Romanus est: concilia unicum semper remedium extirpandarum hæresum, & instaurandæ religionis fuerunt: quis ergo est tam stupidus, qui non intelligat concilii convocationem, quod est unicum religionis perfugium, & anchora sacra, ad illum potissimum pertinere, cui tuendæ & conservandæ religionis cura commissa sit? Concilium Nicænum primum sanctissimum & antiquissimum hanc suis decretis auctoritatem Romano pontifici deferebat, & tu auferes? Testis est Athanasius epistola ad Felicem papam, & Galla Theodosii Augusti mater [a] scribens filio, qui memoriæ prodiderunt concilium Nicænum decrevisse, sine Romano pontifice, neque cogi debere, neque celebrari synodum, ejusque legatos principem in ea locum obtinere. Testes sunt Osius, Vincentius, & Victor, qui illi concilio nomine Silvestri pontificis Romani præfuerunt, & primi illius decretis subscripserunt. Testis est Marcellus & Damasus. Testes etiam sunt Valentinianus & Marcianus Augusti, qui a Leone pontifice Romano ? ut concilium cogeret, missis legatis, & precibus adhibitis impetrarunt. Cum ergo ii maximi Imperatores hoc a summo pontifice postulaverint, quod ad eum hoc jus cogendi concilium pertinere arbitrarentur: cur tu hanc facultatem, quam a se relegarunt clarissimi & religiosissimi principes, & Romano pontifice sua sponte detulerunt, per vim ab illo auferes, & iis repugnantibus etiam, atque reluctantibus tribues? Antiquis illis temporibus in maximis hæreticorum insidiis, quibus Christiani homines premebantur, quod secunda Ephesina synodus declaravit, cum ecclesiæ antistites sine præsidio imperatorum, ut religioni subvenirent, tuto convenire non possent, pontifices maximi, ut secu- A ritati & libertati patrum consulerent indictioni concilii imperatoris nomen & auctoritatem addiderunt: ut cum imperatoris potentia septum, atque munitum concilium ecclesiæ hostes animadverterent, sibi ab aperta vi, atque violentia temperarent: ut hac ratione illorum, quos neque religio, neque pudor poterat cohibere, improbos conatus, imperatorum auctoritas, armaque reprimerent. Hinc vester error, qui scripta omnia depravatis, & in vestram causam per fas, aut nefas detorquere soletis promanavit: quamquam non hunc ego errorem, sed improbitatem interpretor: neque estis tam cæci, qui hæc non videatis: sed, ut principibus assentemini, quorum patrocinio magnopere indigetis, B hæc & alia iis similia excogitatis. Illud præterea magno vobis impedimento esse dicis, quo minus hoc iter veniendi ad concilium ingrediamini: quod videlicet præsentia vestra principes Christianos, qui etiam ad concilium evocantur, & venire recusant, injuria afficeretis, & pontificem Romanum, quantum in vobis est, contra illos armaretis: reliquos vero Christianos, qui sibi ab hoc congressu graves ob causas temperarunt, præjudicio vestro longe iniquissimo gravaretis: vobis præterea infensos, & pontifici magis invisos redderetis. Idque exemplo principum Germanorum confirmas, qui in conventu Neoburgensi, putida pontificis postulata, satis animose repulerunt, mirari se dicen- C tes, quæ illius esset impudentia, qui illis quoque præscribere non verecundaretur, a quibus proculcatæ religionis accusaretur ipse. Reliqua maledicta prætermitto, quæ ab illo conventu in summum pontificem jactata refers: quæ quidem ego a te conficta, & illi falso tributa esse arbitror: ut tanti cœtus auctoritate tuam impudentiam tegeres, ut maledicentiæ conventum principum comitem habere videreris. Neque enim est credibile ordinem principum, amplissimum & gravissimum, qui solet etiam suis hostibus capitalibus modeste (ut par est, & ut illum decet) respondere, eorumque legatos D benigne, atque humiliter excipere, qui denique eos, quos intestino prosequitur odio, quorum sanguinem exsorbere cupiat, moderatis verbis appellare consueverit, tam acerbo & iniquo animo in Romanum pontificem, sanctissimum Christi vicarium, fuisse, ut eum tam apertis & insignibus injuriis, quas tu illi affingis, fuerit prosequutus. Magnam tu igitur injuriam illis principibus intulisti, quos tui similes facere conatus es: quorum dum gravitatem, atque constantiam studes commendare, hoc illis responsum tribuens, indignum Germanica nobilitate, & pietate Christiana, infamiæ dedecus sempiternum inflixisti. Sed quid mirum, si qui summam laudem in maledicentiam collocavit, eam clarissimis Germanorum princi- E pibus tribuat? Quid mirum, si de conservanda principum gratia tam estis soliciti, sine quorum præsidio, non modo impudentes esse, ut estis, sed neque usura hujus lucis frui, nec communem hunc spiritum vobis ducere licuisset. Non itaque miror, si eos, quorum armis indigetis, summos pontifices faciatis, & summa reverentia, atque observantia prosequamini. Sed illud dignum est summa admiratione, tantum fuisse tuum stuporem, ut tantis principibus illa tribueris maledicta, quæ sibi tribui latrones erubuissent.

[a] socerum volebat dicere vel amitam.

Illud

Illud vero jam extremum minime dicis esse A prætermittendum, quod quia omnium erat maximum & gravissimum impedimentum, quod vos remorari poterat, quo minus Tridentum veniretis, in extremam orationis partem reservasti, ut altius infixum Germanorum mentibus permaneret, quod, quoties in memoriam revocarent, vos merito ab hac profectione abstinuisse censerent: quo quidem uno & Christi gloriam obscurandam, & ecclesiæ dignitatem prorsus dicis fuisse infringendam. Sed cupio iterum ex te audire, Montane, quod sit istud tam atrox & tam inauditum scelus, quod vester adventus in Christum & in ecclesiam esset admissurus. B Cogar, inquit, cum in arenam descendero, cum illud tenuero suggestum, quo mihi sententia dicenda est, in ipso vestibulo disputationis, cogar, inquam: quid hoc est: Fabrici? Numquid cogeris veritatem deserere? Atqui nihil est, quod crimen istud verearis, qui non modo eam deseruisti, sed indignis modis vexasti. Numquid cogeris in Christi leges, in euangelium, in Deum & in sanctos esse contumeliosus? At vero nihil est, quod timeas, qui proditor Christianæ religionis, Christi signa deseruisti: euangelium profanasti: leges divinas & scripturam sacram corrupisti: sanctissimam virginem Mariam Dei matrem, sanctos illos omnes C supernos spiritus, non modo honore nudasti & veneratione, sed conviciis & maledictis affecisti. Longe majus, inquit, est flagitium, quod horresco, cogar etenim in illa pergula, patres concilii Tridentini, reverendissimos appellare. O scelus incredibile, o facinus inauditum: merito, Montane, Germaniam potius infinitis erroribus scatere, distrahi, atque dilacerari Christi tunicam, universam rempublicam Christianam bellis intestinis ardere pateris, quam ut tantum in te & tam inexpiabile scelus admittas, ut concilii patres honoris gratia reverendissimos appelles. Ite nunc, o viri Germani, & iis ministris, tam piis, tam religiosis, D tam modestis, tam circumspectis obtemperate: quam chara vestra salus est iis hominibus qui illam periclitari, & ecclesiam universam pessundari, facilius se passuros esse profitentur, quam ut modesti sint: & tamen hunc tam barbarum, tam impotentem, imo tam impudentem dominatum, fertis vos æquo animo: & hanc miseram & voluntariam servitutem, alioqui liberi & generosi, sustinetis. Sed ut ad te revertar, Montane, quæ est ista tua tam immoderata & effrenata maledicendi libido, quæ ista est plus, quam Thrasonica impudentia, ut nec in tanto conspectu a te modestiam impetrare posse confidas? Tam eris E Montanus & agrestis, imo tam stupidus & plumbeus, ut tuam modestiam in Christi & ecclesiæ dedecus redundare credas? Dic mihi, obsecro, cum illud suggestum teneres, qua tibi præfatione utendum putabas? Si non reverendissimos, numquid latrones eras appellaturus? Cur si eos reverendissimos diceres, honori Christi & ecclesiæ detrahi existimasti? Numquid Christum aut ecclesiam reverendissimam unquam appellari audisti, ut si in alios hæc honorifica compellatio transferretur, summa illis injuria illata fuisse videatur? Quæ ista dementia, quæ stultitia, quæ impudentia?

Et tamen cum iis, atque similibus argumentis fueris usus, ad probandum concilium Tridentinum a vestris sine scelere frequentari non posse, ovanti similis aut debacchanti potius triumphum ante victoriam canens dicere audes: Evici adhuc, ut arbitror, profectionis nostræ idoneas causas reperiri nullas, quamplurimas vero easque gravissimas adversari penitus, ideoque hoc concilium sine scelere a nostris frequentari nullo modo posse. O præclaram victoriam! o egregium triumphum dignum laudibus & acclamationibus tuorum militum! Quod si te stulto furore & audacia omnes ecclesiæ hostes vicisse diceres, merito sane hunc tibi triumphum deposcere, & tuum istud sacrilegum caput lauri virentibus foliis exornatum, domum referre potuisses. Et si reliquis tui similibus furiosis ministris, qui oratione tua, ne Tridentum venirent, non indigebant, te id persuasisse contenderes, non utique repugnarem: sed hominibus sanæ mentis tantum abest; ut id probaveris, ut isto tuo famoso libello apud illos causam nostram justiorem, tuam injustiorem, reddideris, tuis majorem invidiam, tibi majus omnium bonorum odium conciliaveris. Namque a te, remotis contumeliis adducta sunt (si ulla tamen supersunt) latebræ quædam sunt, ut ostendimus: quibus occultare & tegere perditam & deploratam causam voluisti, & in quibus improbitas vestra Germanorum oculis subducta, delitesceret, ne si recusaretis reddere rationem huic tanto concilio ejus, quæ in vobis est, perfidiæ, ipsa jam conscientia vict & silentio vestro damnati videremini. Montanus.

Hæc tua cæca pertinacia, Fabrici, quæ tuum animum odio Romanæ ecclesiæ inflammatum, & variis erroribus æstuantem, nihil boni videre, nihil moderati gerere sinit, quæ te cogit conceptas semel opiniones mordicus tenere, & veritatem jam ipsam sanis & sinceris oculis cernere non patitur, magno tibi est impedimento quo minus, quæ omnibus sancta & necessaria, præterquam tibi uni videntur, solus ipse non videas. Nam si hoc tantisper deposito, aut compresso furore, rem hanc ut erat æquum, pie Christiane, & prudenter expendere voluisses: non utique in tantis miseriis afflicta religionis dicere ausus fuisses, vos nullas causas frequentandi concilium reperire. Quando obsecro, plures & graviores, non dici modo, sed neque excogitari, aut fingi potuerunt? Quando tanta & tam urgens necessitas? Quando turbulentior in Christiana republica perturbatio conspecta? Quando tantus hæreticorum furor? Ferventior errorum æstus? Quando tot dissidia, tumultus, odia, cædes & immanis crudelitas inter ipsas Christianorum aras versata est? Quando matris ecclesiæ totum corpus saucium ita, & crudeliter vulneratum unquam fuit: e cujus visceribus tela a vobis infixa, ægre jam a catholicis revelluntur? Quando concilium opportunius cogi & celebrari potuit? Quando major in eo patrum frequentia, doctissimorum theologorum multitudo, ardentius studium componendæ pacis, communius votum auditum? Quando adversarii tam amice, tam benevole, tanta cum securitate vocati? Quando locus, tempus & occasio convenientior oblata est? Carolus V. imperator immortalitate, æternisque laudibus ob singularem pietatem & res clarissime gestas dignissimus, & Franciscus Gallorum rex clarissimus & Christia- Causæ justissimæ cogendi concilii.

Christianissimus, in illo fœdere sanctissimo, A quod aliquando conciliandæ pacis studio certis conditionibus pepigerunt, nullam aliam viam, eam stabiliendi & confirmandi in toto orbe Christiano reperiri posse putarunt, quam si hoc, quod celebratur, concilium cogeretur: tu vero Montane, id, in quo illi clarissimi principes unicam componendæ pacis spem sitam esse existimarunt, sine scelere frequentari non posse impudenter dicere audebis? Ex ultimis Assyriæ finibus Abdysus, Assyriorum patriarcha, cum esset a clero ejus provinciæ creatus supremus illarum provinciarum antistes, accedente consensu illorum populorum, qui regionem Tigri flumini proximam incolunt, cum se Romam contulisset, ut pontificem maximum Petri successorem, Christi vicarium agnosceret & veneraretur, & ut illi muneri, ad quod a sacerdotum ordine, plebis consensu, fuerat assumptus, ab eo consecraretur, ejusque judicio, tamquam ecclesiæ principis, & auctoritate confirmaretur, cum audisset, tanta patrum frequentia concilium celebrari, tanto exarsit studio veniendi Tridentum, ut illico iter arripere decreverit, nisi illum desertæ oves ad se vocassent, & nisi pontifex maximus majore illa objecta necessitate illum ab ea (qua tenebatur magna cupiditate veniendi depulisset: quia nihil antiquius, nihil sibi jucundius accidere posse dicebat, quam si huic cœtui C sanctissimo interesse contigisset: neque antea Roma discessit, quam sua sponte, adhibito jurejurādo polliceretur se decreta œcumenici cōcilii Tridentini excepturum summa veneratione, eaque populis Assyriorum cum aliorum cōciliorum decretis observanda traditurum. Cujus ego jusjurandum & reliqua, quæ cum illo gesta sunt, libenter hic subjecissem obsignata publica fide, nisi accepissem illa jam prælo commissa ad vos esse delata, ut intelligeretis, quam sine ulla disciplina, sacramenta, ritus, ceremoniæ, quas a Thoma & Thadæo, sanctissimis apostolis traditas Assyrii acceperunt, & conservarunt, Romanæ ecclesiæ disciplinæ consentaneæ, & ut ille D vir, veluti sincerus incorruptusque testis, erroribus vestris objiceretur: ut cum ejus religionem cum ea, quam vos damnatis, consentire videretis: non jam vos Romanos pontifices, sed apostolos: non Romanam, sed apostolicam ecclesiam insectari intueremini. Qui plane Abdysus divino mihi consilio Romam missus fuisse videtur, ut & pontificem Romanum, & sacrum istud concilium illa tanta veneratione prosecutus, hanc vobis perfidiam vestram & improbitatem exprobraret. Quid ergo? Ignoti homines in ultimis Asiæ recessibus positi, non alia ratione, quam majestate illa successoris Petri commoti illius pedibus provolvuntur, & vos tot E ab ecclesia Romana beneficiis affecti, ingrati in illam & contumeliosi reperiemini? Illi concilium Tridentinum venerantur, & vos injuriis afficietis? Illi ecclesiam Romanam, tamquam matrem, atque magistram, amplectuntur, & vos illius gremio educati, divinis illius legibus instituti, non solum odio & maledictis prosequemini, sed armis jam & inaudita crudelitate vexabitis? Omnes totius orbis Christiani nationes & provinciæ concilium istud opportunum & necessarium judicarunt, & vos illud negligetis: & non modo nullas ad illud veniendi causas vos reperire dicetis, sed & vestra præsentia indignum putabitis?

Sed illud est longe majus flagitium tuum, Fabrici, quod, hoc tanto tam frequenti & œcumenico concilio neglecto, Germaniæ principes ad cogendum aliud in Germania non concilium, sed impiam conjurationem adhortaris. Quod quantum sit scelus non dixisse modo, sed cogitasse, miror te, Montane, non vidisse. Nam coacta jam generali synodo, in qua Cæsaris, & principum omnium Christianorum legati, in qua tot ecclesiarum pastores reperiantur, ut pauci ex toto Christianismo desiderentur, velle aliud concilium cogere, quod ex fæce illa & colluvione transfugarum collectum, illi opponatur, quid aliud, obsecro, est, quam studere, novos tumultus in Christiana republica concitare: novum inferre schisma, novas furias immittere, omnia sursum, deorsumque jactare: velle denique afflictam & corruentem religionem penitus extinguere, atque funditus delere? Quamquam illud abs te quæro, Fabrici, quorsum istud concilium cogere exoptas, qui concilium controversiarum judicem esse non posse contenderis? qui concilia non modo errare posse, sed sæpius errasse, & se mutuis vulneribus confecisse jam dixeris? Cogetur, dices, ut scriptura judex sit, ut videatur, quid ex verbo Dei habeamus: quia Christianum, inquis, esse nequit concilium, quod actiones suas ad Christi & apostolorū regulam sacris literis comprehensam non exigit. Nonne vides hunc sibi etiam scopum sacrum istud concilium præfixisse, cum scripturam primum, atque præcipuum judicem esse voluit, & reliquos illi quatuor judices, veluti interpretes adhibuit? Quod si hoc tantum concilium, tanta frequentia, doctrina, auctoritate judex esse nequit, quonam modo manipulus ille male cohærentium, imo diffidentium & digladiantium ministrorum judex esse poterit? O egregium concilium, si modo cogeretur! o præclaram illam cohortem prætoriam ministrorum, si aliquando conveniret! Operæpretium esset videre, quo consilio, qua pietate, atque modestia res ageretur: quæ synodus, qualis esset futura, si quando (quod Deus avertat) ex Montani voto cogeretur. Dum vobis expono, viri Germani, quæso, diligenter attendite, ut me non prorsus amentem, aut mendacem fuisse vatem intelligatis.

Ab aliquo igitur ex iis principibus, quos summos sibi pontifices fecerunt, indicetur concilium & promulgabitur: vocabuntur ex omnibus locis, ex omnibus scholis sordidi & furiosi ministri: (quamvis nullum ego esse arbitror tam amplum, aut tam speciosum theatrum in Germania, quod ex singulis sectis singulos ministros capere possit) aderunt Lutherani, Anabaptistæ, Sabbatarii, Clancularii, Arrabonarii, Energici, Adiaphoristæ, Dæmoniaci, Stancariani, Antinomi, Inferiani, & cætera infinita mōstra ex variis, repugnantibusque naturis conflata. Omitto rixas illas, quæ principio excitabuntur, cum de loco certabitur: Lutheranis primum sibi deberi clamantibus, tamquam primis auctoribus: Anabaptistis vero & sacramentariis, ut magis furiosis & amentibus illum sibi postulantibus. Videre videor illam turbam primum argumentis contendere, ita post excandescere, omnia deinde clamoribus replere, conviciis subinde, & demum pugnis digladiari. Quod si evenerit, ut hæc prima velitatio & pugna componatur, quod minime de illorum furore arbitror

Quale hæreticorum concilium

arbitror ſperandum, placato hoc primo tumultu, cum indignabundi, admurmurantesque conſederint, cum fuerit ſilentium indictum, dogma illis aliquod proponetur, ſententiæ rogabuntur: cum ex tanta multitudine ne duo quidem fuerint reperti, qui idem ſentiant, quanta tunc, obſecro, ſequetur altercatio? Quantus tumultus? Quantus clamor? Quod ſi quiſpiam forte dixerit: Hoc in primis eccleſia Romana probat, quantumvis pium, catholicum, religioſum, euangelicum, vel hoc uno nomine audito eccleſiæ Romanæ, furore univerſa correpta ſubſellia clamabunt, Anathema eccleſiæ Romanæ, Anathema eccleſiæ Romanæ. Quod ſi quiſpiam alius ſubjecerit, hoc ab œcumenico concilio Tridentino definitum & decretum eſt, idem illum clamor, idem maledictum conſequetur, anathema concilio Tridentino. Quamquam timendum illi erit, qui vel concilium Tridentinum, vel eccleſiam Romanam nominaverit, ne non ſolum convicia, ſed ſanguinarias illorum manus experiatur. Atqui dicet aliquis, hoc expreſſum eſt in epiſtola Pauli ad Hebræos: ſed ſubjiciet alius, jam pater ille ſanctiſſimus & unicus ariſtarchus, ſcripturarum Lutherus, arrepta virgula cenſoria, illam epiſtolam utpote hæreticam, & falſo titulo Paulo tributam, ab ordine divinarum ſcripturarum removit. Sed id legimus in epiſtola Iacobi: illam etiam ſtramineam idem ille Eſdras divinorum librorum cenſor appellavit. Id nobis Machabæorum libri tradiderunt: non ſunt canonici. Locus eſt expreſſus in euangelio Ioannis: non eſt accipiendus in hunc ſenſum, longe diverſus eſt ſenſus, vis & energia verborum: non legitur in vetuſtis codicibus: additum eſt ab interprete, non ſic habent Græca exemplaria: in quibuſdam antiquiſſimis exemplaribus aliter legebatur. At vero ſic univerſa eccleſia Chriſtiana hactenus eſt interpretata: lapſa eſt. Sic concilia definierunt: ſed dicet Montanus, illa non ſolum errare, ſed quantumvis œcumenica ſint, in ſatanæ ſynagogam cadere poſſunt. Sic ſanctiſſimi, doctiſſimi, & vetuſtiſſimi patres, Cyprianus, Irenæus, Auguſtinus, Hieronymus exponunt: homines ſunt, falli poſſunt. Sic nobis apoſtolicæ traditiones teſtantur: nugæ ſunt. Quid ergo? Prodeant in medium illa quinti euangelii clariſſima lumina, Lutherus, Zuinglius, Caroloſtadius, Bucerus, Oecolampadius: qui ubi nominabuntur, aſſurgent omnes, & aperto capite, venerabundi illorum ſacroſanctam auctoritatem ſuſpicient, & rejectis conciliis, contemptis patribus, excluſis apoſtolicis traditionibus, eccleſiæ conſenſu & conſuetudine neglecta, toti eccleſiæ catholicæ & apoſtolicæ αὐτὸς ἔφα, unicam, inquam, Lutheri auctoritatem opponent. Itaque contra adverſus eccleſiam Romanam illis erit pugnandum, unicum omnium votum, una mens, unicus animus & communis erit illius furioſæ turbæ conſpiratio.

At vero ubi Lutherus cum Zuinglio, Calvinus cum Melanchthone congredietur: cum agetur de libero arbitrio: & quidam cum Luthero & Calvino dixerint nullum eſſe liberum arbitrium, & proditionem Iudæ, Davidis adulterium ita opus eſſe Dei, ſicuti Pauli converſionem: contra vero Melanchthonici id horribile mendacium & Manichæorum furorem clamaverint, cum prodierint ſententiæ diverſæ & innumerabiles, de juſtitia Chriſtiana, & A ſacramentorum numero, de conſtitutionibus eccleſiaſticis, de cæremoniis eccleſiæ, de judicio, de præmiis bonorum, malorumque ſuppliciis, cum Davidici nullum eſſe futurum judicium univerſale, Anabaptiſtæ futurum quidem, ſed animas e corporis vinculis ſolutas, ad illud uſque tempus dormire, & dæmones ſimul cum illis & ſuppliciis extrahendos, & ſempiterna felicitate donandos contenderint: cum Serveriani & Libertini, carnis reſurrectionem minime futuram cum Sadducæis, Menandro, atque Simone affirmaverint: cum non modo diverſorum auctorum, ſed ejuſdem varias repugnanteſque ſententias alii protulerint, ut de numero ſacramentorum, de communione utriuſque ſpeciei, quam quidam B neceſſariam, & a Chriſto inſtitutam dicent, idque Lutherum ſenſiſſe, alii repugnabunt, agetur res obſignatis tabellis: proferent illi confeſſionem Saxonicam Vuittembergenſem. Ii vero ſermonem de euchariſtia, & librum de captivitate Babylonica (licet omnia illis ſcripta ſint Babylonica) quot tunc furiales voces excitabuntur? Si præterea de ſacramento ordinis, de matrimonio, de pœnitentia, de ſacrificiis, de veneratione, cultuque ſanctorum inciderit ſermo, ſimilis exorietur conflictatio. Ubi vero ſcripturæ locus aliquis proferetur explicandus, atque exponendus, quibus clamoribus, quo tumultu, & fremitu certabitur undique? Omnes ſcripturam ſacram apertiſ- C ſimam eſſe communi voce clamabunt: interim tamen eam, quam univerſi facilem, claram, & cuivis perviam confitebuntur, ſingulis ſuis commentis, veluti Cimmeriis tenebris, involvent. Nam cum hic ſuum ſenſum affixerit, alius repugnaverit: cum hic dixerit, ſe ſincerum animum & mediocrem diligentiam quod ſatis eſt, ad inveſtigandam veram illius intelligentiam attuliſſe: alius vero melioribus ſe literis, acriori ingenio, majori induſtria, ſincerioribus oculis ad inſpiciendam divinam mentem acceſſiſſe contenderit: & nemo interim auſus fuerit Auguſtinum, aut Hieronymum nominare, ne riſu excipiatur, ne audiat, Homines fuerunt: nemo concilia, ne reſpon- D deatur, Errare poſſunt: ſuum quiſque tantummodo ſenſum teſtem appellabit: quia videlicet ille ſolus errare non poteſt. Hic pejerabit illam eſſe germanam interpretationem, quam adhibet: alius ſuam contendet eſſe legitimam. Cumque nullus alius judex adhibeatur præter ipſam ſcripturam, & illa taceat, licet miſere ab illis torqueatur & dilaceretur, quid aliud ex hac pertinaci contentione ſperari poterit, quam ut excandeſcentibus ira & inflammatis animis, mutuis conviciis eorum ora verberentur? Quanta tunc, Deum immortalem, conflictatio? Quantus clamor? Subſelliorum E fragor? Quantus animorum æſtus & furor? Quales contumeliæ & opprobria conſequentur? Hic erit extremus actus hujus furioſæ tragœdiæ: hic enim eſſe ſolet diſcordiarum exitus. Quod ſi ulla cataſtrophe erit expectanda, duobus, meo judicio, confectis decretis, hæc Babylonica ſynodus terminabitur: alterum erit, ut eccleſia Romana anathemate juguletur: alterum, ut ſint tot ſenſus, quot capita. Quod enim aliud monſtrum a diſcordia, atque furore gigni poteſt? Numquid perperam vaticinari videor, Fabrici? Neminem ego eſſe arbitror, qui immen-

immensum illum hæresum vestrarum Oceanum, qui errorum procellas, quibus jactamini, perspexerit, qui non me vera prædicere fateatur. A

Quæ cum ita sint, Montane, cum intelligas nullum alium exitum hujus fabulæ (quam tu concilium appellas) esse posse præter hunc: qua fronte ausus es Germanos principes ad cogendam synodum inducere, & eos ab hoc sanctissimo & œcumenico concilio ad furiosam istam conspirationem traducere? Cum igitur ostensum jam sit, gravissimas & maxime necessarias causas celebrandi sacrum istud concilium extitisse, illasque ad vos potissimum, quorum gratia coactum est, pertinere: cum aperte fuerit a nobis commonstratum, illas quas tu non veniendi rationes adduxisti, diverticula quædam B & latebras esse, quibus clarissimæ luci tenebras & noctem offundere, Germanis imponere, & deploratæ vestiæ causæ prætextum aliquem adhibere voluisti: qua in palæstra si pudor violatus, si modestia læsa aliqua in parte a nobis est, tua id accidit culpa: qui tam petulanter & immodeste sacrum istud concilium, & pontificem maximum fueris insectatus, ut non potueris, nec debueris, moderatius responsum expectare: quid, inquam, aliud jam restat, nisi ut te per Christi crucem & sanguinem obsecrem, obtesterque, Fabrici, ut memineris te sacro baptismate initiatum, auctoratum Christi militem in C ejus & ecclesiæ verba, legesque jurasse: memineris, te ex illa aqua emergentem pissimæ matris ecclesiæ manibus exceptum stola innocentiæ candidissima exornatum, veluti purissimam . ostium, Deoque gratissimam . consepultum Christi morti, & ejus sanguine perfusum, oblatum inter Dei filios, heredes regni cælestis, coheredes Christi cooptatum fuisse: memineris, te non posse Deum, patrem agnoscere, nisi ecclesiam illius sponsam matrem agnoveris: recordare, quanto studio & caritate materna, te infantem primo in ejus gremio ludentem aluerit: recordare, te sanctissimis illius præceptis institutum, maximis ab illa beneficiis affectum fuisse: memi- D neris, nunc eam a te desertam, incredibili dolore confectam, te a se divulsum, a cælesti hereditate deturbatum, ex charissimo filio acerrimum hostem redditum ingemiscere. Quod in te illa unquam tantum scelus admisit, ut relictis ejus castris, atque vexillis, infesta, atque infœlicia suorum hostium signa & arma sequereris? Cur fidem potius perfidis transfugis, quam matri adhibendam censes? Cur tibi potius salutem tuam, quam illi credis? Peritissimi medicorum cum aliquo gravi morbo corripiuntur, sibi vitam & salutem suam credere non audent, sed alios medicos accersunt: qui licet non ita docti sint, sicuti ipse E est: quia tamen sani sunt, sana eorum consilia sequantur: tu cum ægritudine animi, omnium perniciosissima labores, te solum consules? Pissimæ & sapientissimæ matris medicam manum a tuis vulneribus repelles? Nullus clementior, sapientior, oculatior, nullus tui amantior medicus ea reperiri potest. Majore te, quam tu te ipsum, amore complectitur: non tanto studio tu ipse prospicis: non tu quidem majore dolore, neque acerbioribus lacrymis tua vulnera, quam illa prosequitur. Si pietatem requiris, mater est: si caritatem, sponsa Christi: si sapientiam, Spiritus sancti discipula. Quid amplius in medico requiris? Tuam ne salutem, & fœlicitatem, aut miseriam sempiternam tibi potius, quam ecclesiæ catholicæ committes? Qui si nihil aliud haberes, quam quod perturbato & saucio animo sis, licet esses omnium mortalium sapientissimus: tibi nunc suspectus esse, & alios consulere debuisses. Sed dices, te sanum quidem esse, & ecclesiam non modo ægram, sed insanam. O summam cæcitatem, nullum est, Fabrici, letalius animi vulnus, quam vulnus non agnoscere: & desperata salute cum sis, te sanum & incolumem putare. Nullum est inter divina supplicia gravius & acerbius, quam cum patitur homines in hanc persuasionem incidere. Longe est ab spe salutis, cui ipse morbus salus esse videtur. Sed prætermittamus jam ecclesiam, concilia, traditiones apostolorum: non jam, Fabrici, causam istam ad scripturæ sacræ, sed ad Christi Iesu supremi judicis tribunal deferamus: diem illum formidabilem, quem effugere non possumus, & brevi conspecturi sumus, nunc nobis ante oculos proponamus: fingamus ante illius nos astare conspectum: &, ut ipse confidentius accedas, fingamus etiam ecclesiam Romanam, cujus ego auctoritatem suspicio & fidem amplector, hactenus errasse, te vero, qui ab ea ad illius hostes defecisti, vera sensisse: illumque judicem a nobis hujus nostri facti, atque instituti rationem exigere: ego sane hanc illi essem redditurus, quam non ingratam, immo gratissimam sperarem, & confiderem, esse futuram: Tu domine, nos ecclesiæ tuæ sanctæ obtemperare jussisti, & cum aliquando tuos apostolos futuros ecclesiæ principes alloquereris. Qui vos audit, dicebas, me audit, & qui vos spernit, me spernit: tu sponsam tuam dulcissimam, parentemque nostram ecclesiam pastoribus, euangelistis, doctoribus, prophetis & rectoribus exornasti: iis me parere præcepisti, parui: horum doctrinam amplecti, amplexus sum: iis credere, credidi: horum sequi vestigia, secutus sum: quid ergo? Quia tuis parui mandatis & ministris, si ipsi falsi sunt, ego pœnas luam? Numquid me debui illis opponere quos tu mihi præfecisti? Qui obedire debui, de tuis legibus & illorum præceptis insolenter judicarem? Quis mihi veritatem explicaret: si concilia fefellerunt? cui meam salutem crederem: si mater ecclesia meam perniciem meditabatur? Quis mihi lumen præferret, & erranti, viam fœlicitatis indicaret: si apostoli & ecclesiæ pastores sanctissimi & vetustissimi, quos tu lumina appellasti, mihi tenebras offuderunt? *Mat. 5.* Numquid ego illis sapientior, aut sanctior esse potui, aut debui, ut tuæ voluntatis, tuarumque legum me potius, quam illos, interpretem adhiberem? Nullam tu aliam gratiorem Deo victimam esse dixisti, quam obedientiam: idque tu *1. Reg. 15.* domine obediens patri, usque ad mortem crucis acerbissimam, tuo exemplo confirmasti. Recordabar etiam, quantis eos beneficiis effecisses, qui divinis præceptis, qui parentibus, qui pastoribus, ministrisque tuis paruissent: contra vero gravissimis suppliciis in rebelles & contumaces a te fuisse animadversum: memineram te pœna capitali illum plectendum decrevisse, qui Dei sacerdoti non obtemperasset: memineram Saulem & regno, & vita *Deut. 17.* spoliatum, quod Samueli non paruisset: noveram te Danieli inter summa Israelitici *1. Reg 15.* populi flagitia illud commemorasse, quod *Dan. 9.* Prophetis, qui divinam voluntatem regibus & populo interpretantur, credere noluisset. Iis

Iis ergo commotus & exemplis & legibus tuis, malui cum apostolis, cum pastoribus, conciliis, cum ecclesia tua sancta errare (si modo obedientia error appellanda est) quam mecum, aut cum aliis vera sentire. Quid enim aliud facere debui? Illis ne fidem non adhiberem, quorum tu me fidei credidisti? Mihi soli crederem, & illos contemnerem? Qui etiam si vera, cæteris deceptis, sentirem, arrogantiæ tamen, atque superbiæ crimen, quo nullum est detestabilius, effugere non possem. Si ecclesiæ tuæ sanctæ obtemperasse, si illi credidisse flagitium est, me reum hujus criminis agnosco. Si qui credunt ecclesiæ, damnantur: qui non credunt, præmiis afficiuntur: cur nos illi parere jussisti?

Cur eos, quos crudelissimo mortis genere, & effuso innocentissimo tuo sanguine, æterno patri conciliasti, in tantas angustias conjecisti: ut si obedierint ecclesię, condemnentur: ut si non obtemperaverint, tibi infensi & inimici reddantur? Cur pateris eos in tanto discrimine & errore versari? Quod me supplicem & obsequenté ecclesiæ, sanctisque conciliis præbuerim, dignum æterno supplicio judicabis? Qui obedientiæ præmium amplissimum sperabam, acerbissimam pœnam sustinebo? Quæ spes salutis miseris & calamitosis illis hominibus reliqua esse potest, qui nihil aliud unquam audierunt, neque didicerunt, nisi quod ecclesia jussisset: si qui illi credunt, pœnis sempiternis adjudicantur? Quod si eam ob causam, quod obediens ecclesiæ fuerim censes esse damnandum: non invitus supplicium istud sustinebo, ne tibi unquam inobediens fuisse videar. Non arbitror, Fabrici, honestam hanc meam defensionem, etiam si errantem ecclesiam & concilia secutus fuissem, judicem illum æquissimum, cui nullum est sacrificium obedientia jucundius, repudiaturum esse. Tu vero iis, meo judicio, verbis tuam causam ages: quæ quidem ego ex hac tua oratione colligam, ne illa a me conficta fuisse queri possis. Ego, domine, cum lumen euangelii tui papistarum improbitate extinctum esse animadverterem: cum viderem concilia sæpe turpiter errasse: mutuis se decretis confecisse: in satanæ nonnumquam synagogas cecidisse: tuam ecclesiam a veteri tua disciplina fœde degenerasse: istosque pontifices (in Siricium nempe, Gelasium, Leonem, Innocentium, Gregorium & alios digitum intendens) frequentissime fuisse deceptos: eaque præcepisse, quæ tuis legibus erant adversa: reliquos vero Romanos antichristos, juratos ecclesiæ hostes, religionisque proditores nihil unquam boni fecisse, neque deinde facturos fuisse: istosque doctores, Hieronymum, Augustinum, Basilium, Chrysostomum & alios, utpote homines, in scripturarum interpretatione sæpissime hallucinatos, cum per tantas ecclesiæ, conciliorum, pontificum, doctorumque tenebras, lucem ipsam euangelicam Helias ille secundus, Lutherus (quem miror hic non adesse) curiosis oculis inspexisset, ne te desererem, qui veritas es, qui Deum potius, quam homines audiendos esse dixisti, illius doctrinam, qui mihi Deus quidam esse videbatur, complexus sum: & cum pati potius debeamus scandalum nasci, quam ut veritas deseratur, ego, cui in tam supina, tamque diutina tot sæculorum ignoratione lux ista euangelistæ veritatis affulsit, non modo passus sum oriri scandala: sed concilia & pontifices, tamquam veritatis hostes, contumeliis & opprobriis, ut

[Margin: Montanus quibus verbis ... am aulam ... gat.]

A par erat, exagitavi: traditiones illas, aut potius nugas tuorum apostolorum neglexi: humana omnia decreta repudiavi, & deceptam ab illis imperitam multitudinem, solis euangelicis verbis erudivi: ecclesiam scindi, & cruentari antiquam potius religionem, quam euangelicam veritatem interire passus sum. Ecclesiæ nos parere jussisti, sed non ejus erroribus: conciliis, sed non falsa docentibus: apostolis & doctoribus, sed non a tuis verbis declinantibus. Quorum errores cum ego manifeste deprehendissem, mihi soli potius vera sentienti, quam illis omnibus mentientibus credendum putavi. Qui ergo me pro veritate illorum erroribus con- B stanter opposui, eamque ab illorum injuriis vindicavi, & in libertatem asserui, immortalitatis præmium illis cultoribus promissum & mihi jure debitum non obtinebo?

Putasne, Fabrici, hanc illi defensionem gratam esse futuram, cui nihil est invisum magis insolentia, nihil humilitate gratius?

Redi igitur, ad te Montane: diei hujus acerbissimi, & maxime pertimescendi frequens subeat tuum animum cogitatio: resipisce tandem, & piissimam matrem ecclesiam, veritatis columnam & firmamentum agnosce: discute hanc odii nebulam & furoris tuæ mentis oculis offusam: C & veritatis splendidissimam lucem in ecclesia, atque conciliis potissimum splendentem intuere: contumacem omnem arrogantiam Deo invisam, & veritati infestam depone: & Christi in cruce pendentis humilitatem & obedientiam aspice & imitare: considera tecum ipse, & expende in tantis tempestatibus seditionum, & hæresum procellis, quibus fluctuant vestra gymnasia, in illis errorum fluctibus, in illo discordiarum & vertiginis spiritu, quo, vobis auctoribus, Germania jactatur, neque Deum, neque veritatem posse reperiri. Neque enim in commotione dominus, ut dicebat angelus Heliæ, sed in Spiritu auræ tenuis, neque in illo vento do- *3. Reg. 19,* D ctrinæ, quo leves & inconstantes homines circumferuntur, veritas unquam euangelica reperta est. Quod si ubi duo Christi nomine congregantur, ibi Christus est. Dic mihi, obsecro, qua ratione ubi duo ministri non modo Christi nomine non conveniunt, sed neque satanæ nomine in eamdem hæresim conspirant, Christus aderit? Ubi vero ille non est, veritas esse non potest. Nam quum veritas inimica discordiarum, amica pacis, & otii sit, necesse est, vos, qui jucundissimam pacem tota Germania expulistis, simul etiam cum illa exterminasse veritatem: ut merito veritatis & pacis hostes judicemini. Memineris perturbatores pacis Christi E discipulos non esse, qui pacem, morti proximus, apostolis suis testamento legaverit: qui eam omnibus, qui vere Christiani sunt & appellantur, hæreditario jure reliquerit: qui illam in ore semper gessit, & vivens, moriens, atque resurgens impense nobis commendavit. Veni in concilium, quod unius esse potest auctor recuperandæ pacis, & murus firmissimus tuendæ publicæ tranquillitatis: revertere ad ecclesiæ sinum, unde cum ingenti illius dolore, & magno tuo malo divulsus es: redi in illius gratiam, quam de te optime meritam ingratissime deseruisti: miserere si non afflictæ & calamitosæ matris, quæ lugubris & lacrymabunda, filiorum suorum a vobis trucidatorum sanguine perfusa, supplices ad sponsum dulcissimum tendit quotidie manus, &

& ab illo suorum simul atque vestrorum vulnerum medelam efflagitat: miserere si non ejus, quæ suorum malorum oblita, vestrorum dolore confecta pro salute vestra preces & lacrymas fundit: miserere si non ruentis & prope jam eversæ religionis, si non tot animorum æterna morte, vestra culpa pereuntium, si non tot Christianorum, qui passim crudelissime trucidantur, quorum effusus sanguis divinas aures crebris pulsat clamoribus: tui saltem ipsius, Fabrici, miserere, quem pro deserta religione, pro pace violata, pro scissa, atque dilacerata tunica Christi, pro hoc denique extremo maximoque flagitio, quod hac impia oratione tua in sacrum istud œcumenicum concilium admisisti, horrendum Dei judicium, indignatio divina, & acerbissimum, idemque sempiternum supplicium expectat. Sed vos ego jam ad extremum appello sacri Romani imperii electores, principesque Germaniæ clarissimi, qui in tuenda Christiana religione principem semper locum & auctoritatem tenuistis: qui ab ecclesia Romana magnis, & immortalibus beneficiis exornati, pro tantis in vos illius meritis, nunc illius & disciplinam, & patrocinium deserere, & vesanis quibusdam, atque tragico illo Oreste dementioribus ministris potius, quam sanctissimæ, & sapientissimæ matri, & de vobis optime meritæ credere voluistis. Multa quidem ego nunc ad elevandam istorum ministrorum auctoritatem, quam magnam apud vos adepti sunt, afferre potuissem: quibus si patientes aures adhiberetis, non dubito quin illorum doctrina & auctoritas suspecta vobis & invisa redderetur. Possem vobis sectas innumerabiles proferre, quibus scissa est & dissipata Germania: quæ apertissime testantur & clamant, & oculatis hominibus palam & aperte videntur indicare, ubi tot sint dissidia, veritatem euangelicam, & veram Christi religionem esse non posse. Possem illorum libros in medium producere, in quibus, qui se euangelicos profitentur, tanto stomacho, tanta rabie & furore loquuntur, ut ne dæmones quidem, ne dum Christiani ita unquam locuti fuisse videantur. Possem ostendere, quam sit indignum Germanica sapientia & nobilitate perpeti vos tot tyrannides quot hæreses, tot tyrannos quot ministros vestris animis dominari: qua quidem ego indignitate soleo mirari vehementer excelsam illam, vereque regiam virtutem vestram, istarum Syrenum cantibus jam diu consopitam, excitatam aliquando non fuisse, & turpissimum istud tot hæresum & hæreticorum dominatum a vestris cervicibus non repulisse. Possem illorum fraudes, atque fallacias detegere, quibus efficere conati sunt, ut venenum istud mortiferum blandius in vestros animos irreperet. Libertatem etenim carnis, veluti fucatam quandam, petulantemque meretricem, & blandam conciliatricem, vestris oculis & sensibus objecerunt, quæ suis lenociniis vestræ assentaretur imbecillitati, & persuaderet post Christi mortem licere quidem vobis esse Sardanapalos: quæ totum illud molestum pœnarum, & ærumnarum pondus a vestris delicatis humeris in Christi servatoris nostri humeros tra nsferret: quæ severioris illius disciplinæ. quam a majoribus accepimus, nervos omnes elideret: quæ, neglecta illa aspera & acclivi virgultis & tribulis impedita virtutis semita, per amplam & spaciosam voluptatum & deliciarum viam liberum & jucundum excursum polliceretur: quæ jejunia, nuditatem, abstinentiam, verbera, & omnem illam castigationem, qua petulantis carnis impetus frenantur, condemnaret: quæ lacrymas illas dolore peccatorum expressas, quibus ira Dei placari solet, impias esse doceret: quæ denique omnia pietatis opera sacrilegam simulationem esse diceret. O cæcam improbitatem, o impudentem & nefariam hominum perversitatem. Christus innocentissimus, ut illam corporis gloriam consequeretur, acerbissima subiit tormentorum genera: *hæc enim* (inquit Lucas) *oportuit Christum pati, atque ita intrare in gloriam suam*: & ego peccatis & sceleribus coopertus æterna corporis & animi beatitudine fruar? ille verberibus cæsus, clavis crucifixus, luxatis membris, spinis, ferro, & opprobriis acerbissime vulneratus, tinctus suo innocentissimo sanguine ad patrem ascendit: & ego illitus & perfusus voluptatum turpissimo cœno in consortium angelorum evolabo? quod ille tantis laboribus est adeptus, ego nullo consequar negotio? Clamat Christus: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, tollat crucem suam, & sequatur me.* Quibus verbis non rebus fluxis, atque caducis deliciis, voluptatibus & nostræ voluntati renuntiare præcipit, & sublata cruce, hoc est, laboribus & injuriis patienter exemplo suo toleratis illius vitam voluit imitari: & nos illorum improbissimis consiliis acquiescemus, qui nos a tam apertis Christi verbis ad deliciosam vitam & inanem quandam confidentiam traducere conantur? Christus Iesus digito nobis viam commonstrat, quam ille tinctam suo sanguine reliquit, per quam ingredi deberent illi, qui ejus vestigia sequerentur. *Christus* etenim (ut inquit princeps apostolorum Petrus) *passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus*: & ego istorum hominum vestigiis inhærebo, qui nos mollissimis gressibus blandæ libertatis præcipites agunt in vitia, & in æternæ miseriæ barathrum devolvunt? Possem istorum, qui se euangelicos jactant, immanem crudelitatem referre, qui si vere essent euangelici, veri euangelistæ Christi mansuetissima præcepta sequerentur, qui euangelium non armis obtrudi repugnantibus, sed obedientibus & pacificis modeste voluit promulgari: illi vero non tam de promulgando isto suo euangelio, quam de conciliandis sibi principum animis, de obtinendis illorum armis soliciti sunt: quibus hanc novam tyrannidem tueantur, & nostrorum sanguine saturentur. O conditionem nostrorum temporum miseram, & calamitosam. Christus injurias accipiendo, atque ferendo, suas hominibus leges promulgavit: ii vero inferendo, non injurias modo, sed cædes atrocissimas, suos errores Christianorum animis cupiunt inserere. Ille acerbissima morte & innocentissimo suo sanguine euangelium consignabat: ii vero suum euangelium alieno interitu & cruore consignare cupiunt. Hoccine est esse assertores Christianæ religionis, & non potius hostes capitales? Possem objicere vestris oculis hanc miseram ecclesiæ faciem istorum ministrorum erroribus, & crudelitate deformatam, atque dehonestatam. Possem Germaniæ ruinas, Angliam Christianorum sanguine redundantem, recentia nunc Flandriæ vulnera & incendia, Galliæ intestina & crudelissima bella, reliquarum provinciarum acerbissimas plagas explicare: quæ quidem cum a vestris ministris inflictæ sint, apertissime testantur,

Luc. 24.
Luc. 4.
1. Pet. 2.

tur, quam sit eorum euangelium Christi euangelio consentaneum: cum hoc pacem, vitam, modestiam, mansuetudinem: illud vero bellum, mortem, furias, cædes, & flammas in orbem Christianum intulerit. Possem vobis antiquos illos sanctissimos viros & principes Germaniæ clarissimos commemorare, quorum alii sapientia & sanctitate vitæ ecclesiam Romanam illustrarunt, alii incredibili animi virtute, potentia & victricibus armis ab hostium illam injuriis vindicaverunt: qui si modo reviviscerent, iis vos plane verbis increparent. Quid agitis filii? Quo ruitis? Quis vos ab ecclesia, cujus nos præcepta secuti sumus, abduxit? Quis a nostris institutis & præceptis abstraxit? An ideo hæc a nobis arma & principatum accepistis, ut quibus nos armis ecclesiam defendimus, vos eam oppugnaretis? Ideo templa nos ereximus, ut a vobis everterentur? Illa exornavimus, ut vos expoliaretis? Ideo pacatam & tranquillam religionem vobis reliquimus, ut illam a perditis hominibus turbari, sursum atque deorsum ferri pateremini? Nos ecclesiam sacrosanctam Romanam religionis nostræ parentem, de Germania benemeritam, nostræ fidei commissam, coluimus, honoravimus, tutati sumus: & vos illam patriæ & avitæ virtutis obliti, injuriis & armis insequemini? Nunquid nobis aut mens, aut consilium, aut pietas defuit: ut a nobis degenerare gloriosum judicetis? Sic illos majores vestros clarissimos viros vobiscum agere & loqui credite, quorum vos nec auctoritate frangi, nec pietate moveri, nec oratione leniri indignum est. Sed illud est longe indignius, quorumdam vos potius ministrorum improbis persuasionibus, quam domesticis & gloriosissimis majorum vestrorum exemplis commoveri. Quod quam æquum, quam honorificum vobis sit, vos ipsi judicate. Nec enim ego illum arbitror vere esse Germanum, qui sic a pristina illa & robusta virtute antiquorum Germanorum desciverit, ut se blandis Epicureorum quorumdam assentationibus flecti, vincique patiatur: & illorum auctoritatem, totius ecclesiæ catholicæ auctoritati putes esse anteferendam. Ille, inquit Vincentius Lirinensis, est verus germanus catholicus, qui veritatem Dei, qui ecclesiam, qui Christi corpus diligit: qui divinæ religioni, qui ecclesiæ Dei nihil præponit: non hominis cujuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quidquid universaliter antiquitus ecclesiam catholicam tenuisse cognoverit, id solum sibi tenendum, credendumque decernit: quidquid vero ab aliquo deinceps præter omnes, vel contra omnes sanctos, novum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligat pertinere. Quibus quidem verbis Vincentius effigiem & simulacrum nostrorum temporum expressisse, & vos admonuisse videtur.

Verba aurea Vincentii Lirinensis.

Possem vobis iram divinam, comminationes prophetarum, & miserrimas strages populorum eorum, qui Christianam religionem violarunt, commemorare. Possem Asiæ, Africæque provincias, oppida, civitates, ob desertam ecclesiasticam disciplinam dirutas, eversas, & immanissimarum gentium objectas crudelitati.

Possem Græciam beatam quondam, atque florentem provinciam, nunc vero spoliatam

A omni dignitate, & splendore, quæ simul cum puritate religionis, amplissimum quoque imperium amisit, vestris oculis offerre. Quæ quidem cum testes sint locupletissimi animadversionis divinæ, similem Germanis exitum exemplo suo comminantur. Etenim violatæ religionis, misera servitus solet esse supplicium. Plenæ sunt exemplorum scripturæ sanctæ, quæ vobis nunc magnum debuissent terrorem incutere, ut quamvis erecto & excelso animo sitis, illum tamen, in cujus manus incidere horrendum est, reformidare debeatis. Est enim magnanimi viri, & ejus, qui nihil timeat, Deum timere: qui sæpe fortes ab imbecillis, potentes ab infirmis, armatos ab B inermibus vinci, & in servitutem redigi patiatur. Quod quidem nunc vobis, viri Germani, vehementer pertimescendum est.

Nolo itaque hæc omnia & alia quamplurima, quæ magna & gravissima sunt, quæ vestrum hunc ab ecclesia discessum vobis exprobrant, quæ vos ab his ministris delusos esse testantur, recensere: illud solum vos obsecro, & obtestor, clarissimi viri, ut in memoriam revocetis illa duo vobis ab ecclesia collata amplissima beneficia, quibus nulla ampliora ab hominibus sperari, nulla majora hominibus conferri possunt.

Beneficia Germanis collata a Romanis pontificibus.

Christi etenim religionem, & sacros Romani imperii fasces, quibus nihil habet magnificentius terrarum orbis, ab ecclesiæ Romanæ, & C summorum pontificum manibus accepistis. Deinde illud etiam vos oro, ut in afflictam, sauciam, calamitosam, & lacrymantem matrem ecclesiam convertatis oculos: &, si in excelsis, liberalibus & gratis animis ullam habet vim acceptorum beneficiorum memoria & recordatio, ærumnosæ & de vobis tam benemeritæ matris, misereamini. Etenim Germaniam delusæ, atque perditæ gentilitatis cæcis erroribus occupatam Romani pontifices, effuso in eam euangelicæ lucis splendore, ad veri Dei & Christi filii ejus cognitionem adduxerunt. Nam, ut interim Martialem, Savinianum, Potentianum, & D Altinum beatissimi Petri apostoli, primi Christi vicarii, & pontificis Romani discipulos prætermittamus, qui ab eo in Transalpinam missi regionem, Gallias & inferiorem Germaniæ partem euangelico lumine illustrarunt, & Chilianum etiam missum a Conone summo pontifice, qui Christi nomen & leges in Germaniam inferret, sanctissimus Gregorius secundus Germaniam idola adhuc venerantem, ante illas dæmonum statuas prostratam, atque jacentem, misso Bonifacio monacho sanctissimo, atque doctissimo viro, ad aspiciendam euangelicam lucem erexit, & magnam Germanorum multitudinem E Romam venientem benignissime exceptam suis manibus, vir ille religiosissimus, & gloriosissimus sacro baptismate initiavit: Saxones vero idolorum etiam cultores, Hadrianus primus Caroli Magni invictissimi Gallorum regis præsidio a simulacris ad verum Dei cultum abstraxit: quos antea Sergius primus ad eum amplectendum fama virtutis, & sanctitatis excitaverat: Leo tertius, Ansgarii abbatis & beati Sigfridi opera & industria, prolapsam iterum in idem crimen Germaniam, & denuo ad idolorum genua procumbentem sublevavit, & ereptam ex impia illa dæmonis tyrannide in libertatem asseruit. Quod quantum fuerit beneficium, vobis expendendum relinquo. Neque enim quidpiam esse potest invisius Deo, aut contumeliosius,

Gallorum & Germanorum primi apostoli.

quam

quam sibi debitum honorem simulacris deferre: A neque beatius quidpiam hominibus, dum in terris versantur, accidere, quam verum Deum nosse, atque illum pure & caste venerari. Neque vero solum hoc tantum bonum, quod ad animorum vestrorum salutem pertinebat, ecclesiæ Romanæ acceptum referre debetis: sed illud etiam Romani imperii sceptrum, quo Germania cæteris totius orbis nationibus clarior, & illustrior reddita est. Etenim jus illud creandi imperatorem Romanum, Gregorius quintus transtulit a Francis ad Germanos, ut quorum fidem, pietatem, religionem in ecclesiam & pontifices Romanos, studium & operam in maximis diffi- B cultatibus, & difficillimis temporibus fuerat expertus, eorum fidei, atque potentiæ committeret ecclesiæ patrocinium, ut eam ab omnium hostium, tyrannorum, inquam, & hæreticorum insidiis vindicarent. Sed nunc jam, pro dolor, cogitur externa quærere auxilia, ut dignitatem suam contra illorum injurias tueatur, quos sibi patronos & defensores adoptaverat: cogitur plagas mortiferas & insanabiles perferre ab illis impositas. quos ipsa lethalibus animi vulneribus liberaverat: cogitur suismet armis, quæ vestris manibus ad suæ salutis defensionem commisit, excipere toto corpore vulnera acerbissima: &, C quod est miserabilius, cogitur videre vos carissimos suos filios eisdem gladiis & flammis, quibus illius fortunas incenditis, & corpus vulneratis, acerbiores plagas, & majora incendia vestris animis inferre. O miserum, atque funestum, & matri præsertim luctuosum spectaculum. Et tamen cum sæpe ob alia longe minora crimina jus creandi imperatorem aliis nationibus abstulerit, & ipsos etiam imperatores ab imperii sede deturbaverit, nunc in tanta animi & vulnerum suorum acerbitate maluit in suis injuriis connivere, quam aliquid in vos decernere severius. Non modo electores, sed, quod majus est, potentissimos ipsos, ingratos tamen, imperatores, & qui illo honore imperii Romani ad ecclesiæ de D decus & Christi contumeliam abutebantur, pontifices Romani anathemate sæpe ferierunt, & imperii dignitate privaverunt.

Etenim Gregorius septimus Henricum tertium percussum primum anathemate, imperii deinde honore mulctavit, quod improbis factis ecclesiæ pacem perturbaret: ille vero ad se reversus cum sui eum erroris, atque sceleris pœnituisset, & nudis pedibus per nivem & glaciem incedens, supplex ad Gregorii pedes venire decrevisset, tribus tamen diebus pontificis janua prohibitus, tandem ad Canosii oppidi portas in agro Rhegiensi, sui erroris veniam impetravit. Alexander tertius Fredericum primum ob schi- E sma excitatum in ecclesia Venetiis ad publicam pœnitentiam adegit. Innocentius tertius Othonem quartum imperio dejecit, quod fidem ecclesiæ datam prodidisset, & jusjurandum violasset.

Iam vero Fredericum secundum, summis beneficiis ab ecclesia Romana exornatum, cujus pater Henricus quintus Siciliæ regnum a Cælestino tertio & imperium acceperat, ab Innocentio tertio benigne & amanter educatum, & ab Honorio tertio in supremum imperii fastigium evectum, ingratum postea summis pontificibus, a quibus fuerat ornatus, & ecclesiam hostibus armis persequentem, ab Honorio anathemate percussum, Innocentius quartus Siciliæ, Apuliæque regnis primum spoliatum, imperio demum exauctoravit. Severa tunc animadversione imperatorum insolentiam comprimebat ecclesia, & non solum in illos excommunicationis fulmina vibrabat, sed abdicabat imperio: & quemadmodum sceptrum imperatoribus iniquis, sic etiam jus creandi imperatores nationibus auferebat. Nunc vero in majoribus suis injuriis, incredibili usa misericordia, neque illum quidem spiritualem gladium in imperii electores, auctores tantorum malorum, eduxit, quo a suis altaribus, & Christianorum consortio suos hostes arcere consuevit: quia Germaniæ principes resipiscentes, & ad se redeuntes se visuram, & complexuram sperat. Hac alitur & sustentatur spe, quam sibi de virtute vestra pollicetur, quæ erga vestræ salutis auctores gratos & acceptorum beneficiorum memores efficiet. Tum vero & Ferdinandi Cæsaris clarissimi & religiosissimi imperatoris pietas incredibilis vestros animos ad sui imitationem incitabit: nec enim est æquum, eos ab imperatoris religione diffidere, qui non alio nomine, quam tuendæ religionis gratia jus istud acceperunt, & monstri jam simile videatur, imperatorem acerrimum esse patronum ecclesiæ Romanæ, nonnullos vero electores, ejus hostes implacabiles.

Leo tertius ob imminentes ecclesiæ calamitates, & urbem hostium incursionibus objectam, & armis vexatam, & oppressam, cum imperatores Constantinopolitani, opportune jam tantis illius malis subvenire, alioqui ipsi hostibus circumventi, nec molem tantam imperii, nec potentissimorum adversariorum impetum possent sustinere, nullo illorum crimine, sed quia id Christianæ reipublicæ ratio postulabat, imperium a Græcia transtulit in Galliam: & Carolum Gallorum regem religiosissimum, & clarissimum virum imperatorem creavit. Cum ergo pontifices Romani a Græcia in Galliam, a Gallia in Germaniam pro temporum & periculorum ratione fasces imperii transtulerint: cum plures imperatores ob excitatos in Christiana republica tumultus & seditiones ab imperii fastigio sæpe deturbaverint, & alios in eorum locum suffecerint: quia indignum putabant, eos sceptrum imperii tenere, qui cum religionis propugnacula, conservatores pacis, & ecclesiæ patroni esse debuissent, illius tranquillitatem ambitione, cupiditate, & studio propagandi imperii, perturbarent: nunc etiam si videt has funestas flammas, quæ universas pene Christianas provincias misere populantur in Germania exortas, atque inde profectas in cæteras nationes irrepsisse: etsi videat vos, qui eas quamprimum extinguere deberetis, non modo non compressisse, sed fovisse, & illarum excitatores vestris armis protexisse: noluit tamen piissima mater, eam, quam in alios, in vos exercere severitatem: noluit vos hactenus aut spoliare dignitate, aut hostes censere: noluit supplicio vestro & ignominia suo mederi dolori, sed summa patientia (ne desperare de salute vestra videretur) in maximis suis injuriis voluit connivere. Itaque ii omnes pontifices Romani, Leo, Hadrianus, Clemens, Paulus, Iulius, Marcellus, Paulus, & nunc demum Pius quartus sibi, & ecclesiæ a Germanis illatas injurias æquo animo tolerarunt: & quo majoribus opprobriis, & contumeliis affecti sunt, eo majore misericordia commoti,

Imperii translatio

moti, non acerba illa medicamina, quibus in curandis iis morbis ecclesia hactenus usa est, exulceratis illorum vulneribus adhibuerunt, sed incredibili clementia omnia alia remediorum genera experti sunt: non severitate, sed indulgentia usi; non tam deterrere, quam allicere; non tam urere & resecare membra, quam fovere voluerunt: non hostes declararunt, non jus imperii abstulerunt, sed literis amoris & benevolentiæ plenissimis, ad componendam pacem provocarunt: legatos sæpe miserunt, ad concilia vocarunt, omnia tentarunt, omnia experti sunt, ne potius tanquam cum obstinatis hostibus, quam cum filiis errore aliquo lapsis agere viderentur. Quia futurum sperabant, ut Germania excitata aliquando tantorum beneficiorum recordatione, sese erigeret, durum istud & multiplex jugum hæreticorum excuteret, & illam pacem amaret, quæ in ea versatur ecclesia, in qua una fides, & unus spiritus, non in qua tot fides, quot ministri, reperiantur.

Quæ cum ita sint, cum vos, clarissimi Germani, ecclesia Romana a deorum simulacris abstractos, ad unius, verique Dei cultum adduxerit, dæmonis mancipia Christiana libertate donaverit, omnia vobis consequendæ æternæ felicitatis præsidia contulerit; & ornamenta amplissimæ dignitatis: cum nullum beneficii genus prætermiserit, quod ad vos præter cæteras nationes exornandos pertineret: &, quod est illustrius, suæ in vos voluntatis & beneficentiæ, & vestri in illam parum grati animi argumentum: cum ab iis, quos majoribus sibi beneficiis devinxerat, se crudelius vulnerari sentiret: non de vindicta, sed de remedio vulnerum vestrorum cogitavit; vobis iratis & armatis non se illa armis opposuit, sed lacrimis; & quorum manibus dilacerabatur, illorum misericordiam & auxilium implorabat.

Quid ergo? tam crudeli in illam vos animo nunc eritis, tam inhumano, tam immemori acceptorum beneficiorum, ut illius neque calamitatibus, nec lacrymis moveamini? In tam beneficam matrem non ingrati modo, sed impii reperiemini? Vestris genibus provolutam & obsecrantem, ut concilio Tridentino adesse velitis, ut ministros venire cogatis, ut sanandæ religionis & componendæ pacis rationes arbitrio tantæ synodi permittatis, superbe contemnetis? illam ante vos prostratam, sua vulnera explicantem, beneficia, quæ vobis contulit, commemorantem, amplexantem vestra genua, & ab illo cursu, quo in ejus perniciem ruitis, retinere cupientem, insolenter & inhumane a vestris genibus repelletis?

Ira inflammati & ardentes homines, cum supplices ad se venientes suos intuentur, non solum illis parcere, sed misereri, sublevare, & beneficiis prosequi solent: vos matrem tam piam, tam bene de vobis meritam, supplicem & collacrymantem majore crudelitate vexabitis? nonne oportuit jam illius vos miseriis saturatos & expletos esse? frustrane vos illa aspectabit? vos intuebitur? vestram fidem implorabit? jacentem, afflictam, supplicantem, non modo non sublevabitis, sed affligetis amplius & opprimetis?

O miseræ matris infelicia beneficia apud Germanos collocata! o curam illam, atque custodiam animorum vestrorum infaustam & luctuosam! quæ exitum tam miserabilem sortita est, ut qui ab illa immortalibus bonis fuerant exornati, crudeliores in illam hostes reperiantur; qui laboranti subvenire debuissent, illi potissimum excidium, atque vastitatem intentent; quos oportebat suarum calamitatum dolore frangi, ii nunc luctuosas illius exequias læti & alacres prosequantur. Itaque non tam illi suorum templorum excisio, non bonorum direptio, non sacrorum depopulatio, non tam filiorum cædes, quam hæc tanta indignitas misera & acerba est; non tam illa suas ruinas, quam interitum vestrorum animorum luget; non tam stragem suarum fortunarum, quam illam victoriam, quam de vobis reportat hostis, vestræ salutis & suæ dignitatis, lamentatur. Quod vos a se abstractos videat, quod suis beneficiis ingratos experiatur, hoc illius animum vehementer excruciat, hoc illam suspirare, gemere, lacrymas effundere, & exclamare facit cum sponso. Audite cæli, auribus percipe terra: filios educavi & evexi: ipsi autem spreverunt me. *Esaia. 1.* Quos ab idolis dæmoniorum abstraxi, ad hæresum nunc idola revertuntur; quos in libertatem asservi, iterum miseræ servituti mancipantur; quos eripui ab æterna morte, vix nunc ipsi materno sanguine satiantur; quos ornavi, me crudeliter spoliant; quos imperii Romani fascibus illustres feci, ipsi me omni dignitate orbare conantur; quos mihi putabam unicum esse perfugium, extremum moliuntur exitium. Cujus jam fidem implorabo, si filii carissimi fidem prodiderunt? ad quem confugiam, si ab illis ejicior? quo me recipiam, si ab illis expellor? quis miseræ opitulabitur, si illi oppugnant? Tu domine Iesu Christe, spes unica, solatiumque miseriarum mearum, qui me sanguine tuo abluisti & decorasti: qui te nunquam meis rebus, saluti, atque dignitati defuturum promisisti; qui tam sapiens es, ut noveris; tam potens, ut valeas; tam bonus & misericors, ut velis spōsæ afflictæ & laboranti subvenire: tu inquā, dulcissime Iesu, qui solus potes, ecclesiæ tuæ miserere.

Tam duri, atque ferrei eritis, viri Germani, ut hic acerbissimus dolor & querelæ justissimæ calamitosæ matris non molliant animos vestros? videte per Deum immortalem, ne his ecclesiæ lacrymis, & gemitibus Deus aliquando commotus, excitatus & incensus ira, ad sumendum de vobis supplicium convertatur. Cavete ne istam puniendi tarditatem, collecta majore indignatione, supplicii gravitate compenset: & qui soleat in maximis hominum sceleribus diutius connivere, iræ thesauros diuturnitate temporis, scelerum magnitudine collectos, in vestrā aliquando perniciem effundat. Ecclesiam catholicam magnis ad se clamoribus vos evocantem audite. Sacrum istud & œcumenicum concilium Tridentinum, quod vestros ministros tam amanter accersit, & publica fide illorum securitati prospexit, quod solum tantis malis mederi potest, unicum arbitrum & judicem agnoscite. Existimate hanc Dei & ecclesiæ extremam vocem jam esse, vos admonentem & adhortantem, ut resipiscatis: ut hos ministros tantorum malorum, & discordiarum autores ad concilium venire cogatis, ut pax illa Christiani populi, iis discordiis sepulta, reviviscat, & ecclesiæ dignitas emergat ex iis fluctibus domesticarum seditionum: ne, si hoc tantum, tam frequens, tam necessarium concilium negligatis, diffidia & æternum bellū voluisse videamini. Si doctrinæ vulnera sanare cupitis, adsunt medici peritissimi: si abusus delere, novam ecclesiæ faciem inferre, & collapsum Christi templum reficere, adsunt architecti clarissimi, quorum opera templi ruina, & ecclesiæ vultus reficiantur. Ne patiamini hanc occasionem divinitus oblatam, e manibus excidere: qua sublata, quid futurum putatis

putatis? nisi ut, cum nulla sit jam doctrinæ Christianæ pars, quæ non vulnus aliquod a vestris ministris acceperit, cum omnes reip. Christianæ partes convulsæ & labefactatæ sint, brevi universam Germaniam novis quotidie nascentibus erroribus dissipatam, bustum quoddam religionis, & legum divinarum, exemplum denique severitatis divinæ redditam conspiciatis? ut clarissima provincia, sicut ille dixit, quæ erat antea castæ & incorruptæ sacrarium veritatis, impium, ac turpium errorum lupanar fœdissimum efficiatur? Intestinis odiis ardere videtis jam eos, quos Christus mutua caritate voluit ardere; bellis domesticis conflagrare, quos placidissima pace Christus gaudere, & illam potissimum suos discipulos colere, & complecti voluit: quasi parum sit Turcarum armis ecclesiam affligi atque vastari. Omnia denique perturbata, excisa, & prope jam eversa videtis. Mysticum hoc Christi Opt. Max. corpus dissipatum, pulcherrimum istud ædificium ecclesiæ, quod Christi sanguine coagmentatum est, hiscere jam, atque dissolvi cruore nostro intuemini. Vnica est illud restaurandi, atque reficiendi via, pax & concordia Christianorum. Noluit quondam Deus, nisi composita primum pace, sibi templum consecrari. Itaque post domitas multas gentes atque nationes, C
A cum nullus audiretur jam armorum strepitus, neq; quispiam contra populum Israeliticum arma caperet, sed omnes vicinæ provinciæ conquiescerent: Salomon templum illud amplissimum erexit, & domino consecravit; atque idem sæpe ab hostibus eversum, pacis beneficio refectum est. Videt nunc ecclesia Christi, spem unicam componendæ pacis in hoc sacro concilio Tridentino sitam & collocatam esse: ad eam vos amplectendam invitat: qua conciliata, quemadmodum templum illud Hierosolymitanum, inimicorum multoties incursionibus dirutum, ex dissipatis & collapsis lapidibus, rursus erectum & restitutum est: ita nunc templum istud, B Christi, inquam, corpus, quod est ecclesia, luxatum & mutilum, ex languidis, emortuis & abscissis membris reficiatur iterum & renovetur: ut, instaurato hoc ædificio, omnes, consentientibus animis, unica eademque instructi doctrina, eadem spe erecti, iisdem caritatis vinculis & amoris flammis incensi & colligati, Christo capiti adhærentes & agglutinati, ejusque vicarium pontificem Romanum, totius ecclesiæ principem & pastorem, hujusque sancti templi pontificem Max. venerantes, dulcissima & optatissima pace perfruamur: quam vobis, viri Germani, in Christo Iesu domino nostro opto sempiternam.

APPENDIX

EA COMPLECTENS QVÆ IN EDITIONE LOVANIENSI NON EXTANT.

I.

PAVLI PAPÆ III. BVLLA.

Indicit supplicationes seu processiones pro celebratione concilii, adhortatur ad jejunia, plenariam indulgentiam largitur.

PAVLVS EPISCOPVS servus servorum Dei. Ad futuram rei memoriam.

Is. 58. CVM prophetæ vox nostris in auribus jugiter insonet, clama, ne cesses: idque præcipuum munus, ex onere nostris injuncto humeris, licet his impari, nobis incumbere agnoscamus: ipsa præsentium temporum calamitate, ac hæresum undique pullulantium pernicie, in intimis adeo pulsamur præcordiis, ut nobis ipsis, pro sancta uniuersali ecclesia, ac dominici gregis nostræ curæ crediti, salute, nunquam satis operæ, laboris, ac solicitudinis, abhibere posse videamur. Tot E igitur, ac tantis turbinibus aliquando sedandis, nullum æque salutiferum, ac præsentissimum remedium comperiri semper existimavimus, quam sanctissimi œcumenici concilii celebrationē indicere, ad sananda scilicet catholicæ ecclesiæ vulnera, ab impiis infidelibus reprobisque hæreticis eidem inflicta. Vna igitur hac ratione, sacratissimam synodum a nobis Tridenti jamdudum indictam, hodierna luce aperiri mandavimus: eam fine optimo, Spiritu sancto adjuvante, conclusum iri, & optatam orbi Christiano salutem allaturam denique sperantes. Oecumenicum autem cum sit concilium, hoc decet a cunctis Christi fidelibus, humili & contrito corde, devotisque precibus celebrari: ut quos adesse coram opus fuerit, hi multorum orationibus adjuti, gratius in rebus catholicæ fidei, dictæque universalis ecclesiæ reformationis ibi peragendis, omnipotenti Deo exhibere valeant D obsequium. Quamobrem omnes Christi fideles hujusmodi hortamur, ac in domino requirimus, ut posteaquam hæ nostræ literæ ad eorum manus pervenerint, & per locorum ordinarios publicatæ fuerint, diligenter peccatorum suorum perscrutatione & examine præviis, se ad eorum confessionem, in hebdomada earumdem literarum publicationem immediate sequenti, de more ecclesiæ subeundam præparent, & illa confiteantur: quartaque ac sexta feriis ipsius hebdomadæ, nec non die sabbati jejunent: dominica vero die proxime sequenti sacratissimam domini nostri Iesu Christi eucharistiam sumant: Deum ex intimis cordis, pro Christianorum omnium pace, & pro salutifero, & tranquillo, ac fructuoso ejusdem sacrosancti œcumenici concilii progressu & perfectione, orantes. Ac ut præfatos Christi fideles ad hoc etiam præmiis cælestibus invitemus: omnibus, & singulis Christi fidelibus ipsis qui præmissa adimpleverint, & processionibus, ac supplicationibus, quarta & sexta feriis, ac sabbati die prædictis, eo ordine qui in alma urbe nostræ Romæ observatus extitit, publice habendis, interfuerint; aut qui adversa valetudine, seu alio impedimento legitimo detenti, ac abbatissæ, priorissæ,

&

& monasteriorum quorumcumque moniales, A etiam sub clausura existentes, & eisdem processionibus interesse nequeuntes: si eleemosynam, juxta eorum devotionem, & facultatem, alicui pauperi Christi pie fuerint elargiti; aut si inopes extiterint, dominicam orationem, cum salutatione angelica, quinquies recitaverint, & præmissorum loco, pias ad Deum preces devote effuderint: ejusdem omnipotentis Dei benignitate, ac misericordia, beatorumque ejus apostolorum Petri & Pauli autoritate freti, plenissimam omnium peccatorum suorum veniam, & remissionem, misericorditer in domino concedimus, & elargimur. Et ut hæc omnia ad plurium notitiam pervenire valeant, simulque Deus ipse misericors a quamplurimis exoretur: omnibus B patriarchis, archiepiscopis, episcopis, & aliis ecclesiarum prælatis, ut cum primum eædem præsentes literæ ad eorum manus pervenerint; eas, seu earum transsumptum, manu alicujus prælati, seu personæ in dignitate ecclesiastica constitutæ, subscriptum, ubique per eorum provincias, ecclesias, civitates, & diœceses, absque ullo quæstu, cum gratiis, concessionibus, & indulgentiis, ibidem contentis, gratis publicari faciant, in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus: constitutionibus, & ordinationibus apostolicis, & aliis contrariis non obstātibus. Volumus autem, quod hujusmodi C processiones, & supplicationes, unica tantum vice, in civitatibus, terris, castris, & locis, in ecclesiis in quibus præcipua animarum cura injuncta reperitur, duntaxat fiant & habeantur: præsentibus, postquam in urbe, ac provinciis, ecclesiis, civitatibus, & diœcesibus prædictis, publicatæ fuerint, ac quarta & sexta feriæ, ac dies sabbati hujusmodi præterierint, minime valituris.

Datum Romæ apud sanctum Petrum, anno incarnationis Do. MDXLV. Idibus Decemb. pontificatus nostri anno duodecimo.

II.

PAULI PAPÆ III. EPISTOLA D *ad episcopos & abbates aliquot Helvetiæ.*

Monet ne diutius differant proficisci ad concilium.

PAULUS PAPA III. SERVUS servorum Dei venerabilibus fratribus, Sedunensi, & Curiensi, episcopis: ac dilectis filiis, sancti Galli, & sanctæ Mariæ de Valle, necnon sancti Urbani, & aliis Abbatibus, in Helvetiorum, & suorum confœderatorum dominio commorantibus salutem, & apostolicam benedictionem.

E

QUUM omnes Christianitatis prælatos ad universale concilium Tridenti indictum, pro nostro illorumque officio studiose convocamus, & cogimus: tum vos præcipue ecclesiam Helveticam referentes, cujus nationis populos tanquam peculiares sedis apostolicæ filios, & libertatis ecclesiasticæ defensores, speciali amoris nostri prærogativa complectimur. Idcirco a vobis tanto studiosius excipi, & ad effectum deduci debet, quanto ipsum concilium apertum, celebrarique cœptum, Gallicis & Hispanis ac Italis prælatis, & aliis in dies confluentibus, frequens jam est: ita ut vos suppudere possit, tam vicinos, tam longinquis in conveniendo fuisse pigriores. Quod autem vestra natio non parva sui parte infecta hæresibus, remedio ipsius concilii magis indiget, nulla in vobis mora quamprimum conveniendi esse debuisset. Quam nunc tarditatem, celeri debetis diligentia compensare. Itaque remittentes istuc dilectum filium Heronymum Franchum, nuntium nostrum, has ei ad vos dandas, iterataque missione vos monendos ac hortandos duximus: apostolica autoritate, tenore præsentium monemus & hortamur, ac in virtute sanctæ obedientiæ, & sub vinculo juramenti in vestris promotionibus præstiti, cæterisque sanctorum canonum districtionibus vos urgemus, ut quantocius, & omni mora postposita, ad dictum concilium proficisci, ibique ad pacem universalem, sanationemque, & unionem vestrorum populorum, inter cætera omnibus studiis intendere debeatis, impleturi vestrum officium, & nobis post Deum, rem gratam, & acceptam facturi: sicut idem Hieronymus nuntius hæc latius explicabit, cujus verbis plenam habebitis fidem. Datum Romæ apud sanctum Petrum, sub annulo piscatoris. Die XI. Aprilis MDXLVI. pont. nostri anno duodecimo.

III.

PAULI PAPÆ III. EPISTOLA AD HELVETIOS.

Hortatur, ut religionem retineant, & promovendo concilio allaborent.

DILECTI filii, salutem & apostolicam benedictionem. Pro nostra & prædecessorum nostrorum erga devotiones vestras, totamque istam fortissimam nationem benevolentia, quæ facit, ut semper nos vestri memores, vestrorum commodorum atque bonorum summam rationem habeamus: non dubitamus, quin vobis quoque in animo & memoria infixum sit, quanta fuerit, ut qui semper nostris judiciis, nostrisque stipendiis vos honestaverimus; vestra autem virtus, & vestra fides nunquam prædecessoribus nostris, & nobis, ulla in temporum varietate defuerit. Atque hanc tantam, & tam arctam inter nos amicitiæ conjunctionem, quæ utrique parti & honori fuit semper, & commodo: fuerunt tamen vafri, & insidiosi homines, perturbatores legum morumque bonorum, iidemque sanctæ catholicæ & apostolicæ religionis corruptores, qui separare & divellere conati sunt. Quibus tantum favit perfidus humani generis hostis, ut ex ista fortissima & nobis carissima natione aliquos tamen a nobis potuerit avellere, magno cum dolore nostro, tanquam a sinu & complexu amantissimi patris dilectissimos filios. Quorum jacturam atque damnum etiam nunc lugere & lamentari non desistimus, desiderantes & Deo restitui, & nobis: quos nostræ curæ, diurnæque & nocturnæ cogitationes, omnibus precibus apud Deum, & assiduis lamentationibus requirunt. Illud tamen Deo ejusque divinæ bonitati & clementiæ referimus acceptum: quod pars de vobis in fide erga ipsum Deum, & erga sanctam matrem ecclesiam perstitit, nec se alienari a cultu veræ & Christianæ religionis passa est. In quo Deus misericordiæ dominus, & vobis qui integri remansistis, de spiritu suæ sapientiæ effudit: & si qui gentis vestræ decepti & inducti improborum sermonibus, in alienum sensum abierunt, illis tamen exemplū ante oculos positum esse voluit constantioris & melioris partis, per quam aliquando possint facilius resipiscere, & reverti ad eam sanctam fidem, quam patres ipsorū omnesque avi & majores perpetuo cursu veterum sæculorum

ANNO CHRISTI 1546.

in catholicæ ecclesiæ gremio tenuerunt. Cujus Dei voluntatis maximum est argumentum, quod pax & concordia inter vos ne dissidio quidem religionis, ex quo solent asperrimæ seditiones oriri, infringi aut violari potuit: quam pacem vestram & conjunctionem, nos optimum signum vestræ probitatis, & optatæ ac speratæ nobiscum consensionis habemus. At nobis quidem jam inde a nostri pontificatus initio omnia tentantibus ac molientibus, quo his dissidiorum atque hæresum domesticis malis occurreretur: quum & pro pace inter Christianos principes reconcilianda, sicut notum vobis est, plurimum laborassemus, & lenibus primo remediis scribendo, hortando, monendo, iniquos hæreticorum animos placare studuissemus: postquam cætera non satis processerunt, ad summum & maximum omnium hujusmodi malorum remedium, œcumenicum & generale concilium indicendum devenimus. Et quoniam in Germania maxime hæc hæreticorum prava seges pullulabat, locum concilio habendo Tridentum elegimus, juris & nationis Germanicæ civitatem: ad quam illi commode venire, tutoque commorari in ea, & tueri, si vellent, partes suas possent.

Speravimus enim, id quod erat sperandum, in tanta concilii generalis autoritate, cui semper reges Christiani, & populi plurimum detulerunt, in tanto conventu venerabilium episcoporum, qui ex omnibus nationibus illuc collecti de summa fide catholica autore Spiritu sancto essent acturi, neminem fore tanta impietate præditum, qui non se tantæ, divinæ magis quam humanæ, autoritati submitteret: qui non rejectis falsis suggestionibus improborum, judicium universum catholicæ ecclesiæ susciperet. Quam etiam nunc spem, dilectissimi filii, de vobis retinemus, pacemque illam inter vos, quam omni laude dignam paulo ante diximus, tanquam ansam divinitus nobis datam accipimus, ad conglutinandos iterum vestros cum Deo & nobiscum animos: quum & qui fideles ac constantes e vobis manserunt hoc certe animo obtemperandi sacro concilio sint futuri, & qui non sua culpa, sed quodam credulitatis errore (qui sæpe etiam bonis incidit) prolapsi sunt, autoritatem œcumenici concilii, & ejus Spiritus sancti qui concilium regit, non contempturi esse videantur. Ad quod nos concilium, tanquam ad cælestem senatum quemdam, cui Deus præest, eumque ipsemet & moderatur & gubernat, devotiones vestras, sicut etiam ante fecimus, & invitamus, & adhortamur. Quod vero nobis præter omnem spem & expectationem accidit, ut invenirentur inter Germanos non pauci, etiam de numero eorum qui se dicunt esse principes, qui œcumenici concilii gravissimam autoritatem, potiusque divinam, ut diximus, quam humanã, ita superbe insolenterque despicerẽt, ut non modo ad id se accessuros negarent, sed contumeliis & maledictis petulantibus atque nefariis, omnem conciliorum sanctitatem improbissime insectarentur; seque nec concilii decretis staturos, nec illius autoritati tantulum delaturos dicerent: id nobis, ut vere loquamur, maximo dolori fuit. Vidimus enim hanc perditorum contumaciã, summam nobis necessitatem afferre, ut de vi atque armis esset cogitandum: cum nec tantum animarum interitum, quæ hæresum venenis quotidie inficiebantur, nec conculcationem totius, non magis ecclesiastici, quam Christiani nominis atque honoris, possemus amplius perferre. Quod alterum nobis, pastorale officium, caritasque paterna, quam erga omnes fideles Dei filios atque nostros gerimus; alterum locus atque honor, & summi pontificatus dignitas non permittebat. Sed nobis sæpe cogitantibus quid agendum esset, Deumque precantibus, ut is divini sui consilii nobis lumen offerret: opportune accidit, ut carissimus in Christo filius noster Carolus Romanorum imperator semper Augustus, cujus erga Deum omnipotentem & sanctam catholicam apostolicamque fidem singulare semper extitit studium, & præstantissima pietas, impiorum sceleribus eisdem fere quibus nos offensus: & quod, cum concilium Germanicæ nationi, ipsius præsertim postulatione & opera a nobis datum esset, qui id contemnebant, ipsius quoque & factum & autoritatem videbantur contemnere, sicut quidam aperte petulanterque faciebant; armis sibi constitueret violatæ fidei catholicæ sanctitatem ac unitatem esse vindicandam. Cui nos occasioni tamquam nobis ab Deo sine ulla dubitatione oblatæ, studiose nos adjunximus, summique imperatoris optimam voluntatem omnibus nostris, & sanctæ Romanæ ecclesiæ opibus atque auxiliis juvare constituimus: Deo hanc nostram operam & actionem tribuentes, cujus numen honoremque defendimus. Nec volumus committere, ut si lente negligenterque nos geramus, is postea tot filiorum animas hæreticorum perfidia in interitum abductas, e nostra manu requirat. Quem animum nostrum, & totam consilii nostri rationem, voluimus vobis, dilecti filii, nostris literis facere notam. Primum, ut vobiscum, tanquam cum eis, quos carissimos habemus, curas & sollicitudines quæ nos premunt, communicaremus: deinde, ut vos etiam hortaremur, ac rogaremus, ut animis prisque votis & voluntatibus vestris nobiscum esse, hoc est, cum Deo, & cum Christiana religione velletis. Nam cum multa de vobis eximia & præstantia facta possint commemorari, nullum tamen futurum est præstantius, quam hoc, si cum Deo veterem conjunctionem, & amicitiam, quam majores vestri sancte coluerunt, aut servaveritis, aut reconciliaveritis: si sedi apostolicæ, quæ vos semper illustrare atque ornare conata est, pristinum vestrum amorem & cultum reddideritis: si nobis, qui vos paterna dilectione prosequimur, in hac dicta causa juvanda & promovenda, vestra studia vestraque auxilia adjunxeritis. Quæ omnia ut cum vestro summo cõmodo & utilitate fiant, & Deum omnipotentem, & vos ipsos, carissimi filii, omni studio rogamus atque cohortamur. Datum Romæ apud sanctum Marcum, sub annulo piscatoris. Die III. Iulii MDXLVI. pontificatus nostri anno duodecimo.

IV.

CONCIO R. P. FRATRIS Bartholomæi Carranzæ de Miranda, Hispani, ordinis Prædicatorum, habita ad synodum Tridentinam, prima dominica quadragesimæ, anni MDXLVI.

Domine si in tempore hoc restitues regnum Israeli? Act. cap. I.

VERBA hæc, reverendissimi patres, apostolicæque sedis vicarii, pastores observandissimi, doctissimique viri, scribit Lucas in actis apostolicis, quæ recensui ut essent orationis, quam apud vos habiturus sum, mihi fundamentum. Cum mecum evoluo præsentem reipublicæ Christianæ statum, evoluo autem sæpissime, & insignem ejus immutationem

ANNO CHRISTI 1546.

tationem: in diversa trahor. Nam, ut verum A fatear, vix adduci possum, ut credam, cum res hominum intueor, facili alveo omnia processura. Rursum cum Dei potentiam cum pari benignitate conjunctam animadverto, omnia mihi polliceor; ni vererer ne nostri mores adeo distorti obstarent. Itaque cum me extricare non possum, ad Christum Iesum unicum veritatis oraculum soleo confugere, & ab eo sciscitari, quibus verbis & in præsentia vestra usus sum. Et quamvis vos omnes intellexisse animadverto, unde hæc verba deprompta sint: non tamen gravabor, dummodo per vos liceat, locum ipsum sacræ scripturæ indicare.

Ascensurus Christus ad superos, unde venerat, in unum locum coegit discipulos suos. Illi igitur ubi convenissent, percontabantur illum dicentes: B *Num in tempore hoc restituis regnum Israeli?* Rogabant certe de terreno hoc & temporali regno, nondum immutati ex alto: & communi Iudæorum cæcitate laborantes, hujus mundi gloriam, atque aulæ splendorem, putabant esse regnum cælorum, & Christum expectabant illius terrenæ Sion restauratorem futurum. Subegerãt enim jam totam Palæstinam Romani, & juxta oracula prophetarum, pro illis in Iudæa alienus ab Israele imperabat Herodes. Venerat jam redemptor orbis, absoluto opere, quod demandarat illi pater, redibat. Sed cum nondum Israelitico regno restituto abiret, hoc ipsum rogabant apostoli, quod & alii duo discipuli venientes Emauntem dixerant: Nos C sperabamus quod esset redempturus Israel.

Ingens aperitur campus loquendi, in quo modus mihi potius quærendus est, ne & ipse re tam multiplici obruar, & vos injusta oratione fatigemini, quam verendum ne argumento destituar. Temperabo igitur mihi, ac vestri, quam par est, habebo rationem, & illud tantum ob oculos ponam, quam gravem jacturam ecclesia fecerit, non solum terrarum & nationum quæ Christiano nomine censebantur, verum etiam priscorum morum, quibus perditis necesse fuit ad hoc devenire calamitatis. Et erit, ut intelligo, bipartita hodierna oratio: una parte de imperio aga temporali, D altera vero de spirituali. Vtemur enim hoc loquendi modo, & utrumque imperium vocabo, dum universam Christianitatẽ, quam late olim patebat, bonis viventem moribus significare volo. Quo facto intelligetis procul dubio, me non sine magna causa subinde fluctuare, dum dubito, quo pacto possit ecclesia in integrum restitui, ac non temere Christum interrogare, an hoc tempore restituat regnum Israeli. Solus enim verum respondere potest, & facere. Quod si qualibet in re nihil agere possumus sine ope divina, optimo quodam jure hodie summus ille artifex, mentium nostrarum illustrator, invocabitur, qui & extincta corda nostra accendat, & accensa suo igne inflammet. Veni creator Spiritus, mentes tuorum visita, &c. E Et sicut ex ordine Seraphico mandasti unum qui correpto calculo ex altari emundavit labia Esaiæ, lega ad me alterum, qui carbone igne tuo accenso, adurat præcordia mea, depuret labia mea, & auferatur iniquitas mea: ne cum venero ante tribunal Christi, dicam: *Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum.* Spiritus alme non peto Ciceronis verba, sed ea quæ postulabat Paulus, cum scribebat Ephesiis, *ut detur mihi sermo in apertione oris mei*, ut cum fiducia audeam loqui, quæ ad Dei gloriam, & ædificationem ecclesiæ oportet me loqui. Et profecto si quando alias commo-

Distributio orationis.

Invocatio Spiritus sancti.

Isai. 5.

Ephes. 6.

dum fuit a Christo optimo maximo hoc quærere: hac die commodissime debet, ut in ipso, quod aiunt, temporis articulo. Refertur enim hodie patres, in euangelica lectione, & velut oculis subjicitur celeberrima illa monomachia, non alicujus ducis humani, sed Iesu Christi Dei nostri, nec cum vulgari hoste, sed cum exercitatissimo, & juratissimo in perniciem humani generis. Nunc etiam pro ecclesia luctatur hoc concilio duce.

ANNO CHRISTI 1546. *Euangelium.*

Non ab re igitur quæremus, an hostes sit superaturus, & in regnum restituturus Israelem. *Ductus est*, inquit Matthæus, *Iesus in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo.* Conveniebat autem Christum tentari, ut disceremus nos in tentationibus vincere, & ut haberemus pontificem per omnia tentatum, qui posset compati infirmitatibus nostris. Hoc euangelium totius ecclesiæ corpori accommodatum est, quoniam Christus quidem tentatus est, sed vicit. Ecclesia autem adhuc tentatur, quia victore Christo, & de morte, & satana acto jam triumpho, mox serpens ille antiquus aggressus est cum ecclesia facere, quod molitus est cum imperatore nostro.

Matth. 4.

Ideo semper vel impiorum, aut tyrannorum aperta pugna, vel hæreticorum occulta persecutione, ac tandem regno mundi tentata est, & nunc etiam tentatur. Quid autem olim egerit cum Christo, tam notum & explicatum est ex historia euangelica, ut supervacaneum videatur in præsentia vestra quicquam de eo dicere. Veniam ad ea, quæ assumpto Christo ad patrem, satanæ opera passa est tam in temporali quam spirituali regno, respublica Christiana, de quibus me primum dicturum sum pollicitus: si hoc tantum admonuero, per Israelem in divinis scripturis non infrequenter populum fidelem designari. Is autem populus partim temporaliter militat, & regnat in terris, & partim cum suo rege Christo triumphat in cælis. Potissimum autem gaudet principatu quodam spirituali, & divino sibi peculiari, nam terrenum & temporalem principatum habet non tantum Israel, hoc est, fidelis Deo populus, sed etiam Esau, & cæteri ejus ordinis infideles populi: frui autem cælesti & spirituali regno, soli Israeli concessum est.

Profecto salvatore, & imperatore nostro ad superos, Israel, hoc est, populus fidelis, qui tunc ante missum Spiritum sanctum manebat in terris, angustis admodum terminis claudebatur: quippe qui totus in Hierosolymitano illo cœnaculo continebatur, teste Luca, qui ait: *Erant omnes unanimiter perseverantes in oratione, cum maria matre Iesu. Erat autem turba hominum simul fere centum viginti.* Post decem autem dies hausto Spiritu sancto, mox dilatatus est populus Israel, & extendit tentoria sua per orbem universum, dispersi discipuli: præcipue autem apostolorum eximii Petrus & Paulus, quorum alteri credita est Iudæa, alteri vero gentium provincia demandata, velut strenui quidam duces, per omnes terras mariaque volitantes, fere omnes gentes redegerunt sub jugum Christi, ut Paulus de se refert, scribens Romanis. *Ita ut a Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim euangelium Christi.* Tandem ejus opera, & aliorum apostolorum in omnem terram exivit vox euangelii, & ab oriente usque ad occidentem propagata est ecclesia, ita ut brevi temporis curriculo jam in toto orbe regnaret Israel. O beata sæcula, quæ viderunt in Israele suam gloriam! sed non diu passus est satan, ut tanta felicitate frueremur. Ab eo die quo victus est a Christo, contendit esse victor nobiscum, continuo suscitavit

Prima pars orationis de regno temporali ecclesiæ.

Act. 1.

Rom. 15.

 hæreticos

ANNO CHRISTI 1546.

hæreticos & incircumcisas gentes, quæ perpetua pugna exercent ecclesiam. At nunc, patres, quis poterit sine magno animi dolore commemorare in quas redacti simus angustias? amisimus totam Ægyptum, amisimus Ciliciam, Syriam, utramque Asiam, ad quas regiones vas electum divinus Paulus portarat nomen Christianum. Satanæ opera jacet desolata Africa, ubi olim splendebant illa Christianæ religionis fulgentissima sydera, Tertullianus, Cyprianus, Augustinus, & ejus ordinis alii: & bona Europæ pars abjecta, ac deserta jacet sine rege, sine lege, sine moribus, sine ullo Christianæ religionis consortio, ubi tot civitates, tot populi, tot imperatores, tot reges, & principes cultu veræ fidei, & morum splendore præstantissimi, ubi tot celeberrima Christi, & sanctorum ejus templa, in crudelissimam jam Turcarum & Barbarorum ditionem devenerunt: ita ut per tot annos nihil audiamus aliud, quam Israelis & regni Christiani diminutionem, & excidia. In omnium memoria est Constantinopolis expugnatio, in qua imperator Orientis obtruncatus est, & quod reliquum nobis erat orientalis roboris, ac splendoris, amisimus. Vbi sunt, patres, patriarchales illæ sedes, & ecclesiæ catholicæ arces munitissimæ? Antiochena, in qua primum Petrus, & post alios, nunquam pro dignitate laudatus divinus Ignatius, qui tot & tantos pro Christiana fide tulit labores? Alexandrina, in qua primum Marcus, post alios acerrimus ille nostræ religionis propugnator Cyrillus tandiu sedit? Hierosolymitana, in qua Iacobus frater domini? Constantinopolitana, in qua tot sanctissimi ac eruditissimi viri Christiane regnarunt? ubi sunt ecclesiæ illæ Corinthiorum, Ephesiorum, Colossensium, Galatarum, ad quas tam sedulo scribebat Paulus? ubi sunt illa duo splendidissima imperia, in quibus tam feliciter regnabat Israel? Infelix Græcia, quæ olim humanarum rerum arbitra, atque omnium doctrinarum inventrix, tam misere corruisti! Vsque adeo abhinc ducentis annis pertinaciter castam, & sanctam Hilarii, Athanasii, Chrysostomi, Cyrilli, Epiphanii, Basilii, utriusque Gregorii, & aliorum sanctorum patrum doctrinam deseruit: ut ea deserta collapsa sit religio, qua collabente, ita tota cum imperio suo miserrime interiit. Hæc omnia loca amitti, ac devastari, & tamdiu in potestate infidelium esse passi sunt principes Christiani, dum quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi, dum quisque simultatibus privatis indulget.

Carptim hæc attigi, patres, ut eorum memoriam refricarem, quæ viventibus majoribus nostris accidere: quæ vero nostra ætate gesta sunt, neminem esse arbitror adeo supinum, qui non omnia habeat in numerato. Vidimus amissam nostra tempestate celebrem illam insulam Rhodum, Italiæ & Hispaniæ partes aliquot depopulatas. Vidimus occupatam Hungariam, & occisum pium regem Ludovicum, nobis videntibus. Mahumetus hic Turcarum princeps, & nostræ religionis hostis, Austriæ bonam partem invasit & diripuit: & continuæ Christianorum cædes & lacrymæ clamant in cælum, & sanguis fratrum nostrorum effusus ad dominum de terra vociferatur: vindica domine, vindica domine sanguinem nostrum qui effusus est. Quis Christianus hæc audiens non perhorrescat? O saxea Christianorum pectora, si cum hæc intelligunt, non commoventur! Domine num in tempore hoc restituis Israeli tot populos & tot regna? Sed cum de terreno ac temporali regno tecum agam, vereor ne mihi dixeris, regnum meum non est de hoc

A mundo. Audio: sed video nescio quo nexu hæc duo invicem colligari, & tam amice conjurare, ut vix contingat alterum ab altero separari. Sed jam ad alteram nostræ orationis partem transeamus.

Ad cognoscendam, patres, Israelitici regni destructionem spiritualem, necesse est ejusdem constructionem intelligere, in qua Ioannem apostolum in suis revelationibus audiamus, qui ait: *Et ego Ioannes vidi sanctam civitatem Hierusalem novam, descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitavit cum eis.* Magnum & admirabile est, quod hic Ioannes vidit, proinde B dum illud vult omnibus esse persuasum, ob majorem rei fidem seipsum nominat dicens: *& ego Ioannes, &c.* Iam ergo quid viderit, & quid sibi velint ab eo visa diligenter inquiramus. *Vidi*, inquit, *sanctam civitatem Hierusalem, &c.* Quæcumque hic auditis ad impollutam Christi sponsam, & ecclesiam Israelis pertinent. Primo autem dicitur sancta, id est, non profana, non jam carnalis, sed spiritualis, a mundi spiritu sejuncta, & consecrata Deo: id enim designat, sancta. Secundo dicitur civitas Dei, in qua Deus ipse regnat & agnus: civitas, inquam, spiritualis, divinis gubernata legibus, non humanis. Eas enim non agnoscit mundus quas illi rex ejus Christus præscripsit, cum veluti C pro tribunali sederet in monte dicens: *Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram: & ei qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: & volenti mutuare a te, ne avertaris. Audistis quia dictum est, diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos, orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri, &c.* Has leges ignorat mundus & damnat, tantum abest ut statuat, vel probet: has tamen venerantur & observant qui volunt esse incolæ hujus regni, sunt autem omnes fideles Dei & electi, quemadmodum Paulus scribit D Ephesiis: *Vos estis cives sanctorum & domestici Dei.* Tertio appellatur civitas hæc Hierusalem, nihil simile habens cum illa terrena, præterquam quod ejus nomen ipsi competit, & quod illa corporea in nonnullis typum gessit hujus spiritualis, utpote in eo quod perpetuos hostes habuit, gentium populos, & templum Dei in ea fuit: sic nimirum & in ecclesiam Dei, regnum Israelis, insurgunt incircumcisæ gentes, & verum templum Dei est in ea, in qua sola est fides, & verus Dei cultus, & ratio etiam nominis huic regno maxime congruit. Vox Hebræa, visionem pacis, sive concordiæ significat: & ubi magis vera pax & concordia, quam inter vos ecclesiæ filios, & hujus regni cives? E Iam superest ut quartum declaremus, nempe quid est quod hæc civitas dicitur nova? Primum observate, omnia quæ ad Christum pertinent, nova in scripturis appellari, uti Esaias de eo prædixit: *Vocabitur tibi nomen novum, &c.* & Hieremias: *Feriam domui Israel fœdus novum, &c.* & Ioannes ex domino refert: *Mandatum novum do vobis.* & ita de aliis. Nova, inquam, dicuntur omnia, propterea quod hæc humana cum his quæ domini nostri Iesu Christi sunt collata, velut vetera, consumpta, debilia, & infirma sunt. Deinde illa nova sunt, quia a carnis & sanguinis communione sunt aliena. Item dicitur civitas nova, quod juxta aliarum morem haudquaquam sit. Illæ nimirum sunt lapideæ,

ANNO CHRISTI 1546.

Secunda pars orationis de regno spirituali ecclesiæ collapso.

Apoc cap. 21

Matth. 5.

Ephes. 2.

Isai. 62.

Hierem. 31.

Ioan 13.

Anno Christi 1546.

deæ, uno loco circumſcriptæ, uno tempore concluſæ, plenæ etiam inter cives diſſidiis, criminibus, rapacitate, mendaciis, adulteriis, carnales per omnia. Iſta vero nihil tale habet, quandoquidem eſt ſpiritualis & una, nullo tempore concluſa, nullo certo loco, nulla ratione aut gente, nullo denique populo determinata, ſed una palmites ſuos in orbem univerſum per tempora quælibet præterita, præſentia, & futura extendit: & quæ a formatione Adæ primi hominis ad finem uſque ſæculi eadem fuit, & eſt, & erit ſemper, ſuo uno capite conditore generis humani, & redemptore filio Dei. Illæ diſſidiis plenæ: iſta ſpiritus unione plena, caritate, pace, ac reliquis cæleſtibus & ſpiritualibus chariſmatibus. In aliis regnis nulla gloria, niſi juxta carnem & ſanguinem; in regno Iſraelis gloria quidem & immenſa, ſed non vana, nec caduca, ſed vera, ſolida & firma. In aliis regnis gloriantur cives, ſed de multitude divitiarum, de vana ſanguinis nobilitate: cives autem hujus regni nihil tale. Ex quorum perſona dixit magniloquus Paulus: nos *gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei, non ſolum autem, ſed & gloriamur in tribulationibus, ſcientes quod tribulatio patientiam operatur*, &c. Illi nobilitate carnis. Ad iſtos cives eccleſiæ, dicit Paulus. *Videte, fratres, vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi nobiles, ſed quæ ſtulta ſunt mundi elegit Deus* &c. *Ignobilia & contemptibilia elegit Deus, ut non glorietur omnis caro in conſpectu Dei.* Illi in ſapientia & ſcientia: at iſti, hoc eſt, fideles, nihil minus. Ad quos ſcribit Paulus: Fratres, *ſcriptum eſt, perdam ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.* Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam hujus mundi? ſunt quidem in hoc regno ſapientes, nobiles, & potentes, ſed multo aliter: nimirum non juxta carnem, ſed juxta legem domini; nobiles non juxta ſenſus vanitatem, ſed ſecundum judicium Dei. Illi gloriantur in perituris, temporalibus, & caducis divitiis, iſti autem gloriantur magis & gaudent de paupertate. Ad quos ſcribit Iacobus dicens: *Audite, fratres mei dilectiſſimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromiſit Deus diligentibus ſe?* Sunt quidem & hic divites, ſed alio modo, nempe verioribus & ſolidioribus divitiis. Quos nos pecunioſos & locupletes appellamus, illi divites quidem vocant, ſed hujus ſæculi, ut hac nota intelligas ſpurias has eſſe divitias, illas proprias & germanas. Olim diſceptatum eſt inter principes & ſapientes hujus ſæculi, ubinam ſita eſſet humana felicitas. Quidam dixerunt ſitam in divitiis, alii in voluptatibus putaverunt eſſe, alii in poteſtate, alii in honoribus aut humana gloria arbitrati ſunt eſſe ponendam: denique totus mundus conſentienter clamabat beatos eſſe divites, felices potentes, & qui vitam præſentem tranſigunt in voluptatibus & deliciis. At Chriſtus rex noſter qui novum formabat regnum, ut faceret omnia nova, veluti damnans has voces, contra e ſuggeſtu clamavit. *Beati pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum, beati qui lugent: beati eritis cum vos oderint homines*, &c. & deplorandos eſſe judicavit eos, quos mundus beatificat. *Væ vobis divitibus, qui habetis hic conſolationem veſtram. Væ vobis qui ridetis, quia lugebitis.* Et Iacobus ejus diſcipulus ad eoſdem: *Agite nunc divites, plorate ululantes in miſeriis veſtris, quæ advenient vobis.* Merito igitur civitas hæc nova, & regnum novum, in quo ſunt omnia nova, & cujus rex clamat: *Ecce venio, ecce fa-*

Rom. 5. — 1 Cor. 1. — Ibid. — Iac. 5. — Matth. 5. — Luc. 6. — Iac. 5. — Apoc. 21.

A *cio omnia nova.* Poſtremo dicitur *deſcendens de cælo.* Omnia in hoc regno ſunt cæleſtia, omnia ſpiritualia & divina, omnia deſurſum ad eam veniunt: unde bene & deſurſum atque etiam ſurſum eſſe dicitur hæc civitas. Apoſtolus Galatis ſcribens: *Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra.* Et quotquot ad eam pertinent ſunt de ſuperis, alii vero ex infernis. Illi cæleſtes, iſti vero terreſtres. Deſcendit ergo olim de cælo, ſed qua ratione? qua gloria? quo decore?

A Deo parata: Maximus eſt qui paravit, & adornavit eam: quantum ergo fuiſſe putatis illius apparatum? nimirum non fuit vulgaris, inanis, aut juxta hominis ſenſum. Minor eſt omnis ſermo, quam ut de his pro dignitate quiſquam loqui valeat.

B *Sicut ſponſam ornatam viro ſuo.* De quo apparatu in myſterio dixit Pſaltes: *Aſtitit regina a dextris tuis, in veſtitu deaurato, circumdata varietate.* Figuratur quoque ille idem apparatus mirifica illa templi Dei, & tabernaculi, quod ſub lege fuit: exornatione. Sed qua ratione a Deo parata eſt? *velut ſponſa*, quæ ſponſo ſuo traditur, ut in nuptiis fieri ſolet. Quod Chriſtus ſit ſponſus, & eccleſia ſponſa, manifeſte tradit Baptiſta. *Qui habet ſponſam ſponſus eſt.* Hoc quoque Salomonis cantica teſtantur, quæ non diſſimili apparatu ipſum ſponſum proponunt nobis ornatum: *Filiæ Hieruſalem venite & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater ſua.* Et ne quis ambigat an ad eccleſiam Chriſti hæc pertineant, ſubjungit Ioannes: *Et audivi vocem magnam a throno de ea dicentem, ecce tabernaculum Dei cum hominibus*: ſive tabernaculum dicas, C ſive eccleſiam eam appelles, nihil intereſt. O felix & beata Hieruſalem! beati qui viderunt hanc novitatem tuam! Sed ſoli illi viderunt, & videbunt, qui fuerint ſpiritu Chriſti renovati. O quam felix qui videbit tecum! Repleberis gloria ſponſi tui, & illius impollutis, ſanctis, diviniſque amplexibus frui incipies. O quam beatus qui vocabitur ad nuptias tuas! quando ſcilicet traderis viro tuo: ſed cui viro? nempe agno, regi ſummo, deique filio. ipſi gloria in ſæcula. Amen.

Forſan tacitus conſiderabit aliquis, quorſum hæc dicam. Audiſtis, patres, quale Chriſtus ſtatuerit regnum ſuum: tale cum venerit requiret a vobis. Audiſtis quibus civibus, quibus legibus, quo apparatu conſtitutum fuerit regnum Iſraelis. Peregre autem abeunte rege ſuo juxta parabolam euangelicam, D vos, patres, reliquit vicarios ſuos, vos epiſcopos domus ſuæ, vos ſpeculatores, vos vigiles, vos doctores, vos cuſtodes hujus civitatis, vos duces hujus militiæ, vos gubernatores hujus regni, vos paſtores hujus gregis, vos patronos hujus familiæ, vos ſponſos hujus eccleſiæ. Veſtri muneris erat vigilaſſe ſuper cuſtodia hujus civitatis, veſtrum erat juxta præſcriptas a Chriſto leges regnum hoc gubernaſſe, veſtrum erat facere ut juxta illas irreprehenſibiliter viveret fidelis populus, ad vos pertinebat ſervaſſe ſponſam hanc Chriſti ſanctam, impollutam, eiſdem ornamentis ornatam, quibus Chriſtus illam reliquit. Fingite nunc, patres, redire Chriſtum (redibit autem cito) & requirere ſponſam ſuam qualem vobis reliquit: quam obſecro illi reſtituetis? num hanc ad hunc angulum orbis contractam? num hanc profana pompa & apparatu ſæculari ſuperbientem? num hanc quæ palatiorum magnificentia etiam cum principibus decertat? num omnium deliciarum temporalium copia affluentem? hæccine eſt civitas illa ſancta a mundi ſpiritu ſejuncta? hæccine eſt civitas illa Dei, divinis gubernata legibus? ipſiſſima. Heu! quantum

Anno Christi 1546. — Galat. 4. — Pſal. 44. — Ioan. 3. — Cant. 3. — Apoc. 21. — *Tertia pars orationis.*

ANNO CHRISTI 1546.

tum ab illa mutata! Hæccine est civitas illa nova? A nunc universa in ea cum ethnicis & barbaricis civitatibus video communia, & antiqua: antiqua in ea regnat avaritia, vetus dominatur ambitio, ad delicias & divitias aspirant, & suspirant in ea cives universi. Heu, heu, patres, quis hæc cogitare audeat? hæccine est civitas illa perfecti decoris, & gaudium universi orbis? hæccine est illa tota pulchra & decora? numquid est quo minus possimus illam dicere totam deformem? de qua Esaias dicit: *Omne caput languidum, & omne cor mœrens: a planta pedis usque ad verticem non est in ea sanitas.* Hæccine est illa Noemi, id est, formosa? audite quid dicat: *Ne vocetis me Noemi, id est, pulchram, sed vocate me mara, hoc est, amaram, quia amaritudine valde replevistis me, egressa sum plena, & vacuam reducitis me. Cur ergo vocatis me Noemi, quam dominus humiliavit & afflixit omnipotens?* Vbi sunt ornamenta tua, quibus parabaris sponso tuo tradenda? ubi sunt monilia tua, quibus ornabaris sponsa Christi? ubi fides illa, quæ etiam mortuos suscitabat? ubi charitas? ubi contemptus ille vitæ, & rerum præsentium? ubi ardor ille mortis, & rerum cælestium? ubi sitis illa videndi regnum Dei? ubi amor ille paupertatis? nunc *omnes* (ut olim dixit Hieremias) *student avaritiæ, a minimo usque ad maximum, a propheta usque ad sacerdotem, cuncti faciunt dolum.* Vbi olim regnabant castitas, & innocentia, nunc regnant ambitio, luxuria, dominandi cupiditas, & vanitas. Heu, heu patres, quis eam siccis oculis contemplabitur? quis hæc consideret sine lacrymis? o cives Hierusalem, o cives hujus regiæ & sanctæ civitatis, quis hæc intelligens non commoveatur? Quis, si Christianus est, hæc audiens non perhorrescat? Quis non miserebitur matris suæ? & ego cum Hieremia precabor. *O utinam caput meum aqua, & oculus meus fons lacrymæ, & plorabo interfectos filiæ populi mei.*

Isai. 1. *Ruth. 1.* *Hier. 6.* *Hier. 9.*

Tædet pigetque, patres, fidem, pietatem, religionem nostris temporibus ita tepuisse, & pene dixerim contabuisse, ut vix earum ulla vestigia sint reliqua: & fervorem in majorum nostrorum animis insitum tantopere deferbuisse, ut cum Hieremia dicere cogamur: *Egressus est a filia Sion omnis decor ejus. Principes ejus facti sunt ut arietes non invenientes pascua, abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus.* Mores vero & instituta majorum nostrorum pro lege tenenda nunc spreta jacent, prævaricatores divinarum legum, ecclesiasticarum traditionum contemptores, impune cervicibus elatis incedunt, fides in bona orbis nostri parte extincta est, in reliqua admodum exigua parte adeo languet, ut vix vera indicia appareant. Caritas enim ubique friguit, abusus in dies magis crescunt: immo & abusus abusum invocat, & animus abusibus & sceleribus astrictus, non facile ab eis divelli potest.

Thren. 1.

Hujus tantæ immutationis, hujus tam immensi lapsus a vobis, patres, exigetur ratio, cũ sistemini ante majestatem judicis. Considerate, obsecro, divinam illam sponsam filii Dei ad genua vestra provolutam, non ornamentorum suorum splendore fulgentẽ, sed lugubri indutam veste, totam squallore confectam, lacrymisque perfusam, ad vos, patres, clamare, obnixeque postulare, ut quæ nostro vitio, & neglectu vestro deformata est, jam tandem reformetur. Totus orbis Christianus expectat, patres, quid agatis. Et fortasse ejus generis sunt ecclesiæ morbi, quorum curatio longiorem moram non ferat, & tam lenta remedia admovere sit periculosum. Graviſſima consideratione pensate, patres, quid agatis, crastina morituri, crastina parituri ante majestatem Dei, & sistendi ante tribunal illud tremendum salvatoris nostri Christi, in quo severissima horum omnium a vobis exigetur ratio. De manu vestra requiram hæc dicit dominus per Ezechielem. Qui habet aures audiendi audiat. Ponite in cordibus vestris verba hæc: dicam iterum: sanguinem omnium pereuntium de manu vestra requiram: requiram, inquam, dicit dominus. O tremenda verba hæc! fulmina sunt, non verba, & tamen ab ore domini. Aperuit dominus os asinæ ut moneret Balaam prophetam: potuit dominus aperire os hujus peccatoris ut commoneret B vos. Mementote eorum quæ dixerim vobis: testis ero eorum quæ hodie significavi vobis, cum pariter venerimus ante dominum, quando inutilis erit omnis conatus, & sera pœnitentia.

Sed quid ago? quid frustra consumor cum hominibus laborans? contra id quod in principio proposueram? Ad te, salvator, mea se convertat oratio. Domine, num in tempore hoc restituis regnum Israeli? num in hoc tempore sub sanctissimo Paulo III. instauras ecclesiam tuam? num per præsentem senatum reparabis regnum tuum? Audio quid dicas. Non est tuum nosse tempora, vel articulos temporum, quos pater in suo ipsius constituit arbitrio. Ingenue fateor, non est hujus vermiculi, non est hujus peccatoris, secretum regis intelligere. Verum illud non poteris prohibere, quin si non in- C terrogando, saltem rogando interpellem clementiam tuam. Domine, instaura, quæso, in diebus nostris regnum Israelis. Domine, qui voluisti appellari omnium rerum innovator, innova quæsumus ecclesiam tuam. Restitue spiritum illum antiquum, quem donasti patribus nostris. Domine, suscita nobis salvatorem aliquem. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis. Adjuva nos Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Domine, quando Israel premebatur in Ægypto, post quadringentos annos, clamavit ad te, & suscitasti D Mosen qui pascebat gregem soceri sui, & per eum liberasti de durissima servitute populum fidelem. Collecto ad patres suos Mose, suscitasti Iosue filium Nun, qui pugnaret pro Israele: & nunc domine ad te clamat fidelis populus, emitte Phinea aliquem, qui zelo se opponat pro domo domini, & cesset hoc flagellum. Domine octo annis laboravit Israel serviens regi Mesopotamiæ, & clamavit ad te, & suscitasti eis salvatorem Othoniel fratrem Caleb minorem, quem replevisti spiritu tuo, & liberavit Israelem. Domine dum Sisara Chananæus per viginti annos vehementer vexaret Israelem, suscitasti, domine, Debora & Barach, qui restituerunt E Israeli suum regnum, & quievit in pace per multos annos. Et nunc, domine, a ducentis annis & supra premitur ecclesia tua, quamvis non opprimitur: mitte quæso salvatorem aliquem, cesset jam contemptus iste legum tuarum. Numquid non sunt adhuc completæ iniquitates nostræ? Domine, cum humiliatus esset Israel in conspectu Madian, & opprimeretur ab eo septem annis, clamavit ad te, & exaudisti eum, qui per Gedeonem liberasti eum de manu Madian & Amalech. Rursus cum vexaretur ab Ammon rege, suscitasti illi Iephte, per quem liberasti Israelem ab Ammonitis. Rursus per Samsonem liberasti eum a Palæstinis, & per David regem liberasti ab oppressione Goliath, & per angelum ab exercitu

ANNO CHRISTI 1546.

Psal. 78.

Oratio Danielis in Babylone quando captivus tenebatur Israel.

Anno Christi 1546.

exercitu Assyriorum, fugato Sennacherib rege, A cum in summo discrimine obsideretur civitas Hierusalem. Et nunc te invocamus, tuum imploramus numen, tuam oramus clementiam, Christe servator, qui vicisti satanam in deserto, fer opem ecclesiæ tuæ: oppugnatur domus tua, non expugnetur. Respice senatum hunc tuo nomine congregatum, respice hos patres, respice principes nostros: ne spectes ad me, meique similes, per quos funduntur preces. Non sum ego qui precor; per me infinita piorum multitudo, per me precatur ecclesia tua. Obsecro te, domine Deus, & magne, & terribilis, peccavimus in cælum, & coram te iniquitatem fecimus, impie egimus, recessimus & declinavimus B a mandatis tuis, ac judiciis: tibi domine justitia, nobis autem confusio faciei. Inclina, Deus meus, aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, vide desolationem nostram, & civitatem hanc, super quam invocatum est nomen tuum. Neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine, attende & fac: ne moreris propter temetipsum, Deus meus. Dixi.

V.

ORATIO ALPHONSI SALMERONIS theologi de societate Iesu in concilio Tridentino habita, die festivitatis divi Ioannis evangelistæ, ann. M. D. XLVI.

Anno Christi 1546.

TAM præclarum & augustum est Christiani C euangelistæ munus, reverendissimi ac illustrissimi domini, patresque amplissimi, ut in eo qui illud integrum absolutumque præstare velit, in hoc præsertim conventu vestro, & maximo, & sapientissimo, præter vitæ sanctimoniam, ætatis ac morum gravitatem, dicendi exercitationem, ante omnia non mediocre cælestis spiritus donum merito desideretur, a quo uno, & quæ dicenda sunt cordi dicentis cælitus suggerantur, & lingua qua illa aptis ac vivis verbis, in audientium persuasionem proponantur, cum actionis pronuntiationisque venustate donetur. Cum autem iis omnibus præsidiis, quæ euangelicum præconem constituunt, meipsum diligẽter explorans, pene destitutũ cernerem D: deterritus profecto muneris amplitudine & difficultate, in ipso orationis nostræ limine deficerem, nisi alio mentem revoluens cogitarem, & eorũ apud quos mihi dicendum est, spectatam humanitatem, singularemque benevolentiam; & Deum ipsum optimum maximum, in cujus unius gloriam huc dicturus accessi; demum beatum ipsum ac dilectum discipulum Ioannem, de quo hodie verba facere, & a gloriosa faustaque diei hujus solennitate, & ab enarrati euangelii historia commonemur. Quid enim Ioannes erat, antequam a Christo vocaretur, nisi fortunæ conditione ignobilis, genere contemptibilis, arte piscator, mente rudis, moribus E peccator, literis idiota, ætate puer, lingua Galilæus? verum posteaquam in Christi consortium adsciscitur, ad sinum familiariter admittitur, & super domini pectus recumbens, purissimum illum ac cælestem spiritum hausit: repente in verum tonitrui filium dextera excelsi mutatus, perfectissimus atque omnibus numeris absolutus euangelista evasit.

De hujus igitur tam sublimis hominis laudibus (si tamen hominem, & non angelum appellare fas sit) non certe prout ipsius dignitas & magnitudo postulat, sed prout nostri ingenii fert exiguitas, mihi hodierna die dicendum est. Quod ut cum fructu aliquo præstare valeã, divinus Spiritus mihi prius implorandus est, sedulisque precibus ac votis efflagitandus: quem ut mihi donari contingat, de veteri & probato ecclesiæ more, ad singularem illam virginem mihi confugiendum esse duxi, quæ vera & germana illius esse mater promeruit, a quo velut a capite omnis spiritus in ecclesiæ membra diffunditur, quæ & hunc de quo locuturi sumus Ioannem, in peculiarem filium, ad Christi moribundi vocem singulari privilegio adoptavit: quæ denique cum omnium Christianorum sit pientissima mater, nullique unquam pio se corde roganti desideratum patrocinium denegaverit, hunc ipsum Spiritum, quo tantopere in præsentiarum egemus, supplici corde a nobis invocata, & angelico eloquio reverenter salutata, facili negotio impetrabit. Ave.

Et si Deum maximum, immensum, infinitum, & per se beatum, nulla capere valeat humana mens aut cogitatio (unde, neque congruis honoribus, ut conditorem venerari, nec debito amore ut parentem diligere, nec condignis laudibus ut benefactorem celebrare potest) non propterea tamen nobis cessandum est, vel a prædicanda illius majestate quæ cunctis rebus supereminet; vel a commendanda illius singulari beneficentia, quam cum erga omnes creaturas commendabilem ostenderit, in sanctis tamen suis cum admirabili æternæ suæ potentiæ, inscrutabilisque sapientiæ ostensione, non cæcis specialiter declaravit. Hinc est, quod frequenter & a scripturarum apertissimis sententiis, & ab ecclesiæ sanctæ probata consuetudine, & a sanctorum patrum exemplis, ad sanctos Dei honorandos atque laudandos invitamur: quod nimirum laudare sanctos, nihil sit aliud, quam Deum, qui illos gratuita sua bonitate ac munificentia sanctos effecit; vel singularia & eximia dona, quæ ab eo *a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum* acceperunt, laudibus celebrare. (Iacobi 1.) Cum ergo Ioannes euangelista, quamplurima, eaque rara atque ingentia beneficia, ab eo qui illum singulariter diligebat, acceperit: nostrum esse duxi, ea vobis, patres, ante oculos ponere, & quatenus ab omnibus ob tanta Dei dona prædicandus, & a vobis ecclesiæ pastoribus, speciali ratione sit imitandus, orationis nostræ tenuitate complecti.

Principio itaque de speciali Christi in Ioannem dilectione, quæ primum & summum donum est, & cæterorum omnium basis & fundamentum, recta ratione, oratio nostra auspicari debet. Quid enim est, cum omnia mente, animoque lustraveris, quod dici aut cogitari possit majus atque excellentias quam Dei amor? Cum quo semper Deus amãs, seipsum ingenti liberalitate creaturæ rationali donans, & sui eam amoris participem faciens, ad consortium quoddam, & quasi æqualitatem admittit, ut dicere valeat: *Dilectus meus mihi, & ego illi.* (Cant. 16.) Quid fortius aut potentius caritate, quæ ab invicto Deo promanans, incogitabili atque ineffabili vinculo diligentem cum dilecto conjungens, a creatura quæ ex se universa vanitas erat, insuperabilis atque inexpugnabilis efficitur? ita ut in certissimæ fiduciæ verba prorumpat: *Quis nos separabit a caritate Christi?* (Rom. 8.) Quid tandem suavius aut jucundius Dei dilectione, nostrum frigidum pectus ad redamandum excitante? quæ sinceras, & nulla ratione fucatas animi voluptates parit: quarum suavitatem vere nemo novit, nisi qui accipit.

Ioannes igitur, tam præclari, tamque excellentis

ANNO CHRISTI 1546.

doni non ignarus, nec de tanto beneficio ingratus, in hoc titulo dilectionis sancte & humiliter superbiens, non semel gloriatur, dum solus de seipso in euangelio testari non formidat; hic est discipulus ille quem diligebat Iesus. Ingens profecto gloria, dignissimum pariter & dulcissimum nomen, amplissimus atque illustrissimus titulus, angelis venerandus, dæmonibus formidandus, ecclesiæ pastoribus optandus, cunctis denique hominibus laudandus, atque prædicandus. Quem diligebat, inquit, non quem diligit, aut quem dilexit: quia nimirum Christi amor, sicut principium non novit, cum scriptum sit, *in caritate perpetua dilexi te*: (Ierem. 31.) ita nullis unquam temporum finibus clauditur, nulla amoris nostri tepiditate remittitur, nulla denique humana ingratitudine separatur. Quare non sine grandi amoris hujus testimonio, soli Ioanni super domini pectus quiescere datum est: ut intelligamus Christum in corde, ac intimis pectoris sui visceribus, quasi unice dilectum, semper illum gestasse atque complexum fuisse.

Cæterum ne vanum hunc aut sterilem amorem fuisse quisquam cogitare valeat: in primis, quæ natura est amoris, manifestationem Dei in ipso Ioanne peperit. Sic enim per hunc ipsum dilectum discipulum Christus asserit: (Ioan. 15.) *Vos dixi amicos, quia quæcumque audivi a patre meo, nota feci vobis*. Porro hanc manifestationem etiamsi nulli credentium pro suo captu & modulo Deus deneget, cum fides ipsa manifestatio quædam ac revelatio Dei sit: raram tamen & insignem in Ioanne fuisse, non levibus argumentis colligimus. Cui enim plura, aut majora, aut admirabiliora fidei nostræ mysteria, purioribus oculis spectare, aut dignioribus verbis ea aliis tradere concessum est? Hic est enim admirandus tonitrui filius, qui altissimum & inscrutabile trinitatis mysterium penetrans, ab exordio euangelii ita intonat: (Ioan. 1.) *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum: hoc erat in principio apud Deum*. Hic est qui Verbi in condendo mundo potentiam, & in eo servando atque moderando sapientiam, magnificis sed succinctis verbis perstringit. (Ibid.) *Omnia*, inquit, *per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est*. Hic est qui aquilinis oculis incarnationis adorandum & ineffabile sacramentum perspiciens, tantæque rei significandæ verba imparia esse cognoscens, ita brevi sermone complectitur: (Ibid.) *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis*. Hic est, cui in sinu domini recumbenti, & mors prædicta est, & proditor discipulus revelatus: qui cæteris fugientibus, juxta crucem stare promeruit, & oculatissimus omnium mysteriorum testis fieri, ut cum tanta verborum emphasi scribat: (1 Ioan. 1.) *Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ*. Hic est qui resurgentis gloriam plenissime novit. Nam & citius Petro cucurrit ad monumentum, & vocem domini jam suscitati, ut pote cordi suo magis impressam magisque familiarem, celerius intellexit, dum Christo in littore stante, Petro dixit, dominus est.

Hic denique est, qui deitatem Verbi contra Ebionem & Cerinthum, & cæteros sui temporis pullulantes hæreticos, certam indubitatamque tradere intendens, in sublimi illo euangelio totus est in hoc uno articulo, a quo summa totius nostræ fidei pendet, comprobando, inculcando, & stabiliendo. Dum enim docet, Christum æternitatis duratione patri esse parem; potentia edendi signa, dum aquas in vinum vertit, illo non esse inferiorem; virtutem servandi atque regenerandi perditum mundum illi infuisse; secreta cordium, ut in Samaritana patet, scrutari; de illo uno, qui omnia quæcumque pater facit, similiter & ipse operatur, scripturas testificari, Moysemque scripsisse; panem esse vivum & cælestem, vitam æternam mundo præstantem; doctrina quam a Patre hausit esse admirabilem, atque insuperabilem; potestate condonandi peccata, in absoluta liberataque adultera, quod solius est Dei, insignem; beneficentia præstandi sanitates singularem; nullis Iudæorum machinis capi posse eum, quem Pater unice sanctificavit, & misit in mundum; mortuos fœtentes ac quatriduanos ad vitam revocare; acclamationem soli Deo exhiberi solitam, in solenni palmarum die suscipere; apostolis omnia quæ sibi illisque eventura erant, prædicere; diligentium mentibus ita illabi, ut in eis mansionem faciat; Spiritum sanctum discipulos confortantem, atque in credentium cordibus Christi gloriam testificantem, polliceri; sectatores suos sui visione felicitatem pariente coronare; incredibili patientia atque longanimitate, Iudæorum turpissimam sibi mortem inferentium impetus frangere; seipsum a mortuis gloriosum excitare; Spiritum sanctum peccata remittentem, suo flatu apostolis donare; ecclesiæ suæ curam Petro committere: nonne Christum, Dei esse Filium, atque illi homousion, evidentissimis invictissimisque rationibus ostendit? nonne doctissime & argutissime in calce euangelii concludit: (Ioan. 20.) *Hæc scripta sunt ut credatis, quoniam Iesus est filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*. Mitto quæ de futuræ ecclesiæ ætatibus, & variis ejus successibus in admiranda illa sua revelatione prodit, ut intelligamus nihil eorum, quæ a nascentis ecclesiæ primordiis hactenus gesta sunt, aut postmodum in extremum usque diem gerentur, dilectam illam & purissimam animam ignorasse.

Magna igitur ratione, & inter apostolos dilecti discipuli nomen habere dignus fuit, cui tanta revelata & patefacta sunt: & inter sancta quatuor illa animalia, aquilæ typum implet, dum & volatu amoris cæteros antecellit, & purgatissimis atque perspicacissimis mentis oculis, ad inaccessa & humanæ menti impervestigabilia deitatis arcana rimanda, spectanda, atque illis tradenda, excellenti privilegio admittitur.

Cum autem ea sit boni pulchrique nativa & genuina vis, ut contemplantium animos non aliter ac magnes ferrum ad se trahere soleat: cum Christus ipse, qui summum & absolutum est bonum, totiusque pulchritudinis fons perennis atque inexhaustus, menti Ioannis sese tam insigniter insinuaverit, atque ostenderit: continuo rapuit cor ejus ad se, & dulcissimi amoris sui potentia inebriavit, atque vulneravit. Hæc est enim natura amoris, ut amorem parere soleat, eumque vel ab invito exsculpere valeat. Quanta, quæso, bone Deus, amoris flamma cor Ioannis occupaverat? cujus gratiosissimum nomen certissimum amantis est indicium: cujus insignia facta, insignem erga Christum testificantur amorem: cujus verba, quæ certissimus cordis index in non fictis esse solent, nihil aliud spirant quam amorem: cujus familiaris sermo hic erat, filioli diligamus alterutrum: cujus euangelium miris modis

Anno Christi 1546.

modis dilectionis verbum subinde cum magna le- A gentium suavitate atque fructu inculcat: cujus prior catholica epistola unicum prædicandæ atque commendandæ caritatis scopum respicit; in qua tam alte de caritate philosophatur, ut eum ipsum esse amorem prodat: *Deus* (inquit) *caritas est, & qui manet in caritate, in Deo manet, & Deus in eo*: cujus denique minæ & reprehensiones nihil tam severe feriunt, ac odium fraternum: *Qui non diligit* (inquit) *manet in morte, & qui odit fratrem suum, homicida est*: certa ratione colligens, ab illo, tanquam peste quadam exitiali, omnium scelerum [illegible] facile proficisci.

1. Ioan. 4.

1. Ioan. 3.

Matth. 12. Luc. 6.

Quod si *ex abundantia cordis os loquitur*, & affectus dicentis ex sermone ejus metiendus est: tanti amoris magnitudinem vobis ipsis, patres, B æstimandam relinquo. Ego enim quantum assequi ingenio possum, nullam arbitor mentis cogitationem complecti, nullam orationis vehementiam, vel tenuem ejus particulam explicare posse. Quamobrem nos, quibus a longe potius rem hanc venerari, quam prope intueri datur, ipsi Christo atque Ioanni, in se comprehendendam prætermittentes, ab effectibus ipsis, quasi vestigiis quibusdam & conjecturis, amorem hunc tam insignem perscrutari, atque illum vobis proponere conabimur: si modo paucis prius vos admonuero, qua ratione doceamur omnes, quotquot Christo nomen in baptismo dedimus, C quod discipuli illius & dilecti sumus. Discipuli quidem, quod omnes illum unum de cælo donatum accepimus, & præceptorem & magistrum, ac jugiter per fidem nos instruentem habeamus: dilecti vero, quod nos singularibus gratiis ornaverit, exemerit a servitute peccati, emancipaverit a diaboli tyrannide, vindicaverit a multis tam imperiosis & pudendis dominis, quibus in Ægypto serviebamus; adoptaverit demum in nominis sui & hereditatis consortium.

Hæc autem cum omnium sint, potissimum tamen ad patres ecclesiarum spectant, quorum est ita esse Christi discipulos, ut meminerint se esse aliorum magistros: quibus propterea plura D mysteria regni Dei nosse datum est, ut se deamatos a Christo intelligentes, & ex amore ad pastorum dignitatem vocatos, amore Christi gregem pascant; amorem sincerum erga oves gerant; amorem, quæ plenitudo legis est, de cathedra doceant; amorem cum primis ab ovibus exigant; amorem erga personas servantes, vitia redarguant; amoris vexillum in omnibus suis studiis erigant: denique vita magis quam amore ovium privari, gloriosum ducant, memores divinæ sententiæ: *Bonus pastor animam suam ponit pro ovibus suis*. Vobis igitur, patres, qui com- E ponendis & sarciendis religionis gravissimis discordiis, in hanc legitimam & œcumenicam synodum convenistis, caritate ante omnia opus est, ut privatis commodis posthabitis, unius Christi, maximi pontificis, invictissimique imperatoris nostri gloriam, insanis dogmatibus, corruptisque ac perditis moribus nostris obscuratam, pene dixerim sepultam, atque adeo propter nos apud infideles male audientem, candido & puro animo quærentes, illustretis, atque propagetis; sponsæque suæ languenti atque sordescenti, pristinam valetudinem, primitivamque speciem ac venustatem restituatis. Redeat igitur per vos velut postliminio in Christi ecclesiam sanctissima illa atque invictissima Christi caritas, in qua una &

Ioan. 11.

dogmatum fidei puritas, & morum repurgatio, totiusque ecclesiæ sanitas atque renovatio consistit.

Sed redeo ad Ioannem, cujus eximium in Christum amorem ex familiari ejus sequela conjectare possumus. Cum enim ea quæ violenter amamus, non lentis gradibus, sed velocissimo quodam cursu, & quasi volatu, persequamur: unde sponsa dilecti amore vulnerata, apud Salomonem introducitur magno affectu, anxiisque desideriis sponsum suum quæritans, deque illo omnes percunctans: ad hunc modum Ioannes Christi manifestatione & amore tractus, tam promptum expeditumque se præstitit ad ejus sequelam, ut ad simplex ejus verbum, *sequere me*, relictis retibus & navi cum patre, sine ulla mora aut cunctatione secutus sit eum. Quam sequelam tam firmam individuamque servavit, ut nunquam a latere ejus aut viventis, aut morientis, aut suscitati, discessisse, & specialis ejus assumptio ut secreta cerneret, & præsentia ejus ad crucis horrendum supplicium, & factum consectandi suscitatum Christum, de quo hodie loquitur euangelium, manifestissime probant.

Quod sane nobilioris cujusdam & dignioris, quam animo & spiritu exhibuit, sequelæ, & per quam se verum Christi discipulum probavit, indubitatum argumentum fuit. Sequutus est enim Ioannes Christum, in intellectus perspicacia, in amoris vehementia, in puritate mentis, in corporis integritate, in jugi prædicationis ministerio, in frequentia signorum, in tenera & ad omnia sequaci ætate Deo dedicanda, in tolerandis cum gaudio contumeliis, in perferendis constanti animo mortis toties sibi intentatæ periculis.

Omnibus igitur Christum profitentibus, cum necessaria sit hæc sequela: illam tamen strictam & de prope præstare debent episcopi, ut dum oves pastorem suum subsequuntur, Christum ipsum pastorum omnium principem sequantur. Ad quam sequelam pastores omnes hodie Christus in Petro adhortatur, cum illi universis ovibus jam præfecto ait, *sequere me*, & iterum, *tu me sequere*. Verum proh dolor! quantum, & quam deplorandum malum est, cum pastor, vel principem tenebrarum satanam ducem habet; vel a longe cum Petro dominum sequitur! Quid est, quæso, patres sapientissimi, a longe sequi Christum? nisi formidare potius principum potentiam, quam illum qui solus animam potest mittere in gehennam: ecclesiæ suæ præsentiam subtrahentem, in aulis principum consenescere: videre lupum venientem, & vili animo fugere: non se ponere murum, cum sævit plaga, pro domo Israel, pusillanimitate ductum: talentum creditum in terra abscondere: moram faciente domino, percutere conservos & ancillas: edere, bibere, & inebriari: inferiores, ut longe sint a regno Dei, suo exemplo cogere: ignorare scripturas divinitus inspiratas: quasi contemptibile erubescere euangelizandi munus: denique ad mercenaria lucra spectare, ad delicias resolvi, ad laudes intumescere, ad inanes & leves injurias conturbari, ad ancillæ vocem Christum nescire, & pernegare. Date igitur operam, patres, ut Christum quamproxime sequamini: illiusque vestigia, certissimum salutis consequendæque immortalitatis iter præmonstrantia, teneatis. Nulla ratione ob depravatas quasdam viven-

ANNO CHRISTI 1546.

di consuetudines, a satana introductas & conservatas, a sequela domini, aut declinando, aut pedem referendo.

Quia vero admissi ad Christi sequelam, pluribus modis in ea, per imbecillitatem naturæ, culpam committimus: solet cælestis ille & benignissimus magister sincero illo amore, qui nescit arridere aut connivere malefactis nostris, suos interdum corripere. Examinat enim omnem filium, quem capit: & quos amat, arguit & castigat. Dilectus igitur Ioannes pluries prolabi, & humana pati permissus est: ut quod ex se erat agnoscens, quantum Christi gratiæ deberet, intelligeret.

Primo enim ambitionis morbo tangitur, & primas sedes in Christi regno cum fratre affectans, severa objurgatione repellitur: *Nescitis*, inquit, *quid petatis*. Deinde, invidiæ stimulis uritur, & zelo humano in quemdam dæmonia ejicientem, & Christum non sequentem, quasi pro domino agens, audit: *Nolite prohibere: qui enim non est adversum vos, pro vobis est*. Tertio in amarum vindictæ desiderium impingit, dum in Samaritanos quosdam, quod Christum noluissent accipere, indignatus dixit: *Vis dicamus, ut ignis descendat de cælo, & consumat illos, sicut & Helias fecit?* sed conversus dominus, ut vultu ipso plusquam verbis affectum illum vere carnalem comprimeret, illum cum fratre increpans, ait: *Nescitis cujus spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare.* Demum dum cum Petro & Iacobo fratre, tempore quo erat vigilandum, & orationi instandum, dormit, somnolentię arguitur: *Non potuistis*, inquit, *una hora vigilare mecum?* Verum hæc, patres, non tantum propter illum, sed etiam propter nos scripta esse censendum est. Dum enim in hoc mundo peregrini versamur, & continuis carnis, mundi, satanæ arietibus impetimur: succumbimus plerumque, manus damus, & in multis omnes offendimus. Quamobrem, quod majus dilectionis testimonium exhibere potest clementissimus pater, quam si nos jugiter admonere non desinat, paterno affectu corripiens nos doceat, *meliora esse vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis?*

Matth. 20. Luc. 9. Luc. 9. Ibid. Matth. 26. Prov. 27.

Cum ergo tentator ille nunquam dormiat, nunquam cesset, sed semper obambulet, quasi leo fame rugiens, captans & venans quem devoret: quatuor potissimum telis adversus eos, qui in Ioannis locum & dignitatem sufficiuntur, congreditur. Nam insatiabilem dominandi appetitum suggerit, dum ad altiora subsellia, ad pinguiora sacerdotia, ad sublimiora ecclesiarum fastigia, blanda, sed improba suggestione, anhelare facit. Hoc autem, quid aliud est, quam miro illius serpentis astu, primas sedes in Christi regno, quod est ecclesia, cum Ioanne ambire? Verum hic affectus multos, proh dolor! seducens, & præcipitans, magno animo a nobis repellendus est, sermonisque Christi memoria comprimendus. Nescimus enim quid petamus. Nescimus quam ardua periculosaque provincia sit, pro dignitate munus præstare apostolicum. Nescimus satanæ cogitationes, cujus opera quamplurimi in pinnam templi eriguntur, ut cum majori ignominia & graviori lapsu præcipites ruant.

Ex hoc ambitionis fonte prodit vicinum aliud & exitiale malum. Nempe malignus zelus & invidia, in confratres, & eos qui pari aut simili honore potiuntur contentio, ex qua pullulant odia, detractiones, murmurationes, fratrum contemptus, mutua contradicendi studia, controversiæ de amplioris potestatis jurisdictione, inanes & quasi pueriles æquandi aut superandi fratrem, in scientiæ, eloquentiæ, potentiæque ostentatione, conatus. Hæc autem perniciosissima pestis longissime abesse debet a Christiano pastore, qui Christum audit dicentem: *Quicumque voluerit inter vos major fieri, erit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus: sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis.* Boni ergo & non invidentis pastoris vox est, cum Mose dicere: *Quis tribuat, ut omnis populus prophetet, & det eis dominus spiritum suum?* & cum Paulo: *Quid enim dum omnimodo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur? & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.*

Matth. 20. Num. 11. Philip. 1.

Peccatur item a pastoribus, qui ignem de cælo descendere faciunt, dum potestatem ab agno mitissimo ad consolationem & ædificationem animarum acceptam, in tyrannidem convertunt, qua timeri magis ut principes, quam amari ut parentes volunt: qua dominari, quam ministrare, qua denique tonsores ovium, ne dicam deglubitores, magis esse quam pastores affectant. Vnde illæ populi querelæ, utinam non tam veræ, quam miseratione dignæ, quod oneribus opprimitur, facultatibus spoliatur, cordibus affligitur, & inopia verbi Dei cruciatur. Cum austeritate imperatur ei, & cum potentia, & ad quemvis undecunque quæsitum colorem gladius potestatis stringitur, & ad virgam cum gaudio venitur: quam tamen Paulus non nisi cum magno animi dolore multisque lacrymis, exemplo suo docet esse accipiendam. Dum enim Corinthios invitus punire cogitur, ita scribit: *Timeo ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos ex iis, qui non egerunt pœnitentiam, super immunditia, & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt.*

2. Cor. 12.

Vltimo in Ioanne dormientes reprehenduntur pastores qui non vigilant super custodias gregis, qui cum sibi ipsis indulgent, & magna diligentia cultum corporis, ventris saturitatem, proventuum incrementa, splendorem supellectilis, principum favores curant, quasi gravissimo quodam somno oppressi, non vident, quod in agro sibi colendo a domino dispensato, inimicus homo superseminat zizania: non advertunt quod agni a maligno oculo fascinantur, quod oves a lupo disperguntur, rapiuntur, mactantur, devorantur: quod arietes non solum lateribus & humeris in mutuum exitium impingant, sed, quod admirandum est, cornuum rebellione ipsos pastores petant. Vigilandum itaque vobis est, patres, & orationi vacandum, & divinam vocem, vos hodie adhortantem, ne ambitione pugnetis in Deum, invidia contendatis in pares, tyrannidem exerceatis in subditos, somnolentia indulgeatis vobis ipsis, benigne cum Ioanne suscipite: atque hos quatuor verissimos, & nocentissimos ecclesiæ hostes, de medio templi Dei, ubi turpius & potentius regnant, & cum majori & multorum exitio, vestra autoritate, vestrisque conciliis fugate, profligate, exterminate.

Sed quia non satis est ad digne fungendum apostolico munere, episcopum irreprehensibilem esse,

ANNO CHRISTI 1546.

esse, nisi idem etiam omni virtutum genere sit ornatus: expendite jam qua ratione Ioannes in magnis, quibus quamplurimi insolescere & ruere solent, fuerit examinatus. Probatur enim a dextris, dum solus super domini pectus recumbit, dum tertius introducitur ad suscitationem puellæ; & in monte, Christi transformati splendidam lucidissimamque faciem cernit: dum cum aliis duobus ad hortum admittitur, & singularis Christo morienti adsistit. Hæc sane maxima & ingentia in se sunt, sed mysteriis longe superiora. Nam quid aliud nobis hic super domini pectus recubitus significat, quam verum prælatum non habentem ubi caput reclinet, in solo Iesu pectore, atque in scripturis, quæ illius purissimum & candidissimum pectus referunt, quasi in tutissimo nido, & tranquillissimo portu posse quiescere? a quo uno & cordis munditiam, & amoris fomenta, & animarum zelum, & divinæ gloriæ sitim, & doctrinam pascendi, & arcanorum reserationem, & mundi contemptum, & robur constanter patiendi haurire valeat.

Porro cum pastores in scripturis nomen illud amplissimum angelorum habeant, quorum est juxta altissimam Dionysii Theologiam purgare inferiores, illuminare, atque perficere: sacerdos qui angelus domini exercituum est, in hoc se vocatum intelligat, ut plebem sibi commissam a scelerum sordibus & legis transgressionibus purget: & hoc est cum Ioanne puellæ suscitationi adsistere. Etsi enim Christus solus sit, qui in peccatis mortuos ad vitam revocet: vult tamen ad sapientiam suam & benignitatem commendandam, prælatum adhibere, qui sacramenti ministerio in re alioqui altissima sibi cooperetur: in cujus rei typum, suscitato a se Lazaro, adstantibus ministris dixit; *solvite illum, & sinite abire.* (Ioan. 11.) Debet etiam se ad docendum in eo loco positum intelligere, ut cuncta fidei mysteria aperiat, & patefaciat, ut ad hunc modum suos verbo & scripturis illuminando, ostendat se Christi gloriam in monte vidisse, & magnificam illam vocem & de nube delapsam, de Christi mysteriis & excellentia instruentem audivisse.

Denique ad eum spectat, solidiorem cibum suis jam mundatis atque instructis proponere, & ad perfectionis arcem eos adhortari, quæ maxime in patientia, quæ opus perfectum habet, consistit. Vnde perfectorum est illa vox: *Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus.* (Rom. 5.) Hoc ergo Ioannis & sui ordinis virorum est, durare in persecutionibus, & ad tolerantiam passionis, & crucis Christi imitationem suo exemplo inferiores permovere.

Verum posteaquam dominus suos probavit, illosque fideles invenit, supra longe majora constituere consuevit. Hinc est, quod fidelissimo Ioanni pretiosissimum & ingentem thesaurum vicinus morti de cruce committit, nempe matrem: cujus adventum tam ardentibus desideriis patres sitierunt, cujus præsentia exultat cælum, cujus nomen veretur infernus, cujus patrocinio fulcitur ecclesia, cujus memoria recreantur justi, & animantur peccatores. Committit, inquam, illi matrem, ut & vices Ioseph, ut creditur, jam defuncti, in custodia, obsequio, solatioque suppleret, & se illi in filium amantem, obsequentem, reverentem, illique opportune subvenientem, loco sui exhiberet. Quod tam singulare beneficium ille agnoscens, ex illa hora ad Christi imperium accepit illam in suam. Vobis etiam, patres, de cruce commissa est ecclesia, quam sanguine suo, sanguine, inquam, suo dominus acquisivit: & nisi vos surdos Christi voci & imperio exhibeatis, debet unusquisque vestrum illam in suam accipere, & non aliter erga eam se gerere, quam faceret obsequentissimus filius erga carissimam matrem.

Quod si semper necessarium fuit affectus & opera filiorum ecclesiæ impendere, nunc profecto nostri temporis ratio vehementer postulare videtur. Quando enim Christi ecclesia gravioribus odiis, magisque inveteratis impugnata fuit? aut quando plures hostes in suam perniciem magis juratos atque devotos perpessa fuit? Nam & multi ex his, qui pro ea stare videntur, illiusque dilectionem profitentur, non sincere & pure, sed ob emolumenta temporalia, ob honores, ob carnis commoda diligunt. Quando majori aut magis obstinata rebellione pugnatum est in eam, quam his nostris infelicissimis temporibus? quibus nescio si unquam fuerunt infeliciora. Nam divinæ leges perfricta fronte invertuntur, humana jura a sciolis quibusdam impudenti audacia abrogantur. Petri sedes antichristi regnum vocatur, sacrosancta conciliorum autoritas vilipenditur, sanctorum patrum doctrina conculcatur, ut judices illos in illam iniquorum vocem conspirasse: *Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus a nobis jugum ipsorum.* (Psal. 2.) Quando honori ecclesiæ magis fuit detractum? nam a multis filiis irreverenter contemnitur, gravissimis verborum injuriis cæditur, dentatis & satyricis calamis in eam scribitur: denique improbis & nefariis factis in ejus excidium undique curritur. Quando tandem magis a filiis suis, non solum non debitis subsidiis adjuta, sed etiam suis bonis spoliata fuit, quam deploranda hac nostra tempestate?

Quæ tanta flagitia & sacrilegia ab Aquilone, unde panditur omne malum, in eam commissa narrat, ut ea vobis commemorare, nonnisi cum magno animi dolore & horrore, valeam. Nempe ecclesiarum bona direpta, templa solo æquata, monasteria non solum suis proventibus & incolis destituta, sed etiam funditus eversa: sacerdotes Christi exsibilatos, Deo dicatas virgines sub specie matrimonii constupratas, colendas divorum imagines rejectas, venerandos martyrum cineres contemptos, sacrosanctum eucharistiæ sacramentum, tanto sæculorum consensu firmatum, plusquam satanico ausu explosum atque conculcatum. Et tam late pervagatum est hoc incendium, ut nullus fere in ecclesia Dei angulus intactus immunisque relictus sit. Vbi enim nunc inter eos qui catholici dicuntur, germanus ille populorum ad suos pastores amor? quos non secus ac lupos, ac tyrannos, horrent & aversantur. Vbi inferiorum obedientia? qui passim ac libere majoribus objectant: Medice, cura te ipsum: qui sine peccato est vestrum, primus in nos lapidem mittat: *Amice, ejice primum trabem de oculo tuo, & tunc perspicies ut educas festucam de oculo nostro.* (Matth. 7.) Vbi sacerdotii reverentia? usque adeo enim degeneravimus, ut facti simus in derisum omni populo, canticum illorum tota die. Vbi prompta illa & propensa plebium voluntas? quæ seipsas spoliabant, ut Christi ecclesias fundarent, ornarent, amplificarent. Periit profecto, periit.

Quare nimirum impossibile, est quæ a majoribus vestris in sudoribus, in vigiliis, in jejuniis atque lacrymis parta sunt, ea nunc in deliciis, in somnolentia, in crapulis, in luxu, atque pompa conservari. Doleo, patres, talem vobis ecclesiæ faciem

ANNO CHRISTI 1546.

faciem describere, sed cogit me justus zelus, & observantia, quam erga vos gero, ita loqui desiderantem, ut nisi de ecclesia actum esse velitis, ecclesiam ipsam in matrem accipiatis, sicut Ioannes matrem domini accepit in suam. Accepit, inquam, in suam, non in novercam, aut inimicam, ut hæretici & schismatici faciunt, qui & aperto Marte, & secretis cuniculis ejus excidium moliuntur: non in servam aut ancillam, ut ii faciunt qui duro jugo, minis imperio, virga ferrea, tyrannico terrore, illam miserabiliter opprimunt: non in pellicem, ut ii qui fornicario complexu illi copulantur; quales sunt, qui tantum quæ sua sunt quærentes, dignitates ecclesiasticas venantur: qui quid sit esse pastorem, ignorantes, apostolicum officium in his rebus externis situm esse putant, quibus improbi abundant, quibus latrones sunt divites, tyranni sunt formidabiles. Accipienda est ergo in venerandam matrem, in legitimam sponsam, cui sincerus amor debitum honorem atque oportuna subsidia pariens, propter Christum prompte & hilariter est exhibendus.

Quamobrem hic finem dicendi facio, si prius vos ut patres mihi observandissimos, obsecraverim obtestatusque fuerim, ut in ipsum Ioannem, quem in exemplar perfectissimum, & ut aquilam advolandum provocantem, vobis proposuimus, oculos vestros defigatis, exempla virtutum, quibus episcopi eminere debent, ab eo petentes. Si ergo ille puellæ suscitandæ adsistit, si in montem ascendit, si ad vigilandum & orandum in horto recipitur: ita & vos memores estote vocationis vestræ, ut sitis bonus odor Christi in omni loco, & quantum in vobis est, odor vitæ in vitam, non mortis in mortem. Ascendite in montem excelsum vos qui euangelizatis Sion: exaltate in fortitudine vocem vestram, curate, ut qui non sapiunt, sapiant; & qui sapiunt, non desipiant: & qui desipiunt, resipiscant. Vigilate, attendentes vobis & universo gregi, tanquam rationem severissimam de illo reddituri incorruptissimo atque inexorabili judici, sanguinemque ovium perditarum de manu speculatoris requirenti. Orate ut vigilantibus vobis, Christus vires addat, ut possitis cum ejus digito omnia adversa vincentes, quod gloriosissimû est & vere apostolicum, in tribulationibus pro ecclesia toleratis gloriari. Si tandem in fidem Ioannis traditur mater de cruce, ad hunc modum reputate sacrosanctæ synodo per Spiritum sanctum commissam esse ecclesiam, ut illam nunc mœrentem, & Christum quasi de novo in suis crucifixum cum dolore & luctu spectantem, in matrem vestram accipiatis; ut jacentem autoritatis vestræ brachiis erigatis; ut nutantem sincera fidei & dogmatum doctrina; tanquam firmissimæ columnæ fulciatis; ut ei egenti, subsidio sanctorum canonum, quibus collapsa reparentur, obliqua dirigantur, deformiaque reformentur, subveniatis; denique ut ei jugem vestram præsentiam atque operam exhibentes, hactenus pastoribus suis destitutam consolari, atque confortare possitis. Dixi.

Isa. 40.

VI.

IOANNIS BAPTISTÆ CAMPEGII Bononiensis, Majoricensium episcopi, oratio de religione tuenda, ad concilium Tridentinum.

QVod erat optandum, sanctissimi patres, & quod unum ad teterrimam pestem, per totum terrarum orbem diutius pervagatam, nec non ad invidiam nostri ordinis infamiamque sedandam maxime pertinebat: id, divino primum consilio, deinde summi pontificis, summique imperatoris pietate, studio, ac diligentia, datum atque oblatum videtur. Etenim pestifer ille serpens, cujus veneno jampridem tota fere Germania infecta erat, Britannia contabuerat; jam Italiam versus, cæterasque Christianas provincias, & nationes paulatim alas expanderat, ac bonam populi partem contagioso aspectu perniciosoque afflatu impune tabefecerat. Nos vero, qui populorum pastores, qui religionis propugnacula, qui reip. Christianæ firmamenta, quique adeo terrarum orbis lumina, splendoresque habebamur: hactenus impietati ludibrio fuimus, nec pietatis offensionem omnem vitavimus. Inveteravit enim jam, & penitus in mentibus hominum insedit opinio, populis quidem perniciosa, nobis vero admodum, quæ per universum fere orbem, omnium Christianorum sermone percrebuit, episcopos, atque pastores, non ut pastores jam, sed ut mercenarios, mercedem tantum spectare, sibi cavere, sua procurare, cætera negligere; irrumpant licet lupi, grassentur per ovile, necent, auferant, dum sibi cautum sit, pastores nihil ultra quærere, ne tantillum quidem oneris subire, si genium vel minima voluptatis parte sint defraudaturi.

Quæ sane voces, aliæque hujusmodi, utinam patres, ut falso, & a perditis passim hominibus jactabantur, ita in multorum animis locum ac sedem non obtinuissent. Etenim melius illi fortasse suæ saluti consuluissent, & nos, tanta apud bonos suspicione, apud improbos vero infamia, minime laboravissemus. Dicant enim, quæso, quantum temporis prætermissum est, ex quo hujusmodi pestis, ac flamma cœpit hominum animos pervagari, quin summorum pontificum vigilantia, invictissimi imperatoris pietate, pluribus amplissimorum cardinalium legationibus, episcoporum labore ac diligentia illi, loco ac tempore, pro viribus non sit occursum. Ac ni optima principum consilia, gravis semper reipublicæ fortuna interrupisset, quæ illorum animos a cœpto cursu, pulcherrimisque conatibus retardasset, & ad alias res primo quoque tempore capessendas revocasset: profecto talis morbus & incendium, eorum studio, virtute, ac procuratione penitus fuisset extinctum. Sed non plus illi omnes, quam una temporum perversitas, potuere.

Quarum rerum equidem multa, eaque præclara testimonia, patres, adducerem; quibus scilicet pontificibus, quibus temporibus, quibus locis, & quoties fuerit congregata synodus, quod unum remedium tantis malis adhiberi posse videbatur; quoties rursus, bellis sive gerendis, sive impendentibus, aut aliis quibusdam difficultatibus, eadem interrupta sit, atque impedita: ni vererer orationem meam dilatare, quæ infinita esse posset: atque etiam ut omnem prorsus occasionem in hac parte insolentius volitandi, ac insultandi vehementius devitem: præsertim cum vos ipsi, omnibus rerum omnium certissimi ac locupletissimi testes esse positis. Non enim, ut cætera omittam, semel aut iterum, sed persæpe e variis orbis partibus, maximis vestrum rerumque vestrarum incommodis, ac periculis convenistis.

Nunc vero ipsius summi pontificis, piissimique imperatoris egregia voluntas, singularisq; virtus, quibus non laudibus, quibusve honoribus decorandæ videntur? qui cû statim restituta synodo, multæ iterû tempestatû species, turbulentissimæq; armorû procellæ

procellæ toto propemodum orbe, terra marique excitatæ consurgerent, omnibus pro Christi ecclesia fluctuante pro nihilo habitis, frequentem illam religionis rem tractare, hoc agere, ad hoc tantum negotium incumbere, & volunt, ut par est, & jubent. Quippe eo rabies hæreticorum evasit, ut, nisi illis saltem hoc tempore obviam iretur, omnia ab eorum profanis latratibus, venenatisque morsibus discerpta fuissent, ac lacerata.

Venit igitur, patres, tempus jamdiu nobis expectatum atque exoptatum, & populo Christiano illuxit aliquando illa dies, de qua in orationis initio dixeram, & in qua, divino freti præsidio, & horum ipsorum principum auspiciis, studio ac diligentia hostes confundere, scissa dogmata resarcire, periclitanti ecclesiæ opem ferre, ejusdem auctoritatem prope intermortuam renovare, susceptam nobis maculam falso improborum judicio delere, existimationem nostram jampridem amissam gentibus & nationibus reconciliare; & errantes, lapsos, ac denique fractos & debilitatos piorum animos monere, erigere, & confirmare plane valeamus. Non est enim amplius, non est metuendum, mihi credite, patres, quin ea, quæ hujusmodi temporibus, rebus omnibus omissis, tam forti, tamque alacri animo cœpta sunt, per admirabilem prudentiam, conjunctosque eorumdem principum animos & voluntates, ad pulcherrimum exitum non perducantur; præsertim si illorum studium & diligentiam, vestra vigilantia, quemadmodum facitis, perpetua comes & socia consequatur.

Quæ quo pacto ad has res, & hoc potissimum tempore sit adhibenda, paucis expediam. non quo, patres, id vos ignorare arbitrer: neminem enim in hoc gravissimo pariter & sanctissimo consessu adesse intelligo, cujus summam prudentiam; & conjunctam cum pietate sapientiam non admirer: sed quoniam id mihi oneris impositum est, ut ex hoc loco apud ornatissimos, eosdemque doctissimos viros, verba faciam. Quod etsi longe vires meas exuperare sentio, tum propter rei magnitudinem, & hujus auctoritatem loci, tum etiam propter imbecillitatem ingenii, & nullam prorsus ad agendum facultatem, cum mihi ipsi semper persuaserim nihil huc, nisi perfectum ingenio, atque elaboratum industria afferri oportere: tamen ne id quod semel suscepi, propter animi infirmitatem videar omnino deponere, expectationemque vestram oratione mea diutius suspensam tenere, de hac eadem vigilantia pauca & breviter dicere aggrediar; cum nullum aliud argumentum in mentem venire potuerit, quod pro loci, temporis, personarumque dignitate, commodius a me possit tractari. Quæ dum persequor, quæso vos, amplissimi patres, pro humanitate vestra, quæ summa est, ut quemadmodum hactenus fecistis, me benigne attenteque audiatis.

Equidem, patres, cum universam rem animo complector, onusque nostrum mecum diligentius ipse considero, non eadem mihi videtur nostra, ac cæterorum principum ratio. Quamvis enim unaquæque potestas, ut ait apostolus, a Deo sit constituta: non tamen omnes in eadem arena versamur. Illi enim terrena, nos cælestia; illi fluxas, & momentaneas, nos stabiles & sempiternas opes; illi corporum, nos animorum salutem; illi denique parum fortasse, nos maxime necessaria populis procuramus. Elaborandum est igitur, patres, & ex eo omnes industriæ nostræ nervi sunt adhibendi, quod in primis præstare debemus, ut quanto uberiora, splendidiora, Deoque optimo maximo gratiora cæteris omnibus sunt hæc, tanto majori cum diligentia hoc tempore, hoc, inquam, tempore peropportuno, & maxime omnium necessario, a nobis rite atque integre administrentur. Etenim si illa iis artibus facile retinentur, quibus initio parta sunt; sunt autem parta multorum hominum studiis & laboribus: quid de his existimandum est, patres, quæ unius tantum & Dei & hominis nocturnis diurnisque vigiliis, immensis sudoribus & cruciatibus, atque adeo preciosissimo sanguine de sævissimi hostis manibus sunt extorta?

Illud præterea, patres, in mentem venit, principes ipsos partis opibus & imperiis, & cæsis ac fugatis hostibus, omnia pacata, omnia tranquilla possidere; mœnibus præterea præsidiisque circummunitos neminem amplius formidare. Nobis vero infirmis atque imbecillis, & cum hoste munitissimo ac sempiterno dimicantibus, semper in stationibus, in excubiis, in armis, in laboribus degendum est: ne leo ille rugiens, qui semper circuit, semper explorat, semper aliqua in incautos excogitat stratagemata, ovem aliquam, non auro, neque argento, sed, ut paulo ante dicebam, preciosissimo sanguine redemptam, devoret.

Illud etiam, patres, præ oculis semper habendum censeo, nos esse a Deo constitutos terræ salem, mundi lumina, civitates supra montem positas, atque in omnium conspectu, in omnium ore versari; abolito sale, omnia insipida remanere, extincta luce, statim tenebras oboriri; ruente civitate, cæteras opes in eamdem ruinam trahi. Patiemur igitur, patres, Dei ecclesiam, Christi sponsam, Spiritus sancti domicilium, apostolorum ædificium, communem matrem, tanto excidio, oscitantia nostra desidiaque, corruere? Absit, patres, ut talentum illud nostræ fidei abeunte domino commissum, terra inutiliter abditum, nostra pereat socordia, ne redeunte domino, & rationem ab oscitantibus exposcente, in exteriores tenebras conjiciamur. Ethnicus ille poeta, patres, dum universæ Græciæ imperatorem pro una muliere, & eadem adultera, bellum gerentem inducit, figmentis quibusdam admonet, illi, cujus consilio omnia nituntur, & cui totius exercitus salus commissa est, semper esse vigilandum. Nos autem, quibus verum illud, atque divinum oraculum perpetuam pollicetur beatitudinem, si, ut frugi servos decet, etsi prima, etsi secunda vigilia venerit dominus, invenerit vigilantes: his temporibus bellum pro aris & focis gerendo dormiemus? aut muliercularum more compressis manibus totum diem sedentes otiabimur? minime, patres, minime inquam: at illud potius meminerimus, hunc illum nobis peroptatum illuxisse diem, quo, si viri erimus, & plane viri, sicut esse debemus, sublata humeris cruce, Christi sanguine insigniti, fidei lorica induti, ac sanæ doctrinæ gladio præcincti, ejus ecclesiæ nos acerrimos propugnatores habeamus, ut demum victis, ac spoliatis hostibus, non Iovis, sed veri Dei templa, non Romana, sed cælestia capitolia triumphantes ascendere valeamus.

Nitendum est etiam, patres, in quo vigilandum, laborandum, sudandum omnino nobis est, si vigilantissimi pastoris officium atque partes omnes sustinere volumus, ut patientiam, perseverantiam, animi magnitudinem, & caritatem supremi pastoris, qui se nobis, tanquam speciosissimum exemplar semper, & in singulis quibusque actionibus imitandum proposuit, quoad ejus fieri possit

possit, imitemur. Quod etsi arduum, & longe omnium difficillimum est : tamen in rebus præclarissimis, & humanas vires excedentibus, prima sequendo, semper honestissimum fuit, & habitum est, in secundis, tertiisque consistere; id, quod nobis, eo præsertim auspice & adjutore, poterit aliqua ex parte contingere; si pro Dei gloria, & populorum salute conservanda, ipsius vestigiis insistentes, vitam ipsam & sanguinem, nedum cætera omnia, cum usus venerit, profundere non dubitaverimus : si præsertim hoc tempore, rebus omnibus confusis ac perturbatis, & ventis quibusdam reflantibus, animo non defecerimus, sed in Christi causa defendenda, quantum in nobis fuerit, perstiterimus. Quam si per ipsorum temporum, vel hominum quorumdam malitiam, B tueri non dabitur; opprimi nos onere officii potius eligamus, quam tam piam, tam sanctam, tam salutarem, tam illustrem provinciam sustinendam, nobis impositam, & alias quidem sæpe sustentatam, aut propter perfidiam abjicere, aut propter ignaviam deserere. Si demum nostra consilia & cogitationes omnes, ad augendam religionem, moresque instaurandos retulerimus, & in mediis tenebris, fluctibus, ac tempestatibus, in Christum semper, tanquam in cynosuram, intuiti fuerimus; quicquid deinde evenerit, forti, constantique animo toleraturi, & nobiscum præclarissime actum existimaturi, si digni habiti fuerimus pro Christi gloria probra & contumelias pati.

Hæc est illa patientia, quam veri imitatores Christi, tanquam munitissimum clypeum contra quoscumque mundi ictus objicere consueverunt; hæc illa perseverantia, quæ a nobis exigitur, & quam rerum præsens status, & temporum ratio maxime requirit; hæc animi altitudo est, & tranquillitas, quæ in Christianis hominibus, & potissimum in episcopis, inesse debet; hæc denique est illa cæterarum omnium virtutum regina caritas, quam nobis Christus servator noster cælos ascensurus veluti ex testamento reliquit, maximeque omnium commendavit.

Ægrotat, patres, totum reipublicæ corpus, & eo genere morbi, ac gravitate, mihi credite, ægrotat, ut nisi in medicinis faciendis peritia & diligentia vestra maxime apparuerit, ejus salus in maximum periculum, & extremum pene discrimen, sit adducta. Omnia enim, quæ pro illius incolumitate, conservatione, ac salute, summa præpotentis Dei nostri benignitate illi data ac donata sunt, ab istis novis atque eruditis magistris aut omnino tolluntur, aut pro maxime dubiis relinquuntur; ita ut veritati vanitas, medicinæ venenum, rebus salutaribus mortifera omnia plane successisse videantur. Tanta, pro dolor! mentibus humanis per eosdem offusa est caligo. Et quidem cæteris istorum vitiis ac peccatis ita moveor, ut ea reprehendenda tantum existimem : hic vero tanto dolore afficior, ut non queam satis, neque miseram temporum nostrorum conditionem deplorare, neque hujus negotii, quod tractamus, rationem fortunamque miserari.

Sed omittamus querelas, ne oratio nostra ab eo, quod instituimus, aliena esse videatur : & illuc revertamur, ut diligenter attendamus qua cura, quo studio, quanto animi fervore in eam provinciam nobis incumbendum sit, in qua præcipue de animabus agitur, nec illis quidem paucis, sed de his omnibus, quæ in toto terrarum orbe & sunt, & in posterum sunt futuræ, pro quibus

A Christus ipse Deus & homo, mori, & extrema quæque supplicia pati voluit : a cujus quidem præsidio cum ipsæ discedunt, vos proximos habent, vos sibi propugnacula, vos munimenta, vos duces, vos milites, vos patres, vos pene Deos reputant. Quod si nos orarent, atque obsecrarent, ut suis incommodis, necessitatibus, saluti denique in tanta præsertim rerum omnium suarum perturbatione, ne dicam desperatione, consuleremus : quid aut illis honeste respondere possemus, aut pro earum miseriis sive tollendis, sive sublevandis facere, nisi ut nos fidemque nostram implorent? Adsunt, & implorant : neque solum implorant, verum etiam vehementer efflagitant.

Fingite cogitationibus vestris, liberæ enim B sunt cogitationes nostræ, eas hic sordidatas adesse, nosque veluti suorum ulcerum, atque ægritudinum medicos & curatores peritissimos huc adductos intueri, & sæpe ac sæpius appellare; summoque & incredibili pene desiderio teneri progressum atque exitum hujus concilii videndi, in quo uno totam spem suæ salutis atque incolumitatis positam & collocatam esse intelligunt. Possumus, amplissimi patres, illis egregie admodum operam nostram navare, possumus : omnia enim quæ ad hanc rem spectare videntur, prompta sunt & parata; tempus, locus, patrum frequentia, principum fere omnium unanimis con- C sensus præsto nobis sunt, neque ullum auxilium adventitium expectandum amplius, aut expetendum videtur. Quod si a vobis destituantur, id quod vix in mentem cujusquam venire, aut cadere potest : quo infelices confugiant, quemve portum suæ miseræ atque jactatæ fortunæ huc atque illuc fluctuantes invenire possint, aut quo se vertant, amplius non habent : nullumque periculum adeo grave inveniri, aut excogitari poterit, ad quod, tanquam ad scopulum, eas detrudi aliquando non sit necesse.

Quare perpetua illa vigilantia, quam civitatibus, quibus præfecti estis, debetis, facite, patres, ut hoc potissimum tempore toti terrarum D orbi illucescat; perficite, ut quam de vobis Christiani homines conceperunt, non eos frustretur opinio; mementote etiam, & sæpe ac sæpius in mentes vestras revocate, quæ præmia vivo Dei omnipotentis oraculo Christum intrepide confitentibus sint statuta; quæve rursus eos supplicia maneant, qui vel opes, vel gloriam, vel propriam salutem, sacrosancto illius nomini anteponant. Sit clarum illud Nicænum concilium, patres, quo horrenda Arianorum rabies sedata est : ornetur eximia laude Constantinopolitanum, quo impia Macedonicorum sententia fuit damnata : habeatur egregium Ephesinum, quod ingentem E Nestorianorum flammam extinxit : anteponatur his Calchedonense, quo pertinax Eutychianorum perversitas est debellata : cætera item in æterna gloria sint, quibus diversæ diversis temporibus oborientes hæreses, sunt radicitus extirpatæ. Erit profecto inter horum laudes aliquid loci vestræ gloriæ, si non unam, aut alteram, sed tot ac tantas recentium hæreticorum hæreses atque monstra, vestris sanctissimis decretis, tanquam fortibus & fulgentibus armis, de medio funditus sustuleritis : quanquam omnis honor & gloria principi, atque omnium bonorum auctori Deo, sit tribuenda, qui per vos ecclesiæ suæ consultum esse voluerit.

Quæ cum ita sint, patres, primum totius reipublicæ Christianæ causa, qua secundum Deum nulla res cui-

res cuiquam potior esse debet; deinde pro vestra summa & nobis cognita pietate; pro mea item, quam communem vobiscum habeo, autoritate vos hortor, pro magnitudine imminentis periculi obtestor, ut otio, ut paci, ut omnium saluti consulatis, atque ea in præsenti futurisque consessibus Spiritus sancti favore diligenter, ut instituistis, & fortiter decernatis, quæ vobis honesta, reipublicæ salutaria, Deo optimo maximo gloriosa sint futura.

Te vero, beatissime Paule, te inquam sapientissimum, & singulari quadam electione electum apostolum appello: id quod tacito quodam animi sensu, & cogitatione universa hæc sacrosancta synodus facit: atque ego illius nomine supplex, humique prostratus, quanta maxima possum animi & vocis contentione abs te peto, & flagito, ut quemadmodum hujusmodi die admirabili atque extraordinaria Dei virtute, & misericordia effectum est, ut ex Saulo Paulus, ex impio pius, ex atrocissimo Christiani nominis hoste acerrimus ejusdem propugnator & propagator evaderes; ita piissimis tuis, efficacissimisque precibus hodierna die, atque hoc ipso temporis puncto, quo loquor, eamdem plane virtutem, & misericordiam omnibus rebellibus, obstinatis, atque in suis pravis opinionibus & hæresibus obfirmatis animis impetrare contendas: quandoquidem ea omnia, quæ humana ratione & sapientia inveniri aut excogitari hactenus potuerunt, nihil, aut certe parum admodum profecere. Quod si per te impetratum fuerit, non tu quidem beatior eris, & sanctior; neque enim esse potes, qui nunc es & beatissimus, & sanctissimus: sed certe nomen tuum illustrius & majori quadam celebritate quam antea in omnium gentium ac populorum sermonibus & mentibus semper hærebit: siquidem ex tali beneficio non minorem utilitatem universus orbis sentiet ac percipiet, quam olim, dum in terris pro Christo legatione fungereris, ex tuis gravibus ac vehementibus concionibus idem senserit atque perceperit: nisi forte majus sit populis patefacere viam ad felicitatem, quam curare, ut qui a vera religione defecerint, rursus resipiscant, & in rectam salutis semitam revertantur. Hoc iterum abs te, non sua commoda procurantes, non privatas injurias ulcisci quærentes, non regni, aut alicujus potentiæ appetentes, postulant; sed hi qui laudem, ac gloriam Dei tuendam, & conservandam susceperunt; hi qui rerum omnium sibi carissimarum obliti, maria & terras, ad tui exemplum difficillimis temporibus pertranseuntes, huc religionis constituendæ gratia confluxere; hi denique qui nihil aliud cogitant, nihil agunt, nihil moliuntur, nihil magis in optatis habent, quam ut idem sentiant omnes, idem dicant, idem velint, ac inter ipsos nullum prorsus schisma reperiatur; ita ut caritatem maxime amplexantes, & in vera fide ac religione, ea qua decet pietate ac constantia, perseverantes, tandem in Christo, cum Christo, & per Christum in die domini salvi fiant. Dixi.

VII.

LUDOVICI MAIORANI GRAVINATIS, canonici ordinis Lateranensis, de optimo reipublicæ statu oratio, missa ad patres in concilio Tridentino.

[Pars prima de utilitate & necessitate concilio-]

SI unquam regnorum moderatoribus necessaria fuit in rebus dubiis providentia, & præstans quoddam animi robur, ne populorum suorum salus adversariorum incursione periclitaretur, atque ne provinciarum suarum jura hostili gladio violA rentur: nunc profecto nunc, proceres sacri, qui habenas rerum tenetis, & a quorum sacro & divino nutu cæteri omnes Christiani principes pendent: nunc, inquam, vobis necessario tantis Europæ incommodis & detrimentis obviam eundum est, atque etiam nunc est vobis tantopere afflictis & profligatis Romani imperii rebus invicto & excellentissimo animo tandem serio consulendum. Cadens enim Christiana respublica, cadensque vera religio, quæ etiam apud tot Christiani nominis urbes, atque provincias, intestinis dissidiis tam indigne labefactata est, atque convulsa, indiget vestra ope, indiget vestro & consilio & auxilio, patres: & usque adeo indiget, ut si vos mature non opitulemini utrique, & hanc in aliquam contaminatam B superstitionem, & illam ad summum interitum ruere necesse sit. Amplissimum orientis imperium corruit, Turcarum & Barbarorum insidiis tam fœde Christianis principibus ereptum. Opulentissimum Pannoniæ regnum, totius olim Christianæ religionis firmissimum propugnaculum, hac nostra tempestate simili casu fractum est, & comminutum. Germania fere universa novam sacrorum rationem suscitavit, novum morem, novam consuetudinem in rempublicam induxit. Britannia pariter omnis e sinu gremioque sacrosanctæ communis parentis ecclesiæ bis abstracta est: Helvetiorum C tot pagi, & ab antiqua patrum institutione, & a republica desciverunt: ipsa etiam Gallia, quæ alias semper fuit alumna & nutrix veræ pietatis, de commutandis sacris, novandisque divinæ religionis cæremoniis, proximis superioribus diebus, ut scitis, turbulenter tumultuata est, & tumultuatur. In reliquum denique Christianum orbem, quæ vitiosæ & corruptæ consuetudines, qui pessimi & teterrimi mores non irrepserunt? Instat præterea communis hostis, instat orientis tyrannus: instat, inquam, nobis jamdudum, magna ex parte ad Africæ syrtes disjecta & capta classe victis & perturbatis, nullaque ex parte nobis ipsis constantibus. Quamobrem, patres, indiget vestra ope, & mature, ut dixi, Christiana respublica. Usquequaque enim D & externis hostibus & domesticis laborat, ingravescitque in dies non modo externum, sed etiam intestinum & domesticum malum. Ad quos confugiat, a quibus auxilium petat, quos appellet, quorum fidem imploret Christiani populi grex, nullos habet, nisi vos, quos huic præcipuo & unico muneri voluit Deus esse præpositos, videlicet, illum pascere ac tueri: siquidem vos estis in terris signiferi, & duces populi Dei: vobis in primis divinitus delatæ atque concreditæ sunt præfecturæ totius orbis. Vestrum est explorare, constituere, atque præscribere, quid reipublicæ, quid communi utilitati expediat: cæteris piis omnibus fas est obE temperare, jussa capessere, dicto audientes esse. Vos posuit dominus custodes, & conservatores civitatis sanctæ: vos dedit Deus speculatores domui Israel. Quare e manibus duntaxat vestris occisorum animas requiret: quia prospexistis insidias, gladiumque adventantem, & non insonuistis buccina, & signum e specula non dedistis, ut populus custodiret se.

[rum, præsertim autem hujus Tridentini hoc turbulentissimo tempore.]

[Tantis Christianæ reip. detrimentis addi potest recens Cypri, & Golettanæ arcis, ac Tunetani propugnaculi jactura.]

Unusquisq; vestrum per se, nullo adjuvante, quodammodo certe poterat quondam tetræ & immanis belluæ, cęterarumque ferarum impetum atq; ferociam perhorrescere, de sua quisque incolumitate esse solicitus, gregem sine præsidio relinquere direptionibus, in fugam sese conjicere, terga dare. Nunc autem in tanta lectissimorum pastorum, sacratissimorumque procerum frequentia, in tot du-

cum sapientissimorum, fortissimorumque virorum A centuriis, quo minus una omnes justitiæ & pietatis arma capiatis, nulla amplius excusatio vobis universis jure reliqua esse potest: præsertim cum de vobis præpotens verbum illud, omnipotens sermo Dei, divina veritas, princeps omnium Christus dixerit: *Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.*

Matth. 1.

Aucta est, patres, summe Christiana respublica, per universum prope orbem radices egit, & propagata est: nullis Barbarorum excursionibus vastabatur, aut vexabatur tunc, cum sacrorum antistites, tunc, cum divinæ religionis cultores & moderatores, de pace, de moribus, de communi salute, de- B que optimo statu reipublicæ, una sæpe ac sæpius consultabant. Nunc autem quid mirum, si & foris, & domi, tot contumeliis operitur, tot calamitatibus opprimitur respublica, cum publicæ illæ seniorum animadversiones, cum communia illa veterum & prudentium hominum consulta, cum catholica, quæ dicuntur & œcumenica patrum concilia, tot jam annos, tot jam sæcula conticuerint, intercapedinem consultandi fecerint, sint intermissa?

Exoriebantur & olim quidem, atque etiam insurgebant quandoque turbulenti homines, adstipulatores & defensores novarum sententiarum, ut Christianam disciplinam, ut majorum instituta commutarent, atque convellerent: at statim sedabantur eorum seditiones, actutum coercebatur eo- C rum temeritas, confestim eorum audacia frangebatur, illico eorum conatus comprimebantur, protinus, repente, e vestigio opprimebantur: quia hoc erat illis sapientissimis patribus nostris præcipuum studium, hæc præcipua cogitatio, quamprimum sacros Christiani imperii præfectos unum in locum congregare, omnium ordinum conventum agere. Seniores sententiam suam de republica singuli dicebant, quodque assensione omnium vel plurimorum comprobatum erat, id firmum, & in perpetuum ratum omnes habebant. Hoc quidem certe pacto, quos de stimulatoribus, & concitatoribus seditionum, quos de commentitiæ religionis interpretibus, Christiana respublica non egit triumphos? quæ lapsa morum disciplina in antiquum D statum, in pristinam dignitatem non est restituta? quos potentissimos hostes, & domesticos, & externos, non expugnavit, non prostravit, non exterminavit? Vtinam, patres, & apud nos non tam raro, sed more majorum frequenter & assidue in communi concilio de communi salute, ac de publicis rebus decretum esset: quandoquidem in præsentia & levium, seditiosorumque fratrum invidia, & externorum hostium vi & tyrannide fortassis non tantopere laboraremus.

Verum inter has tragœdias, inter hæc incommoda, quæ certe maxima sunt, gratias quoque agamus maximas summo procreatori & principi omnium E Deo: quia respexit nunc tandem Israel puerum suum recordatus misericordiæ suæ. Iniistis enim tandem, vel initum quondam, nunc tandem divini numinis beneficio absolvere contenditis hoc generale & summum, toties interruptum Tridentinum concilium. Summum, inquam, & generale: quandoquidem in eo, non de salute tantummodo sociorum, non de propellendis tantummodo hominum injuriis, non de una tantummodo seditione sedanda, verum etiam de fratrum nostrorum, atque de propria animorum & corporum incolumitate & salute, verum etiam de summa rerum agendum est.

Singulis enim ætatibus, etsi aliqua magna & turbulenta discordiarum & seditionum tempestate jactatam fuisse Petri naviculam inficias certe iri non possit: attamen, vera ut fateamur, imbres, nimbi, procellæ illæ, haudquaquam fuerunt ejusmodi, ut navim cursum suum tenentem impedirent, miserrimum ut naufragium, extremam ut calamitatem minitarentur. Nunc autem longe plurima eidem adversa atque infesta sunt. Etenim turbinibus, turbulentissimisque tempestatibus, tonitruis, fulminibusque undique quatitur, atque agitatur Christianum navigium, omniaque vim & mortem usquequaque intentant. Ex altera enim parte nonnullorum imperitorum remigum pertinacia, cæremoniarum & mysteriorum prope omnium remi fracti sunt; ex altera vero quibus depravatæ disciplinæ fluctibus, quibus morum perditissimorum præruptis aquarum montibus non operitur, obruiturque? Quique præterea tantarum alluvionum & fœditatum sentinam exhauriat, ne unus quidem esse videtur. Quotquot etiam navim hanc conscenderunt, ad unum omnes, stomachi fastidio laborant, nauseant, alacri & erecto animo esse nequeunt, usquequaque mœrore afflicti sunt, & profligati, ut perditi sese huc & illuc objiciunt, & prosternunt: omnia denique perturbata atque confusa sunt. Nusquam consilio, nusquam pietati, nusquam saluti locus est, nisi hic apud vos, patres, qui sedetis in puppi, qui clavum Christiani imperii tenetis, qui gubernacula totius Christianæ reipublicæ tractatis. Sed quia, ut dixit eruditissimus ille, etiam summi gubernatores in magnis tempestatibus nonnumquam a vectoribus admoneri solent: idcirco vos, optimi & sapientissimi patres, obsecro atque obtestor, ut quæ ipse qui vobiscum in eadem navi sum, iisdem fluctibus, eadem tempestate quatior; quæ, inquam, ipse de republica, de communi salute, de religione hisce chartis, quasi quibusdam internuntiis, vobiscum acturus sum, æqui bonique faciatis: atque etiam pro vestra in rempublicam diligentia, proque admirabili vestra sapientia, & prudentia, pro vestra quoque mansuetudine & humanitate, proue magnitudine periculi, attente bonaque cum venia audire, & considerare ne gravemini: præsertim cum me ad id sanctissimum munus obeundum sola reipublicæ caritas impulerit: præsertim cum ipse non ad conciliandā mihi hominum gratiam, sed concitatus duntaxat studio pietatis & veritatis, vobis hunc animi mei sensum exprimere, meam hanc de religione sententiam dicere, instituerim: præsertim cum non multa & innumerabilia, ut rhetores solent, ad inanem ingenii eloquentiæve ostentationem, sed perpauca quædam & necessaria, ut pios homines, & simplicis veritatis amatores decet, atque ut hujus loci, & horum temporum turbulentissimorum ratio exigere videtur, sim commemoraturus: præsertim cum non ad unum, non ad paucos, sed ad universos, deque multorum atque universorum incolumitate & libertate verba facturus sim: præsertim denique cum non præceptis, non institutis, non præscriptis, sed fraternis tantummodo precibus & obsecrationibus, sed Christiana tantummodo admonitione, atque hortatione vobiscum sim acturus: in cujus admonitionis atque hortationis initio hoc in primis occurrit, nimirum, ut percuncter (date mihi, quæso hanc veniam, patres) ut sciscitер, ut quæram ex vobis:

Cic Philippic 7.

Primum, quinam estis vos?

Deinde, quamobrem isto convenistis?

Postremo, quis vos misit?

Hæc

Pars secunda de corruptelis extirpandis deque lapsa morum disciplina in pristinum statum restituenda.

Hæc tria duntaxat sunt, patres, quæ a vobis hac in causa summatim exquiram: & quidem ad id de quo primo quærebatur, videlicet, quinam estis vos? Num aliud, quã hujusmodi responsum dare poteritis? Nempe quod estis proceres sacri, regale sacerdotium, gens sancta, genus electum, custodes vineæ domini, sal terræ, lux mundi, duces cæcorum, pastores animarum, & ejusdẽ generis reliqua? Non profecto: etenim estis. At cum sitis tales, nonne par est, nonne æquum est tandem, his præsertim temporibus, munus vestrum agnoscere, atque exequi? Si quidem, ut Dei virtus & sapientia Christi testatur; *non potest civitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* Hoc, si vera fateri volumus, hoc potissimum fuit causæ, cur hoc nostro sæculo effusæ sint tot tenebræ, & cæcæ nubes, Christianæ reipublicæ, quia lucernæ domus domini, quarum splendor omnibus lucere debebat, sub modio fuerunt: quia lampades sanctuarii, magna ex parte ministrorum incuria, obscura caligine tectæ sunt: quia publicæ religionis ministri, qui sacrorum antistites, amoverunt candelabrum Dei de loco suo, & dilexerunt, nescio quo fato, & occulto Dei judicio, magis tenebras, quam lucem: quia vehementer quidam cupiditatum & ambitionum quasi venti, per fenestras templi in sancta sanctorum irrumpentes, ad unum fere omnia vere pietatis lumina extinxerunt.

Matth. 5.

Metiamur, quæso, hæc nostra tempora ex antiquis: & conferamus, obsecro, præsentem Christianæ reipublicæ & religionis statum, atque hujus temporis vivendi morem, cum priscis & heroicis fidei & religionis nostræ temporibus. Proh dolor! nonne vinea electa domini exercituum conversa est in pravum? nonne pro uvis labruscas protulit? nunquid non vastata est maceria ejus? nonne tota die direptionibus patefacta est, atque exposita? numquid non videmiant eam omnes qui prætergrediuntur viam? vel num non vastavit eam aper de sylva? aut numquid singularis ferus non depastus est eam? Conversa est, conversa est, majori ex parte omnis Christianæ disciplinæ ratio: immutata est universa fere totius Christianæ reipublicæ facies, vis moribus undique facta est: cuncti e recta patrum consuetudine recessimus, ruuntque in dies in pejus omnia: usque adeo ut non modo ægrota, sed prope de sperata videatur esse Christiana respublica. Neque aliud reliquum his tot incommodis remedium arbitror, patres, nisi ut ex quibus rebus rempublicã maxime laborare prospicitis, iis etiam maxime medicinam faciatis: nisi ut unde inflicta & imposita sunt vulnera reipublicæ, indidem etiam medicamenta salutaria promantur.

Hierem. *Isaia. 5.* *Ps. 79.*

Quamobrẽ in hoc in primis est bonis omnibus in hoc sacro consessu omni ope & opera elaborandum atque enitendum, patres; nempe ut lucernæ domus domini, quæ tandiu tot crassis tetrisque circumfusæ & occultatæ tenebris latuerant, tandem aliquando in medium proferantur, inque oculis omnium collocentur, ut vere luceant omnibus, qui in domo sunt. Quo autem pacto lucernæ istæ sacræ, qui estis vos (vos enim æternæ lucis & sũmi luminis similitudinem quandam speciemq; in terris geritis) vere lucere poterunt omnibus, qui in domo sunt? Ipse equidem hanc unam duntaxat superesse rationem perspicio, hanc viam unicam, hoc est, ut unusquisq; nostrum separatim, & omnes una diligenter memoria repetamus, & ante oculos nostros ponamus exẽpla majorum: nimirum quibus artibus hoc sacrum imperium, qua disciplina hanc sanctam rẽpublicam fundaverunt. Iisdem enim institutis, quibus parta est & aucta, & non aliis, retineri & conservari potest Christiana majestas. Quid igitur majores nostri, patres nostri, heroes nostri, a quibus nos tandem degeneravimus, quorum veteres laudes nostris facinoribus obtrivimus, quibus dedecori sumus: quid, inquam, illi sanctissimi viri, Deoque tam cari & accepti homines in instituenda atque in excolenda vinea domini moliti sunt? quid fecerunt? non aliud quidem, nisi hoc unum: nempe, ut non quæ sua erant, quærerent; sed quæ Iesu Christi. Hoc erat illis unicum studium, quomodo non hominibus, sed uni Deo placerent. Non honores, sed labores; non dominatum, sed dominum quæritabant. Erant tyranni animorum, non hominum; non divitiarum, sed animarum erant episcopi. Affluebant & ipsi certe divitiis, attamen vitiis omnibus carebant: meritis, non opibus; moribus, non vestibus placebãt: non equos & canes, sed egenos & inopes alebant: non tantum præferebant sanctitatis speciem, sed vere erant *ministri Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*: sedebant quidem in cathedra, regalique solio; sed Deo, sed cælitibus semper assistebant: errantibus veritatis viã, proximis suis lucis exempla ministrabant: pascebant gregem domini, non semetipsos: erant vere pastores, non mercenarii: lacte quidem & carne vescebantur, & quidem lanis operiebantur; at quod infirmum, abjectum, & semivivum, alligabant, excitabant, reducebant. Oves domini non erant in montibus errantes, grex Christi in tuto locatus erat, optimorum custodum præsidio munitus. Erant non modo successores in regno Christi, verum etiam amatores, imitatores, & æmulatores Christianæ pietatis: denique ministrabant, non imperitabant. Hinc factum est, ut ipse quoque summus præfectus orbis Romanus pontifex, servus servorum Dei diceretur. His artibus, his moribus, his institutis, majores nostri tot urbes, tot provincias, tot regna, totum denique terrarum orbem Christiano imperio subjecerunt: ita ut Roma, quemadmodum ait Leo pontifex, *latius præsideret potestate divina, quam dominatione terrena: & minus esset quod illi bellicus labor subdidit, quam quod pax Christiana subegit.*

1 Cor. 4. *Ezech. 34.* *Leo pontifex in natalitiis Petri & Pauli.*

Sed, o miserrimam nostrorum temporum conditionem! ubi nunc est tantum imperium? nonne ex tribus illis sertis, ex tribus illis summis omnium gentiũ & regum coronis, duæ e capitibus nostris in terram ceciderunt & cõminutæ sunt? & tertia, heu! nonne undiq; nutat? Vix, vix hic minimus Europæ angulus, ex omni Asia & Africa deturbatis atque expulsis, nobis relictus est: vix in his Europæ angustiis nos reliquiæ inimicorum nostrorum tuti sumus, ita ut de Christiana republica vere dici possit. *Quomodo sedet sola civitas plena populo, facta est quasi vidua domina gentium, princeps provinciarũ facta est sub tributo? quomodo obtexit caligine in furore suo dominus filiam Sion? projecit de cælo in terram inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui? Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omniũ platearum?*

Hierem. Thren.

Tantorum autem malorum, tantarum miseriarum, tam magnæ mutationis, dicite quæso, patres, quidnam aliud causæ fuit, nisi quia nos aliter gessimus rempublicam, atque a majoribus nostris institutam accepimus? nisi quia deflexirnus quam maxime de spatio curriculoque paternarum artium? Necessum erat sane, ut hæ temporum inclinationes in rempublicam incumberent, ut eadem

BBBbbb ij his

his in conversionibus rerum versaretur, has ut calamitates acciperet, his ut miseriis, his ut ærumnis præmeretur: ut hæc denique tot maxima incommoda, & detrimenta eidem evenirent, immutatis omnino moribus, immutata penitus disciplina majorum. Staret utique adhuc integrum & incolume Christianum imperium, si sanctissimæ illæ veræ pietatis artes, si præstantissima illa veræ religionis studia, quibus fundatum fuit & stabilitum, necnon tam longe lateque propagatum, non essent intermissa atque rejecta. Nunc autem eversis omnino moribus, sublataque prorsus apud quamplurimos vera religione: quid mirum si Christianus orbis usquequaque tot corruptelarum illecebris irretitus, de pristino illo amplissimo gradu dejectus est? si majori ex parte corruit? si quod reliquum est rimas agit?

Quapropter si salvam & incolumem Christianam rempublicam cupitis, patres, molimini, satagite, constituite, sancite nunc (nunc enim tempus est) ut aliquando tandem reddantur, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Instate, insistite, opportune, importune, ut depravata corrigantur, ut populus Christianus tandem se ad meliorem frugem recipiat, ut tandem sentiat se esse populum Dei, & vocatum, ut ait divus Paulus, non in immunditiam, sed in sanctificationem. Agnoscat præterea unusquisque suum certum ac proprium munus, ad quod vocatus est: pastores pastorum officio fungantur, oves ovium. Illud autem quam maxime advertite, patres, nempe ut piæ illæ actiones, ut salutaria illa facinora & recte facta, sine quibus omnis nostra persuasio, & fides, ut ait divus Iacobus, mortua est, in pristinam dignitatem, quasi postliminio, restituantur. Hoc autem fieri non potest, nisi prius sanctissimæ illæ, quæ nunc penitus in tenebris jacent, veterum consuetudines, quibus tam accurate fundata fuit & extructa Christiana disciplina, tam sancte suscepta fuit & culta Christiana religio, in lucem fuerint revocatæ, ac suum pristinum splendorem acceperint.

Matth. 22. Mar. 12. Luc. 20. — *1. Thess. 4.* — *Iacobi 2.*

Videri quidem poterit nonnullis hoc permultum difficultatis & laboris habiturum, cum ob depravatos hujus sæculi mores, tum ob inveterata hominum vitia: præsertim cum illa pristina religionis, & majorum nostrorum sanctitas, perpetua quadam oblivione obruta esse videatur. At considerandum est nobis, num jure recteque in hominum oblivionem venerit: item, quæ incommoda eam ob rem nobis evenerint, quæ itidem commoda nobis eventura sint, si in integrum restituatur: eoque magis quod nulla unquam medicina reliquis partibus infirmæ reipublicæ reperietur, nisi prius hæc ejusdem reipublicæ tot gravissima, quæ in moribus sunt, vulnera, salutaribus remediis vos sanaveritis: eritque totum hoc, non arduum, neque difficile, sed perfacile potius, ac perjucundum, si tamen feceritis omnia secundum postremum illud, & divinum exemplar, quod ostensum nobis in monte, de quo præpotens pater e nube intonuit dicens: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite.* Quid autem est, ipsum audite? nisi, quæ ipse præceperit, observate; quæ ipse docuerit, docete; quæ ipse fecerit, facite; Quid vero fecit, docuit, ac præcepit, non est opus nunc commemorare. Longū enim esset in præsentia recensere, qualisnam fuerit Christi caritas in universum genus humanum, quæ pietas, quod studium in paternas leges, qua constantia & animi firmitate honores & divitias spreverit, quibus laboribus instituerit & excoluerit vineam domini, qua fide, qua diligentia ipse idem, quoad nobiscum vixit, seminavit divinum semen, hoc est, verbum Dei, qua cura & vigilantia sibi a patre commissas oves ac concreditum gregem paverit, custodierit, incolumem servaverit, usque eo ut nec suæ saluti, nec suæ dignitati pepercerit: qua parsimonia & frugalitate omnem vitam duxerit, quam clemens, quam mitis fuerit in alios, quam austerus & asper in semetipsum, quam veræ pacis & obedientiæ cultor, quam veræ paupertatis & humilitatis amator. Hæc & his similia hoc tempore enarrare non attinet: siquidem propalam sunt, & in oculis omnium: nec quemquam vestium eadem latere perspectum mihi est. Satis igitur habeatis, me nunc tantum digitum ad rem intendisse: ut quantum a suo capite, quantum a suis patribus, quantum a sanctissimis illis pristinis institutis defecerit atque degeneraverit Christiana posteritas, saltem aliqua ex parte cognoscatis; utque his tam magnis febribus, quibus socrus Simonis, id est, universa ecclesia, in præsenti tenetur atque jactatur, aliquam medicinam, vos qui Christi personam geritis, afferatis: vos dico, quorum fidei jura omnia & humana, & divina commissa sunt; quique summo regi, & judici Deo, sigillatim atque etiam minutatim reddituri estis rationem administratæ reipublicæ, &, ut Christus ait, villicationis vestræ.

Mattb. 17. — *Luc. 10.*

Cæterum hæc, & quidem admonendi, non criminandi causa, dicta satis sint de iis quæ ad primam interrogationem attinent. Veniamus igitur ad secundam, qua mihi in optatis erat, qua cupiebam scire ex vobis, patres, quamobrem isto convenistis? cur istum tam celebrem conventum agitis? cur indictum est hoc tantum concilium? Indictum est hoc tantum concilium, hunc tam celebrem conventum agimus, huc convenimus, respondebitis, ut provideatur tot malis & incommodis reipublicæ: ut arma quæ tot domestici hostes in religionem susceperunt, deponantur: ut bellum, quod quidam ex nostratibus, more gigantum, cum Deo, & cum reliquis superis gerunt & administrant, refrigescat & extinguatur: ut qui contra religionem inventa perditissima, novaque opinionum portenta commenti sunt, cum eadem religione in gratiam redire possint: ut omnes Christi legibus obtemperantes, in eadem & probitatis & sapientiæ disciplina, interse cōcilientur, conjunganturque: demū ut paci & saluti, ut dignitati communi consulatur. Cum igitur ad has præclaras quidem & necessarias res administrandas, & conficiendas, ad hæc publica munera, ad hæc tam magna & ampla negotia pertractanda, & exequenda, istum in locum congregati sitis: agite nunc, ac summa ope nitimini, o clarissima Christianæ reipublicæ lumina, ut illud idem efficiatis, ad quod venistis: ut omnium sæculorum posteritas intelligat, vobis in administranda religione, neque studium, neque pietatem, neque diligentiam defuisse: ut per vos tandem reddatur Christianis hominibus illud otium, illa pax, quam omnes cum boni, tum sapientes, maximopere semper exoptaverunt. Nitimini ne hic tantus senatus frustra coactus sit, ne rempublicam frustra implorasse auxilium vestrum dicatur, ne vos operam perdidisse, atque frustra suscepisse hunc tantum laborem, aliquando glorientur adversarii.

Pars tertia ac modo quo euangelicæ doctrinæ & religionis, quæ nunc vigent, controversiæ dirimendæ atque sedandæ sint.

Hæc autem incommoda & detrimenta omnia certo eventura sunt vobis, patres, nisi omni fide, pietate, & studio posueritis ante oculos vestros hæc duo: unum, ut illius misericordiam, auxilium, & præsidium omnibus votis petatis, & imploretis

retis, qui unus conſceleratas & nefarias perditorum hominum voluntates vere ſanare poteſt: qui unus nobis laborantibus ſuccurrere, nobis ægris poteſt mederi: qui unus tot periculis, quæ cervicibus noſtris impendent, occurrere potis eſt: qui denique unus vim & facultatem habet infirmæ, enervatæ, afflictæ, & modis omnibus quaſſatæ reipublicæ ſaluti, fortuniſque communibus ſubveniendi. Sic enim ſcriptum eſt: *Niſi dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui ædificant eam.* Item, *niſi dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.* Et certe fruſtra vigilabitis in cuſtodienda Chriſtiana republica, quæ eſt civitas Dei; fruſtra laborabitis in reſtituenda eccleſia, quæ eſt domus domini: niſi idem dominus, idem ſummum numen, idem divinus Spiritus, ſanctiſſimis precibus, humilique obſecratione placatus, vobis affuerit, inque animos veſtros clariori lumine illabi cœperit, & docere vos, ſicut pollicitus eſt, omnem veritatem. Hoc namque modo ipſe idem nobiſcum pactus eſt, dicens: *Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulſate, & aperietur vobis.* Quod ſane quidem reipſa comprobavit tot patrum exemplis, quibus præbuit ſe refugium & adjutorem in opportunitatibus, cuſtodem præterea & propugnatorem omnium pie ſupplices manus ad ſe tendentium. Hoc igitur ſit unum, in quod oculos veſtros & animum, in his aſperitatibus rerum atque anguſtiis, ſemper conjicere debetis: nempe in patrem, & moderatorem omnium Deum, qui ſolus poteſt, ut ait ſanctiſſimus vates, præcingere vos virtute ad bellum, & ſupplantare inſurgētes in vos, ſubtus vos; necnon eripere vos de contradictionibus populi, & cōſtituere vos in caput gentiū: ſine quo non modo non agere aut moliri, ſed ne cogitare quidē aliquid boni unquam poteritis.

Pſ. 110. *Io. 14.* *Matth. 7.* *Pſ. 17.*

Alterum vero quod vobis in inſtauranda religione ſemper in oculis, ſemper in ore, ſemper in intima cogitatione eſſe debet, ſit illud idem, patres, quo alias majores noſtri in conſimilibus factionibus & controverſiis comprimendis atque ſedandis tantopere uſi ſunt: nimirum, idem illud, quod in lapſa morum diſciplina reſtituenda obſervandum eſſe commonefecimus. Quemadmodum enim in reſtituendis moribus eſſe neceſſarium dicebamus, recurrere ad incorruptas illas conſuetudines, & ad ſanctiſſima illa exempla illorum patrū, qui univerſam Chriſtianam rempublicam, tam ſingulari vitæ innocentia, tantaq; pietate fundaverunt, & ad illorum præſcripta, vitæque imaginem atque normam, optimis inſtitutis & legibus præſentes mores componere, & univerſam rempublicam temperare: pariter eodemque modo in reſtituenda religione, ſacrorumve codicum germana intelligentia, quæ hoc noſtro ſæculo apud tot nationes & regna, apud tot etiam erudítiſſimos viros, tam impie depravata & corrupta eſt, operæ pretium, ac ſumme neceſſarium eſſe ducimus, ad illorum decreta confugere, illorumque ſententias perſcrutari, qui Chriſtianam religionem tam ſancte coluerunt; qui tot ſæculis, a primordiis videlicet naſcentis eccleſiæ uſque ad hæc tempora, perpetuo & incorrupte rempublicam ſervaverunt. Quibus enim aliis, iis de rebus quæ ad religionem attinent, magis fides eſt habenda, quam primis & præcipuis religionis cultoribus, & conſervatoribus illis, qui non modo ſacra, ritus, mores, conſuetudines, & cærimonias, ſed ipſa etiam ſacrarū literarum oracula, & monumenta, ſed ipſa etiam ſancta Chriſtianæ eruditionis & ſapientiæ volumina nobis poſteris prodiderunt?

Quamobrem ad ſacrorum librorum veram intelligentiam, non alii ipſo quidem jure cōſtituendi ſunt judices, aut interpretes, quam ii, qui nobis eadem ſcripta ſacra tradiderunt, quique quo pacto, quave ratione intelligenda erant, clariſſimis exemplis perpetuiſq; conſuetudinibus edocuerunt & interpretati ſunt, expreſſerunt & expoſuerunt. Etenim quiſnam alius majoris, vel ſapientiæ, vel autoritatis judex, illas lites & controverſias, quæ de vetuſtiſſimis patrum ſcriptis, deque ſacris euangeliorū verbis inter nos ſuboriuntur, melius dirimere ac tutius componere poteſt, quam majorum noſtrorum vetuſtiſſima, & univerſalis conſuetudo? quam communis & concors eorumdem patrum ſententia? quam per totum Chriſtianum orbem omnibus ſæculis, jam inde a temporibus apoſtolorum ad hæc uſq; tempora, perpetuo & quaſi per manus traditū inſtitutum, & apud omnes ſemper recepta & continuata obſervatio? *Te pacatum reddat traditio*, ait magnus Baſilius, *dominus ita docuit, apoſtoli prædicaverunt, patres obſervaverunt, confirmaverunt martyres: ſufficit dicere, ſic edoctus ſum.* Et divus Athanaſius de conſimili re ſermonem habens, ad Epictetum Corinthiorum epiſcopū, perhibet: *Hoc ſolummodo reſpondere ad talia, & dicere ſufficit: quod iſta non ſunt catholicæ eccleſiæ, neque iſta patres noſtri ſenſerunt.* Et ante hos ſanctiſſimus Lugdunenſis epiſcop. Iræneus, qui fuit ſecundo Chriſtianæ religionis ſæculo, anno ſcilicet a Chriſti natali die centeſimo quinquageſimo. *Si qua*, inquit, *diſceptatio oriatur, oportet ad antiquiſſimas recurrere eccleſias, in quibus apoſtoli converſati ſunt, & ab eis de præſenti quæſtione ſtatuere, quod certum eſt. Quid enim? ſi neque apoſtoli ſcripturas reliquiſſent nobis, nonne oportebat ordinem traditionis ſequi, quem tradiderunt ii, quibus committebant eccleſias?*

Baſilius in homil. contra Sabellium & Arium. *Athanaſius.* *Irena. adverſ. hæreſ. l. 3. c. 4.*

Ex quibus profecto verbis ſatis perſpicue conſtat, patres, quomodo diſſidia optimatum, & factiorum virorū diſſenſiones e medio tollendæ ſint: quo judice religionis controverſiæ atque diſcordiæ ſint dirimendæ, atq; ſedandæ: qua machina evertendæ ſint domeſticorum hoſtium opes: quibus deniq; armis feliciſſime decertandum ſit cum commentitiorum dogmatū, & damnatæ ſectæ theologis: nimirū, non divinis duntaxat teſtimoniis, non ſacris ſolūmodo ſcriptis (quippe quæ ingenioſi, & turbulēti homines facile quocūque placuerit detorquere poſſunt, quemadmodum alias ejuſmodi perfidioſos homines ſingulis ætatibus feciſſe manifeſtum eſt) ſed ſcriptis quidem ſacris, ſed divinis quidem teſtimoniis, ita tamen expoſitis atque explicatis, ut a tot ſanctiſſimorum, ſapientiſſimorumq; virorum intelligentia, ut a tantarum nationum communi ſenſu, ut a præjudicatis toties patrum noſtrorum ſententiis, ut a perpetuo majorum noſtrorum more, nulla ex parte abhorreant, aut diſcrepent: niſi cuilibet licere, unicuique datum eſſe dixerimus majorum inſtituta convellere; ſpectatiſſimorum ac probatiſſimorum hominum ſententiæ refragari, ſumma cum pertinacia ſuorum dogmatum impietatem tueri, Chriſtianā diſciplinam commutare atq; diſſolvere, vetuſtiſſimorum autorū elevare teſtimonia, conciliorum œcumenicorum & orthodoxorum autoritatem repudiare: perpetuum totius eccleſiæ conſenſum pro nihilo ducere, pōtificiæ poteſtati & univerſæ religioni bellū indicere, fundamenta eccleſiæ labefactare & evertere, divina deniq; & humana omnia ad votū, ad arbitrium, ad libidinē miſcere, perturbare atq; confundere. Niſi igitur hæc, & his ſimilia impia & execranda facinora cuipiā licere dixerimus: quis ita bardus, quis adeo ſtupidus eſt, ut nō intelligat, nulla ratione, nullaq; ex cauſa fas eſſe

BBbbbb iij transgredi

transgredi illos terminos, quos posuerunt nobis patres nostri? præsertim cum etiam apud vanæ & fictæ religionis homines cærimonias veterum suorũ retinere, custodire paterna sacra, suorumque majorum instituta tueri, semper sapientis fuerit.

Vt omittam gravissimam & clarissimam illam divi Pauli sententiam qua Thessalonicenses & reliquos Christianæ pietatis cultores commonuit, ut starent & tenerent, non scripta, non volumina, non codices, sed *traditiones*, inquit, *quas didicerant, sive per sermonem, sive per epistolam suam*. Sciebat enim divinus ille doctor, *qui raptus fuit usque ad tertium cælum, & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui*, ecclesiam Dei esse vivum pectus Christi, scripturam vero quasi mortuum atramentum, & idcirco longe potius credendum esse vivo pectori, quam mortuo atramento, hoc est, majorem fidem esse habendam viventi ecclesiæ, quam per se velut mortuis codicibus. Sciebat quoque Christum non membranulas, non macrocola, non chartulas, non scriptiones, non literarum monumenta: sed exempla, sed præcepta, sed instituta, sed mandata, sed consulta discipulis suis dedisse, & reliquisse: ut ob id apud posteros testatum relinqueret, quid ipse doctor & magister omnium hac de re non obscure sentiret, nempe, quod potius consultis, mandatis, institutis, præceptis atque exemplis, quam literarum monumentis, quam scriptionibus, quam chartulis, quam macrocolis, quam membranulis standum erat. Sciebat item, traditiones & pias religionis consuetudines corrumpi & adulterari non posse, quia religiose, sancte, & accurate servantur, suntque quotidie in usu, & in oculis omnium: sacras autem tabulas, & ipsos quamvis divinæ autoritatis codices, non modo multis & variis causis adulterari & corrumpi, verum etiam eorum verba atque sententias, per se licet integras & incorruptas, depravari tandem aliquando, ac pro hominum ingeniis & institutis, in utramque partem deflecti & contorqueri posse. Id quod suo tempore accidisse beatus Petrus commemorat dicens, *indoctos quosdam & instabiles depravare epistolas Pauli sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.* Sciebat itidem, neque omnia quæ a Christo tradita sunt, mandata esse literis, imo vero nec potuisse mandari, utpote, quæ si scripta, ut ait Ioannes, fuissent universa, nec totus mundus eorum volumina capere valeret. Sciebat insuper Christum discipulis suis dixisse. *Adhuc habeo multa vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet loquetur: & quæ ventura sunt, annunciabit vobis.* Sciebat præterea, vetustatem semper venerandam esse, & suo loco religiose servandam: novitates autem omnes, profanas præsertim, devitandas & detestandas esse, ut illæ quæ persæpe errorem afferant, ac millies referri & innovari possint. Sciebat denique, ecclesiam Dei, cujus præcipuũ munus erat reddere de rebus divinis responsa posteris, esse columnam & firmamentum veritatis. Semper enim cælesti numine ducitur, & semper fuit sine errore, semperque habebit Spiritũ Dei rectorem, ducem, magistrum, moderatorem, & assessorem individuum, omnibus diebus usque ad mundi senium & consumptionem.

Quamvis igitur, ut recte inquit doctissimus Origenes, *novarum sententiarum adstipulatores canonicas proferant scripturas* (*aliunde enim hæretici*, ut ait Tertullianus, *suadere non possent de rebus fidei, nisi ex scripturis fidei*) *nequaquam tamen illis fidem habere, nequaquã a paterna & ecclesiastica traditione exire, nequaquam aliter unquam credere debemus, nisi quemadmodum per successionem ecclesiæ Dei tradiderunt nobis.* Hæc ille. Et quidem haud ab re: tũ ne cum ipsis novitatibus inexpiabiles religiones in Christianam rempublicam inducerentur: tum etiam ne a paterna institutione, & a divinis legibus aliquo modo posteritas declinaret: tum demum, ne (ut ad Antiochiæ ecclesiam scribens idem magnus Basilius testatur) Christiana pietas, & verus Dei cultus subjectus aliqua ex parte esset cogitatis, inventionibus, & commentis hominum. Verba ejus hæc sunt. *Fidem vero nos, neque ab aliis scriptam nobis recentiorem suscepimus, neque ipsi mentis nostræ germina tradere audemus, ne humana commenta existimentur verba religionis: sed quæ a sanctis patribus edocti sumus, ea interrogantibus nos annuntiamus.* Hæc Basilius. In quam sententiam eunt omnes quotquot a Christi ortu usque ad hoc sæculũ sanctissimi patres de dogmatibus religionis scripserunt. In primis autem, ut reliquos omittam, Divus Hieronymus adversus Luciferianos: *In illa* inquit, *ecclesia permanendum est, quæ ab apostolis fundata, usque in hanc diem durat: nec sibi blandiantur hæretici, si de scripturarum capitibus videntur sibi id confirmare quod dicunt, cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo, sed in intelligendo consistant.* Hactenus Hieronymus. Igitur, ut individuus divi Petri comes, & postea in pontificatu successor Clemens, ad Hierosolymitanos scribens ait, *non secundum ingenium hominum, neque secundum eum sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit, sed ab eo intelligentiam discere scripturarum oportet; qui eam a majoribus secundum veritatem sibi traditam servat, ut & ipse possit ea quæ recte suscepit, competenter asserere.*

Quamobrem, patres, hæc sit vobis quasi unica cynosura in his tam magnis & tetris tempestatibus, quibus hoc tempore Christianæ religionis navicula tantopere agitatur, videlicet, ad illorum fidem, & religionem confugere, illorum instituta, leges, jura, mores, præscripta, & sanctiones cognoscere, qui non tantum nos in fide & in vera religione genuerunt, verum etiam ob eorum singularem innocentiam vitæ & sanctitatem in cælestium concilium sunt relati. Ex quibus enim de fatidicorum & vatum nostrorum effatis incognitis quærere valemus certiorem & veriorem interpretationem? ex quibus divina oracula melius petere debemus? ex quibus de controversiis religionis sententiam possumus tutius sciscitari? quam ex eis quorum mentes Spiritum veritatis concitasse persuasi sumus; quam ex eis, quos instinctu afflatuque divino effatos esse certo scimus; quam ex eis, quorum in tutela, atque præsidio tot sæculis, tam longo ætatum spatio summus ille princeps & moderator omnium Deus Christianam rempublicam esse voluit: & maxime cum hujusmodi sanctissima disciplina & consuetudo semper fuerit in ecclesia Dei. Si quando enim in similibus publicis conciliis aliquod de religione etiam inter doctissimos dubium controversumque erat: nequaquam tamen denuo præscribebatur quicquam, citatis etiam ab utraque parte divinis testimoniis, priusquam decreta patrum, & heroum nostrorum scripta recitarentur. Eas enim potissimũ religiones, eas potissimum de divinis oraculis sententias & interpretationes tenendas ac tuendas esse sanctissimi illi patres arbitrabantur, quæ essent in more institutoque majorum.

Id quod in omnibus œcumenicis & publicis Christianorum

2. Thessal. 2.
2. Cor. 12.
2. Pet. 3.
Ioan. in fine sui Euangelii.
Io. 16.
Orig. hom. 29 in Matt.
Tertull. de præscrip. hæreticorum.
D. Basil. ad Antiochenos.
D. Hiero. advers. Lucifer.
D. Clemens ad Hierosolymit.

ſtianorum hominum conciliis ſemper ita habitum & obſervatum fuiſſe ſatis perſpicuum eſt: ut unuſquiſque præcipue videre poterit in concilio Florentino ſub Eugenio IIII. & in concilio Epheſino contra neſtorium milleſimo ante anno: quam maxime autem in ſynodo habita Paulo poſt concilium Conſtantinopolitanum primum adverſus macedonium ejuſdem urbis epiſcopum, regnante Cæſare Theodoſio ſeniore. Is ſiquidem religioſiſſimus & prudentiſſimus imperator, authore & adjutore ſiſinio atque nectario, non alio armorum genere, quam præjudicatis patrum ſententiis, in illo omnis generis hæreticorum conventu authores nouarum ſententiarũ & perturbatores reipublicæ devicit. Dum enim unuſquiſque magna cum pertinacia in ſua ſententia perſiſteret, totuſque Chriſtianus orbis Arianis, Eunomianis, & Macedonianis illis factionibus B confunderetur: convocans imperator unum in locum novarum ſectarum principes, petivit ab eis, num apud ipſos in pretio eſſent ſacrorum antiſtites & magiſtri illi, qui omnibus ætatibus, & apud omnes orthodoxos, hoc eſt, optimæ ſpectatiſſimæque fidei patres, in Chriſtiana republica ſummæ autoritatis fuerunt? Quod cum jure inficiari non poſſent, neceſſum fuit, ut idem toto capite annuerent: illoſque ut præceptores, & patres venerari & ſuſcipere dixerunt. Num igitur, ſubjunxit imperator, eoſdem ipſos viros ſanctiſſimos, fideque digniſſimos controverſiarum veſtrarum teſtes, judiceſve repudiabitis? Citentur igitur in ſingulis dogmatibus, de quibus inter vos controverſia eſt, illorum teſtimonia. Quæ res cum à ſectariis illis non æquis animis acciperetur, utpote quæ & eorum inſtituto C adverſabatur, & eorum cauſæ omnino contraria erat: animadvertit imperator, illos non veritatis & pietatis ſtudioſos, ſed diſcordiarum & novarum rerum appetentes & cupidos eſſe. Quamobrem rejectis atque exploſis illorum perditiſſimis commentis, publice novorum dogmatum ſcripta diſcerpſit, atque ut de dubiis fidei quæſtionibus ex majorum præjudicatis ſententiis decreta ederentur, mandavit.

Socrates in eccleſ. hiſt. l. 5. c. 10. & hiſtor. tripart. l. 9. c. 19.

Utinam, patres, hæc omnia placide, & ſine animi perturbatione veteris diſciplinæ everſores meditarentur. Fortaſſis enim non ex ſcriptione, quæ in literis eſt (ex quibus pro ingeniis & cupiditatibus hominum, ac prout quiſque ad aliquod magnum facinus obeundum, vel opinionibus vulgi, vel ſuapte conjectura & ſenſu rapitur, contrariæ & innumerabiles, ut quotidie videmus, ſententiæ D fingi & deduci poſſunt) ſed ex communi totius eccleſiæ ſenſu atque conſenſu, in quo nec errare aliquo modo poſſumus, nec prolapſio aut flagitium ullum eſſe poteſt; ſed ex communi conſuetudine, ob quam ipſas etiam leges reſcindere aliquando, & abrogare licet; ſed ex communi re & ſalute, pro qua quiſque probe inſtitutus mortem etiam oppetere debet, divina euangeliorum teſtimonia & ſacras tabulas interpretarentur. Fortaſſis ad priſcæ religionis, & totius fere civilis vitæ everſionem neſcio quod Dei mandatum atque verbum tam crebro & importune hominum auribus non obtruderent. Fortaſſis cunctam rem Chriſtianam, & univerſam religionem tanta cum obſtinatione, ſtudioque vincendi, non perturbarent. Fortaſſis tam horrificum & nefarium bellum more gigantum, ut diximus, cum Deo, & cum reliquis cælitibus non ſuſcepiſſent. Fortaſſis denique tanta veneratione & obſervantia, patrum majorumque ſuorum memoriam & monumenta venerarentur & colerent, ut in adminiſtranda republica, & in exponendis

A ſacris voluminibus, non modo iiſdem ſententiis (ut publico patrum decreto in concilio Conſtantinopolitano ſexto, ſeſſione duodecima cautum eſt) ſed iiſdem etiam vocibus, quibus ſanctiſſimi illi viri uſi ſunt, & ipſi quoque pro communi Chriſtianorum ſocietate & pace, ut conſtantibus hominibus, boniſque omnibus par eſt, uterentur.

Sed transferamus ſermonem alio, brevique enodemus poſtremum illud caput, in quo poſt unam & alteram quæſtionem, quarum utraque proximis ſuperioribus capitibus explicata eſt, poſtremo expetebam, ut mihi exponeretis, patres, quiſnam vobis perſuaſit, toto hoc tempore a ſolo patrio, a propriis ſedibus, atque ovibus, ab rebus avitis, ſponte ut extorres eſſetis? Quiſnam mentes veſtras excitavit, ut ex ſingulis Chriſtiani orbis B provinciis tam longis, ac minime tutis itineribus, iſto in unum conveniretis? Quis tandem, ut eodem quo ſupra modo loquar, vos iſto miſit? Qua in re illud quidem ſatis omnibus evidens eſſe debet, iſto vos non alio, quam religionis ſtudio, quam pietatis ergo impulſos eſſe, ac veniſſe: non alio ut iſtum in locum tot exacta ætate viri ultro ex propriis laribus exterminati, tantis laboribus congregaremini: non alio, inquam, mentes veſtras excitatas eſſe, quam ſalutari & vitali illo flamine, quam ſancto & conſolatore Dei Spiritu, quam ſpiritu pietatis & veritatis.

Pars poſtrema de pace & concordia eccleſiæ.

Quod cum vere ita ſit, aliter namque eſſe non poteſt, quis enim unquam tam perditis moribus, tantave petulantia erit vir, qui de tantis patribus ſecus opinari audeat, aut ſuſpicari præſumat? Cum C igitur iſto vos divino moti atque afflati numine conveniſtis, unumquemque veſtrum ſigillatim, & una omnes rogo, oro, atque obteſtor, per ſalutare & ſanctum numen, quod recte veſtro ampliſſimo cœtui aſſiſtere, inque animos veſtros illabi nemini dubium eſſe debet; per omnes cælites, quorum in præſidio atque tutela locati ſumus; per eumdem ipſum Chriſtum, qui pro noſtris ſummis flagitiis, & ſceleribus ſemetipſum patri immolavit, cujus glorioſo, & præpotenti nomine ſignati ſumus; per communem parentem eccleſiam, quæ nos Deo in ſpiritu & veritate generavit, cujus divino lacte in fide crevimus, cujus vitali pharmaco, & ſalutari medicamento in ſpe perſiſtimus, cujus angelico pane, & cæleſti manna quotidie in caritate roboramur; per ægram & labentem rempublicam, cujus parietes undique vitium faciunt, cujus ædes undi- D que corruunt, cujus fundamenta uſquequaque convelluntur; per ſacroſanctam & ſacerdotii, & imperii majeſtatem, quæ jam fere apud omnes ſumme imminuta eſt, & ad nihilum redacta; per bona & per fortunas veſtras omnes, quas barbaris & prædonibus uſquequaque expoſitas videtis; per veſtram, & fratrum veſtrorum poſteritatem, in quam tot mala, in quam tot pericula impendent & imminent; per veterem heroum noſtrorum ſanctitatem, quæ hoc tempore penitus oblivione poſteritatis extincta eſt; per incorruptam illam morum diſciplinam, quæ apud omnes nunc lapſa & depravata eſt; per ſanctiſſimas illas patrum noſtrorum ſanctiones, & conſuetudines, quarum vix nunc veſtigia apparent; per cæremonias, per ſacra, per myſteria omnia, quæ tanta impietate & ſcelere affluunt, tot corruptelis, & prævaricationibus redundant; per germanam & veram ſacrorum librorum intelligentiam, quam paſſim depravatam atque corruptam conſpicimus; per innocentes illos & ſanctos viros, qui ex hac vita ad dominum migraverunt, quorum ſacræ & venerandæ reliquiæ tam

tam crudeliter & tam impie laceratæ & dissipatæ A jacent, quorum sepulcra, imagines, monumenta, tam indigne omni dedecore & ignominia affecta sunt; per religiosissima summi Dei, & reliquorum cælitum fana atque delubra, quæ tot florentissimis in urbibus atque regnis vulgo polluta & violata, atque etiam direpta & vastata cernuntur; per sacras virgines, quæ inaudito nuptiarum genere, sine ulla religione, ex sanctissimis adytis & penetralibus ad innuptas & vetitas nuptias, ad publica & profana loca pertractæ sunt; per innocentes, Deoque dicatos homines, quos passim deludi, atque trucidari ab impiis contuemur; per eamdem ipsam tum erga Deum, tum erga homines pietatem, de qua tantum apud omnes remissum atque imminutum est; per vosmetipsos denique, quos orthodoxæ & catholicæ veritatis, atque Christianæ libertatis & B dignitatis, custodes, vindicesque præcipuos præfecit Deus; per vosmetipsos, inquam, etiam atque etiam rogo, oro, atque obtestor, patres, quando isto & religionis studium, & zelus domus domini, & reipublicæ caritas, & Dei spiritus vos misit, nolite amplius eumdem sanctum Dei Spiritum, in quo signati estis, ut verbis Pauli loquar, pertinacibus concertationibus contristare: nolite amplius eamdem Christianam religionem tot contrariis opinionibus, atque commentis confundere, & permiscere: nolite tandem amplius summi doctoris Christi disciplinam dedecorare, Christiana professione abuti, contemnere & negligere præcepta domini. En propter nos execrantur nomen domini gentes, C propter nos inimici crucis Christi de Christiana pietate male sentiunt. Quid dico execrantur? Quid dico male sentiunt? Hoc enim parum esset, nisi etiā universum Christianum imperium, universā Christianam rempub. & religionē perturbarent, frangerent, diriperent, vastarēt, exinanirent. Scitis enim omnes, quibus incōmodis, difficultatibusq; affecta sit, quam acceperit calamitatem, quas deniq; ærumnas & olim passa sit, & nunc quoque patiatur omnis Christiana respublica: usque adeo, ut nec ipsa Italia, nec ipsa communis omnium patria, domicilium imperii & dignitatis, fons religionis & sacerdotii, Roma, ab hostili classe, a Barbarorum ex- D cursionibus tuta sit.

Ephes. 4.

Quare summa diligentia & studio curandum, & enitendum est, patres, ne simul hoc religionis & imperii residuum his nostris tragœdiis pessumdemus: pessumdabimus autem nisi propriis animi perturbationibus, affectionibus, doloribus longe retroque positis, nisi propriis commodis, & omnibus rebus humanis posthabitis, non principibus, non hominibus, non odiis, non cupiditatibus, non simultatibus, non rebus novis, non residentiis, vel, ut verius loquar, non præsidentiis, sed uni veritati, uni religioni, uni reipublicæ tranquillitati, uni E Deo & Christo inservire cœperimus. Sat Esau persecutus est Iacob, sat Saulus ecclesiam, sat fratres cum fratribus simultates & inimicitias exercuerunt: eoque maxime, quod discordiarum, quæ inter fratres sunt, exitus non nisi funestus, & victis & victoribus esse soleat. Sunt enim hujusmodi civilia bella, teterrima & periculosissima: quia dum nos domesticis dissidiis & armis perturbamus & debilitamus rempublicam, quid aliud agimus, præter quam quod ad eamdem rempublicam occupandam communis hostis & opportunitatem & facultatem arripiet? Qui enim, nisi nostris discordiis, tot quondam victorias adepti sunt, tot triumphos egerunt, tot posuerunt trophæa in omnibus terris, de tot regnis & imperiis, Turcæ Christiani hominis hostes? Idem hoc ipsum, & nunc quoque facturos esse quis dubitat? nisi depositis simultatibus & armis, fraternæ illius necessitudinis, & illius pristinæ caritatis, & benevolentiæ memores, ipsi nos inter nos conciliaverimus: ita ut omnibus sit cor unum & labium unum, omnibus sint eadem pacis studia, eadem de Christianitatis institutis persuasio & fides, eadem denique in omni re consensio. Hoc enim nimirum, consensus in omnibus, quæ ad pietatem spectant, & in republica bene gerenda consociatio & conspiratio, est profecto illud, quo præcipue nominatur, & ex quo maxime constat omnis Christiana respublica.

Quid enim aliud, quæso, hæc vox, id est, ecclesia, sonat, nisi divinam quandam civitatem & concionem adhuc terrestre hoc domicilium incolentem? nisi corpus quoddam mysticum, quod fidei vinculo longe arctissimo, capiti Christo annectitur? nisi sanctam & religiosam quandam societatem & universitatem hominum, Christum recta fide colentium? Quisquis igitur hoc divinum vinculum dissolvit, hanc cælestem harmoniam & concentum non servat, aut perturbat, hunc sanctum communionis, & consociationis amictum dissuit, hanc nuptialem & inconsutilem Christi vestem mutat aut discindit, & si penitus extra Christianum imperium non sit, penitus tamen extra ecclesiam Dei, penitus extra veram religionem censendus est: quandoquidem cum quis ab ecclesia, quæ est unica sponsa Christi, defecerit, a Christo quoque eum defecisse (etiamsi gravissimo & sanctissimo quovis nomine Christianum hominem se esse dictaverit) existimandum est. A Christo enim dictum accepimus: *Qui ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.* Item: *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit*: præterea, *in hoc cognoscent homines quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.* Cum igitur Christi affectatores, his præsertim signis internoscantur, nempe eadem persuasione & fide in Deum, gratuita caritate in omnes, & pleno obsequio in eos qui rempublicam gerunt; cui dubium est, eos qui seniorum imperia recusant, qui majorum obedientiam abjiciunt, qui discordias & seditiones in rempublicam concitant, qui denique longe aliter de universa religione persuasi sunt, quam omnibus bonis & piis persuasum est, neque esse, neque unquam fuisse ex ecclesia Dei? Nam *quamvis*, ut ait Ioannes, *ex nobis prodierint, attamen non erant ex nobis*: nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.

Matt 18. Luc. 10. Ioann 13.

Ioan.1.ep.c.2.

Quocirca hinc unusquisque per se facile intelligere & dijudicare poterit, num nova, an vetus; num illa, in qua nunc est, an illa ex qua est egressus, sit vera ecclesia: num quæ olim a tot sanctissimis patribus rite ex majorum decretis atque præscriptis tam longo ætatum spatio observata & tradita sunt, an quæ hoc tempore quidam juniores in dies de novo ad suum arbitrium atque libidinem cōmentantur, sint doctrinæ euangelicæ vera instituta: num qui paternas & divinas leges impie negligunt, atque perfringunt, an qui easdem religiose tutantur atque conservant, sint præcipui orthodoxæ veritatis & religionis cultores: Sed hæc forsitan alias pluribus.

Summa igitur hæc sit, patres: velum templi scissum est, & non modo in duas, sed etiam in plures partes: hoc est, Christiana religio quam maximis perturbationibus, quasi tempestatibus quatitur, quam plurimis & teterrimis factionibus laborat. Similiter Christiana respublica undiq; seditionibus

nibus atque tumultu afflicta, delumbata, fracta, A debilitata, enervata, quassata, diruta, ac prorsus fere prostrata atque eversa. Utraque in his tam magnis miseriis & calamitatibus, vestram opem implorat, ad vos confugit, a vobis auxilium petit, supplex vestra numina poscit. Turpe est vobis, patres, quin etiam ad muneris & officii vestri rationem & existimationem infame & flagitiosum, hoc difficillimo tempore non consulere regioni, non opem ferre reipublicæ. Quid enim hac nostra tempestate, ob domestica & externa bella, est magis necessarium, quam ejusdem reipublicæ salus & tranquillitas? quam ut idem sapiant atque sentiant omnes qui se Christo devoverunt? Quid etiam est B magis periculosum, & magis impium, quam euangelii, id est, cælestis doctrinæ professores, in iis quæ ad religionem, in iis quæ ad cæremonias & sacra pertinent, sibi ipsis non constare, inter se gravissime dissentire, inter se contrarios esse? mementote atque animadvertite, patres, quæ onera in republica, quamve personam sustineatis: nempe Christi, cujus partes in regenda ecclesia Dei suscepistis, cujus præclarum & divinum munus in terris profitemini, cujus vim & numen (ita tamen ut cuncta ad unum, qui in regno Christi vicaria potestate præsidet, referantur) apud homines tenetis. Cavete igitur, ne illius navicula vestra culpa tempestatibus succumbat, operiatur fluctibus, naufragium faciat. Cavete, ne illius sanctum ovile amplius expositum sit direptionibus, dissi- C petur; ne vinea illius dilecta proteratur, & conculcetur amplius, labruscas proferat. Cavete tandem, ne lampades sanctuarii, ne lucernæ domus domini amplius caliginosæ sint, amplius sint sub modio, abditæ in tenebris.

Hæc autem omnia incommoda & difficultates facile declinabitis & effugietis, patres, si divinum subsidium, quod, ut diximus, cunctis qui illud pie invocant, deest fere nunquam, omnibus & perpetuis votis, & sine intermissione imploraveritis: si memineritis præterea templum domini, nonnisi per vos, tanquam per alteros Esdras resarciri & restitui posse: si præsentem & reipublicæ & religionis statum (uterque enim magna ex parte depravatus & deformatus est) ad suum D principium, in pristinam dignitatem, saltem quoad fieri poterit, proque vestris opibus revocare & restituere conabimini: si unusquisque vestrum in animum suum induxerit, sibique persuaserit, locum istum esse commune gymnasium omnium, etiam doctissimorum, etiam sapientissimorum hominum.

Et idcirco probe cunctis cognitum esse debet, hic non licere cuiquam (nisi vicariam divini numinis personam gesserit) seorsum ab aliis docere, voluntariam disciplinam perinde ut necessariam tradere, unum omnibus præcepta dare; aut (quod levium & seditiosorum hominum peculiare esse E solet) ambitiosas & inanes ingenii vires ostentare, aut nimium pertinaciter in sua sententia obfirmatum esse: sed potius magna cum moderatione & gravitate dubitare tantummodo, audire, & addiscere: illudque fixum, & in perpetuum ratum habere, quod communis parens, quod omnium magistra & dux (quæ nullo modo errare potest ecclesia) affirmaverit, pronuntiaverit, observaverit. Atque ex beati Leonis sententia, *rejicienda est penitus audacia disputandi contra fidem divinitus inspiratam, & vana errantium infidelitas conquiescere debet, cum non liceat defendi, quod non licet credi.* Nimis enim iniquum est, ut

Leo ad synodũ Calchedonẽsem, & ad Marcianum Augustum.

per paucorum insipientiam ad conjecturas opinionum, & ad bella, repetita disceptatione revocentur, quæ ex antiqua traditione, communi omnium patrum consensu, sancita sunt. Omnia denique fauste, feliciter, prospere, & ex sententia succedent, omnia vobis secunda eventura sunt, patres optimi: si sæpe in memoriam vestram revocaveritis, si vere posueritis ante oculos vestros illa tria, quæ in principio vobis explicanda proposuimus, ac de quibus tota hac cohortatione locuti sumus, nimirum:

Quinam estis vos?

Quamobrem isto convenistis?

Quis vos misit?

Quod ut ita fiat, supplici prece, & omnibus votis summum numen, & omnes cælites perpetuo precabimur.

LUD. MAIORANI EPISTOLA *qua orationem hanc suam Herculi Gonzagæ S. R. E. cardinali concilii Tridentini præsidi nuncupat.*

CUM optimo ac summo Deo placuerit, pontificem maximum Pium IV. pro sua in Christianam rempublicam paterna caritate, in tot seditionum & discordiarum tempestatibus, omni studio & pietate curare, ut tandem Tridentinum concilium ad optabilem, & cunctis salutarem, atque felicem exitum perduceretur; hacque de re cum ad singulos Christiani orbis principes idem sanctissimus pontifex oratores mitteret, ut sacrorum antistites, euangelicæque doctrinæ interpretes & professores ob illud idem Tridentum se conferrent; cumque deinceps nonnullorum ex amplissimo cardinalium collegio patrum, multorumque episcoporum profectione, apud omnes eadem de re sermo in dies magis ac magis percrebuisset: visum est non modo mihi, verum etiam nonnullis summis viris, quibus hunc animi mei sensum aperueram, fore neque ab ipsa re, neque a Christiani sacerdotis & concionatoris munere alienum, me quoque, quamvis in ecclesia Dei minimum, in tot tantisque rerum difficultatibus, pro mea tenui parte Christianæ reipublicæ non deesse. Nactus igitur superioribus proximis diebus quemdam satis opportunum meis studiis recessum, hæc quatuor totius hujus Tridentini concilii quasi capita summatim (neque enim temporis angustiæ latius me vagari patiebantur) commentatus sum, & in unum perpetua quadam dicendi ratione redegi. Qua quidem in re mihi haud quaquam ea mens fuit, amplissime pater, ut tot sanctissimos & sapientissimos universæ Christianæ reipublicæ disceptatores & judices (quorum gravissimo judicio & mihi, & cæteris piis omnibus standum est) his meis monitis erudire & instituere vellem: sed ut tantummodo nonnullarum rerum, quæ mihi videbantur rationibus publicis non parum conducere, aditum eis patefacerem, remque ipsam non universam, sed duntaxat aliqua ex parte eis indicarem, atque innuerem. Ex quo ipsi postea non secus, ac si a speculatore quodam excitati, atque admoniti, actutum, tanquam summi ac præstantissimi duces, in adventantes hostes irrumperent: atque non amplius admonitoris voce, sed suapte virtute & sapientia, cætera omnia ex opportunitate administrarent, quoad profligatis usquequaque adversariis, essent gloriosam victoriam consecute. Verum, optimi antistes, ut meam hanc commentationem amplitudini tuæ

præsertim mitterem, atque dicarem, multis rationibus sum adductus. In primis autem, quandoquidem te a pontifice maximo eadem de re summa cum autoritate legatum esse intelligebam. Quamobrem me carere culpa, & quidem maxima, non posse judicabam, ad patres in concilio Tridentino scribentem, cum qui inter illos principem locum obtinebat, hoc est, totius concilii præsidem & moderatorem, non agnoscere. Vt omittam tot ab amplitudine tua in sodalitatem nostram ultro collata beneficia, tot in bene regenda nostra republica gratuito susceptos labores, summumq; tuum studium in nostros homines, in eosque maxime, qui Christianam eloquentiam, & bonas artes profiterentur. Erit igitur nunc tuæ & humanitatis, & pietatis, vir clarissime, eamdē, licet minimi ponderis B scriptionem, tuo patrocinio commendatam, in tuā fidem accipere: atque efficere pro cōmuni Christianorum hominum utilitate, ut isto in consessu, si tamen ita oportere, & expedire videbitur publice, suo tempore recitetur. Fortassis enim aliquibus, qui adhuc etiam Christianæ professionis non sunt prorsus immemores, hujusce nostræ admonitionis, sive hortationis fructus non erit injucundus. At vero faxit Deus, ut quemadmodum ipsi ad hanc parvam operam Christianis hominibus navandam, non alio quam religionis, & caritatis studio impulsi sumus: ita quoque inclinatæ, & fere occidenti reipublicæ aliquid adjumenti hac nostra admonitione afferamus. Interim amplitudo tua tot sapientissimorum virorum præsidio munita, pro sua prudentia & autoritate, enitatur atque elaboret, C ut his longe optimis inceptis (ex quibus certe Christianorum omnium salus magna ex parte pendet) ultima quoque, Deo adjuvante respondeant. Ita enim profecto fiet, ut singulari divini numinis ope, & præstantissima virtute tua, tot corruptelarum, commentitiorumque dogmatum monstris domitis atque compressis, ad perpetuam Christianæ reipublicæ tranquillitatem, & pietatis tuæ memoriam sempiternam, immortalitati commendetur nomen alterius, & præstantioris, & clarioris Herculis. Deus amplitudinem tuam quam diutissime nobis incolumem conservet, ejusque rectissima consilia Christianæ reipublicæ fortunet.

HERCVLES GONZAGA S. R. E. CARDINALIS R. P. D. LVDOVICO MAIORANO Gravinati canonico regulari Lateranensi S.

D ACCEPI literas tuas Idib. Februarii Romæ datas, simulque orationem tuam patribus, qui in sancto Tridentino conventu nobiscum sunt, missam: quam nonnullis doctissimis viris legendam dedi, præsertim autem Richardo nostro Vercellensi, veterano ecclesiæ catholicæ militi, & summo, ut tute scis, theologo. Verum quale is de ea judicium fecerit, ex literis, quas ad me dedit, cognosces: quas ne tua præstans virtus debita commendatione fraudaretur, tibi mittendas curavi. Gratias & quidem mirificas agens, cumulatissime etiam, si Deo placuerit, relaturus, quod me tuarum vigiliarum, & hujus tui honesti laboris participem feceris. Te præterea magnopere cohortor, ut hæc optimarum artium studia, quæ non modo eorum professoribus, sed etiam eorum fautoribus maximo decori & ornamento semper fuerint, nulla ratione intermittas. Quod ut commodius a te fieri possit, dabo operam opportuno tempore, ut & pontifex maximus, & vestræ reipublicæ moderatores, non parvam, neque vul- A garem & tuorum studiorum, & dignitatis tuæ rationem habeant. Vale nosque, & hunc sanctum Tridentinum senatum, apud Deum altissimum tuis precibus juva. Tridenti Nonis Martii MDLXII.

VII.

APOLOGIA INDICTIONIS concilii Tridentini factæ a Pio quarto pontifice maximo. Adversus Ioannem Fabritium Montanum, autore Gasparo Cardillo Villalpandeo Hispano Segobiense, doctore theologo.

ILLVD mihi initio in hac defensione præfandum reor, neminem mirari debere, si nos interdum, cum in Montanum maledicta retorqueamus, & calumnias diluimus, maledictis quoque agamus. Tametsi enim sciamus non oportere adversarium vincere in malo, sed vincere in bono malum: tamen ipse disputationis ardor, non aliter facere nonnunquam nos sinit: sed arripimur zelo defensionis, & convitia tolerare nequimus. Responde, inquit sapiens, stulto juxta stultitiam suam, ne sapere sibi videatur. Nemo itaque hoc nobis, obsecro, vitio vertat.

Vt autem suscepta disputatio fidem habeat majorem, non rationes modo & causas quibus adversum nos agit Montanus seorsum consultare instituimus: sed singulas quoque ejus orationis partes percurrimus atque inserimus nostræ, ne quidpiam, quod momenti alicujus sit, a nobis esse prætermissum quispiam malitiose interpretetur. Erit disputatio instar dialogi. Montanus argumenta producet in medium, confutabit atque diluet Gaspar: hoc pacto.

MONTANVS. *In tanta animorum studiorumque contentione mihi qui mentem a turbulentis consiliis semper abduxi, tantisper quiescendum putavi, dum per veritatem & conscientiam id impune liceret.*

GASPAR. Egregium sane orationis exordium contra præcepta facultatis benedicendi, a propriis laudibus sumptum, ne dicam expresso Dei verbo prohiberi. *Laudet te*, inquit Salomon, *vicinus tuus, non os tuum.* Vt enim vulgo dicitur, laus in ore proprio vilescit. A turbulentis consiliis ait mentem semper se abduxisse: cum nihil magis cum cæteris hæreticis laboret, quam ut tragœdias moveat, & excitet tumultus: quod vel hæc ipsa monstrat oratio, in qua totus in illo est, ne pax inter germanos hæreticos, & catholicos viros coeat; neque de concordia tandem agant, qui tot annos domesticis seditionibus & intestinis bellis vexati sunt. Sed nihil mirum est si Montanus turbas non videat, neque agnoscat animi tumultus. Ea etenim parte laborat, qua sensum hujus rei haurire debuit: & assuetus diu turbulentis consiliis, turbulenta esse non credit, sed pacata & quieta omnia, eorum more, qui ad catadupas feruntur decurrentium magno cum fragore aquarum sonitu minime permoveri.

MONTANVS. *Maxime quod intelligerem viros ingenio & doctrina abundantes communem causam nostram tantis viribus hactenus egisse, quantis ad adversariorum ferociam frangendam illis omnino satis esset.*

GASPAR. Si tam strenue, ut ais, communis vestra causa a conjuratis & Christianæ religionis hostibus acta est: quorsum tu otii & tranquillitatis studiosus scilicet, tempus atque operam perdis? at tu cum cæteros videas nihil egisse, homo male feriatus, calamum sumis, ut suppetias iniquæ

quæ causæ ferens, actum quoque agas. Non igno- A ramus eamdem causam actam esse a Vergerio hæretico homine, transfuga, malisque moribus prædito, cujus quam sit curta, atque exigua ingenii & doctrinæ supellex, præterquam quod ejus indicant scripta, maledicentiæ plena, & inania veritatis, Hyppolitus vir optimo ingenio, bonis moribus atque scientia instructus, in illis libris monstravit, in quibus Vergerio respondet, qui graviter ferre videtur, contra quam tu, hæreticos a pontifice non esse ad concilium Tridentinum vocatos. Nihil igitur profuerit tuorum hominum nobis doctrinam celebrare, quos, tum ex libris editis, tum etiam ex his, qui sunt eisdem usi familiariter, intus atque in cute novimus: sed scabunt muli mutuo, ut est in proverbio. B

MONTANUS. *Sed hoc meum diuturnum silentium petulans adversariorum procacitas expugnavit tandem.*

GASPAR. O summam hæretici hominis petulantiam atque improbitatem! qua tu potissimum re orthodoxos viros petulantes esse putas? quos adversarios vocas, ipsa compulsus veritate: & merito quidem: quoniam illi intra ecclesiæ castra versantur, tu militas in castris Satanæ: tu autoritatem ac dignitatem ecclesiæ Christi impugnas, hanc nos pro viribus tueri laboramus: tu adversus Christum Iesum repugnantem animam geris, dum C ejus fidem ac religionem funditus evertere ac demoliri conaris; nos contra pro fide & religione dimicamus. Quæ vero sit ista Christianorum petulans procacitas non dissimulat Montanus, sed aperit potius, cum ait.

MONTANUS. *Conventus illi Tridenti agitant ad quos universos nos & singulos qui Christi euangelium prædicamus in hoc Venetiis edito scripto satis superbe evocant.*

GASPAR. Mirabilem tu quidem causam Montane reddis, cur Christiani simus petulantes, eam (inquam) quod conventus agamus Tridenti: itaque reprehendis nos, quoniam de doctrina fidei & moribus ecclesiæ concilia celebramus, ab ipsis apostolorum temporibus consuetudine ducta, ac pacem quacumque ratione possumus, procuramus. Quid probas, si improbas pacem: quid laudas, si vituperas concordiam? sed scio quorsum D Montanus spectet: novit ille strenue in his conventibus sacrosanctis artes, atque dolos hæreticorum esse detegendos, imposturas quibus agunt adversus rudes homines patefaciendas esse, quod accidit perpetuo; atque ob eam rem. Ecclesiastica comitia detestantur. Nam aut Tridentum hæreticis veniendum est, & congrediendum de dogmatibus nobiscum, aut manendum domi. Si Tridentum contendant aperte vident optimo legitimoque judicio se atque suos damnandos esse, & causam hæreticorum ruituram, quæ tanto quidem valentior est, quanto minus vulgo est nota. Si domi suæ manserint, videt dicturos etiam suos iniquam hæreticos causam habere, atque huic cum E diffidant; vereri cum Christianis de eadem conferre, & de jure disceptare, hinc illæ lacrymæ.

Quod si summus pontifex, qui ex officio concilium indixit, nulla hæreticorum ratione habita, catholicos tantum Tridentum vocasset, haberet fortasse Montanus causam aliquam, cur non reprehenderet, eam videlicet, quod non evocatus aut citatis adversariis, nos soli de fide exortas his temporibus controversias dirimere velimus: modo vero, cum non tantum ut veniant, sint admoniti, sed etiam rogati, immerito nos quispiam reprehendit, quod concilia celebremus. Quanquam non in eam rem vocantur hæretici, ut horum conventuum pars aliqua sint, sed potius ut causā suam in medium adferant, & rationibus atq; argumentis ad eam confirmandam idoneis judicio suo publice illam agant, quanto maximo possint apparatu, ne indicta causa damnatos se esse conqueri possint; sed re bene inspecta, deceptos se potius opinione atque sententia sua fateantur. Nam cum iidem ecclesiam Christi impugnent, atque ejus velint fidem labefactare ac perdere, ut de fide quæstiones definiant, nulla ratio est cur debeant vocari. Vocantur tamen jure & antiqua consuetudine a pontifice & cardinalibus, qui subscribunt indictioni, cæteri omnes qui ecclesiæ gubernaculis sunt admoti, patriarchæ, primates, archiepiscopi, episcopi, generales ordinum ministri.

At graviter Montanus dolet publice se vocatos fuisse, timet enim neque sine ratione, ne, si venire nolint, a se suorum animos alienent, qui optimo jure conquererentur, quod causā reliquerint, atque adeo illam suspectam habebunt, & ab hæreticis deficient. Ego enim non dubito Montanum cæterosque hæreticos nihil magis optasse, quam ne usquam a concilio evocarentur, aut tam secreto se esse vocatos, ut affirmare possent, se omnino fuisse prætermissos, & latam a nobis sententiam esse, nondum citatis testibus. Sed malo modo (ut dicitur) malus etiam cuneus repertus est. Addit rursum hæreticos satis superbe a sancta synodo esse evocatos: & superbiam appellat summam Christianorum benignitatem, atque animi mansuetudinem. Quid enim potuit dici clementius, magis pie ac mansuete, quam quod sancta synodus Tridentina statuit, de hac re decretum? cujus verba referam scrupulose, ut non modo constet Montanum mentiri, dum ita loquitur, sed ex eorum etiam numero esse, qui dicunt lucem tenebras, & tenebras lucem.

Quoniam vero sancta synodus ex corde optat, " *Verba synodi.*
Deumque enixe rogat, quæ ad pacem sunt ecclesiæ, & universi communem matrem in terris agnoscentes quæ quos peperit oblivisci non potest, unanimes uno ore glorificemus Deum & Patrem domini nostri Iesu Christi, per viscera ejusdem Dei domini nostri omnes qui nobiscum communionem non habent, ad concordiam & reconciliationem, & ut ad hanc sanctam synodum veniant invitat & hortatur, utque caritatem, quod est vinculum perfectionis amplectantur, pacemque Christi exultantem in cordibus suis præ se ferant, in quam vocati sunt in uno tempore. Hanc igitur non humanam, sed Spiritus sancti vocem audientes non obdurent corda sua, sed in suo sensu non ambulantes, neque sibi placentes, ad tam piam, & salutarem matris suæ admonitionem excitentur & convertantur. Omnibus enim caritatis officiis sancta synodus eos ut invitat, ita amplectetur.

Illud superbissime a Montano dictum est se ac suos euangelium Christi prædicare, cum plane constet eos Martini Lutheri, aut suum potius euangelium singulos docere. Cum enim hæretici pro sua libidine sacras literas interpretentur, & discernant a profanis, ut scimus, suam potius doctrinam atque euangelium quod prædicant, vocare deberent, quam Christi aut ecclesiæ, a cujus institutis distent bis diapason, sed non est illud novum hæreticis ad se trahere, & sibi bona omnia tribuere arrogareque: neque solum euangelium appellant suum, sacrasque literas sed etiam ipsam

ipsam catholicam ecclesiam, Christum quoque ejus autorem, atque omnino Deum. Præclare igitur Christus providens huic necessitati, inquit: si quis dixerit vobis (loquitur autem de hæreticis) hic est Christus, nolite credere, quasi dicat, antiqua sectamini, novitias sectas diffugite toto cælo.

MONTANUS. *Quod mirum sane non est, cum pro ea quam sibi usurpant autoritate, regibus quoque & monarchis imperiose insultent.*

GASPAR. Christianos homines cupit Montanus regibus & principibus infensos reddere, pro ingenio & consuetudine hæreticorum, cum ait, eos etiam monarchis imperiose insultare. Quod dum efficere nititur aperte docet, parentem se habere Satanam, qui numquam desinit zizania spargere, ac discordiam seminare. Sed nihil agis: neque enim tam sunt parum cordati reges, ut non intelligant quo hæc verba animo passim a vobis jactari soleant: neque ignorant qua ratione tractentur a pontifice cæterisque præsulibus: neque unquam vel tenuia nobis vestigia monstrare possit Montanus hujus, quam memorat imperiosæ insultationis. Hortatur pontifex, cum concilium indicit, imperatorem reges principesque Christianos, quibus incumbit ex officio tueri ecclesiam Dei, cui patroni, custodes, ac defensores sunt dati, ut ipsi per se intersint synodo, aut eodem oratores mittant. Quod his verbis indictionis apertum est, quibus etiam arguitur Montanus apertissimi mendacii.

Verba synodi.

Carissimos vero in Christo filios nostros Ro-
» manorum imperatorem electum, cæterosque reges
» & principes, quos optandum sane esset concilio in-
» teresse posse, hortamur & rogamus, ut si ipsi con-
» cilio interesse non potuerint, oratores suos pru-
» dentes, graves, prosque utique viros mittant: qui
» ipsorum nomine concilio intersint, curentque dili-
» genter pro sua pietate, ut ex ipsorum regnis atque
» dominiis prælati sine recusatione & mora tam ne-
» cessario tempore, Deo & ecclesiæ officium suum
» præstent.

Quod in his verbis imperium? quæ insultatio inest mendacissime Montane? at tu cæcos omnes esse credis, truncos & caudices, qui se facile sinant ludificari.

MONTANUS. *Sed hanc suam causam tam callide, tam veteratorie agunt, ut nisi conatibus eorum obviam eatur, periculum sit, ne simpliciores in fraudem secum adducant.*

GASPAR. Hæc verba calumniatoris procul dubio animum produnt. Veteratorie & callide (inquit) causam fidei & religionis agi a pontifice, & reliquo orbe Christiano. Sed, quæso te, quod callidum consilium? quis actus aut dolus in ea causa timeri possit? ad quam tractandam etiam hostes jurati & capitales inimici fidei evocantur, & jubentur præsentes interesse? Sed quoniam Montanus nullam causam reddit ne fictam quidem, admodum verisimile fit, aut potius vero verius nullam superesse, & Montanum fuisse mentitum insigniter.

MONTANUS. *Nunc ergo ut boni viri arma sua expediant simul, copiasque simul conjungamus tempus exposcere videtur.*

GASPAR. Satis times atque diffidis causæ tuæ, qua ratione & consilio agenda est, non autem illata vi, dum tuos sollicitas atque hortaris, suas ut copias contrahant & conferant in commune. Et merito sententia mea. Quis enim adversus Deum contendere audeat, aut quis cum altero ratione certare volet, cum se omni ratione destitutum videt? Sed quoniam viri boni ad hoc certamen provocantur, eia agite viri Christiani, qui soli viri boni esse atque dici potestis, conjuratis animis avertite terris doctrina & consilio vestro tantam hanc pestem quam hæretici nostris temporibus in ecclesiam invexerunt. Ecce nūc tempus acceptabile & idoneum aptumque, cum hostes timore perculsi gravi, ne causa cadant, causam deserunt, atque aperto Marte certare nobiscum verentur.

Quanto tu callidius & magis veteratorie rem agis Montane? qui cum te doctrina, ratione, justa causa, longe inferiorem videas, classicum his verbis canis, atque ad arma sollicitas tuos adversus veritatem pro mendacio, cum tempus inquis exposcere ut arma expediatis simul, & junctis copiis Christum atque ejus ecclesiam aggrediamini. Sed nihil solliciti sumus. Quantumvis hæretici nos impugnent, non prævalebunt, cadent conatus irriti, etiamsi consurgant castra contra ecclesiam Dei.

MONTANUS. *In hoc exercitu si vel calonis mihi partes dentur, non invitus tamen exequar.*

GASPAR. Nulla major superbia atque animi elatio excogitari queat, quam quæ sub specie pietatis latet, & prætextu humilitatis tegitur. Dum calonis partes Montanus ait in hoc exercitu se non esse recusaturum, insinuat aperte dignum esse se, qui vel imperatoris, vel cujuspiam strenuissimi ducis munia obeat, & partes agat. Quem certo scimus, si genus spectes, de fæce vulgi sumptum esse; si ingenium, si artium notitiam, innumeros reperiri apud suos qui illum exuperent longo intervallo. Cæterum si temeritatem, vix quempiam possis in Germania reperire, qui cum Montano certare queat, etiam hæreticorum testimonio. Nam scimus virum e sectariis non ignobilem, cum de hoc Montano sermo incidisset, ita pronunciasse: Vt agnoscas hominis hujus impudentiam & temeritatem, accipe apertum indicium: audet se opponere homo triobolaris universo concilio Tridentino. O miserrimam sortem hominis, qui cū pretioso Christi sanguine sit redemptus, gloriosum putat in exercitu dæmonis contra Dei ecclesiam contracto vilissimo ministerio deputari, eoque defungi.

MONTANUS. *Sed quoniam ex insidiis petimur, eminus pugnandum esse judico, quod te, Christiane lector, quem nunc appello neutiquam ignorare velim: ne quis me pugnam quam modo deposcere videbar, denuo detrectare calumnietur.*

GAPAR. Fugam adornare Montanus videtur cum suis? Sed quorsum ad fugam arma paras, quæ potius sint futura impedimento quam usui? Si copias cogis, si expetis arma, cur non hostes aggrederis? cur non cominus dimicas? quorsum fugis exercitu contracto? De victoria diffidis, certo scio, & cum eminus pugnare velis, insidiis vis agere, non certare viribus rationum, quæ nullæ proculdubio tibi suppetunt.

MONTANUS. *Hostes nostri Tridentum insidiis quasi locum cepere, Caudinis furculis, mea quidem sententia, non multum absimilem: quo cum Romanus miles semel se præcipitasset, hostium fraude circumventus, deinceps errorem suum pristina virtute correxit. Nostris Caudinæ illæ furculæ, conciliorum inquam latibula, non semel damno fraudique fuere. Tempus est nos expergefieri tandem, & quas semel atque iterum experti sumus insidias, porro consilio præcavere.*

GASPAR. Tridentum quo loco concilium

lium celebratur, furculis Caudinis simile facit, quoniam insidiis tendendis sit accommodatum. At ego non video, neque Montanus mihi monstrare potest, cur hæretici ex nobis insidias timere debeant; quos omnes sciunt togatos esse, sine ullis armis, sine ullo copioso atque strenuo satellitio, quo vel repellere illatam vim ab hostibus possimus. Præsertim cum his fidem publicam dederimus, neque longe distemus a suis: ab Hispania vero, Gallia, Neapoli, atque aliis id genus locis, unde episcopi Tridentum venerunt, quam longissime. Sed scio cur metuat; sane furcam timet furcifer. Quod vero ais, sæpenumero vobis fuisse damno latibula conciliorum, sedes inquam illas, in quibus olim synodi coactæ sunt, apertum sane mendacium est. Nusquam enim, tametsi diligentissime historias omnes tum veterum, tum etiam neotericorum evolvas, quempiam reperire queas, qui locum vobis damno fuisse dicat. Nisi quæ in his locis concilia coguntur significare velis. At non semel, sed perpetuo vobis concilia obfuere, fateor. Nusquam enim patres convenerunt adversum vos, quin vestram causam iniquissimam & contrariam Christo luce clarius indicarent. Hæc hæreses damnarunt, extinxerunt, sepelierunt, hæc ipsos hæreticos, vel mentem mutare compulerunt, vel proscriptos ex hominum conspectu ultra Garamantas & Indos relegarunt. Quod usque adeo manifestum est, ut si testimonio antiquitatis ad rem confirmandam agere velim, in re non dubia, testibus uti videar minime necessariis. His etenim furcis Arium, Manichæum, Macedonium, Priscillianum, cæterosque omnes hæreticos suspensos fuisse scimus.

MONTANUS. *Interim tamen simpliciores edocendi sunt, cur, cum hostes justæ pugnæ nobis copiam non faciant, minime committendum sit, ut in eorum castra transeundo, cum statione simul & bonam causam deseruisse videamur.*

GASPAR. His verbis apertius prodit metum: nam is diutius non potest dissimulari, neque animo condi. Non audent hæretici, Montanus ait, Tridentum contendere, ne causam deserere cogantur, quam nisi cum vita stat, sententia nunquam missam facere, quod libris editis impudentissime & malitiosissime nobis testati sunt. Volunt simul cum causa detrudi in Tartareas sedes, ne positionem destituant, aut servare sinant: perindeque atque hi qui natandi rudes, cum in flumen aliquod præaltum forte inciderint, obviam trabem aliquam, lignumve tam impotenter arripiunt, tenentque ut inde nulla ratione divelli queant. Animæ malunt isti quam aut nominis aut gloriæ inanis facere jacturam. Quod vero ait, non fieri a nobis copiam eisdem justæ pugnæ, apertum mendacium est, quod ex publica fide constare facile possit, in qua sic scriptum est.

„ Sacrosancta œcumenica & generalis Tridentina synodus universis fidem facit, quod omnibus, & singulis sacerdotibus, electoribus, principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, militaribus, popularibus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque status, & conditionis, aut qualitatis existant Germaniæ provinciæ & nationis, civitatibus & aliis locis ejusdem, & omnibus aliis ecclesiasticis & sæcularibus, præsertim Augustanæ confessionis perso-

A nis, qui aut quæ una cum ipsis ad hoc generale concilium venerint aut mittentur, aut profecturi sunt, aut huc usque venerint, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari, tenore præsentium publicam fidem & plenissimam verissimamque securitatem, quam salvum conductum appellant, libere ad hanc civitatem Tridentinam veniendi, ibique manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi, examinandi & discutiendi, & omnia quæcumque ipsis libuerit, ac articulos quosvis tam scripto, quam verbo libere offerendi, propalandi, eaque scripturis sacris, & beatorum patrum verbis, sententiis & rationibus declarandi, adstruendi & persuadendi, & si opus fuerit, ad objecta concilii generalis respondendi, & cum B his qui a concilio delecti fuerint, disputandi, cum caritate absque impedimento conferendi, &c. „

An liberior copia vobis fieri potuit Montane? nisi tu velis, quæ tua est insania, contra veterem consuetudinem atque morem ecclesiæ vobis facultas detur definiendi dogmata fidei.

MONTANUS. *Has ego docendi partes si mihi quoque sumpsero, quis evangelii doctorum me accusabit? quin simul neglecti prætermissique officii sibi ipsi litem intendat. Quotquot enim sumus, ad hoc concilium singillatim evocamur. Quid ergo mirum est, si quod singulis & universis ex æquo* C *incumbit mihi quoque cum cæteris ecclesiarum ministris commune existimem?*

GASPAR. Hoc sane loco subinsinuare Montanus videtur cæteros omnes hæreticos ægre laturos, quod adversus concilium ipse calamum arripuerit, & nugas suas meraque somnia mandarit literis, quod, ut retuli paulo ante, sectarius quidam haud obscure videtur significasse. Et merito: tum quod eadem res tractata sit prius ab impio Vergerio intentis nervis, tametsi ridicule, quod monstrat Hippolytus: tum etiam quod norint quam sit Montano ultra injustam ac impiam causam curta ingenii & literarum supellex ad eamdem fucandam.

D Sed ardebat zelo Satanæ Montanus, flammas comprimere intra præcordia non potuit: danda est venia ignem in ecclesiam evomenti, & furiis concitato. Nemo tamen miretur si Montanus se atque cæteros hæreticos evangelii doctores, & prædicatores appellet, quod attigi superius; cum Christum etiam qui evangelii autor & conditor est, sibi præ cæteris arripiant, quem moribus doctrina & vita impugnant. Quanquam dum novum hæretici Christum fingunt, veterem amittunt. Ut enim Augustinus ait, hæretici Christum non habent. Cum autem plane sciamus hæreticorum doctrinam ad animorum subversionem pertinere, quod nos sacræ literæ docent: dubitari E nequit, quin illa nihil habeat cum evangelio commune. Est enim evangelium, Paulo referente, virtus Dei in salutem omni credenti. Cæterum quid velit Montanus hac oratione præstare, tandem post multa verba declarat, dicens:

MONTANUS. *Ut scilicet Christiano orbi testatum faciam, concilii hujus adeundi justas & idoneas causas reperiri nullas, innumeras vero & graves in primis ejus declinandi & fugiendi commonstrari posse.*

GASPAR. Ut jam persuadere incipiat suis, qui Montanum (ut audio) suspectum habent, sententiam quandam communem accipit, quam

quam nemo possit cum ratione negare, ut ea arte simplices capiat, more strenui nugatoris, qui mendaciorum veluti fundamentum jacit, quod verum sit, ut aditus pateat ad nugas: sed veritate fulciri mendacium non potest, corruit nullo negotio, labefactaturque. Vt enim Aristoteles scribit, veritati omnia consonant, a falso autem facile verum discrepat; quod res ipsa monstrabit. Nunc audite Satanam transfiguratum in angelum lucis, & hæreticum semel dicentem verum; quamquam non eo animo ut mentem instruat; sed ut capiat dolis, & in errorem alios secum ducat.

MONTANVS. *Nemo enim adeo vecors est, qui non intelligat causam nullam subesse justam posse, cur quis in apertum discrimen se conjiciat, quod cum veritatis dispendio, Dei contumelia, & proximi detrimento sit conjunctum. In re plana & confessa non est quod probando operose insistam. Norunt sancti Dei homines Christianas omnes actiones ad unius Dei gloriam ceu scopum quemdam præcipue referendas esse, a qua si exorbitent, veritatem quoque laborare animaque salutem periclitari necesse est.*

GASPAR. Pro uno vero plurima nobis falsa & mera mendacia rependit Montanus. Ratiocinationem ille sic concinnat. Non debemus nos conjicere in apertum discrimen cum dispendio veritatis, Dei contumelia, & proximi detrimento, sed profectio nostra suscepta Tridentum est plane & aperte conjuncta cum dispendio veritatis, Dei contumelia, & detrimento proximi, ergo non debemus Tridentum proficisci. Ratiocinatio quidem efficax est, & assumptio (ut dixi). vera plane, cæterum quod ille subsumit, tantum abest, ut verum sit, ut nihil magis possit esse veritati contrarium: imo vero qui studuerit etiam ipsis hæreticis, modo admodum pertinaci animo non contendant persuadere profectionem Tridentinam habere plane conjunctum dispendium veritatis, contumeliam Dei, & detrimentum proximi, tanquam communi sensu carens & alienus a ratione, ex cœtu ipsorum explodetur. Quo enim pacto veritas perire possit in eo loco, in quo illa accuratissime non humana solum diligentia, sed etiam patrocinio Trinitatis indagatur? qua ratione contumelia affici possit Deus ab his, qui veritatem requirunt in conciliis, in quibus Spiritus sanctus simul cum hominibus rem definit? ut ex illo primo apostolorum concilio discimus, ubi forma sententiam ferendi in persimili negotio his verbis perscribitur nobis: visum est Spiritui sancto & nobis. Qui tandem accidere possit, ut quispiam hominum detrimentum ex concilio ferat, modo illi parere velit, in quo de salute nostra diligentissime constituitur? audet tamen persuadere sibi acutissimus Montanus, accidere minime posse, ut hæretici Tridentum contendant sine jactura memoratarum rerum: & argumenta ad faciendam fidem ejus rei in publicum producit, sed quam inania, quam copiosa, quam denique fallacia omnes intelligent. Pergit igitur rationem ineptam absolvere, cum ait.

MONTANVS. *Sed an profectio nostra Tridentum suscepta (si quidem illa loca invisere cogitaremus) hæc simul incommoda secum trahat, de eo dubitare quis poterat? mihi ergo præsenti oratione probandum sumpsi, profectionem hanc, si quando a nobis susciperetur, quod Deus opt. max. avertat, non modo periculosam, sed etiam in veritatem Dei, adeoque Deum ipsum, proximumque nostrum, contumeliosam injuriosamque fore.*

GASPAR. Sed audiamus, quonam pacto, singulorum quæ probanda suscepit, fidem facere pergat.

MONTANVS. *Et de periculi magnitudine dicere supersederem, siquidem id ejus generis esse, quod utilitatis aliquid, & officii in se contineret: cum constet sanctos Dei martyres mortem quoque ipsam quoties opus esset, volentes oppetiisse: nunc cum discrimen certum certa cum impietate sit conjunctum, non perinde est.*

GASPAR. Acutum scilicet hoc loco theologum agit grammaticus Montanus & intrepidum animum ad labores & pericula pro suo euangelio ostentare vult, dum inquit, se non esse recusaturum vitæ discrimen, nisi illud cum impietate conjunctum esset, more sanctorum martyrum. Neque videt longe aliam hæreticorum esse conditionem, aliam sanctorum. Etenim sancti cum eisdem suppeditaret vires Deus ad tolerantiam, intrepide pro Christo & euangelio in mortem ruebant: patientia enim laborum donum Dei, quod apostoli testati sunt, cum immaniter cæsi aiunt, nobis donatum est, ut pro Christo pateremur. At hæretici, quibus humanæ tantum vires suppetunt eminus pugnam exoptant, & capessere videntur: ubi vero offertur, detractant maxime. Habent enim contra se conscientiam, quæ illos mirabiliter torquet, & de victoria desperare jubet. Quanquam non ignoro accidisse interdum magno hæreticorum malo, ut Satanæ furiis coram aliquot sic agitarentur, ut maluerint cum morte vitam commutare, qua se indignissimos censebant, quam mutata sententia nominis inanis facere jacturam. Ea quoque res, quod ex antiquis historiis est manifestum, plerosque ethnicorum impulit non modo ut se periculis apertis objicerent, sed etiam ut sibi ipsis mortem inferrent.

MONTANVS. *De periculo ergo quod satis est, paucis expediam. Sic vero se mihi primum omnium concilii sedes & locus offert, cui ut libera aliqua Germaniæ civitas præstitueretur, a Christianis principibus diu sed frustra elaboratum est. Quod si autem illi extra Italiæ fines elici nequiverint, ad illa præsertim loca, quæ imperatoris omniumque adeo Germanorum principum autoritate fideque essent communia, quis quæso nobis autor erit ad illos transeundi, quorum perfidiæ ac crudelitatis in nostros tot passim luctuosa extant exempla?*

GASPAR. Periculi magnitudinem metitur ex loco, in quo concilium coactum est, is quem nullo loco propter conscientiam tutum esse oportet: neque videt Tridentum esse accommodatissimum huic negotio gerendo. Scio ego multum diuque deliberatum esse, expediretne ut concilium alibi cogeretur, sed tandem re bene & diligenter inspecta, decretum est, non posse deligi meliores sedes convenientioresque primum quidem quoniam is locus omnibus qui venturi ad concilium sperabantur, habitus est idoneus maxime, ne plus justo longa profectio suscipienda esset. Denique cum Tridentum imperatori Ferdinando pareat, qui possit incolas in officio convenire, & tam proximum Germaniæ ut ejus oppidi altera pars a Germanis incolatur, videbatur sublata ea quæstio & querela hæreticorum, quam modo Montanus exsuscitat, quod non intra Germaniam

Germaniam ecclesiastica ista comitia haberentur. Accedit ad hoc quod, ut certo scimus, Germaniæ populi frequenter peste infestantur: quæ si grassari inciperet coacto concilio semel quod, jam videmus accidisse, necesse quidem erat, ut re infecta dissolveretur. Et videbatur etiam consentaneum, ut quo loco agi celebrarique cœperat, absolveretur: præsertim cum nihil omnino videatur impedire. Sed quod est hæreticorum ingenium, & causæ quam agunt iniquitas, & conscientia eorumdem ob rem male gestam: ego non dubito, quin si in mediis Germaniæ visceribus, illis comitia nostra offerremus, idem, quod modo, dicturi essent, neque repertutos esse usquam, tamensi optionem eisdem relinqueremus, aut locum tutum, aut satis convenientem ecclesiæ comitiis celebrandis. Persimiles profecto illi quem narrant, cum capitis damnatus esset obtinuisse a magistratu ut suspendio arborem eligeret. Quæsitus autem postea, utrum hanc vel illam arborem probaret, omnes rejecit. Causam rogatus respondit, quod nullam arborem sibi idoneam reperisset, quam ad suspendium deligeret. Damnationem & mortem concilia hæreticis denunciant: quam ergo sedem huic rei aptam invenient?

MONTANUS. *Principum fortasse dicat, aliquis, aut imperatoris autoritas istos homines in officio continebit. Errat qui id credit. Nam nentiquam verisimile est, eos in regum principumque gratiam quicquam facturos, quibus reges & principes hactenus ludibrio fuere.*

GASPAR. Nihil opus est Christianis hominibus ad concordiam & pacem natis, quam expetunt, dum concilia congregant, & dissidentes ad conditiones pacis sollicitant: nihil opus, inquam, ullius principis autoritate & imperio, ut quod semel polliciti sunt, nedum juramento firmarunt, præstare debeant. Quod si contra fidem datam facere vellent, quinam exercitus Tridentinis patribus adsunt subsidio? quæ arma parata? quæ vires hominibus senio confectis? ne non facile ab imperatore, in cujus terris versantur; sed etiam a quovis alio principe in officio possint retineri, quibus ecclesiæ lege vetitum est arma tractare, in castrisque stare. Cum autem Montanus neque indicet, neque possit usquam indicare, quando concilia & quibus regibus insultaverint: plane constat, dictum id esse ab eodem unam tantum ob causam, ut more hæreticorum principes ad arma concitet adversus nos. Qui si rem considerent propius, in ipsum Montanum potius animadvertent, qui tam nullius precii principes putat, facitque ut sine ratione se sinant ab istis hominibus haberi ludibrio.

MONTANUS. *Quid vero tuti, quid fidei apud eos esse potest, quibus persuasum est, nos impune posse e medio tolli?*

GASPAR. Cur nihil tutum a nobis hæretici sperare possint, illam rationem reddit Montanus, quod persuasum habeamus, Montanum eumdem cæterosque hæreticos impune posse interimi. Quod dum affirmat, videte quanta sit veritatis vis, se atque suos ore proprio hæreseos damnat. Nos etenim, id est Christiani, affirmamus homines hæreticos & posse & debere de medio tolli post unam & alteram admonitionem, post tentata omnia ecclesiæ remedia: ne alios prava sua doctrina inficiant. Quod si hoc ille de se ac suis putat dictum, hæreticum se esse fatetur, neque simpliciter hæreticum, sed pertinacem cum suis, quod resipiscere nolit, neque usquam animum mutare. Nam

A nos in eos solum hæreticos, qui erroris admoniti hæresi abnegata ad mentem meliorem revertuntur, sceptro regum & magistratuum utendum esse minime censemus, sed potius benigne monemus prius, ne se vento pernicioso hæreseos agi sinant: sed ad portum potius securum, ecclesiam inquam & Christum Iesum, qui illam per pontificem maximum moderatur, redeant. Ubi vero nostris monitis nihil profecimus, quod illi extra ecclesiam agere velint: eo remedio uti solemus, quod medici adhibere consueverunt, cum cancer, aliusve pestilens morbus partem aliquam cœpit depascere: adurunt enim membrum, amputantve, ne serpat longius contagium, & pars pura atque sincera in vitium trahatur.

B Ad eam rem, præter rationem quam dixi, exemplis instituimur sanctarum scripturarum. Legimus enim Paulum Corinthium, peccatorem Satanæ tradidisse, postquam extrema etiam remedia tentaverat, neque profecerat quidpiam: illos etiam hæreticos, qui existimarunt donum Dei pecunia possideri, Petri ore tanquam acutissimo gladio peremptos esse scimus.

Deinde veterum consuetudine conciliorum adducimur, quod ex eisdem facile patere possit. Accedit adhoc Augustini sententia contra Donatistas, & præterea adversus Vincentium Rogatianum, qui perinde atque vos, inique se tractari & præter rationem a Christianis aiebant.

C Neque Montano mirum videri debet, quod nos nobis persuaserimus virga & sceptro, pœna, inquam, corporali castigari hæreticos rebelles & pertinaces posse & debere, quando ipsos etiam hujus temporis hæreticos in eadem esse sententia certo novimus. Quod tum exemplis editis in alios, tum etiam libris docent. An ignoras, ut interim cæteros taceam, Michaelem Servetum, monstrum impudentissimum & horrendum maxime, qui de Trinitatis erroribus librum confecit, post habitam longam & acerbā disputationem Genevæ cum Calvino, cum ab eo errore divelli non posset, ab eodem Calvino, propter hæresim, capitis esse damnatum? Quo de medio sublato, ut omnes intel-
D ligerent se autore cædem esse patratam, Calvinus librum edidit, in quo factum agnoscit, doctrinam Serveti exponit, atque omnem rem quo pacto est acta describit, & simul docet integrum esse hæresim gladio ulcisci ac vindicare. Tyrannus quoque pastor Bremensis, ut idem ait, aut, ut res est, lupus rapax, in libro ab eo edito, qui Farrago sententiarum inscribitur, productis in medium testimoniis docet, Calvinum cum cæteris Sacramentariis, atque etiam Anabaptistis omnibus, hæreticisque aliis, sceptro magistratus potius, quam vel stylo, vel disputationibus esse refutandos.

E Quod vero Aristoteles in Topicis ait, adversus quosdam homines disputandum nobis non esse, neque agendum rationibus, quod vel sensu potius, vel pœna & castigatione his opus sit: in eos hæreticos aptissime quadrare mihi videtur, qui his miseris & calamitosis temporibus grassantur. Illi enim multa defendunt, quæ, si sensus haberent integros atque sinceros, sane tueri vererentur: cum ad curam carnis & oblectamenta tantum pertineant, & omnia fere sint retroactis temporibus magnorum virorum consensu, judicio sanctorum patrum, conciliorum autoritate atque decretis explosa. Quod omnes fatentur. Vinculis igitur proculdubio atque igni merito plectuntur hæretici, cum ad meliorem frugem ut redeant admoniti, recusant.

Nihil

Nihil autem mirum est, si gladium reformident, qui se eodem dignos intra se judicant, atque ob eam rem severos nos putant judices. Sed quando hanc nostram sententiam de mulctandis corpore hæreticis docte admodum, copiose, ac prudenter excussam graviter diffinivit Alphonsus Castro, libro de justa hæreticorum punitione edito: plura de eadem re dicere recusabo.

MONTANUS. *Quibus si vel invitis ab aperta vi sit temperandum, ad eas artes se convertere proclive est, quarum Romana curia jamdiu se magistram esse profitetur.*

GASPAR. Non potest conquiescere Montanus: ubique sibi paratas esse insidias putat, scelerum conscientia agitatus. Intellexit ab ipsis etiam hæreticis probandam esse consuetudinem de castigatione corporali hæreticorum: & quia nihil fidum aut tutum ad hanc rem, quam persuadere vult, hac parte reperit, alium lapidem movet. Cæterum sub eo, non minus quam sub priori, scorpius indormit Montano. Ait itaque ecclesiam Romanam, ut honestius castigationem procuret hæreticorum, ubi ab aperta vi, quam nunquam infert his quos ad concilium vocat, modo illi venire velint, & parere veritati minime recusaverint, ad artes esse convertendam, & dolo malo capturam transfugas ac proditores fidei. Sed quæ sunt istæ artes, obsecro te, quas tu tantopere reformidas? quinam doli tam atrociter tuum animum plenum seditione cruciant & misere torquent? nunquid tu artes vocas, peracto concilio, solutisque comitiis, imperatori, regibus, & principibus Christianis illam curam demandari ab ecclesia, quod eos non gravate facturos speramus, si sit opus, pro ea obedientia quam per oratores suos in concilio ecclesiæ Romanæ prontentur, ut vos omnes rebelles ecclesiæ, & capite damnatos persequantur, & latam sententiam executioni mandare velint? Hæc res aperta est: nihil hic loci artibus aut dolo relictum est. Non inficiamur, Montane, quod tu nobis quidem tanquam crimen grave objicere pergis, Romanam ecclesiam illis artibus adversus vos pertinaces hæreticos uti consuevisse, ut confecta causa in concilio, & patrum suffragiis erroribus declaratis, si lata sententia adhuc reluctemini, & in errore perseveretis, ad arma principes hortetur, ut vel illata vi ad meliorem mentem vos pertrahat, quos placide, benigne, & peramanter flectere non potuit. Hoc tu improbas, Montane? hoc novum putas, aut artem Romanæ curiæ vocas? erras sane dum sic existimas. Annon in Deuteronomio legis præceptum esse, ut illi populi & civitates funditus everterentur, in quibus aliud doceretur, quam quod divinæ leges jubent? nova etiam lex statuit, ut qui ecclesiam non audierit, tanquam ethnicus & publicanus habeatur. Qui vero scandalizaverit unum de pusillis, tam atroci supplicio dignus a servatore nostro judicatur, ut dicat expedire ei, ut mola asinaria appensa collo demergatur in profundum maris. Quamobrem veteres & prudentes imperatores leges plurimas tulerunt, quæ in id genus homines severissime animadvertunt, tanquam in hostes communes Christianæ reipublicæ, universalis pacis ac tranquillitatis perturbatores, æqui atque boni contemptores strenuos. Hac enim maxime ratione viaque rudes homines atque imperiti, quorum magna in civitatibus copia est, ab insidiis & dolis hæreticorum liberantur. Neque ulla potior causa reddi possit, cum milites in Christiana republica tolerentur, quam ut ipsam ecclesiam ab iniquorum hominum, quales vos estis, insultibus atque vi illata liberent, & amplificent eamdem, modo possint. Sunt enim principes Christiani, patroni & custodes religioni dati: vindices in iram his qui male agunt. Res autem mirabilis, improbari ab hæreticis tam aperte, quod apertissime probant. Quasi vero quispiam ignorare possit, hæreticos omnes, maxime vero Lutheranos, cum primum per vires & præsidia militum licet, ut Christianos homines ad se trahant, aut oppressos immaniter affligant, armata manu uti consuevisse. Hoc Germania testari possit: hoc Christianissima olim Gallia, quæ paucis mensibus ab incolis hæreticis plus malorum perpessa est, quam multis retro annis ab exteris nationibus, quantumvis illæ feroces fuerint, atque in Galliæ perniciem armatæ. Cur igitur tam graviter hi ferunt, quod nos eorumdem scelera & nefanda flagitia reprimere conemur post, tentatas omnes concordiæ & pacis conditiones, tum publice, tum privatim?

Matt. 18. — Rom. 13.

MONTANUS. *Sed ut locum missum faciamus, atque ad eos veniamus, quorum fides hac in re interponitur, quique nobis publica satisfactione legitime cavisse volunt: Deum immortalem! quibus se, quamque ventosis titulis in vulgus venditant pauci aliquot episcopi! & in his nonnulli personati & scenici, Romani certe pontificis creaturæ omnes, quique a nobis desertæ religionis & oppressæ veritatis crimine accusantur. Ipsi œcumenicos & sacrosanctos, apostolicosque se appellant: denique nihil earum rerum sibi non sumere audent, quarum ne micam quidam in ipsis residere certum est.*

GASPAR. Alteram hoc loco rationem infert, non absimilem priori, cur hæretici fidere nobis non debeant. Sumit illam ex prælatis nostris, qui concilio intersunt, & colligit hoc modo. In concilio a quo fides publica data est, solum adsunt pauci quidam episcopi, qui se magnis titulis vendicant, & accusantur religionis desertæ, & omnes sunt pontificis Romani creaturæ: ergo non est cur illis fidamus. O bellum dialecticum! o peritum disputatorem! an non vides conclusionem nullam habere connexionem cum assumptis, ex quibus illam inferre paras? Sed nihil sane mirum est, si Montanus omnium bonarum artium rudis, & juratus hostis religionis, ira atque odio ebrius deliret. Pauci quidem sunt, fateor, qui concilio episcopi intersunt, si cum illis conferantur, quos Christi ecclesia partibus mundi variis intra gremium sum continet: at nihil id impedit, quominus Tridentinum œcumenicum concilium & generale dicatur, cum in eo ex omni natione & gente adsint aliquot præsentes: cæteri vero legitimos procuratores Tridentum miserint, qui rata & firma sunt habituri, quæ sancta synodus decreta atque sanctiones promulgaverit. Plerisque enim cæterorum ab ecclesiis suis abesse integrum non est: ne, dum a grege absunt, vos hæretici, id est lupi rapaces, ovile ingressi, oves dissipetis, mactetis, & perdatis vestra consuetudine. Adsunt etiam imperatoris Christianissimi, cæterorumque regum, ac principum Christianorum oratores: præterea legati pontificii, qui omnes citra controversiam sua autoritate generale concilium efficiunt. Nulla igitur ratio est, cur tu ex paucitate judices synodum Tridentinam generalem non esse. Quanquam non tam exiguus numerus prælatorum Tridenti adest, ut non possit hæc synodus, cum quibusvis amplissimis contendere: in qua fere ducenti & quinquaginta præsules adsunt, & doctores innumeri.

Quod

Quod si verum est, ut est sane quam verissimum: A quæ firmior satisfactio porrigi possit, quæ cautio fidelior, quæ fides amplior, quam quæ ab universa synodo hæreticis præstita est? Quemadmodum vero Tridentina synodus œcumenica & generalis ratione, quam dixi, merito vocatur: ita quoque sanctissima vocari jure potest. Etenim ecclesia Christi sancta est, quod in symbolo confitemur, quam synodus legitime coacta repræsentat. Et cum in eadem coierint qui apostolorum doctrinam profitentur, quam alta mente repositam habent: nemo patres in concilio congregatos merito possit reprehendere, quod se apostolicos appellent. Sunt etiam, quod tu veluti probro nobis objicis, B præsules omnes in ecclesia Dei Romani pontificis creaturæ, quoniam ab eodem oves acceperunt. Ille enim singulos episcopos vocat in partem sollicitudinis suæ, quæ universa a Christo Petro data est illis verbis, Pasce oves meas; & in Petro, omnibus Romanis pontificibus, quicquid garriant hæretici. Neque post tempora apostolorum quispiam episcopus ecclesiæ gubernaculis admotus est, quem non pontifex Romanus, aut per seipsum, aut per legatum suum, denique autoritate sua non instituerit. Neque est ullum apertius discessionis argumentum ab ecclesia, quam si pontifice Romano vicario Christi non consentiente, & probante, quispiam episcopatum usurpet. Duos C ordines præcipuos in ecclesia sua Christum reliquisse compertum est, sacerdotum inquam & episcoporum: alterum in discipulis, alterum in apostolis. Quod evidenter fatentur omnes, & a nobis monstratum est indicatis locis in libro de episcopi officio. Cæterum unum caput fecit ecclesiæ suæ, Petrum videlicet, & successorem Petri pontificem Romanum, qui singulos episcopos pro ea autoritate ac potestate quam accepit a Christo, quando & quemadmodum ratio postularet, singulis ecclesiis præficeret. Illud quoque non ignoro, tum ipsum pontificem maximum, tum reliquos episcopos omnes, & sacerdotes a vobis accusari: sed numquid ob eam rem novam instituendi concilium rationem inibimus? Numquid ob eam rem formam prætermittemus de doctrina & moribus judicandi, quæ D est a Christo nobis relicta & perpetuo observata in ecclesia Dei? Ego sane sic existimo, Montane, qui de nova alia forma cogendi id genus comitia es sollicitus, illud unum curare, ne usquam comitia habeantur. Accusaverunt olim, quod plane constat, hæretici pontificem maximum, & episcopos universos, quod facitis vos. Sed numquid ad ipsorum causam tractandam nova inita ratio est? aut forma vetus prætermissa? minime sane. Atqui scimus damnatos esse id genus hæreticos, eorum doctrinam explosam ejectamque longissime, & uno eodemque tempore eosdem a viris bonis in hæreticorum numero habitos fuisse. Idem quoque accidet in præsentia, quantumvis tu tuique similes reluctentur. E Si quidem nulla alia ratio excogitari valet. Aut enim vos judices constitui vultis, aut nos, nihil est tertium. A vobis judicium fieri de moribus & de doctrina, contra jus atque fas est: tum quia ad ecclesiam judicium pertinet, a qua hæretici se segregaverunt, neque usquam reperimus, apostatas synodum convocasse, in qua de aliorum moribus, aut fide judicaretur. Aut si quando id accidit, in ea synodo decreta ac definita nusquam vim aut robur communis legis obtinere potuerunt. Ad nos igitur, quod facimus, spectat synodum cogere, dubia definire, abusus tollere, explicare fidei dogmata, quibus dictum a Christo est: *Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re, quamcumq; petierint, fiet illis a patre meo qui in cælis est. Ubi enim duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Matth. 8. Atqui in nomine Christi non possunt ulli homines congregari extra ecclesiam, in qua speciali quadam ratione Christus adest. Neque enim hæretici, ut ex Augustino superius retuli, Christum habent.

MONTANUS. *Atqui quis porro illis aliquam fidem adhibebit, qui in ipso statim securitatis, quam pollicentur, limine, tam fœde & turpiter impingunt? nonne tibi perinde facere videntur, ac si quædam colluvies perditissima iniquissimaque hominum, imperatorem ipsum, omnesque imperii ordines ad comitia evocaret, cum amplissima securitatis testificatione, diemque ad dicendum causam illi dicerent, qui & capitis & fortunarum accusarentur ipsi? Si nunc paucis aliquot, quibus corrupta religionis crimen impingitur, œcumenici concilii titulus non recte convenit: œcumenici concilii nomine illis legitime cavere, fas & integrum non est.*

GASPAR. Hæc verba omnia scurrilia sunt & maledicentiæ plena, ad quæ lubet illud dumtaxat Salomonis dicere: *Noli respondere stulto juxta stultitiam suam.* Prov. 26. Cæterum eisdem verbis turpibus & insanis, insanam quoque & ineptissimam rationem inculcat Montanus, quæ est: Episcopi Tridenti congregati non possunt habere titulum œcumenici concilii: ergo nec possunt nomine concilii œcumenici securitatem polliceri: atque ita colligitur, formam securitatis sufficientem non esse. Falsum est enim quod assumit. Nam cum ille ex paucitate probet assumptum, & ut concilium quodpiam generale & œcumenicum sit, minime sit opus omnes episcopos simul eidem interesse, sed vocari omnes publico edicto a pontifice, eumdemque adesse præsentem per se, vel legatos suos, similiter etiam imperatorem & cæteros Christianos reges: nunquam ille probare possit Tridentinum concilium, in quo inesse hæc omnia scimus, œcumenicum non esse. Nomine igitur œcumenici concilii hæreticis proculdubio cautum est a patribus Tridenti congregatis.

Quamquam neque illud est necessarium, ut concilium aliquod œcumenicum sit autoritate, & virtute, ut adsint in eodem plurimi præsules: sed satis est simul cum pontifice paucos episcopos adesse. Exemplo, quod diximus constare possit. In actis apostolicis legimus concilium œcumenicum esse celebratum, in quo pleraque ad legem evangelii pertinentia contra Judæos sancita sunt, atque imperatum universis Christianis, ut illa servarent. At in eo concilio solum reperimus quatuor apostolos, Petrum videlicet ecclesiæ caput maximumque pontificem, Iacobum Hierosolymitanum patriarcham, Paulum & Barnabam, qui & sententias dixerunt suas in ea sanctissima synodo contra hæreses, quas docebant qui ex Judaismo ad Christianam religionem conversi fuerant: neque sunt vocati cæteri apostoli aliarum civitatum, neque locutus est quispiam præter memoratos a nobis. At non erit tam impudens Montanus, ut asserat non fuisse illud concilium œcumenicum. Non est necessarius magnus numerus prælatorum, ut concilium œcumenicum dicatur, & sit: atque ex conse-

consequenti, ut nomine concilii œcumenici securitas concedatur hæreticis, quod putat Montanus.

MONTANVS. *Non ergo de forma securitatis amplius, sed de jure quaritur. Quod si veterator aliquis privilegia conferret in optima quantumvis forma: tamen quod ejus largiendi potestatem nullam haberet, forma quoque cum jure periclitaretur. Non ergo quid quisque polliceatur, sed quam recte, quoque jure polliceatur, etiam atque etiam considerandum venit.*

GASPAR. Tuo te ore condemnas, & gladio jugulas, more hominis insani. Si jure ad eos pertineret formam securitatis præstare, qui concilium conficiunt generale, œcumenicumque: dubitari non possit, quin & forma recte servata sit, atque eos jure potuisse fidem publicam patribus præstare qui Tridenti sunt. Sed fingamus præsules qui Tridenti adsunt non potuisse securitatem hæreticis præbere, nomine œcumenici concilii, quod apertum mendacium esse paulo superius monstratum est a me: cum hæretici periculum sibi ex nobis imminere existiment, atque id sibi persuaserint, ut securi sint, neque quippiam ex nobis metuant mali, satis esse putare debent, quod nos illis fidem nostram adstruxerimus.

MONTANVS. *Scio ego quod omnia sua ad Romanum pontificem ceu caput referunt, qui nempe sit unus omnium instar, juxta vulgatum dictum, ubi papa, ibi universalis synodus. Sed quam falso, quam nequiter Romanus pontifex hac omnia sibi usurpet, notius est quam ut probatione egeat.*

GASPAR. Verum est quod objicis nobis, omnia nos ad pontificem Romanum referre, veluti ad caput. Est enim ecclesiæ caput & Christi vicarius, cui dictum est a Christo, *Pasce oves meas, pasce agnos meos.* Et, *Ego oravi pro te,*
Ioan 21. *ut non deficiat fides tua.* Et, *Tibi dabor claves*
Luc. 22. *regni cœlorum.* Et, *Tu conversus confirma fra-*
Matth. 16. *tres tuos.* Et, *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & porta inferi non prævalebunt adversus eam.* Est etiam pontifex instar omnium, quoniam nemo præter eumdem jure concilium possit agere. Neque robur aut firmitatem habent quæ ille semel improbaverit. Qua in re confirmanda me diutius immorari non oportet: præsertim cum tu neque afferas, neque afferre possis usquam efficacem rationem ullam, qua contrarium verum esse putare quis debeat, qui communi sensu non careat.

MONTANVS. *Mihi certe quo majore pontificem conciliaque sua autoritate instruunt, eo minus spei & expectationis de data fide relinquunt. Si quidem enim Romano pontifici, quod lubet licet, ipseque unus pro ea qua est potestate præditus, qua ei amplissima tribuitur, reges & imperatores a juramentis, pactis & conventis absolvere potest: quid vetat quo minus & hoc suo jure in sua causa fruatur, fideique quam promisit, normam pro sua libidine moderetur.*

GASPAR. Fidem hæreticis a concilio datam suspectam habet Montanus, quoniam illa ipsa fides quæ quadam ratione pendet a pontifice, qui per legatos concilio præest, in suspicionem adducitur: quoniam, ut ait, pontifex reges & imperatores solvit juramentis, jure sibi concesso. Quare multo magis eo jure utetur in re sua.

Atqui hæc oratio primum peccat, quia viri boni, qualis procul dubio est pontifex, si non hæreticorum judicio, saltem nostro, propensiori animo jure suo in alios uti solent, quam in seipsos, ut quæ faciunt omni liberent suspicione. Ergo vel Christi, vel Christianorum causa, tametsi posset maxime formam pontifex securitatis datam hæreticis mutare, aut prætermittere, non auderet: præsertim cum aperte intelligat, nostram causam hac in re admodum justam esse, quæ his artibus procul dubio vocaretur in suspicionem, & graviter læderetur. Deinde non omnino verum est, quod Montanus sumit pro sua libidine, a pontifice maximo reges & imperatores solvi solere juramentis, pactis & conventis. Neque usquam ille id nobis ullis exemplis possit commonstrare. Accidit interdum, fateor, ut jura edantur incauta perniciosave, & pacta coeant præter rationem: quæ si qui juramentis se obligaverunt, explere vellent atque opere exequi, contra omne jus & fas agerent. Hoc ubi suspicantur qui similibus nodis sunt constricti, adeunt pontificem, qui cum ecclesiæ caput sit & Christi vicarius, interpretatur & declarat, standumne sit pactis conventis, & juramentis. Quod si videatur, juxta leges divinas & rationem, eosdem illa sollicitudine liberat atque solvit juramentis: cujus rei passim in historiis exempla suppetunt, neque possit a quopiam cum ratione factum reprehendi. Sed Montanus non videt lædi autoritatem & majestatem imperatorum, regum, atque principum: ut interim Romanum pontificem taceam. Ac nisi principes intelligerent eam facultatem datam a Deo pontifici maximo, non essent tam stupidi, ut illum adirent, a quo se solvi juramento non posse existimarent: quod significat in præsentia Montanus. Sed hæretici seditiosi & perturbatores, quid non audent?

MONTANVS. *Et certe Romanos pontifices juramentis & bullis suis hactenus lusisse, quis est qui ignoret?*

GASPAR. Ignorant omnes viri boni, qui vel hac ætate, vel antiquis vixere temporibus: fatentur hoc tantum hæretici odio inflammati adversus pontificem & Romanam ecclesiam: neque Montanus probare hunc ludum mihi usquam possit, tametsi laboret maxime.

MONTANVS. *Adde quod hæc clausula, quæ de pœna in violatores constituit, obscuritatis & ambiguitatis in se continet plurimum.*

GASPAR. In re qua clarior est, obscuritatem reperit animus sibi male conscius. Nihil enim apertius dici potuit, quam quod synodus ait in fide publica his verbis: quæ, ut mendacii apertissimi convincantur hæretici, placet exacte referre.

Hæc omnia pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus principibus, tam ecclesiasticis quam sæcularibus, & omnibus aliis ecclesiasticis & personis sæcularibus, cujuscumque status & conditionis existant, & quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit, & bona fide spondet sancta synodus. Addit rursum. *Verba synodi.*

Insuper omni fraude & dolo exclusis, bona fide promittit, ipsam synodum nullam vel manifeste, vel occulte occasionem quæsituram, aut aliqua autoritate, potentia, jure, statuto, privilegio legum vel canonum, aut quorumcumque conciliorum, præsertim Constantiensis, & Senensis, quacumque forma verborum expressa, in aliquod hujus fidei publicæ & plenissimæ assecurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ ipsis per ipsam synodum concessæ præjudicium

Præjudicium quovis modo usuram, aut quemquam uti permissuram, quibus in hac parte pro vice derogat.

Adhuc vim addit majorem & verbis apertissimis: Quod si sancta synodus, aut aliquis ex ea, vel suis, cujuscumque conditionis vel status, aut præeminentiæ existens, præscriptæ assecurationis & salvi conductus formam & modum in quocumque puncto vel clausula violaverit (quod tamen avertere dignetur omnipotens) & sufficiens emenda non fuerit mox subsecuta, & ipsorum arbitrio merito approbanda & laudanda, habeant ipsam synodum & habere poterunt, incidisse in omnes pœnas, quas jure divino & humano, aut consuetudine hujusmodi salvorum conductuum violatores incurrere solent, absque omni excusatione, aut quavis in hac parte contradictione.

MONTANUS. *Quid? si quo sunt erga nostros animo, tum maxime se læsos queritentur, injuriam cum fecerint ultro, quis vero tunc invadet? Quis nostrorum causam suscipiet? Quis susceptam defendet eo in loco, qui & præsidio, & milite pontificio nostris infestus est?*

GASPAR. Multa hæreticorum animos sollicitos reddunt: umbras etiam Montanus timet. Sed quorsum, nescio. Tametsi enim nos maxime læditis, quod facitis perpetuo: ubi semel fidem publicam vobis dederimus, nunquam molesti erimus. Eo enim animo erga vos sumus, ut nihil magis cupiamus, quam ut vobis Deus istam mentem mutet, inspiret meliorem, ut quæ recta sunt tandem agatis. Quod vos inde facile conjicere possitis, quod ecclesia nostra preces pro vobis cum lacrymis fundit. Neque æquum est, ut ea de nobis quispiam existimet, quæ neque de ethnicis hominibus hostes timuerunt. Sed fingite iniquum animum nos gerere erga vos: ubinam copiæ suppetant nobis? ubi exercitus paratus? ubi militum manus? quæ omnia si haberemus, & contra fidem datam nocere vobis pergeremus: repugnaret imperator, obstarent reges Christiani, principesque qui Tridentum oratores miserunt suos, impedirent profecto, graviter ferentes violari a nobis securitatis jura, in quæ ipsi quoque consenserunt.

MONTANUS. *Pro generali concilio, pro apostolicis viris sese gerunt: si quis vero eos falsi redarguat, in ipsius violationis crimen proculdubio incurret.*

GASPAR. Nihil mirum si patres Tridenti congregati pro concilio se gerant, cum revera, ut dixi, generalem synodum constituant; & se viros apostolicos jactent, cum eam moderentur ecclesiam, quam post Christum Iesum apostoli condiderunt, atque etiam apostolicas leges, sanctiones, & traditiones observent diligentissime, in quas vos hæretici conjuratis. Sed ubi prærogativam hanc publicæ fidei dederint: ferent omnino patienter, ut vos instruant, & ecclesiæ Christi adjiciant, unde existis.

MONTANUS. *Ecclesiæ titulum ad se unos rapiunt. Atqui si quis eos professos ecclesiæ hostes probandum sumeret, si vitæ morumque turpitudinem illis probro verteret: læsæ securitatis culpam in se derivaret.*

GASPAR. Nullo pacto efficere hæretici possunt, ut nos semel datam fidem & securitatem violemus. Ne timeas, bono animo esto: contende Tridentum: redde synodo rationem doctrinæ tuæ: experieris illam clementissimam: ruent omnes in amplexus, & humeris ovem perditam gestabunt, si res postulet. Quo signo maxime agnosces, illam

A ecclesiam adesse apud nos, quam Christus reliquit in terris, cujus caput pontifex est, quam catholicam esse certo scimus ex antiquitate & consensione locorum hominumque.

MONTANUS. *Sunt alia hujusmodi innumera, quæ sine scelere a nostris taceri nequeunt, ab illis vero sine furore audiri non possunt.*

GASPAR. Sed quæ sunt ista scelera quæso te Montane? Taces? Nulla igitur nosti: alioquin illa minime dissimulare potuisses, cum usque adeo adversum nos in iras exarseris, ut mera atque impudentissima mendacia, quæ refelli nullo negotio a quovis possint, in nos etiam jactare soleas.

MONTANUS. *Quanta enim horum patrum sit mansuetudo, quanta erga nos clementia, testatur Gallia, testatur Anglia, testatur hæc dira Vassensis cædes in nostros non ita pridem executa.* B *Ita nimirum sancti patres salutem nostram sitiunt, ut sanguinem quoque simul absorbeant.*

GASPAR. Heu! quanto satius fuisset tibi tacere, Montane! An putas id orbi terrarum ignotum esse? Norunt etiam Turcæ barbarissimique homines, vobis autoribus hæc incendia olim in Germania & Anglia, nuper vero in Gallia exarsisse. Quis tumultus concitavit in Germania? Hæreticus. Quis in Anglia urbes turbavit igni & vastavit ferro? Hæreticus. Quis parentum manus contra liberos carissimos armavit? Hæreticus. Quis in Gallia proximis his mensibus primus classicum cecinit, regem dejicere solio conatur, Christianissimos homines bello vexat, sanctorum reliquiis corporum C impias manus admovet, in imagines sævit, templa incendit, urbes diripit, velatas virgines violat, cœnobia spoliat monachis, denique sine ullo delectu aut judicio, sacra profanis miscet? Hugonotus. Consule viros probos, nostrorum temporum historias diligenter evolve, teipsum interroga: facile intelliges proculdubio, Papistas (ut more tuo loquar) nisi lacessitos injuria nusquam ad arma confugisse. At ubi patientiam suam damno esse sibi viderunt (ea enim vos insolentiores redditi, instar luporum immaniumque ferarum truculenter passim sævire cœpistis, & optimum quemque nostrum ludibrio atque prædæ habere) divina D ope freti tantam in vos stragem ediderunt, ut Christo atque ecclesiæ illatam injuriam ulciscerentur, quantam vix unquam Gallia vidit, captius etiam ductis popularis hujus tumultus ac seditionis principibus. Ac nisi cæteri omnes resipiscatis, & revinctis post terga manibus ad clementiam Christianorum principum revertamini: brevi, ut spero (neque me animus fallet) in eas angustias conjiciemini, ea enim est scelerum vestrorum magnitudo, unde minime eripi possitis. Res agitur Christi: illatam ille sibi injuriam proculdubio vin- E dicabit. Quæ vero hactenus in eos exempla a catholicis viris igni & ferro edita sunt, nemo quidem possit, nisi qui communi sensu careat, perinde atque tu, dicere concilii autoritate accidisse: cum eo ipso tempore, quo diræ cædes illatæ sunt, nondum concilium coactum esset.

MONTANUS. *Sed neque hoc dissimulandum est, eam fidei formam, quæ novissime Brixiæ licentia inquisitoris nescio cujus exiit, ab ea ipsa, quæ Venetiis edita est, non parum discrepare. In Brixiana enim est appendix quædam, quæ appellatur extensio ad alias nationes, quæ totum id retractat, quod paulo ante in commune erat omnibus concessum: & quod magis est, in ea ipsa appendice cæteris quoque nationibus omnibus eadem forma, eisdem denique verbis, quibus Germanis, cavetur. Et tamen*

additur, eam formam nonnisi ad eos pertinere, qui resipiscere & ad ecclesiæ gremium, quod omnibus apertum esse debeat, redire voluerint. Quis vero fraudes istas non intelligat, nisi cui ne mica quidem cerebri est? Amplius. Reliqua forma eadem qua Germaniæ populis cavetur, ad omnes reliquas nationes indifferenter & ex æquo pertinet. Reliquis autem nationibus nonnisi ad ecclesiam Romanam redire volentibus fides datur. Ergo neque Germaniæ populis, nisi quatenus cum Romana ecclesia se conjungant. Fides enim publica cum forma qua continetur, etiam terminatur.

GASPAR. Ex duplici forma securitatis suspicatur Montanus fidendum non esse concilio: neque intelligit malitia cæcus, fuisse necessarium ut ea ratione fides constaret. Superioribus etenim annis, cum Tridenti primum synodus coacta est, B data est fides publica Germaniæ tantum populis: quoniam eo tempore illi duntaxat fidem deseruerant, & ecclesiam hæresibus infestabant. Ea fides typis mandata est Venetiis. Modo vero cum non Germania solum, sed etiam Gallia & aliquot aliæ provinciæ hac peste laborent: voluit sancta synodus fidem Germanis datam extendere ad cæteras nationes. Invulgata est ob eam rem primum fides olim Germanis data, quam renovavit synodus: adjecta est etiam veluti appendix, extensio ad alias nationes, & utraque simul excusa est Brixiæ, atque in vulgus data. Nihil igitur mirum est, si aliquo modo fides hæc a priori discrepet, cum de substantia rerum contentarum ne verbum quidem immutatum sit, ut apparet. Sic enim habet extensio, quæ mendacii arguit Montanum. C

" Eadem sancta synodus omnibus & singulis aliis " qui nobiscum, in his quæ sunt fidei, communio" nem non habent, ex quibuscunque regnis, natio" nibus, provinciis, civitatibus, aut locis in quibus " publice aut impune prædicatur vel docetur, sive " creditur contrarium ejus, quod sancta Romana " sentit ecclesia, dat fidem publicam, sive salvum " conductum sub eadem forma, & eisdem verbis, " quibus datur Germanis. Quid in his verbis obscurum est? quid ambiguum, veterator?

Quod addit statim Montanus, multo apertius mendacium est; Ait enim, ex verbis extensionis colligi, solum pertinere istam formam securitatis ad eos qui volunt redire ad ecclesiam Romanam, atque isto privilegio solum eos debere frui. At nihil simile reperitur in extensione: quod constat ex his verbis quæ relata a nobis jam proxime consequuntur. D

" Quoniam autem in hac extensione non viden" tur omnes nationes comprehendi, quod certis re" spectibus factum est: non propterea existimandum " exclusos eos esse, qui ex quacumque tandem na" tione resipiscere, & ad ecclesiæ gremium, quod " omnibus apertum esse cupit, redire voluerint. Hactenus sancta synodus.

Unde constare possit aperte, non esse diversam formam ab ea, quæ in fide olim Germanis data continetur. Omnibus enim ea causa fides publica conceditur, ut agnitis erroribus ad ecclesiæ Christi gremium revertantur. Huc spectat synodus: hoc cupit maxime: hoc laborat. At licet postquam Tridentum venerint hæretici, non deseruerint hæresim, neque mentem mutaverint: non testatur synodus, se hæreticis qui venerint ullum incommodum illaturam. Sed quoniam Germanis specialiter nominatimque data est publica fides, aliis vero generaliter, cum dicitur, omnibus & singulis, potuit quispiam putare, non satis esse hac forma A cautum Anglis (verbi gratia) Scotis & Gallis, qui in fide hac publica non nominantur. Occurrens itaque synodus objectioni, ait: *Quamvis autem hac extensione non videantur, omnes nationes comprehendi, &c.* Desinit enim nominare, ne quispiam moleste ferat gentem suam hæreseos crimine notari: & præterea quoniam novit sancta synodus in Italia, Hispania, in Polonia & id genus aliis provinciis, reperiri aliquot hæreticos. At si propter paucos hæreticos, nationes illæ & gentes nominarentur, in hac fide publica, quæ conciliorum volumini addenda est, perpetuo nationes illæ nominatæ hac ipsa infamia laborarent. Quod innuit sancta synodus, cum ait, *quod certis respectibus factum est.* Omnibus hæreticis qui Tridentum venire vellent, hac forma prospicere curavit concilium: quod postremis his verbis extensionis planum fit.

Nunc satis existimatum est, si qui publice, quemadmodum in extensionis forma lectum est, deseruerunt ecclesiæ doctrinam, illorum securitati ea forma quam legi audistis, prospiceretur.

Illud silentio præterire nolo, quod cum Brixiæ excusæ fidei meminit, per contemptum, ait, mandatam esse typis de licentia inquisitoris nescio cujus.

Neque mirum id videri debet alicui. Id enim genus hominum hæretici maxime oderunt, qui sunt ipsorum criminibus inquirendis & castigandis severissime dati. Atque utinam cæteræ nationes perinde atque Hispania inquisitionis officium retinuissent: ego non dubito, quin hæretici non tam prospere acturi essent. Ejus enim beneficio proximis annis detecta est hæreticorum conjuratio apud nos, & sceleris conscii sociique igne castigati.

MONTANUS. *Sed de periculo quantum satis est. Neque enim hæc causa longiorem disceptationem desiderat, cum non tanta discriminis, quanta veritatis & gloriæ divinæ habenda ratio sit. Superest ut deinceps doceam, cum certo discrimine certam quoque veritatis abjurationem conjunctam fore. Id vero ne cui sit obscurum, cogitet velim, omnes Christianas actiones ad suos fines esse referendas: concilus autem eum finem esse propositum, ut doctrinæ, morumque vitia emendentur, pax denique & concordia, salva pietatis regula, in ecclesia restituatur. Hæc itaque cum sint, Christianus homo nullis cœtibus se temere adjunget, quod circa res cum hoc fine pugnantes occupari animadvertet.*

GASPAR. Vera sunt hæc omnia quæ coactus protulit Montanus, nam eisdem verbis veluti proprio se gladio jugulat, ut monstrabo. Nunc attexit aperta mendacia.

MONTANUS. *Quod si nunc demonstravero, Tridentinos patres non illustrandæ, sed obscurandæ veritatis gratia; non reformandæ, sed deformandæ ecclesiæ convenisse: simul etiam probavi Christianos sine scelere se illis conjungere non posse.*

GASPAR. Hic est scopus reliquæ ferme orationis, in quem argumenta varia conjicit: omnia tamen aut vana, aut fucata, aut mendacia. Quod ego suis locis aperte indicabo.

MONTANUS. *Hic tu mihi omnium primo considera, quis cœtus hos & conventus indixit: Romanus utique pontifex.*

GASPAR. Verum est quod asseris in præsentia, synodum Tridentinam a Romano pontifice coactam esse, ex more & officio. A temporibus enim

enim apostolorum ad nostra usque tempora nusquam cujuspiam alterius autoritate concilia ecclesiastica aut indicta sunt, aut coierunt. Repete antiquitatem, evolve veteres historias: reperies verum esse, quod dicimus. Etenim cum pontifex Romanus Christi vices in terris gerat, atque ejus curæ oves Christianæ sint commissæ: rationi consentaneum est, ut cum in ovile Dei lupi irruunt, fidem veterem labefactant, vel morum doctrinam pessumdare volunt, a summo pastore cæteri minores pastores, qui sub isto sunt, convocentur, & de arcendis lupis a grege deliberent. Hoc quoniam apertum est, ac tu illud nobis Montane concedis, cum a pontifice inquis conventus istos indictos, longior non sum in confirmanda sententia. Pergit de pontifice loqui.

MONTANUS. *Qui nihil studii, nihil diligentiæ in hoc toto negotio prætermisit, nullis denique sumptibus, nullis laboribus pepercit.*

GASPAR. Hæc quoque vera sunt, & ad pontificis laudes magnum addunt cumulum. Dubium enim non est, quin ille magnos sumptus fecerit in illis legationibus, quas hujus rei gratia ad reges, principes, præsulesque destinavit, in remotissimas etiam orbis terrarum partes, ad ipsos quoque hæreticos: deinde in sublevanda multorum episcoporum inopia, quorum annuos census reddituisque vos ipsi hæreticissimi homines fœde ac turpiter devorastis. Ne, si rebus ad vitam necessariis destituerentur, suo officio deessent.

MONTANUS. *At quid hæc omnia pontifex? eo nimirum ut se suamque potentiam subvertat? aut imminuat? Qui sibi hoc persuadere patitur, næ ille mihi cum ratione insanire videtur. Verisimile enim non est, pontificem Romanam in sui ipsius interitum, scientem volentemque incumbere.*

GASPAR. Id quoque verum est, insane. Non cogit pontifex concilium, ut potentiam suam subvertat: sed potius ut ditiones, & provinciam Christi, ecclesiam inquam Romanam catholicam & apostolicam amplificet, sublatis de medio pravis moribus, & hæresibus extirpatis, quæ illam crescere non sinunt. An ignoras ab imperatoribus & regibus, in suis regnis comitia celebrari, ut rationem inire possint resistendi hostibus suis, rebelles castigandi, dilatandi imperii fines, infringendique conatus perditissimorum hominum? Idem quoque agit pontifex: videt zizania subcrevisse in messe Christi, in ecclesia inquam Romana: vocat operarios in messem, episcopos adesse jubet, ut communi consilio caveatur, quid agendum contra hæreticos sit: quod est sane potentiam pontificis augeri, & ecclesiæ quam regit fines dilatari. Numquid tu velles, ut pontifex conventus istos celebraret ad subvertendam potentiam suam? ad imminuendam dignitatem ecclesiæ? ad autoritatem debilitandam? ad dissipandam morum disciplinam? Erras Montane, erras. Neque enim pontifici potestas data est in destructionem ecclesiæ, sed in ejus ædificationem.

MONTANUS. *Quid ergo sibi vult hæc conciliorum molitio? Hoc nimirum ut ruentem fluctuantemque papatum, qui jampridem mole sua laborare cœpit, suffulciat, & stabiliat, quoadque fieri potest, pristino nitori splendorique restituat: totum denique Christianum orbem sub leges suas & arbitria semel cogat.*

GASPAR. Tandem exponit nobis Montanus, quorsum conatus pontificis pertineant, dum concilium indicit, & celebrari diligenter procurat: quasi pontifex maximus consilii sui rationem Mon- A tano aperuisset, & eandem cum eo communicasset. Is conatus est ut papatum, id est, ecclesiam Christi (hoc enim nos papatum vocamus) restituat pristino nitori, & totum orbem, si possit, sua sub juga mittat. Quasi vero ullus conatus aut præclarior, aut laudabilior fingi possit, quam ut is, cui ecclesiæ Romanæ gubernacula a Christo data sunt, suos fines amplificet, extendat imperiũ, & omnes Christo servire faciat. Neque modo Christianos (quod ignarus vocabuli testatur Montanus; hi enim libenter pontifici parent) sed etiam hæreticos omnes, qui se Christianos vocant, cum non sit Christo magis infensus Satan, quam sunt hi Christiani & evangelistæ, veris Christianis. Hoc tu vituperas Montane? Hoc carpis? Addis hanc strenuam pontificis B diligentiam eo etiam spectare, ut suffulciat ruentem & fluctuantem papatum. Quod quadam ratione verum est, alia vero manifeste falsum. Etenim emendari mores, sublevari ecclesiæ disciplinam, purgari fidem veterem ab illis erroribus, quos vos ipsi hoc tempore quorumdam mentibus inservistis, si tu existimas ad nitorem papatus pertinere: recte quidem sentis & loqueris. Nihil est enim quod æque papatum deceat, & ecclesiam ornet, atque mores sancti, puraque fides, quod sane nititur pontifex præstare in his sacrosanctis comitiis. At vero si verbis illis significare velis, papatum aliquando corruiturum, quod hæreticorum C aliquot sibi persuaserunt: graviter errat Montanus, graviter Vergerius, graviter Calvinus, graviter denique quotquot ita existimant. Nam papatum quidem perpetuo duraturum esse indubitato certoque scimus. Fidem enim Christus Petro dedit, & in eo cæteris summis pontificibus, qui clavum ejus navis post Petrum tenent, nullum unquam habiturum exitum papatum, dum mundus perstiterit, his verbis: *Tu es Petrus & super hanc petram* (qui es tu) *ædificabo ecclesiam meam*: subjungit, *& portæ inferi* (hoc est, hæretici impii per quos tanquam per amplas portas aditur infernus) non prævalebunt adversus eam. Laborare quidem, affligi, premique papatus possit, propter D hominum scelera. Punit enim, purgat electos suos Deus per impios & sceleratos hæreticos: quod accidit sæpenumero, maxime vero Arii temporibus, cujus doctrinam etiam imperatores amplectebantur. At nunquam penitus opprimetur: attollet tamen post labores, post calamitates & ærumnas ingentes caput papatus, & vindicabitur de hostibus suis, & se de inimicis consolabitur. Accipe testimonium ex tuis. Cum Martinus Bucerus morti proximus ab Eduardo rege Angliæ, quo loco miseram animam torquendam dæmonibus dedit, diligenter interrogaretur, quam rationem inire posset atque ingredi, qua papatum funditus everteret, respondit hæreticus: Nisi Christum dissipes, E o rex, papatum nunquam de medio tolles: sic enim divina providentia statutum est, ut papatus & Christus simul adsint, neque possit alterum ab altero dirimi. Regnat enim in papatu Christus, & regni ejus, quod scriptura refert, non erit finis, neque, ut alibi dicitur, ejus regnum usquam corrumpetur: quia potestas ejus, ut eadem scriptura refert, potestas æterna.

Marc. 16.

Hoc illud est quod Iulianus Apostata appetente jam morte significavit, cum ait: Vicisti Galilæe. Loquebatur autem de Christo, cujus regnum, hoc est, papatum, evertere atque æquare solo moliebatur. Sed in eadem perstat sententia, & ut superiora confirmet, versus quosdam ludens citat in nos: is qui ludibrio est etiam ipsi Satanæ.

MONTANUS. *Germanis etenim domitis, nihil abfore credunt,*
Quin omnem simul Europam sua sub juga mittant,
Et mare quod supra, teneant, quodque abluit infra.

GASPAR. Præter Germanos plurimi restant alii, quos cupit pontifex Romanus, cupit sancta synodus ad ecclesiæ ovile reducere.

MONTANUS. *Aut certe, si illum spes, si vires ad id perficiendum destituant: Christianos tamen, præcipue Germanos infensis animis inter se committat, ipseque ejus tragœdiæ spectator sedeat. Hæc expeditissima Lutheranici furoris ratio videtur (sic illi loquuntur) ab Italia avertendi.*

GASPAR. Vellem ex te scire, Montane, quænam ratio possit inveniri, qua inter se principes illos, qui in Germania vobis favent, infensis animis committi possint. Nam hactenus quidem ignoro, quo pacto concilia, quæ tu paulo superius fatebaris ad componendam pacem inter principes cogi solere, tumultibus concitandis & bello movendo servire possint. Sed quod conciliis effici non valet, diversitate opinionum vestrarum ac multitudine, facile, ut arbitror, consequemur. Ego enim futurum spero, non aliunde majus incommodum Germanos hæreticos esse laturos, quam ab his, qui modo impensius vobis opitulantur, ubi semel rem accuratius inspexerint. Quod si hoc remedium diutius differatur, aliam proculdubio Deus nobis viam monstrabit, qua furori Lutheranorum (ita enim pestilens ista hæresis merito vocatur) obviam eamus. Cujus rei gustum aliquem neque malignum, ut audio, præbuit nobis in Gallia Deus optimus maximus proximis his diebus, non procul a Lutetia Parisiorum: quo loco plurima vestrorum Hugonotorum turba trucidata est, & principes seditionum, ducesque rebellionis capti sunt, atque in vincula conjecti.

Quorsum autem hæc carmina nobis occinas, ego sane non video: quæ mirabiliter vestris conciliabulis quadrant. Sunt enim illa his quæ apud inferos finguntur omnino similia, sine Christo, sine ordine ullo, eo pertinentia, ut animas in tartara detrudatis, quale est quod canis his versibus.

MONTANUS. *Concilium vocat, & stabuli de culmine summo*
Pastorale canit signum, cornuque recurvo
Tartaream incendit vocem: qua protinus omnes
Christicolæ exciti concurrunt undique telis.
Promissi mox ipse potens ubi sanguine bellum
Imbuit, & primæ committit funera pugnæ,
Concilii fratres affabitur ore superbo:
En perfecta mihi bello discordia tristi,
Dic in amicitiam coeant, & fœdera jungant,
Teutonicam aspersi Germano sanguine terram.
Hoc etiam his addam, nota est mihi vestra voluntas.
Finitimas in bella feram rumoribus urbes,
Accendamque animos insani Martis amore
Undique ut auxilio veniant, spargam arma per agros.

GASPAR. Sed sinamus suo sensui hæreticum Montanum, neque cum eodem contendamus de maledicentia. Facile enim hac parte illi cedimus, ac nos longe inferiores esse fatemur.

MONTANUS. *Hæc ego nunquam dicerem, nisi comperta & satis abunde testata forent: neque est quod longe petantur testimonia, ubi res loquitur ipsa. Sed neque pontifex ipse Romanus dissimulat se hoc unum agere, ut omnes ad societatem Romanæ ecclesiæ aliquando reducat: inque eo, ut sibi præsto sint, principes omnes & monarchias sedulo cohortatur. Si quis autem de pontificis voluntate adhuc dubitat: is ea legat, quæ superioribus mensibus reipublicæ trium fœderum per legatos suos proposuit, & me vera dixisse liquido deprehendet.*

GASPAR. In re non dubia testibus, quod dicitur, uteris minime necessariis. Quis enim tibi ex catholicis hominibus inficiari possit, Romanum pontificem, vigilantissimum gregis Christi pastorem, summo studio & accurata diligentia laborare, ut ad ecclesiæ gremium hæretici omnes revertantur? atque ut id assequatur, neque sumptibus ullis, neque labori parcere, missis legatis ad universos Germaniæ principes, qui vobiscum fœdus inisse feruntur: ut oratores suos, insuper etiam ministros suarum ecclesiarum, Tridentum mitterent, ut ibidem coram patribus causam religionis tractarent, & modum tandem invenire possent, quo molestum jugum hæreticorum suis humeris depellerent, resumpta veteri fide, quam vobis autoribus turpiter deseruerunt. Hoc idem publice testatus est pontifex in ea bulla qua concilium Tridentinum indixit. An tu velles, insanissime Montane, pontifex curaret, ut papatus imminueretur? & ecclesia Christi in angustum cogeretur locum? Quis non continuo in cachinnum solvatur, cum ita loquentem audit Montanum? Sed ad alia properemus argumenta, non minus quam hæc, ridicula & fatua.

MONTANUS. *Adde quod pontifex ipse concilio se minime subjicit.*

GASPAR. In conciliis duo genera rerum tractantur, unum earum quæ ad morum institutionem referuntur, & gubernationem Christianæ reipublicæ attingunt: aliud earum quæ ad fidem spectant. Iis quæ ad fidem pertinent Christianam & doctrinam evangelii, perinde astringitur pontifex maximus atque cæteri Christiani, imo vero multo arctius & vinculo majori. Eorum etiam institutorum, quæ ad gubernationem & disciplinam attinent, non modo observator esse debet, sed etiam custos diligentissimus. Quanquam cum leges nonnullæ quæ ad gubernationem pertinent, minime possint esse perpetuæ, sed interdum mutari aut variari debeant, quemadmodum & mores hominum variant: ipsa ratio postulare videtur, ut summus pontifex leges moderetur, & cum est opus, declaret pro qualitate personarum, locorum, temporum, negotiorumque. Æque quispiam eum vacare culpa dicet, qui citra rationem & causam lege servata quempiam eximit ab observatione legis. Quod facturum pontificem scientem, volentemque, nunquam mihi quispiam possit persuadere. Id ut putamus verum esse, ita quoque certo scimus, nullum esse hominum reliquorum qui puriorem, justiorem, sanctioremque vitam agere debeat ex officio quam summus pontifex Christi vicarius: cujus vita si improba sit, omnium maxime nocebit. Suo enim exemplo ad peccandum cæteros sollicitat, & facilius turpitudo deprehenditur, quia omne animi vitium (ut ille ait) tanto conspectius in se crimen habet, quanto major qui peccat habetur. Hoc ipsum multis capitibus distinctionis 40. decretorum explicatum est atque diffinitum ab ipsis etiam summis pontificibus.

Hæc vero tametsi omnino vera sint: nemo in terris possit reperiri, cui ex officio & injuncto munere incumbat pontificem condemnare, judicareve: quam sententiam magnorum virorum testimoniis convincere possim. Primam sedem nemo judicabit, inquit Innocentius. Et Symmachus: Aliorum hominum

hominum causas Deus voluit per homines terminare, sed sedis istius præsulem suo sine quæstione reservavit arbitrio. Tum Beda in apocalypsim scribens, sola Romana sedes, inquit, autoritate sua judicare cæteros potest: nemini autem integrum est de eadem judicare. Testatur & sanctus Anterus papa: subditorum facta a nobis judicantur, nostra a Deo. Idem scribit Anacletus, plurimique alii magni viri, quorum sententiæ referuntur 9. q. 3. & præterea ad calcem dist. 99.

Neque vim ullam habet ea ratio, cui hæretici plurimum confidunt: Pontifex ut Christi vicarius debet integerrimam virum agere: ergo si erret, judicari poterit ab aliquo hominum. Captiosa enim est & mendax. Deus etenim solus illum judicare debet & damnare vitam, qui flagitia omnium castigaturus est. Sic enim Deo placitum est, cum illum vicarium sum in terris instituit & reliquit: quod omnes illi sanctissimi patres, quorum paulo superius mentionem feci, atque alii insuper multi non inferioris notæ, plane atque aperte testantur. Res hæc accommodato exemplo regum doceri potest. Etenim illi tametsi innocentissime vivere teneantur: si peccent aut leges contemnant, a nemine intra suum regnum condemnari judicarive possunt. Illud nobis satis esse debet, Romanum pontificem, neque in rebus fidei definiendis, si quando id facere velit, neque etiam in condendis legibus generalibus, quibus Christiana respublica gubernetur, usquam sic errare posse, ut scandalo sit aliis. Nam in his rebus perpetuo illi adest Spiritus sancti patrocinium lumenque divinum, quo ejus mens copiose admodum illustrata, veluti manu ducatur. Adde etiam, quod neque a concilio generali pontifex judicari potest. Nam judicem superiorem esse necesse est, ut imperantem eo qui paret: concilium vero non est pontifice maximo superius & majus. Aut enim de concilio loquimur sine pontifice, quod hæretici faciunt, aut cum pontifice: si pontificem simul cum concilio non complectamur, id sane concilium simpliciter non est, sed potius conciliabulum, aut acephalum concilium, cum in eo caput desideretur omnium judicio. Loquendum igitur nobis est de concilio cui interest pontifex per se, aut per legatos suos: quo sane sensu superius pontifice non est. Nam pontifex maximus caput visibile est catholicæ ecclesiæ: supra quam accepit a Christo illis verbis, Pasce oves meas, omnem potestatem spiritualem, quod omnes qui judicio valent fateri debent. Est ergo caput concilii universalis, quod non est majoris autoritatis quam sit universalis ecclesia Christi: quoniam concilium universale repræsentat universalem ecclesiam, etiam testimonio concilii Constantiensis & Basileensis, in quibus concilium statuitur superius pontifice: atqui quod repræsentat non est majus eo quod repræsentatur. Statua enim regis, verbi gratia, quæ regem nobis ponit ante oculos, non est majoris dignitatis quam rex ipse. Concilium igitur majoris autoritatis non est, quam ecclesia catholica & universalis. Quare summus pontifex procul dubio autoritatem non habet inferiorem concilio, cum habeat potestatem supra ecclesiam universalem, cujus caput existit: atque ex consequenti concilium non est supra papam, neque judicare possit pontificem. Nihil est enim magis contra naturam, quam ut pes, aut manus, aut corpus universum (excipio caput) velit præsidere, imperare, & habere sub se caput: alioqui illud axioma constare non possit. Primam sedem nemo judicabit. Non habet ergo potestatem concilium supra papam, dum pontifex est, non hæreticus, aut intrusus, aut per simoniam creatus: atq; ita tandem verum est, quod aiebam initio hujus disputationis contra Montanum, nemini esse subjectum pontificem, ut ab eo judicari possit, præterquam Deo optimo maximo.

MONTANVS. *Sed concilii patres subjectos & arctissimo præterea juramento devinctos habet, cujus hic exemplar subjicere libuit, ut omnibus rectius constaret, Romanistas non de ecclesia reformanda, sed tyrannide sua stabilienda sedulo cogitare.*

GASPAR. Hoc quoque verum est, quod ais, omnes episcopos præsulesque cæteros, quos habet ecclesia Dei plurimos, subjectos esse pontifici Romano, eidemque adstrictos juramento. Neque mirum id videri debet, cum omnes episcopi, oves quas habent, a pontifice Romano pascendas sumant: quos ille vocat in partem sollicitudinis. Ergo ut fidelius diligentiusque negotium procurent: recte quidem institutum est, ut cum episcopi creantur, adstringantur arctissimo juramento: quod & reges facere videmus, cum quempiam publico muneri præficiunt, aut castrum aliquod in ejus fidem tradunt. Sed hoc potius pertinet, ut est manifestissimum, ad ecclesiæ ædificationem, quam ut ullum pontifex maximus privatum emolumentum inde possit accipere. Formam vero juramenti, cujus tu mentionem intulisti, placet scrupulose hoc loco referre, quo res ipsa magis constare possit.

Forma juramenti.

Ego electus episcopus, ab hac hora in antea, fidelis ero, & obediens beato Petro, & sanctæ Romanæ apostolicæ ecclesiæ, & domino nostro papæ, suisque successoribus canonice intrantibus. Non ero in consilio, aut consensu, vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, aut capiantur, aut in eos manus quomodolibet ingerantur, quovis quæsito colore. Consilium vero quod mihi credituri sunt per se, aut per nuncios, aut litteras, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanum & regalia sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum & defendendum contra omnem hominem. Legatum apostolicæ sedis in eundo & redeundo honorifice tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Iura, honores, & privilegia, & autoritatem Romanæ ecclesiæ, domini nostri papæ, & successorum prædictorum conservare, defendere, augere, & promovere curabo: neque ero in consilio, aut facto, aut tractatu, in quibus contra dominum nostrum, vel Romanam ecclesiam aliqua sinistra, vel prejudicialia personarum, juris, honoris, status, vel protestatis eorum machinentur. Et si talia a quibusdam tractari cognovero, vel procurari: impediam hoc pro posse, & quantocius possim commode significabo eidem domino nostro, vel alteri, per quem ad ipsius notitiam possit pervenire. Regulas sanctorum patrum, decreta, ordinationes, sententias, dispositionem, reservationes, provisiones, & mandata apostolica totis viribus observabo, & faciam ab aliis observari. Hæreticos, schismaticos, & rebelles domino nostro, vel successoribus prædictis, pro posse persequar, & impugnabo. Vocatus ad synodum veniam. Hucusque juramenti formula.

Quid tu in hac formula juramenti reprehendis? an non est cum ratione admodum conjunctum, ut pontifex more cæterorum hominum ecclesiam sibi commissam quanta maxima fieri possit diligentia custodiat, atque ovium Christi diligentissimam curam habeat, papatus dignitatem tueatur, & amplificet, si possit? laudares igitur eumdem homo

alieni

alieni prodigus, si bona dissiparet? o bellum laudatorem! sed progrediamur ad alia.

MONTANVS. *Nunc, cum Romanus pontifex conciliorum leges omnes ad se unus revocet, cumque ad illius nutum concilii patres se totos componant, quippe qui divini & humani juris arbitria in pectoris sui scrinio circumferat: hæc enim aliaque dira & portentosa in conventis ipsorum leguntur: recte quæri posset, quid scenico illo conciliorum apparatu porro opus sit, nisi res loqueretur ipsa, & doceret experientia, concilia esse quasi formulam declarationemque pontificiæ voluntatis.*

GASPAR. Concilium carpit Montanus, quoniam quæ in eo tractantur, ad pontificem referuntur, & spectamus atque requirimus, quid ille de rebus singulis sentiat: atque ob eam rem concilium vocat formulam & declarationem voluntatis pontificiæ. Non inficior, Montane, de more & antiqua ecclesiæ consuetudine postremam manum conciliis imponi non posse, sic ut perfecta atque absoluta censeantur, nisi pontificis maximi autoritas accedat, atque ab eo concilia confirmentur. Ita factum est, ut rebus peractis, acta omnia ad pontificem deferrentur: quæ si probaret, concilio subscribebat, & firma atque rata habebantur in posterum decreta. De qua re opus non est testimonium citare: res est aperta. Evolve, si lubet, vetustas synodos: verum me esse statim dices, Atque id obsecrante synodo fieri consuevit. Vnde finito concilio Nicæno patres scribunt Silvestro papæ, ut illud confirmet. Accipe verba: „ Quicquid autem constituimus in concilio Nicæno, „ precamur vestri oris consortio probari. Quod præstitit pontifex, ut ex eis literis constat, quas rescripsit ad concilium Silvester. Celestinus papa probavit acta concilii Ephesini petente synodo, contra Nestorium & Ioannem Antiochenum. Leo papa confirmavit synodum Calchedonensem petente eadem synodo; quod ex tertia ejus actione manifestum esse potest. Simili modo in cæteris accidit conciliis, quorum mentionem consulto prætermitto.

Neque modo ea consuetudo perpetuo servata est in ecclesia Dei, ut conciliorum acta tandem a pontifice probarentur confirmarenturque: sed præterea patres qui in conciliis aderant, ea de quibus sibi agendum erat, a Romano pontifice requirebant, accipiebantque, priusquam quidpiam ipsi definirent. Quam sententiam veram esse facile intelliget, qui parumper in lectione conciliorum versari volet. Cæterum quoniam satis scio, te Montane una cum tuis, ne a limine quidem ea salutasse, ne in vestram, dum aliud agitis, damnationem incidatis, de re proposita aliquot testimonia citabo. Vnde tu putas accidisse (lubet hac ratione tecum agere) ut cum generale aliquod concilium extra urbem Romam coiret, eodem quoque tempore de rebus eisdem aliud Romæ cum delectis hominibus pontifex haberet? Res hæc exemplis constat subjectis. Quo tempore concilium Nicænum primum Nicææ celebratum est, Silvester pontifex Romæ coegit concilium, in quo omnia quæ agenda erant in concilio Nicæno, concordibus animis atque sententiis diffinivit: eademque, cum primum concilium celebrari cœpit, Nicæam ad patres misit, ut eorumdem quoque suffragiis calculisque decernerentur. Quod sane concilium a pontifice Silvestro habitum Romæ, vulgo primum concilium Romanum appellatur.

Idem etiam contigit, cum concilium primum Constantinopolitanum celebraretur. Damasus enim eo tempore papa, Romæ adjunxit sibi viros doctrina & prudentia claros, cum quibus deliberavit, decrevitque tractanda Constantinopoli a patribus, eademque ad eos misit, & acta in Constantinopolitana synodo postea confirmavit. Hoc vero secundum concilium Romanum vocant. Similiter accidit cum tertium Constantinopolitanum ageretur. Nam Agatho pontifex Romanus delectum habuit magnorum virorum Romæ, cum quibus decrevit ea quæ in synodo Constantinopolitana erant a patribus definienda, & acta demum autoritate sua & subscriptione firmavit. Idem dicere de reliquis possumus: sed satis sunt citata testimonia, homini minime pertinaci, sed studioso veritatis.

Cogebant autem prius multo, dum tempus suppetebat, ea concilia quæ diximus bonorum & doctorum hominum pontifices Romæ, & in his excutienda in generali concilio, ab ipso pontifice simul cum delectis viris decernebantur: ne ex improviso cogerentur articulos de quibus interrogabantur definire atque offerre synodo generali. Vbi vero cœtus illos habere Romæ non poterant magno cum virorum bonorum atque doctorum delectu: adjungebant sibi paucos probatos doctrina & moribus viros, quorum ope pontifices rei difficultate intellecta, quid esset censendum de propositis articulis, qui in consultationem adducebantur, tractabant decernebantque: atque ita suorum animorum sensa perferri ad patres in concilio jubebant, ne in ecclesia ipsa Romana inter patres qui concilio intererant, schisma aliquod ex sententiarum diversitate nasceretur. Patres igitur requirebant pontificis sententiam de re quacumque posita in quæstione: illam pontifex explicabat synodo: conclusam prius magna diligentia, ut dixi, hanc pontificis diffinitionem rerum propositarum, tanti facere olim generalis synodus solebat, ut illi semel publice recitatæ, patres omnes fasces ingenii submitterent, atque insuper quicumque sententiæ, quam pontifex explicatam ad patres in concilio destinabat, reluctarentur, male quidem audiebant. Ne tu, Montane, expers omnis antiquitatis & rerum ecclesiasticarum rudis in primis, mireris, si Romanus pontifex Tridentum ad patres mittat explicata magno studio & diligentia, quæ sunt tractanda a patribus in concilio. Hoc enim vetusta consuetudine firmatum est, ut monstravi: neque quempiam catholicorum hominum in contraria opinione reperiemus, tametsi antiquitatem ipsam studiose repetamus. Et præter superiorem, illa quoque ratio id postulare videtur. Dubium etenim non est, quin si pontifex maximus concilio interesset, de re quacumque in dubium vocata sententiam suam esset dicturus. Cum ergo illam, quoniam procul abest, voce dicere non possit: quid prohibet quominus eamdem scriptam videamus? quæ cum ab homine lata sit, quem Christus jubet cæteros in fide confirmare, sane plurimi nobis facienda est. Posset quidem summus pontifex per se sine concilio ita gubernare ecclesiam, ut hæreses omnes damnaret merito, & leges ferret ad bene & Christiane vivendum convenientissimas: at potius ducit id præstare per media quædam ad eam rem maxime apta, per concilia videlicet: perinde atque Deus, qui cum per se ipsum cuncta regere & gubernare possit, aliorum ministerio nihilominus utitur: præsertim ad ea quæ pertinent ad ecclesiæ disciplinam, vel hæreses confutandas. Potuit Christus eximere animis scrupulos omnes, atque hæreses quam longissime relegare:

relegare: at reliquit hunc laborem episcopis, doctoribus & synodis, quorum pusillanimitatem sublevat, discutit tenebras, mentibus splendorem infert, sic adjuvat denique, ut errare illos nunquam sinat. Neque solum Christus illis omnibus opem ferre solet: sed patres in concilio simul cum pontifice sic se mutuo adjuvant, & tam amice junguntur, studiaque sua in unum referunt, ut jam non solus pontifex, licet ejus sententia requiratur, neque patres soli, decreta facere dicantur.

MONTANUS. *Adeoque compendiosam contra Lutheranos procedendi methodum (sic enim in ipsorum libris legitur) concilia non convenire necesse esse ut aliquorum eorum dogmatum, super quibus haeretici disputare contendunt (quis autem nescit nos haereticos ab illis insimulari?) definitur.*

GASPAR. O gravem quaestionem! Satius sane dixisses: quis autem nescit haereticos nos esse & perditos omnino, parumque ingenio potentes, qui veteres omnes haereses abolitas mentibus hominum, conciliorum autoritate damnatas, consensu antiquitatis in tenebras pulsas sepultasque, jam suscitamus defendimusque, & pro eisdem veluti pro aris & focis crudelissime dimicamus? Res est mirabilis: non te pudet haereticum putridum ac pestilentem esse, & aegre vocari haereticum fers? Sed pergamus ulterius.

MONTANUS. *Sed concilia tantum convenire necesse est, ut qui haeretici sunt declarentur & condemnentur.*

GASPAR. Concilia cogi solent, si ignoras Montane, quod ad haereses attinet, primum, ut constet in posterum haeresim esse illam, quam veluti apertam veritatem haeretici tuentur, atque illam caveant Christiani: deinde ut resipiscant haeretici agnito errore, atque ad ecclesiae gremium revertantur: id si facere neglexerint, declarentur condemnenturque tanquam rebelles & pertinaces, & cum sua sponte nolint, coacti vi, pontifici maximo parere cogantur, sub cujus tutela atque obedientia se constituerunt baptismate suscepto. Huc spectant concilia, atque hanc formam patres in eisdem tenere solent.

Caeterum cum haereses illae, quas vos docere pergitis, in antiquis conciliis magna ex parte damnatae sint: recte sane ea ratione contra vos agere possemus, ut nulla alia re spectata, in conciliis patrum sententiis vos damnaremus. Nolumus tamen: quinimmo, quod nemo quidem inficiari possit, vestras sententias diligenter excutimus, argumenta invicem conferimus, eorundemque vim accurate exploramus, atque omnibus pensitatis de vestris erroribus judicamus. Neque est cur mirari debeatis, si nos, tentatis omnibus, postremum tandem remedium adhibeamus.

MONTANUS. *Hoc & tacentibus ipsis, ex conciliorum tamen actis nobis constare poterat. Praeterquam enim quod hactenus causam nostram iniquis sententiis contumeliose gravarunt: capita quoque fortunasque nostras alienae crudelitati ceu praeda objecerunt: hancque suam immanitatem ad executionis jus referunt, quo ipsi praecipuo quasi ariete ad nos concutiendos labefactandos hactenus usi sunt.*

GASPAR. Si causam vestram iniquis, ut ais, sententiis ab orthodoxis patribus gravari contumeliose, sentiebatis: cur non in conventus nostros descendistis: ut illam defenderetis vocati & rogati? At vos callidi atque vafri homines, causam absentes perdere maluistis, quam praesentes causa cadere, quod facile conjectum assequi potuistis: ut semper vobis vel querelae vel excusationis ansa relinqueretur. Sed non sunt, crede mihi Montane, homines hac aetate tam stupidi: ut non divinent, quorsum ista vestra tam studiose procurata negligentia evadat. Dolendi vero nulla tibi justa causa suppetit, quod corpora haereticorum & fortunas omnes antiquis temporibus (nam hoc tempore nihil accidit simile conciliorum autoritate) agressi fuerimus diripuerimusque. Tentatis enim caeteris omnibus lenioribus remediis, istud tandem negligendum non fuit, quod efficacissimum esse solet ad flagitia coercenda, & revocandum haereticorum pedem gradu concitatissimo ad asylum, id est, sinum ecclesiae. Sed vos, ut apparet, impune omnino peccare cuperetis. Caeterum quod hujusmodi remedio admodum praesentaneo pontifici Romano uti integrum sit, ut desinatis in posterum eo nomine eumdem accusare, paucis docebo. Cum enim per baptismum fidem dederimus omnes Christo, atque ejus vicario pontifici maximo, nos in ecclesia permansuros, haeretici vero pro libidine animi sui vivere velint procul ab ecclesia Dei: integrum pontifici est, immo vero jure tenetur, egressas oves de ovili, quacumque ratione possit, eodem revocare. Quod si alia non satis sint, ad arma principum Christianorum illi est recurrendum, & ipsorum ope, atque praesidio compellendi sunt haeretici redire ad ecclesiae gremium, quod parabola evangelica docemur. Auxilium autem regum & principum Christianorum ubi sit opus, nunquam deerit ecclesiae. Sunt enim eidem illud polliciti, non solum dum crearentur reges, nam eo tempore effecti sunt patroni ac defensores ecclesiae, ultoresque illatarum eidem injuriarum: sed etiam cum a pontifice initio hujus concilii solicitarentur. Quod confirmatum procul dubio cum primum oratores suos Tridentum miserunt. Et quidem cum Vergerius homo haereticissimus principes Christianos maxime laudet, quod pontifici Romano imploranti ipsorum opem ad retinendum in officio & revocandum ad pristinam ecclesiae obedientiam fidei desertores atque rebelles, se id nunime gravate facturos responderint: miror cur tu similiter haereticus hanc rem probare nolis. Sed quid mirum est, si cum aliis non consentiant opinione & sententia, qui tam mirabiliter secum discrepant? Ergo cum Christianos principes probe noritis finito concilio arma sumpturos si sit opus, atque id petierit Ecclesia, ut opem ferant pontifici ad recuperandum sua: pessime profecto facietis, nisi resipueritis prius. Quare te hortor, Montane, simulque caeteros haereticos per viscera misericordiae Dei nostri, ut ad ecclesiam Romanam, unde digressi estis, revertamini, quae vos apertis brachiis excipiet, ruet in amplexus vestros, oscula caritatis & benevolentiae plena vobis figet: denique veteris oblita criminis peramanter atque benigne admodum tractabit. Ne patiamini, quaeso vos, simul cum animo, corporis, honoris, & fortunarum omnium vestrarum dispendium fieri: evolvite omnia tempora, & diligenter repetite memoria, quem exitum haeretici habuerint: sapite alieno malo.

MONTANUS. *Solenne autem est illis hominibus concilia sua ab executione statim praepostere inchoare: ita ut belli rationes prius inisse quam de pace cogitasse deprehendantur. Et superioribus* quidem

A *quidem annis post tot tamque magnificas ad nostras pollicitationes, tum pendente concilio, in Germanos theologos sævire cœptum est: furoremque suum longius extendissent, nisi Germaniæ motus, concilio, pariterque eorum conatibus finem statuisset.*

GASPAR. Erras plane, Montane, dum præpostere ais concilia se gerere solere. Nusquam enim mihi indicabis, etiam si prima ecclesiæ tempora repetas, pendente negotio, nondum inquam finito concilio, & declaratis hæreticis, lata sententia, ejusdem concilii autoritate principes ad arma processisse. Sed quoniam principes cum nova doctrina semper experti sunt seditiones & tumultus periculosissimos) est enim civilis potestas tam arcto vinculo cum religione & ecclesiæ disciplina copulata, ut violari religio non possit, aut ulla fieri permutatio in ecclesiæ disciplina, quæ non etiam magnos tumultus excitet in regno, & regiam dignitatem secum trahat in perniciem) reges ergo & principes Christiani, veriti ne quid mali patiantur, aut aliqua seditio excitetur, instanti necessitati provident, adhibentque remedium, minimeque expectata autoritate concilii, hæreticos regni hostes, perinde atque ecclesiæ, armis aggrediuntur. Quod si jure, si honeste, si sine ulla justa reprehensione hoc usquam fieri potuit: hoc tempore maxime, cum hæreses sepultæ jam & damnatæ in antiquis synodis excitantur, & hæretici plurimas atque maximas, quocumque loco versantur, turbas movent? Quod vero de theologis vestris narras, qui male in Germania a Carolo quinto præstantissimo monarcha tractati sunt, simili quoque occasione evenit. Cum enim graves illi tumultus excitarent, eos imperator sanctissimus reprimendos coercendosque curavit. Cuperetis vos sane, ut vobis libere predicandi facultas daretur, saltem dum concilium absolvitur: ut interim pestilentissima vestra doctrina magnam orbis partem inficeretis. Id vero nunquam amplius obtinebitis, mihi crede: sapiunt principes, quanquam aliquot malo proprio, atque adeo perditis vestris conatibus obviam ibunt.

MONTANUS. *Interea vero cum in confesso sit ecclesiam Romanam fœde & turpiter deformatam, hæcque querimonia jam inde a majorum memoria ad nos usque dimanarit, nobisque quasi sit hereditaria: tamen in tanta morum corruptela ne minima quidem reformationis species ab adversariis impetrari, aut extorqueri adhuc potuit. Eos quoque qui rogationem hanc ad patres aliquando referre sunt ausi, indignissime acceptos, contumeliosèque repulsos, multis documentis constat.*

GASPAR. In ecclesia Romana, quæ eadem est Christi ecclesia, non dubium est, adesse aliquot peccatores, variis criminibus atque flagitiis coinquinatos. Non id inficiamur, Montane: sed graviter potius dolemus: & ardentibus vobis poscimus a Deo, ut perditis inspiret mentem meliorem. Illud tamen nos consolatur, similiter adesse plurimos in eadem viros bonos, sanctosque, quorum gratia ac meritis flagitiosos Christus tolerat: & ecclesiam Romanam sanctam esse fatemur. Hoc si nunc primum in eadem cerneremus, haberemus sane cur id ægerrime ferremus. At vero cum perpetuo eodem pacto accidisse compertum habeamus: non tam miramur, Montane, id quod nobis multis parabolis ac similitudinibus inductis Christus servator noster futurum monstravit. Mentitur tamen Montanus, cum ait, non potuisse extorqueri a patribus in concilio, ne minimam quidem reformationis speciem. Multa enim his paucis diebus, quibus ego Tridenti adfui, decreta sunt, quæ ad mores corrigendos atque emendationem vitæ pertinent, & in dies multo majora atque graviora speramus. Qui vero apud patres tractant, ut de morum disciplina leges in concilio condantur, non modo non repelluntur cum dedecore, quod Montanus ait, sed benignissime potius a patribus excipiuntur. Neque mihi hujus tam insignis mendacii testem aliquem locupletem, & majorem omni exceptione possis producere, quo te tuearis.

B MONTANUS. *Et de vita quidem clericorum non est quod multis disputem: dubitarem enim ego, an honeste dicere possim, quæ turpiter ipsi faciunt.*

GASPAR. Ego non dubito quin perinde atque in cæteris hominum generibus maculæ & vitia reperiuntur, ita quoque in vita clericorum adsit aliquid animadversione dignum. Sed cum plurimi procul dubio sint, qui moribus, doctrina, & vita sint sanctissimi, etiam inimicorum testimonio: cur tu universe culpas genus clericorum & ordinem sacerdotalem incusas? præsertim cum vestri ministri tot ac tantis, tamque conspicuis C sceleribus sint cooperti: & necesse sit omni labe eum carere, qui in alterum dicere paratus sit. Scimus enim eosdem religionem in baptismate susceptam temere deseruisse, post votum castitatis emissum accepisse uxores, aut verius concubinas, atque ut flagitium flagitio cumularent, Christi sponsas, velatas inquam virgines, arreptas ex monasteriis domum sæpe duxisse. Taceo innumera alia id genus peccata, quæ suis locis recensebo: & audent nihilominus orthodoxos calumniari?

MONTANUS. *Et tamen hæc ita cum sint, inque omnium oculos passim incurrant, de Spiritu tamen sancto non aliter quam de vili quopiam mancipio gloriantur: quem scilicet, ita sibi obnoxium* D *fecerunt, ut etiam si velit, deesse tamen illis minime possit, cujus nempe indelebilem characterem in corpore circumgestent. Quam vero a prophetica & apostolica doctrina longe recesserint, nemo est qui ignorat, modo in propheticis & apostolicis scriptis cum dexteritate aliqua mediocriter versatus sit. Cælum, terra, infernus, illis hominibus omnia venalia sunt, ut recte in ecclesiam Romanam hoc poetæ competat:* Prostat, & in quæstu pro meretrice sedet.

GASPAR. Audite summam ineptiam cum summa ignorantia conjunctam. Turpi vita clericorum ministerium sacerdotale existimat Monta- E nus impediri: & ex quorundam sacerdotum improbitate, omnium abnegat ministerium. Neque enim tam sunt hæretici impudentes aut mente capti, ut inter Romanos sacerdotes nullum credant probum aut religiosum reperiri. Perinde ac si ita colligeret: Turpiter sacerdotes vivunt: ergo non possunt præstare officium suum, absolvere inquam, aut ligare, quod acceperunt a Christo illis verbis: Quorum retinueritis peccata, erunt retenta; & quorum remiseritis, erunt remissa: neque conficient verum Christi corpus, cum sacrificium offerunt, illis verbis: Hoc est corpus meum: Hic est calix sanguinis mei: cujus rei præstandæ in postrema cœna a Christo facultatem acceperunt, cum ait: Hoc facite in meam com-

commemorationem. Rursum ita nectit argumentum: Aliquot sacerdotes turpiter vivunt, ergo nullus potest præstare Spiritum sanctum, dum absolvit, aut quippiam facit simile. Vtraque enim ratiocinatio admodum vitiosa est: quoniam facultas conferendi Spiritum sanctum, propter vitæ meritum sacerdotibus non conceditur a Deo, sed potius propter munus sacerdotale. Quod vel illa ratione constat, quia cum Christus sacerdotibus & ministris sacramentorum diceret, *Accipite Spiritum sanctum*, nullam intulit vitæ mentionem: & improbis etiam ministris jubet nos obedire, Matth. 23. cum ait: *Super cathedram Moysi sederunt sacerdotes: quæcumque dixerint vobis servate & facite, secundum autem opera eorum nolite facere.* Sciebat enim is, cujus divinis oculis nuda atque aperta sunt omnia, consequentibus temporibus exorituros esse homines, qui dicerent, ab improbis sacerdotibus Spiritum sanctum minime conferri posse, dum munia sua atque officii partes explerent. Occurrit his verbis objectioni, & futuræ necessitati providet. Audi Montane, quid de hac ipsa re is, cui vos merito plurimum tribuitis, Augustinus dicat, libro quarto contra Cresconium.

„ Non ideo veriora & sanctiora sunt sacramenta, „ quia per meliores ministrantur: illa namque vera, „ & sancta sunt propter verum & sanctum Deum, „ cujus sunt.

Libro etiam septimo contra literas Petiliani, sic „ inquit: Memento sacramentis Dei nihil obesse „ mores malorum hominum, quo illa vel omnino „ non sint, vel minus sancta sint. Accedit Ambro„ sius atque ait: Non merita personarum conside„ res, sed officia sacerdotum in administratione sa„ cramentorum. Hanc sententiam confirmat Chrysostomus homilia octava primæ ad Corinthios, „ dicens: Per indignos consuevit Deus operari, & „ nihil propter sacerdotis vitam sacramenti gratia „ læditur: ipse enim Christus peccata aufert non sacerdos. Quemadmodum & Augustinus docet explicans illum locum Ioannis: *Ecce agnus Dei, ecce* Ioan. 1. *qui tollit peccata mundi.* Sic enim loquitur in per„ sona hæreticorum. Quidam homines dicunt, nos „ tollimus peccata mundi, quia sancti sumus, si enim „ non fuerit sanctus qui baptizat, quomodo tollit „ peccatum alterius, cum sit ille homo plenus pec„ cato? Contra istas disputationes, ait Augustinus, „ verba nostra non dicamus, hunc legamus: *Ecce* Ioan. 1. „ *Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

Huic sententiæ illa quoque similitudo suffragatur, quod canales per quos aqua in terram delabitur, quacumque materia constent, nihil pertinent ad aquæ præstantiam, si illam aqua ex canalibus non sumit. Quod si duntaxat sacerdos probus & honestus sacramenta conferret, aut Spiritum sanctum daret (quodvis enim sacramentum novæ legis Spiritum sanctum continet) dubius atque anceps animi maneret is qui ad sacramentum accessit, susceptssetne sacramentum, an non. Non recte igitur Christus ecclesiæ suæ providisset, si solum viri boni essent idonei & legitimi ministri Sacramentorum. Quis etenim posset de vita & moribus aliorum recte atque incorrupte judicare? sæpenumero evenit, ut pluribus & gravioribus peccatis operti sint quos putamus esse sanctiores. Neque ulli dubium esse potest, plerasque gratias spirituales, officii causa quod exercent, in nonnullis improbis etiam & sceleratis hominibus residere. Res constat prophetiæ exemplo, quæ Caiphæ viro iniquissimo data est, quod pontifex esset, referente scriptura. Cum enim dixisset Caiphas: *Expedit* *ut unus homo moriatur pro populo, ne tota gens* Ioann. 11. *pereat.* Subjungit euangelista: *Hoc vero non a se dicebat, sed cum esse pontifex anni illius, prophetavit.* Mitto alia exempla, quæ nobis sacræ literæ suppeditant. Male igitur & stulte Montanus colligit ex impura vita sacerdotum, non posse eos conficere sacramenta, & porrigere in eisdem Spiritum sanctum. Quod si verum esset, impediri officium improbitate sacerdotum, quod ab omni ratione & sacris litteris abhorrere monstratum est: cum non sint omnes sacerdotes perditi & flagitiosi, ut plane constat, quorsum colligunt hæretici, ex quorumdam vita parum honesta neminem conficere sacramenta, neque dare Spiritum sanctum? Sed de hac re plura dicere consulto recusamus hoc loco, quia non rem tractamus scrupulose, sed hæretico respondemus.

MONTANVS. *Interea tamen in doctrinam suam sine scelere inquiri fas esse negant, ideoque continuationis saltem, non integræ actionis in conciliis promulgatione meminere. Quod illi ita interpretantur, quasi priora pro judicatis, ratis, & conclusis habeant: ita ut de integro in quæstionem vocari, neque possint, neque debeant.*

GASPAR. Succurrit superiori persimilis argumentandi ratio insana & captiosa. A vita enim ad doctrinam argumentatur Montanus: & quia, ut idem ait, improbe & parum honeste vivunt sacerdotes, rectum judicat, ut hæretici de nostra doctrina inquirant, judicentque. Quid moribus cum fide? An non fides vera esse potest in hominibus improbis, quæ etiam in dæmonibus existit? illi enim, inquit beatus Iacobus, credunt & contremiscunt. Annon fides pura esse potest in his, quorum vita est impura, tametsi viva illis & quæ per caritatem operatur, non adsit? Quorsum ergo Christus nobis præcipit, ut faciamus quæcumque nobis dixerint sedentes super cathedram Moysi, secundum vero opera eorum non vivamus? Sed hæreticus perditi judicii, & mentis involutæ cimmeriis tenebris, idem esse utrumque putat. Quamquam autem inepta hæc collatio sit: illud quod addidit est verum, concilium Tridentinum, quod modo coactum est, continuari cum his duobus quæ superioribus annis Tridenti sunt etiam celebrata. Atque ita locus nullus relictus in quæstionem vocandi, quæ hactenus sunt definita: quemadmodum neque illa, quæ in antiquissimis conciliis decreta sunt. Omnia firma sunt atque rata perinde atque oracula divina. Quod si hæreticos male id habet: cur non interfuerunt synodo, cum vocarentur? Illa igitur una ratio illis reliqua est, ut ad ecclesiæ gremium supplices revertantur, atque ejus opem implorent: consequentur illam facile, modo demissum humilemque animum gerant, & ad obsequia ecclesiæ paratissimum.

MONTANVS. *Atque ea ejus generis pleraque sunt, quibus Christiana fides ex fundamentis evertitur.*

GASPAR. Ostende, quænam hæc sunt tam perniciosa ecclesiæ decreta: facile tibi respondebo. Interim vero de ea re nihil dicam, nisi quod evidenter illis evertatur vestra synagoga, quam temere decepti ecclesiam vocatis, sanctam Romanam ecclesiam eisdem labefactari putatis atque asseritis.

MONTANVS. *Forma vero quam reliquæ tractationi præfiniunt, non obscure arguit, quid artifices illi rerum machinentur, quæ talis est significanter, quod causa controversa, secundum sacram scripturam, & apostolorum traditiones, probata concilia,*

cilia, & catholicæ ecclesiæ consensum sanctorumque patrum autoritates, in prædicto concilio Tridentino tractentur.

GASPAR. Formam & rationem definiendi res de fide ab hæreticis controversas, quam exprimit summus pontifex in bulla indictionis concilii, reprehendit Montanus. Quasi vero aliunde ad eam rem sumi possit efficax argumentum, quam ex his quinque locis: ex autoritate, inquam, sanctarum scripturarum; ex traditionibus apostolorum; ex probatis conciliis, ex consensu ecclesiæ catholicæ, ex sanctorum patrum testimoniis. Quis hanc formam possit reprehendere præter hæreticos? aut quis non videt hos esse solos fontes puros atque uberrimos, unde argumenta petenda sint?

MONTANVS. *Hoc ipsi occulto veluti cuniculo ad subruendam pietatis doctrinam recte procedunt. A scripturis enim ad traditiones, a certo utique ad incertius rejicere nos conantur. Sed id tamen callide & dissimulanter admodum. In vulgus enim spargunt esse disputationem omnem non de autoritate scripturæ, sed de interpretationis modo, ideoque hanc appendicem addendam esse, ut constaret, genuinum ejus sensum, non a privata cujusvis ratione, sed ecclesiæ totius consensu, petendum.*

GASPAR. Nos quidem Montane principem locum in omni controversia de fide ac religione sacris literis tribuimus, quemadmodum par est. Cætera vero ad scripturas intelligendas præsidia atque adjumenta putamus ob eam rem, quod tu etiam innuis, neque inficiari possis maxime si velis, quod obscura sit interdum sacra scriptura (hoc docebo paulo inferius) atque ideo interpretationis egeat. Hanc vero interpretationem non debet quivis (mitto vicarium Christi & pastorem ecclesiæ) pro suo arbitratu atque libidine animi facere, sit licet quamtumvis doctus, quantumvis peritus sacrarum literarum: sed potius consensus ecclesiæ totius. Alioqui autoritate vacabit interpretatio, neque de vero scripturæ sensu constare poterit, cum varie varii locum eumdem interpretari & exponere soleamus. Quare modo traditiones consulimus, modo concilia universalia requirimus, modo ad consensum ecclesiæ, & sanctorum doctorumque hominum confugimus testimonia. Hæc vero forma ad explicandam pietatis doctrinam procul dubio pertinet, non ad evertendam: quod tu maligne, ut cætera, interpretaris.

Neque rursum nos a sacra scriptura ad traditiones contendimus, quod existimemus potiores esse scripturis ecclesiæ traditiones. Princeps enim & regina est sacra scriptura, de cujus sensu si constet aperte, omnes traditiones, concilia omnia, atque consensus, procul dubio illi assurgunt, fascesque submittunt. Sed quoniam sæpenumero contingit, ut locus aliquis sanctarum scripturarum obscurus sit, neque de vero ejus sensu satis constet: cogimur confugere ad secundam navigationem, ut est in proverbio, & minimum malorum eligere. Vtimur igitur traditione & consensu ecclesiæ ad salebras effugiendas, & obscuritatem explicandam: quod dum efficimus, non ab scriptura sacra ad traditiones vos revocamus, sed potius a traditionibus ad scripturam sacram manu ducimus. Ea enim est justa nobis via in discendo, docendove, quod Aristoteles testatur, ut a notioribus nobis, magisq; manifestis, ad ignotiora natura & minus manifesta proficiscamur. Traditio autem magis nobis in promptu, obvia magis atque exposita est interdum, quam scriptura. Ac propterea per traditiones, consensum ecclesiæ, concilia, patrum testimonia, ad interpretationem sanctarum scripturarum procedimus. Quid tu de ea re sentias, qui simul cum tuis longe a scopo soles aberrare, non satis scio: nos quidem pro comperto habemus, nulla ratione disputationem esse suscipiendam de scripturis sacris & ipsarum autoritate. Plane enim scimus, quos libros sacros habere debeamus, & rursum qua autoritate digni sint. Omnes enim illos libros, quos concilium Tridentinum initio memorat, nos sacros putamus, atque eosdem per manus accepimus ab initio nascentis ecclesiæ, de quibus nulla extitit unquam dubitatio, aut si qua fuit, facile velut umbra sole
B fugata est. Eo etiam loco dignos eos putamus, ut nemo possit contradicere, qui non omnium bonorum virorum consentiente voce hæreticus censeatur. Omnes etenim sacros libros quos agnoscunt hæretici a nobis ipsis habent, a nobis illos antiqui hæretici acceperunt. Nos in ipsorum possessionem venimus: a qua his mille quingentis sexaginta duobus annis nunquam potuimus dejici, aut deturbari. Quod si nunc integrum esset de numero eorumdem autoritateve disputare: heu! quam turbulente nobiscum digladiarentur hæretici; & quod facere cœperunt, illa volumina sacra quibus convincuntur aperte eorum errores, de catalogo rejicerent. Quod faciunt de libris Ma-
C chabæorum, in quibus orandos esse sanctos edocemur aperte, & pro defunctis orandum; de epistola Iacobi, quæ fidem sine caritate palam damnat; atque de aliis id genus libris. Sed de quibusdam canonicæ scripturæ libris dubitatum aliquando fuit: ut eorum quorum intererat judicio, patrum inquam in concilio congregatorum, dubitationi finis imponeretur. Quod si nos hæretici depravationis reos agere possent: haberent cur nobiscum de scripturarum autoritate contenderent. At non possunt, vel iota unum, aut apicem proferre, qui fuerit a nobis, vel a patribus nostris mutatus: qui sicut a suis majoribus acceperunt, ita nobis posteris suis integras sacras litteras & incorruptas tradiderunt, ut eas ad nostros posteros transmit-
D tamus quales acceperamus.

Ad eam rem probandam vobis sufficit mihi Martini Lutheri, coryphæi vestri, aut potius vestri Dei testimonium. Is in epistola quadam ad duos plebanos de anabaptismo, post multa de hac re sic scribit: Nos fatemur sub papatu plurimum esse „ boni Christiani, imo vero totum bonum Chri- „ stianum, atque illinc ad nos devenisse: quippe fa- „ temur in papatu veram esse scripturam sacram, ve- „ rum baptismum, verum sacramentum altaris, „ veras claves ad remissionem peccatorum, verum „ prædicandi officium, veram Christianitatem, „ immo vero verum nucleum Christianitatis Hæc „ Martinus.

E Non est igitur quæstio de autoritate scripturæ nobis cum hæreticis, ut etiam Montanus ait, sed de modo interpretationis, quod Hilarius his verbis testatur: De intelligentia hæresis est, non de scriptura: sensus, non sermo fit crimen. Neque enim satis est, ne sis hæreticus, ut libros sacros agnoscas; sed ne aliter illos intelligas quam par fit, & quam ecclesia docet. Non clamamus hæreticos, quod scripturis utantur, aut quod non utantur scripturis Omnes enim, ut ait Tertullianus, de scripturis agebant, de scripturis suadebant, scripturas obtendebant: sed quod eas non intellectas in pravum sensum detorquerent, & producerent contra scripturarum autorem Christum Iesum. Si res

res tam aperta non esset, innumeris ad eam confirmandam testimoniis uti possem.

MONTANUS. *Sic homines isti omnem pudorem simul exuerunt: nos quidem consensum purioris ecclesiæ cum scriptura congruentem minime repudiamus, sed reverenter amplectimur.*

GAPAR. Vide impudentiam hominis: cum ad rem destituitur argumentis, properat ad convicia tanquam ad asylum hæreticorum. Ecclesiæ consensum se ac suos inquit de scripturarum interpretatione amplecti velle: at cujus ecclesiæ? respondet, purioris. Quasi dicat, non Romanæ quæ vitiis aliquot maculata est; non apostolicæ, quæ continet aliquot viros improbos; non orthodoxæ, in qua simul cum tritico adsunt zizania, cum prudentibus fatui, cum bonis piscibus, mali: sed purioris ait, suæ scilicet: at cujus? Calvinianæ? an Brentianæ? an Lutheranæ? tot enim sunt ecclesiæ, quot hæreticorum capita: atque inest in his ecclesiis puritas, in quibus impune Christus deseritur, votum castitatis & religionis violatur, jejunia sunt sublata de medio, honestæ actiones condemnantur, & pleraque alia his longe impuriora non tolerantur modo, sed publice & magna mercede proposita docentur. Hanc tu puriorem ecclesiam vocas? & hujus consensum in explicanda sacra scriptura requiris? quæ nudiustertius cum impurissimo nostro Luthero orta est? heri cum turpissimo Oecolampadio, Melanchthone, Bucero non hæretico modo, sed Iudæo etiam, adolevit: & hodie Calvini, Ochini, ac similium scelestibus sustentatur? & contemnis Romanam ecclesiam, quæ a Christo ad nostra usque tempora cum pontificibus pervenit, sanguine Christi fundatam, recreatam, martyrio apostolorum auctam, a tot sanctis hominibus, quot memorari vix possunt, prædicatam? Tot magnorum virorum, & tam longi temporis consensum pro nihilo ducis? dum purioris quam Romanæ ecclesiæ, quæ purissimam semper amplexata est atque docuit doctrinam, consensum spectas, consensum prorsus rejicis, Montane. In hac enim una ecclesia Romana perpetuo adfuit idem doctrinæ tenor, eadem fides: extra illam nullus est consensus. Nam alia hæresis aliam trudit: neque diutius perstare novæ exortæ sectæ potuerunt. Ad hanc Montane revertere, illa te docebit sine errore, quo pacto sacræ litteræ interpretandæ sint. Desere synagogam, mitte conciliabula, quæ hodie sunt, & cras nunquam apparent, & quæ se varietate & sententiarum diversitate plane confodiunt. Solum enim hujus interpretationem cum sacra scriptura congruere comperies, & cæteras omnes longissime ab eadem discrepare.

MONTANUS. *Sed præcipua tamen nobis cum adversariis, qui ecclesiæ vocabulo abutuntur, de certitudine & autoritate scripturæ lis est. Illi ubi semel sumpserunt scripturam imperfectam, continuo subinferunt incertam quoque, propterea que ei non modo traditionum supplemento, sed & ecclesiæ determinatione firmamentoque opus esse. Nos contra docemus, scripturam sacram, ipsissimum inquam Dei uerbum, litteris comprehensum, perfecte abundeque in se continere salutis capita universa: ideoque certam, & unicam illam, infallibilemque examinandorum dogmatum regulam.*

GASPAR. His paucis verbis multa falsa complexus est Montanus: illud obiter, nos abuti ecclesiæ vocabulo. Sed judicet æquus lector & candidus, nos, an hæretici de ecclesia rectius sen-

A tiamus, & convenientius rationi, sacrisque litteris judicemus. Illi ecclesiam vocant cœtum hominum, qui ita sunt in domo Dei, ut sint templum Spiritus sancti: nos ecclesiam definimus, universitatem eorum omnium qui fidem Christi atque doctrinam profitentur: & hæc eadem est ecclesia Romana. Iuxta hæreticorum sententiam, ad ecclesiam pertinent solum prædestinati aut viri boni: juxta nostram improbi etiam, modo fidem servent & doctrinam. Cum autem difficile agnosci possint boni, ecclesia Christi videri non poterit. At jubet Christus, ut fratrem qui admonitus non resipuit, ad ecclesiam deferamus: & ut obediamus ecclesiæ. Quod fieri non possit, si electis modo constet, & cerni non queat. In ea enim, inquit scriptura quædam esse vasa in honorem, alia in
B contumeliam, pisces bonos & malos, fatuas virgines & prudentes, lolium cum tritico. Quæ omnia, si retineamus nostram finitionem, nullo negotio vera esse constat. Montanus igitur ecclesia abutitur: nos, ut par est, vocabulo utimur. Ait deinde, hæreticos nobiscum de autoritate & certitudine scripturæ contendere. Nos sane cum illis hac de re non pugnamus, ut dixi paulo superius, cum summam sanctarum scripturarum certitudinem esse credamus cum summa etiam autoritate conjunctam: sed de interpretatione duntaxat lis est. Testamur enim non omnia esse aperta in scripturis sacris, sed obscura multa: quod de epistolis Pauli beatus Petrus affirmat, simulque ait, ob eam rem depravari ab hæreticis solere, atque ideo indigere explicatione. Hanc vero in-
C terpretationem modo accipimus ex traditione apostolorum, modo ex antiquitate & consensu patrum, modo ex conciliorum definitione, quæ ut dubia nobis interpretentur, indicuntur, ac celebrantur.

Addit præterea illam esse causam, cur non supplemento traditionum egeamus, quod nescimus sumere perfectum aliquem locum scripturæ; sed imperfectum semper sumamus, & illi locum alterum incertum adjungamus. Tam nos ignaros sacrarum litterarum putas, Montane. tam rudes credis fuisse Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Chrysostomum, Basilium, Nazianzenum, cæterosque priscos doctores, quorum nos vestigiis insistimus, & explicandi rationem usurpamus: ut ignorarent quæ scriptura perfecta sit, quæ im-
D perfecta? quorum mentes scimus copioso Spiritus sancti lumine fuisse illustratas. Quanto illud verius in vos quadrat hæreticos, qui proprium sensum sequuti, antiquitatis consensum repudiatis: & mendicato scripturam sacram quæritis, quæ vestris erroribus patrocinetur, collocantes illam in vestra voluntate, non voluntatem in lege, dum vestro sensu atque animi libidine divinam legem metimini. Vnde effectum est, ut errorum vestrorum præsidia & firmamenta infirma reperiretis. Quod si locus aut tempus concederet, nullo negotio monstrare possem, quod præstiterunt ante me alii, omnes hæreses ex imperfecta citatione sacrarum litterarum promanasse.

E Si vero tam expresse in sacris litteris comprehensa sunt omnia nostræ salutis capita, quod tu affirmas, ut neque explanatione, neque ullo alio externo præsidio opus sit: quorsum vos tot ac tam magna volumina commentariorum in sacras litteras hactenus edidistis, & editis quotidie, ut illis ferendis vix multæ & longissimæ naves sufficiant? Si tam obvia est intelligentia sacræ scripturæ: cur de justificatione hominis præcipuo Christianæ doctrinæ

loco usque adeo inter vos tanta contentio, ut de eadem viginti diversas sententias Osiander hæreticus protulerit? quas cum omnes rejecisset, suam a cæteris omnibus longissime discrepantem attulit. Si verbum Dei tam expeditum est, tamq; expositum omnibus: cur de re admodum necessaria, de verbis inquam illis, quibus Christus conficitur (hoc est corpus meum) tam admirabilis altercatio exorta est, ut de explanatione apertissimorum verborum, non pauciores, quam de justificatione impii, existant sententiæ? Nemo autem diffiteri possit, ea unica re contineri præcipuum quoddam caput salutis nostræ, cum disertis verbis dicat Christus: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ioan. 6. Vis dicam ingenue, quid de hac re ipsa sentiam, Montane? nulla a vobis hæresis tam stulte defenditur, quam quod sacra scriptura plana sit, atque aperta maxime. Quanto satius fuisset vobis contra putare ac dicere, obscuram esse admodum, difficilem, & impeditam, ut saltem difficultatem scripturæ obscuritatemque, vestris erroribus patrocinium haberetis?

MONTANVS. *Ita non obscure liquet, in quo cardine ea vertatur controversia: quæritur enim an major sit scripturæ perfectio & autoritas, an vero traditionum?*

GASPAR. Cum traditiones serviant scripturæ explicandæ: quis est tam stultus, ut dubitet majorne sit autoritas & perfectio scripturæ, quam traditionum? etenim dubium non est, scripturam perfectissimam esse, & autoritatis culmen in se continere. Sed quoniam non omnia scripturis sunt tradita, quod de suo euangelio Ioannes testatur, Ioan. 20. cum ait: *Multa quoque alia signa fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc*: & Paulus scribat observanda esse nobis, quæ ipse tradidit sive per epistolam, sive per sermonem: & rursum, quia in scripturis non sunt omnia aperta (quod non sine admirabili quadam & divina providentia a Christo factum est, ad pios homines exercendos, & repellendum impios) necessarium est ut interdum traditio ferat opem, interdum ecclesiæ consensus, aliquando etiam conciliorum definitio.

MONTANVS. *Quocumque illa nomine appellanda veniant, quas illi tamen viva fere apostolorum voce, ecclesiæ consuetudine, pontificum responsis, patrumque sententiis terminare consuevere: quo jure, quave injuria, nunc non est dicendi locus.*

GASPAR. Verum est quod hoc loco inquis, ex his potissimum locis sumi a nobis argumenta solere ad interpretandam sacram scripturam, si quando occurrat locus aliquis salebrosus atque difficultate impeditus: quibus nihil firmius fingi possit. Quoniam vero jus illud quo in adferendis similibus argumentis utimur, nulla ratione perturbare audes: de ea re nihil addam in præsentia.

MONTANVS. *Quod si autem hæc, quam in manibus habemus, prophetarum & apostolorum vox est in litteras relata, si ecclesia hac doctrina, quæ Dei verbum est, colligitur, dignoscitur & conservatur.*

GASPAR. Ita est, quod modo ais, ecclesiam Christi colligi, agnosci, & conservari, doctrina sanctarum scripturarum explicata voce apostolorum, & communi consensu patrum, & conciliorum definitionibus: eisdemque argumentis colligimus atque agnoscimus, vestros cœtus synagogam esse Satanæ, conciliabula hæreticorum, & conventus malignantium.

MONTANVS. *Si concilia pluries errarunt, & adhuc errare possunt, si mutuis se decretis invicem confodiunt.*

GASPAR. Infirmam hanc esse rationem, quam nos servamus in explicanda sacra scriptura, quæ ex conciliorum autoritate capitur, illo argumento studet persuadere Montanus, quod concilia pluries errarint, & mutuis se decretis confodiant. Sed quoniam ille non indicat, quæ concilia erraint hactenus, neque quæ, quo modo edita in conciliis decreta secum pugnent, sibique mutuo autoritatem adimant: existimare par est, eum mentiri impudentissime. Nam si Montanus hujus rei fidem ullo modo facere posset, hoc minime prætermisisset, cum videat detrahi nobis, & conciliis, in quibus magnam opem victoriæ positam habemus, ea via plurimum. Atqui non solum mentitur, cum ait errasse aliquando concilia: sed etiam cum affirmat in errorem labi posse. Quod ut verum semel ostendam, nam in hunc locum sæpius nos duxit in hac sua pestilentissima oratione, & eo argumento hæretici plurimum utuntur, res est mihi longius aliquanto repetenda.

In primis hæreticorum proprium, ac veluti peculiare illud esse scimus, ut conciliis detrahant, eorum autoritatem imminuant si possint, labefactentque quod communi consilio fit. Sentiunt enim nihil esse tam efficax atque potens ad reprimendam autoritatem hæreticorum, & conatus infringendos, quam si conciliis suum robur atque autoritas integra omnino conservetur. Illo etenim veluti postremo remedio uti hæretici consueverūt, cum concilia damnant, ut dicant errare potuisse; atque adeo, cum rem definissent, errasse. Hanc vocem protulit insanus Arius contra concilium Nicænum, cum ab eo hæreseos convictus esset: eandem Nestorius contra Ephesinum concilium, eandem Eucyches & Dioscorus adversus concilium Calchedonense, eandem etiam non longe a patrum nostrorum memoria Ioannes Hus Bohemus adversus concilium Constantiense, in quo doctrina Vuicleff patroni sui & præceptoris omnium suffragiis damnata est atque explosa. Nihil igitur mirum est, si nostris quoque temporibus Lutherani concilium errare posse, atque etiam errare, magnis clamoribus dicant: præsertim a Martino magistro edocti, qui cum initio suæ hæreseos concilium appellasset, veritus deinde & merito, ne concilii autoritate damnaretur, illa appendice doctrinam suam stabilivit, ut diceret concilium generale legitime congregatum errare posse; atque errasse, dum Ioannes Vuicleff damnatus est.

Sic igitur statuo adversum te, Montane: concilium generale legitime congregatum, in definiendis dogmatibus fidei, nam de his est quæstio, errare minime posse: concilium generale dico, & œcumenicum, quale fuit Nicææ celebratum, & quale etiam est Tridentinum. Nam de provincialibus nihil in præsentia dicimus, quorum error ecclesiæ universæ minime præjudicare possit, si quando contingat: cum, ut Augustinus contra Donatistas ait, si quis error in eis admittatur, a concilio generali facile corrigatur. Legitime coactum concilium dico, id est, autoritate & consensu pontificis maximi. Hinc fit, ut concilium Ariminense, coactum ab Arianis, autoritate Constantis Cæsaris, filii Constantini, robur nullum habeat. Neque enim indixit pontifex, & rejectum est a numero aliorum conciliorum, quod vel ex Augustino constat cap. 14. lib. 3. contra Maximum principem

principem Arianorum. Neque satis est, ut sit concilium legitimum, indictum esse a pontifice; sed etiam necessarium, ut ejus acta a pontifice probentur. Secunda enim synodus Ephesina indicta est a pontifice, & in ea ejus legati adfuerunt: at non recipitur in aliarum numerum, quoniam non est a pontifice probata, in qua error Eutychis probatus est, & damnatus Flavianus Constantinopolitanus pontifex, & legatus Romani, quoniam contradixit synodo: res enim declarata est in concilio Calchedonensi. Iam convinco veram esse sumptionem meam: & primum, hæreticum hominem, qui horum conciliorum autoritatem nihili facit, interrogo, an in ecclesia existat modus aliquis, B quem tenentes, dubio procul eos qui errant in fide docere & ab errore possimus revocare? Non dicent nullum esse similem modum: alioqui non recte Christus Iesus ecclesiæ suæ dilectissimæ providisset, etsi ea sententia vera sit: neque quispiam, tametsi maxime a fide deflecteret, unquam peccare dici posset: morbo etenim laboraret qui vitari nequeat. Est igitur aliqua certa via ab hæresi ad fidem catholicam homines revocandi. Cum autem hæc forma non sit specialis cujuspiam hominis doctrina: singuli enim excidere possunt a fide: procul dubio hæc facultas erit penes concilium generale coactum legitime. Concilium igitur in errorem labi non potest: alioqui via hæc atque ratio C incerta & infirma erit. Dubitaremus enim, cum quippiam est definitum, errassetne concilium, an attigisset scopum.

Aiunt heretici, hanc formam judicandi certo & infallibiliter de rebus fidei, penes ipsam scripturam sacram existere: quia Christus apud Ioannem ait, scrutamini scripturas, quoniam illæ testimonium perhibent de me. Sed errant sane: nam, ut ex his verbis Christi colligitur, scripturæ solum sunt instar testium. Vnde cum de re quapiam quæstio est, in sententiam suam hæreticus citare velut testem solet locum aliquem sacrarum litterarum, similiter etiam catholicus. Arrius citat, verbi gratia, illam scripturam: Pater major me est, Athanasius contra illam: Ego & Pater unum sumus. Opus est igitur judice, qui litem dirimat, D & scripturas examinet: nisi velimus similes esse fluctui maris, quod Iacobus ait, qui a vento movetur & circumfertur. Quis erit iste judex? scriptura enim judicium ferre non potest, quia eadem sine discrimine, contendentes de fide utuntur. Neque etiam ullus hominum: quia singuli errare, labi, atque decipi possunt. Est igitur hujus rei judicium, velitis nolitis, penes concilium generale, atque ex consequenti, illud minime errare potest. Alioqui destituemur hoc præsidio necessario. Accedet ad hoc, quod Spiritus sanctus errare non potest: sed adest in conciliis recte congregatis, ut moderator, & instructor. Ergo similia concilia non possunt errare. Discursus legitimus in primo modo tertiæ figuræ, & assumptum manifestum, subsumptum expresso Dei verbo pro- E batur. *Si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis a Patre meo, qui in cælis est. Vbicumque enim duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Confirmatur eadem sententia ex concilio apostolorum, cujus decreta hoc modo pronunciata sunt. *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Habet enim ecclesia Spiritum sanctum, qui illam gubernet & moderetur. Paracletum autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ait Christus, ille vos docebit omnia. Et rursum. *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Verum est igitur quod nos asserebamus: & falsissima sententia Montani, ac cæterorum hæreticorum, qui ferunt concilia errare posse, & errasse aliquando.

Matth. 18. (margin) · Actor. 15. (margin) · Matth. 28. (margin)

MONTANVS. *Si pontifices, aliquot jam sæculis, nihil recte fecerunt, neque fortasse deinceps facere possunt, quamdiu hanc pestilentem sedem occupant.*

GASPAR. Audite summam impudentiam cum summa improbitate copulatam. Aliquot retro sæculis, ait Montanus, nihil recte fecerunt pontifices. At non docet, quid prave fecerint. Mentitur ergo. Quod si verum esse fingamus, quod apertum mendacium est: dicere non audebis pontifices non recte usquam docuisse. Semper enim docuerunt quod scripturæ sacræ testantur, & doctrinam quam acceperunt ab apostolis per successionem summorum pontificum. Quod si doctrina sancta est, incorrupta est, immaculata est: cur vos contrarium docetis?

Illud impudentius ait, instar Oedipi, aut potius Apollinis obliqui, neque fortasse deinceps facere possunt, quidpiam recte. Vnde id conjicis, aut divinas præstigiator? Subjungit, quamdiu hanc pestilentem sedem occupant. In sede Romana vitium esse positum, & culpam affirmat. Quod si tam pestilens sedes est: cur suscepit tot sanctissimos confessores, tot martyres, tot doctissimos viros, quos certo certius illam sedem tenuisse scimus? Quid ais, Montane? Quis te sic effascinavit? quorsum hæc blasphemia pertinet? scio quid agas. Antichristum alis cum tuis. Filium perditionis revelare vultis, discessionem fecistis ab ecclesia, & Christi vicarium a sua sede vultis dejicere, deturbareque, ut in eadem constituatis abominationem desolationis. Hæc sunt manifestissima indicia ejus monstri, quod in publicum producere vultis, ut dicat alius, hic est Christus, alius, non est, nisi apud nos.

MONTANVS. *Si denique melioris notæ patres ad scripturam nos relegant ipsi: quid amplius causæ esse potest, dicite per Deum immortalem, cur ab scriptura ad traditiones, a certo ad incertius nos abduci patiamur?*

GASPAR. Ad hæc nihil aliud dicendum puto, quam quod dixi superius.

MONTANVS. *Hæc ita cum, sint non pudet profanos istos homines adhuc dicere, non de autoritate & certitudine scripturarum, sed de interpretatione tantum nobis certamen esse?*

GASPAR. Idem rursum affirmo, judicio magnorum virorum, tum veterum, tum neotericorum.

MONTANVS. *Id si nobis dederint, de maximo propugnaculo se dejectos simul fateantur necesse est.*

GASPAR. Nunquam hoc feretis a nobis, quod cum ratione & cõmuni sensu hominum atque scriptura pugnat, ut sit contentio de autoritate & certitudine sacrarum litterarum.

MONTANVS. *Si quidem in scripturæ autoritate solide conquiescendum.*

GASPAR. Quomodo lis dirimi poterit, si tu sacram scripturam citas, nos similiter? infinita erit concertatio, & pugna nunquam interitura, nisi judex adsit aliquis major omni exceptione. Nõ potest autem aliud fingi, quod monstravi superius, præter concilium, quod definiat rectene, an secius scripturam citemus, testes excutiat citatos examinetque, atque tandem sententiam ferat.

Quare

Quare fieri non potest quod subjungis.

MONTANVS. *Facessant cætera diverticula, in quibus illi disputationis suæ proram puppimque collocant.*

GASPAR. Non sunt hæc diverticula, ut ais, sed præsidia potius necessaria ad judicandum de interpretatione sacrarum litterarum.

MONTANVS. *Atqui scriptura opus habet interpretatione, fateor: multum vero refert, quem quisque sensum affingat, multum omnino.*

GASPAR. Negare non potuit, non esse tam planam & apertam scripturam sacram, ut opus non sit interprete. At, inquit, multum refert, quem quisque sensum affingat. Quod si varii sensus affingi possunt: arbitror, opus est & judice, qui de legitimo sensu judicium ferat.

MONTANVS *Sed cum scriptum sibi ipsi interpres sit, eam quoque interpretationis regulam adhibebimus, quam ipsa prior nobis dictavit.*

GASPAR. Si sibi ipsi interpres est scriptura: unde tanta varietas apud hæreticos de unius atque ejusdem loci explanatione? si sibi interpres est, judex ergo est. Iudex vero quomodo erit, quæ testis rei dubiæ citatur? & si judex a vobis constituitur: quomodo ea utimur catholici, qua & vos quoque utimini in contrariam partem? & si quispiam productum testimonium ex scriptura ad interpretandum locum aliquem difficilem ejusdem calumnietur, neque ad rem esse dicat: unde petemus subsidium ad litem dirimendam? sane fuerit necessarium ad traditiones, consensum patrum, aut concilia divertere, quod tu negas, cum ais.

MONTANVS. *Neque ad eam aliunde adferamus quidpiam, præter fidem & caritatem cum sobria sinceraque dexteritate conjunctam.*

GASPAR. His verbis a sacra scriptura relegas omnes hæreticos, qui sunt hac tempestate. Caritatem enim ad scripturam afferre nequeunt, quam necessariam negant esse homini cum aiunt, fidem ad salutem satis esse. Et recte quidem facis: at nulli sunt, qui tam ex professo sibi studium sacræ scripturæ usurpent atque Lutherani.

MONTANVS. *Sed longius me provexit oratio, quam vel ipse volebam: alterius enim est loci & temporis hæc tractatio. Hoc unum dico: si scripturæ tanta apud istos homines est autoritas, quantam esse præ se ferunt: cur eam nobis regulam non unice relinquunt?*

GASPAR. Quoniam, ut dixi, sæpius obscura est, & interpretationis plurimum indiget.

MONTANVS. *Cur tot impedimentis eam restringunt?*

GASPAR. Inepte vocas impedimenta, quæ sunt ad scripturam sacram intelligendam in primis necessaria.

MONTANVS. *Cur quod semel dederunt, tergiversando callide resumunt?*

GASPAR. Non resumimus Montane, nunquam tibi quispiam orthodoxoruum concessit sine externis adminiculis omnino tractari posse sacras litteras.

MONTANVS. *Cur denique se tot in formas speciesque convertunt?*

GASPAR. Quænam sunt iustæ formæ, Protee, chamæleo, & si quid est id genus? hæc enim nomina, quod Epiphanius contra vos disserens acute docet, vobis tantum hæreticis quadrant, qui nescitis vobis constare, sed singulis momentis, ubi semel ab unitate discessistis, varii atque diversi apparetis.

A MONTANVS. *Quod si omnem controversiæ molem ad unius scripturæ interpretationem traducere laborant: agite ergo, dentur æqui judices, in arenam semel descendatur, & planum fiat, utra pars eas interpretandi leges, quas a Christo & ejus apostolis accepimus, aut consectetur, aut aspernetur.*

GASPAR. Iudices dari atque constitui petit Montanus, qui judicent utri melius & convenientius Christi præceptis scripturam sacram exponant, hæreticine an nos. Iudicem reliquit Christus ecclesiam & concilia generalia, quæ in explicando aut definiendo de fide errare non possunt. Hi sunt veri judices, hos consulite, plane comperietis longissime vos ab scopo & veritate aberrare. Concilia

B enim, quibus contradicitis, damnant eam interpretationem, quam ex proprio capite depromptam scripturis affingitis. Ecclesiæ consensus, cui vos repugnatis, aperte clamat adversus interpretationem quam adducitis, destructis vestris somniis, interpretationem ab omnibus receptam, omni loco & omni tempore probatam. Quid igitur poscitis æquos judices? nisi enim quos nominavi pati velitis, nunquam quidpiam agemus: nam neque ex vobis idonei judices capi possunt, neque vos ex nostris dari feretis, qui possent, ut par est, hujusmodi controversiam dirimere.

MONTANVS. *Sed cum tale nihil ab adversariis potuerit extorqueri, manifestum est eos verbo-*

C *rum præstigiis ludere.*

GASPAR. Non semel in Germania delecti fuerunt a sanctissimo atque invictissimo imperatore Carolo quinto viri docti, qui de hac ipsa re vobiscum tractarent, & rationem dirimendi hanc litem atque alias inirent, & nuperrime in Gallia. Sed vos hæretici datam fidem fregitis, pactis, conventis stare noluistis, leges judicii calcastis, tenebras rebus omnibus offudistis: denique juratum a vobis est diligenter, ne vobis præsentibus & agentibus causam de doctrina judicium fieret. Quod si adhuc causæ fiditis, Tridentum contendite, quo vos fides publica provocat, imperatoria

D majestas invitat: facile habebitis, quod fingitis cupere.

MONTANVS *Aliudque in secessu machinati quam fronte promittere, sed non usque adeo novum aut insolens est, veritatis prætextu veritati vim facere.*

GASPAR. Id maxime cernimus in hæreticis, sed de ipsa veritate refelluntur: neque alia hujus rei causa est, quam quæ abs te his verbis redditur.

MONTANVS. *Hoc ideo accidit, quod Satan qui se in lucis angelum frequenter induit, nequitiæ suæ speciosos quosque titulos obtendere consuevit.*

GASPAR. Solet interdum ita accidere ut ini-

E qui homines prophetent, præsertim in damnum suum, quod accidit in præsentia Montano, qui se, dum ita loquitur, in theologum transfert.

MONTANVS. *Quod si cœtus omnes, qui conciliorum nomine censentur, nuquam errassent, neque hodie errare possent: merito summum judicium penes concilia resideret. Nunc cum venerabile concilii nomen in Satanæ quoque synagogam cadere possit, non item.*

GASPAR. Adimere vult conciliis Montanus summum de rebus fidei judicium hac ratione. Si concilium potest errare: ergo non est penes concilium: at potest errare: ergo non est penes concilium judicium summum. Duo tamen vitia habet hæc ratio: unum est, quod syllogismus hypotheticus

ticus quo utitur ineptissimus est: quod indicat A Montanum quoque esse ineptissimum dialecticum. Nunquam enim similem hypothetice colligendi formam ille reperit apud Aristotelem. Deinde falsum assumit, nempe concilia errare posse, quemadmodum paulo superius monstratum est a me. Quanto satius ita collegisset: Si non potest errare, summum judicium penes concilium est. At non potest errare, ut docui: ergo summum judicium penes concilium residet. Audite tamen, obsecro, quo exemplo ostendat Montanus errasse concilium: & facile intelligetis ignorantiam summam cum summa malitia cohærentem atque conjunctam. Simile enim facit conciliabulum illud, B quod adversus dominum, & adversus Christum ejus Iudæi inierunt, concilio quod sit in ecclesia Dei: hoc est, synagogam ecclesiæ comparat; conciliabulum, concilio; conventus malignantium, conventibus bonorum & sanctorum hominum; denique coactam synodum contra Christum & ecclesiam, illis comitiis quæ in Christi nomine ad ecclesiæ ornamentum celebrantur. Tanta impudentia, quanta vix possit excogitari. Ait itaque.

MONTANVS. *Sed quod exemplorum in omni re modo comparatorum par & æqualis sit ratio: non præter rem & institutum facere videor, si ejus concilii speciem oculis quasi subjecero, cujus* C *in evangelica historia ad hunc modum fit mentio.*

GASPAR. Hujus concilii magna pars fuerunt quidam ex vestris principibus. Nam Bucerus primum Iudæus, deinde Christianus factus, postea Lutheranus, postremo tandem (ut plerique testantur) Iudæus obiit. Rursum Petrus martyr, præterea Ioannes Baptista, qui omnes in precio apud vos fuerunt, & quibus tu, atque alii præceptoribus profecistis in pejus, ut interim cæteros missos faciam.

MONTANVS. *Cum autem jam instaret pascha, congregati sunt principes sacerdotum, scribæ & seniores populi in aulam principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas.*

GASPAR. Quoniam istud conciliabulum apprime in vos ipsos quadrat: dabo operam ut singulas ejus partes persequar, ut tuo te gladio confodiam. Cum instaret transitus hujus mundi, hoc enim pascha significat, novissimis inquam temporibus, nos enim sumus in quos fines sæculorum devenerunt: congregati sunt principes sacerdotum, monachi videlicet, sed apostatæ, Martinus Lutherus, Oecolampadius, Franciscus Lambertus, Brunfeldius, Pellicanus, Bucerus, aliique similes in aulam Martini principis hæreticorum.

MONTANVS. *Dicebant autem, quid facimus? quia hic homo multa signa facit.*

GASPAR. Adversus pontificem Christi vica- E rium, & simul adversus Christum conjurant hæretici incensi ambitione atque invidia: quod cum pontifex alios honoribus & dignitate augeret cumularetque. Martinum cum suis prætermitteret, hoc est enim quod ait: Hic homo multa signa facit. Et scimus honoris & quæstus gratia Martinum cum reliquis papatui bellum indixisse.

MONTANVS. *Si permiserimus eum sic, omnes credent ei.*

GASPAR. Si sinamus, inquiunt, eum habere autoritatem quam habet, omnes trahet ad se.

MONTANVS. *Venientque Romani & tollent locum nostrum & gentem, & reliqua quæ sequuntur in historiæ contextu.*

GASPAR. Nos, qui pontifici Romano obtemperamus, hæretici vocant Romanistas. Conspirationis igitur causa in pontificem & ecclesiam ea fuit, ne catholici omnem locum occuparent, & omnem gentem ad se traherent: atque ita nihil loci hæreticis relinqueretur, aut honoris, cujus gratia discesserant ab ecclesia. Mirifice ergo forma conciliabuli in vos quadrat: nostris autem conciliis accommodari non posse ostendam paulo inferius.

MONTANVS. *Hic tu mihi primo omnium, Christiane lector, patres hujus concilii contemplandos sume. Coeunt in unum qui cæteris autoritate & sanctitatis opinione præstant, quorumque humeris illius temporis ecclesia non aliter quam columnis suffulta, recubuit. Summus vero pontifex, cujus auspiciis totus hic cœtus regitur, ita gloria Dei videri vult affici, ut qui vel maxime, qui cordis vulnus, quod ei blasphemia inflixit, vestrum quoque ruptura testificatur.*

GASPAR. Ad hæc non est cur respondere quidpiam debeamus. Quæ, ut apparet, non solum non congruunt concilio nostro, sed neque modo a Montano in nos adferuntur. Solum suo more, stulte inquam, voluit exprimere scrupulose patres omnes ejus conciliabuli, quod contra Christum habitum est: quod facit tam exacte, ac si eidem interfuisset. Sed nihil mirum, doctorem habuit Bucerum, Ioannem Baptistam, atque alios hæreticos, qui Iudæorum ceremonias, quod Iudæi essent, probe callebant. Hæc vero referimus, ne quidpiam a nobis prætermissum possit calumniari Montanus. Quod autem nugatur de vestibus pontificis, mera est calumnia.

MONTANVS. *Sed a patribus ad formam ipsam, jurisque, ut appellant, processum veniamus. Nihil sancti patres temere, nihil inconsulto, aut per vim fecisse videri volunt, concilium cogunt, sententias conferunt, patriæ incolumitatem prætendunt, quam periclitari clamitant, nisi mature Christi conatibus obviam eatur. Postquam autem ad caput causæ deventum est, Christum de religione, & doctrina sua exa-* D *minant: cujus cognitionem ceu propriam sibi vendicant. Et quoniam lex divina vetat in quempiam capitaliter animadverti, qui non idoneis testibus prius sit maleficii legitime convictus: hanc quoque curam ad se recipiunt, seduloque cavent, ne cui de se violatæ justitiæ suspicionem relinquant.*

GASPAR. Quorsum hæc spectant? aut potius quorsum labores in referendis his quæ ad rem pertinere nihil videntur, ego non video: nisi ut hæreticus Montanus ex gente Iudæorum, ut audio, oriundus, memoriam facti illius refricet, quo Iudæi duro & impœnitente corde nati, maxime gloriantur. Sed absolvamus inceptam narrationem, quo illustrior sit omnibus hæretici insania.

MONTANVS. *Christo, quoque ne quis indicta causa eum condemnatum calumnietur, pro se dicendi potestatem faciunt: quodque magis est, ad id faciendum verbis impellunt, juramentoque insuper adstringunt. Hæc certe magna libertas est, quæque conciliis legitimis non levem conciliare solet autoritatem. Tamen post longam seriamque juris disceptationem, Christum hæreseos & seditionis teterrimorum criminum reum, civili quoque magistratui plectendum sistunt. Quod si hæc non est forma concilii rite celebrati, nescio quæ alia Lutheranis hæreticis satisfacere possit.*

GASPAR. Immo vero hæc est forma, si qua alia, quam hæretici omnes, maxime vero Lutherani, in suis conventibus observare solent: hanc probant

præcæteris, convenientem nimirum conatibus suis: de ecclesia inquam, si possint, evertenda, & delenda ex hominum mentibus Christi fide. Sed quid hoc aliud est, quam, quod dicitur vulgo, contra stimulum calces? Perstabit perpetuo papatus, fundamentum fidei, & columna veritatis, repugnantibus hæreticis. Pergit.

MONTANVS. *Horum patrum autoritatem & fidem velle in dubium revocare, quid aliud est, quam ecclesiam ipsam in crimen vocare? quam tu certe ab ordinaria hac pontificum successione, cui individue cohæret, nunquam recte diremeris, nisi fortaßis eam penitus evertere cogites.*

GASPAR. Hoc te male habet, perfide, quod non modo papatum, qui a temporibus Christi ad nostra hæc tempora sine ulla intermissione pervenit, evertere nequeas, neque ullo pacto ejus autoritati nocere: quantumvis magna machinamenta admoveas, & de ea re dies noctesque sis cum tuis solicitus. Fundatus est supra firmam petram: sæviant licet, irruantque venti, nihil prorsus agent. In cælum spuitis, o hæretici, in vos faba cudetur, in vestram perniciem atque interitum laboratis. Nondum absolvit orationem, audite quæ restant.

MONTANVS. *Sed hic parum persistendum est, conciliique consensus penitus introspiciendus. Sancti isti patres, propterea quod avaritia & ambitione essent corrupti, nihil minus erant, quam quod apparebat: veritatis & religionis antistites habebantur, veritatis & religionis professi erant hostes.*

GASPAR. Patres de quibus locutus es hactenus, qui in unum convenerunt, ut Christum dolo tenerent & occiderent, non modo pravis moribus erant infecti, sed hæretici etiam, quod contrarium docerent, quam quod sacris literis contineretur. Quam obrem recte veritatis hostes putari possunt. At patres qui in concilio adsunt, fide conspicui sunt, tamquam doctrinæ Christi studiosi: ut ego non dubitem, quin si res postulet, pro eadem gravissima tormenta laturi sint, atque etiam mortem oppetituri. Addit.

MONTANVS. *Capitaliter ergo persequendos ducebant, quotquot sibi adversarentur. Christus igitur, qui simulatam quam præ se ferebant pietatem, suis concionibus ad plebem exagitabat, horum furores & odia in se concitavit. Quid ergo mirum est, si quos causæ suæ judices habuit, hostes quoque & quidem crudelißimos experiretur?*

GASPAR. Quorsum tam longe repetita narratio? quid hoc sibi vult? neque tacet adhuc, sed ait.

MONTANVS. *Etsi autem Christum jam ante morti adjudicarunt, tamen quod civili quoque magistratu illis ad hanc rem opus esset, juris formam adhibent in speciem legitimam. Lege autem Dei abutuntur contra legem: justitiamq; oppugnant sub specie juris.*

GASPAR. Causam suam causam, Christi facit: cum sit ejus doctrinæ contraria, ejus sponsæ inimica, ejus vicario infensa, ejus denique religioni adversa nimis. Sed cum verbis tantum inanibus, nulla ratione subjecta, causam agat: verbis cum eo non contendam. Perstat tamen in dicendo.

MONTANVS. *Libertas autem ab hoc concilio procul abest.*

GASPAR. Nostro nihil potest esse liberius, cum sit omnibus integra facultas dicendi quod sentiunt, de quaque re.

MONTANVS. *Christus enim causam ex vinculis dicit.*

GASPAR. Vtinam & vos in vincula conjecti essetis: fortasse non tam sero saperetis: furiosis enim libertas maxime nocet. Sed quanquam liberi sitis, atque vinculis exempti, causam vestram deseritis. Et quonam quæso pacto ut causam tueantur atque defendant hæretici, domos deserent, in quibus omni vitiorum genere captivi tenentur, & mentem habent compedibus ignorantiæ & pedicis tenebrarum captam?

MONTANVS. *Etsi autem eum ad dicendum cohortantur, tamen ejus verba captiose invertunt: cumque ex sententia ipsorum non respondet, conviciis insuper & pugnis incessunt. hac summa est.*

GASPAR. Id de vobis recte dici non potest, qui hactenus ausi non estis cominus nobiscum de doctrina contendere, sed eminus latratis more ignavi canis.

MONTANVS. *Nunc quibus præceptoribus nostri quoque patres profecerint: æquis rerum existimatoribus judicandum relinquo.*

GASPAR. Quasi vero non aperte constet, papistas aut pontificios, ut appellatis, qui intra Romanam ecclesiam continemur, Christum in primis præceptorem habuisse, ejus deinde apostolos: postea vero martyres, confessores, sanctissimosque homines, qui successione continenti Romanam sedem usque ad nostra tempora tenuerunt. At vos ex patre diabolo orti, qui primus discessionis fuit autor, intermissa serie parentum, Manichæum, Donatum, Vigilantium, Iovinianum, Eunomium, Ioannem Hussum, doctores habuistis, capitis damnatos antiquitatis judicio & consensu.

MONTANVS. *Quo judicii genere Ioannes Hussus, Hieronymus Pragensis, aliique boni viri innumeri, aliquot jam sæculis circumventi sint, multorum testimoniis, nostrorum quoque sanguine, comprobatum est.*

GASPAR. Si nulla alia ratio suppeteret, cur te omnes insanissimum judicarent, & deploratam hæreticum: illa una satis esse posset, quod patrocinium suscipis atque exerces duorum usque adeo insignium hæreticorum, Ioannis, inquam, Hussi, & Hieronymi Pragensis, quos viros bonos appellas, & indigna morte peremptos esse testaris. Quis enim ignorat præter Lutheranos, qui ad malitiam suorum parentum multum addiderunt iniquitatis, nullos usquam extitisse perniciosiores hæreticos, quam fuerint olim, quos laudat Montanus, laudat omnis turba hæreticorum nostra tempestate. Vt enim sileam plurimas illos hæreses sparsisse contra evangelium Christi atque ejus ecclesiam, quod faciunt hæretici more suo: fuerunt sane strenui zizaniorum seminatores, artifices fraudis atque doli, mendaces, perjuri, ad defectionem adversus reges & principes excitantes tumultus. Atque ut intelligas quam fuerint illi viri boni, aut potius, ut intelligant omnes te calumniari impudentissime, dum illos viros bonos vocas, & concilium Constantiense in quo illi condemnati sunt, reum agis: audi obsecro, quam illi doctrinam publice sint professi.

Concilium Constantiense damnaverat Vuicleff octava sessione tanquam hæreticum pestilentem, simulque quadraginta quinque articulos, quos docebat contra ecclesiam. Hujus vitam & doctrinam cum amplecteretur Ioannes Hussus, damnatus quoque est sessione decima quinta in eodem concilio, & flammis ultricibus castigatus. Hieronymus vero Praga,

Praga, cum aliquandiu adhæsisset eisdem erroribus, mutata mente in melius, hæresim abjuravit sessione decima nona. Cæterum transactis aliquot diebus, dæmonis æstu gravissime agitatus, publice in eodem concilio, præsentibus patribus ad vomitum redit: & sessione vigesima prima damnatus est more cæterorum, atque in ignem conjectus.

Inter cætera vero impietatis argumenta illud est maximum, quod boni isti viri, ut placet Montano, hos articulos, aut positiones defenderent, a communi hominum sensu plurimum abhorrentes.

Deus debet obedire diabolo.

Post Urbanum sextum nemo haberi pontifex debet.

B Nullus est dominus sæcularis, nullus præsul, nullus episcopus, dum in peccato mortali existit.

Populi possunt principes suos corrigere.

Omnia accidunt inevitabili necessitate.

Academiæ, studia, collegia, gradus honoris, ex ethnicis orta sunt: & perinde juvant ecclesiam atque diabolus.

Taceo cætera, ne nimis longam habeam orationem. Ex his vero facile quivis possit conjicere, quanto cum judicio damnati & castigati sint Hussus & Praga: & præterea quam nullo judicio illos probet Montanus, & viros bonos appellet, & concilium sugillet. Sed nihil mirum, suam rem agit, eisdem forte erroribus se implicatum videt. C

MONTANUS. *Hanc partem ut semel missam faciamus, atque ad eam accedamus, quæ propius ad nos pertinet, tempestivum videtur. Etenim pontifices, quod sint incurabiles, suis moribus permittendos censeo.*

GASPAR. Egregium sane medicum, cujus industria nobis sit opus: cura teipsum, & mitte quæ nihil ad te attinent.

MONTANUS. *Ita nobis sedulo e contra vigilandum judico, ne quam labem aut maculam aliena culpa contractam nobis aspergamus. Quoniam vero quid adversarii spectent; satis abunde liquet.*

D GASPAR. Dum concilium agimus, isthuc spectat conatus noster, ut vobis, tametsi deploratis, si fieri possit, aliquam opem feramus: vos autem diffugitis instar phreneticorum.

MONTANUS. *Quia nostri quoque propositi sit, deinceps dispiciendum venit: ne plus curæ & diligentiæ in aliena censura, quam in propria disciplina, posuisse videamur.*

GASPAR. Salubre mehercule consilium, ut medicum fugiat ægrotus, & pacis conditiones reformidet, qui versatur in mediis tumultibus: quod ex his quæ sequuntur longe planius constare possit, E cum ait:

MONTANUS. *Temere suscipitur, quod nullo consilio deponitur.*

GASPAR. Si temere susceptum consilium est, cur non illud mutari debet? errare, hominis proprium est; perstare vero in errore, diaboli.

MONTANUS. *Periculose subitur, quod non nisi ignominiose deseritur.*

GASPAR. At cum nulla ignominia sit ab errore revocari, vitæ consulere, & animæ providere: nullum periculum in ea re situm esse potest, ut abnegata impietate, ad ecclesiæ matris omnium gremium revertamini.

MONTANUS. *Si cerdoni, si fossori laboris sui ratio constat: quid nobis faciendum putamus, quibus religionis cura incumbit, qua una divina atque*

A *humana jura continentur? Tridentum petamus, dicet aliquis.*

GASPAR. Et recte sane dicet prudenterque, si vestræ religionis illa vos cura tenet, aut potius si salutis estis studiosi. Illud tamen principes meminisse velim, quod & Montanus asserit in præsentia, religione contineri omnia jura divina atque humana: ut accuratius in religione suscepta perseverent, neque subditos patiantur vel per latum unguem ab eadem discedere. Simul enim cum religione imperium mutari, regnumque amitti solet.

MONTANUS. *Et qua ratione? quo consilio?*

GASPAR. Eo profecto quod explicas, cum ais:

MONTANUS. *Conventus ejus ut pars aliqua simus, quæque religionis sunt, cum patribus in commune tractemus. Nihil hac nostra profectione gloriosius, nihil fructuosius cogitari possit. Sic ille.*

GASPAR. Et merito, præsertim cum nullo vestro periculo, id facere possitis accepta fide publica. Sed audite quid hæreticorum profectionem remoretur.

MONTANUS. *Sed heus, bone vir, nunquamne tibi in mentem venit cogitare, nos, ut maxime velimus, in deliberationis tamen partem nullam penitus admitti?*

GASPAR. Verum est quod inquis, nisi si quis sit vestrum rite consecratus episcopus, qualis est impius Vergerius. Tantum enim in deliberationem admittuntur hi, qui jure, privilegio aliquo, vel antiquissima consuetudine decernere in conciliis solent: hi vero sunt, quos tibi nominavi paulo superius. Sed ut non sitis pars ulla deliberationis, jure etenim prohibemini, quod propter hæreticos negligendum non est: certe quod in publica fide data vobis a patribus continetur, vestram causam agere libere potestis, & ut verbis fidei utar, loqui cum ipsa synodo, de quibuscumque negotiis, examinare, discutere, articulos quoscumque tam scripto, quam verbo offerre, & sacris scripturis, beatorum patrum verbis, sententiis ex rationibus declarare, adstruere, persuadere; & si opus fuerit, ad objecta concilii generalis respondere, & cum his qui fuerint a concilio delecti, disputare, & absque omni impedimento conferre. Hoc vos parum putatis?

MONTANUS. *Neque, si admitteremur, ejus tamen concilii partem esse posse aut velle, cujus autoritas a Romano pontifice, Christi & ejus ecclesiæ jurato hoste, unice dependet. Intelligis enim, opinor, quanta difficultatum mole in primo statim limine præoccupemur.*

GASPAR. Si ubi facta sit vobis copia concilium adeundi, ac deliberandi de rebus dubiis, reverenda vobis conditio est: quorsum tam graviter doletis excludi vos ab hac deliberatione, & dolorem exaggeratis tam multis verbis? Desperatione tamen rei consequendæ pertracti, maledictis & conviciis pontificem maximum ecclesiæ principem proscinditis tam asperis atque atrocibus, ut neque fingi possint in quempiam graviora. Quam tamen injuriam haud dubie Christus ulciscetur atrocissime, qui principi populi sui vetat quempiam maledicere, & blasphemiam severis, ac miris modis castigat. Vix enim ulla major esse possit, quam vicarium Christi, quem propriis conceptisque verbis ecclesiæ præfecit, cum ait: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo* Matth. 16.

dabo claves regni cælorum, & quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum in cælis, juratum hostem Christi dicere, simulque vitam, mores, fidem, doctrinam, religionem omnium qui ecclesiæ gubernacula hactenus tenuerunt, culpare, reprehendere, dilacerareque: quos certo scimus pro Christo & ecclesia multas & maximas ærumnas & calamitates pertulisse, summos cruciatus tolerasse, mortem denique acerbissimam oppetivisse. O summam hominis impietatem! ó blasphemiam minime tolerandam! Cur non dehiscis terra, & pestiferum hominem absumis? Cur non fulminibus de cælo jactis, optime Deus, execrandam istam pestem de medio tollis? cur non elementa ruunt in perniciem Montani? cur feræ non concitantur, atque impetu facto monstrum horrendum discerpunt, dilacerantque? Sed ne secure vivas, ac tibi blandiri velis: quæ differtur vindicta, veniet, crede mihi, & non tardabit. Quod si diutius expectatur quam putemus, compensabit, ne dubites, tarditatem Deus supplicii gravitate. Resipisce igitur, Montane, & benignitate Dei ad perniciem abuti noli. Neque secundum duritiam tuam atque impœnitens cor thesaurizes tibi iram in die iræ, & justi judicii Dei, qui reddet unicuique juxta opera sua.

MONTANUS. *Sed deliberationi locus nullus relinquitur, ubi necessitas dominatur: frustraque quæri videtur, quid facere velis, ubi quid facere possis nondum dispexeris. Sic quod adversarii nullum nobis in consessu suo locum relinquant, ejus quoque disputationis cura nos simul exonerant.*

GASPAR. Hoc si tu parum esse putas, non recte judicas, Montane. Summus est enim labor, eam capessere, ex qua nihil præter incommodum reportare possis.

MONTANUS. *Certe quos ipsi tantopere fastidiunt, ab his fastidiuntur & ipsi: illi nos contemnunt, nos illos negligimus.*

GASPAR. Non vos contemnimus, Montane, sed diligimus perinde atque nos, modo resipiscatis.

MONTANUS. *A consuetudine sua nos submovent, arcent, repellunt: nos illos declinamus, fugimus, aversamur.*

GASPAR. Bellam consolationem, & homine hæretico dignissimam! Nos quidem vitamus hæreticos, ne ab eisdem inficiamur: vos orthodoxos odistis, quia vobis bene volunt. Vos impii, qui contra Deum & ecclesiam conspirastis: vos publici peccatores: vos vitia pleraque tam parum curatis, ut contemnatis omnino, atque eadem alios doceatis. Atque ob eam rem mirifice quadrat in vos, quod a te Davidicum testimonium citatur. Vester conventus, conventus malignantium est, detrahentium & insidias tendentium ecclesiæ.

MONTANUS. *Sed sæpe non sine laude æquo quoque Marte pugnatum est: suntque quibus sua retinere, quam aliena invadere, non minus gloriosum fuit. Sic nos partes nostras strenue defendendo, cominus cum adversariis manus conseramus: atqui continuationis clausula ab ea facultate nos excludit, conatibusque nostris ceu vallum objicit.*

GASPAR. Continuationem in causa esse inquit Montanus, cur hæretici Tridentum non contendant. Certo sciamus multo minus venturos esse, si nunc primum concilium indiceretur: cum ejus initio non semel fide publica data, magnis insuper additis pollicitationibus, Carolus quintus maxime catholicus imperator Germanos præsens propria voce, atque absens litteris, sollicitaverit ut Tridentum adirent, atque eo loci de dogmatibus suis cum patribus conferrent. Sed hac se excusatione apud suos increpationem & reprehensionem acerbam vitaturos putant. Quod si continuatio impedimento est vobis, agite, descendite Tridentum, fiet vobis libera atque integra facultas conferendi confirmandique vestram causam, tametsi ejus aliqua pars, patrum judicio & calculis sit definita. Id aperte vos obsecrant obtestanturque patres, ut constare vobis procul dubio possit ex publica securitate. Quanquam enim quæ semel in concilio decreta sunt patrum calculis, amplius in quæstionem revocari nullo modo debeant aut possint; integrum tamen est de eisdem iterum disputare ut res planior fiat. Neque, dum ita facimus, concilii autoritati ulla ex parte derogamus: sed causam potius nostram adversariis probabilem efficere studemus, caritate atque benevolentia ducti. Exemplis rem aperiam subjectis. Etenim processio Spiritus sancti ex Patre & Filio ex symbolo apostolorum cognosci poterat, simul etiam ex concilio apostolico, in quo symbolum conditum est, rursum ex Nicæno concilio: nihilominus tamen Græci de ea re post tot definitiones disputationem susceperunt exercueruntque, ut apertior res esset, & quibusdam satisfacerent hominibus. Pleræque etiam hæreses, quas vos his temporibus mordicus tuemini, cum ab inferis sint a vobis revocatæ, profecto damnatæ sunt in antiquis synodis. Non putamus tamen præter rationem esse, si excutiantur & examinentur diligenter in hac sancta synodo. Similiter etiam feremus vos, dum de rebus jam definitis in eodem concilio, disceptatis, & doctrinæ vestræ rationem redditis, & confertis invicem cum his, quas patres sequuti sunt: modo id a vobis fiat animo cognoscendæ veritatis, & convicia absint ac maledicta, in quibus potissimam victoriæ partem collocatis.

MONTANUS. *Sic superioribus annis, illorum Germanorum principum legati & theologi, post multas amplasque pollicitationes, & diuturnam Caroli quinti monarchæ potentissimi intercessionem, multorum mensium intervallo, vix ægre tandem in eum consessum admissi sunt, quem per contemptum congregationem appellant: quasi tumultuarium cœtum dixeris, qui negotiis non usque adeo seriis destinatus perhibetur. Cogitare autem possumus, quantum Germani theologi a disputationis arce abfuerint, quibus ne ad vestibulum quidem ejus rei aditus patuerit.*

GASPAR. Egregie atque insigniter more suo mentitur Montanus, dum ait, non potuisse ullo modo Germanos obtinere a concilio, ut in disputationem theologi sui admitterentur. Testes adsunt mendacii hujus non pauci Tridenti, in Germania vero plurimi, ut audio. Superioribus annis cum hi conventus ecclesiæ primum celebrari cœpissent, ne prorsus causam hæretici deseruisse viderentur, principes suos sollicitaverunt, ut legatos concilio destinarent, non qui actis ejus interessent, neque qui causam tractarent, sed potius qui ante latam sententiam a concilio appellarent: quod parum legitime, ut theologis Germanis videbatur, concilium coisset, & de patrum fide atque animo in pseudoevangelicos conquererentur. Id cum rescirent patres, a suo cœtu conspectuque arcendos illos esse decreverunt. Quod si disputandi gratia Tridentum accessissent (quod mentitur Montanus) aditum illis fecissent amplissimum. Quid ergo mirum est, non fuisse in arcem disputationis admissos, qui

ne vestibulum quidem intrare voluerunt? sed ea veluti tergiversatione parum cordatis satisfacere student.

Illud non possum silentio prætermittere, ineptissime irrideri a Montano vocem istam, congregatio, qua inquit significari tumultuarium cœtum. O peritum grammaticum, sed indignum hominem congregatione! An ignoras mitia & mansueta congregari tantum? Quoniam illa solum, ut Aristoteles scribit in historia, gregatim ambulant. Inde fit ut gregalia dicantur. At cum hac parte homines longe lateque cætera animalia exuperemus: aptissime dicimur congregari, præsertim cum rem quampiam tractamus quæ prosit in commune. Nisi Ciceronem Latini sermonis principem consulere velis, percurre scripta Latinorum, haud dubie teipsum reprehendes.

MONTANUS. *Sed pone nos meliore loco fore: quod tamen neutiquam credibile est: in quas vero disputationis conditiones ibimus, aut ire possumus, salvis istis legibus, quas adversarii præscribunt?*

GASPAR. Nos illas minime præscribimus, sed Christus, sed ecclesia, sed ratio, & a primis ecclesiæ temporibus ducta consuetudo: denique consensus magnorum virorum, qui in hac republica Christiana olim floruerunt, atque illam gubernarunt.

MONTANUS. *Aut quid certi nobis esse possit, unica certitudinis regula e medio sublata?*

GASPAR. Scripturam sacram intelligit, quam unam more cæterorum hæreticorum, sine traditionibus, sine consensu, sine conciliis, sine patrum testimoniis, regulam esse vult, suo modo explicatam, dogmatum omnium. Recte autem inquit, sibi, hoc est, hereticis, nihil certi esse posse, nisi hoc illis demus. Nam omnes suas hæreses ex scriptura perperam intellecta sumunt, sacris literis explicatis pro libidine animi sui corroborant atque defendunt, ignorantissimi cum sint sacræ scripturæ.

MONTANUS. *Sed ut omnia in proclivi sint posita, ut divina & humana jura nobis suffragentur, quos arbitros, quos ne judices habituri sumus?*

GASPAR. Viros bonos, viros doctos, viros veritatis studiosos, viros a Deo constitutos, ut res dubias ad fidem & mores pertinentes decernant: viros denique qui multo ardentius quam vos, salutem vestram exoptant, & magna diligentia procurant.

MONTANUS *Illos scilicet ipsos, quos inexpiabiles & implacabiles hostes jam pridem experimur.*

GASPAR. Modo vos veritati acquiescere velitis, nullos reperietis, ne parentes quidem, aut fratres vestros, qui facilius placentur, & vobis omnibus modis benefaciant. Interim tamen dum in vestra perfidia, tanquam in luto, hærere vultis: nullos unquam reperietis hostes atrociores.

MONTANUS *Quique in perniciem nostram conceptis quoque verbis diserte conjuraverunt.*

GASPAR Iam se hæreticum agnoscit Montanus, & fatetur, cum ait, præsules congregatos Tridenti conjurasse adversum se, ac suos. Etenim patres in hæreticos duntaxat diserte conspiraverunt, quod ex formula juramenti, cujus paulo superius mentio illata est, non obscure probatur. Sic enim habet: hæreticos, schismaticos, pro posse persequar atque impugnabo. Quod si Montanus ait episcopos in se atque suos diserte conjurasse:

A procul dubio se hæreticum appellat aut schismaticum.

MONTANUS. *Quid tu vero moderati, quid æqui ab hujusmodi judicibus expectabis? Quid si pontificii, qua sunt audacia, acta concilii in codicillos, ut solent, referant? quid si fingant causam legitime discussam?*

GASPAR. Non dubium est quin legitime & accuratissime discutienda sit. Sed si vobis suspicio est, aliter esse agendam, contendite Tridentum, & adeste vestræ causæ.

MONTANUS. *Postque diligentem cognitionem, nos ter maximos hæreticos declaratos, dignos in quos omni suppliciorum genere semel animadvertatur.*

B GASPAR. Recte divinas, Montane. Concilium ubi peractum fuerit, procul dubio ter maximi hæretici habebimini. Certum est enim, has ipsas hæreses vestras bona ex parte esse damnatas a sanctis patribus in antiquioribus synodis. Iure vero humano atque divino hæretici omni supplicii genere digni declarantur: immo etiam aura quam carpunt, & vita quam vivunt. Protulisti tu quidem in te atque tuos juste sententiam, tum superioribus verbis, tum his quæ consequuntur.

MONTANUS. *Hoc crimen nos tam probe deinceps nunquam diluemus, quin semper aliquam*
C *suspicionis nebulam in simpliciorum mentibus simus relicturi. Instabit fortassis nostrorum aliquis, sicque existimabit, cæteris omnibus negatis, proponendæ saltem doctrinæ nostræ facultatem relinqui.*

GASPAR. O, si hunc, quicumque is sit, audires, Montane: non dubium est, quin vel te errasse cognosceres, dum doctrinæ non satis fidis tuæ; vel rationem quæreres atque inires excutiendi, verane sit & Christianæ religioni conformis, an potius novitia, atque ex insano cerebro Martini orta. Sed id non fit sine cælesti patrocinio: quod nisi imploraveris sollicitus, ardentibusque desideriis, nunquam consequeris, crede mihi.

MONTANUS. *Hanc autem propositionem pro-*
D *testationis, ut appellant, aut etiam confessionis formam continere.*

GASPAR. Non hoc est quod vos facere oportet: sed potius in concilium descendite, studio atque animo conferendi cum patribus dogmata vestra: & ut conjectis rationibus in utramque partem, intelligere possitis, verane illa an falsa sint; conjuncta cum Christiana doctrina, an potius ab ea penitus discrepantia. Hoc illud est quod interest fecisse, confiteri vero fidem vestram, protestari præterea eidem vos adherere velle, & nunquam esse mutaturos sententiam neque concilii definitionibus fidem habituros, nihil omnino
E commodi possit adferre. Quod tu Montane significas his verbis, quibus adversario pergis satisfacere.

MONTANUS. *Ego vero non video, quid tantopere referat, eandem rem toties contestando ingeminare apud eos homines præsertim, qui nostris, quod eadem profitendo, quid suæ esset sententia frequenter declararint, protestantum nomen ex re indidere.*

GASPAR. Extorquet, ut vides, sæpenumero conscientia veritatem etiam ab invitis.

MONTANUS. *Adde quod sanctos Christi martyres apud iniquos judices causas suas egisse quidem legimus: ad eos vero detulisse eas ultro, nusquam legimus.*

GASPAR. Longe dispar est profecto causæ

vestræ ratio, atque martyrum Christi: quemadmodum & vos licet tormenta subeatis pro doctrina vestra, aut potius pro inani gloria, cujus estis admodum studiosi, crucem & mortem: longissime ab illis estis diversi. Illi etenim quoties in doctrinam, quam amplectebantur, inquirebatur: non modo vocati principes adibant fidei ac doctrinæ rationē reddituri, sed multoties nullis periculis perterriti aut abstracti a proposito, sponte sua se offerebant: quod ex historiis ecclesiæ didicimus. At vos neque vocati, neque rogati, neque sollicitati pollicitationibus, aut propositis præmiis, quod non semel a Carolo quinto potentissimo & sanctissimo imperatore, doctrinæque vestræ acerrimo hoste tentatum est, nunquam adduci potuistis, ut ad concilium generale fidem vestram, causamque religionis adduceretis, & de eadem tractaretis cum patribus.

MONTANVS. *Dominus etiam suos ab illis hominibus cavere jubet, qui eos in concilia sunt tradituri, & in conciliabulis suis flagris cæsuri. Non ergo dicit, vos ultro in eorum conciliabula sponte ingerite, eosque vobis, causæque vestræ judices accersite, quos & vobis, & causæ vestræ injurios fore scitis.*

GAPAR. Audite peritum theologum, aut sanctarum potius scripturarum strenuum corruptorem qui conventus omnes pares esse putat: & quod de cœtu hæreticorum, de Iudæorum atque gentium perfidarum conventiculis Christus prædicit apostolis, & cæteris sanctis hominibus, hoc Montanus ad concilia ecclesiæ legitime inita, in quibus controversiæ fidei atque morum definiuntur, dictum interpretatur.

MONTANVS. *Paulus apostolus, priusquam causam suam Iudæis, quos hostes comperisset, committere vellet, ad Cæsaris tribunal provocandum duxit, &c.*

GASPAR. Exemplo uteris parum ad rem accommodato. Etenim Paulus certo noverat a Iudæis paratas sibi insidias esse: qui, ut ait scriptura, in eam rem conjuraverant, ut Paulum apostolum e medio tollerent, cum primum in conspectum prodiret acturus causam suam apud judicem. Vos autem nullas ex nobis insidias jure timere possitis: vestram salutem procuramus: qui tametsi vellemus maxime, minime possemus vobis inferre vim. Deinde Paulus a Christo mandatum acceperat, ut Romam adiret prædicaturus evangelium. Ergo cum videret hac ratione, appellando inquam ad Cæsarem, profectionem suam instrui facile ac sine periculo posse, oblatam occasionem minime prætermittendam esse duxit. Cur ergo tam impudenter causam vestram Paulino exemplo defenditis atque ornatis?

MONTANVS. *Hoc exemplum sequuti Athanasius, Cyrillus, Nazianzenus, hæreticorum conventicula studiose declinarunt.*

GASPAR. Recte tu quidem declinasse inquis sanctos istos viros conventicula hæreticorum. Atqui in illis conventiculis, quæ illi tantopere diffugiebant, hæc eadem fere doctrina vestra docebatur, quod ex eorum libris adversus hæreticos editis facile constat. Tua ergo doctrina hæretica est: & nos abs te ob eamdem causam declinare debemus, sanctorum hominum exemplo. Quod si hac parte imitandum tibi proponis exemplum sanctorum hominum: cur non etiam in cæteris rebus? in vita videlicet atque doctrina, mentem tuam moresque ad ipsorum normam studiose componis? Cum autem sancti homines quos nominas, conciliabulis hæreticorum interesse noluerint, solum quod apud eos examinandi doctrinam fidei integre & sine tumultu locus relictus non esset: cur, cum in concilio facultas vobis suppetat reddendi doctrinæ vestræ rationem, & dogmata conferendi, tam vehementer concilium Tridentinum formidatis atque refugitis?

MONTANVS. *Post tot ergo tantasque difficultates, non video quid nobis Tridenti peragendum restet, præter hoc unum, ut scilicet hostibus nostris id deferamus ultro; quod ut semel extorquerermus, hoc grave & diuturnum bellum cum ipsis sustinemus.*

GASPAR. Aperuit hoc etiam loco nobis causam Montanus, cur hæretici non descendant Tridentum: illam, inquam, ne obedientia sua testari videantur concilium autoritatem habere definiendi res dubias. Hoc enim si semel fecerint, fateantur necesse est victos esse se, & causam defendere maxime iniquam: neque suffugium ullum illis relinquetur, adversus decreta conciliorum, ad quod, cum omni alio præsidio destituuntur, confugere solent.

MONTANVS. *Quod si jus convocandi synodos, ad pontifices, neque divino, neque humano jure pertinet.*

GASPAR. Eam esse causam quam diximus ostendit Montanus: sed accipit prius duo absurdissima, & ab omni prorsus ratione aliena. Vnum est, quod neque divino jure, neq; humano, pertinet ad pontifices convocare synodos: alterum est, quod tametsi hactenus summis pontificibus ea facultas adfuerit, Pius quartus ea uti non potest. Vtrumque vero usque adeo aperte pugnat cum veritate, ut difficile non sit illud monstrare. Vt autem a priori parte sententiæ disputationem inchoemus, ego sic statuo, Montane, adversum te: Iure divino, atque humano, ad pontificem maximum pertinet concilium indicere: neque ad ullum alium. Posterior pars sic concluditur. Quod nunquam contigit fieri, Aristotele autore, impossibile est fieri. Atqui nunquam contigit hactenus, ut concilium alius quispiam præter pontificem convocaret: aut ostendant adversarii, quis alius, & quo tempore, quamve synodum, quæ habeat modo, aut olim habuerit aliquem in ecclesia locum: ergo a nullo alio potest, quam a pontifice convocari. Accedit ad hoc, quod concilium generale ab eo debet indici, qui in universam ecclesiam Dei habet potestatem, ut plane constat. At nullus alius præditus est ea autoritate præter pontificem: quare a nullo alio, excipio pontificem, indici aut cogi potest. Vtraque pars ratiocinationis plana est: posteriorem tamen latius explicabo paulo inferius, quo loco Montanus imperatori hanc facultatem facere videtur. Quod autem jus istud pontifici a natura insit, hoc est, postulante ratione, sic colligo. Naturale videtur cuipiam, quod in eo magna ex parte reperitur, testimonio philosophorum. At pontifex magna ex parte convocavit concilium, nemine aut contradicente, aut repugnante, quod ex gestis ipsorum conciliorum colligitur evidenter: quare natura ei inest convocare synodum. Neque modo hoc est naturæ consentaneum, sed etiam necessarium. Nam quod uno atque eodem modo semper se habet, id quidem necessarium est. At perpetuo, a tempore apostolorum pontifex convocavit synodum: hoc priscæ loquuntur historiæ: hoc concilia docent. Nam & illam synodum quæ præsentibus apostolis acta esse dicitur in actis apostolicis, convocasse videtur Petrus. Ille etenim tanquam princeps & caput sententiam

tentiā pronūciavit & dixit: Visum est Spiritui sancto ac nobis. Quare procul dubio ad solum pontificem pertinet ea potestas. Ad hæc, cum concilia omnium judicio celebrentur, ut de moribus & doctrina in eis agatur, & constituatur fides, ac disciplina Christiana: jus convocandi synodum penes illum esse debet, cui fides & mores catholicæ ecclesiæ potissimum commissa sunt, ut cum noverit expedire, remedium adhibeat. Atqui pontifici maximo duntaxat ea cura incumbit, cui dictum est a Christo: pasce oves meas: &, oravi pro te, ne unquam deficiat fides tua, sed & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos: ergo huic uni facultas a Deo concessa est synodum generalem convocandi. Rursum si Christus adesset modo in ecclesia, viveretque, quemadmodum ante passionem: sine controversia, si res postularet, & synodo opus esset, ipse unus synodum convocaret cogeretque: ergo idem facturus est pontifex Christi vicarius ex munere atque officio sibi injuncto, cum ita noverit expedire. Præterea sæcularia comitia in suo regno solus rex cogere ex officio & habere potest: ergo & pontifex in ecclesia sibi commissa a Christo, cum sit in eadem, quæ regni speciem gerit, instar regis. Verum est igitur quod persuadere volebamus, proprium esse pontificis Romani concilium convocare: præsertim cum in concilio œcumenico, quod universalem ecclesiam repræsentat, Christi vicarius capitis vicem gerat: præsules vero, cæteris corporis membris sint persimiles. Atqui caput reliquis membris imperat, vocatque illa, ducitque quocumque vult, aut potius quo spectat corporis utilitas, minime repugnantibus reliquis membris. Pari igitur ratione pontifex Romanus præsules universos convocandi jus habet pro salute atque incolumitate mystici corporis, id est, ecclesiæ. Postremo Christus in ecclesia sua jus & facultatem reliquit cogendi synodum. Illa etenim, quod monstravi superius, unicum remedium est dubitationibus explicandis, quæ in Christiana republica exoriri solent, sive illæ de moribus sint, sive etiam de fide. Penes aliquem ergo hujusmodi facultatem esse voluit. At non penes principes sæculares, quorum omnis cura atque studium externæ paci, & reipublicæ tranquillitati impenditur ex officio: est igitur penes aliquem principem ecclesiæ. At non penes peculiarem quempiam: nam cum privato præsuli parere cæteri omnes non teneantur, neque privatus ullus vocare ad concilium possit cogereque, & si venire neglexerint, castigare, quod est sane necessarium. Insuper cum non potius uni quam alteri ea facultas jure insit, singulis erit concessa. Quod si verum sit, potius erit in destructionem ecclesiæ, quam in ædificationem. Volent enim fortasse aliquando plures tempore eodem eadem facultate uti locis diversis. Existit igitur resideque apud pontificem maximum, cui plane insunt ea omnia, quæ necessaria esse diximus ad convocandum, cogendum, celebrandum, confirmandumque concilium œcumenicum. Neque ex ea re ullum incommodum, aut quidpiam quod absurdum sit, consequi potest. Sed quorsum immoror in ea sententia defendenda & confirmāda, quam neque Montanus ullis inductis rationibus probabilem tentat efficere?

MONTANVS. *Neque si aliquando ad eos pertinuisset, nunc in propria causa illis, qui in judicium vocantur, permittendum esset, ut simul judicum personam, & partium sustinerent. Nos certe, qui non ad concilium, sed ad Romanæ curiæ fæcem vocamur, nunquam committemus, ut potestatem, quam divina & humana jura illis derogant, obedientia nostra in manus consignasse dicamur.*

GASPAR. Hoc illud est alterum, quod paulo superius pessime asserere Montanum dicebamus: quod tametsi olim Romani pontifices jus convocandi synodum habuerunt, nunc uti eo integrum illis non est, quoniam in judicium ab hæreticis vocantur & aguntur rei. At si hæc tua sententia, Montane, aliquo modo cum ratione & veritate conjuncta esset, nusquam priscis exactisque temporibus a sanctissimis pontificibus adversum hæreticos concilia convocari aut haberi potuissent. Quis est enim tam ignarus rerum, tam rudis vitæ, atque expers consuetudinis hæreticorum, qui nesciat eosdem, primum omnium pontificem reprehendere, deinde ecclesiæ præsules reos magnorum criminum agere, ut vel ea via & ratione suspectos eos reddant, quibus ex officio incumbit, & præstito juramento, hæreticos & schismaticos impugnare, persequi, atque etiam, si res postulet, gravissimis suppliciis adjicere? Cyprianus ad Rogatianum & Pupianum scribens sic inquit: Hoc omnes ferme hæretici moliti sunt, nempe ecclesiæ caput perturbare. Cur autem id faciant rationem reddit: ut sic debilitato, inquit, capite, errores suos & vitia impune possint mentibus hominum inculcare. Quis ignorat hæresim Donatistarum, qui in pontificem atque episcopos acerrime sunt debacchati, ac in concilio a pontifice convocato damnati sunt, & recte atque legitime omnium judicio? Vuicleff, Hussus, & Pragensis præceptores vestri, tametsi de pontificis autoritate, de episcoporum ac sacerdotum dignitate, multa docuissent hæretica, atque eosdem gravissime accusarent, vocarent in jus, & magnorum criminum reos agerent: consensu bonorum virorum in Constantiensi concilio legitime condemnati sunt, ac flammis ultricibus castigati. Quæ omnia cum sint quam verissima, quorsum tu cupis aliam instítui, atque usurpari formam convocandi synodum, quam quæ perpetuis temporibus servata est?

MONTANVS. *Quod si subditorum obedientia, cum potestate & jure superioris terminatur, iidem vero qui nos, monarchas quoque & reges evocant: præsentia certe nostra pontificem quoque, quantum in nobis est, contra Christianos principes armaremus: reliquos præterea Christianos, qui sibi ab hoc congressu graves ob causas temperarunt, præjudicio hoc nostro longe iniquissimo multum gravaremus, nobis præterea infestos, pontifici vero magis invisos redderemus.*

GASPAR. Infestos cupit facere nobis Montanus simul cum cæteris hæreticis principes illos, qui eis favent; & alienare quam longissime possit ab ecclesia Romana, a pace, ab unitate, quemadmodum testatur in præsentia. Nulla autem alia re id se aptius atque commodius effecturum existimat, quam si illis persuadeat, ne concilio Tridentino intersint, neque examina quæstionum de fide, quam hæretici his temporibus in dubium revocant, auscultare velint. Quod unum illustrissimi principes Germaniæ, atque olim acerrimi defensores fidei, ecclesiæ, atque pontificis, apertum indicium, & non obscurum argumentum putare deberent artis atque doli, quibus eos ludificant evangelii novatores. Sic enim facile intelligerent, fucum sibi fieri ab eisdem: atque adeo multo diligentius sibi caverent, in re tam seria, quam est studiū & cura æternæ salutis. Obsecro igitur vos, principes Germaniæ, per viscera misericordiæ Dei nostri, ut tantisper sepositis istis pessimis consultoribus, implorato divino patrocinio perpendatis quo spectent

ctent hæreticorum perditi conatus. Populos præterea, quicumque illi sint, qui in varias sententias minimo negotio abduci consueverunt, rogo atque obtestor, ut tantisper expergiscantur: neque à falsis doctoribus, contra consuetudinem probatam longissimi temporis decursu, in opiniones insolentes, quæ aures tantum demulcent, & a veritate hominum avertunt, rapi se sine judicio sinant.

MONTANUS. *Hoc ipsum Germanos principes neutiquam fugit, qui in conventu Neoburgensi putida pontificis postulata satis animose repulerunt. Mirari se dicere, quæ illius esset impudentia, qui illis quoque præscribere non verecundaretur, a quibus proculcatæ religionis accusaretur ipse, quique in possessionem ecclesiasticam, injustam, violentamque fecisset impressionem: aliis porro illudere pergeret, quibus Romanæ fraudes, & technæ nondum essent cognitæ aut perspectæ: se quidem, quibus & nunc satis abunde paterent, operam daturos, ut non tam cognovisse, quam præcavisse viderentur.*

GASPAR. Arbitror mentiri te, Montane. Neque enim tam alienos ab humanitate esse puto principes Germaniæ natura sua mites & benignos, ut pontifici de ipsorum salute cogitanti tam aspere atque insolenter responderint.

MONTANUS. *Neque hoc prætereundum venit, mithratorum turbam, si quidem nos in consensum suum admitteret, patrum, & quidem sanctissimorum, vel saltem Romanorum appellatione dignandam fore. Non enim consentaneum est, sine tituli & honoris præfatione, quemquam ad dicendum accedere, apud illos præsertim quorum superbiæ & ambitioni nihil satis est.*

GASPAR. Illud ferre non potest Montanus: atque ob eam rem, quod ipse ait, conspectum episcoporum refugit, quod nolint adiri se, neque nominari sine honoris præfatione: & civilitatem morum damnat, qua nihil est in homine commendabilius: neque videt, officio & personæ quam gerunt episcopi summum honorem deberi, & a sanctissimis hominibus, priscis temporibus perpetuo illam esse servatam consuetudinem, ut pontificem maximum cæterosque præsules, modo sanctissimos, modo beatissimos, modo admodum reverendos appellarint. Evolve Augustini epistolas, Cypriani, Hieronymi, Basilii, Gregorii, Athanasii, ac cæterorum excellentissimorum hominum: facile agnosces vera narrare me. Sed superbia inflatus hæreticus cæteros omnes præ se nihil putat. Veram enim humilitatem, quæ fundamentum reliquarum virtutum est, primam omnium conculcant hæretici, atque de medio tollunt. Quanquam ego sane cuperem intelligere ex te, quem honorem vestris ministris, aut potius Satanæ tribuatis, cum de illis mentionem infertis. Quod si horum similibus titulis dignos eos putatis: quamobrem præsulibus Christianis suas appellationes, & honoris præfationem invidebis?

MONTANUS. *Quo vero vultu, qua conscientia eos reverenter appellabimus, in quos quicquid honoris & reverentiæ confertur, id omne Christo ejusque ecclesiæ detrahitur?*

GASPAR. Lubet tantum exclamare. O impudentissimum hominem, qui sic lacerare honorem studet principum ecclesiæ Dei! nam neque conviciis convitia paria, neque maledictis maledicta regerere in te volumus. Iubemur non vincere in malo, sed vincere in bono malum.

MONTANUS. *Evici adhuc, ut arbitror, profectioni nostræ idoneas causas suffragari nullas: quam plurimas vero, easdemque gravissimas adversari penitus: ideoque hoc concilium sine scelere a nostris frequentari nullo modo posse.*

A

GASPAR. Quantam vim habeant rationes quas in medium contulisti ad convincendam sententiam sesqui hæreticam, judicabunt candidi lectores, quos ego appello. Etenim si stomachum orationi adimas, nihil reliquum erit præter ventrem, & hunc sordidum admodum, atque putidissimis excrementis refertissimum.

MONTANUS. *Neque vero si Romana concilia damnamus & subterfugimus, omnes ideo Christianos conventus sugillamus aut aversamur.*

GASPAR. Audite quod concilium probet Montanus, nam omnino sine synodis ecclesiam

B

gubernari posse negat: & merito quidem, cum neque sine conventibus suis civitates, oppidave ulla, aut pagi constare queant. Quale concilium fingat, accipite.

MONTANUS. *Quinimmo libere & ingenue fatemur: si, qui doctrina, pietate, & judicio cæteris præstant, ad legitimum concilium idonee vocarentur, eos hanc provinciam citra gravissimam Dei indignationem omniumque adeo ordinum justam offensam, a se repudiare nullo modo posse.*

GASPAR. Pugnantia te loqui non vides? Inquis oportere, ut concilium legitime congregetur: & ad illud tantum eos vocandos esse ais, qui pietate, doctrina, & judicio cæteris præstent, sive

C

episcopi sint, sive non. Immo vero vis eidem non interesse episcopos: neque vides celebrari minime posse legitimum concilium, nisi juxta leges coeat, id est, nisi præsules omnes vocentur, qui ex officio id habent ut concilio intersint, & res dubias definiant, sive docti sint, sive rudes, sive pietate insignes, sive etiam culpatæ vitæ. Ad eam enim rem non tam agit doctrina, non tam pietas, quamquam hæc si adsint plurimi facienda sunt, quam officium. Tu vero episcopos excludis, atque ex cæteris deligis præstantiores doctrina, pietate, judicio. At vero, quæso te, quis de pietate judicabit, & dignos admittet, repellet indignos? difficile hoc quidem est, cum sæpe numero specie

D

recti decipiamur: neque hujus rei judicium quispiam facere audebit, nisi is hæreticus sit, qui omnia judicat, omnia censet, omnia denique sibi arrogat.

MONTANUS. *Ut vero conciliorum finis sibi recte constet, res quoque ad finem destinatas non minus recte comparatas oportet. Quod si ergo principes Christiani, ad quos hæc cura præcipue spectat, ad seriam ecclesiæ reformationem animos adjecerint, operas suas simul conjungent.*

GASPAR. Rationem præscribere cœpit convocandi concilium legitimum atque Christianum, prorsus contrariam legitimo Christiano. Primum

E

enim ex quovis genere hominum assumendos esse ait, qui judicio, & doctrina, pietateque præstent cæteris: & excludit episcopos, primates, archiepiscopos, patriarchas, abbates, generales ministros ordinum, ad quos omnes vel ipso jure, vel antiqua consuetudine pertinet partem esse œcumenici & generalis concilii. Deinde, privatos homines admittit in concilium, & judices illos rerum controversarum facit, definitoresque, contra jus omne & vetustam ecclesiæ consuetudinem. Tertio, pontificem, qui quoniam princeps ecclesiæ est, vicarius Christi, atque instar regis, comitia cogere ex officio debet, ut perditis rebus consulat, & morbis medeatur, qui ecclesiam infestant, eximit a concilio, & synodum facit acephalam, hoc est, sine

sine capite, sine principe, sine supremo moderatore: quo nihil potest fingi monstruosius. Postremo regii muneris esse inquit synodum istam generalem indicere, convocare atque agere: quod est insaniæ genus supremum, & ratio quædam compendiosa nimis ad excitandos in ecclesia tumultus, ad irritandos reges, & ad armandos contra seipsos; denique ne ullo umquam modo tale concilium celebretur, quale necessarium est, ut conatibus perditis hæreticorum obviam procedatur. Nam cum Montanus dicat, præcipue spectare ad Christianos reges curam convocandi synodum: rogo eumdem, utrum hæc cura uni alicui incumbat ex officio, an potius singulis ex æquo, ac sine discrimine ullo. Si uni cuipiam, doceat quis hic unus sit, & unde hanc facultatem ceperit, quæ non sit ulli cæterorum tributa. Quod si monstrare velit: cui dubium esse possit, eam injuriam cæteros reges gravissime laturos esse, & repulsuros armis, si possint? Nam de imperio acerbæ incidunt contentiones, & bella admodum atrocia: cujus gratia jus esse violandum, si unquam violandum est, Cæsar dicebat. Si vero omnibus ex æquo hæc cura mandata sit: quando omnes teneri poterunt tam concordibus animis, ut idem probent, idem velint, idem sequantur, idem omnibus gratum sit? maxime cum sciamus, in deliberationem posse venire multa in conciliis, quæ minime regibus omnibus grata sint. Accedit ad hoc, quod qui habet jus concilium convocandi, habeat etiam oportet imperandi, cogendi & castigandi facultatem eos qui venire renuunt, aut parere recusant decretis synodi. Quis est autem omnium regum Christianorum, cui cæteri omnes jure suo parere, & cujus jussa capessere debeant? Quod cum plane verum sit procul dubio qui spectat, ut ab ullo regum Christianorum concilium indicatur, cane pejus & angue concilium odit: insuper etiam ignaviæ & socordiæ tacite accusat Christianos reges, quod hactenus jus synodum convocandi, si tua sententia vera est, usurpari ab alio passi fuerint: quod impudentissime facis. Scio dicturum esse quempiam ex vestris (nam id significavit superioribus diebus apostata, & religionis ac fidei desertor Vergerius) hanc facultatem apud imperatorem residere, illi uni curam incumbere cogendi comitia ecclesiæ, tanquam monarchæ. Sed qui ita putat, non videt invisum esse admodum monarchiæ nomen, atque ejus suspicione etiam a Germanis Carolum Quintum, dignissimum hac suprema dignitate principem, gravibus & periculosis bellis vexatum esse. Stude ut eo titulo Ferdinando Christianissimo Gallia pareat, Hispania, & cætera regna: nihil sane profeceris. Quod si imperator Ferdinandus, si Philippus Hispaniæ catholicus rex, si Carolus rex Galliæ Christianissimus, si Poloniæ Sigismundus, si Sebastianus Lusitaniæ longa vita dignissimus, si denique cæteri omnes Christiani reges principesve, indictionem concilii factam a Pio IV. summopere probant, amplectuntur, laudantque, missis Tridentum oratoribus suis: existimare par est, non ab alio, neque alia ratione, quam servata modo, quæ est etiam perpetuo retenta, concilia œcumenica esse cogenda. Nam ut illud interim dicam, dum hæretici seditiosi & alendis factionibus nati, ad reges referunt jus & facultatem synodum generalem indicendi & convocandi, eosdem supremos etiam ecclesiæ principes faciunt; & cum reges dicant, neminem tamen exprimunt, blandiri omnibus volunt: ac dum suprema autoritate ecclesiastica pontificem Romanum spoliant, & suo loco dejiciunt atque deturbant, singulos reges in suis regnis non reges solum, sed pontifices esse volunt: quod Henrico Angliæ regi vestri ordinis homines, id est hæretici, persuaserunt. Hac enim esca dulci, ut apparet, in suam nassam principes atque reges hæretici pertrahunt, atque eosdem sibi devinctos servant. Sed cavete, principes, per Deum immortalem vos oro, ne sirenum dulcibus cantibus capiamini. Eveniet enim, mihi credite, nisi vos temperetis, & dignitate vestra contenti sitis, ut dum utramque autoritatem captatis, amittatis utramque. quod non semel accidisse compertius est, quam ut productis exemplis aut testimoniis probari debeat. Pergit Montanus.

MONT. *Ita ut quod audit, concilium revera sit catholicum: immo vero eo pacto, quod monstrasse me in superioribus arbitror, nunquam concilium coire poterit, sed dissidium inde nascetur infinitum, & bella implacabilia.*

Quod si, ut nunc sunt tempora, piis eorum conatibus eventus non responderit: proximum erit ut suis & regnis & ditionibus eam curam impendant, quam erga universos simul susceperant.

GASP. Ecce quomodo pestilens Montanus ad defectionem principes atque reges sollicitat, & hortatur: dum nulla pontificis habita ratione monet, ut singuli per se suis regnis provideant conciliis nationalibus. Sed nihil sane agit. Nam reges omnes atque principes Christiani Tridentinum concilium probaverunt: atque ut sibi obsequentissimi ecclesiæ Romanæ, ejus decreta suscipient: & ut a suis populis observentur, dabunt operam diligenter, quæ sancta synodus adversus hæreticos in vulgus emiserit: neque nationalibus conciliis se patientur implicari. Siquando vero provincialibus sit opus, strenuam navabunt operam, ut cogantur in provinciis suis, & gerantur tranquille & pacifice juxta leges præscriptas a summis pontificibus, aut etiam ab œcumenicis conciliis.

MONT. *Nationalibus ergo, aut etiam provincialibus conventibus operam dabunt, quos tamen non ita in arctum restringent, quin & cæteris quoque hominibus eos patere velint, modo ex hujusmodi sint, quorum præsentia cœtus & ornari & juvari possint.*

GASP. Mirabile id sane est: nihil hæretici intactum relinquunt, nihil non vocant in dubium, nihil non calumniantur, nihil tam firmum, tam ratum, tam sanctum est, quod non illi mutari velint. Formam conciliorum generalium indicendorum & celebrandorum explosit paulo superius Montanus, & novam quamdam docere, atque inducere in ecclesiam voluit: nunc quoque leges concilii provincialis cavillatur, & formam illud cogendi mutari vult, dum principibus cogendi copiam facit: atque eos homines admittit in concilium, qui jure ab eodem repelluntur. Neque sine dolo atque arte: vident enim hæretici quod nos legumlatores admonuerunt, ad evertendas civitates, ad labefactandas respublicas, denique ad turbulentissimas seditiones concitandas, quibus rebus maxime hæretici student, nihil esse potentius, quam si leges, jura, aut ordo civitatis, quibus respublicæ continentur, aliqua ratione immutentur. Sensim enim cætera concidunt, dum paulatim, ut ait Philosophus, homines acquiescunt legibus non obedire. Ea igitur cura id studium tenere reges atque principes debent, ne il-

lam legum ordinis, conventuum, in suis regnis fieri a quopiam mutationem patiantur, ipsis præsertim inconsultis. Qui vero quippiam simile efficere tentaverit, multo severius castigabunt, si stare suos principatus dominiaque desiderant, quam si insidias regno pararet, aut regiam majestatem læderet. Nisi principiis statim obstiterint, magno incommodo rerum suarum, salutis, atque vitæ, brevi intelligent eundum esse obviam diligentissime his legum, veterumque institutorum & magistratuum censoribus.

MONT. *Curabunt præterea ut locus ipse ab omni terrore & metu liber sit & alienus.*

GASP. Hic murus aheneus est (inquit Poeta) nil conscire sibi, & nulla pallescere culpa. Conscientia terrori est, purga illam, Montane, & tranquillam reddes: neque timebis unquam, tametsi cælum ruat. Nihil æque torquet atque mala mens.

MONT. *Accedant idoneæ cautiones.*

GASP. Has hæretico nullus possit dare satis idoneas ipsorum sententia: ubique putat anguem latere, & sub quovis lapide scorpium indormire sibi.

MONT. *Liberæ sint voces, libera denique suffragia.*

GASP. Illud cupit Montanus, ut hæreticis tantumdem liceat, quantum velint, atque hanc unam libertatem illi probant & appellant. Nam & Christianam libertatem, ad quam per evangelium Christi provocamur, vivendi licentiam interpretantur contra evangelium.

MONT. *Sed & itinera tuta, & insidiis hominum minime obnoxia.*

GASP. Singulos hæreticos tametsi integra militum legio tutetur, in mediis periculis versari se credent, insano Oresti non absimiles.

MONT. *Libertas autem hæc omnis æquitatis terminetur legibus, ita ut nemini plus liceat, quam pietatis regula permittat.*

GASP. Ut te decet, loquendum esset: potius diceres, quam impietatis regula permittat; nam hac potius, quam ulla alia uti consuevistis.

MONT. *Hoc ut rectius fiat, concilium sit Christianum oportet.*

GASP. Christianum esse non potest, ni legitimum sit, & juxta Christi ecclesiæ leges coierit; erit tamen Lutheranum.

MONT. *Quod ipsum tamen longe lateque patet. Christianum enim esse nequit, quod actiones suas ad Christi & apostolorum regulam sacris litteris comprehensam non agit, quod Christianis moribus, denique purioris ecclesiæ exemplis non per omnia congruit. Ut Christianum sit, res controversæ non odiose, sed modeste, prout Christiana caritas dictat, his etiam legibus disceptandæ venient, quæ veritati explanandæ, non involvendæ, præstitutæ videantur.*

GASP. Christianum sane concilium est, & antiquissimis synodis conforme, quod more suo ecclesia Romana indicit, cogit, ac celebrat. Quod, inquam, a pontifice Romano convocatur, habetur a præsulibus, aut his qui jure vetere vel consuetudine diutissime servata, interesse synodo debent, & suffragia deferre, de doctrina fidei ac morum ecclesiæ, vel pace inter principes Christianos firmanda. Quodcumque ab hoc discrepaverit, ecclesia Dei non solet concilium appellare, sed Satanæ synagogam, concilium malignantium, conciliabulumque hominum perditorum.

MONT. *Sed quorsum provehor?*

GASP. Tam te præcipitem egit extra te ipsum

A amentia, aut rabies maledicendi, ut quo proveharis, nescias. Recipe te, Montane.

MONT. *Docere volui graves ob causas profectione Tridentina nobis supersedendum esse: quod si perfeci, dicendi munere functus sum. Superest, ut velis collectis navem in portum subducam.*

GASP. At nihil simile perfecisti, neque perficere unquam poteris, etiamsi tibi universa colluvies hæreticorum suppetias ferat. Quid restat, nisi ut ad te redeas, in te descendas, & tecum tantisper habites, cogites unde excideris, quid Christo, & ecclesiæ Romanæ carissimæ ejus sponsæ præstare debeas? Ego non dubito, quin si te ita exercueris, atque id animo feceris veritatem explorandi

B amplectendique, facile tibi Spiritus sanctus eam mentem sit inspiraturus, qua anteactæ vitæ pertæsus, & contractas sordes abluens pœnitentia, securum portum sumpturus sis, in quo tua cymba, hucusque gravissimis agitata procellis, sine ullo naufragii metu perpetuo conquiescat. Tunc nos gaudio ingenti perfusi, Deo optimo maximo gratias agemus simul cum cælestibus spiritibus. Quod ut contingat brevi, Deum precor optimum maximum.

IX.

FR. ANTONII PAGANI,

VENETI, MINOR: OBSERVANT.

C *Ad præstantissimos sacro-sancti œcumenici Tridentini concilii patres, dignissimosque Christianæ reipublicæ senatores*

PRO ECCLESIÆ REFORMATIONE

ORATIO.

LICET, patres amplissimi, ac præstantissimi orbis judices, non parva sit admiratione dignum, quod sancta illa & mystica Sion, terra inclyta Israel, munita Dei civitas, atque prædilecta sponsa Christi ecclesia, quæ jam a suo sponso sanguine illius precioso fuit redempta, tot muneribus ditata, ejusdemque tum præsentia, tum protectione honorata, decorata miraculis, & Divinis deliciis educata; hodie, proh dolor! in tam

D miserabili, atque flebili statu appareat, ut eam quasi a Deo rejectam, repudiatamque, ac velut terram desertam, incultam, & inhabitabilem conspiciamus; cum inter tot tam hæreticorum, quam impiorum Christianorum turmas undique conturbetur, oppugnetur, & despiciatur: attamen, si recte mentis oculo intueamur, si præterita præsentibus conferantur, si primitivæ illius ecclesiæ observantiæ, dogmata, mores, atque plurima virtutum exercitia, frequens sacramentorum usus, caritatis fervor, orationum assiduitas, eleemosynarum, jejuniorum, & cæterorum pietatis operum exhibitio ponderentur; & si e converso præsentis ipsius ecclesiæ temporis statum, depravatos

E hominum mores, vitiorum omnium turpitudinem, sacramentorum despectum, tepiditatem animorum, otium, solam curam terrenorum, & cælestium bonorum, totiusque Christianæ pietatis oblivionem consideremus: facile quisque ipsius abjectionis, depressionisque causam dijudicabit.

Nam illa sane fidelis Christi sponsa, quæ ad imitationem capitis, & sponsi sui dilectissimi, jam in paupertate ditata fuit, modo in divitiis egena facta est; illa quæ in humilitate exaltata fuit, nunc in mundi honoribus deprimitur; & quæ jam in Christiana simplicitate proficiebat, modo per carnis prudentiam, & inanem tumentemque philosophiam, in curiosis multorum quæstionibus evanescit;

evanescit; atque ipsa quæ perdendo & sustinendo jamdiu vicerat, postmodum vincendo multa perdidit, & quæ denique in adversitatibus firmabatur, in otio periclitari videtur. Ipsa namque catholica & universalis ecclesia per totum orbem jam dilatata, non humana potentia, aut sapientia crevit; sed evangelii prædicatione, Divinæ potentiæ miraculis, virtutum exemplis, sanctorum patientia, periculis, & laboribus, & sanguinis effusione, atque variis tribulationum generibus stabilita, & aucta est. Quales autem primi illi evangelii concionatores fuerint, per quos mundus credidit, & ecclesia per totum orbem diffusa fuit, notum est, quia non divites & potentes in sæculo, sed pauperes; non sapientes, sed idiotæ; neque nobiles, & illustres, sed despecti, & viles piscatores fuere. Unde Apostolus ad Corinthios ait: *Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles; sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, ut confundat sapientes; & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.* Et Damascenus ait: „Evangelium cognitionis Dei prædicatum, est non bellis & armis exercitum adversariorum devincens; sed pauci, nudi, pauperes, & idiotæ, persecutionem passi, verberati, & mortificati, crucifixum in carne, & mortuum, & resurgentem prædicantes, sapientibus prævaluerunt. Sed si homines duodecim, ait Chrysostomus, orbem terrarum converterunt: „quanta sit nostra malitia excogita, cum tanti existentes, eos qui reguntur, non possumus corrigere, quos decem millibus mundis proficere oportebat. Quod quidem non nisi ex nostra imperfectione evenire manifeste constat. Nam paucos illos quid tamque potentes, tam mirabiles mundo extendit? forte sola miracula, cum nec sapientia, nec potentia mundi eis adesset? Certe etsi signa fecerint, non ea tamen eos tam mirabiles, & magnos fecerunt, quoniam & prophetantes, & miracula facientes, quandoque tam ab hominibus, quam a Deo damnati, & reprobi facti sunt: sed eos tantum magnificavit tum mundanæ gloriæ despectus, divitiarum, deliciarum, omniumque mundanarum rerum contemptus, atque ab omnibus sæcularis vitæ negotiis & tumultibus sequestratio, perfectaque animi abdicatio: tum vero animarum zelus, fervens caritas, & virtutum omnium disciplina, sine quibus minime profecissent. Sed post quiescentes persecutiones, post mundi conversionem, post populorum concursus, temporalia bona accreverunt, & spiritualia defecerunt. Et quamvis ecclesiastico imperio, cui majora subsunt, etiam minima, hoc est temporales opes, tam digne, quam copiose jam addictæ, & subjectæ fuerint: cum & congruum, & necessarium sit, ut sicut anima corporaliter vivens, temporalibus membris in suis actionibus juvatur; ita etiam temporalium rerum subsidia & ministeria spiritualibus famulentur: quia tamen in amplo ecclesiæ regno complures affluentibus divitiis cor apposuerunt, ideo dum ii auxerunt aurum, minuerunt gentem; dum impleverunt peram, evacuaverunt conscientiam; & dum sola mundana prudentia, & potentia, regnum augere ecclesiæ putabant, hic in angulo Occidentis restrictam eam videtur.

1. Cor. 1.

Damasc. lib. 3.

Chrysost. in Matthæum hom. 16.

Et id contigit, quia sola doctrinæ autoritate, & non etiam vitæ exemplo; & solis temporalibus armis, atque materialibus, & non etiam spiritualibus, eam defendere, & conservare studuerunt: non oratione, & lacrymis, quæ arma sunt Christianorum, & ecclesiæ præsidia; non continentia, quæ est cingulum lumborum ejus; non justitia, quæ lorica ejus est; non sanctorum exemplis, quæ calceamenta sua sunt; non etiam fide, quæ est scutum, & spe, quæ est galea, & verbo Dei, quod ejusdem gladius est. Et quamvis gladii verbi Dei armatura sibi semper remanserit, eo tamen quamplurimi ecclesiæ filii sese confodiunt, qui dicunt, & non faciunt. Et inde est, ut quorum vita despicitur, eorum quoque prædicatio contemnatur; & mundus eos conculcat, quia mundanos eos aspicit. Nam quomodo ecclesiæ filii de medio ejus malum auferre poterunt, qui in simile delictum corruunt? & qua fronte, qua virtute, & quo vitii odio, peccantes corrigere poterunt, qui tacite sibi respondent, eadem quæ corripiunt, se commisisse, & ad ea toto animo affectos esse? & quonam pacto oratores esse poterunt castitatis, immunditiæ patratores? atque quomodo avaritiæ odium, & largitatis amorem, in aliorum animos inferre, & efficaci spiritu imprimere, qui in pecuniis toto corde versantur? Oportet enim, ut munda sit manus, quæ aliorum sordes diluere curat, ne tacta quoque deterius inquinet, si sordida remaneat. Nam is sane contra carnis immunditiam efficaciter loquetur, contrariam virtutem suadebit, & victor in aliis remanebit, qui in se prius libidinis ignem depresserit, & zelator fuerit castitatis; is contra venena superbiæ & ambitionis, remedia cæteris facile propinabit, qui humilitatis exercitia in seipso exercuerit, & amaverit; atque is denique contra aurum palmam habebit, qui post aurum non abierit. Propter quod apostoli inopes, & mendici, aureos & auratos hujus sæculi principes converterunt? quia aurum repudiaverunt, suppeditaverunt, dixeruntque cum Petro: *Argentum & aurum non est nobis.* Et idem Petrus Simoni mago dicebat: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Atque ita sanctissimi illi patres, eorum paupertate, humilitate, patientia, abstinentia, castitate, puritate, innocentia, misericordia, & veritate, atque insuper justitia, temperantia, fortitudine, prudentia, fide, spe, caritate, cæterisque virtutibus, & exemplis angelicæ conversationis & vitæ, sanctam ecclesiam plantaverunt, propagaverunt, & imperfectam virtutum gloriam provexerunt.

Act. 3.

Act. 8.

At vero draco ille qui de cælo cecidit, & tertiam partem stellarum secum detraxit, ipsius ecclesiæ Christi sponsæ ab initio insidians, non solum inferioribus ejus membris, sed nobilioribus magis adversatus est. Cum enim quis inimicum suum aggrediens prosternere, atque interficere cupit, principaliores illius partes, eaque membra, in quibus anima magis residet, & magis potens est, attendit, ut facilius eum superet. Unde Satan ipse contra principes Christianæ reipublicæ, & contra animarum rectores, totius suæ militiæ vires semper vertit; quia ducibus exercitus devictis, milites facile debellari posse autumavit. Propterea que in libris Regum scriptum est, quod cum rex Israel cum Josaphat rege Juda ad pugnandum contra regem Syriæ se contulisset, cumque oppositi exercitus invicem appropinquarent, rex Syriæ principibus & ducibus suis jussit, ut non contra inferiores, sed contra regem Israel, omnes vires intenderent. Rex Syriæ, diabolus est, qui sublimis interpretatur, quia ipse per superbiam in se sublimis, & rex super omnes filios superbiæ evectus fuit. Principes vero & duces sui, sunt cæteræ

3. Reg. 22.

cæteræ infernales poteſtates, & omnes adminiſtratorii ſpiritus, a Lucifero ipſo in miniſterium miſſi contra eos qui hereditatem capiunt ſalutis; quibus ille jubet, atque eorum omnium maligna hæc intentio eſt, ut contra caput, & contra ſublimiora eccleſiæ membra, hoc eſt contra prælatos, inſidias omnes, & omnem pugnam convertant, ut illis debellatis, ſubditi quique facilius „ proſternantur. Unde ait Gregorius: Cum paſtor per „ abrupta vitiorum graditur, neceſſe eſt ut in præci„ pitium grex ſequatur. Ita quod totum prælii pondus eſt in prælatos, quoniam illis devictis conſequens expectatur in ſubditos victoria, qui ad majorum exempla ſemper aſpiciunt, & quæ in ſuperioribus exerceri vident, ſibi licere facile putant, ad Chriſti documentum non attendentes, B qui ait: *Quæcunque dicunt, facite; ſecundum autem opera eorum nolite facere.* Et ſic peccatum peccato trahitur, & tam inferiorum quam ſuperiorum criminibus Chriſtiana reſpublica deterior fit, & ſponſæ Chriſti decor obſcuratur.

Matth. 23.

Qua de cauſa non eſt mirum, ſi undique perturbationes, undique perſecutiones, & hæreſes, & mala innumera eccleſiæ naviculam inquietent, & confundant: quoniam vulgata eſt apud omnes ſententia, quod propter peccata eveniant adverſa, atque ideo dum peccata noſtra in omni ſtatu non cohibentur, irati Dei flagellum nos puniens perſeverat, cum jam ſuperabundet iniquitas, & charitas multorum refrigeat. Nam ſi Chriſtianæ reipublicæ ſtatus omnes diſcutiamus, eos a recti & C veri tramite non parum excidiſſe inveniemus: & non ſolos prælatos, & religioſos alios; ſed temporales ipſos dominos, & cives, & plebeculam ipſam aſpiciemus, quod quanto in mundanis negotiis, & temporalibus bonis, & dignitatibus, & honoribus, ingenia quotidie magis acuere, vires extendere, ſpem & fiduciam omnem in eis ponere, & valde proficere appareant; tanto e converſo in Divinis gratiis, in Chriſtianis virtutibus, & devotione, & cæteris ſpiritualibus bonis, in dies magis ſemper deficere, & ad deteriora prolabi videantur. Nam ubi umquam tot fuerunt in ſæculo tribunalia, & minor juſtitia? ubi unquam tot ſenatores, & magiſtratus, & minor cura reipublicæ? quando plures fuerunt leges, & ſtatuta, & D conſtitutiones, & cauſæ ſecundum juris ordinem minus abſolutæ? & ubi tot judices, & doctores, & advocatorum, & notariorum turmæ, & tumultus, & minus accepta cauſa viduæ & pupilli, & pauperis agricolæ & idiotæ jura minus defenſa? ac denique ubi major pauperum multitudo, & minor divitum pietas? & ubi majores divitiæ, & pauciores fuerunt eleemoſynæ? Neque clericos & monachos ſub ſilentio omnino prætereo, qui de præſcriptis ſibi terminis & regulis, ac canonico jure, ea ad quam tenentur perfectione, & diligentia, parum ſervant: inter quos ſæpenumero ſæcularium rerum cura & ſolicitudo, devotionem, E fervorem ſpiritus, humilitatem, virtutum exercitia, & alias Chriſtianæ perfectionis conditiones præpediunt. Unde eſt quod poſt eccleſiæ initia, nullo unquam tempore ſic de ſacris litteris in prædicatione, ſive etiam de evangelicis dictis inter plebeias ipſas perſonas in ea tractatum fuit; & nunquam bonorum operum actio minus ſubſecuta?

Taceo publica adulteria, ſtupra, rapinas: prætereo tantam Chriſtiani ſanguinis effuſionem, indebitas exactiones, vectigalia gratis ſuperaddita, aut quavis ex cauſa jam introducta, abs re tamen perſeverantia, & innumeras hujuſcemodi oppreſ-

A ſiones: prætermitto etiam ſuperbam veſtium pompam, ſupervacaneos ultra ſtatus decentiam ſumptus, ebrietates, crapulas, atque enormes luxuriæ fœditates, quales a ſæculo non fuere. Quia nunquam fœmineus ſexus laſcivior, & inverecundior; nunquam juventus effrænatior & indiſciplinatior; & nunquam indevotior, & inſipientior ſenectus; atque in ſumma nunquam minor fuit in omnibus Dei timor, honeſtas, virtus, & modeſtia, & nunquam major in omni ſtatu carnis libertas, abuſio, atque exorbitantia.

Nam quæ major in mundo exorbitantia, & abuſio excogitari poteſt, quam paſtor ſine vigilantia, prædicator ſine operibus, judex ſine æquitate, juriſconſultus ſine conſilio, magiſtratus ſine regimine, leges ſine obſervantia, populus ſine obedientia, religioſus ſine devotione, dives ſine verecundia, pauper ſine humilitate, mulier ſine miſericordia, juvenis ſine diſciplina, ſenex ſine prudentia, & Chriſtianus quiſque ſine religione? Propterea David dicebat: *Deus de cælo proſpexit ſuper filios hominum, ut videat ſi eſt intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinaverunt, ſimul inutiles facti ſunt: non eſt qui faciat bonum, non eſt uſque ad unum.* Et Hieremias ait: *A minore quippe uſque ad majorem omnes avaritiæ ſtudent: & a propheta uſque ad ſacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes, Pax, pax: & non erat pax: confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt, qui potius confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere neſcierunt.* Et Sapiens dicit: *Non eſt enim homo juſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Et cauſam ſuperius allegat, dicens: *Iuſtus perit in juſtitia ſua; & impius multo vivit tempore in malitia ſua.* Ita quod boni opprimuntur, & impii exaltantur; virtutes deſpiciuntur, & vitia pro eis in mundo regnant. Unde Oſeas propheta dicit: *Non eſt enim veritas, & non eſt miſericordia, & non eſt ſcientia Dei in terra: maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt; & ſanguis ſanguinem tetigit.* Hæc igitur, & ſimilia hominum crimina, quæ fœtorem uſque ad cælum emittunt, cauſa ſunt, cur a Deo tribulationibus & flagellis corripiamur: atque tanto duriora aggravantur flagella, quanto graviora committuntur ſcelera: ſicut in ſcripturis antiquis de populo Iſrael toties ob ſua crimina oppreſſo narrantibus, hujus rei multa exempla habentur.

Pſal. 13.

Hier. 6.

Eccl. 7.

Oſea 4.

Sed quia inter omnes adverſitates, quæ Chriſtiano populo occurrere poſſint, nulla major fore ipſa hæreſi exiſtimatur, per quam homines falſæ doctrinæ veneno inficiuntur, mucrone iniquæ linguæ perimuntur, & domeſtica perſecutione, & familiaribus inſidiis facile decipiuntur, & a Deo ſeparantur: nam ſi bella, peſtilentiæ, fames, & ſimilia civitates deſtruunt, hæreſis eccleſiam Dei proſternit: ſi ea temporalia bona auferunt, & corpora occidunt; hæc gratiis, & virtutibus ſpoliat, & animas ipſas perpetuæ morti tradit: & ſi denique per illa temporale regnum amittitur; per hanc abſque dubio cælorum regno privatur: ea propter magna fuiſſe requiruntur peccata, quæ tam grave contra Chriſti eccleſiam bellum excitaverint. Qua de re, cum ſæculo iſto miſerrimo tam gravis ſit hujuſmodi perſecutio, tamque urgentia hæreticorum bella undique inſurgentia, & publica & privata, & civilia & domeſtica, appareant, qualia nunquam ab initio naſcentis eccleſiæ uſque modo fuere; cum in præſens non una, vel duæ hæreſes, ut præteritis temporibus eveniebat,

bat, sed omnes simul præteritæ, atque aliæ superadditæ ecclesiam oppugnent: quæ est tanti infortunii causa? Jam enim experta est nempe Christianitas ab octingentis ferme annis iram Dei in Sarracenico primum, deinde in Turcico flagello; ac demum in hæretica Lutheri, & aliorum hæresiarcharum peste perniciosissima, atque præteritorum flagellorum omnium maximo: ita ut gementes vere dicere possimus cum Michæa: *Iudicium Domini cum populo suo.* (*Mich. 6.*) Ecce enim Mahumetes e Christianorum manibus Arabiam abstulit, Deo permittente, & Christianorum peccatis exigentibus; Sarraceni Ægyptum, Libyam, & totam Africam occupaverunt, & mare trajiciences Hispanias invaserunt, ubi præsertim ex Granatæ regno vix expelli potuerant, cum rex Ferdinandus glorioso triumpho regnum illud Christianitati restituit. Deinde sæpe in Gallias, in Siciliam, in Italiam, & in ipsam denique Romam, Christianæ reipublicæ caput, irruperunt, atque ecclesiam sancti Petri vastaverunt. Præterea terram sanctam pedibus salvatoris nostri calcatam occupavere; & factus fuit hostis Christiani nominis, custos Dominici sepulcri.

Inclinantibus autem se rebus Sultani Ægyptiaci; Turca surrexit, eo nec in tyrannide, nec in odio Christiani nominis inferior; qui mox Bithyniam arripuit, Cappadociam, Lyciam, Ciciliam, Armeniam minorem, Cariam, Lydiam, Paphlagoniam, Lycaoniam, Phrygiam, Pontum, Pamphyliam, Galatiam, & in summa totam Asiam minorem, quæ hodie magna Turcia dicitur, suo subjecit imperio: & per Christianorum dissidium, væ nobis, trajecto mari, in Europam irrupit, & Achaiam, Atticam, Thraciam universam, cum Constantinopolitano imperio, Bœotiam quoque, Ætoliam, Peloponnesum, quem nunc Moream appellant, Epirum, Macedoniam, Albaniamque subjugavit; atque Bulgariæ, & Bosnæ regno superato, ac insuper Servia, Rascia, Rhodo, Nigroponto, & Belgrado occupatis, jam Hungariæ, Poloniæ, Croatiæ, Dalmatiæ & Germaniæ; non sine magna Christianorum plaga, imminet, quorum tot millia Turcicus gladius perdidit, tot millia in perpetuam servitutem abduxit, & tot millia cum omni posteritate in Mahumeticam perfidiam, & æternam damnationem seduxit, ita ut Turcarum imperator potentissimus factus, tantum sibi ditionum vendicavit, quantum duo olim imperatores possidebant: & cum tanta crudelitate suum barbaricum furorem in Christianum sanguinem exacuit, ut nunquam tale immanitatis monstrum visum fuerit. Nam parvulos, astantibus parentibus, ad parietes allidere, virgines stuprare, & uxores, ipsis maritis cernentibus, impudenter tractare ausus fuit. Hinc etiam templa diruit, vel ea damnatissimo Mahumet dicavit; crucifixi imaginem conspuit, & sagittis transfixit; venerabile eucharistiæ sacramentum pedibus conculcavit; aliaque magis horrenda, & truculenta, quam effari possit, canis ille ferocissimus perpetravit. Cujus quidem atrocitatem prophetica Isaiæ verba non incongrue exprimunt, dum is ait: *Omnis qui inventus fuerit, occidetur; & omnis qui supervenerit, cadet in gladio: infantes eorum allidentur in oculis eorum, diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur.* (*Isai. 13.*) Et quidem barbarica illa rabies non tam vincere, & dominari, quam potius nos affligere, & Christianum sanguinem effundere delectatur. Unde & in sequentibus Isaiæ verbis dicitur: *Ecce suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint: sed sagit-* (*Ibidem.*)

A *tis parvulos interficient, & lactantibus uteris non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum.*

Maxima profecto Dei ira, quæ tot regna, tot provincias, totque amplissimos episcopatus Christianitati abstulit; & non ex alia certe causa, nisi quia Christiani multi Deum dereliquerunt, pejorem quam Turcicam vitam egerunt, & plusquam barbarica crudelitate in fratres suos usi fuerunt. Et quia, juxta verba Samuelis, *non audierunt vocem Domini, sed exacerbaverunt sermones ejus: ideo fuit manus Domini super eos, & super patres eorum.* (*1. Reg. 12.*)

Sed quid Sarracenorum rabies, quidve Turcarum furor, & quid rerum, corporum, vel temporalium regnorum damna erunt, si ad furorem, B ad malignitatem, ad insidias, & ad perniciem, & innumera detrimenta conferantur, quæ non terrenis rebus, & regnis, sed cælestibus; & non corporibus, sed animabus ipsis, tot hæreticorum sectæ, tot pestes, totque diabolici hostes inferunt? quippe qui contra Deum, sanctosque suos, atque contra catholicam, sacrosanctamque Romanam ecclesiam, barbaris ipsis non minus feroces, immo truculentiores & bestialiores se ostenderunt; unde templa, altaria, & monasteria destruxerunt, virgines Deo dicatas violaverunt, monachos excoriaverunt, sacerdotes Dei assaverunt, corpora sanctorum in cloacas, & in flumina projecerunt, sa- C cramenta ecclesiæ a Christo instituta despexerunt, sanctissimum Christi corpus conculcaverunt, & variis probris affecerunt, atque omnem Dei cultum, omnemque Christianæ vitæ regulam damnare ausi sunt: quique in Christum, ipsiusque genitricem, & in amicos & sectatores illius, innumeras atque horrendas blasphemias continue proferunt, & tam turpia, tamque execrabilia operantur, ut ea referre dolor atque pudor prohibeat. Nam inter eos omnia quæ fidei, quæ pietatis, & religionis; immo & quæ rationis sunt, pessum eunt: adeo quod non rex Babyloniæ, nec Antiochus, nec alius impius rex, tali unquam impietate contra Hebræum; nec Sarraceni, nec Turcæ contra D Christianum populum usi sunt, qualem isti contra Deum patrem, & propriam matrem ecclesiam. Propter quod satius esset, inter Turcas, quam inter apostatas istos & perfidos Christianos, vivere. Et nihilominus non multi sunt, qui hæc cogitent: neque adhuc Christianorum viscera satis commota sunt: neque est qui obnixis precibus, & vera vitæ emendatione se iræ Dei quasi murum opponat: nec est insuper qui percussionem sentiat, & doleat. Unde Hieremias dicebat: *Percussisti eos, & non doluerunt.* (*Hier 5.*) Et per Isaiam Dominus ait: *Ultionem capiam, & non resistet mihi homo, quoniam iratus sum super populum meum. Effundam* (*Isai. 47.*) E *super eos indignationem meam, & omnem iram furoris mei.*

Ecce igitur inter quas angustias Christiana religio hodie restringitur, ecce quomodo Christi regnum in terra, in angulo Occidentis coarctatur: nam a quatuor mundi plagis huc Christianum nomen deducitur. Ubi enim sunt quatuor illæ patriarchales sedes, quarum caput Romana est? Quis Christum in Oriente colit, ubi tum Tartari, tum Sarraceni, & tum hæretici, & schismatici dominantur? Quis in Africa, ubi Mahumetani degunt? Quis in Græcia, quæ licet ad Christum reversa fuerit, adhuc tamen perversa est? Quis Christum colit in majori Armenia, olim ejus discipula, & filia charissima, ubi Nestoriani viguerunt hæretici?

Quis igitur in terra sancta? Jam diximusquomodo domina gentium quasi vidua facta sit sub tributo, in qua quidem pauci sunt Christiani, qui tributarii; & plures ex eis hæretici, vel schismatici sunt.

Sed quid de Occidente dicemus? Quid hic ecclesiæ regno subditum remansit? Porro unam partem Mahumeti cultores obtinent; aliam schismatici, & hæretici; reliquam vero tepidi, ut plurimum, sive etiam rebelles, & mali Christiani possident, qui nomine, & non re ipsa Christiani, professionem suam negligunt, & Christi nomen deturpant, atque vitam fidei non coaptant: inter quos quantum zizaniorum Lutheranæ hæresis seminatum fuit, neminem latet. Unde hodie Christus de suo Christiano populo vere dicere potest: Quod *vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos*: quia scilicet infideles & hæretici, & diabolicæ potestates, ampla in mundo regna obtinent; *filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet*: quia ex eis, qui sub suo vexillo remansere, fere *omnes quæ sua sunt, quærunt, non quæ* JESU CHRISTI; & abundante, ac superabundante iniquitate, plurimorum charitas refrigescit. Quapropter cum mecum ipse animo volutarem, quænam tantæ stragis Christianæ reipublicæ causa magis præcisa esset; & quod singulari, inaudito, atque urgentissimo huic flagello, urgentissimæ quoque culpæ ratio applicari debeat: idcirco varias scelerum species, quæ ab initio post Adæ lapsum in mundo viguerunt, prætermittens; cum semper tam in synagoga, quam in ecclesia Dei, mali bonis, frumentum paleis, & hœdi agnis admisti fuerint: non aliam hujus mali cognatiorem causam esse arbitratus sum, quam enormissimum nostræ ingratitudinis peccatum: cum equidem nos Christiani, qui jam exhibitæ Christi passionis merita & beneficia tenemus, quique majora absque dubio munera, gratias, & privilegia, ab ipso servatore post ejus adventum recepimus, quam cæteri omnes præteritis sæculis recepissent; nihilominus eadem mala, atque pejora, quam tempestatis illius ingrati & rebelles populi fecerint, contra Christi præcepta, & salutem nostram admittere non veremur: quæ etiam graviora in nobis a Domino jure reputantur, quoniam ad majorem vitæ perfectionem per Christi exempla vocati, & amplioribus donis, auxiliis, & favoribus ab ipso communiti sumus. Unde ingratus ille servus, magis ex sua ingratitudinis culpa, quam ex decem millium talentorum debito, quod domino suo debebat, ab ipso damnatus fuit.

Matth. 8.

Philipp. 2.

Sed alia præterea hujus universalis flagelli causa esse videtur, notoria & publica Christiani populi peccata, non solum non abscondita, sed etiam prædicata, sicut scriptum est: *Peccatum suum sicut Sodoma prædicaverunt, nec absconderunt*. Nam in multis ecclesiæ filiis vitia plurima non absconduntur, sed jam in longum usum conversa omnia hæc quasi concessa propalantur. In primatibus enim nonnullis avaritia, tyrannicæ exactiones, & usurpationes, præter sui status indigentiam, & præter commune bonum, immo in maximum populorum detrimentum, introductæ, manifestæ sunt. Et in civibus, & populis ipsis, usuræ, fraudes, adulteria, fornicationes, inimicitiæ, vindictæ, blasphemiæ, & id genus reliqua nota sunt; in quibus mundani, & perversi homines, non solum excusantur, sed lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Quapropter cum sæpius horum delictorum nullus hic vindex, nullusque punitor & judex extet in terris: ideo supremus ille judex, qui malum nullum impunitum relinquit, hic ex misericordia punire ea studet ad correptionem, ne tandem castiget per æternam damnationem: & ob manifesta facinora, universalia, & publica immittit flagella, sicut de David, & aliis regibus, & de ipso populo Israel in veteri testamento exempla multa legimus. Unde & zelans Phinees de manifesto delicto vindictam Dei statim exercuit, ne Deus ipse graviorem inferret punitionem, cum in manus Dei viventis incidere nimis horrendum sit.

Isai. 3.

Atque alia denique hujusce totius Christianitatis plagæ principalior causa esse apparet, a multis ecclesiæ ministris male administrata animarum cura, pastoraleque munus tam Christo gratum, tamque ab eo suis ministris commendatum, negligenter actum; & magis a mercenariis, quam a pastoribus exercitatum. Propter quod zelator, & sponsus ille animarum carissimus, si male negotiantes in suo materiali templo flagello jam corripuit, & cathedras vendentium columbas, & mensas numulariorum evertit: quidni propter suæ spiritualis ecclesiæ male gestam curam, sui ardentissimi zeli signa manifestabit? Sic etenim & synagogæ, electo Dei populo, contigit, quæ in suis malitiis jam diu supportata a Domino fuit: sed cum tandem contra proprium Messiam, summa Dei bonitate sibi exhibitum, tam dira, tum crudelitate, tum ingratitudine, usa sit, quem de lumbis suis secundum carnem egressum, ut impia noverca, opprobriis, & suppliciis undique saturavit; cumque illius pontifices, rectores, & sacerdotes, jam avaritiæ, usurisque publice incumbere, atque hypocrisis vitio palam sibi gloriam usurpare minime puderet; cumque insuper ii subditorum curam pessime agerent, atque illis scandalo & detrimento essent, sicut eos Dominus sæpe arguere solebat: idcirco servator ipse jam in templo eosdem acriter flagellare cœpit, nec unquam a tali flagellatione cessavit, nec cessabit, donec ipsi flagellandi causam a se avertent, & suam ingratitudinem agnoscentes, ad Dominum suum sese toto corde convertent. Et propterea mirum esse non debet, si nos durioribus plagis præ cæteris omnibus castigemur; cum Divinæ gratiæ tam abundanter nobis exhibitæ debitores effecti, ex majori recepto munere culpabiliores reddamur, si, ut fas est, ipsi donatori grati esse non studeamus.

Nam etsi nomen Deo dederimus, & fide desponsati, Divina gratia dotati, atque cruce Domini nostri signati in baptismo fuerimus: attamen quia diabolo, & pompis, & operibus ejus, cui jam renunciavimus, denuo adhæremus; ideo sententia Domini in nos venit, cum ipse dixerit, quod *servus, qui cognoverit voluntatem domini sui, & non fecerit eam, plagis multis vapulabit: qui autem non cognoverit, & digna plagis fecerit, vapulabit paucis*. Et hinc ratio patet, cur delinquentes fideles, gravius quam infideles damnentur; & cur Deus Christianos hic etiam sæpe affligat, triumphantibus infidelibus; & bonos quoque corripiat, & castiget, malis sua desideria consequentibus: quoniam a Christianis, quibus Dominus plurima ad negotiandum talenta tradidit, ampliorem negotiationis rationem requirit; atque in eos justitia illius magis exagitata duriorem vindictam clamat. Sed eos insuper quos ipse diligit, ad meliorem profectum hic punit, & purgat, urit, Luc. 12.

&

& secat, ut in æternum parcat: quod tamen de malis Deus sæpe non facit, sicut scriptum est:
2. Mach. 6. *Non sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cum judicii dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat.* Et per Amos prophetam Dominus ait:
Amos 3. *Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras.* Quasi diceret, quod, cum ille populus Dei diceretur, propterea eo magis in iniquitatibus suis corripiendus esset: ne scilicet illius populi scelera magis, quam alieni, in dedecus Domini sui cederent, & nomen Dei sui inter gentes hac de causa blasphemaretur.

Cum igitur Christianus populus, propter tot facinora sua, merito castigetur, & arguatur: compertissima res est, quod si mores & vitam is non B reformet, & a se flagelli causam non avertat, nec plaga Dei cessabit, nec victoriam de ecclesiæ
Hier. 5. inimicis reportabit; quippe qui *indurant facies suas supra petram, & nolunt reverti.* De quibus Hie-
Ibid. 6. remias ait: *Ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt; ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud.* Ideo causa tollenda est, ut effectus removeatur; quoniam sacra pagina ubique clamat, tribulationum & persecutionum flagella propterea contra nos perseverando sævire, quia nos inobedientes non cessamus male vivendo Deum offendere, & ad justam iram provocare. Ita enim Dominus inquit
Isai. 59. per Isaiam: *Ecce non est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat; neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat: sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos, & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, ne exaudiret.*
Hier. 18. Similiter per Hieremiam inquit: *Repente loquar adversus gentem, & adversus regnum, ut eradicem illud, & destruam, & disperdam. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo illo, quod locutus sum adversus eam: & ego agam pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei: & subito loquar de gente, & regno, ut ædificem, & plantem illud.* Et David propheta idem comminatur dicens:
Psal. 7. *Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit, arcum suum tetendit, & D paravit illum, & in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.* Et alibi per Hiere-
Hier. 36. miam iterum Dominus ait: *Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversum Israel, & Judam,* &c. Et sequitur: *Si forte audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito eis facere, revertatur unusquisque a via sua pessima; & propitius ero iniquitati, &*
Hier. 26. *peccato eorum.* Et rursum dicit: *Noli subtrahere verbum, si forte audiant, & convertantur unusquisque a via sua mala, & pœniteat me mali, quod cogitavi facere eis propter malitiam studiorum eorum.* Si ergo in peccatis homines perseverent, & non per hæreticorum persecutionem, non per pestem, non per annonæ caritatem, neque per bella, infirmitates, & alia hujusmodi mala, a viis suis vitiosis & pessimis convertantur, immo in eis duriores & firmiores quotidie fiant: quæ illis spes misericordiæ Dei flagella sua a se avertentis reliqua esse potest?

Immo potius flagitiis in dies crescentibus, etiam flagra incrudescere, & asperiora fieri debere credendum est; quemadmodum ipse Dominus in
Deut. 28. Deuteronomio comminatur dicens: *Ecce fames, & plaga, & tribulatio, & angustia, missa sunt flagella in emendationem; & in his omnibus se non convertunt ab iniquitatibus suis, neque flagellorum memores erunt semper.* Et in Levitico, postA quam multa Dominus minatus fuerat mala, ait: *Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra, & conteram superbiam duritiæ vestræ.* Levit. 26. Et iterum sequitur: *Quod si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi: ego quoque contra vos adversus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra, inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei.* Ex quibus omnibus concluditur atque evincitur, nullam esse adversus hæreticos hostes victoriæ spem, nisi prius pœnitentia de peccatis præteritis acta in melius reformemur, & Deo reconciliemur. Aliter vero, cum multiplicata fuerit malitia, & iniquitas in nobis, & confortatæ aversiones nostræ: confortabuntur & multiplicabuntur etiam Dei flagella; & permanente, atque crescente causa, perstabit quoque, & augebitur effectus; & ea usque in finem perseverante, etiam Domini flagellum perdurabit; & cum denique iniquitates nostras amplius ferre Dominus noster non poterit, faciem suam, & dona, & gratias suas, ad alias gentes convertet; & extraneos ad se vocabit populos, beneficiis, & gratiis illius pergrati erunt, & præcepta, & promissa non parvifacient, neque, ut nos facimus, saluberrima ejus sacramenta negligent; sed tam Christo, quam sponsæ suæ sanctæ Romanæ ecclesiæ, exactam obedientiam & reverentiam obnixe præstabunt: atque ita sancta mater nostra filiis non destituetur. Propter quod C Sapientia dicit: *Impiis qui non agunt pœnitentiam, usque ad novissimum, sine misericordia ira superveniet.* Sap. 19. Et Hieremias ait: *Non poterat Dominus ultra portare propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abominationes quas fecistis; & facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum.* Hier. 44.

Nam id sane experientia cognovimus, quod quoties populus Dei a vero ejus cultu in fide descivit; toties alium fidelem populum sibi Deus alibi suscitavit, & proprium ut alienum deseruit: atque sicut propter scelerum enormitatem venit hæresis, & infidelitatis flagellum; ita propter hæresis atque perfidiæ abominationem venit derelictio. Unde cum inter nos crimina non cessent, & cum subsequenter per novas Lutheranorum, Zuinglianorum, Ugonottorum, Anabaptistarum, & aliorum hæreticorum, necnon schismaticorum sectas, Christus plures animas amittat, quæ ad parentem omnis schismatis & discordiæ, in æternam damnationem corruunt; ita ut magnæ civitates, ducatus, & dominia, hujusmodi peste inficiantur, in quibus neglecta religio jacet, Dei cultus aboletur, sancti omnes contemnuntur, templa profanantur, altaria destruuntur, & monasteria in execrabiles usus, & armamentaria, & stabula usurpantur; & ubi, ut jam diximus, nulla lex, nulla Dei veE neratio, nullum fas, nullusque ordo, sed sempiternus horror & error inhabitat. Idcirco si nos in malo perseverare volemus, certe non est dubium, quod Dominus cultoribus suis carere nolet. Unde jam fide, & cultu Christiano deficere incipiente in tota Germania, in Dacia, in Norvegia, in Prussia, atque in multis tum Galliæ, tum Italiæ locis, Deus populum sibi fidelem alibi excitabit, qui sine schismate, sine hæresibus, & absque scelerum enormitatibus, de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, debitam ei servitutem reddat: ita quod si ex una parte multi cadunt ecclesiæ filii, non filii, sed spurii, semen nequam, & viperarum genimina; ex alia

alia plurimi resurgent, cum decens sit reliquum esse nobis a Deo semen, ne sicut Sodoma efficiamur. Nam cum angelorum ruinas per numerum hominum Deus supplere decreverit, deficiente uno populo, alium suscitabit; quippe qui de lapidibus ipsis filios Abrahæ suscitare potens est, quique in ruinam, & in resurrectionem multorum positus est, atque in mundum venit, ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant; hoc est, ut qui veram fidem ignorant, & qui viam vitæ nesciunt, verum lumen recipiant, & fideles efficiantur; at contra qui acceptam fidem irritam faciunt, & per hæresim, atque per improbos mores, ea abutuntur, cæci fiant, & a Deo projiciantur, cum & ipsi ejus mandata projecerint.

Quod quidem post synagogæ repulsam, etiam hoc nostro sæculo evenisse, atque inter nos hoc Dei judicium extitisse, videmus: ut scilicet, dum plures in Germania, Dacia, Gallia, Italiaque, videntes cæci facti sunt; hinc Deus, in Bulgaria, Mysia, Macedonia, & in novis Indiæ partibus trans Herculis columnas, cæcas gentes innumeras videre faciat, & ad fidem, & vitam Christianæ religionis converti. Propterea Dominus per

Psal. 17. prophetam dicebat: *Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi.* Et de lapsis subjungit dicens: *Filii alieni mentiti*

Ibidem. *sunt mihi*; hoc est, filii a matre sua ecclesia per hæreses alienati, mendaci doctrinæ adhæserunt, & fidem Deo mutaverunt; sicut alibi per eundem

Psal. 57. prophetam ait: *Alienati sunt peccatores a vulva, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.* Et ideo replicat dicens: *Filii alieni inveterati sunt*; quia scilicet in erroribus suis occalluerunt, Spiritui sancto resistentes, & in reprobo sensu degentes: *Et claudicaverunt a semitis suis*, quia a semita recta, & a via vitæ, & mandatorum Dei declinaverunt, & a vera fidei doctrina claudicaverunt. Propter quod Elias perfido illi populo di-

3. Reg. 18. cebat: *Usquequo in duas partes claudicatis? Si Dominus est Deus, sequimini eum; si autem Baal, sequimini illum.* Atque tandem ibi ser-

Psal. 17. monem suum concludit David dicens: *Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine, & nomini tuo psalmum dicam.* Et hoc idem in Apocalypsi Christiano populo Dominus minabatur dicens:

Apoc. 2. *Memor esto unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac: sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.* Quod quidem de omnibus tum a fide Romanæ ecclesiæ, tum a recta vita apostatantibus dicitur; quod videlicet, si memores non fuerint unde exciderint, ab ecclesiæ unitate, & pœnitentiam non egerint, & opera prima, quæ scilicet ante lapsum faciebant, & in baptismo professi fuerant, non fecerint, Deus candelabrum eorum, in quo lumen est fidei, & gratiæ, de loco suo amovebit, & alias gentes sibi advocabit, quibus cælestium gratiarum lumen abundanter largietur, & implebit quod Isaias locutus

Isai. 55. est, dicens: *Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis; & gentes, quæ non cognoverunt te, ad te current.* Et profecto hæc est mutatio dexteræ excelsi, quod Deus ipse homines electos, & peculiarem populum projiciat, & ignotam gentem, quæ scilicet legem Dei non novit, elevet, & magnificet.

Atque tandem, si etiam nulla alia auctoritate fulciremur, Christi parabola de vinea iniquis agricolis locata nobis satis esset, ubi contra malos operarios dura fertur sententia, dum dicitur:

Matth. 21. *Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.* Quod etsi de universali Domini vinea verificetur, quæ primum synagoga fuit, & postmodum in ecclesiam translata est, & aliis colonis locata: attamen quod in universali semel contigit, in particularibus etiam ecclesiis quandoque evenit. Unde cum in multis particularibus Germaniæ, & aliarum provinciarum ecclesiis, de quibus jam diximus, cæcitas contigerit: subinde consequens est, ut Dominus alium populum sibi vocet, qui ecclesiam suam ingrediens illuminetur; & cum ii, qui vocati erant, cœnam agni gustare noluerint, congruum est, ut Dominus in vias & sepes mittat, ut domus sua impleatur. Non enim Dominus patitur ob malitiam nostram, regnum suum vacuum, & sine incolis destitutum esse: sed mansiones multas, quæ in domo patris sui sunt, impleri oportet. Propter quod in Apocalypsi, ecclesiæ Philadelphiæ dictum est: *Tene quod* Apoc. 3.
habes, ut nemo accipiat coronam tuam. Quod si Christiani, sacri baptismatis aqua perfusi, nolint quod habent tenere; sed novis erroribus, schismatibusque, Lutheri, Zuinglii, Calvini, Corvini, & similium, intendant: necesse est, ut alii qui ex gentibus in locum perfidorum & malorum Christianorum subrogantur, eorum coronam accipiant. Quod & alibi Dominus affirmabat, dicens: *Quid tibi faciam, Iacob? noluisti obe-* 4. Esdræ 1.
dire, Iuda: transferam me ad alias gentes, & dabo eis nomen meum, ut custodiant legitima mea: quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Quis ergo, si fidem, si devotionem, si caritatis fervorem, & opera eorum, qui jampridem in novis Indiæ partibus conversi sunt, & quotidie convertuntur, fidei, & operibus eorum, qui in nostris regionibus sunt, comparet, non facile hæc ad verbum in nobis evenisse concludet? Sicut in Matthæi evangelio Dominus idem expressius affirmat, dicens: *Multi ab Oriente & Oc-* Matth. 8.
cidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, in regno cælorum; filii autem regni, hoc est ad cælestes nuptias vocati, *ejicientur in tenebras exteriores.* Et quis enim virtutem Dei ausus erit dicere effœtam, manumque ejus abbreviatam, ut non etiam hodie non plebem suam plebem suam vocare possit, & filii Dei dicantur omnes, qui credunt in nomine ejus? Nam & hoc jamdiu Osee pronuntiavit, dicens: *Et erit in* Osee 1.
loco, ubi dicetur eis: Non populus meus vos; dicetur eis: Filii Dei viventis. Et alia multa ex scripturis ad rem faciunt, quæ tum de universali Christianorum ecclesia verificata sunt, tum de particularibus ecclesiis quotidie verificantur.

Quod autem ex sacris litteris adduximus, ipsa experientia comprobatur. Nam ecce primo abjectis Judæis, Deus gentes suscepit. Præterea cum in Asia majori, & in Africa, homines a fide defecissent; Germania, quæ adhuc in tenebris versabatur idololatriæ, fidem Christi suscepit. Deinde quando Asia minor, & Syria, Mahumeti spurcitiis infectæ fuere: tunc Hungaria, Moravia, & Bohemia, Christi fidem receperunt, & mox idem fecit Polonia circa annum Domini millesimum, ubi magna Græciæ pars se ab ecclesia sciderat. Et quid plura? Cum postmodum Moravia & Bohemia per hæresim a sancta Romana ecclesia recederent; tunc Lithuania cum finitimis locis Christum agnovit: & similiter Germania, & aliis simul jam præassertis provinciis a Christiana religione exinde discedentibus, novæ gentes in locum earum succedunt, & avido corde Christi fidem percipiunt.

Quid

Quid igitur nobis interim restat agendum, patres conscripti, nisi, ut unusquisque causam, propter quam iratus est Dominus, a se procul abjicere studeat, & ut in cæteris quoque idem fiat, toto conatu procurare, atque cum propheta Daniele se humiliando dicere: *O Domine, omnia quæcunque nobis fecisti, in justo judicio fecisti; quia peccavimus tibi, & mandatis tuis non obedivimus.* (Dan. 3.) Nam cum jam per ea quæ diximus, fateri cogamur, flagella hæreticorum gravissima ex gravissimis nostris sceleribus a Deo nobis immitti: primum ergo radix aggredienda est, & peccata illa amputanda sunt, per quæ hic Divinæ vindictæ effectus in nos occurrit; ut inde ira Dei quiescat, vibratusque severi illius judicii gladius in vaginam recondatur, atque prævalens adversariorum persecutio cesset. Nam si effectum hunc a nobis removeri, & veritatis lumen in adversariis veritatis diffundi, & orationes, & prædicationes, & doctrinam nostram efficacem, congruumque finem consequi exoptamus: oportet ut causam ipsam & offendicula prius amoveamus, & mala inter nos acta reformemus, & ea primitus, quæ magis contra nos Deum ad iracundiam concitasse, & flagellum hoc induxisse arbitramur, a nobis excludamus; atque ita ad Dominum toto corde, & totis viribus convertamur, si eum ad nos totis visceribus, & omni gratiarum favore converti cupimus: cum ipse per Zachariam prophetam dicat: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos.* (Zac. 1.) Quoniam Dominus noster humiliatos, contritosque corde nunquam despexit; ut David, & ipse Christus, & immaculata illius genitrix testatur, & scripturæ omnes fidem faciunt; & sicut exempla quoque quamplurima habemus, tum Ninivitarum, qui judicium Dei, & jam prolatam a Jona propheta illius sententiam sola humiliatione, & cordiali pœnitentia effugerunt; tum etiam de Achab, de quo Dominus ad Heliam dicebat: *Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? Quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus ejus.* (3. Reg. 21.) Sic & rex Josaphat a validissimo exercitu circundatus, & a quo refugeret nesciens, ad Dominum humiliter clamabat dicens: *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.* (2. Para. 20.) Ezechias quoque in angustia, & persecutione regis Assyriorum, ad Dominum humili corde clamans exauditus est. Similiter & Judith humili sæpius oratione coram Domino acta, victoriam contra Holofernem impetravit. Unde cum simul omnis populus Juda coram Deo humiliaretur, & pœnitentiam ageret, Eliachim sacerdos eis dicebat: *Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis & orationibus in conspectu Domini.* (Judith 4.) Et ad hanc denique jugem humilemque orationem, & ad sinceram vitæ emendationem Apostolus fideles sæpissime hortabatur. Quapropter nos etiam legitimi sanctæ Romanæ ecclesiæ filii, qui inter tot persecutionum & tribulationum anfractus angustiati, ac velut inter Scyllam, & Charybdim spumantibus undis restricti, dum Christianæ fidei inimici, & domestici & extranei, & occulti & manifesti, in dies acriores oriantur; quo hic gressus dirigere possimus, ut ii omnino aboleantur, ignoramus: frequentes, devotasque coram Deo orationes offerre; sanctos Dei implorare, atque spiritualibus armis induti, dignos pœnitentiæ fructus facere, corpora jejuniis macerare, effrænes appetitus mortificare, vitamque in melius emendare, atque sinceram, puram, honestam, Christianoque nomine dignam conversationem mundo præ-

A ferre debemus; ut obloquentium ora claudantur, & sal sapidum, & civitates supra montem positæ, & lucernæ in ecclesia ardentes, & lucentes in Dei honorem, & ipsius sanctæ Romanæ ecclesiæ utilitatem, efficiamur.

Nam sic & flagelli Dei aversio, & hæreticorum conversio, & pax vera in Christiano populo speranda, atque unio, totalisque & perfecta Christianæ reipublicæ renovatio, pro comperto expectanda est, in qua vel adversarii veritati adhærebunt, vel jam satis Spiritui sancto resistentes, & per eorum malitiam usque ad summum impletam nimium malignantes, a Deo ipso statim exterminabuntur, & Dominus pro nobis pugnabit; qui quidem iram suam a nobis avertens, illam (B) duplicatam contra eos justo suo judicio diffundet. Quia non differt Dominus misericordiam, cum ad eum revertitur homo, aiunt scripturæ: sed cum iratus fuerit, misericordiæ recordatur. Unde unus ex Machabæis dicebat: *Etsi vobis propter increpationem & correptionem, Dominus Deus noster modicum iratus est, sed iterum reconciliabitur servis suis.* (2. Mach. 7.) Et Dominus per Isaiam dicit: *Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga enim percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti. Adhuc enim paulolum modicumque, & consummabitur indignatio mea, & furor meus super scelus eorum. Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum* (Isai. 10.) (C) *juxta plagam Madian. Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo.* Et alibi per eumdem prophetam ait: *Et requiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.* (Isai. 13.) Quantum vero hoc hæreticorum genus superbiat, & Deum & ecclesiam suam contemnat, nullum latet. Deinde per Ezechielem dicit: *Mucro, evagina te ad occidendum.* Et infra paulo post subdit: *Revertere ad vaginam tuam in locum in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te, & effundam super te indignationem meam.* (Ezech. 21.) Et David dicebat: *Convertetur dolor ejus in caput ejus; & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.* (Psal. 7.)

D Quid ergo? Nonne satis furit in Christianos hæresum gladius? Nonne tot blasphemiæ, & scelera hæreticorum contra Christum, & ecclesiam suam satis sunt? & nonne jam eorum malitia impleta, & superessusa est? Manebuntne adhuc tot tyrannides, tot homicidia, tot bonorum ecclesiæ rapinæ, tot sacrilegia, oppressiones, omnis generis immunditiæ, & innumera alia flagitia, nulla vel honestatis, vel justitiæ habita ratione? Nonne eorum quoque scelera Dominus in gladio suo visitabit, & honorem sui sancti nominis vindicabit? Si ergo populus iste nequam, si hoc semen Chanaan, si turmæ istæ diabolicæ, (E) ad pedes sanctæ Romanæ ecclesiæ non denique humiliari velint: suffocentur sicut alter Pharaonis exercitus, qui populum Dei persequebatur; occidantur cum opprobrio sicut alter Golias, qui aciem Dei viventis exprobravit; fiat eis sicut Holoferni, sicut Sennacherib, sicut Agag, sicut Nabuchodonosor, sicut Balthassari, sicut Antiocho, sicut Herodi, & quemadmodum quinque regibus Amorrhæorum contra Josue pugnantibus, super quos Dominus lapides pluit.

Universalis igitur ecclesiæ unionis & pacis bonum, eo magis sperandum est, quo ad sui ipsius reformationem unumquemque parari inspicimus, & omnimodam, atque communem hanc renovationem desiderare videmus. Et quamvis plures mali, quam boni esse dicantur: attamen boni

etiam in ecclesia non desunt; quia semper Dominus in ea sibi semen relinquet. Tam efficax autem est apud Deum bonorum oratio, ut ii non pro se tantum, sed etiam pro aliis, atque pro malis impetrare aliquid valeant. Nam ad Abraham dixit Dominus, quod si decem viros justos in Sodoma invenisset, eam non perdidisset. Sic Moyses & Aaron sæpe ante Dominum pro populo nequam orantes steterunt, & exauditi sunt: atque solus Helias oratione sua universo regno perversi regis Achab reconciliatum placatumque Deum reddidit. Quia, ut Augustinus rationabiliter arguit, tanta humanæ societatis unitas esse debet, ut quisque ita pro alio solicitus sit, tanquam si unum corpus omnes essemus, sicut etiam Apostolus affirmat. Unde fit, ut sæpe hic alius pro alio plectatur. Nam quod mali homines peccatis suis bella, famem, vel pestem, & similia merentur: hic non soli, sed una cum bonis flagellantur. Quod cum fiat, ut cum malis etiam bonos Deus affligat, & cum illi proprium sit misereri: cur non vicissim malis interdum propter bonos peccata dimittat? quippe qui velox ad veniam, & tardus ad vindictam semper fuisse dignoscitur. Et propterea spes nos bona manet, quod non continebit Deus in ira sua misericordias suas, & non obliviscetur misereri, neque iram suam extendet a generatione in generationem.

Hæc autem spes eo magis in nobis augetur, quo non solum a mortalibus, qui per gratiam Deo in hoc sæculo adhærent, verum etiam a beatis angelis, a sanctorum omnium choris, qui per gloriam Deo summo bono in perfecta caritate vincti sunt, rei nostræ favor impenditur. Quod quam verum sit, ex eo apparet, quod Judas Machabæus Oniam manus protendentem, atque pro omni Judæorum populo orantem vidit; cum quo etiam Hieremias propheta similiter pro electo populo orans illi visus est. Quod si Hieremias, & Onias, pro Judaico populo oraverunt, cum adhuc in limbo essent: quanto magis pro Christiano populo, & pro sancta Romana ecclesia, a se, favente Domino, fundata, aucta, & proprio sanguine defensa, orabunt sancti apostoli, apostolorumque discipuli, & innumerabiles martyres, qui laverunt stolas suas in sanguine agni, & sancti confessores, virgines, & cæteri omnes beati, qui apud misericordiæ fontem feliciter degunt, quorum ecclesiæ multæ ab apostatis istis destructæ sunt, & corpora, & reliquiæ multæ veneratione dignæ conculcatæ & dissipatæ? Propter quod contra obstinatos, & perfidos hos mortis filios jam clamare incipiunt: Vindica, Domine, sanguinem sanctorum tuorum, qui effusus est,
Psal. 78. & destrue eos, *qui posuerunt morticina servorum tuorum escas volatilibus cæli, & carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.* Nam magnam habent apud Deum beati circa inferiora potestatem. Unde David ait: *Exultabunt sancti in gloria, lætabun-*
Psal. 149. *tur in cubilibus suis; exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum, ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis, ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis; ut faciant in eis judicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis ejus.* Et si apostolus Paulus hic degens in terris tot pericula, persecutiones, & mortes pro fratribus suis, & pro Romanorum, pro Corinthiorum, Philippensium, Galatarum, Ephesiorum, Colossensium, & Thessalonicensium ecclesiis, atque pro pluribus aliis populis & nationibus, sustinuit; & si hic etiam anathe-

A ma pro eis fieri cupiebat: cur eorum salutem non optabit jam regnans in cælis? cujus quidem desideria libenter exaudit Deus, ubi sine aliqua ruga, & macula sunt; cum etiam hic, ubi non sine humanæ saltem imperfectionis contagio existebant, cum septies in die cadat justus, ea grate susciperet. Nam Deum ad preces, & merita sanctorum maxime respicere legimus. In libro etenim Regum quarto dicitur: *Noluit autem Dominus disperdere Judam propter David servum* 4. Reg. 8. *suum.* Et similiter tempore Ezechiæ, quando Assyrii Judæam invaserunt, dixit Dominus per Isaiam: *Protegam urbem hanc, & salvabo eam propter me, & propter David servum meum.* Isai. 37. Atque insuper propter Abraham, Isaac, & Jacob,
B multa bona, & suffragia plurima suo populo contulisse sæpius Dominus fatetur. Quod si Deus ipse Hierusalem protexit, & Judæam non disperdidit propter David, & beneficia multa eis exhibuit propter patres illos, qui nondum beati erant, quia nondum apertis januis in regnum cælorum transeuntes, summo illo bono potiti fuerant: quid facturi sunt sanctissimi apostoli, & discipuli Domini? quid tot millia martyrum? tot sancti patriarchæ & episcopi, qui magna solicitudine, & eximio animarum zelo, ecclesias suas hic rexerunt? Erunt forsan modo minus fervidi,
C cum toti in divino illo radio inclusi, & undique circunfusi excandescant? Erunt modo animarum minus zelantes, cum vero animarum sponso perfecte uniantur, & unus spiritus cum eo efficiantur? cum non jam ex rivulis, sed ex indeficienti & originali caritatis fonte, quantum velint, bibant, satientur, & inebrientur, sicut scriptum est: *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos; quoniam apud te est fons vitæ.* Psal. 35. Hoc etenim Joannes apostolus in Apocalypsi affirmat, dum phialas odoramentorum plenas describit, quas sanctorum orationes esse dicebat. Atque idem tam apostoli omnes, quam apostolorum discipuli, & cæteri sancti patres, testati sunt, & hinc litanias, sive supplica-
D tiones, quæ tum Deo, tum Mariæ virgini, & sanctis omnibus fiunt, in ecclesiam introduxerunt. Sancti igitur cælorum cives singuli pro sedibus suis, ut catholicæ fidei restituantur, obnixe orabunt. Utpute divus Petrus pro Ponto, Bithynia, Galatia, Cappadocia, & Roma; divus Paulus etiam pro Romanis, Galatis, Corinthiis, & aliis suis ecclesiis; & cæteri apostoli pro aliis: sic Marcus pro Alexandrinis, Lucas pro Antiochenis, Dionysius pro Atheniensibus, Georgius pro Berytinis, Joannes Chrysostomus pro Constantinopolitanis; & similiter alii cælestes principes pro suis clientulis intercedent, non minus quam David, Hieremias, & Onias, pro
E Hierosolyma & pro Judæa deprecabantur.

Sed additur quoque, ad hæreses extirpandas, ecclesiamque reformandam, & sincera fide, & angelicis moribus decorandam, angelorum, archangelorum, & principatuum omnium auxilium, quorum custodiæ & curæ provinciæ singulæ deputatæ sunt; sicut scriptum est: *In unamquamque gentem præposuit rectorem, & pars Dei Israel facta est manifesta.* Eccli. 17. Qui quidem rectores, angeli sunt regimini provinciarum deputati, qui super populo sibi commisso strenue advigilant, ut in viam salutis æternæ dirigatur, & omnia ab eo impedimenta amoveantur. Nam Daniel angelos pro populo sibi commisso præliari, & orare, dilucide attestatur. Et Isaias insuper ait: *Super muros Hierusalem constitui custodes; tota die & nocte perpetuo* Isaia 62.

petuo non tacebunt. Ubi, teste Hieronymo, per custodes angeli intelliguntur, juxta illud Apostoli dicentis: *Omnes sunt, administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capiunt salutis.* Et frequens est in scripturis intelligentia, ut per muros prælati, & per custodes angeli ecclesiæ rectoribus superintendentes denotentur. Unde devotus Bernardus egregie inquit: Benignus es, Domine, qui non es contentus nostrorum fragilitate murorum, sed ipsis hominum custodibus angelicam superponis custodiam. Quapropter si custodes isti tota die & nocte perpetuo non tacebunt: certum est, quod laudes cælestis Hierusalem, atque Dei præconia non silent, & pro illis, quos in custodiam susceperunt, die noctuque orare non desinunt; ut ad perfectam, & æternam salutem perveniant, & ad suorum subditorum debitam curam intendant; necnon ut sacris suggestionibus annuant, easque opere perficiant. Unde Apostolus præcise ait, angelos ipsos propter eos missos esse, qui hereditatem capiunt salutis. Sic igitur vallata, defensa, & custodita semper fuit, eritque sancta mater ecclesia, quæ velut munita civitas, angelorum sanctorumque omnium præsidio, & custodia servatur. Propter quod in Apocalypsi scriptum est: *Vidi civitatem sanctam Hierusalem, novam, descendentem de cælo a Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.*

Heb. 1.

Apoc. 21.

Atque ecclesia ipsa non solum angelos, & sanctos alios, custodes retinet; sed & ipsum Christum magni consilii angelum principalem custodem, & adjutorem habet, de quo in præmisso loco Apocalypsis figurate dicitur: Quod civitas illa habebat murum magnum, & altum, per quem murum Christus denotatur, qui ipsam sanctam Hierusalem undique circundat, & contra incursores dæmones, & pravos homines, & vitia, & hæreses, eam circumquaque defensat. Nam sicut muri dicuntur prælati, ut jam præmisimus: ita murus ille magnus, erit prælatorum princeps, pastor omnium, atque animarum nostrarum episcopus, & servator, Christus JESUS.

Sed præter id quod munita, & custodita fit sancta ecclesia, ex eo quoque fortis esse dicitur, quod unita, & ordinata esse denotatur, dum ibi civitas, hoc est civium unitas, appellatur. Nam unita virtus, secundum naturales, fortior est, quam divisa; atque ordo ipse fortiorem civitatem, & exercitum, ad oppugnandos expugnandosque hostes reddit. Unde ecclesia ipsa in Canticis, *terribilis ut castrorum acies ordinata* nominatur, quippe quæ firma semper est contra hostium, sive dæmonum, sive tyrannorum, sive hæreticorum impetus; atque tam solida manet, ut non solum non deficiat, sed inter ipsos hostium conflictus crescat magis, magisque invalescat. Itaque contra dæmones sanctitate & justitia fortis est, contra tyrannos fortis est patientia, & contra mundi sapientes, tum philosophos, tum hæreticos, divina sapientia firmatur. Nam hæc est *turris illa David cum propugnaculis, ex qua mille clypei pendent, & omnis armatura fortium,* non quidem carnalis, sed spiritualis; de qua Apostolus loquens ait: *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei.* Quasi diceret: Arma hæc spiritualia, tam potentiam, quam sapientiam, sive astutiam mundi & diaboli, destruunt, & superbos hæreticorum intellectus humiliant. Unde sequitur: *Et in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi.* Atque salvator ipse de hac ecclesiæ fortitudine dicebat: *Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Hoc est, tam firma erit hæc ecclesia, quod neque vitia malorum; neque hæreticorum doctrinæ, per quæ homines ad inferos detrahuntur; neque spirituales dæmonum nequitiæ, quibus portæ justitiæ contrariantur; neque tormenta, vel blandimenta persecutorum, quæ perditionis iter ostendunt, adversus illam prævalebunt: quia eam nunquam a fide & caritate Christi separabunt. Nam ipsa insuper est domus illa sapientis supra petram ædificata, quæ juxta Domini verba, nec pluviarum descensu, nec fluminum incursu, nec ventorum impetu irruente cadit: quoniam super solidissimæ veritatis fundamentum firmata est. Illam namque nec pluviæ mendacis doctrinæ corrumpunt, nec mundanæ lasciviæ flumina dissolvunt, neque diabolicarum tentationum aut insidiarum procellæ destruunt, vel prosternunt.

Cant. 6.

Cant. 4.

2. Cor. 10.

Matth. 16.

Qua de re ecclesiam, quæ custodita, quæ una, quæ ordinata, & fortis est, esse etiam pacificam, consequens est: quia custodita unitas, ordo, & fortitudo, pacem inducunt; cum maxime ex fortitudine victoria procedat, & victoriam pax sequatur, quæ victoria dum, secundum Augustinum, repugnantium subjectio esse dicatur, pacem parit. Et quamquam in hac peregrinatione multipliciter & sæpe, & hac præcipue tempestate, ecclesia sua pace turbetur; & quamvis a leonibus, lupis, vulpibus, apris, & singularibus feris, de sylva diaboli exeuntibus, exterminata, & vastata videatur dilecta Domini vinea; licet etiam cum obstinatis hæreticis jam non proficiat, & suo lumine & decore eos illustrare non valeat, qui audacter Deo dicunt: *Recede a nobis, jam scientiam viarum tuarum nolumus,* unde aliqua medicina eis applicari non possit. Nam ut quid cæco collyrium? quid leproso sirupus? quid mortuo medicamen? quidve leoni humilitas? lupo sobrietas? vulpi simplicitas? sui munditia? quid atrocissimis feris humanitas? & quid denique invidentibus, & ambientibus caritas? Quia nullum cataplasma, nullum pigmentum, nullumque antidotum, tanto morbo mederi posse videmus. Et licet tandem sint modo amurca cum oleo, furfur cum similagine, & grana cum paleis admixta; liceteque Lot cum Sodomitis, Job cum scorpionibus, & struthionibus, Nicolaus inter diacones, & Judas Iscariot inter apostolos habitet, atque mali Christiani, hæretici, & infideles, cum piis, & fidelibus misceantur: attamen ignis tribulationum accensus filios Levi purgabit, colabitque eos; ut purum aurum remaneat, & scoria recedat, & foras ejiciatur; utque fideles & devoti Christi cultores, sacrificia in judicio, & justitia Domino offerant, & arrogantium hæreticorum, & malignorum consummatio, & exterminatio fiat. Nam etsi aliquandiu mendacium prævalebit, ut vitium purgetur; atque in pluribus membris fermentata falsaque ecclesia contra veram pugnet, & eam vexare, & humiliare videatur, cum suis pessimis privignis velut tumens noverca sese exaltare, & sedem suam ad aquilonem, a quo quidem omne hæresum & vitiorum malum jam panditur, collocare, & firmare studens: ipsa tamen Christi sponsa, vera & legitima ecclesia, in spiritu humilitatis resurgens, ad primævum suum initium, Christo favente, jam tribulationibus & pressuris illustrata,

Iob. 21.

illustrata, & dealbata, atque a fæcibus defæcata, A purissima redibit.

Et quamvis insuper quartus ille equus pallidus, de quo in Apocalypsi legitur, jam diu inter fideles cucurrerit; hoc est tristis illa hypocrisis Lutheri, & spuriorum illius dilecta mater; quippe quæ duplici vita vivens, corpore in cælis habitare videtur, cum nihilominus tota in terris prostrata, terrenis affectibus moriatur. Hæc namque Divinæ simplicitati contraria, duplicitatis mater, soror mendacii,& diaboli ipsius mendacii patris propria filia est: hæc quæ honoris avida, in se & in aliis vana, & infructuosa, doli artifex, martyr diaboli, maligna bonorum æmulatrix, correctrix omnium,ipsa incorrigibilis, intus arida, extra devota, compta meretrix, fucata spurcitia, tinea sanctitatis, vermis ecclesiæ B eam insensibiliter quodammodo depascens, illiusque vitalia consumens, ornatum sepulcrum, inflata vipera, antrum dæmonum, fomentum peccati, semperque peccans, perditionis præcursor, negatio naturæ, blasphemia veræ vitæ, nutrix Pharisæorum, comes scribarum, Ananiæ, Sapphiræ, Herodisque pedisequa, atque totius evangelicæ puritatis capitalis inimica esse perhibetur. Et licet etiam equus iste modo per amplius recalcitret, quia modicum tempus habet; qui quidem carnalis imperii principatum tenens, sanctam ecclesiam, in præcordiis suæ caritatis & unitatis, pacis & pietatis, atque munditiæ & castitatis, sagittare non cessat; & dum eam, ut venenosa & C crudelis vipera propriam genitricem, impie scindit, se filium ejus vocat; atque dum inimicitias dissimulat, plus eam domestice, quam barbari, & infideles hostes, notorie impugnat: nam cum eam osculatur, tunc gladio transfigit; & cum salutat, perdere satagit. In hac tamen controversia, in tanta duplicitate, versutia, varietate, & errorum caligine, lux lucet electis, & Christianarum ac realium virtutum amatoribus in hac regione umbræ mortis habitantibus; qui quidem de manu Domini non rapientur, & dilectam matrem ex spuriorum improbitate quasi sterilem factam, propter adulteram & fœcundam novercam, non dimittent; atque patris pudenda recooperient, quia filii legitimi, pudici, verique Sem & Japhet successores sunt; quique ut mysticæ aquilæ filii, hoc est Christi alas suas in cruce super eos extendentis, & immaculatæ & regulatæ vitæ exemplo super eos volitantis, cum corpore ipsius Christi, quod est ecclesia, congregati firmiter permanent, sicut scriptum est: *Ubicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.*

Apoc. 6. | Matth. 24. Luc. 17.

Quamobrem nos, qui tales sanctæ Romanæ ecclesiæ matris nostræ legitimi filii esse fatemur, & volumus: spiritu mentis nostræ renovari, & omnia ea removere tenemur, quibus Divinam bonitatem offendi posse arbitramur, atque toto cordis affectu humiliati, tum pro Christiani populi reformatione, tum vero pro hæreticæ persecutionis liberatione, atque pro omnimoda hæresum extirpatione, ad Dominum & redemptorem nostrum supplices cum David clamare debemus: *Qui regis Israel, intende, qui deducis velut ovem Ioseph: qui sedes super cherubim, manifestare coram Ephraim, Benjamin, & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos. Domine Deus virtutum, quousque irasceris super orationes servorum tuorum? Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensura? Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, & inimici nostri subsannaverunt nos. Deus virtutum, converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus. Vineam de Ægypto*, id est ecclesiam tuam de Judaica obscuritate & cæcitate, *transtulisti, ejecisti* perfidas, obstinatasque perversæ synagogæ *gentes, & plantasti eam; dux itineris fuisti in conspectu ejus, & plantasti radices ejus, & implevit terram: operuit montes umbra ejus, & arbusta ejus cedros Dei: extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus. Ut quid, Domine, destruxisti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur* virtutis & salutis *viam? Exterminavit eam aper de silva, & singularis ferus*, hoc est Martinus Lutherus, cum cæterorum hæresiarcharum, & hæreticorum turma, *depastus est eam. Deus virtutum, convertere, respice de cælo, & vide, & visita vineam istam, & perfice eam*, & refove, & restaura eam, Domine, *quam plantavit dextera tua, & super filium hominis, quem confirmasti tibi.* Eia *quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem. Quare nunc faciem tuam avertis? oblivisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ?* Nunquid tu qui omnia prospicis, angustiam, & tribulationem ecclesiæ tuæ dilectissimæ non vides? cætera omnia tua admirabili providentia protegis & gubernas, & solam hanc, quæ tibi tam cara est, derelinques? oblivioni forte sponsam tuam, Domine, tradidisti? non illam cognoscis? non eam diligis? nonne hæc sponsa illa tua est, pro qua in virgineum ventrem descendisti, & humanam carnem assumpsisti? pro qua tot opprobria, persecutiones, irrisiones, & flagella, sustulisti, & sanguinem totum in cruce effundere voluisti? & cui denique laborem, omnes dolores, vitam, merita, & præmia contulisti? quamque desponsasti fide, dotasti gratia, decorasti virtutibus, & gloria sublimasti? Quam ergo tanti emisti, quam sic ditasti, & honorasti, respice, visita, & ab omni malo libera; inimicosque illius ejectos, obcæcatosque humilia, illumina & converte. Et si adhuc ipsi nihilominus omne consilium, & omnem gratiam tuam a se repellunt, viarum tuarum scientiam scire nolunt, & venena sua etiam nunc D diffundere intendunt: *Fac illis, Domine, sicut Madian, & Sisaræ, & sicut Iabin in torrente Cisson. Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana; omnes principes eorum, qui dixerunt, Hereditate possideamus sanctuarium Dei. Deus meus, pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis qui comburit silvam, & sicut flamma comburens montes, ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum, Domine. Erubescant, & conturbentur in seculum seculi, & confundantur, & pereant.* Nos vero omnes sanctæ Romanæ ecclesiæ piæ veræque matris nostræ legitimi filii, beneficia Christi interim considerantes, in nobis, & in aliis, in E quantum facultatis, & muneris nostri sit, ecclesiæ reformationem requirere; tum occulta, tum vero manifesta mala corrigere; atque perplurimum Deo gratæ animarum curæ summam vigilantiam, summamque diligentiam adhibere; ipsius Dei beneplacito, totis animæ, & corporis viribus, gratos nos reddere, suavique ejusdem jugo colla libenter submittere, & in vinea ecclesiæ fideliter, devote, ac perseveranter elaborare, studeamus.

Psal. 79. | Psal. 43. | Psal. 82.

K.

X.

JACOBI FERRAUSII,

VALENTINI DOCTORIS THEOLOGI *ORATIO*

In festo assumptionis sacræ Dei genitricis Mariæ ad patres habita in concilio Tridentino.

ETsi vereri maxime poteram, illustrissime ac reverendissime legate, gravissimi præsides, oratores illustres, patres amplissimi, vosque viri universi eruditissimi, ne & loci majestas, & autoritatis vestræ eximia celsitudo, dicere incipientem terrerent, & rem tantam in clarissimo cœtu aggressum ab incœpto dejicerent: grata tamen mihi ac perjucunda humanitatis vestræ recordatio, qui studiosis hoc loco dicentibus magna animorum propensione favere, & eorum præclaros conatus vestra autoritate provehere soliti estis, mihi ad suscepti hujus muneris rationem vires addidit, quibus neque rerum magnitudini cederem, neque augustissimo hoc vestro conspectu omnino perterritus locum detrectarem. Nam cum vestra omnium in rem omnem bene institutam propensa voluntas, ad res præclare gerendas, jacentes etiam animos erigere soleat: tum vero me illud hodie maxime confirmavit, quod de virginis Deiparæ laudibus sim apud vos dicturus, quæ propitia nostris votis adesse non dedignabitur, ad cujus insignem & claram commemorationem vos omnes tanta alacritate in hunc locum convenisse video: quæ forti & invicto animo adversus antiquum illum & infensissimum humanæ salutis hostem suscepto causæ nostræ patrocinio ejusmodi inimicitias exercuit, quas amplissima ac perpetua pax, contrito illius capite, secuta fit, ut edito in orbem filio, ac proinde per ipsum superata dæmonum potestate, salutem mundo attulerit, nosque suis præsidiis quotidie defensos materno sinu perinde ac filios foverit: ut quantum nos ejus præstantia, ac majestas deterrere poterat, tantum clementia erexerit, ac spem etiam nostram confirmarit: quæ hodie detractis hosti spoliis ornatissima, ad cælos, unde fuerat ille dejectus, gloriosissimo triumpho assumpta, & angelorum omnium sedes supergressa, adstat regina a dextris unigeniti filii in vestitu deaurato, in ea honorum varietate, quæ Dei matrem, & cælorum reginam decet: quæ maximo hoc beneficio nos omnes sibi devincit, quod propugnationi nostræ semper intenta, in eo gloriæ suæ amplitudinem collocat, ut miserorum hominum necessitatibus patrocinetur, atque eorum salutem admirabili benignitate juvet: cujus laudes, quæ innumeræ sunt, atque eximiæ, quo minus ob nostram imbecillitatem assequi possumus, eo magis a nobis oranda fuerit, ut quæ hodie immarcescibilem gloriæ coronam super omnes angelos consecuta est, suo nobis favore adesse, & meam hanc dicendi inopiam ad insignes illos triumphos, quibus honorificentissime in cælis ornata est, aliqua saltem ex parte hoc loco referendos, sublevare pro dignitatis suæ magnitudine dignetur.

Cum multis magnisque rationibus, sapientissimi ac gravissimi patres, diem hunc sacrum faustum nobis ac felicem ecclesia intelligeret: omne studium in hanc rem collocavit, ut observantiæ erga virginem matrem & debitis obsequiis defuisse minime videretur. Rem itaque sacram magnis laudum præconiis hodie celebrat, atque ut nunc cætera omittamus, eam nobis proponit evangelii lectionem, quæ illius dignitati explicandæ omnibus idonea merito videri debet. Quoniam vero sacrorum evangeliorum historia ad illud usque tempus duntaxat conscripta est, quo Christus in cælum ascendit, & apostoli ad evangelium ubique prædicandum, Domino cooperante, profecti sunt: neque obitum virginis matris, qui aliquot post annis secutus est, neque ejus in cælum assumptionem complectitur, ut illud nemo jure reprehendere possit, ecclesiam alio non usam esse evangelio, in quo hujus festi peculiaris & expressa mentio haberetur: sed illud nobis hodie concinit, in quo Marthæ & Mariæ sororis exemplo duas nobis vitæ rationes declaret, quas nobis Christus vias ad summam illam & æternam felicitatem propositas esse voluit, ut in ea quam sibi quisque constituerit, pietatem & justitiam colere, atque adeo ad ipsam beatitudinem cum virgine matre assumi etiam possit. Alii enim ad actiones ultro sese accommodant, & ad ea gerenda quæ hominum utilitati necessaria esse intelligunt, & ut Romanis scribebat Apostolus, *necessitatibus sanctorum communicantes, hospitalitatem sectantur*, pauperes alunt, reficiunt imbecilles; & non solum corporis, sed & animi multo etiam majorem rationem habentes, imperitos instituunt, delinquentes monent, adhortantur, corripiunt, & ea præstant veræ pietatis opera, quibus amplissima præmia parata ac proposita Christus pollicetur. Alii vero, alterius sororis, hoc est Mariæ, exemplum secuti, terrena abdicantes, a sensibus sese magis abducunt, & curis omnibus vacui, rerum Divinarum contemplatione magis delectantur, parentum, amicorum, opum, ac rerum humanarum omnium obliti, solum Deum cogitant, solum illum suspirant, solum magno animi affectu & votis continentibus exposcunt, ad Christi pedes assident, & illius verbo diligenter intenti, solidiore illo cibo animum ad æternitatem alunt, dum salutaris doctrinæ ex limpidissimo illo sapientiæ fonte rivos hauriunt uberrimos, ac illud subinde repetunt: *Pars mea Dominus, dixit anima mea:* atque illa etiam ex Davide: *Oculi mei semper ad Dominum. Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.*

Rom 12. Thren. 3. Psal. 24. Psal. 72.

Hoc vitæ institutum ingressa, atque adeo feliciter etiam persecuta Maria Marthæ soror, sedebat secus pedes Domini, & illius verba diligenter audiebat. Altera vero solicita & ministerio intenta, dum multis distrahitur, docetur a Christo, unum esse necessarium, ut illud vitæ genus, quod ad illud unum magis accedit, præstantius atque sublimius esse intelligat. Id autem est, quod in contemplatione positum, pura ac sincera Divinarum rerum consideratione, seclusa humanarum solicitudine, in Deum ipsum maxime unum ac simplicissimum ducit. Est enim Deus unum illud necessarium per se expetendum, in quem ut in ultimum finem omnia virtutum studia, pietatis opera, ac præstantissima illa rerum cælestium contemplatio, referri debent: cui uni adhærere bonum est, ac in eo spem suam omnem se collocare dicebat David, & unam hanc rem se a Domino petiisse, atque hanc ipsam requisiturum se, ut inhabitaret in Domini domo omnibus diebus vitæ suæ: ut facile sit hoc loco illorum errorem deprehendere, qui dum audiunt, unum esse necessarium, fere omnia ad salutem necessaria e medio tollere non dubitarunt, dum vel solam fidem, vel otiosam omnino & inanem quandam verbi auscultationem, ad salutem necessariam tantum esse interpretantur. Quæ quid, quæso, proderunt sine observatione mandatorum Dei, & nisi operibus præstes quæ audis? An salutares

Psal. 26.

lutares Dei leges contemnendas esse putas, quarum observationem ad salutem & justificationem nihil nobis conferre posse arbitraris? Sed finem nobis proponit Christus, unum quidem illud ac necessarium, qui solus per se sit a nobis expetendus, & in quem unum bona omnia relata esse oportet; ut hinc intelligamus, eo præstantiorem vitæ rationem quosdam elegisse, quo minus distracti curis, eo liberius ac sincerius unum illud contemplantur, & ad illius rationem atque imaginem, quoad fieri potest, sese magis accommodant. A

Cæterum hodierno die, patres, hæ duæ nobis sorores in hunc maxime finem propositæ sunt, ut quorum animi aciem non poterat non præstringere splendor Mariæ Dei genitricis, & mentis quasi luminibus officere altitudo gloriæ; ex ancillis B saltem dominam, ex pedisequis præcipuam mundi reginam utcunque deprehenderemus. Duo enim illa bene vivendi instituta, si in virgine matre expendere nobis libuerit, tanto conspicientur præstantiora, quanto illæ præclarissima hac virgine inferiores extiterunt; in qua, ut de vita, obitu, & glorificatione ejus brevissime pauca dicantur, cum excelluerit contemplandi studium, atque in ea altissimum etiam gradum attigerit, nobis non certe profuit solum; sed perculsis prostratisque salutem attulit sancta illa & solers diligentia ministerii, quæ tam insigniter salutata ab angelo, ancillam se Domini professa, parata atque accincta ministerio, unigenitum Dei filium, splendorem gloriæ, & figuram substantiæ ejus, in virgineum C uterum tam magnifice ac liberaliter excepit, ut virgineam carnem ex mundissimo illo sanguine, unde sanctissimum Dei & hominis corpus formaretur, munificentissime subministraverit, atque inde tanquam sponsus processerit e thalamo suo exultans ille gigas ad currendam viam paterni mandati, cujus a summo cælo egressio fuerat. Unde ad nos salute derivata, gravi illa servitute liberati, adoptionem filiorum recepimus, ut non jam servi, sed filii, ac proinde heredes regni per Deum simus. Cujus beneficii quis unquam nostrum immemor esse poterit, quod ejus sumus assecuti ministerio, quæ Christum nobis edidit, lactavit, ac materno etiam affectu solertissime educavit, quem nobis exhibuit D omnibus sæculis expectatum servatorem totius mundi? Ut eam merito ad omnem memoriam magnis præclarisque monimentis commendatam celebremus, non insignem tantum virginem, sed præstanti etiam atque egregia prole fœcundam, cujus fœcunditas plusquam niveo candore integritatis ejus conspicua, non minus nobis fuit salubris, quam admirabilis; quæ multo quam antiqua illa & aurea urna felicior, non umbraticum, sed verum nobis manna conservavit, & velut plantatio rosæ in Jericho quam non superbiæ scopuli, sed modestiæ & humilitatis planities protulit, florem illum campi enixa est omnium pulcherrimum, cujus suavissimo odore semper afflata, quamvis de terra E progenita, terrenæ tamen fæcis nihil inde contraxit.

Summam plane rem & excelsam, cujus magnitudinem admirari potius, quam assequi possumus, quod olim Deus Mosi abunde explicatum esse voluit, qui cum rubum vidisset multis quidem flammis ardere, & quod miraculo omnibus esse poterat, nulla parte aduri, atque ad illud spectaculum diligentius contuendum propius accessisset: prohibitus a Domino, substitit, jussus solvere calceamenta de pedibus, quod locus ille sanctus esset. Nimirum res tanta, de qua nunc agimus, hoc est admiranda illa fœcunditas, qua incarnati Verbi mysteria sensimus, cum integerrima virginitate conjuncta, quæ rubo ardenti nec combusto portendebatur, dignitatis plena ac majestatis, quam non capiunt angustiæ pectoris nostri, non egestas animi, non infirmitas ingenii sustinet, nos potius ad sui admirationem movere debet, & ad cultum excitare, quam ut ad eam penetrandam audaciores accedere debeamus: sed sobrie ac nudis pedibus tractanda res fuerit, ne oppressi a gloria, admirabiles illos sui amores, quos excitare solet, in nobis temere extinguamus. Suspicere autem, & multis etiam laudibus prosequi, cum cætera ad hanc rem spectantia, tum illud etiam maxime debemus, quod Aaroni veterum sacerdotum præfecto postea accidit, ut hoc etiam mysterii ipsi indulgeretur, dum virga illa insignis nullo humectata aquarum fluxu, ita germinavit, ut e turgentibus gemmis flores eruperint, ac dilatatis foliis fructus etiam omnibus placidissimus prodierit. Quid autem commemorem vellus illud Gedeonicum cælesti conspersum rore in tanta terræ ariditate? quod quid aliud præsignabat, quam te virginem cælesti afflatu gravidam, in quam superveniens Spiritus sanctus rem omnibus sæculis admirabilem operaretur? Quod ipsum Hieremias, ut nos rei novitate alliceret, ac delectaret, in hunc modum expressit: *Novum creavit Dominus super terram:* Hier. 31. *fœmina circumdabit virum.*

Sed omnium apertissime Esaias, qui ut Mosaicum rubum, & flores illos Aaroniticos, & quod alio ipse loco dixit, ascendens virgultum, & radicem de terra sitienti nobis exponeret, multa paucis complectens: *Ecce*, inquit, *virgo concipiet,* Isai. 7. *& pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*, quod est, Nobiscum Deus, hoc est Deus homo, Verbum haud dubie caro factum, quod nostræ naturæ particeps, nobiscum una versaretur. Quod, ut rei magnitudinem admirati, non quidem vulgare & commune aliquid, sed præstans atque eximium deprehenderemus, signum a Domino datum fuisse, idem ipse propheta est abunde testatus, ne locus ullus Judæorum vesaniæ, quos prava hujus rei intelligentia transversos agit, relictus esse posse intelligatur. Quæ omnia promissa & a veteribus pronunciata patribus, angelus e cælo missus nunciando exhibuit: *Concipies* Luc. 1. *in utero*, inquit, *& paries filium, & vocabis nomen ejus* JESUM. *Hic erit magnus, & filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni ejus non erit finis.* Idem nimirum ille, qui ex illæsa virgine natus, illæsam semper servavit, ut illæsa virgo esset & mater. At cujus mater? Ejus, de quo angelus tam egregie professus est: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei*: ut hinc vere Græci θεοτόκον, nos vero Dei Luc. 1. genitricem appellemus: quod in eos, qui in errorem impulsi, ab hac fide aversi fuerant, sanctissimis frequentissimisque patrum conciliis, Ephesino & Constantinopolitano concilio generali quinto, sancitum ac declaratum fuit.

Quoniam vero contemplandi studium præclaras, atque excellentes vitæ actiones non exornat modo, sed alit atque sustentat æternitatis ac Divinarum rerum meditatione: sic omnia vitæ exercitia permiscuit, ut splendorem rerum gestarum cum altitudine contemplationis, & hanc cum rebus gestis, amplissime fuerit complexa. Christum itaque dum pareret, lactaret, educaret, an non mens illa cælestium rerum amore ardens, Divinitatis numen contemplata, cum humanis Divina, cum

A cum his quæ videbantur, invisibilia conferebat, quæ Christum in humana natura corporeis oculis dum videret, atque Divinam intelligendi vi, ac fide assequeretur, in utraque sit illum admirata & obsequiis prosecuta? Quam ipsam præstantem Divinarum rerum cum humanis collationem divus Lucas elegantissime nobis exposuit. *Maria*, inquit, *conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* [Luc. 2.] Quæ angeli legationem, Christi ortum, concursum pastorum, magorum obsequia, Simeonis & Annæ vaticinia, ac vetera etiam prophetarum oracula, sedulo repetens, in singulis majestatem Divini Verbi, immortalem ac perpetuam naturam suspiciebat, ac
B venerabatur. Ut tandem inter ipsos etiam acerbos filii sui cruciatus, cum in cruce pro communi omnium salute penderet ac pateretur, sola Divini consilii ac immutabilis decreti Dei cogitatio ipsam recrearit: donec peracto magna ex parte vitæ suæ decursu, sublato jam in cælum Christo, ne aliquando mens illa Divinorum contemplatione vacua esset, Hierosolymis in insigni illo cœnaculo deprecationi & observationibus intenta una cum apostolis reperitur. *Erant*, inquit D. Lucas, *omnes perseverantes unanimiter in oratione, & obsecratione, cum mulieribus, & Maria matre* JESU. [Act. 1.]

C Hæc, magna cum sint, præclaris semper Deus beneficiis ornare solet, qui in sanctis suis omnibus gloriosus, ut in matre tamen præcipue divitias gloriæ suæ declararet, eximiis virtutibus insignem, amplissimis hodie triumphis, & clarissimo gloriæ ornamento decoravit. Cui cum ingens ille thesaurus esset in cælo reconditus, ad illum Divinitus vocata, e vivis felicissime excessit, ea nimirum morte, quæ vitæ honestissime sanctissimeque actæ consentanea fuerit. Et quod nobis de Dei matre pie credere liceat, reassumpto incorrupto corpore ad vitam revocata, ut non solum anima, sed & corpore, gloria donaretur, tot hodie laudibus, tantaque beatorum omnium gratulatione in cælum assumpta est: ut vere nova quæ-
D dam lux cælo ipsi illuxerit, cujus splendore cælestis patria illustrata sit, & sancti novos ac gratos novi gaudii fructus perceperint. Quid enim potuit sublimius excogitari, & unde major ad illos lætitiæ causa accederet, quam eam cælis præsentem vidisse, cujus in terris præsentia ipsis etiam angelis quamgratissima fuerit? cujus colloquio usus in terris Gabriel, hoc ipso nomine celeberrimus laudatissimusque sit habitus? Qui omnes in officio fuerunt, & ascendentis de deserto majestatem admirati, quæ tam insolitis deliciis afflueret, & dilecti sui innixa potentiæ, virtutem ac præstantiam dignitatis ostenderet, suis quisque laudum titulis cælestia regna petentem efferentes, illi celsitudinem gloriæ, & sibi recens felicitatis
E genus gratulabantur. Quod si aliquis cogitatione repetat, quanto totius populi applausu, quam splendidis choris, quam ornatis, quam vario musicæ instrumentorum genere testamenti arcam in civitatem suam voluerit David introductam esse: is plane intelliget, non defuisse virgini magnificos angelorum choros, non splendidam sanctorum cohortem, non centum quadraginta quatuor millia tenentium citharas in conspectu throni & seniorum, & ante sedem & seniores cantantium canticum novum: [Apoc. 14.] quæ non arca illa testamenti, sed sacrarium fuit æterni numinis, non legis Mosaicæ tabulas reconditas & servatas habuit, sed evangelicæ legis & salutis omnium autorem magnificentissime ex se protulit; quæ non in terrenam hanc Hierusalem a Davide, sed in cælestem illam omnibus bonis affluentem a Christo, qui matrem unice colebat, inducebatur.

Quid vero referam igneos Heliæ cursus, equos igneos, & turbinem igne ardentem, qui cum totus zelo divini cultus exarsisset, hoc novo genere spectaculi in cælum sublatus est? cujus tum fervebat religionis amor, ut illud aliquando dicere fuerit ausus, (sic enim de eo divus Hieronymus loquitur) se solum inter prophetas Dei relictum fuisse. Quos ego ignes cum ferventi caritatis ardore, quo æternas hodie regiones Deipara virgo petiit, conferendos esse non censeo, quæ Divino amore flagrans ascendit, velut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & turis, & universi pulveris pigmentarii, Spiritus sancti igne accensa, ut vere quasi myrrha electa dederit suavitatem odoris, & odor vestimentorum ejus, sicut odor turis, omnibus suavissime spiraverit; &, quod Helias de se asserebat inter prophetas Dei, sola ipsa relicta sit inter observatrices Divini cultus fœminas, quæ Divinis beneficiis omnes facile superaret; quæ pro lucidissimo illo lucifero, qui mane oriebatur, affectata tamen tyrannide infelicissime de cælo decidit, nova hodie oritur aurora, quæ discussis jam ab initio omnibus peccati tenebris, & cælesti nunc gloria splendens ac rutilans, ad intuendam clarissimam pulcherrimamque summi boni lucem nos ducit; quæ non superbo & elato animo super cæli sydera exaltat solium suum, non montem testamenti, & latera aquilonis ambit, non similitudinem Dei tyrannice affectat, sed miti ac humili animo, omnibusque virtutum numeris absolutissima, solium nacta est omnibus cæli syderibus excelsius, ad verticem cælestis montis Sion, & in ea Dei similitudine, quam ejus genitricem assecutam fuisse decuit: ubi repletur in bonis desiderium tuum, ubi magna est gloria tua in salutari tuo, ubi gloria & honore coronata satiaris ubertate magnificentissimæ domus istius, e quo bonorum omnium torrente nos omnes abunde potare possis: *Concupiscit enim & deficit anima nostra in atria Domini, & melior est dies una in atriis tuis super millia.* [Psal. 83.] Ubi tot te cæli procerum multitudo multo supra se elevatam venerabunda suspicit, colit, observat, teque augustam cæli reginam profitetur. Tu in cælesti ista ecclesia triumphis ornata, militantis hujus ecclesiæ suscepto patrocinio, ipsius causam agis.

Hæc enim est, patres, cujus beneficio nostræ huic ecclesiæ multa subinde ac varia bona obveniunt, quam non destituit protectione, sed fovet, tuetur, amplectitur, ut in afflictis ecclesiæ rebus solatium magnum in ejus præsidio positum esse experiamur. Illo enim ascendit fructus terræ sublimis, quod divus Bernardus pie & graviter dixit, unde ad nos data optima, & dona perfecta descendunt: qua cælestium bonorum communicatione ecclesia nostra vim suam omnem, & autoritatem conservatam retinet. Tanta est ejus cum superiori illa connexio, ut duabus inter se apte cohærentibus ac colligatis, felici quodam fœdere humana Divinis, terrena cælestibus, ima summis copulentur.

Hæc enim militans ad illius cælestis exemplar expressa, in illa vim suam fundatam atque optime constitutam habet: hæc illa subest, ab illa pendet, illius similitudinem gerit; & ut ad illam felicissime aspirat, ita ab eadem illa assidua moderatione gubernatur & regitur. Adeo ut illud mirum quibusdam maxime videri aliquando soleat, (ut ad hoc tandem nostra etiam descendat oratio) qui fieri possit, ut in tanta utriusque ecclesiæ consensione tot quo-

tidie lites, tot hominum dissidia in hac nostra ecclesia oboriantur, quibus eam tam acriter premi, ac divexari videmus; cui cum Divinum præsidium nec defuerit unquam, nec hoc tempore, aut in posterum defuturum sit, multa tamen ejus difficillima tempora extiterint, quibus variis agitata & concussa tumultibus, vix ullam pacis aut otii spem habuisse videretur. Ne quid de nostro hoc tempore dicam, quo multi liberioris vitæ appetentes, excusso fere suis cervicibus suavi ac miti jugo Christi, vix ulla lege, nisi quam ipsis suo sensu interpretari liceat, & ad suos affectus torquere, contineri volunt. Quid? An non Deus potenter ecclesiam suam tuetur? an non ingens est & infinita præsidii Divini vis? Est quidem, patres, est, inquam, ac proinde firma & constans mansit semper ecclesia. Quod vero ejus pace perturbata, angustior aliquando, & brevioribus solito terminis contracta fuerit: tantum abest, ut ob id Divini præsidii viribus nostra existimatione quidquam detractum esse debeat; ut hinc maxime immensa Dei potentia eluceat, cum in mediis persecutionum tumultibus, rebellantibus multis, & omnibus suis machinis in ecclesiam contendentibus, servatam ejus autoritatem, & nihilo imminutam videmus. Communis autem ereptæ pacis culpam utinam in ipsos tantum seditionis autores rejiciendam esse existimare possemus! Sed illud maxime vereor, quod vestris tamen sententiis, patres, decerni potius, quam mea velim, ne fortasse aliqua etiam ex parte ejus rei causa illis imputari possit, quos oportuerat in ecclesia pastores esse vigiles, qui universo gregi diligenter attendentes, adversum hominum scelera proposito ad virtutem clarissimo exemplo constanter dimicarent: quos neque principum favor, neque propriæ utilitatis appetitus, neque tribulatio, neque angustia, neque persecutio, neque periculum, neque gladius, a caritate Christi separarent; qui solam in functionibus suis obeundis & tractandis, Christi & ecclesiæ rationem haberent. Plurimum enim refert, quales hi sint, & quanta animi magnitudine ecclesiæ dignitatem defendendam suscipiant, qui primum in ea locum obtinuerunt. Ut enim vitiorum contagio facile serpunt ad plurimos a primariis viris profecta: ita virtutis exemplum non solum ab omnibus commendatur, sed illis etiam maxime prodest, si a claris autoribus fuerit exortum. Quod cum semper necessarium sit, in hac tamen tanta temporum difficultate tantum habet momenti ad sedandas rerum discordias, ut hac in re spes omnis collocata sit pacis & quietis, si in caritate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ, hominum improbitati restiteritis, fidemque vestram & integritatem omnibus probari sedulo curaveritis.

Hæc enim præcipua est ratio tuendæ religionis, quam apud eos neglectam & prostratam videmus, qui sublata morum æquitate, arbitrio suo & voluntati fræna laxarunt. Oppressa religione quid, quæso, integrum remanere poterit? Judicent ii, apud quos simul atque obtinuit religionis neglectus, jacuit statim contempta legum severitas, mos majorum sublatus, fides Deo data & obstricta violata est, vixit unusquisque suo sensu & arbitrio, ut nulla pietas, nullus metus, nullus pudor tenuerit homines; direptæ ecclesiæ, excisa monasteria, rapta bona: ut nihil fuerit in tanta promiscuæ plebis atrocitate, quod metuendum esse videretur, quod cursum tantæ audaciæ retardare posset. Ingentem sane calamitatem, quam quoties in mentem revoco, magnæ alicujus ruinæ metus sese in animum ingerit, ne tot malis offensus Deus, atrocissimas aliquando corruptæ religionis pœnas exigat. Quis enim non censeat ea rejicienda non fuisse, sed ferenda potius libenter, quæ, non dico, tulerunt tot proceres, tot heroes, tot lumina religionis, sed introduxerunt in ecclesiam, & cælesti sapientia, Divinaque autoritate, ad salutem omnium constituerunt? At quinam viri? Doctrina excellentes, sapientia clari, pietate conspicui, sanctitate verendi, quorum aliqui non dubitarunt pro evangelii veritate, pro Christi nomine, & ecclesiæ dignitate, sanguinem suum profundere. Horum pietatem, doctrinam, autoritatem, ad revocandos in ecclesiam illorum animos, quos Christus una nobiscum redemit, plurimum posse debere, quis non videt? Ut unum omnes caput in uno corpore, non distracto illo quidem & diviso, sed arctissimo vinculo caritatis conjuncto, agnoscamur. Vestrum autem erit, patres, quos ad ecclesiæ autoritatem propugnandam spiritus Dei in hunc locum collegit, illius dignitatem diligenter ac sedulo cogitare, qui aliorum duces & antesignani, quo validiori tempestate jactatur, ac quo minus ingentibus copiis atque præsidiis oppugnari desinit, hoc majori studio & diligentia suscepti a vobis muneris meminisse debetis: ut ea sit ratio & magnitudo animorum vestrorum, ut nullum vos incommodum a vera laude abstrahat, sed in excellenti ecclesiæ dignitate, omnia ad gloriam splendoremque revocetis: ut nulla neque in periculis fortitudo, neque in agendo industria, nullum in providendo consilium, aut ulla in conficiendo celeritas, a vobis prætermissa fuisse videatur. Hæc enim fuerunt semper clarissimorum hominum consilia & facta; hæc de eorum virtute audivimus, hæc accepimus, hæc legimus: neque eos in laude esse positos videmus, quorum insignes conatus in medio cursu sunt fracti, & leviter inconstantiæ vitio a rebus optime inchoatis resiliunt: sed qui autoritate, fide, constantia, magnitudine animi, in rebus ecclesiæ promovendis perstiterunt; ii graves, ii præstantes, ii duces, ii ecclesiæ principes semper sunt habiti.

Quibus animi virtutibus ut quisque vestrum instructissimus est, ita enitendum ei maxime fuerit, ut ad excellentem earum laudem provehatur. Posita est enim in spe atque expectatione istius concilii ecclesia, in quo tum afflictis rebus opem, tum oppressis subsidium aliquod inveniat: ad quod ipsum vos maxime adhortatur Julius summus pontifex, cujus nulla res tanta fuerit, quæ non regi consilio, virtute confici, & autoritate conservari possit. Idem contendit summo studio Carolus imperator augustissimus, cujus eximiam ac Divinam animi magnitudinem in componendis dissidiis, in concilianda pace, & ecclesiæ dignitate defendenda, omnes abunde cognovistis. Quod cum humanis viribus, non dico, confici, sed ne cogitatione quidem concipi possit: summum Dei optimi maximi præsidium communibus omnium votis imploremus, quod inexhaustæ ipsius clementiæ fisi speremus nos facile consecuturos esse, beatissima præsertim virgine auxiliatrice nostra, suis nobis precibus suffragante, quæ ut solet exorabilem se nobis maxime præbere, in conservanda certe religione minus sua ope est desertura. Quo fiet, ut & dissidia sedari facile possint, & constabilita una atque eadem communium consiliorum & voluntatum societate, communi totius ecclesiæ tranquillitati diligentissime consulatur.

FINIS TOMI IV. CONCILIORUM.

